UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Collegium Universi Juris Canonici

Engel, Ludwig

Salisburgi, 1693

urn:nbn:de:hbz:466:1-61596

Visual Library



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Th. 4757.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

N
11
16

NGEL
GIII

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN


UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN


UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

COLLEGIUM UNIVERSI JURIS CANONICI,

ANTEHAC

Juxta triplex Juris Objectum partitum;

NUNC VERO

SERVATO ORDINE DECRETALIUM

ACCURATIUS TRANSLATUM ET INDICE COPIOSO LOCUPLETATUM,

Omnibus tam in Foro, quàm in Scholis apprimè utile ac necessarium.

AUTHORE

P. LUDOVICO ENGEL,

Ex Monasterio Exempto Mellicensi Ord. S. P. BENEDICTI Infer. Austriæ

J. U. D. Eminentissimi Celsissimi ac Reverendiss. Principis & Archi-Episcopi Salisburgensis Consiliario Ecclesiastico, & in Alma Universitate Salisburgensi Procancellario, ac SS. Canonum Professore Ordinario.

Collegii Societ. JESU Paderborna 22 Martii Ao 1698

EDITIO QUARTA.

Cui accessit Ejusdem Authoris Tractatus

DE PRIVILEGIIS MONASTERIORUM.

Cum Gratia & Privilegio Speciali Sac. Cæs. Majest. quartâ vice renovatus.



M. DC. XCIII.

SALISBURGI, Sumpt. & Typis JOANNIS BAPTISTÆ MAYR, Aulico-Academici Typographi & Bibliopolæ.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

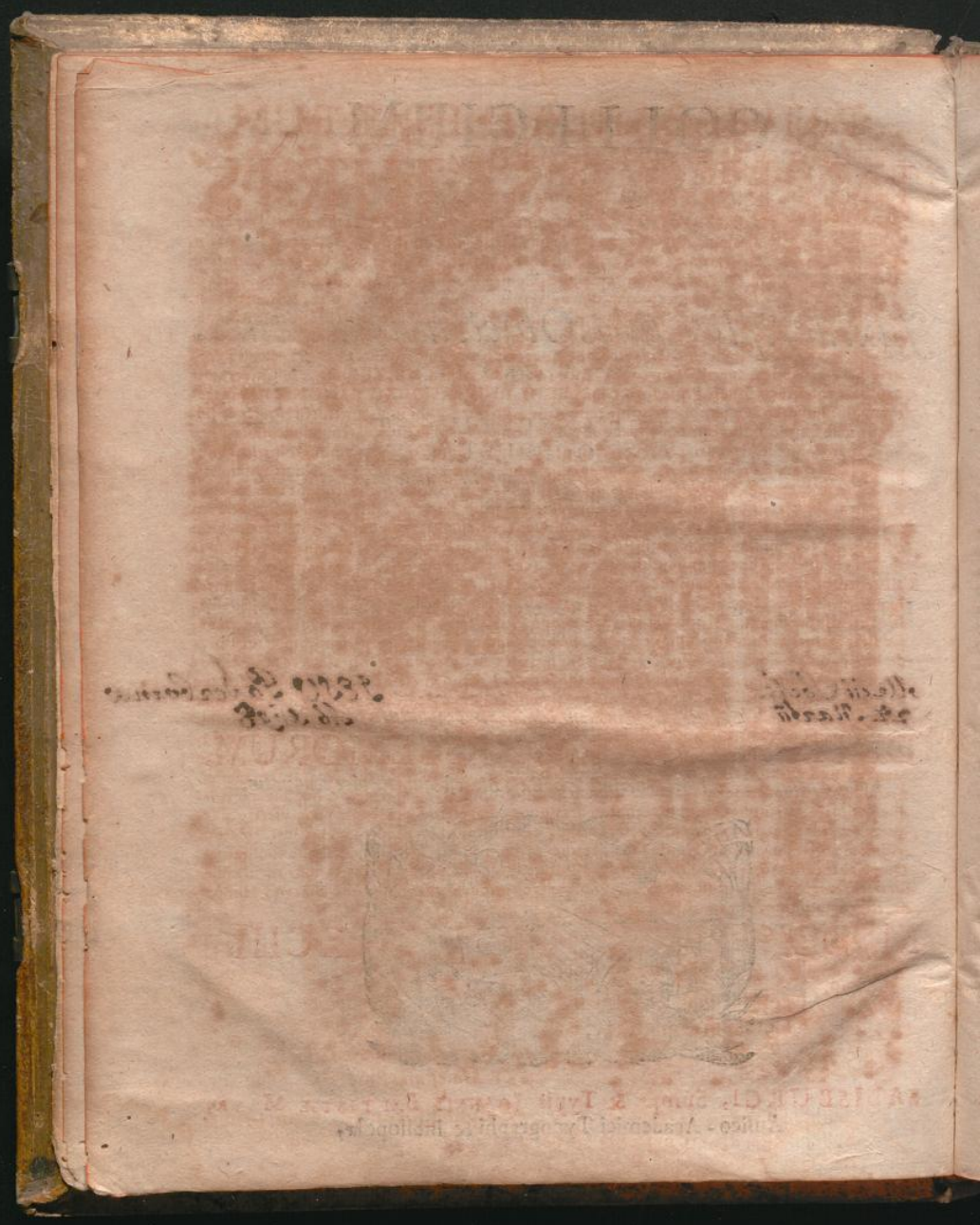

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

PRIVILEGIUM CÆSAREUM TERTIUM.

ANNO 1686. die 22. April.

LEOPOLDUS Divina favente clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, &c. Rex, Archi Dux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Würtembergæ, Comes Tyrolis, &c. Agnoscimus & notum facimus tenore præsentium universis: quòd cùm Nobis Noster, & Imperii Sacri fidelis dilectus Ioannes Baptista Mayr Aulico-Academicus Bibliopola & Typographus Salisburgensis humillimè exposuerit, à Nobis se anno adhuc superiore millesimo sexcentesimo octuagesimo, vigesima septima Martii Privilegii Typographici extensionem super P. LUDOVICI ENGEL, Ord. S. Bened. I. U. Doctoris & in Universitate Salisburgensi SS. Canonum Professoris COLLEGIO UNIVERSI IURIS CANONICI ad sexennium obtinuisse, eo autem nunc proximè terminando ob temporum injuriam fructu laboris & impendii inde sperato frustratum esse: Ideoque Nobis demisse supplicarit, quatenus indemnitati suæ nova suprad. Privilegii Nostri Cæsarei extensione clementer consulere dignaremur: Nos id genus precibus uti æquitati consentaneis, benignè annuerimus, prout per præsentes annuimus: Mandantes omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis, Bibliopegis aliisque quibuscunque rem & negotiationem librariam quovismodo exercentibus districtè atque seriò sub mulcta quinque marcarum auri inhibentes, ne quisquam eorum præfatum Opus per aliud sexennium à mense Martio anni octuagesimi septimi computandum intra Sacri Romani Imperii Regnorum ac Provinciarum Nostrarum hæreditariarum fines, simili aut alio quovis typo vel formâ sive in toto, sive in parte recudere, aut alii recudendum dare, vel etiam alibi impressum vendere vel distrahere clam vel palam citra voluntatem & absque ipsius Ioannis Baptistæ Mayr, ejusque hæredum expresso & inscriptis obtento consensu & licentia præsumat. Si quis verò secus faciendo, Privilegium hoc nostrum violare seu transgredi ausus fuerit, eum non solùm exemplaribus ubicunque repertis, perperam quippe recusis & adductis (quæ quidem prædictus Mayr, ejusque hæredes, sive propria authoritate, sive Magistratus auxilio sibi vendicare poterunt) de facto privandum, sed & sub præfata pœna ex semisse fisco seu ærario Nostro Imperiali inferenda, ex altero verò semisse injuriam passis pendenda, omni spe veniæ sublata, mulctandum decernimus. Mandamus ergò universis Nostris & Sacri Imperii Regnorumque Dominiorum Nostrorum hæreditariorum subditis cujuscunque status, gradus, dignitatis, ordinis, aut præeminentiæ fuerint, tam Ecclesiasticis, quàm Sæcularibus, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel proprio vel superiorum suorum nomine & loco juris & justitiæ administrationem exercent, nequemquam Privilegium hoc nostrum Cæsareum temere & impune transgredi aut violare patiantur, quin potius contumaces quos compererint præscripta pœna plecti, aliisque modis idoneis coërceri curent, quatenus & ipsi eandem mulctam pendere maluerint. Harum testimonio literarum manum Nostra subscriptarum & sigillî Nostri Cæsarei appressione munitarum. Quæ dabantur in Civitate Nostra Viennæ die vigesima secunda mensis Aprilis Anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo sexto, Regnorum Nostrorum Romani vigesimo octavo, Hungarici trigesimo primo, Bohemici verò trigesimo.

LEOPOLDUS.

(L.S.)

V. Leopoldus Guillielmus
Comes in Kinigsegg.

Ad Mandatum Sacræ Cæsareæ Majestatis Proprium

Caspar Florentius Consbruch.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

PRIVILEGIUM CÆSAREUM QUARTUM.

ANNO 1692. die 24. Martij.



LEOPOLDUS Divinafavente Clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ &c. Rex, Archi-Dux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wittembergæ, Comes Tyrolis &c. Agnoscimus & notum facimus tenore præsentium universis, quod cum nobis sacrique Imperii fidelis dilectus Joannes Baptista Mayr Aulico-Academicus Bibliopola & Typographus Salisburgensis humillimè expo.uerit, à nobis se Anno adhuc superiore millesimo sexcentesimo octuagesimo sexto die secunda mensis Aprilis Privilegii Typographici extensionem super P. Ludovici Engel, Ordinis Sancti Benedicti J. U. Doctoris & in Universitate Salisburgensi SS. Canonum Professoris COLLEGIO UNIVERSI IURIS CANONICI ad sexennium obtinuisse, eo autem nunc proximè terminando, dictum opus novo prælo subjicere decreviſſe, ideoque veteri, ne ob temporum injuriam fructu laboris & impendii inde sperato frustretur: Demissè nobis supplicando, quatenus indemnitati suæ nova præsenti Privilegii Nostri Cæsarei extensione clementer consulere dignaremur: Nos precibus hisce, uti æquitati consentaneis benignè annuerimus prout per præsentes annuimus, mandantes omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis, Bibliopegis aliisque quibuscunque rem & negociationem librariam quovis modo exercentibus, districtè atque seriò, sub mulcta quinque marcarum auri inhibentes, ne quisquam eorum præfatum opus per aliud sexennium à lapsu prioris Privilegii Nostri Cæsarei computandum intra Sacri Romani Imperii Regnorumque & Provinciarum Nostrorum hæreditariarum fines, simili vel alio quovis typo vel forma, sive in toto sive in parte recudere, aut alii recudendum dare, vel etiam alibi impressum vendere vel distrahere, clam vel palam citra voluntatem & absque ipsius Joannis Baptistæ Mayr ejusque hæredum expressè & in scriptis obtento consensu & licentia præsumat. Si quis verò secus faciendo, Privilegium hoc Nostrum violare seu transgredi ausus fuerit, eum non solùm exemplaribus ubicunque repertis, perperam quippe recusis & adductis (quæ quidem prædictus Mayr ejusque hæredes, sive propria authoritate, sive Magistratus auxilio sibi vendicare poterunt) de facto privandum, sed & sub præfata pœna ex semisse Fisco seu ærario nostro Imperiali inferenda, ex alterò verò semisse injuriam passis pendenda, omni spe veniæ sublata, mulctandum decernimus. Mandamus ergò Universis nostris & Sacri Imperii regnorumque & Dominiorum Nostrorum hæreditariorum subditis, cujuscunque Gradûs, Dignitatis, Ordinis aut præeminentiæ fuerint tam Ecclesiasticis quàm sæcularibus, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel proprio vel superiorum suorum nomine & loco Iuris & Iustitiæ administrationem exercent, ne quemquam Privilegium hoc Nostrum Cæsareum temerè & impunè transgredi aut violare patiantur, quin potiùs contumaces, quos compererint, præscripta pœna plecti aliisque modis idoneis coerceri curent, quatenus & ipsi eandem mulctam pendere noluerint. Harum testimonio litterarum manu nostra subscriptarum & sigilli Nostri Cæsarei Impressione munitarum, quæ dabantur in civitate Nostra Viennæ die vigesima quarta mensis Martii Anno millesimo sexcentesimo nonagesimo secundo, Regnorum Nostrorum Romani trigesimo quarto, Hungarici trigesimo septimo, Bohemici verò trigesimo sexto.

LEOPOLDUS.

(L.S.)

V. Leopoldus Guillielmus
Comes in Kinigsegg.

Ad Mandatum Sacræ Cæsareæ
Majestatis proprium
Franciscus Winandus de Bertram.

PRIVILEGIUM CÆSAREUM PRIMUM.

ANNO 1671. Die 29. Aug.

LEOPOLDUS Divinâ favente Clementiâ electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, &c. Rex, Archi-Dux Austriæ, Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wittenbergæ, Comes Tyrolis, &c. Agnoscimus & notum facimus tenore præsentium universis. Quòd cùm Nobis Noster & Imperii Sacri fidelis dilectus Joannes Baptista Mayr, Aulico-Academicus Bibliopola & Typographus Salisburgensis humiliter exposuerit, se P. Ludovici Engel, Ord. S. Benedicti, J. U. D. & in Universitate Salisburgensi SS. Canonum Professoris *Collegium universi Iuris Canonici*, recens ab eodem elaboratum publico æquèac inprimis ejusdem Juris Studiosorum bono ac commodo proprio sumptu ac prælo in lucem edere constituisse, vereri autem ne (quod fieri sæpè soleat) alii etiam Typographi quæstûs causâ eandem editionem magno suo dispendio fraudulenter imitentur, adeoque Nobis demississimè supplicârit, ut indemnitati suæ hac in parte benignè consulendo se Privilegio Nostro Cæs. præmunire clementer dignaremur; Nos attenta tum Operis ipsiusmet utilitate tum supplicantis precum æquitate ipsi benignè annuetimus, simulque omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis, aliisque quibuscunque rem & negotiationem librariam exercentibus inhibuerimus & vetuerimus, prout hiscè sanctè districtèque inhibemus & vetamus, ne quis eorum præter præd. Joannem Baptistam Mayr, ejúsve hæredes memoratum Universi Juris Canonici Collegium intra sex annorum spatium à prima editionis die computandum in Sacro Romano Imperio Regnorumque & Provinciarum Nostrarum hæreditariarum finibus aut alio typo vel forma aut sub quovis vel additionis, correctionis alióve prætextu sive in toto sive in parte recudere vel alio recudendum dare, alibi impressum apportare, vendere vel distrahere clam vel palam citra voluntatem & absque ipsius Joannis Baptistæ Mayr, ejusque hæredum expresso & in scriptis obtento consensu & licentia præsumat; Si quis verò secus faciendo Privilegium & interdictum hoc Nostrum Cæs. violare aut transgredi ausus fuerit, eum non modo ejusmodi libris perperam quippe recusis & adductis, si quos quidem præd. Mayr ejusque hæredes ubicunque deprehensos sive propriâ authoritate sive Magistratûs auxilio sibi vendicare poterunt, de facto privandum, sed & pœnâ insuper trium marcarum auri puri Fisco Nostro Cæs. & fraudis Vindici ex æquo pendendâ, omni spe veniæ sublata, decernimus mulctandum. Dummodo tamen quaterna ad minus ejusdem libri exemplaria ad Cancellariam Nostram Imperialem Aulicam transmittantur. Mandamus proinde universis ac singulis Nostris & Sacri Imperii Regnorumque & Provinciarum Nostrarum hæreditariarum subditis cujuscunque statûs, gradûs, ordinis aut dignitatis existant, tam Ecclesiasticis quàm sæcularibus, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel proprio vel superiorum suorum nomine & loco juris & justitiæ administrationem exercent, ne quemquam Privilegium hoc Nostrum Cæs temerè & impunè transgredi aut violare patiantur: Quin potiùs contumaces quos comperetint, præscripta pœna plecti, aliisque modis idoneis coërcere curent: quatenus & ipsi eandem mulctam evitare voluerint. Harum testimonio litterarum manu nostra subscriptarum & Sigilli Nostri Cæs. impressarum munitarum. Datum in Civitate Nostra Viennæ, die vigesima nona mensis Augusti, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Septuagesimo Primo, Regnorum Nostrorum Romani, decimo quarto, Hungarici, decimo septimo, Bohemici verò, decimo quinto.

LEOPOLDUS.

(L.S.)

V. Leopoldus Guillielmus
Comes in Kinigsegg.

Ad Mandatum Sacræ Cæsareæ Majestatis Proprium.

)( )(

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

PRIVILEGIUM CÆSAREUM SECUNDUM.

Anno 1680. die 27. Martii.

LEOPOLDUS Divina favente Clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolìæ & Wirtembergæ, Comes Tyrolis, &c. Agnoscimus & notum facimus tenore præsentium Universis; quòd cùm Nobis Noster & Imperii Sacri fidelis dilectus Ioannes Baptista Mayr Aulico-Academicus Bibliopol. & Typ. Salisburgensis humiliter exposuerit, à Nobis se anno adhuc superiore milleſimo sexcenteſimo septuageſimo primo, vigeſima nona Augusti Privilegium Typographicum super P. Ludovici Engel Ordinis S. Benedicti, I. U. Doct. & in Universitate Salisburgensi Sanctorum Canonum Professoris COLLEGIO UNIVERSI IURIS CANONICI tum temporis juxta triplex Iuris objectum partito ad sexennium obtinuisse, eoque nunc terminato Opus hoc à præfato P. Ludovico Engel Ordine servato Decretalium accuratius translatum & Indice copioso locupletarum prælo denuo subjiciendum constituisse, humillimè supplicando, ut contra jacturam, quam ex aliorum fraude veretur, novo sibi Privilegio Nostro subvenire clementer dignaremur; Nos id genus precibus uti æquitati consentaneis, benignè censuerimus annuendum, prout per præsentes annuimus, omnibus proinde & singulis Bibliopolis, Typographis & Bibliopegis, aliisque quibuscunque rem seu negotiationem librariam exercentibus seriò & firmiter inhibentes & vetantes, ne quis prædictum Opus per aliud sexennium à prima novæ editionis die computandum in Sacro Romano Imperio Regnorumque & Provinciarum nostrarum hæreditarium finibus aut alio typo vel forma aut sub quovis additionis, correctionis aliove prætextu sive in toto, sive in parte recudere vel alio recudendum dare, alibi impressum apportare, vendere vel distrahere clam vel palam citra voluntatem & absque ipsius Ioannis Baptistæ Mayr ejusque hæredum expresso & in scriptis obtento consensu & licentia præsumat. Si quis verò secus faciendo Privilegium & Interdictum hoc Nostrum Cæsareum violare aut transgredi ausus fuerit, eum non modò ejusmodi libris perperam quippe recusis & adductis; si quos quidem prædictus Mayr ejusque hæredes ubicunq; deprehensos, sive propriâ authoritate sive Magistratûs auxilio sibi vendicare poterunt, de facto privandum, sed & pœna insuper trium marcarum auri puri Fisco Nostro Cæsareo & Fraudis Vindici pendenda, omni spe veniæ sublatâ decernimus mulctandum. Dummodò tamen quaterna ad minus ejusdem libri exemplaria ad Cancellariam Nostram Imperialem Aulicam transmittantur. Mandamus ergò universis Nostris & Sacri Imperii Regnorumque & Dominiorum nostrorum hæreditariorum subditis, Cujuscunque Status, Gradus, Dignitatis, Ordinis, aut præeminentiæ fuerint, tam Ecclesiasticis, quàm sæcularibus, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel proprio vel superiorum suorum nomine & loco Iuris & Iustitiæ administrationem exercent, ne quemquam Privilegium hoc Nostrum Cæsareum temerè & impunè transgredi aut violare patiantur, quin potiùs contumaces, quos compererint præscripta pœna plecti aliisque modis idoneis coërceri curent, quatenus & ipsi eandem mulctam pendere maluerint. Harum testimonio litterarum manu Nostra subscriptarum & sigilli Nostri Cæsarei appressione munitarum. Quæ dabantur in Arce Nostra Regia Pragæ die vigeſima septima Mensis Martii, Anno Domini milleſimo sexcenteſimo octuageſimo, Regnorum Nostrorum Romani vigeſimo secundo, Hungarici vigeſimo quinto, Bohemici vero, vigeſimo quarto.

LEOPOLDUS.

(L.S.)

V. Leopoldus Guillielmus
Comes in Kinigseeg.

Ad Mandatum Sacræ Cæsareæ Majestatis Proprium
Christoph Beüer.

APPROBATIO
FACULTATIS
THEOLOGICÆ SALISBURGENSIS.

PRodit iterum Collegium Adm. R. Clariſs. P. Ludovici Engel, quod antea per *Partes*; nunc totum. plenâ facie *Collegialiter* collectum, unum *Corpus*, *Corpori* Juris conformatum, in lucem venit. Quanquam autem jam trinis priùs Approbationibus Theologicis; imò communi Doctorum expectatione, calculo, plauſu, receptum, probatum. in ſcholâ, foro libris allegatum, approbatione non egebat: tamen, quod in *majori formâ* prodit; etiam in *majori & meliori* formâ, in *Folio* nempe (quidni & ex ſolio Sybillæ) commendari debuit. Ego uno verbo abſolvo. *Angelicum* ab *Auctore*, doctrinâ, puritate, & claritate, ſive *Corpus*, (ſi ſic loqui liceat) ſive *Collegium*, dico: Dignum non tertio tantùm, ſed centeſimo prælo. Sic ſentio: ſic, quod bis olim probavi, approbo & judico. Salisburgi 1. Jan. 1681.

In vicem ſpectabilis D. DECANI Facultatis

P. Josephus Mezger, Ord. S. Benedicti ad S. Petrum Salisb. Profeſſus & Prior, SS. Theol. & J. U D. Celſiſs. & Rev. Princip, & Archiep. Salisb. Conſiliarius Eccleſiaſticus, in Univerſit. Salisb. Procancellarius & S. Scripturæ Profeſſor Ordinarius.

APPROBATIO.
FACULTATIS
JURIDICÆ SALISBURGENSIS.

PRæſens Liber nunc ſecundùm ordinem Decretalium diſtributus commendatione non indiget, quia ipſum Excellentia Authoris *Angeli* abundè commendat, qui magnum Univerſitatis hujus lumen, & ingens Facultatis noſtræ decus extitit, jure proinde optimo Opus hoc *Angelicum*, toties deſideratum & publicè utile publicam lucem meretur. Ita cenſet

Salisb. 14. Januarij. Anno 1681.

Joannes Baptista Moser, J. U. Doct. Celſiſſimi ac Reverendiſs. Principis & Archiep. Salisb. &c. Conſiliarius Aulicus Pandectarum Profeſſor Ordinarius, & p. t. Facult. Jurid. Decanus.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

SERIES TITULORUM IN LIBRIS DECRETALIUM GREGORII IX.

LIBER VI. DECRETALIUM.

Tit. 1. DE Summa Trinitate & Fide Catholica. pag. 13
2. De Constitutionibus. 16
3. De Rescriptis. 46
4. De Consuetudine. 59
5. De Postulatione Prælatorum. 66
6. De Electione, & Electi Potestate 70
7. De Translatione Episcopi 96
8. De Authoritate & Usu Pallij. 98
9. De Renuntiatione. 100
10. De Supplenda Negligentia Prælatorum. 105
11. De Temporibus Ordinationum, & Qualitate Ordinandorum. 108
12. De Scrutinio in Ordine faciendo. 121
13. De Ordinatis ab Episcopo, qui renuntiavit Episcopatui, vel ab Excommunicato. 123
14. De Ætate & qualitate & ordine præficiendorum. 124
15. De Sacra Unctione. 134
16. De Sacramentis non iterandis. 136
17. De Filijs Presbyterorum Ordinandis vel non. 138
18. De Servis non ordinandis, & eorum Manumissione. 142
19. De Obligatis ad Ratiocinia ordinandis vel non. 144
20. De Corpore vitiatis ordinandis vel non 145
21. De Bigamis non ordinandis. 149
22. De Clericis peregrinis. 153
23. De Officio Archidiaconi. 154
24. De Officio Archipresbyteri. 156
25. 26. 27. De officio Primicerij, Sacristæ, & Custodis. 156
28. De Officio Vicarij. 157
29. De Officio & potestate Judicis Delegati. 162
30. De Officio Legati. 168
31. De Officio Judicis Ordinarii. 173
32. De Officio Judicis. 175
33. De Majoritate & Obedientia. 189
34. De Treuga & Pace. 214
35. De Pactis. 218
36. De Transactionibus. 242
37. De Postulando. 247
38. De Procuratoribus. 249
39. De Syndico. 254
40 De his, quæ vi metùsve causa fiunt. 255
41. De In integrum restitutione. 259
42. De Alienatione Judicii mutandi causâ facta. 266
43. De Arbitris. 267

LIBER II. DECRETALIUM.

1. De Judiciis. 273
2. De Foro competenti. 276
3. De Libelli Oblatione. 302
4. De Mutuis Petitionibus. 303
5. De Litis Contestatione. 307
6. Ut Lite non contestata non procedatur ad testium receptionem vel ad sententiam definitivam. 308
7. De Juramento Calumniæ. 309
8. De Dilationibus. 311
9. De Ferijs. 312
10. De Ordine Cognitionum. 315

Tit. 11.

Tit. 11. De Plus petitionibus. 316
12. De Causa Poſſeſſionis & Proprietatis. 316
13. De Reſtitutione Spoliatorum. 320
14. De Dolo & Contumacia. 324
15. De eo, qui mittitur in poſſeſſionem rei ſervandæ causâ. 327
16. Ut lite pendente nihil innovetur. 329
17. De Sequeſtratione Poſſeſſionis & Fructuum. 330
18. De Confeſſis. 331
19. De Probationibus. 336
20. De Teſtibus & Atteſtationibus. 341
21. De Teſtibus Cogendis. 341
22. De Fide Inſtrumentorum. 353
23. De Præſumptionibus. 367
24. De Jurejurando. 372
25. De Exceptionibus. 381
26. De Præſcriptionibus. 383
27. De Sententia & Re judicata. 405
28. De Appellationibus, Recuſationibus, & Relationibus. 412
29. De Clericis Peregrinantibus. 423
30. De Confirmatione utili vel inut. *ibid.*

LIBER III. DECRETALIUM.

Tit. 1. De vita & Honeſtate Clericorum. 425
2. De Cohabitatione Clericorum & Mulierum. 430
3. De Clericis Conjugatis. 432
4. De Clericis non Reſidentibus in Eccleſia vel Præbenda. 436
5. De Præbendis & Dignitatibus. 448
6. De Clerico Ægrotante vel Debilitato. 494
7. De Inſtitutionibus. 497
8. De Conceſſione Præbendæ, & Eccleſiæ non vocantis. 500
9. Ne Sede vacante aliquid innovetur. 501
10. De His, quæ fiunt à Prælatis ſine conſenſu Capituli. 507
11. De His, quæ fiunt à majore parte Capituli. 508
12. Ut Eccleſiaſtica Beneficia ſine Diminutione conferantur. 512
13. De Rebus Eccleſiæ non alienandis. 517
14. De Precariis. 527
15. De Commodato. 530
16. De Depoſito. 533
17. De Emptione & Venditione. 538
18. De Locato & Conducto. 548
19. De Rerum Permutatione. 563
20. De Feudis. 564
21. De Pignoribus & aliis Cautionibus. 585
22. De Fidejuſſoribus. 589
23. De Solutionibus. 597
24. De Donationibus. 606
25. De Peculio Clericorum. 615
26. De Teſtamentis & Ultimis Voluntatibus. 619
27. De Succeſſionibus ab inteſtato. 841
28. De Sepulturis. 653
29. De Parochiis & Alienis Parochianis. 662
30. De Decimis, Primitiis, & oblationibus. 669
31. De Regularibus & Tranſeuntibus ad Religionem. 693
32. De Converſione Conjugatorum. 723
33. De Converſione Infidelium. 729
34. De Voto & Voti Redemptione. 730
35. De Statu Monachorum & Canonicorum Regularium. 745
36. De Religioſis Domibus, ut Epiſcopo ſint ſubjectæ. 749

37. De Capellis Monachorum & aliorum Religioſorum. 754
38. De Jure Patronatus. 762
39. De Cenſibus, Exactionibus, & Procurationibus. 774
40. De Conſecratione Eccleſiæ, vel Altaris. 780
41. De Celebratione Miſſarum, & Sacramento Euchariſtiæ, & aliis divinis Officiis. 789
42. De Baptiſmo, & ejus Effectu. 799
43. De Presbytero non Baptizato. 803
44. De Cuſtodia Euchariſtiæ, Chriſmatis & aliorum Sacramentorum. 804
45. De Reliquiis, & Veneratione Sanctorum. 805
46. De Obſervatione Jejuniorum. 806
47. De Purificatione poſt Partum. 807
48. De Eccleſiis Ædificandis, vel reparandis. 808
49. De Immunitate Eccleſiarum, Cœmeterij, & Rerum ad eas pertinentium. 811
50. Ne Clerici vel Monachi Sæcularibus negotiis ſe immiſceant 829

LIBER IV. DECRETALIUM.

Tit. 1. De Sponſalibus & Matrimoniis. pag. 831
2. De Deſponſatione Impuberum. 848
3. De Clandeſt. Deſponſatione. 852
4. De Sponſa Duorum. 860
5. De Conditionibus appoſitis in deſponſatione vel aliis contractibus. 861
6. Qui Clerici vel voventes Matrimonium contrahere poſſunt. 866
7. De eo, qui duxit in Matrimonium, quam polluit per adulterium. 868
8. De Conjugio Leproſorum. 871
9. De Conjugio Servorum. *ibid.*
10. De Natis ex libero ventre. 872
11. De Cognatione ſpirituali. 873
12. De Cognatione Legali. 875
13. De Eo, qui cognovit conſanguineam uxoxis ſuæ vel ſponſæ. 876
14. De Conſanguinitate & Affinitate. 878
15. De Frigidis & Maleficiatis, & Impotentia coeundi. 884
16. De Matrimonio contracto contra Interdictum Eccleſiæ 888
17. Qui filij ſint legitimi. 898
18. Qui Matrimonium accuſare poſſunt, vel contra illud teſtificari. 903
19. De Divortiis. 905
20. De Donationibus inter virum & uxorem, & de dote poſt divortium reſtituenda, 914
21. De Secundis nuptiis. 919

LIBER V. DECRETALIUM.

Tit. 1. De Accuſationibus, Inquiſitionibus, & Denuntiationibus. 930
2. De Calumniatoribus. 936
3. De Simonia, & ne aliquid pro ſpiritualibus exigatur, aut promittatur. 937
4. Ne Prælati vices ſuas, vel Eccleſias ſub annuo cenſu concedant. 947
5. De Magiſtris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi. 947
6. De Judæis, Saracenis, & eorum ſervis. 949

Tit. 7.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Tit. 7. De Hæreticis. 952
8. De Schismaticis, & Ordinatis ab eo. 956
9. De Apostatis, & reiterantibus baptisma. 958
10. De his, qui filios occiderunt. 960
11. De Infantibus & Languidis expositis. 961
12. De Homicidio volunt. & casuali. 962
13. De Torneamentis. 676
14. De Clericis pugnantibus in duello. 977
15. De Sagittariis. 980
16. De Adulteriis & stupro. 980
17. De Raptoribus, Incendiariis, & Violatoribus Ecclesiarum. 990
18. De Furtis. 993
19. De Usuris. 995
20. De Crimine Falsi. 1017
21. De Sortilegiis. 1021
22. De Collusione detegenda. 1025
23. De Delictis Puerorum. *ibid.*
24. De Clerico Venatore. 1026
25. De Clerico Percussore. *ibid.*
Tit. 26. De Maledicis. 1026
27. De Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante. 1027
28. De Clerico non ordinato ministrante. 1028
29. De Clerico per saltum promoto. 1029
30. De Eo, qui furtivè ordinem suscepit. *ibid.*
31. De Excessibus Prælatorum & Subditorum. *ibid.*
32. De Novi Operis Nunciatione. 1030
33. De Privilegiis & Excessibus privilegiatorum. 1032
34. De Purgatione Canonica. } 1047
35. De Purgatione Vulgari. }
36. De Injuriis & Damno dato. 1049
37. De Pœnis. 1060
38. De Pœnitentiis & Remissionibus. 1065
39. De Sententia Excommunicationis, Suspensionis, & Interdicti. 1070
40. De Verborum significatione. 1110
41. De Regulis Juris. 1111

INDEX RUBRICARUM DECRETALIUM, SEU TITULORUM,

In his quinque Decretalium Libris contentorum.
Ordine Alphabetico congestus.

A.

De Accusationibus, Inquisitionibus & Denuntiationibus, l. 5. tit. 1. 930
Adulteriis & stupro, l. 5. tit. 10. 980
Ætate & Qualitate & Ordine præficiendorum, l. 1. tit. 24. 124
De Alienatione Judicij mutandi causâ facta. l. 1. tit. 42. 266
Appellationibus, Recusationibus, & Relationibus. l. 2. tit. 28. 412
Apostatis & reiterantibus baptisma, l. 5. t. 9. 958
De Arbitris, l. 1. tit. 43. 267
Authoritate & Usu Pallij. l. 1. t. 8. 98

B.

De Baptismo & ejus effectu, l. 3. t. 42. 799
Bigamis non ordinandis, l. 1. t. 21. 149

C.

Alumniatoribus, l. 5. tit. 2. 936
Capellis Monachorum & aliorum Religiosorum, l. 3. t. 37. 754
Causa possessionis & propriet. l. 2. t. 12. 316
Celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ & divinis officiis. l. 2. t. 41. 789
Censibus, Exactionibus & Procurationibus. l. 3. tit. 39. 774
Clandestina desponsatione, l. 4. t. 3. 852
Clericis peregrinis, l. 1. t. 22. 153
Clericis peregrinantibus, l. 2. t. 29. 423
Clericis conjugatis, l. 3. t. 3. 432
Clericis non residentibus in Ecclesia vel præbenda, l. 3. t. 4. 436
Clericis pugnantibus in duello, l. 5. t. 14. 977
Clerico ægrotante vel debilitato, l. 3, tit. 6. 494
Clerico venatore, l. 5. t. 24. 1026
Clerico percussore, l. 5. t. 25. 1026
Clerico excommunico, deposito vel interdicto ministrante, l. 5. t. 27. 1027
Clerico non ordinato ministrante. l. 5. t. 28. 1028
Clerico per saltum promoto, l. 5. t. 29. 1029
Cognatione spirituali, l. 4. t. 11. 873
Cognatione legali, l. 4. t. 12. 875
Cohabitatione Clericorum & Mulierum, l. 3. tit. 2. 430
Collusione detegenda, l. 5. t. 22. 1025
Commodato, l. 3. t. 15. 530
Concessione præbendæ & Ecclesiæ non vacantis, l. 3. t. 8. 500
Conditionibus appositis in desponsationibus, vel in aliis contractibus, l. 4. t. 5. 861
Confessis, l. 2. t. 18. 331
Confirmatione utili vel inutili, l. 2. tit. 30. 423
De Conjugio leprosorum, l. 4. t. 8. 871
Conjugio servorum, l. 4. t. 9. *ibid.*
Consanguinitate & affinitate, l. 4. tit. 14. 878
Consecratione Ecclesiæ vel altaris, l. 3. t. 40. 780
Constitutionibus, l. 1. t. 2. 16
Consuetudine, l. 1. t. 4. 59
Conversione conjugatorum, l. 3. t. 32. 723
Conversione infidelium, l. 3. t. 33. 729
Corpore vitiatis ordinandis vel non, l. 1. tit. 20. 145
Crimine Falsi, l. 5. t. 20. 1017
Custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum, l. 3. t. 44. 804

D.

Decimis, primitiis, & oblationibus, l. 3. tit. 30. 669
Delictis Puerorum, l. 5. t. 23. 1025
Depositio, l. 3. t. 16. 533
Desponsatione Impuberum, l. 4. t. 2. 848
Dilationibus, l. 2. t. 8. 311
Divortiis, l. 4. t. 19. 905
Dolo & Contumacia, l. 2. t. 14. 324
Donationibus, l. 3. t. 24. 606
Donationibus inter virum & uxorem, & de dote post divortium restituenda, lib. 4. tit. 20. 914

E.

Ecclesiis ædificandis vel reparandis, l. 3. tit. 48. 808
Electione & electi potestate, l. 1. t. 6. 70
Emptione & Venditione, l. 3. t. 17. 538
Eo, qui mittitur in possessionem causâ rei servandæ, l. 2. t. 15. 327
Eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium, l. 4. t. 7. 868
Eo, qui cognovit consanguineam uxoris suæ, vel sponsæ, l. 4. t. 13. 876
Eo, qui ordinè furtivè suscepit, l. 5. t. 30. 1029
Exceptionibus, l. 2. t. 25. 381
Excessibus Prælatorum & subditorum, l. 5. tit. 31. 1029

De

F.

De Feriis, lib. 2. t. 9. 312
Feudis, l. 3. t. 20. 564
Fide instrumentorum, l. 2. t. 22. 353
Fide jussoribus, l. 3. t. 22. 589
Filijs Presbyterorum ordinandis vel non, lib. 1. tit. 17. 138
Foro competenti, l. 2. t. 2. 276
Frigidis & maleficiatis & impotentia coeundi, l. 4. t. 15. 884
Furtis, l. 5. t. 18. 993

H.

Hæreticis, l. 5. t. 17. 952
His quæ vi metúsve causâ fiunt, lib. 1. t. 40. 255
His, quæ fiunt à Prælato sine consensu capituli, l. 3. tit. 10. 507
His, quæ fiunt à majori parte capituli, lib. 3. 3. tit. 11. 508
His, qui filios occiderunt. l. 5. t. 10. 960
Homicidio voluntario vel casuali, l. 5. tit. 2. 962

I.

Immunitate Ecclesiarum cœmeterii, & rerum ad eas pertinentium l. 3. t. 49. 811
Infantibus & languidis expositis. l. 5. t. 11. 961
In integrum restitutione, l. 1. t. 12. 259
In juriis & damno dato, l. 5. t. 36. 1049
Institutionibus, l. 3. t. 7. 497
Judæis & Saracenis & eorum servis, lib. 5. tit. 6. 949
Judiciis, l. 2. t. 1. 233
Juramento calumniæ, l. 2. t. 7. 309
Jurejurando, l. 2. tit. 24. 372
Jure Patronatus, l. 3. 38. 762

L.

Libelli oblatione, l. 2. t. 3. 302
Litis contestatione, l. 2. t. 5. 307
Locato & conducto, 3. t. 18. 548

M.

Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi, l. 5. t. 5. 947
De Majoritate & Obedientia, l. 1. t. 33. 189
Maledicis l. 5. t. 26. 1026
Matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ, l. 3. t. 16. 888
Mutuis Petitionibus, l. 2. t. 4. 305

N.

Natis ex libero ventre, l. 4. t. 10. 872
Ne Clerici vel Monachi secularibus negotijs se immiscеant, l. 3. t. 50. 829
Ne Prælati vices suas vel Ecclesias sub annuo censu concedant, l. 5. t. 4. 947
Ne sede vacante aliquid innovetur, l. 3. t. 9. 501
Novi operis nuntiatione, l. 5. t. 32. 1030

O.

Obligatis ad ratiocinia ordinandis vel non, l. 1. t. 19. 144
Observatione jejuniorum, l. 3. t. 46. 806
Officio Archidiaconi, l. 1. t. 23. 154
Officio Archipresbyteri, l. 1. t. 24. 156
Officio Primicerij, l. 1. t. 25. }
Officio Sacristæ, l. 1. t. 26. } 156
Officio Custodis, l. 1. t. 27. }
Officio Vicarij l. t. 28. 157
Officio & Potestate Judicis delegati, l. t. 29.
Officio Legati, l. 1. t. 30. 168 (162
Officio Judicis ordinarij. l. 1. t. 31. 173
Officio Judicis, l. 1. t. 32. 175
Ordinatis ab Episcopo, qui renuntiavit Episcopatui, l. 1. t. 13. 123
Ordine cognitionum l. 2. t. 10. 315

P.

Pactis l. 1. t. 35. 218 (662
Parochijs & alienis Parochianis, l. 3. t. 29.
Peculio Clericorum, l. 3. t. 25. 615
Pignoribus & alijs cautionibus, l. 3. t. 21. 585
Plus Petitionibus, l. 2. t. 11. 316
Pœnis, l. 5. t. 37. 1060
Pœnitentijs & Remissionibus, lib. 5. tit. 38. 1065
Postulando. l. 1. t. 37. 247
Postulatione Prælatorum l. 1. t. 5. 66
Præbendis & Dignit. l. 3. t. 5. 448

De

De Precarijs, l. 3. tit. 14. 527
Presbytero non baptizato, l. 3. tit. 43. 803
Præscriptionibus, l. 2. tit. 26. 383
Præsumptionibus, l. 2. tit. 23. 367
Privilegijs & Excessibus Privilegiatorum, l. 5. tit 33. 1032
Probationibus, lib. 2. tit. 19. 336
Procuratoribus, l. 2. tit. 38. 249
Purgatione Canonica, l. 5. tit. 34. 1047
Purgatione vulgari, l. 5. tit. 35. ibid.
Purificatione post partum, l. 3. tit. 47. 807

Q.

QUi Clerici vel voventes matrimonium contrahere possunt, l. 4. tit. 6. 866
Qui Matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari, l. 4. tit 18. 903
Qui Filij sint legitimi, l. 4. tit. 17. 898

R.

RAptoribus, incendiarijs & violatoribus Ecclesiarum, l. 5. tit. 17 990
Rebus Ecclesiæ alienandis vel non, l. 3. tit. 13. 517
Regularibus, & transeuntibus ad Religionem, l. 3. tit. 31. 693
Regulis Juris, l. 5. tit. 4 . 1111
Religiosis domibus, ut Episcopis sint subjectæ, l. 3. tit. 36. 749
Reliquijs & veneratione Sanctorum, lib. 4. tit. 45. 805
Renuntiatione, l. 1. t. 9. 1:0.
Rerum permuntatione, l. 3. tit. 19. 563
Rescriptis, l. 1. tit. 3. 46
Restitutione spoliatorum, l. 2. tit. 13. 320

S.

SAcramentis non iterandis, l. 1. t. 16. 136
Sacra Unctione, l. 1. tit. 15. 134
Sagittarijs, l. 5. tit. 15. 980
Schismaticis, l. 5. tit. 8. 956
Scrutinio in ordine faciendo, l. 1. tit. 12. 121
Secundis Nuptijs, l. 4. tit. 2. 919
Sententia & re judicata, l. 2. tit. 27. 405
Sententia Excommunic. l. 5. tit, 39. 1070
De Sepulturis. l. 2. tit. 28. 653
Sequestratione possessionum & fructuum, l. 2. tit. 17. 330
Servis non ordinandis & eorum manumissione, l. 1. tit. 18. 142
Simonia, & ne aliquid pro spiritualibus exigatur, vel promittatur, l. 5. tit. 3. 397
Solutionibus, l. 3. tit. 23. 597
Sortilegijs, l. 5. tit. 21. 1021
Sponsalibus & Matrimonijs, l. 4. t. 1. 831
Sponsa duorum, l. 4. tit. 4 860
Statu Monachorum, & Canonicorum regularium, l. 3. tit. 35. 745
Successionibus ab intestato, l. 5. t. 27. 641
Suma Trinitate & fide Catholica, l. 1. t. 1. 13
Supplenda negligentia Prælatorum, lib. 1. tit. 10. 105
Syndico & actore, l. 1. tit. 39. 254

T.

TEmporibus ordinationum, & qualitate ordinandorum, l. 1. tit. 11. 108
Testamentis & ultimis voluntatibus, lib. 3. tit. 26. 619
Testibus & attestationibus. l. 2. t. 20. 341
Testibus cogendis, vel non, l. 2. tit. 21. 341
Torneamentis, l. 5. tit. 13. 976
Transactionibus, l. . tit. 36. 242
Translatione Episcopi, l. 1. tit. 7. 96
Treuga & pace, l. 1. tit. 34. 214

V.

VErborum significatione, l. 5. tit. 5. tit. 40. 1110
Vita & honestate Clericorum, l. 3. tit. 1. 425
Voto & voti Redemptione, l. 3. t. 34. 730
Vsuris, lib. 5. tit. 19. 996
Vt Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferatur, l. 3. tit. 12. 512
Vt lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam, l. 2. tit. 6. 308
Vt lite pendente nihil innovetur, l. 2. tit. 16. 329

PRO

PROŒMIUM,
De Juris Canonici Origine, Divisione, & Authoritate.

SUMMARIA.

1. JUS *Canonicum quid?*
2. *Quæ ejus origo?*
3. *Corpus Juris Canon. habet VI. partes.*
4. *De Decreto Gratiani.*
5. *Qualem authoritatem habeat? discutitur latè.*
6. *De Paleis.*
7. *Alij antiquiores Gratiano SS. Canonum Collectores.*
8. *Decretales Greg. IX. eorúmque divisio, materia, & obligatio.*
9. *Sextus Decretalium.*
10. *Clementinæ, & Extravagantes.*
11. *Septimus Decretalium, & quænam ejus authoritas?*
12. *De Concilio Trid. & an obliget, ubi non receptum?*
13. *Bullarium, & ejus authoritas.*
14. *Regulæ Cancellariæ.*
15. *Declarationes Cardinalium.*
16. *Debent habere tria requisita, ut obligent.*
17. *Rota Romana, & ejus authoritas.*
18. *De Canonum contrarietate.*
19. *De confœderatione, & contrarietate Juris Canonici & Civilis.*

ELeganter monet JC. Cajus *L. 1. ff. de Orig. Jur.* inconvenienS esse interpretationem promittentibus, omissis initiis, atque origine non repetitâ, & illotis, ut ita dixerim, manibus protinus materiam interpretationis tractare, cùm præfationes libentiùs nos ad lectionem propositæ materiæ inducant, & cùm eò ventum est, evidentiorem præstent intellectum. Hujus celeberrimi Jurisperiti consilium sequentes, antequam ad specificas Juris Canonici materias descendamus, priùs quædam scitu necessaria de Jure Canonico in genere, ejusque Origine, Divisione, & Authoritate præmittemus.

JURI *operam daturum*, inquit Ulp. *in L. 1. ff. de Just. & Jure. priùs nosse oportet, unde nomen* JURIS *descendat. Est autem à justitia appellatum, & est ars æqui, & boni. Justitiam namque colimus*, pergit Ulp. *æquum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes, bonos non solùm metu pœnarum, verum etiam præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes: veram, nisi fallor, Philosophiam, non simulatam affectantes.* Unde & *Justitiam* definit Imp. *in princ. Inst. de I. & I.* quòd sit *constans, & perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi.* Et mox *in §. 1.* describit *Jurisprudentiam*, quòd sit, *divinarum, atq; humanarum*

rerum notitia, justi atq; injusti scientia. Circà quas definitiones seu descriptiones plures speculativas quæstiones passim accumulant Interpretes, quibus, utpote non multum utilitatis habentibus, supersedemus. Illud verò se ipsum insinuat, quòd *Jus* aliquando accipiatur pro ipsis legibus, seu constitutionibus, aliquando pro legum notitia & scientia, & aliquando pro materia & objecto legum, ut in illis verbis: *Jus Suum cuiq; tribuendi.* Juris, quatenus pro lege, seu constitutione accipitur, varias divisiones in sequentibus trademus; ad propositum verò, & quatenus sive pro legibus, sive pro legum scientia sumitur, nota & vulgaris est divisio in Jus *Canonicum*, & *Civile:* istud in *Corpore Juris Civilis* sedem habens suis Expositoribus relinquimus; illud, quantum cum DEO poterimus, fundamentali brevitate explicaturi.

1 IGitur Jus Canonicum, si nominis Etymon spectes, à græca voce *Canon*, quæ regulam significat, denominatum est. *cap. 1. dist. 3.* Unde definiri solet Jus Canonicum, quòd sit jus ex sacris Canonibus, id est, regulis Ecclesiasticis collectum, & ad rectè vivendum, æternámque salutem acquirendam institutum.

2 Porrò prima origo Juris Canonici non inepte à DEO desumi posse videtur, qui primus præcepta Decalogi, aliásque rectè vivendi regulas hominibus præscripsit, quas deinde summi Pontifices in suis Canonibus circa singulos casus, & hypotheses latiùs exposuerunt. V. G. præceptum divinum est: *non occidere, non furari, usuras non exercere &c.* sed quando, & qualiter in singulis factis contra hæc præcepta peccetur, & peccatum puniendum sit, Canones declarárunt, ut propterea non immeritò studium Juris Canonici *studium divini Juris* appelletur *in cap. 2. de Privilegiis. in 6.* Canones autem isti Jus Divinum declarantes, & reliqua ad gubernationem Christiani populi pertinentia statuentes, in novâ lege primùm ab Apostolis introducti, & à Clemente I. Romano Pontifice (qui sedit circa annum Domini nonagesimum primum) in unum congesti, ac *Canones Apostolorum* nuncupati sunt, iique in Decreto Gratiani ad finem ponuntur. Postea Successores Apostolorum SS. Pontifices alias, & alias constitutiones & sanctiones Canonicas addiderunt, ex quibus Corpus nostrum *Juris Canonici* compositum est, cui novissimè *Concilium Tridentinum*, & *Bullarium* accessit.

Ad *Corpus Juris Canonici* quod attinet, 3 facilè patebit inspicienti, illud dividi in VI. partes: videlicet in *Decretum Gratiani, Decretales Gregorii IX. Sextum Decretalium Bonifacii VIII. Clementinas Clementis V. Extravagantes Joannis XXII. & demùm Extravagantes Communes.*

Decretum Gratiani à suo Authore 4 Gratiano, Ordinis S. P. Benedicti, ex Monasterio S. Felicis Bononiensis nomen traxit, qui anno 1150. tempore Eugenii III. hoc opus ex diversis summorum Pontificum, & Conciliorum decretis, SS. Patrum scriptis, Imperatorum etiam legibus, & sanctionibus compilavit, ac *Concordiam discordantium Canonum* appellavit. Solet Gratianus in hoc suo opere dubias quæstiones ab initio proponere, & pro utrâque contradictionis parte diversas authoritates adducere, atque in fine conciliare; ut cautè advertendum sit legenti, ne indifferenter decisionem firmam ex primis occurentibus Capitulis desumat, sed etiam reliqua diligenter perlustret.

Constat Gratiani Decretum ex IV. partibus. *Prima pars* habet 101. *Distinctiones* divisas in *Canones*, sive *Capitula.*

pitula. Ex qua parte sic allegari solet: *cap. Omnes leges. dist. 1. Secunda pars* continet *36. Causas* (id est casus, & controversias juridicas) divisas in *Quæstiones*, subdivisas in *Capitula.* Ubi citandi modus talis est: *c. Siquis suadente. causâ* (quod vocabulum tamen plerumque omitti, & subintelligi solet) *17. quæst. 4. Tertia pars* est Tractatus *de Pœnitentia*, qui includitur in *Causa 33. q. 3.* & habet *7. Distinctiones*, divisas in *Capitula.* Ex quo loco talis est citatio: *c. Cogitationis. dist. 1. de Pœnitentia.* Quæ ultima verba ad differentiam primæ & ultimæ partis etiam *in Distinctiones* divisæ adduntur. *Quarta* denique *pars* Decreti tractat *de Consecratione*, & continet *5. Distinctiones*, divisas in *Capitula.* Citatio fit hoc modo: *c. Solemnitates. dist. 1. de Consecratione.*

§ Circa hanc primam Juris Canonici partem non levis est inter DD. *altercatio*, qualem in scholis, & utroque foro authoritatem habere debeat?

Quidam existimant, cùm hoc opus à privato Doctore privatâ tantùm industriâ compositum sit, non majorem habere authoritatem, quàm cujuscunque alterius Doctoris nominati, scilicet *probabilem* tantùm, cui magister in schola, vel Judex in foro sive interno, sive externo inhærere necessariò non teneatur, si putet pro suâ sententiâ in contrarium meliores esse rationes, & juris fundamenta: nec allegationes Canonum Pontificalium in eo esse infallibiles: nisi quatenus cum originali, unde desumptæ sunt, correspondeant, siquidè plurimos errores in hoc Gratiani volumine præter Felinum *in c. 2. de Rescriptis. n. 43.* alij passim adverterint.

Neque obstat huic primæ opinioni, quòd *Decretales Gregorii IX.* à Raymundo ejusdem Pontificis Capellano, & Pœnitentiario; IV. *Libri Institutionum Imperialium* à Triboniano, & Dorotheo Magistris & DD. (ut notat Godofredus *in proœmio Institutionum. §. 3. verbo Antecessoribus*) compositi sint, qui tamen libri indubitanter legis obtinent authoritatem: etenim isti libri non ab his privatis compilatoribus, sed à Pontifice, & Imperatore, quorum jussu & mandato compositi sunt, *ut ex proœmiis Decretalium*, & *Institutionum* apparet) suam Authoritatem desumunt, qualem authoritatem Gratiano in componendo suo libro non constat datam fuisse. Ita etiam antiquitùs certi Jurisperiti, & DD. fuerunt, quibus ab Imperatore authoritas *de Jure respondendi*, & dubias quæstiones decidendi dabatur, eorumque decisiones *Responsa Prudentum* dicebantur, & pro Lege custodiebantur. *§. 8. Inst. de Jure Nat. Gent. & Civ.* quibus *Prudentum Responsis* L. Digestorum libri repleti sunt. Cæteri verò DD. qui talem potestatem à summo Principe non habent, per suas responsiones jus aliquod facere non possunt, sed tantùm præexistens allegare, & probabilibus rationibus confirmare.

Alij directè contrarium sentiunt, existimantes, totum hoc *Gratiani Decretum* esse authenticum, & vim legis obtinere, idque non tantùm usu scholarum, & judiciorum, sed etiam ab ipsis summis Pontificibus, qui illud in suis posterioribus Constitutionibus allegârunt, pro tali habitum esse, *arg. c. Cum apostolica. 7. de his, quæ fiunt à Prælatis. c. Per tuas. 40. de Sent. excom. Clem. unicâ. ibi: Secundùm formā in decretis &c. de Jurejurando.* Et quòd *Decretum Gratiani* antehâc multis erroribus depravatum, operâ Cardinalium, & aliorum doctissimorum Virorum à Sede Apostolica ad id deputatorum, vetustissimis Codicibus undique conquisitis, authoribusque ipsis, quorum testimoniis usus erat

Gratianus, perlectis, emendatum & perfectum redditum, ac diligentissimè retineri jussum sit, extant Literæ Papales Gregorii XIII. hodie ad principium Decreti impressæ.

Sed communius receptum est, quod cum pluribus citatis tradit Barbosa in *Collect. DD. ad proœmium Decreti. n. 6. & seq.* ut hæ duæ inter se pugnantes sententiæ per tertiam mediam aliqualiter concilientur, & dicatur, non constare quidem, quòd *Decreto Gratiani* universim authoritas legis attributa sit; propter emendationem tamen, & approbationem Pontificis Gregorii XIII. mereri fidem, quòd Canones ibidem allegati cum suis originalibus sine errore, aut falsitate correspondeant: de reliquo autem eos Canones *revocari ad primævam authoritatem*, id est illam, quam à suis Conditoribus acceperunt. Quare si Gratianus referat *summorum Pontificum, vel Conciliorum generalium Constitutiones*, illæ habent authoritatem legis, seu *decisivam*. Si referat *Leges civiles*, & constitutiones Imperatorum, illæ eatenus in foro Ecclesiastico observandæ erunt, quatenus supplent defectum juris Canonici, & non contrariantur immunitati Ecclesiasticæ. Si *propriam sententiam* ponat Gratianus, ea probabilis solummodo habebitur. Si *dicta SS. Patrum* v. gr. Ambrosii, Hieronymi, Augustini adducat, magnæ quidem authoritatis, non tamen absolutè infallibilia, & decisiva censebuntur, nisi quatenus à SS. Pontificibus recepta, & approbata sunt: cùm in materiis disputabilibus & judicialibus sancti Patres plerumque ut privati DD. locuti, & sæpius sibi invicem contradicentes fuerint, ut *ex c. 1. & 2. dist. 26.* ac pluribus aliis locis apparet.

6 Speciale *dubium* est, quid statuendum de illis Canonibus Decreti, qui *Palea* inscribuntur? Quid denotetur per hoc vocabulum *Palea*, & qualem hi Canones nullius certi Authoris potestatem habeant? Diversi diversa sentiunt. Quidam hoc nomine res viles, & inanes; alii ex Græco *Ta Palaia*, id est, *antiqua*; alii *additiones* à græco adverbio *palin*, quod *rursum* significat, denominari putârunt, alii à suo authore, quem ajunt *Protopaleam* Cardinalem dictum fuisse, qui hos Canones Decreto Gratiani adscripserit, derivant. Sed hac in re observandum est, quod traditur in *Præfatione* ad Decretum Gratiani circa finem, has *Paleas* in quibusdam vetustissimis Decreti exemplaribus non extare, ex eôque colligi posse, esse *additiones* non eodem tempore factas, sed ad primam collectionem Gratiani in margine primùm adscriptas, ac nonnullas fortassis ab ipsomet Gratiano, quas deinde Librariorum quidam omiserint, quidam in contextu posuerint, interdum conjunctas cum prioribus capitibus, interdum separatas, Falsam verò esse illorum opinionem, qui has *Paleas* tanquam res leves contemnendas putant, ex eo constat, inquit citata *Præfatio*, quòd multæ in Decretalibus, & apud vetustiores Gratiano Collectores habeantur. Ut propterea non incongruè utrâque suprapositâ Græcâ derivatione & significatione retentâ *Paleæ rerum antiquiorum additiones* dici posse videantur. Quòd item *Palea* de rebus levibus non sint, legenti facilè patebit, prout in specie *Palea*, quæ est *in c. 13. & 14. dist. 96.* totum Regnum Romani Pontificis Sylvestro Papæ à Constantino Imperatore donatū concernit.

Dixi, sæpe memoratas *Paleas* apud *antiquiores* Gratiano Collectores haberi: 7
nam hic obiter adnotandum, multis temporibus ante Gratianum fuisse aliquem Codicem Canonum, de quo fit mentio *in c. 1. dist. 19.* & alias Papalium Constitutionum col-

collectiones factas ab Iisidoro, Burchardo Vormatiensi, Ivone Carnotensi Episcopo, Anselmo & aliis; sed isti præcipuè in colligēdis Decretis & Constitutionibus laborârunt: Gratianus verò deinde præter collectionem Canonum in conciliandas dissensiones operam impendit, ut *in cit. præf.* habetur.

8 *Secunda pars* Corporis Canonici sunt DECRETALES jussu Gregorii IX. à Raymundo ejusdem Pontificis Capellano & Pœnitentiario (quem ex Ordine Prædicatorum post obitum à Clemente VIII. in Sanctorum numerum relatum fuisse, refert Barbosa *ad Proœmium Decretalium n. 4.*) conscripti. Isti Decretales libri à *decernendo*, sive *statuendo* sic dicti, constant potissimùm ex *Decretalibus epistolis*, quas diversi Summi Pontifices in dubiis quæstionibus juris interrogati se consulentibus rescripserunt, quæ jam in *Corpus juris* relatæ authoritatem publicæ & universalis legis obtinent, ad eum modum, quo Codex Justinianæus in Corpore Juris Civilis majori suâ parte ex diversorum Imperatorum ad dubios Juris articulos rescriptis compilatus est.

Dividuntur autem *Decretales in V. Libros*, libri in *Titulos*, & tituli in *Capitula*. In citatione initium, vel numerus *Capituli*, & *Titulus*, allegatur, ex gr. *c. Venerabilem. de Electione.* Qui titulus, in quo libro, & quoto ejus libri numero sit positus, in proprio *Indice titulorum*, qui ad principium Decretalium habetur, inquirendus est. Antiquitùs, quando soli erant *Decretales* Gregorii IX. iique separatim, & *extra Decretum* Gratiani, semper ad allegationem tituli solebat addi hæc particula *extra* v. g. *c. r. extra. de Electione:* & in typo denotari hoc signo *X.* quæ particula etiamnum hodie; quando in uno Corpore Juris sunt *Decretū*, & *Decretales*, nonnunquam usitari solet, & propriè *Decretales* Gregorii IX. ad distinctionem aliarum partium indicare; quod observandum, ne quis existimet, per illam particulam *extra* Extravagantes significari.

Materiam *Decretalium* Glossa proœmialis memoriæ causâ sequentibus versiculis comprehendit.

Pars prior officia parat, Ecclesiæque Ministros:
Altera dat Testes, & cœtera Judiciorum:
Tertia de Rebus, & Vitâ Presbyterorum:
Quarta docet, quales sint Nexus Conjugiorum:
Quintáque de Vitiis, & pœnis tractat eorum.

Et breviùs hoc versiculo.

Judex, Judicium, Clerus, Sponsalia, Crimen.

Etenim in *libro primo Decretalium*, postquam S. Pontifex de *Constitutionibus*, *Rescriptis*, & *Consuetudine*, adeóque in genere de obligatione Juris scripti, & non scripti, sive consuetudinarii præmisit, mox tractat *de Electione Prælatorum*, *Ordinatione Clericorum*, *Potestate & Jurisdictione Judicum Ordinariorum*, *Delegatorum*, & *Arbitrorum*, *item de Pactis*, *Transactionibus & Restitutionibus judicialibus*. In *secundo libro* totus *Processus judiciarius* in *prima* & *secunda instantia* traditur, qui propter bonum ordinem, & æquitatem in utroque foro, tam Sæculari, quàm Ecclesiastico observatur. In *Libro tertio* agitur *de Vitâ Clericorum*, *de Beneficiis Ecclesiasticis*, *de Feudis*, & *plerisque Contractibus*, *tam super rebus Ecclesiasticis*, *quàm profanis*, & *laicalibus*; *item de Decimis*, *Sepulturis*, *aliisque Juribus & Immunitatibus Ecclesiarum.* In *quarto* Causæ & Quæstiones *Matrimoniales* deciduntur. In *quinto* denique diversa *Delicta* cum modo *accusandi*, *inquirendi*, *ac puniendi* recensentur.

Quæ omnia in utroque foro versantibus scitu utilissima, & necessaria sunt.

9 *Tertia pars* inscribitur SEXTUS DECRETALIUM, quòd post V. libros *Decretalium* Gregorii IX. in lucem editus sit à Bonifacio VIII. sumo Pontifice. Subdividitur etiam in V. libros, quorum tituli habent easdem rubricas & materias, quas *Decretales* Gregorii IX. Id quod etiam in sequentibus, scilicet *Clementinis*, & *Extravagantibus* observatum est. Citatio ex hac parte fit, ut citetur initium vel numerus *Capituli*, & *Titulus* cum addito *in 6.* ex. g. *c. Ut animarum. de Constitutionibus. in 6.*

10 *Quarta pars* sunt CLEMENTINÆ, sic dictæ à suo Authore *Clemente V.* hujus nominis Pontifice, qui multas Constitutiones tum in Concilio Viennensi in Gallia, tum etiam ante, & post illud Concilium à se editas in unum congessit Volumen: quod tamen morte præventus in lucem edere non poterat. Quare Joannes XXII. ejus successor dictas Clementinas evulgavit, & Apostolicâ authoritate pro judiciis & scholis roboravit, ut patet *ex Proœmio Clementinarum.* Continentur autem *Clementinæ* in V. libris divisis in *Titulos* & *Capitula*; ad differentiam priorum additur citationi in *Clementinis*, vel loco Capituli ponitur *Clementina.* v. g. *Clementina. Romani. de Jurejurando.*

Quinta, & *sexta pars* Corporis Canonici sunt EXTRAVAGANTES JOANNIS XXII. & EXTRAVAGANTES COMMUNES, sic dictæ, quòd antehac *extra* Corpus Juris incertâ quasi sede *vagarentur*; & licet postea juxta ordinem Librorum & Titulorum, qui habetur in *Decretalibus* Gregorii IX. in Corpus Juris redactæ sint, pristinum tamen nomen retinuerunt. Citandi modus rursus talis est, qui in *Clementinis*, ut vel addatur *in Extravagantibus Joannis XXII.* vel *inter Communes*; vel loco *Capituli* ponatur *Extravagante*, cum addito, *Joannis XXII.* vel *inter Communes.* Istæ *Extravagantes*, quamvis non satis constet, an alicujus summi Pontificis decreto publicatæ, & in Corpore Juris circumferri mandatæ sint: quia tamen sunt decisiones diversorum summorum Pontificum, famosorum Jurisconsultorum Romanorum glossis, & notis illustratæ & à multis temporibus possessionem in Corpore juris acceperunt, passim apud DD. pro authenticis habentur

Novissimè in lucem prodiit, & in recentioribus exemplaribus Corporis Canonici annexus est *Septimus Decretalium*, operâ (ut testatur ejusdem libri præfatio) Petri Matthæi Jurisconsulti Lugdunensis, qui varias Bullas, & Constitutiones Pontificias congessit, & secundùm formam Decretalium in *Libros* ac *Titulos* digessit. Porro hoc opus etsi meras constitutiones Pontificias contineat, quia tamen sine mandato, aut approbatione alicujus summi Pontificis privatâ tantùm industriâ non ita pridem editum est, non censetur ex omni parte *authenticum.* Nam hujusmodi *Extravagantes bullæ*, quas non constat debito modo promulgatas, vel in usum deductas fuisse, vel an cum suis originalibus in omnibus, & per omnia (una enim aliquando particula omissa maximæ considerationis esse potest) correspondeant, in rigore non obligant, nisi producantur in forma authentica cum plumbo, & subscriptione, per ea, quæ notantur *in proœmio Clementinarum ad finem*, & tradit Franciscus de Pavinis *in Præludio ad Extravagantes Joannis XXII. versiculo. Debent autem.* 11

Extra Corpus Juris plures alii libri sanctiones Canonicas habentes extant: scilicet *Concilium Tridentinum*, *Bullarium*, *Regulæ Cancellariæ*, *Declarationes Cardinalium*,

nalium, & Decisiones Rotæ Romanæ: de quorum singulorum authoritate breviter etiam aliqua dicemus.

12 Concilium Tridentinum sub tribus summis Pontificibus, scilicet Paulo III. Julio III. & Pio IV. in Spiritu S. legitimè congregatum de anno 1546. usque in annum 1564. continuatum plurimas Ecclesiæ Catholicæ, & toti Christianitati saluberrimas, ac maximâ maturitate deliberatas Constitutiones, tum Articulos fidei, tum morum reformationes concernentes, complectitur, & propterea non est dubium, quin legis universalis authoritatem obtineat: & cùm omnia exemplaria Concilii, ubilibet impressa, sint uniformia, meritò eis fides tribuitur.

Quòd verò dicit solet, Decreta *Concilii*, quæ non sunt *Dogmatica*, & fidem concernentia, non esse ubique *recepta*, id quidem de facto verum est, an autem etiam de jure procedat, dependet ab eo, an in tali loco, ubi non receptum dicitur Concilium, fuerit illud debitè aliquando promulgatum, an justa causa non recipiendi, an consuetudo in contrarium non sit potiùs corruptela, & ad malos mores inducens? qua de re inferiùs *in tit. de Constitutionibus*, & *Consuetudine*, ubi de promulgatione, receptione, & abrogatione legum tractabitur. Sanè nonnulli frequenter in materia sibi favorabili, & aliorum præjudicium in jure ex privilegio, vel præscriptione quæsito concernente aliis serio Concilium Tridentinum inculcant, & si ipsimet ex eodem Concilio Tridentino super aliis causis redarguantur, mox id non esse receptum, ac stylum & praxim curiæ suæ in contrarium reponunt. Sed hi melius observare deberent illud juris axioma, quod habetur *in lib. 2. ff. Tit. 2. Quod quisque juris in alterum statuit, ut eodem ipse utatur*, neque enim Legislator censendus est, unum potiùs, quàm alterum obligare voluisse.

Bullarium Romanum seriem omnium summorum Pontificum, eorúmque diver- 13
sas Bullas, & Constitutiones complectitur, primùm operâ Laërtii Cherubini Jurisconsulti Romani compilatum, deinde ab Angelo Maria Cherubino ejus filio Monacho Cassinensi, tempore Urbani VIII. cum novissimis Bullis denuo editum. Est quidem hoc opus Urbano VIII. dedicatum, ut in præfatione ad lectorem refertur, & quòd ductu & auspicio Sixti V. Laërtius Cherubinus id primùm evulgârit, sed nulla appareret expressa & authentica alicujus summi Pontificis approbatio, vel de eo recipiendo decretum, nisi in principio libri solùm privilegium Urbani VIII. concessum Bibliopolæ, ne hoc opus aliquis sine ejus licentiâ imprimat, aut vendat, quod utique nullam specialem authoritatem libro tribuit; aliàs enim etiam *Praxis Criminalis Prosperi Farinacii*, de quæ idem privilegium loquitur, authoritatem consequeretur, & omnes libri, qui Romano Pontifici dedicantur, vel ejus hortatu in lucem eduntur, aut simile privilegium typographicum ab Imperatore, vel Pontifice habent, inter Canonicos & legales libros numerandi forent, quod haud dubiè nemo concedet. Quare ego existimo, Bullis in *Bullario* contentis posse quidem in scholis probabilem fidem adhiberi, cæterùm autem censeri nomine *Extravagantium*, quæ in judiciis, ubi de rebus magni momenti, & præjudicii ageretur, non aliter facerent plenam probationem, quàm si ab allegante in authentica forma producerentur, per ea, quæ superiùs de authoritate *Septimi Decretalium* diximus.

Regulæ Cancellariæ sunt certæ 14
quædam Constitutiones Pontificiæ majori

ex

ex parte causas beneficiales concernentes, quas primus omnium Joannes XXII, edidisse, & hoc nomine appellâsse dicitur. Easdem deinde Successores Pontifices auxerunt, & declarârunt. Harum natura est, ut cum morte summi Pontificis exspirent, & nullam vim habeant Sede Papali vacante (quod secùs est in alijs Legibus & Canonibus, qui etiam post mortem Legislatoris durant) sed à quolibet novo Pontifice reassumuntur, & renovantur.

15 DECLARATIONES CARDINALIUM à S. Congregatione Cardinalium Concilii Tridentini Interpretũ proficiscuntur. Cùm enim experientia doceat, per diversas Glossas textum frequenter confundi, & contra mentem Legislatoris explicari, S. Pontifex Pius IV. in Bulla confirmatoria Concilii Trid. graviter sub censuris, Prælatis quidem sub pœna interdicti ingressûs in Ecclesiam, aliis verò quibuscunque sub pœna excommunicationis latæ sententiæ prohibuit, ne quis sine authoritate, & licentia S. Pontificis audeat ullos commentarios, glossas, annotationes, vel quodcunque interpretationis genus in dictum Concilium Trid. edere; statuit verò, ut controversiæ, & dubia inde orunda ad Sedem Apostolicam pro declaratione, & decisione deferantur, ad quam declarationem faciendam postea Congregatio Cardinalium erecta est.

De istarum porrò *Declarationum* authoritate graves DD. inter se dissentiunt. Quidam *probabilem* tantùm, & *doctrinalem* asserunt, atque ad summum habere vim *decisivam* in casu illo particulari, qui fuit sacræ Congregationi propositus, & respectu illarum personarum tantùm, quæ proposuerunt. Alij rectiùs *Declarationibus Cardinalium* authoritatem *legis universalis* adscribunt, *& Responsis prudentum* comparant, quibus olim à Principe dubias juris quæstiones decidendi potestas data fuit. *§. 3. I. de I. N. G. & C.* Non enim credibile est, quòd summus Pontifex non majorem potestatem dederit Cardinalibus, quàm illam, quam habent privati Classici DD. qui per suam doctrinam possunt sententiam probabilem constituere; neque opus fuisset Collegium Cardinalium instituere, Glossas, & Commentarios in Concilium Tridentinum prohibere, si relictâ declaratione Cardinalium tanquam solùm *probabili*, non *necessariâ*, liceret cuilibet privato Doctori aliam confingere.

Interim tamen, ut hæ *Declarationes* 16
Cardinalium vim legis obtineant, tres potissimùm conditiones concurrere debent. *Prima* est, ut fiant consulto S. Pontifice: quia Sixtus V. in facultate interpretandi Concilium Congregationi Cardinalium concessa expressè addit clausulam: *Nobis tamen consultis &c. Secunda*, ut Cardinales solùm *declarent*, & interpretentur, non verò dispensent, aut ultra verborum proprietatem legem augeant, nisi desuper habito speciali mandato S. Pontificis; cujus specialis mandati etiam in declaratione mentio inseratur, sicut hanc formam Pius V. & Greg. XIII. in suis Bullis Congregationi præscripserunt. *Tertia*, ut appareant *in authentica forma* cum solito sigillo, & subscriptione Cardinalis Præfecti, ac Secretarii ejusdem congregationis. Nam quia compertum est, plurimas falsas *Declarationes*, & nonnunquam in eadem quæstione sibi contrarias circumferri, mandavit Urbanus VIII. ne *Declarationibus Cardinalium* sive impressis, sive manuscriptis fides adhibeatur in judicio, vel extra, nisi, ut præmissum, in authentica forma appareant. Qua de re videri poterit Barb. *Juris Eccles. univers. lib. 1. cap. 4. num. 81. & seqq.* & alij apud eundem citati. Quòd si *Declarationes*

tiones omnia prædicta requisita habeant, licet ad instantiam particularium personarum emanârint, nihilominus pro lege communi, aut declaratione legis observandas esse, sicut alias summorum Principum in causis particularibus controversis decisiones, rectè docet Garc. *de beneficiis in Præmio*, & probant textus notabiles *in cap. In causis. 19. de Sententia, & re judicata. & in L. ultima. in principio. C. de Legibus.*

17 Rota Romana est summi Pontificis in causis litigiosis tribunal, sive judicium. *Rotæ decisionibus* nonnulli authoritatem legis communis adscribunt, & textus in *cit. c. in causis. & in L. ult.* non tantùm de decisione ipsius Principis, sed etiam Senatûs ejus accipiunt. Barb. *in eodem c. in causis. num. 3.* Gutyrez *pract. quæst. lib. 3. q. 16. num. 74.* & alij. Verùm extra statum, & territorium summi Pontificis, quamvis magna authoritas tribuatur decisionibus Rotæ Romanæ, potiùs tamen receptum est, quod docet Franciscus de Pavinis *in præludio Extravagantium Joann. XXII. vers. decisiones.* quòd *Decisiones Rotæ Romanæ* faciant quidem jus inter ipsas partes litigantes, sed non jus universale; nec alij Judices præcisè secundùm eas teneantur judicare, nisi quatenus meliora juris fundamenta aliunde adduci non possunt, sed habeantur pro decisionibus magistralibus; imò ipsa Rota sæpius contra eas judicet teste Cardinale *in cap. pastoralis. 8. de Fide instrum. in ultima. q.* quia præcitati juris textus *in cap. in causis, & in L. ult.* de ipsius Principis non Senatûs ejus, vel Vicarii Judicis decisione loquuntur. Subinde tamen, si super eadem juris quæstione uniformes, & sæpius repetitæ sint *Rotæ* decisiones, faciunt consuetudinem, & stylum in curia Romana. *L. si de interpretatione. 37. ff. LL.* Quod verò in fine *citati præludii* additur, tales uniformes Rotæ decisiones extra curiam Romanam haberi pro *Responsis Prudentum*, haud facilè concederem: quia non constat in forma authentica, quòd summus Pontifex judicibus *Rotæ* dederit potestatem, jus aliquod novum condendi, qualis olim *Prudentibus* à Principe data fuit. Prout in simili de decisionibus Cameræ Imperialis Spyrensis communiter sentiunt DD. quòd Assessoribus Cameræ ab Imperatore fuerit data potestas *secundùm leges* judicandi, non verò novas faciendi. Interim nisi Judex consideratis particularibus circumstantiis causæ coram se agitatæ habeat valde urgentes rationes, & aliorum DD. authoritatem in contrarium, non deberet facilè à decisione, & præjudiciis tantorum tribunalium recedere.

Hactenus de libris Canonicis, eorumque authoritate dictum. Quod si in recensitis juris Canonici partibus constitutionum *antynomia*, sive contrarietas reperiatur, eaque sit in unius Pontificis, seu Authoris compilatione, v. g. si uterque contradicens Canon sit in *Decretalibus*, vel in *Sexto*, aut *Clementinis*, per congruam interpretationem conciliatio facienda est, quia in unâ eâdemque legum compilatione non debet esse contrarietas, *L. 2. §. contrarium. 15. C. de Vet. jure enucl.* & notat Glossa *in proœmio Decret. verbo Contrarietatem.* Nisi Canon expresè terminos correctorios alterius Canonis habeat, sicut in *cap. 2. & 3. de Censibus in 6.* Si verò inter priores & posteriores sit contrarietas, v. g. inter *Decretales* & *Sextum* & *Clementinas. &c.* eaque manifesta sit, stabitur posteriori decisioni, quia jus posterius derogat priori, *cap. ult. in prin. de Sent. excom. in 6.* Si dubia sit contrarietas, quæ com-

18

commodâ aliquâ interpretatione, salvâ verborum proprietate, ac ratione recti sermonis conciliari possit, expedit jura juribus concordare, ut evitetur jurium correctio, & contrarietas, *cap. cùm expediat. 29. de Election. in 6.*

19 Præterea cùm inter jus Canonicum, & Civile quandóque confœderatio, quandóque pugna sit, pro ejus rei notitia sequentes regulæ communiter à DD. traduntur.

Prima Quoties casus aliquis dubius est in jure Civili, jure autem Canonico clarè decisus, hæc Pontificii juris decisio etiam in foro Civili observanda est.

Secunda è converso, si quid jure Canonico dubium & obscurum (sicut præsertim circa contractus & pacta perpaucæ sunt in Canonibus decisiones) Jure autem Civili clarum, ejúsque materia sit profana, non spiritualis, in foro Ecclesiastico etiam Juri Civili locus est. Utraque hæc regula confirmatur *ex c. 1. & 2. de Novi operis nunciat.* Ubi summus Pontifex ait: *sicut leges non dedignantur Sacros Canones imitari: ita & Sacrorum Canonum statuta Principum constitutionibus adjuvantur.* Imò quandóque etiam in materia spirituali leges in foro Canonico procedunt; non tamen aliter, quàm si expressè à SS. Canonibus recipiantur, sicut infra in *Lib. IV. Tit. 12. de Cognatione Legali*, quæ oritur ex adoptione, & constituit impedimentum dirimens matrimonium, pluribus explicatum.

Si ergò tanta sit inter Jus Canonicum, & Civile confœderatio, mirabitur fortassè nonnemo, cur *in c. ult. ne Clerici vel Monachi, &c.* sub pœna excommunicationis interdicatur personis Ecclesiasticis studium Juris Civilis? R. Id intelligi de tali studio, quod abstrahit à vita Ecclesiastica, & sit intentione subeundi munera, & officia sæcularium Advocatorum, vel Judicum, non autem quod sit in ordine ad perfectam Juris Canonici intelligentiam, Joan. Hon. *in dicto t. ne Clerici vel Monachi. n. 10.* Ad majorem tamen cautelam Universitates solent à S. Pontifice expressum privilegium admittendi Clericos ad publicas legum civilium lectiones impetrare, quale etiam huic nostræ Universitati concessum est.

Tertia regula est, si inter jus Canonicum & civile sit pugna & contrarietas, vel diversitas, eaque sit de re profana, nec attingat conscientiam, vel peccatum, ut circa solemnitates testamentorum, judiciorum, contractuum, aliorúmque similium actuum, *quodlibet jus in suo foro servandum est*, nimirum in terris summo Pontifici subjectis Jus Canonicum. in terris Imperii sæcularis Jus Civile, *c. Cùm ad verum. 6. dist. 96.* In causis tamen Clericorum etiam temporalibus, & extra territorium Romani Potificis Juri Canonico est insistendum, *cap. quod Clerici. 9. de foro compet.* Sed hic textus juxta singularem interpretationem Barbosæ *in eodem c. 9. n. 5.* non procedit eo casu, quo Clericus actor convenit Laicum coram judice sæculari, quo casu, sicut Clericus actor forum rei Laici, ita etiam ejusdem fori leges sequi debet, ut proinde illa verba *in c. 9.* posita: *si Clerici contra aliquos, vel aliqui contra ipsos causas habuerint, &c.* intelligantur in eum sensum, si Clerici Parisienses (de quibus illud *cap.* inscriptum est) contra aliquos Clericos, coram Judice tamen Ecclesiastico, actionem instituant.

Quarta regula est, ubi *de re conscientiæ, & materia peccati* agitur, si inter Jus Canonicum, & Civile differentia sit, *tenendum est Jus Canonicum etiam in terris Imperii;* quidquid enim sit de illa quæ-

quæstione, an S. Pontifex absolutè sit major & superior Imperatore? quam tractant Interpretes *ad c. solitæ. 6. de Majorit. & obed.* certè universi Catholici DD. fatentur saltem in spiritualibus, & ubi de salute animæ agitur, S. Pontificis Jurisdictionem tanquam Christi Vicarii, & communis animarum pastoris etiam in terras Imperii & totum mundum extendi. Text. *ind. cap. solitæ vers. quod autem. & in c. novit. 13. de Judiciis. Extravag. Unam sanctam. de Majorit. & obed.* Exemplum ad hanc regulam est *in c. ult. de Præscript.* ubi corrigitur Jus Civile permittens præscriptionem longissimi temporis cum mala fide. *In c. ult. de Sepult.* & in *cap. in literis. 5. de Raptoribus.* ubi statuitur, hæredes defuncti, qui aliis in vita damnum intulit, ad exonerandam conscientiam ejus, (neque enim dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, *c. peccatum. 4. de Reg. juris in 6.*) teneri juxta vires hæreditatis ad se devolutæ illud damnum resarcire, contra leges civiles, quæ non obligant hæredem ad damnum à defuncto datum, nisi in quantum ex tali damno v. g. furto, aut rapina ad eum pervenit, vel lis cum defuncto jam contestata fuerit. *L. unica. C. Ex delictis defuncti &c.* Denique ut plurima alia exempla, quæ in diversis titulis occurrunt, prætereamus, leges Civiles permittentes impunè concubinatum, *in t. t. ff. & C. de Concubinis, & in Nov. 18. c. 5.* per SS. Canones abrogatæ sunt. *cap. audite. C. dist. 34.* & qualiter adversus concubinarios locorum Ordinarii per censuras, & invocationem brachij sæcularis procedere debeant, traditur in Concilio Trid. *Sess. 24. de Reform. Matrim. c. 8. & Sess. 25. c. 14.* Non obstat. *c. is qui. 4. & c. Christiano. 5. d. 34.* ubi ex sententia antiquorum Patrum Christiano una tantum, aut uxor, aut concubina permittitur: quia ibi nomine *concubinæ* non intelligitur scortum (quod Sancti Patres contra prohibitiones Juris divini permittere utique non potuissent) sed uxor ducta quidem per verum consensum matrimonialem (qui ante Concilium Tridentinum absque alia solemnitate sufficiebat ad valorem matrimonii, *cap. is qui. 30. de Sponsalibus*) at clandestinè sine dotalibus instrumentis, qualis uxor in foro externo, ubi de matrimoniali consensu legitimè non constabat, concubina præsumebatur, *arg. c. aliter. 1. causâ 30. quæst. 5.* & dicebatur: ut in annotatione *in dicto c. is qui. dist. 34.* rectè exponitur.

Quinta regula est, *in materia Spirituali & Sacramentorum* neglectâ dispositione Juris Civilis *universim ad Jus Canonicum recurrendum est*: hæc enim tractare, & definire non ad sæcularem, sed Spiritualem & Ecclesiasticam potestatem pertinet. *cap. decernimus, 2. de Judiciis.*

Quare licet jure civili invalidum sit matrimonium, quod filiifamilias contrahunt sine consensu parentum, in quorum potestate existunt. *L. nuptiæ. 2. & 18. ff. de Ritu nuptiarum.* Jure tamen Canonico, & Concilii Trident. *Sess. 24. de Reform. matrim. cap. 1.* si non simpliciter licitum, saltem validum pronunciatur, prout infra in *lib. IV. ad Tit. de Desponsatione impuberum. §. 2.* expositum.

Sexta regula est, quòd *leges Civiles disponentes de personis, & rebus Ecclesiasticis ex defectu jurisdictionis invalidæ reputentur*, tametsi favorem Ecclesiarum, vel Ecclesiasticarum personarum concernant, *cap. denique. 5. cum seq. dist. 96. cap. Ecclesia. 10. de Constit.* etenim personas Ecclesiasticas, & res earum Jure Divino à sæcularium dominorum potestate

exemptas esse, apertè à summis Pontificibus, & Conciliis Universalibus (quibus utique competit de jure Divino cognoscere) declaratum est *in c. nimis. 30. de Jure-jurando. c. quamquàm. 4. de Censibus. in 6.* & in Concilio Trid. *sess. 25. de Reform. c. 20.* quod prolixè tractat Martha *de Jurisdictione parte 2. c. 6.*

Dixi tametsi leges civiles Ecclesiis *favorabiles* sint, ne prætextu favorabilis constitutionis Principes, & potestates sæculares Jurisdictionem in Ecclesiasticos usurpent. *d. c. Ecclesia.* Sed hoc ita accipiendum est, si lex *favorabilis* contineat aliquam obligationem, sive mandatum & jurisdictionis speciem, prout *in l. jubemus. 14. C. de SS. Eccl.* de alienatione bonorum Ecclesiasticorum; in *l. sacris. 47. C. de Episcopis, & Cler.* de electione Abbatum statuitur, & forma præscribitur, quæ leges non aliter vim habent, quàm quatenus à SS. Canonibus receptæ sunt. At verò si leges nullam habeant annexam obligationem, sed sint merè favorabiles, & pura privilegia, non est dubium, quin valeant, & subsistant: ne quod in favorem Ecclesiarum est introductum, quòd legibus sæcularium non subjaceant, in earum odium retorqueatur, si nullo sæcularium Principum privilegio affici possent, contra *c. quod ob gratiam. de Reg. juris in 6.* Tale privilegium est *in auth. quas actiones. C. de SS. Ecclesiis.* ubi contra Ecclesiam Romanam tantùm *centenaria*, contra alias *quadragenaria* præscriptio admittitur. In *auth. item nulla communitas. C. de Episc. & Cler.* ubi Ecclesiæ & personæ Ecclesiasticæ ab exactionibus & oneribus realibus per sæculares Magistratus imponendis liberæ pronunciantur. In *Nov. 5. cap. 5.* quòd bona ingredientium monasteria sine præviâ dispositione Monasteriis acquirantur. Plura alia similia in primis titulis Cod. & Novell. passim occurrunt.

LIBER

LIBER I.

DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Summa Trinitate & Fide Catholicâ.

SUMMARIA.

1. *Authoritas S. Scripturæ & sensus Ecclesiæ de SS. Trinitate.*
2. *Pater cur prima persona?*
3. *Filij Generatio duplex.*
4. *Filius quo sensu alibi à Spiritu Sancto, & alibi à tota Trinitate incarnatus dicatur?*
5. *Spiritus Sanctus vivificans, & ex Patre Filioque procedens.*
6. *Fides Catholica quæ?*
7. *Verba Sacræ Scripturæ non applicanda ad vana, scurrilia & impia.*
8. *Libri non imprimendi sine nomine authoris, & licentia Ordinarij.*
9. *Ad Professionem Fidei qui teneantur.*
10. *De obligatione cujuslibet hominis circa internam vel externam fidei confessionem, remissivè.*
11. *Transiens per loca hæreticorum cum periculo an possit in die jejunij vesci carnibus?*

A Sanctissima TRINITATE, Fonte & origine omnis sapientiæ, & justitiæ, scientiam Juris Canonici, & titulos auspicamur, atque à cujus divinissima gratia accepimus, ad Ejusdem honorem, & gloriam referimus, illius humillimè imploramus auxilium, illi consecramus labores.

Porrò Mysterium Sanctissimæ Trinitatis prolixiùs tradere, ad Theologiam speculativam pertinet; Ejus immensitatem capere, supra humani intellectûs caliginem, & angustias est, neque in *ullius rei, quàm hujus omninò altissimæ, ac difficillimæ notitia, ac explicatione* (ait Cathec. Roman. Pij V. c. 3.) *aut periculosiùs versari, aut gravius errare possumus:* qui enim *scrutator est Majestatis, opprimetur à gloria. Proverb. 25. ỳ. 27.* Captivemus igitur intellectum nostrum in obsequium fidei, & credamus, 1 Trinitatem unius, & individuæ substantiæ esse; idque ex Divino Evangelii Oraculo Matth. 28. *Ite docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti.* Joan. 10. *Ego & Pater unum sumus*, juncto c. 16. *Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt; propterea dixi vobis, quia Spiritus veritatis de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Item Epistola 1. Joan. *c. 5. Tres sunt, qui testimonium dant in Cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.* Credamus, quòd sancta Mater Ecclesia à Sancto Spiritu omnem veritatem edocta in Conc. Lateran. quod habetur in *c. 1. hoc tit.* confitetur, & declarat, hanc sanctissimam Trinitatem secundùm communem essentiam individuam, & secundùm personalitates proprias distinctam esse. PATREM à nullo, FILIUM à PATRE genitum, & SPIRITUM SANCTUM ab utroque procedentem, consubstantiales, coæquales, coomnipotentes, & coæternos, unum universorum visibilium, & invisibilium, corporalium, & spiritualium principium.

PATER *prima persona* dicitur, non quòd in TRINITATE aliquid majus aut minus, prius aut posterius tempore sit, sed quòd ipse sit principium sine principio, FILIUM ab æterno generans. 2

3 Filii nativitas, seu generatio duplex est: una (circa quam nihil terrenum aut mortale cogitandum) secundùm *Deitatem*, quâ ab æterno, & ante omnia sæcula Deus de Deo ex Patre natus est ejusdem naturæ, potestatis & sapientiæ cum Patre. Nativitatem istam licet potiùs sanctâ fide credere, quàm perfectè intelligere valeamus, *generationem enim ejus quis enarrabit? Esa. 53.* pro humana tamen capacitate aliqualiter adumbrare possumus per illam similitudinem, quæ ab animi nostri cogitatione sumitur, ut enim mens nostra se ipsam quodammodo intelligens sui effingit imaginem, quam Theologi *verbum mentis* appellant, ita Deus (quantum tamen divina humanis conferri possunt) se ipsum intelligens *Verbum æternum* generat, & inde in Evangelio *Joan. 1. Verbum fuisse apud Deum, & Deus Verbum, & Verbum incarnatum*, dicitur. Altera præterea Nativitas Filii est, quâ propter nostram salutem de cœlo descendens, divinam ac humanam naturam conjungens, *incarnatus de Spiritu Sancto, & homo factus est*. Cùm enim homines omnes in prævaricatione Adæ innocentiam perdidissent, facti, ut Apostolus *ad Ephes. 2. v. 3.* inquit, *naturâ filii iræ*, sub potestate diaboli, & mortis, misit cœlestis Pater misericordiarum Filium suum multis ante temporibus sanctis Patribus in veteri Testamento promissum ad hominum redemptionem, & viam vitæ æternæ demonstrandam.

4 Quod verò Filius in symbolo fidei tantùm *à Spiritu Sancto*, & in dicto *c. 1. hoc tit.* communiter *à tota Trinitate* incarnatus dicatur, ita intelligendum est, quòd licet omnes Divinæ Trinitatis Personæ concurrerint secundùm Christianæ fidei regulam: *quòd omnia, quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia sint, neq; una magis, quàm alia, aut una sine alia agat*; sacræ tamen literæ earum rerum, quæ omnibus tribus personis communes sunt, aliam aliis tribuere soleant, ut rerum omnium potestatem Patri, sapientiam Filio, amorem Spiritui Sancto, & ideò cùm Divinæ Incarnationis Mysterium immensum Dei erga nos amorem ostendat, hoc opus cooperante totâ Trinitate factum, peculiaris amoris consideratione Spiritui Sancto adscribatur.

Tertia ergò in Trinitate Persona est Spiritus Sanctus, ab inspirando, vel quòd Spiritualem vitam (unde in symbolo fidei *vivificans* dicitur) in nos infundat, sic appellatus. Hunc Deum esse, atq; unius cum Patre & Filio substantiæ, præter loca scripturæ superiùs allegata apertè probat illud *Act. 5. v. 3. Cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te* Spiritui Sancto? *non es mentitus hominibus, sed Deo.* Item *1. ad Corinth. 12. v. 6.* ubi Apostolus *divisiones*, inquit, *operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur;* & mox *v. 11.* subjungit; *hæc autem omnia operatur unus atque idem* Spiritus. Prætereà in Symbolo fidei Spiritum Sanctum à Patre & Filio procedentem credimus; quod iterum ex sacris literis manifestum redditur, in quibus Spiritus Sanctus interdum *Spiritus Patris* vocatur, interdum *Spiritus Christi*, & modò à Patre, modò à Filio mitti dicitur *ad Galat. 4. junctis cap.* Matth. *10. & cap. 15.* Joan. 5

Circa alteram partem Rubricæ, quæ *de Fide Catholica* inscribitur, breviter adnotandum est, quòd *Fides Catholica* dicatur, quam Ecclesia Catholica (id est, universalis) Romana, cujus caput est Romanus Pontifex, Vicarius Christi, & D. Petri successor, nobis proponit, estque teste D. Paulo *ad Hebr. 11. v. 1. sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Hæc continetur partim in Sacris Scripturis, 6

sive

sive libris Biblicis: partim in Traditione & definitione Ecclesiæ: quænam verò Scripturæ & libri Biblici haberi debeant pro Sacris, Canonicis & Authenticis, declaravit Concilium Tridentinum *sess. 4. de Canon. Script.* ubi etiam *in ead. sess. in Decret. de edit. & usu Sac. lib.* severè prohibet sub pœnis juris, & arbitrariis per Ordinarios infligendis, ne quis publicè aut privatim Sacram Scripturam contra communem
7 Ecclesiæ sensum interpretari audeat, aut verba Sacræ Scripturæ ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias & diabolicas incantationes, divinationes, sortes, libellos famosos &c. applicare vel usurpare præsumat.

8 Item ne quicunque libri sine nomine Authoris, atque approbatione Ordinarij, quæ in scriptis, & gratis detur, in principio, vel fine libri, apponenda imprimantur; Regulares verò ultra approbationem Ordinarij etiam licentiam suorum Superiorum impetrare teneantur.

9 Præterea ex Conc. Trid. *sess. 24. de Ref. c. 1.* professionem *fidei Catholicæ* facere tenentur promoti ad Episcopatum. Atque *in ead. sess. 24. de Ref. cap. 12.* statuitur, *ut provisi de beneficiis quibuscunque curam animarum habentibus à die adeptæ possessionis ad minus intra duos menses in manibus Episcopi, vel, eo impedito, coram Generali ejus Vicario, seu Officiali orthodoxæ suæ fidei publicam faciant professionem, & in Romanæ Eccl. obedientia se permansuros spondeant, ac jurent. Provisi autem de Canonicatibus, & Dignitatibus in Ecclesiis Cathedralibus, non solum coram Episcopo, seu ejus Officiali, sed etiam in Capitulo idem facere teneantur: alioquin prædicti omnes provisi fructus non faciant suos, nec illis possessio suffragetur.*

Quibus Concilij Constitutionibus Pius IV. in bulla: *Injunctum.* & Pius V. in bulla: *In sacrosancta.* addidere, ut eadem *fidei professio* etiam fieret ab illis, qui de Monasteriis, Conventibus, domibus, & aliis quibuscunque bonis Regularibus, quorumcunque Ordinum etiam militarium, quocunque nomine, vel titulo providerentur. Item ut ad hanc fidei professionem teneantur omnes Doctores, Magistri, Regentes, & alii cujuscunque artis & facultatis Professores, sive Clerici, sive Laici, vel cujuscunque ordinis Regulares sint, qui docere, vel promoveri voluerint, *Declarat. Card. ad d. sess. 25. Trid. c. 1.* Zyp. *in Anal. h. t. n. 1.*

Qualiter verò & quando quilibet homo 10
vel Christianus obligetur ad internam, vel externam fidei confessionem? vid. D. Th. *2. 2. q. 1. & seqq.* Sanch. *lib. 2. Mor. c. 3. & seq.* Paul Laym. *in Theol. Mor. lib. 2. tract. 1. c. 9. & seqq.* ubi etiam *cap. 11.* docet, quòd quamvis nullo casu licitum sit, externâ voce, aliove signo veram fidem negare, aut falsam profiteri, juxta illud Matth. 10. *v. 33. Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo;* præceptum tamen de facienda positiva externa fidei confessione esse ex præceptis *affirmativis*, quæ regulariter obligant quidem *semper*, sed non *ad semper:* ideoque ex gravi causa, & imminenti periculo, ac ubi ex fidei professione nulla speratur secutura utilitas, sed magis perturbatio, licitum esse quandoque fidem tacere, & dissimulare. Atque *n. 5.* inter alia exempla ponit de transeunte cum periculo loca hæreticorum, & de vescente carnibus in die 11
jejunii, si talis comestio ab ipso non petatur expressè in contemptum fidei: aliàs enim comedere carnes actus indifferens est, & præceptum Ecclesiasticum abstinendi in die jejunii, tanquam humanum, non obligat cum tanto periculo. Cætera quoque, quæ ad fidem

fidem Catholicam, & authoritatem Universalis Ecclesiæ, Romanique Pontificis spectant, ad Theologiam & Controversias fidei, item ad alios Titulos juris Canonici, ubi de administratione Sacramentorum, de Majoritate & Obedientia, de Hæreticis &c. agemus, remittimus.

TITULUS II.

De Constitutionibus.

§. I.

Quid, & quotuplex sit constitutio, ac quænam ejus causa?

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplex Jus naturæ?*
2. *Quid & quotuplex jus gentium?*
3. *Quid lex positiva?*
4. *De Lege Divina.*
5. *Leges Veteris Testamenti quales, & an etiam hodie obligent?*
6. *De Lege Divina Novi Testamenti, & Epistolis Apostolorum.*
7. *Quid Lex humana positiva & quotuplex?*
8. *De conditionibus, & causis legum humanarum.*

Constitutio, à constituendo, sive statuendo dicta, in sensu ordinario solùm legem positivam & scriptam denotat, & non nisi valdè impropriè *Jus naturæ*, vel
1 *Consuetudo* constitutio diceretur. Est enim *Jus naturæ*, inquit Isid. in *c. 7. dist. 1. commune omnium nationum, ex instinctu naturæ, non constitutione aliquâ procedens.* Et *Consuetudo*, quæ non de statuto, *sed moribus solùm tracta est. c. 4. c. dist. 1.* Quia verò in constitutionibus frequens *Juris naturalis* mentio fit, & pleræque leges, ac constitutiones in Jure naturæ fundamentum aliquod habent, ideò prænotare oportet, hoc *Jus Naturæ* dividi solere in *Primævum* & *Secundarium. Primævum*, sive *materialiter sumptum* est, quod natura omnia etiam bruta animantia docuit, ut maris & fœminæ conjunctionem, prolis educationem, contra violentiam defensionem &c. *Secundarium* autem, quod à ratione dependet, & hominibus proprium est, uti sunt liberorum hereditaria saltem in legitima successio, pactorum & contractuum observatio, alieni injusti damni evitatio. Unde non ineptè Gratianus *in princ. dist. 1.* summam juris naturalis in illo Evangelij præcepto *Matt. 7. v. 12.* contineri asserit, quo *quisque jubetur alii facere, quod sibi vult fieri, & prohibetur alii inferre, quod sibi nolit fieri.* Dummodo ea interpretatio adhibeatur, ut illa voluntas, quâ sibi quis vult aliquid fieri, vel non fieri, sit secundùm rectam rationem, & circa talem rem, in qua quis, si casum in propriâ suâ personâ fingeret, debitum justitiæ agnosceret; non verò ex inordinato affectu, vel habendi cupiditate. E. g. debeo Titio centum ex mutuo, quod ille, quia nullum habet à me chyrographum, probare non potest, cogito, an tenear solvere? Invertam casum, & ponam Titium mihi debere mutuum, quod probare nequeam, mox dictabit naturæ instinctus, quid vellem mihi fieri, quod justum & æquum sit, ergo idem in eodem casu, & iisdem circumstantiis faciam alteri &c. Aliud est, si cuperem à Titio mihi donari centum, non ego propterea teneor Titio donare centum, quia hæc voluntas circa alterius bona cum damno ejus, vel non est secundùm rectam rationem, vel per se clarè constat, quòd non habeat materiam debiti & obligationis. Unde etiam Lex naturalis apud Theologos *recta hominis conscientia & participatio quædam Legis æternæ in creatura rationali* convenienter appellatur.

Porro Jus naturale *secundarium* etiam 2
Jus gentium vocatur, quòd omnibus gentibus inditum sit. Hinc in Jure obligationes

ex

ex contractibus, item modi acquirendi, qui habentur *in lib. 2. Inst. tit. 1.* promiscuè & Juris naturalis, & gentium dicuntur. Sed & *Jus gentium* dividi solet, quòd aliud sit *Primævum*, aliud *Secundarium*; sive aliud *rationis*, & aliud *ratiocinationis*. Jus gentium *Primævum* & rationis est ipsum Jus *naturale secundarium*, sive illa ratio æquum ab iniquo dijudicans à natura, sive Deo Authore naturæ hominibus infusa. Jus verò gentium *Secundarium* est, quod ex ratione non simplici, sed *ratiocinata*, & per discursum practicum necessitate hominum ita exigente introductũ est. Quo pertinere videntur ea, quæ referuntur *in c. Jus gentium. 9. dist. 1.* nimirum *sedium occupatio, munitio, bella, captivitates, postliminia, Legatorum non violandorum Religio* &c. Similiter quæ ponit JC. *in l. ex hoc jure. §. ff. de I. & I. Ex hoc jure gentium*, inquit, *introducta bella, discretæ gentes; regna condita, dominia distincta; agris termini positi, ædificia collocata; commercium, emptiones, venditiones, locationes, conductiones, obligationes institutæ; exceptis quibusdam, quæ à jure Civili introductæ sunt*. Unde consensum & obligationem ex contractu Jure *naturæ & gentium primario* stringere, modum autem contrahendi *Jure gentium secundario* introductum, stipulationem verò, & literarum obligationem, item & præscriptionem juris Civilis inventum esse dicimus. Et hoc jus gentium non tàm constitutionibus, quàm consuetudini, & mori, sive usui hominum annumerandum est: nisi quòd multa, quæ juris naturæ & gentium sunt, lege etiam positivâ, & constitutione Imperatoriâ, vel Pontificiâ confirmentur.

Plurimùm autem interest, sitne aliquid præcisè Juris positivi humani, vel etiam Juris naturalis. Nam quæ juris naturæ sunt, contrariâ institutione, vel consuetudine abrogari nequeunt, *§. sed naturalia. tit. I. de I. N. G. & C. c. ult. de Consuet.* Secùs verò illa, quæ Juris tantùm humani sunt, *c. 1. hoc tit. in 6.* Quod verò Ulp. *in l. Jus Civile. 6. ff. de I. & I.* dicit, juri naturali à jure Civili addi & demi posse: non intelligendum est eo sensu, quòd pro arbitrio jus naturale abrogari valeat, sed quòd Legislatores propter certas circumstantias in materia, vel objecto possint declarare hunc, vel illum casum sub præcepto juris naturalis non comprehendi: v. g. præscriptionem sub illo præcepto, *ne quis cum damno alterius locupletetur*; eò quòd hoc præceptum tantùm intelligatur *de injusta locupletatione*, præscriptio autem propter publicam utilitatem, & ad incertitudinem dominiorum, ac copiam litium evitandam non sit *injusta*. Item quæ Juris naturæ sunt, semper in conscientia stringunt, *d. c. ult. de Consuet.* Leges verò humanæ quandoq; solùm in foro externo, non interno obligant, ut si merè pœnales, si in falsa præsumptione fundatæ sint &c. qua de re inferiùs *in §. 3.* plura tractabimus.

Lex *positiva* est constitutio scripta, ait 3
Isidorus *in c. 3. dist. 1.* unde & secundùm aliquos Lex *à legendo*, cum *inscriptis* proponatur; vel secundùm alios *à ligando*, quòd populos *liget*; aut *ab eligendo*, quòd sit electa vivendi norma, denominatur. Nam cùm effrœnata hominũ cupiditas in vitia & jurgia prona sit, ideò legem dare necesse fuit, ait Pontifex *in prœm Decret.* ut appetitus noxius sub juris regula limitetur, per quã gen' humanum, ut *honestè vivat, alterum non lædat, jus suum cuiq; tribuat*, informetur.

Est autem constitutio *positiva* duplex, 4
Divina & *Humana*: Divina, quæ à Deo lata est; & hæc rursus subdividitur, quòd alia sit *Veteris*, alia *Novi Testamenti*. Inter Leges veteris Testamenti denuò discrimen est constituendum: aliæ enim sunt *Ceremoniales*, aliæ *Judiciales*, & aliæ *Morales*.

Cæremoniales sunt, quæ ad cultum Divinũ & ritus sacrificiorũ Judaicorum pertinent: *Judiciales*, quæ circa causas judiciales & debitum ordinem, ac æquitatem in populo Judaico servandam præscriptæ erant: *Morales*, quæ ex dictamine & instinctu naturæ procedunt, uti sunt Decalogi præcepta.

5 Leges *Cæremoniales*, & *Judiciales*, quia vel specialiter pro gente Judaica, eorumq; moribus latæ, vel præfigurativæ Christi, & *umbra futuri luminis* erant, per Adventum Christi, & veri luminis disparuerunt, & vim obligandi amiserunt, ut ex D. Paulo *ad Gal. 3. & 4.* satis probatur, & docent Interp communiter *ad cap. un. de Purif. post partum.* Imo *Cæremonialium* legum observatio non tantùm mortua, sed etiam mortifera & interdicta est Christianis. *Judiciales* verò licet ex se non obligent tempore gratiæ, propter moralem æquitatem tamen, vel honestatem possunt etiamnum hodie vel constitutione, vel consuetudine introduci *c. 1. de Homicidio. c. 1. & seqq. de Injuriis.* Illæ quoque leges *Cæremoniales*, quæ non tàm mysteria nascituri Christi præfigurabant, uti sunt immolatio Agni, circumcisio &c. quàm potiùs ad devotionem, & cultum Dei decenter peragendum pertinebant, veluti vestes Sacerdotales &c. etiam in nova lege per Ecclesiam repeti possunt, ita tamen, ut non ex Lege Divina, sed Ecclesiastica obligent.

Moralia præcepta veteris Testamenti adhuc vim habent, & perpetuò habebunt, non tàm ex auctoritate veteris Legis, quàm ex eo, quòd sint à natura ipsa instituta, & à Christo in Evangelio passim præcepta, & *mandata servare* jubente repetita. Demum aliquæ sunt leges *Mixtæ*, quæ partim sunt *Cæremoniales* vel *Judiciales*, & partim *Morales*, cujusmodi sunt *Decimæ*, quæ quoad quantitatem, scilicet decimam partem, legibus *Judicialibus*, quoad congruam sustentationem ministrorum Ecclesiæ *Moralibus* rectè annumerantur, ut infra *ad Tit. de Decimis. n. 2.* dicetur. Item *Sabbathi sanctificatio*, quæ quoad diem Sabbathinum *Cæremonialis*, quoad cultum Divinum, qui aliquibus saltem diebus soli Deo debetur, *moralis* est. Istæ leges *Mixtæ* non obligant quidem hodie ex Jure Divino, in quantum sunt *Cæremoniales*, vel *Judiciales*, sed in quantùm sunt *Morales*, qua de re videri poterit Cov. *Variar. Resolut. l. 1. c. 17.*

Leges Divinæ *novi Testamenti* sunt, 6
quæ à Christo Domino circa Fidem, Sacramenta, & Sacrificium constitutæ sunt, atque ab ipso, vel ab Apostolis promulgatæ. Circa epistolas & scripta Apostolorum advertendum est, quòd illa tantùm ibi contenta sint Juris Divini, quæ talia esse ex verbis Apostolorum sufficienter colligi potest, v. g. si Apostolus dicat: *Ego accepi à Domino, Dominus ordinavit. &c.* Cæterùm verò ipsi Apostoli tanquam suo tempore Primates, & Antistites Ecclesiæ multa separatim à præceptis Divinis pro rationabili fidelium directione, sicuti hodie solet SS. Pontifex, & Episcopi, statuerunt. Ita præter Canones Apostolorum exemplum est in Epistola 1. Pauli *ad Tim. c. 3. & ad Tit. c. 1.* ubi Apostolus prohibuit ordinari Episcopum, vel Presbyterum, qui sit *Bigamus*, *criminosus*, *percussor*, & tamen id solùm pro lege Ecclesiastica agnoscitur, & ideò in bigamia summus Pontifex, in criminibus non valde enormibus post peractam pœnitentiam aliquando Episcopus dispensare potest, *c. & si Clerici. 4. §. de adulteriis, de Judiciis.* Hen. Zoël. *ad tit. de Bigamis non ordinand. n. 14.*

Lex *humana positiva* describi potest, 7
quòd sit, *recta agendorum ratio à publica potestate communitati denunciata cum voluntate eam perpetuò obligandi.* Dividitur in *Ecclesiasticam* & *Secularem*.

illa

illa à potestate Ecclesiastica, hæc à Magistratu sæculari descendit. Utraque subdividitur in *Generalem* & *Particularem; Generalis*, quæ ordinario nomine Legis, vel Canonis appellatur, est illa, quæ à summo Pontifice, vel Principe Ecclesiastici, vel sæcularis statûs lata universim in totâ Ecclesiâ Catholicâ, vel toto Imperio obligat: *Particularis* verò, quæ communiter *statutum* vocari solet, ab inferioribus Episcopis, aut Prælatis, vel Principibus superiorem recognoscentibus promanat.

§ Dixi I. Legem esse, *rectam agendorum rationem*; quibus verbis causa *materialis*, & *finalis* legum insinuatur, *Erit enim Lex*, ait ite rum Isidorus *in cap. 2. dist. 4. honesta, justa, possibilis, secundum naturam, secundum patriæ consuetudinem, loco, temporique conveniens, necessaria, utilis, nullo privato commodo, sed pro cummuni civium utilitate conscripta.* In dubio autem, si de manifesta legis injustitia non constet, sicut aliàs mandatum superioris præsumitur justum, ita etiam à subditis lex justa censeri debet, licet fortassis aliquæ rationes in contrarium opponi possent: cogitandum enim, à prudente Legislatore inter diversa rationum momenta ad tollendam ambiguitatem, & disputationis materiam illa selecta fuisse, quæ pro Republica utiliora visa sunt: *Cor enim Regis in manu Dei est*, & per *sapientiam Divinam Reges regnant, & legum Conditiores justa decernunt. Prov. 8.* Unde & D. August. *in c. in istis. 3. dist. 4. In istis temporalibus legibus*, inquit, *quamquam de his homines judicent, cùm eas instituunt, cùm tamen fuerint institutæ, non licebit Judici de ipsis judicare, sed secundùm ipsas.* adde textum *in L. non omnium. 20. cum L. seq. ff. de Legibus.*

Dixi II. à *publicâ potestate*: ex quo causa *efficiens* legum colligitur; nam in statu Ecclesiastico, & circa spiritualia, ac ecclesiastica negotia nunquam potestas legem ferendi penes privatos, & populum fuit: in statu autem sæculari & veteri Imperio Romano populus quidem auctoritatem leges, & plebiscita faciendi habebat, *c. 1. & 2. dist. 2. de quibus 32. ff. de LL.* postquam verò populus sibi Reges, & Imperatores constituit, omnem illam auctoritatem à se abdicavit, & Lege Regiâ in Principes suos transtulit. *L. 1. ff. d. Constit. Principum.*

Dixi III. *cum voluntate eos obligandi*, quibus verbis *forma*, & *affectus* denotatur: ad formam enim legis pertinet, ut Legislator per apta verba declaret mentem suam, quòd non tantùm consulendo, vel suadendo aliquid dicat (quale consilium necessariam obligationẽ non habet, nec transgressores ejus regulariter peccatum, vel pœnam incurrunt) sed jubendo & præcipiendo, & ita quidem clarè, ne Lex per obscuritatem captionem aliquam contineat. *d. c. 2. dist. 4.* Cùm autem circa causas præsertim *materialem & efficientem* plura adhuc notatu digna occurrant, sit

§. II.

De Causâ materiali & efficiente Legum.

SUMMARIA.

9. *Quales actus virtutum possint per legem præcipi?*
10. *Quæ possint prohiberi?*
11. *Permittuntur quandoque injusta.*
12. *Lex prohibitoria habet saltem pœnam arbitrariam.*
13. *Delicta quædam mixti fori.*
14. *Actus interni & occulti qualiter possint esse materia legum.*
15. *De causâ efficiente legum.*
16. *S. Pontifex circa salutem animarum Legislator universalis, & quid circa Judæos, Gentiles, & hæreticos?*
17. *Concilia quotuplicia, & de eorum potestate legislativa.*
18. *Episcopus in suâ diœcesi an possit id, quod Papa in Ecclesiâ?*

19 *Quære non detur potestas Episcopis statuendi contra jus commune Eccles. & tamen valeat consuetudo?*
20. *De Legatorum statutis.*
21. *De statutis Capitulorum sede vacante, eorúmque revocatione.*
22. *De statutis Capituli cum juramento.*
23 *De statutis Ordinum Regularium.*
24. *Reformatio Ordinis an ab omnibus professo acceptanda?*
25. *Conventus & Capitula inferiorum Ecclesiarum an habeant potestatem statuendi? alia Summaria sub §. 3.*

CUm legis virtus sit *imperare, vetare, permittere, & punire*, teste Jurisconsulto *in l. 7. ff. de LL.* ideò legum debet esse *materia*, quæ justè *imperetur, prohibeatur, vel permittatur.*

9 Possunt igitur imprimis præter actus justitiæ, & ut suum cuique reddatur, etiam opera aliarum virtutum, ut Temperantiæ, Continentiæ, Religionis &c. & quæ ad has virtutes consequendas, tanquam media sunt, ut certarum dierum jejunium, decens in vestitu incessus, concionum & Missarum frequentatio, *imperari*, & *præcipi*, dummodo virtutes non sint tales, quarum sectatio populo sit nimis ardua, & difficilis, prout forent actus consiliorum Evangelicorum, nimirum paupertas, cælibatus &c. hæc enim, licet ex post facto rectè præcipiantur illis, qui ad eorum observationem se priùs per votum, aut per professionem religiosam voluntariè obligârunt, universaliter tamen, & ante spontaneam obligationem rationabiliter præcipi non possent.

10 Ex adverso *prohibitoriæ* legis materia sunt omnia illa, quæ justitiæ aliisque Virtutibus, quarum observatio Reipublicæ utilis, & facilis est, contrariantur. Nec interest, an jam priùs lege Divinâ, aut Naturali similes actus præcepti, vel prohibiti existant: nihil enim impedit, quin idem actus pro meliori Juris Divini, aut Naturalis observatione, vel declaratione, jure insuper humano contineatur.

Permitti per leges possunt ea, quæ justa, 11
quæ honesta sunt. Imò etiam aliquando injusta, & inhonesta ad evitationem majoris mali, suorumque in Republica post omnem possibilem diligentiam nequeat evitari, non quidem approbando minus malum tanquam licitum, sed dissimulando ejus pœnam. Ita multi existimant *Deut. 23.* concessum fuisse Judæis exercere usuras cum extraneis, ne cum suis fratribus exercerent: ita ad præcavenda majora, & atrociora carnis delicta apud quasdam calidiores nationes minora, ut fornicationes tolerantur, & exempla sunt *Genes. 19. v. 8. & Judicum. 19. v. 24.* Textus quoque notabiles *in cap. 1. & 2. dist. 13. c. 12. causâ 32. quæst. 7.*

Puniunt demùm leges malefactores in 12
Republica. Et si lex simpliciter aliquid prohibeat, quamvis pœnam determinatam non addat, ejus tamen violator Judicis prudentis arbitrio punietur: frustra enim leges prohibitoriæ ederentur, nisi malefactores formidine pœnæ coërcerentur. Julius Clarus *lib. 5. sent. q. 83. & ibi additio prima.* Menoch. *de Arbitrar. lib. 2. cas. 365. num. 2.*

Sunt autem quædam delicta *mixti fo-* 13
ri, quibus tàm à Jure Canonico, quàm Civili certæ, vel arbitrariæ pœnæ præstitutæ sunt. Et in his inter Judicem Ecclesiasticum & sæcularem locus est prævention: ita tamen ut in majoribus criminibus, in quibus jure Canonico pœna plerumque potiùs *medicinalis*, quàm *vindicativa* infligitur, punitus in foro Ecclesiastico adhuc ad terrorem malis hominibus incutiendum in foro sæculari puniri possit. *c. 2. de Maledicis. c. felicis. 5. vers. per hoc quoque. de Pœnis in 6. l. placet. 5. C. de SS. Eccl.* De consuetudine in enormibus criminibus circa Laicos Ecclesia ordinariè totam punitionem Judici seculari relinquit.

Plura

Plura de punitione delictorum *in lib. V. Decretalium*, atque in *Tit. de Pœnis* traduntur.

14 Difficilis est *quæstio*, an & qualiter actus *interni*, vel *occulti* hominis materia legum humanarum esse possint? Etenim *in l. 18. ff. de Pœnis. in c. cogitationis. 14. de Pœnit. dist. 1.* dicitur, quòd *cogitationis pœnam* (intellige in foro externo) *nemo patiatur*. In *c. sicut 6. & 33. c. tua nos. 34. de Simonia.* in Trident. *Sess. 24. de Reformatr. c. 1.* habetur quòd *Ecclesia de occultis non judicet*. Item *in lib. V. Decretalium* docebimus, simoniacum, hæreticum, vel usurarium *purè mentalem* pœnas juris non incurrere. Econtra in *c. dolentes. 9. de Celeb. Miss.* præcipit Pontifex, ut officium Divinum à Clericis *devotè* recitetur: *devotio* autem & *elevatio mentis* ad Deum actus utique *internus* est. Similiter in *Clem. 1. §. verùm. de Hæret.* excommunicatio statuitur in eos, qui ex odio, gratiâ, vel avaritiâ omittunt inquisitionem contra hæreticos, cùm tamen odium, gratia, vel avaritia actus plerumque *interni* & *occulti* sint. Item in Concilio Trid. *Sess. 24. de Refor. c. 6.* privilegium datur Episcopis, ut possint absolvere à censuris, & irregularitatibus ex delictis *occultis* provenientibus. Demùm quis neget, peccaturum contra præceptum Ecclesiæ, qui diebus jejunii clam, & nemine videnti, comederet carnes; Clericum, qui occultè omitteret recitare Divinum Officium &c. alias haud dubiè futurum, ut subditi obedirent suis Superioribus ad oculos, & privatim omnia mandata ecclesiastica, & sæcularia violarent.

In hac celebri quæstione utendum est distinctione. Nam alii sunt actus *merè interni, & per se* occulti, qui in solo animo, & cogitatione mentis consistunt; atque hi ordinariè soli Deo subjecti sunt, humanum autem judicium eos cognoscere non potest, & consequenter nec præcipere, nec punire. Quo faciunt exempla de simoniacis, hæreticis, & usurariis purè mentalibus. Alij sunt *externi*, qui præter animi cogitationem etiam ad opus, vel actum externum processerunt; & hi licèt sint *per accidens* occulti, quia secretò facti, testibus vel aliis documentis probari non possunt, subjacent tamen jurisdictioni & potestati legislativæ, quamvis ex defectu probationis aliquando per accidens judicium humanum effugiant. Sic si Episcopus censuram ferat, ut *quisquis furtum sacrilegum fecerit, excommunicationem incurrat*; in hanc censuram incidet, qui etiam nemine videnti furatus fuerit. Pariter qui libros hæreticos clam legerit, excommunicationem Bullæ Cœnæ (supposito quòd ea Bulla in illo loco recepta sit, de quo dubitari potest in Germania. vid. quæ dixi *in Man. Paroch. par. 3. c. 2. circa Casum Bullæ*) incurret: tametsi interim tales in judicio externo ob defectum probationis puniri non possint, quod per accidens contingit. Alij denique sunt actus *mixti*, partim *externi*, partim *interni*, in quibus præter actum externum etiam interna animi præparatio sive intentio concurrit, & ad operis externi moralem perfectionem, & substantiam necessaria est, ut in Sacramentorum administratione, perceptione, & celebratione Divini officij &c. Propterea si Ecclesia præcipere potest opus externum v. g. celebrationem Missæ, Sacramentorum administrationem, & perceptionem &c. potest etiam saltem *indirectè* præcipere id, quod est necessariò connexum, & sine quo opus externum *valide & rectè* non perficitur, ut devotionem, intentionem consecrandi, contritionem &c. *de connexis enim idem est judicium*, & homo non tantùm quoad directionem corporalium, & materialium externarum actionum, sed etiam quoad directionem animæ Superioribus

subjectus est juxta illud Apostoli *ad Rom. 13. ℣. 1. Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit*, & paulò post; *ideo necessitate subditi estote, non solùm propter iram* (scilicet Judicis externi) *sed etiam propter conscientiam &c.* & *ad Hebr. 13. ℣. 17. Ipsi* Superiores *pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Præterea sicut lex præcipere potest actum internum concomitanter cum externo, ita etiam actum malum internum punire valet, quatenus operi externo connexus est; quo sensu interpretandus est textus *in dicta Clemen. 1. §. verum, de Hæreticis.* exemplum in Jure Civili est ex tit. *de Injuriis*, ubi tunc demùm injuria punitur, si ex *animo & intentione injuriandi* processerit. *l. si non convitii. 5. C. de Injuriis.*

15 Causa *efficiens* legum humanarum, ut jam in *priori* §. insinuatum, publica potestas est, quæ in statu Ecclesiastico penes summum Pontificem, & reliquos Prælatos, in statu sæculari penes Imperatorem, & alios Principes ac Dominos residet; ita tamen, ut quilibet Legislator pro modo tantùm, & termino suæ jurisdictionis legem ferre possit, *extra territorium enim, & suprà jurisdictionem suam jus dicenti impunè non paretur. l. ultimâ ff. de Jurisdictione.*

16 *Summus Pontifex* in materia spirituali, & concernente salutem animæ, ac rectam Ecclesiæ gubernationem in toto orbe Christiano legem ferre potest; quia ipsi omnium suarum ovium curam in Beato Petro Christus commisit, *Matth. 16.* Porrò etiam Hæretici, quàmvis de facto resistant, de jure tamen lege Pontificiâ obligantur; non item Judæi & Gentiles, nisi quatenus illa lex jus Divinum, vel naturale contineret, ex ea differentiæ ratione, quòd Hæretici per Baptismum in Ecclesiam ingressi, ejus subditi, licet rebelles, effecti sint. Unde etiam DD. inferunt, quòd ad fidem Ecclesiæ Catholicæ suscipiendam, sicuti rebelles subditi ad obedientiam, compelli possint; secus verò Judæi & Gentiles, quibus nunquam per Januam Baptismi in Ecclesiam ingressis rectè accommodatur illud Apostoli *1. ad Corinth. 5. Quid mihi de iis, qui foris sunt* (id est extra Ecclesiam) *judicare, nam eos Deus judicabit &c.* Quid verò de hæreticorum matrimoniis, vel quæ in locis hæreticorum à Catholicis contrahuntur, dicendum, trademus in *Lib.* IV. *ad Tit. de Clandestina desponsatione n. 20.* Plura item de S. Pontificis authoritate inferiùs hoc libro in tit. *de Majoritate & obedientia*, explicabuntur.

Cæterùm quod de summo Pontifice, etiam de *Conciliis generalibus Oecumenicis* sentiendum est: nam & his jurisdictio in totam Ecclesiam, & omnes Christianos competit; neque aliter legitima sunt, quàm si authoritate Romani Pontificis congregentur, & confirmentur *cap. significasti. 4. de Election.* Alia sunt Concilia *Provincialia*, quæ Archiepiscopi unà cum suis Suffraganeis in suis Provinciis instituunt. Alia *Diœcesana* vel *Synodalia*, quæ Episcopi celebrant in suis Diœcesibus. Et hæc quidem potestatem leges & statuta condendi habent, sicut ipsi Archiepiscopi, & Episcopi, sed ita, ut eorum jus & obligatio ultra terminos Provinciæ, aut Diœcesis non extendatur: adeò ut tametsi in Decreto Gratiani quidam Canones ex aliquo Concilio Provinciali, vel Diœcesano allegentur, eos tamen non esse universaliter obligatorios, omnes illi adnotârint, qui nobiscum docent, Decretum Gratiani ad primævam suam authoritatem revocari. Deinde etiam advertendum est, quòd inferiores Prælati, nec soli, nec in Conciliis sine licentia summi 17

Pon-

Pontificis aliquid statuere valeant contra jus commune Canonicum. Inferior enim legem Superioris abrogare non potest; & condere ac tollere legem ab eadem potestate procedunt, *Clem. Ne Romani. 2. in princ. de Electione.* Circa ea proinde solùm leges ferre possunt, quæ ad reformationem morum, vel cultum divinum pertinent, aut quæ jure communi apertè decisa non sunt.

18 Non obstat vulgare dictum, quòd Episcopus in suâ Diœcesi possit ea, quæ Pontifex in tota Ecclesia: quia id universaliter concedendum non est, sed cum dependentia &. subordinatione ad Papam, tanquam Superiorem, & salvis illis, quæ summo Pontifici specialiter reservata sunt: nam Ecclesia Romana, quæ prima est, & Diœceses ac Episcopatus inferiores divisit, ita reliquis Ecclesiis, earûmque Prælatis vices suas largita est, ut in partem vocaret sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. *c. qui se. 12. causâ 2. quæst. 6.*

19 *Quærit* ad propositum hujus loci Panormi: *in c. ult. de Consuet. n. 9.* quare Imperator potiùs Principibus sæcularibus concedere soleat, ut in suis terris possint facere statuta contra jus commune Civile, quàm Pontifex Episcopis? Item quare in aliqua Diœcesi possit introduci consuetudo contra jus commune Canonicum, & non etiam statutum? Responderi potest ad *primum*, quia majus est periculum in abrogatione Juris Communis Ecclesiastici: hoc enim cùm principaliter ordinetur ad finem salutis æternæ, timendum foret, ne forsan cum periculo animarum erraret Episcopus, dum contra S. Pontificis Christi Vicarii & Patioris universalis judicium & legem suo arbitrio statuere permitteretur. Jus autem sæculare ordinatur principaliter ad statum externum politicum, quem inferiores Principes possunt secundùm naturam & mores singularum nationum sine gravi periculo faciliùs dirigere. Quod si etiam lex communis Ecclesiastica non possit certo populo cum fructu accommodari, S. Pontifex ea de re informandus est, atque ejus desuper cognitio, & mutatio vel remissio legis exspectanda. Responderi potest ad *secundum* cum eod. Panorm. quòd consuetudo, si sit tamen rationabilis, habeat tacitum consensum summi Pontificis, rationabiles enim consuetudines tolerantur *ex tot. tit. de Consuet.* quem consensum S. Pontifex potiùs (saltem per modum dissimulationis) factis rationabilibus hominum impendit, quàm statutis Episcoporum, eò quòd uti potestate legislativâ contra Papalia decreta etiam ex causa rationabili videatur sapere aliquam ambitionem, quæ successivè *aperit viam* ad plures inobedientias. Addi etiam potest quòd plerumque difficilius sit impedire consuetudinem, quæ ex diuturno tempore, & inveteratis moribus processit, quàm statutum vel legem particularem.

Legati Sedis Apostolicæ etiam statuta 20
facere possunt in provinciis, & locis suæ legationis, quæ durant etiam post officium eorum finitum. *c. ult. de Officio Legati.*

Capitula Cathedralium Ecclesiarum, 21
sede Episcopali vacante, etiam statuta, & constitutiones facere possunt, quia succedunt in jurisdictionem Episcopi, ex quâ dimanat potestas statuendi. Et illa statuta etiam durant in tempus futuri Episcopi: quamvis enim jurisdictio Capituli sit tantùm temporalis, quámdiu sedes vacat, quod tamen ex ea rectè gestum est, perpetuum habere debet, *arg. c. fi. de Officio Legati. & c. factum legitimè. 73. de R. I. in 6.* Sed Capitulum sede vacante potest quidem statuere circa ea, in quibus tunc habet jurisdictionem, ut circa

negotia

negotia ipsum Capitulum concernentia, circa reformationem morum, causas judiciales &c. non verò circa talia, per quæ præjudicetur juri, authoritati, vel reditibus succeſſuri Epiſcopi, ut ſi vellet ſtatuere, quòd *Charitativum* ſubſidium totum, vel pro parte minueretur, quòd reditus Epiſcopales eſſent inter Capitulares diſtribuendi &c. nam in perſonam Epiſcopi ejusque jura, & reditus Capitulum nullam habet jurisdictionem, conſequenter in iis ſtatuere nihil poteſt. Epiſcopus quoque ſucceſſor poteſt ex causâ rationabili ſtatuta à Capitulo ſede vacante facta revocare, non ſecùs ac alia ſtatuta ſuorum Anteceſſorum, quia Capitulum vel Anteceſſor non poteſt Epiſcopo ſucceſſori legem perpetuam præfigere, *cùm par in parem non habeat imperium* aut jurisdictionem, *c. innotuit. 20. de Electione.* Videatur Quarant. *in ſumma bull. verbo Capitulum ſede vacante.* Frid. *de ſen. conſ. 16.* & Pavin. *in ſpeciali tractatu, de poteſtate Capituli ſede vacante.*

22 Aliquando autem Capitulares ſede vacante, ſpeciali pacto aut juramento ſe obligant, ut quisquis in Epiſcopum eligendus fuerit, certa ſtatuta inviolabiliter obſervare debeat: quæ pacta aut juramenta obligant novum Epiſcopum ad præſtationem fidei interpoſitæ, niſi forent manifeſtè in præjudicium, Canonum vel Eccleſiæ, vel animarum, vel dignitatis Epiſcopalis. *cap. ult. de Pactis.* textus ad propoſitum notabilis, ubi Panormi. & Barb. *in c. ſicut noſtris. 27. de Jurejurando.*

23 *Ordines etiam Religioſi*, eorumque *Prælati* leges & ſtatuta facere poſſunt juxta conſuetudines ſuas, privilegia & modum ſuæ Regulæ. Utrùm autem Religioſi teneantur ſemper acceptare nova ſtatuta Reformatoria? Reſpondeo eſſe diſtinguendum, an tales reformationes ſint contra

24 pravas conſuetudines, quæ tendunt ad diſſolutionem diſciplinæ monaſticæ, violationem votorum, & ſcandalum aliorum hominum? & haud dubiè dicendum eſt, Religioſos teneri, ac compelli poſſe ad neceſſarias iſtas reformationes acceptandas, quæ tamen primam Regulam duriorem non conſtituant, *c. relatum. 7. & ibi* Gloſſ. *ne Clerici, vel Monachi. c. unico. de Statu Regular. in 6.* An verò reformationes ſtant contra conſuetudines, & mitigationes rationabiles, quæ primævum Regulæ rigorem juxta patriæ, & hominum naturam citra animarum periculum temperârunt, v. g. quòd matutinum oretur de mane, quòd liceat carnibus veſci &c? & probabiliùs videtur, quòd Religioſi ſimilem reformationem acceptare non teneantur: quamvis enim ſimpliciter profeſſionem fecerint ſecundùm Regulam, tamen nec in Novitiatu experientia, nec in profeſſione intentio fuit aliter ſe obligandi, quàm ad Regulam juxta præſentem uſum rationabiliter mitigatam: neque enim perfectio religioſi hominis in maximo rigore, & vitæ auſteritate conſiſtit, quam multi ſine corporis, & etiam frequenter animæ, ac deſperationis periculo ferre non poſſent, ſed in perfectione amoris Dei, & in *declinando à malo, ac faciendo bonum:* ad quod aſſequendum etiam in Ordine mitigatiore ſufficientiſſima media ſunt, & conſiderandum, quòd ſæpè primi Regulæ Fundatores certæ nationi & terræ, ubi vixerunt, regularia ſtatuta accommodârint, quæ alibi ob diverſam terræ & hominum naturam utiliter obſervari non poſſunt. Si quis verò aliter, quàm per auſteritatem ſe minimè perfectionem conſecuturum credat, is vel rigoroſas ſui mortificationes voluntariè, & privatim ſuſcipere, vel ſecundùm *c. licet. 18. de Regularibus.* etiam poſt profeſſionem ad alium ſtrictiorem Ordinem tranſire valebit.

Con-

25 *Conventibus, & Capitulis Regularium, ac Collegiatarum Ecclesiarum sede vacante* jurisdictionem (ex qua potestas statuendi deducitur) aliqui negant, aliqui tribuunt, ut inferius in *Tit. Ne sede vacante &c. lib. 3.* dicemus, ideò consuetudo locorum præcipuè attendenda erit. Cæterùm si quid ab his statueretur, vel mediante pacto aut juramento firmaretur circa successorem prælatum, ejusque revocandi potestatem, illa huc accommodari possunt, quæ superius de statutis *Capituli Cathedralis Ecclesiæ sede vacante* tradita sunt.

§. III.
De Obligatione Legum in utroque foro.

SUMMARIA.

16. *An Legislator teneatur suis legibus.*
17. *Princeps tenetur stare suo pacto.*
28. *An & quatenus peregrina, & viatores teneantur legibus loci?*
29. *Hispanus an extra suam Patriam possit diebus Sabbathinis edere intestina animalium?*
30. *Absens modico tempore quando habentur pro præsente?*
31. *Peregrini probabiliter non obligantur particularibus statutis.*
32. *Excipiuntur casus aliquot.*
33. *Respondetur ad contraria.*
34. *An peregrini teneantur alibi legibus domesticis?*
35. *Clerici quatenus ligentur legibus laicorum?*
36. *Lex humana quatenus obliget in conscientia?*
37. *De Lege fundata in præsumptione.*
38. *Hæres non conficiens inventarium, an in conscientia teneatur ultra vires hæreditatis?*
39. *Literarum obligatio, de qua in tit. Inst. de Litt. oblig. an procedat in conscientia?*
40. *Leges in præsumptione fundatæ quâ ratione sint justæ in foro externo:*
41. *Fictio, & præsumptio juris differunt. illa etiam in Conscientia locum habet.*
42. *De Lege pœnali, quando obliget in conscientia.*
43. *Ad pœnam incurrendam quando requiratur sententia judicis declaratoria, & quid interest inter sententiam judicis condemnatoriam & declaratoriam?*
44. *Pœnæ corporales quatenus obligent.*
45. *Incarceratus etiam justè an possit fugere?*
46. *Ad tributa & vectigalia an quis teneatur in conscientia:*
47. *Leges infirmantes actus inter vivos aut ultimarum voluntatum quando procedant in foro interno.*
48. *Pacta nuda obligant in conscientia.*
49. *Actus illicitus non semper est invalidus.*
50. *Si lex actum prohibeat, an in dubio censeatur etiam invalidâsse?*
51. *Actus aliquando invalidatur civiliter tantum.*
52. *Lex potest actum invalidare civiliter, & naturaliter, & ibi exempla.*
53. *Ex S. C. Vell. & Maced. non est obligatio in conscientia.*
54. *Potissima difficultas, quando irritatio fit propter omissas solennitates juris.*
55. *Lex est domina rerum.*
56. *Ad actus valorem requiritur voluntas, & potentia agentis.*
57. *Illegitimitas occulta impedit in conscientia à dignitate.*
58. *Prohibitio de rebus Ecclesiæ non alienandis etiam in conscientia stringit.*
59. *Legum Civilium, quæ relicta in testamento non solenni & soluta repeti negant, vel solvi jubent, singularis interpretatio.*
60. *Relictum in testamento non solenni an possit retineri usq; ad condemnationem judicis?*
61. *Solennitates actuum non fundantur in præsumtione.*
62. *Actum invalidare, & denegare actionem differunt. Alia Summaria sub. §. 4.*

QUæritur I. utrum Princeps, vel Legislator ipsemet suâ lege obligetur? Pro negativa est textus in *l. Princeps. 31. ff. De Legibus.* ubi dicitur, *Principem legibus solutum esse.* Et facit ratio, quòd leges ferantur, & dirigantur in subditos, non in Legislatorem: *sibi enim imperare nemo potest* teste J.C. *in l. penult. ff. de Recept. qui arbitr. &c.* & sicut aliàs *nec par in parem*, ita nec quisquam *in sè ipsum* habere jurisdictionem videtur. Econtra pro affirmativa adducitur. *l. digna vox. 4. C. de LL.* ubi Imperatores rescripserunt, *dignam esse vocem Majestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri, & majus* 26

imperio esse, submittere legibus principatum. Isidorus quoque *in c. justum. 2. dist. 9. justum est*, inquit, *Principem legibus obtemperare suis, tunc enim jura sua ab omnibus custodienda existimet, quando & ipse eis reverentiam præbet.* & *in l. ex imperfecto testamento. 23. ff. de Legat. 3.* ait Paulus J.C. *ex imperfecto testamento legata Imperatorem vindicare inverecundum est: decet enim tantam majestatem eas servare leges, quibus ipse solutus esse videtur.*

In hac q. respondeo & *dico* I. Princeps, & Legislator simpliciter obligatur illis legibus, quæ continent jus *Divinum*: aut *Naturale*: quia hæc jura, cùm à Deo Authore naturæ procedant, supra Principem sunt, quamvis ab eo populo proposita, & 24 declarata. Unde quin Princeps suo contractui, vel pacto stare debeat, non eximitur per plenitudinem potestatis suæ propter consensum præstitum, qui Jure naturæ servandus est. *l. 1. ff. de Pactis.* And. Gail. *Pract. obser. lib. 2. observat. 55. n. 7.*

Dico II. in legibus *merè positivis* humanis, sive Civilibus, sive Ecclesiasticis, quædam sunt, quæ propriè tantùm ad populum feruntur, & Principis, sive Legislatoris personam propter ejus eminentiam, aut aliam specialem rationem non concernunt. Et hæ sine dubio Principem non obligant: ut si prohibeatur populo armorum, aut vestium nimis pretiosarum gestatio &c. & exemplum esse potest *in l. sancimus. 34. C. de Donationibus*, ubi prohibetur donatio ultra *quingentos solidos*, sive aureos sine insinuatione apud Magistratum, excipitur autem ibidem donatio à Principe facta.

Dico III. in legibus merè positivis, quarum observatio æquè Principem decet, ac populum, uti est frumenti, & aliarum mercium taxatio, solennitates actuum inter vivos, & ultimarum voluntatum, jejunium Ecclesiasticum, confessio annua &c. communis est DD. distinctio inter vim *coactivam*, & *directivam*, ita ut Princeps, vel alius Legislator *vi coactivâ* non teneatur stare suis legibus: cùm nemo sit, qui eum cogat, & is potestatem mutandi, vel abrogandi legem habeat; teneatur autem (nisi habeat rationabilem causam excusantem) *vi directivâ*; hoc est, non ex vi jurisdictionis propriæ dictæ, quam in se ipsum nemo propriè exercet, sed ex dictamine & directione rectæ rationis, quâ se Princeps tanquam caput, & membrum principale toti corpori communitatis conformat: nam teste August. *in c. quæ contra. 2. dist. 8. turpis est omnis pars suo universo non congruens;* & ne etiam à populo facilè violentur leges, si ipse Legislator omnium primus in easdem committat. Minor tamen culpa est, & sæpe cessante scandalo tantùm venialis, si legislator contra suam legem veniat, quàm si populus: quia ille tantùm ex congruentia, hic autem etiam ex obedientia ad servandas leges obligatur.

Quæritur II. utrum Peregrini, & Via- 28
tores obligentur legibus illius loci, per quem transeunt, si non ibidem intendant habitare? Si de legibus *juris divini*, *aut Naturæ* loquuntur, res dubio caret: quia istæ leges ubique terrarum obligant. Idem est, si loquamur de *legibus humanis* Juris communis: nam & his Peregrini in omnibus locis obligantur, in quibus illæ leges vigent & observantur, quia istarum legum communium subditi sunt. Imò si ponamus, aliquam legem Juris Communis in Patria non observari, sed observari in loco peregrinationis, per quem aliquis transit, tenebitur Peregrinus ad hujus legis observationem: quia consuetudo contra jus commune, cùm sit odiosa, restringitur ad locum,

& extra

& extra eum non extenditur; sicut statutum, vel aliud privilegium locale. arg. *c. 2. hoc tit. in 6.* Undè licet in Hispania moris sit, diebus sabbathinis comedere intestina animalium, si tamen Hispanus per alias Regiones transeat, eum ad abstinentiam à jure communi Ecclesiastico præscriptam sub peccato teneri cum plerisque DD. docet Navar. *in Man. Confess. c. 23. n. 120.* & Paulus Laym. *de Legibus. c. 12. n. 3.*

Non obstat, quòd absens modico tempore fictione juris reputari soleat pro præsenti in illo loco, à quo abest, & consequenter etiam illius loci privilegijs, & consuetudinibus gaudere possit, sicut in contrarium argumentatur Sanch. *de Matrim. Libro 3. disp. 18. q. 1. n. 7.* quia illa fictio juris non procedit in omnibus, sed in certis tantùm casibus in jure expressis, ut si Canonici vel Beneficiati à residentia suorum Beneficiorum modico tempore absint juxta Trid. *sess. 23. de Refor. c. 1.* Aliàs etiam proceederet in casu *dicti c. 2.* & excommunicatione per statutum Episcopi latâ teneretur, qui extra Diœcesim ejus modico tempore existens delinqueret: item à sæcularibus Judicibus capi non posset malefactor, si extra Ecclesiam immunitate locali gaudentem mox reversurus exiret; quod certè contra communem doctrinam & praxim est. Interim licet hæc sententia Navarri & aliorum ordinariè, maximè ad evitationem scandali tutior sit; propter authoritatem tamen Sanch. & aliorum virorum DD. qui eum sequuntur, non auderem semper alicujus gravis peccati damnare eum, qui contrariam teneret, præsertim rationabili aliquâ causâ v.g. conservandæ valetudinis accedente, & remoto scandalo, ut si Germanus tempore quadragesimæ in Italia privatim comederet ova, caseum, & alia lacticinia, quæ prohibentur *in c. denique. 6. Vers. par autem. dist. 4.*

Potissima igitur difficultas quæstionis 31
nostræ est de legibus & statutis particularibus locorum. Respondeo, probabiliorem esse sententiam, quam præ cæteris diligenter examinat, & sequitur Sanch. *d. disp. 18. q. 1.* Peregrinos, & Forenses non obligari particularibus statutis, vel consuetudinibus loci, in quo per modum hospitum reperiuntur. Ratio est: ubi deficit ordinaria jurisdictio, deficit legum obligatio, quæ jurisdictionem supponit, sed in peregrinos ob brevem hospitij moram deficit ordinaria jurisdictio. *arg. l. hæres absens. 19. §. 2. ff. de Judiciis.* ergo &c.

Attamen hæc regulariter procedunt: nam 32
ab hac regula aliquot casus excipiuntur; ut
I. si ex transgressione legum loci aliis detur scandalum; quod tamen scandalum plerumque evitari potest, inquit Sanch. *c. l.* vel transgrediendo occultè, vel admonendo adstantes, se legibus loci ex communiori DD. sententia adstrictum non esse.

II. Si mora in aliquo loco sit longior, usus communis docet, tales Peregrinos debere se accommodare legibus, & consuetudinibus loci, præsertim in rebus spiritualibus, ut observatione festorum, jejuniorum &c. tùm quòd id exigat quies Reipublicæ, quæ aliàs ex diversis hominum moribus perturbatur; tùm quòd habitatores ad tempus longius in aliquo loco ibidem quasi domicilium, & forum competens sortiantur.

Quantum autem tempus requiratur ad hanc obligationem inducendam, DD. inter se non conveniunt; mihi videtur probabiliùs maximè circa leges Ecclesiasticas, quod cum Navar. *in Tract. de Jubil. not. 32. num. 43.* docet Laym. *d. l. num. 1.* sufficere, quòd aliquis non merè tanquam Viator mox pertransiens in loco sit, sed ibidem certo permanendi proposito etiam ad breve tempus, aliquot v.g. septimanarũ aut

mensium alicujus negotiationis causâ habitationem aliquam fixerit, vel conduxerit. *d. l. heres absens. §. proinde. 2. ff. de Judiciis.* & tunc statim primâ die, quâ cum hoc proposito habitationem sibi constituit, tenebitur: nam sicut ad *verum*, ita etiam ad *quasi* domicilium constituendum, & sequentem obligationem, ac fori competentiam inducendam nullius certi temporis lapsus, sed *animus* tantùm habitandi, & *factum* ipsum habitationis inchoatæ requiritur, ut ex *l. domicilium. 20. ff. Ad municipalem.* in *Tit. de Foro compet.* trademus.

III. Contractuum, aliorumque actuum solennitates etiam à Forensibus instituendæ regulantur secundùm leges loci, ubi celebrantur. *l. si fundus. 6. ff. de Evictionibus. l. 1. C. de Emancip. liber.*

IV. Ob bonum publicum, & ad evitandum damnum possunt Viatores certis legibus constringi. v. g. ut solvant vectigalia, ne frumentum, aut arma, vel armorum materiam extrahant, ne ultra triduum in loco commorentur, &c. Hæc exceptio passim quidem à DD. traditur, sed quare, vel quomodo in hoc casu jurisdictio in Viatores detur, non assignant. Forsan ista ratio non incongruè statui potest, quòd jure naturæ, & gentium teneatur aliquis evitare alterius damnum; & qui sentit commodum transitûs, sentire etiam debet onus legum pro bono publico introductarum. Item quia transitus non aliter à Magistratu conceditur, quàm sub conditione observandarum talium legum, hinc qui transire volunt, ipso facto in se prorogant, & agnoscunt Magistratûs jurisdictionem *arg. l. 1. ff. de Judiciis.* Accedit etiam consuetudo locorum, quæ dare potest in multis casibus jurisdictionem. *c. dilecti. 4. de Arbitris.*

Quintam exceptionem aliqui addunt in *vagis hominibus* nullum certum domicilium habentibus: Sed hos non improbabiliter excusat Less. *Lib. 4. c. 2. n. 49.* ex eadem ratione, quâ alios Peregrinos, quòd scilicet non sint propriè subditi illius loci, quem transeunt, & non sit in eos jurisdictio, nisi ex causa *delicti*, vel *debiti*, propter quod ubique in jus trahi possunt ob publicam utilitatem, ne à delicto impunes, vel à solutione immunes evadant.

Porrò contra datam responsionem ad principalem quæstionem contrariæ sententiæ Authores, quibus absolutè placet, Peregrinos omnibus legibus loci adstringi, plura argumenta opponunt, quæ Sanch. *disp. 18. n. 4.* adducit, & *n. 16.* resolvit, ex quibus duo tantum principaliora referam. 33

Primum est ex *c. illa. 11. dist. 12. ibi cum Romam venio, jejuno Sabbatho: cum Mediolani sum, non jejuno. Sic & tu, ad quamcunque Ecclesiam veneris, ejus morem serva.* Respondetur, hunc textum inprimis esse SS. Patrum Augustini & Ambrosii, quorum authoritas magna quidem est, sed non semper *decisiva*, ut dixi *in Proœmio*, & textus est notabilis *in c. 5. dist. 9.* vel posse explicari, ut contineat consilium, non præceptum, quatenus scilicet utiliter, tanquam opus bonum, suaderi potest hominibus, ut secundùm particulares loci usus festum, aut jejunium observent, non imperari; vel intelligi de casu conjuncto cum scandalo, vel quo aliquis moram longiorem in aliquo loco trahit.

Secundum argumentum sumitur ab instantiâ, quòd nimirum peregrinus Sacerdos, si veniat ad locum interdictum, non possit ibidem Divina celebrare, aut mortuus sepeliri; ergò sequitur, quòd leges loci obligent etiam Peregrinos. Respondeo negando consequens, quia antecedens non provenit ex directâ obligatione interdicti respectu Peregrinorum, sed ex incapacitate

ipsius

ipsius loci, qui tali interdicto directè affectus est, quâ de causa ne quidem infantes vel amentes (qui tamen interdicti, & censuræ incapaces sunt) in loco interdicto sepeliri possunt, teste Cov. *in c. Alma mater. de Sent. excom. in 6. p. 2. §. 4. n. 6.* Reliqua argumenta pleraque dissolvuntur per exceptiones supra positas, ut de illis casibus exceptis explicentur.

34 *Quæritur* III. an peregrini teneantur legibus domesticis suæ Patriæ, quamdiu in externis locis versantur? Respondeo negativè, quia statuta particularia etiam respectu subditorum non extenduntur ultra territorium statuentis. *c. 2. hoc tit. in 6. l. fin. ff. de Jurisd.* Quare non peccabit, qui festum, aut jejunium in sua Patria ab Episcopo statutum alibi non servat, ubi festum, aut jejunium secundùm jus commune non est; nec incurret censuram Episcopi per statutum latam, qui extra Diœcesim delinquit. Dico si censura *per statutum* lata sit: nam specialiter *per sententiam* in personam lata subditum etiam extra territorium stringit, ut *in Titulo de Sententia excommunicationis*, explicavi. Exceptio est, nisi statuti transgressio vergat in detrimentum, vel injuriam loci; v. g. Si statutum sit, ne quis verba injuriosa contra Principem, vel Magistratum sub certa pœna loquatur &c. *arg. l. ult. ff. de Decret. ab ord. faciend.* Quâ ratione etiam statutum, quòd Clerici absentes certo anni tempore ad synodum vel Ecclesiam comparere debeant, sustinetur. *c. ex tua. 11. de Clericis non resid.* cùm enim quilibet civis, & incola naturali quadam æquitate teneatur defendere commodum suæ Patriæ, honorem sui Magistratûs, hinc est, quòd ad eum finem legibus rectè constringi valeat, tametsi extra Patriam existat.

Sed quid si Jus Commune in Patria observetur, in loco autem transitûs contrariâ consuetudine abrogatum sit? Etiam hoc casu peregrinum, quamdiu in tali loco vivit, non teneri ad observationem juris, cum aliis tradit Sanch. *d. disp. 18. n. 18. & seq.* & Suar. *Lib. 2. de Lest. c. 14. in fine*, eò quòd hoc sit quasi privilegium *locale*, quo gaudent etiam Advenæ, & Peregrini; & quilibet possit (quamvis non semper teneatur) se consuetudini locorum accommodare. Unde inferunt, Germanum v. g. transeuntem per Hispaniam posse die Sabbathi intestina comedere.

Quæritur IV. an & quatenus Clerici 35
legibus vel statutis sæcularium Magistratuum obligentur? Respondeo regulare esse, quòd sæculares Magistratus suis legibus directè obligandi Clericos, & personas Ecclesiasticas, vel ipsas Ecclesias, potestatem non habeant. *cap. Ecclesia. 10. hoc tit.* propter defectum jurisdictionis, à quâ Clericos jure Divino exemptos esse sæpius alibi probavimus. *c. nimis. 30. de Jurejur. cap. quamquam 4. de Censibus in 6.* præsertim si in specie & nominatim de Clericis disponant, quamvis in eorum favorem v. g. ne alienatio rerum Ecclesiasticarum valeat. &c. *d. c. Ecclesia.* nisi dispositio esset in *merum* favorem, vel privilegium sine omni obligationis, aut præcepti onere annexo. v. g. ut Ecclesia gaudeat quadragenariâ præscriptione, vel aliâ immunitate &c. Idque ex veriori DD. sententia extenditur, ut ne quidem circa bona patrimonialia *allodialia* (secus est de *feudalibus*, quæ non absolutè, sed sub certis reservationibus, & salvo jure feudali in Clericos transeunt. *cap. ex transmissa. 6. de Foro comp.*) statutis Laicorum Clerici subjaceant; tùm quòd exemplo, & argumento ducto à Levitis Veteris Testamenti Clerici non tantùm in personis, sed etiam rebus suis ex-

emti sint. *d. c. quamquam, & c. ultimo. ubi* Gloss. notabilis *in Verbo. suis facultatibus. de Vita, & honest. Cleric.* tum etiam, quòd lex civilis non possit aliquid statuere in bona, nisi obligando simul personas ad ejusmodi statuti observationem sed personæ Clericorum à sæcularibus obligari non possunt, ergo nec bona. Quæ amplius confirmantur ex vulgatis juris regulis, quòd *accessorium sequatur suum principale;* quòd *quæ Religiosis adhærent religiosa censeatur;* quòd *de connexis idem sit judicium &c.*

Non obstat, quòd alia sint privilegia Ecclesiarum, & Ecclesiasticorum bonorum, quæ bonis partimonialibus Clericorum non competunt, uti quadragenaria præscriptio, restitutio in integrum, & similia: non enim est bona consequentia, si privilegium unum, scilicet exemtionis, est communicatum bonis patrimonialibus Clericorum, ergò omnia debent esse communicata: aut econtra, si aliqua non sunt communicata, ergò nullum est communicatum: à particularibus námque ad universale regulariter non est bona illatio. Sanè licet Clerici quoad suas personas indubiè exemti sint, sicut Ecclesiarum instar habeant Privilegium immunitatis localis, ut maleficos ad se confugientes semper protegere possint; quòd majorennes in judicio, vel contractu læsi in integrum restituantur.

Dixi autem, Clericos regulariter & *directè* non obligari sæcularibus legibus: obligantur tamen *indirectè* communibus legibus Reipublicæ, in qua ipsi etiam tanquam membra, & conclves censentur, in quantum tales leges non repugnant SS. Canonibus, aus immunitati Ecclesiasticæ; quales sunt leges contractuum, taxatio mercium, restitutio ex causa læsionis, sive delicti &c. est tamen hæc obligatio non ex radice sæcularis jurisdictionis, sed solùm secundùm vim directivam, quatenus tales leges in æquitate naturali fundatæ sunt, & congruentia est, ut ad communem pacem in Republica servandam, inibi degentes communibus legibus utantur; item quia leges & constitutiones Principum sæcularium in defectu canonum generaliter à summis Pontificibus recipiuntur in *cap. 1. de Novi oper. nunciat.* Unde etiam secundùm vim *coactivam* Clerici à Magistratibus sæcularibus ad observationem legum sæcularium constringi, aut ob transgressionem puniri non possunt; hoc enim esset in eos directam jurisdictionem exercere. Imò etiam leges, quæ pœnam aliquam continent, & irritant testamenta, contractus, vel reddunt homines inhabiles ad contrahendum, vel testandum ob admissum crimen, non obligare Clericos, eò quòd contineant vim *coactivam*, cum communi docet Navar. *de Constitut. consilio 43, n. 5.* nisi à jure Can. receptæ sint.

Quæritur V. An & quando leges hu- 36
manæ sive Ecclesiasticæ, sive Civiles obligent in conscientia? Respondeo sicut subditi tenentur in conscientia obedire suis superioribus, & Magistratibus tam sæcularibus, quàm Ecclesiasticis justa præcipientibus, ita etiam leges Ecclesiasticæ & sæculares, si sint justæ in foro externo, regulariter sunt etiam justæ in foro interno sive conscientiæ. *Omnis anima*, inquit Paulus *ad Rom. 13. ℣. 1. sublimioribus potestatibus subdita sit: non est enim potestas, nisi à DEO; itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Et paulò inferiùs: *Judex Dei Minister est, vindex in iram ei, qui malè agit, ideo necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.*

Et

Et S. Petrus *in Epistola 1. c. 2. ℣. 13. Subjecti igitur estote*, ait, *sive Regi, quasi præcellenti; sive ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: quia sic est voluntas Dei, &c.*

Videtur quidem circa leges civiles in contrarium obstare, quòd leges, sicut alii actus, non agant ultra Legislatorum, & agentium intentionem, arg. *c. ult. de Præbendis. & l. non omnis 19. ff. de Rebus creditis*, sæcularium autem Legislatorum intentio non sit, ferre leges in ordine ad conscientiam, sed tantùm ad externum statum politicum. Responderi tamen potest, licet leges sæculares non semper obligent ex intentione Legislatoris secundi in conscientia, qui est Magistratus sæcularis, obligent tamen ex intentione, & voluntate Legislatoris primi, qui est Deus, secundùm allegata Scripturæ loca; hinc S. Thomas 1. 2. *quæst. 96. art. 4.* ait: leges hominum justas habere vim obligandi in conscientia à lege æterna Dei, à qua mediatè derivantur.

37 Verùm ab hac recepta sententia, quòd leges justæ in foro externo sint etiam justæ in foro interno, *duæ* communiter statuuntur *exceptiones. Prima* est, *si lex sit fundata in præsumptione:* tunc enim non aliter obligat in conscientia, quàm si id, quod lex præsumit, in rei veritate subsit. v. g. *in* 38 *Novel. 1. c. 2. heres* non conficiens inventarium tenetur creditoribus ultra vires hæreditatis etiam emergentia debita solvere, quamvis tot, & tanta bona in hæreditate non invenerit, quia præsumptio juris est, quòd, cùm non confecerit inventarium, clam aliqua bona de hæreditate subtraxerit, ut ex textu *dicti c. 2.* non obscurè colligitur, ibi in principio: *& non per ea, quæ forte surripiunt, aut malignantur &c.* Item in §. *2. dabit eis pœnam exactio suæ malignitatis &c.* propterea, si revera heres non conficiens inventarium nihil in hereditate *surripuerit aut malignatus* fuerit, ex communiori DD. sententia ultra vires hereditatis n conscientia non obligabitur. Licet verò aliqui existiment constitutionem Novellæ fundari potius *in quasi contractu* aditæ hereditatis, quòd heres adeundo hereditatem censeatur tacitè promittere creditoribus omnibus satisfactionem, & consequenter ex hac promissione in conscientia obligetur, prius tamen, quod de præsumptione fraudis dictum, probabilius videtur: eò quòd omnis *quasi contractus* supponat intentionem se obligandi ad naturalem æquitatem: nemo autem in dubio censeri possit se velle obligare cum tam gravi suo damno; nec æquitas naturalis id suadeat, creditores quòque multùm conqueri haud possunt, quia si confectum fuisset inventarium, ipsi non plus, quàm in hereditate repertum, accepissent. Similiter, ut innumera alia prætereamus, quorum aliqua *ex libro II. Decretal. ex titulo de Præsump.* desumi possunt, familiare exemplum est ex 39 *Instit. de Liter. oblig.* ubi relinquens chirographum suum, in quo se debitorem fatetur, per integrum biennium apud creditorem non acceptâ pecuniâ, postea in foro externo simpliciter ad solvendum condemnatur, nec ampliùs cum exceptione *non numeratæ pecuniæ* auditur. Quia tamen hæc obligatio, quæ ex *solemnitate literarum* oritur, non habet æquitatem naturalem, nec consensum, nisi sub tacita conditione: *si pecunia numerata fuerit;* & in foro externo præsumptio sit, numeratam fuisse, quòd aliàs tanto tempore debitor literas suas apud creditorem non reliquisset, ideò si veritas hujus præsumptionis à parte rei non subsit, & debitor nihil acceperit, in conscientia quoque ad nihil restituendum tenebitur.

Non

40 Non tamen idcirco ejusmodi leges in præsumptione fundatæ in foro externo, tanquam iniquæ, reprobandæ sunt: quia licet in uno vel altero particulari casu ob defectum veritatis præsumptæ materialiter injustæ esse possint; formaliter tamen, & in genere regulariter justæ sunt: nam ad tollendum aliquod malum, vel procurandum bonum in Republica (v. g. ut in exemplis propositis heredibus malignandi, & debitoribus debita injustè negandi occasio subtrahatur) leges rectè ob defectum, vel difficultatem aliarum probationum in præsumptione se fundare possunt: quia & præsumptio probationis species est.

41 Præterea etiam hic advertendum, quòd ea, quæ de *præsumptione* juris dicimus, non sint pariter de *fictione juris* accipienda: nam *præsumptio* supponit veritatem, *fictio* autem etiam cognitâ falsitate aliquid certum statuit, ut propterea lex *in fictione* fundata, si de cætero manifestè injusta non sit, etiam in conscientia locum habeat. Ita Canonicus, & alius Clericus de jure communi ex legitima causa à suo beneficio absens, qui fictione Juris pro præsente habetur, optimâ conscientiâ tanquam præsens fructus sui beneficij lucratur; ita ratihabitio etiam quo ad effectus fori interni *fictione Juris* retrotrahitur, & mandato æquiparatur. *c. 10. de Regulis juris in 6.* si v.g. procurator Titij sine mandato ejus fundum aliquem vendiderit, quam venditionem Titius primùm post annum, vel biennium ratam habeat, emptor non tantùm à die ratihabitionis, sed primæ emptionis fructus ex tali fundo perceptos in conscientia etiam suos faciet.

42 *Altera* exceptio est, quòd *lex merè pœnalis* ante Judicis sententiam non obliget in conscientia, post sententiam verò latam obliget ad non resistendum, & suscipiendam pœnam: cùm enim lex debeat moribus, & naturæ hominum esse congrua, plerumque non foret rationabile, ut Legislator aliquem obligaret, ut sui ipsius esset accusator, reus, Judex & executor, quod naturæ admodum grave, & contrarium existeret.

Sed ad hujus *exceptionis* plenum intellectum sciendum est, leges pœnales alias esse *merè & purè* pœnales, alias verò *mixtas*. Lex *pure pœnalis* est, quando Legislator non intendit ad culpam, vel reatum in conscientia obligare, sed tantùm ad pœnam: quod ordinariè contingit circa tales actus, qui absolutè non contrariantur Juri Divino aut naturali, sunt tamen contra bonos mores politicos, & eorum intermissio confert ad Reipublicæ statum tranquillum & pacatum conservandum. v.g. ne quis noctu sine lumine ambulet, certum vestium ornatum portet, &c. sicut etiam in Religiosorum Ordinum statutis quædam censentur *merè pœnalia*, quæ ad peccatum grave non obligant (neque enim consultum, imò nec semper justum aut validum est, ut in materia leviori Prælati conscientias suorum sub gravi culpa onerent) sed tantùm ad pœnam ob meliorem disciplinæ monasticæ conservationem, v. g. ne Religiosi certo tempore loquantur, opus quamvis honestum, sibi tamen eo tempore non concessum faciant &c. *Dices*, quomodo in hujusmodi actibus, vel legibus potest statui pœna, si nulla sit culpa, aut peccatum: cùm tamen pœna describatur esse noxæ, delictorum & peccatorum vindicta, ac cœrcitio, *in l. aliud. 131. in principio & §. 1. ff. de Verb. signif.* Respondetur, hic quidem non intervenire culpam vel peccatum, quod significet defectum coram Deo culpabilem, intervenire tamen culpam, & peccatum significans defectum in genere moris, & contra

tra laudabilem Reipublicæ ordinationem. Aliquando verò etiam accidere potest, ut transgressio legis pœnalis inducat verum peccatum coram Deo, si scilicet fiat ex contumacia, & contemtu Magistratûs cum aliorum scandalo, vel perturbatione in Republica.

Aliæ sunt leges *pœnales Mixtæ*, quando aliquid prohibetur sub culpa, & pœna; quod ut plurimum accidit in illis delictis, quæ juri divino, aut naturali adversantur, ut in furto, homicidio, & similibus. In his porrò duplex est obligatio: una ad culpam etiam in conscientia: altera ad pœnam, quæ regulariter ante Judicis, & Juris sententiam non obligat in conscientia, neque tenetur aliquis sui ipsius esse accusator, Judex & executor. Dico autem *regulariter*: nam aliquæ pœnæ sunt, quæ ipso jure, & ipso facto admissi criminis incurruntur; & istæ, si aliam executionem externam non requirant, statim, ut factum illud, cui talis pœna ipso Jure annexa est, committitur, in conscientia locum habent, uti sunt censuræ & irregularitates, quæ ipso facto incurruntur, inhabilitas vel impedimentum ad electionem activam vel passivam, ad contrahendum matrimonium &c.

43 Si verò pœnæ ipso Jure illatæ etiam externam aliquam executionem requirant, veluti amissio dominii, confiscatio bonorum juxta *c. cum secundum leges. 19. de Hæret. in 6.* privatio beneficii aut fructuum beneficialium &c. tunc ad obligationem in conscientia producendam sententia Judicis *declaratoria* requiritur, ut rectè docet Sanch. *Lib. 2. Moralium. c. 6. num. 11.* nisi lex in specie addat clausulam: *aliâ etiam declaratione non secutâ*, ut in Concilio Trid. *Sess. 23. c. 1. versiculo. si quis autem*: ibi *eum* (scilicet Episcopum vel curatum non residentem legitimo tempore) *pro rata temporis absentiæ fructus suos non facere, nec tutâ conscientiâ, aliâ etiam declaratione non secutâ illos sibi detinere posse.* Ex quo textu bonum argumentum desumitur, quòd sicut aliàs *exceptio firmat regulam in casibus non exceptis*, ita etiam hic exceptio specialis, & insolita clausula: *aliâ declaratione non secutâ*; circa hunc casum arguit & confirmat, quòd aliàs ad pœnas etiam ipso jure inflictas in conscientiâ præstandas sententia *declaratoria* requiratur.

Si *queras*, quæ sit ergò in effectu differentia, an per sententiam Judicis *condemnatoriam*, vel an *per declaratoriam* inferatur pœna, ne gratis alia pœna per Judicem, alia per ipsam legem imponatur? R. hanc esse differentiam, quòd pœna illata per sententiam Judicis debeatur primùm à die sententiæ, pœna autem illata à Jure, & postea per sententiam declarata debeatur non tantùm à die declarationis, sed retrò à die commissi criminis ipso jure pœnam annexam habentis. Sed ais, ergò saltem frustraneum est illud jus retinendi pœnam. v. g. fructus beneficiales ipso jure amissos in conscientia, si post declarationem omnes etiam retrò precepti restitui debent? R. quòd illud jus retinendi in conscientia hoc operetur, quòd res, aut fructus ipso jure amissi non extantes, sed interim consumpti, sive eorum æstimatio aut pretium, si exinde possessor tempore declarationis non sit locupletior effectus, in restitutionem non veniant, sicut de confiscatione bonorum ipso jure statuta ob crimen hæresis, vel aliud tradit Syl. *verbo Hæresis. 1. q. 8. v. Pro his.*

Quod si pœna mortis, aut mutilationis, 44
vel alia corporis afflictiva statuta sit, non potest quidem Reus obligari, ut directè tales pœnas exequatur, v. g. ut venenum bibat, famis inediâ se ipsum conficiat &c. quia

quia talis obligatio, utpote naturæsui conservativæ valdè contraria, censeretur moraliter impossibilis; tenetur tamen post sententiam non resistere executioni, & debet etiam indirectè cooperari, quatenus est necessarium ad executionem faciendam, v. g. scalas ascendere, collum præbere &c. Non esset tamen gravis peccati arguendus, qui potiùs naturali mortis, aut supplicii horrore, quàm ex contemtu Magistratûs executioni minùs promptè obsequeretur.

45 Imò etiam fugientem ex carcere declinandi gravis supplicii causâ, quamvis justè incarceratum, quàmplurimi DD. à peccato excusant: nimis enim durum videtur obligare homines in conscientia, ut media salvandi vitam suam, quæ juri divino non repugnant; licet per accidens custodes carcerum damnificarentur, tùm quòd id eorum culpâ eveniret; tùm etiam quòd utens jure suo non censeatur alicui injuriam vel injustitiam facere. *l. nullus videtur. 55. ff. de Regulis juris.* Qua de re videri poterit Paulus Lay. *de Legibus. c. 15. n. 7.* & alij apud eum citati.

46 *Quæritur* VI. an leges tributorum, & vectigalium, quæ à Dominis Territoriorum imponuntur, obligent in conscientia? Non desunt apud Cov. *in Relect. c. peccatum de Regul. juris in 6. p. 2. §. 5.* qui simpliciter negant, tales leges in conscientia obligare, adeoque vectigalium & tributorum defraudatores in foro interno tutos esse, & tantùm in foro externo, si deprehendantur, pœnâ commissi vel confiscationis mulctari posse. Fundamentum eorum est, quòd omnes leges humanæ habentes aliquam pœnam annexam non obligent in conscientia: cùm Legislator annectens pœnam videatur non intendere ad culpam, & reatum conscientiæ obligare, sed solâ pœnâ contentus esse. Verùm contraria sententia, quam tenet Cov. *c. l. num. 5.* & P. Lay. in Theol. mor. *l. 3. tract. 3. p. 1. c. 3. num. 5.* & alii communiter, probabilior, & tutior est, quòd nimirum leges tributorum & vectigalium, si justæ sint, hoc est, si latæ ab habente authoritatem, si ex justâ causa, & secundùm quantitatem communem, non iniquam, obligent in conscientia non tantùm ad solvendum, sed etiam ad non solutum seu defraudatum restituendum. Ratio est: quia lex vectigalium & tributorum fundatur in justitia commutativa, ex qua Principi vel Magistratui pro sua sustentatione debetur compensatio, & reditus annuus propter onera publica & curam regiminis publici ab iis, quorum gratiâ sustinetur. Id quod valde efficaciter confirmatur ex sententia Christi de tributo à Judæis interrogati *Matth. 22. v. 21. Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* Item ex verbis Apostoli *ad Rom. 13. v. 5. Necessitate subditi estote etiam propter conscientiam: ideò enim* (nota connexionem cum eo, quod dixit de conscientia) *& tributa præstatis, Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes; reddite ergò omnibus debita: cui tributum tributum: cui vectigal vectigal &c.* Non obstat ratio in contrarium allata: quia illud fundamentum ita generaliter positum communiter à DD. rejicitur, præsertim circa leges, quæ ex æquitate naturali, aut justitia commutativa procedunt; cùm in similibus additio pœnæ principalem obligationem & præceptum non infirmet, sed potiùs ejus gravitatem arguat, & declaret, mentem Legislatoris fuisse sub gravi culpa adstringere. Licet interim ipsa pœna in conscientia ante Judicis sententiam non obliget, & quamvis in conscientia sit obligatio solvendi tributum,

non

non tamen tenetur defraudans, antequam condemnetur, bona sua proprio motu in commissum dare, vel pœnam statutam exsolvere.

Addunt verò præcitati DD. & cum illis Syl. *verbo Gabella. 3. num. 17.* si vectigal vel tributum communi famâ, vel persuasione populi reputetur iniquum, aut sub prætextu sustentationis congruæ, vel alterius necessitatis impositum in usus non necessarios ad nutriendam pompam superfluam, vel avaritiam cederet, non oriri conscientiæ obligationem. Quòd si consideratis omnibus dubitetur de justitia tributi, aut vectigalis, maximè si fuerit noviter impositum, & non antiquâ consuetudine introductum, monet Syl. *d. l. n. 29.* & Mol. *Tom. 3. disp. 674. n. 7. & 9.* ut confessarii ante factum inclinent Populum ad solutionem faciendam, ne se periculo injustitiæ erga Principem exponant, sicut & alias in dubio ad obedientiam, & reverentiam Principi præstandam inducendus est populus: post factum autem nec semper gravis peccati arguant, nec cogant restituere, quia in dubio melior esse potest possidentis conditio. Minor plerumque videtur difficultas faciendi cum forensibus & externis, quibus ob solum transitum per aliquem locum vectigalia, ac pedagia imponuntur: his enim minor est obligatio conservandi alienum Principem, quàm subditis suum proprium, nisi in quantum cura alieni Principis etiam in illorum commodum redundat, videlicet ex reparatione viarum, pontium, securitate itinerum, vel quòd in tali loco tutò merces emi, & evehi possint. Syl. *d. l. n. 18.* Ubi etiam *n. seq.* resolvit; eos, qui exigunt vectigalia à transeuntibus, teneri ad satisfactionem, si per suam negligentiam itinera & loca sui Territorii minus tuta conservârint, & exinde transeuntibus damnum evenerit. Et generaliter communis est sententia, imponentem nova, atque injusta tributa, ac vectigalia ad restitutionem, vel aliam æquivalentem compensationem teneri. Qua de re plura apud prænominatos authores videri poterunt.

Quæritur VII. an leges infirmantes con- 47
tractus, vel testamenta, aut alias defunctorum ultimas voluntates propter omissam solennitatem, vel aliam causam, etiam locum habeant in foro interno, ut ex tali contractu, vel testamento infirmato nihil in conscientia debeatur, aut retineri possit?

In celebri hac controversia DD. tàm Theologi, quàm Jurisperiti in diversas sententias abierunt. Oportet autem prænotare, in quo conveniant, & in quo dissentiant, ut status quæstionis & difficultas accuratiùs percipiatur.

Conveniunt igitur I. si contractus, vel 48
alius actus jure naturæ, aut gentium valeat, eundem verò lex civilis seu positiva non approbet quidem, sed nec improbet, quòd tunc non detur actio in foro externo ad multitudinem litium evitandam; sit tamen naturalis obligatio etiam in conscientia stringens, & in foro externo exceptionem pariens, eò quòd jure naturæ talis actus, vel pactum subsistat, prout circa pacta nuda concorditer tradunt Interpretes *Instit. ad tit. de Obligationibus.* & *ad tit. Decret. de Pactis.*

Conveniunt II. quòd aliquando lex ex- 49
pressè prohibeat contractum, vel aliud actum, celebratum tamen non irritet, & annulle, adeoque faciat quidem *illicitum*, sed non *invalidum*, cujus propterea observatio etiam in conscientia obliget; quod patet ex *c. ad Apostolicam. 16. de Regularibus.* ubi dicitur, *quòd multa fieri prohibeantur, quæ si facta fuerint, obti-*

nent roboris firmitatem; sicut ibidem deciditur, quòd professio religiosa non debeat fieri ante annum probationis expletum, facta tamen valeat, & sustineatur. Quod ante Concilium Trid. ita obtinuit; in eodem verò Concilio *sess. 25. de Regular. c. 15.* omnis professio facta ante annum 16. ætatis, vel unum probationis expletum non tantùm prohibita, sed etiam annullata est. Sic matrimonium contractum non præmissis in Ecclesia denuntiationibus, vel in fraudem priorum sponsalium de futuro, vel cum voto simplici castitatis, aut alio impedimento impediente, illicitum est & peccaminosum, non verò invalidum, prout *in Lib. IV. Tit. de Matrim. contrah. contra interdict. Eccles. §. 1.* explicatur.

80 Imò communiter receptum est, quòd in dubio, quando ex verbis aut circumstantijs aliter de mente Legislatoris non apparet, leges *prohibitoriæ* ita exponi possint, ut actum solummodo *prohibeant*, non *invalidum* reddant, si de tætero juri naturæ, aut bonis moribus non repugnet, teste Suar. *libro 3. de Legibus cap. 25. & 29. per notata marginalia ad Gloss. in l. 6. C. de Pactis. n. 2.* tum argumento *d. c. ad Apostolicam*; tum etiam ob vulgata juris axiomata, quòd abrogatio Juris communis, & præsertim naturalis sit strictè interpretanda, neque in dubio inducenda; quòd infirmatio contractûs sit odiosa, & præjudicans: in similibus autem, ubi jura non sunt clara, quod *minimum*, hoc est, *minoris præjudicii, vel minoris, pœnæ*, sit tenendum *per regulam 30. & 49. de Regulis juris in 6.* Verùm huic sententiæ obstat textus valde clarus *in l. non dubium. 5. C. de Legibus.* Ubi Imperator expressè rescribit: ea, quæ *lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solùm inutilia, sed pro infectis etiam haberi, licet Legislator fieri prohibuerit tantùm, nec specialiter dixerit, inutile esse debere, quod factum est.* Idque confirmatur *ex l. 6. C. de Pactis. ex cap. imperiali. 13. Causâ 25. quæst. 2. ex cap. quæ contra. 64. de Regulis juris in 6.* in quibus locis simpliciter asseritur: *quæ contra legis prohibitionem fiunt, inutilia, infecta, & sine viribus æstimanda esse.* Quare ego magis credo juri conformem doctrinam Gloss. & Hen. Can. *in dicto cap. quæ contra. 64. de Reg. jur. in 6.* quòd regulariter actus contra juris prohibitionem celebratus etiam invalidus sit, nisi speciali aliquo jure sustineatur, vel ex circumstantiis, aliisve conjecturis colligi possit, mentem Legislatoris fuisse, actum solummodo prohibere, non irritare, ut in exemplis superiùs adductis. Ad rationes in contrarium facilius est respondere, quàm ad textus juris claros pro hac parte allegatos; nam quod dicitur *in cap. ad Apostolicam. 16. de Regularib.* obtinet in casibus, in quibus habetur juris decisio, vel de mente Legislatoris præsumptio. Alia verò juris axiomata possunt intelligi, quando dubitatur, an certus aliquis contractus propter particulares circumstantias in specie cadat sub juris prohibitionem, si autem constet, esse prohibitum, jam propter *cit. L. non dubium. cum concordantibus.* non videtur ampliùs esse dubitandum de ejus invaliditate.

Conveniunt III. quòd lex humana pos- 81
sit invalidare actum *civiliter* tantùm, denegando actionem, vel concedendo rescissionem ejus per officium Judicis, manente interim *naturali obligatione*, usque dum actus in foro externo rescindatur: veluti si minor tutore authore hereditatem lucrosam repudiârit, aut damnosam adierit, & postea restitutionem in integrum postulet. *l. 1. & seq. C. Si tutor vel curat. interven.* si v. g. prohibeatur sub certâ pœnâ vendi-

venditio frumenti, aut aliarum mercium extra territorium &c. in similibus casibus is, qui accepit rem alienam, retinere potest usque dum à Judice revocetur; dummodo contra justitiam commutativam ob defraudationem justi pretii, vel metum illatum nihil peccatum sit: tunc enim in foro interno etiam ante sententiam judicis restitutio facienda est, & quidem ex sententiâ Sanch. *de Matrim. lib. 4. disp. 9. num. 4.* tametsi metus fuerit levior, qui in foro externo non meretur restitutionem, modò fuerit causa, *sine quâ non* fuisset contractum. Ille verò, qui promisit, & necdum tradidit, nec in foro externo, nec in interno obligatur; est enim illa naturalis obligatio propter justam prohibitionem fori externi inefficax, & etiam in foro externo parit justam exceptionem contra adversarii petitionem, sicut regulariter, cui competit actio ad dati repetitionem, vel contractûs rescissionem, eidem multò magis datur exceptio ad retinendum. *l. nihil interest. 112. & l. invitus. 156. §. 1. ff. de Regulis juris* & dolo petitur, quod mox restitui debet. *l. dolo. 8. ff. de Doli mali, & metûs exceptione.*

52 *Conveniunt* IV. quòd lex humana possit actum aliquem jure naturæ, vel gentium subsistentem ita annullare, ut nulla prorsus nec naturalis, nec civilis, sive in foro externo, sive interno obligatio inde nascatur; imò nec tutâ conscientiâ in tali actu persisti, aut aliquid exinde retineri possit. Ita Concilium Tridentinum annullavit coneractum matrimonii sine Parocho & testibus celebratum. Ita lex civilis irritat contractum à pupillo infantiæ proximo sine authoritate Tutoris initum, *l. quod pupillus. 41. ff. de Condict. indeb. l. pupillus. 59. & ibi* Gothof. *ff. de Oblig. & act.* etenim jus naturæ in genere quidem producit obligationem ex consensu, non simpliciter, sed quatenus consensus est *justus*: in quibus autem particularibus casibus consensus justus, vel injustus sit, lex humana declarare & decidere potest.

53 * Hucque referri potest privilegium S. *C. Vellejani* fœminis concessum, ne pro aliis efficaciter intercedere, seu fidejubere valeant. Item constitutio *S. C. Macedoniani*, ex qua filiusfam. non tenetur reddere Mutuum acceptum, nisi cum consensu patris acceptum, vel in rem seu utilitatem ejus, aut sumptus aliàs à patre suppeditandos versum sit. Molina *de J. & J. tom. 2. disp. 30. n. 2.* Less. *l. 2. c. 20.*

54 Sed jam in *quinto* magna est dissensio, quando lex humana præscribit certam formam actui v. g. electioni, alienationi rei Ecclesiasticæ, testamentis, aut codicillis &c. quâ formâ non servatâ actus in foro externo invalidus reputatur, utrum in tali casu ob omissam formam actus non tantum *civiliter*, sed etiam *naturaliter* annullatus sit, ut nec in foro interno ullum effectum habeat, ut qui v. g. ex non solemni electione dignitatem, ex mala alienatione rem Ecclesiasticam, ex imperfecto testamento hæreditatem, vel legatum consecutus est, ne quidem in conscientia retinere possit?

Sanè Fachin. *L. 4. Controv. cap. 5.* acriter contendit, solemnitates testamentorum nullam vim habere in foro interno, si constet de voluntate defuncti, adcóque institutum, vel legatarium an testamento non solemni in conscientia tutum esse, imò hæredem ab intestato in conscientiâ obligari, ut sequatur voluntatem defuncti, quamvis deficiat juris positivi solemnitas. Argumentum est, quòd ex voluntate defuncti etiam *non solemni*, dummodo ex sana & deliberata mente procedat, jure naturæ, & ex naturali obligatione debeatur id,

quod defunctus voluit, licet in foro externo pro eo consequendo actio non detur: id quod non leviter hoc modo probatur. Ubi solutum repeti non potest, ibi saltem naturalis est obligatio, ubi enim nulla prorsus solvendi est obligatio, quocunque errore solutum, repeti potest. *l. quod indebit. 7. & l. quod pupillus. 41. ff. de Condict. indeb.* sed relicta in testamento non solemni, & soluta repeti non possunt. *l. 2. C. de Fideicommissis. l. non dubium. 16. C. de Testamentis.* ergo naturali obligatione debentur. Eandem opinionem alio fundamento adjuvat Panor. *in c. cum esses. 10. de Testamentis. & in c. quia plerique 8. de Immunit. Eccles.* quòd solemnitates actuum, & testamentorum à jure civili ex præsumptione & ob evitationem fraudis, quæ circa talia committi solet, inductæ sint; leges autem fundatæ in præsumptione locum non habeant in conscientia, quando de veritate, & enixa voluntate defuncti constat *per tex. notab. in l. fin. C. de Fideicom.*

His tamen non obstantibus probabilius videtur, quod docet Covar. *in dicto c. cum esses. de Testam. num. 12. & seq.* solemnitates testamentorum (idem est de aliorum actuum, vel contractuum substantialibus solemnitatibus, quibus non observatis in foro externo annullantur) etiam in foro animæ vim, & effectum suum habere, neque retineri posse in conscientia, quod ex contractu, vel testamento nullo (citra spontaneam agnitionem hæredis, de qua infra) acceptum est; è contra tutum esse hæredem ab intestato, si testamentum defuncti nullum expugnaverit, utcunque de voluntate ejus constiterit.

Ratio est 1. quòd leges & præcepta Legislatorum, atque etiam judicum justa in foro externo, etiam sint justa in foro interno, ut superius *in quæst. 5.* probavimus; neque esset conveniens, ut Judex alicui in foro externo juste adjudicaret hæreditatem contra voluntatem defuncti in testamento non solemni expressam & tamen in conscientia accipiens tutus non esset.

II. Lex ex domina rerum, & potest ex causa uni dominium auferre, & contra voluntatem ejus in alium transferre, ut accipiens etiam in conscientia tutus sit, sicut in jure *præscriptionis, & usucapionis* manifestum est. Ergo multò magis ex defectu solennitatum ob publicam utilitatem introductarum poterit impedire dominii translationem contra voluntatem transferre volentis, & aliis, scilicet legitimis hæredibus, & præsertim filiis (quibus jure naturæ & gentium potiùs, quàm extraneis debetur, *l. cum ratio. 7. ff. de Bon. dam.*) adjudicare: cùm minus præjudicii sit non acquirere, quàm acquisitù perdere. 55

III. Ad valorem cujusque actûs etiam in foro interno duo requiruntur, scilicet *voluntas, & potentia* per tex. *in c. cum super. 23. de Offic. Deleg.* prout in Physicis non movetur ex mea *voluntate* lapis, si pondus virium *potestati* resistat. Quidquid ergo testator in testamento non solemni *voluerit*, effectum non habebit, si *potestas* id faciendi jure prohibente non fuit, *l. hac consultissima. 21. §. 1. Cod. de Testamentis.* ibi: *ex imperfecto testamento voluntatem teneri defuncti non volumus, &c.* 56

IV. In *c. innotuit. 20. de Electione.* non obscurè colligitur, quòd illegitimè natus absque dispensatione electus non possit salvâ conscientiâ dignitatem acceptare, licet hoc impedimentum illegitimæ nativitatis jure tantùm humano statutum sit. 57

V. In *extravag. ambitiosæ. de Rebus Ecclesiæ non alien.* non tantùm alienans res ecclesiasticas sine solennitate, sed etiam malè alienatas recipiens excommunicationem incurrit; quod fieri non posset, si accipiens 58

in

in conscientia non peccaret; siquidem excommunicatio non nisi ob peccatum mortale incurratur. Quæ duæ postremæ rationes valde obstant illis, qui putant, electionem, vel alienationem rei ecclesiasticæ contra jus tantùm humanum celebratam in conscientia observari posse.

Ad primum & potissimum argumentum in contrarium respondet Cov. non esse *naturalem*, sed *moralem* tantùm, & *honestatis* obligationem. Mihi salvo meliori judicio videtur etiam dici posse, non probari absolutè in allegatis legibus, nec *in l. ult. C. de Fideicommiss.* quòd relicta in testamento non solenni, & per errorem soluta repeti nequeant: cùm regulare sit, quòd ex omnibus causis, quæ jure non valuerunt, vel non habuerunt effectum, soluta per errorem repeti possint. *l. ex his omnibus. 54. ff. de Condict. indeb.* * Sed hoc, quòd hæres, de cujus principali præjudicio agitur, possit suo juri, quod haberet contra testamentum non solenne, renunciare, & *agnoscere* (quod verbum in sensu juris significat *acceptationem, consensum &c.* prout DD. *agnoscere & acceptare* Legatum in testamento relictum pro synonymis accipiunt. Harp. *ad §. 2. I. de Legatis. num. 14.*) voluntatem defuncti, idque juris interpretatione cessatur facere solvendo minus solenniter relicta, post quam agnitionem non sit amplius locus pœnitentiæ *juxta reg. 21. in 6. quod semel placuit, amplius displicere non potest.* Ita non obscurè colligitur ex ipsis textibus allegatis, *in d. l. non dubium. 16. C. de Testament. ibi: Et si voluntas defuncti circa legata, & fideicommissa legibus subnixa non sit, tamen si hæres sua sponte agnoverit, implendi eam necessitatem habeat.* similis textus est *in l. 2. C. de Fideicommiss.* ubi heres comperiens voluntatem defuncti non solennem, & tamen solvens, juris interpretatione censetur eandem approbare. Denique *in l. fin. C. eod.* quæ clariùs repetitur *in §. fin. I. Fideicom. hæred.* dicitur, quòd testator *fidem hæredis elegerit, &c.* ideòque supponendum, quòd hæres de præstando fideicommisso fidem suam interposuerit, alias enim, si contradixisset, non potuisset testator *ejus fidem elegisse.* Et hoc, si de foro *externo* loquamur.

Quantùm ad forum *internum* quæstio eò recidit, an dicta *juris interpretatio*, ex qua solvens inutile relictum censetur approbare voluntatem defuncti, in effectu ut *præsumptio*, aut potius *fictio*, juxta tradita superius *quæst. 3.* quod cùm dependeat à voluntate legislatoris, quæ diversimodè à DD. explicatur, ideo non est facile certum aliquid statuere. Ferme mihi videtur, dictam interpretationem in effectu *fictionis* comparari, quia leges citatæ simpliciter volunt, ut defuncti voluntas semel agnita firma maneat, ex qualiquali obligatione inde exorta. Notum tamen contrarium erroris damnate: nam illa verba *in l. 2. C. de Fideicom. cum non ex ea sola scriptura, sed ex conscientia relicti fideicommissi defuncti voluntati fati factum esse videatur*; valde etiam probabiliter *de præsumptione*, quòd scilicet hæres sponte renunciaverit juri suo voluntatem defuncti sequendo, & fideicommissum inutiliter relictum præstando, intelligi possunt; qualis *præsumptio* in foro quidem externo foret *juris & de jure*, non admittens probationem in contrarium per text. *in d l. 2.* ibi: *frustra ab hæredibus ea de re* (scilicet de præstito fideicommissio inutiliter relicto) *tibi quæstio movetur*; in foro autem interno cederet veritati, si tale fideicommissum hæres non cum animo renunciandi juri suo, sed merè ex errore juris solvisset.

Cæte-

Cæterùm verò si ponatur casus, quòd hæres non habuerit certam scientiam voluntatis defuncti, sed solummodo confisus scripturæ, aut depositioni testium (quæ à parte rei potuit esse falsa, subornata, contra vel præter mentem defuncti) non solenniter relicta per errorem juris solverit, an tunc repetitionem non habeat? id in dictis legibus non deciditur; neque etiam, an ex sola conscientia voluntatis defuncti, qui necdum solvit, ad solvendum teneatur? licet enim ex voluntate defuncti sive naturalis, sive moralis obligatio nascatur, ea tamen (*sine spontaneâ agnitione hæredis d. l. non dubium. 16. Cod. de Testam.*) inefficax est, sicut obligatio pupilli sine tutoris au-
60 thoritate. * Quod autem quidam aiunt, hanc obligationem operari retentionem per remedia juris etiam in conscientia avocabilem, puto ita intelligendum, quòd rem ex testamento non solenni sine vi, aut fraude obtentam liceat quidem retinere, quamdiu dubium aliquod de valore testamenti, vel an hæres ab intestato secuturus sit, & agnitus voluntatem defuncti, superesse potest, non autem, si manifestè constet de invaliditate testamenti, & simul de facto hæres ab intestato declarârit voluntatem suam, quòd jure ex lege sibi competente contra voluntatem defuncti uti velit, tametsi decretum Judicis non intervenerit; cùm enim sciam me perditurum causam in judicio, planè æquitas naturalis non admittit, adversarium justam causam fovent em per molestam litem cum jacturâ temporis, expensarum, amicitiæ, & animi pacationis vexare,

61 Ad alterum respondetur negando, quòd leges præscribentes actibus formas substantiales fundentur in præsumptione, licet motivum condendæ legis fuerit evitatio fraudis. Neque cessante ratione legis in particulari casu cessat lex generalis formam actui statuens, nisi ratio generaliter cesset, sicut si matrimonium hodie post Concilium Tridentinum coram centum testibus absque Parocho contraheretur, non ideò valeret, tametsi in hoc casu periculum abnegandi matrimonium cessaret. * Alias 62
instantias, quas adducit Fach. *l. cit.* quòd multa negantur in foro externo, quæ non obligant in foro interno, sicut ex emplaponit de denegata actione ob læsionem infra dimidium justi pretij, de actione *quanti minoris*, vel *redhibitoria* ultra annum vel medium non extensa, facilè est resolvere ex superiùs dictis, quòd nempe aliud sit ad minuendas lites actionem in foro externo denegare, & aliud ipsum actum ejusque obligationem annullare.

§. IV.

De promulgatione, acceptatione, & abrogatione Legum.

SUMMARIA.

63. *Scriptura non est de Substantiâ legis.*
64. *Publicatio legum qualiter fiat.*
65. *Scientes legem non obligantur ante lapsum 2. mensium.*
66. *Constitutiones inferiorum ligant etiam ante duos menses.*
67. *Leges Pontificiæ Romæ tantùm promulgatæ quæ sensu de Stylo ligent ubique?*
68. *Legis effectus an dependeat à populi acceptatione.*
69. *Contrà legem dissimulante legislatore non acceptatam currit consuetudo.*
70. *Legem abrogare quis possit?*
71. *Statuta inferiorum à S. Pontifice confirmata quis possit abrogare?*
72. *Derogatio legis quid sit?*
73. *Declarare legem quis possit?*
74. *Reduæ quædam utiles circa declarationem & interpretationem legum.*
75. *Mens legis præferenda est verbis.*
76. *Epikia, seu interpretatio ex bono & æquo cui competat?*
77. *Æquitas rigori juris præferenda.*
78. *Epikia non admittitur circa solennitates substantiales actuum.*

79. Ost-

79. *Cessante ratione legis, quando cesset ipsa lex?*
80. *Odia restringenda, favores ampliandi.*
81. *Correctio juris strictè accipienda.*
82. *Ex paritate rationis potest aliquando fieri extensio juris.*
83. *Verba legis non facilè improprianda.*
84. *Jura juribus concordanda.*
85. *Dispensatio quid?*

62

63 QUamvis absolutè ad substantiam legis non desideretur, ut in scripturam redigatur, & lex vel constitutio positiva tantùm accidentali, & extrinsecâ denominatione *Jus scriptum* dicatur ad distinctionem juris consuetudinarii, quod absque constitutione per mores hominum inducitur, sicut cum communi tradit Harp. *ad §. 9. Inst. de*
64 *l. N. G. & C.* * requiritur tamen, ut sive per scripturam publico loco affixam, sive per præconis proclamationem ita publicetur, ut in hominum ex lege obligandorum notitiam devenire possit; *cur enim culpabimus eos*, inquit Imperator *in Nov. 66. cap. 1. qui posita ignoraverint constitutiones.* Porrò de promulgatione legum Imperialium habetur *in d. 66. Nov.* quòd non obligent, nisi postquam fuerint promulgatæ in cujusque Provinciæ Metropoli; & insuper duo menses elapsi, ut intra hoc temporis spatium sufficiens notitia haberi possit.

65 Quare tametsi aliquis priùs in notitiam talis legis devenerit, tamen ante lapsum duorum mensium ad ejus observationem non adstringetur. Quod generaliter obtinet, quoties Legislator ad obligationem suæ legis vel longiorem, vel breviorem terminum non præscripsit, prout in Concilio Trident. *Sess. 24. de Reform. Matr. cap. 1. in fine* statuitur, quòd irritatio matrimonij clandestini primùm post 30. dies à die promulgationis vim habeat.

Non ignoro, quòd multi DD. contrarium doceant apud Barb. *in cap. 2. hoc tit. num. 6.* existimantes, quòd lex sive imperialis, sive alia habens certum tempus annexum, obliget eos, qui ante finitum illud temporis spatium notitiam legis acquisiverunt per textum *in cap. 1. de Postulat. Præl.* ibi: *sufficit, ut ad constitutionis observantiam teneatur, qui noverit eam solemniter editam, aut publicè promulgatā &c.* Cui addi potest *regula 31. juris in 6. quòd certus certiorari ulteriùs non debeat.*

Sed recto juris, & verborum sensui magis consona est nostra sententia, quam præter alios etiam docet Nav. *de Constitutionibus cons. 1. n. 8.* Menoch. *de Arbitr. Judic. lib. 2. casu 185. n. 7.* etenim *in cit. Nov. 66.* dicitur, leges primum *post duos menses valere:* in citato loco Concilij: quòd decretum de reformatione matrimonij primum *post 30. dies robur habere incipiat:* in bulla Pii IV. super declaratione temporis ad observanda decreta Concilij Trid. *jure communi sancitum est*, ait Pontifex, *ut constitutiones novæ vim non nisi post certum tempus obtineant &c.* Quæ sanè verba in propria significatione satis indicant, quòd tempus legi adjectum universim sine distinctione tàm respectu scientium, quàm ignorantium obligationem suspendat. Accedit, quòd mens Legislatoris tempus legi adjicientis fuerit, tollere confusionem in populo, ne aliqui propter scientiam priùs, aliqui propter ignorantiam seriùs obligentur; quæ confusio minimè tolletur, si tempus adjectum respectu scientium obligationem legis non remoretur.

Ad Contraria respondetur, ea procedere ex supposito jam negato, quòd lex ante lapsum temporis obligare inceperit: neque enim *in cap. 1.* propositum fuit summo Pontifici nostram quæstionem decidere, sed aliam: nimirum, quòd ad obligationem legis sufficiat promulgatio in communi, & non requiratur, ut singulis per mandatum spe-

66 ciale insinuetur. Deinde *illud cap.* loquitur de constitutione alicujus Cardinalis; quâ in re est advertenda communis doctrina, tradita à Panor. *in cap. 2. hoc tit. num. 7.* quòd in constitutionibus Legislatorum inferiorum à summo Principe non habeat locum illa *Novell. 66.* sed si tempus certum expressum non habeant, obligent scientes statim, ignorantes verò post tempus arbitrarium, quo rationabiliter potest præsumi de ipsorum notitia, & post quod tempus non debuissent constitutionem ignorare, sicut dicitur *in cap. 1. de Concess. præbend. in 6.*

67 Speciale est de stylo Curiæ Romanæ circa Bullas summi Pontificis, quòd vim habeant obligandi, quàmprimùm in eadem Curia Romana publicantur, & in *arce campi Flore*, ac ad valvas Basilicæ Apostolorum affixæ sunt, & in Cancellaria Apostolica pro publicatis habentur, teste Barb. *d. l. num. 9. cum citatis ibidem.* Attamen hic stylus limitandus est, ut in primis potissimùm procedat circa causas beneficiales & similes, in quibus S. Pontifex liberam potestatem habet, non autem circa ea, quæ proximè conscientiam tangunt, ut circa censuras Ecclesiasticas, jurisdictionem Confessariorum in foro pœnitentiali, &c. nam similia debent etiam in partibus innotescere & publicari, ne ignorantes peccati arguantur, vel periculum animarum incurrant. *arg. cap. tum infirmitas. 13. de Pœnit.* Præterea si v. g. circa beneficiales causas aliquid novi Romæ constituatur, habebit quidem effectum, si causa ex partibus Romam perveniat; si verò in partibus præsertim ultromontanis agitetur, secundùm jus ordinarium, & consuetudines ibi vigentes judicabitur, si talis bulla ibidem publicata, & recepta non sit: nam stylus Curiæ non in omnibus extenditur extra Curiam, maximè cùm naturali æquitati sit conveniens, ut leges non publicatæ, adeoque ignoratæ, non ligent, & Pontifex per generales leges non intendat semper particularibus locorum statutis, & consuetudinibus derogare, nisi exprimat. *cap. 1. hoc tit. in 6.*

De *acceptatione* legum quotidiana *quæstio & controversia* est, an legis effectus & obligatio à populi acceptatione dependeat, & qualiter illud accipiendum sit, quod vulgò circumfertur, legem non acceptatam non obligare: Enimverò aliqui cum Nav. *hoc tit. consil. 1. q. 5.* simpliciter asserunt, vim & substantiam legis à populi acceptatione pendere, & omnes leges habere tacitam conditionem: *si accipientur*; pro quibus facit textus *in cap. in istis. 3. §. leges dist. 4.* ibi: *leges instituuntur, cùm promulgantur; firmantur, cùm moribus utentium comprobantur.* Item *in l. de quibus. 32. ff. de Legibus*, *istæ leges*, ait JC. *nulla ex causa nos tenent, quàm quòd judicio populi receptæ sint.* 68

Verùm rationi magis consentaneum est, quòd, cùm populus in omnibus justis præceptis obedientiam Legislatori tàm in foro interno, quàm externo debeat, ut in *priore §.* demonstratum, non sit in potestate populi, an legem acceptare, vel rejicere velit: non acceptari autem aliquando legem posse vel ex ignorantia, quia v. g. Romæ tantùm lata per Ordinarios locorum in partibus nunquam promulgata fuit; vel ex causa, quia continet aliquod notabile gravamen, propter quod utiliter in singulis locis observari non potest, & insuper Legislator, qui non ignorat, vel facilè scire potest neglectum suæ legis, saltem tacitè connivendo acquiescit. Vid. etiam text. *in cap. si quando. 5. de Rescriptis.* ubi declarat S. Pontifex, quòd justè suspendatur executio Mandati Apostoli-

stolici, si videatur continere aliquod notabile gravamen, usque dum S. Pontifex ea de re certioratus obligationem aut remittat, aut repetat. Similes textus sunt *in c. pastoralis. 8. de Fide instrum. cap. cum teneamur. 6. de præbendis.*

Non obstant, quæ in contrarium allata sunt; nam ille textus *in d. §. leges.* in primis est Gratiani, cujus authoritas non est decisiva. Deinde explicari potest de confirmatione legum *extrinseca*, & accidentali, non *intrinseca* & substantiali, quatenus scilicet leges moribus utentium receptæ extrinsecam suam perfectionem, & vigorem consecutæ sunt, non verò quòd ante hanc receptionem vim propriam obligandi ex se non habuerint. Alter textus *in l. de quibus. 32. ff. de LL.* procedit de illo antiquo tempore, quando potestas leges ferendi, & magna pars imperii penes populum Romanum fuit; postea verò, quando populus *lege Regia* potestatem suam in Principem transtulit *juxta l. 1. ff. de Constitut.* nulla fuit relicta populo authoritas legem, aut ferendi, aut approbandi. Maximè autem in causis Ecclesiasticis & spiritualibus *dicta lex 32.* locum non habet: quia in istis potestas ferendi legem immediatè à Christo, Apostolis, eorumque Successoribus data est, & nunquam penes populum fuit.

69 Illud quoque circa acceptationem legum advertendum est, quòd si lex dissimulante Legislatore non observata sit, lapsu 10. annorum aboleatur: sed hoc, si nunquam recepta sit; si verò aliquando recepta, & postea per contrarium usum intermissa, ad eam tollendam, si *eccl siastica* sit, 40. annorum spatium requiritur. Laym. *in Theol. mor. tr act. 4. cap. 3. num. 4.* Garc. *de Benef. p. 7. cap. 1. num. 137.* Qua de re inferiùs *in Titulo de Consuetudine* plura dicemus. Sin autem Legislator instet & urgeat, legem suam recipi, non obstante gravamine à populo proposito, nec iniquitas legis manifesta sit, secundùm obedientiam ei debitam parendum erit: sæpe enim homines veteres corruptelas, & malas consuetudines difficulter relinquunt, non tamen propterea semper eis indulgendum, si aliud pro Reipublicæ utilitate expedire Principi videatur.

Inter *Abrogationem*, *Derogationem*, *Declarationem legis*, *& dispensationem in lege* differentia facienda est. Nam *abrogatio* significat totalem cassationem & sublationem legis. * Fit autem *abrogatio* ali- 70
quando per consuetudinem contrariam, de qua inferiùs: aliquando per ipsum Legislatorem, vel successorem ejus ob mutatas circumstantias temporum, rerum, & causarum: *nonnunquam enim*, ait Joannes XXII. *in extravag. 2. de Verb. signific. quod conjectura profuturum credidit, sequens experientia nocivum ostendit, ideò non debet reprehensibile judicari, si Canonum Conditor Canones à se, vel suis Prædecessoribus editos revocare studeat, si obesse potiùs viderit, quàm prodesse.* Dico etiam per successorem posse revocari constitutionem antecessoris: idque tametsi haberet clausulam: *hâc immutabili, & in perpetuam valiturâ lege sancimus &c.* cùm enim par in parem, aut antecessor in successorem æqualis dignitatis, non habeat imperium, vel jurisdictionem, ideò etiam lex aliqua successori ab antecessore præscribi non potest, à qua ei recedere non liceat. *cap. innotuit. 20. de Elect.*

Et hoc non tantùm de constitutionibus imperatoris, aut pontificijs, sed etiam inferiorum Principum, & Legislatorum accipiendum est, prout superiùs diximus, statutum prædecessoris Episcopi, vel Capituli sede vacante posse à successore Episcopo revocari.

Sed quid, si talia statuta inferiorum Legislatorum à Summo Pontifice, vel Imperatore confirmata sint, ánne nihilominùs ab inferioribus revocari poterunt? Distinguendum putat Decius *in cap. cum accessissent. 8. hoc tit. num. 18.* an statuta inferiorum sint *contra jus commune*, in quibus propterea ex defectu potestatis statuendi confirmatio superioris fuit necessaria; vel an statutum fuerit *præter jus*, & per se validum, ac confirmatio superioris tantùm accidentalis, & corroborativa? Illo casu censet, statutum ab inferiore ampliùs revocari non posse, cùm per confirmationem, à qua totam substantiam accepit, facta sit lex superioris, cui inferior derogare non potest. *Clement. ne Romani. 2. in princip. de Elect.* secus verò in casu posteriori, in quo statutum substantialiter est inferioris. Sed quia huic distinctioni obstat textus in eodem *cap. cùm accessissent.* ubi suppressio *Primiceriatûs* in Ecclesia Cathedrali, & ejus fructuum inter Canonicos distributio fuit statutum Capituli *contra jus commune*, teste Glos. *ibidem in V. confirmatum:* cùm jure communi non liceat Capitulo præbendam canonicalem, præsertim verò dignitatem supprimere, & tamen hoc statutum, licet à Summo Pontifice necessariò confirmatum, potuit à Capitulo ipso facto contraveniendo revocari: ideò circa primum distinctionis à Decio assignatæ membrum aliâ distinctione utitur Abbas *in dicto cap. cùm accessissent. n. 2.* quam etiam probat Fag. *in eodem cap. n. 12.* nimirùm, si statutum confirmatum à superiore concernat favorem publicum, vel aliorum, quàm statuentium, non possit revocari ab inferiore: possit autē, si concernat principaliter favorem ipsorum statuentium, *ut in d. cap. cùm accessissent.* ubi reditus dignitatis suppressæ accreverunt reliquis Capitularibus: eo enim casu fit revocatio ad illum modum, quo quilibet potest favori, aut privilegio suo renunciare.

Derogatio significat particularem legis imminutionem, quæ se habet vel ex parte ipsius legis, quando Legislator unum legis articulum mutat, vel à generali constitutione certos casus speciales excipit; vel ex parte subditi, quando eidem Legislator rescriptum, privilegium, aut dispensationem contra legem concedit. 72

Declaratio est vera legis interpretatio secundùm mentem Legislatoris. Hæc etiam aliquando inferioribus in lege superioris competit. Sic summus Pontifex, quamvis inferior sit jure divino & naturali, & illud abrogare, vel in eo dispensare nequeat, declarare tamen potest, & verum ejus sensum exponere. Licet verò etiam alij viri docti possint interpretationes legum Divinarum, & humanarum facere, eæ tamen probabiles solummodò sunt, non authoritativæ & decisivæ, sicut Summi Pontificis. 73

Cæterùm circa hanc privatam interpretationem, quam faciunt privati DD. aliquot utiles regulæ traduntur, quæ tùm in judiciis, tùm in scholis frequentissimè adduci solent. Ut I. quòd *interpretatio* legum potiùs menti, quàm verbis Legislatoris convenire debeat: *non* enim *debet intentio verbis, sed verba intentioni deservire. cap. secundò requiris. 41. de Appell.* Et *scire leges non est verba callere, sed vim & potestatem. l. scire. 17. ff. de Legibus.* Textus notabilis *in l. scire. 13. §. 2. ff. de Excus. tutorum.* ibi: * *sed etsi maximè verba Legis hunc habeant intellectū, tamen mens Legislatoris aliud vult.* Unde *in l. contra legem. 29. ff. de Legibus* in fraudem legis facere dicitur, qui *salvis verbis legis mentē ejus circumvenit;* ut in vulgari exemplo, si prohibitus noctu ambulare sine lumine, lumen quidem deferat, sed ita absconditum, 74 75

ut à

aut à nemine agnoscatur &c. & in *cap. ult. de R.I. in 6. certum est*, ait Pontifex, *quòd is committat in legem, qui legis verba complectens contra legis nititur voluntatẽ.*

II. Juxta verosimilem mentem legislatoris leges universales, vel admodùm rigorosæ nonnunquam benignâ aliquâ interpre-
76 tatione secundùm *bonum & æquum* * explicandæ sunt, & ab his aliqui casus in specie excipiendi ob rationabiles considerationes, de quibus si Legislator interrogatus fuisset, ipsemet excepisset, non enim possunt omnes casus legibus comprehendi, sed illi, qui plerumque & ordinariè accidunt, *l. non possunt. 12. l. nam ad ea. 5. ff. de Legibus.* atque ista interpretatio secundùm *bonum & æquum*, *Epickia*, aut præsumpta mens Legislatoris vocatur.

Huc etiam pertinet textus in *l. placuit. 8. C. de Judiciis.* ubi Imperator rescripsit,
77 * quòd *in omnibus causis potior esse debeat æquitatis, quàm stricti juris ratio.* Verùm quia in *l. 1. C. de Legibus* idem Imperator interpretationem *inter æquitatem & jus strictum* sibi reservavit; & in *l. prospexit, 12. in fine ff. Qui & à quibus manumissi.* Juris C. vult legem etiam *duram* observandam esse, si *it a scripta* sit: & Aug. *in c. 3. dist. 4.* ait: *non de legibus, sed secundùm leges judicandum esse;* ideò Fach. *lib. 1. Cont. 3.* sequenti distinctione rem componit; vel enim verba legis, ejúsque mens adeò clara sunt, ut salvâ ratione recti sermonis non possint aliam interpretationem habere? & servanda est lex, *quamvis dura*: vel verba legis sunt generalia, quæ in particularibus casibus, salvâ verborum generalitate, & ratione recti sermonis, possunt habere interpretationem ex bono & æquo? & procedit *d. l. placuit*: vel denique dubitatur, quid justum, quid æquum sit? & juxta *d. l. 1. C. d. LL.* Princeps consulendus est.

Præterea in legibus, quæ formas sub- 78
stantiales actibus præscribunt, ex communiori DD. sententia Epickia aut interpretatio contra verba & formam legis admittenda non est: quia rigor talium legum bonum publicum concernit, nisi aliter mens legislatoris colligi possit. Ita docent non valere matrimonium etiam quacunque urgente necessitate sine Parocho & testibus contractum. Barb. *ad Concil. Trid. sess. 24. c. 1. n. 160.* Sanch. *de Matr. l. 3. disp. 17.*

III. Similiter ob cessantem rationem le- 79
gis rectè nonnunquam fit interpretatio ex mente legislatoris cessare ipsam legem, *c. cum cessante. 60. de Appell. l. adigere. 6. ff. de Jure patronatûs.* Quod tamen ita intelligendum est, ut si totalis & adæquata (non particularis, aut impulsiva solùm) legis ratio generaliter cesset, tunc etiam lex generaliter cessare dici possit; si verò ratio in particulari tantùm casu cesset, frequens est, ut præsertim in legibus formas substantiales ptæscribentibus, vel aliàs conformitatem publicam respicientibus obligatio legis adhuc etiam in illo particulari casu perseveret. Si verò ex non observatione legis, cujus ratio in particulari cessat, nullum oriatur in communi scandalum, ut maximè accidit in legibus falsa præsumptione fundatis, dicendum etiam est, talem legem in particulari casu, præsertim verò in conscientia non obligare.

IV. Leges pœnales, odiosæ, aut mag- 80
num præjudicium afferentes sunt strictæ interpretationis, & non ulteriùs, quàm secundùm verborum strictam proprietatem sonant, etiam ex paritate rationis extendendæ: è contra leges favorabiles ampliori interpretatione ad juvandæ. *c. in pœnis, 49. c. odia. 15. de Regul. jur. in 6.*

V. Etiam leges exorbitantes à jure communi, & aliarum legum correctoriæ strictè

interpretandæ sunt, neque regulariter censetur plus de priori lege mutatum, quàm expressum. *l. præcipimus. 32. C. de Appell.* & si ex pluribus prioris legis articulis unus solus mutatus, aut una sola exceptio addita, in reliquis lex immutata manet juxta dictum Gloss. communiter receptum *in l. in his. 15. ff. de Legibus: quòd exceptio firmet regulam in casibus non exceptis.*

82 VI. Ex paritate rationis, rerum, personarum, & aliarum circumstantiarum, quod decisum est in uno casu, per interpretationem etiam ad alios casus dubios, & non decisos extendere oportet juxta vulgare, quòd ubi eadem est ratio (adæquatæ scilicet sine apparente disparitate) eadem sit juris constitutio. *l. non possunt. 12. cum l. seq. & l. ideo. 27. ff. de LL.*

83 VII. Verba legis accipienda sunt secundùm propriam significationem, & non improprianda, nisi aliter constet de mente Legislatoris *l. non aliter. 69. ff. de Legatis 3.* in dubia autem, & ambigua significatione verbi præferenda est, quæ communi hominum acceptioni, vel menti legis aut æquitati magis correspondet, vel ad pœnas & odia minuenda, favores autem ampliandos magis convenit.

84 VIII. Correctio jurium non facilè admittenda, sed si Canones, aut leges inter se discrepantes proferantur, nec ex contextu de manifesta correctione appareat (solet enim quandoque jus posterius derogare priori) de aliqua conciliatione seu concordia cogitandum *cap. cum expediat. 29. de Elect. in 6.* Quid autem, si inter jus Canon. & Civile discrepantia sit? superiùs in proœmio *sub. num. 19.* dictum est.

85 Demùm *consuetudo*, præsertim secundùm quam jam aliquando in contradictorio judicio judicatum est, optima legum interpres censetur, *l. si de interpretatione. 37. ff. de Legibus.*

Dispensatio est relaxatio legis in aliquo 85
speciali casu, vel particularibus personis publicâ authoritate facta. Hæc regulariter illi tantùm competit, qui supra legem est, scilicet Legislatori, vel successori ejus; inferioribus tamen etiam nonnunquam vel ex speciali privilegio; aut consuetudine, aut ex præsumpta mente superioris ob magnam causam, & datâ morali impossibilitate superiorum adeundi conceditur. Qua de re inferiùs hoc eodem libro *in Tit. de Majoritate, & obedientia.* plura dicemus, præsertim *in §. 4.* ubi de potestate dispensandi, quæ competit Episcopis, agemus. De dispensatione etiam circa impedimenta Matrimonii dicemus in *Lib. IV. Tit. XVI. de Matrim. contract. contra interdict. §. 3. n. 11.* Et ad dispensationes pertinent multa, quæ paulò post in *seq. titulo. de Rescriptis.* & infra *Lib. V. de Privilegiis.* trademus. In aliis quoque specialibus titulis de particularibus dispensationum casibus tractandi occasio se offeret.

Si denique casus aliquis in materiâ dispensationis difficilior emerserit, videri poterit Thomas Sanchez. *de Legibus lib. 6.* Paulus Layman. *in Theol. Moral. lib. 1. tract. 4. cap. 22.*

§. IV.

TITULUS III.

De Rescriptis.

SUMMARIA.

1. *Rescriptum quid?*
2. *Rescriptum aliud Gratiæ aliud Justitiæ.*
3. *Differentia inter Rescripta, Privilegia, & Mandata.*
4. *In quibus conveniant rescripta gratiæ, & justitiæ.*
5. *Excommunicatus an & quale rescriptum impetrare possit?*
6. *Rescripta constant narratione, supplicatione, & conclusione.*

7. *Rescripta*

7. *Rescripta Pontificia habent tacitam conditionem, si preces veritate nitantur.*
8. *Narrativæ qualiter probandæ, & ibi quòd narrata à Papâ non probent, si desuper non fundetur principalis intentio ejus.*
9. *Narrata, super quibus fundatur intentio Papæ, qualiter probanda.*
10. *Narratorum probatio quando non requiratur, & ibi de clausula:* si est idoneus.
11. *Exponitur text.* in c. super literis. h. t.
12. *An etiam conveniat rescriptis gratiæ.*
13. *Error latinitatis quando vitiet rescriptum.*
14. *Fratres & Filij qui appellentur à Papa.*
15. *Rasura quando vitiet rescriptum.*
16. *Rescripta non valent in præjudicium reip. vel tertij.*
17. *Rescripta gratiæ & justitiæ in quibus differant.*
18. *In Rescriptis gratiæ attenditur tempus* datæ, *in Justitiæ*, præsentatæ.
19. *Rescripta justitiæ sunt inter partes communia.*
20. *Rescripta gratiæ non expirant morte concedentis.*
21. *Rescripta quatenus transeant in Successorem.*
22. *Rescriptum posterius non faciens mentionem de priori quando validum.*
23. *Rescripta justitiæ & gratiæ quando de Jure communi, & ex concordatis German. præsentanda.*

1 RESCRIPTUM in genere describi potest cum Hostiensi *in Summa hoc tit.* quòd sit illud, quod à Papa vel Principe rescribitur ad consultationem, relationem, vel supplicationem alterius. Sunt enim rescripta directè in favorem tantùm privatorum, qui ea à Principe impetrant, ordinata: quædam tamen etiam in consequentiam jus commune faciunt, quando nimirùm Princeps super dubio aliquo juris articulo à privatis consultus suam sententiam edicit. *c. in causis 19. de Sent. & rejud. l. ult. in princ. C. de LL.* ex qualibus Rescriptis Decretales Pontificiæ, & Codex Justinianeus majori ex parte compositi sunt. At in præsenti titulo de illis potissimùm rescriptis negotium est, quæ ad supplicationem pro impetrando beneficio, vel alia gratia, aut pro obtinenda causæ judicialis delegatione conceduntur.

2 Hinc rescripta communiter per interpretes in duas classes distinguuntur, quòd scilicet alia sint *rescripta gratiæ*, quæ dantur ad beneficia, & similes gratias; ac alia *rescripta Justitiæ*, quæ dantur ad lites & decisionem, vel delegationem causarum. * Faciunt 3 quidem Doctores in rigore differentiam inter *rescripta, privilegia, & mandata*, quòd *rescriptum* propriè sit ad juris observantiam, quo præscribitur forma, causam secundùm jus decidendi: *privilegium* verò contra jus, & *mandatum*, quo jubet Pontifex alicui provideri de beneficio vel præbenda, sicut pluribus explicat Petrus Rebuffus *in Praxi beneficiorum. tit. Differentiæ inter privilegium, rescriptum, & mandatum:* sed rectè etiam ista communi *rescriptorum* appellatione veniunt, & ad prædictas duas species rescripta nimirum *justitiæ & gratiæ* reducuntur, ut per eundem Rebuffum in tit. *Divisio rescriptorum.* apparet. Si utriusque rescripti, *gratiæ* scilicet & *justitiæ* convenientias ac differentias enarravero, totam rescriptorum materiâ complexus ero.

Conveniunt igitur *rescripta justitiæ*, & 4 *gratiæ* I. quòd ea impetrare possit omnis, qui jure prohibitus non est, sive sit sui, sive alieni juris, liber, vel sub potestate dominica, patria aut Prælati constitutus; non reperitur autem facilè aliqua prohibitio teste Sylvest. *in verbo rescriptum n. 2.* nisi circa hæreticos *l. 2. in princ. C. de Summa Trinitate* & excommunicatos. *c. dilectus. 26. hoc tit. c. ult. de Procuratoribus.* * Et re- 5 scriptum impetratum ab excommunicato super alio, quàm excommunicationis, vel appellationis pro sui defensione articulo, sicut & processus, & quidquid indè secutum est, ipso jure nullum & invalidum habetur *c. 1. hoc. tit. in 6.* Quod etiam in excommunicatis non denuntiatis post Concilium Constantiense procedere dicendum est, quia in eodem Concilio ipsis excommunicatis nulla gratia facta est, ut in *Tit. de Sententia excommunicationis*, explicabim⁹.

Sed

Sed hodie de ſtylo Curiæ Romanæ plerisque reſcriptis ſolet inſeri abſolutio à cenſuris quoad effectum illius reſcripti duntaxat conſequendum. Vdeatur *Barb. in cod. c. 1. hoc. tit. in 6.*

6 *Conveniunt* II. quòd utrumque reſcriptum tribus partibus conſtet, *narratione, ſupplicatione, & concluſione*. Priores duæ partes ſupplicantem reſpiciunt; *concluſio* verò ad ipſum reſcribentem, ſive concedentem refertur; quam ultimam partem practici vocant *diſpoſitivam*, eò quod ibi reſcribens faciat diſpoſitionem cum clauſulis ſibi placidis.

7 *Conveniunt* III. in *narrativâ*, & ejus probatione: nam reſcripta pleraque pontificia diriguntur ad Ordinarios locorum, vel ſi ſint reſcripta juſtitiæ, ad ipſos judices delegatos, ut ſuper veritate narratorum cognoſcant: etenim reſcripta pontificia, etſi non ſemper expreſsè, ſemper tamen tacitè annexam habent clauſulam: *ſi preces veritate nitantur. c. 2. hoc tit.* reſcripta verò Cæſarea (ſi de jure communi loquamur) non aliter valent, quàm ſi hanc clauſulam expreſſam habeant. *L. fin. in princ. C. de Diverſ. reſcriptis.* Quando ergo, & qualiter reſcriptum impetrans narrata in eo probare debeat, videamus.

8 Sciendum *inprimis*, quòd narrativa alia ſit Summi Pontificis, ſeu reſcribentis, & alia ipſius ſupplicantis. Quantum ad narrativam reſcribentis habetur *in Clem. un. de Probat.* narrata etiam Summi Pontificis nihil probare, ſi ſuper iis non fundetur intentio, hoc eſt, ſi incidenter tantum quædam narraverit, nec propter talia narrata reſcriptum dederit. Sic ſi quem ſub titulo cujusvis dignitatis honoret, ſeu quovis modo tractet, per hoc in dignitate illa ipſum approbare non intelligitur, aut quicquam ei tribuere novi juris, *Clem. ſi ſummus. 4. de Sententia excom.* Similiter ſi Papa in aliquo privilegio, vel ſcriptura non facta principaliter ſuper exemptionis cauſa, aliquam Eccleſiam ad jus, & proprietatem Romanæ Eccleſiæ pertinere dicat, non propterea illius Eccleſiæ exemptio eſt probata, niſi aliter demonſtretur. *c. ſi Papa 10. de Privilegiis in 6.* quia hujusmodi qualitates præſumuntur reſcribenti in ſupplicatione ſuggeſtæ; neque etiam ab ipſo ſupplicante probandæ erunt, ſi ad cauſam principalem reſcripti, vel litis non faciant.

Quòd ſi verò ſuper narratis fundetur intentio Papæ, ſive Reſcribentis, tria membra diſtinguenda ſunt: vel enim reſcribens narrat de illis, quæ propriè ad ſuam ſcientiam pertinent, vel de facto alieno, motu tamen proprio, vel de facto ad inſtantiam, & præviam narrationem ſupplicantis. *Primo* caſu, ſi v. g. narret de facto proprio, aut alieno ſecum geſto, vel de facto ſui anteceſſoris, vel de jure, quod totum in ſcrinio pectoris habere cenſetur, *c. 1. de Conſtitut. in 6.* hæc narrativa aliâ probatione non indiget; imò regulariter probationem in contrarium propter authoritatem narrantis non admittit, niſi probatio ſit talis, quæ non impugnet narrationem, ſed tantùm doceat de jure probantis, v. g. ſi Papa beneficium conferat, quod narrat per reſignationem ſibi factam vacare, non prohibeor probare, quòd hoc beneficium ad me, & non ad reſignantem pertineat. *Secundo* caſu, quando Papa, vel alius reſcribens motu proprio narrat de facto alieno, fidem facit præſumptivè, ita tamen, ut probatio in contrarium admittatur, quæ incumbet illi, qui tale reſcriptum impugnare contendit: quia pro impetrante eſt præſumptio ex authoritate narrantis. Gloſſ. *in Clem. unica. in v. ſec. ſſ. narramus. de Probationibus.* Mynſing. Cent. 5. *obſerv. 34. n. 10. Tertio* caſu, quando narratio reſcri-

9

ſcribentis proceſſit ad præviam inſinuationem, vel ſuggeſtionem ſupplicantis (quod in dubio præſumitur, & arguunt illa verba de ſtylo Curiæ in literis Apoſtolicis poni ſolita: *ut aſſeritur*) ex ſe nihil probat, ſed probanda eſt à ſupplicante. Si tamen ex narratione reſcribentis appareret, narrata non ſimpliciter ab ipſo impetrante aſſerta eſſe, ſed eum ſolummodo retuliſſe, ita ab aliis aſſeri, ſufficeret aſſertionem communem, ſive famam, licèt de veritate dubiam, probare.

Hæc porrò *narratio* in hoc ultimo caſu comprehenſa etiam *narrativa ſupplicantis* dici poteſt, eaque, ut dictum, regulariter ab ipſo ſupplicante ad conſequendum effectum reſcripti probanda eſt, prout exemplum habetur *in cap. Suſceptum 6. hoc tit. in 6.* ubi ſi Pontifex provideri mandet de beneficio, quod impetrans narravit per mortem vacare, & alius ſuper eodem beneficio poſterius impetret reſcriptum, narrando illud vacare per reſignationem, & non per mortem prioris beneficiati, poſterior impetrans & narratum probans præ altero priore aſſequetur.

10 Sunt tamen caſus, in quibus probatio narrativæ non requiritur; ut *primò*, ſi ſupplicans narraverit ſe idoneum ad beneficium, & impetraverit beneficium cum clauſula: *ſi fuerit idoneus*: præſumetur idoneus, niſi aliud in contrarium oſtendatur, *cap. dudum. fin. de Præſumptionibus.* Sed hoc Doctores intelligunt de idoneitate intrinſeca, quæ conſiſtit in diſpoſitione animi, & devotione, non autem ſi beneficium quasdam qualitates extrinſecas, certam nimirum literarum ſcientiam, vel gradum requireret, circa quæ alia probatio neceſſaria foret. Barb. *in eodem cap. fin. num. 2. Secundò*, ſi ſupplicans duo narraverit, v.g. dicendo eum, cujus beneficium petit, eſſe illegitimum, & beneficium ipſum violenter occupâſſe, & Pontifex utrumque narrationis punctum ſub alternatione repetat, ſcilicet, ſi poſſeſſor ſit illegitimus, vel beneficium violenter occupaverit, ſufficiet per impetrantem alterutrum probari, quamvis in probatione unius defecerit. *c. inter cæteras. 4. hoc tit. Tertiò* in remedio recuperandæ poſſeſſionis, etſi ſpoliatus narraverit rei ſpoliatæ dominium, vel jus in beneficio violenter ablato pertinere ad ſe, ſufficiet probare ſpolium, ſine probatione dominii, aut juris, propter privilegium ſpoliati, nec audietur pars adverſa ante reſtitutionem volens probare liberam ceſſionem juris poſt ſpoliationem factam, quia non eſt veriſimile, quòd liberè renuntiet, qui renuntiat ſpoliatus. *c. 2. de Reſtit. ſpoliat.* vid. Joan. Hon. *h. t. n. 8. & ſeqq.* ubi multa allegat.

Convenium IV. in diſpoſitione *capitu-* 11
li ſuper literis. 20. hoc tit. ubi deciditur *quæſtio* non tantùm in jure Canonico, ſed etiam Civili *ex l. 2. & 5. C. ſi contra jus, vel utilitatem publicam* moveri ſolita, quid ſentiendum ſit de reſcriptis *obrepti-tiè*, vel *ſubreptitiè* impetratis? Hæc autem verba quamvis promiſcuè à Doctoribus accipiantur, magis tamen communiter *obreptitiè* impetratum dicitur, quod eſt impetratum per falſa narrata; *ſubreptitiè* verò, quod eſt impetratum per tacitam, ſive occultatam veritatem, circumſtantiam, aut qualitatem, quæ reſcribenti exprimi debuiſſet. Barb. *in eodem cap. ſuper literis. n. 3.*

In hac igitur quæſtione ex ſententia Pontificis (quæ etiam ad Jus Civile accommodari poterit, cum ibidem tam clara deciſio non habeatur) diſtinctio facienda eſt, utrùm narrata falſitas, vel occultata veritas fuerit per malitiam, & dolum, vel utrùm per ignorantiam, aut ſimplicitatem? *Priori* caſu mendax precator, ait Pontifex, & Imperator *in d. l. 5.* carere debet penitus impetra-

petratis, & nullum commodum ex talibus literis consequi. Quod Doctores communiter intelligunt, ut licet rescriptum habuisset plura capitula separata, & dolosa *ob-* vel *subreptitio* fuisset causa tantùm partis rescripti, sive unius, aut alterius capituli, nihilominus in pœnam mendacii in totùm vitietur, & corruat rescriptum, propter illa verba generalia: *penitus*, & *nullum commodum &c.* quæ exceptio propterea etiam specialis esse potest ab illa regula, quòd in his, quæ separantur, utile per inutile non vitietur. Panorm. *in eodem c. super literis n. 2.* Barb. *ibidem n. 4.* Imò aliquando non tantùm effectu suæ petitionis carere debet mendax precator, sed etiam, si nimia inveniatur mentientis improbitas, arbitrio Judicis condignâ pœnâ mulctari *in d. l. 5.* ab Imperatore jubetur.

Altero casu, quando falsitas expressa, aut veritas occultata fuerit per ignorantiam, vel simplicitatem, rursus subdistinguendum est, an talis fuerit suggesta falsitas, aut veritas occultata, quæ etsi fuisset tacita, vel narrata, nihilominus rescriptum saltem in forma communi concessum fuisset; & tunc Judex in tali rescripto datus non sequens formam in literis appositam secundùm ordinem juris communis in causa procedere debet: veluti si quis per ignorantiam, vel simplicitatem narrâsset Papæ, quòd in suâ patriâ omnes causæ summariter expediantur, & ideò Papa delegâsset causam cum clausula: *processûs summarii, & appellatione remotâ &c.* si illa narratio falsa esset, tunc à delegato non forma hujus rescripti, sed ordinarius processus juris observandus foret. Si verò cognitâ *ob-* aut *subreptione* nullas rescribens literas dedisset (ut si quis post desertam appellationem, aut transactionem interpositam literas, & delegationem causæ impetret, nullâ desertionis, vel transactionis factâ mentione) Judex in rescripto datus non debet ulteriùs procedere, quàm ut partibus ad suam præsentiam convocatis de precum qualitate, & veritate cognoscat, ac si falsas noverit, rescriptum invalidum declaret, nec se ampliùs in causa intromittat.

Hæc porrò decisio propriè quidem tantùm de rescriptis *justitiæ* loquitur, & ideò non desunt, qui velint, aliud in rescriptis *Gratiæ*, & privilegiis obtinere, ut in his quæcunque *ob-* vel *subreptio* etiam per simplicitatem, aut ignorantiam facta rescriptum vitiet, & inutile reddat. *argum. cap. non potest. 21.* & *c. si metu. 23. de Præbendis. in 6.* ubi rescriptum gratiæ ad beneficium obtinendum irritum declaratur, si impetrans quantumcunque modicum beneficium prius habitum reticeat, licet summus Pontifex illis, qui modicum beneficium habent, aliud superaddere soleat; neque ibi distinguitur, an per ignorantiam, vel malitiam hæc reticentia contigerit. Ita docet Gloss. *in eodem cap. si metu. in verbo taceatur.* Sed probabilius videtur cum Joan. Honorio *hoc tit. n. 8.* Prospero Fagnano *in d. c. super literis, num. 54.* quòd prædicta decisio literis quoque gratiosis conveniat, eatenus saltem, ut gratia per ignorantiam, aut simplicitatem subreptitiè obtenta non vitietur, si rescribens aliàs non obstante subreptione concessisset. Idque ex diversis juris Canonici textibus non obscurè colligitur, nimirùm ex *cap. dudum. 14. vers. considerantes. de Præbendis in 6.* ubi valere dicitur rescriptum Papale super beneficio, licet taceatur, quòd sit de collatione Episcopi, vel alterius habentis privilegium conferendi illud, quod tamen hodie in Germania non procederet propter Concordata, in quibus S. Pontifex pollicetur, quòd non velit turbare ordinariam collatio- 12

lationem, qua de re plura inferiùs in *Tit. de Præbend.* ubi ex instituto de Concordatis Germaniæ. Deinde in *c. si pro Clericis. eodem tit.* tacitus defectus Ordinum necessariorum ad beneficium non vitiat rescriptum, si impetrans intra tempora à jure statuta potest ordinari. Item in *cap. gratia. 7. hoc tit. in 6.* dicuntur valere literæ à Papa impetratæ super beneficio, licet mentionem non fecerint de alio beneficio, quod impetranti absenti, & ignoranti interim per Episcopum collatum est.

Ad textus contrarios responderi potest dupliciter: vel quòd procedant, si non ex ignorantia, sed ex proposito, & dolo *ob:* vel *subreptio* contigerit, *arg. à contrario. in d. cap. gratia.* vel quòd procedant in illis circumstantiis, & qualitatibus, quæ de jure, consuetudine, aut stylo Curiæ Romanæ, vel Imperatoriæ specialiter exprimendæ sunt, prout in *lib. IV. Decretal. de Matrim. contracto contra interdict. Eccl. §. 3. n. 10.* dicemus, circa dispensationes in impedimentis Matrimonii certas circumstantias esse S. Pontifici explicandas, quibus tacitis dispensatio invalida censetur; sicut latè tractat Sanch. *de Matrim. lib. 8. disput. 21. & seqq.*

Cæterum licet aliqui inter causas beneficiales, & privilegia differentiam facere velint, ut privilegia etiam non dolosâ subreptione obtenta indistinctè invalida sint; rectiùs tamen hanc differentiam reprobat Fagnanus *cit. l. num. 79.* eò quòd in materia subreptionis beneficia, & privilegia parificentur, & utraque ad rescripta gratiæ pertineant teste Innoc. *in cap. cum dilecta. 22. hoc tit. num. 3.*

Demùm & illud adhuc observandum est, quòd si falsa narratio, sive ex proposito, sive ex ignorantia facta nec directè, nec indirectè concernat materiam in rescripto contentâ, aut ejus causam, ut si impetrans rescriptum justitiæ falsò dixerit, se nobilem, graduatum &c. non vitietur rescriptum. Innoc. & Host. in *cap. ex literis. 6. de Transactionibus.*

Conveniunt V. Rescripta *gratiæ* & *justitiæ*, quòd vitientur, vel saltem falsificata censeantur propter manifestum latinitatis errorem: cùm enim multorum Officialium manus transeant, non est verisimile, eos patentem errorem incorrectum reliquisse. *cap. ad audientiam. 11. & ibi* Gloss. & DD. *hoc tit.* Quod ex eadem ratione etiam de rescriptis sæcularium Principum intelligunt Panorm. & Barb. *in eod. cap. in fin.* Non obest. *L. qui habebat. 54. ff. de Manumissis testamento. l. si in nomine. 4. & l. errore. 7. C. de Testamentis.* ubi error scribentis non præjudicat reliquæ dispositioni, quando de voluntate disponentis apparet; quia hoc procedit in testamentis, vel aliis instrumentis contractuum, quæ alicui tabellioni, vel privato sine accedente revisione aliorum Officialium scribenda committuntur, in quibus propterea facilè aliquis error intervenire potest. 12

Deindè, licet multi Doctores cum Gloss. *in d. cap. 11.* & Romano *Consilio 376. n. 11.* teneant, ex manifesto latinitatis errore resultare de falsificatione literarum præsumptionem *juris, & de jure*, contra quam non admittatur probatio propter illa verba generalia *in cit. cap.* posita: *fidem te nolumus habere:* videtur tamen satis probabilis & æqua sententia Laurentii, quem allegat Gloss. *cit. l.* hanc præsumptionem esse *juris tantùm*, & illa verba: *fidem te nolumus habere:* intelligi, quamdiu aliunde de veritate literarum non apparet. Cur enim non evenire possit, ut quod in Curia Romana ab uno privato scribitur, quamvis aliorum manus pertranseat, non ita tamen accuratè quoad singula verba, ob multitudi-

nem rerum, & occupationum obſervetur, & ſupponatur ſecundùm ſolitam formam ſcriptum eſſe? Quo ſenſu etiam accipi poſſunt leges prælegatæ, & facit textus *in l. illicitas 6. §. veritas. ff. de Officio Præſidis.* quòd *veritas rerum geſtarum erroribus vitiari non debeat.* Prætereà, ſi latinitas in reſcripto ſit minùs elegans, vel dubia, & excuſabilis, vel apud alios authores, & ſcriptores ita nonnunquam, quamvis barbarè, uſitari ſolita, aut ſit defectus unius literæ, vel ſyllabæ, non ideo reſcripto fides deroganda eſt. *c. indignum. 13. diſt. 38. c. ex parte. 11. de Fide inſtrumentorum. d. l. qui habebat. 54. ff. de Manumiſſis teſtamento.*

14 *Conveniunt* VI. quòd, cum Apoſtolica ſedes in ſuis literis conſuetudinem hanc teneat, ut Patriarchas, Archiepiſcopos, & Epiſcopos *Fratres*, cæteros autem Reges, Principes, vel alios cujusvis ordinis *Filios* appellet, & cùm uni tantùm perſonæ literæ ſcribuntur, nunquam ſit uſus pluralis numeri, ideò ſi in aliquibus reſcriptis hæc obſervata non fuerint, & inferior Epiſcopo, vel ſæcularis Princeps *Frater* appelletur, aut ſingulari perſonæ *vos*, ſive *veſter* ſcribatur, tale reſcriptum, ſive *gratiæ*, ſive *juſtitiæ*, falſum reputabitur. *c. quàm gravi. 6. de Crimine falſi.* ubi Summus Pontifex in fine monet, literas Apoſtolicas diligenter inſpiciendas eſſe, tam in bulla, filo & charta, quàm in ſtylo, ſeu modo dictaminis à curia uſurpato, ne falſæ pro veris admittantur: uti etiam *in c. licet ad regimen. 5. eodem tit.* plerosque modos, quibus literæ, & bullæ falſificari poſſunt, enarrat.

15 *Conveniunt* VII. in illa quotidiana & practica quæſtione, an & quando raſura, vel deletio literarum in reſcripto inventa illud vitiet, vel ſaltem de falſitate ſuſpectum reddat? Cujus quæſtionis deciſio non tantum reſcriptis, ſed aliis etiam ſcripturis, & inſtrumentis accommodari poterit. Dicendum proinde, quòd regulariter quidem ex raſura, vel deletione literarum oriatur falſitatis præſumptio. *d. c. licet ad regimen. 5. de Crimine falſi. c. cum olim. 12. in fine de Privilegiis. c. cum venerabilis. 7. de Religioſis domibus. l. 3. & ibi DD. C. de Edicto D. Adriani tollendo.*

Sed ab hac regula aliquot ſunt exceptiones; ut I. ſi reſcriptum fuerit clauſum, & ſignatum coram Ordinario exhibitum, tunc enim potiùs præſumetur raſura in Cancellaria, quàm ab impetrante facta fuiſſe. Ita Joann. Honorius *hoc tit. num 20.*

II. Si raſura non ſit in loco ſubſtantiali, hoc eſt, in tali reſcripti vel inſtrumenti articulo, unde potiſſima quæſtio dependet; quod plerumque accidit, ſi raſura ſit in parte narrativa facti, non in diſpoſitiva juris, & reſcribentis. *c. ex literis. 3. de Fide inſtrumentorum.*

III. Si raſura ſit modica paucarum literarum, quæ non mutet ordinem, ſive ordinarium ſenſum.

IV. Si ex antecedentibus & conſequentibus, vel alijs conſimilibus inſtrumentis ſatis conſtet, raſuram ſuſpectam non eſſe, neque aliter ſcribi debuiſſe.

V. Si reſcriptum, vel inſtrumentum reperiatur penes adverſarium litis, raſura vel deletio in dubio do o ejus cenſetur contigiſſe. Ba dus *in l. 1. C. de Fide inſtrumentorum.* Joan. Honorius *cit. l.*

VI. Si ſcriptura abraſa in parte ſubſtantiali per manum cognitam ejusdem Notarij vel ſcriptoris, qui primum reſcriptum vel inſtrumentum conſcripſit, reſtituta ſit. Sed quia non pauci dexterè alienorum manus in aquibus præſertim verbis imitari noverunt (quæ cauſa etiam fuit, quod hodie *comparatio literarum* ſemiplenam tantùm

tùm probationem in judicio faciat, *authent. at si contractus C. de Fide instrumentorum*; ideò Panorm. *in c. cum venerabilis. 7. de Religiosis domibus. n. 8.* putat, hanc cautelam esse adhibendam, ut Notarius, vel scriptor in eadem charta attestetur, rasuram, & scripturæ repositionem suâ manu factam esse, circa quam Panorm. cautelam accuratè observat Mascardus *de Probat. vol 3. conclus. 1251.* quòd saltem in instrumentis publicis super contractibus, & similibus negotijs confectis debuerit illa rasura, reparatio Scripturæ, & cautela fuisse de corpore instrumenti, id est, facta in continuo, antequam testes, & partes instrumento præsentes discederent, & alijs solennitatibus instrumentum expeditum esset: nam, quod ex post facto per solum Notarium adscribitur, non statim publicam fidem meretur, quæ potissimùm præter personam Notarij alijs etiam solennitatibus ad publicum instrumentum requisitis tribuitur.

16 *Conveniunt* VIII. Rescriptum quodcunque *gratiæ*, aut *justitiæ* invalidum censeri, si in præjudicium vel Reipubl. vel alicujus tertij non factâ speciali de illo præjudicio mentione impetratum sit. Ita *in l. fin. C. Si contra jus &c.* monentur Judices, ut nullum rescriptum, quod generali juri, vel utilitati publicæ adversum videatur, proferri patiantur. Ita *in cap. cum ordinem. 6. hoc tit.* dicitur, quòd Cistercienses Religiosi (idem est de alijs) non teneantur respondere rescriptis Apostolicis contra sua privilegia impetratis, si eorum privilegiorum mentionem non faciant. Ita denique rescripta inutilia censentur, quæ contra transactiones, vel appellationes desertas, vel lite pendente, nisi circumstantijs omnibus expressis, & per viam restitutionis in integrum impetrantur. *l. causas, 16. C. de Transactionibus, l. 1, 2. & 3. C. Ut lite pendente.*

Verùm Rescripta *gratiæ & justitiæ* ut 17
in multis conveniunt, ita in multis quoque discrepant, ac inter plurimas differentias, quas colligit Petrus Rebuffus *in Praxi Beneficiorum in tit. Differentiæ inter rescripta gratiæ & justitiæ*, notabiliores sunt sequentes.

I. Quòd discrepent ratione formæ extrinsecæ, quòd rescriptis *gratiæ* apponatur filum sericum, literis verò *justitiæ* filum canabis, in quo plumbum pendet. Unde *in d. c. quam gravi. 6. de Crimine falsi.* dicitur, ad deprehensionem falsi *filum* Bullarum diligenter inspiciendum esse.

II. Rescripta *justitiæ* tantùm ab ipso Domino, seu Principali in negotio, super quo rescriptum desideratur, vel saltem mandato ejus, aut per conjunctâ personam; item & superiorem Prælatum valent impetrari. *c. nonnulli. 28. §. fin. hoc tit. Clem. 1. Eodem*; in rescriptis verò *gratiæ* ad beneficia, vel privilegia pro alio obtinendis mandatũ non exigitur. Gloss. *fin. in d. c. nonnulli.*

III. Rescripta *gratiæ* per sub-aut obreptionem obtenta sunt nulla ipso jure; rescripta verò *justitiæ* tantùm ope exceptionis, & si adversarius contra ea non excepcrit, censebitur in eadem consensisse. Rebuffus *d. l. num. 1. & 12.*

IV. In Rescriptis *gratiæ* attenditur tem- 18
pus *datæ*, hoc est, quòd effectus earum dependeat ab eo tempore, quo tales literæ *datæ* sunt. Sicut exemplum habetur *in c. si eo tempore. 9. hoc. tit. in 6. Si eo tempore*, inquit Pontifex, *quo tibi de beneficio cum cura, vel sine cura provideri mandavimus, ad obtinendum curatum beneficium idoneam non habebas ætatem* (scilicet 25. annorum) *tibi, licet nunc legitimæ effectus sis ætatis, authoritate literarum hujusmodi, (cum tempore datæ ipsarum adhuc non esses idoneus) de beneficio*

curam animarum habente, nequaquam poterit provideri, beneficium autem sine cura, (cum ad ipsum tunc sufficientem ætatem haberes,) per eas licitè poteris obtinere. Simile exemplum est *in cap. eam te. 7. hoc tit.* ubi rescriptum gratiæ ad beneficium pro executione directum ad unum ex Canonicis, ad quem collatio illius beneficij pertinebat, debet per illum executioni mandari, etiamsi tempore, quo ipsi rescriptum offertur, sit factus Episcopus, si tempore *datæ* fuerit adhuc Canonicus.

Secùs est in rescriptis *justitiæ*, in quibus tempus *præsentatæ* inspicitur. *c. ut debitus. 59. & ibi* DD. *de Appellat.* ubi ordinarius Judex non tenetur supersedere processu, licet pars coram eo conventa dicat, se rescriptum justitiæ, sive delegationem causæ ad alium Judicem à superiore impetrâsse, antequam literæ fuerint actualiter delegato Judici præsentatæ. Item ponamus in rescripto *justitiæ* fuisse delegatum constitutum à S. Pontifice quemdam Prælatum Ecclesiasticum, eum verò suæ prælaturæ ante *præsentatas* literas renuntiâsse, vel illâ privatum fuisse, ulterius officium delegationis suscipere non poterit; quia tempore *præsentatæ* dignitate excidit; officium autem delegationis alijs committi, vel ab alijs recipi non potest, quàm in dignitate, personatu, seu Cathedralis Ecclesiæ canonicatu constitutis. *c. statutum. 11. hoc tit. in 6.*

19 V. Rescripta *justitiæ* singulare habent, quòd rescriptis *gratiæ* non æquè semper accommodari possint, quòd Judici præsentata, & citato adversario ad respondendum contra ea, fiant inter partes communia, ita quidem, ut impetrans reo invito non possit illis amplius renunciare, aut declarando restringere: sed si rescriptum habeat plures articulos, poterit adversarius illo rescripto in aliis articulis etiam contra impetrantem uti *cap. 1. & 2. de Mutuis petit.* Joann. Honor. *hoc tit. num. 14.*

VI. Rescripta *gratiæ* perpetua sunt, 20
adeò ut nec ipsa gratia, nec potestas data gratiæ executoribus morte concedentis etiam re integrâ, sive antequam gratia executioni mandari cœperit, exspiret. *cap. si cui nulla. 36. de Præbendis in 6. c. decet. 16. de R. I. in 6. cap. si super. 9. de Officio Delegati in 6.* Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. Gl. ff. 12. num. 44.* Gutier. *pp. l. 1. quæst. 64.* Quod tam in beneficijs, quàm privilegijs, dispensationibus, aut alijs gratiosis licentijs, & facultatibus valdè notandum est. Et dicam inferiùs *in Lib. V. in Tit. de Privilegijs. §. 3.* Rescripta verò *justitiæ* intra annum præsentanda sunt, postquam copiam Judicum habuerit impetrans. *cap. si autem. 9. cap. plerumque. 23. hoc tit.* & re integrâ morte concedentis exspirant. *c. gratum. 20. cap. licet. 30. de Officio Delegati.* Ne tamen ex hac extinctione partes detrimentum patiantur, facta est regula Cancell. 12. *De Revalidatione literarum, &c.* in qua novus Pontifex *revalidat literas gratiæ, & justitiæ per prædecessorem intra annum ante diem obitûs concessas, & debitis temporibus earum executoribus non præsentatas, ut per executores prædictos, vel ab eis subdelegatos perinde ad ipsarum executionem procedi possit, ac deberet, ac si executio hujusmodi temporibus prædictis inchoata fuisset.* Quare ex hac regula executor literarum *gratiæ* (intellige si gratia sit nondum *facta*, sed *facienda*, ut mox dicam) & *justitiæ* non potest quidem sede Papali vacante procedere, quia literæ expirârunt, poterit tamen novo Pontifice electo inchoare suum officium sine aliarum literarum impetratione. tunc enim reviviscunt regulæ Cancell. & cum regulis literæ. Glossa Alphons.

phonſ. *ad d. reg. 12. apud* Joann. à Chokier.

Sed circa id, quod dictum eſt, delegatam *gratiæ* executionem non exſpirare etiam re integrâ morte concedentis, videtur eſſe quædam aperta contradictio inter *d. cap. ſi ſuper. 9. de Officio delegati in 6. cap. ſi cui nulla. 36. verſ. ſecus. de Præbend. in 6.* Placet breviter conciliatio Gloſſ. *in eod. c. ſi cui nulla. in v. moriatur.* quòd *d. cap. ſi ſuper.* procedat, ſi gratia & beneficium certum de facto conferatur certæ perſonæ per ſuperiorem, aut Summum Pontificem, & tantùm ejus executio alteri committatur, quo caſu gratiato eſt jus ad illud beneficium quæſitum; ſecus verò juxta *d. cap. ſi cui nulla.* ſi per Summum Pont. nulla adhuc ſit facta actualis gratia, & proviſio de certo beneficio, ſed tantùm datum mandatum de providendo, & *faciendæ gratiæ*, ubi ſe facultas obtulerit; quo caſu, quia gratiato nullum jus ad certum beneficium quæſitum eſt, talis executor comparabitur alijs delegatis, quorum officium re integrâ morte concedentis exſpirat; niſi delegatio favorem actualem ipſius delegati concernat, ut ſi ipſi in genere detur jus conferendi beneficia ad Sedem Apoſtolicam devoluta, vel reſervata talibus perſonis, quas ipſe dignas judicaverit, ſicut *in ſæpe d. cap. ſi cui nulla.* habetur.

21 VII. Reſcripta *gratiæ* ad beneficia Eccleſiaſtica ſucceſſori, vel hæredi non proſunt: nam in beneficijs non datur hæreditaria ſucceſſio. *cap. ex transmiſſa. 7. de Filijs Presbyterorum.* neque beneficium aliter, quàm per canonicam inſtitutionem obtineri poteſt. *cap. 1. de R. I. in 6.* Dico: *ad beneficia eccleſiaſtica:* reſcripta enim privilegiorum (ſi privilegia alias realia, & non merè perſonalia ſint, de qua diſtinctione in tit. *de Privilegijs.* dicetur) ad ſucceſſores tranſeunt, niſi privilegiatus tempore dati privilegij jam fuiſſet mortuus, tunc enim hæredi non prodeſſent. *L. Neratius. 191. ff. de R. I non enim videtur Princeps,* inquit ibidem I. C. *beneficium, ſive privilegium, quod ei, quem vivere exiſtimabat, conceſſit, defuncto conceſſiſſe:* hoc eſt, quatenus illud ad hæredes ſit extendendum, ut explicat Gottofr. & tradit Panorm. *in cap ſignificavit. 36. hoc tit. num. 7.* Verùm reſcripta *juſtitiæ* ſaltem re non ampliùs integrâ, & quando in judicio producta ſunt, eorùmque authoritate citatus adverſarius fuit, tranſeunt in, & contra ſucceſſorem univerſalem ſive hæredem. *arg. à contrario in d. c. ſignificavit.* Si verò res adhuc integra ſit, non tranſeunt in ſucceſſorem, niſi fuerint impetrata ſub nomine dignitatis, vel contra dignitatem in re, vel cauſa non tam perſonam, quàm v.g. Epiſcopatum, Prælaturam, Principatum, concernente. *c. dilecti. 17. de Foro comp.* ſicut clarè docet Innoc. *in cap gratum 20. de Officio Delegati.* Videatur etiam Panorm. *in d. c. ſignificavit.*

VIII. Reſcriptum *juſtitiæ* ab adverſario 22
ſecundò impetratum, ſi non faciat mentionem de priori, & inſuper de notabilioribus ejusdem clauſulis, eſt nullum, & invalidum quidem. *c. cæterum. 3. hoc tit.* ſed ex probabiliori ſententia tantùm *ope exceptionis,* & ſi primus impetrans contra exceperit: ſi enim primus impetrans ſuo reſcripto uti intra annum neglexerit, ſecundum valebit, etſi de primo mentionem non faciat *c ſi autem 9. c. plerumque. 23. hoc tit.* quod fieri non poſſet, ſi reſcriptum ſecundum ipſo jure nullum eſſet, juxta vulgatam regulam, *quod ab initio non valet, tractu temporis convaleſcere non poteſt. cap. non firmatur. 18. de R. I in 6.* Reſcriptum autem *gratiæ* ab adverſario ſecundò impetra-

tum

tum contra id, quod priùs obtinui, si non faciat de meo priori mentionem, censebitur subreptitiè obtentum, & sicut alia rescripta *gratiæ* subreptitia, ipso jure nullum, *c. constitutus. 19. hoc tit. c. cum olim. 12. de Sent. & re jud.* Prosper Fagnanus *in d. c. cæterum num. 5.* neque rescribens censetur derogare juri, aut privilegio alterius jam priùs quæsito, nisi id in specie exprimat; vel nisi prior gratia sit generalis & secunda specialis, cum in toto jure generi per speciem derogetur. *c. 1. hoc tit.* ut si uni sit data facultas conferendi omnia beneficia certi loci, & alteri perpetua collatio specialis unius, vel alterius beneficij illius loci sit concessa. Prædictis non obstat *cap. tibi. 12. in fine. hoc tit. in 6.* ubi etiam posterior impetrans rescriptum gratiæ sine mentione prioris, potest eo uti, quando prior in utendo suo rescripto fuit negligens: quia in facti specie illius *cap.* rescripta duobus concessa, ut uterque in aliqua Ecclesia reciperetur in Canonicum, non videntur contraria, quando Ecclesia plures Canonicos admittere potest, licet circa prævention-em lis suboriatur.

23 IX. Hinc DD. insuper differentiam inter rescripta justitiæ & gratiæ addunt: quòd rescripta *justitiæ* juxta dicta præsentanda sint intra annum: Rescriptis verò *gratiæ* non sit certum tempus ad præsentandum assignatum. *cap. si autem. 9 & ibi DD. h. t.* Fatentur tamen, etiam rescripta *gratiæ* aliquando vim suam amittere, & posteriorem impetrantem beneficium præferri, si prior suo rescripto per negligentiam, aut malitiam uti longius postposuerit. *arg. c. si Clericus. 11. de Præbend. in 6.* tempus autem præsentationis esse superiori arbitrarium, concludunt Gloss. *in d. c. si Clericus. 11. in v. negligentiam.* Panorm. *in d. c. si autem n. 4.* Staphil. *de Literis gratiæ. tit. quibus modis expirent.*

In Concordatis Germaniæ. §. *de Cætero*, habetur: quod si beneficium vacaverit in mense Papali, & intra tres menses a die notæ vacationis in loco beneficij non apparuerit, quod alicui de illo Apostolica auctoritate provisum sit, ex tunc, & non antea Ordinarius, vel alius, ad quem illius dispositio pertinet, providere possit.

Quia verò circa illa verba: *si non apparuerit intra tres menses a die notæ vacationis in loco beneficii, &c.* frequens dubium occurrebat, ex ordinarij Collatores illa in præjudicium collationis Papalis interpretabantur, ideo Gregorius XIII. in bulla *Quæ in Ecclesiam &c.* 41. super ijsdem verbis declarationem edidit his formalibus: *Nos indignum rati, quod temporis mora, quod ad perscrutandum accuratius talium* (scilicet providendorum) *probitatem, industriam, & alia requisita intercedere pro utilitate Ecclesiæ necesse est, locum injuriis aperiat, attendentes-que verba prædicta:* In Loco Beneficii *cum verbis:* Notæ Vacationis, *quæ proximus antecedunt, conjungi, & ad illa dunt axat referri, ac voluntatem concedentis, sensumque concessionis, & literarum prædictarum sic esse: ut dispositio beneficii intra tres menses à die notæ* Vacationis in Loco Beneficii, *à Sede prædicta fieri, neque gratia facta alicubi apparere debeat, quemadmodum re inter Juris utriusque Interpretes jam pridem controversa summâ ratione judicatum apparet. Vix enim est, ut itineribus non modo infestis, aut prohibitis, quod fere semper aliquo modo contingit, sed etiam expeditis quis ex tam longinquis Regionibus ad dictam sedem profectus, & in ea ad expediendum negotium vel paulis-*

pauliſper moratus in eaſdem ſe recipere tanti à temporis anguſtia poſſit. Quocirca æquitate & juſtitiâ ſuadentibus præſentium authoritate declaramus, conceſſionem Nicolai Papæ (qui erexit Concordata Germaniæ) *& literas prædictas locum omnino non habere, quod Ordinarii, aut alii Collatores prædicti poſt lapſum trium menſium ex die notæ vacationis in loco beneficii diſponere poſſint de ullis beneficiis prædictis, aliàs ſub conceſſione, & literis prædictis comprehenſis extra Rom. Curiam in menſibus prædictis quoquo modo vacantibus, vel vacaturis, de quibus intra dictum tempus trium menſium per Romanum Pontificem ac dictam Sedem qualiſcunque gratia, vel diſpoſitio, aut conceſſio facta fuerit. Ne tamen cuiquam licitum ſit, factam à Sede prædicta diſpoſitionem in longum obtegere, illi, quibus deinceps gratiæ hujusmodi concedentur, etiam conceſſionum fidem, & teſtimonium intra tres menſes à die notæ vacationis in loco beneficii hujusmodi, vel dictis collatoribus ſignificare, vel in ipſo beneficii loco publicare, quoquo modo teneantur.*

Sed quomodo dicit Pontifex, quòd propter difficultatem itineris, diſtantiam loci &c. multoties contingat, ut in tantâ temporis anguſtia (videl 3. menſium computandorum à die notæ vacationis in loco beneficii) impetrans ad ſedem profectus ex longinquis regionibus, & ibidem ad expediendum negotium vel pauliſper moratus ad eaſdem ſe recipere non poſſit; & tamen mox ſubjungit, quòd intra tres menſes à die notæ vacationis in loco beneficii ordinario Collatori ſignificare collationem, vel in ipſo beneficii loco publicare quoquo modo teneatur. Doctores, quos videre potui, ita declarationem explicant, quòd valeat collatio Pontificia, dummodo intra tres menſes à die notæ vacationis in loco beneficii ſit facta, & proviſus teneatur intra eoſdem tres menſes proviſionem Ordinario ſignificare, aut publicare in loco beneficii, ſi commodè poſſit, & temporis anguſtiâ non coarctetur. Georg. Branden. *ſuper Concord. German. poſt quæſt. 12. not ab 1. num. 6 & not ab. 2. num. 4.* Paulus Laym. *Theol. Mor. lib. 4. tract. 2. cap. 10. n. 3.* Henricus Wagnereck *in Exegeſi Tit. de Præbendis. ſuper §. 5. Concord. pag. 120.* Forſan etiam inſinuare voluit Gregor. non eſſe captandum ab Ordinariis illud verbum: *ſi non apparuerit. &c.* quaſi requiratur perſonalis apparitio proviſi coram Ordinario intra tres menſes, ſed ſufficere, ut ſignificationem, vel publicationem *quoquo modo*, id eſt, prout commodiùs poteſt, etiam per literas exequatur.

An autem omittens ſignificationem vel publicationem proviſionis coram Ordinario intra tres menſes cadat propterea jure ſuo? non eſt ſatis in *d. Bulla Gregoriana* expreſſum, nec invenimus hactenus authorem, qui id affirmaret, benè autem qui neget, Branden. *d. Not ab. 2. num. 5.* ubi expreſsè ſentit, propter omiſſam publicationem intra tres menſes non eſſe proviſionem à Gregorio annullatam: quod confirmari poteſt ex eo, quòd reſcripta gratiæ ex ſua natura ſint perpetua, cùm deceat, conceſſum à Principe beneficium eſſe manſurum. *c. decet. 16. de R. I. in 6.* Joan. Honor. *ad hunc tit. num. 11.* Et ſi conſentientibus DD. reſcripta gratiæ longè ſunt favorabiliora reſcriptis juſtitiæ, ſeu ad lites, inconveniens videretur, ut reſcripta juſtitiæ retinerent effectum ſuum per annum. *c. ſi autem. 9. c. plerumque 23. h. tit.* reſcripta autem gratiæ intra tres menſes amitteret. Adde, quòd ex communi ſententia non niſi ex cauſis à jure expreſſis privatio beneficii obtenti inducatur.

ducatur. Garc. *de Benef. p. 11. cap. 10. in princ.* Honor. *ad tit. de Præbend. p. 3. num. 1.*

Dices, si provisus potest impunè negligere publicationem intra tres menses, ergo ille terminus gratis fuit positus in Bulla Gregoriana, cùm tamen verba Papæ aliquid operari debeant. *c. si Papa. 10. de Privileg. in 6.*

Responderi potest. 1. cum hæc constitutio prodeat utilitati Ecclesiarum, quæ nonnunquam ex diuturniori vacatione damnum accipiunt, *c. ne pro defectu, 41. de Elect. cap. quam sit. 6. Eodem tit. in 6.* & ideò æquitati naturali sit consona, obstringet provisos etiam in foro interno, ut, si commodè possint, provisionem intra tres menses Ordinario notificent, juxta receptam doctrinam, quòd lex justa in foro externo obliget etiam in interno. DD. communiter cum D. Thoma. *1. 2. quæst. 96. art. 4.*

2. Quòd negligenti publicationem possit etiam in foro externo pœna arbitraria dictari, juxta receptam pariter doctrinam, quòd ubi lex prohibet actum sine determinatione pœnæ, pœna sit Judici & Superiori arbitraria. Julius Clarus *Lib. 5. Sentent. q. 83. & ibi additio prima.* Menoch. *de Arbitr. c. 381.*

3. Quòd culpari graviter non posset ordinarius Collator, si elapsis tribus mensibus, & nullâ sibi de provisione Papali factâ notitiâ beneficium conferret, præsumendo, vel provisum aliquem non esse, vel saltem non intra tempus legitimum, quamvis ad hoc præceps & festinus esse non debeat, ne litem seminet inter eum, cui ipse contulit, & provisum Apostolicum, qui si ex post facto apparuerit, & causas rationabiles non factæ publicationis celeris attulerit, haud dubiè illo, qui collationem ab ordinario accepit, potior erit, dummodo intra legitimum tempus Romæ provisus fuerit. Si verò justam causam non habuerit, sed ex negligentia, vel malitia publicationem longiùs distulerit, erit in superioris arbitrio, uter in beneficio præferendus, juxta dicta in principio hujus quæstionis. Nec videtur multùm obstare, quòd in d. Bulla Gregor. XIII. *Quæ in Ecclesiam. in princ.* redarguantur Ordinarii, qui elapsis tribus mensibus mox beneficia non apparentibus provisis Apostolicis conferre contendebant; quia ex contextu sequenti colligi potest, quòd Ordinarii non tantùm conferebant, sed nullum prorsus Apostolicæ provisioni post trimestre tempus sibi oblatæ, & quacunque de causa eousque dilatæ locum faciebant. Consultiùs tamen fuerit, ut jam præmonitum, ordinarium collatorem post lapsum trium mensium non illicò ad collationem procedere propter multa inconvenientia, quæ inde sequi possunt, sed potiùs adhuc per tempus Vicarium in beneficio deputare.

Demùm an iste terminus trium mensium computandus à die notæ vacationis in loco beneficii pro exhibitione provisionis Apostolicæ præfixus, habeat etiam locum circa provisionem aliorum beneficiorum, non solùm in mensibus, sed quomodocunque reservatorum? ex sæpè dicta Bulla Gregor. satis decidi non potest, quia contextus est solùm de beneficiis vacantibus in mensibus Papalibus. Interim quia ratio Bullæ est generalis: ne cuiquam licitum sit, factam à sede dispositionem in longum obtegere: & tendit in utilitatem Ecclesiarum, quibus citiùs de Rectoribus providetur, tollit incertitudinem Juris conferendi, & nihil disponit contra jus commune, profectò erroris damnari non posset, qui id ipsum probabiliter affirmaret, ex vulgato juris axiomate: ubi eadem est ratio, eadem est juris dispositio;

tio; & quoties aliquid lege introductum est, bona occasio est cætera, quæ tendunt ad eandem utilitatem, vel interpretatione, vel jurisdictione supplere. *Text. in l. non possunt. 12. & l. nam ut ait. 13. ff. de LL.*

TITULUS IV.
De Consuetudine.

SUMMARIA.

1. *Consuetudo jus non scriptum.*
2. *Traditio & consuetudo qualiter differant.*
3. *Traditiones in Ecclesia magnæ authoritatis ad probandam fidem*
4. *Judæi cur tolerentur à Deo?*
5. *Consuetudo, & Præscriptio qualiter differant.*
6. *Consuetudo quotuplex.*
7. *Consuetudo valet etiam contra legem.*
8. *Ad Consuetudinem requiritur actuum frequentia.*
9. *Actus meræ facultatis non inducunt consuetudinem, vel præscriptionem.*
10. *Actus an debeant esse in contradictorio judicio obtenti?*
11. *Consuetudo debet esse rationabilis.*
12. *C. fin. h. t. explicatur.*
13. *Parochi sine approbatione Episcopi secundùm consuetudinem saltem facti ab inferioribus Prælatis expositi, an validè administrent?*
Communis error jus facit. *ibid.*
14. *Quantum tempus requiratur ad consuetudinem inducendam.*
15. *Consuetudo dicitur tantùm impropriè præscripta, nec in ea Titulus, aut bona fides requiritur.*
16. *Fallit in Legibus obligantibus sub peccato.*
17. *Lex mixta potest per consuetudinem fieri merè pœnalis, & è contra.*
18. *In Sacramentalibus, & impedimentis matrimonii dirimentibus qualiter admittatur consuetudo? remissivè.*
19. *Consensus superioris in ipsa lege, vel Canone datus an sufficiat ad Consuetudinem?*
20. *Consuetudo non debuit fuisse interrupta.*
21. *Consuetudo debet esse circa talia, quæ possunt præscribi.*
22. *Lex generalis tollit Consuetudinem generalem contrariam, sed non particularem, nisi exprimat.*
23. *Clausula:* nullâ obstante Consuetudine, *intelligitur de præsenti, non de futura.*

POstquam hactenus *de jure scripto* multa explicavimus, supereſt, ut etiam quædam scitu necessaria *de jure non scripto*, seu *consuetudine* adjungamus.

Diuturna consuetudo, ait Juris Cons. *in l. 33. ff. de LL. pro jure, & lege in his, quæ non ex scripto descendunt, observari solet.* & Isidorus *in cap. 5. dist. 1. consuetudo*, inquit, *est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur.* Est igitur consuetudo jus non scriptum de moribus hominum tractum. Non tamen repugnat consuetudini, si ex post facto in scripturam redigatur, prout *jus feudale* adhuc hodie consuetudinarium dicitur, & illi *Libri feudorum*, qui in Corpore juris Civilis habentur, *consuetudines feudales* appellantur: sufficit enim, quòd tale jus in primo sui initio non ex scripto, sive præcepto alicujus legislatoris, sed ex usu, & moribus descenderit, neque postea tanquam nova lex per aliquem legislatorem præceptum sit.

Differt CONSUETUDO à *traditione*, quòd 2
illa regulariter introducat & constituat novum jus, hæc verò supponat jus antiquum, & potius vices promulgationis subeat: cujusmodi sunt illa, quæ circa jus Divinum, & sacras leges ab Apostolis & Ecclesia accepimus. *Tenete traditiones*, ait Apostolus 2. * *ad Thessalon. c. 2. v. 14. quas didicistis, sive per sermonem, sive per Epistolam nostram.* Unde graviter errant hæretici, qui *traditiones* Ecclesiæ contemnunt; sine his enim difficulter sanè sacra Biblia esse sacram Scripturam à DEO descendentem probare possent. In ipsa quidem sacra Scriptura sæpiùs ita legitur: *hæc dicit Dominus, verbum Domini stat in æternum &c.* si quis tamen (quod absit) de his ipsis verbis dubitaret, profectò præter aliqua motiva credibilitatis intrinseca maxi-

ma probatio ex authoritate Ecclesiæ, ejusque traditione petenda foret, nam utique hæretici ex oreDei ea non audiverunt. Zoës. *h. t. n. 15.* ubi *n. 18.* allegat dictum Tertull. *lib. 2. de Corona militis. si legem postulas, Scripturam nullam* (intellige originalem immediatè à Deo scriptam, & nostris temporibus extantem *invenies; traditio tibi prætenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix.* & S. Augustin. *Evangelio*, inquit, *non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ moveret authoritas.* Vid. Bellarm. *Controv. tom. 1. de Verbo Dei lib. 4.* * Hinc etiam planè credibile est, quòd Deus gentem Judaicam non penitùs deleri, sed toto orbe dispergi voluerit, cùm ritus Judaici Evangelicam veritatem adumbrent, & gens Judaica, quæ ita constanter suam progeniem, & traditiones suas à Moyse, & Patriarchis derivat, testimonium assiduum præbeat S. Scripturæ, ne ab atheis hominibus tanquam figmentum explodatur. *Quid est aliud hodie gens ista*, ait D. August. contra Faust. *cap. 23. nisi quædam scrinia ria, bajulans legem, & Prophetas ad testimonium assertionis Ecclesiæ, ut nos honoremus per Sacramentum, quod nunciat per literam.*

4

5 Differt quoque Consuetudo *à præscriptione*, quòd hæc sit inter privatas particulares personas, cum unius damno alterius lucro, illa verò sit usus, & observatio totius populi vel communitatis cum æquali omnium damno vel lucro, licet interim etiam consuetudo alicubi dicatur *præscripta*, de quo tamen inferiùs dicemus.

6 Est autem consuetudo triplex, una *secundùm legem*, quâ lex superioris in usum deducitur. *c. in istis. 3. §. leges. dist. 4.* vel inter diversas interpretationes, quæ ad illam legem adferri possent, ad certum modum observatur, in qua locum habet, quod dicitur, consuetudinem esse optimam legum interpretem. *l. si de interpretatione. 37. cum l. seq. ff. de Legib. Altera præter legem*, procedens in illis casibus, qui à jure scripto decisi non sunt. * Tertia *contra legem*, quâ lex scripta vel usu non recipitur, vel recepta denuò abrogatur, & tollitur, quæ & *desuetudo* appellari solet. Non obstat *cap. 2. & 4. dist. 11. lex. 2. C. Quæ sit longa consuet.* in quibus consuetudo legi repugnans reprobari videtur: nam interpretatio istorum textuum potest sumi *ex cap. cum tantò. 11. hoc. tit. Consuetudo longæva*, inquit ibidem Pontifex, *licet non sit vilis authoritatis, non tamen est usque adeò valitura, ut juri positivo debeat præjudicium generare, nisi* (hic notetur interpretatio) *fuerit rationabilis, vel legitimè præscripta.*

7

Porrò ad consuetudinem *præter*, & *contra* legem (nam de illa, quæ *secundùm legem* est, parum difficultatis esse potest) sequentes conditiones requiruntur, * I. quòd actus, ex quibus inducitur consuetudo, fuerint sæpius frequentati, & ita notorii, ut in majoris partis populi notitiam devenerint. *l. 1. C. Quæ sit longa consuetud.* Panorm. *in cap. ult. h. t.* 8

Quotnam autem actus ad inducendam consuetudinem desiderentur, non est una omnium sententia. Plerique cùm lex actuum pluralitatem requirat *in dicta l. 1.* pluralis autem locutio in dubio ad duo restringatur. *c. pluralis. 40. de R. I. in 6.* duos saltem actus necessarios statuunt. Sed rectiùs id arbitrio Judicis relinquitur, qui, cùm de consuetudine quæstio movetur, ex qualitate actuum judicare debet, an majori parti populi innotuerint, & ita quidem, ut non tantùm aliqui, vel singuli actum resciverint, sed ut etiam alii de populo aliis non contradicentibus eundem actum imitati fuerint.

erint. Quod satis colligitur ex dicta *l.1.ibi. probatis his, quæ frequenter servata sunt, causâ cognitâ statuet &c.* Menoch. *de Arbitr.lib.2.cas.81.* Mynsing. *Cent.6. observa. 41. n.7.* Notat quoque Abb. *in cap.ult.h.t.num17. & 19.* si actus perpetuitatem habeat, unicum sufficere posse; veluti cùm pons publico loco ædificatus à populo toleretur.

9 Debent tamen tales actus fieri cum animo obligationis, aliàs enim locum habebit, quod dici solet: *in actibus meræ, & liberæ facultatis non induci consuetudinem, vel præscriptionem arg.l.2.ff. de Via publica. & c. Abbate. 25. de V. S.* Gloss. & Abb. *in d.c.fin.h.t.* Suarez. *de Leg.lib.7.c. 14.n.5.* Laym. *Lib.1.tract.4.c.24.sub n.2.* Arnold. Rath. *in tr. de Usucap.c.4.assert.5.* Censentur autem *actus meræ facultatis,* qui nullam juris ne putativam quidem obligationem, aut necessitatem habent, sed pro cujuslibet arbitrio fieri, vel omitti possunt. v. g. auditio Missæ die non festivo, peregrinatio ad loca sancta &c. qua de re etiam inferiùs in tit. *de Præscript.* dicendi occasio recurret.

10 Item quæritur, an tales actus debeant esse *in contradictorio judicio* obtenti? Rationem dubitandi facit *l. cum de consuetudine. 34. ff. de LL. Cùm de consuetudine,* ait ibidem Juris Cons. *considere quis videtur, illud explorandum arbitror, an etiã contradictorio aliquando judicio fumata sit.* Nihilominus verius est *extrajudiciales actus* sufficere, quia etiam in eis consensus, & usus populi verificatur. Dicta autem *lex 34.* loquitur de *confirmatione,* non de *introductione* consuetudinis, id est, quòd allegans consuetudinem, quam alias tanquam *rem facti* per testes probare deberet, relevetur ab onere probandi, si talis consuetudo jam aliquando in judicio recepta, & pro ea judicatum sit. Imò si indifferenter actus judiciales ad introducendam consuetudinem requirerentur, tunc jure Civili lapsu 10. annorum consuetudo contra legem introduci non posset, quia sententiæ judiciales contra legem latæ sunt ipso jure nullæ, & possunt usq; ad 30. annos nullitatis argui.

II. Requiritur ad introducendam consuetudinem, ut sit *rationabilis:* nam *& consuetudo præcedens, & ratio, quæ illam suasit, custodienda est,* referibit Imperator in *sæpe dictâ l.1.C. Quæ sit longa consuet.* & textus sunt *in l. quod non ratione. 39. ff. de LL. cap.ult. hoc tit. c.2. eodem in 6.* Ea autem consuetudo *rationabilis* non est, quæ vel juri naturali, aut divino adversatur, adeoque periculum salutis inducit. *d.c.ult. hoc tit. c.fin. de Præscript.* vel jure Canonico reprobatur, prout in Sacris Canonibus sæpiùs hæc, vel similia verba leguntur: *nullâ obstante consuetudine, quæ potiùs corruptela est dicenda. c.cum Venerabilis. 7. hoc tit. c.1. eodem in 6.* vel ad peccandum occasionem, & viam aperit. *cap. ex parte. 10. cum suo summario. hoc tit. c. finali. de Præscript.* vel denique Ecclesiis aut aliàs communi Reipubl. utilitati pernicioſa est. *c.1. hoc tit.* II

Dices, omnem consuetudinem contra legem introductam esse *irrationabilem,* hoc ipso, quòd lex debeat esse *rationabilis,* & proinde, quod contra legem rationabilem inducitur, irrationabile censeri debeat. R. hoc argumentum solvendum esse ex iis, quæ superiùs *in Tit. de Constitution.* de *abrogatione* legum diximus, quòd nimirum omnis lex debeat esse rationabilis secundùm considerationes, & circumstantias ejus temporis, quo fertur, & secundùm mores certi saltem populi, non autem quòd debeat esse rationabilis secundùm omnes considerationes, & circumstantias etiam in futurum emergen-

tes, vel secundùm omnes populos. Videatur *textus in cap. alma mater. 24. de Sentent. excom. in 6. in Extravag. un. Joan. XXII. de Torneamentis. & in Extravag. 2. & 3. de Verb. signifi.* Imo facilius tolli, quàm introduci posse legem, notavit Suarez *de Legibus. lib. 7. c. 18. num. 9.* quòd ad introductionem requiratur positivè, ut ad publicam utilitatem conferat, ad ejusdem verò abrogationem sufficiat, ut publicæ utilitati non adversetur.

42 Dices iterum, *in c. fin. hoc tit.* ait Gregorius Papa, quòd *consuetudinis non sit vilis authoritas, non tamen valitura contra legem, nisi sit rationabilis &c.* si consuetudo *rationabilis* non est, inquies, *authoritatem* aliquam habere non potest; si sit *rationabilis*, hoc ipso etiam *contra legem valebit*, consequenter vel priora, vel posteriora verba *citati c.* gratis & superfluè ponuntur. Diversas solutiones ad hanc objectionem adfert Glossa *in dict. c. fin. in V. vilis authoritas.* & Panorm. *in eodem c. fin. n. 4.* Mihi videtur fuisse sensus summi Pontificis, consuetudinem aliam *facti*, aliam *juris* adstruere, ideoque consuetudinem in prioribus verbis sumere latiùs pro quolibet usu longævo, qui ante cognitionem superioris habeat *authoritatem de facto* apud eos, apud quos viget, non autem *de jure*, nisi sit *rationabilis*. Unde etiam propter illam authoritatem *facti*, quam habet consuetudo contra legem (dummodo ejus irrationabilitas, & peccatum manifestum, ac notorium non sit) excusantur legis humanæ transgressores à pœnâ fori externi, & plerumque etiam à reatu conscientiæ, si communem observantiam & usum bonâ fide imitentur, usque dum consuetudo (*de facto* nimirum talis) à superiore tanquam irrationabilis tollatur.

43 Non malè quoque dici potest, tali consuetudini *de facto* addi nonnunquam per accidens aliquem legis effectum propter communem hominum utilitatem; velut si confessarii sine approbatione Episcopi exponantur ab inferioribus Prælatis secundùm consuetudinem loci, validè absolvent, etsi supponeretur illa consuetudo esse tantùm *de facto* talis, dummodo illius validitatem populus bonâ fide crederet, nec esset à superiore causâ cognitâ sublata, communis enim error jus facit. *arg. l. Barbarius. 3. ff. de Offic. Præt.* quando enim Prælati sunt in longissimi, & multò magis, si in immemorialis temporis possessione exponendi Parochos, & Vicarios ad Parochias suis Ecclesiis unitas, tales expositi habent titulum non tantùm coloratum, sed etiam verum administrandi Parochialia, & communi hominum existimatione (ut suppono) habentur pro legitimis Parochis, aut Vicarijs; licet verò approbatio Episcopi ex Concilio Trident. requisita deficiat, quia tamen iste defectus juris naturalis, aut divini non est, sed Ecclesiastici, per ea, quæ docet Chassaing. *de Privil. Regular. tract. 5. cap. 2. propos. 1.* Imò jus approbandi ad curam animarum etiam inferioribus Prælatis ex Privilegio, vel præscriptione competere potest, teste Panorm. *in cap. cum non liceat. 12. circa fin. de Præscript.* Barb. *de Offic. Episc. alleg. 72. n. 185. & alleg. 127. n. 12.* lex Ecclesiastica propter communem hominum utilitatem, & salutem animarum, suppleret jurisdictionem, ita ut etiam secutâ sententiâ Judicis, qui approbationem deinceps ab Episcopo peti juberet, priores tamen absolutiones, & alia actitata Parochialia retractari non deberent. Vid. Laym. *in Theol. mor. lib. 1. tract. 4. cap. 22 n. 9.* Tanner. *de Pœnit. disp. 6. quæst. 9. dub. 3. sub num. 53.* Trulench. *in Praxi ref. Sacram. lib. 4. cap. 9. dub. 5. num. 23*, ideò ante sententiam non

sunt Parochianis periculosi scrupuli injiciendi, & pendente lite nemo est commodo suæ possessionis privandus. *cap. 1. & 2. Ut lite pendente.*

Requiritur III. ad consuetudinem constituendam diuturnitas temporis, quo aliquid observatum, vel practicatum est.* 14

Sed circa hoc requisitum distinguere oportet inter statum *Popularem*, *& Monarchicum*. In statu *Populari*, ubi summa Imperii & potestas leges ferendi est penes populum, certum tempus non requiritur, sed sufficit populi consensus. *l. de quibus. 32. ff. de Legibus.* In *Monarchico* autem statu, ubi superior populi est Princeps & Legislator, plerique Recentiores fatentur, non esse jure determinatum certum tempus, & ideò Judicis arbitrio relinquendum censet Menoch. *de Arbitr. lib. 2. cas. 83. n. 6.* qui juxta levitatem, vel parvitatem materiæ, super qua consuetudo introducta prætenditur, etiam contra Ecclesias aliquando decem, aliquando 40. & aliquando tempus immemoriale determinare debeat: Interim juxta communem de jure *Civili*, sive præter, sive contra legem introducatur consuetudo, *decennium* requiritur: hoc enim jure consuetudo *longa* dicitur. *C. Quæ sit longa consuetudo.* longum autem tempus 10. annorum censetur. *C. de Longi temp. præscript.* Neque hic distinguendum est inter *præsentes*, & *absentes*, sicut in præscriptione, cùm populus, vel civitas nunquam dici possit *abesse*. De jure *Canonico*, si *præter jus* introducenda sit consuetudo, *decem anni* desiderantur; si *contra* jus, *quadraginta*, sicut contra alia jura Ecclesiastica. Gloss. *in cap. fin. h. t.*

Quòd si lex nunquam ab initio usu recepta sit, eam tàm jure Canonum, quàm Civili aboleri lapsu decennii tradunt Garc. *de Benef. p. 7. cap. 1. n. 137.* Navar. *in Man. confess. cap. 23. n. 40. & 41.* Laym. *in Theol. mor. lib. 1. tract. 4. cap. 3. n. 4.* Zoës. *h. t. num. 14.* Eras. Chokier. *de Jurisd. Ordin. in exempt. p. 1. quæst. 50. n. 26.* Consuetudo autem *interpretativa* legis, nec jure Canonico, nec Civili certi temporis lapsum requirit, sed sufficit actuum frequentia secundùm certam interpretationem practicata; veluti si dubitetur, in quibus consensus, vel consilium Capituli ab Episcopo requiri debeat, quod in jure non satis clarè expressum est. Menoch. *d. l. num. 10.* Panorm. *in c. cum dilectus. 8. hoc tit. num. 7.*

Cæterùm consuetudo licet jure Cano- 15
num dicatur præscripta *in d. cap. ult. hoc tit. & c. 3. eodem in 6.* id tamen in rigore accipiendum non est, sed potiùs latè, & impropriè, sicut de jure Civili potiùs consuetudo *longa*, & *longæva*, vel *diuturna*, quàm *præscripta* dicitur: etenim in præscriptione longi temporis ordinariè *titulus* requiritur, & etiam in præscriptione longissimi temporis, si jus resistat præscribenti. *cap. 1. de Præscript. in 6.* in consuetudine verò consensus populi & rationabilitas consuetudinis, sive præter, sive contra legem introducatur, loco *tituli* est: quia illi tituli *empti*, *donati*, *privilegii &c.* ordinariè inter privatos tantùm procedunt, toti autem populo haud facilè accommodari possunt. Imò tametsi lex haberet aliquam clausulam consuetudini adversantem v. g. *nullâ imposterum valiturâ consuetudine &c.* tamen ex nova rationabili causa, à Legislatore verisimiliter non prævisa, contraria consuetudo introduci posset; quia hæc ipsa clausula juris tantùm humani, & positivi est, universim autem contra legem humanam consuetudo rationabilis admittitur *in sæpe dicto c. ult. hoc tit.* Panorm. *ibidem num. 20. & 24.* Deinde etiam in præscriptione *bona fides* requiritur, & nulla valet

quan-

quanticunque temporis absque bonâ fide præscriptio. *cap. ult. de Præscript.* sed, cùm *bona fides* nihil sit aliud, quàm *ignorantia probabilis juris alieni*, consuetudo autem contra jus, & legem superioris etiam ex certâ scientiâ illius juris cæteris paribus introduci possit, Gloss. *in dicto cap. ult. in verbo præscriptæ. hoc tit.* ideò bona fides ordinariè non requiritur, sed iterum supplet causæ rationabilitas.

16 Illæ tamen leges festorum, decimarum, jejuniorum &c. eatenus *bonam fidem* requirunt, ut transgressores talium legum à peccato ex cusentur, aliàs ex actibus illorum peccaminosis nulla induceretur consuetudo. Unde in talibus vix aliter quàm tempore immemoriali consuetudo introduci potest, attendendo scilicet non actus primorum, qui legem fortassis culpabiliter non servârunt, sed sequentium: qui bonâ fide imitati sunt exemplum suorum majorum, supponentes, suos antecessores legitimam causam, vel remissionem ad non servandam legem habuisse. Syl. *verbo. Consuetudo. num.* 12. & Panorm. *in cap. 1. de Treuga, & pace. n. 4.*

17 Adnotavit etiam Suarez. *de LL. d. L. 7. c. 19. n. 11.* & ex eo Laym. *in Theol. mor. d. tract. 4. c. 24. sub n. 12.* quòd desuetudinem ex lege humana mixta possit fieri purè pœnalis, & cessante reatu conscientiæ manere sola pœna fori externi, *& si fortasse*, inquit Suar. *multæ leges Civiles imponentes exactiones, vel prohibentes venari, ligna scindere, vel aliquid ex regno extrahere, licet in principio directivæ fuerint, potuerunt usu fieri merè pœnales, & quasi naturam mutare, quia non aliter sunt observatæ.* & vice versâ etiam abrogatâ pœnâ v. g. Censurâ ipso jure annexâ, poterit manere sola obligatio quoad culpam, vel neutrum.

18 Demùm etiam in Sacramentalibus, & aliis ad Sacramentorum substantiam non pertinentibus, consuetudinem etiam contra jus commune induci posse, v. g. ut secundæ nuptiæ benedicantur &c. tradit Laym. *d. n. 12. cum citatis ibidem. arg. c. de trina. 80. dist. 4. de Consecr. & c. 2. de Temp. ordin.* An autem impedimentum dirimens matrimonii consuetudine introduci, vel tolli possit? vid. Laym. *d. l. n. 13.* Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp. 84.* ubi plures utriusque sententiæ authores referuntur.

IV. Extra statum popularem requiritur 19
consensus superioris; cùm enim consuetudo sit lex, aliter quàm cum authoritate ejus, qui habet potestatem legis condendæ, introduci non potest. Sed hic quæritur, an in singulis particularibus casibus requiratur scientia, & tolerantia superioris, vel utrùm sufficiat consensus ille generalis, qui in utroque jure in ipso titulo *de Consuetudine* omnibus consuetudinibus rationabilibus datus est? Verius & communiùs receptum est, hunc generalem consensum sufficere, & consuetudinem etiam ignorante superiore introduci posse: tum quòd *in c. fin. hoc tit.* solùm requiratur, ut consuetudo sit *rationabilis, & præscripta, præscriptio* autem etiam contra ignorantem procedat: tum etiam ex textu *c. 1. de Constitut. in 6.* ubi dicitur, quòd Papa plerumque ignoret statuta, & consuetudines locorum. Panorm. *in eodem c. fin. n. 13.* Putant quidem aliqui, quòd si sciente & patiente legislatore actus contra legem fiant, tunc minus spacium ad introducendam consuetudinem requiratur: sed id de lege aliquando *recepta* non admittit Panorm. *c. l. n. 14.* eo quòd lex recepta debeat per præscriptionem aboleri, scientia autem ejus, contra quem præscribitur, de jure non minuat præscriptionis tempus; quo facit etiam textus *in c. cùm jam dudum. 18. de Præbendis.* quòd *multa per patti-*

patientiam tolerentur, quæ in judicium deducta tolerari non debebunt; admittit verò *in c. 1. de Treuga & pace. n. 4. vers. Ego sic distinguerem. &c.* in lege *recipienda*, ita ut tunc non requiratur certum tempus, sed sufficiat binus, aut trinus actus publicus in contrarium sciente, & non contradicente legislatore factus, quòd hoc casu non agatur de tollenda (ubi præscriptione opus est) sed impedienda obligatione legis, quam legislator tolerans actus contrarios remisisse præsumi potest, præsertim lapsu longi temporis scil. 10. annorum accedente, ut superiùs dictum.

20 V. Requiritur, ut consuetudo ante completum præscriptionis tempus, vel per ipsum populum, exercendo actum contrarium etiam unicum; vel per superiorem, puniendo transgressores legis, non sit interrupta: aliàs enim post talem interruptionem denuò inchoanda foret. Si verò tempus consuetudinis jam esset completum, unus actus in contrarium non noceret, sed deberet consuetudo tolli eo modo, quo mox dicemus. Abbas *in dicto c. final. num.* 19. Paulus Laym. *de Legibus. c. ult. n. 14.*

21 VI. Demùm requiritur, quod consuetudo sit circa talia, quæ præscribi possunt: sicut ergo Laici spiritualia jura præscriptione ex defectu possessionis acquirere non possunt, ita nec consuetudine etiam immemoriali. Quare illa regula, quæ traditur à Gloss. & DD. *in c. super quibusdam 36. de Verb. signif.* quòd *acquisibile per Privilegium possit etiam acquiri per consuetudinem, vel præscriptionem temporis immemorialis*, tantùm procedit in iis, in quibus non datur incapacitas possessionis. Plerùmque etiam concurrit ad impediendam tali casu consuetudinem, quòd ea rationabilis non sit, vel in detrimentum Eccle-

siarum tendat. Gloss. & Panor. *num. 15. in d. c. fin. hoc. tit.*

Tollitur consuetudo semel legitimè constituta & introducta non per unum solum actum contrarium, sed per consuetudinem, aut legem contrariam. * & quidem lex *generalis* tollit consuetudinem *generalem* contrariam, sed non *particularem*, quæ in uno, vel altero particulari loco viget, nisi id ipsum exprimat. *per textum not. in c. 1. de Constitutionibus. in 6.* Probabiliter autem censetur satis exprimere per clausulam illam generalem: *nullâ obstante consuetudine &c.* ut enim ista clausula habeat aliquem effectum, debet posse intelligi non de consuetudine generali, utpote quæ etiam sine hac clausula per legem generalem abrogatur; sed etiam de particulari, cùm omnis consuetudinis sit derogativa, sicut aliàs dicere solemus, qui omne dicit; nihil excludit &c. Quod tunc minus dubii habere videtur, si lex addat; *nullâ obstante consuetudine, privilegio, vel statuto &c.* tunc enim cùm *Statuti*, & *Privilegii* (quæ particulares & privatæ leges sunt) quoque meminerit, utique etiam consuetudinem particularem intellexit. * Cæterùm hanc clausulam: *nullâ obstante consuetudine*; magis communiter DD. cum Gloss. *in Clem. statutum. 7. de Elect. in verb. Consuetudine.* accipiunt de consuetudine præsente, quæ viget tempore novæ legis conditæ, non autem de consuetudine imposterum inducenda. Gloss. *in d. Clem. statutum. v. Consuetudine de Elect.* Laym. *d. c. 24. n. 7. vers. Tunc verò.* Si tamen lex consuetudinem improbaret tanquam prorsus irrationabilem & *corruptelam*, tunc ex defectu rationabilitatis contraria consuetudo, nisi ex nova causa, introduci non posset, ut paulò superiùs *in 2. & 3. requisito* dictum. 23

TITULUS V.

De Postulatione Prælatorum.

SUMMARIA.

1. *Postulatio quid?*
2. *Qualiter differat ab electione.*
3. *Postulato non acquiritur jus, nec potest simpliciter consentire.*
4. *Postulatio potest revocari nondum præsentata superiori; & quid si præsentata postulato, isque consenserit?*
5. *Expensæ intuitu postulationis vel electionis factæ an & quando repetantur?*
6. *Postulatus quot vota habere debeat, & ibi. quid si postulatio concurrat cum electione?*
7. *Votum confundens electionem cum postulatione quando reprobetur?*
8. *Postulatio quotuplex, & ad quem spectet ejus admissio?*
9. *In postulatione non requiritur accurata observatio.* c. quia propter de Elect.
10. *Postulantes indignum privantur jure eligendi pro ea vice.*
11. *Postulatio vel electio authoritate Papæ cassata induxit reservationem beneficii.*

IN *IV. Titulis præcedentibus* quædam veluti Prolegomena de Jure Divino, naturali & humano præmissa sunt. Nunc Compilator transeundo ad magis particularia incipit agere de Jure personarum Ecclesiasticarum, scilicet de earum constitutione, & obligatione. Quia verò in Hierarchiâ Ecclesiæ militantis alii sunt subditi, alii Prælati, qui aliis, & dignitate, & potestate præeminent, primò de Prælatorum creatione, quæ vel per *Postulationem*, vel *Electionem*, vel etiam *Translationem* fieri solet, tractatur.

Est igitur *Postulatio* alicujus personæ ad 1
Prælaturam, sive dignitatem erga superiorem destinata petitio, ut eam dispensativè admittere velit; per quæ ultima verba *principalis* differentia inter electionem & postulationem denotatur. *Nam electio est personæ habilis ad dignitatem: postulatio verò 2
est personæ aliquo impedimento laborantis, & propterea dispensatione opus habentis. Ex quo mox *altera* differentia consequitur, quòd electus electionem de cætero Canonicam simpliciter acceptare valeat, atque inde jus acquirat, ut ei confirmatio à superiore ex justitia debita sit; *postulatus verò non 3
nisi sub conditione dispensationis obtinendæ in postulationem consentire possit. Passerin. *in Tract. de Elect. cap. 24. quæst. 8. n. 13. & quæst. 14. n. 50.* & ipsam quoque postulationem à superiori admitti res gratiæ potiùs, quàm justitiæ sit, nec injuria fiat postulato, si etiam non vocatus rejiciatur, cùm denegare gratiam in potestate superioris sit. *cap. 3. & penult. h. tit.* unde & in terminis juris postulatio *admitti*, electio *confirmari* dicitur: quod enim *confirmatur*, jus aliquod præexistens supponit; habet tamen ea admissio vim electionis, & confirmationis. Passer. *d. l. q. 3.*

Aliquando tamen, sicut ob justam & præsertim publicam causam dispensatio in votis, irregularitatibus, & similibus nonnunquam ex officio debita esse potest, ut in *Libro III. in Tit. Ne sede vacante.* dicemus; ita etiam admissio postulationis, si ea secundùm formam juris concorditer facta sit, vel necessitas, & utilitas Ecclesiæ exigat. Quamvis etiam hoc casu postulantibus, vel postulato non tàm propria actio contra denegantem admissionem, quàm imploratio officii apud superiorem judicem competere videatur. Panorm. *in cap. bonæ. 3. h. t. n. 14.* Laym. *in qq. Can. de Præl. Eccl. Dilingæ disp. q. 8.* Glossa *in d. c. bonæ. V. gratia.*

Est & *tertia* differentia inter postulatio- 4
nem, & electionem, quòd electio post publicatum scrutinium ab eligentibus revoca-

ri, vel

ti, vel mutari non possit. *c. publicato. 58. de Elect.* & dicetur *Tit. seq.* Postulatio autem utcunque fuerit publicata, vel etiam ad superiorem destinata, dummodo actualiter superiori præsentata non sit, revocari possit: quia, ut dictum, per eam nullum jus acquiritur postulato, & gratiam petere nemo cogitur. Si verò actu superiori præsentata foret postulatio, non aliter quam cum consensu ejus revocari posset. Host. *h. t. n. 12.* Joan. And. & Pan. *in cap. bonæ. 4. h. t.* Passerin. *d. cap. 24. q. 9.* ubi *num. 17.* quærit, an revocari possit, si postulatio saltem ipsi postulato præsentata, ab eoque consensus illi conditionatus desuper præstitus fuit? Ratio dubitandi est, quòd illa præsentatio, & consensus videatur habere naturam pacti irrevocabilis. Sed quia DD. generaliter admittentes revocationem hanc exceptionem non statuunt, nullum se legisse testatur Passer. *d. l.* qui hoc dubium tractaret, ideò videntur hic affirmativam supponere. Neque consensus postulati requiritur per modum pacti, sed tanquam conditio, sine quâ non potest postulatio superiori præsentari.

5 Planè idem sensisse Panorm. *in d. cap. 4. h. t. num. 11.* satis colligitur, dum ibidem docet cùm Innoc. & aliis, quòd si postulatus feciſſet aliquas expensas intuitu postulationis, licet cum consensu, & præscitu postulantium, non possit eas à postulantibus, vel Ecclesia propter revocationem & variationem postulationis repetere: tum quòd suum, non Ecclesiæ negotium, & quidem satis ambitiosum, contendendo ad dignitatem sibi non debitam, gesserit: tum quòd sibi imputare debeat expensas factas, cùm nullum jus ex postulatione se habere, ac postulantes variare posse sciverit, aut scire debuerit. Ergo supponit Panorm. quòd etiam post consensum postulati detur variatio: quis enim faciat expensas ad prosequendam postulationem, nisi priùs, imò hoc ipso facto in eam consenserit? Quamvis circa hoc punctum expensarum cum consensu postulantium factarum æquiùs censeat Passer. *d. q. 9. n. 20.* cum Sylv. & aliis earum refusionem Postulantibus incumbere; tùm quòd earum causa fuerint: tùm quòd postulatus cum consensu postulantium faciens sumptus in prosecutione postulationis, ipsorum quoque postulantium negotium gesserit, nec propterea de ambitione notandus sit.

Quandonam autem universim prosequentes, vel impugnantes electionem, aut postulationem valeant expensas repetere, videatur Gloss. fin. *in c. cupientes. 16. in V. judicabit. de Elect. in 6.* Breviter dicendum, quòd illi tantùm ordinariè consequantur expensas, qui obtinent contra electionem minùs Canonicam, vel damnosam Ecclesiæ: quia isti censentur utile negotium Ecclesiæ gerere. Cæterùm verò, qui succumbunt in impugnatione, vel electionem aut postulationem propriam prosequuntur, regulariter non repetunt: quia vel negotium Ecclesiæ non utiliter, vel suum tantùm negotium gessisse censentur, nisi Regularis sit, cui, cùm bona propria non habeat, ne jura sua, aut Ecclesiæ pereant, ex bonis Ecclesiæ succurrendum est. *arg. c. ex parte. 11. de Accusat.* Item si electio, & postulatio in concordia facta sit, possunt ipsi eligentes, & postulantes sumptibus Ecclesiæ petere confirmationem electionis, & admissionem postulationis.

Quarta quoque differentia est circa numerum suffragiorum: etenim in electione semper sufficit, ut major pars Capitularium in electum consentiat. *c. quia propter. 42. de Elect.* postulatio verò, si concurrat cum electione, & aliqui ex Capitularibus postulent, aliqui eligant, hoc habet speciale, ut non sufficiat, quòd major pars postu-

6

laverit, sed requiritur, ut postulantium numerus sit duplo major, quàm eligentium, & ita duæ tertiæ Capitularium v. g. ex 30. 20. stent pro postulato, aliàs rejecto postulato electio etiam à minori parte Capituli (dummodo illa superet unam tertiam) confirmabitur. *c. scriptum. 40. & ibi* Gloss. & Panorm. *de Elect.* Sentiunt tamen DD. quòd *de c. scriptum*, admittens electionem minoris partis, quando pars major non elegit, nec postulavit indignum, sit quædam specialis decisio contra communes juris in materia electionis regulas, fundeturque potissimùm in consensu Capitularium, qui simul postulationem, & electionem superiori præsentarunt, atque eo ipso consentire censentur, ut vel postulatio ipsorum admittatur, vel aliorum electio confirmetur; ut proinde in arbitrio Confirmatoris positum videatur, ut consideratis circumstantiis, & qualitatibus personarum vel postulationem admittat, vel electionem confirmet, vel utramque rejiciat, adeò ut ne electo quidem in casu illo jus aliquod ante acquiratur, quàm confirmationis assensus accesserit. Ita Laym. *in qq. Can. de Præl. Eccl. Dilingæ. disp. q. 7.* & nota Gloss. *in d. c. scriptum V. Confirmes.* Passer. *d. c. 24. q. 15. n. 61. & seqq.* arg. tex. *in d. c. scriptum.* ibi: *& si partes consenserint, procedas hoc modo.* Si verò postulatio cum electione non concurrat (quod tunc evenire potest, si omnes Capitulares postulationem, sed circa diversas personas, instituant) prævalebit pars major Capituli, quamvis ex duabus tertiis non constet: quia regula est generalis, quòd major pars Capituli totum Capitulum repræsentet, à qua regula tantùm excipitur hic casus specialis, si postulatio cum electione concurrat, proinde in aliis regula firma manet.

7 Potest hic adnotari, quòd *in c. un. h. tit. in 6.* reprobentur tales eligendi, aut postulandi formæ, & actus inde secuti annullentur: *eligo postulando, & postulo eligendo:* aut *eligo postulandum, sive postulo eligendum;* eò quòd contineant verborum contrarietatem; sicut & aliàs si postulandus eligatur, electio canonica non est, utpote facta de persona ob defectum canonicum indigna. *c. cùm Wintonensis. 25. c. congregato. 53. de Elect.*

Item *in eodem cap. un.* etiam hæc forma rejicitur: *eligo & postulo, prout de jure melius fieri potest;* nisi quando probabiliter dubitaretur, utrum quis sit eligendus, vel postulandus: cùm forsan de defectu ejus aliquæ conjecturæ, sed non veritas habetur; quo casu sic postulatus, vel electus antequam consensum suum præstet, alterutram viam postulationis, vel electionis amplecti debet, neque unâ viâ electâ ad aliam redeundi potestatem habet. Utrùm autem econtrà, quando certò eligibilis postulatur, actus sit nullus, non secùs ac si postulandus eligatur? pro utraque sententia allegat Passer. *d. cap. 24. quæst. 12. num. 24.* & ipse arbitrio confirmatoris remittit. Posset addi ratio differentiæ, quòd si postulandus eligatur, injuria fiat Ecclesiæ, dum eligentes volunt inhabili jus ad Prælaturam tribuere: in altero autem casu injuria, si qua est, potiùs personam postulati, quàm Ecclesiam respiciat.

Postulatio solet à DD. dividi in *solennem*, & *non solennem*. Solennis est, quæ dirigitur ad eum, qui potest in impedimento postulati dispensare. Hinc est, quòd licet confirmatio electionis de jure ad proximum superiorem pertineat (nisi quòd hodie in *Concordatis Germaniæ* confirmationes Episcoporum sint S. Pontifici reservatæ) admissio tamen postulationis etiam ipso jure plerumque ad S. Pontificem spectet, cùm ipsi regulariter soli (nisi inferior speciali 8

privi-

privilegio, vel consuetudine munitus sit) dispensandi potestas competat.

Et huic *solenni* postulationi propriè conveniunt ea, quæ hactenus dicta sunt. Cumque ejus admissio pendeat merè ex gratia superioris, ut sæpius repetitum, ideò neque formam *cap. quia propter. de Elect.* accuratè per omnia observare esse de necessitate, quamvis tutius fateatur, docet Passer. *d. cap. 24. quæst. 5.* nisi ut in postulationibus Regularium vota secreta dentur: quia Concilium Trident. *Sess. 25. de Reg. cap. 6.* ex identitate rationis etiam de postulatione S. Congregatio interpretata est.

Postulatio *non solennis* est, in qua non petitur dispensatio contra jus, & relaxatio legis, sed licentia solùm, & consensus superioris, veluti si Abbas, vel Præpositus, aut privatus Religiosus in Episcopum, vel in alterius, quàm sui proprii Monasterii Prælatum assumatur cum licentia illius superioris, cui immediatè subest; & propterea talis postulatio non est tàm postulatio, quàm electio, & nihil interest, an Capitulares electionis vel postulationis vocabulo utantur: nam sacri Canones omnibus Regularibus concedunt, ut non tantùm ad alia Monasteria, quàm propria, sed etiam ad Episcopatus Ecclesiarum Cathedralium, quamvis sæcularium, eligi, vel assumi liberè, & licitè possint, dummodò ex post facto consensus superioris accedat. Et quidem si privatus Religiosus sit, qui eligitur, consensus sui Abbatis (sine quo Religioso consentire irritatur electio, non tamen requiritur consensus Capituli) si Abbas, consensus Episcopi, vel si exemptus fuerit, consensus S. Pontificis, vel Legati ejus de latere requiritur. *cap. Religiosus. 27. cap. si Abbatem. 36. de Elect. in 6. Clem. 1. eodem tit.* Aliud est, si Episcopus unius diœcesis eligatur in alterius diœcesis Episcopum, vel Archiepiscopum: talis enim à vinculo spiritualis conjugii, quo adstrictus est suæ Ecclesiæ Cathedrali (quod vinculum non est propriè inter Abbatem & Monasterium) tantùm à S. Pontifice absolvi, & proinde solenniter postulari debet. *cap. ult. h. tit. c. inter corporalia. 2. Vers. sicut autem. de Translatione Episc.*

Demum quia postulantes indignum privantur pro ea vice potestate postulandi, & eligendi, ut cum Innoc. *in cap. 1.* & Panorm. *in cap. ult. h. t.* notant communiter DD. omnis autem postulatus defectu Canonico laborans videatur indignus, ideò hac in re tres regulæ traduntur: *Prima* est, quòd si postulatus sit indignus indignitate indispensabili, ut quia criminosus, impœnitens, hæreticus, infamis, omninò illiteratus &c. tunc privatio electionis, & postulationis pro ea vice ipso jure inducatur. *Secunda* est, si indignitas sit quidem dispensabilis, attamen non soleat dispensari, (quòd ex stylo Curiæ desumendum est) tunc postulatio non est ipso jure nulla, sed per sententiam annullanda, neque pœna privationis ipso jure incurritur, nisi quòd in *Extravag. ad Regimen. 13. de Præbendis inter Com.* & *Concord. German. §. 2.* dignitates illæ, in quibus postulationes, vel electiones factæ tanquam minùs canonicæ authoritate Papæ, ad quem spectat earum admissio, vel confirmatio, rejiciuntur, Sedi Apostolicæ reserventur. *Tertia* denique regula ex præcedentibus infertur, quòd illi proinde postulabiles censeantur, qui tali defectu canonico laborant, in quo possit & soleat dispensari: uti est vinculum alterius Ecclesiæ, Ordinum, vel ætatis defectus, &c. Panorm. *in d. cap. fin. num. 8.* Barb. *Jur. Eccles. univers. cap. 19. num. 6.* Laym. *d. loco. quæst. 2.* Passer. *d. cap. 24. quæst. 12. num. 28. & seqq.*

TITULUS VI.

De Electione, & Electi Potestate.

SUMMARIA.

1. *Quid sit Electio?*
2. *Alia est activa, alia passiva.*

Postulatio, de qua dictum, est modus extraordinarius creandi Prælatos, qui innititur gratiæ; subsequitur ordinarius, qui Juri innititur, nempe *Electio*. Et quia hæc Jus tribuit electo, etiam de electi potestate agitur.

1 Electio describi potest, quòd sit *Personæ idoneæ ad Ecclesiam vacantem per vota Capitularium, seu eligentium canonica vocatio*. Dico *personæ ideneæ*: ut differat electio à *postulatione*, quæ est de persona impedimento canonico laborante, ut *præcedenti tit*: diximus. Dico, *per vota Capitularium*, ut differat electio à collatione, institutione, commenda, præsentatione & aliis similibus modis acquirendi beneficium: qui in *Lig. III.* tractantur; quare potissima vis, & ratio electionis in votis Capitularium, seu eligentium consistit. Et hæc
2 sunt duplicia: * alia *activa*, scilicet illorum, qui eligere possunt; & alia *passiva*, illorum, qui possunt eligi, & dignitatis electivæ capaces sunt, velut in Trident. *Sess. 25. de Regul. c. 2.* statuitur: ut Religiosus contra voluntatem superioris proprietarius biennio activâ, & passivâ voce carere debeat; quod de voce in Capitulo intelligendum est. Si verò aliquis simpliciter tantùm per Canones voce privetur, id in dubio de activa tantùm, quæ propriè vox est, non etiam de passiva accipitur: sicut exemplum habetur in eodem Trident. *Sess. 22. de Reform. c. 4.* & ibi tradit Barb. *n. 14.* de illis, qui in Subdiaconatûs saltem Ordine constituti non sunt, ut vocem in Capitulo non habeant. Videamus igitur de *voce activa*, & *passiva* eligentium, de *modo*, & *forma* electionis, ac demùm de illis, quæ ad electionem factam consequuntur.

§. I.

Quinam vocem activam in Electione habeant?

SUMMARIA.

1. *Jus eligendi competit propriè illis, qui sunt de Collegio, & quibus modis possit acquiri extraneis?*
2. *Qualiter acquiratur consuetudine, vel præscriptione.*
3. *Qui sunt in quasi possessione juris eligendi, debent admitti ad electionem; & quot actibus acquiratur quasi possessio?*
4. *Laici sunt incapaces juris eligendi, & admissi faciunt electionem nullam, nisi habilitentur ex privilegio Papæ.*
5. *Novitii, & Conversi nequeunt eligere, nisi Monasterium constaret ex Conversis.*
6. *Qui non est saltem Subdiaconus, hodie eligere non potest, & an id quoque procedat in Monasterio?*
7. *Censuris Ecclesiasticis irretiti, an & quando eligere possint; & quid hodie post Concilium Constantiense.*
8. *Religiosi proprietarii nequeunt per biennium eligere.*
9. *Indignum eligentes quo sensu* pro ea vice *jure eligendi priventur.*
10. *Absentes an & qualiter per Procuratorem, vel per literas eligere valeant.*
11. *Absentes qui vocandi ad electionem, & vel unus vocandus non vocatus potest irritare electionem.*
12. *Unus residuus de Collegio retinet jus eligendi, & qualiter possit electionem instituere.*
13. *Jus eligendi amittitur lapso tempore a jure præfinito; & quod sit illud, ac qualiter computetur.*
14. *Electio facta post terminum an subsistat; & an Episcopus possit prolongare, vel restringere terminum juris?*
15. *Episcopo non utente jure electionis ad se devoluto, id non devolvitur ad Capitulum, sed ad superiorem.*

De

1 DE jure communi illi solùm eligere possunt, & vocem activam habent, qui sunt membra illius Collegij, cui jus eligendi competit. *cap. ult. 16. quæst. 7. cap. 1. h. t. c. cùm Ecclesia. 3. de Causa poss. & propriet.* Alij verò extranei non nisi speciali jure hanc eligendi potestatem consequuntur.

Et quidem personæ Ecclesiasticæ, quæ de corpore, vel gremio Collegij non sunt, possunt acquirere jus eligendi. I. Ex privilegio S. Pontificis, qui pro plenissima sua in omnibus Ecclesiis, & beneficiis potestate eligendi jus concedit, & aufert, ut ex diversis juris Canonici locis, præsertim verò ex Regulis Cancellariæ docemur.

II. Ipsi eligentes possent in aliquem extraneum. v. g. Episcopum compromittere, & totum jus suum eligendi, saltem pro una vice, in eum conferre, ut ille solus valeat eligere, & constituere Prælatum in Ecclesia vacante. *cap. causam. 8. h. t.* Universim autem, & in perpetuum jus electionis Capitulares à se abdicare, & in alium transferre non possunt: quia jus electionis non tàm favore eligentium, quàm ipsius Ecclesiæ, cui melius per electionem, quàm aliam provisionem consultum est, conceditur.

III. Ex unanimi consensu possunt eligentes etiam extraneum Clericum secum ad Capitulum, & electionem admittere. *c. scriptum 40. h. t.*

IV. Patronus Ecclesiasticus potest sibi in fundatione Ecclesiæ Collegiatæ jus eligendi reservare: quia in fundationibus Ecclesiarum honestæ conditiones admittuntur, ut major sit hominum ad Ecclesias fundandas promptitudo. *c. præterea. 23. de Jure patron. cap. 4. de Condit. appos.* Si in fundatione nihil reservatum sit, vel si ex Ecclesiâ simplici patronata facta sit Ecclesia Collegiata, tunc patroni consensus non in ipsa electione, sed primùm post illam, & quidem magis de honestate, quàm necessitate requiretur. Text. & DD. *c. nobis. 25. de Jure patron.*

V. Consuetudine vel præscriptione etiam jus eligendi acquiritur. *c. cùm Ecclesia. 3. de Causa poss. & propriet.* spatio scilicet 40. annorum: quia præscriptio, & consuetudo contra Ecclesiam, & Canones est. Atque præscribens jus *eligendi* etiam jus *postulandi* præscripsisse censetur, quamvis intra tempus præscriptionis nunquam se casus postulationis obtulerit, ex generali regula, quòd illi, qui eligere, etiam postulare valeant. *cap 4. de Postul. Prælat.* Non obest, quòd præscriptio sit strictæ interpretationis; non extendatur de casu ad casum; nec censeatur plùs præscriptum, quàm possessum &c. nam ista locum non habent in his, quæ connexa sunt, & ad unum finem tendentia: de connexis enim idem est judicium; unde & qui in quasi possessione juris eligendi est, per consequens etiam, & connexionem jus postulandi possidere intelligitur. 2

Sed utrùm ad præscriptionem istam juris eligendi titulus requiratur, *dubitari* solet? Quidam affirmant, eò quòd præsumptio juris sit contra præscribentem, quo casu aut tempus immemoriale, aut titulus requiritur. *cap. 1. de Præscript. in 6.* Probabiliùs tamen videtur cum Panor. *in d. cap. cùm Ecclesia. n. 3.* solùm exercitium eligendi cum lapsu temporis quadragenarii absque alio titulo sufficere; tum quòd in eodem *c. cùm Eccl. sia.* præter tempus, & possessionem nullius tituli mentio fiat, cùm tamen ibidem tàm super petitorio (in quo regulariter necesse est monstrare titulum) quàm possessorio actum fuerit: tùm quòd in *incorporalibus juribus* plerumque scientia, & patientia adversarii loco tituli habeatur. *L. si quis diuturno. 10. ff. Si servi-*

tus

tus vendic. L. si ego. 11. ff. de Publiciana in rem act. Citatum verò *cap. 1. de Præscript. in. 6.* accipiendum est non de simplici solùm præsumptione, quæ est contra præscribentem, sed de præsumptione cum forti resistentia propter grave præjudicium, vel inconvenientiam ex præscriptione emanantem, ut si contra Parochum decimæ præscribantur, sicut explicat Covar. *Var. Resol. c. 17. n. 7.*

3 Cœterùm etiam ante completum præscriptionis tempus illi, qui in pacifica possessione juris eligendi sunt, ad electionem admitti debent: quia pendente lite non debet aliquis commodo suæ possessionis privari. *dict. c. cùm Ecclesia. &c. 1. & 2. Vt lite pendente &c.* Putat quoque Glos. *in sæpe d. c. cùm Ecclesia. in V. trium Episcoporum*, quasi possessionem juris eligendi per unum etiam actum acquiri, adeò ut accedente lapsu 40. annorum, quibus fortè electus vixit, ipsum jus præscriptum censeatur, nisi ex adversa parte probari possit, illum primum actum vi, aut precariò exercitum fuisse, ad exemplum servitutis rusticæ ducendi aquam per fundum alienum, cujus possessio uno actu acquiritur. *L. 1. §. quæsitum. ff. de Aqua quotid. & æstiva.* Quod sanè non est absque difficultate, cùm jus eligendi magis assimilari videatur servitutibus discontinuis, itineri, actui, & similibus, in quibus frequentia actuum ad acquirendam possessionem requiritur. *L. 1. §. hoc interdicto. ff. de Itinere, actuque privato.* Et maximè si de consuetudine loquamur, satis receptum est, ad eam introducendam actuum pluralitatem desiderari, & colligitur ex *d. c. cùm Ecclesia.* ubi prætendentes præscriptionem juris eligendi tres actus possessorios allegârunt. Similes textus sunt *in c. cùm olim. 7. de Causa poss.* ibi: *duobus Archidiaconis.* & *in c. quere-lam. 24. in fine. h. t.* ibi: *pensio annuatim per multa tempora persoluta &c.* Et ideò ad acquirendam quasi possessionem eligendi, præsentandi, conferendi, &c. duos saltem actus desiderat Roman. *Consil. 70. n. 13.* Flores de Mena *Quæst. var. quæst. 2. n. 25.* citati apud Barb. *in collect. ad d. c. cum Ecclesia. n. 10.* Ipse tamen Barbosa *d. l.* cum pluribus, quos allegat, &, ut asserit, communiori sententia, censet ex unico etiam actu quasi possessionem juris eligendi, & præsentandi, & similium jurium incorporalium acquiri; quod Innoc. *in eod. c. cum Ecclesia. num. 5.* & Panorm. *ibidem num. 22* intelligunt circa incorporalia jura, quæ non solent alicui facilè concedi, nisi quasi ex debito, quod ut plurimum judici arbitrarium existimant. Verùm ad complendam præscriptionem juris eligendi satis apertè consentit Barbosa *d. l. num. 11. vers. tertiò responderi.* plures actus possessorios debuisse juxta textus prællegatos interveniisse: non enim videtur satis continuata possessio, quæ non nisi semel exercita fuit, & tamen ex ipsa rei natura importat actus reiterabiles; neque satis potest argui patientia adversarij, quando occasio impediendi non fuit, dum scilicet electus, in cujus electione primâ vice possessio cœpta est, 40. annis vixit, & intereà nullus alius casus electionis evenit.

Notanter autem hactenus de extraneis *Clericis* locutus sum, quatenùs illi jus eligendi acquirere possunt. *Laici* verò juris eligendi, sicut & aliorum jurium spiritualium regulariter incapaces sunt. *c. decernimus. 2. de Judicijs.* ideòque inprimis ex conventione vel pacto Capitularium admitti nequeunt; imò qui laicales personas, sive abusum sæcularis potestatis ad eligendum admiserint, faciunt electionem nullam, per triennium ab officio, & beneficio, consequen-

quenter etiam à jure eligendi suspenduntur, *c. quisquis 43. c. Massana. 65. h. tit.* quam tamen suspensionem non esse latæ, sed ferendæ sententiæ putat Joan. Andreas *in eodem c. 43. in fine.* & ibi etiam Gl. & Innoc. *in V. suspendantur.*

Licet verò sæcularis potestas quandoque electionibus rectè & laudabiliter assistat contra alios, qui eorum electionem turbare nituntur; præsentiam tamen physicam in ipso actu & loco electionis, licet citra votationem, exhibere non debet, aliàs ex multorum sententia, quam pluribus propugnat, & à S. Congregatione confirmatam refert Fagnan. *in c. quisquis num. 32. & seq.* electio invalida redderur. Ratio est, quòd sola etiam præsentia Principis, vel sæcularis potestatis, vel nunc, vel successu temporis eligentibus formidinem incutere, & libertatem eligendi forsan contra intentionem Principis tollere valeat, nec sit conveniens coram sæculari Principe tractatum, & scrutinium habere de meritis & defectibus eligendorum. Si autem persona Laici interventis non esset formidabilis, sed necessaria pro teste, vel Notario, magis communiter receptum est, admitti posse. Fagnan. *d. l. num. 20.* Si per violentiam se intruserit sæcularis potestas, non obstabit electioni, præsertim si protestatio aliqua à Capitularibus interponatur.

Deinde nec *consuetudine*, nec præscriptione etiam temporis immemorialis jus eligendi sæculares acquirunt, quia possessionis incapaces sunt, sine qua non currit præscriptio, sicuti in simili alibi diximus de præscriptione jurisdictionis Ecclesiasticæ, juris conferendi beneficia, juris decimandi & similium. Illa tamen consuetudo non est prorsus improbanda, quòd mors Prælati nunciari debeat Principi, aut Patrono sæculari, ejusque consensus aut potius patrocinium, ac defensio peti ad novam electionem instituendam. Item ut electio facta Patrono aut Principi insinuetur, ejusque consensus desuper requiratur, quem tamen negare non potest, nisi ob Canonicum impedimentum electi. Hostien. *h. tit. §. quis possit eligere.* Text. *in c. cùm inter. 18, junctâ Gl. in V. vice Regiâ. & c. sacrosancta. 51. h. t.* Innoc. *in c. quod sicut. 28. eodem.*

Ex *privilegio* etiam S. Pontificis sæcularibus jus eligendi competere potest, quia non excedit potestatem S. Pontificis Laicos secundùm quid Clericis æquiparare, & ad jura spiritualia habilitare, prout de facto ad jus patronatûs (quod spirituale est, & absque simonia vendi non potest. *c. de jure. 16. de Jure patronatûs*) omnes sæculares habilitati sunt. Difficiliùs autem jus eligendi, quàm præsentandi conceditur; quia jus eligendi est potentius, & majus jus tribuit electo, ac plerumque est circa Prælatos Ecclesiasticos, quorum authoritas in spiritualibus non debet à sæcularibus dependere.

Porro etiam inter eos, qui de corpore & § Collegio Ecclesiæ vacantis, sunt, qui vocem activam in electione non habent, ut I. Novitii, licet quoad privilegium Canonis, & fori accenseantur corpori Monasterii, jus tamen eligendi non habent, antequam tacitam vel expressam professionem emiserint, *c. ex eo. 32. in Ecclesiis. h. tit. in 6.*

II. Conversi Laici, qui Ordines Clericales non habent, unà cum Clericis Religiosis ad electionem admitti non debent. *d. §. in Ecclesiis.* ubi Gl. *in V. cum Clericis.* notat, si in aliquo Ordine vel Hospitali soli essent Laici conversi, illis non denegandum fore jus eligendi sibi Superiorem.

III. Nec ipsi Clerici eligere possunt, ni- § si ad minùs in sacro Suddiaconatûs Ordine consti-

constituti sint, ut enim tantò majus ad susci-
piendos Ordines sacros incitamentum sit,
& præcludatur via post plurium annorum
fructus Ecclesiasticos perceptos deferendi
statum Clericalem, statuitur *in Clem. 2. de
Ætate & qualit. &c.* & in Trident. *sess.
22. de Reform. c. 4.* ut nullus in Cathedra-
li, Collegiata, sæculari, vel Regulari Ec-
clesia vocem in Capitulo habeat, qui saltem
in subdiaconatûs Ordine constitutus non sit.
Existimant quidem aliqui has constitutio-
nes non procedere circa illas Regulares Ec-
clesias, in quibus vi Regulæ Ordinis om-
nes omninò Religiosi, etiamsi in sacris Or-
dinibus non sint, ad Capitulares actus, &
electionem admittuntur, eò quòd lex ge-
neralis non tollat statuta particularia, nisi
in quantùm exprimit. *cap. 1. de Const. in
6.* Sed vereor, ne contrarium communiùs
tam inter DD. quàm usu (in illis saltem lo-
cis, ubi Tridentinum observatur) receptum
sit, & generaliter de electione Abbatum
tradit Tambur. *de Jure Abbatum tom. 1.
disp. 5. quæst. 8. num. 8.* quia statutum il-
lud Regulæ nihil continet speciale, sed an-
te Tridentinum & Clementinas fuit juri
communi conforme. *c. Abbatem 3. cum
seq. causâ. 18. q. 2.* ergò per contrarium
jus commune sublatum intelligitur. Nihil
tamen obest, quin consuetudine alicujus
loci adhuc jus antiquum in Monasteriis
præsertim retineri valeat secundùm ea, quæ
de authoritate consuetudinis tradidimus:
quia potissima intentio Concilij fuit, pro-
videre Cathedralibus, & Collegiatis Eccle-
siis sæcularibus, ut Canonici sacros ordines
susciperent, quò minùs post plurium an-
norum perceptos fructus beneficio & Cle-
ricatui renunciare valerent. Nec est irra-
tionabile, etiam juniorum vota audire,
quibus teste S. Patre Benedicto Deus sæpiùs
suam mentem revelat.

IV. *Eligere* non possunt, qui censurâ, 7
excommunicationis, suspensionis, interdi-
cti, aut irregularitatis notati sunt *c. un. Ne
sede vac. in 6. c. cùm dilectus. 8. vers. quia
nobis. de Consuetud. c. cum inter. 16. h. t.
c. is qui. 18. §. is verò. de Sent. ex com. in
6.* Verùm hic aliqua advertenda sunt, &
imprimis, quòd *excommunicatio* tantùm
major privet electione, *minor* autem pri-
vet voce passivâ tantùm, non activâ *c. ult.
de Clerico. excom.* Cui non resultit. *c. illa.
39. h. tit.* ubi dicit Innocentius III. Se ex
plenitudine potestatis supplere defectum,
si quis esset, quòd electio ab excommunica-
to minore excommunicatione celebrata fu-
isset: nam communis est DD. interpretatio
cum Gl. *in eodem c. in V. supplentes.* quòd
hæc suppletio defectûs non fuerit simplici-
ter necessaria, sed superabundans ad omnem
dubitationis scrupulum tollendum, & quòd
tempore Innoc. III. non fuit satis in jure ex-
pressum, id Greg. IX. *in d. c. ult.* apertius
declaravit.

Deinde *suspensio à beneficio* non impe-
dit jus eligendi: quia eligere propriè lo-
quendo non est effectus beneficij, sed po-
tiùs actus officij, aut jurisdictionis. *Su-
spensio* autem *ab officio* propriè impedi-
mentum electionis ponit, & quò minùs
actus officij rectè exerceri valeant. Gl. *in c.
cum Wintonensis. 25. V. administrent. &
ibidem* Panorm. *num. 10. h. tit.*

Interdictum quoque *locale* non videtur
obstare electioni, quia importat solùm ad-
ministrationem prohibitam quorundam
Sacramentorum, & sepulturæ Ecclesiasticæ,
de quibus non est electio, sed *interdictum
personale*, quod importat suspensionem.
arg. c. cum inter. 16. h. tit. qui verò vio-
lat interdictum locale in loco interdicto si-
ne speciali privilegio celebrando, efficitur
irregularis, & ab electione tam activa quàm
passiva

passiva removetur. *cap. is qui 18. §. is vero. de Sent. excom. in 6.*

Demùm hodie post Concilium Constantiense, & Extravag. Martini *V. Ad evitanda.* (de qua in *Lib. V. de Sent. excom.* pluribus agemus) excommunicati, suspensi, & interdicti, nisi sint denuntiati, aut notorij Clericorum percussores, sicut ab aliis fidelibus requisiti officium suum etiam in spiritualibus exercere, & cum eis communicare possunt, ita pariter ad electionem activam non improbabiliter admitti posse videntur. Nec obstat, quòd in d. Concil. Constantiensi ipsis censuratis nulla gratia sit facta: quia electio activa non tam gratiam & favorem eligentis: quàm principaliter favorem electi & Ecclesiæ concernit. Zoël. *h. tit. num. 10.*

8 V. Eligere per biennium nequeunt, Religiosi proprietarii, sive qui votum paupertatis violasse, retinendo aliqua bona contra voluntatem superiorum expressam, vel saltem rationabiliter præsumptam convincuntur. Trident. *Sess. 25. de Regul. c. 2.* quâ de re infra *in Lib. III. in Tit. de Statu Monachorum.* tractabimus.

VI. Qui indignum scienter elegerunt perdunt pro ea vice jus eligendi: & si electio in Cathedrali Ecclesia celebrata sit, insuper à beneficiis, quæ in eadem Ecclesia obtinent, per triennium ipso jure suspensi sunt. *c. cum in cunctis 7. §. Clerici. h. tit. c. si compromissarius. 37. eodem in 6.*

9 Quod autem dicitur eligentes indignum *pro ea vice* jure eligendi privatos esse, hanc interpretationem habet, quòd *illâ vice*, quâ hic & nunc electio de indigno à majori parte Capituli celebrata publicata, ac insuper publicæ seu communis electionis decretum (de quo in §. *3. n. 39.*) desuper formatum est (tunc enim propriè perfecta est, & dicitur electio. *s. Perpetuò. 7. h. tit. in 6.*) tota potestas Capitularis in minore parte eligentium resideat, ita ut hi, si concordes fuerint, suam electionem renovare & publicare, vel novo scrutinio in aliquem dignum convenire valeant. Videatur text. Gl. & Panorm. *in c. congregato. 53. h. tit.* Si verò contingeret, hunc à minore parte electum non acceptare, mori vel occulto impedimento laborare, & ita nova electio formanda esset, jam alii Capitulares, qui priùs indignum elegerunt, excludi amplius non possent. Gl. *in c. cum Wintonensis. 25. V. tertia. h. tit. & in c. si electio. 26. V. integrum. eodem in 6.* Laym. *in qq. can. Dilingen. disp. de Præl. Eccles. quæst. 64.* Si denique omnes omninò Capitulares in indignum scienter consenserint, jus eligendi pro ea vice ad superiorem devolvitur, *c. bonæ. 23. h. tit.* Panorm. *in d. c. cùm Wintoniensis 25. n. 6. h. tit.* Est tamen hic notabile, quod cum aliis contra alios docet Passerinus *in Tract. de electi. c. 29. n. 94. & seqq. & c. 31. n. 25.* quòd hæc pœna privationis ob electionem indigni tantùm habeat locum in electione ad Episcopatum, non verò ad inferiores dignitates, præsertim Regularium, sed tales eligentes puniendi sint aliâ pœnâ arbitrariâ. *arg. c. si compromissarius. 37. h. tit. in 6.* Item *d. c. 29. num. 97.* tradit Passerinus, quòd pœna eligentium indignum duntaxat intelligatur de indigno ex his 3. causis, scil. ob defectum *Natalium, scientiæ, & morum*, secùs verò si fuerit indignus, vel ineligibilis ex alia causa, v. g. quia est corpore vitiatus, neophytus, bigamus, vel alias irregularis absque delicto, &c.

VII. Eligere non possunt *absentes*, qui 10 personaliter in loco electionis non comparent, si justum aliquod veniendi impedimentum non habeant: si verò justo aliquo impedimento detenti sint, Procuratorem

ad dandum votum constituere possunt. Et hic Procurator regulariter debet esse unus de Collegio, sive Capitulo, ac petentibus reliquis Capitularibus in animam principalis jurare, quòd is personaliter accedere non valeat. *c. quia propter. 42. §. illud autem. h. tit.* Dico, *petentibus reliquis*: quia Capitulares, si velint, possunt acceptare Procuratorem etiam à non impedito, & etiam aliquem extraneum Clericum, qui non sit de Capitulo, cùm hæc dispositio juris sit in ipsorum favorem, cui propterea renuntiare non prohibentur. Panor. *in d. §. illud autem. c. si quis justo. 46. §. absens. h. tit. in 6.*

Porrò *Procurator* simpliciter constitutus non potest alium suo, & alium principalis nomine eligere, eâdem enim conscientiâ, quâ tenetur *dignorem* suo nomine, tenetur etiam eligere nomine principalis, nisi habuerit mandatum speciale de certa persona eligenda: quia tunc non tenetur suum judicium conformare judicio principalis. *d. c. si quis justo. §. porrò. & ibi Gl. in V. nihil agit. h. tit. in 6. Per literas* autem absens suum votum dare non potest, quamvis nullus sit è Capitulo, qui Procuratoris officium subire velit, & Capitulum nolit extraneum admittere: quia de forma scrutinii est, ut vota dentur sigillatim & secretò in ipso scrutinio; tales autem literæ deberent inprimis legi, & tanquam propriâ manu scriptæ cognosci à Capitulo; & deinde votum suum in literis exprimens ipsum scrutinium præveniret *d. c. si quis justo. 46. §. absens.* Docet tamen Laym. *in Quæst. Canonicis. de Prælat. Ecclesiast. quæst. 44.* in electionibus Regularium, in quibus forma scrutinii exactè non servatur, sed schedulæ obsignatæ in unam urnam conjiciuntur, nihil obstare, suffragium ita scriptum ab absente, vel infirmo ad Capitulum mitti.

Sed & illud observatione dignum est, quòd à S. Congregatione decisum referunt Garc. *de Benef. p. 5. c. 4. n. 200.* & ex eo Barb. *ad Trident. Sess. 25. de Regul. c. 6.* quòd in electionibus Regularium (in quibus per *d. c. 6.* Trid. sub pœna nullitatis statuitur, ut fiant *per vota secreta*, quæ cùm nominibus eligentium nunquam publicentur) non possit constitui procurator de conventu *cum speciali mandato* de certa persona eligenda, sed benè cum mandato *generali* de persona incerta, quæ ipsi Procuratori digna visa fuerit.

Cæterùm ad electionem vocandi sunt omnes Capitulares etiam *absentes*, qui *debent vocari, & volunt, ac commodè possunt interesse d. c. quia propter 42. h. tit.* nisi essent valdè remoti. *c. cùm inter. 18. h. tit.* quandonam autem dicantur *valdè remoti*, ex consuetudine locorum desumendum erit; quæ aliquando habet, ut omnes, qui in eâdem Provincia, imò in eodem Regno sunt, vocentur; aliàs ex eo, an commodè ob distantiam loci in termino electionis comparere valeant *Gl. in d. c. 18. in V. remoti &c. in Genesi 55. h. tit.* Quòd si vel unus, qui de jure aut consuetudine vocari debuisset, vocatus non sit, potest agere de contemptu, & irritare electionem, nisi ob bonum pacis velit expressè, aut tacitè renunciare juri suo, & electioni consentire. *c. quod sicut. 28. c. bonæ 36. h. t.* Abbas *in d. c. quod sicut. n. 10.* Zoës. *h. t. n. 56. & seq.* 11

Si verò aliqui vocati nolint interesse, aut ob impedimentum non possint, tunc totum jus eligendi apud residuos præsentes est, idque etiam apud unicum, sicut alias Collegii aut Universitatis alicujus jura etiam in uno conservantur. *arg. l. sicut. 7. §. 2. ff. Quod cujuscúmque Universit. nom.* hic autem unicus, licet seipsum ob notam ambitionis

elige-

eligere nequeat, potest tamen alium idoneum ex suo vel alio Capitulo nominare, & superiori præsentare ad confirmationem, vel certè in superiorem ipsum, aliumve Clericum unum vel plures compromittere, ac jus eligendi conferre, à quibus deinde etiam ipse, si idoneus fuerit, eligi poterit. Laym. *de Prælatis Eccles. quæst. 36.* cum Panorm. & Innoc. *in c. cum nobis. 19. h. t.*

12 VIII. Demùm eligere nequeunt Capitulares, si tempus electioni à jure præscriptum per negligentiam elabi patiantur: ne enim ex defectu Prælati damnum temporale aut spirituale Ecclesiis eveniat, statutum est *in c. ne pro defectu. 41. h. tit.* ut in Ecclesiis Cathedralibus & Regularibus intra tres menses nova electio instituatur. Porrò cùm ibidem tantùm *de Cathedralibus & Regularibus Ecclesiis* mentio fiat, communis est DD. sententia, quòd electio in *Ecclesiis Collegiatis*, in quibus sæculares Presbyteri degunt, sicut aliorum beneficiorum etiam dignitatum in Ecclesiis Cathedralibus existentium electio vel collatio, terminum sex mensium habeat. *cap. 2. de Concess. Præbend.* ex ea etiam specialitatis ratione, quòd in Ecclesiis Collegiatis sede quoque completâ potissima jurisdictio in Clericos sæculares competat Episcopo, ut proindè ejus sedis vacatio non tàm periculosa sit Ecclesiæ, quàm in Ecclesiis Cathedralibus & Regularibus. Notat tamen Panorm. *in d. c. ne pro defectu. 41. num. 5.* quòd si Prælatus alicujus Ecclesiæ Collegiatæ etiam sæcularis haberet ex jure speciali jurisdictionem generalem sicut Abbas, tunc in tali Ecclesia ex identitate rationis deberet observari trimestre. Si ergo prædictum trimestre, aut semestre Capitulares negligenter elabi permittant, privantur pro ea vice jure eligendi, quòd ad superiorem, ad quem aliàs electionis confirmatio pertinet, devolvitur, *qui Deum præ oculis habens*, ait Pontifex *in d. c. ne pro defectu non debet differre ultra tres menses cum consilio Capituli sui, & aliorum virorum prudentium viduatæ Ecclesiæ de persona idonea, ipsius quidem Ecclesiæ, vel alterius, si digna non reperiatur in illa, canonicè providere, si canonicam voluerit evadere ultionem.* Atque hæc electio competit Episcopo seu superiori jure devoluto, confirmatio autem jure proprio. Sed an uno actu vel diversis electio devoluta & confirmatio electi expedienda? diversæ sunt DD. opiniones apud Panor. *in d. cap. ne pro defectu. 41. num. 4.* quia tamen ante confirmationem Prælatorum solent præmitti certa examina, edictalis citatio contradictorum, si qui fuerint, ideò vix commodè uno actu res expediri posse videtur, quin potiùs priùs facienda electio, & postea præmissis præmittendis confirmatio.

Dixi: si *per negligentiam* tempus elap- 13
sum sit; aliud est, si ob justum impedimentum. v. g. belli, pestis &c. electio retardata fuerit. *d. c. ne pro defectu. ubi Gl. in V. justo impedimento.* Imò tametsi ex propria Capitularium culpa tale impedimentum provenerit, ut quia suspensionis, vel aliam censuram contraxerunt, à quâ absolutionem intra trimestre obtinere non potuerunt, tempus electionis stante tali impedimento non computatur. *c. quia diversitatem. 5. de Concess. Præb.*

Currit etiam terminus electionis non præcisè à die *vacationis*, quo Prælatus mortuus est, sed à die *scientiæ*, quo mors ejus (qui fortè in remotis agebat) Capitulo per certum nuntium innotuit, *d. c. quia diversitatem. in fine.* Sed & si electio effectum non habuerit, ut quia electus acceptare noluit, vel ante confirmationem mortuus est, aut renuntiavit, vel occultus ejus

defectus Canonicus obstans electioni proditus est, conceditur Capitularibus à die renuntiationis, mortis, vel detecti impedimenti integrum tempus ad novam electionem faciendam, dummodò nihil fraudulenter egerint in præmissis. *c. si electio. 26. h. t. in 6.* ubi Gl. *in V. fraudulenter.* ponit exemplum, si v. g. ultimâ die trium mensium Capitulares, qui hactenus convenire non potuerunt, studio eligant talem, quem sciunt dissensurum, & non accepturum electionem, ut tempus tantùm electionis renovetur, quæ fraus ipsis patrocinari non debet, sed potiùs devolutio electionis ad superiorem fieri, ita tamen si fraus & dolus contra Capitulares perspicuè probatus fuerit, in dubio autem dolus non præsumitur. *L. dolum. 6. C. de Dolo.*

14 Quid autem dicendum, si Capitulares post lapsum terminum de facto aliquem elegerint, annè hæc electio prorsus nulla à superiore declarari debeat? R. de rigore juris esse invalidam, utpotè factam eo tempore, quo jus eligendi à Capitularibus ablatum ipso jure ad superiorem devolutum est. *c. licet. 3. de Suppl. negl. Prælat.* de æquitate tamen sustineri posse à superiore, si nemo se opponat electioni, & electus aliàs idoneus sit. *c. literas 4. de Suppl. negl. Prælat.* Cùm ergò Episcopus vel alius Superior jus confirmandi habens possit tolerare electum post terminum elapsum, non videtur improbabile, quin eodem modo possit jus ad se devolutum Capitularibus cedere, illisque tempus sibi competens ad eligendum assignare, ut non tàm jure proprio, quàm superioris nomine eligant. Restringere autem terminum electionis à jure Capitularibus indultum inferior S. Pontifice, nisi ex publica causa, & ob moram Ecclesiæ valdè damnosam non posset, quia jus commune tollere, & juris beneficio aliquem privare, ad solum Legislatorem ordinariè spectat.

Quòd si Episcopus jure electionis ad se 15
devoluto non utatur intra trimestre *juxta c. ne pro defectu. 41. h. tit.* devolutio ulterior non fiet ad Capitulum ejus, sed ad proximum superiorem, scilicet Archiepiscopum, vel alium, si Episcopus sub Archiepiscopo non sit: quamvis aliter se res habeat in aliis beneficiis non devolutis, sed immediatè ad collationem Episcopi pertinentibus, ut docet Panorm. *in c. cum in cunctis. 7. §. Clerici. & in d. c. ne pro defectu. 41. num. 6. h. tit.*

§. II.

De Electione passivâ, & quinam ad dignitates Ecclesiasticas eligi possint, vel non.

SUMMARIA.

16. *Laicus eligi non potest.*
17. *Eligendus quos ordines habere debeat.*
18. *Electus post electionem contrahens impedimentum, quò minus debito tempore ordinari possit, an confirmandus?*
19. *Eligendus in Abbatem debet esse expressè vel tacitè professus, nisi Ecclesia sit simul Cathedralis.*
20. *Eligi potest etiam ex alieno gremio, idque consuetudine introduci.*
21. *Electionem faciendam ex alieno gremio an possit Episcopus statuere, vel jubere?*
22. *Eligendus debet esse ejusdem Ordinis.*
23. *Censurati, irregulares, & infames non possunt eligi, & ibi, an monachus bigamus, vel vidua, aut corrupta possit eligi in Abbatissam?*
24. *Illegitimè nati sunt ineligibiles, & quid de legitimatis?*
25. *Quid de hæreticis, eorumque fautoribus & descendentibus; item schismaticis, & ordinatis ab iis.*
26. *Neophyti non possunt eligi.*
27. *Nec Simoniaci.*
28. *Ætas quæ requiratur in eligendo?*
29. *Scientia quæ.*
30. *Episcopus unius Ecclesiæ non potest eligi ad aliam, sed postulari, secùs in Abbate ejusdem Ordinis.*

Plures

16 PLures sunt, qui à sacris Canonibus electionis passivæ, & ad dignitates electivas inhabiles declarantur, quos per ordinem enumerabimus.

I. Sicut aliorum beneficiorum nullus Laicus, qui tonsuram aut clericales Ordines non habet, capax est, ita & multò minus ad Prælaturam sive dignitatem Ecclesiasticam eligi valet; & licet in quibusdam Episcopatibus Germaniæ Laici, & Acatholici Episcopatus teneant, id tamen de facto solùm, ac per potentiam, & intrusionem hæreticorum, non de jure contingit. Item non excedit potestatem S. Pontificis, quam habet in omnibus beneficiis, alicui Principi, vel alteri Laico domino fructus de Episcopatu vel Prælatura aliqua ad tempus vitæ concedere, qui tamen propterea non erit propriè Prælatus illius Ecclesiæ dicendus. Sed & Commendatarii Episcopi vel Abbates, qui plerumque Principes vel magni domini sunt & quidem sæculares, tonsuram saltem Clericalem aut Minores Ordines accipere debent.

17 II. Eligendus ad Cathedralem Ecclesiam, vel Episcopatum non sufficit, quòd Clericus sit in Minoribus, sed ex Trident. *Sess. 22. de Reform. c. 2.* debet in sacro Ordine Subdiaconatûs saltem sex mensibus prius fuisse. Imò juxta Bullam Gregorii XIV. quæ incipit: *Omus Apostolicæ servitutis &c.* ajunt ob pluralem Ordinum mentionem ibi factam requiri, ut priùs constitutus fuerit 6. mensibus in omnibus, sicut refert Barb. *in Collect. ad d. c. 2. Trident. n. 2.* Loquor de eligendo ad Episcopatum, aliud est, si per dispensationem alicui in Commendam concedatur, ut dictum.

Circa Abbatias, vel Regulares dignitates non habetur in jure expressum, quòd eligendus ad easdem debeat esse in majoribus Ordinibus, sed sufficit, si sit annorum 25. inchoatorum, & ut primo anno numerando à die adeptæ possessionis, vel quo adipisci potuit, sacerdotium suscipiat. *c. 1. de Ætate & qualit. c. cum in cunctis. 7. §. inferiora. h. tit. cap. licet Canon. 14. c. commissa. 35. eodem in 6.* Est tamen hic annus non continuus, sed utilis, qui non currit justè impedito. Si verò cessante impedimento elapsus fuerit, ipso jure privatio dignitatis inducitur; nec ita privatus per novam electionem assumi poterit, ne constitutio juris eludatur. *d. c. commissa.*

Sed quid, si electus post electionem in 18
tale impedimentum incidat, quod ultra annum & diutiùs duraturum sit, anne dignitate privandus erit? R. si impedimentum tantum sit, ut physicâ vel morali certitudine sit perpetuum, vel plures annos sine certo fine duraturum, privari posse electum. *d. c. 1. de Ætate & qualit.* in casu tamen necessitatis, quo aliquis æquè idoneus haberi non posset, dispensativè admitti valeret in Abbatem etiam non sacerdos. *c. tuam. 10. d. tit. de Ætate & qualit.* & quia hoc ita jure communi decretum est, ideo in tali casu dispensationem competere Episcopo cum Hostien. tenet Panor. in *d. c. tuam. in fin.* Extra casum necessitatis autem solùm S. Pontifex, qui supra Canones est, dispensare deberet. Si verò impedimentum sit physicâ vel morali certitudine tantùm temporale, licet ultra annum extendatur, dummodo non ad multos annos, non erit electus dignitate privandus, *arg. d. c. commissa. h. t. in 6. & Clem. 2. de Ætate & qualit.* Alia autem distinctione utitur Gl. *in d. cap. 1. de Ætate & qualit. in V. amittant.* & ibidem Fagn. *num. 34.* cum Innoc. Hostien. & aliis. An nimirum post electionem aliquis propriâ culpâ inciderit in impedimentum, ut quia fortassis pugnando manum amisit, vel an sine culpa sua?

ita

ita ut priori casu privandus sit dignitate, non autem posteriore, ne afflicto addatur afflictio, *arg. c. 1. de Cler. ægrot.* Hæc distinctio rectè teneri potest, si ponamus, quòd aliquis non solùm electus, sed etiam confirmatus sit, & ita jus plenum in beneficio acquisierit: si verò electus tantùm esset, non videtur ob impedimentum sacerdotii perpetuum, tametsi sine culpa contractum, Ecclesiæ expedire, ut confirmatio impendatur: beneficium enim datur propter officium, officium autem Prælati consistit non tantùm in œconomica administratione, sed etiam divinorum officiorum digna celebratione. Quòd si impedimentum tantùm temporale, & brevi duraturum esset, non putarem distinguendum, suâ vel alienâ culpâ electus in id incidisset: quia non agitur de notabili damno Ecclesiæ, & non est absolutum officii, ergo nec beneficii impedimentum, sicut etiam docet, & priorem distinctionem nostram veram asserit Laym. *de Prælatis Ecclesiasticis. quæst. 186.*

79 III. In Ecclesiis Regularibus ad Abbatias eligi non possunt, qui Ordinem professi non sunt, *cùm in Magistrum assumi non debeat, qui formam discipuli non assumpsit, nec sit præficiendus, qui subesse non novit*, ut dicitur in *c. cùm in magistrum. 40. h. tit.* Neque sufficit *tacita* professio, sed *expressa* requiritur in *c. nullus 28. & ibi Gl. in V. expressè. h. tit. in 6.* Trid. *Sess. 25. de Regul. c. 21.* nisi Ecclesia illa Regularis esset simul Cathedralis, ita ut eligendus quis foret ad Episcopatum: tunc enim ad talem Ecclesiam etiam novitius eligi valeret, *d. c. nullus. in fin.* Cæterùm non sufficit simul profiteri, & in Abbatem eligi, eò quòd talis potiùs amore dignitatis, quàm Religionis & vitæ conversionis professionem facere censeatur, cùm nullam spem, vel promissionem habeas, ut Abbas fiat, monachari debeat, ait Pontifex, *in c. cum ad nostram. 37. h. tit.* Imò etiam plerumque requiritur, ut notabile aliquod tempus post professionem in Religione transactum sit, *arg d. c. cùm in Magistrum.* quia teste D. Hieron. multo tempore discendum est, quòd postmodum doceatur. *c. sic vive. 26. causâ 16. quæst. 1.* quâ tamen in re plurimùm superioris confirmantis arbitrio tribuendum est, qui admittere poterit electum non ita prídem professum, si utilitas, aut necessitas Ecclesiæ id exigere videatur.

IV. Eligi non possunt, qui ex gremio 80
Ecclesiæ, de cujus Capitis electione agitur, non sunt. *c. nullus invitis. 13. dist. 61.* sed hoc potiùs in favorem Capitularium, & decentia, ne invitis extraneus obtrudatur, quàm de absoluta necessitate constitutum est. Quare non prohibentur Capitulares huic favori renuntiare, & aliquem extraneum eligere. *c. cùm nobis. 19. c. cùm inter 21. h. tit.*

Consuetudine quoque & præscriptione introduci posse, ut una Ecclesia teneatur sibi eligere Abbatem, vel Prælatum de gremio alterius Ecclesiæ, textus sunt *in c. cùm dilectus. 8. de Consuet. c. Abbate. 25. de V. S.* quâ tamen in re attendenda sunt ea, quæ circa præscriptionem in actibus *meræ facultatis* in Tit. *de Præscript.* traduntur. Licèt verò quidam cum Innoc. *in eodem c.* 81
cùm dilectus. num. 2. existiment, etiam Episcopum cum consensu Capituli posse statuere ut Religiosi unius Monasterii teneantur eligere Abbatem de alio monasterio, eò quòd hoc ipsum præscribi possit, & non sit contra, sed præter jus; nihilominus id rectiùs cum Gl. *in d. c. cùm dilectus. in V. constitutum.* negatur: quia ex sacris Canonibus Religiosis est jus quæsitum, ut de suo gremio possint aliquem eligere, ergo

ne

ne quidem ex causa potest ipsis hoc jus ab alio auferri, quàm ab eo, qui supra jus est. Non obstat, quòd præscriptio auferri possit: quia præscriptio authoritate juris communis, & S. Pontificis concessa est. Certè si mihi à Pontifice privilegium concessum, vel quidpiam donatum sit, id præscriptione amittere possum, non tamen propterea Episcopus etiam ex causa aufferre valet; non enim sola causa sufficit, sed & potestas disponendi contra jus superioris requiritur; & sic in *d. c. 13. dist. 61.* generaliter statuitur, ne invitis Capitularibus Prælatus ex aliena Ecclesia obtrudatur, non video, quomodo non sit contra jus, si Episcopus per statutum Religiosis necessitatem imponat extranеum eligendi.

22 Quòd si Religiosi ex alio monasterio sponte Abbatem elegerint, necesse est, ut sit ejusdem Ordinis, & Religionis; non enim convenit, ut homines disparis professionis vel habitûs in iisdem Monasteriis soctentur, ut dicitur *in Clem. 1. h. tit.* S. Pontifex, qui supra Canones est, potest quidem de absoluta sua potentia etiam alicui Clerico sæculari Monasterium in commendam dare, sed id inprimis adversatur Trident. *Sess. 25. de Regul. cap. 21.* & insuper Concordatis Germaniæ, ex quibus, ut in Tit. *de Præbendis.* dicetur, monasteriis liberum jus eligendi in Germania relictum est; nec dictis Concordatis sine consensu Nationis Germanicæ & extra generale Concilium derogatur, ut in Bulla Concordatorum Nicolai V. habetur.

23 V. Eligi nequeunt, qui sunt irretiti censuris Ecclesiasticis, scilicet *excommunicatione* sive majore sive minore. *cap. 7. & cap. ult. de Cler. excom.* Item *suspensione* sive ab officio. *d. c. ult.* sive à beneficio Gl. *in c. cupientes. 16. §. cæterùm in V. beneficiis. h. tit. in 6.* ne suspensio reddatur eluſoria, si privatus officio, aut beneficio id per electionem denuò consequeretur. *Interdicto personali*, qualiter interdicti similes sunt suspensis ab officio. Nec interest circa electionem passivam (quamvis aliud sit circa activam, ut dictum) an prædicti censurati *denuntiati* sint: quia electio passiva tendit in electi magnum favorem, constitutio autem Concilii Constantiensis, & extravag. Martini V. *Ad evitanda scandala.* non vult censuratis aliquem favorem præstare.

Censuratis etiam quoad hunc effectum annumerandi sunt *irregulares*: beneficium enim datur propter officium, irregularis autem cùm inhabilis sit ad officium, à beneficio quoque excluditur, Covar. *in c. Alma mater. p. 1. §. 7. num. 1.* prout in specie de irregularitate contracta ob violationem interdicti localis, aut personalis statutum est. *in c. is qui. 18. §. is verò. de Sent. excom. in 6.*

Quæri posset hoc loco, an Monialis bigama sit eligibilis in abbatissam, si aut *veram bigamiam* contraxit nubendo pluribus maritis, aut *interpretativam* nubendo viduo, aut *similitudinariam*, post professionem nuptias attentando? Respondetur, ratione bigamiæ præcisè non prohiberi: quia in fœminas non cadit irregularitas, quæ tantùm respicit Ordines Clericales, quorum incapaces sunt.

Verùm an Monialis intra vel extra Matrimonium corrupta, adeoque etiam vidua monogama possit in Abbatissam eligi, saltem ubi Abbatissæ non datur specialis benedictio virginum, major est inter DD. concertatio? Id quidem aliquot graves DD. affirmant, eò quòd in jure non habeatur expressa prohibitio, nisi *in c. juvenculas. 12. causâ 20. quæst. 1.* cujus intentio videtur fuisse solùm juvenculas prohibere, non viduas

viduas honestas, *arg. c. fin. câd. quæst. 1.* Attamen pleres numero DD. suffulti declarationibus Cardinalium negativam sequuntur, cùm ob honorem virginitatis & prærogativam, præter alias etiam considerationes, non deceat, ut virginibus corrupta præponatur. Limitant verò non pauci, ut procedat in ea, quæ est notoriè corrupta, vel saltem pro tali habetur, non verò in ea, quæ est corrupta occultè, & publicè creditur virgo, præsertim si citra periculum diffamationis Abbatiam recusare nequeat: cùm hoc impedimentum non sit de jure Divino, & sanctitas vitæ, ac prudentia in regendo supplere possit virginitatis defectum, nullumque adsit scandalum in foro externo. Vid. Pasq. *ad Laur. de Franch. p. 1. num. 690. & seqq.* Passer. *in Tract. de Elect. cap. 40. num. 49. & seqq.* Adde hîc, quæ tradit Paul. Laym. *in Theol. Moral. lib. 3. sect. 4. num. 9.* ubi tractat, quando occultè corrupta possit ut virgo consecrari. Sed & *infames* irregularibus accensentur, idque non solùm de infamibus *infamiâ juris*, sed etiam *infamiâ facti* accipiendum est: neque enim famosis & notatis, & *quos scelus & vitæ turpitudo inquinat, & quos infamia ab honestorum cœtu segregat, dignitatis porta patebunt*, ait Imperator *in L. 2. C. de Dignit.* cui per similia verba consentit Pontifex *in c. inter dilectos. 11. de Excess. Prælat. & in Reg. 87. juris in 6.* Quænam autem dicatur infamia *juris & facti*, tradant Interpp. *ad tit. ff. De his, qui notantur infamia.* & alibi etiam in Tit. *de Testibus* dicemus.

34 VI. Electionem nullam reddit natalium defectus. *c. cum in cunctis. 7. juncto c. innotuit. 20. h. tit.* Licet verò illegitimitas tollatur per ingressum in Religionem ad sacros Ordines suscipiendos, non tamen ad prælaturas & dignitates. *c. 1. & ibi DD. de Filiis Presbyt.* Item licet Episcopus ad minores Ordines, & simplex beneficium cum illegitimo dispensare valeat, ad majores tamen Ordines & beneficia curata, ac dignitates tantùm S. Pontifex dispensat. *c. 1. jam d. tit. in 6. & d. c. innotuit.*

Præterea *legitimati per rescriptum Principis* sæcularis ex communiori sententia ad dignitates Ecclesiasticas promoveri nequeunt citra Pontificis dispensationem, teste Covar. *in Tract. de Sponsal. & Matrim. p. 2. cap. 8. §. 8. num. 47.* cum Gl. *in c. 1. in V. divisis. dist. 10. & in c. si officia. 2. dist. 59.* Legitimati autem per subsequens matrimonium quoad omnia, etiam honores & dignitates (exceptâ Cardinalitiâ dignitate ex constitutione Sixti V. quæ incipit: *Postquam &c.*) legitimè natis æquiparantur. *c. tanta. 6. & ibi* Barb. *num. 24. Qui filii sint legit.*

VII. Dignitatis Ecclesiasticæ, sicut & cu- 35
jusvis beneficii incapaces sunt, qui ex genere maculato sunt circa fidem, hoc est, non tantùm Hæretici, sed etiam *ex Hæreticis*, eorumque *receptatoribus, defensoribus & fautoribus* descendentes, qui usque *ad secundam generationem ex linea paterna*, & usque *ad primam ex linea materna* ad nullum beneficium Ecclesiasticum promoveri possunt, nisi parentes eorum ante mortem pœnituerint, & Ecclesiæ Catholicæ reincorporati fuerint. *c. statutum. 15. de Hæret. in 6.* In Germania tamen, ac aliis partibus, ubi hæresis liberiùs grassatur, hæc constitutio circa hæreticorum liberos, si ipsi boni Catholici sint, & nihil aliud eis obsistat, non videtur recepta. *Schismatici* quoque eligi prohibentur, postquam tamen ad Ecclesiæ unitatem redierunt, electio dispensativè confirmari permittitur in *c. quia. 5. h. tit.* Sed propter illud

illud verbum *dispensativè. in cap. 5.* positum plures censent; quòd dispensatio S. Pontificis requiratur; magis autem placet doctrina Abbatis *in eodem cap. 5.* & Garc. *de Benefic. p. 11. cap. 1. §. 1. num. 164.* quæ in aliis quoque materiis communiter à DD. recipitur, quòd, ubi dispensatio in aliquo Canone permittitur, cùm ea non possit rationabiliter intelligi data S. Pontifici, cui aliàs competit, censeatur data & permissa etiam inferioribus Episcopalem jurisdictionem habentibus.

Ordinatus à *Schismatico* denuntiato, cùm hoc ipso suspensus sit, *cap. 1. & 2. de Schismat.* eligi non potest.

26 VIII. Eligi non debent *Neophyti*, qui primùm ad fidem Christianam & Catholicam conversi sunt. Ratio sumitur tum ex S. Paulo *1. ad Timoth. 3. Oportet*, inquit, *Episcopum non esse Neophytum, ne in superbiam elatus in judicium incidat diaboli*: tùm ex eo, quòd non expediat fieri Doctorem vitæ Christianæ, qui primùm discipulus esse cœpit. *arg. cap. cùm in magistrum. 49. h. tit.* Quantum autem tempus sufficiat exegisse in fide Catholica, ut Conversus eligi possit, superioris arbitrio consideratis personæ qualitatibus, meritis, & circumstantiis relinquendum erit.

27 IX. Invalida est electio ejus, qui mediante pecuniâ aut aliâ re temporali *simoniacè* vota consecutus est, licet eo ignorante ab amicis ejus pecunia data sit, adeò quidem, ut nec per novam electionem immediatè sequentem possit assumi, nisi persona media intervenerit, quæ electa renuntiaverit, aut mortua sit. Item nisi ab aliis pro eligendo in fraudem ejus data sit pecunia, tantùm ut electio annulletur, vel certè si ab amicis quidem, sed electo expresè in contrarium protestante *c. penult. h. tit. cap. nobis. 27. cap. sicut. 33. de Simonia.* Circa hoc punctum autem videri debent ea, quæ in Tit. *de Simonia* traduntur.

X. Eligi non possunt, qui requisitam 28
ætatem non habent. In Episcopo requiritur, quòd *trigesimum annum* exegerit; in inferioribus dignitatibus *viginti quinque anni, saltem inchoati* ex communiori sententia sufficiunt *c. cùm in cunctis. 7. & ibi Gl. & DD. h. tit.*

Circa Abbatissas constitutum habetur in Trident. *Sess. 25. de Regul. cap. 7.* ut nulla eligatur, quæ sit minor *quadraginta annis*, & non saltem post expressam professionem *octo annis* in Monasterio laudabiliter vixerit. Si nulla sit in eodem Monasterio illis qualitatibus prædita, alia ejusdem Ordinis accipienda erit. Si & hoc incommodum superiori, qui electioni præest, videatur, concedit Concilium, ut ex eodem Monasterio eligatur una, quæ *annum trigesimum* excesserit, & *quinque* saltem *annis* in Monasterio laudabiliter vixerit.

XI. Ineligibiles sunt, qui requisitam 29
scientiam non habent *c. cùm in cunctis. 7. h. tit.* requiritur autem in Trident. *Sess. 22. de Reform. cap. 2.* ut eligendus ad Cathedralem Ecclesiam ante in universitate Studiorum Magister sive Doctor, aut Licentiatus in Theologia, vel Jure Canonico meritò sit promotus, aut saltem publico alicujus Academiæ testimonio idoneus ad alios docendos ostendatur. Hæc verò constitutio cùm tantùm de eligendis ad Episcopatus loquatur, non est extendenda ad Abbatias, & inferiores Prælaturas, in quibus propter minorem gubernationem non requiritur tàm eminens doctrina, sed magis prudentia & industria, quâ electus suis præesse possit, consideratur.

XII. Demùm impedit electionem *vin-* 30
culum alterius Ecclesiæ: nam Episco-

pus unius Ecclesiæ non potest eligi in Episcopum alterius Ecclesiæ, sed postulari debet, & priùs per dispensationem S. Pontificis obtinere absolutionem à vinculo, quo priori Ecclesiæ tanquam spirituali sponsæ suæ adstrictus erat. Quo sensu etiam à quibusdam accipi solet dictum Apostoli *1. ad Tim. 3.* quòd Episcopum oporteat esse *unius uxoris virum*, sicut in *Tit. sequenti* trademus.

Inter Abbates verò, aliosque inferiores Prælatos, ac monasteria & Ecclesias suas non est propriè spirituale, ac indissolubile conjugium, quod per consecrationem imprimentem Characterem Ordinis Episcopalis propriè contrahitur, & consummatur; ideoque Abbas unius monasterii rectè ad aliud ejusdem Ordinis eligi poterit: licentiam tamen transeundi petere debet, non quidem à S. Pontifice per viam dispensationis, sed ab immediato suo superiore, Episcopo scilicet, nisi exemptus sit, qui tamen hanc licentiam sine urgenti & gravi causa denegare non potest. Gl. communiter recepta *in cap. si abbatem. 36. h. tit. in 6.*

§. III.

De Ordine & Forma Electionis.

Summaria.

31. *Electio non instituenda ante tertium depositionis diem & exequias defuncti Prælati, valet tamen instituta.*
32. *Quænam alia præmittenda ante actum electionis.*
33. Inspiratio vel quasi, *quomodo fiat?*
34. Scrutinii *forma.*
35. *Vota qualiter ab eligentibus exquirenda.*
36. *De publicatione electionis, & mutatione voti, & collatione votorum.*
37. *Pluralitas votorum debet esse absoluta, non respectiva.*
38. *Consuetudo qualiter probanda.*
39. *Electionis communis decretum qualiter formandum.*
40. *Vota debent esse majora & saniora copulativè, & ibi de pluralitate votorum in Electione Abbatissarum. Item de accessu post publicatum scrutinium.*
41. Compromissi *forma; & an valeat in electionibus Regularium?*
42. *Compromissarii possunt unum ex se ipsis eligere, & hic acceptando potest facere majora.*
43. *Compromissum quibus modis finiatur.*

POstquam vidimus de eligentibus, & eligendis, nunc ad ipsum electionis processum deveniendum est. Ante actualem igitur electionem quædam præmitti solent.

I. *Exequiæ* defuncti Prælati: * Neque enim ante tertium depositionis diem electio instituenda est. *c. nullus. 7. dist. 79. c. bonæ memoriæ. 36. V. electionem. h. tit.* Communiter tamen DD. sentiunt, valere electionem etiam ante sepulturam defuncti Prælati institutam, præsertim justâ aliquâ causâ accelerationis accedente; & quòd Pontifex *in d. cap. 36.* pro causa irritatæ electionis adduxerit præproperam electionem ante sepulturam institutam, non fuisse causam principalem, ut ex contextu liquet, sed fuisse contemptum alicujus, qui electioni interesse debuisset, nec tamen citatus fuit. Gl. *ibidem in V. tractatum.* & Barb. *num. 2.* 31

II. In ipso die electionis (qui ab Ordinario Superiore cum consensu Principis terræ assignari solet) celebratur missa de Spiritu S. sub qua omnes eligentes, etsi presbyteri sint, sacram Communionem accipiunt, eâque finitâ ad locum electionis hymnum de S. Spiritu clarâ voce recitant. 32

III. Qui præest electioni, nomine totius Capituli protestatur, nolle se quemquam ad electionem admittere, qui de jure eligere non possit. An autem aliquando Capitulares possint absque præside eligere, vide Passerinum. *in Tract. de Elect. cap. 11. num. 69.*

IV. Si

IV. Si Legatus Apostolicus, vel Ordinarius Episcopus interfit electioni, solet præmittere absolutionem Capitularium à censuris Ecclesiasticis, quatenus illæ possent Canonicam electionem impedire.

V. Vel tunc, vel priùs Capitulariter deliberatur, quam eligendi formam & modum eligentes observare velint. Forma autem electionis triplex traditur *in c. quia propter 42. h. tit.* scilicet *Inspiratio vel quasi, scrutinium, & Compromissum.*

33 De *Inspiratione, vel quasi* sciendum est, quòd electio aliquando fiat per *veram inspirationem*, aut veram revelationem Spiritûs S. quâ certa persona à DEO electa designatur, ut fuit electio S. Matthiæ in Apostolatum, S. Nicolai in Episcopatum, &c. & hæc legi humanæ non subjacet, nec confirmationem requirit. Alia est autem, quæ dicitur *quasi inspiratio*, quando nimirum *nullo præcedente tractatu vel nominatione super speciali persona eligenda* omnes Capitulares nullo excepto in unum conclamant & consentiunt; ob quam singularem concordiam talis quasi per inspirationem Sancti Spiritûs electus creditur. Requiritur tamen superioris cognitio, an sine fraude vel simoniâ, & liberè omnibus ac singulis consentientibus talis electio facta sit. Item & confirmatio requiritur: quia hæc forma non est simpliciter à Deo, sed *quasi*, id est, creditur & præsumitur esse à Deo. Panor. *in d. c. quia propter. 42. vers. nisi. num. 1. & seqq.* Hosten. *ibidem num. 31.* Ait quoque Prosper Fagn. *in eodem c. quia propter num. 25.* in electionibus Regularium, in quibus juxta constitutionem Trident. *Sess. 25. de Regul. c. 6.* electio debet fieri *per vota secreta* & eligentium nomina nunquam publicari, non habere ampliùs locum hanc eligendi formam per *quasi inspirationem*, & consentit Barb. *in Collect. ad d. cap. 6. Trident. num. 15.* cum alijs ibidem cit. ubi referunt ita à Cong. Cardinalium declaratum fuisse. Dissentit tamen Layman in *qq. Canon. de Prælat. Eccles. Diling. disp. quæst. 230.* cujus sententia (abstrahendo à declaratione Cardinalium) facilè defendi posset; tum, quòd abrogatio juris veteris non præsumatur, nisi quatenus exprimitur, & Concilium Trident. statuens vota secreta & omissionem publicationis explicari possit de forma scrutinij; tum quòd in electione per quasi inspirationem videatur cessare ratio occultandorum votorum; quia vix potest esse ansa inimicitiarum, quando omnes unanimi consensu in unum conclamârunt. Si verò dicta declaratio Card. in forma authentica appareat, eidem acquiescendum est.

De Scrutinio.

AD electionem per scrutinium requiri-34 tur, ut *præsentibus omnibus, qui volunt, debent, & possunt interesse, eligantur tres de Capitulo fide digni, qui secretò, sigillatim, ordinatè ac diligenter exquirant vota cunctorum, & in scriptis redacta mox publicent in communi, nullo prorsus appellationis obstaculo interjecto, ut is Collatione habitâ eligatur, in quem major & Senior pars Capituli consenserit.* Ita *d. c. quia propter. 42. h. tit.*

Dicitur I. *præsentibus omnibus &c.* quia vel unus etiam non vocatus, qui de jure aut consuetudine vocari debuisset, potest agere de contemptu, & irritare electionem, nisi malit pro bono pacis eam ratam habere. *c. bonæ memoriæ. 36. h. tit.* & dictum est superiùs in §. *1. num. 11.*

Dicitur II. *eligantur tres de Capitulo:* invaluit tamen consuetudo, quòd vel ex communi consensu Capituli, vel ordinatione Superioris alij viri idonei, ut in ele-

ctione Regularium alii Prælati, vel Consiliarii Episcopi scrutatores deputentur, quam consuetudinem etiam probat Panor. *in d. c. quia propter n. 13.* In quibusdam etiam locis & Ecclesiis usu receptum est, ut scrutatores ante omnia juramentum præstent, quòd fideliter agere, & secretum, ubi opus fuerit, servare velint.

35 *Dicitur* III. *secretò esse exquirenda vota cunctorum*, ut quisque liberiùs dicat, quod in conscientia sentit; idque dupliciter fieri potest, vel ut eligens accedat, & vivâ voce scrutatoribus eligendum nominet, vel ut nomen ejus in scheda descriptum offerat.

Additur quoque: *ordinatè ac diligenter:* ita nimirum, ut scrutatores de Capitulo assumpti omnium primò à se invicem vota exquirant, & duo suscipiant votum tertii, ne si post omnium aliorum Capitularium excepta vota ipsi scrutatores sua addant, alicujus electionem pro arbitrio, per additionem aut denegationem votorum suorum confirmare, vel infirmare possint. *Diligenter* etiam exquirenda sunt vota, quia non sufficit purum nomen electi accipere, sed insuper rationem indagare necesse est, quare eligens hunc potiùs, quàm alium electum velit, ex quo deinde collatio *Zeli ad Zelum, meriti ad meritum* habeatur, & non tantùm *major*, sed & *sanior* pars appareat.

Attamen in electionibus Regularium, in quibus *ex d. c. 6. Trident. Sess. 25.* vota omnia secreta esse, & eligentium nomina nunquam publicari debent (quia hæc publicatio in Congregationibus propter necessitatem simul vivendi non nunquam periculosa foret) ista forma non ita rigidè observatur, sicut docet Fang. *in eodem c. quia propter n. 23.* & Laym. *de Prælatis Ecclesiasticis quæst. 73.* sed potiùs receptum est, ut electores singuli nomen eligendi in scheda scribant, eamque clausam in urnam vel calicem conjiciant, ita quidem, ut nec scrutatoribus innotescat, cui singuli sua vota dederint. Collatio verò *Zeli ad Zelum* suppletur tum ex præsumptione, quòd Regulares propter incapacitatem proprietatis non facilè obnoxii simoniæ aliquem bono Zelo elegerint; tum ex prævia visitatione monasterii, vel inquisitione super persona electi, ejúsque scientia & meritis postmodum instituenda.

Dicitur IV. *vota singulorum in scriptura redigenda* (quod per scrutatores, aut tabellionem faciendum est,) & sic redacta mox *in communi publicanda esse*, 36
hoc est, ut scrutatores palàm coram Capitulo electum, vel si plures fuerint, electos, antequam ad alium actum procedant, nominent & pronuntient. Hujus publicationis iste est effectus primarius, quòd eligentes censeantur functi suo officio, & votum datum ampliùs mutare non possint; priùs verò antequam publicatio fiat, locus est pœnitentiæ & mutationi, *c. publicato. 58. h. tit.* De *accessu* autem minoris partis ad majorem, vel æqualis ad alternam mox inferiùs *sub n. 40. vers. illud etiam.* dicetur. In postulatione verò etiam publicato scrutinio variare licet, usque dum superiori postulatio præsentetur; quia in postulatione nullum jus acquiritur postulato, sicut ex receptiori sententia tradit Barb. *in Collect. ad d. c. publicato num. 3.*

Dicitur V. ut *collatione habitâ is eligatur, in quem major & sanior pars consenserit.* Igitur post publicationem, si plures electi sint, & vota eligentium in plures divisa, collatio est instituenda à scrutatoribus, & hæc est triplex. * *numeri ad numerum, Zeli ad Zelum, meriti ad meritum.* Numeri ad numerum, ut inde 37

resul-

resultet majoritas votorum; ubi de jure non sufficit habere majora vota comparatione partis minoris, & coëlectorum, sed requiruntur majora vota respectu totius Capituli, ut si v. g. sint 20. eligentes, electus debeat habere ad minus 11. vota, aliàs non potest dici major pars Capituli, quia Capitulum ex supposito consistit in 20. & si v. g. tres essent electi, & unus haberet 8. alius 7. alius 5. vota, nullius electio valeret. *c. Cumana. 50. c. Ecclesia 48. c. in Genesi. 55. h. tit. c. si cui. 23. Eod. in 6.* Asserit quidem Zypæus *in Annlitica jur. Pont. lib. 3. in tit. De his, quæ fiunt à majori parte Capit.* quòd passim in Ecclesiis seu Capitulis non servetur iste rigor Juris Canonici, sed sufficiat habere majora vota comparatione partium minorum; at consuetudo contra jus, licèt cæteris paribus valere possit, non tamen ita facilè probatur, 38 cùm *in facto* consistat, & secundùm veriorem sententiam per Doctorem etiam eximium de consuetudine attestantem non censetur satis probata consuetudo, quæ cùm sit facti, una cum suis qualitatibus probanda est, an habuerit actuum frequentiam, an tempus legitimum, an causam rationabilem, an nunquam per contrarios actus interrupta sit? sicut docet Jason *in L. de quibus. ff. de LL.* & Mynsi. *Cent. 6. observ. 66.* de quibus conditionibus superiùs in tit. *de Consuetudine* dictum.

Istud etiam adnotandum est, quòd vota alternativa: v. g. *eligo Petrum vel Paulum, mihi perinde est;* conditionata: *eligo Petrum, si illum Paulus, vel potior pars Capituli elegerit;* incerta: *illum eligo, quem Paulus eligit.* pro non datis habeantur, & si post factam electionem instituatur collatio numeri ad numerum, talia vota non computentur *c. 2. h. tit. in 6.*

Zeli ad Zelum collatio facienda, quòd *in d. c. quia propter. & passim alibi* copulativè requiratur, *major & sanior pars* consenserit, ut scilicet electus aliquis sit ab illis, qui sunt prudentiâ & pietate magis conspicui, &c. *Meriti ad meritum* collatio ipsos electos concernit, uter nimirum majoribus meritis, scientiâ, aliisque virtutibus præpolleat.

Collatione ita peractâ debet formari 39
communis electio nomine totius Capituli, & per unum ex scrutatoribus, vel alium ad hoc deputatum pronunciari, qui solus pro electo exclusis aliis habendus sit, *c. sicut. 21. h. tit. in 6.* Formam hujus communis electionis brevem & usitatam ponit Laym. *de Prælat. Eccles. quæst. 77.* videlicet: *ego Nomine meo, & eligentium, mihique consentientium invocatâ gratiâ Sancti Spiritûs in Episcopum vel Abbatem hujus Ecclesiæ eligo, & electum coram vobis pronuntio N. in nomine Patris, &c.*

Quòd si collatione habitâ vota reperiantur ita dispersa, ut nullus majora respectu totius Capituli habeat, aut duo sint in votis æquales, decretum electionis, sive communis electio formari non potest, sed nova electio instituenda erit: quia prior in effectu non fuit electio Capituli, cùm nullus ex supposito â majore parte Capituli electus fuerit, quare quod *in c. publicato 58. h. tit.* dicitur, post publicationem non licere vota mutare, intelligendum est, si ex priori scrutinio cum effectu secuta sit electio; nisi tamen jam trimestre elapsum esset, tunc enim devolutio ad superiorem fieret. Cautos ergo oportet esse Capitulares, ne electionem ad finem trimestris differant, ne fortassis ob emergentes electionis discordias tempus deficiat.

Demum licèt *in sæpe. d. c. quia propter.* 40
42. copulativè requiratur, ut aliquis electus

ctus sit à *majori & saniori* parte Capituli, ac si unus majora, alter saniora habeat, neutrius electio valeat. *c. Ecclesia. 57. h. tit.* si tamen majora in duplum superent, alia collatio *Zeli ad Zelum* non instituitur, sed hoc modo per majora electus simpliciter confirmatur. *c. si. quando. 9. h. tit. in 6.*

Specialis *dubitatio* est circa electionem Abbatissæ ex *c. indemnitatibus. 43. §. sanè. h. tit in 6.* an ad ejus valorem præcisè requiratur, ut duæ partes Monialium consentiant, vel sufficiat habere majora vota? Sed si textus rectè expendatur, id solùm dicit, quod electa à duabus partibus debeat statim confirmari nullâ admissâ contradictione ante confirmationem, ita tamen ut post confirmationem & benedictionem adhuc salva maneat accusatio, & denunciatio, siqua sit, contra eandem: at verò si aliqua tantùm habuerit majora vota, & sint opponentes contra illam, debebunt audiri summariter sine strepitu judicii ante confirmationem, Pasqual. *ad Laur. de Franch. p. 1. num. 685.* Passer. *Tract. de Elect. c. 40. num. 35.*

Illud etiam admodum notabile est, quòd licèt in electionibus virorum non haberet locum *accessus* post publicatum scrutinium, quia tunc vota mutare non licèt, ut putat Passer. *d. c. 40. n. 38. arg. c. publicato. 58. h. tit.* locum tamen habere in electione Abbatissæ seu Monialium, & per eum constitui posse duas partes ad effectum, de quo supra, statuitur *in d. c. indemnitatibus 43. §. sanè. h. tit. in 6.* Imò Panorm. *in d. c. publicato. n. 7.* generaliter docet in electionibus post publicatum scrutinium posse fieri *accessum* à minori parte ad majorem; vel si vota sint æqualia, ab una ad alteram: ideòque text. *in d. c. publicato.* intelligi tantùm de variatione in præjudicium electi jus ex datis votis habentis.

Quid autem speciale sit in electione S. Pontificis, vide infra in tit. *de Major. & Obed. §. 2.*

De Compromisso.

ELectio per *compromissum* fit, quando 41
Capitulares facultatem eligendi in unum, v. g. Episcopum, vel plures idoneos viros conferunt. Nec interest, an compromissarii de Capitulo sint, nec ne, *c. causam. 8. hoc. tit.* dummodo Clerici & Viri prudentes sint, qui possint utiliter Ecclesiæ prospicere. Quòd si Capitulum in eligendis compromissariis difficulter conveniat, potest aliquos eligere, per quos ipsi compromissarii eligantur. Passerin. *Tract. de Elect. c. 22. n. 3.* In Laicos verò, quibus negotium electionis tractare non convenit, haud rectè compromitteretur. *arg. c. 2. de Judic.* Debet autem hæc potestas eligendi committi de unanimi totius Capituli consensu, nemine prorsus discrepante: unius enim contradictio potest impedire compromissum, cùm hic de jure singulorum agatur, ne quis invitus suâ voce Capituli in electione privetur, Panorm. *in c. scriptum. 40. n. 3. & in c. quia propter. 42. §. vel saltem. n. 2. h. tit.* Joann. Honor. *h. tit. n. 7.* Passerin. *in Tract. de Elect. c. 21. n. 19.* ubi tamen apud eum aliqui exceptionem statuunt in compromisso *limitato*, de quo mox; cùm in isto non fiat singulis tantum præjudicium, ideòque sufficiet in hoc compromissum à majori parte consentiri.

Compromissum duplex est, absolutum & limitatum. Absolutum est, quando generaliter omnis eligendi potestas compromissariis conceditur, sive eligendus de gremio sit, sive non. Limitatum verò communiter DD. asserunt, si sub hac forma compromittatur, ut Compromissarius exquisitis secretò singulorum votis illum eligere debeat, quem invenerit à majori parte

Capi-

Capituli nominatum. *c. cùm dilectus. 32. h. tit. & c. cùm expediat. 29. Eod. in 6.* Non valeret autem compromissum istud, ut is eligeretur, quem pars major non respectu totius Capituli, sed comparatione partium minorum nominasset. *c. si cui. 23. h. t. in 6.* Unde hanc formam esse mixtam ex scrutinio & compromisso, in eoque formam scrutinij à Compromissario observandam esse, cum Gl. *in d. cùm expediat.* & alijs tradit Passer. *d. Tract. de Electi. c. 22. num. 6.* ita ut parum vel nihil à scrutinio differat. Sed Laym. *in qq. Can. de Prælat. Eccles. quæst. 85.* alias etiam conditiones in compromisso limitato admittit, v. g. ut unus ex Capitularibus eligatur, aut unus eligatur, qui non sit ex compromissarijs.

Utrum autem vigore Concilij Trident. *Sess. 25. de Regul. c. 6.* in electionibus Regularium forma *compromissi* sublata sit, dubitatur? & pro affirmativa allegantur declarationes Cardinalium à Passer. *d. Tract. c. 1. num. 159.* quæ si appareant in forma authentica cæteris paribus, utique ijs parendum est juxta dicta in *Proœmio n. 15.* Aliàs verò negativa non improbabiliter teneri potest cum Miranda. *in Man. tom. 2. quæst. 23. art. 3. concl 2.* Paschal. *in Addit. ad Lauret. de Franch. p. 1. num. 33.* & pluribus alijs, quod etiam refert Passer. *d. cap. 1. num. 55.* abrogatio enim juris non censetur nisi expressa, & mens Concilij tantùm videtur fuisse ut in casu, quo Capitulares dant vota, illa nunquam publicentur propter occasionem inimicitiarum inter confratres, quæ occasio hoc ipso cessat per compromissum ab omnibus approbatum, saltem in extraneos compromissarios factum.

Compromissarij, quibus simpliciter jus eligendi concessum est, etiam *postulationem* facere possunt, si ita videatur Ecclesiæ expedire; cui enim datur jus eligendi, eidem etiam jus postulandi concessum intelligitur. *cap. in causis. 30. ubi Gl. & Innoc. h. tit.*

Sed & juxta probabiliorum sententiam relatam à Panorm. *in c. cum in jure. 33. h. tit.* ex scriptis compromissarij aliquem eligere possunt, ne eis officium suum damnosum sit.

Quòd si disparia fuerint vota compromissariorum, potest nonnunquam accidere, ut ille ex compormissarijs, in quem aliqua vota directa sunt, acceptando talem electionem hoc ipso majora efficiat. v. g. si tres sint compromissarij, unus nominet suum coëlectorem, & alter extraneum; ille coëlector ab uno nominatus acceptando hanc nominationem in effectu censetur habere duo vota, & prævalebit extraneo unicum tantùm votum habenti. *d. c. cùm in jure 33. h. tit.* 42

Non obest, quòd eligentes seipsos reputentur ambitiosi, & vel ideò ineligibiles *c. in scripturis. 9. Caus. 8. quæst. 1.* R. enim quòd talis acceptatio non sit directa sui electio, sed consensus in electionem aliorum jam priùs de se factam, qualem consensum etiam alij electi præstare possunt. Ante electionem autem aliorum nullus compromissarius citra notam ambitionis seipsum nominare valet; aut si unus solus sit compromissarius sub quacunque forma, ut quemlibet idoneum eligere possit constitutus, sibi tamen votum directè non rectè attribuit, sicut nemo à se ipso oriri potest, & nemo sibi ipsi sumit honorem, nisi qui vocatur à DEO, sicut Aaron, teste Apostolo *ad Hebr.*

In forma quoque *Scrutinij* hæc res locum habere vix potest, licèt fortè unus ex coëlectis medietatem votorum Capitularium pro se habeat, & unum tantùm deficiat ad majorem Capituli partem constituendam

dam; neque enim propterea talis acceptando hanc electionem majora efficere potest, cùm ante publicationem Scrutinii incognitus sit numerus votorum, & electio de ipsius persona; post publicationem autem non admittatur sine novo Scrutinio votorum commutatio, ut suprà dictum, nisi forsan unus ex scrutatoribus fuisset coëlectus, qui ante publicationem scire posset sui electionem & mutando votum suum acceptaret; quem casum relinquo considerandum, quia non habeo in terminis alium ejus authorem; ducor tamen argumento à simili, quod docet Passerin. *d. Tract. cap. 22. num. 42.* posse dari casum etiam in *scrutinio*, si forma *d. cap. quia propter.* non exactè observanda foret, & vota darentur vel publicè, vel etiam secretò, sed post publicationem liceret mutare votum per accessum, tunc enim electus à medietate posset mutando votum acceptare.

43 *Expirat* compromissum non tantùm per electionem factam, sed etiam aliis modis, ut I. si tempus ad finiendam electionem à Capitulo Compromissariis præfixum elapsum, ut *in c. cùm veteri. 52. h. tit.* II. Possunt Capitulares mandatum eligendi compromissariis datum re integrâ, antequam substantialia, scilicet tractatus & nominatio de aliqua persona eligenda intervenerit, revocare; dummodo revocetur à majore parte Capituli: quia licèt unus possit ab initio impedire compromissum, revocare tamen non potest: consensum enim semel præstitum aliquis tàm facilè mutare non potest in præjudicium majoris partis Capituli, *c. in causis 30. & ibi Gl. h. tit.* III. Expirat compromissum, si electio compromissariorum non habuerit effectum, ut si electus noluerit acceptare, vel mortuus sit, aut à compromissariis postulatio instituta, eaque ante præsentationem superiori factam revocata: his enim casibus censentur Compromissarii functi suo officio, ut illud sine nova commissione saltem tacita, quæ resultat ex tolerantia Capituli, reassumere non possint. IV. Si tempus juris videlicet trimestre Compromissarii sine electione elabi permiserint, expirat compromissum, & jus eligendi ad superiorem devolvitur; quia sibi imputare debent Capitulares, quòd in negligentes compromiserint, aut citius mandatum non urserint, aut revocaverint, *c. si Compromissarius. 37. h. tit. in 6.* V. Si compromissarii elegerint indignum, sive scienter, sive ignoranter, functi sunt suo officio, & finitur compromissum, sed jus eligendi redit ad Capitulum, nisi ipsum quoque electionem de indigno ratam habuerit, *d. c. si Compromissarius.*

§. IV.
De Consensu, Confirmatione, & Consecratione Electi.

SUMMARIA.

44. *Electus debet electioni consentire intra mensem, & quid de Religioso electo ad aliud Monasterium?*
45. *Electus habens occultum impedimentum canonicum an possit consentire electioni?*
46. *Recusare electionem quilibet potest.*
47. *Electio digni præ digniore an valeat?*
48. *Electio renuntiante aut moriente vel electione ob occultum vitium irritatâ datur novum electionis tempus.*
49. *Confirmatio electionis quando, & qualiter petenda?*
50. *Confirmatio ad quem spectet?*
51. *Ante confirmationem an & quando possit electus administrare?*
52. *Ante confirmationem quæ præmittenda?*
53. *Si scrutatores asserant majora vota pro electo, eligentes verò negent, quibus credendum.*
54. *Confirmantes indignum pœna: confirmatione autem irritatâ non ideo etiam irritatur electio.*
55. *Confirmatus ante consecrationem non potest ea, quæ sunt Ordinis, potest tamen delegare.*
56. *Consecratio quando & à quo petenda, & qualiter peragenda?*

57. Bene-

57. *Beneficia electi vel translati quando vacent, & quis conferat.*
58. *Benedictio Abbatum quid, & in quo conveniat & differat à consecratione?*
59. *Benedictio Abbatum quo die fieri possit.*
60. *Abbates Benedicti qualiter Pontificalia exercere, ordinare, paramenta benedicere, &c. possint? remissivè.*

44 POst electionem factam incumbit eligentibus, ut quàm citiùs commodè poterunt, electionem electo præsentent, & consensum ejus desuper requirant, quem electus *intra mensem* præstare tenetur, alias jure ex electione quæsito hoc ipso privatus erit, nisi fortè ea sit electi conditio, ut sine superioris licentia consentire nequeat; quo casu idem electus, seu eligentes loco ipsius consentiendi licentiam ab ejus superiore cum illa celeritate, quam superioris præsentia vel absentia permiserit, impetrare debebunt. *cap. quam sit. 6. h. tit. in 6.*

Et quidem si Religiosus electioni in alio monasterio de se factæ consensum ante Abbatis sui impetratam licentiam (quam Abbas etiam irrequisito conventu dare potest) præstiterit, in pœnam electio eo ipso viribus evacuatur, *c. si Religiosus. 27. h. tit. 6.* Licentiam quoque generalem à superiore concessam Religioso, ut electioni vel provisioni cuilibet de se faciendæ suum possit impendere assensum, cùm ambitionis vitio viam paret, reprobat, & invalidam declarat Pontifex, *in Clem. ult. h. tit.*

Porrò quia *in d. c. 6. h. tit. in 6.* cuilibet electo mensis deliberatorius concessus est, quo citra ambitionis notam uti non possunt, quorum consensus à superioris licentia dependet, ideò istis prædictus mensis tunc primùm currere incipit, quando superioris licentiam impetrârunt. Joann. Honor. *h. tit. num. 15.*

45 Quid autem si electus occultum aliquod impedimentum habeat, v. g. irregularis, vel illegitimus sit, &c. potéstne salvâ conscientiâ dignitatem oblatam acceptare, absque eo, quòd tale impedimentum manifestet? Ratio dubitandi est, quòd regulariter nemo ad sui diffamationem & honoris in communi hominum æstimatione habiti jacturam faciendam obligetur, ut per Gl. *in cap. 2. de Confessis in 6.* Item quòd constitutio Ecclesiastica ad occulta non porrigatur, nec Ecclesia de occultis judicet.

R. Ordinariè non posse acceptari dignitatem, antequam super occulto impedimento dispeniatio impetrata sit, ut probatur *ex c. innotuit. 20. h. tit.* ubi ponitur casus de quodam occultè illegitimo electo, & dicit ibidem Pontifex, quòd sponte ac humiliter suum maluerit confiteri reatum, & impetrare dispensationem, *quàm læsâ conscientiâ thronum conscendere pastoralem:* Canones enim constituentes impedimenta electionis justi sunt in foro externo, consequenter etiam in interno. Et licet subinde pœnales sint, tamen pœna ipso jure illata, quæ aliam exteriorem executionem non requirit, ut censura, inhabilitas, etiam in conscientia locum habet, ut superiùs in Tit. *de Constitutionibus* explicavimus.

Non obest allata dubitandi ratio: quia infamia evitari potest dignitatem recusando sine expressione occulti impedimenti. Si tamen poneretur casus, in quo vel propter instantem metum, vel propter publicam Ecclesiæ utilitatem non posset facilè recusari dignitas, excusaretur à culpa, qui dissimulato impedimento acceptaret dignitatē, & clam impetraret dispensationem, & reconvalidaret titulum. Innoc. *in d. cap. innotuit, n. 1.* Lex enim humana constituens impedimentum non obligat in casu tàm extraordinario, & cum sui gravi detrimento.

Ad alteram rationem dicitur, quòd Ecclesiastica constitutio non porrigatur ad occulta per se, quæ sunt merè interna in cogitatione persistentia, benè autem ad occulta per accidens ex defectu probationis, de quibus quidem Ecclesia non judicat in foro externo, quamdiu occulta sunt, valet tamen Constitutio, aut pœna desuper lata, quatenus in actum externum prodierunt; quæ responsio declarari potest ex illis, quæ in eodem *Tit. de Constit. de materia Legum* diximus.

46 Cœterum sicut beneficium invito non datur, & quilibet juri suo renunciare, ita quilibet electionem oblatam recusare potest, adeò ut ne quidem Religiosus à superiore ad ei assentiendum cogi valeat, cùm jure suo, quod in Monasterio per professionem quæsitum habeat, privari non debeat, nisi quòd subinde lex charitatis obliget ad acceptandam electionem, si ita exigat Eccl. utilitas, & alius æquè idoneus non adsit, juxta illud Christi: *Petre si diligis me, pasce oves meas, &c.* Imò licet alius æquè idoneus adsit, rectè tamen faciet electus assentiendo, quòd præ altero vocationem divinam habere censeatur.

47 Sed quid, si *dignus* electus sit omisso *digniore*, valebitne, & acceptari poterit electio? R. Licet Sacri Canones desiderent, ut dignissimus eligatur, non tamen irritant electionem de *digno* factam, ideoque & talis electio acceptari poterit, *arg. c. cùm nobis. 19. vers. illius. h. tit.* plerumque tamen eligentes peccant, præsertim si odio aut favore personam dignioris prætereant. *Dignioritatem* autem non præcisè ex doctrina, nec probitate, sed etiam ex prudentia & aptitudine ad regendum æstimare debemus. Videatur Zoës. *h. tit. num. 45. & seqq.* prolixè Passerinus *in Tract. de Elect. cap. 30.* Tambur. *de Jure Abb. tom. 2. disp. 5. quæst. 13.*

Demum adnotandum, quòd si electus recuset, vel post consensum præstitum juri suo renunciet, aut moriatur, vel electio propter ejus occultum vitium irritetur, eligentes habeant à dissensu, renuntiatione, morte, aut irritatione tempus trimestre integrum ad aliam electionem faciendam. *c. si electio. 26. hoc tit. in 6.* 48

De Confirmatione.

POst consensum electioni præstitum debet electus confirmationem *intra tres menses* à die consensûs numerandos petere; quòd si justo impedimento cessante intra hoc tempus petere omiserit, tacitè juri suo renuntiâsse censetur, & electio eo ipso viribus evacuatur. *c. quàm sit. 6. in fin. & ibi Gl. h. tit. in 6.* 49

Speciale est circa electos in Cathedrali, vel Regulari Ecclesia, quorum confirmatio spectat ad Sedem Apostolicam, ut intra unum mensem à præstito consensu ad ipsam sedem (etiam cum vacat. *Clem. ne Romani. 2. §. fin. h. tit.*) iter arripiant, & ad conficiendum tantum temporis sumant, quantum necesse erit pro locorum distantia, aut certè, si ex justa causa personaliter comparere nequeant, procuratorem de omnibus sufficienter instructum mittant. *c. cupientes. 16. & c. si postquam. 33. h. tit. in 6.* Usu receptum est, ut super electione facta conficiatur instrumentum publicum à Capitularibus, vel Scrutatoribus subscriptum vel subsignatum, ex quo S. Pontifex de valore electionis informetur.

Debet autem confirmatio peti à superiore, & quidem de jure communi gradatim per modum appellationis à proximo superiore, ut confirmatio Abbatis ab Episcopo, vel sede vacante à Capitulo, Episcopi ab Archiepiscopo. *c. mos antiquus. 6. dist. 65. c. cùm dilectus. 32. h. tit. c. cùm olim. 14.* 50

de

de Major. & obed. Barb. *de Offic. Episc. p. 1. tit. 1. cap. 4. num. 5.* hodie verò per *Reg. 3. Cancell. & Concordata* Germaniæ confirmatio Episcoporum indistinctè S. Pontifici reservatur. Utrum autem per ista Concordata sublatum sit privilegium Legatorum *de Latere*, quod habetur *in c. si Abbatem. 36. h. t. in 6.* ubi iisdem conceditur omnium Episcoporum & exemptorum electiones confirmare, stylus & usus Curiæ Romanæ consulendus est.

51 Antequam confirmatio impetretur, electus se nullatenus immiscere debet administrationi; quòd si fecerit sub quocunque prætextu, etiam nomine œconomi, ipso jure est privatus jure ex electione quæsito, redditurq; imposterum ineligibilis. *c. qualiter. 17. h. t. c. avaritiæ. eodem in 6. Extravag. 1. h. tit. inter Com.*

Dicitur autem electus se immiscere administrationi, recipiendo à Clericis & Laicis Juramenta, & homagia, census & debita, excommunicando, absolvendo, judicando &c. non autem si tantùm præparatoria facit ad futuram administrationem: quia verba maximè legum pœnalium accipienda sunt cum effectu, Glossa *in d. c. avaritiæ. h. tit. in 6.* Aliquando tamen licita est administratio ante confirmationem, ut I. si fiat de licentia Confirmatoris. Glossa *in d. c. avaritiæ.* II. Si ex privilegio vel consuetudine competat. III. Omnibus electis in concordia extra Italiam, quorum confirmatio ad Sedem Apostolicam spectat, conceditur interim administratio in spiritualibus & temporalibus, ita tamen, ut nihil de rebus Ecclesiasticis alienent. *c. nihil. 44. & ibi* Joann. And. *h. t.* Sylvest. *v. Confirmatio. num. 2.* Joann. Honor. *h. t. num. 19.* Layman. *in qq. Can. de Prælat. Eccles. quæst. 112.* Quod tamen ad postulatos, quibus per postulationem ante superioris admissionem nullum jus acquiritur, non videtur extendendum. Joann. And. & Panorm. *in c. quanto. 3. de Translatione Episcopi.* Imò etiam circa electos, an *d. c. 44.* adhuc in vigore sit; dubium mihi movet, quòd audierim Episcopos Germaniæ etiam in concordia electos ab administratione abstinuisse, antequam cum *placet* (ut vocant) licentiam administrandi Româ acceperint. Imò Passerinus *in Tract. de Elect. cap. 33. num. 35.* docet, per *extravag. injunct. 1. h. t. inter Com.* hodie sublatum esse illud indultum *ex d. c. nihil. 44.* ut electi sine licentia S. Pontificis, vel *absque literis eorum promotionem, confirmationem, consecrationem seu benedictionem continentibus*, (si hæc ad Sedem Apostolicam pertineant) *ad Ecclesias*, ad quas promoti sunt, *accedere*, vel *administrationem accipere* non possint; quam constitutionem ait Passer. *d. l.* etiam de remotissimis Prælatis intelligendam, quod tamen ibidem non satis exprimi videtur, & alias de jure veteri non censetur plus correctum, quàm expressum. *l. præcipimus. 32. in fine. C. de Appell.* Neque illa *Extravag.* est valde nova constitutio, sed Bonifacii VIII. qui est Author Sexti Decretalium, ideoque contrariis DD. non incognita. Defendit verò Passer. *d. l. num. 36.* valere consuetudinem administrandi ante confirmationem. Vid. etiam Panorm. *in d. c. nihil. num. 12.* ubi defendit, valere posse consuetudinem, ut electio sine omni confirmatione plenum jus tribuat; sed loquitur de inferioribus Dignitatibus & beneficiis: nam in majoribus Prælaturis, ubi majus est periculum, ne indignus vel simoniacus cum damno & scandalo Ecclesiæ eligatur, non putarem talem consuetudinem fore rationabilem.

Confirmanti porrò incumbit, ut perso- 52
nam, qualitates & mores electi, actumque

sive processum electionis diligenter exploret; quòd si electus coëlectum, aut alium electionis suæ adversarium habeat, is ante confirmationem in specie citandus erit; alias generale & peremptorium edictum in Ecclesia, in qua electio celebrata, est proponendum, quo contradictores, si qui sint, moneantur, & evocentur, eâque observatione omissâ confirmatio irrita censeri debet. *cap. ult. h. tit. in 6.*

53 Sed quid dicendum, si major pars Capitularium contradicat, se in electum minimè consensisse, sed in alium sua vota direxisse, Scrutatoribus contrarium affirmantibus, anne Capitularibus, vel Scrutatoribus magis credendum? R. Scrutatoribus, si duo saltem ex illis juratò deposuerint pro præsente electo, eò quòd scrutatores sint contestes, capitulares verò, à quibus vota secretò exquiruntur, & alter alterius votum ignorat, sint testes singulares, quorum etiam Centum regulariter non faciunt plenam probationem; nec admittuntur, si ex adverso probatio magis juridica per contestes haberi possit. *c. cùm dilectus. 32. & ibi* Glossa *in vers. Et si tres. & in v. Probatio. Et* Panorm. *n. 12. h. t.* Innoc. *ibidem. n. 7.* ubi notat, quòd isti scrutatores non sint testes in causa propria, sed in facto coram se acto in causa aliena, cui testi creditur. Censet tamen Panorm. *d. n. 12.* in rigore non esse omni exceptione majores, cùm ob contradictionem eligentium & suspicionem falsi agatur de honore & infamia scrutatorum, non autem sit testis idoneus, ad quem ex testimonio laus aut vituperium redundat, ideoque potissimum ob difficultatem probationum admitti. Consentit, quoque Glossa & Innoc. *d. l.*

Prætereaconfirmatio contradictore non apparente est voluntariæ jurisdictionis, & extra diœcesim quoque, ac territorium confirmantis fieri potest. *arg. L. 2. ff. de Offic. Proconf.* Joan. Honor. *h. tit. n. 25.* Tempus autem ad dandam confirmationem in jure determinatum non reperitur teste Panor. *in c. 3. h. tit. n. 8.* sed si nimis diu protrahatur, vel injustè denegetur, ad superiorem confirmantis appellatio dabitur.

Pœna Confirmantis indignum est, ut 54
confirmatione cassatâ ipso jure privatus sit potestate confirmandi proximum successorem, & à beneficio per sententiam suspendatur, pœnâ graviori arbitrio superioris mulctandus, si non ex negligentia, sed malitia id fecerit. *d. c. nihil. 44. & ibi Gl. h. tit.* Quòd si contingat, confirmationem cassari ob non servatum juris ordinem, non propterea cassabitur electio, nisi & in hac, vel ob personam electi, vel processum electionis vitium appareat. *c. si confirmationem. 39. h. tit. in 6.*

De Consecratione & Benedictione.

Confirmatio quamvis tribuat jus in be- 55
neficio, ita ut confirmatus administrare, & ea, quæ jurisdictionis sunt, exercere valeat, quæ tamen ad potestatem Ordinis spectant, exercere non potest, antequam Ordinem Episcopalem & consecrationem acceperit. *c. transmissam 15. c. quod sicut. 28, §. super eo. h. tit.* Interim ante consecrationem similia delegare, & alteri Episcopo licentiam dare in sua Ecclesia Pontificalia exercendi, non prohibetur, quia delegare est actus jurisdictionis.

Electi igitur ad Cathedrales Ecclesias 56
sive Episcopatus necesse habent suscipere consecrationem, & si *intra tres menses* non susceperint, tenentur ad restitutionem fructuum, & intra 6. (numerandos à die confirmationis) sunt ipso jure privati dignitate, nisi justo & rationabili impedimento

mento excusentur, Trid. *sess. 23. de Reform. c. 2.*

Episcopus de jure communi ab Archiepiscopo, vel cui Archiepiscopus commiserit, consecrandus est, Archiepiscopus verò ab omnibus suis suffraganeis. *c. si Archiepiscopus. 6. & c. seq. de Temp. Ordin.* Hodie verò Confirmatio & Consecratio Episcoporum S. Pontifici est reservata, quæ in partibus solet delegari. Ante consecrationem fit certa quædam inquisitio & examen super persona consecranda, & exiguntur ab ea articulatæ promissiones de bona administratione, & pastoralis officii executione, de quibus videri potest Barb. *de Offic. & potest. Episc. p. 1. tit. 1. cap. 5.*

Debet autem fieri consecratio de jure in die Dominica, & quando cantatur Hora Tertia in choro, *c. 1. in princ. dist. 75.* & à tribus saltem Episcopis, *c. porrò 2. dist. 66. d. c. si Archiepiscopus.* adeò ut consecratio à minore numero Episcoporum facta invalida censeatur, *c. Archiepiscopus. 1. dist. 66.* Barb. *d. l. sub n. 5.* apud quem tamen tradunt DD. quòd hic numerus Episcoporum non sit à Christo, sed ab Apostolis determinatus, ideoque ex causa dispensare possit S. Pontifex, ut consecratio vel ab uno Episcopo solo, vel cum assistentia Abbatum, aut aliorum in dignitate Ecclesiastica constitutorum peragatur. Ordinariè quoque consecratio si extra Curiam Romanam fiat, in illa Ecclesia, ad quam aliquis promovetur, instituenda est, si commodè fieri possit, aut saltem in provincia. Trident. *Sess. 23. de Reform. c. 2.* Cætera, quæ ad ritum consecrationis pertinent, ex Pontificali Romano legi possunt.

57 Post consecrationem, vel tempus consecrationis præfixum elapsum (quod etiam in translato jam consecrato procedit, Barb. *de Offic. Ep. sc. alleg. 57. n. 67.*) beneficia priùs obtenta vacant ipso jure, ut collator ea liberè conferre possit. *cap. cùm in cunctis. 7. §. cùm verò. & ibi Glos. & DD. h. tit.* De stylo autem Curiæ ajunt beneficia statim vacare tempore promotionis seu translationis, si tamen Papa in promotione vel translatione consistorialiter decernat beneficia statim tunc vacare, aliàs inhærendum juri communi. Vid. Garc. *de Benefic. part. 11. c. 6. n. 5. 7. & 14.* Barb. *in Collect. ad d. §. cùm verò. n. 29.* Paris. *de Resign. benefic. lib. 3. quæst. 1. n. 76.* Sunt autem Beneficia, quæ promoti per S. Pontificem ad Episcopatus tempore promotionis obtinent, reservata in *Extravag. Ad regimen. 13. de Præb.* innovata in Regulis Cancellariæ & Concordatis Germaniæ, ut *in Lib. III. in Tit. de Præbendis*, dicemus.

Ad similitudinem *Consecrationis*, instituta est *Benedictio* Abbatum, quæ etiam 58
aliquando, sed minùs propriè consecratio dicitur, ut *in c. alienationes. 37. causa 12. quæst. 2.* Hæc propterea Abbatibus impenditur, quòd in honore proximè ad Episcopos accedant, & quædam etiam de Episcopalibus insignibus, & officiis participent.

Differt tamen *Benedictio à Consecratione*, quòd *Benedictio* non imprimat characterem ordinis, sed sit tantùm deprecatoria manuum impositio, *c. 1. dist. 69. c. manus. 74. causa 1. quæst. 1.* quare etiam Abbatissæ dari potest, *c. meminimus. 13. de Accusat. Clem. attendentes. 2. §. statuimus. de Statu monach.* nec fiat benedictio cum assistentia duorum Episcoporum, sed duorum Abbatum, nec ad executionem officii Abbatialis sit substantialis, sed tantùm accidentalis. Unde si Episcopus tertiò cum humilitate rogatus benedictionem sine rationabili causa dare recuset, vel si absens & brevi tempore rediturus non sit, Abbas interim ritè electus & confirmatus

omnia

omnia ad suum officium pertinentia exercere potest. *c. cum contingat 11. & ibi Gl. de Æt. & qualit. c. 1. de Suppl. negl. Prælat.* Neque omnes Abbates vel Abbatissæ benedicuntur, sed ubi moris est. Colligitur *ex d. c. alienationes. 37. & ex Clem. cit.* In eo tamen convenit Benedictio cum consecratione, quòd reiterari non debeat, si Abbas de uno Monasterio ad aliud eligatur ad instar benedictionum nuptialium, quæ non repetuntur in secundis nuptiis, *c. 1. & 3. de Secund. nupt.* Barb. *de Offic. Episc. pag. 2. alleg. 17. n. 51.*

59 An autem sicut Consecratio ita etiam Benedicto tantùm die Dominicâ facienda sit, non habetur ita in Jure declaratum, idcò communiùs sentiunt DD. apud Barb. *d. l.* quòd etiam alio die festo rectè instituatur; & Gl. *in de Clem. attendentes. in V. Benedici.* asserit, illis quoque diebus fieri posse, in quibus Ordines conferuntur, & Benedictionem Abbatissæ, cùm nullam specialem potestatem tribuat, & ideo potiùs rationem simplicis benedictionis habeat, quolibet die rectè dari. Vid. Tamb. *de Jure Abb. 1. tom. disp. 11.*

60 Porrò exercitio Pontificalium, benedictionibus & consecrationibus paramentorum & vasorum ad Sacrificium Missæ pertinentium, collatione item minorum Ordinum, an & quatenus Abbates Presbyteri & benedicti facere possint & soleant, aliqua dixi in Libello *de Privileg. Monast. privil. 49.* sed. copiosissimè & utilissimè videri poterit Tamburinus *de Jure Abbatum tom. 1. disp. 21. 22. & 23.* & circa potestatem ordinandi idem Tamb. *tom. 2. disp. 2.* cujus materiæ sedes in Decretalibus esse potest partim in hoc *Lib. I. in Tit. de Temp. Ord.* partim in *Lib. III. in Tit. de Consecratione Ecclesiæ vel Altaris.* Item in Tit. *de Celebratione Missarum.* si cui tractare placuerit.

TITULUS VII.

De Translatione Episcopi.

SUMMARIA.

1. *Translatio quid, & quis possit transferre?*
2. *Indultæ transeundi ad alium Episcopatum, vel etiam retinendi priorem simul cum altero quid operentur?*
3. *Transferri an possit invitus?*
4. *Translationis causæ.*
5. *Translati prior Ecclesia, & alia beneficia à quo tempore vacare incipiant?*

Translatio hoc loco est *de sede in sedem Authoritate superioris facta commutatio ex causa justa & legitima*, si nimirùm Episcopus de uno Episcopatu ad alium postuletur, & transeundi licentiam obtineat.

Dico I. Ad hanc translationem requiri *Superioris Authoritatem*: quod ita accipiendum est, ut in Episcopis transferendis ipsius Papæ consensus requiratur, qui eos à vinculo spiritualis matrimonii, quo priori Ecclesiæ adstricti erant, absolvat. Imò etsi aliquo casu confirmatio Episcopi ad Archiepiscopum pertineat, tamen is à vinculo absolvere talem Episcopum non valeret, *c. 1. hoc tit.* sicut nec Legatus *de Latere*, quamvis aliàs in multis Sedis Apostolicæ potestate utatur, quia hoc specialiter summo Pontifici reservatum est. *c. 3. & 4. de Officio Legati.*

Et hoc non tantùm procedit, si Episcopus in priori Ecclesia consecratus sit, sed etiam si electus tantùm & confirmatus, *cap. inter corporalia. 2. h. tit.* Quòd si quis propriâ authoritate ad aliam Ecclesiam transierit, utrâque privandus erit *cap. quanto 3. h. tit.*

Sed quid operatur indultum, quod aliqui Episcopi, quia in aliis Ecclesiis simul

sunt

sunt Canonici, impetrant à summo Pontifice, ut si ad alium vocentur Episcopatum, aut dignitatem, eandem valeant assumere, vel ad illam transire, vel cum priori retinere? R. Plerosque Doctores cum Innoc. *in cap. ult. h. tit. per textum ibidem* velle, quòd talis nihilominus saltem pro tutiori *postulandus & non eligendus* sit; tùm quòd post tale indultum adhuc remaneat Episcopus indigens absolutione à vinculo Ecclesiæ; tùm quòd examinatio postulationis ejusmodi ad Sedem Apostolicam pertineat. Joann. Honorius *h. tit. n. 5.* In eo tamen melioris conditionis est, qui simile indultum habet, quàm alii postulati, quòd postulationem de se factam simpliciter acceptare possit, atque inde ei jus ad confirmationem quæratur, cùm tamen alii postulati ante superioris dispensationem nullum jus habeant, & sine injuria rejici possint, imò priùs simpliciter in postulationem consentientes hoc ipso tanquam ambitiosos in Curia repelli, cum Hostien. & Joann Andrea attestatur Fagnanus in *cap. ult. de Postulatione Prælatorum.* Imò si indultum ipsum utatur verbo *electionis*, ut nimirum Episcopus liberè possit *eligi* ad aliam Ecclesiam, non sunt reprehendendi Capitulares, si in scrutinio etiam verbũ electionis assumant.

Est autem tale indultum, utpote contra jus, strictæ interpretationis, ideoque dispensatus, ut possit transire ad majorem dignitatem, non potest transire ad parem, quia ad parem, sive æqualem dignitatem transitus non ita facilè conceditur, *d. c. ult. & ibi Gl. h. tit.*

3 Invitus autem Episcopus regulariter transferri non debet, nisi id exigeret ingens Ecclesiæ utilitas, vel necessitas, cùm jus suum nemini sine culpa, aut causa publica auferendum sit. Privatos tamen Clericos, quitantam cum suis præbendis conjunctionem non habent, nec inter eos aliquod spirituale Matrimonium contrahitur, ex faciliori causa possunt per Episcopum etiam inviti de uno loco in alium transferri, ut qui uni loco minùs sunt utiles, alibi se valeant utiliùs exercere. *cap. quæsitum. 5. & ibi* Panorm. *de Rerum permut.* Abbates quoque & inferiores Prælati, si de una dignitate ad aliam eligantur, cum consensu solius Episcopi vel immediati sui Superioris transire possunt, ut in *præcedente Tit. n. 30.* dictum est.

Dico II. Translationem debere fieri *ex justâ causâ*: sicut enim Matrimonium carnale absque causa dissolvi nequit, ita neque spirituale inter Episcopum & Ecclesiam, *c. sicut vir. 11. causa. 7. q. 1. d. c. inter corporalia. 2. hoc tit.* Referuntur autem justæ causæ ad duo capita, scilicet *utilitatis*, si ex translatione vel universali vel particulari Ecclesiæ major fructus eveniat: & *necessitatis*, si v. g. ex persecutione hostili, vel alia simili causa aliquis in propria Ecclesia commorari tutò non possit. 4

Quando autem vacet prior Episcopatus, à quo quis transfertur, videatur Barb. *in Collect. ad c. 1. h. tit. n. 5.* ubi dicit, quòd licet olim dubia fuerit quæstio, hodiè tamen extet declaratio Cardinalium, quòd vacet ab eo tempore, quo Episcopus ab illius vinculo absolvitur in Consistorio Sanctitatis suæ, etiam ante expeditionem literarum Apostolicarum vel adeptam possessionem secundæ Ecclesiæ: & posteaquam hujus absolutionis notitiam Episcopus habuerit etiam ex testimonio seu documento Secretarii Collegii Cardinalium, illicò teneri eum abstinere ab exercitio Ordinariæ Jurisdictionis, eamque transire in Capitulum tanquam sede vacante, &c. nisi forsan S. Pontifex aliter disposuerit. De aliis beneficiis translati quando vacent, dictum est *in Tit. præced. num. 57.*

TITULUS VIII.
De Authoritate & Usu Pallij.

SUMMARIA.

1. *Pallium quid?*
2. *Cur dicatur de Corpore D. Petri?*
3. *Quibus competat?*
4. *Quid denotet?*
5. *Archiepiscopus quæ possit vel non sine pallio?*
6. *Pallio quando uti liceat?*
7. *Pallij usus ubi concedatur?*
8. *An etiam in loco exempto?*
9. *Archiepiscopus & Episcopus qualiter possint Pontificalia exercere in Loco exempto, & quid, si exempti resistant?*
10. *Pallium cohæret Personæ, & loco.*

1 PAllium est *singulare ornamentum desumptum ex Corpore D. Petri, & à summo Pontifice Archiepiscopis datum, designans plenitudinem pastoralis & Archiepiscopalis officii, quo Archiepiscopus certis solùm diebus, & intra Ecclesiam uti potest.*

2 *Dicitur* I. Pallium esse *de Corpore D. Petri, cap. significasti. 4. de Electione.* vel quòd consecratum deferatur ad altare D. Petri in memoriam Corporis ejus, & inde tradatur Archiepiscopis, aut Procuratoribus eorum, ut existimat Glossa & Barb. *in d. cap. significasti.* vel quòd indicet veluti partem Ecclesiasticæ potestatis, quæ de Corpore D. Petri, hoc est, de universali regimine Ecclesiæ Archiepiscopis conceditur, sicut putat Hostiensis, *in cap. ad honorem. 4. h. tit. num. 3.*

3 *Dicitur* II. *Pallium dari Archiepiscopis:* & imprimis quidem summo Pontifici competit, quia ipse Archiepiscopus Romanus, id est, Princeps & Episcopus Episcoporum omnium habetur; deinde Patriarchis & Archiepiscopis inferioribus; aliquando etiam ex speciali gratia & privilegio quibusdam Episcopis datur.

Hæc porrò concessio Pallii impediri non potest per criminis aut defectûs objectionem, nisi objiciens intra bimestre tempus probationes paratas exhibeat. *Extravag. un. h. tit. inter Com.*

Dicitur III. per Pallium *plenitudinem Pastoralis* (qua de causa ex *ovium lana* conficitur) & *Archiepiscopalis officii designari:* etenim electus ad Archiepiscopatum, tametsi confirmatus vel consecratus sit, Archiepiscopum tamen se nominare non potest ante acceptum Pallium, nec ea, quæ Archiepiscopalis officii sunt, exercere, *cap. 3. h. tit.* * licet verò per consecrationem acceperit potestatem & characterem Ordinis Episcopalis, nihilominus hanc Ordinis potestatem, quæ inter Missarum solemnia, vel in Pontificalibus ornamentis peragitur, ut conficere chrisma, consecrare Ecclesias, ordinare Clericos, ante acceptum pallium exercere non debet, cùm id non tantùm simplex Episcopus, sed ut Archiepiscopus facere videatur. *cap. quòd sicut. 28. vers. præterea. de Electione.* Actus verò jurisdictionis, ut audire causas, delegare, censurare, &c. exceptis illis, qui Archiepiscopo sunt proprii, ut visitare Provinciam, vel Concilium provinciale congregare, post obtentam confirmationem facere non prohibetur. Extra provinciam quoque suam, ab alieno Episcopo invitatus ibidem actus Ordinis exercere potest, quia cùm extra provinciam Pallio uti nequeat, ut mox dicemus, censebitur tales actus facere, ut quilibet alius simplex Episcopus. Ea etiam, quæ sine missa, & in Stola tantùm ab Episcopis fieri solent, ut sacra vasa, aut paramenta, vel cæmiteria benedicere, Baptizatos confirmare, &c. ante acceptum Pallium exerceri posse, præsertim

4

5

sertim consuetudine accedente, putat Hostiensis *hoc loco sub num. 1.* & quòd generaliter Archiepiscopus actus Ordinis, quos ante acceptum *pallium* ipse facere nequit, alteri Episcopo delegare & committere valeat, cum delegatio sit actus jurisdictionis, non Ordinis, satis colligitur ex *c. suffraganeis. 11. de Electione.*

6 *Dicitur* IV. usum *Pallii* tantùm *certis diebus licitum esse*: quamvis enim solus Papa inter Missarum solennia semper, & ubique utatur *Pallio*, cùm ipse solus vocatus sit in plenitudinem pastoralis officii respectu universalis Ecclesiæ, inferiores autem Episcopi, qui in *partem tantum solicitudinis*, respectu particularium Ecclesiarum vocati sunt, statutis solùm diebus juxta tenorem privilegiorum suorum, & consuetudines locorum in festis principalioribus Ecclesiæ universalis, vel suæ particularis (quæ in Calendario Ecclesiastico specialiter annotari solent) item & in Anniversario Consecrationis suæ, ac in Ordinationibus Clericorum, Consecrationibus Ecclesiarum *Pallio* utuntur. *c. 4. & ult. cum Gl. ibidem h. tit.*

7 *Dicitur* V. gestationem *Pallii* tantùm *intra Ecclesiam suam* Archiepiscopo permissam esse; nomine autem Ecclesiæ tota ipsius provincia intelligitur. *cap. 1. h. tit.* Privilegio tamen Apostolico etiam acquiri potest jus extra provinciam *Pallio* utendi, dummodo licentia Episcopi, cujus est diœcesis aliena in ordine ad Pontificalia exercenda, & consensus Archiepiscopi, cujus est provincia in Ordine ad usum *Pallii* accedat. Consuetudo verò utendi *Pallio* extra Provinciam invalida & corruptela declaratur. *in cap. ex tuarum. 5. h. tit.* nisi fortè justo titulo, aut famâ saltem privilegii adjuvetur.

An autem si Archiepiscopus in loco ex- 8
empto suæ Provinciæ divina officia in pontificalibus celebret, sicut ei permittitur *in Clem. 2. de Privilegiis.* licitè utatur Pallio? quæri posset. R. cùm Glossa ibidem affirmativè, tùm quòd in dicta *Clem.* generaliter concedatur celebratio in Pontificalibus sine exceptione *Pallii*, tùm quòd locus exemptus (qui speciale Territorium non habet; & *nullius diœcesis* non est) reputetur *in diœcesi & Provincia*, quamvis non *de diœcesi, & provincia*, ut infra *Lib. V. Tit. XXXIII. de Privilegiis §. ult.* explicabimus.

Hoc loco obiter adnotandum est, quòd 9
Archiepiscopus possit quidem propriâ Authoritate in loco exempto Missam solemniter celebrare, vel coram se ab alio, sine Pontificalibus tamen, facere celebrari, qui actus honoris censetur, non tamen possit sine licentia exemptorum ea, quæ sunt officii, & jurisdictionis, ut ordinare, judicare &c. Item si exempti indebitè resistant Episcopo volenti celebrare in eorum Ecclesiis, non poterunt propterea ab eodem Episcopo puniri, sed à legitimo suo superiore. Fagnan. *in cap. 1. h. tit. num. 18. & 19.* ubi in fine dicit, sic omnes DD. tenere.

Cæterùm Pallium ita cohæret personæ, 10
ut alteri cedi vel commodari nequeat, sed cum eo quisque sepeliendus sit, *cap. 2. h. tit.* Quòd si contingat, aliquem de uno Archiepiscopatu ad alium transferri, novum Pallium impetrare debet retento etiam veteri, quo quidem ampliùs non utitur, cùm sit specialiter pro priori tantùm Ecclesia datum, in sepultura tamen ipsi adjungitur. *cap. bonæ. 4. in fin.* & ibi Gl. *in v. Pallium. de Postulat. Prælat.* Innoc. & Panorm. *in d. cap. 2. h. tit.*

TITULUS IX.
De Renuntiatione.

SUMMARIA.

1. *Renuntiatio quid?*
2. *Renuntiatio tacita quæ?*
3. *Renuntiatio expressa.*
4. *Renuntiatio quando fieri possit sine superioris authoritate?*
5. *Beneficia ingredientis religionem quando vacent?*
6. *Renuntiatio debet fieri ex causa, & quali?*
7. *Episcopus vovens ingredi religionem an teneatur resignare Episcopatum & ingredi?*
8. *De resignatione conditionali in favorem alterius; & coram quo fieri possit?*
9. *Resignatio facta coram Episcopo in favorem tertij cum clausula* non aliter &c. *an possit acceptari rejectâ conditione?*
10. *Resignans an possit sibi reservare fructus vel pensionem ex beneficio?*
11. *De renuntiatione permutationis causâ remissivè.*
12. *Resignans beneficium an & quando possit pœnitere?*
13. *De resignatione facta per Procuratorem, & qualiter ejus mandatum revocetur?*
14. *Regula Cancel. de Infirmis resignantibus; ubi & de resignatione beneficiorum facta ante promotionem. Item de publicatione resignationum, remissivè.*
15. *Resignatorum beneficiorum fructus ad quem pertineant?*

1 *Renuntiatio* unius plerúmque facit locum promotioni alterius: ipsíque Prælati promoti, ad novam dignitatem, priora beneficia dimittere debent, ut supra vidimus. Hinc subjungitur in præsenti, *de renuntiatione*, seu, ut vulgò appellatur, resignatione dignitatis vel beneficij.

Renuntiatio, seu *resignatio* est *spontanea beneficij dimissio*. Dicitur, *spontanea*, ut excludatur legitima privatio; nisi quòd subinde ad honoris conservationem beneficio, vel dignitate privandus ad liberam resignationem ex gratia Episcopi admittatur. Item etiam dolus & metus in resignatione abesse debet, aliàs resignatio irritanda, & resignans ad beneficium restituendus erit. *cap. 3. & 4. De his, quæ vi metúsve &c.*

Renuntiatio duplex est, tacita & expressa.

Tacita, quæ fit facto aliquo resignationem significante, vel ex dispositione juris importante, ut si Clericus in minoribus constitutus matrimonium contrahat. *cap. 1. & passim de Clericis conjugatis.* Si quis alterum beneficium cum priore incompatibile suscipiat. *cap. de multa. 28. de Præbendis. & extravag. execrabilis. 22. eodem.* Item exemplum habetur *in cap. ex ore. 3. De his, quæ fiunt à majore parte capit:* ubi habens jus ex literis Apostolicis ad quandam præposituram, dicitur juri suo renuntiasse, quòd illi, qui à Capitulo in Præpositum electus fuit, reverentiam Præposito debitam exhibuerit. Quando autem aliquis habens literas pro beneficio ad collationem Capituli pertinente submittit se gratiæ Capituli, per hoc non videtur renuntiasse juri literarum suarum, ut notant Doctores communiter, *in cap. veniens. 13. hoc tit.* quando enim adversarius est potens, videntur hæc verba esse potiùs urbanitatis, & habere in se tacitam protestationem, ut si non gratiæ, tunc juri locus esse debeat. Panorm. *in d. cap. veniens. n. 5.*

Expressa renuntiatio est, quæ fit verbis expressis coram legitimo superiore eam 3
acceptante; igitur regulariter beneficium sine superioris consensu dimitti non debet, & dimittens per censuras ad reassumendum (nisi superior malit renuntiationem ratam habere, quia renuntiatio valet in præjudicium renuntiantis, non superioris) compelli potest, & aliâ pœnâ arbitrariâ puniri. *c. admonet. 4. & ibi Gloss. & DD. hoc tit.* adeò ut consuetudo contraria invalida; & corruptela censenda sit. *c. cum venerabilis. 7. de Consuetudine.* Et quidem consensus

sensus immediati superioris Ecclesiastici requiritur, quo nomine etiam inferior Episcopo venit, si ad eum jure speciali institutio & destitutio in beneficio pertineat. Panorm. *in c. quod in dubiis. 8. hoc tit. n. 6.* In manibus autem Laici licet is Notarius Curiæ Ecclesiasticæ sit, vel Patronus beneficii, renuntiatio fieri non potest: & sic renuntians in pœnam est beneficio privandus. *dicto cap. quod in dubiis. & ibi* Barb. *num. 3. hoc tit.*

4 Dico *regulariter* ad renuntiationem requiri superioris authoritatem. Excipitur I. Summus Pontifex, qui cum superiorem in terris non habeat propriâ authoritate renuntiare potest. *cap. 1. h. tit. in 6.* II. Excipiuntur, qui plenum jus in beneficio non habent, uti sunt electi tantùm, & necdum confirmati, vel habentes literas Apostolicas ad beneficium vacans vel vacaturum.

III. Qui habent jus litigiosum, possunt recedere à lite, & dimittere jus suum, si priùs non fuerunt in pacifica possessione; non autem propterea beneficium sic dimissum acquiretur litis adversario, nisi probet justum titulum: quia beneficium per transactionem, vel compositionem absque canonica institutione obtineri non potest, *cap. 1. de R. J. in 6.* in curia tamen si unus ex collitigantibus cedat, vel decedat lite pendente, tunc ad succidendas lites solet alter collitigans potiùs, quàm extraneus in beneficio surrogari juxta Reg. Cancel. *de Surrogandis collitigantibus.* IV. Inferiores beneficiati (secus est de Episcopis *c. nisi. 10. hoc tit.*) ad religionem petitâ tantùm licèt non obtentâ licentiâ sui Ordinarii transire possunt. *arg. cap. licèt. 18. de Regularibus cap. duæ sunt. 2. causa 19. quæst. 2.* Gloss. *in d. c. admonet. 4. v. inconsultò. hoc tit.* beneficia tamen ipsorum non vacant, nisi secutâ professione, quod multi Doctores volunt procedere, tametsi priùs intuitu ingressûs in religionem ea resignârint, ne à licito regressu impediantur. Videatur text. in Concilium Trident. *Sess. 25. de Regularib. c. 16.* & DD. ibid. cit. apud Barb. *num. 13. &c.*

Porrò resignatio coram superiore ex le- 5
gitima & gravi causâ fieri debet, quæ causæ recensentur in *c. nisi. 10. hoc tit.* junctâ Bullâ Pii V. *Quanta Ecclesiæ*, & ob faciliorem memoriam per Interpretes sequentibus versiculis comprehenduntur.

Debilis, ignarus, malè conscius, irregularis.
Quem mala plebs odit, dans scandala, cedere possit.

Est autem harum causarum cognitio fa- 6
cienda, talis enim *debilitas* ob senium, vel morbum esse debet, quæ impotentem reddat ad officium pastorale; alias locum habet, quod dicit Pontifex *in cap. 1. h. t.* quòd *vergente deorsum conditione corporeâ, fervor spiritûs in sublime conscendat.* Deinde talis *ignorantia* intelligitur, quâ cum ipsam Ecclesiam utiliter regere nequeat; cæteroquin competens scientia toleratur, *& imperfectum scientiæ* inquit Innoc. III. *in d. c. nisi. potest supplere perfectio charitatis.* Item talis conscientia *criminis* facultatem resignandi præbet, propter quod ipsius officii executio etiam post peractam pœnitentiam suspenditur, uti crimen homicidii, simoniæ & alia crimina probata in judicio, ex quibus sequitur infamia, *arg. c. fin. de Temp. ord.* Gloss. *in d. c. nisi. in V. sed dum taxat.* Illa quoque *irregularitas* solùm causa *renuntiationis* est, in qua non solet facilè dispensari ut in *bigamia, homicidio voluntario*, &c. Secus in illegitima nativitate, si ea sit occulta. & aliquis non sit imitator

paternæ incontinentiæ, *d. c. nisi.* Istæ vero caulæ tam ponderantes, *in sup. d. cap. nisi.* principaliter circà Episcopos (quorum resignationem tantum Summus Pontifex recipere potest ob vinculum spiritualis matrimonij) requiritur. Sed Pius V. in Bulla quæ incipit: *Quanta Ecclesiæ Dei.* idipsum ad resignationes quorumlibet beneficiatorum extendisse videtur, adeò, ut resignationes sine justis causis in *d. Bulla* expressis ab Ordinarijs receptæ nullæ & invalidæ sint; attamen hanc Bullam non esse ubique usu receptam testatur Zypæus *in Analysi Jur. Pont. hoc tit. sub. num. 1.* Præsertim cùm hodie non sit Clericorum penuria, & jure communi non videatur in inferioribus beneficiatis specialis aliqua causa ad resignationem desiderata, ideò consuetudo obtinuit, ut etiam sine graviori causa ex libera voluntate resignationes admittantur.

7 De Episcopo vovente Religionem hoc loco solet moveri quæstio, an teneatur resignare Episcopatum, & implere votum? Ratio dubitandi est, quòd tale votum sit in præjudicium melioris boni, cùm pastorale officium videatur opus magis meritorium, quàm vita contemplativa Religiosorum, ut colligitur ex textu *d. cap. nisi 10. hoc t.* Tale votum valere quidem, sed habere in se conditionem affirmativam, si Papa consenserit, & ideò teneri voventem, quantùm in se est, hunc consensum petere, cum pluribus alijs docet Barb. *in Collect. ad c. pen. de Voto. sub num. 5.* Ad rationem dubitandi potest dici, ex judicio Summi Pontificis pendere, quinam singulis casibus, consideratis personæ qualitatibus, & circumstantijs sit status melior, & ad æternam salutem securior, magisque meritorius. Quod verò dicitur, Episcopatum esse statum perfectiorem, id DD. intelligunt de perfectione activâ, quatenus Episcopo incumbit per rectam gubernationem sibi subditos ad perfectionem vitæ Christianæ deducere: non autem de perfectione passiva, quæ est in ipsa Episcopi persona, quæ potius supponitur, quàm quòd Episcopatus ad eam directè promoveat, ut ait Paul. Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 4. c. 2. num. 14. in fin.*

Renuntiatio expressa subdividitur in 8
puram & *conditionalem.*

Pura est, quæ fit simpliciter sine reservatione aut restrictione aliqua: *conditionalis* verò, quæ fit sub certo modo aut conditione. Talis resignatio *conditionalis* est l. quæ fit in personæ certæ favorem, ut illi, & non alteri conferatur beneficium renuntiatum. Hæc *renuntiatio* coram Episcopo, vel alio Ordinario, excepto Summo Pontifice, fieri nequit, ne resignationes beneficiorum speciem quamdam hereditariæ successionis, quam Sacri canones semper detestantur, volentes beneficia secundùm merita personarum distribui, acquirant. Parisius *de Resignat. benefic. lib. 1. quæst. 3. n. 1.* ubi dicit, hanc sententiam esse communem omnium doctrinam & in praxi observatam.

Quod si quis simpliciter resignaverit, & per modum recommendationis potiùs, quam rigorosæ obligationis Episcopo certam aliquam personam nominaverit, non esse jure prohibitum, quin Episcopus possit personæ commendatæ, si idonea fuerit, illud beneficium conferre, docet Zoësius *ad tit. Decret al. de Simonia. n. 72.* Covar. *Var. Resol. lib 1. c. 5. n. 5.* necessitate autem aliquâ non obstringetur Episcopus, nec injuriam faciet nominato, si alteri conferat: cùm enim resignatio in favorem tertij sit prohibita, non potuit illi nominato jus aliquod ex hac nominatione acquisitum fuisse, & consequenter nec injuria per denegatam collationem irrogari. Ad Bullam Pij V. quæ

inci-

incipit: *Quanta Ecclesiæ.* & prohibet omnia successoris in beneficio designationem, respondet Zoësius. *d. loco* eam explicari posse de ipsis collatoribus, ut nulli firmam aliquam promissionem vel obligationem de succendendo in beneficio faciant. Item quòd ex eadem Bulla Pii V. juxta declarationem Cardinal. apud Gare. *de Benef. p. 9. c. 2. n. 211. & p. 11. c. 3. num. 266.* beneficia resignata non possint conferri vel admittentium resignationem, vel resignantium consanguineis, vide, quæ dicemus infra *ad T. de Filiis Presbyterorum sub. n. 3.*

9. Quid autem si resignans addiderit clausulam, quòd *nomaliter intendat resignare, quam in favorem tertii*, ánne Episcopus poterit talem resignationem acceptare, & rejectâ conditione sive clausulâ, alteri quàm designato conferre? Ita existimat Covar. *d. loc.* eò quòd Episcopus talem conditionem utpote contra jura non teneatur observare. Verùm probabilius censeo cùm Zoësio *l. cit. n. 73.* talem resignationem ab Episcopo acceptari, vel acceptari & conditionem rejici non posse. Ratio prioris est, quia juxta dicta resignatio in favorem tertii cum aliqua obligatione coram Episcopo fieri non potest. Ratio autem posterioris datur à Zoësio, quòd actus conditionatus, cùm suspendat voluntatem, debeat vel totus ut ponitur acceptari, vel totus rejici. Videtur mihi addenda & alia ratio, quòd *conditiones impossibiles* (quales etiam sunt, quæ contra jura ponuntur ut hic, *l. filius 6. ff. de Condition. 15. Institutionum*) vitient, & irritos reddant regulariter (excepto matrimonio *c. ult. de Conditionibus appos.*) omnes contractus, & actus inter vivos, quamvis in ultimis voluntatibus, quibus quantùm ad favorem quoad hoc annumeratur matrimonium, vitientur & rejiciantur, *§. si impossibilis. 11. Inst. de Inutilibus stipulationibus. l. non solum. 31. ff. de Oblig. & act.*

II. Fit resignatio *conditionalis*, si resignans reservet sibi fructus aut pensionem ex beneficio resignato, vel expensas in obtentione aut lite circa beneficium factas. Hæc resignatio etiam coram Episcopo, vel alio collatore, quàm Summo Pontifice, regulariter fieri non potest, idque ex duplici capite; tum quòd beneficia Ecclesiastica debeant *sine diminutione*, hoc est, sine cujus libet novi oneris impositione conferri, ut dicemus infra *Lib. III. in Tit. Ut Ecclesiast. benef. sine dimin. confer.* tum, quòd talis resignatio in effectu sit permutatio beneficii pro parte fructuum, & redituum, fructus autem & reditus à beneficio separati, cùm sint res temporales, esset permutatio rei spiritualis pro temporali, consequenter simoniaca. Interim tamen quia præter Summum Pontificem etiam certis casibus Episcopus potest pensiones in beneficiis constituere, ut si ætate decrepitus aut infirmus, habens beneficium litigiosum, pro bono pacis resignare velit, teste Barb. *de Officio Episc. allegat. 85. sub n. 11.* ideo nihil obstabit, quin Episcopus possit simpliciter & purè resignanti talem pensionem ex causa constituere, vel ipse resignaturus, ut securior sit, eam ob rem ante resignationem subpplicare Episcopo. Quòd si pensio sit erecta vel erigenda in titulum cum obligatione aliqua Divini officii v.g. certarum missarum, Breviarii, Horarum. B. Virg. &c. tunc sicut talis pensio beneficii nomine censetur, ita etiam beneficium resignatum rectè pro ea commutari potest. Videatur Suarez. *de Simonia, lib. 4. c. 35. n. 21. & seqq.* Layman. *in Theol. moral. lib. 4. tract. 10. c. ult. §. 5. n. 52. & seq.* 10

III. Renuntiatio *conditionalis* est ex causa permurationis; quandò enim Clerici 11

sua

sua inter se beneficia permutare volunt, necesse habent, ut ea prius in manus Ordinarii sui resignent exprimentes, quòd hæc resignatio non sit absoluta, sed sub conditione permutationis, quâ de re inferiùs in Lib. III. in Tit. *de Rerum permutatione* tractabimus.

12 Porrò *renuntiatione factâ*, & à superiore *admissâ* non est amplius locus pœnitentiæ, sed resignans etiam invitus compelli potest ad dimittendam beneficii possessionem, *c. 3. c. 6. & 12. h. tit.* Dico *renuntiatione admissâ*: antequam enim superior acceptârit, & res integra esse desierit, potest resignans pœnitere, *cap. lectæ. 14. h. tit.*

13 Si procuratorem aliquis miserit ad resignandum potest quidem etiam re integrâ pœnitere, & mandatum procuratoris revocare, ita tamen, ut hæc revocatio Procuratori intimetur, aliàs validè procedet ad resignationem, licèt in absentia ejus mandatum revocatum sit. *Clem. un. hoc tit.* quamvis secus sit in matrimonio, ad quod contrahendum missus procurator, etiam in absentia & inscius revocari potest ob favorem libertatis matrimonialis *c. fin. de Procurat. in 6.* In aliis autem contractibus non ita se habet. *l. si præcedente. 58. ff. Mandati.* & mandatum procuratoris non internâ voluntate principalis, & quidem ipsi Procuratori innotescente revocari debet, ne aliàs principales allegando internum vel occultum dissensum quosvis suorum procuratorum contractus facilè impugnare, & evertere cum magno aliorum præjudicio valeant.

Morte principalis quoque revocatur mandatum Procuratoris. *§. item. 10. Inst. de Mandato. Clem. fin. de Procurat.* quod quidem dubium non habet, si res adhuc integra sit, & Procurator nihil circa *renuntiationem* egerit; quòd si verò jam libellum *renuntiationis* superiori porrexerit, adeoque in negotio processerit, insinuat quidem textus. *d. Clem. fin. ibi: etiam quoad negotia jam incepta.* mandatum Procuratoris nihilominus exspirare. Contrarium tamen observari in Curia ex *decisionibus Rotæ*, & quibusdam extravag. Alexandri VI. & Leonis X. tradit Parisius *de Resignatione beneficiorum lib. 9. c. 24. n. 14. & seq.* Sed quid si principalis mortuus fuerit re integrâ, & Procurator hujus mortis ignarus processerit? Videbitur forte validè processisse ad resignationem, ut beneficium non per mortem, sed per resignationem, ponamus in favorem tertii, vacare intelligatur: tum argumento à revocatione non intimata, de qua paulo ante dictum; tum quòd ita jure civili *dicto §. 10.* constitutum sit, & procedenti detur mandati actio. Nihilominus invalidam esse resignationem communiùs receptum est, teste Parisio *dicto l. n. 3.* quia post mortem principalis nihil ampliùs est in ejus vel hæredum potestate, quod resignari possit, cùm beneficium vacans statim devolvatur ad ordinarii collatoris potestatem. Non obstat paritas ducta à revocatione non intimata: nam quando vivo beneficiato mandatum procuratoris revocatur, beneficium est adhuc penes principalem, ergo nihil obest, quin à Procuratore jure sic permittente *in Clem. fin. hoc tit.* resignari possit. Jus civile verò *in dicto §. 10.* accipiendum est de aliis rebus nostri patrimonii, quæ ad ipsos hæredes transeunt.

Speciale est circa resignationes beneficiorum ex regula Cancellariæ: *De viginti*, 14
sive *De infirmis resignantibus.* quòd si quis infirmus resignet beneficium, & intra 20. dies moriatur, beneficium vacet non per resignationem, sed per mortem: quod

propte-

propterea sic statutum est, ne infirmi in præjudicium Ordinariorum, vel habentium gratias exspectativas possint per resignationem talia beneficia in tertium fraude plerumque interveniente transferre; de qua regula videatur prolixè Parisius *lib. 12. per totum.* & quæ dicemus inferius in Lib. III. in Tit. *de Præb. §. 3. n. 29. & seq.* Item de resignatione beneficiorum, quæ fiunt ante promotionem. *d. §. 3. num. 36.* Item & de publicatione resignationis faciendâ per eum, cui beneficium resignatum collatum, vid. in dict. tit. *de Præbendis sub num. 17. vers. octavo.*

16 Fructus beneficiorum post resignationem vel mortem beneficiati ad quem pertineant, tradit Joann. Honorius *hoc tit. sub. n. 14. vers. fructus* cum cit. ibidem, nimirum quòd fructus naturales, & industriales à solo separati usque ad diem admissæ resignationis debeantur resignanti, etiamsi prædia frugifera essent locata, & dies solutionis nondum advenisset, quia sufficit, quòd fructus, quorum causâ solutio facienda est, tempore prædicto essent collecti; fructus verò civiles, qui proveniunt ex re non producente naturaliter fructus, ut ex locatione ædium, quorum dies solutionis tempore acceptatæ resignationis nondum advenit, sicut & fructus naturales pendentes, qui censentur pars fundi, debeantur successori. Vid. Hon. *d. l.* & citati apud eundem.

TITULUS X.

De Supplenda Negligentia Prælatorum.

SUMMARIA.

1. *Negligentia qualiter suppleatur in collatione beneficiorum*
2. *Negligentiam exemptorum aliquando supplet Episcopus: item & delegati Papalis.*
3. *Negligentiam Episcopi supplet Archiepiscopus.*
4. *An etiam citra viam appellationis?*
5. *Justitia denegata & protracta differunt.*
6 & 7. *Explicatur tex. in c. 1. h. t. in 6.*
8. *Explicatur tex. in c. nullus 17. de jure Patronatûs.*

NE per *negligentiam*, & incuriam Prælatorum Ecclesijs aut subditis temporale aut spirituale damnum eveniat, rectè tum hic in præsenti tit. tum sæpiùs alibi jure constitutum est, ut officium, potestas, & jurisdictio inferiorum Prælatorum in illo casu, in quo sunt negligentes, ad Superio rem devolvatur. 1

Porrò capitula potiora in hoc tit. posita loquuntur de *supplendâ negligentiâ*, quæ in collatione beneficiorum committitur; etenim ex Concilio Latteranensi beneficia intra 6. menses computandos à die innotescentis vacationis conferenda sunt, quo termino elapso ab inferiore Prælato. v. g. Abbate, Præposito, cui jus conferendi ex privilegio, vel præscriptione competit ad Episcopum, ab Episcopo ad Capitulum, à Capitulo ad Archiepiscopum, ab hoc denique ad Summum Pontificem devolutio fiet, ut traditur *in Lib. III. Decretalium. in Tit. de Præbendis.*

Præterea Episcopi in pluribus alijs causis præter beneficiorum collationem inferiorum Prælatorum negligentiam supplere possunt, & debent, & frequenter etiam *Exemptorum* tanquam *Sedis Apostolicæ delegati*, quæ causæ in alijs titulis pro exigentiâ materiæ enarrantur, & summatim tradit Barb. *de Officio Episcopi. p. 2. in princ. àn. 85.* ubi. *n. 102.* addit, quòd Episcopus negligentiam Delegati Papalis authoritate ordinariâ supplere possit juxta casum notabilem *in cap. significavit. 6. de Officio Ordinarij.* ubi causa super incæstu 2

O duorum

duorum ab Episcopo excommunicatione punita, & propter appellationem excommunicatorum à Summo Pontifice delegata rediit ad Episcopum, quòd delegatus in administrandâ Justitiâ negligens fuerit.

3 Sed & Archiepiscopus Episcopi non exempti negligentiam supplet, ejusque jurisdictionem ad se devolutam exercet, ut si testes suæ Jurisdictioni subjectos in judicio coram Archiepiscopo ventilato necessarios ad requisitionem debitam non exhibuerit; si præsentatos à Patronis non instituerit, si crimina suorum Diœcesanorum notoria non emendaverit; si ultimas voluntates defunctorum executus non fuerit, si dispensationem aut absolutionem debitam negârit &c. Barb. *de Officio Episcopi. p. 1. tit. 4. n. 19.* Quòd si Episcopus excommunicatus aut ab hostibus captus vel mortuus fuerit, non propterea Jurisdictio ejus ad Archiepiscopum, sed Capitulum devolvitur *c. 1. & 3. hoc tit. in 6.*

4 *Controversia* est inter Doctores, utrum Jurisdictio *contentiosa* Episcopi ob causam negligentiæ citra *appellationem* devolvatur ad Archiepiscopum, ita ut omissis appellationibus sive appellationis solennitatibus, mox perviam *simplicis querelæ*, vel denegatæ, aut protractæ Justitiæ adiri possit? Extra casus specialiter in jure expressos non devolvi Jurisdictionem ad Archiepiscopum cujuscunque negligentiæ prætextu citra viam appellationis concludit Barb. *de Officio Episcopi. p. 3. alleg. 126. n. 6.* eò quòd generaliter Archiepiscopus careat Jurisdictione in subditos suffraganeorum, nisi quatenus ei expresso jure conceditur; quod confirmat textus *in cap. 1. hoc tit. in 6.* ibi: *cùm id non inveniatur à jure concessum &c.* Alii è contra apud eundem Barb. *n. 10.* docent, universim ex negligentiâ Episcopi ad Archiepiscopum ipso jure devolvi jurisdictionem. Verùm hâc in re videtur mihi valde rationabilis distinctio, quam ex praxi Cameræ Imperialis tradit Andreas Gaill. *Lib. 1. obs. 28.* an nimirùm causa coram Superiore judice cæpta & pendens sit, vel an res adhuc sit integra: priore casu appellatione opus erit. arg. *cap. ex parte. 67. Appellat.* quia *primâ instantiâ* semel occupatâ per litis contestationem non est transitus ad superiorem judicem, nisi per *secundam instantiam*, adeóque per *appellationem*. Altero verò casu, si judex inferior, sive Episcopus debitè saltem semel requisitus Justitiam denegârit, generaliter devolvetur Jurisdictio *primæ instantiæ* ad Superiorem, ut etiam per viam simplicis querelæ adiri possit. Textus *in novell. 17. cap. 3.* ubi enim prima instantia ab inferiore denegatur, necessariò debet apud Superiorem quæri, & quidem sub ratione primæ, quia non est secunda sine primâ. Quamvis autem alias in decernendis processibus sive admissione litis regulariter credatur soli relationi supplicantis, & actoris, excepto tamen est in causâ *denegatæ Justitiæ*, ut de denegatione debeat priùs per publicum instrumentum, vel alias legitimas probationes constare.

5 *Differentia* quòque notanda est inter *denegatam*, & *protractam justitiam*, quòd, postquàm Judex inferior verbis aut factis apertè denegavit Justitiam, statim suscipiatur causa in superiori tribunali; postquàm verò acceptavit quidem causam, sed *protraxit*, & neglexit finire, priùs decernantur à superiore judice *promotoriales*, ut Practici appellant, in quibus assignatur terminus, & certum tempus inferiori judici pro Justitiâ administrandâ, & post illum terminum primùm Jurisdictio devoluta censetur. Gaill. *d. l. n. 7.* Mynsi. *Cent. 2. obs. 24.*

6

Cæte-

6 Cæterum ex allegato textu *in d. cap. 1. hoc tit. in 6.* existimat quidem Barb. *d. l.* cum aliis ibidem cit. quòd nec ex rei naturâ aut rationis paritate & pondere circa actus tam *contentiosæ*, quàm *voluntariæ* Jurisdictionis ob negligentiam Episcopi fiat devolutio ad Archiepiscopum, nisi quatenus specialiter in jure concessum est. Magis tamen placet aliorum sententia, qui generaliter ex negligentiâ Episcopi devolutionem concedunt cum Glossa *in d. cap. 1. in v. culpis.* Hostiensi *in Summa in tit. d. Officio Ordinarij. post. num. 7.* Azorio *Inst. mor. parte. 2. lib. 3. cap. 34. quæst. 10.* Ratio est: I. quia Rubrica hujus tit. est generalis, & quæ sub eâ ponuntur exempla sunt declarantia, non restringentia. II. Ratio legis est generalis, ut nimirùm universim utilitati Ecclesiarum & subditorum prospiciatur, ne ex negligentiâ Episcopi damnum accipiant, ergò etiam Lex est generalis. Optimè ad propositum J.C. *in leg. 13. ff. de Legibus. Quoties*, inquit, *unum vel alterum Lege introductum est, bona occasio est, cætera, quæ tendunt ad eandem utilitatem, vel jurisdictione vel interpretatione supplere.* In Legibus quidem merè pœnalibus non solemus argumentari à paritate rationis; at verò Lex *de supplendâ Prælatorum negligentiâ* pœnam præcisè non continet, sed utilitatem publicam respicit. III. Quia textus allegatus non loquitur de Episcopo negligente, sed delinquente, & censuris innodato, ut sensus sit; quamvis ex negligentia Episcopi devolutio fiat ad Archiepiscopum (aliàs enim inconvenienter illud capitulum fuisset sub Rubricâ hujus tit. positum) non tamen ex culpâ Episcopi, cum hoc non sit in jure expressum &c. Ex quo apparet, quòd interpretatio Adversariorum, quasi nunquam ex negligentiâ Episcopi devolvatur Jurisdictio ad Archiepiscopum nisi in casibus expressis, sit contra verba & mentem capituli, contra generalitatem Rubricæ, contra *d. l. 13. ff. de Legibus*, & demùm contra utilitatem publicam. Si tamen de negligentiâ Episcopi sufficienter non constaret, & protracta potiùs, quàm denegata Justitia foret, monitio & assignatio termini præcedere deberet, antequam ipsa causa principalis ab Archiepiscopo susciperetur. 8

Specialis dubitatio movetur ex *cap. nullus 17. de Jure patronatûs.* an si Laicus velit donare decimas justè possessas alicui loco Religioso, & Episcopus nolit dare consensum, possitne hoc Episcopi officium Archiepiscopus, vel tantum Summus Pontifex supplere? Pro Summo Pontifice est textus *in cap. nullus.* & tradit Panorm. *ibidem num. 23.* Barb. *d. loc. num. 23.* sed rectè videtur dici posse cum Calderino apud Panorm. *d. loco.* non propterea, quòd textus loquatur de Summo Pontifice, exclusum fuisse Archiepiscopum, quia textus non utitur particulâ aliquâ exclusivâ, *tantum*, vel *duntaxat &c.* aliunde autem ostendimus, quòd regulariter negligentiâ inferioris per proximum superiorem suppleatur. Præterea cùm in *d. cap. nullus.* non fuerit principaliter *quæstio* mota, quis debeat in proposito alterius negligentiam supplere, sed tantùm, quòd Laicus spiritualia jura sine consensu Episcopi loco etiam Religioso donare nequeat, ideo illud *cap.* in genere de Episcopis (inter quos etiam Archiepiscopi in suis Diœcesibus numerantur,) loquitur, ut illis negligentibus ad S. Pontificem recurratur sine apertâ decisione, an in hoc recursu non debeat regularis Ordo de Episcopo ad Archiepiscopum servari.

TITULUS XI.

De Temporibus Ordinationum, & Qualitate Ordinandorum.

CUm Prælatorum Ecclesiæ sit Ordines Clericales conferre & officia Clericorum ordinare: post præcedentia tam de Ordinationibus, quàm ordinationum requisitis, vel impedimentis in *hoc*, & *seqq. Tit.* subjungitur.

§. I.

Generalia de Sacramento Ordinis.

SUMMARIA.

1. Unde *Sacrificium & ejus Ministri?*
2. *Ordo est verum Sacramentum imprimens Characterem.*
3. *Ordines alij majores, alij minores.*
4. *Episcopatus an distinctus Ordo à Sacerdotio?*
5. *Subdiaconatus hodie etiam Ordo sacer.*
6. *Prima tonsura an sit ordo?*
7. *Minores Ordines cur dicantur non sacri, & an cum ijs matrimonium consistere possit.*
8. *Minores Ordines etiam sunt Sacramentum.*
9. *De materia & forma singulorum Ordinum.*
10. *An requiratur contactus Physicus materiæ.*

1 DEO Creatori & Conservatori omnium debitum esse aliquod Sacrificium tùm pro invocatione sancti Nominis ejus, tùm pro grata recognitione acceptorum, tùm etiam pro criminum expiatione, Lex *naturæ* primos parentes docuit, *Lex Veteris Testamenti* Judæos instituit, & Lex *gratiæ* cum traditione sacræ Eucharistiæ confirmavit. Ubi autem Sacrificium est, ibi & certos Sacrificii ministros, qui certo ordine suis officiis fungantur, esse oportet; quam Ministrorum creationem *ordinationem*, & ministerii potestatem *Ordinem* in Ecclesia appellamus.

2 Docet præterea Ecclesia Catholica in Concil. Trident. *Sess. 23. de Sacramento Ordinis. cap. 3. & 4.* Ordinem esse verum Sacramentum novæ legis à Christo institutum; quòd insuper sicut in Baptismo & Confirmatione imprimat *Characterem*, hoc est, signum aliquod invisibile, & indelebile in anima suscipientis, propter quod iterari non possit: ubi enim est externum symbolum cum promissione gratiæ, est Sacramentum, sed in ordinatione est externum symbolum, videlicet manuum impositio, aliæque ceremoniæ, & promissio gratiæ juxta illud Apostoli; *ad Timotheum 4. v. 14. Noli negligere gratiam, quæ in te est, cum impositione manuum Presbyterii. & 2. ad Timoth. 1. v. 6. Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* ergò est verum Sacramentum.

Ex quo damnatur Hæreticorum error, qui sicut gens temporalibus tantùm cupiditatibus immersa, sine sacrificio, & reverenti DEI cultu sunt, ita etiam negant Ordinis Sacramentum, asserentes, Novi Testamenti Sacerdotes temporariam tantùm potestatem habere, iterum Laicos effici posse, si verbi Dei ministerium non exerceant.

Similiter damnantur, qui omnes Christianos promiscuè Novi Testamenti Sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmant contra doctrinam Apostoli. *1. ad Corinth. 12.* & *ad Ephes. 4.* cùm in corpore Christi, seu Ecclesia, sicut in Corpore physico certa debeat esse membrorum, & operationum Spiritûs Sancti distinctio, & Christus *alios dederit Apostolos, alios Evangelistas, alios Pastores & Doctores in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi.*

Quo-

Quoniam igitur in Novo Testamento sacræ Eucharistiæ sacrificium visibile Ecclesia accepit, fateri etiam debemus, in ea novum esse visibile sacerdotium, in quod Veteris Testamenti sacerdotium translatum sit; hoc autem novum Sacerdotium à Christo institutum esse, atque ab Apostolis, eorumque Successoribus in Sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi & ministrandi Corpus & Sanguinem Christi, nec non & peccata dimittendi, sacræ literæ *Matth. 26. & Joan. 20.* ostendunt, ac Ecclesiæ Catholicæ traditio semper docuit.

Quia verò divina res est tàm sancti Sacerdotii ministerium, consentaneum fuit, inquit Conc. Trident. *d. Sess. 23. c. 2.* quo dignius & cum majori veneratione exerceri posset, ut in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures, & diversi essent ministrorum ordines, qui sacerdoti ex officio deservirent.

3 Porrò prima Ordinum dispositio & divisio est in *majores & sacros*, ac in *minores & non sacros*. *Majores* ordines sunt Episcopatus, Presbyteratus, Diaconatus, & Subdiaconatus.

4 *De Episcopatu* quidem discrepantia est inter Doctores, an separatum & à Presbyterio distinctum ordinem constituat? Alii affirmant, eò quòd Episcopi habeant quasdam functiones speciales, ut ordinandi Clericos, consecrandi Ecclesias, quæ Presbyteris non competunt, sicut in eodem Conc. Trident. *d. l. Can. 7.* anathema dicitur illis, qui asserunt, Episcopos non esse Presbyteris superiores, vel eam, quam habent, potestatem esse cum Presbyteris communem. Alii negant, eò quòd Ordo Episcopalis essentialiter includat ordinem Presbyterii; nec consecrari possit Episcopus, qui Presbyter non sit, & minor censeatur potestas ordinandi Clericos, & consecrandi Ecclesias, quàm Corpus & sanguinem Domini, & propterea illæ functiones Episcopales accidentales tantùm ordini Presbyterali existimari debeant. Unde ulteriùs docent, quòd consecratio Episcopi sit quidem sacramentalis, non tamen distinctum Sacramentum à Presbyterio, neque distinctum Characterem imprimat, sed impressum augeat, perficiat, & consummet. In hac controversia, quæ ad effectus juris non multum confert, teneri potest conciliatio utriusque discrepantis sententiæ, quòd nimirum Episcopatus completè sumptus, prout supponit, & includit ordinem Presbiterii, atque consideratur ad principale Sacrificium Eucharisticum, non sit distinctus ordo à Presbyterio, secus autem, si sumatur incompletè, quoad particulares functiones Episcopis proprias ordinandi, consecrandi, & in Ordine ad Hierarchiam Ecclesiasticam, juxta quam Episcopi majores & superiores Presbyteris existunt.

Subdiaconatus, quamvis primis temporibus inter sacros Ordines numeratus non fuerit, postea tamen etiam his accessit. *cap. à multis. 9. de Ætate & qualitate. cap. miramur. 7. de Servis non ordinandis.* Dicuntur autem Ordines sacri, quibus votum continentiæ ex institutione Ecclesiæ annexum est, per quod ordinati ita DEO & Ecclesiæ consecrantur, ut matrimonium & statum Laicalem in perpetuum evitare teneantur. 5

Minores Ordines habet *Ostiarius, Lector, Exorcista & Acolytus.* Aliqui minoribus ordinibus addunt etiam *primam tonsuram*; arg. textus *in cap. cum contingat. 11. de Ætate & qualitate.* Sed cùm prima tonsura non conferat per se speciale ministerium, potiùs verò initium, & habilitatio sit ad Ordines & Clericatum, 6

ideò minùs propriè ordo nuncupari poterit. Idque colligitur ex Concilio Tridentino *Seſſ. 23. de Reform. c. 6.* ibi: *nullus primâ tonſurâ initiatus, aut etiam in minoribus conſtitutus, &c.* nec non *in cap. 10. eadem Seſſ.* in illis verbis; *tonſuram vel minores Ordines conferre.* ut ſatis appareat Concilium inter *tonſuram* & *minores Ordines* differentiam facere.

7 Dicuntur autem *minores* Ordines non ſacri; tùm quòd non ita proximè ad Euchariſtiæ miniſterium accedant; tùm quòd votum caſtitatis annexum non habeant, & cum illis matrimonium conſiſtere poſſit, prout in eodem Trident. *Seſſ. 23. de Reform. cap. 17.* ſtatuitur, ne minores Ordines ab hæreticis tanquam otioſi traducantur, ut quantum fieri poteſt, miniſteria Eccleſiaſtica quatuor minorum Ordinum per conſtitutos in illis Ordinibus exerceantur, & ſi Clerici cælibes præſtò non ſint, aſſumi poſſint etiam conjugati, dummodo non bigami, & qui tonſuram habitúmque Clericalem in Eccleſiâ geſtent. Aliàs verò Clericus in minoribus contrahens matrimonium eo ipſo privatur beneficio, ſi quod habuit. *cap. 1. & paſſim. de Clericis conjugatis.* Quodnam autem ſit officium ſingulorum Ordinum, inferiùs in tit. *de Scrutinio in Ordine faciendo.* trademus.

8 Cæterùm non tantùm Ordines *majores*, ſed etiam *minores* eſſe Sacramentum, & imprimere characterem, atque conferre gratiam tanquam veriorem ſententiam (contra illos, qui tenent, quatuor minores non eſſe Sacramentum, ſed ſacramentale) amplectitur Barb. *de Officio Epiſcopi part. 3. alleg. 3. num. 21.* cum pluribus ibidem cit. eò quòd Florent. & Trident. Concilium indefinitâ propoſitione concludant: *Ordinem eſſe Sacramentum;* & Tridentinum poſtquam *Seſſ. 23. de Sacramento Ordinis, cap. 2.* recenſuit nomina ſingulorum Ordinum, etiam *minorum*, ſtatim in *cap. 3.* abſolutè pronunciat: *Ordinem eſſe Sacramentum.* Neque propterea plura, quàm unum Ordinis Sacramentum eſt: licèt enim ſinguli Ordines per ſe ſint Sacramentum, cenſentur tamen unum Sacramentum in unitate generis proximi, & quia ad unum finem principalem, ſcilicet confectionem Corporis Chriſti omnia referuntur.

Solet etiam hìc à Doctoribus, & in exa- 9
mine Ordinandorum communiter inquiri de materia & forma Ordinum, & quidem, neſcio ex qua jam inveteratâ corruptelâ, ita anxiè & ſcrupulosè, ut quidam examinatores rei ſummam in his ſcholaſticis quæſtiunculis ponentes, nihil prorſus inveſtigent de aliis qualitatibus in ordinando requiſitis (de quibus inferiùs in Tit. *de Scrutinio in Ordine faciendo*) præſertim de vitæ & morum teſtimonio: unde fit, ut qui *de materia & forma* benè reſpondent, nonnunquam tamen materialiter & formaliter informes fiant Clerici.

Ut breviter dicamus: in genere *materia cujusque Ordinationis eſt ſignum aliquod viſibile; forma autem verba ab Ordinatore prolata.* Sic materia *Subdiaconatûs* eſt, *traditio calicis vacui cum paterna ſuperpoſita:* forma autem ſunt illa verba Epiſcopi: *videte, cujusmodi miniſterium vobis traditur, &c.*

Diaconatûs materia eſt *impoſitio manuum Epiſcopalium cum traditione alicujus rei viſibilis, quam Eccleſia determinavit ad librum Evangeliorum:* forma illa verba: *Accipe Spiritum Sanctum &c.*

Sacerdotium ſicut dupliçem poteſtatem confert, nimirum *in Corpus Chriſti verum*, quæ eſt poteſtas *conſecrandi*, & in

& in *Corpus Christi mysticum*, scilicet in populum fidelem, cujus tanquam membrorum Christus Caput est, quæ est potestas *absolvendi*, & *ligandi*, ita etiam per duas particulares ordinationes perficitur. Prioris ordinationis materia est, *traditio calicis cum vino, & patenæ cum pane*; forma verò: *Accipite potestatem offerendi sacrificium.* Posterioris autem ordinationis materia est *impositio manuum Episcopalium*; forma illa verba: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, &c.*

Ordinis Episcopalis materia est *impositio manuum*, & forma in illis verbis: *Accipite Spiritum Sanctum, &c.*

10 *In dubium* etiam movetur, an rectè ordinatus sit, qui fortassis per incuriam aut distractionem materiam Ordinationis v. g. calicem aut librum realiter & physicè non attigit? Quidam negant, eò quòd verbum *accipe*, prolatum ab Episcopo in traditione materiæ significet jussum capiendi, tangendi, &c. Verùm quamvis curandum sit, ut juxta ritum Ecclesiæ materia contingatur, si tamen contacta non fuerit, dummodo per Episcopum exhibita, probabilius videtur, quod docet Laym. *in Theol. mor. de sacramento Ordinis. cap. 5. num. 4.* Ordinem nihilominus rectè collatum esse, quia nec ex divinâ, nec ex humanâ lege habetur, contactum physicum ad substantiam Ordinis requiri. Illud verbum, *accipe*, potest & debet intelligi in sensu juris de acceptione potestatis ministrandi. Ita in simili traditio dominii, quod venditor habuit in domo vendita, potest fieri ostensâ solum domo, & datâ licentiâ capiendi possessionem. *L. clavibus. 74. & ibi DD. ff. de Contrah. empt.*

§. II.

De Ministro Ordinis & temporibus Ordinationum.

SUMMARIA.

11. *Minister Ordinis Episcopus. An etiam aliquando inferiores Prælati?*
12. *Privilegium conferendi majores Ordines datum non Episcopo, an validum?*
13. *Episcopus non potest ordinare extra suam Diœcesim.*
14. *Tempora ordinationum quæ?*
15. *Ordinatorum extra tempora pœna.*
16. *Ordinans non incurrit suspensionem ipso Jure.*
17. *Ordinatum extra tempora à suspensione quis absolvat*
18. *Privilegiatus ut possit ordinari in quolibet die Festo, potest etiam quando solum est festum Chori.*
19. *Uno die non licet plures Ordines suscipere.*
20. *De interstitijs in ordinationibus observandis, & quis in illis dispensare valeat?*

Ministrum sacri Ordinis esse *Episcopum*, definitum est in Trident. *Sess. 23. de Sacramento Ordinis Can. 7. Tonsuram* verò, & *minores Ordines* ab Abbatibus quoque Presbyteris & benedictis usum mitræ, & Baculi habentibus Regularibus suis etiam novitiis, & alienis subditis cum licentia propriorum Prælatorum conferri posse, tradidi *de Privilegijs Monasteriorum. Privileg. 49.* 11

De *majoribus Ordinibus* controvertitur, an eorum collatio ex commissione vel privilegio summi Pontificis alicui Abbati, aut Sacerdoti non Episcopo competere valeat? Negat cum pluribus Zoësius *hoc tit. num. 7.* ex eo, quòd *majorum Ordinum* collatio sit proprius actus Ordinis Episcopalis: Item, quòd in Tridentino statuatur, ut quilibet *à proprio Episcopo* ordinetur. Sed quia apud Roderiq. *Tom. Regular. quæst. 18. art. 2.* referuntur talia privilegia Abbatibus Ordinis Cistercienſis &c. concessa conferendi Ordinem etiam Diaconatûs, & ipse scio quædam Monasteria Ordi- 12

Ordinis S. Benedicti similia habere, non audeo S. Pontificem erroris arguere, cùm sententiam affirmativam doceat Gloss. & Panorm. *n. 9. in c. 4. de Consuetudine.* & saltem quoad Subdiaconatum, & Diaconatum (de Presbyteratu autem communior sententia refragatur, nec exemplum aliquod habetur) tanquam probabile admittit Barb. *in eodem c. 4. sub n. 5.* si enim potest summus Pontifex Abbatem vel Sacerdotem habilitare ad consecrationes Ecclesiarum, Altarium, confirmationes Baptizatorum, ut similia exempla in confesso, & frequentia sunt, cur non etiam ad ordinationes: siquidem tam illi, quàm isti sint actus Ordini Episcopali reservati; nam licèt similes actus sint reservati Episcopis, non tamen reperiuntur jure divino ita reservati, quin ex potestate Papali possint etiam Ordini Sacerdotali (à quo substantialiter non differt Ordo Episcopalis, ut dictum) committi. Concilium autem Tridentinum intelligendum est, quòd ordinario jure ad Episcopos sacrorum Ordinum collatio pertineat.

Porrò non quilibet Episcopus, sed proprius tantùm, cui Ordinandus subditus est, Ordines conferre potest. Quot modis autem quis subditus efficiatur in *§. seq.* trademus.

13 In propria quoque solùm Diœcesi Episcopus Ordines conferre debet: quamvis enim ordinatio sit *voluntariæ* jurisdictionis, quæ regulariter etiam extra territorium rectè exercetur, ut notatur *in l. 2. ff. de Offi io Proconsulis*, specialiter tamen ad conservandos Diœcesium limites, & propriam cujusque Episcopi authoritatem, statutum est in Tridentino *sess. 6. de Reform. cap. 5.* ut nulli Episcopo cujusvis privilegii prætextu liceat pontificalia in alterius Diœcesi exercere, nisi de Ordinarii loci expressâ licentia; aliàs Episcopus ab exercitio Pontificalium, & ordinati ab executione Ordinum sint ipso jure suspensi.

Ad *tempora* ordinationum quod attinet, sciendum est, *quatuor minores Ordines* quolibet die Dominico, aut festo conferri posse *cap. 3. hoc tit.*

Majores Ordines tantùm Sabbatis quatuor temporum, item Sabbato Passionis & Sabbato sancto conferuntur. *d. c. 3. cap. fin. & ibi Gloss. dist. 75.* ob causam tamen rationabilem, v.g. ob multitudinem ordinandorum, infirmitatem ordinantis vel ordinandi &c. non est prohibitum ordinationem in diem Dominicam differre, vel continuare, si jejunium in Sabbato eousque fuerit extensum, quia tunc vespera Sabbati, & matutinum Dominicæ in statu Ecclesiastico reputantur pro una die, *arg. cap. literas. 13. & ibi Gloss. hoc tit.* Cur autem potiùs prædictis temporibus, quàm quolibet alio die utcunque festivo sacra ordinatio concedatur? ratio est, ut solennibus illis jejuniis, quæ prædictis temporibus instituta sunt, adjuvantibus etiam fidelium precibus major à Deo gratia ordinandis impetretur, & exemplum Apostolorum, qui cùm Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritûs sancti ad prædicandum gentibus mitterent, priùs jejunantes, & orantes imposuerunt eis manus. *cap. quod die. 5. dist. 75.* Quod autem in Sabbato instituatur ordinatio, rationem congruentiæ assignant Barb. *de Offic. Episc. part. 2. alleg. 17. num. 3.* quòd Sabbatum significet requiem & Dei cultum, requies verò à laboribus & negotiis sæcularibus, atque Dei adoratio Clericis maximè conveniat. 14

Tempus ordinationis à jure præscriptum, quamvis non sit de substantia Ordinis, & etiam ordinatus extra tempora recipiat characterem, non tamen recipit executionem, & incurrit suspensionem, nisi privilegium 15

gium aliquod Pontificium ei suffragetur. Et quidem ex Bulla Pii II. quæ incipit: *Cum ex sacrorum*: talis suspensio ipso jure incurritur, utut de jure communi probabiliter teneri posset, hanc suspensionem non esse *latæ* sed *ferendæ* sententiæ. *arg. cap. cum quidam. 8. & cap. consultationi. 16. hoc tit.* * Contra ordinatorem verò nec jure communi, nec in d. Bulla Pii reperitur censura ipso jure statuta, sed per sententiam inferenda. *cap. 2. & d. cap. cum quidam. hoc tit.* Neque Episcopi aliquam de jure generaliter statutam censuram incurrunt, nisi specialis illorum mentio fiat. *cap. 4. de Sententia excom. in 6.* Videbitur forsan primâ fronte in contrarium facere *cap. 8.* Trident. *Sess. 23. de Reform.* ubi suspensio per annum ordinatori infligitur; sed cùm leges pœnales strictè sint interpretandæ, & dictum *caput 8.* habeat duas diversas dispositiones, ideò dicendum, prædicta verba in fine posita ad posteriorem tantùm dispositionem *de ordinatione alieni subditi* spectare. Habetur etiam constitutio Sixti V. incipiens: *Sanctum & salutare*: per quam ipsi quoque ordinatores suspensionem incurrunt; ea tamen per aliam Constitutionem Clem. VIII. quæ incipit: *Romanum Pontificem.* revocata est. Zyp. *in Anal. Juris Pont. tit. de Temporibus ordin.*

17 De *absolutione* à suspensione ordinatorum extra tempora dubitatur, ad quem pertineat? Tantum ad Summum Pontificem pertinere arguit textus *in d. c. cùm quidam. hoc tit.* & docet Barb. *d. l. n. 15.* ex ea ratione, quòd ista suspensio indefinitè prolata sit perpetua, & consequenter *irregularitas*, à quâ (nisi casus fuerit occultus juxta Tridentinum *Sess. 24. de Reform. c. 6.*) nemo præter Summum Pontificem absolvit. Verùm magis mihi placet, quod docet Innoc. *in d. c. cum quidam.* ab hac suspensione etiam absolvere posse Archiepiscopum, quasi ab ipso jure ad hanc absolutionem Summi Pontificis delegatum constitutum, authoritate *c. consultationi. 16. & ibidem etiam* Innoc. *hoc tit.* idque non parùm confirmat, quòd in Bulla Pii II. nullo verbo suspensio Sedi Apostolicæ reservetur. Quòd verò dicitur suspensionem sine præfixo tempore prolatam, esse irregularitatem, haud facilè concederem, neque id aliquo jure probatur; nec est secundùm regulas Logicæ bona conversio, omnis irregularitas est suspensio sine præfixo tempore, ergo omnis suspensio indeterminata est irregularitas: rectè enim negatur consequentia, cùm possit esse, & plerumque sit suspensio indeterminata, ad beneplacitum & arbitrium superioris absolventis. Imò de natura censuræ propriè dictæ tanquam pœnæ medicinalis est, ut sine præfixo tempore feratur, sicut in tit. *de Sententia excomm. §. 1.* tradidimus, & in eodem tit. ex Suarezio docet Zoësius *n. 156.*

Circa privilegia, quæ subinde vel ipsis 18
ordinatoribus vel ordinatis conceduntur, ad Ordines etiam extra tempora diebus Dominicis, vel aliis festivis conferendos aut recipiendos, notandum est, quòd nomine diei festivi ex probabili sententia, quam cum aliis tenet Barb. *d. alleg. 17. n. 7.* etiam veniat festum chori, quòd sub ritu duplicis celebratur, licèt non sit festum fori, quo populus à laboribus cessat.

Sub pœna etiam suspensionis prohibi- 19
tum est, ne plures sacri Ordines, vel etiam minores cum Subdiaconatu eodem die recipiantur. *cap. literas. 13. & cap. dilectus. 15. hoc tit. c. 2. & 3. De eo, qui furti. Ordinem fusc.* Trident. *Sess. 23. de Reform. c. 13. in fine.* Estque hæc suspensio per dictum *c. 13. & 15.* reservata Pontifici,

sicut docent citati apud Barb. *in Collect. ad cap. 13. Trident.* Videtur tamen probabiliter teneri posse cum Gloss. *in d. cap. dilectus in fine, & in cap. consultationi. eodem tit.* quòd ex commissione & authoritate juris etiam Archiepiscopo absolutio concedatur. Glossa quidem de Episcopo loquitur, sed debet intelligi de illo Episcopo, cui dictum *cap. consultationi.* inscribitur, quem fuisse Archiepiscopum inspicienti inscriptionem patebit. Episcopus enim ordinans cum sit author delicti, non convenit, ut in eodem delicto Judex constituatur. *cap. diversis. 5. in fine. de Clericis Conjug.* Cœtera etiam, quæ in *lib. V. in Tit. de Sententia excomm.* ad incurrendam censuram requiruntur, hic attendi debent.

Consuetudinem quoque in quibúsdam locis practicatam, ut eodem die, vel eadem ordinatione alicui *quatuor minores*, & *subdiaconatus* conferantur, non esse contrariam Tridentino, quod tantùm de duobus *sacris Ordinibus* loquitur, quamvis sit contraria juri communi, & propterea excusare à censurâ cum Navarro *in Manuali Confess. cap. 25. num. 71.* communiter admittunt Doctores.

20 Præterea de jure Concilii Tridentini *d. Sess. 23. cap. 13. & 14.* constitutum est, ut in Ordinibus conferendis certa *temporum interstitia* serventur, neque Diaconus ordinetur, qui non priùs per annum in subdiaconatu, neque Presbyter, qui non similiter per annum in Diaconatu versatus fuerit. Minores etiam Ordines non omnes eodem die, sed per temporum interstitia (saltem arbitrio Episcopi, cùm determinata non sint) conferri mandavit Tridentinum *d. loco cap. 11.* Potest tamen Episcopus, si ita Ecclesiæ expedire viderit, hæc interstitia tàm *majorum* quàm *minorum* Ordinum remittere, & circa minores Ordines consuetudo passim obtinuit, ut nulla interstitia serventur, sed simul eâdem die conferantur, quod etiam ante Tridentinum licuisse, & practicatum fuisse docet Glossa *in cap. 3. in V. ad minores. hoc tit.* Vallensis *eodem tit. n. 7.* Quæ quidem consuetudo in minoribus Ordinibus tolerari potest; sed quòd etiam in plerisque Diœcesibus ad *majores Ordines* trahatur, & passim sine delectu personarum, ac necessitate Ecclesiæ ne dum intra annum, sed etiam intra unam quadragesimam omnes *sacri Ordines* alicui conferantur, & in Sacerdotem, ac Magistrum vitæ spiritualis promoveatur, qui vix discipulus esse cœpit, nec mundanos mores deposuit, plurimum videtur repugnare debitæ dispositioni ad Sacerdotale officium, & salubri, utique ex malis effectibus ob tàm properam ordinationem natis provenienti constitutioni Concilii Tridentini ac consequenter vix rationabile censeri potest.

Præter Episcopum etiam Vicarius generalis, & Capitulum sede vacante illis saltem casibus, quibus literas dimissorias, vel alieno Episcopo licentiam ordinandi dare possunt (quod *in sequenti §.* trademus) ex causa in interstitiis dispensant.

Abbates, quamvis cum suis Religiosis super interstitiis dispensare nequeant (exceptis interstitiis minorum Ordinum) sed id ad Episcopum pertineat, debet tamen Episcopus quoad causam dispensationis formare judicium suum ex attestatione ipsorum Abbatum, quia ad hos primò spectat judicare de Religiosis suis, & utilitate Ecclesiarum suarum. Barb. *de Offic. Episc. alleg. 18. num. 6. & 10.*

Quòd si ex aliena Diœcesi aliquis cum literis dimissoriis adveniat, in quibus non est dispensatum super interstitiis, non potest de jure Episcopus ordinans dispensare sine proprii Episcopi consensu; tùm quòd dispensatio sit actus jurisdictionis, qui in proprios tantùm, non alienos subditos rectè exer-

exercetur; tùm etiam, quòd ad proprium Episcopum pertineat judicare, an dispensatio suæ Ecclesiæ vel saluti ordinandi conducat, atque ita communiter servari, & à sacrâ Cong. Cardinalium decisum refert Piscatus. *in Praxi Episc. parte 1. cap. 1. n 11.* Unde & stilus est, ut dimissorialibus inseratur clausula: *etiam non servatis interstitiis, super quibus tecum dispensamus.* Non obstat, quòd ordinandus *in se proroget* jurisdictionem ordinantis: quia *prorogata jurisdictio* sine consensu proprii Judicis non habet locum, ubi agitur de jure superioris, & in causis spiritualibus, vel causa Ecclesiæ aut animæ. *arg. cap. si diligenti. 12. de Foro comp.* Zerola *in Praxi Episc. V. Vicarius. in dub. 5. circa finem.*

Sed quid, si de consuetudine universim in illa Diœcesi, ex qua ordinandus advenit, non serventur interstitia? R. per superiùs dicta, talem consuetudinem potiùs esse corruptelam, & reprobandam quàm observandam. Interim non videtur prorsus improbabile, quin saltem ex tali consuetudine possit præsumi de consensu proprii Episcopi, & per aliquam *Epycheiam* dari dispensatio, si ordinandus legitimas causas haberet, ob quas per interstitia exspectare non posset: quando enim consensus non est de formâ substantiali actûs (sicut ex communi est consensus proprii Parochi, si alienus Sacerdos velit matrimonio assistere) tunc ordinariè etiam consensus rationabiliter præsumptus sufficit.

Demùm circa interstitia notandum, quòd annus interstitialis non debeat mathematicè computari, ut præcisè contineat 365. dies, sed Ecclesiasticè v. g. de prima ordinatione Quadragesimæ ad eandem ordinationem anni sequentis, licèt anno sequenti Quadragesima citiùs veniat. Riccius *in Praxi aurea. p. 4. resol. 213.*

§. III.

De Qualitate Ordinandorum.

SUMMARIA.

21. *Ordinandus debet esse baptizatus & confirmatus.*
22. *Confirmationis Sacram: potest aliquando dari alieno subdito.*
23. *Ordinandus debet esse mas non fœmina, & ibi, quid olim Presbyteræ, Diaconissæ, &c.*
24. *Infanti validè confertur ordo, sed non licitè.*
25. *Ordinandus debet esse subditus ordinantis, & quot modis aliquis dicatur subditus?*
26. *Ratione* Originis *ubi suscipiantur Ordines?*
27. *Ubi ratione domicilii.*
28. *Ubi ratione beneficij?*
29. *Ratione triennalis familiaritatis seu commensalitatis qualiter quis ordinari possit?*
30. *Ubi ordinandus, qui nullam ex prædictis causam habet.*
31. *In recipiendis Ordinibus an liceat variare Episcopos?*
32. *Ordinatus à Papa ab alio sine ejus licentia ordinari non potest.*
33. *Exempti à quo ordinandi?*
34. *Novitij ubi ordinandi?*
35. *Ordinantis alienum subditum pœna.*
36. *Dimissorias quis concedat?*
37. *Arctati qui dicantur?*
38. *Dimissoriæ non exspirant morte concedentis.*
39. *Dimittendus prius examinandus, si præsens sit.*

PLures qualitates in ordinandis desiderantur. I. Ut sit *baptizatus*, qui Ordines suscipere cupit, est enim Baptismus janua ad Ecclesiam, & Ecclesiastica Sacramenta, quæ sine eo nec licitè, nec validè suscipiuntur, *toto tit.* & ibi Interpretes, *de Presbytero non baptizato.* 21

II. Ut sit *confirmatus.* Tridentinum *Sess. 23. de Reform. cap. 4.* omissa tamen confirmatio non vitiat Ordinem, quia non est substantialis; & potest aliquando conferri alieno subdito ab ordinante ex præsumpta licentia proprii Episcopi, veluti si quis cum dimissoriis veniat ad ordinationem, qui non sit confirmatus. Laym. *in Theol. mor. de Sacramento confirm. cap. 6. n. 2.* 22

23 III. Ut sit *mas non fœmina*: Clericatus enim quædam dignitas, & præeminentia est inter cœteros fideles non conveniens mulieribus, quæ teste Apostolo. *1. ad Corinth. 14.* debent esse *viris subditæ, & turpe est eis in Ecclesia loqui &c.* multò proinde magis indecens, viris divina ministrare. Hinc est, quòd *licèt beatissima Virgo* quantùm ad Sanctitatem *fuerit excellentior omnibus Apostolis, non tamen illi, sed istis claves Ecclesiæ à Christo commissæ sint*, sicut dicitur *in cap. nova. 10. de Pœnit. & remiss.* Imò adeò mulieribus interdictum est Ecclesiasticis ministeriis, ut de jure intra Cancellos altaris consistere, aut Presbytero ministrare, vel sacra vasa contingere non audeant, licet Sanctimoniales sint. *cap. 1. in fine. de Cohabitat. Clericorum, & mulierum. cap. sacratas. 25. dist. 23. cap. in Sancta. 51. cap. vestimenta. 52. dist. 1. de Consecrat.* Frequens quidem in statu primitivæ Ecclesiæ mentio est, *Presbyterarum, & Diaconissarum*, attamen hæc appellatio non ab Ordine aliquo proveniebat, sed quòd essent uxores Presbyterorum, vel Diaconorum ante Ordinationem ductæ, quæ postea cum suis viris in perpetua continentia vivebant. *cap. Presbyter. 18. dist. 32.* Item & viduæ seniores perpetuis orationibus deputatæ Presbyteræ olim dicebantur. *cap. ult. dist. 32.* Diaconissarum quoque nulla fuit olim ordinatio, sed ob majorem decentiam, & honestatem præerant foribus Ecclesiæ, per quas ingrediebantur mulieres, & fœmellas in Baptismo sustentabant. Videatur Bellarm. *de Pontificatu Romano. lib. 3. cap. 24.*

24 IV. Ut sit capax rationis & non minor septennio, infanti enim quamvis validè conferatur ordo, ut ex Divo Thom. cum communi tradit Sylvest. *verbo Ordo. 4. sub n. 1.* non tamen licitè. *cap. nullus Episcopus. 4. & ibi Gloss. hoc tit. in 6.* quænam verò sit legitima ætas ad singulos Ordines, inferiùs in Tit. *de Ætate & qualitate &c.* dicemus.

V. Ut non sit illegitimè natus, obligatus, corpore vitiatus, infamis, vel alio modo 25
irregularis, de quibus in seqq. tit. agemus.

VI. Ut sit subditus Episcopi ordinantis & de hoc requisito cum compilatore in hoc §. tractandum. Quilibet igitur à proprio suo Episcopo ordinandus est, aliàs Episcopus alienum subditum sine literis dimissoriis scienter vel affectatâ ignorantiâ ordinare præsumens à collatione Ordinum per annum, & sic ordinatus ab executione Ordinum susceptorum, quamdiu proprio ordinario videbitur, ipso jure suspensus est. Licentia etiam datur omnibus subditis talis Episcopi suspensi, ut suspensione ejus manifestatâ, & durante, liberè à vicinis Episcopis sine literis etiam dimissoriis valeant Ordines accipere. *cap. 2. hoc tit. in 6.* Trident. *Sess. 23. de Reform. cap. 8.* Bulla Pii II. *Cum ex sacrorum &c.*

Sunt autem de jure quatuor modi proditi, ex quibus aliquis subditus Episcopi quantùm ad Ordines recipiendos censetur. Nimirum: I. ratione *Originis.* II. ratione *Domicilii.* III. ratione *Beneficii.* & IV. ratione *triennalis familiaritatis*, seu *commensalitatis* cum Episcopo. *cap. 1. & 3. hoc tit. in 6.* Tridentinum *d. Sess. 23. cap. 9.*

Ratione *Originis* potest quisque ordinari in loco, ubi natus est, licèt alibi domicilium, aut beneficium possideat. *d. cap. 3.* dummodo sit natus ex constituto ibidem parentum domicilio; qui verò in aliquo loco nascitur in transitu, & peregrinatione parentum, non ibi, sed in loco domicilii, vel beneficii, aut etiam in loco paternæ originis ordinari debet, vel in loco originis mater-

ternæ, si fuerit naturalis tantùm, sive illegitimus, casu quo ad Ordines legitimaretur. *L. 1. §. 2 L. ejus. 9. ff. Ad municipalem.* quia filius naturalis non paternam, sed maternam originem sequitur. Riccius *in Praxi aurea. parte 1. resol. 269.* Præterea quia textus *in dicta cap. 3.* non præcisè dicit, aliquem in Diœcesi debere esse *ortum*, sed *oriundum*, ideò Doctores communiter cum Riccio *d. loc. num. 4.* docent ordinari filium posse in loco paternæ originis, licèt ipse alibi natus sit. *Arg. L. assumptio. 6. §. 1. ff. Ad municipalem.* addunt tamen exceptionem, si modò filius non fuerit conceptus, atque natus postquam pater ejus locum originis deseruit, domicilium alio transferendo: ob quam exceptionem vix aut rarò potest dari alius casus, quàm ille, quem mox de filio nato in transitu posuimus, ut consideranti patebit.

27 Ratione *domicilii* recipiuntur Ordines ab Episcopo, in cujus Diœcesi ordinandus habitationem perpetuam constituit: dico, *perpetuam:* nam aliud est *quasi domicilium*, sive habitatio tantùm temporalis ad plures annos, vel etiam saltem ad majorem anni partem, v. g. certi negotii expediendi causâ, quod licèt ad percipienda alia Sacramenta sufficiat, ad Sacramentum tamen Ordinis ex concordi Doctorum sententia verum domicilium requiritur.

Constituitur autem verum Domicilium *animo & facto; animo* nimirum perpetuò permanendi in loco (perpetuitate saltem propositi, quamvis ex post facto hoc propositum sicut & domicilium mutari possit) *& facto*, scilicet capiendo possessionem, transferendo res suas *L. Domicilium. 20. ff. Ad municipalem. L. cives. 7. C. de Incolis.* Neque hic certi alicujus temporis lapsus ad constituendum domicilium requiritur, sed primâ etiam die constitutum censetur, quo quis in locum animo perpetuò habitandi advenit. Panorm. *in cap. fin. de Parochiis.* Sanch. *de Matrim. lib. 3. disp. 23. num. 2.* & communiter alii. Quod verò Imperator *in l. 2. cap. de Incolis.* scribit, eos, qui studiorum causâ in aliquo loco morantur, domicilium ibi non habere, nisi 10. annis transactis eo loco sedem sibi constituerint; non est intelligendum, quòd ad constituendum domicilium requiratur *decennium*, vel ex decennali habitatione constitutum censeatur, sed quòd ex lapsu tanti temporis præsumptio juris de constituto domicilio oriatur, nisi aliunde appareat *de animo*, v. g. post absoluta studia discedendi, quem textum cum Gloss. *in d. l. 2.* ita interpretatur Sanch. *d. l. num. 1.* consistentia enim quanticunque temporis in loco non facit verum domicilium, si *animus* perpetuò habitandi absit, teste Barb. *de Offic. Episc. alleg. 4. num. 25.*

28 Ratione *beneficii* ordinari quis potest ab Episcopo, in cujus Diœcesi beneficium possidet. *cap. cùm nullus. 3. hoc tit. in 6.* Porrò cùm textus non distinguat inter qualitates beneficii, existimant Doctores, nec nos distinguere debere, *arg. L. de pretio. 8. ff. de Publiciana.* & ideò probabiliter docent, obtinentem beneficium, quod certum tantùm ordinem, fortè subdiaconatum requirat, licèt personalem residentiam non habeat, vel tenue & modicum sit, in loco illius beneficii ordinari posse. Quia beneficium quodcunque tribuit Episcopo jurisdictionem in beneficiatum, & locum facere videtur. *d. cap. cùm nullus.* generaliter & sine distinctione loquendi, præsertim in materia tali, quæ ordinanti & ordinato est favorabilis. Riccius *in Praxi aurea. parte 1. resol. 27. & 272.* Barb. *ad Concilium Tridentinum Sess. 23. cap. 8. num. 22. cum pluribus ibidem cit.*

29 Ratione demum *Triennalis familiaritatis* potest Episcopus ordinare sibi aliàs non subditum, qui per triennium in ipsius familia, sive servitio ejus sumptibus vixit, & ita quasi commensalis fuit. Trident. *Sess. 23. de Reform. cap. 9.* quia tamen Concil. mandat, ut Episcopus tali familiari ordinato quàmprimùm beneficium conferat, ideò Episcopus *Titularis*, & qui nullam Diœcesin actu habet, prætextu triennalis commensalitatis neminem ordinare potest, cùm ipsi beneficium aliquod nequeat conferre, & generaliter omnis ordinatio alieni subditi sine licentia proprii Prælati his Episcopis *titularibus* interdicta est in eodem Concil. Trident. *Sess. 14. de Reform. c. 2.*

Cœterùm quàmvis requiratur, quòd hoc triennium continuò cum Episcopo transactum sit, nec sufficiat si familiaris in alio loco (nisi forsan modico tempore) sumptibus Episcopi vixerit, cùm aliàs Episcopo non possint esse satis cogniti mores ordinandi, ob quam rationem Concil. ordinationem familiaris potissimùm indulsit: non tamen requiritur, quòd illud triennium cum Episcopo, ut Episcopo, transactum sit; sufficiet, si inceptum sit ante Episcopatum, dum Episcopus adhuc Canonicus erat. Riccius *in Praxi aurea. p. 1. resol. 276. & 278.* Illud quoque communiter notant Doctores, quòd Episcopus cum familiari suo aliàs non subdito in interstitiis vel aliis impedimentis Canonicis nequeat dispensare, nisi priùs aliquod ei beneficium conferat, ex quo tanquam in subditum Ecclesiasticam veram jurisdictionem consequatur. Riccius *d. l.* Barb. *de Officio Episcop. 2. alleg. 5. num. 14.*

30 Quid, si quis nec domicilium originis (paternæ vel avitæ, quia & pater & avus vagi fuerunt) nec proprium, nec beneficium, nec triennalem familiaritatem cum Episcopo habeat? & Talem probabiliter ordinari posse in illa Diœcesi, in qua invenitur, quia non est magis subjectus uni, quàm alteri Episcopo. Tiberius *in Instruct. oràm. c. 7. quæst. 46.* natus verò vel habitans in loco nullius Diœcesis à viciniori Episcopo ordinandus. Tiberius *dict. l.* Piasecius *in Praxi Episc. p. 1. c. 1. n. 10.*

Disputant etiam Doctores, an si Clericus v. g. Subdiaconatum receperit ab Episcopo *originis*; liceat ipsi variare, & reliquos ordines ab Episcopo *domicilii vel beneficii* recipere? pro negativa, quam tuetur Riccius *d. l. resol. 275.* facit, quòd regulariter concessâ electione, & re non amplius integrâ denegetur variatio; veluti contractus ab initio omnes sunt liberæ voluntatis & electionis, postquam autem contractum est, fiunt necessitatis, & non datur variatio. *L. sicut. 5. C. de Obligat. & act.* Resignatio beneficii libera est, facta autem invariabilis, ut in tit. *de Renunciatione* traditur. Nihilominus cùm hic simus in materia favorabili, ubi de extensione potestatis Episcopalis, & excusatione à censuris malæ ordinationis agitur, contrarium satis probabiliter teneri potest cum Francisco Zypeo *in Consult. Canon. Tit. de Ætate & qualitate ordinand. Consult. 3.* Zoëlio *hoc tit n. 26.* eò quòd in jure talis variatio circa Ordines prohibita non inveniatur, & textus sine distinctione *ex allegatis quatuor causis* ordinationem concedat. Quòd verò opponitur, electione permissâ variationem esse prohibitam: intelligendum est, circa eandem materiam & subjectum, non circa diversa; ordo ab ordine verò numero & specie distinguitur. In simili, qui Titium convenit in loco contractûs ob debitum, non prohibetur utique eundem convenire in loco rei sitæ, vel domicilii ob prædium &c.

31

Speci-

Speciale est in ordinato à Summo Pontifice, quòd ab alio sine ejus licentia ordinari non possit: sicut traditur *in c. in distribuendis. 12. hoc tit.* idque ob specialem reverentiam ordinantis; unde & tali ordinato, quamvis non sit à jurisdictione Episcopi exemptus, debetur tamen, inter cæteros Clericos major honor. *c. per tuas. 7. de Majoritate & obedientia.*

33 Regulares etiam Ordinum exemptorum debent recipere Ordines ab Episcopo Diœcesis, in qua illud Monasterium est situm, vel à viciniori, si locus sit nullius Diœcesis; si verò Episcopus Diœcesanus non habeat Ordinationes, licet Abbati vel superiori Regulari dare dimissorias ad quemcunque alium Episcopum. Ita in hac Diœcesi servatur, & de mandato, Clementis VIII. à sacra Cong. declaratum refert Tamburinus *de Jure Abbatum. tom. 2. disp. 2. quæst. 25. n. 3.* Barb. *ad Conc. Trident. Sess. 23. de Reform. c. 10. n. 11.* In quibusdam tamen locis hæc declaratio circa monasteria exempta non est usu recepta, & practicatur sententia Navarri *hoc tit. Consilio 36.* quòd *dimissorias* concedere simpliciter ad Abbatem exemptum pertineat; tum quòd superior exemptus sit propriè ordinarius habens Jurisdictionem quasi Episcopalem in subditos Regulares; tum etiam quòd in Trident. *d. c. 10.* tantùm prohibeatur Abbatibus exemptis, ne dimissorias *subditis secularibus* concedant: unde à contrario rectè inferri videtur, quòd *Regularibus subditis* concedere valeant. Non obstat illa clausula *consilio* Navarri in fine ab aliquo extraneo (ut diversitas characteris arguit) annexa, quòd hoc sit intelligendum; si Prælatus habeat privilegium; nam rationes Navarri non loquuntur de privilegio, sed de jure communi, & supposito privilegio nulla est dubitandi ratio.

Novitios Monasteriorum posse ordinari 34
in illa Diœcesi, in qua novitiatum agunt, licèt alibi sint nati, valde probabiliter cum Riccio, & aliis docet Barb. *de Officio Episcopi. p. 2. alleg. 4. n. 36.* quia ingrediens Monasterium animo faciendi professionem, & perpetuò ibi manendi satis convenienter dici potest ibidem domicilium constituisse, undè & quoad *competentiam fori*, privilegium *Canonis*, aliósque juris effectus ordinariè de corpore Monasterii censetur. Nec refert, quòd Novitius possit redire ad sæculum, debet enim attendi principalis intentio faciendi professionem, prout non ideò minus verum Domicilium est, quod ex post facto contra primam intentionem mutari potest.

Porrò Episcopus alienum Diœcesanum, 35
qui ex quatuor recensitis modis sibi subjectus non est, absque literis dimissoriis ordinare non potest licitè (quamvis validè) aliàs pœnam suspensionis à collatione ordinum incurrit, nisi ignorantiâ probabili (v. g. ex assertione aliorum credendo ordinandum esse de sua Diœcesi) vel bonâ fide & præsumptâ ratihabitione proprii Prælati excusetur; rectè tamen moneat Barb. *de Officio Episcopi parte 2. alleg. 8. num. 4.* non esse facilè aliquem extraneum ordinandum sub spe ratihabitionis, quia in his, quæ tangunt alterius jurisdictionem, non est facilè præsumenda ratihabitio, & ne sub hoc colore passim alieni subditi ordinentur.

Dimissorias concedere potest omnis 36
Episcopus, qui ex quatuor causis allegatis potest ordinare, juxta regulam, *quòd quis per alium facit &c.* nisi fuerit excommunicatus, tunc enim dimissoriæ ejus non valent, sed subditi sine his ab alio Episcopo ordinari possunt. *c. 2. hoc tit. in 6.*

Vicarius Episcopi sine speciali mandato dimis-

dimissorias concedere nequit, nisi Episcopus *in remotis* agat. *cap. cum nullus 3. hoc tit. in 6.* ubi Gloss. dicit, Episcopum *in remotis* censeri, si sit extra provinciam, vel ultra duas dietas à loco residentiæ. Sede vacante Capitulum, vel is, ad quem tunc temporis pertinet Spiritualium administratio, dimissorias concedit. *d. c. 3.* sed hodie Concil. Trident. *Sess. 7. de Reform. c. 10.* constituit, ut cujusvis privilegii, aut consuetudinis vigore non liceat Capitulis infra annum à die vacationis dimissorias concedere, nisi *arctatis beneficii recepti, aut recipiendi causâ;* quando nimirum beneficium certum Ordinem requirit, cujus susceptio ultra annum differri non potest. Huic constitutioni Capitulum contraveniens subjacet Ecclesiastico interdicto, & ordinatus, si in minoribus est, non gaudet privilegio Clericali; si in majoribus, est ipso jure suspensus ad beneplacitum futuri Prælati.

37 Memini persæpè quæsitum, an *arctatus* dici possit, qui licèt non speret beneficium, expectat tamen certè aliam conditionem ad honestam sui sustentationem, quam non nisi habitis ordinibus obtinere potest? putarem affirmativam ex paritate rationis in theoria valdè probabiliter sustineri posse. *arg. l. 12. & 13. ff. de LL.* maximè in Germania, ubi rarò ad beneficia, potiùs verò *ad titulos mensæ* (ut vocant) ordinantur Clerici, & aliundè sibi de necessariis providere debent. Præterea hic agitur de modico præjudicio futuri Episcopi, è contra de magno commodo & necessitate ordinandi, ac amplianda potestate Capituli, ergo prohibet, interpretationem favorabiliorem facere *cap. odia 15. de Reg. 1. in 6.* ut beneficii nomine largiùs sumpto & per Epikiam seu benignam interpretationem ex bono & æquo, quæ rigori est præferenda, *l. placuit. 8. C. de Judiciis.* intelligatur etiam alia gratia, vel conditio, sustentatio, aut alimentatio benevolè oblata, quæ in effectu & ratione finis (qui est servitium in divinis, & alimentatio Clerici) beneficio comparari potest; quemadmodum idem Concilium Trident. *Sess. 21. de Reform. cap. 2.* constituit, ne quis sine *beneficio pacificè possesso* & ad victum honestum sufficienti ordinetur, & tamen passim in Germania ad solum *titulum mensæ* (qui utique beneficium propriè non est, ut *in lib. 3. tit. de præbend.* videbimus) Clerici ordinantur. Idem putarem de privilegiis ordinandi extra tempora, quæ respectu *arctatorum* concedunturtur, quia tamen hujus sententiæ authorem hactenus ad manus non habeo, Ordinariorum judicio relinquo, quid in praxi tenendum arbitrentur.

38 Literæ *dimissoriæ* ab Episcopo Vicario vel Capitulo semel concessæ non expirant, licèt per mortem vel alium casum beneficium concedentis cesset, nisi expresè per successorem revocentur, sunt enim gratia & privilegium, quod non expirat morte concedentis. Zabarella communiter receptus *in Clem. fin. de Elect. post n. 9. quæst. 5.* Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. Gloss. 12. num. 36.*

39 Demùm licèt ex Trident. *Sess. 14. de Reform. c. 3. & Sess. 23. c. 3.* Episcopus ipse qui dimissorias concedit, dimittendum priùs examinare & approbare debeat, hoc tamen intelligendum videtur, si dimittendus aliàs in loco consistat, & dimittatur, quia Episcopus impeditur ordinationes habere; si verò dimittendus absens sit, nec facilè ad suum Episcopum accedere valeat, usus obtinuit, ut Examen committatur Episcopo ordinanti, ejusque desuper conscientia oneretur.

TITU-

TITULUS XII.
De Scrutinio in Ordine Faciendo.

SUMMARIA.

1. *Scrutinium quid, & quotuplex?*
2. *In Scrutinio quæ examinanda?*
3. *Ab hæreticis eorúmque fautoribus descendentes ordinari prohibentur.*
4. *Filii quare puniantur in hæresi, & læsæ majestatis crimine?*
5. *Judæi, & gentilium liberi cur non prohibeantur ordinari?*
6. *Ordinandus quæ scire debeat.*
7. *Neophytus quando ordinari possit?*
8. *Tertium scrutinium quale?*

1 SCrutinium à scrutando, sive interrogando dicitur examen ordinandorum, idque triplex est, primum & secundum, quod ante ordinationem, & tertium, quod in ipsa ordinatione peragitur. *Primum* habetur ex decreto Concil.. Trident. *Sess. 23. de Reform. cap. 5.* ubi statuitur, ut hi, *qui ad singulos majores Ordines sunt assumendi, per mensem ante ordinationem Episcopum adeant, qui Parocho aut alteri, cui magis expedire videbitur, committat, ut nominibus ac desiderio eorum publicè in Ecclesia propositis, de ipsorum ordinandorum natalibus, Ætate, moribus, & vita à fide dignis diligenter inquirat, testimonium inquisitionis mox ad Episcopum transmittat.* quod licèt usus in Germania non receperit, expediret tamen tam salubrem constitutionem observare, ut secundùm præceptum Apostoli *nemini citò manus imponatur*, priusquam de ipsius statu, vita & moribus sufficiens informatio habeatur.

Alterum scrutinium est, quod Episcopo secundùm statuta antiquorum Canonum *dist. 24. &* Trident. *d. Sess. 23. cap. 7.* incumbit, ut omnes ad ordinem accedere volentes *feriâ quartâ ante ipsam ordinationem, vel quando Episcopo videbitur, ad civitatem evocentur. Episcopus autem* 2 *Sacerdotibus aliisque peritis viris sibi adjunctis ordinandorum genus, personam, ætatem, institutionem, mores, doctrinam, & fidem diligenter investiget, & examinet.* Singula, quæ SS. Canones & Trident. examinari volunt, breviter percurramus.

Itaque ad examen *generis* pertinet inquirere, an ordinandus sit ex genere ma- 3
culato circa fidem; quia sacri Canones ab ordinibus excludunt descendentes ab hæreticis, ac fautoribus, & defensoribus eorundem, usque ad secundum gradum per lineam masculinam, & usque ad primum per fœmininam, nisi eorum parentes ante mortem pœnituerint, & Ecclesiæ reincorporati fuerint. Barb. *in collect. ad Trident. d. c. 7. n. 5.* & hæc hæresis pœna est, quæ ad in- 4
star criminis læsæ Majestatis etiam in filiis punitur. *cap. vergentis. 10. de Hæret. L. quisquis. 5. Cod. Ad L. Juliam Majest.* tùm ad execrationem sceleris, ut parentes saltem in pœna filiorum terreantur; tùm etiam, quòd filii interdum hæredes non tantùm bonorum, sed etiam vitiorum paternorum præsumantur, ideoque puniantur sine culpa sua quidem, sed non sine causa. In Germania tamen ubi hæresis licentiosiùs grassatur, non est tàm accurata hujus pœnæ observatio, dummodo descendentes ex hæreticis ipsi probi Catholici reperiantur.

Judæi autem & gentiles per januam ba- 5
ptismi nunquam in Ecclesiam ingressi, sicut extra jurisdictionem Ecclesiæ constituti ob infidelitatem puniri nequeunt, ita etiam eorum liberi à sacris Ordinibus non prohibentur.

In *persona* examinatur ordinandus, sitne servus, obligatus, bigamus, legitimus, aut

aut corpore vitiatus, ut in sequentibus tit. videbimus. Item de ætate ordinandi & institutione. (id est titulo, Gloss. *in cap. quando. dist. 24.*) in Tit. *de Ætate & qual.* tractabimus.

Mores probare debet ordinandus per testimonium Parochi & Magistri scholæ, juxtra Trident. *Sess. 23. cap. 5.* Unde infamia Juris aut facti laborantes, & publicè pœnitentes ordinari prohibentur. *cap. fin. de Tempor. ordinandorum. cap. ex pœnitentibus. 55. dist. 50.*

6 *Doctrina* requisita excludit illiteratos. *cap. fin. de Ætate & qualitate. cap. illiteratos. 1. dist. 38.* ad primam tonsuram sufficit, si ordinandus fidei rudimenta, item legere & scribere (quod de materna tantùm lingua, cùm Concilium aliam non expresserit, Doctores intelligunt) sciat.

Ad alios minores Ordines promovendi præter latinam linguam (quam in specie requirit Trident. Sess. 23. cap. 11.) etiam quæ sui sunt Officii nosse debent, nimirum, quòd ad ostiarium spectet Ecclesiam custodire, dignos admittere, indignos excludere : ad Lectorem sacrâ lectione fidelium animos ad pietatem excitare : ad Exorcistam super energumenos, & catechumenos invocare : ad Acolythum lumina, vinum & aquam ad sacrificium deferre.

Ad sacros Ordines assumendi scire debent ea, quæ exercendo eorum Ordini conveniunt, ut quòd Subdiaconus in solenni officio calicem ad altare deferre, Epistolam canere, & juxta ritum Ecclesiæ mediante Diacono in altari ministrare, præterea etiam ad deferendum habitum, & tonsuram Clericalem, recitandum Breviarium; & servandam castitatem ex voto sacris Ordinibus annexo obligatus esse debeat. Quòd ad Diaconum spectet, Sacerdoti solenniter celebranti immediatè in omnibus ministrare, Evangelium canere, populo prædicare, aliquando etiam ex commissione Sacerdotis instante causâ necessitatis, ubi Sacerdos præsens non est, baptizare, etiam solenniter. Ad Presbyteratum denique talis scientia requiritur, ut ordinatus Sacramenta administrare & populum in his, quæ ad salutem scitu necessaria sunt, instruere valeat. Trident. *d. l. cap. 13. & 14.*

Circa *vitam* requiritur, ut ordinandus non tantùm alienus ab Ecclesia Catholica, sed etiam *neophytus*, hoc est recenter conversus non sit, erit tamen penes arbitrium Episcopi, conjicere ex moribus, & pietate converti, intra quantum tempus noviter conversus inter veteranos Christi milites, & ad Ordines dignus censeri possit, teste Covar. *in relect. Clem. si furiosus parte 2. §. 2. n. 7. vers. tertia conclusio.*

Tertiùm demùm scrutinium, quod fit in ipsa ordinatione, & de quo loquitur *cap. un. hoc tit.* illud est, quando Episcopus in actu ordinationis quærit, utrum ordinandi digni sint, ut ad Ordines assumantur? cui quæstioni olim quidem respondebat Archidiaconus (ad cujus officium spectabat ordinandos examinare, & ad Ordines Episcopo præsentare) quòd *quantum humana fragilitas nosse simit, sciat & testificetur illos dignos esse.* Verùm idipsum hodiè in desuetudinem abiit, & usus obtinuit, ut Capellanus vel Diaconus Episcopo ordinanti ministrans loco Archidiaconi per illa verba respondeat.

TITU-

TITULUS XIII.

De Ordinatis ab Episcopo, qui renunciavit Episcopatui, vel ab Excommunicato.

SUMMARIA.

1. *Episcopus renunciare potest vel loco, vel dignitati.*
2. *Loco tantum renuncians retinet potestatem ordinandi, si ab alio invitetur*
3. *Qui defacto tantùm loco pulsus est, nihil juris amittit.*
4. *Renuncians dignitati, licitè ordinare non potest exceptis minoribus Ordinibus, si fuerit invitatus.*
5. *Ordinatus ab excommunicato recipit quidem Characterem, sed non executionem, & quis possit absolvere.*
6. C. 1. 2. & 3. caus. 9. q. 1. *explicantur.*
7. *Defenditur Gratiani interpretatio.*
8. *Episcopus in hæresin lapsus, & necdum denunciatus an retineat exercitium potestatis suæ?*

1 CIrca materiam *hujus tit.* prænotandum est, quòd duobus modis Episcopus suo Episcopatui renuntiare possit, nimirum *loco*, vel *dignitati*. *Loco*, si v. g. ob hostilitatem aut aëris intemperiem Diœcesin renuntiando dimittat, retineat tamen Episcopalem titulum, & authoritatem. *Dignitati* verò, si forsan ob zelum ingrediendæ Religionis, vel ut præveniat depositionem promeritam, ipsum Episcopale officium, nomen ac dignitatem relignet.

2 Quòd si igitur Episcopus *loco* tantùm cesserit, ab alio Episcopo invitatus quoscunque Ordines legitimè conferet, nimirum subditis Episcopi invitantis, proprios enim quos habuerat, per renuntiationem à suâ 3 jurisdictione dimisit. Contingit tamen aliquando, quòd Episcopus citra renuntiationem, defacto tantùm ob metum hostium, vel recuperandam sanitatem extra Diœcesim moretur, quo casu nihil juris in suos subditos amittit, sed eos etiam in aliena diœcesi cum licentia Diœcesani Episcopi (quæ semper ad exercenda Pontificalia in alienâ diœcesi requiritur) rectè ordinat.

Si *dignitati* quoque renuntiavit Episcopus, Characterem quidem Ordinis Episcopalis indelebilem à se abdicare non potuit, & inde defacto ordinans validè ordinat; sed quia executionem Ordinis ipse amplius non habuit, aliis dare etiam de licentia proprii Episcopi haud potuit; ideò si ab eodem sacros Ordines scienter quis receperit citra summi Pontificis dispensationem, non habebit sui officii executionem; si ignoranter, poterit quidem Episcopus proprius dispensare, nisi crassa & supina ignorantia fuerit. Minorum tamen Ordinum collatio, quæ aliquando non Episcopis, veluti Abbatibus competit, cum licentia propriorum Prælatorum tali Episcopo renuntianti non denegatur. *cap. 1. hoc tit. & ibi* Panorm. aliique Doctores. 4

Similiter etiam dicendum circa ordinatos ab Episcopo *excommunicato*, qui characterem quidem, sed non executionem recipiunt, & ideò si per ignorantiam fuerint à tali Episcopo ordinati, poterit cum eis per suos Episcopos dispensari: si scienter, aut ex crassa ignorantia, dispensatio ad Summum Pontificem pertinebit; nisi religionem ingrediatur ordinatus, quo casu proprius Prælatus Ordinis dispensare poterit. *cap. 2. & ibi* Barb. *num. 2. hoc tit.* 5

Quòd si Episcopus excommunicatus proprium subditum hujus excommunicationis ignarum ordinaverit, tunc dispensatio, inquit Vallensis *hoc tit.* ad summum Pontificem pertinebit, ne Episcopus videatur dispensare super proprio defectu; sed non est improbabile, quod docet Panorm. *in cap. 2. hoc tit. num. 5.* quòd vel successor Episcopus, vel etiam ipse Episcopus ordinans post absolutionem censuræ obtentam id possit, sicut Sacerdos potest

absolvere peccatum suo mandato commissum. Hodie post Concilium Constantiense observanda est Extravagans Martini V. *Ad evitanda scandala &c.* ex qua Constitutione excommunicatus *non denuntiatus*, nisi fuerit notorius percussor Clerici, etiam in divinis vitandus non est, sicut hac de re prolixiùs in *lib. V. in tit. de Sententia excommunicationis* dicemus.

6 Præmissis de ordinatione ab Excommunicato facta, quòd imprimat Characterem, videntur obstare difficiles textus *in cap. 1. 2. & 3. causa. 9. quæst. 1.* ubi talis ordinatio omninò nulla, & invalida declaratur: sed dicendum est cum Gloss. & Gratiano *ibidem*, quòd hæc capitula non loquantur de quibuscunque excommunicatis, sed tantùm de hæreticis illis, qui nunquam Catholici fuerunt, adeóque potestatem ordinandi non acceperunt; vel certè, si de omnibus excommunicatis, aut prolapsis in hæresin loquantur, tunc hæc fuerit quorundam antiquorum Patrum, & Doctorum opinio, posteriori Pontificum & Doctorum
7 censurâ correcta. Circa hanc quidem interpretationem erroris arguit Gratianum Layman. *in Theol. morali. de Sacram. Ordinis. cap. 9. n. 5.* eò quòd similia capitula possint facilius explicari, quòd ordinatio sit invalida solùm quoad effectum executionis, non quoad impressionem Characteris: attamen non possum adstipulari viro cæteroquin doctissimo, quia in allegatis capitulis expressè dicitur, quòd talis ordinatio tanquam à non habentibus potestatem *facta pro infecta habenda sit, & per manus impositionem potius vulnus infligtum censeatur: unde & iterari necesse sit, quod minimè probatur esse collatum &c.* Si ordinans potestatem non habuit, si reiterari debet talis ordinatio, & habetur tanquam non facta, & vulnus infligens, ergo non impressit Characterem: indubitatum enim est, quòd actus Sacramentalis uteumque illicitè factus imprimens Characterem reiterari nullo modo possit, ut inferiùs in *Tit. de Sacramentis non iterandis.* trademus.

Cæterùm Episcopus ritè in Ecclesia consecratus retinet Characterem Ordinis Episcopalis, licèt in hæresin labatur, & ideò aliquem saltem validè ordinare potest, etsi non licitè, nec executionem dare. Sed utrum ei suffragetur Extravagans: *Ad evitanda.* si denuntiatus non sit, *dubitatur?* Affirmat Navarrus *cons. 10. de Hæreticis.* quòd non fiat exceptio *in d. Extravagante.* In contrarium inclinat Zoësius *hoc tit. num. 4.* eò quòd hæreticus amittat jurisdictionem ex duplici causa, scilicet propter hæresin, & propter excommunicationem; unde licèt retineat tantisper ob excommunicationem non denuntiatam, non tamen ob hæresin. Hæc posterior sententia est tutior, & ante factum tenenda; post factum tamen videtur ordinatus secundùm authoritatem Navarri tolerari posse in Ordine susceptо.

TITULUS XIV.

De Ætate, & Qualitate, & Ordine præficiendorum.

§. I.

De Ætate & Titulo Ordinandi.

SUMMARIA.

1. *Ætas quæ requiratur in Minoribus?*
2. *Quæ in Majoribus?*
3. *Annus ultimus sufficit inchoatus.*
4. *Natus ad initium septimi mensis, censetur legitimus.*
5. *Quid de defectu unius diei, vel horæ, vel bissextilis?*

6. Ordi-

6. Ordinatus ante legitimam ætatem recipit characterem, sed non executionem.
7. Quid si fuerit in bonâ fide, vel etiam absolutus à suspensione ante legitimam ætatem celebraverit?
8. Bulla extravagantis est tolerabilis ignorantia.
9. Ordinatus bonâ fide ab excommunicato non incurrit suspensionem, quæ sit censura.
10. Ordinatus Sacerdos ante legitimam ætatem etiam malâ fide, an hoc ipso efficiatur irregularis, quòd Episcopo ordinanti concelebret? Alia Summaria post. n. 10.

TRactat quidem Compilator in hoc tit. principaliter de *ætate*, *qualitate & ordine* eorum, qui dignitatibus præficiuntur, ut tamen in materia ordinationis pergamus, priùs de *ætate* & *titulo* sive beneficio ordinandi videbimus.

1 Ætas alia in *majoribus*, alia in *minoribus* ordinibus requiritur, Ad *minores* quod attinet, communior est Doctorum sententia apud Barb. *de Officio Episcopi*, *parte 2. Alleg. 11. n. 1.* quòd prima tonsura, Lectoratus, Ostiariatus, & exorcistatus *septem*, Acolythatus autem *duodecim* annos completos requirat, sicut colligitur ex textu & Gloss. *in c. de iis. 5. dist. 28. & c. in singulis. 2. dist. 77.* Si qui autem Canones majorem ætatem in his ordinibus præscribant, ut *in c. nemo. 2. dist. 78.* illi explicandi sunt, ut loquantur non de receptione, sed de exercitio Ordinum, ut scilicet nullus assumatur ad exercendos illos Ordines, nisi saltem arbitrio Episcopi fuerit in ætate idonea constitutus.

2 Subdiaconatus olim annos *octodecim*, & Diaconatus *viginti* requirebat. *Clem. ult. hoc. tit.* hodie autem ex Trident. *Sess. 23. de Reformat. c. 12.* nullus potest promoveri ad *subdiaconatum* ante annum ætatis *vigesimum secundum*, & ad *Diaconatum* ante annum *vigesimum tertium*. Sacerdotium olim, sicut & Episcopatus *triginta* annos desiderabat *c. 1. 2. & 4. dist. 78*, Exemplo Christi, ut existimant Doctores, qui teste Lucâ, *cap. 3. triginta* annorum cùm esset, incepit prædicare, & docere. Posteà verò hæc ætas licèt fuerit in Episcopis retenta, in Sacerdotibus tamen ad 25. annos restricta est *d. Clem. ult. hoc tit. &* Trident. *d. c. 12.*

Est autem inter Doctores & in praxi re- 3
ceptum cum Gloss. *in d. Clem. ult.* quòd isti anni in majoribus Ordinibus non requirantur completi, sed sufficiant incepti: quia enim Canones non determinant, utrum anni cæpti, vel completi esse debeant, in dubio quod favorabilius, & quod minimum est, sequimur, *juxta Regulam 30. juris in 6.* Barb. *in Collect. ad d. c. 12. Trident. n. 2.* & cum hac sententia rectè consistunt verba Concilii Trident. quia non ordinatur v. g. *ante vigesimum secundum ætatis annum*, qui eundem agere inceperit, prout de jure Civili *septimo* mense natus legiti- 4
mus partus habetur. *L. septimo 12. ff. de Statu hom.* tametsi 182. die & ita (computando juxta morem Græcorum 30. dies pro uno mense) ad initium septimi mensis natus fuerit. *l. 3. §. 12. & ibi nota Godofredi ff. de Suis & legit. hæred.*

Addit etiam Barb. *c. l. n. 3.* quòd licèt, si 5
in ætate ad Ordines requisita unus dies aut una hora desideretur, quo minus penultimus annus completus & ultimus inchoatus sit, Ordines licitè conferri nequeunt, dies tamen *bissextilis* non computetur.

Cæterum ordinatus ante legitimam æta- 6
tem recipit quidem Ordinis Characterem, sed ex Bulla Pii II. quæ incipit; *Cùm ex sacrorum*, est ipso jure suspensus: & si in tali suspensione ministraverit, irregularis efficitur. Porrò licèt hæc suspensio probabiliùs reservata non sit, sed ab ea etiam privatus Sacerdos absolvere possit, ut docet Cardinal. de Lugo. *in Responsis Moralibus.*

Dubio 10. in fine. quamdiu tamen ordinatus ad Legitimam ætatem non pervenit, nec quidem cum licentia Episcopi ministrare valet; esset enim talis licentia dispensatio super ætate contra Canones, quæ regulariter tantùm S. Pontifici competit; atque ita à S. Congr. declaratum refert Garcias *de Beneficiis, parte 3. cap. 9. num. 51.*

7 Sed quid, si de facto celebraret, vel ministraret, nunquid irregularis efficeretur? Ex ea dubitandi ratione, quòd usque ad legitimam ætatem fuerit à ministerio altaris suspensus, adeoque in suspensione ministraverit. *cap. 1. de Sentent. & re jud. in 6.* Nihilominùs negativè respondendum est, si vel ob bonam fidem, quâ credidit se tempore ordinationis in legitimâ ætate constitutum nullam censuram incurrerit, vel certè, si quam ob malam fidem incurrerit, ab ea absolutus fuerit: nam quòd de cætero ante legitimam ætatem prohibeatur ministrare, non est censura propriè dicta, quæ ob contemptum & contumaciam infligitur, sed impedimentum tantùm, & obstaculum Canonicum, consequenter si nulla censura contempta, nulla etiam irregularitas introducta fuit. Covar. *in Relect. Clem. si furiosus, parte 1. §. 1. num. 4.* Barb. *de Officio Episcopi. parte 2. Allegat. 16. num. 22.*

Notandum præterea, quod jam insinuavi, nimirum ordinatum bonâ fide, & qui post diligentem inquisitionem credidit, se ætatem legitimam habere, non incurrere suspensionem; loquitur enim constitutio Pii II. de illis, *qui præsumunt* ante legitimam ætatem ordinari, id est, qui dolosè, & ex contemptu Canonum agunt. Navar. *in Manuali. cap. 27. num. 155.* Zypæus *in Analysi Juris Pont. tit. de ordinandis. num. 8.* Imò & si quis malâ fide, & scienter ante legitimam ætatem ordinatus sit, si tamen ex ignorantiâ tolerabili dictæ Bullæ ministraverit, probabile est, eum nec censuram nec irregularitatem incurrisse ex iis, quæ in tit. *de Sententia excom.* traduntur, quòd ignorantia censuræ excuset à censura, & in hac specifica materia docet Navar. *d. loco.* Covar. *in Relectione Clem. si furiosus. d. parte 1. §. 1. num. 4.* Accedit, quòd ignorantia Bullæ Extravagantis, sicut est dicta constitutio Pii II. censeatur tolerabilis, excuset à peccato, & consequenter à censura. Navar. *de Officio delegat. consilio 4. num. 2.* Huc etiam transferantur, quæ superiùs in *Proœmio Decret.* dicta sunt de obligatione, & authoritate Bullarum Extravagantium, etsi in Bullario habeantur, & præsertim Bullæ continentes censuras non videntur obligare, nisi vel usu receptæ, vel à locorum Ordinariis promulgatæ sint. arg. *c. cum infirmitas. 13. de Pœnit. & Remiss.*

Dices I. non tantùm in Bulla Extravag. sed etiam jure communi prohibitam esse ordinationem ante legitimam ætatem. R. de jure communi magis docere Interpretes, ob ordinationem ante tempus non incurri censuram ipso facto, per sententiam Judicis.

Dices II. si ignorantia probabilis excusat à censura, quomodo ergo ordinatus ignoranter ab excommunicato incurrit nihilominùs suspensionem, ut in tit. *præced. de Ordinatis ab Episcopo, qui renunc.* diximus. R. quòd illa suspensio ordinati ignoranter ab excommunicato non sit propriè censura, quæ requirit contumaciam: qualis non ponitur in ignorante. *L. si ignorans. 50. ff. Locati.* sed tantùm defectus in dante, sive ordinante, qui id, quod ipse non habuit, scilicet executionem Ordinis, dare haud potuit. *L. nemo plus juris, 54. ff. de R. I.*

De-

10 Demùm quòd aliqui docent cum Barb. *de Officio Epiſc. parte 2. Alleg. 16. num. 16.* Presbyterum ordinatum malâ fide ante legitimam ætatem in ipſa ordinationis miſſa vigore d. Bullæ Pii II. effici ſuſpenſum, & irregularem, eò quòd jam tunc Epiſcopo celebranti concelebrârit, non putamus recipiendum; quia Eccleſia illam Miſſam, in qua Presbyteri ordinantur, reſpectu illorum non habet pro actu celebrationis, ſed pro actu ordinationis, ne unus idemque actus duplici pœnâ ſuſpenſionis, & irregularitatis puniatur, facit textus *in cap. Et ſi Clerici. 4. §. de Adulteriis. de Judiciis.* Et ſi in pœnalibus termini ſunt ſtrictè & propriſſimè accipiendi, certè non dicitur propriè celebrare, aut legere Miſſam, qui tantùm concelebrat, ad altare non accedit, corpus Domini non pertractat, nec ſe ipſum ſub utraque ſpecie communicat. Uſus quoque Eccleſiæ id confirmat, ubi prima Miſſa Presbyteri dicitur non illa, in qua quis ordinatus eſt, & in qua principalis celebrans eſt Epiſcopus, ſed quam deindè per ſe ſolus, & immediatè celebrat. Hanc ſententiam ſuſtinet Zypæus. *d. l. num. 8.* Quaranta *in Summa Bullarii. V. Ordo verſ. ampliatio illa* & alii quamplurimi apud Barb. *d. num. 15. citati.*

De Titulo.

SUMMARIA.

11. *Titulus quid, cur, & ad quos Ordines requiratur?*
12. *Sublatis titulis antiquorum Canon. hodie de Concil. Trident. ordinandus debet beneficium pacificè poſſidere.*
13. *Non requiritur, ut beneficiatus tempore collationis habeat Ordinem beneficio annexum.*
14. *De titulo menſæ.*
15. *Titulus menſæ an debeatur illi, qui non poteſt acquirere beneficium?*
16. *Percunte titulo unde alendus Clericus.*
17. *Titulus menſæ non poteſt conſtitui ſuper ſola obligatione perſonali, ſed reali.*
18. *In Eccleſiis collegiatis & monaſterijs requiritur conſenſus Capituli.*
19. *Titulus menſæ an poſſit conſtitui à Civitatibus & oppidis?*
20. *Clericus ſuſpenſus vel depoſitus an gaudeat titulo?*
21. *Ad titulum Patrimonij quando quis ordinari valeat?*
22. *Quantum debeat eſſe Patrimonium?*
23. *Filius an poſſit ordinari ad hereditatem Patris viventis?*
24. *Sicut pater tenetur dare donationem propter nuptias, ita tenetur aliquid aſſignare filio ordinando.*
25. *Religioſi non habentes vota perpetua tenentur habere titulum, item & invalidè profeſſi.*
26. *Quid Speciale in Societate?*
27. *Quales pœnæ ſint tum de Jure antiquo, tum hodierno Concilij Trident. circa ordinationes ſine titulo?*

CUm non deceat eos, qui divino miniſterio adſcripti ſunt, ut cum Ordinis dedecore mendicent, aut ſordidum aliquem quæſtum exerceant, ideò de jure nemo ad ſacros Ordines admittendus eſt, niſi titulum ſeu cauſam & medium ſe honeſtè aliendi, oſtendere poſſit. *cap. neminem. 1. cap. ſanctorum. 2. diſt. 70. cap. accepimus. 13. hoc. tit. cap. cum ſecundùm. 14. & cap. tuis. 23. de Præbendis.* Dico *ad ſacros Ordines:* ad *minores* enim ex communi ſententia, & uſu receptum eſt, contra Gloſſ. *in d. cap. neminem*, non requiri titulum, quia Clerici in minoribus, ſi ſe clericaliter ſuſtentare nequeant, liberè poſſunt à ſtatu Clericali recedere, & alia negotia exercere; propterea & conſtitutio Tridentina (de qua mox dicemus) de *ſacris* tantùm Ordinibus loquitur. Joan. Honorius *de Temporibus ordin. num. 11.* Garc. *de Benef. parte 2. num. 5.* 11

Quamvis autem de jure antiquo ad diverſos titulos aliquis ordinari potuerit, veluti ad titulum beneficii, patrimonii, hæreditatis paternæ, ſtipendii ab Epiſcopo ſibi aſſignandi ſuper fructibus ſuæ menſæ. Item & ad titulum penſionis, vel ſtipendii 12

à Lai-

à Laico assignandi super bonis suis, ut notatur in allegatis Capitulis: hodiè verò constituit Concil. Trident. *Sess. 21. de Reform. cap. 2. Ne quis deinceps Clericus sæcularis, quamvis aliàs sit idoneus moribus, scientiâ, & ætate, ad sacros Ordines promoveatur, nisi prius legitimè constet eum beneficium Ecclesiasticum, quod sibi ad victum honestum sufficiat, pacifice possidere; id verò beneficium resignare nequeat, nisi factâ mentione, quòd ad illius beneficii titulum sit promotus; neque ea resignatio admitti validè possit, nisi constiterit, quòd resignans aliunde habeat, undè commodè vivat.*

13 Posset quidem alicui mirum videri, quomodo præcisè ad titulum beneficii pacificè possessi voluerit Conc. aliquem ordinari, cùm tamen ante susceptos Ordines Laicus beneficium Ecclesiasticum possidere non possit? Sed sciendum est, quòd minores Ordines rectè suscipiantur absque titulo, ut dictum, in minoribus autem regulariter quilibet beneficii Ecclesiastici capax sit, etsi illud beneficium Ordinem Sacerdotalem requirat; dummodò intra annum beneficiatus ad Ordinem requisitum promoveri valeat, vel etiam post annum, si justo impedimento retardetur. *cap. licet. 14. de Elect. in 6. cap. 2. de Institut. in 6. & cap. si pro Clericis. 8. ubi Gloss. de Præbend. in 6.*

14 In Germania quidem, ubi præsertim in Parochiis opus est pluribus Cooperatoribus, nec beneficia simplicia adeò frequentia sunt, usus obtinuit, ut ad solum *titulum mensæ* absque alio beneficio Clerici ordinentur; qui usus posset exigente sic necessitate tolerari, nisi inde abusus subintraret, ut non tantùm Clerici, penes quos spes bona promotionis est, sed sine delectu quicunque absque beneficio & spe beneficii ordinarentur, qui deinde, cùm ante defectum virium ad *titulum* non recipiantur, miseram plerumque & scandalosam vitam agunt.

Porrò de isto *titulo mensæ* vix est aliquid apud Authores reperire, & tamen nonnunquam gravis *quæstio* incidit; veluti: I. an Clericus ordinatus, si beneficium acquirere non possit, debeat interea ex titulo alimentari, tametsi infirmus, vel ætate decrepitus non sit? R. Si Clericus valeat se Missarum lectione, vel quocunque alio honesto negotio, & statum Clericalem non dedecente alere, non debet necessariò ali ex titulo, quemadmodum nec pater tenetur filio præstare alimenta, qui se ipsum alere potest. *L. si quis. 5. §. sed si filius. 7. ff. de Agnoscendis & alendis liberis.* Quòd si autem Clerico reverà omnia media se alendi desint, & *titulus mensæ* sit in terminis generalibus conceptus, tunc Clerico ex *titulo* alimenta in subsidium præstanda sunt, ne in opprobrium Ordinis Clericalis mendicare cogatur. Si verò *titulus* sit specialiter limitatus, & restrictus in casum tantummodò infirmitatis, vel senectutis, nec concedens *titulum* facilè persuaderi possit, ut ex misericordia talem recipiat, tunc quia verba non obligant ultrà intentionem proferentis, & aliàs limitata causa limitatum producit effectum, videtur planè Episcopo ordinanti, vel successori ejus saltem de bonis Ecclesiarum onus alendi incumbere, usque dum Clerico de beneficio provideatur. Etenim ad Episcopum pertinet consulere honori Ordinis Clericalis, sibique imputare debet, quòd ordinârit illum, qui per sufficientem titulum in omnem casum provisus de alimentis non fuit. argum. *cap. 2. 4. 16. de Præb.* Unde fiet, ut Episcopi reddantur cautiores, ne quoscunque tàm facilè ad Clericatum recipiant, & ne uni plura beneficia

ficia, quàm honesta ejus sustentatio requirat, conferant.

16 II. *Quæritur*, quis debeat alere Clericum, si ob interitum bonorum, super quibus titulus fundatus est, vel ob bellum aut pestem titulo frui nequeat? R. similiter ab Ecclesia alendum esse, si enim Ecclesia in necessitate debet alere pauperes etiam Laicos, multò magis Clericos tanquam propriè ad suam curam pertinentes: *aurum Ecclesia habet*, ait D. Ambrosius *in cap. aurum. 70. causa. 12. quæst. 2. non ut servet, sed ut eroget & succurrat in necessitatibus.*

17 III. *Quæritur*, à quibus & super quibus rebus *titulus mensæ* concedi debeat? R. *titulum* quidem æquè à personis Laicis, quàm Ecclesiasticis constitui posse, non tamen super sola obligatione personali, quia mortuâ personâ concedentis, & forsan hæreditate nullâ, aut tenui relictâ Clerico deperiret *titulus*. Debet ergo *titulus* assignari cum obligatione reali & hypotheca bonorum tot & tantorum, ut ex eorum reditibus Clerico possit esse sufficienter provisum, quod ex prudenti arbitrio Episcopi dependet; qui & illud diligenter advertere debet, ne hujusmodi bona sint prius æri alieno gravata. Cæterùm titulus super bonis ita fundatus est onus reale, & tranſit ad quemcunque possessorem jure ordinario hypothecæ.

18 Quod si à Monasteriis vel Ecclesiis collegiatis concedatur *titulus*, non requiritur quidem hypotheca, quia bona Ecclesiarum non poterunt regulariter alienari; requiritur tamen consensus Capituli, alias enim successor in dignitate non tenetur stare obligationi sui antecessoris sine utilitate vel necessitate Ecclesiæ contractæ, per ea, quæ traduntur *in cap. pen. de Fidejussor. & cap. 1. de Solut.*

19 De Civitatibus & Oppidis non videtur satis securè acceptari titulus à solo Magistratu, & Senatu civico subscriptus, nisi vel is, in cujus dominio est locus, vel major pars Civitatis convocatæ consenserit, vel statutum aut consuetudo sit in loco, ut solus Magistratus possit Civitatem vel Oppidum obligare, aut certè magistratus se suosque hæredes, & bona in subsidium obligârit: regulariter enim Civitas ex contractu quorundam non obligatur, nisi in dictis circumstantiis, vel sicut in mutuo probetur versum in ejus utilitatem, aliàs verò non civitas, sed illi, qui contraxerunt, tenentur. *L. Civitas. 27. ff. de Rebus creditis.* Rheyger. *in Tesauro juris. Verbo, Civitas. n. 6.*

20 *Quæritur* IV. an Clericus, qui ob delictum suspensus vel privatus est beneficiis, aut depositus verbaliter, debeat ali ex *Titulo*? R. Esse disparitatem, an persistat in contumacia ad petendam absolutionem, vel dispensationem, aut non? Si priùs, non debent ipsi dari alimenta, ne non curet absolutionem, cùm possit per eam sibi prospicere. Si posterius, docent communiter cum Gloss. *fin in c. stud. 39. dist. 50.* & Panorm. *in c. pastoralis. 53. §. verum. de Appellat. n. 16.* quòd, ne cogatur mendicare, debeant ipsi ex beneficio, à quo suspensus vel privatus est, relinqui alimenta, si non integra, saltem in supplementum, in quantum ea ex lectione Missarum, vel alio honesto labore habere non potest, sicut in simili tradit Godofred. *ad d. L. 5. §. 7. ff. de Agnoscendis liberis.* quòd si filius possit se ex suo opificio saltem pro parte alere, non teneatur pater integra alimenta præstare.

Sed quid, si suspensus ab officio vel depositus nullum priùs habuerit beneficium præter *titulum mensæ*? Puto inprimis repetendam esse modo datam distinctionem,

an sit in contumacia nec ne? si illud, per denegationem alimentorum urgeri debet ad resipiscentiam, & petendam absolutionem; si istud, quia ob dilectum Clericus non debet fieri mendicus ob honorem Ordinis Clericalis, planè existimo, esse huc accommodanda, quæ superiùs in prima & secunda quæstione dicta sunt.

21 Præterea quia nonnunquam contingit ordinari, qui ex proprio *patrimonio*, pensione vel stipendio vivere possunt, ideò de his rursus statuit Tridentinum *d. Sess. 21. cap. 2. ut patrimonium vel pensionem obtinentes ordinari posthac non possint, nisi illi, quos Episcopus judicaverit assumendos pro necessitate vel commoditate Ecclesiarum suarum; eo quoque priùs perspecto, patrimonium illud, vel pensionem verè ab illis obtineri, quæque à se alienare, vel abdicare non valeant, nisi aliunde ostendant, se habere, unde vivere possint, &c.* Debet autem *patrimonium* fundari super rebus immobilibus, vel talibus, quæ immobilibus comparantur, uti sunt census & annui reditus. Si contingat necessitatis, vel utilitatis causâ bonum patrimonii vendi, aut censum redimi, id non aliter, quàm cum licentiâ Episcopi fieri poterit, qui & curabit, ut pecunia rursus vel in immobilia, vel alios census collocetur.

22 Ipsa verò quantitas patrimonii determinata in specie non est, sed in genere, ut sit tanta, quæ ad victum honestum sufficiat. Usu apud nos receptum est, quòd capitale *mille* imperialium reputetur sufficiens patrimonium; & nomine *patrimonii* intelligitur non tantùm, quod filius ex hæreditate paternâ, sed ex quocunque alio titulo ceu suum, & proprium possidet, vel etiam in usumfructum ad vitam habet. Videatur Barb. *in Collect. DD. ad cap. 2.* Trident. *Sess. 21. num. 36. & seq.*

De filio est *quæstio*, an ad futuræ hæreditatis paternæ titulum ordinari valeat, si facto nulla alia bona habeat? Ratio affirmandi videtur, quòd filius sit hæres certus & necessarius, ac jam in vita parentis *quasi Dominus* bonorum paternorum fictione juris habeatur. *§. sui autem 2. Instit. de Hærendum qualit. & diff.* Item quòd pari incumbat onus alendi filium. Nihilominùs negativa tenenda est cum Ugolino. *de Episcopi officio. cap. 29. §. 9. num. 3.* Garcia *de Benefic. part. 2. cap. 5. num. 92.* quia Trident. vult ab ordinandis *patrimonium verè*, & non fictè obtineri; bona enim paterna incerta sunt, potest enim pater in vita dilapidare, totus obæratus decedere, filium ex causa superveniente exhæredare. Alimenta quidem debentur filio à patre, quamdiu pater vivit, si præmoriatur, facilè evenire potest, ut ob æs alienum, vel justam exhæreditationem filius sine alimentis sit.

Docent tamen Authores, quòd sicut pater tenetur filio aut filiæ profanas nuptias habituris subsidium de bonis suis *in donationem propter nuptias*, aut *dotem* assignare. *L. fin. Cod. de Dotis promissione.* ita similiter quid teneatur facere, si filius aut filia spirituales nuptias per susceptionem sacrorum ordinum, aut ingressum religionis celebrare intendant. Barb. *de Offic. Episcopi parte 1. Alleg. 99. num. 63.* Sanch. *de Matrim. lib. 4. disput. 26. num. 7.*

Licet porrò allegata Concilii constitutio tantùm de Clericis sæcularibus loquatur, & non de Religiosis, qui per professionem in Monasterio hoc ipso jus ad alimenta perpetua acquirunt, declaravit tamen Pius V. in Bulla, quæ incipit: *Romanus Pontifex.* eâdem constitutione etiam comprehendi cujuscunque Ordinis Clericos Religiosos, sive sæculares modo Religiosorum in communi

viven-

viventes, qui professionem, stabilitatem perpetuam in Ordine non faciunt, ita ut sine speciali titulo ordinati suspensionem incurrant. Insuper sacra Cong. Card. interpretata est, hanc Pii constitutionem habere locum in illis, qui in quacunque Religione professionem invalidam scienter, & malâ fide emittunt.

26 Patribus *Societatis* à Gregorio XIII. in Bulla: *Ascendente Domino*, concessum est, ut tametsi vota tantùm simplicia emittant, nec stabilem faciant ab initio ante quartum votum professionem, nihilominùs sine alio *Titulo* ordinari possint. Sed quia frequenter contingit ordinatos è Societate dimitti, tunc Prælatos ejusdem Societatis teneri, dimisso victu honesto providere, usque dum sufficiens beneficium assequatur; ex Declaratione Sixti V. tradit Barb. *in Collect. ad dictum cap. 2.* Trident. *Sess. 21. num. 6. & de Officio Episcopi parte 2. Alleg. 19. num. 7.*

27 Postremò Concil. Trident. *sæpè d. cap. 2.* contra promotos sine Titulo innovat pœnas antiquorum Canonum. Et quidem de jure communi ordinator tenetur alere ordinatum sine titulo, usque dum beneficium consequatur. *cap. 2. 4. & cap. cum secundum Apostolum 16. de Præbendis.* & si fecerit cum eo pactum de non petendo aliquid, suspenditur per triennium à collatione Ordinum. *cap. si quis ordinaverit. 45. de Simonia.* ordinatus verò sine titulo incurrit suspensionem ab officio. *cap. neminem. 1. cap. Sanctorum. 2. dist. 70.*

Sed *controversia* est inter Doctores, an omnes hæ pœnæ sint per Conc. innovatæ? Una est opinio affirmantium, eò quòd Concilium loquatur generaliter *de pœnis antiquorum Canonum*, & ne aliàs ordinans vel ordinatus impunis esset, cùm tamen uterque delinquat. Rectè verò huic sententiæ additur limitatio, nisi alteruter culpâ vacaret, ut si ordinans ab ordinato per exhibitionem falsi tituli fuisset deceptus, aut ordinatus sub promissione beneficii, aut alimentationis ad suscipiendos Ordines inductus, tunc enim is, qui sine culpa esset, pœnâ afficiendus non foret.

Altera est opinio asserentium, solummodo pœnam *d. cap. cum secundùm. de Præbendis, & cap. si quis. de Simonia.* esse innovatam, neque ordinatum sine titulo regulariter suspensionem incurrere, utpote, quæ ab antiquioribus quidem Canonibus lata, in *d. cap. cum secundùm.* jam sublata fuit, ut ex textu patebit. Et hanc partem DD. magno numero citati apud Barb. *d. parte 2. Alleg. 20. num. 27.* tuentur, & à Sac. Cong. ita decisum referunt. Puto igitur & ipse, hanc posteriorem sententiam ob authoritatem Doctorum satis tutè teneri posse, eamque hac ratione adjuvari existimo, quòd pœna debeat tendere ad conservandum, non ad evertendum finem legis, sed si ordinatus *sine titulo* suspenderetur ab officio, sæpè everteretur finis legis, qui est, ne Clericus mendicet, si enim Episcopus esset deceptus, si difficilis conventionis, Clericus suspensus non, posset obtinere alimenta, aut ex celebratione Missarum sustentationem habere, adeoque mendicare deberet; meliùs igitur videtur, ut relicto ei officio suo, si quid in ordinatione sine titulo deliquit, alio modo juxta arbitrium Ordinarii sui puniatur. Constitutionem Sixti V. *Sanctum & salutare.* in qua contra ordinatorem, & ordinatum pœna suspensionis reservatæ lata est, Clem. VIII. in Bulla: *Romanum Pontificem.* ad terminos juris communis revocavit.

§. II.

De Ætate, Qualitate, & Ordine præficiendorum Beneficijs Ecclesiasticis.

SUMMARIA.

28. *Quæ ætas requiratur ad beneficia simplicia?*
29. *Fundationi non censetur derogatum per Trid.*
30. *Episcopus an possit dispensare circa ætatem?*
31. *Ad pensionem probabiliter sufficit septennium.*
32. *Beneficia curata requirunt ætatem 25. annorum inchoatorum.*
33. *Cæteræ dignitates vel personatus incuratі 22. annos.*
34. *Ad Canonicatus Cathedral. Eccles. qualis ætas requiratur.*
35. *Hodie ex Trid. singulis Canonicatibus debet esse sacer Ordo annexus.*
36. *Ob neglectam ordinationem intra annum non inducitur privatio Canonicatus ipso jure.*
37. *Resignans Canonicatum non recepto Ordine an teneatur ad restitutionem fructuum perceptorum.*
38. *Doctoribus vel Licentiatis in Theologia, aut Jure Canon. hortatur Concilium Trid. conferri Canonicatus.*

CUm ordinati, vel ante ordinationem, vel postea de beneficiis Ecclesiasticis sibi providere debeant, ex quibus sua alimenta percipiant, & in quibus officia sacrorum Ordinum exerceant, ideò in *hoc tit.* cum Compilatore breviter aliquid de *ætate* & *qualitate* requisita ad beneficia dicendum erit. Cætera *ex Lib. III. ex tit. de Præbendis* sumenda.

28 *Notandum* igitur I. licèt de jure antiquo dubium fuerit, quænam ætas ad beneficia simplicia requireretur, & etiam infra pubertatis annos præbendas, imò & Canonicatus tunc obtineri potuisse docuerit Gloss. *in cap. Ex eo. 32. de Electione. in 6.* hodiè tamen apertiùs statuit Conc. Trident. *Sess. 23. de Reform. c. 6.* ut nullus primâ tonsurâ initiatus, aut etiam in Minoribus constitutus *ante decimum quartum ætatis annum* beneficium possit obtinere. Hunc autem annum non requiri complétum, sed inceptum sufficere à sacra Cong. decisum referunt citati apud Barb. *ad dictum. cap. 6. num. 2.*

Notandum II. Si in fundatione beneficii cautum sit, ut etiam impuberi rectè conferri possit, tali fundationi non censebitur derogatum per præsentem Concilii constitutionem, quia non exprimitur, & aliàs fundationum abrogatio sine gravi causa fieri nec potest, nec solet. Gonzalez. *ad Regulam 8. Cancell. Gloss. 5. num. 91.*

Notandum III. Episcopum non posse dispensare, ut minor annis 14. habeat beneficium, quia dispensatio contra Canones & Conc. regulariter tantùm summo Pontifici, qui supra leges est, competit. Azor. *Instit. Moral. p. 2. lib. 6. c. 5. quæst. 9.*

Ad pensionem tamen non pauci existimant sufficere ætatem *septem annorum*, nec in ea procedere dispositionem Concilii, eò quòd pensio minus propriè sit beneficium, & dispositiones odiosæ, præsertim juris antiqui correctoriæ, in propriissimis terminis sint accipiendæ.

Notandum IV. Neminem ad dignitates quascunque, quibus animarum cura subest, (quod etiam de cura jurisdictionali, & fori externi rectè intelligit Navar. *hoc. tit. Consilio 4. n. 2.*) promovendum esse, qui saltem *vigesimum quintum suæ ætatis* annum non attigerit, & in Clericali Ordine versatus doctrinâ ad suum munus necessariâ, ac morum integritate commendetur. *cap. cum in cunctis. 7. de Electione.* Trident. *Sess. 24. de Reformat. cap. 12.*

Notandum V. ad cæteras dignitates (impropriè seu nomine tenus tantùm tales) vel personatus, quibus cura animarum nulla subest, Clericos alioquin idoneos: & viginti duobus annis non minores assumendos esse. Trident. *d. cap. 12.* Dispensare tamen posse Episcopum cum eo, qui vigesimum

num annum compleverit ad dignitatem, vel personatum sine curâ valdè probabiliter docet Zoësius *hoc tit. num. 2.* eò quòd id olim licuerit *ex cap. Unico. Eodem in 6.* cui concilium expresè non derogavit, jus autem novum non plus censetur de priori tollere, quàm exprimat. *l. Præcipimus. 32. in fine. Cod. de Appellat.*

34 *Notandum* VI. non satis expeditam quæstionem esse, qualis ætas requiratur *ad Canonicatus Cathedralium Ecclesiarum?* Quam quidem quæstionem tractat Barb. *de Offic. Episc. p. 3. alleg. 60. n. 70.* ubi censet, nisi Canonicatui sit saltem Ordo subdiaconatûs annexus, non reperiri, quòd aliquid sit per Trident. circa Canonicatus mutatum, quo minus 14. anni sufficiant. Etenim *in Sess. 24. de Reform. cap. 12.* tantùm ad *dignitates*, & *personatus*, quibus cura animarum nulla subest; ætas *viginti duorum annorum* statuitur: *Personatum* autem & *Canonicatum simplicem* (præsertim in materia juris veteris correctoria, ubi termini sunt propriè & strictè accipiendi ad correctionem jurium evitandam. *c. cùm expediat. 29. de Elect. in 6.*) esse diversa passim, apud DD. legitur, nam *dignitas & personatus* significant specialem præcedentiam & eminentiam præ reliquis Canonicis, Barb. *in Collect. ad d. cap. 12.* Trident. *n. 11.* Tamb. *de Jure Abbat. tom. 1. disp. 1. quæst. 2. n. 3.* Attamen idem Barb. *d. alleg. 60. n. 70.* aliquot declarationes Cardinalium adfert, per quas ætas 22. annorum ad Canonicatus desideratur. Addit verò in fine: nisi illas declarationes intelligamus, ubi Canonicatus solent esse sacris Ordinibus annexi ante factam illorum distributionem.

35 *Notandum* VII. quòd Concilium Trident. *in eodem cap. 12.* statuerit, *ut nemo ad dignitatem, Canonicatum aut portionem recipiatur, nisi qui eo Ordine sacro aut sit initiatus, quem illa dignitas, vel præbenda requirit, aut saltem intra annum initiari valeat.* Item, *ut in Ecclesiis omnibus Cathedralibus omnes Canonicatus ac portiones habeant annexum Ordinem Presbyterii, Diaconatûs, vel Subdiaconatûs. Episcopus autem cum consilio Capituli designet, ac distribuat, quibus quisque Ordo ex sacris annexus impositorum esse debeat, ita tamen, ut dimidia saltem pars Presbyteri sint, cæteri verò Diaconi, aut Subdiaconi. Ubi autem consuetudo laudabilior habet, ut plures vel omnes ex Canonicis sint Presbyteri, ea omninò observetur.*

Notandum VIII. Licèt in beneficiis curatis statutum sit, ut qui intra annum ad Ordinem Sacerdotii cessante justo impedimento promotus non fuerit, elapso anno ipso jure beneficio privatus sit. *cap. licèt. Can. 14. & cap. commissa. 35. de Elect. in 6.* attamen in Canonicatibus simplicibus non inducitur propterea ipso jure privatio, sed Canonico non suscipienti Ordinem requisitum subtrahenda erit dimidia pars distributionum quotidianarum, & crescente contumaciâ per sententiam demùm privari poterit. *Clem. 2. hoc tit.* Barb. *in Tractatu. de Canonicis, & dignitatibus. cap. 16. num. 10. & 20.* 36

Quæstionem hoc loco movent Doctores, an accipiens Canonicatum sine intentione suscipiendi illum Ordinem, qui Canonicatui annexus, peccet, & teneatur ad restitutionem fructuum, si v. g. postea Canonicatum resignet non suscepto Ordine? Aliqui simpliciter utrumque affirmant, propter textum *in d. c. commissa. §. cæterum, de Electione in 6.* qui licet de Parochiali Ecclesia loquatur, eadem tamen est ratio de Canonicatu, agitur enim contra mentem fundationis, & collationis beneficii, 37

ficii, ideòque non tam ex pœna, quàm ex defectu justi tituli videtur talis Cononicus privari fructibus.

Alii è contra sentiunt, peccatum quidem mortale tali casu committi, sed non esse obligationem restituendi, secundùm receptum Juristarum axioma, quòd lex pœnalis non extendatur ultra casus expressos. Utramque sententiam distinctionis fœdere conciliat Barb. *d. c. 16. n. 22.* ut prior procedat, si quis ab initio positivam & fraudulentam intentionem habeat, vel habuerit non suscipiendi Ordines, sed perceptis fructibus post aliquod tempus à Canonicatu recedendi. Facit textus *in d. c. commissa*, ibi: *cum eos receperis fraudulenter.* Altera verò sententia obtineat, si quis non habuerit simpliciter intentionem non suscipiendi, sed tantùm differendi usquedum per superiorem cogeretur.

38 Denique in *sæpè dicto cap. 12.* Trident. hortatur S. Synodus, ut in Provinciis, ubi id commodè fieri potest, dignitates omnes, vel saltem dimidia pars Canonicatuum in Cathedralibus, & Collegiatis insignibus conferantur tantùm Magistris & Doctoribus, aut etiam Licentiatis in Theologia, vel jure Canonico.

TITULUS XV.

De Sacra Unctione.

SUMMARIA.

1. *Unctio sacra quando adhibeatur, & de antiquissima ejus traditione.*
2. *Oleum simplex & Chrysma cur ab Ecclesia consecrentur?*
3. *Unctio Sacerdotum non est de substantia Ordinis.*
4. *Unctio Imperatoris & Regum hodie fit in brachio.*
5. *Imperium Romanum quomodo ad Germanos translatum?*
6. *De Electione Imperatoris.*

QUia Presbyteri in sua Ordinatione Chrysmate unguntur, propterea in tractatu de Ordinibus intromiscetur hic *tit.* in quo de diversis sacris unctionibus in Ecclesia Catholica fieri solitis tractatur.

Impenduntur hujusmodi unctiones in Baptismo, Confirmatione, Consecratione Episcopi, Ordinatione Sacerdotum, in Coronatione Imperatoris, & Regum, in extrema Unctione, consecrationibus Ecclesiarum, Altarium, & vasorum sacrorum. De singulis his unctionibus licèt textus apertos sacræ Scripturæ non habeamus, antiquissima tamen, & ab Apostolis continuata ejus rei Ecclesiæ Catholicæ est traditio, ut dubitare fas non sit, quin ex instituto Christi, vel ex instinctu Spiritûs Sancti per Apostolos in Ecclesiam introductæ sint; non enim omnia, quæ fecit Christus, scripta sunt in libro Evangeliorum, teste Joanne Evangel. *c. ultimo* v. 25. quemadmodum & plures alios fidei articulos, imò & ipsam sacram Scripturam, quòd talis sit, ex traditione & authoritate Ecclesiæ magna ex parte probare debemus, uti supra *in Tit. 4. de Consuetudine: in princ.* diximus. Sanè oleum sacrum fuisse in Ecclesia tempore Apostolorum, probatur luculenter ex Epistola S. Jacobi *c. 5.* v. 14. ibi: *Infirmatur quis ex vobis inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini &c.*

Confecratur autem per Ecclesiam in primis *Oleum Olivarum simplex*, quod *oleum Catechumenorum*, & *infirmorum* appellatur, quia per id baptizandi, & infirmi agonizantes unguntur. Deinde conficitur *Chrysma* ex *oleo*, & *balsamo*, quod etiam adhibetur in Baptismo, Confirmatione, Consecratione Episcopi, Ecclesiæ, Altarium. Habent istæ unctionum materiæ suas mysticas significationes, nam per

per *oleum* nitor bonæ conscientiæ significatur, juxta illud Evangelii: *prudentes Virgines acceperunt oleum cum lampadibus.* Item & promptitudo ad pugnandum pro fide Catholica, & contra inimicos invisibiles, prout olim ad luctam inungebantur Athletæ: per *balsamum* verò odor bonæ famæ intelligitur, secundùm illud Apostoli. *Christi bonus odor sumus.* & *Eccles. 24. v. 20. Sicut balsamum aromatizans odorem dedi &c.*

Solennitates porrò & modos unctionum ex Pontificali & Pastorali libro desumere oportet; & mysticam rationem ac internam, & Spirituales unctionum operationes diserte describit Pontifex *in c. unico. hoc tit.* Omissis aliis unctionibus ad alios titulos pertinentibus, hic de unctione Sacerdotum, ac Imperatoris, & Regum breviter aliquid dicemus.

3 Ad unctionem Sacerdotum in manibus eorum per Episcopum fieri solitam, sciendum est, non esse de substantia Sacramenti Ordinis Sacerdotalis, sed esse tantùm de necessitate præcepti, & Ecclesiæ Cæremoniam: potestatem autem Sacerdotalem per aliam materiam & formam conferri minimirum *potestatem consecrandi* per traditionem calicis cum pane, & illa verba: *Accipite potestatem offerendi Sacrificium Deo:* & potestatem *remittendi peccata*, per impositionem manuum cum illis verbis: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris peccata &c.* quare si contingeret, per infirmitatem ordinati, vel ordinantis impediri unctionem, non propterea tota ordinatio nulla, & reiteranda esset, sed illa tantùm Cæremonia unctionis supplenda foret, ut *in titulo sequenti* explicabimus.

4 Circa unctionem Imperatoris & Regum (propter quam Imperator *Sacratissimus* dicitur) notandum est inprimis, in Veteri quidem Testamento Reges unctos fuisse in capite, hodiè verò post Adventum Christi, qui Caput est Ecclesiæ, cujusque personam Pontifices repræsentant, tantùm Pontifices & Episcopos ungi *in capite*, Principis autem unctionem *ad brachium* esse translatam, per *brachium* enim Principatus, & Regimen congruè denotatur, prout Samuel poni fecit armum in convivio ante Saul, quem unxit in Regum, *1. Regum. 9.* Ungitur autem Imperator à Pontifice, vel cui is commiserit. *c. venerabilem. 34. de Elect.* Reges verò à suis Metropolitanis. Sicut refert Hostiensis *in Summa. hoc tit. n. 8.* quòd olim Reges Germaniæ unxerit Archiepiscopus Colonensis, Reges Angliæ Cantuariensis.

Sciendum quoque *ex d. c. venerabilem.* quòd Imperium Rom. per Leonem III. summum Pontificem à Græcis ad Germanos in Personam Caroli Magni translatum fuerit: nam quia tunc temporis Græci Imperatores Ecclesiam Romanam in Occidente à Longobardis, aliisque hostibus infestatam partim non potuerunt, partim Hæretici noluerunt defendere, necesse fuit alium Ecclesiæ defensorem, & patronum inquirere, quam defensionem victoriosè præstitit Carolus Magnus, origine & sanguine Francus, propè Moguntiam natus, ideòque Romæ à Leone III. in die Natalis Domini Anno Christi DCCC. Imperator declaratus, salutatus, & coronatus est. Annal. Eccles. Cæs. Baron. *anno Christi 800.* Gloss. *in d. cap. venerabilem* Bellarm. *de Translat. Imp. lib. 1.* Quòd autem summus Pontifex habeat jus in mundo supra Imperatorem, & sit *constitutus super gentes, & regna, ut evellat, & dissipet, & ædificet, & plantet*, quatenus agitur de salute ani- §

animarum & recta Ecclesiæ gubernatione, in Titulo *de Majoritate & Obedientia* traditur. Hinc etiam est, quòd *Sacrum Imperium Romanum* dicatur, non solùm quòd per successionem à Romanis Imperatoribus Julio Augusto, & cæteris acceptum sit, sed etiam quòd Imperator speciali obligatione, & juramento Ecclesiæ Romanæ Advocatus & Patronus habeatur, *Clem. Romani. de Jurejurando. d. c. venérabilem.* Eoque sensu *in c. in die 15. de Consecratione, dist. 5.* & in Gloss. *in d. c. venerabilem. in V. transtulit.* Teutonici dicuntur habere *Regimen Ecclesiæ Romanæ*, scilicet in temporalibus.

6 Præterea summus Pontifex jus eligendi Romanorum Regem & Imperatorem (qui sit unus ex Germanorum gente, & familia, neque Hæreticus, aut excommunicatus, vel aliàs ad regendum inhabilis, Text. & Abb. *in sæpe d. c. venerabilem*) Principibus Germaniæ concessit, fuitque hoc jus Electionis ab initio penes omnes Principes, deinde successu temporum ob difficultatem conventionis ex Principum consensu ad VII. Electores restrictum est. Videatur Baron. *in Annal. Ecclesiast. Anno Christi 996.* sibi verò Pontifex examen, confirmationem, coronationem, & unctionem Electi Imperatoris reservavit: item etiam, ut si Electio de duobus in discordia contigerit, & Electores admoniti præfixo termino non convenerint, litem dirimere, & alterutri Electo favere possit. Non tamen videtur ob Electionem indigni, v. g. excommunicati, aut aliàs inhabilis jus eligendi pro ea vice amissum, & ad Papam pertinere, sicut in Electione Prælatorum Ecclesiasticorum: nam hoc in Electione Imperatoris non reperitur statutum, nec in pœnalibus debet fieri extensio, nisi Electores moniti nollent aut diu differrent alium eligere. Plura in hac materia ex jure publico, & Aurea Bulla Caroli IV. desumenda sunt.

TITULUS XVI.

De Sacramentis non iterandis.

SUMMARIA.

1. *Quæ Sacramenta nequeant iterari?*
2. *Character quid?*
3. *Irregularitas quæ contrahitur ex rebaptizatione, an etiam ex iterata Confirmatione?*
4. *Chrysma an sit de substantia Confirmationis?*
5. *Si in Confirmatione pro Chrysmate oleum fuerit adhibitum, qualiter debeat hic defectus suppleri?*
6. *Manuum impositio in ordinatione Presbyteris omissa, qualiter supplenda?*
7. *Conciliatur c. 1. h. t. cum c.* Subdiaconus *dist. 23.*

TRia sunt ex Sacramentis, quæ *Characterem* invisibilem in anima suscipientis imprimunt, nimirum *Baptismus, Confirmatio, & Ordo*, ac propterea sine sacrilegio reiterari non possunt. Trid. *Sess. 7. Can. 9.* Quòd si verò in eorum collatione aliqua cæremonia, quæ non est de substantialibus, omissa sit, illa proximo tempore supplenda erit. 1

Est autem Character, quem dicta Sacramenta imprimunt, *signum spirituale, & indelebile animæ impressum, quo suscipiens Christo duci Principi, summóque Sacerdoti unitur, & in illius servum, Militem, Ministrum ad divinum cultum deputatur, & consignatur: Baptismo* namque consignatur in servum Christi, & domesticum Dei: *Confirmatione* in militem, ad confirmandum, tuendámque illius fidem: *Ordine* deputatur in dispensatorem mysteriorum Dei; cujus rei testimonium habemus apud Apostolum *2. ad Corinth. 1. v. 22.* ibi: *Qui unxit nos Deus, & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cor-* 2

cordibus nostris. & ad *Ephes. 4. v. 30. Nolite contristare Spiritum Sanctum, in quo signati estis in diem Redemptionis.* Ubi per *signationem*, de qua loquitur Apostolus, SS. Patres & Ecclesiæ Doctores unanimiter *Characteris impressionem* intelligunt.

Cætera Sacramenta, nimirum *Pœnitentiæ, Eucharistiæ, Matrimonii, & Extremæ unctionis* reiterabilia sunt; tum quia Characterem non imprimunt; tum quia propter fragilitatem humanam illis sæpius indigemus.

3 *Dubitatur* I. Utrùm sicut ex reiteratione Baptismi baptizans, & baptizatus fiunt irregulares, quo minus ad Ordines promoveri possint, *c. 2. de Apostatis c. qui in qualibet. 10. caus. 1. quæst. 7. c. eos, quos. 118. de Consecr. dist. 4.* ita etiam ex reiteratione *Confirmationis* (ut sæpè apud plebejos contingit) vel *Ordinis*? Affirmativè ex paritate rationis quidam respondent cum Navar. *in Manuali c. 27. n. 247.* Negativa tamen fermè communior est, quia irregularitas non ex paritate rationis tanquam pœnalis, sed ex textu expresso desumenda est. *c. is qui. 18. de Sententia excom. in 6.* Covar. *in Relect. Clem. si furiosus in princ. primæ partis. n. 8. de Homicid.*

Utrum autem irregularitas ex Baptismo reiterato, etiam ab ignorantibus contrahatur? videantur pro utraque sententia Navar. & Covar. *cit. locis.* & Layman in Theol. mor. *de irregularitate. c. 2. n. 2.* ut propterea in casu contingente ad cautelam Episcopus tanquam in jure dubio dispensatione, vel declaratione uti possit, per ea, quæ tradit Garcias *de Beneficiis. parte 7. c. 2. n. 10.*

4 *Dubitatur* II. Utrum *Confirmatio* reiterari debeat, si Episcopus per errorem non *Chrysmate*, sed *oleo benedicto* confirmandum unxerit? Nihil tali casu esse iterandum, sed cautè supplendum, quod incautè fuit omissum, expresè respondit Pontifex, *in c. 1. hoc tit.* Unde plerique Canonistæ inferunt, non esse de essentia Sacramenti Confirmationis, sed tantùm de necessitate præcepti, quòd confirmandus præcisè *Chrysmate* & non *Oleo* ungatur, aliàs propter omissionem *Chrysmatis Confirmatio* nulla, & omninò reiteranda foret. Navar. *in Manuali. c. 22. num. 8.* Covar. *Variar. Resolut. l. 1. c. 10. n. 4.* Sed inquies, supplet- 5
tio in hoc casu solo *balsamo* fieri non potest, quia hoc esset contra morem Ecclesiæ, ut quis solo *balsamo* ungatur, & balsamum non commixtum oleo non est Chrysma, & consequenter primùm *oleo*, & deinde *balsamo* seperatim unctus, necdum dicetur *Chrysmate* unctus; si verò *Chrysma* denuò adhibeatur, erit utique reiteratio Sacramenti? R. hanc suppletionem faciendam esse per inunctionem Chrysmatis, sed verba *Confirmationis* vel adhibenda non esse, sicut videtur tenere Covar. *cit. loco.* vel adhibenda esse sine intentione tamen reiterandi Sacramentum, & solummodò cum intentione *supplendi defectum*, uti docet Navar. *hoc. tit. Consilio primo. in fine.*

Dubitatur III. quomodo intelligendum 6
sit, quòd *in c. fin. hoc tit.* dicitur, si in ordinatione Presbyteri *manûs impositio* omissa sit, nihil innovandum, sed illam tantùm supplendam esse, cùm tamen *manûs impositio* non sit mera cæremonia, sed materia & substantiale quid illius ordinationis, quâ Sacerdoti datur potestas remittendi peccata? Duæ responsiones adferuntur: primò quòd non sit reiterandum totum Sacramentum Ordinis, sed supplenda illa tantùm *manuum impositio* omissa, quia Sacerdotium ex duabus partialibus ordinationibus perficitur; per primam *cum*

traditione Calicis, & patenæ datur potestas in *Corpus Christi verum*, scilicet consecrandi illud: per alteram *cum impositione manuum* datur potestas in *Corpus Christi mysticum*, scilicet *ligandi & solvendi &c.* Hæc posterior potestas quamvis sine illa consistere nequeat, sed eam necessariò præsupponat, illa tamen potestas consecrandi potest stare sine hac posteriori, prout Christus utramque potestatem diversis temporibus contulit, illam in *Cœna*, istam post resurrectionem suam. *Joan. 20.*

Altera responsio est, quòd *cap. fin. hoc tit.* loquatur de manuum impositione, quæ in prima particulari ordinatione ante traditionem calicis & patenæ adhibetur, quæ tantùm cæremonia est, & nihil substantiale.

Dubitatur IV. quomodo *in cap. Subdiaconus. 15. dist. 23.* dicatur, Subdiaconum non accipere manûs impositionem, cùm tamen contrarium asseratur, *in cap. 1. hoc tit.* ℟. quòd Subdiaconus non accipiat manûs impositionem consecratoriam, seu per quam ipse Ordo conferatur, sed benedictoriam. Gloss. & Panor. *in d. cap. 1. hoc tit.* Alii putant errore Typographorum, *in eodem cap. 1.* pro Diaconatus scriptum esse Subdiaconatus, & ita ex quibusdam Exemplaribus demonstrari posse. Barb. *ibidem sub n. 1.*

TITULUS XVII.

De Filiis Presbyterorum ordinandis vel non.

SUMMARIA.

1. *Filius Presbyteri etiam legitimus vel legitimatus non potest succedere in beneficio patris.*
2. *Illegitimi quamvis ad Ordines dispensati, non possunt habere etiam dissimile beneficium, in eadem Ecclesia, ubi Pater habuit, nec quovis modo ministrare.*
3. *An successio in beneficio etiam respectu Patris, collateralium & nepotum interdicta sit? & quid speciale in resignatione ex Bulla Pii V.*
4. *Nepotes ex filiis illegitimis Presbyt. an eodem jure censeantur, quo filii?*
5. *Expositi possint ne admitti ad Ordines?*
6. *Quis possit cum illegitimis dispensare ad Ordines & beneficia.*
7. *Dispensatio super Natalibus & beneficiis per illegitimum obtinendis est strictæ interpretationis.*
8. *Illegitimus dispensatus ad Ordines, an censeatur dispensatus ad beneficium?*
9. *Cum illegitimis an dispensare possit Episcopus, quando illegitimitas est occulta?*
10. *Legitimati an sint ad Ordines admittendi?*

AGitur in *hoc tit.* generaliter de *Illegitimis*, quatenus irregulares, & ad sacros Ordines inhabiles sint; tùm quòd reputentur personæ viles, quibus indignum est conferri Clericalem, & sacerdotalem dignitatem; tùm ad execrationem paterni delicti, cujus memoriam continuò per liberos in Ecclesiâ repræsentari indecens est; tùm denique quòd paternæ incontinentiæ imitatores existimentur. Syl. *Verbo Illegitimus. num. 1.* Materiam istam totam aliquot quæstionibus magis practicis explicabimus.

Quæritur I. quare hic titulus *de filiis Presbyterorum* inscribatur, cùm tamen non solùm isti, sed alii quicunque illegitimi à sacris Ordinibus excludantur? ℟. quòd in *Capitulis* sub hac Rubrica positis potissimùm agatur de filiis Presbyterorum, non tantùm quatenus illegitimi & inhabiles sunt ad Ordines, sed etiam quatenus legitimi (puta ante Clericatum ex uxore legitima nati) legitimati vel dispensati non possunt obtinere beneficium, quod pater eorum immediatè ante (secus si media aliqua persona extranea interceserit. *c. 7. hoc tit.*) habuit, ne successio quasi hæreditaria in beneficiis introducatur, cùm impiorum illa vox sit; *hæreditate possideamus Sanctuarium Dei.*

Dei. Psalm. 82. v. 13. c. ad extirpandas. 11. & passim. hoc tit.

Specialiter, ut paternæ incontinentiæ memoria à locis sacris, quæ maxima puritas sanctitasque decet, arceatur, circa filios Clericorum illegitimos, quamvis ad Ordines dispensatos, constitutum est, ut in Ecclesia, ubi eorum patres beneficium aliquod Ecclesiasticum habent aut habuerunt, quodcunque etiam dissimile beneficium obtinere, aut in dictis Ecclesiis quoquo modo ministrare (ne quidem ut musici simplices. Card. declaratio apud Garciam *de Beneficiis. p. 7. cap. 3. n. 68.*) nec pensiones super fructibus beneficiorum, quæ parentes eorum obtinent, vel aliàs obtinuerunt, habere valeant. *c. 2. c. cùm decorem. 15. c. ad abolendam. 16. hoc tit.* Trident. *Sess. 25. de Reform. cap. 15.*

3 *Quæritur* II. an à successione in beneficio non tantùm filius, sed etiam pater, frater vel nepos prioris beneficiati excludatur? Ratio dubitandi est, quòd etiam his competat hæreditaria successio *Juxta Nov. 118. n.* de patre, fratre, alióve collaterali communius receptum esse, non excludi, eò quòd jura de his non loquantur, & aliàs odiosa, & restringenda sint. Neque jus successionis ita propriè in ascendentibus, & collateralibus, sicut in descendentibus (quos ipsa naturalis ratio ad successionem vocat. *L. cùm ratio. 7. ff. de Bonis damnatorum.*) esse intelligatur. Barb. *in Collect. ad d. cap. 15.* Trident. *num. 7. & 8.* De nepote est aliqua distinctio facienda, nimirum, ut non possit ei beneficium conferri, si suo patre mortuo immediatus hæres Avi sit, tunc enim propriè jure hæreditario veniret, & haberet locum, quod dicitur: appellatione filiorum etiam nepotes contineri; possit autem conferri, si beneficium avi petat, patre suo vivente: quia tunc in gradu remotior id jure hæreditario petere non censeretur. Innoc. *in c. ad extirpand. h. tit.* Zoës. *eod. tit. num. 10.*

Quid verò speciale sit, circa beneficia resignata, ut ea non possint consanguineis admittentium conferri, videatur Bulla Pii V. *Quanta.* Et licèt Bulla tantùm utatur termino *admittentium*, admittere autem resignationem, & resignare, utique diversa sint, præsertim in materia odiosa & juris communis ac Ordinariorum restrictoria, possitque specialis ratio esse circa admittentium consanguineos, ne in favorem illorum directè vel indirectè adigatur quis ab ipsis admittentibus ad resignandum; nihilominus apud Garc. *de benef. p. 9. cap. 2. num. 211. & p. 11. cap. 3. num. 266.* refertur declaratio Cardinalium, in qua pro termino *admittentium* ponitur, *vel suis vel resignantium consanguineis &c.* quia verò illa Bulla habet plura alia Capitula, nimirum ut resignationes beneficiorum nonnisi ex causis ibi expressis admittantur: item ne vel signo aut nutu successor in beneficio resignato denotetur &c. quæ non ubique practicantur, hinc eam non ubique receptam esse tanquam Ordinariorum facultates multùm restringentem testatur Zypæus in *Annal. Jur. Pont. Tit. de Renuntiatione. sub num. 1.* & supponit Paulus Layman. *in Theol. mor. de benefic. Eccles. cap. 17. sub num. 6.* qua de re videri poterunt, quæ superiùs *in Proœmio, & in Tit. de Constitut.* de authoritate ac receptione Bullarum extravagantium, & declarationum Card. dicta sunt.

Quæritur III. quid de nepotibus ex filiis illegitimis Presbyterorum dicendum, ánne idem, quod de filiis eorum mox dictum est? Constitutionem Concilii Trid. *d. cap. 15.* non comprehendere nepotes Presbyterorum ex filio illegitimo, docent

quamplurimi apud Barb. *in Collect. ibidem n. 6. citati*, eò quòd in materia pœnali appellatione liberorum non veniant nepotes, sed solùm in materia favorabili, ex doctrina Bartholi *in L. liberorum. 220. ff. de Verborum signific.* Alii è contra apud eundem Barb. contrarium tenent putantes, nepotes quoscunq; etiam legitimos (id est à filio illegitimo ex legitimo matrimonio natos) comprehendi. Et hæc sententia videtur mihi menti legis conformior, saltem eo casu, quo avus adhuc viveret, & in eadem Ecclesia beneficium aliquod obtineret; vigeret enim tunc ratio Concilii, *ut paternæ incontinentiæ memoria, quàm longissimè arceatur*. Ad rationem prioris sententiæ dici potest, constitutionem Concilii non esse tàm in pœnâ, quàm in decentiâ & honestate congruente locis sacris fundatam. Videatur Garcias *de Beneficiis. p. 7. cap. 3. n. 21.*

5 *Quæritur* IV. Utrum *expositi* seu in plateis aliisve locis reperti, quorum parentes ignorantur, sint legitimi, & habiles ad Ordines suscipiendos censendi? Quidam affirmant cum Felino *in cap. cum deputati. 16. de Judiciis. n. 8.* Paleoto. *in Tractatu de filiis nothis. cap. 63.* Piasezio *in Praxi Episcoporum parte 1. cap. 1. n. 27.* tùm argument. *d. c. cùm deputati.* tùm quòd in dubio pro legitimitate filii tanquam pro parte favorabiliori præsumatur. Verùm negativa probabilior videtur, eò quòd præsumptio in dubio desumatur ex illis, quæ communiter, & quasi certò accidunt; communiter autem, & ordinariè quotidianâ experientiâ teste accidit, ut illi tantùm exponantur, qui ex illegitimis congressibus nati sunt. Nec obest *d. c. cùm deputati*, quia loquitur de toto alio casu, & ubi agitur non tàm de quæstione natalium legitimorum, quàm de patria & ætate, ut ex Gloss. *ibidem, in V. nationis.* apparet. Ad rationem allegatam ℟. eam imprimis absolutè veram non esse teste Alziato. *in Regula 3. de Præsump. num. 12.* & deinde unam præsumptionem per aliam fortiorem elidi. *cap. 4. de Procurat. l. divus. 7. ff. De in integrum. rest.* Pro hac opinione videatur Covar. *in Relect. Clem. si furiosus. de homic. p. 1. in princip. n. 9.* Garc. *d. parte 7. cap. 2. n. 8.* Fatetur quoque Piasezius. *d. loco in fine.* hanc posteriorem sententiam esse communem, & se vidisse in curia pro expositis dispensationes ad Ordines expediri. Covar. tamen *cit. loco.* putat, propter authoritatem DD. prioris sententiæ, expositum aliquem de facto promotum in Ordinibus administrandis tolerari posse.

Quæritur V. Quis possit cum illegitimis dispensare? ℟. Cùm irregularitas hæc humani potiùs, quàm naturalis juris sit, aut divini, ideò dubitandum non est, quin S. Pontifex circa eam dispensare possit, & soleat. *cap. innotuit. 20. de Elect.* & quidem ad *sacros Ordines*, & majora sive curata beneficia regulariter nulli alii dispensatio competit, quàm Papæ, & cui is speciali privilegio concesserit, sicut Nuntiis suis, & Legatis concedere solet. Ad *minores* autem Ordines, & beneficium simplex etiam Episcopus dispensare potest, *cap. 1. hoc tit. in 6.* & sede vacante etiam Capitulum, quod in jurisdictionem Episcopi succedit. Navar. *Consilio 7. hoc tit.* Declarant verò Doctores *d. c. 1. h. t. in 6.* tantùm procedere in beneficiis simplicibus minoribus, non autem majoribus, scilicet dignitatibus, personatibus, & similibus, licèt curam animarum actu non habentibus. Imò nec in Canonicatibus Cathedralium Ecclesiarum plerique admittunt, qui propter specialem prærogativam majoribus beneficiis accensentur, *arg. c. quamvis. 4. de Præbendis in 6. cap. statutum. 11. de Rescriptis. in 6.* præsertim

tim hodiè post Trid. ubi Canonicatus Cathedralium Ecclesiarum requirunt sacrum Ordinem, ad quem Episcopus cum illegitimis dispensare non potest. Barb. *de Officio Episcopi. p. 2. Alleg. 46. n. 19.*

7 *Quæritur* VI. An dispensatio Pontificia cum illegitimis sit latæ vel strictæ interpretationis? R. Ex communi sententia esse strictæ; quia relaxat juris vinculum, quod optimis rationibus in principio hujus *tit.* addictis illegitimos ordinari prohibuit; ideoque dispensatio simpliciter ad beneficia non intelligitur de beneficiis curatis vel dignitatibus, & probabiliter nec etiam de Canonicatibus, nisi quatenus specialiter fuerit expressum; & dispensatio simpliciter prolata super curatis, non intelligitur de dignitatibus, vel etiam Canonicatibus Cathedralium Ecclesiarum. Barb. *d. loco num. 7. & seq.* est enim circa hæc beneficia specialis ratio indecentiæ, quòd in dignitate aut cura animarum sit, cui macula illegitimæ nativitatis, & præsumptio incontinentiæ adhæret.

8 Utrum autem dispensatio simpliciter ad sacros Ordines, extendatur saltem etiam ad beneficia? diversæ sunt opiniones. Negativa multis placet. *arg. c. 2. hoc tit.* & quòd in his, quæ separabilia sunt, dispensatio non trahatur de uno ad alterum. Garcias *de beneficiis parte 1. cap. 6. num. 70.* Affirmativa tamen videtur mihi probabilior cum Abbate *in c. ult. hoc tit. num. 2.* quia dispensatio licet sit strictæ interpretationis, debet tamen explicari secundùm verisimilem mentem dispensantis; verba enim debent intentioni deservire. *c. Secundò requiris. 41. de Appellat.* qui ergò vult posse aliquem suscipere sacros Ordines, vult etiam posse habere beneficium, ne cogatur mendicare. Et si Episcopus potest conferre illegitimo beneficium, qui est in minoribus, juxta *c. 1. hoc tit. in 6.* ergo multò magis poterit, si sit in majoribus, quia iste pro sustentando statu Clericali, à quo amplius recedere non potest, magis indiget. Non obest *d. c. 2.* nam fundatur in dolosa subreptione, ex quâ literæ subreptitiè impetratæ carent omni effectu. *c. super literis 20. de Rescriptis.* Rationi adjunctæ dicitur, quòd Ordo & beneficium sint quidem separabilia, *physicè* loquendo, non autem *canonicè*, cùm de Jure Canonico nullus sine beneficio ordinari debeat. Trid. *Sess. 21. de Reform. c. 2.*

Quæritur VII. An saltem eo casu, quo 9
illegitima nativitas est occulta, possit Episcopus ad sacros Ordines dispensare vigore Concilii Trident. *Sess. 24. de Reform. cap. 6.* ubi Episcopis datur potestas dispensandi in omnibus censuris, & irregularitatibus ex delicto *occulto* (excepto homicidio voluntario) provenientibus? Quidam negant cum Navar. *in Manuali. cap. 27. n. 194.* & Piasezio *in Praxi Episc. part. 1. c. 1. n. 56.* eò quòd irregularitas ista non proveniat ex delicto ipsorum illegitimorum, sed aliis causis, ut dictum. Nihilominus affirmativa satis probabiliter sustineri potest cum Barb. *Jur. Eccl. s. univ. lib. 1. cap. 11. n. 156.* cùm hæc irregularitas proveniat saltem mediatè ex delicto parentum illegitimi, & illa dispositio Concilii sit aliquod privilegium Episcopo concessum nemini præjudicans, adeoque latiùs interpretandum. *cap. 4. de Præbendis in 6. c. odia. 15. de R. I. in 6.* Non obstat, quòd dispensatio cum illegitimis sit strictæ interpretationis, ut præcedente quæstione explicatum; quia aliud est dispensatio, aliud privilegium dispensandi: nam potestas dispensandi concessa Episcopo concernit plurimum favorem, quorum interest, ne cogantur cum magnis impensis & molestiis Romanam curiam

accedere pro dispensatione obtinenda. Videantur etiam ea, quæ in *Tit. de Major. & Obed. §. 4.* de dispensatione Episcoporum ex *d. c. 6. Trident.* competente dicentur.

10 *Quæritur* VIII. An illegitimè nati *legitimati* habiles sint ad Ordines suspiciendos? ℟. I. Legitimatos per *rescriptum Principis*, vel *Comitem Palatinum* non posse absque dispensatione sacros Ordines suscipere. Panorm. *in c. venerabilem. 13. Qui filii sint legitimi. n. 29. Imperiali enim judicio non possunt Ecclesiastica jura* (prohibentia illegitimos ab Ordinibus) *dissolvi*, *c. 1. dist. 10.* & legitimatio per unum Principem facta non prodest quoad effectus, qui pertinent ad jurisdictionem alterius Principis, sicut in proposito ad cognitionem & jurisdictionem Ecclesiasticam. Fachin. *Lib. Controver. c. 58.*

Dices: sicut Dominus per manumissionem servi tollit impedimentum ejus, & facit habilem ad Ordines, ut *sequenti tit.* diximus, ita etiam Imperator legitimando illegitimum.

℟. I. Irregularitatem servi non esse absolutam, sed tantùm respectu Domini ob præjudicium & interesse illius, secus irregularitas illegitimitatis; quæ se tenet absolutè ex parte personæ illegitimæ, & provenit ex aliis causis in principio tituli allegatis, quas dijudicare, an & quatenus obstent Ordinibus, vel num in tali persona attendendæ non sint, non est in potestate Imperatoris, vel Comitis Palatini, sed superioris Ecclesiastici.

℟. II. Ad principalem quæstionem, *legitimatos per subsequens matrimonium* comparari legitimè natis, etiam quo ad Ordines, & dignitates *c. tanta 6. Qui filii sint legitimi.* Gloss. & Panorm. *in c. innotuit. 20. de Elect.* sed de hac materia videri debent tradita *in lib. IV. Decret. in d. tit. Qui filii sint legitimi.*

TITULUS XVIII.

De Servis non ordinandis, & eorum manumissione.

SUMMARIA.

1. *Servi qui dicantur?*
2. *Servo ordinato quid juris?*
3. *Quid si Religionem ingrediatur?*
4. *Regula*, quod semel DEO dicatum &c. *qualiter intelligatur?*
5. *Servitus qualiter hodie sublata?*
6. *Adscriptitii, Originarii, & homines proprii, qui dicantur?*
7. *Filiusfam. an possit sine licentia Patris ordinari?*
8. *Filiifam. bona post Clericatum acquisita censeantur esse quasi Castrensia.*

SErvi in jure dicuntur, non famuli, qui nobis pro annua mercede serviunt, & in sensu ac usu juris verè liberi sunt; sed qui jure gentium, contra naturalem libertatem dominio nostro subjiciuntur, cujusmodi erant, qui olim in bello capti, aut ex matre serva nati fuerant, sicut tradunt Doctores *ad tit. Instit. de Jure personarum.*

Servorum igitur Ordinatio prohibetur ob præjudicium & injuriam Domini; propterea si contingat, servum de facto ordinari, distinguendum inprimis est, an sciente vel ignorante Domino in factum sit? Si *sciente* & non *contradicente*, servus ordinatus statim liber efficitur; si *contradicente*, deponitur, & Domino restituitur, nisi jam in presbyterum sit promotus, tunc enim propter dignitatem Ordinis Sacerdotalis liberatur à servili conditione, & serviet domino in divinis tantùm officiis, missas v. g. legendo &c.

Si *ignorante* Domino servus ordinatus sit ad minores Ordines, in servitutem revocatur: si ad majores, subdistinguitur, an Epi-

Episcopus sciverit, servum esse, vel non? si scivit, statim fit liber, in officio permanet, & Episcopus tenetur Domino dare duos servos æquè bonos, vel eorum æstimationem; si ignoravit Episcopus, tunc Subdiaconus, & Diaconus ordinatus vicarium (id est alium servum) sui loco Domino præstat, vel pretium, aut in horum defectu in servitutem revocatur. Sacerdos autem statim liber fit, sed peculium, si quod habet, amittit, idque Domino cedit; si peculium non habeat, serviet Domino in divinis, Perimitur autem hæc actio, quæ Domino datur ad repetendum servum post annum lapsum à die, quo scivit ordinationem factam. Videantur *textus hujus tit. & in tota dist. 54.*

3 Quid verò juris, si servus Religionem inscio Domino ingrediatur? Et quod intra triennium repeti possit manente nihilominus servo votis obligato (nisi Monasterij culpâ scientis servitutem vel negligentis inquirere admissus fuerit servus ad professionem, quo casu non repetetur servus, sed præstabitur à Monasterio æstimatio ejus arbitrio boni viri) tradit Gloss. & Barb. *in c. 2. h. tit.* Miranda *in Man. Prælat. tom. 1. q. 17. artic. 2.*

4 Prædictis non obstat, quòd semel Deo dicatum non debeat amplius ad profanos usus transferri, *c. semel. 51. de R. I. in 6.* cui objectioni respondetur apud Barb. *in d. c. 2. num. 5.* quòd tantùm procedat in inanimatis consecratis, in quibus consideratur consecratio in superficie, ut à Laicis contingi non debeant. Sed melius mihi videtur dici posse, quòd regula procedat in illis, quæ pleno jure Deo dicata, ab eoque acceptata fuerunt; consecrationem autem, votum, & oblationem personæ in alterius dominio constitutæ, censetur quidem Deus acceptare, in quantum persona sibimet præjudicare potest, non autem in præjudicium alterius sive Domini.

Porrò licèt hodiernis Christianorum moribus servitus usitata non sit, nisi circa eos, qui ex Barbaris, aut infidelibus capiuntur, qui quidem à nobis, & nostri apud ipsos capti pro servis ab ipsis habentur, nostros autem ab infidelibus captos à nobis quoque quoad effectum juris v. g. amissionem testamenti factionis, patriæ potestatis &c. de consuetudine pro servis haberi non crediderim, ob dignitatem Christiani nominis, & ne ipsi videamur tyrannidi infidelium subscribere, quidquid olim de jure Romano receptum fuerit. 5

Extenditur tamen hæc juris Canonici dispositio secundùm terminos habiles, & quantùm fieri potest saltem ad interesse Domini resarciendum etiam ad *ascriptitios*, qui alicui fundo colendo in perpetuum adscripti sunt, & *originarios*, qui ex talibus adscriptitijs nati sunt (de quibus *in tit. Cod. de Agricolis, Censitis, & Colonis*) omnésque illos, qui alicui conditioni perpetuò obligantur *c. quis aut leges. 11. c. generalis. 12. c. admittuntur. 21. c. fin. & ibi Gl. ff. d. dist. 54.* 6

Præsertim verò videtur comprehendi illud genus servorum, quod in quibusdam Germaniæ partibus reperitur, quos proprios homines vel mancipia, Leibeigene vocamus. Plerique enim istos homines *adscriptitios*, vel *originarios*, aut saltem de eorum natura participantes existimant teste Gail. *Lib. singul. de Pignorat. observat. 8. num. 1.* unde & praxis est, ut tales homines consensum suorum Dominorum, vel aliquam manumissionem, id est liberationem in scriptis Episcopo exhibere debeant.

Quid demùm de filiofamilias dicendum, an is sine licentia patris ad sacros 7

Ordi-

Ordines promoveri valeat? R. utique valdè decens esse, ut filius consensum patris requirat; interim tamen patrem impedire non posse, quin filius ordinetur, quia hoc in jure Canonico statutum non reperitur, neque etiam de jure Civili tanta est patri concessa potestas; imò si concessa foret, tanquam disponens de re Ecclesiastica, attendi non deberet. Et probat simile, quòd Religiosus sine patris sui spiritualis, Abbatis scilicet, obtentâ veniâ, possit zelo Religionis ad strictiorem Ordinem transire. *c. licet. 18. de Regular.*

8 Illud quoque observatione dignum est, quòd ex speciali privilegio à Justiniano Imperatore Clericis indulto omnia bona post Clericatum à filiofamilias acquisita in numerum *quasi Castrensis peculii* redacta sint, ita ut de his liberè disponere & testari valeant. *auth. Presbyteros. C. de Episcopis & Clericis.* quamvis de cætero, & quoad bona prius acquisita, Clericatus (exceptâ dignitate Episcopali) à patriâ potestate non liberet. *L. Sacrosanctæ. 34. cum auth. seq. C. de Episc. & Cler.*

TITULUS XIX.

De obligatis ad ratiocinia ordinandis, vel non.

SUMMARIA.

1. *Obligati ad ratiocinia qui, & cur ab Ordinibus prohibeantur?*
2. *Clerici possunt esse tutores, & curatores miserabilium personarum.*
3. *Satisdatio tollit impedimentum obligationis.*
4. *Sponsalia an impediant Ordinationem?*

1 *OBligati ad Ratiocinia* dicuntur, qui generalem aliquam administrationem habent, vel habuerunt, & inde principalibus suis ad reddendas rationes tenentur, quales sunt Procuratores, actores, executores, tutores, & similes, qui omnes ante redditas rationes, & plenam liberationem à suis principalibus obtentam, ordinari prohibentur; partim quòd magis intentione fugiendi ratiocinia, & forum Civile, quàm amore religionis ad clericatum transire præsumantur; partim etiam, quòd infamaretur Ecclesia, & exosa fieret, si tales in suum gremium cum principalium damno reciperet, qui essent ære alieno, & magnis litibus obnoxii, Clerici enim facti ad forum civile amplius trahi, & plena executio contra eos fieri non posset, sed *beneficium competentiæ*, & congrua sustentatio eis relinqui deberet. *cap. 3. de Solution. c. unico. hoc tit.* Curam tamen gerentes miserabilium, aut Ecclesiasticarum personarum etiam in officio perseverantes rectè ordinantur: quia Clerici tutelam miserabilium personarum suscipere, & gerere possunt. *c. pervenit. 26. dist. 86. c. in nova. 22. caus. 16. quæst. 7.*

Illi quoque ad ratiocinia obligati ab Ordinibus prohiberi non debent, qui principalibus suis idoneè caverunt, se satisfacturos, *vice enim solutionis est*, inquit Ulpianus, *in l. rescripto. 6. §. 1. ff. de Muner. & honor. ut quis aut pignoribus, aut fidejussoribus idoneè caveat.*

2 De eo *controvertitur*, qui alicui fœminæ sponsalibus, seu promissione matrimonij obligatus est, an illâ invitâ possit ad Ordines admitti? Negativa probabilior est, quam tenet Sanch. *de Matrim. lib. 1. disp. 47. n. 3.* Ratio est, ex generalitate regulæ *in hoc tit.* traditæ, ut nemo cum gravi alterius præjudicio ordinetur; & speciale Religionis (utpote quæ morti naturali omnia solventi magis assimilatur) privilegium est, ut per ingressum ejus sponsalia & matrimonium ratum, etiam invitâ alterâ parte dissolvantur, quod non est Clericatui sæculari concessum. *Extrav. Antiquæ. de Voto, & voti redempt.* Dicti

Dices, sicut votum non obligat in præjudicium melioris boni, ita nec sponsalia in præjudicium statûs melioris, scilicet sacerdotalis. R. esse disparitatem: quia votum fit directè Deo, à quo non censetur acceptari in melioris boni præjudicium; sponsalia autem fiunt homini, à quo simpliciter acceptantur, & exinde simpliciter nascitur obligatio.

Dices iterum, sponsalia habere tacitam conditionem, *rebus sic stantibus, & nisi notabilis mutatio interveniat. c. quemadmodum. 25. de Jurejurando*; & sicut per votum simplex postea emissum ex sententia multorum Doctorum sponsalia solvenda sunt, ita etiam ex susceptione sacrorum Ordinum. R. Dictam conditionem tacitam esse intelligendam tantùm de mutatione casuali, non voluntaria, quam regulariter nemo potest ponere in alieni juris præjudicium. Unde etiam verius est, ne quidem votum castitatis simplex in præjudicium sponsæ valere, sicut docet Sanch. *d. l. disp. 46. n. 7.* non enim licet vovere ea, quæ in voventis potestate non sunt. Est tamen contraria sententia etiam non omninò improbabilis propter authores à Sanch. *dictis locis* allegatos.

TITULUS XX.

De corpore vitiatis ordinandis, vel non.

SUMMARIA.

1. *Corpore vitiati qui dicantur?*
2. *Debiles & deformes etiam alienâ culpâ ita facti prohibentur.*
3. *Claudicans an prohibeatur ordinari?*
4. *Quanta debeat esse debilitas vel deformitas, in arbitrio est Episcopi.*
5. *Carens uno tantùm oculo an sit irregularis?*
6. *Lusci aut oculum ficitium habentes an prohibeantur ab Ordinibus?*
7. *Mutilantes se ipsos, aut mutilationem sine causa justa procurantes in quacunque parte corporis sunt irregulares.*
8. *Non est licita castratio ad tuendam castitatem.*
9. *Mutilatus ex justa causa morbi, aut invitus alieno facto non est irregularis, si membrum non sit ad executionem Ordinis necessarium, vel inde resultet deformitas.*
10. *Castratus non tenetur partem abscissam in collo portare.*
11. *Insignis disputatio, an castratus propter vocem sit irregularis?*
12. *Castrationem propter voces qui doceant esse licitam?*
13. *Contrarium probabilius.*
14. *Usufructuarius qualiter possit rem usufructuariam meliorare.*
15. *Vitiatus post susceptos Ordines quando debeat prohiberi à Ministerio.*
16. *Quid de Epilepticis & Energumenis?*
17. *Quid de Absemio?*
18. *Quid de Hermaphrodito?*
19. *Cum mutilatis quis dispenset?*

COrpore vitiati regulariter ad Ordines admittendi non sunt. *dist. 55. per totam. & X. hoc tit.* Sunt autem corpore vitiati in triplici differentia: alii enim sunt *debilitati*, alii *mutilati*, alii *notabiliter deformes.* 1

Debilitati dicuntur, qui membrum aliquod ad sacrum Ministerium necessarium inutile habent, aut qui continuò, & gravi aliquo morbo laborant. *Mutilati* dicuntur, qui aliquo membro carent. *Deformes* denique, qui enorme habent vitium, defectum, vel maculam in exterioribus membris, unde sine notabili horrore, irrisione, vel scandalo conspici nequeunt.

Debiles & deformes, sive suâ, sive alienâ culpâ debilitati aut deformati sint, non debent ad Ordines promoveri, ut satis probatur, *ex c. fin. dist. 55.* ubi Pontifex *Illi*, inquit, *cui erutus est oculus, non prosunt secundùm Canones Sacerdotii jura concedi, neque enim aliquid ei prodest, quòd oculum invitus amiserit, &c.* 2

3 *Claudicatio* tamen licèt videatur esse deformitas, non tamen impedit ab Ordinibus, dummodo claudicans ad solennia Missarum baculo non indigeat. *c. si quis. 10. dist. 55. junct. c. nullus Episcopus. 57. dist. 1. de Consecr.*

4 Generaliter autem quanta debeat esse deformitas, vel debilitas, ut in casibus in jure non expressis causet irregularitatem, arbitrio Episcopi relinquitur. Innoc. & DD. communiter, *in cap. 1. & 2. hoc tit. c. communiter. 3. dist. 33.* Piasezius *in Praxi Episc. part. 1. cap. 1. num. 36.*

5 Circa defectum oculorum adhuc quæritur, sitne distinguendum, an quis dextro vel sinistro oculo careat? Item an alteruter oculus planè erutus, an verò pupillâ integrâ tantùm virtus visiva in illo destructa sit? ℟. I. quia oculus erutus præter defectum visus causat simul deformitatem, ideò de jure sive dexter sive sinister sit, irregularitatem inducit, *neque enim Canones aliquem casum in amissione oculi, qui ad Sacerdotium adipiscendum non impediret, suis expressisse regulis invenimus*, ait Pontifex *in d. c. fin. d. 55.*

Interim tamen si quis oculum sinistrum salvum & integrum haberet, (qui de stylo curiæ solet *oculus Canonis* appellari, quòd per illum Canon Missæ legi debeat) facilius à summo Pontifice dispensationem impetraret. Zoësius *hoc tit. num. 2.*

℟. II. Qui oculum sinistrum bonum & videntem, dextrum autem integrum quidem, sed virtute visivâ destitutum haberet, ex communi Doctorum opinione irregularis non esset. Imò id ipsum non improbabiliter procederet, si in solo oculo dextro videns sine indecora faciei ad populum conversione *Canonem Missæ* legere valeret. Barb. *Juris Eccles. univ. lib. 1. cap. 33. num. 140.* Navar. *in Manuali. cap. 27. num. 199.*

Quid de *luscis*, aut tortos seu obliquatos oculos habentibus sentiendum? ℟. deformitatem istam arbitrio Episcopi considerandam esse, ita ut tales, si immodicam corporis inclinationem ad legendum requirerent, vel populo risum, aut illusionem causarent, admittendi non sint. Zoësius *hoc tit. num. 10.*

Quid de habente *oculum ficti tium*, vitreum, lapideum? Putarem sine dispensatione facilè ordinandum non esse; quia revera oculus naturalis est erutus, & in Canonibus non ponitur hæc exceptio ob restitutionem oculi ficti; & deinde ille oculus artificialis facilè potest adverti, excidere, aut perire, & deficere occasio reparandi, ut appareat deformitas.

Inter *mutilatos* distinctio est facienda, an se ipsos mutilârint, vel mutilationem sine causa procurârint, an verò ab aliis casu aut ex causa necessitatis, infirmitatis, vel persecutionis sint mutilati? Priore casu, quando quis mutilationem fecit sine causa, sive in magno, sive parvo membro etiam in parte cujuslibet digiti, ab Ordinibus arceri debet: neque enim in eo tam consideratur defectus, quàm sævitia, & mala voluntas ausa sibi ferrum injicere. *c. qui partem. 6. dist. 55.* sicut de illis frequentia etiam ponunt exempla Canones, qui non per disciplinam Religionis, & abstinentiam, sed per abscissionem Plasmati à Deo corporis existimantes, posse à se carnales concupiscentias amputari, castraverunt se, qui sui homicidæ, & Dei conditionis inimici vocantur. *c. si quis. 4. c. 5. & 9. dist. 55. c. significavit. 4. hoc tit.*

8 Posteriore casu, quando nimirum quis ex justa causa, vel certè alieno facto non affectato mutilatus est in tali membro, quod ad exercitium Ordinum necessariò requiritur, vel ejus defectus notabilem deformi-

tatem

tatem inducit, ut amputatio manûs, naſi &c. tali caſu ordinari non debet. *c. expoſiſti. 6. hoc tit.* Si verò membrum ſine culpa amputatum non impediat uſum divini Miniſterii, tunc nec etiam ſuſceptionem Ordinum impediet; ſicut exemplum habetur, *in c. Thomas. 7. hoc tit.* ubi inſtrumentum ferreum alicui ſuper dextræ pollicem ſortuito cadens ab eo unguiam, ſeu priorem articulum avulſit: & deciditur ibidem, non eſſe impedimentum Canonicum, ſi mutilatus in reliqua parte pollicis ſufficientem habeat ad frangendam hoſtiam fortitudinem.

9 Similiter, qui à Medicis propter ægritudinem, vel à Barbaris, aut Dominis ſuis inviti caſtrati fuerunt, aut Eunuchi nati ſunt, ad Clericatus officium admittuntur. *c. Si quis. 7. cum ſeqq. diſt. 55. c. ex parte. 3.* 10 *X. hoc tit.* Vulgi autem error eſt, quòd caſtratus, ſi vel de jure, vel ex diſpenſatione ad ſacros Ordines admittatur, debeat partem exſectam in pulveres redactam in collo portare, quia non ideò minùs foret integritate corporis, & virilitate deſtitutus, ut advertit Gloſſ. *in c. Eunuchus. 8. diſt. 55.* Covar. *in Relect. Clem. Si furioſus. de Homicid. part. 1. c. 1. n. 5.*

De eo *dubitari* poſſet, qui propter ſolam vocem muſicam caſtratus eſt, an irregularis cenſeri debeat? vel an licita ſit talis propter vocem caſtratio?

11 Et quidem quod attinet ad irregularitatem, ſi puer in cunis, vel ante ſeptennium, & uſum rationis, aut invitus per violentiam, aut dolum potu ſomnifero ſopitus ſectus eſſet, res minoris difficultatis foret, nam contra voluntatem ſecti non efficiuntur irregulares. At verò ſi ſciens, volensque caſtratus aliquis fuerit, non ſatis conſtat, quid de jure reſpondendum ſit, & tamen frequenter apud aulas Principum hæc quæſtio movetur. Ferdinandus de Caſtropalao, *in opere ſuo morali, parte 6. puncto. 12. n. 4.* ſummariter inſinuat, non videri improbabile, vocis retinendæ causâ caſtratum irregularem non eſſe, eò quòd hæc irregularitas in jure ſtatuta non legatur, aliunde autem conſtet, irregularitatem ſine textu expreſſo induci non debere. *c. Is qui. 18. de Sentent. excom. in 6.*

Item addi poſſe videtur alia ratio, quòd 12
ex ſententia Pasqualigi, & Salonii, quos refert, & ſequitur Caramuel *in Theologia fundam. fundamento. 45. §. 19.* caſtratio propter vocem licita aſſeratur; tùm quòd ſuavis vox, maximè ad divinum cultum ordinata, ſit perfectio corporalis, quæ pluribus membris, præſertim habità ſtatûs conſideratione minus neceſſariis præſtat; tùm quòd homo, licet non ſit *dominus* membrorum ſuorum. *L. liber homo. 13. ff. Ad l. Aquil.* ſit tamen *uſufructuarius*, qui poteſt rem *uſufructuariam* meliorem facere. v. g. inutiles arbores excidendo, meliores inſerendo, &c. *L. ſi cujus rei. 13. §. fructuar. 4. ff. de uſufructu.* tùm denique, quòd talis caſtratio magnam utilitatem importet, promerendo Principum gratiam, & ſtipendia cantoribus præſtari ſolita. Demùm etiam juvat, quòd in caſtratis per ſe non videatur conſiderari aliquis defectus virilis formæ, alias nec invitè, vel ex cauſa ægritudinis inciſi ordinari poſſent.

Verùm licèt diffiteri nequeam, hujus- 13
modi caſtratum de facto ordinatum probabiliter tolerari, & ordinantem excuſari ob adductas rationes poſſe, cùm & nonnunquam Epiſcopus in dubio jure diſpenſare valeat, ut alibi diximus, magis tamen exiſtimo, in hoc caſu ſimpliciter irregularitatem ſtatuendam eſſe; ut etiam inſinuat Salonius, apud Caramuelem *d. l.* Bonac. *de Cenſuris diſput. 7. quæſt. 2. num. 34.*

Si enim voluntariè procurans incisionem propter castitatem servandam, & sic propter finem supernaturalem est irregularis, ut dictum; ergo multò magis propter utilitatem humanam, & finem minus excellentem,

Deinde *mutilatio* sui illicita causat irregularitatem, sed mutilatio ob vocem servandam ex magis communi & frequentiori Doctorum sententia est illicita, ergo. hæc minor propositio probatur authoritate Divi Thom. *2. 2. quæst. 65. art. 1.* Dianæ, *parte. 3. Tract. 5. Resolut. 38. & parte 6. Tract. 8. Resolut. 36.* Bonac. *d. l.* & aliorum plurium apud hos & Caramuelem, *l. cit.* Item *in Novell. 142.* generaliter sub pœna talionis, & bonorum confiscationis prohibuit Imperator hominum castrationem sine causa necessitatis intentatam. Adde *L. 4. §. 2. ff. ad. L. Corn. de Sicariis* Ratio est, quòd cùm nemo sit membrorum suorum dominus, nemo potest in eorum abscissionem consentire, nisi quatenus id exigit conservatio totius corporis, vel membri principalis, & quia castratio importat præsens vitæ periculum, *ut in d. Novel.* dicitur, nemo potest se vitæ periculo sine causa necessitatis, aut Reipublicæ exponere. Aliæ rationes in resolutione contrariorum patebunt.

Igitur ad primum argumentum contrarium respondetur, suavitatem vocis muliebris neutiquam esse perfectionem corporis virilis, & evirationem plerumque apud homines rideri, & probro duci; quamvis autem suavitas vocis applicetur ad cultum divinum, non est tamen cultui divino necessaria; ut nihil dicamus, quòd fermè frequentius extra Ecclesiam, aut nonnunquam etiam intra ad lasciviam deserviat.

14 Ad alterum argumentum dicitur, de jure usufructuarium rem meliorem facere posse, si id faciat sine mutatione prioris status, non autem posse, auferendo rem etiam minus utilem (quæ simpliciter & absolutè inutilis non sit, ut arbor arida,) & reponendo meliorem, quàm quatenus id gratum sit domino. *Textus apertus in Corpore Gothofredi in l. 7. in fine. cum l. seq. & l. 11. ff. de Usufructu.* sed non videtur gratum Deo, qui est Dominus nostri corporis, sine causa necessitatis mutilare partem corporis à se plasmati, cùm tales abscissores *Dei conditionis inimici* dicantur, *in scpè d. dist. 55.* ergo.

Ad tertium reponitur, ex causa utilitatis temporalis, & lucri pecuniarii non licere amputare membrum, tum quòd nemo sit dominus membrorum suorum, quæ pro suo arbitrio pro lucro computare valeat; tum etiam quòd corpus liberi hominis non recipiat æstimationem. *L. 3. ff. Si quadrupes pauperiem. l. 1. §. 5. & l. ult. ff. de his, qui effuderint, vel dejecerint.*

Cœterùm si quis post susceptos Ordines vitiatus fuerit, suâ culpâ, aut facto proprio, ab Altaris Ministerio debet removeri. *cap. significavit. 4. hoc tit.* si verò non suâ culpâ, sed alieno facto mutilatus, debilitatus aut deformatus quis fuerit, in illis poterit officiis ministrare, ad quæ propter talem vitiationem non est inhabilitatus. *c. Presbyterum. 2. de Clerico ægrot.* Garcias. *de Beneficiis, p. 7. c. 12. n. 101.*

De Epilepticis & *Energumenis*, sive à D Dæmonibus obsessis statutum est, ut tam diu censeantur ab officio suspensi, usque dum unius anni spatio per discretionem Episcopi à malo suo inveniantur liberati. *c. communiter. 3. dist. 33. c. 1. can. 7. q. 2.*

Abstemius licèt ad Presbyterium ascendere nequeat, ex probabiliori tamen sententia ad Subdiaconatum vel Diaconatum reputandus non est inhabilis, quia inferiores Ordi-

Ordines dantur quidem in ordine ad ministerium Sacerdotii, sed non ad necessarium ascensum ad Sacerdotium. Ita plures sunt tituli Cardinalium, & plures præbendæ in Ecclesiis Cathedralibus, in quibus solùm Ordo Subdiaconatûs sufficit. Zypæus *in Analyst Juris Pont. tit. de Ordinandis. num. 11.* Navar. *in Man. c. 27. num. 204.*

18 *Hermaphroditus*, licèt, si in eo sexus virilis prævaleat, viris annumeretur, *L. quæritur. 10. ff. de Statu hominum.* non tamen videtur ad Ordines admittendus propter moralem indecentiam & monstrositatem, cùm non sit vir simpliciter, sed naturam fœminæ participet. Navarr. *dicto loco n. 203.* Videatur etiam Zoësius, *hoc tit. num. 12.*

19 Postremò *in hoc tit.* sciendum est, quòd cum mutilatis vel deformatis irregularibus ordinariè tantùm S. Pontifex dispenset. Covar. *in Rubr. Clem. si furiosus. de Homic. p. 1. in princ. n. 7.* possit tamen Episcopus inprimis declarare, an defectus sit talis, & tantus, qui indigeat dispensatione. Deinde possit Episcopus subinde deformato, qui in publico honestè apparere nequit, dare licentiam celebrandi in privatis Capellis teste Innoc. *in c. 1. hoc tit.* quod intelligendum, si post Ordines susceptos aliquis deformetur, priùs enim deformatus admitti non deberet. Denique, si irregularitas proveniat ex mutilatione illicita occulta, poterit Episcopus dispensare authoritate Conc. Trident. *Sess. 24. de Reform. c. 6.*

Quandónam autem mutilationi vel occisioni alienæ causam præbentes fiant irregulares. *in Lib. V. Tit. de Homicidio.* tractatur.

TITULUS XXI.

De Bigamis non ordinandis.

SUMMARIA.

1. *Bigamia quid, & cur inducat irregularitatem?*
2. *Bigamia vera quid?*
3. *Quid interpretativa, & quibus casibus contrahatur?*
4. *Cùm vidua nulliter contrahens an officiatu bigamis?*
5. *Quid si matrimonium fuerit nullum ex defectu consensûs?*
6. *Peccans cum corrupta, vel cum pluribus non est irregularis.*
7. *Ducens à se prius corruptam non est irregularis.*
8. *Bigamia in infidelitate contracta an noceat post conversionem?*
9. *Bigamia similitudinaria quid?*
10. *Explicatur* c. un. h. t. in 6.
11. *In bigamia quis dispenset?*
12. *Apostolorum dicta non omnia faciunt jus divinum.*

BIgamia nihil est aliud, quàm Matrimonii reiteratio; & quamvis mortuâ primâ uxore licitum sit ad alias nuptias transire (non verò plures uxores simul retinere, quod peccatum *Polygamia* dicitur, ut *in Lib. IV. tit. ult.* traditur) causat tamen bigamia irregularitatem, quòd Apostolus. 1. *ad Timoth. 3. v. 2.* Episcopum jubeat, *unius uxoris virum esse.* Licet autem Apostolus de Episcopo loquatur, nihilominùs eodem vocabulo etiam Presbyteros intellexisse communis sanctorum Patrum sententia est, & Concilium Nizænum addidit, nec ad quemcunque Ordinem Clericalem bigamum promovendum esse, *c. cognoscamus. 14. dist. 34.* Ratio est non solum ex eo, quòd in primitiva Ecclesia etiam Presbyteri Episcopi nomine fuerint quandoque compellati. *c. 1. dist. 21. c. legimus. 24. dist. 93.* sed etiam, quòd generaliter à sacris Canonibus inconveniens existimetur,

metur, ut quis ad Sacramenta fidelibus ministranda ordinetur post conjugium prius habitum, si ipse in Sacramento Matrimonii defectum passus sis. Patitur autem *bigamus* defectum in Sacramento Matrimonii quoad ejus significationem; nam Sacramentum hoc significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, teste Apostolo *ad Ephes. cap. 5.* Christus autem uni tantùm se conjunxit sponsæ Ecclesiæ, bigamus verò duabus &c. *c. debitum. 5. hoc tit.* Propterea bigamia communiter à Doctoribus dividitur in *veram, interpretativam & similitudinariam.*

2 *Vera bigamia* uno modo contrahitur, quando scilicet quis successivè duas legitimas uxores habuit, & ambas cognovit. Text. Gloss. & Interpp. passim. *in dist. 26. & 34. & tit. toto præsenti.*

3 *Bigamia interpretativa* tribus casibus committitur: I. quando Matrimonium celebratur cum corrupta, sive jam illa vidua sit, *c. si quis viduam. 13. dist. 34. c. de bigamis, 3. & c. debitum. 5. hoc tit.* sive per copulam fornicariam defforata. *cap. curandum. 9. præcipimus. 10. dist. 34.* etenim licèt Matrimonium contractum cum corrupta verum sit Sacramentum, repræsentans per mutuum consensum conjunctionem Christi, & animæ justæ, non est tamen quoad significationem omninò perfectum Sacramentum, quippe quòd minimè significet conjunctionem Christi cum unica & immaculata Sponsa Ecclesia, sive, ut loquitur Summus Pontifex, *in d. cap. debitum. hoc tit.* corrupta in uxorem ducta non est unica unici. Si verò primum Matrimonium, quod vidua contraxit, consummatum non fuisset, nec illa alias virginitatem amisisset, absque bigamiæ irregularitate posset in uxorem duci. *d. c. debitum. in fine.*

II. *Interpretativa* bigamia contrahitur, quando maritus reddit debitum conjugi adulteræ, etiamsi ignoret illam adulteram esse, aut debitum pendente lite ad præceptum Ecclesiæ reddat. *c. si cujus. 11. & seq. dist. 34.* Zoësius *hoc tit. num 6. & alii passim.* neque enim necesse est, ut quis bigamus dicatur, quòd scienter contraxerit bigamiam, quia bigamia non in pœnam contrahentis, (ubi sine dubio propositum & scientia desideraretur) sed propter defectum Sacramenti, quem etiam ignorans patitur, impedimentum facit ordinando, ut bene notat Joan. Honorius, *hoc tit. num. 3.* Patitur autem defectum in Sacramento is, qui conjugem suam adulteram cognoscit, quòd ipsius Matrimonium cesset significare conjunctionem Christi cum Ecclesia unica unici.

III. *Interpretativè* bigamus efficitur, qui in figura & specie Matrimonij viduam, vel plures mulieres tanquam uxores suas cognovit, quamvis à parte rei propter impedimentum aliquod dirimens uxores legitimæ non fuerint, tales enim bigami censentur, non quidem propter defectum significationis Sacramentalis, cùm ex suppositio nullum Matrimonium, aut Sacramentum fuerit, *sed propter affectum intentionis, cum opere subsecuto*, quia quantùm in ipsis fuit, secundas mulieres matrimonialiter sibi junxerunt. *c. nuper 4. c. fin. h. t.* Unde hæc est specialis exceptio ab illa regula, quòd *non præstet impedimentum, quod de jure non sortitur effectum*, omnes enim regulæ generales procedunt regulariter, & cedunt constitutionibus specialibus. Requiritur autem in omni casu bigamiæ perfecta copula, & non sufficit nudus contractus Matrimonii.

4 De *eo*, qui cum vidua nulliter contraxit, putat Navar. *in Manual. cap. 27. num. 195.* probabiliter dici posse, non contraxisse irregularitatem, quòd, *cap. fin. hoc tit.* tantum de Clerico loquatur, de Laico autem

tem sic contrahente nulla juris dispositio habeatur. Nihilominus probabilius videtur, non esse hac in parte inter Clericum & Laicum differentiam faciendam, quia ratio constitutionis, scilicet intentio sive affectus Matrimonialis cum opere subsecuto in utroque locum habeat; ubi autem est eadem ratio, eadem debet esse juris constitutio. Zoëius, *hoc tit. num. 12.* Covar. *in Rect. Clem. si furiosus de homicid. parte. 1. §. 1. num. 2.*

5 Quid autem si Matrimonium cum corrupta fuerit nullum, non tantùm ob impedimentum consanguinitatis, aut aliud dirimens, sed ex defectu consensûs, cùm ille, qui contraxit, tantùm ad habendam mulierem simulavit Matrimonium? Etiam hoc casu contrahi irregularitatem, censet Zoësius *hoc tit. num 11.* cò quòd Ecclesia attendat exteriorem consensum, qui ponit indecentiam, & arguitur, *ex c. 4. hoc. tit.* quod loquitur de Sacerdote contrahente, qui utique non potest habere verum consensum in Matrimonium. Libenter quidem subscribo huic opinioni eo casu, quo constat, aliquem de facto contraxisse cum corrupta, & non satis constat de defectu intentionis, quæ cum sit de internis, facilè apparere non potest. Attamen cessante scandalo, & casu occulto posito, ubi v. g. aliquis cum corrupta contraxisset, quæ tamen publicè Virgo credebatur, putarem, valde probabiliter talem ab irregularitate excusari: quia Canones non quamcunque conjunctionem, sed cum intentione maritali requirunt, & cùm alias irregularitas sit stricta interpretationis, *c. is qui. 18. de Sententia excom. in 6.* non videtur ultra verborum proprietatem extendenda. Neque hic in foro externo poneretur indecentia aut scandalum, cùm suppositâ virginitatis existimatione nulla crederetur inducta irregularitas. Instantia etiam de Sacerdote allata non convincit, licèt etiam Sacerdos, de quo, *in cap. 4. hoc tit.* non potuerit habere intentionem contrahendi Matrimonium Canonicam & juris, potuit tamen habere intentionem naturalem & facti.

Hinc etiam est, quòd ex defectu con- 6
sensûs Matrimonialis, & sacramenti bigamus reputandus non sit, qui extra Matrimonium cum corrupta peccavit, vel plures concubinas habuit. *cap. quia circa. 6. hoc tit.* Sed cur magis sit irregularis ducens corruptam, quàm corruptus ipse, rationem assignant, quod sicut motus specificatur à termino, ita etiam actus contrahendi Matrimonium & vitium corruptionis non cadat supra se ipsum, sed supra alterum conjugem, & consequenter, si etiam mulier esset capax Ordinis, ducendo corruptum efficeretur irregularis. Hanc rationem à Divo Thoma assignatam communi consensu approbari testatur Covar. *d. l. sub num. 3.* Aliæ rationes videantur apud Gloss. *in c. debitum. 5. hoc tit.*

Quod si quis à se tantùm prius corruptam in uxorem duxerit, verius est cum Gloss. fin. *in d. c. debitum.* & Covar. *cit. l.* non censendum irregularem, quia talis adhuc est *unica unici*, & Matrimonium subsequens quoad forum externum tollit præcedentem maculam, ac fictione juris habetur perinde, ac si copula in Matrimonio contigisset. *DD. in c. tanta. 6. Quæ filii sint legitimi.*

De *infidelibus* ad fidem conversis dubitatur, an si prius in infidelitate corruptam duxerint, vel plures uxores habuerint, hæc polygamia causet irregularitatem? In hac quæstione SS. PP. Hieronymus, & Augustinus olim in diversas sententias abierunt, ut videre est *in c. 1. & seqq. dist. 26.*

magis

magis tamen recepta est sententia affirmativa, quæ fuit S. Augustini, Ambrosij, & Innoc. eò quòd hæc irregularitas non fundetur in aliqua culpa, quæ per baptismum tolli possit, sed in ratione & defectu significationis Sacramenti Matrimonialis sæpius insinuata. Nec etiam obest, quòd jus Pontificium non liget infideles, quia saltem ligat post conversionem, quando ratio irregularitatis ex actibus in infidelitate factis adhuc perdurat. Covar. *in Relect. Clem. si furiosus. parte 1. §. 2. n. 5. de Homic.*

9 *Similitudinariam* demum bigamiam contrahit, qui priùs per votum solenne Religionis, aut sacris Ordinibus annexum spirituale matrimonium cum Deo vel Ecclesia contraxit, & postea Matrimonium carnale de facto attentare præsumsit. Dicta est hæc *similitudinaria* bigamia à similitudine, quam inter se habet spirituale & carnale conjugium. *cap. quæ Christo 10. caus. 27. quæst. 1. cap. 1. & cap. 2. Qui Clerici vel voventes. cap. fin. hoc tit.*

Dubitari etiam posset, quomodo intelligendum sit *cap. unicum. hoc tit. in 6.* ubi
10 declarat Pontifex, bigamos omni privilegio clericali esse nudatos, & jurisdictioni fori sæcularis esse addictos, prohibitos quoque sub anathemate deferre habitum, & tonsuram clericalem? R. interpretationem esse desumendam ex *cap. unico. de. Clericis conjugatis. in 6.* ubi Clericus in minoribus constitutus, si cum unica & virgine contraxerit, dicitur gaudere omni privilegio clericali, & Trident. *Sess. 23. de Reform. cap. 17.* voluit, si deficiant Clerici cælibes pro exercitio minorum Ordinum, Clericos conjugatos saltem in Ecclesia habitum clericalem gestantes constitui. Quòd si ergo Clericus in minoribus constitutus bigamiam contraxerit, ipso jure perdit clericalia privilegia; in sacris autem Ordinibus constitutus non perdit privilegium clericale, sed si ante Ordines susceptos contraxerit bigamiam, manet irregularis, & suspensus usque dum dispensationem impetrârit: si postea de facto attentârit Matrimonium, & sic *bigamiàm similitudinariam* incurrerit, poterit ab Episcopo dimissâ uxore absolutione obtentâ, & peracti longioris arbitrio Episcopi infligendâ pœnitentiâ, certâque emendatione apparente officio suo restitui, & etiam ad ulteriores Ordines promoveri. *cap. sane. 4. & ibi* Gloss. *de Clericis conjug.* dummodo non cum vidua, vel corrupta, aut pluribus uxoribus contraxerit. *cap. nuper. 4. & cap. fin. hoc tit.* Barb. *in d. cap. 4. num. 2.*

Sciendum ultimò, quòd hæc irregularitas ex communi Doctorum sententia tantùm juris positivi sit, & consequenter in ea summus Pontifex dispensare valeat, non obstante, quòd *in cap. 2. & seq. hoc tit.* dicatur, *doctrinam Apostoli esse, ne bigamus ordinetur, & ideò in bigamia dispensare non licere:* quia Doctores hæc verba de difficultate dispensationis, & præsertim non suppositâ satis justâ causâ intelligunt. Cæterùm autem non omnia, quæ Apostoli constituerunt, juris divini sunt, nisi aut subjecta materia, aut verba Apostoli insinuent, quòd ex Deo acceperint, quia & ipsi Apostoli tanquam suo tempore Primates & Antistites Ecclesiæ multa separatim à præceptis divinis pro rationabili fidelium directione, sicut hodie solet summus Pontifex, & Episcopi latuerunt; prout Apostolus in eodem contextu. *1. ad Timoth. 3.* ubi de *bigamo* loquitur, etiam prohibuit, ne percussor, vel criminosus ordinetur, & tamen *in cap. & si Clerici. 4. §. de Adulteriis. de Judiciis.* conceditur Episcopo, post peractam pœnitentiam in adulterijs, & alijs minoribus delictis dispensare, & optimè con-

fit-

firmant verba Apostoli. 1. *ad Corinth. 7. v. 12. ceteris ego dico, non Dominus &c.*

Episcopo autem non nisi in *similitudinaria bigamia* dispensare conceditur, vel si casus necessitatis ob penuriam Clericorum & difficilem accessum ad summum Pontificem daretur; & ex jure novissimo Conc. Trident. *Sess. 24. de Reform. c. 6.* si bigamia sit occulte & simul ex delicto contracta, uti est illa, quæ oritur ex duplici Matrimonio, utroque vel saltem alterutro invalido. Barb. *de Officio Episcopi parte 2. Alleg. 49. n. 25.* Vide tamen, quæ dicam in ferius *in Tit. de Major. & obed. §. 4.* ubi conabor probare, idem esse, de qualibet bigamia occulta etiam, sine delicto contracta.

Superiores Regularium habentes jurisdictionem quasi Episcopalem possunt in illis casibus dispensare cum suis Regularibus, in quibus Episcopi; per solum autem ingressum in Religionem non tolli hanc irregularitatem, neque dispensari posse à Prælato non exempto carente Episcopali jurisdictione, ferme communiùs receptum est, quòd id in jure statutum non sit. Vid. Barb. *d. l.*

TITULUS XXII.

De Clericis Peregrinis.

SUMMARIA.

1. *Clerici peregrini sine testimonio Episcoporum de sua ordinatione non sunt admittendi ad sacra saltem publicè.*
2. *In defectu testimoniorum qualiter probentur Ordines?*
3. *Cognitio de Ordinibus circa Clericum peregrinum pertinet privativè ad Episcopum.*

COntingit non rarò, ut se divinis ministeriis ingerant, qui aut ritè ordinati non sunt, aut certè aliquâ censurâ ecclesiasticâ excommunicationis, suspensionis, interdicti, vel irregularitate affecti existunt, ideò hic & sequentes tituli materiæ ordinationis annectuntur:

In hoc itaque *tit.* prohibetur Episcopis, 1
ne Clericos peregrinos, id est incognitos & alienigenas publicè in Ordinibus ministrare permittant, vel ad altiores Ordines promoveant, etiamsi juramento assererent se ritè ordinatos, & ab omni censurâ liberos esse, nisi id ipsum per suorum Episcoporum scriptum testimonium, aut testes fide dignos ostendant, præsertim antequam per aliquod tempus ipsorum vita & boni mores approbati fuerint. *cap. 1. & 2. hoc tit.* faciliùs tamen in privata Capella ex devotione Sacerdos peregrinus celebrare permitti potest, si de illo nulla alia gravis suspicio habeatur. *cap. 3. hoc tit.* Quòd si de facto Clericus peregrinus sine licentia Episcopi celebravit, nullam suspensionem aut irregularitatem ex hoc incurret, cùm id jure expressum non sit. Barb. *in Collect. DD. ad d. cap. 3. n. 4.*

Quid autem si Clericus per injuriam belli exul, nec instrumenta, nec testes de sua 2
ordinatione producere possit? Item quid, si suas literas aliquo casu perdiderit, nunquid sufficiet, si juramento se ordinatum probaverit? R. quamvis in *cap. 2. h. t.* dicatur, non esse credendum Clerico juranti se ordinatum, nisi aliundè probet, id tamen intelligendum de eo, qui omissâ petitione literarum à suo Episcopo, quas facile habere potuisset, discessit, cujus fides plurimum suspecta redditur, si se tam facilè ad juramentum offerat, ad instar testis, qui non requisitus pronus est ad deponendum Panorm. *in d.c. 2. n. 2.* Verùm si Clericus peregrinus justas causas probaverit, ob quas legitimum testimonium de sua ordinatione producere nequeat, tali causa, quia de nullius gravi præjuditio agitur, etiam per famam, bonam conversationem, item quòd com-

communiter reputetur pro Clerico, & alia indicia, ac insuper per juramentum ab Episcopo delatum Clericatus aut Sacerdotium probari rectè poterit. Panorm. *d. l.* Garc. *de Benef. part. 7. cap. 1. num. 138.* Quid juris autem sit circa fori competentiam, quando captus à Laico Judice se Clericum esse prætendit, vid. tex. *in c. si judex Laicus. 12. de Sent. excom. in 6.* & trademus ad Tit. *de Foro compet.*

3 Notat quoque Panorm. *in cap. 4. h. tit. num. 5.* Joan. Honor. *eod. tit. num. 6.* ex tex. *c. fin. h. t.* quòd inferiores Prælati habentes jus instituendi in quibusdam Parochiis vel Beneficiis non debeant Clericum peregrinum instituere, antequam coram Diœcesano Episcopo exhibuerit suas dimissorias, aut probaverit se Sacerdotem, quòd hæc cognitio privativè ad Episcopum de jure pertineat.

TITULUS XXIII.
De Officio Archidiaconi.

SUMMARIA.

1. *Archidiaconus quis, & quod ejus officium?*
2. *Archidiaconus de quibus causis judicare non possit?*
3. *Explicatur* c. referente. 7. de Præbendis.
4. *Archidiaconis solet in hac Diœcesi major jurisdictio demandari.*
5. *Archidiaconus quæ prohibetur facere?*
6. *Archidiaconus non habet jurisdictionem in Monasteriis.*
7. *Archidiaconus an possit excommunicare?*

1 *Archidiaconus* græcâ significatione *primus*, seu *Princeps ministrorum* dicitur, *archos* enim *primum*, & Diaconus *ministrum* denotat. *cap. 1. dist. 21.* Unde de jure antiquorum Canonum *Archidiaconatus* prima dignitas erat post Episcopum, sicut probat Barb. *Jur. Eccles. univ. lib. 1. cap. 24. num. 2. & 3.* hodie tamen usus primum Ministerium *Vicario generali* attribuit, ut dicetur ad *Tit. de Officio Vicarii num. 2.*

Officium Archidiaconi de jure est I. Clericis & ministris Ecclesiæ, quæ facienda sunt, præcipere, Ecclesiasticum & divinum officium disponere, lectiones assignare, Acolythos constituere. *cap. 1. & 2. h. t.* II. Primariam sacrorum vasorum & Ecclesiæ custodiam habere. *cap. ea quæ. 3. h. t.* III. Loco Episcopi per Episcopatum prospiciens corrigere debet, quæ corrigenda sunt, nisi adeò fuerint ardua negotia, quæ absque Episcopi præsentia nequeant terminari, unde & *oculus Episcopi* dicitur. *c. Ad hæc. 7. hoc tit. & in* Trid. *Sess. 24. de Reform. cap. 12.* in quo Trid. *l.* etiam requiritur, ut Archidiaconus, si fieri possit, Magister in Theologia, aut Doctor vel Licentiatus in Jure Canonico existat. IV. De tertio in tertium annum, si Episcopus non possit, diœcesin visitet. *c. 1. h. t.* quæ tamen hodie visitatio singulis annis per Episcopum ipsum, aut eo impedito, per Vicarium generalem fieri deberet, & intra annum, vel saltem, si nimis ampla sit diœcesis, intra biennium complen. Trident. *Sess. 24. de Reform. c. 3.* V. Ecclesias sui Archidiaconatûs semel in anno visitare, nec sæpius, nisi ex causa necessitatis. *c. mandamus. 6. h. t.* Addit quoque Conc. Trid. *d. c. 3.* quòd Archidiaconi, Decani, & alii inferiores in Ecclesiis, ubi hactenus visitationem exercere legitimè consueverunt, debeant assumpto Notario, de consensu Episcopi deinceps per se ipsos tantùm ibidem visitare, ac visitationis factæ infra mensem rationem reddere, & depositiones testium ac integra acta eidem Episcopo exhibere, non obstantibus quacunque consuetudine, exemptione, vel privilegio. VI. Demùm causæ Ecclesiasticæ coram Archidiacono ventilantur. *d. c.*

Ad

Ad hæc. 7. Concilium tamen Trident. *Sess. 24. de Reform. c. 20.* excepit causas *matrimoniales*, & *criminales*, majores scilicet, sed & causæ *beneficiales*, aliæque *altioris indaginis* videntur esse supra jurisdictionem Archidiaconi, per tex. *in d. cap. 20.* Trident. & quæ ibi notat Barb. *in Collect. num. 6.* nam & de jure communi tantùm de modicis jurgiis, & causis Clericorum, præsertim pecuniariis competere Archidiacono cognitionem notavit Gloss. *in d. c. Ad hæc, in v. jurgia*, & textum *in c. referente. 7. de Præbend.* ubi Archidiaconus 3 Clericum beneficio privavit, & in eo alium instituit de jure speciali scil. consuetudine, vel privilegio, ex quo illud beneficium pleno jure ad Archidiaconum pertinuit, interpretatur Panorm. *ibidem n. 2.* vel quòd id factum sit authoritate Episcopi censet Barb. *d. cap. 24. num. 28.*

4 Verùm in quibusdam Diœcesibus, ut in hâc Salisburgensi, Archidiaconis, etiam de matrimonialibus, & aliis causis in primâ instantiâ judicare concessum, ex speciali commissione Episcoporum, quam jam longior consuetudo confirmavit. Quare in similibus causis, quæ Archidiaconis non competunt vi sui officii, & ex jure communi, sed ex speciali commissione non tàm Archidiaconi, quàm *Vicarii foranei* (de quibus inferiùs in tit. *de Vicario* dicemus) censendi sunt.

5 Diximus hactenus, quæ Archidiaconus vi sui officii facere potest, & debet ex præscripto juris; nunc subsequenter videamus, quæ facere prohibeatur. Et quidem I. sine mandato Episcopi alicui curam animarum committere non potest, & sic non habet institutionem, quam vocant *Authorizabilem. c. cum satis. 4. hoc tit.* Institutio tamen *corporalis*, sive actualis beneficiati in possessionem introductio ad eum pertinet. *d. Ad hæc. 7. hoc tit.* sicut & actualis Abbatum, & Abbatissarum in sedem collocatio. *c. Ut nostrum. 9. hoc tit.* Non obstat *c. Licet Episcopus. 28. de Præbendis in 6.* ubi responsum est, missionem in possessionem beneficiorum ad Episcopum pertinere: quia potest intelligi de sententia seu decreto judiciali, non verò de ipsa executione, seu, ut vulgò loquimur, installatione. II. Archidiaconus sine licentiâ Episcopi *dimissorias* dare nequit ordinandis. *c. Significasti. 8. hoc tit.* III. Multò minùs ex defectu Ordinis Episcopalis Ordines conferre potest; examinare tamen debet ordinandos, & Episcopo præsentare *d. c. Ut nostrum. 9.* quæ tamen hodiè præsertim post Trid. ubi examinatores ab Episcopo deputantur, aliter usu observantur. IV. In Monasteria ju- 6 risdictionem non habet, nisi quantum tribuit ei generalis vel specialis consuetudo. *cap. Dilecto. 10. hoc tit.* V. Excommuni- 7 care non potest. *c. Archidiacono. 5. hoc tit.* Nisi & hoc ipsum habeat vel ex authoritate Episcopi, vel ex consuetudine, quo sensu intelligitur. *d. cap. referente. 7. de Præbendis. & cap. 1. de eo, qui furtivè ordinem suscepit.* Nec movet, quòd Archidiaconus sit judex ordinarius, quilibet autem ordinarius ipso jure potestatem excommunicandi habeat, sicut videtur tenere Innoc. *in d. c. Archidiacono. arg. cap. 3. de Officio jud. ordin.* nam potest responderi, excommunicationem esse actum majoris Jurisdictionis, & quæ non nisi in gravioribus causis ferri solet: Archidiacono autem tantùm competere minorem jurisdictionem in levioribus causis, ut dictum, sicut ergò in statu sæculari potest dari jurisdictio ordinaria minor (quam Practici *baſſam* vocant) sine jure gladii temporalis; ita etiam in statu Ecclesiastico potest esse jurisdictio quædam inferior ordinaria sine jure gladii spiritualis. Denique in variis Diœcesibus

circa Archidiaconos plurima in desuetudinem abierunt, vel certè per Vicarium, aut alios Ministros expediuntur.

TITULUS XXIV.
De Officio Archipresbyteri.

SUMMARIA.

1. *Archipresbyter quis? Et subest Archidiacono.*
2. *Archipresbyter urbanus & ruralis*
3. *Archipresbyter an habeat jurisdictionem.*
4. *Archidiaconus & Archipresbyter debent suscipere Ordinem suo nomini congruentem.*

1 ARchipresbyter, quasi primus Presbyterorum, dicitur ille, qui præest Presbyteris & Presbyterialibus officiis. *cap. 1. hoc. tit.* alióque nomine etiam *Decanus* quandóque vocari solet *c. Ad hæc 7. de Officio Archidiaconi.* Subest Archidiacono *cap. 1. h. t.* licet enim sit ordine major tanquam Sacerdos, cùm non requiratur, ut Archidiaconus sit Presbyter; est tamen inferior jurisdictione, quia ad Archidiaconum totius Diœcesis sollicitudo de jure antiquorum Canonum pertinet, unde & *Vicarius natus* à Doctoribus appellatur, de qua præcedentia inter Archidiaconum & Archipresbyterum videri potest Barb. *Juris Eccles. univ. lib. 1. cap. 24. & seq.*

2 Sunt autem Archipresbyteri alii *urbani*, seu *civitatenses*, alii *plebani*, sive *rurales*. *Urbani* sunt, qui in Ecclesia Cathedrali horis Canonicis præsunt, & Episcopi vicem in divino supplent officio. *Rurales*, qui curam animarum in plebe exercent, & super alios Parochos, ac Presbyteratos, qui per minores titulos habitant, inspectionem gerunt, circa quos inferiores Clericos ea quidem, quæ minora sunt, absque figura judicii disponere & componere possunt, majora verò omnia, & ea, quæ sine judicii figurâ expediri nequeunt, ad Episcopum referre debent. Imò nec inobedientes, & negligentes vel delinquentes sine authoritate Episcopi punire valent. *c. officium 3. c. fin. ubi* Glossa. *in v. referant.* & Abbas *hoc tit.* Riccius *in Praxi aurea. parte 2. Resp. 93.* Barb. *Jur. Eccles. univ. lib. 1. cap. 25. n. 32. & seqq.* Hinc est, quòd Archipresbyter non habeat propriè dictam jurisdictionem, & nec propriè sit judex ordinarius. Contrarium quidem insinuat Innoc. *in c. Archidiacono. 5. de Officio Archidiacon.* eò quòd in *cap. 3. de Offic. Jud. Ord.* supponatur, Archipresbyterum posse sententiam excommunicationis ferre; verior tamen est interpretatio Gloss. & Barb. *in eodem cap. 3.* quòd plebanus, de quo fit mentio in illo *cap. 3.* ex consuetudine (quæ aliquando dat jurisdictionem *c. dilecti. 4. de Arbitris*) vel alio speciali jure, aut privilegio habuerit majorem potestatem, quàm aliàs de jure communi Archipresbyteris competit.

Porrò Archidiaconi, & Archipresbyteri admonendi sunt, ne solùm nomen, sed etiam ordinem nomini congruentem suscipiant; unde nisi Archidiaconus intra annum a die suscepti officii ordinem Diaconatûs, & Archipresbyter Presbyteratûs consequantur, amittunt officium. *cap. 1. dist. 60. cap. 1. X. & Clem. 2. de Ætate & qualitate.*

TITULUS XXV. XXVI. XXVII.
De Officio Primicerii, Sacristæ, & Custodis.

PRimicerius dicitur, quasi primus in choro, & primus ratione cantûs, atque alio nomine *Præcentor* vocatur secundùm

dum Hostien. *in Summa hoc tit.* Officium enim cantandi, & psallendi, atque alios in eâdem re instruendi illi principaliter de jure incumbit, & inferioribus Clericis lectiones ad matutinum, & modum cantandi assignare debet. *cap. 1. §. ad primicerium. dist. 25. cap. unico. hoc tit.*

Sacrista dicitur, ad quem propriè sacrorum vasorum, & thesauri Ecclesiastici cura spectat, unde etiam *Thesaurarius* vocatur *d. dist. 25. cap. 1. in fine.*

Custos est quasi Minister Sacristæ. Gloss. & Panorm. *ad Rubric. t. de Officio Custodis.* Ad ejus officium pertinet jussu Archidiacon ad horas canonicas pulsare, pallia & linteamina altaris, & reliqua utensilia Ecclesiæ diligenter custodire, & quæ ad Sacrificium Missæ necessaria sunt, parata habere. *cap. 1. & 2. de Officio custodis.*

Istæ quidem officiorum distinctiones, & subalternationes de jure traduntur; hodie verò in diversis Ecclesiis diversi mores, ac ritus reperiuntur, ita ut titulum, vel præbendam talium officiorum Canonici obtineant, ipsius verò officii executio per Vicarios, etiam Laicos, & Ecclesiarum famulos expediatur.

Præterea olim in Ecclesiis Cathedralibus unus constituebatur, qui Clericos inferiores latinum sermonem, cantum, & alias artes, ac disciplinas docebat, atque inde *Scholasticus* dicebatur, de quo etiam statuit Trid. *sess. 23. de Reform. cap. 18.* ut Doctor, vel Licentiatus Theologiæ, aut Juris Can. esse debeat, qui valeat per se ipsum id Scholasticæ munus implere. Sed & hoc officium hodiè non exercetur, dum Clerici in Gymnasiis, & Universitatibus artes liberales, & scientias addiscunt; nomen tamen adhuc retinetur in Ecclesiis Cathedralibus, & sibi appropriat, qui *Scholasticus* appellatur.

TITULUS XXVIII.

De Officio Vicarii.

SUMMARIA.

1. *Vicarius alius natus, alius datus.*
2. *Vicarius alius generalis, alius foraneus.*
3. *Vicarius generalis potest esse tantùm in Spiritualibus*
4. *Vicarius foraneus quis?*
5. *Vicarius Generalis & foraneus in pluribus differunt.*
6. *A Vicario Generali non appellatur ad Episcopum.*
7. *Ponitur exceptio.*
8. *Excommunicato Episcopo an suspendatur jurisdictio Vicarii.*
9. *Vicarium an teneatur habere Episcopus, & an possit esse Religiosus, vel Laicus?*
10. *Vicarius in quibus debeat habere speciale mandatum, latiùs expenditur.*
11. *Vicarii officium qualiter finiatur?*

QUamvis Archidiaconus & Archipresbyter Vicarii Episcoporum dicantur; *c. 1. de Offic. Archidiac.* tùm quia in divinis officiis vices Episcopi; tùm in inspectione Diœcesis curam gerunt: quia tamen isti in minoribus tantùm causis potestatem habent, ideò jure & moribus receptum est, quòd Episcopus soleat alium *Vicarium* deputare, qui in ejus tribunali universim jus & justitiam administret, atque principalis Episcopi Minister existat. 1 Unde & Barb. *de Offic. Episcop. alleg. 54. num. 16.* Archidiaconos & Archipresbyteros vocat *Vicarios natos*, quibus ipso jure, & unà cum officio Archidiaconali vicariatus quasi agnoscitur, & alios *vicarios datos*, qui ab Episcopo creantur: sicut infra dicetur alium esse *legatum natum*, alium *missum*; & de jure civili tutor alius *legitimus*, alius *dativus*, juxta tex. & Interp. *in tit. Inst. de Legitimâ agn. tut. & Tit. de Attil. tutore.*

2 Vicarius Episcopi vel *generalis* est, vel *foraneus*:

Generalis, qui & *Officialis* Episcopi dicitur, est ille, qui generale mandatum habet ad totam Episcopi Jurisdictionem (specialibus tantùm quibusdam exceptis) in civitate, & tribunali ipsius Episcopi exercendam, adeoque & propter præeminentiam sui officii in dignitate constitutus esse censetur, *Clem. 2. de Rescriptis*, *cap. statutum. 11. de Rescriptis in 6.* eumque principalem Episcopi ministrum appellat, & præ omnibus aliis Canonicis, & Clericis saltem absente Episcopo habere præcedentiam dicit Riccius *in Praxi aurea parte 4. resolut. 391.* in qua tamen præcedentiarum materia ad consuetudines locorum potissimùm attendendum est.

3 *Dubitant* Doctores, an ut aliquis dicatur *Vicarius Generalis*, debeat non tantùm habere administrationem in *spiritualibus*, puta circa Clericos, beneficia, curam animarum, aliásque spirituales causas, sed etiam in *temporalibus*, nimirùm circa bonorum temporalium alienationem, elocationem, reddituum collectionem? Utramque administrationem requirit Rebuffus *in Praxi beneficiorum*, *in Tit. Forma vicariatûs*, *n. 16.* & Azor. *parte 2. lib. 3. c. 43. quæst. 7.* Contraria tamen opinio, & quòd sola administratio *spiritualium* sufficiat, probabilior, & receptior est. arg. text. in Trid. *sess. 13. de Refor. c. 2.* ibi: *seu illius etiam vicario in Spiritualibus generali*, & *in cap. cum nullus 3. de Temporibus ordinat. in 6.* ibi: *ipsius in spiritualibus Vicarius Generalis &c.* Garc. *de Benef. parte 5. c. 8. n. 122.* Barb. *de Officio Episcopi parte 3. Alleg. 54. num. 57.* Ulteriùs hæc posterior opinio non parùm confirmatur ex Trid. *sess. 24. de Reform. cap. 16.* ubi statuitur, ut Capitulum sede vacante infra 8. dies post mortem Episcopi Vicarium (utique *generalem*, quia ad totam Capituli jurisdictionem exercendam deputatur) constituat, vel existentem confirmet, & præter istum Vicarium voluit tamen etiam deputari *œconomum*, qui fructus & reditus Ecclesiæ colligat, uterque autem futuro Episcopo rationem reddat, ille de justitiæ, hic de temporalium administratione facta sede Episcopali vacante. Ex quo satis clarè colligitur ad administrationem temporalium ad officium *Vicarii Generalis* ipso jure non pertinere.

Vicarius *foraneus* est, quem Episcopus habens amplam diœcesin in certa aliqua ejus parte constituit. *Foraneus* dicitur, quòd *foris* extra civitatem Episcopi Constitutus sit. Gloss. *in cap. Romana. 1. in v. foraneos. de Officio Ordinarii. in 6.* Concludit quoque Barb. *d. loco. num. 128.* quòd Episcopus quidem in civitate, ubi ipse residet, possit duos *Vicarios generales* creare, ut causarum expeditioni facilius consulatur, non autem in diversis locis, & extra civitatem suam, ita quidem, ut etsi Episcopus haberet duas diœceses æquè principaliter unitas (idem videtur, si una diœcesis extendatur in duas diversas Provincias) non tamen posset duos *Vicarios generales* constituere, sed ille, qui foret in civitate, ubi Episcopus residet, esset *generalis*, alter *foraneus*. Verùm hæc sententia apud nos recepta non videtur, solent enim Episcopi habentes amplas diœceses ad diversas Provincias extensas plures *Vicarios generales* constituere. Hæc quidem propositio in jure fundata est: *Omnis Vicarius foraneus constituitur extra civitatem Episcopi*; at forsan non ista universalis conversio: *ergo omnis, qui extra civitatem Episcopi constituitur, est foraneus.* Erit tamen talis Vicarius non generalis *simpliciter*,

ter, sed cum addito, *in tali Provincia vel districtu*; & si ab ipso ad Episcopum appellatio concederetur, tunc in effectu parum differret à foraneo, & erit potiùs Vicarius *generalis titularis*.

5 *Interest* autem in effectu, an quis sit Vicarius *generalis* vel *foraneus*. I. Si in jure vel rescripto Apostolico aliquid *Vicarijs generalibus* committatur, ad *foraneum* non perinebit. II. *Vicarius generalis* est in dignitate, & propterea habilis, ut sit delegatus vel executor causarum Papalium, non verò Vicarius *foraneus Clem. 2. de Rescript. junctò c. statutum. 11. eod. tit. in 6.* Est enim dignitas *administratio cum jurisdictione & præcedentia*, qualis præcedentia singularis de jure Vicario *foraneo* non competit, adeò, ut ne Præpositos Collegiatarum Ecclesiarum præcedat; & propterea magis officium quàm dignitatem habere censeatur, teste Barb. *d. loc. num. 140.* nisi consuetudine fortè Vicariatus *foraneus* pro
6 dignitate haberetur III. Vicarij *generalis* tribunal est ipsum tribunal Episcopi; ideò à Vicario *generali* non ad Episcopum, sed Archiepiscopum appellatur, ne ab eodem ad eundem appelletur. *cap. 2. de Consuet. in 6. c. Romana. 3. de Appellat. in 6.* At verò à Vicario *foraneo*, qui separatum tribunal habet, ad Episcopum appellari posse, probabilius est, cum Gloss. *in d. cap. Romana. in princ. in explicatione §. fin.* & *in d. Clem. 2. in v. foraneo.* idque etiam apud nos usu receptum, ubi ab Archidiaconis (quos habere cognitionem causarum matrimonialium, & criminalium de jure communi præsertim Conc. Trident. eis non competentem & ideò rectè Vicarijs *foraneis* annumerari, superiùs dictum est) ad Episcopum appellatio interponitur.

7 Interim circa Vicarium *generalem* non pauci Doctores concludunt, quòd licèt à sententia *definitiva* Vicarij *generalis* ad Episcopum non appelletur, appellari tamen possit ab *interlocutoria*, item etiam de nullitate sententiæ coram Episcopo agi. Zerola *in Praxi Episcoporum. v. Vicarius.* Joan. Honorius. *hoc tit. n. 23. & alij ibidem cit.* Ratio esse potest, quòd Vicarius interloquens, aut sententiam de jure *nullam* proferens officio suo planè functus non sit, ac consequenter jurisdictionem Episcopi necdum exercuerit per totius causæ definitionem, ut propterea nihil obstet, quin in eâdem causâ ab Episcopo exerceri valeat.

Sed & si ab Episcopo una specialis causa, quæ ordinario jure & ex generali mandato (de quo mox dicemus) Vicario non competit, eidem delegetur, ab eo ad Episcopum appellandum erit, ceu à delegato ad delegantem. *L. unicâ. Cod. Qui pro suâ jurisdictione.* Si tamen detur potestas Vicario talem causam quandocunque emergentem semper imposterum tractandi, non erit Vicarius *simpliciter* sed *delegatus ad universitatem causarum*, & coadunabitur hæc potestas accessoria cum potestate ordinaria in ordinario tribunali Episcopi exerceri solita, juxta *c. accessorium 42. de R. I. in 6.* & non ampliùs ad Episcopum, sed ejus superiorum appellatio dabitur.

Præterea etiam videtur probabiliter di- 8
ci posse, quòd excommunicato Episcopo non suspendatur jurisdictio Vicarij *foranei*: nam Gloss. & Doctores *cap. 1. hoc tit. in 6.* de Vicario *generali* accipiunt, & quidem ex hac causâ, quòd idem cum Episcopo tribunal habeat, quæ ratio deficit in Vicario *foraneo*, uti etiam in delegato notavit Gloss. *in eodem cap. 1. in v. ipsius.*

Quæritur etiam, an Episcopus tenea- 9
tur creare Vicarium, & an possit Laicum vel Religiosum Vicarium constituere?

℟. I. si Episcopus velit, & sufficiat causas

sas per se tractare, non posse cogi ad Vicarium constituendum, quia ipsi Episcopo principaliter competit jurisdictio, & exercitium ejus; secus verò si ob amplitudinem Diœcesis, aliàsque occupationes sive difficultates id facere nequeat; tunc enim ratio naturalis id exigit, ut justitiæ, litigantibus, & statui Ecclesiastico per deputationem Vicarii consulatur; quo modo conciliari posse videntur diversæ de hac quæstione Doctorum opiniones relatæ à Barb. *d. Alleg. 54. n. 122.*

R. II. de Religioso communiter affirmari cum Navar. *in Commentario 2. de Regularibus. n. 68.* Azor. *parte 2. lib. 3. cap. 43. quæst. 10.* quòd cum licentia sui Abbatis possit esse Vicarius Episcopi. *Excipiunt* tamen Religiosum de *Ordine mendicantium* propter text. *in Clem. 1. §. Ad Priorat. us. de Regularibus.* Item & Religiosum illegitimè natum, qui licet per ingressum in Religionem legitimetur quoad Ordines, non est tamen capax dignitatum. Majolus *de Irregularitate. lib. 1. c. 3. n. 10.*

R. III. de Laico communiter negari, quòd Vicarius Episcopi esse valeat, quia utique inconveniens est, ut Laicus personam Episcopi repræsentet, in ejus tribunali præsideat, & omnem spiritualem jurisdictionem exerceat, contra *cap. 2. de Judiciis.* Unam tamen vel alteram causam pecuniariam, & civilem Laico delegari posse ab Episcopo, non improbabiliter docet Glossa *in d. c. 2. in v. non præsumant.* Panorm. *ibidem n. 9. & 13.* Assessorem quoque sive Consiliarium Episcopi in causis Ecclesiasticis posse esse Laicum non tantùm inter Doctores, sed etiam in praxi receptum est. Vicarium etiam Episcopi in *temporalibus* tantùm nimirum ad colligendos ejus reditus (qui potiùs œconomi officium habet) Laicus esse non prohibetur.

Cœterùm Vicarius *generalis* licèt habeat generale mandatum, non tamen potest omnia facere, quæ Episcopus: sunt enim multa, quæ *speciale mandatum* requirunt. Imò etsi Episcopus constituendo Vicarium diceret: *do tibi potestatem, omnia mea nomine exercendi. etiam quæ speciale mandatum requirunt:* adhuc tamen talis clausula in jure pro non sufficiente, & nimis generali haberetur, adeòque adhuc procederet regula 81. *juris in 6.* quòd *in generali concessione non veniant ea, quæ quis verisimiliter non esset in specie concessurus.* Ut ergo Episcopus cum effectu possit constituere Vicarium etiam *ad specialia*, debet aliqua *specialia* nominatim exprimere additâ dictâ clausulâ & *omnia alia &c.* & tunc quidem Vicarius poterit omnia *minora* expressis, non autem majora: Ita enim in mandato Procuratoris (à quo bonum est argumentum ad mandatum Vicarij, qui quodammodò est Procurator Episcopi) latis apertè patet *ex cap. qui ad agendum. 4. de Procuratoribus in 6. junctâ Clem. 2. eod. t.* Garc. *de Beneficiis parte 5. cap. 8. n. 68.* & communiter alii.

Verùm quænam sint illa omnia, quæ speciale mandatum requirunt, difficile est, aliquâ generali regulâ complecti propter diversas Doctorum sententias & opiniones. Unam regulam ponit Garc. *d. l. n. 46. & 63.* quòd ea quidem, quæ sunt *de justitiâ* necessariò administranda, ut decisiones causarum litigiosarum, institutio præsentatorum &c. regulariter possit Vicarius, non verò ea, quæ sunt *meræ gratiæ*, ut dispensare, conferre beneficia &c. nisi utrobique speciali jure exceptio ponatur.

Attamen etiam hæc regula non est infallibilis, vel apud omnes recepta. Etenim circa *actus justitiæ* ut plura alia omittamus, docet Rebuffus in *Praxi beneficiorum*

rum in tit. Forma Vicariatûs. n. 126. quòd Vicarius præsentatos à patronis sine speciali mandato instituere non possit Item *num. 155.* quòd causas matrimoniales tractare nequeat, licèt interim in utroque puncto communior opinio sit in contrarium apud Barb. *d. Alleg. 54. num. 70. & 74.* Circa actus etiam *gratiæ*, ut dispensationes, remissiones denuntiationum matrimonialium, & similes, plures contrarium sentiunt apud eundem Garc. *d. l. num. 54. cit.* Quare potiùs videtur dicendum cum Sanch. *de Matrim. l. 3. disp. 59. quæst. 2. n. 1. & seq.* quòd, cùm Vicarius utatur jurisdictione, & tribunali Episcopi, regulariter, quæ conceduntur Episcopo, etiam ipsi concessa intelligantur, nisi fuerint specialiter in jure excepta, vel res arduæ, & magni præjudicii quæ verisimiliter Episcopus nollet sine suo præscitu expediri.

Excipitur autem specialiter in jure. I. Quòd licèt in Vicarium ex generali mandato transferatur causarum cognitio, id tamen potiùs *de civilibus*, quàm *criminalibus* intelligendum sit, adeòque sine speciali mandato Vicarius non habeat potestatem inquirendi, puniendi, beneficiis, officiis vel administrationibus privandi *cap. 2. hoc tit. in 6.*

Excipitur II. collatio beneficiorum, quæ est species donationis: donationes enim rei alienæ administrator facere nequit, etiamsi illi libera administratio concessa sit, *cap. 3. eod. tit. in 6.* Quod tamen, ut dictum, communiùs de *collatione libera*; non de *institutione* accipiunt: nam *institutio* propterea non habet speciem donationis cùm præsupponat jus petendi in præsentato, cui ex præsentatione Patroni jus acquisitum fuit.

III. Vicarius Episcopi non potest sine speciali mandato dare *dimissorias literas*, nisi Episcopo in remotis agente. *cap. cum nullus. 3. de Temporibus ordinat. in 6.* Unde & stylus est, quòd Vicarii dantes *dimissorias* inserant nominatim clausulam, *ex speciali mandato &c.* Quandónam autem Episcopus dicatur in remotis agere, tractat ibidem Glossa. *in v. remotis*, ubi postquàm diversas sententias retulit, nimirùm quòd aliqui censeant, si absit extra Provinciam, *arg. L. ult. Cod. de Præscript. long. temp.* vel si sit ultra duas dietas à sua Civitate, *arg. cap. nonnulli. 28. de Rescriptis.* denique concludit, hoc esse arbitrarium, scilicèt pro majori, vel minori difficultate conveniendi Episcopum.

IV. Licèt Episcopus in omnibus irregularitatibus & censuris ex delicto occulto provenientibus (exceptâ eâ, quæ oritur ex homicidio voluntario & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum) dispensare possit, juxta Trident *Sess. 24. de Reform. cap. 6.* id tamen Vicario absque *speciali mandato* non conceditur, ut apparet ex illis verbis *in cit. loc.* Trident. positis: *per se aut Vicarium ad id specialiter deputandum &c.* in hæresis autem crimine Conc. *d. loco.* Episcopis tantùm, non eorum Vicariis absolutionem concedit. Non desunt tamen Interpretes, quorum meminit Sanch. *de Matrimonio, lib. 2. disp. 40. n. 17.* qui putant, etiam casum hæresis posse specialiter Vicario delegari, dummodò illa delegatio non sit perpetua, sed ad unum, vel alterum præsentem casum restricta: durum enim videtur, ut Episcopis delegandi potestas à communi jure concessa universim adimatur, adeòque benigniori interpretatione opus est.

V. Non potest Vicarius sine speciali mandato absolvere à casibus Episcopo reservatis. *cap. 2. de Pœnitent. & remiss. in 6.*

VI. Vicarius sine licentiâ Episcopi alium

Vicarium subſtituere nequit: nam is tantùm mandare jurisdictionem poteſt, qui eam ſuo jure, non alieno beneficio habet. *L. more majorum. 5. ff. de Jurisdictione*, mandatam autem jurisdictionem ipſemet habens, ſicut Vicarius, caret propriâ jurisdictione, & alienâ utitur, ſcilicet ipſius Epiſcopi. *l. 1. ff. de Officio ejus, cui mandata eſt.* conſequenter alteri mandare non poteſt. Eſt autem *mandare jurisdictionem*, univerſitatem cauſarum alicui committere, ut *in ſequenti titulo* explicabimus. Unam verò & alteram particularem cauſam Vicarius Epiſcopi, & quicunque *mandatam* jurisdictionem habet, etiam ſine mandato ſpeciali delegare non prohibetur. *L. cùm Prætor. 12. §. 1. ff. de Judiciis.* Gloſſ. *in cap. 1. in v. ipſius. hoc tit. in 6.*

VII. Sine ſpeciali commiſſione Diœceſim viſitare non poteſt Vicarius: hoc enim onus principaliter Epiſcopo incumbit, niſi juſto aliquo impedimento detineatur. *c. ſi Epiſcopus. 6. & ibi.* Gloſſ. *in V. permittitur. de Officio Ordinarii in 6.* Et hæc ſunt, quæ textibus clarioribus innituntur. Multa verò alia refert Barb. *de Officio Epiſcopi. Alleg. 54.* quæ Vicario prohibita ſunt, in quibus tamen ſæpè reperiuntur diſcordes opiniones Doctorum, & alia regula dari vix poteſt, quàm ex arbitrio prudentis viri, an nimirùm caſus emergens ſit ſimilis, vel major illis, qui in jure expreſſi ſunt, & quem Epiſcopus veriſimiliter nolit ſine ſuo præſcitu expediri: e. g. authoritatem in alienatione rerum Eccleſiaſticarum majoris momenti interponere, reſignationes beneficorum recipere, penſionibus vel collectis, aut charitativò ſubſidiò onerare beneficia & Clericos, concedere alieno Epiſcopo licentiam actûs Ordinis in Diœceſi exercendi, relaxare cenſuras ab Epiſcopo latas, & ſimilia. In praxi rariùs eſt difficultas, quia ſi Epiſcopus ſit præſens, negotia magis ardua ad ipſum referuntur; ſi ſit abſens, ſolet dare plenius mandatum etiam *ad ſpecialia* ipſi Vicario; & deinde conſuetudo & ſtylus judicii plerumque declarat, in quibus Vicarius Epiſcopi ſine *ſpeciali mandato* procedere valeat.

Finitur officium Vicarii revocatione Epiſcopi. Item morte vel excommunicatione, ſicut in Epiſcopo tollitur jurisdictio, ita etiam in Vicario, qui non cenſetur habere propriam, ſed mandatam & Epiſcopi jurisdictionem. *cap. 1. hoc tit. in 6.* Zoch. *hoc tit. num. 12.*

TITULUS XXIX.

De Officio & Poteſtate Judicis Delegati.

SUMMARIA.

1. *Judex delegatus quis?*
2. *Delegati alii ad univerſitatem cauſarum, qui propriè dicuntur habere mandatam Jurisdictionem: alii ad particularem cauſam, qui propriè delegati ſunt.*
3. *Inter mandatam & delegatam Jurisdictionem, quæ ſint differentiæ.*
4. *Alii delegati à Jure, alii ab homine.*
5. *Quatuor modis Epiſcopo tribuitur ſpecialis Jurisdictio & poteſtas.*
6. *Delegatus ab homine debet edere ſuam commiſſionem.*
7. *Qui poſſint delegare: & quid de minoribus Judicibus?*
8. *Examinatur exactiùs illa quæſtio, an delegatus Principis poſſit ſubdelegare, etſi impeditus non ſit?*
9. *An à ſubdelegato ad delegatum vel primum delegantem appelletur? diſtinguitur.*
10. *Delegatus non debet excedere fines ſuæ commiſſionis, poteſt tamen prorogationem quandam facere ex conſenſu partium, & cauſa exigente.*
11. *Delegatus Papæ debet eſſe in ſtatu digniori quàm inferiorum delegati.*

12. Item

12. Item potest exequi suam sententiam, non delegati inferioris.
13. Omnes delegati habent aliquam coercitionem contra contumaces: Delegatus autem Papæ amplior em.
14. Quando delegatus Papæ non possit subdelegare?
15. Quilibet delegans potest dare potestatem subdelegandi suo nomine & aliàs quivis delegatus unum casse articulum subdelegare potest.
16. Quid Juris si delegatio unius causæ sit facta pluribus?
17. Quomodo finiatur delegatio?
18. Qualiter in causâ suspecti Judicis procedatur.

1 POst Vicarios, qui generaliter vices alienas gerunt, rectè agitur de *delegatis*, qui in judiciis in unâ vel certis causis vices alterius subeunt. Est igitur Judex *delegatus*, qui in legibus *Judex datus* appellatur, ille, qui ex commissione alterius causæ alicujus judicialem cognitionem consequitur. Spec. *in princ. hujus tit.* creatur enim *delegatus*, quando Judex, coràm quo aliàs ordinario jure partes instare deberent, vel non vult, vel impeditus non potest causam per se tractare, quam propterea alteri tractandam committit. Unde & Practici tales delegatos *commissarios* appellant; & de illis specialem tractatum edidit Rutgerus Rulandus.

2 Sunt autem *delegati* varii. Quibusdam delegatur in universum jurisdictio, ut de Jure Can. *Generali Vicario* Episcopi; de jure Civili olim *Legato Proconsulis. L. 4. §. 6. & L. Legati. 13. ff. de Officio Proconſ.* hodiè Præfectis castrorum, & oppidorum ad dominos temporales pertinentium; vel certum saltem genus causarum, v. g. matrimonialium, aut criminalium, ut *Vicario foraneo*. Tales vocantur *delegati ad universitatem causarum*, & secundùm proprios juris terminos dicuntur habere *mandatam jurisdictionem*. Quibusdam verò committitur una tantùm, vel altera particularis causa hic & nunc emergens cognoscenda, aut terminanda, & isti propriè, & simpliciter *delegati* sunt, de quibus potissima *capitula hujus tituli* loquuntur.

Quæ differentia inter *mandatam &* 3
delegatam jurisdictionem ad intellectum jurium diligenter est advertenda. Mandatam enim jurisdictionem habentes magis ordinariis judicibus comparantur, ut dicemus infra *in Tit. de Officio Judicis ordin. n. 3.* Deinde alii effectus *mandatæ*, alii *delegatæ* jurisdictioni attribuantur, prout *in L. fin. ff. de Officio ejus, cui mandata est jurisdictio, & in L. more majorum 5. ff. de Jurisdictione* dicitur, quòd mandare jurisdictionem nequeat, qui ipse tantùm *mandatam* habet, sed in *L. cùm Prætor, 12. §. 1. ff. de Judiciis* conceditur potestas *dandi judicem* (id est *delegandi* ad particularem causam) etiam ei, qui *mandatam* jurisdictionem habet. In *L. 1. ff. quis, à quo appelletur*, non rectè ab habente mandatam ad mandantem appellatur, sed ejus superiorem. At verò in *L. unica. Cod. Qui pro suâ jurisdictione* admittitur appellatio à delegato ad delegantem. Videatur Fachinæus *Lib. 1. Controv. c. 28. & lib. 12. cap. 89.* Interim circa punctum appellationis videtur probabiliter textus accipiendus de *mandata* jurisdictione *universali*, quæ exercetur in tribunali mandantis, sicut habet Vicarius *generalis*, ne ab eodem tribunali ad idem appelletur, non autem de *particulari* in separato tribunali exerceri solita, prout de Vicario *foraneo* dictum.

Rursus alii sunt *delegati ab ipso jure*, 4
alii ab homine constituti. *Ab ipso jure* constituti delegati censentur Episcopi, quibus jus in certis casibus contra exemptos privilegiatos ad conservandam disciplinam Ecclesiasticam jurisdictionem delegatam delegatione *clausâ in corpore juris* concessit, cujus rei exempla plura sunt tùm de

jure antiquo *in cap. irrefragabili. 13. §. cæterum. de Officio Ordinarii. Clem. unicâ. de Suppl. negl. Prælatorum & sæpius alibi.* tum in Conc. Trid. *sess. 5. de Reform. c. 2. sess. 6. de Reform. cap. 2. & seq. & passim in aliis sessionibus.* qui casus à nobis juxta materiæ qualitatem in propriis titulis traditi sunt, & congesti videri poterunt apud Azor. *Inst. moral. parte 2. lib. 3. cap. 54.* Est autem hoc loco advertendum, Episcopo tribui specialem jurisdictionem, & potestatem à jure quatuor fermè modis:

I. Simpliciter cum clausula: *authoritate Apostolicâ*, vel *tanquam Sedis Apostolicæ delegato, &c.* Et hoc casu Episcopus erit delegatus, ab eoque ad delegantem Pontificem appellabitur.

II. Clausulæ additur particula *etiam*, v. g. ut procedere possit *etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegatus*, ut in Trid. *sess. 6. de Ref. c. 4. & sess. 22. c. 10.* cujus particulæ is est effectus, ut Episcopo censeatur data utraque potestas, ordinaria, & delegata, quâ maluerit uti. Volunt autem Doctores, quòd in dubio potiùs censeatur uti delegatâ, cùm propter appellationem ad summum Pontificem sit ei magis honorifica, & ratiùs contingat appellari.

III. In concessione jurisdictionis quandoque solùm removentur obstacula ordinariæ jurisdictionis, puta, cùm dicitur, *non obstantibus privilegiis*, ut in *sess. 5. d. cap. 2. vers. quæstores. sess. 7. cap. 5. & 7. Clem. unicâ. de Testamentis.* & in tali casu non censebitur facta delegatio, sed revocata privilegia, & excitata jurisdictio ordinaria.

IV. Denique aliquando Episcopis datur specialis potestas v. g. absolvendi, dispensandi, &c. sine ullius clausulæ adjectione, ut in Trid. *sess. 24. de Reform. cap. 6.* & tunc censebitur talis potestas eis data *speciali jure ordinario.* Videatur Barb. *de Officio Episc. parte 3. alleg. 92.* Sanchez in Decalogo *tom. 2. lib. 7. cap. 29. num. 181.*

Ab homine constituti delegati sunt, quibus à summo Pontifice, Imperatore, vel aliis inferioribus Prælatis, & Principibus, vel Judicibus causæ committuntur, quorum jurisdictio, cùm non sit in jure fundata, sed per specialem delegationem data; non priùs arctat citatum, quàm si Judex delegatus citans copiam saltem authenticam suæ commissionis citato transmiserit, & comparenti, ac petenti originale exhibuerit; nam aliquem delegatum esse quid facti est, facta autem non præsumuntur, nisi probentur. Gail. *l. 1. observat. 48. num. 17.* Mynsi. *Centur. 3. observ. 1.* quamvis ab ordinariis magistratibus, item & delegatis à jure constitutis, quorum jurisdictio in jure fundata est, citatus simpliciter comparere debeat, & exceptionem declinatoriam fori, si quam habet, proponere. *L. si quis ex aliená. 5. ff. de Judiciis.* nisi hæc ipsa exceptio in jure communi fundata sit, uti est exceptio Clericorum respectu sæcularis Judicis; Studiosorum respectu alterius magistratûs, quàm Academici; quo casu etiam ab ordinario magistratu alieno citatus comparere non tenetur, non enim debet Judex jus certum & regulare ignorare.

Delegare causas possunt magistratus *ordinariam*, aut etiam *mandatam* jurisdictionem habentes. *L. unica. Cod. Quæ pro suâ jurisd. d. l. cùm prætor. 12. §. 1. ff. de Judiciis.* *Minores* tamen judices v. g. *municipales*, qui tantùm de causis levioribus judicare valent, an delegare possint, controversia est inter DD. Negativa tamen sententia cum Fachinæo *L. 12. Controv. cap. 29.* videtur usui, & juri magis conformis; quia textus in *L. eum, qui 13. ff. de Jurisd. & in d. L. cùm prætor. 12. §. 1. ff. de Judic.* majoribus tantùm magistratibus

stratibus *imperium* & *potestatem* (quæ in jure sunt quasi synonyma *L. potestatis. 215. ff. de Verb. signif.*) habentibus delegationem concedunt. Non obstat *Lex 1. & 3. ff. de Jurisd.* ad concordantiam enim jurium debent explicari non de qualibet jurisdictione, sed de jurisdictione majore conjuncta cum imperio; minores autem magistratus imperium non habent. *L. nec magistratib. 32. ff. de Injuriis.*

8 Ipse quoque Judex *delegatus* alium delegare potest, si tamen fuerit *delegatus* summi Principis, Pontificis, vel Imperatoris, *l. unica. C. Qui pro sua jurisd. c. pastoralis 28. hoc.* quà de re in Disputatione *de Foro competenti*: ubi etiam ex Pan. *in d. c. pastoralis num. 6.* docetur, delegatum principis posse subdelegare, etiamsi impeditus non sit per se tractare causam, eò quòd in *d. l. unicâ.* generaliter & sine mentione justæ causæ dicitur delegatum principis subdelegare posse. Et in *d. cap. pastoralis* tantùm excipitur casus, si delegatus subdelegando *malitiosè exonerare se vellet*, quæ verba intelligit Panorm. *d. loco*, si subdelegatio tendat in fraudem subdelegati, & eum exponat inimicitiarum vel alterius mali periculo, hâc ergò fraude absente videtur libera esse subdelegandi potestas. Unde re denuò consideratâ hanc sententiam ob authoritatem Panorm. satis quidem probabilem, contrariam tamen juri, & rationi fermè magis conformem existimo: etenim *in cap. si pro debilitate. 3. hoc tit.* text. Gloss. Barb. & Interpretes communiter supponunt, ad subdelegationem causam impedimenti, vel aliam justam requiri, quò minùs primus delegatus possit causam per se tractare; si enim suo arbitrio delegatus subdelegare posset, non fuisset dubitandi, vel decidendi ratio *in d. cap. 3.* quòd *ex causa* posset subdelegare, & frustrà S. Pontifex *gravis causæ* mentionem fecisset; debent autem leges accipi de casibus dubitatis. Item *in L. 2. juncto Summario, & Gloss. C. de Pedaneis Judicibus.* rescripsit Imperator præsidibus Provinciarum (qui tamen magistratum, & ordinariam majorem jurisdictionem habent) non licere causas, nisi solùm minimas citra justum impedimentum delegare; cùm ergò jura juribus concordare, textum minùs explicitum per alium clariorem explicare conveniat, ut evitetur jurium correctio: *cap. cùm expediat. 29. de Electione in 6.* rectè d. *Lex unica* & *cap. pastoralis.* juxta *dictum cap. 3. & l. 2.* suam interpretationem recipient, ut & hoc ipso se *malitiosè exonerare* censeatur, qui sine causa subdelegat, sicut alii apud Panorm. citati exponunt.

Nec ideò minùs *differentia* erit inter delegationem Principis, & inferioris Judicis, quia delegatus inferioris ne quidem ex causa subdelegare permittitur, licet sit delegatus Legati Sedis Apostolicæ. Zoësius *hoc tit. num. 6.*

Ratio verò hujus posterioris sententiæ est, quòd non videatur conveniens sine causa munus à Principe delatum recusare. *Toto tit. ff. de Muner. & honor.* Est autem etiam *judicandi necessitas* inter *munera personalia* computanda. *L. munerum. 18. §. judicandi. 14. ff. jam dicto tit.* & cùm delegatus possit cogi ad suscipiendum judicium *d. cap. pastoralis.* vix apparet, cur non etiam primus delegatus, si justam causam excusationis non habeat; in dubio tamen creditur, & præsumitur, quòd subdelegans justam habuerit subdelegandi causam, nisi contrarium doceatur. Barb. *in d. cap. 3. & in d. cap. pastoralis. num. 5. hoc tit.*

A subdelegato, an ad delegatum, vel primum delegantem appelletur? distinctio 9
est facienda juxta *cap. super quæst. 27. §.*

Porrò. hoc tit. nempe, ut si delegatus à Papa totam causam subdelegârit, nihil sibi reservando, tunc ad Papam; si verò aliquid sibi reservârit, certi v. g. articuli cognitionem, tunc ad ipsum subdelegantem appelletur, cùm enim delegatus non habeat aliam in causa, quàm delegatam jurisdictionem, si eandem per subdelegationem totam à se abdicet, non erit, quo jure recipiat appellationem.

10 Fines porrò sui *mandati*, seu commissionis diligenter custodire debet delegatus, nec prorogare jurisdictionem ad alias personas in litteris commissionis non comprehensas *cap. 40. h. t.* potest tamen prorogare ex consensu partium de tempore ad tempus, de re ad rem, de loco ad locum; item etiam de connexis, & sine quibus causa principalis terminari non potest, jus dicere valet, & cogere partes parere suis mandatis per censuras Ecclesiasticas, vel alia media compulsorialia, invocationem brachij &c. etsi litteræ id non exprimant. Si dubitet delegatus, an actus aliquis suæ potestatis sit, *secundam jussionem* (ut Practici appellant) à delegante impetrare debet.

11 Inter *delegatum* S. Pontificis, vel alterius summi Principis & inter Delegatum inferiorum judicum notabiles sunt differentiæ. Nam I. S. Pontifex nunquam solet (quamvis utique possit) causas aliis personis delegare, quàm in dignitate Ecclesiastica aut personatu constitutis, & etiam Cathedralium Ecclesiarum Canonicis; Unde Rescriptum, in quo alijs, quam hujusmodi personis delegatio facta est, de falsitate suspectum censetur. *cap. statutum. 11. de Rescript. in 6.* Episcopus verò & alii Judices inferiores (excepto Legato Pontificis *d. cap. statutum*) cuique Clerico aut Viro docto causas delegare possunt, quia illi melius norunt qualitates privatorum Clericorum, quàm S. Pontifex, & propter authoritatem delegantis major status eminentia in Delegato Pontificis, quàm inferioris desideratur. 14

II. *Delegatus* inferioris Judicis sententiam quidem ferre potest (nisi eandem sibi delegans reservaverit) ejus tamen executionem deleganti remittere debet. *l. à Divo Pio. 15. in pr. ff. de Re Jud.* Delegatus autem Papæ quamvis possit executionem Ordinario demandare, *cap. significasti. 7. & cap. pastoralis. 28. §. quia verò hoc tit.* eandem tamen ipsemet rectè facit, atque potestas ejus circa executionem faciendam non ad tempus quadrimestre restringitur, sed ad annum integrum extenditur. *c. quærenti. 26. h. t.* An verò possit alicui etiam ab inferiore Judice executio, *merum aut mixtum Imperium* delegari, suo loco dicetur.

Licet autem communiter, ut ante insinuatum, concessâ jurisdictione illa quoque concessa intelligantur, sine quibus jurisdictio expediri non potest *L. 2. ff. de Jurisdict. L. fin. ff. de Offic. ejus &c.* specialiter tamen circa delegatum Pontificis statutum est, quòd omnes jurisdictionem suam impedientes, vel in judicium venire detrectantes, Ecclesiasticâ districtione coërcere possit, etiamsi literæ commissionis id non continerent, vel persona coërcenda Episcopus sit, aut in suâ dignitate major delegato: nam cùm Delegatus vices Papæ agat, meritò in illâ causâ superior omnibus aliis censeri debet, & major illis, quorum causam suscepit terminandam; ut Episcopo resistenti vel ingressum Ecclesiæ, vel sacerdotale officium interdicere, aut etiam pro gravitate contumaciæ terram illius interdicto supponere valeat. *cap. præterea. 5. hoc tit. cap. sanè 11. cap. pastoralis. 28. &c. ex literis. 29. hoc tit.*

III. De-

14 III. *Delegatus* à Papa, sicut & de Jure Civili Delegatus à summo Principe potest causam *subdelegare*, saltem ex causa, ut supra dictum est. Quòd si tamen à S. Pontifice alicui non jurisdictio super totâ causâ, sed certum tantummodo ministerium delegatum esset, v. g. prædicare crucem, excommunicare, absolvere, dispensare, injungere pœnitentias &c. ad tale ministerium delegatus, qui non foret simul Legatus Sed. Ap. subdelegare non posset. Sicut & tunc delegato subdelegatio negatur, quando ei inquisitio in crimina, vel ut Ecclesiæ de Prælato aut Ministris provideat, vel alia gravis causa, quæ sine ipso commodè tractari non potest, committitur, quòd tali casu industria personæ delegatæ electa censeatur, *cap. fin. §. 11 autem h. t.* Delegatus verò ab Episcopo aliisque inferioribus Judicibus (imò etiam ab ipso Legato Sed. Apost. Zoës. *h. t. n. 8.* Jalium subdelegare non potest, cum id soli Delegato Principis concessum sit, *cap.*
15 *cum causam. 62. in fin. de Appell. L. à judice. 3. C. de Judic.* potest tamen delegans dare delegato potestatem, ut ipsius delegantis nomine subdeleget, quasi tunc censeatur ipse delegans noviter delegare, juxta regulam, *quod quis per alium &c.* Felin: *in cap. super quæst. 27. §. Porrò n. 18. h. t.* Sanch. de *Matrim. lib. 3. d. 31. n. 6. & 8.* Deinde unum causæ articulum v. g. examen testium, posse à Delegato inferioris Judicis subdelegari, verius censeo cum Barth. *in L. more. 5. ff. de Jurisdict. om. jud.* contra Fachin. *1. controv. c. 46.* quia tali casu magis intelligitur dare auditorem, quàm Judicem. *arg. d. c. super quæst. §. verùm.*

16 Cæterùm *delegatio* fieri potest, non tantùm uni, sed etiam pluribus, cùm magis integrum sit judicium, quod plurimorum sententiis confirmatur, *cap. prudentiam. 21. h. t.* Verùm delegatione pluribus factâ nunquid omnes delegati simul adesse & judicare debebunt? R. Attendendum esse, cum quâ *clausulâ* delegatio facta sit. Quandoque enim delegatur causa pluribus *simpliciter* sine omni clausula; & tunc nisi simul omnes delegati adfuerint, vel absentes vices suas aliis, vel ipsis conjudicibus subdelegârint, processus validus non erit, *c. causam. 16. hoc tit. L. duo 39. ff. de Re jud.* Quandoque autem adjicitur *clausula*, & hæc est in duplici differentia. Prima *clausula* est concepta his vel similibus verbis: *quod si omnes interesse nequiverint, reliqui exequantur;* & hoc casu valebit id, quod ab aliquibus ex condelegatis gestum est, qui etiam cogi non poterunt admittere absentium subdelegatos, dummodo constet de impedimento absentium. Ista porrò conditio: *si nequiverint*, involvit etiam conditionem: *si noluerint*, adeóque condelegatis *nolentibus* interesse, reliqui procedere poterunt, *d. cap. prudentiam. §. adjicimus.* Altera *clausula* singulos Delegatos *in solidum* constituit, si nimirum scribatur, *ut omnes Condelegati*, vel *duo*, aut *unus exequatur.* Ideò si vel unus solus hoc casu negotium irrequisitis aliis tractare cœperit, is solus exequetur, nec alii se ulterius intromittent, nisi infirmitate, vel aliâ justâ de causâ illum, qui negotium inchoavit, impediri, vel spontè cedere contigerit, *cap. cum plures. 8. junct. gl. in v. libere. h. t. in 6.* Istud quoque hîc notabile est, quòd si duo Condelegati diversas sententias proferant, utraque in pendenti futura sit, donec delegans alterutram confirmet. *cap. fin. de Sentent. & re jud. l. duo Judices. 28. ff. de Re jud.* Quamvis in Judicibus ordinariis diversas sententias proferentibus prævaleat, quæ est pro reo vel causâ favorabili. *d. cap. fin. l. inter partes. 38. ff. de Re jud.*

De-

17 Demùm sciendum, quòd *Delegatio* expiret.

I. *Revocatione*, aut morte delegantis vel subdelegantis re integrâ ante citationem, *c. gratum. 20. hoc tit. juncto c. fin. de Officio Legati. c. 6. & 7. hoc tit. in 6.*

II. *Morte* Delegati, neque transit ad successores, nisi facta sit delegatio non sub nomine proprio, sed sub nomine dignitatis v. g. tibi Abba, tibi Episcope delegamus, &c. *c. quoniam. 14. hoc tit.* Zoël. *eod. t. num. 33.*

III. Si *Delegatus* pronunciaverit sibi jurisdictionem non competere propter delegationem invalidam, *cap. significantibus. 38. hoc tit.*

IV. *Lapsu temporis* ad delegationem expediendam præfiniti, nisi consensu partium prorogetur. *c. 4. ubi Gl. c. consulutt. 24. h. t. l. 2. §. 2. ff. de Judic.*

V. Postquam judex delegatus per se vel per alium sententiam executioni mandaverit, aut mandari præceperit, *cap. in literis 9. hoc tit.*

18 VI. Denique recusatione suspecti. *c. causam. 17. & c. insinuante. 25. hoc tit.* Recusationis autem causa ita tractatur: si Delegatus Papalis sit, qui suspectus dicitur, & is condelegatum habeat cum clausulâ? *quod si non omnes &c.* causa suspicionis ab hoc condelegato cognoscatur. Sin minus, Arbitri communiter eligentur, qui cognoscere & pronunciare debebunt, verane sit & legitima causa suspicionis, *c. suspicionis. 39. & ibi DD. h. t.* ita ut si pronunciaverint justam, expiret delegatio, si injustam, delegatus valeat ut prius procedere, *c. secundo 41. §. 1. de Appell. & c. legitima. 2. eod. in 6.* poterit quoque Delegatus, antequam suspicio contra ipsum proponatur, causam subdelegare: postquam verò suspicio proposita est, non aliter valebit subdelegatio, quàm cum consensu recusatoris. Imò si jam pronunciatum sit, veram esse causam suspicionis, tunc ne quidem cum consensu recusatoris subdelegatio fieri poterit, quia per talem sententiam prorsus desiit delegari (non ordinarij, ut suo loco dicetur) jurisdictio, *c. Judex. 5. hoc tit. in 6.* Et hæc ita se habent, si Delegatus Papalis sit. Si vero Delegatus sit vel Officialis Episcopi, quo ut suspectus recusatur, hujus recusationis cognitio ad Episcopum pertinebit. *c. si contra. 4. hoc tit. in 6.* De hoc plura infra in *Tit. de Appell. Lib. II.*

TITULUS XXX.
De Officio Legati.

SUMMARIA.

1. *Legati qui dicantur?*
2. *Legati Sedis Apost. triplices.*
3. *Legatorum officium.*
4. *Legati de Latere potestas*
5. *Legatorum de latere circa beneficia potestas in Germania.*
6. *Nuntij Apostolici potestas.*
7. *Nuncius* cum potestate Legati de latere *missus quid possit?*
8. *Legatum se dicens debet probare, nisi fuerit Cardinalis.*
9. *Nuntij Apostolici ambientes literas recommendatitias à Principibus excommunicantur.*
10. *Legati nati potestas.*
11. *Legati hodie in prima instantia non debent impedire Ordinarios.*
12. *Exempti possunt prorogare jurisdictionem Legati nati.*
13. *Legati officium qualiter finiatur?*

LEgatus aliter in Jure Civili, aliter in Jure nostro Canonico accipitur. Etenim in Jure Civili Legati dicuntur non tantùm missi ad pacem vel aliud arduum negotium inter Principes tractandum (quorum violatio juri gentium adversatur, *cap. jus*

jus gentium. 9. dist. 1.) sed etiam vicarij prædum & proconsulum, quibus ab ipsis præsidibus & proconsulibus jurisdictio mandata fuerat. *l. vicarius. 13. ff. de Legation. & tot. tit. ff. de Legato proconf.* Verum in Jure Canonico Legati S. Pontificis non tantùm *mandatam* & vicariam, sed ordinariam jurisdictionem habent, & ipsis præsidibus & proconsulibus, qui olim apud Romanos ad regendas provincias deputati fuerant, comparantur, *cap. 2. hoc tit. in 6.* quorum Auditores, quos tales Legati constituere solent in provincijs sibi commissis, potiùs *legatis proconsulum* accensert possunt.

2 Sunt autem *Legati Apostolici* in triplici differentia; quando enim Papa unum ex Collegio Cardinalium suorum quasi *à latere suo* (cui Cardinales semper assistunt) ad aliquam provinciam dimittit, dicitur *Legatus de latere*: quando alium Clericum, Episcopum, vel Prælatum non Cardinalem dimittit, dicitur *Nuntius Apostolicus*, vel *Legatus missus*: quando denique titulus legati alicui Archiepiscopatui vel alteri Ecclesiæ annexus est, dicitur *Legatus natus*, circa hos igitur

3 *Quæritur* I. quodnam sit Legatorum officium? R. Officium omnium Legatorum esse, in spiritualibus & Ecclesiasticis negotijs supremam in provincijs Ecclesiæ catholicæ gubernationem, & inspectionem habere, Principes & populos in fide & affectione erga Sedem Apostolicam conservare, Constitutiones Pontificias in usum deducere, aut quo minùs juxta statum provinciarum deduci possint, summum Pontificem informare, aliáque, quæ pro utilitate Ecclesiæ expedire viderint, ad ipsum referre, & ideò Præsidibus & Proconsulibus comparantur, quibus olim Imperatores provincias regendas distribuebant, ut tantò facilius universim populum Romanum in obedientia continerent.

Quæritur II. qualis potestas competat *Legato de latere?* R. Eum dignitate & potestate cæteros legatos longè antecellere. *cap. 1. hoc tit. in 6.* nam inprimis præsente *Legato de latere* alij legati non debent uti insignibus, aut officio suæ legationis, propter reverentiam enim majoris judicis suspenditur jurisdictio minoris. textus & Gloss. *in cap. volentes. 8. hoc tit.* 4

II. Legatus *de latere* ipso jure potestatem habet judicandi exemptos, & Abbatum exemptorum electiones confirmandi. *cap. si Abbatem. 36. §. 1. de Electione. in 6.* Gloss. *in cap. 1. v. universis. hoc tit.*

III. Absolvere potest percussores clericorum undecunque advenientes à censurâ reservatâ. *cap. ad eminentiam. 20. de Sententia excom. cap. 4. & penult. ubi* Gloss. *in v. mittuntur. hoc tit.*

IV. Circa dispensationes, absolutiones, matrimonii solennizationes habet concurrentem jurisdictionem cum quolibet Ordinario suæ provinciæ. Barb. *Juris Ecclesiast. universi. lib. 1. cap. 5. num. 72.*

V. Potest in provincia sua concedere indulgentias *centum dierum*, quæ etiam durant finito officio legationis. Barb. *d. loco num. 5.*

VI. Potest facere *statuta* obligantia provinciam circa negotia spiritualia & ecclesiastica, quæ durant in perpetuum etiam post decessum suum, usque dum ab alio majore, vel simili potestate prædito revocentur, quæ tamen potestas generaliter Legatis, adeóque etiam alijs, quàm *de latere* attributa est. *cap. fin. hoc tit. cap. 2. in eodem in 6.*

VII. In conferendis beneficiis *Legato de latere* ampla potestas concessa est, nimirum conferendi quælibet etiam ad Sedem devoluta beneficia suæ provinciæ, ita ut

inter ipsum & ordinarium Collatorem locus sit prævention, sed & vacatura suæ collationi reservandi, dummodo non reservet pro speciali persona (ob periculum scilicet captandæ mortis) vel eundem collatorem binâ reservatione non impediat, aut gravet, *cap. 1. 3. & 4. hoc tit. in 6. cap. 2. de Præbendis in 6.* Item dummodo non sint dignitates, vel beneficia electiva. *d. cap. 4.* aut de jure patronatûs laicorum competente ex fundatione, constructione, vel dotatione, cui nec ipse Pontifex solet derogare. Barb. *d. loco num. 46.* In uniendis quoque Episcopatibus, vel transferendis Episcopis, eximendis Ecclesijs, & alijs, quæ in signum præeminentiæ sunt reservata Sedi Apostolicæ, Legatus potestatem non habet. *cap. 3. & 4. x. hoc tit.*

Quæritur autem III. an etiam in Germania talis potestas conferendi beneficia *Legatis* competat? R. quia in *Concordatis Germaniæ* inter Nicolaum V. Pontificem, & Fridericum Imperatorem, aliosque Principes & Prælatos Germaniæ initis disertè promittit summus Pontifex, quòd in mensibus Ordinariorum & beneficiis non reservatis nolit eorundem Ordinariorum collationem impedire, ideò Legatus Pontificis id facere nullatenus potest, cùm non sit supra jus, neque aliquid valeat, quod juri deroget, præsertim pactis, & contractibus, teste Barb. *d. cap. 5. n. 10.* Ad summum igitur Legatis in Germaniâ jus remanet conferendi beneficia ex negligentiâ inferiorum ad Sedem Apostolicam devoluta; non item beneficia reservata, nisi ex speciali privilegio. Gloss. *in cap. 1. in v. ampliori. hoc in 6.* Imò si beneficium ex negligentiâ Abbatis exempti esset ad Episcopum, ceu Sedis Apostolicæ delegatum devolutum, *juxta Clem. unicam. de Sup. negl. Prælatorum,* communiter sentiunt Authores, teste Erasmo à Chokier. *de Jurisdictione Ordinarii in exemptos parte 2. quæst. 2. num. 18. & seq.* quòd Legatus *de Latere* in hoc casu Episcopi collationem impedire non possit, quia Legatus habet Privilegium conferendi beneficia generale, Episcopus verò hoc casu speciale, in omni autem jure generi per speciem derogatur. *cap. 2. hoc tit. cap. generi. 34. de Reg. Juris in 6. Leg. in tota. 80. ff. eodem tit.*

Quæritur IV. qualem potestatem habeat *Nuntius Apostolicus?* R. totam potestatem *Nuntii Apostolici* esse potissimùm desumendam ex ejusdem commissione vel privilegio. Etenim de jure communi neque in beneficiis, *cap. 1. hoc tit. in 6.* neque in causis exemptorum, *cap. si Abbatem. §. vers. hujusmodi. de Electione in 6.* vel in aliis singularis potestas ipsi tributa reperitur, nisi quòd *in cap. penult. hoc tit.* absolutio à percussione Clerici, circa subditos tamen solummodo suæ provinciæ, concedatur, & *in cap. fin. hoc tit. & cap. 2. eodem in 6.* Judex *ordinarius* pronuntietur. Specialiter verò

Quæritur V. quid censendum de *Nuntiis*, qui ad Imperatorem, aliosque Reges mittuntur cum Titulo: *Nuntius Apostolicus cum potestate Legati de latere*, quæ *clausula* de stylo curiæ Romanæ solet addi Legatis, quibus S. Pontifex vivâ voce legationem demandavit, teste Hostiensi *in princ. hoc tit.* Nihil interesse, an quis Legatus *de Latere* sit, vel *eum potestate Legati de latere* mittatur, docet Zoësius *hoc tit. num. 15.* Garc. de *Beneficiis. parte 5. c. 9. num. 82. arg. legis 1. ff. de Tutoribus datis.* ubi Proconsul, & *proconsulari potestate præditus* æquiparari videntur.

Verùm mihi semper probabilius visum est, tantùm interesse inter verum Legatum *de Latere*, & Nuntium missum *cum potestate*

state Legati de Latere, quantùm interest, an quis habeat jurisdictionem ordinariam à lege, vel tantùm specialiter demandatam; an quis sit Episcopus, vel tantùm Vicarius Episcopi; Cardinalis, vel vices gerens, Dominus, vel tantùm Procurator cum generali mandato. Etenim *hic Titulus* cùm sit de jure scripto incognitus, & tantùm de stylo Curiæ usitatus, ideò etiam de jure nulla specialis potestas ipsi adscripta est, & sicut Vicarius Episcopi cum generali mandato ut possit omnia, quæ Episcopus, Procurator ut possit omnia, quæ Dominus, non potest quædam majoris præjudicii, quæ Episcopus, vel Dominus non fuisset verisimiliter in specie concessurus. *cap. qui ad agendum. 4. de Procuratoribus in 6.* sic nec *Nuntius*, cui data est potestas omnia faciendi, quæ Legatus *de latere*. Ita sanè Piasecius *in praxi Episcop. parte 2. c. 5. n. 9.* expresè docet, quòd *Nuntius cum potestate Legati de Latere* missus beneficia conferre nequeat, nisi ex speciali privilegio, & rectè allegat textum *in cap. 1. hoc tit. in 6.* ubi legato, qui Cardinalis non sit, denegatur potestas conferendi beneficia, *quantumcunque*, ait ibidem Pontifex, *plenam legationem obtineat*. Ipsi quoque prioris sententiæ Authores, Garcias, *d. cap. 6. num. 53.* de stylo Curiæ magnam differentiam inter Legatos *veros de latere* & *Nuntios* cum simili potestate missos admittere debent, quòd illi regulariter omnia beneficia, isti verò tantùm simplicia, quæ valorem 24. Ducatorum non excedunt, conferre permittuntur. Ex quo etiam à minori ad majus inferre licebit, quòd similes *Nuntii* neque in Exemptos habeant jurisdictionem sine speciali mandato; nam beneficia tantùm de Episcopi, Exemptorum autem causæ ile præjudicio Ecclesiæ sunt. Sed nec Legatus *natus* præsente tali Nuntio veri-

similiter sua insignia, purpuram scilicet & alia, quæ enumerat Barb. *d. loco. num. 22.* deponeret. Non obest *d. L. 1. ff. de Tutoribus datis.* Quia ibi non dicitur, quòd vices Proconsulis aut Præsidis gerens omnia possit, quæ Præses, vel Proconsul, sed tantùm agitur de datione Tutoris; à particulari autem ad universale non est bona illatio, eadem enim datio tutoris in *d. L. 2. §. 1.* etiam Legato Proconsulis permittitur, qui tamen utique potestate minor est Proconsule. Item non obstat, *cap. si Papa. 10. de Privilegiis. in 6.* ubi dicitur, quòd verba Papæ aliquid operari debeant, nihil autem operarentur, si Nuntius *cum potestate Legati de latere* missus non haberet majorem potestatem, quàm alius Nuntius. R. enim talia verba operari relativè, quia se referunt ad mandatum Pontificium, & privilegium, quod in ampliori forma datur talibus Legatis, quàm aliis; & ut compendio dicam, potestas istorum Legatorum non ex Titulo seu clausulâ, sed Titulus ex potestate in literis commissionis inserta desumitur.

Quæritur VI. an asserenti se Legatum à summo Pontifice missum, credi debeat citra exhibitionem mandati Apostolici? R. esse distinguendum inter Legatum Cardinalem, & Nuntium Apostolicum: Cardinali enim asserenti se Legatum (dummodo noscatur esse Cardinalis) creditur sine aliâ probatione, eò quòd Cardinales non soleant à Curiâ abesse sine officio Legationis, nisi tamen aliqua à jure communi sibi non concessa prætenderet, qualia non præsumerentur aliter, quàm ex mandato Apostolico probata. Inferiori autem Clerico vel Prælato asserenti se Nuntium Apostolicum non habetur fides, nisi ostensis literis Papalibus. Textus & Gloss. *in cap. fin. dist. 97. c. cùm in jure. 31. de Officio delegati.* Azor. *Institut.*

ſtitut. moral. parte 2. lib. 5. c. 27. queſt. penult. Idemque dicendum, tametſi aſſerat ſe Nuntium *cum poteſtate Legati de latere*: adhuc enim Cardinalis non eſt, & conſequenter illam præſumptionem pro Cardinalibus militantem non habet, generaliter autem Nuntium eſſe, vel cum ſimili poteſtate miſſum quid facti eſt, facta autem non præſumuntur, ſed probari debent. arg. *L. 2. ff. de Juris & facti ignor.*

9 *Incidenter* hic adnotari poteſt in Bulla Pij IV. quæ incipit: *Et ſi Romanorum &c.* excommunicationem eſſe latam contra quemcunque Nuntium Apoſtolicum, qui à Principibus, ad quos mittitur, dignitatis, aut gradûs v. g. Cardinalatûs alteriuſque officii, vel beneficii in curia obtinendi causâ literas commendatitias quovis modo ambierit, ſive eorum ſtudio, & favore pro ſe aut conſanguineis ſuis uſus fuerit non tamen additur in d. Bulla hanc cenſuram eſſe reſervatam.

10 *Quæritur* VII. quam poteſtatem habeat Legatus *natus*? R. de jure communi nec circa collationem beneficiorum, nec circa abſolutionem â violenta manuum injectione in Clericum Legato *nato* quatenus tali competere facultatem. *cap. penult. &c. 1. hoc tit. in 6.* neque jurisdictionem in exemptos, ſed totam ejus poteſtatem ex forma Privilegii, in quo talis *legatio* conceſſa fuit, vel aliis ſubſequentibus dependere, teſte Gloſſ. *in cap. 1. v. univerſas. x. hoc tit.* Prout & Celſiſſ. noſtro Archiepiſcopo Salisburgenſi varia conceſſa ſunt privilegia, abſolvendi ab hæreſi, conferendi beneficia in menſibus Papalibus, ordinandi extra tempora, diſpenſandi in tertio & quarto gradu ad Matrimonium cum illis, qui labore manuum victum quærunt &c.

Quæritur VIII. quomodo intelligendum ſit, *d. cap. 1. hoc. tit.* ubi dicitur quòd Archiepiſcopus, qui ſimul eſt Legatus à ſubditis Suffraganeorum poſſit ſive per appellationem, ſive per querimoniam adiri? R. Legatos quoſque de jure habere concurrentem jurisdictionem cum Ordinariis ſuæ provinciæ, etiam in cauſis fori contentioſi, ita ut licet Archiepiſcopus aliàs regulariter non habeat jurisdictionem in ſubditos ſui Suffraganei Epiſcopi extra cauſam viſitationis, appellationis vel negligentiæ, ſi tamen ſit Legatus poſſit mox in prima inſtantia â ſubdito Suffraganei adiri.

Verùm hodie in Trident. *Seſſ. 24. de Reform. c. 20.* ſtatutum eſt, ut cauſæ omnes ad forum Eccleſiaſticum quomodolibet pertinentes in prima inſtantia coram locorum Ordinariis duntaxat cognoſcantur, neque Legati etiam *de latere*, Nuntii, Gubernatores, aut alii quarumcunque facultatum vigore Epiſcopos in prædictis cauſis impedire, aut aliquo modo eorum jurisdictionem præripere, aut turbare præſumant, vel contra laicos, aliasque perſonas Eccleſiaſticas, niſi Epiſcopo prius requiſito, eòque negligente procedant.

Exempti quamvis jurisdictionem alterius judicis in præjudicium S. Pontificis prorogare nequeant, Legati tamen nati jurisdictionem eos poſſe prorogare, inſinuat Gloſſa, *in d. c. 1.*

Quæritur denique, qualiter finiatur officium Legati? R. finiri I. *translatione* negotii ad Papam per relationem vel appellationem, *cap. licet. 5. h. t. l. 1. C. d. Relat. l. ex illo, 13. C. de Appellat.*

II. *Revocatione* Legati per Papam, poſtquàm hæc revocatio Legato innotuit; aliàs geſta per ipſum valent, uſquedum habeat revocationis ſcientiam: imò revocatus non videtur amittere jurisdictionem, priuſquam actualiter provinciam exceſſerit, *arg. L. 3. ff. de Officio Præſidis.*

III.

III. Per *mortem* Legati, si legatio personæ, secùs si dignitati annexa sit. Per mortem autem S. Pontificis non extinguitur officium Legati, quia Legatus est Judex Ordinarius. *c. Legatos. 2. h. t. in 6.*

TITULUS XXXI.

De Officio Judicis Ordinarij.

SUMMARIA.

1. *Quis dicatur Ordinarius?*
2. *Mandata Jurisdictio an sit ordinaria, vel delegata?*
3. *Referenda est ad ordinariam, non tamen in rigore.*
4. *Vicarius Episcopi non tantùm generalis, sed etiam foranei est ordinarius.*
5. *Quid interest in effectu, an quis sit ordinarius vel delegatus.*

1 JUdicem *ordinarium* appellamus eum, qui *ordinarie* in causis controversis adiri & judicare potest. Hæc enim est differentia inter *Delegatum* & *Ordinarium*, quòd Jurisdictio Delegati sit restricta ad particularem causam v. g. quæ hic & nunc vertitur inter Titium & Sempronium, & regulariter data non habenti de cætero jurisdictionem; Ordinarij verò jurisdictio competat *Jure Magistratûs*, quando nimirum aliquis à Principe, Repub. Universitate aut Collegio honesto tale officium consecutus est, cui de Jure scripto vel de consuetudine aliqua jurisdictio generalis est annexa, ex qua talis Judex in omnibus controversiis, vel certo saltem causarum genere judicare valeat.

2 Sed quid de *mandata jurisdictione* dicemus; anne ordinariam vel delegatam appellabimus? Sanè inter *mandatam Jurisdictionem*, & *delegatam*, necessariò differentiam esse constituendam, diversa Juris loca evincunt, quæ sine manifestâ contradictione cæteroquin conciliari vix possent. Etenim *in l. fin. ff. de Off. ejus, cui mand. &c.* negat I.C. quòd mandatam Jurisdictionem habens eam alteri demandare possit. Econtra *l. cùm Prætor. 12. §. 1. ff. de Jud.* dicitur, etiam eum, cui mandata est jurisdictio, Judicem dare posse. Item *in l. 1. ff. Quis à quo appell.* dicitur, quòd ab eo, cui mandata est Jurisdictio, non detur appellatio ad mandantem, sed ad mandantis superiorem; è contra *in l. unica. C. Qui pro sua Jurisdictione.* rescribit Imperator à Delegato rectè appellationem ad Delegantem interponi. Quam ob rem rectissimè præter alios notavit Fach. *1. Cont. c. 78. & lib. 12. c. 89.* Georg. Obrecht. *de Jurisd. lib. 4. c. 3. n. 7.* quòd mandare Jurisdictionem & delegare plurimùm inter se differant: nam in propriis terminis tunc dicitur *Jurisdictio mandata*, quando ea in *universum ad omnes generaliter*, vel *saltem ad omnes unius generis causas* committitur, puta quando quis ad *totam* mandantis Jurisdictionem ejus nomine exercendam, vel saltem in omnibus causis Civilibus tantùm, aut Criminalibus tantùm Judex creatur; *l. solet. 16. cum l. seq. ff. de Jurisdict.* Cujusmodi mandatam jurisdictionem de Jure Canonico habet Vicarius Episcopi, de Jure Civili Legatus Proconsulis, *l. 4. §. 6. & l. legati 13. ff. de Off. Proconsulis.* Delegatum verò propriè accipimus, qui ad unam tantùm particularem causam terminandam Judex constituitur, isque in Jure Civili quandoque *Judex datus*, quandoque Delegatus appellatur, *d. l. cùm Prætor. ff. & l. à Judice C. de Judic.*

Igitur cùm ex istis liquidò appareat, mandatam jurisdictionem non esse delegatam, nisi habentem mandatam jurisdictionem *Delegatum ad universitatem causarum* dicere velimus, ideò mandatam jurisdictionem ad ordinariam referendam esse 3

putamus; tùm quòd mandatam habens *ordinarie* tanquam Judex adiri possit; tùm quòd mandata jurisdictio censeatur propria ipsius mandantis, non mandatarij *l. 1. §. 1. ff. de Off. ejus &c.* & consequenter ordinaria, cùm non nisi ordinariam jurisdictionem habens eam alteri demandare possit. *l. more majorum 5. ff. de Jurisd.* tum denique quòd illa, quæ de Judice Ordinario ad differentiam Delegati dicuntur, etiam habenti mandatam jurisdictionem rectè conveniant. Gail. *lib. 1. obs. 97. num. 12.* Quamvis interim libenter concedamus, eum, qui mandatam jurisdictionem habet, non esse ordinarium, si propriissimè, & in rigore loquamur; quia eam non habet jure proprio, & à lege, sed alieno beneficio, nec eam demandare potest, atque per mortem mandantis revocatur; quæ omnia aliter se habent in ordinario propriissimè dicto.

4. Hinc inferimus non tantùm Vicarium Episcopi Generalem Ordinarii nomine venire, ut cum Gl. *in c. Romana. 3. in v. generaliter. de Appell. in 6.* docent Garc. *de Benef. parte 5. c. 8 n. 21.* Zoës. *de Offic. ord. n. 11.* & communiter alii. Sed etiam Vicarium Episcopi *Foraneum*, qui in certa tantùm parte Diœcesis constitutus est. Sylv. V. *Vicarius. q. 4.* quidquid doceat Molina *de I. & I. tract. 5. disp. 10. n. 4. & 6.* Sanch. *de Matrim. lib. 8. disp. 29. n. 10.*

Singularis quidem est *controversia*, an Vicarius etiam in ijs, quæ ipsi per speciale mandatum committuntur, sit Ordinarius? In quâ, omissis aliorum opinionibus quæ videantur apud Sanch. *d. l. num. 6.* nos convenienter nostris fundamentis semel positis, ita distinguimus: si Vicario per specialem commissionem dato sit potestas illa specialia semper imposterùm exercendi, tali casu Vicarius ex doctrina supra posita erit *Delegatus ad universitatem causarum*, & consequenter *ordinarius*, & coadunabitur hæc commissio specialis cum prima generali, *juxta cap. accessorium 42. de R. I. in 6.* Si verò per speciale mandatum detur solummodo potestas limitata, hic & nunc unum speciale emergens peragendi, censemus Vicarium in tali casu esse simpliciter *delegatum*, & proinde ab ipso ad Episcopum rectè appellari: cum utique non sit ordinarius; qui non potest ordinariè in similibus causis adiri. Lapus, Ancharanus & Dominicus apud Sanch. pro nostra sententia *d. n. 6.*

Porrò an quis sit *Ordinarius* vel *delegatus*, non est tantùm quæstio de nomine, verùm in re ipsa plurimùm interest.

Nam I. *Delegatus*, qui non sit summi Principis causam sibi commissam alteri delegare non potest, Ordinarius verò regulariter jus delegandi habet.

II. Judex *Ordinarius*, quamvis ut suspectus saltem de Jure Canonico, *c. si quis. 4. de For. comp. & c. ut debitus. 59. de Appell.* recusari possit, tamen illæ causæ, ex quibus posset recusari Delegatus, non semper sufficiunt ad recusandum ordinarium, sed debent esse de causis gravioribus. Vid. Host. *in Summa. in tit. de Off. Jud. Delegati. sub rubr. de recus. jud. deleg. & in Tit. de Appell. sub. rubr. de recus.*

III. Delegatus ab alio quàm à summo Principe, non potest exequi suam sententiam, sed debet executionem Deleganti remittere. *ut ex d. c. si quis. 4. de For. Comp. & L. à D. Pio. 15. in princ. ff. de Re jud.* communiter traditur, quod secus est in Judice Ordinario, qui si mixtum habeat imperium, sententiam suam executione mandare potest, & debet Vallens. *de Off. jud. deleg. §. 4. num. 7.*

IV. Citatus ab ordinario, si dubitet de Jure citantis, venire debet & exceptionem suam

suam proponere *L. si quis ex aliena. 5. ff. de Jud.* citatus verò à Delegato comparere non tenetur, nisi sibi de delegatione priùs fides fiat. Gail. *1. obs. 48. num. 17.* Mins. *Cent. 3. observ. 1.*

V. Quando jura aliquid committunt Ordinario locorum, tunc appellatione Ordinariorum veniunt omnes habentes ordinariam jurisdictionem, nisi ex subjectâ materiâ appareat tantùm Episcopos intellectos fuisse, vel nisi expressè nomen Episcopi, vel Diœcesani appositum fuerit, Gl. *in c. Ordinarii. 3. de Off. Ord. in 6.* Joan. Honor. *eod. tit. num. 1.* Notanter dico: nisi *ex subjecta materia* aliud appareat, unde quamvis licentiam matrimonium contrahendi vagis juxta Trid. *sess. 24. de Ref. matr. c. 7.* præter Episcopum etiam Vicarius concedere possit, Sanch. *de Matr. lib. 3. disp. 25. num. 10.* Archidiacono tamen hæc potestas non videtur concedenda, cùm ad eum cognitio causarum matrimonialium non pertineat. Trid. *sess. 24. de Ref. c. 20.* Concederem tamen, si hæc ei cognitio in primâ instantiâ per Episcopum demandata esset, tunc enim tanquam mandatam jurisdictionem habens in causis matrimonii Ordinarii nomine veniret.

VI. Denique *Delegatio* expirat, si Delegans re integrâ moriatur, non verò *officium* Judicis Ordinarij, etiamsi Princeps, qui ipsum Ordinarium constituit, moriatur. *c. 2. de Off. Leg. in 6.* Quod tamen patitur limitationem in Vicario Episcopi & omnibus illis, qui mandatam jurisdictionem habent, ex speciali ratione, quòd illa jurisdictio sit propria ipsius mandantis, & consequenter una cum ipso etiam extinguatur. *L. & quia 6. ff. de Jurisd.* Sanch. *de Matrim. lib. 3. disp. 30. num. 7.* Quæ de publicis Ordinariis in specie hic subnecti solent, dicemus infra in *Tit. de Majorit. & Obedient.*

TITULUS XXXII.
De Officio Judicis.

SUMMARIA.

1. *Quid sit Judex?*
2. *Servi prohibentur esse judices: communis tamen error in hoc & aliis casibus jurisdictionem tribuit, ita ut acta valeant.*
3. *Fœminæ regulariter non debent esse judices: fallit in Illustribus quibusdam & in Abbatissis.*
4. *Minores quatenus possint vel non possint esse judices?*
5. *Infames quoque prohibentur, item excommunicati, suspensi hæretici & schismatici, & num. 6.*
7. *Judex quomodo debeat esse vir bonus?*
8. *An Judex in favorem amici possit judicare?*
9. *Inter duas æqualiter probabiles sententias eligere potest Judex, quod juxta arbitrium boni viri videbitur.*
10. *Judex à muneribus abstinere debet.*
11. *Esculenta & poculenta Judex potest recipere à partibus: consultius tamen est abstinere.*
12. *Quid de sportulis?*
13. *Quæ sit differentia inter sportulas & munera?*
14. *Judex an possit esse, qui Jurisperitus non est?*
15. *Cur medicus malè curans, & advocatus malè consulens ex imperitiâ teneatur ex vero delicto, non autem Judex malè judicans per imperitiam.*
16. *Potestas Judicis dividitur in Imperium & Jurisdictionem. Item Imperium in merum & mixtum & quid sit merum Imperium?*
17. *Tres gradus meri Imperii.*
18. *De Jure Canonico datur etiam merum Imperium?*
19. *Quid sit mixtum Imperium?*
20. *Jurisdictio simplex, in quo consistat, & quomodo penes Judices delegatos sit?*
21. *Quæ differentia inter officium Judicis nobile & mercenarium?*
22. *Quibus modis acquiratur Imperium & Jurisdictio? estque alia ordinaria, alia delegata.*
23. *Merum & mixtum imperium ac Jurisdictio præscriptione acquiri possunt.*
24. *Quantum temporis ad talem præscriptionem requiratur?*
25. *An præscriptio immemorialis circa res & Jura ad summum Principem pertinentia requiratur, remissivè.*

26. *An*

26. *An concesso castro simpliciter, censeatur per hoc concessum merum ac mixtum Imperium?*
27. *De Iure Civili merum Imperium delegari non poterat? secus de hodiernâ consuetudine: & quid de Iure Canonico?*
28. *An mixtum Imperium possit delegari? Regulariter affirmatur.*
29. *Num Academiis competat merum Imperium: & quid de nostrâ Salisburgensi?*
30. *Prorogatio Iurisdictionis quid sit & quot modis fiat?*
31. *Qualiter fiat de personâ ad personam?*
32. *Non habet locum in Iudice delegato in Clerico respectu Laici, nec in foro pœnitentiali, nec ad declinandam Iurisdictionem alicujus patrimonialem.*
33. *Non potest fieri à studiosis ad declinandam Iurisdictionem Rectoris.*
34. *Qualiter fiat prorogatio de re ad rem, de loco ad locum, & de tempore ad tempus.*
35. *Prorogatio necessaria est reconventio.*

1 POstquàm de Delegatis & Ordinariis Judicibus dictum est, etiam de ipso *Judicis officio* in communi meritò hic subnectitur. Et quidem Judex quasi jus dicens appellatur, & describi potest, quòd sit *persona legitima, & vir bonus, juris & æqui peritus, de negotiis, sive controversiis litigatorum cognoscendi pronuntiandique jus habens. cap. forus. 10. de Verbo. signif.* Harp. *ad tit. Inst. de Officio Judicis.*

Dico I. *Judicem* debere esse *personam legitimam*, quæ scilicet à lege non sit prohibita officium Judicis suscipere.

2 Prohibentur autem I. *Servi. L. cùm prætor. 12. §. 2. ff. de Judiciis. l. servitutem. 209. ff. de Reg. Jur.* si tamen servus communi hominum opinione pro libero habitus Judicis munere fungatur, ejus acta ob utilitatem publicam hominum, qui non debent in rebus magni momenti decipi, sustinentur, ut est notabilis textus *in l. Barbarius. 3. ff. de Officio Prætorum.* Licet autem hodiè sublatâ servitute inter Christianos hic casus sit rarus, nihilominus dictum textum Doctores communiter extendunt ad alios etiam profanos, & ecclesiasticos, ubi Judex sive fori externi, sive interni ex causa aliqua illegitimus pro legitimo habitus fuit, & pro axiomate dicere solent: *communis error jus facit.* Videatur Thomas Sanchez *de Matrim. lib. 3. disp. 22. num. 49.*

II. Prohibentur *Fœminæ*, quæ partim ob verecundiam sexûs, partim ob inconstantiam, & imbecillitatem judicij à publicis muneribus arcentur. *c. mulierem. 17. caus. 33. quæst. 5. l. Fœminæ. 2. ff. de Reg. Jur. l. alienam. 18. Cod. de Procurat.* Toleratur tamen consuetudo Regni, in quo Fœmina majoris dignitatis jurisdictionem habent, præsertim si talis jurisdictio administratione Bonorum, seu Castrorum; in quæ Fœminæ jure hæreditario, vel etiam feudali, deficientibus masculis, si feudum fœmininum sit, vel mixtum, succedunt, cohæreat. *cap. dilecti. 4. de Arbitris.* Item & Abbatissæ ratione dignitatis aliquam jurisdictionem concedunt Doctores. Panorm. Barb. & Gloss. per textum *in cap. dilecta. 12. de Majoritate & obedientia.* Ita tamen, ut quod ibidem dicitur, Abbatissam posse suas Canonicas & Clericos suæ jurisdictioni subjectos *ab Officio, beneficioque suspendere*, non sit accipiendum de suspensione propriè dicta, quæ sit censura, & cujus transgressio irregularitatem inducat; cùm fœminis non sint concessæ claves Ecclesiæ, *cap. novit. 10. de Pœnitentiis & remiss.* sed de simplici prohibitione celebrandi divina, & fructuum subtractione. Deinde notat Panorm. in *cap. dilecti. 4. de Arbitris. num. 1.* quòd fœmina ex privilegio, vel consuetudine habens jurisdictionem, possit eam per se exercere, & sententiam ferre. Ita Angelus in *l. cum Prætor. 12. ff. de Judiciis* dicit, se vidisse Joannam Reginam Neapolis sedentem in solio regio, & ferentem sententiam capitalem. Ita Debora Prophetissa judicavit popu-

populum Israëliticum. *Judic.* 4. Interim ut fœminæ jurisdictionem habentes passim per sese solas judicent sine consilio virorum prudentum, non putarem aliquâ consuetudine introduci posse, & facit textus, *in d. cap. dilecti.* non enim foret consuetudo rationabilis, quia adversaretur verecundiæ, & honestati sexûs muliebris, & traheret secum quotidianum periculum multorum errorum cum gravi partium damno ex infirmo fœminarum judicio, multis insuper passionibus (utpote plerumque amore, aut odio infectarum) obnoxio. Illa propterea omnium receptissima est consuetudo, ut fœminæ jurisdictionem suam Jurisperitis delegent, quos præfectos suos, Administratores & Judices constituunt.

4 III. Naturâ (scilicet ex defectu naturalis judicij) prohibentur esse Judices *surdi, muti, furiosi,* & *impuberes* ait. JC. *in d. l. cum Prætor. §. 2.* Sed quid de Minore 25. annis dicendum? R. de Jure Can. Judicem dari posse, qui 20. annum complevit, infra annum autem 20. non posse dari Judicem, nisi à Principe, aut certè ex consensu partium eum, qui saltem 18. annos compleverit, *cap. cum vigesimum. 41. de Officio delegati.* De Jure Civili, *in l. quidam consulebant. 57. in pr. ff. de Re judicata.* generaliter dicitur, eum, qui complevit 18. annum Judicem esse posse, & nota Gloss. *in d. l. cum Prætor V. impubes.* Si jure hæreditario, aut feudali competat jurisdictio cohærens Bonis (sicut competit Principibus, aliisque Dominis temporalibus) ea etiam in pupillum, & alios utcunque naturâ prohibitos transit, sed per Tutores, Curatores, vel Administratores exercetur. Schraderus, *de Feudis, parte 10. Sect. 4. n. 54.*

5 IV. Prohibentur esse Judices infamiâ jurisnotati *d. l. cum Prætor. & ibi Interpretes.*

V. Excommunicati, Suspensi, Hæretici, 6
& Schismatici, *cap. quod sedem. 9. de Officio Jud. Ordin. cap. audivimus. 4. causa. 24. quæst. 1. cap. excommunicamus. 13. §. credentes. de Hæreticis.* Excommunicatio enim suspendit quamcunque jurisdictionem, ita ut nec delegari possit, quia & delegatio actus jurisdictionis est, *cap. 1. de Officio Vicarii. in 6.* Quæ de re videantur tradita *in Tit. de Sen. excom.* ubi habetur, quòd hodie post Concilium Constantiense excommunicatus non amittat jurisdictionem, nisi fuerit per Episcopum denuntiatus, vel notorius percussor Clerici, Covar. *in Relectione cap. alma mater. de Sent. excomm. in 6. parte 1. §. 7. num. 9.* Item etiam, quòd absolutio à censura, quam tribuunt Confessarij privilegiati vel alii, regulariter tantùm prosit quoad forum internum, nimirum recuperationem sacramentorum, & suffragiorum ecclesiæ, non verò quoad recuperationem communicationis fori externi, & jurisdictionis externæ, nisi consueduto habeat, ut talis absolutio etiam pro foro externo acceptetur, vel in foro externo absolutio data sit ab Ecclesiastico Judice.

Dico II. *Judicem* debere esse *virum bo-* 7
num, id est incorruptum, prudentem & constantem. Unde inprimis vitabit, ne in judicando respectum personarum habeat, aut affectum privatum sequatur; nam *quicunque aut consanguinitate, aut amicitiâ, vel è contrario hostili odio in judicando ducitur, pervertit Judicium Christi, qui est Justitia, & fructum illius vertit in damnationis amaritudinem.* ait divus Augustinus *in cap. quicunque. 79. causa 11. quæst. 3.* Neque etiam *quid durius, aut remissius constituere debet, quam causa deposcat; ne aut severitatis, aut clementiæ gloriam affectare videatur, sed perpenso judicio, prout quæque*

res postulat, statuet. l. prospiciendum. 11. ff. de Pœnis. Item *in cognoscendo neque excandescere adversus eos debet, quos malos putat, neque precibus calamitosorum illacrimari, id enim non est constantis, & recti Judicis, cujus animi motum vultus detegit*; ait *JC. in l. observandum. 19. §. 1. ff. de Officio Præsidis.* Notanter autem dicit JC. *in cognoscendo* non debere Judicem *excandescere*: nam ubi delictum probatum est, & de ejus correctione agitur, stylus Judiciorum est, utnonnunquam in delictis minoribus loco pœnæ exprobratio gravior & invectio Judicis in delinquentem, vulgò ein Verweiß/ statuatur, & notatur *in l. interlocutio. 19. Cod. Ex quibus causis infamia irrogetur.*

8 *Quærunt* Doctores: An Judex ita debeat affectum privatum seponere, ut nullo casu possit in favorem amici judicare?

Non dubito, quin Judex certum jus, aut saltem probabiliorem opinionem derelinquere, & injustam sententiam, vel minùs probabilem pro favore amici ferre non possit. Item non dubito, aliquando pro favore certæ personæ posse judicium ferri, si ille favor non sit privatus, sed juris; ita enim in dubio jure pro reo potiùs, quàm pro actore, pro causa pia, pro persona miserabili, pro possessore, pro agente ad valorem matrimonii judicandum esse, vulgò innotuit. *cap. fin. de Sent. & re jud. cum concord.*

Tota igitur est difficultas, quid si controversia aliqua ita sit apud Doctores disputata, ut revera utraque contradictionis pars fermè æquali probabilitate nitatur, sicut multæ sunt controversiæ, quæ Principis decisione indigerent; an inquam tali casu liceat Judici pro favore amici, quam maluerit sententiam sequi, licet is de cœtero nullum specialem favorem in jure mereatur?

Non posse Judicem datâ utrinque æquali probabilitate causæ alterutri pro suo arbitrio, & multò minùs propter respectum amicitiæ adjudicare, censet Laym. *lib. 1. tract. 1. cap. 5. sub num. 16. contra* Valent. Sayr. *&* Sanchez. *ibidem cit.* sed si post accuratam discussionem neutra pars superare videatur, debere vel causam ad superiorem remittere, vel arbitros partium consensu statuere, vel compositionem aut transactionem suadere, vel imperare, vel demùm rem inter litigantes dividere, *arg. cap. adferte. 2. de Præsumpt.*

Verùm ego quidem consentio, nihil omninò tribuendum esse privato affectui, induendoque personam Judicis, exuendam esse personam amici, neque in judiciis acceptionem personarum habendam, *juxta Regulam 12. Juris in 6.* cœterùm autem planè opinor inter duas æquales probabilitates posse Judicem alterutram seligere juxta boni viri arbitrium, licet ista electio per consequens cedat in utilitatem amici, dummodo amicitia ad hoc modo eligendum principaliter non moveat; imò si de facto ex respectu amicitiæ moveretur, crederem quidem peccaturum peccato acceptionis personarum ob inordinatum affectum, non verò contra justitiam, eò quòd suppositi æquali probabilitate eligendo alterutram partem nihil contra Jura agat. Ita sanè habet praxis omnium penè Dicasteriorum, ut in quæstionibus maximè controversis alterutram sententiam pro suo arbitrio teneant. Idque confirmatur *ex Novell. 125.* ubi Imperator jubet, ut causas quantumcunque difficiles non ampliùs judices ad Imperatorem referant, sed ipsimet, prout eis justum legitimumque videbitur, decernant, reservato parti, quæ se gravatam putabat, appellationis remedio. Quòd verò Laym. putet deductis utrinque æqualiter probationi-

tionibus juris vel facti, aut transactionem partibus imperandam esse, aut rem dividendam; priùs quidem ex sententiâ Panorm. *in cap. cum inter R. 16. de Elect. num. 9.* Barb. *de Officio Episcopi alleg. 79. num. 9.* aliquando fieri potest, dissentiente tamen Baldo *in l. ex stipulatione. 7. Cod. de Sententiis, & interloc.* Suttingero *in Processu Judiciario. Observ. 47.* contractus enim ab initio sunt liberi. *l. sicut. 5. C. de Oblig. & act. l. invitum. 11. Cod. de Contrahend. empt.* sed non est necessarium; imò nonnunquam minùs Judici honorificum, quasi videatur nescire in causa difficili sententiam ferre. Alterum verò, scilicet necessitas *dividendi*, non habet solidum in jure fundamentum; vel enim probationes *juris*, id est, allegationes legum & Authorum sunt æquales, vel probationes *facti*, id est, productiones testium & instrumentorum? Si prius, Judex potest alterutram sententiam eligere, ut præmissum; & cum sententia Judicis debeat esse *conformis libello*, satis videtur incongruum, ut is, qui totum petit, & probationes respectu totius in judicio produxit, tantùm partem ferat. Neque aliquid evincitur ex *d. c. afferte. de Præsumptionibus*: quia ibi non dicitur, litigiosam rem esse inter partes dividendam, sed solùm refertur exemplum Salomonis, *ex lib. 3. Regum. cap. 3.* inter duas mulieres super uno infante litigantes, judicium facientis, ubi tantùm simulabat divisionem infantis, ut ex affectu compassionis super filio occidendo veram matrem agnosceret. Si posterius; & probationes *facti* sint omninò & per-omnia æquales (quod tamen vix unquam contingit, ut non sit ex unâ parte plenior probatio, & testes producti numero plures, opinione integriores, præsumptionibus majoribus adjuti, *juxta c. in nostra. 32. de Testibus*) tunc probationes probationibus enervantur, & in pari causa pro reo, vel pro possessore erit pronunciandum, *juxta Regulam. 11. & 56. Iuris in 6.* Si uterque litigans personam rei, vel possessoris sustineat. e. g. si duo vicini super jure venandi, piscandi, aut pascendi litigent, & uterque de possessione docuerit, præfertur is, cujus possessio est antiquior, vel titulo munita; quod si utrobique sit paritas, cuilibet possessio pro indiviso, & communiter adjudicanda erit, servando formam Interdicti, *uti possidetis, ita possideatis*; quod si uterque sine periculo armorum possessionem communem ita à Judice assignatam continuare nolit, sequestranda erit possessio, usque dum alteruter dimisso possessorio petitorium instituat, & ibidem de justo titulo privativè quoad alterum doceat, vel succumbat, aut certè inter se amicabiliter componant, prout hac de re agunt prolixè Interpretes *in Tit. de causa possessionis & proprietatis. & in c. licet causam. 9. de Probat.*

Præterea ad *bonitatem* Judicis pertinet, 10
ut ab *acceptione munerum* abstineat, *munera* enim *excœcant prudentes, & subvertunt verba justorum, Exod. 23. v. 8. & Deuter. 16. v. 19.* Atque Judicem accipientem munera ad restitutionem teneri, & graviter pro delicti circumstantia puniendum esse, textus sunt, *in tit. ff. & Cod. ad l. Juliam repetundarum*: nam opera justitiæ venalia non sunt, nec justitia est materia vendibilis. *qui rectè judicat*, ait Divus Gregorius, *in cap. qui rectè. 66. causa 11. quæst. 3. & præmium remunerationis exspectat, fraudem Deo facit, quia justitiam, quam gratis impartiri debuit, vendidit.* Unde & JC. *in l. 2. §. 2. ff. de Condictione ob turpem caus.* respondit, crimen esse, si detur Judici, ut etiam in bona causa secundùm dantem sententiam ferret, & propterea de rigore juris eum,

qui dedit, causam perdere; tùm quòd, ut dictum, justitia venalis non sit; tùm quòd hæc datio ex præsumptione juris tendat in corruptionem Judicis, qui ob respectum muneris libertatem cognoscendi de veritate causæ amittit: neque enim semper causa illa justa est, quam pars litigans talem esse asserit.

Ex quo ulteriùs regulam constituunt Doctores, quòd datum ob causam necessariam, ad quam aliàs ex præcepto justitiæ tenetur recipiens, sit omninò restituendum, & quidem danti, nisi & is propter aliquam admixtam dationi turpitudinem (nimirùm si in specie ad corrumpendum Judicem dederit, quo casu fiscus vindicabit datum, vel in causis Ecclesiasticis superior judex jubebit applicari pauperibus, vel Ecclesiæ) lege humanâ jure repetendi privetur. Videatur Covar. *in Relect. c. peccatum. de Reg. Juris in 7. parte 2. §. 3.*

11 *Esculenta* tamen & poculenta sine ulla exactione à partibus oblata Judex acceptare non prohibetur, quia ex his minutis non præsumitur inflecti animus boni viri. *cap. statutum. 11. §. insuper. de Rescriptis. in 6. l. plebiscito. 18. ff. de Officio Præsidis l. solent. 6. §. 3. ff. de Officio Proconsulis.* Sed & hic ad cavillationes, detractiones, & suspiciones partium litigantium, quæ non semper cum sententia Judicis quamvis æquissimâ contentæ sunt, evitandas longè melùs facit Judex etiam à similibus abstinendo, monente Isa. *cap. 33. v. 15. justum debere excutere manus ab omni munere*, & Apostolo, quòd *multa liceant, quæ non expediunt.*

Nunquid autem saltem pro suo labore Judex ab utraque parte *sportulas*, seu certam quotam pecuniæ exigere potest,

12 R. Esse differentiam faciendam inter Jus Can. & Civile, etenim de Jure Can. nec Ordinarius, nec Delegatus sportulas exigere potest: quia regulariter solet esse persona Ecclesiastica: quæ sufficientem sustentationem ex suis beneficijs habere præsumitur, ut propterea gravari non debeat justitiam administrare gratis, expensis tamen exceptis, quas delegatus petere potest, si fortè ad alium locum in causa partium & ad expediendam commissionem suam proficisci debeat; modò partes pauperes non sint, quia tunc nec has rectè peteret. Item prosuo Assessore, si eo indigeat delegatus, quòd ipsemet sufficientem jurisperitiam non habeat, moderatas sportulas à partibus ditioribus exigere valet. Text. & Gloss. *in cap. cùm ab omni. 10. de Vita, & honest. clericorum. d. c. statutum. §. insuper & seq. de Rescript. in 6.* De Jure similiter Civili *Ordinarius*, qui plerumque aliunde, scil. à Principe, Republica, vel Domino ipsum constituente salarium habet, sportulas accipere non potest; *Delegatus* autem potest, si summa pro qua litigatur 100. aureos excedat, ita tamen, ut in principio litis tantùm duos, & in fine etiam duos accipiat. *Novel. 82. cap. 9. & ibi Gottofredus*, Sylv. *Verbo Judex. quæ. 13. n. 13.*

An autem consuetudine possit introduci, ut vel de Jure Civili liceat *Ordinario*, vel de Jure Can. *Ordinario* & *Delegato* sportulas exigere, dubitat Syl. *d. lo.* & negativè concludit. Sed cùm consuetudo rationabilis habet vim legis. *L. diuturna. 33. ff. de Legibus*, non video, quare jus merè positivum circa sportulas per consuetudinem immutari cæteris paribus non possit. Neque enim est irrationabile, ut Judex, qui maximam quandoque molestiam habet, in audiendis partium altercationibus legendis libellis, diuturnis sessionibus, evolvendis legibus, & Authoribus, pro tanto labore moderatum quid à partibus exigat.

arg.

arg. l. 4. §. in judicio. ff. Finium reg. Covar. *d. parte 2. cap. 3. sub. num. 2.* maximè si Clericus beneficiatus, qui Judex est, jam propter beneficium alia onera scil. exercendi curam, legendi missas &c. imposita habeat, vel Judex civilis non satis magnum stipendium à constituente percipiat.

13 *Dices*: si licet Judici accipere sportulas pro labore, quem subit judicando, licebit ei etiam sub hoc prætextu accipere munera? R. Inter sportulas, & munera magnam esse disparitatem; nam inprimis munera ex intentione dantium non solent dari pro labore, sed pro sententia favorabili, quam proinde quasi venalem faciunt. Deinde munera, cùm proveniant ex liberalitate dantis, trahunt secum aliquam antidoralem gratitudinis obligationem, quæ judicem plus æquo inclinat erga dantem; sportulæ verò exiguntur ab utraque parte æqualiter, & quidem ex debito, & sic earum datio non inclinat, vel obligat Judicem ad specialem favorem dantibus præstandum.

14 Dico III. *Judicem* debere esse *juris & æqui peritum*: oportet enim ut secundùm Baldum *in l. 2. C. de Sententiis ex breviculo recitandis* habeat duplicem salem in mente sua, scientiæ scil. & conscientiæ, ne sine scientiâ sit insipidus, & sine conscientiâ diabolicus. Sed hinc

Quæritur: An Judex esse possit, qui juris & legum ignarus est? R. Regulariter quidem non debere alium Judicem, si haberi possit, constitui, nisi insignem juris peritiam habeat *juxta Nov. 82. & princ. Inst. de Officio Judicis.* attamen absolutè loquendo ista Juris peritia de essentiâ non requiritur, dummodo cæteroquin vir prudens sit, & saltem juris consuetudinarij vel statutarij, aut eorum negotiorum, suprà quæ Judex constitutus est, notitiam habeat, & in rebus arduis maximè ex jure scripto dependentibus assessorum, vel prudentiorum consilio utatur; sicut videmus in personis Illustribus, & Prælatis Ecclesiasticis, quibus hodiè jurisdictio unà cum dignitate & hæreditariâ successione agnoscitur; item in Judicibus militaribus, Judicibus mercatorum, & similibus, qui rarò juris peritiam habent, *L. certi Juris. 17. Cod. de Iudiciis. L. ult. Cod. de Iurisdict.* Hottomanus *Illustrium quæstionum. quæst. 38.* & Matthæus Stephani *de Officio Iudicis. lib. 1. cap. 5. num. 20. & seq.*

Ex quo etiam resolvitur illa *quæstio*, cur 15 Medicus malè curans, vel Advocatus malè consulens ex imperitiâ teneatur actione *legis Aquiliæ* ex vero delicto in solidum. Textus & Doctores *in §. 6. & 7. Inst. de Lege Aquilia.* Judex verò per imperitiam malè judicans teneatur tantùm *ex quasi delicto*, nec in solidum, sed quantum superiori æquum videbitur. *juxta princ. Inst. de Obligat. quæ ex quasi delicto*: Nam respondetur, ideò Medicum vel Advocatum teneri ex verò delictô, quòd imperitia culpæ annumeretur in iis, qui artem aliquam profitentur, maximè si sponte sua serviant, & pro mercede operas suas elocent; at verò Judex nec artem juris necessariò profitetur, ut dictum, nec sponte suâ, sed superioris plerumque Imperio jus dicit. Harp. *in d. principio Inst. de Oblig. quæ ex quasi delicto num. 8.* Revideantur etiam tradita *infra in Tit. de Injuriis, & damno dato.* ubi dicimus, Medicum vel Advocatum nonnunquam à restitutione excusari, si in casibus controversis probabilem Doctorum opinionem sequendo consilium dederit, quod præter intentionem ipsius malum eventum habuit.

Dico IV. *Judicem* debere habere *potestatem cognoscendi & pronuntiandi de controversiis litigantium.* Hæc porrò *potestas* dividitur in *Imperium* & *jurisdictionem*.

16 *Imperium* pro jussu, coërcitione, & executione accipitur, atque subdividitur in *Imperium merum, & mixtum.* Imperium merum vocat Ulpianus *in l. 3. ff. de Iurisdictione.* habere *jus gladii ad animadvertendum in facinorosos.* Aliter *merum* imperium describit Glos. *in prolocutione ad tit. ff. de Iurisdictione*, quòd nimirum sit *potestas, quæ officio Judicis nobili per accusationem exercetur, publicam utilitatem respiciens.* Dicitur *merum* imperium, quòd ibi potissimum & principale officium Judicis in jussione, coërcitione, & executione consistat, lege ipsâ dictante pœnam, & quasi exercente jurisdictionem, præmissâ tamen cognitione super facto, ut potestas Judicis ab executione ministrorum ejus distinguatur. Rem declarat J. C. *in l. 1. §. 4. ff. ad Senatus Cons. Turpilian. Si Judex*, inquit, *contra calumniatorem in judicio pronuntiaverit, calumniatus es, condemnavit eum; & quamvis nihil de pœna subjecerit, tamen legis potestas adversus eum exercebitur: nam facti quidem quæstio in arbitrio judicantis est, pœnæ verò persecutio non ejus voluntati mandatur, sed legis Authoritati reservatur.* Unde fit, quòd de jure communi civili nullus Judex inferior summo Principe possit pœnam ordinariam legis remittere, nisi id jure regalium, seu privilegio aut consuetudine habeat, vel lex ipsa ex circumstantiis ætatis, imprudentiæ, aliisque similibus remissionem concedat, ut *in tit. de Pœnis* dicetur.

17 Porrò tres gradus *meri Imperii* tradit Matthias Stephani. *de Officio Judicis lib. 1. cap. 7. n. 46. Primus* continet pœnam mortis naturalis. *Secundus* pœnam mortis civilis, quâ nimirum alicui jus civitatis Romanæ & vita civilis auffertur, ut si deportetur in metallum, ad perpetuos carceres damnetur &c. *Tertius* gradus est pœnarum non capitalium, uti sunt mutilatio membri, fustigatio, relegatio, bonorum publicatio, aliave pœna pecuniaria.

De Jure Canonico nullum esse *merum Imperium* putat Zoësius *ad tit. de Officio Iudicis delegati. n. 18.* eò quòd hoc jure pœna gladii, & sanguinis nulli irrogetur, sed in delictis atrocioribus traditio fiat per Ecclesiam judicio seculari cum intercessione tamen pro vita & membris rei traditi. *c. cum non ab homine. 10. de Iudicem c. novimus. 27. de Verborum signif.* & licet Episcopi, ac Prælati habeant etiam sui judicia sanguinis, ea tamen non habent jure Canonico, vel quatenus Ecclesiastici, sed jure feudali, quatenus Domini & Principes territoriorum, atque vasalli Imperii. Andreas Gail. *Practicarum observat. 30. n. 4.* Verùm hoc Zoëlij dictum non est ita generaliter, ut ponitur, admittendum, quia de particulari infert ad universale. Malè haut dubiè consequentia est, de jure Canonico primus gradus meri Imperii, vel aliqua species tertij gradus scilicet pœna sanguinis non est, ergo nullum merum Imperium est. Sanè sicut de Jure Civili exercitio *gladii temporalis* est, ita de Jure Canonico *gladii spiritualis*, excommunicationis scilicet, quæ pœnis capitalibus comparatur, quia vitam spiritualem hominis tollit; Item & potestas degradandi, confiscandi, corporaliter castigandi, perpetuis carceribus mancipandi &c. Rectè proinde etiam hoc jure *merum Imperium* statuendum est cum Glos. *in c. quod sedem. 10. de Off. Ordinarii.* & utique etiam in foro Ecclesiastico officium Judicis nobile ad publicam utilitatem per accusationem, vel inquisitionem exercetur, quod proprium est *meri* Imperii. Sed & de Jure Civili *merum* Imperium

quan-

quandoque alicui confertur non ſecundùm omnem latitudinem, ſed ſecundùm gradus tantùm inferiores, & pœnas non capitales, ſicut habent Nobiles in ſuis caſtris, vel pagis jus puniendi minora delicta, quam Practici *jurisdictionem baſſam* appellant, quæ jurisdictio, non utique ſimplex, ſed ad Imperium, idque merum referenda eſt, ut ex dictis, & dicendis apparebit.

19 *Mixtum Imperium* dicit J. C. in *leg. 3. ff. de Iurisdictione.* eſſe illud, cui ineſt jurisdictio, *mixtum* quaſi & compoſitum ex *jurisdictione*, & *imperio* & Gloſſ. Civilis *dicto loco* deſcribit *mixtum Imperium* quòd ſit *poteſtas, quæ à nobili officio judicis exercetur privatam reſpiciens utilitatem.* Eſt enim *mixtum* Imperium circa cauſas civiles, vel criminales civiliter intentatas, ac ſicut in *mero* Imperio principale eſt ipſa executio, & jus inferendi pœnam, ut publicæ quieti, & utilitati conſulatur, acceſſorium autem cognitio facti, ita contra in *mixto* Imperio principale eſt juris redditio & definitio controverſiæ; executio verò partibus ipſis principaliter incumbit & injungitur, Judici autem tantùm in defectum & acceſſoriè, ubi partes non paruerint.

20 *Jurisdictio ſimplex* in cognoſcendo, pronuntiandoque conſiſtit abſque jure exequendi, prout habere ſolet Judex Delegatus, cui datur quidem poteſtas ſententiam ferendi, ſed executio Deleganti reſervatur, *c. quisquis. 19. cauſa 2. quæſt. 6. l. a divo Pio. 15. in princip. ff. de Re judicata*, niſi fuerit Delegatus ſummi Principis. *c. quærenti. 26. de Officio Delegati.* Interim cùm quilibet Judex etiam Delegatus modicâ coërcitione uti poſſit contra non obtemperantes mandatis ſuis, dum eos ad judicium vocat &c. cùm enim jurisdictio datur, ea quoque conceſſa intelliguntur, ſine quibus jurisdictio expediri non poteſt, *l. 2. ff. de Jurisdictione. l. fin. ff. de Officio ejus &c.* ideo ordinariè *ſimplex* etiam *jurisdictio* aliquid ſaltem *mixti Imperii* annexum habet, & ſecundùm actum cognoſcendi, pronuntiandique dicetur *Jurisdictio*, ſecundùm actum verò coërcendi dicetur *Imperium.* Matthias Stephani. *d. c. 7. n. 3.* Hic iterum Gloſſ. Civilis *ad dictum tit. de Jurisdictione* deſcribit *jurisdictionem ſimplicem*, quòd ſit illa poteſtas, quæ ab officio judicis *mercenario* expeditur privatam reſpiciens utilitatem.

Eſt autem inter officium Judicis *nobile* & 21
mercenarium, cujus hactenus mentionem fecimus, ea differentia, quòd *nobile* illud dicatur, quod Judex quaſi motu proprio præter actionem inſtitutam, &, ut ſolemus loqui, *ex Officio*, jure aut æquitate ita ſuadente exequi ſolet. Ita in cauſis criminalibus accuſator non debet in libello concludere ad pœnam, ſed Judex *ex officio* eam inferet à lege determinatam. Ita Judex *ex officio* inquirere poteſt in delinquentes, *c. qualiter, & quando. 17. de Accuſ. l. 3. ff. de Off. Præſidis.* In civilibus quandoque *ex Officio* Judex deputat parti pauperi Advocatum, qui gratis ſerviat; judicat de expenſis litis, aut fructibus rei reſtituendæ; ſupplet ea, quæ ab Advocatis ex jure minùs deducta ſunt, juxta *l. unicam Cod. ut quæ deſunt Advocatis &c.* ſed & juſſus, executio, miſſio in bonorum poſſeſſionem ad hoc officium pertinet, quia ab Imperio dependet. *Mercenarium* autem officium dicitur, quod ordinariè actioni inſtitutæ inhæret, quando nimirùm Judex actione propoſitâ conſideratis circumſtantiis, cauſæque meritis ſtatuit, & judicat præcisè, prout jus illius actionis, & merita cauſæ allegata poſtulârint. Unde ſi actor in libello fructus, & expenſas non petie-

petierit, non tenebitur Judex ex officio *mercenario* de his pronuntiare; nisi *nobile* ejus officium per generalem libellorum clausulam imploratum sit.

22 Acquiritur Imperium & Jurisdictio ex concessione Principis, Legis, Consuetudinis, vel etiam ex Delegatione: est enim Jurisdictio alia *Ordinaria*, alia *Delegata; Ordinaria* dicitur, quæ jure magistratûs, & publico judicandi officio competit, & *Ordinarius Judex* est, qui ordinariè in causis controversiis adiri potest; *Delegata* verò, quæ ex speciali commissione Ordinarii ad singulares & particulares causas conceditur. Sed circa hæc ulteriùs.

23 *Quæritur* I. An *merum* & *mixtum* Imperium, item & *Jurisdictio* præscriptione acquiri possint?

℟. Affirmativam esse communem & inter Doctores receptam teste Covar. *in Relectione c. possessor. de Reg. Jur. in 6. parte 2. §. 3. arg. cap. irrefragabili. 13. in princip. Vers. excessus. de Officio Ordinarii. cap. cum contingat. 13. de Foro comp. l. viros. 8. Cod. de Diversis officiis*. Licet verò isti, & similes textus tantùm de consuetudine loquantur, inter consuetudinem autem & præscriptionem sit differentia, nihilominus, quando per consuetudinem jus alicui particulari, vel privato acquiritur, potiùs præscriptio quàm consuetudo (utpote quæ propriè accepta commune omnium commodum vel damnum concernit, est enim quasi lex communis) censeri debet.

Si etiam ex communi Doctorum sententia *in c. super quibusdam. 36. de Verb. signif.* cum Panor. *in d. c. cum contingat. & c. cum vobis 14. de Præscript.* Covar. *d. parte. 2. §. 2. num. 12.* alia regalia Principis (quæ ei non competunt in signum supremæ eminentiæ, uti est suprema appellatio, vis condendi legem universalem, &c. sed tantùm ejus dignitati sunt reservata) e. g. collectarum. aut vectigalium exactio, tabellionum institutio, jus monetam cudendi, & alia, quæ enumerantur *in tit. feudorum: Quæ sint regalia*, & ibi notat Godofredus, præscribi possunt, non apparet, cur non etiam *merum* ac *mixtum Imperium*; & quævis Jurisdictio.

Quæritur autem II. quantum temporis spatium ad istam præscriptionem requiratur?

℟. Esse distinguendum, an præscriptio fiat contra ipsum Principem vel contra alium privatum, qui priùs similia jura obtinebat? In primo casu tempus immemoriale vel quadraginta annorum cum titulo requirit Covar. *d. parte 2. §. 3. n. 4.* quòd præsumptio juris sit contra præscribentem ea, quæ dignitati Principis sunt reservata, ideoque procedat dispositio. *cap. 1. de Præscript. in 6.* Altero autem casu censet Covar. ordinarium tempus ad præscribenda jura incorporalia sufficere, additque jurisdictionem annumerari servitutibus habentibus causam continuam: quia radicatur principaliter in persona, cujus animo retinetur continua possessio, quamvis facti exercitium non sit continuum. Qualiter verò præscriptione acquirantur servitutes, videri poterit apud Harprecht. *ad tit. Inst. de Servitutibus prædiorum. §. ult. n. 6. & 10.* quòd scil. nullo personalium, realium, continuarum vel discontinuarum servitutum discrimine habito longo tempore, nimirum 10. annorum inter præsentes, & 20. inter absentes præscribi possint. *l. ult. in fine Cod. de Præscr. longi temporis.*

Non obest difficilis textus in *l. servitutes. 14. ff. de Servitutibus*. ubi dicitur, quòd servitus v. g. itineris, quæ non habet continuam possessionem, cùm nemo con-

continuò ire possit, non præscribatur longo tempore. Ex quo multi Doctores tenuerunt cum Gloss. *in eadem l. 14.* ad præscriptionem servitutum discontinuarum tempus immemoriale requiri. Respondetur enim, quòd procedat de jure antiquo, & lege Scribonia, quæ usucapionem servitutum, & jurium incorporalium, cùm propriè possideri non possent, sustulerat. *l. 4. §. ult. l. 10. §. 1. ff. de Usurpat. & usuc.* quod deinde per posteriores leges immutatum est. *ut ex d. l. fin.* de usufructu causam etiam discontinuam habente apparet: nam licet quædam servitutes naturaliter continuò possideri nequeant, possunt tamen civiliter, ut dictum. Id verò advertendum, quòd in præscriptione longi temporis requiratur titulus, vel (quæ in corporalibus loco tituli censetur, Harp. *d. l. num. 15.*) scientia & patientia adversarii; sine his verò tempus longissimum scil. 30. annorum requiratur. *L. sicut 3. L. omnes. 4. Cod. de Præscript. 30. anor.*

25 Verùm quamvis hoc secundum distinctionis membrum ita expeditum sit, circa primum tamen non est levis difficultas; cùm enim *dictum cap. 1. de Præscript. in 6.* cui principaliter innititur Covar. sententia, tantùm de rebus Ecclesiasticis loquatur, ingens dubium relinquitur, quid de rebus, & juribus ad Principem sæcularem scil. Imperatorem, vel alium superiorem non recognoscentem pertinentibus dicendum sit? Quod quia latiorem indaginem requirit, ad suum proprium *titulum de Præscript. in lib. 2.* remittimus. Videri etiam poterit. Covar. *sæpe d. part. 2. §. 2. n. 7.* ubi hanc quæstionem specialiter examinat; item & Fachinæus *lib. 8. Controv. cap. 23.* Interim cùm hodie usu præsertim Germaniæ *merum Imperium* & *Jurisdictio* castris ipsis inhæreat, & quasi pars illorum in quosvis possessores transiens censeatur, neque ut olim singulari privilegio eligendo personæ industriam conferatur, putarem ad quartam speciem bonorum Principis à Covar. *sub num. 14.* relatam annumerandum esse, ita ut illud etiam sine titulo 40. annorum spatio ex sententiâ ejusdem Covar. præscribatur.

Quæritur III. An concesso alicui castro 26
simpliciter hoc ipso censeatur etiam *merum*, ac *mixtum* Imperium concessum? Ratio dubitandi est, quòd in generali concessione non veniant ea, quæ speciali commissione dari solent. *c. qui ad agendum. 4. de Procurat. in 6.* merum autem imperium solet dari per specialem commissionem eligendo personæ industriam. *L. 1. ff. de Officio ejus.* Ergo.

℟. Esse distinguendum. Si jurisdictio adhæreat castro, ita ut semper antehac possessores talis castri jure proprio exercuerint jus gladij, & reliquam jurisdictionem? hoc casu una cum castro censebitur etiam *merum*, ac *mixtum* Imperium transire, tanquam accessorium, *vulg. c. accessorium. 42. de Regul. Juris. in 6.* & Princeps judicans personam habilem ad possidendum castrum, judicat etiam habilem ad exercendum merum imperium; vel si perpetuò annexuit imperium castro, non videtur ad personæ industriam respexisse. Si verò in castro concesso priùs Princeps quà Princeps, & non quà possessor exercebat jurisdictionem, vel merum Imperium, principaliter considerandæ erunt verba concessionis, ut si dixerit: *concedimus castrum cum omni vel tot ali jurisdictione*, aut similia ampla verba adjecerit, censebitur etiam *merum* imperium translatum. Gloss. *notabilis in Clem. unica in V. omnimodam. de Foro compet.* Imò Covar. *Pract. quæst. cap. 1. sub num. 10. circa finem*, universim docet concessionem jurisdictionis esse favorabilem, & latioris inter-

interpretationis, ita ut in genere concessâ Jurisdictione etiam merum ac mixtum Imperium concessum intelligatur, nisi præjudicium aliorum (qui forsan priùs in tali loco merum imperium exercuerunt) intervenìat, vel ex circumstantiis, & subjecta materia colligi possit, mentem concedentis tantùm de simplici jurisdictione, vel ad summum de mixto imperio fuisse, quod in praxi ex modo, & literis concessionis, ac re concessa non difficulter apparebit.

27 *Quæritur* IV. An & qualiter *merum*, ac *mixtum* Imperium delegari possit?

In hac quæstione juris Civilis & Can. Interpretes non satis conveniunt. Etenim de jure Civili res in confesso est, quòd merum Imperium, in cujus concessione industria personæ olim eligebatur, & tantùm Præsidibus, Proconsulibus, & majoribus officialibus dabatur, nequeat de Jure scripto Justinianæo delegari, nisi aliquando ex justa causa absentiæ. *L. solent. 6. ff. de Officio Proconsulis. L. 1. ff. de Offi io ejus, cui mandata est jurisdictio.* Hodie tamen merum Imperium ipsis bonis, & castris frequenter annexum est, & ideò cùm personæ industria electa non sit, Domini castrorum, & territoriorũ suis Præfectis id rectè delegant.

De Jure Canonico inprimis merum Imperium sive jus gladii temporalis, si Prælatis Ecclesiasticis tanquam Dominis temporalibus, & vasallis Imperatoris competat, ab ipsis Prælatis delegari potest sæcularibus Judicibus, non enim convenit, ut personæ Ecclesiasticæ causas sanguinis per se tractent. *cap. ult. Ne Clerici vel Monachi in 6.* sed hoc merum Imperium non est propriè Juris Can. ut supra dictum.

De eo igitur *mero Imperio*, quod propriè ad Jus Canonicum pertinet, tota difficultas est, scilicet de potestate censurandi, deponendi, degradandi, &c.

Universim neutro jure merum Imperium esse delegabile censet Fachinæus *lib. 4. Controv. cap. 99.* quia sine textu aperto talis differentia concedenda non est, cùm expediat jura juribus concordare. *cap. cum expediat. 29. de Elect. in 6.*

Verùm puto esse distinguendum inter merum Imperium, quod jure ordinario magistratûs competit Episcopo, & illud, quod ex speciali privilegio, commissione, vel delegatione datur Vicario Episcopi, vel alteri inferiori Prælato; casu priori, censeo, id merum Imperium delegari posse cum multis citatis à Covar. *Var. resolut. lib. 3. cap. 20. num. 2.* & præ cæteris videtur mihi probare textus *in cap. licèt. 2. de Officio Vicarii in 6.* ubi indistinctè permittitur Episcopo cognitionem & punitionem causarum criminalium delegare: & ita etiam consuetudo, optimi Legum interpres, declarat, quòd Episcopi etiam sine gravi causa negotia utcunque ardua suis Vicariis committant. Respondet quidem Fachinæus, propterea Vicario delegari posse causas criminales, quòd is sit Ordinarius. Sed non rectè sive enim Vicarius sit Ordinarius, sive delegatus, saltem Episcopus non per se ipsum exercet merum Imperium, & sic evertitur finis legis, quæ prohibet merum Imperium delegari. Quemadmodum de Jure Civili Legatus Proconsulis habet mandatam & ordinariam jurisdictionem, sicut Vicarius Episcopi, & tamen JC. in *L. solent. 6. ff. de Officio Proconsulis* aperte dicit, ordinariè & regulariter non posse Legato ea, quæ sunt *meri imperii* delegari. Deinde si, quod frequenter contingit, Episcopus unam excommunicationem, depositionem, incarcerationẽ in singulari casu delegaret Vicario, non poterit is sanè in hac causa dici Ordinarius, cùm ordinario jure ad ipsum hæc non pertineant, & non sit Ordinarius, cui particularis tantùm causa committitur.

Alter

Altero autem casu, quando Episcopus suo Vicario demandat merum Imperium, vel summus Pontifex ex privilegio concedit, id alteri delegari non poterit, quia non jure ordinario magistratûs, sed speciali commissione competit, & circa Vicarium industria personæ electa censetur.

28 De *mixto Imperio* est *controversia* inter Doctores, an delegari possit? Negativam de jure Civili certiorem supponit Covar. *dicto loco num. 2.* cum Barth. *in L. 1. ff. de Officio ejus.* Fundamentum est *in L. 2. ff. jam d. t.* ubi decreti interpositionem ad vendendas res pupillares Prætor mandare non potest. Item *L. nequicquam. 9. §. 1. ff. de Officio Proconsulis L. omnia. 71. ff. de Reg. Juris.* ex quibus legibus nequeunt delegari, quæ plenam causæ cognitionem desiderant.

Nihilominus juri, & praxi magis conforme est utroque jure *mixtum Imperium* delegari posse, si casus specialiter exceptus non sit: Juri quidem, propter textus satis claros *in L. 1. §. ult. & L. ult. ff. de Officio ejus &c.* ubi JC. dicit, *imperium, quod non est merum mandari posse;* quod *non est merum*, utique *mixtum* est, & *in L. 4. §. 1. ff. eodem.* mandari posse dicitur immissionem, quam tamen constat ad *mixtum imperium* pertinere. *L. 3. ff. de Jurisdictione.* Fachinæus *d. l. 9. cap. 28.* Praxi autem conformis est hæc sententia, cùm quotidianâ experientiâ doceamur, quòd Episcopi suis Vicariis, aut aliis etiam Clericis à se delegatis; Domini & Judices sæculares suis Commissariis causarum civilium etiam arduarum cognitionem simul, & executionem (in quibus mixtum Imperium per dicta consistit) committant.

Ad rationes in contrarium respondetur, quòd interpositio decreti in alienatione rerum pupillarium sit casus specialiter à lege ipsis Præsidibus & Prætoribus reservatus, de cœtero autem exceptio ista firmet regulam in casibus non exceptis. Ad dictam *l. nequicquam. & l. omnia.* negatur, quòd sit mens legis, negotia requirentia plenam cognitionem delegari non posse, sed tantùm dicitur ea per libellum non posse expediri, hoc est, non sufficere, solam partium supplicationem (si v. g. decreto in alienatione opus sit juxta *l. 6. C. de Præd. minor.*) sed alias probationes & cognitiones adhibendas esse.

Cœterùm insignis & famosa est *quæstio,* 29
utrùm Academiæ, vigore auth. *habita C. Ne filius pro patre*, merum Imperium & *Jus gladii* prætendere possint?

Sanè cùm per *d. auth.* in quocunque *negotio* (quo nomine etiam causas criminales denotari palam est. *l. in criminali negotio. 5. C. de Jurisdictione*) & propter *cujuscunque provinciæ delictum vel debitum* Studiosi coram Magistratu Academico conveniri jubeantur, ideò Matth. Steph. *de Jurisdictione lib. 3. parte 2. cap. 12. &* Joan. Jacob **Frisch** *in sua speciali Resolut. jurisd. hujus quæst.* Academiis merum imperium competere egregiè defendunt, nisi in fundatione aliter cautum sit. De nostra Universitate Salisburgensi res dubio caret, quia in statutis & privilegiis ejusdem, *§. de Judicialibus.* apertè provisum est, ut de causa *criminali capitali* loco Magnif. Rectoris, utpote Clerici, Decanus Facultatis Juridicæ; vel si ipse quoque Clericus sit, ejus immediatus Antecessor cognoscere debeat. An verò Studiosus alibi delinquens ad Rectorem, vel ab hoc ad locum delicti remittendus sit, *in Tit. de Foro competenti* dicetur.

Denique præter supradictos modos ac- 30
quiritur Jurisdictio per prorogationem. Est autè *prorogatio Jurisdictionis* nihil aliud,

quàm extensio ejus de consensu partium ultra limites, intra quos coërcita est. Et fit hæc extensio 4. modis, videl. *de persona ad personam, de re ad rem, de loco ad locum, de tempore ad tempus.*

31 *De persona ad personam* fit prorogatio, quando litigantes libero suo consensu se subjiciunt Judici de cœtero in se jurisdictionem non habenti *l. si convenerit. 18. ff. de Jurisdictione & l. si quis in conscribendo. 51. C. de Episc. & Cler. l. pen. C. de Pact.* Nec opus est, ut ille consensus partium verbis expressus sit; sed sufficit, si ipso facto declaretur, quando nimirùm partes *scienter* (non ex errore) Judicem incompetentem adeunt omissâ fori præscriptione. *l. 1. & 2. ff. de Judic.* Sed ad hanc prorogationem duo principaliter requiruntur.

I. Ex parte *Judicis*, ut is jam ante præsit jurisdictioni, nam aliàs privatorum con-
32 sensus judicem facere non potest. *l. 3. C. de Jurisdictione*, & quidem *ordinariæ* non *delegatæ*, quia *delegata* jurisdictio ultra personas in rescripto comprehensas non extenditur. *cap. P. & G. 40. in fin. ubi Gl. de Officio Deleg.*

II. Ex parte *prorogantium* requiritur, ut non sint à jure impediti seu prohibiti, quin prorogare possint. Etenim *Clerici* jurisdictionem Judicis laici in se nunquam, Judicis autem *Ecclesiastici* incompetentis non aliter, quàm cum consensu proprii Ordinarij prorogare possunt. *cap. si diligenti. 12. & c. significasti. 18. de Foro comp.* Similiter in *foro Pœnitentiali* nulli conceditur incompetentis Confessarii jurisdictionem prorogare sine licentiâ proprii pastoris saltem certis casibus rationabiliter præsumpta, quia ubi de salute animæ agitur, proprius Pastor est adeundus, qui primariò pro eâ est rationem redditurus. Barb. *in d. cap. significasti. sub num. 8.*

Imò hodie generaliter etiam in foro sæculari rarò, aut non nisi cum consensu propriorum Dominorum prorogationem admitti, ex Joanne Monach. in *Tract. de Prorogat. jurisd. cap. 2. num. 6.* tradit Matth. Steph. *de Officio Jud. parte 1. lib. 1. cap. 7. num. 65.* eò quòd Dominis territoriorum hodie pleniori jure, quàm olim, scilicet *patrimoniali* aut *feudali* competat jurisdictio, quam per factum subditorum interturbari non sinunt.

Quid de *Studiosis* dicendum, anne alterius, quàm Judicis *Academici* jurisdictionem in se prorogare poterunt? Putamus id negandum cum Vult. *in tit. C. de Jurisd. num. 168.* Matth. Steph. *de Jurisd. Lib. parte 2. cap. 12. num. 51.* quòd competentia fori apud Rectorem Academiæ non tam favore privato Studiosi, quàm favore Corporis & Universitatis Academicæ publico introducta sit. Unde & causam etiam de facto coram alio Judice pendentem à Magistratu Academico avocari posse, tradunt DD. *cc. ll.*

De re ad rem fit prorogatio, quando Judex certarum causarum jurisdictionem habens ex consensu partium de aliis quoque causis judicium assumit, sive deinde Ordinarius sit, sive Delegatus. *cap. cum olim. 32. ubi Gl. in V. procurator. de Offic. de leg. l. de qua re. 74. §. 1. ff. de Judic.* Debent tamen hujusmodi res sive causæ habere aliquam similitudinem in suo genere; nam de criminalibus ad civiles, vel è contra prorogatio non admittitur: ubi enim specialis jurisdictio requiritur, & illa deficit, extendi utique non potest. *l. solemn. 61. in fin. ff. de Judiciis.* Gail. *de Pace publ. lib. 1. cap. 12. num. 11.*

De loco ad locum prorogatur jurisdictio, si Judex Delegatus, cùm non debeat extra civitatem vel Diœcesim, in quibus deputa-

putatus est, partes citare, de consensu partium alibi jus dicat, *cap. statutum. 11. §. inmillo. de Rescript. in 6.*

Denique *de tempore ad tempus* dicitur fieri prorogatio, cùm partes tempus illud, quod Judici pro ferenda sententia assignatum est, ulterius extendunt. Sed debet hæc extensio fieri antequam tempus actu elapsum sit, nam elapso tempore expirat jurisdictio, consequenter extendi non potest. *cap. de causs. 4. de Officio Deleg. l. 2. §. 2. ff. de Judiciis.*

Porro hæc *Prorogatio*, de qua hactenus diximus, *voluntaria* est, ex consensu partium dependens. Alia autem est prorogatio *necessaria*, quæ fit ex authoritate & necessitate legis, cogens aliquem etiam invitum coram Judice non suo respondere, & proprio nomine *Reconventio* appellatur, de quâ infra *Lib. II. in Tit. de Mut. petit.*

TITULUS XXXIII.

De Majoritate & Obedientia.

§. I.

SUMMARIA.

1. *In Ecclesia triumphante & militante est certa Hyerarchia.*
2. *Papatum esse de jure Divino institutum probatur.*
3. *Papa quis & quantus?*
4. *Papa quatenus major Imperatore.*
5. *Papa an in temporalibus habeat jurisdictionem super omnes Mundi Principes?*
6. *Papa à nemine judicatur.*
7. *Papa tanquam summus Princeps est jure positivo solutus.*
8. *Papa an dispenset in jure divino?*
9. *Papæ potestas alia ordinaria, alia absoluta seu plenitudo potestatis.*
10. *Papa etiam in arduis non adstringitur consensui vel consilio Cardinalium.*
11. *De Constantini donatione facta Sylvestro.*
12. *Probatur donasse,*
13. *Potuisse donare,*
14. *Rectè donasse.*

Alia Summaria post. §. 2.

Majoritas hoc loco dicitur prærogativa, quâ præstat major minori, ex quâ etiam nascitur *Obedientia*, quæ majoribus debetur. Etenim sicut in illâ felici Ecclesiâ cœlesti *triumphante* est certa Angelorum Hyerarchia, Principes, Potestates &c. ita istthæc *militans* tanquam *acies ordinata* suam habet Prælatorum Hyerarchiam, sive subordinationem, ut juxta dictum Apostoli *ad Rom. 13. v. 1. Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit; & qui potestati resistit, Dei Ordinationi resistat.* Postquam igitur de Prælatorum Electione & creatione in præcedentibus egimus, nunc de eorum in Ecclesia Majoritate, Officio, & Jurisdictione dicemus. 1

Licèt verò huc spectent plerique Tituli præcedentes hujus Libri, quia tamen in specialibus Rubricis eos jam tractavimus, placuit in præsenti de illis præcipuè Prælatis tractare, de quibus alibi speciales Tituli & Rubricæ non extant. Incipiamus ergo à Capite.

§. I.

De Summo Pontifice.

DE fide Catholica credimus, Papatum jure divino in D. Petrum & Successores ejus à Christo fuisse institutum; quamvis enim quoad ordinariam baptizandi, prædicandi, solvendi, ligandique potestatem Episcopi, & Sacerdotes in Apostolorum locum successerint. *c. in novo. 2. dist. 21. cap. quorum vices 6. dist. 68.* & omnium Apostolorum quoad hoc par fuerit potestas, quoad potestatem tamen extraordina- 2

riam, & majoritatem, ac Primatum Petrus cæteris Apostolis fuit semper prælatus secundùm apertissimos Evangelii textus *Joan. 21.* ubi ter geminatâ vice curam suarum ovium specialiter Petro Christus commendavit, & *Matth. 16. Super hanc Petram ædificavit Ecclesiam suam.* Enimverò caput visibile in Ecclesia esse debere constanter hactenus obtinuit: ita enim fuit in Synagoga Judaica (quæ erat Figura Ecclesiæ) summus Sacerdos: ita ante Ascensionem Christi ipse Christus, postea Petrus & Successores ejus, ut quidquid in contrarium pugnârint hæretici, tamen revera *nec portæ inferi* juxta Christi promissionem. *d. c. 16. Matth. potuerint prævalere.* Quis nàmque doceat oves errantes? quis interpretetur genuinum Scripturæ sensum ab Hæreticis toties discerptum, & perversè expositum? quis reparet lapsos, si Pastor visibilis non est, Hinc fit quòd Hæretici potestati Ecclesiæ, & Dei ordinationi resistentes in infinitas sectas, & errores abeant, & quisque sibi fingat fidem, & doctrinam secundùm pessimam proprij cordis concupiscentiam. Sed hæc ad controversias fidei remittimus.

3 Ad nostrum propositum nullum est dubium, quin Papa (sic dictus à Græca voce, *papos*, id est: *pater patrum.* Gloss. *in proœm. Clem V. Papæ*) tanquam caput omnes Dignitates & Ordines Hyerarchiæ ecclesiasticæ præcedat; unde & Ordinarius Ordinariorum dicitur, ac cum quolibet Ordinario aut Prælato inferiori concurrentem jurisdictionem habet, ita ut quilibet omisso suo Ordinario possit immediatè Romæ apud summum Pontificem agere, *cap. cuncta per mundum. 17. c. per principalem. 21. caus. 9. quæst. 3* Gonzalez *ad Regulam. 8. Cancellariæ in præmio §. 1. n. 8.*

4 Sed hic ingens *disputatio* inter Politicos & Ecclesiasticos movetur, numquid Papa etiam major sit Imperatore tam dignitate, quàm jurisdictione?

Si de sola præeminentia dignitatis loquamur, satis declaratum est. *in cap. duo sunt. 10. dist 96. in c. solitæ. 6. hoc tit.* dignitatem Pontificiam præstare Imperatoriæ sicut solem lunæ. *Nosse debueras*, rescripsit Innocentius III. Imperatori Constantinopolitano *in d. c. solitæ. quòd fecit Deus duo magna luminaria in firmamento cœli: luminare majus, ut præesset diei, & luminare minus, ut præesset nocti: utrumque magnum, sed alterum majus. Ad firmamentum igitur cœli, hoc est, universalis Ecclesiæ fecit Deus duo magna luminaria, id est, duas instituit dignitates quæ sunt Pontificalis Authoritas, & Regalis potestas, sed illa, quæ præsidet diebus, id est, spiritualibus, major est: quæ verò carnalibus, minor, ut quanta est inter Solem, & Lunam, tanta inter Pontifices & Reges differentia cognoscatur.*

Et quid mirum, si in Christianitate Caput & Christum repræsentans ejus Vicarius in majore præ reliquis omnibus dignitate censeatur.

Verùm nodus est intricatior, utrum majoritas Pontificis eo usque protendatur, ut ipsius jurisdictioni Imperator, non tantùm in spiritualibus, sed etiam in temporalibus subjectus sit: Tres sunt in hac materia diversæ Doctorum opiniones.

Prima est absolutè negantium, & fundatur *in c. suscipitis. 6. c. quoniam. 8. dist. 10. c. cum ad verum. 6. dist. 96. c. convenior. 21. caus. 23. quæst. 8.* in quibus locis videtur Imperatori propria, & Papæ non subjecta potestas assignari; ita in *d. c. cum ad verum Christum ventum est, nec Imperatores jura Pontificis arripuisse, nec*

Pon-

Pontifices jura *Imperatorum usurpâsse*, quamvis priùs Romani Imperatores & Pontifices maximos sese intitularent.

Altera sententia affirmat, Papam habere etiam temporalem, & laicam superioritatem in toto mundo majorem, quàm habeat Imperator, etim in ipsum Imperatorem saltem *habitu*, quamvis *actu* non semper exerceat, pro qua opinione allegant *extrav. unam Sanctam. hoc tit.* ubi dicitur: *omnem humanam creaturam summo Pontifici subesse, & Petro utrumque gladium spiritualem & temporalem concessum, & oportere gladium sub gladio esse, & temporalem Authoritatem spirituali subjici potestati.* Atque hinc factum ajunt, quòd authoritate Papæ Imperium à Græcis ad Germanos in Personam Caroli Magni circa Annum salutis 776. translatum sit secundùm text. & Glos. *in c. venerabilem. 34. de Electione.* Item hinc fieri, quòd Papa Imperatorem electum confirmet, confirmatum coronet, & coronatum rursus ex justa causa deponat; sicut *in c. ad Apostolicæ 2. de Sententia & rejudicata. in 6.* habetur sententia, quâ Innocentius III. Fridericum II. Imperatorem deposuit. Pluribus argumentis hanc sententiam propugnat Azorius. *Inst. moral. p. 2. l. 10. cap. 6.*

Tertia sententia utramque præcedentem nonnihil conciliat, exqua conceditur summo Pontifici gladius & jurisdictio etiam *temporalis* super omnes mundi Principes, non tamen absolutè, sed in suffragium solummodo *spiritualis*, quatenus scil. ea jurisdictio est necessaria, vel saltem utilis ad retiam Ecclesiæ & animarum gubernationem. Proinde quia plurimùm Ecclesiæ interest habere bonos Imperatores, non tyrannos, non hæreticos, non aliis flagitiis immersos, ne ad exemplum Regis totus orbis corrumpatur, ideo ajunt, rectè convenit, Papam habere potestam approbandi Imperatorem, confirmandi, imo & ex justa causa deponendi. Cæterùm autem, si prædictus finis de Ecclesiastica indemnitate servanda non subsit, Papam nec posse, nec velle jura Imperatoria extra suum Romanum Territorium sibi arrogare (nisi fortè tantùm casualiter, quando aliquis Princeps absolutus ipsius jurisdictione, se ultrò subjicere vellet) colligitur *ex c. per venerabilem. 13. Qui sil. sint legitimi. ex c. novit. 13. de Judicii.* & notanter *ex c. si duobus. 7. de Appell.* in quo dicitur, appellationem de rigore juris non valere, quæ à Judice sæculari ad Papam interponitur; cum tamen valere deberet, si Papa etiam absolutè laicalem superioritatem obtineret. Videatur latè Martinus Nav. *in Relectione d. c. novit. in tertio notabili.* Martha. *de Jurisdict. parte. 1. c. 16.* & Covar. *in Relectione c. peccatum. de Reg. juris. in 6. parte. 2. §. 9. n. 7.* Humilius agnosco judicium meum, quàm ut summorum Principum potestati limites ponere ausim. Sufficiat proinde ad præsens institutum meis Studiosis aliorum DD. opiniones & sententias prælegisse.

Prætereà summus Pontifex à nemine judicatur, sed tota ipsius causa Dei judicio reservatur. Unde in Judiciis, nec ut suspectus recusari, nec ab eo appellari potest, quia Papa Vicarius Christi in terris idem cum Christo in terris tribunal habere creditur, ideòque ab eo ad Christum appellari non potest, sicut nec à Vicario Episcopi ad Episcopum. *c. si Papa. 6. dist. 40. cap. aliorum. 14. caus. 9. quæst. 3.* Barbosa. *Juris Eccles. lib. 1. cap. 2. num. 86. & 92.* Item à sententia Papæ ad Concilium Generale appellantes incidunt in *Bullam Cœnæ*, & excommunicationem ibidem Papæ reservatum incurrunt; est enim Authoritas summi Pon-

Pontificis supra Concilium, & in omnibus Concilijs excepta intelligitur. *c. significasti. 4. de Elect.*

Opponitur autem hoc loco textus in *c. nos si incompetenter. 41. caus. 2. quæst. 7.* ubi Leo Papa in querelis contra se propositis subjecit se judicio Imperatoris Ludovici, & Legatorum ejus. Sed Respondendum est, quòd illa subjectio non fuerit ex necessitate juris, sed virtute humilitatis; nec tam Imperatori fuerit data jurisdictio in Pontificem, quàm potiùs Pontifex ad tollendum scandalum diffamationis suam coram eo innocentiam demonstrare voluerit, ut propterea ille terminus *judicium* in *d. c.* positus, non sit accipiendus de judicio propriè dicto.

7 Est quoque summus Pontifex in statu Ecclesiastico summus Princeps, & jure positivo solutus. *L. Princeps. 31. ff. de Legibus.* ita ut vi *coactivâ* non teneatur, cùm nullum habeat superiorem humanum Legislatorem, cui obedientiam debeat, & cum quo non eâdem vel majori potestate fungatur. *c. innotuit. 20. de Electione.* Quamvis interim quo ad vim *directivam* & secundùm dictamen naturalis rationis, ut *quod quisque juris in alterum statuit, ipse eodem utatur*, etiam summus Pontifex legibus positivis morem gerere debeat, quatenus causa legis in ipso est. Hinc summus Pontifex potest in omnibus canonibus juris positivi dispensare, licèt illi canones à Concilio generali conditi essent, quia est supra Concilium *d. cap. significasti. 4. & cap. innotuit. 20. de Electione.* Trident. *Sess. 25. de Reform. cap. ult.*

8 Quid autem dicendum de *Jure Divino*, anne etiam in isto dispensare potest Pontifex? Distinguendum imprimis inter jus Divinum absolutè, & de se omnes obligans, & inter jus divinum, quod obligat tantùm ex præsuppositâ voluntate humana, ut in voto, & juramento. Quando igitur Papa in voto aut juramento dispensat, non est propriè dispensatio in jure Divino, sed tantùm relaxatio ipsius voti & juramenti, quo sublato hoc ipso cessat obligatio juris divini: jus enim divinum in hoc casu tam diu obligat voventem, quàmdiu votum durat, cessante ergo vel sublato voto, cessat etiam juris Divini obligatio. Quòd autem summus Pontifex ex rationabili causa possit votum tollere, non est aliquid exorbitans, aut insolitum: quia etiam sine authoritate Pontificis alijs pluribus casibus voti obligatio cessare potest, puta si votum uxoris, filij familias, aut Religiosi, à marito, patre vel Abbate irritetur; aut si materia voti ex posticto deficiat, majus bonum impediat &c.

Verùm circa jus Divinum *absolutè*, & per se omnes obligans, diversæ sunt Doctorum opiniones. Nam aliqui, quos refert, & sequitur Sanchez, *de Matrim. lib. 1. disput. 6. n. 5.* affirmant, posse summum Pontificem jus Divinum non tantùm declarare, sed etiam ex gravi causa in eo dispensare; quam dispensandi potestatem ex commissione Dei eidem datam existimant: quemadmodum, inquiunt, recta Ecclesiæ gubernatio petit, ut Prælatis inferioribus commissa sit facultas verè ac propriè dispensandi in Legibus Pontificijs in casu aliquo particulari, quando necessitas occurrit, nec potest commodè adiri S. Pontifex, ita eadem recta gubernatio desiderat, commissum esse Pontifici, ut in lege aliqua Divina vere dispensare possit ob necessitatem occurrentem idque eò magis, quòd in priori casu possit adiri Papa, quamvis non ita commodè, at in posteriori non possit adiri Deus pro dispensatione.

Alij è contra communiùs docent, summum Pontificem in jure Divino proprie dispen-

dispensare non posse, nam dispensatio cùm sit actus jurisdictionis, requirit, ut dispensans sit superior lege, in qua dispensat. *Clem. ne Romani. 2. in prin. de Electione.* Papa autem non est supra legem Divinam. Item ille tantùm potest tollere legem, qui tulit, sed Papa legem Divinam non tulit, ergo &c. Videatur Barbosa *Juris Eccl. lib. 1. cap. 2. num. 120.*

Si Sanchez, & ejus asseclæ admittant, sicut admittere debent, esse quædam præcepta juris Divini ita universaliter & rigorosè obligantia, ut nulla possit dari sufficiens causa, quæ tollat turpitudinem orientem ex transgressione illorum præceptorum, cujusmodi præceptum est, *honorare parentes &c.* in aliis autem præceptis Divinis non nisi dispensationem ex gravi causa concedant, sanè mihi videtur hæc quæstio ut plurimùm esse de nomine. Sufficit, si Pontifex me possit eximere ob justam causam ab obligatione legis Divinæ (v. g. à residentia in beneficio curato, quæ in Trident. *Sess. 23. de Reform. c. 1.* dicitur jure Divino præcepta) sive deinde per istam exemptionem dicatur dispensasse, sive declarâsse jus Divinum in tali circumstantia locum non habere: & ideò ne etiam potestatem summi Pontificis in tam accuratam quæstionem vocem, cuilibet liberum relinquo, quid hac in parte sentire velit. Si cui verò placuerit ulteriùs disputare contra Sanchez, legat Barb. *d. l.* ubi fundamento Adversariorum respondet, quòd propterea in jure positivo aliquando liceat inferiori dispensare in Lege Superioris, quia Legislator humanus non potest omnes casus prævidere. *L. 10. cum seq. ff. de Legibus.* quod de Deo non videtur congruè dici posse, tanquam de perfectissimo rerum omnium provisore, & prævisore.

9 Cæterùm potestas summi Pontificis communiter distinguitur in *ordinariam* & *absolutam. Ordinaria* dicitur, quando Papa juxta vim *directivam* incedens statutis Canonicis morem gerit, & vel secundum ea disponit, vel contra ea quidem, sed non nisi ex urgente causa dispensat. *Absoluta* verò potestas, quæ & alio nomine *plenitudo potestatis* appellatur, est, quando Papa juxta summam authoritatem, quam supra Canones habet contra eos pro suo arbitrio disponit, aut dispensat. Porrò si summus Pontifex absolutâ potestate utatur, & nulla prorsus subsit justa ratio, valet quidem actus ita factus, quia Papa absolutè supra Canones est, sed tamen ita indifferenter uti plenitudine potestatis non licet: imò non desunt, qui ipsum tali casu peccati mortalis reum arguunt, quamvis alii benigniùs sentiant, & secluso scandalo, ac gravi alterius damno tantùm venialiter peccare judicent. Laym. *Lib. 1. tr. 4. c. 22. n. 13.* Illa præterea dicitur *plenitudo potestatis* & clausula *ex plenitudine potestatis* uti solet summus Pontifex, quando ex justa causa dispensat, sed in casibus extraordinariis, in quibus alias non solet facilè dispensatio concedi, ut in secundo gradu consanguinitatis, ad plures cathedrales Ecclesias, &c.

Ulteriùs licèt Papa soleat ardua expedire cum consilio Cardinalium, in alienatione bonorum adhibere subscriptionem, & consensum eorum, tamen absolutè non obligatur; imò nec consuetudine introduci posse, quòd Papa solus nequeat ardua facere, tenent Allegati apud Tuschum *litera S. concluf. 5. num. 12.* non enim esset rationabile, ut Papa subjaceret inferiori, & hoc ipso subjectus legi foret quoad vim *coactivam*, quia sub pœna nullitatis cogeretur adhibere solemnitates &c. 10

Pro coronide *hujus §.* breviter aliquid dicendum de illa *quæstione*, quam quidam Doctores præsertim hæretici movent Romano 11

mano Pontifici, utrùm donatio Territorii Romani Sylvestro Papæ à Constantino Imperatore facta, ut refertur *in c. Constantinus. 13. dist. 96.* sit vera, & valida?

Ratio Negantium est, quòd cùm Historici, qui res gestas Constantini Imperatoris accuratè scripserunt, hujus donationis minimè faciant mentionem, sed potiùs, quòd idem Imperator testamento facto hanc partem Italiæ, quam Pontifices possident, inter filios distribuerit; ideo dictum *cap. 13.* præsertim cùm sit *palea*, & incerti authoris, de falsitate suspectum videatur. Deinde non potuisse, existimant, Constantinum Imperatorem tantam Imperii partem abalienare. Addunt Hæretici Christum non elegisse sibi Vicarium potentem dominum, sed Piscatorem pauperem, &c.

Verùm hæc tanti non sunt, ut valeant jus Romani Pontificis evertere. Tria ergo probabimus contra Adversarios I. Quòd *Imperator Constantinus territorium Romanum donaverit Papæ.* II. Quòd *potuerit donare;* & III. quòd *rectè donaverit.*

12 Quòd attinet ad *primum* punctum, probatur hæc donatio non tantùm ex *d. c. 13.* Gratiani, sed etiam ex Decreto Constantini, quòd integrè traditur primo Conciliorum Tom. ab Ivone Carnot. *L. 4. tit. de Dignitate Rom. Eccl.* ab Isid. *in Tract. de Synodo. tit. de Nicænâ Synodo* Castald. *in Tract. de Imperio. quæst. 51.* ubi testatur, quòd hoc Decretum græcè & latinè fuerit repertum in Bibliotheca Constantinopolitana, Palatina, & Vaticana Romana, & plures alii ex antiquis Scriptoribus hujus Decreti testes sunt apud Covar. *Variar. Resol. lib. 4. cap. 16. sub. n. 8.* & Barb. *in Collect. ad dict. cap. 13. n. 5.* & qualiter Carolus Magnus, aliique ejus successores hanc donationem expresè & solenniter confirmârint, habetur *in Clem. unicâ circa fin. de Jurejur.* & *in c. Ego Ludovicus 30. dist. 63.* Videant Acatholici in Chronico hoc nostro sæculo à Joan. Lud. Gottfrid cum figuris Matthæi Meriani Francofurti Germanico idiomate à suismet fautoribus editum, ubi in secunda parte Monarchiæ Romanæ inter gesta Pipini & Caroli Magni differtè refertur, qualiter idem Principes S. Pontificem defenderint, & ditiones ac territoria Romanæ Ecclesiæ à Longobardis violenter occupata militari manu recuperârint, ac eidem Ecclesiæ restituerint. Quare præfata testimonia de donatione Constantini etiam confirmat antiquissima & inconcussa Romanorum Pontificum possessio; quòd autem pro possessore sit juris præsumptio, rem, quam possidet, esse ipsius, usque dum Adversarius contrarium ostendat, notorii juris est, & possessio relevat ab onere probandi, transfertque in Adversarium. Imò tot sæculorum possessio non tantùm *præsumptionē*, sed plenissimam *præscriptionem* & securitatem meritò operata fuisset.

Non obstat, quòd Historici dicti non meminerint hujus donationis (quod fortassè exinde provenit, quòd hæc donatio longùs in effectum deducta non fuerit, neque commodè deduci potuerit ob potentiam adhuc Gentilium, & Hæreticorum, Gothorum item & Barbarorum in Italia grassationem) eam tamen etiam non negant, & ex sola omissione non infertur, quòd facta non fuerit. Licet verò aliqua conjectura ex hac omissione oriatur, testimonium tamen tot aliorum Scriptorum accedente tanti temporis possessione istam conjecturam prorsus enervat, prout aliàs præsumptiones præsumptionibus eliduntur. *L. Divus 7. ff. de in integrum restit.* & in antiquis ob difficultatem probandi etiam imperfectas probationes admitti, sæpius alibi traditum est. De testamento Constantini æquè non constat authen-

authenticè, imò potiùs & magis ſpecificè de donatione, cujus verba formalia apud Authores habentur. Poſito etiam, quòd tale teſtamentum factum eſſet, adhuc incertum fuiſſet, an per id Imperator donationem ſemel legitimè factam revocare potuiſſet.

13 Alterum membrum, quòd Imperator *potuerit donare* territorium Romanum Pontifici, exinde probatur, quòd Imperium Orientale fuerit vera Monarchia, ubi populus omnem ſuam poteſtatem in Principem tranſtulit. *L. 1. ff. de Conſtitutionibus Principum.* Et Imperator fuerit ſupremus terrarum ſui imperii Dominus, adeóque potuerit etiam de re ſua pro arbitrio diſponere; prout Adverſarii concedere debent, qui teſtamentum Conſtantini aſſerunt, & propugnant. Neque tunc fuerunt tales Imperii Principes, quorum conſilio, & conſenſui Imperator fuiſſet alligatus, ſed tantùm Adminiſtratores, & Præſides Provinciarum. Imò, ut nihil deeſſe videretur, Conſtantinus hanc donationem fecit cum omnibus Satrapis, & univerſo Senatu, Optimatibúsque ſuis, & cuncto populo Romano, qui omnes eam donationem utilem judicárunt, ſicut *in d. c. 13.* ubi verba Conſtantini referuntur, expreſsè habetur. Deinde hodierni Imperatores Germani non tantùm hactenus, ſaltem plerique de hac donatione conqueſti non ſunt, ſed inſuper eandem verbis & factis abunde confirmárunt, ut etiam ſuperiùs allegatum, utique conſiderantes, quòd & ipſi Imperium ſuum Occidentale mediante Pontifice Rom. acceperint, juxta textum & Interpretes in *c. venerabilem. 34. de Electione.* & ſicut ipſi potuerunt Epiſcopis, & Archiepiſcopis territoria donare, aut ſaltem in feudum concedere, ita etiam Conſtantinus Papæ. Præterea per donationem Eccleſiæ factam non eſt conſiderandum Imperii temporalis præjudicium, ſed potiùs utilitas, cùm, quæ Eccleſiæ donantur, Deo donari cenſeantur, ex quo gratia major ad reportandos triumphos de devictis hoſtibus Imperatori accreſcit. Videatur textus elegans. *in d. c. Conſtantinus.*

Quòd autem 3. Imperator *rectè donárit* 14
Sylveſtro Papæ territorium Romanum, monſtratur; tum ex hac laudabili in Deum pietate, juxta illud *1. Paralipom. c. ult. v. 14. Tua ſunt omnia Domine, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi*, tum quia id factum eſt pro exaltatione Eccleſiæ Catholicæ, munitione contra Hæreticorum invaleſcentiam, & libertate in conſulendo ac proſpiciendo communibus Eccleſiæ neceſſitatibus remoto ſæcularis poteſtatis metu & impedimento meliùs tuenda. *cap. fundamenta. 17. de Elect. in 6.* tum denique quòd ita merebatur ingens beneficium Conſtantino Imperatori à Sylveſtro Papa in curanda ejus lepra, converſione ad fidem Catholicam, & ſacro Baptiſmo præſtitum, de quo videatur Covar. *d. loco.*

Nihil verò movere debet inanes Hæreticorum argumentum, quòd Petrus fuerit pauper piſcator &c. quia id Chriſtus fecit, ut oſtenderet ſuam divinam virtutem non inniti humanæ ſapientiæ, juxta illud Pſalm. *Ex ore infantium perfeciſti laudem tuam.* & illud Pauli 1. *ad Cor. 1. v. 27. Stulta mundi elegit Deus, ut confundat ſapientes:* poſtea verò ex hoc ipſo enituit divina virtus, quòd Eccleſia tam tenuibus initiis cœpta, tantâ & tam crebrâ tyrannide impugnata, in tantùm excreverit, ut quaſi medullam humanæ poteſtatis, ſcil. Romanum Imperium poſſideret, etiam *portis inferi non prævalentibus*, & verè impletum ſit illud Iſaiæ. *c. 61. v. 6. Vos ſacerdotes Domini*

mini vocabimini: ministri Dei nostri dicetur vobis: fortitudinem gentium comedetis. (fuit autem omnibus Historicis testibus Urbs Romana verè *fortitudo gentium*) *& in gloria earum superbietis;* quod ultimum verbum non de *superbia* peccaminosa, sed exaltatione gloriosa intelligendum. Prolixiùs de hac quæstione & materia etiam videri poterit Martha. *de Jurisd. p. 1. cap. 30. & seq.* De potestate autem S. Pontificis congregandi Concilium Generale & authoritate vid. infer. *in §. num. 43.*

§. II.
De Cardinalibus Romanæ Ecclesiæ.

SUMMARIA.

15. *Cardinales unde dicti, & quando inceperint.*
16. *Cardinales creat solus Papa, aliquando tamen ad nominationem Regum, ex omni Natione.*
17. *Cardinales cur utantur colore rubro?*
18. *Cardinales præcedunt omnes alias dignitates Ecclesiasticas.*
19. *Cardinalium potestas enumeratur.*
20. *Cardinales soli hodie eligunt Papam. & ibi refertur c.* Hadrianus. *dist 63.*
21. *Papalis Electionis specialia.*
Alia Summaria post §. 4.

15 CArdinales dicti sunt, quasi Romanæ Ecclesiæ, in quibus volvatur & regatur, *Cardines:* seu quia Sedi Apostolicæ, quæ axis est, & cardo aliarum Ecclesiarum, inserviunt. Gloss. *in Extravag. execrabilis. 4. in v. Cardinalibus. de Præbendis.* Originem videntur habere Cardinales *figuraliter* quidem à Sacerdotibus Levitici generis, qui in veteri Testamento summo Sacerdoti ministrabant; *exemplariter* verò ab Apostolis, qui Christo Domino summo novi Testamenti Sacerdoti semper adfuerunt. Quamvis autem credibile sit, semper ab exordio Ecclesiæ penes summos Pontifices fuisse quosdam de Clero, qui ipsi ope & consilio in rebus arduis succurrerent, Cardinalis tamen nomen aut tempora Sylvestri Papæ extitisse non constat; unde & ab ipso creditur inventum, qui in sexta Synodo Romana, quam post Constantini Imperatoris conversionem celebravit, ita legitur statuisse: *à Subdiacono usque ad Lectorem omnes subditi sint Diacono Cardinali.*

Cardinales creare ad solum Roman. Pontificem pertinet, ita tamen, ut & Imperatori, & aliis Regibus jus nominandi certas qualificatas personas ipsi Pontifici competat, quibus deinde Pontifex, si dignas comperit, Cardinalitiam dignitatem conferat, ad similitudinem juris nominandi, præsentandi, instituendi, quod in inferioribus Beneficiis locum habet.

Sunt autem Cardinales ex omni natione viri selectissimi assumendi, ut unaquæque natio suum habeat in curia Romana Patrem tutelarem & Patronum.

Utuntur Cardinales *galero & vestis rubro*, quo designatur, quòd usque ad mortem & sanguinis effusionem pro exaltatione sanctæ fidei, & statu Ecclesiæ Romanæ se intrepidos exhibere debeant, uti habetur ex formula illius Cæremoniæ, cum qui Cardinali galerus rubeus datur.

Præterea licet Cardinales non sint omnes Episcopi, sed quidam *in suis Titulis* tantùm Cardinales Presbyteri, Diaconi, aut Subdiaconi, nihilominus sunt Episcopis, Archiepiscopis & Patriarchis propter officium digniores: quia isti unius privatæ patriæ, illi totius populi Christiani utilitati præsunt, prout declaravit Eugenius IV. in sua *Bulla*, quæ incipit: *Non mediocri.* Neque inconveniens est, quòd Cardinales quantum ad officium præponantur Episcopis, quamvis Ordine sint inferiores: nam & Archidiaconus ratione sui officii præponitur Ar-

Archipresbytero, lic. ille tantùm Diaconus, hic Presbyter sit. *c. 1. de Offic. Archipresb.*

19 Ceterum circa potestatem, & prærogativam Cardinalium multa scripsit Barbosa *Juris Eccles. Universi. lib. 1. cap. 3. & 4.* inter quæ hæc sunt præcipua.

I. Quòd Cardinales in Ecclesiis, quarum sunt Titulares, & aliis eorum Titulis subjectis habeant jurisdictionem Episcopalem. *cap. his quæ 11. h. tit.*

II. Ex communi opinione Cardinales, etsi non sint Episcopi, possunt conferre minores Ordines in propriis Titulis suis subditis, ac familiaribus. Tamburin. *de Jure Abbatum. tom. 1. disput. 11. quæst. 4. num. 4.*

III. Privilegium ex consuetudine introductum habere dicuntur, quòd ad supplicium ductum possint veste, aut pileo tegendo liberare. Plures cit. apud Barb. *d. c. 4. n. 61.*

IV. A sententia ex voto Cardinalium & consensu lata non datur appellatio.

V. Cardinales orto schismate Concilium congregare possunt, ut ita Ecclesiæ pax restituatur, quamvis aliàs sine Authoritate Papæ Concilia generalia convocare non liceat, ut inferiùs *in §. 4.* dicemus. Non tamen potest Collegium Cardinalium Sede Apostolicâ vacante quidquam potestatis vel jurisdictionis ad Papam pertinentis exercere, nisi aliquod tam grande vel evidens immineret periculum, ut omnibus & singulis Cardinalibus præsentibus videretur leviter occurrendum. *Clem. Ne Romani. 2. de Electione.* & *Bulla* Pii IV. quæ incipit. *In eligendo.*

VI. Cardinalibus data est potestas interpretandi Tridentinum Concilium. de quibus Declarationibus *in Proœmio.*

20 VII. Jus eligendi Romanum Pontificem hodie penes solum Collegium Cardinalium est, quamvis olim pro diversitate temporum ad electionem Pontificis quandoque totus Clerus, & populus Romanus adhibitus fuerit. *cap. 5. 7. quæst. 1.* id tamen postea immutatum est, ut dicemus. Imperatori quoque Carolo Magno ob insignia ejus in Ecclesiam merita datum esse privilegium, ut posset eligere Romanum Pontificem, traditur *in c. Adrianus. 22. dist. 63.* neque enim excedit vires Pontificis Laicum ad jus Spirituale per privilegium habilitare, prout ad jus patronatûs omnes Laici habilitati sunt. Non desunt tamen Doctores, qui cum Azor. *Inst. Moral. parte 2. lib. 4. cap. 2. quæst. 3.* & Baronio *in Annalibus Ecclesiasticis Anno Christi 774. num. 10.* censeant, hoc privilegium vel commentitium, vel eo Imperatores non usos fuisse; sed fermè probabiliùs est, quòd Pontifices non toleràssent in Decreto Gratiani præsertim jam jussu Greg. XIII. emendato & correcto illud *Cap. Adrianus.* nisi dictum privilegium Imperatori revera datum fuisset. Demum autem cùm experientia doceret, ex tanta multitudine eligentium, item & Imperatorum nimia potestate turbatam sæpe potius quàm expeditam summi Pontificis electionem, ea per posteriores Pontifices, & Concilia generalia solis Cardinalibus concessa est: privilegium enim propter abusum & publicam utilitatem revocari posse, traditur *in Titulo de Privilegiis.*

Porrò electio summi Pontificis habet ista 21 specialia.

Quòd non vocentur absentes Cardinales, sed tantùm expectentur per 10. dies computatos à morte Pontificis.

II. Quòd Cardinales eligentes, & præsentes à dictis decem diebus includantur *in conclave*, singuli per singulas cellas, & cubilia.

III. Nisi intra tres dies, postquam *Conclave* ingressi sunt, elegerint Pontificem, tunc per spatium quinque dierum sequen-

tium tam in prandio, quàm in cœna uno solo ferculo, & post hos dies sine electione etiam elapsos, solo pane, vino & aquâ debeant esse contenti.

IV. Licèt in aliis electionibus sufficiat, ut *major & sanior pars Capituli* in electum consentiat, in electione tamen Pontificia *duæ tertiæ* Cardinalium, seu duæ partes, si totum Collegium in partes tres dividatur, requiruntur.

V. Ut ista fideliter à Cardinalibus observentur, executores, & compulsores à jure, & authoritate pontificiâ constituti sunt præcipui Magistratus, & Domini loci illius, sive Romæ sive alibi, ubi electio Pontificis celebratur, prout ista habentur *in c. licet. 6. de Electione. cap. 3. eodem tit. in 6.* tradit etiam Barb. *Juris Eccles. lib. 1. c. 1. n. 39.* ubi *n. 58.* exemplis, & ratione comprobat, quòd non requiratur, ut eligendus in Pontificem sit de numero Cardinalium, sed possit esse quicunque extraneus idoneus: quia *in d. cap. licet.* dicitur, quòd nulla exceptio opponi possit ei, qui à duabus partibus Cardinalium electus est.

Solennitatem autem, quæ fit Romæ cum noviter electo S. Pontifice, ex Authore SS. Cœremoniarum prolixè refert Majolus *in diebus Canic. tom. 2. colloq. 6.*

§. III.

De Legatis Sedis Apostolicæ.

QUia de Legatis Sedis Apostolicæ supra speciali Titulo *de Officio Legati* actum est, eò me remitto.

§. IV.

De Patriarchis, Primatibus, & Archiepiscopis.

SUMMARIA.

22. *Patriarchæ qui, & quot?*
23. *Primates qui?*
24. *Patriarcharum Potestas.*
25. *Archiepiscopus quis?*
26. *Archiepiscopi superioritas & potestas.*
27. *Archiepiscopi jurisdictio in suffraganeos an statutum in casibus specialiter à jure permissis?*
28. *Archiepiscopus post Concil. Trid. qualem habeat jurisdictionem in criminalibus & civilibus Suffraganeorum causis.*
29. *Archiepiscopus potest censuras ferre in Suffraganeos per se, non per Vicarium.*
30. *Archiepiscopus in subditos Suffraganeorum regulariter jurisdictionem non habeat.*
31. *Fallit in casibus hic expressis.*
32. *Judex potest punire injuriam sibi tanquam judici illatam.*

QUamvis olim post Summum Pontificem ante Cardinales primum locum obtinuerint *Patriarchæ*, hodie tamen Cardinales de consuetudine, & juris ratione præsunt Patriarchis tanquam unum Corpus constituentes cum summo Pontifice, & primarii Ecclesiæ Catholicæ Directores.

Patriarcha græcè *Summus*, seu *Princeps patrum* appellatur, teste Isidoro *in c. Cleros. 1. v. Patriarcha. dist. 21.* sunt autem Patriarchæ alii principales, alii minùs principales. Principales in Ecclesia sunt quatuor, nimirùm Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hyerosolymitanus; quorum tres posteriores tempore quidem priores sunt, sed Constantinopolitanus primus nominatur propter residentiam Imperatorum Græcorum in urbe Constantinopolitana. Minùs principales Patriarchæ dicuntur, qui inter Latinos Romani Pontificis indulgentiâ, vel ex inveterata consuetudine patriarchale nomen sibi vindicant. Ejusmodi sunt Patriarcha Aquileiensis, Venetus, Æthiopiæ, & Indiarum.

Primates, qui à nonnullis Patriarchæ subinde dicuntur, sunt quidam Archiepiscopi po-

pi potentiores, & majores Metropoles regentes, ut in Hispania Toletanus, in Germania olim Magdeburgensis, hodiè verò Celsissimus noster Salisburgensis. Sed quòd aliquis *Patriarcha minor* vel *Primas* appelletur, nihil in effectu tribuere, sed tantùm augere titulum, quæ verò aliàs in jure de Patriarchis leguntur, de quatuor principalibus intelligi debere, notavit Barb. *d. tit. c. 6. n. 10. & 49.*

24 Porrò potestas Patriarcharum maximè in eo consistit, quòd Ordinarii habeantur omnium Archiepiscoporum & Episcoporum sui districtûs, atque ab his appellationes jure recipiant, & crucem non tantùm in suo Patriarchatu (sicut Archiepiscopi in sua Provincia) sed ubique extra præsentiam summi Pontificis, vel Legati ejusdem *de latere* præferre possint. *cap. antiqua. 23. & Clem. Archiepiscopo. 2. de Privilegiis* Barb. *de cap. 6.* Verùm quia hodie juxta prophetiam. *Psal. 78. Venerunt gentes in hereditatem Domini*, & primi quatuor Patriarchatus Græci non ampliùs in potestate Christianorum sunt, ideò qualem jurisdictionem, & authoritatem nostri Patriarchæ Latini habeant, ex specialibus eorum privilegiis, & consuetudine singulorum locorum petendum erit.

25 *Archiepiscopus* Princeps Episcoporum dicitur: *Archos* enim græcè *primum* vel *Principem* sonat. *Metropolitanus* quoque à mensura, sive multitudine civitatum (dicitur autem *civitas* frequenter in Canonibus *Diœcesis Episcopalis*, sumendo partem pro toto, sive residentiam Episcopi pro toto ejus districtu) suæ provinciæ nuncupatur. *cap. 1. dist. 21.* & quamvis textus *in d. cap. 1.* videatur aliquam differentiam habere inter Archiepiscopum & Metropolitanum, tamen communis est opinio, nullam esse, nisi fortè alicubi reperiatur Archiepiscopus, qui nullum sub se Episcopum suffraganeum habeat: hic enim Archiepiscopus, non verò Metropolitanus, & Archiepiscopus potiùs titularis, quàm verus dicendus esset.

Obtinet autem Archiepiscopus duplicem 26
superioritatem.

I. Respectu suæ immediatæ Diœcesis, in qua habet illa jura, quæ cuivis alteri Episcopo competunt.

II. Respectu sui Archiepiscopatus, sive *Provinciæ*; & dicitur *Provincia* collectio omnium diœcesium inferiorum Episcoporum Archiepiscopo subjectorum, qui & Episcopi Suffraganei dicuntur, quòd suffragentur Archiepiscopo in officio Episcopali, in consecrationibus, concilijs, aliisque negotiis ipsum adjuvent.

Circa istam superioritatem Archiepiscopi respectu Provinciæ notanda sunt sequentia.

I. Quòd præstantia Archiepiscopi non sit in sacro Ordine, seu in charactere spirituali, sed in dignitate majoris officii; hoc tamen officium quatenus complectitur jura præcisè Archiepiscopalia exercere non potest ante susceptum Pallium, sicut supra in tit. *de Authoritate, & usu Pallii*: diximus.

II. Archiepiscopus est Ordinarius omni- 27
um Episcoporum suæ Provinciæ. Non desunt autem, qui doceant, Archiepiscopum in Episcopos nullam habere potestatem, nisi in casibus à jure nominatim expressis, per textum in *cap. 2. §. sed neque de Translatione Episcopi*, ubi: *quia nonnunquam intelligitur prohibitum, quòd non invenitur concessum.* Ita Hostiensis & alii citati à Quaranta *in Summa Bullarii. Verbo Archiepiscopi Authoritas. num 10.* Sed non video quomodo hoc jure defendatur; si enim Archiepiscopus Ordinarius dicitur Suffraganeorum, teste ipso Quaranta. *d. loco. arg. c. cognovimus. 6. causâ 10. quæst.*

quæst. 3. c. quia pastoralis. 11. in princ. ubi Abbas *n. 2.* & Barbosa *in Collect. num. 4. De Officio Ordinarii. cap. 1. Eodem in 6.* quomodo non habet fundatam intentionem in jure, sicut quilibet ordinarius Judex, qui regulariter potest omnia, quæ ad jurisdictionem ordinariam pertinent, nisi specialiter reperiantur excepta? Quòd si tantùm posset specialiter permissa, potiùs delegatus â jure, quàm Ordinarius dicendus esset; Textus verò *in d. cap. 2.* nihil probat: quia ibidem Pontifex non facit enunciationem universalem, sed dicit *nonnunquam.* id est, aliquando, & in materiis specialiter summo Pontifici reservatis, sicut ibi de translatione Episcoporum sermo est, intelligi prohibitum, quod non invenitur concessum.

Hodie tamen noviter constitutum est per Trid. *Sess. 24. de Reform. cap. 5.* quòd causæ criminales Episcoporum graviores tantùm à summo Pontifice, minores verò tantùm à Concilio provinciali, vel ab illo deputandis terminentur.

28 Hanc Trid. constitutionem à S. Congr. Card. etiam ad causas *civiles* extensam refert Barb. *d. lib. 1. c. 7. sub n. 46.* & *in Collect. ad Trid. d. c. 5. n. 7.* Sed antequam dicta Card. declaratio in forma authentica exhibeatur, non possum adduci, ut credâ, Concilii Congregationem hoc statuisse, idque ex sequentibus. Enim verò ante Concilium indubitatum & apud Doctores receptum fuit, Archiepiscopum tanquam Judicem ordinarium posse cognoscere de causis civilibus suffraganeorum. Abb. & Barb. *in d. c. pastoralis. 11. de Officio Ordinarii.* Scaccia *de Appell. quæst. 8. n. 98.* Concilium autem Trid. nec verbo causarum civilium exceptionem fecit; cùm ergo tantùm causarum criminalium meminerit, potiùs infertur, quòd exceptio de causis criminalibus firmet regulam in causis civilibus non exceptis: neque enim plus de jure vetere censetur correctum, quàm expressum. L. *præcipimus. 32. in fine. Cod. d. Appellat.* & quòd Cardinales possint quidem Concilium declarare, non verò ultra propriam verborum extendere, *in Proœmio Decretalium* dictum est. Præsertim verò hæc Cardinalium declaratio in istis locis, ubi rarissima sunt Concilia provincialia practicari non posset, & perquam difficile foret in quacunque causa Romanum Pontificem accedere, partes sumptibus gravare, & ju- 31
Metropolitani intervertere.

III. In casibus ad jurisdictionem Archiepiscopi pertinentibus, cùm rationabilis causa fuerit in suos suffraganeos censuras fer- potest, ita tamen, ut non statim ad excommunicationem deveniat, sed priùs ingressum in Ecclesiam interdicat, ne per excommunicationem Episcopi mox suâ jurisdictione cum Ecclesiæ dispendio priventur. Item ut per se Archiepiscopus censuras ferat, non per Vicarium: quia Vicarius in Episcopos Suffraganeos censuras ferre prohibetur propter reverentiam Pontificalis officii, ni- Archiepiscopus in remotis existat. *c. 1. de Officio Ord. in 6.*

IV. In subditos Suffraganeorum Archiepiscopus regulariter nullam jurisdictionem habet. *c. pastoralis. 11. de Officio Ordinarii. cap. venerabilibus. 7. de Sententia excom. in 6.* Quare nec eos in prima instantia judicare potest. *cap. duo simul. de Officio Ordinarii;* Et censet Panor. *in d. c. pastoralis. num. 2.* si Episcopus contra suum subditum litem habeat, quòd non debeat eum convenire coram Archiepiscopo, qui non est judex immediatus illius subditi; neque tamen etiam ipse Episcopus debeat esse Judex in causa propriâ, sed coram arbitris electis res expedienda sit; à quibus tanquam arbitris juris & necessariis dabitur 32

ad Archiepiscopum, appellatio. arg. *cap. ab arbitris. 11. de Officio Deleg. in 6.* Insuper non potest Archiepiscopus compellere subditum sui suffraganei, ut testimonium coram se dicat, sed debet id facere per literas requisitorias, seu *mutui compassûs*, qua testis non potest compelli, nisi à suo immediato Judice. *cap. 1. §. neque de Foro competenti. in 6.* Quaranta *d. loco n. 12.* Verum hæc regula hujus notandi quarti habet aliquas exceptione.

31 Nam. V. in appellatione propter effectum notorium devolutivum & in visitatione Provinciæ Archiepiscopus acquirit jurisdictionem in subditos suffraganeorum. *c. Romana. 3. de Appell. in 6. c. fin. de Censibus. in 6.* ubi dicitur, quòd Archiepiscopus, dum visitat Provinciam, possit confessiones subditorum Suffraganeorum audire, & absolvere à casibus suo Episcopo reservatis, & à censuris.

VI. In Vicarium Episcopi Suffraganei Archiepiscopus etiam jurisdictionem habet, si deliniquat in officio sibi commisso, si impediat causam appellationis delatam ad Archiepiscopum, si utatur jurisdictione sui Episcopi excommunicati, si non servet privilegia Sedis Apostolicæ. *cap. 1. & ibi Gloss. in v. rationabili. de Officio Vicarii. in 6.*

VII. Crimina notoria, quæ commiserunt subditi Suffraganeorum, Archiepiscopus punire potest etiam extra visitationem, & appellationem. *cap. 1. §. sane. de Censibus. in 6.* quod tamen Sylvester *V. Archiepiscopus*, rectè putat procedere, si Suffraganeus in puniendis illis criminibus fuerit negligens; videtur proindè monitio Archiepiscopi præcedere debere.

VIII. Potest punire subditos Suffraganeorum, qui sibi, nuntiis, aut familiæ suæ in exercitio jurisdictionis injuriam intulerunt.

32 *cap. 1. de Pœnis in 6.* Quaranta. *d. loco num. 23.* sicut Judex quilibet potest punire injuriam sibi illatam propter reverentiam Judicis, ne cogatur coram alio Judice litigare. *L. nullum. 14. Cod. de Testibus* Gail. *Lib. 1. Observ. 39.*

IX. Archiepiscopus potest præcipere Suffraganeis, ut per suas diœceses servent ea, quæ ipse servat in sua, modò sint fundata in jure communi, vel statuta in Concilio provinciali; unde & potest pravam consuetudinem tollere, & contravenientes suo mandato punire, quia ad ipsum sollicitudo totius Provinciæ pertinet. *cap. Dilectus. 30. de Simonia. &* Quaranta *d. n. 23.*

X. Potest alicui prædicationis officium in tota sua Provincia, adeóque etiam in diœcesibus Suffraganeorum interdicere, & malefactorem promeritum extra totam suam provinciam relegare. *cap. Tuarum. 11. de Privileg. c. 2. & ibi* Barb. *n. 4. de Arbitris.*

XI. Supplet negligentiam, vel Jurisdictionem, si Episcopus Suffraganeus subdito denegat absolutionem, dispensationem juxta circumstantias rei, & personæ de æquitate debitam, executionem ultimæ voluntatis, institutionem ad præsentationem Patroni &c.

XII. Potest concedere indulgentias, nimirum in dedicatione Ecclesiæ cujuslibet annum unum, anniversario dedicationis 40. dies, quæ prosint etiam subditis Suffraganeorum ad eas lucrandas advenientibus, *juxta cap. cum ex eo. 14. &c. seq. de Pœnitentia & remiss.*

Demum ratione rei sitæ, contractûs aut delicti non est dubitandum, quin subditus Suffraganei coram Archiepiscopo rectè conveniatur, si in ejus diœcesi contraxerit &c. *c. fin. de Foro competenti,* quando verò Archiepiscopus Concilium Provinciale convocare, aut Provinciam visitare debeat, *§. sequenti.*

§. V.

De Episcopis, eorum Officio & Potestate.

SUMMARIA.

33. *Episcopus unde dictus?*
34. *Episcopi potestas diverso respectu à Christo & à Papa.*
35. *Episcopus potest in sua diœcesi, quod Papa in Ecclesia, qualiter intelligendum?*
36. *Episcopi potestas alia Ordinis, alia jurisdictionis.*
37. *Lex jurisdictionis, & lex diœcesana.*
38. *Episcopus non consecratus potest ea, quæ sunt Ordinis delegare.*
39. *Episcopus circa jura Episcopalia habet fundatam intentionem in jure.*
40. *Diœcesium limites determinare tantùm potest Papa & ibi casus notabilis.*
41. *Episcopus qualiter teneatur visitare Diœceses.*
42. *Appellatio à visitatione & correctione quando detur.*
43. *Concilia generalia convocat Papa & qualiter?*
44. *Concilium non est supra Papam, nec à Concilio dependet.*
45. *Constitutioni Conciliari non derogatur sine speciali mentione.*
46. *Concilia Provincialia convocat Archiepiscopus, quando & qualiter?*
47. *Concilium diœcesanum quando & qualiter convocet Episcopus?*
48. *Dispensare contra Canones regulariter non competit Episcopo.*
49. *Dispensare quando possit Episcopus?*
50. Trid. sess. 24 de ref. c. 6. *explicatur contra communem aliorum, quo ad verba*, ex delicto.
51. *Irregularitas vel delictum quatenus debeat esse occultum, ut vigore Trident. dispensari possit?*
52. *Delictum quando dicatur deductum ad forum contentiosum.*
53. *Episcopus aliquando dispensat per Epikiam in re levi, & ubi periculum est in mora?*
54. *Dispensatio an competat Episcopo, quando est dubium, an res egeat dispensatione?*
55. *Dispensari an possit Episcopus secum ipso?*
56. *Episcopus præcedit omnes sæculares dignitates.*

Alia Summaria post. §. 6.

33 QUamvis nomen *Episcopi* antiquissimum sit, non solùm in veteri Testamento (juxta illud *Psalm. 108. Episcopatum ejus accipiat alter*) sed etiam apud Ethnicos Jurisconsultos usitatum, *L. munerum. 18. 7. ff. de Muneribus & honoribus.* hodie tamen proprium factum est Christianæ Religionis, veteri nihilominus sensu servato, ut adhuc significet præcedentiam & præfecturam, quâ Episcopus Clero ac populo præest. Unde Episcopi alio nomine etiam Speculatores, *in cap. 1. dist. 21.* & Superintendentes, *in c. qui Episcopatum. 11. caus. 8. quæst.* appellantur: *Epi.* enim Græcè *super*, & *scopus* idem, quod *intentio* significat.

Credit porrò Ecclesia Catholica juxta superiùs dicta ad principium hujus *titul.* esse quandam Hyerarchiam Ecclesiasticam in eaque Episcopos suo loco divinitus à Christo institutos, & majores tùm ordine, tùm jurisdictione esse Presbyteris, & sic in Evangelio legitur, Christum alios Apostolos, alios Discipulos elegisse. *Luc. 6. & 10.* ita in locum Apostolorum Episcopos, & Discipulorum Presbyteros, aliosque Ecclesiæ Ministros successisse. *cap. in novo. 2. dist. 21. cap. quorum vices. 6. dist. 61.* licèt interim in primitivâ Ecclesiâ, ubi fides Christiana necdum erat in multas orbis partes diffusa, Episcopalis dignitas non ita extituerit, & Episcopi tunc Presbyterorum officio functi, Presbyteris è contra potestas Episcopalis communicata, & propterea frequenter Presbyteri Episcoporum nomine appellati fuerint.

Quare ulteriùs, si potestatem Episcopi in se consideremus, ea à Christo data est, si verò spectemus quoad certas Diœceses & districtus ac populos Episcopis subjectos à summo Pontifice descendit, ad quem pertinet limites Diœcesium assignare, & populo de idoneis pastoribus providere: quia ipse est Pastor universalis vocatus in plenitudinem potestatis, Episcopi verò tantùm in partem sollicitudinis. *c. qui se. 12. caus. 2.*

2. 3. 6. *cap. ad honorem. 4. de Authoritate & usu Pallii.*

Unde quod communiter Doctores solent dicere cum Abbate *in c. etsi Clerici. 4. §. de adulteriis. de Judiciis.* quòd Episcopus possit in sua Diœcesi, quæ S. Pontifex in tota Ecclesia, nisi reperiantur specialiter excepta, intelligendum est cum debitâ subordinatione ad summum Pontificem, & salvis legibus, ac constitutionibus Papalibus, quibus Episcopus subesse debet. *d. c. qui sè & seq. & Clem. ne Romani. 2. de Elect.*

Dividitur autem *potestas* Episcopi in potestatem *Ordinis*, & potestatem *Jurisdictionis*.

Potestas *Ordinis* dependet ab Ordine & charactere Episcopali, hic verò à Sacerdotio, & consecratione. Et hæc potestas consistit potissimùm in tribus, scil. in confirmando, ordinando, & consecrando, soletque exerceri in vestibus, & ornamentis pontificalibus.

Potestas *jurisdictionis* est, per quam Episcopus constituitur Judex, & Pastor Ecclesiæ suæ, ut possit decidere lites, conferre beneficia, visitare, corrigere &c. & datur hæc Potestas per Canonicam electionem secutâ confirmatione.

37 Aliquando tamen hoc vocabulum *jurisdictionis* latiùs accipitur, ut etiam ea, quæ Ordinis sunt, comprehendat, quatenus nimirum Episcopus non alienis, sed suis tantum subditis, regulariter actus Ordinis imperiri valet. Hinc *in cap. dilectus. 18. de Officio Ordinarii* potestas Episcopi dividitur *in Legem Jurisdictionis*, & *Legem Diœcesanam*, & teste Gloss. ibidem per Legem *Jurisdictionis* intelliguntur omnia ea, quæ *in dando* consistunt, sive deinde ex Ordine, sive ex *Jurisdictione* Episcopi procedant, ut dare Ordines, confirmationem, consecrationem, beneficia, sententias & similia. *Ad legem Diœcesanam* autem referuntur, quæ consistunt *in recipiendo*, id est, quæ Episcopus à suis subditis exigere & recipere potest, ut cathedraticum, charitativum subsidium & portionem canonicam &c. Ita etiam intelligendum est, quod dici solet, omnia Monasteria regulariter esse exempta *à Lege Diœcesana Episcopi*, exceptâ procuratione visitationis. *cap. venerabili. 24. de Censibus.* & portione canonicâ, *cap. requisivisti. 15. vers. secus autem. de Testamentis.* non verò *à Lege Jurisdictionis*, nisi speciali privilegio vel præscriptione munita sint. Qua de re dixi *de Privilegiis Monasteriorum. Privilegio. 3.*

Licèt porrò Episcopus non consecratus 38
ea, quæ sunt *Ordinis*, per se exercere nequeat, potest tamen alteri Episcopo delegare seu licentiam concedere, ut loco sui ordinationes, consecrationes, aliáque, quæ Ordinis Episcopalis sunt, peragat. Textus & Interpretes *in cap. suffraganeis. 11. de Electione:* est enim delegatio actus juri dictionis, quam Episcopus per canonicam electionem, institutionem, & confirmationem citra etiam consecrationem consequitur. Non obstant regulæ juris, quod quis per se non potest, id etiam non potest per alium; Item nemo potest plus juris in alium transferre, quàm ipse habeat. *L. nemo plus juris. 54. ff. de R. J.* Nam v. cum Panor. *in c. 1. de Translatione Episcopi num. 10.* has regulas procedere, si delegatus id, quod facit, ex mero jure delegantis facere debeat, ut si alicui de cœtero nullam jurisdictionem habenti Episcopus causam judicialem committat; secus verò, si Delegatus habeat priùs propriam potestatem & habilitatem ad actum exercendum, & tantùm desit ipsi licentia respectu loci.

Quod si Episcopo ab alio æquali vel 39
inferiori Prælato infra fines suæ Diœcesis

super illis, quæ ad ordinem vel jurisdictionem Episcopalem pertinent, lis moveatur prætendendo aliqua Episcopalia jura, vel exemptionem à jurisdictione Episcopi, onus probandi non incumbet Episcopo, quamvis actor sit, sed alteri adversario suo, quia Episcopus habet fundatam præsumptionem in jure pro se, quòd omnia ista ad ipsum pertineant, nisi contrarium ostendatur. *cap. Conquerente. 16. de Officio Ordinarij. c. cum non liceat. 12. cap. cum olim. 18. de Præscript. cap. cum personæ. 7. de Privilegijs in 6.*

40 Limites autem & fines Diœcesium assignare, restringere, vel extendere nec ad Episcopum, nec Archiepiscopum, sed ad Summum Pontificem pertinet. Ideo notabilem decisionem ponit Aloysius Riccius *in Praxi fori Ecclesiastici. decis. 542. in veteri editione*, quòd Archiepiscopus Neapolitanus non potuerit concedere domum Episcopo Aversano in Civitate Neapolitana, eamque efficere Diœcesis Aversanæ, ut Episcopus Aversanus in tali domo Neapoli ob majorem suam commoditatem habitando diceretur residere in loco suæ Diœcesis ad evitandas pœnas juris præsertim Concilij Trident. *Sess. 23. de Reform. c. 1.* contra non residentes Episcopos latas.

41 Præterea cùm Episcopi & Ecclesiarum Prælati per sanctum Spiritum constituti sint, ut evellant & dissipent vitia subditorum, è contra ædificent, & plantent virtutem, & religionem Christianam, ideò de jure incumbit Episcopo, ut propriam Diœcesin per seipsum, aut si legitimè impeditus fuerit, per suum generalem Vicarium singulis annis visitet, & si quotannis totam propter ejus latitudinem visitare nequeat, saltem majorem ejus partem visitare non prætermittat, ut tota visitatio biennio compleatur. Trident. *Sess. 24. de Reform. c. 3.* Sed quia hoc decretum licèt saluberrimum Ordinarios satis molestum, & Ecclesijs ob procurationem, seu sumptus visitantibus præstandos nonnihil grave videtur, propterea hæ Diœcesis in plurimos Archidiaconatus, & Decanatus distributa est, in quibus Archidiaconi, & Decani certis temporibus debent synodos & visitationes peragere, ac omnia acta, & qualiter cura animarum ubique administretur, ad Consistorium transmittere, quo remedio adhibito possunt Ordinarij cusari rariùs generales visitationes instituendo, dummodò non prorsus tollantur. 41

A Metropolitanis verò etiam post plenam, & totaliter visitatam propriam Diœcesim non debent visitari Cathedrales Ecclesiæ neque Diœceses suorum Suffraganeorum, seu Comprovincialium, nisi ex causa quæ in Concilio Provinciali prius cognita & approbata fuerit. Trident. *d. c. 3.*

Cæterum quia sæpe fit, ut rei criminum ad evitandas pœnas & Episcoporum subterfugienda judicia querelas & gravamina simulent, ac per appellationem ad superiorem Episcopi processum impedire nitantur, & remedio ad innocentiæ præsidium instituto ad iniquitatis defensionem abutantur, constituit idem Conc. Trident. *Sess. 13. de Reform. cap. 1.* ut causas visitationum, correctionem morum, aliasque criminales ante definitivam sententiam nulla appellatio impediat, vel suspendat; nisi tale gravamen alicui inferatur, quod per definitivam nequeat reparari.

Item etiam, si Episcopus procedat contra exemptos, aliosque privilegiatos in casibus à jure non permissis, dari & admitti debere appellationem refert Barb. *in Collect. ad d. c. 1. n. 1.* Videatur quoque elegans textus & adhortatio ad Episcopos in *eodem cap. 1.* qualiter in correctione juxta monitum Apostoli debeant potius esse pastores, quàm

quim percussores, arguere, obsecrare, increpare in omni bonitate, & patientia, nisi quatenus delicti gravitas, vel delinquentis contumacia ad aliorum terrorem acriorem subinde castigationem requirit. Alia de visitationum materia *in Tit. de Censibus* tradunter.

41 Ulteriùs ad *officium* Episcopi pertinet Synodum, seu Concilium convocare. Sunt autem Concilia alia *Generalia*, sive *Oecumenica* totius Ecclesiæ, alia *Provincialia*, & alia *Diœcesana* Concilia *generalia* Authoritate summi Pontificis legitimè congreganur, quibus extra urbem non solet per se, sed per Legatos suos interesse; aliter verò congregata Concilia illegitima & nullius authoritatis habenda sunt. Legitur quidem aliquando ab Imperatoribus congregata fuisse Concilia, id tamen vel de facto attentatum fuit, vel Ecclesiâ præcipiente, rogante, vel approbante, ut patet *ex dist. 17. per totam*, ut nimirum Imperatores suâ potentiâ, & brachio sæculari Concilij libertatem & authoritatem manutenerent ac defenderent.

Si contingeret, quòd absit, Papam de hæresi diffamatum vel suspectum esse, nolleque Concilium generale convocare, vel schisma in Ecclesia oriri, tunc Concilium per Cardinales, vel saltem duas eorum partes, illisque negligentibus vel recusantibus per Patriarchas, & his etiam nolentibus per Imperatorem, & alios Prælatos Ecclesiasticos convocari posse tradit Sylvest. V. *Concilium n. 6. & 7.* ubi etiam dicit, videri quidem esse in arbitrio Papæ, quos & quot velit ad Concilium vocare, nec esse curandum de diminuto numero propter illud Christi *Matth. 18. v. 20. ubi sunt duo, vel tres in nomine meo congregati, ibi sum ego &c.* si tamen causa fidei ad extripandas hæreses, & schismata tractetur, omnes tunc Catholicos Episcopos vocari debere ait, cùm omnes tangat & concernat.

Cœterùm verò Concilium non est supra 44
Papam, sed ab ejus Authoritate & approbatione dependet, nec ei potest legem præfigere, nec appellationem ab eo recipere. *cap. 4. de Elect. junct. Bullâ: Cœnæ Domini*, nec etiam absolutè loquendo in definitione Articulorum fidei necessariò à Concilio dependet, ut tradunt communiter Doctores apud Cajetanum *Opusculo de Authoritate Papæ.* quia Christus, dum *Matt. 16. v. 18.* promisit *Ecclesiam suam fundare supra Petrum, contra quem Portæ inferi*, & consequenter errores, *non prævalerent*, non restrinxit potestatem Petri, & successorum ejus ad generale Concilium; solent tamen Pontifices pro majori populi Christiani ædificatione, & fiduciâ Conciliorum sententiæ plurimum tribuere, nec facilè ab ea recedere, neque eorum decretis sine speciali clausula, & mentione derogare. Unde communiter etiam dicunt Do- 45
ctores, quòd constitutioni vel Canoni in aliquo Concilio generali edito non censeatur per rescriptum Pontificium contrarium derogatum, nisi quatenus de eo mentionem facit. Colligitur *ex c. nonnulli. 28. ubi* Felinus *n. 3. de Rescriptis.* Sanch. *de Matrim. lib. 3. disput. 26. n. 7.*

Concilia provincialia convocat Metro- 46
politanus per se ipsum, aut eo legitimè impedito, suffraganeus antiquior singulis triennijs post octavam Paschæ, aut alio commodiore tempore pro more cujuslibet Provinciæ.

Ad hoc Concilium vocandi sunt omnes Suffraganei Archiepiscopi. Item Episcopi nulli Archiepiscopo subjecti aliquem vicinum Metropolitanum semel eligere, in ejusque Synodo Provinciali cum alijs interesse, & quæ ibi ordinata fuerint, observare de-

bent. Tridentinum *Sess. 24. de Reform. c. 2.* Præterea etiam vocandi sunt alij omnes, quibus de jure, vel consuetudine competit ut intersint. Trid. *d. l.* Competit autem Cathedralium Ecclesiarum Capitulis, maximè circa illa negotia, quæ ipsa Capitula principaliter concernunt. *c. fin. de his, quæ fiunt a Prælatis.* Ne tamen Ecclesiæ divino officio destituantur, si omnes Canonici ad synodum Provincialem abirent, ideo sufficit nomine Capituli mittere Procuratorem. *d. c. fin. ubi* Pan. *n. 4.* hunc verò Procuratorem non habere in Concilio vocem *decisivam*, quæ tantùm Prælatis competit, sed *consultivam*, cum pluribus tenet Quaranta *in Summa Bullarii. v. Concilium Provinciale. v. quarto.* Abbates ad Concilium Provinciale regulariter quidem cogi non debent, *cap. Episcopus. 11. dist. 18.* sed pertinent ad synodum Diœcesanam; expedit tamen eis, ut veniant propter statuta, quæ ibidem fiunt quandoque in eorum præjudicium, quæ præsentes tunc facilius impedire, quam ex postfacto in Synodo diœcesana reclamare possunt. Joan Honorius *in Tit. de Constitut. num. 6.* Illi verò Abbates, qui habent populum, & territorium proprium, jurisdictionem quasi Episcopalem intra ambitum alicujus Provinciæ, etiam ad Concilium Provinciale comparere debent. ita intelligendus est textus *in cap. ut Apostolica. 6. de Privilegiis. in 6.* Quaranta. *d. loco vers. quæro tertio.*

47 *Concilium Diœcesanum* celebrare debet Episcopus in suâ diœcesi, in primis ad recipienda Concilij Provincialis decreta intra sex menses, postquam Synodus Provincialis absoluta fuit; & deinde singulis annis. Trid. *d. loco. c. fin. dist. 18.* Ad hanc Synodum tenentur accedere omnes Abbates, qui nec populum, nec jurisdictionem quasi Episcopalem habent, propter quæ ad Provincialem vocentur. Imò etiam Abbates exempti, si membra habeant, id est, capellas, vel Parochias non exemptas, eorum membrorum intuitu ad Synodum Diœcesanam accedere, & Episcopo pro non exemptis membris reverentiam, & obsequium exhibere tenentur, honore tamen sibi præ aliis Abbatibus servato, ut primum post Episcopum locum obtineant. *cap. ex ore. 17. de Privilegiis.*

Porrò materia in his Conciliis tractanda est reformatio, vel conservatio status Ecclesiastici, & rectæ administrationis curæ animarum, ut morum fiat moderatio, excessus corrigantur, controversiæ componantur, & Ecclesiarum indemnitati consulatur provideatur. Ritus autem, & cæremoniæ faciendi Synodum diversæ sunt pro locorum diversitate, & videri potest apud Barb. *de Officio Episcopi. parte 3. alleg. 93.* Quaranta. *V. Concilium provinciale & Verbo. Synodus Diœcesana.*

Pertinet etiam ad officium, & potestatem Episcopi quandoque in jure dispensare, circa quam potestatem aliqua notanda sunt.

I. Quamvis nonnulli cum Gloss. *in c. si clerici. 4. §. de adulteriis. de Judic.* & Piasecio *in Praxi Episcoporum. parte. 1. cap 1. sub num. 60.* censeant, Episcopum posse dispensare in omnibus casibus, in quibus non est ei expresè prohibitum; probabilius tamen est, & receptius, Episcopum in Jure communi dispensare non posse citra juris permissionem, privilegium, vel consuetudinem: si enim juxta notam juris regulam, *res eo modo dissolvi debet, quo colligata est, l. nihil tam naturale 35. ff. de R. I.* sanè quia Episcopus legem Canonicam non tulit, eam dissolvere non poterit; nec congruit, ut inferior subditus Legislatoris, & qui ejusmodi legi obe-

obedire tenetur, pro suo arbitrio in lege dispenset. *c. cum inferior. 16. hoc tit. c. dilectus. 15. de Temporibus ordinat. Clem. ne Romani. 2. in princ. de Electione.* Illudquoque dictum inter Doctores vulgare, quòd Episcopus in sua Diœcesi possit ea, quæ S. Pontifex in tota Ecclesia, intelligendum est cum debita subordinatione, ut jam superius explicatum est.

49 II. Tunc igitur *regulariter*, & seposito specialibus privilegiis & consuetudinibus dispensatio competit Episcopo, quando ei à lege sive Canone *expresse*, vel *tacite* permittitur.

Expressæ permissionis exempla habentur *in c. 1. de Filiis Presbyterorum. in 6. c. sane 2. de Cler. conjug. cap. & si clerici 4. §. de adulteris de Judic.* in Trid. *sess. 24. de reform. 2. cap. 6.* & pluribus aliis locis. Ex quo ipso argumentum satis luculentum pro priori assertione desumitur; frustra enim canones in certis casibus expresse dispensationem concederent, si alias de jure Episcopo competeret.

Tacitæ permissam dispensationem Episcopo censent Doctores, quando textus Canonis *impersonaliter* loquitur v. g. *dispensative, possit dispensari &c.* non adjiciendo per Sedem Apostolicam, vel Romanum Pontificem, ut in *c. præterea, 5. de Ætate & qualitate. c. veniens 2. De eo, qui cognovit. & cap. Postulastis. 7.* ubi Gloss. & Doctores *de Clerico excommunicato*: tunc enim, quia gratis concederetur dispensatio Papæ, cui alias competit, & leges accipi debent de casibus dubitatis. *L. 2. ff. Ad municipalem.* censetur propterea illa facultas dispensandi data inferioribus Prælatis, quibus de jure non competeret. Panor. *in cap. ultimo. de Postul. Prælat.* Barb. *de Offic. Episcopi. parte 2. Alleg. 34. n. 21.*

In allegato porrò *c. 6. Trid.* ubi notabilis & ampla potestas dispensandi *in omnibus censuris & irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, excepto occulto homicidio voluntario, & aliis deductis ad forum contentiosum,* conceditur Episcopo, advertendum est, quòd ad hanc facultatem tria concurrere debeant. 50

I. Ut irregularitas sit ex *delicto*, ideóque ex communi interpretatione apud Barb. *in Collect. ad idem caput 6. n. 24.* Episcopus dispensare non poterit, si aliunde proveniat v. g. ex bigamia, ex judicio sanguinis justo, ex illegitimis natalibus. Nomine quoque delicti etiam levissima culpa intelligitur tanquam in ordine ad dispensationem & materiam favorabilem. *L. in lege. 44. ff. ad L. Aquiliam.* Sed planè existimo, aliquem erroris damnari non posse, qui generaliter doceret, Episcopum in quacunque *irregularitate occulta* rectè dispensare, cum enim hæc facultas dispensandi sit privilegium nemini præjudicans, Episcopis & dispensandis favorabile, latiùs interpretari convenit, ut *delicti* nomine non tantùm veniat peccatum in genere moris, vel contra præceptum, sed etiam defectus in virtute, perfectione, lenitate, & similibus, ut in Bigamo, Judice sanguinis &c. & delictum non tantùm ipsius irregularis, sed etiam alterius, qui irregularitati causam dedit, sicut de dispensatione super illegitimis natalibus superiùs concluximus. Aliàs manifestè sequeretur aliquod juris inconveniens, quòd nimirum delinquens ex delicto commodum reportaret, & esset melioris conditionis, quàm irregularis non delinquens. e. g. qui semel tantùm ceu assessor in judicio sæculari votum justum in causa sanguinis dedisset ad summum Pontificem, ille verò, qui aliquem, non quidem voluntariè, sed culpâ saltem

saltem levi occidisset, ad Episcopum pro dispensatione mittendus foret; similiter qui duas uxores legitimas duxisset, non posset dispensari ab Episcopo ad ordines suscipiendos, & tamen posset, qui unam legitimam, & alteram de facto duxisset per polygamiam.

Dices, si hoc voluisset Concilium, non fecisset *delicti* mentionem, sed generaliter dixisset Episcopum in irregularitatibus dispensare posse. R. Mihi videri id maximè ex ea causa factum esse, quòd Trid. ibidem non tantùm de *irregularitatibus*, sed simul *censuris* Papalibus loquatur, quæ *sine delicto* & quidem mortali non incurruntur, ut propterea vocabulum *delictum* censuras maximè respiciat.

51 II. Requiritur, ut irregularitas sit *occulta*. ubi licet Garcias *de Benef. parte 7. cap. 11. num. 46.* & alii censeant, *delictum occultum* in præsenti materia dici, quod non potest probari juridicè per testes duos; benignior tamen, & magis communis est sententia cum Nav. *in Manu. cap. 27. sub num. 254.* Piasecio *d. n. 56.* hoc loco dici *occultum*, quod arbitrio prudentis Viri non est notorium apud plerosque & divulgatum, licet possit probari per aliquot testes, & sufficit tergiversatione aliquâ celari posse. *arg. cap. fin. de Cohab. Cleric.* Item *radicem delicti* esse attendendam, & ideò Episcopum dispensare posse in irregularitate, quam contrahit excommunicatus celebrans, quando excommunicatio est occulta, licet celebratio sit manifesta, cum communi docent Nav. *Conf. 2. de Clerico non ordinato ministrante.* & Piasecius *d. loco.*

Quod si delictum sit *publicum* in loco, ubi commissum, sed occultum in loco, ubi dispensatio petitur, an tunc Episcopus dispensare possit, diversæ sunt Doctorum opiniones apud Barb. *in Collect. ad dictum cap. 6. Trid. n. 26.* Putarem ad mentem verosimiliorem Concilij has discordantias in hunc ferè modum componi posse, ut si dispensandus regressurus sit ad locum delicti, & ibi victurus, obtineat sententia *negativa*: foret enim nonnihil scandalosum, publicè ibidem scire delictum, & irregularitatem, & non scire canonicam dispensationem; *affirmativa* verò, si vel in loco dispensationis, vel alibi in divinis ministraturus sit, ubi arbitrio Episcopi non esse proximum divulgationis periculum, an delictum valde grave & enorme.

Tertium requisitum est, *ne delictum sit deductum ad forum contentiosum*, id est, quòd irregularis non sit conventus in judicio, vel criminaliter, vel civiliter; subest namque periculum, nec reus condemnatur, & ita delictum ejus fiat notorium notorietate juris.

Dubitant quidem hoc loco Doctores, an ut dicatur delictum ad judicium deductum, debeat non tantùm *citatio*, sed etiam *litis contestatio* interveniisse? Mihi tamen probabilius videtur, solam citationem sufficere, tùm quòd regulariter per citationem dicatur judicium cœptum. *cap. relatum. 19. c. gratum. 20. de Officio Deleg. juncto. c. fin. de Officio Legati.* tùm quòd utique periculum divulgationis apertè subsit, quando quis ex causa delicti in judicium vocatur. Verùm hic *notandum est*, ad Episcopum redire jus dispensandi, si judicium quoquomodo progressum non habeat actore forte ab agendo desistente, vel reo ex defectu probationum absoluto, eò quòd tali casu nulla subsecutâ sententiâ delictum occultum maneat. Riccius *in Praxi fori Ecclesiastici part. 1. Resolut. 459.*

III. Per quandam *Epyekiam*, seu benignam interpretationem, & tacitum fre-

pra-

præsumptum consensum Pontificis dispensare potest Episcopus, tametsi nec expressè nec impersonaliter concedatur, quando materia & negotium, de quo quæritur, esset leve, & parvi momenti; & quando, si exspectandus foret Papalis consensus, magnum timeri posset scandalum, vel animarum periculum, vel aliàs urgens necessitas, difficilis ad Papam aditus, vel notoria supplicantis paupertas subesset. Nav. *in Manuali. cap. 22. num. 85.* Zerola. *in Praxi Episcoporum. Verbo. dispensatio. q. 5.* prout in impedimentis matrimonij, postquam bonâ fide *contractum est;* vel ubi periculum in mora, dispensare posse Episcopum *in Lib. IV. in tit. 16.* trademus. Imò etiam ad Matrimonium *contrahendum* ex his principijs dispensare posse Episcopum docet Sanch. *de Matrimonio. lib. 2. disp. 40. num. 7.* saltem in casu maximæ necessitatis, ubi v. g. ex imperitiâ mulieris impedimentum criminis, aut affinitatis ex copulâ fornicariâ hactenus dissimulatum circa diem nuptiarum omnibus jam paratis Confessario detegeretur, nec possent nuptiæ sine infamiâ differri, aut alius modus evadendi arbitrio prudentis viri inveniri.

54 IV. Quando dubium est juris aut facti, an res egeat dispensatione militantibus in utramque partem probabilibus rationibus, licere Episcopo dispensare secundùm probabilem quorumdam sententiam tradit Eman. Saa. *verbo. Dispensatio num. 1.* sed nullam in hoc casu propriè dictam dispensationem, tanquam à legibus non concessam, solam verò declarationem ad evitandum scandalum & meliorem cautelam admittit Sanch. *de Matrim. lib. 8. disp. 6. num. 18.* qui duas limitationes potissimum circa dubium *facti* apponit: nimirum *primo*, ut si majores præsumptiones sint pro impedimento, non possit Episcopus declarare; v. g. si aliqui testes deponant, nullam esse inter contrahentes consanguinitatem, alij verò plures numero, opinione integriores & pluribus indiciis adjuti affirment consanguinitatem. *Secundò*, ut etiam semel datâ declaratione nullum esse impedimentum, si ex postfacto appareat, revera subesse impedimentum, debeat de novo dispensatio impetrari ab eo, qui dispensandi potestatem habet. Posset tamen pro priori sententiâ dici, dispensationem in materiâ dubiâ concedi Episcopo per quandam *Epykiam* & præsumptam mentem S. Pontificis ob communem hominum utilitatem: si enim in dubio conceditur Episcopo declaratio, nimis grave & cum frequenti scandalo conjunctum videtur, ut apparente ex postfacto certitudine omnes illi actus ad talem declarationem præviam bonâ fide celebrati invalidi proclamentur.

Sed quid si Episcopus ipsemet contrahat irregularitatem, censuram, vel casum occultum indigentem dispensatione, & in quo cum subdito dispensare posset, annè etiam secum ipso dispensare poterit? 55

Ratio dubitandi est, quòd nemo regulariter possit jurisdictionem in se ipsum exercere, sicut nec sibi ipsi beneficium conferre. *cap. fin. de Institutionibus.*

Nihilominus dicendum est, Episcopum in tali casu non habere necesse, ut in se ipsum propriè jurisdictionem exerceat, sed posse declarare per quandam præsumptionem & benignam Canonum interpretationem, quòd non sit obligatus illâ lege, à qua posset hic & nunc subditum immunem pronunciare: ne sit deterioris conditionis, quàm subditus, qui tali casu non teneretur Romæ dispensationem impetrare; securiùs autem erit, si Episcopus suo Confessario

potestatem se absolvendi dederit: quamvis enim nemo possit in se jurisdictionem exercere, alteri tamen potestatem in se exercendi dare potest, sicut idem facit S. Pontifex, cùm non habeat in terris superiorem, cujus jurisdictioni subsit, suo Confessario in se jurisdictionem. Videatur Laym. *in Tract. Legum c. 22. num. 30. & seq.*

56 Episcopos cœterùm in suis Diœcesibus honorare & revereri ut Patres & Pastores debent non tantùm Principum ministri, sed & ipsi Principes quicunque sæculares. Prout Concilium quoque Trid. *sess. 25. de Ref. cap. 17.* mandat, ut Episcopi hunc suum honorem & prærogativam omni meliori modo conservare studeant, ne quid Episcopali dignitati decedat.

§. VI.

De Prothonotariis Apostolicis & aliis inferioribus Prælatis & Clericis

SUMMARIA.

57. *Prothonotarii qui & quæ participantium prærogativa?*
58. *Prothonotarii Titulares.*
59. *Prothonotariorum beneficia sint ne reservata?*
60. *De Vicario, ejusque præcedentia.*
61. *Capituli Cathedralis Ecclesiæ præcedentia.*
62. *Abbatum prærogativa, & ibi de Præpositis, & Decanis.*
63. *Clericorum inferiorum prærogativa inter se.*
64. *Ordinum Regularium inter se prærogativa.*
65. *Præcedentiarum lites inter personas Ecclesiasticas componit Episcopus.*

57 POst Episcopos in Curia Romana dignitati proximi sunt *Prothonotarii Apostolici participantes*, *à proto* græcè: id est, *primus* latinè. Unde & S. Stephanus Protho-Martyr dicitur. Creduntur primitus à Clemente I. ad conscribenda SS. Martyrum gesta instituti.

Dico autem *participantes* in isto gradu constitutos, qui scilicet actu serviunt, & Romæ expediunt Bullas Ecclesiarum ac Monasteriorum. Horum Collegium olim ex 7. constiterat, hodiè verò per Sixtum V. in Bulla. *Romanus Pontifex.* ad 12. ampliatum est. Idemque Pontifex in alia Bulla, quæ incipit: *Laudabilis*, diversis privilegiis hos Prothonotarios honoravit, in privilegio creandi Doctores, & Notarios publicos, legitimandi spurios, testandi in bonis Ecclesiasticis, exemptionis, plenæ præcedentiæ; & pluribus aliis.

Alii autem sunt *Prothonotarii* non *participantes*, sive honorarii, & titulares, quibus non competit tanta prærogativa ac alios Prælatos; præferuntur tamen Clericis inferioribus specialem prælaturam vel dignitatem non habentibus. Conceditur quoque ipsis facultas deferendi aliquem habitum Prælatorum, gestandi rochetum & mantelletum tam nigri coloris, quam violacei, utendi pileo super suis insignis gentilitiis; & censentur etiam in aliqua dignitate, ita ut *jux. c. statutum in de Rescriptis. in 6.* causæ Papales in delegari possint. Subsunt tamen jurisdictioni Episcopi, saltem ut Sedis Apostolicæ Delegati. Trid. *sess. 24. de Reform. cap. 11.* Neque etiam possunt in annulo in missa; nec paramenta sumere de altari, sed in sacristia; nec benedictiones paramentorum facere, vel alias cæremoniis Abbatum & Prælatorum propriis uti. Videatur Cassaneus *in Catholago gloriæ mundi. part. 4. consideratione. 29.* Barb. *Jur. Eccles. univ. lib. 1. cap. 23.* ubi *num. 37.* docet Prothonotariorum participantium, sed ad instar, vel à Legatis creati, esse reservata per Extravag. *ad Regimen. 13. de Præbend. & dignitat. inter Comm.* & *Reg. 1. Cancell.* firmat.

firmaque ex variis Rotæ decisionibus. Verumtamen d. Extravag. generaliter nominet *Notarios Sedis Apostolicæ?* Quia tamen verba sumenda sunt cum effectu. *c. relatum. 4. de Cler. non resid.* & in propria significatione, præsertim in tali materia, quæ facultates Ordinariorum circa collationem beneficiorum restringit; Prothonotarii autem titulares non participantes non videantur. rothonotarii cum effectu, cùm officium non gerant, dubito, utrum tam larga *d. Extrav.* interpretatio ubique recepta sit. Usus locorum hac in re attendendus erit.

De Vicario Episcopi.

60 *Vicario* Episcopi tanquam principali ejusdem ministro de jure deberi præcedentiam ante omnes alios Canonicos & Clericos etiam in dignitate constitutos, notat Nav. *Consilio 1. hoc tit.* Consuetudo tamen in variis locis invaluit, ut Canonici Cathedralis Ecclesiæ Vicarium præcedant; vel certè, si ipse quoque Canonicus sit, propter hoc officium specialem præcedentiam non habeat, eamque consuetudinem valere defendit Navar. *d. l.* consequenter etiam dicendum, quòd Abbates in his locis & casibus, in quibus juxta mox dicenda præcedunt Canonicos, præcedant quoque Vicarium, secundùm vulgatum axioma: *si vinco vincentem te, multò magis vinco te.* præsertim verò Vicarius *foraneus* non potest talem præcedentiam prætendere, cùm non dicatur propriè in dignitate constitutus *Clem. 2. de Rescriptis.*

Cætera, quæ ad officium Vicarii pertinent, supra speciali *Titulo 28.* tradita sunt.

De Capitulo Cathedralis Ecclesiæ.

61 *Capitulum* Cathedralis Ecclesiæ, quia unum corpus cum Episcopo constituit, eoque mortuo in Episcopalem jurisdictionem succedit, reliquis Ordinibus & statibus Ecclesiasticis inferioribus supereminet, nisi quidam inferiores Prælati ex privilegio vel præscriptione anteponantur; sed hoc si Capitulum sit collegialiter congregatum: singulis verò & separatis Canonicis ratione dignitatis & muneris pastoralis præferuntur Abbates & Præpositi, ut mox dicam. Alia quæ ad potestatem & jura Capitulorum pertinent in *Lib. III. tit. 9. & 2. seqq.* explicabuntur.

De Abbatibus, Præpositis, & Decanis.

62 *Abbates* propter jurisdictionem ordinariam, quam habent in suos subditos, & usum Pontificalium, cùm multùm eleventur super cæteros Presbyteros & Clericos, & valde propè ad Episcopos accedant, præferuntur cæteris Clericis etiam in dignitatibus sæcularibus inferioribus ab Episcopo constitutis, & ipsis quoque Cathedralium Ecclesiarum Canonicis, *si singulariter* & non, ut paulò ante dictum, *collegialiter* sive *capitulariter* incedant, Pan. & Dec. *in c. decernimus. 2. de Jud.* Cassan. *in Cathal. gloriæ mundi. p. 4. consid. 32.* Nav. *hoc tit. Cons. 4. n. 4.* Inter ipsos autem Abbates præferuntur Exempti non exemptis, & habentes insignia pontificalia mitram & baculum illa non habentibus. *c. ex ore. 17. de Privilegiis.*

Inter pares præcedunt priùs ad Abbatias promoti, sicut inter pares Episcopos de jure (nisi consuetudo aliud introduxerit) præcedere debet, qui priùs in Episcopum ordinatus est, tametsi Ecclesia postea

promoti dignior sit Barb. *ad Conc. Trid. Sess. 25. de Regularibus. c. 13. n. 2.* Huc pertinent ea, quæ de jurisdictione aliisque Abbatum juribus tradidi in Libello *de Privil. Monasteriorum*; Interim ubi casus evenerit, recurrendum erit ad Tamburinum, qui insignes Tractatus *de Jure Abbatum*, & *Abbatissarum* conscripsit.

Porro quod de Abbatibus dicitur, etiam intelligendum est de *Præpositis* Regularium Ecclesiarum, qui Abbatum loco habentur.

Præpositi quoque Ecclesiarum sæcularium & Collegiatarum habent dignitatem & jurisdictionem in illos, qui sunt de illâ Ecclesiâ. Barb. *Jur. Eccles. univ. Lib. 1. cap. 28. num. 19.* docet tamen Panorm. *in c. si quis contra. 4. in 2. repet. n. 50. de Foro comp. post. Innoc. in cap. 3. num. 5. & cap. 7. num. 2. de Offic. Ord.* quòd cum Prælatis sæcularium Ecclesiarum concurrentem Jurisdictionem habeat Episcopus, nisi jure speciali vel consuetudine talis Prælatus haberet jurisdictionem generalem sicut Abbas. Pan. *in c. nec pro defectu. 41. sub n. 5. de Elect.*

De *Decanis* vid. Barb. *d. l. c. 26.* ubi dicit eos de jure communi non habere propriè dictam jurisdictionem, sed sæpiùs ex consuetudine locorum. Videantur etiam, quæ dicuntur ad Tit. *de Offic. Archipresb.*

De Inferioribus Clericis & Religiosis.

63 INter *Clericos sæculares*, qui sunt inferioris gradûs, illi præferuntur, qui vel dignitate & officio, aut sacro ordine reliquis majores sunt. Idem judicium esto de Regularibus Ordines Clericales habentibus. Imò dignitas ordinantis aliquando honorem præ cæteris confert ordinato, ut *in c. per tuas. 7. h. t.* dicitur, decens esse, u Episcopus illis Clericis inter alios suos frâ ditos honorem deferat, quos ipse S. Pont fex collatione ordinis honoravit. Canoni quoque Cathedralium Ecclesiarum, no tantùm si Collegiati Capitulum constitu ant, sed etiam ut singuli reliquis Cleric anteponuntur, & in speciali honore sunt, ita ut eis causæ per sedem Apostolicam de legari possint, quod non fit inferioribu Clericis. *c. Statutum. 11. de Rescriptis.* n 6. de quibus plura *in L. III. in Tit. de Cl ricis non resid.*

Circa præcedentiam Ordinibus Regularium competentem plures observationes ponuntur à Doctoribus, ita ut una Religio dicatur excellentior & dignior altera ratione finis, secundùm quem multorum judicio præstantior habetur Religio, quæ ordinatur ad prædicandum & docendum, quam quæ in sola contemplatione quiescit: quamvis prædicare & docere sit actus vitæ activæ, procedit tamen ex plenitudine contemplationis. Et facit illud Evangelii: *qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur.* Item excellentia Religionis aliquando judicatur à dignitate ejus, qui instituit, & etiam à pluralitate Religiosorum, qui sub aliquâ Regulâ, vel in aliquo Monasterio vivunt. Maximè autem in ordine ad præcedentiam consideratur Religionis antiquitas, & prior à sede Apostolicâ approbatio, ut videre est apud Cassaneum. *Catal. p. 4. consideratione. 52. & sequent.* Mendicantes quoque debere dare præcedentiam Ordinibus non mendicantibus, ex decisione Congregationis Rituum refert Barb. *de Officio Episcopi allegat. 78. n. 37. in fine.* Specialiter circa præcedentiam Ordinum mendicantium inter se, & etiam Confraternitatum Laicorum in processionibus extat declaratio Greg. XIII. quam refert

Qua-

Quiranta: *in Summa Bullarii. in verbo. Præcedentia.* quòd videlicet illi præcedere debeant, qui sunt in quasi possessione juris præcedendi, (possessio enim & consuetudo in materia præcedentiarum plurimùm attenditur) quòd si nulla possessio probari possit, tunc ex Ordinibus mendicantium prærogativam habent, qui priùs in illo loco monasterium obtinuerunt: ex Confraternibus verò præcedunt illæ, quæ priùs sacris usæ sunt, vel in loco erectæ.

65 Ex constitutione Concil. Trid. *sess. 25. de Regularibus cap. 13.* Episcopus, potest & debet controversias omnes, quæ sæpè oriuntur, cum scandalo inter Ecclesiasticas personas tàm Sæculares, quàm Regulares, tàm in processionibus publicis, quàm in aliis actibus amotâ omni appellatione & non obstantibus quibusque componere. Videatur Barb. *d. alleg. 78. n. 27.*

§. VII.
De Obedientia.

SUMMARIA.

66. *Obedientia debetur Superiori, etiam cum dubitatur de justo mandato.*
67. *Non autem si constet esse injustum*
68 *Obedientiam in dubio præstandam esse limitatur.*
69. *Obedientia non debetur Superiori ultra terminos suæ jurisdictionis præcipienti.*
70 *Obedire qualiter debeat, qui plures habet Superiores simul præcipientes.*

PRo coronide hujus tituli, qui *de Majoritate & Obedientia* inscribitur, breviter aliquid notandum est circa obedientiam, quam inferiores debent majoribus, quibus subjecti sunt.

66 Generaliter itaque dicendum, quòd subditus teneatur obedire suo Superiori non tantùm cum justa præcipit, quod certum, sed etiam cùm dubium, quia in dubio præsumi debet pro superiore, qui est in possessione imperandi & præcipiendi. Et quamvis nemo cum dubio practico agere possit, tenetur tamen subditus tale dubium practicum in materia obedientiæ deponere, ita docent Molina *de Justitia & jure. Tom. 1. tract. 2. d. 113.* quòd subditi & milites conducti dubitantes de justitiâ belli, ad quod ex præcepto domini & ducis vocantur, possint sumere arma, & pugnare.

Verùm si certò constaret, injustum esse, 67
vel peccatum etiam tantùm veniale, vel in damnum proximi injustum cessurum, quod mandat superior, ipsi obediendum haud foret; tunc enim haberet locum illud *Actorum 5. vers. 29. obedire oportet DEO magis, quam hominibus*, & *cap. inquisitioni. 44. de Sententia excommunicationis.* 68
Deinde quoque alijs modis prædictum assertum, quod generaliter & in dubio obediendum sit, limitat Lessius. I. Si subditus non tantùm dubitet de materiâ præcepti, an justa sit, sed de potestate præcipientis, an sit legitimus superior, nisi fuerit in possessione superioritatis & communi existimatione pro tali habitus. *arg. l. si quis ex aliena. 5. ff. de Judicijs.* Aliàs melior erit subditi suam libertatem possidentis conditio. II. Si ex præcepto, de quo dubitatur, an sit justum, alteri, vel subdito grave immineat damnum, ex non obedientiâ autem nihil mali sequatur. Sed hæc posterior limitatio in materia executionis judiciariæ exaudienda non erit secundùm ea, quæ traduntur per textum difficilem & Interpretes in *cap. pastoralis. 28. §. quia verò. de Offitio Deleg.*

Advertendum præterea inferiorem in iis 69
tantùm teneri obedire suo superiori, in quibus illi subest, ut servus Domino in servilibus, filius Patri in rebus domesticis; miles Duci in rebus bellicis: & ideò, qui plures habet superiores, cuilibet eorum obedire

debet pro modo suæ superioritatis, sive in quantum habet potestatem imperandi. Unde quia Papa habet concurrentem & simul superiorem potestatem cum & præ omnibus inferioribus Prælatis, illi etiam præ omnibus aliis obtemperandum est.

Archiepiscopus verò, quia tantùm certis casibus habet jurisdictionem in subditos Suffraganeorum, isti non aliter ejus mandatis obedire teneantur, quàm si in casu sibi permisso præceperit. Similiter Regularis expositus ad parochiam Episcopo subditam, tenetur Episcopo obedire circa curæ animarum administrationem; circa observantiam autem regularem Abbatis mandatum suscipere, & delinquens extra curam animarum non ab Episcopo, sed ab Abbate (nisi Abbas punitionem negligenter omiserit) corrigendus & puniendus est.

Notabile denique est, quod ex Hostiensi docet Sylvest. V. *Obedientia. num. 10.* Si Clericus duobus Episcopis ratione Beneficij vel alio respectu promiserit obedientiam, & simul & semel utrique obedire nequeat, possit obedire ei, cui primò promisit obedientiam, vel illi, in cujus Diœcesi percipit majus & utilius Beneficium. *arg. cap. cum in officiis. 7. de Testamentis.* quod si omnia sint paria, locus erit electioni, sive gratificationi, cui obedire maluerit. *L. si quis in gravi. 3. §. si cum omnes. 4. ff. ad S. C. Syllan.* Volunt etiam DD. inter pares potestate Superiores ei obediendum esse, qui præcipit ad nobiliorem finem; sic si pro eodem tempore pater præcipiat filio circa rem domesticam, & dux, ut pro Republicâ pugnet, magis Duci, quàm Patri obedire tenetur: quia publicum privato præferendum est.

70

TITULUS XXXIV.

De Treuga & Pace.

SUMMARIA.

1. *Quid Pax & Treuga?*
2. *Treuga alia conventionalis, alia Canonica.*
3. *Treugæ Canonicæ usu abrogatæ.*
4. *Ad bellum requiritur duplex justitia in genere belli & in genere causæ.*
5. *Bellum per se licitum, per accidens potest fieri illicitum.*
6. *An summus Pontifex possit vel debeat bellantes ad pacem compellere?*
7. *Ex causa magnæ utilitatis licet in die festo bellare.*
8. *Quomodo Principi Christiano liceat infideles in auxilium vocare, vel eos bello juvare.*
9. *Quatenus innocentes occidere liceat in bello, aut bona eorum diripere?*
10. *Obsides occidi non possunt, etiam fide à domino non servatâ; nisi & ipsi nocentes sint.*
11. *An & quando oblatâ satisfactione justâ Princeps teneatur à bello desistere?*
12. *An & quomodo in tractatu pacis possit Princeps damna subditis illata remittere?*
13. *Damna Ecclesiis illata sine superiorum Ecclesiasticorum consensu à Principe Laico remitti non possunt.*
14. *Pax ex nova belli causâ tollitur: secus est in treuga.*

HIc titulus eâ occasione subnectitur, quòd Prælatorum munus sit discordantes ad pacem, & concordiam reducere, & ad pacem servandam auxilium præstare. *c. 1. vers. quoniam. hoc tit.* Est autem *Pax* totalis & perpetua discordiæ peremptio voluntariè inter litigantes facta. *Treuga* verò est tantùm temporalis cessatio à lite, vel bello, quam aliàs armistitium, vel inducias appellant.

Porrò Treuga alia est *Conventionalis*, ex libera voluntate litigantium inita, & alia *Canonica*. Ista authoritate *c. 1. h. t.* à quarta feria post occasum solis usque ad secundam feriam in ortum solis, & ab adventu

ventu Domini usque ad octavam Epiphaniæ, & a Septuagesima usque post octavam Paschæ sub pœna excommunicationis ab Episcopo post tertiam monitionem infligendæ atque ab omnibus debet inviolabiliter observari. Verùm hoc *c. 1.* sicut & sequens, quod statuit, ut tempore belli personæ Ecclesiasticæ & rustici, eorumque animalia, quibus arant, plenâ gaudeant securitate, ubi non esse receptum. Gloss. & Pan. ibidem affirmant: quis enim hosti nec Pontificia, nec Cæsarea statuta curanti legem præfigat? quando inter arma silere leges satis experientia testatur. In *c. 1. h. t.* statuitur, quòd Episcopi sub pœna amotionis propriæ dignitatis teneantur sibi mutuum consilium & auxilium impendere, ut inter dissidentes tam Clericos, quàm Laicos pax firma efficiatur & custodiatur. Cæterum hujus tituli occasione de materiâ belli aliquæ notabiles quæstiones occurrunt.

3

4 *Quæritur* itaque I. quandonam dicatur bellum justum, ut illud suscipere, & in eo pugnare liceat? R. ad bellum duplicem justitiam requiri, ut illud suscipere liceat, vel in eo fiant capta capientium, nimirum justitiam in genere *belli* & in genere *causæ*. In genere belli justum est, quod geritur a Principibus superiorem non recognoscentibus: inferiores enim sine consensu supremi Principis bellum gerere non possunt, nisi contra subditos rebelles, & defensivum ab aliis invasi. Ita Molina de *J. & J. tract. 2. disp. 10.* In genere causæ justum est, quod sit ex causa legitima pro persecutione juris vel injuriæ: quod enim inter privatos judex, hoc inter Principes est gladius.

5 Potest tamen aliquando bellum licitum per se fieri illicitum per accidens, si facilè prævideantur damno eventura, quæ longè pluris sint, quàm æstimatio rei debitæ. Boni etiam Principes, quamvis superiorem non habeant, solent tamen magis judicem compromissarium, sive arbitrum aliquem potentem principem vel plures assumere, quàm cruento bello jus suum vindicare.

Quæritur II. An Papa possit, aut debeat Principibus bellantibus pacem imperare, & causam discordiæ suâ sententia terminare, atque renitentem censuris compescere? R. quamvis summus Pontifex per ea, quæ *Tit. præced.* diximus, habeat potestatem causas inter summos Principes vertentes suâ sententiâ terminandi, si ita expediat, vel necessarium sit Ecclesiæ ad evitanda maxima damna, quæ ex litigio & bello in fideles & Ecclesiam redundant, tamen ut id faciat, non tenetur Pontifex, imò plerumque ne faciat, consultius est, teste Molina *d. l. disp. 103. n. 12.* quoniam id occasio esse posset multorum malorum, cùm qui damnaretur, facilè in periculosum odium S. Pontificis, & Ecclesiæ Romanæ exardesceret; potiùs proinde expedit, ut tanquam pater & mediator amicabilem pacem & compositionem procurare studeat. 6

Quæritur III. An Catholicis licitum sit, in die festo bellare, non tantùm ex causâ necessitatis, juxta *cap. si nulla. 15. caus. 23. q. 8.* sed etiam commoditatis? R. Affirmativè: quia lex Ecclesiastica de servando festo non tantùm non obligat ob magnum damnum emergens, sed etiam magnum lucrum cessans, *arg. cap. licet. 3. de Feriis.* ubi permittitur in die festo captura piscium, qui non nisi certo tempore anni capiuntur. 7

Quæritur IV. An liceat Principi Christiano infideles in auxilium invocare, vel eos in bello juvare? R. Si bellum geratur contra alios infideles, communiter conveniunt DD. quòd liceat auxilio infidelium uti, aut ijsdem subministrare, dummodo tale auxilium Christianis per accidens ob per-

perversionem, vel alias circumstantias periculosum non sit, & magna subsit causa, ex qua lex Canonica prohibens conversationem cum infidelibus, *cap. 5. de Judæis & Sarracenis*, cesset tantisper obligare. Sed quid si Princeps Christianus bellum gerat contra alium Principem Christianum? Generaliter id licitum esse per se spectando advocare infideles in subsidium, sicut licitum est conducere milites pro defensione sui ac rerum suarum, & sic quasi instrumento justæ defensionis eorum operâ uti, docet Molina *d. loco disp. 102.* dummodo malæ & periculosæ circumstantiæ absint, scilicet corruptio morum; aut fidei Christianæ, vel abductio Christianorum in captivitatem infidelium.

9 *Quæritur* V. An in bello justo liceat occidere, vel spoliare innocentes? ℟. Innocentes per se & directè occidere nunquam licet, quia intrinsecè malum est, juxta illud *Exod. 23. v. 7. justum non occides*, indirectè verò, & per accidens quandoque licet, quatenus victoria aliter obtineri non potest, quàm v. g. per subversionem civitatis, aut submersionem navis, in qua nocentes cum innocentibus pereunt, concesso enim fine principali, conceduntur omnia ad illum finem obtinendum necessaria. Cæterùm verò, si innocentes non dantes causam belli veluti infantes, fœminæ, Ecclesiastici servari possint citra victoriæ dispendium, nequeunt salvâ justitiâ occidi.

℟. II. Idem, quod de vita, fermè esse judicium de bonis innocentium, ut devastari vel diripi possint secundùm belli indigentiam, & ne hostibus prosint ad impugnationem, vel injustam defensionem; item etiam si innocentes sint partes & membra Reipublicæ, cui pro debito bellum infertur, eorum bona capi possunt juxta quantitatem debiti.

℟. III. Obsides dati, si fides ex parte dantis non fuerit servata, occidi non possunt si sint innocentes in causa belli, sed capiuntur tantùm, & (si fuerint infideles) servitute subjici, secus verò si fuerint & ipsi nocentes & culpa morte digna extiterit. Covar. in *Relectione cap. peccatum. §. 3. parte 2.* adnotari potest, promissiones & pacta etiam hosti servanda, quia jure naturæ & gentium obligant.

Quæritur VI. An Princeps teneatur desistere à bello, & acceptare justam satisfactionem, si ea ab Adversariis offeratur? Multi Doctores distinguunt, an oblatio talis satisfactionis fiat ante vel post bellum inceptum; si ante, plerisque placet, teneri Principem ad acceptationem, dummodo non sit periculum, ne hostis fraudulenter id faciat, & ex postfacto acceptâ meliori occasione perturbet pacem. Quod si verò post bellum jam inceptum satis offeratur, non est eadem omnium sententia, an acceptanda sit necne? 32 Cajetanus *in verbo bellum* putat non esse necessariò acceptandam satisfactionem, eo quòd Princeps bellum gerens fungatur vice judicis injuriam ulciscentis, judex autem non teneatur cœptâ causâ desistere à punitione rei, quamvis satisfactionem offerat pro delicto. Contrarium tamen probabilius tenet Molina *dicto loc. disp. 103. n.* si modo digna satisfactio offeratur: quia per dignam satisfactionem tollitur injuria & actio, juxta *princip. Institut. Quibus modis tollitur obligatio.* sublatâ autem injuria & actione non est ampliùs belli causa. Instantia quoque de judice non est certa: deinde longè diversa est ratio inter punitionem unius particularis personæ, & illationem belli: quia in priori casu solus patitur reus sine præjudicio punientium, sed quando infertur bellum, non tantùm patiuntur hostes, sed etiam illi, qui contra eos bellum gerunt.

gerunt. Unde Princeps saltem propter suos, si non propter hostes satisfactionem debet acceptare. Si verò injuria sit tam atrox, ut adversarius, vel saltem plures de ipsius subditis fuerint mortem promeriti, quia forsan Principem, patrem, fratrem, aliumve propinquum contra jus fasque occiderunt, eo casu putant Doctores, non teneri offensum desistere à bello, nisi satisfactio illa offeratur, quæ de summo justitiæ rigore debetur, ut scilicet præter compensationem interesse totius, etiam traditio ad mortem fiat nocentium. Verùm & hoc punctum ex æquitate, & pio arbitrio boni Principis temperandum est, & habenda ratio maximorum damnorum ex bello provenientium, & ne contra admonitionem S. Augustini, *can. quid culpatur. 4. caus. 23. q. 1.* in bello nimia ulciscendi cupiditas, & animus implacabilis interveniat.

12 *Quæritur* VII. An in tractatu pacis Princeps remittere possit damna subditis illata sine ipsorum consensu? Resp. satis convenire Doctores, quòd inprimis, si Princeps contra voluntatem suorum subditorum bellum injustum inchoaverit, teneatur subditis propter damna illata etiam de suo satisfacere; si autem bellum justum fuerit, debeat quidem omni modo laborare, ut damna subditis compensentur (nomine autem damnorum tantùm intellige devastationes, non verò impensas) si tamen pax aliter haberi non possit, quàm remissis damnis, & Reipublicæ multùm interesset, pacem iniri, poterit Princeps etiam invitis subditis eam remissionem facere; partim quod Princeps censeatur utile negotium subditorum gerere, ut ab ulterioribus belli gravaminibus subleventur, partim etiam, quod Princeps habeat jus in bona subditorum, quoties id publica utilitas, quæ privatæ anteponenda est, postulabit. Eandem verò remissionem quoad Ecclesias, & damna illis illata sine Superiorum Ecclesiasticorum consensu fieri non posse, utpote de quibus Princeps laicus disponere nequit, docet Mynsi. *Singular. observat. cent. 4. obs. 9.*

Quæritur ultimò: An non minùs treuga, quàm pax ex novâ causâ violari possit? 13
Indubitatum est apud omnes, pacem ex novâ belli causâ tolli, & novum bellum indicere licere: quia omnis promissio intelligitur facta rebus sic stantibus & permanentibus, aliàs per pacificationem daretur alteri libertas novas offensiones impunè inferendi. Inter causas verò novi belli præcipuè numeratur, si pax priùs ab Adversario violata sit: nam frangenti fidem fides in eadem re frangitur. Quamvis autem Gail. *de Pace publ. l. 1. cap. 4. num. 46.* idem putet in treugis obtinere, ut & illæ ex novâ causâ rumpi possint; Mynsingerus tamen *Singul. obs. cent. 4. obs. 7.* dicit, contrarium in Camerâ & consuetudine receptum esse, ex eâ differentiæ ratione, quòd in treugis lapsus temporis præfixi expectari possit, sitque convenientius, ut expectetur, ut omnis violati fœderis indecentia apud violatorem sit: quod utique intelligendum est, si periculum non sit tantùm, quin moram patiatur. Hactenus de Jure & officio Prælatorum & Judicum Ecclesiasticorum actum est. Ab his antequam ad ipsa judicia fiat transitus, præparatoria judicii præmittentur, qualia sunt Pacta, Transactiones & Arbitria; nec non Personæ in judicijs intervenientes, scilicet Advocati, Procuratores, & Syndici, aliaque, quæ ad finem usque hujus libri traduntur.

TITULUS XXXV.

De Pactis.

§. 1.

De Pacto & Pollicitatione, utriusque differentia & Obligatione.

SUMMARIA.

1. *Pactum quid & qualiter differat à pollicitatione?*
2. *Pollicitatio absenti facta ei notificata per tertium sine mandato non obligat.*
3. *Pollicitatio etiam jure Canon. ante alterius acceptationem revocari potest.*
4. *Excipiuntur piæ & favorabiles causæ.*
5. *An pollicente ante alterius acceptationem mortuo obligetur hæres ejus?*
6. *Quid in casu converso? si is, cui facta est pollicitatio, præmoriatur, an possit hæres ejus acceptare invito promissore?*

1 PActum definit JC. *in l. 1. ff. h. t.* quòd sit *duorum vel plurium in idem placitum vel consensus.* Per hæc definitionis verba notatur differentia inter *pactum* & *pollicitationem*, quòd pactum sit duorum in idem consensus, pollicitatio autem *solius offerentis promissio. l. 3. ff. de Pollicitationibus.* In effectu quoque non parum interest: quia pactum simul ac perfectum est, statim Juræ naturæ obligat, *nihil enim tam fidei humanæ congruit*, ait JC. *cit. l. quàm ea, quæ inter eos placuerunt, servare;* Pollicitatio verò non priùs obligat promittentem, quàm si ab altera parte fuerit acceptata, ideoque promittenti ante acceptationem pœnitere, & pollicitationem revocare licebit. *l. 2. §. sed si quis donaturus. 6. & l. absenti 10. de Donat. l. nuda pollicitatione. 5. C. de Contrahenda stipulatione.*

2 Præterea ut *pollicitatio* absenti facta irrevocabiliter obliget, non sufficit, quòd alius quiscunque audiens absenti notificaverit, isque acceptaverit, sed requiritur ut ipse promittens per nuntium à se destinatum, vel epistolam promissionem absenti insinuârit; ut enim pollicitatio obligat irrevocabiliter, debet induere formam pacti, quæ fit per voluntatum unionem; non uniuntur autem perfectè duorum voluntates, nisi promittens ipse per se, vel per alium à se destinatum suam voluntatem absenti notificet. Sanch. *de Matrim. lib. disp. 6. num. 3.* Julius Clarus §. *donatio q. 12. num. 2.*

Videtur quidem Panor. *in c. 3. h. t.* velle, universim de jure Canonico non provenire potestatem revocandi pollicitationem propter textum *in eodem cap. 3.* ubi omnis promissum jubetur impleri. Sed verùs est nihil hac in parte de Jure Canonico mutatum fuisse, & ad concordationem Juris *dictum cap. 3.* accipi debere de promissione completa, & accepta, sicut regulariter verba legum accipienda sunt cum effectu. *L. 1. §. hæc autem verba. ff. Quod quisque juris in &c.* Nec fuisset sufficiens ratio à Jure Canonico contrarium statuendi, quia æquitas, quam Jus Canonicum considerare potuisset, ideò non subest, quòd pollicitatio ex se non producat naturalem obligationem, quæ tantùm ex consensu duorum oritur, aliàs ne quidem de Jure Civili potuisset pollicitationis revocatio concedi, sicut non fuit concessa in pacto nudo; & recte dicit Layman *in Theol. mor. lib. 3. Tr. 4. c. 1.* omnem promissionem esse respectivam, ejusque vim & obligationem ab alterius partis acceptatione tanquam à forma procedere.

Specialis autem & notabilis limitatio est apud DD. ut pollicitatio (quæ tamen sit vera promissio, non solùm propositum ab-

aliquid dandi vel faciendi, & simul etiam fiat ob DEI honorem & salutem animæ, quod in dubio præsumitur) facta Ecclesiæ, pauperibus, vel piæ causæ statim obliget etiam nemine acceptante: quia censetur principaliter fieri Deo, à quo, si sit bona, admissa voti statim acceptatur. Et si de Jure Civili pollicitatio facta civitati vel Reipublicæ ex aliquâ causâ, puta ad reparationem incendij, aut ruinæ, vel gratitudine ob honorem sibi decretum, aut decernendum, statim irrevocabiliter obligat. *l. 1. & passim. ff. de Pollicitationibus;* planè simile erit judicium de pollicitatione facta Ecclesiæ, aut alteri piæ causæ ex causâ salutis acquirendæ, vel in illius piæ causæ subsidium & emolumentum; cùm à Republica, & Civitate ad Ecclesias & pias causas bona sit argumentatio in favorabilibus secundùm Jasonem & Doctores *in l. pen. C. de SS. Eccles.* Felinus *in cap. 1. h. t.* Barbosa *Jur. Eccles. univ. lib. 2. cap. 13. num. 29.*

§ Quid dicendum, si pollicitationem *absenti* per nuntium faciens moriatur, antequam absens de eâ certioretur & acceptet; anne eam nihilominùs post mortem promittentis acceptare poterit? Si quis Procuratori mandârit, ut absenti Principalis nomine donaret, omnes facilè conveniunt, post mortem donari, vel acceptari non posse; quia mandatum morte mandantis re integra regulariter expirat, *l. siquidem. 8. C. de Obligationibus. l. mandatum. 15. C. Mandati.* Excipiuntur tamen piæ causæ etenim, in quarum favorem mandatum etiam post mortem mandantis sustinetur, argumento ducto à dote & libertate *l. si ego. 9. §. 1. ff. de Jure dot. l. si Pater. 4. ff. de Manumiss. vind.* Covar. *Var. Resol. lib. 1. cap. 14. num. 16.* Item si quis tantùm voluntatem suam declarârit, nullum verò ad hunc nuntium ad insinuandum miserit, post mortem ejus ab alio insinuari vel acceptari non potest per ea, quæ superiùs dicta sunt.

Tota igitur & difficilis controversia est, si quis actualem promissionem, seu circa donationem, venditionem, locationem, feudum aliúmve contractum per literas aut nuntium absenti insinuari defacto curârit, sed antequam acceptârit absens, promissor mortuus fuerit? Nihilominus acceptari promissionem, nec ab hærede promittentis revocari posse docet Sanch. *d. disp. 6. sub. n. 5.* eò quòd hæc promissio vel donatio ex parte promittentis jam fuerit in vita perfecta, *arg. nec ambigi. 6. C. de Donationibus*, ejusque voluntas in literis & nuntio etiam post mortem perduret, ut acceptari rectè valeat, ad eum modum, quo gratiæ morte concedentis non exspirant. *c. si super gratia. 9. de Offic. Delegati in 6.*

Verùm hanc sententiam licet ob authoritatem & rationes Sanch. existimem valdè probabilem, contrariam tamen censeo in theoria probabiliorem, & textibus Juris ac rationi magis conformem, quam tenet Andr. de Isernia, Tyraquellus, Decius, Cassanæus, & alii apud Sanch. *d. l.* citati. Paulus Layman *in Theol. mor. de Pactis & Contractibus c. 1. n. 5.* ubi dicit magis communem. Textus est inprimis *in l. 2. §. si quis donaturus. 6. ff. de Donationibus.* qui non loquitur de mandato donandi, sed perferendi ad absentem; & quamvis JC. utatur verba futuri temporis, *si quis donaturus*, id tamen accipiendum, vel ut donatio sumatur pro traditione rei donatæ, vel ut significetur, donationem ante alterius acceptationem perfectam non esse. Deinde etiam optimè confirmat textus *in l. si ego. 9. ff. de Jure dotium.* ubi tantùm fit exceptio favore dotis, consequenter exceptio ista firmat regulam in casibus

non exceptis. *l. qui testamento. 20. §. mulier 6. ff. Qui testamenta facere poss.* In qua *l. si ego.* etiam pulchra ratio assignatur: quia in vita promittentis promissio non fuit perfecta, utpote pro forma & sub tacitâ conditione alterius acceptationem requirens; post mortem autem promittentis dominium rei promissæ aut donatæ statim transit ad promittentis hæredem, *à quo invito discedere non posse fatendum est*, ait ibid. JC. Accedit alia ratio, quòd regulariter circa actus inter vivos, qui in conservari dependent à voluntatis continuatione, per mortem interrumpatur voluntas. *cap. si gratiosè. 5. de Rescriptis. in 6. l. 4. ff. Locati.* & proinde post mortem promittentis duorum voluntates ampliùs non uniantur, debet enim unus in suâ voluntate continuare & perdurare, usquedum etiam alter consentiat.

Non obstat dicta *l. nec ambigi. C. de Donationibus:* quia ibi non dicitur, donationem esse perfectam ante alterius acceptationem, sed inter absentes fieri posse.

Nec etiam obstat *dict. cap. si super gratia;* quia accipi debet de privilegio aut gratiâ Principis, quæ non transit propriè in naturam pacti vel contractûs. Denique non obstat, quòd hæres repræsentet personam defuncti, ejusque factum præstare debeat: nam id regulariter de actibus & obligationibus in vitâ defuncti perfectis & completis procedit.

6 E converso si donatarius, vel is, cui pollicitatio facta est, ante acceptationem moriatur, num hæres ejus acceptare possit, iterum diversæ sunt Doctorum opiniones apud Sanch. *cit. loc. num. 6.* ubi ipse affirmativam amplectitur: quòd hæres defuncti personam repræsentet. Nihilominus negativa mihi probabilior videtur, quòd hæres invito promissore pollicitationem acceptare nequeat; deficit enim unio perfecti & directa voluntatum inter principales personas, & cùm in vita defuncti ante certionem & acceptationem nullum fuerit jus quæsitum, nullum etiam potuit in hæredem transferre, neque promissor eo semper animi est, ut quod defuncto, idem hæredi offerre vellet, cujus personam forexosam habet. Quando verò obligatio in in vita defuncti completa fuit, hæres immediatè à promissore, sed à defuncto quirit. Ad rationem in contrarium, & qualiter hæres defuncti personam repræsentat paulò ante responsum.

§. II.

De Pacto nudo, & vestito.

SUMMARIA.

7. *Pactum nudum & vestitum quid?*
8. *Pacta qualiter vestiantur?*
9. *Pacta nuda dant exceptionem, non verò actionem.*
10. *Quid de jure Canonico?*

REdeundo ad Rubricam nostri Tituli, scendum est, pactum in genere significare omnem conventionem duorum, & divisi in pactum *nudum & vestitum.* Pactum *nudum* dicitur, quod non habet proprium Juris nomen, & obligationis causam præter solam conventionem, ità ut, si quis interrogetur, quid sit inter partes actum, nihil aliud possit dicere specialius, quàm pactionem & conventionem esse factam, ut describit Duarenus *in l. 7. §. 4. ff. hoc tit.* Pacti *vestiti* in Jure quidem mentio non fit, sed quia in *d. l. 7.* nudam pactionem vocat JC. quæ causam non habet, ideò interpretes ad distinctionem pactum cum causa vestitum appellant, idque magis proprio nomine *Synallagma*, vel *Contractus* dicitur *d. l. 7. §. 1.*

Vestiuntur autem pacta ab auctoritate Juris pactum approbantis, ex eóque actio-

nem

nem concedentis, quod aliquando *rei*, de qua pactum est, *actualem interventionem* tanquam causam respicit: ut in Mutuo, Commodato, Deposito, & Pignore, & in Contractibus innominatis. (Dicto *actualem interventionem*; unde pactum de mutuando vel commodando ante rei traditionem est tantùm pactum nudum.) Aliquando *solennitatem verborum*, ut in Stipulatione; aliquando nihil præter *consensum*, ut in Emptione, Locatione, Societate & Mandato, item & Donatione, quæ hodie quoque actionem parit. *ex l. si quis argentum. 35. C. de Donationibus;* aliquando *adhærentiam cum pacto vestito*, sicut omnia pacta nuda, quæ in continenti apponuntur contractibus bonæ fidei, censentur ijs contractibus inesse, & producunt actionem *dict. l. 7. §. 5. l. in bonæ fidei. 13. C. eod.* quod etiam obtinere in contractibus stricti Juris *ex l. lectâ 4. ff. de Rebus creditis*, defendit Fachin. 2. *Controvers. c. 90.* & demùm per *juramentum* vestiri pactum, & parere actionem probat Covar. *in Relect. c. quamvis. de Pact. in 6. parte 1. §. 2. n. 3. & 4.* Molina *de I. & I. tract. 2. disp. 256.* præsertim secundùm Jus Canonicum, quòd omne juramentum non vi, aut fraude extortum, & quod sine dispendio salutis servari potest, in utroque foro servari jubet. *cap. cum contingat. 28. de Jurejurando.* Qualiter verò vocetur hæc actio vide infra *in Lib.* III. *in Tit. de Precariis num. 7.*

9 Pacta autem *nuda* Jura non approbant, nec ijs actionem accommodant, ne cùm sint frequentissima, occasione illorum tribunalia litibus abundent; quia tamen etiam non reprobant, idcircò ex pacto *nudo* non quidem actio, sed naturalis obligatio propter consensum mutuum Jure naturæ & gentium etiam in foro interno stringentem, & inde exceptio nascitur. *l. 7. §. 4. ff. h. t.* impedit soluti repetitionem. *l. ex quibus. 51. l. si quid Dominus. 64. ff. de Conditione indebiti.* admittit compensationem. *l. 6. ff. de Compensationibus.* Fidejussores etiam & pignora accedere possunt, contra quos, & pro quibus dein actio vera competit. *§. 1. inst. de Fidejussoribus. l. quæsitum. 14. in fin. ff. de Pignoribus & hypoth.*

Vulgaris est *disputatio*, an *pacta nuda* 10 de Jure Canon. producant actionem? Negativam tuetur Fachin. *Lib. 2. Controv. cap. 100.* eò quòd sine textu expresso inter Jus Canon. & Civile non fit differentia statuenda. *cap. 1. de Novi op. nunc.* & ratio minuendarum litium utroque Jure subsit. *arg. cap. finem litibus. 5. de Dolo & contum.* Affirmativa sententia magis inter Canonistas recepta est, eámque docent Gloss. Panorm. Felinus & alij *in. c. 1. h. t.* Covar. *d. l. p. 2. & §. 4. n. 14.* Molina *d. Tract. 2. disp. 257. n. 2.* Ratio est, quòd in *c. 1. & 2. h. t.* omnia pacta servari jubeantur, & consequenter approbentur, & vestiantur. Sed quia hæc ratio planè convincens non est, cùm in Jure Civili *in l. 1. ff. eod.* pacta generaliter servari jubeantur, & tamen ex pacto nudo denegetur actio, ideò additur alia ratio magis urgens, quòd nimirùm pactum nudum circa materiam gravem & notabilem obliget in conscientia sub peccato propter consensum Jure naturæ obstringentem, Ecclesia autem & Jus Canonicum salutem civium principaliter pro fine habens de peccato judicium suum interponit, *cap. novit. 13. de Judiciis.* & consequenter actionem pro tali judicio exercendo concedit. Advertunt tamen citati Doctores, ut quis ex pacto nudo agere possit, non sufficere simpliciter allegare certæ rei promissionem, sed insuper causam ejus saltem donationis & liberationis exprimendam, & probandam esse *arg. cap. si cautio. 14. de Fide instrumentorum.*

rum. l. cùm de indebito. 25. §. ult. ff. de Probat. l. generaliter. 13. C. de non numerata pecunia. Si dicis pactum cum causâ vocari *synallagma* & *contractum*, atque ex se producere actionem, ut præmissum: Respondeo, id de causâ intelligi actualiter executioni mandata, ut in mutuo per numerationem pecuniæ, vel aliàs habente Juris assistentiam.

Ad rationes Fachinæi reponi potest, & quidem ad primam, quòd differentia inter Jus utrumque circa judicium ex causâ obligatæ conscientiæ diversis textibus Juris Canon. probetur, ut *in d. cap. novit. 13. de Judic. cap. ult. de Sepult. c. in literis. 5. de Raptor.* Ad alteram, quòd Jus Canon. non tam studeat alicui actionem & jus suum adimere, quam litium ambages, protractiones & superfluas solennitates amputare, sicut probat text. *in d. cap. finem litibus. & Clem. 2. de Judic. Clem. sæpè 2. de V. S.*

§. III.
De Contractibus nominatis, & innominatis.

SUMMARIA.

11. *Contractus alij nominati, alij innominati.*
12. *In Contractibus innominatis quando liceat pœnitere?*
13. *An etiam huic pœnitentiæ sit locus de Jure Canonico?*

11 PORRÒ pacta *vestita*, sive Contractus dividuntur in Contractus *nominatos* & *innominatos*. *Nominati* sunt, qui speciale nomen à Jure sortiuntur, ut Emptio, Locatio & similes. *Innominati*, quos Jus non speciali sed generali tantùm nomine ob nimiam negotiorum multitudinem, & varietatem notavit, & ad quatuor classes revocavit: scilicet *Do ut des*, *Facio ut facias*, *Do ut facias*, *Facio ut des.*

His contractibus hoc tribuitur de Jure Civili singulare, quòd re integrâ pœnitere & à contractu discedere liceat; imò etiam re non integrâ illi, qui contractum ex sua parte implevit, antequàm alter impleat, e. g. si dedero alicui 100. ut pro me Romam iret, possum pœnitere, antequam iverit refusis tamen expensis, si quas intuitu hujus itineris fecerit, *l. si pecuniam 5. ff. de Condictione causâ datâ. l. ex placito. 3. C. de Rer. permut.*

In contractibus autem *nominatis* regulariter pœnitentiæ locus non est, & ab initio quidem sunt voluntatis, postea verò sunt necessitatis *l. sicut 5. C. de Oblig. & act.* excepto Mandato, Deposito, & Precario, de quibus suis locis.

Sed & in contractibus *innominatis* aliquas exceptiones ponunt Doctores. Ut I. quòd re ex parte unius non amplius integrâ, et tantùm, qui dedit, non autem, qui accepit, pœnitere liceat: quia huic non æquè favendum, cùm rem semel acceptam ab altero, ideóque actione *præscriptis verbis* cogi possit ad contractum implendum. Textus *in dict. l. si pecuniam & ibi Glossa in Verbo. sed cum liceat pœnitere.* Petrus Wadingus *in Tractatu de Contractibus disp. 6. dub. 1. §. 2. n. 2.* II. Favore præcausæ multorum est sententia apud Tyraquellum. *de Privilegiis piæ causæ, privilegio 134.* non concedi pœnitentiam, sicut pro favore dotis, vel libertatis, & sequitur etiam Gottofredus *in Notis ad d. l. si pecuniam.* III. Si contractus fuerit juratus, vel aliàs pœnitentiæ renuntiatum. IV. Si contractus innominatus fuerit transactio super lite dubia: expedit enim lites finiri. Wadingus *dicto loc. cum* Jasone *ad d. l. si pecuniam n. 2. limit. 12.* apud quem plures aliæ limitationes videri poterunt, sicut & apud Gottofredum & Jasonem.

Mo-

13 Movetur hîc iterum non levis difficultas, in ſicut de Jure Civili, ita etiam de Jure Canonico & in foro conſcientiæ, in contractibus innominatis pœnitere liceat? Negativè concludit Molina *dicto Tract. 2. d. 35. num. 8.* eò quòd contractus innominatus ante impletionem utriusque ſaltem ſit pactum nudum, quod obligat in conſcientia, & de Jure Canonico producit actionem.

Felinus *in cap. 1. hoc tit. ſub num. 13.* exiſtimat, tunc eſſe licitam pœnitentiam de Jure Canonico, ſi pars altera nolit fidem ſervare; ſed hoc nihil eſſet ſpeciale in contractibus innominatis: quia generaliter omnes contractus mutuo diſſenſu diſſolvi poſſunt, nihil enim tàm naturale, quàm ut res eo modo diſſolvatur, quo collagata eſt, *§. fin. Inſtit. Quibus modis tollitur obligatio. l. nihil tam naturale. 35. ff. de Regulis Juris.*

Valdè probabiliter docent alii apud Felinum *dict. l.* Gottofredus, *ubi ſupra*, Wadingus *dict. dubio. 1. §. 3. num. 2.* non eſſe in hoc puncto differentiam inter Jus Canonicum & Civile conſtituendam, ſed Contractus innominatos ex ſuâ naturâ, & Juris diſpoſitione habere tacitam conditionem, niſi ante implementum contractûs intervenerit pœnitentia. Idque mihi videtur ex eo plurimùm colligi, quòd jura concedant in contractibus innominatis repetitionem rei jam traditæ *dict. l. ſi pecuniam*: Si enim voluiſſent ſimpliciter contractus innominatos regulariter obligare ſicut pacta nuda, tunc accipiens, quamvis non habuiſſet actionem, tamen contra repetentem habuiſſet retentionis exceptionem, *juxta l. 7. §. 4. ff. hoc tit.*

§. IV.

De Subſtantialibus, Naturalibus, Solennibus, & Accidentalibus Contractuum. Item de Stipulatione tertio facta.

SUMMARIA.

14. *Contractuum ſubſtantialia, naturalia, ſolennia, & accidentialia quæ dicantur.*
15. *Stipulatio tertio facta de jure civili eſt inutilis.*
16. *Quid de jure Canonico?*
17. *Stipulari tertio cur non liceat, cùm tamen liceat tertij conditionem meliorem facere?*

14 Dictum eſt *in præcedenti §.* pœnitentiam eſſe *de naturâ* contractuum innominatorum: Pro cujus meliori intelligentiâ advertendum eſt, quòd in contractibus quædam vocentur à Doctoribus *ſubſtantialia*, quædam *naturalia*, quædam *ſolennia*, & quædam *accidentalia*. *Subſtantialia* ſunt, quæ formam & eſſentiam conſtituunt, ſine quibus contractus ſubſiſtere non poteſt, neque ea ex voluntate partium mutabilia ſunt. Ita in contractibus & pactis eſt conſenſus utriusque; in ſtipulatione interrogatio unius, & reſponſio alterius in continenti ſubſequens.

Naturalia contractuum dicuntur, quæ contractui tacitè inſunt, licet expreſſa non ſint; & hæc poſſunt pacto convenientium removeri valido nihilominus manente contractu. Ita venditor ex naturâ venditionis tenetur emptori de evictione, ſi res ab aliquo tertio vindicata fuerit. *l. ex empto. 11. §. 1. & 2. ff. de Actionibus empti*, & tamen partes conventione obligationem evictionis tollere poſſunt. *d. l. ex empto. §. qui autem. 18.* In contractu depoſiti lata, in locato levis, & in commodato leviſſima culpa præſtatur, & tamen conveniri poteſt, ut major vel minor culpa præſtetur. *cap. un. de Commodato. l. 1. §. ſi con-*

si convenit. 6. ff. Depositi. atque hoc sensu procedit illud axioma Juris, quòd *contractus ex conventione legem accipiant. c. contractus. 85. de R. J. in 6.* & hoc modo intelligendum est, quo superius diximus, contractibus innominatis ex suâ naturâ inesse jus pœnitentiæ.

Solennia contractuum vocantur, quæ de jure requiruntur, ut legitimus contractus censeatur; & ex his aliquæ *solennitates* sunt *substantiales*, sive *intrinsecæ*, sine quibus contractus validus non est: veluti consensus Capituli & Superioris in alienatione rei Ecclesiasticæ immobilis; præsentia Parochi; & testium in matrimonio &c. Aliæ *extrinsecæ*, sine quibus actus quidem non *licitè* sed tamen *validè* celebratur, ut trina denuntiatio ante contractum matrimonialem, benedictio nubentium in templo suscipienda.

Accidentalia demùm nuncupantur, quæ pactis contrahentium præter ordinariam eorum naturam adjiciuntur, quomodo superiùs dictum, pacta contractibus bonæ fidei abjecta vestiri, & actionem producere.

Inter *Substantialia* stipulationis requisita (quæ fit interrogatione præcedente, eamque responsione congruâ in continenti subsequenti, quâ respondens interroganti ad aliquid dandum vel faciendum obligatur v. g. promittisnè mihi 10. altero respondente promitto. *DD. ad Tit. Instit. de Verb. oblig.*) etiam de Jure Civili numeratur, ut suum quisque ex eâ commodum, non alicujus tertij quærat: alteri enim stipulari nemo potest, inquit Imperator *in §. alteri. 19. J. de Inutil. stipul.* inventæ enim sunt hujusmodi stipulationes ad hoc, ut quis acquirat sibi, quod suâ interest. Licet igitur dicam ad Cajum, promittisne Titio, vel amico meo 100. & ille respondeat, promitto; non erit utilis stipulatio. Excipitur tamen nisi stipulator alterius Juri subjectus sit, ut filius vel servus; vel speciale mandatum stipulandi à tertio habeat; aut alias ipsius stipulantis interesse concurrat, aut generalis rei alienæ administrator constat, veluti Tutor, Curator, Prælatus; vel denique persona stipulantis sit publica, puta Judex, vel Notarius. DD. *in §. si quis alteri. 4. J. de Inutil. stipulat. l. 1. §. exigere. 5. de Magistratibus conveniendis.* Vel Sanch. *de Matrim. lib. 1. disp. 7. n. 4. & seq.* Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 4. cap. 12. 4.* Imò nec Pater filio aliter stipulando acquirere potest, quam in iis, quæ juris sui, & mediante filio patri acquiruntur; facilius autem & quæ præcisè personam filij concernunt, v. g. ut filio rem tenere, ire, agere liceat, inutiliter stipulari, textus est *in quod dicitur. 130. ff. de Verb. obligat.*

Ex quo denuò *disputant* Doctores, an quæ hucusque circa stipulationem de Jure Civili dicta sunt, similiter de Jure Canonico procedant, ut etiam hoc Jure alicui rem stipulari præter casus exceptos permissum non sit? Differentiam inter Jus Canonicum & Civile circa hanc materiam admittunt plures apud Covar. *in Relectione. c. quamvis. de Pactis in 6. parte 2. §. 4. n. 2.* quos ex sententiâ Glossæ & Bartholi *in l. 1. §. hoc tit.* stipulatio tertio facta sit pactum nudum, nudum autem pactum de Jure Canonico producere actionem, & stringere in conscientiâ, jam explicatum est.

Nullam esse differentiam verùs censet Panorm. *in cap. si cautio. 14. de Fide instrum.* Jason *in l. stipulatio ista. 38. §. alteri. 17. ff. de Verb. obl.* eámque sententiam magis communem testatur Covar. *d. §. 4. n. 5. vers. hanc opinionem.* quamvis ipse *n. 13.* contrariam teneat. Harp. *ad d. §. quis alii. 4. de Inutil. stipulat. n. 5.* Sanch. *d. l. 1. disp. 7. num. 20.*

Ratio

ratio est, tùm quòd sine textu sufficienti non sit inter jus utrumque dissidium introducendum. *vulg. c. 1. de Novi operis nunciat.* tùm quòd *in c. 2. de Usuris in 6.* istis hæc sententia confirmetur, ubi restitutionem usurarum à moribundo usurario ad obtinendam sepulturam Ecclesiasticam absentibus debitoribus per usuras læsis, vel eorum hæredibus tantùm personæ publicæ veluti Ordinarius Parochus cum testibus, Notarius stipulari posse dicuntur. Ad rationem in contrarium responderi potest per superiùs dicta, pactum nudum & obligationem naturalem non nisi ex consensu duorum principalium oriri: principalis autem dicitur is, qui obligat, & alter, cui obligatur, non autem si tertius, cujus non interest, nec à principali mandatum habet, consentiat, & absentis nomine acceptet. Interim non est improbabile, talem stipulationem valere saltem ut pollicitationem tertio vel absenti factam, ad hunc effectum, ut eam ille tertius, cui promissio facta est præsens vel absens ab ipso pollicente, vel de ipsius voluntate certioratus acceptare possit, vel piæ causæ facta revocari nequeat: Sanch. *de Matrim. d. l. 1. d. 7. num. 10.* per regulam, *si actus non valet, ut ago, valet omni meliori modo*, & *utile per inutile non vitiatur. arg. §. fin. Instit. de Adoptionib.* ubi adoptio servi valet in vim manumissionis. Ideóque quod de Jure Civili dicitur, stipulationem alteri per alterum factam non valere, intelligendum, non valere ut stipulationem statim irrevocabilem, ex quâ tertio directa actio quæratur.

Circa pias causas instes, *in d. cap. 2. de Usuris in 6.* agi de piâ causâ, videlicet de obtinendâ sepulturâ, & exonerandâ conscientiâ usurarij, & tamen ibi requiri acceptationem, vel per ipsos debitores, vel personas publicas. R. *in eod. c. 2.* Stipulationem quidem fieri ex causâ piâ, sed non causæ piæ, cujus loco Deus acceptet, ut superiùs dictum de ipsis debitoribus, eorumque hæredibus, qui profani sunt, vel supponuntur.

Ex quibus principijs etiam dependet illa quæstio, de qua dicetur in *Lib. IV. Tit. 2. §. 2.* an valeant sponsalia, quæ cognati vel amici pro absente sine ejus mandato contrahunt? Et regulariter non valere respondetur.

Illnd etiam hic advertendum, cùm dicimus stipulantis debere proprium interesse in stipulatione versari, non intelligi de interesse affectionis, quâ erga tertium ducitur, vel quòd vicissim ab eo speret beneficium, sed de interesse præsenti pecuniario, ut quia creditori meo stipulor solutionem, vel etiam si in stipulatione tertio facta pœnam mihi solvendam adjiciam, nisi promissum servetur. Harp. *ad d. §. 4. J. de Inutil. stip. n. 12.*

Attamen difficilis adhuc restat objectio, 17
cur de jure concedatur alterius etiam ignorantis conditionem meliorem facere, licèt mea non interfit, pro altero etiam invito solvere, eique acquirere liberationem. *l. solvendo. 39. ff. de Negotiis gestis*, possessionem alterius nomine ingredi vel accipere, & ita possessionem atque etiam dominium alteri acquirere, *l. 1. C. Per quas personas nobis acquiratur*, & cur non similiter per stipulationem? R. Jura quidem concedere alterius conditionem meliorem facere, quatenus id fieri possit sine onere, aut præjudicio tertii, ut verò obligatione novâ onerem promissorem ob commodum alterius, cum meâ nihil interfit, jura non satis æquitati consentaneum reputârunt, & contra humanæ societatis officium, ex quâ ita debemus unius commodum desiderare, ne tamen quæramus alterius damnum & di-

minutionem. Si pro alio solvam, non officio, sed proficio Creditori, qui suum exinde consequitur; si possessionem alterius nomine ingrediar vel acceptem, supponitur, rem vel non esse in dominio prioris possessoris, vel jam priùs ex aliâ causâ alteri ad tradendam obligatam. Videatur de totâ hâc materiâ stipulationis tertio factæ insigniter eam tractans Hugo Donellus *in Commentario ad l. stipulatio ista. 38. §. alteri. 17. ff. de Verborum obligat.*

§. V.

De contractibus bonæ Fidei & stricti Juris.

SUMMARIA.

18. *Contractus bonæ fidei & stricti juris qui dicantur, & quid in effectu intersit?*
19. *Dolus dans causam contractui bonæ fidei annullat illum, secus in stricti juris.*
20. *An contractus de Jure Canonico sint omnes bonæ fidei?*

18 DE hac contractuum divisione prolixè & ex instituto agunt Interpretes *ad §. actionum. 28. Instit. de actionibus.* in quo §. omnes contractus & actiones *bonæ fidei* enumeratæ, & quæ ibi positæ non sunt, *stricti Juris* censentur, veluti Mutuum, & Stipulatio &c. & hîc *bona fides* non accipitur, prout opponitur *malæ fidei*, cùm nullus contractus debeat esse malæ fidei, & fraus ac dolus pactis & conventionibus, quàm maximè adversentur, *l. 1. & t. 1. ff. de Dolo malo*, sed prout opponitur *stricto Juri.*

Enimverò in *bonæ fidei* contractibus, si lis oriatur, judicium fertur ex *bonâ fide*, id est, ad sensum hujus loci, *ex bono & æquo*, etiam ultra id, quod in contractu nominatim à partibus expressum est. Dummodò tale sit, quod si contrahentibus in mentem venisset, utique expressissent. *§. conductor. 5. Institut. de Locat. & conduct. §. 30. Institut. de Obligationibus ex consensu.* In *stricti Juris* autem contractibus judicatur præcisè de iis, quæ nominatim in contractu expressa sunt. *Leg. quia tantundem. 7. ff. de Negotiis gestis.*

Et ad hanc differentiam generalem videntur aliquo modo reduci posse plures aliæ, quas DD. accumulant. Ut quòd in *bonæ fidei* judicia veniant fructus, usuræ & accessiones à tempore moræ: in *stricti Juris* autem solùm à tempore litis contestatæ. Quòd stipulans fundum non consequatur fructus pendentes, nisi eorum mentionem fecerit in stipulatione: secus autem si emerit fundum, cui hoc ipso etiam fructus pendentes cedunt. *l. 3. §. 1. & l. Julianus. 13. §. si fructibus. 10. ff. de actionibus empti.* Item quòd in *bonæ fidei* judicia veniant etiam ea, quæ sunt moris, & consuetudinis in loco, licet à partibus non sint in contractu expressa, secùs in contractibus *stricti Juris*, de quibus differentias videri poterit Mynsingerus, Harprechtus, Hottomannus, & alii passim *ad dict. §. actionum.*

Inter cæteras differentias illa est etiam specialiter notanda, quòd in contractibus *bonæ fidei* dolus dans causam contractui *bonæ fidei*, (id est, si quis aliquem dolosè persuasione induxerit ad contrahendum, alias non contracturum) faciat contractum nullum. *per text. & Interp. in l. 8. elegantes. 7. ff. de Dolo.* nisi tamen dolo inductus ultrò juri suo renuntiare, dolum remittere, & contractum ratum habere velit. *arg. l. 4. Cod. de his, quæ vi, metúsve causâ gesta sunt.* Secus autem est in contractibus *stricti Juris*, ubi solùm de dolo temporalis prætoria datur actio. Dixi, *si dolus det causam contractui*: nam si quis non inductus, sed aliàs contracturus dolum pata-

patiatur (qui *dolus incidens* dicitur) ut quia v. g. rem vitiosam emit &c. habebit quidem etiam actionem ad rescindendum contractum ex Ædilitio edicto, ut inferiùs dicemus, sed etiam solùm temporalem intra sex menses exercendam, dum econtrà, si contractus sit ipso jure nullus, civilis & perpetua, scilicet 30. annorum actio competat.

20 Utrum autem de Jure Can. etiam differentia inter contractus *bonæ fidei* & *stricti Juris* constituenda sit? diversæ sunt DD. opiniones. Ratio dubitandi est, quòd hoc Jure non attentis juris Civilis subtilitatibus solùm ex bono & æquo procedatur. arg. textûs *in cap. sæpe. 18. de Restitutione spolat.* Quòd autem aliqui contractus dicantur bonæ fidei, & alii stricti Juris, sit solùm *juris* Civilis subtilitas: eò quòd Prætores, qui ob multitudinem causarum non poterant omnia per se expedire, suis Pedaneis judicibus sive delegatis certam formam procedendi, seu pronunciandi præscripserint, & in quibusdam contractibus usu humano frequentioribus, & in quibus solent plerumque multa concurrere, vel ex postfacto evenire, quæ ab initio prævideri, & unâ oratione seu conventione expediri non possunt, demandârint liberiorem ex bono & æquo arbitrio cognoscendi, pronunciandique facultatem, in aliis verò strictiorem, præcisè secundùm ea, quæ nominatim in contractum deducta essent, testatur Covar. *in Relectione capituli. Possessor. de Reg. jur. in 6. p. 2. §. 6. n. 4.* In cujus rei confirmationem est, quòd donatio, quæ jure Civili stricti Juris censetur. *L. eum qui. 22. ff. de Donation.* jure tamen Can. aliquando assipiat largam interpretationem. *c. cum dilecti. 6. X. de Donationibus.*

Unde de Jure Canonico omnes contractus esse *bonæ fidei*, docuit Baldus *in c. 1. in fin. de Pluspetitionibus.* Jason. *in §. actionum. Institutis, de Actionibus. n. 4.*

Alii econtrà fermè communius sustinent, nullam inter Jus utrumque sine textu expresso esse differentiam faciendam, *arg. c. 1. de Novi operis nunciatione.* imò in ipsis SS. Canonibus non obscurè distinctionem inter contractus bonæ fidei, & stricti juris insinuari, ut *in c. cum venerabilis. 6. versic. ad hæc. de Exceptionibus. c. fin. de Depositto.* Item etiam Jure Civ. ajunt, æquitatem rigori esse præferendam *l. placuit. 8. Cod. de Judiciis.* non tamen inde sequitur, contractus bonæ fidei & stricti juris confusos. Atque hanc sententiam videntur supponere Gloss. *in d. c. cum venerabilis. verbo. bonæ fidei: & ibidem.* Panorm. *num. 15.* & expresè tenet Covar. *d. §. 6. num. 5.* Harprecht. *in d. §. actionum. num. 54.* fatetur tamen Covar. *in fine, n. 8.* in foro conscientiæ ad hanc differentiam & subtilitatem Juris Civil. non æquè attendendum esse.

Huic posteriori sententiæ ipse magis accedo, ut credam, inter contractus & actiones *bonæ fidei*, & *stricti juris* differentiam non esse de Jure Canonico totaliter sublatam. Etenim consentio quidem, contractus *stricti juris* innotuisse per illam formulam à Prætore Judicibus Pedaneis præscriptam; non tamen credo, quòd Prætor solam aliquam subtilitatem attenderit; sed potiùs æquitatem etiam hujusmodi contractibus cohærentem, propter quam *stricti juris*, seu *strictæ interpretationis* sint, quia in iis largior interpretatio plerumque sine damno alterius fieri non posset: v. g. si Judex in mutuo usuras non promissas adjudicaret; si in donatione pateretur alicui suam liberalitatem esse nimis damnosam; aut in stipulatione aliquem verborum facilitate plus æquo damnificari. Proinde etiam hoc

respectu distinctioni inter contractus bonæ fidei, & stricti Juris de Jure Canonico locum esse existimo. Nec moveor textu *d. c. cùm dilecti. X. de Donat.* quia ibidem casus ponitur de donatione facta ad pias causas à viro quodam Nobili, ubi quis præsumitur, vel esse verus benefactor, & non *parcè seminare* pro fructu animæ suæ, præsertim considerato honore dignitatis, & statûs sui, sicut & beneficia Principum (ipsorum tantùm & non tertii præjudicium concernentia) sunt latissimæ interpretationis. *c. olim. 16. de Verb. sig. l. 3. ff. de Constit. Princ.* At verò textus Juris Civ. *in d. l. 22. ff. de Donat.* intelligitur de donationibus profanis inter privatos. Gottof. *ibid.* quæ non cadunt sub illam Regulam, quòd *in beneficiis sit plenissima interpretatio facienda*, quia in rigorosa, & communi significatione *beneficia* vocantur à majoribus Dominis concessa, ut beneficia feudalia, Ecclesiastica, privilegia &c.

Cæterum verò, ut in contractibus *stricti Juris* prorsus ligatæ debeant esse manus Judicis, & omnis interpretatio ex bono & æquo excludi, puto Jure Civili potissimùm in Pedaneis Judicibus, quorum delegata, ideóque intra certos mandati fines restricta erat potestas, processisse, respectu autem ipsius Prætoris, & cujuscunque Ordinarij Judicis locum habere debere, quòd generaliter rescripsit Imperator *in d. l. placuit. 8. Cod. de Judicis. in omnibus rebus præcipuam esse Justitiæ, æquitatisvè quàm Juris stricti rationem.* Et quòd in stipulatione (quæ tamen inter contractus *stricti Juris* fermè præcipuo loco numeratur) non ita rigidè secundùm externum verborum sonum, quàm etiam secundùm sensum æquitati, & intentioni contrahentium magis conformem judicandum sit, probant textus, *in l. quæro 54. §. 1. ff. Locati. l. quoties. 80. & l. continuus. 137. §. 2. ff. de Verb. oblig. l. rogasti. 11. §. 1. ff. de Rebus creditis.* idque tantò magis de jure Canonico obtinebit; quia hoc jure æquitas præ subtilitate & forum conscientiæ, (in quo cum contractus stricti jus, juxta subtilitatem Juris Civ. ex doctrina Covar. *cit. l.* tum attenditur) præ foro externo magis consideratur.

§. VI.
Quotuplex Obligatio oriatur ex Pacto.

SUMMARIA.

21. *Obligatio nata ex pacto est vel naturalis tantùm, vel Civilis tantùm, vel naturalis & civilis simul.*

PRæterea sæpiùs hactenus insinuatum est ex pacto oriri obligationem; quæ definitur, quòd sit *juris vinculum, quo necessitate adstringimur alicujus rei solvendæ.* Hæc obligatio pro diversitate pactorum aliquando est *naturalis* tantùm, aliquandò *civilis*, aliquandò *naturalis & civilis simul*: vel enim pactum habet pro fundamento obligationis solum consensum, nec lex assistat, nec resistat; & producit obligationem *naturalem tantùm* sive ex solo jure naturæ, & gentium, jubente pacta servari, sicut de pactis nudis dictum: vel pactum agnoscit lex, eique assistit, tum in contractibus & pactis vestitis; & oritur obligatio *efficax, sive naturalis & civilis simul*: vel lex expressè resistit pacto tum quam rei turpis, vel contra bonos mores, *inc. fin. h. t.* & tunc ex illo nec *naturalis* nec *civilis* oritur obligatio: quod si lex solennitatem juris consideret, non subsistente naturali æquitate, dicitur obligatio *civilis tantùm*, quæ quidem actionem parit, sed non exactionem, sive exceptionem, veluti si alicui dedero chyrographum

phum, in quo confitear, me accepisse mutuum per hanc solennitatem literarum obligor ad reddendum mutuum, etiamsi non acceperim, sed civiliter tantùm, proinde quamvis eo nomine contra me actio intentetur, illius tamen actionem per exceptionem *non numeratæ pecuniæ* impediam, sicut in *Tit. Inst. de Literar. oblig.* traditur. Similiter si alicui obligatus sim ex solenni stipulatione vel alio contractu, isque mihi fecerit *pactum nudum de non petendo*, tollitur quidem per tale pactum *naturalis* obligatio, sed non *Civilis*, quæ per actum contrarium à jure civili approbatum (qualis non est pactum nudum) perimi debet, nimirum per solutionem, vel acceptilationem. *Institut. Quibus modis tollitur obligatio.* manet propterea etiam actio, quæ juris Civilis est, sed quia pactum nudum saltem exceptionem parit, per hanc tolletur exactio, sive actionis executio. Quæ circa *civilem* obligationem ita potissimùm advertenda ad intelligendos diversos juris Civilis textus, quamvis hujusmodi subtilitates in Canonibus non æquè attendantur; ubi sicut pactum nudum producit actionem, ita etiam videtur dici posse, perimere omnem obligationem.

§. VII.

De Præstatione Doli, Culpæ, & Casus in Contractibus.

SUMMARIA.

22. *Dolus in omni contractu præstandus.*
23. *Culpa quotuplex.*
24. *De culpæ præstatione generalis regula.*
25. *Casus quando præstandus.*
26. *Mora nonnunquam excusationem admittit.*
27. *Casus an præstetur in commodato.*
28. *Culpa in Contractu allegatâ cui incumbat probatio.*

SI res, quæ in obligationem deducta est, ante traditionem, vel posteà deterior fiat, vel omninò intereat, videndum est, quis teneatur damnum luere & sentire? Distinguendum, an res *dolo*, *culpâ* vel *casu* deterioretur, aut pereat? Si *dolo*, non est dubium, quin is debeat præstare damnum, qui dolo fecit: factum enim cuique suum, non alteri nocere debet; neque alteri per alterum iniqua conditio inferenda, secundùm vulgatas Juris regulas. Dicitur autem hoc loco *dolus* non tantùm callida machinatio & circumventio, sicut describitur in *L. 1. §. 2. ff. de Dolo.* sed omnis voluntaria læsio, sive deinde fiat per tectam fraudem, vel per apertam vindictam, vel petulantiam, &c. 22

Culpa est negligentia in custodienda vel conservanda re aliena commissa. Et hæc est triplex, *lata*, *levis*, *& levissima*. *Lata* culpa dicitur, quando quis non adhibet eam diligentiam in rebus alienis, quam communiter homines ejusdem conditionis, professionis & ætatis solent adhibere in suis propriis, ut si res facilè aufferenda in loco, quo passim hominibus etiam ignotis patet accessus, relinquatur. *Levis*, quando non adhibetur diligentia, quam boni & solertes ejusdem conditionis homines adhibere solent, qui non tantùm rem in domo sua diligenter conservant, sed ubi opus fuerit, etiam ostia claudunt, & observant. *Levissima*, quando omittitur diligentia, quam solent adhibere solertissimi, ut si januam quidem clausisti, sed non interatò tentâsti, an fera benè obfirmata fuerit &c. quæ tamen omnia in singulis factis arbitrio prudentis viri, aut Judicis juxta circumstantiarum qualitatem consideranda sunt, quia utique in re pretiosa major diligentia requiritur, quàm in re vili, item in loco, ubi v.g. milites grassantur, quàm ubi quieta & secura sunt omnia. 23

Casum denique vocamus rei inopinatæ eventum, & qui sine omni nostra culpa accidit, ut si domus conducta fulmine tacta conflagret.

24 Circa præstationem culpæ generalis regula traditur, quòd si contractus cedat *in utilitatem solius dantis*, ut in Deposito, præstetur tantùm *dolus & lata culpa*, quæ in contractibus dolo comparatur *l. quod Nerva 32. ff. Depositi.* Si in *utilitatem solius accipientis* ut in Commodato, præstetur *levissima culpa* (excepto *Precario*, de quo suo loco) Si *in gratiam utriusque*, ut in locato & conducto, *levis* tantùm culpa, non *levissima* præstanda, sicut inferius circa singulos contractus in specie pluribus trademus, & text. est in *l. si ut certo. 5. §. 2. ff. Commod.*

25 *Casus* verò regulariter non præstatur; excipitur tamen I. Nisi aliquis fuerit debitor *generis*, (quod Logici *speciem*, hoc Juristæ *genus*, quod illi *individuum*, hoc isti *speciem* appellant) *genus* enim perire non potest. Ita quocunque casu pecuniæ mutuatæ apud mutuarium pereant, tenetur ad restitutionem; tum quòd post mutui acceptionem fuerit factus illius pecuniæ Dominus, & res soleat perire suo Domino; tum quod non sit debitor illius pecuniæ in specie, sive individuo, quam mutuò accepit, sed alterius in genere in eadem quantitate. *§. item is. 2. Inst. Quibus modis re contrahitur obligatio.* Si verò Promissor vel contrahens debitor fuerit certæ speciei, v. g. hujus equi bucephali, tunc interitu ejusdem casu contingente liberatur, nec tenetur rem aliam loco intereuntis tradere. *l. id quod. 7. ff. de Periculo & commodo rei venditæ.* II. Excipitur, nisi aliter conventum sit, & debitor periculum rei perituræ in se susceperit: pacta enim ex conventione legem accipiunt. *cap. un. de Commodato. & l. 1. §. si convenit. 6. ff. Depositi.* III. Si culpa casum præcesserit, ut quia commodatarius cum equo meo relictâ viâ tutiore ivit per vi- am ob insidias latronum magis periculosam. IV. Si debitor legitimè interpellatus, ut rem debitam tràderet, vel solveret, fuerit in mora tradendi, vel solvendi, hæc mora & interitus rei post moram contingens ipsi nocet juxta *cap. mora. 25. de Reg. Juris in 6.*

Traduntur tamen à Doctoribus præsertim Theologis, hujus quartæ exceptionis ex bono & æquo duæ limitationes. Prima, ut exceptio procedat, si mora fuerit culpabilis, secus si traditio constituto tempore physicè vel moraliter impossibilis, & debitor legitimè impeditus, quo minùs traderet, prout *ex Regula. 66. Juris in 6.* conditio habetur pro impleta, quando non stat per obligatum, quo minùs impleretur. Text. & Gloss. *in l. quod te. 5. ff. de Reb. cred.* Gloss. *in d. cap. mora.* Covar. *in Relect. c. quamvis. de Pact. in 6. p. 2. §. 5. n. 4.* Molina *de J. & J. tom. 2. disp. 317.* And. Gail. *i. Obs. 142. n. 2.* Altera, si res post moram fuisset æquè apud creditorem peritura, puta ob generale civitatis incendium, ruina aut incursum hostilem: tunc enim non videtur æquum, debitorem ad præstandum casum obligare, cùm ex mora, vel culpa ipsius reverà Creditori damnum non acciderit, cum periculum evadere minimè potuisset, tametsi rem ipsemet habiturus fuisset, Sylv. *V. Mora. q. 4.* Navar. *in Manuali c. 17. n. 80.*

Sed nunquid è converso in omni interitu casuali penes commodatarium contingente conqueretur forsan commodans, nisi equum commodâssem, non periisset domui officium igitur meum non debet mihi esse damnosum, & potiùs ille debet sentire damnum, qui inde utilitatem percepit. Hæc quæsti-

querela posset videri primâ fronte satis æqua; & movere, ut diceremus, tunc casum fortuitum in commodato præstandum, si res non fuisset æquè apud commodantem peritura. Nihilominùs video Doctores essevilde concordes, ut etiam in commodato generaliter doceant, non præstari casum fortuitum, sine distinctione, an res apud commodantem fuisset æquè peritura. Barbos. *in Collectaneis. ad dict. cap. un. de Commodato. num. 6. & 7.* quam distinctionem tunc tantùm adhibent, quando Commodatarius fuit in mora restituendi, vel re commodatâ aliter, aut aliorsum usus est, quam sibi concessum. Molin. *dict. tomo. 2. d. 259. n. 3. & 4.* Quare responderi poterit Commodanti, ut juris decisione sit contentus, quod ita voluit alterum alterius Officio juvari, ne Commodatarius exinde nimiùm gravaretur, si v. g. propter usum equi ad unum diem sibi concessum mox deberet totum equum sine culpa sua pereuntem solvere, quod damnum non esset utilitati ex equo perceptæ proportionatum. Et sicut hæc Juris constitutio in uno casu gravis videtur commodanti, ita vice versa in alio casu, ubi ipse ab altero commodatum accipiet, idque casu peribit, admodum grata & utilis eveniet, prout in simili de jure præscriptionis dicere solemus, ut quamvis habeat gravamen in uno casu, quo contra me præscribitur, contineat tamen utilitatem in alio, quo ego contra alium præscripsero.

28 Cui vetò incumbat onus probandi, si Commodans, Locator, Emptor, & cæteri dicant, damnum accidisse culpâ, econtrà Commodatarius, Conductor aut Venditor casu, vel tali ex culpa, ad quam præstandam jure contractûs non teneatur? videatur Mascard. *de Probationibus. vol. 1. conclus. 468.* Breviter dicendum, si damnum sit tale, quod plerumque sine culpa utentis accidit, ut si equus ex interno morbo, aut vitio, domus aut murus vetustate & imbecillitate corruat, non præsumi culpam, nisi ab allegante probetur; si verò damnum tale, quod ordinariè ex negligentiâ, vel culpâ utentis accidere solet, veluti incendium aut furtum, præsumi culpam utentis, nisi suam diligentiam in custodiendo per contrarias probationes, aut præsumptiones, quales saltem in tam difficili probatione habere poterit, ostenderit. *l. 3. §. 1. ff. de Offic. præfecti vigilum. l. cum duobus. 52. §. damna. 3. ff. Proscio.* Fachin. *1. Contr. c. 87.* qua de re dicemus inferiùs in Tit. *de Locato, & Conduct.* Demùm quando de culpa loquimur, non esse intelligendam semper culpam Theologicam, quæ constituat peccatum coram Deo, sed civilem sufficere, quæ ex quacunque omissione. v. g. propter oblivionem coram Deo non peccaminosa oritur, notavit Layman. *Lib. 3. tract. 4. c. 7. sub. n. 2.*

§. VIII.

De Personis, quæ paciſci possunt, vel non possunt, & inprimis de Pupillis & Minoribus.

SUMMARIA.

29. *Contrahere regulariter omnes possunt, nisi specialiter in jure prohibiti.*
30. *Pupillus sine tutore contrahens, an obligetur naturaliter, & in conscientia?*
31. *Ludens cum pupillo an possit ab eo lucrari?*
32. *Minorennes sine Curatore qualiter obligentur?*

29 PErsonæ, quæ contractus & Pacta inire possunt, sunt regulariter omnes usu rationis præditi, & liberam suorum bonorum administrationem habentes, adeò ut nec excommunicati, nec deportati excludantur; quia hi non amittunt ea, quæ sunt Juris naturalis, & gentium, sicuti pacta & con-

& contractus, licèt pro his actionem formalem instituere non possint, quæ est Juris civilis, possunt tamen implorare officium Judicis, & conveniri, ac uti exceptione, ut in materia Judiciorum dicemus; ratione autem sufficienti, & administratione destituti, ut Pupilli, Minorennes, Amentes, Prodigi, quibus bonis interdictum est, aliter quàm interveniente authoritate suorum Tutorum, aut Curatorum contrahere non possunt, quâ de re agunt Interpretes Juris Civilis in materia *Tutelarum*, & in *Tit. Instit. Quibus alienare licet.*

30 Juris Canonici, & etiam Theologiæ Doctores specialiter inquirere solent, an Pupillus, vel Minorennis, aut Prodigus sine Tutore, aut Curatore contrahens saltem naturaliter, & in conscientia obligetur, ita ut talem contractum majorennis factus implere teneatur? Circa naturalem Pupilli sine tutore contrahentis obligationem constat, esse difficilem legum antinomiam: quod enim *in l. pupillus. 59. ff. de Obligat. & act. & in l. quod pupillus. 41. ff. de Condictione indebiti.* negatur, pupillum naturaliter obligari, id affirmatur *in l. 1. §. 1. ff. de Novationibus. l. Marcellus. 25. ff. de Fidejuss.*

Sanè in eo satis conveniunt Doctores, quòd Pupillus infans, vel infantiæ proximus §. *sed quod diximus. 10. Inst. de Inutil. stipul.* qui necdum implevit annum decimum cum dimidio (primum septennium infantia censetur, alterum dividitur, & medietas ad infantiam, altera ad pubertatem accedit) item etiam qui cum ipso Tutore contrahit, nec quidem naturaliter obligetur, nisi alterius contutoris, vel judicis auctoritate interveniente; leges enim tali contractui resistunt. *l. 1. & l. pupillus. 5. ff. de Author. Tut. l. non licet. 46. ff. de Contrahenda emptione.* sicut & tunc, si super bonis suis immobilibus, aut mobilibus, quæ servando servari possunt, alienandis sine tutore & Judice Pupillus vel Min... contraxerit, *tot. tit. Cod. de Prædiis & aliis rebus minor.* Econtrà quoque conveniunt, quòd Pupillus obligetur, quatenus ex contractu factus est locupletior, & pecunia, v. g. mutuò accepta adhuc penes eum extat, vel in res ejus versa est. *d. l. pupillus. 5. §. pupillus. 1. ff. de Author. Tut.* Et dolo etiam quandoque conveniri potest, si doli capax rem sine Tutore in depositum acceperit, eamque dolo perdiderit; sin universim Pupillus rationis, etiam pecuniæ capax esse censetur. *l. 1. §. an in pupillo 15. ff. Depositi.*

Tota igitur *quæstio* est de Pupillo primo pubertati, factum, aut res servari non servabiles promittente, nec inde sat... pletato? cujus resolutio potissimùm in conciliatione supra allegatarum legum Civilium consistit. Sunt enim non pauci Doctores, qui Pupillum in his circumstantiis si verè consenserit, nihilominus naturaliter & in conscientia obligari volunt. Sanch. *de Matrimonio l. 6. d. 38.* & alij Azor. *3. lib. 6. c. 14. q. 10.* Molina. *d. tom. 2. 224.* Negat autem naturalem & conscientiæ obligationem, nisi in quantum Pupillus locupletior factus fuerit, Cov. *dict. c. quamvis de Pactis in 6. §. 4. n.* Cujac. *ad l. 127. ff. de V. O.* Petrus Wallensis *de Contract. disp. 2. dub. 4. n. 3.* & ibidem citati, ideóque contrariantes leges civiles per distinctionem, sitne Pupillus ex contractu locupletatus nec ne, conciliandas existimant.

Inclino quidem etiam magis in hanc sententiam: irritatio enim contractuum regulariter de foro quoque interno intelligitur, nisi aliter constet de mente Legislatoris, & frustrà propter bonum publicum plerum-

que

quæ esset irritatio contractuum in foro externo tutùm, si bonus Christianus eos in conscientia servare teneretur, sed quia dictæ conciliationi apertè obstat textus *in l. cùm illud. 25. §. 1. ff. Quando dies legati.* ideò de alia conciliatione cogitandum; nam postquam JC. *in c. l.* dixit, legatum ejus rei quam pupillus sine tutoris auctoritate debet, *nec inde locupletior factus est*, nullius esse momenti, quia pupillus nihil debet, subjunxit, si verò testator naturalem pupilli obligationem & futuram solutionem cogitârit, legatum habere tacitam conditionem, si pupillus solverit; ex quo apertè videtur inferri, pupillum etiam non locupletiorem factû naturaliter obligari. Minimè verò satisfaciet responsio aliquorû dicentium, mendam irrepsisse in hunc textum, ac in Florentinis Exemplaribus omissâ particulâ: *Ne* legi, *& locupletior factus est &c.* Nam si hæc responsio valeret, malè dixisset JC. quòd pupillus ex contractu locupletior factus nihil debeat, & inutile ejus rei legatum sit, sicut vel parùm consideranti textum patebit. Quare magis mihi placet alia conciliatio, quàm tradit Laymann *d. L. 3. tract. 4. cap. 9. sub. num. 8.* quòd pupillus obligetur quidem naturaliter propter leges id ipsum affirmantes, sed hujus obligationis effectum & executionem leges negantes etiam in foro conscientiæ, & circa pupillum proximum pubertati impediant, nisi pupillus sui juris factus ultrò huic suo favori renuntiare, & quasi ex debito honestatis solvere velit, qui sensus optimè accommodari potest *dictæ l. cùm illud. 25.*

Dices, qualis est obligatio, si nullum habet effectum? Respondo, habere quoad alios suum effectum, nimirùm ut cum majore teneanitа ex parte teneat. *l. obligari. 9. ff. & princ. Inst. de Auctoritate Tutorum.* Item ut fidejussor pro pupillo accedere possit, *d. l. Marcellus. 25. ff. de Fidejussoribus.* quòd verò in persona pupilli effectum non habeat, & executionem, non propterea nullo modo dici potest obligatio; sicut obligatio merè civilis obligatio dicitur, & tamen effectum non habet, ut superiùs præmissum.

31 Ulteriùs illud notabile est, quod ponit Wadingus *dicto loco num. 5.* ludentem cum pupillo & lucrantem ab eo summam notabilem (quæ ipsi ex consensu Tutoris saltem tacito ad ludendum, & honestam recreationem pro conditione personæ non est concessa) non posse in conscientia illam retinere, saltem si sciat, pupillum velle eam recipere, quia pupillus sine tutore non potest dominium rei suæ transferre, vel efficaciter obligari. §, 1. & ibi Doctores. *Inst. Quibus modis re contrahitur obligatio.*

Sed & prioris sententiæ Auctores, qui obligationem naturalem, & in conscientia ex contractu pupilli sine tutore admittunt, concedunt tamen, hanc obligationem remedio extraordinario *restitutionis in integrum*, vel irritatione & revocatione tutoris posse annihilari. Quid autem censendum sit de sponsalibus & matrimoniis, quæ impuberes contrahunt, traditur *in Libro IV. Decretal. in tit. de Desponsatione impuberum.*

32 Alia nonnihil ratio est circa *Minorennes*, qui quidem annos pupillares excesserunt, sed infra 25. ætatis annum constituti sunt: hi enim quamvis nullum contractum, etiam quoad forum internum, sive efficacem obligationem validè inire possint sine authoritate Curatoris, qui tendat in alienationem bonorum. Textus & Doctores. *in l. si curatorem. 3. Cod. de in integrum restitutione Minor. & tit. Cod. de Prædiis minor.*

minor. possunt tamen se obligare in his, quæ præcisè suam personam concernunt, e. g. si minor artifex, vel opifex sit, & operas suas alteri locârit; sicut ita textum in *l. puberes. 101. ff. de Verborum obligationibus* exponit Fachin. *lib. 3. Controv. cap. 9.* & Matrimonium contractum sine curatore valet *l. sciendum. 20. ff. de Ritu nupt.* Curator enim magis bonis, quàm personæ datur.

Minoribus quoque assimilantur prodigi, postquam ipsis â Magistratu bonis interdictum est, & curatores bonorum dati sunt. Interim negandum non est, quin minor contra suum contractum, si læsus videatur, restitutionem in integrum petere possit ex *tot. tit. ff. de Minoribus.* eâque tanquam justo juris privilegio etiam in conscientia rectè utatur. in Matrimonialibus tamen non dari restitutionem in integrum, docet Sanch. *de Matrimonio. lib. 7. disp. 37. num. 21. & seq.* de quo alibi dicemus.

Si curatorem non habuerit minorennis, nihilominus prohibetur ipsi bonorum immobilium alienatio sine decreto Judicis, tametsi veniam ætatis impetrârit à Principe, ut pro majorenne haberetur. *l. non solum. 4. l. minorum. 6. Cod. de Prædiis minorum. l. 2. C. De his qui veniam ætatis impetr.* Vid. Fachin. *d. l.* ubi contra quosdam idem censet de mobilibus pretiosis, & quæ servando servari possunt.

In testamento autem, item ante Professionem in Religione non prohibetur minor de omnibus bonis suis etiam sine curatoris auctoritate disponere: tunc enim cessat ratio legis, cùm ob vitæ vel statûs mutationem iis non ampliùs uti concedatur, ideóque exinde non damnificetur. Cujac. *in Comment. ad d. l. puberes. 101. ff. de Verb. obl.* Panorm. *in cap. in præsentia 8. de Probat.* Addit etiam Lessius *dict. dub. 8. sub. num. 62.* minoribus sub curatore constitutis in bonis *Castrensibus*, vel quasi liberam esse administrationem, & se obligandi potestatem, salvo tamen in casu læsionis restitutionis beneficio.

§. IX.

De Pactis Filiorumfamilias ubi del Consulto Macedoniano.

SUMMARIA.

33. *Filiusfam. potest habere quadruplex peculium.*
34. *Filiusfam. an ex contractu obligetur?*
35. *Filiusfam impubes cur minus authore etiam se obligari possit, quàm puberes authore tutore?*
36. *De S. Consulto Macedoniano.*
37. *Quibus casibus locum non habeat?*
38. *SC. Maced. an obtineat etiam in foro interno?*
39. *S. C. Maced. an procedat, si pecunia à filio mutuo accepta post mortem patris adhuc exstet, inde filius locupletior factus sit?*
40. *Contra exceptionem S. C. Maced. an detur replicatio de ignorantia ejus?*
41. *S. C. Maced. an possit filiusfam renuntiare?*
42. *Quid, si jurato renuntiarit?*

Quid autem de *Filiisfamilias* sive libris in potestate Patris constitutis dicendum? Supposità distinctione quadruplicis peculii scilicet *Profectitii*, quod ex re bonis patris provenit, & totum patris est; *Adventitii*, quod filius aliunde, quàm re patris, nimirùm ex hereditate materna vel aliorum, opificio aut negotiatione, quoad proprietatem sibi, quoad usumfructum patri acquirit, & *Castrensis*, quod intuitu militiæ armatæ, *quasi Castrensis*, quod ex militia togata vel publico munere, videlicet Judicis, advocati, Professoris Academici, Tabellionis &c. adipiscitur, idque pleno jure quoad dominium, usumfructum, & administrationem filii esse censetur. Supposità inquam hâc distinctione, quam prolixius exponunt Do-

Doctores ad *Tit. Inſtit. de Patria poteſtate* & ad Tit. *Per quas perſonas nobis acquiritur.*

34 Generaliter imprimis tenendum eſt, Filiumfamilias puberem eatenùs ex ſuis contractibus ſine authoritate patris obligari, quatenùs poteſtati patriæ & juri, quod pater in ipſum, & bona ſive peculium ejus habet, non præjudicat. §. *item inutilis. 6. Inſt. de Inutil. ſtipul. l. Filiusmilias. 39. ff. de Obligat. & act.*

35 Dico I. De filiofamilias *pubere:* nam *impubes* ne quidem authore patre obligari poteſt. §. *ſed quod diximus. 10. Inſtit. de Inutilibus ſtipulat.* Rationem diſparitatis, cur pupillus authore Tutore poſſit efficaciter obligari, & non item Filiusfamilias impubes authore Patre diverſiſſimè aſſignant DD. vel enim hoc ideò conſtitutum eſt, quòd pupillo ex contractu damnificato detur adverſus tutorem actio *t. t. ff. de Tutela & rat. diſtrah. & tit. Cod. ſi Tutor vel Curator interven.* non item filio adverſus patrem. *l. 4. ff. de Judic. l. ult. §. ſin autem es alienum. 4. in fine. Cod. de Bon. quæ liberis:* vel quia aliàs pupilis eſſet omni commercio interdictum, niſi ſaltem authore tutore obligari poſſent. Filiusfamilias autem, cùm contrahendo patri acquirat, & contrà pater filio, §. *ſi quis alii. 4. Inſt. de Inutil. ſtipulat. d. l. ult. §. ubi autem puerilis. 6. C. de Bonis quæ liberis,* poteſt pater ſine filio contrahere.

Dico II. *Filiumfamilias* puberem eatenus obligari, quatenùs non præjudicat patri: unde vota realia ſine conſenſu patris eum emittere non poſſe, ut infrà *in Tit. de Voto & voti redempt.* dicetur. Item adventitia, quorum uſusfructus apud patrem eſt, alienare prohibetur. *d. l. ult. §. Filius autem ſam.*

36 Præterea in contractu mutui circa filiumfamilias ſpecialis exceptio de Jure Civili ponitur, quæ dicitur exceptio *Senatûs conſulti Macedoniani*, prout habetur *int. t. ff. & C. ad Senat. C. Maced.* Contigit enim aliquando Romæ, quòd quidam Macedo uſurarius filiisfamilias copiosè pecuniam mutuam dederit, qui poſteà abutentes pecuniis non tantùm corruptos mores induebant, ſed etiam ære alieno oppreſſi vitæ parentum inſidiabantur, ut ex hereditate paterna poſſet debita ſolvere. Quare Senatus conſulto cautum fuit, ut ſi quis filiofamilias mutuam pecuniam dediſſet, ei non daretur actio, vel repetitio, ne quidem poſt mortem patris, ejusdemque Senatûsconſulti exceptio etiam filiabusfamilias, & parentibus, & hæredibus, & fidejuſſoribus filiorum prodeſſet. *l. 1. 7. 9. §. 4. ff. ad SC. Maced.*

37 Sunt tamen caſus, in quibus non habet locum Senatusconſultum. ut I. Si filio ſint bona caſtrenſia vel quaſi. *l. fin. §. 1. C. d. Tit.* II. Si communi errore credebatur non eſſe filiusfamilias, ſed ſui juris: tunc enim nihil eſt, quod Creditori imputetur. *l. ſi quis. 3. ff. & l. 1. Cod. eod.* III. Si mutuum non conſtiterit in pecunia numerata, ſed in re alia fungibili, ut in vino, frumento, vel ſimilibus; vel fuerit debita ex alio contractu, puta emptionis, ſtipulationis aut ſimili: quia præcipuè pecunia periculoſa parentibus viſa eſt, utpote, quam filius perdat, aut malè impendat facilius, niſi res aliæ in fraudem legis filio datæ ſint, ut is rebus venditis pretium haberet in mutui vicem *l. ſi filiusfamilias. 4. §. is autem ſolus 3. ff. d. tit.* IV. ſi ſciente, mandante, aut ratum habente patre pecunia mutuata ſit, *l. ſi tantùm 12. & l. ſi filiusfamil. 16. ff. & l. fin. C. ad SC. Maced.* V. Si in rem vel utilitatem patris pecunia verſa, aut ſtudiorum

causa in probabiles expensas filio data sit, quas patris pietas rationabiliter recusare non potuisset. *l. item si filius fam. 7. §. quod dicitur. 13. ff. d. t. l. 5. C. eod.* VI. Limitatio potest addi ex Molina *de Just. & Jure. t. 2. d. 301. num. 2.* si filius vel filia juxta consuetudinem terræ, (sicut in Hispania & in plerisque partibus Germaniæ) per nuptias soleant liberari ex patriâ potestate, ut mutuum, quod post contractas nuptias accipiunt, ad instar aliorum hominum sui juris reddere teneantur. Et hæc in foro externo ita indubitatè procedunt.

38 Sed an idem obtineat in foro animæ, ut filiusfamilias ne quidem in conscientia (extra casus jam enumeratos) mutuum acceptum reddere teneatur, celebris est inter DD. *controversia?* Non esse huic S. Consulto locum in conscientia existimat Fach. *Lib. 2. Controv. cap. 62. in fin.* cum Covar. *in Relectione cap. quamvis. de Pactis. in 6. part. 2. §. 3. num. 4.* eò quòd filiusfamilias saltem naturaliter obligetur; tum ob text. expressum *in l. quia naturalis. 10. ff. SC. ad Maced.* tum quia filiusfamilias, quod omissâ Senatusconsulti exceptione solvit, repetere non potest. *l. sed si paterfamilias. 9. §. 5. cum l. seq. ff. eod.* cùm aliàs quod nec civiliter, nec naturaliter est debitum, quocûnque errore solutum rectè repetatur, *l. quod indebitum. 7. & l. quod pupillus. 41. ff. de Condict. indeb.* aliam rationem addit Fach. quòd nimirùm æquitati non conveniat, filiumfamilias cum alterius damno locupletari.

Verùm altera sententia, quæ docet, filiumfamilias exceptione Senatusconsulti etiam in conscientia tutum esse, videtur ab authoritate & ratione magis probari. Ab *authoritate* quidem Innoc. *in cap. quia plerique. 8. de Immun. Eccles.* Panorm. *in cap. fin. de Præscript. num. 27. & 29.* Antonij Gomez *Var. Res. Tit. de Contractibus. cap. 6. num. 2.* Molinæ *d. disp. 30 num. 2.* Lessii. *de J. & Justit. l. 2. cap. 2 dub. 2. vers. notandum. 2.* Wading. *de Contract. disp. 6. dub. 4. §. 1.* eámque communem dicit Layman *in Theol. moral. de Pact. cap. 15. num. 5. A ratione* verò, quia utique lex & potestas publica ex justa & publica causa potest contractum irritare, actionem denegare, dominium de uno in alterum transferre, sicut ex præscriptionis lege, jure confiscationis, irritatione testamenti non solemnis, contractûs pupillaris &c. aliisque exemplis probari potest: cur irritatio & constitutio, si fuerit justa in foro externo meritò etiam ad forum conscientiæ porrigitur, uti supra in *Tit. de Constitut. §. 3. à num. 36.* pluribus declaratum est: modicum enim aliàs haberent tales leges inter Christianos effectum & earùm consultum foret Reipubl. per rationabilia statuta, si quos lex civilis ab obligatione absolvit, lex conscientiæ sub salutis periculo constringeret.

Ad primum A. A. argumentum responderi potest: Filium accipiendo mutuum contrahere quidem naturalem obligationem, sed hujus obligationis effectum à lege quo ad utrumque forum impediri: quatenus enim lex humana non possit in thesi jus naturale mutare, totam præceptionem eius abrogando. *§. sed naturalia. 11. Instit. de Jure Nat. Gent. & Civili.* potest tamen in hypothesi, sive in particularibus casibus & circumstantijs declarare, an & qualiter lex cum habeat. Deinde, quod de soluti denegata repetitione dictum possumus ad id respondere: nil esse inconveniens, si lex aliquos obligationis effectus tollat, aliquos tollerat, sicut paulò ante de obligatione naturali pupilli dictum, quòd certos habeat effectus: periculum enim, quod Senatusconsulto

sultum consideravit, tune potissimum subest, si filiusfamilias mutuum recipiat, & cogitur ad solvendum, non autem si sponte solutum repetere nequeat.

39 Alterum argumentum Fachin. novam movet difficultatem, an, si filiusfamilias pecuniam mutuatam non inutiliter perdiderit, vel expenderit, sed post mortem patris adhuc penes se habeat, vel in alias res commutârit, adeoque inde locupletior factus sit, nihilominus exceptione Senatusconsulti quoad forum internum præcipuè se tueri valeat? Etenim de Jure Civili res satis est expedita *l. si dixi. 9. §. 2. ff. ad SC. Maced.* ubi J. Consultus affirmat, dari exceptionem Senatusconsulti, licèt filiafamilias ex pecunia mutuata ornamenta comparârit, aut apud filium in peculio existat. Ratio etiam superiùs assignata, quòd lex sit Domina rerum, & authoritas publica supremi Legislatoris dominium ex causa publica uni auferre & alteri adjudicare possit, etiam huic Juris Civilis decisioni non incongruè accommodatur.

In foro tamen conscientiæ quid dicendum, plerique DD. prætereunt: apud Laymanverò *cit. cap. 15. sub num. 3. v. Cæterum non dubito &c.* invenio, quòd is (nullum quidem alium Doctorem allegans) indubitanter teneat, (quidquid de Jure Civili sit dispositum) filium vel patrem ex mutuo locupletatum naturali jure, consequenter in conscientia ad restitutionem obligatum esse. Quam sententiam opinor præsticè magis tutam & tenendam esse, ac naturali æquitati, quæ neminem vult cum alterius jactura locupletari, *juxta regulam 48. Juris in 6.* conformiorem: in tali namque casu potest dici, tantò magis naturalem obligationem filiifamilias habere suum ordinarium effectum, quo magis cessat ratio Senatusconsulti: si enim pecunia adhuc extet, vel locupletior inde filius factus sit, sanè nil causæ subest, cur propter solutionem debeat vitæ parentis insidiari, neque malis moribus corruptus est, qui pecuniam servavit, aut utiliter & fructuosè impendit.

Non obstat, quòd lex alicui possit dominium auferre, & alteri adjudicare: quia procedit, si apertè constet de voluntate legis, sicut in præscriptione; in proposito autem casu locupletationis dubium est, an lex voluerit irrevocabile dominium pecuniæ mutuatæ filiofamilias concedere, vel an tantùm mutuanti denegare actionem in foro externo, relictâ interim naturali obligatione: in dubio autem ordinariè melior solet esse conditio ejus, qui certat de damno vitando, quàm qui de lucro captando.

Rursus *quæstio* est, quid si is, qui pecu- 40
niam mutuam dedit, bonâ fide egerit, ignorans Senatusconsulti Macedoniani constitutionem? Neque Doctores obvij sunt etiam in hac quæstione, licet in praxi frequentissima. Censeo plerumque cessare Senatusconsultum, præsertim si persona sit talis, quæ Juris ignorantiâ excusetur, ut minorennes ante 25. ætatis annum, de quibus quoad hoc Senatusconsultum est textus specialis. *l. verùm. 11. §. planè 1. ff. de Minoribus. & in l. Regula. 9. ff. de Jur. & facti ignor.*

Item mulieres, milites, rustici, aliique forensium rerum inexpertes, & simplices ac plebei homines. *l. cum de indebito. 25. §. 1. ff. de Probat.* Generaliter quoque traditur *in l. 7. & 8. ff. de Juris & facti ignorantia.* quòd error Juris non prosit quidem in lucro, seu acquitere volentibus (v. g. si quis putaret ex errore Juris, possessionem longi temporis sine bona fide aut titulo sufficere ad præscriptionem) excusat tamen à pœna, & non noceat in damnis amittendæ rei suæ.

Dices: si per errorem Juris omnes æqualiter in damnis & pœnis excusantur, ergò non fuisset opus in allegatis LL. à Senatusconsulto singulariter minorennem ob Juris ignorantiam excipere. Sed ℟. duas esse differentias circa ignorantiam juris inter minores (quibus assimilantur etiam mulieres, milites, cæterique enumerati) & inter viros majorennes prudentes. *Imprimis* quòd minorennes non obligentur ad scientiam Juris & legum, majorennes verò ad omnium constitutionum scientiam adstringantur. *in l. penult. C. de Juris & facti ignorantia.* Ideóque nisi eorum ignorantia tolerabilis fuerit, (puta quia constitutio aliqua parùm observatur, est obscura, anceps, controversa, vel à paucissimis scitur in loco, ubi degunt) sed grassa & supina; ne quidem in pœnalibus excusantur. *arg. cap. 2. de constit. in 6. & l. 1. ff. de LL. Secundò* quòd in minoribus, mulieribus, militibus, rusticis aliísque rudioribus præsumatur Juris ignorantia. *d. l. cùm de indebito.* in majorennibus verò præsumatur scientia, nisi ab ipsis probetur tolerabilis ignorantia: non enim foret rationabile, ut Jura in eo ignorantiam præsumerent, & tolerarent, quem ipsum ad scientiam obligant & adstringunt. Illa verò Juris *Regula 47. in 6.* quòd *præsumatur ignorantia, ubi non probatur scientia,* de ignorantia *facti*, non *juris* accipienda est.

Quodsi mutuans occasionem mali filiofamilias dederit, ejúsque peccato cooperatus fuerit, non ignorans eum pecuniâ abusurum, quamvis ignorârit Senatûsconsultum, non putarem, ei contra Senatûsconsulti constitutionem subveniendum: quia scivit rem esse malam, & contra Jus naturæ dare filio occasionem mali: licèt verò ignorârit pœnam Senatusconsulti, tamen quia malitiam peccati novit, ex sola ignorantia pœnæ non solet à pœna (exceptâ censurâ, de qua alibi) excusari, per tradita Molinæ. *de Justitia & Jure Tract. 6. d. 71. num. 9.* & videtur etiam insinuare JC. *in d. l. regula.* per illa verba: *mulieribus succurritur, sicubi non est delictum, sed Juris ignorantia.* atque à simili non parum probatur *ex l. 2. Cod. De in jus vocando.* ubi libertus, qui patronum sine venia in jus vocavit, punitur pœnâ Edicti, scilicet pro solidorum, nec excusatur ob rusticitatem sive Juris ignorantiam. Ad quem text. dicit Gloss. *in l. error. 9. in verb. nocet. ff. de Juris & facti ignorantia.* quòd sufficiebat liberto scire, hoc esse contra naturalem æquitatem, licèt prohibitionem Juris cum pœna ignorârit.

Oppones, si constitutio Senatûsconsulti est pœnalis, ergò filiusfamilias se eâdem tueri in conscientia non poterit ante sententiam judicis saltem declaratoriam, cum pœna non priùs obliget alterum ad amissionem rei suæ, per ea, quæ *in Tit. de Constit. §. 3.* dicta sunt. Respondetur, quòd hæc pœna sit de illis, quæ ad sui executionem nullum externum factum hominis requirunt, hoc ipso, quòd per contractum mutui dominium & possessio pecuniæ mutuatæ jam sit in filiumfamilias translata, cujus tantùm repetitionem leges denegant, quales pœnæ ipso jure & facto illatæ non requirunt aliam Judicis sententiam, ut etiam *in d. §. 3. sub n. 42.* tradidimus.

Demum *quæritur*, nunquid filiusfamilias Senatûsconsulto vel simpliciter, vel saltem juramento renuntiare possit?

De simplici *renuntiatione* unanimis est DD. opinio, eam nullatenus subsistere: quia hoc Senatûsconsultum non tam in favorem filij, quàm parentum & publicæ utilitatis ad evitanda multa mala in Republica atque in odium Creditorum est introductum

ductum. Nec obstat, quòd filius ipso facto possit renuntiare, nimirum solvendo, quod accepit. *l. sed si 9. §. penult. ff. de SC. Maced.* nam periculum, quod subest in obligatione, cessat in solutione, ut paulò ante declaratum est.

42 De renuntiatione *jurata* dissentio est, quidam enim affirmant valere, ut filius saltem post mortem patris solvere teneatur, propter vulgatam regulam. *cap. cum contingat. 28. de Jurejurando.* quòd omne juramentum nec vi, nec fraude extortum servandum sit, si citra dispendium salutis servari possit, Covar. *in d. Relect. cap. quamvis. p. 1. in 6. parte 2. §. 3.* Less. *d. lib. 2. cap. 20. dub. 2. n. 9.* quæ sententia propter reverentiam juramenti est tuta & probabilis.

Altera sententia est negantium, tale juramentum valere, inter quos est Panorm. *in cap. cum contingat. 28. de Jurejurando. num. 23.* Wading. *de Contract. disp. 6. dub. 4. §. 1. num. 3.* cùm enim tale juramentum ad omnia pericula & incommoda inducat, quæ evitare voluit Senatusconsultum, videntur habere locum aliæ regulæ: quod *juramentum non debeat esse vinculum iniquitatis, nec sit obligatorium, quod contra bonos mores, vel in præjudicium tertii*, scilicet parentis *præstitum est. cap. veniens. 16. de Jurejur. cap. non est obligatorium. 58. de Reg. in 6.* Neque difficile est disparitatem aliquam assignare inter pacta successoria, quæ juramento confirmantur. *cap. quamvis 2. de Pact. in 6.* & mutuum filijfamilias: quia in iis potissima prohibitionis causa est, sola mortis captatio, cujus periculum inter Christianos præsertim Germanos minus est, & vel ideò minus, quia non habet causam nisi appetitum lucri: at verò in mutuo inprimis instans & urgens creditor cursusque usuratium filiumfamilias facilius ad malum adigere possent: & deinde præter periculum captandæ mortis etiam subest periculum corrumpendorum morum &c. Quapropter hæc sententia sua non caret probabilitate, & posset fortè deservire, ut Judex Ecclesiasticus aliis præsertim circumstantiis concurrentibus tantò facilius juramentum relaxare valeret, ut docet Less. *d. loc.*

Mihi videtur ad conciliationem utriusque sententiæ quoddam medium amplectendum, ut siquidem periculum mali tantùm in genere subfuerit, in specie autem circa hunc filium jurantem nullum, tunc procedat prior opinio & regula. *dict. cap. cum contingat.* si verò in specie etiam filius ob renuntiationem juratam inclinaretur ad malum, puta, quia instante creditore cogeretur quærere media etiam illicita solutionis, quia mutuum, quod de facto ad malos usus applicuit, aliter à creditore obtinere non potuit, quàm per juratam renuntiationem potuit, tunc debeat altera sententia prævalere: quamvis enim lex possit ex certa causa actum irritare & annullare, nec illicò cesset lex, licèt cesset ratio legis in particulari (nisi fuerit lex in mera præsumptione fundata) dummodò non cesset universim; prout non ideò valet testamentum sine septem testibus, quamvis nullus in eo dolus commissus sit, matrimonium sine parocho & testibus, esto nunquam abnegandum, sed id potissimum in legibus certas formas substantiales præscribentibus procedit, in alijs verò legibus, quæ simpliciter actum prohibent, vel aliud disponunt, obtinet nonnunquam etiam in particulari casu illud axioma, quòd cessante ratione legis cesset ipsa lex. *cap. cum cessante. 60. de Appellat. & l. adigere. 6. ff. de Jure patron.* ita quoque propter religionem juramenti, & ne Deus temerè in testem vocatus sit, servandum, quod pro-

promissum est, si hic & nunc nullum peccatum involvat, tametsi lex communis, quæ periculum mali in genere consideravit, adversetur. *d. cap. cùm contingat. 28. & cap. quamvis 2. h. t. in 6.*

§. X.

De Pactis, quæ incunt generales rerum Administratores.

SUMMARIA.

43. *Ecclesia vel Civitas quando teneatur ex mutuo per Prælatum vel administratores contracto?*
44. *Quid si consensus Senatûs, vel Capituli accesserit?*

GEnerales rerum alienarum *Administratores* hoc loco vocamus Prælatos & Rectores Ecclesiarum, Magistratus & Syndicos Civitatum vel aliarum communitatum, Procuratores cum generali mandato, Tutores & Curatores &c. Porrò circa Prælatos & Rectores Ecclesiarum videri debent ea, quæ in Tit. *de Peculio Clericor.* & in Tit. *de Reb. Ecclesiæ non alien.* & in Tit. *de Donation.* dicentur.

43 Specialiter hîc circa contractum mutui etiam valdè notabile est, quòd Civitas, Ecclesiæ, Monasteria, aliáve pia loca ex mutuo, quòd eorum Rectores & Administratores susceperunt, tunc solùm obligentur, si Creditor probârit, pecuniam in Civitatis aut piorum locorum utilitatem conversam fuisse, aliàs soli Administratores conveniri poterunt, *l. civitas. 27. ff. de Rebus creditis. auth. hoc jus porrectum. C. de SS. Eccles. cap. hoc jus. 2. causâ 10. quæst. 2. c. pen. de Fidejuss. cap. 1. de Solut.* Quare pro cautela duo consulerem; *Primò* ut chyrographo expressè & in præsentia testium curaret inseri causam, in quam mutuum impensum sit. *Secundò*, ut non esset contentus solo chyrographo, neque etiam pignore, (utpotè qui in præjudicium horum locorum à solis Administratoribus sine debitis Juris solemnitatibus constitui nequit) sed requireret sibi dari Fidejussores idoneos, qui nominatim pro ipso Administratore pecuniam mutuante in omnem casum fiderberent.

Interim tamen etiam æquum videtur requiri exactissimam probationem Creditoris, quòd pecunia in utilitatem Civitatis vel Ecclesiæ sit versa, quæ plerumque foret nimis difficilis: quis enim semper vestigare posset, an & qualiter Administrator has vel alias pecunias impenderit? Ideo ficiet proinde etiam minùs perfecta probatio ex conjecturis & circumstantiis arbitrio Judicis ponderanda, nimirùm quòd eo tempore Ecclesia aliis mediis destituta ædificârit, prædia emerit, & alia similia. Reduamus. *de Reb. Eccles. non alien. quæ 56.* Tenebitur quoque Ecclesia, si Prælatus vel Rector Ecclesiæ contraxit debita pro sustentatione, vel infirmitate: quia pro necessitate Ecclesiæ videtur contraxisse, cui Ecclesia teneatur ipsum alere. Barb. *in Collect. ad cap. 1. de Solution. num. 3.* ubi plures allegat.

Quòd si pecunia mutuò accepta per Administratorem casu v. g. incendio aut furto perierit, verius est Ecclesiam vel Civitatem nihilominùs ad instar alterius cujuscunque mutuatarii (cui pecunia mutuata tanquam Domino perit) teneri ad solutionem, dummodò ab initio saltem pecunia ex causa legitima Administrator susceperit; ita enim de servo & procuratore, qui rem domini pecuniam mutuam accepit, eámque casu fortuito perdidit, ut ad id mutuum dominus teneatur, responsum est *in l. servus. 17. ff. De in rem verso.* Jura enim præcipuè voluerunt Ecclesias & Civi-

vitatibus contra malitiam Administratorum, non verò adversus casus fortuitos providere. Item in aliis contractibus, qui sunt in utilitatem utriúsque, velut in Locatione, Venditione & similibus non habere locum hanc constitutionem, ut v. g. in ordine ad obtinendum pretium probet venditor mercem venditam in utilitatem civium vel Religiosorum perveníse, tradunt DD. Innoc. & Pan. *in c. 1. de Depos.* Jas. *in d. l. civitas num. 14.*

44 An autem teneatur Civitas vel Ecclesia; si Administrator cum consensu Senatûs, aut civium, Prælatus cum consensu Capituli mutuum acceperit, absq; ulteriore probatione Creditoris rem in Utilitatem loci conversam esse, difficilis quæstio est? De Civitate communiùs affirmant cùm Barth. *In d. l. civitas* & Molina *Tom. 2. disp. 300.* Si modò Civitas in administratione & alienatione rerum suarum non dependat ab aliquo alio superiore Domino.

Circa Ecclesiam distinguit Panor. *in c. penult. de Fidejussoribus.* an solutio possit fieri per res mobiles, vel an debeat fieri per res immobiles, aut mobiles pretiosas alienari prohibitas? Priori casu affirmat quæstionem: posteriori negat, eò quòd alienatio rei immobilis aut mobilis pretiosæ sine evidenti utilitate aut necessitate Ecclesiæ non concedatur, non est autem utilitas vel necessitas Ecclesiæ, si pecunia in rem ejus conversa non sit.

Sine distinctione ista simpliciter debere mutuum ab Ecclesia restituti, docet Fach. *lib. 2. Controv. c. 77.* argum. à contrario sensu *in d. c. penult. ubi* Gloss. *in verbo. in utilitatem de Fidejuss.* & ad rationem Panormitani respondet, ipsam exsolutionem æris alieni esse justam causam rerum immobilium alienandarum. *Can. hoc jus. 2. in princ. ibi: excipitur, si debitum urget. causa. 10. quæst. 2.*

Verùm si res accuratè ponderetur, *d. c. penult. de Fidejussoribus.* loquitur de mutuo à Religioso privato contracto, adeóq; verisimiliter non in specie tantæ quantitatis, ut propterea necesse sit, res immobiles, Ecclesiæ alienare. Quòd autem dicitur ipsam exsolutionem æris alieni esse justam alienationis causam, intelligitur de debito, ad quod Ecclesia indubitanter tentur, quale an sit, quando non probatur pecunia versa in utilitatem, adhuc in quæstione & controversia est. Accedit, quòd minor restituatur in integrum, si pecuniâ mutuò accepta in ejus utilitatem versa non sit. *l. 1. & 2. Cod. Si adversus creditorem*, licèt authore tutore contraxerit. *l. 3. Cod. Si tutor vel curator intervenerit.* Ecclesiam verò uti jure minoris constat. *ex c. 1. De in integrum restitutione.* Interim inficiari non possum sententiam Fach. habere plurimùm æquitatis, nec facilè damnandum Judicem, qui eam sequeretur, æquitatem rigori præferendo juxta *l. placuit. 8. Cod. de Jud.* plerumque enim creditor extraneus post longum tempus probare non potest, quorsum pecuniæ mutuatæ impensæ sint, præsertim si mutuum non ipse, sed ejus Majores & antecessores dedissent. Magis etiam & rationabilius esse videtur, ut Conventus vel Capitulum (cum cujus consensu mutuum acceptum est) attendat administrationi sui Prælati, quàm alius extraneus. Redundaret quoque in non leve præjudicium Ecclesiæ, cui nemo facilè dare vellet mutuum, si ad recuperandam pecuniam tam grave onus probandi mutuanti incumberet. Ad restitutionem in integrum, quod attinet, imprimis requiritur ut minor vel Ecclesia probet læsionem. *l. verum. 11. §. sciendum. 3. ff. de Minoribus. textus in d. l. 3. Cod. Si tutor vel curator &c. ibi: quæ tutores malè gessisse probari possunt.*

Deinde restitutio est ex causa æquitatis, arbitrabitur proinde judex circumstantiis omnibus attentis, an major æquitas pro Ecclesia, an pro creditore militet. Vid. etiam Covar. *Var. Resol. lib. 2. cap. 17. n. 3.* Mascard. *de probat. concl. 1165. à num. 17.*

Qualiter verò isti rerum alienarum Administratores transigere possint, tum qualiter pacta & transactiones obligent Successores, dicemus *in Tit. sequenti.* Vide etiam in Lib. III. *Tit. de Solutionibus in fine.*

TITULUS XXXVI.

De Transactionibus.

SUMMARIA.

1. *Transactio est pactio de re dubia.*
2. *Post latam sententiam non valet transactio, nisi ab ea sit appellatum.*
3. *Transactio debet esse aliquo dato, aliquo retento.*
4. *De spiritualibus non potest fieri transactio, quod limitatur num. 5.*
6. *Circa bona Ecclesiastica temporalia potest fieri transactio, adhibitis tamen, ubi opus, solemnitatibus ad alienationem requisitis*
7. *Super matrimonio non admittitur transactio: sed benè super sponsalibus*
8. *Super relictis in testamento non transigitur, nisi tabulis inspectis, & quare?*
9. *Quomodo super alimentis possit transigi?*
10. *De crimine capitali transigi potest: secus in aliis criminibus publicis pœnam sanguinis non inferentibus,*
11. *Transactiones non debent regulariter rescindi: & contra transactionem juratam veniens sit infamis*
12. *An idem sit in fide interposita?*
13. *Transactio etiam ob causam gravis lesionis non rescinditur, nisi dolus intervenerit.*
14. *Resolvitur celebris controversia de rescidenda transactione, si læsio sit ultra dimidium.*
15. *Quando Judex partes cogere possit ad transigendum?*
16. *Tutores, Administratores, aut Prælati Ecclesiarum qualiter possint transigere?*
17. *Pacta & transactiones obligant successores hæreditarios. Secus de aliis successoribus in officio vel beneficio, si pactum sit successivum.*
18. *Pactum nomine dignitatis initum obligat successorem.*

Transactio communiter describitur, quòd sit *de re dubia determinata pactio non gratuita.*

Dico 1. esse pactionem *de re dubia*; si enim fiat conventio circa rem non dubiam, vel non litigiosam, erit tantùm pactum de genere, vel permutatio, aut contractus innominatus, *facio ut facias*, *do ut des*, non verò transactio in specie, & consequenter jura de transactione loquentia in pacto non obtinebunt per text: & DD. *l. 1. ff. h. t.* Imò tametsi super re aliqua Adversario mota fuerit, & transactio facta, si tamen ex post facto appareat, litem tantùm fuisse calumniosam sine justa litigandi causa intentatam, transactio nihil censebitur, & si quid eo nomine datum sit, repetetur, *l. in summa. 9. 1. ff. de Condictione indebiti.* Similiter si transigitur post latam sententiam parte victrice ignorante se sententiam obtinuisse (puta quia absentes Principes per procuratores litigârunt) parte victâ id sciente, transactio non valebit, sed ad instantiam victoris proceditur ad executionem sententiæ. Mynsing. *Cent. 4. observ. 47.* Sed hoc, quòd post sententiam transigi non potest, videtur potius intelligendum, si ea ob neglectum vel denegatam ulteriorem appellationem in rem judicatam transierit: facit enim res judicata causam certam inter partes. Text. *in l. post rem judicatam. 11. ff. h. t.* secus si per appellationem legitimè interpositam continuanda sit controversia, vel ratione etiam executionis litigium aliquod movendum.

Du-

3 Dico II. in definitione *transactionis*, quòd sit *pactio non gratuita*: quia ad substantiam transactionis pertinet, ut fiat aliquo dato atque retento, *l. transactio. 38. Cod. eod.* Unde distinguitur à compositione propriè dicta, quòd per hanc gratis & amicabiliter discedatur à lite; quamvis compositio in latiori significatione etiam pro *transactione* accipiatur.

Porrò *transactio* licèt regulariter de omni re litigiosa fieri possit, excipiuntur tamen certæ materiæ, tum de jure Can. tum Civili.

4 De *jure Can.* quidem *transactio* super re spirituali sine labe Simoniæ fieri nequit: sed tantùm gratuita & amicabilis compositio, cap. *super eo. 7. h. t.* Verùm id

5 ipsum DD. communiter limitant, ut procedat, si per viam transactionis aliquid temporale detur vel retineatur pro re spirituali, valere autem transactionem & nullam fieri seu committi simoniam sentiunt, si res spiritualis compensetur largitione vel cessione alterius rei aut juris proportionati, v. g. si inter litigantes decimæ controversæ pro medietate dividantur; si Religiosi pro jure decimandi se obligent ad faciendas conciones vel administranda Sacramenta in certa

6 Ecclesia DD. *ad dict. cap. super eo.* Circa bona autem Ecclesiastica temporalia valet quidem transactio, sed ita, ut si propter eam debeat deveniri ad alienationem alicujus rei immobilis aut mobilis pretiosæ, solennitates ad alienationem requisitæ necessariò adhibendæ sint; juxta eam tamen moderationem, quæ traditur *in Lib. III. in tit.*

7 *de Rebus Eccl. alienandis.* In causa etiam matrimoniali, si de nullitate matrimonii agatur, nulla admittitur transactio, sed expectanda est Judicis Ecclesiastici sententia; cùm non sit in potestate partium in matrimonio nullo perseverare, vel ab eo recedere. *cap. ult. h. t.* Aliud est in sponsalibus de futuro, quando ab una parte negantur, ab altera asseruntur: tunc enim super illis valet transactio, per quam vel ratificentur sponsalia, vel ab illis discedatur, cùm ex libero consensu aut dissensu partium dependeat, supposito quòd de cætero nullum subexistat matrimonii impedimentum.

De *Jure Civili* imprimis super re testa- 8
mento relicta aliter transigi non potest, quàm inspectis cognitisque testamenti tabulis, eò quòd ejusmodi transactiones sint captiosæ, & facilè aliquis inducatur, ut modico præsente contentus magna relicta sive legata, utpote alieno labore parta & inexpectatò advenientia facilè repudiet. *l. cùm hi. 8. ff. h. t.* Accedit, quòd publicè privatimque intersit, ne ultimæ voluntates testantium depereant, sed quoad fieri potest, conserventur, *l. 1. Cod. de SS. Ecclesiis.* Quare specialiter etiam circa alimenta in 9
testamento relicta statutum est in *d. l. 8.* ut de iis sine authoritate prætoris transigi non possit. Quia tamen in alimentis specialiter consideratur eorum favor & grave damnum, quod imminere posset alimentando ex eorum subtractione, ideò prædicta constitutio tantùm intelligitur, ut super alimentis in futurum transigi non possit; possit autem super præteritis, quòd hæc non ampliùs veniant nomine alimentorum: cùm is, cui relicta sunt, hactenus aliunde alitus supponatur, sed cedunt in purum & simplex debitum, *l. de alimentis. 8. Cod. h. t.* Item & de alimentis, quæ aliquis sibi inter vivos constituit, rectè transigitur: cessat enim tunc favor testamentorum & præsumptio captationis, censetur enim aliquis æquè bene sibi in transactione quàm acquisitione prospecturus. *d. l. cùm hi. ff. eod.*

Præterea de eodem Jure civili transigere 10

quidem de crimine capitali permissum est: quia licet unicuique proprium sanguinem quovis modo redimere. Et transigens ob declinandum gravissimum periculum, quod ipsi etiam innocenti ex fallis & subornatis probationibus, carcere, tormentis &c. imminere potest) quàm conscientiâ facinoris transigere censetur. *l. transigere. 18. Cod. h. t.* In aliis tamen criminibus publicis pœnam sanguinis non irrogantibus transactio conceditur. *d. l. transigere.* Et quidem etiam in ipsis delictis capitalibus transactio quoad unum accusatorem prodest, quoad alios non prodest quò minùs novam accusationem instituere possint. Imò tacente omni accusatore, si indicia appareant, Judex ex officio super commisso crimine inquirere poterit. *l. 2. Cod. de Abolitionib.* Fach. *Lib. 1. Controvers. cap. 9. circa fin.* Quòd si quis in aliquo judicio famoso etiam ex privato delicto, v. g. furti, injuriarum, descendente transigat post litem contestatam, censetur confiteri crimen, & notatur infamiâ. *l. 4. §. fin. cùm l. seq. ff. De his, qui notantur infamiâ.* secus, si ante litem contestatam: tunc enim creditur magis facere ad vexam litis redimendam, quàm ex proprii delicti confessione. Is quoque infamiam non incurrit, qui transigit in actione quidem famosa, sed quæ ex contractu v. g. depositi, tutelæ, mandati vel pro socio oritur: quia in his transactio super contractu principaliter fieri intelligitur, quamvis Reus conventus de dolo commisso arguatur: *§. penult. Instit. de Pœna temerè litigantium. l. in actionibus. 7. ff. De his, qui notantur infamiâ.*

11 Cœterùm si *transactio* omnibus requisitis concurrentibus perfecta sit, semper quàm firmissimè est observanda: quia valdè curandum, ne lites transactione sopitæ resuscientur. Quare transactio non minorem vim quàm res judicata habere, nec Imperiali rescripto aut alio prætextu rescindi debere dicitur *in l. causas. 16. in L. non minorem. 20. & l. sub prætextu. 19. Cod. h. tit.* Id quod adhuc magis procedit, si transactioni juramentum accesserit: notabilis enim est constitutio *in l. si quis major 41. Cod. eod.* quòd major 25. annis vel ens contra transactionem *juratam* Judicem interpellando vel supplicando Principi, vel non implendo promissa per talem conventionem reddatur infamis. & privetur omnium ex transactione acceptarum proprietate, quæ parti adversæ transactionem servanti applicatur. Eandem constitutionem non tantùm in juramento propriè dicto, sed etiam in sola fide interpositâ (sicut in Germania præsertim à personis illustribus fieri solet, ut per fidem suæ nobilitatis promittant.) procedere sentit Glossa fin. *in cap. provenit. 2. de Fidejussoribus*, eò quòd juramentum. & fides interposita maximè à personis illustribus æquiparentur. Quam sententiam in Camera receptam esse testatur Andr. Gail. *Lib. 2. Pract. Observ.* 19. Alii tamen fermè probabiliùs cum Covar. *de Pactis. parte 1. §. 2. num. 3.* fidem interpositam & juramentum distinguunt, ampliantes in pœnalibus (quæ sunt strictæ interpretationis nec ultra casus expressos extendenda, vulgato *c. odia. 15. de Reg. Jur. in 6.*) de uno ad alterum fieri argumentationem & conclusionem. Imò non desunt, qui putent, hanc legem utpotè valde severam in praxi, maximè in foro Can. non esse receptam.

Quæres I. An contra *transactionem* saltem ob causam gravis læsionis venire liceat? Inter omnes convenit, quòd propter læsionem etiam gravem, sed quæ non sit ultra dimidiam partem justæ æstimationis

nec dolo formali facta, in nullo contractu, minus in transactione, quantùm ad forum externum (in interno enim quævis læsio debet compensari) detur actio, ne quotidie novæ lites oriantur, & omnes contractus passim impugnentur. Dico propter læsionem *sine dolo formali* factam non dari actionem, propter læsionem etiam gravem, quæ præter propositum contrahentium re ipsâ concurrit. Sin autem *dolus formalis* sive ex proposito interveniat, puta si Adversarius meus instrumenta, quibus causam probare potuissem, mihi clam subtraxerit, & itame ad transigendum coëgerit, de dolo actio competet. *L. sub prætextu. 19. Cod. h. t.*

14 Celebris autem est *controversia*, an si sine dolo in transactione læsio ultra dimidium intervenerit, ea perinde rescindi possit, quàm venditio, in qua venditor ultra dimidiam partem justi pretij deceptus est, juxta *L. 2. Cod. de Rescindenda vend.* Pro negativa fortissimè stringit text. *in L. Lucius 78. §. ult. ff. ad S. C. Trebelliam*, ubi negatur rescissio transactionis super fideicommisso factæ, etiamsi ex instrumentis postea appareat quadruplo plus in hæreditate fuisse, cui adstipulatur. *d. L. sub prætextu. 19. & 29. Cod. h. t. L. à divo Pio. 15. §. pignora. 3. ff. de Re judicata.* & plures aliæ, quas refert Fachinæus *Lib. 2. Controvers. cap. 6.* Econtra affirmativa facit dicta *l. in summa. 65. §. 1, ff. de Conditione indebiti*, propter immodicam læsionem aut evidentem calumniam permittitur quis adversus transactionem venire.

Sententia negativa fermè pluribus juris textibus & DD. calculis munita est. Nihilominus tamen tunc Fach. *d. loc.* sententia affirmativa videtur magis tenenda: quia æquitati naturali, ne quis cum alterius jactura locupletetur, & justitiæ commutativæ, quæ æqualitatem inter contrahentes desiderat, est conformior, præsertim si de Jure Can. loquamur, quod ubique maximè circa forum internum æquitatem attendit, & etiam de Jure Civili in omnibus rebus præcipuam esse debere justitiæ & æquitatis, quàm stricti Juris rationem, statuerunt Imperatores *in l. placuit. 8. Cod. de Judiciis.* Interim tamen notandum est, in æstimatione læsionis debere haberi considerationem dubii litis eventûs; unde rarissimè continget, ut pars, quæ se prædendit læsam ex transactione, possit probare læsionem ultra dimidium, quia cùm transactio debeat fieri super re dubia & litigiosa, propter incertitudinem victoriæ potuisset forsan in Judicio minùs vel etiam nihil consequi, ut monet Fach. *cit. loc.* Ad LL. contrarias superiùs allegatas dici potest, eas non loqui expresse, nec etiam *in d. l.* de casu læsionis ultra dimidium, ideóque nec illuc extendendas; & in *L. Lucius*, quæ maximè pro altera sententia stringit, ponit quidem JC. casum, quo quadruplo ampliùs in hæreditate fuit, quàm ab initio expressum; sed non explicat, quod nomine transactionis datum vel retentum sit, quàm dubius tunc temporis fuerit illius litis eventus. Quòd verò dicitur transactionem habere vim juramenti, sententiæ, vel rei judicatæ, contra quod non est remedium, ut argumentatur Gail. *Lib. 2. pract. observ. 70.* Responderi potest, retorquendo argumentum, quòd contra hæc omnia sit ex causa magnæ iniquitatis remedium, ergo etiam contra transactionem. Contra juramentum quidem, quod quia non debet esse vinculum iniquitatis, & non extenditur ad non prævisa seu præcogitata, retractatur ex causa perjurii. Contra sententiam est notum remedium appellationis. Contra

rem judicatam exceptio, si modus in exequendo excedatur. Item si sententia dicatur nulla ob causam manifesti erroris aut aliam. Si tamen læsionis probatio in continenti fieri non posset, sed requireret altiorem & longiorem indaginem, non malè faceret Judex priorem sententiam amplectendo, ne lis ex lite cum magno damno & sumptu suscitaretur.

Quæritur II. An & quando judex cogere vel inducere possit partes litigantes ad
15 transactionem.

℟. Satis receptum esse, quòd ad officium quidem Judicis pertineat adlaborare, ut partes inter se transigant, aut amicabiliter componant, ne lites cum maximis earum expensis atque offensionibus protelentur, absolutè tamen ad transactionem cogere non possit, sicut regulariter nemo invitus contrahere aut jure suo privari potest, *L. invitum. 11. Cod. de Contrahenda emptione. L. id quod nostrum. 11. ff. de Reg. Jur.* Sunt tamen DD. qui in causa valde intricata & diu durante volunt, Judicem per media compulsorialia posse partes adigere ad transactionem *arg. cap. placuit. 9. dist. 90.* Panorm. *in Cap. cùm inter. 16. de Elect. num. 9.* Barb. *de Officio Episcop. part. 3. alleg. 79. num. 9.* qua tamen in re repetenda sunt ea, quæ *supra in tit. de Officio Judicis* tradidimus. Sed nunquid poterit judex suadere transactionem, si alterutrius partis Jura sint clara?

℟. Negativè, ne videatur de jure unius dare alteri sine causa; cùm cuique dare debeat, quod suum est. Limitatur, nisi aliæ circumstantiæ aliud suadentes concurrerent: ut si partis condemnatæ appellatio sumptuosa (quamvis fortè frivola) vel novæ lites aut difficultates circa executionem sententiæ timerentur. Panor. *in cap. fin. h. t. num. 7.*

Quæritur III. An & qualiter Tutores, Curatores, Ecclesiarum, vel aliorum locorum Administratores, aut Prælati in rebus alienis suæ curæ commissis transigere valeant?

℟. Cùm transactio sit species alienationis, quâ vel jus vel rem nobis competentem, aut quam credimus competere, dimittimus. *Arg. L. 1. §. utrum 6. junctis §§ ff. Si quid in fraudem.* Ideóque hæc quæstio ab ea dependet, an & qualem personæ enumeratæ in rerum suæ curæ commissarum alienationibus potestatem habeant? Et sicut Tutores ac Curatores bona immobilia & alia servando servabilia suorum pupillorum sine decreto Magistratûs alienare non possunt, nec Prælati bona immobilia aut mobilia pretiosa suarum Ecclesiarum sine debitis solennitatibus, ita nec super his transigere. Videatur Gail. *Lib. 2. obs. serv. 72.*

Quæritur IV. An pacta & transactiones obligent etiam successores?

℟. Distinguendo inter successorem hereditarium & successorem ex officio: ut ille, qui jure hæreditario succedit, dimittimus procul contra factum defuncti cœtoquin valid um venire & pactum vel transactionem tollere non potest, quia hæres succedit in omnia jura defuncti tam activa, quam passiva. Successor autem in dignitate vel officio regulariter non aliter tenebitur stare pacto vel transactioni sui antecessoris, quando exinde sibi vel Ecclesiæ præjudicium generatur, quàm si pactum illud cum authoritate superioris factum sit: res enim inter alios acta aliis obesse non debet. Neque hic successor habet causam vel ius à suo antecessore, sicut hæres, sed per collationem aut institutionem collatoris seu superioris. Unde si [v. g. Beneficiatus alteri censum annuum in suo beneficio

consensu Episcopi constituat, ipse quidem in vitâ suâ obligabitur, non verò etiam successores ejus. *Cap. de cætero. 5. h. t.* Item si cum parochi (per decimis fiat aliqua compositio sine authoritate Episcopi, ea personalis tantùm, non realis nec in successorem traditoria censebitur. *Cap. veniens. 8. eod. tit.* locationem quoque à prædecessore factam à successore, etiam nondum elapso locationis tempore revocare posse, docet Covarr. *Var. Resol. lib. 2. cap. 15. n. 6.* Sed hoc intelligendum videtur, si sit pactum successivum, quod etiam successorem ad aliquid de facto præstandum vel tolerandum oneraret: secus, si simul & semel expeditum, sicut in alienatione rei, quæ potest sine solemnitate alienari: nam tunc statim transfertur dominium & succedit regula, *quod nostrum est, amplius sine facto nostro nobis auferri non potest.* Item quòd Princeps, qui superiorem non recognoscit, si nomine dignitatis faciat pactum, id etiam successorem obliget, tradit Panorm. *in cap. 1. de Probat n. 1.* Barb. *ibid. n. 7.*

TITULUS XXXVII.

De Postulado.

SUMMARIA.

1. Quid sit postulare?
2. Postulantes alieno nomine sunt *Advocati*.
3. Advocatus debet aliquando gratis advocare.
4. Qui postulare non possint?
5. Clerici postulare prohibentur in judicio sæculari: & Religiosi absolutè nisi de licentia speciali sui Prælati.
6. Quænam sint personæ conjunctæ, pro quibus Clerici postulare possunt?
7. Clerici quibuscunque dare possunt consilia.
8. In Advocatos non passim recipiuntur, nisi in Jure versati & graduati.
9. Advocati ab injuriis debent abstinere.
10. Prohibetur eis pacisci de quota litis: non de salario: & quæ ratio differentiæ:
11. Exponitur tex. in L. per diversas. C. Mandati circa redemptiones alienarum litium.

IN *hoc titulo* notandum est I. quòd *postulare* sit desiderium suum vel sui amici, cujus negotium geritur, in judicio exponere, vel alterius desiderio contradicere, nam & qui contradicit, postulat aliquid, nimirum ut à petitione, quam Adversarius intentavit, absolvatur *L. 1. §. 2. ff. h. t.* 1

Notandum est II. quòd postulantes alieno nomine *Advocati* dicantur, quos aliquando litigantes sibi ipsis constituunt, aliquando iis petentibus vel etiam ex officio Magistratus ordinarius decernit, veluti si partes principales propter impedimentum juris aut facti per se ipsas postulare, vel propter notoriam egestatem Advocatum acquirere non possint. *L. 1. §. ait prætor. 4. ff. eod.* 2

Notandum est III. quamvis Advocati non teneantur gratis litigare, & servitium suum alteri impendere, si tamen tenuiores sint litigantes, quàm ut sumptus suppeditare valeant, potest judex ex officio (ut dictum) aliquem advocatum deputare, isque gratis advocare debebit, & poterit ad hoc compelli sub pœna pecuniaria, & etiam privationis officii, per text. in *L. providendum. 7. C. h. t.* prout Medicus ægrum pauperem gratis curare & præmium à Deo expectare debebit. Sed & illud hoc loco observandum, quòd Advocatus, aut hæres ejus totius anni salarium exigere possit, si per eum non steterit, quo minùs officium suum exhiberet, vel æger in initio aut medio anni mortuus sit. *L. post duos. 15. §. hus quoque Cod. de Advocatis.* 3

Notandum IV. præter eos, qui Jure civili à postulando prohibentur, uti sunt mino- 4

minores, surdi (qui jussus Magistratûs exaudire non possunt, intelligendo, quòd secundùm stylum Judicii postulatio debeat verbaliter & præsentialiter fieri (fœminæ, quarum verecundiæ non convenit virilia officia subire, aut alienam defensionem suscipere, infames & cæteri, qui enarrantur in *tit. ff. & Cod. h. t.*

5 Insuper de Jure Can. interdictum est Clericis etiam in minoribus ordinibus constitutis, si stipendiis Ecclesiasticis sustententur, ne in secularibus negotiis aut coram sæculari judice postulare præsumant, nisi pro se aut pro sua Ecclesia vel pro conjunctis aut miserabilibus personis. *cap. 1. h. t.* Religiosis verò ne quidem pro utilitate sui monasterii aliter postulare permissum est, quàm si specialem licentiam Abbatis obtinuerint, *cap. 2. eod.* cum hac tamen licentia non tantùm pro ipso monasterio, sed etiam pro amicis monasterii justa aliquâ de causâ etiam in foro sæculari regulares postulare posse, tradit Barb. *ad dict. cap. 2. num. 2.* cum Innoc. *in cap. 22. de Sententia & re judicatâ.*

Notandum. V. Quia Clericis tantùm prohibitum est, nec in foro sæculari postulent, ideò à contrario sensu in foro Ecclesiastico non tantùm pro se, sed etiam pro aliis extraneis postulare posse, communiter innuunt DD. idque consuetudine Curiæ Romanæ receptum esse testatur idem Barb. *ad c. 1. h. t. n. 7.*

6 *Notandum.* VI. Appellatione conjunctarum personarum, pro quibus Clerici in foro etiam sæculari postulare possunt, secundùm probabiliorem sententiam non venire nisi conjunctas conjunctione sanguinis, non verò conjunctione affectionis. Unde quamvis appellatione fratris quandoque intelligatur amicus fraternâ charitate dilectus. *l. nemo dubitat. 58. §. 1. ff. de Hæredibus instituendis.* & favores ampliandi videantur: id tamen procedit, nisi per talem extensionem sequatur, vel saltem facile sequi possit notabilis inconvenientia, nimirum ut Clerici sub prætextu amicitiæ pro quibuslibet postulent & se sæcularibus litibus immiscendo à Divinis abstrahantur. Verùm licet Clerici non possint more Advocatorum agere causas in judicio sæculari ad se vel suos non pertinentes, possunt tamen facere & dare partibus consilia: qui consulentes non veniunt nomine Advocatorum, cùm nihil in judicio postulent, nec tes per se exerceant. Text. & Barth. in *l. §. Advocatos. 11. ff. de Variis & extraordinariis cognitionibus* Panorm. *in rubr. h. t. num. 2.*

Notandum. VII. Circa Advocatos debere Judicem aliqua attendere: nimirum.

I. Ne advocationis officio se ingerant qui in jure periti non sunt; imò hodie Recessibus Imperii & consuetudine generali omnium ferè majorum Tribunalium non permittuntur advocare, nisi qui gradum & tem Licentiæ in Jure & specialiter facultatem advocandi à Judice obtinuerint. Inde que in multis locis libelli partium non recipiuntur, nisi ab aliquo Advocato recepti subscripti sint, ne quibuslibet concedatur libellos & scripturas facere, qui forte propter iam causæ ob imperitiam vel malitiam expendunt.

II. Ne peritissimi Advocati ab una parte, sed ut æqualiter utrinque distribuantur, ne alterutra pars ob inopiam Patroni succumbat *d. l. providendum. C. h. t.*

III. Ne Advocati convitiis se invicem onerent, famosas scripturas conficiant; quo si excesserint pœnâ pecuniariâ secundùm arbitrium Judicis & qualitatem ex

sùs puniantur. *l. quisquis. 6. §. 1. C. eod.* Et si (quod nonnunquam imprudentiores solent) in ipsum Judicem injurias effuderint, eò eodem taliter injuriato puniri possunt arg. *c. 1. de Pœnis, in 6. & l. nullum. 14. C. de Test.*

IV. Ne Advocati de quota litis, id est, certa parte in casum victoriæ sibi attributa pacisceantur, & multò magis ne alienas lites redimant, id est, ne causas litigosas emant, aut quocunque modo sibi acquirant; & sic dubias & intricatas actiones à Principalibus fortè nunquam intentandas ipsi fuscitent, & pacem inter homines perturbent, *L. si qui. 5. Cod. h. t.*

Sed cur licet pacisci de salario, & non de quota litis? Resp. propter majus periculum promovendi calumniosas lites, quia si pacisceus de quota litis non obtinuerit victoriam, nihil habebit, salarium autem debetur Advocato sive vincenti, sive victo. Circa redemtiones alienarum litium est notabilis constitutio. *L. per diversas. 22. & seq. C. Mandati.* quòd reus debitor, si perdiderit causam, quam alius emit, non teneatur plùs solvere emptori litis, quàm is pro pretio dedit venditori sive vero creditori; solent autem tales causæ litigiosæ propter dubium litis eventum minimo pretio emi. Excipiuntur tamen ibidem simplex & gratuita actionis litigiosæ donatio, dummodò nil in fraudem litis attentetur, ut scilicet simulatâ donatione externâ clam verus emptionis contractus celebretur.

TITULUS XXXVIII.

De Procuratoribus.

SUMMARIA.

1. *Quid sit Procurator? Estque alius judicialis, alius extrajudicialis.*
2. *Advocati solent simul constitui Procuratores.*
3. *Quinam sint Procuratores in rem suam?*
4. *Dare Procuratores Domini rei, de quâ agitur, non tutores, curatores vel Syndici ante litem contestatam: sed bene post.*
5. *Minores mente capti, excommunicati ad agendum non possunt dare Procuratorem.*
6. *Procuratores dari non possunt, mulieres, milites, potentes, redemptores aliarum litium.*
7. *De Jure Canon. infames Procuratores esse non possunt, etsi secus sit de Jure Civili.*
8. *Nec Religiosi sine licentiâ Prælati, nec minores 25. annis.*
9. *Procurator ad litem post litem contestatam, & Procurator ad negotia quandocunque alium sibi potest substituere, extra casum matrimonii contrahendi.*
10. *Idem quod in matrimonio, in aliis gravioribus casibus obtinet.*
11. *Procurator in judicio debet exhibere mandatum à suo principali, exceptis quibusdam casibus.*
12. *Procurator, seu defensor rei, quomodo sine mandato admittatur?*
13. *In quibusdam causis & articulis non sufficit generale mandatum.*
14. *Limitatur, quando datum est mandatum cum liberâ.*
15. *Literæ Credentiales in quantum obligent scribentem.*
16. *Gesta per falsum Procuratorem sunt irrita, nisi ante sententiam ratificentur.*
17. *Negligentia Procuratoris nocet Domino, ita tamen ut Procurator maneat obligatus Domino ad interesse.*
18. *Quomodò cesset officium Procuratoris per revocationem.*
19. *Morte mandantis finitur mandatum re integrâ: secus re non integrâ.*
20. *Fallit tamen hæc regula certis in casibus hic enumeratis? & in specie in mandato ad pias causas, ut n. 21.*
22. *Per mortem Procuratoris etiam expirat mandatum: item per ejus renunciationem.*

PRocurator est, qui aliena negotia mandato Domini administrat, estque alius Procurator *extrajudicialis*, qui Procurator ad negotia, & alius *judicialis*, qui Procurator ad lites dicitur. Differt autem *procurator ad lites* à *Postulatore* sive

Advocato, quòd Advocatus solummodò jus & causæ merita alleget, Procurator verò personam Principalis actoris, vel rei subeat, sumptus litis suppeditet, pro Principali in judicio compareat, sententiam excipiat, & reliqua, quæ ad instructionem seu prosecutionem causæ maximè ex facto pertinent, ipse peragat. Hodie tamen plerumque Advocati solent simul constitui Procuratores; quia facilius est partibus, tùm ad sumptus, tùm ad alias incommoditates evitandas eundem habere Procuratorem & Advocatum, sicut in Camera Spirensi receptum esse testatur Gaillius *lib. 1. Obs. 44. num. 8.*

2

3 Porrò ex Procuratoribus aliqui dicuntur in *rem suam* constituti, quo nomine intelliguntur illi, qui aliquam obligationem, debitum aut actionem liquidam (non litigiosam, nisi fortè ex divisione hæreditatis, vel immissione in possessionem bonorum sibi obtingentem *l. per diversas. 22. Cod. Mandati*) emerunt, aut quoquo modo sibi comparârunt. Cùm enim per cessionem tantùm utiles actiones transeant, directæ verò penes cedentem maneant, talis cessionarius non propriè Dominus dici potest, sed Procurator, cum addito tamen, *in rem suam* (quod enim obtinuerit, ipsi acquiritur) appellatur. Circa Procuratores tàm *judiciales*, quàm *extrajudiciales* aliqua pro usu quotidiano breviter notanda sunt.

4 *Notandum* igitur I. Quòd dare Procuratores omnes possint, qui Domini sunt rei, de quâ aliàs agitur, & aliàs facultatem habent illam administrandi. Unde ècontrariò Syndici universitatis, Tutores & Curatores non Procuratorem judicialem, sed Actorem & Advocatum tantùm constituere debent usque post litem contestatam: tunc autem utpote domini litis effecti ad exemplum aliorum Procuratorum alium procuratorem rectè substituere possunt. *neque tutores. 11. C. h. t. Item Pupilli Minores*, Furiosi, mente capti & similes licet Domini sint, quia tamen rerum suarum administrationem non habent, procuratorem constituere non possunt. Excommunicatus etiam, quia agere non potest, Procuratorem ad agendum non rectè constituit, *c. fin. h. t.* cùm tamen conventus ab alio defendere se possit. *cap. dilecti, de Except.* ideò Procuratorem ad defendendum dare non prohibetur. Quòd Universitatis alicujus, Civitatis, vel Collegii Rectores vel Jurati sint excommunicati, nihilominus poterunt reliqui de Universitate ipsius Universitatis nomine dare procuratorem, dummodò ipsi excommunicati in literis procuratoriis expressi non sint, vel ipsorum authoritate institutionis fiat. *d. cap. fin. h. t.*

Notandum II. Quòd dari Procuratores *ad negotia* generaliter possint omnes qui sunt capaces illius negotii exequendi. Ad *lites* autem aliqui specialiter prohibentur, ut

I. De Jure Civili mulieres, quæ propter beneficium Senatûsconsulti Vellejani pro aliis efficaciter intercedere non possunt. *alienam. 18. C. h. t.*

II. Milites, ne à castris abstrahantur. *7. Codic. eod.*

III. Potentiores, qui propter suam potentiam formidolosi sunt Adversario, *Cod. Ne potentiores.*

IV. Redemptores alienarum litium *Cod. hoc tit.* Non tamen infames, esto postulare non possint, quia postulatio est dignitas quædam, procuratio autem vilius officium. *§. fin. Instit. de Exceptionibus* de Jure Can. tamen infamis pro clerico non potest dari procurator, sed pro laicis, Panor. *in*

imperatorum. 4. n. 9. de Juramento calumn. cap. 1. & 2. causâ. 3. quæst. 7.

8 V. De Jure Can. Religiosus sine licentiâ Prælati non potest dari Procurator, nequidem pro Religioso sui, vel alterius monasterii, nisi pro suo in eadem lite consorte. Unde tametsi, qui Religiosum Procuratorem constituit, eidem det licentiam vel per se tractandi, vel alium substituendi, nihilominus Religiosus sine licentiâ Prælati talе mandatum suscipere non potest. *Clem. 3. hoc tit.*

VI. Quidquid sit de Jure Civili, an major 17. annis possit dari procurator ad lites, prout disputant Interpretes ad §. *eadem lege. 4. Institut. Quibus ex causis manumittere non licet.* de Jure Can. est certum, quòd minor 25. annis procurator non possit dari, *cap. qui generaliter. 5. in fin. hoc tit. in 6.* ne scilicet propter beneficium restitutionis in integrum elusorium reddatur judicium. *l. minor. 51. ff. eod. tit.* Cæterum illud de eodem jure Can. expressum est, quòd Procurator generaliter datus ad negotia etiam in judicio agere possit. Exceptis his, quæ speciale mandatum requirunt, *d. cap. qui generaliter.*

9 *Notandum* III. quòd quamvis procurator *Judicialis*, antequam per litis contestationem fiat Dominus litis, alium substituere non possit, nisi sit Procurator *in rem suam*, vel à Domino substituendi potestatem acceperit, procuratores tamen ad negotia possint libere quandocunque alium substituere, *cap. 1. §. licèt. hoc tit. in 6.* Excipitur tamen procurator ad matrimonium contrahendum, qui propter magnum matrimonij præjudicium sine speciali mandato Principales sui alium substituere non 10 potest. *c. fin. eod. tit. in 6.* Licèt verò in hoc *c. fin.* tantùm causa matrimonialis excipiatur, pariter tamen & æquitas rationis idem suadere videtur in alijs quoque negotijs magni momenti, & ubi de gravi præjudicio agitur, tunc enim censebitur in procuratore electa industria personæ, & proinde substitutioni locus haud erit, ut dicit Menoch. *de Præsumpt. præs. 38.*

Notandum IV. quòd Procurator *Judi-* 11
cialis, antequam admittatur ad agendum, debeat suum mandatum, per quod constitutus procurator sit, exhibere. Sunt tamen certi casus, in quibus mandatum præsumitur, saltem eatenus, ut sufficiat, si procurator cautionem de rato præstet, hoc est, assecurationem faciat, Principalem totum, quod gerendum est, ratum habiturum, idque tunc maximè procedit, si Principalis longè sit absens, & negotium celerem expeditionem desideret. Casus autem tales sunt. I. In quo præsumitur mandatum ex conjunctione sanguinis. *l. sed & hæ. 35. ff. hoc tit.* II. Si constet Dominum esse præsentem neque contradicere procuratori, *l. qui patitur. 18. ff. mandati.* III. In marito agente in rebus uxoris, *l. maritus. 21. C. h. t.* IV. Si quis instrumenta habeat ad causam pertinentia. V. Etiam Procurator Rei sive 12
Defensor etiam sine mandato admittitur, dummodò præter cautionem de rato insuper caveat *judicatum solvi*, id est, promittat per fidejussores vel pignora se solvturum in casum condemnationis, quod per sententiam pronunciatum fuerit: quia facilius admittitur procurator ad defendendū, quàm agendum, cùm defendere sit necessitatis, agere voluntatis *arg. l. servum. 33. §. 2. ff. h. t.* Verùm in certis negotiis & cau- 13
sæ articulis, majoris momenti & præjudicij, ut in delatione juramenti, item in Juramento in animam Domini præstando, in petitione restitutionis in integrum, in transactione & similibus, non sufficit aliquem generaliter esse constitutum procuratorem,

& multò minùs in istis mandatum præsumitur, quantumvis persona conjuncta sit. Imò tametsi dixerit Principalis: *Constituo te Procuratorem etiam in iis, quæ speciale mandatum requirunt*, nihilominus hæc clausula adhuc nimis generalis est, & procedit regula, quòd *in generali concessione non veniant ea, quæ quis verisimiliter non fuisset in specie concessurus.* Quòd si autem insuper quædam in specie expresserit, tunc procurator minora quidem poterit, majora verò non poterit, *cap.*
14 *qui ad agendum. 4. hoc tit. in 6.* Limitatio tamen communis ponitur, nisi mandatum generale fiat cum potestate plena ac libera, quale mandatum sic clausulatum habens Procurator *cum libera* vocatur, atque ea etiam, quæ alias speciale mandatum requirunt, regulariter facere potest, nisi valdè ardui præjudicii sint, de quibus probabiliter non fuit cogitatum tempore mandati; sicut etiam talis procurator donare res principalis non potest. *d. cap. qui ad agendum in fin. l. filius famil. 7. in pr. ff. de Donat.* Tex. & DD. *in l. procurator cui generaliter. 58. ff. hoc tit.* Garc. *de Ben.*
15 *p. 5. cap. 8. num. 72.* Huc apponi potest, quod in simili docet Bartolus *in l. Lucius. 24. ff. de Fidejussoribus*, quòd literæ credentiales (quæ dari solent Legatis & etiam Procuratoribus à magnis Dominis missis) in quibus generatim continetur, ut offerenti eas plena fides habeatur, non obligent in omnibus, & per omnia ipsum scribentem, si Procurator vel Legatus aliqua præter vel contra mandatum dixerit aut egerit, secus verò si fides literis habenda magis specificata sit, v. g. *latori huic plenè à me informato habebis omnem fidem, vel fidem ei habebis in omnibus meo periculo, &c.*

16 *Notandum* V. quamvis gesta in Judicio per falsum Procuratorem, id est, non habenteri legitimum mandatum, vel non legitimè constitutum, ipso jure irrita sint, *licet. 24. Cod. hoc tit. cap. in nostra. eod.* si tamen ante sententiam definitivam dominus ea rata habuerit, retrotrahetur hæc ratihabitio, & fictione juris censetur omnia ab initio valuisse: ratihabitio enim mandato comparatur.

Notandum VI. quòd negligentia Procuratoris noceat Domino: sibi enim imputare debet, qui negligentem procuratorem constituit; sed id verum est quoad adversarium, ut causa per negligentiam procuratoris perdita maneat perdita, non verò quoad ipsum procuratorem, à quo per actionem mandati Dominus sua consequi possit. Si autem procurator solvendo non sit, tunc ex æquitate Domino petenti in integrum restitutio conceditur, si nulla ei culpa possit imputari, quòd negligenti procuratori non melius invigilârit, idque ex generali clausula Prætoris, ut docet Gail. *Lib. 1. Obser. 45.* Circa Advocatos constitutum est, quòd illorum error non noceat parti principali, nisi præsens fuerit, & intra triduum non contradixerit, vel debito tempore non appellaverit. *tot. tit. C. de Errore advoc.*

Notandum VII. quòd officium *Procuratoris* exspiret imprimis per revocationem principalis factam re integrâ, & quidem ante litis contestationem dominus procuratorem etiam sine causâ, post litem verò contestatam non aliter, quàm ex legitimâ causâ revocare potest. *cap. 2. hoc tit. in L. post litem. 17. cum seqq. ff. hoc tit.* Quòd si post litis contestationem fiat revocatio, necesse est, ut judex de causa cognoscat, & procuratorem revocandum citet & audiat, num fortè ipsius interest non revocari mandatum. Potest autem interesse procuratoris propter expensas in litem factas, quas Principalis refundere tenetur, tametsi cau-

sine culpâ tamen procuratoris, malum exitum sortita sit, Barb. & DD. *in cap. cùm pro causâ. 6. hoc tit.* vel quia ipsi tota aut pars actionis cessa est; vel quia ob revocationem periculum famæ patietur; propter salarium autem regulariter interesse non potest: quia mandatum de suâ naturâ est contractus gratuitus, nisi Dominus velit remunerationem voluntariam facere. Si fiat pacto de mercede vel salario, potest quidem interesse, sed tunc magis erit operarum locatio, quàm simplex mandatum procuratorum, §. *fin. Instit. de Mandato. l. 6. in princ. ff. eod.* Causa verò revocationis potissima est suspicio collusionis, v. g. propter affinitatem, vel singularem amicitiam cum adversario supervenientem, aut negligens vel morosa prosecutio. Imò cùm mandatum de suâ naturâ potiùs onerosum, quàm lucrosum sit, hoc ipso suspicio contra procuratorem oritur, si id deponere post revocationem sine legitimâ causâ renuat. *l. quæ omnia. 25. ff. h. t.* Gloss. *in c. mandato. 13. Verbo. revocato. eod.*

Quòd si *procurator*, dum negotium Principalis ageret, casu fortuito velut per latrones, res suas amiserit, Dominum non teneri, docet Panorm. *in cap. cùm pro causâ. 6. h. t.* Sylvest. *Verbo. Procurat. vers. sed nota. Text. in L. inter causas. 26. §. non omnia. 6. ff. Mandati.* Non obstat regula: *quòd officium suum nemini debeat esse damnosum*: quia intelligitur quoad damnum directè ex officio, non ab extrinseco proveniens; prout in simili, quamvis res commodata non fuisset peritura casu fortuito apud commodantem, nisi eam commodâsset, non tamen propterea commodatarius ad restitutionem hujus damni obligatur. Præterea hic subnotandum, quòd procurator, qui ignorat revocationem factam (forsan quia literas revocatorias non accepit) validè procedat in negotio (excepto matrimonio) *c. auditis. 8. h. t. c. fin. eod. in 6.* Imò tenet judicium actum cum procuratore revocato, si revocatio soli quidem procuratori, non etiam Judici vel adversario innotuerit, sibique imputabit Principalis, quòd de revocatione Judicem vel Adversarium non certioraverit. *cap. mandato. 13. hoc tit.* Gloss. *ibid. in verb. revocato. & in cap. quamvis. 2. verb. revocari. eod. in 6.*

Notandum VIII. mandatum etiam mor- 19
te mandantis solvi re integrâ, antequam negotium inchoatum, vel lis contestata sit. Unde hæredes mandantis non tenentur de actu procuratoris, quem is gessit post mortem mandantis, dummodò mors ista procuratori cognita fuerit; *d. l. inter causas. 26. in princ. & l. si præcedente. 58. ff. Mandati.* post litem autem contestatam, si mors principalis evenerit, procurator ad lites, utpote jam Dominus litis effectus, rectè procedere potest. *l. nulla dubitatio. 23. C. h. t.*

Verùm hæc regula, quòd morte mandantis revocetur officium procuratoris, si res sit integra, (secus si non fuerit integra) fallit *primò* in procuratore Prælati vel Clerici 20
cujuscunque in causa Ecclesiæ vel beneficio constituto: nam is per mortem Prælati aut Clerici censetur revocatus etiam quoad negotia jam cœpta, & actiones, quibus lis fuerat per ipsum procuratorem ante mortem sui principalis contestata, *Clem. ult. hoc tit.* succedit enim tunc alius in dignitate vel beneficio, qui non tenetur factum vel contractum sui antecessoris præstare: quòd non tantùm de morte naturali, sed etiam civili, depositione scilicet Prælati intellexit Rota Romana. *decis. 28.*

Secundò, ex probabili sententiâ non re- 21
vocatur mandatum morte mandantis, si fa-

ctum sit ad pias causas: puta, si quis pecuniam alicui dedisset pauperibus distribuendam, & ante distributionem mortuus esset. Iste mandatarius deberet pecuniam etiam post mortem dantis in pauperes distribuere argumento ducto ab aliis favorabilibus causis, in quibus mandatum morte mandantis non finitur, velut si quis jusserit puellæ dotem dare, aut servo libertatem. *l. si ego. 9. ff. de Jure dot. l. si pater. 4. ff. de Manumissis vindicta.* Covar. *Var. Resolut. lib. 3. cap. 14.*

Tertiam, fallentiam ponit Mynsi. *Cent. 2. obser. 84.* si Dominus satisdedit de judicatum solvendo procuratore consentiente, ubi præterea ex Bartolo *in L. si defunctus. 15. ff. h. t.* dicit, quòd mors Principalis hodie ferè nunquam procuratorem revocari faciat, propter clausulam satisdationis, quæ instrumentis procuratorijs semper solet adjici.

22 *Notandum ultimò*, quòd per procuratoris mortem mandatum quoque exspiret, cùm industria personæ electa censeatur, ideoque hæres ejus sine nova voluntate principalis in officium procuratoris non succedit. *l. si quis. 27. §. morte. 3. ff. Mandati.* Vallens. *hoc. tit. §. 7. num. 5.* Et denique procurator adhuc in vivis existens mandatum suum Domino renuntiare potest, dummodò tempestivè renuntiet, ut Domino adhuc integrum sit sine suo damno alium procuratorem constituere: si verò procurator post moram longiorem illam renuntiationem facere vellet, non aliter audiendus foret, quàm si legitimam causam v. g. adversam valetudinem, inimicitiam novam cum Principali allegare posset. *l. si mandavero. 22. §. finali, cum l. seq. ff. Mandati.*

TITULUS XXXIX.

De Syndico.

SUMMARIA.

1. *Universitates loco procuratoris constituunt Syndicum & quid sit hic Universitas?*
2. *Quomodo hic differat ab administratore vel Oeconomo, aut actore universitatis?*
3. *Regulares non possunt esse Syndici.*
4. *Quomodò constituatur Syndicus?*
5. *Syndicum ab Universitate constitutum solus ne Prælatus revocare potest.*

Universitas (quo nomine quælibet collectio hominum unum morale corpus constituens, ut Civitas, Oppidum, Monasterium, Collegium Studiosorum, Civium aut Opificum intelligitur) non agere nec utiliter convenire potest, nisi communi nomine unam certam personam pro se constituat. Unde sicut is, qui ad negotia vel litem alicujus privati gerendam constitutus est, Procurator dicitur, ita deputatus ab aliqua Universitate *Syndicus* appellatur.

Differt autem *Syndicus* ab Administratore vel Oeconomo, quòd hic in administratione pecuniæ aliorumque negotiorum extrajudicialium, ille in litibus prosequendis versetur. *Differt* etiam ab *Actore* universitatis, quòd *Actor* ad certam tantum, *Syndicus* ad omnes causas detur. Sed tamen actor & syndicus inter se frequenter in Canonibus & legibus confunduntur. In Regularibus est speciale, quòd quidem Abbates seu Procuratores in aliqua particulari causa cum licentia Prælati esse possint, non vero Syndici etiam proprij Monasterij, sed Prælatus debeat aliquem extraneum constituere, ne per forenses lites nimium abstrahatur. *Cap. un. h. t.* Porrò an in instrumento in quo constituitur Syndicus, debeant singulorum nomina, qui sunt de universitate, inscri-

inſcribit, & quid circa ſubſcriptionem nominum generaliter dicendum in omni inſtrumento nomine Univerſitatis confecto, vanè ſentitur. Alii cum Bart. *in l. 1. ff. de Albo ſcribendo.* diſtinguunt inter alienationem factam ab Univerſitate, & alios actus. In alienatione ſingulorum nomina requirunt: in aliis actibus ſubdiſtinguunt, an Univerſitas ſit parva vel populoſa? Si parva, etiam ſingulorum nomina petunt, non verò ſi populoſa. Solam quoque ſigilli appreſſionem ſine ſubſcriptione ſufficere docet Panorm. *hoc. tit. num. 9.* & Conſilium ſive Senatum alicujus Univerſitatis poſſe conſtituere Syndicum, quia repræſentat ipſam univerſitatem, tradit Caſtrenſ. *in l. nulli. 3. ff. Quod cujuque univerſitatis nomine.* Qua tamen in re potiſſimùm ad conſuetudinem locorum attendendum eſt, quæ plerumque habet, ut præcipui alicujus Univerſitatis Officiales ſive in alienatione ſive aliis negotijs ſubſcribant, aliàs enim ſigillum ſine ſubſcriptione ſolet dicit teſtis mutus, qui nihil loquitur, & experientiâ conſtat, ſigilla aliorum facilè ab alijs poſſe ſubduci, aut effingi.

§ *Notat* demum Panorm. *h. t. num. 6.* quòd Syndicum cum conſenſu Abbatis & Capituli conſtitutum poſſit ſolus Abbas revocare: cùm enim ipſe ſolus poſſit agere in cauſis ſui Monaſterij. *cap. edoceri. 21. de Reſcript.* poteſt etiam ſolus revocare Syndicum & in ſe aſſumere actionem.

TITULUS XL.

De his, quæ Vi, Metusve causâ fiunt.

SUMMARIA.

1. *Quid vis ſit & metus?*
2. *Acta ex metu reſcinduntur, non autem ſunt ipſo Jure nulla.*
3. *Quæ differentia inter metum & dolum in contractibus bonæ fidei.*
4. *Juramentum metu extortum valet, ſed ab eo petitur abſolutio.*
5. *Non tamen confirmat contractus alias invalidos.*
6. *Matrimonium ex metu gravi contractum eſt nullum: & idem eſt deſponſalibus, & in quibusdam alijs caſibus ut n. 7.*
8. *Actio metûs causâ datur non tantum contra metum inferentem, ſed etiam contra tertium poſſeſſorem.*
9. *Etiam per levem metum exorto in judicio animæ ſunt reſtituenda.*
10. *Quædam ex metu geſta reſcindi non poſſunt.*
11. *Metus ut actionem pariat, debet eſſe cadens in conſtantem virum.*
12. *Quis metus dicatur juſtus.*
13. *Ob metum non licet facere peccatum mortale, imò nec veniale.*
14. *Leges humanæ in gravi metu per ſe non obligant: ſecus eſt, ſi in contemptum Eccleſiæ incutiantur.*
15. *Metus reverentialis per ſe non eſt juſtus metus.*
16. *Quomodò metus debeat eſſe præſens?*
17. *Remedium juris contra minas eſt cautio de non offendendo.*
18. *Metus debet eſſe ab extrinſeco, non ab ipſo metum paſſo proveniens.*
19. *Et debet eſſe pro obligatione eliciendâ incuſſus.*

INter cauſas, quæ homines ad judicia trahunt, non infrequens eſt vis, vel metus alicui illatus, de quibus propterea poſt liberas actiones pacti, tranſactionis aut mandati hîc agitur. Quamvis autem omnia, quæ ex *violentia* alicui illata fiunt, *metu* quoque facta cenſeantur, non tamen è contra, quæ *metu* fiunt, etiam *vi* facta intelliguntur. *cap. ſacris. 5. hoc tit.*

Eſt igitur *vis* majoris rei impetus, qui 1
repelli non poteſt *L. 2. ff. Quod metus cauſâ.* Et diſtinguitur à DD. *in vim veram & modificatam.* Vis *vera* eſt corporalis quædam coactio ad faciendum id, quod jubetur: puta, ut ſi juſſo flectere ante Idolum, per violentiam incurventur genua adeoque

meré

merè se habet in externa actione. Vis *modificata* dicitur à particula *motali: ut*, quando videlicet externa violentia adhibetur, ut voluntas, quæ propriè cogi non potest, cùm sit intrinseca, ad aliquid consentiendum eliciatur.

Metus dicitur *mentis trepidatio* instantis, vel futuri periculi causâ; quæ trepidatio non tantùm propter violentiam de facto illatam, sed etiam inferendam continu-
2 gere potest. Porrò quæ fiunt *vi, metûsve causâ*, dicit Prætor *l. 1. ff. Quod metûs causâ. ser. non habiturum.* Unde communis est Interpretum sententia, quòd gesta ex metu ipso jure valeant, sed tantùm per sententiam Judicis rescindantur: habent enim causam obligationis, nimirum consensum (nisi propter vim veram sine omni consensu aliquid actum esset) cùm etiam voluntas coacta sit voluntas. *Si metu coactus adii hæreditatem*, inquit JC. *in l. si mulier. 21. §. penult. ff. Quod metûs causâ, puto me hæredem effici, quia quamvis, si liberum esset, noluissem, tamen coactus volui; sed per prætorem restituendus sum.*

Dices *in l. qui carcerem. 22. ff. eod. tit.* simpliciter dicitur, obligationem metu extortam *nullius esse momenti*, ergo non indiget rescissione Judicis. R. Illa verba, *nullius esse momenti*, debere intelligi, non quòd ipso Jure sit nulla obligatio, sed quoad futurum rescissionis effectum. Ut enim leges legibus concordentur, quandoque verbum aliquod in diverso sensu, & non ita rigidè accipiendum est. *l. 2. §. contrarium. 15. C. de Veteri Jure enucl.*

3 *Dices* iterum: contractus *bonæ fidei* metu initi sunt ipso jure nulli, quia *dolus* dans causam contractui *bonæ fidei* facit contractum nullum, ut notant communiter DD. *ad l. 7. ff. de Dolo.* at verò, qui metu facit, etiam dolo fecisse intelligitur. *l. item. 11. §. eum. 13. ff. h. t.*

R. circa metum non fieri distinctionem inter contractus *bonæ fidei* & *stricti Juris*, neque inter metum *incidentem* in contractum, & *dantem causam* contractui, ut iste Henr. Zoës. *h. t. n. 3.* Non obstat, quòd in metu dolus insit; quia hoc procedit, quatenus dolus in genere significat omnem malignam alterius *læsionem*, non autem quatenus magis propriè, & specificè significat callidam *machinationem & circumventionem*, quæ circumventio propter quam magis potest annullare contractum; quia occultando objectum tollit consensum: etenim in contractibus *bonæ fidei* consentiens habeat implicitam conditionem, *si ita sit ut dicis*, ergò si res per dolum aliter se deficit conditio & consequenter etiam consensus, in metu autem objectum consentiens plene ponitur, v. g. ut aliquis teneatur ad tam summam pecuniæ numerare, vel aliud quid facere; & tantùm coactio ad consentiendum adhibetur, quæ coactio causat solùm involuntarium *secundum quid*, non simpliciter.

Hinc etiam Juramentum gravissimo metu exortum validum dicitur *in cap. sicut. 8. de Jurejurando.* dummodò alias *sine peccato* observari possit, & non vergat in *damnum animæ*, vel proximi; potest tamen ab eo peti absolutio, quo sensu etiam intelligendum est *cap. cum contingat. 28. eod. tit.* ubi dicitur, *juramentum ut extortum non esse servandum*, scilicet mediante absolutione. Advertendum autem est, quòd tale juramentum metu extortum non confirmet contractum *aliàs invalidum*, quia unum juramentum non potest sanare (ut DD. loquuntur *duplex vitium*, scilicet vitium *involuntarii* & *nullitatis contractus*. Atque ita intelligi debet *c. quamvis. 2. de*

2. de Pact. in 6. Sanch. *de Matr. l. 4. disp. 20. num. 3. & seqq.*

6 Communis autem est *exceptio* in matrimonio, ob cujus favorabilem libertatem non quamcunque voluntas sufficit, sed omnino [illegible] requiritur, ideo metu initum ipso jure nullum est. Tex. & Panorm. *in cap. de matr. 6. & cap. cùm locum. 14. de Sponsal. & Matrim.* quod idem etiam ad [illegible] extendit Sanch. *d. loc. disp. 19.* [illegible] verò in sponsalibus, an ipso jure valeant, vel irrita sint propter impedimentum [illegible] honestatis. quod non oritur ex [illegible] ipso jure nullis, Trid. *sess. 24. de reform. matr. cap. 3.*

7 Plures etiam alios casus, ut circa vota, [illegible], dotis promissionem, authoritatis [illegible], aut Jurisdictionis expressionem [illegible], in quibus ex multorum [illegible] nullitas obligationis propter metum consurgit, tradunt DD. *citati h. t.* & [illegible] *in cap. 2.*

8 Porrò actio ad repetendum id, quod metûs causâ datum est, non tantùm competit contra eum, qui vim intulit, sed etiam contra quemcunque possessorem, qui eam rem detinet. *d. l. item 14. §. in hâc 3. ff. Quod metus causa.* Si promissum tantùm sit & [illegible] datum, exceptio datur metum passo, ac solvere teneatur petenti. *tot. T. ff. de*

9 *Dolo malo, & metûs except.* Docet idem Sanch. *d. l. 4. disp. 9. n. 4.* etiam per levem metum extorta in animæ judicio restituenda esse, si ille metus fuerit causa, sine qua non fuisset contracta obligatio, quàmvis in foro externo ad minuendas lites ob similem metum actio non concedatur: sicut nec in acceptione infra dimidium justi pretii; non tamen exinde tollitur injustitia contractus.

10 Quædam verò sunt, quæ metu inita [illegible] non possunt, ut baptismus & ordo: cùm enim metus non tollat voluntatem, ut dictum, non impedit etiam indelebilem characteris impressionem. Volunt tamen DD. quòd ordinatus per justum metum non teneatur ad cælibatum ex voto (utpote quod metu extortum non valet) sed tantùm ex præcepto Ecclesiæ. Vid. Henr. Zoës. *h. t. n. 20.*

11 Cæterùm ut ea, quæ de metu in jure dicuntur, locum habeant, quatuor potissimùm concurrere debent. I. Ut sit metus justus. II. Præsens. III. Ab extrinsecâ violentiâ. IV. Ad eliciendam obligationem directè incussus. De singulis his requisitis breviter videamus.

I. *Igitur* justus metus non est timor meticulosi hominis, sed qui in virum constantem cadit. *Cap. ad audientiam. 4. h. t. l. 6. Cod. eodem.* cujus metûs plura passim in Jure enumerantur exempla: videlicet carceris, servitutis, mortis &c. Licet autem jura loquantur de metu in virum cadente; nihilominus conditio personarum attendenda erit, ita ut levior metus in fæmina vel puero, quàm viro sufficiat, & ideo ex parte mulieris v. g. requiretur metus, qui cadat in constantem mulierem, teste Panorm. *in dict. c. cùm locum. 14. de Sponsal. n. 6.* Deinde nomine justi metûs is in- 12
telligitur, qui contra bonos mores irrogatur, non quem Judex aut Magistratus pro sua Jurisdictione facit, ut si aliàs obligatum, convictum, condemnatum ad solutionem & executionem rei judicatæ per media violenta compellat. Quòd si tamen per injuriam aliquid fecerit Magistratus, puta si mortis aut verberum timore vel terrore pecuniam alicui contra jus extorserit, non minus, quàm in privatis edicto prætorio locus erit, *l. 3. §. 1. ff. eod.* Nec interest, an sibi vel liberis suis metus inferatur; cùm pro affectu paterno in liberos magis in eorum quàm pro-

propria persona parentes terreri solent. Idem ad uxorem, parentes & consanguineos extenditur. Innoc. *in d.c.cùm locum. 14. de Sponsal. n. 1.* Felinus *in cap. Ecclesia. 10. de Constit. n. 99.* Zoës. *h. t. n. 16.* Notabilem denique ponit doctrinam Barb. *ad dict. c. sacris. 5. h. t. n. 9. vers. pro resolutione;* quòd ille dicatur justus metus, per quem aliquis eligit minus malum ad vitandum majus malum, idque forsan insinuavit J. C. *in l. metum. 5. ff. h. t. Metum*, inquit *accipere debemus non quemlibet, sed majoris mali.*

13 Est tamen *notandum*, quod prohibetur *in d. cap. sacris. 5. h. t.* quòd ob nullum metum liceat peccatum mortale committere, etsi videatur majus malum, aut mors propterea subeunda foret: præstat enim hanc eligere, quàm DEUM offendere, idemque de peccato veniali tradunt cit. apud Sanch. *d. l. 4. disp. 3. num. 2.* Text. est. *in cap. si quis. 17. causâ 22. q. 2.* Sed

14 hoc, si transgressio ex metu deberet fieri contra legem Divinam, secus si contra legem humanam Ecclesiasticam, quæ in casu tam extraordinario & cum magno alicujus damno non censetur obligare, ideóque nec peccatum transgrediendo committi, arg. *c. 2. dist. 4. & l. nam. ad ea. 5. ff. de LL.* nisi transgressio legis petatur in contemptum Ecclesiæ: quo sensu accipiendum est *dict. cap. sacris.* ubi dicitur, quòd propter nullum metum liceat communicare cum excommunicato, cùm tamen communio ista tantùm lege Ecclesiasticâ prohibita sit; cooperari ad formalem contemptum Ecclesiæ utique etiam Juri divino repugnat juxta illud Christi *Matth. 18. v. 17. Si quis Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus &c.*

15 De *metu reverentiali* etiam hic disputant DD. de quo dicemus in Lib. IV. *Tit. 1. §. 5. num. 4.* quòd sola reverentia Parentibus vel Dominis debita non sit justus metus ad irritandos contractus, nisi concurrentibus alijs adminiculis: ut sunt minæ atroces, importunæ persuasiones.

II. *Præsens metus* requiritur & non sufficit aliqua tantùm suspicio futuri seu inferendi metûs. *l. metum 9. ff. h. t.* Quam si quis propter solas minas & in futurum imminens malum aliquid dederit aut fecerit, restitutionem ex causa metus non habebit, nisi minæ factæ fuissent ab eo, qui frequenter solet eas exequi, vel propter temeritatem minantis morale vel præsens fuerit periculum. *l. si donationis. 7. & metum. 9. C. eod.* Aliàs contra minitationes notum est remedium, requirere Judicem, ut minantem citet, eique severè inhibeat, ne quid violentiæ aut injuriæ attentare ausit, nec discedere patiatur, antequam verbis vel juramento, aut etiam pignoribus (prout qualitas personæ exegerit) adversario securitatem promittat, quæ vulgo *cautio de non offendendo* dicitur. Tituler. *Volum. 1. disp. 11. Thes. 4.* Neque etiam præteritus metus sufficit: pone enim quòd ad obligandum te metu coactus fis, si tamen postea sponte sine ulla coactione solveris, metum illum præteritum ad impetrandam repetitionem soluti ampliùs allegare non vales, per voluntariam enim solutionem exceptioni metûs ipso facto renuntiâsti. *l. cùm te. 2. C. h. t.*

III. Metus debet esse *ab extrinseco* sive ab extrinseca violentia illatus. Unde in casu mulieris, quæ contra Patronum suum ingrata facta ei aliquid dedit, ne in servitutem revocaretur, respondit JC. *in l. mulier. 21. ff. h. t.* non esse locum repetitioni, *eò quòd mulier hunc metum sibi ipsa intulerit.* Similiter sua bona vendere pro-

propter timorem, ne ad civitatis officia vel munera nominaretur, dicta bona repetere volens non auditur *in l. cum t. §. C. eod.*

IV. Denique metus ad *eliciendam obligationem* & quidem ab eo, vel alio ejus nomine, cui obligatio facta est, incussus esse debet. Unde si captum à Latronibus liberem, qui mihi pro hoc obsequio promittat aliquid, non se, quo minùs id præstet, per metum excusare poterit: quia ego causa hujus metûs non fui, sed operæ meæ, quam in liberando præstiti, mercedem accepi, *l. metum 9. §. 1. ff. h. t.* Similiter etiam vota in periculo mortis emissa ex omnium DD. sententia firmiter obligant, quamvis metu mortis emissa sint.

TITULUS XLI.

De in integrum Restitutione.

SUMMARIA.

1. *Restitutio in integrum est remedium extraordinarium.*
2. *Remedium juris extraordinarium, quando est pingue, datur etiam existente ordinario.*
3. *Remedium restitutionis datur Minoribus, Ecclesiæ, piis locis, Reipublicæ & Civitati.*
4. *Quæ differentia inter Restitutionem Majorum & Minorum?*
5. *Mulieribus quoque, Rusticis, & Militibus datur restitutio. Item Heredibus minorum & aliorum, quibus hoc beneficium aliàs competit.*
6. *Minor etiam contra minorem, & Ecclesia contra Ecclesiam restituitur: & quomodo privilegiatus utatur privilegio contra privilegiatum?*
7. *Restitutio coram judice ordinario rei habente administrationem peti debet.*
8. *Qui judices dicantur habere administrationem?*
9. *Quando Restitutio dicatur peti incidenter.*
10. *Restitutione petitâ ordinariè suspenditur executio, nisi præsumptio malitiæ sit contra petentem.*
11. *Quadriennium Restitutioni petendæ præfixum currit à die scientiæ de læsione.*
12. *Quadraginta tamen annorum lapsu præscribitur huic beneficio.*
13. *Qui Restitutionem petit, probare debet, se læsum esse.*
14. *Restitutio minoris vel Ecclesiæ prodest majori, seu Laico, si causa sit individua: aliàs non.*
15. *Læsio, ut causet restitutionem, non debet esse fortuita.*
16. *Procurator, nisi sit cum liberâ, aut mandatum speciale habeat restitutionem principaliter petere non potest, benè tamen incidenter.*
17. *Tutores, Curatores, Oeconomi, Prælati, & similes habentes administrationem, mandato non indigent.*
18. *Restitutione impetratâ, cum re etiam fructus sunt restituendi.*
19. *Exponitur textus in c. ad nostram de Reb. Eccles. non alien.*
20. *Qui scit Restitutionem peti posse, an habeatur pro malæ fidei possessore?*
21. *Clericus minorennis in resignatione beneficii læsus potest restitutionem petere.*
22. *Idem obtinet, etsi beneficium resignatum alteri jam de facto sit collatum.*
23. *In spiritualibus: scilicet Matrimonio aut professione religiosa quoad substantialia non datur restitutio.*
24. *Regularis contra quinquennium ad proponendas causas nullitatis à Concil. Trid. præfinitum, ex causâ potest restitui.*
25. *In Contractibus juratis potest etiam dari restitutio ex causâ emergente.*
26. *Minor contra confessionem suam quomodò restituatur?*

Sicut ex causa metûs, sic etiam ex aliis remedium sæpe à Judice petendum est, quod *Restitutio in integrum* appellatur. Hæc est remedium juris extraordinarium, quo læsi in eum statum, in quo ante læsionem fuerunt, per officium judicis reducuntur. 1

Dico esse remedium *extraordinarium:* quia tunc primùm datur, quando ei, qui se læsum dicit, nulla ordinaria actio superest. *l. in causa. 16. ff. de Minoribus.* Verùm hanc regulam, quòd remedium extraordinarium non detur, nisi ordinario deficiente, limitant DD. nisi extraordinarium sit 2

pinguius, unde subsequenter inferunt, quòd Minor vel Ecclesia ultra dimidium læsa possit omisso remedio ordinario ex *L. 2. Cod. de Rescindenda vend.* restitutionem in integrum petere: cùm hoc sit pinguius remedium; partim, quia in petita restitutione in integrum non est necesse probare læsionem ultra dimidium, quæ est difficilis probationis, cùm pretia rerum habeant diversos æstimatores, sed sufficit probare gravem læsionem; partim etiam, quia si emptor. ex *d. l. 2.* conveniatur, erit in ipsius arbitrio, an rem redhibere, vel justum pretium supplere velit. Si verò restitutio in integrum contra ipsum postuletur, poterit præcisè ad restitutionem rei emptæ compelli.

3 *Restitutio in integrum* pluribus datur, qui se in judicio vel extra illud læsos fuisse affirmant. Et *primò* quidem datur de Jur. Civ. hujus restitutionis remedium *Minoribus 25.* annis non tantùm, dum in minori ætate constituti sunt, sed etiam per quadriennium, postquàm majorennes esse cœperunt; non quidem respectu actuum in majorennitate gestorum; sed quos priùs in minorenni ætate cum suo damno vel detrimento inierunt. Deinde exemplo Minorum etiam *Ecclesia* utitur jure minoris *c. 1. h. t.* nomine autem Ecclesiæ etiam Capitulum alicujus Ecclesiæ Cathedralis vel Collegiatæ intelligitur, si læsio toti Capitulo, & non uni vel alteri particulari de Capitulo evenerit. Innoc. *in c. nisi 21. de Præb.* Præterea etiam datur Hospitalibus & aliis piis locis. Valens. *h. t. §. 1. num. 8.* Item Reipubl. & Civitati hujus restitutionis beneficium datur. *L. 4. C. Quib. ex causis mai.* Quod nonnulli etiam ad Castra habentia subditos & jus territorii extendunt, ut & hæc jure Reipublicæ gaudeant, Gail. *L. 2. obs. 62. n. 3.* Majores quoque 25. annis quandoque in integrum restituuntur, quia Prætor in *L. 1. in fine ff. Ex quibus causis majores* generaliter dicit: *si quam mihi justa causa videbitur, in integrum restituam.* ad quam clausulam Prætoris toties veniendum esse, quoties æquitas restitutionem suggerit, notanter monet Ulpian. *in l. sed etsi 26. §. fin. ff. eod.* Et tamen in restitutione Majorum & Minorum subest differentia, quòd in majoribus non sufficiat læsio, sed etiam requiritur probatio justæ causæ arbitrio Judicis ponderandæ, ob quam iis læsio minus imputari debeat. v. g. si propter Rem[illegible] aut captivitatem absentes erant; & [illegible] rea alii ipsorum bona possederint, [illegible] usu ceperint, *toto tit. ff. Ex quibus causis majores.* In minoribus autem sufficit probare minorem ætatem & læsionem. [illegible] norm. *in c. ex literis. 4. h. t. num.* [illegible] Sed & illa est differentia, quòd Minores restituantur, quamvis tutore vel curatore interveniente læsi sint, habeantque electionem, an magis tutelæ actione contra tutorem experiri, vel contra lædentem *restitutionem in integrum* petere velint. *L. 1. & 2. C. Si tutor, vel curator interven.* Majores verò absentes, si procuratores [illegible] sua negotia vel lites dimiserint, non habeant restitutionis beneficium, sed contra procuratorem agere debeant. *l. fin. ff. h. t.* [illegible] quando tamen procuratore non existente solvendo ex causa æquitatis Domino [illegible] *restitutionem in integrum* succurri, traditum est superiùs in tit. *de Procurat.* Mulieres quoque Rustici, Milites &c. [illegible] juris ignorantiâ excusantur, restituuntur, [illegible] peritiores consulere non potuerunt. Maranta *de Appellat. p. 6. n. 89.* per notata [illegible] *l. juris ignorantiam. 6. Cod. Qui admitti ad bon. possess. &c.* & *in l. ubi. 8. ff. de Edendo.* Denique non tantùm ipsis princi-

pa-

paribus læsis hoc beneficium competit, sed etiam eorum hæredibus & successoribus universalibus, si modò defunctus in ea conditione fuerit, ut, si adhuc superstes esset, restitui deberet. *L. non solùm. 6. ff. h. t. l. minor. 18. §. si ff. de Minor.*

6 Sed quid si *Minor* contra *Minorem*, Ecclesia contra Ecclesiam restitutionem petat, an audiri debet, vel potiùs obstabit, quòd *privilegiatus contra privilegiatum non utatur privilegio*, sed jure communi? Respondendum est, *restitutionem in integrum* locum habere propter textus Juris claros *in cap. auditis. 3. h. t. l. verùm. 11. §. penult. ff. de Minoribus.* Quòd verò dicitur privilegiatum non uti privilegio contra pariter privilegiatum, id procedit, si utriusque par sit causa; secus autem si alter certet de lucro captando, & alter de damno vitando: tunc enim is, qui cupit indemnis esse, meritò prævalere debet illi, qui ex re aliena lucrum quærit. Panorm. *in d. c. auditis. n. 8.* nam beneficium restitutionis non datur Minoribus vel Ecclesiis lædentibus, sed læsis, ideóque Minor, vel Ecclesia lædens non est privilegiata, consequenter si res accuratè expendatur, non concurrit privilegiatus cum privilegiato. Aliud foret, si utraque pars certaret de damno vitando & læsionem allegare posset, sicut exemplum ponitur in *d. verùm. §. penult.* si minor solvisset alteri minori, & iste perdidisset, non restitueretur minor solvens contra minorem perdentem.

* *Restitutio* petenda est coram Judice illius, contra quem petitur, ex generali regula *quòd actor forum rei sequatur. l. 2. Cod. Ubi & apud quem cognit. in integr. restit. arrtanda.* Et hodie Ordinarius administrationem habens, vel Delegatus ab eo, sive sit specialiter ad id delegatus, sive quæstio restitutionis incidat in causa generaliter commissa, restitutionem concedere potest; Ordinarius verò administrationem non habens, vel Delegatus ab eo restituere non potest, nisi petatur *incidenter* non *principaliter*. Ita expressè decidit *in 6. causa. 9. h. t.* cui consonat *l. fin. Cod. ubi apud quem &c.* Noti etiam Juris esse dicit Gail. *Lib. 1. obs. 114. n. 3.* quòd *restitutio* quoque adversùs sententiam definitivam ab eodem Judice, qui eam tulit, fieri possit.

Porrò duo sunt *in d. c. causa.* non satis 8
clara. *Primùm* quænam sit differentia inter Judicem administrationem habentem, & eam non habentem. *Deinde* quando dicatur *restitutio in integrum* tantùm *incidenter* postulari. Utrumque explicat Panormit. *in d. cap. causa. in principio. n. 3.* quòd nimirùm Judices administrationem habentes dicantur illi, qui habent certum territorium seu districtum, in quo Jurisdictionem exerceant, uti Episcopi & alii terrarum Principes: administrationem verò non habentes illi sint, quorum jurisdictio est fundata tantùm in personis, sicut exemplum ponit in Doctoribus profitentibus, qui habent jurisdictionem in scholares, sine administratione territorii: item exemplum esse potest *ex L. fin. Cod. de Jurisdictione omnium Judicum.* in Præpositis & Superioribus Collegiorum Communitatum, qui in illos, qui de cummunitate sunt, jurisdictionem exercent.

Alterum etiam exponit Panorm. quòd 9
scilicet tunc dicatur *incidenter* peti *restitutio*, quando petitur ante definitivam super certo tantùm causæ articulo, puta, ad exceptionem vel probationem omissam proponendam, vel contra interlocutoriam, per quam minor vel Ecclesia se gravatam dicit. Imò ex multorum sententia dicitur *incidenter peti restitutio* non tantùm, quando

ante definitivam petitur, sed etiam quando in continenti post definitivam postulatur intra decendium, antequam sententia transierit in rem *judicatam* per Gloss. *in c. suscitata. 6. in verbo. postulavit. h. t.* Cui videtur adstipulari Panorm. *ibid. n. 5. & 6.* quamvis fateatur, rem apud DD. esse dubiam.

10 Sed hic *quæstio* est, an sententia in judicio lata debeat interim executioni mandari, dum causa *restitutionis* pendet? Nam pro affirmativa facit tex. *in d. c. suscitata. h. t.* ubi coram S. Pontifice agebatur pro *in integrum restitutione*, & ibi voluit Pontifex, ut ad executionem sententiæ ante omnia procederetur. Econtra *in l. un. Cod. In integrum restitut. postulatâ ne quid novi fiat*, rescribit Imperator, quòd restitutione postulatâ omnia in suo statu manere debeant, & nil circa executionem attentandum sit.

In hac *controversia*, quæ in foro sæpissimè movetur, dicendum est, quòd restitutio regulariter suspendat executionem, secundùm text. *in d. l. unica.* nisi foret altioris indaginis, & ex conjecturis præsumi posset, quòd ea tantùm ad protelationem litis peteretur: tunc enim executio suspendenda non foret; ita tamen, ut victor idoneam cautionem præstaret, quòd universa, quæ occasione sententiæ percepisset, restiturus esset Adversario, si in causa restitutionis prævaluerit. Ita textus ipse in *dict. cap. suscitata.* non obscurè insinuat. Mynsing. *Cent. 1. observ. 48.* Maranta *de Appell. c. part. 6. n. 108.*

11 Datur autem beneficium *restitutionis in integrum* cum quibusdam conditionibus. I. Ut petatur intra quadriennium, quod Ecclesiæ currit à die læsionis. *Clem. un. h. t.* Minori verò à principio anni 26. suæ ætatis, quando scilicet factus est *majorennis*, circa actus illos in minorennitate gestos. *L. fi. Cod. de Temporibus in integrum restitutionis.* Sed hic est quæstio an quadriennium petendæ *restitutionis* præfixum currat immediatè à die præteritæ læsionis, vel potiùs à die scientiæ, quo restituendus in læsionis cognitionem devenit. Probabiliùs est, præfatum quadriennium tempore scienitæ computandum: aliàs enim non satis prospectum esset indemnitati Ecclesiarum & Minorum, si contra occultas suas læsiones nullum haberent remedium. Unde *in cap. 1. & 2. hoc. tit. in 6.* dicitur, quòd post quadriennium Ecclesia restituenda non sit, si *negligenter* intra illud tempus *restitutionem* non petierit. Imo contrario sensu, si non ex negligentia, sed propter ignorantiam læsionis id factum sit, etiam post quadriennium restituenda est, quia ex rationabili causa generaliter post quadriennium Ecclesiam restitui exprimit *in dict. cap. 1.* dicitur. Licet quoque illi qui instrumenta ad causam pertinentia penes se habet, non videatur posse justam ignorantiæ causam allegare: propter contractus tamen Officialium & Administratorum in Monasteriis & Ecclesiis mutationem, æquitas aliud meritò suadet, cum ex tali mutatione instrumentorum deperditio, suppositio, & consequenter ignorantia facile contingere possit.

Non obstat etiam *Clement. un. h. t.* qua dies læsionis pro initio quadriennii assignatur; nam explicari debet, si dies læsionis & scientiæ coincidant, ut ita pro jure Ecclesiarum & minorum jura juribus communibus concordentur. Arnoldus Rath *in Tract. de Usucaptionibus. c. 5. assert. 45.* Ubi dicit hanc sententiam communi DD. calculo in praxi receptam esse; cum hac tamen moderatione, ut si post tempus læsionis & scientiæ insuper anni elapsi fuerint, tunc sicut

to tempore regulariter omnis actio extinguitur, ita etiam *restitutio in integrum*, ne alias sequatur inconveniens, quòd contra Ecclesiam nunquam cum effectu procederet præscriptio, utpote quæ semper per *restitutionem* posset in irritum revocari, & nullum esset speciale Ecclesiæ Romanæ 100. annorum præscriptione gaudentis privilegium.

II. Qui *restitutionem* postulat, debet probare se *læsum esse. cap. cùm venissent. 2. cap. constitutus. §. h. t. l. ait prætor. 7. §. 3. l. verum. 11. §. sciendum. 3. & passim alibi. ff. de Minoribus.* In Camera tamen præticatum esse dicit Mysing. *Cent. 4. observ. 17.* ut Minores, qui appellationem omiserunt, restituantur ad appellandum sine alicujus læsionis probatione, eò quòd ipsa appellationis omissio satis probabilis sit læsio.

14 Incidit & hic non omittenda notabilis *quæstio*, quid statuendum, si cum minore in eadem lite vel negotio tanquam consors aut correus majorennis versetur, vel cum Ecclesia Laicus, an privilegium restitutionis in integrum etiam majorenni vel Laico profuturum sit?

Resp. esse distinguendum, an causa, super qua restitutio postulatur, sit dividua vel non? Si divisionem recipiat (cujusmodi sunt regulariter obligationes illæ, quæ in dando constituunt; potest enim utique summa v. g. 100. florenorum tota vel pro parte solvi? Joan. Honorius *ad tit. de For. compet. n. 36.*) restitutio Minoris non prodest Majori; secus verò, si causa sit individua, ut si duo se obligârint ad opus faciendum, & neuter sine altero facere possit, vel si duo communem domum, aut rem alienam vendiderint, quam emptor per partes emere nolit, aut non possit, tunc enim restitutio unius etiam alteri proderit. *L. tutor. 47. §. 1. ff. de Minor. l. un. Cod. Si in com. eademque causa &c.*

III. Non sufficit, ut *læsio* quoquomodo 15
contigerit, sed requiritur, ut vel dolo adversarii, vel inconsultâ facilitate læsi, vel ex negligentia administratoris evenerit: nam si casu fortuito damnum causatum sit, puta, res empta perierit, si post aditam hæreditatem per bellorum incursus bona devastata sint, restitutioni locus haud erit, aliàs qui cum minore vel Ecclesia ageret, quantamcunque bonam fidem adhiberet, nunquam de damno securus esset. *d. l. 11. §. 4. & seq. ff. de Minor.*

IV. Denique, qui alieno nomine *re-* 16
stitutionem petit, is vel procurator *cum liberâ* esse, vel mandatum ad id speciale habere debet, per text. & DD. *in cap. coram. 7. hoc tit. & in l. illud. 25. §. 1. ff. de Minoribus.* ita ut sine tali mandato nullus consanguineus præter patrem admittatur. *l. Patri. 27. ff. de Minoribus:* in ijs enim, quæ requirunt speciale mandatum, non sufficit allegare præsumptionem mandati ex consanguinitate, sicut ex probabiliori & communiori sententia defendit Covar. *Var. Resol. lib. 1. cap. 6. n. 5. cum* Gloss. *in L. exigendi. 12. C. de Procuratoribus.* Si tamen non *principaliter*, sed juxta superiùs dicta *incidenter* tantùm peteretur restitutio, sufficeret generale mandatum ad totam causam. Est & *notabile*, quòd 17
Tutores, Curatores, Oeconomi, Prælati, & reliqui habentes administrationem alieni patrimonij sine mandato speciali *restitutionem in integrum* postulare possint. Ita Abbas, & communiter Interp. *in cap. susceptæ. 6. hoc tit.* Mynsing. *Centur. 2. Observ. 26. n. 7.*

Cæterùm impetratâ *restitutione* res unà 18
cum fructibus saltem extantibus restituenda est. *L. quod si minor. 24. §. restitutio. 4. l. patri.*

l. patri. 27. §. si pecuniam. 1. ff. de Minor. l. si prædium. 16. Cod. de Prædiis minorum. Non obstat, quòd fructus sint percepti jure dominii: quia ante restitutionem res supponitur fuisse in dominio possessoris; & consequenter videantur restituti non debere. Nam resp. quòd istud dominium tantùm fuerit revocabile, non simplex & absolutum.

19 Item opponitur difficilis textus in *cap. ad nostram. 11. de Rebus Ecclesiæ non alienandis.* Ubi Ecclesia rem cum suo damno in feudum datam per restitutionem in integrum recuperavit quidem, fructus autem inde percepti non Ecclesiæ, sed possessori feudi adjudicati sunt. Respondet imprimis nonnemo apud Barb. *in d. cap. ad nostram. num. 2.* speciale esse in feudo, ut tametsi id per restitutionem in integrum à Vasallo repetatur, nihilominùs fructus percepti apud eundem permaneant, utpote debiti in recompensationem servitiorum & aliorum onerum feudalium præstitorum, arg. *cap. 1. in fin. In quibus causis feudum amittatur. in Usib. feudor. & cap. 1. ext. de Feud.* id quod textus ipse *in d. cap. ad nostram.* non obscurè insinuare videtur per illa verba: *cum sibi fructus percepti sufficere debeant pro labore.* Si quis verò contendere velit non esse verisimile, quòd in illa facti specie vasallus multa servitia amplis feudi reditibus æquivalentia Ecclesiæ præstiterit, adferri poterunt aliæ expositiones; nimirùm, quòd textus ille loquatur vel de fructibus, qui impensas in eorum collectione, vel in rem ipsam factas non excedunt, vel de fructibus bonâ fide consumptis, non verò extantibus. Videatur Covar. *Var. Resol. l. 1. cap. 3.*

20 *Quæres:* an is, qui non ignorat rem posse à se per restitutionem in integrum avocari, debeat malæ fidei Possessor censeri, & consequenter omnes fructus non tantùm extantes, sed etiam consumptos restituere, juxta *L. certum. 22. Cod. de rei vindicatione?*

Respondet Covar. *dict. loc. num. 5.* quòd in ordine ad lucrandos fructus debeat censeri bonæ fidei possessor. Fundamentum autem dependet hæc quæstio ab ea, utrum qui cum minore vel Ecclesia contraxit, unde Minor vel Ecclesia damnum accepit, teneatur in conscientia rem restituere, antequam per restitutionis judicium in foro externo repetatur, supposito quòd contractus cæteròquin omnes legitimas conditiones habuerit, & ipso jure validus fuerit? Innocentius *in cap. quia plerique. 8. de immunitate Ecclesiarum.* & *ibid.* etiam Abb. *norm. n. 28.* distinguunt, an cum vel sine dolo læsio contigerit? Si sine dolo, negant restitutionem debere fieri ante sententiam Judicis: si cum dolo, concedunt. Quæ tamen posterioris distinctionis membrum sic opinor esse declarandum, ut siquidem dolus dederit causam contractui, ita ut sine dolosa illa persuasio intervenisset, Ecclesia non fuisset contractura, res omnino non expectatâ Judicis sententiâ restituenda sit: dolus enim *dans causam contractui* laborem bonæ fidei facit contractum nullum. Ita DD. *ad l. 7. ff. de Dolo.* & proinde non ex tali contractu teneri potest. Si verò dolus tantùm inciderit in contractum, puta quia in pretio defraudatio facta est, tenetur quidem in animæ judicio faciendam esse restitutionem justi pretii, seu læsionis contingentis, sicut fieri deberet, tametsi sine omni dolo læsio facta fuisset: non tamen debet rem ipsam restitui ante judicialem *restitutionis* sententiam: nam læsio per se non nocit contractum invalidum & consequenter non impedit, quò minùs res, ejusque dominium ex contractu acquisitum fuerit.

Dis-

disputant DD. an Clericus minorennis, qui inconsultò & cum suo damno beneficium resignavit, possit petere in integrum restitutionem?

Negativam tenent Accursius *in L. ait prætor. 7. ff. de Minoribus.* & Cardinalis *in cap. ex parte. 14. de Restit. spoliat.* Pro quibus facit text. *in c. fin. de Judiciis in 6.* ex quo probatur, quòd minor in causis beneficialibus habeatur pro majorenni; unde & alium procuratorem constituere, & ipsemet in judicio agere ac se defendere possit. Verum *contraria sententia* probabilior est: nam nullo Jure minor in renuntiatione beneficii excipitur, quò minus, si inde læsus sit, in integrum restituatur. Nihil quòque evincit argumentum *ex d. cap. fin.* allatum: quòd enim minor in beneficialibus tanquam majorennis in judicio stare possit, in specialem ipsius favorem est introductum. Ergo non debet in ipsius odium retorqueri, ut propterea privilegio restitutionis in integrum carere debeat. Gloss. *in d. cap. ex parte.* Covar. *Var. Resol. l. 1. cap. 5. num. 3.* Zoës. *hoc tit. num. 4.*

22 Sed difficilior est *quæstio*, an restitutio locum habeat, si beneficium resignatum de facto jam alteri collatum sit? Pro *negativa* adduci potest textus *L. quod si minor. 24. §. 2. ff. de Minoribus.* ubi dicitur, minorem restituendum non esse, si res non sit amplius integra, si videlicet hæreditas, quam minor repudiavit, jam distracta & vendita sit. Nihilominus *affirmativa* in puncto juris verior videtur, si arbitrio Episcopi minor per resignationem beneficij, quam fortè sub spe alterius beneficij vel melioris conditionis acquirendæ facit, eâque frustratus est, grave damnum incurrerit; nam si res cum minoris læsione vendita rursus in tertium alienata sit, & minor plurimum suâ interesse probet, rem potuis, quàm ejus æstimationem à primo emptore consequi, restituetur in integrum etiam adversùs tertium possessorem, contra quem utilis rei vindicatio minori dabitur, relictâ nimirùm priùs alienatione primâ per in integrum restitutionem, prout hac de re textus est *in L. si ex causa. 9. in princip. & l. in causæ. 13. §. interdum. ff. de Minor.* Quod verò *ex d. L. 24. §. 2.* in contrarium allatum est, id locum duntaxat obtinet, si minor rem illam, quam nunquam habuit, adeóque merum tantummodò lucrum quærat, sicut exemplum de repudiatâ hæreditate *ibid.* satis declarat. Secus autem est, si minor rem illam semel pleno jure possessam sibi restitui, & sic damnum actu datum reparari desiderat. Covar. & Zoës. *loc. cit.*

Rursus *quæritur*, an in spiritualibus, ni- 23
mirùm matrimonio, aut professione religiosa locum habeat *in integrum restitutio?* R. *Negative*; quia hæc ex suâ naturâ propter spiritualem vel etiam sacramentalem rationem sunt indissolubilia. Sed hoc intelligitur circa substantialia religionis vel matrimonij; non verò circa accidentalia, veluti promissionem dotis, probationem omissam in lite matrimoniali. Covar. *Var. Resol. lib. 1. cap. 5. num. 8.* Item quando sumus in casu, quo matrimonium vel professio ab initio valuerunt, secus quando allegatur eorum nullitas. Unde Religi- 24
osus, qui ex Concil. Trid. *Sess. 25. de Regularibus. cap. 19.* intra primum quinquennium potest reclamare contra professionem, si eam ob vim aut metum, defectum ætatis, consensûs, vel aliam justam causam invalidam asserat, restituetur in integrum ad allegandas causas nullitatis, si ex ignorantia vel alio impedimento per quinquennium tacuerit, ut probat Sanch. *de Matrim. l. 7. d. 34. num. 22.* In contractibus

quoque juratis, licet regulariter non detur in integrum restitutio. *L. 1. cum suâ auth. Cod. Si adversus venditionem.* datur tamen nonnunquam ex causâ novâ, vel noviter emergente, quæ tempore præstiti juramenti non fuit prævisa, nec verisimilis intentio jurantis erat, ad talem causam se obligare, ut *in cap. quemadmodum. 25. de Jurejurando* dicitur, quòd sponsalia etiam jurata ob mutationem notabilem supervenientem, v. g. quia sponsa deformata aut fornicata fuit, dissolvi possint.

26 Utrum autem minor restituatur adversus suam confessionem, si v. g. sponsalia, matrimonium, delictum aut debitum, antequàm hæc contra eum legitimè probarentur, ultrò confessus sit, diversæ sunt DD. sententiæ, ut videre est apud Sanch. *d. lib. 7. disp. 152. num. 17.* Fach. *Lib. 1. Controv. cap. 72.* Affirmantium fundamentum est *in L. certum. 6. §. penult. ff. de Confessis.* ubi dicitur, minorem à confessione suâ restituendum. Mihi magis placet, minorem non aliter restitui, quàm si priùs docuerit saltem ex præsumptionibus urgentibus confessionem ex errore processisse, aut ex metu vel alio gravi respectu aut præcipitantia juvenili falsum dixisse, atque ita intelligo text. *in d. §. penult.* Ratio mihi videtur: quia minoribus non subvenitur ex eò præcisè, quòd læsi sint, aliàs deberet eis subveniri, tametsi per legitimas probationes convicti, vel ob casum fortuitum damnum acciperent, sed si contra Justitiam læsi sint. *L. verùm. 11. §. 4. ff. de Minoribus:* non læditur autem contra Justitiam, qui verum, quod in conscientiâ tenebatur dicere, edixit. Deinde minorem adversus confessionem veritatis restituere, esset nihil aliud, quàm ei dare mentiendi & litem protelandi occasionem, quod utique rationi & æquitati non correspondet.

TITULUS XLII.

De alienatione Judicij mutandi causâ facta.

SUMMARIA.

1. *Inter causas restitutionis in integrum est alien Judicij mutandi causâ.*
2. *Quæ actio propterea competat.*
3. *Rei litigiosæ alienatio, quia per se nulla est, non diget hoc remedio.*
4. *Notabilia in hac materiâ de Jure Canonico.*

INter causas restitutionis in integrum iam hæc est: si adversarius rem super conveniri posset, ante acceptum ob cium dolo malo alienârit in personam tentiorem, vel quæ sit alterius fori, actori duriorem litem constitueret. Propterea sicut in *ff. & Cod.* post Tit. *De integrum. restitutione.* hæc rubrica ponit ita etiam fecit Decretalium Compilator meritò ante initium processûs judiciarij nitur: quia, ut dictum, ante acceptum dicium plerumque hæ alienationes in fradem fiunt; cui speciali Juris remedio curri, æquum fuit.

Si igitur pro re alienata *personalis* competat. v. g. ex empto, donato, loca &c. tunc quia actio personalis contra rem um possessorem, cum quo nihil contractum est, non datur, Prætor æquitate motus cessit actionem *in factum* contra alienatem ad consequendum id, quòd suâ intenrem alienatam non fuisse. *l. 1. & passim h. t.* Si *realis* fuerit actio rei vindicatoliberum est actori, an eam contra possesrem, vel contra alienantem, qui dolo dessidere, & ideò fictione juris pro possore habetur, intentare velit. *l. un. C. eod.* Nihil quoque impediet actionem *lem* contra possessorem, & *personalem* facto

factum contra alienantem instituere: quia tendunt ad diversos fines, illa ad rem recuperandam, ista ad obtinendum id, quod actoris propter majores expensas, & incommoda interest, cum alio potentiori Adversario, vel in alieno foro litigare.

3 Dixi autem, constitutionem *hujus tituli* procedere, si ante *Judicium acceptum*, & *causâ futuri judicii* res alienata sit: nam si alienatio facta sit, postquam alienans in litem vocatus est, vel preces principi oblatæ, & alienanti cognitæ sunt, *Auth. litigiosa. C. de Litigiosis.* actio in factum, vel vindicatio contra novum possessorem necessaria non est, sed cum alienante perinde agi poterit, ac si alienatio facta minime fuisset: talis enim alienatio rei *litigiosæ* ipso jure nulla est; & siquidem emptor scierit rem esse *litigiosam*, carebit pretio, idque fisco inferetur, si verò ignorans deceptus sit, pretium integrum, & insuper tertiam partem ejus ab alienante recipiet. *l. fin. C. d. t.*

4 De Jure Canon. in *hoc tit.* duo notabilia proponuntur. *Primum* est, quòd etsi rescripta Justitiæ non extendantur ad personas in iis non comprehensas, si tamen ad elusionem rescripti Apostolici res, de quâ movetur controversia, in extraneum alienata sit, poterit hic extraneus etiam vi illius rescripti coram delegato judice in eo rescripto dato conveniri.

Alterum est, quòd approbentur leges Civiles, quæ prohibent alienas lites redimi (de quâ redemptione etiam superiùs in titulo *de Procuratoribus* aliquid diximus) & maximè Clericis sub censuris inhibendum dicitur, ne emant, vel sibi cedi faciant res litigiosas, & causas sæculares, ut laicos actores in suum forum Ecclesiasticum trahant. Vid. text. *cap. 1. & 2. hoc tit.*

TITULUS XLIII.

De Arbitris.

SUMMARIA.

1. *Arbiter quid sit?*
2. *Quid si plures sint Arbitri, & dissentiant, cujus judicio stetur?*
3. *Ex pluribus arbitris uno absente, an reliqui procedere possint? Differentia inter Jus Canonicum & Civile.*
4. *Super quibus fieri possit compromissum: & an super rebus Ecclesiæ vel Pupillorum?*
5. *Differentia inter arbitrum & arbitratorem.*
6. *Qui prohibeantur suscipere arbitrium? & ibi an Judex ordinarius possit esse arbiter vel arbitrator?*
7. *Sententiæ arbitri etiam iniquæ (modò non notoriè) stare oportet: arbitratoris autem reduci potest ad arbitrium boni viri. Ab arbitro Juris datur appellatio.*
8. *Tempus petendi reductionem probabiliter decendium statuitur.*
9. *Testes & confessio coram arbitratore an faciant fidem coram Judice reductionis?*
10. *A sententia reductionis non datur appellatio.*
11. *Contravenientes sententiæ reductionis committunt pœnam compromisso adjectam.*
12. *An petens reductionem incidat in eandem pœnam?*
13. *Reductioni an possit renunciari?*
14. *Quando finiatur compromissum?*
15. *Qualiter agatur ex compromisso?*
16. *Intra quantum tempus propter omissam solutionem committatur pœna?*
17. *An contraveniens uni capitulo committat totam pœnam?*

HIc titulus in *ff.* inscribitur *de Receptis, qui arbitrum receperunt. in Cod. de Receptis arbitris*, quare si in hac materiâ dictum fuerit *ff.* vel *Cod. eod. tit.* in indice ad eas Rubricas erit recurrendum.

Arbitri dicuntur ab arbitrando, seu æstimando: est enim *arbiter* vir bonus ad aliquod negotium æstimandum, & terminandum electus. Horum usus propter utili- 1

tatem inventus est: nam ita lites faciliùs expediuntur, si extra tribunal ordinarium per aliquot viros bonos, in quos partes compromittunt, quòd eorum sententiæ & arbitrio seu judicio stare velint, componantur. Si eligendi sint plures arbitri, expedit eos esse in impari numero, ut eò facilius majoritas votorum haberi possit. *L. item si unus. 17. §. 6. ff. hoc tit.* quippe si in duos compromissum sit, frequenter sine exitu futura est, ob naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem.

2 Quòd si plures *arbitri* electi in decernenda aliqua quantitate pecuniaria discordent, ea sententia obtinebit, in quam major pars convenerit. Si verò unus v. g. 15. alter 10. tertius 5. pronunciet, prævalebit minima quantitas pronuntiata: cùm enim minor summa contineatur in majori, pronunciantes majorem implicitè etiam consentur in minorem consensisse. *c. 1. hoc tit. in 6. L. diem proferre. 27. §. 3. ff. eod.* Verùm malè advertit Covar. cum alijs, hanc decisionem cautè ad praxin esse deducendam, quia non satis firmâ ratione stabilitur: major enim summa continet quidem minorem ut suam partem, non autem ut formaliter seu separatim spectatam, e. g. si equum volo vendere 30. fl. volo quidem etiam vendere 20. sed quatenus isti viginti includuntur in ijs triginta, minimè verò quatenus specialem summam faciunt. Deinde quis non videt maximas posse committi iniquitates, si unus arbiter condemnaret debitorem meum in summam minimam v. g. 2. aut 3. florenorum, quem alij decuplo majoris summæ debitorem agnoscerent. Minùs placet, quod cum Glossa *fin. in d. cap. 1. hoc tit in 6.* & aliis pluribus, docet ibid. Barbos. *num. 3.* decisionem hujus textûs habere locum, quamvis arbiter, qui majorem summam pronunciavit, protestetur, quòd nolit consentire in minorem, eò quòd consensus in minorem summam sit ex dispositione juris introductus, & ideo protestatio in contrarium nihil operetur. Non placet (inquam) hæc sententia: quia nec rationi, nec æquitati bene convenit, ut ostensum. Sic autem leges non est verba callere, sed mentem ac potestatem, id est, mentem legislatoris, æquitati conformem. *L. scire leges. ff. de Lev.* Unde ipse existimo dictam decisionem JC. & Pontificis tunc demum procedere, si minor summa sit intra terminos æquitatis, & qui majorem summam pronunciat, possit rationabiliter præsumi non esse invitus contra summam minorem tanquam injustam, quemadmodum justi rei pretium non est indivisibile, quin secundùm diversorum judicium pluris aut minoris æstimetur.

Circa plures arbitros electos, quorum aliqui tempore ferendi judicij se abstinent, differentia inter Jus Civile & Can. regitur. Nam de jure civili non valet procedi nisi omnibus præsentibus, *d. L. item si unus. 17. §. fin. cum l. sequenti ff. hoc tit.* Jure autem Can. sufficit adesse majorem partem, v. g. duos ex tribus. Dico majorem partem: non enim sufficeret è duobus unus, è quatuor duos adesse, *c. 2. & ibi Glos. Verbo. pro præsente. hoc tit. in 6.* In causis profanis quodlibet jus in suo foro observandum. In causis autem Ecclesiasticis aut Clericorum prævalet Jus Can. *c. quod Clerici 9. de Foro compet.*

Porrò compromissum ordinariè tantùm admittitur in causis bona & patrimonia nostrum concernentibus; in alijs verò, quæ non sunt in nostro arbitrio, & dispositione, sed cognitionem majorem Judicum requirunt, compromissum fieri non potest. Uti sunt causæ *matrimoniales* & *criminales*

vales, *cap. pen. De in integ. rest.* nisi *civiliter* ageretur de crimine, *L. quid ergo. 13. §. ex promissio. 5. ff. de his, qui not. infam.* Causæ *exemptionum*, ubi de præjudicio Papæ agitur. *c. 5. h. t.* Item & *beneficiales*: quia ad Ordinarium spectat cognoscere de titulo canonico, & idoneitate beneficiati, Spec. *hoc tit. §. 3.* Quid de causis Ecclesiarum vel Pupillaribus dicendum, ánne super ijs à Prælatis aut Tutoribus compromitti poterit absque decreto Superioris vel Judicis? Quod affirmamus, *arg. L. Præses 12. C. de Transact.* ita tamen, ut si arbitrium vel arbitramentum tendat ad alienationem rei non alienabilis, ejus executio sine decreto & ordinaria solennitate juris fieri non possit. Lanfranc. de Orian. *Tract. de Arbit. sect. 3. num. 4.*

5 Sed advertere oportet, complures esse differentias inter *Arbitrum* & *Arbitratorem*, quas enumerat Panorm. *in cap. Quintavallis. 23. de Jurejur.* Nam I. *Arbiter* procedit juris ordine servato; *Arbitrator* verò merè extrajudicialiter procedit, & ex bono & æquo controversiam componit, potéstque de Jure unius dare alteri. Text. & Gloss. *in cap. nisi. 21. de Præbend.* Unde an aliquis arbiter vel arbitrator sit, non tàm attendendum erit, quo nomine eum partes compellaverint, quàm qualem procedendi formam eidem præscripserint. Gail. *Lib. 1. Observ. 150. num. 4.* Quòd si in aliquem compromissum sit tanquam in *Arbitrum* & *Arbitratorem*, utramque viam tenère poterit; in dubio autem, ut valeat processus, censebitur processisse ut *Arbitrator.* Panorm. *d. l. num. 42.*

II. *Arbitratores* semper ex liberâ voluntate partium assumuntur, *Arbitri* verò aliquando sunt *Juris* & *Necessarii*, ut in causa suspecti Judicis, *cap. suspicionis. 39. de Offic. Deleg. L. apertissimi. 16. C. de Judiciis.*

III. Propter solennitatem Judiciariam 6
(quæ ab Arbitris observatur, *L. 1. ff. hoc tit.*) non possunt esse *Arbitri* fœminæ, *L. fin. C. hoc tit.* nisi forsan aliquæ in majore dignitate positæ ex consuetudine loci jurisdictionem habeant. *c. Dilecti. 4. hoc tit.* Privati Religiosi absque utilitate Monasterij, & consensu Prælati. *c. Monachi. 35. causâ. 16. quæst. 1.* Spec. *d. l. §. sequuntur. num. 29.* Laici in spiritualibus, nisi conjunctim cum Clericis, & ex authoritate Judicis Ecclesiastici, *cap. contingit. 8. & c. per tuas. 9. hoc tit.* Verùm officium *Arbitratoris* (penes quem mera est extrajudicialis compositio, Innoc. & Panorm. *in d. cap. Quintavallis.*) regulariter omnes suscipere possunt. In Judicem quoque Ordinarium tanquam in *Arbitratorem* rectè compromittitur, *Auth. si verò contigerit. C. de Jud.* Spec. *d. l. §. 2. n. 6.* An etiam tanquam in *Arbitrum* ad effectum non appellandi, & petendi *pœnam*? De Jure Canon. quidem id videtur affirmari posse. *c. cum tempore. 5. ubi* Gloss. *lit. B. hoc tit.* secus de jure Civili. *l. sed si. 9. §. 2. hoc tit.* Nos id utroque jure negamus; & quia in jure Canon. *Arbitratores* & *Arbitri* plerumq; inter se confunduntur. arg. *c. nisi. 21. de Præb.* ideò dubios textus Juris Can. ex clariori Juris Civilis interpretamur cum Gloss. *in d. l. 9. §. 2.*

IV. *Arbiter* debet unicuique parti reddere, quod suum est, qui assumit partes Judicis. *l. Pomponius. 13. §. recepisse. ff. eod. Arbitrator* verò, cùm sit mediator & transigens, potest per modum transactionis de jure unius alteri dare pro bono concordiæ. Text. & Gloss. *in d. cap. nisi. de Præb.* Gloss. *in l. sed si servum. 9. §. si quis Judex. ff. hoc tit.*

V. Denique (ut plures alias differentias 7
minùs considerabiles præteream, quas vide

apud Panorm. *in d. cap. Quinta valis. de J. J.)* ſententiæ *Arbitri* ſtari oportet ſive æqua, ſive iniqua ſit *l. diem proferre. 27. §. ſtari 2. ff. eod.* niſi Arbiter Juris & Neceſſarius fuerit, à quo datur appellatio, *cap. ab Abitris, 11. de Offic. Deleg. in 6. l. 9. ff. Qui ſatisd. cog.* Mynſ. *Cent. 4. O. 68.* Item ſi iniquitas ſit notoria & manifeſta, non tantum poterit ex officio Judicis revocari, ſed etiam contra executionem dabitur exceptio *doli*: quia omnis iniquitas notoria habet dolum præſumptum, ut not. *in cap. 2. de Præſumpt. l. 3. Cod. h. t.* Abbas *in c. 2. h. t. n. 14. & 15.* Sententia autem *Arbitratoris* propter quamcunque gravem læſionem, quam pars parata eſt probare, reduci poteſt ad arbitrium *boni viri*, quo nomine ex recepta magis opinione intelligitur Judex ille, qui alias in cauſa ordinarius & competens eſſet. Text. & Barth. *in l. ſocietatem. 76. §. arbitrorum. cum ll. ſeqq. ff. Pro ſocio.* Gail. 1. *Obſ. 149.* Ratio hujus differentiæ forſan hæc eſt. quòd licèt utrobique partes non videantur conqueri poſſe contra iniquitatem Judicis, quem ipſæmet elegerunt, magis tamen ſuccurrendum fuit in *arbitramento*, ubi ſine ordine judicario faciliùs iniquitas committitur, & *Arbitrator* non tam ſecundùm jus, quàm *ſuo arbitratu* pronunciat. Panorm. *in d. c. Quinta vallis. num. 30.* Sed circa hanc *Reductionem.*

8 *Quæritur* I. Quanto tempore peti poſſit? Varij varia aſſignant tempora. Quidam 30. annos cum Gail. 1. *Obſ. 150.* Quidam unum annum cum Barth. *in d. §. arbitrorum.* ubi cenſet hanc quæſtionem Principis deciſione indigere. Nos ſolummodo 10. dies ſtatuimus cum Panorm. *in d. c. Quinta vallis. ſub. num. 16. arg. l. pen. C. hoc tit.*

9 *Quæritur* II. Utrum teſtes apud *Arbitratorem* producti, vel *Confeſſio* apud eundem emanata faciant fidem coram Judice *Reductionis*? R. Circa teſtes peti poſſe, ut in judicio *Reductionis* de novo ſub juramento examinentur, quia cum coram Arbitratore nec ſit judicium, nec quaſi judicium, tales teſtes non ſunt recepti in forma judicij, & perinde eſt, ac ſi fuiſſent recepti coram honeſtis perſonis carentibus jurisdictione, qui fidem non faciunt, ut notat Gottof. & DD. *in l. 3. §. Gabinio. 4. ff. de Teſt.* Si tamen in compromiſſo dictum fuiſſet, ut ad abbreviandam litem Reductionis petatur ex iisdem probationibus & actis coram Arbitratore factis, tunc teſtes reproduci in judicio non poſſent: quia fides teſtium ex pacto & acceptatione partim roboratur. Text. *in l. fin. C. de Teſt.* Ad *Confeſſionem* quod attinet, quamvis coram *Arbitratore* facta judicialis non ſit, ſi tamen præſens Adverſario emanârit, ex hoc capite etiam in judicio reductionis plenè probabit per ea quæ docet Maſc. *de Probat. concl. 340.*

Quæritur III. An detur appellatio à ſententia Judicis, qui *arbitramentum* tanquam *bonus vir* reduxit? Affirmat Covar. *Lib. 2. Var. Reſ. c. 12. n. 4.* Gail. 1. *Obſ. 149. num. 5.* Nos negamus cum Barth. *in l. 1. ff. de Leg. 2. n. 18.* Panorm. *d. l. ſub. n. 40.* ne detur reductionis reductio & ſic ex hac oriatur. Neque verum eſt, quòd Judex abſolutè procedat ut ordinarius, & conſequenter ab eo rectè appelletur, quin potius officium Judicis eſt mixtum partim Ordinarii, partim Arbitratoris; imò prævalet officium Arbitratoris (à quo non datur appellatio) unde nec rigorem aut proceſſum juris ordinarium in omnibus obſervare tenebitur, ſed eâ debebit uti æquitate, quâ uſurus eſſet juxta compromiſſi formam ipſe Arbitrator, ſicut fatetur etiam Covar. *d. l. n. 5. verſ. ſecundo.*

Qua-

12 *Quæritur* IV. An pars contraveniens sententiæ Judicis reducentis committat *pœnam* compromisso adjectam? Negat Barth. *in l. multa. n. 8. ff. de Condit. & demonst.* cùm in pœnalibus non fiat extensio de persona in personam. Nos affirmamus cum Bald. *in l. fin. C. de Contrah. empt.* Lanfranc. *de Arbit. divis. 7. n. 60.* quia compromissum ex intentione partium habet istum sensum, ut sub pœna solvatur, quidquid vel bonus vir *electus*, vel bonus vir *Legatus*, id est, Judex pronunciârit.

12 *Quæritur* V. Utrum is, qui petit reductionem, incidat in pœnam, quasi contraveniens *arbitramento*? Pro affirmativâ faciunt duo tex. difficiles *in l. qui Romæ. 122. §. fin. & l. quidam cum filium. 132. ff. de V. O.* Verùm nos distinguimus, an petens reductionem habuerit probabilem causam suæ petitionis, vel non? priori casu negamus, posteriori affirmamus *arg. d. l. 132. & l. quæro. 54. §. 1. ff. Locati.* Lanfr. *d. l. n. 62.*

13 *Quæritur* VI. An *Reductioni* renunciari possit in compromisso? R. affirmative, ita tamen, ut talis renunciatio non extendatur ad eum casum, quo una pars vel dolo arbitratoris, vel alias enormiter & ultra dimidium læsa est, quod dolo futuro renunciari non possit. *l. si unus. 27. §. 3. ff. de Pact.* tum etiam, quòd renunciatio ex mente partium non intelligatur de læsione enormi, *arg. c. veniens. 16. de Jurejur.*

14 Finitur compromissum I. Morte arbitri. *l. 4. 5. ff. h. t.* II. Morte unius ex compromittentibus ante sententiam, nisi in compromisso hæredum mentio facta sit. Tex. & Pan. *in c. fin. h. t. l. sed & 49. in fin. ff. eod.* III. Recusatione arbitri suspecti. *l. 9. §. 3. l. non distinguemus. 32. §. cùm quidam. 14. ff. d. t.* IV. Ubi dies sententiæ dicendæ præfixa elapsa est. *l. 1. C. hoc tit.* nisi in compromisso dictum fuisset, ut arbiter diem proferre posset. *l. Arbiter intra. 42. ff. h. t.* V. Postquam sententiam Arbiter præsentibus litigatoribus dixerit. *l. diem proferre. 27. §. si quis. 4. ff. eodem.* Ad sententiam autem dicendam, ubi semel compromissum receperet, Arbiter per Judicem suum cogi poterit. *l. 3. §. 1. & tot. t. ff. hoc tit.* Dictam verò sententiam revocare aut mutare non potest: quia exspiravit ejus officium *l. qualem. 19. §. 2. cum ll. seqq. ff. d. t.*

Demùm executio compromissi per ordinarium Judicem fieri debet, non per Arbitrum, qui *jurisdictionem* propriè non habet, sed tantùm aliquam *notionem. l. 3. C. de Jurisdict.* Aliter autem jus agendi ex compromisso datur ex Legibus antiquis & aliter ex novis. Etenim de jure veteri, si *pœna* fuisset adjecta (puta ut is, qui compromisso non pareret, 100. solveret) agebatur ad *pœnam;* si minùs, non dabatur actio ad id, quod Arbiter pronunciavit *l. 2. ff. hoc tit.* nisi stipulatione interveniente ad interesse. *l. diem proferre. 27. §. ult. ubi* Gottofr. *ff. h. t. c. per tuas. 9. eod.* Nomine autem *interesse* non ipsa res, quæ petitur, sed expensæ factæ, vel in nova lite faciendæ communiter intelliguntur: Panorm. *in d. cap. per tuas. n. 17.* Hodie verò, licet *pœna*, vel *stipulatio* compromisso adjecta non sit, si tamen sententia sive laudum *expressè* per subscriptionem partium vel *tacitè* per lapsum 10. dierum *homologatum*, id est, confirmatum sit, dabitur actio *in factum*, ut vocat Justin. vel *condictio ex lege* coram ordinario Judice ad arbitrii executionem. *l. pen. Cod. h. t.* Illud præterea advertendum est, quòd si *pœna* sit compromisso adjecta, tunc compromissum fiat conditionatum, seu alternativam, ut scil. 15

stetur

ſtetur compromiſſo, vel ſolvatur *pœna*, utrum condemnatus elegerit; niſi *pœnæ* ſuperaddita ſit clauſula: *rato manente pacto*: tunc enim ad *pœnam* & ad rem ipſam agi poteſt, ejusdemque clauſulæ vim & effectum habere juramentum, tradit Panorm.
16 *in d. cap. per tuas. n. 13.* Sed intra quantum tempus committetur *pœna*, ſi non detur id, quod Arbiter dari juſſerit? Reſp. eſſe diſtinguendum, utrum certa dies ſit ſolutioni adjecta, vel non? Priori caſu committetur pœna, ſi ceſſante legitimo impedimento intra diem præfixum ſolutio facta non ſit. Si tamen etiam poſt terminum ſolutio ab alterâ parte acceptata ſit, petitioni pœnæ renuntiatum cenſetur. *l. Celſus. 23. in pr. ff. h. t.* Altero autem caſu modica tempus & arbitrio boni viri commodum ſolvendum conceditur; quod ſi præterea pœna quidem ſtatim peti poteſt, ſi tamen debitor ante judicium acceptum ſolvat *pœnâ* liberabitur. *l. quid tamen. 21. §. ff. eod. tit.* Lanfr. *in d. 7. diviſ. n. 21.*

Quid autem, ſi arbitramentum habe v. g. 4. capitula, & pars contravenia uno, an committetur tota pœna, vel tanta pro rata, ſcil. quartâ parte? Hoc poſſem æquitati conformius aſſerimus, niſi ali expreſsè conventum ſit, *l. ſi ſervus. §. ff. Si quis cautionibus &c. l. ſi procurator, 18. ff. Rem ratam haberi.*

FINIS PRIMI LIBRI.

LIBER II.

DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Judicijs.

SUMMARIA.

1. *Quid sit judicium?*
2. *In judicio tres sunt personæ principales, Judex, actor & reus.*
3. *Agere prohibentur minarennes sine auctoritate tutorum vel curatorum, & filiifamilias sine consensu parentum, exceptis causis beneficialibus & spiritualibus.*
4. *Religiosi agere non possunt sine licentiâ Abbatis: nisi degens extra Monasterium.*
5. *Prælatus potest agere sine consensu Capituli, nisi causa sit valde ardua.*
6. *Qui possint esse Rei?*
7. *Quidam possunt esse rei, qui non possunt esse actores.*
8. *Quid sint assessores, & quinam Judices eos habere possint?*
9. *Assessores non habent Iurisdictionem.*
10. *Auditores quid sint?*
11. *Judicium aliud sæculare, aliud Ecclesiasticum.*
12. *Aliud ordinarium, aliud summarium: quod in certis causis Ecclesiasticis servandum: item, in causis miserabilium personarum & similibus.*
13. *Quomodo in judicio summario procedatur?*
14. *Judicium aliud criminale, aliud civile.*
15. *Civile aliud petitorium, aliud possessorium.*
16. *Monitum utile & Christianum de non temerè instituendis litibus.*

A*Hoc titulo* incipit hic Liber secundus Decretalium materias judiciales complectens, qualiter judicia instituenda, tractanda & finienda sint. Idcirco Compilator tit. de *Judicijs* in genere præmittit, ubi Interpretes de variis judiciorum divisionibus agunt, quos etiam ut omittemur, aliquot ejusmodi diversiones assignabimus. Prius tamen de personis judicialibus nonnulla præmittemus. Exculatus autem sim, si in hac practicâ materiâ processus judiciarij assumptam methodum certa ab incertis separandi non æquè observavero, nam propter diversissimos judiciorum stylos & varias DD. interpretationes (quibus quisque stylum curiæ suæ defendere nititur) res plurimum confusa est, ita ut vix aliud certi statui possit. Dicam proinde, quæ magis sunt fundamentalia, & magis inter AA. recepta, reliqua usus & practica forensis docebit.

Judicium nihil est aliud, quàm legitima controversiæ, quæ est inter actorem & reum, apud Judicem disceptatio, & dijudicatio. Hæc judiciorum observatio necessariò constituta fuit, ne quis propriâ authoritate, sed per judicem injuriam divertat, suumque reposcat, & ita plurima mala & perturbationes in republica evitentur. Dixi, quòd judicium sit disceptatio inter actorem & & reum apud judicem: tres enim sunt personæ principales, ex quibus judicium constituitur, videlicet *Judex*, *Actor*, & *Reus*. *Judex* quis sit, & quod ejus officium, supra in *T. de Officio Judicis* tractavimus, & infra etiam *in Tit. de sent. & re judicata* aliqua addemus. 1 2

Actor ab agendo dictus, est is, qui actionem intendit, sive in judicio quid à parte

adversa petit, & consequenter agere per se ex jure competente possunt omnes, qui non prohibentur. Prohibentur autem Minorennes sine authoritate tutorum vel curatorum; Filiifamilias sine consensu parentum; & cœteri, de quibus *in tit. Cod. Qui legitimam personam standi in judicio habeant.* De jure tamen Canonico in beneficialibus & spiritualibus causis, atque dependentibus ab iis, major 14. annis, & etiam filiifamilias sine consensu parentum ad agendum & defendendum admittuntur. *c. fin. h. t. in 6.*

4 Religiosi quoque sine licentia Abbatis agere non possunt, nisi de ejusdem Abbatis licentiâ extra Monasterium degant: nam ex quo habent licentiam commorandi extra Monasterium. (E.g. in studiis aut Parochiis) per consequens censentur habere licentiam faciendi ea, sine quibus ibi esse non possunt, ait Speculator *in tit. de Actor. n. 5. arg. l. si longius. 18. §. 2. ff. h. t.*

5 De Prælato *dubitatur*, an sine consensu Capituli agere valeat? Resp. Communior est sententia contra Gloss. *in cap. 1. de Procurat.* quòd sive bona Capituli & Prælati sint distincta, sive communia, dummodo Prælatus generalem desuper administrationem habeat, possit irrequisito Capitulo in judicio agere & conveniri, nisi arbitrio judicis causa esset valde ardua; unde generalem ponunt doctrinam, quòd personæ quæcunque legitimam & universalem administrationem habentes possint sine consensu alterius actionem instituere & excipere, Innoc. Fel. Barb. & communiter alii in *c. edoceri. 21. de Rescriptis.* Facit *cap. qui generaliter. 5. de Procurat. in 6. l. fin. ff. Quod cujusque Universitatis nomine.*

6 *Reus* â re, ratione cujus convenitur, appellatur, estque is, contra quem in judicio agitur. Rei fieri omnes possunt, ita tam[illegible] ut quidam non propriâ, sed alienâ autho[illegible]tate defendantur, cujusmodi sunt pupil[illegible] minorennes, & usu rationis destituti. [illegible] si contra Monasterium detur actio, [illegible] Conventus, sed Abbas conveniendus [illegible] Innoc. *in d. cap. edoceri. num. 30.* [illegible] sunt nonnulli, qui licet agere prohibe[illegible]tur, tamen rei personam jure sustine[illegible] ut sunt excommunicati, *cap. cum inter 5. de Except.* quibus ennumerantur [illegible]portati ex generali ratione, quòd per [illegible]communicationem aut deportationem [illegible]matur quidem actio, quæ est juris [illegible]lis, non verò defensio, quæ est juris [illegible]turalis: & deinde excommunicatio [illegible]portatio cederet in commodum excom[illegible]nicatorum vel deportatorum, econtra [illegible] in damnum aliorum, qui res suas ab [illegible]tere non possent.

Præter istas tres personas principales [illegible]dicem, Actorem & Reum, aliæ insuper [illegible]hibentur in Judicio ut id faciliùs & [illegible] expediatur, nimirum *Assessores, Au[illegible]res, Scribæ* & *Viatores.*

Assessores sunt, qui judici assident, [illegible]que suo consilio in judicando adjuvant; [illegible]de & *Consiliarii* dicuntur, *l. penult. [illegible] Officio assess. & in l. consiliarios. 3. C. [illegible] Assess.* Assessores habere possunt [illegible]tam Ordinarius, quàm Delegatus; [illegible] propter suam insufficientiam revera [illegible]geat assessore, potest illum assumere, [illegible] partes litigantes debebunt illi sportu[illegible] seu salarium præstare, quamvis deleg[illegible] ipse gratis justitiam administrare debe[illegible] *cap. statutum. 11. §. assessorem. de [illegible]scriptis in 6.* Ordinarius autem, si [illegible] habere assessorem, debet ipsi de suo [illegible] salarium, si de foro Ecclesiastico loquam[illegible] ubi judex ipse, qui in ordinarium con[illegible]tutus est, debet scire Canones. *cap. 1.* [illegible]

Consanguinitate & affinitate. sed in foro laicali, in quo judex non tenetur scire leges, sed tantùm habere experientiam de causis, *l. certi juris. 17. C. h. t.* non est improbabile, quod assessorem ex sumptibus litigantium habere possit, Sylvest. *verb. Judex §. 11. n. 15.* Porrò assessores nullam jurisdictionem habent, unde absente judice sine ejusdem commissione statuere nihil possunt, *l. nunquam. 13. C. de Assessoribus.* sed nec Judex ipsorum consilium necessario sequi tenetur, aliud est enim requirere alicujus consilium, aliud sequi consilium; prius facit Judex, non posterius, *arg. c. cum olim. 7. de Arbitris.* Speculator *in Tit. de requisitione consilii n. 10. & in Tit. de sent. §. 8. n. 3.*

10 *Auditores*, qui præsertim in curia Romana & apud Legatos Sedis Apostolicæ usitati sunt, illi dicuntur, quibus vel tota causa, vel certus causæ articulus examinandus committitur, eo fine, ut post factum diligens examen, rem omnem judici exponant, ejusque decisioni relinquant. Hi Auditores habent quidem jurisdictionem in cognoscendo, ita ut partes ad audientiam citare, testes, & probationes admittere possint &c. in decidendo autem seu sententiando jurisdictionem non habent, nisi hoc ipsis specialiter à principali delegetur, Sylvest. *verbo Auditor.* Speculator & Bal. *in Tit. de Audit.* De *Scribis*, qui alio nomine *Notarii* aut *Secretarii*; item de *Viatoribus*, qui vulgò *Pedelli*, *Cursores*, vel *Executores* appellantur, dicemus, cùm de fide instrumentorum, citatione & executione rei judicatæ tractabimus. Modò ad judiciorum divisionem transeamus.

Judicium imprimis aliud est *Seculare*, cui præest Laicus, vel etiam Clericus ratione patrimonij, territorij, alterius ve potestatis secularis, in quo causæ inter Laicos agitatæ deciduntur. Aliud *Ecclesiasticum*, cui præest Clericus potestate ab Ecclesia sibi facta, in quo causæ ecclesiasticæ inter ipsos Clericos controversæ dirimuntur, *c. decernimus. 2. h. t.* 11

Rursùm *Judicium* aliud est *Ordinarium*, quando judex cùm ordinaria figura & strepitu judicij juxta præscriptum juris procedit. Aliud est *Summarium*, quando judex omissis ambagibus & ordinarijs judiciorum solennitatibus summatim de causa cognoscit. Hoc summarium judicium est necessarium in causis electionum, provisionum, matrimonij, usurarum & similibus, ubi periculum aliquod in mora positum est, veluti est in electionibus & provisionibus, ne Ecclesiæ detrimentum patiantur defectu administratoris. In matrimonijs est periculum incontinentiæ, in usuris periculum damnificandi eos, quibus restitutio fieri debet. Ex eadem ratione in bene constitutis tribunalibus summariter tractantur causæ pauperum, alimentorum, carceratorum, spolij, depositi, pupillorum, viduarum, mercedis, forensium seu peregrinorum, & rerum levis momenti. Suting. *in Processu judiciario observ. 3.* Proinde in enumeratis causis judex etiam tempore feriarum ob hominum necessitates indultarum cognoscet, & dilationes amputando, exceptiones & appellationes frustratorias repellendo, litem, quantum poterit, faciet breviorem, *Clement. 2. h. t. & Clement. sæpe 2. de Verb. signifi.* Interim tamen probationes necessariæ, defensiones, legitimæ, citationes, præstatio juramenti calumniæ & malitiæ etiam in processu summario omitti non debent. Vallens. *hoc tit. §. 6.* Quod si judicium multis litibus occupatum fuerit, & causa summariter tractanda incidat, quæ non possit ita velociter expediri, 12 13

rectè faciet judex, si quosdam de suis assessoribus ad illam causam terminandam Delegatos seu Commissarios constituerit. Suting. *d. observ. 3. num. 5.*

14 Præterea *Judicium* aliquando sumitur pro ipsâ actione, quæ instituitur, & sic judicium aliud est *Criminale*, aliud *Civile*. Criminale est, quando agitur de crimine ad vindictam publicam; Civile verò, quando non agitur super crimine, sed super re aliquâ aut jure debito, vel si quidem agatur super crimine, non tamen ad vindictam publicam, sed ad interesse privatum; ita si injuriatus agat ad recompensationem damni vel pœnam pecuniariam sibi applicandam, dicitur civiliter agere, *§. 10. & ibi DD. Instit. de Injuriis.* & maritus propter adulterium uxoris agens ad divortium & lucrum dotis etiam civiliter agit. *c. tuæ. 5. de Procurat.*

15 *Judicium* civile subdividitur, quòd aliud sit *Petitorium*, aliud *Possessorium*. *Petitorium* est, in quo de proprietate rei aut juris agimus; *Possessorium* verò, in quo omissâ quæstione proprietatis tantùm litigatur, cui pro tempore sola rei possessio adjudicanda sit. Circa hæc duo judicia infra *in Tit. de causa possessionis & proprietatis* plura dicentur.

16 Antequam verò ad ulteriorem judicij processum progrediamur, non possum non monere, cautè & conscientiosè, non temerariè & contra Christianam charitatem actionem instituì debere, atque illud vulgi proverbium benè observandum esse, quòd tenuis transactio plerumque præstet pinguì sententiâ; nam expertus quidam pro posterorum cautelâ rectissimè scriptum reliquit, „ in causarum controversiis capitales inimicitias oriri, fieri amissionem expensarum, laborem animi exerceri, corpus „ quotidiè defatigari, multa & inhonesta „ crimina inde consequi, bona & utilia „ opera postponi, & qui sæpe credum „ tinere, succumbere, & si obtinent, co „ putatis laboribus & expensis, nihil „ quirere.

TITULUS II.

De Foro competenti.

SUMMARIA.

1. *Fori competentia ex tribus principiis inducitur.*
2. *Quid sit avocatio causæ, quâ etiam fori competentia inducitur.*
3. *Quinam causas avocare possint?*
4. *Aliud genus avocationis quando superior judex tum incompetenter litigantem ad se a*

FOri competentia deducitur ex tribus potissimùm principiis; videlicet ex persona *Judicis, ejusque Jurisdictione*. II. Ex persona *Rei conventi*. III. Ex *qualitate causæ*.

Ex persona *Judicis* competit forum quia est *Ordinarius*, vel *Delegatus*, *Compromissarius*, vel quia *prorogata ejus jurisdictio*, aut quia *merum*, *mixtum Imperium habet*. Ex persona *Rei*, cujus forum actor sequitur, datur competentia, ubi reus habet *domicilium* aut *res*, quæ petitur, *sita est*, vel ubi *contraxit*, aut *deliquit*: Item quia Clericus *& Ecclesiasticus* est: vel *quia privilegiatus* est. Ex qualitate denique *causæ* competit forum, si causa sit *Ecclesiastica*, vel *secularis*, si *mixta*, si *connexa*, si *feudalis*. Verùm de Judice *Ordinario*, *Delegato*, *Compromissario*, eorumque jurisdictione & jurisdictionis *prorogatione* jam in superiori *Libro competentibus Titulis* dictum est; quos hìc circa *competentiam fori* personâ *Judicis* supponimus. Solùm breviter adnotandum est, aliquando dari non *competentiam fori* apud Judicem superiorem

quia is causam ab inferiore Judice avocavit. Fit igitur *avocatio*, vel *evocatio* nihil aliud, quàm litis pendentis coram inferiore ad superiorem, à quo potestatem judicandi accepit, citra appellationem facta translatio in eo statu, in quo apud inferiorem reperitur. Textus & DD. *in c. ut nostrum, 56. de Appell. l. judicium solvitur. 58. ff. de Judic.* Cujusmodi *Superior* est S. Pontifex respectu inferiorum Prælatorum; quilibet Imperii Status in suo territorio. Vult. *ad tit. C. de Jurisd. num. 173.* Episcopus respectu vicarii. Cov. *pp. qq. t. 3. num. 1.* Ordinarius quilibet respectu delegati. *d. l. 58. ubi* Gloss. Covar. *d. num. 1.* Non autem *Subdelegans* respectu *Subdelegati*, nisi re integrâ ante citationem revocaverit, quia per subdelegationem, quâ jam usus est subdelegatus, cessat jurisdictio in delegato. *c. 6. & 7. de Off. Deleg. in 6.* Nec Archiepiscopus respectu Episcopi suffraganei, quia non est Judex competens in causis subditorum sui suffraganei extra Appellationem. Covar. *d. l. num. 2.* nec Legatus Sedis Apost. respectu Episcopi. Trid. *Sess. 24. de Reform. cap. 20.* Ipse quoque Imperator, propter specialia pacta cum Statibus Imperii inita, causas ab iisdem avocare non potest; imò nec à Camerâ Spirensi, quamvis ipsius sit judicium. *Ord. Cam. p. 2. t. 26.* Gail. *1. O. 41.* Harp. *in Thes. seu conclus. de Jurid. n. 78.*

4 Alia autem *Avocatio*, quando nimirum unus Judex ab alio pari vel superiori subditum suum incompetenter litigantem avocat, ut cùm jurisdictio illius Judicis prorogari non potuit (de quo supra *in Tit. de Officio Judic. n. 30. & seqq.* dictum) non est propriè *avocatio*, sed potiùs *exceptio declinatoria fori*, quæ si non admittatur, datur appellatio: nam *avocatio* non potest fieri à pari vel superiore, sed tantùm ab inferiore, cujus jurisdictio aliquo modo ab avocante dependet, Gail. *d. O. 41. n. 7. & seqq.* Vult. *d. l. n. 174.* His ita præmissis de *competentia fori* ex personâ *Rei*, & ex *qualitate causæ* exactiùs agetur.

PARS I.

De Competentia Fori ex parte Rei conventi.

CUm generalis regula sit, quòd Actor forum Rei sequatur, *cap. 5. & 8. h. t.* videamus, ex quibus causis Reus forum competens sortiatur. Id verò variis modis fieri potest: nempe ratione *Domicilii*, *Rei petitæ*, *Contractûs*, *Delicti*, *Præventionis*, *Privilegii* maximè Clericalis. Quibus specialiter aliqua addemus de foro *Legis Diffamari. C. de Ingen. & manumiss.*

§. I.
De Foro Domicilii.

SUMMARIA.

5. *Quid & quotuplex sit Domicilium?*
6. *Non est in usu, ut aliquis in loco originis conveniatur.*
7. *Domicilium habitationis perpetuæ facit forum competens, & qualiter constituatur?*
8. *Quasi Domicilium tribuit forum pœnitentiale.*
9. *Studiosi ubi conveniantur.*
10. *Quasi domicilium an fundet jurisdictionem fori externi.*
11. *Vagi propriè dicti possunt ubique in jus trahi.*
12. *Filius non sequitur Domicilium Patris.*
13. *Studiosi etiam de gestis alibi in loco studiorum conveniri debent.*
14. *In loco Domicilii potest quis conveniri super re alibi sita, aut gesta.*

5 DOmicilium in genere dici potest locus habitationis, dividiturque communiter à DD. in Domicilium *naturale seu originis*

ginis, in Domicilium *accidentale, seu habitationis perpetuæ*, & in *quasi domicilium seu habitationis temporalis*.

6 Domicilium *originis* illud appellatur, ubi quis natus est. Et siquidem Reus tempore actionis institutæ ibidem habitet, non est dubium, quin eo loco rectè conveniatur. Sin autem habitationem suam aliò transtulerit, tunc jus conveniendi aliquem in loco originis ab usu recessisse tradit Coler. *in Tract. de Process. exec. p. 2. cap. 2. n. 17.* Matth. Steph. *de Offic. Jud. p. 1. lib. 1. cap. 8. n. 28.*

7 Domicilium *habitationis perpetuæ*, quod proprie forum competens facit, dicitur ille locus, ubi quis bona & res suas collocavit, animo ibi perpetuò commorandi; ille vero, qui ad locum aliquem se confert etiam ad longius tempus, sed non perpetuò ibi mansurus, is in tali loco neutiquam Domiciliarius & incola, sed hospes tantùm & peregrinus habebitur. *l. cives, 7. C. de Incolis.* Menoch. *de Arbit. jud. lib. 2. cent. 1. caſ. 86. num. 7.* Proinde constituitur Domicilium *animo* (scilicet perpetuò habitandi in loco) & *facto* (scilicet transferendo possessiones & actualem habitationem) nec solo *animo*, nec solo *facto*. *l. Domicilium. 20. ff. Ad munic. junct. d. l. 7. C. de Incol.* Quod tamen non eo sensu accipiendum est, quasi nunquam amplius liceat de loco domicilij recedere: etenim ad rationem domicilij sufficit perpetuitas *propositæ*, quamvis hoc *propositum* simul & *domicilium* ex postfacto mutetur; quemadmodum nuptiæ de jure Civ. dicuntur *omnis vitæ* consortium, *l. 1. ff. de Ritu nupt.* non obstante, quòd de illo jure post contractas nuptias frequentissima fuerint divortia, quæ vera divortia non habeantur, nisi facta fuissent animo constituendi *perpetuam* dissensionem. *l. 3. ff. de Divort.*

Præterea notandum est, quòd ad constituendum domicilium nullus certi temporis lapsus requiratur, sed constitutum censetur, simul ac quis re ipsâ & facto declarit, se animo perpetuò hic habitandi adv... nisse; nisi quòd aliquando in dubio, quando non constat de mente adventantis, ... diuturnitate temporis, videl. 10. annorum præsumatur domicilium constitutum. ... *C. de Incolis*, quæ tamen præsumptio ... batione in contrarium admittit Menoch. *de Arbit. d. c. 86.* Sanch. *de Matrim. ... 3. disp. 23. n. 2.*

Quasi Domicilium dicitur locus, ... quis per longius tempus moram ... absque tamen animo ibi perpetuò ... stendi. Illud *quasi Domicilium* ex ... DD. sententiâ fundat jurisdictionem ... *pœnitentialis*, & facit, ut proprius Par... chus dicatur ille circa administration... Sacramentorum, in cujus Parochia ... per longius tempus (v.g. per majorem ... ni partem) habitat, vel habitare inten... ut latè probat Sanch. *d. disput. 23. num. ...* Circa jurisdictionem *fori externi* non ... imprimis dubitandum, quin aliquis in ... *quasi domicilii* conveniri possit de actibus ibidem gestis, scilicet contractibus ibidem initis, vel delictis commissis; quo modo Studiosi in loco, ubi studiorum causâ tem... poraliter morantur, coram Rectore, ... optione ipsis Scholaribus datâ coram Ep... scopo Civitatis (quam tamen *optionem* consuetudine Academiarum sublatam ... Bes. *de Jure Acad. cap. 6. num. 2.*) con... veniuntur. *auth. habita. C. Ne filius pro patre &c.*

Verùm tota difficultas est, an aliquis ... loco *quasi domicilii* conveniri possit de ... quæ alibi gessit, v. g. si alibi contraxerit vel deliquerit? Nos distinctionem adhibemus, an habens *quasi domicilium* in ... loco

loco, alibi habeat *verum* domicilium, vel non? Priori casu putamus juri conformius cum Barth. *in l. hæres absens. 19. ff. de Judic. num. 6.* quòd aliquis in *vero* domicilio conveniendus sit, eò quòd appellatione domicilij non veniat *quasi domicilium. d. l. 7. C. de Incol.* Si tamen verum domicilium nimis remotum esset, quo actor sine magnis sumptibus & incommoditatibus pervenire non posset, æquitas suadere videtur, ut vox *Domicilium* paulò latiùs accepta etiam ad *quasi domicilium* porrigatur, arg. *l. placuit. 8. C. de Judic.* Quâ ratione consuetudo passim invaluit, ut forenses & peregrini propter debita alibi contracta in loco, ubi reperiuntur, vel moram trahunt, arrestentur, usque dum solvant, aut datis pignoribus vel fidejussoribus idonee caveant. Gail. *2. Obs. 44. num. 20.* Vid. Pekium *tot. Tract. de Jure sistendi sive arresti.* Posteriori autem casu, quando nimirum deficit *verum* domicilium, libenter amplectimur sententiam. Panorm. *in cap. quod Clericis. 9. num. 5. hoc tit.* ut aliquis in loco *quasi domicilii* rectè conveniatur.

11 *Dices*, nihil speciale hac in parte tribui *quasi domicilio*, cùm omnium *vagorum*, qui nullum verum domicilium habent, ea sit conditio, ut, ubicunque deprehenduntur, conveniri possint. Matth. Steph. *de Offic. jud. p. 1. cap. 8. n. 31.* Gail. *d. Obs. 44. n. 12.*

R. Vagos alios esse proprie dictos, qui nullibi nec verum, nec quasi domicilium habent, & de his procedit, quòd ubivis in jus trahi possint. Alij verò sunt impropriè *vagi*, qui saltem *quasi domicilium* habent, ut Studiosi, Famuli mercenarij &c. Panorm. *in cap. fin. hoc tit. num. 14.* & isti quamdiu retinent *quasi domicilium*, non possunt alibi conveniri, nisi ex causâ rei sitæ, contractûs, vel delicti.

Quid autem, si pater alibi habeat *verum* 12
domicilium, nunquid filius, qui in alio loco habet *quasi domicilium*, in domicilio patris conveniri poterit? Putamus id negandum, si filius non soleat ordinariè cùm patre habitare *per l. 3. & 4. l. assumptio. 6. §. 1. ubi* Gloss. *not ab. & l. libertus. 17. §. 11. ff. Ad Municipal.*

Ad *Studiosos* quod attinet, videtur indi- 13
stinctè tenendum, ut de rebus alibi gestis in loco studiorum coram Rectore non tantùm possint conveniri, sed debeant, ne à studiis suis, quibus *totus illuminatur orbis*, abstrahantur. Text. *in d. auth. habita. Cod. Ne filius pro patre.* præsertim ibi: *nec ob alterius cujuscunque provinciæ delictum vel debitum.* Quâ de re inferiùs *in §. 4.* amplius dicemus.

Demùm *huic §.* addendum est, quòd Re- 14
us in loco *domicilii* conveniri possit, non tantùm super re ibidem sita, vel contractu aut delicto ibidem facto (quia aliàs forum *domicilii* nihil speciale haberet) sed etiam super re alibi constituta & gesta. Panorm. *in cap. fin. num. 38. hoc tit.* sive in loco domicilij reperiatur, sive non; cùm enim domicilium efficiat quem esse subditum illius loci, ideò subjacet ejus jurisdictioni, licèt alibi existat, dummodo domicilium non mutaverit, *cap. fin. De eo, qui mittitur.* Gail. *2. Obs. 36. num. 12.*

§. II.

De Foro rei petitæ.

SUMMARIA.

15. *Qualiter & quare in loco rei sitæ detur fori competentia?*
16. *Nominando auctorem non evitatur realis actio.*
17. *Actio realis pro re mobili an possit institui in loco, ubi res est?*
18. *Hæreditatis petitio ubi instituatur?*

Ratio-

15 RAtione *rei petitæ* sortitur forum is, contra quem *actio realis* instituitur, in loco, ubi res, quæ in specie tanquam actoris propria, vel saltem reali onere affecta petitur & vindicatur, constituta est & ita quidem, ut etiam absens ad eum locum citari & vocari possit. *l. 2. & l. fin. C. Ubi in rem actio.* idque propterea sic introductum est, quòd in loco *rei sitæ* faciliores probationes tam circa possessionem, quàm proprietatem rei, & promptior in re ipsa executio haberi possit.

16 Nihil verò relevat possessorem actione reali conventum, licèt nominet suum auctorem, à quo rem emit: non enim ideo minus ipse se defendere debebit; ita tamen, ut possit authorem sive venditorem suum laudare, & ad se defendendum in causa *evictionis* citare, atque re evictâ eundem ad interesse convenire. *l. 1. C. Ubi in rem actio.* Ubi & hoc speciale est, quòd venditor teneatur emptorem defendere in eodem judicio, in quo ei lis mota est, quamvis ipse alterius fori sit *l. venditor. 49. ff. de Judic.* Sed ista de vero possessore accipienda sunt, qui loco domini habetur; at si quis tantùm detineat rem alienam sicut commodatarius, aut conductor, &c. poterit judicium evitare, si dominum nominet, eique litem motam denunciet. Gloss. & Barth. *in l. Officium. 9. ff. de Rei vind. l. 2. C. Ubi in rem actio.*

Porrò quia text. *in d. l. fin.* generaliter loquitur, ideo communiter DD. inferunt, quòd aliquis in loco *rei sitæ* conveniri possit, quæcunque actio realis instituta sit, sive de rebus corporalibus, sive incorporalibus, sive de hypotheca, possessione, aut proprietate. *Novel. 69. cap. 1.*

17 De actione tamen, quæ competit in rem *mobilem*, dubitant DD. an semper in loco, ubi res deprehenditur, institui possit? Non est improbabilis distinctio Panorm. *in c. fin. hoc tit. num. 43.* an res in loco permanere soleat, vel an transitoria sit, veluti si quis cum meo equo per civitatem iter faciat? Illo casu affirmatur quæstio. *arg. text. generalis in d. l. fin. & l. legatur. 38. in fin. & l. sed & si suspexerit. 52. §. 3. ff. de Judic.* Isto verò posteriori casu videtur neganda, quia non censetur res *constituta* in loco, quæ transit. arg. *l. generali. 32. §. uxori. ff. de Usu & usufruct. legat. l. quæstum. 78. §. fin. & l. si ita. 86. ff. de Legat. 3. & arg. l. hæres absens. §. 2. ff. de Judic.* Interim tamen *mobilis* etiam *transitoria* poterit in loco per quem transit, sequestrari, seu (ut consueto vocabulo utamur) arrestari, nisi possessor idoneè caverit de judicio sisti, & de re, ubi opus fuerit, exhibenda (hoc der arrestatus deß ordentlichen Rechtseyn wolle in loco aliàs conpetenti. Vide ba Besoldi *in Thesaur. pract. v.* Arrest. *vers. solvitur arrestum*) vel nisi possessor immobilium fuerit, cujusmodi possessores aliàs à satisdatione relevantur. *l. sciendum. 15. ff. Qui satisd. cog.* Panorm. *d. l. num. 44.* Bald. *in l. fin. C. Ubi in rem actio.*

Hæreditatis petitio, cùm etiam *in rem* sit actio, *l. sed & si. 25. §. petitio. 18. ff. de Hæred. petit.* ibi institui potest, ubi bona hæreditaria sita sunt, maximè sit interdicto *adipiscendæ*, seu pro immissione in possessionem agatur. Quòd si bona hæreditaria in diversis locis sita sint, & tota hæreditas petatur, in domicilio ejus, qui convenitur, vel si nemo possideat, ubi major pars hæreditatis sita est, agendum erit. Text. Gloss. & Castr. *in l. un. C. Ubi de hæreditate agi oport.* Wesenb. *in Parat. de Petit. hæreditatis. n. 9. in fin.*

§. III.

§. III.

De Foro Contractûs.

SUMMARIA.

21. *In loco, ubi aliquis contraxit, vel se soluturum promisit, conveniri potest.*
22. *Fallit in exactione dotis.*
23. *In legato.*
24. *Item, qui contraxit ut viator, quod tamen certis modis limitatur.*
25. *Contrahens non sortitur forum, nisi in loco contractûs reperiatur. Excipiuntur tamen certi casus.*
26. *Quæ sit intellectus c. Romana, §. contrahentes, hoc tit. in 6. & ibi singularis nostra interpretatio.*

21 CONtractus quilibet, vel etiam quasi Contractus facit forum competens in loco, in quo initus est. *c. fin. hoc tit. hæres absens. 19. §. 1. ff. de Judic.* Item si quis in aliquo loco non quidem contraxerit, sed ibidem se soluturum promiserit, rectè quoque eo loci convenietur. *d. l. 19. §. fin. cum l. seq. & l. 1. ff. De eo, quod certo loco.* Quia unusquisque intelligitur in eo contraxisse loco, in quem, ut solveret, se obligavit. *l. contraxisse. 21. ff. de O. & A. l. quero. 100. ff. de Solut.*

Verùm hæc assertio patitur suas exceptiones.

Nam I. *Dos* soluto matrimonio non in loco, ubi pacta dotalia confecta sunt, sed in domicilio mariti exigitur. *l. exigere. 65. ff. de Judic.*

II. *Legati*, qui ad eum locum, ubi aliquando contraxerunt, mittuntur, ibi durante suo officio respondere super contractu non coguntur, sed habent exceptionem *revocandi domum*, ne ab officio legationis distrahantur: nisi tamen durante legatione contraxerint: ne detur ipsis potestas alienas res domum auferendi. *l. 2. §. 3. & seqq. l. non alias. 24. & seq. ff. de Judic.* Alij verò, qui ex causa judicandi, testimonium ferendi, appellationis aut aliâ necessariâ causâ Romam venissent, vel ibi transitum fecissent, non poterant quidem ibidem ratione *communis patriæ* super aliis negotiis conveniri: si tamen ibidem etiam antea contraxissent, in hac actione ex contractu respondere tenebantur. *d. l. 2. §. 3. & 4.*

III. Excipitur, qui tanquam *advena* 22
& *viator* in aliquo loco contraxit, mox inde recessurus, absque eo, quòd ibi pergulam, tabernam, aut armarium pro distrahendis mercibus habuerit: quia *durissimum est*, inquit I. C. *in l. 19. §. 2. ff. de Judic. quot locis quis navigans, vel iter faciens delatus est, tot locis se defendi.* fortassis ne à suscepto itinere & negotio cum suo damno impediatur. Sed istud Jurisconsl. responsum statuens exceptionem à communibus legibus, quæ sine distinctione forum in *loco contractûs* assignant, *l. 2. §. 4. d. l. 19. §. 1. l. argentarium. 45. ff. de Judic. c. fin. hoc tit.* limitant DD. I. Si quis cum *viatore* contraxerit, ignorans eum *viatorem* esse arg. *à contrario. in d. l. 19. §. 2.* ibi; *quem scit inde confestim profecturum.* ignoranti enim imputari non potest, quòd cum *viatore* contraxerit. II. Si quis eâ intentione ad locum aliquem se contulit, ut ibi contraheret. *d. §. 2. vers. at si quis ab eo.* III. Id quod JC. de *viatore* dicit, obtinet in iis, quæ ex intervallo & in consequentiam contractûs veniunt, atque indaginem altiorem requirunt, veluti si de evictione, quanti minoris, redhibitoriâ, de dolo vel simili actione agatur. At verò si de iis agatur, quæ in ipso contractu mox implenda sunt, ut si accepto pretio equum tradere nolit, rectè ibidem per Judicem loci contractûs compelletur, ne rem alienam auferat. Barth. & Bald. *in d. l. hæres. 19. §. 2.* Panorm. *in cap. fin. num. 25.*

hoc tit. IV. Si *viator* homo vagus vel de fugâ aut mutatione domicilij suspectus sit, contra eum in illo loco, ubi contraxit, procedetur, etiam per viam *arresti*, ut vel ibidem respondeat, vel idoneè caveat de *judicio sisti* coram suo competente Judice, si alium habeat. *l. 2. §. sed si. 6. ff. de Judic.* Gloss. *in d. l. hæres. 19. §. proinde. v. Domicilium.* V. Si is, qui tanquam viator contraxit, ex postfacto iterum ad locum contractûs revertatur, ibidémque moram trahat, puto eundem in eo loco rectè conveniri, quia tunc non amplius est viator, nec à susceptо itinere impeditur; aliunde autem regula est generalis, quòd aliquis in loco contractûs conveniri valeat.

23 IV. In loco contractûs quis non aliter conveniri potest, quàm si ibidem reperiatur, sicut satis declaratum est per jus Canon. *in cap. Romana. 1. §. contrahentes. hoc tit. in 6.* Interim etiam hodiè nonnulli casus enumerantur, in quibus absens ad locum contractûs citari possit. I. Si quis administrationem in aliquo loco gessit, in eo ad reddendas rationes conveniri, & etiam absens vocari potest. *l. 1. & ibi DD. C. Ubi de rat. agi oport.* II. Si contrahens se omninò submiserit judicio loci contractûs vel destinatæ solutionis, renunciando simul foro proprii domicilii, quam tamen renuntiationem expressè requirit Covar. *pp. qq. cap. 10. num. 6.* neque ex eo solo induci ait, quòd aliquis promiserit se responsurum in loco contractûs, nisi alia verba addiderit, ex quibus appareat, quòd etiam in casu absentiæ se obligare voluerit ad comparendum in eodem loco. III. Si quis promiserit solvere pecuniam non tantùm in *certo loco*, sed etiam in *certo tempore* v. g. Lincij in nundinis Paschalibus, poterit ibidem conveniri, & etiam absens eò vocari. Cov. *d. cap. 10. num. 6. vers. decimo tertio.* IV. ex tex. *d. §. contrahentes.* Panorm. Barth. Covar. *et. Il.* alii communiter concludunt, quòd ab[sens] quidem ad locum contractûs invitus tra[hi] non possit, nisi tamen comparuerit citat[us] & ibidem vel alibi bona habuerit, operat[ur] tur citatio hunc effectum, ut actor po[ssit] mitti in possessionem bonorum ex [illo] decreto, & quidem, si bona in loco [con]tractûs sint, à Judice ipsius loci contrac[tûs] si verò sita sint alibi, à Judice loci, ubi [bona] sunt. Verùm hæc interpretatio, quam verbis *d. §. contrahentes.* apprime con[tra] spondeat, non tamen videtur intent[io] Legislatoris satis convenire: quomodo [et] Pontifex in *princ. d. §.* dicit contrahe[ntes] absentes non posse invitos vocari ad loc[um] contractûs, ita ut secundùm Panor. *d. §.* *num. 36.* nec directè nec indirectè po[ssint] cogi ad comparendum, & nihilomin[us] subjungat, quòd si citati comparere [con]temnant, missio in bona ipsorum [fie]ri possit. Sanè *missio in bona* est pœna [con]tumaciæ, ut aliquis tædio possessionis [do]nec compareat. *cap. contingit. 9. in p[rin]c. Dolo & contum.* Sed quomodo con[ve]nire potest, qui comparere non tenetur? [Et] quomodo *contemnit* comparere, qui [ad] tunc evocari non potuit? cum utatur [jure] suo. *l. nullus videtur. 55. ff. de R. J.* [et] *ff. de Judic.* quomodo non cogitur [ad] rectè ad comparendum, cujus bona [ar]dentur? Quare *cum non intentio v[er]ba* sed *verba intentioni deservire* [de]bant. *c. secundò. 41. de Appell.* & *scire* [ut] *ges non sit verba callere, sed vim* [et] *potestatem. l. scire leges. 17. ff. de L.* ideò (salvo meliori judicio) existimo, [ut] tum *in d. §. contrahentes.* quoad [hanc] partem, ubi loquitur de *missione in p[os]sessionem bonorum*, explicandum esse [de] illo casu, in quo aliquis à Judice loci [ubi]

tractus legitimè citari potuit, & comparere tenebatur, quod sit in casibus paulò ante enumeratis. Item si quis semel in loco contractus comparuerit, ibique citatus vel alioquin litem contestatus fuerit, postea vero inde recesserit volens in loco domicilij coram sui facere, arg. *cap. fin. De eo, qui mittitur in poss. & L. ubi acceptum. 30. ff. de Judic.*

§. IV.

De Foro Delicti.

SUMMARIA.

25. Quare ex delicto detur forum?
26. Testis falsum punitur à Judice, coram quo deponit.
27. Reus delicti capitur, ubi reperitur.
28. De remissione rei ad locum delicti.
29. Studiosi an remittendi?
30. Privilegia nostræ Universitatis
31. Qualem executionem habeant Academiæ?
32. Quid juris, si delictum sit in confinio commissum?
33. Forum delicti etiam obtinet in Ecclesiasticis.
34. Clericus delinquens in Monasterio punitur ab Episcopo.
35. Locus delicti non dat forum pœnitentiale.
36. Peregrini an obligentur legibus loci, ubi reperiuntur, vel legibus domesticis?
37. Absens à loco delicti, à quo, & qualiter citari possit?

EX *delicto* sive parvo, sive magno quilibet sortitur forum in eo loco, in quo deliquit: tum ut purgetur scandalum, & alij exemplo pœnæ à simili delicto arceantur: tum ut vindicta tribuatur loco, qui per delictum offensus & injuriâ affectus est; tum denique, quòd in re præsenti facilior cognitio haberi possit. *l. 1. & ibi DD. & auth. qua in provincia. C. Ubi de crimin. agi oport. l. capitalium. 28. §. famosos.* 25 *ff. de Pœnis.* Hic quoque statutum est, ut Judici testem coram se falsum deponentem punire liceat, quamvis de cœtero alienæ sit jurisdictionis. *l. nullum. 14. de Testib. l. pen. C. de Probat.* 26

Imò cum Reipublicæ intersit, nè delicta maneant impunita, non tantùm in loco *delicti*, sed etiam ubicunque delinquens reperitur, ibi capi & puniri potest. *d. l. 1.* ibi: *vel ubi reperiuntur. C. Ubi de crimin. agi oport.* 27

Verùm quia ex supradictis rationibus videtur congruentius, ut reus gravis criminis in loco, ubi id commisit, puniatur, ideò jure constitutum est, ut reus alibi degens aut captus, ad requisitionem Judicis loci delicti, ad eundem locum remittatur. *l. si cui. 7. §. fin. ff. de Accusat. l. solent. 7. ff. de Custod. & exhib. reor. Nov. 134. cap. 5.* Sed ut hæc *remissio* detur, quinque conditiones requirunt DD. I. Ut remissio petatur à Judice per literas *requisitorias*. II. Ut delictum sit grave & enorme. III. Ut literis inseratur quædam summaria criminis probatio. IV. Ut res adhuc sit integra, nec à Judice capiente tractari cœpta. V. Denique ut uterque Judex tàm requirens, quàm requisitus sint sub eodem Principe, à quo requisitus cogi possit. Latè Covar. *pp. qq. c. 11. num. 5. & seqq.* Ex quo postremo requisito illud notandum est, quòd licèt olim, quando omnes ditiones & provinciæ erant sub uno Principe & Imperatore, frequentes fuerint *remissiones*, hodie tamen multorum locorum consuetudine ab hoc Jure *remissionis* recessum sit, eò quòd distinctis jam principatibus, quilibet Dominus suam jurisdictionē omni meliori modo manutenere, & ampliare conetur. Quandoque tamen etiam hodie in Germaniâ & aliis locis, in delictis atrocioribus pro exemplo aliorum sit remissio precaria sub antigrapho sive literis *reversalibus*, auf einen Revers oder Gegen-Bekanntnuß/ quòd hæc re- 28

missio non sit præjudicatura jurisdictioni remittentis, atque Judex requirens in simili idem facturus sit. Gail. *Lib. 1. de Pace publ. cap. 16. num. 3. & seqq.* Cujus autem expensis fiat remissio, vid. Covar. *d. l. num. 11.*

29 De Studiosis hîc iterum egregia movetur disputatio, utrùm si alibi delinquant, & in loco studiorum reperiantur, ad locum delicti remittendi sint? vel econtra, si in loco delicti capti aut arrestati sint, Academiæ ad ejus instantiam transmitti debeant? ℟. tantum abesse, ut studiosus ad locum delicti remittendus sit, quod vix Doctorum aliquis asseruerit, ut etiam in ipso loco delicti captum ad Magistratum Academicum remittendum esse, argumenta satis urgentia convincant. Partim ex text. *sæpe d. auth. habita C. Ne filius pro patre.* ubi prohibetur, ne Studiosi *propter cujuscunque provinciæ delictum* alibi damnum patiantur, sed in omnibus negotijs Magistratum Academicum Judicem habeant. Partim exemplo militum, qui alibi delinquentes ad suum Judicem remittuntur, *l. de militibus 9. ff. de Custod. & exhib. reor.* nisi desertores militiæ, sint. *l. desertorem. 3. ff. de Re milit.* Gottof. *in d. l. lit. C.* Frid. Martini *in Theorom. jurisd. de Foro comp. thes. 28.* Faciunt ea, quæ tradit Covar. *d. cap. 11. num 5.* Quidquid sit in puncto juris, sanè in Germania quasdam Academias hoc jus petendi remissionem habere per expressum privilegium (quo fortassis jus commune declaratum est) testatur Hunnius *in Comment. ad eand. auth. habita. cap 2. quæst. 7. in fin.* Cùm autem nostra Universitas Salisburgensis ejusdémque Studiosi, & promoti Magistri sive Doctores ex Bulla Urbani
30 VIII. & diplomate Ferdinandi. II. amplissimam habeant communicationem *cum omnibus & singulis aliarum quarum-cunque Academiarum Italiæ, Galliæ, Germaniæ, ac aliorum studiorum generalium Universitatum privilegiis, Exemptionibus, libertatibus, immunitatibus & indultis, non solum aderum instar, sed pariformiter & æquo principaliter, perinde ac si illa Universitati huic & illius Rectori, Doctoribus, Scholaribus & personis in ea promotis nominatim concessa forent &c.* idcirco tam amplis privilegij verbis vix relinquitur dubio locus, quin etiam in proposito eadem nostra Universitas aliarum indultorum & jus participet, cùm privilegia Studiosorum admodum favorabilia, adeóque ... interpretanda Fridericus Imperat. in ... *auth. habita* eleganter declarârit. ... quam executionem faciet Academia in gravi delicto alicujus Studiosi, cum lictoris ... carnifices non habeat? ℟. Magistratum ... us loci, in quo Academia sita est, ... auxiliares manus & media executoria præbere; quod nisi fecerit, per Superiorem suum graviter puniri debebit. Hunnius ... *l. cap. 2. quæst. 7. l. Episcopale. 8. C. de Episcop. aud. arg. nov. 134. cap. 5.*

Quid autem dicendum, si delictum in confinio duorum Territoriorum, auf der Gräntz/ commissum sit? an ibi cognoscendum de crimine, ubi delictum inchoatum est, vel ubi consummatum? an ubi caput, vel pedes occisi jacent? Nos nec faciliorem, nec meliorem responsionem dari posse credimus, quàm ut dicamus, in casu quo in uno territorio delictum *inchoatum* in altero *consummatum* est, (v. g. si existens in territorio Salisburgensi globo trajiciat aliquem in Bavarico) vel si nesciatur, ... inchoatum, vel consummatum sit, ut si cadaver in ipso *termino* reperiatur, utriusque territorij Judici competere jurisdictionem ...

ellegue inter eos locum præventioni. Tex. in l. 1. Cod. *Ubi de crimin.* Panorm. *in cap. fin. de for. comp. n. 25.* Martini *d. l. tit. 19.*

33 Ferterea hæc fori competentia ex causâ delicti non tantùm in foro sæculari, sed etiam Ecclesiastico & circa personas Ecclesiasticas procedit *per text. & DD. in cap. postulati. 14. hoc tit.* ubi etiam illa notabilis decisio habetur, quòd Judex loci delicti possit ferre sententiam, & Clericum in sua Diœcesi delinquentem, si ita gravitas delicti postulet, beneficiis etiam alibi obtentis privare, ita tamen, ut executio hujus sententiæ pertineat ad Episcopum illum, in cujus Diœcesi beneficia ista sunt.

34 Illud verò hic adjicimus ex Panorm. *in cap. 3. de Offic. ord. a. num. 11.* quòd Clericus delinquens in Monasterio non habente jurisdictionem quasi Episcopalem ratione delicti non subjiciatur Abbati, sed Episcopo: quia Abbas habet tantùm jurisdictionem in personas regulares, non autem habet territorium, quod pertinet ad Episcopum. Interim non videtur negandum, quin Abbas possit Clericum in Monasterio graviter delinquentem & præsertim de fuga suspectum capere cum intentione, eundem suo Ordinario præsentandi, cùm ex multorum sententia id etiam Judici Laico concessum sit. Abb. *in cap. cum non ab homine. 10. de Jud. num. 12. & in cap. ut fame. 35. de Sent. excom.* Sylv. V. *Excommunicatio. q. 6. n. 14.*

35 An autem ex causa delicti subjiciatur quis foro *pœnitentiali* illius loci, ubi deliquit, ut ibidem confiteri & absolvi possit, dubitatur? Negativa sententia communiter recepta est: præterquam enim quòd intersit propriij pastoris cognoscere conscientiam suarum ovium, pro quibus est rationem redditurus, cessant etiam rationes supra in principio allatæ, ex quibus forum competens in loco delicti tribuitur, & cum rarò aliquis unum solum peccatum confiteatur, per partes autem confiteri non liceat, plerumque in loco delicti confessio integra non fieret, quia de alijs alibi commissis non esset ibi forum competens. Panorm. *in cap. cum contingat. 13. hoc tit. num. 29.* Covar. *pp. qq. cap. 11. num. 4.*

36 De *Peregrinis* & *Forensibus* non est omittenda quæstio, an particularibus statutis (quin enim legibus communibus, maximè divinis & naturalibus ubique teneantur, non est dubitandum) ejus loci, in quo tanquam peregrini degunt, obligentur, ita ut si contra faciant, tanquam ibidem delinquentes puniri possint? Vel è converso, an si in externis locis contra statuta domestica committant, possit in eos revertentes Judex domicilij animadvertere?

℟. I. Peregrinos regulariter non obligari legibus loci, ubi tanquam peregrini versantur, adeóque nec transgredientes puniri posse. Dico autem *regulariter*. Nam fallit I. Si ex tali violatione oriatur scandalum. II. Si transgressio cedat in damnum illius loci, ut si prohibita sit extractio frumenti, vel venditio mercium: III. Si leges specialiter vel expressè etiam de viatoribus pro bono publico loci latæ sint: cujusmodi sunt leges vectigalium pro reparatione pontium, viarum &c. IV. Si aliquis non merè ut *viator* in loco sit, sed *quasi domicilium* ibidem figat, & notabili tempore commorari indendat. Quæ exceptio in foro interno tutior est circa leges Ecclesiasticas obligantes sub peccato, ut in observatione jejunij & festorum, quia quasi domicilium fundat jurisdictionem fori *interni*; quamvis in aliis legibus pœnalibus videatur negari posse cum Gloss. *in cap. quæ*

contra. 2. in V. peregrini. dist. 8. dummodo peregrinus alibi verum domicilium habeat, argumento eorum, quæ sup. *in §. 1. num. 8, & 10.* diximus. Vid. Sanch. *de Matrim. lib. 3. d. 18. n. 3. & seqq.* Laym. *Lib. 1. tract. 4. cap. 12.*

℟. II. Particularibus statutis domicilii non obligatur peregrinus, quam diu in externis locis degit; unde non peccabit, si festum aut jejunium domesticum alibi non servet, *quia extra territorium jus dicenti impunè non paretur. cap. 2. de Constit. in 6. l. fin. ff. de Jurisd.* nisi actus extra territorium gestus cedat in ejus damnum vel injuriam, arg. *l. fin. ff. de Decret. ab ord. fac.* Licet autem excommunicatio per modum statuti lata extra territorium non obliget. *d. cap. 2.* sententia tamen excommunicationis per Judicem Ecclesiasticum in contumacem extra Diœcesim absentem lata tenebit, per tradita Pan. *in cap. fin. hoc tit. n. 42.* quia statutum cohæret loco, sententia vero stringit personam subditi, quatenus etiam extra territorium subditus est, *cap. cùm tuæ. 11. §. contra eos. de Cler. non resid.*

37 Ultimò breviter investigandum est, à quonam Judice & qualiter in jus vocari debeat delinquens, si à loco delicti recesserit? ℟. De jure communi posse Judicem loci delicti litteras mittere ad Judicem illius loci, in quo Reus degit, ut eundem apprehensum ad locum delicti transmittat. *Nov. 134. cap. 5.* Quòd si fugitivus sit Reus, domicilium tamen saltem per suos domesticos retinuerit, tunc à Judice *domicilii*, si verò domicilium deseruerit, & *vagus* sit, à Judice *loci delicti* edicto publico citabitur, & nisi compareat, fiet processus in contumaciam, & etiam absens condemnari, infamiâ notari, & excommunicari valebit. Verùm hodie, quando à jure *remissionum* recessum est, Judex *loci delicti* non aliter citare poterit reum absentem quàm si vagus sit, vel si in territorio reperiatur. *Clem. pastoralis. 2.* [illegible] *quod si punitio. de Sent. & re jud.* [illegible] citatio jam ipsum Reum intra territorium apprehenderit, quia tunc, tanquam *inventus* ibidem, etiam alibi existens citabitur, & contumax condemnabitur. Vid. Pan. *in cap. fin. hoc tit. num. 6.* [illegible] Gail. *1. Obs. 56. & 57.* Cœterum in causis criminalibus regulariter quidem [illegible] ri potest *realis* citatio & *intimatio capturâ*, non tamen in levioribus, [illegible] pœna est pecuniaria, neque reus [illegible] spectus de fuga. Text. *not. in l. ff. de Custod. reor.* Mynsi. *Cent. Obs. 69.*

§. V.

De Foro Clericorum.

SUMMARIA.

38. *Exemptio Clericorum est de jure divino.*
39. *Clericus non potest renunciare privilegio fori & ibi pœnæ Clericorum & Judicum.*
40. *Actione reali non potest Clericus convenire Laicum.*
41. *Clericus contra Laicum agit in foro seculari.*
42. *Clerici in minoribus, item & conjugati eorumque uxores an & quando gaudeant privilegio fori?*
43. *Quis sit Judex, si de ipso statu Clericali dubitetur?*
44. *Familia Clericorum an habeat fori privilegium.*
45. *In causa evictionis Clericus defendit suum rem coram Laico.*
46. *Clerici qualiter testimonium dicant in causis eorum?*
47. *Clericus & Laicus correi ubi judicentur?*
48. *Clericus delinquens an aliquando possit capi à Laicum?*
49. *An privilegio, consuetudine, vel præscriptione Laici acquirant jus in Clericos?*
50. *In avocatione causarum à Judice incompetente [illegible] jus jus habet Ecclesia, quàm alii.*

EXemptionem Clericorum à jurisdictione Laicorum nemo est, qui ignoret, eamque *jure divino* sic ordinatam esse Pontifex & Patres (quorum utique est de *jure divino* cognoscere) in Concil. Later. *cap. nimis. 30. de Jurejur.* & Concil. Trident. *sess. 25. de Reform. c. 20.* Bonifac. VIII. *in cap. quanquam 4. de Cens. in 6.* aperte pronunciârunt; quos sequimur cum Martha *de Jurisd. p. 2. cap. 6.* non curantes, quæ in contrarium afferuntur à Covar. *pp. qq. cap. 31. & aliis DD. ibidem cc.* 38

Igitur *personæ Ecclesiasticæ* coram nullo alio Judice, quàm Ecclesiastico conveniri possunt, quod beneficium, cùm non sit *personale*, sed pro honore totius ordinis Ecclesiastici indultum, Clerici etiam cum juramento, ac in causa quoque *merè temporali* eidem renunciare non possunt. Adeóque tametsi consentiant coram Judice Laico litigare, nihilominus processus inde secutus nullus erit, & in causa *criminali* beneficium, *in civili* totum id, quod eis adjudicatum fuerit, amittent, vel alias pœnas luent. *cap. si diligenti. 12. hoc tit.* Et Judices sæculares, qui Clericos in casibus non permissis ad suum forum trahunt, excommunicationem incurrunt. *cap. 2. h. t. in 6. 6. 4. de Immun. Eccles. in 6.* Bulla Cœnæ. *Cas. 15.* Sed cùm hæc materia multas involvat difficultates, ideo principales earum per singulas quæstiones breviter solvemus. 39

Quæritur I. Utrum ex causis supradictis, videl. *Domicilio, Re sita, Contractu, & Delicto* etiam Clerici forum sortiantur? ℟. Affirmativè. *cap. postulasti. 14. & fin. hoc tit. cap. 1. de Privil. in 6.* tamen, ut ex ejusmodi causis ad forum sæculare non transferantur, sed coram Ecclesiastico illius loci, ubi contraxerunt, deliquerunt, &c. scil. Archidiacono, Vicario, vel Episcopo conveniantur. Cov. *Pract. qq. cap. 11. num. 5.* Et quamvis in *actione reali*, adeóque ratione *rei sitæ* velint aliqui Clericum coram Judice Laico conveniri posse; idque consuetudine servari testentur Gail. *1. Obs. 37.* Mynsi. *Cent. 1. Obs. 22.* Nihilominus opinionem contrariam juri magis conformem credimus, cùm bona Clericorum participent eorum privilegium, arg. *cap. si Clericus. 5. ubi* Pan. *num. 3. hoc tit.* Martha *de Jurisd. p. 4. c. 125.* 40

Quæritur II. An saltem Clericus actor contra Laicum coram judice sæculari litigare debeat? Quod affirmamus, nisi causa sit Sacrilegii veri vel præsumpti, aut alia *mixti fori*, de quibus infrà dicemus: vel nisi consuetudo sit in contrarium, *d. cap. si Clericus. 5. & c. cùm sit 8. h. t.* Expensæ tamen contra temerè litigantem Clericum de rigore juris coram Ecclesiastico Judice petendæ sunt. Martha *d. p. 4. cap. 136. num. 10.* 41

Quæritur III. Utrùm Clericus etiam *in minoribus* constitutus gaudeat *fori* privilegio? ℟. Affirmativè, si unam ex 4. conditionibus habeat: videl. I. quòd beneficium Ecclesiasticum saltem modicum obtineat. Vel. II. quòd habitum & tonsuram deferens alicui Ecclesiæ de mandato Episcopali inserviat. Vel III. quòd clericaliter incedens in aliquo Seminario de licentia Episcopi degat. Vel IV. quòd in habitu & tonsura incedens in aliqua Scholâ vel Universitate de licentiâ Episcopi versetur. Trid. *sess. 23. de Ref. cap. 6.* quamvis in hoc posteriori casu Clericus coram Rectore, si is Clericus sit, sin minus, coram aliis Professoribus Clericis suum forum habere soleat. Vid. Panorm. *in cap. si diligenti. 12. num. 52. & seqq. h. t.* Circa 42

Cleri-

Clericos conjugatos exstat constitutio Bonifacij VIII. *in cap. un. de Cler. Conjug. in 6.* quòd tunc habeant privilegium *fori* si contraxerint *cum unicâ & virgine*, ac tonsuram & habitum Clericalem deferant. Cui constitutioni addidit Concil. Trident. *d. cap. 6.* quòd insuper debeant esse ab Episcopo deputati ad alicujus Ecclesiæ ministerium. Uxores quoque talium Clericorum participare forum eorundem probabilius est, *arg. l. fin. C. de Incol. l. fœminæ 8. ff. de Senator. l. c. §. 1. C. d. Ep. & Cler. l. cùm quædam puellæ. 19. ff. de Jurisd.*

43 *Quæritur* IV. Quis sit Judex competens, si de ipso statu clericali dubitetur, si delinquens se Clericum esse prætendat? ℟. Si captus ante capturam communiter ut clericus incedere solitus fuerit, incunctanter Judici Ecclesiastico restituendus erit, eò quòd talis præsumatur, qualis invenitur. Quod si verò antecedenter semper consueverit ut Laicus incedere, sed immediatè ante capturam incesserit clericaliter, & multò magis, si nec dum in habitu Clericali repertus sit, talis propter præsumptionem fraudis non prius restituetur, quàm si Judici Ecclesiastico de statu Clericali fidem fecerit. Interea autem præter solam detentionem omnis ulterior processus Laici Judicis conquiesceat, & decisio hujus quæstionis ad Ecclesiasticum pertinebit. *cap. si Judex. 12. de Sent. excom. in 6.*

44 *Quæritur* V. An etiam familia Clericorum sequatur forum Ecclesiasticum? *Conveniunt* DD. I. Quòd servi propriè dicti sive mancipia sint de foro Ecclesiastico. *c. Ecclesiarum servos. 69. ubi* Gloss. *causa 12. q. 2.* II. Quòd famuli *conducticii*, qui dietim vel modico tempore serviunt, non eximantur à judicio sæculari. Barb. *in cap. 2. hoc tit. num. 10.* III. Quòd familiæ Episcopi competat forum Ecclesiasticum, plerique DD. notarunt. *cap. fin. de Offic. Archidiac.* Panorm. *d. c. 2. num. 6.* Sed in IV. *dissentiunt* an famuli privatorum Clericorum, qui in tempus incertum, vel certè ad longum tempus conducuntur, aut gratis servient, fori Clericalis privilegio gaudeant? Affirmativam putamus in jure probabiliter defendi posse cum Martha *de Jurisd. p. cap. 111.* Quòd si ex consuetudine contrarium observetur, & familia Clericorum conveniatur coram Judice sæculari, non licebit tamen Judici vel ejus ministris per vim invadere domum Clerici, (in qua jurisdictionem non habet) & inde illum delinquentem extrahere sine licentia Clerici, vel Judicis Ecclesiastici. Laym. *Theolog. mor. lib. 4. tract. 9. cap. num. 10. Arg. §. sed & lex. 8. Institut. de Injur.*

Quæritur VI. Utrum in causa *evictionis* teneatur Clericus suum emptorem in judicium coram Judice sæculari defendere? Et juxta *l. venditor. 40. ff. de Judiciis* affirmamus, quòd Clericus tali casu non sit reus principalis, sed rei defensor. Cord. *Pract. qq. cap. 8. num. 2. Gail. l. O. num. 7.*

Quæritur VII. An Clericus à Judice Laico vocari possit ad testimonium dicendum? ℟. Negativè, quia testis alienæ jurisdictionis à proprio Judice ad testimonium dicendum adigi debet. Proinde Clericus necessarius sit pro teste, tunc requisitionem Judicis sæcularis vel à Judice Ordinario examinandus est, ejusque depositiones clausæ transmittendæ, vel eo licentiâ sui Ordinarii etiam in sæculari tribunali deponet. Gail. *l. O. 100. num. 16.* Falsum autem deponens coram Judice sæculari, ab eodem puniri, non pos-

tem, sed ab Ecclesiastico. Martha. *d. p. 4. n. 128.*

47 *Quæritur* VIII. Clericus & Laicus correi in causa civili, vel ejusdem criminis socii coram quo Judice conveniri debeant? Resp. I. Circa correos in causa civili esse distinguendum, an res in obligationem deducta sit *dividua*, ita ut quilibet ex correis *pro rata* conveniri possit, cujusmodi obligationes regulariter sunt, quæ in danda quantitate consistunt: vel an sit *individua*, ut si factum promissum sit, v. g. ædificare domum, aut traditio certæ speciei, v. g. equi, fundi &c. Priori casu cujusque correi proprius Judex est adeundus: Posteriori autem Clericus trahet secum Laicum ad Judicem Ecclesiasticum, tanquam digniorem, Martha. *d. p. 4. cap. 118.*

Resp. II. Quamvis multi DD. sentiant Clericum & Laicum socios criminis ab eodem Judice, & quidem Ecclesiastico, tanquam digniore, judicari debere. *arg. l. nulli. 10. C. de Judic.* Verùm quia hodiernâ consuetudine rarò aut nunquam ferè in gravibus delictis etiam *mixti fori* Ecclesia procedit contra Laicos, ideò praxi conformus est, ut Clericus ad Ecclesiasticum, Laicus ad sæcularem Judicem mittatur, Teste Menoch. *de Arbitrar. cas. 371. num. 12.* Covar. *Pract. qq. c. 34. num. 1.*

48 *Quæritur* IX. An Clericus dimisso habitu delinquens possit à Judice Laico puniri, vel saltem apprehendi, & suo Judici tradi, si in flagranti crimine, etiam retento habitu, deprehensus, & de fuga suspectus sit?

Resp. Clericum dimittentem habitum non amittere privilegium clericale, nisi tertiò ab Episcopo monitus non resipuerit. *in audientia. 25. cap. contingit. 45. de Sent. excomm. c. fin. de Vita & honest. Cler.* Interim tamen si Clericus in flagranti & gravi crimine deprehensus, & de fuga suspectus sit, vel ab ulteriori delicto aliter compesci non possit, non est improbabile, quòd à Judice Laico capi & ad proprium Judicem perduci possit, dummodò major violentia non adhibeatur, quàm Clerici resistentia requirat. Abb. *in c. cùm non ab homine. 10. de Judic. num. 12. & in c. ut famæ. 35. de Sent. excom.* Laym. *Lib. 4. tract. 9. c. 4. n. 6.* Sylv. *V. Excom. G. num. 14.*

Quæritur X. An privilegio, consuetu- 49
dine, vel præscriptione Laicis jurisdictio in Clericos acquiri possit?

Resp. Posse acquiri privilegio Pontificis saltem quoad certas personas, vel causas. Card. *in c. perpendimus. 23. de Sentent. excommunic. in 7. oppos. apud* Covar. *pp. qq. cap. 31. n. 4.* non autem consuetudine vel præscriptione etiam immemoriali, *arg. cap. causam. 7. de Præscript.* nisi in casibus, in quibus valdè dubium & controversum est, an soli Judici Ecclesiastico jurisdictio competat. *arg. l. si de interpretatione. 37. ff. de LL.* Quid verò efficere possit consuetudo circa excommunicationem latam in Judices sæculares usurpantes jurisdictionem in Ecclesiasticos, alibi tradidimus. Quamvis autem aliquando censura *ipso jure* illata consuetudine recepta non sit; interim non obstante tali consuetudine, poterit Judex Ecclesiasticus Judicem Laicum contra jus detinentem Clericum *per sententiam* excommunicare. *cap. 2. h. tit. in 6.* quia consuetudine non potest tolli Ecclesiæ jus ferendi censuras, pro necessaria suæ immunitatis & jurisdictionis defensione, ac alienorum excessuum correctione. Quare 50
in *avocatione causarum* à Judice incompetente majus jus habet Ecclesia, quàm alii Judices; illa enim resistentem Judicem sæcula-

cularem censuris compescere potest. *d. c. 2.* isti verò per *appellationem* tantùm ad superiorem sibi consulere debent, ut superiùs dictum.

§. VI.

De Reo Prævento.

SUMMARIA.

51. *Quid & quotuplex sit præventio?*
52. *Præventio inducitur ex sola citatione, si certa requisita concurrant.*
53. *An Clericus de rebus gestis ante Clericatum possit in Judicio sæculari præveniri?*
54. *Singularis nostra distinctio in causa civili inter actionem realem & personalem.*
55. *Quid juris, si Clericus sit hæres Laici.*

51 REus *præveniri* dicitur, quando jurisdictio in eum ita ab uno Judice præoccupatur, ut alteri in eadem causa ampliùs non competat. Est autem *præventio* alia, quâ utimur in causis *mixti fori*, & illis, quarum cognitio diversis judicibus *concurrenter* competit, ita ut judex *præventus* se ampliùs intromittere non possit: & alia, quâ reus uni judicio eatenus adstringitur, ut licèt ex postfacto forum mutet, nihilominus causam in priori foro & judicio cœptam ad finem perducere cogatur. v. g. Civis Salisburgensis hic Salisburgi conventus, litem prosequi debebit, licèt durante lite domicilium transferat. *c. proposuisti. 19. hoc tit. l. cum quædam puella. 19. ff. de Jurisd. l. ubi acceptum. 30. ff. de Judic.*

52 Inducitur *præventio* ex communi & recepta DD. sententia per solam citationem. Text. & Gl. *in d. c. proposuisti. & l. si quis posteaquam. 7. ff. de Judic.* Et sufficit una citatio scil. prima, quamvis non fuerit *peremptoria.* Requiritur tamen l. ut citatio fiat ad instantiam partis & authoritate judicis: non enim sat est, si pars parti extrajudicialiter litem denuntiet, vel judex proprio motu partem vocaverit, nisi in judicio *inquisitionis*, ubi *ex officio* proceditur. Panorm. *in d. c. proposuisti.*

II. Ut citatio sit valida, non facta à judice incompetente. *l. pen. C. Ne de statu defunctor.* vel ad diem feriatum, &c. Convelescit tamen citatio invalida per comparitionem citati & perseverantiam in judicio Gloss. & Barth. *in l. 1. §. 1. ff. de Feriis.*

III. Ut citatio pervenerit ad notitiam citati, vel ipse fecerit, quò minùs perveniret. Solum autem decretum citatorium à judice emanatum, antequam executioni mandatum sit, licèt in delegato perpetuet jurisdictionem, ut tanquam *re non amplius integrâ* morte delegantis non revocetur. *Abb. in c. gratum. 20. de Off. deleg.* non tamen sufficit ad præventionem. Martha. *de prud. p. 2. cap. 3. n. 14.* Quòdsi diversi judices in citando concurrant, qui prior tempore, potior est jure, juxta *Reg. 54. Jur. 6.* ita ut licet aliàs *realis* citatio concurrens cum *verbali* fortior sit, & prævaleat, debeat tamen cedere *verbali*, quæ præcessit & actu executioni mandata est: quia per eam præventa est jurisdictio, & consequenter alteri judici non ampliùs competit jus *citer* citandi. Marth. *d. c. 3. n. 19.*

Anxia difficultas est, an Clericus in causa *criminali* vel *civili* circa res ante clericatum gestas in foro sæculari ut Laicus præveniri possit, ibidemque deinde etiam ut Clericus respondere teneatur? Satis eadem conveniunt DD. quòd si *res adhuc integra*, non debeat Clericus super rebus in statu laicali gestis coram alio, quàm Ecclesiastico judice conveniri. Sed si Clericus de facto ante statum clericalem assumptum in foro sæculari *præventus* sit, diversæ sunt DD. opiniones, quas refert Panorm. *in c. 1. de Oblig. ad ratioc. non ord. n. 4.*

n. I. Clericum præventum in foro sæculari super *crimine* ante clericatum commisso non tantùm in persona puniri non posse, quòd plerique fatentur, sed nec in bonis (utpotè quæ conditionem personæ sequuntur, tametsi in fraudem transiverit ad Religionem, vel statum clericalem assumpserit; nisi tale delictum fuisset priùs commissum, propter quod ipsius bona fuissent *ipso jure* confiscata. Hæc sententia est contra communem apud Pasqual. *in Addit. ad Lauret. de Franch. p. 2. q. 46. n. 8.* defenditur tamen à Martha *de Jurisd. p. 4. cas. 121. n. 27.* Est porrò hic adnotandum, quod Sixtus Quintus in sua Bulla: *Ad Romanum spectat.* statuerit criminosos, contra quos instituta est accusatio vel inquisitio, nulliter recipi ad professionem, jussitque, eos habitu exui & expelli; attamen Clemens VIII. in sua dispositione, quæ incipit: *In suprema Ecclesia &c.* dictam Bullam Sixti V. ad terminos Juris communis revocavit. Pasqual. *d. n. 8.*

54 n. II. In *causa civili* esse distinguendum inter actionem *realem & personalem*, ita ut clericis in foro sæculari præventus actione *reali* debeat ibi judicium continuare, non autem præventus actione *personali*. Nova hæc distinctio videbitur & apud Authores insolita: vera tamen apparebit subtilius expendenti. Ratio autem differentiæ est: quin res, in quam actio *realis* ante clericatum instituta est, nunquam cum effectu *clericalis* facta censetur, ut clericale privilegium participiare possit: non enim quoad *dominium*: quia supponimus rem evincendam; & si dubium foret de evictione, adhuc *melior esset* suam jurisdictionem in rem illam *possidentis* judicis Laici conditio: nec quoad *quasi dominium* seu *pacificam possessionem*: quia per litem in Judicio sæculari cœptam constitutus est possessor in ficta mala fide. At verò si Clericus actione *personali* in Judicio sæculari præventus sit, hæc *prævention* non præjudicat Jurisdictioni Ecclesiasticæ supervenienti, quia in actione *personali* ipsa persona principaliter convenitur, & res, quæ petitur, est in dominio vel quasi ipsius clerici, adeòque per sententiam Laici condemnari, eâque privari non potest.

Simili modo discurrimus in ea quæstione, quâ quæritur, an clericus hæres Laici possit coram Judice sæculari conveniri? Ubi breviter præsupponendum, quòd hæres regulariter in illo loco conveniri possit, in quo defunctus, si viveret, conveniri potuisset. *l. hæres absens. 19. ff. de Judic.* Si tamen Clericus sit hæres laici, & res adhuc integra, poterit quidem conveniri *in foro defuncti*, sed tantùm coram Judice Ecclesiastico illius loci, Joann. Honor. *in hoc tit. n. 17.* Verùm tota difficultas est, quid dicendum, si lis cum defuncto jam in sæculari Judicio cœpta sit? Tali casu instantiam sæcularis judicii transire in hæredem Clericum, aliqui affirmant, aliqui negant apud Covar. *qq. pp. c. 8. n. 3.* Nos distinctionem in priori quæstione datam inter actionem *realem & personalem* etiam ad istum casum transferimus, ut in actione *reali* contra defunctum in foro sæculari instituta etiam hæres Clericus succedat, non autem in personali. 55

§. VII.

De Foro Leg. diffamari. C. de Ingenuis & Manumiss.

SUMMARIA.

56. *Quando locus sit dispositioni L.* diffamari.
57. *Quis Judex sit competens in hoc judicio?*
58. *Quid si diffamans sit diversæ Jurisdictionis?*
59. *Diffamatio debet probari.*
60. *Praxis circa eam procedendi in Camerâ & quid de Jure communi?*

56 TUm ex verbis, tum ex mente hujus legis per consuetudinem & stilum Judiciorum ac unanimem consensum DD. interpretatæ, receptum est, ut si quis alterum in quacunque causa (quæ tamen sit majoris momenti, & non de levioribus) sive in *petitorio* sive *possessorio* apud alios *diffamârit*, tanquam sibi obligatum & debitorem, vel iniquum rei suæ possessorem traduxerit, talis *diffamatus* authoritate *l. diffamari.* possit implorare Officium Judicis, ut *diffamanti* certum terminum præfigat, intra quem contra *diffamatum* agere, & causam suam deducere debeat, alioquin, si non sufficienter deduxerit, aut *peremptoriè* citatus non comparuerit, *perpetuum* ei *silentium* imponat. Unde licèt aliàs regula sit, neminem compellendum esse ad actionem instituendam *l. un. C. Ut nemo invitus ag. cog.* eam tamen noluerunt Leges datâ *diffamatione* procedere, ut bonorum virorum *famam*, contra malignorum obtrectationes sartam tectam, & possessiones rerum pacificas conservarent. Facit etiam *l. cum Titia. 18. ff. de Accus.*

57 Sed quis erit *Judex competens*, cujus officium implorari debeat, si ponamus *diffamandum* esse diversæ Jurisdictionis? ℟. Cùm finis hujus remedij *l. diffamari.* sit, ut diffamans tanquam *actor* contra *diffamatum* agat, & suas prætensiones probet, vel ut ipsi *perpetuum silentium* imponatur, & præsertim in casu contumaciæ, *l. contumacia. 53. ff. de Re jud.* & postquam sententia in rem judicatam transijt, omnis *ulterior audientia* denegetur, Oldrad. *ad d. l. diffamari. n. 13.* planè non videtur dubitandum, quin totum hoc negotium apud judicem *diffamati* expediendum sit, cùm Actor forum Rei sequatur, & *audientia* in causa utique ab alio, quàm causæ judice denegari non possit. Gail. *1. Obs. 9.* Mynf. *Cent. 6. O. 90.* Blaterus *speciali tract. ad d. l. diffamari. cap. n. 2.* Mundius *in simili tract. in proœm. n. 35.* & alij plerique. Interim quia citatio extra territorium & non subditi ordinariè vires non habet, *l. fin. ff. de Jurisd.* ideo si citandus sit *diffamans* alienæ jurisdictionis proprius ejus Judex à Judice *diffamati* pro executione citationis requirendus erit, ut eidem comparitionem, ac cœtera, quæ ad processum *d. l. diffamari.* pertinent injungat. prout hujus *Requisitionis* formam præscribit Mundius *l. c. d. §. 3. n. 235.* Antequam autem citatio decernatur, requiritur, ut priùs *diffamatus* aliquam & tantam *diffamationis* probationem exhibeat, quæ probabiliter in judicio credi possit, quam in hac materia specialiter in Camera ... tum refert Gail. *1. Obs. 10. n. 7. & 8.* Quamvis aliàs ad fundandam jurisdictionem Judicis regulariter nudis narratis supplicantibus adhibeatur.

Quòd verò Gail. *d. 1. L. Obs. 12.* distinguat inter judicium Actionis *L. diffamari.* & inter judicium actionis *principalis*, ... si *diffamans* compareat, & de diffamatione convictus vel confessus sit, tunc primùm ei Judex terminum statuere debeat ad agendum in causa *principali* coram *competente Judice*, credimus forsan esse praxin Camerae, cujus jurisdictio quandoque solùm ... per ipsa *diffamatione* (tanquam in causa *fractæ pacis* valdè affini) fundata est, non in causa principali, quæ frequenter ... let ad proprios judices pertinere. ... Gail. *1. Observ. 9. junct. Obs. 12.* ... *secundus casus.* Cœterum de Jure communi cùm *diffamans* citetur ad Judicem ipsius causæ principalis, præmissâ jam ... quâ cognitione super *diffamatione*, statim tunc terminus ad agendum assignatur. ... pendatur textus *in d. l. diffamari.* &

cum Titia. 18. ff. de Accuſ. licèt interim diffamator comparens diffamationem per modum *declinatoriæ exceptionis* utique negare poſſit, atque de ea per partem citantem convinci debeat. Imò tametſi *diffamatus* plures Judices habeat, ut ratione *domicilij, rei ſitæ &c.* adhuc inter eos locum eſſe *preventioni* exiſtimamus, atque perditâ libertate agendi, perdi quoque libertatem eligendi Judicem, ne remedium *l. diffamari.* eludatur. Plura circa hanc legem videantur apud Blar. & Mund. *cc. ll.* ubi inter alia etiam tradunt, per remedium *l. diffamari.* non excludi actionem *injuriarum*, quod probabiliter defendi poteſt.

PARS II.

De Competentia fori ex qualitate Cauſæ.

§. I.

De cauſa eccleſiaſtica & ſæculari.

SUMMARIA.

61. *Judici Laico immiſcenti ſe in cauſis Eccleſiaſticis ſit inhibitio ſub cenſuris.*
62. *Quænam dicantur cauſæ Eccleſiaſticæ?*
63. *Ratione peccati cauſa ſæcularis trahitur ad forum Eccleſiaſticum.*
64. *Hæres delinquentis compelli poteſt per Judicem Eccleſiaſticum ad reparationem damni.*
65. *Propter denegatam juſtitiam in foro Eccleſiaſtico non ſit recurſus ad ſæculare.*
66. *Epiſcopus an ſit Judex in cauſa ſuæ Eccleſiæ?*

61 Certi Juris eſt, quòd *cauſæ Eccleſiaſticæ* ſive jam inter perſonas *Eccleſiaſticas*, ſive *Laicales* agitatæ ad tribunal Eccleſiaſticum pertineant, ità ut, ſi Judex ſæcularis de facto ſe immiſcuerit, poſſit ipſi per Eccleſiaſticum fieri *inhibitio* ſub cenſuris, *c. 2. & 3. de Judic.* Martha, *de Jurud. p. 2. c. 42.*

62 Sunt autem hujusmodi *cauſæ Eccleſiaſticæ*, in quibus de rebus *ſpiritualibus* vel *ſpiritualibus annexis* agitur, & quæ *Eccleſias* reſpiciunt, puta, ſi quæratur de valore profeſſionis religioſæ, de obligatione voti aut juramenti, de beneficiis Eccleſiaſticis, de electionibus canonicis, de Jure patronatûs, ſepulturæ, aut decimarum, de Matrimonio & ſponſalibus. Trid. *ſeſſ. 24. de Sacram. Matrim. can. 12.* & alijs ſimilibus.

Sed hoc ſi *de Jure directo* iſtarum cauſarum, & principaliter agatur; in ijs verò, quæ exinde deſcendunt & merè temporalia ſunt, vel in conſequentiam tantùm veniunt, quandoque Judex laicus cognoſcit. Ut ſi fructus *beneficii* vel *decimarum* locati aut venditi ſint laico, & is penſionem vel pretium ſolvere nolit: ſi *decimæ* in perpetuum jus utile laicorum tranſiérint, ita ut ab ijs liberè poſſideantur & in quosvis ſucceſſores alienentur, atque inter ipſos laicos deſuper diſceptetur: ſi *Jus Patronatûs* acceſſoriè cum univerſitate bonorum in controverſiam veniat, &c. dummodo hoc poſteriori caſu *Juris Patronatûs* in ſpecie, nec in libello nec in ſententia mentio fiat. Martha *d. p. 2. cap. 41. num. 12.*

63 Aliquando etiam cauſa cœteroquin profana ad forum Eccleſiaſticum trahi poteſt, ſi nimirum de *peccato* & obligatione conſcientiæ agatur, nec in foro civili audientia concedatur: nam Judex Eccleſiaſticus de quovis *peccato mortali* judicat. Text. & DD. *in cap. novit. 13. de Judic.* Unde quamvis de Jure Civili læſo ex contractu regulariter non detur actio, niſi læſio ſit *ultra dimidium* juſti pretij, *l. 2. Cod. de Reſcind. vend.* vel niſi læſio reſultet ex vitio aut defectu rei occultæ, *tot. t. ff. de Ædil. Edict.* communiter tamen

DD. sentiunt, quòd propter quamcunque gravem læsionem Judex Ecclesiasticus adiri possit, cùm in *foro conscientiæ* quævis notabilis inæqualitas seu læsio compensari & ad æqualitatem reduci debeat. Fachin. *2. Controv. c. 25. vers. Est etiam controversia.* Interim si læsio non sit valde excessiva, vel sit altioris indaginis, vel timeantur aliæ incommodationes, ut quia contemnentur censuræ, dabitur ansa infinitis litibus & cavillandi quoscunque contractus, &c. propter has & similes considerationes posse aliquando à Judice Ecclesiastico partes repelli existimamus, *non* enim *quidquid Judicis potestati permittitur, Juris necessitati subjicitur. l. non quidquid. 40. ff. de Judic.* & ratio publicæ utilitatis, quæ in amputatione litium consistit, privato alicujus commodo est anteponenda.

64 Similiter licet in foro civili actiones *ex delicto* regulariter non transeant contra hæredem delinquentis, nisi inde locupletior factus, vel lis cum defuncto contestata sit. *l. un. Cod. ex delictis defunct. in quantum hæred.* Attamen ad exonerandam conscientiam defuncti poterit Episcopus per censuras ecclesiasticas compellere hæredes, ut *pro viribus hæreditariis* satisfaciant illis, quibus defunctus aliquod damnum intulit. *c. fin. de Sepult. c. in litteris. 5. de Raptoribus.*

Sed nunquid etiam è converso *causa Ecclesiastica* aliquando trahi poterit ad *forum sæculare*, si Judex Ecclesiasticus justitiam non administravit?

65 ℟. Negativè *per text. in cap. qualiter & quando. 17. de Judic.* nam Laicis absolutè omnis potestas judicandi Ecclesiastica adempta est. *cap. 2. de Judic.* cùm eos obsequendi maneat necessitas, non authoritas imperandi. *c. Ecclesia. 10. de Constitut.* Deinde si unus Judex Ecclesia[illegible] cus sit negligens, dabitur recursus ad [illegible] Superiorem, & ita gradatim usque ad [illegible] pam, qui ulterius à nemine judicari pot[illegible] sed tota ipsius causa DEI Judicio reserva[illegible] *cap. si Papa. 6. dist. 40.* at verò si Judices [illegible] *ci* etiam inclusivè cum Imperatore justi[illegible] non administrârint, adhuc penes Eccle[illegible] am ratione iniquitatis & *peccati* est [illegible] dictio. *dict. cap. novit. 13. de Judic.* [illegible] de jure communi & seclusis specialibus [illegible] vilegiis non potest probari praxis illa, [illegible] refert Covar. *Pract. qq. cap. 35. n. 3.* [illegible] is, qui sibi videtur oppressus à Judice Ecc[illegible] siastico, possit simplicem, querelam de[illegible] re ad *tribunal Regium*, cui deinde con[illegible] tat causam examinare, & si injustam re[illegible] rit, Judicem Ecclesiasticum ad actorum [illegible] scissionem compellere. Vid. Panorm. [illegible] *c. qualiter & quando. n. 7.* Laym. *Lib.* [illegible] *tract. 9. c. 4. n. 4.*

Annectimus huic §. breviter illam [illegible] stionem, an Episcopus vel ejus supe[illegible] sit judex, si causa ecclesiastica ipsam E[illegible] clesiam Cathedralem concernat? [illegible] casu ipsum Episcopum esse Judicem, [illegible] nomine Ecclesiæ constituat actorem [illegible] procuratorem coram se defensurum Ecc[illegible] siam, magni nominis DD. tradidera[illegible] Gloss. *in c. si quis erga. 16. in V. pri[illegible] tur. 2. q. 7.* Barth. & Bald. *in l. un.* [illegible] *Ne quis in sua caus.* Zerola, *in Pra[illegible] Episcop. V. Episcopus. vers. 34.* Bar[illegible] *in c. 1. de Pœn. in 6. num. 4. per te[illegible] in d. c. si quis erga.* Quorum sente[illegible] an etiam in causa magni præjudicii, [illegible] *emptionis* aut simili procedat, nolum[illegible] definire. Videatur textus *in c. plac[illegible] 2. caus. 16. q. 6.* Panorm. *in c. super literis. 20. num. 10. de Rescript.*

§. II.
De Causis Mixti Fori.

SUMMARIA.

67. *Causæ mixti fori, quæ dicantur?*
68. *Contractus jurati quoad executionem sunt mixti fori.*
69. *Similiter legata pia.*
70. *Possessionum cujusvarum Ecclesiast. est mixti fori.*
71. *Ecclesia restituitur in integrum coram suo judice.*
72. *Quando actio à Clerico intentata contra Laicum sit mixti fori.*
73. *Causæ miserabilium personarum quando sint mixti fori?*
74. *Judex quando dicatur esse negligens in administranda justitia.*
75. *Habet plerique crimina sunt mixti fori, aliter de consuetudine.*
76. *Crimen punitum in foro Ecclesiastico an possit adhuc puniri in sæculari?*

67 Causæ *mixti fori* dicuntur, quæ in utroque foro tam *Ecclesiastico*, quàm *sæculari* tractari possunt, unde & inter utrumque Judicem locus est *præventioni*. Sunt autem causæ istæ aliæ *Civiles*, aliæ *Criminales*.

Causæ *Civiles mixti fori* perhibentur, quæ quidem originaliter sunt *sæculares*, propter certam tamen qualitatem *spiritualem* habent respectum ad forum *Ecclesiasticum*; vel quæ originaliter sunt *Ecclesiasticæ*, propter qualitatem tamen *temporalem* adjunctam etiam forum *sæculare* respiciunt. Res tota magis exemplis, quàm certâ definitione demonstrari potest.

68 Ita *Contractus* inter Laicos initi originaliter quidem sunt de foro sæculari, sin autem *juramentum* accesserit, propter istam qualitatem spiritualem *juramenti* fiunt *mixti* jurisdictionis, intellige, quoad executionem contractûs jurati; nam si de violatione juramenti quæratur, cognitio *privativè* ad Ecclesiasticum judicium pertinebit. c. *Licet mulieres. 2. de Jurejur. in 6. c. novit 13. de Judic. c. fin. hoc tit. in 6. quamvis. 2. de Pact. in 6.*

Ita *Testamenta* Laicorum etiam originaliter ad forum sæculare spectant, si tamen legata ad *pias causas* inserta sint, quantum ad ista legata, eorúmque executionem efficiuntur *mixti fori*. Trid. *sess. 22. de Reform. c. 8. junct Nov. 131. c. 10. l. hæreditas. 50. ff. de Hæredit. petit.* Gutierrez, *Can. qq. lib. 1. q. 44. n. 3.* 69

Ita causæ *Decimarum*, *Juris Patronatûs &c.* originaliter Ecclesiasticæ sunt, si tamen in hujusmodi causis super nuda possessione & insistentia juris Ecclesiastici agatur, & quæratur, quis in possessione *Decimarum* vel *Juris Patronatus* sit, si Laicus decimas solvere recusat, &c. abstrahendo à *petitorio* & quæstione *proprietatis*, tunc etiam ex communi sententia, maximè de consuetudine, Judex sæcularis cognoscere poterit: quia possessio seu nuda insistentia, cùm sit facti, temporalis censeri potest, dummodo actio contra Laicum instituatur: nam Clericus etiam in possessorio coram Ecclesiastico Judice conveniendus erit. Fachin. *8. Controv. 15.* Bocer. *de Jurisd. c. 3. n. 29.* 70

Postulationem quoque *Restitutionis in integrum*, si ab Ecclesia fiat contra Laicum, esse *mixti fori*, & etiam à Judice Ecclesiastico peti posse, multi DD. affirmant, eò quòd Ecclesia agens Jure & privilegio speciali, illud deducere possit coram proprio Judice etiam contra Laicum, *arg. c. 1. De integr. rest. & in c. pen. de Reb. Eccles. non alien.* Gutier. *Can. qq. lib. 1. c. 34. n. 10.* 71

Quòd si non per viam *Restitutionis*, sed per viam *actionis* Laicus super re Clerici vel Ecclesiæ conveniatur, & dicat sibi esse propriam, debet (nisi consuetudo sit in contrarium) de rigore Juris coram 72

Judice

Judice sæculari conveniri: quia actor forum rei sequitur, *c. si Clericus. 5. hoc tit.* At verò si Laicus fateatur rem esse Clerici vel Ecclesiæ, alleget autem jus retentionis in ea, vel si *notorie* constet, rem ad Ecclesiam vel Clericum pertinere (quia *notorium* non inficitur ex solâ negatione. Pan. *ubi infra num 4.*) causa efficietur *mixti fori*, arg. à contrario *in d.c. si Clericus. 5.* Barth. *in l. si quis ex aliena. n. 146. ff. de Judic.* Rationem assignat Panorm. *in d. c. 5. n. 2.* quòd tali casu Laicus detinens rem Ecclesiæ, præsumatur in malâ fide & in aliquâ specie *Sacrilegii*, cùm regulariter res Ecclesiæ ad manus Laicorum devenire non possint, crimen autem *Sacrilegii* maximè contra personas Ecclesiasticas commissum esse *mixti fori*, apertè deciditur *in c. cum sit generale. 8. hoc tit.*

73 De *Miserabilibus Personis* dubitatur, an causæ illarum sint mixti fori? Dicuntur autem *miserabiles personæ*, quæ aliquâ commiseratione dignæ sunt, ut viduæ, pupilli, peregrini, pauperes, captivi, oppressi & similes. Sanè pro affirmativa sine distinctione tenenda faciunt diversi Juris Canonici textus, qui pro hac sententiâ videntur satis aperte loqui. *in c. ex parte. 15. hoc tit. c. nuper. 6. de Don. inter vir. & ux. c. super quibusdam. 26. in fine. de V. S.* Felin. *in c. cæterum. de Judic.* Verùm Consuetudini & stilo Judiciorum teste Covar. *Pract. qq. cap. 6. num. 1.* conformior est illa opinio, quòd tunc demùm causæ *miserabilium personarum* ad forum *Ecclesiasticum* spectent, si Judex sæcularis in administrandâ justitiâ negligens fuerit, *c. ex tenore. 11. hoc tit. c. novit. 13. de Judic.* Sed cùm hoc modo nullum esset speciale privilegium *miserabilium personarum* (quas tamen Jura specialiter privilegiatas voluerunt, ut ex supracitatis textibus apparet) eò quòd etiam reliquæ personæ propter denegatam justitiam in foro sæculari possint Ecclesiasticum adire, juxta ea, quæ in *præcedenti §.* dicta sunt: ideò putamus hanc esse differentiam constituendam inter personas miserabiles & alias, quòd illæ non prius habeant facultatem adeundi Judicem Ecclesiasticum, quàm si nec in *prima*, nec in *secunda* instantia audiantur: illæ verò in prima instantia neglectæ mox omissâ *secunda* (si fortassis sit in eodem loco & civitate) confugiant ad auxilium fori Ecclesiastici provocent cùm ipsis, utpotè *personis miserabilibus* dispendiosum & grave foret cum multis sumptibus tot judicia requirere. *arg. l. C. Quando Imper. inter pupill. vel C. duas &c.* Quando autem dicetur Judex sæcularis *negligens*, ut devolutio fiat ad Ecclesiasticum? Respondet Bald. *in c. 1. de investit. inter Dom. & Vasall.* si Judex ex intervallo fuerit requisitus, ut justitiam faceret, & tamen non fecerit, prout omnes sim *negligentiam* Judicis inferioris emissam, & propterea superiorem adiri posse si Judex per spatium *unius mensis* justitiam facere distulerit (id est nunquam responsum apposuerit; aliàs enim vel *lapsus instantiæ* expectandus, vel *appellatio* interponenda est) ex ordinat. Cameræ tit. 76 Matth. Steph. *de Offic. Jud. p. 1. c. 8. n.* Mynf. *Cent. 5. O. 82.* Præterea cùm optima sit praxis, ut causæ *miserabilium personarum* & aliæ, quæ celeritatem desiderant *summariter*, & si fieri possit, per *commissiones* seu *Judices delegatos* expediantur, Suttinger. *in Proceff. Judic. Austr. Obs. 3. n. 5.* ideò si *persona miserabilis* petierit cognitionem *summariam* vel *commissionem*, eâque injustè denegata fuerit, meritò Judicis sæcularis *negligentia* commissa dicetur, ut insinuat Mar. *de Jurisd. p. 4. cas. 146. n. 22.*

Ad Causas *Criminales mixti fori* quod attinet, illæ dicuntur tales, quæ sunt circa crimina, quorum pœnæ ab utroque jure, tàm Canonico, quàm Civili statuuntur. Et quia ad Ecclesiam spectat, de quovis peccato cognoscere, illudque punire, cùm Episcopi per Spiritum S. constituti sint, ut *evellant & dissipent, & ædificent, & plantent*, prout in *lib. V. Decretal.* de variis criminibus per Ecclesiam puniendis agitur, & etiam hodie jura *Imperialia*, scilicet *Recessus Imperii* & Constitutiones pœnales *Carolinæ* pleraque crimina puniunt, licèt ea in jure antiquo non ita punita fuerint, ut crimen *Usurarum & Concubinatûs*; Idcirco videtur dicendum, si non omnia, saltem pleraque crimina *de jure* (secus de *Consuetudine*, de quâ Ecclesia ordinariè punitionem criminum inter Laicos commissorum relinquit Judici sæculari) quoad pœnam irrogandam esse *mixti fori*. Dico quoad pœnam irrogandam: nam in crimine *hæresis* & *usurarum* potest quidem etiam pœna à Judice sæculari statui, si crimen notorium sit, si verò quæratur, an articulus, quem aliquis tenet, sit *hæreticus*, vel an contractus sit *usurarius*, hujus rei cognitio *privativè* ad Judicem Ecclesiasticum pertinebit.

76 Sed *Controversia* est, utrum delictum in foro *Ecclesiastico* punitum, possit iterum puniri in foro *sæculari?* Utraque sententia multis DD. calculis stabilitur apud Barb. *in c. felicis, 5. de Pœn. in 6. n. 27. & seqq.* Nos affirmativam præferimus in delictis atrocioribus, ubi in foro Ecclesiastico solùm *Excommunicatio* (quæ pœna potiùs *medicinalis* est, quàm *vindicativa*, *c. 1. de Sent. excom. in 6.*) vel similis nimis levis ad vindictam tanto sceleri debitam, & terrorem malis hominibus incutiendum imponitur. *c. 2. de Maled. c. felicis. 5. verf. per hoc quoque. de Pœn. in 6. l. placet. 5. C. de SS. Eccles.* Pan. *in c. Tuæ. 5. de Procurat. n. 5.* Plura dè his causis *mixti fori* videri possunt apud Martham de *Jurisd. p. 2.*

§. III.

De Causa connexa.

SUMMARIA.

77. *Causa connexa non dividenda.*
78. *Qualiter sit causa connexa ratione personarum?*
79. *Si plures diversæ jurisdictionis conveniantur, non est opus adire omnium Superiorem.*
80. *Ratione rei quando sit connexa causa?*
81. *Incidens spirituale in causa profana debet remitti ad Ecclesiasticum.*
82. *Ratione generalis actionis qualiter connexa causa sit?*
83. *De Causa connexa oportet excipere ante litem contestatam.*

VUlgare & receptum est Juris brocardicum: *Causæ continentiam dividi non debere*, id est, *Causas connexas*, ab uno eodemque Judice sive ordinario, sive delegato, Gail. *1. O. 70. num. 3.* cognoscendas esse. *l. nulli. 10. & ibi DD. C. de Judic.* Habent autem causæ inter se *connexionem* vel ratione *personarum*, quæ conveniuntur, vel ratione *rei*, de qua agitur, vel denique ratione *generalis actionis*, quæ intentatur. 77

Ratione *personarum* connexum est negotium, & apud eundem Judicem expeditur, si v. g. inter plures cohæredes vel socios actio *familiæ herciscundæ*, vel *communi dividundo* instituatur: si plures Correi in obligatione aliquâ *individua* conveniantur: si ex pluribus tutoribus contra unum, tanquam reliquis non existentibus solvendo, agatur, qui petat etiam reliquos conveniri, omnes Contutores ad eundem Judicem mittendi erunt. *l. 1. & 2. ff. De quibus rebus ad eund. Judic. eatur.* 76

Ajunt autem Gail. *1. O. 32. n. 3.* & Mynſ. *Cent. 1. O. 4.* tali caſu illum Judicem eſſe adeundum, qui reſpectu omnium correorum ſuperior eſt, v. g. Cameram aut Imperatorem. Sed fortaſſis hæc praxis eſt Cameræ, aliàs in Jure communi non ſit diſtinctio inter Judicem ſuperiorem & æqualem, quin potiùs ibi lis terminari debeat, ubi vel contra unum ex correis præoccupata eſt. Barth. *in l. præcipimus. 32. C. de appell.* Schrader. *de feud. p. 10. ſect. 4. n. 75. & 76.*

80 Ratione *rei*, de qua agitur, connexa cauſa eſt, ſi circa eandem rem, de qua litigatur, diverſæ quæſtiones, vel principaliter, vel incidenter moveantur. Ita connexæ ſunt cauſa *poſſeſſionis & proprietatis*, ut coram quo Judice inſtitutum eſt, *poſſeſſorium*, coram eodem etiam ventilari debeat *petitorium. d. l. nulli. C. d. Jud. c. 1. de Cauſ. Poſſ. & Prop.* Ita Judex Eccleſiaſticus, qui judicavit de divortio ex cauſa adulterii, judicare etiam poteſt de reſtitutione & amiſſione dotis, *c. 3. de Donat. inter vir. & ux.* Similiter qui judicavit de Sponſalibus, eorumque diſſolutione, judicabit etiam de reſtitutione arrarum & donativorum, ac alio *intereſſe* partis.

81 Verùm hic ſingulariter eſt advertendum, ſi *incidens* vel *connexum* ſit *ſpirituale*, & cauſa principalis vertatur apud Judicem *Laicum*, tunc is in cauſa *principali* ſupercedere debebit, & illud *incidens* ad Judicem *Eccleſiaſticum* remittere, ut ſi quæratur de hæreditate, & matrimonium, ex quo actor ſe aſſerit filium, negetur ab altera parte fuiſſe *valide* contractum, *c. tuam. 3. de Ord. cogn. c. lator. 5. & c. cauſam que. 7. Qui filii ſint legit.* Atque ita etiam in Camera practicari teſtatur Mynſ. *Cent. 1. obſerv. 100.* Si tamen quæſtio *incidens* eſſet *meri facti*, ut ſi petenti hæreditatem opponatur, quòd ſit natus ex concubinatu, vel actori objiciatur excommunicatio, vel contractus dicatur fuiſſe juramentis & ſimilibus caſibus etiam Judex laicus cognoſcere poterit, an matrimonium, inter parentes actoris contractum, excommunicatio lata, aut juratum ſit, abſtraheret an *valuerit* matrimonium, excommunicatio, vel juramentum. Bocer. *de Jurisdict. c. 3. num. 51.*

Ratione *generalis actionis* datur continentia, ſi diverſæ res vel cauſæ contineantur omnes ſub una actione generali puta ſub actione *tutelæ*, *negotiorum gestorum*, vel *hæreditatis petitione*. Q. *Negotiorum geſtor* conventus ſuper ratione, quod geſſit in hoc loco, debet ibi etiam reſpondere ſuper eo, quod geſſit alio: ſic Judex aditus *per hæreditatis petitionem* in loco, ubi major pars bonorum ſita eſt, cognoſcit etiam de bonis aliis exiſtentibus & ad eandem hæreditatem pertinentibus. Gail. *1. O. 32. n. 5.* Menoch. *Arbit. lib. 2. caſ. 371. n. 10.*

Demùm hic adnotandum eſt, quòd exceptio *cauſæ connexæ non dividendæ* inſtar aliarum exceptionum *declinatorum* ante *litis conteſtationem* opponi debeat, aliàs ſi omiſſa ſit, valebit procedi coram diverſis Judicibus factus. Gail. *l. n. 13.* Mynſ. *Cent. 1. O. 97. V. ... quoque.*

§. IV.

De Cauſa Feudali.

SUMMARIA.

84. *Lite orta inter convaſallos Judex eſt dominus ... vaſallus ſit clericus.*
85. *Fallit, ſi non agatur ex lege feudali.*
86. *Dominus & pares poſſunt ut ſuſpecti recuſari ... ibi quod hodie non ſit in uſu Ordinario ... dari adjunctum.*

84

87. Quis sit Judex, si unus vasallus conveniatur respectu plurium feudorum?
88. Dominus est Judex, etiamsi neuter ex litigantibus sibi, quàm controversum feudum suo domino habeat.
89. In lite inter dominum & extraneum, vel vasallum & extraneum judicat Ordinarius.
90. Item si disputetur, feudum novum sit, an antiquum?
91. Nec consensu domini non potest compromitti in arbitros.
92. Inter dominum & vasallum judicant Pares curiæ.
93. Nisi aliter introductum sit.
94. Dominus & Pares possunt causas delegare.
95. Appellatio qualiter in causis Feudalibus interponatur:

Judices competentes in causis *feudalibus* sunt vel *Dominus feudi*, vel *Ordinarius*, vel *pares Curiæ*, vel etiam *arbitri*.

Quandonam autem singuli ex istis judicare valeant, commodissimè per tres positiones seu casus explicari potest. Vel enim oritur lis inter convasallos ejusdem Domini, vel inter vasallum & extraneum, sive Dominum & extraneum; vel denique inter Dominum & vasallum. Præmonemus verò circà dicenda potissimum ad locorum consuetudinem esse attendendum, quia jus feudale præsertim circà *fori competentiam* varium est, & usibus locorum regitur. *arg. text. in pr. & §. 1. de Lege Corradi.* dicemus tamen, quæ magis inter DD. recepta sunt.

84 Igitur I. si lis oriatur *inter duos vasallos* ejusdem Domini, ut si alter partem feudi petat, quam alter possidet, tunc *Dominus* Judex erit, *c. 1. §. præterea si inter duos de Prohibita feudi alien. per Frid.* Vid. Bocer. *de Jurisdict. cap. 3. n. 66.* Etiam non adhibitis paribus Curiæ. Zas. *de Feud. p. 11. num. 7. in fin.* Et si dominus infans, impubes, furiosus, aut mente captus sit, de causis feudalibus, sicut & aliis ad cognitionem ejus spectantibus, Tutores & Curatores cognoscent. Oldrad. *Consil. 52.* Schrad. *de Feud. p. 10. sect. 4. n. 54.* Neque distinguitur an dominus, vasallus *Clericus* sit aut laicus: quia in causis feudalibus etiam Clericus coram domino feudi, licet is laicus sit, respondere debet. *c. verùm 7. & c. ex transmissò. 6. h. t.*

Sed hæc ita, si de *causa feudali*, seu ex 85
lege feudi agatur, si nimirum de feudi constitutione, conservatione, vel privatione quæratur, nam si quidem agatur *de re feudali*, sed *causæ feudalis* non sit neque ex lege feudi, ut puta si agatur *depositi, pignoratitiâ* aut simili actione, *Ordinarius* rei conventi Judex erit, sicut post Innoc. *in c. caterum. 5. de Judic. n. 4.* tradit Vult. *de Feudis. lib. 2. cap. 2. num. 34. & alii ibidem cc.*

Quòd si dominus debitè requisitus justi- 86
tiam administrare negligat, vel suspectus sit, ad dominum superiorem feudi, vel si non sit respectu ejusdem feudi superior, ad ordinarium devolutio fiet: Licet enim quidam existiment, dominum & pares Curiæ tanquam ordinarios Judices in causis feudalibus recusari non posse, sed tantùm adjunctos eis dandos esse. *arg. auth. si vero. C. de Judic.* nihilominus hac in parte potiùs æquitas Juris Canonici recepta est (quæ plerumque in feudis observatur, Schrader. *d. sect. 4. num. 52.*) de quo Jure tam Ordinarius, quàm delegatus potest ut suspectus recusari. *c. cum speciali. 61. & ibi DD. de Appell.* Bald. *in c. 1. de Invest. in marit. facta.* Schrad. *d. p. 10. sect. 1. num. 63.* Sicut etiam Besold. *in Delib. ff. de Judic. num. 14. & 16. in fin.* testatur, hodiernâ praxi inauditum esse, ut suspecto ordinario detur adjunctus, sed adiri debere superiorem.

87 Quis autem erit Judex, si unus vasallus conveniatur respectu plurium feudorum, quæ à diversis dominis recognoscit. v. g. alius Agnatus contendat, se esse defuncto proximiorem, ac sibi competere successionem in istis pluribus feudis? Cùm diversa feuda à diversis dominis obtenta sint materia *dividua*, nec una aliqua *generali*, sed diversis *particularibus* actionibus petantur, ideò singulos dominos istorum feudorum adeundos esse, docet Schrader. *d.* 88 *sect. 4. n. 69.* Illud quoque hic addendum ex eodem Schrad. *d. p. 10. sect. 2. n. 8.* quòd licet multi teneant, non ad dominum, sed ordinarium Jurisdictionem pertinere, si uterque ex litigantibus non habeat aliud feudum sub domino, quàm de quo est controversia: veriùs tamen sit propter generalitatem text. in *c. 1. §. præterea. si inter duos. de Prohib. feud. alien. per. Frid.* quòd indistinctè domino Jurisdictio competat, sive unus tantùm, sive neuter ex litigantibus aliud feudum, quàm controversum sub Domino possideat.

89 II. Si lis oriatur *inter vasallum & extraneum*, vel etiam *inter Dominum & extraneum*, ut quia *extraneus* aut dominium absolutum, aut servitutem, aut aliquid simile prætendit, tunc cognitio ad *ordinarium Judicem* spectat. *c. un. de Controv. inter vasal. & alium.* Quòd si ipse Dominus simul sit ordinarius loci, tunc quia Judex in propriâ causâ esse non potest, superior ejusdem adiri debebit. Pariter, si de re feudali *tanquam feudali* controversia incidat, *novumne* sit feudum, an *antiquum?* v.g. si dominus feudum tanquam sibi apertum alteri *de novo* contulerit, & tertius in feudum *antiquum* asserat, ac *jure agnationis* ad se pertinere contendat, Judicis *ordinarii* hac de re cognitio erit, vertitur enim hic interesse domini, qui non facilè contra *novam investituram* pronunciabit. *c. 1. de invest. marit. facil. An apud. Iud.*

Utrum autem in jam dictis casibus quando scil. *inter convasallos*, vel *inter vasallos & extraneos* lis oritur, possit super in arbitros compromitti, (quod pauci affirmant apud Schrad. *d. p. 10. sect. sub num. 168.*) ignorante vel etiam invito domino? Negamus cum eodem Schrad. *d. l. n. 166.* Bald. *in c. 1. de his, qui feud. dare poss.* Rosenth. *de feud. c. 9. memb. Concl. 22. n. 9.*

III. Demùm si controversia nascatur inter *dominum & vasallum*, subdistinguendum est, an agatur super ipsa rei feudalis *proprietate*, ut quia vasallus negat rem esse *feudalem:* vel an agatur super *Jure quod accidentali*, ut quia vasallus negat Dominio *servitia;* vel aliam litem *quam* vasallus instituit, ut si contra dominum agat *de evictione* feudi, neget ob *feudum* feudum esse commissum, &c. In casu *Ordinarius* judicabit; *posteriori* vero *pares curiæ.* Vid. Joan. Köppen *Jurisp. O. 10.* Vult. *d. c. 2. n. 24.* Dicuntur autem *pares curiæ* reliqui vasalli, qui ab eodem Domino feuda tenent, iique juramentum *rectè judicando* præstabunt, nisi id ipsum juramentum ab initio unà cum juramento *fidelitatis* præstiterint. Vult. *d. l. n. 25.*

Quòd si *pares Curiæ* Dominus non habeat, tunc vel apud Judicem *Ordinarium* vel apud *arbitros* communiter electos terminabitur. Item etiam actio illa *petitoria*, quâ agitur ex *stipulatu* de feudo quidem promisso, sed nondum tradito, coram *Ordinario* ventilanda erit: quia ante *Investituram* actor necdum vasallus dicendus est, adeóque *pares Curiæ* non habet, censetur. Gl. *in d. c. 1. de invest. in marit. facil.* Bocer. *d. c. 3. n. 58.* Vult. *d. l. n. 36.*

Non tamen requiritur, ut omnes *pares curiæ* simul judicent, sed ij, quos dominus & vasallus ad judicandum elegerint, nam dominus quosdam eliget, & vasallus quosdam. *c. un. de Controv. fundi apud pares term.* Neque etiam requiritur, ut *pares* judicaturi sint ejusdem qualitatis cum vasallo litigante, scil. ut Comitem tantùm alii comites judicent, sed etiam inferioris conditionis admittuntur: quia hac in parte Jura feudalia nullam faciunt distinctionem. Innoc. & Panorm. *& alij in c. cæterum. 5. de Judic.*

93 Consuetudine verò, pacto investituræ, vel Statuto particulari introduci posse, ut in controversiis feudalibus non *pares Curiæ*, sed *Ordinarius* vel alius judicet, vix est dubitandum. Zas. *p. 11. n. 10.* Schrad. *d. p. 10. sect. 2. n. 44.* atque ita inter Electorem Moguntinum & vasallum cognoscere Curiam provincialem Moguntinensem, refert Vult. *d. c. 2. n. 41.*

94 Præterea notabile est, quòd *Dominus* & *pares Curiæ* sint *Judices ordinarii*, ac proinde causas feudales delegare possint. Imò etiam *Dominus* ad causas omnes feudales in sua Curia emergentes *Vicarium* rectè constituit, quod in principatibus Germaniæ usitatum est, ut Consiliarij principum, tanquam eorundem *Vicarii*, tam in *allodialibus* quàm *feudalibus* Judicium exerceant, prout hæc ad longum prosequitur Schrad. *d. p. 10. sect. 4.*

95 *Appellatio* denique in causis feudalibus rectè interponitur gradatim *ad Superiorem feudi dominum*, vel si nullus sit alius ejusdem feudi Dominus, *ad Ordinarium. §. Sancimus. & ibi DD. Quo temp. mules.* Ita si Episcopus vel alius Prælatus Ecclesiæ de terris, quas ab imperio in feudum tenet, alium subinfeudaverit, ab eo in controversia feudali ad Imperatorem, tanquam *superiorem feudi dominum* appellabitur, Vult. *d. lib. 2. c. 3. n. 4. & 5. Mynsi. Cent. 5. O. 5.* Martha. *de Jurisd. p. 4. Cas. 198.*

§. V.

Quis sit Judex, si de ipsa fori competentia quæratur.

SUMMARIA.

96. *Quilibet Judex de fori sui competentiâ potest cognoscere.*
97. *Limitatur, si agatur etiam de Interesse pecuniario Judicis.*
98. *Quid agendum, si Iudex contra Ius commune, vel privilegium partis Iurisdictionem exerceat?*

PRo *Regula* passim tradunt DD. quòd 96 quilibet Judex sive ordinarius sive delegatus cognoscere possit, *an sua sit Jurisdictio, l. si quis ex aliena. 5. ff. de Judic. l. 2. ff. Siquis in jus voc. & c. super literis. 20. de Rescript.* & si cognoverit *suam* esse, eandem valeat mandatis pœnalibus contra non obtemperantes defendere. *d. l. 2. & l. unicâ ff. Si quis Ius dic. non obtemp.* Idque non tantùm si *ad instantiam partis*, sed etiam *ex officio* procedatur. Pan. *in d. c. 1. super literis sub. n. 10. V. nunquid Iudex.* Hinc est, quòd *in c. 1. de Pœnis. in 6.* concedatur Archi-Episcopis exercentibus Jurisdictionem in provincijs suis, ut possint injurias notorias sibi aut Nuntijs suis illatas ipsi punire, idemque extendit. Gail. 1. O. 39. ad quemlibet Judicem, ut punire possit injuriam *notoriam* sibi tanquam Judici illatam.

Verùm cùm ex adverso sit Regula, *neminem in propria causa esse Iudicem, l. un. C. ne quis in sua caus. judic.* ideò necesse est, priorem Regulam declarare, ut tantummodo locum habeat circa Jurisdictionem in causis particularibus, in quibus

bus cognoscendis plus oneris, quàm commodi percipitur. Si verò agatur de alio *pecuniario interesse* Judicis, vel *de totali fundamento Jurisdictionis*, ut si quæratur, an certum territorium, vel districtus ad Jurisdictionem Judicis pertineat? (Quid sit de controversia *Exemptionis*, vid. Pan. *d. n. 10. & in c. venerabili. 24. n. 3. & 4. de cens.* Chokier. *de Jurisdict. Ord. in Exempt. p. 2. q. 12.* text. & DD. *in c. cum persone. 7. de Privil. in 6.*) præsertim si inter duos Judices litigium sit, & ita uterq; non tam *Judicis* quàm *partis* vices obeat: item si de magno honore Judicis agatur, ut quia dicitur excommunicatus, infami, vel alias suspectus &c. nec injuria *notoria* sit; his & similibus casibus, in quibus magna affectio Judicis est erga causam, procedet posterior *Regula: neminem esse Iudicem in causa propria.* Vid. Pan. *d. l.* Martha *p. 2. c. 4.*

98 Sed quid remedij, si Judex vel contra Jus commune, vel Privilegium partis Jurisdictionem exerceat? R. Si exercitium Jurisdictionis vel citatio facta si contra jus commune *notorium & regulare*, vel contra Privilegium *clausum in Jure* (quale est Clericorum *c. si diligenti. 12. h. t.* & Studiosorum, *auth. habit. C. Ne filius pro Patre.*) non teneri citatum obtemperare vel comparere. *l. fin. ff. de jurisd.* Si verò citatio facta sit adversus Privilegium specialiter impetratum, vel exceptionem partis, quæ in *jure dubio*, vel *in facto* consistat (ut si negetur *contractus* in loco actionis institutæ initus esse, &c. econtra autem Jurisdictio Judicis erga citatum in Jure communi fundetur, tenebitur citatus eatenus comparere, ut privilegium suum exhibeat, & exceptionem *declinatoriam fori* proponat. *d. c. cum persone. de Priv. in 6. l. si quis ex aliena. 5. ff. de Judic.* Quòd si Judex nolit acquiescere (ut quia exc… tionem reputat insufficientem, vel ipse … possessione Jurisdictionis est) pars … æstimet se gravatam, dabitur recursus … proprium Judicem, ut suam Jurisdictione… adversus alterum incompetentem dele… dat, vel *dabitur provocatio* ad Superi… rem, & nonnunquam etiam (maxime … priori casu) actio *injuriarum* contra … bantem alienam Jurisdictionem, vel illeg… timè incarcerantem. *l. nec Magistra… 32. ff. de Injuriis. cit.* Boccr. *de Jurisd… 10. n. 5.* Mynsi. *Cent. 5. O. 69. in fin.*

TITULUS III.
De Libelli oblatione.

Summaria.

1. *Libellus quid sit, & quibus partibus constet.*
2. *Medium petendi duplex, scilicet causa … & remota.*
3. *In actione personali non sufficit exprimere … proximam; bene tamen remotam; … satis est exprimere proximam.*
4. *Nomen actionis non est necessariò exprimendum.*
5. *Differentia ratione conclusionis inter actionem … lem & criminalem.*
6. *Clausula conclusioni libelli civilis adjici solita … per his omnibus peto. &c ejusque effe…*
7. *Quid operetur clausula:* Salvo Jure addendi …
8. *Post litem contestatam libellus mutari non pot…*
9. *Citatio quid sit: Dividitur in verbalem & re… lem.*
10. *An cum citatione libellus actoris reo si… mittendus?*
11. *Quid si citatus domi non sit.*
12. *De citatione facta nuncio asserenti creditur: … tatus sit persona, valde fide digna, & … juramento neget.*
13. *Realis citatio regulariter in criminalibus: … do etiam in civilibus locum habet.*
14. *In criminalibus quoq; capturam debet … causæ quædam cognitio.*
15. *Edictalis citatio quid sit, & quando fieri … Po…*

POstquam actor satis perspectum habet, coram quo judice cum adversario suo litigandum sit, cogitare debet, qui ratione actionem suam inchoare & proponere velit. Necesse proinde est, ut libellum seu scripturam conficiat, cui petitionem suam inserat, ut Judex & Reus de qualitate causæ informentur. Quia autem post libelli oblationem statim sequitur *citatio Rei*, solet etiam *hoc Tit.* de citatione tractari. Quare & nos eandem materiam *duobus* §. explicabimus.

§. I.

De Libello ejusque requisitis.

1 LIbellus, ut jam insinuavi, nihil est aliud, quam scriptura actoris petitionem ejusque causam continens. Constituitur ex tribus partibus, videlicet *narratione facti*, *modo concludendi*, & *ipsâ conclusione*. Inprimis igitur ponatur in præfatione nomen judicis, & ejus titulus competens, postea narretur factum cum circumstantiis necessariis, ut tàm res petita, quàm causa petendi seu medium concludendi clarè & sufficienter colligi possint, & tandem sequatur conclusio, per quam rogetur judex, ut reum in id, quod petitur, condemnet.

2 Porro *medium concludendi*, seu *causa petendi* in omni actione est duplex, *proxima* & *remota*. In actione personali *proxima* est obligatio, *remota* contractus, ex quo illa obligatio nata est: in actione autem reali *causa petendi proxima* est dominium, remota ille titulus vel modus, per quem dominium translatum est.

3 In actione personali sufficit exprimere causam remotam, nimirum contractum, & hoc ipso satis exprimitur de obligatione, E. g. dicendo: *peto à Titio centum, quos mihi debet ex contractu mutui &c.* non tamen sufficeret exprimere solam causam proximam, E. g. *peto à Titio centum, ad quos mihi obligatus est*, nam hoc modo libellus esset nimis generalis & incertus, nec reus deliberare posset, an cedere vel contendere vellet. In actione autem reali secundùm communem opinionem sufficit allegare causam proximam, videlicet dominium, E. g. *peto domum mihi restitui, quæ mea est jure dominii.* Glos. *in c. 2. h. t. & in l. 1. in verbo, ut proinde. ff. de Edendo.* Nomen verò *actionis* in specie, quam actor instituit, exprimendum non esse, præsertim de Jure Canonico, magis receptum est, dummodo alias satis appareat, quidnam petatur. Textus & Pan. *in c. ailecit. 6. de Judiciis.* And. Gail. *lib. 1. observ. 61.* 4

Circa *conclusionem* distinguendum inter libellum civilem & criminalem; etenim si instituatur actio civilis, omninò in conclusione designari debet, quid & quantum actor petat, si autem instituatur actio vel accusatio criminalis ad vindictam publicam, nulla sit in libello conclusio, sed sola tantùm facti species narratur, eò quòd in criminalibus lex ipsa concludat, quæ certam delictis pœnam determinavit, nec sit in potestate accusatoris aliquid de illâ pœnâ remittere. 5

Conclusioni libelli civilis plerumque clausula salutaris (ut vocant) solet adjici sub hac vel simili forma: *Super his omnibus peto mihi jus & justitiam administrari omni meliori modo & formâ, quâ de jure statuto, vel consuetudine fieri potest.* Hujus clausulæ eum esse effectum communiter sentiunt, quòd per illam actor censeatur omne suum jus in judicium deduxisse, etsi de omnibus & singulis non fecerit expressam mentionem. Quare si actor rem simpliciter sibi petierit 6

erit restitui, nihil dicendo de fructibus & expensis, Judex secundùm multorum sententiam non tenetur reum in restitutionem fructuum & expensarum condemnare; tenebitur tamen, si per aliquam clausulam salutarem super omnibus alijs ipsius officium
7 sit imploratum. Gail. *dict. loco. num. 12.* Item solet à nonnullis etiam hæc clausula opponi; *salvo jure addendi, minuendi, corrigendi &c.* Verùm ea ultra jus commune nihil videtur operari; nam illa, quæ in libello proposita sunt, etiam sine hac clausula vel penitus tolli vel mutari possunt ante litis contestationem, refusis tamen expensis, si quas intuitu hujus muta-
8 tionis reus fecisse comprobetur. *l. 3. C. de Edendo. §. fin. minus. 34. Instit. de Actionibus.* Sed post litem contestatam etiam consentiente reo nihil amplius mutari potest, ut si actor vellet genus actionis mutare, qui v. g. priùs egit quanti minoris, jam vellet agere redhibitoriâ, ne aliàs solemnitas judiciorum potiùs arbitrio partium, quàm publicâ authoritate constare dici debeat. *l. non potest. 23. ff. de Judiciis.* Gloss. *in c. de causis. 4. verbo. in consensu. de Officio delegati.* Vid. text. & DD. *in l. edita. 3. C. de Edend.*

---

§. II.

De Citatione.

9 LIbellus juxta dictam informationem compositus ab actore vel ejus Advocato aut ejus Procuratore Judicio offerendus est, qui cùm viderit esse aptum, & continere justam petitionis causam, statim citationem rei conventi decernit. *Citatio* autem est actus legitimus, quo quis mandato judicis juris experiundi causâ judicium vocatur.

10 Dividitur in *verbalem, realem & edictalem. Verbalis* citatio dicitur, quan[illegible] judex apparitorem, nuntium vel pedel[illegible] ad reum mittit, eique oretenus in scrip[illegible] significari facit, ut ad certum diem in ju[illegible]cio compareat.

Disputant quidem DD. an unà cum ci[illegible]tatione debeat judex libellum actoris [illegible] transmittere, vel an sufficiat, tantùm [illegible] causam litis in genere citationi insere[illegible] rique solius causæ expressionem suffi[illegible] censent cum Panorm. *in c. præterea.* [illegible] *Dilat.* & Bartol. *in auth. offeratur.* [illegible] *Litis contestatione n. 3.* Sed rectiùs [illegible] juscunque curiæ stylus attendendus [illegible] imò providè & circumspectè facturum [illegible] dicem opinor, qui unà cum citatione [illegible] lum transmiserit; nam hæc erit acce[illegible] litis, cùm tali casu induciæ delibera[illegible] non sint reo ulteriùs concedendæ, sed [illegible] parens statim respondere debeat, per [illegible] *in d. c. præterea*, & deinde inducetur [illegible] pendentia, quæ operabitur effectum, [illegible] pendente nihil innovandum sit, de quo [illegible] fectu infra *speciali tit.* plura dice[illegible] Gloss. *in Clement. 2. in Verbo. plene.* [illegible] *lite pendente &c.*

Cœterùm hæc citatio fieri solet ad do[illegible]mum solitæ habitationis ipsius Rei, & si [illegible]tatus se occultet, vel certè ipse, aut ejus [illegible]milia citationem recipere nolit, poterit [illegible]tius citationem vel portæ domûs affige[illegible] vel in ipsa domo quoquo modo depone[illegible] & talis citatio arctabit perinde citatum, [illegible] proprijs manibus acceptâsset, quia affec[illegible] ignorantia habetur pro scientia, *Clem.* [illegible] *de Judiciis. l. 4. §. totius. 6. ff. de Dan[illegible] infecto.* Nuntio autem vel viatori dice[illegible] se citationem fecisse, creditur propter [illegible]ramentum, quo circa fidelem executio[illegible] sui officij judicio adstringitur. Notat ta[illegible] Abbas *in c. cum parati. 19. de Appell[illegible]* quòd si citatus etiam persona spectab[illegible]

lis & fide digna esset, juramentóque asseret, nunquam sibi citationem factam esse illi magis, quàm nuntio credendum fore.

13 *Realis* citatio est, quâ personæ propter delictum, æs alienum, aut aliam justam causam apprehenduntur & arrestantur. Hæc citatio quamvis regulariter in criminalibus procedat, tamen quandoque in civilibus etiam locum habet, si vel reus in comparendo nimis contumax, vel de fugâ suspectus sit, nam debitorem de fuga suspectum posse etiam per ipsum creditorem apprehendi & Judici tradi, textus est *in l. ait prætor. 10. §. si debitorem. 16. ff. Quæ in fraudem creditorum.* Dummodò creditum liquidum & contractum eo tempore, quo debitor adhuc sit locuples & integræ fidei, ne aliquid possit imputari, quòd cum minùs idoneo contraxit. Videatur Gail. *Lib. 2. observ. 44.*

Huc pertinet utilis quæstio, utrum judex in causis criminalibus indistinctè possit reum statim citare realiter, & ita incipere à captura? R. Ex Mynsing. *Cent. 5. observ. 6.* magis esse receptam sententiam capturam seu incarcerationem non nisi præmissâ causæ cognitione faciendam esse, in qua Judex considerare debet, an crimen tam atrox sit, ut probabiliter dubitetur, ne reus metu pœnæ aufugiat; item an personæ dignitas non obstet reali citationi, an pœna tantùm pecuniaria sit, ad quam solvendam reus sufficientes habeat facultates, per text. notab. *in l. 1. ff. de Custodia & exhibitione reorum.*

14 *Edictali* citatio dicitur, quæ fit per publicum edictum in aliquo loco publico affixum, quæ tamen non indistinctè pro libitu Judicis, sed certis tantùm casibus fieri permittitur, qui sub hac generali regula comprehenduntur; *quando reus aliter citari non potest.* Unde si reus latitet, si vagabundus, si contradictores sint incerti, ut in subhastatione vel inventatione bonorum defuncti, ad hunc citandi modum deveniendum erit.

Sed quanto tempore tale edictum affixum esse debebit? R. Hoc pendere ex arbitrio judicis, qui æstimabit, utrùm hæc publica citatio verisimiliter in citati notitiam pervenerit, quare ut faciliùs divulgetur, & in notitiam veniat, non in uno loco tantùm, sed ad minùs duobus vel tribus locis edictum affigendum erit.

TITULUS IV.

De Mutuis petitionibus.

SUMMARIA.

1. *Reconventio coram eodem judice quare introducta? & ejus effectus.*
2. *In causis criminalibus & executivis non datur reconventio.*
3. *Nec in causâ appellationis, vel spolii.*
4. *Excommunicatus reconvenire non potest.*
5. *Reconventio non datur, si causa sit talis, in qua judex non potest cognoscere.*
6. *An clericus agens contra Laicum in foro sæculari possit reconveniri?*
7. *Reconventio durante eadem lite semper proponi potest.*
8. *Causa conventionis & reconventionis simul tractandæ & terminandæ sunt, nisi de una prius liqueat, quam de altera.*

COntingit aliquando, quòd reus citatus in judicio compareat, & ipse quoque actionem aliquam vicissim contra actorem & libellum proponat, eundémque super alia causa conveniat, ideò post superiorem titulum de *Libelli oblatione* sequitur iste de *Mutuis petitionibus*, sive quod idem est, de mutuis Reconventionibus. Reconventio tam coram Ordinario, quàm 1 Delegato judice proponi debet, & quidem

lite pendente prohibetur reus actorem coram alio Judice convenire, ne coram diversis judicibus eodem tempore agatur. *c. fin. X. & c. dispendia. 3. de Rescriptis. in 6. l. si idem. 11. §. sed & si mutuæ. 1. ff. de Jurisd.* Quòd si verò actor nolit respondere libello rei in causa reconventionis, non tenebitur reus etiam actori ipsi in suâ causâ respondere. *c. 1. & 2. h. t.* Non tamen in omnibus causis admittitur reconventio,
2 sunt enim quædam exceptæ. Ut I. non habet locum reconventio in causa criminali, quia non relatione criminum, sed innocentiâ reus purgari debet. *c. 1. & 2. causâ. 3. q. 11. l. 11, qui. 4. ff. de Judiciis publicis.* II. In causis executivis, quæ scilicet habent paratam executionem, ut in debitis confessionatis & depósito. *l. penult. Cod. Depositi.* III. In causa appellationis, *l. 1. ff. Eum, qui appellaverit in Provincia defendi.* IV. In causa spolij propter privilegium spoliati, ex quo ante omnia restituendus est, *c. super spoliatione. 3. de Ordine cognition.* V. Excommunicatus quamvis conveniri possit, ipse tamen actorem reconvenire non potest; quia reconventio non defensio, sed nova actio & impugnatio est, *c. cum inter. 5. de Except.* VI. Denique non admittitur reconventio, si judex super causa reconventionis cognoscere non possit, quia fortè est spiritualis, aut indeclinabiliter ad aliud forum pertinens. Honor. *h. t.*

6 Insignis est *controversia*, an Clericus agens contra Laicum in foro sæculari, possit à Laico in eodem foro saltem in causis civilibus reconveniri? Pro negativâ facit, quòd reconventio sit secunda conventio, sicut ergò Clericus non potest conveniri coram Judice Laico, ita nec reconveniri. Deinde quòd in reconventione fiat Judex competens, qui cæteroquin respectu actoris competens non esset, fit ex jure prorogationis, eò quòd propter suum commodum censeatur ultrò in ipsum consentire; ut cum actiones coram eodem Judice & eadem celitate, ac iisdem propè expensis expediantur; hæc autem ratio in Clerico habere eum non potest, quia Clericus jurisdictionem Judicis Laici in se prorogare minus valet. *c. si diligenti. 12. de Foro competi.* E contra pro affirmativa adducitur regula generalis, quòd actor nullâ imperentis fori exceptione se tueri possit, minus coram eodem Judice in causa reventionis respondere debeat. *l. cum manus. 14. Cod. de Sent. omnium. cum.* cum *l. qui non cogitur. 22. ff. ciis*, à qua regula Clericus de Jure co exceptus non reperitur. Hæc tot fere ab unâ, quam alterâ parte habe tronos, ut Decius in *cap. etsi Cleri num. 155. de Judiciis*, censeat Pontificis decisione. Ego quidem omnia puto, ad consuetudinem locorum tendendum esse cum Panorm. *in cap. 1.* & Decio *dict. l. num. 156.* Ubi vera qua consuetudo probari non posset, mo sententiam affirmativam esse recipe rem, non obstante contrario argumento quòd Clericus jurisdictionem Judicis prorogare non valeat; nam hæc proro tio non est voluntaria & descendens ex vato pacto Clerici, sed est necessaria & veniens ex authoritate legis, quæ Judi causa reconventionis tribuit jurisdictio in actorem, quam forsan alias non hab Illa etiam ratio, quòd reconventio cunda conventio, & propterea, qui conveniri, nec reconveniri possit, & mium probat; nam exinde sequeretur universaliter actor, qui esset alterius

quaquam in illo judicio, quod inchoavit, reconveniri valeret, quod falsum esse nemo dubitat. Videatur Vall. *h. t.* §. 1. *num.* 3. Zoel. *eod. tit. n.* 4. Martha. *de Jurisd. p. 2. cas.* 107.

7 *Reconventio* non tantùm ante vel immediatè post litem contestatam, sed etiam ex probabiliori sententia quandocunque, durante eodem judicio, scilicet ante sententiam proponi potest, quia in *cap. stipendia.* §. *reus quoque. de Rescript. in* 6. generaliter dicitur, dari reconventionem durante eodem judicio, & in *Novel.* 96. *C. illud.* 2. dicitur, tùm demùm reconventionem moveri posse coram alio judice, si prior lis finem acceperit. Vall. *d. l. h. tit.* §. 3. Speculator *de Reconvent.* §. 3. Cœterùm causæ conventionis & reconventionis simul 8 tractandæ unâ sententiâ terminandæ sunt, cum prærogativâ tamen actoris, seu causæ conventionis. *cap. 1. h. t. l. 1. C. Rer. amotar.* Quod est verum, si de utraque causa pariter liqueat; si autem priùs liqueat de una quàm de altera, judex poterit pronuntiare, de illa, de qua liquet, & si ab ea contigerit appellari, poterit interim procedere in altera, quia sunt diversæ causæ. Joann. Honor. *h. t. n.* 5.

TITULUS V.
De Litis Contestatione.

SUMMARIA.

1. *Quid sit & quomodo fiat litis contestatio?*
2. *Non fit litis contestatio, si protestatio in contrarium addatur: quod limitatur in n.* 3.
3. *Omissâ litis contestatione processus non valet nisi in judicio summario.*
4. *Lis contestatio inducit quasi contractum inter litigantes.*
5. *Item perpetuat actiones, interrumpit præscriptionem &c.*

Litis contestatio nihil est aliud, quàm 1 declaratio voluntatis litigantium, quâ declarant & profitentur, se super causa controversa utrumque in judicio litigare velle. Vel brevius ita describi potest, quòd sit, judicij constitutio facta affirmatione unius & contradictione alterius.

Litem contestari dicitur tàm actor, quàm reus; actor quidem affirmativè, proponendo suam petitionem, reus verò negativè eidem contradicendo, Gail. *lib. 1. Obs. 73. num. 1. & 2.* Quod si reus affirmativè respondeat & fateatur se debere, quod petit actor, nulla est litis contestatio; vel enim perseverat in illa confessione, & nulla est lis inter consentientes, ac consequenter etiam nulla est litis contestatio; vel opponit aliquam exceptionem, e. g. dicendo centum, quos petis ex causa mutui accepi quidem, sed jam solvi, vel reciprocè debes mihi ex alia causa centum, & tali casu tantùm fiet litis contestatio, si actor solutionem vel reciprocum debitum negaverit, unde per talem exceptionem affirmativam quodammodo sit actor; quia ipsi incumbit onus probandi suam exceptionem.

Sed quid si reus protestetur, quòd per 2 suam responsionem nolit litem contestari, an si simpliciter neget intentionem actoris, nihilominus censeatur lis esse contestata? R. quamvis aliàs protestatio actui contraria non relevet, tamen communis est sententia, quòd in hoc casu conservet jus protestantis, & impediat litis contestationem. Hujus ratio reddi potest, ne tàm prompti simus ad litem instaurandam; idque tunc saltem procedet, si reus adferat rationabilem aliquam causam, cur hic & nunc litem contestari nolit; ut quia licèt forsan certus non sit de indebito, est tamen in firmâ opinione, &c. cupit tamen adhuc apud se & alios

de veritate, & scripturis probatoriis indagare.

3 Sin autem appareat, quòd reus per suas inutiles protestationes tantùm tergiversaretur, posset illum judex rejectis protestationibus ad litem contestandam cogere. Mynsing. *Cent. 3. Obs. 39.* Bal. *in L. 1. C. h. t.*

4 Porrò *litis contestatio* primum fundamentum & angularis lapis dicitur judicii, ita ut eâ omissâ de rigore Juris vitietur processus & sententia secuta. *c. un. h. t. l. 1.* & *auth. offeratur. C. eod.* attamen istum rigorem non attendi in summariis judiciis, dummodò aliunde de meritis causæ constet, textus est *in Clement. 2. de Verborum signif.*

5 *Effectus* litis contestatæ, qui in aliis juris locis sparsim referuntur, & fusiùs explicantur, breviter sunt isti.

I. Quòd per litis contestationem censeatur aliquis quasi contractus initus inter litigantes, ità ut non solùm inducatur obligatio de *judicio sisti & judicatum solvendo*, sed etiam, ut tametsi actor forensis seu alienigena sit, nihilominùs sese accommodare debeat secundùm statuta illius loci, in quo litigat: quia propter quasi contractum litis contestatæ censetur aliquo modo esse de illius loci foro & jurisdictio-

6 one. II. *Litis contestatio* actiones temporales facit perpetuas, & durare usque ad 40. annos. *l. fin. C. de Præscript. 30. annor.* III. Actiones pœnales seu ex delicto competentes facit transire contra hæredes delinquentis, utpote qui post litem contestatam non tàm ex delicto defuncti, quàm ex quasi contractu litis contestatæ conveniri intelliguntur. *§. 1. Instit. de Perpet. & temp. action.* IV. Constituit adversarium in malâ fide, atque interrumpit præscriptionem. V. Facit procuratorem dominum litis & sine causæ cognitione non revocabilem. VI. Denique per supradicta impedit libelli mutationem.

TITULUS VI.

Ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, vel ad Sententiam definitivam.

Summaria.

1. *Limitatur regula hujus Tit. in causa contumaciæ.*
2. *Item in causis electionum, provisionum, & monitionis, ac processus inquisitionis.*
3. *Similiter quando est periculum, ne testimonium pereat: & infra num. 6.*
4. *Quid si testes antea examinati adhuc supersint litem contestatam?*
5. *In criminalibus non recipiuntur testes ante judicium nisi ad probandam rei innocentiam.*
6. *Receptio testium ad perpetuam rei memoriam concedatur, eo magis, quàm actoris?*
7. *Quid requiratur in tali receptione testium?*

PEr hanc Rubricam firmatur, quod *præcedenti tit.* diximus, litis contestationem esse principium & fundamentum judicij, quo omisso reliqui actus judiciales non rectè celebrantur, & propterea traditur regula, ut ante litis contestationem non fiat receptio aut examen testium, & multò magis, ne sententia feratur.

Verùm sicut nulla regula est sine exceptione, ita etiam ista plures notabiles habet limitationes: nam

Fallit I. si reus fuerit contumax & citatus comparere nolit; tunc enim ante litem contestatam excommunicatus, immissio in ejus bona fieri poterit, ut in *Tit. de Dolo & contumacia* magis explicatur.

Fallit II. si agatur de valore electio-

vel provisionis, aut matrimonij carnalis, & reus contumax sit : nam tunc non tantùm censura in ipsum fieri potest, sed etiam reus recipi, & si de causa liqueat, ad sententiam definitivam procedi; quia propter scandalum Ecclesiarum & periculum imminentiæ in similibus casibus grave est judicium proferre. *cap. quoniam. 5. §. porrò.*

III. In processu inquisitionis recipiuntur testes, & examinantur nullâ attentâ litis contestatione. *d. c. quoniam. §. sunt & alii.*

IV. Si actor timeat, ne inter moras judicii probationis copia sibi subtrahatur, puta quia testes sunt senes, valetudinarij, aut in alias fortè Provincias profecturi, &c. potest petere, ut tales testes etiam ante litem contestatam, imò ante actionem institutam à Judice, vel ejus Commissario examinentur; sed necesse habebit, ut receptis ita testibus vel intra annum actionem instituat, vel reo factam receptionem denuntiet, ne ipsi reo facultas opponendi contra testes adimatur, alioquin receptio testium facta nihil valebit. *d. c. quoniam. in Princip.*

4 Quid autem dicendum, si testes examinati adhuc vivant eo tempore, quo deberent adhuc actualiter in judicio produci, an requiratur personalis eorum productio, vel sufficiat exhibere eorum depositiones ante factas? Requiri personalem productionem, si reus desideret, docet Zoël. *h. t. num. 4. per c. præsentata. 50. de Testib. & l. fin. C. eod. tit.* Ubi testes per arbitrium recepti de novo sunt examinandi.

5 Cæterùm prædicta locum habent in civilibus causis, non verò in criminalibus criminaliter intentatis, in quibus non recipiuntur testes pro futurâ accusatione, nisi forsan ex personâ rei ad probandam ipsius innocentiam; nam in criminalibus requiruntur probationes liquidæ, præsentes & strictæ juxta *L. fin. C. de Probat.* & melius est nocentem dimittere, quàm innocentem punire. *L. absentem. 5. ff. de Pœnis.* Gloss. & Pan. *in c. veritatis. 8. de Dolo & Contumacia.* V. Is quoque, qui timet litem sibi 6 movendam, adeóque futurus reus, potest curare examinari testes *ad perpetuam rei memoriam*, & futuram sui defensionem non tantùm illos, in quibus est periculum mortis aut absentiæ, sed etiam quoscunque, & in hoc plus est concessum reo, quàm actori; quia non est in rei potestate, quando conveniatur, sicut est in actoris, quando agere velit. Quod si autem reus hoc mo- 7 do cupiat testes recipi, debet id denunciare iis, quos putat aliquam prætensionem habituros, ut videant testes jurare, & possint proponere sua interrogatoria, si velint; demum poterit petere, ut super dictis testium ad perpetuam rei memoriam publicum instrumentum per Notarium conficiatur, quod suo tempore in judicio proferri valeat, sicut text. est, & ibi latè agunt Interpretes *in c. significavit. 41. de Testibus.* Videatur Mynsing. *Cent. 4. Obs. 71. & seq.*

TITULUS VII.

De Juramento Calumniæ.

SUMMARIA.

1. *Quid sit & quæ contineat hoc juramentum?*
2. *Tam actor quàm reus id præstare debent, etiam Procurator. Et quid si recusent?*
3. *Juramentum Calumniæ tacitè remitti potest, non expressè: & quæ ratio differentiæ?*
4. *Etiam Clerici ad id tenentur.*
5. *Hodiè præstatur etiam in causis spiritualibus.*
6. *Quomodo differat à juramento malitiæ & de veritate dicendâ.*
7. *Juramentum de veritate dicendâ quando soleat præstari?*

1 POst litem contestatam solent partes *juramentum Calumniæ* à se invicem exigere; & dicitur illud, quo jurant, quòd sine animo calumniandi credentes se habere justam causam litigare velint.

2 Continet hoc juramentum tres principales articulos. I. quòd litem movendi aut contradicendi justam causam se habere putent litigantes. II. quòd nullam exigant probationem calumniosam protrahendæ litis ergo. III. quòd nihil promiserint, dederint, daturi vel promissuri sint per se aut per alios ad corrumpendum judicem. *auth. principales* C. *de Jurejurando propt. Calum.* Zoës. *eodem tit. num. 6.* Igitur hoc juramentum præstare debet tam actor, quàm reus, & quidem si actor recusârit, cadet jure suo; si reus, habebitur pro confesso, *l. 2. §. 6. & 7.* C. *d. t.* sin autem per Procuratorem agatur, is duplex quodammodo juramentum deponere debet. *Primò*, in animam sui principalis. *Secundò*, in animam propriam, quod nimirùm nec ipse credat se fovere injustam causam: non est enim infrequens, quòd Procurator majorem habeat causæ notitiam, quàm principalis. *d. l. 2. & c. 2. h. t. in 6.*

3 Sed quæ pœna erit, si Procurator in animam propiam jurare noluerit? Quamvis plures censeant hanc contumaciam procuratoris nocere domino & perinde haberi, ac si ipse dominus jurare noluisset. Nihilominus verior videtur opinio Saliceti *in l. eum qui. 3.* C. *de Procurat.* quòd odio & delicto Procuratoris non debeat dominus tam facilè prægravari, sed sufficiat, si procuratori nolenti jurare de calumnia, audientia denegetur, arg. *L. sancimus. 15. & l. rem non novam. 14.* C. *de Judic.* Posse tamen ejusmodi Procuratorem pœnâ aliquâ pecuniariâ mulctari tanquam qui temerè litem contestatus sit, tenet Gail. *Lib. observ. 89. num. 4.*

Juramentum Calumniæ expresse remitti non potest, potest autem tacitè ex exigendo. Ratio diversitatis est, quòd expressa remissio daret occasionem calumnationibus; si verò ab initio tantùm exactum non fuerit, semper timere debent partes ne in judicio durante exigatur, quia etsi sum in exordio in qualibet parte litis potest, prout judici videbitur, *c. 1. h. t. 6.* Neque etiam Clerici immunes sunt, minùs ad juramentum calumniæ subeundum teneantur, sed ita, ut ad id personaliter præstandum cogi non possint, sed procuratorem deputare, imò personaliter præstare inconsulto suo Prælato non beant. *c. 1. & 5. h. t.*

Porrò licèt in causis spiritualibus de antiquorum Canonum non fuerit prætum juramentum calumniæ. *c. 2. h. t. in* men correctum est per Bonif. *in ca. eod. tit. in 6.* eò quòd experientia docuit etiam in his causis *frequenter* calumnia tervenire.

Demùm differt *Calumniæ juramentum* ab aliis duobus, quorum unum dicitur *ramentum malitiæ*, alterum *juramentum de veritate dicenda*: quòd juramentum *Calumniæ* ab initio præstetur super ta causa, juramentum verò *malitiæ* post ante & post litem contestatam super laribus quibusdam articulis, exceptionibus aut petitionibus, peti toties, quoties videbitur talis exceptio, aut petitio de litia suspecta. *c. 2. §. fin. h. t. in 6.* mento denique *de veritate dicenda* fert, quòd hoc sit de *veritate*; juramentum autem *calumniæ* de *credulitate* nam per juramentum *de veritate dicenda* juratur, quòd verum dicatur: per juramentum autem *calumniæ*, quòd causa credi-

justa. Juramentum *de veritate dicendâ* vidi præstari, quando actor ante probationem redigit libellum suum in certos articulos, & petit, ut reus ad singulos prævio juramento prædicto respondeat in eum finem, ut sciat actor, quid negetur, quid sibi concedatur, & quid sibi probandum sit.

TITULUS VIII.

De Dilationibus.

SUMMARIA.

1. *Quid sit dilatio & quotuplex?*
2. *Vocato in judicium datur dilatio citatoria.*
3. *Reo comparenti conceditur dilatio deliberatoria.*
4. *Probatoria dilatio est ordinariè 3. mensium.*
5. *Executoria dilatio quatuor mensium tantum habet locum in civilibus.*

1 DIlatio est justum temporis intervallum, quod ad aliquem actum Judiciarium commodius expediendum actori vel reo conceditur. Dilationes sunt quadruplices, nimirum *dilatio citatoria, deliberatoria, probatoria*, & *executoria*.

2 *Citatoria* dilatio est illa, quæ citato seu in judicium vocato datur: neque enim in civilibus, (nisi ex gravi causa fortè propter periculum in mora vel fugæ suspicionem) ne citari potest reus, ut statim relictis omnibus suis negotiis comparere debeat. Imo si tertiel vocatus non compareat, vocandus est secundò & tertiò, atque singulis citationibus terminum saltem 10. dierum assignare oportet. *l. ad peremptorium. 68. & seq. ff. de Judiciis. l. properandum. 13. C. eodem tit.* Quòd si aliquando ex rationabili causâ arbitrio judicis ponderandâ reus per unicam citationem peremptoriè citandus sit, puta si propter distantiam locorum aut viarum pericula difficilè sit plures citationes exequi, non tamen propterea terminus coarctari debet, sed ad minus 30. dierum concedi, eò quòd talis citatio peremptoria æquivaleat tribus simplicibus. Text. *in l. nonnunquam. 72. ff. de Judiciis. & l. consentaneum. 8. C. quomodo & quando judex &c.*

Deliberatoria dilatio est & datur reo, ut 3
viso libello actoris secum deliberare possit, an litigare velit aut cedere, habétque pro termino 20. dies, nisi ut supra *de Libelli oblatione in §. 2. de Citat.* dictum, ipsi unà cum citatione libellus actoris transmissus sit; nam tunc in judicio comparens sine ulteriori dilatione statim respondere debet: quia per libellum de actione sufficienter informatus intra terminum citatorium deliberare poterit.

Probatoria dilatio est, quæ lite contestatâ & juramento calumniæ præstito actori ad 4
suam intentionem & reo ad exceptionem suam probandam conceditur. Habet pro termino ordinariè tres menses, aliquando tamen etiam sex, si ex aliena Provincia probationes adducendæ sint. Ex justa causa. e. g. propter impedimentum incidens vel novam probationem emergentem, solet judex non quidem priorem terminum prolongare, sed novam dilationem concedere. *c. 1. h. t. l. 1. C. eodem. l. 7. ff. de Feriis.*

Executoria dilatio datur condemnato 5
per sententiam ad satisfaciendum intra quatuor menses. *l. 2. & 3. C. de Usuris. rei judicatæ.* Sed hæc dilatio non habet locum in actionibus realibus & criminalibus, in quibus executio non differtur, nisi fortè ex speciali aliqua causa. Videatur, Hostiens. *in Summâ de Officio delegati. §. quæ jurisdictio.* Huic titulo adnotandum est, quòd ex communi sententia de Jure Canonico & generali consuetudine omnes dilationes sint arbitrariæ, & judicis arbi-

trio

trio relictæ, qui consideratis circumstantiis quandoque terminum ampliare, quandoque restringere poterit Val. *h. t.* §. *1. n. 6. & 4.*

TITULUS IX.
De Feriis.

SUMMARIA.

1. *Feriæ judiciales aliæ sunt ordinariæ, aliæ extraordinariæ.*
2. *Actus Iurisdictionis contentiosæ in feriis exercere non possunt, bene autem voluntariæ: ut & transactiones.*
3. *Excipitur causa pietatis, necessitatis, & si renuntiatio fiat; qua tamen locum tantùm habet in feriis ad privatam utilitatem institutis.*
4. *Citatio potest insinuari die feriato.*
5. *Quid si dies termini citato datus sit festivus in loco citati, non verò judicis?*
6. *Episcopus potest instituere dies festivos: de consuetudine.*
7. *Potest institui festum etiam pro mediâ tantùm die.*
8. *Festa ab Episcopis instituta etiam à Regularibus exemptis in diœcesi sitis sunt servanda.*
9. *Observatio festi duplex continet præceptum, negativum & affirmativum.*
10. *Præcepto negativo tantùm opera servilia prohibentur: & quænam illa sint?*
11. *Quid circa mercatum?*
12. *Quomodo ex causâ pietatis vel necessitatis opera servilia diebus festivis sint licita.*
13. *Si opus simile sit publicum, tali casu consensus Episcopi requiritur: aliquando Parochi licentia sufficit.*
14. *Dies festivi de consuetudine computantur de mediâ nocte in mediam noctem, etsi aliud sit de Iure.*
15. *Ab audiendæ missa præcepto excusat non tantùm physica, sed etiam moralis impotentia.*

---

§. I.
Quæ ratio habenda sit feriarum in processu judiciario.

FEriæ in materia judiciali dicuntur di[illegible] seu tempora, in quibus forensis strep[illegible]tus contentiosæ Jurisdictionis exercitia pl[illegible]nè conquiescere jubentur. *l. 5. ff. hoc t[illegible]* Sunt autem *feriæ* aliæ *solennes* seu or[illegible]dinariæ, aliæ *repentinæ* seu *extraordinariæ.*

Ordinariæ appellantur, quæ certis a[illegible]ni temporibus indicuntur. *Extraordinariæ* verò, quæ non certâ & stabili lege, sed propter extraordinarium aliquem eve[illegible]tum à Principe vel Magistratibus dant[illegible] e. g. propter victoriam à Principe part[illegible] aut si ei filius nascatur. Rursus feriæ *ordinariæ* aliæ sunt institutæ ad divi[illegible] cultum, uti sunt festa solemnia Cale[illegible]rii; aliæ sunt institutæ propter maj[illegible] utilitatem hominum, veluti feriæ mess[illegible] & vindemiarum.

Actus contentiosæ jurisdictionis in fe[illegible]riis celebrati regulariter ipso jure nulli [illegible] neque aliquis eo tempore in jus voca[illegible] test. *c. fin. hoc. tit. l. 2. C. eodem.* Sed [illegible]tanter dico *actus contentiosæ jurisdictionis* in ferijs celebratos non valere; a[illegible] verò est de actibus, qui sunt *voluntariæ jurisdictionis*, qui scilicet sine contentione & dissensu partium tantùm in volentes exercentur, uti sunt emancipationes, dispensationes, privilegiorum concessiones & similes: nam tales actus in die[illegible]bus feriatis rectè expediuntur. Tra[illegible] actio quoque die feriato celebrata [illegible] tantùm de jure pro valida habetur, sed [illegible] super monet Imperator. *in l. fin. C. [illegible] tit.* ut illis diebus ad sese simul veni[illegible] adversarii, eorum animos subeat mutua [illegible] conciliatio, pacta & transactiones loqu[illegible]tur, &c.

Dico deinde, *actus judiciales* in fe[illegible]peractos regulariter esse *nullos.* Fallit [illegible]tem hæc regula ex triplici capite, videlic[illegible]

ex causa *peitatis*, *necessitatis*, *& renunciationis*.

Ex causâ *pietatis* tempore feriarum etiam sacrarum institui possunt processus summarii alimentorum, carceratorum, pupillorum, viduarum & aliarum miserabilium personarum.

Ex causâ *necessitatis* rectè proceditur, si periculum sit in morâ, propter quod negotium differri non possit, puta: si res vel actio inter tempus feriarum fortè sit peritura, si contra latrones aliósque de fuga suspectos procedendum, *l. 1. §. 2. & l. 2. ff. eodem.*

Ex causâ *renunciationis* sustinetur processus die feriato factus, si partes feriis renuntiârint, quod non quidem in feriis ad honorem Dei, sed in feriis vindemiarum, messium, & aliis ad privatam utilitatem instituris facere possunt, cùm quilibet favori pro se introducto renuntiare valeat. *l. penult. Cod. de Pactis. c. fin. h. t.*

4 *Quæres*, nunquid saltem citatio insinuari potest reo die feriato, ut compareat die non feriato, seu judiciali? R. Affirmativam esse communiter receptam ex eo, quòd executio citationis sit actus merè extrajudicialis, neque possit conqueri reus, quòd in jure feriarum sibi præjudicetur, cùm ex supposito non ipso die, quo citationem recipit, sed alio non feriato comparere jubeatur. Bald. *in l. fin. C. h. t.* Rota Romana *decisione 1. n. 1. de Feriis in novis decisionibus*. Sed quid si dies, qui pro termino comparitionis assignatur, sit festivus in loco, ubi citatus habitat, non verò in loco judicii, an contra citationem excipere poterit, ne eo die in jus vocetur? Negativam esse communiorem respondet Pax. *not. fin. h. t. n. 23.* quia in ordinatione judicii constitutio loci, ubi judicium exercetur, non ubi litigantes habitant, attenditur.

§. II.

De observatione feriarum in ordine ad cultum divinum.

SUmmus Pontifex in hoc titulo non tantùm de feriis in ordine ad judicium, sed etiam ad cultum divinum observandis pertractat. Quia verò Theologi in tertio præcepto Decalogi ex instituto hac de re agunt; ideò pauca tantùm notanda subjicio.

Notandum est I. Festa instituere non tan- 6
tùm posse summum Pontificem, sed etiam Episcopos in suis Diœcesibus. Quamvis autem, si Episcopus Festum instituere velit, videatur de jure requiri Cleri & populi consensus, ut ex textu *c. ult. h. t.* advertunt DD. ne populus Festorum multitudine gravetur, & à laboribus impediatur, de consuetudine tamen ubique ferè receptum est, ut populi consensus non requiratur. Azorius. *Tom. 2. lib. 1. c. 26. q. 1.*

Notandum est II. Quòd Episcopus pos- 7
sit Festa instituere, vel à se aut suis Antecessoribus instituta ita moderari, ut tantùm observentur die mediâ, id est ante prandium, post meridiem autem liceat operari. Azorius *dict. loc. q. 5.* Idque tunc plurimùm rationabile censeo, si aliàs Festa valdè multa sint, vel experientia constet, tempus pomeridianum tantùm per luxùm & compotationes transigi.

Notandum est III. Quòd ex constitu- 8
tione Concilij Tridentini, *Sess. 25. de Regul. c. 12.* dies Festi ab Episcopis instituti, ab exemptis omnibus in illa diœcesi sitis etiam Regularibus servari debeant.

Notandum est IV. Præceptum de festi 9
observatione esse duplex: unum negativum, alterum affirmativum. Negativum præceptum est, quod prohibet, ne die festo opera servilia exerceantur. Affirma-

tivum, ut omnes Fideles usum rationis habentes in Festis Missam audiant. *cap. 1. hoc tit. cap. omnes Fideles. 62. &c. Missas. 64. dist. 1. de Consecratione.*

10 *Notandum est* V. Ex præcepto negativo tantùm opera servilia esse prohibita; quamvis enim in veteri testamento omne opus in Sabbatho interdictum fuerit Judæis, *Exod. 20.* & *Deut. 5.* quia tamen illud præceptum partim fuit morale, partim ceremoniale: Ceremonialia autem veteris Testamenti per adventum Christi expirârint, *cap. un. de Purif. post partum.* ideò per Ecclesiam ad sola opera servilia mitigatum & restrictum fuit. Laym. *in Theolog. mor. lib. 4. tract. 7. c. 1. n. 1. & c. 2. n. 2.* Dicuntur autem opera *servilia*, quæ corporis commoditatibus inserviunt & per servos ac famulos exerceri solent, ut sunt opera rustica & mechanica. Econtra opera *liberalia* dicuntur illa, quæ sunt libero homine digna & magis ad excolendum & oblectandum animum faciunt, atque hæc sub præceptum illud negativum non cadunt: tum quòd ipsum præceptum limitetur ad opera servilia; tum quòd ista sint ignobiliora & minùs dignè cum cultu Dei conjungantur. Unde licebit in die festo studere, docere, scribere, musicam exercere; item recreationis causâ pingere, venari, piscari, saltem si sine multis operis ac labore talis piscatio vel venatio fiat. Navarr. *in Manuali. c. 13. num. 11.*

11 Mercatus autem, seu nundinatio quamvis non sit opus servile, tamen prohibetur *in c. 1. hoc. tit.* Sed consuetudine passim contrarium obtentum est, ut in certis Festis, præsertim in Anniversario Dedicationis Ecclesiæ nundinæ habeantur; quæ consuetudo ita moderanda erit, ut negotiationes non instituantur ante rem divinam peractam. Præterea iter facere pedibus, curru, equo vel navi nec opus servile, nec pro-priè liberale est, sed potiùs naturale & m[illegible]dium: quare & id in die festo licebit. pl[illegible]stra verò aut jumenta mercibus onerare [illegible] agere servile opus censetur, nec in die [illegible] inchoare licebit, inchoatum tamen con[illegible]are, si commodè abrumpi non possit, [illegible]ceditur. Declaratio Cardinal. quam [illegible] Barbosa. *de Offici. Epis. alleg. 165. n. [illegible]*

Notandum est VI. Ex causa pietatis [illegible] necessitatis licere etiam diebus festivis [illegible]ra servilia peragere. Ex causa pietatis [illegible] v. g. altaria ornanda vel alia ad festivitatem paranda sint. Ex causa necessitatis, [illegible] ad vitam necessaria vel tempore peritu[illegible] quâ ratione excusantur pauperes, qu[illegible] multis festis à labore abstineant, se [illegible]que familiam sustentare non possint; [illegible] agricolæ cùm ob pluviam superven[illegible] segetes aut fœnum congregant, vel ob [illegible] grave damnum vitandum ruri labor[illegible] militer si pauperes famuli & ancillæ [illegible]bus festis suas vestes reficiant, &c. [illegible] quandoque & necessitas publica v. g. [illegible]ficiendi fontes, pontes, piscandi [illegible] piscium genus, quod non nisi certis [illegible]ni temporibus capitur, juxta *cap. licet. hoc tit.* si paranda sunt aliqua ad com[illegible]nem populi festivitatem v. g. in adv[illegible] Principis.

Notandum autem est VII. Quod [illegible]ter causam pietatis vel necessitatis [illegible] requiri debeat consensus Episcopi, [illegible]sertim si opus servile in publico facien[illegible] & per longius tempus duraturum [illegible] paulatim prætextu necessitatis liberè [illegible] Festorum obligationem peccetur. De[illegible]ratio Cardinal. apud Barbos. *dict. n. 4[illegible]* autem periculum in mora sit, vel Episc[illegible] propter distantiam commodè adiri non [illegible]sit, solam justitiam causæ, vel ad summ[illegible] si causa aliquo modo videatur dubia, [illegible]

tiam Parochi sufficere, communis est sententia.

Notandum est VIII. Quamvis in *c. 1. h. tit.* dicatur, quòd dies Dominica à Vespera Vesperam cum omni veneratione observanda sit; nihilominus in Europa esse receptum, quòd Festa quantum ad abstinentiam à servilibus operibus computentur à media nocte usque ad alteram mediam nocte, testatur Panorm. *in cap. 1. hoc tit.* Covar. *Var. Resolut. lib. 4. cap. 19. num. 9.* talem autem consuetudinem valere & attendendam esse, textus est *in c. 2. eodem tit.*

Notandum est postremò: quòd alterum præceptum de audienda Missa tanquam humanum & positivum non obliget cum tanto rigore, ut nullo modo quis ab eo excusetur. Etenim non tantùm impotentia physica (qualis est in mari navigantium, incarceratorum, lecto affixorum & similium) sed etiam moralis, si arbitrio prudentis viri sit gravis, excusat ab audienda Missa. Dicitur autem moralis impotentia, quando licet non subsit absoluta impossibilitas, subest tamen difficultas propter periculum amittendæ valetudinis aut rei domesticæ. Unde excusantur qui infirmi sunt, aut infirmis serviunt; qui tempore pestis se domi continent, item matres & ancillæ, quæ infantibus assistunt, qui propter distantiam templi domum periculosè deserunt &c. pudor quoque, si gravis sit, secundùm communem sententiam ab audienda Missa excusat: puta, si mulier honesta cum dedecore sui status non honestè vestita sit, vel si aliqua cæteroquin bonæ existimationis ex delicto prægnans appareat. &c. Consuetudo etiam quandoque excusat, si v. g. in aliquibus locis vidua vel puerpera per aliquod tempus templum ingredi non soleat; de quibus omnibus videri possunt DD. antea citati.

TITULUS X.
De Ordine Cognitionum.

SUMMARIA.

1. *Illa quæstio in judicio prius decidenda est, à quâ altera dependet*
2. *Si quæstio incidens sit spiritualis, remittenda est ad forum Ecclesiasticum, & Judex secularis super quæstione principali debet interim supersedere.*
3. *Spoliatus spoliatori super aliâ causâ non tenetur respondere ante restitutionem spolii.*

NOn rarò evenit, quòd in judicio præter quæstionem principalem aliæ incidentes emergant & proponantur, quæ non minùs ac principalis suam discussionem requirunt: quo igitur ordine illæ tractandæ sint, hic agitur. Breviter dicendum, quotiescunque una quæstio dependet ab alterâ, illa prius, à quâ altera dependet, judicanda est. Sic si aliqua fœmina petat virum tanquam sponsum vel maritum suum; è contra vir dicat, fœminam esse suam consanguineam, priùs de consanguinitate, quàm de contractu sponsalium discipiendum erit: quia valor sponsalium dependet à quæstione consanguinitatis, & frustra probarentur sponsalia, si tota illa probatio ex post facto concideret propter probatam consanguinitatem. *cap. 1. h. t.* Eodem modo, si petat filius hæreditatem paternam, & alii filii vel consanguinei defuncti negent, ipsum esse filium, vel si negent esse legitimum, omnium primo quæstio filiationis, vel legitimationis discutienda erit. Et quidem si causa hæreditatis dependeat à valore matrimonii, aut ejus effectu, e. g. si dicatur: *matrimonium* ex quo filius petens hæreditarem natus est, propter certum impedimentum Canonicum *non valuisse*, remittenda erit ad Judicem Ecclesiasticum, & in-

& interim Judex sæcularis in causa principali supersedebit, *c. tuam. 3. h. t.* Porrò speciale privilegium habet is, qui ab alio bonis suis spoliatus est, ita ut, si à spoliatore super aliâ causâ conveniatur, & ipse excipiat de spolio sibi facto, causa spolij primùs tractanda sit: quia spoliatus ante omnia est restituendus, nec tenetur priùs in aliâ causâ respondere spoliatori, sicut hac de re infr. in Tit. *de Restitutione spoliatorum* pluribus dicetur.

TITULUS XI.
De Plus Petitionibus.

SUMMARIA.

1. *Plus debito petens in judicio punitur.*
2. *Quatuor modi plus petendi, re, tempore, loco, causâ.*
3. *Pœna plus petentium quæ?*
4. *Cessat hæc pœna, si probatum fuerit, non malitiosè plus petitum esse.*

1 INter incidentes quæstiones quandoque movetur, quòd actor plus petat, quàm sibi debeatur, id cùm iniquum sit, impunè non permittendum; qualiter verò hæc actio iniqua actoris puniatur, *h. t.* tractatur.

2 Dicitur actor plus petere quatuor modis, scil. *re, loco, tempore, vel causâ.*

Re plus petitur, si cùm actori debeantur 10. petat 20. vel cùm res sit ejus tantùm pro dimidiâ parte, petat totam. *Tempore* plus petitur, qui petit ante diem, vel existentem conditionem pactioni seu obligationi adjectam. *Loco* plus petit, qui rem in alio loco petit, quàm ubi conventum est, ut solvatur. *Causâ* denique plus petitur, cùm aliquid in genere vel alternativè debetur, & res in specie, vel unum præcisè petitur, prout fusiùs explicant Interp. *ad §. si quis agens. 33. ℣. plus autem. Instit. de Action.*

3 Pœna plus petentis est, ut si *re*, vel *causâ* plus petatur, condemnetur in expensas quas Reus in illo judicio facit: imò si *causâ* plus petatur, Reus omninò ab infamia absolvitur, & actor debet novam actionem secundùm naturam obligationis instituere, quia ex priore actione Reus non est obligatus. Quod si *loco* plus petatur, [illegible] ceditur quidem ad sententiam, sed [illegible] condemnatur in id, quod interest Rei non debito loco non fuisse petitam. Si denique *tempore* plus petatur, Actor condemnatur in expensas, & Reo duplicantur indutiæ solvendum, ita ut si e.g. priùs fuisset [illegible] gatus intra annum solvere, jam non [illegible] tur nisi post biennium. Videatur text. quæ ibi notat Panorm. *in c. u. h. t.* Ve[illegible] notandum est, quòd hæ pœnæ locum [illegible] habeant, si actor probarit, se non malitiosè sed justo errore ductum plus petisse; [illegible] si quis totum legatum petierit, & ex [illegible] facto proferatur alia testatoris scriptura, [illegible] Codicillus legatario planè incognitus, [illegible] quo dimidia pars legati ei ademptæ & [illegible] data est: Nam error facti præstat excu[illegible] tionem, cùm prudentissimos & [illegible] quosque fallere possit. *§. si quis agens. Inst. de Act.* Et *in l. 1. in fin. Cod. h. t.* [illegible] quiritur, ut plus petens convictus sit [illegible] avaritiam id fecisse.

TITULUS XII.
De Causa possessionis & proprietatis.

SUMMARIA.

1. *Quid sit causa possessionis & proprietatis?*
2. *Causa possessionis datur etiam in incorporalibus quibus datur quasi possessio.*
3. *Judicium possessorium aliud est ordinarium, aliud summarium, summarissimum, seu momentaneum.*

4. Ubi periculum armorum circa litigiosam possessionem intervenit, sequestrari potest possessio.
5. Remedia possessoria alia sunt adipiscendæ, alia retinendæ, alia recuperandæ possessionis.
6. Quomodo procedendum à Judice in remedio retinendæ possessionis?
7. Qui titulum probat in possessorio, præfertur illi, qui nudam possessionem probat.
8. Quid agendum, si in possessorio uterque æqualiter probaverit?
9. An & quomodo causa possessionis & proprietatis possint cumulari?
10. De petitorio potest actor transire ad possessorium.
11. Causa proprietatis consultò non intentatur, quando suppetit remedium possessorium.

Sicut supra *in tit. 1. hujus Lib.* diximus, judicium aliud esse *petitorium*, aliud *possessorium*, ita hic dicimus, causam aliam esse possessionis, aliam proprietatis, super quibus judicia illa agitantur. Omissis aliis possessionis definitionibus, quæ magis ad tit. *de Præscriptionibus* explicandum necessariæ sunt, in præsenti materia.

1 *Notandum* I. Causam *possessionis* appellari, quando actor principaliter petit per Judicem declarari, quòd *Possessio* seu insistentia & detentio rei ad se pertineat, quisquis interim dominus sit: Causa verò *proprietatis* illa dicitur, in qua actor postulat per Judicem pronuntiari ipsum dominium rei & proprietatem sibi competere.

2 *Notandum* II. Quòd causa *Possessionis & Proprietatis* non tantùm ventiletur circa res corporales, quæ scilicet tangi & videri possunt, sed etiam circa incorporales, nimirum circa jura & jurisdictionalia, quamvis interim in rebus incorporalibus non dicatur esse vera, sed tantum *quasi Possessio*, eò quòd vera *Possessio* ex suâ naturâ requirat apprehensionem, quæ fit per sensum aliquem corporeum. Hinc qui e. g. sæpius Clericum præsentavit ad beneficium vacans, qui sæpiùs decimas in aliquo loco percepit, aut jurisdictionalia exercuit, dicitur esse in *quasi possessione* juris præsentandi, decimandi, &c. Quod si ex postfacto aliquis ipsum in hac possessione impediat, poterit vel *possessorium* vel *petitorium* instituere. *Possessorium* tunc instituere censebitur, si præcisè se fundet in actibus illis possessoriis priùs exercitis. *Petitorium* verò tunc, si allegârit & probârit aliquem justum titulum, ex quo dicat non tantùm possessionem, sed etiam proprietatem, & dominium juris ad se spectare, e. g. in jure præsentandi alleget fundationem ac dotationem beneficii à se vel suis majoribus factam esse, vel si in jure decimandi privilegium Apostolicum producat.

3 *Notandum* III. Judicium *possessorium* aliud esse *ordinarium*, aliud *summarium*, quod alio nomine etiam *summarissimum* vel *momentaneum* appellatur. *Ordinarium* est, in quo ordinarius processus juris observatur. *Summarium* verò, ubi partes jubentur summarissima sua documenta & probationes producere. Hoc *summarium* tunc locum habet, si periculum subsit, ne lite pendente partes adversùs se invicem in arma prorumpant, dum alter alterum in exercitio possessionis impedire nititur: nam tunc expedit, ut Judex illi, qui in continenti melius probârit possessionem, eandem interim adjudicet. Dico *interim*, usque dum scilicet in ordinario judicio possessorio vel petitorio plenè de veritate constet; unde & hoc judicium *momentaneum* dicitur, quod brevis temporis & exigui momenti præjudicium inferat, utpote quòd per aliud ordinarium judicium statim possit reparari.

4 *Notandum* IV. Si possessio ita sit litigiosa & dubia, ut etiam pendente lite, vel expedito *summario* periculum armorum & cædium sit, poterit interea judex possessionem sequestrare, & utrique adimere, usque

que dum alteruter in ordinario possessorio vel petitorio vicerit. *l. si cujus. 13. §. sed si inter duos. 3. ff. de Usufr. c. cùm venissent. 6. de Instit.* Covar. *Pract. 99. c. 17.* Verùm hæc possessionis sequestratio tantùm locum habet, si jus possessionis, ut suppono, dubium sit; nam si constat alteram partem verè possidere, & alteram tantùm defacto possidentem turbare, non rectè jubebit judex fieri sequestrationem, quia justè possidentem injustè commodo suæ possessionis propter alterius iniquam contradictionem privaret, sed potiùs debebit mandatis pœnalibus turbantem coërcere, per text. *in l. 1. §. est igitur. ff. Uti possidetis.* Gail. *Lib. 10. num. 5.*

5 *Notandum* V. In causa *possessionis* varias actiones esse proditas, quæ in jure civili *remedia possessoria* vel *interdicta* vocantur, eaque ad tria capita reducuntur, quòd alia remedia sint *adipiscendæ*, alia *retinendæ*, & alia denique *recuperandæ possessionis.* Remedia *adipiscendæ* dicuntur, quibus agimus, ut possessionem, quam nunquam habuimus, acquiramus; e. g. si is, cui collatum est beneficium, petat se mitti in illius possessionem, si hæres institutus proferat testamentum nullo manifesto defectu laborans, & petat se mitti in possessionem bonorum hæreditariorum. *l. fin. C. de Edicto. D. Adriani tollendo.* Remedia *retinendæ* dicuntur, quæ competunt contra eos, qui nos in possessione jam acquisita turbare conantur; ejusmodi sunt interdicta *uti possidetis*, & *utrobi.* Remedia denique *recuperandæ* dicuntur, quibus possessionem, quâ injustè per spoliationem aut aliam causam excidimus, iterum recuperamus. Sed de his videri debent, quæ fusè traduntur *in Instit. de Interdictis*, & quæ doctè congessit Menoch. *specialitract. de Remediis possessoriis.*

Notandum VI. Quòd circa remedia *retinendæ possessionis* plerumque maxime difficultates oriantur, quando nimirum utraque pars probat, se actus possessionis exercuisse, ita ut planè perplexum reddant Judicem utri possessionem adjudicare debeat. e. g. si utraque pars probat, se in flumine vel sylva litigiosa piscationes & venationes exercuisse. Hæc difficultas, quæ in foro quotidiana est, rectè meo Judicio sequentibus distinctionibus expediri potest.

I. Si alter litigantium in probatione defecerit, res clara est, tunc locum habere vulgatam juris regulam, quòd actore non probante reus absolvatur. *l. 4. Cod. de ... dendo.*

II. Sin autem uterque probârit se ... nec vi, nec clam, nec precariò possidere, obtinebit, qui probavit possessionem antiquiorem: possessio autem recentior ... rea hoc casu præsumitur esse vitiosa, ... duo eandem rem & eodem modo nequeunt possidere. *c. licet causam. 9. V. ex premissis. de Probat.*

III. Si neuter probavit possessionem antiquiorem, sed uterque parem in tempore, tunc præferendus est, cujus possessio titulo munita est: licet enim in possessorio retinendæ non sit necesse titulum probare, ... nec quidem allegare, eò quòd teste J. C. ... *2. ff. Uti possidetis.* quilibet possessor ... ipso, quia possessor est, plus juris habet quàm ille, qui non possidet: nihilominus tamen, si quis titulum probârit, utique pari causa prævalere debet illi, qui tantum probavit possessionem. *d. c. licet causam* ... ibi: *maxime quòd justum possessionis titulum non ostendat.*

IV. Si in titulo fuerit paritas, is obtinebit, qui produxit testes numero plures, opinione integriores, & depositio...

probabiliores juxta reg. *c. in nostra. 32. de Testibus. dict. cap. licet causam. ℣. quamquam. & ℣. ex præmissis.*

V. Tandem si utrinque omnia supponantur esse æqualia (quod quidem in praxi rarò accidit) sunt qui existimant, tali casu potiùs pro reo, quàm actore respondendum, juxta vulgatam regulam, *quòd in dubio favorabiliores sint partes rei, quàm actoris.* Sed quia in possessorio *retinendæ* uterque est actor & reus, quia uterque contra alterum habet æquales querelas, ideo illum censent actorem, qui priùs ad judicium provocârit: quod si uterque eodem tempore ad Judicium provocârit, putant possessionem esse dividendam, & cuilibet mediam partem adjudicandam. Verùm quamvis non ignorem regulam esse, quòd in dubio potiùs favendum sit reo, quàm actori, tamen si talis sit causa, in qua non possit rectè inter actorem & reum distingui, haud video, cur unius potiùs, quàm alterius ratio habenda sit, si uterque æqualiter de actibus suis possessoriis docuerit: illa autem prior ad judicium provocatio nihil considerationis meretur: quia plerumque ex nimia adversarii importunitate & violentia, cui quis ampliùs resistere vel non vult, vel non potest, eò aliquis adigitur, ut cogatur ad judicium provocare: anne propterea deterioris conditionis erit, quòd maluerit judicio, quàm armis & violentiâ uti? Quantùm ad divisionem possessionis, illa sententia non satis aliquo jure probatur (sicuti alibi pluribus explicatum) ideoque probabiliùs censeo, judicem in nostro proposito, si causa possessionis utrinque sit omninò æqualiter probata, debere pronuntiare secundùm formam interdicti: *ut in possidetis ita possideatis*, nimirum, ut uterque possideat communiter & pro indiviso. *arg. c. licet causam. 9. ℣. cùm ergò de Probat.* ita enim fiet ut quisque tantùm obtineat, quantùm probavit, juxta *l. 3. in princ. ff. Uti possidetis.* Neque hoc rarum est, quòd pluribus jus venandi in aliquâ sylvâ, vel piscandi in flumine commune sit, idque priùs exercere possit is, qui prior ad locum pervenerit, si uterque simul pervenerit, vel inter se amicabiliter componant, vel communi operâ venentur, aut piscentur. Sed quid si partes etiam post talem sententiam à litibus & violentiis privatis non abstineant? Eo casu possessionem sequestrabit judex, usque dum vel perpetuam inter se transactionem ineant, vel petitorium instituant, ex quo appareat, ad quem jure proprietatis possessio pertineat. Videatur Menoch. *de Remed. retinendæ possess. Remed. 3. q. 87.*

Notandum. VII. Causam possessionis 9
& proprietatis non tantùm posse cumulari in eodem libello, ut Judex de utraque in eodem judicio cognoscere, & eâdem sententiâ pronunciare debeat, *cap. 2. & c. 3. c. cum dilectus. 6. hoc tit.* sed etiam, si quis egerit super solâ possessione & in progressu appareat, illum etiam rei proprietatem probare, poterit judex præter possessionem ipsam quoque proprietatem ei adjudicare. *c. cum Ecclesia. 3. & c. cum super. 4. h. t. DD. in l. naturaliter. 12. §. nihil commune. ff. de Acquir. & amitt. possess.* Quòd an æquè de jure Civ. procedat, dubium est. Propter text. *in L. ordinarii. 13. C. de Rei vind. & in l. incerti. 3. C. de Interd.* aliqui hic differentiam inter jus utrumque statuunt; sed quia Pont. *c. 2. h. t.* videtur insinuare, idem esse de Jure Civ. alii conciliare nituntur, ut quidem possessio prior sit in cognitione & pronunciatione, sed petitorium in executione, juxta text. *in d. c. cùm dilectus.* Quia tamen plus adhuc indicant textus Juris Civ. alii tertiò probabi-

babiliùs dicunt, tunc tantùm procedere Juris Civilis dispositionem, ut priùs cognosci debeat de causa possessionis, quando uterque contendit se esse possessorem & dominum, nullus tamen onus probationis in se vult recipere, ut in *l. 1. ff. Uti possidetis.* Extra hunc casum etiam possessorium *retinendæ* cum petitorio cumulari posse, saltem incorporalibus & beneficialibus. Menoch. *l. cit. n. 539.* Vid Fachinæ. *Contr. lib. 8. c. 6.*

10 *Notandum* VIII. Quamvis ab initio actor intentaverit causam proprietatis, si tamen lite pendente timeat, se in probatione dominij defecturum, poterit adhuc ante conclusionem in causâ, & nisi expressè renunciârit, remedium possessorium intentare, *d. l. naturaliter. 12. §. nihil commune. ff. de Acquir. possess.* Imo etiam post conclusionem in causa poterit Judex actorem ad possessoriom admittere, si hoc ipse viderit ex justa causâ expedire, puta cùm ex perspicuis indicijs facilè arguitur iniquitas alterius possessoris, vel actori causa aut ex malitiâ facultas probandi dominium subtracta sit. *c. pastoralis. 5. extra & Clement. un. h. t.*

Non est quidem sine *controversia*, utrum hæc constitutio in omni remedio *possessorio* locum habeat, eò quòd Pontifex in *d. c. pastoralis.* tantùm loquatur de remedio *adipiscendæ*, & *recuperandæ*, non verò de remedio *retinendæ.* Sed rectè respondet Zoës. *hoc tit. in fin.* non ideò excludi remedium *retinendæ:* quia de aliis tantùm remedijs fuit consultus Pontifex, idem responsurus, si etiam de hoc interrogatus fuisset.

11 *Notandum* ultimò, non esse consultum, ut actor causam proprietatis intentet, quamdiu potest remedio aliquo possessorio agere, quia dominium & proprietas difficillimè probantur: non enim statim sequi emi prædium, ergo est meum: nam [illegible] ditor dominus non fuerit, neque ne[illegible] minum facere poterit, cùm nullus plus [illegible] ris in alium transferre possit, quam [illegible] ipse habeat. *vulg. L. nemo. 54. ff. de* [illegible] Unde in casu, quo aliquis possessionem [illegible] sit, & veretur contra novum possessor petitorium instituere, utile remedium [illegible] jure prætorio est proditum, videlicet [illegible] Publiciana, in qua non est necesse [illegible] dominium, sed sufficit, si actor probet [illegible] rem acquisivisse bonâ fide, sibique [illegible] tam esse ex justo titulo, prout hæc [illegible] extat tit. *in ff. de Publiciana in rem actione*, & explicant Interpretes *ad §. 3. Instit. de Action.*

TITULUS XIII.

De Restitutione spoliatorum.

SUMMARIA.

1. *Restitutio spoliati debet fieri ante omnia.*
2. *In defectum probationis rerum particularum Latarum datur spoliato Juramentum in litem.*
3. *Qui fructus sint spoliato restituendi?*
4. *Non possidenti antea non datur hæc restitutio.*
5. *Ubi sine periculo animæ fieri non potest restitutio quid agendum.*
6. *Censuræ Ecclesiasticæ in falsâ præsumptione fundamenta non ligant in foro interno.*
7. *In dubio, an matrimonium valeat, quid agendum?*
8. *Propter nimiam Viri sævitiam mulier non restituitur, antequam ei sufficienter cautum.*
9. *Uxori propter sævitiam à se fugienti maritus denegatur alimenta præstare.*
10. *Propter adulterium ab altero commissum in matrimonio etiam impeditur restitutio.*
11. *Restitutio tantum datur contra spoliatum de jure Can. contra tertium injustè detinentem.*
12. *Tertius interveniens potest impedire restitutionem.*

13. *Spolium in re privatâ factum non obstat restitutioni spoliati in re Ecclesiastica.*
14. *Constitutio* l. si quis in tantam. C. Unde vi *locum habet etiam de Jure Canonico.*
15. *Intrusio in beneficio violenter occupatis.*
16. *Constitutio* l. si quis in tantum. *vix usu videtur hodie recepta.*
17. *Exponitur textus difficilis in* c. 2. h. t. in 6. *ubi: an detur restitutio, si præsumptio Juris sit contra possidentem?*
18. *Contra tertium bonæ fidei possessorem an fiat restitutio ante omnia?*
19. *Communis sententia affirmativa aliquando æquitate suadente practicari potest.*

FRequenter contingit, quòd duo inter se de re aliqua contendentes, antequam in judicio litigare incipiant, prius violentiâ privatâ contra se invicem utantur, & alter alterum per vim de possessione rerum suarum dejicat, exturbet, & spoliet, quo casu spoliato contra spoliatorem remedium *recuperandæ possessionis* competit, quo postulat interverlàm possessionem rerum sibi restitui.

1 Hæc *spoliati restitutio* ante omnia fieri debet c. *Episcopis. 1. & c. redintegranda. 3. & 4. caus. 3. q. 1.* Nec cogi potest spoliatus ad alios causæ articulos procedere, quàm *restitutio* sibi plenè facta sit. Dico *plenè*: nam præter restitutionem singularum rerum ablatarum & fructuum & totum interesse spoliato præstandum est.

2 Quòd si spoliator neget, se res aliquas particulares abstulisse quas spoliatus prætendit, dabitur spoliato in defectum aliarum probationum *juramentum in litem*, hoc modo, ut æstimet, seu pronuntiet valorem, ac interesse rerum ablatarum, quam æstimationem si judex crediderit esse nimiam, ad mirorem summam moderabitur, & istâ taxatione factâ spoliatum jurare jubebit, *se non minus perdidisse, quàm taxatum est*, ultrataxationem verò jurare non licebit. *l. si quando. 9. Cod. Unde vi.*

3 Fructus porro non tantùm illi, qui à die spoliationis percepti sunt, sed etiam qui interea à spoliato percipi potuissent, restitui debent per spoliatorem, *c. gravis 11. h. t. L. 4. Cod. Unde vi.* Videatur Honor. *h. t. num. 20. & seqq.*

Verùm hæc regula, quòd spoliatus ante omnia restituendus sit, habet sequentes limitationes.

4 I. *Ex parte spoliati* requiritur, quòd antea possederit, & possessionis capax fuerit, *c. ex parte. 14. h. t.* Quare non restituitur laicus jure decimandi à beneficiato ecclesiastico spoliatus, prisquam de legitimo titulo probârit: quia talia jura spiritualia regulariter possidere non potest. *c. causam. 7. de Præscript.*

5 II. Requiritur, quòd restitutio fieri possit *sine periculo animæ*: unde si mulier absque judicio Ecclesiæ à viro suo recesserit, & contra virum restitutionem petentem alleget consanguinitatem, propter quam matrimonium sit nullum, eóque sine incestu uti non possit, tunc si mulier dicat, se habere probationes paratas ad consanguinitatem demonstrandam, & priùs super hoc articulo præstiterit juramentum malitiæ, restituetur quidem viro, sed tantùm quoad rem domesticam gerendam, non verò quoad thorum: si autem probationes non sint in continenti paratæ, sed primùm sperat mulier datâ sibi longiore dilatione probationes acquirere, interim restituetur quoad omnia, quia præsumitur contra eam, quæ sine judicio Ecclesiæ à viro suo recessit; ita tamen, ut si mulier certò sciat consanguinitatem, quamvis tam citò probare nequeat, non debeat viro suo carnaliter commisceri, sed potiùs censuras ecclesiasticas (quæ in hoc casu tantùm in foro *externo*, non item in interno ligant, cùm fundentur in falsâ præsumptione) humiliter tolerare, quam per com-

6

mixtionem carnalem mortaliter peccare. *c. literas. 13. h. t.*

Quid autem, si mulier non quidem certò sciat consangunitatem, sed tantùm credat ex aliquibus conjecturis, vel propter
7 quorundam assertionem? Distinguendum est, an mulier ex levibus tantùm argumentis id credat, vel utrum ex probabilibus & gravibus? Si ex levibus; poterit totum illud dubium ex Consilio Episcopi vel Confessarii deponere, & licitè reddere ac exigere debitum conjugale: si ex probabilibus & gravibus, potest quidem reddere debitum, ne maritum in bona fide & possessione matrimonii existentem jure suo privet, sed non potest exigere: quia cum dubio practico agere non licet, & in eo tutior pars est eligenda, *c. inquisitioni. 44. de Sent. excom.*

8 III. In causa matrimoniali non restituetur mulier à marito aufugiens, si nimiam viri sævitiem probaverit, antequam maritus per juramentum, pignora, aut fidejussores (prout judici videbitur) caverit, quòd uxorem honestè tractare velit; si verò tantùm sit viri odium & austeritas, ut mulieri non possit satis cautum esse, non debebit restitui, sed usque ad seriam viri emendationem apud parentes vel cognatos, aut in alio honesto loco sequestrari. *d. c. literas. 13. in f. &c. ex transmissa. 8. h. t.*
9 Hic adnotandum, quòd ex communi & in praxi receptâ sententia teneatur maritus uxori propter sævitiam à se fugienti alimenta præstare. Barb. *in d. c. literas. n. 9.* Guttirez. *Canonic. qq. lib. 1. c. 24.*

10 IV. In eadem causa matrimoniali impeditur *restitutio*, si is, qui eam petit, adulterium commiserit, de quo tempore petitæ *restitutionis* notoriè constat per evidentiam rei, sententiam aut confessionem judicialem. *c. significâsti. 4. de Divortiis.* Quod tamen aliqui intelligunt, si post spoliationem factum sit adulterium: nam si id commissum sit, antequam maritus e. g. expulerit, vel uxor sponte deseruerit, sentiunt non posse ad impediendam restitutionem allegari, propter textum *in d. c. significâsti.* quod videtur principaliter loqui de adulterio post commisso. Honor. *h. t. n. 15.* Illud autem certum est, quod excipiendo de adulterio contra *restitutionem* non audiatur, si ipse quoque adulterium commiserit, quia paria delicta mutuâ compensatione tolluntur. *d. c. significâsti.* de quo in Lib. IV. in Tit. *de Divortiis.* plura dicentur.

V. *Restitutio* ex causâ spolitationis datur nisi contra eum, qui spoliavit, qui spolium suo nomine factum ratum habuit, non verò contra tertium possessorem, qui rem à spoliatore comparavit. *L. cum ... 7. ff. de Vi & vi armata.* Sed hoc ita de jure civili obtinet. Attamen de jure Canonico speciale privilegium datur spoliato. *in c. ... pè contingit. 18. h. t.* ex quo etiam contra tertium possessorem, qui rem à spoliatore scienter ex quocunque titulo accepit, restitutionem postulare potest, quamvis non probet, se rei dominum esse: *eò quod non multùm intersit quoad periculum animæ*, inquit summus Pontifex, *injustè detinere, aut invadere alienum.*

VI. Tertius aliquis interveniens pro interesse potest impedire restitutionem, si spoliatus agit contra spoliatorem pro recuperanda possessione, & pendente quæstione spolii aliquis tertius intervenit, qui rem nec spoliati nec spoliatoris, sed suam esse, vel saltem jus aliquod, v. g. usumfructûs sibi in ea competere asserit, ante restitutionem audiendus erit. text. in *l. ... 63. ff. de Re judic. &c. cùm super. 17. ... Sentent. & re judic.* Ita directus D...

minus in fundo emphyteutico oppignorato, quilibet creditor in re re oppignoratâ, suum jus vindicet, Dominus vel Episcopus pro suo subdito, Prælatus ratione suæ Ecclesiæ interveniens, repelli non potest. *d. c. cum super.* Cùm enim pœna tantùm suos authores tenere debeat, respectu hujus certi cessat odium spoliationis, & consequenter cessat illa constitutio, quòd spoliatus ante omnia restitui debeat, Mynsing. *Cent. 2. o. 1.*

13 VII. Si Clericus vel Parochus aliquem in reprivata spoliârit, deinde agat contra ipsum super rebus ecclesiasticis, non obstabit ei spolium in re privata factum, sed id à spoliato particulari actione petendum erit. *c. 1. in fin. h. t. in 6.* Videtur quidem in contrarium esse *c. 2. de Ordine cognitionum.* ubi admissa fuit exceptio spolii contra Abbatem, qui cùm nobiles super causis ecclesiasticis conveniret, dicebatur castro spoliâsse. Verùm respondeti potest, vel quod *c. 2.* correctionem accipiat à *c. 1.* tanquam posteriore constitutione; vel quòd ibi utrinque agebatur de rebus ecclesiasticis, cùm castrum illud probabiliter, saltem quantum ad jus directi dominij pertinuerit ad monasterium, & tantùm in feudum vel emphyteusim fuerit nobilibus concessum. Videatur Barb. *in eodem. c. 1. n. 12.* Circa præmissa

14 *Dubitatur* I. utrum *Lex, si quis in tantam. 7. Cod. Unde vi.* etiam de jure Canonico locum habeat? Per hanc leg. statuitur, quòd is, qui propriâ authoritate possessionem alterius invadit, possessionem ante omnia restituere, & insuper æstimationem rei solvere teneatur, siquidem non fuerit dominus. Sin autem dominus sit, etiam dominium amittat. 14. pœnam *d. l. si quis in tantam.* de jure canonico non reperiri immutatam, adeóque etiam de illo procedere. arg. *l. sancimus, 27. Cod. de Testamentis. & c. 1. de Novi operis nuntiatione.* Imò non obscurè recepta videtur eadem pœna *in c. placuit. 2. causâ 16. q. 6.* In causis autem beneficialibus duo specialia sunt. 15
Primò quòd is, qui personatum vel dignitatem, vel beneficium ecclesiasticum quodcúnque violenter occupaverit, ipso facto perdat omne jus, quod forte priùs in tali beneficio habeat. *cap. eum, qui 18. §. fin. de Præbendis in 6.* cùm tamen ex profanis causis primùm per sententiam judicis amittatur dominium. Menoch. *de Remed. recuperand. possess. remed. 8. de Recuperationibus profanis. num. 50. Secundò* in profanis causis dominium propter violentiam pertitum acquiritur spoliato; in beneficialibus verò beneficium per vim occupatum, quamvis auferatur ab occupante, non tamen pleno jure acquiritur ei, qui possidebat, nisi aliunde titulum habeat, ne detur vitiosus ingressus ad beneficia, cùm sine institutione canonica (quæ inspectis priùs instituendi qualitatibus fieri debet) beneficium obtineri non possit. *c. 1. de R. I. in 6.* Verùm puto constitutionem *d. l. si quis in* 16
tantam. paucis in locis esse usu receptam, quantum ad illam pœnam amissionis dominij vel præstandæ æstimationis, sed potiùs in usu esse credo pœnam arbitrariam, seu mulctam pecuniariam à judice infligendam. Suting. *in Processu judiciali inferioris Austriæ. obs. v. 134.*

Dubitatur II. quomodo intelligendum 17
sit *c. 2. h. tit. in 6.* ubi Pontifex dicit Canonicos à Parocho decimis intra fines suæ Parochiæ perceptis spoliatos, restituendos non esse, antequam de justo titulo docuerint, cùm tamen in *c. in literis. 5. X. h. t.* etiam prædo (qui utique justum titulum non habet, aliàs non futurus prædo) de rigore juris restituendus esse dicatur? Quidam

dicunt *d. c. 2.* procedere in causis beneficialibus, ne detur vitiosus ingressus. Sed rectè, quia *d. c. in literis.* expressè loquitur de causa beneficiali. Alij non ponunt Regulam generalem, quòd toties denegetur restitutio ante ostensum titulum, quoties præsumptio est pro spoliatore & contra spoliatum seu possessorem, sicut in materia decimarum, quæ de jure communi censentur ad Parochum pertinere. Sed etiam huic interpretationi obstat. *c. cum Ecclesia. 3. de Causa possess. & propr.* ubi Clerici possessione juris eligendi per Canonicos spoliati in eandem reducuntur, quamvis Canonici habuerint præsumptionem pro se, quòd jus eligendi Episcopum non ad extraneos, sed capitulares pertineat. Quare meliùs respondet Barb. *in d. cap. n. 8.* Pan. & alij decisionem ejusdem *c. 2.* procedere, si propter *modicitatem temporis* præsumptio sit contra ipsam *possessionem*, & ex adverso propter assistentiam juris communis pro spoliatore. Id quod ex ipso textu satis colligitur: dum dicitur, *aliquamdiu* (id est modico tempore) possessas esse, at in facti specie, quæ refertur in *c. 3. de Causa possess. & propr.* Clerici erant longo tempore in *quasi possessione* juris eligendi, ac trium Episcoporum electioni interfuerunt.

18 *Dubitatur* III. utrum tertius, qui rem bonâ fide emit à spoliatore, ignorans, ipsum esse spoliatorem, teneatur eam ante omnia restituere spoliato, si ab ipso conveniatur, licet spoliatus non probet, se rei dominum esse: Multorum est sententia contra tertium spolij possessorem duo remedia esse prodita, unum ex sæpe *d. c. sæpe contingit. 18. X. hoc tit.* si fuerit malæ fidei possessor, & rem scienter emerit à spoliatore. Alterum ex *c. Episcopi. 2. &c. redintegranda. 3. causa 3. q. 1.* quòd ajunt contra quem libet etiam bonæ fidei possessor[illegible] locum habere, à quibuscunque res spo[illegible] ablatæ detineantur. Verùm hæc opi[illegible] quamvis communis, nihilominus satis [illegible] ut bonæ fidei possessor, qui justum insu[illegible] titulum habet, statim ad restitutionem [illegible] ligetur, cùm fortè spoliator & verus do[illegible] nus, & spolitatus tantùm iniquus possess[illegible] fuerit: quia igitur in *d. c. sæpe contin[illegible]* solius malæ fidei possessoris mentio fit, [illegible] non secus ac spoliator ipse ad restitutio[illegible] cogi possit, eò quòd parum intersit, [illegible] tum ad periculum animæ, invadere [illegible] tinere alienum; proinde rectè infer[illegible] contrario sensu aliud de bonæ fidei po[illegible] sore dicendum esse, cùm unius expressi[illegible] alterius exclusio. *c. nonne. 5. de præsu[illegible]* ac propterea per *d. c. sæpe contingit.* [illegible] rari videtur generalitas locutionis, [illegible] *c. Episcopi. & c. redintegranda.* [illegible] Zoës. *h. t. n. 5.* Interim tamen non [illegible] facturum Judicem arbitror, qui eo ca[illegible] orem sententiam sequatur, quando spo[illegible] tus summariter de bono jure suo docue[illegible] & iniquam spoliationem saltem summa[illegible] ter ostenderit. Tum quia illa sententia [illegible] dè communis est, teste Mynf. *Cent. 3.* [illegible] *85.* tum etiam, quia in tali casu magn[illegible] habet æquitatem, ne spoliator per suam [illegible] quitiosam spoliationem & alienatio[illegible] nimis gravet spoliatum, si non nisi per [illegible] minij probationem rem à tertio repe[illegible] posset.

TITULUS XIV.

De Dolo & Contumacia.

SUMMARIA.

1. *Dolus hic accipitur, prout adhæret contumacia.*
2. *Quid sit contumacia?*
3. *In civilibus Judex non potest procedere in contu[illegible] è tam nisi ad instantiam adversarii.*

4. [illegible]

4. Potest tamen ex officio eum punire.
5. Quomodo procedatur contra actorem contumacem?
6. Dyus curia in hac parte attendendus.
7. Quomodo contra communem regulam, actor invitus agere compellatur?
8. Quæ remedia Juris contra reum contumacem lite jam contestatâ.
9. Excommunicatio non usurpanda ex Constitut. Concil. Trident. existentibus aliis remediis.
10. Lite contestatâ contra reum contumacem etiam in causa principali procedi potest.
11. Quare contra actorem contumacem, lite non contestatâ possit in causa procedi, non contra reum?
12. Datur eligere procedere in causa contra reum contumacem, potest tamen variando aliam viam eligere
13. Etsi quis se non comparaturum dixerit, si tamen postea compareat, pro vero contumax non habetur.
14. Quid si tale etiam non compareat, an sine alia citatione mox contra eum in contumaciam possit procedi?
15. Actor contumax post annum veniens etiam refusis expensis non est audiendus.

1 QUamvis *dolus* in genere sit omnis calliditas, fallacia, aut machinatio ad circumveniendum seu decipiendum alterum adhibita. *l. 1. §. 2. ff. De Dolo.* hic tamen in præsenti *tit.* magis specialiter sumitur, quatenus contumaciæ adhæret, & quatenus *in dolo* esse censetur, qui in judicio comparere recusat.

2 Est autem *contumacia* erga judicem commissa inobedientia; unde & contumax litigator dicitur, qui tribus edictis vel uno peremptorio citatus & nullâ justâ causâ impeditus non comparet, vel si comparet, judicis jussui obtemperare renuit, vel sine judicis licentia recedit. *c. causam. 3. h. t. l. contumacia. 53. §. 1. ff. de Re judicat. l. non. ff. Si quis jus dicenti non obtemp.* Quæ, quibus coërcetur contumacia, aliæ sunt in persona actoris, aliæ in persona rei 3 conftituæ. Prius autem notandum judicem in Civilibus causis (secus est in criminalibus, in quibus Judex ex officio inquirit, & manualiter comprehendi facit reum reluctantem) non posse adversus peremptorie citatum & non comparentem in contumaciam procedere, nisi ad instantiam & petitionem adversarii. *l. properandum. 13. §. 2. ibi: ex una parte actoris absentiam incusante. Cod. de Judiciis.* Poterit tamen 4 judex illum contemptum sibi tanquam judici illatum ex officio coërcere, non tantùm si post tertiam citationem, sed etiam post primam citatus sine justa causa non comparuerit, quia talis inobedientia utique impunis esse non debet.

Itaque, si actor in die remissæ citationis 5 non comparuerit, & libellus quidem exhibitus, lis verò necdum contestata sit, evocabitur ad rei instantiam tribus edictis. Et 6 si non comparuerit, anni spatium ei relinquitur, quo finito, si in contumacia perstiterit, erit in arbitrio rei, an velit petere se ab instantia absolvi cum refusione expensarum & damnorum, vel negativè litem contestari, atque onus probandi in se suscipere, & ita usque ad sententiam definitivam etiam absente actore procedere. Idem obtinet, si post litem contestatam actor contumax fiat, ita tamen, ut anno non exspectato judex post citationem mox procedat in causa principali usque ad sententiam, & actorem contumacem in expensas condemnet. *l. properandum. §. 2. Cod. de Judiciis. Novell. 112. c. 3.* Moneo autem DD. nostros circa modum procedendi in contumaciam actoris multùm intricatè loqui, neque per omnia convenire, ita ut hac in parte stylus singulorum judiciorum quàm maximè attendendus sit.

Sed inquies, quomodò procedi poterit 7 contra actorem in contumaciam, cùm tamen sit regula Juris, quòd nemo invitus agere

compellatur. *l. un. Cod. Ut nemo invitus. &c.* ℞. Illam regulam procedere, si quis nunquam agere inceperit, actio verò semel instituta persequenda, & ad finem perducenda est, ne reus inaniter vexetur. ita *Novel. cit. c. 3.* Imò ad agendum quis cogi potest, non tantùm si semel inceperit agere, sed etiam si extrajudicialiter aliquem diffamârit, puta si tanquam suum debitorem traduxerit, aut quaslibet prætensiones se contra eum habere jactaverit. Text. & Gottof. *in l. diffamari. 5. C. de Ingenuis manumiss. l. cùm Titia. 18. ff. de Accusat.* De quo superius in Tit. *de Foro compet.* pluribus dictum est.

8 Si, quod frequentiùs contingit, reus sit contumax, distinguendum est, sitne lis contestata, an non? Ante *litem contestatam* poterit actor petere immissionem in bona rei ex primo decreto (de qua immissione *Tit. seq.* dicemus) vel si bona non habeat, ut citetur realiter, arrestetur, vel excommunicetur. *c. 1. Ut lite non contest. l. consentaneum. 8. Cod. Quomodo & quando*
9 *Judex.* Ad excommunicationem quidem quod attinet, hodie servanda est constitutio Concil. Trid. *sess. 25. de Reform. c. 3.* ut scilicet tunc demum ad eam deveniatur, si aliis remediis locus esse nequeat, cùm experientia doceat, si temerè incutiatur, magis contemni, quàm formidari.

10 Post *litem* autem *contestatam*, si reus contumax fuerit, datur electio actori, an aliquo ex jam recensitis remediis uti velit, vel potiùs causæ suæ confidens, malit in ipso negotio principali procedere, testes aut instrumenta producere. Quod si hoc posterius elegerit, judex ejus electionem sequi debet, & si viderit causam satis per ipsum esse probatam, poterit pro ipso actore sententiam definitivam ferre: & econtra etiam pro reo, licet contumace, si causam ejus meliorem esse perspexerit, eò quòd rei absentiam *divina præsentia* (quam Judex ob oculos habere debet) *supplere censeatur, d. l. properandum. 5. C. de Judiciis.*

Quare autem actore ante litem contestatam contumace possit in causa principali procedi, ut supradictum & non similiter contumace? rationem disparitatis assignat, quòd gravior sit contumacia actoris, quam rei, ut propterea etiam duriùs in eam procedatur: nam reo magis ignoscendum est, timeat litem suscipere, quàm actori, si constat eam prosequi, cùm in actoris potestate fuerit litem inchoare, vel intermittere. Zoës. *h. t. num. 4.* Sed hinc

Dubitatur I. Utrùm si actor semel egerit in causa principali procedere, possit variare, & immissionem bonorum vel realem citationem petere? ℞. Licet Sichard. *l. consentaneum. Cod. Quomodo & quando judex.* censeat variationi locum non esse: Affirmativam tamen esse probabiliorem, & in Camerâ Imperiali receptam testatur Gail. *Lib. 1. O. 60. num. 4.* Non tamen si res adhuc integra, sed etiam si jam in negotio processum sit: eò quòd hæc remedia sub alternatione dentur, & ita variationi locus esse possit, per notata Bart. & aliorum. *in d. l. consentaneum. 8. & in l. edicta. 3. Cod. de Edendo.* Eandem sententiam hoc insuper argumento confirmo, quod ex notoria juris dispositione (de qua fuit in *Tit. de Causa possessionis* dictum) actor qui semel intentavit *petitorium*, possit variare, & omissâ quæstione proprietatis possessorium instituere, ergò multò magis omissâ quæstione principali, poterit immissionem in bona petere, aut realem citationem, vel excommunicationem; tum quòd immissio in bona suo modo sit possessorium, juxta rubricam. *tit. seq.*

eo qui mittitur in possessionem: tum quòd per talem petitionem non omninò intermittat actor principalem quæstionem, sed præsente reo eam prosequi velit. Id sanè tunc maximè locum habebit, si propter absentiam rei, & quòd ejus responsiones differentur, de causa principali satis liquere non possit.

Dubitatur II. an contra eum, qui in prima citatione in faciem citanti dixit, se non compariturum, possit statim nullo termino expectato in contumaciam procedi? ℟. Exhibendum esse terminum citationis: nam si in eo citatus mutatâ voluntate comparuerit, propter solam illam locutionem respectu causæ non est contumax censendus, quamvis judici aliquem contemptum fecerit, per ipsum judicem pœna aliquâ extraordinaria punibilem; actor verò tunc primùm de contumacia rei conqueri potest, si in termino citationis non comparuit. arg. *l. Fulcinius. 7. §. fin. ff. Quibus ex causis in possession. eatur.*

Dubitatur III. Quid si citatus non tantùm dixerit, se non compariturum, sed etiam in termino non comparuerit, an sine omni alia citatione mox contra eum in contumaciam procedi possit? ℟. Distinguendo, an quis extra judicium nuntio citanti, vel in judicio ipsi judici dixerit, se non compariturum. Si extra judicium, benignior est sententia, non statim habendum esse pro vero contumace, cùm jura expressè requirant trinam citationem, vel unam peremptoriam, antequam contumaciam procedi possit. *l. 7. & 9. Cod. Quomodo & quando judex.* Si verò in judicio; satis constat ex *c. venerabilius. 7. §. porro. de Sentent. excommunicat. in 6. & cap. 2. h. t. eodem lib.* contra talem sine alia citatione rectè in contumaciam procedi, sicut & aliàs plus nocet confessio judicialis, quàm extrajudicialis. Glossa. *in d. §. porrò in 5. in judicio.* Quo sensu etiam accipi possunt text. *in d. l. Fulcinius 7. §. fin. & in l. 2. Cod. Quomodo & quando judex.*

Dubitatur IV. Ultrum eo casu, quo reus propter contumaciam actoris post annum petit se ab instantia absolvi, audiendus sit actor post annum veniens, si refusis expensis velit iterum litem prosequi? ℟. Quamvis Zoës. *h. t. n. 5.* videatur affirmativam tenere: ego tamen negativam judicio probabiliorem: quia aliàs frustrà anni spatium concederetur actori contumaci ad redeundum, si etiam post illum quandoque redire posset. Deinde talis citatio actoris est in effectu processus, *ex l. diffamari. 5. Cod. de Ingenuis manumissis.* Ubi DD. omnes conveniunt, quod actori ex illa lege peremptoriè citato, & sine justa causa non comparenti perpetuum silentium imponatur. Non obstat *c. 1. h. t. in 6.* per quod insinuatur actorem contumacem ex post facta comparentem audiendum esse, si priùs expensas, quas reus propter suam contumaciam fecit, persolverit, & insuper idoneè caverit, quod imposterùm in judicio persistere velit. Non obstat inquam hic textus: nam apertè loquitur de actore, qui in primo termino ad quem reum citari curavit, non comparuit, non verò de eo, qui etiam tribus edictis evocatus etiam post anni dilationem sibi datam emansit.

TITULUS XV.

De Eo, qui mittitur in Possessionem causâ rei servendæ.

SUMMARIA.

1. *Quomodo fiat missio in possessionem in actione reali?*

2. *Missus*

2. *Missus post annum sine ulteriori decreto judicis acquirit veram possessionem.*
3. *Quomodo fiat missio in actione personali?*
4. *Quare in hac requiratur secundum decretum, non in reali actione?*
5. *De immissione in actione reali dissentiunt a Canonistis Civilista.*

1 QUòd *Missio in possessionem bonorum* sit remedium contra contumacem, *priori Tit.* dixi, quid verò Juris ex hac *missione* quis consequatur, hic traditur. Principaliter distinguendum est, an actor agat actione personali, vel reali? Si reali, mittitur ex *primo decreto*, seu primo *in possessionem* rei, quam vindicat. Sed hæc possessio non est proprie possessio, *l. si finita. 15. §. si quis autem. 20. & §. seqq. ff. de Dam. infect.* sed tantùm custodia, ne res per reum conventum in fraudem deteriores fiant, vel fructus ejus malè alienentur; quare nec ejicietur possessor contumax de possessione, sed uterque erit in possessione diverso respectu, nimirum alter tanquam inspector & custos, ut propter inspectionem tædio affectus, in judicio compareat, & respondeat actori. Possessor *missionem* passus colet agrum, & fructus colliget: actor verò *missus* eos custodiet. Si Possessor colere nolit, actor colet, & fructus colliget, servabit, vel non servabiles vendet, & pretium custodiet. *l. is, cui. 5. §. qui legatorum. 22. & §§. seqq. ff. Ut in possess. legatorum.*

2 Quòd si reus intra annum redierit in judicium, & expensas & cautionem de *judicio sisti, & judicatum solvendo* præstiterit, salvam suam possessionem & fructus recipiet: sin minùs, actor post elapsum annum absque alio Judicis decreto verus efficietur possessor, alterum de possessione saltem cum assistentia judicis ejicere poterit, fructus lucrabitur, & reo sola quæstio proprietatis reservabitur. Imò actor ex ipsa possessione cæteris requisitis concurrentibus ipsam quoque proprietatem contra reum quemcunque alium præscribere potest. *Prætoris. 5. ff. de Dam. infecto.* Supposito, quòd quidem bonâ fide credidit rem ad se pertinere, reipsâ autem res aliena.

In actione personali, si reus fuerit contumax, mittitur actor custodiæ causâ ex *primo decreto* in possessionem rerum mobilium, aut etiam immobilium, si mobilia nulla, vel non sufficientia adsint. Quòd si reus in contumaciâ perstiterit, tunc annuo Judicis (qui plerumque solet interim unius anni observare) fiet missio ex *secundo decreto*, ex quo actori vera possessio, quandoque etiam licentia res mobiles vendendi & de pretio sibi satisfaciendi conceditur: dummodo actor debitum sufficienter liquidaverit. *l. Fulcinius. 7. §. 1. ff. [illegible] bus ex causis in possessionem eatur. [illegible] cum proponas. 9. juncta auth. & [illegible] rat. Cod. de Bonis authoritate judicis [illegible] fidend.*

Quæres: cur non similiter *secundum decretum* in actione reali interponatur? R. Rationem differentiæ esse, quòd in actione reali actor dicat rem suam esse, adeoque propter contumaciam rei verum esse præsumatur. At in actione personali tantùm debitum allegat actor & nullum Jus circa possessionem rei; unde opus est secundo decreto, quo ipsi hæc possessio rei alienæ quæ sibi nunquam competit, adjudicetur. Et hæc ipsa apud Canonistas receptæ propter textus satis claros in *c. 1. & [illegible] t.* & præsertim in *c. fin. §. in actis. [illegible] late* Pan. *Ut litè non contestata.* [illegible] Civilistæ plerumque circa actionem [illegible] lem aliter docent, ita ut ibi ex *primo decreto* censeant veram *possessionem* acquiri per comparitionem rei commutabilem ex *secundo decreto* immissum dom[illegible]

declarari, authorirate text. Gloss. *in l. Prætorib. 5. & l. si finita. 15. §. Julianus. 16. ff. de Damno infecto. l. 3. §. fin. ff. de Adquirenda possessione.* Utra verò sententia inCanonistarum an Legisperitorum in praxi recepta sit, ex stylo curiarum petendum erit.

TITULUS XVI.

Ut Lite pendente nihil innovetur.

SUMMARIA.

1. *Quando lis pendere dicatur?*
2. *Lite pendente possessor non debet privari commodo possessionis.*
3. *Rescripta vel privilegia lite pendente impetrata non expressa mentione litis pendentis sunt subreptitia.*
4. *Alienationes lite pendente factæ sunt nullæ: & fortasse omne perdit pretium.*
5. *Ante litem motam actiones liquidæ donari & vendi possunt, dubiæ vendi non donari) prohibentur præsertim potentioribus.*
6. *Omnia innovata lite pendente sunt in pristinum statum revocanda.*

1 PRænotandum, quòd lis *pendere* dicatur ex parte *actoris* per judiciariam conventionem, seu libelli oblationem; ex parte autem *rei*, postquam citatio à Judice competente emanavit, & legitimè pervenit ad ipsum, vel per eum stetit quo minus perveniret, dummodo unà cum citatione libellus transmissus, aut in ipsa citatione intentio actoris sit satis expressa. *c. 1. & ibi Gloss. in V. indistincte. de Sequestrat. possess. Clement. fin. h. t. aut litigiosa. Cod. de Litigiosis.* Porrò hæc regula, quod *lite pendente nihil innovari debeat*, quatuor notabiles habet effectus.

2 I. *Lite pendente* non debet possessor commodo suæ possessionis privari, sed æquè durante lite, quàm prius fructus ex re possessa colligere poterit. Unde *in c. 1. h. t.* declaratur, Archiepiscopum, cui super jure præferendæ crucis mota erat lis, posse durante lite facere ante se crucem deferri, usque dum causa per sententiam terminetur. Similiter *in c. 2. eodem tit.* dicitur, quòd si matrimonium alicujus accusetur tanquam invalidum, vel tanquam separandum quoad thorum & cohabitationem propter adulterium commissum, pendente hâc accusatione non debeat conjux accusatus privari possessione carnalis commercij. Quod est intelligendum, modò matrimonium jam *consummatum* sit: nam ante consummationem non fuit in illius commercij possessione, ergo nec lite pendente eâ uti potest, vel hoc ipso, quòd lite pendente omnia in suo statu manere debeant, sicut ante litem fuêre. Vid. Sanch. *de Matrim. lib. 2. disp. 41. n. 50.*

II. Rescripta aut privilegia *lite pendente* in præjudicium alterius impetrata, non expressâ mentione *litis pendentis*, censentur esse *subreptitia*: quia in dubio Princeps non intelligitur velle alterius jure præjudicare, vel statum litis immutare. *c. 1. & c. fin. h. t.* 3

III. Tertio actionum & rerum litigiosarum alienatio *pendente lite* est prohibita & ipso jure irrita; imò is, qui receperit, non tantùm cogitur eam rem alienanti reddere, sed etiam, si sciens rem litigiosam emerit, pretium amittet, quod fisco acquiritur; si ignarus fecit, pretium ejusdem vel veram æstimationem, ubi pretium non fuit, unà cum alia tertia parte pretij vel æstimationis ab alienante propter dolum ejus & sui deceptionem recuperabit. *c. 3. & 4. h. t. l. fin. cum sua auth. Cod. de Litigiosis.* sed 4

Quæres, utrùm ante litem inchoatam actio indistinctè in alium cedi seu alienari 5

possit? ℟. Distinguendo inter actionem dubiam sive disputabilem. Actio liquida quovis titulo in alium transferri potest, prout text. sunt *in ff. & Cod. de Hæreditate vel actione vendita.* actionem autem controversam donare quidem licet, sed non vendere; imò si defactò pro modico pretio (sicut fieri solet) vendatur & contingat illâ actione cessâ conventum condemnari, non tenebitur plus restituere emptori, quàm pro illa actione exposuit, idque ne facilè alienæ lites redimantur, & fortè dudum sopitæ suscitentur. *l. per diversas. 22. & l. seq. Cod. Mandati.* Quòd si actio ejusmodi vendatur alicui potentiori, qui ratione officii vel dignitatis potest reum opprimere, non valebit talis venditio, sed venditor amissione juris sui puniri debet. *l. 2. C. ne liceat potentioribus.* Videatur Panorm. *in c. ex parte. 2. de Alienatione judicii mut. causa. n. 4.*

6 Quartus demum effectus, quòd attentata seu innovata lite pendente ante omnia debeant in pristinum statum revocari, & antequam revocentur, parte opponente impediatur processus ad ulteriora, Lancelot. *de Attentatis. parte 3. c. 29.*

TITULUS XVII.

De Sequestratione Possessionis & Fructuum.

SUMMARIA.

1. *Quid sit sequestratio? Estque alia voluntaria, alia necessaria.*
2. *Sequestratio necessaria regulariter est prohibita*
3. *Sequestratio fieri potest, si possessio sit valdè litigiosa, aut reus resistat missò in possessionem.*
4. *Item in causa beneficiali, in qua non datur missio.*
5. *Item si reus de dilapidatione sit suspectus.*
6. *Aut si periculum sit interitûs vel deteriorationis.*
7. *Sequestratio oblata cautione de rebus servandis potest evitari.*
8. *Requisita, ut possit fieri sequestratio.*

S*Equestratio* nihil est aliud, quàm [illegible] litigiosæ apud tertium (qui propr[illegible] *sequester* dicitur) *depositio.* Est[illegible] alia *voluntaria*, quæ ex mutuo conse[illegible] partium fit. Alia *necessaria*, quæ fit Jud[illegible] imperante, & alterâ parte invitâ. Seq[illegible] stratio necessaria regulariter est prohib[illegible] tum quòd non oporteat incipere ab exec[illegible] one, antequam reus de debito convinc[illegible] *l. un. C. de Prohibitâ sequestrat.* pe[illegible] tum etiam, quòd, ut alibi suo loco dic[illegible] reus non debeat commodo possessionis [illegible] vari. Verùm sunt certi casus, in quib[illegible] quitas suadet fieri *sequestrationem*, [illegible] si possessio sit valdè litigiosa, vel reus [illegible] tumax resistat misso in possessione[illegible] ut periculum armorum, & cædium [illegible] poterit Judex possessionem sequestra[illegible] Quia in causa *beneficiali*, si reus cont[illegible] sit, non fit missio, ne detur *vitiosus in[illegible] sus in beneficium. c. 1. De eo qui m[illegible] 6.* ideò locum habebit sequestratio ben[illegible] *c. 1. h. t.* III. Res aut fructus rectè se[illegible] strantur, si reus suspectus sit de dilapida[illegible] ne. Tria autem potissimùm sunt, qu[illegible] spectum reddunt; nimirum paupertas, [illegible] li mores, & facta præcedentia. Glos. in [illegible] *fidejussor. 7. §. fin. qui satisdare cogant[illegible]* IV. si periculum sit, ne res inter moras [illegible] cii intereat, vel saltem deterior fiat, p[illegible] rit judicis implorato officio vendi, & p[illegible] um loco rei sequestrari. *l. litibus. 20. [illegible] C. de Agricolis & censitis.* Hic tamen [illegible] ta, quòd in his posterioribus casibus se[illegible] stratio evitari possit, si reus afferat idon[illegible] cautionem de rebus servandis. *l. fin. Co[illegible] Ordine cognitionum.* Imo juratoriâ ca[illegible] ne sequestrum tolli, si persona jurans [illegible] nesta, & idoneas facultates habeat, vel [illegible] priùs de *judicatum solvendo* satisdede[illegible] tenent DD. communiter per text. *in c. pe[illegible] de Donat. inter vir. & uxor.* Pan. [illegible] *2. h. t.*

Ver[illegible]

8 Verum monet Mynsing. *Cent. 2. O. 11.* ad *sequestrationem* rectè faciendam præter causas modò enumeratas adhuc requiri primò, ut Judici saltem summariè constet de jure petentis *sequestrum*; deinde, ut vocetur is, in cujus præjudicium petitur *sequestrum*; & denique, ut sollicitans *sequestrum*, id ad sui juris, vel debiti conservationem faciat, & non causâ calumniæ, atque ob eam rem juramentum *malitiæ* præmittat.

TITULUS XVIII.
De Confessis.

SUMMARIA.

1. Propria Confessio optima probatio: estque instar sententiæ & rei judicatæ.
2. Confessio extrajudicialis non est tantæ authoritatis, ut judicialis.
3. Si tamen præsente adversario fiat, plenè probat.
4. Idem est, si loco principalis adversarii nuntius vel negotiorum gestor eam acceptaverit.
5. Positiones pro confessione elicienda adversario porrigi solent.
6. Differentia inter positiones & articulos in praxi parum attenditur.
7. Si reus communiter ad articulos respondere nolit, habentur pro confessatis.
8. Articuli tamen debent esse revelantes.
9. Porrigens articulos debet præstare juramentum dandorum.
10. Ad articulos crimen occultum attingentes, non tenetur reus respondere.
11. Debent articuli esse de facto proprio rei non autem Juris.
12. Confessio judicialis absente adversario de Jure Canonico plenè probat.
13. Qualis Confessio dicatur verè judicialis?
14. Confessio coram Judice incompetente facta est extrajudicialis: & quid circa eam Judex competens facere possit?
15. Confessio in judicio facta juris ordine circa alia non servato tamen est judicialis, uti & illa, quæ ante litem contestatam facta est.
16. Confessionem revocans propter errorem ex intervallo debet istum probare, secus si revocet in continenti.
17. Confessio per tormenta extorta ut probet, quæ requirantur?
18. Procuratoris vel advocati confessionem principalis potest revocare.
19. Confessio Prælati Administratoris &c. an noceat Ecclesiæ vel iis, qui sub tali administratore sunt.
20. An reus de crimine interrogatus à Judice teneatur illud confiteri? distinguuntur 3. Casus.
21. Reus infamatus de uno crimine non debet interrogari de aliis, de quibus non est infamatus: nec regulariter de sociis criminis.
22. Quid si reus ultrà socios indicet?
23. Confessio illicita sub spe impunitatis non est sufficiens ad condemnationem.
24. Confessio Sacramentalis in judicio fori externi nihil probat.

ANtequam ad probationes deveniatur, priùs videndum est, an non adversarius illum articulum, qui probatione indiget, sua sponte confiteatur; nam propria *confessio* non tantùm vim optimæ probationis habet, & actorem ab onere probandi relevat, verùm etiam, si in judicio facta sit, instar sententiæ & rei judicatæ censetur, *l. 1. ff. h. t.* adeò ut judex non habeat necesse sententiam ferre, sed tantùm terminum solutioni & satisfactioni præfigere, aut damnum æstimare, *l. proinde. 25. §. 2. ff. Ad legem Aquil.* Quod tamen intelligendum est de causis civilibus; in criminalibus verò etiam post confessionem rei requiri sententiam cum communi docet Barth. *in l. si confessus. 5. ff. de Custodia reorum.* Imò hodie usum magis esse, ut etiam in civilibus causis confessio potiùs vim probationis habeat, & ideò sententiâ opus sit, tradit Vallens. *h. t. num. 10.* 1

Est autem confessio alia *judicialis* alia *extrajudicialis*, illa fit in judicio, hæc extra; ambæ in effectu plurimùm inter se differunt: nam confessio extrajudicialis non est tantæ efficaciæ sicut judicialis; nec vim sententiæ aut rei judicatæ habet, quia extra judicium sæpe aliquis in concedendo facilis 2

est, & incautus, non item in judicio, ubi adversarium præsentem & omnem nocendi occasionem captantem videt. Unde solent DD. distinguere inter confessionem extrajudicialem, quæ fit absente, & eam, quæ fit præsente adversario; illam censent ad summum semiplenè tantùm probare, imò nihil probare, si genericè sine expressione causæ facta sit, e. g. si dicam me Titio debere centum, & non addo ex quo contractu. *cap. si cautio. 14. de Fide instrum. & l. cum de indebito. 25. §. fin. ff. de Probat.*

3 Confessionem extrajudicialem factam præsente adversario si cum expressione causæ fiat, communiter concludunt, non quidem habere vim rei judicatæ; sed tamen plenè probare: non enim tolerari debet, ut qui præsente adversario semel tàm deliberatè, licèt extra judicium, aliquid confessus est, posteà in judicio neget, vel alias probationes postulet. *d. l. cum de indebito. §. fin. & l. generaliter. 13. in fine Cod. De non numer. pecun. c. per tuas. 10. de probat*: Si tamen ex circumstantiis appareret, aliquid tantùm calore iracundiæ dictum esse, pro confesso acceptari non posset, nisi daretur perseverantia, nulla sequeretur revocatio. *l. quidquid calore. 4. ff. de R. I.* Videatur Mascard.

4 *de Probat. vol. 1. conclus. 364.* ubi *q. 3.* notabilem doctrinam ponit, videlicet si nuntius vel negotiorum gestor confessionem coram se factâ acceptavit, perinde haberi, ac si præsente principali adversario facta fuisset.

5 Ad eliciendam confessionem judicialem omnium ferè tribunalium consuetudine receptum, & à Jure Canonico approbatum est, in *c. 1. & 2. h. t. in 6.* quòd adversario certæ quædam *positiones* ex libello extractæ porrigantur, isque desuper prævio juramento *de veritate dicenda* (quòd Practici juramentum *respondendorum* vo-

6 cant) respondere jubeatur. Quamvis autem DD. communiter differentiam constituant inter positiones & articulos, præcipuè in eo, quòd articulans non fateatur articulos, nec affirmet esse veros, sed tantùm, quòd credat eos probari posse: contra positiones fiant per verba affirmativa, e. g. *dico* vel *pono esse verum*, quòd tibi deberim mutuò centum florenos, ita ut ... nens priùs censeatur fateri, nec revocare possit, si postea adversarius unâ vel alterâ propositione contra ipsum tanquam propriâ confessione uti velit. Nihilominus hanc differentiam in praxi non attendi, ... positiones & articulos plerumque inter confundi, testis est Gail. *Lib. 1. Obs.* ... nam in praxi omnes ferè *positiones*, ... *culi* per modum interrogationis, non ... per modum simplicis affirmationis concipiuntur, e. g. nunquid verum, quòd ... tali vel tali die ad me venerit petens mutuo centum? nunquid verum, mutuum ... tum actu numeraverim?

Cœterùm si reus super positionibus ... articulis contumaciter respondere recusat, ejus pœna est, quòd articuli pro confessis acceptentur, *d. c. 2. h. t. in 6.* Sed ut pœna hæc locum habeat, requiritur.

I. Quòd articuli sint relevantes, seu ad causam saltem indirectè pertinentes, ... ex officio judicis rejiciendi erunt: in dubio autem an sint relevantes nec ne, eos judex admittere debet: quia securiùs est superfluum admittere, quàm necessarium omittere. Speculator *in tit. de Posit. §. 7. n. 8.* II. Porrigens articulos juramentum præstare debet, quod juramentum *dandorum* appellatur, quòd scil. nihil calumniosè posuerit. III. ... actor inter positiones vel articulos attingit aliquod crimen occultum rei, etsi id ad rem faceret, tamen non tenetur reus se ipsum prodere & infamare, sed potest denegare responsionem, Gloss. *in c. cùm causam. 3.*

V. de causis. X. de Testibus. IV. Requiritur, positiones sint de facto, & quidem proprio ipsius rei; non autem de jure, aliàs respondere non tenetur: quia quæstiones juris judici relinquuntur. Videatur Gail. *d. Obs. 79. & seq.* Porrò circa confessionem tam judicialem, quàm extrajudicialem

12 *Quæritur* I. Utrum confessio judicialis adversario plenè probet. De puncto juris civilis negativa videtur verior, propter textus in *l. certum. 6. §. si quis. ff. h. t.* & *in l. fin. ff. de Interrog. in jure fac. &c.* Verum de æquitate Canonicâ hujusmodi confessionem etiam in absentia partis factum plenè probare docuerunt Joan. And. apud Panor. *in c. fin. h. t. n. 16.* Joan. Hon. *eodem tit. n. 10. cum pluribus aliis. ibid. cit.* Quamvis enim, inquiunt, ad hoc, ut alicui ex confessione alterius obligatio, vel liberatio quæratur, ejus præsentia accedere debeat; quia tunc confessio est implicitum pactum & tacita promissio; aliud tamen est, si præcisè de probatione per confessionem agatur, tunc enim sanè iniquum videtur, quòd confessio judici scienter & deliberatè facta ex hoc solo capite, quòd adversarius præsens non fuerit, revocetur, & eo præsente contra conscientiam contrarium dicatur. Quòd si reus non tantùm oretenus, sed in alicujus scripturâ fateatur, vel ut fieri solet, petatur suam confessionem Protocollo inseri, cujus tenor deinde adversario communicetur, tunc talis confessio indubitatè etiam de jure civili plenè probabit: cùm enim scriptura semper quasi loquatur, non tantùm judici, sed etiam adversario confessio facta esse censebitur. Panor. *in c. ex parte 3. h. t. n. 15.*

13 *Quæritur* II. Utrum omnis confessio, quæ fit coram judice vel in judicio, sit habenda pro judiciali?

℟. Principale requisitum ad confessionem judicialem esse, ut fiat in figura judicii. Unde confessio facta in judicio coram Notario tantùm, vel extra judicium coram judice non sedente pro tribunali, tantùm in vim confessionis extrajudicialis sustinebitur. Mascar. *de Probat. vol. 1. Conclus. 348. num. 28. & 52.*

Quæritur III. Quid dicendum de confessione facta coram judice non competente, vel competente quidem, sed si ex postfacto cassata sint acta propter non servatum ordinarium processum? 14

℟. Confessionem, quam quis facit coram non suo judice, e. g. Clericus coram judice Laico, neutiquam haberi pro judiciali, *c. etsi Clerici. 4. de Judiciis.* haberi autem pro extrajudiciali: quia licet judex incompetens tali confessioni nullam vim addat, tamen etiam nullam adimit, nec est ratio, cur minùs valere debeat, quàm si omninò extra judicium, & nullo judice præsente facta esset. Imò communiter sentiunt DD. quòd judex competens possit cogere confessum coram judice incompetente, ut vel persistat in confessione, vel doceat de errore & causa variandi. Abbas & Fel. *in d. c. & si Clerici.* Boërius *decis. 90. n. 9.* Quòd si autem confessio facta sit coram judice competente, quanquam in alijs ordo juris servatus & judicium validum non fuerit, nihilominus pro judiciali habebitur; nam confessio etiam ante litem contestatam in judicio facta judicialis censetur, ac consequenter talis confessio facta in judicio propter non servatum processum, illa saltem haberi debet tanquam facta ante litem contestatam seu inchoatam. Barth. *in l. si confessus 5. ff. de Custodia reorum.* 15

Quæritur IV. An si confessio propter errorem revocetur, semper sit necesse probare errorem? 16

℟. Distinguendo, an quis ex intervallo confessionem revocare velit, an verò in con-

tinenti: si ex intervallo, necessaria erit erroris probatio; imò ex communi sententia non sufficiet errorem simpliciter probare, sed insuper requiretur, quòd is error sine latâ culpâ contigerit, ita ut nimirum in jure claro vel facto proprio recenti aut evidenti non erraverit. Sin autem confessio in continenti revocetur, non est opus probare errorem: & dicitur in continenti revocari, antequam rédigatur in scripturam, vel antequam narratio penitus concludatur, aut etiam à Judice recedatur, *arg. c. præterea. 7. de Testibus cogendis.* Videatur Panor. *in c. 3. n. 20. & seq. h. t.*

Quæritur V. Quid requiratur, ut confessio per metum seu tormenta extorta aliquid probet?

℟. Tria potissimùm requiri. I. Quòd constet de *corpore delicti*, id est, quòd revera illud delictum, de quo aliquis arguitur, factum sit. Unde si reus in tormentis fateatur; se alibi, e. g. homicidium aut furtum commisisse, in eo loco inquiri debet, an aliquando tale homicidium aut furtum ab aliquo factum sit. II. Quòd præcedant contra torquendum gravia indicia. III. Denique, quòd tortus seu metu & in conspectu tormentorum confessus persistat in confessione. Dicitur autem persistere in confessione, non si statim post tormenta idem fateatur, sed si saltem post spatium unius diei & noctis ad *bancum juris*, ut vocant, ductus, & extra tormentorum conspectum positus confessionem suam repetat. *l. 2. Cod. de Custodia reorum.* Quâ de re fusius videri poterit Farin. *Operum criminalium. q.* 18 *1. in tit. de Judiciis & Tortura.* & alij ex instituto de processu criminali tractantes.

Quæritur VI. Utrùm confessio Procuratoris vel Advocati noceat Principali?

℟. Confessio Procuratoris vel Advocati, nisi ad hoc speciale mandatum habeat, semper revocari potest à principali, tametsi probârit errorem aut falsitatem, quia ei per major fides adhibetur attestanti de suo proprio, quàm de alieno, & ita magis creditur Principali factum proprium negare, quàm Procuratori factum alienum (quod ignorari potest) confitenti. *l. 6. §. 4. ff. L. 9. §. si defensor. 4. ff. de Interrog. in jure fac.* accedit, quòd non debeat alteri *per alterum iniqua conditio inferri, factum cuique suum non alteri nocere* debeat, juxta vulgatas juris regulas.

Quæritur VII. An idem dicendum de generalibus rei alienæ administratoribus, nimirum Prælatis Ecclesiasticis, œconomis, tutoribus vel curatoribus, ut nec hi confessio Ecclesiæ, pupillis, aut minoribus præjudicet? Distinguit Pan. *in c. ex parte 3. n. 10. h. t.* utrum confessio administratoris vel Prælati sponte extra judicium emissa, vel utrum in judicio per viam contentiosæ jurisdictionis. Primo casu censet non præjudicare, secus in posteriori: ex eâ differentiæ ratione, quòd sponte facta confessio aliqua donatio, quæ rei alienæ administratoribus utique prohibita est. In specie autem de Confessione Prælati etiam in judicio factâ, quòd duplici viâ revocari possit, communi docet Panor. *in eodem c. 3. n.* scilicet vel de jure communi, si Prælatus paratus docere errorem; vel per viam restitutionis in integrum, ubi non requiritur probatio erroris, sed tantùm læsionis, quæ scilicet Ecclesia ex tali confessione damnum acceperit.

Quæritur VIII. An reus de crimine interrogatus à Judice, teneatur illud confiteri?

℟. Distinguendos esse 3. casus: *Primus* est, quando Judex non habet jus interrogandi; si nimirum reus nec infamatus, nec indicijs ad semiplenam probationem

vitus sit: & tunc non tenetur confiteri, etsi eundem judici vel accusatori calumnia impunetur: quia utitur Jure suo, ex lege tamen charitatis debet, si potest, consulere famæ illorum, v.g. dicendo, eos fuisse deceptos ex probabili errore &c. *Secundus*, quando Judex habet Jus interrogandi, quo casu duæ sunt sententiæ: una affirmat teneri confiteri; quia ista sunt correlativa, si Judex habet jus interrogandi, ergo alter tenetur dicere veritatem: item quia Reipubl. interest, ne crimina maneant impunita. *c. ut fame. 35. de Sent. excommunicat.* Hæc est S. Thom. & Cajetani *2. 2. q. 69. a. 1. & plurimorum aliorum.* Altera negat, saltem si agatur in causa capitali, de damno vitæ: quia præceptum humanum, quale est Judicis, non solet obligare cum tanto damno. Item argumento à minori ad majus: nam si quis de jure non potest cogi, ut veritatem dicat contra suum consanguineum. *l. 4. ff. de Test. & l. 6. C. eod.* ergo nec contra seipsum. Ita præter alios docuit Innocent. *in c. dudum. 54. de Elect.* apud Panorm. *in c. 2. h. t. n. 28.* Quæ sententia potest deservire Confessario, quando reus persuaderi non potest, ut crimen ultrò confiteatur. Vid. Ignat. Lopez. *in Pract. criminali Canon. cap. 129. Tertius* casus est in dubio, an Judex legitimè interroget: & tunc non tenetur confiteri, quia in dubio melior est possidentis conditio. Et licet aliàs præsumatur, superioris mandatum esse justum, non tamen in hoc speciali casu, ubi est conjunctum cum gravissimo damno.

21 Cæterùm hoc etiam observandum, reum infamatum de uno crimine non posse interrogari de aliis, etiam in eodem genere, nisi defrequentia sit diffamatus, ut famosus latro, vel fur, quia non potest interrogari, nisi præcedentibus indiciis. Similiter nec de socius criminis interrogari potest. *l. ult. C. de Accusat. c. 1. h. t.* nisi tale sit crimen, quod necessariò socium requirit, ut delictum carnis: vel quod cum sociis factum dicitur: vel nisi crimen exceptum sit, in publicam perniciem tendens, ut hæresis, proditio, falsatio monetæ, læsæ majestatis.

Quid autem si reus ultrò indicet socios? 22
℟. Si persona vilis, non facit semiplenam probationem, sed tantùm dat ansam ad inquisitionem, nisi alia adminicula concurrant, & plures rei de eâdem personâ confiteantur, & in circumstantiis conveniant. Plura vid. apud Farinac. *tit. de Indic. & Tortur. vol. 1. q. 43.*

Quæritur IX. An confessio à Judice elicita sub spe & promissione impunitatis sufficiat ad condemnandum. ℟. Nisi reus intellectâ falsitate persistat in confessione, non sufficere: potest enim revocare & dicere, se spe impunitatis confessum fuisse. Imò Judex tenetur fidem datam servare. Jul. Clarus *in pract. criminali. q. 55. n. 7. & seqq.* Unde non videntur admittendæ fictæ seu æquivocæ illæ promissiones, v.g. si confessus fueris, habebis sufficientia alimenta ad tempus vitæ; vel hoc tibi conducet ad vitæ obtentionem, subintelligendo, *æternæ* &c. 23

Quæritur X. & ultimò: An confessio sacramentalis, si quocunque modo sive per sacerdotem, sive per auscultantes reveletur, aliquid probet in judicio contra confitentem? Negativa sine dubio tenenda: quia talis confessio non fit homini, sed Deo. Et quamvis in confessione sacramentali aliquis censeatur dicere veritatem, tamen hæc veritas pro probatione fori externi acceptari non potest: aliàs plerique pœnitentes formidarent sua peccata gravia sincerè exponere. Nec est bona consequentia, præsumitur dicere veritatē, ergo est legitima probatio: quia etiam is, qui extra judicium vel coram judice competente in re gravi aliquid 24

quid contra se fateatur, præsumitur dicere veritatem, non est tamen propterea legitimè statim convictus. *c. 4. si Clerici de Judiciis.* Latiùs Covar. *de Matrimonio parte 2. c. 8. §. 12. à n. 22.*

TITULUS XIX.

De Probationibus.

SUMMARIA.

1. *Quid sit probatio?*
2. *Actori regulariter incumbit onus probationis.*
3. *Reus excipiendo fit Actor: & affirmanti incumbit probatio.*
4. *In duplicibus judiciis utrique litiganti incumbit probatio.*
5. *Ubi præsumptio Juris est pro aliquo, is revelatur ab onere probandi.*
6. *Negativa etiam probari debet, si est fundamentum intentionis: & quomodo probari possit?*

§. I.

Quid sit & cui incumbat Probatio.

1 P*Robatio* in h. t. nihil est aliud, quàm *judici* rei dubiæ apud eum controversæ per legitimos modos facta *ostensio.* Dico *judici*: quia probatio fit principaliter ad ipsum judicem, non verò ad adversarium instruendum. Porrò per quem hæc demonstratio facienda sit, an per actorem, vel per reum, nonnunquam multùm disputatur. Ad cujus dubii resolutionem notandæ sunt sequentes regulæ.

2 I. Actori regulariter incumbit onus probandi suam intentionem, & quidem nisi eam legitimè probârit, reus tametsi nihil in contrarium attulerit, absolvi debet. *l. 8. & 23. Cod. h. t.*

3 II. Etiam reo quandóque injungitur probatio, si videlicet excipiendo aliquid affirmet, quod deinde in replicatione ab actore negatur: hic namque solemus dicere, quod reus *excipiendo* actor fiat. E. g. si me co[illegible] venias in judicio, ut tibi centum restitu[illegible] quos mihi mutuos dedisti, ego verò exci[illegible] endo dicam, me illos centum jam pri[illegible] tibi solvisse, quod tu negas; sanè hujus [illegible] lutionis factæ probatio mihi, qui eam [illegible] mo, incumbet, quia vulgatum juris axi[illegible] est, quòd affirmanti incumbat probatio [illegible] *2. l. in exceptionibus. 19. ff. in eodem* [illegible]

III. In duplicibus judiciis, nimirum [illegible] *nium regundorum*, interdicto *uti pos[illegible] tis* & similibus uterque litigans probat[illegible] bet, & meliùs probanti adjudicatur p[illegible] sio, quia uterque est actor & reus. [illegible] *nendæ. 4. Instit. de Interd. c. ex liter[illegible] h. t.* & satis insinuavi superiùs in tit. *de [illegible] sa possessionis & proprietatis.*

IV. Si præsumptio juris stat pro a[illegible] vel excipiente, relevabitur is ab onere p[illegible] bandi; nam præsumptio juris transfert [illegible] probandi in adversarium. Hinc si [illegible] chus petat decimas intra fines suæ Par[illegible] existentes, nihil probare tenetur: [illegible] dicitur habere fundatam intentionem [illegible] re, quòd decimæ ad Parochum pert[illegible] præsumantur, nisi contrarium ostend[illegible] *c. de Restitut. spoliatorum. in 6.* Item [illegible] aliquis dicatur non potuisse testamentum [illegible] cere, esse procurator, aut contrahere, [illegible] qui talia negat aliquem posse, hanc [illegible] negativam probare debet, quia hæc [illegible] *juris prohibitorii*, quæ quilibet præsu[illegible] tur posse, nisi ostendatur esse prohibit[illegible]

V. Quamvis *negativa* videatur pr[illegible] ri non posse, cùm non entis nullæ sint [illegible] litates, nihilominùs si aliquis fundamen[illegible] suæ intentionis in *negativa* ponat, eam p[illegible] bare debet. Hinc si volo prohibere vici[illegible] ne domũ suam altius ædificet, debeo pr[illegible] re, quòd non habeat jus altiùs ædifica[illegible] quia in dubio quilibet præsumitur pos[illegible] re sua ædificare pro suo placito. *l. alti[illegible]*

Cod. *de Servit. & aqua.* Item si pecuniam per errorem alicui solverim, quam ei non debui, & deinde velim illam pecuniam repetere per condictionem indebiti, necesse habeo probare pecuniam debitam non fuisse. *l. cum indebito. 25. ff. h. t.* Sed inquis, si quandoque probari debet *negatio*, quomodo ergò vulgò dicitur, quòd *negativa* per rerum naturam nulla sit probatio, *ex l. actor. 23. Cod. eod. tit.* R. Duplices esse *negationes*, quarum aliquæ probari possunt, aliquæ probari non possunt. Nam inprimis alia est *negatio juris*, e.g. tu non potes esse Procurator, non potes fieri Clericus, & hæc negatio utique probari potest, adducendo illum locum juris, in quo fundata est. Alia est *negatio qualitatis*, ut tu non es solvendo, non habes sufficientem ætatem ad testandum, vel contrahendum, & hæc quoque probari potest, sicut & generaliter omnes *negativæ*, quæ habent inclusam in se *affirmativam*; qui enim negat habere aliquem ætatem ad testamenti confectionem, affirmat ipsum esse impuberem, qui reperit beneficium renuntiarum, & negat se sponte renunciasse, implicitè affirmat coactionem & violentiam sibi factam. Alia tandem est *negativa facti*, quando aliquod factum purè negatur, & hæc *negativa* ab ipso negante directè probari non potest, potest tamen indirectè quandoque, si sit determinata ad certas circumstantias, puta aliquis arguit me de homicidio in certo loco ac die facto, non possum quidem directè probare me homicidium non feciſſe: possum autem ad ostendendam meam innocentiam probare, me in die allegato nunquam in loco commissi homicidii fuisse, vel possum ostendere alium, qui illud homicidium perpetravit, & sic hanc negativam, quòd homicidium non fecerim, indirectè probabo.

§. II.

Quotuplex sit Probatio?

Summaria.

7. *Enumerantur varia genera probationum.*
8. *Quæ probationes sint plenissimæ, aut plenæ?*
9. *Quæ sint tantùm semiplenæ?*

PRobationis in genere quot sint species, non conveniunt DD. omnes tamen videntur commodè ad novem præcipuas reduci posse. Nam I. probari aliquid potest per *Evidentiam rei*, quando scilicet res ita palàm est, ut nullâ tergiversatione vel negatione celari valeat. II. Per *Confessionem propriam.* III. Per *Oculärem inspectionem.* IV. Per *Testes.* V. Per *Instrumenta.* VI. Per *Juramentum.* VII. Per *Præsumptionem.* VIII. Per *Famam.* IX. Denique per *Libros antiquos & scripturas antiquas* in lapidibus marmoreis positas.

8 Porro ex probationibus aliæ dicuntur *plenæ*, aliæ *semiplenæ*. *Plenæ* dicuntur, quæ judici plenam fidem faciunt, tales censentur, quæ fiunt per duos testes omni exceptione majores, per instrumenta authentica, per confessionem propriam, de quibus *in tit. seqq.* videbimus. Sed hic

Nota, quòd aliquæ probationes sint *plenissimæ*, &, ut dicere solemus, luce clariores, quales requiruntur in criminalibus causis, per *l. fin. Cod. h. t.* sæpè enim aliqua probatio in causis civilibus sufficiens est ad ferendam sententiam, quæ tamen in criminalibus nullo modo sufficit. Sic probatio per unum testem unà cum juramento suppletorio, item probatio per plures concurrentes præsumptiones & famam quandoque sufficienter probaret in causa civili, non verò in criminali.

9 *Semiplenæ* probationes dicuntur, quæ minùs perfectæ sunt, nec omnimodam fidem merentur. Communiter inter *semi-*

plenas probationes numerantur *unius testis depositio*, *extrajudicialis confessio*, *instrumentum privatum*, seu annotationes & rationes in privatis libris conscriptæ (Chyrographum autem debiti causam continens, & adversario traditum plenè probat) *literarum probatio*, *fama* denique & *fuga*. Verùm enumeratas hactenus probationum species *in seqq. tit.* exactiùs tradam. Circa instrumenta privata, item scripturas antiquas in *tit. de Fide instrument.* & circa comparationem literarum ac fugam *in tit. de Præsumpt.* plura dicendi locus est. Quia verò ocularis inspectio & fama non potest congruè ad alium titulum referri, hic de utraque breviter aliquid subjungam.

§. III.

De Probatione, quæ fit per ocularem inspectionem.

SUMMARIA.

10. *Quid sit inspectio occularis.*
11. *Ea necessaria est in novi operis nuntiatione, pro cautione damni infecti, controversiâ limitum, casu vulnerationis, allegatâ impotentia &c.*
12. *Quid ad inspectionem ocularem requiratur.*

10 O*Cularis inspectio* est, quando judex rem, de quâ controversia est, vel per se ipsum inspicit, vel Commissarios aut alias personas ad eam inspiciendam deputat. Huic *inspectioni oculari* locus est in omnibus causis & negotiis, quæ aliter nequeunt, vel saltem non ita facilè expediri. Pro majori intelligentiâ aliquot exempla propono. Ita
11 I. quæstio *de novi operis nunciatione* vix potest absque *inspectione oculari* decidi: nam si adversarius neget, se priorem faciem operis immutâsse, vel in præjudicium actoris ædificâsse, ad eruendam veritatem non potest efficacius remedium inveniri, quàm *ocularis inspectio*. II. Si timeam, ne ædes mei vicini, quas ruinosas esse conspicio, meis ædibus per ruinam damnum inferant, & propterea peto cautionem damni infecti, ut scilicet idoneè caveat, quod omne damnum ex ruinâ suarum ædium mihi inferendum resarcire velit, sanè si vicinus neget, domum suam esse ruinosam, ad ocularem inspectionem ante omnia devenendum erit. III. Quotiescunque controversia oritur circa *terminos* seu *limites agrorum*, vel *jurisdictionis*, ipsi termini oculariter inspiciendi sunt. *l. de modo. 7. & passim. ff. finium regund.* VI. Quando aliquis accusatur de lethali vulnere actori inspicio judici quàm maximè incumbit, ut vulnus tempestivè per plures Medicos & Chyrurgos inspici curet: quia frequenter accidit quòd vulnus ab initio lethale non fuerit, deindè primùm per imperitiam aut negligentiam Medicorum factum sit, quia videatur And. Gail. *lib. 2. observ. 111.* Denique, ut plura alia prætermittamus, quotiescunq; agitur de matrimonio propter alterius conjugis impotentiam distrahendo, hæc inspectio adhibenda erit, in viro quidem per medicos, in fæmina per obstetrices, quemadmodum textus sunt & ibi interpretes *in c. 4. & c. penult. h. t. & in fraternitatis 6. de frigid. & malefic.*

Cœterùm ad *inspectionem ocularem* regulariter requiritur utriusque partis citatio, nisi fortè judex ex officio clam ad suam tantùm informationem *inspectionem ocularem* suscipere voluerit. Ratio est, quia quilibet vocari debet ad illum actum, de quo vertitur ejus præjudicium, & ubi opus est defensione.

Deinde ad *inspectionem ocularem* dicendi sunt testes ab alterutro litigantium producti: quia in re præsenti se melius explicare, & judicem informare possunt. Tandem quando *inspectio ocularis* fieri debet per ejusmodi artis peritos, e. g. agri me-

fores, architectos, medicos, chyrurgos, obstetrices & similes, eis juramentum deferri debet (nisi in susceptione sui officii jurarint, seu, ut solemnis dicere, jurati Magistri sint) quòd in neutrius partis gratiam, sed quidquid revera in suâ conscientia deprehenderint, edicere velint. Piura *de inspectione oculari* videantur apud Roland. *in Tract. de Commissariis. lib. 3.*

§. IV.
De Fama.

SUMMARIA.

15. *Quid sit fama & quomodò differat à rumore.*
14. *Attestes famam debet probare: & probatur per testes etiam singulares.*
15. *Qui tamen reddant rationem sui dicti: sed hoc in facto antiquo non requiritur.*
16. *Debet deponere, dici à majore parte populi saltem in negotiis gravioribus.*
17. *Fama, ut aliquid probet, debet esse constans & uniformis.*
18. *Fama facit semiplenam probationem in civilibus, non criminalibus.*
19. *In facto antiquo etiam plenam probationem potest facere.*
20. *Ad impediendum matrimonium futurum sola fama impedimenti sufficit.*
21. *Potest etiam esse loco certi nuntii de morte conjugis alterius diu absentis.*
22. *Conjunctio probationum semiplenarum ad faciendam unam plenam, locum habet in civilibus, non criminalibus.*

13 APpellatione *famæ* in proposito non honoris existimatio, sed communis hominum de re aliqua sermo & opinatio denotatur, differt autem à *rumore*, quòd *fama* sit inter homines etiam graves & ex verisimilibus indiciis, *rumor* autem sit tantùm inanis & temeraria Vulgi vox & suspicio, carens certo authore aut fundamento, quæ teste Minsing. *ad rubric. text.* potiùs pœnis compescenda, quàm in jure & judicio sequenda est. Quare

14 *Notandum* I. Quòd is, qui pro se allegat *famam*, in judicio illam probare debeat: & quamvis DD. varient, per quot testes *fama* probetur, tamen receptior videtur sententia, quòd duo testes sufficiant, juxta doctrinam Barthol. *in l. de minore. 10. §. plurimùm. n. 19. ff. de Quæst.* imò non requiritur, ut illi testes deponant, se audivisse in eodem loco, & ab iisdem personis, sed etiam admittuntur tametsi in sua depositione sint singulares, videlicet quòd unus nominaret alios, à quibus audivit, & alius alios, vel unus nominaret talem diem & locum, & alter alium, ut docet idem Barth. *in d. §. plurimùm. n. 4.*

Notandum II. Quod testes de *fama* de- 15
ponentes nihil probent, nisi rationem sui dicti, seu depositionis reddiderint: dicuntur autem *rationem sui dicti* tunc reddidisse, si causas seu indicia & conjecturas, ex quibus *fama* suam originem traxit, nominatim & specificè expresserint: Famæ enim regulariter nihil tribuendum est, nisi constiterit de authoribus ejus & fundamento radicato in causis & indiciis, ex quibus prudentes plerique permoti sunt, ut sibi hoc vel illud certò persuaderent, & postea successu temporis communi omnium existimatione asseveraretur. Mascard. *de Probat. vol. 2. conclus. 750. n. 11.* Attamen in factis antiquis, quæ hominum ætatem & memoriam excedunt, non adstringentur testes, ut rationem sui dicti reddant, sed sufficit, ut sint omni exceptione majores, & asserant, se ita à suis majoribus intellexisse, quia in factis antiquis & ultra hominum ætatem remotis non potest semper de fundamento constare.

Notandum III. Quòd ex communi DD. 16
sententia requiratur, ut testes deponant, aliquid dici non tantùm à multis, sed à majore parte populi, & insuper aliquot viros spectatæ opinionis nominent, à quibus se audivisse affirmant. Quod tamen DD. limi-

tant tantùm in negotiis arduis, seu magni momenti, in negotiis verò parvis censent famam viciniæ seu plurium hominum, quamvis illi non constituant majorem partem populi in aliqua civitate, sufficere. Mascard. *d. loc. n. 6. & 9.*

17 *Notandum* IV. Ut *fama* possit pro probatione adduci, debet esse constans, & uniformis, non varia & contraria. Unde si id, de quo est controversia, alij negent, alij affirment, neque his, neque illis credendum est, sed sicut aliàs probationes probationibus, præsumptiones præsumptionib⁹ eliduntur, ita duæ famæ inter se contrariæ sese invicem quantum ad effectum probationis penitus extinguunt. Quod si tamen in illo loco, ubi res, de qua quæritur, sita est, vel ubi delictum commissum est, *fama constans* haberetur, & in alio loco contraria vigeret, utique prior tanquam magis verisimilis attendenda foret.

18 *Notandum* V. Quòd *fama* in civilibus causis regulariter tantùm semiplenè probet, *arg. l. 3. §. ejusdem quoque. & ibi Gottofred. & DD. communiter. ff. de Testibus.* nam ibidem dicitur, quòd fama consentiens rei gestæ fidem nonnunquam confirmet. Quæ verba ad summum semiplenæ probationi congruunt, cùm diversa sint fidem facere & confirmare. Confirmatio enim aliquid præsupponit, quod confirmandum est, & habet se per modum accessorii. Dixi autem in *civilibus causis*: etenim in criminalibus, ubi de gravi pœnâ infligendâ agitur, plerumq; *fama* ne quidem semiplenam probationem, imò nec indicium ad torturam facit, sed tantùm movere debet judicem, ut super crimine diligenter inquirat, per text. *in c. qualiter & quando. 24. de Accus.*

19 Dixi secundò *regulariter*: nam DD. communiter excipiunt facta antiqua, quæ hominum ætatem excedunt, in quibus existimant famam propter difficultatem, & ob defectum aliarum probationum plenè probare, & pro fama sententiam ferri posse, ut videre est apud Mascard. *d. loco. vol. 2. conclus. 54. n.*

Specialiter de jure Canonico ad dissolvenda sponsalia de futuro & impediendum matrimonium sola *fama* de affinitate & consanguinitate desponsatarum sufficit, partim propter periculum, ne matrimonium nulliter contrahatur, & illicitus fiat conubitus; partim etiam, quòd scandalosum in duas personas conjungi, quæ publicâ existimatione affines vel consanguinei reputantur, per text. *in c. 2. de Consanguinitate affinit.* Item quamvis conjugi propter diuturnam absentiam alterius conjugis non possit dari licentia alias nuptias contrahendi, nisi certum nuntium de morte ipsius conjugis habeat, ut dicitur *in c. in præsentia. 19. de Sponsalibus.* Nihilominus nomine certi nuntii etiam famam comprehendi, si communis, & in causa probabili (e. g. propter diuturnam absentiam, sensibilem, aut mortem, vel belli pericula &c.) prædata sit, docet Gloss. *in cap. quoniam porrò. vers. si autem. Ut lite non contestata.* per text. *in eodem vers. si autem.*

Pro Coronide *hujus tituli* resolvendum est illa utilis quæstio, utrum probationes *semiplenæ* diversi generis conjungantur ad constituendam *plenam* probationem, e. g. unus testis & fama, extrajudicialis confessio & unus testis?

℟. Breviter, in criminalibus causis non esse admittendam commixtionem probationum, sed requiri probationem *plenissimam* in eodem genere probationis, nimirum vel per testes, instrumenta, aut confessionem in judicio: in civilibus autem duas *semiplenas* probationes etiam diversi generis ad unam *plenam* constituendam sufficere. Gom. *Variar. Resolut. tom. 3. c. 12.*

TIT.

TITULUS XX. & XXI.

De Testibus, & Attestationibus, & de Testibus cogendis.

Titulus XX. inscribitur *de Testibus & Attestationibus*; & XXI. *de Testibus cogendis*, quæ cùm circa usitatissimam in judicis probationem *per testes*, connexa sint, hos titulos in unum conjungimus.

SUMMARIA.

1. *Nomina testium à producente Judici primò offerentur: à quo deinde citantur.*
2. *Quid agendum, si testes Jurisdictioni Judicis non subjiciantur.*
3. *Testis ad comparendum cogi potest, etsi juraverit, se nolle testificari.*
4. *Si quis notitiam rei sub secreto accepit, aut per impium, non potest cogi ad testificandum.*
5. *Non tenetur quis testificari, si ei immineat inde grave damnum, aut crimen sit occultum, vel factum pœna non dignum.*
6. *Personæ conjunctæ regulariter contra se invicem testificari non coguntur.*
7. *Servi valetudinarii longè distantes, item nobiles ad testimonium ferendum non evocantur.*
8. *Viaticum & alimenta testibus suppeditare tenetur producens.*
9. *Ad productionem & juramentum testium adversarius citandus est.*

§. I.

De Productione & coactione testium.

1 Quando actori suam intentionem, vel reo suam exceptionem probandi onus imponitur, idque actor vel reus per testes exequi cogitat, consultum est, quòd nomina testium judici offerantur, ab eóque petatur, ut terminum ad producendos testes præfigat. Non est quidem una omnium sententia, an testes à judice, vel à producente in Judicium vocandi sint, propter textum in *l. 3. §. fin. ff. de Testibus*. Sed praxis judiciorum passim obtinuit, quòd testes citari soleant à judice ad instantiam producentis, maximè tunc, si ad solas preces producentis nolint comparere. Quid autem faci- 2
endum, si testis non sit de jurisdictione illius judicis, apud quem testimonium diceret? R. Quia citatio non subditi nullius est momenti. *l. fin. ff. de Jurisdictione.* ideò res expediri debet per literas, quas vulgò *mutui compassûs* appellant, in quibus requiritur judex competens, ut testes suæ jurisdictioni subditos mittat ad locum judicij, in quo eorum testimonium desideratur, vel si propterea, quòd testis sit Clericus, valetudinarius, in dignitate constitutus, aut iter nimis remotum sit, &c. remissioni locum non esse reperiat, ipse examen in se suscipiat, illudque secundum ordinem Juris instituat, ac depositionem testis in scriptis transmittat. Quòd si testis ad judicis præceptum comparere recuset, mandatis pœnalibus cogendus erit, cùm publicè interfit, ut lites finiantur, & ne veritas occultetur, de qua coactione agitur in tit. *de Testibus cogend.* & *in l. si quando. 19. juncta auth. Cod. de Testib.*

Imò testem cogi posse, etsi jurârit, se nol- 3
le testimonium ferre, textus est, & ibi tradunt Interpretes, *in c. pervenit. 4. de Testibus cogend.* nunquam enim hoc juramentum tanquam contra bonos mores præstitum obligatorium est, sed potiùs impium & temerarium; utpote per quod veritas publicè requisita cum gravi alterius præjudicio celatur. Videatur Gail. *Lib. 1. observ. 100.* Sed juxta æquiorem interpretationem hoc intelligitur, si quis jurâsset non revelare, qui per suum juramentum non potuit Reip. habenti jus exigendi testimonium præjudicare, secus si notitiam accepit sub sigillo & confidentia secreti, veluti Medicus, obstetrix, &c. tunc enim Respub. nul-

lum jus habet, cui sine tali revelatione dictum non fuisset cognitum: & pactum tale, sicut depositum, jure naturali justum est, præsertim si ex relatione non immineat grave periculum Reipub. imposterum. Item si quis notitiam delicti, vel alterius secreti per injuriam acceperit, v. g. literas aperiendo; vel hominem per vim cogendo, non tenetur ad testificandum, quia non minùs ex delicto, quàm ex pacto obligatio justitiæ nascitur ad damnum non extendendum, sed potiùs resarciendum.

5 Adduut etiam DD. si testi, vel suis damnum grave ex testimonio immineat, si crimen occultum sit, & nulla publica indicia adsint, licèt fortè uni vel alteri cognitum fuerit, non teneri aliquem de eo testificari, nisi crimen adhuc pernicioſum sit. Et denique, qui scit factum esse à pœna alienum, quia putans feram trajecit hominem, non tenetur fateri vel testari, sed potest simpliciter negare se scire delictum. Vid. Paul. Layman. *in Theol. Mor. lib. 4. Tract. 6. c. 4. n. 9.*

6 Verùm sunt nonnulli, qui inviti ad testimonium ferendum contra certas personas non coguntur, qui referentur *inc. si testes. 3. §. item l. Iuliâ causâ 4. q. 3.* tales sunt agnati & cognati, item affines, qui sibi ad instar parentum & liberorum sunt, ut socer, socrus, gener, nurus, vitricus, noverca & similes. Nam grave est, ut aliquis contra suum sanguine aut affinitate conjunctum cogatur testimonium dicere. Interim tamen si aliunde veritas haberi non possit, etiam hæ personæ utilitatis publicæ causâ, quæ privato affectui præferenda est, ad testimonium ferendum cogi possent. Val. *d. t. de Testibus cogend. n. 6. & seq.* cum Panor. *in c. 1. eodem. tit.*

7 Porro testes senes, valetudinarii, aut longè distantes, tametsi sint intra territorium judicis, sub quo causa agitur, non sunt evocandi ad locum judicii, sed domi examinandi, vel per ipsum judicem, quod est frequentius, per aliquem Commissarium vel Notarium specialiter deputatum *c. siqui 8. de Testibus. l. & l. 8. ff. eod.* Imò quidquid sit communi hodie in multis locis consuetudine receptum est, quòd personæ & Illustres ad testimonium ferendum vocentur ad judicium, sed depositiones eas scriptis consignent, & clausas ad locum judicii mittant.

Cæterum testes producendi sunt ab partibus ipsius producentis, qui eis viaticum & alimenta pro conditione gnitate eorundem subministrare, nulli bità ratione sumptuum, quos aliàs fecissent. *c. statutum. §. proferendo. insuper. de Rescriptis. in 6.* & quamvis libet veritatem gratis dicere debeat, æstimari possit tempus vel labor, quis ferendi testimonii causâ sustinuit tamen aliquis e.g. mercenarius, qui ris diurnis se uxorem & liberos alit, stimonium ferendum peregrè evocetur interea suis operis careat, sanè æquissimum est, ut præter expensas itineris etiam missarum operarum aliquam æstimationem consequatur. Nam licet testimonium debeat testi esse lucro, non tamen debet esse nocumento contra regulam juris, *officium suum nemini debeat esse damnosum.* Andr. Gail. *d. Lib. 1. observ. 99.*

Demum sciendum est, quod ad productionem testium citandus sit adversarius non quidem ut examini intersit (hoc sine præsentia partium instituendum) sed ut videat testes produci, ab iisque ramentum præstari, & ut suas exceptiones contra personas earum proponere valeat, quare sit

§. II.

De Exceptionibus, quæ contra personas testium objici possunt.

Plures sunt *exceptiones*, quæ aliquem à testimonio ferendo repellunt, vel saltem fidem ejus minuunt. Hæ exceptiones possunt ad tres classes reduci: quædam enim testem omnino inhabilem ad testandum declarant, quædam tantùm respectu certarum personarum, & quædam respectu causarum certarum.

CLASSIS I.

Exceptiones, quæ testem omnino inhabilem declarant.

10. *Servi ad testificandum sunt inhabiles.*
11. *Religiosi ad testificandum non sunt inhabiles, etsi sine licentia Prælati non debeant dicere testimonium in judicio.*
12. *Similitudo inter servum & Monachum claudicat.*
13. *Impubes non potest ferre testimonium: post pubertatem tamen potest etiam de iis, quæ in impuberi ætate vidit, vel audivit, testari, sed non erit testis omni exceptione major.*
14. *Infames testificari nequeunt: & qui sunt infames infamiâ juris.*
15. *Quinam reddantur infames infamiâ facti.*
16. *Infames infamiâ facti in causis criminalibus à testimonio excluduntur: non in civilibus.*
17. *Homines viles non sunt testes idonei, nisi aliunde de eorum fide satis constet.*

10 PRima talis exceptio est, quòd testis non sit liber, sed *servus*; cùm enim servus in jure pro nullo reputetur, nimis indignum videtur lites & controversias inter homines liberos & ingenuos exortas servorum testimonio terminari. *l. 7. ff. h. t.* Quare olim servi quandoque in sublidium pro testibus adducebantur, priùs ad eruendam veritatem tormentis subjiciebantur. *l. 9. ff. de Quæst.* Verùm cùm hodie servitus propriè dicta inter Christianos sublata sit, non est operæ pretium hæc copiosiùs tractare.

11 *Quærunt* autem hoc loco DD. utrum Religiosi & Monachi, cùm ex aliquorum sententia servis æquiparentur, possint esse testes idonei in judicio? Negant nonnulli apud Mascard. *de Probat. vol. 1. conclus. 260. n. 1.* Sed affirmativa procul dubio verissima est: etenim testimonium dicere *juris* est *prohibitorii*, & omnibus naturali Jure concessum, quibus non est specialiter Jure positivo prohibitum, nullus autem est locus, in quo id Religiosis reperiatur prohibitum, ergo. Imò *in c. nuper. 51. h. t. in c. veritatis. 8. de Dolo & contumaciâ. & in c. etsi Christus. 26. de Jurejurando*, & pluribus aliis locis, Religiosi in testes admissi sunt: quamvis interim Religiosus sine prævio Prælati consensu testimonium dicere utique non debeat, si tamen de facto sine Abbatis licentia dixisset, valere tale testimonium, utpote nullibi prohibitum, censet Panor. *in c. cum nuncius. 12. h. t. n. 4.* & Mascard. *d. loco n. 13.*

12 Cæterùm quod attinet ad similitudinem inter Monachum & servum, illa nimis claudicat & Acatholicorum potissimùm Jurisconsultorum est, non satis intelligentium Canones. Nam servus nullo respectu quid proprium habet, sed quidquid acquirit, Domino acquirit etiam ignoranti & invito; Monachus quamvis ex sua paticulari persona nihil proprium habeat, ea tamen, quæ toti Monasterio, etiam ipsi jure identitatis, quatenus in corpore Monasterii esse habet, sunt propria. Servus ne quidem cum consensu Domini potest munera publica vel judicialia obire; Religiosus autem cum consensu sui Prælati potest esse Procurator in judicio, Advocatus imò & Judex, ut superiùs Lib. I. tit. *de Officio Vicarii.* & in tit. *de Postulando*, & *de Procuratoribus* dictum, plures ejusmodi disparitates vel parùm cogitanti occurrunt.

Secunda

13 *Secunda* exceptio est, quæ opponitur *pupillis* seu *impuberibus*, quòd ob lubricitatem ingenii testimonium ferre nequeant. *l. 3. §. lege Julia. 5. ff. h. t.* Sed nunquid saltem post pubertatem testari poterunt de iis, quæ in impubertate viderunt, vel audiverunt? R. Cùm experientiâ constet, puberes eorum omnium optimè reminisci, quæ post infantiam audiverunt, vel viderunt, nimirùm quæ ipsis præsentibus post septimum suæ ætatis annum facta sunt, etiamsi tunc fortè non intellexerint, quid reverà inter alios ageretur, ideò non est inconveniens, ut de iis rebus post pubertatem testari permittantur. Quia tamen etiam econtra facile contingere potuit, quòd impubes propter suam inadvertentiam rem non rectè perceperit, propterea si de illa post pubertatem deponat, Judicis arbitrio relinquendum censeo, quantam fidem ejus depositio mereatur: quod inde judicabitur, an verisimilia dicat, an omnium circumstantiarum perfectè meminerit, an ad interrogatoria adversarii congruè respondeat. Videatur Farin. *de Test. lib. q. 85. n. 53. & seqq.*

14 *Tertiò* testes idonei non sunt *infames. d. l. 3. §. 5. ff. h. t.* Sunt autem alii infames *infamiâ juris*, quos jus ipsum infames esse decernit, & declarat, jique vel ipso facto infamiam incurrunt, vel primùm per sententiam Judicis. Ipso facto infamiam incurrunt, exercentes lenocinia, histriones qui quæstus causâ in scenam prodeunt &c. (nisi minorennes sint, *L. si fratres. 21. Cod. Ex quib. caus. infamia irrogatur.*) deprehensi in adulterio, contrahentes incestuosas nuptias, polygami, violatores sepulchrorum, & olim etiam nubens intra annum luctûs: quod tamen de Jure Canonico correctum est juxta communem sententiam in *c. penult. & fin. extra. de Secund. nupt.* Per sententiam Judicis infames fiunt, damnati publico judicio, e. g. læsæ Majestatis, raptu, de adulterio, de homicidio, &c. & iam damnatus furti, injuriarum, & dolus damnatus ex actione *depositi, mandati, socio & tutelæ*, modo propter dolum condemnatio fiat, prout hæc de re videndus totus tit. *ff. De his, quo notantur infam.* & tit. *Cod. Ex quib. caus. infam. irrogat.*

Alii sunt infames *infamiâ facti*, & cuntur illi, qui quidem ab ipso jure exp nullâ infamiâ notantur, sed tamen aliqua le perpetrârunt, propter quod eorum & existimatio apud probos & honest ros gravatur. Unde is, in quem Judex p terlocutoriam graviter invectus fuer filius, quem pater in testamento tan malum increpaverit, infamiâ facti not *l. ob hæc verba. 20. ff. & l. ea, qui. l. interlocutio. 19. Cod. jam d. tit.* fallor, omnia illa delicta, ex quibus per tentiam irrogatur infamia Juris, ante tiam faciunt delinquentem infamem *miâ facti*: quia non potest contingere aliquis per sententiam fiat infamis *Juris*, quin ante sententiâ, si de delicto ejus opinio apud honestos viros gravet

Porro hic *controvertunt*, an etiam fames infamiâ facti à dicendo testimo pellantur? Probabilior mihi videtur sententia, qui infames infamiâ facti minalibus causis excludunt, in civilibus tem admittunt, ita enim non obscure gitur ex *c. testimonium. 54. h. t.* & Panorm. *ibid. n. 6.*

Quartò denique non sunt testes idò vel saltem omni exceptione majores h nes inopes, mendici, vel qui aliàs sunt & abjectæ conditionis, propter pericu ut mihi videtur, corruptionis, & subor onis, quia ejusmodi personæ pro pec facilè suam conscientiam venalem ex nunt; attamen hæc præsumptio &

que contrarias præsumptiones elidi potest, proinde, si Judex perspexerit hominem non satis locupletem, cæteroquin esse bonæ & integræ existimationis, ex solo capite inopiæ eum rejicere non debet: sicut & generaliter, quinam dicantur testes viles, arbitrio Judicis relinquitur, ut censet Julius Clarus *L. 5. sentent. q. 25. n. 23.*

CLASSIS II.

Quæ testem repellant respectu certarum personarum.

SUMMARIA.

18. *Inimicus contra inimicum testificari non potest.*
19. *Nec libertus contra patronum.*
20. *Nec Judæi, pagani, hæretici contra fideles.*
21. *Forma jurandi Judæis testificantibus præscripta.*
22. *Advocati, Tutores, Curatores contra suos clientes testificari prohibentur.*
23. *Item conjuges contra se invicem, & parentes contra liberos*
24. *Parentes & liberi pro se invicem testificari nequeunt.*
25. *Vi & alii consanguinei vel affines: qui tamen non ex toto repelluntur.*
26. *Præsertim autem in causa matrimoniali parentes & consanguinei admittuntur.*
27. *Item causa defensionis: ubi tamen non sunt testes omni exceptione majores.*
28. *Testimonium domesticum quomodo prohibeatur.*
29. *Subditi quomodo pro domino possint ferre testimonium.*
30. *Testes domestici sunt idonei, quando agitur de rebus domi gestis, de quibus alii non habent notitiam*
31. *Amicus pro amico testis idoneus non est: erit tamen in arbitrio Judicis eum admittere.*

QUidam testes repelluntur quòd contra: & quidam quòd pro certis personis testimonium ferre nequeant. In priori numero refertur I. inimicus, quòd contra suum inimicum testimonium dicere non possit, *l. 3. in princ. ff. h. t.* Non tamen quævis inimicitia levis, aut suspicio inimicitiæ sufficit, sed debet esse inimicitia gravis, ut prudenter timeri possit, ne talis testis postpositâ religione juramenti ex appetitu vindictæ falsum dicat. Quænam verò dicatur gravis inimicitia, Judex arbitrari debet ex causâ & circumstantiis personæ.

II. Libertus prohibetur testimonium dicere contra patronum, *d. l. 3. §. leg. Julia. 5. in princip.* Quod DD. extendunt à paritate rationis, ut nec Vasallus contra dominum feudi, nec subditus contra dominum, nisi vel dominis consentientibus, vel Judice propter defectum aliarum probationum cogente, pro testimonio adduci possit. Videatur Far. *de Testib. q. 55. an. 181.* 19

III. Judæi, pagani, hæretici non sunt testes idonei contra Christianos & Orthodoxos, *c. non potest. 24. & c. pagani, 25. causa. 2. q. 7. l. quoniam. 21. Cod. de Hæret.* Quod tamen DD. intelligunt, si Judæus contra Christianum litem habeat, & pro se vellet adducere alium Judæum, si verò Christianus contra Christianum litiget, & unus vellet Judæum in testem adhibere, admittendum esse censent, quia in tali casu ratio odii respectu utriusque litigantis æqualiter militat. Val. *h. t. §. 3. n. 17.* Sed ego puto, Judæum rarissimè esse testem idoneum, etiamsi lis inter Christianum & Christianum vertatur; cùm plerumque sint homines viles, perfidi, pecuniis avidissimè inhiantes, & consequenter tales, qui facillimo negotio corrumpi possunt. Nullo modo autem creditur Judæo, nisi priùs juramentum secundùm suam Religionem præstiterit, sicut videri potest Ordinatio Cameræ Imperialis *A. 1538.* ubi forma & modus jurandi Judæis præscribitur. 20 21

IV. Ex multorum sententia testimonium dicere prohibentur patroni causarum seu Advocati contra suos clientes per text. *in l. fin. ff. de Testib.* cùm enim quilibet cliens patrono suo litis suæ secreta communicet, videtur indignum, & rationi 22

minùs consentaneum, ut patronus in eadem causa contra fidem priùs datam adversus suum clientem testificetur. Ex eâdem ratione etiam tutorem vel curatorem contra suum pupillum, vel minorem censent ad testimonium admitti non debere, si controversia dependeat ex illis rebus, quarum notitiam tutor, quatenus tutor, acquisivit. *d. l. fin.* Cùm enim in favorem pupillorum introductum sit, ut res eorum per tutores diligentius inspiciantur, sanè id non debet in ipsorum odium retorqueri.

23 V. Conjuges adversus se invicem testari permittendi non sunt, ne concordia conjugalis lædatur, & inde plurima mala in matrimonio sequantur. Farin. *de Testib. q. 54. num. 219.*

VI. Demùm neque parentes admittendi sunt, ut contra liberos suos testentur, tametsi causa inter ipsos liberos suos versetur, ne liberi in odium parentum excitentur, si intelligant ex parentum depositione se causâ cecidisse. Proinde si lis fuerit inter liberos, officium parentum est, eos vel suâ authoritate compescere, vel inter se amicabiliter componere. *l. parentes. 6. Cod. h. t.*

Hactenus de iis actum est, qui contra certas personas testificari non possunt. Inter
24 eos, qui pro certis personis testificari non possunt, sunt parentes, & liberi, qui pro se invicem testimoniũ ferre non possunt propter nimiam affectionem, quæ inter eos præsumitur, unde earũ testatio suspecta redditur.

25 II. Propter eandem causam affectionis non sunt testes idonei reliqui consanguinei, & affines, *d. l. 3. ff. h. t. & c. consanguinei. 1. causâ. 3. q. 5.*

Verùm communiter docent Interpretes, quòd consanguineus vel affinis non sit ex toto repellendus, seu audiendus, & Judicis arbitrio relinquendum, quantam fidem ejus depositio mereatur. Etenim si causa non sit nimis ardua, & testis cœteroquin sit in[...] græ opinionis; non est verisimile, quòd pro[...]pter solam affectionem erga consangui[...]um velit perjurium committere. Deinde [...] aliqua controversia plura capitula contra[...]at, & consanguineus vel affinis non di[...]tet circa unum capitulum contra consan[...]guineum deponere, testimonium ipsius [...]detur minùs suspectum, etiamsi in alio ca[...]pitulo deposuerit pro consanguineo.

Item in causa matrimoniali, si quæ[...] de consanguinitate desponsatorum vel [...]jugum, super hoc articulo rectè pare[...] vel alij consanguinei testari possunt: [...] ipsi censentur habere optimam notitiam [...] genealogiæ, neque est verisimile, ipso[...] cestas nuptias in sua familia toleratur[...] *super. 3. h. t. & c. videtur nobis. 22. [...] matrim. accusare possunt.* Rursus non [...]pellitur consanguineus, si non producat[...] præjudicium alterius, sed tantùm ad de[...]sionem & probationem innocentiæ, e. g. [...] homicida vellet probare per consangui[...] homicidium causâ defensionis factum [...] nam favore defensionis qualescunque te[...] admittuntur teste Julio Claro, *Lib. 5. [...] tent. q. 24. n. 20.* In Judicis tamen est ar[...]trio discernere, quanta fides talibus testi[...]niis extraordinariis sit habenda. Tandem [...]cet consanguinei non sint testes omni ex[...]ptione majores, nihilominùs, quod [...] deest, per alia adminicula suppleri po[...] e. g. Si unus testis extraneus & duo con[...]guinei pro eodem deponant, si fama vel [...] graves conjecturæ concurrant, arg. tex[...] *sæpe d. l. 3. §. 2. ff. de Testibus.*

III. Nemo potest pro se testes domesti[...] seu ex suâ domo producere, *l. penult. [...] t. & l. 3. Cod. eodem.* Et quidem si tales [...] domestici, quibus imperari potest, ut te[...]fiant, nimirum filij vel servi, illi omni[...] admittendi non sunt; sin autem sint qui[...]

dubono producentis, sed non ejus potestati subjecti, tunc licet respectum aliquem ad ipsum habeant, ut Inquilini, Coloni, Mercenarii & similes, sunt tamen ad testimonium ferendum admittendi, saltem ut testes non omni exceptione majores, sicut mox de consanguineis diximus. Panorm. *in c. in literis 24. hoc tit. n. 5.* Imò communis, & 29
in praxi recepta est sententia, quòd subditi alicujus domini possint pro ipso testimonium dicere, modò duo concurrant: nimirum ut prius ipsis per dominum relaxetur juramentum subjectionis quoad præsentem actum; & quòd non agatur de particulari & proprio commodo subditorum, quia multæ causæ possunt emergere circa jurisdictionalia & alia, in quibus domini alios quam subditos producere non possunt: sicut ita etiam generaliter testes domestici idonei sunt, quando agitur de ijs rebus, quæ in domo gestæ dicuntur, & quæ in aliorum notitiam non devenerunt. Menoch. *de Arbitrar. Jud. lib. 1. q. 73.* 30

IV. Amicus pro Amico regulariter testimonium idoneum ferre non potest. *d. l. 3. ff. de Testibus.* etenim humanum judicium non minus amore, quàm odio pervertitur, teste S. Greg. *in c. quatuor. 78. causâ. 11. q. 3.* Et judicia hominum ita passim corrupta sunt, ut sibi persuadeant, hoc demùm amicitiæ proprium esse, ut amicis suis in qualibet re etiam cum injuria alterius gratificentur: cum tamen teste Cicerone *prima* sit *Lex amicitiæ, ne quid turpe rogemus*, vel *rogati perpetremus.* Attamen non statim ex solo prætextu amicitiæ testis rejiciendus erit, sed etiam hic Judex per suam cognitionem explorabit, quanta fides pro majore vel minore amicitia, & personæ qualitate eidem adhibenda sit: nam si testis sit homo plebeius, vel in depositione pro suo amico nimis verbosus & fervidus, vel si interrogatus respondeat? se malle victoriam producenti, quàm adversario optare, utiq; ipsi? testimonium suspectum, vel etiam plane inutile redditur. Mascard. *de Probat. vol. 1. concluf. 86.* 31

CLASSIS III.

Exceptiones contra testes respectu certarum causarum.

32. *In causis sanguinis Clerici & Religiosi testificari non possunt contra reum, sed bene pro reo.*
33. *Laicus contra Clericum in causa criminali Ecclesiastica non admittitur: nisi forte alii testes haberi non possint.*
34. *In causa criminali minor 20. annis non est testis idoneus.*
35. *Nec fœminæ in tali causa: secus est in causa civili. Quæ distinctio etiam de Jure Civili procedit.*
36. *Nemo potest esse testis in causa propria: bene tamen de facto proprio.*
37. *An aliquis de Collegio vel Universitate in causa istius testis esse possit?*
38. *Clerici & Religiosi in causa suæ Ecclesiæ testes esse possunt, etsi commodum in singulos redundet.*
39. *Sed hoc procedit deficientibus aliis testibus.*
40. *Cur testes de Universitate pro causa communi admittantur?*
41. *Testes aliàs minùs idonei, si contra producentem deponant, repelli ab eo non possunt.*

I. IN causa criminali Clerici & Religiosi non 32
sunt testes idonei, si agatur de pœna sanguinis irroganda; nam Ecclesiastici propter irregularitatem non debent se in causis sanguinis immiscere. Verùm hoc intelligendum est, si Clerici testimonium contra reum dicere vellent. Pro reo autem ad ostendendam ejus innocentiam non est dubium, quin testes sint omni exceptione majores; imò opus pium & Clerico dignum est, si per veritatem possit insontem à supplicio liberare. Farin. *de Testib. q. 61. n. 52.*

II. Laicus contra Clericum in causa criminali *criminaliter intentata* testis esse nequit. *c. de cætero. 14. h. t.* quòd intelligitur, si agatur de pœnâ criminali Ecclesiasticâ,

Secus est, ubi traditio fit Judici sæculari. Dixi autem, *criminaliter intentata*: ut procedat, si actio per modum accusationis criminaliter ad vindictam publicam intentetur. Secus autem erit, si tantum ex crimine agatur civiliter ad damnum resarciendum. *c. tam ex literis. 33. h. t.*

Deinde procedit hæc conclusio in casu, quo Clerici haberi possunt, qui facti notitiam habent; quòd si autem e. g. Parochus solitariè in villa habitans delinquat, etiam Laicos admittendos esse in testes, ne delicta maneant impunita, docet Abbas *in d. c. de cætero. n. 3.*

34 III. In eâdem causâ criminali minor viginti annis non potest in testem adhiberi. *l. in testimonium. 20. ff. h. t.* idque nonnulli existimant, etiam extendendum esse ad causas civiles valde magni momenti, quæ propter gravitatem in multis æquiparantur criminalibus.

35 IV. Fœminæ in causis criminalibus criminaliter ad vindictam publicam intentatis non possunt esse testes: quia varium & mutabile testimonium fœminæ producere solent, ut text. est *in c. forus. 10. de Verb. significat.* Imò non desunt, qui de Jure Canonico censeant, fœminam non tantùm in criminalibus, sed etiam civilibus causis excludendam esse, propter generalitatem textûs *in c. mulierem. 17. causâ. 33. q. 5.* attamen quia in *c. 3. h. t.* & alibi sæpius fœmina pro teste admittitur, ad conciliandos textus rectius inter causas criminales & civiles distinguendum erit cum Panorm. *in d. c. 3. n. 3.* Rursus quamvis aliqui sentiant, de jure civili mulierem in quibuscunque causis (excepto testamento) posse testem esse: eò quòd *in l. ex eo. 18. ff. eod. tit.* absolutè dicatur mulierem testimonium dicendi jus habere: mihi tamen probabilius videtur, quòd hâc in parte Jus Civile per Canonicum declaretur, atque etiam de Jure Civili fœminæ in causa criminali, ubi probationes perfectissimæ requiruntur, non sit testis omni exceptione major, hoc ipso, quòd experientiâ constet, & jus Canonicum apertè estimat, & præsumat mulieris testimonium varium & inconstans.

V. Nemo est testis idoneus in causa propria. *l. nullus. 10. ff. h. t.* Dicitur aliud testari in causa propriâ, si ex victoria producentis sive ex suâ depositione utilitas quandam consequatur, etiam secundariò tantùm & in consequentiam. *c. statutum. 38. causâ. 2. q. 6.* Pan. *in c. 1. Ut Ecclesiast. beneficia sine diminut. confer.* Dicitur autem proprio ad utilitatem tertii sine esse proprio non tantùm deponere licet, rùm etiam unus talis testis de facto proprio deponens ordinariè plenam fidem facit, si tutor ad evitandas pœnas non confecerit inventarij producat notarium, qui testetur ipsum ad instantiam tutoris inventarium cisse. Imò licet testis aliàs sit persona cui de cœtero nulla fides haberetur, si tamen de facto proprio deponat, & non agatur illius commodo, saltem semiplenè probat arg. *l. quæro. 58. §. fin. ff. de Ædilit. edict.* Menoch. *de Arbitr. judic. lib. 2. cas.*

Celebris est *controversia*, an si lis inter aliquod Collegium vel Universitatem aliquem extraneum super re ad Universitatem pertinente, possit Universitas testes se ex suo corpore producere? Pro negat facit, quòd tales testes videantur in propriâ procedere & deponere, cum quæ ad Universitatem, suo modo etiam illos, qui sunt de Universitate, pertinent. Econtra pro affirmativa adduci potest *super. 6. & c. cum nuntius. 12. h. t.* etsi *Christus. 26. in fine. de Jurejur.* in quibus apertè declaratur, quòd Clerici Religiosi in causis suæ Ecclesiæ vel Mo-

stimi possint testimonium ferre, iis tantummodo exceptis, qui in tali casu tanquam Procuratores ad agendum vel respondendum destinantur. In hac difficultate communis est distinctio, an omnes, qui sunt de Universitate, directè sentiant aliquod commodum ex causa Universitatis (sicut fit, quando agitur de communibus pascuis Universitatis, in quibus possunt singuli sua armenta pascere) vel an indirectè tantùm & in consequentiam singulis de Universitate aliquod commodum in invisum obveniat, ut si agatur de Jurisdictione Universitatis? Priori casu censent testes de Universitate non esse admittendos, quia viderentur in causa propriâ testari. In altero casu statuunt, testes de Universitate audiri debere, quia talis causa minùs ad singulos pertinere intelligitur: sed tamen pro qualitate causæ & personarum Judicis arbitrio relinquendum, quantam fidem mereantur. Vid. Panor. *in d.c. insuper. n. 2. & seqq.* Verum ego credo, Clericos & Religiosos posse testari in causa suæ Ecclesiæ, quamvis inde singuli aliquod commodum sentiant; tùm propter statum Religionis, quem non præsumunt ita facilè perjurio violare; tùm ne inopiâ probationis damnificentur Ecclesiæ, quarum bonis plurimi insidiantur; tum denique, quia non potuit Papam latere, quòd victoria in causis Ecclesiæ redundet in Clericos & Religiosos, qui ex bonis Ecclesiæ aluntur, & nihilominus decrevit, eos non esse à testimonio repellendos.

39 Sed nunquid Clerici tantùm in defectum aliorum testium indifferenter admittendi erunt? Probabilius mihi videbitur cum Speculatore, *h. t. §. 1.* contra Panorm. *in d.c. insuper*, tantùm deficientibus aliis testibus Clericos & Religiosos esse admittendos, ne defectu probationum supprimantur, sicut id apertè probat text. *in cap. etsi Christus. 26. in fine de Jurejurando.* cui sanè absque divinatione responderi non potest. Enimverò, 40 quòd testes de Universitate admittantur in causa Universitatis contra generalem regulam, *ut nemo in causa propria testetur*, illa potissimum est ratio, quòd plerumque homines extranei rerum ad Universitatem pertinentium notitiam non habeant: quæ ratio cessat, si tales extranei certam notitiam habentes adesse supponantur.

Postremò ad hunc §. adnota, quòd si ali- 41 quis testes minùs idoneos pro se produxerit, & illi præter spem contra ipsum producentem deposuerint, vel in aliâ causâ aut articulo ab adversario contra ipsum producti fuerint, non poterunt à primo producente amplius repelli, utpote à quo per suam productionem probati censentur. Audietur tamen primus producens, si vellet talem exceptionē allegare, quam dicat ex postfacto primùm sibi innotuisse. Item si velit non contra personas, sed contra dicta testium (e.g. quod absq; ratione scientiæ, extra articulum, vel sibi contraria deposuerint) excipere. *l. si quis. 17. Cod. h. t.* Mynsing. *Cent. 4. observ. 3.*

§. III.

De Juramento, Interrogatoriis, & Examine Testium.

42. *De Iure omnes testes ante depositionem jurare debent: potest tamen à partibus juramentum remitti.*
43. *De consuetudine Illustres & in dignitate constitutæ personæ non jurant.*
44. *Reprobatur consuetudo, quâ universim testibus sine juramento crederetur.*
45. *Interrogatoria quænam generalia testium, quæ specialia?*
46. *Quomodo instituendum sit examen testium.*

SI de Puncto juris loquamur, inter omnes 42 convenit, testem antequam deponat, debere præstare juramentum de veritate dicenda; quòd in Cancellarijs sub certa forma habetur, & *juramentum testium* di-

citur, neque aliàs, cujuscunque authoritatis sit, fidem habendam esse. *c. quoties. 5. & c. licet. 47. ℣. testes. h.t. l. jurisjurandi. 9. C. eod.* Interim tamen hoc juramentum etiam de jure à partibus testi præsertim egregio, Illustri, aut Religioso remitti poterit, quia ipsarum partium favorem principaliter respicit, per text in *cap. tuis. quæst. 39. & ibi Glos. in V. remittatur. h. t.*

43 Imò multarum Provinciarum usu & consuetudine introductum est, ut personæ illustres, & in dignitate constitutæ sine juramento solum sub fide nobilitatis, vel statûs sui deponant, & depositionem in scriptis clausam, suóque sigillo munitam Judici transmittant, teste Andreâ Gail. *Lib. 1. Ob-*
44 *serv. 17. n. 14.* ubi *n. 13.* docet, reprobandam esse consuetudinem, de qua omnibus testibus indifferenter sine juramento creditur: quia talis consuetudo esset irrationabilis & multis calumniationibus, ac corruptionibus testium ansam præberet.

Quando testes producens suos articulos judici obtulit, super quibus eos audiri rogat, usus judiciorum obtinuit, ut illi ipsi articuli parti adversæ communicentur, quæ super singulis certa interrogatoria per se, aut advocatum suum conficere debet, ad eum finem, ut appareat, an testis legitimus sit, & an veram rei notitiam habeat; sunt verò *interrogatoria* alia generalia, alia specialia.
45 Generalia sunt. I. testis quo nomine vocetur? II. cujus sit ætatis? III. cujus conditionis? IV. an conjunctus producenti? V. an inimicus parti adversæ? VI. an non subornatus aut instructus? VII. an in causa controversa aliquod interresse habeat? VIII. an non testes convenerint inter se, quid dicere velint? IX. utri parti optet victoriam? Specialia *interrogatoria* sunt, quæ ex facto controverso ejusque circumstantiis desumuntur, ita enim interrogatur testis de causâ scientiæ, de tempore, visu, auditu, credulitate & similibus. Text. & Gloss. *in c. cùm causam. 37. h. t.* De quibus *§. seq.* plura dicemus.

Examen testium regulariter in loco judicii per ipsum judicem, aut per ipsius Commissarium die non feriato instituendum est, & nisi necessitas aliud exposcat, ante prædium, dum testes adhuc moraliter jejuni, meliùs sibi præsentes sunt. Suting. *obs.* [illegible] & *seqq.* In ipso examine testis super singulis *articulis & interrogatoriis* examinatur, ejúsque dicta, quantùm etiam ad verba formalia fieri potest, protocollari debent. Quod si pars neglexerit *interrogatoria* ponere, ipse judex vel examinator quædam [illegible] necessaria præsertim generalia, & [illegible] concernentia faciet. Post finitum examen testi silentium imponitur, ne cuiquam [illegible] depositionem revelet. Imò in quibusdam locis id ipsum in forma juramenti continetur, ad evitandum periculum, ne testes inter se colludant, & pariformiter omnes deponant. Quandoque etiam testis, antequam egrediatur locum examinis, petit, ut sibi sua dicta per notarium prælegantur, partim ut videat, an rectè intellectus sit, partim etiam, ut possit se corrigere, si fortè super aliquo articulo aut *interrogatorio* præcipitantius aut minus consideratè responderit, quòd licere textus est in *c. præterea. 7. de Testib. [illegible] gend.* & tenet Rota Romana apud Ferin. *decision. crimin. & testium decis. 41.*

§. IV.

De Publicatione Attestationum [illegible] Exceptionibus contra dicta testium.

47. *Possunt plures productiones testium ante publicationem fieri.*
48. *Quomodo fiat publicatio testium: ejusque effectus est, quòd non detur ulterior productio super eadem vel contrariis articulis.*
49. *De Jure Canonico neque in secunda instantia.*

46. *De nullit. causis, &c. in causis, quæ non transeunt in rem judicatam, post publicationem testes repeti possunt.*
47. *Post publicationem regulariter de jure non admittuntur exceptiones contra personas testium: nisi expressè sint reservatæ.*
48. *Admittuntur autem exceptiones contra dicta testium, & quænam illæ sint?*
49. *Testis de credulitate deponens quando probet.*
50. *Testis de auditu alieno non probat regulariter, nisi sint facti antiqui, & in matrimonio ex causâ consanguinitatis separando.*
51. *Testium in verisimilia deponentibus, variantibus, contrariantibus sibi non creditur.*
52. *Quid si testis depositionem judicialem postea ex intervallo revocet?*
53. *Testes singulares plenè non probant.*
54. *Quibus casibus uni testi credatur.*

POstquam examen singulorum testium absolutum est, id de jure partibus judex significat, interrogando, an ulteriùs alios testes producere cogitent, vel *publicationem* petant: nam petenti secunda & tertia productio testium ante-factam publicationem concedenda est, imò & quarta, si velit *juramentum* præstare: quòd non animo calumniandi quartam productionem testium petat, nec dicerit, quid priores testes deposuerint. *cap. ultra tertiam. 55. h. t.* Si verò partes ulteriori testium productioni renuntient, *publicatio* attestationum à productis testibus factarum hoc modo fiet, ut utrique parti in scriptis communicetur, quid singuli testes ad singula puncta responderint. Hujus verò *publicationis* potissimus effectus est, quòd ampliùs non liceat alios, vel eosdem testes producere super jisdem, vel contrariis articulis: tum quòd partes ulteriorem productionem per admissam *publicationem* renunciâsse censeantur: tùm propter periculum, ne aliqui testes subornentur, si partes ex publicatione intelligant, priores non secundùm expectationem suam deposuisse. *cap. Fraternitatis. 17. & ibi DD. h. t.* Er quamvis de jure civili secundùm communem opinionem saltem in causa appellationis admittantur novi testes, per *L. eos qui. 6. §. 1. & 2. Cod. de Appellationibus.* de jure tamen Canonico neque in secundâ instantia admitti debere, eò quod & tibi periculum subornationis sit, constitutum est in *Clem. 2. h. t.*

Verùm potest quandoque justa aliqua causa intervenire, ut etiam publicatis attestationibus iidem, vel alij testes de novo examinentur, nimirùm si propter negligentiam judicis vel Commissarij, sive interrogatoris, vel aliunde non sufficienter testes sint examinati, vel eorum depositiones sint amissæ, aut judex ex officio pro meliori sua informatione eos repetere velit. Idem probabiliter in causis matrimonialibus, & alijs, quæ non transeunt in rem judicatam, sicut in causis criminalibus ad defendendam rei innocentiam licet de novo testes etiam post *publicationem* factam producere. Videatur Panorm. *in d. c. Fraternitatis n. 4.* 50

Præterea post publicationem factam non licet amplius de jure contra personas testium excipere, nisi aliqua exceptio primùm post *publicationem* innotescat, vel excipiens præmisso *juramento malitiæ* possit aliquam rationabilem causam allegare, quare priùs contra personas non exceperit, vel denique nisi sibi exceptiones contra personas testium ab initio statim per protestationem usque post publicationem reservâsset. *c. præsentium. 31. h. t.* 51

Ratio autem quòd regulariter post *publicationem* non liceat ampliùs contra personam testis excipere, est, quia timetur, ne is, contra quem testis deposuit, hoc ipso irritatus, malitiosè fingat causam suspicionis, aut exceptionis contra testem, & quia testis per admissionem ad examen & petitam publicationem videtur esse jam semel quoad suam personam approbatus. Igitur post *publicationem* solæ exceptiones contra dicta testium

testium proponendæ sunt: cujusmodi exceptio est.

52 I. Quòd testis deponat absque *ratione scientiæ*: non enim sufficit, quòd testis aliquid simpliciter dicat, vel affirmativè vel negativè, sed insuper addere debet, unde hoc sciat, quod dicit, aliàs fidem non habebit.

II. Quòd testis sit nimis verbosus, & deponat extra articulum: nam nimia verbositas facit testem suspectum de subornatione, vel magnâ affectione erga producentem, & cùm testes tantùm jurare soleant de *veritate dicendâ* super *articulis* & *interrogatorijs*, ideo si aliqua in ijs non comprehensa dixerint, nullam fidem merentur tanquam circa illa non jurati.

53 III. Quòd testis non habeat scientiam, sed tantùm *credulitatem articuli*. Quamvis autem sola credulitas testis sine certa scientia ordinariè nihil probet, si tamen testis graves suæ credulitatis causas allegare possit, facit saltem urgentes præsumptiones, quæ currentibus alijs adminiculis & probationibus in causâ civili quandoque plenè probent. Abbas *in c. quoties. 5. h. t. n. 6.* Item valet depositio ex *credulitate*, si artifex deponat ex peritia artis suæ, e. g. si chirurgus dicat, credo vel non credo vulnus esse lethale.

54 IV. Quòd testis tantùm deponat *de Auditu*. Enimverò nisi actus sit talis, qui per auditum rectè percipi posset, e. g. si quæratur, quibus verbis formalibus duo inter se contraxerint, vel quâ verbali injuriâ aliquis affectus sit, de cætero non probat testis, si tantùm de auditu alieno deponat; quòd scilicet ab alijs ita audiverit, nisi fortè articulus nominatim de fama publicâ fuerit conceptus. Verùm ab hac regulâ communiter excipiuntur facta antiqua, & ultra hominum ætatem remota, in quibus plerique censent etiam testes *de auditu* plenè probare, per text. *L. si arbiter. 28. ff. de Probat. & L. in summa. 2. §. idem Labeo. 8. ff. de aquâ vi. arcenda.* Id quod etiam procedit, [illegible] matrimonio propter consanguinitatem parando agatur, & testes producantur, dicunt, se à suis majoribus audivisse, [illegible] personas, quæ de facto matrimonialiter contraxerunt, ex eodem sanguine descendere. Attamen in hoc casu intervenire debent [illegible] nia illa, quæ requirit *c. licet ex quadam 47. h. t.*

V. Quòd testis dicat *in verisimili* est talia, quæ vel se ita habere, vel [illegible] re moraliter vix potest. v. g. si homicidium in tenebris factum sit, & testis dicat, [illegible] visu homicidium optimè agnoverit. Quando autem in singulis factis testes [illegible] tur *in verisimilia* deponere, judex [illegible] ticularibus circumstantijs pro sua prudentia æstimare debebit.

VI. Quòd testis vacillet, & variet, delicet quòd factum jam hoc, jam aliter do, jam cum his, jam cum alijs circumstantijs narret, & tali testi varianti habenda fides arbitrio judicis pro majore vel minore variatione.

VII. Quòd testis sit sibi contrarius. [illegible] citur autem sibi esse contrarius, si [illegible] in una responsione affirmavit, in alia [illegible] revocatione expressa & probabilis [illegible] allegatione neget, ut si in principio dixerit se vidisse actum, de quo quæritur, & [illegible] per aliud interrogatorium quæsitus [illegible] se tantùm audivisse ab alijs. Quòd si [illegible] testis aliud dicat extra judicium, & aliud judicio, utique propter juramentum [illegible] thoritatem judicis prævalebit depositio [illegible] dicialis. Sed quid si testis ipsam depositionem judicialem post intervallum expressè revocet, & fateantur, se falsum dixisse, [illegible] subornatum fuisse? R. Licet prima depositio per secundam non juratam & à teste [illegible] factam totaliter revocari non possit, [illegible]

probari subornatio & corruptio per ipsum testem, qui dicit se corruptum deposuisse, cum tenendat se esse perjurum & falsarium, ei credi non debet. *c. sicut nobis. 9. h. t. junct. testimonium. 54. eodem tit.* interim tamen prima depositio per secundam redditur plurimùm suspecta, & judex ex circumstantijs alijsq; indicijs discernere debebit, an primæ vel secundæ depositioni maior fides adhibenda sit. Rota *apud Farin. in Decis. criminum & testium decisione 119. & 189. Fach. Controvers. lib. 9. c. 84. & seq.*

57 VIII. Demùm qnòd testis sit *singularis*; dicitur autem testis singularis, si non habeat alium *contestem* circa illud ipsum numero factum, de quo deponit. Etenim unius testis depositio, cujuscunq; authoritatis sit ille, regulariter tantùm semiplenam probationi facit, neque in ordine ad plenam probationem constituendam admitti debet. *l. 9. §. 5. C. h. t.* & quamvis *inc. 4. h. t.* videatur dici, quòd principalis persona, quæ aliud affirmat, si habeat unum testem, plenè probet: id tamen rectè cum Gloss. DD. intelligunt procedere in causa denuntiationis, quæ fit ad correctionem alicujus delinquentis, ubi ipsius denuntiantis nullum interesse vel commodum versatur. Dico autem *regulariter unum testem* non facere plenam 58 probationem. Cæterum ab hoc regula dantur aliquot exceptiones. I. Si agatur de nullius præjudicio, e. g. si promovendus ad sacros ordines non possit aliter suam ætatem probare, quàm per unum testem. II. Unus testis matrimonium necdum contractum, sed primùm cotrahendum impedire potest, si deponat, desponsatos esse consangineos, vel aliud impedimentum Canonicum habere. *c. super eo. 22. h. t.* cùm enim res per depositionem unius testis reddatur dubia, in tali dubio tutiùs est abstinere à matrimonio, quàm ut illud fortè nulliter contrahatur, ex post facto separetur & contrahentes periculo peccandi exponantur. III. Creditur artifici in sua arte judicium & censuram ferenti, siquidem in eo loco plures haberi non possint. IV. Creditur interpreti, qui inter duos diversæ linguæ homines negotium expedit, aut contractum facit. Text. & Gloss. *in l. 1. §. fin. ff. de Verb. obligat.* V. Creditur Nuntio aut Officiali jurato in his, quæ pertinent ad suum officium. VI. Denique, si quis ab aliqua civitate vel communitate electus sit ad ponderandum vel mensurandum, ei soli circa justam ponderationem & mensurationem credendum est. *l. 2. Cod. d. Ponderat.*

TITULUS XXII.

De Fide Instrumentorum.

SUMMARIA.

1. *Instrumenta quid sint? sintque alia publica, alia privata.*
2. *Instrumenta authentica & publica in effectu sunt idem.*
3. *Notarios creare possunt, præter summos Principes, & Comites Palatinos, etiam Principes, inferiores & Episcopi.*
4. *Notarij publici Instrumentum ubique est publicum & authenticum.*
5. *Notarij summorum Principum auctoritate creati ubique possunt instrumenta conficere: secus de creatis ab inferioribus Principibus.*
6. *Creatus ab Episcopo non potest instrumenta conficere in temporalibus; & econtra.*
7. *Notarius ut legitimè conficiat instrumentum, debet esse rogatus, & notitiam rei habere per se.*
8. *Res, de quâ conficitur, debet esse in libera dispositione partium & dependens à voluntate humana.*
9. *Debitæ circumstantiæ negotij sunt in instrumento exprimendæ.*
10. *Imperfecta instrumenti narratio non facit id ipso Jure nullum.*
11. *Pretium contractûs non est necesse specificè in instrumento exprimere.*
12. *Item in antiquis solennitates præsumuntur interviesse: sed contra hanc præsumptionem admittitur probatio.*

13. *Enumerantur solennitates ad formam Instrumenti requisitæ.*
14. *Testes instrumenti non est necesse esse omni exceptione majores.*
15. *Qua auctoritate solemnitates instrumenti introductæ sint.*
16. *Instrumentis publicis accensentur acta Iudicialia, seu Protocollum, si habeant debita requisita.*
17. *Ex scripturæ sigillo authentico munitæ, & quæ sigilla sint authentica?*
18. *Quid requiratur, ut sigilla fidem faciant?*
19. *Scripturæ in archivo publico reperte sunt instrumenta publica.*
20. *Quinam Ius archivi habeant, & quid ad archivum requiratur?*
21. *Quid sit de scripturis in Archivo Civitatum, Monasteriorum, Dominorum Iura Regalium non habentium repertis.*
22. *Scripturæ privatæ trium testium subscriptione munitæ publicis annumerantur.*
23. *Dispositio* L. Scripturas C. Qui pot. in pign. *fundatur in præsumptione, & admittit probationem in contrarium.*

1 *INstrumenta* nihil aliud sunt, quàm illæ scripturæ, quæ ad causam instruendam & probandam à partibus adferuntur. Sunt autem *instrumenta* alia *publica*, alia *privata*; *publica* sunt, quæ authoritate publicâ confecta publicam fidem merentur; *privata* verò, quæ à privatis personis scripta plerumque tantùm contra scribentem rariùs pro ipso probationem faciunt.

§ I.
De Instrumentis publicis.

2 INterpretes in hac materiâ communiter quidem differentiam constituunt inter *instrumenta publica* & *instrumenta authentica*. *Publica* appellant, quæ confecta sunt per manum Tabellionis seu *Notarii* publici, cujus persona est publica, eique confectio instrumentorum ex officio incumbit. *Authentica* verò, quæ ex solâ appensione sigilli alicujus Magistratûs, vel personæ in dignitate constitutæ authoritatem habent, juxta text. & Gloss. *in c. 2. h. t.* in effectu tamen parùm interest, sed omnia illa *instrumenta* in genere *publica* censeri possunt, quorum ea est authoritas, ut propter modum, quò secundùm leges & consuetudines facta sunt, *publicam*, adeòque fidem omnium mereantur, teste Mynsing. *in c. 1. h. t. n. 2.* Ut autem de singulis speciebus instrumentorum publicorum breviter aliquid dicam, sit hujus §.

SECTIO I.
De Instrumentis per Notarium publicum confectis.

CIrca personam *Notarii* prænotandum quòd is debeat esse legitimè, id est aliquo habente potestatem creatus & constitutus. Habet autem hanc potestatem [illegible] andi *Notarios* inprimis summus Pontifex & Imperator, & qui ab illis eam potestatem per speciale privilegium acceperunt, [illegible] sunt: qui *Comites Palatini* vocantur. [illegible] inde etiam inferiores Principes jus creandi Notarios habent. Imò etiam Episcopi [illegible] alij Domini Territoriorum, saltem in [illegible] pertinent ad suam jurisdictionem, Notarios facere possunt. Speculator *in tit. de instrum. editione. §. restat. 8. n. 22. & notata per Joan. Andr.*

Quæstio est multùm agitata, utrùm *Notarius* in uno loco creatus possit ubique [illegible] rarum *instrumenta* conficere. Vix [illegible] esse dubium, quin *instrumentum* [illegible] *rio* in uno loco confectum ubique publicum & authenticum haberi debeat, quemadmodùm contractus secundùm particulares leges & consuetudines unius loci celebratus ubique legitimus reputatur: sed difficultas in eo est, an si e. g. *Notarius* in terris [illegible] perij creatus veniat ad terras Pontificias, [illegible] econtra, possit ibidem facere instrumentum authenticum? Diversas DD. opiniones

5 sim Speculator. *de loco à n. 23.* Ex quibus illorum videtur communior, qui distinguunt inter summos & inferiores Principes. *Notarios* à summis Pontificibus creatos censent posse ubique instrumenta conficere, non verò creatos ab inferioribus: cùm inferiorum principum potestas magis restricta sit secundùm terras & jurisdictiones. Verùm in hac quæstione ad consuetudinem locorum attendendum esse monet Boërius *decis. 242. n. 3.* & in Camerâ Spirensi etiam *Notarios* Cæsareos recipi non debere, nisi priùs fuerint probati, & in matriculam illius Consistorii relati, statuitur in *Ordinatione Camer. p. 1. a. 39.* Illud quoque est notabile, quod 6 Speculator. *l. c. n. 26. & seq.* docet. videl. *Notarum* ab Episcopo in spiritualibus creatum non posse conficere *instrumenta* in temporalibus, neque creatum à domino sæculari in temporalibus, posse conficere in spiritualibus.

7 Rursùs ad *instrumenti* valorem ex persona *Notarij* requiritur, ut sit rogatus à partibus secundùm Bald. *in rub. Cod. de Fide instrument.* & Barth. *in auth. si quis in aliquo. n. 8. Cod. de Eædendo.* ideo stylus *Notariorum* est, ut in principio vel subscriptione *instrumenti* exprimant se fuisse rogatos. Deinde etiam requiritur, ut *Notarius* illius negotij, de quo *instrumentum* conficit, habeat scientiam & cognitionem per se, nec aliud debet scribere, quàm quod ipse vidit, vel audivit. Proinde etsi unus tantum ex contrahentibus, vel tertius pro suo interesse, vel hæres aut Legatarius ex postfacto vellet curare *instrumentum* confici super contractum testimonio jam priùs facto & *Notario* per testes, vel alias probationes sufficienter constaret, verum esse, quod dicitur, e.g. matrimonium esse contractum, testimonium hoc vel illo modo factum esse, non tamen valeret *instrumentum* desuper confectum, quia *Notarius* debet per se scire, & interfuisse actui, de quo testatur *Novel. 44. c. 1. & ibi Gothof. litera A.* Quodsi verò non una tantùm, sed utraque persona principalis suum contractum, vel ipse testator suum testamentum coram *Notario* quasi de novo repeteret, utique perinde haberi deberet, ac si *Notarius* tunc temporis interfuisset, quando contractus vel testamentum primitus factum est.

Ex parte materiæ ad valorem *instrumenti* 8 desideratur, ut fiat super tali actu, qui dependeat à voluntate humanâ, id est, à liberâ dispositione eorum, qui *instrumentum* petunt, & nullam requirunt causæ cognitionem. Unde non valebit, si de eo *Notarius* ad meam petitionem attestetur, quòd res mihi commodata sine mea culpa perierit, quia cognitionem causæ interponere non ad *Notarium*, sed ad judicem spectat. Præterea ipse 9 contractus, vel negotium, super quo *instrumentum* conficitur, debet clarè & exactè cum debitis circumstantiis & causis à *Notario* describi, neq; enim creditur, si in *instrumento* asseratur aliquod factum, nisi illa etiam observata dicantur, sine quibus rectè fieri non potuit, e. g. in emptione justum pretium interveniisse, in transactione aliquid datum, aliquid retentum esse: sicut nec testi creditur, nisi ratione sui dicti reddere, & rem debitis circumstantiis narrare possit, id quod tunc maximè locum habet, si de actuali numeratione pretii vel traditione rei in contractum deductæ quæratur, quæ per *instrumentum* minimè probantur, si tantùm in genere mentionem faciat, venditionem, vel transactionem inter partes celebratam esse: nam tales solennitates extrinsecæ, & quasi ab ipso contractu separatæ cùm merè in facto consistant, non præsumuntur, juxta communem DD. *in l. sciendum. 30. ff. de Verb. oblig.* Attamen circa hoc punctum tres 10 notabiles limitationes ponit Andr. Gail.

Lib. 2. observ. 13. & 71. I. dicit, *instrumentum* propter imperfectam narrationem non corruere ipso jure, sed parte excipiente, adeóque nisi pars contra tale *instrumentum* exceperit, videtur approbare & agnoscere
11 ea, quæ inibi scripta sunt. II. ex generali consuetudine Germaniæ, ait, satis probari numerationem pretij, si in genere de solutione vel satisfactione in *Instrumento* mentio fiat, quamvis determinata quantitas in specie non exprimatur, Imò ipsi contrahentes quandoque certis de causis nolunt, ut alij resciant, pro quanto pretio inter se convenerint, propterea tantùm curant in *instrumento* scribi, quòd pro aliquâ summâ pecuniæ alter alteri domum, e. g. vendiderit, eamque
12 pecuniam venditor plenè susceperit. III. *Instrumento* antiquo credendum censet etiam quoad alias necessarias solennitates, quamvis tantùm ipse contractus in genere exprimatur, cùm propter antiquitatem temporis & difficultatem probationis omnia præsumantur legitimè acta esse. Ita in specie docet, si in *instrumento* solùm dicatur, rem ab Ecclesia esse venditam, seu alienatam, tunc post lapsum 30. annorum etiam præsumi consensum Capituli interveniisse, neque enim est verisimile Capitulum tanto tempore alienationem dissimulaturum fuisse, nisi suum consensum adhibuisset. Interim hanc præsumptionem ex diuturnitate temporis non esse *Juris & de Jure*, sed probationem admittere in contrarium, si capitulum paratum sit demonstrare, nunquam suum consensum interveniisse, rectè monet idem Gail. *d. obser. 71. n. 12.*

13 Quod attinet ad formam seu solennitatem *instrumentorum publicorum* sciendum est, requiri I. Ut præmittatur invocatio Divini Nominis his vel similibus verbis: *In nomine Domini. Amen. In nomine SS. Trinitatis &c.* II. Præmittere oportet nomen Imperatoris vel etiam Pontificis, alterius Principis, si in eorum territorio *strumentum* conficiatur. III. *Instrume* insertus esse debet annus, indictio, & dies, item etiam locus, non tantum neralis, e. g. civitatis, sed insuper pa laris, nimirùm domus ipsa, in quâ actus celebratus, quæ solennitates eâ de caus fortè introductæ sunt, ut, si quando co geret falsum *instrumentum* confici, fra dolus tantò facilius detegeretur, si a interest, probare posset, se nunquam die & loco coram *Notario* comparuisse, absolutè nullum *instrumentum* in vel loco factum esse. IV. Cuilibet *instru to publico* interesse debent ad minimum testes, non tamen requiritur, ut sint vel manu propriâ se subscribant, dum eorum nomina per *Notarium* exprima nec etiam requiritur, ut sint testes ex ceptione majores, quia testes per se ab le habilitantur ex ipsa acceptatione par inter quas instrumentum confectur, ordinariè in potestate partium est (nisi aliter de jure testes omni exceptione m requirantur, ut in testamentis solenni stem minùs idoneum recipere & approbe ut *in tit. præced.* sæpiùs insinuatum. U mò *Notarius* se manu propriâ subscri debet: addendo, quâ authoritate, an Cæ reâ vel Pontificiâ sit *Notarius*; deinde signum sui Notariatûs apponet, puta c aliquam imaginem vel figuram calamo pictam, aut per modum typi impressa quamvis hoc signum non esset de subst instrumenti, ut docet Abbas in *c. 1. h. t.* nihilominùs consuetudo ita passim inv ut *instrumentum* illo signo carens de fi tate suspectum habeatur.

Cæterùm licèt solennitates hucusq censitæ partim desumptæ sint ex jure c muni, præsertim *Novel. 73.* partim ver

communi usu curiarum, extat tamen Constitutio Maximiliani I. Imperatoris *in Comitiis Colonienſibus an. 1512.* promulgata, in quâ prædictæ ſolennitates in neceſſitatem legis traductæ videntur.

SECTIO II.

De aliis Inſtrumentis authenticis.

16 INter *inſtrumenta publica*, quæ publicam & omnium fidem merentur, adhuc quatuor inſtrumentorum ſpecies referuntur. I. *Acta judicialia*, ſeu *Protocollum*, & liber ille atque ſcripturæ exinde deſumptæ, ubi actiones, exceptiones, confeſſiones, probationes, appellationes partium litigantium, item depoſitiones teſtium, interlocutiones & ſententiæ Judicis conſcriptæ ſunt. *l. fin. Cod. de Re judicata.* Verùm ut his actibus judicialibus plena fides habeatur, ſtatutum eſt in *c. quoniam contra 11. de Probat.* ut tam in *ordinario* judicio, quàm *extraordinario*, ſive *delegato* Judex ſemper adhibeat *Notarium* publicum, aut ejus loco duos viros idoneos, qui fideliter univerſa judicii acta conſcribant.

17 II. *Inſtrumentis publicis* à plerisque adnumerantur ſcripturæ, quando pro ſui confirmatione *ſigillum authenticum* habent appreſſum, quamvis cæteroquin nulli teſtes ſubſcripti ſint, nec aliquis *Notarius* tales ſcripturas confecerit, per text. *in c. 2. h. t.* Communiter autem illa dicuntur ſigilla authentica, quæ à perſonis in dignitate conſtitutis & magiſtratum habentibus apprimuntur. Non tamen ſufficit, ut nudum ſigillum alicui ſcripturæ apponatur, ſed apponens debet ſe ſubſcribere, vel in literis exprimere, ſe appoſuiſſe: nam ſigillum ſine ſubſcriptione videtur eſſe teſtis mutus, qui in judicio productus nihil loquitur, & ſi ſola ſigillo plena fides haberetur, facilè dolus committi poſſet, ſi ſigillum alliis literis malitiosè detractum aliis affigeretur. Præterea ut ſigillum aliquid probet, debet eſſe integrum & notum, non corruptum aut incognitum, *c. inter dilectos. 6. h. t.* Quòd ſi tamen de nullius præjudicio ageretur, etiam ſigilla incognita fidem facere, rectè docet Card. Tuſcus *litera. S. concluſ. 240. n. 13.* e. g. ſatis probabit Clericus peregrinus ſuos ordines, ſi ſua formata exhibeat, licet ſigillum illis appreſſum parùm cognoſcatur.

III. Inter *inſtrumenta publica* referun- 19
tur ſcripturæ à quibuscunque demum confectæ ex *archivo publico* deſumptæ *auth. adhæc. Cod. h. t.* Appellatur autem *archivum* locus, in quo reconditæ ſunt omnis generis ſcripturæ, quæ ſi poſtea producantur, fidem faciunt, non tam ratione loci, quàm reſpectu ejus, cujus authoritate ſcripturæ in *archivum* relatæ ſunt. Eſt enim communis 20
DD. ſententia jus *archivi* tantummodò competere Prælatis Eccleſiaſticis majoribus, videlicet Epiſcopis, eorumque Superioribus atque dominis temporalibus illis, qui in ſuis territoriis exercent jura Imperii & Regalium. Specialiter autem requiritur, ut tale *archivum* ſit ſub cuſtodia cujusdam officialis, quem antiqui *commentarienſem*, nos *Cancellarium* appellamus, qui ſimul in productione ſcripturæ atteſtari debet, quod ſcriptura producta in *archivo* ſeu *Cancellaria* inter alia *inſtrumenta authentica* reperta & fideliter aſſervata fuerit, ſicut hac de re plura videri poterunt apud Card. Tuſcum *in litt. A. concl. 486.* & Carolum Molinæum *in conſuetud. Pariſ. §. 8. n. 36. & ſeqq.*

Difficilis eſt *quæſtio*, quid ſit cenſendum 21
de *archivis* Monaſteriorum, Civitatum & perſonarum illuſtrium, quibus nec Cancellarius, nec jura Regalium ſuffragantur? Hanc difficultatem longè utiliſſimam reſolvit quondam Reverendiſſimus & Amplisſi-

mus D. Gregorius Schyrensis Abbas, priùs in hac Cathedrâ Professor meus &c. Primò, inquit, quamvis scripturæ ex *archivis* inferiorum dominorum depromptæ ex titulo *archivi* nullam authoritatem participent, nihilominus libris Civitatum, Monasteriorum, Nobilium, &c. quibus reditus, prædia, jura, aut fines territorii descripti sunt, creditur in rebus alienis, quando scilicet unus subditus tales libros allegat & producit contra alterum, vel etiam contra ipsum dominum. Jason. *in l. admonendi. 31. ff. de Jurejurando. n. 137. per l. censius. 10. ff. de Probat.* Quòd si verò Monasterium, vel domus territorialis vellet producere tales libros à se vel majoribus suis conscriptos pro se & ad probanda sua jura, regulariter talibus libris non crederetur per DD. modo citatos & textum generalem in *l. 7. Cod. de Probat.* ubi dicitur, *exemplo perniciosum esse, ut illi scripturæ credatur, qua aliquis sibi ipsi debitorem constituit, unde neque fiscum, neque alium quemlibet ex suis annotationibus debitum probare posse.* Quod maximè verum est, si talis civitas, vel Dominus contra homines non subditos & extra territorium suum existentes talibus scripturis uti velit, secundùm Bald. *in d. l. 7. n. 1.* quia respectu extranei civitas vel respublica censetur jure privatorum, & consequenter ejusmodi scripturæ tanquam merè privatæ. Contra subditum autem duobus saltem casibus fidem facient, videlicet si tales libri communiter pro authenticis habeantur, & in dubiis passim ad illos recurratur ab ipsis subditis, item in factis antiquis & hominum memoriam excedentibus, teste Wesemb. *d. l.* & Bald. *ibidem. n. 3.* quia priore casu consuetudo dat authoritatem scripturæ, & in antiquis in universum propter difficultatem probationis leviores probationes acceptantur.

IV. Demùm etiam istæ scripturæ, [illegible] inter privatos fiunt super contractibus [illegible] quacunque causa, modò præter principa[illegible] etiam tres integræ opinionis testes [illegible] scribant, plenam fidem faciunt, & quas[illegible] blicæ habentur. Imò quantum ad hypo[illegible] cam talibus scripturis speciale privilegi[illegible] est concessum, ut is, qui per scripturam [illegible] testium subscriptione munitam sibi hy[illegible] thecam constituit, præferatur illi, qui [illegible] tùm in simplici chirographo id ipsum [illegible] quamvis hic prior tempore, ille posterior [illegible] Text. & DD. *in l. scripturas. 11. Cod.* [illegible] *pottores in pign.* Quâ tamen in re [illegible] dum, quòd ex communi sententia com[illegible] tio hujus *l. scripturæ.* quantum ad [illegible] tiones hypothecæ fundetur in præsum[illegible] ne, quòd nimirum is, qui in simplici [illegible] chirographo absque testibus sibi hypo[illegible] cam constituit, potuerit facilè per fra[illegible] seu collusionem prioritatem tempor[illegible] scribere. Quia verò hæc præsumptio [illegible] *Juris & de Jure*, sed *Juris tantum* [illegible] locus erit probationi in contrarium, & [illegible] rem hypothecam in simplici chirogra[illegible] constituens manutenebitur in suâ pr[illegible] te, si probare valeat, se nihil dolo mal[illegible] se. Ita tenet Rota apud Farin. *in Decis. min. & test. decis. 28. & 120.*

§. II.

De Instrumentis privatis.

24. *Scripturæ privatæ quæ sint?*
25. *Scripturæ privatæ plenè probant contra scri[illegible]*
26. *Alicubi etiam habent paratam executionem.*
27. *Contra chirographum mutui & dati, & [illegible] tiam datur exceptio non numeratæ pe[illegible] vel dotis.*
28. *Cur brevius tempus talis exceptionis datum [illegible] toribus, quàm debitoribus.*
29. *Charta bianca quid & quomodo probet.*
30. *Scriptura privata pro scribente nil probat. Fallit hæc regula in rationibus tamen [illegible] chiatorum &c.*

30. *Epistola accepta ab eo, ad quem scripta est, probat pro scribente.*
31. *Libri mercatorum an pro ipsis probent?*
33. *Differentia inter rationes nummulariorum vel argentariorum.*
34. *Ex equitate & consuetudine libri mercatorum probant saltem semiplenè, & plenè cum juramento suppletorio; positis tamen quibusdam conditionibus.*

21 *Instrumenta privata* dicuntur illæ scripturæ, quæ nec manu *Notarii*, nec aliis primo recensitis solemnitatibus accedentibus confectæ sunt, cujusmodi censentur privata chirographa, quibus creditum nos accepisse, vel apochæ, quibus debitum nobis solutum esse fatemur; item epistolæ, regestra, rationes, schedulæ, aliæque annotationes privatæ, de quibus omnibus

25 *Notandum* I. quòd *Scripturæ privatæ* regulariter contra ipsum scribentem plenè probent, nisi aliis argumentis & probationibus probari possit, erroneum aut falsum esse, quod scripsit. Et quamvis confessio extrajudicialis absente adversario facta semiplenam tantùm probationem constituat, ut superius *in tit. de Confessis.* dictum, nihilominus alia ratio habenda est de confessione seu assertione scripta, quàm de oretenus tantùm probata & prolata: partim quòd scriptura semper loqui censeatur, & consequenter etiam in præsentia adversarii, si ad ejus manus deveniat; partim verò quòd cum majori deliberatione & cautela soleamus rem scribere, quàm loqui, *l. publica. 26. §. fin. ff. Depositi. l. generaliter. 13. Cod. de non numerata pecun.* Panorm. *in c.* 26 *2. h. t. num. 10.* Imò etiam in quibusdam locis, sicut in Austriâ receptum est, quòd chirographa privata, in quibus aliquis confitetur se accepisse mutuum, ita efficaciter probent contra scribentem, ut statim *paratam executionem* habeant, id est, debitori seu scribenti per judicem injungatur solutio, nec audiatur ante solutionem factam, quamvis velit alias exceptiones (altioris indaginis nec in continenti probabiles) contra creditorem proponere, quod ita consuetudine introductum credi potest, ut fides inter homines tantò accuratiùs servetur & custodiatur. Suting. *in Processu judiciario ob serv. 11. & ob serv. 104. n. 2.* His tamen addendum est, quòd chirographum vel alia *scriptura privata* non aliter plenè fidem faciat contra scribentem, quàm si non tantùm simpliciter confessionem debiti, sed insuper causam obligationis contineat, juxta text. & DD. *in c. si cautio. 14. h. t.*

Notandum II. si aliquis fateatur in chi- 27
rographo privato, se accepisse pecuniam mutuam, quam revera non accepit, competere ipsi aliquod juris beneficium, quod dicitur exceptio *non numeratæ pecuniæ*, quam exceptionem, si intra biennium à die dati chirographi opposuerit, omne onus probandi, numerationem pecuniæ factam esse, in adversarium transfert. In *dote* similiter constitutum est, ut marito intra biennii concedatur exceptio *non numeratæ dotis*, si confessus sit, se accepisse dotem, quam non accepit, quia Sponsus propter affectionem erga Sponsam sæpius adducitur, ut ante dotis traditionem se eandem accepisse confiteatur. Videatur text. *in l. in contractibus. 14. in fine Cod. de non numerata pecun.* Item quia nonnunquam contingit, quòd etiam creditores citiùs tradant *apocham* seu *quietantiam*, quàm debiti solutionem receperint, ideò Jura etiam illis exceptionem *non numeratæ pecuniæ* dedère, ut debitor non obstante confessione creditoris teneatur probare solutionem à se factam esse. Verùm 28
minori tempore datur hæc exceptio creditoribus, quàm debitoribus: his enim per biennii competit, ut dictum, illis autem non nisi per 30. dies. Diversitatis ratio hæc assignatur,

tur, quòd debitor, si velit habere pecuniam mutuam, debeat ad petitionem creditoris priùs dare chirographum, creditor autem per media judicialia possit debitorem etiam invitum compellere ad solvendum, magis proinde videbatur succurrendum debitori, qui citiùs porrexit chirographum, quàm creditori. Fusiùs de hac materiâ agunt DD. *in Tit. Instit. de Literarum obligatione.*

29 *Notandum* III. Quamvis communis praxis sit, quòd debitor creditori, vel Dominus Procuratori soleat dare chartam vacuam (quæ vulgò *charta bianca* dicitur) suo nomine & sigillo inferiori parte signatam, ut inibi creditor obligationem debitoris vel Procurator mandatum domini, prout sibi visum fuerit, ipsemet describat: nihilominus nisi debitor, vel dominus ex postfacto talem scripturam legerit, & ratam habuerit, parùm contra ipsum probabit, si exceperit ibidem aliqua præter suam intentionem aut obligationem scripta esse: qui enim non vidit, nec relegit scripturam à creditore vel procuratore confectam, ignorat, quid in ea contineatur: ignorans autem consentire non intelligitur. *l. nec ignorans. 10. Cod. de Donat.* Panorm. *in c. 2. h. t. n. 18.*

30 *Notandum* IV. Quòd scriptura privata pro ipso scribente regulariter nihil probet: quia aliàs utique periculum foret, ne aliquis plurima in sui favorem & aliorum præjudicium scriberet vel annotaret. *l. exemplo. 7. Cod. de Probat.* Dico, *regulariter*: nam

Notandum V. Quòd Registris & Rationibus tutorum, negotiorum gestorum, procuratorum, & similium, saltem accedente juramento, credatur, licèt aliqua in illis rationibus etiam in commodum prædictarum personarum admixta sint: cum enim vix possibile sit, omnia & singula accepta & exposita specialibus demonstrare probationibus, ideò in defectu aliarum talis, qualis haberi potest, probatio admittitur. Jason. *in l. admonendi. 31. ff. de Jurejurando. n. 23.*

Notandum VI. Quòd epistola ab eo, quem scribitur, acceptata probet contra eum pro scribente, & hoc ipso debitum aut obligationem in illa expressam fateri censetur, quòd epistolam acceperit, nec cum potuerit, contradixerit. *Clement. 1. de Procur. l. si filius. 7. Cod. ad Senatusconsult. Macedon.* Jason. *d. loco. n. 142.*

Notandum VII. magnam esse dissensionem, utrum libri Mercatorum, in quibus res ad sua commercia pertinentes conscribunt, pro ipsis mercatoribus aliquid probent? Negativam de rigore juris cum Bart. & Jasone *in d. l. admonendi*, non ... amplectuntur propter generalitatem ... *in l. rationes. 6. & l. exemplo. 7. Cod. Probation.* in quibus LL. universim ... ratur, non esse idoneam probationem, ... aliquis ex suis rationibus & annotatione ... pro se adducit. Et quamvis *in l. quæ ... 9. §. numularios. ff. de Edendo.* videa... dici, quòd rationes numulariorum & ... tariorum pro ipsis sufficienter probent. ... hilominus inter rationes numulariorum ... argentariorum, & rationes mercatorum ... cile est disparitatem assignare; quia ... numularij & argentarij publicâ authori... constituebantur, ut pecunias hominum ... depositum, usuras vel permutationem ... perent, & in susceptione sui officij juram... tum præstabant, ac ferè Notariorum ... statem obtinebant, quæ omnia in mer... ribus deficiunt, ut propterea plus ration... argentariorum, quàm mercatorum ... tribuendum sit. Videatur Calv. *in Lex... Juris V. argentarius.* & Gloss. *in d. ... mularios, in V. decurritur.*

Verùm de æquitate (quæ rigori ju... præfertur. *l. placuit. 8. Cod. de Judic...* & consuetudine optimâ legum interp...

l. fide interpretatione. 37. ff. de Legibus, magis recepta est sententia And. Gail. *Lib. 2. observ. 20.* quòd libri mercatorum semiplene probent pro mercatoribus, ut eis in supplementum probationis juramentum deferri possit, ita tamen, ut quatuor conditiones concurrant. I. Quòd mercator sit aliàs bonæ vitæ & famæ. II. Quòd rationes propriâ manu conscripserit, juxta text. *in l. generaliter. 13. Cod. De non numerata pecunia.* III. Quòd causa debiti sit expressa: & IV. quòd ejusmodi liber contineat data & accepta *l. Publia. §. fin. ff. Depositi.* Eandem sententiam sequitur, & pulchrâ ratione confirmat Suting. *in suo processu judiciario observ. 73.* quòd nimirùm in foro mercatorum non secundùm apices juris, sed ex æquo & bono judicetur, & mercatores quibusvis suarum mercium emptoribus fidem sine chirographo habere soleant, ut tanto æquiùs sit, ex adverso etiam plus fidei illorum libris adscribi.

§. III.

De Productione & Impugnatione Instrumentorum.

35. Si instrumentum plures articulos continet, tantùm ii, qui ad causam faciunt, sunt edendi adversario: sed judici totum edитur.

36. Actor ad probandum ipse instrumenta asserre debet, non à reo petere.

37. Rem contra ab actore petere potest instrumenta: & quæ ratio disparitatis.

38. Excipiuntur instrumenta communia, quæ etiam à reo edi debent.

39. Ad quæstionem incidentem & replicam probandam actor à Reo instrumenta edi petere potest.

40. Item si originalia communia sint deperdita & copia penes reum sint.

41. Fisco etiam edenda sunt instrumenta; quod extenditur etiam ad causas Ecclesiasticas, pauperum, matrimoniales &c.

42. Requiruntur tamen duæ conditiones.

43. Usurarij tenentur suas rationes & instrumenta edere.

44. Tertius potest cogi ad edendum instrumentum quod edi litigantis alterius interest.

45. Post litem contestatam usque ad conclusionem in causâ; non autem post hanc, editio instrumentorum fieri debet.

46. Quibusdam casibus hic enumeratis etiam post conclusionem in causâ instrumenta edi possunt.

47. Post conclusionem in causa produci possunt allegationes Juris, Consilia Doctorum &c.

48. Quæ exceptiones contra instrumenta opponi possint.

49. In judicio regulariter produci debent originalia, non Copiæ, nisi originalia haberi vel exhiberi non possint.

50. Copiæ Vidimatæ à Notarijs quantum probent?

51. Consuetudine introduci potest, ut hujusmodi Copiis plenè credatur.

52. An & quatenus per testes tenor instrumenti amissi probari possit.

53. Probato tenore instrumenti, non tamen eo ipso probata est causa, quasi exhibito instrumento.

54. Solo juramento probatur Valor instrumenti, quando dolo adversarii periit.

55. Instrumenta in speciem contraria, quantum fieri potest, conciliari debent.

56. Inter instrumenta contraria creditur digniori; & si sint æqualia, reprobatur utrumque.

57. Si testes instrumento inscripti negent se interfuisse, corruit instrumentum, nisi testis negans sit supernumerarius.

58. Si testes & Notarius instrumento inscripti eidem non assistant, instrumentum per duos testes reprobari potest.

59. Scripturam alicujus esse, probari potest per testes & per comparationem scripturarum,

60. Comparatio literarum hodie tantùm facit semiplenam probationem.

61. Rasura reddit instrumentum suspectum.

Instrumenta in judicio post litem contestatam & parte adversâ citatâ edi seu produci debere, extra controversiam est. Et quidem si aliquod *instrumentum* plures articulos contineat, lis autem tantùm super uno vel altero articulo movetur, non est necesse parti adversæ totum *instrumentum*, sed tantum illum articulum, qui ad causam facit, exhibere, ne pars adversa, quæ quandoque omnem occasionem cavillandi quærit, ex aliis articulis novas quæstiones & 35

lites suscitet *c. contingit. 5. h. t.* judici tamen totum instrumentum edendum esse, ex communi praxi docet Gail. *Lib. 1. observ. 106. n. 10.* ut is cognoscere possit, an revera articulus, quemadmodum pars allegat, in instrumento contineatur, atque facultatem ejus articuli describendi & parti adversæ tradendi concedat.

36 Porro si actor cogitet intentionem *per instrumenta* probare, oportet, ut ipsemet *instrumenta* in promptu habeat, nec audiendus est, si ab adversario petat. e. g. meritò repelletur actor, qui in domo meâ jus vel servitutem prætendit, & ad intentum suum probandum petit, ut ipsi exhibeam literas seu *instrumenta*, quæ super emptione domûs inter me & venditorem confecta sunt: nam neque juris, neque æquitatis ratio patitur ex domo adversarii probationes, & arma ad ipsum conficiendum desumere. *c. 1. de Probat. l. qui accusare. 4. Cod. de Edendo.* Aliud constitutum est in reo, ut licet is excipiendo actor fiat, *l. in exceptionibus. 19. ff. de Probat.* nihilominùs ab actore rationes & instrumenta petere possit. *l. non est novum 5. & l. fin. Cod. de Edendo.* 37 ratio diversitatis est: tùm quòd generaliter favorabiliores sint partes rei, quàm actoris; tum etiam potissimùm, quòd indecens sit actorem sine fundamento litem inchoare. & causam suam super alienis documentis fundare; econtra æquissimum sit, quòd reus à quo aliquid petitur, sibi rationes adversarii, quibus se instruat, & justam causam petendi cognoscat, promi desideret, sicut inconveniens est, quòd invasor arma nocendi ab ipso invaso petat, æquissimum autem provocato arma se defendendi vel etiam ab ipso se provocante concedi. Videatur text. *in d. l. fin.*

38 Verùm hæc regula, quòd reus actori sua *instrumenta* edere non teneatur, patitur exceptionem in illis *instrumentis*, quæ utrique parti sunt communia. Dicuntur *instrumenta* utrique parti *communia* vel ratione materiæ, quam continent, vel tione proprietatis, vel quia communi & sollicitudine confecta, inter partes tes communia sunt. Ita testamentum cti omnibus in eo nominatis, & interes bentibus commune est. Item *instrum* quælibet defuncti inter hæredes com sunt. Item *instrumenta* inter ipsos con hentes super contractibus confecta, acta judicialia inter partes litigantes nia censentur. Val. *h. t.* §. 4. *n.* 4. D actor ex aliis probationibus suam in nem principalem fundaverit, & tan ca quæstionem incidentem, vel ad pr dam replicationem aut quantitatem petat rei instrumenta, judex ipsius p annuere, & reum ad exhibenda instr cogere debebit. *l. Titius hæres. 48. ditor. 52. in princip. ff. de Action.* Bart. & Bal. *in l. 1. §. editiones. ff. de do.* Item si originalia *instrumenta* co nia sint deperdita & exempla sive copi tent penes reum, licet illa sint ipsius pria, quia propriis pecuniis redemit, & scribi curavit, nihilominùs quia com eis communia sunt, & originalia, quæ tuisset actor producere, sunt deperdita, judex ex officio reum tales copias edere bebit. Innoc. & Panorm. *in c. 1. de bat.* Pro quibus facit text. *in l. 1. Cod. Edendo* ubi aliquando ex causâ ad offic judicis pertinere dicitur, ut reus sua menta edere teneatur.

Fiscum quoque communiter excipi quòd is in causis civilibus (non verò cr nalibus) statim etiam à principio ration *instrumenta* rei petere possit ad suam tentionem fundandam. *l. 3. ff. de Edit. l. 2. §. 1. & 2. ff. de Jure fisci.* Eundem favorem Joan. And. *in Annotat. ad Spec latorem in tit. de Edit. instrument.*

dendum. & post illum Panorm. *in d. c. 1. num. 19.* extendunt ad alias quoque causas in re favorabiles, uti sunt causæ ecclesiasticæ, pauperum & matrimoniales, ita ut in talibus causis actor possit ad fundandam suam intentionem *instrumento* rei postulare, maximè si ad evitandum grave peccatum agatur, prout exemplum ponit Joan. And. *in loco*, ubi ait, disputando fuisse terminatum, si e. g. contraxi cum illa, quæ dicitur habere alium virum, & propterea ago contra eam ad divortium, possum petere, ut exhibeat instrumenta primi contractûs, vel instrumenta dotalia, quæ scitur vel verisimiliter præsumitur habere. Verùm ego existimo, ut hæc doctrina Joan. And. & Panorm. locum habeat, duo debere concurrere: *primum*, quod etiam Panor. advertit, est defectus probationis, ut scilicet causa favorabilis aliis probationibus planè destituta sit. *Alterum*, ut causa favorabilis saltem aliquas conjecturas pro se habeat, sicut idipsum satis insinuat Joan. And. in exemplo proposito, dum ibidem supponit ex fama & aliis præsumptionibus mulierem suspectam esse debere, quòd alium maritum, & instrumenta maritalia habeat, antequam ad illa instrumenta edenda compelli possit, quod sanè multùm rationabile est, ne conjunx conjugi, vel piarum causarum Administratores & Procuratores aliqui facilè lites sine sufficienti fundamento movere audeant.

43 Demum usurarii, si vel à judice ex officio, vel à debitore ad restitutionem usurarum conveniantur, ipsi verò negent, se usuras exercere, vel exercuisse, aut sibi solutas esse, censurâ ecclesiasticâ compelli poterunt, ut codicem suarum rationum exhibeant. *Clem. unica. §. cæterùm. de Usuris.*

44 Sed quid dicendum, si ab aliquo tertio, qui non sit unus de collitigantibus petatur editio cujusdam *instrumenti* apud eum existentis, nunquid ad edendum compelli potest? Resp. Si editionem petens summariter saltem per præsumptiones, aut semiplenas probationes docere possit, suâ interesse, ut illud *instrumentum* edatur, debere judicem mandatum ad edendum decernere. Ratio est, quia *instrumentum* est pars probationis, & quemadmodum testis cogi potest, ut testimonium pro tertio dicat, ita etiam omnino convenit, ut pro tertio instrumentum tanquam testimonium scriptum exhibeat, Gail. *d. loco. Obs. 106. n. 2.*

Præterea *instrumenta* post litem contestatam usque ad conclusionem in causa produci possunt; & licet post publicatas attestationes non liceat alios testes producere, ut superiùs in *tit. de Testib.* dictum, licebit tamen producere *instrumenta*, quia in his cessat periculum subornationis, quod subest in productione testium. *c. cùm dilectus. 9. h. t.* Post conclusionem autem in causâ partes ad producenda *instrumenta* regulariter non admittuntur: nam conclusio in causa est terminus exclusivus omniũ probationum, cum factâ conclusione jam de causâ liquere dicatur. *d. c. cùm dilectus, junctâ Gloss. in c. significaverunt. V. liquere. de Testibus.* Sed notanter dixi, *regulariter* non esse locum productioni *instrumentorum* post conclusionẽ in causâ; etenim aliquos casus enumerant DD. in quibus hæc regula non procedit. I. Si producens juramento firmare posset, *instrumenta* primùm post conclusionem in causâ à se reperta *c. pastoralis. 4. de Except.* II. In causa matrimoniali, quando agitur de nullitate matrimonii, non tantùm post conclusionem in causa, sed etiam post sententiam *instrumenta* produci possunt; quia sententia maximè contra matrimonium lata nunquam transit in rem judicatam, & proinde semper locus est novis probationibus *c. lator. 7. & ibi* Gloss. *de Sentent. & re judicata.* III. Eadẽ est ratio in causis criminalibus,

quia nec istæ in rem judicatam transeunt, sed ad defendendam rei accusati innocentiam semper aliæ probationes, & *instrumenta* admittuntur. *l. unius. 18. §. pen. ff. de Quæst.* Abbas. *in d. c. cùm dilectus. n. 3.* IV. Quando instrumentum non ad probandum, sed priores probationes declarandas profertur: nam qui prohibetur novas probationes producere, non prohibetur priores factas declarare. V. Si conclusio in causa facta sit à partibus cum protestatione & reservatione juris producendi alia *instru-*
47 *menta*. VI. Post conclusionem in causâ non possunt quidem produci probationes facti, quæ scilicet ipsum factum principaliter in judicio controversum probent, possunt autem probationes seu allegationes juris, consilia DD. responsa facultatum &c. produci, dummodo ad tales allegationes non petatur nova dilatio. VII. Denique ipsi judici nunquam concluditur in causa, quo minùs eandem conclusionem à partibus factam rescindere, & ulteriorem probationem exigere valeat. *c. cùm Jo. 10. & ibi Gloss. h. t.* Videatur Val. *eodem tit. §. 3. n. 3.*

48 Quod attinet ad *instrumentorum* impugnationem variæ sunt exceptiones, quæ contra *instrumentum* opponuntur. *Prima* exceptio est, quòd non habeat illas solemnitates, quas superiùs per ordinem recensuimus. *Secunda*, quòd instrumenta non exhibeantur in originali, etenim in *c. 1. h. t. & in l. 2. ff. eod.* apertè statuitur, *in-*
49 *strumenta* originalia, non verò *copias* seu *exempla* in judicio producenda esse. Aliquando tamen ipsis quoque exemplis fides non minùs, quàm originalibus adhibetur, quando scilicet ipsa originalia haberi non possunt (ut cum sunt perdita, aut allegantur instrumenta aliena, libri judiciales &c.) vel sine periculo amissionis aut corruptionis ad locum judicii longè distantem difficulter mittuntur. Verùm ut talia exempla in libus vel similibus casibus legitimè produc requiritur, ut originale prius coram ju exhibitum, & cum ejus licentia post re missam diligentem inspectionem de ptum sit. *c. fin. & ibid. DD. h. t.* Imò rique præter inspectionem & licentiam dicis etiam requirunt, ut subsit causa ra nabilis, cur petatur descriptio, & ut a spectionem citetur adversarius, de præjudicio agitur, si citari possit, nec p culum in mora sit, nam hic actus descri nis est instar examinationis testium ad *petuam rei memoriam*, quæ sine tra bili causâ & præviâ adversarii citatione conceditur; quod si hoc admittere reu qui descriptionem instrumenti petit, plurimùm suspectus est, quòd propter lam conscientiam falsationis timeat *menta* in originali exhibere adversa propterea copias authenticas procura lit. *c. contingit. 5. h. t.* Panor. & Inno *c. fin. eod. tit.*

Sed quid dicendum de illis *copiis*, qua folum Notarium publicum sine præsentia dicis relectæ sunt, ab eoque attestatæ habent, quòd cum originali concordent, contra tales copias adversarius excepert facient plenam fidem, sed necesse erit originale producere: quia non ad offic Notarii, sed Judicis spectat cognoscere *instrumentis*, utrùm sine rasurâ, falsitat aut defectu sint. Neque Notarius *mentum* conficere vel attestari potest, de iis, quæ ex arbitrio rogantium dep dent; quemadmodum superiùs §. 1. mus, non posse Notarium per *instrume tum* publicum, cui publica fides habet attestari, quòd equus mihi commodat ne meâ culpâ perierit. Panorm. *d. loc.* culator *in tit. de Instrumenti editione 4. n. 9.* Interim licet tales per Notarium

simatæ copiæ non faciant plenam fidem, faciunt tamen magnam præsumptionem, ita ut adversario non excipiente, vel originalibus deperditis, si alia adminicula concurrant, aut status causæ propter antiquitatem, vel alam rationem minùs perfectas probationes admittat, etiam talibus copiis fides haberi possit. Farin. *in Decisionibus criminal. lib. 2. decis. 368.* Speculator *d. §. 4.*

51 Nunquid autem consuetudine introduci potest, ut prædictis copiis plenè credatur? Affirmativa mihi videtur satis probabilis; quid enim impedit, quo minùs Notarii ex generali consuetudine alicujus loci possint consequi jurisdictionem ad inspicienda originalia & faciendas authenticas copias, cùm per consuetudinem dari jurisdictionem receptum sit, ext. *dilecti. 4. de Arbitr. & c. cum contingat. 3. de Foro compet.* ac in specie, quòd per consuetudinem *instrumentum* habeatur pro authentico, quòd aliàs fortè authenticum non esset; textus est in *c. cum dilectus. 9. & ibi notavit Gloss. & DD. h. t.*

52 Et quid demum juris, si actor dicat se *instrumentum* perdidisse, producat autem testes, qui de tenore *instrumenti* attestentur, nunquid audiendus erit, ac perinde probabit, quàm si ipsum *instrumentum* exhiberet? R. Non esse dubium, si testes producti non solum de tenore *instrumenti*, sed etiam de ipso facto & contractu coram se gesto sub juramento deponant, quin ipsis plena fides adhibenda sit: quia duobus testibus omni exceptione majoribus, qui de sensu proprio attestantur, per æquè creditur, ac instrumento. Idque tunc adhuc minus dubium est, si una cum testibus Notarius ipse, qui *instrumentum* confecit, de eisdem contentis deponat: nam probatio *instrumenti* non in charta aut membrana, sed in fide Notarii & testium consistit. Tota autem difficultas est, si *instrumentum* sit antiquius, nec testes inscripti, nec Notarius superstes existant, sed tantùm producantur testes, qui asserunt, se tenorem *instrumenti* legisse, eúmque talem vel talem fuisse. In hac igitur practica difficultate Panorm. *in c. cum olim. 12. de Privileg. & ibidem* Alex. *in addit. ad Panor.* Mascard. *de Probat. vol. 2. conclus. 909.* cùm Barth. Fel. & aliis sentiunt, ut tenor *instrumenti* amissi, & exinde intentio actoris plenè probetur, duo præcipuè debere concurrere. Primò ut probetur amissio, quam deficiente aliâ probatione etiam per juramentum amittentis, saltem aliis indiciis accedentibus, probari, tradit Mascardus *d. loco conclus. 910.* Secundò quòd testes sint periti, & præterquam quòd conveniant in enumerando tenorem *instrumenti*, possint insuper attestari, *instrumentum* fuisse sine vitio aut suspicione falsitatis: aliàs facilè per fraudem posset dici deperditum, cujus falsitas ex oculari judicis inspectione deprehensa fuisset. His concurrentibus etiam per duos testes tenorem *instrumenti* satis probari tenent allegati *cit. loco.*

Verùm ego quidem non dubito, quin 53
prædictis conditionibus intervenientibus contenta in *instrumento* satis probentur, sed non credo, quòd propterea ipsa causa perinde probata sit, ac si *instrumentum* ipsum fuisset exhibitum: aliud enim est dicere, *ita fuit instrumentum*, & aliud, ita *contigit, sicut scriptum est*, sive ita sine falsitate fuit scriptum &c. & minimè apparet, quare in isto casu testibus de integritate & tenore instrumenti attestantibus plena fides haberi debeat, & non etiam exemplis seu transumptis, in quibus Notarius & alii viri boni attestantur, quòd omnia cum originali non vitioso correspondeat. Quare cum ex superiùs dictis cognitio de *instrumenti* integritate ad solum judicem pertineat, probabilius mihi videtur, quod sentit Gloss. *in l. sicut. 5. C. h. t.* nimirùm dicta testium circa amissum *instrumentum* facere vehementem præsum-

ſumptionem, ita ut parti juramentum ſuppletorium deferri valeat.

54 Illud verò eſt notabile, quòd per ſolum juramentum probentur contenta & valor *inſtrumenti*, ſi adverſarius dolo malo *inſtrumentum* ſubtraxerit, corruperit, vel lacerârit. *l. ſi de poſſeſſione. 20. & ibi DD. Cod. de Probat.* Maſcard. *d. concluſ. 909.*

55 *Tertiò* excipitur contra *inſtrumentum* per aliud *inſtrumentum* contrarium. Ubi quidem ante omnia videndum eſt, ut talia *inſtrumenta* contraria aliquâ ratione inter ſe conciliari poſſint, intelligendo ea de diverſis temporibus, vel contractibus, ut ſi e. g. in uno *inſtrumento* dicatur, emptionem fuiſſe puram, in altero conditionatam, præſumendum ſit duas diverſis temporibus celebratas fuiſſe. Barb. *in c. cum Joan. 10. h. t.*

56 *n. 24.* Quòd ſi repugnante tenore, *inſtrumenta* ex rei natura conciliari nequeant, diſtinguitur, an ex duobus *inſtrumentis* contrariis unum ſit productum ab actore & alterum à reo, vel an ab uno utrumque productum ſit? Priori caſu ſtabitur digniori, aut veriſimiliori, rejecto altero, e. g. ſi unum ſit publicum, alterum privatum, ſi unum à Notario melioris notæ & exiſtimationis confectum ſit, arg. *c. in noſtra. 32. de Teſtibus. & l. ob carmen. 21. §. 3. ff. eodem tit.* Si verò neutrum habeat aliquam prærogativam, neutri credendum eſt. Gloſſ. *in l. optimam. 14. in V. melius C. de Contrahenda ſtipulatione.* Altero caſu, duo inſtrumenta ſidem ſibi invicem derogantia ab uno eodémque prolata *nihil firmitatis habebunt.* inquit Imperator *in l. ſcripturæ. 14. Cod. h. t.* Sed Gloſſ. non improbabiliter in iſto caſu conſiderationem dignioris & veriſimilioris inſtrumenti habendam cenſet, quia non eſt facilè inter hunc & priorem caſum rationem diſparitatis aſſignare. Nec Imperator dicit, duo *inſtrumenta* qualitercunque contraria ab uno prolata nihil firmitatis habere, ſed ſi ſint talia, *quæ ſibi invicem fidem derogant;* quando autem cenſenda ſint ſibi invicem fidem derogare, utique ex arbitrio cognitione judicis dependet.

Quarto contrà *inſtrumentum* quandoque producuntur teſtes, & quidem, ſi ipſi teſtes in *inſtrumento* deſcripti ambo vel unus tantùm negent ſe interfuiſſe actui & *inſtrumenti* confectioni, totum *inſtrumentum* defectu ſubſtantialis requiſiti corruet. Sed men dicant, ſe quidem fuiſſe præſentes, recordari autem quid inter partes actum ſuſtinebitur *inſtrumentum:* cùm teſtes habitantes nihil probent. Neque ſequitur, recordantur teſtes, ergo non eſt actum. Similiter ſi teſtis aliquis ſupernumerarius deſcriptus negaret ſe interfuiſſe, non expugnabit *inſtrumentum*, ſi duo teſtes ſubſtantiales ſe interfuiſſe affirmant, niſi ille ſupernumerarius non tantùm ſimpliciter negaret, inſuper ſuam negationem probaret demonſtrando e. g. quòd illo die, quo *inſtrumentum* confectum eſt, abſens fuerit, quod una parte falſum totum ſuſpectum redditur. Videatur Sichard. *in l. in exercendis. Cod. h. t.* Nicolaus Everhard. *conſilio* [illegible] Quòd ſiverò teſtes extranei contra *inſtrumentum* producantur, diſtinguendum eſt, an notarius & teſtes in *inſtrumento* deſcripti adhuc vivant, & conſtanter pro *inſtrumento* deponant, vel an iis mortuis ſolum *inſtrumentum* proferatur? Priori caſu expugnandum *inſtrumentum* tot pertinet omni exceptione majores (*d. l. optimam. 14. Cod. de contrah. ſtipulat.*) requiruntur, & uno ſaltem plures, quot pro inſtrumento deponunt. Poſteriori autem communiter receptum eſt, quòd per duos teſtes idoneos *inſtrumentum* expugnari valeat: quamvis enim *in l. in exercendis. Cod. h. t.* probatio per *inſtrumentum*, probatio per duos teſtes æquiparentur, propterea videatur ſaltem tres teſtes

producendos contra fidem instrumenti; nihilominùs ille textus accipiendus est pronunciat, nimirùm quòd actor non minùs suam intentionem per *instrumenta*, quàm testes probare possit. Utrum autem, si contra *instrumentum* duo testes producantur, plus credendum sit testibus, vel *instrumento*, ibidem non deciditur, sed aliunde petendum est, scilicet ex illa generali & recepta doctrina, quâ traditur *in c. in nostra. 32. de Testibus.* quòd in concursu duarum probationum illa præferatur, quæ est plenior & perfectior, clarum autem & perspicuum esse videtur, quòd duo testes omni exceptione majores & præstito juramento deponentes plenius & perfectius probent, quàm sola aliqua charta, in qua quidem testes subscripti sunt, sed qui (utpote ex supposito mortui) sub juramento examinari non possunt, an interfuerint, vel an omnia rectè peracta sint. Panor. & Barb. *in d. c. cùm Joannes. 10. h. t.* Covar. *Lib. 2. Variarum Resolut. c. 13. num. 11.*

59 *Quintò* in privatis *instrumentis* persæpe contingit, quòd adversarius neget talia *instrumenta* à se vel suo mandato scripta esse. Sed contra hanc exceptionem probatur contrarium in primis per testes, qui dicunt se antehàc vidisse *instrumentum* ab adversario confici. Quamvis autem Bart. *in l. admonendi. 31. ff. de Jurejurando. n. 25.* existimet, tales testes tantùm semiplenè probare, eo quòd vix scire possint hanc numero scripturam in suâ præsentiâ confectam esse, nihilominus si testes non tantùm de externo actu confectionis scripturæ, sed insuper de ejus tenore & aliis circumstantiis attestentur, verius est, plenam fidem mereri, per text. *in auth. si quis. Cod. Qui potiores in pignore.* Fach. *Lib. 11. Controvers. cap. 3.* Deinde adversarius negans suam esse scripturam arguitur per comparationem literarum, quando scilicet alia ipsius scriptura defertur, quæ in formatione literarum cum altera planè correspondeat.

Verùm hæc probatio licet olim sufficiens 60
reputata fuerit juxta *l. comparationes 20. Cod. h. t.* hodie tamen ex jure *novellarum* tantùm semiplenè probat, *auth. at si contractus. Cod. eod. tit.* quia comparatio literarum valdè fallibilis est, cùm experientiâ constet, plures esse, qui alterius manum ita exactè imitari possint, ut etiam à perspicacissimis scriptura nequeat dignosci. Non desunt quidem ex DD. existimantes correctionem dictæ *authenticæ* tantùm procedere de *publicis instrumentis*, de quibus loquitur, in *privatis* autem comparationem litterarum adhuc plenè probare, eò quòd lex correctoria sit strictè interpretanda. *l. præcipimus. 32. in fine Cod. de Appellat.* Sed contrarium probabilius est, cùm enim utrobique eadem sit ratio, & æquitas suffragetur, ne tam facilè aliquis per alterius dolum condemnetur, vel damnum incurrat, utrobique etiam idem jus statuendum esse. Fach. *d. lib. 11. c. 15.*

Sextò demum rasura in parte aliquâ sub- 61
stantiali instrumenti, quæ non cognoscatur esse facta per manum Notarii, vel de qua Notarius tanquam à se factâ non attestetur, reddit *instrumentum* suspectum. De hac autem materia, quando instrumenta, Bullæ, rescripta & privilegia de falsitate suspecta sint, traditur *in Lib. 1. de Rescriptis.* & infra *in tit. du Crimine falsi.*

TITULUS XXIII.

De Præsumptionibus.

SUMMARIA.

1. *Quid sit præsumptio, & quotuplex?*
2. *Præsumptiones hominis non plenè probant, nisi sint violentæ.*

3 *An*

3. *An ex vehementibus præsumptionibus in causa criminali quis condemnari possit, variæ auctorum sententiæ.*
4. *Sententia auctoris negativa.*
5. *Solvuntur argumenta aliarum sententiarum.*
6. *Ob majorem vel minorem Probationem non debet quis majore, vel minore pœnâ affici.*
7. *Si indicia per se mala sunt, causam præbent pœnæ extraordinariæ.*
8. *Quæ differentia inter præsumptiones Juris & de Jure, ac præsumptiones Juris tantùm.*
9. *Contra præsumptiones Juris & de Jure nulla probatio admittitur exceptâ confessione propriâ.*
10. *Contra præsumptiones Juris tantùm etiam aliæ præsumptiones admittuntur.*
11. *Exempla præsumptionum Juris & de Jure, in specie ex* c. is qui fidem, de Sponsal.
12. *Post Concilium Trident. hæc præsumptio locum non ampliùs habet.*
13. *Exempla præsumptionum Juris tantùm.*
14. *Præsumptio Juris & fictio Juris quomodo differant?*
15. *Fictio Juris habet locum in conscientiâ, non præsumptio, si veritas non subsit.*

1 P*Ræsumptio* rectè describi potest, quòd sit rei dubiæ seu controversæ *ex aliis positis* desumpta probatio. Dico, *ex aliis positis:* nam *præsumptio* non ita immediatè & directè probat intentionem ejus, pro quo adducitur, sicut instrumenta & testes, sed tantùm indirectè, seu potiùs in consequentiam, ut ex his, quæ modò sequentur, apparebit.

Præsumptiones communiter in duas classes distinguuntur, ut scilicet aliæ dicantur *præsumptiones hominis*, & aliæ *juris;* sed *præsumptiones juris* subdividuntur, quòd aliæ sint *juris tantùm*, aliæ *juris & de jure*.

2 Quod attinet ad priorem classem, videlicet *præsumptiones hominis*, sciendum est, quòd illæ propterea dicantur *præsumptiones hominis*, id est judicis, quòd nullo jure consignatæ sint, sed propter rerum & personarum varietatem ex singulis factis arbitrio & prudentiâ judicis desumantur: ita e. g. præsumitur fecisse homicidium, qui stricto gladio visus est egredi è domo occisi. Po-rò quamvis *præsumptiones hominis* regu-riter plenam fidem non faciant, nisi alis ad-miniculis e. g. famâ, unius testis depositio-ne, & similibus adjuventur, possunt tam-esse *præsumptiones* ita *violentæ*, seu ve-mentes, ut sufficientem probationem con-stituant, ex quâ judex possit sententiam de-finitivam proferre, exemplo Salomonis, inter duas mulieres de eodem partu con-dentes ex solâ præsumptione judicavit, ut est videre in *lib. 3. Regum. c. 3.* & *2. h. t.*

Verùm hoc ita procedit in causis ci-bus non nimis arduis, an verò in causis ci-minalibus (quibus æquiparantur causæ ci-viles arduæ, & valde magni momenti) ex præsumptionibus etiam violentis con-demnari possit, multùm variant Inter-tes. Aliqui negant, eò quòd in crimi-bus requirantur probationes luce me-clariores, & præstet nocentem dimi-quàm innocentem punire. *l. fin. Cod. de Pro-bat. l. absentem. 5. ff. de Pœnis.* Et in civilibus causis regulariter favorabi-sunt partes rei, quàm actoris, & pro-debemus esse ad absolvendum quàm con-demnandum. *l. Arianus. 47. ff. de Obli-gat. & action.* multò magis id obtine-in criminalibus, cùm utique plus sit ad-vitam & sanguinem, quàm pecunias & in-dica temporalia eripere.

Alii econtra affirmant ex indiciis seu præ-sumptionibus violentis, & quæ mo-certitudinem inducunt, aliquem etiam causâ criminali, de cætero nec confessum convictum condemnari posse. Funda-tum ponunt in ipsa *l. fin. Cod. de Pro-* ubi ad condemnationem in causis crimi-bus etiam indicia sufficere statuitur. D-de si quis alterum occiderit, vel ei con-tium dixerit, malignus occidendi & c-

vàndi animus eo ipso præsumitur, & nisi reus contrarium probârit, ex hac solâ præsumptione condemnabitur, per text. & DD. *in l. Cod. ad legem Cornel. de sicariis. & l. Cod. de Injuriis.* Item *in l. si qui adulterii. 34. Cod. Ad Legem Iul. de adulter.* aliqui ex hac præsumptione damnatur adulterii, quòd matrimonium ex postfacto contraxerit cum illâ, quam priùs, dum de adulterio cum eadem perpetrato arguerètur, ad eliidendam suspicionem & accusationem dixerat esse consanguineam.

Alij tandem mediâ viâ ingrediuntur, censentes condemnari quidem reum posse ex præsumptionibus, sed pœnâ mitiore, seu extraordinariâ. Probatur hæc sententia ex *c. literæ. 14. h. t.* ubi alicui de hæresi graviter suspecto non tamen convicto extraordinaria pœna injungitur. Similiter in *l. cum passim. 39. §. mulierem. 4. ff. ad l. Iul. de adult.* mulier ex societate latronum suspecta erat de adulterio: quia verò convinci non potuit, pœnâ extraordinariâ exilij punita est.

4 In hac igitur quæstione sentio cum Fach. *Lib. 1. Controvers. c. 29.* neminem in causâ criminali ex præsumptionibus etiam vehementibus condemnandum esse, per argumenta superiùs pro prima sententia allata, quibus accedit textus in *d. c. literas. h. t. ibid. propter solam suspicionem quamvis vehementem, nolumus illum de tàm gravi crimine condemnari &c.* proinde si vehementes præsumptiones urgeant contra reum, is in foro civili ad extorquendam confessionem, vel præsumptiones illas purgandas & diluendas tormentis subjicietur, sicut clarè textus sunt in *l. milites. 8. §. oportet. Cod. de Quæstion. & in l. unius. 18. §. reus. ff. eodem tit.* Quòd si persona sit immunis a tortura, potiùs ex defectu probationum absolvi, quàm condemnari debebit. In foro autem Canonico illi, qui gravibus suspicionibus oneratus & publicâ infamiâ respersus est, purgatio canonica indicitur, per quam juret de suâ innocentiâ, & insuper alios testes adhibeat, qui jurent, se credere, ipsum esse innocentem, in quâ purgatione si defecerit, tunc demùm tanquam legitimè convictus condemnabitur, prout hac de re extat totus *tit. in Lib. V. Decretal. de Purgat. canon.* & text. sunt in *c. accedens. 23. de Accusat.* in *cap. de hoc autem. 11. de Simonia.* & alibi.

5 Porrò ad argumenta aliarum sententiarum non est difficile respondere: nam I. textus in *l. fin. C. de Probat.* non loquitur de quibuscunque indiciis, sed expressè tantùm de indiciis indubitatis & luce clarioribus, videlicet talibus, quæ evidentiam rei inducunt. E. g. si marito per annum absente, interim uxor prægnans inveniatur, si vir cum fœmina in eodem lecto deprehendatur, maximè enim in delictis carnis tàm clara indicia sufficientem probationem constituere, præsertim si ad divortium ex causâ adulterij agatur, textus apertus est, & ibi tradunt DD. *in c. literis. 12. h. t.*

II. In *l. 1. Cod. ad L. Cornel. de sicar. & in l. 5. Cod. de Injur.* occidens vel injurians damnatur ex ipso facto homicidij vel injuriæ, quod supponitur esse notorium; & quia excipiens sibi non fuisse animum occidendi vel injuriandi, id probare necesse habet, planè si in probatione deficiat, de crimine convictus censebitur.

III. Circa *l. si qui adulterii. 34. Cod. ad L. Iul. de adult.* omissis aliorum expositionibus, dico, eam legem accipiendam esse, prout in fine sonat, videlicet accusatos de adulterio punitos esse ex propriâ confessione, non quidem verbis, sed facto ipso proditâ: quia enim argumenta accusatoris per solam objectam proximitatem seu consan-

guinitatem refutabant, & teſtes inveriſimilia deponere excipiebant, ergo nullitate proximatis contrario facto declaratâ, & ceſſante fundamento refutationis confeſſi ſunt, ſe ab accuſatore de adulterio convictos eſſe.

IV. Circa tertiam ſententiam ſuperiùs relatam rectè obſervat Franciſc. Sarmient. *Select. Interpretat. lib. 1. c. 1.* nimis eſſe inconveniens, quòd aliquis majore vel mi-
6 nore pœnâ afficiatur, eò quòd delictum minùs vel magis probatum ſit, cùm probatio non augeat, nec minuat malitiam delinquentis, & tam in criminalibus, quàm civilibus ſæpe aliquis ex defectu probationem abſolvatur, qui tamen revera nocens & reus eſt. *d. l. abſentem. 5. ff. de Pœn. l. 4. C. de Ex-*
7 *dendo. l. fin. Cod. de Rei vindicat.* Quod verò attinet ad textus juris, qui pro hac ſententia citantur, illi accipiendi ſunt de talibus caſibus, in quibus ipſa indicia per ſe mala, ſcandaloſa, & conſequenter pœnâ ſaltem arbitrariâ digna ſunt. Ita qui e. g. deprehenditur familiaritatem habere cum hæreticis, eorum libros penes ſe detinere, quamvis abſolutè de hæreſi convictus non ſit, quia tamen alijs ſcandalo fuit, & contra prohibitionem juris de vitandis hæreticis & eorum libris egit, meritò pœnitentiam ſubire cogitur in *d. c. literas. 14. t.* Similiter etiam rectè punita fuit mulier in *d. l. 39. §. 4. ff. ad L. Jul. de adulter.* quòd peſſimæ ſocietati latronum ſeſe immiſcuerit, quamvis de adulterio convicta non ſit, quia ſæpius in jure non tantùm Authores ſcelerum, ſed etiam concomitantes, & fautores delinquentium graviter puniuntur. *c. ſicut dignum. 6. §. illi etiam. §. hi quoque. & §. fin. de Homicidio.*

8 Circa ſecundam claſſem *præſumptionum*, videlicet *præſumptiones juris*, quæ aliæ ſunt *Juris & de Jure*, aliæ verò tantùm *Juris*, ſciendum eſt, quòd illæ dicantur præſumptiones *Juris & de Jure* [illegible] bus Jus ita fortiter innititur, ut plus [illegible] veritate habendas decernat; *Juris* verò [illegible] tùm illæ præſumptiones cenſeantur, [illegible] bus Jus tamdiu innititur, donec adver[illegible] contrarium oſtendat. Licet autem in [illegible] ſumptionibus *Juris & de Jure* nulla [illegible] batio in contrarium regulariter admit[illegible] exceptâ confeſſione propriâ adverſarij [illegible] mirum ſponte confiteatur id, quod [illegible] ſui favorem præſumit, à parte rei non [illegible] verum: in præſumptionibus tamen ſ[illegible] tantùm contrarijs probationibus locu[illegible] & non tantùm inſtrumentis & teſtibus [illegible] etiam alijs præſumptionibus fortior[illegible]

Porro præfata diſtinctio inter præ[illegible] ptiones *Juris & de Jure*, ac præſum[illegible] nes *Juris* tantùm nullibi quidem in [illegible] terminis reperitur, eam tamen varia [illegible] pla in SS. Canonibus & legibus exa[illegible] ſufficienter evincunt. Proinde ut ex [illegible] bus exemplis unum tantùm vel alterum [illegible] utraque præſumptionum claſſe adducam[illegible] ſit primum præſumtionis *Juris & de Ju[illegible] re*, quod habetur in *c. is, qui fidem. 3. [illegible] Sponſalibus.* ubi deciditur, quòd ſponſ[illegible] de futuro per ſubſequentem copulam [illegible] ſeant in verum matrimonium: quia ſponſ[illegible] non præſumitur alio, quàm affectu matr[illegible] liſponſam cognoſcere, & contra *hanc præ[illegible] ſumptionem*, inquit ſummus Pontifex, [illegible] *eſt probatio admittenda.* Sed hoc [illegible] jure antiquorum Canonum ita obtin[illegible] quando ſolus conſenſus, ſive verbo ſive [illegible] cto declaratus ſufficiebat ad valorem ma[illegible] trimonij, hodie verò poſt Concilium Tr[illegible] dent. *ſeſſ. 24. de Reform. matrimonii* [illegible] non eſt amplius locus huic præſumptio[illegible] quia hodie, ubi Concilium receptum [illegible] nullum matrimonium validè contrahi[illegible] ſine præſentia Parochi ac ſaltem duo[illegible] teſtium.

Non desunt tamen, qui existiment, etiam post Concilium dictam præsumptionem habere suum effectum in sponsalibus de futuro sub conditione (E. g. si consanguinei consenserint) contractis, ut per copulam subsequentem præsumptione *iuris & de iure* censeatur à conditione recessum, & novus absolutus consensus positus, Zyppæus *Consultat. Canon. lib. 4. consult. 1.* qua de re m *Lib. IV. Tit. 5. n. 19.* dicetur.

Alterum Exemplum ex Jure civili peti potest, nimirum. ex *l. fin. §. fin. Cod. Ad Senatus consult. Macedon.* Notum est per Senatus consultum Macedonianum prohiberi, ne filijsfamilias sine consensu patris ejusve pecunia detur, atque ex eodem senatus consulto exceptionem obstare mutuanti, ut pecuniam filiofamilias creditam repetare non possit. Quòd si verò filiusfamilias miles mutuum acceperit, respondit Imperator *in d. §. fin.* contractum mutui subsistere, nullâ differentiâ introducendâ, ob quam causam pecuniæ creditæ, vel ubi consumptæ sint, eò quod filiusfamilias in castris castrensibus homini sui juris æquiparetur, & ex præsumptione miles non censeatur in alias, quàm castrenses causas pecunias expendere. Plura similia exempla videantur in *l. si mulier. 22. Cod. Ad Senatusc. Vellej. l. in contractibus 14. Cod. De non numer. pecun. l. à D. Pio. 15. §. si pignora. 3. ff. de Re iudicata.*

13 Præsumptiones *iuris tantum* ubique extant quamplurimæ. In *c. 2. de Restitut. spoliat. in 6.* omnes decimæ ad Parochum spectare præsumuntur, quamdiu is, qui contra Parochum jus decimandi prætendit, aliud ostendere non potest, de quo *capitulo supra in tit. de Restit. spoliat.* aliquid amplius dictum est. In *c. 1. de Peculio Clericor.* bona Clerici in dubio præsumuntur prospectu Ecclesiæ acquisita, nisi constet, ipsum bona patrimonialia habuisse, quando ad Clericatum promotus est. In *l. si defunctus. 10. Cod. arbitrium tutelæ.* tutor, qui erat pauper tempore susceptæ officii, si durante eo dives evadat, præsumitur potiùs ex sua industria, quàm ex bonis pupilli locupletatus, usquedum contrarium probatur. Deinde, ut innumera alia exempla omittam, quæ passim in varijs titulis occurrunt, in *l. miles. 11. §. defuncto. 8. ff. Ad l. Jul. de adult.* quilibet constante matrimonio natus præsumitur esse legitimus, quamvis mater sæpius adulterium commiserit; contra hanc tamen præsumptionem admittitur probatio, si nimirùm demonstretur, maritum intra annum uxori non cohabitâsse, vel gravi infirmitate detentum esse. *l. filium 6. ff. De his qui sui, vel alteri iuris sunt.*

Unum supereſt in hoc titulo valdè *notandum*, videlicet quòd *præsumptio iuris*, *& fictio iuris* maximè inter se differant: nam *præsumptio* ex hactenus dictis nihil aliud est, quàm probatio, quam jus in re aliqua dubia ex quibusdam indicijs desumit: *fictio* verò non est rei dubiæ, sed certæ falsitatis pro veritate assumptio ex certâ causâ & ad inducendum aliquem juris effectum: contra quam proinde *fictionem* nulla prorsus oppositio seu probatio in contrarium admittitur. Ita Canonici legitimè absentes finguntur quasi in loco residentiæ præsentes essent, ut cum actu præsentibus fructus sui Canonicatûs lucrari possint, sicut in tit. *de Clerico non residente* traditur. Ita hæres fingitur eadem persona cum defuncto, ut propterea in omnia ipsius jura tam activa, quàm passiva succedat. *l. hæreditas. 62. ff. de R. I. l. vitia. 11. Cod. de Acquirenda possess.* Ita si contractus sub conditione fiat, eveniente conditione retrotrahitur conditio, & fictione juris censetur ab initio puré contractum. *l. potior. 11. §. 1. ff. Qui* 14

15 *p tiores in Pignore*. Præterea *præsumptio*, licet sit *juris & de jure*, non aliter habet locum in conscientia, quàm si veritas subsit; *fictio* autem quamvis si rei falsæ, tamen in conscientia quoque cæteris paribus obtinet. Ratio differentiæ est, quòd in illis causis, in quibus non potest apparere de veritate, lex quidem subinde aliquid præsumat, & pro veritate habeat, interim tamen non intendat aliquid statuere, vel obligare contra ipsam naturalem & genuinam veritatem; in fictione autem lex præcognoscit falsitatem, & nihilominùs certè & enixè justâ de causâ aliquid statuit & determinat. Unde de Jure antiquo, si quis peregisset copulam cum sponsâ, in foro externo fuisset quidem præsumptum matrimonium; in foro tamen interno non fuisset aliter obligatus, quàm si verum consensum ad matrimonium habuisset. Econtrà Canonicus legitimè absens, tametsi reverâ non resideat in suo Canonicatu, quia tamen de Jure fingitur esse residens, optimâ conscientiâ fructus lucrabitur.

TITULUS XXIV.
De Jurejurando.

SUMMARIA.

1. *Juramentum quid sit & quomodo fiat?*
2. *Potest fieri non tantùm verbis, sed etiam signis.*
3. *Interpositio fidei non habet simpliciter vim juramenti.*
4. *Loco tamen juramenti in foro externo acceptatur saltem in causis minoribus.*
5. *Juramentum debet habere tres comites, veritatem, judicium, & justitiam.*
6. *In juramento promissorio duplex veritas requiritur, intentionis & executionis.*
7. *Pueri ante annos discretionis juramentum præstare nequeunt.*
8. *Juramentum non debet esse vinculum iniquitatis.*
9. *Juramentum contra jus publicum factum non valeat, ubi directè intenditur utilitas publica; secus si directè tantùm intendatur utilitas privata.*
10. *Juramentum non debet esse in præjudicium* [illegible]
11. *Justitia in juramento promissorio præcipue* [illegible] *ditur.*
12. *An contractus de Iure invalidus juramento* [illegible] *firmetur.*
13. *Quando contractus est invalidus tantùm* [illegible] *rem debitoris, probabilius juramento* [illegible] *matur.*
14. *Assertorium juramentum potissimùm* [illegible] *usui est.*
15. *Juramentum, quod sine peccato etiam* [illegible] *vari non potest, ipso jure nullum est.*
16. *Quando peti debeat absolutio à juramento* [illegible] *cautelam.*
17. *Juramentum promissorium validum ordinatur* [illegible] *eum, in cujus favorem factum, aliquando* [illegible] *causa etiam per superiorem indirectè* [illegible] *ri potest.*

§. I.

De Juramento in genere, ejúsque [illegible] quisitis & divisionibus.

I*Uramentum* rectè definitur, quòd [illegible] invocatio Divini testimonij ad fidem [illegible] ctis faciendam, & promissionem [illegible] dam. Fit autem hæc invocatio non [illegible] per verba contestatoria, seu simpliciter [illegible] vocatoria: *ut testis est mihi Deus, qui* [illegible] *verè Deus vivit, &c.* sed etiam per [illegible] ba execratoria, e. g. *Deus me puniat* [illegible] *me Deus adiuvet*, & similia nam [illegible] interest quomodò petatur, ut Deus [illegible] monium suum declaret. Suarez *de* [illegible] *lib. 1. c. 12. n. 8.* Neque tamen requiritur quòd aliquis explicitè Deum in testem [illegible] ducat, sed ad valorem *juramenti* sufficit [illegible] si implicitè id fiat, ut si quis juret per [illegible] mam suam: quia continet implicitam [illegible] crationem, ut Deus animam puniat, [illegible] verum sit, quod dicitur. Similiter si [illegible] quis simpliciter dicat: *juro, vel per me* [illegible] *jusjurandum hoc affirmo*, tacitè Deum [illegible] testem vocare videtur, quia hoc ipsum [illegible] men & natura jurisjurandi importat. [illegible]

tamen benè monet Suarez. *dict. lib. 1. c. 13. n. 4.* cum hoc verbum, *juro*, in morali acceptione sit indifferens ad verum vel fictum *juramentum*, & plerumque, qui talia verba profert, necdum intentionem habeat abiurandi, sed tantùm paratum se esse ad juradum demonstret, ideò attendendas esse circumstantias, ex quibus desumi possit, quo sensu illa verba prolata sint, & sufficiunt consequuntur actu juratoria, si per antecedentem sermonem *juramentum* petitum sit, vel si negotium, quod tractatur, *juramentum* postulet.

2 Item non tantùm verbis, sed & signis *juramentum* præstatur; quod quidem satis certum est circa eos, qui loqui non possunt, verum etiam probabilius affirmatur circa eos, qui loqui possunt, cum Covar. *in Relect. c. quamvis. de Pactis. in princip. n. 5.* dummodò talia signa sint, quæ in communi acceptione declarent animum jurandi; ut si ab aliquo *juramentum* petatur, & is secundum consuetudinem loci capite annuat, digitos erigat, vel evangeliorum librum tangat. Ita quoque si à subditis *juramentum* fidelitatis & obedientiæ exigatur, usu receptum est, ut singuli per manus porrectionem simul id se præstare ostendant.

3 *Quæruntur* hoc loco DD. an *juramentum* censeri debeat, si quis per fidem suam, aut honorem sacerdotalem, vel nobilitatis aliquid affirmet, vel promittat? Hujusmodi interpositionem fidei habere vim *juramenti*, tenuerunt Felinus & Abbas *in c. querelam. 10. h. t. arg. c. ad aures. 3. De his, quæ vi metusve caus. fiunt.* ubi habetur, quòd renuntiatio ob laicorum terrorem facta irrita censeri debeat, nisi *juramento* vel *fide interpositâ* confirmata sit: & in casu *c. pervenit. 2. in fine. de Fidejussorib.* æquè puniuntur clerici, qui promissionem sub religione fidei, quàm *juramenti* violârunt. Sed dicendum est cum Lessio *de Just. & jure lib. 2. c. 42. n. 4.* Covar. *in Relecti. c. quamvis. de Pactis. p. 1. §. 2. n. 3.* prædicta verba non continere juramentum propriè dictum, quia per illa Deus non vocatur in testimonium, sed proferens tantùm indicat, se omninò deliberatum ac memorem fidei, conscientiæ, & statûs sui loqui. Quod si tamen aliquis per fidem Christianam, aut Catholicam, aut per Evangelium rem promitteret, aut affirmaret, pro jurante haberi deberet: quia censetur authorem fidei in testem statuere. Lessius & Covar. *dict. loc.* Interim, sicut ex capitulis pro contraria sententia citatis satis apparet, talis interpositio fidei, quam faciunt Ecclesiastici sub honore sacerdotali aut Religionis; item personæ illustres sub honore suæ dignitatis, in foro externo *juramenti* loco acceptatur: maximè in causis minoribus, in quibus non decet Ecclesiasticos facilè jurare. *cap. si quis Presbyter. 4. causâ. 2. quæst. 4.* Videatur Gail. *Lib. 2. observ. 59.* Mynsing. *Centur. 1. observ. 17.* 4

Porrò *juramentum*, ut sit licitum & obligatorium, debet habere tres comites, nimirum *veritatem, judicium*, atque *justitiam. c. advertendum. 2. causâ. 22. q. 2.* Quod ad *veritatem* attinet; illa utique in omni *juramento* subesse debet, ne Deus in falsitatis testem invocetur; & quidem in *juramento* promissorio duplex *veritas* interveniat, necesse est, una *intentionis*, seu veritas dicti, & altera *executionis*, seu veritas facti: etenim perjurium committitur non tantùm, si non serves quod promittis, sed etiam si ab initio servandi intentionem non habueris, quamvis ex postfacto serves; quia ejus rei, quæ secundum tuam intentionem falsa fuit, Deum testem adduxisti. *Judicium* quoque in *juramento* requiritur, id est, debita advertentia & deliberatio: unde fortassis non- 5 6

nunquam à perjurio excusantur, qui malam consuetudinem jurandi habent, & quandoque præcipitanter aliquid falsum sub *juramento* affirmant. Pueri etiam ante annos discretionis ex defectu judicij validum *juramentum* præstare nequeunt; post annos autem discretionis validum quidem *juramentum* præstare possunt, arg. *cap. 1. de Delict. puer.* in judicio tamen propter solemnitatem Judiciorum ante annos pubertatis ad jurandum adigendi non sunt, *cap. pueri. 15. causâ. 22. quæst. 5.*

2 *Justitia* denique *juramentum* comitari debet: quia *juramentum* non debet esse vinculum iniquitatis *cap. quanto. h. t.* Undè inprimis quotiescunque aliquid sub juramento promittitur, quod intrinsecè malum est, & sine peccato fieri nequit, non obligat *juramentum*. v. g. si quis juret, ulcisci injuriam, vel occidere hominem. Idem est, si abjuretur aliquod bonum & virtuosum, ficut exemplum ponitur in *c. cùm quidam. 12. §. illi verò. h. t.* de illis, qui jurârunt, non loqui parentibus, fratribus vel sororibus, aut eis humanitatis subsidium exhibere. Quâ de causâ etiam *iuramentum* de non mutuando vel fidejubendo tanquam repugnans charitati proximo debitæ non esse obligatorium, docet Abbas in *cap. si verò.*
9 *8. h. t.* Præterea ex defectu justitiæ non obligat *iuramentum* factum contra Jus publicum, quod ad publicam utilitatem principaliter introductum est, v. g. si Judex juret, crimen etiam manifestum sine accusatore non punire, *cap. ad nostram. 21. h. t.* vel Clericus juret, quod coram Judice Laico litigare velit, *c. si diligenti. 12. de Foro compet.*

Notanter autem dico, *si Jus publicum* directè tendat ad *utilitatem publicam*: si enim directè respiciat utilitatem privatorum, & tantùm in consequentiam publicam, valebit *iuramentum* in contrarium præstitum, sic pro utilitate mulierum ... statutum est, dotes suas alienari non pos... etiamsi ipsæ consentiant, servandum ... erit Juramentum, si mulieres juraverint, ... revocare alienationem rei dotalis. *c. ... contingat. 28. h. t.* Item quamvis futura hæreditati renuntiari non possit, valebit ... men renuntiatio, quâ filia acceptâ dote ... reditati paternæ sub *iuramento* renuntiat ... *c. 2. de Pactis. in 6.* quia regulariter ... *iuramentum*, quod sine dispendio ... servari potest, servandum est, *dict. ... cùm contingat.* Hinc etiam, qui promi... usuras solvere, debet servare suum ... *mentum*; quia verò alter sine peccato ... pere non potest, ideò solvens post impl... *iuramentum* eas denuò repetere valet ... *debitores. 6. h. t.* Videatur Zoël. *h. t. n.* ...

Tandem ad *justitiam iuramenti* ... ritur, ne sit in præjudicium tertii: nam ... inter alios acta aliis obesse non debet. Inv... validè jurat Prælatus, quòd non velit ... tere bona Ecclesiæ ablata, vel quodcu... aliud contra utilitatem Ecclesiæ facere. ... *& c. sicut. 27. h. t.* Sed hæc, quæ de ... *iuramenti* dicuntur, in *iuramento promissorio* locum habent, in *iuramento ... tem assertorio* non est necessarium, ut ... teria sit honesta & justa, neque per se ... cens est, adferre Deum in testem facti ... pis, si ita utilitas publica, vel magna ... requirat: sicut testes super adulterio aut ... micidio producti licitè jurant, quamvis ... re turpi testimonium præbeant. Obs... tamen Suarez *de Relig. tom. 2. tract. ... Juram. l. 2. c. 3. n. 6.* etiam in *iuramento assertorio* posse injustitiam committi, ... ludque fieri illicitum, si nimirum aliq... secretum proximi, ad quod celandum ... batur sub *iuramento*, injustè prodat.

Quæstio est non levis momenti, ... pactum vel contractus de jure nullus ... firma...

sumetur per *juramentum*, vel utrum ipsum tantùm *juramentum* servandum sit? Si enim dicatur, solum *juramentum* servandum esse absque eo, quòd contractus confirmetur, tunc si is, qui juravit, *juramentum* in vita non implevit, hæres ejus ad implendum non tenebitur, quia ut rectè docet Suarez, *dict. tract. de Iuramento lib. 2. c. 31. n. 16.* Juramentum quidem obligat etiam hæredes & successores ejus, cui juratur, sed non obligat hæredem ejus, qui jurat: cum juramentum sit personale, & animum jurantis non egreditur.

Resp. in hac quæstione esse distinguendum, an contractus sit invalidus in odium creditoris, ita ut is sine peccato etiam venialis ex tali contractu aliquid acquirere non possit, prout fit in contractu usurario, aut metu vel dolo inito? Vel an contractus tantùm invalidetur in favorem debitoris, sicut invalidatur alienatio rei dotalis, rei ad minorennem pertinentis, & similes? Priori casu non confirmabitur contractus, sed ipsum tantummodo *juramentum* servandum erit, vel ejus relaxatio petenda, ne Deus vane & temerè in testem vocatus sit, imò post impletum *juramentum* repetitio ejus, quod ex tali *juramento* præstitum est, conceditur. *dict. c. debitores. 6. h. t. c. ad audientiam. 4. De his, quæ vi metûsve causa sunt.* Altero casu mihi videtur probabilius, ipsum contractum *juramento* firmari, ut ex text. *c. quamvis. 2. de Pactis in 6.* satis apparet: ubi pactum, quo filia hæreditati paternæ renuntiavit, dicitur *juramento firmatum.* Et in *l. 1. Cod. Si adversus venditionem.* dicit Imperator, juniorem, qui adversus venditionem rei suæ juratam venit, non tantùm perjurium, sed etiam perfidiam committere: si perfidiam, ergò supponitur non tantùm juramentum, sed etiam fidem datam & pactum valere.

Quod attinet ad divisionem juramenti, frequenter hactenus insinuatum est, juramentum dividi in *promissorium* & *assertorium.* *Promissorium* dicitur, quod ad confirmationem promissionis, pollicitationis, seu quorumcunque contractuum & pactorum adjicitur: *assertorium* verò, quo simpliciter sine promissione aliquid affirmamus, vel negamus; & de hoc *juramento assertorio* in processu nostro judiciario potissimùm nobis negotium est, idque subdividitur in *juramentum voluntarium judiciale*, & *suppletorium*, seu *necessarium.* Antequam verò ad hujus *juramenti assertorii* tractatum progrediar, breviter aliquid de relaxatione *juramenti*, (cujus paulò ante mentionem feci, & præcipuè ad *juramentum promissorium* pertinet) subjungam. 14

Notandum est igitur, si *juramentum* sit apertè nullum, ut quia ex parte *jurantis* sine peccato, quamvis veniali tantùm, observari non potest; vel quia directè præjudicium tertii spectat, non indigebit absolutione, sed jurans propriâ authoritate contravenire poterit: quia quod nullum inducit vinculum, nullam requirit solutionem. Glossa *in cap. 2. in V. absolvimus. & in cap. cùm quidam. 12. §. ult. ibidemque* Panormit. & Innocent. *h. t.* Facit textus in *cap. quanto. 18. & cap. si verò. 8. eod. tit.* Licet autem in *dict. cap. 2. & cap. cum quidam.* jurantes etiam in similibus juramentis jussi fuerint absolvi: illam tamen absolutionem non fuisse propriè dictam, sed tantùm declaratoriam nullitatis, cum Gloss. *in eod. cap. 2.* tradit Zoës. *h. t. n. 47.* 15

Cæterùm, si *juramentum* ex parte jurantis sine peccato observari possit, sed tantùm sit illicitum ex parte creditoris: vel sit dubium, utrum propter certas circumstantias, vel supervenientes causas aliquis ad *juramentum* teneatur: his casibus absolutio saltem 16

saltem ad *cautelam* peti debet, eámque superiores Ecclesiastici suis subditis, in quos jurisdictionem Episcopalem, vel quasi habent, concedere possunt.

17 *Juramentum* autem validum & obligatorium ille solus remittere potest, in cujus favorem factum, & cui ex eo jus quæsitum est. Censent tamen Doctores, aliquando etiam *juramentum* validum per potestates ecclesiasticas & temporales remitti posse, saltem indirectè, subtrahendo scilicet materiam, idque tunc, quando alicui ex causa jus suum auferre possunt. Sicut ita in *cap. excommunicamus. 13. §. moneantur. de Hæret.* Princeps per censuras cogi potest, ut expellat hæreticos de suo territorio, & si propter negligentiam in expellendo excommunicatus fuerit, nec intra annum satisfecerit, Vasalli & subditi ejus per Papam à fidelitatis juramento absolvuntur, & terra ejus Catholicis exponitur occupanda. Plura de *Juramento* in genere, maximè verò de juramento promissorio videantur apud Suarez *d. Tr. de Juramento, &* Covar. *in Relect. c. quamvis. de Pactis. in 6.*

§. II.

De Juramentis, quæ in processu judiciario interveniunt.

18. *Quando pro satisdatione judiciali cautio juratoria admittatur.*
19. *Inter juramenta causæ decisoria, aliud voluntarium, aliud judiciale, aliud necessarium.*
20. *Voluntarium juramentum est, quod defertur ad controversiæ decisionem extra judicium.*
21. *Juramentum judiciale in quibus differat à voluntario.*
22. *Juramentum judiciale aut subeundum, aut referendum est adversario.*
23. *Aliquando, justitiâ exigente, ab ipso judice imponitur.*
24. *Juramentum judiciale si referatur in adversarium necessariò ab ipso præstandum est, si facti notitiam habeat.*
25. *Ignorantia facti est justa causa recusandi juramentum delatum.*
26. *Etsi actor nihil probaverit, tamen juramentum deferre potest, & is jurare tenetur.*
27. *An juramentum recusari possit ab eo, qui alias probationes se offert?*
28. *Res ista pendet ex arbitrio Judicis.*
29. *Reus non potest recusare juramentum delatum eo solo capite, quòd referre in alterum non sit.*
30. *Juramentum recusari potest, ubicunque actio non competit: item si semel juramento ferente revocatum.*
31. *Juramentum necessarium propter perjurium etiam exigi potest.*
32. *Item probabilius dicitur de juramento voluntario, quando perjurium in actu probari potest.*
33. *Juramentum judiciale deferri non debet, quam exigatur juramentum calumniæ.*

NOn repetimus hic ea, quæ supra *tit. 7. hujus lib. de Juramento calumniæ, malitiæ, & veritate dicenda. tit. 20. de juramento testium* explicata sunt, sed de illis tantùm *juramentis* agimus, quæ partibus vel à se invicem, vel à judice deferuntur, & ipsam causæ decisionem proximè respiciunt. Superest tamen juramentum unum, quod non ad causæ decisionem, sed tantùm ad præparatoria pertinet, cujus non recordor, me in prioribus Libris fecisse mentionem, estque species juramenti promissorii, quæ *cautio juratoria* vocari consuevit.

Etenim jure & stylo tribunalium receptum est, quòd partes ad initium litis ineant à se invicem *cautionem*, seu satisdationem exigere, quòd scilicet in judicio usque ad finem persistere & judicatum solvere, sententiæ parere velint, ne judicium deserium reddatur, Porrò hæc satisdatio, de qua totus titulus extat *in ff.* qui inscribitur *de Satisdatione*, ordinariè per fidejussores quidem fieri debet, nisi aliquis bona immobilia possideret, quem sufficit simplici

missione cavere; si tamen pars litigans nec fide jussores reperire posset, neq; bona immobilia haberet, idque probaret saltem *juramento*, tunc ad *cautionem juratoriam* admitteretur, *Novell. 112. c. 2.* Quodsi vereus de fugâ suspectus esset, communis est practica, ut sola *cautio juratoria* non admittatur, sed pro majori securitate *arrestum* decernatur. Videatur Gail. *Lib. 2. obs. 44. & lib. sing. de Arrestis.* Treutler. *Vol. 1. disp. 5. thesi 2.*

19 Circa illa *juramenta*, quæ ad causæ decisionem pertinent, rursus commemorandum est, quòd DD. quidam tres species eorum constituant, videlicet, ut aliud sit *Juramentum voluntarium*, aliud *judiciale*, & aliud *necessarium* seu *suppletorium*, juxta Rub. hujus tit. quæ *in ff.* inscribitur *de Jurejurando, sive necessario, sive judiciali.* Alij tamen existimant posse commodè ad duas species reduci, ita ut aliud sit juramentum *voluntarium*, aliud *necessarium*, eo quòd etiam juramentum *judiciale* sit juramentum voluntarium. Sed ego puto à communi opinione non esse recedendum, licet enim juramentum *voluntarium & judiciale* in genere conveniant, quod utrumque sit voluntarium, in specie tamen habent aliquot notabiles differentias quare commodioris explicationis gratiâ sic hujus §.

SECTIO I.

De Juramento voluntario & judiciali.

20 *Voluntarium juramentum* propriè dictum est id, quod pars parti extra judicium defert sub eâ conditione, ut si jurare velit, absque alio processu victoriam obtineat. Enimverò frequenter contingit, quòd litigantes alijs probationibus destituantur, vel metu expensarum ad finem controversiæ sponte properent, quibus optimè succurritur per delationem *juramenti*, quod maximum expediendarum litium remedium esse, ait JCtus in *L. 1. ff. h. t.* E. g. ego dico, quòd parens meus defunctus mutuaverit Titio 1000. florenos, quos ajo Titium necdum restituisse, quòd si Titius absolutè neget, se accepisse mutuum, & ego probare non possim, aut quia nullum extat chyrographum, aut testes, qui interfuerunt, jam mortui sunt, defero Titio *juramentum, ut juret, se mutuum non accepisse;* si jam Titius juraverit, deinde non amplius quæritur de debito, sed tantùm de *juramento*, an scilicet præstitum fuerit sub eâ lege & conditione, quâ delatum est. *l. non erit. 5. §. 2. ff. eod. tit.*

Notanter autem dico, *si absolutè negârit mutuum*; nam si confiteatur, se accepisse, sed excipiendo dicat, se jam solvisse, non debeo incautus esse, & ipsi deferre *juramentum*: quia hujus exceptionis affirmativa, scilicet solutionis factæ probatio non mihi, sed ipsi incumbit, ut superiùs in *tit. de Probat. §. 1. reg. 2.* dictum.

Juramentum judiciale eodem modo 21
à parte parti in defectu aliarum probationum defertur, atque ad distinctionem *juramenti necessarii* (de quo infra) etiam *voluntarium* dici potest: tùm quòd non nisi à parte volente deferatur; tùm etiam quòd is, cui defertur, electionem habeat, an præstare, vel adversario referre velit. Differt tamen à juramento voluntario proprio, & in specie sumpto, I. quòd *juramentum voluntarium* à partibus sibi invicem deferatur extra judicium, *judiciale* autem *juramentum* in ipso judicio, arg. *l. Fusiurandum. 17. ff. h. t.* II. quòd pars, cui delatum est *juramentum voluntarium*, non habeat necesse *juramentum* subire.

ire, si malit per viam juris procedere, & in judicio litigare. Glos. & DD. *in d. l. jusjurandum.* is verò, cui *iuramentum iudiciale* defertur, illud vel subire debet, vel adversario referre, ut ipse juret, quòd e. g. mutuum dederit: nam manifestæ turpitudinis atque confessionis esse dicitur in *l. manifestæ. 38. ff. h. t.* nolle nec jurare, nec *iuramentum* referre. Quamvis autem Glos. in eadem *l. manifestæ. 38.* existimet, de jure novo liberum esse parti recusare *iuramentum* etiam judiciale per tex. in *l. generaliter. 12. Cod. de Rebus creditis.* Verius tamen est, quod notat Barth. Alex. Jason & alij, illum textum tantùm procedere, si justa recusationis causa subsit, de quibus causis mox aliquid ampliùs dicam; id verò superadditum per illam legem, quòd hodie non teneatur pars subire *iuramentum* delatum, nisi priùs à Judice approbatum fuerit: quia Imperator in eadem *l. generaliter. in fine.* expressè dicit, se nihil derogare antiquioribus legibus, sed tantùm supplere, quod eis deesse videtur. III. Differentia jam insinuata est, quòd scilicet in *iuramento iudiciali* authoritas & approbatio
23 judicis intervenire debeat. Imò Judex aliquando, si *iuramentum iudiciale* justum esse perspexerit, jubere potest, ut præstetur. *d. l. generaliter. §. 2.* quæ omnia aliter se habent in juramento voluntario, quod ex utriusque partis liberâ voluntate dependet. IV. Denique is, qui *iuramentum iu-*
24 *diciale* adversariò detulit, si rectè id ipsum referatur, omninò præstare cogitur, dummodo facti notitiam habeat. Quodsi recusârit, tanquam convictus condemnabitur, nullóque appellationis remedio se tueri poterit: quis enim ferendus est, inquit Imperator *in d. l. generaliter. §. 1.* ad appellationis veniens auxilium in his, quæ ipse facienda procuravit? *At juramentum voluntarium*, cùm ex utraque parte planè libera & voluntarium sit, non potest referri ad hoc effectu, ut deferens illud subire, causâ cadere debeat. *L. jusiurandum, ff. hoc tit.* Quod attinet ad alias causas quibus *iuramentum* delatum recusari testi omnes quidem conveniunt, & per testis notum est, quod recusationis causa *ignorantia facti*, super quo *iuramentum* defertur: quis enim de ea re, quam ignorat *iuramentum* veritatis præstare valeat? si e. g. dicam, me apud Cajum defunctum tenam auream deposuisse, & propterea eius hæredem actione depositi convenio, verò neget, se quidquam de deposito scisse vel liti cedere, vel aliis probationibus meam causam instruere debeo, quam peculiam *juramenti* delationem: quia hæres factis sui defuncti justam habet ignorantiam, teste JCto in *l. qui in alterius. 4. ff. R. I.* Cæterùm nonnullæ sunt circa istas recusandi *juramenti* difficultates, nim

Dubitatur I. an reus cogatur *iuramentum* subire, si actor statim in principio nullâ aliâ probatione instructus ipsi deferat. Negativè respondet Panorm. *in c. fin.* eò quòd actore non probante reus, etiam præstiterit, absolvendus sit. *d. c. fin. & l. 4. Cod. de Edendo:* Sed

Affirmativa rectiùs defenditur cum *L. 1. Controvers. cap. 19.* arg. *l. tura ff. hoc tit.* ubi dicitur, tutorem pupilli nibus aliis probationibus deficientibus jurandum deferentem esse audiendum in *l. manifestæ. 38. ff. eodem. & l. raliter. 12. Cod. de Rebus credit.* stinguitur, utrum deferens aliquid rit nec ne. ergò nec nos distinguemus vulgatâ *l. de pretio. 8. ff. de ciana.* Ad argumentum contrarium illud axioma, quòd *actore non*

reus absolvendus sit &c. esse verum eo sensu, quòd arma non debeant sumi ex domo ipsius rei, adeòque quod ipse reus nihil probare teneatur, non tamen eximitur, quin *juramentum* delatum præstare debeat vel referre, aut enim habet malam causam, aut bonam? si malam, iniquè petit absovi: si bonam, non est quòd *juramentum* recuset, quando per id in propria causa quodammodo testis & *judex* constituitur.

27 *Dubitatur* II. an reus possit *juramentum* delatum recusare, si dicat, se paratum aliis probationibus justitiam causæ suæ demonstrare. Negat Franc. Duarenus *ad tit. de Juramento. cap. 6.* tùm quòd jure in differenter cautum sit, ut juretur, vel *juramentum* oblatum referatur: tum quia æquitas suadet, & publicè interest, ut omissis aliis probationibus potiùs ad *juramentum* recurratur, & ita lites citiùs & in ipso limine finiantur. Sed pro affirmativa, quam allegat Jason *in §. si quis. Inst. de Action. n.* 28 26. Antonius Fab. *de Error. pragmaticorum. decade. 19. errore 9.* adducitur text. *in cap. 2. de Probat.* ubi dicitur, ad *juramentum* tunc recurrendum esse, cùm aliæ legitimæ probationes defecerint. Ergò si reus paratus sit probationes legitimas exhibere, non cogetur *juramentum* subire, maximè cum alicujus honori magis consulatur, si aliis probationibus utatur, quàm si post juramentum forsan ad adversario passim traducatur, tamquam pejeraverit. Mihi videtur hæc quæstio ex arbitrio judicis dependere: quia juxta text. *in d. l. generaliter.* Judex *in juramento voluntario iudicialis* prius suam cognitionem interponere debet, an scilicet justè deferatur vel recusetur; itaque si viderit Judex illum, qui recusat *juramentum*, & paratus est alias probationes exhibere, esse virum honestum, bonæ conscientiæ & famæ, poterit hanc posteriorem sententiam amplecti: priorem verò tunc, si ex conjecturis & circumstantiis appareat, *juramentum* tantùm ad protrahendam litem recusari, & alias probationes ad palliandam falsitatem exhiberi.

Dubitatur III. utrùm reus teneatur præ- 29
stare *juramentum* delatum, si adversario propterea referre non possit, quòd is veritatis & rei gestæ ignarus sit? Resp. esse probabilius *juramentum* recusari non posse arg. *l. iusiurandum. 34. §. non semper. 8. ff. h. t. & l. Marcellus 11. §. 1. ff. de Act. rerum amotarum.* Enimverò etiam in hoc casu viget ratio æquitatis, ut lites citiùs expediantur; & turpiter quis recusare videtur *iuramentum* in causa propria, atque fateri malam causam habere, cùm jurare non audeat. Fach. *L. 1. Controv. 6. 21.*

Plures alias causas brevitatis causà omit- 30
to, quæ apud DD. in materia *iuramenti* passim leguntur. Adnotari tamen potest, quòd *iuramentum* recusari valeat, si deferenti vel ob fori incompetentiam, vel ex alia causa actio non competat. *l. tutor. 35. §. fin. ff. h. t.* Ita etiam in *l. in contractibus. 14. §. illo. 3. Cod. de non numer. pecun.* statuit Imperator, quòd post exactum biennium nec exceptio non *numeratæ pecuniæ* opponi, nec *iuramentum* deferri possit. Deinde etiam justa recusandi causa est, si is, qui *iuramentum* detulit, id revocarit, ac rursus deferre velit, talis enim variatio non est admittenda. *l. si quis. 11. Cod. de Reb. credit.*

Quæstio est plurimum utilis, quam si- 31
lentio præterire nolo, an *iuramentum* judiciale propter perjurium retractari possit? quòd *iuramentum necessarium* retractari possit, si is, contra quem juratum est, per instrumenta noviter reperta, vel alias probationes paratus sit demonstrare jurantem per-

jurium commisisse, textus est apertus in *l. admonendi. 31. ff. h. t.* juramentum autem *voluntarium & judiciale* non aliter ob perjurium retractari posse, quàm si sub ea conditione & lege delatum sit, ut detecto perjurio retractaretur, constitutum videtur in *l. 1. C. de Rebus credit. l. non erit. 5. §. 2. & d. l. admonendi. ff. h. t.* eò quòd *juramentum judiciale* contineat speciem transactionis, & sibi imputare debeat, qui adversarium in propria causa testem & Judicem constituit. Verùm mihi semper probabilius & æquius visum est, si aliquis posset per probationes in continenti paratas, quæ non requirunt altiorem indaginem, vel longiorem dilationem, *juramenti judicialis* falsitatem demonstrare, ipsum audiendum esse, authoritate *l. fin. Cod. de Rebus credit.* quæ est una ex novis constitutionibus Justiniani *post consulatum Lampadii & Orestis* promulgata, ubi generaliter statuit Imperator, quidquid antiqui de eâ re dixerint, ex suâ constitutione neminem posse ex perjurio etiam in *juramento judiciali* commisso lucrum captare, *ne cui*, inquit, *ex delicto impium sibi lucrum afferre*
32 *nostris legibus concedatur.* Quæ ratio, cùm sit universalis, apparet, Imperatorem non tantùm in fideicommissis & legatis, de quibus loquitur, sed generaliter in omnibus similibus casibus, in quibus *juramentum judiciale* intervenit, disposuisse. Huc quoque accommodari potest, quod Fach. *Lib. 2. Controv. cap. 26.* docet, videlicet etiam transactionem propter immodicam læsionem rescindi posse.

33 Postremò pro cautela tenendum est, ne aliquis præceps sit in *juramento* deferendo, nisi priùs exegerit ab adversario *juramentum Calumniæ*, ut scilicet juret, quòd non per calumniam litem suscipiat: nam licet adversarius jurando de *calumnia* fortassè perjurium committat, nihil tamen pro[illegible] rea præjudicabitur actori, quin alijs [illegible] probationibus (licet altiorem indag[illegible] & longiorem dilationem requirentibus) [illegible] vel in earum defectu ipsum quoque *juramentum judiciale* deferre possit.

SECTIO II.

De Juramento necessario.

34. *Quid sit juramentum necessarium?*
35. *Juramentum suppletorium in causis criminalibus non defertur, benè tamen purgatorium.*
36. *Suppletorium in causis etiam arduis locum [illegible] bet, aut si is, cui defertur, de propria [illegible] jurare non potest, aut est persona suspecta.*
37. *Illi defertur juramentum suppletorium, qui [illegible] plenè probavit.*
38. *Quid sit & quando deferatur juramentum [illegible] tem?*

Juramentum necessarium est, qu[illegible] judice alterutri parti in supplemen[illegible] probationis defertur. *d. l. admonendi [illegible] t. & l. 3. Cod. de Rebus credit.* Dicitur [illegible] *cessarium*, quòd non ex voluntate par[illegible] sed à judice defertur, & quidem ex offi[illegible] indagandam veritatem. Abbas *in cap. [illegible] t.* Gail. *Lib. 1. observ. 198. n. 7.* Imò [illegible] post conclusionem in causa locum [illegible] ut judex, cui in causa non concluditur [illegible] officio *juramentum* istud deferre p[illegible] Dico: *ex officio*; quia à partibus, quæ [illegible] conclusionem alijs probationibus ren[illegible] runt, id non rectè peteretur. Gail. *d. l. [illegible] Lib. 1. Controvers. c. 17.*

Sunt autem aliquæ causæ, in quibus [illegible] *ramentum suppletorium* excluditur, [illegible] quas numerantur I. causæ criminales [illegible] quibus, cum probationes clarissimæ re[illegible] rantur, præstat in defectu probationum [illegible] um absolvere, quàm ad eundem con[illegible] nandum actori *juramentum* deferre. [illegible] tamen reo ad ostendendam suam inno[illegible] tiam *juramentum purgatorium* defe[illegible]

minimè de jure Canonico indubitatum est. Salutat. *in l. 3. Cod. de Rebus creditis.* II. Causis criminalibus æquiparantur causæ civiles valdè ardvæ, ubi de magnâ quantitate agitur, quia timendum est, ne homines luci cupiditate excæcati facilè perjurium committant. III. Non habet locum hoc *juramentum*; quando pars, cui defertur, non potest testari de sensu proprio, quòd scilicet per se interfuerit actui, de quo est controversia: nam *hoc juramentum* est veritatis, non credulitatis. IV. Non defertur parti infami, suspectæ de perjurio, vel aliàs modicæ fidei, quod judicis arbitrio relinquendum est.

Quæres, cui parti deferendum sit: an actori, an reo? Varii variè sentiunt. Breviter puto, hoc *juramentum* illi deferri debere, qui semiplenè probavit: quia ut ex *cap. 2. de Probat.* & *d. l. 3. Cod. de Reb. credit.* satis apparet, in supplementum probationis deferendum est, & consequenter illi, cui probatio incumbit. Quòd si pars illa, quæ probare debebat, minùs quàm semiplenè probasset, & ita tantum aliquam præsumptionem fecisset, tunc regulariter (nisi judex inspectis causarum & personæ & causæ circumstantijs aliud statuerit) parti adversæ ad ostendendam suam innocentiam deferendum foret. *cap. fin. h. t.* Fach. *d. lib. 1. c. 18.*

Demum ad *Juramentum necessarium* referri potest *Juramentum in litem*, quo non quidem ipsa causa, sed quantitas rei, vel æstimatio in judicium deducta probatur, ut constat ex toto *tit. ff. De in litem jurando.* Defertur hoc *juramentum* potissimum propter dolum adversarij, qui res alterius rapuit vel perdidit, & ex postfacto constare non potest, in quâ quantitate vel qualitate fuerint. Modus autem præstandi hoc *juramentum* traditur *in l. si quando. 9. Cod. Unde vi*, ut scilicet actor in specie coram judice designet res sibi ablatas vel dolo perditas, aut earum pretium, & interesse exprimat, quam expressionem, si judex crediderit esse exorbitantem, ad verisimilem summam moderabitur. Posthanc deinde moderationem actorem jurare jubebit, quòd non minùs perdiderit: ultrà verò taxationem judicis jurare non licebit: sed solùm remedium appellationis supererit, si judex iniquè taxaverit. De hoc *juramento* videantur plura apud Interpretes in *d. tit. De in litem iurando.*

TITULUS XXV.
De Exceptionibus.

SUMMARIA.

1. *Exceptiones quid sint? & sunt aliæ dilatoriæ, aliæ peremptoriæ.*
2. *Exceptiones dilatoriæ regulariter ante litem contestatam sunt opponendæ: & fori declinatoriæ ante omnem actum judicialem.*
3. *Exceptio excommunicationis & aliæ, quæ acta annullant, semper possunt opponi.*
4. *Exceptiones peremptoriæ ante & post litem contestatam opponi possunt: non autem post sententiam.*
5. *Exceptiones, quæ principaliter executionem respiciunt, etiam post sententiam proponi possunt.*
6. *An in probatione exceptionis deficiens condemnetur tanquam confessus.*
7. *Exceptionem sequuntur replicatio, duplicatio, &c. & quid in praxi?*

EXceptio nihil est aliud, quàm defensio rei, quâ intentionem actoris elidere conatur. *l. 2. in princ. ff. hoc tit. Exceptiones* aliæ sunt *dilatoriæ*, aliæ *peremptoriæ. Dilatoriæ* dicuntur, quæ principale negotium, ejusque cognitionem & judicium ad tempus differunt, non tamen omnino actionem excludunt; ut si judex dicatur incompetens, vel suspectus; si Procurator negetur habere mandatum; si reus conque-

ratur se esse spoliatum ab actore, vel necdum elapsum esse terminum solutionis, &c. Exceptiones *peremptoriæ* vocantur, quæ jus actoris perimunt, & semper agentibus obstant, ut exceptio contractus invalidi, pacti de non petendo, transactionis, solutionis, jurisjurandi, rei judicatæ, præscriptionis, & similes.

2 Porro exceptiones *dilatoriæ* regulariter ante *litem contestatam* proponendæ: & quidem, si ejusmodi exceptiones respiciant personam judicis, & sint *fori declinatoriæ*, quia scil. judex dicitur suspectus vel incompetens, ante omnem actum judicialem opponi debent, ne aliàs reus in judicem suspectum consentire, vel incompetentis jurisdictionem prorogare videatur Val. *h. t. n. 7.* nisi tamen primùm ex postfacto talis exceptio exorta fuerit, vel in rei notitiam devenerit, quia generaliter audiri debet reus etiam post litem contestatam, si saltem probare possit, exceptionem aliquam dilatoriam tunc primùm sibi innotuisse. *c. pastoralis. 4. hoc tit. l. de ætate. 11. §. ex causâ. 8. ff. de Interrogationibus in iure fac.* Item exceptio excommunicationis, quamvis sit dilatoria, nihilominùs etiam scienter omissa in quacunque parte judicij opponi potest contra actorem. *c. exceptionem. 12. h. t.* Sicut & illæ exceptiones dilatoriæ, quæ judicium & retroacta annullant; ut si excipiatur, quòd judex in hac causâ jurisdictionem non habuerit, neque ea prorogari potuerit. e.g. si sæcularis judex judicârit de causâ ecclesiasticâ; vel si Procurator sine mandato egerit, neque dominus ratum habere velit: quia similium exceptionum omissio etiam scienter facta, non potest judicium convalidare. Text. & DD. *c. in nostra 4. de Procuratoribus.*

4 Exceptiones peremptoriæ regulariter tam ante, quàm post litem contestatam proponuntur. *l. præscriptionem. 8. C. h. t. & 2. C. Sententiam rescindi non posse.* Sententiam autem non rectè opponi sed ad appellationis beneficium confugiendum; vel si minorennis sit condemnatus restitutio in integrum ad exceptionem ponendam postulanda est. *d. l. 2.* Sunt tamen quædam exceptiones, quæ etiam post sententiam opponi possunt; illæ nimirum principaliter executionem respiciunt: modi sunt exceptio Senatûs Consulti Vejani & Macedoniani. *l. tamen. 11. ff. ad C. Maced.* Item exceptio competentiæ quæ datur donatori contra donatarium, beneficio contra socium, Clerico obærato & ne in plus executio fiat, quàm servatâ congruâ sustentatione facere possunt. *Lib. t. num. 6.*

Quæritur, an si reus exceptionem peremptoriam opponat, e.g. solutionis, præscriptionis, & in ejusdem probatione deficiat, propterea actor, licèt nihil probet, obtenturus sit causam? Pro affirmativa facit, quòd reus fortè convenerit mutuo, qui excipiendo dicit, se jam solvisse: hoc ipso mutuum confessus videatur, consequenter nisi solutionem probet, causam ex propria confessione perdere debeat. Econtra pro negativa adducitur juris regula, quâ dicitur, quòd ille, qui excepit, per hoc non censeatur fateri intentionem adversarij. *l. non utique 9. ff. hoc tit. ceptionem. 63. de R. I. in 6.*

R. esse distinguendum, utrum reus ficiens in exceptione suæ probationis ex postfacto negare intentionem actoris quoad jus, vel quoad factum? Si quoad e.g. dicendo: fecimus quidem contractum sed nego illum contractum valuisse; dus erit; quòd si verò ipsum factum gare velit, quòd jam per exceptionem fessus est, non aliter audiendum

quàm si de errore docuerit, ut in tit. *de Confess.* de revocatione confessionis diximus. Ita docet Panor. *in c. cum venerabilis. 6. lit. n. 26.*

7 Exceptioni contraria est replicatio, quâ actor elidit, vel negat exceptionem rei; sed contra replicationem conceditur reo alia respolio, quæ vocatur duplicatio; cui rursus respondet actor per triplicationem; & triplicationi reus opponit quadruplicationem. Ultra quadruplicationem in plerisque tribunalibus partes, nisi ex magnis motivis, non audiuntur, sed in causa concludere debent. Imò praxis multorum locorum est, quòd in verbalibus audientijs & causis summarijs causa per duplicationem concludatur.

TITULUS XXVI.

De Præscriptionibus.

SUMMARIA.

1. *Præscriptio quid, & quomodo differat ab usucapione?*
2. *Præscriptio cur introducta, & an potuerit introduci?*
3. *Præscriptione acquiritur dominium, & an errore juris res præscripta restituta vindicari possit?*
4. *Præscriptio an habeat effectum in foro conscientiæ?*

Alia Summaria post §. 2.

§. I.

De Præscriptione in genere, ejus definitione, differentia & effectu.

1 *Præscriptionis* vocabulo veteres Jurisconsulti generaliter exceptionem intelligebant, ut patet ex *Rubr. & l. 10. 11. 23. ff. de Exceptionibus, præscriptionibus.* In sensu autem magis specifico & proprio hujus Tituli, *præscriptio* est *illa exceptio, quæ opponitur domino, rem suam ab alio per tempus à lege definitum, & conditionibus ad id requisitis possessam vindicanti.* sive ut definit JC. *in l. 3. ff. de Usurpationibus & Usucap.* est *adjectio dominii* (posset addi) *vel alieni juris peremptio* (dum scil. actioni personali, vel pœnali præscribitur) *per continuationem possessionis temporis à lege definiti* (subjunge) *aliisque jurium requisitis intervenientibus.*

Licet porrò inter *præscriptionem & usucapionem* varias differentias assignare soleant LL. Civ. Interpretes, præsertim jure antiquiori inspecto, hodie tamen ex recepto loquendi more posterioribus legibus & maximè SS. Canonibus conformi plerumque inter se confunduntur, nisi quòd *usucapio* propriè tantùm *rebus corporalibus*, at verò *præscriptio* generaliori significatione tam *rebus corporalibus*, quam *incorporalibus* conveniat. Ubi & illi sunt termini artis notandi, quòd si per præscriptionem alterius jus extinctum sive peremptum sit, soleamus loqui in Dativo scil. *præscriptum est obligationi, juri, vel actioni;* sin autem de acquisitione sermo sit, nominativo vel accusativo utimur v. g. *præscripta est servitus*, vel *præscripsi rem, jurisdictionem &c.* Alij etiam differentiam inter usucapionem & præscriptionem statuunt cum Accurs. Minsing. Schneidewin. *ad princ. Instit. de Usucap.* quòd illa sit rerum mobilium, hæc immobilium. Sed ista doctrina non benè cum LL. subsistit, in quibus æque rerum immobilium, quàm mobilium usucapio conceditur. *l. sequitur. 4. §. situ. 22. l. ei, à quo. 21. ff. de Usurp. & usucap. l. un. C. de Usucap. transform.* Covar. *ad c. possessor. de R. J. in 6. p. 1. §. un. num. 3.*

2 Introductum est hoc jus præscriptionis ob publicam utilitatem, ne incerta semper essent rerum dominia, & infinitæ lites circa rerum proprietates, *l. 1. ff. de Usurp. & usucap.* neque enim sequitur, rem habeo ex

exempto, donato, legato &c. ergo est mea jure dominii; nam si is, qui mihi tradidit, dominus non fuit, me quoque dominum facere non potuit, cùm nemo plus juris in alium transferre valeat, quàm ipse habeat. *l. nemo. 54. ff. de R. I.* nisi proinde lex ob diuturnam possessionem bonâ fide & justo titulo comparatam illius rei dominium expresse mihi adscribere, nunquam de eo securus fortem; & esto fortassis unus actor in judicio ex probationum defectu me non vinceret, semper tamen alios superventuros timerem.

Videtur quidem præscriptioni obstare juris naturalis præceptum: *ne quis cum alterius jactura locupletetur.* Sed hoc præceptum intelligendum est de locupletatione injusta, non autem de ea, quæ fit legis authoritate ex justa & publica causa, ob quam lex, cum sit domina rerum, potest uni dominium adimere, & in alterum transferre, sicut etiam contingit jure alluvionis, jure belli &c. *l. adeo. 7. §. 1. l. ergo. 30. §. penult. ff. de Acquir. rer. dom.* & lex humana, quamvis Jus naturale in thesi mutare nequeat, totam ejus præceptionem abrogando, in hypothesi tamen & particularibus casibus restringere & declarare potest. Unde illa regula: *neminem esse locupletandum cum alterius jactura*, potissimum in contractibus & commercio privatorum ad observandam justitiam commutativam, vel etiam in delictis furti, rapinæ &c. procedit, non autem in constitutione legis publicæ authoritate & ex justa causa prolatæ, per quam omnium utilitati consulitur, ita ut qui forsan in una re passus præscriptionem, is proximè in alia contra alterum eodem præscriptionis jure utatur.

3 Effectus præscriptionis constat ex definitione, quòd scilicet sit acquisitio dominij in re possessa, ita ut saltem hodie jure Justinianeo ex præscriptione non tantùm exc... contra vindicantem priorem dominum, ... quemcunque alium petitorem, sed etiam ... re præscripta amissa concedatur actio & ... dicatio. *l. si quis emptionis. §. in prin. ... de Præscript. 30. annorum.* Arnold. ... Celeberr. Ingolstad. & meus olim. Col... diss. Professor. *in tract. de Usucap. ... Assert. 2. num. 4. & 5.* Advertere ... oportet, in practica non esse illicò ad ... cationem prosiliendum, utpote in qua ... ciles probationes incumbunt Actori, & ... versarius facilè defectum circa requis... legitimam præscriptionem invenit; ... autem expedire, primitus aliquod re... um possessorium *retinendæ* vel *re... randæ* possessionis, aut *actionem pub... anam*, ubi tantùm possessio cum titulo ... banda est, licet tempora præscriptionis ... sa non sint, intentare, de quibus pro... agunt Interpp. *ad Tit. Inst. de Int. ... ad §. namque 4. Inst. de act. & ff. de Publiciana in rem actione.* Mev... *in Tract. de Remediis possessorii.* ... lud etiam notabile, quod cum Glos... Barthol. *in l. fin. ff. Rem ratam ha...* Bald. *de Præscript. p. 1. quæst. 6.* ... Tholos. *lib. 40. Syntagm. & cap. 11.* ... docet Layman. *in Theolog. Moral. lib. ... Tract. 1. c. 8. n. 23.* rem usucapta... pter acquisitum ejus dominium, etiam ... errorem juris priori domino restituta... dicari posse.

De eo inter DD. controvertitur, ... fectus præscriptionis etiam in foro ... no locum habeat, salvâ conscientia pos... quam post completam præscriptionem ... scribens agnoscit fuisse alienam, ... possit? Etenim pro negativa facit, ... præscriptio fundetur potissimum in ... negligentium prosequi res suas, atque ... jus negligentiæ præsumptione; qui pro... si res...

sinevera non fuerint in negligentia culpabili, sed potius ignorantia, non procedet hæc lex pœnalis & in præsumptione fundata contra eos in foro interno, quidquid in foro interno, ad amputandas lites statuatur, quemadmodum non datur actio læsis infra dimidium justi pretij, & tamen in foro interno debet fieri restitutio, Alciat. *ad l. quinque pedum. Cod. Finium regund.* Adrianus. *in 4. de Restit. ubi de præscript. 8. nihil autem.* Medina *de Restit. quæst. 15.* Adde, quod Justin. Imper. *in Nov. 9.* præscriptionem *impium præsidium*, *improbam temporis allegationem* dicat. Alij distinguunt inter titulum lucrativum, & onerosum, ut cum isto res retineri possit, non cum illo, sicut refert Gloss. *in c. vigilanti. 5. v. noverit. X. h. t.*

Verum sententia affirmativa communior est: qua lex dicitur domina rerum, quas potest ex publica causa & authoritate uni adimere & in alterum transferre, sicut possunt privati in privatos per pactiones & dispositiones, *cap. 1. dist. 8. l. 1. ff. de Constit. prin. l. Lucius. 11. ff. de Evict. l. bene à Zenone. 3. Cod. de Quadr. præscript.* lex autem justa in foro externo est etiam justa in foro interno, ut in *lib. 1. Tit. 2. de Constit. §. 3. num. 36.* dictum. Nec est verisimile, quòd SS. Canones, qui principaliter salutem animarum considerant, *cap. novit. 12. de Judic. cap. ut animarum. 2. de Constit. 6.* præscriptionis jura approbassent, si effectus eorum conscientiæ repugnaret. Imò hoc ipso, quòd *in cap. fin. h. t.* tantum præscriptionem cum mala fide ratione peccati excludunt, utique supponunt præscriptionem cum bona fide à peccato, & consequenter à restitutione immunem esse. Neque demum satis provisum foret fini præscriptionis, si quod Canon & lex civilis dominij acquisitionem approbat, confessarius reprobaret.

Non obstant contraria, quia lex præscriptionis neque in pœna, neque in præsumptione negligentiæ principaliter fundatur, sed in quiete publica, & ut homines de suis possessionibus securos reddat. Non etiam est paritas, quando lex actionem læsis infra dimidium denegat, & quando præscriptionem concedit: ibi enim tantùm negativè se habet non assistendo in judicio externo, hic autem in præscriptione positivè approbat, dominium adjcit, & possessorem securum reddit. Quòd verò Imper. *in d. Nov. 9.* præscriptionem *impium præsidium* vocet, id eo sensu intelligendum est, quatenus improbi homines, & malæ fidei possessores præscriptionis remedio contra Ecclesias abutuntur. Atque hanc posteriorem sententiam tenent Gl. Pan. Barb. *in Collect. ad c. vigilanti. 5. h. t.* Covar. *ad c. possessor. de R. J. in 6. p. 3. §. 2. n. 1.* Paul. Laym. *in Theol. Moral. lib. 3. Tract. 1. c. 8. n. 4.* Fachin. *lib. 1. Controv. c. 64.* Arnold. Rath. *d. c. 1. assert. 10.* ubi plures alios allegant, & attestantur de communi.

§. II.

De Requisitis ad præscriptionem in specie, & de habilitate rei ad præscribendum.

SUMMARIA.

5. *Præscriptionis quot & qualia sint requisita?*
6. *Præscribi nequeunt res, quæ non sunt in commercio, neque spiritualia à laicis.*
7. *Præscribi an possit contra obedientiam, visitationem, & procurationem?*
8. *Præscribi an possint limites.*
9. *Præscriptio non procedit in actibus meræ facultatis; & ibi de pacto retrovendendi, item jure luendi pignus.*
10. *Præscribi non possunt res alienari prohibitæ, veluti pupillares, dotales, fidei commisso subjectæ.*
11. *Neque res furtivæ, aut vi possessæ.*

Alia Summaria post §. 3.

5 PRæscriptio, ut procedat, & effectum sortiatur, 4. conditiones requiruntur. I. Ut res sit apta præscribi. II. Bona fides. III. Justus titulus, & IV. possessio legitimo tempore continuata. Quintum requisitum addunt aliqui, traditionem; sed rectiùs dicitur, traditionem non esse per se necessariam ad præscriptionem, solùm verò ex consequenti: quia justa possessio, vel bona fides, vel titulus absque ea deficit. Arnold. Rath. *in Tract. de Usucap. c. 5. assert. 1.*

Solent DD. hæc requisita per vulgatos hos versiculos memoriæ commendare.

Non usucapies, nisi sint tibi talia quinque:
Bona fides, justus titulus, res non vitiosa,
Ut res tradatur, tempus quoq; continuetur.

Sed quia traditionem excluſimus, & de re non vitiosa, seu habili & apta ad præscribendum primo loco tractare constituimus, cùm, ut ait J.C. *in l. ubi lex. 24. ff. de Usurp. & usucap.* bona fides possidenti nihil prosit, ubi lex inhibet præscriptionem. Et alias de materiâ cujuslibet rei, ejusque aptitudine præmitti soleat, ideò cui placet, poterit in locum priorum sequentes versiculos substituere:

Sit res apta, fides bona, sit titulus quoque justus.
Possideas justè, completo tempora legis.

6 *Primum* igitur requisitum est, ut res sit *apta præscribi*, id est, talis, in qua jura non prohibeant præscriptionem. Etenim I. res commercio hominum exemptæ, & quæ possideri nequeunt, aut in patrimonio & bonis nostris esse, præscribi non valent, uti res sacræ, religiosæ, homines liberi; item res publicis usibus deputatæ, forum, theatra, via publica &c. *l. usucapionem. 9. ff. de usurp. & usucap.* Quibus etiam ex Jure Can. rectè annumerantur jura spiritualia, & jura [illegible] mandi, conferendi beneficia &c. ut hæc laicis possideri & præscribi non possint, *cauſam. 7. h. t.* Quâ de re copiosè dicemus inferiùs in *Lib. III. tit. XXX. de Decim. §. 2. & §. 3. à n. 5.* An verò alia bona & jura Ecclesiarum possint præscribi? vide in eod. *lib. III. tit. XIII. de Rebus Eccleſiæ non alienandis.*

II. In *c. cùm non liceat. 12. t. [illegible] officii. 16. h. t.* non admittitur præscriptio contra obedientiam, visitationem & [illegible] rationem. Verùm hoc ita intelligendum est, quòd obedientia & visitatio [illegible] præscribi non possit, ita scil. ut nulli [illegible] atur obedientia, & nulli competat visitatio, ne dentur acephali sine capite, sicut [illegible] potest autem præscribi obedientiæ & visitatio *translativè*, nimirum ut alteri [illegible] Episcopo, videl. aut immediatè S. Sedi, aut circa particulares Ecclesias [illegible] Prælato obedientia exhibeatur, & visitatio competat. Barbosa, *de Offic. Epiſc. [illegible] leg. 128. n. 3. & 129. n. 9.* sicut & exemptionem, *c. 2. de Capell. Mon. cap. cum [illegible] 14. verſ. quia verò evidenter. de Priv. c. cum perſonæ. 7. de Privileg. tit. 6.* Episcopalia etiam ab inferioribus Prælatis præscribi posse, satis inter DD. [illegible] *c. auditis. 15. ubi Gloſſ. in v. Fundale* & Barbosa *in Collect. DD. & C. [illegible] olim. 18. h. t.* Panorm. *in c. cum [illegible] at. 12. cod. tit. n. 17.* Barb. *de Offic. [illegible] p. 3. alleg. 127. per tot.*

III. Limites seu termini & fines [illegible] sium & Parochiarum præscribi non possunt, ne confusio inter Prælatos & subditos [illegible] tur. *c. ſuper eo. 4. de Parochiis*, atque de limitibus provinciarum & territoriorum publicâ authoritate constituuntur, Host. apud Panorm. *in d. c. ſuper eo.* & Barb. *ibidem in Collect. n. 3. & 4.*

Pasc. p. 3. alleg. 131. Secus de limitibus Parochorum, qui privatâ authoritate, & conventione ordinantur, *cap. quia indicante. 9. h. t.* Item secus si de liminum certâ constitutione non appareret, sed illi dubitarent, tunc enim melior judicaretur possidentis conditio. Panorm. & Barbos. *ibid.* Nihil quoque obstat, quo minùs alicui illam terram, ubi limes positus est, quod proprietatem præscribere valeat, si aliud limes maneat in sua ratione limitandi, & nihilominus finem Episcopatûs vel Parochiæ designet. Barb. *in d. cap. super eo. n. 4.* Similiter non impeditur præscriptio decimarum in alienâ Parochiâ, si fiat salvis de earum limitibus, *cap. ad aures. 6. h. t.* Panorm. *ind. cap. super eo. num. 6.* Barb. *d. alleg. 131. num. 6.*

9 IV. In rebus & actibus *meræ facultatis* non procedit præscriptio, nisi prohibitionis interpositæ is, qui meram facultatem habet, cum patientia acquieverit, & hunc prohibentem in quasi possessione, & se in putativa obligatione constituerit. *DD. ad l. 2. ff. de Via publica & itinere publ.* & hanc esse receptam apud JC. regulam, testatur Paulus Laym. *in Theol. moral. lib. 3. tract. 1. num. 8.* Dicuntur autem res *meræ facultatis*, quæ homines citra ullam conventionem & obligationem jure naturæ vel gentium pro suo arbitrio solent facere & omittere. Unde licet v. g. quis domum suam hactenus nunquam altius ædificaverit, non tamen erit contra ipsum præscriptum, quin imposterum ædificare valeat, nisi aliquando ædificare volentem vicinus prohibuerit, & is de hac ædificatione cessârit, &c.

Aliquando etiam per pactum res efficitur liberæ facultatis, veluti in pacto *de retrocedendo, seu redimendo, quandocunque placuerit &c.* ubi propterea juxta veriorem (aliis quidem non paucis dissentientibus) & in Camera receptam sententiam non admitti præscriptionem præsertim jure can. inspecto, cùm hic scientia & mala fides præscribere volentis concurrat, tradunt Andr. Gail. *lib. 2. obs. 18. n. 4.* Mynsing. *Cent. 1. obs. 16.* Fach. *lib. 2. Controv. 13.* Harp. *ad princ. Inst. de Usucap. à. n. 197.* Vid. etiam Covar. *Var. Resol. lib. 1. cap. 9.*

Idem censent de jure *luendi pignus*, quòd videl. debitor nullâ præscriptione excludatur, quin oblatâ pecuniâ debitâ possit à creditore pignus repetere; ubi specialiter etiam illa ratio accedit, quòd actioni nondum natæ non præscribatur, sicut non est privatio sine habitu. *l. 1. §. ad hæc. 1. C. de Annal. except. l. sicut. 3. Cod. de Præscr. 30. ann. ibi. ex quo competere cœperunt.* actio autem pignoratitia ad repetendum pignus non nascitur ante solutionem. *l. si rem alienam. 9. §. 3. ff. de Pignor. act.* Item hæc præscriptio nullum haberet effectum: nam cum creditor non possederit rem oppignoratam tanquam suam, & jure dominii, sed tantùm jure obligationis, & pro ipso debitore ita quidem, ut creditoris possessio ad usucapionem prosit debitori, ejus quoq; dominium non usucepit, *l. pignori. 13. ff. de Usurp. & usucap.* si dominium non usucepit, quidquid opponeret contra actionem pignoratitiam, daretur contra eum rei vindicatio, aut publiciana. Arnold. Rath. *in Tract. de Usucap. c. 4. ass. 6.* And. Gail. *d. O. 18.* Harp. *ad tit. Inst. de Usucap. in princ. à num. 183.* Aliud est circa jus offerendi competens posteriori creditori, ut offerendo debitum priori, possit in ejus locum succedere, & sibi causam pignoris confirmare, *juxt. l. 1. l. prior. 5. & l. diversis. 8. C. Qui pot. in pign.* quia hoc jus offerendi competens per modum actionis, beneficii vel privilegii juris lapsu 30. annorum

rum perimitur *l. cùm notissimi. 7. §. cod. jure 3. C. de Præscript. 30. an.* Gail. *d. l. n. 11.* & Harp. *d. l. n. 195.* Neque hic videtur scientia prioris creditoris malam fidem hujus præscriptionis impeditivam constituere, utpote qui nihil cum secundo creditore contraxit, & ita non tam positiva ante actionem institutam, quàm passiva tantum ejus est obligatio; veluti dum alterius privilegio præscribitur, cui privilegiatus non utendo renunciare censetur, & tantisper optimâ fide præsumi potest.

10 V. Res, quæ alienari, regulariter etiam usucapi prohibentur. *arg. l. alienationis. 28. ff. de Verb. sign.* deficit enim in his plerumque justus titulus ex defectu justæ alienationis, concurritque error juris, qui non prodest ad usucapionem, *l. nunquam. 31. ff. de Usurp. & usucap. cap. 2. de Reb. Eccl. non alien. in 6.*

Huc pertinent inprimis *res pupillorum & minorennium*, quæ longo tempore usucapi & præscribi non possunt, *l. 3. Cod. Quib. non obi. long. temp. præsc. l. fin. Cod. In quib. caus. rest. in integ. non necess.* secus in longissimi temporis præscriptione. *d. l. fin.* ubi tamen etiam in hac tricennali præscriptione restitutio in integrum saltem ex æquitate, & practica, præsertim curatoribus non existentibus solvendo, minoribus reservatur, quâ de re prolixè & suo modo accuratè agit. D. Arnold. Rath. *d. Tract. de Usucap. cap. 4. ab assert. 14. usque ad 18. inclusivè.*

Similiter etiam *res dotales* usucapi, quia alienari, prohibentur, nisi præscriptio, antequam res dotalis efficeretur, inchoata fuerit, *l. si fundum. 16. ff. de Fundo dotali.*

Item *& res fideicommissò subjectæ*, seu testamento alienari prohibitæ, *l. fin. §. 3. vers. sin autem avaritiæ. Cod. Communia de legatis.* quia tamen Imper. ibidem tantum de longi temporis præscriptione loquitur, censent DD. longissimi temporis [illegible] excludi, *arg. l. sicut. 3. l. omnes. 4. Cod. Præscript. 30. annor.* Utrum verò in [illegible] commisso familiæ, vel in feudo præscr[illegible] contra proximum agnatum complea[illegible] stet etiam remotioribus in gradu, qui [illegible] nùs post mortem proximioris fideicom[illegible] sum, aut feudum tanquam ad se devolu[illegible] petere possint? vid. Fach. *lib. 7. Controv. 12.* Rosenthal. *de Feud. c. 9. memb. 2. n. 83. n. 12. & concl. seq. n. 4.* Rath. *de Usu[illegible] cap. 4. assert. 12. & seq.* Feuda an & qua[illegible] præscriptione acquiri, vel allodialia [illegible] possint, dicitur inferiùs in tit. *de Feud.*

VI. Res *furtivæ, vel vi* possessæ [illegible] pi non possunt, non tantùm à fure ipso [illegible] malæ fidei est; sed nec à quocunque [illegible] fidei possessore, qui fortè illas à fure [illegible] tertio emit, nisi hoc vitio furti aut vio[illegible] tiæ purgatæ fuerint. Purgantur autem [illegible] pliciter, vel *per lapsum 30. annor. um[illegible] denuò in manus domini reversa fuer[illegible]* Et hic appellatione domini etiam veni[illegible] qui prius talem rem bonâ fide possedit. [illegible] de præscriptio triennalis rerum mobi[illegible] rarò procedit: quia plerumque, qui res [illegible] rem vendidit, cùm dominus non fuerit [illegible] tum commisit, nisi in casu, ubi v. g. [illegible] depositas commodatas vel locatas res [illegible] defunctum apprehenderit, & bonâ fide [illegible] dens fuisse defuncti vendiderit. Vid. [illegible] & Interpret. *in §. furtivæ. 2. cum seq. stit. de Usucap.*

§. III.

De Bonâ Fide.

SUMMARIA.

12. *Bona fides quid & circa eam differentia juris civilis & canonicum.*
13. *Mala fides respectu unius an noceat respectu* [illegible] *nium?*

12. Dubitans an præscribat?
13. Errans in jure an præscribat?
14. Mala fides antecessoris an & quando noceat successori?
15. Mala fides Procuratoris vel Tutoris an noceat principali?
16. Mala fides an obstet præscriptioni contra actiones, & obligationes? Tractatur prolixè.
19. Bona fides & præscriptio in quibus actionibus possit cadere?
20. Cum mala fide an præscribi possit actioni hypothecariæ à tertio possessore?
21. Mala fides an obstet hæredi volenti præscribere rem legatam.

Alia Summaria post. §. IV.

11 ALterum requisitum ad præscriptionem est *bona fides*, quæ est *sincera rei alienæ ignorantia*, dum nimirum possessor probabiliter aliquâ de causâ credit, rem ad se pertinere.

Quamvis autem de jure civili bona fides tantùm ab initio requiratur, neque mala fides superveniens impediat usucapionem, imò in præscriptione longissimi temporis planè de bonâ fide non quæratur, SS. tamen canones salutem animarum attendentes, & considerantes omne, quod non est ex fide, esse peccatum, remque alienam cum malâ fide hinc peccato detineri non posse, ac inconveniens & iniquum esse, ut quis ex suo delicto cum alterius jactura commodum & lucrum reportet, prædictæ juris civilis constitutioni derogârunt, ita ut nulla hodie procedat eum malâ fide sive ab initio, sive ex postfacto interveniente, quanticunque temporis præscriptio, *cap. vigilanti. 5. cap. si diuturni. 17. & cap. fin. X. h. t.* Atque hæc correctio non tantùm in terris Pontificiis, sed etiam in terris Imperij observari debet, quia generaliter in materiâ peccati non ad jus civ. sed Canonicum in toto orbe Christiano respiciendum est. Text. & DD. *in c. novit. 13. de Jud.* Cov. *in Relect. c. possessor. de R. I. in 6. p. 2. §. 11. n. 6.* Barb. *in Collect. ad d. c. fin. h. t. n. 5.* Id quod etiam in Camera Imperiali receptum testantur Harpr. *ad tit. Inst. de Usucap. in princ. num. 79. & seq.* Mynsing. *Cent. 4. obs. 6.* And. Gail. *Lib. 2. obs. 18. num. 7.*

Porrò circa materiam hujus secundi requisiti aliquot magis notabiles quæstiones breviter resolvemus.

Quæritur itaque I. An mala fides respectu unius impediat præscriptionem respectu 13
omnium aliorum, etiam erga quos est bona fides, velut si credam rem esse Titij, quæ tamen sit Sempronij, nunquid saltem quoad Sempronium usucapiam? Pro usucapione citantur plures apud Covar. *in d. c. p §§ r. p. 2. §. 8. n. 7.* à quibus rectè dissentit Panorm. *in cap. illud. 8. h. t. 9.* Covar. *d. n. 7.* Rath. *in Tract. de Usucap. c. 2. assert. 2.* & alij, eò quòd tali casu revera subsit mala fides & peccaminosa conscientia, quacum præscriptio saltem jure canonum procedere non potest. Limitant, nisi bona fides & præscriptio fuerit respectu diversorum jurium, v. g. si sciam quidem rem alienam, sed ignorem alteri in ea competere usumfructum, hypothecam, aut simile jus aliquod, tunc enim quoad illa jura, quæ bonâ fide ignoro, non impedietur præscriptio, quâ limitatione censet Covar. *d. n. 7.* Bartholum *in l. naturaliter. 5. de Usurp. & Usucap. n. 11.* & quosdam ex dissentientibus conciliari posse.

Quæritur II. An in malâ fide reputari 14
debeat, qui dubitando, sitne res sua, vel alterius, possidere pergit? Quidam distinguunt inter dubium *speculativum & practicum*, ita ut istud etiam possessioni superveniens interrumpat eam, non illud, nisi ab initio, ubi cæptio possessionis cum positivâ bonâ fide requiritur, quam non habet dubitans, cum dubium sit medium inter bonam & malam fidem. Dicitur autem secundùm eos *speculative* dubitare, qui quasi in

theſi dubitat, ac quamvis hic & nunc credat rem ſe licitè habere, interim tamen etiam conſiderat, vix in rariſſimis caſibus certò ſcire poſſe, an tradens fuerit dominus nec ne, & ſic ipſum quoque accipientem rerum dominum fecerit. *Practicè* verò dubitare cenſetur, qui dubitat in hypotheſi, & non tantùm de vero domino ipſius rei, ſed in eo quoque hæret, an tutâ conſcientiâ retinere poſſit, qualis dubitans propterea, inquiunt, non præſcribit, quod hoc modo dubitando, nec tamen reſtituendo peccaverit, cùm non liceat agere cum dubio practico, in quo niſi tutior via eligatur, agens exponit ſe peccati periculo, & hoc ipſo peccat, cum peccato autem nulla præſcriptio admittitur. Vid. Covar. *in d. c. poſſ. ſor. §. 7. ſub. n. 4. verſ. Antonius autem.* Rath. *de Uſucap. 6, 2. aſſert. 36. & ſeq.*

Alij magis de plano procedunt, & ſimpliciter diſtinguunt, an dubium adfuerit ab initio, vel an poſſeſſioni bonâ fide cœptæ ſupervenerit? Priori caſu cenſent inchoari non poſſe præſcriptionem: cum jura ab initio poſitivam bonam fidem requirant, & ante poſſeſſionem cœptam non bene applicetur regula, *quòd in dubio melior ſit poſſidentis conditio.* In poſteriori autem putant, quod præſcriptio non interrumpatur, modò interim poſſeſſor moralem diligentiam adhibeat veritatis cognoſcendæ; tum quòd hic locum habeat jam dicta regula: tum quòd in *c. fin. h. t.* illa verba: *in nulla temporis parte rei habeat conſcientiam alienæ.* propriè loquendo tantùm poſitivam malam fidem excludant, neque enim dubitans *conſcientiam rei alienæ habere*, dici poteſt. Idque confirmat D. Auguſtinus *in c. ſi virgo 5. causâ. 34. quæſt. 1. in jure prædiorum*, ait, *tamdiu unusquisq; bonæ fidei poſſeſſor rectiſſimè dicitur, quamdiu poſſidere ſe ignorat alienum: cum verò ſciverit, nec ab aliena poſſeſſione recesſerit, tunc malæ fidei perhibebitur, tunc injuſtus vocabitur.* Ita cum Gl. *in c. t. v. nulla temporis.* & Pan. *ibidem. num. 39.* docet Paulus Layman. *in Theol. Mor. lib. 3. tract. 1. cap. 8. num. 10. verſ. metſi verò.* & quos allegat Covar. *d. §. 7. num. 3.*

Ex hac poſteriori ſententia duo quidem rectè inferuntur: nimirum *primò*, quod cum dubio practico præſcriptionem inchoare non concedatur; *ſecundò*, quòd dubium practicum poſſeſſioni ſuperveniens non deponi, & poſſeſſor pro ſua poſſeſſione præſumere; eique inſiſtere, juxta vulgatam cardica, quòd *in dubio præſumptio ſtet poſſeſſore, & melior ſit poſſidentis conditio. c. in pari. 65. de R. I. in 6. l. non 126. §. 2. & l. in pari. 128. ff. de R. I.* poſſeſſor, qui etiam poſſidendi juſtam cauſam nullam habet, non tenetur actori reſtituere, niſi jus ſuum legitimè probarit, cùm poſſet ea res non ad hunc actorem ſed ad alium ſpectare, cui per talem reſtitutionem forſan magis, quàm retinendo judicaretur. *tex. not. in l. fin. Cod. de rei vind.* multò minus tenebitur poſſeſſionem dimittere ob ſuperveniens dubium, quod bonâ fide, & conſequenter ex juſta cauſâ poſſidere cœpit. Attamen necdum ſatis valide tur hujus ſententiæ Authores explicare quid dicendum, ſi poſſeſſio cum dubio practicè ſpeculativo initium acceperit? Item quid ſi poſſeſſor dubium practicum ſuperveniens non depoſuerit, ſed dubitando poſſidere perrexerit.

Sanè ſi licet mihi ſalvo meliori judicio exponere, quod ſentio, opinor dubium merè ſpeculativum & in theſi conſiſtens iam ab initio non impedire præſcriptionem quia alias vix unquam procederet præſcriptio: cùm nemo prudens poſſit infallibi-

re credere, minùs scire (nisi in rarissimis casibus) an res quoad verum dominium sit tradentis, alioquin frustra exigerentur cautiones de evictione, si nulla foret ambiguitatio, sicut argumentatur Vasq. *Illustr. controv. lib. 1. c. 77.* quòd verò accipiens hic & nunc credat esse tradentis, per id tantùm excluditur dubium practicum, non speculativum.

Quoad alterum major est difficultas, & quia præscriptiones in præjudicium domi- cedentes non sunt omni ex parte favorabiles, fateor sententiam D. Arnoldi Rath. *d. cap. 2. assert. 37.* esse in conscientia magis tutam, interim considerandum relinquo, an non contraria, saltem in casu, quò post moralem diligentiam de cognoscenda veritate adhibitam adhuc possessor in dubio remaneat, theoricè probabiliter defendi possit. Enimverò quod dicitur, agentem cum dubio practico peccare, id quidem verum esse potest quoad Deum & se, exponendo se periculo vel potius in hoc casu, quantum in se est, volendo se exponere &c. non autem peccato injustitiæ contra proximum, cui in dubio nullam facit injuriam, vel iniquitatem non restituendo juxta paulò ante dicta, & *d. l. fin. Cod. de Rei Vind.* præscriptio autem non currit quidem cum peccato, si sit peccatum contra justitiam proximo debitam, & ubi restitutio ex obligatione juris alicui determinato facienda est, secùs si fuerit peccatum alterius generis, veluti si quis cum animo avaro, superbo, &c. possideret, non utique propterea minùs præscriberet. Hinc forsan DD. supra citati nullam distinctionem fecerunt, an possessor dubium deposuerit, vel non? & plerumque dubitans & non dimittens possessionem practicè se resolvit solo dubio speculativo retento.

Quæritur III. Utrum errans in jure debeat bonæ vel malæ fidei possessor judicari, & an cum errore juris procedat præscriptio? Conveniunt imprimis DD. quòd errans in jure claro & notorio, censeatur juris interpretatione non esse in bona fide, sed potiùs in ficta mala fide, neque præscribat præscriptione *longi temporis*, prout id apertis textibus deciditur *in l. juris. 4. & 7. ff. de Jur. & facti ignor. l. nunquam. 31. ff. de Usurp. & usucap. l. 2. ff. Pro emptore l. quemadmodum. 7. C. de Agric. & censit.* adeò ut talis errans utcunque physicè in bona fide fuerit, ne quidem in conscientia præscriptionis jure uti possit, quia hæ leges non fundantur in præsumptione veræ malæ fidei, sed errantem in ficta mala fide constituunt, & nolunt, ut error juris ad lucrum & commodum præscriptionis prodesse valeat, ubi autem lex inhibet præscriptionem, bona fides nihil operatur. *l. ubi lex 24. ff. de Usurp. & usus.* Laym. *in Theol. mor. l. 3. tr. 1. c. 8. n. 11.* Rath. *d. c. 3. assert. 44.* Cov. *in Relict. c. possessor. de R. I. in 6. p. 2. §. 7. n. 6. & 11.* & attestantur de communi. Deinde satis etiam conveniunt, quòd error juris dubij & multipliciter intelligibilis secundùm diversas probabiles DD. interpretationes, non impediat præscriptionem, Panorm. *in cap. de quarta. 4. h. t. num. 12.* Laym. *d. num. 11.* Rath. *d. cap. 2. assert. 46.*

Verùm in eo dissentiunt, an pariter in præscriptione longissimi temporis, quæ titulum non requirit, ac tempore digestorum erat incognita, error juris attendi debeat? Aliqui simpliciter affirmant; alij negant; alij distinguunt, an jus resistat præscribenti, vel an nec resistat, nec assistat? ut priori casu non procedat præscriptio cum errore juris, quia datâ resistentiâ requiritur titulus, *cap. 1. h. t. in 6.* qui non est justus cum errore juris; & qui contra jura mercatur

mercatur, dicitur esse in mala fide *d. l. quemadmodum. 7. Cod. de Agric. & cens.* secus verò in posteriori. Vid. Fach. *Lib. 8. Contr. c. 28.* Bovar. *d.* §. *7.* Alii demum aliâ distinctione utuntur, an error juris culpabilis existat, an non? Ita ut cum culpa seu peccato saltem de jure canonico non procedat præscriptio, secus ubi error inculpatus & invincibilis est Arnold. Rath. *d. c. 2. asser. 43.* Ita quoque notat Laym. *d. num. 11. vers. sed limitanda.* quòd in illis personis, in quibus ignorantia juris inculpabilis est, scilicet in milite, minore, muliere, agricola non habente peritiorum copiam (enumerantur *in l. cum de indebit. 25. §. 1. ff. de Prob.* non impediatur ex tali errore præscriptio. Facit etiam *l. regula. 9. §. 3. ff. de Jur. & facti ignor.*

Quænam verò ex his sententiis verior existat, cùm omnes probabilibus rationibus & gravibus authoritatibus nitantur, aliis judicium relinquo. Ego in schola (pro qua secundùm repetitas protestationes meas, non pro tribunalibus scribo) facillimè crederem defendi posse sententiam Fachin. *d. c. 28.* omnem præscriptionem cum errore juris clari negantem. Hæc enim fuit expressa juris antiqui decisio, quæ jure novo non reperitur correcta, quòd error juris juxta LL. superiùs citatas simpliciter usucapionem impediat, & ne quidem fœminis (penes quas tamen est in culpatus *d. l. 25. §. 1.*) in compendiis seu acquirendo prosit, licet in damnis rerum amittendarum non noceat, *l. error. 8. ff. de Juris & facti ignorant. l. quamvis. 11. Cod. eodem titulo.* Et ratio videtur esse non solùm ex eo, quòd ignorantia juris, quæ in plerisque culpa est, prœmio & lucro indigna sit, sed etiam quòd præscribens non tantùm juri privato, sed etiam communi præjudicaret, eique derogaret, quod præscriptioni particulari non tribuitur, sed tantùm legi communi, vel [illegible] suetudini. Non obstat *d. l. Regula. 9.* [illegible] nam quod ibidem Paulus JC. ex [illegible] Labeonis retulit, mox subjungit, *rari* [illegible] est, nonnisi in casibus à jure expre[illegible] *accipiendum esse*, neque de præscrip[illegible] loquitur, utpote quæ ex responso JC. [illegible] *31. ff. de Usurp. & Usucap.* cum [illegible] re juris *nunquam* procedit. Simi[illegible] quod *in d. l. quamvis 11.* C. *de* [illegible] *ignor.* de imperfecta ætate excipit[illegible] forsan intelligitur in ordine ad benefi[illegible] restitutionis in integrum, v. g. ad [illegible] rendam hæreditatem ex errore juris [illegible] sam *l. 2.* C. *Si minor ab hæred.* [illegible] *stineat. & l. 1.* C. *Si ut omissam hæ*[illegible] *tatem, &c.*

Quæritur IV. An & quando mala [illegible] Antecessoris noceat successori in bona [illegible] existenti? Distinguendum est inter [illegible] sorem singularem, qui ex titulo sing[illegible] puta emptionis, donationis legati, & [illegible] ab altero consequitur, & inter succes[illegible] universalem, scil. hæredem, qui def[illegible] personam repræsentat, & in universum [illegible] ejus succedit. *l. hæreditas. 62. ff. de R.* [illegible]

Successori singulari, licet jure [illegible] non nocuerit mala fides antecessoris, [illegible] jus accessione usus non fuisset, sed præ[illegible] ptionem à sua possessione inchoâsset. *l.* [illegible] *vitium. 5. ff. de Divers. temporal.* [illegible] *script.* Hodie tamen jure Novellarum [illegible] *auth. malæ fidei. Cod. de Præscript.* [illegible] *temp. desumpta ex Nov. 119. c. 7.* [illegible] sori etiam singulari nocet mala fides ante[illegible] soris in præscriptione longi temporis, [illegible] res sciente domino, sive eo, qui rem [illegible] pertinere contendit, alienata fuerit, [illegible] per totum illud tempus novum possess[illegible] non convenerit. Quod insuper [illegible] DD. ut hæc Auth. correctoria & [illegible] quenter strictæ interpretationis non [illegible]

dn. si antecessor non fuit in vera, sed tantùm ficta mala fide. V.g. hæres, qui res à defuncto malâ fide possessas ipse bonâ fide apprehendit, & rursus in alium bonæ fidei possessorem alienavit. Barth. *in l. Pomponius. 13. §. cum quis. ff. de Acquir. poss.* Nic. Everhard. *Volum. 2. cons. 117. & seq.* Item quia *d. Auth.* tantùm de præscriptione dominij loquitur, ajunt, non obtinere in præscriptione contra hypothecam, ideóque *l. 1. & 2. C. Si adversus Creditorem præscript. oppon.* per *d. auth.* non esse sublatam. Neguz. *de Pignor. 2. memb. sent. princ. n. 21.* Imò quorundam locorum statutis & provincialibus legibus ne quidem in præscriptione dominij *de auth. malæ fidei* recepta est, sicut de Gallia, & Bavaria refert Arnold. Rath. *in Tract. de Usucap. c. 2. assert. 53.*

Dixi etiam, in præscriptione *longi temporis* malam fidem antecessoris obesse successori singulari: secùs est in præscriptione tricennali, seu longissimi temporis, quæ in ipsa auth. nominatim excipitur.

Successori verò universali videl. bonorum possessori, hæredi sive ex testamento sive ab intestato succedenti etiam antiquo jure inspecto nocet mala fides defuncti nisi speciali & alio quàm hæreditatis vel à defuncto accepto titulo foret munitus. *l. sequitur. 4. §. hæres. 15. ff. de Usurp. & usucap. l. cùm hæres. 11. ff. de Divers. tempor. præscript. l. fin. C. Commun. de usucap. l. vitia. 11. C. de Acquir. possess.* Idque etiam eo casu procedet, quo hæres vellet præscriptionem à sua possessione inchoare, & pariter in præscriptione longissimi temporis, contra Vasq. *Illustr. Controv. lib. 2. c. 73.* & alios apud Covar. *in Relect. c. possessor. de R. J. in 6. p. 2. §. 9. n. 5.* defendit Fachin *Lib. 8. Controv. cap. 27.* & *lib. 1. consil. 28. n. 45. & seqq.* Rath. *d. c. 2. assert. 58.* & citati apud Barb. *in c. fin. h. t. n. 10.* tum quòd hæres teneatur ad exonerandam conscientiam defuncti, *c. fin. de Sepult. c. in literis. 5. de Raptor.* quod fiet rem ab eo malâ fide possessam domino restituendo, ut argumentatur Fachin. *Lib. 1. Controv. c. 66.* & Pan. *in c. 2. h. t. n. 8.* tum quòd possessio defuncti & hæredis propter repræsentationem ejusdem personæ censeatur eadem possessio, *d. l. vitia.* & propterea sicut de Jure Civ. hæres non præscribit longo tempore, si defunctus fuit in mala fide, quia ab initio requiritur bona fides, *d. l. cum. hæres. 11. ff. de Divers. tempor. præscript.* Ideò saltem de Jure Canonico nec præscribet longisimo tempore, cum etiam in hac præscriptione & hoc jure ab inito bona fides requiratur.

Putant tamen aliqui magni nominis DD. id solùm accipiendum esse de primo hærede, hæredis autem hæredi, si uterque in bonâ fide fuit, præscriptionem concedunt: cùm enim primus hæres fuerit tantùm in ficta mala fide, & secundus hæres per aliam fictionem ejus personam repræsentet, non debet duplex fictio in eandem personam cadere. Covar. *d. §. 9. n. 7.* & videtur admittere Fachin. *d. c. 27. vers. Nec obstat.* licet olim aliter consuluerit Inclyta Facultas Juridica Ingolstad. teste Rath. *d. cap. 2. assert. 58. num. 5.*

Prætereà etiam notabile est, quòd Prælato, vel successori in beneficio non noceat mala fides sui antecessoris, si ipse in bona fide sit: quia non habet causam à suo antecessore, sicut hæres, sed ab electione, confirmatione, seu collatione superioris. Panorm. *in c. 2. h. t. n. 8. & in c. 4. eod. t. n. 8.* Joan. Honor. *eod. tit. n. 24.* Henr. Zoësius. *eod. tit. n. 14.*

Utrùm autem civitas vel universitas præscribere possit, si primis civibus in mala fide existentibus emortuis, novi & in bona

bona fide succedant, vid. Fachin *Lib. 8. Controv. c. 25.*

Quæritur V. An etiam mala fides Pro-
17 curatoris, vel tutoris, noceat domino, vel pupillo suppositò, quòd dominus, & pupillus, bonam fidem habuerint? Negativa communiùs inter DD. recepta est, dummodo res ipsa non sit aliquo reali vitio, v. g. furti affecta. *l. quod vulgo. 11. ff. Pro emptore. l. iniquissimum. 5. ff. de Juris & facti ignor. l. neque interdicto. 108. ff. de R. J.* Rath. *d. c. 2. assert. 63. & seqq. ubi assert. 66.* etiam tradit, quòd Ecclesiæ non non noceat mala fides Prælati, si Capitulum habeat bonam fidem. An autem & qualiter Prælatus talis ad purgandam conscientiam suam teneatur dimittere rem malâ fide possessam, tractat Panorm. *in c. fin. h. t. à n. 41. post Gloss. fin. ibidem.*

Quæritur VI. Vtrum & quando actio-
18 nibus & obligationibus cum mala fide, sive scientiâ alieni juris præscribi possit? Hanc quæstionem non minùs utilem, quàm difficilem accuratè tractat Panorm. *in c. fin. h. t. à num. 8.* Covar. *in c. possessor. de R. J. in 6. p. 2. §. 11.* Arnold. Rath. *in Tr. de Usucap. c. 2. ab assert. 12. usque 35.* Placet compendiosa resolutio, quam ponit Paulus Layman *in Theol. Moral. lib. 3. tract. 1. c. 8. n. 12.* Obligationes, inquit, duplicis generis sunt; quædam enim suapte naturâ tendunt ad agendum, vel non agendum, v. g. qui rem alienam possidet, obligatur ad eandem suo domino reddendam: & qui ex mutuo, empto, aliave pactione debitor est, obligatur ad rem debitam alteri solvendam. Item in servitutibus urbanis obligatur aliquis v. g. ad ædificium altius non tollendum, fenestram in alterius hortum non aperiendam. Quibus omnibus hoc commune est, ut nullâ præscriptione tolli possint, quamdiu earum scientia adest. Aliæ verò obligationes sunt, quæ suapte naturâ duntaxat [illegible] feruntur ad patiendum, vel onus subeundum, si ab altero agatur, petatur; [illegible] di obligationes præscriptione extinguuntur ob solam negligentiam sive cessationem actoris seu exactoris, etsi obligatus sit interim obligationis probè conscius sit. Exempla subjungit in legibus pœnalibus [illegible] obligantibus reum ad solvendam pœnam ante judicis sententiam. In actionibus, [illegible] jure civili inventæ, certóque temporis [illegible] tio definitæ sunt, v. g. actio *redhibitoria quanti minoris, &c.* Item in servitutibus rusticis, quæ extinguuntur per solum [illegible] usum tempore legibus definito, etsi is, [illegible] præscribit, sciat alteri tale jus competere, [illegible] g. itineris vel actûs per alienum fundum.

Hæc quidem resolutio Pauli Layman [illegible] ad hanc posteriorem partem circa obligationes, quæ in non faciendo seu in mera patientia consistunt, communiter à DD. agitabatur, & videantur, quæ circa actionem [illegible] *nalem* dicemus in *lib. III. in Tit. V. de [illegible] bendis. sub n. 39. vers. sed nunquid.* [illegible] circa actionem *redhibitoriam, & quanti minoris*, in eodem *lib. Tit. de Empt. & Vend. §. 2. sub. n. 19.*

Verùm circa priorem partem & præscriptionem actionum personalium, tametsi materia faciendi sint, non omnes DD. conveniunt: etenim his quoque cum mala fide præscribi posse tradit Panorm. *in cap. fin. h. t. n. 13. & 21.* Vasq. *Illustr. Contr. lib. 2. c. 76. n. 3. vers. contrariam tamen partem.* & alij. Ratio illorum est, quòd solùm præscriptionibus cum mala fide, & scientiâ juris alieni per SS. Canones derogatur, ubi hæc scientia constituit peccatum dum possessor scienter contra voluntatem domini retinet rem alienam, quam eidem restituere deberet: at vero in actionibus personalibus, tametsi debitor sciat se debere, [illegible]

ri, non tamen peccat non solvendo, quamdiu creditor non exigit, ut ex communi praxi notum est, ergo &c.

Deinde sicut actioni pœnali, servituti rusticæ, actioni quanti minoris, redhibitoriæ, &c. propterea etiam scienter præscribitur, quia certo temporis spatio circumscriptæ, eo elapso ipso jure interire, atque extingui censentur, at pariter lex voluit omnem actionem saltem lapsu 30. annorum ipso jure extingui. Tex. *in l. sicut 3.* ibi: *actiones 30. annorum jugi silentio vivendi ulterius non habeant facultatem.* item *in l. omnes. 4.* ibi. *nullum jus prævatum vel publicum in quacunque persona, quod præfatorum 40. annorum extinctum est jugi silentio, moveatur. C. de Præscript. 30. annorum.*

Accedit ratio publicæ utilitatis & quietis, quæ generaliter præscriptionum jura suadet: nam nisi actionum aliquis finis & terminus constituatur, nemo à conventionibus & contentionibus judicialibus unquam securus erit, peribitque lapsu temporis defensionis copia, emorientur testes, injuriâ vel edacitate temporis amittentur, aut consumentur apochæ & alia literaria documenta, quibus solutio, transactio, compensatio, &c. probari potuisset. Quo spectat Bulla Pij V. quam allegat Barbos. *in cap. fin. h. t. n. 8.* item constitutiones Regis Hispaniarum, & Galliarum relatæ à Covar. *in c. possessor. de R. J. in 6. p. 2. §. 11. n. 3.* nisi Dominus contra mercedem famulorum aut servientium biennio vel triennio præscribere potest, nisi famuli probent, se intra illud tempus mercedem petiisse, aut per scriptam obligationem debitum probare valeant, cùm tamen Dominus utique non ignoret servientibus debitam mercedem.

Nihilominus contraria sententia non solum in conscientia tutior est, sed eam præjudiciis Cameræ Imper. Spirens. receptiorem testatur Mynsi, *Cent. 4. obs. 6.* Andr. Gail. *Lib. 2. obs. 18. n. 7.* atque præter Layman, *d. c. 8. n. 12.* amplectitur Covar. *d. §. 11. n. 5. & 6.* Arnold. Rath. *d. c. 2. assert. 28.* Barbosa *in Collect. DD. ad c. fin. h. t. n. 7.* cum pluribus citatis ibidem.

Ratio legalis est, quia *d. c. fin. h. t.* tollitur omnis præscriptio, quæ est *cum conscientia rei alienæ.* Ratio verò rationis est, quia actiones personales v. g. ex mutuo, ex empto &c. competentes jure naturali inspecto semper durant, nisi solutio, aut remissio debiti interveniat, non minùs, quàm eodem Jure naturali in realibus, & possessione rei alienæ perpetua est restituendi obligatio, ergo hæc obligatio salva æquitate Juris naturalis tolli non potest, nisi per aliquem modum eidem juri naturali conformem, cùm omnis res eo modo dissolvi debeat, quo colligata est, *c. 1. X. de Reg. Juris. l. nihil tam naturale. 35. ff. de Reg. Jur.* non est autem juri naturali conforme, ut is, qui scienter debitum non solvit, quod omni jure solvere tenebatur, ex hoc solo liberationem consequatur: licet enim creditor (quod plerumque ex civilitate contingit (non petierit, ipse tamen debitor suam obligationem per se satisfaciendi scivit, & morosi tantùm ac tergiversatores debitores solent importunas exactiones expectare.

Præterea vel debitor habuit animum solvendi, vel non? Si habuit animum solvendi, non fuit in quasi possessione liberationis, sed creditori suam obligationis activæ possessionem integram reliquit; consequenter non fuit in conditione præscribendi, cùm sine possessione non currat præscriptio. *cap. 3. de R. J. in 6. l. sine possessione. 25. ff. de Usurp. & usucap.* Si non habuit animum solvendi, non egit ex bona fide, *omne* autem, *quod non est ex bona fide, peccatum*

est, nec cum eo præscriptio subsistit, ut ait. Pontif. *in dicto cap. fin. h. t.*

Addit Joan. Dicastillo *Lib. 2. tract. 1. disp. 1. dub. 12. n. 185.* quòd exactio debiti ex parte creditoris habeat speciem actûs meræ facultatis, potest ac solet fieri & non fieri, in quali actu non induci præscriptionem, superius in §. II. dictum. Quæ ratio saltem in aliquibus actionibus rectè procedit, ubi ex natura contractûs debitori datur dilatio voluntaria ad solvendum, ut in mutuo &c. non autem in aliis, ubi res confestim est restituenda, & creditor vel dominus, quamvis possit, tamen non solet differre actionem, aliàs ex hac ratione sequeretur, quòd vix ulla obtineret præscriptio: quia semper dominus vindicans rem suam ab alio possessam contra oppositam præscriptionem replicaret, quòd priùs non vindicaverit, meri sui arbitrii & facultatis fuisse.

Videamus nunc, quid argumentis propriori sententia allatis responderi possit, quæ non levis ponderis esse haud diffiteor.

Ad *primum* igitur dicendum, scientiam juris alieni etiam in actionibus personalibus constituere peccatum, si debitor animum non solvendi, & solutionem quoquo modo subterfugiendi habuerit. Si verò talis animus abfuerit, præscriptio cessabit, non quidem tam ratione peccati, quàm ex defectu possessionis, & qualitate meræ facultatis, ut præmissum, quemadmodum commodatarius & depositarius minimè præscribunt rem commodatam aut depositam, licet sine peccato eam teneant.

Ad *alterum*, & quòd leges civiles omnes actiones lapsu 30. annorum *extinxerint*, respondet Covar. *d. §. 11. n. 6. vers. primum leges.* eas esse Jure Pontificio antiquatas & correctas: si nimirum loquamur de talibus actionibus, quæ nascuntur ex obligationibus faciendi, & quarum debitores non sunt ignari; quòd autem contra quædam actiones possit liberatio bonâ fide poderi & præscribi, *in quæst. sequent.* dimus.

Circa instantias adjunctas sciendum e quòd *actioni pœnali* propterea etiam ter præscribatur, quia ante sentent Judicis nulla est in conscientia pœnæ gatio.

In *servitute rustica* non est aliqua endi, sed merè patiendi obligatio, & longum tempus non utens servitute, ea eam pro derelicta habuisse, neque ha vera præscriptio concurrit, quàm ex ipso jure inducta; sicut idem quoque vilegiis per non usum amissis comm tradunt DD. Actioni *quanti minoris redhibitoriæ*, licet intra tempus annal semestre præscribi DD. concedant, tamen, id solùm obtinere in foro ex ad amputandas lites, non autem in terno, de quo reputatur iniquum, gatio compensandi damnum, quod grave esse potest, ex injusta læsione & qualitate contractûs, mercis ac pretij justitiam commutativam illatum, vi tempore præsertim cum mala fide latur.

Tertium argumentum quosdam ex DD. persuasit, ut leges civiles saltem ro externo admiserint, quatenus illis Judex non teneatur post lapsum long temporis, 30. scil. aut 40. annorum nem aliquam sive realem, sive perso audire, interim tamen ex declaratione Canon. *in d. c. fin. h. t.* debitor proba ens & agnoscens debitum, manear in scientia ad solvendum obligatus nulli scriptione sive â SS. Canonibus, sive â bus civilibus introductâ juvandus, vel aliis pluribus casibus, videl. pacto læsione infra dimidium &c. Jura de

actionem ad multitudinem litium evitandam, manente naturali & conscientiæ obligatione. Imò censet creditori contra talem debitorem per denunciationem Evangelicam in foro Ecclesiastico succurri, ut docet Baldus *in c. un. §. si quis per triginta. Si de Feudo fuerit controversia.* Hadrian. *Quod l. 6. art. 3.* Panorm. *in d. c. fin. num. 22. & seq.* & saltem circa præscriptiones contra mercedes famulorum & servientium legibus Hispanicis & Gallicis supra relatis inductas admittit Arnold. Rath. *d. cap. 2. assert. 32.* & confirmat exemplo exceptionis *non numeratæ pecuniæ*, quæ post biennium opponi nequit, sicut traditur in Tit. Instit. *de Literar: obligat.* Addi possunt instantiæ, de præscriptione contra *actionem quanti minoris, redhibitoriam*, aliásque similes temporales à Jure Civili inventas, in quibus teste Layn. *d. lib. 3. tr. 1. cap. 8. num. 12.* cum Covar. *d. §. 11. num. 7.* & communi aliorum toleratur præscriptio cùm mala fide in foro externo etiam stante Jure Canonico, cùm tamen in his sit obligatio faciendi ex Jure & æquitate naturali procedens, atque in iis tam grave damnum possit actori imminere, & tanti interesse, quanti actione perpetua v. g. in mutuo aliquot annorum &c. Quibus tamen se opponit Covar. *d. §. 11. n. 6.* asserens, in utroque foro leges civiles per canonicas esse sublatas; aliam verò *eod. n. 6. vers. sextò.* limitationem subjungit, quòd leges civiles possint habere locum circa paratam & summariam executionem, quæ vel de Jure communi, vel ex statuto aut consuetudine (sicut in Austria ad Chyrographum notâ manu subscriptum & signatum vulgò auf bekandtliche Handschrifft und Verschafft) ad certas obligationes conceditur: quia hic non ipsa actio tollitur, sed tantùm executio differtur, durum enim foret post longissimum tempus, ubi interim status rei varie potuit mutari & confundi, neque omnium statim præsens est ampliùs memoria, mox sine longiore causæ cognitione executione annuere.

Et facit pro sententia Covar. quam sequitur, ac præjudicius Cameræ approbatam refert Rath. *d. c. 2. assert. 26.* tex. *in cap. fin. h. t.* ibi. *nulla valeat absque bona fide præscriptio tam canonica, quàm civilis.* ubi, aiunt, illud verbum *civilis*, de foro externo civili intelligendum esse: cum S. Pontifex in materia peccati habeat potestatem etiam in foro civili disponendi. *c. novit. 13 de Judicis.* atque ex textu nostro voluisse colligitur.

Relinquo utriusque partis rationes ponderandas Lectori studioso. Sufficit interim nobis, etiam ex priorum DD. sententia legibus civilibus admittentibus præscriptionem cum mala fide in conscientia & foro canonico locum non esse. Illud tamen crederem ex æquitate Juris in priori sententia addendum, ut si per agentem post longissimum tempus aliqua justa causa proponeretur, ob quam actio tamdiu dilata fuerit, v. g. propter varias successiones & rerum mutationes, ei tantò facilius ex generali clausula Prætoris *in l. 1. in fine. ff. Ex quibus causis majores.* per restitutionem in integrum succurrendum fore, cùm sup posità malâ fide ex parte rei conventi non possit opponi vera præscriptio, sed tantùm quasi præscriptio, quæ non tendit ad acquisitionem vel peremptionem juris alieni, sed solùm actionis denegationem.

Quæritur VII. An, cùm ex hactenus dictis rara sit in actionibus personalibus præscriptio, vel ob propriam, vel ob defuncti malam fidem, saltem sint aliquæ actiones 19

personales, in quibus frequenter possit intervenire bona fides & præscriptio ? Affirmant inprimis de actionibus noxalibus, & reliquis ex facto alieno competentibus : quales sunt illæ, quæ dantur contra inhabitatorem domûs propter effusionem vel dejectionem domesticorum. *§. 1. Inst. de Oblig. quæ ex quasi delicto. & t. tit. ff. de his, qui effuderint.* ubi dominus vel inhabitator potest habere justam ignorantiam. Sed videtur posse non improbabiliter dici, in his actionibus ne quidem malam fidem obesse ipsi domino vel inhabitatori, *si propriæ culpæ reus non sit*, cùm tales actiones, hoc ipso, quia *ex quasi delicto*, ac ex alienâ culpâ nascuntur, & ad cautiores reddendos homines introductæ sunt, nec contra hæredem dantur, pœnalibus, quarum non est obligatio in conscientia ante sententiam Judicis, accenseat Layman. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 3. p. 1. cap. 6. n. 2.* cum Petr. Navar. *de Restit. dib. 2. cap. 1. num. 35.* & Molina *disp. 713.*

In *conditione* autem *indebiti*, licet in ea civilis & naturalis obligatio sit restituendi, quod indebitè acceptum est, potest tamen sæpè dari præscriptio ex Titulo *Soluti*, accedente bonâ fide illius, qui accepit. Rath. *d. Tract. de Usuc. ap. cap. 2. assert. 61.*

20 *Quæritur* VIII. An contra actionem hypothecariam à tertio possessore præscribi possit, licet per decursum possessionis sciverit rem alteri hypothecatam ? Diversæ sunt DD. opiniones ; existimat enim Paulus Layman. *in Theol. moral. l. 3. tract. 1. cap. 8. n. 12. vers. eadem ratione* & post cum Dicastillo, *lib. 2. tract. 1. disp. 1. dub. 12. n. 211.* id probabiliter affirmari posse, dummodo in illum possessorem saltem ab initio res bonâ fide, & sine fraude translata sit, eò quòd hic tertius possessor ex sua persona non teneatur ad aliquid faciendum, seu præstandum creditori, sed tantùm ad quie-
dum, si res ab ipso fuerit per hypothec-
am actionem avocata. Verum hæc sente-
displicet D. Arnold. Rath. *d. cap. 2. asser-*
10. rationem assignat tum ex genera-
nonum constitutione non tantùm ab ini-
sed omni tempore bonam fidem requir-
um, *cap. fin. h. t.* tùm quòd ex contra-
tentia sequeretur ipsum etiam debito-
principalem, licet non posset ob mala-
dem quoad actionem personalem, poss-
men quoad actionem hypothecariam p-
scribere, cùm quoad onus hypothecæ ex
um possessorum par sit onus & condi-
Addit quoque statutis Bavaricis cautum,
ut vel ficta mala fides ex persona deb-
noceat hæredi in præscriptione hypoth-
Aliam demùm *n. 10.* insinuat rationem,
cùm tertius possessor nequeat convenir-
excusso prius principali debitore, *nisi*
ita si debitor. C. de Pignoribus. ideòq-
videatur contra creditorem non valid-
agere, pignoris præscriptio currere

Utram ex his sententiis quisque am-
plecti velit, non renitor, posterior
bitur forsan tutior. Interim argumenta
in theoria abstrahendo à statutis loca-
non convincunt priorem improbabil-
Etenim ad *primum*, & quænam mala
impediat præscriptionem, jam in præce-
tibus dictum est, videlicet illa, quæ prop-
obligationem faciendi inducit pecca-
non quæ in sola patientia consistit. C-
autem Paulus Layman. in præscriptione
pothecæ saltem ab initio requirit bon-
fidem, & absentiam fraudis, opinor
sensum habere, ne possessor utendo fr-
& volendo industriè creditorem priva-
re hypothecæ reddat se ex proprio fa-
positivæ restituendi obligationi obnox-
hinc non solùm bonæ fidei, quæ est
rantia juris alieni, sed & fraudis scilic-

finire fecit mentionem. Ad *alterum* responderi potest negando paritatem inter tertium possessorem & principalem debitorem; quia ille nihil contraxit cum creditore, sed aliquid præstandum obligando; at iste potuit se obligavit, quòd vel debitum solveret, vel rem hypothecatam in solutum cedere vellit, proinde hujus obligatio etiam respectu hypothecæ in faciendo consistit.

Tertium argumentum, quòd *non valeat agere non currat præscriptio*, credo vix deinde accommodari posse creditori, si debitum purè contractum sit, cùm enim tunc tantum cesserit & venerit dies solutionis, ac proinde in ipsius arbitrio sit agere contra principalem, eoque excusso convenire possessores hypothecarum, planè videtur de eo congruè haud dici, quòd *agere non valeat*. Accedit saltem circa res generaliter hypothecatas ratio publicæ utilitatis aliàs præscriptionum persuasoria; nam cum ejusmodi generales hypothecæ soleant esse frequentes, & multas res complecti, sæpenumero emptores in possessionibus suis etiam post longissimum tempus tuti non forent.

Quæritur IX. An contra actionem pro legato in testamento alicui relicto possit ab hærede scientiam ejus habente præscribi, si legatarius intra legitimum tempus rem legatam petere neglexerit? Rursus gravis est inter DD. controversia. Affirmativam sententiam communem testatur Arnold. Rath. *d. cap. 2. assert. 21.* cum Anchar. *in cap. sine possessione. 3. de R. I. in 6. oppos. 11.* Bald. *de Præscript. 2. part. 3. princ. 9. 13. n. 9.* & aliis, quam & ipse recipit, non solùm ubi legato hæc conditio: *si legatarius volet*, adscripta, sed etiam, si legatum purè relictum sit, eo quod propter conditionem sive expressam, sive tacitam, quæ ex suâ naturâ legato inest, ante acceptationem legatarii non sit ei jus quæsitum, sed in suspenso maneat. *l. quædam sunt. 15. ff. de Rebus dubiis.* proinde nihil videtur interim peccare hæres legatum non præstando, sed merè passivè ad avocationem legati se habendo. Imò censet propter easdem rationes & aliorum Interpretum authoritatem non esse improbabile, ut idem dicatur, licet legatarius ignoraverit legatum sibi relictum; ait tamen, rem in conscientiâ non carere scrupulo, an hæres ignorantem legatarium non teneatur legati certiorem facere.

Contrariæ sententiæ potiùs adstipulatur Covar. *Var. Res. lib. 1. cap. 9. sub num. 5. vers. illud profectò.* licet legatarius possit legatum purè relictum repudiare, quamdiu tamen non repudiat, censetur illius esse, & acceptatum censetur ab initio tempore mortis testatoris statim illius fuisse. *l. legatum. 80. ff. de Legatis. 2.* Pro qua sententia adhuc est tex. notab. *in L. magis puto. 5. §. fundum. 8. ff. de Rebus eorum, qui sub tut. fundum legatum*, ait JC. *repudiare pupillus sine prætoriæ auctoritate non potest: esse enim & hanc alienationem, cum res sit pupilli, nemo dubitat.* ergò legatum ante repudiationem est in dominio legatarii. Mediam viam amplectitur Decius *in c. Ecclesiæ S. Mariæ. 10. de Constit. n. 20.* ut priorem sententiam putet admitti posse in legato, cui expressa conditio, *si legatarius volet.*, est à testatore annexa *arg l. si ita legatum. 65. §. illi si volet. ff. de Legat. 1.* secus in legato puro.

Plane quid ex his tenendum, subsisto, singulis non desunt suæ authoritates & rationes, ob quas in theoria probabiliter defendi posse videantur. In praxi autem putarem opinionem Covar. esse tutiorem, præsertim si legatarius legatum sibi relictum ignoraverit? quomodo enim hæres bonâ fide præsumet, legatarium quasi renunciando non petere, quod ignorat?

§. IV.

§. IV.
De Justo Titulo.

SUMMARIA.

22. *Titulus quid & quotuplex?*
23. *Tituli generales an & quando sufficiant?*
24. *Titulus pro hærede an sufficiat?*
25. *Titulus putativus aliquando est justus.*

Alia Summaria post §. V.

22 *TItulus*, qui ad præscriptionem requiritur, est *causa habilis ad transferendum dominium, vel usucapiendi conditionem*, veluti donatio, emptio, permutatio, legatum & similes, quibus, siquidem tradens sit dominus, transfert dominium, si non sit dominus, saltem usucapiendi conditionem præstat. Unde alij tituli, qui ex naturâ suâ non tendunt ad dominij translationem, sicut commodatum, depositum, &c. etiam ad usucapionem inhabiles sunt.

Est autem titulus alius *generalis*, alius *specialis*; generalis est titulus *pro suo*, & *pro soluto*; specialis, donatio, emptio, &c. Dicuntur illi generales tituli, quòd cum his specialibus concurrant, quicunque enim pro emptore vel donato possidet, etiam pro suo & pro soluto possidet.

23 Porrò tituli generales, cùm sint incerti, soli ordinariè non rectè allegantur ad præscriptionem sine suis specialibus, è quibus ortum habent. Sunt tamen casus, in quibus aliquis etiam ex solo titulo *pro suo*, vel *pro soluto* præscribere potest, idque tunc, si omnibus alijs titulis deficientibus, nihilominus possidens justam causam credendi habet rem suam esse, & inprimis ex modis acquirendi de jure gentium, de quibus in tit. Inst. *de Rerum divisione & acquir. ear. dom.* velut, qui feram alterius cicurem pro sylvestri cœperit: qui pecuniam securitatis causâ in terra defossam bonâ fide tanquam thesaurum apprehenderit, &c. Item qui rem suam ab alio præscriptam casu aliquo, & illius præscriptionis ignarus rursus re- perit. Successor quoque Prælatus res, jura ab Antecessore relicta ex titulo *suo* præscribere potest. *arg. l. fin. §. i. Pro suo.* Glossa *in cap. de quarta. Vt veri. h.t.*

Similiter evenire potest, ut aliquis ex lo titulo *pro soluto* præscribat, si v.g. bitor rem alienam persolvat, & obligationis non exprimat, sed simpli- v. g. dicat, quia patri tuo hanc rem cer- causa debui, ideò tibi eandem exsolvo. Arnold. Rath. *d. tract. de Usucap. assert. 4. 5. & 9.*

Circa titulum, *pro hærede*, docet Arnold. Rath. *d. c. 3. assert. 23. & seq.* licet videatur aut inutilis, si defunctus malâ fide fuit, quæ & ipsa hæredi nocet; superfluus, si defunctus rem bonâ fide tulo possedit, cùm ex hoc ipso res præsu- tur, procedat tamen in dubio, si de mala defuncti non constet. Non verò ad- præscriptionem ex hoc titulo *pro hæ-* rem defuncto commodatam, aut apud depositam, hæres bona fide jure hæred- rio tanquam propriam possederit, cùm res in omne jus defuncti succedens con- tenere rem eo modo, quo defunctus tenu- *l. cùm hæres. 11. ff. de Diverf. temp. pr.* solo animo autem nullus possit sibi ca- possessionis mutare. *l. cùm nemo. 3. C. Acquir. poss.* nisi aliquo facto interve- domino possessionem, ei reposcenti re- negando. Text. *in d. l. cum hæres. 11. C.* §. *sed tamen. 4. Inst. hoc tit.*

Cœterùm non tantùm Titulus, qui vera intervenit, parit usucapionem, sed iam aliquando Titulus putativus, qui errore putatur interveniisse, quamvis intervenerit: talis enim Titulus, licet utpote nullus, nihil operari possit, quia men inducit justam causam credendi

suam esse, ideò Titulum *pro suo*, aut *pro soluto* substituit. Justus autem error est, qui causatur ex facto alieno, scil. ex persuasione ejus, qui rem mihi tradidit v. g. servi, vel Procuratoris, asserentis, se eam rem emisse, quod *vulgo. 11. ff. Pro emptore l. fin. 4. ff. Pro suo. l. fin. ff. Pro legato.* Non obstat, quòd error falsæ causæ usucapionem non pariat, ut dicitur *in §. error. 11. Instit.* hæc enim intelligitur de errore in facto proprio, adeòque injusto, vel quando traditio non est secuta, cum non sufficiat opinari, rem ad se pertinere, nisi traditio aliquem possessorem constituat. Harp. *in d. §. error. num. 2.* Quandonam autem & in quibus præscriptionibus titulus requiratur, §. *seq.* explicabimus.

§. V.

De Possessione legitimo tempore continuata.

SUMMARIA.

1. *Possessio quid & quotuplex?*
2. *Quæ possessio requiratur?*
3. *Res mobiles quo tempore præscribantur, & quid, si sint Ecclesiasticæ?*
4. *Res immobiles quo tempore præscribantur?*
5. *Res immobiles Ecclesiæ quando præscribantur, & an requiratur titulus?*
6. *Quid si res privati transeat ad Ecclesiam?*
7. *Ecclesia Romana gaudet centenariâ præscriptione.*
8. *Monasteria quædam sunt circa tempus præscriptionis privilegiata.*
9. *Immemorialis præscriptio quæ dicatur?*

Sub hac Rubrica 3. continentur, scil. possessio, tempus legitimum, & possessionis continuatio, de quibus breviter magis præcipua referemus.

De Possessione.

1 POssessio est *detentio rei vacuæ in commercio existentis cum animo eam sibi habendi.* Is ergo, qui rem detinet tanquam suam, vel jure aliquo utitur tanquam sibi competente, possidere dicitur; circa jura tamen incorporalia, quæ sub sensum corporeum non cadunt, sed tantum juris intellectum habent, *quasi possessio* vocatur. Est autem possessio alia *naturalis*, alia *civilis*. *Naturalis* est ipsa actualis rei insistentia, seu detentio. *Civilis* verò est ille animus rem possidendi tanquam suam. *l. quæcunque. 13. §. 1. ff. de Publ. in rem act. & l. si servus. 22. §. 1. ff. de Noxal. act.*

Porrò recepta est juris Regula, *sine possessione non currere præscriptionem. c. 3. de R. J. in 6. l. sine possessione. 25. ff. de Usurp. & usucap.*

2 Et quidem ad inchoandam præscriptionem utraque possessio concurrere debet; sed ad complendam etiam Civilis sufficit, licet possessor naturali exciderit, vel eam ex causa absentiæ reliquerit, *l. 1. §. per servum. 14. l. 6. §. 1. l. si id. 25. §. 2. ff. de Acq. poss.* censetur tamen etiam amissa Civilis possessio, si naturali à tertio occupatâ prior possessor sciens & potens præparatoria recuperationis non fecerit, aut vacuam reassumere neglexerit. Vid. Cov. in *Relect. c. possessor. §. 9. n. 4. de R. I. in 6.* Arn. Rath, *in Tract. de Usucap. c. 5. assert. 7. & 8.*

Neque opus est, ut res à præscribente semper personaliter possideatur: quia possessio etiam per alium retinetur, qui principalis nomine rem habet, ut per Procuratorem, filium, servum, conductorem, usufructuarium, &c. *l. 1. §. 5. cum seqq. ff. de Acq. poss.* Plura de Possessione ejusque acquisitione & amissione vid. per text. & Interp. in tit. *ff. & Cod. de Acquir. possess.*

De Tempore legitimo.

TEmpus ad præscriptionem requisitum est varium pro diversitate rerum & causarum.

Distinguendum imprimis inter res *mobiles* ac *immobiles*, atque inter possessorem cum titulo & sine titulo.

28 *Res mobiles* cum titulo triennio præscribuntur. *princip. Inst. de Usucap. l. un. C. de Usucap. transf.* An etiam, si ad Ecclesiam spectent? Ita traditur *in Auth. quas actiones C. de SS. Eccles.* & tradunt communiter DD. teste Rath. *d. c. 5. assert. 14.* Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 1. c. 8. num. 13.* Item Panorm. & Host. *in c. 1. De in integ. rest.* putant æquius esse, ut sicut text. Jur Can. inter mobiles & inmobiles non distinguit, *c. illud. 8. h. t.* ita nec nos distinguere debeamus *l. de pretio. 8. ff. de Publ. in rem. Act.* non attendendo *d. auth. quas actiones.* cum sit constitutio Civilis circa Ecclesias inefficax. *c. Ecclesia. de Const.* Quorum sententia saltem circa mobilia pretiosa absque solennitate alienari prohibita videtur valde probabilis; nam & præscriptio alienationis species est. *l. alienationis. 28. ff. de V. S.* ergo sicut in alienatione mobilia pretiosa comparantur immobilibus: ita etiam in præscriptione. Addi etiam potest, quòd authenticæ in Cod. positæ tantùm probent, quantùm novellis correspondent, ex quibus desumptæ sunt, at verò *d. auth.* habet plura admixta, quàm *Nov. 131. c. 6.* unde desumpta est, nec ibi Imper. circa triennij præscriptionem aut mobilia meminit.

Sine titulo res mobiles 30. ann. spatio præscribi docet Vallens. *hoc tit. §. 6. n. 3.* Laym. *d. n. 13.*

Res *immobiles* (quibus accensentur ju-
29 ra incorporalia) si ad privatum pertineant, cum titulo præscribuntur 10. annis inter præsentes, & 20, inter absentes, *t. 1. Cod. de præs. longi temp.* & hæc dicitur *longi temporis* præscriptio. Dicuntur autem præsentes, qui in eadem Provincia habitant: absentes, qui in diversis sive deinde res in eadem Provincia sita sive alibi; quodsi quis partim absens fuerit, partim præsens, semper tempus absentiæ duplicari debet. Ita si v. g. præsentia fuerit 8. ann. & absentia 2. ad complendam præscriptionem præter illos 8. ann. 4. anni requirentur. *l. cum longi. 12. §. sancimus. & auth. quod si quis. Cod. de Præscript. longi temp.*

Sine titulo res immobiles 30. ann. spatio præscribuntur, nec adhibetur distinctio inter præsentes & absentes, *l. 3. C. Præscript. 30. an.*

Et hæc circa res privatorum ita se habent. At si res immobilis vel jus aliquod ad Ecclesiam pertineat, olim quidem ann. spatium aliquando sufficiebat, *pert. & gl. in c. Sanctorum. 3. h. t.* hodie 40. anni requiruntur. *c. de quarta. 4. c. lud. 8. & passim. h. t. c. 2. eod. in 6. Nov. c. 1. auth. quas actiones. C. de SS. Eccl.* idemque locum habet in legatis aut donatis ad alias pias causas. *d. Nov. 111. c. 1. & Nov. 131. c. 6.* Pan. *in c. 2. h. t. n. 10.*

Titulus tamen in hac præscriptione aliter requiritur, quàm si præscribatur *Jus commune contrarium, vel contra eum præsumptio habeatur*, ut dicitur *d. c. 1. h. t. in 6.* Quæ verba non de quacumque contrarietate vel præsumptione intelligit Covar. *Variar. Resol. lib. 1. c. 17. n. 7.* de præsumptione cum forti resistentia propter graves quasdam inconvenientias contrario secuturas, veluti si intra alienam Parochiam præscribantur decimæ, &c. dictum est *in Lib. 1. Tit. de Elect. §. 1.* Et circa præscriptionem rerum Ecclesiasticarum malè alienatarum videantur tradi inferiùs in Tit. *de Rebus Eccles. non alienatis num. 22.*

Sed quid, si res alicujus privati po-

dum ad Ecclesiam spectare incipiat, & contrarium privatum jam 5. anni elapsi sint, quantum adhuc tempus requiretur, ut hæc præscriptio contra Ecclesiam compleatur? Videtur saltem spatium 35. ann. requiri, ut sic conjunctim cum illis 5. qui contra privatum lapsi sunt. 40. fiant. Sed verius etiamnum 20. annos desiderari, cùm media solum præscriptio absit, & media jam contra privatum completa sit. Sylv. *V. præscriptio. q. 7.* Molina *de I. & I. Tract. 2. disp. 72.*

32 Contra Ecclesiam Romanam nonnisi centenaria præscriptio admittitur. *c. ad audientiam. 13. cap. si diligenti. 7. in fin. h. t.* c. 2. Eod. *in 6. de auth. quas actiones.* Sed quid de Ecclesiis *exemptis*, & rebus earum? Distinguunt DD. an de jure exemptionis agatur, vel de rebus ad Ecclesiam exemptam spectantibus, ita ut priore casu tangente principaliter jus Romanæ Ecclesiæ nonnisi centenaria præscriptio admittatur arg. text. *in cap. cum dilectæ. 4. de Constitut. utili. & d. c. ad audientiam.* Rath. *d. Tract. d. Usucap. c. 5. assert. 28.* Chokier *de Jurisd. Ord. in exempt. p. 1. q. 33. n. 3. & p. 3. q. 12. n. 4. & seqq.* posteriore autem etiam quadragenaria sufficiat. Rath. *d. l.* Covar. *in Relect. d. c. Possessor. p. 2. §. 2. num. 6.*

33 Refert etiam Rath. *d. c. 5. assert. 35.* Monasteria quædam & Ordines specialiter esse privilegiatos, ut majori, quàm 40. ann. præscriptione gaudeant, & ita Monasteriis Benedictinorum ab Eugenio IV. *sexagenariam*, Ordinibus mendicantium, & Ordini Cisterciensium primùm in Hispania, & deinde per communicationem in superiori Germania *centenariam* præscriptionem à diversis Pontificibus esse concessam. Adde etiam Molin. *d. disp. 72.* Less. *Lib. 2. de I. & I. c. 4. dub. 8. num. 25.*

34 *Immemorialis* præscriptio dicitur illa, quando possessio tamdiu duravit, ut initium ejus hominum memoriam excesserit. *c. super quibusdam. 26. de V. S. l. 3. §. ductus aquæ. 4. ff. de Aq. quotidiana.* Et tunc potissimùm requiritur, quando resistentia juris est contra præscribentem, neque is titulum habet. *c. 1. h. t. in 6.* estque in Jure maximæ Authoritatis, & vim privilegii (in subjecto tamen capaci possessionis) habere asseritur, Gloss. *in d. c. super. quibusdam.* neque comprehendi statuto aut lege, generalibus tantùm verbis excludente præscriptionem per clausulam: *non obstante præscriptione &c.* Laym. *d. c. 8. n. 15.* Advertunt Practici, eam probari per testes, cui saltem per 40. annos testantur de visu vel sensu proprio, & de cætero etiam à suis majoribus semper audiêrint rei statum sic fuisse. Cravetta *de Antiq. temp. p. 4. sect. absolutis differentiis* Mynsi. *Cent. 1. obs. 30.* de qua præscriptione plura dicemus in tit. *de Decimis §. 2.*

Contra fiscum aliquando locum habet præscriptio longissimi temporis, ut in bonis ei incorporatis, *§. res fisci. 9. ubi Gloss.* & DD. *Inst. de Usucap.* Aliquando quadriennii, ut in bonis sine hærede legitimo vacantibus & fisco denunciatis *l. 1. C. de Quadrien. præscript.* Aliquando quinquennii, ut in bonis ob delictum commissis, *l. 2. C. de Vectigal.* Barth. *C. de Apostatis.* Circa fiscum tamen Ecclesiasticum & bona propter crimen hæresis confiscanda vid. *cap. 2. h. t. in 6.*

Contra delicta regulariter præscribitur 20. annis, non tantùm quoad accusationem, sed etiam ex communiori quoad inquisitionem, teste Claro *lib. 5. sent. §. fin. quæst. 61. num. 2.* Farin. *in Praxi Crim. de Inquisit. lib. 1. tit. 1. quæst. 10. num. 3.* imo contra adulterium & delicta carnis, nisi fuerint specialiter excepta, quinquennio, *l. quinquennium. 31. ff. ad l. Juliam*

de adult. l. adulter. 5. Cod. eod. Rath. *d. cap. 5. assert. 21.* Laym. *d. cap. 8. num. 16. vers. dico VIII.*

De Continuatione Possessionis.

PRæter tempus legitimum requiritur insuper, quòd possessio fuerit continua, id est, nunquam interrupta. Ubi ante omnia notandum, differentiam inter *dormitionem & interruptionem* esse: si enim dormiat præscriptio, tunc illud solùm tempus, quo dormivit, subducitur, & prius cum postremo conjungitur: si verò interrumpatur, imposterum de novo inchoanda erit.

Dormit autem præscriptio tempore vacantis Ecclesiæ, quæ mortuo Prælato, vel eo in schisma vel hæresin lapso censetur carere legitimo defensore, *cap. de quarta. 4. & cap. auditis. 15. h. t. c. 1. & ult. Ne sede vacante.* Item pestis grassantis tempore vel sævientis belli, modo ex his causis homines latere & tribunalia clausa esse soleant: quia generaliter non valenti agere non currit præscriptio, *c. primâ actione. 13. caus. 16. q. 3. c. cum per bellicam. 1. caus. 34. q. 1.* Panorm. *in c. illud. 8. n. 5. & c. transmissa. 10. n. 4. h. t.*

Interrumpitur autem præscriptio *naturaliter* aut *civiliter*. Naturaliter tunc, quoties unum ex substantialibus ejusdem requisitis ex post facto & verè deficit, si scilicet ex postfacto possessor, qui hactenus putavit se habere titulum, cognoscat se eum minimè habere: vel aliunde in notitiam juris alieni perveniat: vel possessionem naturalem & civilem etiam per injuriam alterius amittat. Civiliter verò tunc interrumpitur, cùm nullum quidem ejus requisitum verè & à parte rei deficit, juris tamen subtilitate & actione censetur deficere, idque ex communiori sententia non tantùm per litis contestationē, sed etiam per libelli oblationem, & citationem, *per textum in l. 2. & l. [illegible] Cod. de Annali except.* Rath. *d. c. 5. assert. 78.* Extrajudicialis autem denunciatio ordinariè præscriptionem non interrupit, quia hunc effectum à jure non habet, & non tenetur possessor alteri statim credere, [illegible] dicit rem ad se pertinere, nisi tam evidenter documenta exhibeat, ex quibus nemo [illegible] prudens de jure ipsius dubitare posset, [illegible] enim induceret veram malam fidem, & [illegible] tantùm civiliter, sed etiam naturaliter [illegible] terrumperet præscriptionem.

Porrò naturalis & civilis interrupt[illegible] quantùm ad effectum, duas notabiles habet differentias. *Prima* est, quòd naturalis interruptio se habeat respectu omnium ad [illegible] sariorum, & absolutè præscriptionem [illegible] terrumpat. Text. & Interpr. *p. in l. naturaliter. 5. ff. de Usurp. usucap.* Civilis verò interruptio tantùm se habet respectu [illegible] us, qui litem movit. Unde si & is non [illegible] verus dominus, & interim contra verum dominum tempus elapsum sit, erit præscriptio completa, quamvis ille, qui dominus non erat, circa eam rem litem instituerit. *l. 2. Cod. quibus res judicata non [illegible] ceat.*

Altera differentia est, quòd possessio [illegible] præscriptio naturaliter interrupta de novo inchoanda sit: econtra civiliter interrupta tunc demum interrupta maneat, si sententia condemnatoria contra possessorem [illegible] tur, si verò possessor victoriam obtinuit, vel per pactum aut transactionem à lite [illegible] cessum sit, perinde tunc possessionis continuatio habetur, ac si lis mota nunquam fuisset. Rath. *dicto cap. 5. assert. [illegible] 81.* Felin. *in cap. illud. 8. colum. 6. [illegible]* Layman. *d. c. 8. num. 19.* Quod si actio sponte litem intermiserit, & instantia [illegible] lapsum triennij perempta sit, interruptionis civilis is erit effectus, quòd actio ad [illegible]

nos perpetuetur, *l. fin. Cod. de Præscript. 30. ann.*

Notandum tandem non requiri, ut una eademque persona continuet possessionem, sed jure ita constitutum esse, quòd possessio de persona in personam continuari possit, à donatore in donatarium, à testatore in hæredem vel legatarium à venditore, in emptorem, aut ex alio justo titulo successorem. Quæ intelligitur non tantùm de primo successore, sed etiam de remotioribus, ut etiam 3. 4. & 5. possessio continuetur, modo apud nullum medium interrupta fuerit. *l. pen. §. 1. ff. de Divers. temp. rescript.* Demum adnotandum, quòd probatis extremis possessionis scil. initio ejus & tempore litis, vel præscriptionis finitæ præsumi medium, sive medij temporis possessionem, nisi adversarius contrarium ostendat, doceat Covar. *d. c. possessor. p. 2. §. 1. n. 1. R. I. in 6. Rath. ad. c. 5. assert. 57.* apud quem hæc materia prolixius videatur.

TITULUS XXVII.

De Sententia & re judicata.

SUMMARIA.

1. *Quando fiat conclusio in causâ.*
2. *Si altera pars in causâ concludere nolit præfixo à Judice termino, eoque elapso, causa pro concluſa habetur.*

POst probationes & exceptiones absolutas, demum ad sententiam & terminationem litis devenitur: ita tamen, si prius à partibus in causâ conclusum fuerit. Porrò hæc *conclusio in causa* tam *oretenus*, quam scripto fieri potest? nec enim alia solemnitas requiritur, quàm ut mens concludere, & ulteriori probationi renunciare voluntas, verbis, literis, aut, quocunque modo declaretur. Unde non tantùm expressè, sed etiam tacitè in causâ concludi potest, si nimirùm partes nullâ factâ formali renunciatione simpliciter à probationibus desistant, & à Judice sententiam postulent.

Vulgaris concludendi formula est, quòd partes in ultima sua scriptura adjungat, quod hisce *in causa concludere* & se ad sententiam submittere velint. Deinde etiam *conclusio in causâ* potest fieri *purè* & *sub conditione*. Sub *conditione* tunc concluditur, si is, qui prior concludit, adjiciat hanc protestationem: quòd *non aliter* concludere intendat, quàm si etiam adversarius concluserit, & in suâ Scripturâ nihil novi posuerit; item 2 aliquando conclusioni adjicitur conditio, nisi *novæ probationes* vel *nova instrumenta* reperta fuerint. Sed quid si una pars in causa concluserit, & altera concludere nolit? R. Judicem debere certum terminum præfigere, intra quem pars altera concludat, & nisi concluserit, tunc causæ pro concluſa habebitur. Prædictus autem terminus licet olim fuerit determinatus, ut esset unius vel alterius mensis (tamen hodie sicut omnes aliæ *ailationes*) est arbitrarius. Speculator *in tit. de Renunt. & conclus. num. 1.* Plura de hac conclusione in causa ejusque effectu videantur tradita à me superius in *tit. de Fide instrument. §. 7. à n. 45*

§. I.

De Sententia ejusque requisitis.

3. *Sententia est alia definitiva, alia est interlocutoria, & earum differentia.*
4. *Quare sententiam interlocutoriam judex revocare possit, non autem definitivam.*
5. *Sententia definitiva, si ipso jure nulla sit, aut ex falsis instrumentis aut corruptis testibus lata sit, ab eodem judice retractari potest.*
6. *Quæ solemnitates ad sententiam de jure requirantur?*
7. *Sententia debet esse conformis libello: nisi ubi causæ & res aliud exigit.*

8. *Sententia non debet esse incerta.*
9. *In condemnatione ad fructus vel expensas non requiritur expressio quantitatis.*
10. *Sententia non debet esse conditionata: & quid circa hoc in praxi servetur?*
11. *In sententia Judex debet habere rationem fructuum & expensarum.*
12. *Quid si fructus petiti non sint, distinguitur inter perceptos ante judicium, & inter perceptos durante judicio.*
13. *In expensas temerè litigantem judex condemnare debet, etsi id petitum non sit.*
14. *Sententia non tantum juri communi, sed etiam particularibus statutis vel consuetudinibus debet esse conformis.*
15. *Sententia dupliciter potest esse contra jus: constitutionis scilicet, vel litigantis.*
16. *Sententia contra jus constitutionis lata est nulla, nisi jus sit obscurum, vel Bulla extravagans.*
17. *Quid de stylo Curiæ Romanæ servetur circa sententias contra Bullam extravag. latas*
18. *Si verba legis patiantur, æquitas potius quàm strictum jus est sequendum à judice.*
19. *Judex in judicando non debet à communi opinione recedere.*
20. *Judex debet judicare secundùm allegata & probata, non secundùm privatam scientiam.*
21. *Quid agendum Judici, si sibi aliud privatim constet, quam in judicio appareat.*

3 *Sententia* est duplex, una, quæ dicitur *definitiva*, & altera, quæ dicitur *interlocutoria*. *Definitiva* est illa, quâ Judex causam principalem definit, & toti controversiæ finem imponit. *Interlocutoria* verò, quæ inter principium & finem causæ non super quæstione principali, sed tantùm super aliquo incidenti, vel emergenti profertur. E. g. si Judex alterutri onus probandi imponat, procuratorem non esse idoneum pronuntiet, &c. Differunt hæ duæ sententiæ inter se potissimum in quatuor.

4 I. Quòd *definitiva* causam terminet, non verò *interlocutoria*. II. Quòd *interlocutoriam* judex revocare possit, non verò *definitivam*. Declarare tamen potest *definitivam*, & saltem eodem die supplere, si aliqua omisit, quæ in consequentiam rei & condemnationis principalis veniunt. E. g. omiserit imponere restitutionem fructuum vel expensarum. *L. Paulus. 42. ff. de jud.* Ratio hujus differentiæ est, quod *definitivam* judex sit functus suo officio & in causa principali desinat esse judex, at verò per *interlocutoriam*. *L. Judex. ff. de Re Jud.* Sed hæc procedunt, si *sententiam* tulerit, quæ ipso jure nulla sit (quod in sequentibus magis explicabitur) poterit eam judex revocare, & rigere, quia *nullam sententiam* pro do, nec dum est functus suo officio, *Cod. de Accusat. l. si ut proponis.* 6. *Quomodo & quando jud.* Idem est, si sententia sit lata ex falsis instrumentis, aut propter corruptos testes, ut certâ veritate revocari possit. Glos. *quia arbiter. 20. ff. de Receptis arbitrium* per text. *in l. divus. 33. ff. de jud.* III. differunt, quod *sententia locutoria* possit ferri *sub conditione* autem *definitiva*. IV. denique, quod *nitiva* regulariter detur appellatio autem ab *interlocutoria*, nisi habet *definitivæ*, aut contineat damnum rabile. Sed de his posterioribus differamus *infra & tit. seq.* plura dicenda.

Requisita *sententiæ* alia sunt, quæ lemnitatem judicialem respiciunt, alia ipsam ordinatam causæ decisionem. Pri generis sunt, quòd sententia debeat ptis concipi, & per ipsum judicem re *L. 1. Cod. de Sententiis ex periculo tandis.* (Excepto Episcopo & personis stribus, quibus conceditur, quòd per recitare possint sententiã, *c. si v. h. t. in d. c. fin.* quòd de die & non de nocte, *c. suluit. 24. de Officio delegati*, quòd in

terio loco judicij. *l. 5. C. Quomodo & quando judex.* quòd die non feriato. *toto tit. de Feriis.* denique quòd partibus citatis, nisi contumaciter se absentarent. *l. 7. Cod. Quomodo & quando judex.* Verùm licet hæc solemnia ita de jure requirantur, ut eis non observatis *sententia* reddatur ipso jure nulla, prout ex locis allegatis legum patebit. Nihilominus hodiè magis ad singulorum tribunalium & locorum stylum & rationabiles consuetudines attendendum erit.

7 Posterioris generis requisita, quæ scilicet ipsam ordinatam causæ decisionem respiciunt, sunt I. Quòd sententia debeat esse *libello conformis*: Unde Imperator *in l. fin. Cod. de Fideicommissariis libertat.* Judicem sultum appellat, qui cùm res in libello petitur, & præstari potest, reum in æstimationem condemnat. Interim nihil obstat, quin judex aliquando minùs vel plùs in sententiâ determinare possit, quàm in libello petitum sit, quoties id necessitas exigit, vel æquitas suadet. Ita licet res ipsa petita sit, si tamen illa culpâ vel dolo adversarii perierit, poterit jubere æstimationem præstari. Ita si intentans solum possessorium etiam per decursum de proprietate docet, poterit eum judex non tantùm possessorem, sed etiam dominum pronuntiare. *cap. cum Ecclesia. 3. & cap. cum super. 4. de Causa. possess. & proprietat.* Ita ut plura specialia omittam, in causis matrimonialibus & cæteris omnibus, in quibus animæ periculum versatur, debet judex pronuntiare, prout jure cautum est, quidquid actor in libello petierit.

8 II. Requiritur ad *sententiam*, ut non sit *incerta*, sed per eam res vel quantitas determinetur, neque enim sufficit dicere: *solve, quod debes.* sed ipsa res debita simul exprimenda est. §. *curare. 32. Instit. de Action. toto tit. Cod. de Sent. quæ sine certa quantit. profertur.* Attamen non requiritur, ut determinatio rei, vel quantitatis sit specifica, sed satis est, si sit relativa ad aliud, ex quo ejus certitudo haberi potest: veluti si judex jubet summam ab actore petitam vel legata in testamento relicta exsolvi. Item in condemnatione fructuum & expensarum receptum est, ut judex generaliter tantùm reum vel ad *fructus*, vel *expensas* restituendas condemnet, quia ab actore tantùm in genere petuntur, & deinde primùm in executione specificatio & taxatio fit.

III. *Sententia* non debet ferri *sub conditione*. E. g. condemno te, si actor probârit, 10
sed debet continere puram absolutionem vel condemnationem. *l. 1. §. biduum. ff. Quando appellandum sit.* Quid ergò dicendum de illâ formâ sententiæ, quæ in multorum locorum tribunalibus usitata est, ut reus absolvatur à petitione actoris additâ clausulâ his vel similibus verbis concepta: *nisi possit actor intentionem suam melius, quam in actibus præcedentibus factum est, probare, idque nisi intra unum vel alterum mensem præstiterit, fiet tunc quod juris est &c.* R. Non posse negari, quin hæc *sententia* sit conditionata. Præterea dicendum erit, eam robur & firmitatem accipere ex locorum consuetudine, quæ consuetudo vel exinde non videtur esse irrationabilis, quod frequenter liberet partes ab onere appellationis, quando post talem *sententiam* novas probationes & exceptiones repertas coram eodem judice primæ instantiæ proponere possunt, ubi aliàs superiorem de rigore juris cum magno incommodo adire deberent juxta *l. 1. Cod. Sententiam rescindi non posse.*

IV. In proferenda *sententia* judex eti- 11
am rationem habere debet *fructuum* & *expensa-*

pensarum toto tit. Cod. de Fructibus &
12 *litium expensis.* Sed quid si judex in libello requisitus non sit, an nihilominus *fructuum & expensarum* rationem habere tenebitur? ex ea dubitandi ratione, quòd judex non teneatur alicui suum officium impertiri, nisi imploratus. Quantum ad *fructus*, distinguendum est inter illos *fructus*, qui percepti sunt post judicium inchoatum, & illos, qui ante judicium. In prioribus judex debet pronuntiare, licet eo nomine imploratus non sit, quia etiam illi cum re principali, à qua amplius post litem contestatam separari non potuerunt, in judicium deducti videntur. *l. ædiles. 25. §. item sciendum. 8. ff. de Ædilitio edicto. l. illud. 49. in princip. ff. de Hæredit. petit.* Fructus autem ante litem perceptos potest quidem judex in sententia attendere, Mynsing. *Cent. 4. obs. 55.* sed ut id faciat, non tenetur (nisi per *salutarem clausulam* officium judicis super his imploratum sit, de qua clausula superius in tit. *de libelli oblatione* dictum) sibi enim imputet actor, quod in libello *fructus*
13 non postulaverit. *d. §. Item sciendum.* Ad expensas quod attinet, communiter sentiunt DD. & in praxi receptum esse testatur Mynsing. *d. loco.* Suting. *Observ. 133. n. 3.* quòd judex temerè litigantem etiam non imploratus ex officio ad eas restituendas condemnare possit. *Temerè litigantem*, dico: nam ex recepta sententia illa Juris regula, quòd victus victori in expensas litis condemnandus sit, non procedit, si aliquis probabilem litigandi causam habuerit, tunc enim expensæ compensantur, & mutuò tolluntur. *Novel. 82. c. 10. l. qui solidum. 78. §. etiam. ff. de Legat. 2.* Cæterùm si alteruter litigantium in *expensas* condemnatus sit, victor post *sententiam* debet easdem descriptas judici exhibere, & adversario postulante liquidare, quas deinde judex taxare solet, & tantùm necessarias adjudicare, non verò immodicas, aut voluptuarias, de
bus videatur And. Gail. *lib. 1. Obser*

V. Demùm requiritur, ut *sententia juri conformis*: id est, non tantùm juri
muni, sed etiam particularibus locorum
tutis & consuetudinibus: nam Imper
princip. Instit. de Officio judicis an
ficium judicis pertinere, ne aliter
præsumat, quàm *legibus & institu
bus*, vel etiam *moribus* receptum
autem hic advertendum, quòd *sente*
dupliciter dicitur esse *contra jus*, nam
vel contra *jus constitutionis*, vel
jus litigantis. Contra *jus constitu*
tunc esse dicitur, quando judex non
reum seu partem, sed quasi *legem*
condemnat, aliter scilicet judicando
lege definitum, vel moribus recep
Contra *jus litigantis* verò tunc,
judex malè negat per sententiam, quod
gans suum jus satis probârit aut de
E.g. Aliquis petit hæreditatem ex
to; adversarius opponit, quòd
fuerit 14. annorum, & consequen
habuerit jus testandi; si jam judex
tiet, impuberem posse testari, hæc
tia erit contra *jus constitutionis*
pronuntiet testatorem fuisse puberem
14. annorum, idque ex supp
sit, dicetur hæc sententia esse contra
tigantis vel litigatoris. Porrò in
hoc interest, quòd sententia contra
stitutionis lata sit *ipso jure nulla*, &
usque ad 30. annos etiam sine appe
impugnari, sententia verò contra *jus*
gatoris dicatur tantùm iniqua, & ipso
sustineatur, ac nisi condemnatus intra
dies appellet, transitura est in *rem*
tam. l. 1. §. 2. ff. Quæ sententia sine
latione rescindantur.

Ulterius circa hoc ultimum requi
nota. I. Quòd *sententia* contra

obscuram lata non sit ipso jure *nulla*, sicut nec tunc, si sit lata contra legem aut Bullam *extravagantem* & corpori juris non inclusam, de qua dubium est, an usu recepta fuerit. Barth. *in l. cum prolatis. 32. ff. de Re judic.* 17 Quòd autem *sententia* contra Bullam *extravagantem* etiam Romæ tantùm promulgatam habeatur de stylo Curiæ Romanæ pro nulla, si res per appellationem eò devolvatur, testatur Chokier *de Jurisdictione ord. in exempt. part. 1. quæst. 50. an. 5.*

18 Nota II. Quòd si verba legis sint valde generalia, ita ut salvâ ratione recti sermonis possint recipere interpretationem ex bono & æquo, tunc judex debebit æquitatem rigori juris præferre *l. placuit. 8. Cod. de Judic.* si verò fuerint verba omninò clara, secundùm ea judicandum erit, quamvis videantur rigorosa, nisi consuetudo in contrarium sit. *c. 3. ass. 4. l. prospexit. 12. §. 1. ff. Qui & a quibus manumissi &c.* Videatur Fach. 1. *controvers. c. 3.*

19 Notalli. Quòd judex in judicando non debeat discedere ab opinione communi, quæ seliciter à pluribus, gravibus, & eruditis viris tenetur, quia communiter etiam pars major melius investigat veritatem, & rarò ille solus sapit, cui omnes alii desipiunt. arg. text. *in c. novimus. de Verbor. significat. & l. 3. §. sane crebrior. ff. de Officio Quæstoris.* Si tamen communis opinio etiam evidenter esset erronea & claris argumentis convincibilis, rectè ab eâ judex recederet, per text. *in c. 4. de Feriis. & l. 1. §. sed neq; 6. Cod. de Veteri jure enucleando*, ubi dicit Imperator, *non ex multitudine Authorum, sed quod melius est, judicandum esse.* Quid autem si nesciatur, quænam sit communior opinio, & plurimi pro utraque parte reperiantur? R. Tali casu, eam sententiam judicem amplecti posse, quæ sibi videbitur probabilior. Videatur Sylv. V. *Opinio*, & Panor. *in c. 1. de Constit. n. 15.*

Nota IV. Si judex habeat privatam & extrajudicialem scientiam ejus rei, quæ controvertitur, non posse eum ut judicem secundùm suam scientiam privatam pronuntiare, ex communi DD. sententia, si ex adverso aliæ & in foro externo sufficientes probationes allatæ sint: tum quòd judex debeat judicare secundùm *allegata & probata. c. judicet. 4. causâ. 3. quæst. 7. l. illicitas 6. §. veritas ff. de Officio Præsidis.* tum quòd interfit Reipublicæ, ne judices corrupti sæpiùs dicere possint, se ex privatâ scientia judicare. 20

Debet tamen judex omni modo adlaborare, ut veritatem publicè notificet, nimirùm ut partes faciat in arbitros compromittere, vel si delegatus sit, delegationem superiori renuntiet, & ipse personam testis agat, per text. notabilem *in c. dilecto. 40. de Testibus.* nunquam enim, vel pene nunquam continget, ut nullæ prorsus sint conjecturæ pro ipso reo, quæ una cum attestatione judicis non faciunt plenam probationem, vel saltem locum juramento *suppletorio*, vel quòd falsitas testium, & calumnia actoris per scientiam certam judicis detegi non possit: in causa autem criminali, ubi per arbitros decidi non potest, causa ad Principem referenda erit, & ab illo vel delegatio vel decisio petenda, judice personam testis interim subeunte. Plura hac de re videantur apud Laym. *Lib. 7. tract. 6. cap. 2. num. 8.* Covar. *Lib. 1. Variarum resolut. c. 1.* 21

§. II.

De Re judicata, & Executione sententiæ.

22. *Sententia, à qua non est appellatum, post decem dies transit in rem judicatam.*

23. *Enumerantur casus, in quibus sententia non transit in rem judicatam, specialiter in causa matrimonii, & criminali* ut n. 24. & 5.

26. *In sententia civili non est consultum causam exprimere, ne exponatur periculo nullitatis.*

27. *In actione reali postquam sententia transit in rem judicatum, statim fit executio: secus in personali.*

28. *Quis modus in executione sit servandus, quando actione personali actum est.*

29. *Quando bona, in quibus fieri debet executio, sub alterius jurisdictione sita sunt, in auxilium vocari & sucurrere debet Iudex teritorij.*

30. *Ab Ecclesiastico Iudice, quando ipse ad exequendum non sufficit, fit invocatio brachij sæcularis; & compelli potest iste Iudex etiam per censuras.*

31. *Si sententia sit manifestè nulla, aut pendeat appellatio, non tenetur parere Iudex pro executione invocatus.*

32. *Quomodo differat accommodatio familiæ â præstatione brachii.*

33. *Executor non potest cognoscere de meritis causæ.*

22 S*Ententia*, à qua per condemnatum non appellatur, post decem dies transit in *rem judicatam*, & imposterum habet pro se præsumptionem *juris & de jure*, contra quam alia probatio non admittitur, quòd sit justa, parsque condemnata in eam con-
23 senserit, & jure executioni mandari debeat. *c. suborta. 21. h. t. & l. post rem. 56. ff. de Re jud.* Sunt tamen aliqui casus, & causæ, in quibus *sententia* in *rem judicatam* non transit: ut I. Si fuerit lata contra jus con-
24 stitutionis, & ita ipso jure *nulla*. II. In *causa matrimoniali*, in qua licet propter allegatam consanguinitatem, impotentiam, vel aliud impedimentum judex pronuntiârit, matrimonium contractum non valere, & separandum esse, nihilominus si ex postfacto quandocunque constiterit nullum subfuisse impedimentum, matrimonium reintegrari debet; quia illa præsumptio *juris & de jure* in materia sacramentali debet cedere veritati: matrimonium enim legitimè contractum per sententiam nullâ ratione dissolvi potest. Neque hic potest aliquid operari consensus partium ex non appellatione præsumptus, cum non sit in ipsarum partium potestate matrimonium dissolvere, sicut tamen in aliis causis quilibet potest cedere juri suo. *c. lator. 7. & c. consanguin. 11. h. t.* III. In causis criminalibus quan-cunque potest rei innocentia demonstrari. *unius. 18. §. penult. ff. de Quæstionib.* IV. Sententiæ pretio emptæ, seu à judice corrupto latæ in *rem judicatam* non transeunt. *l. venales. 7. Cod. Quando provocare non est necesse.* V. Nec *sententia* ex juramento suppletorio, text. & DD. *l. admonendi. 31. ff. de Jurejurando.* Idem est de *sententia*, lata ex falsis instrumentis vel testibus *toto tit. Cod. Si ex falsis instrumentis judicatum sit. & c. 9. de Testibus.* VII. Denique si judex errore aut falsa causa, vel præsumptione cesserit, eumque errorem, vel præsumptionem in *sententia* expresserit, talis *sententia* non transit *in rem judicatam*, sed per detectâ veritate revocari potest, text. & quæ ibi notant Interpretes *ind. ff. Quæ sententiæ sine apellatione rescindantur.* Unde non est consultum causam quæ judicem movit, in *sententia* expressa (exceptis causis criminalibus, in quibus requiritur causæ expressio) partim ne *sententiam* suam periculo nullitatis exponat, si causa falsa esse probetur; partim iam ne condemnatus ad appellandum incitetur, si intelligat causam *sententiæ*, eam non satis firmam existimet.

Postquam igitur *sententia* in *rem judicatam* transiit, judex invocatur, ut exequatur, & condemnato satisfactionem injungat. In primis autem distinguendum est inter actionem realem & personalem: nam in actione reali statim debet fieri restitutio, quia quamprimùm definitur, rem esse possessoris, utiq; eam ulterius invito domino retinere non potest; & si restituere nolit, reali executioni locus fiet, & manus militaris adhibetur, *l. qui restituere. 68. ff. de Rei vindicat.* In actione verò personali datur condemnato ad solvendum de

respatium *quatuor mensium*, quia is, qui eorum quantitatem præstare cogitur, non semper habet parata media solvendi. *l. 2. & 3. C. de Usuris rei judicatæ*, sed tamen iste terminus per judicem ex causa cognita vel prolongari poterit, sicut generaliter superius in *Tit. de Dilationibus.* diximus.

28 Cæterùm si reus vel in satisfaciendo contumax sit, vel paratam pecuniam non habeat, modus executionis hic est observandus, ut quantum fieri potest cum minimo damno condemnati procedatur. Nam primò bona mobilia pignori capienda & distrahenda, vel si emptor non inveniatur, ipsi creditori pro tanta sui debiti adjudicanda sunt. Deinde si hæc non sufficiant, etiam ad immobilia & tandem ad incorporalia, scilicet jura & nomina perveniendum est, *l. à Divo Pio. 15. §. 2. ff. de Re jud.* Singulariter autem prohibetur executio fieri (nisi in defectu omnis alterius medii) in stipendia, arma & æquos militum. *l. stipendia. 4. C. de Executione rei judicatæ.* Item in boves aratorios, aratra & alia instrumenta ad agriculturam necessaria. *l. executores. 7. Cod. Quæ res pign. obligari poss.* quod DD. etiam ad libros studiosorum extendunt.

29 Quòd si bona condemnati, in quibus executio facienda est, in alterius territorio, vel sub alterius jurisdictione existant, is per literas requirendus erit à judice sententiam ferente, ut eandem sententiam in suo territorio exequatur; & recusare non poterit, nisi velit à parte læsa ad interesse conveniri. Barth. *in d. l. à divo Pio 15. §. sententiam. n. 6.* Prout etiam eo casu, quando judex ecclesiasticus non habet milites vel ministros, per quos sententiam exequatur, vel alias ab executione impeditur; neque gladio suo spirituali aliquid proficit, potest implorare officium judicis sæcularis, qui ei similiter manum porrigere, ejusque sententiam exequi debet, quæ imploratio alio nomine *invocatio brachii sæcularis* appellatur, atque ad ejus præstationem judex sæcularis etiam per censuras cogi potest, *c. 1. de Officio ordinarii. l. Episcopale 8. Cod. de Episcopali audientia.* Econtra quoque judex Laicus auxilium judicis ecclesiastici, videlicet ejus censuras, implorare potest, quando fortè propter potentiam rei non habet efficacem executionem. Panor. Inno. Host. *in d. c. 1. de Officio ordinarii.* Sed quid si sententia ipso jure sit nulla, vel petatur auxilium, & executio pendente appellatione, nunquid judex sæcularis parere tenebitur? Negativam cum communi tenet Gail. *Lib. 1. obs. 115. n. 4.* & Riccius *in Praxi invocationis sæcularis. decis. 324.* dummodò sententia sit evidenter nulla, vel per appellationem suspensa: quia quod est nullum, nullam meretur executionem. *l. 4. condemnatum. 6. ff. de Re jud.* in dubio autem pro sententia præsumendum & parendum est. Advertit quoq; Ricc. *decis. 329.* minùs esse accommodationem, quàm præstationem brachii, & propterea si tantùm petatur accommodatio familiæ (quæ in lictoribus aut militibus consistit) non posse judicem prætendere excusationem aliquam, ex ea differentiæ ratione, quòd in accommodatione familiæ judex, qui eam sibi accommodari petit, sententiam exequatur, in præstatione verò brachii alter, qui imploratur, exequi debeat. Plura de executione sententiæ videantur apud Gail. *d. loco observ. 113.* ubi *num. 8.* docet, quòd quamvis nudus executor non habeat jurisdictionem circa causam, quam exequitur, sed simpliciter eam exequi debeat, *l. si ut proponis 6. & l. executorem. 8. Cod. de Executione rei judicat.* nihilominùs præter exceptionem nullitatis (de qua paulò antè dictum est) etiam exceptiones, quæ non respiciunt merita causæ, sed

ipsam tantummodo executionem, uti sunt exceptio *competentiæ*, in quantum quis facere potest, *compensationis*, & similes possit cognoscere & definire.

TITULUS XXVIII.

De Appellationibus, Recusationibus, & Relationibus.

SUMMARIA.

1. *Aliud est appellare, aliud sententiam nullam dicere.*
2. *Quæ sententia sit nulla?*
3. *De nullitate tam coram eodem Judice, quàm superiore agi potest.*
4. *Delegatus judex sententiam suam nullam reformare non potest.*
5. *Nullitas potest apud superiorem intentari vel principaliter, vel incidenter: & quid differant?*
6. *Nullitas quomodo cum appellatione cumuletur: & quis effectus?*
7. *De nullitate ad 30. annos agi potest.*
8. *Si de nullitate constet, aut in continenti probari possit, suspenditur executio, aliàs non.*

1 Dictum est hactenus, qualiter in prima instantia lites deducantur, ac definiantur. Quia verò partes in prima instant. a nonnunquam per sententias judicum se gravatas conqueruntur, ideo jura nostra dederunt secundam instantiam, id est, remedium appellationis ad judicem superiorem, per quem iniquitas prioris sententiæ corrigatur ac reformetur. Est autem prænotandum, aliud esse appellare, & aliud sententiam nullam dicere, ut priori *tit. §. 1. requisito 5.* insinuavi. Quare sit.

§. I.

De Nullitate Sententiæ.

2 Sententia dicitur nulla in primis, quando non habuit illa requisita, quæ *in Tit. præced. in §. 1.* recensuimus. Deinde si sit lata *ab incompetente judice;* si post *lapsum instantiæ:* si post *recusationem judicis suspecti;* si ad instantiam *falsi procuratoris;* si contra *reum indefensum;* si lata post [illegible] *minum* delegationi præfixum; si contra [illegible] orem *sententiam*, quæ transivit *in rem judicatam.* De quibus cautis nullitatis [illegible] videatur Ferar. *in Forma sententiæ* [illegible] *n. 7. & seq.* De nullitate opponi potest [illegible] coram eodem Judice, qui sententiam nul[illegible] *1. §. 1. ff. Quæ sentent. sine appellat.* [illegible] *rescindantur.* vel coram judice superi[illegible] seu *appellationis*, qui tunc potissimum [illegible] ri solet, quando nullitas provenit non [illegible] errore, sed ex malitiâ inferioris judicis [illegible] tunc erit non facilè reformaturus suam [illegible] litiam, & alias gravatus ad gravantem [illegible] cem remitti non debet. *l. cos. 6. Cod. de appellationibus.*

In delegato judice hoc est speciale, [illegible] is sententiam suam nulliter prolatam [illegible] mare non possit, sed delegans adeun[illegible] quia delegatus, postquam pronuncia[illegible] benè sive malè functus est officio, & [illegible] risdictio finita est, *c. in literis. 13. & [illegible] renti 26.* ubi Panorm. *de Offic. del[illegible] gati.*

Ex causa nullitatis aliquando *princ[illegible] ter* ad superiorem recurritur, aliquan[illegible] *cidenter. Principaliter* tunc, si provo[illegible] dicat sententiam vel actum esse nullu[illegible] jusque rescissionem petat absque eo, [illegible] de *appellatione* mentionem facit: *incid[illegible] ter* verò, si principaliter appellatur, [illegible] que petitio non tam sententiam, quam [illegible] rita causæ respiciat, petendo scilicet [illegible] per superiorem judicem melius cognos[illegible] examinari: nam appellatio partis semp[illegible] cidenter causam nullitatis involvit, [illegible] vis mentio nullitatis expressè non fiat, [illegible] judex eam ex officio attendere debeat. [illegible] Mynsing. *Cent. 1. observ. 20.* Sed [illegible] interest, an nullitas *principaliter* vel [illegible] *denter* tantùm in judicium deduca[illegible] R. Potissimum *interesse* in eo vers[illegible] quòd si nullitas *principaliter* in ju[illegible]

deducta sit, in ejusque probatione actor succubuerit, non possit amplius ad remedium *appellationis* convolare, sed condemnetur in expensas, & ad priorem judicem pro executione remittatur. Mynsing. *Cent. 5. observ. 91. num. 4.* sin autem *incidenter* tantùm de *nullitate* agatur, quamvis appellans in causa appellationis succubuerit, nihilominùs adhuc sententiam nullam dicere poterit. Item si nullitas cum appellatione cumulata sit, deficiente nullitate potest pronunciari super iniquitate. Mynl. *Cent. 4. observ. 64.* Id quod etiam procedet, si pars hoc modo ad superiorem provocârit: *Dico sententiam nullam, & si quæ est, appello.* Licet enim inter DD. controvertatur, an talis provocatio *nullitatem principaliter* vel *incidenter* tantùm in judicium deducat, ut videre est apud Covar. *Pract. quæst. c. 24. n. 7.* tamen satis conveniunt, habere illam vim, ut post victoriam deperditam in causa iniquitatis, seu appellationis adhuc *de nullitate* queri possit, vel vice versâ: quia utraque expressè in judicium deducta est. Cæterùm sive nullitas *principaliter* sive *incidenter* in judicium deducta est, *appellatione* desertâ nihilominus poterit de *nullitate* opponi; si enim *principaliter* sit deducta, & *appellatio deseratur*, res eò recidit, ac si appellatum non esset; si appellatum non sit, certum est adhuc de *nullitate* agi posse, cùm sententia nulla *in rem judicatam* non transeat, sed ejus oppositio usque ad 30. annos duret. Si *incidenter* deducta sit, tunc ideò de novo intentari poterit, quia decisio in causâ principali non præjudicat incidenti, quæ necdum sufficienter examinata est, *arg. l. à divo Pio. 15. §. 4. ff. de Re jud.* Covar. *de loco vers. quod si* 8 *deserta.* Utrum autem *nullitate* principaliter in judicium deductâ inhiberi possit, impediaturque executio, atque attentata revocentur, sicut fit pendente *appellatione*, à plerisque in dubium vocatur. Recepta videtur distinctio, quam ex Barth. *in l. 4. §. condemnatum. 5. ff. de Re jud.* Mynsing. tradit *Cent. 4. observ. 64.* quòd si ex actis constet notoriè de nullitate vel saltem in continenti probari possit, debeat suspendi executio & attenta revocari; secus verò, si quæstio nullitatis requirat altiorem indaginem.

§. II.

Quid & quotuplex sit Appellatio?

SUMMARIA.

9. *Quid sit appellatio? estque duplex: judicialis & extrajudicialis.*
10. *Quæ sit differentia inter appellationem judicialem & extrajudicialem?*
11. *Differentiæ appellationum à sententia definitiva & interlocutoria.*
12. *Appellatio à definitiva habet duos effectus principales, suspensivum & devolutivum.*
13. *Quomodo appellatio ab interlocutoria habeat effectum suspensivum?*
14. *Appellatio ab interlocutoria etiam aliquando causam principalem devolvit ad superiorem.*
15. *Etsi de Jure Canonico à quavis interlocutoria appellari possit: tamen de jure Tridentini tantùm ab ea, quæ vim definitivæ habet, aut gravamen irreparabile infert, appellari potest.*

APpellatio est ab inferiori ad superiorem 9 judicem *provocatio*, ratione gravaminis illati vel inferendi. Estque duplex, *judicialis* & *extrajudicialis*. *Judicialis* fit à sententiâ, *extrajudicialis* vero ab externo gravamine, quod à judice inferiori, vel de facto appellanti illatum est, vel inferri timetur, ut si quis iniquè captus & incarceratus sit. Item *extrajudicialis* appellatio dicitur, quæ fit contra electiones, collationes & provisiones per text. *in c. concertationem. 8. h. t. in 6.* Sed hic nota, quòd contra ejusmodi gravamen, e. g. electionis aut collationis possit dupliciter opponi ab eo,

qui interesse habet, ne ad ulteriora procedatur, vel per viam *appellationis*, vel per viam legitimæ contractionis seu *accusationis*, quâ ejusmodi actus tanquam non canonicè factus impugnatur; priore casu debet hæc *appellatio*, non minùs quàm *judicialis*, proponi intra decendium, & intra annum finiri. *d. c. concertationi* & *Clement. 3. h. t.* Altero autem casu etiam post decendium locus est impugnationi, *d. cap. concertationi. & cap. constitutis 46. extra h. t.*

10 Non nescio, quòd multi DD. cum Val. *h. t. §. 1. n. 3.* sentiant per *appellationem extrajudicialem* non suspendi executionem, nec eâ pendente attentata revocari; sed ego existimo, hanc esse inter appellationem *judicialem* & *extrajudicialem* differentiam, quòd illa etiam malè & simpliciter proposita suspendat executionem, & faciat passim attentata revocari; in hâc verò necesse sit rationabiles causas exprimere, quæ si fuerint per superiorem admissæ, tunc primùm attentata medio tempore revocentur, ut in *c. constitutus. 45. h. t.* & in *c. consideravimus. 10. & c. cum inter 16. de Election.* satis insinuatur.

11 Appellatio *judicialis* dividitur in eam, quæ fit ab *interlocutoriâ*, & eam, quæ fit à *definitiva:* quarum differentia in quatuor præcipuè consistit. I. quòd *appellatio* à *definitiva* in continenti fieri possit vivâ voce per verbum *Appello*, vel æquipollens; *appellatio* autem ab *interlocutoria* fieri debeat in scriptis. *c. 1. h. t. in 6.* si quis tamen ex intervallo, e. g. post unum vel alterum diem à sententia definitiva appellaret, eandem appellationem in scriptis quoque proponere deberet juxta communem Interpretum in *l. si quis. 28. Cod. h. t.* II. In *appellatione à definitiva* (nisi appellatio à lege vel homine, id est, superiore sit prohibita) non est necesse causas gravaminis in specie exprimere, sed sufficit in genere dicere: *Appello. l. 2. ff. h. t.* Contra verò *appellatio* ab *interlocutoria* non aliter valebit, nisi causa graviminis exprimatur. *d. cap. 1. h. t. in 6.* III. *Appellatio* à *definitiva* ex novis probationibus & causis justificari potest, habetque ibi locum beneficium [illegible] *non deducta deducam, non probata probabo. l. per hanc 4.* & ibi Barth. *Cod. de Temporibus appellation. Appellatio* autem ab *interlocutoria* non nisi ex [illegible] causis antiquis, & in *appellatione* expressa justificatur. *Clement. appellanti 5. h. t.*

IV. *Appellatio* à *definitivâ* habet duos principales effectus; nimirùm *suspensionem* & *devolutionem:* nam per effectum *suspensivum* statim ligat manus judicis *à quo*, [illegible] ejus jurisdictionem suspendit, ut ad executionem procedere non possit, *l. un. ff.* [illegible] *hil innovari appellatione interposita.* Deinde per effectum *devolutivum* [illegible] causa ad superiorem judicem devolvitur [illegible] ut is non tantùm in causa principali [illegible] etiam in accessoriis & incidentibus (*c. [illegible] ctis. 55. h. t.*) pronuntiare & novam [illegible] fuerit, sententiam concipere possit. [illegible] *Raynaldus. 18. de Testamentis.* [illegible] *appellatio ab interlocutoriâ* habet [illegible] dem in primis etiam effectum suspensivum, sed attentata medio tempore non aliter revocantur, nec priùs inhibitio concedendi, quàm si appellans causam gravaminis in *appellatione* expressam probârit, *cap. [illegible] lùm. 7. h. t. in 6.* Imò quoad hunc effectum suspensivum in eo quoque est notabilis differentia, quòd etiam potest *appellatio* interpositam à sententia *interlocutoria* [illegible] dex *à quo* possit eandem sententiam revocare vel emendare, quo facto etiam impetretur Judex *ad quem* ulteriùs in causa procedere, quia gravamen sublatum est. *c. [illegible] cessante. 60. h. t. Definitiva* autem [illegible]

tonia revocari non potest, ut superiùs explicatum.

Circa effectum *devolutivum* notat Mynsing. *Cent. 4. observ. 46.* & Gail. *Lib. 2. observ. 131.* quòd *appellatio* ab *interlocutoria* etiam ipsam materiam principalem quando ad superiorem devolvat, videlicet tunc, si constiterit benè appellatum esse, ne gravatus ad gravantem remittatur. *c. ut debitus. 19. in fin. h. t.* junctâ *l. eos 6. Cod. eodem.* Si verò constiterit malè appellatum esse, tunc causa principalis eò tantùm casu devolvetur, quo judex inferior *appellationem* deluerit, quia per eam delationem jurisdictionem à se abdicavit, juxta text. *in cap. cum appellationibus. 5. h. t. in 6.* Præterea hic advertendum est, quòd licet olim de jure Canonico à qualibet interlocutoria, & quovis gravamine appellare licitum fuerit, *c. de appellationibus. 11. & c. super eo. 12. h. t.* attamen hodie per Concilium Trident. *Sess. 13. de Reform. c. 1. & Sess. 24. de Reform. c. 20.* correctum est, ita ut hodie sicut de Jure Civili (text. & DD. *in l. penult. Cod. quorum appellat. non recipiuntur*) ab *interlocutoria* non possit appellari, nisi vim *definitivæ* habeat, vel ejus gravamen per *appellationem* à *definitiva* reparari nequeat, veluti si judex decernat reum esse torquendum, aut incarcerandum, quia gravamen torturæ vel incarcerationis non potest amplius reparari. Similiter si judex rejiciat testes vel probationes, si periculum sit, ne durante processu ejusmodi probationes pereant, & in causa *appellationis* produci non possint. Quin imo generaliter ab interlocutoria appellari poterit, licet gravamen sit reparabile, si non sit reparabile ex toto, vel non nisi cum magna difficultate, aut præjudicio partis. Barbosa *in Collect. ad eis DD. addict. c. 20. Trident. n. 21. & seqq.* Ricc. *in Praxi fori eccles. part. 1. resol. 415.*

14

§. III.

Quando concedenda, & quando deneganda sit appellatio.

16. *Appellatio est species defensionis omnibus concessæ.*
17. *Etiam tertius, cujus interest pro alio appellare potest.*
18. *Uxor pro viro regulariter appellare non potest,*
19. *A summis Principibus & eorum Consiliis appellari non potest*
20. *Appellare à Papa ad futurum Concilium est casus reserv. in Bulla Cœnæ.*
21. *A sententia Præfecti Prætorii olim; hodie à Regibus Imperio subditis, & S. R. I. Electoribus non datur appellatio.*
22. *Potest tamen agi de nullitate contra tales sententias aut supplicari vel peti revisio.*
23. *Quod tempus supplicationi sit præfixum.*
24. *Supplicationi locus non est, si appellatio denegetur ob aliam causam, quàm propter excellentiam Judicis.*
25. *Quomodo fiat Revisio?*
26. *De consuetudine Germaniæ in causa sanguinis non datur appellatio: secus de Jure communi.*
27. *Potest tamen in causa criminali Processus nullitatis argui.*
28. *In causis correctionis & visitationis appellari non potest.*
29. *Nisi modus excedatur, aut visitatio intentetur exemptis.*
30. *Ab executione non datur appellatio, nisi excedatur modus, aut cognitio quædam ab executore interponatur.*
31. *Factâ transactione, delato juramento voluntario in judicio, vel ab arbitro appellari nequit.*
32. *Contumaci condemnato negatur appellatio.*
33. *In Camera Imperiali non admittitur appellatio infra certam summam: secus de Jure Canonico.*
34. *Appellatio quoad effectum suspensivum locum non habet, ubi res non patitur moram.*
35. *Quando delegatio fit cum clauſ. appellatione remotâ, non tantùm frivolæ, sed etiam aliæ appellationes prohibentur.*
36. *Ut appellatio tali casu admittatur, debet justa causa exprimi.*
37. *In notoriis appellatio non admittitur.*
38. *In possessorio summarissimo non admittitur appellatio: benè in ordinario.*

REgulariter judex tenetur omni *appellationi* deferre, nisi fuerit manifestè frivola. *x. cum appellationibus. 5. h. t. in*

in 6. vel à jure prohibita, ita ut in dubio potiùs appellatio admitti, quàm rejici debeat. Est enim *appellatio* species defensionis ab ipso jure naturæ omnibus concessæ. Vall.

17 *h. t. n. 7.* Potest autem appellare non tantùm ille, qui condemnatus, vel per sententiam judicis gravatus est, sed etiam tertius aliquis, si probet suâ saltem in consequentiam interesse. Sic dominus pro subdito, Episcopus pro Clerico, Abbas pro Monacho admittitur. Gail. *Lib. 1. observ. 125. n. 7.* Similiter & marito in bonis uxoris appellare licet: in *receptitiis* quidem cum cautione de *ratum habendo*, in *dotalibus* verò & *paraphernalibus* sine mandato & cautione. *l. maritus. 21.* & ibi Bart.

18 & Bal. *C. de Procurat.* Vicissim autem uxor pro marito agere vel appellare non potest, nisi pro ejusdem libertate, si forte in carcere detineatur. Gail. *Lib. 1. observ. 133. n. 8.* quia uxores per viros, non viros per uxores defendi oportet. *l. 4. C. de Procurat.* Filius etiam pro patre, & è contra pater & mater pro filio ex officio pietatis ad appellandum admittuntur. *l. 2. §. si is, qui ff. Quando appellandum l. 1. §. 1. ff. de Appellat. recipiendis. l. exigendi. 12. C. de Procurat.* Verùm quamvis *appellatio* ordinariè omnibus concedenda sit; quia tamen experientia docet, litigantes hoc beneficio ad dilatandas lites frequenter abusos fuisse, ideò ne præsidium innocentiæ sit iniquitatis defensio, jura in certis casibus *appellationem* denegârunt, qui memoriæ per sequentes versus mandari possunt.

Sublimis judex, delictum, exactio, pactum.
Contemptus, & res minima, dilatio nulla,
Clausula, quæ removet, res quæ notoria constat.
Et textus juris clarus, possessio, factum.

IGitur *sublimitas judicis* prohibet ap- lationem: nam inprimis à summis Prin- pibus, qui superiorem non recognoscu- vel hoc ipso appellatio dari non potest, ea semper ad superiorem interponatur. dem est ratio de supremis Principum Cu- liis, quorum sententiæ, quia nomine & thoritate ipsius summi Principis pro- gantur, appellationem non admittunt. in *Bulla Cœnæ Domini casu 2.* e- municantur omnes, qui à sententia Pa- futurum generale Concilium appella- Concilium non est supra Pontificem, fra: cùm omnia Concilia ejus auth- congregentur, & robur habeant *Electi.*

Præterea non tantùm summis, sed quibusdam inferioribus Principibus sum est hoc privilegium, quòd ab sententiis non appelletur. Ita olim bat appellare à sententiâ præfecti prætor *un. C. de Sentent. præfect. prætor.* privilegium hodie adscribitur Regi- cet Romano Imperio subditi sint, se- Bald. in *l. unica. ff. de Officio præfect. torii.* Et Electoribus S. R. I. juxta Bullam Caroli V. tit. von der Churfürs Freyheit.

Verùm licet ob excellentiam judicis *pellatio* non concedatur, potest tamen tentia *nullitatis* argui, si ordo juris vatus non sit, vel (si sententia ipso jure sistat) per *supplicationem* & *recipi* impugnari. De *supplicatione* extat lus *C. de precibus Imperatori offerendis. Revisio* verò usu summorum tribu- & fortè in locum *supplicationis*, pro ita suadente, introducta est. Scien- rò, quòd non tantùm intra decem dies etiam integro biennio supplicare licitum cum eâ tamen differentia, quòd si intra cendium supplicetur, sententia pro-

mandetur executioni, nisi pars victrix sufficientem cautionem præstet, quòd in casu, quo sententiam ad supplicationem condemnati retractari contigerit, omnia restituere velit: elapso autem decendio tametsi supplicetur, nihilominùs sententia executioni cautione aliquâ mandabitur. *auth. ut supplicatio. Cod. de Precibus Imperat. offerend:* Sed hæc *supplicatio* tantùm conceditur, quando propter sublimitatem judicis *appellatio* denegatur. Cæterùm si appellatio sit prohibita ex aliis causis, ut quia in contumacem sententia lata est, causa per juramentum voluntarium decisa &c. etiam supplicare non licebit. Jason. *in d. auth. per text. in l. fin. Cod. jam d. tit.*

25 Porrò quia usus supplicandi videtur ab aulâ recessisse, ideo hodie illi Principes, à quibus appellatio non conceditur, habent Commissarios deputatos quos *Revisores* vocant, ad acta priora revidenda, & ad sententiam, si opus sit, reformandam. In hac verò *Revisione* tantùm unico scripto causæ gravaminis exprimendæ sunt, neque aliquid novi proponendum: quia in eo non habet locum beneficium *appellationis*, ut non deducere, non probata probare liceat. Is quoque, qui *Revisionem* petit, certam summam pecuniæ deponere debet, quam amittit, si causam in *Revisione* perdiderit; recipit verò, si ibidem obtinuerit. Illud etiam *Revisio* amplius habet præ *supplicatione*, quod *supplicatio* præstitâ cautione victoris non suspendat executionem, ut supradictum; suspendat autem *Revisio*, ne repetita executio præsertim inter status Imperii novas turbas & lites excitet. Videatur *Ordinatio Camera parte 3. tit. 53.*

26 II. Propter *delictum* appellare non possunt damnati in causa criminali, cujus pœna est corporis afflictiva, ex generali & inveterata totius Germaniæ consuetudine, de qua testatur Mynsi. *Cent. 4. observ. 41.* Wesemb. *h. t. n. 3.* Dico *de consuetudine:* nam de jure communi non tantùm ipse damnatus ad ultimum supplicium, sed etiam ex ratione humanitatis & pietatis quilibet alius pro ipso condemnato etiam invito appellare potest. *l. non solum. 6. ff. h. t.* (exceptis quibusdam criminibus atrocioribus, ut Jæsæ Majestatis, falsæ monetæ, insignis latrocinii &c. in quibus appellatio denegatur. *l. constitutiones. 16. ff. eodem.*) quia verò compertum fuit, reos ordinariè tantùm ad differendum supplicium appellâsse, & plurima crimina mansisse impunita, ideo huic constitutioni rectè derogari potuit. Interim per hanc consuetudinem non impediri, quo minùs reus principaliter *nullitatem* processûs allegans (ut quia 27
non citatus, & indefensus sit condemnatus) audiri debeat, testatur Harp. *de Appel. concl. 33.* Mynsi. *d. loco. obser. 42.* Religiosus quoque delinquens non potest 28
appellare à pœna infligenda secundùm regulam vel statuta sui Monasterii, sed etsi defacto ad Episcopum, vel alium superiorem appellet, tamen Abbas in corrigendo & puniendo secundùm regulam pergere potest. *c. 3. h. t. Et in c. reprehensibilis. 26. eod. tit.* non tantùm Religiosis, sed universim inhibetur, ne subditi contra disciplinam ecclesiasticam in vocem appellationis erumpant. Et generaliter in Concilio Trident. *sess. 24. de Refor. c. 10.* statuitur, quòd visitationem & morum correctionem nulla inhibitio, appellatio, seu querela impedire aut suspendere possit. Hæc 29
tamen fallunt, si modus in corrigendo excedatur, non observando regulas & statuta ordinaria; sicut & tunc, si non tantùm de morum correctione agatur, sed insuper de privatione administrationis vel beneficii: item si visitatio intentetur in exemptos, seu

alios privilegiatos contra eorum privilegia: his enim casibus appellatio quoad effectum *devolutivum* & *suspensivum* conceditur. Barb. *in Collectaneis. DD. ad Concil. Trid. sess 13. de Reform. c. 1. in 5. & seqq.*

30 III. Ab *executione* sententiæ, quæ in rem judicatam transivit, appellari non potest. *l. 4. ff. h. t. l. ab executione. 5. C. Quorum appellation. non recipiuntur.* Est tamen distinguendum inter executorem merum, qui simpliciter sine ulla cognitione præmissâ executionem aggreditur, & inter executorem mixtum, qui de exceptionibus, quæ contra executionem opponuntur (ut exceptio *competentiæ*, *compensationis*, & similes) cognoscere & pronunciare potest: nam ab ipso executore mixto datur *appellatio* qua fert sententiam, scilicet exceptionem competere, vel non competere; non autem ab illo, qui merus est executor, & nullam profert sententiam, nisi modum excesserit in exequendo. Et dicitur modum excedere, si e. g. prius in immobilibus quàm mobilibus, vel ante terminum legitimum executionem facere velit. Fach. *Lib. 1. Controvers. c. 74.*

31 IV. Propter *pactum* appellare nequeunt, qui in judicio transegerunt; item qui causam per delationem juramenti voluntarii terminârunt, vel qui neglecto judice ordinario in arbitrum compromiserunt (nisi fuerit arbiter *juris*, seu necessarius, de quo supernus in tit. *de Arbitris* dictum) quia isti de iniquitate judicis conqueri non possunt, sed omnia suis pactionibus imputare debent. *l. causas 16. & l. non minorem. 20. Cod. de Transactionibus. l. non erit. 5. §. 2. ff. de Jurejurando. l. diem proferre. 27. §. fin. ff. de Receptis, qui arbitrium, &c.*

32 V. *Contemptus* judicis, qui fit à vero contumace, impedit, quò minus à sententia *in contumacem* latâ appellari possit: quia appellatio tantum datur gravato & pressо, non verò rebelli & contumaci iniquitatis defensio. *l. 1. Cod. Quor. appellat. non recip. l. ex consensu. 23. ff. h. t.*

VI. *Res minimæ*, quæ scilicet hunc gui momenti, non merentur appellari & protractionem litis: unde in Camera periali non recipiuntur appellationes, summa, de qua agitur, sit ad minus Imperialium, teste Gail. *Lib. 1. obser.* Quod tamen aliter se habet de punctis Canonici, ubi etiam pro rebus minimis pellatio conceditur. *c. de appellation. 11. h. t.*

VII. Si res *dilationem* non pa etiam appellatio permissa non eli quoad effectum suspensivum, ut li super futuris alimentis: si jubeatur mentum aperiri: si hæres in posse mittatur: si frumentum in usum contrahatur. *l. si res. 7. ff. de Appel cipiend.* Fach. *Lib. 1. Controvers. & seq.*

VIII. Aliquando delegatur cau cum clausulâ: *appellatione remota* modus delegandi tantùm summis bus competit; nam illi soli contra leg mittentes appellationem rescribere Sed quæritur, an hæc clausula bus, vel tantùm de frivolis *appella* intelligatur? Hac de re extat textus *storalis. h. t.* quòd per illam clau omnis *appellatio* prohibeatur, quæ non indulgetur expressè; quia app nibus frivolis etiam sine illa clausula rendum non est. Sed quidsi appell beat justas causas gravaminis, quæ jure expressæ non sint, sicut valde expressæ habentur, nunquid æquita dente, & non obstante illâ clausulâ dus erit? R. Affirmativam esse proba orem, quia *appellatio* est species defen

nis, consequenter juris naturalis, quod Principes tollere nequeunt, vel saltem non intendunt. Neque propterea hæc clausula est sine omni effectu: habet enim hunc effectum, quòd appellatio etiam justa non admittatur, nisi causæ gravaminis exprimantur, cùm tamen aliàs, ubi appellatio absolutè permissa est, non sit necesse causas graminis exprimere. Præterea remotâ appellatione non tollitur nullitas vel revisio, quæ sunt separata, & clausula est odiosa, adeoque strictè interpretanda. Gail. *Lib. 1. obs. 135.*

37 IX. In *Notoriis* non admittitur *appellatio*, quia si res sit notoria, tunc appellatio tantùm ad differendam litem interponitur. *c. cum sit. 5. in fine. &c. pervenit. 13. c. consuluit. 14. h. t.* Dicitur autem hoc casu *notorium*, quod est notorium per evidentiam rei, quæ nullâ potest tergiversatione celari, vel per confessionem propriam factam in judicio liberè, sine vi tormentorum, & quæ non possit per allegationem juris errore revocari. Text. & Panor. *in c. cum speciali. 61. h. t. &c. Romana. 3. §. si autem. eod. in 6.*

X. Similiter censebitur *appellatio* frivola, si interponatur ab eo, quod judex secundum clarum juris textum decrevit & definivit. *d. l. si res. 7. §. 1. ff. de Appellat. recipiendis. c. consuluit. 29. h. t.* e. g. si Episcopus jusserit Clericum in suo beneficio residere. *c. relatum. 4. de Clericis non residentibus.*

38 XI. A sententia, quæ fertur in *possessorio*, non recte appellatur. Sed hoc accipiendum est de possessorio *momentaneo*, seu *summarissimo*, juxta tex. *in l. un. C. si de momentanea possess. fuerit appellat.* non verò de possessorio *ordinario*, in quo appellatio locum habet. arg. *c. cum ad sedem. 15. de restitutione spoliat. & Clement. unica. de Causa possess. & propriet.* Ratio differentiæ est, quod in possessorio *momentaneo* supervacanea sit appellatio, cùm ejus præjudicium & gravamen per judicium ordinarium reparari possit, ut superiùs in Tit. *de Causa possessionis & proprietatis* dictum. Harp. *de Appellat. conclus. 43.*

XII. Demum *fatalia* seu tempora *appellationi* præfixa, si elapsa fuerint, tollunt appellationis beneficium, de quibus sit.

§. IV.

De Fatalibus Appellationis.

39. *Fatalia interponendæ appellationis hodie sunt 10. dies computandi ab horâ latæ sententiæ.*
40. *Hoc decendium ab initio est utile & ignoranti non currit; postea est continuum.*
41. *Si gravamen à judice illatum sit continuum, non currit decendium.*
42. *Quid agendum, si non detur copia Judicis inferioris: aut Dominus absens per Procuratorem egerit.*
43. *Si Procurator intra decendium nec appellaverit, nec Dominum certioraverit, quoad appellationem præjudicat Domino.*
44. *Quid sint Apostoli & quotuplices?*
45. *Judex à quo appellationem rejiciens ad executionem tamen non potest procedere.*
46. *Apostolorum petitio in Camera Imper. & aliis tribunalibus non est in usu: & quid illius loco fiat.*
47. *Tempus introducendæ appellationis non est de Jure determinatum, sed determinatur à Judice, & quid in Camera Spirensi?*
48. *Fatale finiendæ appellationis est annus, vel ex causa biennium à die, quo interposita est.*
49. *Appellatio censetur deserta elapsis fatalibus, aut actu aliquo appellationi contrario?*
50. *Appellatione deserta quid fiat.*

39 *Fatalia* seu *tempora appellationis* sunt quadruplicia scil. *interponendæ* appellationis, *petendi Apostolos, prosequendæ* & *finiendæ* appellationis. *Fatalia interponendæ* appellationis olim erant duo dies, *l. siquidem. 1. §. biduum. 5. & §. in propria. ff. Quando appellandum.* Hodie verò ex constitutione Justiniani potest

appellatio coram judice *à quo* intra 10. dies interponi, sive à *definitiva*, sive *interlocutoria* appelletur. *auth. hodie. Cod. h. t. c. quod ad consultationem. 15. de Sent. & re jud.* Computatur autem hoc decendium ab horâ latæ sententiæ, vel si condemnatus ignoravit sententiam latam, à tempore scientiæ. 40 Est enim decendium ab initio *utile* & ignoranti non currit, ex postfacto autem *continuum. c. concertationi 8. ubi Gloss. in Verbo: postquam sciverit. h. t. in 6.* Curritque de momento in momentum, & sic dies termini sine dubio in termino computatur, neque prorogari potest compromisso partium, aut judicis permissione. Gail. *Lib. 1. obser. 139. n. 6.* Neque purgatio moræ conceditur, cum per hunc terminum peremptorium parti jus quæratur.

41 Sed hoc decendium non observatur, si gravamen à judice illatum causam continuam, tractúmque temporis successivum haberet, tunc enim ab eo tanquam præsenti semper appellari posset. Hujusmodi gravamina sunt, incarceratio, censura Ecclesiastica, item si aliquis ad locum non tutum citetur, quia quoties de novo citatur, toties de novo gravatur, *c. ex parte. 47. h. t.* Val. 42 *eodem tit. §. 7. n. 6.* Quòd si copia judicis non sit, vel periculum capturæ immineat, poterit appellans immediatè adire superiorem judicem, vel coram notario, & honestis viris suam appellationem cum protestatione proponere. *c. fin. h. t. l. cum quidam. 7. ff. eodem.* Quid autem si Dominus absens per Procuratorem egerit, isque condemnatus sit, nunquid prorogari debet tempus decendii, usque dum voluntas domini requiratur, an appellare velit? R. Procuratorem posse vel certiorare dominum de sententia lata, & ipsi domino deinde incipiet currere decendium à tempore hujus scientiæ, cùm ab initio sit utile, ut dictum posse irrequisito domino appellare text. & Bart. *in l. invitum. 17. Cod. de curat.* quia per talem appellationem præjudicium infert Domino, qui postfacto appellationem, si displiceat termittere vel revocare, per *l. si quis los 28. ubi Gloss. & Salicet. C. h. t.* Sed Procurator intra decendum nec certiorarit, nec dominum certiorârit, sententia transit in rem judicatam, & negligentia curatoris nocet Domino, qui regressum tamen modò contra Procuratorem habet. Quòd si tamen Procurator solvendo esset, ex æquitate Domino in integrum stitutio conceditur ad novam appellationem proponendam. Gail. *Lib. 1. cap. 139. num. 9.*

Apostoli sunt libelli dati ab inferiore dice ad superiorem, in quibus & appellatis dimissio & dimissionis causa continetur. Sunt autem triplices in frequentiori nimirum *dimissorii, reverentiales, futatorii.* Aliqui addunt *conventuales* & *testimoniales*: illi sunt ex conventu partium etiam invito judice, isti quando pellatio est proposita coram honesta copiâ Judicis non existente. *Dimissorii* literæ ad judicem superiorem directæ cantes de appellatione interpositâ & sa. *Reverentiales* sunt, quando non sæ justitiam, sed solùm ob reverentiam cis superioris appellatio admittitur. *tatorii* denique, quibus judex ficat judici *ad quem*, se non admisisse lationem; debet autem judex, qui non pit appellationem, causam rejectionis mere, ejusque exemplum appellanti *1. h. t. in 6. l. penult. ff. de Appel. re*

Quæres, an si appellatio per inferiorem judicem non admittatur, possit ipso ad executionem sententiæ proce

Negativè per textum clarum *in d. l.* 47
penult. & in l. un. in princ. ff. Nihil innovari appellatione interpositâ. ne interea, cum per superiorem deliberatur, antecipienda sit appellatio, per inferioris executionem appellanti præjudicium fiat.

Tempus pro petendis *Apostolis* sunt 30. dies, qui probabiliùs currunt à die latæ sententiæ, modò illius notitiam appellans habuerit, iique petendi sunt sæpiùs, saltem uno contextu, *instanter, instantius, instantissimè. l. un. §. 2. ff. de Libellis dimissoriis. Clement. 2. h. t.* Hodie in Camerâ Imperiali, illisque tribunalibus hæc *Apostolorum* petitio in usu non est, sed quando condemnatus suam appellationem per libellum judici *à quo* proponit, Judex curat desuper scribi per notarium appellationem admitti vel non admitti: & siquidem admittatur appellatio, petuntur acta primæ instantiæ, quæ ad superiorem judicem deferuntur: in quorum petitione etiam tempus 30. dierum observatur. Si admissa non fuerit appellatio, neque appellans acquiescere velit, simpliciter adit superiorem, & coram eo per libellum conqueritur, appellationem non esse admissam: Judex deinde superior petit ab inferiori informationem scriptam, quare appellationem non admiserit, & simul inhibet, ne sententiam exequatur.

47 Tertium *fatale* est *prosequendæ* seu præsentandæ appellationis coram judice *ad quem*: quod quidem tempus non est de jure communi saltem Canonico (quidquid olim fuerit de Jure civili. *in l. 2. & fin. C. de Temporib. appellat.*) determinatum, teste Hostiens. *in summâ. h. t.* sed judex *à quo* terminum præfigere debet, intra quem superiori appellatio præsentetur, vel nisi præsentata fuerit appellatio, habeatur pro desertâ *c. cum sit. 5. & c. ad aures. 33. h. t. Clement. quamdiu. 4. eod. tit.* In Camerâ tamen Spirensi sex menses à die interpositæ appellationis numerandi præfiguntur, juxta Ordinationem Cameræ *part. 2. tit. 30.*

Quartum & ultimum *fatale* est *finiendæ* 48
apellationis: debet enim appellatio finiri intra annum, ex communiori sententia numerandum à die, quo interposita est, vel ex causâ intra biennium, si nimirùm appellans primo anno legitimè impeditus fuerit. *auth. ei. qui appellat. Cod. de Temporibus appellat. Clement. 3. h. t.* Hæc tempora hodie non attenduntur in majoribus tribunalibus, ubi propter multitudinem causarum appellatio plerumque per multos annos pendet. Adnotandum, quòd appellatio non tantùm habeatur pro *deserta* & sententia transeat in *rem judicatam*, si appellans prædicta *fatalia* non observârit, sed etiam si actum aliquem appellationi contrarium egerit, e. g. appellatum pendente appellatione spoliârit. Quaranta *h. t. num. 422.* vel coram inferiori judice actum aliquem ipsam causam concernentem, & appellationi contrarium egerit, petendo se ab ipsius excommunicatione absolvi, aut deferendo parti adversæ juramentum, &c. tametsi protestaretur, se non facere animo deserendi appellationem, quia talis protestatio esset actui contraria & nihil relevaret. *c. sollicitudinem. 54. h. t.*

Porro si appellatio superiori jam præsentata sit, nec tamen continuata, eam desertam esse superior pronuntiabit; si verò necdum præsentata sit, judicium desertionis ad inferiorem judicem pertinet: quia verò ex communiori doctrinâ à sententiâ, appellationem esse desertam, datur nova appellatio, ideò consultius acturum judicem inferiorem, si absque sententia statim ad executionem progrediatur, monet Maranta, *h. t. num. 200. &* 49

seq. Appelatione desertâ non potest judex *ad quem* etiam partium accedente consensu in causa procedere, quia jurisdictio & executio revertitur ad judicem *à quo. Clem. si appellationem. 6. h. t.* Gail. *l. 1. observ. 137.*

§. V.

De Recusationibus, & Relationibus.

SUMMARIA.

51. *Quid sit recusatio?*
52. *De Jure Canonico judex tam ordinarius, quàm delegatus recusari potest, quod de Jure Civili quoad ordinarium secus est.*
53. *Exceptio Judicis suspecti ante omnia est proponenda.*
54. *Articulus suspicionis debet per arbitros Juris terminari, à quibus datur appellatio.*
55. *A quo tali casu causa principalis cognoscatur?*
56. *Gesta à judice recusato pendente quæstione recusationis quoad valorem pendent ab eventu admissæ vel non admissæ recusationis.*
57. *Relationes causarum ad Principem hodie prohibitæ; potest tamen apud eum consultari de dubio Juris.*

RUbricâ hujus tit. inscribitur de *Appellationibus, Recusationibus & Relationibus.* De *Appellationibus* dictum est hactenus, nunc de *Recusationibus & Relationibus* breviter.

51 Nota I. *Recusationem* nihil esse aliud, quàm allegationem suspicionis contra judicem, quòd nimirùm is aut nimiâ affectione erga partem adversam, aut odio contra recusantem ducatur: ut quia consanguineus vel affinis est partis adversæ; vel quia ipsemet proprium interesse in causa habet, Et generaliter quænam in specie sint justæ suspicionis causæ, arbitrio prudentis viri relinquendum censet Panorm. *in c. cum speciali. 61. num. 7. h. t.*

52 Nota II. De Jure Civili judicem delegatum quidem recusari posse. *L. apertissimi. 16. Cod. de Judic.* ordinarium verò (cujus de cujus integritate propter publicam & ordinariam administrationem magis præsumitur) absolutè recusari non posse, sed si suspicionis causa contra eum allegetur, scopum loci pro conjudice habere debet *auth. si. verò. Cod. de Jud.* Aliud æquitate Juris Canonici, ex qua tam ordinarius, quàm delegatus recusari potest *quis. 4. de Foro competenti. & c. cum speciali. 61. h. t.*

Nota III. Quod jam superiùs in tit. *Exceptionibus.* diximus, exceptionem suspicionis proponendam esse ante omnem actum judicialem, nisi primùm ex postfacto innotuisset, idque juramento probaretur.

Nota IV. Quòd articulus suspicionis per arbitros communiter à partibus electos terminandus, quibus per ipsum judicem recusatum tempus ad finiendum illum articulum præfigitur, iisque in causa discordiæ compelluntur per eundem judicem, unum vum arbitrum secum assumant, qui majora vota facere, aliàs tempore præfixo elapso ipse judex recusatus in causâ procedere poterit. *c. legitima. 2. h. t. in 6.*

Nota V. Quòd ab istis arbitris (si pronuntiârint judicem non esse suspectum detur appellatio ad ordinarium superiorem judicem judicis recusati, quia non potest tibus imputari, quòd in istos arbitros promiserint, cùm non sint arbitri voluntarii, sed arbitri *Juris* & necessarii. *c. ab arbitris. 11. & ibi Gl. ff. fin. de Officio delegati. in 6.*

Nota VI. Quòd arbitri tantùm definire articulum suspicionis, an scilicet dex suspectus sit, nec ne. *d. c. legitima.* Circa causam verò principalem disting dum est: utrum arbitri pronuntiârint cem esse suspectum, vel pronuntiârint esse suspectum? Priore casu, nisi partes lint de novo in arbitros vo-

promittere, causa ad superiorem ipsius recusati deferenda erit, vel cum consensu ipsius recusatoris per ipsum recusatum alteri deleganda. *c. cum speciali. 61. vers. causa. ubi* Gloss. & Panorm. Judex tamen delegatus solummodo ante pronunciationem cum consensu recusatoris, non verò post pronunciationem causam subdelegare potest, quia per recusationem admissam tota ejus jurisdictio expirat. *c. judex. 5. de Officio delegati in 6.* Altero autem casu, si arbitri pronuntiârint judicem non esse suspectum, ad eundem judicem decisio causæ principalis pertinebit. *d. c. cum speciali & c. secundo requiris. 41. in fine eod. tit.*

57 Nota VII. Quòd per *recusationem* propositam (nisi fuerit manifestè frivola) suspendatur jurisdictio recusati. Sed an gesta à recusato post recusationem propositam sint ipso jure nulla, & citra appellationem etiam statim revocabilia, non conveniunt Interpretes. Communior est sententia cum Gloss. *in c. quoties. 16. causa 2. quæst. 6.* quòd sint nulla ipso jure. Mihi magis placet opinio, quam ex Lapo refert Panorm. *in sæpe dicto cap. cum speciali. num. 12.* valorem ejusmodi gestorum pendere ex futuro eventu admissæ vel non admissæ recusationis: quemadmvdum diximus de attentatis, quæ fiunt post appellationem ab *interlocutoria*, vel extrajudiciali gravamine juxta text. *in c. non solùm h. t. n. 6.* quia non videtur posse sufficiens disparitatis ratio assignari.

58 Nota ultimò, quòd *relatio* sit consultatio ad Principem facta à Judice dubitante, quid in causa statuere debeat, cujusmodi consultationes olim erant frequentes, ut constat ex *toto tit. Cod. de Relat.* sed quia compertum fuit, lites nimiùm protrahi, si post longam disceptationem insuper pro decisione ad Principem recurratur, & ad eum omnia acta in genere referantur: ideò Imperator *in Novel. 125.* statuit, ut Judices, omissis relationibus, in causis controversis decernant, quod eis justum & legitimum videbitur: partes verò, quæ se per sententias gravatas existimant, ad beneficium *appellationis* convolent. Interim tamen non prohibetur, quo minùs super aliquo dubio Juris Princeps interrogari possit, dummodo tota causa quoad ea, quæ in facto consistunt, ad eum non referatur, ut rectè observat Val. *h. t. §. 20. n. 7.*

TITULUS XXIX.

De Clericis Peregrinantibus.

IN hoc Tit. nihil aliud traditur, quàm quòd peregrinatio, seu arreptio itineris ad Sedem Apostolicam, si intra decendium fiat, habeat vim appellationis ad Papam, consequenter sicut post interpositam appellationem omnia in suo statu manere debent, ita etiam post arreptionem talis itineris. Unde quidquid post hoc iter susceptum peregrinanti per Judicem ablatum, vel in ejus præjudicium mutatum fuerit, tanquam contra justitiam attentatum restitui & revocari debebit. *c. un. h. t.*

TITULUS XXX.

De Confirmatione utili vel inutili.

SUMMARIA.

1. *Quæ confirmatio dicatur utilis, vel inutilis?*
2. *Effectus confirmationis utilis est, quod lite ex post facto desuper orta pertineat cognitio ad confirmantem: quod tamen limitatur.*
3. *Item quòd præstetur causa præscriptionis.*
4. *Innovatio extrinseca instrumenti vel privilegii nullum novum jus tribuit, secus est de intrinseca.*

5. Con-

5. *Confirmatio ex certâ scientiâ novum jus tribuit.*
6. *De effectibus hujus Clausulæ remissivè.*

SOlent aliquando partes superiorem adire, ab eóque contractuum, collationum beneficialium, sententiarum, aut privilegiorum confirmationem impetrare.
1 Quòd si igitur impetrans omnia & singula ritè & rectè narraverit, atque superior confirmationem concesserit, dicetur *confirmatio utilis*: si verò per falsa narrata, vel celatam veritatem, e. g. confirmatio rei litigiosæ aut alterius, quæ ordinariè concedi non solet, expracticata sit, dicetur confirmatio inutilis. *c. 1. & seq. h. t.* Porro effectus *confirmationis* is est præcipuus, quòd si jus alicujus pacificè possessum utiliter sit confirmatum, & ex post facto desuper lis oriatur, cognitio hujus causæ ad nullum alium præter ipsum confirmantem vel delegatum ab eo pertineat. *c. 1. & 2. h. t.* nisi confirmatio fuerit subreptitia, vel novum superiori in contrarium mandatum proponatur, vel his super novo emergente, quod ab actu confirmato separatum sit, moveatur, v. g. si possessor beneficii confirmati novum crimen committat, super quo coram ordinario accusetur, &c. Et licet aliqui sentiant. *d. c. 1. & 2.* tantùm procedere in confirmatione *ex certa scientia* & non in forma communi, de utraque tamen intelligit Barb. *in Collect. ad d. c. 1.*
3 *n. 1. cum citt. ibidem.* Adde, quod ex *confirmatione* præsletur etiam causa præscriptionis. arg. *c. dudum. 31. ad fin. de Decim.* Innoc. *in c. 1. eod. tit.* Molina *de Primogen. lib. 2. c. 7. num. 11.* Interim tamen *confirmatio* etiam *utilis* nullum novum jus tribuit, sed tantùm antiquum, quod
4 fuit, confirmat. Imò sola innovatio alicujus instrumenti antiqui continentis privilegium ne quidem *confirmationem* inducit, sed tantum conservat privilegium, si quod competeba: *c. cum dilecta h. t.* quod intellige, si petatur innova folius chartæ sive instrumenti vet consumpti, adeóque merè extrinseca us continentis. Si verò concedatur *certa scientia* innovatio intrinseca tenti, sive ipsius gratiæ aut materiæ etiam novum jus tribuitur. Barb. *in dilecta. 4. h. t. num. 25. & seq.* confirmationes habere annexas clausu expressas, vel subintellectas, quòd dantur *sine præjudicio tertii*, item nus privilegiati sint in pacifica pos tradit Gail. *Lib. 1. obser. 1. num. 14.* Aliquando tamen etiam confirmatio jus tribuit, si nimirùm actus, qui e lus ex defectu solemnitatis juris per superiorem ex *certa scientia*, cum clausula: *supplentes omnem tum &c.* confirmetur, Gail. *d. l.* Quando autem dicatur confirmatio *tia scientia*, & an sufficiat sola hæc la, vel insuper requiratur, ut tenor instrumenti confirmationi inseratur sas DD. opiniones refert Barb. *in num. 17.* Garc. *de Benef. p. 3. c. 2. num.* ubi conciliant, an agatur ad tollendam litatem actûs, & sufficit sola clausula litatem scivit verisimiliter Princeps agatur ad excludendum vitium subr nis, aut defectum intentionis, & re tur insertio tenoris. Item de effec hujus clausulæ, & quòd importet dinem potestatis, atque eorum effec pluribus limitationibus vid. eund *in c. venerabilis. 8. h. t. à num. 7.* quæ ad hanc materiam pertinent *Rescriptis & Privilegiis* repetendis

Nos hisce libro huic secundo nem imponimus.

FINIS II. LIBRI

LIBER III.
DECRETALIUM.
TITULUS I.
De Vita & Honestate Clericorum.

POstquam præcedenti Libro de Actionibus & Judicijs Canonicis tractatum est, nunc procedendo ad res Clericorum & Ecclesiarum, meritò præmittitur *Titulus de Vita & Honestate Clericorum*, in quo disquirendum erit, quid nomen Clericale importet, & quam vivendi rationem exigat; de quo etiam in *tribus sequentibus Titulis* nonnulla particulariùs tradentur.

SUMMARIA.

1. Clerici unde dicti?
2. Clericorum appellatione an veniant omnes Ecclesiastici?
3. Clericatus qualiter probetur?
4. Differentia inter Clericatum primitivæ Ecclesiæ & hodiernum.
5. Mentem Concilij Trid. circa vitam & honestatem Clericorum.
6. De Tonsura & Corona Clericali.
7. De habitu & vestimentis Clericorum.
8. Clerici ut minoribus & quando teneantur habitum & tonsuram deferre, si beneficium aut pensionem habeant?
9. Et quid, si non habeant beneficium.
10. Clerici debent abstinere à crapula & tabernis publicis.
11. Non debent interesse obscœnis comœdiis, Saltatorer, Histriones aut personati esse.
12. Non debent esse Aleatores.
13. Arma quæ prohibeantur Clericis?
14. Clericus non debet esse avarus.
15. Pauperes ex divitijs Ecclesiæ alendi.
16. Alchimicum aurum fieri & expendi prohibetur.
17. Clerici debent continenter & castè vivere.

BEatus Isidorus relatus *in c. 1. dist. 21.* Clericos, inquit *hinc appellatos credimus, quia Matthias sorte electus est, quem primum per Apostolos legimus ordinatum; Cleros enim Græcè Sors, Latinè verò hæreditas dicitur. Propterea ergo dicti sunt Clerici, quia de sorte Domini sunt, vel quia Domini partem habent: generaliter autem Clerici nuncupantur, qui in Ecclesia Dei deserviunt.* hæc Isidorus.

2 Porrò ex his ultimis Isidori verbis quærit Panormitanus in *Præfat. ad Rubr. lib. III.* Sylvest. *V. Clericus n. 2.* utrùm in quavis materia vel Constitutione *Clericorum* appellatione omnes omninò *Ecclesiastici* comprehendantur, adeóque etiam Prælati, Canonici & Regulares? Respondet: si ex subjecta materia, aliisve circumstantiis de mente Legislatoris constare non possit, tunc in dubio esse distinguendum inter materias favorabiles, & odiosas; in materia *favorabili* (V. g. si Princeps exemptionem à vectigalibus, aut alijs tributis & oneribus Clericis concedat) censet *Clericorum* appellatione omnes *Ecclesiasticos* comprehendi; in materia verò *odiosa* tantùm inferiores Clericos sæculares, *juxta vulg. c. odia. 15. de R. J. in 6.* Ita *in c. quia periculosum. 4. de Sent. excom. in 6.* declaratur, quòd

quòd nulla censura etiam contra Ecclesiasticos lata liget Episcopos, nisi specialis eorum mentio fiat. Et interdicto in Clerum lato non censeri comprehensos Religiosos, nisi aut verba, aut causa interdicti aliud innuerent, rectè docet Sylvest. *V. interdictum. num. 17.* & Armilla *eodem verbo. n. 10.*

Interim tamen ea, quæ in hoc & similibus titulis *de Vita & Honestate Clericorum* dicuntur, ex naturali ratione non tantùm de inferioribus Clericis, sed etiam quibuslibet alijs, maximè in dignitate constitutis, servatâ proportione intelligenda sunt, utpote qui monente Apostolo *1. ad Tim. 3. & ad Titum 1.* debent esse *irreprehensibiles, & in omnibus se ipsos præbere exemplum bonorum operum*, ne, ut loquitur Concil. Trid. *sess. 24. de Reform. cap. 1. totius familiæ Domini Status & Ordo nutare incipiat, si, quod requiritur in corpore, non inveniatur in capite.*

Cœterùm de diversis gradibus, dignitatibus, officijs, & prærogativis Clericorum in tit. *de Majoritate & obed. & sequentibus* inferius hoc eodem lib. prolixius tractabimus.

3 Item qualiter probetur Clericatus, si quis ignotus se clericum, aut sacerdotem asserat: traditur *in Tit. de Clericis peregrinis.* & videri etiam poterit Joan. Honorius *h. t. num. 2.* Si captus à Judice Laico se Clericum esse prætendat, isque semper anteà clericaliter incedere solitus fuerit, incunctanter judici Ecclesiastico restituendus erit. Si verò mox ante capturam induerit vestes clericales, vel ne tunc quidem, manebit in captura judicis laici, sed cognitio super statu clericali ad Ecclesiasticum judicem pertinebit. *c. si Judex Laicus. 12. de Sent. excom. in 6.* Plura de privilegio *Canonis & Fori* Clericis competente explicantur in Lib. II. *Decretalium Tit. de Foro com*[...] in Libro III. *Tit. de Immunitate Ec*[...]*siastica*, & Lib. V. *Tit. de Sent. ex*[...] In hoc igitur titulo solùm regulæ ad [...] clericalem rectè instituendam præscri[...]tur.

Advertere autem oportet rationem [...]vendi, & institutum clericorum non [...] esse nostris temporibus, quod fuit in [...]mitiva Ecclesia: etenim tunc juxta [...] Scripturæ & SS. Patrum testimonium [...]nes Apostoli, eorumque discipuli [...] in communi unanimes in oratione, & [...]lus eorum proprium possidebat, [...] *Actibus Apostolorum 4. cap.* legitur. [...] S. Hieron. *in c. duo sunt. 7. caus. 12.* [...] de Clericis sui temporis dicit, *quod* [...] *& vestitu contenti nullam inter se* [...]*prietatem tenentes habuerint* [...] *communia.* Et confirmatur *in c.* [...]*tua. 8. c. scimus. 9. causa. 12. q.* [...] Eadem habet divus Augustinus *in* [...]*ne de communi vita Cleric.* cujus [...]menta referuntur *in c. nolo. 10. &* [...]*dicatis. 11. d. causa. 12. q. 1.* Et S. [...]sost. *in lib. 3. contra Monast. vita* [...]*per.* dicit: Ecclesiam Dei fuisse in [...] velut *Monachalem Religionem.* [...] pauci docent apud Tambur. *de Jure* [...]*batum tom. 1. dub. 2. q. 3. & 4.* [...]los, si non omnia, saltem aliqua [...]nis, Consiliorumve Evangelicorum [...] emisisse.

Verùm dilatatâ Ecclesiâ alius succe[...]tus Clericorum, quibus concessum [...] separatim vivere, & proprium pos[...] dummodo ea observent, quæ ad cle[...] vitæ honestatem à sacris Canonibus præ[...]pta, & per Concilium Trid. *sess. 22. de* [...]*form. c. 1.* innovata sunt.

Inprimis ergò & generaliter ho[...] Concilium Trid. *d. loco* nihil esse, [...]

alios magis ad pietatem & Dei cultum assidue instruat, quàm eorum vita & exemplum, qui se divino ministerio dedicarunt, cum enim à rebus sæculi in altiorem sublati locum conspiciantur, intus tanquam speculum reliqui oculos convertunt, ex usq; sumunt, quod imitentur. Quapropter, pergit Concilium, *sic decet omnino Clericos in sortem Domini vocatos, vitam morésque suos omnes componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus rebus nihil nisi grave, moderatum, ac religione plenum præseferant, ut eorum actiones cunctis adferant venerationem.* Sed ut ea, quæ in specie Clericis vitanda sint, melius cognoscantur.

6 Not. I. Clericos debere tonsuram clericalem in capillis deferre, & quidem hæc tonsura olim erat per totum caput solâ coronâ in medio relictâ, ut ex *c. duo sunt. 7. caus. 12. q. 1. & c. prohibete. 21. dist. 23.* colligit Barb. *Juris Eccles. univ. lib. 1. cap. 11. n. 7.* de qua coronâ S. Hieron. *in sæpe dict. c. duo sunt. hanc coronam*, ait, *habent Clerici ab institutione Romanæ Ecclesiæ in signum regni, quod in Christo expectatur, rasio verò capitis est temporalium depositio.* Hodie autem usu passim introductum est, ut Clerici sæculares modicum tantùm circulum abrasum in superiore parte capitis deferant. Sed licet per consuetudinem totalis capillorum abrasio sublata sit, non tamen propterea permissum est Clericis comam modo lascivo & muliebri laxare, juxta illud Apostoli. *1. ad Corinth. 11. v. 14. vir si comam nutrit, ignominia est ei*, & in *c. 4. & 7. hoc tit.* omnis talis comæ & barbæ relaxatio severè prohibetur.

7 Not. II. quòd Clerici præter tonsuram debeant etiam habitum clericalem, id est, vestimentorum decentem modum, & suo statui congruentem observare, non colore viridi, aut rubeo uti, non corrigijs auri vel argenti ornatum, aut aliam superfluitatem habentibus, neque annulis in digitis, nisi quibus ob dignitatem, vel Gradum Doctoratûs competit, *cap. penult. h. tit. Clement. 2. eodem.* De reliquo autem certa forma togæ clericalis in jure statuta non reperitur, nisi quòd in *d. cap. penult. h. tit.* nimia brevitas vel longitudo, aut ornatûs superfluitas reprobetur, & in *c. penult. dist. 23.* vestis *talaris*, id est, quæ ad talos protendatur, Clericis convenire dicatur. Quare illæ vestes decent Clericos, quæ à communi usu proborum virorum, & consuetudine rationabili provinciæ, in quâ commorantur, reperiuntur admissæ, ut externus incessus magis modestiam & spiritualem vitam, quàm pompam sæculi cum fidelium scandalo sapiat. Covar. *Pract. quæst. cap. 32. sub n. 7.*

Quæres, an etiam Clerici in minoribus 8
Ordinibus constituti teneantur habitum & tonsuram deferre? R. distinguendum esse, an tales Clerici beneficium Ecclesiasticum habeant, vel non? De ijs, qui beneficium habent, statuit Concilium Trident. *sess. 14. de Reform. c. 6.* quod si, postquam ab Episcopo suo moniti fuerint, honestum habitum clericalem non detulerint, per suspensionem ab Ordinibus, ac officio & beneficio, nec non, si semel correcti denuò in hoc deliquerint, etiam per privationem officiorum & beneficiorum possint coërceri.

Imò Sixtus V. in Bulla: *Cum Sacrosancta.* voluit, omnes Clericos beneficiatos & pensionarios, etiamsi necdum jus *in beneficio*, sed tantùm *ad beneficium* haberent, non deferentes habitum clericalem

esse ipso jure suis beneficiis privatos, sicut refert Quar. *in sum. Bull. V. habitus Clericalis*. Verùm hanc Bullam non esse usu receptam, saltem quoad hoc, ut non deferens habitum sine ulteriore monitione Episcopi mox sit ipso jure beneficio privatus, credit Garc. *de Benef. p. 1. cap. 1. n. 23.* & ipse Sixtus V. paulò post aliam Bullam edidit, quæ incipit: *Pastoralis &c.* in qua obligationem deferendi habitum remisit *pensionariis*, quorum pensiones non excedunt annuatim summam 60. ducatorum auri de Camera, vel si excedant, necdum cum effectu exigi potuerint. Ubi advertendum, quòd Pontifex in hac posteriori Bulla loquatur solùm de illis, quibus pensiones vel fructus, aut prædia Ecclesiastica in usum reservata sunt, qui non sunt propriè beneficiati, neque enim pensio, aut temporalis fructuum reservatio propriè beneficium vocari potest, ut infra tit: *de Præbendis*, dicemus. Ideóque non videtur omninò sustulisse vigorem prioris Bullæ, ex qua etiam tantùm jus *ad beneficium* habens (qui utique nullos adhuc fructus percipit, ut etiam notavit Brandenus *in quæstion. super Concordatis Germaniæ q. 5. n. 32.*) tenetur ad habitum deferendum. Interim si ita alicubi constans & multi temporis usus sit, ut in minoribus constituti, si Canonicatus v. g. obtinuerint, in quibus vel investiti adhuc non sunt, vel residentiam non fecerunt, nec fructus percipiunt, habitum Clericalem non gestent, poterunt excusari ob non receptam Bullam; honestiùs tamen procul dubio facerent, clericaliter incedendo.

9 Porrò Clerici in minoribus constituti, si beneficium Ecclesiasticum non habeant, ad deferendum habitum & tonsuram quidem non tenentur, sed privilegio fori, quòd scilicet coram judice sæculari convenire nequeant, non gaudebunt. Trid. *sess. 23. Reform. cap. 6.* Et licet Concilium tr… de privilegio *fori* loquatur, idem tamen … privilegio *Canonis* sensisse, multi DD. … firmant apud Paul. Laym. *in Theol. mor. de Excom. c. 5. sub n. 3.* ut percutiens … lem Clericum in excommunicationem … incidat, nisi Clericus habeat condi… quæ in Concilio ad privilegium fori … runtur, eò quòd facilius amittatur … gium *Canonis*, quàm *fori*, cùm hoc … divini sit, illud tantùm positivi. Præ… à delatione habitûs & tonsuræ excusa… set imminens grave periculum, ob quod … cesse foret habitum transformari, vel … paupertas, aut adversa valetudo, quæ … tis rasuram non toleraret. Quar. *d. … additione.* Zypæus *in Analyst. juris Pon… ficij. l. tit. n. 7.*

Not. III. Quòd, *cùm habitus & to… ra non faciant Monachum, aut Cl… cum, sed bona & religiosa conversa…* ideóque ad honestatem vitæ Clericalis … rimùm spectet, ut omnes Clerici & … siastici *à crapula & ebrietate* abhor… nam *ebrietas mentis inducit exti… & libidinis provocat incentivum*, … citur in *c. à crapulâ. 14. h. tit.* Unde … debent tabernas publicas, nisi ex causa … ris frequentare. *c. non oportet. 2. c. Cler… 4. dist. 44.* convivia quoque ea tantùm … ricis sacri Canones permittunt, quæ … charitatis & amicitiæ honestæ, quam … mestationis & ingurgitationis gratia … *cap. convivia. 6. dict. dist. 44.* & S. Hier… *in Epist. ad Nepotianum de vita Cler… rum cap. 12.* hortatur Clericos, ut, … lint contemni, potiùs sint consolatio… Christianorum in mœroribus, quàm … vivæ in prosperis.

Not. IV. Quòd Clerici non debeant … tendere nimis, histrionibus, choreis, …

mudùs obscœnis, & similibus. *cap. penult. h. tit. cap. Presbyteri. 19. dist. 34. & cap. 2. dist. 37.* multò minùs debent ipsi Clerici histriones agere, larvati incedere, aut personarum habitum induere. *c. cùm decorem. 15. h. tit.* hinc in *cap. un. eodem tit. in 6.* Clerici per annum artem histrionicam exercentes, ipso jure privantur omni privilegio Clericali.

12 Not. V. Quòd Clericis inhibeatur, ne ad aleas, & taxillos ludant. *c. inter dilectos. 11. de Excessibus Prælator. c. 1. dist. 35.* alearum autem nomine omnis lusus prohibetur, qui fortunâ potiùs, quàm arte regitur, unde secundùm Panorm. *in cap. Clericis. 6. h. tit. num. 11.* non censetur prohibitus lusus conorum, schachorum, & similium. Et generaliter etiam ludum aleatorum & chartarum tunc esse graviter prohibitum, si non tàm causâ recreationis, quàm lucri, & frequenter ac immodicè, cum periculo scandali, vel amissione temporis utilis in studia vel pietatem, vel Divinum officium impendendi, aut pro pecunia prospectu Ecclesiæ acquisita, & in pauperes distribuenda ludatur, censet Sylvester. *V. ludus. num. 11.* Less. *de Just. & Jure. lib. 2. c. 26. num. 5.*

13 Not. VI. Quòd Clerici non debeant arma gestare, *cap. 2. h. tit.* Sed hoc de armis proditoriis, & offensivis, atque si Clerici vellent passim sicut laici & milites armati incedere, sentiunt Interpretes cum Glossa *in d. c. 2.* Indeque concedunt Clericis itinerantibus per loca periculosa ad tutorem hostium vel latronum, & defensionem proprii corporis arma portare, quamvis interim haud dubiè sanctius & laudabilius sit, in Deo confidere, & observare dictum S. Ambros. in *c. 3. causa 23. quæst. 8. dolor, inquit, fletus, orationes, lacrymæ fuerunt mihi arma adversus milites, talia enim munimenta sunt sacerdotis: servum Christi non custodia corporalis, sed Domini providentia sepire consuevit.*

Not. VII. Quòd monet Henr. Zoës. *hoc tit. num. 7.* statum Clericalem plurimùm infamari ab *avaritia*, dum vel sibi aut suis hæredibus (plerumque ingratis & prodigis, apud quos bona Clericorum parùm fructificant) vel etiam Ecclesiæ cum nimia solicitudine, exiguâ verò in Deum confidentiâ & largitate in egenos omnia conquirunt: neque enim probandi sunt ministri, ait Zoës. *d. loc.* qui ut magis fideles videantur, & in aram Ecclesiæ quid inferant, cuncta extorquent, & corradunt, sacrificium per hoc se Deo facere putantes, minùs ei gratum, quia *odio habet rapinam in holocausto.* Videantur etiam tex. *in Can. quod autem. 3. causâ. 23. q. 7. Can. res Ecclesiæ. 26. cum duobus seqq. causa. 12. quæst. 1.* & præ cœteris insignia monita D. Ambr. & Hieron. *in c. aurum. 70. & cap. gloria. 71. causa. 12. q. 2.* ubi per plura elegantia verba concludunt, minimè Deo acceptum esse, vel ipsas etiam Ecclesias splendidiùs ornare (quæ ornamenta multoties sacrilega hostium manus invadit) si interim pauperes, egentes, & captivi apud hostes in durissima servitute constituti negligantur, qui pecuniâ Ecclesiæ juvari potuissent: tantum abest, ut privatis & propriis divitiis studere concesserint, quod Sacerdoti ignominiosum D. Hieron. *in d. c. gloria.* pronunciat. Et qualiter Clerici teneantur superfluos reditus prospectu Ecclesiæ acquisitos in pios usus convertere, & universim de potestate disponendi circa Clericorum bona & reditus, traditur infra *in Tit. de Peculio Clericorum* & seqq. & explicavi in *Man. Paroch. parte. 4. c. 4.*

14 15

Præterea ad avaritiæ prohibitionem 16

etiam referri potest, quòd Joan. XXII. *in Extravag. ſpondent. de Crimine falſi inter Com.* generaliter quidem omnibus, in ſpecie verò Clericis ſub pœna privationis beneficiorum, & inhabilitationis ad ea impoſterùm obtinenda interdixerit, ne aurum vel argentum alchymicum, quod plerumque falſum eſt, & veri auri vel argenti in ſe ſubſtantiam non habet, faciant, aut fieri procurent, vel facto in exſolutione debitorum utantur: nam præter fraudem in damnum proximi cedentem per talem Chymicorum laborem fit jactura temporis & pecuniarum, nec prodiguntur tantùm opes, ſed & exinaniuntur, & in fumum abeunt cum gravi reipublicæ, & piarum cauſarum, ac pauperum præjudicio. Quamvis de cætero ars Chymica, quæ naturæ principia & qualitates pulchrè demonſtrat, & plurima ſalubria medicamenta parat, meritò commendanda ſit.

TITULUS II.

De Cohabitatione Clericorum & mulierum.

SUMMARIA.

1. *Clerici debent continenter & caſtè vivere.*
2. *Quæ mulieres permittantur cum Clericis habitare?*
3. *Ob periculum perjurij non ſunt cogendi Clerici, ut concubinas abjurent.*
4. *Pœnæ Concilij habent locum etiam in ſuſpectis ſine qualitate concubinatûs.*
5. *Ad eas incurrendas in foro conſcientiæ requiritur ſententia declaratoria.*
6. *Actualis lapſus carnis qualiter puniendus?*
7. *Concubinarius non eſt ſuſpenſus ſuſpenſione propriè dicta.*
8. *An & quando in Divinis vitandus?*

1 NImis longum eſſet referre omnes ſacros Canones, qui incontinentiam Clericorum deteſtati ſunt. Videri poterunt *in diſt. 81. & in Decretalibus h. tit.* Præ cæteris verò notanda & obſervanda ſunt verba Concilij Trid. *ſeſſ. 25. de reform. c. 14. quàm turpè*, inquit Concilium, *ac Clericorum nomine, qui ſe divino cultui addixerunt, ſit indignum in immundicitiæ ſordibus, immundoque concubinatu verſari, ſatis res ipſa commonſtrat. Omnium fidelium offenſione, ſummoque Clericalis militiæ dedecore teſtatur. Clerici igitur ad eam, quam decet, continentiam, ac vitæ integritatem minuſve ſuſpectæ Eccleſiæ revocentur, populusque Dei magis diſcat revereri, quo vitæ honeſtiores cognoverit, prohibet S. Synodus quibuscunque Clericis, ne concubinas, aut alias mulieres, de quibus poſſit haberi ſuſpicio, in domo vel extra eam habere, aut cum iis ullam conſuetudinem habere audeant, alioquin pœnis arbitrio Ordinarij ſecundùm Canonibus vel ſtatutis Eccleſiaſticis impoſitis puniantur. &c.*

Fœminæ quidem ob ætatem, vel [illegible] aut ſecundi gradûs conſanguinitatem [illegible] rantur. *c. cum omnibus. 27. d. 81. [illegible] pen. h. tit.* Si tamen etiam iſtæ vel [illegible] pter ſe, vel pediſſequas earum ſuſpectæ [illegible] rent, protinus removendæ eſſent, [illegible] iam in his ſcelus contigiſſe comperiatur. *c. 1. eod. c. legitur. 25. d. 81.* Addit quo Concilium ipſum pœnas & certum [illegible] procedendi contra hujusmodi concubinarios, ac inter alia ſtatuit, ut ſi à Superioribus moniti à fœminis ſuſpectis ſe [illegible] ſtinuerint, tertiâ parte fructuum beneficiorum ſuorum quocunque ſint *ipſo facto* privati: ſin autem in delicto eodem perſeverantes ſecundæ monitioni adhuc non [illegible] rint, fructus omnes ac proventus [illegible] beneficiorum *eo ipſo* amittant &c. [illegible] verò cogendi ſunt Clerici, ut conſ[illegible] fœminarum abjurent, ne inſtigante [illegible]

in idem peccatum redeuntes perjurij reatum incurrant. *c. 3. h. t.*

Cæterùm licèt aliqui apud Barb. *in Col. Jll. ad d. c. 14. Trid. n. 16.* teneant, has pœnas Conciliares tantùm habere locum in suspectis de concubinatu, scilicet cùm fœmina domi retenta; nihilominùs ex textu Concilij magis apparet, quòd etiam aliis delictis carnis sine qualitate concubinatûs (ut si extra domum frequententur suspecta consortia) procedant. Navar. *Consil. 1. hoc tit.*

Sed hic quæri posset, an hæ pœnæ Concilij, quæ ipso facto incurruntur, statim in conscientia locum habeant, ita ut Parochus fructus ita amissos sine alia condemnatione ultrò restituere teneatur? ℟. Benigniorem esse sententiam, quòd pœnæ, quæ etiam ipso jure irrogantur, non aliter obligent in conscientia, quàm si *sententia declaratoria* sequatur, per quam Judex declaret tales pœnas solvendas esse, per ea quæ docet Covar. *de Matrim. p. 2. c. 6. §. 8. n. 11. arg. c. cum secundùm. 19. de Hæret. in 6.* ubi videtur supponi regulariter ad pœnas ipso jure irrogatas debere accedere sententiam declaratoriam, nisi specialiter ob gravitatem criminis aliud statuatur. Maximè verò in nostro proposito hanc *sententiam declaratoriam* requiri, non obscurè ex ipso Concil. Trid. *d. s. 25. c. 14.* colligitur: dum ibi fructus à Clerico concubinario *ipso jure* amissi non per ipsum Clericum, sed *arbitrio Episcopi* fabricæ Ecclesiæ, aut alteri pio loco jubentur applicari.

6 Dices, si pœnæ Concilij tantùm post præmissam monitionem locum habent, ergo ante monitionem Clericus impunè peccabit? ℟. Quòd pœnæ Concilij eum potissimum casum respiciant, si Clerici de incontinentia suspecti nolint consortium fœminarum devitare. Si verò Clericus de actuali lapsu Carnis sive ante, sive post monitionem convictus fuerit, variæ contra ipsum pœnæ in jure dictantur, scilicet suspensionis ab officio & beneficio, incarcerationis, nonnunquam etiam depositionis. *c. Maximianus. 6. & ibi Gl. d. 81.* quales pœnæ arbitrio judicis Ecclesiastici pro circumstantia facti temperari vel aggravari possunt Pan. *in cap. at si Clerici. 4. de Judic. n. 35.* Farin. *de Delict. carn. q. 137. n. 17.* Illum verò abusum reprehendit Garc. *de Benef. p. 11. c. 10. n. 188.* quòd quidam Judices Ecclesiastici ex delictis quodammodò quæstum faciunt, & mulctas pecuniarias sibi applicant, quam pœnam divites parùm pertimescunt. *c. 3. de Pœnis.* regulariter enim mulctæ pecuniariæ pijs causis applicandæ sunt, ne videatur punitio ex radice avaritiæ procedere. Trid. *c. 3. vers. in causis sess. 25. de Ref.*

Alia est disputatio, utrum sacerdos con- 7
cubinarius incurrat ipso jure suspensionem propriè dictam *jux. c. præter 6. dist. 32.* ita ut, si celebret ante absolutionem, fiat irregularis, cùm quo tantùm per S. Pontificem dispensari possit. *c. 1. de Sent. & re jud. in 6.* De concubinario occulto satis conveniunt DD. quòd non sit suspensus propriè, sed tantùm eo modo suspensus, quo quilibet in peccato mortali existens, usquedum pœniteat. *c. fin. hoc tit.* At verò de concubinario notorio (qui scil. talis est per confessionem factam in Judicio, sententiam, aut evidentiam rei, quæ nullâ potest tergiversatione celari. *d. c. fin.*) magna est dissensio apud Garc. *de Benef. p. 7. c. 14. n. 11. & seqq.* Sanè consuetudine, quæ est optima legum interpretes, *l. si de interpretatione. 37. ff. de. LL.* videtur recepta sententia Covar. *in relect. Clem. si furiosus. p. 1. §. 1. num. 5. de Homicid.*

Innoc.

Innoc. Spec. & aliorum, quòd Canones, qui de suspensione concubinarii notorii loquuntur, sint intelligendi de suspensione impropria, seu *de simplici prohibitione* celebrandi divina, non autem de ea, quæ sit *censura*, & cujus transgressio irregularitatem inducat: quia nec antiqui Canones, nec Concilium Trid. unquam de tali irregularitate mentionem faciunt, quamvis, dum talibus Clericis celebrationem interdicunt, supponant eos sæpiùs celebrare, multò minùs in praxi videmus, quòd Clerici concubinarii post pœnitentiam dispensationem super irregularitate à S. Pontifice petant. Imò *in c. si qui sunt. 5. dist. 81. & c. fin. h. tit*: satis insinuatur, quòd post pœnitentiam & concubinæ expulsionem hoc ipso alicui jus celebrandi restituatur, neque ibi dispensatio super irregularitate requiritur. Porrò non est insolitum in nostro jure, ut suspensio non semper sit *censura*, sed aliquando tantùm de *simplici prohibitione* celebrandi accipiatur: ita enim *in c. dilect. 12. de Major. & obed.* dicitur, quòd Abbatissa possit suos Clericos *ab officio beneficioque suspendere*, quod profectò *de censura* intelligi non potest, cùm ea pertineat ad claves Ecclesiæ, quæ fœminis traditæ non sunt, sicut nec B. Virgini, licet esset dignior omnibus Apostolis, *c. nova. 10. de Pœnit. & remiss.* Gl. *in d. c. dilecta.*

Prætereà statuitur in SS. Canonibus, quòd Clericus notoriè concubinarius in divinis officiis evitandus sit, neque licitè ab eo sacra audiantur. *c. nullus. 5. & seq. d. 32.* non quidem, quòd ab eo Sacramenta non rectè conficiantur, *cùm quantumcunque pollutus divina polluere non possit, quæ purgatoria cunctarum contagionum existunt. cap. vestra. 7. hoc tit*: sed ut per populi contemptum ad pœnitentiam trahatur, & aliis peccandi licentia auferatur. Attamen etiam hic cum plurib[us] censet Barb. *Jur. Eccles. Un. lib. 1. cap. [...] num. 44.* Extrav. Martin. V. *Ad evitanda.* prodesse fidelibus, ut non teneatur [...]tare concubinarium notorium ante denun[...]tiationem vel actualem suspensionem [...]scopi.

TITULUS III.

De Clericis conjugati[...]

SUMMARIA.

1. *Clerici in minoribus possunt Matrimonium co[...]here.*
2. *Clerici contrahentis Matrimonium beneficia [...]cent ipso jure?*
3. *Quid juris si uxor ante consummationem Ma[...]nij fuerit mortua, vel Religionem ingressa [...] Matrimonium nullum?*
4. *Sponsalia de futuro non inducunt amissionem [...]ficij.*
5. *Clerici conjugati quando admittendi ad [...] Ministerium.*
6. *Quando gaudeant Canonis & fori privilegio?*
7. *Et an æquè in Civilibus, quàm Criminalibus?*
8. *Uxor sequitur forum Mariti.*
9. *Clericis in majoribus sub gravibus pœnis [...]tur Matrimonium.*
10. *Rationes, cur Clericis prohibeantur Matrimonia.*
11. *Continentia Clericorum an sit ex jure divino?*
12. *Quid, si ordinatus ignoravit hanc obligationem vel habuit intentionem contrariam, [...] invalidè ordinatus?*

NOn tantùm inhonesta cum fœmi[...] cohabitatio Clericis interdicta est, [...] etiam matrimonialis, quia *simul [...]luptatibus, & carnalibus desideriis, [...] divinis Ecclesiasticis obsequiis [...] non valent*, ait Pontifex *in c. 3. h. t.* [...] Apostolus *1. ad Corinth. c. 7.* voluit La[...] conjugatos *abstinere ad tempus, ut [...]cent orationi*: ergo Sacerdotes, quibus [...]randi & sacrificandi juge officium est, sem[...] debebunt à conjugali consortio abstinere.

Ver[...]

1 Verùm differentia notanda est inter Clericos in minoribus & majoribus Ordinibus constitutos: Clerici in minoribus Ordinibus matrimonium quidem contrahere possunt, sed si contrahant, hoc ipso statui Clericali renuntiasse censentur, & omnibus beneficiis Ecclesiasticis privantur. *cap. 1. h. t. Sanct. de Matrim. lib. 7. disp. 42.* Disputant autem Interpretes, an beneficia talis Clerici contrahentis matrimonium *ipso jure* vacent, vel per sententiam judicis? Plurimum enim in effectu interest: nam si beneficia vacent ipso jure. Clericus ab illo tempore, quo matrimonium contraxit, fructus beneficiales amplius non lucratur, & tale beneficium tanquam vacans potest ab alio impetrari; si verò beneficia vacent per sententiam judicis, Clericus lucrabitur fructus usque dum judex sententiam privationis protulerit, neque prius censebitur vacans, aut impetrabile. Resp. Communius receptum esse, quòd beneficia per matrimonium vacent *ipso jure*, sicut colligitur *ex c. 1. h. t.* ubi mandat summus Pontifex, ut Episcopus Clericos conjugatos ad relinquenda beneficia compellat, consequenter, dum dicit *relinquenda esse beneficia*, supponit, quod non sit opus novâ sententiâ privatorii. Gloss. *in eodem c. in V. relinquenda.* Ratio autem fundamentalis est, quòd matrimonium & beneficium sint duæ res incompatibiles, *per text. in d. cap. 3. & 5. hoc tit.* ac propterea altero acceptato, alteri hoc ipso renuntiatum censeatur. Item quòd omnis collatio beneficij habeat eam conditionem saltem subintellectam ex Ecclesiæ consuetudine; si Clericus in eodem statu permanserit &c. Atque hanc sententiam certissimam esse dicit Henr. Zoës. *hoc tit. n. 15.* eámque quamplurimis authoritatibus confirmat Barb. *in Collect. an. DD. ad c. 1. h. t. n. 2.*

Non obstat, quòd pœnæ in conscientia non obligent ante sententiam Judicis; etenim quòd Clerici conjugati beneficia vacent, non ex pœna, sed ex incompatibilitate statûs provenit, ut dictum: haud enim est pœna dignus Clericus in minoribus, qui matrimonium contrahendo jure suo utitur, & actum facit à sacris Canonibus non prohibitum.

Pariter non obstat, quod in *cap. 3. & 5. hoc tit.* videatur Pontifex jubere, ut Clerici conjugati per Episcopum, adeóque per sententiam, priventur suis beneficijs: quia id rectè intelligit Gloss. *in dict. cap. 1.* de privatione facti seu possessionis, quæ fit per actualem expulsionem beneficiati, non verò de privatione juris seu tituli, quem Clericus habebat in beneficio, utpote quo jam ante per Canones privatus supponitur. *arg. c. cum nostris. 6. & c. literas 9. de Concess. præbendæ.*

Sed quid dicendum, si uxor Clerici an- 3
te consummationem matrimonij mortua, religionem ingressa, vel ipsum matrimonium propter aliquod impedimentum dirimens ex post facto nullum declaratum fuerit? Resp. Communiùs doceri, etiam his casibus inductam esse privationem beneficij: quia ex intentione Clerici status incompatibilis assumptus est, & consequenter juris interpretatione ipso facto renunciatum beneficio intelligitur, & sæpè non tam attenditur, quid aliquis potuerit, quàm quid per actum ipsum voluerit facere. *arg. c. 4. de Bigamis non ordin.* Zoës. *h. t. n. 16. & seqq.* Vid. Barb. *in Collect. ad dict. cap. 1. hoc tit.* ubi *n. 10.* limitationem ponit, nisi matrimonium sit nullum ex defectu consensûs in Clerico: tunc enim cessat ratio tacitæ renuntiationis.

Ad hanc autem privationem beneficio- 4
rum non sufficiunt sola sponsalia *de futuro*

contracta: quia per ea necdum actu status Ordini Clericali contrarius susceptus est. Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp. 46. n. 23.*

5 Verùm aliquando etiam Clerici conjugati ad divini officij ministerium, & reditus beneficiales percipiendos admittuntur, si nimirùm cum unicâ & virgine contraxerint, atque ab Episcopo ad servitium alicujus Ecclesiæ deputati fuerint. Decernit enim Concilium Trid. *sess. 23. de Reform. cap. 17.* ut in omnibus Ecclesiis, in quibus commodè fieri potest, exercitia minorum Ordinum restituantur, ne illi Ordines tanquam otiosi ab hæreticis traducantur: & si Clerici cælibes pro illo ministerio haberi non possint, mandat Concilium assumi Clericos conjugatos probatæ vitæ, dummodò non bigamos, qui tonsuram & habitum clericalem saltem in Ecclesiâ gestare teneantur.

6 Porrò circa Clericos conjugatos extat constitutio Bonifacij VIII. *in c. un. h. tit. in 6.* quòd tunc habeant privilegium *Canonis & fori*, si contraxerint cum *unica & Virgine*, ac tonsuram & habitum clericalem continuò deferant. Cui constitutioni addidit Concilium Trid. *dict. sess. 23. c. 6.* quòd insuper debeant ab Episcopo esse deputati ad aliculus Ecclesiæ ministerium.

7 Dubitant tamen DD. an tales Clerici tàm in civilibus, quàm criminalibus causis gaudeant fori privilegio? Potior fermè pars in eam inclinat sententiam, ut tantùm *in Criminalibus* velint Clericos conjugatos à judicio sæculari exemptos, propter text. *in dict. c. un.* qui tantùm criminalium causarum mentionem facit, & in cæteris non vult eos gaudere privilegio Clericali, sicut pro utraque sententia videri possunt Authores copiosè relati à Barb. *in Collectan. ad dict. c. un. n. 6. & 9.* Ego sanè existimo ante Concilium Trid. ex ... bis dictæ Constitutionis Clericos con... tos verisimiliter solùm in criminalibus ca... sis habuisse fori privilegium, in alijs ... tem civilibus causis, oneribus & tribu... fuisse subjectos potestati Laicali, ut ... notavit Gloss. *in dict. c. un. in V. cæte...* nisi forsan & tunc ex mandato Episco... ctualiter in Ecclesiâ ministri fuerint.

Verùm cùm ex Concilio Trid. ge... ter imperetur, ut Clerici conjugati ... Ecclesiæ ab Episcopo deputentur, cred... eos sic deputatos tàm *in civilibus*, ... *criminalibus* causis fori privilegio ga... re: nam & familiæ Episcopi, Ecclesiæ ... & privatorum Clericorum privilegi... le competere, de *Foro competenti* tra... mus, & probat Martha *de Jurisd. p. ... CXI.* tantò magis id procedet in hu... di Clericis conjugatis, cùm utique ... esse Ministrum Ecclesiæ, & quidem C... calibus Ordinibus insignitum, quàm ... lum Episcopi &c.

Uxores quoque talium Clericorum ... ticipare forum eorundem, probabi... ex communi regulâ, quòd uxor ... forum sui mariti. *L. fœminæ. 8. ff. de ... tor. L. fin. C. de Incolis. L. 2. C. de ... & Cler.*

Quod attinet ad Clericos in Ordi... *majoribus* constitutos, illi matrimo... contrahere nullatenus possunt propter ... tum solemne castitatis, quod sacris O... nibus annexum est, & in quod suscipi... sacrum Ordinem hoc ipso consentire ... sentur, quamvis alijs verbis non expri... *c. un. de Voto in 6.* Si de facto contr... præsumpserint, ad dimittendas mul... & agendam pœnitentiam per suspen... & excommunicationis censuram co... lendi sunt. *c. 1. h. tit.* Imò *ex Clemen... de Consang. & Affinit.* ipso facto ex...

municationem incurrunt, fiuntque irregulares, ita ut nec in susceptis Ordinibus ministare, nec ad altiores valeant promoveri; in quâ tamen irregularitate post peractam pœnitentiam Episcopo dispensare concessum est, dummodo cum vidua contractum non fit. *c. 1. & 2. Qui Clerici vel voventes. 4. h. t. c. fin. de Bigam. non ordin.* amittuntque beneficia saltem (ut aliqui DD. contendunt) per sententiam. Barb. *in Collect. ad c. 1. h. t. n. 7.*

10 Quinque autem potissimum rationes assignantur, ob quas oporteat Clericos cælibes vivere. I. Et principaliter, ut tantò digniùs Deo purissimo ministrent: etenim si in veteri testamento Sacerdotes ministrantes Domino in Sacrificijs tantùm Judaicis, & manducantes Panes Propositionis debebant eo tempore abstinere à mulieribus, quæ tamen omnia erant tantùm umbra & præfiguratio Christi, quantò magis ministrantes Domino in sacrificio vero, & manducantes verum immaculatum corpus Christi. II. Integrè magis DEO servire possunt, si ab uxoribus liberi sint: quia ut Apostolus *1. ad Corinth. 7.* dicit: *qui sine uxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, qui autem cum uxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est &c.* & *nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus. 2. ad Timoth. 2.* III. Ut majori reverentiâ habeantur apud populum, quo vitâ sunt sanctiores & perfectiores. IV. Ut sine liberis & uxoribus constanti hospitalitatem erga pauperes & peregrinos tantò magis exercere possint. V. Denique, ne reditus Ecclesiastici in usus pios destinati in uxores & liberos, aliasque profanas causas expendantur.

Quærunt DD. an cælibatus Clericorum sit ex jure divino, vel tantùm humano Ecclesiastico constitutus? Non est quidem dubitandum, quin votum castitatis annexum sacris Ordinibus obliget ex jure divino, juxta illud *Deuteron. 23. v. 21. cùm votum voveris Domino, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus.* Sed hoc ipsum in quæstione est, an istud votum sit sacris Ordinibus annexum ex præcepto divino, vel solùm Ecclesiastico, adeóque justis de causis denuò per Ecclesiam tolli posset?

Resp. Quamvis non desint apud Sanch. 12
de Matrim. lib. 7. d. 27. num. 4. qui ob supra allegatas quinque rationes & alias similes existiment, jure divino Clericis continentiam injunctam, ejusque rei non leve esse argumentum, quòd à tempore Apostolorum non extet exemplum, vel constitutio, ex qua permissum fuerit Clericis, post Clericatum uxores ducere, licet quandoque in Ecclesiâ Græcâ toleratum, ut uxoribus ante Clericatum ductis uterentur. *cap. cum olim. 6. h. tit.* Verùm communiùs receptum est cum D. Thoma, Cajet. Abulensi, aliisque quamplurimis gravibus Authoribus apud Sanch. *dict. loc. n. 5. cit.* statum matrimonialem nec ex jure naturali, neque divino esse incompatibilem cum statu Clericali, excepto tempore ministerii divini, neque per aliquem textum legis divinæ esse Clericis prohibitum; aliàs nec potuisset Græcis concedi usus Matrimonij etiam priùs contracti, nec Apostolus *1. ad Timoth. 3.* Episcopum *uxoris unius virum* tolerasset; vel Dionysium Areopagitam, (quem conjugatum fuisse constat ex Actibus Apostolorum *cap. 17.*) in Athenien sium Episcopum creâsset, ut in ejus vitâ legitur. Argumenta in contrarium id solùm evincunt, potuisse ab Ecclesia decentissimè Clericis cælibatum & votum castitatis injungi, non autem quòd necessariò à divino præcepto injunctum

fuerit. Videatur latiùs de continentia Clericorum, Bellar. *tom. 1. controvers. de Clericis lib. 1. c. 18. & seqq.*

Illud etiam hic addi potest, quod si quis in Ordinatione ignoraret invincibiliter votum castitatis annexum, vel haberet intentionem contrariam non servandi, talis quidem non teneretur abstinere à conjugio ex voto, sed ex lege Ecclesiastica; & quamvis in hoc posteriori casu eliciendo talem contrariam intentionem graviter peccaret, decipiendo Ecclesiam, non tamen esset invalidè Ordinatus.

Econtra qui invalidè ordinatus esset (ut quia se finxit Episcopum, qui non erat, aut ordinatus baptizatus non fuit) quamvis habuerit intentionem vovendi castitatem, probabiliter tamen non obligabitur, nisi denuò ordinetur: quia non aliter, quàm concomitanter cum Clericatu censetur vovisse, pereunte ergò principali, perit & accessorium. Videatur Sanch. *d. loc. n. 11. & seqq.* Zoës. *h. t. n. 7. & seqq.*

TITULUS IV.

De Clericis non residentibus in Ecclesia vel Præbenda.

§. 1.

De Residentia Prælatorum.

SUMMARIA.

1. *De Residentia Prælatorum monitum Concilii Tridentini.*
2. *Episcopi cum qua licentia abesse possint?*
3. *Episcopus quamdiu possit abesse sine licentia?*
4. *Episcoporum illicitè absentium pœnæ, an debeantur in conscientia ante sententiam Iudicis.*
5. *Residere tenentur etiam Prælati Episcopis inferiores.*
6. *An possint abesse per 2. vel 3. menses sicut Episcopi?*

Alia Summaria post §. 2.

OMnes Prælatos Ecclesiasticos prætim Episcopos, eorumque Superiores ad residendum in loco suæ Præla-ræ monet Concilium Trid. *sess. 6. de Ref.* his Apostolicis verbis: *ut attendant & universo gregi, in quo Spiritus S. fuit eos regere Ecclesiam Dei, quam quisivit sanguine suo, vigilent, in omnibus laborent, & ministerium suum pleant; implere autem illud se quam posse sciant, si greges sibi mercenariorum more deserant, animarum suarum, quarum eorum est manibus a supremo Iudi quirendus, custodiæ minimè incumb cum certissimum sit, non admitt ris excusationem, si lupus oves di vit, & pastor nescit.* hæc Trid. Quapter ex eod. Concilio *d. sess. 6. cap. sess. 23. de Ref. cap. 1.*

Not. 1. Quòd Episcopus, qui ex magnæ necessitatis aut utilitatis tempore abesse cupit, debeat causam tiæ S. Pontifici, vel Archi-Episcopo, ehi - Episcopo absente seniori Suffrg (qui idem Metropolitani absentiam debebit) significare, & approbationem scriptis obtinere, nisi tamen pericu mora fuerit, vel absentia incidenter aliquod munus & Reipublicæ offic scopatibus adjunctum, cujus causa tortiæ. Ex quibus verbis Trid. videtur Episcopus, qui simul est Princeps Imp si ad Comitia vocatus compareat, no atur licentiam impetrare, si causa subsit, vel aliàs semper solitus sit per ter comparere, sicut Archi-Epis ctores Romani Imperij, & similes, absentia non fuerit plus æquo diutur Ecclesiæ periculosa. Qua tamen u usum hactenus præticatum in simil piscopatibus præcipuè attendendum.

Not. II. Quòd Episcopus possit sine graviori causa *ex æqua tamen & sine detrimento sui gregis, quod ejus conscientia relinquitur*, toto anno per duos vel ad summum tres menses nullâ petitâ licentiâ suæ Diœcesi abesse: quia qui aliquantisper tantùm abest, juris interpretatione non videtur abesse; dummodò in Festis solemnioribus Nativitatis scilicet, Quadragesimæ, Paschatis, Pentecostes, & Corporis Christi, quibus reficì maximè & in Domino gaudere Pastoris præsentiâ oves debeant, illam absentiam non instituat. Trident. *dict. sess. 23. cap. 1. vers. quoniam autem.*

Not. III. Si Episcopus ultra tres menses sine petitâ licentiâ, & rationabili causâ abfuerit, cum præter reatum peccati mortalis fructus sui Episcopatûs pro rata temporis absentiæ suos non facere, sed in conscientiâ ad fabricam Ecclesiæ, vel pauperibus erogare debere, quamvis alia sententia declaratoria non sequatur. *d. sess. 23. cap. 1. vers. si quis autem.*

4 Notand. IV. Quòd si absentia Episcopi vel Archi-Episcopi sine licentiâ extensa fuerit ultra sex menses, tunc quartam partem redituum unius anni eo ipso amittat, qui ad fabricam Ecclesiæ vel pauperibus illius loci per Superiorem Ecclesiasticum applicabuntur. Si per alios sex menses in tali absentiâ perseveraverit, rursus alteram quartam ipso jure amittet, crescente verò contumaciâ, summus Pontifex hac de re intra tres menses per Archi-Episcopum, vel si ipse Archi-Episcopus abfuerit, per Senioremm Suffraganeum certiorari debebit, sub pœnâ interdicti ingressûs in Ecclesiam eo ipso incurrenda. Trid. *d. sess. 6. cap. 1.* Pœnas hujus *c. 1.* quia idem Concil. *d. sess. 23. c. 1. vers. si quis autem* confirmat, & insuper addit, ut absens pro rata temporis absentiæ fructus suos non faciat, videntur ad concordiam illæ quartæ de fructibus jam perceptis intelligendæ; qui sensus, si sit verus, putarem illam saltem moderationem adhibendam, ut istæ quartæ in conscientiâ ante sententiam Judicis declaratoriam non debeantur: quia in hoc loco ista sententia non excluditur, & quoad fructus jam perceptos Constitutio est verè pœnalis, secus quoad illos, qui cedunt tempore absentiæ, hi enim potiùs causâ deficiente non acquiruntur, quàm omnimodè ex pœnâ amittuntur.

Not. V. Quòd etiam Abbates, aliique 5
Prælati Episcopo inferiores ad Residentiam in suis Ecclesiis teneantur, ita ut sine licentiâ ab Episcopo, vel Superiore, cui immediatè subsunt, obtenta ad longius tempus discedere non possint. Quamvis enim Concilium de illis specialem mentionem non faciat, non tamen est dubitandum, quin & ipsi nomine Pastorum Ecclesiasticorum, & Curatorum Episcopis inferiorum (de quibus Conc. Trid. *d. sess. 23. c. 1. vers. eadem omninò.* loquitur) comprehendantur, teste Tambur. *de jure Abbatum. tom. 1. disp. 14. q. 1. num. 4. & q. 2. num. 2.* At verò pœnæ illæ circa amissionem fructuum in Abbatibus non residentibus, propterea locum habere non possunt, quia illi propter votum Religiosæ paupertatis proprios reditus non habent, sed omnia Monasteria acquirunt, quòd ex Abbatis culpa damnificari non debet. *c. delictum. 36. de R. I. in 6. c. si Episcopum. 3. causâ. 16. q. 6.* unde per alia media Ecclesiastica contra contumaces procedi posset.

Utrum autem tales inferiores Prælati 6
saltem per tres menses sine licentiâ sui Superioris ex rationabili causâ abesse possint, sicut Episcopi? vid. Tambur. *d. disp. 14. q. 5.* ubi imprimis de Abbatibus & Prælatis ex-

emptis Episcopali Jurisdictione utentibus, affirmativè coucludit, de alijs verò Episcopo subditis negativè propter textum Concilij *d. sess. 23. c. 1. vers. eadem omninò*, ubi generaliter *statuitur de curatis* Episcopo *inferioribus, & aliis quibuscunque, qui beneficium aliquod Ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, ut quandocunq; eos causâ priùs per Episcopũ cognitâ, & probatâ abesse contigerit, discendendi licentiam in scriptis, gratisque concedendam ultra bimestre tempus nisi ex gravi causa non obtineant.* Interim non paucos DD. refert Barb. *in Collect. Concil. ibidem n. 67.* qui contra alios docent, per hæc verba Trid. etiam in Parochis non excludi primum bimestre, quo possint ex justa causa sine licentia abesse (qua de re *§. seq.*) id utique multò magis dicturi de Prælatis, quorum dignitas major, & absentia non tam periculosa, sicut Parochorum, quibus quotidie incumbit obligatio, Sacramenta petentibus & indigentibus administrandi.

Alij licet curatis inferioribus non concedant bimestre sine licentia propter allegatum Concilij textum, præsertim ibi: *quandocunque eos abesse contigerit &c.* ajunt tamen, textum non esse ita amarè accipiendum, quasi curatus semper debeat esse in compedibus, quin ei concedatur ad aliquot dies, imò ad unam alterámve hebdomadem ex rationabili causa sine alia licentia discedere, dummodò in absentia domesticis negotijs bene provideatur. Barb. *de Offic. Epis. p. 3. alleg. 53. n. 92.* cum citatis ibidem.

Existimo hac in re utpote dubia consuetudini locorum aliquid tribuendum, *juxta vulg. l. si de interpretatione. 37. ff. de L. L.* quamvis enim residentia omnium curatorum sit juris divini, ut satis insinuatur *in saepe d. c. 1. sess. 23. in prine.* ita ut curat... suas oves sine justa causa derelinquere non... possit, & consequenter hoc per consuet... dinem immutari nequeat, quæ contra ... divinum nihil operatur: Verùm id in Tha... seu generaliter intelligendum est, an spec... autem seu hypothesi, quòd v. g. hic vel ... le Prælatus justam causam habens sine ... centia Superioris ad breve tempus à ... Monasterio abesse non possit, neutiquam ... est Juris divini, sed humani Pontificij, ... às nec Episcopus, nec summus Pontif... illam licentiam concedere valeret. Ita... justas autem absentiæ causas præcipue ... merari potest illa, quæ sit Prælaturæ ... junctа & notoria, ut quia tanquam ... aut deputatus Provinciæ in causis Reipu... cæ, alijsve publicis negotijs occupatus ... Quòd si alia consuetudo in diœcesi ... circa requisitionem licentiæ Episcopa... quoque observabitur.

§. II.

De Residentia Parochorum ... rumquè Curatorum.

SUMMARIA.

7. *Ad residentiam de jure divino obligantur ... curam animarum.*
8. *Sine licentia Episcopi & relicto Vicario ... approbato Parochi abesse non possunt, ... cientes perdunt fructus.*
9. *Controversia, an Parochus per duos menses ... sine licentia possit.*
10. *Negativa verior.*
11. *Hodie non potest amplius Episcopus dare ... am, ut Parochus absit studiorum causâ.*
12. *Consuetudo, ut Parochus notabili tempore ... duos menses absit, est corrupta.*
13. *Quid possit consuetudo circa residentiam ... chorum.*
14. *In necessitate repentina quid faciendum ...*
15. *Non sufficit Parochum esse praesentem ... quam per se ipsum Sacramenta & cura ... minister.*

16. *Par...*

6. Parochus, qui totam curam per ſuos Cooperatores exercet, tenetur ad reſtitutionem fructuum, arbitrio tamen boni viri.
7. Peſtis non excuſat à reſidentia.
8. Excuſat tamen ab adminiſtratione Sacramentorum, ſi idoneus Vicarius ſubſtituatur.
9. Regulæ quædam notabiles obſervandæ ab adminiſtrantibus Sacramenta peſtiferis.
10. Quoties reſidere teneantur, qui Canonicatum cum Parochia habet.
11. Quæ poſſit remittere obligationem reſidentiæ.

7 OMnium illorum, qui curam animarum gerunt, reſidentiam inſtantiſſimè urget Concil. Trid. *ſeſſ. 6. de Ref. c. 1. & 2. & ſeſſ. 23. c. 1. Præcepto enim divino mandatum eſt omnibus, quibus animarum cura commiſſa eſt* (verbis utor Concil. *d. ſeſſ. 23.*) *oves ſuas agnoſcere, pro his ſacrificium offerre, verbique divini prædicatione Sacramentorum adminiſtratione, ac bonarum operum exemplo paſcere, pauperum aliarumq; miſerabilium perſonarum curam paternam gerere, & in cæteramunia paſtoralia incumbere, quæ omnia nequaquam ab iis præſtari & impleri poſſunt, qui gregi ſuo non invigilant, neque aſſiſtunt, ſed more mercenariorum deſerunt, &c.*

8 In ſpecie autem de Parochis ſeu curatis inferioribus ſtatuit Concil. *d. ſ. 23. c. 1. §. eadem omninò. ut quandocunque eos causâ primùm per Epiſcopum cognitâ & probatâ abeſſe contigerit, Vicarium idoneum ab ipſe ordinario approbandum cum debita mercedis aſſignatione relinquant. diſcedendi autem licentiam in ſcriptis, gratuitoque concedendam ultra bimeſtre tempus, niſi ex gravi cauſâ non obtineant.* Pœna quoque, quam idem Concil. *in d. c. 1. §. ſi quis autem.* contra Epiſcopos non obſervantes illud decretum conſtituit, ſtatim in ſeq. *§. eadem omninò.* ad curatos inferiores extendit, ita ut & iſti *præter mortalis peccati reatum pro rata temporis abſentia fructus ſuos non faciant, nec tutâ conſcientia, aliâ etiam declaratione non ſecutâ, illos ſibi retinere poſſint, ſed teneantur fabricæ Eccleſiarum aut pauperibus loci erogare, &c.* quòd ſi major fuerit contumacia, liberum erit Epiſcopo per cenſuras, aut ſubtractionem fructuum etiam usque ad privationem procedere, *d. ſ. 23. cap. 1.* Porrò ex allegatis Concilij textibus

Quær. I. Utrum Parochus ſaltem per 9
duos menſes in anno poſſit abeſſe ſine licentia Superioris, ſicut conceſſum eſt Epiſcopis & Canonicis *in eadem. ſ. 23. cap. 1.* Non eſt paucorum ſententia cum Nav. *in Man. c. 25. ſub. n. 121.* conſtitutionem Concilij ita intelligendam eſſe, quòd Parochus ſi ultra duos menſes abeſſe velit licentiam Superioris impetrare debeat; cœterùm per duos menſes ſingulis annis ex aliqua cauſa, quæ Parocho bonâ fide juſta videtur, ſine licentia abeſſe poſſit. Tum quòd Concil. *d. l. in §. eadem. omninò.* inter obligationem reſidendi, quæ eſt in Parochis, comparationem faciat, tum etiam quòd id de jure antiquo licuerit. *ex cap. præſentium. 7. q. 1.*

Alij è contra cenſentes illam compara- 10
tionem inter reſidentiam Epiſcoporum & Curatorum tantùm quoad *pœnas* factam negant, Parochum unquam ſine licentia diſcedere poſſe, pro quibus meliùs facit tex. Concilij, qui vult à Parochis licentiam exigi, *quandocunque eos abeſſe contigerit*, & mox ſubjungit, quòd nec cum licentia Epiſcopi debeant ultra duos menſes, niſi ex gravi cauſa abeſſe; atque hanc poſteriorem ſententiam confirmavit declaratio Card. apud Garc. *de Benef. p. 3. cap. 2. num. 23.* & quidem ſub eo rigore, ut nec per hebdomadem liceat parocho ſine obtenta licentia abeſſe. Quod verò *authori-*

authoritate d. cap. præsentium. dicitur, de jure antiquo licitam fuisse absentiam duorum mensium sine licentia Episcopi, rectè negari potest *ex c. si quis in Clerico. 7. q. 1. & c. relatum. 4. h. t.* Unde in *d. c. præsentium.* nil aliud disponitur, quàm quòd ob absentiam duorum mensium subexistente causâ ægritudinis aliquis beneficio privari non debeat: nihil autem ibidem dicitur, quòd Parochus sine licentia ad duos menses discedere possit. Videatur Garc. *d. c. 2. n. 19. & seqq.* Barb. *de Offic. Par. p. 1. c. 8. n. 58. & seqq.*

11 Prætereà quamvis olim Parochi cum licentia Episcopi potuerint studiorum causâ etiam per septem annos abesse. *cap. cùm ex eo. 34. de Elect. in 6.* hodie tamen post dict. decretum Concil. Trid. id non ampliùs per Episcopum rectè concedi à S Congregatione Card. decisum refert Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. Gl. 6. n. 351.* Barb. *in collect. ad d. c. 1.* Trid. *sess. 23. n. 55.*

12 *Quæritur* II. Utrum consuetudo alicujus loci valeat residentiam Parochorum immutare? ℟. Circa residentiam duo consideranda esse, nimirùm I. Obligationem *residendi*, & II. Obligationem *petendi licentiam*: si justa causa absentiæ subsit. Obligatio *residendi* in genere, penes eos, qui curam animarum gerunt, nullâ consuetudine tolli potest, cùm sit jure divino præcepta Trid. *s. 23. de Ref. c. 1.* contra quod jus consuetudo nihil operatur. At verò obligatio *petendi licentiam discedendi* suppositâ justâ causâ discessûs, cùm sit mero jure humano Pontificio introducta, absolutè quidem loquendo per contrariam consuetudinem tolli potest; si tamen ex tali consuetudine liceret Parocho notabili tempore ultra duos menses abesse sine licentia Superioris, illa (*juxta tex.* in Concil. Trid. *d. c. 1. §. eadem omninò.*) *corruptela* & consequenter invalida foret propter multa inconvenientia, quæ inde nascerentur. Nam Parochi nullâ petitâ licentiâ ab Episcopo nullum etiam ab eodem sui loco peterent Vicarium, & sic persæpè cuicumque obvio curam animarum per longius tempus cum multis periculis committerent. Deinde successu temporis eò res deveniret, ut Parochi non tantùm sine licentia, sed multoties etiam sine justa causa vives suas desererent & mercenariis committerent.

Sed ut consuetudine licitum sit Parochus per unam vel alteram hebdomadem ex [illegible] & rationabili causa, & sine periculo [illegible]ficandi gregem substituto interea [illegible] Vicario abesse, non improbare audeo, [illegible]ximè si propter distantiam loci difficilis [illegible] Episcopum aditus pro obtinenda licentia habeatur; & ad modicum tempus 6. [illegible] dierum substitui posse Vicarium pro [illegible]bitrio etiam sine præscitu Episcopi, vel [illegible]num Parochum, ex recepta consuetudine tradit Barb. *de Parocho p. 1. c. 8. n. 52.* [illegible] ampliùs dico, si de consuetudine in [illegible] loco Parochi etiam per duos menses [illegible]nuò abessent ex justa tamen causa, posse [illegible]tis tolerari: quia per talem consuetudinem videretur declarata illa controversia, [illegible] in priori quæstione tradidi. Constat [illegible] quòd in dubio jure optima legum interpretatio sit consuetudo *l. si de interpretatione ff. de LL.* consentit. Laym. *in Theol. [illegible] lib. 4. tr. 2. c. 6. n. 7.*

Quæritur III. Quid faciendum Parocho, si necessitas tam repentina sit, [illegible] pro obtinenda licentia Episcopum nequeat adire? † ℟. Parochum debere post discessum suum, quàmprimum potest, Episcopum de causa absentiæ certiorare, ut is de justa causæ cognoscere, & tempus revertendi [illegible]terminare possit, Garc. *de Benef. p. 3. c. [illegible] n. 34.*

Qu[illegible]

Quær. IV. An Parochus satisfaciat suæ obligationi, siquidem in parochia præsens, sit omnia per suos Capellanos exerceat? R. Parochum teneri saltem aliquoties, & maxime, si Parochiani ipsum in specie petierint, per semetipsum curam & Sacramenta administrare. *cap. relatum. 4. hoc tit. c. cumpande. 30. §. quia verò de Præb.* Cùm enim Parochus pro animabus sibi commissis rationem reddere teneatur, sanè ipsemet experiri debet, qualiter in via salutis ingrediæ sint. Unde notanter Jo. Sanch. *in Sel. disp. 47. num. 7.* hinc inferes, prò dolor! inquit, quàm malè aliqui Parochi se gerant; Sacramenta nunquam, aut ferme nunquam administrantes, & suarum ovium curam mercenarijs committentes, qui cùm ut plurimùm Sacerdotes inopes & egenis sint, timeri non imprudenter, potius rationem habituros quærendi ab ovibus victum, quàm curam medendi infirmitatibus animæ, complacere eis studentes, quando reprehensionis gladio tenendæ &c.

Quær. V. An Parochus ad restitutionem teneatur, si totam curam per Cooperatores exerceat? † Negativè respondet Garc. *de Benef. p. 2. c. 2. n. 53.* eò quòd in jure earum non reperiatur, pœnalia verò extendenda non sint. Contrarium tenet Syl. *v. Residentia. n. 1. & 6.* Jo. Sanch. *d. l. n. 6.* Jac. de Graf. *in decis. aur. l. 2. c. 92. n. 17.* nam ex horum doctrina non intelligitur residere, nisi qui Sacramenta administret, cum verba accipienda sint cum effectu. Ego hanc posteriorem sententiam judico verbis (*cap. 4. h. t.* & Concilio Trident. *sess. 23. cap. 1.*) menti ac rationi magis esse conformiorem & propterea amplectendam, sub hac tamen moderatione: ut ex sola residentia personali, præcisa ab administratione, credam Parochum saltem medietatem fructuum lucrari: quia experientia constat, quòd Parochiani ex sola etiam præsentia personali magnam utilitatem percipiant; dum in quacunque necessitate recursum ad Parochum habent, & Sacramenta per Capellanos præsente Parocho ipsis diligentius administrantur. Præterea in illa parte fructuum, quæ restituenda est, judico intervenire debere arbitrium boni viri, ut plùs vel minùs pro qualitate & gravitate negligentiæ restituatur. Imò non dubitaverim, quandoque Parochum etiam rariùs per se administrantem Sacramenta, ad nullam restitutionem teneri, si revera comperiat suos Parochianos sufficienter, & fortè meliùs per Capellanos, quàm per se ipsum instrui.

Quær. VI. An causa grassantis contagionis excuset Parochum à residentia? † Negativè fuisse decisum instante S. Carolo Borr. licèt Parochus pestem fugiens alios idoneos Ministros sui loco substituere vellet, ex Selva refert Barb. *in d. c. 1.* Trid. *sess. 23. num. 60.* quia utique in calamitoso illo statu Parochiani ex præsentia proprij Parochi magnam consolationem habent; is enim cùm optimè noscat conditionem suorum subditorum, sine dubio in quotidianis occurentijs tum circa Sacramentorum administrationem, tum circà alias necessitates repentinas meliùs per se vel per alium disponenda disponere poterit, quàm si ipso absente novus Vicarius ad tam quotidiana pericula constitueretur. † Illud nimis durum esset dicere, quòd Parochus eousque obligetur, ut etiam per se ipsum Sacramenta tempore pestis administrari teneatur, si idoneum Vicarium vel aliquos viros Religiosos habere possit. Non enim videtur mens fuisse Concilij, ut Parochus, qui fortè multùm est utilis Parochiæ, cogatur sine necessitate præsentissimum vitæ periculum subire.

bire. Dico, sine necessitate, nam si Parochus alios, per quos administret, habere non possit, tenebitur tanquam bonus pastor vitam suam corporalem, pro vita spirituali ovium sibi commissarum exponere.

Sed advertendum est Parocho, ut tempore pestis in administrandis Sacramentis cautè se gerat, ne ex ipsius præmaturo obitu plures alii spirituale damnum patiantur. Quare in eum finem aliquas bonas regulas ex Conciliis Medicorum & Theologorum collectas Parochis & Confessariis pestiferorum tradidit Hen. Manigart. *in suis floribus selectis ad fin.* quarum potiores pro utilitate aliquorum, quibus is libellus forsan incognitus est, hîc subnotare volui.

19 I. Curandum, ut ex præscripto Medici bona præservativa ad manum habeantur.

II. Tempore pestis non utendum longâ veste, quæ protendatur infra genua, nec quæ sit ex materia pilosa, ad quam venenum faciliùs recipitur.

III. Non visitentur ægroti manè vel saltem nonnisi sumpto jentaculo. Si necessitas urgeat jejuno stomacho ægrum adire (quia is morbus dilationem non patitur, nocet parvula mora) apponatur ad nares parum Theriacæ, strophiolum aceto tinctum, vel aliud præservativum applicetur.

IV Cauterium à chyrurgo factum & Medici experientia, optimum esse præservativum docent.

V. Confessarius audiat ægrum à longè, & si fieri potest, curet, ut accedat ad fenestram, vel ad portam, aut ad hortum, & semper stet ab illa parte, ubi ventus flat versus ægrum.

VI. Si æger non possit se movere & pastor seu Confessarius domum ingredi cogatur, stet quinque aut sex pedibus à lecto ægri retrò caput ipsius, jubeat ut æger vertat faciem versus aliam partem: nec moveantur tegumenta lecti: curet super lateres vel [illegible] des accensos igne in medio cubiculo posi[illegible] infundi acetum ad fumandum, & inter [illegible] sum & ægrotum sit aliquis ignis vel car[illegible] nes accensi; caveat autem, ut nunquam [illegible] inter ignem & ægrotum.

VII. Si æger non possit altè loqui, [illegible] Confessarius debeat propè accedere, & [illegible] se majori periculo exponere, non est [illegible] se, ut omnia peccata audiat, sed potest [illegible] gare ægrum, ut statim de uno vel altero [illegible] cato in particulari & de omnibus aliis [illegible] nere se accuset, quia in tanto pericul[illegible] requiritur confessio materialiter integ[illegible]

VIII. Si plures jaceant in eodem cub[illegible] ægroti, qui propter instans mortis p[illegible] lum singuli separatim confiteri non po[illegible] debebunt omnes simul absolvi (sicut [illegible] fit in conflictu vel naufragio) formi[illegible] *Ego vos absolvo &c.* dummodo un[illegible] num vel alterum peccatum palam con[illegible] tur, quod sine scandalo vel notabili [illegible] mia confiteri possunt, vel si multa [illegible] specie exprimere valeant, generalem [illegible] fessionem faciant aut signa pœn[illegible] edant. 20

IX. Confessarius recedens à pe[illegible] purget se & vestimenta sua, Albam cu[illegible] & Stolam & corporale per ignem & [illegible] aliquem. vel per asperlionem & [illegible] aquæ frigidæ, quæ veneno plurimum [illegible] ca dicitur.

X. Pro cautela Parochorum plur[illegible] scribere verba Pauli Laym. *lib. 2. tra[illegible] c. 3. n. 3.* quæ etiam habentur apud [illegible] Major. *in 4. dist. 23. q. 1.* Barb. *de Pœn[illegible] p. 2. c. 17. n. 15.* Cavere, inquiunt, [illegible] „ Parochus, ne dum pestis tempore [illegible] „ non graviter indigentis spiritualis [illegible] „ consulere intendit, plures alii ex ip[illegible] „ cubitu graviorem jacturam spiritu[illegible] „ patiantur. Quare *si solus sit*, non [illegible] 21

habet cum vitæ suæ periculo Sacramenta, quæ non admodum necessaria sunt, vel secundùm se, ut extrema unctio (quæ qualibet tempore pestis conferenda sit dictum *Sum Man. Paroch. p. 2. c. 4. n. 4.*) vel respectu personarum, quarum bonum statum Confessarius probabiliter cognitum habet, quia nuper earum confessiones excepit. Denique quotiescunque ab aliqua persona, quam verisimilibus conjecturis sacerdos credit non habere conscientiam peccati mortalis, vel contritionem rectè ad moriendum dispositam esse, *probabilissimè* timetur periculum contagionis, in tali casu majus bonum publicæ necessitatis præferendum privatæ alicujus utilitati.

20 *Quæritur* VII. Qualiter residere teneatur, qui præter canonicatum Cathedralis Ecclesiæ etiam Parochiam obtinet? Resp. Nisi simul legitimè obtentum sit, ut in Parochia per Vicarium deserviatur, personalis residentia facienda erit in Parochia ob favorem curæ animarum. *Constit. Pij V. cupientes*: & Canonicus taliter curam exercens, habebitur pro præsente etiam quoad distributiones quotidianas, Trid. *sess. 22. de Ref. c. 3.* si tamen Parochia fuerit Canonicatui unita; si autem ex dispensatione (quæ utpote contra jus est strictioris interpretationis) acquisita, habebitur Canonicus curam exercens solum pro præsente quoad fructus annuos, non distributiones *d. Bulla. cupientes*, Barb. *de Offic. Episc. alleg. 53. n. 127.* Garc. *de Benef. p. 3. c. 2. n. 179.*

21 *Quæritur* VIII. Cùm residentia curatorum de jure divino sit, quomodo relaxari valeat? R. Esse tantùm juris divini in thesi & regulariter, in hypothesi verò & singulis circumstantiis frequenter dari ab hac regula exceptionem, si modo per idoneum Vicarium curæ provideatur, & quidem circa absentiam perpetuam vel diuturnam, exceptionem legitimam declarare ad S. Pontif. pertinet, circa brevem v. g. aliquot mensium, etiam ad Episcopum. Vide Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tr. 2. c. 6.*

§. III.

De Residentia obinentium simplex beneficium, & Canonicorum Cathedralium Ecclesiarum.

SUMMARIA.

22. *Residere tenetur quis etiam in beneficio simplici de Jure, secus de consuetudine.*
23. *Canonici Cathedralium Ecclesiarum tenentur ad Residentiam.*
24. *Canonicatuum fructus quotuplices?*
25. *Canonici absentes aliquando fictione Juris habentur pro præsentibus.*
26. *Canonicis conceditur absentia 3. Mensium etiam absque causa.*
27. *Residens non habetur, qui non frequentat Ecclesiam.*
28. *Canonici absentes ex quibus causis habeantur pro præsentibus?*
29. *Canonicus aliquis esse an possit in 2. locis sine dispensatione, & qualiter teneatur residere.*
30. *Canonici absentes, quibus in casibus lucrentur etiam distributiones, & n. 32.*
31. *Canonicus Parochus quando censeatur præsens in Choro.*
33. *Canonicus legens missam tempore horarum Canc. an percipiat distributiones?*
34. *Canonicus absens 3. mensibus an lucretur distributiones?*
35. *Distributiones à Canonicis absentibus non perceptæ quorsum applicentur?*
36. *Fructus grossi an accenseantur fructibus annuis, vel distributionibus quotidianis?*

QUamvis de Jure omnia beneficia etiam 22
simplicia, & quæ curam animarum nullam habent, requirant personalem residentiam. *cap. fin. de Rescriptis in 6.* de consuetudine tamen universali introductum esse, quòd in beneficijs simplicibus non sit necesse personaliter residere, sed beneficiatus possit etiam per substitutum deservire, cum pluribus alijs testatur Garc.

de Benefi. p. 3. cap. 2. n. 3. Vallen. *h. t. n. 3. & 4.* unde qui Capellaniam obtinet, ratione cujus tenetur in certa Capella vel Altari missas dicere, poterit ad istas missas legendas alium constituere, dummodò in ipsa fundatione specialiter cautum & expressum non sit, quòd ipsemet beneficatus per se missas legere debeat: tunc enim non excusabitur, nisi propter justum & legitimum impedimentum, &c.

23 Canonici Cathedralium Ecclesiarum, licet curam animarum non habeant, nihilominùs ex natura sui beneficij ad residendum in loco sui canonicatûs tenentur, ita ut ultrà 3. menses à suis canonicatibus abesse non possint, & contra facientes præterquam, quòd fructus pro rata temporis absentiæ suos non faciant, insuper primo anno mediâ parte, secundo anno omnibus fructibus, etiam quos causâ residentiæ jam fecerunt suos, eo ipso privantur. Trid. *sess. 24. de Ref. c. 12.*

Porro circa residentiam Canonicorum plures non inutiles, & quotidianæ difficultates occurrunt, quas antequam resolvam, ad meliorem intelligentiam duo prænotanda sunt.

24 Unum est, quòd reditus Canonicatuum sint in duplici differentia: alii enim sunt *fructus annui*, qui dantur propter annuam residentiam in loco canonicatûs; alij verò sunt, qui dicuntur *distributiones quotidianæ* seu *præsentiæ*, & dantur propter singulas præsentias in choro & divino officio, inde in Concil. Trid. *sess. 21. de Ref. c. 3. & sess. 22. de Ref. c. 3.* statuitur, ut in Ecclesiis tam Cathedralibus, quàm Collegiatis, in quibus nullæ sunt distributiones quotidianæ, vel ita tenues, ut verisimiliter negligantur, tertia pars fructuum & quorumcunque proventuum tam dignitatum, quàm canonicatuum separari debeat, & in distributiones quotidianas converti, ut a ter illos, qui divino officio interfunt, di juxta proportionem ab Episcopo, tanquam Sedis Apostolicæ delegato, quo capitulum vel aliqui Canonici exempti) faciendam.

Alterum prænotandum est, quòd Canonici sæpè justam causam habeant, ob in loco Canonicatûs adesse non possint, hilominùs fictione juris præsentes esse seantur; Imò aliquando istæ causæ sint cialiter in jure expressæ, & privilegiat ex illis absens Canonicus non tantum præsente in urbe, sed etiam pro interes ut loquuntur, divinis officiis habeat consequenter præter fructus annuos in absentia distributiones quotidianas tur. His ita prænotatis:

Quæritur I. An aliqua justa causa ratur, ut Canonicus possit tribus men per annum à sua residentia abesse, sine periùs de absentia Episcopi dictum: Magis communiter receptum est, trimestre esse Canonicis à jure conc quasi pro aliqua animi relaxione & dentia semper in uno eodemque loco gravis fiat, ideóque ad hanc absentiam que justam causam, neque licentiam pi desiderari; pertinebit tamen ad pum providere, ut Canonici suam am ita moderatè instituant, ne simul mel major pars Canonicorum in tem lemnioribus absit, & ita Ecclesia divi ficio privetur. Zerolla *in Praxi Epi part. 1. V. privatio. vers. quartum bium.* Non obstat, quòd Episcopus quidem duobus mensibus sine ratione causa possit abesse, per textum in Trid. *d. sess. 23. de Reform. c. 1. vers. niam autem* ibi: *ut id ex aqua* [illegible] *at, & absque ullo gregis detrim quod abscedentium conscientia* [illegible]

nat; quia Epiſcopi abſentia propter officium paſtorale, & adminiſtrationem univerſim magis neceſſaria eſt, quàm Canonicorum.

Quæritur II. Utrum pro Reſidente haberi debeat, qui quidem in civitate præſens eſt, ſed nunquam Eccleſiam frequentat? R. De jure Concilii Trident. ad reſidentiam Canonicorum requiri non tantùm, ut in civitate præſentes ſint, ſed etiam ut divina officia & quidem per ſe, non per ſubſtitutos peragant, ſicut habetur in ſæpe *dict. c. 12. ſeſſ. 24. de Refrom.* attamen quoad illud punctum, quòd Canonici per ſe debeant in Choro pſallere & cantare, contrariam conſuetudinem non eſſe irrationabilem cenſet Lupum *Annal. juris Pontif. h. t. ſub. n. 28.* in decantatio & pſalmodia tantò peritiùs inſtituatur.

28 *Quæritur* III. Utrùm ex qualibet gravi causâ abſens Canonicus ultra tres menſes debeat haberi pro reſidente? R. Diſtinguendum eſſe inter cauſam *neceſſitatis*, & *utilitatis*. Si cauſa ſit *neceſſitatis*, propter quam reſidentia moraliter ſit impoſſibilis, vel ſaltem admodùm periculoſa, *v. g.* propter infirmitatem inſidias hoſtiles, peſtem &c. ſatis eſt expeditum, quòd ob tales cauſas abſens Canonicus fictione Juris pro reſidente habeatur, & ad minus fructus annuos lucretur.

Sit autem ex cauſa *utilitatis* aliquis abſit, ſubdiſtinguendum eſt, an ſit utilitas privata, vel an utilitas Eccleſiæ? Abſens *ex utilitate privata* ad promovendum ſuum privatum commodum, inſtituendam œconomiam in bonis ſuis &c. non habebitur pro reſidente, licet diſpenſationem de non reſidendo à ſummo Pontifice obtinuerit, niſi ſpecialiter etiam ſuper perceptione fructuum fuerit cum eo diſpenſatum; aliàs enim talis diſpenſatio ſolùm operabitur, ut abſens Canonicus ad reſidentiam urgeri, vel ſuo beneficio privari non poſſit. Pet. Rebuf. *in Praxi benefic. tit. diſpenſ. de non reſidendo. n. 60.* Gloſſ. *in c. relatum. 4. in V. Prælatorum. h. t.* Unde & Canonicum ingredientem religionem non lucrari fructus annuos, qui cedunt tempore Novitiatûs, neque à Monaſterio poſt Profeſſionem, vel ab ipſo Canonico poſt regreſſum ex Monaſterio peti poſſe, docet Garc. *de Benef. p. 3. c. 2. n. 341.*

Habebitur autem pro reſidente, qui abeſt *pro utilitate ſui Canonicatus, vel Eccleſiæ Cathedralis* ad tuenda, vel proſequenda Jura ejus. *c. ex parte. 13. h. t.*

Item quia Epiſcopus poteſt habere ſecum duos Canonicos, qui ipſi in gubernanda Diœceſi collaborent, qui Canonici, quamvis nunquam Chorum frequentent, habebuntur tamen pro reſidentibus ſaltem ad lucrandos fructus annuos *c. de cætero. 7. c. ad audientiam. 15. h. t.*

Similiter etiam pro reſidente habebitur, qui in aliquo Gymnaſio, Univerſitate (non autem in villa, vel loco privato, ubi nullum vel modicum eſt literarum exercitium) cum licentia Epiſcopi ſtuduerit, vel docuerit. *c. relatum. 4. & c. tuæ fraternitatis. 12. h. t. c. fin. de Magiſtris.* Imò licentiam Epiſcopi potiùs de honeſtate, quàm neceſſitate petendam eſſe, atque idem obtinere in omnibus caſibus, in quibus jus ipſum reputat legitimam cauſam abſentiæ, docet Garc. *d. c. 2. n. 94. & ſeq.*

Quæritur IV. Quanto tempore teneatur ad reſidendum, qui in duabus Eccleſiis Cathedralibus Canonicatus habet, cùm utique non poſſit uno anno in utroque Canonicatu. 9. menſibus reſidere? R. Suppoſito, quòd conformiter Concil. Trid. *ſeſſ. 7. c. 4. ſeſſ. 24. de Ref. c. 17.* & per ea, quæ tradit Fagn. *in c. cum jam dudum. 18. de Præ-* 29

bendis. n. 13. & seqq. Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell Gloss. 15. n. 15.* cujus dicta inferiùs in Tit. *de Præbend. sub. n. 68.* referemus, duo Canonicatus propter personalem residentiam novem mensium sint incompatibilia beneficia, eos absque dispensatione Apostolica habere non licebit. Vid. tamen Gonz. *c. l.*

Si igitur aliquis dispensationem ad duos Canonicatus impetraverit, & ea talis sit, ex quâ dispensatus possit uno anno utriusque Canonicatûs fructibus gaudere (quæ clausula in rescripto exprimi debet, aliàs dispensatio hæc contra jura illam non includet, sed tantùm operabitur, ut dispensatus gaudere possit fructibus illius Canonicatûs, in quo maluerit 9. mensibus residere. Vid. Rebuf. *in d. t. dispensatio de non residendo)* tunc attendendum erit ad particularia locorum statuta & consuetudines. In quibusdam enim Cathedralibus Ecclesiis quatuor, in quibusdam quinque, vel sex menses pro residentiâ assignantur. Similia itaque statuta & consuetudines, ex quibus minori tempore, quàm 9. mensibus residetur, intelligi debent de illo casu, quo quis ex dispensatione habet duos Canonicatus, aliàs autem Concil. Trid. *d. sess. 24. c. 12.* omnibus statutis & consuetudinibus derogavit, quæ mioorem, quàm 9. mensium residentiam exigunt. Docent quidem nonnulli cum Zypæo *in Annal. Jur. Pontif. h. t. n. 13.* residentiam Canonicorum post Concilium per contrariam consuetudinem immutari posse, eò quòd non sit juris divini, sicut residentia Prælatorum: neque obstet illa clausula Trident. omnis consuetudinis derogatoria; cùm DD. similes clausulas interpretari soleant de consuetudine præteritâ, ante legem contrariam existente, non de eâ, quæ postmodum de novo introducta, aut confirmata est, vel quæ non est generalis, sed particularis alicujus loci: *arg. c. 1. de Constit. in 6.* & huic ipsi derogationi tanquam ex mero jure positivo provenienti per novam consuetudinem derogari valeat; quia nullâ consuetudo subsistit, nisi sit rationabilis. *c. fin. de Consuetud.* ideò ad diuturniorem Canonicorum absentiam aliquam rationabilem causam requirit Covar. *l. 3. Var. Res. c. 13. num. 9.* ne talis consuetudo piæ Fundatorum intentioni nimis controveniat.

Aliud judicium est, si propter merita precedentia quis à residendo excusetur: [illegible] enim consuetudinem vel statutum [illegible] Congregatio Cardinalium Concil. Trid. interpretum, vi cujus conceditur alicui Canonico, vel beneficiato, qui per quadraginta annos semper diligenter interfuit divinis, ut is imposterùm tanquam emeritus ad [illegible] lam ampliùs præsentiam obligetur, & [illegible] men fructus annuos ac distributiones quotidianas lucretur Garc. *de Benef. c. 2.* [illegible] *num. 344.*

Quæritur V. Quandonam absentes [illegible] tantùm pro *residentibus*, sed insuper [illegible] *interessentibus* divino officio habeantur & distributiones quotidianas lucrentur. Si absens à Choro saltem in urbe præsens sit, habebitur pro interessente, quoties [illegible] justâ causâ necessitatis vel utilitatis [illegible] rit, dummodò utilitas merè privata [illegible] sed Ecclesiæ. Unde omnes, quos infirmitas senium, injusta captivitas, aut injusta communicatio, vel alia corporalis necessitas impedit, si in urbe præsentes sint, [illegible] præsentes in Choro reputabuntur. *c. [illegible] t. in 6.* dummodò aliàs soliti fuerint Chorum frequentare: quia si sani non frequentâssent, non censeretur infirmitas [illegible] sam absentiæ.

Quòd si autem Canonici non tantùm [illegible] Choro, sed etiam à civitate absint, [illegible]

quam absentiæ causam allegare valeant, nihilominus illa causa specialiter de jure vel consuetudine ad percipiendas distributiones quotidianas privilegiata fuerit, habebuntur quidem pro residentibus, sed non pro præsentibus in Choro, sicut distinguit Covar. *Var. Resol. lib. 3. c. 13. n. 8.* Garc. *d. c. 2. n. 349.*

31 Ideò ex tali causâ specialiter privilegiatâ pro interessentibus habebuntur omnes Canonici, qui parochias suis canonicatibus incorporatas possident, & ibidem curam animarum per se ipsos exercent. Trid. *sess. 22. de Ref. c. 3.* Dico, si parochia Canonicatui *incorporata* sit: nam si Canonicus habuerit parochiam, & in eâ parochum egerit, lucrabitur quidem fructus annuos suii Canonicatûs, sed non distributiones: quia dispensatio super duobus beneficijs incompatibilibus est contra jus, & consequenter strictæ interpretationis. Barb. *de Offic. & potest. Epis. alleg. 50. n. 127.*

32 Pro præsentibus in Choro etiam habentur comparentes ad generale Concilium, ut ex Concil. Constant. *sess. 14.* tradit *Rebuf. loc. supra cit. n. 34.* quod privilegium alij communiter etiam ad eos, qui Synodo Provinciali vel Diœcesanæ interfunt, extendunt apud Barb. *d. loc.* Item speciali privilegio pro interessentibus haberi Inquisitores hæreticæ pravitatis, pœnitentiarios in Ecclesiis Cathedralibus constitutos, cùm publicas confessiones audiunt, & Auditores Rotæ Romanæ refert Ricc. *in Praxi aurea. p. 3. resolut. 390. & seq.*

33 *Quæritur* VI. Utrùm distributiones lucretur, qui eo tempore, quo in Choro officium peragitur, vel Horæ cantantur, ipse missam legit? Negativè declaratum esse à Cardinalibus, attestatur Garc. *d. l. n. 398.* nisi ex jussu Superioris Missa celebrata sit. Interim tamen in multis locis ex consuetudine contrarium practicari refert idem Garc. & Zypæus in *Annal. h. t. n. 31.* Declaratio Cardinalium videtur potissimùm fundari in ipso text. Concil. Trid. *sess. 24. de Reform. c. 12.* ex quo Canonici jubenter per se, & non per substitutos divina peragere; hoc autem rigore per consuetudinem mitigato (ut supra *in quæst.* 2. dictum) etiam hæc consuetudo, de qua in præsenti quæstio, non est intolerabilis.

Quæritur VII. An Canonici absentes 3. mensibus sibi à jure concessis sicut, nihilominùs lucrantur fructus totius anni, ita etiam lucrentur distributiones quotidianas? Negativè à sacra Congregatione Cardinalium decisum esse ait Zerolla *d. l. V. primum dubium.* nam licet absentia 3. mensium sit inculpabilis, & à jure permissa, non tamen est specialiter ad lucrandas distributiones privilegiata. 34

Quæritur VIII. Quorsum applicanda sit illa portio distributionum, quam absentes Canonici non percipiunt, an in fabricam Ecclesiæ impendi, vel pauperibus distribui, aut præsentibus Canonicis accrescere debeat? Concil. Trid. *sess. 22. cap. 3.* voluit, tales distributiones vacantes fabricæ Ecclesiæ, vel alteri pio loco arbitrio Ordinarij applicari; sed quia Concil. ibi loquitur de illis distributionibus, quæ noviter ex tertia parte fructuum deductæ sunt, plerique DD. existimant, aliud obtinere in distributionibus antiquis, quæ ex fundatione debentur Canonicis, ut hæ, si ab aliquibus absentibus neglectæ fuerint, debeant præsentibus accrescere juxta Gloss. *in Clement. 2. in V. pars dimidia. de Ætate & qualitate &c.* Aliter verò distingvunt. Garc. *in d. c. 2. n. 444.* quòd nimirùm attendendum sit, an certa & determinata portio cuilibet Canonico in Choro præsenti assignata sit, e.g. pro missa medius florenus, pro singulis horis Canonicis aliquot grossi &c. vel an in genere 35

aliqua

aliqua massa seu quantitas inter præsentes Canonicos distribuenda sit? Priori casu censet portionem absentium apud Ecclesiam remanere, vel alteri pio loco applicandam esse: posteriori verò præsentibus accrescere. Sanè quantùm investigare potui, neutra ex istis sententijs habet singularia fundamenta, ex quibus impugnari vel probari possit, sed utraque est plurimùm divinatoria, & ex verosimili æquitate ac conjectura voluntatis Conc. Trid. desumpta, quapropter opinor deficiente clarâ juris decisione consuetudinem singulorum locorum attendendam esse.

36 *Quæritur* ultimò. An illi fructus, qui alicubi fructus grossi, alicubi victualia vocantur, & de frumento, vino, piscibus, aut similibus rebus certis anni temporibus inter Canonicos dividuntur, sint annumerandi fructibus annuis, vel distributionibus quotidianis? ℟. Quamvis *in c. un. h. t. in 6.* distributiones quotidianæ victualia appellentur, *& in c. de cætero, 7. h. t.* victualia illis denegentur, qui actu divinis non interfunt; nihilominùs si ita usu in aliquo loco receptum sit, ut prædicti fructus æqualiter inter residentes Canonicos sine respectu ad singulas in Choro præsentias distribuantur, potiùs fructibus annuis, quam distributionibus accensendi erunt, & consequenter qui fructus annuos, etiam istos lucrabitur Gloss. *in Extrav. un. Ne sede vac.* Quar. *summa Bull. V. Residentia.*

TITULUS V.
De Præbendis & Dignitatibus.

MAteriam de Præbendis, quæ Ecclesiarum ministris debentur, amplissimam hic aggredimur, non quidem eam secundùm omnem suam latitudinem dignitatem tractaturi, sed quantum ... satis videtur. Plura investigari poterunt pud Authores, qui hac de re plenos ... scripserunt, inter quos est Nicolaus Gar... *in Tract. de Beneficiis.* Gonzalez. *ad ... 8. Cancell.* Rebuffus *in Praxi ben... rum.* Flam. Parisius *de Resignation... ficiorum*, & alij per decursum citandi.

Omnis quidem perceptio reditu... clesiasticorum in genere *Præbenda* ... test à præbendo, seu tribuendo, tame... lis perceptio laico competat propter ... tium etiam temporale, & ad certum ... pus, ut advocato Ecclesiæ, vel alteri ... ali sæculari. Barb. *in Collect. DD. ad ... hujus tit. n. 3. & seqq.* Vallen. *hoc tit. ... num. 1.* at verò in propriâ & strictâ ... catione *Præbenda* solùm pro benefic... clesiastico accipitur. Sit proinde

§. I.
Quid & quotuplex sit beneficium.

1. *Beneficium quid? & explicantur singula ... nia particulæ.*
2. *Differentia inter pensiones & beneficia.*
3. *Beneficium non potest conferri à laico, ... ex præscriptione.*
4. *Dignitas, Personatus, Officium quid?*
5. *Beneficia alia curata, alia simplicia.*
6. *Beneficia collativa, patronata, electiva, ... regularia.*

BEneficium Ecclesiasticum congru... scribi potest, quod sit *jus perpe... ad percipiendos reditus Ecclesiasti... tione spiritualis officii Ecclesiastica ... thoritate institutum, & personæ E... siasticæ ab Ecclesiastica collatum.*

Dico I. Beneficium esse *jus ad perp... endos reditus Ecclesiasticos*: ut distin... tur *à Canonica*, quæ simpliciter hic ... tantùm est *jus habendi sedem in Ch... & vocem in Capitulo*: nam si quis ...

ter in Canonicum recipiatur, antequam ei reditus canonicales assignentur, dicitur habere *Canoniam*, sed non beneficium, seu præbendam; debet tamen ipsi, primùm ac se facultas obtulerit, præbenda conferri *c. dilectus. 27. & c. relatum. 9. h. t.* Gloss. *in c. 2. de Concess. præb.* Ipsa quoque vox in capitulo ex usu plurium Ecclesiarum Cathedralium, non ad solam concessionem Canoniæ, sed tunc primum concedi solet, cùm quis residentiam primi anni absolvit, & juxta Concilium Trid. majoribus ordinibus insignitus est. Trid. *sess. 22. de Reform. c. 4.*

Dico II. Beneficium esse *jus perpetuum*: est enim de natura beneficii, ut institutum perpetuò duret, & non conferatur ad certum tempus, sed regulariter ad totam vitam beneficiati, in eoque beneficiatus intituletur, seu, ut Practici vocant, *investiatur*, per text. *in Can. Sanctorum. 2. dist. 70.* Barb. *Jur. Eccles. un. lib. 3. c. 4. n. 11.* Nec obstat, quòd Parochiæ Monasteriis, & alijs locis pleno jure incorporatæ sint vera beneficia, & tamen nulli conferantur in perpetuum, sed tantùm Vicariis, qui ad nutum superioris amoveri possunt. juxta Gl. receptam *in clementina. 1. de Excess. Prælat.* nam ℟. quòd illa incorporatio sit loco collationis perpetuæ, & Abbas Monasterii sit principalis Rector & beneficiatus talis Parochiæ; illi verò, qui ab eo exponuntur, sunt tantùm Vicarii temporales, & dicuntur habere beneficia manualia. Gloss. *in Clement. quia regulares. de Supplenda negligentia Prælatorum*, Joan. Honor. *h. tit. p. 4. n. 60.* Quòd si autem aliquis Vicarius perpetuus, seu, ut loquuntur; *investitus* constitueretur, talis verum beneficium habere censeretur, quia Vicaria perpetua venit nomine beneficii *c. postulasti. 27. de Rescriptis.*

Dico III. *ratione spiritualis officii*: quia beneficium datur propter officium, idque spirituale. *cap. fin. de Rescript. in 6.* unde perceptio redituum, quæ ministris sæcularibus Ecclesiæ datur, beneficium propriè dici non potest Garz. *de Benefic. p. 1. c. 2. num. 7.*

Dico IV. Beneficium debere esse institutũ *Ecclesiasticâ authoritate*: quare tametsi aliquis certas missas vel anniversarium etiam in perpetuum fundârit, nisi tamen Episcopi approbatio accedat, non erit beneficium, sed tantùm pia donatio, vel pium legatum; neque appellatione beneficii veniet, quoties in jure vel literis Papalibus de beneficio mentio sit. Barb. *Juris Eccles. lib. 3. cap. 4. n. 15.*

Dico V. beneficium debere conferri *personæ Ecclesiasticæ*; quia laicus est incapax beneficii tanquam rei spiritualis vel saltem Spirituali annexæ, & propter spirituale ministerium competentis. *arg. c. causam 7. de Præscriptionibus* Gonzal. *ad. Reg. 8. Cancell. gl. 2. n. 60. & seqq.* ubi *n. 63.* refert, quòd neque ad horam possit laicus beneficium Ecclesiasticum habere.

Hinc etiam est, quòd pensiones, quæ ex reditibus beneficiorum in favorem alicujus separantur, non dicantur propriè beneficia, per text. & Gloss. *in c. 4. h. t. in 6.* Zoës. *h. t. n. 2.* tum quòd in pensione aliquis non intituletur, seu investiatur (secùs, si quis verè pensionem in titulum acciperet. Vid. Barb. *Jur. Eccles. univ. lib. 3. c. 11. n. 8. & 15. ac seqq.*). tum quòd ex se non dentur propter Spirituale officium (nisi quòd novissimè Pius V. pensionariis imposuerit recitationem officii Beatæ Virginis. Zoës. *dict. n. 2.*) tum denique quòd pensio possit laico concedi. Huc pertinent ea, quæ superiùs in Tit. I. *de Vita & honest. Cler. n. 8.* de obligatione gestandi habitum clericalem Be-

neficiatis & Pensionarijs ex Bulla Sixti V. incumbente diximus.

3 Dico VI. quòd beneficium conferri debeat *a persona Ecclesiastica*, nimirùm summo Pontifice, Episcopo vel alio Prælato, non autem à laico. *c. 3. de Institution.* Gare. *de Benef. p. 1. c. 2. n. 35.* Quare si aliquis in certo altari, vel Capella missas legendas ita fundârit, ut hæres, vel alius laicus sine institutione, qui illas Missas persolvat, talis fundatio non erit beneficium dicendum, neque in impetratione alterius veri beneficij hujus erit mentio facienda, sicut *in c. si motu. 23. hoc tit. in 6.* requiritur, ut in impetratione novi beneficij fiat mentio priùs habiti, quamvis exigui; solùm ergo jus patronatûs competit laico, qui Ecclesiam vel beneficium aliquod fundavit, exstruxit, aut dotavit, ut scilicet beneficiandum possit Episcopo præsentare, ab eoque, si dignus sit, institui debeat, secundùm ea, quæ inferiùs speciali in Titulo *de Jure patronatûs* tractantur.

Sed neque præscriptione laicus videtur acquirere posse jus conferendi; cùm id utpotè jus Spirituale possidere nequeat, sine possessione autem nulla, ne quidem immemorialis (quæ tantùm in subjecto capaci possessionis procedit, & vim privilegij obtinet) currat præscriptio, *c. causam. 7. & ibi DD. de Præscript.* Barb. *in Collect. DD. ad c. dilectus. 24. h. t. n. 2.* Pan. *ibid. sub. n. 6.* & quamvis in possessione decimarum laicus ex solâ immemorialitate temporis præsumptionem pro se habere possit, & relinquendus sit in earum detentione, usque dum de vitioso initio convincatur, per ea, quæ docet Gilkenius *de Præscript. p. 3. c. 8. n. 23.* & dicam infra in *Tit. de Decimis D. §. 2. n. 7.* Diversa tamen est ratio inter jus decimandi, & conferendi beneficia: quia jus decimandi tum ex privilegio Papali; tum ante Concilium Lateranense per Episcop. sæpe laicis concessum fuit; jus autem conferendi beneficia concedi laicis prorsus inf. tum est: hinc est, quòd facilius in jure o. cimandi ex immemorialitate temporis p. sumatur bonus titulus, quàm in jure conferendi beneficia. Quòd autem privileg. Apostolico possit laicus ad conferenda neficia habilitari, tradit Barb. *in d. c. dilectus. n. 2.* Imò de facto aliquibus Reg. & Principibus concessum refert Zer. *n. 7. per text. in eod. c. dilectus. & dilecto. 40. de Testibus. & c. uls. de ceff. præbenda.* ait tamen verisimile e. his cc. verbum *donatio*, intelligi de jure tronatûs. Glos. *in d. c. dilectus. ex tione.*

Beneficia inprimis dividuntur, quòd sint majora, alia minora. Majora rursùs duntur, quòd alia *dignitatem* annexam beant, alia *personatum*, & alia *officium*.

Dignitas est *præcedentia cum præ ctione*, qualem habent Episcopi, & al. feriores Prælati. Volunt tamen eum dignitate constitutum censeri, penes q. unum saltem ex his tribus requisitis tur, 1. administratio rerum Ecclesiasti. cum jurisdictione. 2. Nomen dignit. simul prærogativæ in Ecclesia tam in ro quam in capitulo, licet non adsi. ra administratio vel jurisdictio. 3. Co. tudo Ecclesiæ, quòd quis reputetur in gnitate. Tambur. *de Jure Abbat. to. disp. 1. q. 2. n. 3. & 9.*

Personatus est *præcedentia sine ju. dictione*, quem habere censetur Sena. Capitulo Ecclesiæ Cathedralis, vel al. qui locum magis honorificum in Chor. Processionibus obtinet.

Officium denique dicitur administ. sine speciali præcedentia, aut jurisdict. prout talem administrationem habent

nus, Custos, Thesaurarius & similes. Vallens. *h. t. §. 2. n. 4.*

5 Deinde beneficia alia sunt *curata*, alia *simplicia*. Curata iterum subdividuntur, quod alia sint propriè curata, quæ scilicet curam animarum respectu fori interni & Sacramentorum habent. Alia autem minùs propriè, quibus jurisdictio spiritualis quoad actum externum incumbit, ex qua beneficiatus possit causas Ecclesiasticas tractare, inquirere, corrigere, censuras ferre, & absolvere &c. *Simplicia* verò beneficia dicuntur, quæ curam animarum annexam non habent, uti sunt capellaniæ, vel alia similia beneficia habentia obligationem solummodo horas canonicas persolvendi, missas legendi &c. Canonicatus quoque in Ecclesiis Cathedralibus cum curam animarum adjunctam non habent, rectè quidem beneficiis simplicibus accenseri possunt, quia tamen personalem residentiam requirunt, & Canonici majorem præ reliquis Clericis præcedentiam habent, *c. statutum. 11. de Rescriptis in 6.* ideò plerumque nomine simplicium beneficiorum non canonicatûs Ecclesiarum Cathedralium, sed minora beneficia simplicia intelliguntur; *arg. cap. quamvis 4. h. t. in 6.*

6 Præterea beneficia alia sunt *collativa*, quæ scilicet per collationem Episcopi, vel alterius obtinentur; alia *patronata*, quæ ad præsentationem patroni dantur; alia *electiva*, ad quæ aliquis per viam electionis assumitur, uti sunt Episcopatus, Abbatiæ, Præposituræ, & similia.

Denum ut plures alias divisiones omittam, quæ videri poterunt apud Vallens. *dict. loc.* beneficia alia sunt *secularia*, quæ ex fundatione vel succedente præscriptione tantum sæcularibus Clericis conferri debent; alia sunt *regularia*, quæ pariter vel ex fundatione, præscriptione, aut alia Summi Pontificis dispositione tantùm Regularibus conferenda sunt. *c. cùm de beneficio. 5. h. t. in 6. c. inter quatuor. de Religiosis domibus.* de qua beneficiorum distinctione in Tit. *de Capellis Monachorum* agitur.

§. II.

De Collatione beneficiorum, quæ fit per Summum Pontificem, & beneficiorum reservationibus.

SUMMARIA.

7. *Papa habet liberam potestatem in beneficiis.*
8. *Beneficij reservati collatio ab inferiore facta est nulla. Reservatio non afficit beneficia patronata, nec manualia.*
9. *Vacatio* apud sedem vel in *curia*, quæ dicatur.
10. *De reservatione beneficiorum* clausa in Corpore Juris.
11. *Curia Romana quid & ubi, & quid Curiales?*
12. *Beneficia in quibus tantum fuit jus ad rem, non sunt reservata, nec beneficia de jure patronatûs laicorum.*
13. *Reservatio* Extravag. Execrabilis. Joann. XXII. hoc tit.
14. *Commendam beneficij quis concedere possit, & an per eam tollatur reservatio.*
15. *Reservatio* Extravag. ad Regimen. inter Comm. h. t.
16. *Beneficia promotorum per Papam reservantur. Et quid, si concessa retentio, & quando vacare incipiant? Et quid de promotione, quæ fit per Archiep. Salisb ad 4. Episcopatus.*
17. *Reservationes per varias Bullas, & ibi de publicatione resignationis.*
18. *Reservationes per Bullas post Concordata Germaniæ emanatas, an præjudicent Germanis?*

7 Difficilis & diffusa hæc materia est innumeris Pontificiis constitutionibus, Curialistarum pragmaticis, Rotæ Decisionibus, Doctorum Glossis & Commentariis partim explicata, plurimùm intricata. Nolim, ut quispiam in casibus emergentibus meis tantummodo dictis acquiescat, sed veritatem ex fonte haurire non postponat, authoritates allegatas inspiciendo, rationes expendendo, peritos & practicos in Curia

consulendo, non enim semper eadem sententia Theoriæ & Curiæ, styli & scholæ.

Ad rem ipsam igitur quod attinet præsupponendum, quòd Summus Pontifex potestatem habeat de jure omnia totius mundi beneficia conferendi. *c.2.h.tit.in 6. c. si Papa.10.§.si autem. de Privilegiis in 6. Clement.1.in fine. Ut lite pendente &c.* Quia ipse est Ordinarius Ordinariorum habens concurrentem jurisdictionem cum omnibus Ecclesiæ Prælatis, atque ab ipso omnis beneficiorum divisio & collatio originem habet, *c. un.13.q.1.* & primitus omnia beneficia solus Papa conferebat, posteà verò dilatatâ Ecclesiâ in partem sollicitudinis vocavit Episcopos, ijsque potestatem conferendi beneficia suarum diœcesium communicavit, sub eâ tamen moderatione, ut semper penes ipsum Papam major & superior potestas remaneret. *c. dudum.14.§.nos igitur.h.tit.in 6.d.c.2.& d.c.si Papa.* Paris. *de Resig. benef. lib.1.q.10.à n.47.* Gonzal. *ad Reg.8. Cancell.§.1.proœm.à n.1.* Et hæc communicatio ipsis etiam Ecclesijs admodum utilis & necessaria fuit: quia ob varias & diversas Nationes ad Romanam Curiam confluentes, qualis idoneitas sit in persona impetrantis beneficium multoties sciri non potest, sed ex aliorum relationibus interdum proh dolor! indignus indebitè commendatur, & digniori præponitur, verba sunt Barb. *in Collect. ad extrav. execrabilis.h.t.n.3.* ut vel hinc pateat, reservationes parùm favorabiles esse.

Unde de Jure communi, si duo concurrant, & unus ostendat collationem à Papâ, alter ab Episcopo sibi factam, attendetur inprimis prioritas temporis, ut ille potior sit jure, qui ab alterutro collatore beneficium priùs obtinuit; in dubio præferetur, qui fuerit in possessione; si neuter possederit, prævalebit is, cui Papa vel Legatus ejus contulit, propter prærogativam & dignitatem con[illegible]rentis. *c. si à sede.31.h.t.in 6.* Barb. [illegible] *Offic. Episc. alleg.57.n.12.*

Notandum est I. Quòd licet antiqu[illegible] jure tùm S. Pontifex, tùm Ordinarij co[illegible]sè, & modo præventionis contulerint, [illegible]libet beneficia, nec eo jure fuerit reser[illegible]teste Paris. *d.l.num.53.* posteà tamen ad [illegible]lendas confusiones, quæ oriebantur [illegible] quòd impetrantes apud Papam non [illegible] securi, an non fuissent præventi apud [illegible]narium, apud quos etiam Collationes [illegible] delectu personarum præcipitabantur, [illegible]ma beneficia tùm per Canones in Co[illegible] Juris existentes, tùm etiam per Bulla[illegible] traordinarias, Regulas Cancellariæ, & C[illegible]cordata Germaniæ collationi suæ spec[illegible] Summus Pontifex reservârit, ita ut ea [illegible]lus inferior Prælatus Ecclesiasticus sine [illegible]ciali privilegio, vel commissione Papa[illegible] ferre valeat, adeò quidem, ut tamen [illegible]norantiâ juris, aut facti Episcopus vel [illegible] inferior collator beneficium reservatum [illegible] in quo Papa de facto manus apposuit, [illegible] cui gratiam fecit, licet aliàs in jure res[illegible]tum non fuerit, contulerit, nihilominus [illegible]rita sit talis collatio, ita tamen; ut si be[illegible]ciatus aliquod Beneficium præhabitum [illegible]tuitu hujus collationis resignavit, ad [illegible] liberè possit reverti, dummodò in [illegible]tendo altero, quod ab Episcopo invalidè [illegible]cepit, difficilem se non exhibuerit; [illegible] quamvis etiam beneficium resignatum [illegible]rit jam in alias personas collatum, [illegible] tamen in pristinum statum reponi debe[illegible] *c. si postquam.13.& c. si beneficia.20.h.t. in 6.*

Quid verò circa beneficia non reser[illegible] in Germaniâ vacantia speciale sit, item [illegible] si beneficium reservatum Papa per lon[illegible] tempus conferre distulerit? paulò infe[illegible] tractabimus.

Est verò circa reservationes generaliter animadvertendum, quòd ijs quibuslibet non comprehendantur beneficia, quæ sunt de jure patronatûs laicorum vel mixto, dummodo laici id habeant ex fundatione, dotatione, vel constructione Ecclesiæ, cui Juri S. Pontifex non intendit derogare, ne laici a fundationibus absterreantur. Secus est de jure patronatûs Ecclesiastico, vel etiam laicali competente tantùm ex privilegio vel præscriptione. Covar. *pp.qq.cap.36.* Gonz. *ad Reg.8.Cancell.glos.18.num.18.* Joan. à Chokier. *ad eandem Reg.8.gl.1.num.3.& Glos.8.num.1.* Vid. etiam Paris. *de Resign.benef.lib.2.q.4.* & Gare. *de Benef. p.3.t.2.an.551.* Et huc pertinet Regula Cancell. *de Derogatione Juris Patronatûs*, quæ apud Joan. Chokier. est Pauli V. XLII.

Beneficia quoque *Manualia*, sive sæcularia sive regularia, ex quibus possessor ad arbitrium superioris amoveri potest, non cadunt sub reservationem; tùm quòd in rigore non sint propriè dicta beneficia, quia non perpetua; tùm quòd hoc ipso eluderetur reservatio, si superior amoveret. Calder. *consil.6.n.5. de præb.* Joan. à Chokier. *ad Reg.8. Cancell. Glossa.1.n.15.*

9 Notand. II. Quòd ex beneficijs reservatis aliqua dicantur vacare *apud Sedem Apostolicam*, & *in Curia*, eaque firmiùs ac efficaciùs cæteris reservata sint, ita ut quodlibet indultum vel commissio inferioribus Prælatis data ad conferenda beneficia non comprehendat beneficia *apud Sedem*, vel *in Curia* vacantia, nisi specialis eorum mentio fiat. *c.2.h.t.in 6.*

Verum hic difficilem disputationem ordiuntur DD. an idem sit beneficium *apud Sedem* & idem *in Curia* vacare; & quando dicatur beneficium *apud Sedem* aut *in Curia* vacare? Antiquiores DD. plerique cum Glos. *in c.statutum.3.in V.in curia h.t.in 6.* idem esse beneficium vacare *apud Sedem*, & *in Curia* videntur asseruisse, propter text. *in dict. c.2. h.t.in 6.* ubi cùm priùs dixisset summus Pontifex, nemini licere beneficia *apud Sedem*, vacantia conferre, mox subjungit, *nisi ei super conferendis iisdem in Curia Romana vacantibus specialis authoritas ab ipso Pontifice sit attributa.*

Attamen Recentiores volunt, plurimùm inter se differre, beneficium vacet *apud Sedem* & *in Curia*, & omnia quidem beneficia vacantia *apud Sedem*, vacare etiam *in Curia*, non autem vice versâ vacantia *in Curia*, semper dici vacare *apud Sedem*, nisi latè & impropriè. Propriè igitur vacantia *apud Sedem* & *in Curia* censeri, quorum vacatio est clausa in Corpore Juris, & per obitum beneficiati in Curiâ Romanâ inducitur, *juxt.c.2.h.t.in 6.* alia verò beneficia per Extravagantes & Bullas reservata, & quorum vacatio de facto extra Curiam & in partibus contingit, latè tantùm & minùs propriè dici *in Curia* vacare. Quod est advertendum circa indulta conferendi beneficia reservata, quibus solet inseri clausula: *Extra Curiam vacantia*, quam clausulam tantùm excludere vacationem *per d.c.2.* testatur Gonzal. *ad Reg.8.Cancell.gl.13.n.60. & 61.& 79.vers. neque obstat.* Rebuf. *in Prax. benef. vers. extra Romanam Curiam.* Barb. *de Offic.Epis.p.3.alleg.57.n.24. in fin.* Alij censent etiam reservationem esse *in Curia*, seu *apud Sedem*, quando vacatio beneficij Romæ inducitur, aut ibi, ubi Papa vel Curia moratur, seu deinde per mortem, seu per resignationem aut privationem ibidem factam. Ubi & illud est advertendum, quòd ex communi DD. sententiâ resignatio aut privatio censeatur, ibi fieri, ubi actus celebratur, licet resignans vel privatus longè

absit, & tantùm per procuratorem Romæ agat, Gonzal. *dict. loc. n. 42.* Garc. *loc. cit. num. 79.* & econtrà si resignans constitutus Romæ resignationem per procuratorem curet fieri in partibus, seu extra Italiam aut Curiam Romanam, non censebitur vacatio *in Curia* introducta. Parisius *de Resignat. benefic. lib. 9. q. 14.*

De Reservatione juris communis.

10 Not. III. Quòd per Canones ordinarios in corpore Juris clausos, nimirum per *c. licet. 2. c. statutum 3. c. præsenti. 34. h. t. in 6. & Clement. 1. Ut lite pendente &c.* reserventur & *apud Sedem* vacare dicantur, beneficia eorum, qui in Curia Romana propter quodcunque negotium versantur, & ibidem vel à Curia recedentes in loco aliquo vicino intra duas dietas legales moriuntur. Dicuntur autem *dietæ legales* iter duorum dierum computatis 20. milliaribus Italicis, quæ faciunt 4. vel ad summum 5. Germanica pro una dieta. Gloss. *in d. c. præsenti. in Vlegales. L. Vicena millia 1. ff. Si quis cautionibus &c.* Quòd si Curiam de loco ad locum transferri contingat, & Curiales eam sequentes in itinere vel in loco, unde Curia recedit ipsi remanentes forsitan infirmi moriantur, præmissa reservatio ad illorum beneficia se extendit, quantumcunque locus, ubi decedunt, à Curia distet.

Excipiuntur tamen ab hoc statuto illi, qui in loco, ubi Curia moratur domicilium suum ordinarium habent, nisi simul actu sint Curiales, aut ratione Curiæ ibidem degant. Item excipiuntur, qui à curia recedunt ad sua domicilia intra duas dietas dissita, ut in textu *d. c. præsenti.* habetur.

Si duo in Curia Romana super beneficio litigent, & uterque ibi moriatur, ad Papam pertinet collatio, ad ordinarium autem, si extra curiam decedant. Si unus tantùm in Curiâ, alter extra decedat, tunc spolio beneficij decesserit in Curiâ, turnus B erit collatio; Ordinarij verò, si is, qui possedit; si neuter in possessione fuerit, nuò propter authoritatem majoris ad pam pertinebit. Si unus tantùm moriatur & alter, vel tertius pro suo interesse prosequatur, exspectandus erit finis lis enim decisum fuerit, beneficium pertinet ad defunctum, collatio spectabit ad P si in Curiâ, ad Ordinarium verò si extra cesserit; si ad nullum ex litigantibus pertinuit beneficium, Ordinarij quoque erit latio, nisi ex alia causâ reserveatur. *d. 1. Ut lite pendente.*

Porrò Curia Romana ibi esse cen ubi est Papa cum Cancellariâ, & tribus, ac Officialibus suis, quos ad reg Ecclesiæ adhibet, ut notat Covar. *qq. c. 4. n. 10.* ubi ita intelligit dictum centij, & Panormit. *in c. 4. de Fori* quòd *ubi Papa est, ibi Roma & Cur* si nimirùm ibi sit Papa cum suis auli &c. & posse esse Curiam, ubi Papa non & vice versâ Papam sine curiâ tradit *in tract. de datis & promissis.* not *n. 29.* Veluti Camera Spirensis est Cur peratoris, licet Imperator Spiræ non soleat, & facit text. *in Clem. Romani. 2. §. sane de Electione.* U dam inferunt, si Papa ex Urbe Roma orsum ultrà duas dietas discesserit Romæ Cancellariâ, officijs, ac Auth tunc illorum beneficia, qui sequentes cedentes Summum Pontificem ibidem riuntur, non censeri reservata. Alij ajunt Paulum III. cùm ad colloquium Carolo V. Imperatore & Francisco Galliæ proficisceretur, declarasse, qui suam Sanctitatem sequerentur, & qui in urbe remanerent, unam tantùm manam Curiam, & non duas existere

scilicet, ubi est Papa, censeri Curiam in capite, & ibi in corpore, quæ constitutio in Bullario refertur inter ejusdem Pauli III. constitutiones 36. Quâ in re, sicut generaliter circa beneficia ad collationem Papalem pertinentia, stilus & usus Curiæ ac Cancellariæ Romanæ (qui pro diversitate temporum nonnunquam variari solet) potissimum attendus erit.

Curiales autem hoc loco dicuntur illi, qui Papæ, aut Cardinalibus seu Officialibus Romanæ Curiæ & officijs inserviunt, aut alias occasione Curiæ in urbe morantur. Non tamen sufficit in ordine ad reservationem prædictam, quòd quis semel fuerit Curialis, nisi etiam curialitas continuata sit usque admortem; præsumitur verò continuata, nisi mutata probetur, ad quam probationem leviora etiam argumenta per alias præsumptiones & conjecturas admittuntur. Mandosius *ad Regulam 5. Cancellariæ, q. 1. num. 18.* Barb. *in Collect. DD. ad d. c. præsenti. 34. hoc tit. in 6. num. 84. versic. curialis.*

12 Illud quoque prætereundum non est, quòd beneficia, in quibus aliquis solùm habuit jus *ad rem*, & non *in re*, v. g. ex collatione nondum acceptata, probabilius non cadant sub hanc reservationem, loquitur enim textus de beneficijs Curialium, qui genitivus solet denotare dominium, & jus in re, *l. 2. §. ff. de Religios. & sumpt. fun.* non est autem beneficium alicujus ante acceptationem. *c. si tibi absenti. 17. hoc tit. in 6.* Mandos. *dict. loc. quæst. 5. n. 3.*

13 Item prout & superiùs *n. 8.* annotatum, nec hâc nec aliâ reservatione regulariter comprehenduntur beneficia, quæ sunt de jure patronatûs laicorum, cui S. Pontifex sine expressâ mentione nunquam censetur derogare, *jux. Reg. Canc. 42. rec. de Derogatione jurispatronatûs.* dummodo laici id jus habeant ex fundatione, dotatione, vel constructione Ecclesiæ. Ratio est recognitio, seu quædam remuneratio beneficentiæ erga Ecclesiam à laico præstitæ, & ne laici à fundationibus abstrahantur. Secus igitur est, si tantùm habeant jus præsentandi ex privilegio, vel præscriptione, cessat enim tunc dicta ratio.

Beneficia autem Jurispatronatûs Clericorum comprehenduntur sub reservationibus, si illud jus Clerici habeant ratione suarum Ecclesiarum, quibus præsunt, vel etiam ex fundatione, de bonis prospectu Ecclesiæ acquisitis, non patrimonialibus. Si mixtum sit jus patronatûs, id est, laico & Clerico simul competens, ob favorem laici non censebitur beneficium reservatum. Videatur Mandosius *ad regulam. 1. Cancell. q. 8.* Barb. *de officio Episc. allegat. 59. n. 26.*

De Reservatione Extrav. Execrabilis. Joan. XXII. h. t.

14 Not. IV. Quòd per Extravagantes, & varias Bullas Pontificias extra Corpus Juris reserventur quoque diversa beneficia. Et I. *in extravag. Execrabilis. Ioan. XXII. h. t.* postquam summus Pontifex generaliter inhibuit beneficiorum pluralitatem, & statuit, ut qui tunc temporis habuerunt plura incompatibilia beneficia etiam dispensatione, tenerentur uno esse contenti, & reliqua dimittere, subjungit: *Qui verò deinceps receperint dignitatem, seu personatum, seu officium aut aliud beneficium animarum curam habens annexam, si antea simile beneficium obtinebant, illud (quo ipsò jure, postquam secundi possessionem habuerint, vel per eos omni dolo & fraude cessantibus, quo minus habeant, steterit, privati noscuntur) absque moræ dispendio in Ordinariorum manibus dimittere debeant; aliquin*

quin ex tunc sint ipso jure secundo privati, & nedum ad sacros suscipiendos ordines, quin etiam ad habendum quodcunque beneficium Ecclesiasticum inhabiles reputentur. Quæ omnia & singula beneficia vacatura, vel dimissa nostræ & Sedis Apostolicæ dispositioni reservamus, &c.

Requiritur tamen, ut adeptio possessionis in secundo beneficio sit pacifica, non litigiosa, & insuper, ut sit cum perceptione fructuum, secùs si fructus ejusdem fuerint ad tempus alteri reservati. *c. si tibi concesso. 26. h. t. in 6.* Videantur Joan. Honor. *h. t. p. 2. n. 19.* Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. Gloss. 15. à n. 9.* Barb. *in Collect. DD. ad cand. Extravag. execrabilis*, ubi plura circa hanc materiam congesserunt, & quæ suo loco dicentur.

Utrum autem per hanc *Extravag.* non tantùm secundum beneficium sit reservatum, sed etiam primum, dubitatur? Quidam utrumque reservatum affirmant, Joann. à Chokier. *ad Reg. 1. Cancell. n. 23. vers. 8. casus.* Wagnerek. *in Noviss. Comment. Exeg. Jur. Can. ad eadem Extravag. execrabilis. not. 4.* pro quibus faciunt illa verba: *Omnia & singula beneficia vacatura vel dimissa &c.* Alij reservationem tantùm ad posteriora benficia restringunt; quia non tantùm olim *juxt. c. de multa 28. h. t.* non erat primi reservatio, sed etiam post Joann. XXII. constituit Bonif. VIII. *in c. licet Episcopus, 28. h. t. in 6.* ut Episcopus posset beneficium per adeptionem secundi vacans conferre, & non obscurè innuunt ipsa quoque verba Extravag. ibi: *in manibus Ordinariorum dimittere debeant*; atque ita in praxi servari testantur plures citati apud Barb. *in Collect. ad d. Extravag. execrabilis. n. 10.* Conciliationem suggerit Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. Gloss. 51. n. 38.* ut prior sententia cedat, quando secundum beneficium impetratum fuit? *in Extrav. ad regimen. 13. vers. nec etiam quæ per assecutionem. h. t. in Communes & in nova Reg. 111. Cancel.* tera verò, quando secundum beneficium Ordinario collatum est. Idem Gonz. *15. §. 2. n. 14. & gloss. 51. n. 36.*

Dispensatio super pluralitate benefi- rum regulariter tantùm ad Summum Pon- cem pertinet, qui supra Canones est. olim frequenter practicatum fuerit, viam *unionis ad vitam*, vel *commen- perpetuam* secundum beneficium im- patibile cum primo retineretur, id ta- abrogavit Conc. Trid. *sess. 7. de Refor. & seq. & sess. 24. cap. 17.* Non autem hibetur Episcopus propter necessitatem utilitatem Ecclesiæ, penuriam Cleri &c. alicui alterum beneficium curatum commendam temporalem, seu, ut vul- *provisorio modo* concedere; dummo- trique propter loci viciniam satisfacere sit; quia tunc non habebit proprie du- neficia, cùm alterum commendatum habeat sub ratione beneficij, seu in ca- aut usum perpetuum. Gloss. *in c. nem inceps. 15. de Elect. in 6. in V. unam* que adeò constringi Episcopum, ut no- si per sex menses commendam concedat cut statuitur *in d. c. 15.* si commenda fiat in favorem personæ: sed Ecclesiæ jus evidens utilitas, vel necessitas long tempus exposcat, admittit Gloss. cit. *in V. durare.* Joan. Honor. *dict. loc. n.*

Potest hic adnotari, quòd si S. Pon- alicui beneficium reservatum in com- dam concedat, tunc cessante commen- neficium dicatur vacare, sicut prius extingui reservationem usque dum plenè de tali beneficio proviserit, sed

solutam collationem fecerit: imò per ipsam manus appositionem in concessione commendæ factam induci beneficii affectionem usque ad plenam ejus provisionem, sicut docet Garc. *de Benefic. p. 4. cap. 4. n. 64. & 65.* id tamen aliqui negant in commenda perpetua, quæ vero beneficio æquiparatur. Citat apud Garc. *d. l. n. 60.* disertè Mandos. *in annot. ad Rom. consil. 350. V. affecta.*

De Reservatione Extravag. Ad regimen. inter Comm. h. t.

II. Ampla & notabilis reservatio est in Extravag. *ad regimen. 13. h. t. inter Com.* quæ etiam in Regulis Cancellariæ, & Concordatis Germaniæ renovatur. In ea reservat sibi Summus Pontifex beneficia quæcunque vacantia per *depositionem, privationem, seu translationem, aut muneris consecrationis suspensionem* (meliùs *susceptionem* legit Gonzal. *ad reg. 8. Cancellariæ Gl. 51. n. 32.* Barb. *de Offic. Episc. alleg. 57. n. 65.*) per *electionis aut postulationis cassationem, vel renuntiationem admissam*: intellige, si ista Romæ, vel alibi authoritate tamen Pontificiâ fiant.

Item reservat sibi omnia beneficia vacantia per obitum Cardinalium, Legatorum seu Nuntiorum Sedis Apostolicæ & aliorum ejusdem Sedis Officialium, qui enumerantur *in d. Extravag. ad regimen.*

Repetit etiam reservationem, quam superius *ex c. præsenti. 34. h. t. in 6.* recensuimus, videlicet circa beneficia eorum, qui accedentes ad Romanam curiam, vel recedentes ab ea ibidem, vel intra duas dietas moriuntur.

16 Demùm reservat sibi omnia beneficia sæcularia & regularia, etiam electiva priùs obtenta & possessa eorum, qui authoritate Pontificiâ promoventur ad majores dignitates, nimirum Patriarchalem, Archiepiscopalem, Episcopalem, Monasteriorum regimina, dignitates, denique personatus, officia, canonicatus, aliaque beneficia cum prioribus incompatibilia, postquam beneficii illius, quod noviter per Sedem Apostolicam acceperunt, pacificam possessionem fuerint adepti.

Unde Episcoporum titularium tantùm, qui â summo Pontifice creantur plerùmque pro Suffraganeis aliorum Episcoporum, iisque pro titulo diœcesis in terris infidelium olim ad Romanam Ecclesiam pertinens assignatur, ex qua nullos fructus percipiunt, beneficia non vacant, nec tunc statim ad collationem Papalem pertinent, & quamvis aliàs collatio beneficii facta Episcopo non valeat, nisi ex dispensatione Papæ, vel justa & necessaria causa, ut quia non habet sufficientia alimenta, aut cogitur exulare &c. *c. cum nostris.* Et ibi Abbas, & DD. *de Concessione præbendæ*, valet tamen præsertim de beneficiis simplicibus facta Episcopo titulari. Garc. *de Benef. p. 11. c. 6. n. 24. & 44.*

Notat verò Barb. *d. allegat. 57. n. 76.* & videtur consentire Garc. *dict. c. 5. n. 30.* quòd etsi quis promoveatur ad Episcopatum cum retentione beneficiorum, illa tamen beneficia, quæ tempore promotionis obtinebat, sint jam reservatione affecta, quandocunque imposterum ea v. g. per mortem vacare contigerit. Sed si hæc sententia in stylo & praxi Curiæ Romanæ fundata non sit, in theoria haud difficulter expugnari posset, utpote nullo expresso juris textu stabilita, cùm Extravag. *ad regimen.* tantùm reservet beneficia vacantia per promotionem. *jux. cap. cum in cunctis. 7. §. cum verò. ubi Gl. & DD. X. de Elect.* talia autem beneficia retenta mortuo Episcopo, sed promoto non ampliùs vacent per promotionem, sed per obitum, Castro Palao *Mor. tom. 2. tract. 14. de benef. disp. 2. punct. 17. num.*

17. n. 3. §. 5. reserv. vers. quod si alicui Rota Recent. *p. 4. tom. 1. decis. 202. n. 5. & 6.* Nec obstat illa generalitas verborum: *quæ obtinebant tempore promotionum nunc vacantia & in ante vacatura &c.* quia sensus istorum solùm est ille, quòd vacantia tempore Extravag. datæ, & in futuris promotionum per Bened. XII. faciendarum casibus vacatura sint reservata, sicut leges ordinariè solent præsentibus & futuris casibus prospicere, subintelligendo semper, si vacatura sint *ex vi promotionis*; ne reservatio, quæ secundùm Garc. *de Benef. p. 5. c. 1. n. 67. & cit. ibidem.* strictæ interpretationis est, nimiùm extendatur. Neque videtur concessa retentio sola tam esse quædam appositio manûs, quàm actualis collatio reservationis consummativa: Quid enim interest, an Pontifex beneficium suæ dispositioni per promotionem delatum, alteri vel eidem concedat? De paribus autem idem debet esse judicium, *l. & ideo 11. l. nam ut. ait. 13. ff. de LL. cum vulg.* posseque talia retenta resignari docet Paris. *de Resign. lib. 3. q. 1. n. 86.*

Cæterùm eorum, qui ad veros & effectivos Episcopatus promoventur, beneficia vacant post adeptam possessionem Episcopatûs, & simul consecrationem, vel loco consecrationis (si Episcopus consecrationem petere neglexerit, aut jam priùs consecratus de uno Episcopatu ad alium translatûs sit) spatium trium mensium *d. c. cùm in cunctis 7. §. cùm verò, de Electione.* Aliquando tamen super his stylus Curiæ variatur, ut promotorum per Papam ad Episcopatus beneficia mox post promotionem, vel confirmationem conferantur, si tamen Papa ita expressè decreverit, ut beneficia statim tunc vacarent; aliàs sine hoc decreto statur Juri communi. Garc. *d. c. 6. num. 5. & seq.* Barb. *d. n. 69.* Paris. *de Resignat. benefic. lib. 3. q. 1. n. 76.*

Illud circa hanc Extravag. *ad Regim*[illegible] legenti advertendum est, quòd licè[illegible] cundùm text. sit tantùm temporalis [illegible] ad vitam Benedicti XII. lata, ibi: [illegible] *nec miserationis divinæ clementia* [illegible] *universalis Ecclesiæ regimini præ*[illegible] *concesserit &c.* quia verò postea [illegible] Pontifices in regulis Cancellariæ eandem [illegible] travagantem renovârunt, & Concor[illegible] Germaniæ inserta est, censeri debet [illegible] tua. Garc. *d. p. 11. c. 6. n. 31.*

Non possum præterire huic Archiep[illegible] patui Salisb. deservientem notabilem [illegible] stionem, quæ vix apud alios Authores [illegible] rietur, quibus hoc speciale & insolitum [illegible] chiepiscopi jus utique incognitum fuit [illegible] beneficia illorum, qui promoventur a[illegible] tuor Episcopatus, quos Celsissimus Pr[illegible] & Archiepiscopus Salisb. conferre [illegible] sint juxta Extravag. *ad Regimen.* Se[illegible] post. reservata? Mihi (salvo meliori) [illegible] tiva in theotoria videtur certa; quia E[illegible] vag. tantùm loquitur de Episcopatibus [illegible] rum provisio, seu electionis confir[illegible] immediatè ad Sedem Apost. spectat. [illegible] *nos seu authoritate nostrâ promoti*[illegible] in Bulla Concordatorum Germaniæ [illegible] d. Extravag. est inserta, *per nos seu au*[illegible] *ritate nostrarum literarum imme*[illegible] *collatorum.* Nec potest Extravag. [illegible] illum sensum, quòd sufficiat, quomodo[illegible] que aliquis remotè & ex fundationis [illegible] gio authoritate Sedis Apost. promov[illegible] etenim manifestè repugnant verba E[illegible] ubi S. Pont. Benedictus XII. expressè & [illegible] ctivè tantùm loquitur de promotis per [illegible] immediatum Antecessorem Joan. XX[illegible] de promotis vel promovendis per se [illegible] & quidem duntaxat intra tempus sui [illegible] ficatûs. Constat autem, quòd isti duo Pon[illegible] ces vixerint post Annum 1300. è contra [illegible] illi Episcopatus plus quàm centenis [illegible]

ante vitam istorum pontificum fuerint erectam, ipsique jus collationis Archi-Episcopo Salib. concessum. Licet verò hodie singuli Pontifices soleant illam Extravag. renovare in Regulis Cancellariæ, & sit relata in Concordata Germaniæ, tamen intelligitur relata secundùm illum sensum, quem habuit ab initio, ut scilicet sensus sit *de immediata* S. Pontificis collatione, unde hæc particula *immediate*, ut paulò ante citatum, in Concordatis ad majorem declarationem inserta est. Cujus sententiæ fuit indubiè Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. gloss. 15. §. 2. num. 14. & gloss. 51. num. 36.* ubi expressè docet, quòd d. Extravag. *ad Regimen.* item Extrav. *ex debito. 4. §. hujusmodi. de Elect. inter com.* non habeat locum, quando provisio de secunda dignitate vel beneficio sit ab Ordinario, & non à S. Pont. loquitur autem *d. §. hujusmodi* de sede quoque Episcopali, ad quam assumendus beneficia prius obtenta retinere non potest. Vid. etiam Burat *Decis. 242. n. 3. & seqq.* Neque demum jus Archi-Episcopi everti credo, si quandoque beneficia istorum promotorum fuerint à Sede Apost. impetrata: cùm S. Pontifex utendo suâ concurrente jurisdictione non censeatur tollere imposterum jus inferioris collatoris. *c. dudum. 14. §. nos igitur. h. t. in 6.*

De Reservatione aliarum Bullarum.

III. Ex Bulla Pij V. quæ incipit; *Ex Apostolatûs officio &c.* reservantur omnia beneficia illorum, qui in hæresin lapsi sunt.

IV. Ex Bulla ejusdem Pij V. quæ incipit: *Romanum Pontificem.* reservantur beneficia recepta *in Simoniacam confidentiam;* de qua confidentia agitur in tit *de Simonia.*

V. Rursus ex Bulla Pij V. *In conferendis &c.* reservantur Parochiæ non collatæ *per concursum*, juxta formam Concil. Trid. *sess. 24. de Reform. cap. 18.*

VI. Ex alia Bulla Pij V. quæ incipit: *Sanctissimus in Christo &c.* reservantur omnia beneficia vacantia, sede Episcopali vacante.

VII. Ex Bulla Alexandri VI. quæ incipit: *In eminentia &c.* vacant & reservantur beneficia eorum, qui offendunt litigantes in Curia Romana, eorum judices, Advocatos, Testes, Procuratores, & Notarios.

VIII. Ex Bulla Gregorij XIII. quæ incipit: *Humano vix judicio &c.* reservantur beneficia resignata, quorum resignatio non est publicata juxta formam in dicta Bulla præscriptam: etenim ad evitanda mala, quæ ex clandestinis resignationibus proveniunt, dum resignantes post admissam resignationem fructus exigunt, & solventes novis Beneficiatis denuò solvere coguntur; jurisdictionem spiritualem, quâ jam carent, cum animarum periculo exercent &c. constitutum est, primitùs à Sixto IV. in Reg. Cancell. & postea à diversis Pontificibus, novissimè à Gregorio XIII. ut provisi de resignatis beneficiis teneantur publicationem facere in Ecclesia beneficii, & Cathedrali præsente populo. Et quidem si resignatio sit facta in Curia de beneficio citra montes, hoc est, Italiam, *intra sex menses* à die concessæ gratiæ, publicatio facienda est. Si verò resignatio fiat coram Ordinariis extra Curiam, teneatur Ordinarius *intra mensem* admittere, vel rejicere resignationem, & beneficium resignatum conferre, provisus verò *intra tres menses* publicare possessionem beneficii accipere, alioquin nulla erit provisio & beneficium vacabit, ac reservatum erit. Videatur Paris. *de Resig. benefic. lib. 11. per totum.* Formam autem publicationis ut die festivo in templo & coram populo fiat, non ubique in Germania servari, sed sufficere qualem qualem publicationem, ex qua possit haberi notitia, testatur

Zypæus *in Annal. Jur. Pont. tit. de Renunciat. sub num. 2.*

18 Verùm hic insignis movetur quæstio, an hujusmodi novæ Bullæ, quæ primùm post *Concordata Germaniæ* datæ sunt, neque de *Concordatis* specialem mentionem faciunt, obligent etiam in Germania, & impediant Ordinariorum collationes, si v. g. beneficium in mense Ordinarij vacet propter hæresin, simoniam, & sede Episcopali vacante. &c. Branden *super Concordatis Germ. q. 10. n. 8.* concludit, per has Bullas etiam Germaniæ collatoribus præjudicari, Concordatis nec quidquam obstantibus. Argumenta pro confirmatione adducit sequentia. I. Quòd Pontifex concordando cum Germanis sibi nec voluit, nec potuit, ligare manus ad decernendas pœnas in delinquentes quoscunque; si ergò post ea Papæ visum fuit, hæreticos v. g. esse puniendos privatione beneficiorum, & reservatione, non est ratio, cur ab hac pœna excludamus Germanos in hæresin tam proclives. II. Quód iste sit stylus Curiæ, qui jus facit, & nunquam auditum sit in Germania contulisse Ordinarium vacans beneficium ob non publicatam resignationem, sed Papa tam contra Germanos, quàm alios signet passim supplicationes ob dictam publicationem omissam. III. Quòd Sixtus Quintus in Bulla: *Pastoralis. 61.* specialiter concesserit Ordinarijs Galliæ (qui etiam concordata cum Sede habent, & longè ampliora Germanis) dixeritque se relaxare constitutiones, suorum Antecessorum reservatorias, ut possint beneficia per *confidentiam Simoniacam* vacantia conferre: quæ specialis concessio minimè fuisset necessaria, nec dicenda relaxatio, si aliàs ex vi Concordatorum Galliæ Ordinarij similia beneficia conferre potuissent. IV. Denique quòd in ipsis etiam Germaniæ Concordatis per Extrav. *ad Regimen.* ibidem insertam sint reserva[illegible] neficia, quorum privatio Romæ indu[illegible] sed si lex sit Romæ lata habens pœnam [illegible] vationis annexam, censetur esse pr[illegible] Romæ inducta, ut docet Paris. *de Resig[illegible] nes. lib. 11. q. 8.* ergò &c.

Attamen de veritate hujus sententiæ [illegible] ritò dubitat Granutius apud Branden [illegible] *10. n. 1. cit.* Adde Rebuf. ad *Reg. XXV.* Paris. *lib. 3. q. 6. num. 92.* uti infra [illegible] *sub num. 36.* quibuscum contrarium [illegible] ri potest, & puto in pluribus Germ[illegible] Diœcesibus practicari. Quidquid enim [illegible] an S. Pontifex ex plenitudine potestatis [illegible] sit derogare Concordatis Germaniæ, [illegible] tamen universi fatentur, quòd non cen[illegible] tur derogare, nisi expressè Concordat[illegible] mentionem faciat, sicut nulla lex ge[illegible] lis tollit particularia statuta, aut pr[illegible] gia, nisi quatenus specialiter exp[illegible] *Text. & DD. in c. cùm ordinem [illegible] Rescriptis. c. 1. de Constit. in 6.* Ipse [illegible] que S. Pontifex Nicol. in Concordat[illegible] disertè promisit, quòd extra casus [illegible] expressos in mensibus Ordinariorum [illegible] lationem impedire minimè velit, *res[illegible] tione*, inquit, *aliâve quavis disp[illegible] authoritate nostrâ factis vel fac[illegible] non obstantibus quibuscunque.* Et in [illegible] ejusdem §. dicit: *hanc constitutionem [illegible] duraturam, usque dum in futuro [illegible] cilio de consensu Nationis Germaniæ [illegible] ter fuerit ordinatum;* quod sane [illegible] jam dictas bullas haudquaquam [illegible] fuisse constat.

Ad argumenta Brandeni: ℟. Ad I. [illegible] esse hic tam quæstionem de potestate [illegible] vandi beneficia Germaniæ, quàm de [illegible] tate S. Pontificis, eámque etiam esse [illegible] beneficia Germaniæ sine speciali expr[illegible] ne negamus. Libenter quoque conced[illegible] à S. Pontifice posse puniri delinquentes [illegible] hære[illegible]

hæreticos per privationem beneficiorum, at vim reservatio beneficij non punit delinquentem, sed potiùs iuitervertit jus ordinarii collatoris, quòd non censetur Pontifex velle in Germaniâ, nisi exprimat. Ad II. dico stylum curiæ esse aliquid facti, quod probandum est: Neque satis inter DD. convenit, in quando stylus curiæ ubique jus faciat. Profectò in his partibus contra stylum Curiæ Romanæ plurima esse recepta, vel parùm in foro Ecclesiastico versanti constabit. Ipsa quoque publicatio resignationum, & ob eam emissam inducta vacatio & reservatio beneficii an ubique in Germaniâ practicetur, valdè dubito, neque possem testari de exemplo. Ad III. responderi potest, Bullam Sixti V. in effectu esse declaratoriam, quòd circa Ordinarios Galliæ reservatio propter Simoniam locum non habeat, sicut nonnunquam in sacris canonibus jubetur irritari, quod ipso jure est irritum, vel privari beneficio, qui ipso jure est privatus. Glost. *in c. 1. in V. reinquenda. & in c. 3. de Cler. conjug.* aut absolvi à juramento, qui ipso jure non est obligatus; Glost. *in c. 2. V. absolvimus X. de Jurejur.* Zoes. *ad Tit. Decr. de Jurejur. n. 47.* ita in præsenti quoque terminis juris materiæ exigentiam paulò impropriatus dicitur *relaxari*, quod non obligavit amplius, seu relaxatum declaratur: Ad correctionem enim Jurium, & multò magis privilegiorum & concordatorum (quibus difficilius derogatur. *arg. c. 1. de Constit. in 6. cum ordinem. 6. de Rescript.*) evitandam, verba nonnunquam improprianda sunt, ut cum Abb. Guttier. & Sanch. tradit Laym. *in Theolog. moral. de Legibus. cap. 1. num. 6.* Ad IV. nunquam concederem, quod ad effectum reservationis, de qua in Extravag. *ad Regimen* censeatur esse semper privatio in Curia, quando est lata per generalem legem, vel canonem, sed planè opinor sensum Extravagantis esse, si privatio in particulari casu circa determinatam personam in Curiâ statuatur. Quis enim nesciat in multis casibus per sacros Canones Romæ latos statui vacationem & privationem beneficiorum ipso jure, quæ tamen reservata non sunt. *cap. 1. & 3. & ibi DD. de Cler. conjug. c. licet Canon. 14. de Elect. in 6. c. in quibusdam. 12. de Pœnis. Extravag. ambitiosæ in fine. de Rebus Ecclesiæ non alien.* Huc etiam pertinent, quæ de extinctâ obligatione bullarum non receptarum in Lib. I. in Titulo *de Constitutionibus* §. 4. dicta sunt.

Notand. V. Quòd per *Regulas Cancellariæ* diversæ etiam reservationes tùm confirmatæ, tùm introductæ sint. Et quia cognitio istarum Regularum in materiâ beneficiali est necessaria, nec apud quosvis authores obvia, ideò aliqua magis præcipua hic apponam.

§. III.
De Regulis Cancellariæ.

SUMMARIA.

19. Regulæ Cancellariæ *quid, & qualis earum obligatio?*
20. *Regula 1. Canc. innovans Extravag.* ad Regimen *& Extravag.* Execrabilis.
21. *Regula 2. reservans beneficia electiva.*
22. *Reg. 3. extendens Extrag.* Execrabilis.
23. *Reg. 4. reservans primam dignitatem post Pontificalem, & primam in Collegiatis & beneficia familiarium Cardinalium.*
24. *Reg. 5. 6. & 7. reservans beneficia Officialium Cameræ Apost.*
25. *Reg. 8. reservans beneficia Ecclesiæ Lateran. &c.*
26. *Regula 9. disponens de vacatione in mensibus, & ibi aliqua notabilia ad intellectum Regulæ.*
27. *Reg. 15. revocatoria Indultorum conferendi reservata, & de quibus Indultis intelligatur.*
28. *Regula 17.* De concurrentibus in data.
29. *Regula 19.* De infirmis resignantibus.
30. *De quibus infirmis intelligenda.*
31. *Quid significent illa verba:* vigore supplicationis dum esset sanus signatæ.

32. *Resignante coram S. Pontif. intra 20. dies mortuo, an beneficium sit reservatum.*
33. *Reg. de infirmis, an procedat extra curam.*
34. *Reg.* 20. De Idiomate
35. *Reg.* 21. De non impetrando beneficio per obitum viventis.
Item Reg. 30. De verosimili notitia.
36. *Reg.* 26. De beneficiis vacaturis per promotionem.
37. *An habeat locum in Germania consideratis Concordatis.*
38. *An habeat locum circa illos, quos Archiepiscopus Salisb. promovet ad Episcopatus.*
Reg. 29 De surrogandis collitigantibus.
Reg. 35. de annali possessore
39. Reg 36 De triennali. *& an suffragetur in petitorio? & an aliquando cum mala fide?*
40. Intrusi, *qui dicantur*
41. Reg. 51. *ut nulli suffragetur dispensatio literis non expeditis.*
42. Reg. 55. De exprimendo valore beneficiorum.
43. Reg. 57. De expressione qualitatum beneficiorum
44. Reg. 66. De generali absolutione â censuris ad affectum literarum Apostolicarum.
45. Reg. 68 *Reservans beneficia aliàs reservata, quæ sede Papali vacante per Ordinarios non fuerunt collata.*
46. Reg. 70 & 71. *Quòd Cardinales non comprehendantur sub Regulis, aut Constitutionibus, nec Regulis derogetur sine speciali mentione.*

19 R*Egulæ Cancellariæ Apostolicæ* sunt certæ constitutiones, quas singuli Pontifices in ingressu sui regiminis circa beneficiales & judiciales causas facere solent, vel à Prædecessoribus factas renovare, augere, vel minuere. Est enim hæc natura Regularum Cancellariæ, ut tantùm ad vitam Summi Pontificis durent, & cum ipsius morte expirent, atque Sede Papali vacante nullam obligandi vim retineant, per text. *proœm. Regular.* ibi: *quas etiam ex tunc suo tempore*, id est, tempore Pontificatûs sui, *observari voluit* Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. §. 5. Proœm. n. 2. & seqq.* & hanc esse communem opinionem in praxi receptam, testatur Flam. Par. *de Resignat. lib. 11. p. 2. n. 32.* ac proinde sede vacante cesset re[illegible] riter beneficiorum reservatio in solis Re[illegible] lis fundata, sicut reservatio mensium [illegible] ut infra videbimus. In quo differunt Re[illegible] læ ab alijs legibus & canonibus, quo[illegible] obligatio est perpetua etiam post [illegible] legislatoris, usque dum à successore re[illegible] tur, vel contrariâ consuetudine abole[illegible] *c. fin. X. de Officio Legati.*

Illud quoque præ alijs legibus speci[illegible] bent Regulæ Cancellariæ, quòd lige[illegible] tim à tempore, quo à novo Pontifice [illegible] muntur, & confirmantur etiam [illegible] publicatæ, ut ex *Proœmio Regularum* [illegible] ligitur; nimirum quoad effectum [illegible] actûs in contrarium gesti, non verò [illegible] culpam vel pœnam, nisi post publicatio[illegible] Æneas de Falchonibus *in Tract. de* [illegible] *vatione p. 4. n. 21. & seq.* Gonzal. [illegible] *n. 54.* qua tamen in re non omnes DD. [illegible] cordes sunt: alij enim existimant lig[illegible] mùm post publicationem. Zerola *in* [illegible] *xi Episc. V. Regulæ Cancellariæ* [illegible] Chokier. *in Comment. Proœm. ad* [illegible] *Cancell. n. 20.* Extenditur verò obl[illegible] Regularum istarum etiam extra Cur[illegible] alias mundi partes per modum gener[illegible] gis, ut cum communi docet Gomez[illegible] *Regulas Cancellariæ quæst. 2.* Sarnen[illegible] *Proœm. Reg. Cancell. q. 2.*

Hæ porrò Regulæ Corpori Juris [illegible] non sunt, sed sub singulis Pontificibus [illegible] viter imprimuntur. Refert illas Qu[illegible] *in Summa Bullarij V. Regulæ Cancell.* [illegible] & Commentarios desuper ediderunt [illegible] phonsus Soto, Sarnensis, Mandosius, [illegible] à Chokier, & alij. Sed quidam non [illegible] regulas (sunt enim multæ, & 68. nu[illegible] Quar. *dict. loc.* Joan. à Chokier. 70. [illegible] PP. VII. 72. posuit) at quasdam tant[illegible] marias, & celebriores complectuntur. [illegible] feram & ego aliquot, præsertim ad [illegible]

lenti materiam spectantes, & fermè per illa verba formalia, prout apud DD. repetuntur, qui plerique concordant, nisi quòd hinde in recentioribus Regulis aliquæ novæ appositiones & clausulæ addantur.

20 In primâ igitur Regulâ summus Pontifex *facit reservationes similes illis, quæ habentur* in Extravag. ad regimen, *ac locum habent vult etiam in beneficiis, quæ Officiales Sedis Apostolicæ ibi expressi, licet ante obtum officiales esse desierint, dum officiales erant, obtinebant.* Reservat deinde etiam *beneficia per* Exrravag. execrabilis *vacantia, aut vacatura; eamque reservationem extendit ad beneficia tam obtenta, quàm obtinenda, de quibus Ordinarii, aliique Collatores contra decreta & formam Concilii* Trid. *disposuerint.*

21 In II. Regulâ reservavit generaliter *omnes Ecclesias Patriarchales, Primitiales, Archiepiscopales, Episcopales, nec non omnia Monasteria virorum, valorem annuum ducentorum florenorum auri communi æstimatione excedentia, & voluit, ut excessus hujusmodi in literis exprimatur. Ac etiam reservavit dignitates & beneficia omnia ad quorumcunque Collatorum sæcularium & regularium (non tamen ad collationem cum alio vel aliis, aut etiam ad alterius præsentationem vel electionem quomodolibet pertinentia) quæ vacant sede istorum collatorum vacante.* Sed ista Regula in Germaniâ propter Concordata locum non habet, ut inferiùs dicemus.

22 In III. Regulâ, quæ inter recentiores ponitur, prohibetur, ne provisi vel providendi per sedem Apostolicam de secundo beneficio incompatibili cum priori valeant priùs beneficium in fraudem Apostolicæ reservationis nullâ factâ de eo expressâ mentione coram Papâ vel alio resignare, aliàs utrumque beneficium vacare & reservatum censeatur; salvis tamen juribus alterius partis, ad cujus favorem facta esset resignatio summariè exercendis. Vid. tex. Regulæ, & quæ superiùs ad Extravag. *execrabilis*, dicta sunt. Videtur hæc Regula similis XXVI. *de Beneficiis vacaturis per promotionem.* de quâ inferiùs. *n. 36.*

In IV. Regulâ (quæ inter antiquiores est tertia) reservavit generaliter dispositioni suæ *dignitates majores post Pontificales in Cathedralibus, Metropolitanis, Patriarchalibus, nec non principales in Collegiatis Ecclesiis* (quæ verba intelligenda sunt in sensu distributivo, ut non omnes dignitates, sed in singulis Ecclesiis una, quæ est reliquis major & prima. Gonz. *gl. 9. §. 4. num. 11.*) *valorem decem florenorum auri communi æstimatione excedentes; nec non Prioratus, Præposituras, & alias dignitates conventuales, ac præceptorias generales Ordinum, non tamen militarium.* Denique *quæcunque beneficia, quæ sui, dum Cardinalis esset, aut aliorum Cardinalium nunc viventium familiares & continui commensales obtinent, & imposterum obtinebunt eorum familiaritate durante, & in quibus, seu ad quæ eis jus competit, nisi per obitum Cardinalium, vel alias ab ipsa familiaritate recesserint.* 23

In V. VI. VII. reservat beneficia Collectorum, & Subcollectorum fructuum Cameræ Apostolicæ. Item Curialium, qui dum curia de loco ad locum transfertur, eam comitantes decedunt in loco quantumvis remoto. Item beneficia Cubiculariorum & Cursorum Summi Pontificis. 24

In VIII. reservat beneficia & Canonicatus Ecclesiarum Sancti Joannis Lateranensis, 25

sis, & Sancti Petri, ac beatæ Mariæ Majoris in Urbe Romanâ. Item etiam beneficia quæcunque ad dispositionem Cardinalium à Romanâ Curiâ absentium (nisi abfuerint ob servitium Sedis Apostolicæ cum licentiâ Sanctitatis suæ, vel apud eorum Ecclesias resederint) spectantia, si durante absentiâ vacârint.

26 In IX. Regulâ (quæ olim erat octava, & super eâ integrum tractatum scripsit Gonzalez, & plures glossas collegit Chokier. *ad eandem Reg. 8.*) reservavit sibi *omnia beneficia qualitercunque qualificata, in Januario, Februario, Aprili, Majo, Julio, Augusto, Octobri, & Novembri extra Curiam, aliter quàm per resignationem, qualitercunq; vacatura, ad quorumcunq; dispositionem (non tamen Cardinalium aut aliorum sub certis Concordatis comprehensorum) pertinentia; & voluit in istorum concessione etiam de motu proprio mensis, in quo vacaverint fieri mentionem, alioquin gratiam vel concessionem nullam esse. Consuetudines verò & privilegia optandi seu eligendi pinguiores præbendas quibuscunque quomodolibet concessas, nullatenus vult huic reservationi obstare. Episcopis autem personaliter in suis Ecclesiis residentibus alternativam 6. Mensium ad beneficia conferenda concessit.* Hæc autem *alternativa* universim Episcopis & collatoribus Germaniæ per Concordata concessa est.

Hæc Regula ex communi DD. non habet effectum Sede Papali vacante, ubi Regulis cum vitâ S. Pontificis sublatis omnes menses Ordinariorum sunt. Gonz. §, 5. *proœm. num. 46. & 53.* si nimirum beneficium vacare inceperit Sede Apostolicâ vacante; secùs si vacatio contigerit vivo adhuc Pontifice, tunc enim beneficium jam fuit reservatione affectum. Sicut ex Regulâ 10. Canc. tradit Gonz. *d. §. 5. num. 84.* Utrum autem è converso, si Episcopus beneficium vacans Sede Apostolicâ vacante tunc non contulerit, possit etiam post assumptionem novi Pontificis conferre, utramque partem disputat Gonz. *d. l. num. 60.* & tandem *num. 71.* in affirmativam regis propendet. Videtur tamen hodie stare Regula 68. Cancellariæ, de qua *num. 45.*

Cœterùm mensis incipit à medio ultimi diei, & ibidem terminatur. *l. Romano. 8. ff. de Feriis. c. consuluit. Offic. Jud. deleg.* Si dubitetur, an beneficiatus ante vel post mediam noctem ultimi diei mensis obiêrit? pro mense Episcopi & favore Ordinarij præsumendum est. Garc. *de Benef. p. 5. cap. 1. n. 528.* ex quo reservationes sint odiosæ, & minùs prædicetur Papæ, qui semper habet concurrentem collationem.

Illud quoque advertendum est, quod Episcopus non amittat jus conferendi beneficium in suo mense vacans, licet eodem mense non contulerit, sed si vacatio duret ad mensem Papalem, poterit etiam ipso mense Papali conferre, quia tantùm attenditur initium vacationis, & Episcopo concedit minus 6. mensium ad collationem beneficiorum. *cap. 2. de Concess. præb.* quo jure privari non debet, atque ita sine dubio tenendum, ait Garc. *d. c. 1. n. 536.*

In his novem Regulis reservationes beneficiorum continentur, subsequentes prout scuè alias materias complectuntur, sed adhuc quasdam circa praxim beneficiorum scitu utilissimas.

In Regulâ XV. (olim 14.) *revocat* [illegible] mus Pontifex *facultates & literas* [illegible] *quas quicunque Prædecessores sui* [illegible] *cunque Collatoribus (non tamen Cardinalatûs dignitate fulgentibus)* [illegible]

motu proprio concesserint, ut de beneficiis generaliter Papæ reservatis disponere valerent. &c. Ex hac Regulâ inferunt nonnulli, quòd illa antiqua privilegia quibusdam Capitulis Ecclesiarum Cathedralium à Pontificibus concessa, ut ad majores dignitates post Pontificales (quæ juxta Regulam IV. Cancellariæ & Concordata Germaniæ illæ reservatæ) possint ex suo gremio personam idoneam eligere, sint revocata, nec eorum renovatio à singulis Pontificibus imperetur. Audivi tamen id apud nonnulla Germaniæ Capitula sic privilegiata recepium non esse, eaque suis antiquis privilegiis inserere. Licet verò singuli Pontifices hanc Regulam, ut novam legem generalem innovent, potest tamen pro Capitulis allegari textus *in c. 1. de Constitut. in 6.* quòd per legem generalem non derogetur particularibus consuetudini, nisi quatenus specialiter in illâ lege expressum habetur. Præsertim si talia Indulta in ipsa erectione vel fundatione Ecclesiæ concessa, vel à pluribus Pontificibus confirmata sint, aut finis concessionis sint favor Religionis & publica Ecclesiæ utilitas, dum nimirum per electionem facilius de pastore idoneis qualitatibus prædito providetur Ecclesiæ, quàm per collationem Pontificiam, cui personæ plerumque ignotæ sunt, & facilius sub- aut obrepitio fieri potest. Gonz. *ad Reg. 8. Cancell. glos. 9. §. 2. num. 20. vers. & multò minus. & num. 48. glos. 36. n. 71.* Garc. *de benef. cap. 7. num. 680. vers. recte tamen.* Barb. *Rot. tom. 2. claus. 496. num. 75. & num. 89. & 91.* Barb. *claus. 83. num. 20. & seq.* Et sanè, si verba in d. Reg. 14. considerentur, videntur tantùm loqui de Indultis temporalibus ad vitam alicujus, vel aliud tempus concessis, non verò de Indultis perpetuis ibi: *ut quamdiu viverent, vel suis Ecclesiis, aut monasteriis præssent, aut ad aliud tempus de beneficiis reservatis disponere valerent. &c.*

In Regula XVII. quæ inscribitur: *De concurrentibus in data* (habent enim istæ Regulæ suas superscriptiones quasi titulos) ordinavit Summus Pontifex, quòd si plures fuerint in Curia Romana supplicantes pro eodem beneficio, & duobus v. g. sit facta gratia de eodem beneficio, & sub data ejusdem diei, *illi, quibus motu proprio conceduntur gratiæ, cæteris simili modo gratias non habentibus, aliàs graduati non graduatis, aut inter graduatos magis graduati, ac inter æqualiter graduatos prius graduati, nec non colorato saltem titulo possidentes non possidentibus, ac inter personas aliàs in curia præsentes absentibus ab ea, ac inter præsentes non beneficiati beneficiatis, & similiter inter absentes cæteris paribus oriundus non oriundo, & diœcesanus non diœcesano, in reliquis verò singuli, qui prius Apostolicas literas super beneficio earum executoribus præsentârint, aliis in assecutione beneficii præferantur.* 28

Regula XIX. celebris est & famosa, quæ apud quosdam intitulatur Regula: *de viginti*, apud alios Regula: *de infirmis Resignantibus.* Verba Regulæ sunt ista: *Item voluit, quòd si quis in infirmitate constitutus resignarit aliquod beneficium sive simpliciter, sive ex causa permutationis, vel alias dimiserit, aut illius commendæ cesserit, sive ipsius beneficij unionis dissolutioni consenserit, etiam vigore supplicationis, dum esset sanus, signatæ, & postea infra 20. dies à die per ipsum resignantem præstandi consensûs computandos de ipsa infirmitate decesserit, & ipsum beneficium quavis authoritate conferatur per resignationem sic factam, collatio hujusmodi sit nulla, ipsum beneficium* 29

ficium nihilominùs per obitum censeatur vacare. Ratio hujus Regulæ est, ut excludantur resignationes ab infirmis factæ ad favorem certarum personarum in fraudem ordinariorum Collatorum, quibus inde tollitur libera collatio, vel fraudem habentium à S. Pontifice gratias exspectativas super beneficio proximè vacaturo. Item ne infirmi disponant de beneficijs, sicut de bonis hereditarijs in favorem consanguineorum. Porro circa hanc Regulam plures quæstiones cumulat Mandosius *in Commentario ad eandem.* & Parisius *de Resig. benefic. lib. 12. per totum.* alijque Regularum Cancellariæ Interpretes communiter, ex quibus pauculas ad intellectum Regulæ magis necessarias breviter subnectam.

Quæritur I. De quibus infirmis accipienda sit Regula? ℟. Quamvis considerando verba, mentem, & rationem Regulæ videatur esse debere talis infirmitas, ex qua resignans moriatur (quòd non obscurè innuunt illa verba: *si de ipsa infirmitate decesserit &c.*) vel saltem timeat se moriturum, aliàs probabiliter non facturus resignationem: nihilominùs Parisius *d. lib. 12. q. 6. n. 6. 8. & n. 12.* cum alijs ibidem citatis tradit, non distingui, an infirmitas fuerit gravis vel levis, dummodo intra 20. dies post resignationem mors sequatur, adeò ut etiam leviter febricitans, podagricus, mutus, surdus; & similes infirmorum nomine veniant, præsertim propter illa verba recenter Regulæ superaddita: *etiam vigore supplicationis, dum esset sanus, signatæ.*

Sed nisi hæc doctrina praxi Curiæ Romanæ recepta sit, difficulter cum verbis Regulæ consistere potest. Si enim hoc voluissent Pontifices, nullam in recentiori Regula *de infirmis resignantibus*, & *in ipsa infirmitate decedentibus*, sed solùm de morte intra 20. dies post resignationem contingente mentionem facere debuissent; nec in resignantibus extra timorem mortis constitutis locum habent rationes Regulæ superiùs assignatæ, & aliàs correctio juris ut teris non censetur in plus facta, quam ipsa pressa. *l. præcipimus. in fine. C. de Epi lation.*

Quæritur II. Quid ergò proprie significent illa verba: *Vigore supplicationis dum esset sanus, signatæ?* ℟. Hæc habere interpretationem ex stylo Curiæ manæ, ubi is est resignationis modus, signans porrigat supplicationem, qua Summo Pontifici, signatur seu subscribitur per eum: *fiat ut petitur.* necdum men perfecta est resignatio, sed insuper signationem supplicationis debet resignans in Camera vel Cancellaria per se aut ratorem iterum in resignationem consentire, & juramentum addere, omnia sine fraude acta sint, ut profitetur dit Paris. *de Resignat. benefic. lib.* Ad nostrum itaque propositum vult summus Pontifex in Regula *de infirmis signantibus.* quòd infirmitas & lapsus dierum non debeant computari à die pactæ aut signatæ supplicationis, sed à die stiti consensûs. Ex quo, ni fallor, satis culenter apparet, per verba allegata recentioribus Pontificibus Regulæ nihil esse de veteri Regula circa qualitatem infirmitatis in resignante requisitam tum, sed tantùm declaratum, à quo tempore 20. dierum d. numeratio faciendi Ratio autem hujus clausulæ noviter dæ fuit, quòd aliàs beneficiati resignantes potuerint facilè regulam eludere, si rum sani porrexissent resignationis tionem, deinde verò consensum sum standum usque ad tempus periculosæ mitatis distulissent, ne dici posset, gnationem primitus ab infirmo factam esse, ut advertit Mandos. *ad hanc Reg. in fin.* Paris. *d. lib. 12. q. 6. n. 6.*

Qui

Quæritur III. Cùm vigore hujus Regulæ, & per verba ejusdem finialia resignatio, & quæcunque secuta collatio beneficij sit nulla & invalida, sit resignans intra 20. dies moriatur, an ex supposito quòd resignatio facta fuerit coram Summo Pontifice (sicut resignationes conditionatæ in favorem certæ personæ tantùm coram eo fieri possunt, ut in lib. 1. in Tit. *de Renuntiatione.* dicitur) beneficium nihilominùs maneat Pontifici reservatum, vel possit per Ordinarium hujus conferri, si in ejus mense mors extra Curiam acciderit? Hanc quæstionem tractat Paris. *d. lib. 12. q. 10.* ubi ait, sententiam affirmantium reservationem esse veriorem & communem, eò quòd per resignationem factam in curia, ibi dicatur vacare beneficium, & consequenter esse reservatum. Item quia jure & usu receptum sit, ut si Papa *manum apponat* in aliquo beneficio, faciendo de eo dispositionem quamcunque, hoc ipso afficiatur, & reservetur beneficium DD. *ad c. ut nostrum. 56. de Appellation. c. inter dilectos. 11. de Excess. Prælator.*

Contrarium tamen docet Garc. *de Benefic. p. 5. c. 1. n. 160.* cujus opinio mihi videtur saltem ab intrinseco magis probabilis. Principalis enim ratio Regulæ est, ne fraudentur Ordinarij suo jure conferendi, & ut abolerantur successiones quasi hæreditariæ in beneficijs, ut notant communiter Interpretes ad hanc regulam, & Mandosius *super eadem q. 16. n. 10.* quæ ratio tunc suum plenissimum consequentur effectum, cùm jus conferendi beneficium ad liberum Ordinarij arbitrum rediérit. Ad argumenta prioris sententiæ respondeti potest, per resignationem factam in Curia induci vacationem in Curia, si resignatio plenum effectum sortita sit, secus autem, si propter mortem intra 20. dies fuerit annullata: tunc enim beneficium non vacat *per resignationem*, sed *per obitum*, ut expressè in regula habetur: ergo extra Curiam, si obitus extra Curiam evenerit, Quòd verò *de manuum appositione* dicitur, id potest intelligi regulariter extra casum specialem hujus nostræ regulæ, vel alios similes, ubi ex ratione, quæ est anima legis, colligi potest, non fuisse Papæ intentionem per manûs appositionem Ordinarijs præjudicare. Imò Garc. *d. loc. n. 154.* generaliter docet, *manûs appositionem* super beneficio resignato non afficere, seu reservare beneficium, si resignatione quavis de causa irritatâ beneficium posteà vacet per obitum. Potestque hic duci argumentum à majore ad minus: si enim Summus Pontifex actualem collationem fecisset, ea in hoc casu per regulam istam non subsisteret, ergo minùs subsisteret manuum appositio, quæ tantùm pars & initium collationis est.

Quæritur IV. Utrùm hæc Regula etiam procedat *extra Curiam*, hoc est, an locum habeat in resignationibus, quæ fiunt extra Romanam Curiam in alijs mundi partibus coram Episcopis & locorum Ordinariis, ut si resignans intra 20. dies moriatur, ut collatio beneficij resignati interim facta nulla; & cuilibet alteri de novo fieri possit? In hac quæstione diversas DD. opiniones refert Paris. *d. lib. 12. q. 5.* & cùm ea aliquando in Rota Romana tractaretur Consiliarios fuisse discordes, ex Cassiodoro narrat. Mandos. *d. q. 16. n. 1.* tandem autem affirmativam per majora vota prævaluisse, cui etiam subscribit Paris. *d. loc. n. 8.* cum aliis DD. & decisionibus Rotæ ibidem citatis.

Pro negativa, in quam inclinat, & considerandam relinquit Mandosius *loc. cit. n. 2.* & pro ea allegatur Decius *consilio 224. n. 4.* plura argumenta adducuntur, quæ tamen possunt summatim ad duo capita reduci. Inprimis quòd plura verba ponantur in hac Regula, quæ tantùm conveniunt resignatio-

nibus factis in Curia Romana, neque extra eam usitata sunt, veluti *commenda cesserit, dissolutioni unionis consenserit, vigore supplicationis signatæ, à die præstandi consensus.* Deinde quòd ratio Regulæ potissimum sit circa *resignationes conditionatas in favorem tertij*, quales non possunt fieri cum effectu extra curiam: cessante igitur ratione, videtur ipsa lex cessare. *c. cum cessante. 60. de Appellat. l. adigere 6. ff. de jure patronatus.*

Verùm pro affirmativa dicitur, quòd Regulæ Cancellariæ etiam extra Curiam obligent, nisi manifestè appareat, materiam non esse practicabilem extra Curiam. Sarnensis *ad Regulas Cancellariæ. q. 2. Prœmiali.* Item quòd in fine Regulæ addatur, collationem *quavis authoritate faciam* esse invalidam; ergo supponitur resignationem & collationem etiam aliâ authoritate, quàm Potificiâ, & Curiali fieri posse, atque hanc Regulam desuper procedere. Ad priora argumenta in contrarium allata responderi potest. 1. Ex particulari non inferri ad universale, nec sequi, hæc vel illa particula Regulæ non convenit resignationibus extra Curiam, ergò nulla: loquitur enim Regula de qualibet resignatione cujuscunque beneficij, & supradicta verba tantùm causâ declarationis subjicit, ut legenti patebit. 2. Quòd ratio Regulæ non omninò excludatur in resignationibus extra Curiam: licet enim coram Ordinariis non possint fieri resignationes conditionatæ in favorem tertij, quæ ab eisdem Ordinariis ut conditionatæ acceptari valeant, plerumque tamen infirmi resignantes aliis verborum ambagibus & precibus, ac recommendatione certæ personæ idem obtinent. Ad cujus rei pleniorem intellectum videri debent tradita in Tit. *de Renunt.* Potest addi etiam illud juris fundamentum, quòd cessante ratione legis publico statui & utilitati conformis in particulari aliquo casu, non semper cesset [illegible] saltem in foro exteriori, quando ratio [illegible] tiori subest, ut dictum in Lib. 1. Tit. *de [illegible] stit. §. 4.* Consuetudinem quoque [illegible] hac in re & dubio jure aliquid operan[illegible] & attendendam esse, non diffiteor.

Regula XX. est *de Idiomate*, in qua [illegible] luit Pontifex, quòd si contingat, tam [illegible] ria, quàm extra illam alicui de Paroch[illegible] alio curato beneficio provideri, provi[illegible] tem non intelligat, neque loqui sciat [illegible] loci, ubi beneficium ejusmodi consist[illegible] visionem seu mandatum desuper quo[illegible] beneficium esse invalidum. Quanta [illegible] idiomatis vel linguæ experientia de[illegible] tur, Ordinario loci arbitrarium erit.

In Regula XXI. *De non impetrando beneficio per obitum viventis* statuitur [illegible] gratia Papalis super beneficio sit invali[illegible] impetrans in supplicatione falsò narrav[illegible] illud beneficium tempore supplica[illegible] vacare per obitum prioris beneficiat[illegible] convalidetur gratia, licet postea benef[illegible] ita revera vacare inceperit.

Imò in Regula XXX. *de veresimilitudine* requiritur, ut si beneficium dicatur mortem vacare, post mortem benefic[illegible] ante datam gratiæ tantùm tempo[illegible] cesserit, quo vacatio de loco, in quo [illegible] ficiatus mortuus fuit, ad notitiam Pap[illegible] risimiliter potuerit pervenire; alias gra[illegible] concessio beneficii nullius sit momenti.

In Regula XXVI. *de beneficiis vacaturis per promotionem* (quæ apud [illegible] res est XXIV. apud alios XXV.) [illegible] untur I. Quòd non valeat impetratio [illegible] ficii vacaturi per promotionem cujusc[illegible] ad Ecclesiæ vel Monasterii regimen, [illegible] cessio beneficij diem promotionis præc[illegible] rit, etsi fuerit facta motu proprio & [illegible] derogatione hujus constitutionis. Cujus

tionem assignat Glossator Alphonsus & cum eo Joan. à Chokier. *n. 1. & 9.* quòd Papa nimis properè fuerit importunatus pro talibus beneficiis vacaturis. Forsan aliqui etiam electiones seu promotiones illorum, quorum beneficia sperabant, per fas & nefas procurare studeverunt. II. In hac eâdem Reg. constitutum habetur, quòd *quæcunque collationes & provisiones beneficiorum, quæ per promovendos, vel assumendos ad quascunque Prælaturas inter illarum vacationem, & hujusmodi promotionis vel assumptionis tempora simpliciter, vel ex causa permutationis, ubicunque resignari, vel aliàs dimitti contigerit, cum inde secutis pro tempore sint cassæ & irritæ.* Ratio Regulæ est secundùm omnes, ne per talem resignationem aut dimissionem beneficiorum ante actualem promotionem præjudicetur collationi Papæ, cui per Extravag. *ad regimen.* omnia beneficia promotorum reservantur. Circa quam Reg. plura congessit Flam. Paris. *de Resign. benef. lib. 3. q. 6.* ubi etiam *n. 54.* docet, non procedere contra eum, qui bonâ fide resignavit ex alia causa, ignorans se promovendum, licet resignarit postquam Prælatura actu vacavit.

37 Præterea hanc Regulam non habere locum, ubi Concordata vigent (sicut in Germania) quia reservatio beneficii resignati ante promotionem non est comprehensa in Concordatis, juxta ea, quæ superiùs *n. 18.* disputavimus, sentit Rebuf. *in Annot. ad hanc Reg.* Ejusque dictum refert & insuper Decisione Rotali *in una Paderborn. Præpositura.* confirmat Flam. Paris. *d. q. 6. n. 92.* Cui contradicit Branden. *in Tract. super Concord. Germ. q. 9.* & ex eo Joan. à Chokier *in Comment. ad nostram Reg. n. 19.* asserens, illam Decisionem fuisse per aliam revocatam. Sed magnifacio authoritatem Flam. Parisii, Celeberr. Romani Doctoris & publici Juris Can. Professoris, & præterquam quòd una decisio Rotalis, siqua etiam in præsenti supponeretur, non induceret mox legis necessitatem, uti sæpiùs dictum: deinde in illa revocatoria decisione, quam adfert Branden, fuit habita specialis consideratio, quòd Præpositura Paderborn: esse prima dignitas post Pontificalem, adeóque per se reservata, nisi adsint specialia electionis liberæ Indulta, unde non potest argumentum ad alia beneficia desumi.

Nec videtur obstare si quis objecerit, Regulam nostram non continere novam reservationem, sed esse tantùm declaratoriam reservationis, quæ habetur in Extravag. *ad regimen.* ne fraus fiat collationi Papali: Quia si S. Pontifex voluisset præcisè declarare resignationes ante promotionem in fraudem Extravag. fieri, tunc debuisset ipsas resignationes invalidas pronunciasse, quod enim in fraudem legis agitur, invalidum est & nullum. *c. 64. De R. J. in 6. l. non dubium 5. C. de LL.* at verò in nostra Regula non sunt irritatæ resignationes, sed collationes & provisiones, quæ ab inferioribus Collatoribus super beneficiis ita resignatis fiunt, ergo ipsa beneficia resignata S. Pontifex de novo suæ collationi reservavit.

Videndum quoque, an hæc Regula sit in Germania in usu, quia contra eam olim admissa fuit exceptio de non usu. Sicut aliquando fuerunt in Rota examinati plures Officiales, qui attestati sunt, sub pluribus Pontificibus, & in tota Hispania hanc Regulam non fuisse usu receptam, & resignationes simpliciter admissas absque derogatione hujus regulæ (quod sanè fieri non potuisset, si tales resignationes absolutè in fraudem legis, & inde nullæ censerentur) prout refert Paris. *d. q. 6. n. 27.*

Demùm planè iterùm censeo, hâc regulâ 38

non comprehendi illos, qui per Celsiss. Principem & Archiepiscopum Salisb. promoventur ad unum ex quatuor suis Episcopatibus, quos conferre potest; cùm enim hic nulla sit promotio per S. Pontificem, nulla est promoti beneficiorum reservatio, juxta dicta superiùs ad Extrav. *ad regimen. sub n. 16. v. non possum præterire.* ubi nulla est reservatio, nulla possunt dici beneficia per resignationem collationi Papali subtracta &c. & obtinet vulgatum juris axioma, quòd cessante ratione legis cesset ipsa lex *c. cum cessante. 60. de Appell. l. adigere. 6. ff. de Jure Patron.*

In Regula XXIX. *de surrogandis collitigantibus* hoc substantialiter continetur, quòd si duo super beneficio litigent & alter ex lite recesserit, forsan propter mortem, aut matrimonii contractũ, vel ingressum in Religionem &c. tunc ad succidendam litem datur alteri collitiganti unus mensis, intra quem potest petere *surrogationem* seu substitutionem in jure vel ad jus, quod adversario competiit (dummodò collitigans petens surrogationem in dicto beneficio intrusus non fuerit, aut fraudulenter egerit impetrando beneficium senis, aut periculosè ægrotantis, eiq; litem movendo intentione surrogationis consequendæ, neque adversarius pacificè illud per triennium possederit) & intra hunc mensem non valet gratia, vel concessio super beneficio litigioso alteri, quàm collitiganti facta. Videatur Mandos. *ad hanc Regul. q. 2.*

In Regula XXXV. *de annali possessore.* statuit Pontifex, quòd quicunque beneficium Ecclesiasticum [illegible] per annum præcedentem ab alio pacificè possessum, quod certo modo de jure vacare, & injustè ab alio possideri prætenditur; deinceps impetraverit, nomen, gradum, & nobilitatem possessoris, & quot annis in possessione fuerit, ac specificam causam, ex qua clarè constet nullum dicto possessori jus competere, ex primere, & intra 6. menses eundem ad judicium evocare, causamque ex tunc infra annum [illegible] que ad sententiam definitivam inclusive prosequi teneatur; alioquin impetrans de damnis propterea contingentibus possessori satisfaciat & si frivolè eundem molestare, [illegible] florenos auri Cameræ Apostolicæ persolvat.

Regula XXXVI. quæ inscribitur. *de [illegible] annali possessore.* plurimùm etiam notabilis & utilis est. In ea statuit Pontifex, [illegible] *si quis quæcunque beneficia Ecclesiastica absque simoniæ ingressu ex quovis titulo Apostolicâ, vel ordinariâ collatione aut electione, & electionis confirmatione seu præsentatione & institutione illorum ad quos ista pertinent, per triennium pacificè possederit (dummodò in beneficio hujusmodi, si Pontifici ex reservatione generali in Corpore Juris clausa reservata fuerint, se non intruserit) super eidem beneficiis taliter possessis molestari nequeat, nec non impetrationes de beneficiis sic possessis factas irritas esse decernit, lites super illis motas penitus extinguendo.*

Utrùm autem hæc Regula in possessione tantùm suffragetur, non item, quo minus possessor triennalis in petitorio impugnari valeat, dissentiunt DD. Et de possessore duntaxat non pauci intelligunt cum Cons. *ad Reg. possessor. p. 2. §. 10. n. 10. concl.* eò quòd juxta *Reg. 1. Juris in 6.* beneficium Ecclesiasticum non possit absque Institutione Canonica obtineri. Atque ita in suo tempore sensisse Dominos de Rota, testatur Consistor Regular. Cancell. Alphonsus apud Chokier. *in Comment. ad hanc Reg. n. 1[illegible]* Verùm probabilius videtur cum Alph. [illegible] *co.* Paul. Laym. *in Th. mor. lib. 4. tr. 2. [illegible] 15. n. 4.* Rebuf. *de Pacif. poss. n. 10.* Nav[illegible] *[illegible]*

l. 1. n. 12. edit. consil. 30. quòd si adsit capitas personæ, bona fides, & titulus justus coloratus, licet in veritate non subsistens, hic regula convalidet titulum jure præscriptionis, ideoque prosit etiam in petitorio quod utrumque forum, idque satis probat tenus regulæ; si enim triennalis possessor non consequeretur titulum, ejus beneficium semper de jure vacaret, nec esset ratio, cur ab alio impetrari non posset, vel saltem obstaret ei S. Pontifex impetrationem *nova provisionis*, aut rescripti: *etiam & prorogare valere* injunxisse. Item non bene verificarentur illa verba: *lites super illis motas penitus extinguendo*. Nec posset dici *penitus* extinctalis, quæ foret superstes quoad principale punctum scil. petitorium. Ubi ergo textus non distinguit, nec nos distinguere debemus, *l. de pretio. 8. ff. de Publiciana.*

Adde etiam Paris. *De Resignat. lib. XI.* q. 22. n. 25. *& seqq.* ubi docet, triennalem possessorem defendi contra privationem, quæ infertur ob non publicatam resignationem, vel omissam promotionem intra annum ad ordines illos, quos beneficium requirit, vel per Extrav. *Execrabilis.* ob adeptionem secundi beneficii. Consentit Chokier *ad eand. Reg. n. 86.* Quando verò dicatur possessor habere titulum coloratum sufficientem ad hanc Regulam vid. Chokier *d. l. n. 85.* Gomez. *ad hanc Regul. q. 27. & seqq.* Et quòd non prosit Regula circa beneficia unita, Gonzal. *gloss. 5. §. 7. n. 8.* Garc. p. 2. c. 2. n. 28.

Sed nunquid talis ipso jure privatus, si beneficio insistat, erit in mala fide, vel saltem in errore juris clari & notorii, qui non prodest ad præscriptionem? R. Quòd in his casibus non tam agatur de convalidatione tituli, quin ex supposito est verus & validus, quàm de abolitione & extinctione pœnæ privationis, quæ cum ad sui executionem requirat factum hominis, scil. cognitionem causæ ex parte Judicis Ecclesiastici, & dimissionem beneficii ex parte possessoris, non obligat in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, ut cum communi docet Laym. *in Theol. moral lib. 1. tract. 4. c. 15. n. 6.* Covar. *de Matrim. p. 2. c. 6. §. 8. n. 13. & 21.* Tex. *in cap. cum secundum. 19. de Hæret. in 6.* & proinde possessor beneficii ipso jure privatus nec contra conscientiam, nec contra jura agit in insistendo possessioni usque ad judicis sententiam, quæ si per triennium intermissa fuerit, authoritate hujus Regulæ, pœna extincta censebitur. Et generaliter pœnas, licet ipso jure commissas cum mala fide, id est, scientia illius pœnæ, præscribi posse, communis est DD. conclusio teste Barb. *in c. 2. de Præscript. in 6. n. 5.* Navar. *in Man. c. 23. n. 66.* Arnold. Rath. *in Tract. de Usucap. c. 2. Assert. 12.* non obstante textu *in dict. c. 2. de Præscript. in 6.* quem interpretatur Barb. *d. n. 5.* procedere in illo speciali casu bonorum ob hæresim amissorum, ubi præscriptio ponitur etiam contra Ecclesiam Romanam, cui illa bona acquirerentur; & admittitur minor, quàm centenaria, scil. 40. annorum, sed tantùm in persona liberorum Catholicorum bonâ fide possidentium res Patris, qui hæreticus ignorabatur. Ita ut hic bona fides non significet justam retentionem in conscientia, quam filii, imò ipse hæreticus, semper habent ante sententiam declaratoriam, ut præmissum, sed potiùs ignorantiam criminis paterni, quòd si filij sciverint, & non denunciarint, inducunt præsumptionem participationis contra se, & censentur indigni bonorum paternorum.

Quòd porro de *intrusis* hic & sæpiùs alibi dicitur, sciendum est *intrusos* dici, qui 40
propriâ authoritate absque Canonico titulo beneficium possident. Paris. *de Resig. benefic.*

benef. lib. 7. q. 1. n. 1113. Item magis ad propositum & sensum hujus Regulæ, qui se ingerunt in possessionem seu administrationem beneficij à Pontifice sibi collati ante expeditionem Bullarum, seu literarum Apostolicarum, ut habetur in Constitutione 4. Julij II. quæ incipit: *Romani Pontifices &c.* quæ quidem Constitutio principaliter loquitur de majoribus beneficijs & dignitatibus, nimirum Ecclesijs Cathedralibus, Monasterijs, & Prioratibus, nec minorem beneficiorum mentionem facit, videtur tamen in Bulla Julij III. *Cupientes.* etiam ad hæc extensio fieri. Et docet Paris. *lib. 10. q. 1. n. 20.* quòd licet ex communi DD. traditione gratia dicatur perfecta per solam signaturam, quando Papa signat; seu subscribit supplicationem per verbum: *fiat, ut petitur &c.* tamen adhuc ista gratia sit *informis*, & quasi conditionata, antequam ordinaria collationis Bulla desuper expediatur. argumenta Regulæ Cancellariæ XXVII. *De non judicando juxta formam supplicationum, sed literarum expeditarum.* in cujus principio talis gratia ante literarum expeditionem *informis* vocatur; ideóque generaliter capiens possessionem ex sola supplicatione signata literis non expeditis dicatur intrusus, omneque jus, quod in beneficio habet, amittat, & de cætero ad illud obtinendum inhabilis reddatur.

41 Huc etiam facit Regula LI. in qua declaravit Summus Pontifex, quòd nulli suffragari debeat dispensatio per solam signaturam, antequam literæ Apostolicæ super ea confectæ fuerint, eò quòd in supplicationibus multa sæpè inserantur, & petantur, quæ omnia & singula per unum generale verbum *fiat* concedere, non semper est mens Pontificis, cùm in generali concessione non veniant ea, quæ quis verisimiliter non fuisset in specie concessurus. *c. in generali. 81. de R. J. in 6.* Utrum autem saltem in foro conscientiæ liceat uti dispensatione ante expeditas literas Apostolicas? dicitur in Lib. III. tit. XXXIII. *de Privilegijs*

In Regula LV. *De exprimendo valore beneficiorum* statuitur, ut is, qui petit beneficium, si novum à Papa impetret, teneatur utriusque beneficij exprimere verum valorem, seu annuos reditus, & ut valor gratijs inferatur, alias gratia nulla, nisi impetrans priùs beneficium dimittere debeat. Ratio Regulæ est, ut cognoscat Pontifici, an reditus unius, Clerici pertiplicata beneficia nimis, & in alorum trimentum augeantur.

Similiter in Regula LVII. *De exprimendis qualitatum beneficiorum* voluit Pontifex, quòd super beneficijs Ecclesiafiat mentio de qualitatibus illorum, licet, an dignitates vel personatus, cia sint; item an curata vel electiva gratiæ desuper factæ sint nullæ; quælitates, si non exprimantur, negativè expressè fiat, nimirum, quod non sit tas, beneficium electivum, officium personatus, ut exponit Glossator ibid. jus Regul. ratio est, quòd juxta diverneficiorum qualitates requiratur etiam jor vel minor qualificatio, & idonea supplicante.

Cùm de jure gratiam vel rescriptum postolicum non possit impetrare excommunicatus super alio, quàm excommunis articulo. *c. 1. de Rescriptis in 6.* autem Curiæ soleat in literis seu rescriptis super alijs causis, gratijs vel beneficijs tratis inserere absolutionē à censuris, tatam tamen *ad effectum literarum taxat consequendum*, quo consecutus incidit in censuram, si quam habet trans, nisi aliter satisfecerit Ecclesiæ, solutus fuerit, ideò ne ob prædictam

lationem in literis Apostolicis poni soli-
um, præsertur occasio censuras vilipen-
dendi, & insordescendi in illis, statuitur
in Regula LXVI. *de generali absolutione*
censurarum ad effectum literarum Apostolo-
rum. hanc clausulam absolutoriam
non suffragari non parentibus rei judica-
ti, incendiariis, violatoribus Ecclesiarum,
falsificatoribus, & falsificari procu-
rantibus literas & supplicationes Apo-
stolicas, illisque utentibus, receptoribus
& fautoribus eorum, ac res vetitas insi-
dictum deferentibus, violatoribus Eccle-
siasticæ libertatis viâ facti, ausu teme-
rario Apostolicis mandatis non obtempe-
rantibus, & Nuntios vel Executores
Anglicæ Sedis, ejusque officium impe-
dientibus, qui propter præmissa vel ali-
quod eorum excommunicati a jure, vel
ab homine per quatuor menses scienter
excommunicationis hujusmodi senten-
tiam sustinuerint, & generaliter qui-
cunque aliis, qui censuris extra ca-
sus enarratos quomodolibet ligati in
illis per annum continuum insordue-
rint.

46 In Regula LXVIII. reservat sibi Pontifex
omnia beneficia alias per regulas Cancella-
riæ reservata, quæ vacârunt Sede Papali va-
cante, nec interim per Ordinarios de iis
dispositum, seu minus validè dispositum
fuit. Est enim hæc natura Regularum
Cancellariæ, quòd cum morte singulorum
Pontificum expirent, & sede vacante nul-
lum vim obtineant, ac proindè eo tempore
beneficia vacantia (nisi per alias constitutio-
nes perpetuas fuerint reservata) Ordinarii
recte conferre valeant, qui hac in re sibi in-
vigilare scient.

46 In Regula LXX. declaratur, quòd Car-
dinales propter dignitatis prærogativam
non comprehendantur sub constitutio-
nibus, aut regulis quibuscunque Papali-
bus, nisi eorundem favorem concernant,
vel ipsæ constitutiones edendæ de eorum
Cardinalium vel majoris partis consilio edi-
tæ fuerint, seu in eisdem regulis & Constitu-
tionibus facta fuerit ipsorum Cardinalium
mentio expressa.

In Regula demum LXXI. declaratur, quòd
in quacunque constitutione, & quibuscun-
que clausulis non censeatur derogatum re-
gulis Cancellariæ, nisi facta de illis speciali
expressâ mentione.

Es hæc circa Regulas Cancellariæ, quan-
tum ad materiam præsentis tituli dicta suffi-
ciant; qui plura desiderat in aliis materiis,
reperiet apud Authores, & Regularum
Glossatores superiùs citatos, & consultò fa-
ciet, recentiores semper Regulas à novissi-
mis Pontificibus editas procurando & inspi-
ciendo propter novas clausulas, quæ non-
nunquam inseruntur.

§. IV.

De Concordatis Germaniæ.

SUMMARIA.

47. *De* Concordatis Germaniæ.
48. *Concordata Germaniæ an, & quâ ratione sint per-*
petua, sociis ac Regulæ Cancellariæ?
49. *Beneficia vacantia in mensibus Papalibus possitne*
Ordinarius Germaniæ Sede Pap. vac. conferre?
50. *Concordata restituunt jus electionis Ecclesiis, reser-*
vatis tamen primis dignitatibus post Pontifi-
cales.
51. *Concordata dant alternativam mensium.*
52. *Concordata an derogent* cap. statutum, h. tit. in
6. & an Extrav. 1. h. t.
53. *Annatæ de beneficiis qualiter solvendæ?*
54. *Concordatis an Papa, præscriptio, vel consuetudo*
derogare possit?

CUm olim circa Ecclesias & Ecclesiasti- 47
ca beneficia, eorumque collationem
frequentes in Germania lites & confusio-
nes essent, res per Tractatum & Concordi-
am inter Nicolaum V. Summum Pontifi-
cem, & Fridericum III. Imperatorem, alios-

que Ecclesiasticos & sæculares Germaniæ Principes tandem composita, & à Nicolao Bulla confirmatoria (quæ in Bullario inter Constitutiones ejus primo loco ponitur) desuper erecta est, cujus substantia consistit in sequentibus punctis.

I. Repetit summus Pontifex reservationes beneficiorum Extravag. *ad Regimen.* quas superiùs sub *notabili quarto* enumeravimus, & per hoc ista Extravagans, quæ quæ primitus fuit tantùm temporalis ad vitam Benedicti XII. lata, hodie est perpetua.

Sed dubitari posset, an ista perpetuatio per Concordata aliquid operetur ultra perpetuationem per Regulam primam Cancellariæ, in qua eadem Extrav. etiam per singulos Pontifices innovatur? Etenim, ut paulò ante præmisimus, Regulæ Cancellariæ Sede Papali vacante nullam vim habent, consequenter nec Extravag. *ad Regimen.* cujus obligatio in plerisque tantùm ab illis dependet, nisi quatenùs concordat cum *cap. præ-*
48 *senti. 35. hoc tit. in 6.* Concordata autem sunt perpetua, nec exspirant morte paciscentium, consequenter videtur inferendum, ut Ordinarii Collatores possent beneficia per Extravagantem, *ad Regimen.* (idem est de beneficiis in mensibus per Regulam IX. vacantibus) reservata conferre Papali sede vacante, id tamen non possint vigore Concordatorum, quæ per mortem Papæ non expirant. Idem etiam dubium moveri potest (ut quæstio hac occasione generaliùs tractetur) de primis dignitatibus post Pontificales in Ecclesiis Cathedralibus, & principalibus in Ecclesiis Collegiatis, quæ in Regula IV. Cancellariæ, & in Concordatis reservantur.

Verùm hic inprimis advertendum est, quòd circa Extravagantem *ad Regimen.* rari casus possint evenire, in quibus dubitatio procedat: nam si beneficia vacent *apud sedem* propter mortem in Curia aut vi[illegible] *juxta d. c. præsenti.* reservatio est pe[illegible] tua, quia *d. c. præsenti*, est constitu[illegible] petua clausa in Corpore Juris; vacat[illegible] tem per privationem, depositionem, [illegible] neris, & consecrationis susceptionem [illegible] ctionis, vel postulationis cassationem [illegible] scopatûs alteriusve dignitatis assecu[illegible] non solet contingere Sede Papali va[illegible] quia tunc similia non tractantur, sed [illegible] runtur post assumptionem novi Pon[illegible] nisi forsan ponatur, quòd trimestre [illegible] datum promoto in Episcopum vivent[illegible] huc Pontifice ad retinenda beneficia [illegible] obtenta, quo elapso vacare incipiunt [illegible] *ta cap. cùm in cunctis. 7. §. cùm* [illegible] *Electione.* elabatur Sede Papali vacan[illegible]

Vacatio quidem per obitum Car[illegible] um, ac aliorum Officialium Sedis A[illegible] licæ posset evenire eâdem sede vacan[illegible] in Extrav. *ad Romani. 14. h. t. inter* [illegible] declaratum habetur, quòd etiam ista [illegible] cia censeri debeant jam vivente Pon[illegible] reservationem fuisse affecta, & istam [illegible] vationem etiam post mortem Pon[illegible] durare.

Hanc porrò declarationem eo usq[illegible] tendunt DD. ut circa effectum reser[illegible] nis per Regulas Cancellariæ, aliasve [illegible] rales constitutiones Pontificum post [illegible] tem eorum continuandum, notabil[illegible] stinctionem faciant inter reservationes [illegible] sunt determinatæ ad certam personam [illegible] sunt beneficia dictorum Cardinalium [illegible] ficialium Sedis Apostolicæ, vel ad [illegible] Ecclesiam, uti Præposituræ, & primæ [illegible] tates post Pontificales, & principales [illegible] legiatis: ac inter reservationes, quæ [illegible] troductæ ratione temporis & mensium [illegible] stolicorum; ut priori casu Regulæ [illegible] tur vivo Pontifice statim habuisse effe[illegible] ut ipsa beneficia statim fuerint effec[illegible]

etiam post mortem Papæ permanserint, ad illumque jus eorum conferendorum Sede Papali vacante Ordinariis competat; secus vero in casu posteriori; quia tunc, cùm sit incertum, in quali mense possessor beneficii sit moriturus, & ipsum beneficium indeterminatum, Regulæ non habent effectum, nisi in ipsa morte beneficiati, quæ si contingant vacante Sede Papali, impedietur dictus effectus, utpotè Regulis jam per obitum Papæ sublatis. Ita docet Gonzal. *ad Regulam 8. Cancell. §. 5. proœmiali. n. 94.* Barb. *de Offic. Episcopi. p. 2. alleg. 57. sub. n. 62.* & plures apud eum citati. Quæ distinctio licet forsan in theoria posset habere difficultatem, quia in dicta Extravagante non videntur comprehendi tot casus, quot illi DD. ponunt, sed tantùm circa beneficia earumm personarum, & quæ reservantur per manûs appositionem, & postea subjungitur, quòd hæc constitutio procedat circa beneficia, ut præmittitur (id est in casibus appositis & præmissis) reservata, & alias reservationes ampliandæ non sint in præjudicium Ordinariorum, quia tamen videmus passim DD. consentire, & ratio paritatis inter unum & alterum satis est probabilis, volumus tantisper acquiescere.

De Parochialibus autem Ecclesiis specialiter constitutum est *in c. si Apostolica. 35. h. n. 6.* & pluribus declarat Gonzal. *d. §. 5. n. 225.* quòd si eas quocunque modo etiam in Curia & apud Sedem vacare contigerit Sede Apost. vacante, libera sit desuper Ordinariis concessa dispositio, ne diuturnior vacatio periculum animarum inducat.

Potissima igitur quæstio remanet de beneficiis sine cura vacantibus in mensibus Papalibus, an eorum reservatio per Concordata perpetuetur, ut si contingat vacare Sede Papali vacante, nequeant ab Ordinariis conferri? Non posse conferri existimat Barb. *dict. num. 62. vers. unde infertur.* Sed planè opinor, salvâ authoritate viri eximii Barbosæ contrarium theoricè dici & defendi posse. Argumentum rationi convenientissimum sumo ex Brandeno *super Concordatis Germaniæ q. 12. num. 14.* quòd per Concordata Summus Pontifex non voluerit conditionem Ordinariorum Germaniæ facere duriorem, illisve plus detrahere, quam Pontifices consueverunt per Regulas Cancellariæ detrahere aliarum Provinciarum Episcopis. Illudque confirmo exinde, quòd nulla fuisset hujus detractionis sufficiens ratio, & incongruè dixisset Nicolaus V. in Bulla Concordatorum in principio, quòd eadem Concordata non tantùm Sedi Apostolicæ *sed ipsi nationi Germanicæ sint utilia & salubria*, si Natio Germanica suam conditionem præ aliis Nationibus concordando deteriorem fecisset. Jam verò subsumo: sed omnium Nationum aliarum Ordinarii possunt conferre beneficia in mensibus Apostolicis Sede Papali vacante, ut concedunt DD. cum Gonzal. *in §. 5. Proœm. n. 46. & n. 53.* ergò etiam Ordinarii Nationis Germanicæ, ne Concordata, & concessa mensium alternatio in favorem Ordinariorum introducta in eorum odium retorqueatur *contra vulg. c. quod ob gratiam. 61. de R. J. in 6.* Hinc quoque in simili docet Brandenus *dict. q. 12.* quòd licet in Concordatis non sit expressum, an beneficia resignata in mensibus Papalibus extra Curiam sint reservata, quia tamen id expressum est in Regulis Cancellariæ, quòd non sint reservata, idem etiam in Concordatis locum habeat. Ad rationem dubitandi, quòd concordata & pacta non extinguantur morte paciscentium, &c. Id solùm procedere eo sensu, ut ista Concordata non indigeant novâ resuscitatione, vel confirmatione novi

Pontificis, ſicut Regulæ Cancellariæ, non verò ut exinde aliqnid durius, quàm per Regulas Cancellariæ introductum cenſeri debeat: hoc enim non fuit de intentione paciſcentium, nec potuiſſet rationabiliter fuiſſe; alias autem notum eſt, quòd actus non operentur ultra agentium intentionem. *arg. l. non omnis 19. ff. de Rebus creditis.* Negatur proinde omninò ſuppoſitum, quòd reſervatio ſede vacante aliquando in pactum & Concordiam deducta fuerit, quia ante Concordata nulla fuit Sede vacante (ſaltem in caſibus Extravag. *ad Regimen.* & Regularum Cancellariæ) reſervatio, & per Concordata non apparet expreſsè introducta. Dices, reſervationem menſium v. g. eſſe factam in Concordatis, & conſequenter etiam duraturam ſede vacante, ſicut ipſa Concordata. R. Reſervationem non eſſe noviter in Concordatis ſtatutam, ſed tantùm in Concordatis, & quidem ad eum prorſus modum, quo priùs ex parte S. Pontificis in uſu & vigore fuerat, ſcilicet Sede impletâ, non vacante.

Confirmat prædicta, quod in formalibus terminis docet Gonzal. *gloſſ. 25. num. 9. & ſeqq. cum citatis ibidem.* nimirùm Concordata Germaniæ, cum reducant ad jus commune, eſſe favorabilia, ac pleniſſimè in ordinariorum favorem & contra Concedentem interpretanda, præſertim quia facta fuêre cauſa unionis & tranquillitatis inter Eccleſiam Romanam, & Principes tam Eccleſiaſticos, quàm ſæculares, & propterea ſint favorabiliora indultis Cardinalium.

50 II. In his concordatis Germaniæ § *item placet nobis.* concedit Summus Pontifex omnibus Eccleſijs Metropolitanis, Cathedralibus, & Monaſterijs liberam Prælati electionem; confirmationem verò in Eccleſijs Metropolitanis, Cathedralibus, & Monaſterijs exemptis ſibi indiſtinctè reſervat, cum plenitudine poteſtatis, aliquando loco ſionæ electæ aliam digniorem & utiliorem ſubſtituendi, ex cauſa tamen rationabili evidenti, ac de Cardinalium conſilio. Præterea Pontifex, quòd præſentatorum electionum à Sede Apoſtolica confirmarum expectare velit juxta tempus & modum determinatum *in c. cupientes 16. de Electione in 6.* Quod ſi intra id tempus ſentatæ non fuerint, vel præſentatæ Canonicæ, jus providendi Eccleſiæ Summum Pontificem devolvetur.

Hinc patet, quòd S. Pontifex in hoc culo partim acceſſerit ad jus commune ſtituendo ſcil. Eccleſijs jus eligendi tum, quod priùs habebant juxta tocum VI. *de Electione.* & tantùm per Regulam ſecundam Cancellariæ (de qua ſuperius dictum) amiſerunt: partim verò à jure munì receſſerit, de quo confirmationis, & electione irritatâ proviſio Eccleſiæ gradatim per modum appellationis ad ximum ſuperiorem, nimirum electi copi ad Archiepiſcopum, Archiepiſcopi Patriarcham ſpectabat. *c. nihil eſt. 22. Elect. c. quamquam. 18. eodem tit. 6.*

Reſervat quoque S. Pont. in hoc nem, Majores dignitates poſt Pontificalem Cathedralibus, & principales in Collegiatis quæ reſervatio eſt quidem conformis gulæ IV. Cancellariæ, ſed non tam extenſa nec comprehendens alias dignitates Collegiales, de quibus in d. Reg. neque in Concordatis fit mentio de *Regulâ*, vel ejus innovatione.

III. In *§. placet etiam nobis.* promittit Pontifex, quòd *per quamcunque reſervationem gratiam expectativam aut quamvis aliam diſpoſitionem* impedire, *quo minus de beneficijs dignitatibus inferioribus quibuſcunque cum vacabunt in Februario, Aprili*

tio, Augusto, Octobri, & Decembri liberè disponatur per illos, ad quos eorum collatio, provisio, præsentatio, electio, seu quivis alius dispositio pertinebit, reservatione, aliâve quavis dispositione auctoritate Apostolica factis, vel faciendis non obstantibus quibuscunque.

Quoties verò aliquo vacante beneficio in Januario, Martio, Majo, Julio, Septembri, & Novembri, mensibus spectantes Sedi Apostolicæ reservatis, non apparuerit infra tres menses à die vacationis nota in loco beneficij, quòd alicui de illo Apostolicâ authoritate provisum sit, extunc & non anteà Ordinarius, vel alius, ad quem illius dispositio pertinebit, liberè conferre, & disponere poterit.

In hoc igitur §. dum alternativa beneficiorum collatio inter S. Pontificem & Ordinarium statuitur, derogatur quidem Juri communi, ubi ratione mensium beneficia reservata non reperiuntur, in eo tamen hæc derogatio etiam favorabilis est, quòd reservationes incertæ, & gratiæ expectativæ, quibus aliquibus jus dabatur ad primum beneficium vacaturum, quæ olim valdè frequenter ordinariam collationem impediebant, è medio sublatæ sint, & ita S. Pontifex latissimam suam potestatem conferendi beneficia totius mundi. *juxta c. 2. h. t. in 6. & c. si Papa. 10. §. si autem de Privileg. in 6.* in gratiam Germanorum intra certos quasi limites restringere voluerit: item quòd Regula IX. Cancellariæ, quæ tertio tantùm mense Ordinarijs potestatem conferendi beneficia concedit, in Germania locum non habeat.

Specialiter autem super illo puncto *trium mensium*, intra quos juxta istum §. debet fieri collatio Papalis, emanavit declaratio Gregorij XIII. in Bulla: *Quæ in Ecclesiarum &c.* quòd non statim valitura sit collatio Ordinarij, si intra tres menses de provisione Papali non constiterit, sed tunc demùm, si intra illos tres menses omninò provisum non fuerit. Quamvis enim ex eadem Declaratione provisus Papalis intra dictos tres menses suam provisionem ordinario notificare, & in loco beneficij publicare teneatur, si commodè possit, & temporis angustiâ non coarctetur, facilè tamen contingit, ut ob locorum distantiam vel provisionis dilationem id fieri nequeat, & sic provisio Papalis suo effectu destitueretur. Videatur Georg. Branden *super Concordatis Germaniæ post q. 12. notab. 1. n. 6. & notab. 2. num. 4. & 5.* & quæ diximus Lib. I. Tit. III. *De Rescriptis num. 23.*

Sed hic insignis aliquando mota erat quæ- 52
stio, an per hunc locum Concordatorum, ubi trimestre collationi Papali præscribitur, abrogatum censeri debeat *c. statutum. 3. h. t. in 6.* ex quo habetur, quòd nisi S. Pontifex beneficia vacantia in Curia, & propterea reservata *intra unum mensem numerandum à die vacationis* contulerit, illi, ad quos eorundem beneficiorum aliàs spectaret collatio, valeant ea (tantummodo autem per se ipsos vel ipsis agentibus in remotis, per suos Vicarios generales cum speciali ad hoc mandato) conferre? Dubium istud apud DD. hactenus non reperi decisum, in facti tamen contingentia respondi, inhæreri posse generali juris Regulæ, quòd correctio jurium sit strictè accipienda, & facta in uno casu non sit trahenda ad alterum, ubi assignari potest diversitatis ratio, *vulg. l. præcipimus in fin. C. de Appellat. c. cum expediat. de Elect. in 6.* jam verò cùm textus Concordatorum statuendo tempus trimestre loquatur tantùm de reservatione mensium, nec in priori § ubi de alijs reservationibus tractat, alicujus temporis ad conferendum meminerit, meritò dicendum est, cas

ſub diſpoſitione juris communis & *dict. c. ſtatutum.* reliquiſſe. Diverſitatem autem rationis circa beneficia vacantia in menſibus Papalibus, & alia vacantia in Curia, hanc adſtruere poſſumus, quod beneficia vacantia in menſibus vacant in Germania & locis remotis, cujus vacationis notitia non ſtatim ad Papam defertur, ideòque longiori tempore ad conferendum indiget. At verò vacatio in Curia incipit Romæ, & ibi omnium primò innoteſcit, ut quia aliquis Romæ moritur, vel beneficio privatur, aut ad aliud promovetur &c. quemadmodum ſuperiùs explicatum. Inde eſt, quòd Summus Pontifex faciliùs potuerit circa beneficia in Curia vacantia collationis terminum ſibi abbreviare.

Controvertunt quidem DD. *an d. c. ſtatutum h. t. in 6.* quatenus terminum *unius menſis* collationi Papali præfigit, etiamnum hodie procedat, vel abrogatum cenſeri debeat per *Extravag. 1. & Extravag. ad Regimen. 13. hoc tit. inter com.* ubi indefinita ſtatuitur reſervatio, & abrogantur omnes aliæ conſtitutiones, quatenus poſſunt iſtis obſtare: unde & abrogatum eſſe docet Garc. *de Benef. p. 5. cap. 1. n. 89.* cum alijs eo loco citatis.

Verùm cùm Extravagantes citatæ nullam prorſus mentionem faciant de illo *c. ſtatutum.* quod eſt conſtitutio Conciliaris lata in Concilio generali Lugdunenſi, cui non derogatur ſine ſpeciali mentione, teſte Sanch. *de Matrim. lib. 3. diſp. 26. n. 7. arg. cap. nonnulli 28. ubi DD. de Reſcript.* ideò non deſunt Authores, qui magis & probabiliùs in favorem Ordinariorum inclinant, exiſtimantes, rectè defendi poſſe, adhuc hodie eſſe locum prædicto *c. ſtatutum.* ut niſi Papa *intra menſem* contulerit beneficium vacans in Curia, & reſervatum, manus Ordinarij Collatoris amplius ligatæ non ſint. Gloſſ. *in dict. c. ſtatutum.* Quaranta *in Sum. Bullar. v. beneficij reſerva-tio in additione verſ. controvertitur.* Barb. *de Offic. Epiſc. alleg. 57. n. 24. v. his tamē.* Neque illa verba *in d. Extrav. 1. h. t.* poſita: *quæ apud eandem Sedem intra unum menſem à data præſentium hactenus* in Curia *vacaverint, compacta-dum, & quæ ex nunc apud eam vacaverint, in futurum reſervamus &c.* evincunt correctionem *d. c. ſtatutum* in hac Extravag. S. Pontifex nullo verbo ſtituit quæſtionem, & conſequenter non tendit decidere, intra quantum tempus beneficia reſervata per Sedem Apoſtolicam conferenda ſint, ſed tantùm, quòd ea ad ſedem vacantia ſuæ collationi reſervet, reſervationi nihil præjudicat terminus unius menſis ad conferendum. Illa porrò verba: *quæ intra unum menſem à data præſentium hactenus vacaverint,* id ſolùm ſpecialiter conſtituunt, quod aliàs leges ordinairè ſoleant tantùm ſuis negotijs proſpicere, & nonniſi poſt certum tempus obligare, hæc Extravagans ſuam obligationem, vim & effectum non tantùm habuerit mox à die *data*, ſed etiam per ſpatium *unius menſis.* Dices, non ſe opus, ſolam reſervationem beneficiorum apud Sedem vacantium ſtatuere, quæ prius fuit ſtatùta *in c. 2. h. t. in 6.* Ex planè, hac objectione non paucos fuiſſe ſuaſos: ſed advertendum eſt, quod illa Extravag. licet in Corpore Juris ſit posterior in tempore *datæ* autem ſit longe posterior libro Sexto Decretalium, quia ſecunda anno I. Pont. Bonifacij VIII. ut ex inſcriptione apparet, compilatio verò Sexta anno quarto ejuſdem Pontificis. Barb. *ad d. c. ſtatutum. n. 2.* qui utique inſeruiſſet in Sextum illud *c. ſtatutum* fuiſſet per ſe ipſum abrogatum. Et licet reſervatio *c. 2. h. t. in 6.* jam fuerit lata

Clemente III. tamen non est novum, ut sequentes Pontifices reservationes suorum antecessorum confirment, sicut ex Regulis Cancellariæ docemur, ac tempore Clementis II. atque ante compilationem Sexti fuit illa constitutio quædam tantùm Extravagans, & paucis forsan cognita, unde expedierat per Bonifacium VIII. innovari. Quòd denum d. *Extrav.* 1. *h. t.* in Corpore Juris sit posterior, nihil ad rem facit: quia Extravagantes, cùm nullius Pontificis authoritate compilatæ sint, debent referri ad suos authores, & tempus, quo datæ sunt.

53 IV. In §. *placet similiter*. declarat Summus Pontifex, qualiter *annatæ*, sive fructus primi anni de Ecclesiis Cathedralibus, & Monasterijs virorum scilicet exemptis à de vacationis Ecclesiarum juxta summam pecuniæ in Camera Apostolica taxatam solvi debeant; nimirum ut pro media parte intra annum à die, quo novus Prælatus possessionem pacificam totius vel majoris partis Ecclesiæ, & rerum ad eam pertinentium adeptus est, & pro alia medietate intra annum sequentem solvantur. Quòd si contingat eandem Ecclesiam intra annum bis vacare, taxa tantùm semel debeatur, nec debitum hujusmodi in successorem in Ecclesia vel Monasterio transeat.

De cæteris verò dignitatibus, personatibus, officijs, & beneficijs sæcularibus ac Regularibus quibuscunque, quæ authoritate Sedis Apostolicæ (præterquam vigore gratiarum expectativarum, aut causa permutationis conferrentur) solvantur annatæ, sive medij fructus juxta taxam solitam à tempore possessionis intra annum, & debitum hujusmodi similiter in successorem in beneficio non transeat, id est, si antecessor in beneficio taxam non solvit, successor ejus pro sua tantùm, non pro antecessoris taxa convenietur. Concedit quoque Summus Pontifex in hoc §. ut si quæ Ecclesiæ excessivè taxatæ sint, possint desuper à Sede Apostolica in partibus peti commissarij qui taxam earundem Ecclesiarum juxta qualitatem rerum, temporum, & Regionum moderari, & attemperare valeant.

Demùm in hoc & præcedenti §. subjungi- 54
tur, quòd ista Concordatorum ordinatio semper duratura sit, nisi in futuro aliquo Concilio de consensu Nationis Germanicæ aliter fuerit ordinatum.

Unde passim in dubium vocant DD. an S. Pontifex saltem de plenitudine potestatis valeat Concordatis absque Nationis Germanicæ consensu, & extra Concilium generale derogare. Ratio pro parte affirmativa sine hæsitatione (ut putat Brand. *loc. cit. q. 8.*) concludendi videtur, quòd plenitudo potestatis Pontificiæ nullis legibus adstringatur. *l. Princeps. 31. ff. de LL.* & S. Pontifici tanquam supremo Christi in terris Vicario libera sit & plenissima dispensandi, ligandi, & solvendi facultas: atque hæc concordata ex parte S. Pontificis contineant meram gratiam Germanis concessam, cùm aliàs beneficiorum quorumlibet plenissima dispositio ad ipsum pertinuisset. *c. 2. h. t. in 6.* pratia autem & privilegium subditis gratuitò concessum iterum arbitrio concedentis revocari possit, teste Gloss. *in reg. 16. jur in 6. v. mansurum.*

Attamen cùm Concordata (sicut ipsum nomen præfert) non sint simplex gratia aut privilegium motu proprio, & mere gratuitò concessum, sed vera pactatio & promissio utrinque acceptata, habens expressam clausulam de non revocando adjunctam, & cum onere ex parte Germanorum, quòd nullum jus conferendi in Mensibus Papalibus, alijsque ibidem exceptis casibus (utut illud fortassis ante Concordata possiderent) imposterùm prætendere, & taxas Cameræ Apostolicæ fideliter solvere velint, cujus-

cujusmodi Concordiæ etiam naturali jure obligant. *l. 1. ff. de Pactis.* & nomine Ecclesiæ & dignitatis, præsertim cum consensu Capituli sive Cardinalium (ut in præsenti) factæ etiam in successorem transeant, quemadmodum in Tit. *de Transactionibus.* dicitur; ideò non crederem, S. Pontificem facilè eò adducendum, ut his Concordatis extra Concilium generale, & sine consensu Nationis Germanicæ derogaret, nisi ex publica & gravissima causa, ex qua Principi concessum est, jus alteri quæsitum aufferre. Aliàs autem Principem etiam de plenitudine potestatis suæ non eximi, quo minus pacta, utpotè juris naturalis, servare teneatur, communis est sententia: & privilegia per modum pacti concessa absque graviori causa revocari non posse tradit Paulus Layman. *in Theolog. mor. de LL. cap. 23. sub. n. 25.* Qualiter item plenitudine potestatis absque publica & necessaria causa uti non debeat Princeps in Lib. I. in Tit. *de Majorit. & obed.* explicavimus. Pariter in eodem Lib. I. in Tit. *de Constitut.* textum *in l. princeps ff. de LL.* ubi Princeps legibus solutus esse pronunciatur, interpretati sumus, procedere secundùm vim coactivam, quatenus summus Princeps à nullo alio superiore, quem in terris non agnoscit, cogi possit; non verò secundùm vim directivam, seu dictamen rectæ rationis, ex quo quisque id juris, quod in alterum statuit, ipsemet servare debet, & Princeps legibus præsertim in jure naturali fundatis (nisi publica causa contrarium suadeat) morem gerere, veluti rescriptum est *in l. 4. C. de LL. dignam esse vocem majestate regnantis, legibus se alligatum Principem profiteri, & majus Imperio submittere legibus principatum.* Idem planè in hac Concordatorum Germaniæ materia eleganter docuit Gonz. *ad Reg. 8. Cancell. Gl. 28. n. 11. & seqq.*

Quidquid demùm sit de *potestate* [illegible] mi Pontificis, cui nihil omnino derogar[illegible] tendimus, de *voluntate* ejus sanc[illegible] nit, quòd nunquam censeatur uti velle [illegible] nitudine potestatis, & Concordatis [illegible] promissioni demere, nisi specialem [illegible] pressam Concordatorum, ac juxt[illegible] mentionem faceret, adeoque rescr[illegible] impetratum adversus Concordata [illegible] mentione subreptitium & invalidum [illegible] deberet. *arg. c. cum ordinem. 6. t.* [illegible] *li 28. & ibi Gl. ff. in V. fecerit mentio de Rescript.* Non obstat tex. *in c.* [illegible] *14. §. nos igitur. h. t. in 6.* quia dum [illegible] Summus Pontifex Legato suo potes[illegible] dedit conferendi beneficia resignata, [illegible] cantia intra terminos suæ legationis, [illegible] simplex gratia, non verò pactum & con[illegible] dia, neque etiam habuit illas clausu[illegible] promissiones, quæ in nostris Concor[illegible] ponuntur, quòd nimirum per nullam [illegible] reservationem vel dispositionem quæ[illegible] que, aut revocationem collatio Ordi[illegible] rum Germaniæ vigore Concordatorum [illegible] attributa impedienda sit.

Quid verò è contrario dicendum, [illegible] Germanis præscriptio, vel exceptio [illegible] *receptis Concordatis*, vel quòd in [illegible] sint, suffragari poterit, quo minus in [illegible] bus punctis ad Concordata teneantur, [illegible] g. certa beneficia, quæ aliàs vigore Con[illegible] datorum essent de collatione Papali, O[illegible] narii Germaniæ citra speciale privi[illegible] conferre valeant, & recipientes in co[illegible] tia tuti sint, si ab antiquo & præscri[illegible] pore immemoriali constanti usu talia be[illegible] ficia solita fuerint ab Ordinariis etiam [illegible] Concordata conferri? Nihil omnino [illegible] manis hac in parte Brand. concedit *d. tr. super Conc. German. q. 2. & seq.* [illegible] dem præscriptionem: quia propter decr[illegible] irritans (id est clausulam omnes contr[illegible]

gius irritantem) in Concordatis appositu debet bona fides, titulus, & possessio, substantialis præscriptionis requisita, eaque de mente Clementem VII. declarâsse refert, recipientibus beneficia contra Concordata non prodesse Regulam: *de annali, vel triennali*, quas Regulas superiùs inter Regulas Cancellariæ descripsimus: non etiam exceptionem: *de non receptis Concordatis*, vel sublato usu eorum: quia ex textu Concordatorum apparet, ea fuisse à Germanis accepta & acceptata, & redarguendos potius, quam juvandos esse subditos legem superioris non recipientes, probatur per *c. si decreta. 2. dist. 20.* ubi Nicolaus Papa, *si decreta*, inquit, *Romanorum Pontificum non habetis, de neglectis atque incuria eius redarguendi; si verò habetis, & non observatis, de temeritate estis corripiendi & increpandi.*

Verùm licet ipse putem, tutius fore, Concordata undequaque observare, & hactenùs fortàn ob incidentes & latè grassantes hæreses intermissa denuò in usum deducere: interim tamen planè opinor ordinarios collatores & beneficiatos satis probabilibus argumentis per præscriptionem & consuetudinem excusari posse, suppositâ illâ pacificâ, & longissimâ maximè immemorialis temporis possessione.

Enimverò circa *præscriptionem* duo notissimi juris sunt, in primis quòd præscriptio saltem centum annorum, vel immemorialis etiam contra Sedem Apostolicam procedat. *c. ad audientiam. 13. c. cum vobis. 14. & c. si diligenti. 17. de Præscript. authent. quas actiones. C. de SS. Ecclesiis.* Deinde quod ea, quæ privilegio, regulariter etiam præscriptione tanti temporis, de cujus initio non extat memoria, valeant acquiri. Text. & DD. cum Gloss. *in c. super quibusdam. de V. S.* Quod autem opponitur decretum irritans inficere titulum & possessionem, id universaliter verum esse nullo sufficienti Juris textu probatur: nam & constitutiones, in specie Extravagans: *Ambitiosæ, de Rebus Eccles. non alienandis. inter Comm.* habent decreta irritantia actus contrarios, & tamen DD. passim præscriptionem bonorum Ecclesiasticorum admittunt. Ad summum ergo dictum decretum, & allegata declaratio Clementis VII. locum habere posset in possessione modici temporis, veluti annali vel triennali, in qua vix contingit, ut quis justam habeat decreti ignorantiam, si nimirum ponatur casus, quòd alicui beneficium contra Concordata collatum sit in Diœcesi tali, ubi de cætero integra Concordatorum observatio est: nam & aliàs non pauci DD. volunt, tantùm, errorem facti, non verò errorem juris notorii effectum Regulæ de triennali operari, uti docet Laym. *in Theolog. mor. de Eccles. benefic. cap. 15. n. 5.* Secùs verò se res habet in possessione longissimi temporis, ubi vel titulus non requiritur, ut in immemoriali, vel si requiritur, saltem titulus *pro suo* allegari potest, quando ordinarii Prælati sibi invicem successerunt, & jura ab Antecessoribus suis in se derivata bonâ fide (quam etiam de illis suis Antecessoribus præsumere poterant) Summo Pontifice vel Legato ejus nec quidquam contradicente retinuerunt. *arg. l. fin. ff. Pro suo.* Gloss. *in cap. de quarta. 4. in V. tueri X. de Præscript.*

De *Consuetudine* pariter incognitum non est, quòd ea tempore immemoriali, vel nonnunquam spatio duntaxat 40. annorum continuata vim habeat legibus positivis etiam Canonicis seu ecclesiasticis derogandi. *tot. tit. de Consuetud.* Textus porrò in *d. c. si decreta. dist. 20.* rectè procedit, antequam legitima consuetudo sit introducta, ut tunc superior subditos ad legis observantiam cogere valeat; quæ instantia & coactio

superioris adversus transgredientes, vel omittentes leges suas, si cessaret, interim tempus ad introducendam consuetudinem sufficiens effluat, perit obligatio legis, aliàs si continuò locum haberet, quod *in d. c. si decreta.* dicitur, Titulus *de Consuetudine* prorsus aboleri deberet. Videantur, quæ de receptione & abrogatione legum in Titul. *de Constit. ad fin.* & in Tit. *de Consuetud.* traduntur.

Hæc hactenus de Concordatis Germaniæ, & universim de reservationibus beneficiorum. Ulteriùs circa collationem Papalem sit.

§. V.

De actuali collatione S. Pontificis.

SUMMARIA.

55. *Collatio Papæ* motu proprio *qualiter differat ab ea, quæ fit ad supplicationem.*
56. *Rescriptum:* etiam & perinde valere.
57. *Provisio & mandatum quid, & qualiter differant?*
58. *Mandati Apostolici termini strictè observandi: variis exemplis declaratur.*
59. *De signatura, Data ac expeditione literarum Apostolicarum.*

55 NOtandum I. Quòd multùm intersit, an Summus Pontifex alicui conferat beneficium ad ejus supplicationem, vel an *motu proprio*: nam quæ non aliter quàm ad petitionem seu supplicationem alicujus conceduntur, cùm juris interpretatione censeantur sapere aliquam ambitionem, non sunt favorabilia, sed restringenda. *c. 4. hoc tit. in 6.* unde si ad petitionem alicujus Pontifex simpliciter mandet illi provideri de beneficio, tale rescriptum tantùm de beneficio simplici intelligendum erit, non verò de curato, multò minùs de electivo, aut Canonicatu Ecclesiæ Cathedralis *d. c. 4. & c. in illis. 16. hoc. tit. in 6.* Motu autem proprio tunc à Summo Pontifice beneficium conferri dicitur, quando id in rescripto exprimitur, & clausula: *motu proprio*, literis Papalibus inseritur, licet forsan Beneficium pro tali Rescripto supplicârit. *c. si motu. h. t. in 6.* Pet. Rebuf. *in Prax: benef. T. de Signatura gratiæ. n. 18.*

Habet porro hæc clausula: *motu proprio*, duos notabiles effectus. Primus ut si alicui mandet Papa provideri de beneficio aliquo in diœcesi vacante & eo tempore plura vacent, hoc casu conferri debet quod majus & pinguius est: quòd si non propè sint beneficia, electionem habens intra decem dies is, qui rescriptum obtinet. *c. si pluribus. 24. h. tit. in 6.* Eccontra petitionem alicujus sine præfata clausula beatur conferri beneficium, vi talis rescripti beneficium minoris valoris, vel si æqualia sint, quod elegerit Ordinarius, impetrans conferre debebit. *d. cap. si pluribus.* in beneficiis, quæ *motu proprio* concedentur, locum habet regula, quòd in beneficiis interpretatio sit latissimè facienda. *cap. 4. hoc. tit. in 6.*

Alter effectus clausulæ est, quòd rescriptum *motu proprio* non reddatur subreptum, nec censeatur subreptitium, tametsi nullam faciat mentionem beneficii vacantis habiti. *d. c. si motu. & Clement. si Romanus. 4. eodem tit.* At verò in rescripto simpliciter ad petitionem dato, si aliquod beneficium prædictum qualecunque & quantumcunque minimum reticeatur, censebitur subreptitium & vires nullas habebit. *d. c. si motu.* Inest tamen clausula: *motu proprio*, sicut & clausula: *non obstante, quòd aliud beneficium obtinere noscaris &c.* per se non operatur dispensationem super pluralitate beneficiorum incompatibilium, nisi aliis insuper habis S. Pontifex expresserit, sed operatur tantùm, quòd gratia Papalis non debeat reputitia & inutilis censeri *c. non potest. fin. hoc. tit. in 6. & ibi* Barb. *in Collect.* Covar. *in c. alma mater. p. 1. §. 7.*

Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. gl. 15. num. 27. & seqq.*

Notandum II. Si quis dubitet, provisionem Papæ ex aliqua causa impugnari posse, eandem ob: aut subreptitiè, id est, per falsi narrationem, aut veri occultationem obtinuerit; quòd tali casu beneficio tanquam nullitèr impetrato salvâ conscientiâ frui nequeat, nisi aliud novum rescriptum à S. Pontifice impetrârit, quod Practici vocant Rescriptum, *etiam, & perinde valere*, in quo Summus Pontifex priorem gratiam confirmat, ac ratam habet, perinde ac si impetrans ab initio omnia narranda plenè & debitè narrâsset. Maximus effectus hujus Rescripti est, quòd faciat valere gratiam à tempore primæ impetrationis, & sic etiam illi fructus, qui ab eo tempore precepti sunt, cum conscientiâ retineantur, dummodo de perceptione fructuum quoque in impetratione posterioris Rescripti: *perinde valere*, mentionem fecerit supplicans, qua de re videri poterit Pet. Rebuf. *in Praxi beneficiorum. in tit. de Rescripto: etiam & perinde valere.*

57 Notandum est III. Quòd aliud sit *provisio Papæ*, & aliud *mandatum de providendo*. Provisio est actualis collatio certi & determinati beneficii, ex qua proviso statim jus acquiritur.

Si aliqua Ecclesia Cathedrali certus tantum numerus Canonicorum habeat præbendas & fructus, reliqui dicantur exspectantes, ut apud plures Ecclesias in Germania mos est, tunc si S. Pontifex alicui in tali Ecclesia conferat Canonicatum, is omnibus aliis posteriùs similes canonicatus impetrantibus in assecutione præbendæ & fructuum præferendus erit, licet posteriores priùs Ordinario literas præsentarint, vel in Canonicos recepti sint: nam in literis gratiæ, quæ dantur ad beneficia, non attenditur tempus *præsentatæ*, sed tempus *datæ*, ex quo statim alicui jus quæsitum est, neque valet collatio talis præbendæ alteri facta, licet ex ignorantia mandati Apostolici. *c. cum cui. 7. & c. si postquam. 13. h. tit. in 6.* & diximus in Lib. I. in Tit. III. *de Rescript.*

Solent Practici *provisionem* aliam appellare *simplicem*, quæ communiter datur in beneficiis: & aliam provisionem *novam*, quando quis ab inferiore collatore, scilicet Episcopo vel alio Prælato accepit beneficium nulliter & invalidè, vel ob reservationem beneficii, vel ob aliquem defectum per Papam dispensabilem, tunc si Papa dispenset, aut suppleat defectus, concedatque beneficium retineri, dicetur rescriptum Papale expeditum in forma *novæ provisionis*. Quando verò ab ipso Papa nulliter impetratur beneficium, non datur nova provisio, sed rescriptum: *perinde valere*, ut præmissum. Videatur Rebuf. *in Praxi benefic. in tit. de Forma novæ provisionis.* In privilegiis quoque & indultis conferendi beneficia reservata solet inseri clausula, ut illi, quibus à privilegiato seu Indultario conferuntur beneficia excedentia certum & ibidem expressum valorem annuum in Camerâ Apostolica taxatum, teneantur à S. Pontifice intra proximos determinatos menses novam provisionem impetrare.

Mandatum de providendo est, quando S. Pontifex suas literas dirigit ad Ordinarium, vel alium, eique mandat, ut alicui clerico de beneficio plerumque indeterminato, tunc in diœcesi vacante, vel proximè vacaturo provideat.

Not. IV. Quòd hujus Mandati Apostolici fines & termini diligenter observandi sint, ne mandatarius plùs faciat, quàm sibi in rescripto demandatur. Unde si Pontifex mandet, ut Clerico provideatur de beneficio proximè vacaturo, & ille Clericus negligenter omiserit petere beneficium, quod pri- 58

mo vacare cœpit, virtute hujus reſcripti non poterit ei deinde aliud proximè vacaturum conferri, quia de primo tantùm vacaturo intelligitur, niſi tamen fuerit jam ante receptus in Canonicum expectantem alicujus Eccleſiæ Cathedralis, cui hoc ipſo debetur præbenda quandocunque vacatura, vel niſi ex juſta ignorantia vel impedimento petitionem omiſerit. *c. ſi Clericus. 11. h. t. in 6.*

Item per mandatum ſimplex de beneficio civitatis non intelligitur beneficium Eccleſiæ Cathedralis, niſi ejusdem mentio fiat, vel mandetur de beneficio Provinciæ. *c. quamvis 4. eodem tit. in 6.* neque beneficium curatum, neque electivum, ſed ſimplex; & ſi mandetur provideri de beneficio, quod ad alterius collationem pertinet, non procedet mandatum, ſi beneficium pertineat ad alterius inſtitutionem, vel præſentationem, vel ad plurium collationem conjunctim. *c. cum in illis. 16. h. tit. in 6.* & quòd circa collationem beneficiorum curatorum & electivorum non ſufficiat qualis mentio curæ vel electionis in mandata Apoſtolico facta, ſi talis mentio poſſit habere alium ſenſum & interpretationem quàm ut præciſe ad extenſionem gratiæ, & conferendum beneficium curatum ſeu electivum intelligatur, videantur exempla poſita *in Clementina 1. h. t.*

Similiter cui jubetur provideri de præbenda non Sacerdotali (id eſt quæ non habeat annexum ordinem Sacerdotij, & onus legendi miſſas) vel de præbenda integra (ubi in aliqua Eccleſia eſſent præbendæ quædam integræ, quædam dimidiatæ) vel de præbenda certi valoris, ei etiam volenti non poteſt ex mandato conferri præbenda ſacerdotalis, aut dimidia, vel minoris valoris. *cap. cui de non Sacerdotali 27. hoc tit. 6.* Specialiter quoque excepta ſunt Xenodochia, leproſaria, & hoſpitalia, eorumque [illegible] & jura Spiritualia, ut hæc in genere [illegible] dato Papæ non cenſeantur compre[illegible] ſub quacunque verborum forma jube[illegible] licui clerico provideri, niſi expreſſe [illegible] mentio fiat *Clement. 2. h. t.*

Not. V. Quòd ſæpe apud authores [illegible] tio fiat *ſignaturæ Papalis*, & *data* [illegible] *peditionis literarum*: is enim eſt [illegible] Curiæ & Cancellariæ Romanæ, ut cum [illegible] mò porrigitur libellus ſupplex pro [illegible] trando beneficio, ſuper eo notetur [illegible] quemdam officialem, qui *Datarius* [illegible] latur, dies præſentationis, ſeu porrec[illegible] & hæc vocatur *parva data*.

Porrò dum S. Pontifici exponitur [illegible] rium ſupplicantis, ſignat ipſe, ſeu ſi[illegible] bit, aut ſubſcribi mandat ſupplicatu[illegible] per *fiat* vel *conceditur* &c. adjunctis [illegible] lis, quas in reſcripto ſuper hac grat[illegible] ciendo & expediendo inſeri & extend[illegible] & iſta dicitur *ſignatura gratiæ Pa[illegible]* cui deinde Datarius addit *datam* ſive [illegible] quo hæc gratia per S. Pontificem [illegible] eſt, quæ *data* regulariter intelligitur [illegible] do Canones & Interpretes de *data* loq[illegible] tur, veluti quòd reſcripta gratiæ habean[illegible] um effectum à tempore *datæ* &c. juxta [illegible] *eo tempore. 9. de Reſcript. in 6.*

Quamvis autem ex ſola *ſignatura* [illegible] ante expeditionem reſcripti, & literar[illegible] Apoſtolicarum dicatur gratia perfecta [illegible] ſupplicanti jus in beneficio quæſitum, [illegible] men intelligitur, ſi ſignatura jam habe[illegible] adjunctam *datam*. Item ex ſola ſigna[illegible] ante expeditionem literarum per quas [illegible] conſtitutionem Pij V. quæ incipit: *Inter[illegible] ſimus in Chriſto Pater &c.* ſub pœn[illegible] miſſionis gratiæ prohibitum eſt, appre[illegible] dere poſſeſſionem beneficij, & ante expe[illegible] tionem literarum gratia dicitur *tacite* [illegible] nec judicare nec diſpenſare licet juxta [illegible]

num supplicationum literis non expeditis per Reg. Cancell. Alexand. VII. 26. & 51. de quibus superiùs inter Regg. Cancell. sub leg. 36.

§. VI.

De Collatione, quæ fit per Legatos Sedis Apostolicæ, & Ordinarios inferiores.

SUMMARIA.

60. Legati Sedis Apost. *qualem potestatem habeant conferendi beneficia?*
61. Collatores ordinarij *qui censeantur?*
62. Beneficiorum *quinam incapaces existant?*
63. Beneficium invalidè adeptus *an possit illud citâ conscientia retinere?*
64. Beneficia *intra quantum tempus conferenda?*
65. Beneficij collatio *post 6. menses facta an valeat?*
66. Canonicatus Cathedralium Ecclesiarum *quis conferat?*
67. Parochiales Ecclesiæ *quomodo conferendæ* per concursum?
68. Plura beneficia *an possint uni conferri?*
69. Unitiones *quæ valeat constituere in beneficijs?*

60 Circa Legatos Sedis Apostolicæ huc referenda sunt ea, quæ in Lib. I. in Tit. *de Officio Legati* dicta sunt, nimirum quòd Legati sint in triplici differentia, scilicet Legati *de Latere*, Legati *Missi*, sive *Nuncii Apostolici*, & Legati *Nati*. Duobus posterioribus de Jure communi regulariter non competit potestas conferendi beneficia, nisi ipsis speciali privilegio detur, & quid sentiendum de Nuntijs seu Legatis missis *cum facultate Legati de latere*, etiam ibidem explicavimus.

Legati *de latere* de Jure communi in Provincia suæ legationis potestatem habent conferendi beneficia: & cum quolibet Ordinario concurrunt, estque inter eos locus prærentioni. Text & Gloss. fin. *in c. 1. Offic. leg. in 6.* Imò non tantùm vacantia conferre, sed etiam vacatura suæ collationi ad tempus, quo durat legationis officium, reservare valent, dummodo nulli jus ad tale beneficium ante vacationem ejus concedant, ut inferius in tit. *de Conceff. præb. vel Eccles. non vac.* dicemus, & eundem Collatorem binâ reservatione non gravent. *c. præsenti 3. de Offic. leg. in 6.* Sed quid in Germania nostra dicemus, anne Legatis *de Latere* eadem potestas post Concordata salva remansit? Sanè Gonz. *ad Reg. 8. Cancell. Gloss. 25. n. 15.* disertè docet, per Concordata Germaniæ Legatis non fuisse plus ademptum, quàm ne possint gratiis præventivis seu reservatorijs (id est, reservando beneficium suæ collationi ante ejus vacationem Ordinariorum impedire, non verò, quin post actualem vacationem cum quolibet Ordinario suæ Provinciæ concurrere valeant; tum quòd & ipsi censeantur Ordinarij; tum ne res inter alios acta & concordata ipsis præjudicet. Verùm hoc Germanis nostris considerandum relinquo: cùm enim in Concordatis Pontifex expressè promiserit, quòd collationem Ordinariorum Germaniæ *reservatione, aliâve quavis dispositione* (quæ generalitas verborum & disjunctio *aliave*, etiam de collatione intelligi potest. *arg. Reg. Canc. Alex. VII. 68. in fin.* confirmante id usu clausulæ in literis Pontificijs: *dummodo collatio beneficij ad nos pertineat) authoritate suâ factis vel faciendis non obstantibus quibuscunque* neutiquam velit *impedire*: non videtur Legatus posse, quod Pontifex facere non solet: nam utique impedirentur Ordinarij æquè per collationem, quàm reservationem, præsertim ipsius Legati, apud quem utpote in Provincia existentem potest facilis esse prærentio, unde præcipitarentur collationes sine sufficienti delectu personarum. Nec adeo urgent rationes à Gonzal. allatæ, quin responderi possit, mentem Concordatorum fuisse de Ordinariis Germaniæ, qui tales sunt ratione dig-

nitatum perpetuarum ibidem obtentarum, & quibus jure immediato præsertim diœcesano beneficia subjecta sunt. Prout in simili docet Barbosa *Jur. Eccles. un. lib. 1. cap. 5. n. 42.* quòd Legatus de latere non concurrat cum Episcopo seu Ordinario, cui concessa est *alternativa mensis* circa beneficia, quæ aliàs ratione secundi mensis forent Papæ reservata. Ideoque res cum Sede Apostolica acta videtur etiam obtinere respectu illorum, qui Sedem Apostolicam repræsentant, & vices ejus agunt, quales sunt Legati. *c. 1. & c. volentes 8. de Offic. Legati.* tùm teste eodem Gonzal *Gloss. 25. n. 9. & seqq.* Concordata sint admodum favorabilia & latè interpretanda. Theoricum hoc dubium tantùm obiter in schola insinuo, disputent ulteriùs de eo in foro, quorum intererit.

Illud negandum non est, quin Legatis in Germania jus remaneat conferendi beneficia ad Sedem Apostolicam ex negligentia inferiorum collatorum devoluta, non item beneficia reservata, nisi ex speciali privilegio. Gloss. *in c. 1. v. ampliori. de Offic. leg. in 6.* Barb. *d. c. 5. n. 42.*

61 Inter Ordinarios Collatores S. Pontifice, ejusque Legato inferiores primus est Episcopus (comprehendendo hoc nomine etiam Patriarchas & Archiepiscopos respectu suarum immediatarum diœcesium) qui quo ad omnia beneficia suæ diœcesis fundatam intentionem in jure habet. *c. cùm & plantare. 3. §. in Ecclesiis. de Privil. c. cùm ex injuncto. 12.* & ibi Panor. *n. 2. de Hæreti.*

Episcopis similes sunt alii Prælati exempti speciale territorium & jurisdictionem quasi Episcopalem habentes Gloss. *in cap. 1. de Capell. Monach.* Panor. *in cap. in Lateranensi 31. h. t. n. 4.* Sed & inferioribus Prælatis & Abbatibus jus conferendi beneficia ex speciali fundatione, privilegio, aut præscriptione competere potest.

Capitulo tamen Cathedralis Ecclesiæ sede vacante, aut Vicario generali Episcopi [illegible] speciali mandato beneficia ad colla[illegible] Episcopi spectantia (secus si proprio [illegible] Capitulum pertinerent) conferre non [illegible] ceditur; est enim collatio species dona[illegible] quam regulariter rei alienæ admini[illegible] facere non potest. *cap. fin. de Offic. Vic[illegible] 6.* Gloss. *in c. his quæ. 11. de Major. & [illegible] dient.* præsentatos tamen à Patronis C[illegible] lum & Vicarius instituere non prohib[illegible] nam cùm ex præsentatione jus acqu[illegible] præsentato ad beneficium, institutio [illegible] setur actibus justitiæ, & non donation[illegible] *de Institut. in 6.* Barb. *de Offic. Epis[illegible] leg. 54. num. 70.*

Quæritur autem I. An omnes Cleri[illegible] capaces beneficiorum Ecclesiasticorum [illegible] sp. regulariter quidem omnes Clericos [illegible] mâ tonsurâ, aut minoribus tantùm [illegible] bus initiatos esse capaces beneficiorum [illegible] potè quæ in sustentationem Clericorum [illegible] divinum officium peragendum fund[illegible] ab hac tamen regula nonnullos excip[illegible]

Ut I. qui ætatem à Concilio Trid. [illegible] *de Reform. cap. 6. & sess. 24. de [illegible] cap. 12.* determinatam non habent, [illegible] rum 14. annorum in beneficiis simp[illegible] 22. in dignitatibus & personatibus [illegible] ratis, & 25. in beneficiis curam ani[illegible] habentibus, ita tamen, ut annus ultim[illegible] cæptus sufficiat.

II. Qui non habent illum S. Ordine[illegible] que intra annum suscipere possunt, que[illegible] neficium desiderat. Non verò requiri[illegible] promovendus v. g. ad parochiam te[illegible] collationis actu sit Sacerdos, dummod[illegible] tra annum fieri possit. Trid. *dict. ca[illegible] cap. si pro Clericis. 8. h. t. in 6.* Vid[illegible] quæ de ætate & ordinibus beneficiand[illegible] pluribus tradidimus in Lib. I. Titul. [illegible] 2. ubi in specie etiam de ætate ad C[illegible] nicatus Cathedralium Ecclesiarum [illegible] quisita.

III.

III. Irregulares, & innodati censuris Ecclesiasticis, scilicet excommunicatione majori, interdicto personali, aut suspensione. *can. qui. 18. §. is verò. de Sent. excom. in Clementinis. 1. & c. fin. de Cler. excom. Zoës. h. t. n. 44. & seqq.* idque etiam procedit tametsi excommunicatio notoria, aut denuntiata non sit: quia Extravagans Martini V. *de evitanda scandala &c.* ipsis excommunicatis nullum favorem facere intendit.

IV. Generaliter rejiciuntur indigni, qui morum moribus, & pietate, ac scientiâ ad beneficium administrandum commendabiles non sunt; & conferens indigno beneficium tenetur ad compensationem damni, si quod Ecclesiæ vel aliis exinde datum sit; atque Episcopum propter collationem indigno factam privari pro ea vice potestate conferendi, in qua Capitulum succedat, docet Panorm. *in cap. cum in cunctis. 7. §. fin. num. 4. de Elect.* Zoës. *hoc. tit. num. 41.* Vid. tamen contra Passer. *de Elect. cap. 29. num. 94.* Imò semper inter plures dignos dignior præferendus est. Text. *in cap. 3. Ut Ecclesiast. beneficia &c.* ibi: *quia non ex carnali affectu, sed ex discreto judicio debuisti Ecclesiasticum beneficium & officium in persona magis idonea dispensare.*

Volunt tamen DD. non esse peccatum contra justitiam, si omisso *digniori* ei conferatur, qui revera etiam *dignus est*, ideóque & collationem subsistere, & damnum, si quod inde emerserit, censeri per accidens evenisse, nullamque propterea collatori, sed ipsi tantum damnificanti restitutionem imponi, à peccato verò saltem contra charitatem collator immunis non pronuntiatur. Zoës. *h. tit. n. 34. & seq.* Laym. *in Theol. mor. de Eccles. benefic. cap. 15. num. 8.* ubi *sub num. 6.* præmonuit, *dignioritatem* non esse præcisè ex scientia vel pietate desumendam, sed alias etiam qualitates attendendas, unde juxta circumstantias loci & temporis majus Ecclesiæ bonum sperari possit, atque hinc fieri, ubi v. g. Ecclesia debitis exoneranda, hostium invasionibus liberanda, ut prudens in rebus agendis, potens opibus aut familiâ &c. doctiori, aut sanctiori quandoque non immeritò præferatur.

Quæritur II. An incapax beneficii, & cui invalidè facta est collatio, possit tutâ conscientiâ frui beneficio, antequam ab ipso per Ecclesiasticum judicem aufferatur? R. Si in jure & facto certum sit, collationem esse ipso jure nullam & invalidam (secùs si non dicatur *irrita*, sed *irritanda*, aut dubium sit de valore ejus, militantibus utrinque probabilibus rationibus, in quo melior potest esse possidentis conditio) beneficium & fructus, saltem non bonâ fide perceptos, etiam non expectatâ judicis sententiâ, restitui debere, quia causa retinendi deficit, nisi post ablatum impedimentum, dispensationem, vel absolutionem à censuris, obtentam tituli revalidationem à Papa, vel Ordinario collatore quis impetrârit. Imò scienter permanens in possessione beneficii nulliter obtenti, & perceptione fructuum dicitur contrahere vitium *intrusionis*, & intrusus in beneficio, idque in supplicatione pro revalidatione tituli coram Summo Pontifice specialiter exprimendum est, aliàs revalidatio censebitur subreptitia. Abbas *in c. cum jam dudum. 18. h. tit. num. 3.* Sylv. *V. Beneficium. 3. q. 18.* Notabile est, quod nonnulli DD. hic addunt, si nullitas collationis, & ipsa etiam intrusio occulta sit, revalidationem tituli in foro conscientiæ contingere hoc ipso, quòd quis ab aliquo habente potestatem absolvendi, vel dispensandi, absolutus vel dispensatus sit. Vid. Laym. *d. cap. 15. num. 2.* Sanch. *de Matrim. lib. 8. disp. 7. num. 12.*

63

64 Quæritur III. Intra quantum tempus beneficium vacans conferendum sit: R. Intra 6. menses computandos à die, quo notitia vacationis habita est. *c. 2. & c. quia diversitatem. 5. de Concessione præbend.* Et hic terminus semestris dicitur *terminus Lateranensis concilii*, de quo frequens in canonibus mentio est, quia in dicto Concilio statutus erat. Quòd si collator illum terminum 6. mensium elabi permiserit, jure conferendi pro ea vice privabitur, idque in Ecclesiis cathedralibus in primis ad Capitulum, deinde Capitulo etiam negligente ad Archiepiscopum, & demum ad S. Pontificem devolvetur. Dico in Ecclesiis Cathedralibus primam devolutionem fieri ad Capitulum: secùs est in Ecclesiis Regularibus, aliisque Conventualibus, quando Prælato competit jus conferendi aliquod beneficium: nam eò intra 6. menses negligente collationem non succedet Conventus, sed Episcopus in non exemptis suâ, in exemptis verò Monasteriis & Ecclesiis Apostolicâ authoritate tale beneficium neglectum conferre poterit, ita tamen, ut quæ consueverunt per seculares administrari, secularibus, quæ per Regulares, Regularibus conferat. *Clem. un. de Suppl. negl. Prælat.* Illud autem est speciale, quòd in beneficiis Regularibus, quæ sunt de mensa Prælatorum, seu ut inde Prælatus vel Religiosi sustentationem habeant, non observetur terminus 6. mensium, nunquam enim propriè vacare dicuntur, cùm in iis principalis Rector sit Abbas, & exercens curam animarum tantùm Vicarius ad nutum Prælati amovibilis. *d. Clem. un.* Joan. Honor. *h. tit. p. 4. num. 60.*

65 *Quæritur* IV. An collatio post terminum 6. mensium facta indistinctè annullari debeat R. de rigore juris omninò irritari posse, quia facta est, postquam collator potestatem conferendi ex sua negligentia amisit. Verùm quia constitutio Concilii Lateranensis tam pœnam negligentium intendit, ut Ecclesiis vacantibus citò provideretur, propterea si ex post facto per celerem provisionem mora quasi purgata sit, debet provisio seu collatio de æquitate tolerari. *Literæ. 4. de Suppl. negl. Prælator.*

Quæritur V. Quis possit Canonicos Ecclesiarum Cathedralium conferre? Et conveniunt DD. quòd collatio Canonicatuum de jure ad solum Episcopum non pertineat, cùm & omnium Capitularium interesse sit, quales acquirant collegas, ideò juxta regula: quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari. *c. novit. 4. & seqq. de quæ fiunt à Prælato. c. cum Ecclesia. de Elect.* Sed controvertunt, an collatio Canonicatuum pertineat ad Episcopum cum consilio vel consensu Capituli, vel an simul Episcopum & Capitulum? Ubi præsupponendum, quòd plurimùm interesit, an jus *Episcopum & Capitulum* pertineat ad collationem, vel an *principaliter ad Episcopum cum consensu tamen, vel consilio Capituli;* nam priori casu Episcopo à collatione suspenso, vel mortuo poterit conferre Capitulum, & econtrà; quia utriusque qualis est consideratio. In altero autem Episcopo mortuo vel suspenso non potest se intromittere Capitulum, quia primæva collatio est penes Episcopum. *c. un. de vacant. in 6.* Item si collatio simul Episcopum & Capitulum spectet, tunc tum Capitulum vel major pars Capituli nam tantùm vocem habere censetur, & ram Episcopus, ita ut si dissentiant, & Episcopus, & alteri Capitulum velit, neutra collatio valeat. Panorm. *c. cum Ecclesia. n. 11.* Neque refert, si aliqui Canonici cum Episcopo sentiant, quia vota talium Canonicorum, quos ciores numero sunt, non attenditur

dim penes totum Capitulum una tantùm vox sit.

His prænotatis R. In primis valere consuetudinem, quòd collatio Canonicatuum omnibus Ordinariorum vacantium pertineat vel ad solum Capitulum, vel ad solum Episcopum, *d. c. cum Ecclesia. c. ex parte in de Conces. præbend. c. ex frequentibus. 3. de Instit.* Si verò de puncto juris loquamur, probabilius videtur, collationem Canonicatuum pertinere simul ad Episcopum & Capitulum, quia in sæpè *d. c. cum Ecclesia.* reprobatur petitio Episcopi electionem Canonicorum sibi soli vindicantis: ergò rectè infertur, eam nec ad solum Episcopum, nec ad solum Capitulum (abstrahendo à consuetudine) sed ad utrumque simul pertinere, sicut hanc sententiam multoties in Rota Romana approbatam fuisse refert Barb. *in Tract. de Canonicis c. 14.* Gonz. *ad Reg. 8. Cancell. glos. 45. n. 36. & n. 50.* Joan. à Chokier. *in Comment. ad eand. Reg. glos. 16. n. 2.*

Et hæc de canonicatibus Cathedralium Ecclesiarum. In Collegiatis verò pertinere collationem ad præsentationem Prælati & Capituli, ac institutionem Episcopi, docet Barb. *dict. loc.* Gonz. *d. l. num. 46. & num. 50.* Consuetudo tamen locorum hic quoque observanda erit, ex qua nonnunquam soli Episcopo, quandoque verò soli Præposito, seu Decano Ecclesiæ collegiatæ cum consensu sui Capituli institutio Canonicorum competit.

67 *Quæritur* VI. Qualiter Parochiales Ecclesiæ conferendæ sint? R. ex Conc. Trid. *sess. 24. de Reform. c. 18.* Parochias non arbitrio Episcopi, sed *per concursum* conferendas esse: forma autem concursûs hæc præscribitur, ut vacante Ecclesia parochiali per edictum publicum vocentur omnes aduenientes ad talem parochiam, comparentes examinentur per examinatores certos in Synodo Diœcesana deputatos, & qui digni reperti fuerint, Episcopo denuncientur, ex quibus rursus Episcopus eum eliget, quem reliquis digniorem judicârit. Quòd si beneficium curatum fuerit reservatum, nihilominus Episcopus de jure instituet concursum & digniorem S. Pontifici pro collatione denunciabit. Tex. in Trid. *d. c. 18.* juncta Bulla Pij V. *In conferendis.* Joan. à Chokier. *ad Reg. 8. Cancell. gl. 2. n. 10.* Vid. etiam Gonz. *ad eandem Reg. 8. gl. 6. à n. 115.*

Verùm excipiuntur ab hoc concursu Parochiæ, quæ ad jus Patronatûs laicorum pertinent, ita ut ille tantùm, quem Patronus laicus præsentârit, examinari debeat. Sin autem jus Patronatus ecclesiasticum fuerit, habebit locum concursus, & Patronus ecclesiasticus illum præsentabit, quem digniorem inter probatos ab examinatoribus judicârit. *d. c. 18.* Trid. Deinde etiam in Bulla Pij V. *Ad exequendum &c.* excipiuntur Parochiæ monasterijs, vel alijs Ecclesiis incorporatæ, in quibus non propriè Parochus, sed tantùm Vicarius ponendus est.

Quæritur VII. An & quando uni, Clerico possint plura beneficia conferri? R. In primis distinguendum esse inter beneficia, quæ residentiam totius anni, vel majoris ejus partis requirunt, (uti sunt de jure beneficia curata, Canonicatus, & similia) & inter beneficia simplicia, quæ residentiam nullam, saltem de consuetudine, exigunt, vel quorum residentia simul & semel facilè peragi potest. Plura beneficia specialem residentiam requirentia ex natura sua *incompatibilia* sine dispensatione Sum. Pontificis nemo habere potest, ut præcedentibus quoquè §§. circa Extravagantem. *Execrabilis.* & Regulam III. Cancellariæ iteratò traditum. Videri poterunt, quæ exactè docet Gonzal. *ad Reg. 8. Canc. glos. 15. à n. 10.* ubi *n.* 68

15. adducit, licet antiquiora jura de incompatibilitate beneficiorum loquentia tantùm curatorum meminerint, hodie tamen ex Concil. Trid. *sess. 7. c. 4.* & variis Rotæ decisionibus etiam alia beneficia personalem residentiam requirentia incompatibilia censeri, ac per assecutionem secundi vacationem primi induci. Sed *n. 21.* circa residentiam requisitam nobilem explicationem ponit, quòd nimirum triplici modo possit in beneficiis residentia requiri: 1. absolutè & respectu tituli atque sub amissione ipsius beneficii. 2. tantùm ad certum tempus paucorum v.g. mensium. 3. continua quidem, sed solùm causativa respectu fructuum, ut, qui non residet, solis fructibus careat, retento nihilominus beneficio: quâ residentiæ differentiâ præmissâ *n. 22. & seqq.* concludit, quòd tantùm in primo casu, quando residentia est requisita ratione tituli, inducatur propriè incompatibilitas & vacatio primi per assecutionem alterius, non verò in secundo & tertio casu; quamvis Ordinarius ex authoritate Concilij Trid. *sess. 24. c. 17. de Ref.* possit aliquando privare obtinentem plura beneficia, quàm honesta ejus sustentatio requirit.

Porrò beneficia simplicia residentiam continuam singula non requirentia plura etiam uni conferri poterunt per Episcopum, dummodo unum non sit sufficiens ad honestam sustentationem. Trid. *d. sess. 24. c. 17.* & dummodo non sint *uniformia* ac *sub eodem tecto*, id est, in una eademque Ecclesia, v. g. duæ Capellaniæ in eodem altari sub invocatione ejusdem Sancti. *arg. c. literas. 9. ubi DD. de Concess. præb.* beneficia autem *difformia sub eodem tecto*, quorum singula non sufficiunt ad congruam sustentationem, posse quem plura obtinere, à Sac. Congregatione declaratum dicitur. Vid. Garc. *de Benef. p. 1. c. 5. n. 165.* Barb. *in Collect. ad d. c. 17. Trid. & ad d. c. literas.* Pro diversa opinione circa beneficia uni[illegible] vid. etiam Zerola *in Praxi Epis. p. 1. V. neficia §. 7. conclus. 6.*

Cæterùm plura essent hoc loco dicen[illegible] de pluralitate beneficiorum præsertim [illegible] torum, & residentiam requirentium, [illegible] mirum qualiter non sit tutus in conscien[illegible] qui habens sufficientem & juxta con[illegible] nem sui statûs Ecclesiastici honestam [illegible] tationem ex uno vel duobus plura ab[illegible] Pontifice expracticatur, sicut docet Lay[illegible] *Just. & Jur. lib. 2. c. 34. dub. 21. n.* Item quænam inconvenientia ex plura[illegible] beneficiorum sequantur: videlicet negle[illegible] divinorum officiorum, & curæ anim[illegible] luxus, aut avaritia, defectus Cleric[illegible] idoneorum ex defectu beneficiorum, & [illegible] quæ enumerat Sum. Pontifex in d. E[illegible] *Execrabilis. h.t.* sed quia hæc passim [illegible] DD. leguntur, & ratio ac experientia [illegible] ideò ulteriùs prosequi intermitto, *Circa limes tamē & literatæ personæ, qui joribus sunt beneficiis honorandæ, cu tio postulaverit, per Sedem Apost.* (c[illegible] beneficiorum pluralitate) *poterit dis*[illegible] ait S. Pontif. *in c. de multa 28. in fi*[illegible]

Quæritur VIII. Quis possit pos[illegible] constituere, sive beneficiatum grav[illegible] alteri de reditibus sui beneficii certa [illegible] titatem pecuniæ annuatim persolv[illegible] non esse dubitandum, quin S. Pontif[illegible] plenissima sua in omnibus benefic[illegible] state id possit. Episcopis quoque & Pra[illegible] quasi Episcopalem jurisdictionem [illegible] bus aliquando hæc potestas est concess[illegible] quidem pro libitu, sed ex justa & ratio[illegible] causa, atque ante collationem benefic[illegible] g. pro bono pacis & concordiæ, si inter [illegible] litigantes de beneficio unus cedere [illegible] constitutâ sibi pensione; item pro studio[illegible] perum scholarium, pro utilitate Eccles[illegible] Barb. *de Offic. Episc. alleg. 85. sub. n.* Pa[illegible]

prohibet tamen Concilium Trid. *sess. 24. de ref. c. 13.* ne Parochiales Ecclesiæ, quæ secundum verum annuum valorem summam 100. Ducatorum non excedunt, pensionibus aut reservationibus graventur. Vid. infra in *Tit. de Censibus n. 5.* & plura de pensionibus congessit Barb. *Jur. Eccles. univ. lib. 3. c. 11.* Vid. etiam Laym. in Theolog. mor. *lib. 4. tract. 2. c. 18.* ubi inter alia *n. 4.* ex Abbate *in c. un. ut Eccles. benefic. sine dimi.* n. 20. tradit, spectato jure communi: & secluso speciali privilegio aut consuetudine in constitutione pensionis non requiri Patroni consensum, cùm per hoc temporale onus non præjudicetur Patrono, dummodo pensio moderata sit.

§. VII.

De Primis Precibus.

SUMMARIA.

70. De primis precibus *Imperatoris.*
71. De primarum precum *conditionibus & effectu.*

70 PRo Coroinde hujus tituli breviter dicendum, quid sint *primæ preces Imperatoræ*, & qualiter teneantur Ordinarii Collatores illis obtemperare?

Sciendum igitur, quòd Imperatori detur privilegium a Sum. Pontifice, ut in qualibet Ecclesia semel personam aliquam idoneam Ordinario Collatori nominare possit, quam Ordinarius ad beneficium vacans omninò recipere teneatur; & ista nominatio *primæ preces Imperatoris* appellantur.

Porrò de hoc privilegio Imperatoris antiqui etiam Canonistæ mentionem fecerunt, ut Specul. *in Tit. de præbend. §. restat. n. 2.* & Joan. Andreas *in c. is, cui conceditur. 19. de Præbend. in 6.* Joann. à Chokier illud exactè refert, & variis quæstionibus elucidat in speciali tractatu, quem inscripsit: *Scholia in primarias preces Imperatoris.* Idem novissimè præstitit. P. Henr. Wagnereck. S. J. *in Comment. Exeg. SS. Can. h. tit. in 6. ad c. is, cui. 19. fol. 487.* & quia hæc materia in Germania practica est, pauca saltem magis præcipua subnotabo.

Itaque I. potest Imperator suas preces in- 71
terponere non tantùm in mensibus Papalibus, dummodo beneficia vacantia non sint reservata per Extrav. *ad Regimen, h. tit. inter com.* sed etiam in mensibus Ordinariorum non obstantibus Concordatis Germaniæ, quibus expressè derogatur in Indulto primarum precum circa finem, *vers. nec non Concordatis, &c.* neque enim verisimile est, Imper. Fridericum concordando cum Sede Apost. & Ordinariis Germaniæ voluisse suo & suorum Antecessorum antiquissimo privilegio renunciare, suisque Successoribus præjudicare. Chokier. *dict. Tract. sect. 4. pag. 59.* Wagnereck. *d. l. §. 3. vers. in quibusvis fol. 492.*

II. Potest quidem Imperator in omnibus Ecclesiis in Imperio sitis primas preces concedere sub hac tamen moderatione, ut eundem Collatorem non nisi semel, id est, pro unico tantùm beneficio gravet, gravâsse autè tunc censebitur, si preces ad effectum pervenerint. Unde si precista (id est, ille, cui preces concessæ sunt) fortè matrimonium contrahendo precibus renuntiârit, vel ante adeptum beneficium mortuus sit, poterit Imperator pro alio novas preces ad eundem Collatorem porrigere.

III. Ut preces locum habeant, debet Collator saltem 4. beneficia conferre posse: quia si unicum tantùm, aut alterum conferendum habeat, non tenebitur preces Cæsareas admittere, ne facilè contingat, ut toto vitæ suæ tempore impediatur uti jure liberæ suæ collationis.

IV. Excipiuntur à primis precibus dignitates Pontificales, Archiepiscopatus, Episcopatus, & primæ post illas, ut Præposituræ

vel Decanatus (nisi aliundè forsan ex jure patronatûs, aut speciali privilegio jus præsentandi vel nominandi in aliquibus hujusmodi dignitatibus Imperatori competat) item dignitates primæ & Prælaturæ in Monasteriis, & Ecclesiis Collegiatis, non autem dignitates inferiores, officia vel canonicatus etiam in Ecclesiis Cathedralibus.

V. Excipiuntur beneficia pertinentia ad jus patronatûs Laicorum, utpote cui Pontifex nunquam intendit derogare, nisi exprimat.

VI. Ut preces effectum sortiantur, potest Imperator ex authoritate Pontificia sibi concessa aliquas personas Ecclesiasticas in dignitate constitutas suarum precum executores deputare, atque hi executores ex eadem authoritate Pontificia poterunt contra quosvis Collatores, Episcopos quoque & alios, ad quos preces directæ sunt, etiam per censuras Ecclesiasticas procedere, ut preces ad effectum redigantur.

Sed quis conferet Precistæ beneficium, quod *juxta Reg. 1. Jur in 6.* sine institutione Canonica obtinere non potest, anne Imperator, vel Executor ejus, vel Ordinarius? Hanc quæst. resolvit P. Henr. Wagnereck. *d. §. 3. in fin. fol. 405.* his verbis: *apparet stando in textu, nisi consuetudine aliud sit introductum, Cæsareas literas à Precista primum efferendas fore executoribus à suâ Majestate deputatis, qui nullo deprehenso substantiali vitio beneficia ipsis canonicè conferant, & Cæsaris postea preces ordinariis Collatoribus, ad quos spectat, porrigant, à quibus precista recipi debet, & in possessionem induci.* Rationes præmisit; tum quòd Pontifex in toto indulto nullibi dederit potestatem conferendi Ordinariis sed executoribus, Ordinariis verò injunxerit receptionem, id est, inductionem in possessionem; tum quòd Pontifex velit, ut canonica provisio præ-
dat receptionem, *postquam*, ait, ipsi a-
nonicè provisum fuerit &c. Verum p-
Ordinariorum collatione videtur con-
re Chokier *sect. 2. ver. undecimo quæ-
tur. pag. 27.* licet nonnihil obscurè
quatur: clariùs autem ejus mentem pro-
duæ formulæ *primarum precum*:
Rudolphi, & Ferdinandi Imp. quas p-
in Proœm. pag. 4. & 5. ubi preces
expressè ad ordinarios collatores
iique ab Imperatoribus pro collatio-
provisione precistæ faciendæ requiri-
hac practica observantia possit colligi
verborum Indulti: *nec non personas
ad hujusmodi beneficia, postquam
illis canonicè provisum fuerit*, vide-
Ordinarios, ad quos preces dirigun-
minatis qualitatibus precistæ, & cæ-
hibitis, quæ requirit canonica inst-
his recusantibus, aut forsan circa
reservata, quæ ad eorum collation-
spectant per executores Cæsareos,
*eorundem precum aut nomina-
tenorem recipere & admittere*
actualem possessionem, *debeant &
teneantur*, ipsi nimirum Ordinari-
quos pertinere solet; neque fore
precum aut nominationum
Imperator directè requirat Ordinari-
tionem in beneficio ad ipsum spe-
precista eo neglecto ab executore
que puto fuisse intentionem Papæ,
riis adimere suum jus conferendi,
ferre extraneos executores, quod
non rarò discordias & confusiones
sed tantùm præcipere, ut nominationes
sareas admittant.

Illud quoque tradunt, quòd
per preces interpositas reddatur
ut tametsi Ordinarius alteri,
etiam ignoranter contulerit,

invalida futura sit. Ita Chokier *sect. 4. v. vacaverint, & v. intra mensem, vers. amplius dubitatur. pag. 72. & sect. 5. §. 1. v. anteferri. pag. 95.*

VII. Potest Imperator pro una eademque persona ad diversos collatores suas preces interponere, quarum tamen precum non ille solus est, ut à singulis istis collatoribus beneficia accipiat precista, sed ut tantò certiùs sibi de beneficio provideatur, si non in una, idem in alia Ecclesia, quare si ei de uno beneficio provisum fuerit, cessabunt preces quoad reliquos Collatores.

VIII. Precista debet uti suis precibus, & per se vel per Procuratorem acceptare beneficium vacans intra mensem, postquam notitiam vacationis habuerit. Tex. Bullæ prim. prec. ibi: *quæ personæ, pro quibus preces & nominationes hujusmodi factæ fuerint, infra mensem, postquam ipsis vacatio hujusmodi beneficiorum innotuerit, duxerint acceptanda*, diuturna enim vacatio beneficiorum dispendiosa est Ecclesiis. *c. quam sit. de Elect. in 6.*

An autem, si Precista neglexerit acceptare primum beneficium vacans, possit nihilominus petere secundum? tractat Chokier *dict. sect. 4. v. intra mensem. vers. dubitatur ulterius. pag. 68.* Wagnereck. *eod. v. intra mensem. q. 3.* & licet inprimis confundat negligentiam petendi primum beneficium cum variatione super acceptatione jam facta, posteà tamen uterque ita se declarat, quod quidem acceptatione unius beneficij semel factâ non concedatur variatio per jura, quæ regulariter electione semel factâ mutationem non admittunt juxta vulgatum, quod semel placuit, amplius displicere non potest. *c. quod semel. 21. c. mutare. 53. de R. I. in 6. l. servi electione. 5. in princ. ff. de Leg. 1. l. apud Ausidium. 20. ff. de Opt. leg.* At verò re integrâ possit acceptare primum vacans, si velit; sin aliter, secundum & tertium expectare, propter illa verba generalia: *quæ duxerint acceptanda.* Videtur quidem obstare *c. si Clericus. 11. de Præb. in 6.* ubi mandatum, ut alicui de beneficio proximo vacaturo provideatur, intelligitur de primo, quo neglecto censetur extincta gratia, sed ex mente Glossæ *ibid. v. si Clericus.* hic textus accipiendus est, si mandatum sit restrictum ad beneficium primo vacaturum, quasi illud verbum *proximo*, idem significet, quod *primo*, prout superiùs *§. 5. num. 58.* diximus mandati Apostolici terminos esse strictè observandos. Minorennem quoque, & impeditum excusant, quo minùs eis lapsus mensis nocere possit. Chokier *d. l. pag. 79.* Item mense elapso quamvis manus Ordinarii ampliùs ligatæ non sint, quin alteri conferre possit, re tamen adhuc integrâ superesse locum precibus propter clausulam Bullæ insertam, quòd non obstent Precistæ constitutiones Apost. de insinuatione gratiarum expectativarum, & *diligentius de super faciendis.* Chokier. *d. l. pag. 67.* Wagnereck. *d. l. q. 2. pag. 493.* Staphil. *de litt. grat. tit. de vi & effectu. v. non est omittendum.*

Cœterùm advertit Henr. Wagneréck *ad princ. prim. prec. v. ea tibi pag. 487.* primas preces à Paulo V. concessas esse Ferdinando Imperatori in forma novæ gratiæ, nec fundari in sola consuetudine, interim propter tam antiquum morem solere Imperatores etiam electos tantùm, & necdum confirmatos sub spe ratihabitionis Pontificiæ illis uti etiam ante novam Bullam desuper impetratam, sicut *pag. 488.* exemplum recens ponit in electione Ferdinandi IV. sel. m. Augustæ factam.

TITULUS VI.

De Clerico ægrotante vel debilitato.

SUMMARIA.

1. *Beneficiatus ægrotans non cogitur beneficium dimittere, sed datur ei coadjutor*
2. *Coadjutorem dare Episcopis vel aliis ad quem pertineat?*
3. *Coadjutor unde alendus?*
4. *Coadjutoris potestas.*
5. *Coadjutori an debeatur illa præcedentia, quæ principali?*
6. *Coadjutor an teneatur deservire in divinis, casu quo ipse principalis non teneretur?*
7. *Coadjutor cum futura successione datur tantum à S. Pontifice.*
8. *Coadjutori an detur successio, si priusquam officium gesserit, principalis fuerit mortuus?*
9. *Coadjutoris Officium quando finiatur?*

1 TRaditur in *hoc titulo*, quòd Clerici beneficiati in beneficiis canonicè instituti, seu ut Practici loquuntur, *investiti*, si contingat eos in gravem & etiam perpetuam infirmitatem incidere, aut ad nimiam senectutem devenire, non propterea debeant, vel possint compelli, ut beneficium dimittant, *ne afflictis addatur afflictio*, sed potiùs si officio suo præesse non valeant, dandus sit ipsis *Coadjutor*, eique de reditibus Ecclesiæ congrua sustentatio assignanda. *c. 3. & seqq. h. t.*

2 Dare autem Coadjutorem Episcopis, eorumque superioribus regulariter ad Sum. Pontificem pertinet, nisi locus esset à Civitate Romana valde remotus; tunc enim, ne interim, dum Coadjutor Romæ petitur, Ecclesiæ dispendium patiantur, posset ipse Episcopus ægrotus, vel aliàs ab executione sui officij impeditus cum consensu majoris partis Capituli sibi facere unum vel duos Coadjutores, & si Episcopus mentis inops foret, posset hoc solum Capitulum, vel duæ ipsius partes. *c. un. h. t. in 6.* Quòd si interea Episcopus ad regendum inhabilis nollet assumere Coadjutorem, aut consensum Capituli requirere, vel à Capitulo legitimè constitutum acceptare, nihil aliud per Capitulum attentandum foret, quàm ut de Pontifici ea res notificaretur, ab eóque dispositio expectaretur. *dict. c. un. §. si autem*

Inferioribus Clericis ab Episcopo [illegible] coadjutor. *c. 1. 3. & fin. h. t.* & in Conc. Trid. *sess. 21. de Reform. c. 6.* decretum est, quòd illiteratis & imperitis Parochis, [illegible] às honestæ vitæ sint, Episcopi *etiam ut quam Sedis Apostolicæ delegati* coadjutores aut Vicarios pro tempore deputare [illegible] temque fructuum eisdem pro sufficienti victu assignare, vel aliter providere [illegible] quâcunque appellatione & exemptione motâ.

Sed quid, si beneficium non habeat [illegible] tos reditus, ut exinde possit beneficiatus [illegible] grotus, vel aliàs impeditus & simul [illegible] jutor sustentari? Sunt, qui putent, [illegible] alimenta danda esse coadjutori tanquam [illegible] perario, qui dignus sit mercede sua, [illegible] beneficato nihil administranti. Verum [illegible] inhumanum videtur, beneficiatum [illegible] tū in alimentis negligi, quibus jam [illegible] indiget, & ad quæ ex titulo sui beneficii [illegible] atque investitura jus habet, addendo [illegible] afflictionem contra *c. 1. & c. ex parte* [illegible] Quare dicendum erit cum Barb. *in Cle* [illegible] *DD. ad c. 3. h. tit. n. 4.* si beneficium [illegible] Parochiale, parochianos compelli [illegible] in subsidium coadjutori de alimentis [illegible] deant: quia Parochiani ex persona [illegible] toris utilitatem spiritualem in administratione Sacramentorum percipiunt. Si [illegible] beneficium fuerit simplex, habens [illegible] aliquam administrationem vel obligationem, quæ ab ægroto peragi non [illegible] ob quam opus sit coadjutore: existimo

gere Episcopum succurrere coadjutori per
dationem alterius beneficij, vel pensio-
nis ex alio beneficio assignationem, nam ex
ista causa pensiones per Episcopum con-
stitui posse *præcedenti titulo* diximus. At-
que idem sentiendum in Ecclesia parochiali,
si Parochiani sint inopes, vel sine magna
difficultate ad nova onera pro coadjutore
sustinendi vel adigi non valeant, idque non
obscure insinuat. Trid. *d. cap. 6.* dum in
arbitrium Episcopi reponit, an coadjutori
per assignationem fructuum, *vel aliter*
providendum sit.

4 Cæterùm si non specialiter per superio-
rem coadjutoris potestas limitetur, habebit
is regulariter eandem potestatem, quam ipse
principalis, ita tamen ut ab omni alienatio-
ne bonorum sive ad principalem ipsum, sive
ad Ecclesiam spectantium prorsus abstinere
debeat. Illud quoque in coadjutore Episco-
pi constitutum est, ut vel ipsi Episcopo æ-
grotanti, si sanæ mentis fuerit, ac Capitulo
eius, vel successori Episcopo, si priùs factum
non sit, administrationis suæ plenam ratio-
nem reddere teneatur. *d. c. un. §. præsenti. v. tit. in 6.*

5 Nunquid autem coadjutori in Ecclesiâ,
Capitulo, aliisve locis eadem sedes & præ-
rogativa competet, quæ Principali? Distin-
guunt DD. inter Coadjutorem Dignitatis,
& Coadjutorem Canonicatûs: Coadjutori
Dignitatis, nimirum Episcopi vel alterius
Prælati dignitatem habentis, eandem sedem
& præcedentiam assignant, quæ competit
suo Principali, cujus personam repræsentat.
Coadjutori verò Canonici ultimum locum
post omnes Canonicos in Personâ præsentes
asserbunt, eò quòd licèt hic Coadjutor et-
iam repræsentet personam sui Principalis,
tamen semper magis fulgere censeatur, qui
proprius, quam qui alienis radiis. Et cùm ista
ratio etiam circa Dignitates procedat, ideò
alij DD. prætatam doctrinam ita interpre-
tantur, ut Coadjutori Dignitatis eandem
quidem sedem tribuant, quam habet Prin-
cipalis, si sit confessus vel concurrentia cum
alijs inferioris conditionis, vel certè cum
aliis Coadjutoribus, Vicariis vel procurato-
ribus; non autem si concurrat cum aliis Præ-
latis suo Principali in dignitate æqualibus,
& qui in personâ comparent; tunc enim li-
cet forsan Principalis ob antiquiorem pro-
motionem, speciale privilegium, vel con-
suetudinem haberet præ aliis præcedentiam,
eadem tamen Coadjutori non competeret.
Vid. Garc. *de Benefic. p. 4. cap. 5. a n. 65.* &
Decisio Rotæ apud eundem *sub n. 148.* ubi
etiam de clausulâ illâ, quâ coadjutoria cum
omnibus prærogativis Principali ratione
Canonicatûs competentibus conceditur, &
declaratur, eam non relevare, quòd præce-
dentia non competat præcisè ratione Cano-
nicatûs, sed ratione antiquitatis sive prioris
assumptionis ad Canonicatum. Vid. etiam
Gonz. *ad regulam. 8. Canc. Gl. 5. §. 9. à
num. 102.* Nav. *cons. 8. de Major. & obed.*
ubi consuluit, non debere procuratorem
Abbatis in synodo inter alios Abbates præ-
sentes habere locum sui Principalis, sed po-
steriorem, & ex Decio allegat exemplum
Regis Galliæ, qui præposuit Ducem Sabau-
diæ Legato Venetiarum.

Illud quoque hic adnotari potest, quod 6
docet Garc. *d. cap. 5. sub. num. 38. & 61.*
coadjutorem non posse pro Principali (sub-
intellige, qui sit sanæ mentis) deservire, vel
vocem dare in Capitulo sine ejus consensu,
aut eo nolente. Item principalem sive coad-
jutum non teneri deservire in divinis per co-
adjutorem illis casibus, quibus alias propter
infirmitatem aut legitimum impedimen-
tum posset in absentia fructus lucrari, juxta
tradita superiùs in Tit. *de Clericis non re-
sidentibus.* ne sit deterioris conditionis cum
coadjutore, quàm sine ipso, & ne coadju-
toria,

toria, quæ datur in gratiam coadjuti, in ejus odium retorqueatur, si fortassis ob negligentiam coadjutoris fructus amittere, vel saltem coadjutorem cum difficultate convenire deberet, *arg. c. quod ob gratiam. 61. de R. J. in 6.* sed quia coadjutor datur ad supplendum defectum & impedimentum principalis, ideò hæc res secundùm prudens arbitrium temperanda videtur, & forsitan solùm procedet, ubi infirmitas vel impedimentum principalis est incidens, secùs verò ubi quasi perpetuum, ut propterea coadjutor dari debuerit, & eâ etiam intentione, ut loco principalis deserviret, datus fuerit. Ante omnia autem inspiciendus erit tenor concessionis coadjutoriæ.

7 Præterea sciendum est, quòd DD. coadjutoriam aliam vocent *temporalem & revocabilem*, quia scilicet datur Prælato ob infirmitatem, senium aut certam causam impedito, quamdiu is vivit, vel impedimentum durat; aliam vero *perpetuam* seu *cum futura successione*, per quam coadjutori jus tribuitur mortuo coadjuto in ejus officium & beneficium succedendi. De his porrò coadjutorijs *cum futura successione* statuitur in Con. Trid. *sess. 25. de Ref. c. 7.* ut nemini in quibuscunque beneficijs Ecclesiasticis permittantur, tales enim concessiones beneficij vacaturi nonnunquam periculosæ sunt, propter votum captandæ mortis, & ab alio quam S. Pontifice dari nequeunt, ut inferiùs in Tit. *de Concess. præb.* dicemus. De ipsius quoque Summi Pontificis concessione *in d. cap. 7.* habetur, ut si quando Ecclesiæ Cathedralis aut Monasterij urgens necessitas aut evidens utilitas postulet Prælato dari Coadjutorem, is non aliàs *cum futura successione* detur, quàm hæc causa priùs diligenter à Summo Pontifice sit cognita, & qualitates omnes in illo concurrere certum sit, quæ jure & decreto Conc. Trid. in Episcopis & Prælatis requiruntur, [illegible] super his factæ concessiones subrepticiæ [illegible] seantur. Verùm quia Concilium non [illegible] supra Pontificem, nec valet ei legem imponere, à quâ de plenitudine potestatis [illegible] cedere non possit, cùm in omnibus [illegible] cilijs Summi Pontificis authoritas [illegible] presse excipiatur, vel excepta intelligi [illegible] *c. significasti 4. de Elect.* Trid. *sess. 25. Reform. cap. 21.* ideò solent Summi Pontifices non obstante supradictâ Constitutione, in gratiam magnorum Principum quandoque etiam minorenibus adjutorias *cum futura successione* [illegible] dere, quamvis nec qualitates Episcopi vel Abbatiales, nec manifesta utilitas necessitas Ecclesiæ particularis concurrat, nisi forsan dicatur Ecclesiæ universalis litatem concernere, ut magni Principum quorum authoritate plurimùm munitest Ecclesia, beneficijs afficiantur, & rum familiæ conserventur.

Sed quid dicendum, si eo tempore, Coadjutoria *cum futura successione* tratur à Summo Pontifice, Episcopo principalis coadjuvandus jam sit moribundus vel saltem moriatur, antequam litera les adveniant, & coadjutor actu officium suscipiat, anne deficiente hoc casu coadjutoria saltem successio in beneficio habebit? Ratio dubitandi est, quòd successio in beneficio videatur dari propter adjutoriam & administrationis meritum, quæ cessante causâ cessare etiam debeat effectus. Nihilominus ex stylo Curiæ Romanæ receptum est, ut coadjutoria cum futura successione censeantur duæ diversitiæ, quarum unâ deficiente altera subsistat. Imò idipsum solet in literis coadjutoriæ [illegible] seri, ut successione in beneficio locum debeat, quamvis Coadjutor datus officium exercere per suam etiam negligentiam [illegible] incep[illegible]

aceperit, neque literas Papales Episcopo Coadjuto vel Capitulo præsentârit teste Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. Gl. 5. §. 9. n. 53.* & ubi *n. 57.* aliquid simile ponit de dispensatione super impedimento matrimonij & legitimatione prolis, quòd tametsi istius ob supervenientem mortem alterius non possit contrahi matrimonium, obtineat tamen prolis legitimatio.

Sit in hoc quidem satis conveniunt DD. quando Episcopus seu principalis coadjutandus ponitur mortuus, vel resignâsse *post datam literarum Apostolicarum*, ubi gratia coadjutoriæ *cum futurâ successione* ex parte Summi Pontificis jam perfecta fuit; at verò si *ante datam literarum* mortuus fuerit principalis, dissentiunt: nam licet Gonz. *cit. n. 56.* dicat obtinere futuram successionem, etsi beneficium actualiter vacet *tempore datæ*, Garc. tamen *de Benef. p. 4. c. 5. n. 132.* expressè docet, tunc utramque gratiam corruere; coadjutoriam quidem, quia mortuo vel resignanti non datur coadjutor; successionem verò, quia datur dependenter à coadjutoriâ: cùm enim coadjutoria cum futurâ successione sit odiosa, exorbitans à jure communi, & cum præjudicio eorum, quibus jus electionis vel collationis competit, ubi tradit Garc. *d. c. 5. n. 14.* non licebit de uno casu ad alium diversum facere extensionem, ut beneficium, quod collatum est cum coadjutoriâ, censeatur etiam sine coadjutoriâ collatum: sunt namque similia rescripta strictæ interpretationis, quemadmodum in *Tit. præcedenti* de mandatis Apostolicis strictè interpretandis exempla posuimus. Unde etiam docet idem Garc. *d. l. n. 134.* si gratia coadjutoriæ subrepta sit, quia fortè ætas, aut infirmitas coadjuti, vel alia causa narrata non est vera, tunc gratiam quoque *futuræ successionis* invalidari. Utra ex his sententijs prævalere debeat in praxi, recentior stilus & usus Curiæ desuper consulendus erit.

Quòd si Coadjutor *perpetuus*, seu cum 9
futuræ successione non sit, aut Episcopus coadjuvandus ante datam coadjutoriam per mortem vel resignationem de beneficio & officio cesserit, expirat coadjutoria, & jurisdictio, ac administratio jure ordinario ad Capitulum devolvitur, neque enim Capitulo dabatur Coadjutor, neque jurisdictio Capitularis sede vacante in jure communi fundata per dationem Coadjutoris Episcopo facta adempta intelligitur, sicut nec aliàs res inter alios acta tertio nocere debet. *l. 1. C. Res inter alios acta &c.* De hac materia Coadjutoriarum videri etiam poterit Barbosa *Jur. Eccles. univers. lib. 3. cap. 10.*

TITULUS VII.
De Institutionibus.

Summaria.

1. *Institutio quid?*
2. *Præsentatus ante institutionem occupans beneficium perdit jus suum.*
3. *Institutio ad quem pertineat?*
4. *Institutio alia quoad titulum, alia quoad possessionem.*
5. *Investitura in beneficiis sicut in feudis usitata; & quotuplex?*
6. *Investitura ad quem spectet, & qualiter fiat?*
7. *Institutio authorizabilis est datio curæ animarum, omnibus Presbyteris necessaria.*
8. *Regulares pro curâ animarum an approbandi ab Episcopo?*
9. L. Barbarius, De Offic. Prætoris. *habet etiam locum in spiritualibus.*

QUamvis *Institutionis* vocabulo aliquando omnis omninò concessio beneficij, seu susceptio ad Ecclesiam intelligatur. *arg. c. 1. & 5. h. t. c. 1. de Reg. Jur. in 6.* propriè tamen loquendo, *institutio est concessio beneficij ad præsentationem patroni facta.* Unde opponitur *collatio-* 1

ni, quæ est concessio beneficij omninò libera, quando nimirùm collator pro suo arbitrio sine alterius præsentatione aliquem Clericum ad beneficium vacans assumit.

2 Est porrò hæc institutio omnibus præsentatis adeò necessaria, ut si præsentatus, qui jus tantùm ad beneficium, non in beneficio habet, propriâ authoritate ante institutionem beneficium occupet, fructus colligat &c. hoc ipso jus ex præsentatione quæsitum amittat. *c. avaritiæ. 5. de Elect. in 6.* Garc. *de Benef. p. 11. c. 12. n. 217.*

3 Pertinet autem *institutio* regulariter ad Episcopum loci, in quo beneficium situm est, *c. 3. h. tit.* attamen ad inferiores Prælatos quandoque ex consuetudine, vel privilegio hanc potestatem etiam spectare posse probat textûs *in c. 6. h. tit.* sed si lis inter Episcopum & alium inferiorem super jure instituendi oriatur, onus probandi non ad Episcopum, sed adversarium ipsius pertinebit: quia Episcopus habet fundatam intentionem in jure, ex quo institutio ad eum spectare præsumitur, nisi contrarium probetur, *d. c. 3. h. tit.*

4 *Institutio* alia est, per quam *titulus* beneficij confertur, quando Episcopus præsentato literas confirmatorias impertitur; & alia, per quam ipsius beneficij actualis *possessio* datur, quæ etiam *investitura* vel missio in corporalem & actualem possessionem dicitur: neque enim quoad *titulum* institutus beneficij *possessionem* propriâ authoritate sine licentiâ vel introductione superioris apprehendere debet, alias pœnâ saltem arbitrariâ ab Episcopo puniendus teste Covar. *Variarum Resolut. lib. 3. c. 16. num. 7. & 8.* Imò sin tali possessionis apprehensione violentiâ uteretur, priorem possessorem expellendo, tunc etiam omne jus ex institutione quæsitum ipso facto deperderet, per tex. & DD. *in cap. eum qui 18. de Prabendis in 6.*

Ritus *investituræ* varij pro diversitate locorum in usu esse solent: alicubi [illegible] endus coram Episcopo vel Vicario [illegible] sistorio ejus facit professionem fidei [illegible] professionem omnibus beneficiatis [illegible] Concilium Tridentinum. *sess. 24. [illegible] form. c. 12.*) item & homagium [illegible] mentum obedientiæ, & fidelitatis [illegible] po præstandæ, deinde imponitur [illegible] tum adjunctis verbis investitutam [illegible] cantibus.

Sed cùm DD. in beneficijs sicut in [illegible] duplicem *investituram* distinguere [illegible] ant: unam *verbalem*, quæ sit per [illegible] cum traditione alicujus signi; & aliam [illegible] *lem*, quæ fit per actualem introductio[illegible] in possessionem beneficij, vel rei [illegible] ideò dictus modus investiendi potius [illegible] bali investituræ accensendus videtur, [illegible] quæ ex plurium sententia non ipsam [illegible] lem possessionem, sed obligationem [illegible] ad traditionem actualis possessionis, [illegible] summum licentiam propriâ authorita[illegible] cuam possessionem occupandi indicet. [illegible] us Clarus *in §. feudum. quæst. 30.* [illegible] propterea, ut verbaliter investitus [illegible] actualiter in possessionem beneficij [illegible] tur, quæ introductio de jure ad Archidia[illegible] num spectat, *c. ad hæc. 7. de Offic. Archidiaconi.* aliquando tamen etiam ad Epi[illegible] pum, vel delegatum ab eo, *juxta [illegible] Episcopus. 28. de Præbendis in 6.* [illegible] rum id habeat consuetudo, vel benefi[illegible] sit litigiosum, & ab alio occupatum, [illegible] expelli oporteat. Covar. *dicto c. 16.* [illegible] imò si hæc investitura realis nullam [illegible] ceremoniam Ecclesiasticam habeat, [illegible] actualem introductionem in locum be[illegible] cij cum traditione clavium & janua[illegible] brorum attinentium, cùm sit mere [illegible] tiam laico committi posse docet Zoch. *tit. n. 4.*

Alibi verò in parochialibus saltem [illegible]

ipsis tota investitura verbalis & realis in ipso loco parochiæ simul & semel à Commissario Episcopi peragitur, atque in die festo, dum parochiani ad divina conveniunt, proponitur ipsis in Ecclesia novus parochus, qui & ibidem publicè juramenta fidei & obedientiæ deponit, ac insignia parochialia accipit, quam *investituram in spiritualibus* vocant, eâque peractâ *investituram etiam in temporalibus* tribuunt, deducendo novum parochum in domum parochialem claves, reditus, & fructus parochiales ipsi assignando, quam *traditionem temporalium* in quibusdam locis Patroni, Advocati Ecclesiarum, & Domini Territoriorum privative quoad Episcopum sibi arrogant, licet de jure communi patrono præsertim laico præter jus præsentandi, & inspectionem in beneficio in ordine ad excessus Episcopo denuntiandos non sit aliqua jurisdictio, vel potestas in beneficiatum, beneficium, aut reditus beneficiales concessa, ut passim Doctores in Tractatu *Juris patronatus* attestantur, & probat Concilium Trid. *sess. 25. de Reform. c. 9. vers. patroni autem. cap. 2. de Judiciis.* quo igitur jure id faciant ipsos defendendum relinquo.

7 Præterea apud DD. quædam *institutio authorizabilis* dicitur, quæ nil est aliud, quam authoritas sive jurisdictio concessa ad curam animarum exercendam; quæ institutio in parochialibus beneficijs omnem aliam institutionem præcedere debet. Etenim Concilium Trid. *sess. 23. de Reform. c. 15.* statuit in hæc verba: *quamvis Presbyteri in sua ordinatione à peccatis absolvendi potestatem accipiant, decernit tamen sancta Synodus, nullum etiam Regularem posse confessiones Sæcularium etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium habeat, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut aliàs idoneus judicetur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat, Privilegijs & consuetudine quâcunque etiam immemorabili non obstantibus.* Concordat ejusdem Concilii *cap. 11. sess. 25. de Regularibus.* & Bulla Gregorii XV. *Inscrutabili.* & Pii V. *Romani Pontificis. 133.* & Vrbani VIII. *Cùm sicut accepimus.* Unde DD. in Summa dicunt, Sacerdotibus quidem in ordinatione dari claves Ecclesiæ ad solvendum & ligandum, exercitium verò istarum clavium, & jurisdictionem actualem conferri ab Episcopo. Imò potest successor Episcopus ab Antecessore suo approbatos pro majori conscientiæ suæ tranquillitate denuò ad examen & novam approbationem, si putârit necessarium, vocare, ut in dicta Bulla Pii. V. §. 2. habetur.

Circa has constitutiones etiam notan- 8
dum, quòd non prohibeatur quidem Regularibus, quin cum licentia sui Prælati etiam sine approbatione Episcopi valeant audire confessiones aliorum Regularium ejusdem monasterij, vel etiam diversi, non autem sæcularium etiam Sacerdotum, nisi illi sæculares sint verè de familia, & continui commensales Regularium, qui scilicet in ipso Monasterio quotidiè aluntur Monasterii sumptibus, uti Congregatio Card. declaravit. Verùm in quibusdam Diœcesibus Prælati Episcopo inferiores ab antiquissimis temporibus ante & post Concilium Trident. Regulares ad parochias suis Monasterijs pleno jure incorporatas & confessionem sæcularium propriâ authoritate sine approbatione Episcopi exposuerunt, allegantes pro se, tum quòd *in dicto c. 15. Trid. sess. 23.* excipiantur Regulares, *qui parochiale beneficium habent*, ergò parochiâ habere & approbatû esse, & parochiâ conferre atque approbare paria, connexa & correlativa videntur tum quòd *in c. 11. sess. 25. de Regular.* excipiantur Abbates jurisdictione *quasi Episco-*

palem exercentes. Jurisdictio autem *quasi Episcopalis* præter specialia privilegia certis Prælatis competentia, acquiratur etiam per incorporationem pleno jure, scil. *quoad spiritualia & temporalia.* Gloss. *in Clement. 1. in verbo proprij. de Rebus Ecclesiæ non aliendis.* Chokier. *de Jurisdictione ordinarij in exemptos. parte. 1. q. 9. n. 9. & parte. 4. q. 20.* & quòd jurisdictio quasi Episcopalis, & in specie potestas approbandi confessarios *præscriptione* præcipuè immemorialis temporis acquiratur, docet Panorm. *in cap. cùm non liceat. 12. de Præscript. n. 17.* Barb. *de Offic. Episc. p. 3. alleg. 72. n. 185. & alleg. 127. n. 14. alleg. 129. n. 9.* quibus tamen hodie Episcopi locorum vigore Constitutionum superius allegatarũ contradicunt, & possent adhuc pro utraque parte multa dici, sed brevitatis causâ supersedemus, & majori judicio relinquimus.

9 Sed quid circa validitatem Sacramentorum censendum, quæ Regulares non approbati ab Episcopo priùs administrârunt, antequam per sententiam legitimi Judicis ad petendam approbationem condemnati sunt? Provaliditate respondendum: nam posito etiam, approbationem Episcopi esse necessariam, quamdiu tamen bonâ fide, & cum titulo parochiali à Prælatis, quibus jus conferendi parochiam competit, exponuntur, & communi hominum existimationi legitimi curati creduntur, à lege suppletur jurisdictio propter communem hominum utilitatem, qui non debent in re gravis momẽti decipi, & locum habet, quod dicitur: *communis error jus facit.* quando defect9 non est ex jure naturali vel divino, sed tantùm ex humano positivo. ut in præsenti, *arg. l. Barbarius. 3. de Offic. Prætoris.* Joan. Sanch. *in Selectis disp. 44. n. 3.* Tannerus *de Pœnitentia disp. 6. q. 9. dubio 3. sub n. 53.* Trulench. *in praxi Resolut. Sacrament. lib. 4. c. 9. dubio 5. num. 13.*

TITULUS VIII.
De Concessione Præbendæ, & Ecclesiæ non vacantis.

SUMMARIA.

1. *Præbenda non vacans non conferenda.*
2. *Beneficium quot modis vacare dicatur?*
3. *Beneficium de jure vacans, & ab alio possessum impetrans debet facere hujus possessionem.*
4. *Beneficij vacaturi promissio non valet.*
5. *Expectativæ gratiæ hodie per Concil. Trid. [illegible]*

GEneralis Regula *hujus Tituli* quòd præbendam aut Ecclesiam vacantem alteri conferre non [illegible] & collatio de facto attentata nulla & [illegible] da censeri debeat, cùm nemini jus [illegible] culpa sua, aut causa publica aufferendum *c. 1. hoc tit.*

Ad cujus rei intellectum sciendum [illegible] neficium triplici modo dici vacans. 1. aliquando beneficium vacat *de facto tantùm;* quia nimirùm *de facto* nullus qui actualiter possideat, adest tamen [illegible] qui titulum, & jus ad beneficium habet e. g. quando beneficiatus est vi dejectus injusto metu adactus ad beneficium [illegible] nandum. Et hæc vacatio non sufficit alteri beneficium conferri possit, quia ra tale beneficium non est vacans, quia jure ad aliquem pertinet, licet is hic & in possessione non sit.

II. Beneficium aliquando vacat *de tantùm*, ut cùm aliquis illud detinet injustè v. g. si accepit ex collatione illa jus conferendi non habuit: si ob [illegible] aut susceptionem secundi beneficij [illegible] patibilis ipso jure privatus sit. Et hæc tio sufficit, ut beneficium conferri, vel mitti possit, ita tamen, ut Episcopus quam novum beneficiatum in corpo Possessionem introducat, priùs adver

hæc poſſeſſorem, an forte ex diſpenſatione, vel alia cauſa jus retinendi beneficij habeat. *cap. licet Epiſcopus. 28. ubi Gloſſa. in verbo. retinendi. de Præbendis in 6.*

3 Deinde illud etiam ſpeciale eſt, quòd ſi quis velit beneficium de facto ab alio poſſeſſum à ſummo Pontifice impetrare, debet huius poſſeſſionis in ſupplicatione facere mentionem, alias reſcriptum impetratum ſubreptitium cenſebitur. Textus & DD. *in cap. noſtro. 6. hoc tit.* Atque huc pertinet Regula *de annali poſſeſſore.* ſuperiùs in Tit. *de Præbendis.* inter Regulas Cancellariæ 35. relata.

III. Denique beneficium aliquando vacat *tam de jure, quàm de facto*, ut per mortem beneficiati, privationem vel liberam reſignationem. Et hæc vacatio eſt propriè dicta, & plena vacatio, ex qua poteſt, & debet alteri beneficium conferri.

4 Præterea ad excludendum votum captandæ mortis alterius non tantùm beneficium non vacans actualiter conferri nequit, ſed etiam Epiſcopus, vel quicunque ordinarius collator alteri illud beneficium promittere in tempus, quo vacare incipiet. prohibetur. *c. 2. & 3. hoc tit.* ita ut nec promiſſio in genere *de beneficio primo vacaturo* ſuſtineatur. *c. ex tenore 13. eod. tit.* Item licet de jure Decretalium valuerit promiſſio generalior, v. g. ſi Epiſcopus promiſiſſet alicui beneficium, *quamprimum ſe facultas obtulerit, quamprimum potuerit &c. c. accedens. 14. h. tit.* id ipſum tamen deinde à Bonifacio VIII. *in cap. 2. eod. tit. in 6.* correctum eſt, ut ne talis quidem promiſſio valere, vel Epiſcopum obligare debeat, eò quòd ſub tali pallio verborum generalium in effectu latere videatur promiſſio beneficij primò vacaturi.

5 Qualiter etiam *mandata de providendo, & gratiæ, quæ expectativæ dicuntur, nemini amplius etiam Collegiis, Univerſitatibus, Senatibus, & alijs ſingularibus perſonis etiam ſub nomine indulti, aut ad certam ſummam, vel alio quovis colore concedi debeant, nec hactenus conceſſis cuiquam uti liceat*, vid. tex. in Concil. Trid. & ibidem Declarat. Card. ac Barb. *in Collect. ſeſſ. 24. de Ref. c. 19.* Gonz. *ad Reg. 8. Cancellar. §. 1. Proœm. num. 64.*

Item in eodem Concilio Tridentino *dicto c. 19.* ſtatutum eſt, ne quæcunque gratia ad vacatura beneficia, nec indulta ad alienas Eccleſias alicui etiam Cardinali amplius concedantur, quò tamen pertinent ea, & videri debent, quæ ſuperiùs in Tit. *de Clerico ægrotante.* circa coadjutorias *cum futura ſucceſſione* dicta ſunt.

Cæterùm quòd in eodem Concilio de *reſervationibus* quoque *mentalibus* fiat 6
mentio, non eſt intelligendum de reſervationibus generalibus, quæ fiunt per Regulas Cancellariæ, & pro nulla certa perſona: quia in his reſervationibus non ſubeſt periculum captandæ mortis, quando nemo in ſpecie habet jus ad beneficium reſervatum, antequam vacet, ſed tantùm de reſervationibus, quæ pro certa aliqua perſona in ſpecie olim frequenter fiebant, quam perſonam ſi Pontifex non exprimebat, ſed in mente retinebat, dicebatur RESERVATIO MENTALIS. Gonz. *d. l. n. 67.* Barb. *d. cap. 19. Trid. num. 4.*

TITULUS IX.

Ne Sede vacante aliquid innovetur.

SUMMARIA.

1. Sede vacante nihil eſſe innovandum, & tamen jurisdictionem ad capitulum devolvi, *qualiter & quibus caſibus intelligatur?*
2. *Epiſcopo contra exemptos quando & ſub quæ verborum forma detur jurisdictio?*

3. *Capitulum supplet jurisdictionem delegatam Episcopi, quando est casus necessitatis.*
4. *Capitulum sede vacante non potest conferre beneficia.*
5. *Quid si sint beneficia ex negligentia inferiorum Collatorum devoluta?*
6. *Capitulum sede vacante potest præsentatos instituere, & electos confirmare.*
7. *Nihil verò alienare, quod servari potest, vel de reditibus Episcopalibus in suos usus convertere. Consensum verò ad alienandum inferioribus dare non prohibetur.*
8. *Capitulum sede vacante potest ea, quæ sunt contentiosæ jurisdictionis, etiam ardua.*
9. *Potest ferre censuras & absolvere.*
10. *Dispensare quando possit Capitulum?*
11. *De Capituli potestate faciendi statuta, remissivè.*
12. *Enumerantur plura alia, quæ Capitulo sede vacante competunt.*
13. *Capitulum sede vacante non potest dare licentiam ordinandi, vel dimissorias intra annum, nisi arctatis*
14. *Capitulum sede vac. non potest litem super juribus Episcopalibus instituere, vel prosequi.*
15. *Capitulum debet sede vacante constituere œconomum, & vicarium*
16. *Monasteriis vacantibus ad quem devolvatur Prælati jurisdictio?*
17. *Monasterio vacante an conventus possit litem super juribus Monasterii instituere?*

1 QUòd ex hac rubrica dicitur, Episcopali *sede vacante non esse aliquid innovandum*, sed omnia in suo statu relinquenda usque post confirmationem novi Episcopi, non est ita perpetuum, quin multas patiatur exceptiones: nam ex contrario stat alia Regula, quæ desumitur *ex c. his, quæ. 11. c. cùm olim. 14. de Majoritate & Obedientia. c. ad abolendam. 9. in principio de Hæreticis.* quòd videlicet *sede vacante* Jurisdictio Episcopi transeat in Capitulum Cathedralis Ecclesiæ. Unde, cùm istæ duæ regulæ sibi invicem adversentur, laborant DD. de tertiâ aliquâ constituendâ, per quam sciri possit, quandonam & in quibus casibus alterutra ex præcedentibus locum habeat.

Sanè Pan. *ad Rubricam hujus tituli* docet, regulam, quæ in Rubricâ tradit[illegible] generalem, ut regulariter *sede vacante* [illegible]nia prohibeantur innovari, nisi quæ [illegible]ter sunt excepta, adeòque, si Capitulum [illegible]lit aliquem actum exercere, debeat [illegible] quòd ille actus sibi sit à jure permissus.

Econtra Navarrus *in tit. de Elect.* [illegible] *Consil. 44. n. 1.* putat regulam univer[illegible] & affirmativam esse pro Capitulo, [illegible] omnia, quæ sunt jurisdictionis Episcop[illegible] *sede vacante* peragere valeat, nisi [illegible]liter reperiantur prohibita.

Receptior tamen hodiè est distin[illegible] quam tradit Quar. *in Sum. Bullarii.* [illegible] *pitulum sede vacante. sub n. 1.* Gar. [illegible] *Benef. p. 4. cap. 7. à n. 44.* Barb. *de Of.* [illegible] *Episc. p. 3. alleg. 92. n. 17.* cum pluribus [illegible]dem cit. Quòd nimirum in iis, quæ [illegible]scopo defuncto, non tanquam Ordinar[illegible] Episcopo, sed ex speciali privilegio, [illegible]missione, vel *ut Sedis Apostolicæ de*[illegible] etiam ab ipso jure constituto compe[illegible] item & in iis, quæ sunt ex liberâ vol[illegible] nullâ necessitate cogente, & quæ [illegible] gratiam, quàm justitiam continent, [illegible] locum regula hujus tit. *Sede vacante* [illegible] *innovandum esse*, nisi specialiter [illegible]missum: at verò in alijs, quæ Episcop[illegible] *ordinario* competebant, item & in [illegible] quæ sunt *contentiosæ jurisdictionis*, [illegible] instante necessitate vel justitiâ expedi[illegible] procedat altera regula, quòd *Capitulum* [illegible] similibus *succedat in jurisdictionem* [illegible]*scopi*, nisi specialiter reperiatur prohib[illegible] Res tota ex particularibus exemplis [illegible] apparebit.

Unde *notandum* I. quòd Episcop[illegible] multis casibus possit contra exemptos & [illegible] jurisdictioni non subjectos procedere, [illegible] de jure communi, ut in *c. ad abolendam* [illegible] *9. in fine. de Hæreticis. c. irrefragabi*[illegible] *13. §. cæterùm. de Offic. ord. c. 1. §.* [illegible]

de Statu regularium in 6. Clement. unic. de Supple. neglig. Prælat. Clem. 2. de Statu Monach. quam novissimè de Conc. Trid. *sess. 5. de Reform. cap 2. sess. 6. c. 2. 14. sess. 7. cap. 6. 8. & 14. sess. 21. cap. 3. & 8. sess. 22. cap. 3. 5. 6. 8. & 10. sess. 24. cap. 9. & seqq. Demum sess. 25. cap. 8. & 9.*

Ubi advertendum est, hanc potestatem dari Episcopo sub diversâ verborum formâ, aliquando enim dicitur, ut contra exempti procedere valeat, *tanquam Sedis Apostolicæ delegatus*, & in hac speciali delegatione non succedit Capitulum.

Aliquando verò datur ipsi potestas ordinaria, & tantum removentur obstacula, vel dum dicitur: *non obstantibus privilegiis, exemptionibus &c.* & tunc tunquam in potestate ordinaria succedet Capitulum, sicut tradunt Barb. *dict. loc. n. 17.* & Garc. *de Benefic. loc. cit. n. 47.* Quòd si dictum fuerit, Episcopum *etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegatum* procedere posse, quamvis particula *etiam* videatur involvere utramque potestatem *ordinariam* & *delegatam*, adhuc tamen tali casu Episcopus ex delegata Potestate procedere censetur, & ab ejus sententia indistinctè ad summum Pontificem appellatur, juxta doctrinam Barb. *dict. l. n. 14.* & consequenter hic quoque Capitulum excludetur.

2 *Notandum* II. si necessitas expetierit, etiam in ijs casibus, in quibus Episcopus processisse debuisset tanquam delegatus Papæ, easdem vices suppleri, id licere Capitulo, præsertim si non sit de proximo futurus successor, ut advertit Quar. *d. l. vers. quia in casu*, secundum vulgatum axioma, quòd in casu necessitatis recedatur à Jure communi, & quod non est licitum in lege, plerumque necessitas licitum efficia. *c. 4. x. de. Reg. Jur.*

3 *Notandum* III. quòd Capitulum *sede vacante* beneficia ad collationem Episcopi spectantia conferre non possit; cùm collatio potiùs gratiam, quàm justitiam contineat, & sit species donationis, quam Capitulum facere prohibetur, *cap. 2. hoc tit.* nisi collatio simul & communiter pertineret ad Episcopum & Capitulum (sicut in Titulo *de Præbend. §. 6. n. 61.* diximus) tunc enim vacante sede solum Capitulum conferre posset. *cap. unico. hoc tit. in 6.*

Quid autem de beneficiis ex negligentia vel edicto inferiorem Collatorum ad Episcopum devolutis, an ea Capitulum sede vacante conferre poterit? Pro utraque sententia DD. refert Quaranta *d. v. Capitulum Sede vacante. vers. 9. quæro.* demum concludit, hodie hanc quæstionem non habere dubium propter Bullam Pij V. quæ omnia beneficia sede Episcopali vacante Sedi Apostolicæ reservavit. Attamen quia in Titulo *de Præbendis. §. 2. n. 18.* dictum fuit, valde probabiliter defendi posse, has bullas extravagantes habentes beneficiorum reservationes, præter eas, quæ in *Concordatis* continentur, non obligare in Germania, ideò abstrahendo ab hac Bulla sententia affirmativa pro Capitulo videtur mihi verior & æquior, quam sequitur Panorm. *in cap. 2. hoc. tit. sub. n. 3.* talia enim beneficia non sunt propria, seu proprij fructus donari prohibiti hujus Ecclesiæ hic & nunc vacantis, neque eorum collatio tam favorem hujus Episcopi, utpote ad quem non pertinebat immediatè, quàm ipsius beneficii, ne diutiùs cum sui dispendio vacare debeat: concernit. 5

Notandum item IV. quòd Capitulum possit præsentatos à patronis instituere, *c. 1. de Instit. in 6.* item & confirmare electiones inferiorum prælatorum. *cap. cum olim. 14. de Major. & obed.* quia hujusmodi institutiones & confirmationes debentur ex Justitia præsentatis & electis, qui jus ad talia beneficia 6

ficia habent, ita ut si ipsis denegentur, appellare possint ad superiorem: in libera autem collatione beneficij nulli in specie Jus quæsitum est ante actualem collationem.

7 *Notandum* V. quòd Capitulum sede vacante non tantùm alienare nihil possit *cap. si qua de rebus. 42. & cap. precariæ. 44. caus. 12. quæst. 2.* sed nec possit de jure ullum emolumentum, vel qualemcunque redituum Episcopalium Sede vacante obventionum portionem in suos usus convertere, vel inter se dividere, omnia verò debeat futuro Prælato (cum obligatione conficiendi inventarii & reddendarum rationum teste Covar. *de Testamentis. cap. 12. n. 5.*) fideliter asservare, *cap. hæc hujus placiti. 38. c. non liceat. 43. causâ 12. quæst. 2. cap. quia sæpe 40. de Electione. in 6. Clement. statutum. 7. de Electione.*

Notandum tamen VI. si res aliquæ servando non servabiles & tempore perituræ forent, eas tunc Capitulum rectè alienare posse, sicut ipsa naturalis ratio dictat, istam prohibitionem alienationis infavorem Ecclesiæ introductam non esse in ejus dispendium retorquendam. *vulg. cap. quod ob gratiam. 61. de Reg. Jur. in 6.* Panorm. *in cap. 1. h. t.*

Item etiam poterit Capitulum authoritatem suam in alienationibus per inferiores Prælatos & Clericos faciendis interponere, cùm & hæc auhoritatis interpositio sub existente justa causa ex justitia debeatur, Panorm. *in dict. c. cum olim.*

8 *Notandum* VII. quòd ea, quæ sunt *contentiosæ jurisdictionis*, possit Capitulum sede vacante decidere & expedire, licet fuerint causæ arduæ, quemadmodum de causa hæresis (quæ utique inter arduas computatur) quòd de ea Capitulum cognoscere possit, textus est in *cap. ad abolendam. 9. de Hæreticis & Clement. 1. §. 1. eodem tit.* Similiter quòd causas *matrimoniales* [illegible] etiam majoris momenti cententur, [illegible] *1. de Consanguin. & affinit.*) cognit[illegible] valeat Capitulum, satis probatur ex [illegible] *veniens. 7. & ejus inscriptione. Decr[illegible] duxit &c.* Nec obstat Conc. Trid. [illegible] *de Reform. cap. 20.* ubi causarum [illegible] *nalium* & *matrimonialium* cognitio [illegible] citur tantùm ad Episcopum pertinere, [illegible] ibi Concilium solummodò excludit Archidiaconos, Decanos & alios inferiores [illegible] latos, non verò Capitulum *sede vacante*, [illegible] utpotè quod nõ habet inferiorem, [illegible] Episcopi Jurisdictionem. Barb. *in Collectaneis ad dict. c. 20. n. 58.*

Notandum VIII. quòd Capitulum [illegible] succedat in potestate ferendi censuras, [illegible] iisdem absolvendi: quia hæc potestas [illegible] ad ordinem Episcopalem, sed ad Jurisdictionem pertinet. Licèt verò tantum de testate *absolvendi* habeatur textus in *unico. de Major. & obed. in 6.* ideoque Interpretes de potestate *ferendi* [illegible] sentiunt, cui enim potestas competit solvendi, illi cœteris paribus, [illegible] jurisdictionem Episcopalem habet, [illegible] potestas ligandi competit *cap. Verbum dist. 1. de Pœnit.* Et claves potestatis [illegible] siasticæ traditæ sunt à Christo ad *[illegible] dum & ligandum.* Accedit quòd coërcitio sit nervus Ecclesiasticæ disciplinæ, [illegible] coërcitio spectans ad jurisdictionem [illegible] siasticam, consequenter cui jurisdictio, [illegible] ea concessa intelliguntur, sine quibus [illegible] dictio cum effectu exerceri non potest. *[illegible] ff. de jurisdictione. L. fin. ff. de Off. [illegible] jus, cui mandata est Jurisdictio.*

Notandum est IX. quòd Capitulum [illegible] communi sententia etiam possit [illegible] in illis casibus, in quibus potuisset Epi[illegible] pus, quos superiùs in Lib. 1. in Tit. *de Major. & obed. §. 4.* retulimus. Sed hos[illegible]

pensatio sit quasi debita, & sine periculo notabilis damni, aut scandali differri non possit, prout dispensationem aliquando ob graves causas esse debitam docet Glossa *in cap. ut constitueretur. 25. dist. 20. in V. intrahendum est.* & advertit Quar. *d. n. 1. Vers. 2. quæro.*

Notandum X. quòd Capitulum sede vacante possit facere statuta, quæ etiam durent in tempus futuri Prælati. De quo puncto videatur Quaranta *sæpe dicto. n. 1. Versic. 4. Quæro.* & dicta superius Lib. I. in Tit. *de Constit. §. 2. n. 21. & 22.*

Jura item alia, quæ ad jurisdictionem Episcopalem Capitulo sede vacante competentem referuntur, enumerat Barb. *in Collectan. ad cap. 2. hoc. tit. à n. 4. & Juris Ecclesiastici Univers. lib. 1. cap. 32.* veluti quòd Capitulum sede vacante possit recipere resignationes beneficiorum, & in eorundem permutationibus authoritatem præstare.

Ex causa beneficia unire, non tamen in suum favorem vel præjudicium successoris Episcopi.

Ultimas defunctorum voluntates exequi quatenus jure ordinario competit Episcopis.

Exigere rationes ab administratoribus piorum locorum.

Visitare Diœcesin: Exigere charitativum subsidium: Concedere indulgentias: Confessarium instituere ad absolvendum à casibus Episcopo reservatis: Assistere Matrimonio juxta formam Concilij Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. cap. 1.*

Notandum tamen XI. quòd Capitulum sede vacante possit quidem concedere licentiam extero Episcopo Pontificalia in Diœcesi exercendi v. g. solenne officium celebrandi, Ecclesias vel Ecclesiastica paramenta consecrandi, confirmandi &c. non tamen Ordines conferendi illis, qui sunt de Diœcesi, in qua sedes vacat, *intra annum* à die vacationis. Neque etiam istis diœcesanis literæ dimissoriæ ad alium Episcopum à Capitulo *intra annum* concedi possunt, nisi *arctatis*, hoc est iis, qui propter beneficium sibi collatum aut conferendum, necessariò debent Ordines intra illum annum accipere. Trid. *sess. 7. de Reform. cap. 10.* Quando autem Capitulo ob arctationem ordinandi, vel vacantiam ultra annum concessum est dimissorias dare, poterit id etiam *in interstitijs* dispensare Barb. *in Collect. dict. cap. 10. Trid. num. 12.*

Notandum XII. quòd vacante Sede Capitulum Ecclesiæ Cathedralis non possit litem super juribus Episcopi instituere vel prosequi, tantùm super juribus ipsum Capitulum concernentibus, sicut cum Panorm. notant communiter DD. *in cap. 3. hoc. tit.* non tamen propterea adversarius illud tempus ad præscriptionem contra Ecclesiã computabit, quia vacante sede præscriptio dormire dicitur prout Lib. II. in Tit. *de Præscriptionibus.* explicatur. Dixi Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, non posse litem instituere; quid verò de Monasterijs vacantibus, inferiùs ad finem exponam. 14

Notandum XIII. quòd propter difficultatem congregandi totum Capitulum præsertim in his, quæ celeritatem desiderant; item ob contradictionem aut discordiam, quæ oriri possit, si penes omnes ac singulos Canonicos administratio temporalium & spiritalium foret, à Concilio Trid. *sess. 24. de Reform. cap. 16.* constitutum sit, ut Capitulum sede vacante Oeconomum unum vel plures fideles decernat, qui rerum Ecclesiasticarum & proventuum curam gerant. Item ad exercendam Jurisdictionem officialem seu vicarium intra *octo dies* post mortem Episcopi constituere, vel existen- 15

existentem confirmare teneatur, qui saltem in jure Canonico sit Doctor vel Licentiatus, vel alias, quantùm fieri poterit, idoneus; si secus fuerit, ad Metropolitanum deputatio hujusmodi devolvatur; & si Ecclesia ipsa Metropolitana, aut exempta, Capitulumque, ut præfertur, negligens fuerit, tunc antiquior Episcopus ex Suffraganeis in Metropolitana, & propinquior Episcopus in exempta Oeconomum, & Vicarium possit constituere. Episcopus porrò ad vacantem Ecclesiam promotus poterit ab iisdem Oeconomo & vicario, alijsque quibuscunque officialibus & administratoribus, etiamsi fuerint de Capitulo, rationes exigere, & in officio suo delinquentes punire, ut in eodem *c. 16. Trid.* habetur.

16 *Notandum ultimò* quòd hactenus dicta potissimum intelligantur de Capitulis Cathedralium Ecclesiarum. Quid verò dicendum sit de Conventibus & Capitulis Monasteriorum & aliarum Ecclesiarum inferiorum, non est una omnium sententia. Sunt enim, qui simpliciter statuant, mortuis vel ab officio suspensis, vel remotis Prælatis Jurisdictionem immediatè devolvi ad Episcopum, vel alium proximum superiorem, qui Ecclesiæ vacanti constituat administratorem. Et pro hâc opinione citatur Archidiaconus *in c. 2. de Testibus in 6.*

Alij contrarium & præsertim in Monasterijs vacantibus jurisdictionem ad Priorem claustralem, & Conventum in *spiritualibus, & temporalibus* devolvi asserunt, pro quibus allegatur Innocentius *in c. cum dilectus. 8. de Consuetudine.* Textus *in c. fin. de Regularibus in 6. & in Clement. ne in agro. §. si quis autem, versic. si quis verò. de Statu Monachorum.* Atque hanc sententiam universali consuetudine esse receptam testatur Tamburinus *de Jure Abbatum. tom. 2. disp. 1. quæst. 4. n. 5.* eámque veriorem censet Pan. *in c. fin. de Statu Monach. n. 8.* saltem, si Ecclesia vacet propter depositionem ex delicto, præsertim nem tunc esse etiam contra Capitulum, que à Superiore dandum administrum cum Joanne Andrea existimat. Sed quatus in *dict. Clement. ne in agro.* loquitur de Prælato ob delictum & Tamburinus *d. l.* etiam ponit casum Prælatus à dignitate removetur, Panormitani exceptio videtur explicuc tunc procedat, quando plures de ventu sunt suspecti; generaliter piscopo, vel Superiori non minus cante, quàm impletâ sua jurisdictione naria, quam alias in Monasterium salva manet.

Cœterùm quòd docet Innocent. *cap. cum dilectus. num. 1.* & Felin. *educeri. 21. de Script. sub n. 7.* tum vacante sede posse litem super Monasterij intentare, & procuratorem stituere, cum Abbates non soleant propria bona, sicut Episcopi, sed communiter pertineant ad Monasterium tarem temperandum juxta sententiam *in cap. 3. hoc tit. n. 5.* ut procedat, tio sit diuturnior, & Authoritas Epivel superioris accedat, quia etiam communibus Episcopi & Capituli non ceditur Capitulo sede vacante communiter notant DD. *in dict. l.* & actionem instituere magni præjudonnunquam periculi est, atque volum magis, quàm necessarium, quando damnum præscriptionis (quæ sede non currit *cap. de quarta. 4. & ca ditis. 15. de Præscriptione*) vel alitempus novi Prælati differri potest.

TITULUS X.

De His, quæ fiunt à Prælatis sine consensu Capituli.

SUMMARIA.

1. *Consensum, vel consilium requirere, quomodo differant in effectu?*
2. *Casibus consensus in quibus casibus requiratur?*
3. *Parochiales Ecclesiæ an & quomodo possint uniri Monasteriis vel Collegiis?*
4. *Capitularet Singulares, vel totum Capitulum si delinquat, qualiter procedere possit Episcopus?*
5. *Consensus vel consilium Capituli quibus casibus requiratur, an & qualiter declarare possit conjectudo?*

PRo regulâ tenendum est, quòd Prælati omnia majora negotia cum *Consensu* vel *Consilio* suorum Capitulorum expedire debeant; cum *Consensu* tunc, quando expresse requiritur in jure; cum *Consilio* autem, quando jura quidem consensum Capituli nominatim non exigunt, res tamen gravis, & majoris momenti est.

Debet verò hic prænotari, quòd inter requisitionem *consensûs* & requisitionem *consilij* magna sit differentia: nam si requiratur *Consensus*, tenetur Prælatus sequi id, quod major pars Capitularium concluserit: si autem tantùm *consilium* desideretur, sola consultatio cum Capitularibus sufficiet, absque eo quòd Prælatus eorum opinionem sequatur. *c. cum olim. 7. de Arbitris. & leg. Item si unus. 31. §. fin. ff. de Receptis, qui arbitrium. &c.* Sed nunquid frustra Prælatus consultabit cum Capitulo, si non tenetur sequi sententiam Capitularium? v. talem consultationem minimè esse frustraneam: quia saltem auditis rationibus Capitularium occurretur præcipitantiæ, & Prælatus melius deliberare & resolvere poterit super illud: *oculi plus vident, quàm oculus*, & monitum Sapientis: *omnia fac cum consilio, & post factum non pœnitebis.* Sylvest. *Verbo consilium.*

1 Consensus igitur Capituli requiritur I. in alienatione rerum Ecclesiasticarum, sicut in *Tit. de Rebus Ecclesiæ non alienandis.* prolixiùs traditur.

2 II. Episcopus non potest sine consensu Capituli, vel licentiâ speciali Pontificis Ecclesias Parochiales, vel earum fructus & reditus Monasterio vel Collegio in perpetuum unire, *cap. Pastoralis. 9. h. tit.* Imò Episcopus sui etiam Capituli accedente consensu mensæ suæ, aut ipsius Capituli non potest aliquam unire Ecclesiam, neque enim valet, ut quis in facto proprio ad suum commodum authoritatem sibi præstet. *Clem. 2. de Rebus Ecclesiæ non alienandis.* Et hodie in Concil. Trident. *sess. 24. de Reform. cap. 13.* generaliter prohibetur, ne imposterum parochiales Ecclesiæ Monasterijs quibuscunque aut Abbatijs, seu dignitatibus sive præbendis Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, sive alijs beneficijs simplicibus, aut hospitalibus, militijsve uniantur.

Excipi tamen Parochiales ecclesias, quæ non sunt actu, sed habitu tantùm tales; item quarum uniones fiunt pro fundatione, dotatione, augmento, vel conservatione Collegiorum, vel aliorum locorum piorum ad fidei Catholicæ defensionem, & propagationem, bonorumque artium cultum, refert Barbos. *in Collect an. ad dictum. c. 13. Trid. n. 10. & seq.*

3 III. Quando Jus Patronatûs competit Monasterio vel Collegio, Prælatus non potest aliquem sine consensu Capituli vel Conventûs præsentare: quia hoc Jus non tantum Prælato, sed & Ecclesiæ vel Monasterio competit: *cap. ea noscitur. 6. hoc tit.* Atque idem generaliter censendum, quoties Capituli particulare interesse versatur, ait Vallens. *hoc tit. n. 4. arg. c. fin. hoc tit.* Quo facit *Reg. 29. de Reg. Jur. in 6.* & text. *in l. fin. C. de Auctor. præst. quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari.*

4 IV. In Concil. Trident. *sess. 25. de Reform. cap. 6.* constitutum, ut in Ecclesiis Cathedralibus vel Collegiatis Capitulum initio cujuslibet anni eligat ex Capitulo duos, quorum consilio & consensu Episcopus, vel ejus Vicarius uti teneatur, si contra quosdam de Capitulo procedendum fuerit: ita tamen, ut utriusque Capitularis votum pro uno tantùm habeatur, & alterum sit ipsius Episcopi. Quòd si uterque ab Episcopo dissenserit, tertius eligatur, & juxta eam partem, cum quâ iste tertius convenerit, discordia terminetur. Verùm sub hac dispositione Concilij tantùm comprehendi Capitula ab Episcopi ordinariâ Jurisdictione exempta, referunt à S. Congregatione Cardinalium declaratum plurimi citati apud Barb. *ad idem cap. 6. num. 3.* In aliis igitur Capitulis non exemptis poterit Episcopus propriâ authoritate contra singulares de Capitulo ad summum cum consilio aliorum procedere, quia teste Joan. Honorio *hoc tit. in fine* non reperitur textus, qui in processu contra aliquos de Capitulo consensum reliquorum exigat.

Quòd si totum Capitulum deliquerit, sive jam id exemptum sit, sive non, posse tunc Episcopum sine adjunctis Capitularibus procedere, pariter à S. Congregatione decisum referunt citati apud Barbos. *dict. loc.* nisi delictum esset in personam Episcopi, vel contemptum ejus, vel ubi Episcopus haberet interesse; nam tunc ex eadem Cardinalium decisione facultas procedendi contra Capitulum ad superiorem devolveretur.

5 Cœterùm in aliis casibus, ut in exercitio Jurisdictionalium, item in administratione rerum temporalium extra causam alienationis plerumque non consensum, sed consilium tantùm requiri, magis inter DD. convenit. Imò consuetudine vel præscriptione passim introductum esse, ut in plerisque casibus sine consilio vel consensu Capituli Episcopi procedere valeant, attestatur Sixtus Gratianus *disceptationum forensium cap. 100. num. ult.* Zerola *in Praxi Episcoporum. part. 1. Verbo. Capitulum.* num. Et quòd talis consuetudo valida sit, vide *Cap. ea noscitur. 6. hoc tit. & cap. Consuetudine in 6.* Quòd verò Joannes Honorius *hoc tit. n. 11.* dicit, non requiri temporis lapsum ad consuetudinem introducendam circa requisitionem consilii vel consensûs, sed frequentatos actus sufficere, prout id etiam alii DD. tradunt in consuetudine legis dubiæ declaratoria. Panorm. *cap. cùm dilectus. 8. de Consuetudine.* Menoch. *de Arbitrariis. centuria 1. 83. n. 10.* id intelligo, quando verè dubium an in aliquo specifico actu consilium vel consensus requiratur; secus si id jure expressum sit, tunc enim etiam ea, quæ ad consuetudinem contra legem introducendam superiùs in Lib. I. *in Tit. de Consuetudine* requisivimus, concurrere debent.

TITULUS XI.

De His, quæ fiunt à majore parte Capituli.

SUMMARIA.

1. *Capitulum convocare quis possit?*
2. *Capitulares absentes quando vocandi.*
3. *Capitularium saltem duæ partes præsentes debent.*
4. *Unus vocandus non vocatus potest irritare actum.*
5. *Capitulum, ut dicatur aliquid fecisse, requiritur Capitularis tractatio.*
6. *Capitulares debent esse in majoribus ordinibus.*
7. *An etiam in Monasteriis?*
8. *Major pars Capituli trahit ad se minorem.*
9. *An sufficiat majoritas respectiva?*
10. *Capitularium major & sanior pars debet attendere.*
11. *Capitulum an & qualia statuta facere possit.*
12. *Fabricæ Cathedralis Ecclesiæ conservatio ad quem pertineat?*

10. *Expenditur cap. fin. h. t. cum oppositione contrariorum, & ibi, an pars major prævaleat, quando agitur de jure singulorum?*
11. *Subscriptio Capitularium in instrumento super actu Capituli erecto qualiter facienda?*

TRaditur hoc loco modus procedendi in Capitulis Ecclesiarũ tum Cathedralium, tum aliarum inferiorum, cujus quotidianæ materiæ seriem breviter aliquot notandis explicabo.

Notandum itaque I. quòd potestas convocandi Capitulum regulariter quidem ad Episcopum pertineat, qui vota singulorum examinare, & secundùm ea concludere debet, si tamen Episcopus absens fuerit, vel de re & commodo ipsius Episcopi, aut negotio præcisè Capitulum ipsum tangente agatur, tunc non ad Vicarium seu Officialem Episcopi, sed unum de Capitulo, ad quem de Jure vel consuetudine spectat, v. g. Præpositum, Decanum, vel Seniorem illa potestas convocandi Capitulum pertinebit. Trid. *sess. 25. de Reform. c. 6.*

2 *Notandum* II. quòd ad actus Capitulariter tractandos Canonici, qui à loco residentiæ absunt, non debeant necessariò vocari, juxta Glossam communiter receptam in *c. cum inter. de Electione.* arg. *c. 2. §. hoc jus porrectum.* ibi. *majore parte ibidem servientium consentiente &c. causa. 11. q. 2.* exceptis tribus casibus, quos notat Glossa *in c. 2. de Testibus. in 6.* videlicet I. in causa electionis novi Prælati. *c. quia propter. 42. de Electione.* II. Quando recipitur aliquis in Canonicum, *c. cum in Ecclesijs. 33. de Præbendis in 6.* III. In cessationibus à divinis. *c. quamvis. 8. de Offic. Ordin. in 6.* Volunt tamen aliqui DD. cum Pan. *in c. 1. h. t. n. 15.* idem, quòd in his tribus casibus constitutum est, etiam ad alias omnes causas magnas & arduas extendi debere, eò quòd vocatio absentium sit Canonicis favorabilis, & consequenter ex paritate rationis amplianda, & ad similes vel majores causas extendenda, quâ in re consuetudo locorum potissimùm observanda.

Notandum III. illud esse rationi plurimùm consentaneum, quòd præsentes Canonici extra casum necessitatis, & periculum in morâ, ac nisi contrarium alicujus loci consuetudine introductum sit, procedere non possint, nisi saltem duæ tertiæ Capitularium præsentes fuerint. v. g. ex triginta viginti, prout docet Panor. *in dicto cap. 1. n. 16. arg. L. 3. & 4. ff. Quod cujusque universitatis nom.* 3

Notandum IV. quòd illi, qui de Jure vel consuetudine vocandi sunt, omnes omninò & singuli vocari debeant, ita, ut juxta communiorem sententiam, si vel unus citatus non sit, possit agere de contemptu, & id, quod à reliquis actum est, si velit, irritare, quia plus operatur contemptus unius, quàm consensus aliorum, *c. quod sicut. 28. & cap. bonæ memoriæ. 36. de Electione.* Panorm. *d. n. 16. v. dico tamen.* 4

Notandum V. ut actus dicatur factus à Capitulo, debent Capitulares fuisse congregati capitulariter, & cum iis tractatus habitus. Unde non sufficiet, si singuli Canonici seorsim aliquid promittant, vel suam voluntatem declarent. Joan. Honor. *h. tit. n. 1.* 5

Notandum VI. non omnes Canonicos habere jus dandi votum in Capitulo, etenim in *Clem. 2. de ætate & qualitate.* & Conc. Trid. *sess. 22. de Reform. cap. 4.* constitutum est, ut tàm in Ecclesiis Cathedralibus, quàm Collegiatis sive sæcularibus, sive regularibus nullam vocem in Capitulo habeat, qui saltem Subdiaconus non sit. 6

Sed *dubitatur*, an ista constitutio in Monasterijs etiam certorum Religiosorum locum habeat, in quorum Regulis à fundatoribus Ordinum constitutum est, ut quoties aliqua præcipua agenda sunt in monasterio, 7

omnes omninò etiam juniores ad consilium convocari debeant ? R. Probabiliter dici posse prædictam Trid. constitutionem nihil immutâsse in similibus Regulis, sicut ex congregatione Cardinalium & Azorio notat Zypæus *in Analysi Juris Pontificij, hoc tit. n. 2.* Ratio est, quòd in dubio non censeatur Pontifex per generalem legem derogare particularibus statutis, nisi id exprimat. *c. 1. de Const. in 6.* Licet verò in Conc. Trid. & cit. Clementina etiam *Ecclesiarum Regularium* mentio fiat, possunt tamen illa verba commodè explicari de Ecclesiis aliorum Ordinum, qui talia statuta particularia non habent. Videantur tamen, quæ superiùs in Lib. I. in Titulo *de Electione. §. 1. n. 6.* dicta sunt.

8 *Notandum* VII. quando in Jure consensus Capituli requiritur, non esse necessarium, ut omnes Capitulares nullo excepto consentiant, sed sufficere, si consentiat *major pars:* nam quòd major pars Capituli facit, totum Capitulum fecisse censetur; ita ut regulariter *major pars* secùm trahat minorem etiam nolentem. *cap. fin. h. t. & l. quod major. 19. ff. Ad municipalem.*

9 *Notandum* tamen VIII. quòd ut major pars Capitularium prævaleat, non debeat esse major respectu aliarum partium minorum, sed respectu omnium Capitularium præsentium. e. g. si collatio beneficij pertineat ad Capitulum, in quo sunt 12. Capitulares, & 3. vellent conferre Petro. 4. Paulo. 5. Joanni, nulla ex his vota attenderentur, sed novus tractatus institueudus foret, donec in aliquem absolutè major pars Capituli, nimirum in proposito 7. ad minùs Capitulares convenirent. Textus & Glos. *in c. Ecclesia vestra. 48. de Elect. & in c. sicut. 23. de Electione in 6.* ait tamen Zypæus *d. l. n. 1.* consuetudine passim obtentum esse, ut etiam major pars respectu aliorum minorum, licet non sit talis respectu totius capituli, ar- tur, quod an verum sit, ab usu discen- Consuetudo enim, cùm sit facti, & requirantur ut Consueduto d catur cta, non præsumitur, sed probari debe Andreâ Gaill. *Lib. 1. pract. Obser serv. 36. in fine.*

Notandum IX. Conjunctim requir *jor* & *sanior* pars consentiat, propter minor utatur melioribus rationibus, ex viris gravioribus & prudentioribus poterit contradicere parti majori, & per eam concluſum est, irritare, & audiatur, ad legitimum superiorem re. Text. & DD. *in c. 1. h. t.* Unde riter prohibentur dari suffragia, per fabas, aut lapillos, sed quilibet mentem voce vivâ edicere debet, vel in scriptis, si justa causa interſit, ne vota dicantur, ut non tantum numer & sanioritas appareat. Pan. *in cap. Ve stra. 48. de Elect. n. 7.*

Notandum X. Quòd Capitulo dendi statuta circa negotia ipsum lum concernentia DD. quidem buant, Abbas, Decius, & Felinus. *acceſſiſſent. 8. de Conſtitutionibus.* Abbas *in c. 1. h. t. n. 14.* id tamen ut si statuta sint circa causas arduas & præjudicij, veluti augendas vel præbendas, novum aliquid circa Canonicorum inducendum &c. Episcopi accedere debeat, *arg. c. ex 12. de Conſtitut. c. cum conſuetud. Conſuetudine* Barb. *Juris Eccleſ. 1. c. 32. n. 16. & 18.* Imò contra mune ne quidem cum consensu Episcopo potè, qui ipsemet Juri communi statuere quidquam possit, nisi cum tate vel approbatione S. Pontificis. *ne Romani. 2. in princ. de Elect.* Barb *n. 17.* Zoël. *ad Tit. de Conſtit. n. 24.*

Notandum XI. Quòd Episcopus cum majori parte Capituli possit statuere, ut quilibet Capitularium teneatur de suis reditibus contribuere pro necessaria reparatione Ecclesiæ Cathedralis, quamvis aliqui, sed pauciores numero ex Capitularibus dissentiant, *c. fin. hoc tit.* Ubi sciendum, quòd reparatio quidem Ecclesiæ Cathedralis principaliter incumbat Episcopo ex illis reditibus, qui specialiter pro fabricâ Ecclesiæ deputati sunt, sicut de Jure antiquorum Canonum quarta pars redituum Ecclesiasticorum debebat pro conservatione Ecclesiæ cedere. *cap. quatuor. 27. cum 3. seqq. causâ 12. quæst. 2.* quòd si verò illa quarta non sufficiat, nec Episcopus dives sit, locum habebit dispositio hujus *cap. fin.* cui adstipulatur textus *in cap. 1. de Ecclesiis ædificandis.* Et si demum nec Episcopus, nec Canonici superabundantes reditus habeant, quibus citra defectum necessariæ sustentationis suæ carere possint, licitũ erit Episcopo cum consensu Capituli alios inferiores beneficiatos de superfluis reditibus ad contributionem pro fabrica Ecclesiæ Cathedralis vocare, ac etiam reditus quosdam vacantium beneficiorum eò deputare. Abbas & Barbos. *in dict. cap. fin. h. t.* Videtur autem decisioni hujus *cap. fin.* obstare generalis doctrina, quæ traditur *in l. per fundum. 11. ff. de Servitut. præd. rustic. l. Sabinus 28. ff. de Communi dividundo. cap. in re communi. 56. de Reg. Jur. in 6.* quòd videlicet major pars tantùm prævaleat minori, si agatur de rebus ad universitatem, quatenus universitatẽ pertinentibus, si verò agatur de rebus & jure singulorum (quemadmodum hic de reditibus singulorum Canonicorum) tunc obtineat Regula 29. *jur. in 6. quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari*, & plus valet unius contradictio, quàm consensus reliquorum, saltem quoad portionem, quæ ipsum contradicentem contingeret.

In hac difficultate notabili distinctione utuntur Gloss. Innoc. & Pan. *in eodem cap. fin.* Utrùm scilicet agatur de rebus acquirendis, & quæ adhuc pertineant ad Ecclesiam, licèt sint deputatæ ad perceptionem Canonicorum, vel utrùm agatur de rebus acquisitis, & jam propriis factis? Priori casu censent procedere decisionem *dict. cap. fin.* maximè ob favorem piæ causæ, in altero autem locum habere supra citatos Juris textus, in quibus dicitur, quòd Juri singulorum per majorem partem nequeat præjudicari. Quamvis autem *in l. juris gentium. 7. §. 17. & 19. ff. de Pactis.* statuatur, ut si heres paciscatur cum creditoribus defuncti de remittenda aliqua parte debiti, prævalere debeat consensus plurium creditorum, qui potiora debita habent, licet etiam hic actiones sive obligationes debitorum in creditorum bonis sint. *l. qui actionem. 15. ff. de Reg. juris. l. id apud se. 143. ff. de Verb. signif. l. rem in bonis. 52. ff. de Acquir. rerum dom.* id tamen credendum est ita decretum fuisse ob favorem defuncti, ne facilè sine herede futurus sit, & bona ipsius propter æs alienum subhastentur cum non exiguâ honoris diminutione.

Putarem, in nostro proposito circa reparationem Ecclesiæ non incongruè addi posse, rationem alicujus specialitatis esse, quòd reditus Ecclesiastici non simpliciter assignentur Canonicis, aut in eorum proprietatem transeant, sed cum implicito onere ex Authoritate Canonum adscripto concurrendi ad reparationem Ecclesiæ, ubi casus necessitatis emerserit; & consensum majoris partis Capituli nõ tam requiri, an velint absolutè contribuere, quàm an velint sine contradictione, & ulteriori lite agnoscere, hic & nunc esse casum necessariæ contributionis, ita ut leges superiùs in contrarium allegatæ intelligantur,

ligantur, quando exactio contra bona acquisita singulorum fit citra speciale onus ex Authoritate Juris ipsis bonis (saltem quatenus ad certas personas spectant) impositum; prout in simili ex eadem ratione videtur procedere, quòd Imperator & Principes soleant statibus & subditis collectas etiam de propriis acquisitis solvendas imponere, dummodò pars major consentiat, quia negari non potest vel ab ipsa naturali lege subditis, eorumque bonis sustentationem congruam Principis impositam esse.

14 *Notandum postremò*, quòd si super actis Capitularibus debeat erigi instrumentum seu scriptura, non sit necesse, ut singuli Capitulares se subscribant, sed sufficiat apprimere sigillum ordinarium Capituli, & quibusdam verbis in contextu instrumenti, vel inferiùs adscribere, quòd Capitulum vel Collegium talis Ecclesiæ id fecerit. Panorm. *in c. 4. de his, quæ fiunt à Prælatis n. 7.* Minsingerus. *Centuria 1. observ. 76. & Cent. 3. observ. 18.* Excipiunt tamen DD. causam alienationis bonorum, & alias causas valde arduas, in quibus censent singulorum nomina exprimenda esse, *arg. L. fin. C. de Vendendis rebus civitatis.* Bartholus *in L. 1. ff. de Albo scribendo.* sed & hic consuetudo locorum attendenda: multoties enim etiam in causis arduis tantùm Præpositus, Decanus & Senior nomine totius Capituli se subscribunt.

TITULUS XII.

Ut Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferantur.

SUMMARIA.

1. *Beneficium quatuor modis diminuitur.*
2. *Beneficio non potest imponi novum onus, & ibi de primis fructibus.*
3. *Fructus vacantis beneficij ad quem pertineant?*
4. *Beneficij divisio quando fiat.*
5. *Beneficij dismembratio quid, & quando liceat?*
6. *Beneficij suppressio quando fieri possit.*
7. *De Missarum reductione.*
8. *Beneficia in Ecclesiis collapsis non debent [illegible].*
9. *Unio beneficij quæ dicatur, & quis ejus effectus.*
10. *Vnire beneficia quis possit?*
11. *Ad unionem beneficij requiritur causa & [illegible] tas.*
12. *Vniones factæ possunt ab Episcopo revoc[illegible].*
13. *Vnire non possunt Episcopi beneficia [illegible] Diœcesium.*
14. *Vnire beneficia reservata quando possit [illegible].*
15. *Vnire hodie non possunt parochiales [illegible] beneficiis vel piis locis. Limitatur tamen.*

QUatuor modis diminui dicitur beneficium: videlicet *per impositionem oneris, divisionem, dismembrationem, & suppressionem*, quæ omnes innovationes regulariter ordinario collatori prohibitæ sunt, nisi ex justa aliqua causa, tam quà collator, sed potiùs quà judex Episcopus & Episcopus aliquid hujusmodi facere permittatur.

Igitur non potest collator beneficium aliquo onere reali vel personali gravare, partem redituum beneficij collati sibi vendicare: quia pro collatione beneficiorum exigere munus à manu, linguâ vel obsequio, se simoniam, inferiùs in Lib. V. in Tit. *De Simonia.* latiùs explicabitur, & in c. 1. Trid. *sess. 24. de Reform. c. 14.* omnes consuetudines improbantur, ex quibus ipse cunque provisione, collatione, vel admissione ad possessionem cujuslibet beneficii, exactiones fructuum, solutiones, promissiones, compensationes, quæ in pios usus non convertantur, fiunt. Unde Paul. Layman. *Theol. mor. lib. 4. tract. 10. cap. ult. n. 46.* existimat, exactionem *primorum fructuum* in quibusdam Diœcesibus non bene subsistere, nisi ubi Tridentum non est.

Imò nec fructus tempore vacantis beneficij obvenientes suis usibus applicare potest collator, sed eos futuro successori reservare debebit, nisi ex speciali pravilegio

legitima & rationabili consuetudine aliud introductum sit, *c. cum vos 4. de Officio Ordinarij. c. præsenti. 9. de Officio Ordinarij. in 6. c. 5. de Excessibus Prælatorum.* Interim tamen ex justa causa poterit Episcopus beneficio pensionem imponere, ut latius in Tit. *de Præbendis* dictum. Excipiuntur tamen in Conc. Trid. *d. sess. 24. c. 13.* parochiales Ecclesiæ, quæ verum annuum valorem 100. ducatorum non excedunt, ut pensionibus vel reservationibus nequeant onerari.

Item poterit Episcopus fructus beneficij vacantis pro utilitate Ecclesiæ expendere, vel pro exsolutione debitorum nomine Ecclesiæ etiam Cathedralis (non verò nomine proprio nisi pro necessaria sua sustentatione, ut infra in Tit. *de Solut. ad finem.*) contrahendorum, vel ad aliam piam causam applicare. Innocentius *in c. unico. h. tit. n. 6.* & Panormitanus *ibidem n. 20.* Laymann. *d. §. 5. n. 46.* Sed hæc fructuum reservatio fieri debet ante, vel cum collatione beneficij; post collationem autem semel liberè factam sine consensu beneficiati non rectè fieret, quia in Jure quæsito alicui præjudicari regulariter non potest. *Id quod nostrum. 11. ff. de Reg. Juris.* Zoes. *h. t. n. 2.* Unde si causa aliqua necessitatis urgeat Episcopum ad conquirendam pecuniam, & nullum beneficium vacet, vel vacantium beneficiorum reditus sufficientes non sint, tunc ab omnibus Clericis sibi subditis *charitativum subsidium* exigere poterit, de quo inferius in Tit. *de Censibus* agitur. Videri etiam poterit Barb. *de Officio Episcopi allegatione. 87.*

4 *Divisio beneficiorum* est, quando ex uno beneficio duo constituuntur. Et hæc quidem etiam prohibita est in *c. Majoribus. 8. de Præbendis.* ex justa tamen causa conceditur, si nimirum sufficiant reditus, & amplitudo beneficij, ac expediat ad divinum cultum augendum, vel debitè conservandum, ut unum beneficium inter plures dividatur *c. vacante. 26. de Præbendis.* Ita poterit Episcopus ex una parochia duas facere, si una ita sit dilatata, ut populus maximè tempore hyemali ad eam convenire comodè non possit. *c. 3. & fin. de Ecclesiis ædificandis.* Neque hic consensus parochianorum, aut prioris Ecclesiæ Rectoris seu Parochi requiretur; citari tamen debet, & audiri, sicut etiam Patronus, si fortè rationabilem contradicendi causam habeant. Barb. *l. cit. alleg. 68. n. 4.* & *in Collectaneis. ad Conc. Trid. sess. 21. de Reform. c. 4.*

5 *Dismembratio beneficij* est, quando aliqua bona seu reditus à beneficio separantur & alteri applicantur, remanente beneficio penes suum ordinarium Rectorem. Et hæc dismembratio etiam interdicta est, *d. c. Majoribus. 8. c. Tuæ. 20. c. nisi essent. 21. de Præbendis.* ex causa tamen permissa, ut *in d. c. 3. de Ecclesiis ædificandis.* Ad eam requiruntur solennitates, quæ aliàs ad alienationem rei Ecclesiasticæ. Item vocatio & consensus beneficiati, de cujus præjudicio agitur, si tamen sine rationabili causa consentire nolit, fiet etiam eo invito. Justa autem causa dismembrandi plerumque censetur abundantia unius beneficij & indigentia alterius. Videatur Garcias *de Beneficiis. p. 12. c. 2. & 3.* Barb. *de Officio Episcopi alleg. 67. n. 16.*

6 Demùm *suppressio* seu *totalis extinctio* alicujus beneficij, licet etiam sine causa fieri non possit, *cap. ex parte. 12. de Constitut.* ex causa tamen quoque admittitur. Ita enim statuit Conc. Trid. *sess 24. de Reform. c. 15.* ut in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis insignibus, ubi frequentes & tenues sunt præbendæ simul cum distributionibus quotidianis, ut sustentando decenti Canonicorum numero, & gradui pro loci & personarum qualitate non sufficiant, liceat Episco-

pis cum consensu Capituli, vel aliquot simplicia beneficia *non tamen Regularia*, ijs unire, vel si hac ratione provideri non possit, aliquibus ex dictis præbendis suppressis cum patronorum consensu, si de jure patronatûs laicorum sunt, quarum fructus & proventus reliquis præbendis & distributionibus applicentur, ad pauciorem numerum reducere, ita tamen, ut tot supersint, quæ cultui divino celebrando valeant respondere &c. Quia verò Concilium Episcopo, & quidem sub nomine Episcopi, non sub nomine Ordinarij hanc potestatem supprimendi attribuit, ideò DD. censent, inferioribus Prælatis, Vicario Episcopi vel Capitulo sede vacante, utcunque isti quasi Episcopalem Jurisdictionem habeant, non competere, Barb. *ad dictum cap. 15. Trid. n. 5.* Garc. *dictâ parte 12. cap. 2. n. 75. & seq.*

7 Est autem hic advertendum, quòd non debeat extingui beneficium, si respectu redituum habeat nimis magnum onus plures Missas legendi, sed potiùs ipsæ missæ debeant ad minorem numerum reduci. Et quidem in Con. Tr[illegible] *sess. 25. de Reform. cap. 4.* habetur, quòd Episcopi in Synodo Diœcesanâ, item Abbates & Generales Ordinum in suis Capitulis generalibus possint pro sua conscientia reductionem facere, ita tamen, ut eorum semper Defunctorum commemoratio fiat, qui pro suarum animarum salute legata cum Missarum onere fecerunt. Et quòd cessante commodo redituum beneficij ex æquitate etiam imminui debeat onus Missarum tenet Riccius *in Praxi aur. for. Eccles. p. 4. res. 105.*

Verùm adfertur aliqua declaratio Cardinalium apud Barb. *in Collectaneis ad dictum caput. 4. n. 14.* ex qua tantùm illæ Missæ permittuntur ad minorem numerum reduci, quæ ex anniversariis, vel legatis Defunctorum beneficio, & quidem ante Concil. Trid. accesserunt; quæ verò ex ipsa fundatione beneficio injunctæ sunt, vel post Concilium per testatores ordinatæ, earum [illegible]ctio ad Summum Pontificem pertinere [illegible]tur. Sed dubito, an hæc declaratio [illegible] in praxi recepta sit; quia plurimùm [illegible] restringere facultatem commutandi [illegible] Defunctorum voluntates ab ipso Co[illegible] Trid. *hic. & in sess. 22. de Reform.* [illegible] generaliùs concessam. Videatur Lud. [illegible]randa *in Man. Prælat. q. 41. art.* [illegible] *finem.* Azor. *p. 2. lib. 6. cap. 24. q.* [illegible] erectio beneficii cum suis qualitatibus [illegible] & supressio ex justa causa & cœteris [illegible]tis accedentibus (Barb. *de Offic. Epis.* [illegible] *alleg. 67.*) ab Episcopo dependet, [illegible] etiam ejus immutatio? De his etiam [illegible]mutationibus ultimarum voluntatum [illegible]ri poterit Moneta in speciali tract. [illegible] super scripsit, & præsertim *in cap.* [illegible] *368.* docet decretum Tridentini proce[illegible] *etsi* numerus Missarum sit impositus [illegible]nationem aut actum inter vivos. Qu[illegible]tellige, si non fuerit pro singulis Mis[illegible]petens stipendium assignatum; secus [illegible]sis votivis, quæ pro justis stipendiis [illegible]tim à multis personis petuntur, quar[illegible]mulus, licet fortassis multùm excresce[illegible] nonnunquam fieri solet in locis cel[illegible] peregrinationum, sine consensu ta[illegible]tentium non pateretur reductionem. [illegible] *in d. c. 4. n. 9.*

Deinde si Ecclesiæ aliquæ vetustate [illegible] alia de causa collapsæ sint, ut propter [illegible]am nequeant reparari, non debent [illegible] illis existentia propterea extingui, sed [illegible]as Ecclesias arbitrio Episcopi trans[illegible] quantùm fieri potest, cum omnibus [illegible]bus, & emolumentis, atque in illis [illegible] erigi altaria vel Capellæ sub iisdem [illegible]cationibus, sub quibus priores erant. [illegible] *sess. 21. de Reform. c. 7.*

Suppressionis quædam species est *unio unificiorum*, quando ex duobus beneficiis unum erigitur: nam unio beneficii facta altecui accessoriè operatur extinctionem, & suppressionem nominis & tituli beneficii uniti, ut ampliùs beneficium dici non possit, sed dicetur æs prædium ejus, cui fit unio, & alias qualitates requirebat beneficium unum, puta, quia fuit Ecclesia parochialis, & alias beneficium principale, v. g. dignitas aut Canonicatus, cui parochialis unita est, non attendentur ampliùs in Rectore principalis beneficij illæ qualitates unitæ Ecclesiæ, ut nimirum debeat habere ætatem 25. annorum ad beneficia curata requisitam, si principale beneficium ex se curatum non sit: acceptâ Ecclesiam unitam per concursum, intra annum fuisse promotus ad Sacerdotium &c. In summa beneficium unitum assumit naturam ejus, cui unitum est juxta vulgatam Juris regulam, quod accessorium sequatur principale. Gonzalez *ad Regulam 8. Cancellariæ. Gloss. 5. §. 7. n. 2. & seqq.* Barb. *dicta parte 3. allegatione 66. n. 34.* Garc. *de Beneficiis p. 11. cap. n. 12.* Et hoc, si unio beneficii fuerit facta *accessoriè*, & *perpetuo*; si verò *aquè principaliter*, aut *ad tempus vel vitam* beneficiati, tunc hæc unio id solùm operatur, ut Rector unius sit etiam Rector alterius beneficii, & utrumque beneficium maneat in suo pristino statu. Garc. *d. c. 2. n. 37. & seq.*

Porrò unire beneficia, & Ecclesias suarum Diœcesium possunt Episcopi; *c. sicut unire. 1. de Excessibus Prælatorum. cap. pastoralis. 7. de Donationibus. Clement. 2. de Rebus Ecclesiæ non alienandis.* Idem DD. extendunt ad alios Prælatos, qui Jurisdictionem Episcopalem exercent, velut Legatus *de latere* in Provincia suæ legationis. Abbas *in d. c. sicut unire. n. 5.* Capitulum *Sede vacante*, dummodò per talem unionem Jurisdictioni Episcopi nihil detrahatur. Quaranta *in Summa Bullarii. Verb. Capitulum sede vacante. q. 9. Vers. 6. limita.* Abbates item & alij Prælati Episcopo inferiores, qui in Ecclesiis sibi pleno Jure subjectis Jurisdictionē *quasi Episcopalem* exercent, præsertim si consuetudo vel præscriptio accesserit, prout cum pluribus citatis tradit Barb. *d. l. n. 14.* quamvis Glossa *in dicta Clement. 1. §. ad hæc. verbo. Ordinarios. de Statu Monachorum*, quam pro se allegat, parum sit favorabilis, sed potiùs annotatio marginalis ad istam Glossam, & meliùs argumentum ex Glossa *in Clem. 1. v. proprij. de Reb. Eccles. non alien.*

Ad unionem autem rectè faciendam duo requiruntur, causa & solennitas; *causa* quidem necessitatis vel utilitatis Ecclesiæ, ut quia una Ecclesia propter defectum reditum aut populi non potest commodè alere proprium Rectorem. *cap. exposuisti. 33. de Præbendis.* aut alterum beneficium, cui fit unio, necessario indiget adjumento. *Solennitas* verò consistit in eo, ut Episcopus unionem faciat cum consensu Capituli sui, saltem ex postfacta accedente. *dicta Clement. 2. de Rebus Ecclesiæ non alienandis.* Non desunt tamen, qui consuetudinem non requirendi consensum Capituli admittant. Fuscus *de visitationibus. lib. 2. c. 26. n. 5.* Garc. *dict. cap. 2. n. 152.* In utilitatem verò suam, aut Capituli sui Episcopus etiam cum consensu Capituli unionem facere non potest, nec author esse ad proprium commodum, sed id ad S. Pontificem pertinebit *dictâ Clement. 2. in fine.* 11

Præterea citari debent omnes, quorum interest, veluti patroni & inferiores Prælati, ad quos Ecclesiæ uniendæ aliquo modo spectant, eorumq; consensus requirend⁹. *cap. suggestum. 20. de Jure patronatûs. d. Clement. 1. §. ad hæc de Statu Monachorum.* Consensus autem Rectoris, seu Possessoris

beneficij uniendi non requiritur. *dicta Clement. 2.* sed cùm beneficiatus canonicè institutus jus quæsitum habeat, quod ipsi aufferri non debet, videtur ea interpretatio adhibenda, ut sine ipsius consensu ante mortem suam unio effectum habere non possit, ita satis clarè probat textus in *c. consultationibus. 4. de Donat.* & in Concil. Trid. *sess. 21. de Ref. c. 5.* ibi *sine præjudicio tamen obtinentium.*

12 Cœterùm circa uniones quædam ab eodem Concil. Trid. constituta sunt. Ut *in sess. 7. de Reform. c. 6.* ubi Episcopus tanquam sedis Apostolicæ delegatus cognoscere potest, vocatis iis, quorum interest, an uniones etiam à S. Pontifice impetratæ habeant legitimas & veras causas, vel potiùs sint subreptitiæ & cum detrimento Ecclesiarum. Et hæc circa uniones recenter impetratas. Circa præteritas verò, sicut tempore Concil. Trid. non fuit amplior potestas data Episcopo, quàm ut illas posset revidere, quæ intra 40. annos factæ sunt, ita etiamnum hodie idem dicendum erit, ut unio ante 40. annos facta revisioni Episcopali non subjaceat; tum quòd tanti temporis lapsus jure præscriptionis regulariter suppleat defectus, si qui fuissent, & faciat præsumi, omnia legitimè acta fuisse; tum ne in rebus Ecclesiasticis confusio suscitetur, quando post longissimum tempus probationes de solennitate, & justâ causâ unionis non semper superstites sunt, ac proinde multæ uniones cum gravi aliorum præjudicio forsan subverterentur.

13 *In sess. 14. de Reform cap. 9.* prohibetur, ne beneficia diversarum Diœcesium sive curata sive simplicia quacunque de causa etiam ad cultum divinum augendum perpetuò uniantur, ne per talem unionem limites Diœcesium confundantur. Unde quidquid olim tradiderint nonnulli DD. de Jure antiquo licuisse Episcopo unire beneficium suæ Diœcesis cum altero alienæ Diœcesis acce[illegible] consensu illius Episcopi, id tamen hodie [illegible] Concil. Trid. sublatum est, & penes [illegible] S. Pontificem hæc potestas uniendi [illegible] rum Diœcesium beneficia remansit, [illegible] ad quem solùm pertinet disponere [illegible] nones & Concilium, ac designare Di[illegible] um limites.

In sess. de Reform. cap. 5. permitti[illegible] piscopis etiam tanquam Sedis Apost[illegible] gatis, ut ex justâ causâ possint facere [illegible] nes, quorumcunque beneficiorum suæ [illegible] cesis, licet illa forent generaliter vel [illegible] liter reservata, aut qualitercunque [illegible] Videatur Garc. *de Benef. p. 12. cap. 2.* [illegible] *n. 92.* ubi *n. 102.* adfert declarationem [illegible] quòd in beneficiis reservatis debeat [illegible] unio ante illorum vacationem, nam [illegible] quam vacare cœperunt, pro eâ vice [illegible] dispositionem Summi Pontificis [illegible] censentur.

In sess. 24. de Reform. cap. 13. pro[illegible] tur, ne *parochiales Ecclesiæ* impo[illegible] uniantur Monasteriis quibuscunque [illegible] batiis seu dignitatibus, sive Præben[illegible] clesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, [illegible] is beneficijs simplicibus, Hospitalib[illegible] Militijs.

Salvari tamen & excipi uniones, [illegible] unt pro fundatione, dotatione, aug[illegible] vel conservatione Collegiorum, & [illegible] piorum locorum ad fidei Catholicæ [illegible] sionem, & propugnationem, bonar[illegible] artium cultum, refert Gonzalez *ad* [illegible] *gulam 8. Cancellariæ. Gloss. 5. §. 7.* [illegible] 7. Notanter autem dicitur de Eccles[illegible] *rochialibus*, in quibus scilicet [illegible] exercetur; quæ verò habitualiter [illegible] sine actuali curæ exercitio tales [illegible] & alia beneficia etiam sæcularia non [illegible] hiberi per hoc decretum uniri Religio[illegible] iam ad effectum, ut per ipsos Relig[illegible] administrentur, ex Sanchezio *in pr*[illegible]

Dec[illegible]

Decalogi tom 2. lib. 7. cap. 29. n. 187. & sequent tradit Barb. de Offic Episcopi. alleg. 66. sub n. 31.

TITULUS XIII.

De Rebus Ecclesiæ non alienandis.

SUMMARIA.

1. Prohibentur alienari immobilia & mobilia pretiosa & quænam accenseantur immobilibus.
2. Res servando non servabiles potest Prælatus alienare.
3. Item res immobiles exiguas.
4. Similiter res ab antiquo alienari solitas.
5. Quænam dicantur mobilia pretiosa?
6. Prælatorum potestas est amplior quàm tutorum.
7. Quamam potest Prælatus sine solennitate expendere.
8. Concordatur c. terrulas 12. quæst. 2. cum cap. ut super. §. fin. h. t.
9. An valeat repudiatio legati vel hereditatis sine solennitate? & ibi de legatis, quæ fiunt monasterio mendicantium. Item de acquisitis per professionem alicujus religiosi, an valeant alienari?
10. Quando Prælatus possit transigere super re immobili?
11. Quales contractus veniant nomine alienationis?
12. Quando locatio ultra triennium valeat saltem quoad triennium.
13. An valeat locatio ultra triennium cum hoc pacto, ut singulis triennijs, sit nova locatio?
14. Ad valorem alienationis requiritur copulativè causa & solennitas.
15. Quis superioris consensus requiratur?
16. Putatur probabile (sepositio stylo curiæ ut in alienatione facta alteri Ecclesiæ non requiratur superioris licentia.
17. Alienatio rei Ecclesiasticæ contra formam juris est nulla, & ab ipso alienante revocari potest.
18. Pœna malè alienantium.
19. An rem malè alienatam restituendi sit obligatio in conscientia.
20. Ecclesia non tenetur invita rem malè alienatam recipere, sed potest ex postfacto adhibere solennitates.
21. Res malè alienata repeti potest una cum fructibus, cum distinctione tamen ibi posita.
22. Res Ecclesiasticæ an sint præscriptibiles?
23. Non currit præscriptio vivo Prælato alienante, & contra eam datur restitutio in integrum.
24. Quid possit consuetudo in hac materia alienationis?
25. Ecclesia revocans rem alienatam debet restituere pretium, sed non nisi in quantum est facta locupletior.
26. Quis debeat probare, pretium in utilitatem Ecclesiæ esse versum?

IN hac quotidiana non tantùm Ecclesiasticis, sed etiam sæcularibus cum Ecclesia contrahentibus scitu necessaria materia quàm plurimæ sunt quæstiones, & difficultates, quarum præcipuas antequam resolvam, dicam priùs, quæ certiora & fundamentalia sunt, ac mox dubitationes eò pertinentes subjungam. Itaque

Certum est I. Quòd omnes res *immobiles*, sive solo cohærentes, ut prædia fundi, domus &c. & *mobiles pretiosæ* sive ad Ecclesias regulares, sive sæculares pertinentes alienari prohibeantur. *Extrav. ambitiosæ. h. t. inter commun. & t. t. X. eod.* Atque *immobilibus* rectè annumerantur *Jura incorporalia*, ut quæ ad jurisdictionem pertinent: item servitutes prædiorum, jura piscandi, venandi & similia *c. 2. hoc tit. in 6. & Clem. 1. Eod.* sicut & census annui, si ex fundatione vel aliunde in perpetuum constituti sint pro sustentatione ministrorum Ecclesiæ. *Clem. 1. §. cumque annui reditus. de Verb. sig.* 1

Certum est II. quòd, cùm tantùm *mobilia pretiosa* alienari prohibeantur, ideò liberè possit Prælatus vendere, & distrahere frumentum, vinum, jumenta & animalia superflua, aliaque, quæ sine detrimento notabili servari non possunt; quia res hujusmodi servando non servabiles etiam Tutores, & Curatores, quorum tamen potestas longè magis restricta est, quàm Prælatorum, sine solennitate aliquâ alienare possunt. *l. lex quæ. 22. & l. tutores. 24. C. de Administ. Tutor.* 2

3 *Certum est* III. Quòd etiam res *immobiles*, si valdè sint exiguæ, longè distantes, & propter necessarias impensas magis Ecclesiis onerosæ, quàm utiles, Prælati sine solennitate alienare possint. *c. terrulas. 53. caus. 12. q. 2. c. ad aures. 7. & cap. ut super. 8. §. possessiones. X. h. t.*

4 Ita etiam res ab antiquo alienari aut in feudum vel Emphiteusin dari solitæ, si rursus ad Ecclesiam revertantur, denuò sine nova solennitate alienari, seù in feudum vel in Emphiteusin dari poterunt. *c. 2. de Feudis. d. Extrav. ambitiosæ.* Et hanc esse communem conclusionem DD. ut res semel effecta alienabilis cum solennitate, efficiatur perpetuò alienabilis sine solennitate, dummodo semper cum eadem Ecclesiæ utilitate alienetur, cum plurimis citatis dicit Riccius *in Praxi aur. p. 1. resol. l. 26.*

Volunt tamen non minùs communiter DD. ut res dicatur *solita alienari ab antiquo*, vel facta alienabilis, debeat præcessisse una vel altera alienatio solennis & interim spatium 40. annorum elapsum esse. Sicut ex Decis. Rotæ Romanæ & cum multis AA. refert. Riccius *d. l. n. 3.* & Barb. *Jur. Eccles. univ. lib. 3. cap. 30. n. 21.* inquit, Rotam in pluribus causis amplexatam esse illam sententiam, quòd *alienari solitum* probetur, vel per duas alienationes cum cursu 40. annorum, vel per unam solenniter factam. Sed ex his.

5 *Dubitatur* I. Quænam dicantur *mobilia pretiosa*, ut alienari nequeant? ℟. Illa dici *mobilia pretiosa*, quæ sunt de thesauro Ecclesiæ, vel quæ propter pretium, artem aut antiquitatem singularem splendorem Ecclesiæ conferunt. Reliquias quoque Sanctorum maximè verò, ubi perpetuæ sepulturæ mandatæ sunt, inter mobilia pretiosa rectissimè numerat, & ita de stylo Curiæ Romanæ observari dicit Ricc. *in Praxi aurea, p. 1. resol. 60.*

Cæterùm autem non videtur probabile tum, quin Prælatus possit aliqua pocula gentea alienare, veteres calices aut ornamenta pro novis æquè bonis ac pretiosis commutare, sicut consuetudo passim declarat. enim commutatio non est ita periculosa cletiæ vel damnosa sicut absoluta venditio aut donatio. Non obstat, quòd omnes rerum mobilium, quæ servando servari sunt, alienatio quædam sit Tutoribus terdicta, *d. l. 22. C. de Admin. Tutor.* lati autem sint Tutores suarum Ecclesiarum ut argumentatur Quaranta *Verb. alien. Rei Eccles. n. 24.* Nam respondetur, Prælati tantùm in larga significatione tutores, cùm eorum potestas multò amplior, quia eorum officium perpetuum torum verò, qui curam pupillorum officium tantùm temporale est. Unde am fit, quòd Prælati moderatas donationes de rebus Ecclesiæ etiam merè gratuitas cere possint, *c. 3. de Donat.* quòd tutoribus *ordinariè* prohibitum est. *13. §. fin. ff. de Admin. Tutor.*

Dubitatur II. Utrum Prælatus pecuniam numeratam possit liberè sine solennitate expendere? ℟. Quamvis regulariter pecunia numeretur inter res, quæ servando vari non possunt, ejusque usus consistat expendendo, nihilominus si aliqua summa pecuniæ specialiter destinata esset ad immobilia emenda, vel Ecclesiam aedificandam, jam accensert bonis immobilibus sine causa ac solennitate alienari non docet Quar. *d. l. n. 25.* sicut propter rationem Tutor alicujus pupilli ex tacunia ad comparanda immobilia nec sibi, nec alij debita solvere potest. *in l. 3. §. quid ergo. 6. ff. de Contrar. & utili act.* Atque idem esse, si aliqua summa pecuniæ ex providentia antecessorum specialiter sit deputata pro gravissimæ necessitatibus.

Dubi

Dubitatur III. Utrum res *immobiles exiguas* & modici valoris ita possit Prælatus alienare, ut ne quidem consensum Capituli habere teneatur? In *c. terrulas 53. causa 12. q. 2.* licentia datur Episcopo terrulas vel vineolas exiguas longè positas, & Ecclesiæ minus utiles, si necessitas fuerit, distrahendi etiam sine consensu Capituli. Enarrat in *c. ut super. §. fin. h. t. Possessiones*, inquit Pontifex, *quæ Ecclesiæ minus sunt utiles, pro alijs utilioribus de fratrum tuorum & sanioris partis consilio & consensu alienandi sive commutandi liberam concedimus facultatem.*

In hac textuum varietate, vel contrarietate licet aliqui velint *d. c. terrulas.* per *c. ut super.* absolutè esse correctum; quia tamen in dubio expedit jura juribus concordare, ut evitetur jurium correctio, *c. cum expediat. 29. de Elect. in 6.* ideo placet concordatio, quam insinuat Gl. *in d. §. fin. V. Assensu.* ut scilicet textus *in eod. §. fin.* accipiatur de permutatione, & de re, quæ quidem in se est utilis, sed tamen minùs utilis comparatione rei magis utilis: textus verò in *c. terrulas* accipiatur de venditione seu distractione alicujus rei, quæ in se & absolutè spectata nullam vel exiguam utilitatem affert.

Dubitatur IV. An Prælatus possit absque solennitate repudiare hæreditatem, aut legatum suæ Ecclesiæ relictum.

In hac difficili & in jure non satis expedita quæstione imprimis advertendum, non tam dubitari, an talis repudiatio sine justa causa *licite* fiat, quàm an *validè*. Nam ratio naturalis dictat, Prælatum, qui constituitur ad rem Ecclesiæ utiliter gerendam, & commoda ejus procuranda, malè agere, & contra officium suum, si utilitatem, & commodum Ecclesiæ repudiet. Imò non desunt, qui censeant, Prælatum sine justa causa repudiantem hereditatem lucrosam, aut legatum utile, obligari ad restitutionem Ecclesiæ de suo faciendam, *arg. c. quicunque. 2. causâ. 12. q. 4.* ubi Gl. *in V. aut neglectum.* & argumento ducto à tutore (cui assimilatur Prælatus) qui resarcit id, quod cum potuit, non acquisivit pupillo, *l. quidquid. 7. C. Arbit. tutelæ.* Sanch. *de Matrim. lib. 6. disp. 4. n. 15. cum cc. ibidem.* Henr. Zoës. *h. t. n. 7.*

Tota igitur difficultas in eo residet, an talis repudiatio sit *valida*, & illum, cui inde res acquiritur, in foro externo atque interno securum, nec non repudiantem à pœnis contra malè alienantes in jure statutas immunem reddat? Pro affirmativa pugnat, quòd à diversis non sit bona illatio, præsertim in pœnalibus, juxta vulgata; diversa autem in jure æstimentur alienare, & non acquirere, *l. si sponsus 5. §. 13. ff. de Donat. inter vir. & ux. l. quod autem. 6. in princ. & §. 5. ff. Quæ in fraud. cred.* consequenter prohibitio alienationis non debeat trahi ad non acquisitionem, prout ex eadem ratione potest solus Prælatus caducitatem Emphyteutæ remittere. Cujus sententiæ est Sanch. *d. disp. 4. num. 11. & seqq.* Sylv. *v. alienatio. n. 14.* Riccius *in Praxi aurea p. 1. resol. 92.* Barb. *Jur. Eccles. univ. lib. 3. cap. 30. n. 42.* Henr. Zoës. *h. t. n. 6. & 7.* inclinat Panorm. *in c. tua. 8. De his, quæ fiunt à Præl. n. 9.* fatetur tamen in fine, rem esse dubiam. Addit verò ad declarationem hujus sententiæ Sanch. *d. disp. 4. n. 17.* eam intelligendam de repudatione simplici, non autem de cessione aut permutatione in favorem & commodum alterius, quòd per talem cessionem hoc ipso hereditas priùs deberet censeri adita, vel legatum agnitum, unde sequeretur alienatio rei jam acquisitæ. Item quòd contra talem repudiationem Ecclesiæ per restitutionem in in-

in integrum exemplo minorum ſuccurri poſſit. *l. ait prætor. 7. §. hodie. 6. & ſeq. ff. de Minor. junct. c. 1. X. De in integr. reſtit.* ibi: *Eccleſia jure minoris debet ſemper illæſa ſervari.*

Alij hereditatem à legato ſeparant, & licet in illa priorem ſententiam admittant, non tamen in iſto, ex ea differentiæ ratione, quòd bonorum hereditariorum dominium non acquiratur Eccleſiæ ante hæreditatis aditionem, & proinde repudiatio non ſit alienatio, ſed mera non acquiſitio. *l. ſi ſponſus. 5. §. ſi maritus. 13. ff. de Don. inter vir. & ux.* At verò legatum, ſaltem certæ ſpeciei & purum, ſtatim à die mortis teſtatoris jure dominii transeat in legatarium. *l. legatum. 80. ff. de Legat. 2. l. à Titio. 64. ff. de furtis.* Covar. *Var. Reſol. lib. 1. c. 9. ſub n. 5.* Text. ad propoſitum notab. *in l. magis puto. 5. §. fundum. 8. ff. de Reb. eor. qui ſub tut.* ibi: *fundum autem legatum repudiare pupillus ſine prætoris authoritate non poteſt: eſſe enim & hanc alienationem, cum res ſit pupilli, nemo dubitat.* Nec ſufficit reſponſio Pan. *in d. c. tua. n. 9.* quòd ſit ſpeciale in pupillo adminiſtratione carente; quia J. C. requirit Prætoris authoritatem, adeoque nec adminiſtratio tutoris ad hanc repudiationem ſufficeret: proindè etiam circa Eccleſiam, quæ pupillo & minori comparatur, non ſufficeret Prælati, qui vices tutoris agit, ſed & Superioris, qui prætori aſſimilatur, authoritas requireretur. Nec ſatisfacit Sanch. *loc. cit. n. 12.* quòd omiſſio lucri circa pupillum ſit impropria alienatio: quia JC. dicit *indubitatam alienationem*, non quòd eam lucrari potuiſſet, ſed quòd de facto *res ſit pupilli.* Adde legatarium in legato pio non eſſe ſolum Prælatum, ut is pro ſuo libitu repudiare valeat, ſed totam Eccleſiam vel Monaſterium, imò principali reſpectu & ex fine legantis pro anima ſua ipſum Deum, à quo legata, [illegible] nationes, vota, & promiſſiones piæ [illegible] acceptantur, ut ſæpiùs alibi dictum. Q[illegible] circa repudiationem talis legati idem [illegible] de alienatione rei Eccleſiaſticæ ſtatutum [illegible] ſeri debere, probabilius tenet Azor. [illegible] *mor. p. 2. lib. 9. c. 1. q. 12.* & verior [illegible] tutiorem opinionem dicit Quaranta [illegible] *ma Bullarij v. alienatio rerum Eccl[illegible] 23.* & apud eum Molina *de Contract[illegible] diſp. 468. n. 11.* Vaſq. *de Succeſſ. tom. [illegible] 27. n. 23.* Pinell. *de Bonis maternis [illegible] 3. n. 103. verſ. alia ampliatio.*

Sanè res iſta nullo claro jure deter[illegible] ta habetur, & utraque ſententia ab au[illegible] tate intrinſeca & extrinſeca admodum [illegible] babilis eſt, licet hæc poſterior videatur [illegible] oricè probabilior & tutior. Sed quiq[illegible] de veritate prioris ſententiæ quoad [illegible] ſitionem dominii ex legato repudiat[illegible] tem propter ejus probabilitatem ex[illegible] tur aliquis à pœnis latis *in Extrav. [illegible] tioſæ. h. t. inter Com.* ut etiam notav[illegible] ranta *d. l. n. 23.* Singularis tamen eſt [illegible] tio circa monaſteria mendicantium [illegible] rum immobilium incapacia, ut ſi [illegible] quid legetur aut donetur, illud ſine [illegible] tate alienare & pretium accipere [illegible] Quar. *d. l. ſub n. 21.* Qualia verò & [illegible] legata poſſint iſta mendicantium Mo[illegible] ria acceptare, videri debent ea, quæ [illegible] tur *in Clem. exivi. de Verb. ſignific.* & [illegible] tradit Roderiq. *Reg. qq. tom. 2. q. 126.* [illegible] Sanchez. *in præc. Decal. tom. 2. lib. [illegible]*

Porrò quod de legato Eccleſiæ dictum [illegible] ſine ſolennitate repudiari non poſſit, [illegible] fortiùs procedit in rebus immobilibus [illegible] mobilibus pretioſis Monaſterio bon[illegible] capaci per ingreſſum & profeſſionem [illegible] jus acquiſitis, cùm *juxta auth. ingreſ[illegible] de SS. Eccleſ.* Profeſſi abſque prævia [illegible] ſitione *ſe ſuaque dedicent Deo.* Imò [illegible]

Ra[illegible]

Riccius *in Praxi aurea. p. 1. Resol. 97. n. 1.* per ingressum non tantùm dominium, sed etiam possessionem ipso jure ad Monasterium transire. Cui potest addi ratio: quia possessio manet radicata in persona ingredientis, quæ deinde cum toto Monasterio unam fictam personam constituit, ac propterea possessio simul cum illo transit, qui & omnia sua in Monasterium transfert, quemadmodum de usufructu dicetur inferiùs Tit. XXXI. *§. 3. num. 15.*

Dubitatur V. An si lis instituta sit super re immobili inter Ecclesiam & extraneum, Prælatus possit per *viam transactionis* à lite desistere absque alia solennitate? ℟. esse distinguendum, utrum Ecclesia sit in possessione rei litigiosæ, vel utrum possessio sit penes extraneum, & Ecclesia sustineat personam actoris: priori casu, si per transactionem deberet adversario dimitti res immobilis, requireretur solennitas juris, quia esset saltem possessionis alienatio; secus in altero casu, in quo nulla videtur propriè intervenire alienatio, cùm ex supposito nec certum jus, nec possessio penes Ecclesiam extiterit. Quaranta *d. V. alienatio. sub num. 43. vers. 12. limita.*

Certum est IV. quòd nomine *alienationis* in primis omnes contractus intelligantur, quibus dominium utile vel directum transfertur, ut donatio, venditio, permutatio, feudum, emphyteusis & similes. Deinde etiam omnes contractus, quibus non quidem dominium, sed tamen possessio aut jus percipiendi fructus ex re Ecclesiastica ad longum tempus transfertur, cujusmodi sunt oppignoratio specialis, ususfructus, & elocationes ultra triennium factæ, *d. Extrav. ambitiosæ & c. nulli. 5. & c. ad audientiam. h. t.* Verùm.

Dubitatur VI. An locatio *rei Ecclesiasticæ* facta ad longum tempus v. g. ad 10. annos sine solennitate tota quanta corruat, vel an saltem valeat quoad primos 3. annos, eò quòd elocatio *rei Ecclesiasticæ* ad triennium etiam sine omni solennitate permissa sit? Pro valore talis locationis saltem quoad triennium facit Regula 37. *J. in 6.* quòd utile per inutile vitiari non debeat in his, quæ separabilia sunt, quemadmodum de Jure Civili, si quis unâ vice ultra 500. solidos donaverit, valet quidem donatio quoad 500. non autem quoad excessum, *L. sancimus 34. C. de Donat.* Econtra quòd locatio ultra triennium facta totaliter nulla sit, suadet Textus in *d. Extravag. ambitiosæ. & in Clem. 1. h. t.* quæ sine distinctione talem contractum annullat; & videtur hic habere locum vulgare dictum, quòd Prælatus voluit (videlicet locationem ultra triennium) non potuit, & quod potuit (videlicet locationem ad triennium) non voluit: est autem noti Juris, quòd in omni actu non tantùm *potentia* agentis, sed & *voluntas* ejusdem desideretur. *c. cùm super. 23. de Offic. Jud. deleg.* Sicut ex eodem fundamento testamentum coram 5. testibus regulariter & in dubio non valet in vim codicilli, nec matrimonium sine Parocho contractum valet in vim sponsalium de futuro.

In hac celebri controversia notabili distinctione utitur Gutierrez *Canon. qq. lib. 2. c. 13. num. 7.* quòd si una tantùm indivisibilis locatio facta sit, v. g. si una tantùm pensio constituta sit pro toto decennio, vel si ex aliis conjecturis appareat, Prælatum non aliter locâsse, & conductorem non aliter conducere voluisse, quàm ad integrum decennium, tunc talis locatio tota corruere debeat: quia contrahentium *voluntas* circa triennalem locationem deficit. Sin autem modo ordinario prædium Ecclesiæ locatum fuerit pro annua pensione, & ita divisibiliter ad primum, secundum, tertium, & reliquos an-

nos, tunc tolerari debebit locatio ad primum triennium juxta jura superiùs pro affirmativa sententia allegata.

13 *Dubitatur* VII. Utrum Prælatus possit prædium Ecclesiæ saltem cum hac clausula ultra triennium, v. g. ad 9. annos locare, ut singulis trienniis sit nova locatio? Affirmativè respondet Bald. *in L. voluntas. 4. C. de Fideicommiss.* eò quòd interveniant diversæ locationes, & singulæ non extendantur ultra tempus à lege permissum. Sed contraria sententia verior est, quam tenet Cov. *Var. Resol. 2. c. 16. n. 4.* Videtur enim tale pactum in fraudem legis inventum, cum in effectu nihil vel parum intersit, an res absolutè locetur ad 9. annos, vel an prædicta clausula adjiciatur, quia utroque casu perceptio fructuum ad longum tempus contra intentionem legis separatur. Constat autem, quòd contra legem facere, & in fraudem legis, sive contra ejus intentionem facere æquiparentur. *c. fin. de Reg. Jur. in 6.* Quo etiam adferri potest bonus textus *in Nov. 7. c. 3. in fin.* Unde non obstat ratio Baldi, quòd sint plures locationes verbotenus, in effectu tamen, ut dixi, est locatio ultra triennium, quia Prælatus se obligat, quòd post primum, imò secundum triennium finitum, denuò rem apud conductorem relinquere velit.

14 Certum est V. ut alienatio *rei Ecclesiasticæ* alienari prohibitæ valeat, duo copulativè requiri, videlicet *causam & solennitatem. Causa* est triplex: *necessitatis, utilitatis*, & *pietatis. Necessitatis*, quando Ecclesiam urgent debita &c. *Utilitatis*, quando per alienationem major fructus procurari potest. *Clem. 1. h. t. Pietatis*, si captivi redimendi, si pauperes alimentandi, si templa vel cæmiteria ædificanda sint. *c. aurum. 70. causâ. 12. q. 2.*

Solennitas consistit in tractatu habito cum Capitulo seu Conventu collegialiter congregato, ejusdem vel saltem majoris partis consensu unà cum consensu Superioris. Notanter dico, Capitulares debere esse *collegialiter* congregatos, ut alter alterius rationes audire possit. Absentes tamen [illegible] tè non esse necessariò ad istum actum [illegible] dos communiter apud DD. receptum [illegible] dummodo saltem duæ tertiæ Capitulares (v. g. ex 30. 20.) in loco præsentes [illegible] Panorm. *in c. 1. De his, quæ fiunt a [illegible] ri parte Capit. n. 16. l. nulli. 3. ff. [illegible] cujuscunque univers. nom.* Roland. [illegible] *90. n. 19.* Barb. *Jur. Eccles. un. lib. [illegible] 30. n. 8.* qua in re consuetudo locorum [illegible] cipuè attendenda erit.

Porrò licet olim *Superioris* nomine [illegible] rit proximus superior, ut in alienatione [illegible] Abbate facienda Episcopus, *c. Abbat. [illegible] 41. causa. 12. q. 2. Clem. 1. h. t.* Imò [illegible] natione Episcoporum solus consensus [illegible] tuli requisitus fuerit. *c. sine exceptione [illegible] d. causa 12. q. 2.* hodie tamen de [illegible] ris loquendo satis certum videtur, [illegible] omnibus alienationibus consensus S. [illegible] ficis requiratur, *c. 2. h. t. in 6. & d. Ext. [illegible] ambitiosæ*, quæ *Extravagans* [illegible] pœnas statuit alienantibus bona Eccles. [illegible] Monasteriorum, piorumque locorum [illegible] rumlibet inconsulto Romano Pontifice [illegible] etiam observat Zoës. *h. t. n. 13.* [illegible] puncto juris hæc se ita habere, [illegible] consuetudine præsertim in Germania [illegible] cis remotis, unde difficilis aditus ad [illegible] est, *d. Extravagantem* receptam [illegible] saltem quoad hoc, ut etiam inferiores [illegible] lati Episcopis subjecti teneantur in alienationibus consensum Papæ, & non Episcopi [illegible] quirere, attestatur Zypæus *in Anal. [illegible] Pontif. d. t. 1. n. 2.* & quòd *d. Extravagans* alicubi quoad aliqua tantùm [illegible] sit, pariter refert Navar. *in Manual. [illegible] num. 150.* cum Sylv. Cajet. & aliis.

Cœterùm præfatis duobus requisitis [illegible] sâ scil. & solennitate concurrentibus [illegible]

ipse res Ecclesiæ, licet cum hac conditione donatæ vel relictæ sint, ne alienarentur, quod verisimiliter de tali casu non cogitaverit, vel saltem non rationabiliter cogitaverit donator, seu testator, docet Inn. *d. cap. 30. n. 14.* cum Baldo. *in auth. ingressi C. Com. de legat. n. 23.* & aliis.

Dubitatur autem VIII. Utrum requirantur solennitates juris, si alienatio fiat ab una Ecclesia alteri Ecclesiæ. Affirmat Barb. *in Collectan. DD. ad c. 1. h. t. per tex. in cap. 1. h. t.* Atque hanc esse praxin Curiæ Romanæ testatur Ricc. *in Praxi aur. p. 1. resol. 35.* Verùm de puncto juris & extra Italiam (ubi praxis Curiæ Romanæ non ita attenditur, nisi & hic consuetudine aliud receptum sit) videtur non improbabilis sententia negativa, ut fatetur Ricc. *d. resol. 35.* hoc saltem sensu, ut si evidens causa utilitatis vel necessitatis subsit, superioris licentia non requiratur, eò quòd finis prohibitionis de non alienandis rebus Ecclesiæ sit in consultudinem indemnitati Ecclesiæ universalis, non verò Ecclesiarum particularium, idque plurimum confirmatur *exc. 2. h. t. in 6. & Extravag. un. eod. tit.* ubi dum ad alienationem consensus Pontificis requiritur, principaliter agitur de alienatione, quæ fit Laicis & secularibus hominibus, ne res Deo dicatæ ad profanos usus applicentur. Imò *in d. c. 1. h. t.* agitur de alienatione Abbatis facta alteri Ecclesiæ, & tamen ibi nihil expressè de consensu superioris, sed tantùm de consensu ambarum partium dicitur.

Quod verò Ecclesia ex contractu læsa etiam contra aliam Ecclesiam in integrum restituatur, cùm inter pariter privilegiatos melior sit conditio ejus, qui certat de damno vitando, quàm qui de lucro captando, tradunt *in c. audiis. 3.* ubi Panorm. *n. 8. De in integr. rest. l. verum. 11. §. item quæritur. 6. ff. de Minoribus.*

An autem, si Ecclesia, cujus bona alienantur, fuerit de jure patronatûs laici, ejusdem consensus necessarius sit? refert affirmantes Barb. *d. cap. 30. sub. n. 9.* ipse tamen addit, hoc per illos DD. dici quidem, sed non probari, nec in praxi observari.

Certum est VI. quòd si alienatio *rei Ecclesiastica* contra formam juris attentata sit, tunc contractus non valeat, & res alienata non tantùm per successorem Prælatum vel Capitulum, sed etiam *per ipsum alienantem* revocari possit. *c. 2. & 6. h. t.* quamvis enim regulariter contra factum proprium nemini venire concedatur, *l. cum à matre. 14. C. de Rei vin.* fallit tamen, si factum sit ipso jure nullum, vel si non tam ex persona propria, quàm ex parte Ecclesiæ per malam alienationem damnificatæ proprium factum impugnetur, Zoës. *h. t. n. 4.* 17

Præterea verò *ex sæpè d. Extrav. ambitiosæ.* alienans, & is, in quem facta est alienatio, pœnam excommunicationis incurrunt, & beneficium, cujus res alienatæ sunt, ipso jure vacabit; & hoc, si inferioris conditionis beneficiatus alienans fuerit; si autem Episcopus vel Abbas aliquid malè alienaverit, est ipsi ingressus in Ecclesiam interdictus, sicut *in c. Extrav.* habetur. Monet tamen Navar. *d. l. & Consil. 1. h. t.* illas pœnas ipso jure incurrendas non ubique receptas esse, & ubi etiam receptæ sunt, tantùm habere locum circa alienationem cum effectu sumptam, si nimirum res Ecclesiastica de facto emptori tradita sit. 18

Dubitatur autem IX. Utrum recipiens rem Ecclesiasticam sine solennitatibus alienatam teneatur eam restituere in conscientiæ foro, antequam per ordinarium judicium fori externi repetatur? Si res ita malè alienata sit, ut nec justa causa, nec solennitas intervenerit, utique recipiens eam cum damno & injuria Ecclesiæ retinere in conscientia 19

non potest, *c. si quis 6. h. t.* At verò si quidem consensus Superioris aut Capituli non intervenerit, sublit tamen justa causa, tunc quidam DD. à restitutione ante sententiam judicis excusant: cùm enim tali casu nulla sit commissa iniquitas, & adsint ea, quæ de Jure naturali ad valorem contractus requiruntur, non videtur, ajunt, obligatio restituendi in foro interno injuncta esse, antequam contractus in foro externo rescindatur, Ricc. *d. p. 1. resol. 7. n. 4.* Laym. *in Tract. de Legib. c. 16. in fin.* qua tamen de re videantur tradita Lib. I. Tit. II. *de Constitut. num. 54. & seqq.*

Dubitatur X. An si emptor rei Ecclesiasticæ sine solennitatibus alienatæ velit eam ultro restituere Ecclesiæ teneatur acceptare Ecclesiæ, si malit contractum per adhibitionem solennitatum confirmare? Non posse contractum ex postfacto confirmari sine utriusque partis nova voluntate, tradit Zoës. *d. l. n. 23. arg. §. Tutor autem 2. Inst. de Auth. Tutor.* ex quo ordinariam regulam colligunt Interpretes, quòd ea, quæ sunt de solennitate actûs, non possint ad convalidandum actum ex postfacto intervenire.

Sed communiter receptum est, quòd contractus ab Ecclesia sine solennitate factus sit nullus tantùm in favorem Ecclesiæ, si nimirum ipsa velit contractum impugnare, quemadmodum si pupillus sine Tutoris authoritate cum alio contrahat, hic quidem obligatur, non autem pupillus, *princ. Inst. de Auctor. Tutor.* Unde si Ecclesia malit contractum confirmari per rathaibitionem superioris (ut quia est in utilitatem Ecclesiæ, vel res interea meliorata est) hoc videtur omnino permittendum, prout textus est clarus unà cum Gloss. *in c. si qua de rebus 42. causa 12. q. 2.* tenet Panorm. *in c. diversis. 5. de Cler. conjug. n. 6.* Notum quoque est, ratihabitionem retrotrahi & mandato æquiparari, *c. 10. de R. J. in 6.*

Nihil verò movere debet argumentum deductum *ex. d. §. Tutor autem*, ubi tur, quòd auctoritas Tutoris in pu tractu pupilli, non post longum tem tervenire debeat; nam respondeo, mentum à pupillo ad Ecclesiam proca favorabilibus, quando circa Eccles habetur alia juris dispositio, secùs ijs, quæ Ecclesiæ onerosa sunt, & tur alia in *Jure Canon.* dispositio, *d. c. si quæ de rebus.* Deinde auc Superioris Ecclesiastici circa alienat *rei Ecclesiasticæ* non tam comparan ctoritati Tutoris, quàm decreto Ju circa alienationem *rei pupillaris*, qu cretum antè, & post factum interven se, testis est Honorius *h. tit. n. 2.*

Dubitatur XI. Utrum si res mal nata repetatur ab emptore, restitu cum omnibus omnino fructibus, ha ptor in *bona*, sive *mala fide* fuerit?

Imprimis satis conveniunt, quòd e in vera *mala fide* existens (id est, si rem malè alienatam esse) teneatur nes fructus restituendos, non tam eos, qui adhuc existunt, sed etiam mationem & pretium eorum, quos ci pfit, *c. si quis. 6. h. t. l. certum 22. C. Vind.* quia malæ fidei possessor nullo mnino jus habet ad lucrandos fruct ex suo delicto, quod commissit rem alienatam recipiendo, lucrum re Idem quoque de eo communiter res est, qui ex ignorantia *& errore Juris* putavit requiri solennitates ad rem Ec ilicam alienandam: nam *error Juris* ducit saltem *ficiam* malam fidem; & regulariter à pœna excusat, tamen non deit ad acquisitionem & lucrum o dum: maximè in illis casibus, ubi le stit contractui, sicut alienationi sine nitate factæ, *l. 7. & 8. ff. de Jure D*

gnor. Fach. *lib. 8. Contr. c. 29.* Panorm. *in l. pen. hoc. tit. n. 9.* Barb. *in cap. si quis. eod. t. n. 13.* Pro contraria tamen sententia, si cui magis placet, videri poterit Cov. *Var. Res. lib. 1. cap. 3. n. 8.* & apud eum Innoc. Anchar Card. & Immola *in c. ad nostram. 11. h. t.* Imò ipse Fachin. *d. c. 20.* ita restrictè loquitur, ut errantem in jure possessori bonæ fidei eatenus comparet; quatenus non teneatur nisi fructus extantes, & ex quibus factus est locupletior, restituere.

Sed magna est *difficultas*, quid dicendum, si emptor fuerit in *vera bona fide*, non errore juris, sed *facti* deceptus? Puta, quia fuit à Prælato alienante persuasus solennitates debitas intervenisse, consensum superioris obtentum esse? Certi juris est, quòd bonæ fidei possessor fructus quidem *extantes*, (deductis tamen necessariis impensis) unà cum ptædio restituere teneatur (nisi per triennium bonâ fide possederit, & inde ex titulo *pro suo* usu ceperit. Gl. & Barth. *in l. sequitur. §. fructus. ff. de Usucap.* Covar *d. cap. 3. sub. n. 7. vers. quarta conclusio.*) *consumptos* autem lucretur pro *cultura & cura*, quam in prædium impendit, *l. certum. 22. C. de Rei vind. & §. si quis à non domino. 35. Inst. de Rer. divis.* Attamen in emptore rei Ecclesiasticæ malè alienatæ quidam hoc volunt esse speciale, ut etiam æstimationem & pretium fructuum consumptorum restituere teneatur; tum quòd in *c. 2. h. t. in 6. & Clem. 1. eod.* dicatur *emptori nullum jus acquiri*, ergo nec jus lucrandi fructus: tum etiam quòd jus lucrandi fructus tantùm detur *possessori*, emptor autem rei Ecclesiasticæ sit quidem ex supposito bonæ fidei, sed non *possessor*, cùm Ecclesia, quæ pupillo æquiparatur, in contractu non solenni nec jus possessionis perdere possit. *L. magis puto. §. 2. ff. de rebus eor. qui sub Tut. & L. pupillus. 11. ff. de Acquir. rer. dom.* Sed, ut verum fatear, contraria sententia, quòd errans in facto lucretur fructus *ante litem contestatam consumptos*, communior est, ut patet ex Panor. & Barb. *cc. ll.* & Riccio. *dict. p. 1. res. 18. num. 3.* pro eâque plurimùm stringit, *d. c. pen. h. t.* & urgentiûs tex. *in L. bonæ fidei. 48. vers. nec interest. ff. de Acquir. rer. dom.* ubi ex re *pupilli* fructus bonæ fidei possessor lucrari dicitur. Ad *d. c. 2. & Clem. 1.* posset accommodari responsio, quam *n. seq.* insinuabimus, & prætereà dici, quòd priores textus generales nullam de fructibus mentionem facientes declarentur per alios magis specificos.

Dubitatur XII. Utrum res Ecclesiastica possit ab emptore præscribi? Si emptor 22
in mala fide fuerit, non est magnum dubium, quòd præscribere non possit, quia malæ fidei possessor nullo unquam tempore præscribit. *c. fin. de Præscript.* At verò quid dicendum sit, si emptor fuerit in vera bona fide falso persuasus, consensum superioris & alias solennitates in alienatione intervenisse, non est satis exploratum: nam in *cap. 2. h. t. in 6.* dicitur, quòd mala alienatione quidem causam præscriptionis paret. Et Paulus IV. summus Pontifex absolutè constituit, ut exceptio præscriptionis contra repetitionem rei malè alienatæ opponi non possit.

Verùm communior est sententia cum Ricc. *in Prax. aur. p. 1. resol. 32.* Arnold. Rath. *in Tract. de Usucap. c. 4. assert. 2. n. 2.* Barbosa *Jur. Eccles. univers. lib. 3. cap. 28. n. 16.* Præscriptionem cæteris paribus, videlicet bonâ fide & possessione per 40. annos continuatâ accedentibus, locum habere: licet enim res pupillares præscribi nequeant, res tamen Ecclesiæ præscriptibiles esse deducitur passim ex Tit. *de Præscript.* ubi contra res Ecclesiæ quadragenaria præscriptio admittitur. Quod ipsum videtur

detur confirmasse Pius IV. in sua Bulla, quæ incipit: *Provida &c.* dum ibidem constitutionem Pauli IV. ad terminos Juris communis revocavit. Textum autem *in d. c. 2. h. t. in 6.* interpretantur de emptore, qui in errore juris fuit, credens solennitates ad alienationem non requiri. Barb. *in Collect. DD. ad d. c. 2. n. 7.* An autem generaliter cum errore juris non procedat præscriptio, dictum est supra in Tit. *de Præscriptionibus §. 3. quæst. 3.* Posset forsan etiam textus in præsenti accipi de eo, qui scienter rem sine debitis solennitatibus alienatam recepit; non obstante objectione, quòd hic casus non fuisset in decisione dubitabilis, cùm jam ante constiterit *ex c. fin. de Præscript.* malæ fidei possessorem non præscribere; etenim circa contractus, qui habent saltem requisita juris naturalis, videl. consensum mutuum, & justum pretium, an possessor in ordine ad præscriptionem bonæ vel malæ fidei censeri debeat, potuit utiq; dubitari, juxta dicta superiùs. *n. 19.*

23 Duo tamen notabilia hic advertit Ricc. *l. supra cit.* I. quòd præscriptio non incipiat nisi post mortem, vel depositionem Prælati malè alienantis, quia enim talis Prælatus non est facilè revocaturus rem alienatam, ideo ipso vivente Ecclesia censetur carere legitimo defensore per tex. *in c. si Sacerdotes. 10. causa 16. q. 3.* II. quòd contra præscriptionem detur Ecclesiæ in integrum restitutio, saltem si intra quadriennium numerandum à die, quo scivit præscriptionem completam, illam restitutionem petierit, *c. 1. De in int. rest. in 6.* De quo restitutionis beneficio superiùs in Lib. I. speciali titulo tractatum est.

Obiter hic adnotare volui, me sæpiùs à viris magnis & gravibus audivisse, quòd Imperator Ferdinandus II. glor. mem. generali edicto statuerit, contra bona Ecclesiarum saltem ex fundatione competentia nullâm omnino admittendam esse præscri[illegible]nem, cujus edicti tenorem hactenus [illegible]re non potui. Inquirat de eo, cui in [illegible]ctica casus obveniet.

Dubitatur XIII. Utrum solennitates [illegible] alienationem requisitæ possint per con[illegible]tudinem alicujus loci abrogari?

Respondeo, quamvis solennitates [illegible]nationis à Summis Pontificibus introd[illegible] nec juris naturalis, nec divini sint, sed [illegible]sitivi tantùm, & ideo absolutè loq[illegible] per consuetudinem abrogari posse vi[illegible]tur, cùm consuetudo habeat vim leg[illegible] deroget alijs legibus positivis prior[illegible] *fin. de Consuetudine l. diuturna 33. [illegible] LL.* Interim tamen, si per talem con[illegible]dinem damnificentur Ecclesiæ, non es[illegible]lida censenda juxta *c. 1. de Consuetud.* [illegible] nullâ consuetudine introduci potest, [illegible]natio subsistat, quam Prælatus facit [illegible]denti causa utilitatis, necessitatis, aut [illegible]tis. Item quia consuetudo debet [illegible]tionabilis, *d. c. fin.* non esset autem [illegible]*nabilis*, si contineret periculum da[illegible]candi Ecclesias; ideo consuetudine [illegible]duci non poterit, ut inferiores Cler[illegible] Parochi irrrequisito Episcopo, vel [illegible]periore bona suorum beneficiorum; [illegible]iam superiores Prælati, non habito [illegible]tu cum suis Capitulis, bona suarum E[illegible]siarum alienare valeant, Sed illud co[illegible]tudine introduci potest, ut consensus [illegible]mi Pontificis in alienatione inferiorum [illegible]latorum non desideretur juxta dicta [illegible]ùs *sub certo 5. n. 15.* & Episcopi, ac A[illegible]tes præsertim *Exempti*, qui Jurisdicti[illegible] quasi Episcopalem in suis Monasteri[illegible]bere censentur, *in vulgaribus præd[illegible] rebus minoris præjudicij* præter [illegible] Capitulorum alterius superioris cons[illegible] requirere non tenenatur. Videatur Pau[illegible] *in c. nulli 5. h. tit. num. 6.* Barbos. [illegible] *cum causâ. 8. de Sent. & rejud.* num. [illegible]

Dum[illegible]

Demum hic addi potest, quòd Ecclesia vocans rem alienatam, sive per viam nullitatis, sive per viam *restitutionis* teneatur emtori reddere pretium, quod ab eo accepit, ne contra naturalem æquitatem cum aliena jactura locupletetur. *l. quodsi minor. 24. §. restitutio. 4. ff. de Minor. l. si fundum. 13. §. fin. ff. de Rebus eorum, qui sub. tut. & l. utere. 1. 4. C. de Præd. minor.* adhoc, quatenus ex pretio Ecclesia locupletior facta est, idque in suam utilitatem convertit: at verò si pretium penes Prælatum alienantem casu perierit, aut nialè consumptum sit, Ecclesia ad refundendum aliud pretium non tenebitur, sicut ita circa minores (quorum jure Ecclesia utitur, *c. 1. dem integr. rest.*) revocantes res suas male alienatas apertè constitutum est *in d. l. quodsi minor. 24. §. restitutio. 4. l. patri 27. §. item ex diverso.* ibi. *juvenis autem tenetur ex pretio reddere, quatenus ex ea pecunia factus est locupletior. ff. de Minor. l. prædiorum. 10. C. de Prædijs minor.* ibi: *pro ea duntaxat parte reconveniri permittet, quam in facultates suas erogatam esse constiterit.* Idipsum hoc ipsum, quòd pretium in utilitatem Ecclesiæ conversum sit, ab emptore probandum esse, tradit Barb. *in c. si quis 6. h. t. sub n. 9.* & tenet Fachinæus *2. Controv. cap. 46.* ubi tamen quosdam dissentientes adducit.

TITULUS XIV.

De Precarijs.

SUMMARIA.

1. *Precariæ quid?*
2. *Inter precariam & Precarium differentia.*
3. *Precariæ an necessariò dentur causa remunerationis, vel gratis?*
4. *Precariarum Concessio requirit alienationis solennitatem.*
5. *Precariæ irrationabiliter concessæ possunt revocari non obstante pœnâ conventionali.*
6. *Precariarum renovatio quinquennalis cur statuta?*
7. *Ex Precariis qualis detur actio. Item ex pactis nudis quando condictio ex canone vel lege?*

PRecariæ dicuntur contractus à jure Canonico introductus, quo alicui ad preces, & plerumque causâ remunerationis fundus, vel res Ecclesiæ ad dies vitæ vel aliud tempus cum ordinaria alienationis solennitate conceditur, eâ lege, ut singulis quinquenniis renovatio hujus concessionis petatur. *cap. 1. & ibi DD. h. t.* 1

Dico I. Precarias esse contractum *Jure Canonico* introductum: quia in Jure Civili habetur quidem contractus, qui dicitur *Precarium*, ut *ff. & C. de Precario.* non autem contractus *Precariæ;* & præterea uterque contractus ab invicem plurimum differt, nam de substantia Precarii est, ut ad nullum certum tempus res alicui gratis utenda concedatur, ac ad libitum concedentis revocetur. *l. 1. ff. de Precario.* adeò quidem, ut nec ex conventione partium tempus aliquod rectè apponatur Precario: cùm enim propria differentia Precarii ab aliis contractibus sit, quòd ad nutum revocari possit, si tempus aliquod determinatum apponatur, transibit in aliam speciem contractûs, & fiet commodatum vel ususfructus. *l. cum Precario 12. ff. de Precario.* At verò *Precariæ* non conceduntur indeterminatè, sed ad dies vitæ, vel ad aliud longum tempus, neque revocantur, antequam tempus in conventione expressû finiatur. *cap. fin. in fin. h. t.* 2

Dico II. Precarias *plerumque causâ remunerationis* concedi, ita, si v. g. aliquis rem suam Ecclesiæ donaverit, poterit hæc res eidem vicissim ad dies vitæ in Precariam concedi. Similiter potest aliquis precarias obtinere, licet de facto nihil Ecclesiæ donaverit, dummodò promissionem faciat, quòd post certum tempus vel saltem in tempus mortis velit Ecclesiæ aliquid largiri. Videatur

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

deatur textus *in c. hujusmodi. 3. & cap. precariæ. 4. causâ 10. q. 2.* Imò textum convincentem non reperio, quòd de substantia precariæ sit, ut præcisè causâ remunerationis fiat, & plerique Interpretes hac de re mentionem non faciunt, nec remunerationem in conditione *precariæ* ponunt. Nisi quòd Joann. Honorius *hoc tit. num 2.* doceat, precariam differre à precariis, quòd illa detur causâ remunerationis ad instar temporalis & gratuiti usufructûs in hæredes non transitorii. *arg. c. precariæ, ubi Glossa in V. precariæ. 10. q. 2. & c. sæpè. 72. V. sub precariæ. 12. q. 2.* istæ verò magis contractui Emphiteutico ad hæredes quoque transitorio, nisi aliter conventum fuerit, assimilentur; sed DD. passim & Glossæ *Precariam* & *Precarias* pro Synonymis accipiunt, & fortassis canones plurali numero usi sunt propter multiplicatas illas novationes quinquennales, quæ in hoc contractu fieri solent.

Dein non est de substantia precariæ, ut semper gratis concedatur, potest enim contrahi pro annua aliqua recompensatione vel pensione. Pan. *in c. 1. h. tit. sub n. 3.* cum Gloss. *in c. sæpe. 72. V. largitate. 12. q. 2.* Quamvis Barb. *in Collect. ad princ. hujus tit. num. 9.* censeat in precaria pensionem constitui non posse, & per hoc etiam ab Emphiteusi differrre, in qua annuus canon solvitur: sed nullâ probat Juris authoritate, ab Emphiteusi autem sufficienter differt precaria; tùm per repetitas renovationes; tùm quòd in precaria non transeat dominium utile in eum, qui precariam accipit, sicut transit in Emphiteutam, & plerumque tantùm temporalis concessio sit, teste ipso Barb. *d. l. num. 8.*

4 *Dico* III. ad concessionem precariæ requiri ordinariam solennitatem alienationis, de qua in *præced. Tit.* dictum, cùm enim Extravagans *Ambitiosæ. de Rebus Ecclesiæ non alien.* in omni locatione *ultra triennium* illam solennitatem requirat, sequitur [illegible] in concessione precariæ dicendum, quòd hæc in effectu est elocatio *ultra triennium*: scilicet ad dies vitæ, vel aliud longum tempus.

Præterea hìc adnotandum est, quòd precariæ ritè & ad determinatum tempus concessæ non possint pro voluntate [illegible] dentium ante elapsum tempus revocari. *fin. in fine h. tit.* si tamen precariæ non concessæ irrationabiliter & in damnum Ecclesiæ, ab ipso concedente, aut [illegible] ejus jure ordinario per viam nullitatis, [illegible] bitæ solennitates adhibitæ non sint, vel [illegible] tem per viam restitutionis in integrum vocari debeant, ut etiam in *dict. Tit.* [illegible] raliter de rebus Ecclesiasticis male [illegible] explicatum.

Imò tametsi *pœna conventionalis* [illegible] adjecta, ut v. g. contraveniens [illegible] precariæ 100. in pœnam solveret, [illegible] nus statuit S. Pontifex *in c. 2. h. tit.* [illegible] na antecessoris successorem obligare possit. Id quod Barb. *in Collect. [illegible] idem cap. 2. n. 5.* interpretatur procedere sive successor revocans precarias [illegible] causam in judicio, sive non: licet enim velint, esse de natura *pœnæ conventionalis* ut debeatur, quamvis contravenienti [illegible] ctui justam litigandi causam habuerit, [illegible] modo in judicio condemnatus, & [illegible] contractus approbatus fuerit, *l. qui [illegible] 122. §. duo fratres. ubi* Bartholus & [illegible] *ff. de Verb. oblig.* (quod secus est in [illegible] *legali* expensarum Judicialium, [illegible] tigandi causa excusat. *cap. calumniam [illegible] & ibi* Gloss. *in verbo. victori. de Pœn.* [illegible] in præfato tamen *cap. 2.* pœna [illegible] sublata intelligitur, ne metu ejus [illegible] revocatione intentanda abstineat. Fac. *in l. quæro. 54. §. 1. ff. Locati.*

Dico IV. Precariam singulis quæ-

renovandam esse. *cap. 1. h. tit.* quæ renovatio ex eâdem ratione introducta est, si-cut investitura in feudo à novo vasallo vel domino recipiêda, ne scilicet lapsu temporis memoria pereat, & precariam accipiens non Ecclesiasticam, tanquam propriam possidet. *cap. sæpè. 72. causâ 12. q. 2.* Unde DD. communiter cum Panorm. *in c. 1. h. tit. n. 5.* docent, quòd sicut Vasallus non perdit investituram feudum amittit, ita etiam accipiens precarias, & omittens quinquennium renovationem.

Scholastica hic adjungi posset *quæstio*, an & qualis ex hoc contractu precariarum detur actio? Inprimis non est dubium: quin ex precariis detur actio, sunt enim verus contractus, pactum vestitum cum Juris Can. sufficientia & approbatione per ea, quæ in Tit. *de Pactis* traduntur. Qualiter autem vocari debeat hæc actio, apud DD. altum silentium est. Dico proinde, vel agendum est in foro ecclesiastico, & constat in hoc foro omnia actionum non solere specificari, dummodo materia actionis, sive ipsum jus petendi clarè in libello exprimatur; præsertim cum in Jure Canonico etiam ex pactis nudis (quæ utique nominatas actiones non habent) actionem plurimi DD. concedant, ut in Tit. *de Pactis.* dicitur, quam quidem actionem aliqui *condictionem* ex canone vocant; sed & condictionis nomen & formula vix in SS. Canonibus reperietur. Deinde *condictio ex lege* vel *canone* tunc potissimùm & propriè datur, quando lex extra omnem contractûs imponit obligationem, veluti, si Episcopus petat Procurationem ratione visitationis sibi debitam, Parochus decimas &c. si enim verus contractus concurrat, datur propria actio ex illo contractu.

Si verò agatur in foro civili (quamvis etiam in isto hodiernâ praxi formulæ actionum rarò usitatæ sint) tunc quia in Jure Civili precariæ contractus incognitus, adeóque *innominatus* censetur, dabitur ex eo, sicut ex contractibus innominatis actio *præscriptis verbis, l. naturalis, 5. ubi DD. ff. de Præscript. verbis.*

Verumtamen, cùm Jus Civile supplementum præstet Juri Canonico, & vice versâ jus canonicum civili. *cap. 1. de Novi operis nuntiatione*, ideo ni fallor erroris argui non posset, qui diceret, sicut in Jure Civili actio ex contractu assumit regulariter nomen sui contractûs, ut actio Precarij, commodati, locati, empti &c. ita eâdem ratione non incongruè asseri, ex contractu precariarum nasci *actionem precariarum.* Argumento esse possunt, quæ in simili circa actionem *Emphiteuticariam* tradit Harp. *ad §. 3. tit. de Locat. & conduct. n. 576.*

Ex aliis verò pactis nudis specificum nomen contractûs non habentibus, si juxta multorum sententiam de Jure Canonico detur actio, ea vocari potest, sicut de Jure Civili in contractibus innominatis (quando enim Jus Canonicum assistit pacto, transit in contractum, ut in Tit. *de Pactis* dictum) *actio præscriptis verbis.* Et demùm *condictio ex canone* competet ad instar *condictionis ex lege*, quando obligatio est citra verum contractum, nec alio speciali nomine actio desuper in Jure expressa est.

Circa contractum *precarii* (de quo rursus in Tit. seq. dicendi occasio occurret) ex *c. fin. h. tit.* adnotari potest, quòd non tantùm expiret per mortem ejus, concedentis (quia cùm sit species beneficij personalis, & intuitu personæ datum censetur, nec ad Successorem transit) sed etiam per liberam revocationem concedentis. Econtra autem si ipse concedens moriatur, non illicò res precario accepta restituenda erit, quia heres repræsentat personam defuncti, & nisi revo-

cet, censetur continuare precarium à defuncto concessum. Imò tametsi Dominus rem precario concessam alienet, non eo ipso expirat precarium, donec emptor illam rem à possessore avocaverit. *l. quæsitum 8. §. 2. ff. de Precario.*

Qualis autem culpa in precario præstanda sit, in *Tit. sequenti* commodiùs explicabo.

TITULUS XV.
De Commodato.

SUMMARIA.

1. *Commodatum quid, & an etiam detur in rebus immobilibus?*
2. *Commodatum est contractus gratuitus.*
3. *Quomodo differat à mutuo.*
4. *In commodato an detur compensatio?*
5. *In commodato res perit commodanti in mutuo ipsi debitori.*
6. *In commodo præstatur levissima culpa, nisi fuerit contractum in gratiam utriusque. num. 7.*
7. *Cur in precario præstetur tantùm lata culpa?*
8. *Commodatarius quando casum præstet.*
9. *Commodata res æstimato tradita an transferat periculum?*
10. *Mora quando faciat præstare casum: & ibi, si res fuisset etiam apud dantem peritura.*
11. *In commodato an levissima culpa præstanda sit in conscientia?*

1 COmmodatum est *concessio alicujus rei gratuita in certum usum, ut eadem species, & non alia ejusdem generis nobis reddatur.*

2 *Dico* I. Commodatum esse *concessionem alicujus rei*, quo nomine, quamvis communiter tantùm veniant *res mobiles*, quæ de manu ad manum transire possunt, ut libri, equi, vestimenta & similia, *immobilia* autem, seu solo cohærentia potiùs in usumfructum concedi dicantur, nihilominus tamen si res immobilis alicui gratis sub nomine commodati concedatur, valebit contractus, *l. 1. §. 1. ff. h. t.* Quod idem [illegible] *in d. §. 1.* & in *l. si gratuitam 17. ff. de* [illegible] *scriptis verbis.* constitutum est circa [illegible] *incorporales*, nimirum servitutes, [illegible] tionem, Jus pascendi, &c.

Dico II. Commodatum esse *concessionem gratuitam*; per hoc enim differt a [illegible] *ne*, quòd hæc fiat pro certa pensione æstimatione usûs, ut infra specialiter dicemus. Unde licet apud Germanos [illegible] rium, commodatum, mutuum, & [illegible] eodem vocabulo leyhen/ verleyhen [illegible] nentur, à parte rei tamen hæc plurimum ter se differre, satis apparet, & [illegible] pliùs apparebit.

Dico III. In commodato *eandem in specie* & non *in genere* restituendum se: est enim de natura commodati, [illegible] minium & possessio maneat penes [illegible] dantem solo jure utendi, & detinendi commodatarium translato. *l. res commodatæ. 8. ff. hoc. tit.* Quare differt commodatum à *mutuo*, quòd mutuum consistat rebus usu consumptibilibus, ut in frumento, vino, pecunia numerata ac similibus, proinde non eadem res in specie, sed ejusdem generis restituatur, *l. 2. ff. de rebus creditis.* transeàtque dominium [illegible] tuatæ in mutuatarium, ex quo eam [illegible] re jure potest; dummodo suo tempore mutuo acceptam in genere reddat, [illegible] frumentum pro frumento, pecuniam pecunia &c. sed quia in commodato [illegible] res in specie restituenda est, non potest trahi in rebus usu consumptibilibus; fermè casu excepto, si nimirùm ad [illegible] vel ostentationem volens dives [illegible] ab altero pecuniam vel frumentum commodari rogaret, ad quæ in specie rum restituenda se obligaret. *l. 3. §. fin. f.*

Unde etiam in commodato non [illegible] compensatio. *l. ult. C. h. tit. ibi: pro*

debiti restitutio commodati non probabiliter recusatur &c. quia compensatio tantùm habet locum in quantitatibus, quæ nimirùm functionem recipiunt, non speciebus. Licet tamen potest retentio quasi jure pignoris propter impensas in rem commodatam factas *l. Creditoris. 15. §. ult. ff. de Furtis.*

Quòd si verò res commodata fortassis apud Commodatarii deperiisset, & jam non deberi ipsa, sed pretio ejus refundendo ageretur, compensationi quoque locus foret; quia tunc reverà quantitas ad quantitatem, sive pecunia ad pecuniam (ex supposito, quòd commodans vicissim commodatario pecuniam deberet) contribueretur.

Præterea inter commodatum & mutuum illa quoque est notabilis differentia, quòd si res commodata casu fortuito sine culpâ commodatarii pereat, is non teneatur ad aliquam restitutionem, cùm res pereat suo domino, *cuncto. h. tit. l. in rebus. 18. ff. eod.* dominum verò in re commodatâ maneat penes commodantem. *d. l. rei commodatæ. 8. ff. h. t.* & commodatarius sit debitor certæ speciei. Sed quia mutuatarius sit dominus rei mutuatæ, & simul est debitor generis, quod perire non potest, tametsi illa sine culpa ipsius perierit, v. g. pecunia mutuò accepta per vim latronum ablata, vel incendio consumpta sit, aut famulus vel nuncius ipsius debitore sine mandato & deputatione creditoris missus cum pecunia aufugerit, nihilominùs ad restitutionem tenebitur. §. *2. Instit. Quibus modis re contrahitur obligatio. l. 4. ff. de Obligat. & action* Laym. *in Theol. mor. lib. 3. Tract. 4. cap. 7. n. 4.*

Restat, ut videamus, quid in contractu commodati præstari debeat, id est, si v. g. equus aut liber commodatus deterioretur, corrumpatur, aut omninò intereat? Hic repetenda sunt ea, quæ in Lib. I. Tit. XXXV. §. 7. circa præstationem doli, culpæ & casus in contractibus tradita sunt. Cùm igitur commodatum tantùm tendat in utilitatem recipientis, in eo levissima quoque culpa præstanda erit, *c. unico. hoc. tit. d. l. in rebus. 18. ff. eod.* Non obstat. *§. 2. Instit. Quibus modis re contrah. oblig.* ubi tantùm *exacta custodia* in commodato requiritur: quia ibi ad concilianda Juribus jura positivus accipiendus est pro superlativo, quando id apparet ex aliis legibus, sicuti & ex *l. 1. §. 4. ff. de Obl. & act.* ubi dicitur commodatarium *ad exactissimam diligentiam* præstandam teneri.

Porrò licet in commodato etiam levissima culpa præstetur, ut dictum, procedit hoc tamen regulariter, si commoda tum solius commodatarij gratiâ fiat; si verò commodatum fiat principaliter in gratiam Commodantis: exempli causâ, si quis sponsæ vel uxori suæ commodataverit ornamenta, quò honestiùs culta ad se deduceretur, dolus tantùm & lata culpa à sponsa vel uxore præstabitur. *l. 5. §. interdum. 10. ff. hoc tit.* Quòd si commodatum utriusque causâ fiat, levis culpa æstimabitur, veluti inquit Juris consultus *in l. in rebus 18. vers. ut si utriusque ff. hoc tit.* si communem amicum ad cœnam invitaverimus, tuque ejus rei curam suscepisses, & ego tibi argentum commodaverim &c. 7

Speciale quoque est in contractu *precarij*, quòd licet *precarium* in gratiam solius accipientis contrahatur, nihilominus in eo nec levis nec levissima, sed lata tantùm culpa præstetur, *l. quæsitum. 8. §. 3. ff. de Precario.* Rationem hujus specialitatis communiter assignant DD. quòd *precarium* ex magna liberalitate dantis proveniat, qui rem suam alteri gratis sine determinatione usûs vel temporis concedit, ut proinde non sit verisimile, quòd accipientem voluerit ad tam exactam custodiam obligare. Deinde talis 8

exacta custodia propterea in *precario* desiderari non potest, quia accipiens *precarium* in eo multum gravatur, quòd id ad libitum concedentis revocari valeat, cùm econtra commodatum ante tempus præfixum, & in contractu à partibus determinatum nequeat repeti. *c. fin. de Precariis. & c. unic. h. tit.*

9 Casus autem fortuitus seu interitus, vel deterioratio rei sine culpâ commodatarii contingens in commodato non præstatur, quia commodans manet dominus rei commodatæ, res autem, quæ casu perit, suo Domino perit. Item commodatarius est debitor certæ speciei, debitor autem certæ speciei ejusdem interitu liberatur, juxta vulgata Juris axiomata.

Excipiuntur tamen *in cap. unico. hoc tit.* tres casus, in quibus etiam interitus fortuitus præstandus veniat. I. Si culpa commodatarij casum præcesserit. e. g. si commodatarius usus fuerit non ad usum determinatum; ut si eidem commodatus sit equus ad certum locum, ipse verò alio iverit, & inciderit in latrones, aut si res casu quidem immediatè pereat v. g. incendio vel furto, potuisset tamen commodatarius facilè aufugere, aut rem subducere. *l. 5. §. 4. & 7. & l. in rebus. 18. ff. h. tit.* II. Si per speciale pactum omne periculum in re commodata eventurum commodatarius in se susceperit, contractus enim ex conventione legem accipiunt. *cap. contractus. 85. de Reg. Jur. in 6.* Volunt tamen DD. pactum non debere tantùm in generalibus terminis concipi: v. g. promitto, me omnem casum præstiturum, sed debere aliquos casus in specie exprimi, v. g. resarciam damnum, sive equus commodatus moriatur, sive per milites auferatur &c. eò quòd communiter receptum sit, promissionem generalem, de damno quocunque modo & casu dato præstando non semper obligare. *l. fluminum. 24. de Damno infecto l. sed etsi. 4. §. quæsitum. ff. Si quis caution. &c.* Et aliàs nota est regula, quòd in generali promissione non veniant ea, quæ quis verisimiliter in specie non fuisset accessurus. *Arg. cap. qui ad agendam. de Procuratoribus. in 6. c. in generali. de Reg. Juris in 6.* Unde frequenter petitur effugia ac exceptiones opponere poterit cendo, se de hoc vel illo periculo non cogitâsse.

De eo dubitatur, an si res commodata æstimata tradita sit, per talem æstimationem omne etiam periculum transferatur, quemadmodum si marito res dotalis æstimata tradatur. *l. plerumque de Jure dot. l. quoties. C. eod. Tit.*

R. Licet, quod in dote, etiam in re commodata videatur constitutum *in l. 5. hoc tit.* nihilominus æquiorem esse tiam Panorm. *in c. unico. h. tit. n.* æstimatio rei transferat quidem in accipientem in illis contractibus, natura talis est, ut dominium rei trans atque ita æstimatio adjecta quasi nem operari possit, sicut in dote, minium saltem *civile* alias in transit. *Princ. Inst. Quibus alienare & c.* cui & *naturale* tantò facilius potest per emptionem, non quidem tum, sed juxta naturam dotis soluto monio in specie vel in pretio revocabi cœteris autem contractibus, quorum non patitur transferri dominium, commodatum, locatio, & similes, riculum & casus non transferatur, matio solùm operetur, ut si culpa eat, dominus non teneatur amplius tium probare. Adde, quòd in contr interpretatio fiat contra eum, in cujus state erat legem contractûs apertius *juxta Regulam 57. Juris in 6.* licet posito in potestate commodantis tan sub conditione expressa de præstando fortuito commodare. Textus verò in

gò congruè intelligi potest, quando præter æstimationem rei speciale insuper pactum de casu fortuito præstando accessit.

Tertia demùm est exceptio, quòd commodatarius ad casum fortuitum præstandum teneatur, si post usum expletum fuerit in morâ culpabili, quâ de re superiùs *in Lib. I. Tit. de Pactis. §. 7. n. 26.* dictum.

Quærunt præterea DD. an in conscientiâ ad restitutionem teneatur, cujus culpâ levissimâ, adeóque sine culpâ mortiferes commodata interiit? e. g. qui librum commodatum in cubiculo reliquit, & egrediens clavem quidem detraxit, sed non tentavit, an fortiter clausum esset, & propterea cum janua præter intentionem suam aperta remansisset, liber ablatus sit, &c. Affirmant DD. magis, ni fallor, communiter eo principio etiam superiùs *in Lib. I. in Titulo II. de Constitutionibus.* tradito, quod *lex justa in foro externo sit etiam in foro interno, nisi sit merè pœnalis, aut insana præsumptione fundata.* Atqui hæc lex, quæ commodatario levissimam culpam præstandam injungit, justa censetur ex duplici capite: *primo*, quia causa gratuitus naturalis id exigit, ut, qui rem gratis utendam accipit, eam diligentissimè custodiat. *Secundò*, quia re pereunte alteruter debet damnum sentire vel commodans, qui fuit beneficus, & nullam culpam dedit, vel commodatarius, qui beneficium accepit, & insuper culpam qualem qualem posuit, æquius proinde est, ut hic potiùs ex sua culpa, quàm ille sine culpa ex suo beneficio alteri præstito damnum sentire teneatur, culpa enim cuique sua, non alteri nocere debet. Accidit, quòd istam restitutionem ex culpa levissima non tantùm leges Civiles, sed etiam sacri Canones *in cap. unico hoc tit.* expressè injungant: Canones verò non tantùm forum externum, sed etiam salutem animarum & dispositionem circa forum conscientiæ respicere soleant. *cap. 1. de Constitutionibus in 6. c. 1. de Sepult. eodem libro.* Lessius. *de Justitia & jure lib. 2. cap. 8. n. 46.* Laym. *in Theol. Mor. lib. 3. tract. 4. cap. 8. n. 2.* Barb. *in Collect. ad c. un. hoc tit. n. 2. & 5.* & citati ibidem.

TITULUS XVI.
De Depositо.

SUMMARIA.

1. *In depositarium non transit usus rei, nisi aliquando præsumptivè.*
2. *Deponens habet privilegium personale prælationis.*
3. *In depositо an dolus tantùm vel etiam lata culpa præstetur?*
4. *Depositarius quando ad exactiorem custodiam, culpam, vel etiam periculum obligatur.*
5. *Depositum potest pro arbitrio deponentis revocari.*
6. *In depositо non admittitur compensatio.*
7. *Depositarius an possit vel teneatur tantam curam rebus depositis adhibere, quantam suis?*
8. *Depositarius ortо v. gr. incendio an teneatur res depositas suis præferre; & ibi qualiter probetur amissio rei depositæ?*
9. *Ex depositо facto apud Prælatum non tenetur Ecclesia, nisi accesserit consensus Capituli. De Sequestro remissivè.*

DEpositum est *traditio rei custodiæ tantùm causâ facta. l. 1. ff. hoc tit.* 1
Dico: depositum *tantùm custodiæ causâ* fieri: nam in depositarium regulariter non transfertur usus rei depositæ, nisi aliud vel expressè agatur, vel tacitè ex præsumptâ mente deponentis colligatur, ut quia amicus apud amicum pecuniam in sacco non obsignatam deposuit; quamvis nec hic depositario usus censeatur aliter concessus, quàm si sciat tantundem posse in genere restituere. *l. die. 25. §. 1.* & ibi Glossa *ff. h. tit.*

Ubi etiam singulariter notandum, si de- 2
positarius pecuniam depositam etiam cum licentia deponentis de facto expenderit, &

aliis facultatibus lapsus sit, ut propterea bona ipsius subhastari debeant, nihilominus pro illis pecuniis competat deponenti *actio depositi*, ratione cujus personale privilegium habens cœteris creditoribus chyrographariis non privilegiatis anteponetur, ut proinde tali casu non obstante, quòd dominium propter usum translatum sit in depositarium, manserit tamen *depositum*, sed *irregulare*, aut, si mavis, dicas, mansisse aliquem depositi effectum ex speciali Juris privilegio. Quòd si verò usuras ex pecunia deposita deponens receperit, tunc etiam effectum depositi, scil. privilegium prælationis amittit. *l. si hominem. 7. §. quoties*, & ibi Barahol. & Gloss. *ff. eod. tit.*

3 In deposito ordinariè *dolus* & *lata tantùm culpa* præstatur, non verò levis, aut levissima; tum quia sibi imputare debet, qui rem negligenti custodiendam tradidit. §. *prætereà 3. Instit. Quibus modis re contrahitur obligatio.* tum etiam quia depositum non in utilitatem recipientis, sed dantis cedit. *l. 5. §. 2. ff. Commodati.*

4 Imò non est sine controversia, an in deposito vel ipsa *lata culpa* sine *dolo* commissa præstanda sit? Etenim *in d. §. 3. Instit. Quib. mod. re contrah. oblig. in d. l. 5. §. 2. ff. Commod. in l. 1. §. 8. l. si sine. 20 ff. h. tit. l. contractus. 23. ff. de Reg. Jur.* expressè dicitur, in deposito dolum duntaxat præstari, non culpam. Communiter tamen DD. etiam hic dolo latam culpam connumerant per text. non minus expressum *in l. quod Nerva. 32. ff. h. t.* & clariùs *in l. 1. C. eod. l. 1. §. 5. ff. de Oblig. & act.* videturque ratio naturalis id suadere, cùm enim in deposito re, seu receptione rei depositæ contrahatur obligatio, utique hæc est ad aliquam diligentiam saltem communem, nam eo fine depositum datur, & hæc est contrahentium intentio, non verò, ut depositarius se tantùm obliget, quòd dolum committere nolit, [illegible] ad dolum non committendum teneatur [illegible] que omni contractu & obligatione. In [illegible] tis autem legibus nomine *doli* etiam [illegible] *culpa* intelligitur, *d. l. quod Nerva* & [illegible] tenùs culpa excluditur à deposito, id [illegible] endum est de *culpa levi*, quæ regular[illegible] in Jure appellatione *culpæ* venit, [illegible] apparet ex *d. l. 23. ff. de R. J.* & contra[illegible] bus ibidem recensitis. Quod verò [illegible] Laym. *in Theol. mor. lib. 5. Tract. 4.* [illegible] *7. sub n. 5.* docet, *d. l. 1. C. h. tit.* circa [illegible] stationem *latæ culpæ* esse funtatam in [illegible] sumptione doli, arg. Gloss. *in c. 2. culpa* [illegible] *t.* nec habere locum in conscientia, [illegible] pa tam crassa sit, ut peccatum Theologi[illegible] & mortale constituat, considerandum [illegible] quo.

Verùm ab hac regula, quòd in depo[illegible] tantùm dolus & lata culpa præstetur, [illegible] casus excipiuntur, ut I. Si Depositarius [illegible] rogatus ultrò se obtulerit ad depositum [illegible] cipiendum; tunc enim, quia per talem [illegible] tionem Juris interpretatione omnem [illegible] gentiam in re custodienda simul pro[illegible] intelligitur, culpam etiam non tantùm [illegible] vem, sed & levissimam, excepto casu [illegible] to, præstare tenebitur, ut communiter [illegible] accipiunt textum *in l. 1. §. sæpè. 35. ff.* [illegible] qua tamen in re aliter sentire videtur [illegible] us *Tract. de Jure Sequestri. cap. 11. n.* [illegible] citatus apud Harprechtum *in Instit. hoc* [illegible] *§. 3. n. 28.* nec omninò immeritò, [illegible] quis ut bonus vir & amicus se offerat [illegible] cessitate ad rem alterius custodiendam, [illegible] durum est, ut hoc suum officium sibi [illegible] nosum sit, & plus cœteris Depositariis [illegible] ligari debeat, quin potiùs censeri juxta [illegible] munem naturam depositi se obligare [illegible] se, cùm non minùs in his, quàm aliis [illegible] liberum fuerit deponenti apud hunc vel [illegible] um deponere, ac consequenter ipsi quo[illegible]

imputetur, si hujus personam elegerit. Quòd verò attinet ad text. *in d. §. sæpe.* non incongruè explicari potest, quando quis deposito se offert, ubi alius adfuisset diligentius rem curaturus, & ita quasi persuasione aliquâ erga deponentem usus fuisset *arg. l. 3. §. interdum 9. ff. de Negot. gestis. §. 1. Instit. de Oblig. ex quasi contractu.*

II. Si Depositarius pro rei custodia mercedem acceperit, ad levem saltem culpam præstandam obligabitur juxta Regulam in Titulo *de Pactis* §. 7. positam, quòd in contractu in utilitatem utriusque contrahentium cedente levis quoque culpa præstetur. *l. 5. §. 2. vers. nisi fortè. ff. Commodati.* & hoc casu depositum transibit in contractum locationis & conductionis, dum Depositarius accipiens mercedem, censetur operas suas ad rem custodiendam locâsse, *l. 1. §. si quis servum. ff. hoc tit.*

III. Si nominatum convenerit, ut Depositarius culpam vel etiam casum in re deposita præstaret, ad id tenebitur: contractus enim ex conventionem legem accipiunt, *d. l. 1. §. si convenit. 6. & §. sæpè. 35. ff. h. t. l. Juris Gentium. 7. §. sed & si quis. ff. de Pactis.* Quare si Depositarius rogatus, ut rem depositam diligentissimè custodiret, id ipsum promiserit, de culpa etiam levissima tenebitur, non autem econtra valet pactum, ne dolus præstetur, id enim bonæ fidei & bonis moribus adversaretur. *d. l. 1. §. illud. 6. ff. h. t. l. in commodato. 17. ff. Commodati. l. contractus. 23. ff. de R. J.*

IV. Aliquando etiam casus fotuitus in deposito præstatur, si culpa casum præcesserit. *cap. 2. hoc tit.* Sed quid, si *levis* tantùm *culpa* casum præcesserit, an nihilominus tenebitur Depositarius? ℟. Licet id velint nonnulli DD. apud Harprechtum in §. 3. *Institut. Quibus modis re contrahitur obligatio. n. 33.* verius tamen est cum eodem Harprechto, casum non aliter præstandum esse à depositario, quàm si illa culpa casum præcesserit, ad quam præstandam ex natura contractûs depositarius tenetur: nam aliàs sequeretur; quòd depositarius etiam levi culpâ adstringeretur contra claram juris decisionem in *d. §. 3. & l. 1. §. ult. juncta l. quod Nerva. 32. ff. h. tit.*

V. Si Depositarius fuerit in mora restituendi depositum, hoc est, si depositum ad repetitionem deponentis non reddiderit, cùm potuit, etiam interitum ejus præstabit. *l. si in Asia. 12. §. final. ff. hoc tit.* Ubi & illud 7
notandum, quòd licet depositum ad certum tempus contractum sit: v. g. ad annum, vel biennium, nihilominus deponens possit rem depositam pro arbitrio suo revocare; quia sicut contractus principalis ita & temporis adjectio tantùm in favorem deponentis cedit. *l. 1. §. si deposuero. ff. eodem tit. c. 2. vers. sane. X. h. tit.*

Neque etiam compensatio locum habet 8
in deposito *propter exuberantiam*, ut loquuntur DD. *bonæ fidei* in hoc contractu. Unde tametsi deponens ex alia causa aliquid debeat depositario, non tamen poterit iste rem depositam in compensationem sui debiti retinere, sed ordinariâ actione contra deponentem tanquam debitorem suum re depositâ priùs restitutâ experiri debebit. *cap. 2. hoc tit.* & *l. si quis, 11. Cod. eodem.* Dico: *ex alia causa;* si verò ex eadem causa debitum sit, nimirùm propter expensas necessarias in rem depositam factas, æquitas suadet, dari retentionem usque dum impensæ solvantur: dummodo istæ expensæ in facto & jure sint liquidæ, & non altioris seu longioris indaginis. Harpr. *in §. 3. Instit. de Obligationibus, quare contrahuntur. n. 54.* Cœterùm si prædo etiã rem furto ablatã apud aliquem hujus deprædationis inscium deposuerit, & ex postfacto repetiêrit, tenebitur

bitur depositarius eam rem deponenti restituere, quamvis tunc sciat esse prædonem; si tamen verus dominus rei ablatæ superveniret, & rem à depositario peteret, potius ipsi, quàm prædoni deponenti restituere deberet. *l. bona fides 31. §. 1. ff. hoc tit.*

8 *Insignis est Quæstio*, an requiratur, vel sufficiat, ad tantam in re deposita diligentiam adhibere, quantam quis adhibet in rebus propriis ejusdem generis & valoris? adeoque si depositarius sit diligentissimus in rebus propriis, teneatur etiam esse diligentissimus in depositis: vel econtra, si in rebus propriis sit negligens, sufficiat eandem diligentiam quamvis exiguam in rebus depositis adhibere.

Quantum ad *Primum*, quidam censent, requiri non minorem alienis rebus diligentiam impendere, quàm propriis, tametsi in propriis aliquis foret diligentissimus, quibus favet textus *in l. 32. ff. hoc tit.* ibi: *neque enim salvâ fide minorem in iis, quàm suis rebus diligentiam præstabit;* In *altero* verò existimant, non sufficere eam diligentiam adhibere rebus alienis, quam quis adhibet propriis, si in propriis sit valdè negligens, *arg. l. si constante. 24. §. si maritus. ff. Solut. matrimonio.* ubi dicitur, quòd perditio in rebus propriis sit culpanda, in alienis etiam Punienda. Panom. *in. c. 2. hoc tit. n. 7.* Verùm in utroque difficultatis puncto contrarium videtur æquius: nam si diligentissimus in rebus propriis deberet etiam esse diligentissimus in re deposita, nisi id faceret continuò ad levissimam culpam præstandam obligaretur in re, ex qua nullam utilitatem percipit, & sic esset deterioris conditionis, quàm alii, qui in rebus propriis minus sunt diligentes, ut rectè advertit Harpr. *d. loc. n. 27.* Text. verò *in d. l. 32.* forsan explicari potest de eo, qui ordinariam hominum diligentiam in rebus suis adhibet, & eandem in rebus alienis recusat, pro[...] illa verba in *ead. l.* posita: *& si quis [...] eum modum, quem hominum natura [...] siderat, diligens est.* Sed quia, ut ver[...] tear, verba sequentia, *nisi tamen ad [...] modum curam in deposito præstat, fr[...] non caret &c.* valde agguunt, illam [...] lam *non* in prioribus verbis perperam [...] sisse, ac legendum esse, *& si quis ad [...] modum, quem hominum natura de[...] rat, diligens est, nisi tamen &c.* ut eu[...] sinuat Gottofr. *in not. ibidem lit. F.* [...] huc dici potest, in rigore Juris [...] præsumi dolum, si quis minorem alie[...] bus quàm propriis diligentiam adhibe[...] hanc præsumptionem non esse Juris & Jure, atque temperari debere juxta ter[...] æquitatis, consideratis facti circumst[...] puta si deponens expressè sub confi[...] curæ propriarũ rerum apud talem [...] hominem rem deposuerit, isque simp[...] ita recepit, si eâdem facilitate potu[...] depositas pretiosiores, quàm suas, vel [...] æquè pretiosas curare, & non fecit [...] etiam paulò post dicemus.

Deinde contra decisionem alterius [...] pugnat tex. *in sæpè dict. §. præterea [...] stit. Quibus modis re contrahitur ob[...] tio. securus est*, inquit ibid. Imperator [...] *parùm custoditam rem furto am[...] quia qui negligenti amico rem cust[...] dam tradit, non ei, sed suæ facilita[...] imputare debet.* Adde *l. 1. §. 5. ff. de [...] lig. & act.* Quod autem attinet ad [...] *in d. l. si constante. §. si maritus.* [...] non agi de negligentia & culpa omissi[...] sed agi de perditione, & culpa commi[...] *nis*, ubi maritus mancipia ab uxore [...] tem data severiùs & truculentiùs tract[...] aliud enim est rem alienam negligenter [...] stodire, si etiam proprias non soleat [...] gentius, & aliud rem alienam proprio [...]

vel destruere: accedit, quòd à dote non semper ad depositum rectè inferatur, quia in rebus dotalibus, utpote ex contractu in gratiam Mariti & Uxoris inito, levis etiam culpa præstatur. *l. in rebus. 17. ff. de Jure dot.* in contractu autem depositi lata tantum, quæ dolo comparatur, sed quis dolo careat culpam, quando etiam res propriæ non diligentius custodiuntur?

Alia est controversia non minùs notabilis, an Depositarius orto incendio vel irruptione hostium eveniente teneatur potiùs res depositas, quàm suas salvare, si utrasque simul non possit? pro deponente facit, quod Summus Pontifex *in c. 2. hoc tit.* dicit: *bona fides abesse præsumitur, si rebus tuis salvis existentibus alienas amisisti.*

Contra pro depositario adduci potest illud vulgatum, *quod charitas incipiat à se ipso*, adeoque non sit alicui vitio vertendum, si prius de rebus propriis, quàm alienis sollicitus sit, *can. 1. non licet. 23. q. 5.* In hac difficultate distinguendum erit, utrum res propriæ sint pretiosiores, vel saltem æquè pretiosæ, quàm res depositæ, aut utrùm res depositæ sint pretiosiores. Priori casu res propriæ præferri poterunt, non autem posteriori, sed tamen æquum erit, posteriori casu deponente compensationem aliquam exigere, propterea quòd Depositarius neglectis rebus propriis alienas salvaverit, cùm alterius negotium utiliter gesserit, & ne officium suum sibi damnosum sit. Panorm. *in dict. cap. 2. hoc tit. num. 2.* Layman *in Theol. moral. lib. 3. tract. 4. c. 7. n. 7.* ubi addubitavit, aliud esse in commodatario, ut, suas res commodatas pretiosiores suis prætulerit, nihil possit eo nomine à commodante repetere, quia vi contractus in gratiam solius ipsius initi tenebatur ad exactissimam custodiam: si tamen è converso suas pretiosiores prætulerit commodatis minus pretiosis, etiam ad nihil teneatur, cùm non fuerit in culpa faciendo, quod facere quilibet diligentissimus Paterfam. pretiosiora utique prælaturus, licet in hoc posteriori puncto contrarium doceat Mol. *de J. & J. tom. 2. disp. 296.*

Qualiter autem probetur amissio rei depositæ? Videri poterit apud Panorm. *in d. c. 2. h. tit. n. 8.* ubi sciendum, quòd regulariter illi incumbat probatio, qui dicit, se depositum amisisse, sicut generaliter creditor probando debitum satis fundavit intentionem suam, usque dum à debitore solutio, vel alia exceptio contra debitum opposita probetur, *l. in exceptionibus. 19. ff. de Probat.* Interim: quia probatio amissionis nonnunquam est difficilis, ut quando res furto ablata dicitur, & tunc attenta qualitate personæ, temporis & circumstantiarum sive concurrentibus aliis indiciis ad juramentum depositarii recurretur; quando enim actus ex sua natura est talis, ut clam fieri solitus difficulter probari valeat, etiam leviores plerumque probationes juxta prudentis Judicis arbitrium admittuntur.

Ultimò huic Titul. adnotatur, quòd si depositum factum sit apud Abbatem vel Religiosum alicujus Monasterii, aut Episcopum, vel Canonicum Ecclesiæ, non teneatur Ecclesia vel Monasterium, quia tale depositum penes personam, non penes Ecclesiam censetur factum: & delictum personæ non nocet Ecclesiæ: *c. 1. h. tit. c. delictum. de Reg. Jur. in 6.* Less. *de Just. & Jure lib. 2. c. 27. n. 12.* tunc autem censeretur depositum factum apud Ecclesiam, & eo deperdito Ecclesia conveniri posset, si in receptione depositi consensus Prælati & Capituli intervenisset. Barbos. *in Collectaneis ad dict. cap. 2. hoc tit. num. 9.*

Possent quoque hic plura dici de *Sequestro*, quod est species depositi, sicut de eo agit prolixè Harpr. *Inst. ad §. præterea. 3. Quibus*

bus mod. re contrah. Oblig. à n. 59. Sed cum sequestrum & sequestratio plerumque sit actus Judicialis potiùs, quàm voluntarius ex contractu partium, ideò ad specialem Titulum *de sequestratione possessionis & fructuum*, qui habetur supra *in Lib. II.* remittimus.

TITULUS XVII.

De Emptione & Venditione.

§. I.

Quid sit, & qualiter contrahatur Emptio & Venditio.

SUMMARIA,

1. *Emptio est contractus bonæ fidei.*
2. *Solo consensu initus.*
3. *Quarum rerum venditio valeat.*
4. *Emptionis pretium debet esse numarium, certum, & justum.*
5. Tradere & dare *in sensu Juris differunt.*
6. *Emptione perfectâ periculum & commodum rei pertinet ad emptorem.*
7. *Ponuntur exceptiones.*
8. *In contractibus innominatis ante traditionem non transit periculum.*
9. *In emptione an tantùm de rigore Juris transeat periculum ante traditionem?*
10. *Ad emptionis substantiam non est necessaria Scriptura.*

Alia Summaria post §. II.

1 *EMptio & Venditio* congruè describi potest, quòd sit *contractus bonæ fidei, solo consensu initus de re sive merce emptori tradenda, & pretio certo numario venditori dando.*

Dico I. Emptionem esse contractum *bonæ fidei:* quæ verba sic accipienda sunt, non quòd alii contractus sint *malæ fidei*, sed quòd per ea emptio distinguatur à contractibus *stricti Juris*, uti sunt mutuum & stipulatio, de qua contractuum divisione egimus in Lib. I. in Tit. *de Pactis* §. v.

2 Dico II. Emptionem & venditionem esse contractum *solo consensu initum:* sunt enim aliqui contractus, qui statim suam perfectionem habent, ubi partes sibi invicem consensum præstiterunt, ut emptio, locatio, societas, mandatum, in quibus promissio traditio rei tantùm ad executionem pertinet. Alii autem contractus non solo consensu, sed per actualem rei traditionem celebrantur, mutuum, commodatum, depositum, & pignus. Quare tametsi promittam, quod solum tibi mutuare pecuniam, commodare equum &c. antequam tamen actualiter [illegible] ciam, non erit mutuum, vel commodatum, sed tantùm pactum nudum, ex quo [illegible] Civili non datur actio. *l. 7. §. sed cum [illegible] la 4. ff. de Pactis.*

Interim licet in emptione & venditione per solum consensum statim nascatur obligatio & actio, antequam tamen emptor [illegible] pretium persolvat, actio ex empto cum [illegible] ctu intentari non poterit, sed licebit, [illegible] ditori rem tanquam pignus retinere, [illegible] dum totum pretium accipiat. *l. Justum 13. §. 8. ff. de Act. empti.*

Dico III. In venditione agi, ut *res [illegible] merx emptori tradatur;* nomine re [illegible] mercis autem non tantùm res corporales, sed etiam incorporales, ut Jura & actiones intelliguntur. Imò aliquando spes [illegible] eventus dubius loco mercis habetur, [illegible] quis à piscatore, vel aucupe tractum [illegible] emerit, valebit emptio, & debebitur [illegible] um, quamvis nihil captum sit. *l. nec emptio 8. §. 1. ff. de Contrahenda emptione.*

Cœterum requiritur, ut res, quæ venditur, sit in commercio hominum, id est [illegible] hominibus tanquam propria possidere [illegible] sit. Unde res sacræ & spirituales sine [illegible] simoniæ vendi nequeunt, ut in Titul. de [illegible] *monia*, traditur. Item si quis liberum [illegible] nem vendiderit, v.g. ad triremes, vel [illegible] hostium (idem est de emente, supprimente vel donante) capitale crimen *plagii* [illegible]

l. 1. & passim ff. & Cod. Ad. l. Cornel. de plag. Quædam autem res sunt, quæ in commercio quidem hominum existunt, propter favorem tamen personarum, ad quas pertinent, sine certis solennitatibus vendi non possunt, uti sunt res Ecclesiæ, pupillarum, minorum, & dotales, de quibus in Jure Canonico & Civili specialibus Tit. tractatur.

Dico IV. In emptione agi, ut emptor *pretium numarium* certum venditori *det*: Etenim sine pretio emptio non subsistit §. *item pretium 2. Instit. h. t. l. cum in venditione 36. ff. de Contrahenda emptione*, id quod *numarium* esse debet, id est, in pecunia numerata consistens; per quod differt emptio a permutatione, in qua res pro re datur. Quare non potero tibi meum equum pro aliquot modis frumenti, vel urnis vini vendere, sed talis contractus permutatio erit. *l. 1. §. 1. ff. de Contrahenda emptione.* Quòd si vero ab initio inter nos conventum fuisset de pecunia numerata, & ex postfacto per speciale pactum ego loco pecuniæ à te reciperem frumentum, vel vinum, maneret adhuc emptio & venditio, quia cujuscunque contractus initium, non executio spectatur. *l. pretium. 9. C. de Rescindenda venditione.* Præterea pretium *certum* esse oportet vel certitudine ab ipsis contrahentibus determinata, vel relativâ: valent enim tales venditiones vendam tibi, *quanti ipse emi, quanti mihi venditur &c.* Gomez. *Variar. resol. tom. 2. c. 2. n. 9* Item in arbitrium tertij etiam determinatio pretij rectè committitur, v. g. *vendo tibi, quanti Titius æstimaverit*: quodsi Titius æstimare noluerit, nihil contractum censebitur, eò quòd nullum constitutum sit pretium. §. *1. Instit. h. t.* In arbitrium autem emptoris pretium committi non potest, nisi, postquam ille pronunciaverit, nova complacentia ex parte venditoris subsequatur, posset enim rem pro uno numo æstimare, & sic nugatoria fieret venditio. *l. quod sæpe 35. §. 1. ff. de Contrahenda emptione.*

Idem dicendum erit, si contrahentes in genere dicant, se jam conventuros de pretio, non erit venditio, sed tantùm promissio de vendendo, *arg. text. in d. §. 1. Instit. h. t.*

Justum quoque sit pretium, oportet, idque duplex est: unum *legitimum*, scil. à Magistratu taxatum, alterum *naturale* ex valore rei prudentum Judicio æstimatum, & generaliter justum mercis pretium censetur, quod loci consuetudo approbat secundùm communem hominum æstimationem ex abundantia, vel penuria illius, odinaria acquirendi facilitate, aut difficultate, utilitate, vel usu, alijsque circumstantijs. Vid. Laym. *in Theolog. mor. lib. 3. tract. 4. cap. 17. §. 1.* ubi multa notabilia ponit. & *n. 4.* quòd Magistratus non possit solis agricolis frumentum taxare, non taxatis simul alijs mercibus; & *n. 9.* quòd Magistratus non possit talibus decretis taxatorijs ad proprium commodum uti, vel amicis privatim insinuare ante generalem eorum publicationem. Sed, inquis, cur in emptione multùm de justo pretio solliciti sumus, cùm tamen *in pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus se invicem circumvenire*, asserat J.C. *in l. in causa. 16. §. 4. ff. de Minoribus.* ℟. Illud verbũ *circumvenire* non esse accipiendum pro dolosa deceptione, aut enormi læsione, sed pro solertia aliqua œconomica intra terminos justi pretij, quod nõ constitit in indivisibili, sed est summum, medium, & infimum, sicut in *§. seq.* pluribus dicemus.

Demùm circa datam definitionem advertendum est, non fuisse gratis dictum, quòd merx debeat à venditore *tradi*, pretium autem ab emptore *dari*; nam inter *tradere* & *dare* in sensu Juris illa est notabilis differentia, quòd is, qui necessitatem *tradendi* habet, solummodo vacuam rei possessionem

alteri consignare teneatur, & præstare, ut ei, cui tradidit, *rem habere liceat*, quamvis fortè tradens rei dominus non sit, sicut & venditio rei alienæ subsistit. *l. rem alienam. 28. ff. de Contrahenda emptione.* non quidem in præjudicium veri domini, qui eam à possessore nullo etiam restituto pretio vindicare potest, sed in præjudicium ipsius venditoris, qui emptori pretium restituere, & si sciens alienam vendiderit, insuper refundere tenetur, quanti ejus interest, quòd re emptâ carere debeat. *tot. tit. ff. & cod. de Evictionibus.* Quòd si venditor dominus fuerit, per traditionem statim etiam emptorem dominum facit. *l. traditionibus. 20. Cod. de Pactis.* Si non fuerit dominus, non poterit plus Juris in emptorem transferre, quàm ipse habeat. *l. nemo plus juris. 54. ff. de R. J.* & ideò solam usucapiendi conditionem transferet, id est, emptor de tali traditione consequetur *titulum*, ut rem emptam cæteris conditionibus accedentibus (de quibus superiùs in Titul. *de Præscriptionibus* egimus) usucapere possit *l. exempto 11. §. 2. & l. servus. 30. §. fin. ff. de Actionibus empti.*

At verò, qui rem *dare* debet, ad transferendum ejus dominium obligatur. Unde emptor non satisfacit suæ obligationi, si alienos nummos loco pretij exsolverit. *dict. l. 11. §. 2.* Ratio diversitatis illa assignari potest, quòd respectu venditoris sit conventum super certa specie, & proinde illam tradendo satisfaciat suæ promissioni. Sed respectu emptoris sit conventum super genere, v. g super 100. fl. non determinatis, adeòque intelligantur illi fl. qui sunt in dominio ipsius.

6 Porrò emptione & venditione perfectâ, quod fit simul atque de pretio & merce conventum est, statim omne periculum & commodum in re venditâ contingens ad emptorem pertinet, quamvis ipsi res necdum tradita sit. Itaque si domus vendita [illegible] consumta sit, equus. mortuus, aut [illegible] latus, emptoris demnum est, qui [illegible] nús pretium dare venditori tenetur. [illegible] contra si fundus emptus per alluvionem [illegible] geatur, id commodum etiam ad emp[illegible] spectat. Similiter, si, quod sæpe [illegible] git, vinum vetus hodie v. g. venditum [illegible] ptetio, quo tunc communiter æstimabat [illegible] cras multò pluris valere incipiat ob [illegible] improviso gelu & pruinâ noctu [illegible] non propterea rescindi poterit ven[illegible] vel contra emptorem ad majus pretium [illegible] quia emptione mutuo consensu perfe[illegible] cut omne periculum, ita vicissim omne [illegible] modum circa rem emptam eveniens [illegible] ris est. *§. 3. Institut. hoc. tit. & tot. [illegible] de Periculo & commodo rei vendit[illegible]* quamvis propter læsionem quando[illegible] tur actio ad contractum rescindendum [illegible] saltem pretium augendum, aut minuendum [illegible] ut §. *seq.* dicemus, id tamen intellig[illegible] illa læsione, quæ cum, & in contrac[illegible] concurit, non quæ postea accidentali[illegible] pervenit *l. si voluntate. 8. Cod. de Re[illegible] vendit.*

Sed dices: si res debet perire suo [illegible] no, ut superius in Tit. *de Commodato* [illegible] ctum, tunc sequitur, quòd res vendita [illegible] traditionem periens non emptori, [illegible] ditori perire debeat, cùm ante tra[illegible] venditor adhuc dominus maneat. *l. [illegible] tionibus. 20. Cod. de Pactis.* Imò etiam [illegible] traditionem, nisi pretium conventum [illegible] perit, vel saltem de eo emptori fidem [illegible] buerit. *§. venditæ. 41. Instit. de Re[illegible] vis.* ℞. Speciale esse in emptore, ut [illegible] dominus non sit, nihilominus ex auth[illegible] te Juris periculum & interitus, sic [illegible] commodum rei emptæ ipsum respicit [illegible] tio verò hujus specialitatis præter au[illegible] tatem Juris congrua quadruplex assig[illegible] potest. I. Quòd venditor sit debitor [illegible]

speciei & consequenter ejusdem interitu liberetur. II. Quòd emptione perfectâ res non aliquo modo ad emptorem spectare intelligatur: nam is, qui actionem habet ad rem petendam, ipsam rem habere videtur. *Inquit. ff. de R. J. l. rem in bonis. 52. ff. de acquirendo rerum dominio.* III. Quòd in arbitrio emptoris sit rem soluto pretio ad se vocare, ergò si id facere negligat, & res interim pereat, ipse in mora vel culpa fuisse censebitur. Denique quòd ad emptorem spectet omne commodum in re empta contingens, & ideò etiam de incommodo & periculo gravari debeat. *cap. qui sentit. 55. de Reg. Juris in 6.*

7 Ab hac tamen regula, quòd periculum in re empta ad emptorem pertineat, aliqui casus excipiuntur, ut I. Si venditor in mora fuerit, & soluto pretio rem emptori remittere distulerit, ipsi mora & casus consequens nocebit. *c. mora. 25. de Reg. Juris in 6.* II. Si culpâ etiam levi venditoris res pereat: tenetur enim is de hac culpa, eò quòd emptio & venditio in utilitatem utriusque contrahatur, *l. contractus. 23. ff. de Reg. Jur.* III. In venditione conditionali, si res ante eventum conditionis pereat, venditoris damnum est; sed hoc de totali interitu rei intelligitur: nam particulare damnum sive deterioratio rei in venditione conditionali superveniens ad emptorem spectat. *l. necessariò. 8. ff. de Periculo & commodo rei venditæ. l. fin, Cod. eod. tit.* Ratio autem differentiæ inter totalem interitum & particulare damnum illa datur, quòd res, quæ perit, tradi amplius non possit, & proindè nec perfici emptio, quæ ab initio propter conditionem adjectam perfecta non fuit: in damno autem particulari adhuc manet potestas tradendi & conditio retrotrahitur, & censetur ab initio purè contracta. IV. Si res *in numero, pondere & mensura* consistens empta sit: v. g. aliquot oves, certa pondera metalli, certi modij frumenti &c. censebitur talis emptio habere tacitam conditionem, *si ad V. numeratum, adspensum, vel admensum fuerit*, & consequentur antequam id factum sit, venditoris periculum est. *l. qui sæpe. 35. §. ff. de Contrahenda emptione.* Aliter tamen dicendum est, si res *in numero, pondere, aut mensura* consistens non ad numerum vel pondus sed ex integro per *adversionem* (vulgò Uberhaupt) ematur pro uno pretio: v. g. totum vini dolium, aut quidquid frumenti in horreo est pro 100. fl. tunc enim quantitas habet se per modum certæ speciei, & omne periculum ad emporem transibit. *l. si vina. 15. ff. de Periculo & commodo rei venditæ.* Quòdli ponatur casus medius, in quo e. g. dicat emptor: emo totum dolium vini, & pro singulis mensuris dabo 10. crucigeros: verius est, talem venditionem non transferre periculum, sed esse conditionatam, si mensura sequatur, ut satis colligitur *ex dict. l. qui sæpè §.* Wesenbec. *in Paratit. de Periculo & commodo rei venditæ. n. 3.*

Et hæc quidem in emptione & venditio- 8
ne ita procedunt, ubi contractus mutuo consensu statim perfectus est; at verò in contractibus innominatis, *do ut des*, & similibus, qui actuali ipsius rei traditione perficiuntur, & priùs tantùm pacta nuda censentur ut in Tit. *de Pactis.* tradidimus, periculum & interitus ante traditionem ad eum spectat, qui tradere obligatus fuerit; ideòque re pereunte nihil ab altera parte debetur, & si quid forsan solutum erat, repeti potest. *l. ult. ff. de Condictione causâ datâ.*

Non desunt quidam, qui cum Vulteio *ad prius. Inst. h. tit. n. 17.* etiam in emptione & venditione tantùm summo & stricto Jure periculum ante traditionem emptoris esse, aliud verò de æquitate dicendum, existiment. Verùm quia tot apertissimis

mis Juris textibus ea resstabilita est, non videtur verisimile, quòd Jura in contractu bonæ fidei circa materiam & casus quotidie occurrentes solum rigorem & strictum Jus attenderint, Et ille rigor præter alias rationes superiùs adductas ex eo mitigatur, quòd vicissim omne commodum in re empta contingens ad emptorem spectet. Unde & fructus rei venditæ juxta probabiliorem sententiam etiam ante traditionem ad ipsum pertinent. *l. Julianus. 13. § si quia servo 18. ff. de Actionibus empti l. fructus 13. & l. penult. C. eod. tit.* Videri etiam poterit Harpr. *ad §. 3. Just. h. tit. a. n. 13.* ubi aliquot objectionibus respondet. Illud quoque adnotari potest, quòd sicut emptor emptione perfectâ fructus rei nondum traditiæ exigere, ita econtra venditor usuras seu interesse ob lucrum cassans & damnum emergens de pretio non soluto petere possit. *d. l. Julianus §. veniunt. 20. & l. 2. C. de Usuris.* & per ea, quæ in Tit. *de Usuris* latiùs explicantur.

Finaliter & illud advertendum est, quòd licet plerumque super contractu emptionis & venditionis soleant literæ & instrumenta erigi, tamen contractus iste etiam sine scriptura subsistat, quæ ordinariè potiùs ad probationem, quàm substantiam ejus pertinet, nisi expressè conventum sit, ut ante scripturæ confectionem contractus plenum robur non haberet. *l. contractus. 17.* & *ibi. DD. C. de Fide instrum. princ. Instit. h. t.*

---

§. II.

Qualiter impugnari & rescindi possit Emptio & Venditio.

SUMMARIA.

11. *Emptio quando rescindi possit propter læsionem in pretio.*
12. *Venditio potest rescindi, quæ fit cum Medico vel Advocato.*
13. *Emptio an de Iure Canon. possit rescindi propter quamcunque læsionem?*
14. *Thesaurus in re empta inventus ad quem* [illegible]
15. L. 2. C. rescind vend. *an prosit emptori?*
16. D. l. 2. *an possit renunciari?*
17. *Emptione rescissa ad quem pertineant fructus?* [illegible] *ibi de* Pacto additionis in diem, & [illegible] commissoriæ, & de retrovendendo.
18. *De emptione nominum & actionum.*
19. *Actio* redhibitoria & quamti minoris [illegible] *dentur, & quamdiu in utroque foro.*
20. *Venditor an teneatur aperire vitium occultum?*
21. *Venditio rei alienæ valet.*
22. *De evictione rei venditæ.*
23. *Pecunia aliena in solutum data, & à vendit. suæ commixta an possit à vero domino [illegible] cari?*
24. *De Iure retractûs, seu Prothymiseos, ejusque [illegible] ditionibus & requisitis.*
25. *Venditor an teneatur præcisè tradere, si malit esse præstare?*
26. *Venditione duobus factâ uter præferatur?*

Quæritur I. Utrum ex qualibet [illegible] ne circa pretium possit contractus [illegible] pugnari? In hac quæstione præsupponendum est, quòd pretia rerum non [illegible] in indivisibili (nisi specialiter à magistro taxata sint (sed ex diversa hominum [illegible] matione ejusdem rei possit esse triplex [illegible] tium, scilicet *infimum, medium & [illegible] mum:* quod enim aliqui æstimant [illegible] hoc alij 11. alij 9. &c. Hoc præsupposito.

℟. Et dico, si pretium in contractu [illegible] tum vel acceptum arbitrio boni & [illegible] tis viri non sit majus pretio summo [illegible] minus infimo, erit adhuc justum [illegible] & consequenter nulla concedenda erit [illegible] tractûs impugnatio, Quo sensu accep[illegible] dus est text. *in l. item si 22. §. 3. ff. [illegible] ti.* ubi dicitur, *naturaliter concessum [illegible] se, id, quod pluris est, minoris emere [illegible]* Si autem pretium quantitatem summi [illegible] infimi pretij juxta communem æstimationem excesserit, distinguendum erit [illegible] forum externum & internum: nam [illegible] ro externo ad multitudinem litium [illegible] dam non succurritur alicui, nisi super [illegible]

midium justi pretij deceptus fuerit, id est, nisi pro re ad minus valente 10. aliquis ne quidem 5. acceperit: quo casu conceditur actio venditori contra emptorem, ut vel rem emptam restituat, vel id, quod deest justo pretio, suppleat, *l. 2. Cod. de Rescindenda venditione. cap. cùm dilecti. 3. h. t.* Excipiuntur quoque *minorennes*, ut ipsis propter læsionem gravem, quamvis non sit ultra dimidium, per remedium extraordinarium *restitutionis in integrũ* subveniatur *tot. tit. ff. de Minoribus & Cod. de Restitutione in tegrum minorum.* atque minoribus assimiliantur Ecclesiæ, aliæque piæ causæ, ut *in Lib. I. in Tit. de Restitutione in integrum.* dictum est.

Præterea exceptio est, si aliquis justo metu propter instans aliquod corporis periculum adactus esset, ut rem suam minoris venderet, is rescissionem contractûs ex capite metûs rectè peteret: *tot. tit. ff. Quod metûs causa:* Quis verò dicatur *justus metus*, in eodem Tit. *ff. & Cod. & in Decret. Et infra in Lib. IV.* Tit. I. *§. 5.* explicatur.

11 Specialiter verò ex eadem causâ metûs, communis est DD. sententia, quòd contractus propter læsionem gravem, quamvis ea non sit ultra dimidium, rescindi possit, quem graviter ægrotus cum Medico, vel cliens durante lite cum advocato inijt, eò quòd talis contractus ex metu, ne infirmus vel Cliens à Medico vel Advocato deseratur, & ita majus damnum in corpore, vel rebus suis patiatur. *l. si Medicus 3. ff. de Extraord. cog. not. l. Archiatri 9. C. de Professoribus l. quisquis 6. §. 2. Cod. de Postulando.*

Attamen in foro interno omnis iniqua læsio resarcienda est, nisi valdè modica sit, & quæ facilè à læso prævideri potuit, aut amicitia aliæve circumstantiæ concurrant, ex quibus præsumi possit, quòd contrahentes ultrò sibi damnum remittere & condonare voluerint. Less. *de just. & Jure, l. 2. c. 21. n. 37*

Illud quoque hic adnotandum est, licet 13
etiam Jure Canon. non reperiatur statutum, quòd per viam actionis possit aliquis quamcunque læsionem in foro externo recuperare: quia tamen Judex Ecclesiasticus judicare valet de omni peccato mortali, quamvis cæteroquin causa ad suum forum non pertineat. *c. novit. 13. de Judicijs.* ideò ex communi sententia receptum esse, quòd graviter læsus ex contractu, si non audiatur in foro Civili, possit per denuntiationem Evangelicam agere in foro Ecclesiastico, Fachin. *lib. 2. Controvers. c. 25. §. est etiam controvers. &c.* Interim si læsio non sit valdè excessiva, vel sit altioris indaginis, vel timeantur aliæ incommoditates, ut quia contemnentur censuræ, dabitur ansa infinitis litibus, cavillandi quoscunque contractus &c. propter has & similes circumstantias posse aliquando à Judice Ecclesiastico partes non audiri existimo, *non enim quidquid Judicis potestati permittitur, Juris necessitati subjicitur, l. non quidquid 40. ff. de Judicijs.* & ratio publicæ utilitatis, quæ in amputatione litium consistit, privato alicujus commodo etiam de Jure Can. est nonnunquam anteponenda: ut exemplo præscriptionum eodem Jure admissarum docemur.

Quæritur II. Quid dicendum, si emptor in domo sibi vendita insignum thesaurum invenerit, ánne venditor ad rescissionem venditionis, vel pro thesauro, aut æquivalente pretio contra emptorem agere poterit? ℟. Cùm thesaurus latens censeatur esse in nullius dominio, nec tanquam incognitus, possideri. *l. 3. §. Nerva. 14. cum seq. ff. de Acquirenda possessione.* consequenter etiã non censeatur fuisse venditoris, & proindè eo nomine læsionem ab ipso venditore allegari non posse videtur, vel aliquod pretij augmentum peti, omni commodo rei venditæ juxta superiùs dicta jam ad emptorem spectante, 14

ſpectante, eſt enim theſaurus, fortunæ donum, ut vocat *J. C. in l. ſiis, qui. 63 §. 1. ff. de Acquirendo rerum dominio.* & Jure naturali eum in re ſua invenienti acquiritur. §. *theſauros. 39. Inſt. de Rerum diviſione,* Fachin. *lib. 2. Controverſ. c. 20.* Quòd ſi verò emptor priùs ſciverit theſaurum latere in domo, & propterea illam emerit, ſunt, qui putent ſaltem ex æquitate venditori medietatem eſſe reſtituendam, quaſi hoc caſu in effectu perinde ſit, ac ſi emptor theſaurum jam tunc inveniſſet, quando res adhuc venditoris, ideóque aliena fuit. Videatur Harprechtus & DD. *ad §. theſauros.*

15 *Quæritur* IV. Utrum *lex 2. Cod. de Reſcindenda venditione,* quæ tantùm de venditore ultra dimidium læſo loquitur, etiam locum habeat in emptore, ſi is v. g. rem valentem 5. emerit pro 11. ℞. quamvis Cujacius *lib. 16. Obſervat. cap. 18.* putet, dictam legem tantùm in venditore procedere, eò quòd hic plerumque neceſſitate coactus vendat, undè magis ipſi ſubveniendum fuit, quàm emptori, qui liberè emit, nihilominùs communiùs receptum eſt id, quod de venditore ſtatutum habetur, etiam ad emptorem extendendum eſſe, tum quòd venditionis vocabulo etiam emptio contineatur. *l. veteres. 19. ff. de Action. empti.* tum etiam, quòd æquitatis ratio etiam ex parte emptoris ſubſit, ne ſcilicet venditor cum tam gravi illius jactura locupletetur. Fachin. *dict. lib. 2. c. 16.*

16 *Quæritur* V. Utrùm beneficio *l. 2. Cod. de Reſcindenda venditione.* contrahentes renuntiare poſſint? ℞. Duplicem eſſe renuntiationem: unam *generalem*, quâ venditor renunciat omni legis auxilio, & promittit, ſe nullâ viâ contra contractum venturum, alteram verò *ſpecialem*, quâ venditor in ſpecie promittit, quòd non velit remedium *dictæ legis. 2.* intentare. Renuntiatio *generalis* non excludit beneficium *dictæ legis. 2.* quia iutelligitur tantùm de modica læſione, non verò enormi. *l. fin. §. Idem quæ deſiit. 5. ff. de Condictione indebiti. l. hæc adjectio. 192. ff. de Verbor. ſignif.* ſicut & aliis in generali conceſſione non veniunt ea, quæ verisimiliter non fuiſſet in ſpecie conceſſurus. *cap. in generali. 81. de Reg. Jur. in 6.* *Specialis* autem renuntiatio, quòd tollat beneficium *ſæpè dictæ legis. 2.* extinde prodetur, quòd quilibet regulariter juri & [illegible] ſibi conceſſo renunciare valeat. *leg. penult. Cod. de Pactis. l. quæritur. 14. §. ſi venditor. 9. ff. de Ædilitio edicto* Fachin. *d. 2. verſ. ſexta & ultima controverſia.*

Hic breviter adnotari poteſt, quòd reſcisâ emptione propter immodicam læſionem fructus medii temporis ad emptorem [illegible] quam dominum ſpectent, quam eſſe communiorem ſententiam cum Gomez, Gutierez, Leſſio & Molina contra Covar. *Var. reſ. lib. 2. cap. 3. n. 9.* aſſerit Laymann *Theol. mor. lib. 3. tract. 4. cap. 17. §. 8.* Aliud eſt, ſi contractus reſcindatur propter pactum *addictionis in diem,* id eſt, ſi [illegible] *certum tempus alius majus pretium [illegible] tulerit, res inempta ſit:* vel propter pactum *legis commiſſoriæ,* videlicet ſi [illegible] *certum tempus pretium ſolutum non [illegible] res inempta eſto:* hæc enim pacta [illegible] à principio reſolvunt, perinde ac ſi [illegible] dominium, vel jus in emptorem translatum fuiſſet, propterea neque fructus eidem acquiruntur, niſi in compenſationem juſtarum expenſarum, ſi quas fecit. *l. item. 6. [illegible] Imperator. 16. ff. De in diem addict. [illegible] ge commiſſoria.* An verò cum his pactis ejusdem naturæ ſit pactum *de retro vendendo*, vid. Fachin. *lib. 2. Controv. [illegible] 15.* & Covar. *Var. Reſol. lib. 1. cap. 1[illegible]* Molina *de J. & I. tom. 2. diſp. 374.* Tex. DD. *in l. 2. C. de Pact. inter emp. [illegible] vend.*

Quæritur VI. Utrùm etiam debitor [illegible]

actiones emere liceat, & quidem minoris, quàm in se contineant: v. g. 1000. pro 700. &c. ℞. tantùm concessum esse emere actiones & debita, sive, ut Jurisperiti vocant, nomina liquida, quæ scilicet non sunt litigiosa, nec debent primum per multas contentiones Judiciales & sententiam Judicis obtineri, *l. nominis. 3. Cod. de Hæreditate vel actione vendita. l. 1. Cod. de Nov. at.* actiones autem litigiosas emere tam Jure Can. quàm Civili prohibitum est, *c. 2. de Alienat. Judicii mut. & l. per diversas. 22. cum. l. seq. C. Mandati.* imò tales *Redemptores alienarum litium* ab agendo prohiberi debent; & si de facto egerint, ac obtinuerint in Judicio, postea verò apparear ipsos redemptores litis fuisse, non plus possunt petere à debitore victo, quàm in emptione actionis exposuerint. Sed hac de re, & quando nomen, vel debitum liceat minoris emere, quàm in se contineat, dicemus *in Lib. V. Tit. de Usuris.*

Quæritur VII. Quid Juris, si res vendita, occultum vitium habeat. v. g. pannus adustus, equus cœcus aut morbosus sit? ℞. In similibus casibus duas actiones esse proditas, una est, quæ dicitur *redhibitoria*, & competit emptori per 6. menses à die, quo vitium occultum innotuit, ut res empta venditori redhiberi, sive restitui, & econtra pretium recipi possit.

Altera actio dicitur *quanti minoris*, quæ etiam datur emptori, qui licet scivisset vitium rei, nihilominus fuisset empturus, minori tamen pretio, ut quanti minoris emisset, à venditore repetere possit. *l. 1. & tot. t. ff. de Ædilitio edicto.* Quòd verò actio *redhibitoria* minori tempore duret, quàm actio *quanti minoris*, quæ per annum integrum exerceri potest, rationem communiter assignant, quòd hæc confirmet contractum, & ad æqualitatem reducat, propterea magis favorabilis sit, quàm illa, quæ contractum rescindit.

Notat verò Panorm. *in c. final. de Præscript. num. 11. & seq.* Covar. *in Relect. c. Possessor. de R. I. in 6. p. 2. §. 11. num. 7.* & Arnold. Rath. *in Tract. de Usucap. cap. 2. assert. 19.* his actionibus semestre & annale spatium tantùm in foro externo ad succidendas lites præfixum esse, in foro autem interno etiam dicto spatio elapso remanere conscientiæ obligationem contractum ad æqualitatem ex justitia commutativa reducendi. Quòd si scienter & dolo res vitiosa ignoranti emptori vendita sit, atque per eam alia insuper damna acceperit; v. g. ovis morbida gregem infecerit, ob tignum vitiosum ædificium corruerit &c. etiam his resarciendis contra venditorem actio datur. *l. Julianus. 13. in Princ. ff. de Act. empti l. si vina. 15. in fine. ff. d. Peric. & commod. rei vend. l. 1. Cod. de Ædilit. act.*

Quæritur VIII. Utrùm ergo venditor teneatur dicere emptori, si res occultum vitium habeat? ℞. Affirmativè, ita enim declaratur *in l. 1. §. 1. ff. de Ædilitio edicto.* & naturalis æquitas suadet, ne emptor decipiatur. Quòd si tamen esset vitium externum, quod emptor facilè deprehendere posset, si rem diligenter inspiceret, illud vitium non esse specialiter per venditorem exprimendum (dummodo non ita occultet, ut emptor deprehendere nequeat (probat textus *in l. & quæ. 43. ff. de Contrahenda emptione. & l. 1. §. si intelligatur. 6. ff. de Ædilitio edicto*: sibi enim imputare debet emptor, quòd rem diligentiùs non inspexerit, vel peritiores ad inspiciendum non adhibuerit, & cautiùs mercatus non fuerit. Prætereà si vitium rei sit levius, ita ut usum rei venditæ non impediat, quamvis fortè aliqualiter minorem faciat, non tenebitur illud vitium aperire. *d. l. 1. §. proinde. 8. & l. 4.*

l. 4. §. 3. ff. de Ædilitio edicto. licet autem ex hoc fundamento, quandoque excusentur venditores, nunquam tamen poterunt rem tanti vendere, quam si integra & sine defectu foret, aliàs tanquam peccantes contra justitiam cotumutativam, quæ æqualitatem inter pretium & mercem requirit, in conscientia tuti non erunt, & ad restitutionem tenebuntur, uti pluribus notat P. Laym. *in Theol. mor. de Contractibus. c. 17. §. 2. n. 15.*

21 *Quæritur* IX. Quid juris, si venditor vendat rem non suam, sed alterius? Venditionem rei alienæ valere ad illum effectum, ut nummi seu pretium emptoris fiat, & venditor teneatur efficere, quatenus emptor possit rem retinere, non tamen propterea præjudicare domino, quin ab emptore eandem vindicare valeat, textus est *in l. rem alienam. 28. ff. de Contrah. empt.*

22 Quòd si proinde verus dominus supervenerit, & rem ab emptore per sententiam Judicis evicerit, emptor propter istam *evictionem* habebit regressum contra venditorem, ut ei non tantùm pretium restituat, sed insuper *quanti interest emptoris rem evictam non fuisse.* Verùm ut iste regressus, sive actio *de evictione* locum habeat, requiritur, ut emptor non solus litem peregerit, sed ante judicium venditorem *laudaverit*, id est, ipsi denunciaverit litem sibi motam esse, eumque ad se defendendum vocaverit. Item requiritur, ut res justitiâ exigente, non verò per injuriam & iniquitatem Judicis fuerit evicta, quia hoc casu & contra Judicem de Syndicatu, & contra iniquum possessorem rei vindicatio salva maneret, *cap. fin. hoc tit. l. si per imprudentiam. 51. ff. de Evictionib. l. emptor fundi. 8. Cod. eodem tit.* secus si per imprudentiam vel contumaciam Advocati, quem emptor elegit, & multò magis, si per ipsius emptoris culpam aut contumaciam, vel quod scienter rem alienam emerit, evictio secuta sit, ubi nulla contra venditorem actio dab[illegible] Barb. *in Colleci, ad d. cap. fin. n. 3.* [illegible] In rebus donatis non tenetur donator [illegible] stare evictionem, ne cui sua liberalitas [illegible] damnosa sit. *l. Aristo. 18. §. fin. ff. de* [illegible] *nationibus. & l. 2. Cod. de Evictio*[illegible] quod tamen aliqui limitant in donatio[illegible] muneratoria, quæ speciem solutionis [illegible] sefert. Item in rebus feudalibus, & [illegible] teuticis evictio quoque præstanda ve[illegible] deatur Barb. & DD. *ad dict. cap.* [illegible] *toto tit. ff. & Cod. de Evictionib.*

E converso si alienis nummis res [illegible] sit, tunc licet dominium rei acquirat[illegible] ptori, si res propria venditoris fuerit, [illegible] *& l. pen. C. Si quis alteri, vel sibi.* [illegible] *ea pecunia. 6. C. de Rei vind.* vindica[illegible] men nummis à vero domino emptor [illegible] onem illorum præstabit. Si verò ve[illegible] alienos nummos solutos suis ita misc[illegible] discerni non possint, cessat contra [illegible] dicatio, & tantùm actio furti contra [illegible] tem domino tribuitur. *l. si alieni. 7.* [illegible] *Solut.* Videtur quidem obstare §. [illegible] *frumentum. 28. Inst. de Rerum div.* [illegible] test nihilominùs dici cum Glos. *in d. l.* [illegible] *accepit.* quòd sicut aliàs in pecunia [illegible] singularia recepta sunt, *l. singularia* [illegible] *de Reb. cred.* ita etiam in proposito [illegible] continuum inter homines pecuniæ com[illegible] cium: aliàs plerique incerti de domi[illegible] cuniarum suarum forent, prout etiam [illegible] tra Lessium *lib. 2. cap. 20. dub. 18.* [illegible] tenet Laym. *d. cap. 17. §. 3. n. 23.* & [illegible] nus saltem consentit Harprechtus *ad* [illegible] *quod si frumentum. n. 10.* si commi[illegible] cuniæ *bona fide* facta fuerit.

Casus aliquot practici circa rem [illegible] emptam videri poterunt apud Laym. [illegible] *3. Tract. 4. c. 17. §. 3. à n. 22.*

Quæritur. X. quid sit *jus retract*[illegible] qualiter per id impugnetur venditio [illegible] *retractûs* sive, ut alio nomine vocat[illegible]

rumhymiseos, aut nostrâ vernaculâ das Einlandrecht/ nihil esse aliud, quàm jus prælationis, quo proximus consanguineus præfertur extraneo emptori in re immobili à consanguineo vendita, & ideò eam oblato pretio retrahere, & ipsemet emere potest. Porrò hoc jus retractûs, quia adversatur libertati commerciorum, de Jure communi civili non videtur admitti, *l. dudum. 4. Cod. de Contrahenda emptione*, sed ex constitutione Friderici Imperatoris, quæ extat *in lib. 5. Feudorum. tit. 13.* est introductum, & Jure Canon. *in cap. constitutus. de in integrum restitutione*, ac consuetudine Germaniæ, aliorumque Regnorum receptum ex ratione, ut res majorum in familia maneant, triste est enim paternas & avitas domos in extraneos transire, arg. *l. in fundo. 38. ff. de Rei vindic. & l. lex quæ tutores 22. §. nec verò domum. Cod. de Administ. tutorum.* atque ejusdem Juris *retractûs* etiam lex veteris testamenti meminit, *Levit. c. 25. §. 25.* & hic retractus *gentilitius* vocatur. Qualiter verò etiam de Jure Communi Civ. detur aliquod jus prælationis, sive retractus *legalis*, isque competat domino in re emphyteutica, *l. ult. C. de Jure Emphyt.* Creditori & cognato rei tus authoritate judicis venditis. *l. cum hoc. 10. ff. de Reb. author. jud. vend.* vicino erga vicinum alienantem extra consanguinitatem, *l. un. C. Non licere habitatoribus.* Videantur textus citati & DD. ibidem.

Sed ut jus *retractûs* gentilitii locum habeat, aliquot conditiones requiruntur, I. ut quis in suum & non alterius commodum retrahat, est enim hoc jus personale & alteri cedi nequit. II. Ut retrahat *intra annum & diem*, quod tempus juxta communiorem sententiam currit à die scientiæ, ubi scilicet venditio retrahenti innotuit. *Tex. in tit. 9. in §. fin. lib. 2. Feud.* III. ut retrahens integrum pretium, quod emptor extraneus dedit, vel daturus fuisset, venditori persolvat. IV. ut præter pretium etiam expensas necessarias, & utiles, quas emptor tanquam bonæ fidei possessor in re empta fecit, restituat; si tamen circa duas posteriores conditiones in fraudem Juris retractûs quidpiam ageretur, vel nimis magnum pretium summum notabiliter excedens, constituendo aut faciendo in rem emptam tantas impensas & meliorationes, quas jure retractûs utens sine suo detrimento refundere haud posset, Judicis officio aut arbitrio retrahenti succurrendum foret, ne per dolum alterius, qui nemini patrocinari debet, jure suo privetur; de quibus conditionibus videri poterunt, quæ prolixiùs tradit Tiraquellus *in suo tractatu speciali de retractu.* Harprechtus *in §. ult. Inst. hoc tit. n. 258. & seqq.* ubi etiam *n. 286.* notat, *jus retractûs* non habere locum in donatione, permutatione, transactione, divisione, locatione, emphyteusi, aut feudo. Item quòd Monasterium ex persona Religiosi, cujus consanguineus rem aliquam vendidit, non possit uti jure retractûs, eo quòd per talem retractum res non maneat in familia, & consequenter deficiat ratio retractûs, docet Lauretus de Franchis *de Controvers. inter Episcop. & Regulares. parte. 2. quæst. var. q. 107. pag. mihi. 566.* & ibidem Pasqual. *in addit. n. 2.* ubi plures allegat.

Quæritur postremò, utrum rescindi possit venditio, si venditor nolit rem tradere, sed potiùs velit interesse præstare emptori? Respondeo esse probabilius, quòd venditor præcisè teneatur ad rem tradendam, si eam tradere possit; quia textus Juris passim hanc necessitatem tradendi venditori imponunt, ut *in l. ex empto. 11. §. 2. ff. de Actionibus empti. §. 1. Instit. hoc tit. §. aliæ autem. 2. Instit. de Donationibus junct. l. si quis argentum. 35. in fin. Cod. de Donationibus.* 25

Non obstat, quòd *obligatus ad factum præstando interesse liberetur*, ut communiter pro regula traditur, cum indignum videatur liberum hominem præcisè ad factum compellere, venditor autem obligetur ad factum traditionis, ergò &c. Nam responderi potest, quòd istud axioma tantùm procedat in factis servilibus, quæ per propriam personam expediri deberent, non verò in talibus, quæ per alium, vel per Judicem ipsum, ejusve familiam impleri possunt.

26 Sed quid si venditor rem eandem duobus successivè vendiderit v. g. hodie Petro, cras Paulo, uter ex his debebit rem habere? Respondeo, si res neutri tradita sit, is præferetur, cui prius vendita est; tum quòd in pari causa is, qui prior tempore, potior jure censeatur. *juxta Reg. 54. Juris in 6.* tum etiam, quòd secunda venditio, quamvis sit valida, cùm etiam rei alienæ venditio subsistat, non tamen est licita, *l. qui duobus. 21. ff. ad Legem Cornel. de falsis.* Si verò res Posteriori non tantùm vendita, sed insuper tradita sit, tunc quia in istum præter actionem ex empto, etiam dominium translatum est, *l. traditionibus. 20. Cod. de Pactis.* & duo vincula fortiùs ligant, ideò præ altero priori rem habere debebit, ita tamen, ut priori contra venditorem actio competat ad consequendum id, quanti sua interest, quòd rem alteri vendiderit. Text. & DD. *in L. quoties. 15. C. de Rei vindic.* Exceptionem tradunt DD. in Ecclesiæ & Civitate, quæ secundum emptorem non obstante traditione propterea excludunt, quòd in eas per priorem emptionem ipso jure transierit dominium, *arg. l. ut inter. 23. C. de SS. Eccl.* ubi pro rebus Ecclesiæ & Civitati legatis, venditis, vel donatis, *vindicatio* (quæ non nisi domino competit. *l. in rem. 23. ff. de Rei vind.* conceditur. Covar. *Var. Resol. lib. 2. cap. 19. num. 2.* Barb. *Jur. Eccles. univ. lib. 2. cap. 13. num. 12.* si secundus emptor fuerit malæ fidei, &c. enter rem prius alteri venditam censent, ab eo quoque ex dicto Prætoris *in fraudem creditorum &c.* revocari se; imò non requiri malam fidem, sed donato seu titulo lucrativo translata *quod autem 6. §. simili modo. 11. ff. in fraud. cred.* Covar. *d. c. 19. n. 5.* cum tatis *ibidem.*

TITULUS XVIII.

De Locato & Conducto.

SUMMARIA.

1. *Locatio quid sit, & qualiter conventio* ptione?
2. *Quales res locari possint.*
3. *Locari etiam possunt facta & opera.*
4. *Propter sterilitatem an remitti debeat pens.*
5. *Conductori ædium an remitti debeat pens queat inhabitare?*
6. *Pensio an possit augeri propter ubertatem* num, *& cui incubat probatio culpæ.*
7. *De incendio orto in domo conducta, cujus fo*
8. *Locator operarum an & quando possit exigere* cedem petere non præstitis operis?
9. *Locatio & conductio qualiter finiatur.*
10. *Conductor an possit deducere impensas in* ductam factas?

Alia Summaria post §. unicum.

LOcatio & *conductio* recte dicitur, quòd sit *contractus bonæ fidei, consensu initus, quo de usu rei jus pro certa mercede concedendi* nitur. Locator dicitur, qui rem alteri cedit, Conductor verò, qui re illi Habet iste contractus cum emptione & ditione maximam affinitatem & ipsum nè Juris regulis constat, ut dicit Impe *in princ. Instit. h. tit.* undesicut venditio est contractus bonæ fidei, & consensu perficitur (quæ verba quatenus fectum habeant *in Tit. præcedenti in*

plicarum est,) ita etiam locatio & conductio: Item sicut in emptione pretium debet esse certum, vel certitudine ab ipsis contrahentibus determinatâ, vel relativâ, ita quoque in locatione.

Hinc si alicui rem in usum concedam nulla constitutâ certa mercede, sed dicam, quòd de ea jam convenire velimus, non erit locatio, sed contractus innominatus: *facio ut des, &c. §. 1. Instit. h. t.*

Verùm in eo substantialiter differt locatio à venditione, quòd in venditione agatur ad transferendum dominium, in locatione verò tantùm ad usum: & præterea in venditione pretium debet consistere in pecunia numerata, in locatione autem in rebus fungibilibus consistere potest, veluti, si alicui meum fundum pro certis modiis frumenti in singulos annos solvendis elocem. *l. si olei. 21. Cod. hoc t.* quæ usu quotidiano consumuntur; nam si alicui agrum mecum utendum concedam, ut ille mihi vicissim bovem vel equum det, vel quòd proprietatem vel solum quoad usum, non erit locatio, sed iterùm contractus innominatus, nec solo consensu perficietur, at tunc demùm si res actualiter utrinque tradita sit, prius verò pœnitentiæ locus erit, juxta naturam contractuum innominatorum §. *2. & ibi DD. instit. hoc tit, l. si pecuniam. 5. ff. de Conditione causâ data &c.* qua de re etiam *in Tit. de Pactis.* pluribus.

2 Locari possunt res omnes sive mobiles, sive immobiles, dummodò in usu & commercio hominum sint; neque tantùm res propriæ, sed etiam alienæ & usufructuariæ locari valent. Item conductor rem à se conductam alteri rursus locare potest. *l. si tibi. 7. ff. h. t.* Ubi tamen notabile est, quod si usufructuarius rem, in qua usumfructum habet, locaverit forsan ad quinquennium, & ipse secundo vel tertio anno moriatur, eo ipso cum jure ususfructûs etiam expiret locatio, adeò ut heres locatoris non ad interesse, sed solam mercedem pro rato temporis, quo conductor re amplius uti non potest, remittendam teneatur, quia tempus illud ab usufructuario locatore præfixum habet tacitam conditionem, si tamdiu vixerit: cùm enim usufructus sit personalis & cum persona expiret, §. 3. *Instit. de Usufructu.* ideò locum habet, quod pro axiomate dici solet: *resoluto jure dantis resolvitur etiam jus accipientis. l. si quis domum. 9. §. 1. ff. h. tit.*

Præterea non tantùm *res*, sed & *facta* 1
locari possunt, quod fit, cùm aliquis operam suam pro certa mercede alteri præstare promittit, v. g. si cum murario conveniam, ut in mea area domum ædificet; cum nauta, ut me ad certum locum transferat, &c. Unde communiter duplex statuitur locatio, *rerum* scilicet & *operarum* seu *factorum*. Sed in hac locatione factorum non adeò expeditum est, quis locator, quis conductor appellari debeat: juxta diversas leges, & qui mercedem accipit, operas suas locare, & econtra opus faciendum conducere dicitur &c. Quâ in re cùm parum intersit, breviter dici potest, quòd sicut in locatione rerum, qui mercedem accipit, & rem alteri in usum concedit, *locator*; ille verò, qui utitur, *conductor* vocatur, ita etiam, qui operas suas (quæ loco rei, & materia usûs sunt) alteri præstat, convenienter *locator* & operis utens *conductor* appellatur, *arg. l. qui operas. 38. ff. h. t.* Quòd verò leges aliquando terminos confundant, ut *in l. sed addes. 19. §. 7. & l. fin. ff. h. tit.* fortassis rationem habuerunt, quòd alter alterum ad contrahendum invitârit, ut cùm alias locatio sit prior conductione juxta Rubricam hujus Tit. *de locato & conducto*, ideo si artifex v. g. primo operas suas obtu-

lisset, dictus fuisset eas locâsse, & alter conduxisse; si verò priùs artificem pro opere faciendo adjisset, hic secundùm quasdam leges dicebatur *opus faciendum locâsse*, & artifex conduxisse.

His ita generaliter præcognitis aliquot quæstiones ad praxim utiliores resolvendæ erunt.

4 *Quæritur* proinde I. An si conductor fundi vel prædij propter sterilitatem anni nullos vel exiguos fructus percipiat, nihilominùs pensionem integram solvere teneatur? Respondeo certum esse, quòd propter sterilitatem sine culpa coloni provenientem debeat à locatore pensio remitti, nisi cum ubertate præcedentis vel subsequentis anni valeat sterilitas compensari. *c. 3. h. t.* & dicitur compensari sterilitas secundùm Barb. *in eodem cap. 3. num. 19.* si Colonus in anno fertili tot fructus collegit, ut deductis impensis sufficiant pro solutione pensionis duorum annorum, scilicet fertilis & sterilis. Sed discrepant DD. quanta debeat esse sterilitas, ut remissio facienda sit? Aliqui tantam requirunt, ut deductis impensis nihil remaneat conductori. Alij sufficere putant, si vix tertia pars ordinariorum fructuum remaneat, sicut habetur apud Panorm. in *d. c. 3. n. 13.* Mihi videtur vel arbitrio Judicis committendum, vel ex opinione vulgi & communi hominum circumcolentium æstimatione dijudicandum esse, quænam sterilitas justam causam præbeat remittendæ pensionis totius vel pro parte. Videatur Andreas Gail. *Lib. 2. Pract. Obser v. obser v. 23. num. 1.*

Addi etiam potest notabile responsum J. C. *in l. ex conducto. 15. §. si uno anno. 4. ff. h. tit.* ubi dato casu, quod dominus remiserit, vel etiam donaverit pensionem pro anno sterili, eveniente dein ubertate majore sequentium annorum deciditur in *d. §. 4.* quod Dominus valeat illam quoq; pensionem remissam seu donatam repetere, [illegible] remissio, aut donatio censeatur facta [illegible] cita conditione, nisi ubertas sufficiens [illegible] compensationem sterilitatis subsequen[illegible]

Quæritur II. An debeat pensio [illegible] si conductor domûs ex justa causa, [illegible] irruptionem hostium, periculum rusti[illegible] tum contagionis &c. eandem non [illegible] tet? Respondeo & ex his & similibus [illegible] remittendam esse pensionem, si ullus [illegible] longius tempus impediatur: cùm enim [illegible] sio detur propter usum rei, & contra [illegible] locationis sit bonæ fidei, in quo omn[illegible] bono & æquo judicari debent, profecto [illegible] foret æquitati congruum, nullum ut[illegible] re conducta percipere, & nihilomin[illegible] tegram pensionem persolvere. *l. ex con[illegible] cto. 15. §. 1. & seq. leg. habitatores. 2[illegible] 1. ff. h. tit.* Gail. *Obser v. 23. n. 5. &* [illegible] tat quoque Bartholus *in l. cùm in pa[illegible] 60. ff. h. tit. n. 1.* conductorem hospi[illegible] blici pensionis *remissionem habere*, [illegible] conductionem superveniat bellum, [illegible] tinera impediantur, ut hospitibus evit[illegible] tutus accessus: nam talis eventus ster[illegible] rectè comparatur, cùm Inquilinus [illegible] ex re conductâ fructum percipiat, & ha[illegible] tium non tam inhabitationis, quàm [illegible] menti & hospitum gratiâ conduxisse [illegible] tur. Facit textus *in l. item quæritur. §. exercito. 7. ff. h. tit.*

Quæritur III. Utrùm si ex sterili[illegible] densio remitti debet, ita contra augm[illegible] major peri possit, si magna fructuum u[illegible] tas eveniat? Respondeo regulariter pe[illegible] nem ab initio contractûs constitutam [illegible] nere debere, cùm ex ubertate aliorum [illegible] norum debeat sterilium compensatio [illegible] idque probat textus *in l. si mercator. 2[illegible] vis major. 6. ff. h. tit.* ubi hæc verba leg[illegible] tur: *modicum damnum aquo animo [illegible] re debet colonus, cui immodicum [illegible] non infertur*, Barb. *in d. c. 3. h. tit. n.* [illegible]

Ex

Incipiendus tamen est casus superiùs ad quæstionem primam annexus, si nimirùm pensio pro anno sterili remissa fuerit. Item alium casum excipit Molina *de Justitia & jure disput. 405. n. 23.* si ubertas proveniat ex casu foruito extraordinario & priùs contrahentibus non prævisto. E. G. si molendinum conductum propterea acquirat magnos reditus, quia ex inundatione aquarum omnia reliqua molendina in vicinia destructa sunt, nam ordinaria pensio propter contractum bonæ fidei intelligitur statuta *rebus sic stantibus*, non autem in casu notabilis mutationis supervenientis.

Quæritur IV. An debeat pensio remitti, & cujus damnum locatoris ne, vel conductoris, si domus conducta incendio conflagrarit? In hac quæstione duo extra controversiam sunt.

I. Non teneri conductorem ad aliquod damnum resarciendum, vel pensionem solvendam, si incendium casu fortuito, & sine sua culpâ exortum sit v. g. per fulmen, milites, aut malitiam exterorum hominum.

II. Item certum est, conductorem teneri, si ejus culpa saltem levi domus incensa sit.

Sed tertium est valde dubium & controversum, si nesciatur, an culpâ, vel casu incendium ortum sit, ad quem tunc damnum permeat, & quis probare debeat, culpâ vel casu accidisse? Fachinæus *Lib. 1. controv. 87.* censet, conductori incumbere onus probandi, quòd sufficientem diligentiam in custodiendo igne adhibuerit, nullamque culpam ex contractu locationis præstandam commiserit, aliàs compensaturum totum damnum ex incendio datum. etenim locator præsumptionem Juris pro se habet, quòd incendia plerumque culpâ inhabitantium accidant. *l. 3. §. 1. ff. de Officio præfecti vigilum. l. si vendita. 11. ff. de Periculo & commodo rei venditæ.* Notum est autem, quòd præsumptio Juris transferat onus probandi in adversarium, & is, qui præsumptionem pro se habet, sufficienter causam suam fundâsse intelligatur, usquedum ex parte altera contrarium ostendatur. Accedit quòd vix sit possibile, ut locator valeat probare ea, quæ fiunt in domo, quam ipse non inhabitat, ut proinde æquitate dictante illi potius imponenda videatur probatio, qui propter actualem inhabitationem ejus copiam habet. Videtur quoque in hanc Fachinæi sententiam inclinare Harprec. *ad Principium. instit. hoc tit. num. 46.* Sed si conferantur ea, quæ tradit *ad §. 2. Instit. de Obligationibus. n. 87.* & quod *ad dictum principium n. 44.* præmisit circa conductorem equi in via pereuntis, quòd locator teneatur conductoris culpam ob impositionem majoris oneris, aut usum equi immoderatum &c. probare, satis repugnant, ut nihil certi hâc in parte ex ipso determinari possit.

Contrariam sententiam, & quòd locatori injungenda sit culpæ probatio, sustinet Andreas Gail. *Lib. 2. Pract. Observ. 21.* & Mynsingerus *Centuria 6. observ. 88.* cum aliis ibidem citatis, argumentum est in vulgatis Juris regulis, quòd actori incumbat probatio, *l. 2. ff. de Probationibus. l. 4. Cod. de Edendo.* & culpa vel delictum ac generaliter facta non præsumantur, sed probari debeant, *l. merito. 51. ff. Pro socio. l. dolum. 6. C. de Dolo. l. in bello. 12. §. facta ff. de Captivis.*

Licet verò in legibus pro anteriori sententia allegatis dicatur, incendium plerumque culpâ inhabitantium fieri, non tamen mox infertur, esse præsumptionem de tali culpa, quæ ex contractu locationis præstanda sit: cùm posset esse culpa leviissima, quæ præsertim *in omittendo* cõsisteos obligationem

gationem resarciendi damnum non inducit, sicut etiam docet Gl. in præsenti notabilis *in §. præterea. 3. Inst. Quibus modis re contrah. oblig.* Deinde J. C. in *d. l. si vendita.* notanter ait, potuisse incendium negligentiâ servorum ortum fuisse, neque inde domino semper culpam imputari, nam ex communi doctrina dominus non aliter tenetur ex delicto sui famuli, quàm si delinquat circa officium sibi commissum. *arg. d. l. si vendita. & legis. 1. §. familiæ. ff. de Publicanis.* Unde si v. g. stabularius in stabulo candelam negligenter custodierit, & incendium fecerit, dominus tenebitur, quia ipsi imputatur, quòd negligentis hominis utatur operâ: si verò stabularius in culina aliquid coxerit, & ibi per incuriam domum incenderit, non tenebitur dominus, quia deliquit extra suum officium. Gail. *dict. observ. 21. n. 6.* ideóque ut conductor de incendio obligetur, vel ipsis culpa propria, vel certi hominis aut famuli circa officium suum delinquentis probanda erit, præsumptio autem illa, quòd plerumque culpâ inhabitantium eveniat incendium, nimis generalis atque circa personas & qualitatem culpæ incerta, ac propterea ad idoneam probationem non sufficiens videtur.

Quid ergò in hac controversia statuemus? Existimo, cùm res ista Jure aliquo claro decisa non sit, utramque sententiam in Theoria probabiliter defendi, posteriorem autem fermè magis esse probabilem: ita tamen ut illa præsumptio Juris, licet propter suam generalitatem & incertitudinem non faciat plenam probationem, præstet tamen actori magnum adminiculum, ut aliis indiciis & imperfectis etiam probationibus concurrentibus nonnunquam, maximè ubi damnum incendio datum non est valde grave, sufficienter causam suam probasse dici possit secundùm ea, quæ in *Lib. II. ad Tit. de Probationibus* traduntur, quòd in causis civ... etiam præsumptiones & imperfecta ... tiones conjungi, ex iisque sententia ... sit. Neque tamen conductor exclud... quin per testes aut propationes con... possit se à culpa purgare juxta notum ... quòd præsumptiones præsumptio... probationes probationibus enervent... *in nostra. 22. de Testibus. l. divus. ... Fin integrum restitutione.* Quòd ... firmationem prioris sententiæ addu... locatorem non habere copiam probe... circa ea, quæ fiunt in domo ab aliis ... tatâ, propterea non ex toto con... multoties extranei etiam homines ... domo incensa, aut in vicina versantes ... titiam habeant, possitque locator pet... Judex ex officio domesticos audiat, ... causa & culpa incendii inquirat, qua ... sitio per se etiam incumbet Judici, qu... cendium sive dolo, sive culpâ exort... minali judicio subjacet, per ea, quæ ... Mynsing. *d. observ. 88.*

Quæritur V. Utrum ille, qui ... *suas* locavit v. g. Advocatus, Medicus, ... filiarius, famulus & similes, si propter ... mitatem, vel aliud impedimentum ... suas non præstiterit, nihilominus ... mercedem petere valeat? R. affirma... esse de Jure probabiliorem saltem ... illius anni, quo aliquis servire cœpit pr... tus satis claros *in l. qui operas. §. ... 1. §. divus. 13. ff. de Variis & extra... cognitionibus. l. penult. & l. fin. C... Condictione ob causam dat. l. post ... Cod. de Advocatis diversorum ju... rum.* Harprecht. *ad princ. Inst. ... n. 521.* Gail. *lib. 1. observ. 44. n. 12.* ... obstat, quòd in locatione *rerum*, ... ctor nullam percipiat utilitatem, non ... tur mercedem solvere, ut superius ... nam in locatione *rerum* mercs ...

detur propter fructus vel utilitatem actualiter percipiendam, in locatione autem *operarum* seu *factorum* merces etiam datur pro ipsâ obligatione deserviendi, & quòd v.g. Advocatus, vel Medicus, si conductor eis operâ indiguerit, & ipse eam præstare possit, præstare omninò teneatur.

Alia verò movetur difficilis objectio ex *l. pecuniam. 5. ff. de Condictione causâ data.* ubi JC. proponit quæstionem, an ab eo, qui pecuniam accepit, ut Capuam iret, à tempore vel morbo impeditus non iverit, possit pecunia data condici seu repeti? & respondet, quamvis aliàs in conductione *operarum* cessaret condictio, si locator in culpâ non sit, quò minùs operas præstet, juxta leges concordantes superiùs allegatas, hic tamen, cùm pœnitere liceat ei, qui dedit, antequam alter ex parte suâ contractum quoque impleat, ideò repetitioni locum esse tantus, ut is, qui obligatus & paratus ad eandem sumptus ex hac causâ fecit, per deductionem illarum indemnis servetur. Comparat ergò J. C. hunc contractum locationis operarum contractibus *innominatis: do ut facias: facio ut des, &c.* quorum naturâ est, ut lege contractûs necdum utrinque impletâ pœnitere liceat, sicut *in Titulo de Pactis*, tradidimus. Si pœnitere licet, consequenter pecunia, sive merces data ante operas præstitas revocari potest, & si data repeti, multò magis promissa Advocato, vel Medico denegari potest, cui enim datur actio ad repetendum, ei multò magis datur exceptio ad retinendum. *c. qui ad agendum 71. de R. J. in 6.* Similis textus est *in l. conductus 5. §. Item cùm quidam. 6. ff. h. t.* ubi quidam pactus fuit cum nauta, ut se ad certum locum deveheret, navi amissâ dicitur repeti posse, quod datum est, quia nauta vecturam non præstiterit.

Fateor amplam esse hâc de re disputandi materiam. Interim omissis aliorum laboriosis in hac difficultate explicationibus, puto distinguendum inter locationem operarum, cujus objectum est certum determinatum opus, vel negotium perficiendum, ac inter locationem operarum, cujus objectum non est tàm opus ipsum aliquod specificum, seu determinatum, quàm ipsa operandi seu deserviendi obligatio ad certum tempus, vel propter annuum salarium conventum ad singulos annos restricta, ut fit in Professoribus, Advocatis, Medicis & similibus. Priori casu videtur planè contractus ob bonam fidem & intentionem contrahentium habere tacitam conditionem, ut merces debeatur, si & quatenus opus aut negotium perfectum fuerit, juxta *d. l. si pecuniam.* & *§. Item cùm quidam.* Si tamen aliquid operis factum fuerit, & casus ex parte operatoris inculpabilis supervenerit, quò minùs absolvi possit, æquitas suadet, ut saltem pro ratione & tempore operarum merces arbitrio boni viri præstetur, quo sensu explicanda est *l. Martius. 59. ff. hoc tit.* Altero autem casu procedunt leges superiùs ad principalem responsionem allegatæ: quia tunc licet singulis diebus non præstentur operæ, manet tamen semper præstandi obligatio. Imò tametsi morte intra annum incidente operæ ampliùs præstari nequeant, vel obligatio perdurare: nihilominùs cum initio anni, quo locator operarum adhuc vixit, censetur obligatio conductori quasi tradita, in eumque sicut in emptione (assimilatur enim conductor emptori, & locator venditori *princ. Instit. h. t.*) periculum interitûs translatum.

Quæritur VI. Qualiter finiatur locatio & conductio? R. Hunc contractum ex variis causis exspirare: I. Si tempus locationi præfixum elapsum fuerit; id verò, si locator rem repetierit; si autem tempore elapso

passus sit conductorem adhuc uti re conductâ, censebitur locatio ex tacito consensu utriusque partis continuata. Debet tamen distinctio adhiberi, inter prædia rustica & urbana: nam in prædiis rusticis, quorum fructus tantùm semel in anno proveniunt, censebitur conductio ad unum integrum annum tacitè renovata, neque ante id tempus conductor expelli poterit. In prædiis autem urbanis gratiâ solius inhabitationis sive intra, sive extra urbem exstructis, & conductis, quorum commoditas singulis momentis cedit, censebitur quidem repetita locatio, sed sine certo tempore, & quamdiu inquilinus in domo manet, ac à domino toleratur, Text. & Barthol. *in l. item quæritur. 13. §. fin. ff. h. tit.*

II. Locator etiam ante exactum tempus locationis rem locatam repetere potest, si conductor pensionem sive mercedem justo tempore non solverit; vel malè in re conductâ versetur, vel locator propriis usibus rem sive domum locatam sibi necessariam esse doceat; vel ruinosam reficere & instaurare velit: si tamen hujusmodi necessitas inhabitandi vel reficiendi tempore locationis non imminebat, sed postcà primùm supervenerit *cap. penult. h. tit. l. quæro. 54. §. 1. l. cùm domini 56. ff. h. tit.*

Sed hic aliqua subnotanda sunt, *primum* est, quòd licèt in allegatis textibus mentio fiat *de bieñio*, ut si intra id tempus conductor pensionem non solverit, expelli possit, nihilominus plures DD. cum Barb. *in Collect. ad d. cap. penult. h. tit. n. 44.* & Harprechto *ad princ. Instit. h. tit. n. 71.* sentiant, etiam statim expelli posse, si debito & constituto tempore pensio soluta non fuerit, *arg. à contrario in l. 3. Cod. h. tit.* & textus citatos interpretantur, quòd in illis mentio *biennij* in narratione tantùm facti, non dispositione juris ponatur, excepto speciali casu in *d. l. cùm domini. 56. ff. h. tit.* diuturniorem absentiam conductoris tor petat per magistratum res ejus spe & describi, quòd cùm magni præjudici saltem ante *biennium* absentiæ fieri nec bet. Mediam viam, quæ æquitati tur congrua, tenet Pan. *in d. c. penult.* ut tunc possit conductor etiam ante um expelli, si locatio non sit facta ad gum tempus, scilicet decem annos.

Alterum est, quòd circa tempus dæ pensionis, item & conductoris exp nem præcipuè ad consuetudines locor tendendum, & propter contractus fidei plurimùm arbitrio Judicis & boni ri tribuendum sit, ne per contractus al manæ vitæ societatem conservandam sarios odia & dissidia inter homines cantur. Hinc in plerisque locis usus conductor etiam ex justa causa prius nequeat, quàm sibi antea aliquot m per locatorem insinuatum fuerit, ut habitatione prospiceret, nimis enim foret, quasi ad horam cum rebus suis grare.

Tertium, Si locator vendiderit re tam alicui tertio, emptor non tene ti conductorem in re conductâ, qua tempus conductionis necdum elapsu idque communiter de quovis singular cessore, qui non sit hæres locatoris pitur. *l. emptorem. 9. ubi DD. C. d. qui feudum. 32. ff. eod.* quia res inter acta tertio præjudicare non debet. V tor autem sive dominus, qui feudum tempus locationis elapsum vendidit, tur conductori, quanti ejus interes re conductâ uti non possit, *l. ex emp 15. §. ubicunque. l. si in lege §. cod l. si fundus. 33. ff. h. t.*

Quartum, Quod de emptore & hæ ri successore dicitur, id ipsum etiam

gelligunt de successore in officio, vel dignitate, ita ut v. g. successor Episcopi, vel Abbatis, vel Parochi possit revocare locationem à suo prædecessore factam: quamvis non successor hereditarius factum sui defuncti præstare debeat, ex cujus persona lucrum sentit, & in quem omnes actiones passivæ & activæ transeunt, *l. hereditas. 62. Ex qua persona. & l. qui in Jus. ff. de R. Vlum amatre. Cod. de Rei vindic.* successor tamen in dignitate vel officio, cùm omne suum jus non à defuncto, sed ab electione, vel institutione, & concessione superioris habeat, regulariter non tenetur stare pacto sui antecessoris, si illud pactum haberet causam continuam & etiam successorem deberet obligare ad aliquid de præsenti faciendum vel patiendum, nisi tale pactum nomine Ecclesiæ cum debita solennitate factum fuisset. Covar. *Var. Resol. lib. 2. cap. 16. n. 6.* Gutirez. *Canon. qq. lib. 1. cap. 36.* Addunt tamen aliqui limitationem ex bono & æquo, si jam annus locationis sit inchoatus, factæ impensæ necessariæ, terræ satæ &c. pro illo saltem anno successor stare locationi debeat tanquam re non amplius integrâ. Bald. *in l. emptorem. 9. C. hoc tit. n. 7.* Card. Tuschus. *V. Locatio. conclus. 419.*

Quintum. Sicut locator conductorem ex causis expellere, ita etiam vice versâ conductor justa de causa domum conductam deserere, & mercedem deducere potest, v. g. si domus minetur ruinam, si irruptio hostium vel deprædatio timeatur, si spectris vel tumultibus nocturnis inquietetur, *l. habitatores. 27. & ibi Gottofredus. ff. hoc tit.* Si verò conductor sine justa causa domum conductam deseruerit, nihilominùs mercedem ex integro solvere tenebitur. *l. dominus. 55. §. fin. ff. hoc tit.*

Cæterùm morte locatoris, vel conductoris non finitur locatio, sed si locator moriatur ante tempus locationis elapsum, ejus heres pati debet conductorem usque ad præfinitum tempus inhabitare, cùm utpotè heres factum sui defuncti præstare teneatur, juxta superiùs allegata; & è converso, si conductor moriatur, heres ipsius eodem jure in conductione succedit, quia repræsentat defuncti personam, & actiones defuncto competentes etiam in ipsum transeant. *§. fin. J. hoc tit: leg. hereditas. 62. ff. d. R. J.*

Quæritur VII. An conductor possit deducere impensas, si quas fecit in rem conductam v. g. domum ruinosam reficiendo, aliàve utilia ædificia aut necessaria exstruendo? Respondeo, *sumptus* alios esse *Ordinarios*, qui fiunt ordinariè pro habendo usu ex re conducta, veluti pro arandis & colendis agris, pro percipiendis fructibus, pro pabulo aut ferramentis equi conducti, &c. & hi non deducuntur, sed eos conductor de suo præstare tenetur. Alij verò sumptus sunt *extraordinarij*, & isti vel sunt *necessarij*, ut si imminens ruina domûs reparanda sit, aut tectum pluvijs pervium resarciendum; vel *utiles*, ut si novæ arbores frugiferæ aut vites in fundum inserantur: vel *voluptuariæ*, ut si domus pingatur, hortus ornetur &c. Sumptus *necessarij* & *utiles* (si tamen utilitas eorum perpetua sit, & non tantùm conductorem, sed etiam dominum concernat) regulariter deduci possunt, vel certè dominus pati debet, ut eos conductor tollat sive auferat, si sine deterioratione status tolli possint. *l. 19. §. 4. l. dominus. 55. §. 1. & l. penul. ff. h. t.* Fachin. *Lib. 1. Controv. c. 85. Voluptuariæ* autem impensæ regulariter non deducuntur, nisi dominus exinde locupletior factus sit, ut quia rem propter illas impensas jam pluris venditit aut elocare cœpit. Tollere tamen impensas *voluptuarias* sine deterioratione rei conductor non prohibetur, *l. planè. & l. utiles. ff. de*

Petitione hereditatis. Circa istud autem *beneficium tollendi* impensas utiles & voluptarias est notandum, id tunc tantùm locum habere, si tollens aliquod commodum inde consequatur, secùs verò, si ex mera invidia picturas v. g. corradere, ornatum horti destruere velit, *l. in fundo 38. vers. constituimus. ff. de rei vindic. non est enim malitijs hominum indulgendum, qui nihil aliud agunt, quàm ut noceant*: inquit J. C. *in d. l. 38.* & sibi imputare debet, qui in re aliena scienter tales impensas fecit.

§. Unicus.

De Contractu Emphyteutico.

SUMMARIA.

11. *Emphyteusis quid.*
12. *Emphyteusis qualiter differat ab emptione, locatione, usufructu & Feudo.*
13. *Emphyteusis an requirat scripturam.*
14. *Emphyteusis Ecclesiastica an possit in perpetuum constitui?*
15. *In Emphyteusi Ecclesiastica an & quando requirantur solennitates?*
16. *Emphyteusin Ecclesiasticam an possit Prælatus dare suis consanguineis?*
17. *Emphyteusis ad dominum reversa an debeat dari cognatis ultimi Emphyteutæ?*
18. *Emphyteusis quando amittatur ob non solutum canonem?*
19. *Quando ob deteriorationem.*
20. *Quando propter alienationem.*

DE hoc contractu non tantùm agitur in Jure Civili *in Tit. Codicis. de Jure Emphyteutico.* ac in *Novella. 7. & 120.* nec non *in §. 3. Instit. h. tit.* sed etiam in jure nostro Canonico ejusdem fit mentio, *in cap. nulli. 5. de Rebus Ecclesiæ non alienandis* in *Extravag. ambitiosæ. eod. tit. inter Com.* & *in c. fin. h. tit.* estque contractus usu quotidianus, & censetur ille, qui à nostris Germanis Erbrecht vocatur.

11 *Emphyteusis* igitur græcâ voce *implantationem* seu *insitionem* significat: nam ex primæva natura & institutione hujus contractûs fuit, ut *emphyteuta* res sterilis in culta ad usum concederetur, eo fine, ut per implantationem, culturam & meliorationem frugiferam & meliorem redderet. Licet verò talis cultura proprie tantum agris & prædijs rusticis conveniat, jure tamen usu receptum est, ut eodem verbo omnis melioritionis genus intelligatur, & quæ domus ædificia in contractum emphyteuticum deduci possint, *arg. text. in l. 7. cap. 3. §. 2.*

Definitur contractus *emphyteuticus* apud Harprechtum *ad §. 3. Instit. h. t. num. 4.* quòd sit *contractus Juris gentium nominatus, bonæ fidei, solo consensu constans, quo dominus de dando fundum suo in perpetuum, vel ad tempus, pensione annua in recognitionem dominii præstanda colendo fruendoque tradit, quo pacisciturque.*

Olim quidem dubitabatur, an hic contractio esset emptio vel locatio dicendus propter similitudinem aliquam cum utraque. Sed decrevit Imperator *in d. §. 3. Instit. hoc tit.* postea verò à Zenone Imperatore *in l. 1. Cod. de Jure emphyteutico* declaratum est, esse contractum sui generis, proprium & à reliquis distinctum. Differt enim verò ab *emptione* hic contractus differt *emphyteuticus*, quòd emptio possit fieri tam super rebus mobilibus quàm immobilibus, hic autem duntaxat super immobilibus: in illo certo constituto pretio nummario ordinariè transferatur dominium directum, si venditor dominus fuerit, saltem usucapiendi conditio, si non fuerit; isto autem nec pretium ab initio constitutum vel intervenire necesse sit, sed solum canonem super annua pensione, sive, ut vocant Germani, jährlich Zinß, quæ & canon dicitur, *annuo canone* solvendo, quæ & ipsa pensio non præcisè in pecunia numerata, sed in fructibus & alijs etiam rebus consistit.

sere potest, Neque in Emphyteusi transfertur dominium directum, sed utile tantum, seu quasi dominium. Contingit tamen non rarò, ut & ipsa Emphyteusis (sicut & Feudum, ut in *Tit. de Feudis* traditur) vendatur, *l. 3. C. de Jure Emphyteutico.* tamen ut natura & leges Emphyteuticæ salvæ maneant. Præterea quando res quoad dominium directum venditur, nihil ulterius præter pretium venditori præstatur, & si res intereat, emptori perit; at verò in contractu emphyteutico præstatur *annuus canon*, & interitus rei sine culpa levi Emphyteutæ contingens ad dominum directum spectat, Emphyteutâ imposterùm à præstatione canonis liberato.

A *Locatione* differt *Emphyteusis*, tum quòd in locatione solummodo usus, & quidem temporalis, in Emphyteusi verò species aliqua dominij plerumque perpetuò transferatur; tum etiam, quòd in locatione pensio solvatur tanquam justa æstimatio fructuum vel usûs, in Emphyteusi autem principaliter in recognitionem dominij directi. Unde fit, ut inter fructus Emphyteuticos & annuum canonem Stifft- oder Grundtdienst plerumque non soleat esse proportio, sed potissima utilitas in laudemio, in dem An- oder Zufall/ vel, ut alibi vocatur, in dem Pfundt-Geldt/ quod domino in decessu prioris, & accessu novi Emphyteutæ solvitur, estque de Jure communi *in d. l. 3.* pars quinquagesima pretij, quo æstimatur Emphyteusis, secundùm consuetudines locorum autem aliquando major) consistit. Item in locatione obveniente sterilitate pensio remittenda est, non etiam in Emphyteusi. Jul. Clarus *l. 4. sent. §. Emphyteusis. q. 8. n. 8.*

Ab *usufructu* Emphyteusis distinguitur, quòd ususfructus non transferat dominium utile, sed sit servitus tantùm personalis in solo usu consistens, quæ nec in heredes transeat, nec quoad jus ipsum in alium cedi vel transferri possit. *§. finitur. Instit. de Usufructu. l. si usufructus. 66. ff. de Jure dotium.* Est quoque de natura usufructûs, ut ad differentiam locationis & conductionis gratuito constituatur sine annua pensione, quæ omnia se aliter habent in Emphyteusi, ut hactenùs dictum, & dicetur imposterum.

Cum Feudo quidem convenit *Emphyteusis*, quòd in Emphyteutam sicut in Vasallum transeat dominium utile, & ad heredes transmittatur: verùm in feudo secus quàm in Emphyteusi regulariter & secundùm ordinariam naturam Feudi tantùm succedant heredes sanguinis, agnati, masculi, non extranei aut fœminæ, nisi aliter conventum sit: item in Feudo regulariter non solvatur canon aut laudemium, econtra vero Vasallus obligetur ad præstandum juramentum fidelitatis, ad exhibenda servitia militaria, vel alia in pactum deducta, ad petendam renovationem investituræ, quoties persona domini aut Vasalli mutatur, prout hæc in *Tit. de Feudis.* prolixius explicantur.

Interim cum naturalia contractuum possint per diversas pactiones immutari, argumento textûs feudalis in *Tit. de Feudo non habente propriam feudi naturam.* & contractus ex conventione legem accipiant. *c. contractus. 85. de R. J. in 6. l. contractus. ff. eod. tit.* non est infrequens, quòd aliqua prædia rustica dicantur dari in feudum, sed cùm talibus pactis & conditionibus, ut ab Emphyteusi parùm vel nihil dissentiant.

Porrò quòd in definitione dictum est, 13
contractum Emphyteuticum esse ex illis, *qui solo consensu* perficiantur, non est omninò certùm: etenim magna inter DD. controversia est, an non ad perfectionem

hujus contractus *scriptura* requiratur, nec priùs inter contrahentes nascatur obligatio, quàm scriptura sive instrumentum aliquod saltem privatum desuper erigatur? Qui affirmativam sequuntur cum Julio Claro *in d. §. Emphyteusis. q. 4.* fundantur in textu, *l. 1. Cod. de Jure Emphyteutico.* in illis verbis: *scripturâ interveniente &c.* qui ablativi casus absolutè positi conditionem importare solent, ut sit sensus: *si scriptura intervenerit. arg. l. ab emptione. 58. ff. de Pactis. cum plurimis aliis similibus.* Conditione autem non impletâ actus quoque conditionatus valere non potest, quia conditio obligationem suspendit, *tot. tit. ff. de Conditionibus & demonstrationibus, & X. tit. de Conditionibus appositis.* Et in specie si contractum aliquem in scriptis fieri placuerit ante scripturæ expeditionem validum non esse, satis constat ex *l. si contractus. 17. Cod. de Fide instrumentorum.*

Verùm licet hanc sententiam communem dicat Clarus *cit. loco.* tamen apud Harprechtum *in §. 3. Instit. h. tit. n. 57.* magnus cumulus Authorum, & plures rationes in contrarium allegantur: cùm enim prior sententia unicè fundetur in allegatis verbis. *l. 1.* quæ videntur habere ambiguum sensum, & posse explicari de narratione facti, non dispositione Juris: econtrà verò in omnibus alijs contractibus etiam ijs, qui cum Emphyteusi proximam similitudinem habent, ut emptione, locatione, feudo & cæteris, regulare sit, scripturam non requiri de substantiâ contractûs, nisi expresè ita inter partes convenerit, non erit propter ambigua verba unius legis à communibus contractuum regulis recedendum, Item cùm in *Novel. 7. in præfatione circa finem, & in Novella. 120. c. 5. V. in aliis. & c. 6. §. 2.* specialiter in Emphyteusi Ecclesiastica constitutum sit, ut scriptura interveniat, supponitur, vel sequitur, in Emphyteusi privatâ esse necessariam.

Qui tamen priori sententiæ adhærendo let, haud difficulter responderet, non ob *citatis Novellis*, quòd scripturæ solem propria tantùm sit Emphyteusi Eccles cæ, sed quòd *in d. l. 1.* communiter de Emphyteusi constitutum erat, id inter in Novellis etiam circa Ecclesiasticum ùs expresserit: potueritque fuisse sem consideratio hujus contractus ab alii in hoc plures obligationes simul cu runt, nimirùm circa dominium utile nem, laudemium, meliorationes, alia onem &c. ut ad evitandas lites magis in aliis fuerit scriptura requisita.

Quid ergò statuendum? Plane præsenti difficultate de sensu & mente non satis constat, in praxi omnium ad consuetudinem tanquam optimam interpretem, recurrendum est, *l. si de pretatione. ff. de Leg.* Abstrahendo consuetudine in Theoriâ utraque sen probabiliter defenditur: prior cum legum magis consistit, altera cum naturali, ex quâ per mutuum consen iam absque scripturâ nascitur obliga *ff. de Pactis.* Forsitan media via non gruè tentari posset, & dici, per leges, ac in foro externo circa contract phyteuticum scripturam requiri no dem ad substantiam contractûs, sed bationem judicialem, manente natura gatione ex solo consensu, quæ sicut nudis stringat quidem, præsertim in interno, in judicio autem fori Civil confusiones & lites evitandas, non batio ejus per scripturâ admittatur. admodum in statutis Bavaricis *Tit. 21* ordinatum fertur, Emphyteusim non quàm documentis literarijs probari Austriâ quoque prætendens fundum

phyteuticum necesse habet exhibere concessionem illius scriptam, vulgò ein ordentliche von dem Grund-Herrn/ oder dessen Grund-Buchshandler unterschriebene und gefertigte Gewehr/ in quâ concessione seu investiturâ Emphyteuticâ fundus Emphyteuticus cum suis contiguis & vicinis, mit den Anrainern/ ac quantitate canonis, item (si non sit emphyteusis nova) anterior possessor, & quo titulo in præsentem transtulerit, nominatim & clarè exprimi debent, quæ concessiones diligenter & de verbo ad verbum inserendæ in Librum emphyteuticum in das Grund-Buch/ ut subortis litibus inde probatio desumi possit. Aliud autem esse actum in foro externo probari non posse, vel actionem non admitti, & aliud obligationem natam non esse in *Tit. de Constitutionibus. & in Tit. de Pact.* explicavimus.

Præterea, quod definitioni insertum est, *Emphyteusim in perpetuum constitui posse*, rursus disputationem movet circa Emphyteusim Ecclesiasticam, an ea in perpetuum constitui, & in quoscunque hæredes transire valeat? Enimverò in *Novella 7. c. 3.* constituit Imperator, ut Emphyteusis Ecclesiastica ultra virum & uxorem (si tamen viri & uxoris nominatim in contractu mentio facta sit) filios item ac nepotes non extendatur. Econtrà *in Novel. 120. c. 6.* concedatur absolutè, ut Emphyteusis Ecclesiastica, ac piorum locorum etiam perpetuè fieri possit. Ob hanc textuum diversitatem DD. in varias sententias abierunt, ut videre est apud Julium Clarum *in dicto §. Emphyteusis. q. 28. num. 6.* quibusdam asserentibus, esse de naturâ Emphyteusis Ecclesiasticæ, ut ultra filios & nepotes in extraneos hæredes non transeat, nisi specialiter in concessione mentio hæredum fiat: aliis econtrà ad ipsum negantibus; eò quòd prædicta *Novella 7.* tanquam constitutio Principis sæcularis aut non liget Ecclesias, *c. Ecclesia. 10. de Constit.* aut per *Novel. 120.* tanquam posteriorem correcta sit, vel certè ut tradit Gottofredus *ad d. c. 3. in verbo. ad solam vitam.* tantùm de Ecclesiâ Constantinopol. loquatur.

Verùm cùm prior sententia sit multorum gravium DD. quos copiosè refert Clarus *dicto loco*, bonoque textu subnixa, & consulat indemnitati ac utilitati Ecclesiarum, pro quarum favore in dubio convenit respondere. *l. sunt personæ. ff. de Religiosis & sumptibus funerum.* ideò non videtur temerè rejicienda; proinde ad aliqualem dissidentium opinionum conciliationem existimo dicendum, non potuisse quidem ab Imperatore prohiberi, quin ex justâ causâ & cum debitis solennitatibus Emphyteusis Ecclesiastica in perpetuum & etiam pro hæredibus extraneis concedi valeat, *arg. d. c. Ecclesia. de Constit.* interim in dubio non præsumi datam in perpetuum, & mentionem hæredum restringi ad proximos hæredes sanguinis, filios scilicet & nepotes, qui jure naturæ sunt hæredes, *l. cum ratio. ff. de Bonis damnatorum.* ut etiam insinuat Gottofredus *dicto loco*, & allegat Alciatum *lib. 2. præsumptionum. præsumpt. ultima.* & licet prohibitio *dictæ Novellæ. 7.* non possit excludere Ecclesiam à concessione perpetuâ, potest tamen extraneos hæredes legi Impetatoriæ subditos excludere à petitione, quando ipsis per Ecclesiam expressum pactum factum non est, vel saltem talia verba contractui inserta, ex quibus sufficienter appareat, mentem concessionis fuisse hæredes quoque extraneos comprehendere. Quo sensu etiam exponenda est *Novella 120.* ut jura juribus concordentur ad correctionem juriū evitandam. *cap. cùm expediat, 29. de Electione in 6.* cùm aliàs ista *Novel-*

Novella nullius correctionis circa *Novellam. 7.* meminerit. Quod verò dicitur, prohibitionem *Novellæ 7.* esse solummodo circa Ecclesiam Constantinopol. majorem, per textum satis evinci nequit, qui in *dicto cap. 3.* & *in cap. præced.* generaliter de omni Ecclesia, & *omnibus reliquis adorandis domibus* loquitur.

15 Circa *Emphyteusin Ecclesiasticam* illud adnotandum est, quòd licet ab initio res Ecclesiastica sine debitis solennitatibus in Emphyteusin dari nequeat, *Extravag. ambitiosæ de Rebus. Eccles. non alienandis inter Comm.* si tamen *ab antiquo* (saltem ultra 40. annos,) sit solita dari in Emphyteusin, & ab initio cum solennitate data fuerit, eaque denuo ad Ecclesiam revertatur, possit absque nova solennitate iterum in Emphyteusin concedi, dummodo non cum minori Ecclesiæ utilitate. *d. Extravag. ambitiosæ. & c. 2. de Feudis.* Riccius *Praxi aurea. parte 1. resol. 26.* Imò non præcisè tenebitur Prælatus iterum dare in Emphyteusin, sed poterit in usumfructum concedere, elocare, vel alium contractum desuper facere, ex quo major Ecclesiæ utilitas proveniat: quia res semel facta alienabilis censetur perpetuò esse alienabilis, & meliorem facere conditionem Ecclesiæ Prælatus potest, deteriorem non potest *cap. 2. de Donationibus.* Unde, si priùs Emphyteusis data sit ad certam generationem & privatis hominibus, non poterit ad Ecclesiam reversa dari in perpetuum sine nova causa, & solennitate; vel in Civitatem aliamvè universitatem, quæ nunquam moritur; vel in potentiorem, qui sit difficilis conventionis, conferri.

16 Est verò litigium inter DD. an Emphyteusin ad Ecclesiam reversam valeat Prælatus suis consanguineis concedere? Negativa sententia, quam tenet Harprechtus *in §. 3. Instit. hoc tit. n. 197.* fundatur *in Auth. quibuscunque. Cod. de. SS. Eccles.* [illegible] *Novella 120. cap. 5.* ubi œconomis & [illegible] rabilium domorum ordinatoribus, [illegible] que consanguineis interdicitur, Emphyteusin & locationes, sive hypothecas [illegible] sis venerabilibus domibus compe[illegible] accipere &c. Cujus constitutionis [illegible] ne isti administratores Ecclesiæ fra[illegible] damnum inferre possint. *cap. de* [illegible] *dist 89.*

Verùm dicendum est, non repe[illegible] quam constitutionem Canonicam; [illegible] consanguinei Prælati debeant esse hac [illegible] te deterioris conditionis, quàm alij, [illegible] modo omnia bonâ fide & cum evide[illegible] clesiæ utilitate agantur.

Non obstat dicta constitutio Juris [illegible] lis: quia illa inprimis non loquitur de [illegible] latis, sed tantũ de œconomis similibus [illegible] ministratoribus inferioribus Hospital[illegible] aliorum piorum locorum, quorũm po[illegible] longè restrictior est, quàm Prælatorum [illegible] gisque in illos, quàm in istos cadit [illegible] præsumptio. Deinde Prælatos tanquam [illegible] sonas Ecclesiasticas præfata constitu[illegible] defectu jurisdictionis ligare non possi[illegible] norm. *lib. 1. Consil. 41.* & Fachinæus [illegible] *Controv. cap. 31.*

Vtrum autem Emphyteusim finit[illegible] ratione aliòvè casu ad Ecclesiam vel [illegible] dominum reversam dominus teneatur [illegible] cognatis ultimi Emphyteutæ, si petant [illegible] que præferre extraneis personis, in [illegible] que partem disputant Interpretes apud [illegible] precht. *in d. §. 3. n. 208.* Etenim affir[illegible] vam præter alia argumenta suadere vi[illegible] notabiles textus: *in l. Imperator. 6.* [illegible] *Pactis. & in l. 1. ff. de Privilegiis* [illegible] *torum* (quæ in Corpore Godofredi [illegible] *in Tit. de Rebus authoritate Judicis* [illegible] *dendis*) ubi, si bona debitoris vendan[illegible] emptione eorum creditores quidem [illegible]

ja, cognati autem extraneis præferuntur. Item *in l. jubemus. 3. §. 5. Cod. de Advocatis diversorum Judicum*, filii Advocatorum, si idonei sint, ad officium suorum patronum præmortuorum ante extraneos admittuntur. R. cum Andreâ Gail. *Pract. Observat. lib. 2. obser. 148. num. 2.* Harprecht. Ad. esse quidem aliquam æquitatem seu benignitatem, ne dominus in novâ concessione Emphyteusis ad se devolutæ extraneos præferat consanguineis ultimi Emphyteutæ, si rem rursus in Emphyteusim concedere, & non pro se aut suis reservare velit: interim in rigore non esse obligationem vel jus petendi ex parte consanguineorum: hæc enim obligatio foret vel ex *pacto*, vel *lege*: non ex *pacto*, quia supponitur, juxta pactum Emphyteuticum rem esse liberè & pleno jure ad dominum reversam, consequenter sicut aliàs quilibet in re suâ moderator est & arbiter *l. in re mandata. Cod. Mandati.* & qui jure suo utitur, nemini facit injuriam. *l. nullus. 55. ff. de R. J.* ita etiam in Emphyteusi ad se reversa tanquam de re suâ dominus liberè disponere poterit. Sed neque ex *lege* apparet obligatio, quia non habetur hujus rei convincens aliquis textus; imò in *d. Novella. 7. c. 3. §. fin.* talis petitio consanguineorum expresse removetur. Adde, quòd jura communes Juris regulas (quibus tamdiu insistendum, donec contraria exceptio ostendatur) nemo invitus contrahere aut vendere teneatur. *l. invitos. 11. Cod. h. t. l. invitum. & l. dudum. Cod. de Contrah. empt.* Quod verò attinet ad textus in contrarium adductos, putarem respondendum, eos loqui de diversis casibus, à quibus tanquam separatis, ut dici solet, non est bona illatio: nam ibi ex publico officio proceditur vendendo bona & distribuendo officia, hic autem ex privato jure dominii: ibi nihil præjudicatur Judici, si anteferat consanguineos extraneis juxta præscriptum legis, à quâ suum officium habet, & dependet, hic autem nimis videretur restringi naturalis facultas dominii, ex quo cuique conceditur disponere de re suâ, prout libet.

Amittitur Emphyteusis etiam in perpetuum constituta tribus ex causis: nimirum *canonis seu pensionis intermissâ solutione: deteriorâtione rei Emphyteuticæ: & ejusdem rei circa consensum domini alienatione.*

Circa amissionem *ob non solutum canonem* distinguendum est inter Emphyteusim *Ecclesiasticam*, seu ab Ecclesia concessam, & Emphyteusim *privatam*, sive concessam ab alius privatis hominibus. *Privata* amittitur, si *per triennium* nullus canon solvatur domino. *l. 2. Cod. de Jure Emphyteut. Ecclesiastica* verò, si *per biennium: cap. fin. hoc tit.* licet dominus ad solvendum non monuerit; quando enim certa dies solutioni præfixa est, ea dicitur pro homine interpellare, nisi tamen Emphyteuta moram purgaverit, & celeri satisfactione sibi consuluerit. *d. cap. fin.* Debet autem hoc biennium vel triennium esse continuum, ita ut expelli non possit Emphyteuta, qui primo & quarto anno non solvit canonem, solvit verò secundo & tertio. Baldus *in authent. qui rem. Cod. de SS. Eccles.* 18

Cæterùm intra quantum tempus Emphyteuta moram purgare possit, ut evitet privationem? discrepant DD. Quidam existimant, sufficienter purgâsse moram, si citatus ad Judicem non incipiat litigare, sed illicò paratus sit ad solvendum: quæ sententia non videtur convenire *dicto c. fin.* ubi ad privationem vel amissionem non requiritur monitio domini, ut dictum. Meliùs proinde dicitur tempus, intra quod conceditur moram purgare, debere esse modicum arbitrio Judicis vel prudentis viri, ita ut si

elapso biennio intra unum vel alterum mensem pro circumstantia loci & personarum non venerit cum solutione canonis, is imposterùm necessariò audiendus non sit, nisi dominus ultrò jus suum remittere velit. Gl. *in d. c. fin. in verb. celeri.* & Panorm. *ibid. n. 13.* Censetur porrò dominus remittere jus suum, si sciens, veteres pensiones solutas non esse, novas receperit. Imò etiamsi receperit veteres, non remittere expulsionem ipsius Emphyteutæ, si de ea comminationem vel saltem protestationem de reservatione sui juris fecisset, quæ tamen protestatio cum receptione novarum pensionum tanquam facto contraria non consisteret. Videatur Barbosa *in Collect. DD. ad c. fin. h. t. n. 117.* ubi etiam *n. seqq.* concludit, Prælatum Ecclesiæ Collegiatæ non posse remittere hanc caducitatem sine consensu Capituli.

19 Ex causa *deteriorationis* amittitur Emphyteusis, si ex dolo, lata vel levi culpa rem Emphyteuticam notabiliter deteriorem fecerit Emphyteuta, ita ut damnum non sit leve, & forsan modico tempore recuperandum, sed perpetuum vel saltem annis pluribus non resarciendum: cùm enim primæva natura & institutio Emphyteusis sit, ut res sterilis melioretur, & ad culturam redigatur, si contrarium accidat, meritò hic contractus rescindi, & annullari debebit. *Novella. 120. c. 8. Authent. qui rem. Cod. de SS. Ecclesiis.*

20 Ad *alienationem* quod attinet, sciendum est, concedi quidem Emphyteutæ, ut *emponemata*, sive meliorationes suas, quas fecit in re Emphyteutica, sicut & jus suum in alium transferre valeat, (nisi tamen aliter in instrumento Emphyteutico conventum fuerit) sed ita si priùs domino denunciaverit, an ipse pro eodem pretio, quod revera extraneus dare paratus est, emere velit, ejusque declarationem per duos me[illegible] expectârit. Quòd si irrequisito domino [illegible] phyteuta rem vendiderit, & insuper [illegible] derit, cadet jure suo, & dominus [illegible] se recipere poterit, nullo restituto [illegible] *cap. fin. hoc tit. & l. 3. Cod. de Jure [illegible] phyt.* atque ibidem DD. & Interpretes.

Notanter autem de venditione loq[illegible] quia si Emphyteuta titulo lucrativo [illegible] nationis, aut legati velit jus suum in [illegible] transferre, communiùs docent (quibus [illegible] tamen dissentientibus) id irrequisito [illegible] no fieri posse *arg. l. 1. Cod. de Fundo pa[illegible] moniali. & in l. si domus. 71. §. ult. [illegible] Legatis. 1.* ex ea differentiæ ratione, [illegible] in venditione non intersit Emphyteutæ [illegible] emat pro eodem pretio, ideòque meri[illegible] minus præferendus sit, in donatione [illegible] ejusdem intersit, cui ex causa gratis[illegible] vel receptæ vel recipiendæ donet, [illegible] modò jus directum domini in [illegible] salvum conservetur, & donatarius [illegible] authoritatem domini in possessionem [illegible] catur.

Plurimas alias circa hanc materiam [illegible] troversias movent DD. nullo certo [illegible] terminatas & in utramque partem [illegible] suas rationes & DD. quæ videri po[illegible] pud Julium Clarum, Harprecht. & [illegible] *cit. locis*, Addatur & Layman. *in Te[illegible] mor. lib. 3. tract. 4. c. 23.* Card. [illegible] *verbo Emphyteusis.* Colendiss. D. [illegible] ga D. Christoph. Bluemlacher *in Tr[illegible] de Jure Emphyteutico, Vitalitio [illegible] Jure precariæ.* Alvarus Valesius [illegible] *Tract. de Jure Emphyteut.* Hodie [illegible] do in multis per specialia pacta alteratur [illegible] dinaria natura Emphyteusis, poni[illegible] ad consuetudines locorum recurrendum est.

TITULUS XIX.

De Rerum Permutatione.

SUMMARIA.

1. *Permutatio quid?*
2. *Quomodo differat à contractibus innominatis, ac cum iisdem conveniat.*
3. *Permutari quæ res possint.*
4. *In permutatione beneficiorum an possit redituum inæqualitas pecuniâ compensari?*
5. *Permutatio beneficiorum qualiter facienda.*
6. *Permutatio beneficiorum potest aliquando ab Episcopo juberi.*

Permutatio est contractus, per quem una certa species pro alia præstatur, ut equus pro equo, annulus pro catena &c. Convenit quidem permutatio cum emptione, quòd in utroque contractu ad transferendum dominium agatur, differt autem, quòd in emptione non detur species pro specie; sed quantitas sive pecunia numerata. Ubi adverte, id, quod apud Philosophos dicitur *individuum*, apud J. C. dici speciem, sive corpus, & quod apud Philosophos dicitur species, id apud J. C. appellari *genus*, vel *quantitatem*, si numero, pondere, aut mensura consistat.

2 Porrò *permutatio* quamvis proprium nomen habeat in Jure, & in eo differat à contractu innominato, do ut des, quòd hic una species detur pro alia in genere v. g. equus pro alio equo incerto, in permutatione autem una species detur pro alia specie certa & determinata v. g. hic equus pro hoc equo: item quòd contractus innominati plerumque à DD. censeantur stricti Juris, permutatio autem bonæ fidei. §. *actionum. 28. & ibi* Interpretes *Instit. de actionibus*. Nihilominus convenit permutatio cum contractibus innominatis, eorumque naturam participat, tum quòd etiam producat actionem *præscriptis verbis. d. §. actionum. & l. 6. Cod. hoc tit.* tum quòd non perficiatur solo consensu, sicut emptio & venditio, sed per actualem rei traditionem; quare licet duo convenerint. Quòd velint res suas inter se permutare, antequam tamē id actualiter fecerint, pœnitere & à contractu recedere poterunt, quòd si unus de facto rem permutandam tradiderit, & alter econtra suam tradere nolit, dabitur tradenti actio, ut alter vel vicissim rem tradat, vel acceptam restituat. *l. 1. §. fin. ff. h. t. l. 3. & seq. C. cod. t.*

Permutari possunt res omnes, quæ ven- 3
di, & econtra, quæ vendi non possunt, etiam permutari nequeunt. Unde sicut res & Jura spiritualia citra simoniam pro pecunia vendi non possunt, ita nec permutari pro re aliqua temporali. *c. fin. h. t.* Attamen una res spiritualis pro alia spirituali rectè permutatur, ut unum beneficium Ecclesiasticum pro alio, jus decimandi competens in uno loco pro alio in altero loco commodiori &c.

Quærunt hoc loco Interpretes, an si duo 4
beneficia inter se permutentur, quorum unum habeat majores reditus præ altero, possit iste excessus redituum ab altero permutante pecuniâ vel aliâ re temporali compensari? Ratio dubitandi est, quòd tali casu pecunia non detur pro beneficio & re spirituali, sed tantùm pro reditibus excessivis, qui temporales sunt, atque id ipsū videatur concessum esse *in cap. ad quæstiones. 6. hoc t.* Communior est interpretatio, esse distinguendum, an duæ Ecclesiæ Conventuales, seu Monasteria velint Parochias, aut beneficia sibi unita inter se permutare: vel an duo Clerici beneficiati? Priori casu *ex dict. cap. ad quæstiones*, licitū est, excessum redituum pecuniâ compensare, quia pecunia datur pro ipsis fundis & agris, qui temporales sunt, & per incorporationem sive unionem transiērunt in dominium Ecclesiæ Conventualis. Altero autem casu talis compensatio non

est licita: cùm enim hìc principaliter fiat permutatio quoad titulum, neque agri & fundi sint in dominio beneficiati, sed is tantùm jus spirituale vel saltem spirituali annexum habeat, fructus exindè percipiendi, non posset pecunia intelligi data pro ipsis fundis & agris, sicut in priori casu, sed pro titulo spirituali & jure, ampliores reditus percipiendi, aliàs absolutè beneficia sine simoniâ vendi possent, si venditor diceret, se ipsum Titulum beneficii alteri donare, & tantùm reditus annuos vendere, quòd utique absonum, & contra Jura foret. Text. *in cap. si quis objecerit. causâ. 1. quæst. 3.* ibi: *quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum in venditum derelinquit.* Videatur Covar. *Var. Resolut. lib. 1. c. 5. n. 8.* Barb. *in Collect. ad d. cap. 6. hoc tit. n. 1.* Layman. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 10. c. ult. §. 5. n. 52. & seqq.*

Illud tamen concedendum est, quòd si unus Clericus minùs fortè idoneus cum alio magis idoneo suum beneficium pinguius commutet, possit ei cum authoritate Episcopi in beneficio dimisso quasi per compensationem aliqua pensio ad tempus vitæ constitui. Navarrus *de Simonia consilio. 43. n. 4.* & diximus superiùs in *Titul. de Præbendis.* & in *Titul. Ut Ecclesiastica beneficia sine diminut. confer.* ex quibus causis pensiones in beneficiis ab Episcopo constitui possint. Generali er de hac materia an & quando pactum pecuniarium in permutationibus vel resignationibus beneficiorum intervenire possit, vid. Suar. *de Simonia. lib. 4. c. 33. & seqq.* Layman. *d. §. 5. n. 52.*

5 Cœterum Clerici sua inter se beneficia sine consensu Episcopi permutare non possunt, aliàs hoc ipso in pœnam sua beneficia amittent, *cap. cùm olim. 7. hoc tit.* Imò præter consensum Episcopi, etiam consensum illorum requirere debent, qui jus conferendi, eligendi, vel præsentandi in [illegible] beneficijs habent, quibus contradicentibus vel invitis permutatio facta ipso jure [illegible] erit, nisi in magnam Ecclesiæ utilitatem [illegible] dat. Garc. *de benefic. p. 11. c. 3. n. 19. & [illegible]*

Forma autem & modus permutandi [illegible] neficia est, ut Clerici ea resignent in [illegible] Episcopi exprimentes, quòd id causâ [illegible] mutationis faciant, quo casu arbitrari [illegible] bebit Episcopus, admittendane sit permutatio vel non, & si admittendam [illegible] verit, nulli alteri, sed præcisè ipsis permutare volentibus hujusmodi beneficia [illegible] gnata, conferre potest & debet. Idque [illegible] iamsi essent expectantes, quibus ex [illegible] Papali beneficium primò vacans debet [illegible] vel etsi in mense Papali vel ad manus [illegible] ficis dicta resignatio fiat, quòd non sit [illegible] luta, sed sub conditione permutationis [illegible] *un. hoc tit. in 6. & Clem. unica. eodem [illegible]*

Ultimò hic adnotandum, quòd [illegible] do Episcopus possit cogere Clericum [illegible] um beneficium cum altero permutet [illegible] mirùm sit minùs idoneus ad admin[illegible] dum, si causaverit scandalum in popu[illegible] micitias & persecutiones patiatur, [illegible] milis aliqua causa necessitatis vel [illegible] Ecclesiæ subsit, *c. quæsitum & ibi* [illegible] *n. 7. & 8. hoc tit.* Parisius *de Resig. [illegible] l. 5. q. 3. num. 153. & seq.*

TITULUS XX.
De Feudis.

HÆc materia feudalis in Jure [illegible] Can. duobus tantùm capitulis [illegible] Titulo attingitur, in Corpore [illegible] Juris Civilis ad finem duobus libris & [illegible] ribus titulis pertractatur. Propter [illegible] tatem materiæ in foro tam Ecclesiastico [illegible] quàm Civili frequentissimam, ea, quæ [illegible] cipaliora sunt, breviter explicabimus, [illegible]

ex apud copiosos feudorum Interpretes leg. poterunt, cùm plurima incerti prorsus & dubii Juris sint.

§. I.

Quid & quotuplex sit Feudum.

SUMMARIA.

1. *De feudorum origine, & libris feudalibus.*
2. *Feudi definitio.*
3. *Vasallus habet dominium utile.*
4. *Juramentum fidelitatis qualiter præstandum, ad quid obligat, & contra quas personas?*
5. *Vasallus ad quælibet servitia teneatur.*
6. *Feudum aliud proprium seu rectum, aliud improprium seu denegerans.*
7. *Feudum aliud novum, aliud antiquum, & quid inter utrumque intersit.*
8. *Feuda alia personalia, alia ex pacto & providentia, alia hereditaria.*
9. *Feuda alia Ecclesiastica, alia sæcularia.*
10. *Feudum aliud Regale, aliud nobile, aliud ignobile?*
11. *Feudum aliud ligium, aliud non ligium.*
12. *Allodia seu allodialia bona, quæ dicantur.*

Alia Summaria post §. 2.

1 PRænotare in primis oportet, diversas esse DD. opiniones de *feudorum* origine, dum alii à Romanis, alii à temporibus Justiniani, alii à Gallis derivant. Sed magis receptum est, à Longobardis, qui Italiam occuparunt, diuque possederunt, propriè instituta fuisse: in ipsis namque *feudorum* Libris sæpius mentio fit Longobardorum, & legum Longobardicarum, ut *in c. 1. de treuga cognitione. & cap. 1. de Contentione inter Dominum & fidelem.* Et multa vocabula feudalia arguunt linguam Longobardorum, quos Germanos, aut Germaniæ vicinos fuisse asserunt; velut Morgenatica, Marchia, Marchio, &c. licet etiam antiquitus & apud alias Gentes extiterint aliqui contractus, speciem quandam feudorum præferentes. Fach. *lib. 7. controvers. c. 1.* Harpr. *in Annot. ad Julium Clarum in §. feudum. q. 1. n. 11.*

Ipsum porrò jus feudale in Corpore Juris Civilis existens ab incertis Authoribus potissimùm ex usibus & moribus compilatum est: unde etiamnum hodie jus *consuetudinum* censetur, & Libri feudorum *usus feudorum* frequenter à DD. in allegationibus suis vocantur; exceptis quibusdam constitutionibus Imperatorijs insertis, quæ ad jus scriptum pertinent. Quia tamen longissimo & immemoriali usu totius Orbis Christiani in judicio & extra hoc jus feudale receptum & practicatum est, ideò non immeritò authenticum ad causarum feudalium (& aliarum saltem in defectu, ubi à Jure communi secus dispositum non est) decisionem habetur. Clarus & Harpr. *d. §. feudum. q. 2. & 3.* Obligat etiam Ecclesiasticos, qui feuda possident, ratione illorum bonorum feudalium, *c. cæterum. 5. de Judic. & c. ex transmissa. 6. de Foro competenti.*

Illud quoque advertendum, in antiquis Juris Corporibus tantùm extare duos feudorum libros, in recentioribus verò operâ Cujacij J.C. alios superadditos fuisse, quorum apud DD. ambigua est authoritas.

Feudum igitur à *fide* seu *fidelitate* sic 2
appellatum *Tit. Per quos fiat investitura. in fine.* rectè describi potest, quod sit *benevolarei immobilis concessio cum translatione dominij utilis, sub obligatione fidelitatis, & servitiorum honestorum.* Is, qui feudum concedit, dicitur Dominus, vulgò der Lehen-Herr / is verò qui accipit, dicitur Vasallus, vulgò der Lehenmann/ vel Lehen-Träger.

Dico I. Feudum esse *benevolam concessionem*, est enim feudum species beneficij, & ordinariè gratis concedi solet à Domino, ut is pro sua honore conservando, vel augendo Vasallum sibi ad fidelitatem, & servitia obligatum habet *arg. cap. 1. de Feudo*

dato in vicem legis commissoriæ. Interim tamen non est de substantia feudi, ut mere gratuitò fiat: nam etiam feudum emi posse constat *ex c. unico. de Natura feudi. & c. unico. de Beneficio fratris.* Dummodo minore prætio ematur, quàm in se valeat, ut adhuc speciem beneficij retineat.

Dico II. Esse *concessionem rei immobilis*, quo nomine non tantùm veniunt res corporales, & solo cohærentes, ut castra & prædia, sed etiam jura incorporalia, quæ immobilibus accensentur, ut jura piscandi, venandi, jurisdictionem exercendi, vectigalia accipiendi, & similia.

3 *Dico* III. In feudo transferri *dominium utile*: nam directum penes dominum, qui feudum concedit, remanet. Dicitur autem Vasallus habere *utile dominium*, quia majus habet, quam usufructuarius: jus enim usufructuarij cum persona extinguitur, feudum autem etiam ad heredes transit. Item usufructuarij jus ita personale est, ut alteri cedi non possit, sed hoc ipso, quòd usufructuarius velit Jus suum in alium transferre, exspiret ususfructus, & ad Dominum proprietatis revertatur. *l. si usus fructus. 66. ff. de Jure dotium.* sed vasallus feudum acceptum alteri elocare, imò per modum feudi concedere, & ita alium subinfeudare potest. *c. unico. Per quos fiat investitura*, & *c. unico. §. similiter. de Lege Corradi.* qua de re inferiùs plura dicentur. Denique pro re feudali contra quemcunque possessorem etiam contra ipsum dominum, eam in præjudicium Vasalli detinentem datur vindicatio teste Zasio *de Feudis, p. 6. n. 36.* quæ actio illi tantùm competit, qui dominium in re prætendit, *l. in rem. 23. ff. de Rei vindic.*

Dico IV. Vasallum obligari, *ut Domino sit fidelis*, id est, quòd nihil contra dominum machinari, sed eum consilio, & auxilio juvare velit: hinc feudum à fide sive fidelitate derivatum superiùs diximus. Ad quem finem regulariter (nisi dominus ultra ... tere velit.) *juramentum fidelitatis* ... stare debet Vasallus. Quod juramen... qualiter præstandum sit, in consuet... potissimùm cujuslibet Regionis, tum... que conventione positum est. In Germ... brevem formam usitatam dicit Zasius ... *n. 16.* quod Vasallus utilitatem dom... curare, incommoda propellere, & ... feudalibus coram ipso respondere ... licet juramentum istud exactum non ... nihilominus ad fidelitatem Vasallus ... tur, quia ea est de naturâ & substantia ...

Non tamen contra omnes ex cuius... litatis Vasallus dominum adjuvare re... quidam enim excepti sunt, veluti Imper... vel Rex Romanorum, *2. Feudorum. ... in fine.* Similiter & S. Pontifex ... Pater, & superior universalis Eccleiæ ... *c. venientes. 19. X. de Jurejur.* Item ... minus antiquior, à quo Vasallus jur... aliud feudum accepit. *2. Feudorum. ... in fine.* Adversus Patriam quoque ... propria bona Vasallus Domino affirm... tenetur. Anne contra proprium Pa... Id videtur affirmari *in d. tit. 28. in p...* quia Patri jure naturali debetur obs... & major fidelitas, quàm Domino, ... textus congruè explicari potest de ... fratre, aut filio ipsius Domini, ... ipsius Vasalli; & quidem tantùm ... casum, quo dominus dictas personas ... sa publicæ utilitatis, vel alia justa ... re potest, aut se contra ipsos defend... cesse habet, quia generaliter Vasallus ... inhonesta & contra bonos mores D... non obligatur. *cap. fin. X. de Pac. Fir...* reticum etiam Dominum factum, ... communicatum, vel bannitum vasall... terim, quamdiu hæresis, excommu... vel bannum durat, adjuvare non ten... *tit. 28. in princ.* Vid. Julius Clarus & ...

bal. §. *feudum. q. 21.* Schraderus *de Feud. p. 6. c. 5. per tot.*

Dico V. Vasallum teneri *ad servitia homa Domino exhibenda.* Quænam verò ea talia servitia, principaliter ad pacta & conventiones, item speciales locorum consuetudines attendendum erit. Cæterùm de jure feudali servitiorum nomine obligatur Vasallus (ita tamen, si à domino requisitus fuerit) ut dominum euntem ad bellum sequi, & pro eo etiam propris sumptibus, si feudum pingue sit, pugnare, vel alium æque idoneum sui loco substituare, vel certè medium partem fructuum feudalium ejus usui Domino pro continuatione belli submittere debeat. *cap. 1. §. firmiter. de Prohibita feudi alien. per Fridericum.* Sed hoc si bellum sit justum; sin autem injustum fuerit, Vasallus Domino servire non tenetur, nec debet, nisi tantùm ad defensionem suam, non verò ad offensionem injustam alterius. Si dubitetur, justúmne sit bellum, an injustum, servitia præstanda erunt, quia in dubio superioris mandatum præsumitur esse justum.

Quod attinet ad divisionem feudorum *prima* & principalis est, quòd feudum aliud sit *proprium*, aliud *improprium*, sive *degenerans*. Proprium dicitur, quod in omnibus veram naturam feudi retinet: ut, quòd sit super re immobili, quòd detur proindè masculis, & sub obligatione fidelitatis, & servitiorum, quòd ordinariis modis acquiratur & amittatur. Improprium verò, in quo per pacta specialia à propria natura feudorum recessum est. Cujusmodi sunt feuda *fœminea*, in quibus fœminæ etiam succedunt: Feuda *franca*, in quibus nulla servitia præstantur: feuda ad vitam tantùm concessa, ut feudum *Soldatæ*, *Cameræ*, *Cavenæ*, quando ex Camera, ærario, vel de victualib? Principis alicui pro certis servitijs præstitis aut præstandis quasi merces ad vitam constituitur, de quibus est textus, *in c. unico. §. fin. Quis dicatur Dux. &c.* In dubio autem omne feudum præsumitur rectum & proprium: & si forsan in uno degeneret, in reliquis tamen adhuc propriam naturam retinet. *c. unico. de Feudo non habente propriã naturam.* Unde licèt ad substantiam feudi scriptura non requiratur, qui tamen feudum impropriũ accipit, curare debet, ut scriptura desuper fiat, alias in dubio feudum ordinarium vel propriũ censebitur.

Secunda divisio est, quòd feudum aliud 7
sit *novum*, aliud *antiquum*. Feudum *novum* dicitur, quod noviter à Domino collatum est; *antiquum* verò, quod jam per successionem à primo acquirente ad alios devolutum. Faciunt quidem nonnulli differentiam inter feudum *antiquum* & *paternum*: antiquum illud appellant, quod ab aliquo ex ascendentibus ultra quartum gradum obtentum est: paternum verò, quod à Patre, Avo, Proavo, vel Abavo; sed communiùs feudum paternum & antiquum inter se confunduntur, cùm quoad effectus juris vix sit aliqua differentia.

Porrò inter feudum novum & antiquum 8
hoc interest, quòd in feudo novo soli descendentes, id est, filij & nepotes, nulli autem collaterales succedant, sed si Vasallus moriatur non relictis descendentibus, feudum novum ad Dominum revertatur: in feudo autem antiquo etiam fratres & reliqui collaterales ad successionem admittantur. Item si Vasallus feudum novum renuntiaverit, vel sine consensu domini alienaverit, id ad dominum revertitur, nisi pater filio in vivis renuntiaverit *c. unico de Vasallo decrepitæ ætatis*: feudum autem antiquum renuntiatum, aut malè alienatum ad agnatos devolvitur, quia ipsis jam ex antiquis investituris jus quæsitum est in tali feudo, cui Vasallus præjudicare non potuit, *c. 1. Si de feudo defuncti contentio sit &c.*

Nihil

Nihil tamen obstat, quin dominus possit feudum novum per modum & jure veteris concedere, cùm quilibet in re sua sit moderator & arbiter, *l. in re mandata. 21. Cod. mandati*, & contractus ex conventione legem accipiant, *c. contractus. 85. de R. J. in 6.*

Tertia feudorum divisio est, quòd aliqua sint *personalia*, aliqua *feuda familiæ* sive *ex pacto & providentia*, vulgo Stammen-Lehen / dicta, & aliqua *hereditaria*. *Personalia* dicuntur, quæ personam primi vasalli non egrediuntur, ut sunt feudum cameræ, soldatæ, & similia *Feuda familiæ* seu *ex pacto & providentia* vocantur illa, quæ concessa sunt in favorem & ad conservationem certæ alicujus familiæ, ac in quibus tantùm agnati masculi à primo vasallo descendentes succedunt. Feuda demùm *hereditaria* dicuntur, in quibus non solùm agnati primi vasalli sive acquirentis, sed etiam quicunque heredes extranei ab intestato vel ex testamento venientes succedere possunt.

Quartò dividuntur feuda *Ecclesiastica* & *Sæcularia*. Ecclesiastica dicuntur, quæ ab Ecclesiarum prælatis ex bonis ad Ecclesiam spectantibus constituuntur: sæcularia verò, quæ à principibus vel dominis sæcularibus, aut etiam Ecclesiasticis, de bonis tamen patrimonialibus & temporalibus, dantur: nam hic non tam persona constituens, vel accipiens feudum, quàm res ipsa in feudum data, sit ne Ecclesiastica vel Laicalis, spectatur. Unde multi Episcopi & Prælati Ecclesiastici, qui specialia territoria in feudum ab Imperatoribus acceperunt, ratione istorum territoriorũ considerantur ut Vasalli cœteri sæculares, & ut Principes ac Status Imperij. Unde & jus gladii, quod utique tanquam Ecclesiasticis non competeret, aliáque jura exercere possunt. Andreas Gail. *Lib. 1. observ. 30. n. 4. & seq.*

Quinta divisio est, quòd feudum … sit *Regale*, aliud *Nobile*, & aliud … *Regale* dicitur, quòd ab Imperatore … annexa regali dignitate, id est, cum … galium, de quibus in *Tit. feudorum … sint regalia*, conceditur, veluti … Marchionatus, Principatus, aut … Feudum *Nobile non Regale* dicitur, … personam accipientis nobilitat sine … galium, sive deinde ab imperatore, … inferioribus Principibus jus nobilitan… bentibus concedatur; vel quod tantùm … bilibus concedi solet *Ignobile* dicitur … dum dicitur, quod nullam dignitatem … nobilitatem annexã habet, ut si alicui … domus aut prædium in feudum conce…

Sexta & ultima divisio est, quòd … aliud sit *ligium*, aliud *non ligium*. … hoc nomen derivatum à verbo *ligare*, … Italis fœdus & societatem arctissimam … cat. Quare feudum *ligium* dicitur … quo Vasallus specialiter uni domino … tur, ut ei militare & servire teneatur … quemcunque alium nullo prorsus … *c. 1. de Feudo ligio.* & juramentum … hujus fidelitatis speciali nomine *homi… um* appellatur, & jurans *se hominem … rius facere* dicitur, prout *in Clem. Pa… lis 2. de Sentent. & de Re judicata.* … Siciliæ dicitur: *homo ligius Ecclesiæ … næ*. Hujusmodi autem feuda *ligia* … summis Principibus superiorem non … noscentibus dari possunt, aliàs enim … sariò superior dantis in juramento … excipi deberet. Item nemo potest à … Regibus feuda ligia habere: quia nec … alterum à fidelitate exciperet. Roma… men Pontifex etiam in feudo ligio … intelligitur, ut contra ipsum … ri non possit. *arg. cap. venientes … rejurando.* Joann. Köppen *Jurisp. … observ. 2. n. 33.* Feudum *non ligium* …

tur, ex quo Vasallus ita debet fidelitatem domino, ut tamen alteri ex eadem, vel alia causa similem fidelitatem præstare valeat. Clarus *in §. feudum. q. 11.* & ibi Harprechtus *in additionibus*. Neque omne feudum, quod à summis Principibus datur, *liberum* est, nisi expressè id investitura, vel juramento fidelitatis contineatur: cùm enim qualitas feudi ligij sit supra communem naturam feudi, ideóque ex speciali conventione dependens & facti, in dubio non præsumatur. Köppen *dicto. n. 35.*

Feudis opponuntur *Allodia*, de quibus est titulus *54. in Lib. 2. Feudorum*. Dicuntur *Allodia*, quæ sunt cujusque propria absque recognitione alterius domini directi, Germanis nostris freyeigene Güter. Quidam hoc verbum planè peregrinum censent, ex compositum ex particula privativa *ab* & verbo *laudare*, quod Juris-Consultis significat authorem, vel dominum nominare, *l. authore. 7. Cod. de Evictionibus.* ut sensus sit *absque laudatione*, seu alterius domini recognitione. Et in his bonis propriè locum habet, quòd in re sua quilibet sit moderator & arbiter, *vulgat. l. in re mandata. 21. ff. Mandati.* cæteris tamen paribus, si scilicet homo sui juris existat, liberam administrationem habens, nec aliqua speciali lege vel conventione prohibeatur.

§. II.

Quibus modis Feudum acquiratur.

SUMMARIA.

13. *Feudum quot modis acquiratur, & imprimis de pacto & investitura feudali.*
14. *Feudum an & qualis sit contractus?*
15. *De subinfeudatione.*
16. *De investitura feudali.*
17. *Feudum qualiter præscriptione acquiratur.*
18. *In feudo regulariter non habet locum dispositio testamentaria.*
19. *Agnatus potest repudiata hereditate feudum petere, non autem filius.*
20. *Fœminæ regulariter in feudis non succedunt.*
21. *Fœminæ an succedant in feudo franco, vel empto, vel Ecclesiastico Remissivè.*
22. *In feudis tantùm succedunt naturales & legitimi filij, non verò naturales tantùm; & quid de legitimatis?*
23. *Filij adoptivi excluduntur à feudis, item & naturæ imperfecti.*
24. *Clerici & Religiosi an succedant in feudis?*
25. *Filius exheredatus an possit in feudo succedere?*
26. *Ascendentes regulariter non succedunt in feudis; fallit ut ibi.*
27. *Collaterales qualiter in feudis succedant.*
28. *Fratrum filij an in stirpes, vel capita succedant?*
29. *Frater Germanus non excludit consanguineum in feudis.*
30. *Collaterales an in feudis admittantur in infinitum, & qualiter computentur gradus? Remissivè.*
31. *An in uno feudo plures simul admittantur ad successionem?*
32. *Vir & uxor an succedant sibi in feudo?*
33. *Filius non succedit in feudo.*

TRibus potissimùm modis feudum acquiritur, scilicet pacto cum investitura, præscriptione, & successione.

De Pacto & Investitura. 13

PActi nomine hic intelligitur contractus feudalis, quo dominus alicui rem suam jure feudi concedit, sive deinde id fiat gratis & speciem habeat donationis, sive pro pecunia aut re alia, & speciem habeat venditionis vel permutationis. 14

Dico: *Contractus feudalis:* nam quòd feudum sit *contractus* consuetudine sive jure feudali *nominatus* continens mutuam obligationem domini ad tradendum feudum, & Vasalli ad fidelitatem & servitia, cum Barth. & alijs tenet Clarus *in dicto §. feudum quæst. 6.* atque in eo tanquam nominato non habere locum pœnitentiam, addit Harprechtus *ibidem sub n. 5.* Videtur etiam, utpote proximè ad Emphyteusim, locationem, emptionem & donationem accedens, *solo consensu* perfici, *arg. c. 1. in fine, Qui successores feudum dare teneantur*, ubi promissio de feudo obligat promittentem.

25 Præterea non tantùm dominus directus alteri in re sua feudum constituere, sed etiam ipse Vasallus in re feudali, & quidem sine consensu domini alium subinfeudare potest, *cap. unico. de Lege Corradi.* ita tamen ne fiat in fraudem prohibitæ alienationis. *c. 1. §. callidis. de Prohibit. alien. per Frideric.* vel in fraudem domini aut agnatorum, quo minùs ad eos resoluto jure dantis feudi jus devolvatur. Item ut Domino directo servitia per vasallum aut subvasallum debitè præstentur. Vid. Vult. *de Feud. lib. 1. c. 10. n. 137. & seq.* & passim Feudistæ.

Sed quemadmodum in alijs contractibus non solis pactis, sed traditionibus dominia rerum transferuntur, *l. traditionibus. Cod. de Pactis.* ita etiam in contractu feudali traditio accedere debet, quæ speciali nomine *investitura* appellatur.

26 Est autem *Investitura*, alia propria, alia impropria sive abusiva. Propria dicitur, quando vasallus actualiter in possessionem rei feudalis introducitur; Impropria verò, quando in curia domini vexillum, hasta, sceptrum aut aliquid simile traditur vasallo, exprimendo verbis idoneis, quòd hoc intentione investiendi, & feudum concedendi fiat; atque hæc impropria investitura necessariò coram Paribus curiæ, id est, coram alijs vasallis saltem duobus, qui ab eodem domino feudum obtinent, fieri debet, nisi dominus nullos alios vasallos haberet, vel propter distantiam locorum advocare non posset, vel ipsi venire recusarent, aut feudum Ecclesiasticum sit, aut forsan consuetudo & stylus Curiæ in contrarium; quibus casibus investitura etiam coram alijs testibus rectè conceditur. *c. 1. Quid sit investitura. & cap. unic. St de investitura inter dominum & vasallum lis oriatur.* Quandonam autem renovatio investituræ petenda sit, inferiùs *in §. 3.* explicabitur.

De præscriptione Feudi.

FEudum præscriptione acquiritur, [illegible] rem domini tanquam feudalem re[illegible] ginta annos possederit, & se pro vasallo [illegible] serit, fidelitatem & servitia præstitit [illegible] *quis per 30. St de feudo defuncti* [illegible] hoc, si adversus dominum sæcularem [illegible] dum præscribatur: nam contra Ecclesiam vel Monasterium ex communi opinione [illegible] præscriptio 40. annorum requiritur, [illegible] *auth. quas actiones, Cod. de SS. Ec[illegible] cap. ad aures. & passim. X. de Præscr[illegible] onibus.*

In hac autem præscriptione licet bona fides non requiratur, sicut nec in quavis longissimi temporis, nisi jus resistat præscripto, quod non fit in proposito, *cap. 1. de præscript. in 6.* bona fides tamen requiritur, etenim Jure Canonico, quo hac in parte quam in materia peccati, Jus Civile sequitur, nulla valet absque bona fide præscriptio. *cap. fin. de Præscript. c. possessor de R. J. in 6.*

Porro res sicut Domini, ita e contrario res propria Vasalli à Domino quam feudalis præscribi potest, [illegible] rum Dominus per 30. annos ab [illegible] quam Vasallo suo servitia exegerit, [illegible] nim ista correlativa, ideóque statim uno, censetur etiam statutum in [illegible] *fin. C. de Indict. ademptate tollend.* Vultej. *de Feudis. lib. 1. c. 11.* Julius [illegible] *d. §. feudum. q. 45. & ibi* Harpr. [illegible]

An verò vice versâ res feudalis [illegible] scriptionem fieri possit allodialis, [illegible] lo vel tertio, in quem alienatio talis [illegible] dalis contra jura facta est, tanquam [illegible] lis longo tempore possideatur, [illegible] 3. dicetur.

De Successione in Feud.

QUamvis circa res allodiales [illegible] succedendi sint, unus ex testamento

ter ab intestato, in feudis tamen regulariter nulla successio ex testamento, sed ab intestato ex jure sanguinis locum habet, nisi feudum ita à Domino concessum fuisset, ut ei liceret in quoslibet heredes quocunque modo legitimo transferre. *cap. unic. in princ. de Successione feudi.*

Cæterum ne quidem parens inter liberos ita disponere potest, ut in feudo inæqualiter succedant, vel unus solus feudum possideat, & quasi prælegati jure habeat, nisi feudum non hereditarium sit, ut dictum. Schrader. *de feudis. p. 7. c. 2. n. 3. & 12.*

Item etsi Vasallus illum agnatum, ad quem alias post mortem suam feudum devenire retur, in testamento heredem scripserit, is tamen repudiatâ hereditate v. g. propter æs alienum & onera hereditaria, solum feudum petere poterit; dummodò filius non sit: nam filius hereditatem Patris repudiare, & feudum agnoscere non potest, *cap. un. An agnatus vel filius. &c.* Rationem disparitatis assignat Vultejus *lib. 1. c. 9. n. 137.* quod filius habeat feudum saltem aliqualiter ex beneficio Patris, à quo genitus est, adeoque durum sit, ut per repudiationem hereditatis paternæ ejus memoriam negligat; & bona forsan subhastari faciat; agnatus autem non habeat ex beneficio testatoris, sed potius acquirentis, licèt verò de jure communi hereditas pro parte adiri non possit, sed vel tota adiri, vel tota repudiari debeat. *l. 1. §. 2. ff. de Acquir. vel amittenda hered.* dicendum tamen est feudum ex antiquis pactis & investituris debitum, separatum quid esse & diversum ab hereditate. Vid. etiam Fachin. *lib. 7. Controv. cap. 5.*

Successio igitur in Feudo, quæ ab intestato seu ex jure sanguinis defertur, triplicem ordinem habet, nimirum *Descendentium*, ut filiorum & nepotum: *Ascendentium*, ut Patris vel avi: *Collateralium*, ut fratrum & aliorum consanguineorum.

De Successione feudali Descendentium.

SUccessio feudalis omnium primo debetur *descendentibus*, id est, filijs & nepotibus, utpotè quos, sicut in alijs bonis, ratio naturalis & votum parentum ad successionem vocat, *l. cùm ratio. ff. de Bonis damnatorum.* atque in eo convenit jus feudale cum jure communi, quòd in linea descendentium locum habeat jus repræsentandi, & si adsit filius Vasalli defuncti, ex alio autem filio prædefuncto nepos repræsentet patrem defunctum, & unà cum filio succedat. *c. un. in princ. & ibi DD. de Successione feudi.*

Differt tamen jus feudale à communi, quòd 20
de jure communi filij & filiæ nullâ habitâ sexûs differentiâ ad successionem admittantur. *Nov. 118. c. 1. & 4.* de jure feudali autem regulariter fœminæ, & ex linea fœminina descendentes excludantur à successione feudi; nisi feudum fœmineum sit, id est, specialiter pro fœminis datum, vel saltem mixtum, quod Dominus expressè pro filiis & filiabus contulit. *c. unico. de Feudo fœminæ. cap. unico. de Natura successionis feudi. cap. 1. §. & quia vidimus. De his, qui feuda dare possunt.* An autem eo casu, quo feudum fœmineum aut mixtum, excludatur fœmina per masculos etiam remotiores in gradu, nec admittatur, nisi masculis, sive agnatis, sive cognatis deficientibus? vid. text. *in d. c. unico. de Feudo fœminæ. cap. 1. §. ultimo. de Successione feudi. cap. 1. De eo, qui sibi vel heredibus, &c.* Fachin. *lib. 7. Controvers. cap. 42.*

Similiter an fœmina semel à successione feudi per masculum exclusa perpetuò excluса maneat, licèt ille masculus sine aliis heredibus decesserit, vid. textus *in lib. 1. feudorum. tit. 6. §. 1.* & Fachin. *d. lib. 7. c. 5.* Si tamen fœmina ex defectu masculorum

semel feudum adepta, id retineret, licet ex post facto masculus nasceretur, quia jure quæsito nemo sine culpâ privandus, & effectus jam in suo esse constitutus non cessat, licèt res deveniat ad eum casum, à quo incipere non potest. *c. factum. 73. de Reg. I. in 6.* Zasius *de Feudis. p. 8. num. 53.* Uno tamen casu, inquit Vult. *d. c. 9. num. 79.* Masculus etiam postea natus fœminam à feudo excludit, si nimirum defunctus nullum quidem masculum, sed tamen uxorem prægnantem reliquerit, & illa postea filium pepererit; nam fictione juris is, qui in utero est, pro jam nato habetur, quando de ejus commodo agitur. *l. 7. & l. penult. ff. de Statu hominum.*

Rationes autem, cur fœminæ à feudis excludantur, variæ à DD. assignari solent, quarum præcipuæ sunt, quòd ex primævâ naturâ feudi finis & obligatio ejus sit, præstare Domino servitia militaria, servare fidelitatem, injurias ipsius propulsare, inter Pares Curiæ considere, & in causis feudalibus judicare, &c. quæ omnia fœmineo sexui non conveniunt, alienam enim suscipere defensionem virile officium est. *l. alienam. 18. C. de Procurat.* sicut & judicium ac munera publica subire. *l. 2. ff. de R. J.* Quòd si feudum sit ex pacto & providentia ad conservationem certæ familiæ datum, eo ipso excluduntur fœminæ, quia per ipsas familiæ nomen non conservatur; cùm per nuptias in alienam familiam transeant.

21 De feudo *franco*, item de feudo *empto*, an in his fœminæ succedant, vid. Clarus *in §. feudum. q. 73. num. 7. & 8. & ibi* Harp. *in Addit.* Fachin. *7. Controvers. c. 37. & 39.* ubi pro utraque sententiâ sunt DD. & rationes.

In feudo etiam *Ecclesiastico* nullo speciali admissionis jure fœminas gaudere, nisi investitura aut consuetudo aliud suadeat, tradit Harpr. *d. l. num. 13.* ubi dicit, hanc communem & veram doctrinam.

Porrò filii, qui ad successionem [illegible] lem vocantur, debent esse *naturales legitimi simul*, id est, ex justis nuptiis creati. Quare imprimis excluduntur *naturales tantùm*, seu ex concubinatu niti, de quibus est tex. *in §. naturales de feudo defuncti contem. sit.* Ubi *naturales filii licet postea fiant legit. ad successionem feudi nec sibi, nec aliis admittuntur.*

Verùm illa verba: *licet postea fiant timi*, communius DD. de legitima rescriptum Principis, vel Comitat num, adeóque per factum homin quod alteri jus suum aufferri non debe telligunt (nisi & hic cum consensu & agnatorum, si Feudum antiquum ex plenitudine potestatis concurrente câ causâ expresè ad Feuda naturalis marentur. Fachin. *d. lib. 7. c. 49. &* autem de legitimatis legitimatione communis, scilicet per subsequens mat nium, qui legitimè natis comparantur & DD. *in c. tanta. ubi* Barb. *in Co X. Qui filii sint legitimi. & in* 89. *c. reliqui. 8.* Minsing. *Centur.* 42. *num. 2.* ubi ex præjudicio Cam cit, veriorem & receptiorem sente eamque cum plurimis allegatis DD. nibus, contrariorum resolutionibus Harpr. *ad Princ. Instit. de Hæred. ab intest. n. 315. & seqq.* Fachin. *c. 51.* Adde Menoch. *de Præsumpt. præsumpt. 81.*

Adoptivi etiam filii à successione excluduntur, §. *adoptivus. de defuncti contentio sit.* ne forte [illegible] minus alium, quàm voluerit, Vallisn quirat, ut in simili dicitur, *in c. unic. de Fratrib. de novo beneficio inve*

ut sicut nemini jus suum absque publicâ causâ auferendum, *l. rescripta. 7. C. de precibus Imperatori offerendis.* ita etiam nequidem cum consensu Principis in præjudicium Domini & agnatorum arrogari alius extraneus cum hoc jure potest, ut in feudis succedat. *arg. l. 4. & 5. ff. de Natalib. restit.* Harpr. *ad Princ. Instit. de Hæreditat. quæ ab intestato. n. 257.* Præterea filii muti, surdi, cœci aut similiter imperfecti, &c. Feudorum incapaces sunt, ut habetur in *Tit. Feudorum. An mutus vel imperfectus, &c.* Item *in §. mutus. titul. Episcopari vel Abbatem &c.* nisi esset Feudum, in quo nulla præstarentur personalia servitia, nec teneretur Vasallus in Curia Domini comparere. Pluribus hoc textus explicat Fachin. *d. lib. 7. c. 34.*

Circa filios Clericos & Religiosos, an in Feudis succedere, vel etiam prius obtenta post assumptum statum Clericalem, vel Religiosum retinere valeant? diversi sunt juris feudalis textus, & DD. opiniones.

24 Etenim *in §. qui Clericus. Si de Feudo defuncti contentio, &c. in cap. unico. v. ex hoc. de Feudo fœminæ. c. unico. de Vasallo milite, qui arma bellica deposuit. c. unico. in fine. An mutus vel imperfectus, &c.* generaliter Clerici & Religiosi Feudorum incapaces pronunciari videntur, *cum desinat esse miles sæculi, qui factus est militi Christi: nec beneficium pertineat ad eum, qui non debet gerere officium,* ut dicitur *in d. c. unico. de Vasallo milite &c.* Econtra quòd etiam Clerici & Religiosi Feuda tenere possint, probatur *ex c. unico. §. fin. de Capitulis Corradi.* in illis verbis: *Item si Clericus, veluti Episcopus, Abbas, beneficium habens à Rege datum non solummodo personæ, sed Ecclesiæ, &c.* Pariter *ex c. verum. 7. X. de Foro compet.* ubi Præpositus super feudis, de quibus fuit conventus, jubetur coram Imperiali judicio respondere. Unde Canonistæ *ex eod. c. verum. & cap. ex transmissa. eod. tit.* generalem conclusionem inserunt, quòd Clerici in causis feudalibus coram Domino Feudi etiam sæculari rectè conveniantur. Gl. *in d. c. verum. & ibid.* Panor. *n. 2. & 13.* Confirmat quoque communis usus Germaniæ, ubi Episcopi, & alij Prælati Ecclesiastici Principatus & territoria in feudum ab Imperatore accipiunt. And. Gail. *lib. 1. pract. Observ. obs. 30. num. 4. & 6.*

Ex his igitur posterioribus fundamentis dicendum est, Clericos & Religiosos, qui scilicet bona in communi possident, absolutè feudorum incapaces non esse, præsertim si sint feuda franca, vel in quibus servitiorum loco pecunia & census annuus præstatur, & multò magis, si Dominus ultrò velit eos de feudo investire, vel in feudi retentionem consentiat. Textus verò supra pro negativa allegati explicari possunt de talibus feudis, ubi personalia vel talia servitia exiguntur, quæ per Clericos aut Religiosos decenter impleri nequeunt. Quòd si vasallus ingrediatur monasterium, feudum regulariter tantùm quoad vitam illius penes monasterium manebit, ne domini conditio durior constituatur; cum monasterium nunquam moriatur, & feudum ordinariè non ad quosvis, sed tantùm ad heredes sanguinis pertineat. Exceptis etiam feudis regalibus scilicet Regno, Ducatu, Comitatu & similibus, quæ non transeunt ad monasterium, vivente quoque vasallo. Videatur Barbos. *Juris Ecclesiast. univ. lib. 3. cap. 31.* Julius Clarus *in §. feudum. quæst. 78.* Fachin. *dict. l. 7. c. 35.*

Demùm an filius exheredatus saltem in 25
feudo succedere possit? iterum discrepantes sunt DD. opiniones: de quibus videatur Clarus & Harpr. *in Addit. d. l. qu. 47.* Schrad. *de Feud. p. 7. c. 2. num. 36.*

De Successione Ascendentium.

26 A*Scendentes*, nimirum pater, avus & reliqui in feudo regulariter non succedunt: nisi contrarium in investitura expressè dictum, vel consuetudine alicujus loci introductum sit, *cap. unico in princ. de Natura successionis Feudi.* Dico: *regulariter*: nam si feudum hereditarium sit, & pro quibuscunque heredibus datum, vel si filius sit investitus contemplatione patris & propter servitia à patre domino præstita: item in feudo antiquo, quod per refutationem patris ad filium pervenit, etiam patrem, succedere, si filius sine descendentibus moriatur, tradit Schraderus *dict. p. 7. c. 6. n. 3. & seq.* cum citatis ibidem. Ita tamen ut si defunctus fratrem reliquerit, is unà cum patre ad successionem admittatur, quia sic de jure communi dispositum *in Novella 118. c. 2.* de jure feudali mutatum non reperitur, & aliàs recepta est doctrina, quòd in defectu juris feudalis ad jus commune recurratur, *cap. un. in fine. vers. Strenuus. de Feudi cognitione.*

De Successione Collateralium.

27 IN hac *successione* ante omnia distinguendum est inter feudum novum & antiquum: etenim in feudo novo regulariter soli descendentes succedunt, non verò collaterales. Proindè si vasallus moriatur non relictis filijs vel nepotibus, tametsi relictis fratribus, vel alijs consanguineis, feudum novum ad dominum revertetur. *c. unico §. cum verò. De his, qui feuda dare possunt. c. un. de Successione feudi.*

Sunt tamen ab hac regula etiam exceptiones, quas tradit Harpr. *in Addit. ad Clarum in d. §. Feudum. q. 79. n. 3.* videlicet si aliter investiturâ seu pacto feudali cautum, vel consuetudine loci receptum sit, ut etiam collaterales in feudo novo succedant. Item, si v. g. duo fratres simul [illegible] bitantes ex communibus bonis & impe[illegible] sciente domino Feudum acquisierint, vel [illegible] domino pugnârint, uno defuncto sine [illegible] ris, alter succedat, juxta tex. in *c. un. de [illegible] neficio fratris.* Cui tamen cap. videtur [illegible] ametro obstare, *c. un. de Fratr. de [illegible] benefic. investit.* nisi fortè ex eo conc[illegible] tur, quòd in uno casu scientia, & quasi [illegible] tus consensus domini intervenerit, [illegible] rò in altero. Videatur etiam Rosen[illegible] us *in Tract. feudal. cap. 7. conclus.* [illegible] *6.* Vultejus *de Feudis. lib. 1. c. 9. num.* [illegible]

In Feudo autem antiquo etiam coll[illegible] les *agnati* (non *cognati*, nisi in casib[illegible] quibus fœminæ admittuntur) succed[illegible] & proximior excludit remotiorem. [illegible] proximitatem ajunt non computari re[illegible] primi acquirentis, sed ultimi possessor[illegible] ita frater defuncti patruum suum excl[illegible] quamvis iste sit proximior primo acqu[illegible] *cap. unico §. Capitanei: & ibi* Goth[illegible] dus *in verba prædicti. De Feudo Mar[illegible] vel Ducatus. cap. unico. vers. his ver[illegible] ficientibus. de Successione fratrum.* [illegible] si defunctus duos habuerit fratres, un[illegible] tem ex his præmortuus liberos reli[illegible] isti ex jure repræsentationis cum alt[illegible] tre superstite patruo suo in stirpem [illegible] dunt, *cap. un. de Successione Feudi & [illegible] cap. unic. de Successione fratrum.* S[illegible] rò soli supersint duorum aut plurium [illegible] trum filij, an tunc in capita vel in [illegible] succedant? de jure Feudali satis decisum [illegible] est, ideò recurrendo ad jus commune, [illegible] *ta d. cap. un. vers. strenuus de Feu[illegible] gnit.* magis inter DD. convenit, eos [illegible] pita succedere. Clarus *in d. §. Feu[illegible] q. 75. & ibi* Harpr. *in Addit. Mar[illegible] cent. 3. Observ. 94.* Ubi refert, hanc [illegible] stionem, an fratrum filij soli existentes [illegible] pita succedant, ab Imperatore Carolo [illegible]

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Comitijs Spirensibus affirmativè decisam fuisse. Ad cujus rei intelligentiam videri debent ea, quæ passim à DD. in *Titul. Institutum de Hæreditat. quæ ab intestato*, traduntur, & nos inferiùs *eodem Titulo* dicemus.

Prætereà quamvis in allodialibus frater germanus seu duplicis vinculi juxta communem excludat fratrem consanguineum, idest, defuncto tantùm a patre conjunctum. *Novellâ 118. c. 3.* in Feudis tamen frater consanguineus unà cum fratre duplicis vinculi ex communiori sententia succedit: quia in Feudis nulla ratio habetur matris, vel illius vinculi materni, eò quòd per solum patrem Feudum acquiratur, & mater tanquam femina incapax & ad Feudum impertinens censeatur. Vulteius *dict. cap. 9. n. 222.* Schraderus *d. p. 7. n. 14.* atque ita in Camera judicatum testatur Andreas Gail. *Observ. lib. 2. Observ. 151.*

Sed nunquid in feudo antiquo collaterales tantum usque ad septimum gradum vel etiam in infinitum ad successionem admittantur, propter contrarios textus feudales multum controvertunt DD. Nam pro septimo tantum gradu textus est *in Tit. 1. lib. 1. Feudorum. §. hoc quoque sciendum. & in cap. unic. §. 1. de successione feudi.* Econtra in infinitum collaterales admitti textus *in cap. unico. de Natura successionis feudi. cap. un. Si Vasallus Feudo privetur, cui deferatur.* Censet Fachinæus *lib. 7. Controvers. cap. 27. in fine*, standum esse his posterioribus textibus, & priores explicandos de antiquioribus feudorum usibus, successu temporum mutatis, sicut apparet *ex d. tit. 1.* ubi ab initio feuda nullam habuerunt successionem, postea ad filios & nepotes, paulatim ad fratres & patrueles tantum, & ita ulteriùs latiùs & latiùs fuerunt extensa. Gail. *d. l. 2. Obs. 150.* Minsi. *Cent. 2. Obs. 95.* Clarus *in d. §. Feudum. q. 79. n. 3.*

Qualiter autem computentur gradus consanguinitatis in ordine ad primum acquirentem tanquam communem stipitem, potius secundùm jus Canonicum, quàm Civile, videatur Fachinæus. *d. lib. 7. c. 26.*

Cæterum in quibusdam feudis unus tantùm ex agnatis aut filijs, aliquando plures simul in æquali gradu consistentes succedunt: nam feuda regalia, scilicet Regnum, Ducatus, Marchionatus &c. individua censentur, & in illis unus solus plerumq; primogenitus succedit. Alia verò feuda non habentia regalem dignitatem ordinariè, nisi speciali pacto vel consuetudine aliud introductum sit, dividua sunt; & inter plures coheredes dividuntur, *cap. 1. §. præterea. de Prohibita feudi alienatione per Fridericum.* Vultejus *lib. 1. cap. 8. n. 27.* 31

De successione mariti & uxoris; item & fisci.

QUamvis in *successione* allodialium deficientibus consanguineis ordo succedendi adscribatur marito & uxori, *toto titul. ff. & Cod. Unde vir & uxor*, id tamen in feudalibus non procedit, nisi aliter expressè in pacto feudali dictum fuerit. *cap. unico. & ibi* Gothofredus. *An maritus succedat uxori in beneficio.* Item si feudum sit datum pro heredibus quibuscunque etiam extraneis (quod tamen in dubio non præsumitur, & verbum heres regulariter *de herede feudali agnato* intelligitur) non debet maritus aut uxor esse deterioris conditionis, quàm quilibet heres extraneus, per ea quæ tradit Clarus *d. lo q. 83.* 32

Similiter licèt in allodialibus aliquando alijs heredibus deficientibus bona fisco adjudicantur. *toto t. C. de Bonis vacantibus.* id tamen in feudis locum non habet, quia deficientibus heredibus vasalli non censentur bona vacantia, cùm dominium directum maneat

neat penes dominum, cum quo juxta intentionem & naturam pacti feudalis, deficientibus agnatis utile dominum consolidatur. Imò tametsi feudum datum fuisset pro heredibus quibuscunque, adhuc fisco non competeret successio, quia fiscus non dicitur jure & titulo hæreditario succedere, sed bona vacantia tanquam nullius occupare, ut passim notant Interpretes *ad dict. tit. Cod. de Bonis vacantibus*, & ad titulum Instit. *de Hæreditat. quæ ab intestato*. Quid autem juris in casu, quo vasallus delictum committit dignum confiscatione bonorum an tunc etiam bona feudalia ad fiscum, vel potius ad dominum devolvantur? in §. *sequenti* dicemus.

§. III.
Quibus ex causis feudum amittatur.

SUMMARIA.

34. *Alienatio feudi qualiter prohibita.*
35. *Alienationis pœna an tollatur recuperatione feudi? remissive.*
36. *Alienationis feudalis pœna an censeatur remissa taciturnitate domini?*
37. *Quæ feuda possint alienari.*
38. *Alienatione præstitus consensus in dubio tantùm intelligitur de dominio utili.*
39. *Alienatio etiam cum consensu domini facta an præjudicet agnatis remotioribus, & quid si præscriptio accesserit?*
40. *Ius retractûs locum habet in feudis.*
41. *Feudum ob alienationem amissum an ad dominum vel alios agnatos spectet? & ibi expenditur media aliqua sententia.*
42. *Feudum malè alienatum an possit à tertio bonæ fidei possessore præscribi?*
43. *Dominus non potest feudum invito vasallo alienare.*
44. *Investituræ renovatio qualiter per vasallum à domino petenda, & quæ sit pœna negligentis.*
45. *De Feudi refutatione seu renuntiatione.*
46. *Felonia quid, & quotuplex, & qualiter propter eam Feudum amittatur.*
47. *Feudum ob feloniam, seu delictum amissum an ad dominum, vel agnatos pertineat?*
48. *Feudum Ecclesiæ datum an ob delictum Prælati amittatur?*
49. *Feudi revocatio propter delictum vasalli an competat etiam heredibus domini?*
50. *Dominus aliquando privatur proprietate feudi ob injuriam vasallo illatam.*
51. *De judicio causarum feudalium. ubi de Fisci curiæ.*
52. *Sententia in causa feudalia an præjudicet agnatis.*

EX quatuor principalibus causis feudum amittitur, scilicet alienatione, investituræ renovationis omissione, refutatione, delicto, seu feloniâ. Videamus breviter separatim de singulis.

De Alienatione Feudi.

ALienationem Feudi sine consensu domini prohibitam esse, atque ob eam feudum amitti, ex diversis textibus satis apparet, ut ex Tit. *de Prohibita Feudi alienatione per Lotharium.* & Tit. *de Prohibita Feudi alienatione per Fridericum* pluribus alijs locis. Licet verò superfuerint olim variæ consuetudines, & permissum saltem partem Feudi ex causa necessitatis etiam inconsulto domino alienare, *un. in princ. de Alienatione Feudi, & un. in princ. Qualiter olim poterat feudum alienari*, postea tamen per Constitutiones Lotharij & Friderici generaliter Feudi alienatio sine consensu domini interdicta fuit, ita ut si Vasallus totum feudum alienaverit, totum: si partem, partem amittere debeat. *c. unico. de Vasallo, contra constitutionem Lotharij. &c.* Cyrus *in §. Feudum. q. 31. & ibi Doctorum additiones.*

Sed ad hanc amissionis pœnam incurrendam verbum alienationis accipiendum cum effectu, secutâ scilicet rei Feudalis veraditæ actuali traditione. *arg. l. alienationem 67. ff. de V. S.* & insinuat textus in dicto Tit. *de Prohibita Feudi alienatione per Fridericum. §. Callidis.* ibi: *qui Feudum tradunt, & in alios transferunt &c.* Vasallus

in Feudis. lib. 1. c. 11. n. 42. atque traditionem per constitutum factam (si venditor Vasallus non quidem realem possessionem tradiderit, dicat tamen, se à modo emptoris nomine possidere) ad hanc pœnam sufficere, defendit Fachin. *lib. 7. Controv. c. 86.*

Quid autem, si Vasallus Feudum alienans pœnitentiâ ductus illud in continenti recuperaverit, anne pœnam amissionis evadet? varius controvertitur inter DD. & tractat Fachin. *d. lib. 7. cap. 84.* & Interpp. ad Tit. *Quid Juris, si post alienationem Feudi Vasallus id recuperârit.*

Cæterum sentiunt magis communiter 36
DD. (quibusdam tamen dissentientibus) quod etiam tacitus consensus domini, qui colligitur ex scientia & taciturnitate ejus, sufficiat ad valorem alienationis, & excludendam pœnam caducitatis. Idque non solùm ex vulgata Juris regula: *qui tacet, consentire videtur*, quæ diversas habet interpretationes, & limitationes, sed potius, quia præsente, sciente, & tacente domino cessat ratio legis, alienationem Feudi prohibentis, cum consensus domini non tam requiratur ad solennitatem actûs, quàm ob præjudicium ipsius domini, quod, si potens avertere non averterat, sibi imputare debet. *arg. l. qui patitur. ff. Mandati.* Fachin. *d. lib. 7. c. 80.* Addit verò Clarus, *in d. §. Feudum. q. 31.* ipse, dominum debere in hac taciturnitate notabili tempore saltem per annum perseverare, ut tantò melius tacitus ejusdem consensus intelligi possit: non enim tam est officium domini, ut alienationem impediat, cùm leges ipsæ prohibeant, quàm Vasalli, ut consensum requirat. Ideòque dominus in continenti non contradicens, non statim præsumetur suum jus remittere, nisi longius taciturnitatis tempus, aliæve circumstantiæ concurrant.

37 De Feudis, quæ alicui concessa sunt *pro se & quibus dederit*, vel etiam *pro hæredibus quibuscunque*, plurimorum est sententia, quòd sine consensu domini valeant alienari. *per textum c. un. de Feudo non habente propriam Naturam Feudi.* Videatur Vultejus *de Feudis, lib. 1. cap. 10. num. 91. & seq.* Item quòd Feudum possit absque consensu domini alienari in proximum agnatum aliàs successurum, indubitatam esse conclusionem refert additio finalis ad Clarum. *in dicta quæst. 31.*

Illud autem, quod notat Fachinæus, *d. l.* 38
7. c. 83. Schrad. *de Feudis. p. 8. cap. 4. num. 48.* notabile est, quòd ex probabiliori doctrina, sive dominus expressè, sive tacitè consentiat, in dubio tantùm censeatur dare licentiam ad transferendum jus utile, quod Vasallus habet, sine præjudicio sui directi, cùm nemo præsumatur jactare suum, *l. cùm de indebito. ff. de Probationibus.* & Vasallus conatur contrahere, non dominus, & consequenter non est in Vasalli potestate aut voluntate plus juris transferre, quàm ipsemet habeat. *l. nemo potest. ff. de R. I.*

Præterea hæc alienatio cum consensu do- 39
mini in Feudo antiquo non præjudicabit agnatis, quo minus mortuo Vasallo Feudum tanquàm ad se devolutum, à quocunque possessore nullo restituto pretio (quòd emptor, si ignarus fuerit conditionis & qualitatis feudalis ab hæredibus alienantis repetere potest) ne rem suam emere cogantur, vindicare valeant, nisi & ipsi alienationi consenserint. *c. un. de Alienatione Feudi. c. Titius. Si de Feudo defuncti contentio &c. cap. unico. Si unus ex fratribus &c.*

Imò tametsi proximior agnatus mortuo Vasallo alienante intra 30. annos Feudum vindicare neglexerit, hanc tamen præscriptionem, quæ solummodò actionem proximioris excluserit, reliquis agnatis, qui vivente proximiore agere non potuerunt, minimè

præjudicare, contra Pinellum *in Auth. nisi triennale. Cod. de Bonis maternis.* pluribus defendit Fachin. *d. lib. 7. cap. 12.* cùm agnatis non consentientibus in alienationem jus ex antiquis investituris quæsitum & competens alieno facto auferri non debeat. *l. id quod nostrum. ff. de R. I.* & receptum sit Juris axioma, quòd non valenti agere non currat præscriptio, nec extinguatur actio, quæ nec dum nata est, seu competere cœpit. *arg. l. sicut.* ibi: *ex quo competere cœperunt. Cod. de Præscriptione 30. annorum. l. 1. §. ad hæc. Cod. de Annali exceptione.* Vid. etiam Arnoldus Rath. *in Tract. de Usucap. cap. 4. assert. 12. & seq.*

An autem, & quatenus filii, vel agnati alienantis, qui sunt hæredes ejus, possint Feudum alienatum revocare, aut potiùs obsistat eis exceptio de evictione præstanda *juxta l. vindicantem. ff. de Evictionibus. juncta l. cùm à matre. Cod. de Rei vindic.* videatur Fachin. *d. lib. 7. c. 13. & 18.* cui addatur textus *in d. c. unico. Si ex fratribus &c.* Arnoldus Rath. *d. c. 4. assert. 13.*

Jus quoque *retractûs* (de quo superiùs in Tit. *de Emptione ad finem.* actum est) in Feudis alienatis cum consensu domini competit proximiori agnato, vel isto recusante alteri remotiori. *c. un. §. sed. & res. Per quos fiat investitura. cap. un. Vers. porrò. Qualiter olim Feudum alienari &c. cap. un. ℣. Titius. Si de Feudo defuncti contentio sit &c.* Rarius tamen hoc jus retractus in Feudis antiquis utile videtur: vix enim sine damno emet proximus agnatus Feudum illud, quod ex successione gratis accipiet, vel eo negligente remotior in gradu, quod post mortem alienantis per proximiores absque restitutione pretii revocabitur. *d. ℣. Titius.* nisi ponamus jus revocandi seu vindicandi Feudum per domini & omnium agnatorum consensum alienationi præstitum exclusum fuisse.

Restat adhuc celebris *controversia*: Feudi alienatio facta sit sine consensu domini, ob eamque causam amittatur, an dominum revertatur, vel ad proximiores agnatos pertineat? Et quidem in Feudo nobili conveniunt DD. quòd, cum in eo agnatis non sit jus quæsitum, Feudum alienatum domino aperiatur. At verò in Feudo ignobili, quo ingens est disceptatio, & plurimum utraque sententia reperiuntur Patroni, pro agnatis respondent, præter unum alterum textum *ex cap. unico. §. porrò, liter olim poterat Feudum alienari d. cap. un. ℣. Titius. & ℣. Si Vasallus pam. Si de Feudo defuncti &c.* qui mùm se fundant in ratione, quòd agnati jure quæsito per alienum factum pos cari non debeat, cùm factum cuique non alteri nocere debeat, juxta vulgaris regulas; & si Vasallus cum consen mini alienans præjudicare non potest tis, ut paulò antè dictum, ergo multò nùs poterit domino dissentiente. Hanc tem cum Baldo, Zasio, Socino & alii tur Clarus *in §. Feudum. q. 66. n. 6.*

Verùm pro altera sententia, & quòd dum malè alienatum ad dominum tur, plures extant Feudales textus, qui apertè indicant, ut *in cap. unico. de lo, qui contra constitutionem Regis Feudum alienavit*, ibi: *si totum perdat totum: si partem, partem & ad dominum revertatur.* Idem tur *c. unico. Quid Juris, si post nem. &c. cap. Imperialem. vers. dis. de Prohibita Feudi alienatione Fridericum.* ibi: *venditor & emptor dum amittant, & ad dominum tatur. cap. denique. fin. Qua sit causa beneficii amittendi.*

Neque hi textus distinguunt inter dum novum & antiquum, sicut exp volunt prioris sententiæ AA. ergo

indistinctè de utroque intelligendi, *arg. l. de pretio. ff. de Publiciana.* Imò *in d. cap. denique.* in specie proponitur casus, quo Vasallo delictum comittente proximiores agnati cum domino concurrunt, adeóque de Feudo antiquo (circa Feudum enim novum non fuisset de agnatis dubitandi ratio) agitur & deciditur, quòd si delictum committatur in personam domini, tunc Feudum aperiatur domino, ut *hanc saltem habeat suæ injuriæ ultionem:* si extra personam domini, ad proximiores agnatos devolvatur, & postea finaliter subjungitur: *si Vasallus contra constitutionem Lotharii Feudum alienaverit, quia dominum contemnere videtur, ad dominum beneficium pertineat.*

Ad textus pro priori sententia allatos dicitur, eos potissimùm loqui de Jure antiquiore Feudali, ubi alienatio certis casibus permissa fuit, & de jure retractûs domino & agnatis competente, non autem de jure caducitatis propter alienationem ex posterioribus legibus Feudalibus prohibitam. Ad rationem in contrarium responderi potest, non debere alicui jus quæsitum auferri, vel per alienum factum præjudicari, nisi concurrat authoritas legis & natura contractus, quæ illud præjudicium per modum tacitæ conditionis involvat, sicut in præsenti ea est lex & natura Feudalis, ut delicto in dominum commisso Feudum ad ipsum, etiam in præjudicium agnatorum, revertatur. Atque hanc sententiam sustinet Fachin. *d. lib. 7. c. 24.*

Alii mediam viam tenent cum Pistorio *qq. Juris lib. 2. p. 1. q. 15. â n. 32.* Menoch. *lib. 4. consil. 304. n. 35. & lib. 6. Consil. 534. n. 14.* & aliis apud istos citatis, quòd quidem Feudum propter malam alienationem pertineat ad dominum, quamdiu alienans seu delinquens vivit, sed post mortem ejusdem ad agnatos revertatur. Quia textus Feudales allegati satis commodè in hunc sensum explicari possunt, eamque interpretationem videtur suadere textus *in cap. un. Culpam unius ex cohæredibus &c.* & argumentum ductum à simili ex Jure communi (ad quod in dubio Jure feudali recurritur) ex *l. Statius Florus. §. Cornelio. ff. de Jure Fisci. & l. cùm pater. §. hereditate. ff. de Legatis. 2.* ubi fideicommissum ex causa delicti confiscatum in vita tantùm delinquentis apud Fiscum manet, post mortem verò cœteris, quibus competit, restituendum est. Item accedit ratio æquitatis, ne agnati tam facilè ex alieno facto contra communes Juris regulas juri quæsito priventur; præsertim ob solam alienationem, ubi non tam gravis culpa in dominum committitur, sicut verba *in d. c. denique. Quæ fuit prima causa &c.* insinuant ibi: *quia dominum* contemnere videtur: verbum enim, *videtur*, frequentiùs similitudinem aliquam potiùs, quàm proprietatem significat.

Habet hic Lector studiosus singularum sententiarum rationes & argumenta, quæ unà cum stilo ac consuetudine Curiarum Feudalium consideret, ac judicet.

An demùm Feudum sine consensu domini alienatum possit à tertio bonæ fidei possessore saltem spatio triginta vel quadraginta annorum præscribi? rursus diversæ & intricatæ sunt DD. sententiæ. 42

Inprimis distinguere oportet, an quæratur, nunquid tertius ille possessor valeat præscribere absolutum rei dominium & ut ex feudali allodialis fiat? Vel an saltem quoad utile dominium, & ut ipse imposterum sit Vasallus dominio directo penes priorem dominum remanente?

Quod attinet ad priorem quæstionis partem negativè respondet Harprechtus *ad*

princ. Instit. de Usucap. n. 16. propter textus feudales *in cap. unico. vers. præterea. De Capitulis Corradi* ibi: *ut liceat Dominis omnes alienationes feudi factas nulla obstante præscriptione revocare. In cap. imperialem. de Prohibita feudi alienatione per Frid.* ibi: *nullius temporis præscriptione impediente.* In *cap. unico. Si unus ex fratribus.* ibi: *sine ullo obstaculo & temporis præscriptione.* Licet verò per lapsum 30. añorum ex re allodiali possit fieri feudalis, ut ex *cap. siquis per 30. Si de feudo defuncti, &c.* præcedenti §. tradidimus, contrariorum autem eadem soleàt esse ratio, ut proindè vice versâ ex re feudali eodem modo videatur fieri posse allodialis: nihilominùs hic non valere argumentum à contrario, ubi est specialis consideratio in uno contrariorum, censet Harprecht. *d. l. num. 171.* Etenim, ut ex re allodiali fiat feudalis, nihil interest Reipublicæ, unò exinde numerus militum augetur pro ipsius Reipub. commodo. At verò si ex feudis efficiantur allodia, recusantur dominis militaria servitia in Reipubl. præjudicium, ut *in d. cap. imperialem. & in cap. un. in prin. de Prohibita feudi alienatione per Lotharium.* habetur.

Verùm præscriptione triginta annorum, multò magis immemoriali, jus dominii amitti, tenet Andreas Gail. *Pract. observ. lib. 7. observ. 160.* aliique plures apud eum & Harprechtum *d. l. n. 168.* citati. Eo quòd tanto tempore plena securitas in rebus possessis tribuatur, atque intersit Reipub. ad minuendas lites, ne dominia rerum sint in incerto. *l. sicut. & l. omnes. Cod. de Præscriptione 30. annorum.* Textus autem Feudales in contrarium allegati secundùm hos DD. explicari possunt in eum sensum, ut domino in revocando feudo nulla præscriptio ordinaria, vel nullius ordinarii temporis scilicet 10. aut 20. annorum obstare debeat; cum in hac ordinaria præscriptione requiratur titulus, quem non præstat [illegible] alienatio sine consensu domini facta, [illegible] per *d. c. imperialem.* ipso jure nulla, [illegible] & irritata. Addit quoq; Gail. *d. l.* in hac [illegible] gissimi temporis præscriptione non [illegible] mino ex causa ignorantiæ in integrum [illegible] tutionem.

Quòdsi proinde textus, & rationes [illegible] usque partis considero, videtur [illegible] discordia conciliari posse per distinct[illegible] inter feuda, quæ habent annexa servitia [illegible] taria pro Republicæ utilitate, & plerum[illegible] à Principibus dantur, qui jus gerendi [illegible] lum habent: ac inter feuda privata [illegible] quibus nulla talia servitia imposita [illegible] Prioribus ergo dici potest, procedere [illegible] tus feudales, ut ex eorum adjuncta [illegible] apparet, non verò in posterioribus, [illegible] blica utilitas in præstandis servitiis [illegible] ribus, dum ex supposito nulla requir[illegible] perpendi non potest, ideoque cessat [illegible] anima legis, sed potius versatur Reip[illegible] tilitas in amputandis litibus, & tollen[illegible] minorum incertitudine, quod fit per [illegible] scriptionis concessionem.

Docet quoque Panorm: *in cap. [illegible] dientiam. 13. X. de Præscript. n. 17.* [illegible] se Harpr. *l. supra citato n. 167.* ab [illegible] sallo dominium directum adversus [illegible] præscribi posse, si per 30. annos (nu[illegible] dos â die interversæ possessionis, ubi [illegible] feudalis qualitas in re possessa à Vas[illegible] gata est) investituram non petiit, nec [illegible] tia præstitit, adeoque rem feudalem, [illegible] lodialem bonâ tamen fide & domino [illegible] contradicente, cœterisque condition[illegible] ad prœscriptionem requisitis possedit. [illegible] sanè fieri non posset, si indifferenter [illegible] nibus feudis præscriptio sublata fuisse [illegible] enim dabitur convincens ratio, cur [illegible] sallus contra dominum præscribere [illegible] & non etiam tertius bonæ fidei possessor [illegible]

Dem[illegible]

Demum sicut Vasallus feudum alienare non potest sine consensu domini, ita vicissim ex communi DD. sententia dominus nequit directum dominium, sive Feudum & Vasallum sine ejus consensu in alium transferre, nec alium acquirat dominū & forsan duriorē quàm sibi ab initio per contractū Feudalem constituit. *cap. un. §. firmiter. in fine. de Prohib. Feudi alienat. per Frid.* nisi concomitanter cum universitate bonorū, si nimirum Princeps totam curiam seu territorium alienaret. Clarus *in d. §. Feudum. q. 28. & ibi addit.* D. Andr. Gail. *de Pace publ. l. 2. c. 1. n. 13.* Vult. *de Feud. lib. 1. c. 10. n. 71.*

De amissione Feudi ob non petitam renovationem Investiturae.

Secunda causa, ob quam Feudum amittitur, est, si cessante legitimo impedimento *intra annum & diem* renovatio investiturae petita non fuerit à Vasallo, quoties persona domini aut Vasalli per mortem, vel alio casu mutatur *cap. un. Quae sit prima causa, &c.* Vultejus *de Feudis. d. cap. 11. num. 130.*

Militibus tamen actu militantibus ad petendam renovationem investiturae annus & mensis conceditur, *c. 1. Quo tempore miles, &c.* Item impuberes infra 14. ætatis annum constituti, licet tutores habeant, veniam tamen merentur, si investiturae renovationem neglexerint, *cap. un. de Prohibita Feudi alienatione per Fridericum.* Minorennes autem, qui 14. annum excesserunt, sed necdum 25. compleverunt, non petentes renovationem de jure quidem amittunt Feudum, per extraordinarium autem remedium restitutionis in integrum illis denuò ad recuperandum succurritur, nam hoc beneficium restitutionis de jure civil. minorennibus concessum in Titulo *ff. de Minoribus*, de jure Feudali non reperitur ademptum.

Cæterùm si propter mutatam personam domini petenda sit investitura, tempus non priùs incipit currere, quàm si Vasallus resciverit casum evenisse, ex quo debeat investituram petere. Quòdsi persona Vasalli mutata fuerit, tempus novo Vasallo computatur à die adeptæ possessionis Feudi, neque currit non possidenti; modò diligentiam in avocanda eâ penes alium existente adhibeat, & latâ suâ culpâ non amiserit. Clarus *in §. Feudum q. 49. n. 8. & ibi* Harpr. *in Addit. n. 8.* Nunquid autem omissâ renovationis petitione purgatio moræ concederetur, ut Vasallus brevi tempore post annum & diem veniens pœnam caducitatis evitare possit? dubitatur; & negativè resolvit Schraderus *de Feudis. p. 6. c. 2.* cum Baldo *in c. 1. Quo tempore miles. &c. n. 3.* & alijs pluribus: eò quòd regulariter in omnibus dispositionibus, in quibus dies & pœna adjecta est, purgatio moræ non concedatur, nisi quatenus tolerabilis ignorantia aut legitimum impedimentum probatum fuerit. Contrariam tamen sententiam, & quòd purgatio moræ in hoc casu ob quamcunq; excusationem admittenda sit, æquiorem censet Julius Clarus *in d. q. 49. n. 9.* præsertim, quia juxta communiorem opinionem ab eo *n. 6.* relatam, Feudum propter omissam investituram non ipso Jure, sed per sententiam amittitur. Adde Argumentum à simili ex contractu Emphyteutico, qui in multis convenit cum Feudo, ubi post terminum lapsum solutioni canonis præfixum conceditur celeri satisfactione ad evitandam pœnam amissionis moram purgare. *c. potuit & ib. DD. X. de Locato.*

Est verò hic adnot. si post diem & annum Dominus Vasallum, qui repetitionem investituræ neglexit, ad solita servitia admiserit, & ut Vasallum tractârit, censeatur juri suo renunciâsse, & injuriam remisisse. Clarus *d. lo. n. 10.*

Quòd si lis fuerit inter dominum & Vasallum super Feudo, non tenetur Vasallus eâ durante petere investituram, juxta tradita Sonsbechij *de Feudis. p. 9. n. 20. & seq.*

Cui verò acquiratur Feudum antiquum ob non repetitam investituram amissum, an domino an agnatis? Non conveniunt DD. ut videre est apud Fachin. *lib. 7. c. 25.* ubi ipse pro domino respondet, per textus Feudales *in cap. imperialem §. præterea. de Prohibita Feudi alienatione per Frider.* ibi. *transacto hoc spatio Feudum amittat, & Feudum ad dominum redeat.* Item in *c. 1. Quæ sunt prima causa, &c.* ibi: *tanquam ingratus existens beneficium amittit.* licet verò hic non addatur, Feudum amissum ad dominum spectare, attamen quia ingratitudo hæc non in alium, quàm dominum committitur, satis convincitur *ex cap. denique. fin. eodem tit.* quòd non ad proximos consanguineos, sed ad dominum pro ultione ingratitudinis redire debeat. Alij, qui pro agnatis resolvunt, & alij, qui mediam viam ingrediuntur, ut scilicet Feudum sit apud dominum, quamdiu Vasallus vivit, illis utuntur argumentis, quæ superiùs de *amissione Feudi ob malam alienationem* retulimus. propterea ob paritatem rationis eodem modo in hac quæstione, sicut in illa judicandum erit.

De Amissione Feudi ex Refutatione.

45 AMittitur tertiò Feudum per *refutationem* seu renuntiationem: & hæc vel *propria* est, vel *impropria*. Propria dicitur, quando ipsi domino feudum renunciatur: impropria verò, quæ & magis alienatio est, quando renunciatio fit agnato, vel extraneo. Porrò ipsi domino Feudum renunciari potest etiam juxta communiorem sententiam invito: quia cuilibet suo beneficio & favori pro se introducto renunciare concessum, & quòd hoc sit naturale contractus feudalis, satis probatur *ex cap. unico. de Vasall. qui contra constitutionem Loth.* &c. Dummodo Vasallus in fraudem non renunciet; ut si perceptis prius totius anni fructibus tunc primùm renunciare vellet, cum dominus operâ & servitijs ejusdem minus indigeret. Minsing. *Cent. 5. Obs. 63.* Sonsbec. *de Feudis. p. 21. n. 116.*

Agnato verò, & multò minus extraneo Feudum refutari non potest, nisi is proximus sit, & alias in Feudo successurus; vel nisi sensus domini & reliquorum agnatorum accedat. Imò si Feudum antiquum in ... refutatio domino facta agnatis præjudicabit, quin illud Feudum tanquam ex nova investituris sibi debitum petere valeat. Minsing. *d. l.* Videatur etiam Vultejus *Feudis lib. 1. c. 10. num. 76.*

De Amissione Feudi ob Felonia.

FElonia terminus Feudalis est, & delictum Vasalli significat. Sunt autem duo ... amissionem Feudi inducentia in tripli... ferentia: alia enim directè in dominum committuntur: alia indirectè in offensam & injuriam ejus redundant: alia denique nullo quidem modo dominum attingunt, quia tamen Vasallum graviter infamant, ... in curia domini honestè stare non possit, ... etiam Feudi incapacem reddunt.

Primi generis delicta sunt, si Vasallus ... mino servitia, vel etiam Feudum ... abneget; si personam ejus aut bona ... dat; si secreta domini revelet, fœdus ... micitiam cum hostibus domini contrahat, si dominum absque jussu Magistratus ... naliter accuset, aut in eadem causa ... tum vel testem contra dominum agat ... minum nec mortuum, nec lethaliter ... ratum in prælio deserat. Ubi tamen ... niter notant DD. quòd si Vasallus ... casum deveniat, ut moraliter certus sit ... moriendum, nisi fugiat, tunc impune ... fugiat

hgam arripere, quia vita propria præferenda est alienæ, & Vasallus tenetur quidem libere pro domino periculum, non autem etiam mortem.

Secundi generis delicta, quæ scilicet dominum tantum indirectè tangunt, recensentur, si Vasallus cum uxore domini, vel cum filia, vel cum nepte ex filio, vel uxore filij, aut etiam sorore domini, quamdiu ea in familia domini est, peccaverit, vel peccare attentârit. Eandem pœnam quidam extendunt ad quamcunque aliam gravem & inhonestam injuriam talibus personis in tam propinquo gradu domino conjunctis illatam, *arg. c.un. de Nova forma fidelitatis*. Ubi Vasallus jurare debet, se nunquam aliquid facturum, quod ad injuriam domini, aut suorum pertineat.

Præterea huc referri potest, quod tradit Gail. *lib.1. Pract. Observat. Observat.* 7. Joan. Köppen. *Iuris Feudalis. Observ.* 1. n. 11. Vasallum Feudo privari posse, si re Feudali abutatur, nimiam crudelitatem in subditos exerceat, eos turpiter emungendo, & immodicis operis cruciando.

Tertij demum generis delicta sunt, si Vasallus crimen læsæ Majestatis, parricidium, sacrilegium, aut aliud grave crimen, ex quo maximam contraxit infamiam, perpetravit. De quibus omnibus videatur textus in *Tit. Quæ fuit prima causa beneficij amittendi. & in Titulo. Quibus modis Feudum amittatur.* Vultejus. *lib.1. c.11. per totum.*

Difficilis est *Controversia*, utrùm Feudum ex delicto Vasalli amissum ad dominum vel ad agnatos revertatur? Duo hic indubitata sunt. I. Quòd Feudum novum propter delictum amissum ad dominum redeat.

II. Quod si in Feudo antiquo delictum perpetratum sit extra personam domini, agnatis non præjudicetur, *cap 1. An ille, qui interfecit fratrem domini sui &c.* Licet illud delictum tale sit, ut bona delinquentis confiscari debeant, nihilominus Feudum non confiscabitur, quia delicta debent tenere suos authores *l. Sancimus. Cod. de Pœnis.* neque perunius maleactum domino & agnatis innocentibus præjudicium & pœna inferenda est. *c. non debet. de Reg. Iur. in 6.* nisi forsan ob crimen læsæ Majestatis ex primo capite Legis Juliæ, & causa perduellionis, ac insidiarum in vitam Principis, totius familiæ nomen in perpetuam ignominiam aboleretur, tunc enim Feudum exclusis agnatis ad dominum reverteretur. Videatur Gail. *de Pace Publ. lib.2. c.13. & 14.*

III. Quoque communiter traditur, quòd delicto in dominum commisso filiis & descendentibus præjudicetur: quia istorum major est cum delinquente conjunctio & ejus personæ repræsentatio, atque magis præsumitur periculum, ne cum sanguine etiam paternam malitiam participarint, ut dicitur *in l. quisquis. §. 1. Cod. Ad legem Juliam Majestatis.* Imò quia textus Feudales *in cap. si Vasallus culpam. Si de Feudo defuncti contentio sit.* & in *c. unico. Si vasallus Feudo privetur.* generaliter loquuntur de exclusione filiorum à Feudo ob delictum amisso, censet Fachinæus *lib.7. Controv. cap.23.* delictum etiam extra personam domini comissum filiis nocere, circa quod punctum tamen non omnes DD. conveniunt.

Sed IV. valdè controversum est, quid dicendum, si Feudum antiquum sit, & Vasallus directè in personam domini deliquerit? Potior DD. calculus videtur in eam convenire sententiam, quòd Feudum domino aperiatur, etiam in præjudicium agnatorum, ut dominus habeat injuriæ suæ compensationem; quam sententiam probant textus *in c. Denique. fin. Quæ fuit prima causa &c. & in cap. 1. An ille, qui interfecit fratrem*

rem domini &c. Fachin. *dicto. lib. 7. cap. 22.* Gail. *d. cap. 13.* Cui non obstat Textus *in cap. un. Si Vasallus Feudo privetur.* ubi dicitur Feudum ob culpam amissum ad agnatos pertinere: quia intelligendum est juxta datam superius distinctionem, an culpa in personam, vel extra personam domini commissa sit. Pariter non obstat, quòd agnatis in feudo antiquo jus quæsitum sit, quo sine culpa sua privari non debent: nam responderi potest, non esse ipsis jus quæsitum absolutè & simpliciter, sed juxta naturam & regulas feudi, ac quasi sub tacita conditione, nisi Vasall⁹ ingratitudinem feloniam sive commiserit.

Alij hic rursus mediam viam tenent, ut scilicet dominus debeat retinere feudum, quamdiu Vasallus delinquens vivit, sed post ejus mortem agnatis restituere, de qua sententia superiùs *de amissione Feudi ob alienationem* dictum, & potest hic cogitari, an stante hac sententiâ compensaretur domino injuria in atroci aliquo delicto, ubi brevi reus morte è vivis tollitur? Item an non sit disparitas inter casum, *l. Statius. §. Cornelio. ff. de Jure fisci.* & præsentem, quòd fidei commissum non descendat à Fisco, sicut feudum à domino, qui directò offenditur, & ideò injuriæ satisfactionem exigit.

48 De Feudis verò Ecclesiasticis specialis Textus est *in cap. finali. de Capitulis Corradi.* quòd ob dilectum Prælati vel Clerici, cui Feudum non intuitu personæ, sed Ecclesiæ concessum est, dominus habeat jus repetendi, & retinendi Feudum, quamdiu delinquens vivit, vel in dignitate est, eo verò mortuo vel deposito, aut resignante Feudum Ecclesiæ restituendum sit. Sed hoc opinor, ad summum obtinere in particulari aliquo feudo Ecclesiæ, per cujus oblationem dominus potest habere suæ injuriæ aliquam compensationem sine magno damno Ecclesiæ. At verò, si ageretur de feudo totius v. g. Principatûs, vel territorij, ... quo ex antiqua Fundatorum in De... tate Episcopatus aliquis fundatus est ... proinde sine maximo damno Ecclesiæ ... vel ad tempus tolli minimè posset, ... tarem supradictam feudalem constitu... procedere; tum quòd delictum ... non debeat nocere Ecclesiæ, *c. delictum ... &* ibi DD. omnes *de Reg. Iur. in ...* quòd ex communi sententia donatio... Ecclesiæ non revocetur ob ingratitu... Prælati, quia principalis Donatarius ... us nunquam ingratus, Clarus *in §. ... tio. quæst. 21. n. 5.* Barb. *in Collect... cap. fin. de Donatibus unum. 15.* ... est præsumptibile, quòd in his ma... pro fundatione assignatis feudis Do... aliquam tacitam conditionem revoca... ob delictum personæ, cui principaliter ... cessum non fuit, annectere voluerit.

Num autem jus revocandi feudi ... delictum commissum transeat etiam ... redes domini, quando dominus ante ... tem suam querelam contra Vasallum ... movit, nec apparet, quòd movere ... fuerit? Vel ex adverso, an Vasallo ... vocationem Feudi mortuo contra ... jus revocandi competat? videatur ... *in §. Feudum. quæst. 64. & sequent...* que DD. per Harprechtum *Additio... ibid.* allegati. ubi in utroque casu neg... dicunt esse comunem, nisi dominus ... Vasalli ignorâsset, vel aliter in inve... cautum fuisset: partim quòd domin... ens injuriam, & non vindicans, vel ... de ea protestans censeatur remisisse ... tim quòd circa revocationem ex ca... gratitudinis constitutum sit *in l. fi. C... Revocandis donationibus.*

Illud quoque prætereundum non ... quòd etiam Dominus feudo privari, ... Vasallo acquiri possit, si eidem grave...

tiam intulerit per Text. & Interpretes *in l. feudorum. Qualiter Dominus proprietate privetur.* Si verò Dominus aliud grave delictum committat, ob quod deportatio vel imbannum declarari mereatur, Vasallo obligationem ad fidelitatem & servitia eorum suspendi, usque dum dominus restituatur, tradit Andreas Gail. *de Pace publ. l. 2. c. 15.* ubi *n. 15.* advertit, quòd confiscatis bonis Domini ob crimen læsæ Majestatis ex primo capite Legis Juliæ, videlicet ob proditionem, vel insidias in Imperatorem aut Imperium structas, Vasalli imperium debeant Feuda ab Imperatore vel Imperio, quibus illa applicantur, recognoscere.

De Judicio Causarum Feudalium.

QUis judicare debeat, si circa rem feudalem lis oriatur, pluribus dicitur in *lib. Un. Cod. de foro compet.* Sumariter tres casus distinguendi sunt.

I. Si lis oriatur inter duos Vasallos ejusdem domini; ut si alter partem Feudi, vel totum petat, quod alter possidet, tunc dominus judex erit. *c. 1. §. præterea. de Prohibita feudi alienatione per Fridericum.* Licet fortassis reus conventus Clericus sit; quia in causa feudali etiam Clericus coram Domino respondere debet. *c. verum. c. ex transmissa. & ibi DD. de Foro competenti.*

II. Si lis oriatur inter Vasallum & extraneum, vel etiam inter dominum & extraneum, ut quia extraneus aut dominium absolutum, aut servitutem, aut quid simile prætendit, tunc cognitio judicalis ad ordinarium judicem spectat.

III. Si controversia sit inter Dominum, & Vasallum, subdistinguendum est, an agatur super ipsa rei feudalis proprietate, ut quia Vasallus negat rem esse Feudalem: vel an agatur super jure aliquo accidentali, ut quia Vasallus confitetur quidem feudum, sed negat Domino servitia? &c. Priori casu judex ordinarius judicabit; posteriori verò *Pares Curiæ*; & dicuntur *Pares Curiæ* reliqui Vasalli, qui ab eodem domino Feuda tenent. Non tamen omnes Pares judices erunt, sed ij, quos dominus, & Vasallus ad judicandum elegerint: nam & dominus quosdam eliget, & vasallus quosdam, atque isti sic electi juramentum de rectè judicando præstabunt. *cap. 1. de Controversia feudi apud pares terminanda.* Quodsi dominus Pares Curiæ non habeat, tunc vel apud Judicem ordinarium, vel apud arbitros litigium decidetur. Videatur etiam Joann. Köppen, *J. Feudalis Observat. 10.* Vultejus. *de Feudis lib. 2. c. 2.* Consuetudine quoque, pacto investituræ, vel statuto particulari introduci posse aliud judicium non adhibitis *paribus*, tradit Vult. *d. c. 2. n. 41.* Zas. *p. 11. n. 10.* Schrad. *p. 10. sect. n. 44.*

Utrùm demùm sententia lata in causa Feudali contra Vasallum præjudicet agnatis ad causam non citatis, videatur Fachin. *l. 7. Controv. c. 103.* qui contra alios affirmativè concludit *arg. l. ex contractu. 44. ff. de Re judicata.* ubi sententia lata contra institutum nocet substituto. Vid. tamen Text. & DD. *in l. sæpe 63. ff. de Re judicata.*

TITULUS XXI.

De Pignoribus & alijs Cautionibus.

SUMMARIA.

1. *Pignus quid, & quomodo differat ab hypotheca?*
2. *Pignus quotuplex.*
3. *Hypotheca tacita quibus casibus constituatur.*
4. *Hypotheca mercium cessat post venditionem earum.*
5. *Pignus super quibus rebus constitui possit.*
6. *Ex pignore datur realis actio contra quemcunque possessorem.*
7. *Hypothecarij creditores præferuntur chyrographariis.*

8. *De Ecclesiæ prælatione in bonis debitoris sui.*
9. *Pignoris distractio quando & qualiter liceat creditori, & ibi de pacto legis commissoriæ.*
10. *Pignoris fructus debet creditor in sortem imputare, exceptis certis casibus.*

1 *Pignus* diversimodè sumitur: aliquando pro re ipsa in pignus datâ: aliquando verò pro contractu & obligatione pignoris. Hoc posteriori sensu pignus rectè describi potest: quòd sit *obligatio legis vel hominis, quâ res alteri obligatur in securitatem debiti, ut si aliter satisfactum non fuerit, inde satisfieri possit.* Porro pignus propriissimè acceptum illud dicitur, quod Creditori traditur; unde & pignus inter contractus numeratur, qui re perficiuntur, & teste J. C. *in l. plebs. 238. §. pignus. ff. de V. S.* pignus à pugno dictum est, quòd res pignori obligata manu tradatur.

Si verò specialiter conventum sit, ut res absque traditione obligetur creditori (quod plerumque in rebus immobilibus, vel oppignoratione omnium bonorum fieri solet) talis obligatio *hypotheca* vocatur: atque communis utilitatis causâ introducta est, quia sæpè contingit, quòd aliquis vel in peregrinatione, vel etiam domi suæ tot & tanta mobilia, quæ tradere, aut immobilia, quorum possessionem alteri cedere posset, non habeat. Communiter tamen pignus & hypotheca inter se confunduntur, nec quoad effectum multum discrepant *arg. l. res hypothecæ. 5. §. 1. ff. de Pignoribus.*

Notanter dixi, pignus esse *obligationem legis vel hominis*: etenim pignus dividitur, quòd aliud sit *legitimum*, sive quod à lege ipsa introductum est, & aliud *conventionale*, quod ex conventione & consensu partium constituitur.

Pignus legitimum subdividitur, quòd aliud sit *judiciale*, aliud *extrajudiciale*: judiciale, quod & *prætorium* dicitur, est, quando actor ex decreto Judicis ob [illegible] maciam Rei, vel causam executionis [illegible] tur in possessionem bonorum ipsius Rei, ut in *Lib. II. Decretal. in Tit. De ei[illegible] mittitur in possessionem* & in Tit. [illegible] *tentia & re judicata* pluribus exp[illegible]

Legitimum extrajudiciale pignus [illegible] alio nomine *tacita hypotheca* vocatur, [illegible] lud dicitur, quod lex in certis quibusdam [illegible] sibus & contractibus favore certarum [illegible] sonarum constituit.

Ita hanc tacitam hypothecam l. fi[illegible] scus in bonis cujuscunque debitoris [illegible] contractu *l. 2. Cod. In quibus causis [illegible] tacitè contrahatur.*

II. Bona omnia tutoris & curatoris [illegible] obligata sunt pupillo vel minori pro [illegible] nistratione. *l. pro officio. 20. Cod. de [illegible] nistrat. tutorum.* & quia etiam [illegible] utitur jure minoris, *c. 1. de in integ. [illegible] restitut.* ideò DD. idipsum extend[illegible] & bona Prælati, vel Administratoris [illegible] siæ, aut etiam hospitalium sint pro[illegible] minis trationem tacito pignore affec[illegible] *inc. ex literis. 5. h. t. n. 11.*

III. Bona mariti sunt uxori tacita [illegible] thecata pro restitutione dotis & bo[illegible] paraphernalium. *l. unica. §. 1. Cod. de uxoriæ actione.*

IV. Legatarijs & fideicommissar[illegible] hypotheca in bonis testatoris conced[illegible] *1. Cod. Communia de legatis.*

V. Qui in rem emendam vel [illegible] dam pecuniam mutuam dedit, in [illegible] tacitam hypothecam consequitur. *l. [illegible] navem. 26. & l. quod quis. 34. ff. de [illegible] auctor. Jud. poss. l. interdum. 5. ff. [illegible] potiores in pignor.*

VI. Omnia illata vel invecta in [illegible] conductam tacitè hypothecata sunt [illegible] pro annua pensione, deterioratione [illegible] ductæ. In prædijs tamen rusticis non [illegible]

tem, sed ipsi tantùm fructus hypothecati debentur. *l. 2. & 4. ff. In quibus causis pignus tacitè contrahitur.* Dicuntur autem prædia rustica fundi & agri; vel etiam ædificia fructuum conservandorum aut colligendorum gratiâ extructa. Prædia verò urbana dicuntur, quæ inhabitationis causâ in, vel extra Urbem exstructa sunt.

Illud quoque notabile est, quòd ex communi DD. sententia merces mercatorum in domum vel officinam conductam illatæ sint quidem obligatæ locatori, sed tantum quamdiu in domo existunt, ubi vectæ illatæ fuerint, jure pignoris liberantur, nec ab emptore per actionem hypothecariam revocari possunt, ne aliàs nimium damnificentur mercatores, qui propter periculum hypothecæ difficulter mercium suarum emptores reperirent. *Text. in l. cum tabernam. 34. ff. h. tit.* Videantur etiam Harprecht *in §. ult. Instit. quibus modis re contrahitur obligatio.* n. 12. *& seq.*

Pignus conventionale etiam duplex est, unum generale, alterum speciale. Generale dicitur, quando omnia bona obligantur, quæ non tantùm de bonis præsentibus, sed etiam futuris intelligitur, quamvis nominatim de futuris expressum non sit. *l. fin. Cod. Quæ res pignori obligari possunt.* In hac tamen generali obligatione non veniunt ea, quæ alias verisimiliter in specie non fuissent obligaturus, ut sunt ea, quæ ad usum quotidianum deferuntur, vestes, supellex, instrumenta artis & similia. *l. 6. ff. de Pignoribus.*

Speciale pignus illud dicitur, quando certa res in specie alicui obligatur, v.g. hæc domus, hæc catena aurea, &c. & isto jure pignoris regulariter affici possunt res omnes, quæ in commercio hominum sunt; & econtra quæ extra humanum commercium sunt, etiam oppignorari nequeunt, veluti res sacræ, sanctæ, homines liberi, &c. *c. 1. h. t. l. 1. §. eam rem. ff. Quæ res pignori obligari &c.* Imò etiam ipsum pignus, quod creditor accepit; alteri suo creditori in pignus dare potest; sed si penes primum creditorem per solutionem debiti, aut aliam liberationem jus pignoris sublatum fuerit, resolvetur & jus pignoris penes secundum creditorem juxta vulgatum axioma: quòd resoluto jure dantis, resolvatur etiam jus accipientis, quando scilicet à jure dantis non tantùm in produci, sed etiam in conservari dependet. Poterit tamen secundus creditor agere contra priorem, ut sibi vel debitum solvat, vel aliud æquè bonum pignus tradat, *l. 1. Cod. Si pignus pignori datum sit. l. cum debitore. 32. ubi Gl. ff. de Pignorat. actione.*

Effectus pignoris est; quòd afficiat rem 6
ipsam, & ideo Creditor res pignori obligatas à quocunque possessore per actionem hypothecariam, seu (ut *in §. Item serviana. 7. Instit. de Actionibus* vocatur) Servianam vel quasi petere possit; attamen non priùs contra tertium possessorem actio competet, quàm si debitor & etiam fidejussor ejus excussus fuerit, ijque solvendo non extiterint. *Auth. hoc si debitor. Cod. de Pignoribus.* Item si debitor sciente & consentiente creditore pignus alienaverit, censebitur creditor obligationem pignoris remisisse, & emptor securus erit. *l. 2. Cod. de Remissione pignoris.*

Secundus effectus est, quòd si debitor pro- 7
pter nimium æs alienum bonis cedat, vel obæratus moriatur, ibique plures creditores concurrant, semper hypothecarij præferantur personalibus seu chyrographarijs Creditoribus, inter ipsos autem hypothecarios, qui prior tempore, potior jure censetur, & præfertur illi, qui posteriùs sibi hypothecam constituit, nisi hic posterior speciale prioritatis privilegium habeat, sicut mulier

in bonis dotalibus: pupillus & minor in rebus ex pecunia sua comparatis, vel in bonis tutoris sui. Item qui in rem emendam, vel reficiendam, aut conservandam pecuniam credidit, de quibus videatur *totus Titulus ff. & Cod. Qui potiores in pignore.* Andre. Gail. *Pract. observ. lib. 2. observ. 25.* Melonius & Beuterus *in Tract. de Jure Prælationis.*

8 Quòd Ecclesiæ & Monasteria præponenda sint Creditoribus *Chirographariis*, vulgò den Current-Schuldnern/ licet expressam hypothecam sibi non constituerint, omnes facilè admittunt: Sunt verò multi, qui etiam *hypothecariis* creditoribus anteponunt cum Melonio *de Jure Prælat. p. 2. n. 15.* Beuth. *lib. 1. cap. 5.* ea enim inquiunt, quæ Juris divini sunt, & ad cultum divinum pertinent, non debent humanis legibus illigari, multominùs supprimi, *l. Sancimus. Cod. 20. de SS. Eccles.* & summa est ratio, quæ pro Religione facit, *l. sunt Personæ. 43. ff. de Relig. & sumpt.*

Eamque sententiam & nos amplectimur, eò quòd & mulieri ratione bonorum dotalium, & fisco Jus prælationis habentibus expressè comparent Ecclesiam Tiraq. *privileg. 143. & 158.* Everhard. *in Top. in loco: à dote ad Ecclesiam, & in loco: à fisco ad Ecclesiam, n. 16.* Pulchrè Franch. & Pasq. *de controv. Reg. par. 2. q. 96.* Jacob Schult. *ad Modest. Pist. quæst. 129.* atque ita consuetudine receptum esse testatur Joann. Köppen. *decis. 28. n. 25.* Si enim fiscus præfertur hypothecariis, quia est causa Principis, ergo magis Ecclesia, quia est causa Dei Trid. *Sess. 25. de Refor. c. 20.* ibi: *quæ ecclesiastici juris, tanquam Dei præcipua.* Deinde civitas habet prælationem, ergo & Ecclesia, quæ præfertur, vel saltem æquiparatur civitati. *l. ut inter. 27. Cod. de SS. Eccles.* Sciat tamen Ecclesia locuples erga depauperatos, & præsertim sine culpa sua ad inopiam redactos debitores, [illegible] que creditores, meminisse præcipi[illegible] D. Ambrosij *in cap. aurum. 70. cau[illegible] quæst. 2.* videlicet subveniendo [illegible] necessitatibus.

Idque multò magis procederet, [illegible] cunia Ecclesiæ res empta probit[illegible] quo casu sicut pupillo tacita hypothe[illegible] que privilegiata conceditur. *l. [illegible] 7. ff. Qui potior. in pig. L. 4. C. de [illegible] vo pig. dat.* ita non videtur Eccle[illegible] neganda, quæ *jure minoris* utitur [illegible] *In int. rest.*

Item in bonis administratoris sui Ec[illegible] tacitam hypothecam exemplo mino[illegible] bonis Curatoris, communiter con[illegible] DD. gl. ord. *in cap. ex literis, §. V[illegible] ta, & ibi.* Panorm. *num. 11. k. vi[illegible]* guzant. *de pign. 4. membro. 7. par[illegible] cum seq.* Köppen. *d. n. 25. V. in Cassiu[illegible]*

Minus dubium est, si Monaster[illegible] Ecclesia crediderit, ut res alijs obli[illegible] g. domus vel horrea &c. reficerentur [illegible] executione militari v. g. propter fleur[illegible] pub. debitas, vel ab oppressione alia[illegible] ta bellica liberarentur; tunc enim [illegible] tùm pupillo vel Ecclesiæ: sed cuilibet [illegible] theca privilegiata constituitur, quod [illegible] pensis salvum pignus fecerit, *in [illegible] dum. 5. cùm seq. ff. Qui potior. in [illegible]*

Si Ecclesia vendat rem aliquam, [illegible] de pretio habeat, emptoris autem bon[illegible] hastentur, & res extet; quamvis fortas[illegible] ei possit, quòd *fictione brevis manu* [illegible] seatur res ex pecunia Ecclesiæ comp[illegible] quasi Ecclesia mutuam pecuniam [illegible] emendam dedisset, *argum. l. rogasti de Reb. cred.* adeòque privilegiatam [illegible] thecam habeat, juxta superius dict[illegible] us tamen per *restitutionem in integ[illegible]* sibi consulit Ecclesia vel Monasterium, [illegible] tunc rescisso contractu dominium rei [illegible] tur ad Monasterium, & pro re vendita [illegible]

catio competet, qui autem *vindicat* fundus est ante privilegia, inquit Ulpian. *in l. centri. 24. §. in bonis. ff. de Reb. auctor. judicis possid.* de quo restitutionis Privilegio suo loco pluribus agitur.

3. *Tertius* si debitor in solutione cessaverit, tunc creditor pignus distrahere potest, & de pretio sibi satisfacere, & quidem, si pro pactum expressum potestas distrahendi data creditori, is statim jure distrahit, sine ullo de distractione nihil conventum sit, aut per trinam denuntiationem, non una die, sed per intervallum 10. dierum faciendam debitor moneri debet, ut pignus per solutionem reluat; quòd si neglexerit, deinde pignus vendi poterit. Videatur Harpprecht. *in §. ult. Instit. Quibus modis re contrahitur obligatio. n. 237.*

Pactum autem, ut intra certum tempus debito non soluto pignus pleno jure acquiratur creditori, dicitur pactum *legis commissoria*, & tanquam usurarium reprobatur, eo quòd pignus ordinariè plus valeat, quam ipsum debitum. *cap. significante. 7. hoc tit. l. 1. & seq. Cod. de Pactis pignorum.* Si tamen creditor ita pacisceretur cum debitore, ut debito intra certum tempus non soluto pignus ipsi creditori juxta boni viri arbitratum pro justo pretio venderetur, non committeretur pactum legis commissoriæ. *l. si fundus. 16. §. fin. ff. de Pignoribus* Panorm. *in dict. cap. significante. num. 6.*

Postremò admodum adnotandum, quòd si res frugifera sit creditori oppignorata, & tradita, is ex tali pignore fructus non lucretur, sed debent in exonerationem sortis principalis computare, nisi fortè aliquam partem loco interesse propter lucrum cessans aut damnū emergens vel aliam causam ab usura excusantem petere possit. Quare si ex re oppignorata per decursum temporis tot jam fructus perceperit, ut summam capitalem adæquent, pignus debitori restituendum erit, *c. 1. & 2. de Usuris c. cum cont. 6. h. t. & l. 1. Cod. de Pignoratitia actione.* Exceptio tamen est in marito, qui pro dote uxoris sibi debitâ accipiens pignus lucratur fructus propter onera matrimonij *c. salubriter. 16. de Usuris.* Item etiam in domino Feudi; qui ex re feudali sibi oppignorata fructus percipere potest propter quandam dominij utilis cum directo consolidationem, dummodò interim Vasallo servitia remittantur. *c. 1. X. de Feudis &c. conquæstus. 8. de Usuris.* Qua de re amplius in *Lib. V. in Titul. de Usuris* dicetur.

TITULUS XXII.
De Fidejussoribus.

§. I.
Qui dicantur & esse possint Fidejussores

SUMMARIA.

1. *Fidejussor quis dicatur.*
2. *Fidejussio an per quodvis pactum, vel etiam taciturnitatem fiat.*
3. *Fidejubere non possunt milites.*
4. *Neque Clerici, exceptis certis casibus.*
5. *Fidejussio Clerici an non tantùm sit illicita, sed etiam invalida? disputatur in utramque partem.*
6. *Fidejubere quando possint Religiosi, & Prælati Religionum?*
7. *De Fidejussionibus mulierum, & SC. Vellejano.*
8. *Ex Fidejussione quibus casibus mulieres obligentur?*

Fidejussor ab ethymologia dicitur quasi fide suâ jubens & intercedens, ut alteri credatur: & juxta communiorem descriptionem est ille, *qui fidem suam pro principali debitore interponit, ac ejus obligationem in se quoque suscipit, principali nihilominus manente obligato.*

Hæc *Fidejussio* hodie non solum per so- 2

lemnem ſtipulationem, ut olim, ſed per quodcunque pactum, ſponſionem, nuntium, vel epiſtolam (ſaltem ex generali præſertim Germaniæ conſuetudine, de qua ſtipulationum & pactorum Jura confuſa ſunt) rectè fieri poteſt. Imò *in l. cùm oſtendimus. 4. §. fin. ff. de Fidejuſſoribus tutorum.* deciditur, quòd ſi quis in judicio nominatus fidejuſſor patiatur nomen ſuum in acta publica referri, perindè teneatur, ac ſi verbis expreſſis fidejuſſiſſet. Id tamen non pauci Doctores cum Barth. *in d. l. 4.* exiſtimant ſolùm procedere in Fidejuſſoribus tutorum ob pupillorum favorem. Quando autem generaliter ex taciturnitate præſumatur conſenſus, pluribus tradunt Interpretes *ad c. qui in tacet. de Reg. Juris. in 6.* & in præſenti materia videri poterit Antonius Heringius *in ſpeciali Tractatu de Fidejuſſoribus. c. 7. a n. 32.*

Fidejubere poſſunt regulariter omnes, qui ejus ſunt conditionis, ut ſe & ſua obligare valeant, qui rectum rationis uſum, & liberam rerum ſuarum adminiſtrationem habent.

3 Specialiter verò prohibentur milites, quo minus fidejubere poſſint. *l. milites. 31. Cod. de Locato.* ne à militia abſtrahantur, & præſumptione cinguli militaris alijs graves exiſtant. Excipere ſolent Doctores niſi miles in rem ſuam, ſeu pro ſua utilitate, aut pro ſua etiam cohorte fidejuſſerit.

4 Ad Exemplum militum de Jure Canonico interdicitur Clericis Fidejuſſione, ne ſe ipſos ære alieno obruant, ut inde cum dedecore ſtatus Clericalis, & damno Eccleſiaſtici officij ac redituum Eccleſiaſticorum in pios, non profanos uſus convertendorum ad curias trahi & perpetuis litibus occupari debeant, *c. 1. & ibi* Doctores. *hoc tit.* Neque id tantùm jure Pontificio, ſed & Cæſareo ſtatutum reperitur, *in Novella Juſtiniani. 123. c. 6. &* Novella Leonis, quas leges civiles, non ideircò allegamus, quaſi adſtruentes, Clericis à ſæculari principibus leges imponi poſſe, ſed ut eò minùs adversùs ſacros canones contendantur laici, ſi videant etiam Imperiales clericos à ſimilibus oneribus immunes.

Verùm hic aliquot limitationes adhibetur, ut imprimis, quòd iſtæ conſtitutiones tantùm intelligantur de indiſcretis Fidejuſſionibus ſine cauſa neceſſitatis ſuſceptis, quas ſi frequentiores fecerit Clericus, puniri meretur tanquam ſæcularibus negotiis nimium ſe implicans *per text. in d.* ibi: *Fidejuſſionibus inſerviens*, ubi verbum *inſerviens* actuum frequentiam denotat. Cœterùm pro indigente & neceſſitate conſtituto alijsque Fidejuſſoribus deſtituto Clerici fidejuſſionem non tantum non prohibitam, ſed & piam & meritoriam eſſe, rectè cenſet Panorm. *in c. 1. num. 3. & 4.* Gloſſ. *in cap. quadam. v. Fidejubeat. eod. tit. per tex. in cap. non ſatis. diſt. 86.*

Deinde pro Eccleſiis ſuis, item pro Clericis fidejubere Clericis conceſſum *cap. 2. & 4. hoc tit.* Gloſſ. *in eod. cap. fidejubeat.* & *in c. te quidem. caus. q. 1. l. cum Clericis. 25. §. 1. & l. 33. §. 2. Cod. de Epiſcopis & Clericis.* Idem & potiori ratione qua Clericus pro Eccleſia ſua, & alijs Clericis, eidem pro re in rem ſuam ſive utilitatem propriam fidejubere poſſunt, cùm ordinata charitas incipiat à ſe ipſo, & quod quis alteri conceditur, & ſibi præſtare, imò nonnumquam ſibi, quòd alteri non poteſt. *arg. l. 1. §. fin. de Poſtulando. l. qui ſtipendia. Cod. de Procuratoribus.*

Utrum autem Fidejuſſio clerici extra neceſſitates exceptiones facta ſicut eſt illicita ita quoque ſit invalida, ut nulla exinde

in Clericum Fidejussorem detur actio, dubitatur. Validam & obligatoriam asserit Panor. *in c. 1. hoc tit. n. 7.* Barb. *in eod. c. 1. in fin.* cum Menoch. *de Præsumpt. lib. 2. præsumpt. 46. n. 15. & aliis.* Neque enim rarum est in jure nostro, ut multa fieri prohibeantur, quæ tamen facta sustinentur, prout dicitur *in c. ad Apostolicam. 16. de Regularibus.* & casus *in cap. 3. hoc tit.* proponus videtur id omninò evincere. Facit & *l. 11. fin. ff. hoc tit.* ubi Fidejussor non idoneus ex acceptatione creditoris idoneus efficitur. Accedit, quòd licet Clericus prohibeatur reditus Ecclesiasticos in alios, quàm pios usus impendere, si tamen secus fecerit, valeat juxta communem sententiam translatio veri & irrevocabilis dominij, id quod tanto magis in fidejussione obtinebit, cùm Fidejussori per regressum & actionem contra principalem debitorem de indemnitate cautum sit. *cap. 2. hoc tit.* Adde demùm, licet clericis tabellionatus seu notariatus officium saltem circa sæculares causas exercere prohibitum sit, *cap. sicut. 8. Ne Clerici vel Monachi &c.* Valent tamen instrumenta de facto contra juris prohibitionem à Clerico facta teste Panorm. & Barbosa *in eod. cap. 8.* Et hæc sententia valde communis & probabilis est, ac præsertim circa bona patrimonialia industriales, & patrimonialia Clerici, & etiam circa bona prospectu Ecclesiæ acquisita, ubi summa Fidejussionis fuerit modica, quam Clericus alias donare valeret, rectè teneri potest.

Contrarium tamen etiam non improbabiliter sustinet Hering. *d. Tract. de Fidejussoribus. cap. 7. a n. 251.* quia in dubio lex prohibitoria facit actum non tantùm illicitum, sed etiam invalidum, nisi valor ipsius aliunde colligatur, per textum notabilem *in l. non dubium. Cod. de Legibus. l. pacta. 6. Cod. de Pactis. c. quæ contra. 64.* ubi Glossa & Henricus Canisius *de Regulis Juris in 6.* Quam proinde sententiam, qui defendere volet, contrariis respondebit, *in d. c. constitutus. k. 1.* non satis exprimi, an ille Fidejussor fuerit Clericus vel Laicus, imò juberi à fidejussione sine dilatione absolvi; *legem* porrò. 3. *ff. eodem,* procedere de illis, quorum Fidejussio in privatum duntaxat eorum commodum prohibita est, non in publicum totius Ordinis, ut Clericorum. Circa translationem dominii in bonis prospectu Ecclesiæ acquisitis multum imprimis inter Doctores disputatur, ut videre est apud illos, qui de dominio Clericorum scribunt, deinde difficilius semper concedi & practicari potest, ut re non amplius integrâ solutum repetatur, quàm ut aliquis ad solvendum adigatur. Cautionem per regressum contra principalem debitorem plerumque infirmam esse, indè facilè patet, quòd Fidejussor regulariter tunc primùm conveniatur, si principalis debitor solvendo non sit, ut propterea inanis sit actio, quam debitoris inopia excludit, *l. nam is nullam. 6. ff. de Dolo.* postremo quidquid sit, de valore instrumenti sæcularis à Clerico Notario confecti, in eo potest assignari disparitas, quòd in confectione instrumenti non subsit ratio damni, sicut in fidejussione.

De Religiosis, qui bona propria & patri- 6
monialia, quæ obligare possent, non habent, constitutum est, *in c. penult. hoc tit. & cap. 2. de Solutionibus.* quòd ex eorum fidejussione Ecclesia vel monasterium non teneatur, nisi consensus Abbatis, & majoris partis Capituli intervenerit, aut in monasterii utilitatem redundet. Imò *in d. c. 2. de Solutionibus,* Prælatus, qui pro alienis debitis Ecclesiam gravat, suspensionem ab administratione temporalium & spiritualium incurrit,

rit, ubi notanter advertit Panorm. *ibidem num. 9.* contra Hostiensem, quòd talis Prælatus in hac suspensione celebrans non fiat irregularis, cùm non sit suspensus ab officio, sed ab administratione tantùm, spiritualium autem administratio in proprio sensu explicari potest v. g. de susceptione novitiorum ad religionem, vel professionem, de correctione in capitulo & similibus actibus, officium verò propriè importat Divinorum celebrationem, & notum est, in pœnalibus terminos strictè accipiendos, & pœnam potiùs interpretatione mitigandam esse, *cap. in pœnis. 49. de Regulis Juris in 6.* In re tamen modica Prælatus etiam sine consensu expresso Capituli fidejubere potest, quia talia, in quibus non vertitur notabile Ecclesiæ præjudicium, subjacent potestati administratoriæ, quemadmodum etiam donationes moderatas facere non prohibetur *arg. c. 3. ubi DD. de Donationibus.* quænam verò dicatur res, vel summa modica, in thesi determinari nequit, sed arbitrio prudentis viri habito respectu ad monasterij reditus dijudicandum erit.

De Senatus-Consulto Vellejano.

7 PRætereà inter eos, qui fidejubere non possunt, numerantur mulieres, idque prolixè tractatur in Jure Civili *toto tit. ff. & Cod. Ad Senatus-consultum Vellejanum* propter sexus enim imbecillitatem & imprudentiam succurrendum fuit mulieribus in fidejussione, utpote ad quam commiseratione & non prævidentes imminentis damni periculum facilè inducuntur: ac verecundiæ sexus repugnare visum alienas defensiones suscipere, & virilibus officiis se immiscere. Unde si de facto fidejusserint contra creditorem exceptio & si insuper solverint soluti condictio ex præfato Senatus-Consulto Vellejano mulieribus indulgetur, *l. 2. §. 1. l. quamvis. 8. §. interdum. 3. & passim. ff. Ad Senatus-Consultum Vellejanum.*

Utitur etiam lex non tantùm verbo *fidejussionis*, sed & *intercessionis*, quod generalius est & latius patet, ita ut quomodocunque mulier pro alio intercedat, vel [illegible] rem alterius obligationem in se recipiendo, constituendo, mandando, ex promittendo, defendendo, res suas pignori dando, [illegible] vam obligationem pro alio inducendo, [illegible] mutuum pro eo accipiendo; vel simili [illegible] ficio protegatur, *d. l. 2. & d. l. 8. §. [illegible] essem. 14. l. non distinguimus, §. 2. [illegible] Receptis, qui arbitrium &c. l. Redemptores. §. 1. ff. de Rei vindicatione.*

Adeò hæc procedunt, ut mulier etiam [illegible] conjunctissimis personis patre & libero intercedendo non obligetur, *l. 3. & l. si [illegible] nam. 8. Cod. Ad Senatus Con. Vell.* [illegible] licet maritus pro uxore non tamen [illegible] verso uxor pro marito fidejubere valeat, *§. 3. Cod. Ne uxor pro marito.* neque [illegible] ris simul cum marito fidejussio sustinetur, *si sine voluntate. 5. & Auth. si quis mulier. Cod. ad Senatus Cons. Vell.*

Videtur quidem in contrarium [illegible] textus *in c. ex rescripto. X. de Jurejurando.* Ubi uxor, quæ cum marito fidejussionem adigitur ad implendam conventionem [illegible] hunc locum interpretantur Doctores [illegible] modò procedere in fidejussione juratâ, quâ nominatim citatum c. loquitur, [illegible] le juramentum nec vi, nec dolo præstitum sine dispendio salutis æternæ servari [illegible] & inde etiam debeat, *arg. c. cum [illegible] gat. 28. de Jurejurando.* sicut [illegible] aliis casibus, de quibus mox dicemus, [illegible] fidejussione mulier obstringitur. [illegible] *d. c. ex rescr. in verbo uxorem.* [illegible] *ibid. n. 9.* & Barb. *in Coll. n. 4.*

Cœterùm extra casus specialiter [illegible] mulier non tantùm in foro fori, sed [illegible]

a foro poli & conscientiæ juxta communionem Doctorum sententiam beneficio Senatus-Consulti adjuvatur, tum ex illo principio de quo in *lib. I. in Tit. de Constitutionibus*, diximus, quòd lex justa in foro interno, nisi fuerit merè pœnalis aut in falsa præsumptione fundata: tum etiam, quia alias apud bonos Christianos perexigua, imò nulla foret beneficij utilitas, si mulier non obstante juris privilegio nihilominus urgente conscientia totum ex fidejussione debitum solvere teneretur, Gomezius, *lib. 2. variarum resolutionum. cap 13. n. 16.* Molina *de Just. & Jure disp. 540.*

Porrò casus illi, quibus mulier auxilio Senatus-Consulti destituitur, sunt primò, si mulier in rem suam & propriam utilitatem fidejusserit, *l. aliquando. 13. ff. ad S. C. Vellejanum*, vel etiam pretium pro fidejussione acceperit, quâ de re videatur textus, & ibi interpretes *in l. antiquæ. 23. Cod. jam dicto titulo.*

II. Si pro libertate servi alieni, aut dote alterius mulieris intercesserit, *l. Veterum. 24. & l. fin. Cod. eodem.* quod utique favore libertatis & dotium ita constitutum est.

III. Si major 25. annis post primam intercessionem elapso integro biennio se rursus eidemque creditori obstrinxerit, tenebitur à die hujus secundæ fidejussionis, *l. si mulier. 22. C. ad SC. Vellejanum.* Notant veteres Doctores hanc legem propter verba finalia ibidem expressa fundari in præsumptione juris & de jure, quòd nimirum mulier post tantum tempus, dum interea suo periculo consulere debuisset, priorem intercessionem repetens censeatur, non tam pro alieno, quàm propria causa intercedere, Joan. Andreas *in annot. ad speculatorem tit. de Præsumptionibus. §. species. n. 5.* quo supposito dici posset, circa forum conscientiæ observandum esse, quod aliàs de præsumptionibus tradidimus, eas tunc demùm in conscientia ligare, si revera subsit, quod præsumitur.

IV. Non opitulatur mulieri Senatus-Consultum, si decipiendi animo vel cum sciret se non teneri, pro aliquo intercesserit, neque enim decipientes, sed deceptæ merentur auxilium, *l. 2. §. 3. ff. Ad SC. Vellejanum.*

V. Si creditor, apud quem mulier fidejussit, fuerit minorennis, non juvatur mulier exceptione Senatus-Consulti, *l. si apud minorem. 12. ff. de Minoribus.*

VI. Ex probabiliori sententia mulier huic beneficio non tantùm juramento, ut superiùs dictum, sed etiam simpliciter renuntiare potest; dum modo per notarium, vel alium de eo sufficienter prius edocta & certiorata fuerit, atque majorennis sine vi aut dolo renuntiet, est enim hoc beneficium principaliter in favorem mulierum introductum, licet in consequentiam publicam quoque utilitatem respiciat, proinde nihil videtur obstare, quin huic suo favori renuntiare valeant, *per tex. in l. fin. §. penult. ff. Ad SC. Vellejan. authent. matri & l. finali Cod. Quando mulier tutelæ officio fungi possit*, vid. Andreas Gail. *lib. 2. pract. obser. v. observ. 77.* Fachin. *lib. 3. controv. c. 6.* Eamque renuntiationem ipso facto censeri puto, si mulier non ignara Senatusconsulti actualiter pro alio solverit, *l. 4. in fin. ff. ad SC. Vellejanum, l. 1. l. 4. & l. quamvis. 9. C. eod. t.* & aliàs mulieribus proprio nomine contrahere, solvere, & donare permittitur, *senatus enim obligatæ mulieri succurrere voluit, non donanti, quia facilius se mulier obligat, quàm alicui donat*, inquit Juris Consultus *in d. l. 4.* adde *l. si mulier. 11. ff. & l. si adversarius. 10. in princ. C. eod tit.*

Illud verò adhuc notanter quidam adjiciunt,

unt, non statim præsumi fœminam Senatusconsulto renuntiâsse, licet in instrumento ita scriptum fuerit, nisi revera constet eam fuisse prius de beneficio sufficienter instructam, quia tales clausulæ solent ex consuetudine Notariorum adscribi, & tametsi partibus præsertim simplicioribus prælegantur, ab iisdem tamen non intelliguntur, Gloss. Barth. & Jasan. *in l. fin. §. item. quæsitum. ff. de Condictione indebiti.* Andr. Gail. *d. loc. n. 4.* sed huic contrarium statuit Hering. in Tract. *de Fidejussoribus cap. 7. n. 499.* asserens, pro instrumento esse præsumendum, donec aliud probetur. Censeo judicem ex circumstantijs facti arbitrari debere pro qua parte urgentior existat præsumptio.

VII. Demùm sentit Hering. *d. c. 7. n. 517.* sine alio tamen authore & ideò liberum desuper cuilibet relinquit judicium, fœminas illustres, quæ actu regalia & jurisdictionalia ad instar virorum exercent, hac Senatus-Consulti exceptione se tueri non posse, eò quòd virilibus officijs fungentes virili etiam jure uti debeant. Potest adjungi, quod penes tales fœminas, quæ cum consilio prudentum & suorum curialium omnia actitare solent, deficiat ratio Senatus-Consulti, quam de imbecillitate sexus & infirmo judicio attendit.

§. II.

Quæ causæ recipiant Fidejussores & de Fidejussorum beneficijs.

SUMMARIA.

9. *Fidejussionem quæ causa recipiant vel non.*
10. *De fidejussorum quadruplici beneficio, & ibi de beneficio ordinis seu excussionis.*
11. *De beneficio divisionis.*
12. *De beneficio cedendarum actionum.*
13. *De beneficio liberationis.*

9 QUamvis regulariter omnes causæ fidejussionem admittant, neque tantùm principali obligationi, sed & ipsi accessoriæ fidejussor accedere, & sic fidejussor fidejussoris vulgo Rückbürgen / accessorius & non rarò soleat, *l. Græce §. fin. ff.* Excipiuntur tamen inprimis causæ criminales, ubi pœna corporalis imponitur, non tantùm pecuniaria, cùm enim nemo alterius membrorum suorum, *l. liber 13. ff. Ad legem aquiliam.* hinc etiam nemo se ad pœnam alterius subeundam obligare valeat.

Item pro dote conservanda fidejussor intervenire non debet, ne conjuges ad perfidiæ arguant, cùm concordia conjugalis omni lucro sit præferenda, nec fidejussor debeat esse uxor in credenda marito, quàm dum ei credit & tradit propriam personam. *l. 1. Cod. Ne fidejussores dentur.* Si tamen maritus decoctor & ad inopiam vergeret, non solùm fidejussores, & cautio super dote recipi, sed dos ipsa repeti, & saltem sequestrari censum annuum collocari posset, unde ritus sine ulteriori administratione fructibus sibi consignatis onera matrimonii sustineret, *c. per vestras. 7. de Donationibus inter virum & uxorem. l. si ante. 24. ff. Soluto matrimonio.*

Denique in contractu, cui lex expresse resistit, fidejussor intervenire nequit, cùm tunc principalis nec naturaliter nec civiliter obligetur, pereunte principali obligatione, perit & accessoria. Aliùd tamen dicendum, si saltem naturalis obligatio adsit, veluti in pupillo pubertati proximo, minorenne sine tutoris authoritate contrahentibus: quibus fidejussor cum effectu ligatione accedere potest. *l. si pupillus. ff. de Verb. oblig.*

Fidejussionis effectus is est præcipuus, ut si creditor solutionem à principali debitore consequi non possit, fidejussorem ad

...ire valeat, neque tantùm ipse fidejussor ...etur, sed etiam illo mortuo heres ipsius, ...ut regulariter omnes obligationes ex ...ensu, & contractu sunt in heredes tran...ntiæ, §. 2. *Instit. h. tit.*

Verùm ne fidejussoribus officium suum ...is damnosum sit, jura ijsdem tria bene...ia dederunt: videlicet beneficium *ordi...* seu *excussionis*, beneficium *divisionis*, ...beneficium *cedendarum actionum*; ...tium etiam addi potest, beneficium *li...rationis*.

Primùm igitur beneficium *ordinis* seu *excussionis* opponit fidejussor, ne ante prin...ipalem debitorē conveniatur *Novel. 4. & auth. præsenti. Cod. hoc tit.* Priùs enim in bonis suis excutiendus est principalis, & si solvendo non fuerit, tunc primùm contra fidejussorem procedendum erit.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus fide...jussor hoc beneficio destituitur, ut I. si illi renuntiaverit: quòd non tantùm expressè fieri potest, sed etiam tacitè & implicitè, si minimum solverit non oppositâ beneficij exceptione, vel si (ut multi probabiliter existimant) in instrumento fidejussionis, se tanquam principalem debitorem, als selbst Schuldner und Zahler / obligaverit. Videatur Harprechtus, *in §. si plures. hoc tit. num. 30.* Fachin. *lib. 8. Controvers. cap. 54.*

II. In pœnam beneficium excussionis amittit fidejussor, qui malitiosè negavit fidejussionem, & postea convictus est. Barbos. *in c. 2. h. tit. n. 6.*

III. Cessat hæc exceptio, si notorium sit, principalem non esse solvendo, vel propter potentiam suam conveniri non posse. Myn...ingerus *Cent. 2. obser. 15.* Idem dicendum, si principalis extra Provinciam absens fuerit, fidejussor autem præsens; quo tamen casu fidejussori, si petierit, concedendus erit terminus ad sistendum principalem. *auth. præsenti. Cod. h. tit.*

IV. Licet omnes exceptiones reales, quæ rem respiciunt, & vel ipso jure vel ope exceptionis tollunt obligationem, velut exceptio doli, metûs, pacti de non petendo, & similes principali debitori competentes prosint quoque fidejussori, quo minùs solvere teneatur. *l. fin. ff. de Pactis.* In exceptionibus tamen personalibus principali competentibus fidejussor non juvatur: Unde licet Clerici respectu creditorum, parentes respectu liberorum, donator respectu donatarij, & alij habeant exceptionem competentiæ, ut usque ad saccum & peram juxta vulgarem loquendi modum excutiendi non sint, nec teneantur in plus, quàm reservatâ congruâ sustentatione facere possint, de quibus in *Tit. seq.* dicemus, quia tamen istæ exceptiones, & si quæ aliæ similes tantùm favorem personæ principalis respiciunt, ideo in istis casibus fidejussor in solidum rectè convenitur.

Quod verò quidam apud Barb. *in Collect. cap. 2. hoc tit. n. 7. & 9.* volunt, beneficio excussionis non esse locum in foro Ecclesiastico, & generaliter, ubi summariter ex bono & æquo solâ facti veritate inspectâ proceditur, id non immeritò negat Fachin. *d. l. 8. c. 53.* quia in summarijs judicijs tantùm frustratoriæ & frivolæ exceptiones, quæ ad prolongandam litem faciunt, rejiciendæ, non verò relevandæ, quæ ad causam pertinent. *Clement. sæpe de Verb. signif.* hæc autem exceptio excussionis seu ordinis est ex ipsa natura causæ fidejussoriæ, utpote cujus obligatio est solùm in subsidium principali deficiente, nititur summâ æquitate, ne fidejussor contra intentionem suam duriùs obligetur, eique actus charitatis alteri præstitus nimis damnosus sit. Imò hanc exceptionem etiam post litis con-

testationem opponi posse saltem de æquitate, pluribus aliis sentit. Anton. Hering. *d. tract. c. 28. n. 21.* Andr. Gail. *Lib. 2. obser. 27. n. 3.* neque enim hæc exceptio est merè dilatoria, quæ tantùm differt actionem ad tempus, sed insuper tùm ex intentione & naturâ fidejussionis, tùm ex beneficio Justiniani in *d. Nov. 4.* juxta eandem naturam & intentionem concesso in effectu est etiam obligationis peremptoria, si nimirum principalis debitor ipsemet solvendo existat.

11 *Secundum* beneficium *divisionis* locum habet inter plures fidejussores, qui pro uno debitore & pro eadem summâ fidejusserunt. Etenim ex naturâ fidejussionis singuli *in solidum*, id est, ad totam summam solvendam obligantur, & solvere tenetur is, quemcunque creditor omissis aliis convenerit, nisi nominatim ita contractum sit, ut quilibet fidejussorum tantùm in certam partem teneretur. Attamen Imperator Hadrianus suâ Epistolâ concessit beneficium *divisionis*, ex quo totum debitum solvendum inter plures fidejussores pro æquis paribus distribuitur. Unde & alio nomine *beneficium Epistolæ Divi Hadriani* appellatur. *§. si plures. 4. instit. hoc titulo. l. inter. 26. ff. eodem. l. fin. Cod. de Constituta pecunia.*

Cessat hoc beneficium I. si eidem fidejussores renunciârint, vel expressè indivisim ohnverscheidentlich se obligando, vel tacitè omissâ divisionis exceptione solvendo: neque enim ipso jure, sed ope exceptionis inter plures fidejussores dividitur obligatio. *d. l. inter. 26. l. ut fidejussor. 39. ff. hoc tit* potest tamen hæc exceptio etiam post litem contestatam opponi, teste Heringio *dicto loco. num. 31.* cum Barth. & DD. *in l. si dubitet. 10. ff. eodem.* qui saltem pro parte illâ, quæ contingeret reliquos fidejussores, est peremptoria.

II. In pœnam amittunt beneficium, qui fidejussionem negaverint, & convicti fuerint. *l. si dubitet. 10. §. 1. ff. h. t.*

III. Non obtinet in pluribus fidejussoribus, qui in re pupilli pro tutore fideiusserunt, ne cum pupilli incommodo [illegible] actio. *l. fin. ff. Rem pupill. salvam fore.*

IV. Si reliqui fidejussores tempore [illegible] contestatæ solvendo non sint, beneficium quoque non prodest. Si verò post litem contestatam, & inter moras judicii bonis [illegible] bantur, illud periculum ad creditorem pertinebit. *d. §. si plures. & l. inter. 26. [illegible] ll. seq. ff. hoc tit.*

Tertium beneficium dicitur *cedendarum actionum*: quòd si enim fidejussores beneficio excussionis contra principalem debitorem, nec divisionis adversus confidejussores ex aliqua causa uti possit, hic [illegible] tem à creditore, cui solvit, jure pene [illegible] sibi actiones omnes tam reales, quam personales contra principalem debitorem [illegible] reliquos fidejussores, vel etiam pignorum possessores cedat.

Porrò beneficium istud respectu confidejussorum necessarium est: nam illi à [illegible] te conveniri haud valerent, non quidem vero contractu, quia cum ipsis solvendo nihil contraxit; nec etiam ex quasi contractu negotiorum gestorum, quia cum fideiussor ordinario jure (abstrahendo à speciali [illegible] cto) per se sit in solidum obligatus, [illegible] prium magis, quàm alienum negotium [illegible] sisse censebitur. *l. ut fidejussor. 39. ff.* Contra principalem autem debitorem [illegible] sio actionum non quidem omnino necessarium est, cùm & aliàs fidejussori solvendo principali competat actio mandati, vel negotiorum gestorum: est tamen plerumque valdè utilis, quia creditor propter constituta pignora ordinariè pinguiorem actionem habet, quàm sit actio mandati [illegible]

negotiorum gestorum, quæ tantùm personales existunt.

Nunquid autem etiam post solutionem ipso actionum peti & fieri poterit? Ratio dubitandi est, quòd solutione debiti exspirante obligatio & actio. *princ. Instit. Quibus modis tollitur. oblig. & l. pen. ff. de solut.* ac proinde cedinequeat, quòd in rerum natura esse desijt, sicut non entis qualitates non sunt. Verùm quia per solutionem tantùm exspirat actio, quæ competebat contra fidejussorem, principalis verò debitor, cùm non solverit, adhuc maneat ipso jure obligatus, & per ipsum reliqui etiam fidejussores, qui non solverunt (quamvis propter exceptionem ab ipso creditore convenire nequeant, ne eandem rem bis consequatur) ideò valdè probabiliter dicitur, quod etiam post solutionem ab uno fidejussore factam actio tam contra principalem, quam reliquos fidejussores utiliter per creditorem cedi valeat. Harpr. *in d. §. si plures. 4. hoc tit. num. 50.*

Quartum denique beneficium, quod fidejussores indemnes conservat, est *liberatio*: nam certi sunt, in quibus fidejussor agere potest contra principalem, ut se à fidejussione liberet, solvendo nimirùm creditori, vel alium idoneum fidejussorem, aut pignora substituendo. *Primus* casus est, si principalis debitor nimis diu in obligatione permanserit, ne continuum, & quasi perpetuum sit fidejussoris periculum; diu autem censetur ex interpretatione Doctorum 10. annorum spatium, vel prout judex arbitrabitur. *Secundus*, si principalis incipiat bona sua dilapidare. *Tertius*, si fidejussor forsan prætermisso ordinis beneficio condemnatus fuerit. Et isti tres casus habentur, *in cap. fin. hoc tit. & in l. Lucius. 38. §. 1. ff. Mand.* præter quos adhuc alij à Doctoribus recensentur, veluti si fidejussio tantùm ad certum tempus facta sit; si fidejussor peregrè proficisci, & diu abesse vellet: si inimicitiæ capitales inter fidejussorem & debitorem principalem culpa ipsius debitoris exortæ fuerint, &c. Videatur Harpr. *in §. si quid autem. 6. n. 7. & seq. Inst. hoc tit.* Andr. Gail. *lib. 2. observ. 29.* & Ant. Hering. *dict. tract. de Fidejuss. cap. 25. n. 12. & c. 30. n. 64.* ubi formulam hujus actionis proponit.

TITULUS XXIII.

De Solutionibus.

SUMMARIA.

1. *Clerici quale privilegium habeant circa solutiones debitorum.*
2. *Solvi potest etiam invito creditori.*
3. *Solutio facta pupillo vel minori an & quando liberet?*
4. *Solutionem particularem non tenetur creditor acceptare?*
5. *Solutio facta ab eo, qui ex diversis causis debet, qualiter imputanda.*
6. *Solutio quando fieri possit ante diem adjectum.*
7. *De Solutione in certum locum destinata.*
8. *Solvere potest etiam alius pro ipso debitore, & ita eum in actione famosa liberare.*
9. *De Solutione, quæ fit rerum alienarum administratoribus.*
10. *Solutam pecuniam transferendam recipiens, si cum ea aufugiat, cujus sit damnum.*
11. *Solutio potest fieri in alia specie monetæ, nisi secus conventum.*
12. *Solvi non potest pro pecunia acceptæ corpus seu species.*
13. *Solutio qualiter facienda in casibus mutatæ monetæ: prolixius tractatur.*
14. *Moræ præstatio intelligitur de mora culpabili.*
15. *Compensatio, quid, & quando locum habeat.*
16. *Compensatio tacita admittitur, etiam in foro externo denegatur.*
17. *De aliis Solutionis speciebus.*
18. *Ecclesia, vel successor in beneficio, vel Civitas quando teneantur solvere debita ab antecessoribus, vel administratoribus contracta.*

SOlutio est *totius rei debitæ idonea satisfactio, creditori per debitorem justo loco & tempore præstita.* Circa quam ea, quæ pro quotidianâ praxi faciunt, breviter denotabimus.

1 *Notandum* igitur I. quamvis non minùs Clerici, quàm laici debita solvere teneantur, speciali tamen juris privilegio munitos esse Clericos, ut propter debita incarcerari, vel excommunicari non possint, sed si de facto non habeant, unde solvant, satis est, quòd caveant, & promittant de solvendo, ubi ad pinguiorem fortunam devenerint. Imò nec omnia bona, quæ de facto habent Clerici, creditoribus cedere tenentur, sed exemplo militum gaudent beneficio *competentiæ*, ut non ultra, quàm deductâ congruâ sustentatione facere possunt, conveniri valeant per text. & DD. *in c. Odoardus. 3. h. tit.*

Dubitant hic Interpretes, an Clericus, qui æs alienum contrahit, valeat huic beneficio renuntiare? ex eâ dubitandi ratione, quòd regulariter quilibet favori suo & privilegio renuntiare non prohibeatur. *l. pen. C. de Pactis.* Magis tamen receptum est, talem renuntiationem non valere, eò quòd dictum privilegium honorem totius Ordinis clericalis respiciat, ne Clericus obæratus in opprobrium sui Ordinis mendicare cogatur, sicut in simili de *privilegio fori* traditur *in c. si diligenti. de Foro competenti.* Quod verò attinet ad *d. leg. pen. cum similibus.* ea procedit de favore & privilegio in privatum duntaxat commodum unius vel alterius personæ introducto. Henr. Zoës. *hoc Tit. in Decretal. n. 5.*

Advertit autem Riccius *in Praxi aur. decisione. 26. & seq.* quòd Clericus negans debitum, & de eo per sententiam condemnatus; vel qui dolo & sub spe. *d. c. Odoardus.* debita, & æs alienum contraxit, non gaudeat dicto privilegio, quod per [illegible] comparatur privilegio cessionis bon[illegible] Sed id putarem admittendum quod [illegible] media compulsorialia, ut Clericus [illegible] bus casibus per censuras vel incarcer[illegible] adigi possit ad solvendum; quòd verò [illegible] propterea omnibus bonis exui valeat [illegible] est satis in Jure Canonico expressum [illegible] que propter reverentiam Ordinis [illegible] facilè introducendum: delictum enim [illegible] que suum non alteri minùs Ecclesiæ [illegible] clesiastico honori nocere debet, *l. facti 155. ff. de Regulis Jur. & c. delictum [illegible] dem. in 6.*

Notandum II. quòd Creditori, [illegible] rum suarum administrationem habet, [illegible] per solvi possit etiam invito, dummodo [illegible] loco & tempore competenti: vel certè [illegible] ditor solutionem debito loco & tempore [illegible] ctam accipere nolit, licebit debitori [illegible] cunias magistratui consignare, & ita [illegible] bito principali, & ab usuris imposterum [illegible] berare. *l. obsignatione. 9. Cod. h. t.*

Dico: *si creditor rerum suarum [illegible] ministrationem habeat*: nam pupillo [illegible] minori sine tutoris aut curatoris auth[illegible] te facta solutio non liberat debitorem, [illegible] de pecuniâ forsan malè perditâ denuò [illegible] veniri valeat; quia pupillus obligationem & actionem amittere non potest. Si [illegible] pecuniæ adhuc exstarent, vel in rem [illegible] versæ fuissent, daretur exceptio doli [illegible] tra tutorem, vel pupillum bis id[illegible] quod habet, repetentem. *l. pupillo. 15. [illegible] tit.* Econverso autem licet pupillus vel [illegible] nor sine authoritate tutoris vel curatoris solvere nequeant, sicut nec res suas alienare vel dominium transferre, si tamen de facto solverint, & pecunia penes creditorem [illegible] rierit, solutio convalescit, & liberatio [illegible] quetur, ne quod in favorem pupilli introductum est, in ejus odium retorqueatur, [illegible]

dem debitum iterato solvere teneatur. *l. quòd si forte 14. §. fin. ff. eodem*

Notandum tamen III. quòd creditor non teneatur particularem solutionem acceptare, v. g. si debitor mille florenorum hoc anno velit solvere centum, reliquum annis sequentibus, &c. quia una obligatio unâ solutione tollenda est, & plerumque particularis solutio multa incommoda secum fert, cum ejusmodi pecunia ita minutim accepta, haud consumatur, nec ad emptionem rei immobilis frugiferæ, vel census annuos rectè applicari possit. *l. tutor. 41. §. 1. ff. de Usuris.* Aliud autem dicendum, si debitor pecuniam ex diversis causis debeat, v. g. centum ex mutuo, centum ex empto, &c. tunc enim cum diversa sint debita, unum sine altero exsolvi potest, & creditor acceptare tenetur. *l. 1. C. h. t.*

Notandum IV. si quis ex diversis causis debitor existat, & aliquam pecuniæ summam exsolvat, nec tamen exprimat, in quod-nam debitum velit solutionem imputare, quod et liberum est, tunc quidem electio est creditoris, sed is ita rem debitoris agere debet, uti suam propriam. *l. 1. ff. hoc tit.* ideóque in dubio, & quando non constat aliter de mente solventis, censebitur talis solutio imputata in causam duriorem, & per eam extinctum illud debitum, quod maximè gravabat debitorem, *l. in his. 5. ff. Eodem.* E. g. si aliquod ex dilatione, aut inficiatione crevit in duplum, tunc in dubio potiùs unum ex his debitis onerosis, quàm illud simplex exsolutum intelligetur. Imò tametsi major pecunia soluta sit, quàm unum debitum exposcat, adhuc tamen illud debitum, quod maximè debitorem premebat, ex toto, & proximum pro parte sublatum erit. *l. cum ex pluribus. 97. ff. h. t.* Illud verò est speciale, quòd si simul usuræ aliquot, v. g. annorum, & ipsum capitale debeatur, tunc priùs per solutionem usuræ, quàm capitale sublatæ censebuntur: quamvis enim expediret debitori, solutam pecuniam in capitale imputare, ut eo extincto nullæ etiam imposterum usuræ deberentur, non est tamen in potestate debitoris restantibus usuris solvere capitale. *d. l. 5. §. 3. ff. h. tit.*

Notandum V. si debitum sit in diem contractum, etiam ante illius diei existentiam solvi posse: quia dies in favorem debitoris adjectus censetur, cui proindè renuntiare non prohibetur, *l. stipulatio ista. 38. §. inter. 16. l. continuus. 137. §. 2. ff. de Verb. obligat.* nisi ob creditoris quoque gratiam & interesse certus solutioni dies destinatus fuisset, tunc enim in solutionem ante diem faciendam ipsum etiam creditorem consentire oporteret. *l. cum qui. 15. ff. de Annuis legatis.* 6

Cœterùm si dies nominatim solutioni adjectus non sit, quamvis de rigore omni die debitum repeti possit, quia in obligatione pura statim cessit, & venit dies. *l. cedere diem. 213. ff. de Verb. signif.* ne tamen contractus eluforii & sine utilitate ac effectu cum damno humani consortii reddantur, si v. g. mox eodem die pecunia mutuata repeteretur, æquitas omninò suggerit, aliquod tempus pro commodâ solutione arbitrio boni viri & judicis intercedere debere. *l. quod dicimus 105. ff. h. t. l. si domus. 71. §. 2. ff. de Leg. 1.*

Qualiter autem solutio ex condemnatione judiciali & re judicata facienda sit, in Libro II. in Tit. *de Sent. & re jud.* dictum est.

Notandum VI. De loco solutionis distinguendum esse, an certus determinatus sit, nec ne? nam si prius, debitor non potest in alio loco solvere, neque creditor alibi petere, nisi forsan tergiversaretur ad locum solutioni destinatum venire. *l. 1. & toto tit.* 7

ff. De

ff. De eo, quod certo loco, &c. si verò locus in contractu adjectus non sit, tunc locum contractûs, aut domicilij debitoris, quemamodum in judicialibus, in solutione competentem asserunt Doctores.

8 *Notandum* VII. quòd non tantùm ipse debitor, sed & quicunque alius pro ipso etiam ignorante vel invito solvere, atque ita eundem à debito liberare possit. *princ. Instit. Quibus modis tollitur obligatio. l. solvere. 53. ff. hoc Tit. l. manifesti. 17. Cod. eodem.* Undè notabilem cautelam tradunt DD. quâ amicus possit amicum actione injuriarum, vel aliâ famosâ conventum ab infamia liberare, si nimirum pro ipso ignorante vel invito solvat, ne reus principalis sponte solvendo censeatur confiteri crimen. *l. 4. §. fin. cum l. seq. ff. De his, qui notantur infamiâ.*

9 *Notandum* VIII. quòd etiam creditoris tutori, vel curatori, aut procuratori generali, cui omnium negotiorum administratio commissa est, & multò magis procuratori speciale mandatum ad recipiendam solutionem habenti solvi possit, non autem illi, qui tantùm ad movendam litem in judicio constitutus est, nisi principalis solutionem ratam habuerit. *l. hoc jure. 86. ff. hoc tit.* Putativo procuratori solutio bonâ fide facta quidem etiam liberat debitorem, dummodo talis sit, qui semel generale aut speciale mandatum recipiendi pecunias revera & scienter habuit, quod deinde creditor ignorante debitore revocavit; sibi enim imputabit creditor, quòd de revocato mandato debitorem non admonuerit. *l. qui hominem. 34. §. 3. ff. hoc tit.*

Notandum IX. si ille, cui solvitur, nunquam aliquod mandatum habuerit, sed fraudulenter finxerit, se habere mandatum, & multò magis, si debitor proprio motu & voluntate alicui sine creditoris præscitu pecunias dederit, non liberabitur, nisi subsequente creditoris ratificatione. Qui recipiens pecunias cum ipsidem amiserit vel per deprædationem, aut calum tum amiserit, nova solutio à debitore getur. *d. l. qui hominem §. 4. &* detur quidem in contrarium facere, gentum 20. ff. Commod. ubi is, qui tum commodatum suo servo, qui cum ni existimatione fidelis & idoneus tur, tradit ad commodantem tra dum, liberatur; licet servus in itine argento deprædatus sit. Verùm inter missionem pecuniæ ex mutuo vel al tractu debitæ rationem differentiæ Panorm. *in cap. significante. 7. de ribus. n. 8.* quòd scilicet priori casu mittens pecuniam sit debitor gene consequenter Dominus, antequam accipiat, in quem tenetur dominu vendo transferre: posteriori verò nihilominus, ad quem res transmittitur, a mittens rem commodatam, depositu oppignoratam sit debitor certæ spec interitu ejusdem liberatur.

Notandum X. nisi specialiter cautum sit, ut solutio in certa specie fiat, non posse cogi debitorem, ut pecuniam in illa specie reddat, in qua accepit, imperiales pro imperialibus, &c. fortè centum imperiales in specie accepit, poterit 150. florenos in parva pecunia dere: quia pecunia recipit functionem genere & regulariter magis attenditur quantum, quàm quid solvatur. *arg. l. & l. Titia. 35. ff. de Auro & argento gato.* Barth. *in l. Paulus. 101. ff. h. t.*

An autem pro aurea moneta mutuo cepta possit reddi argentea, magis vel dubium, propter textum *in Novella 3.* ubi aurum pro auro exigi concedit, nihilominus etiam hic ad primam

tentium intentionem respiciendum opinor: an sub ea lege mutuati aurei, ut vicissim talis redderentur: vel an non petente debitore, & sponte à creditore, nihil aliud patiente alterius pecuniæ loco aurei dati sint: priori casu procedet Novella; ut colligitur ex illis verbis; *si ardeat creditor aurum omnino quærens &c.* quæ Novella nihil novi circa hoc inducit, sed principaliter disponit, qualiter procedendum cum debitore auri, si aurum non habeat, sicut eandem dispositionem transsumptam habemus in *Authent. hoc nisi. Cod. hoc Tit.*

Altero verò casu, etiam aurea pecunia æstimationem & functionem in genere requit, cum tempore mutui contracti non tam qualitas, quàm quantitas pecuniæ considerata fuerit & interpretatio facienda contra creditorem, in cujus potestate erat legem contractûs apertiùs dicere, sicut notavit Gothofredus *ad l. 3. ff. de Rebus creditis.* facit *l. Titia.* ubi pro auro legato æstimatio portari permittitur.

Verum hoc ita procedit, si debitor pro pecunia accepta aliam pecuniam, licet diversæ speciei, reddere velit: Aut verò si pro pecuniâ offerat corpus aut speciem v. g. equum, frumentum, &c. vel econtra pro corpore aut specie pecuniam, invitus creditor acceptare non tenetur: haberet enim talis solutio speciem emptionis, nemo autem invitus emere, vel vendere tenetur. *l. invitum. 11. Cod. de Contrahenda emptione.* & aliàs nota est regula *quòd aliud pro alio invito creditori solvi non possit. princ. Institut. Quibus modis tollitur obligatio. & L. cum à quo. Cod. hoc tit.* Non obstat *d. l. 1. §. 1. & l. Titia. Item l. si quis argentum. 35. in princ. Cod. de Donationibus.* ubi certa pondo auri & argenti legata debens satisfacere æstimationem in pecunia numerata solvendo: nam istæ leges, ut ex earum contextu manifestè apparet, procedunt, si testator non certum corpus argenti, veluti poculum, aut aliud vas argenteum in specie legârit, tunc enim idipsum, & non ejus æstimatio præstanda foret, sed quando in genere ponderis facit mentionem, quo casu censetur, heredem ad nullum determinatum corpus sed ad pondus alicujus argenti in genere, vel, quod in effectu idem est, ad valorem ejus adstrinxisse, idque propter affinitatem, quæ est inter argentum ponderatum & numeratum, nam & nummis suum pondus & expondere nummi fiunt, atque numerus & pondus qualitas rerum fungibilium est.

Occurrit porrò celebris & huic loco accommoda *quæstio*, quemadmodum solutio facienda, si moneta mutetur, id est, ex impositione & dispositione Principis in valore suo, aut materia augeatur, vel minuatur. Duplicem mutationem monetæ communiter distinguunt. DD. unam, quâ vocant *intrinsecam*, & alteram *extrinsecam*. Intrinseca est, quando materia seu substantia monetæ mutatur v. g. thaleri, aut alii nummi semicuprei cuduntur; &c. *Extrinseca*, quando manente eâdem bonitate materiæ valor sive æstimatio extrinseca augetur, vel minuitur, quemadmodum circa annum 20. hujus sæculi propter defectum pecuniarum valor thaleri ad 10. florenos excrevit. 13

Primo igitur casu, si moneta *intrinsecè* mutetur, plerique consentiunt, simpliciter inspiciendum esse tempus contractûs, & secundùm illam æstimationem, & speciem monetæ solutionem faciendam; quòd si antiqua moneta amplius non extet, solutio quidem in nova moneta fiet, sed habitâ proportione & æstimatione arbitrio boni viri ac considerato interesse lucri cessantis, vel damni emergentis ad valorem veteris monetæ, ita ut si vetus moneta fuerit melior,

lior, de nova aliquid supplendum sit; si deterior, in nova aliquid detrahi possit. Textus & Interpretes. *in c. olim. 20. & cap. cum Canonicis. 36. de Censibus.* Neque enim, ut quidam in contrarium opponunt, tota ratio & substantia monetæ in æstimatione exttinseca à superiore imposita consistit, cùm pro moderno Reipublicæ statu etiam bonitas intrinseca, & certum ipsius pondus quàm maximè consideretur, sicut moneta rasa tantò minùs valet, quantò plus auri vel argenti abrasum est. Item cùm hodiè non sit unum territorium Imperaroris, sicut olim, sed diversissima aliorum Principum, moneta, quæ non habet intrinsecam bonitatem, in aliis territoriis expendi non potest. Facit huc *l. debitorem. 99. ff. hoc tit.* ubi dicitur, *debitorem* (convenientius Glossatores legunt, *creditorem*) non esse cogendum, ut in alia forma nummos accipiat, si ex hoc damnum sit passurus. Barth. Salicet. & Castrensis. *in l. cùm quid. ff. de Reb. cred.* Fachin. *lib. 2. Consilio. 46. num. 9.* Covar. *de Veterum Numismatum Collatione. cap. 7. §. unico. num. 2.* Andreas Gail. *Lib. 2. observ. 73. n. 3.* Valebit tamen consuetudo, vel præscriptio solvendi in moneta nova, non habitâ consideratione materiæ prioris, quia talis consuetudo tollit multitudinem litium. Bovius *decisione. 327. num. 3.* Panorm. *in dict. cap. cum Canonicis. in fine.* Sentiunt quoque nonnulli, quando in debito sola determinatio certi numeri florenorum in genere interposita est, absque eo, ut certam monetæ formam vel materiam nominando contrahentes præfigerent, quòd tunc in obligatione & solutione plus esse non videatur, quàm debita pecuniæ summa, & quantitas, quæ proinde etiam in moneta usuali currenti tempore solvi possit.

Altero autem casu, *quando manente eâdem benitate intrinsecâ valor extrinsecus monetæ mutatur*, difficillima [illegible] Doctores disceptatio est, an ad creditoris, vel debitoris lucrum aut damnum talis mutatio pertineat? v. g. si quis anno 1615. [illegible] didit alteri 100. florenos, anne dein quando thalerus crevit ad 10. florenos, teneatur pro centum florenis decem tantùm thaleros acceptare; vel qui post auctum thalerum mutuos accepit centum imperiales, adeoque secundùm æstimationem illius temporis mille florenos, teneatur etiam hodie [illegible] quã thaleri valor ad florenum cum [illegible] decrevit, integros mille florenos exsolvere.

In hac celebri *controversia* Doctores censent ad conventionem partium principaliter attendendum: contractus enim ex conventione lègem accipiunt, juxta *Regulam 85. juris in 6.* Ponunt autem tres conventionis modos I. si nominatim conventum [illegible] ut certa species monetæ, & certo numero redderetur v. g. centum thaleri vel [illegible] specie. II. si nulla certa species & numero monetæ determinatus, sed quantitas [illegible] nere v. g. centum floreni pro centum florenis reddi petantur. III. si quidem [illegible] fiat de certa specie monetæ, veluti thaleris aut ducatis solvendis, sed quia numerus expressus non fuit, dubitetur, an contrahentes, ad monetæ determinata corpora, [illegible] æstimationem tantùm eorum respexerint. IV. Considerationem addunt: fuerit [illegible] bitor justo tempore & loco à creditore [illegible] pellatus in mora solvendi, an non?

Quod igitur attinet ad *primum* conventionis modum; *si moneta in certa [illegible] & numero expresse determinata sit* [illegible] munis est sententia teste Paulo Laymann [illegible] *Theolog. moral. libro. 3. Tract. 3. [illegible] cap. 5. num. 13.* quòd superveniens extrinseca mutatio valoris lucro vel damno creditoris cedat, quia tot specifica moneta [illegible]

pora ſolvenda, quot in pactum deducta ſunt, sive valor eorum auctus ſive diminutus fuerit. Ejusdemque ſententiæ allegat Cov. Sibutem, Molinam, & alios. Addit: commodo pactio juſta fuerit; quia inter eos mutuatoris, qui aureos, vel thaleros ad illud tempus auctionis ſervâſſet, vel æquale periculum tum fuerat augmenti & diminutionis, quod periculum diminutionis, cùm in ſe pariter creditor ſuſcipiat, non videtur iniquum, ut etiam in alio eventu commodum ſentiat & lucrum, *argum. cap. naviganti.* & quæ ibi tradunt Interp. *X. de Uſuris.*

Verùm licet huic ſententiæ libenter ſubſcribam, quando mutatio monetæ non eſt exceſſiva, ſed modica; planè tamen ſubſiſto, quid dicendum, ſi augmentum, vel diminutio ſit gravis, imò etiam ultra duplum. Putamus enim, quòd aliquis anno 15. hujus ſeculi acceperit mutuos centum imperiales cum pacto, ut totidem in ſpecie redderet, quos tamen nec ipſe mutuatarius aliter expendit, quàm pro centum quinquaginta florenis, an non maximum ejus gravamen eſſet, ſi deinde ubi imperialis crevit ad decem florenos, debuiſſet centum imperiales in ſpecie & numero, adeóque tunc in effectu mille florenos reſtituere?

Quare cùm hic creditor agat ad intereſſe non ceſſantis, & ob prædictum periculum lucri & damni in ſe ſuſceptum, exiſtimo quidem eo nomine aliquid rectè peti, ſed cũ prudentis judicis moderatione, attenendo præcipuè certitudinem vel incertitudinem lucri, quod creditori deceſſit; & inſuper, quâ ſolitate debitor nummos acceptos expenderit, prout idipſum judicis arbitrium circa omnes, in quibus intereſſe prætenditur, requirit Imperator *in l. unica. Cod. de condictis, quæ pro eo, quod intereſt, proferuntur.* ibidemque ſtatuit, ſquòd in caſibus, vel contractibus, in quibus certa quantitas eſt in obligatione, intereſſe non debeat duplum illius quantitatis excedere.

Huc quoque referri poteſt, quòd docuimus ſuperius *in Titulo de Pactis.* nimirum etiam in illis contractibus, qui de jure civili ſtricti juris dicuntur, uti mutuum, & ſtipulatio, non excludi omnem interpretationem ex bono & æquo *per text. in l. placuit. Cod. de Judiciis.* neque verba contrahentium ad caſus inſolitos, de quibus tempore contractûs veriſimiliter cogitatum non fuit, cum rigore extendenda ſunt. *arg. textus in l. continuus. 137. §. cum quis. ff. de Verb. obligat.* ibi: *non enim ſecundum futuri temporis jus, ſed ſecundum præſentis æſtimari debet ſtipulatio.*

Circa *alterum* conventionis modum, *quando ſcilicet quantitas in genere ſine expreſſa monetæ ſpecie & corporum numero in pactum ſolutionis deducta eſt, ut v. g. in genere centum floreni redderentur*, major inter Doctores diſputatio eſt, an ſuperveniens monetæ mutatio ad commodum vel damnum creditoris, aut potius debitoris ſpectare debeat?

Argumenta & Authoritates pro utraque ſententia videri poterunt apud Fach. *l. 2. Contr. c. 9.* Quoniam verò ea de re nihil apertè in Jure deciſum reperitur teſte Harprechto *ad princ. Inſtitut. Quibus modis re contrahitur obligatio. n. penul.* interim teneri poterit, quòd tradit Paulus Layman, (qui præ cæteris has controverſias mutuatæ monetæ tempore ſuæ Profeſſuræ, ut ipſe teſtatur, ſibi crebrò occurrentes diligentiùs examinavit) *dicto cap. 5. num. 15.* ubi dicit, commodum & damnum probabiliùs ad debitorem pertinere; conſuetudine Imperii receptum eſſe, ut ſolutio fiat ſecundùm novam æſtimationem monetæ, atque Ferdinan-

dum I. Anno M. D. LIX. in Comitijs Augustanis hanc potestatem fecisse debioribus solvendi in moneta noviter aucta secundùm extrinsecam æstimationem; consistit enim substantia nummorum potissimùm in æstimatione extrinseca ei â Principe imposita. *l. 1. ff. de Contrah. empt.* estq; hæc intentio Principis monetam mutantis, ut in defectu pecuniæ debitoribus succurratur.

Attamen huic sententiæ tres notabiles limitationes apponit ipse Paulus Layman. *dicto l. num. 16.* ut non procedat. I. Si mutatio monetæ non sit facta à legitima potestate, sed improba usurariorum consuetudine. II. Si non fuerit perpetua, sed tantùm ad certum tempus v. g. durante bello statuta. & III. Si intrinsecus quoque valor & bonitas mutata sit, de quo superiùs dictum. Sicut etiam Harprechtus *dict. l. n. antepen.* in hac difficultate primùm Judicis arbitrio tribuendum, ait, qui pro circumstantia facti & temporis indemnitati Creditoris & debitoris, quantùm fieri poterit, prospicere debeat.

Tertius conventionis modus: *quando in contractu mentio quidem certæ monetæ facta est, v. g. thalerorum, sed nihil additum, an in specie vel in æstimatione restitui debeant;* videtur ad priorem decisionem referendus, ut & hic debitoris commodum & damnum censeatur, tum quòd pecunia recipiat functionem in suo genere & æstimatione. *arg. l. 1. ff. de Auro & Argento legato.* tum quòd debitor ante solutionem sit dominus, ad quem regulariter commodum & periculum rei spectat; tum denique quòd in dubio interpretatio fieri possit contra Creditorem, in cujus potestate erat, legem contractûs & solutionis apertiùs dicere, atque de certa monetæ specie nominatim pacisci. *l. stipulatio. 38. §. in stipulationibus. 18. & l. quidquid. 99. ff. de Verborum obligat.*

Demum *si debitor ritè interpellatus in mora solvendi fuerit*, damnum, quod [illegible] Creditori resultat, resarcire debet: *mora enim cuique sua, non alteri nocere debet. cap. mora. 25. de Reg. Jur. in 6.* Sed hic arbitrium boni viri aliquid valere debet. *arg. l. mera. 32. ff. de Usuris.* nam [illegible] causa, impossibilitas dandi, vel magna difficultas nō nunquam à mora prestanda [illegible] *per tex. & Gloss. in l. quod. te 5. ff. de [illegible]bus creditis.* Glossa *in d. c. mora. [illegible] mora sua.* Andreas Gail. *lib. 1. observ. [illegible] n. 2.* Ulteriùs circa materiam præsentem [illegible]tuli.

Notandum XI. quòd etiam compensatio vim & effectum solutionis habeat. *l. [illegible]bitor. ff. Qui potiores in pignore. & [illegible]disse. ff. de Verb. significat.* Est autem [illegible] *pensatio crediti & debii inter se [illegible]butio*: quando enim is, cui v. g. [illegible] centum, ex alio contractu vicissim [illegible] hi centum debet, neuter alteri solve[illegible] utrumque debitum mutua compensatione tolletur. Et quidem ille est notabilis [illegible]fectus compensationis, quòd non [illegible] tollat obligationem, & sistat cursum [illegible]rum ab illo die, quo per debitorem [illegible]nitur, sed etiam retrò à die, quo ista [illegible]bita concurrerunt, *l. 4. Cod. de Compensationibus.*

Sed quid, si debita sint inæqualia, [illegible] si tibi debeam mille, tu econtra mihi [illegible]tos: ℟. nihilominus locum esse compensationi quoad summam concurrentem, [illegible]cet ducentorum florenorum *dict. l. [illegible]ces*: si ex mille florenorum debitis [illegible] solvere ducentos, creditor non tenetur [illegible]ptare talem particularem solutionē [illegible]cta superiùs *Notando tertiò*, ergò nec [illegible]tur acceptare particularem compensationem, quia & compensatio solutionis [illegible] est. ℟. negando consequentiam, ex [illegible]ferentiæ ratione, quòd in compensatione

a creditore retinens pecuniam mihi debitam censetur quasi sibi ipsi particulariter solve-ro, proinde sicut particularis solutio facta vo-ni creditori, quoad eam partem liberat debitorem, ita etiam particularis compen-satio, quæ, ut dictum, hoc ipso cum volun-te creditoris fieri censetur, quòd pecuni-am reciprocè debitam retineat.

Porrò ut compensatio procedat, duo po-tissimùm concurrere debent. I. ut fiat circa ea quæ recipiunt functionem in genere suo, quales sunt illæ, quæ in numero, pondere, aut mensurâ consistunt, ut pecuniæ ad pecu-niam, frumenti ad frumentum &c. Quare non valebit compensatio invito creditore, si debitor debeat pecuniam, & creditor e-quum, vel fundum: quia aliud pro alio in-vito creditori solvi non potest, & corpora habent incertam æstimationem & pretium, ac transiret talis compensatio in novum contractum emptionis, vel permutationis, nemo autem regulariter invitus contrahere cogitur.

Habebit tamen locum retentio, ut scilicet creditor debitam retinere possit, usquedum ab altero sibi satisfiat, nisi debitum tale fue-rit, quod paratam executionem secum tra-hat. *l. si non sortem. §. si centum. ff. de Con-dictione indebiti.*

II. Requiritur, ut debitum ex utraque parte sit liquidum, id est, quòd liquidò & citò demonstrari possit. *l. fin. Cod. de Com-pensationibus.* Sunt autem quædam debita etiam liquida specialiter excepta, ut com-pensationem non admittant; videlicet si quid Reipublicæ ex causa vectigalis, vel tri-buti debetur. *l. 3. C. de Compensationibus.* Si quis debitor sit ex furto, rapina, vel spo-lio, item ex depositо, vel commodato. *l. ult. ma. Cod. dict. tit. l. ultima. Cod. de Commodato.*

Attamen pro foro conscientiæ existi-mant Doctores, habere locum tacitam compensationem, vel saltem retentionem, quoties rem mihi debitam per viam ordina-riam Juris acquirere non possum, dummo-dò certum sit, mihi deberi, licet fortassis ob defectum testium aut instrumentorum in foro externo probare nequeam; vel licet res ex depositо vel commodato debeatur: Idque Jure naturæ & gentium concessum as-ferunt Lessius *de Just. & Jure lib. 2. cap. 27. n. 16.* Layman. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 3. parte 1. c. 1. n. 9.* cum alijs ibidem citatis. Qua tamen in re cautè agendum, ne quis in propria causa nimis partialis judex existat, non sine proximi læsione.

Notandum XII. Quòd debitor etiam li-beretur, si creditor per *acceptilationem* 17
dixerit, se acceptum habere, quod sibi de-betur, quamvis necdum acceperit. *§. 1. In-stit. Quibus modis tollitur obligatio.* vel si debitori fecerit pactum; *de non petendo.*

Porrò tale pactum non tantùm fieri po-test verbis expressis, sed etiam tacitè cense-tur fieri, si creditor debitori suum chyrogra-phum restituat, laceret, vel deleat. *l. 2. §. 1. ff. de Pactis.* Aliud tamen est, si creditor solùm pignus restituat debitori, per quam restitutionem non intelligitur debitum re-missum, nisi alia indicia concurrant. *l. 3. ff. de Pactis.* Ratio differentiæ datur, quòd re-stituens chyrographum non possit verisimi-liter & prudenter aliam intentionem habe-re, quàm remissionem debiti: at verò resti-tuens pignus possit habere intentionem, non quidem in totum liberandi debitorem, sed tamen relevandi ejus conditionem, ne usu & commodo rei suæ carere debeat.

Plures alios modos, quibus obligatio tol-litur, & quæ vim ac effectum solutionis ha-bent, atque in Jure Civili & aliis Titulis prolixiùs tractantur, hic præterimus, uti sunt *novatio*, quando una obligatio in ali-

am mutatur; *delegatio*, quando meus debitor ad mandatum meum promittit solutionem Creditori meo; *cessio nominis*, quando id, quod mihi alius debet, creditori meo in solutum cedo, quod etiam invito debitore meo facere possum. *l. 2. C. de Donat.* non tamen invito creditori meo, nisi aliis solvendi mediis destitutus sim. *l. eum à quo. 16. junct. Auth. hoc nisi. C. de Solut. Confusio*, dum creditor fit heres debitoris, vel econtra; *interitus rei* in specie debitæ sine culpa aut mora contingens; *res judicata*, *transactio*, *præscriptio*, & si que sunt aliæ similes fictæ solutionis species.

18 An verò Ecclesia, vel Successor in beneficio, aut Prælatura, vel civitas teneatur solvere debita ab Antecessore, vel Administratoribus contracta, & qualiter isti Ecclesiam, vel civitatem obligare possint, dictum est superiùs in Lib. I. *in Tit. de Pactis. §. ult.* & in eodem lib. *in Tit. de Transf.* Breviter hic tenendum, quòd regulariter Ecclesia vel civitas non teneatur, nisi fuerint debita contracta pro ejusdem necessitate, vel utilitate, *c. 1. h. tit. l. civitas 27. ff. de Reb. cred.* Idem tamen Juris esse, quando Antecessor contraxit debita pro sua sustentatione vel infirmitate, quia pro necessitate Ecclesiæ videtur contraxisse, quæ ipsum alere tenetur, tradit Barb. *in Collect. ad d c. 1. num. 3,* ubi plures allegat. Addit quoque Successorem obligari ab solvendas funeris expensas pro suo Antecessore, nisi propria bona habuerit, tunc enim tenebitur heres ejus, ad quem illa bona Titulo hereditario deveniunt.

Demùm si quis errore ductus nec civiliter nec naturaliter obligatus pecuniam solverit, quam non debuit, datur ei repetitio per *condictionem indebiti*, de qua latè agunt Juris Civ. Interpretes in Tit. *ff. & Cod. de Condictione indebiti.*

TITULUS XXIV.
De Donationibus.

§. I.
Quid & quotuplex sit Donatio, ejusque requisita.

SUMMARIA.

1. *Donatio quid?*
2. *De donatione facta per pollicitationem quæ liget.*
3. *Ex donatione datur actio.*
4. *Donator habet beneficium competentiæ, non usuras, aut fructus ex mora, nec evictionem.*
5. *Donatio an sit stricti Juris, vel bonæ fidei.*
6. *Donatio inter vivos, donatio mortis causa quid differant.*
7. *De donatione ultra 500. solidos, & quando valeat.*
8. *Donatio omnium bonorum valet saltem ad tertias. Alia summaria post §. 2.*

DOnatio dicta est quasi *dom datum senatus 35. §. 1. de Mortis donationibus.* donum autem *tum gratuitum, quod neque ex debitum, neque alteri vicissim tionem imponit.* Quamvis vero tio communiter accipiatur pro ipsa li rei donatæ traditione, ipla tamen conventio de donando donatio appel let; & hæc conventio aliquando fit pulationem & promissionem, quando cet aliquis rogatus promittit se donatu aliquando per pollicitationem, si quis tu proprio se offerat, quod alteri pre nare velit.

Porrò circa pollicitationem hic re debent, quæ superiùs in Lib. I. *in Titu Pactis. §. 1.* dicta sunt, nimirum quod licitatio non priùs obliget promittent quàm si ab altera parte fuerit acceptat deòque possit ante acceptationem re *l. nuda pollicitatio, Cod. de Contrah*

sequ

pulatione. imò per mortem donatoris contingentem ante donatarii, acceptationem tanquam voluntate interruptâ hoc ipso revocetur. *l. 2. §. sed si quis donatarius. 6. & l. absenti. 10. ff. h. t.* Neque tamen semper verbalis acceptatio requiritur, sed etiam quo, vel concurrentibus circumstantiis modo agendi solâ præsentiâ & taciturnitate aliquando donatio acceptata intelligitur per tradita Doctorum *ad cap. qui tacet. de Reg. Jur. in 6.* Quod maximè locum habet, si debitori per donationem debitum remittatur, eò quòd debitor censeatur semper petere & desiderare liberationem, ac consequenter statim in talem donationem consentire. Franciscus Conanus *in Comment. Juris Civilis lib. 5. cap. 8. num. 2.*

Specialiter autem tradunt Doctores in sollicitatione, vel donatione facta piæ causæ, quòd ea non requirat alterius acceptationem, sed à Deo acceptari censeatur. Molina *de Just. & Jure com. 2. disp. 263. num. 4.* Barbos. *Juris Eccles. univ. lib. 2. cap. 13. n. 24.* cum pluribus ibidem in utramq; partem citatis. & dictum superiùs *in Tit. de Pactis. §. 1. n. 4.* ita tamen, ut non statim intelligatur donatio irrevocabilis, si quis tantùm propositum aliquid dandi vel faciendi curam alijs declarârit, nisi veram actualem promissionem fecerit v. g. dicendo ad debitorem: 100. quos mihi debes, dono pauperibus vel Ecclesiæ.

De Jure Civili quoq; communiter docent Interpretes, quòd, licet aliàs ex pacto nudo, cujus speciem habet donatio sine stipulatione aut traditione rei facta, non detur actio Imperator tamen in *l. si quis argentum 35. C. d. h. t.* pro re ex donatione promissa absolutè actionem concesserit, quam condictionem ex illa *l. si quis argentum.* appellant. Posset forsan non incongruè etiam actio *ex donato* dici, per ea, quæ superiùs *Tit. de Precarijs* diximus.

Interim sive hâc actione, sive ex stipulatu conventus donator eatenus tantùm tenetur, quatenus deductâ suâ sustentatione, deductis itidem alijs debitis facere potest, *l. qui ex donatione. 12. & l. qui id. 33. ff. hoc. tit. l. divus Pius. 28. ff. de R. J.* Neque ob moram sive dilatam rei solutionem usuras aut fructus præstare cogitur. *l. in ædibus. 9. §. 1. l. cùm de modo 11. & l. eum qui 22. ff. hoc tit.* Et deniq; si rem alienam bonâ fide suam æstimans donaverit, quam vetus dominus superveniens repetat & evincat, non potest donator à donatario de evictione ad aliam rem, vel pretium, aut interesse præstandum conveniri, nisi expressè promiserit evictionis præstationem, vel dolo & scienter rem alienam donârit, in quam donatarius expensas fecerit. *l. Aristo. 18. §. fin. ff. hoc tit. l. 2. Cod. de Evict.* quorum omnium ea est ratio, ne alicui liberalitas sua nimis damnosa sit.

Eoque respectu donationem potius inter stricti Juris, quàm bonæ fidei contract. numerari asserit Juris-Consultus in *d. l. 22. hoc tit.* quod dictum de donationibus privatorum intelligit Gottofredus in suis notis ibidem: donationes enim & beneficia Principum esse latissimæ interpretationis, si non alicujus tertij, sed solius dantis præjudicium concernant, probat tex, *in c. olim. 16. de Verb. signif. & in l. beneficium. 3. ff. de Constit. Principum.* Idem circa donationem ad pias causas dicitur *in cap. cùm dilecti. 6. hoc tit.* ita tamen, ut ad verisimilem mentem donatoris respiciatur, teste Panorm, *in eod. cap. 6. n. 2.* Videantur tradita superiùs in Tit. *de Pactis. §. 5. n. 20.*

Donatio dividitur, quòd alia sit *inter vivos*, alia *mortis causâ.* Donatio *inter vivos*, illa dicitur, quæ statim vivente donatore suum effectum habet, & exceptis certis casibus (de quibus *in §. seq.*) irrevocabilis est.

Dona-

Donatio verò *mortis causâ* in eo quidem convenit cum donatione inter vivos, quòd etiam præsenti & acceptanti fiat *l. inter. 38. ff. de Mortis causâ donationibus.* differt autem, quòd conferatur in tempus mortis, & effectum suum post mortem donatoris consequatur, unde & species ultimarum voluntatum est, solennitatem 5. testium requirit, dominium transfert sine traditione, legem falcidiæ admittit, ex quo eam Imperator legatis exæquavit. *l. ult. C. de Mortis causâ donat.* ac ante mortem liberè revocari potest. Imò si intuitu certi periculi, v. g. certæ infirmitatis, naufragii, belli &c. talis donatio facta sit, & donator ex illo supervixerit, eo ipso revocata donatio censetur; secus autem si intuitu mortis naturalis quandocunque eventuræ aliquis donarit, tunc enim expressa revocatio requiritur, vel saltem tacita signo aut facto declarata, ut si rem donatam sine necessitate donator alienârit, aut inter ipsum & donatarium graves inimicitiæ subortæ fuerint: item censetur revocata donatio, si donatarius ante donatorem præmoriatur, sicut hac de re textus sunt, & ibi agunt Interpretes *in §. 1. Instit. hoc tit. l. 1. & 2. l. ubi ita. 27.* & *l. si mortis. 29. cum l. seq. ff. de Mortis causâ donat. l. non minus. 19. ff. de Rebus creditis.* Quòd si & donator & donatarius simul decedat v. g. in naufragio, ruina, aut bello, neque constet, uter eorum præmortuus fuerit, in hoc dubio pro valore donationis, ut ea heredibus prosit, judicatur, *l. cum hic status. 32. §. si ambo. 14. ff. de Donatione inter virum & uxorem. l. si inter. 8. ff. de Rebus dubiis.* Covar. *Vari. Resol. lib. 2. c. 7. n. 7.* ubi hunc casum duorum vel plurium commorientium in ordine ad diversos juris effectus prolixè tractat.

Non tamen omnis donatio, quæ in periculo mortis fit, donatio mortis causâ dici debet, tametsi forsan mentio mortis fiat, quin potiùs in dubio donatio inter vivos judicabitur, præsertim si intuitu convalescentiæ facta, si non adhibitis 5. testibus, rejecto pacto de non revocando &c. *d. l. ita. 27. & l. seq. l. 42. §. 1. ff. de Mortis causâ donationibus.* Nisi ex aliis circumstantiis, quòd quis donationem mortis causâ facere voluerit, colligatur. Vid. Gudus *consil. 114.* Harp. *Instit. hoc tit. n. 3. & seq.*

In eo quoque inter donationem mortis causâ, & donationem inter vivos est magnus diversitas, quòd illa tanquam ultima voluntatis species, & pro libitu revocabilis non sit restricta ad certam quantitatem. *l. ult. Cod. de Mort. causâ donat.* Hinc rò non debeat 500. solidos (quo nomine die communiter 500. aurei, seu mille florenos reales intelliguntur, licet de Jure certum non constet, quanta fuerit olim vera solidi æstimatio, ut videre est apud Covar. *de Veterum Numismatum collatione. c. 3. §. 5.* & *Variar. Resolut. lib. 1. cap. 11.*) excedere. *l. si quis pro redemptione. 5. fine Cod. hoc tit. §. aliæ autem. 2. Instit. hoc tit.*

Sunt tamen aliqui casus excepti, in quibus donatio ultra 500. solidos sustinetur, videlicet Si coram magistratu seu ordinario competente judice fuerit insinuata. Quam insinuatio pro utilitate utriusque statuta civitatum donatoris quidem, ne inconsultò præcipitanter ad tantam summam donandam; donatarii verò, ut donationem factam tanto firmiùs probatam habeat. *d. l. Sanctum. 34. & l. si quis argentum. 35. §. penult. Cod. eod.*

II. Excipiunt Doctores, si pro redimendis captivis, vel generaliter ad pias causas talis donatio fiat; tum quòd leges civiles non extendantur in præjudicium piarum causarum, & Ecclesiarum, quando actus

pregentium esset validus, argumento eorum, quæ de testamentis ad pias causas traduntur *in c. relatum. X. de Testamentis.* eum quòd donando ad pias causas & pro animâ non censeatur aliquis inconsultò agere. Textus *in l. si quis pro redemptione. 36. hoc tit.* Julius Clarus *lib. 4. sentent. §. donatio. quæst. 17. n. 1.* Antonius Gabriel *lib. 2. commun. conclusion. Rubrica de donationibus. conclus. 1. num. 28.* Cui tamen sententiæ Harpr. *in §. 2. Instit. hoc tit. n. 139.* cum aliis contradicit propter text. *in l. illud. 19. Cod. de SS. Ecclesiis. & in l. Sancimus. 34. §. 1. & d. l. si quis arguum. §. ult.* Sed responderi potest, has civiles leges vel non valere in præjudicium Ecclesiarum, & piarum causarum, *arg. Ecclesia. 10. de Constit. &. d. cap. relatum.* vel correctas esse *per d. l. Si quis pro redemptione.* quæ est reliquis legibus posterior, ut ex subscriptione ejusdem legis patet, & etiam circa profanas donationes expressè correctoria priorum legum Codicis, & in specie *d. legis Sancimus.* ex qua tum nisi trecentos solidos absque insinuatione donare licuerat. Quamvis verò *d. l. si quis pro redemptione. 36.* tantùm de redemptione captivorum nominatim loquatur, eadem tamen est ratio in aliis piis causis: sic enim valet donatio cujuscunque quantitatis pro redemptione captivorum, uti ibidem licet imperator, cur non generaliter donatio ad pias causas pro redemptione animæ propriæ juxta illud, quod in SS. literis habetur: *remitte eleemosynis peccata tua* & *redemptio animæ viri divitiæ suæ. Prov. 13.*

III. Exceptio est, si *donatio* illi facta sit, cujus domus incendio vel ruinâ periit. *d. l. si. §. 2. Cod. h. t.*

IV. Si quis diversis temporibus alicui donet, ita ut singulæ donationes 500. solidos non excedant, licet excedant omnes simul sumptæ: quia in diversis donationibus non est tantum periculum præcipitantiæ & jacturæ. *d. l. Sancimus. 34. §. 3. C. h. t.* ubi Imper. *in §. 4.* etiam illam quæstionem decidit, an si quis donando ad annuam præstationem sese obliget, requiratur insinuatio? & distinguit, an ad vitam tantùm donantis vel donatarii promittatur, & tunc nullâ opus erit insinuatione, cùm possit facilè post unum alterumve annum mors intervenire. Vel an etiam heredum mentio facta sit, & tunc requiretur insinuatio. Nec obstat ibid. textus: *sin autem heredum ex utraque parte mentio fiat, vel adjiciatur tempus vitæ &c.* quia, ut notat Godofredus ex Cujacio hæc verba non sunt bene ex græco translata, cùm in græcis exemplaribus legatur: *nec tempus vitæ adjiciatur &c.* Alias non posset hic textus congruè explicari, quin sibimet contradiceret.

V. Donatio facta à Duce belli militibus etiam sine insinuatione subsistit. *d. l. si quis. 36. §. 1. C. eod.*

VI. Si Imperator alicui donet; non solùm quòd Imperator suis legibus non teneatur. *l. Princeps. ff. de LL.* sed etiam, quòd indignum foret, Imperatoriam liberalitatem ad 500. solidos restringere. *d. l. Sancimus. in princ. v. exceptis.* Id quod Doctores etiam ad Principes inferiores, & dominos territoriorum extendunt; tum quòd tales domini in suis terris potestate quasi Imperatoriâ fungantur; tum quòd inconveniens sit, etiam horum liberalitatem tam arctis terminis concludere. Harprecht. *ad §. 2. Instit. hoc tit. num. 145.*

Demùm donatio, quæ fit ultra 500. solidos non vitiatur in totum, sed tantùm quatenùs excedit prædictam summam, cùm in illis, quæ separari possunt, regulariter utile non vitietur. *Text. in d. l. 36. §. si quid autem. & in Novel. 162. c. 1. §. 2. c. utile. 37. ubi* Gl. *de R. J. in 6.*

Porrò an *donatio* omnium bonorum inter vivos facta valeat etiam cum insinuatione? non est eadem omnium sententia, id tamen contra plures negantes affirmat, & per textus ac rationes probat Harprecht. *Instit. hoc tit.* §. *2. n. 18.* Atquè multò magis procedit in donatione omnium bonorum facta piis causis, ut ea valida judicari debeat, sicut docet Barb. *Juris Eccles. univ. lib. 2. c. 13. n. 17.* Covar. *ad Rubric. de Testam. p. 2. n. 13.* ubi attestatur de communi per *Textus in c. Prælatum. 19. q. 3. c. fin. de Successionibus ab intestato. l. jubemus. 14. in princ. vers. verùm sive testamento. Cod. de SS. Eccles.* Valet enim talis donatio jure naturali & gentium, jure autem Civili nec potuit in præjudicium Ecclesiarum irritari, nec fuit irritata, imò potiùs confirmata, ut in *d. l. jubemus. & in l. si quis argentum. 35. §. sed & si quis. 4. C. h. t. l. si unquam. 8. Cod. de Revocandis donat.* Non obstat, quòd donatio omnium bonorum auferat testandi facultatem: quia testamentum facere, vel non facere, cuique arbitrarium est, & propterea, qui illâ facultate non utitur, non patitur injuriosam testandi inhibitionem, de qua solùm intelligenda est objectio, cùm volenti non fiat injuria, & quilibet juri suo renuntiare valeat.

§. II.

Qui nam donare possint, vel non.

SUMMARIA.

9. *Donare possunt regulariter omnes, qui sunt capaces rationis, & habent administrationem rerum suarum, & ibi de filiofam.*
30. *Donare non possunt rerum alienarum Administratores, nisi ex speciali mandato, vel remuneratoriè.*
11. *Donare an & qualiter possint Prælati, & beneficiati.*
12. *De donatione inter virum & uxorem, remissivè.*
13. *Donatio inter Patrem & Filium, an & quatenus valeat.*
14. *Donare liberis an Mater possit.*
15. *Donationem à parentibus factam an tentatio conferre? remissivè*

Alia Summaria post §. 3.

AD personas donantium quod attinet quamvis regulariter omnes præsumantur habiles ad donandum ex eo, quòd donatio sit actus Juris naturalis & gentium, excipiuntur tamen aliqui, & in primis omnes illi, qui administrationem rerum suarum non habent. adeóque alienare nihil possunt, pupilli, minores, furiosi, prodigi, quibus bonis interdictum est, &c. Filiusfamilias quoque extra peculium castrense vel absque consensu Patris donare non potest, utpotè aliàs patri in proprietate, vel usufructu peculii præjudicaturus, hunc tem accedente consensu non tantùm mortis vos, sed & mortis causâ donare valet. *penult. vers. quamvis. de Sepulcr. 6. l. filiusfamilias. 7. in princ. & §. fin. ff. h. t. l. tam is. 25. §. 1. ff. de causa donationibus.* quod circa donationem mortis causâ, ajunt, esse speciale familias, cùm alioquin donare mortis nequeat, qui testamentum facere non *arg. l. cùm hic. 32. §. similes. 8. ff. de tione inter virum & uxorem. l. 1. de Tutela & rationibus distrahendis.* cut & filiusfamilias etiam patre consentiente testamentum facere non potest. *d. l. is. §. 1.*

II. Illi, qui administrationem tantùm habent rerum sine dominio, donare non possunt, veluti Tutores, Curatores, Procuratores absque speciali mandato: donare est quasi perdere, *d. l. filiusfamilias* autem constituuntur, ut res suorum principalium meliores faciant, non ut perdant. *3. de Offic. Vicarii in 6. l. tutor. 12. Lucius. 46. ff. de Administrat. tut.*

cipiunt donationes remuneratorias correspondentes meritis & servitiis in principes collatis *arg. l. cum plures. 2. §. 3. ubi Gloss. ff. de Administrat. tutor.* Barb. *in Collect. adt. per duas. 5. hoc tit. n. 4.*

III. Rei alienæ Administratoribus etiam censentur Prælati ac Rectores Ecclesiarum, ut de rebus ad suas Ecclesias pertinentibus immoderatas donationes facere nequeant, cùm suarum Ecclesiarum non sint domini, sed potiùs procuratores; & si defacto in detrimentum Ecclesiæ donare attentârint, eas donationes tanquam invalidæ à successore revocari poterunt. *c. 2. & ibi DD. h. t.*

Dico autem: immoderatas & graves donationes esse prælatis prohibitas, quæ fiunt de rebus immobilibus, vel mobilibus pretiosis, aut excessiva summa pecuniæ. Donationes verò moderatæ juxta proportionem reditum Ecclesiasticorum, & consuetudinem loci, præsertim ob benè merita & remuneratoriæ, vel ad pias causas pro discretione Prælati rectè fieri possunt, *c. 3. hoc tit. aurum. 12. q. 2.* Barb. *in d. c. per tuas. n. 2.* Et hæc si Prælati vel beneficiati de rebus Ecclesiæ donare velint: idque potissimum procedit in Prælatis Regularibus, qui propria bona & reditus non habent. Alii verò Prælati & Clerici Sæculares sicut de bonis suis patrimonialibus, & industrialibus, liberè disponere, ita etiam donare possunt: de bonis autem & reditibus prospectu Ecclesiæ acquisitis, quæ ultra congruam sustentationem superiunt, possunt quidem, imò tenentur ad pias causas donare & applicare, sed ad profanas non nisi modicè & moderatè vel ex causa remunerationis, ut *in Tit. seq.* prolixius tradunt Interpretes.

IV. *Donatio* inter virum & uxorem, ex qua una pars ditior altera pauperior evadit, prohibita est, ne vel nimius amor alterum ad paupertatem redigat, vel certè difficultas donandi & denegatio rei ab altero desideratæ inimicitiarum & litium causam præbeat, qua de re *in Lib. seq. Titulo de Donation. inter Virum & uxor.* dicemus. 15

V. Pater filio, quem in potestate habet donare non potest. *l. cùm de bonis. 11. Cod. hoc tit. l. donationes, quas parentes. 25. Cod. De Donat. inter virum & uxorem.* Rationem communiter assignant, quòd pater & filius juris fictione censeantur una persona, & quod ex re Patris ad filium venit, dicatur esse *peculii profecticii*, cujus dominium est patris, & sic pater quasi sibi ipsi donaret, ac eodem momento, quo dominium rei donatæ transiret ad filium, id mox ad patrem reverteretur. *arg. l. placet. 79. ff. de Acquirenda hereditate.* Quia tamen ista ratio videtur nimis generaliter probare, ut pater vix ullo casu posset filio efficaciter donare, nec apparet, cur illud acquisitionis jus in favorem patris introductum ipse pater donando remittere non possit, & huic suo favori renunciare. *arg. l. cùm oportet. 6. §. 2. vers. sin autem. C. de Bon. quæ liber.* ideò planè dubito, an jura solam hanc subtilitatem attenderint, quin potiùs exemplo donationis inter virum & uxorem (in quo *Titul.* eandem materiam conjunxerunt) considerârint, posse nimio amore erga liberos parentes in vita sua donando depauperari, aut occasionem tristis odii inter parentes & liberos, vel inter plures liberos ejusdem patris præberi, si pater non donaret, cùm posset, aut uni plus reliquis donaret, sicut confirmat historia Biblica *Genes. 37.* de Josepho plus cæteris filiis à patre dilecto.

Interim ex causa etiam permittitur, ut pater liberis donet, videlicet ex causa dotis & donationis propter nuptias. *l. ult. C. de Dotis promissione.* studiorum seu liberalium artium, aut etiam honesti opificii, *arg. l.*

si paterno. 15. Cod. de Negotiis gestis. remunerationis, ob bene merita singularia à filio in patrem collata, *arg. l. cum pater. 77. §. rogo. 25. ff. de Legatis. 2.* cessat enim his casibus non tam prior, quàm posterior assignata ratio, & ex tali causa facta donatio non tam libera donatio, quàm expensa de jure filijs debita censenda est. Similiter ex causa militiæ armatæ, vel togatæ scilicet ad Gradum vel honorem adipiscendum pater rectè donat, cùm talis donatio efficiatur *castrensis Peculii vel quasi*, in quo filius familias pro patrefamilas habetur, & libera ei desuper dispositio conceditur. *l. miles 4. ff. de Castrens. peculio. l. jubemus. 5. Cod. de Silentiariis & decurionib⁹ junctâ l. Advocati. 14. Cod. de Advocatis diversorum judiciorum.*

Sicut & generaliter filiis emancipatis & extra potestatem constitutis (quales hodie de consuetudine Germaniæ censentur etiam matrimonio juncti & separatim à domo patris degentes) pater validè donare potest. *l. 2. & l. sive emancipatis. 17. C. h. t.* tum quòd inter emancipatos liberos cesset ratio *profectitij peculii*, tum quòd erga emancipatos plerumque non sit tam intensa affectio, & propter separatam habitationem cessent etiam à potiori reliqua pericula.

14. Matrem quoque & Aviam, vel avum maternum liberis & nepotibus donare posse docet Gomez. *Var Resol. lib. 2. c. 4. in fin.* cum Mol. & Less. apud Paul. Laym. *in Theol. moral. lib. 3. Tract. 4. c. 12. n. 12.* quia in his personis non obtinet patria potestas *§. fœminæ. Instit de Adoptionibus.* & licet Matres ardentiùs diligant liberos, fæminis tamen donare prohibitum in jure non est, vel quia id saltem in magna quantitate facere non solent, *arg. l. s. d si ego. 4. §. 1. ff. Ad S. C. Vell.* vel ex defectu bonorum aut administrationis non possunt. Videtur quidem obstare text. *in l. 3. §. 4. ff. de Donat. inter virum & uxorem.* ubi prohibetur mater filio in potestate constituto donare nisi ad castrense peculium. Sed respondetur potest, ibi matrem tantùm fuisse prohibitam, donare, quia per talem donationem eludebatur lex prohibens donationem inter virum & uxorem, cùm jure veteri quidquid filiofamilias undecunque donatum erat, totum id patri acquirebatur, utpote illo nondum introductâ peculii adventitii distinctione, quam novissimè Imperator Justinian. constituit *§. 1. ubi DD. Instit. Per quas personas cuique acquiritur.*

Confirmatur deniq; donatio facta filiofamilias per emancipationem ejus vel mortem patris, qui priùs non revocavit, *a. sive emancipatis. 17. C. h. t. l. donationes. Cod. de Donation. inter virũ & uxorem.*

Cæterùm de controversia illa quæstio & potiùs ad materiam successionum ab hereditatum pertinente, utrùm & quando donationem à Patre factam teneatur filius post mortem patris ad communem hereditatis divisionem cum reliquis fratribus conferre, & tantò minùs ex hereditate paterna sumpere? vid. Fachin. *lib. 5. Controvers. & seqq.* Paulus Laym. *d. c. 12. n. 13.* & interpretes *ad Tit. ff. & Cod. de Collationibus.* Prolixè etiam tractat Harpr. *ad §. 2. Instit. hoc tit. n. 55.* de sumptibus, quos pater pro filio studiorum causâ fecit, an teneatur conferre? & negativè concludit.

§. III.

De Revocatione Donationis

SUMMARIA.

16 *Donatio inofficiosa quæ dicatur.*

17. *Donatio quando revocetur propter superveniens liberorum.*

18. *Donatio facta piæ causæ non revocatur propter superveniens liberos, nisi quoad legitimam.*

b. *Donatio revocatur propter ingratitudinem donatarii.*

a. *Ac hæc revocatio etiam detur heredibus & contra heredes.*

c. *Donatio factà piæ causæ, vel remuneratoriæ non revocatur propter ingratitudinem.*

Licet *donatio* facta à persona, vel in re non prohibita, tanquam pactum legitimum jure naturali & civili obligatorium, regulariter irrevocabilis maneat, sunt tamen aliqui casus excepti, de quibus

Notandum I. Si donatio fuerit tam immoderata & excessiva, ut per eam præjudicetur legitimæ filiis aut parentibus debitæ, talem donationem dici *inofficiosam*, & revocari posse saltem quoad supplementum legitimæ, qua de re sunt textus, & ibi agunt DD. *in l. 1. si filius. 4. & passim toto tit. Cod. de Inofficiosis donationibus.*

Notandum II. Revocari posse donationem, si donatori post donationem liberi contra spem, & de quibus tempore donationis non cogitavit, nascantur, *l. si unquam l. Cod. de Revocandis donationibus.* ex ea ratione, quòd donator non censeatur habuisse animum & intentionem donandi etiam in illum casum, quo sibi liberi nascentur, cùm nemo propriæ soboli extraneum præferre voluisse præsumatur. *l. cùm avus. in. ff. de Condit. & demonstrat. &* sic talis donatio habeat tacitam conditionem, si liberi non supervenerint. Quamvisautem *d. l. si unquam.* tantùm de donatione inter patronum & libertum loquatur, quia tamen ratio legis generalis est, ideò & constitutio ejus generaliter ad alias quoque donationes ex communiori DD. sententiæ porrigitur; & quod in *d. l. si unquam.* tantum patroni & liberti mentio facta sit, utique propterea contigit, quòd solus casus de patrono & liberto fuerit Imperatori propositus, ut verisimile sit, idem omninò rescripturum fuisse in quolibet alio donationis casu. Fach. *Lib. 3. Controv. c. 85.* Adeò ut etiam donationes juramento firmatæ possint ex hac causa revocari, nisi juramentum vel pactum nominatim quoque in casum nascentium liberorum conceptum fuerit, cùm juramentũ reguletur secundùm naturam actûs, cui apponitur, & non extendatur ad incognita. *arg. cap. quemadmodum. de Jurejurando.* Julius Clarus *in § donatio. q. 23. n. 1.* De remuneratoriis donationibus similiter idem sentit Achinæus *d. l. c. 89.* saltem quatenus arbitrio prudentis viri merita donatarii notabiliter excedunt.

Item volunt, quòd donator quidem tempore donationis liberos habens, si alii super nascantur, valeat donationem tantùm usque ad supplementum legitimæ revocare, ut paulò ante dictum, at verò si nullos omnino liberos, neque spem eorum habuerit, tunc ijs supervenientibus possit donationem totam revocare, per textum *in d. si unquam* & rationem superius adductam. Harprecht *ad dict. §. 2. hoc. tit. num. 179.*

Notandum tamen III. Quòd revocationi non sit locus, si donatio fuerit modica, qualem etiam facere solent, qui liberos habent; quanta verò debeat esse donatio revocabilis, potissimùm arbitrio Judicis in singulis factis ex qualitate personarum, bonorum & damno filiorum determinandum esse censet Menochius *de Arbitrariis Iudicum. c. su 133. n. 2.* An verò donatio revocari possit, si liberi nati vivo adhuc donatore decesserint? pro utraq; parte videantur authores & rationes apud Fach. *d. lib. 3. c, 90.*

Notandum IV. Donationem factam 18
Ecclesiæ vel piis causis propter supervenientes liberos probabilius de rigore juris non revocari, nisi tantùm quoad supplementum legitimæ; tum quòd Ecclesia censeatur jure filiorum, *argum. c. in præsentia. v. sed etsi. de Probationibus. & auth.*

si qua mulier. C. de SS. Ecclesiis. tum quòd licet donator plùs præsumatur diligere liberos, quàm extraneum, non tamen plùs quàm Deum, cui principaliter, & animam suam, pro qua donationem ad pias causas fecit. Panorm. *in c. fin. hoc tit. in 6.* Sed opponitur textus difficilis *in c. fin. causâ. 17. q. 4.* ubi D. Augustinus refert factum S. Aurelij Episcopi qui donationem Ecclesiæ factam propter supervenientes liberos donatori restituit; & subjungit, quòd potuisset quidem retinere *jure fori*, *sed non jure poli.* ergo videtur D. Augustinus in ea fuisse sententia, quòd donatio propter natos liberos *in foro externo* revocari nequeat, in *foro* autem *interno* etiam Ecclesiæ facta restitui debeat, quod utrumque nostris assertis repugnat. Omissis aliis & aliorum responsionibus dico, ex hoc textu inprimis confirmari, quòd donatio facta Ecclesiæ *in foro externo* seu Judiciali exceptâ legitimâ non revocetur. Quod verò attinet *ad forum internum*, posse verba illa accipi non de obligatione justitiæ, sed potiùs honestatis vel charitatis, ut cum Molina & Lessio notavit Paulus Laymam. *in Theol. morali lib. 3. tract. 4. c. c. 12. n. 30.* quemadmodum talem honestatis obligationem oriri ex testamento non solemni docet Covar. *ad c. cùm esses. 10. de Testamentis. n. 17.* & quòd verbum: *debet*, nonnunquam importet tantùm *honestatis obligationem*, sicut in desponsatione liberorum à parentibus facta, advertit Glossa *in c. 1. de Desponsatione impuberum*, & Panor. *ibid. num. 7.*

19 *Notandum* V. Propter ingratitudinem donatarii concedi quoq; revocationem. Sunt autem 5. tantùm ingratitudinis species expressæ *in l. fin. Cod. de Revocandis donationibus*, nimirum si donatarius in donatorem impias manus injecerit: si atroces injurias verbales (ut à priori injuria reali fiat distinctio) in eum effu[illegible]rit: si grave damnum rebus ipsius [illegible] præsumpserit: si vitæ insidiatus fuerit [illegible] denique si conditiones seu conventiones [illegible] donatione appositas non impleverit. [illegible] quia Imperator *in d. l. fin.* ait ex his [illegible]tummodo causis revocari posse donationem inferunt DD. quòd aliæ causæ, licet [illegible] heredationem liberorum sufficientes, [illegible]sæ censeantur, neque revocari posse [illegible]tionem, quamvis donatarius [illegible] captivum non redemerit, pauperem [illegible]limentaverit, furiosum non curâ[illegible] Quare autem quatuordecim causæ [illegible] heredatione liberorum assignatæ sint [illegible] *vel. 115. c. 3.* & non tot ac tales pro [illegible]catione donationis, illa videtur [illegible] ratio, quòd libri non tantùm obli[illegible] malum non agere contra parentes, [illegible]am ipsis positivè benefacere, utpote [illegible]bus vitam, bona, & educationem [illegible]runt, neque pravis moribus ab [illegible] generare, seu familiæ notam inurere [illegible] de non facit suum officium filius [illegible]am non inferat, nisi etiam egentem [illegible] periculis constitutum juvet, & libere[illegible] cietatem mimorum, hæreticorum [illegible]am perversam vitam declinet. At [illegible]natarius, qui tantùm unam vel [illegible]rem donatam accipit, tenetur solum [illegible]riam donatori non inferre, aliàs si [illegible]retur rigorosâ aliquâ obligatione [illegible]sitivè benefacere donatori, donatio [illegible] esset mera liberalitas, sed potiùs [illegible] onerosus: *do ut facias &c.* alia [illegible] vita & mores donatarii ad donatorem [illegible] pertinent, exceptâ donatione feudi, [illegible] superiùs *in Tit.* XX. egimus.

Notandum VI. Quòd jus revocandi [illegible]nationem propter ingratitudinem [illegible] donatoris & donatarij sit ita per[illegible] ut nec heredibus, nec contra hered[illegible]tur. Adeòque si donatarius ingra[illegible]

zatur, antequam donatio ab ipso revocaverit, ab hæredibus ejus revocari non poterit: nam pœnæ suos tantum authores tenere debent. Similiter econtra si donator moriatur, nec donationem in vita revocârit, heredibus ejus revocandi nullum jus relictum est, *l. his solis. 7. vers. actionem. & fin. vers. hoc tamen. Cod. de Revocandi donationibus.* Sed hunc posteriorem casum ita limitat Panormitanus *in cap. fin. hoc. tit. n. 7.* & ibidem Barbosa *n. 3.* ut procedat, si donator injuriam scivit, & tempus revocandi habuit, si verò injuriam ignorârit, vel morte præoccupatus revocare donationem nequiverit, atque injuria tanta sit ut dissimulaturus minimè fuisset, existimant citati DD. donationem etiam per heredem revocari posse. Item quòd actio ista revocatoria eo quoque sensu sit personalis, ut non detur contra tertium possessorem rei donatæ, sed præcisè contra ipsum donatarium ingratum, probat Harprecht. *in §. 2. Instit. hoc tit. n. 167.* contra Donellum *in Comment. Juris Civilis. lib. 20. c. 9.*

21 *Notandum* VII. Quòd donatio Ecclesiæ vel piæ causæ facta propter ingratitudinem Prælati revocari non possit, quia regulariter delictum personæ non nocet Ecclesiæ. *c. delictum. 76. de Reg. Jur. in 6.* Idque etiam ad eum casum extendendum, quo Prælatus una cum Capitulo ingratus foret, quia in donatione factâ piæ causæ ex principali intentione donantis donatarius est ipse Deus, qui nunquam ingratus, sed omnium gratiarum liberalissimus largitor. Baro. *in d. c. fin. n. 15.* Julius Clarus *lib. 5. sententiarum. in §. donatio. q. 21. n. 5.*

Notandum denique donationem remuneratoriam non esse revocabilem propter ingratitudinem donatarij, nisi in quantum arbitrio prudentis viri merita excedit, talis enim donatio propter merita antecedentia potius exigit gratitudinem ex parte donatoris, quàm donatarij, nec proinde tam obligat, quàm compensat, sicut docet cum plurimis citatis Barbos. *dict. loc. num. 17.*

TITULUS XXV.

De Peculio Clericorum.

SUMMARIA.

1. *Peculium quid.*
2. *Bona patrimonialia Clericorum, quæ dicantur.*
3. *Filiusfamil. post Clericatum non acquirit usumfructum patri.*
4. *De bonis industrialibus Clericorum.*
5. *De bonis prospectu Ecclesiæ acquisitis.*
6. *An eorum dominium habeant Clerici.*
7. *De bonis parsimonialibus.*
8. *Sustentati Clerici potest desumi ex reditibus Ecclesiasticis, licet adsint bona patrimonialia.*
9. *Quomodo accipienda sit congrua sustentatio.*
10. *Clericus in officio diligentior plus potest impendere in sui sustentationem.*
11. *Quid veniat nomine piarum causarum, quibus superflui Ecclesiastici distribuendi.*
12. *Consanguinei non sunt ditandi ex bonis Ecclesiæ; possunt tamen juvari, ne egeant secundùm suum statum.*
13. *Quænam dicatur notabilis quantitas redituum male impensorum.*
14. *Malè impendentes probabiliter excusantur à restitutione, quamvis hæc illis pro tutiori consulenda sit.*
15. *Quæ sunt comparata ex reditibus Ecclesiasticis assumunt naturam bonorum Ecclesiasticorum.*

QUemadmodũ de jure civili *peculium* dicitur illa pecunia, quam servus vel filiusfamilias à rationibus domini vel patris ejus permissu separatam habet, *l. 5. §. fin. ff. de Peculio.* ita per quandam similitudinem bona Clericorum, quæ separatim à bonis immediatè ad Ecclesiam spectantibus possident, in hoc titulo *peculium* appellantur; vel generaliter peculij nomine cujusque patrimonium & substantia possessa intelligitur. *l. cogi. 16. ff. ad S. C. Vellejanum.* 1

Porro

2 Porro Clericorum peculium distinguitur in quadruplicia bona: quædam dicuntur *patrimonialia*, nimirum ex successione parentum, aut cognatorum, vel donatione amicorum, aliàve profanâ causâ acquisita, in quibus plenum dominium & plena dispositio tam inter vivos, quam in ultima voluntate Clericis conceditur. *cap. quia. de Testamentis.* Insuper quæ filiusfamilias post clericatum assumptum acquirit, non amplius rationem peculii adventitii, sed quasi castrensis habent, neque in iis patri ususfructus debetur, *l. Sacrosanctæ. 34. juncta auth. presbyteros. Cod. de Episcopis & Clericis.*

3 Alia sunt bona *industrialia*, seu *quasi patrimonialia*, de quibus Clerici non minus, quàm de præcedentibus liberè disponere possunt; & dicuntur illa, quæ acquiruntur non tantùm ex profana industriâ vel officio, sed etiam ex industriâ spirituali & extraordinariis functionibus, veluti ex missis votivis, anniversariis & similibus. Item docet Navarrus *de Reditibus Ecclesiasticis. q. 1. monito 19. n. 2.* & Zoës. *hoc tit. n. 2.* illas largitiones fidelium, quæ sunt incertæ. & dantur Parochis propter speciales functiones v. g. Baptismum, Nuptias, Sepulturas & vulgò *reditus stolæ* vocantur, accensendas esse *bonis industrialibus.* Licet aliter sentiat Hostiensis *in summa hoc titulo n. 3.* ubi regulam putat, omnia illa bona esse prospectu Ecclesiæ acquisita, quæ clericus non acquisivisset, si Ecclesiam non habuisset.

4 De distributionibus autem quotidianis, quas Canonici propter singulas in choro præsentias accipiunt, major est difficultas; eas enim bonis prospectu Ecclesiæ acquisitis annumerat Navarrus *dict. q. 1. monito. 30. n. 2.* eo quòd directè ab Ecclesia dentur, & juxta Concilium Trident. *sess. 21. de Reform. c. 3.* tertia pars redituum ordinarium in distributiones, ubi aliæ nimis tenues sunt, converti debeat; nihil prorsùs mutatur mutatum in qualitate bonorum, sed tùm in distribuendi modo. Hæc quæ sententia tuta est; contraria tamen etiam improbabiliter sustineri potest cum Tusc. *lit. D. Conclus. 512.* quòd istæ distributiones quotidianæ tanquàm denarius dentur ab Ecclesia propter specialem istriam & diligentiam, neque veniant ne fructuum Canonicatûs; prout sen in *Tit. de Clericis non residentibus* à multis percipi fructus canonicatûs, bus non percipiuntur distributiones fertim in illorum sententia, qui docent minium bonorum *prospectu Ecclesiæ quisitorum* non acquiri Clericis, cum ri potest opinio Tusci *ex c. unico, verò. de Clericis non resid. in 6.* ubi nium distributionum Canonicis & C expressè adscribitur.

Alia sunt bona *prospectu Ecclesiæ situ*, quæ scilicet consistunt in stabili ordinarius redditibus ac fundationibus ficii. v. g. decimis, fructibus agrorum rerum ad beneficium ipsum seu Eccle spectantibus. De his Clerici non ali sponere possunt, quàm ut inde suam am sustentationem desumant, & quic perfluum est, in pias causas eroget mortem verò eorum omnia residua cleſiam de jure revertuntur, *cap. si quæst. 1. cap. 1. & 3. hoc tit. c. 1. cap. in officiis. cap. tuanos. de Testam.* Trid. *sess. 25. de Reform. c. 1.*

Licet enim plerique RR. soleant Cler in istis bonis dominium concedere Less. *de Just. & Jur. lib. 2. c. 4.* Zoës. *hoc tit. n. 3.* (contra Navar. *de ditibus Ecclesiast. cit. q. 1. monito. seq.* Panorm. *in cap. cum esset. in fi*

mentis num. 29. & alios antiquiores Deo & Ecclesiæ adscribentes horum bonorum nomium) tùm quòd divisio beneficiorum ne Dionysium Papam *in c. un. causâ. 13. q. 1.* inter Clericos facta sustulerit illam antiquam bonorum communionem, & fructus cuilibet fecerit proprios, *arg. l. 1. Cod. communia utriusque judicii.* tùm quòd in Concilio Tridentino *sess. 23. de Reform.* ut argumento à contrario sensu Clerici redditiones dicantur fructus beneficiorum suos facere; atque textus contrarios *in c. quod autem. 23. q. 7. c. res Ecclesiæ. & seq. 12. q.* in Tridentino *d. c. 1. sess. 25.* soleant exponere, vel de primitivo statu Ecclesiæ, ubi omne beneficiorum divisionem omnia erant inter Clericos communia, *c. duo sunt. caus. 12. q. 1.* vel obligatione restituendi superflua pauperibus & ad pias causas; hoc tamen dominium non est simplex & absolutum, sed cum dicta restituendi obligatione sublicium & limitatum, eique applicari debent verba, quæ in definitione dominii ponuntur, quòd sit *potestas liberè disponendi de re suâ, nisi quatenus jure prohibetur.*

Demùm ex his bonis Ecclesiasticis quartum genus bonorum clericalium constituitur, videlicet *patrimonialia*, quæ Clericus sibi de congruâ sustentatione parciùs vivendo subtraxit. Non est quidem eadem omnium sententia, an de istis bonis Clerici pro suo arbitratu disponere valeant; negant enim Panorm. *in dict. c. cum esses. n. 27.* Sarmiento *de Reditibus Ecclesiasticis. parte 2. c. 8. n. 16.* eò quòd sacri Canones generaliter disposuerint, ut bona Ecclesiastica superflua non aliter, quàm ad pias causas distribuerentur, non distinguendo, an ex patrimonio vel ex non indigentiâ supersint. Verùm contrarium probabilius videtur cum Navarro *dict. q. 1. monito. 26.* Less. *dict. c. 4. dub. 6. n. 37.* quia pars redituum Ecclesiasticorum respiciens congruam sustentationem Clerici, libera est ab omni onere restituendi pauperibus, vel Ecclesiæ, & liberè absumi potest; consequenter nullum sit præjudicium pauperibus vel Ecclesiæ, sive Clericus in sua alimenta & competentem sustentationem consumat, sive parciùs vivendo consanguineis vel amicis donet, aut ad alios usus honestos licèt profanos expendat.

Nec propterea sequitur, quòd parcus & avarus sit melioris conditionis, quàm liberalis integram competentem sustentationem insumens, qui nihil potest de reditibus Ecclesiasticis ad profanas causas distribuere, sicut inferunt prioris sententiæ Authores: nam circa hoc punctum uterque censetur esse paris conditionis, quia illam partem redituum, quæ respicit congruam sustentationem, uterque liberè expendere potest, per accidens autem contingit, quòd in victu parcior expendat aliorsum, idque etiam liberali licebit, si velit parciùs vivere. Si verò ad sorditiem usque & dedecus sui statûs vellet quis parcè, aut magis avarè vivere, non dubito, quin Episcopus talem ad decentem modum reducere debeat.

Porrò ut scias, quid hic veniat nomine congruæ sustentationis, & distributionis ad pias causas, sequentes regulas nota.

I. Tametsi Clericus alia bona habeat, nihilominùs illis reservatis poterit totam suam sustentationem ex bonis & reditibus Ecclesiæ desumere, quia dignus est operarius mercede suâ, & nemo suis stipendiis militare cogitur, Innoc. & Panor. *in c. Episcopus. de Præb.* Quòd si Clericus ex bonis patrimonialibus vixerit antequam reditus Ecclesiasticos percipere potuit, fas erit ei, postea ex reditibus Ecclesiasticis tantundem inter bona patrimonialia computare. Lessius *d. dubio. 6. n. 38.* Lugo. *de J. & J. disp. 4. Sect. 3. n. 44.* 8

9 II. Congrua sustentatio personæ non est quoad strictam vivendi rationem accipienda, sed etiam consideratio statûs, & dignitatis haberi debet, ita ut Parochus nobilis vel Graduatus plus in suam sustentationem impendere valeat, quàm alius minus litteratus, & humilioris conditionis *arg. c. de multa. de Præb. & Extrav. execrabilis. Joa. XXII. de Præb.* Navar. *d. q. 1. n. 36.* Præterea nomine congruæ sustentationis etiam intelligitur debita hospitalitas; non solum illa, quæ fit erga pauperes & peregrinos, & maximè commendatur Clericis in Conc. Trid. *sess. 25. de Reform. c. 8.* sed etiam hospitalitas urbana cum moderatione debita juxta statum & qualitatem beneficii. † Item in eandem sustentationem rectè imputantur moratæ donationes remuneratoriæ & aliæ, quibus boni amici fiunt aut conservantur, quia virtus liberalitatis pro qualitate & conditione statûs plurimùm decet virum honestum & ingenuum. Lugo. *disp. 4. sect. 4. n. 66. & n. 73.* Generaliter pro regula tradit Molina *de J. & I. disp. 145. n. 13.* congruitatē sustētationis desumendam esse ex usu & consuetudine virorum, qui sunt ejusdem conditionis ac timoratæ conscientiæ. In omnibus verò modestæ honestatis & decentis frugalitatis ratio habenda est, & observandum, quod S. Bern. *in Epist. ad Fulc.* scribit: *Conceditur tibi*, inquit, *ut si benè deservis, de altari vivas: non autem ut de altari luxurieris, ut de altari superbias, &c.* & idem Bernard. *in Epistola. 42. ad Henr. Sen. Archiepisc. clamant*, ait, *nudi, clamant famelici, conqueruntur & dicunt nostrum est, quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expenditur; nostris necessitatibus detrahitur, quicquid accedit vanitatibus vestris &c.*

10 III. Clericus, qui in administratione sui officij diligentior est, quàm de Jure teneretur, v. g. crebriùs per seipsum audiendo confessiones, concionando, Missas legendo, docendo rudimenta fidei, visitando & consolando infirmos, &c. talis, inquam, Clericus poterit etiam plus boni viri arbitrantur suam sustentationem impendere: & consequenter si voluerit aliquantò parcius vivere plus bonis parsimonialibus vel indiscretis accensere, juxta illud Apost. *1. ad Timoth. 5. Presbyteri, qui benè præsunt duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina.* Navar. *d. q. 1. n. on. 29.* Molin. *disp. 1. num. 23.*

IV. Nomine *piarum causarum*, quæ superflua distribuenda sunt, non tantùm intelliguntur pauperes, non habentes necessaria ad usū, sed etiam ii, qui carent necessariis ad sustentandum statum juxta suam qualitatem & conditionem. Deinde rectè quæ dicuntur ad pias causas distribui, quæ eleduntur in usum Religiosorum, in fundatione Capellanias aut Missas, alimentationem cujus studiosi, quem sui parentes, vel volunt, vel non possunt in studiis alere, ... ctionem vel conservationem Seminarii pauperum Scholarium, & universim quæcumque ad cultum Divinum vel ad misericordiam spiritualem vel corporalem alterius ordinantur. Lugo *disp. 4. Sect. 3. n. 37. & disp. 4. n. 68.*

V. In expendendis bonis ad pias causas potest se gerere Clericus, ut bonus Oeconomus, & ita aliqua pro futuris necessitatibus reservare: quæ verosimiliter ... eventuræ. Non tamen debet hæc reservatio transire in speciem avaritiæ, ut Clericus ... lit nimis anxiè & Divinæ providentiæ ... rùm confidens, omnes casus, qui ... modo evenire possunt, prævidere, † ... terim nihil vel modicum in pias causas ... gare, Nav. *d. q. 1. mon. 25. n. 5.* Lugo *disp. 4. n. Sect. 3. n. 41. & Sect. 4. n. ...*

VI. Lib.

VI. Licèt in Concil. Trid. *sess. 25. de Reform. cap. 1.* interdicatur quibuscunque beneficiatis, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos familiaresque suos augere studeant, sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant, &c. Nihilominus ex communi sententia non est damnandus Beneficiatus, si aliquanto plus in suos consanguineos erogat, ne secundùm suum statum egeant, vel ut honestiores in domo ipsius conspici possint, quia status consanguineorum humilium nonnihil elevatur per promotionem Beneficiati. † Sed non esse dandum consanguineis, ex quo superbi, otiosi aut malè vivunt, monet Nav. *d. q. mon. 27. n. 4. & 5.* Lugo. *d. Sect. 4. n. 20.*

VII. *Notabilis quantitas*, quæ in malè expensis reditibus Ecclesiasticis peccatum mortale constituit, non est eadem, quæ in furto sufficit, sed multò major requiritur; quia cum in mala applicatione bonorum Ecclesiasticorum non immediatè lædatur aliquis certus & proximus, sicut in furto, si-qualem ejusmodi bona non magis debent distribui pauperibus, quàm applicari ad ornatum Ecclesiæ, vel alium pium usum, ideò videtur sufficere, quòd moraliter & à potiori bene distribuantur. Quare Joann. de Lugo *d. l. & l. tom. 1. disp. 4. Sect. 4. n. 42. vers. fateor.* puta imprimis attendendam esse quantitatem reditum beneficialium, ut qui v. g. in centum superfluis viginti male impenderit, dicatur peccasse; non verò qui in mille superfluis tantùm 20. ad profanas causas exposuerit; generaliter autem existimat aliquem moraliter reditus Ecclesiasticos benè impendisse, & à gravi peccato excusatum esse, qui ex 100. 5. tantùm profanis rebus applicavit.

VIII. Consulendum foret omnibus Parochis & Beneficiatis, ut si aliqua de reditibus Ecclesiasticis malè impenderint in profanos usus, de bonis suis patrimonialibus, vel parcius imposterùm vivendo restitutionem eis de necessitate incumbere, ut videre est apud Cov. *in c. 7. de Testam. num. 10.* Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tr. 2. c. 3. sub. n. 3.* Interim omittentem hanc restitutionem non auderem facilè damnare, propter authoritatem aliorum DD. qui contrarium docent cum eodem Cov. & Lessio *de I. & I. lib. 2. c. 4. dub. 6. n. 34.* Docet quoque Lugo *d. disp. 4. Sect. 3. n. 48.* accipientes à Clericis superflua non expensa in pios usus non peccare, si modò Clericos ad donandum vel alienandum non incitent & inducant, quæ sententia in rebus majoris momenti, & ubi accipiens non potest præsumere bono jure alienari, non caret scrupulo, & contrarium asserit Sanch. *lib. 2. Constit. c. 2. dub. 38.* † Illud tamen *adnotandum* est, quòd ea, 15
quæ ex reditibus Ecclesiasticis comparata sunt, adhuc maneant sub ratione bonorum Ecclesiasticorum, & consequenter in vivis sint distributioni ad pias causas obnoxia, & post mortem ad Ecclesiam devolvantur, *c. 1. de Peculio Cleric.* alias facilè eluderetur obligatio distribuendi superflua ad pias causas, quia si beneficiatus ex superfluis emeret fundos aut prædia, vel econtrà, frumentum & Decimas venderet, jam illa prædia comparata, vel istud pretium ex Decimis acceptum liberè expendere posset.

Ad materiam hujus Tituli etiam pertinent ea, quæ in Tit. seqq. *de Testamentis. & de Successionibus ab intestato.* tradentur.

TITULUS XXVI.

De Testamentis & ultimis Voluntatibus.

SUMMARIA.

1. *Testamentum quid?*
2. *Testamentum aliud in Christo, & aliud nuncupativum & quomodo differat à Codicillo.*

3. *Testari de Iure Can. qui specialiter prohibeantur, & ibi copiosè, an consuetudine introduci possit, ut Clerici ad profanas causas testentur.*
4. *Testari ad pias causas an possint prohibiti de Iure Civili. & n. 6.*
5. *Testamenti factio an sit Juris gentium?*
7. *Filiusfam. an in Testamento ad pias causas teneatur habere consensum Patris.*
8. *Testari an possint excommunicati?*
9. *Testandi licentia Clericis à quo concedatur, & qualiter impetranda.*
10. *Testamentum Clerici secundùm Ius Can. factum valet ubique.*
11. *Testamenti solennitates, quæ sint de Iure Can. & an per eas tollantur solennitates Iuris Civilis n. 12.*
13. *Testamentum in necessitate & extremis an requirat solennitates?*
14. *Testamentum de Iure Can. an requirat Parochum & testes de substantia, vel tantùm de probatione?*
15. *Vltima voluntas an possit Iure Canon. in alterius arbitrium conferri?*
16. *Legatum rei alienæ an valeat de Iure Can.*
17. *Filius gravatus an possit duas quartas detrahere?*
18. *Testamentum ad pias causas an requirat duos testes?*
19. *In testamento ad pias causas an possint inseri legata profana*
20. *Testamento profano corruente an debeantur legata pia?*
21. *Falcidia vel Trebell. an detrahatur de relictis piis?*
22. *Heredis incerti institutio an valeat in piis causis?*
23. *De commutatione ultimarum voluntatum.*
24. *In testamentis piis quis sit Judex, & Executor.*
25. *Filii ingratitudo purgatur per Religionem.*
26. *Fideicommissum: si sine liberis, an tollatur per ingressum in Religionem.*

POst actus intervivos & contractus ad ultimas voluntates seu testamenta descendimus, quibus homines de *rebus suis* disponere solent.

1 *Testamentum* ab Ethymologia nominis dictum ait *princ. Instit. hoc tit.* quòd *testatio mentis sit.* Idque definit J. C. *in l. 1. ff. Qui testam. fac. poss.* quòd sit, *voluntatis nostræ justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult.*

Testamenti [illegible]one quamvis in genere & latè omnis ultima voluntas nominùs solennis, ut codicillus, testamentum militis, Patris inter liberos, ad pias [illegible] &c. veniat, propriè vero ac specialiter stamentum solenne intelligitur, quod nes illas solennitates & requisita habet præscribuntur ab Imper. *in l. hac consul sima. 21. & passim. Cod. de Test. & seqq. Inst. eod. tit.*

Est porrò testamentum solenne [illegible] unum *in scriptis*, sive clausum, quo stator suâ ipsius manu conscriptum [illegible] testibus masculis, puberibus, liberis id rogatis, omnibus simul præsentibus ipsumque testatorem videntibus offerens fitendo esse suum testamentum, insuper met, si sciat, ac possit, suâ manu con stibus subscribit, vel alius pro eo octo stis & subscriptor adhibetur, idque septem testes uno eodemque contextu tempore subscribunt & subsignant.

Alterum est *nuncupativum*, quando stator vivâ voce coram illis septem heredem nuncupat, & voluntatem suam clarat. *d. l. hac consultissima. &* Quod posterius testamentum tunc que fieri solet, si instans mortis pericu solennem scripturam erigere non [illegible] alias verò non solent testatores facta voluntatem circa heredem & legatarios nifestare, ne cupiditate acquirendorum norum mors ipsorum optetur, aut eis malis hominibus procuretur.

Differt testamentum à Codicillo in hoc quinque tantùm testium numero quiratur, neque in eo hereditas directè vel adimi possit, sed tantùm per fideicommissum & verbis precariis, ut scilicet des ab intestato hereditatem nominatim di in codicillo restituant, qui propterea quartam trebellianicam [illegible] detrahere *tot. tit. Institut. & Cod. de Codicillis.*

Hanc testamentorum & ultimarum voluntatum materiam prolixè ex integris libris exponunt Juris Civilis tum Conditores, tum Interpretes; nos quæstiones illas, quæ præcipuè ad forum Canonicum spectant, revolvemus.

Quæritur itaque I. an specialiter de jure Canonico aliqui prohibeantur testamentum facere? Quòd de Jure Civili prohibeantur latini ob defectum integri statûs & quòd in hostis non sint servi, deportati, & filijfamilias in patria potestate constituti; deinde propter defectum rationis impuberes, furiosi, mente capti & prodigi, quibus à Magistratu bonis interdictum est; item propter defectum corporis surdi simul & muti, vel etiam muti tantùm, si scribere nesciant, pluribus tradunt Interpretes *ad §. hoc tit. Quibus non est permissum fac. testament. & ff. & C. Qui testamenta facere possunt.*

Specialiter verò de Jure Canonico prohibentur I. Clerici, ut de reditibus suorum beneficiorum (secus est de bonis patrimonialibus, industrialibus & parsimonialibus) testari nequeunt, licet inter vivos, dum adhuc illorum bonorum dominium habent, eidem ad pias causas & suam congruam sustentationem disponere valeant; post obitum enim illorum isti reditus Ecclesiastici ipso jure ad Ecclesiam devolvuntur, *c. 1. & 2. de Peculio Clericorum c. cùm in Officijs. 7. c. relatum. 12. hoc tit.*

An verò consuetudine introduci possit, ut Clerici passim ad profanas causas testentur? Non desunt, pro & contra hanc consuetudinem multæ graves authoritates & rationes, quas refert Cov. *in d. c. 7. n. 23. & seq.* Rem ita componunt Molina *de I. & I. disp. 147. num. 27.* & Azor. *inst. mor. p. 2. l. 7. c. 9. q. 1.* quòd per consuetudinem Clerici *validè* testari possint, sed non *licitè*.

Verùm ego considero substantiale requisitum consuetudinis (sine quo nullum effectum habet) esse, ut si *rationabilis, c. fin. de Consuet.* talem verò consuetudinem, quâ sine peccato mortali ex sententia Azorij & Molinæ uti non licet, & per quam id, quod ex sententia SS. Patrum & enixâ constitutione Canonum pauperibus ac Ecclesiæ debetur, ad profanas causas distribuatur, esse rationabilem, sanè mihi nemo persuaserit, & hinc non vana est vulgi opinio, vel experientia, quòd bona Clericorum apud Laicos heredes parùm fructificent. Accedit: quòd experientiâ constet per talem consuetudinem non exiguum damnum inferri Ecclesijs, quando decedentibus Parochis omnia ad heredes devolvuntur, & interim Ecclesia vix sarta tecta, nedum debita ornamenta & novus parochus vix media se alendi habet; ut vel ex hoc capite prædicta consuetudo invalida videatur. *c. 1. de Consuet. junct. c. cùm in officijs.* ibi: *nos indemnitate Ecclesiarum providere volentes. & c. hoc tit.* Quare illam valere consuetudinem existimo, quæ approbatur in *cap. relatum. 12. hoc tit.* ut Clericus possit aliqua de reditibus Ecclesiasticis in ultima voluntate relinquere pijs locis, pauperibus, & qui sibi in vita aliquod servitij meritum exhibuerunt, sive deinde isti pauperes aut servientes sint consanguinei, sive extranei.

Sed quid ad præcipuum Adversariorum (defendentium ex consuetudine *validam* sed non licitam Clericorum dispositionem) argumentum respondebimus? Quòd nimirum Clerici sint *veri domini* suorum reditum etiam superfluorum, ideóque sicut inter vivos saltem *validè* quamvis non *licitè* eos ad profanas causas alienare possunt sine restitutionis onere, ita etiam per testamentum; cùm ex multis instantijs appareat, plurima fieri *illicitè* non tamen *invalidè &c.*

Profectò si hoc argumentum accuratè expendatur, non est tam solidum, ut primâ fronte videtur. Nam inprimis palam est, hic *incertum pet incertum probari*. Siquidem hæc omnia apud DD. plane dubia & conrroversa sunt, an Clerici suorum redituum superfluorum ita habeant absolutum, simplex, & irrestrictum dominium, ut eos valeant validè & irrevocabiliter in alios profanos usus transferre, sine ullo restitutionis onere? contrarium enim ab authoritate plurium Doctorum & rationibus gravibus pulchrè ostendit Paulus Laym. *in Theol. Mor. lib. 4. tr. 2. c. 3. n. 3. v. ad alteram quæstionem.* Nec est semper bona consequentia, hic est Dominus rei, ergo potest Dominium suum in alium transferre. Licet enim hoc procedat, ubi dominium est absolutum & liberum, non tamen ubi est certo modo restrictum, modificatum & limitatum. v.g. si testator jubeat hæredem dare pauperibus 100. non assignatâ specie monetæ, heres erit debitor *generis*, & consequenter ante solutionem verissimus Dominus. Quid, si in alios quàm pauperum usus omnes facultates hereditarias insumpserit, ànne liberatus est ab obligatione solvendi pauperibus? Minimè: planè quod testator heredibus, hoc Canones, hoc Fundatores ex Canonum interpretatione beneficiatis injungunt, *c. quod autem. 23. q. 7.* Trid. *sess. 25. de Ref. c. 1.* Similiter cui fidecommissum familiæ relictam est, in vita sua verus est Dominus, extra familiam tamen alienare non potest, &c. Unde rectè additur definitione Dominij, quòd sit potestas liberè disponendi de re sua, *nisi jure prohibeatur.* Deinde etiam ex supposito Adversariorum non est difficile, iuter actus inter vivos, & ultimas voluntates differentiam assignare. Nam dum Clericus superfluos reditus alienat inter vivos, ipse tunc & non alius habuit dominium: si verò dispon[illegible] testamentum, testamentum incipit [illegible] post mortem, *ad Hebr. 9. l. 1. ff. [illegible] stam fac. l. 4. ff. de Adim. Leg.* Post [illegible] tem autem non tantùm Clericus non [illegible] pliùs Dominus, sed *ipso Jure* bona [illegible] prospectu Ecclesiæ acquisita ad Eccles[illegible] volvuntur, cui proinde per suam dis[illegible] nem præjudicare non potest, *Respon[illegible]* inquit Pontif. *in c. relatum. 12. h. tit.* [illegible] *generaliter bona quælibet per Ecc[illegible] acquisita, ei debent juxta Later[illegible] post acquirentis obitum remanere.* [illegible] fra: *Nec de jure in alios pro morte[illegible] bitrio transferri* possint. Adde *c.* [illegible] *officiis. 7. hoc tit.* ibi in fine: *sive in[illegible] decesserint, sive aliis conferre vol[illegible] penes Ecclesias eadem bona præ[illegible] remanere.* Adde *c. 1. & 3. de Pecul[illegible]* Quo Jure ergo hæc bona ab Eccles[illegible] runtur & extraneis *valide* relinq[illegible] Non sanè *Jure scripto*, quia univ[illegible] nones reclamant: anne *consuetudin[illegible]* Ita aiunt adversarij, *consuetudinar[illegible]* doceant, quæso, me sic argumen[illegible] Consuetudo quæ non est *rationabil[illegible]* valet contra Canones. *tex. clarus* [illegible] *de Consuet.* non enim consuetudo, [illegible] *ruptela* est. At verò hæc consuet[illegible] Clerici ad profanas causas suo arbitr[illegible] stentur, non est *rationabilis*, ergo [illegible] norem probo. consuetudo, quæ toties [illegible] ties exercetur, invitat ad delinquendum [illegible] facit semper mortaliter peccare uter[illegible] là non est *rationabilis*, sed consuet[illegible] Clerici testentur ad profanas causas [illegible] potest exerceri *licite* & sine peccato [illegible] corum, ergo est *irrationabilis* & [illegible] *da*, ergo contra Canones nihil [illegible] Major est lumine naturæ nota, [illegible] enim potest esse *rationabile*, quod [illegible] jicit in periculum, imò & damnum [illegible]

ctum. tex. in d. c. fin. ubi *ex periculo* ...ters judicatur *corruptela. c. ex parte.* ...suo *Summario. de Consuet. c. fin. de* ...*Script.* Minor est adversariorum Moli... Azorij, Lessij & aliorum, consequentia ...vo tamen meliori judicio) est nostra. Ut ...dicamus de damno Ecclesiarum, pro... quod ipsum consuetudines tanquam ir...nabiles reprobantur *in c. 1. de Consuet.* ...Quod verò dicitur, multa in Jure esse *illi*... sed non *invalida, c. ad Apostolicam.* ...*Regular.* id verum est, si *illiciti* actus ...non sustineatur à *Jure* aliquo *valido* ni... ...à justa Lege, vel Canone, aut à ju... Lege, vel Canone, aut à justa, legitima ...rationabili consuetudine, quales in præ... non est, ut ostensum.

Nihil quoque movere debet id, in quo ...rariæ sententiæ DD. plurimùm se fun... quòd nimirum S. Pontifex non con...cendo videatur tacitè approbare præ...dictum usum ad profanas causas testandi, ...vix potest ignorare, cùm in multis ...partibus practicetur. Præterquam e... quod in novissimo Concil. Trid. *d. sess.* ...*c. 1.* satis contradictum videatur, jam in ...simili materia (videlicet circa pluralitatem ...beneficiorum à multis sine legitimâ ...dispensatione & scrupula obtentam) declara... Pont. quòd sua taciturnas non appro... ...ulus, qui non satis rationabiliter ...Canones inducuntur, *multa, quæ, per patientiam tolerantur, quæ cum in judicium deducta fuerint, exigente officio tolerari non debebunt. c. sam dudum. 18.* ubi Gloss. *in v. patientiam. de Prab.* Demùm neque illud argumentum aliquid evincit, quòd S. Pontifex per privilegium concedat licentiam testandi Clericis ad profanas causas, quæ tamen si irrationabilis esset, non rectè per Pontificem concederetur. Multa namque ...uno vel altero particulari casu rationabiliter conceduntur, quæ tamen universaliter concedi *rationabiliter* non possent, veluti si inter consanguineos in 2. vel 3. gradu ad Matrimonium, aut cum luscis, illegitimis, vel alio modo irregularibus ad SS. Ordines dispensetur. Unde illa etiam consuetudo præ cæteris tolerari potest, si Clerici antequam testentur, saltem licentiam Episcopi requirere debeant, ex cujus prudentia præsumitur necessitatibus communibus pauperum & Ecclesiarum satis provisum iri. Ita ut non aliter concedat testandi facultatem, quàm si viderit indemnitati Ecclesiæ satis consultum, eique aliqua saltem portio in tali testamento relinquatur. Videatur etiam pro hac nostra sententia Paul. Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tr. 2. c. 3. n. 7.*

Addo tamen finaliter, antequam hæc consuetudo authoritate superiorum declaretur invalida, posse heredes Clericorum in foro interno excusari ab authoritate extrinseca magni nominis Doctorum, qui hanc consuetudinem validam pronunciant.

II. Religiosi ante Professionem quidem de bonis suis liberè disponere possunt, post Professionem autem jus testandi una cum liberæ voluntatis arbitrio, quod in prælatum resignârunt, amittunt *c. fin. de Sepult. in 6.* Quare si absque prævia dispositione profiteantur, omnia illorum bona Monasterio acquiruntur. *Auth. ingressi. Cod. de SS. Ecclesiis. & authent. nunc autem Cod. de Episcopis & Clericis.* Excipiunt communiter casum *Canonis. si qua mulier causâ 19. q. 3. desumpti ex Auth. si qua mulier. Cod. de SS. Ecclesiis* ubi Professus, qui in sæculo liberos reliquit, nec prius testatus est, etiam post professionem bona inter liberos distribuere potest, reservata Monasterio una portione filiali. Sed de hac & alijs Monasterij ingredientiam dispositionibus videantur à me tradita *infrius in Tit. XXXI. de Regul. & Transeunt. ad relig.*

III. Testa-

III. Testamentum facere non possunt usurarij manifesti, antequam usuras restituerint, vel saltem de restituendo idoneam cautionem præstiterint, *c. 2. de Usuris. in 6.*

IV. Hæretici & hæreticorum receptatores, defensores, & fautores. *c. excommunicamus. 13. §. credentes. de Hæret.* Quod tamen in locis, ubi hæresis impunè grassatur, & hæretici permixtim cum Catholicis vivunt, non practicatur, sicut & multæ aliæ constitutiones in Jure contra hæreticos latæ.

V. Demùm testari nequeunt, qui Romanæ Ecclesiæ Cardinalem hostiliter insequuntur, percutiunt, capiunt, vel ad id consilium vel auxilium præstant. *c. felicis. 6. de Pœnis in 6.*

4 *Quæritur* II. an prodigi, filijfamilias, damnati ad ultimum supplicium (quorum hodie bona non confiscantur, excepto crimine læsæ Majestatis & hæresis. *Authent. bona damnatorum. C. de Bonis proscriptorum c. vergentis. de Hæreticis*) Item & deportati, qui de Jure Civili testari prohibentur, saltem ad pias causas testamentum condere valeant? Pro negativa facit, quòd testamentum & dispositio in tempus, quo aliquis ampliùs non est futurus dominus, scilicet post mortem, sit merum Juris Civilis inventum, sicut probat Vasquez *Illustr. controv. lib. 3. c. 100. n. 3.* ergò quibus nec de Jure Civili, nec de Jure Canonico (quod ipsum in hac parte non reperitur differentiam à Jure Civili statuisse) potestas testandi data est, nullo modo & ne quidem ad pias causas testari poterunt.

Verùm sententia affirmativa semper mihi probabilior visa est, videlicet quemlibet ad pias causas testari posse, qui Jure naturali ob defectum rationis i• apax non est, sicut etiam docet Riccius *in Praxi aurea, parte. 4. resolut. 89.* Ideò enim in testamentis ad pias causas solemnitates Civiles non attenduntur, quia regulantur secundùm Jus gentium, ut communiter Doctores conc[illegible] de quo Jure non habemus solemnitates [illegible] sola voluntas defuncti, ejusque probabi[illegible] ficit, atqui omnes isti, quos enumeravi[illegible] licet quoad actus Civiles sint inhabiles [illegible] tamen capaces actuum Juris gentium [illegible] contractuum, exceptionum, defen[illegible] & similium. Optimus text. *in l. [illegible] 13. §. 2. ff. de Testam. militis.* ubi: *de[illegible] & fere omnes.* inquit J. C. *qui testam[illegible] factionem non habent, à milite [illegible] institui possunt*, non utique ex aliis [illegible] hoc J. C. responsum processit, quam [illegible] testamento militis præcisè ad jus [illegible] respiciatur, quod deportati & simil[illegible] amittunt. *l. sunt quidam. 7. §. 1. ff. [illegible] nis.* ergò ad pias causas testari poter[illegible]

Quòd autem testamenti factio [illegible] Juris gentium sit, quamvis Jus civile [illegible] ei solemnitates addiderit post Cov[illegible] *Resol. lib. 3. c. 6. n. 7.* Julium Clarum [illegible] *sentent. §. testam. q. 2.* & plurim[illegible] demonstrat Harprecht. *ad princ. [illegible] de Testamentis ordinandis. a n[illegible]* Nam si Jus gentium est, quod apud [illegible] gentes peræquè custoditur. §. 1. [illegible] *Jure nat. gent. & Civil.* ex variis [illegible] cræ, tùm profanæ historiæ exemplis [illegible] ri potest, testamenta & ultima elog[illegible] solùm à Civibus Romanis, sed apud [illegible] sas gentes longè etiam ante jus civile [illegible] tum usitata fuisse, sicut refert Harpre[illegible] *l. n. 64.* & Petrus Gregorius *lib. 7. de [illegible] c. 12.* ipsaque naturalis ratio homini[illegible] lum affectum de rebus suis in ultima [illegible] tate disponendi suggessit. Idque satis [illegible] atur *in l. lege obvenire. 130. ff. de [illegible] signif.* ubi dicitur, quòd lege 12. Tab[illegible] sicque primo Jure Romano & Civili [illegible] mentariæ successiones confirmentur. [illegible] autem dubitat, quin res confirmanda [illegible]

existat ante confirmationem, neque ordinarie confirmatio aliquid novi inducere, sed praeexistens ratificare censetur. *DD. ad cap. 1. de Confirmatione utili.*

Quae verò in contrarium adferuntur, id solum probant, quòd sicut aliàs Jus Civile iuri naturali & gentium in hypothesi & singulis factis addere & detrahere potest, ita etiam circa testamenta fecerit, eóque respectu, quoad suam solemnitatem & ultimam perfectionem testamentum Juris civil. dicatur. Quemadmodùm in simili matrimonium non ideo minùs contractus juris naturalis & gentium est, *princ. Inst. de Jure Nat. Gent. & Civ.* quod hodie ex Concil. Trid. novas solennitates, scilicet praesentiam Parochi, & testium requirat.

Accedit pro nostra sententia ratio, quòd leges Civil. non potuerint, nec Christiani Imperatores verisimiliter voluerint, aliquem habentem rerum suarum dominium iure gentium & testandi privare, quantum id expedit pro salute animae suae, & ad pias causas. Bonus textus *in l. 1. C. de SS. Ecclesiis.* ubi Imperator Constantinus *unicuique* nullâ factâ personarum distinctione, dat licentiam, *sacris locis, quod voluerit, relinquere.*

6 De prodigo quidem negat Bartholus apud Panorm. *ad Rubric. hujus tit. n. 10.* quòd possit testari etiam ad pias causas, cùm ei non competat bonorum administratio, sed magis comparetur pupillo & furioso. Verum ista ratio convincens non est: nam minorennis quoque sub curatore constitutus administrationem non habet, & tamen testari potest, ut noti juris *ex l. 5. ff. hoc tit.* Quòd verò prodigus, pupillo & furioso comparetur, id verum est ratione prohibitae administrationis inter vivos, quoad ipsam notem mentis integritatem res in facto consistit, cùm per se loquendo disponens ad pias causas & pro anima sua non inconsultò agat. Sed specialiter.

Quaeritur III. circa filiumfamilias, an in 7 testamento suo ad pias causas condito teneatur semper patris consensum adhibere? In *cap. penult. de Sepult. in 6.* ita legitur: *quamvis filiusfamilias absq; patris assensu sibi possit liberè eligere sepulturam, pro anima tamen sua praeter ipsius assensum (nisi peculium castrense aut quasi castrense habeat) aliquid judicare non potest.* Ex quo textu plerique Doctores inferunt, filiumfam. posse quidem de bonis adventitiis disponere ad pias causas, sed non aliter, quàm consentiente patre, Panor. *ad Rubricam hujus tit. n. 10.* Barb. *in Collect. ad d. c. pen. n. 6.* Et licet Bartholus *in l. 1. C. de SS. Ecclesiis.* teneat, filiumfam. saltem in iis, in quibus pater usumfructum non habet, posse eo invito ad pias causas testari, cùm tale testamentum non ex Jure Civili, sed gentium reguletur; imò etiam profana testamenta in his bonis nonnulli defendant apud Harprecht. *princ. Institui. Quibus non est permissum facere testamentum. num. 29.* contrarium tamen docet Baldus in *dict. l. 1.* & Panormitan. *dict. numero. 10.* per textum in *d. c. pen.* qui tantùm peculium castrense & quasi castrense excipit.

Verùm, si considero argumenta & rationes, quibus Doctores probant, consensum patris in testamento filii ad pias causas semper requiri, parùm me convincunt. Etenim, si spectetur Juris Civilis prohibitio, ea circa testamenta ad pias causas juxta hactenus dicta non obtinet: si praejudicium patris circa usumfructum, nullum apparet, non tantùm in bonis pleno jure à filio possessis, ut per se patet, sed etiam aliis adventitiis, quia post mortem filii pater loco ususfructus acquirit partem proprietatis, nimirùm legitimam suam; sicut ergo ea de causa & casu, quo pater

ter cum fratribus defuncti succedit in parte cohæredum fratrum non haberet usumfructum, *authent. item hæreditas. Cod. de Bonis quæ liberis. & Novell. 118. c. 2.* ita nec prætendere posset in casu cohæredis Ecclesiæ, vel piarum causarum, eo etiam argumento, quòd piæ causæ in multis liberorum jure censeantur. Textus & DD. *in c. in præsentia. 8. de Probationibus.* Ut nihil dicamus, quosdam Patres forsan rarò aut valdè parcè consensuros in dispositionem filiorum ad pias causas & pro animabus suis.

Potissima, fateor, difficultas est *in c. pen. de Sepulturis in 6.* Sed videtur, non incongruè explicari posse juxta verisimilem mentem legislatoris, ut procedat, in quantum filius per suum judicium, & dispositionem posset patri præjudicium inferre; ideóque intelligitur vel de peculio *profectitio*, quod totum est patris, sicut ita inter se conciliantur *l. 1. §. 1. ff. de Tutela & rationibus distrahendis. & l. tamis. 25. §. 1. ff. de Mortis causa donat.* (quæ *lex* non potest loqui de peculio *adventitio*, cum jure Digestorum istud peculium fuerit incognitum. *§. 1. Instit. Per quas personas cuique acquiritur.*) vel certè, si textus noster intelligatur etiam de peculio adventitio, tunc exaudiendus erit, si filius vellet patri in legitima nocere, aut cùm textus non utatur verbo *testari*, sed *judicare*, hoc verbum tanquam indifferens etiam accipi poterit de actibus inter vivos, in quibus statim transferretur dominium, & patri ususfructus tolleretur. Existimo proinde salvo doctiorum judicio in Theoria probabiliter defendi posse, valere, testamentum, quod filiusfam. relictâ patri competenti legitimâ etiam sine ipsius consensu de quibuslibet bonis adventitiis ad pias causas conderet.

Quæritur IV. An non tantùm hæretici, sed etiam generaliter omnes excommunicati, de jure Canonico testari prohibeantur. Respondetur, licet id voluerit quædam [illegible] sa in *c. decernimus. 8. de Sententia excomm. in 6.* alia tamen Glossa *in* [illegible] *8. in propositione casus.* asserit, [illegible] Doctorum opinionem esse in contrarium & consentiunt citati apud Barb. *in* [illegible] *ad d. c. 8. num. 7.* Est enim testamentum [illegible] ctio juris prohibitorii, & omnibus [illegible] quibus expressè non prohibetur. [illegible] ipso, quòd jura specialiter prohibuerint [illegible] reticos, non statuendo idem generaliter [illegible] excommunicatis, procedunt vulgata [illegible] axiomata, quòd exceptio firmet regulam [illegible] casibus non exceptis, & constitutiones [illegible] les ultra casus expressos prorogatas [illegible] sint.

Dices: excommunicatus assimilatur [illegible] portato, *arg. d. c. Decernimus* [illegible] communicatus ab agendo, patrocinio [illegible] testimonio ferendo repellitur; [illegible] autem saltem de jure civili & ad [illegible] causas testari prohibetur. Respondetur [illegible] test, similitudinem inter excommunicatum & deportatum non obtinere in omnibus [illegible] tantùm in quibusdam à jure expressis [illegible] ceduntque isti effectus ex diversa [illegible] portatus enim enumeratos actus [illegible] facere nequit, quia privatur jure civitatis [illegible] manæ, & desinit esse civis Romanus [illegible] jure institutum est, actionem in [illegible] ponere, testamentum solemne [illegible] excommunicatus autem propterea [illegible] inhibetur fidelium communio ab [illegible] nec circa eum aliquid de juribus civitatis [illegible] manæ statuitur. Deinde deportatio [illegible] na vindicativa, & perpetua, excommunicatio verò medicinalis, ut peccator [illegible] & satisfaciat mandatis Ecclesiæ, [illegible] fecerit, mox absolvitur, & [illegible] *in tit. de Sententia excom.* [illegible] traditur.

Quæritur V. Quid requiratur, ut Clerici de reditibus suorum beneficiorum testari valeant? Respondetur, requiri licentiam S. Pontificis, qui supremam potestatem habet contra jura dispensandi, & de beneficiis, eorumque reditibus disponendi Covar. *in c. cum in officijs 7. hoc tit. n. 20.* Talis licentia semel concessa non exspirat morte S. Pontificis: quia gratiæ regulariter non expirant mortem concedentis, etiam revocatæ, *c. sicut. 36. de Præbendis in 6. c. super gratia de Officio delegati in 6. nec decet. ubi* Glossa & DD. *de Regulis Juris. in 6.* Fach. *lib. 5. Controv. c. 100.* ubi etiam *c. 99.* rectè docet, eam testandi facultatem à Summo Pontifice concessam non esse restrictam (nisi verba Privilegij seu facultatis concessæ aliud expressè dicant) ad primum testamentum à Clerico conditum, sed interpretandam esse juxta naturam actus, ad quem conceditur, ut nimirum pro libitu primum testamentum mutari, revocari & aliud condi possit, adeóque ut similiter Clericus valeat testatus decedere. Quamvis in hoc & priori puncto contrarium teneat Covar. *in d.c. cum in officiis. n.* 21. quòd licentia testandi de reditibus Ecclesiæ, utpote contra jura & præjudicium piarum causarum, sit odiosa & strictè interpretanda.

In eo videtur major difficultas, an si Clericus priùs testamentum fecerit, & postea primam licentiam impetrârit, hoc ipso testamentum illud priùs factum convalescat, si nihil post impetratam licentiam circa id innovatum sit? Rationem dubitandi facit textus *in l. Tribunus. 20. §. ff. de Testamen. militari.* ubi decidituri non valere testamentum militis ante militiam sine solennitatibus confectum, nisi miles ex post facto in expeditione constitutus per actum aliquem v. gr. noviter signando, corrigendo, addendo, &c. priorem voluntatem confirmârit aut renovârit. Potest tamen defendi affirmativa cum Tusco *V. Testamentum conclus. 145.* eò quòd privilegia accipiunt interpretationem ex intentione supplicantis & concedentis, quæ simpliciter fuit, ut Clericus posset cum testamento decedere, sive facto sive faciendo. Estque disparitas inter testamentum Clerici & militis, quia privilegium Clerici est simpliciter cum testamento decedendi; privilegium verò militis, ut non teneatur adhibere solennitates, est expressè in jure restrictum ad tempus actualis militiæ, seu expeditionis, quia tunc propriè subest ratio legis, quòd ob instantem belli necessitatem solemnitates adhibere non possit, vel non posse præsumatur.

Istud quoque adnotari potest, quòd Clericus etiam in terris Imperii existens probabiliùs non teneatur in suo testamento adhibere solennitates Juris Civilis, sed sufficiat, si secundùm Jus Canonicum testetur. Ubi enim Jus Civile & Canonicum discrepant, Clerici non subjacent legibus civilibus, sed canonicis. *c. quod Clerici. 9. de Foro competenti.* & passim DD. *Tit. de Immunitate Eccl.* Barb. *in Collect. ad c. cum esses. 10. hoc. tit. n. 2.* Ubi dicit, quòd constitutio illius *cap. 10.* circa causas ad forum canonicum pertinentes observari debeat etiam extra terras Romani Pontificis. 11

Quæritur proinde VI. quales solennitates de Jure Canonico ad testamentum requirantur? De solemnitatibus Juris Civilis obiter diximus superiùs ad principium tituli, & præscribuntur *in l. hac consulti ssima. 21. Cod. h. t.* De Jure Canonico difficilius textus est *in c. cum esses. 10. h. t.* ubi Alexander III. sic rescripsit Hostiensi Episcopo: *proposuisti talem in tuo Episcopatu consuetudinem obtinere, quòd testamenta, quæ fiunt in ultima voluntate,* 12

nitùs rescindantur, nisi cum subscriptione septè vel quinque testium fiant, secundùm quod leges humanæ decerunt; quia verò à devina lege & de Sanctorum Patrum institutis, & à generali Ecclesiæ consuetudine noscitur alienum, cùm scriptum sit, in ore duorum vel trium ster omne verbum: præscriptam consuetudinem improbamus, & testamenta quæ parochiani coram prosbytero suo & tribus vel duabus aliis personis in extrema fecerint voluntate, firma decernimus permanere sub interminatione anathematis, prohibentes ne quis hujusmodi audeat rescindere testamenta. Ex hac porrò decretali duæ principaliores nascuntur controversiæ. Prima est, de qua

12 *Quæritur* VII. Utrùm per hanc Pontificiam constitutionem universim correctum & abrogatum censeri debeat Jus civile, quatenus plures alias solennitates ad testamentum requirit, & propterea in utroque foro Jus Canonicum circa testamenta observandum sit? Affirmativam defendit Panor: *in eodem cap. Cùm esses. sub. n. 8.* eò quòd S. Pontifex expressè declaret, leges civiles adversari Juri Divino, ac SS. Patrum institutis; atque hic agi de materia peccati facilè colligatur ex inde, quòd anathema dictetur, impugnantibus testamentum non secundùm leges civiles factum, qualis censura non nisi propter peccatum mortale infligitur, in materia autem peccati Canones prævalere juris Civilis dispositioni in *Proœcemio Decretalium* explicatum.

Verùm communior est DD. sententia potiori consuetudine approbata, circa materiam testamentorum ad profanas causas disponentium quodlibet jus in suo foro esse observandum: Jus Canonicum quidem in terris Romano Pontifici subjectis, jus civile autem in terris Imperatoris & aliorum Principum. Citati apud. Barb. *in Collect. in eod. cap. 10. n. 2. hoc. tit.* Covar. *in eod. cap. 10. n. 7. & 8.* Neque enim solennitas testamentorum profanorum ad evitandas fraudes statuta res spiritualis, aut contra [illegible] tem animarum est; imo dum dolosis machinationibus viam intercludit, [illegible] luti animarum consulit, ut propterea [illegible] causæ videatur, cur à Jure Canonico [illegible] ri debeat.

Nou obstat argumentum Panorm. [illegible] leges civiles contrarientur Juri divino [illegible] tantùm vel tres testes requirenti: [illegible] Pontifex non dicit, quod lex quinque [illegible] septem testes desiderans sit juri divino [illegible] traria, sed â jure divino *aliena*, id est [illegible] versa: Jus etenim divinum non præc[illegible] quòd in omnibus causis præcisè [illegible] vel tribus testibus credi debeat, nec [illegible] possunt statui, sed tantùm declarat, [illegible] ordinariè duobus vel tribus testibus [illegible] denter credatur; aliàs ipse quoque [illegible] mitanus & plurimi Juris Canonici [illegible] pretes in hoc eodem *capit.* respondent contra jus divinum, dum ad substantiam [illegible] stamenti præter duos testes (quibus [illegible] de Jure Divino credi deberet) etiam [illegible] chum, vel loco Parochi duos alios, [illegible] que quatuor testes requirunt. Et [illegible] do non foret contra Jus divinum, [illegible] *in c. nullam damnationem causa* [illegible] ad condemnationem Episcopi 72. testes [illegible] nei & jurati statuantur. Item quomodo [illegible] contra Jus divinum expressè dixisset [illegible] mus Pontifex *in c. licet. 23. de Tes*[illegible] quod quædam sint causæ, quæ plures [illegible] duos exigunt testes?

Præterea etiam non obstat, quòd anathema possit infligi impugnantibus testamentum coram Parocho & duobus testibus [illegible] fectum; quia intelligitur, quando impugnans peccaret contumaciter contra justitiam retinendo bona ex testamento alteri debita [illegible]

casu, quo tale testamentum valeret, scilicet: in foro Canonico, & terris Pontificij: utrùm autem in terris Imperij, & generaliter quando certò constat de voluntate defuncti, licèt debitæ solemnitatis adhibitæ non sint, oriatur in conscientia obligatio implendi voluntatem illam? pluribus actum est in *Lib. 1. Decretalium in Tit. Constitutionibus. §. 3.* ubi pro & contra rationes & authoritates adduximus. Videri etiam poterit Cov. *d. loc. n. 9.*

Demùm singularem quamdam interpretationem ex Zenedo adfert Barb. *in Coll. ad l. cum. 8.* ex illis c. verbis: *testamenta, quæ sunt in ultima voluntate*, Item *quæ Fuchiani in extrema fecerint voluntate &c.* ut scilicet correctio Juris canonici tantùm procedat circa ægrotos in extremis constitutos, qui ob instans mortis periculum solemnitates ordinarias adhibere non possunt. Hæc sententia, utut aliquibus dicta, videtur mihi verbis textûs, rationi, & æquitati non parùm consentanea; haud equidem ignoro ultimam voluntatem dici quodlibet testamentum quandocunque conditum, sed aliud est *ultima voluntas*, aliud testamentum *in ultima ac in extrema voluntate* confectum. Illud generalius & juris, hoc specialius & facti est. Quem rerum non obscurè arguit, quòd S. Pontifex in *d. c. 10.* Presbyteri seu Parochi, qui plerumque tantùm solet ab agentibus in extremis advocari, mentionem fecerit: quid enim si profana testamenta alias fuisset equitas Parochi necessaria? Rationi verò & æquitati videtur convenire hæc interpretatio: quia necessitati regulariter non censetur lex posita, & sicut tempore pestis ex plurimorum Doctorum sententia (vid. Gail. 2. *Observ. 118. n. 18.* & Minsing. *Cent. 1. Obs. 96.*) & in conflictu militari non requiritur solennitas, sed tantùm probatio ultimæ voluntatis, ita simile potest esse judicium, si quis forsan ex inopinato casu in periculosum morbum & agonem mortis incidat, nec tempus adhibendis solennitatibus supersit: satis enim durum est, ut quis in tali eventu jure disponendi de rebus suis, quod tamen semper inter causas favorabiles numeratur, & jure gentium ei concessum est, sine culpa sua privetur. Unde posset non improbabiliter tentari *dictum. c. 10.* non esse tam correctorium, quàm declaratorium juris civilis in utroque foro circa dispositionem factam à moribundo, qui copiam testum & aliarum solennitatum amplius non habeat.

Quæritur VIII. De altera controversia ex eodem *c. cùm esses. 10. hoc tit.* an præsentia Parochi, & duorum vel trium testium sit de substantia testamenti, vel tantùm de probatione? Si *de substantia*, nullum erit testamentum aliter confectum: si *de probatione* tantum valebit, quomodocunque factum, dummodo de voluntate testatoris constet, sive per scripturam manu propriâ notâ & indubitatâ exaratam, sive per testes absque Parocho, sive per confessionem adversarij, aut similem modum. 14

Communior opinio videtur præsentiam Parochi & testium pro forma substantiali assignare. Pan. & Barb. *in d. c. cùm esses.* Cov. *ibidem n. 23.* Sed, ut verum fatear, inter alias opiniones DD. quæ mihi semper displicuerunt, aut certè non benè perceepi, etiam hæc est: quia nec *textui*, nec *rationi* satis accommodare possum, idque ex sequentibus causis. I. Quia S. Pontif. *in d. c. cùm esses.* reprobat solennitatem Juris Civilis, quæ est ultra probationem necessariam, ergo non fuit ipsius intentio ibi exigere solennitatem circa testamenta, sed tantùm probationem: si enim ex sententia Panorm & Cov. *cc. ll.* & in absentia Parochi pro forma substantiali requiruntur. ad minus 4. testes, quodnam fuis-

set tam grande motivum, ut S. Pont. cum objectione legum divinarum *duos tantùm* testes requirentium, tam graviter inveheretur in leges civiles, quæ 5. testes adeòque u no tantùm plures statuunt, cùm & ipsemet uno vel duobus plures testes requisivisset quàm lex divina: ne proinde Pontifex sibi ipsi contra dicat, nihil est verisimilius, quàm quòd ibi tantùm *probationem*, non verò *solennitatem* desiderârit; nam & ipse tex. S. Script. ibidem allegatus, *ut in ore duorum vel trium stet omne verbum*, ad probationem solummodo pertinet. Nihil obstat quòd etiam Parochi mentio fiat, quia ut rectissimè advertit D. Antonin. *apud Panorm. in 2. repet d. c. cùm esses. num. 13.* S. Pontifex tantùm narrat *accidentia facti*, loquitur enim de testamento quòd fit in *extrema voluntate*, hoc est, ab ægrotis & lethaliter decumbentibus teste Barb. *in eod. c. cum esses. num. 8.* ubi plerumque Parochus solet ob animæ dispositionem advocari. Censet quidem Panorm. hoc esse divinatorium. Sed, salvâ reverentiâ tanti viri, magis mihi videtur divinatorium, quòd S. Pontifex voluerit Parochi præsentiam, vel loco Parochi duos alios testes, ideoq; ad minus 4. pro forma substantiali statuere, quod posterius, scil. suppletio 2. testium loco Parochi, in textu nec verbo insinuatur. Et si Parochi præsentia est de forma, non potest per æquipollens suppleri, Text. & DD. *in §. tutor autem I. de Auth. tut.* sicut & in matrimonio manifestum est. Trid. *sess. 24. de Reformat. Matrim. c. 1.* Quam difficultatem præsentiens Barb. *d. l. n. 7.* respondet, Parochum non esse *de forma cum decreto irritanti*, sicut in Matrimonio, sed tantùm per modum excellentioris testis. Anne hoc textus? Minimè. Mera ergo conjectura menti Canonis multùm dissona, ut ex dictis & dicendis apparebit. Deinde vel Parochus est de forma substantiali, vel tantùm de probatione necessarius? S... habet per se implicitum decretum ir... ex receptâ regulâ, *quod non servat... mâ resultet nullitas actûs.* Si pone... Pontifex sibi contradicit, & non ser... divinum, cùm præter 2. vel 3. tes... super Parochum ad probationem re...

II. Si dubitetur, an lex vel Can... scribat certam formam substantialem ... debet id decidi ex stilo & modo lo... aliarum legum formas actibus præs... tium, sed si omnes similes leges pe... mus, ut in Matrimonio Trid. *sess.* ... *Ref. Matr. c. 1.* in alienatione rerum ... sasticarum *Extrav. ambitiosa. de Reb. Eccles. non alien.* in alienatio... rum pupillarium. *t. t. C. de Præd.* ... in testamentis de Jure Civ. *d. l. hac ... tissima. C. h. t.* & pluribus aliis, co... reperiemus, quòd leges non sint co... si dicant, actum ita factum valere, ... *c. cum esses.* sed positivè statuant & p... piant, ita & non aliter debere fieri, ... non est bona consequentia: actus ho... do factus firmus & validus est, ergo ... non alio modo debet fieri; velen... emptio coram testibus sine scriptura ... non propterea infertur, ergo empti... sariò debet fieri coram testibus. ... *relatum. tt. h. t.* dicitur, quòd testa... *ad pias causas* coram 2. testibus ... subsistat, & tamen ex communi & ... tissima sententia testamentum ad pi... sas neque testes, neque aliam solem... sed tantùm probationem voluntatis ... rat. Tiraq. *de Priv. pia caus. i. 6. ... in eod. c. relatum n. 4.*

III. Non fuisset ratio præcipiendi ... testamentis merè profanis Parochus ... veniret. Quid profanarum rerum ... sitio ad Parochum? vel enim testa... exhibendum foret Parocho, & testibus ... *sum* vel *apertum*? Si *clausum*; ...

ssaria qualitas Parochi, ad rem sibi incogniam: Si *apertum*; nimis magna esset obligatio, ut testator ante mortem suam teneretur invitus (secus si sponte vellet *nuncupative* testari) manifestare hæredem & legatarios nec non bona & substantiam suam, atque ita se periculo captandæ mortis, aliisque incommoditatibus exponere, quod nulla lege Juris Civ. vel Canone est statutum; nec sine inconvenientissima divinatione asseri potest. Accedit, quòd hoc modo Parochis imponeretur nova obligatio suam præsentiam exhibendi testamentis profanis, quam utique tam parùm gratis exhiberent, quàm alias ad infirmos Sacramentorum causâ accedunt, vel in matrimonio assistunt, indèque etiam difficultas testandi laicis pareretur.

IV. Si præsentia Parochi & testium statuitur de Jure Canon. pro forma testamenti, tunc casus, quo Parochus ipse de bonis suis Patrimonialibus vel alijs facit testamentum, est indecisus, vel certè per meram conjecturam & divinationem decidi debet, quia Parochus non est ex *parœcianis*, de quibus *c. cùm esses.* loquitur, nec proprie alium Parochum habet, sed potest se subjicere cuilibet legi imè exposito sacerdoti. Si dicas, debere loco Parochi accedere 2. alios testes. Ubi hoc ex textu elicis? Erubescè sine textu expresso novam formam præscribere. *Auth. consideremus. Cod. de Trient & semiss.* Si per conjecturam laboriosè & anxie textum explicas, cur non facilius & longè convenientius dicis, Parochum *in sæpe d. cap. 10.* non ponè *ordinative*, sed tantùm *narrative*.

Instas: periculum evitandæ fraudis circa testamenta committi solitæ desiderare plures testes. R. Hoc periculum posse quidem esse causam, ut plures testes statuantur, sed non esse causam necessariam, ex qua simpliciter ita statui debeat, cùm veritas rei etiam sine superfluis solennitatibus, per alias legitimas probationes detegi possit. Tex. *in l. fin. C. de Fideicom.* Certè etiam in testamentis ad pias causas, vel ex invidia erga hæredem ab intestato, vel alio modo; item in testamento militari, aut patris inter liberos posse fraudes committi, nemo rationabiliter dubitare potest, & tamen in his nulla solennitas, sed probatio tantùm requiritur.

Concludo igitur, mihi videri probabilissimum, mentem S. Pont. fuisse, *in sæpe d. c. cùm esses. 10. h. t.* non tam *solennitatem* aliquam statuere, quàm *probationem* ultimæ voluntatis exigere, sive (ut ex Joan. Grot. refert Cov. *in eod. c. 10. n. 26.*) testamenta ad solennitatem juris gentium reducere. Quam sententiam illi præ cæteris amplecti deberent, qui cum eodem Panorm. *d. l. num 10.* & copiosè relatis à Cov. *d. l. num. 10.* docent in conscientia esse debitum, quod sine omni solennitate reliquit, dummodo de eius voluntate constet (quòd ibidem & nos fatemur, si agatur de testamento, quòd vel in territorio S. Pontificis, vel ad pias causas secundùm jus Canon. fieri potuit) quia SS. Canones solent se ad forum conscientiæ præcipuè accommodare, *c. novit. 13. de Iudic. c. ut animarum. 2. de Constit. in 6.* Qua tamen de re videantur tradita superiùs *de Constit. §. 3.* Quid autem dicendum sit de casu, quo testamentum debuit fieri secundùm jus civile, *in eod. §. 3.* tradidimus.

Sanè consuetudo quorundam locorum etiam in terris Imperij est, ut ultimæ voluntates defuncti præsertim in extremis pronuntiatæ serventur, dummodo de illis legitimè per ordinarias probationes constet, licet solennitates juris Civilis adhibitæ non sint;

sint; de quali consuetudine attestatur etiam Zoës. *hoc tit. num. 27.* Quòd autem consuetudo valeat juri communi derogare, & multò magis illud declarare, passim tradunt Interpretes *ad c. fin. & tot. tit. de Consuetudine.*

15 *Quæritur* IX. an de jure Canonico ultima voluntas in alterius arbitrium committi possit, juxta textum *in cap. cùm tibi. 13. hoc tit.* ubi dicitur: *quòd qui extremam voluntatem suam in alterius arbitrium committit, non videatur decedere intestatus?* Quòd de jure civili hæredis institutio in alienum arbitrium conferri nequeat; si v. g. testator ita dicat: illum instituo hæredem, quem Titius voluerit: textus est in *l. illa institutio. 32. ff. de Hered. instit.* Utrum proinde hac in parte Jus Canonicum & civile inter se discordent, vel quis proprius *dict. c. 13.* sensus esse debeat, varii variè interpretantur, ut videre est apud Covar. *in eodem cap. num. 13.* Barb. *in Collect. ibidem num. 2.* Sequor fidem Fachinæi *lib. 5. Controv. c. 57.* qui integram epistolam Innocent. III. refert, cujus fragmentum prius est *cap. cùm tibi. 18. de V. signif.* & posterius, *dict. cap. cùm tibi. 13. hoc tit.* ut ex inscriptione ab eodem Pontifice eidem Episcopo & verbis initialibus utriusque capituli satis apparet. Ubi proposita fuit quæstio S. Pontifici, an cùm Episcopo à sede Apostolica indulgetur, ut possit disponere de rebus Clericorum ab intestato decedentium, censeantur etiam illi intestati decessisse, qui in dispositionem & voluntatem alterius suam committunt ultimam voluntatem? Quod igitur ad hanc quæstionem *juxta d. c. 13. hoc tit.* rescripsit. Pontifex, tantùm videtur habere eum sensum, ut circa dispositionem rerum clericalium nominatus à defuncto præferatur Episcopo, non ut propriè alium hæredem instituat, sed ut ex vera aut verosimili mente defuncti ea[illegible] na, quemadmodum fecisset Episcop[illegible] pias causas eroget. Innoc. Panorm. [illegible] var. & alii *in eodem c. 13.* & sic defen[illegible] non erit quidem intestatus ad sensum [illegible] loci, videlicet, ut possit se intromittere [illegible] scopus vigore indulti sui disponendi [illegible] bus Clericorum ab intestato decedentium [illegible] quia saltem est quædam testato mentis [illegible] ri modo loquendi, alteri committere [illegible] suas vel per modum legati. *l. senatus. 2. ff. de Legatis. 1. & l. 1. §. 1. ff. de [illegible] tis. 2.* vel pauperibus in genere, quae[illegible] rit, *l. quis ad declinandam. Cod. de [illegible] & Cleric.* distribuat: sed an sit in re[illegible] propriè testamentum dicendum, ac p[illegible] juri civili derogetur, ibidem non dec[illegible] ut etiam explicat Fachinæus *dict. c. 1[illegible]*

Barbosa *in eod. cap. 13. n. 2.* ex[illegible] si bona alicujus dispositioni commi[illegible] perinde esse ac si ipse heres institue[illegible] propterea tale testamentum utro[illegible] valere. Si enim valet institutio illi[illegible] us hereditatis meæ dominus esto, *l. [illegible] bis. 48. ff. de Hereditibus instit.* vale[illegible] iam sic concepta: Titii dispositio[illegible] mea committo, quia dominium est [illegible] sponendi de rebus &c. Attamen, [illegible] raliter in testamentis potissimùm [illegible] & intentionem defuncti respicien[illegible] etiam in proposito; quia potest alicui [illegible] sitio de bonis imponi non tanquam [illegible] sed tanquam executori: neque omne [illegible] sponendi importat dominium, sed [illegible] sponendi de rebus suis: & omnis [illegible] dominus potest disponere, sed non e[illegible] so, qui potest disponere est dominus, [illegible] in generali rerum alienarum administ[illegible] & procuratore cum liberâ manifestu[illegible] Atque ita refert Covar. *dict. num. 13.* [illegible] Hispanicâ cautum esse, commissi[illegible] defunctum testamenti ordinatione & [illegible]

sionae, posse ac debere hunc soluto ære alieno quintam bonorum partem in opera pia expendere, reliqua verò bona dare illis, qui defuncto ab intestato succedunt. Et *n. 23.* advertit, non esse standum judicio illius, cui testator commisit voluntatis propriæ revelationem, nisi eam fuisse asserat testantis voluntatem, quæ ex conjecturis apparentibus verisimilis est.

Quæritur X. an de jure Canonico legatum rei alienæ valeat? De jure civili legatum rei alienæ valere indubium est, dummodo defunctus sciebat alienam esse; vel si ignorabat, legatarius conjuncta persona sit, cui veluti liter etiam sciens alienam legasset, non quidem ad eum sensum, ut res legata invito domino proprietatis debeatur legatario, sed ut heres teneatur rem à domino emere, & eam præstare Legatario, aut si dominus bonis conditionibus & justo pretio vendere noluit, æstimationem communem legatario solvere. *§. non solum, 4.* & ibi passim DD. *Instit. de Legatis. l. cum alienam. 10. Cod. de Legatis.*

Verùm de jure Canonico valdè difficilis est textus *in cap. filius noster. hoc tit.* Ubi Pontifex *leges*, inquit, *sæculi hoc habent, ut heres ad solvendum teneatur, si quis rem legaverit alienam; sed quia lex Dei, non autem hujus sæculi vivimus, valde mihi videtur injustum, ut rebus tibi legatæ, quæ cujusdam Ecclesiæ esse noscebantur, à te teneantur, qui alienas restituere debuisti.* Diversas Doctorum interpretationes in hunc textum adfert Fam. *ibid. n. 5. & seq.* ac tandem concludit, suâ opinione esse hac in re differentiam inter jus Civile & Canonicum admittendam, eò quòd verba textûs ita convincant: & lucrum de re aliena legata videatur injustum, cùm extorqueatur ab herede invito, quando apertè non constat de voluntate defuncti.

Alii censent speciale esse in legato rei alienæ, ut si ea ad Ecclesiam pertineat, sicut in casu proposito dicti *cap. filius.* legatum non valeat, neque æstimatio debeatur, cùm res Ecclesiasticæ non possint alienari, *tot. tit. de Reb. Eccles. non alien.* ideoque existimentur quasi extra commercium hominum: prout idem de jure civili constitutum est in prædio Cæsaris legato, *l. apud Jul. §. fin. ff. de Legat. 1.* Glossa *in c. si Episc. causâ 12. q. 5.* Innoc. *in d. cap. filius.* Barb. *ibid. ex Menoch. n. 3.* quæ tamen sententia displicet Panorm. *dict. loco.* quòd summus Pontifex non se fundet in qualitate rei Ecclesiasticæ, sed in injustitia causæ, & lege Dei; ac prædia in patrimonium Cæsaris redacta, de quibus Jurisconsl. *in dict. §. fin.* loquitur, minus possint alienari, quàm Ecclesiastica, nisi intelligantur de rebus sacris, quæ verè extra commercium hominum judicantur.

Alii considerant, quòd jus civile præfato sensu admittens legatum rei alienæ nullam contineat iniquitatem; non quidem respectu veri domini, quia is non cogitur rem suam vendere; nec respectu heredis, quia etiam iste succedit ex mero titulo lucrativo, ut non possit de minori lucro legatarii non ex sua propria, sed ex testatoris substantia promanante justè conqueri, & testator potuisset plus in parata pecunia vel aliis rebus legatario relinquere: proinde sentiunt nullam in hac materia inter Jus utrumque differentiam constituendam esse, & textum in *d. c. filius.* exponunt de eo, qui sub prætextu legum civilium volebat rem alienam insciâ vel invitâ Ecclesiâ, ad quam spectabat, retinere. cit. apud Barb. *in eod. c. n. 5.* Zoësius *hoc t. n. 25.* Salicetus & Castrensis *in d. l. alienam. C. de Legatis.*

Verùm videtur mihi hic aliqua singularis interpretatio adhibenda, quæ discordantes opiniones magna ex parte conciliet, &

colligitur ex integra Epist. Gregorii (unde nostrum capitulum desumptum est) relata à Fach. *l. 5. Controv. c. 38.* quòd nimirùm decisio ejusdem *c. filius.* procedat in illa facti specie, cùm testator legavit rem alienam filiis suis institutis, quibus modicum patrimonium reliquit: cùm enim decisio juris civilis, ut re alienâ legatâ heres teneatur redimere, aut æstimationem præstare, non fundetur in verbis expressis testatoris, sed tantùm in præsumpta mente illius, adeoque in præsumptione, declarat Pontifex huic præsumptioni non esse standum de æquitate canonica, & lege Dei sive in foro conscientiæ in similibus circumstantiis, ubi probabiliùs veritas non subest: & si testator scivisset rem alienam, aut vires patrimonii sui (quas sæpè ignorant homines & amplius sperant, quàm in iis sit) tam tenues esse, & forsan vix legitimæ liberorum suffecturas, utique liberos legato rei alienæ gravare non voluisset. Cæterum verò in hærede extraneo & ubi ampla est hæreditas, ac conjecturaliter testator voluit legatarium rem legatam aut ejus æstimationem habere, non apparet ratio iniquitatis, cur debuisset Jus Canonicum à Civili recedere, ut præmissum. Consentit nobiscum Fachin. *d. c. 38.* & Covar. *in dicto. c. filius. n. 14.*

17 *Quæritur* XI. An de jure Canonico filius gravatus hæreditatem paternam per fideicommissum alteri restituere, possit duas quartas, ut loquuntur, id est præter *legitimam* & *Trebellianicam* deducere? Hæc controversia movetur circa *c. Raynutius. 16. & c. Raynaldus. 18. h. tit.* ubi tres diversæ sunt Doctorum sententiæ, una simpliciter inter jus civile & canonicum differentiam statuit, ut illo jure filius unam tantùm *l. jubemus. Cod. ad S. C. Trebell.* isto autem duas quartas deducere possit, sicut probat Harpr. *ad tit. Instit. de Lege Falcidia. §. 1. a n. 12.*

Alii distinguunt, an filius sit purè gravatus restituere, ut tunc unam tantùm quartam debeat habere, ac Trebellianica [illegible] tetur in legitimam & vice versâ: an verò [illegible] conditione, aut in diem v. g. *si sine* [illegible] *decesserit, &c.* ut tunc legitima, [illegible] vel conditione gravari non potest, [illegible] detrahatur, eveniente verò tempore [illegible] ditione Trebellianica. Atque hoc [illegible] jus Civile per Canonicum declarandum [illegible] set Pan. *in d. c. Raynut. n. 25.* Andreas [illegible] *l. 2. observ. 121.*

Alii demùm nullâ adhibitâ distinctione simpliciter utroque jure filio gravato [illegible] ter legitimam insuper Trebellianicam [illegible] cedunt cum Fach. *lib. 5. Controv.* [illegible] ita ut filius fideicommisso gravatus [illegible] sem, id est, sex uncias sive dimidiam [illegible] tem hæreditatis consequatur. Hæc [illegible] rum computatione initâ, ut ex asse [illegible] tatis consistente in 12. unciis filius pro [illegible] ma sua hodierno jure detrahat trientem [illegible] 4. uncias, quia legitima est à restitutione [illegible] cepta; ex residuis verò 8. unciis [illegible] quartam partem jure Trebellianicæ [illegible] erunt duæ unciæ & si cum illis 4. [illegible] 6. uncias & hæreditatis paternæ dimidiam [illegible]

Sanè si in dubio jure aliquando pro [illegible] re personæ (qui non procedit ex privatione [illegible] fectu, sed est in ipso jure & ratione [illegible] tus) inclinare oportet, *arg. c. fin.* [illegible] *& re jud.* existimo, in concursu filii [illegible] tranei hæredis, dum uterque de [illegible] ptando certat, magis esse filio, quàm [illegible] neo favendum, & ideò hanc posterioris [illegible] sententiam rectè jure & æquitate [illegible] posse. Enim verò quod attinet ad [illegible] nonicum S. Pontifex in *allegatis* [illegible] non se fundat in eo, quòd restitutio [illegible] statorem fuerit sub conditione injunctâ [illegible] est mera narratio facti, sed in eo, [illegible] gitimam habeat filius jure naturæ, [illegible]

gravari non potest, & propter quam non tenetur onus restitutionis subire, Trebellianicam autem sicut quilibet alius extraneus heres restitutione gravatus, quo non debet filius esse deterior. Imò filius pure gravatus magis gravatur, quam gravatus sub conditione illa: *si sine liberis decesserit*, cum isto casu filius per totam vitam suam accipiat omnes fructus & emolumenta ex integra hæreditate, dum econtra jure gravatus delegati sibi Trebellianicâ omni commodo hæreditatis præter legitimam careret, unde magis pure, quàm conditione gravato succurrendum fuisset.

Circa jus civile major videtur difficultas, quia ex diversis legibus, quas adducit Harpprechtus *loco superius cit.* non obscure colligitur, duplicem detractionem filio non competere. Attamen dici potest, quidquid stent de jure antiquo, novissimè aliud constitutum *in Novell. 39. c. 1.* ubi Justinianus de hoc innovare ait, quòd filio primo debeat conservari legitima & deinde primum restitutiones & fideicommissa fieri possint. Cùm ergo verba legis novæ debeant habere aliquem innovationis effectum, planè non apparet, quid Imperator conservando filiis legitimam innovare voluerit, quam hoc, quòd hæres non amplius secundùm antiquas leges legitima & Trebellianica confundantur, sed ipsum filius gravatus jure præcipuo habere, & deinde ad instar cujuslibet extranei hæredis Trebellianicâ gaudere debeat. Quod autem aliqui respondent, illud solùm innovari, quod filiis non tantùm quarta, sed trientis aut semis reservari debeat, ipsi texturi repugnat, ubi hoc jam ante innovatum dicitur. Accedit, quòd *allegata capitula* juris Canonici sint posteriora Novellis, consequenter sicut alias jus civile minùs clarum per jus canonicum apertius declaratur, Text. & DD. *ad c. 1. de Novi operis nunt.* ita etiam in præsenti.

Specialia quædam circa Testamenta ad pias causas.

PRæter illa, quæ superiùs *in quæst. 2. & 3.* circa personas ad pias causas testari valentes, non obstante Juris civil. prohibitione dicta sunt, hic specialiter circa solennia testamenti ad pias causas & modum exequendi aliquot quæstiones subnectuntur.

Quæritur XII. Utrùm in testamento ad 18
pias causas duo testes, de quibus fit mentio in *c. relatum. 11. h. t.* sint de substantia, seu solennitate essentiali, ita ut tale testamentum aliter factum non subsistat? Affirmativam non pauci sustinent, eò quòd in jure extra testamentum patris inter liberos, & militis in actuali expeditione sive conflictu constituti non reperiatur aliud sine testibus approbatum, imò potiùs contrarium in *d. c. relatum.* statuatur. Menoch. *volum. 3. consil. 24. n. 57.* Fach. *lib. 4. c. Controv. c. 3. versic. quod attinet ad 3.* Wamesius apud Zoës. *hoc tit. num. 22.*

Verùm probabilius est, testamenta ad pias causas regulari præcisè secundùm jus gentium, neque in iis ullam solennitatem, sed tantùm probationem requiri. Præterquam enim quòd à milite & quacunque causa favorabili bona sit argumentatio ad Ecclesiam; & si valet testamentum sine testibus favore militis vel patris aut liberorum, cur non potiori jure favore Dei & animæ? Deinde jus civile in præjudicium piarum causarum non potuit, & canonicum probabilius non voluit aliquid statuere, quo faciunt ea, quæ superiùs *hoc eod. tit. q. 2. & 8.* diximus. Unde quòd in *d. c. relatum* de duobus testibus asseritur, id de probatione in illa contingentia facti, non de solennitate juris intelligendum est; & propterea valiturum testamentum ad pias causas, si aliundè v. g. per scripturam notoriâ & indubitatâ manu testatoris confectam etiam absque teste de

voluntate ejus constare possit docet Laym. *in Th. mor. lib. 3. tract. 5. c. 2. num. 3. & seq.* Zoësius *dicto num. 4.* Boërius *decis. 240. num. 4.*

19 *Quæritur* XIII. an in testamento principaliter ad pias causas sine solennitate condito inserta legata profana valeant? negativè respondet Jason *in l. hac consultissima. §. ex imperfecto. Cod. h. t. num. 10.* Julius Clarus. *in §. Testamentum. q. 6. n. ult.* per textum *in d. §. ex imperfecto. & in l. fin. Cod. Familiæ hercisc.* ubi expressè decidit Imperator, si in testamento non solenni patris inter liberos extraneo persona mixta sit, quoad hanc testamentum non valere, ergò simile erit judicium de testamento ad pias causas. Affirmativam tamen sententiam communiorem asserit Laym. *d. c. 2. n. 10.* & fatetur Jason. *d. l.* eamque tenet Covar. *in cap. relatum. 11. hoc tit. n. 2.* quia secundum vulgatum juris axioma, principale trahit ad se accessorium, & proinde si testamentum sine solennitate valet quoad heredis institutionem vel majorem bonorum partem, valebit etiam quoad reliqua legata. Et confirmatur eodem argumento ducto à testamento patris inter liberos, ubi ex declaratione Novellarum legata inserta pro extraneis subsistunt, *authent. quod sine. Cod. hoc tit.* Textus verò in dicto *§. ex imperfecto, & l. fin.* explicari possunt, si persona extranea unà cum liberis hæres instituta sit. Facit tamen Imperator in *Novell. 107. c. 1.* unde dicta authentica desumpta est, mentionem, quòd talia legata dicta sint à testatore coram testibus, quod forte de probatione intelligendum est, ut enim ex contextu colligitur, ibi Impetator loquitur de testamento, quod non habet observationem solennitatum, & consequenter neque testes ad solennitatem desiderat.

20 *Quæritur* XIV. quid, si è converso testamentum principaliter ad profanas causas conditum deficiat, propter omissas solennitates necessarias, aut quòd hæres institutus hæreditatem non adeat: an saltem legata ibidem relicta debeantur? Etiam hic negativam tuetur Jason. *in dicto §. ex imperfecto*, & alij citati apud Covar. *in dicto cap. 11. num. 2. & 4.* quorum ratio est, quia corruente principali corruat & accessorium & regulare sit, hæreditate non aditâ [illegible] gata deberi, *l. eam. 14. C. de Fideicommissis.* etiam favorabilia & pia & libertatis *2. C. Si omissa sit causa testa.* Verum contraria sententia probabilius defenditur [illegible] Covar. *dicto num. 4. & in cap. Rap. 18. hoc tit. §. 3. à num. 23.* Zypæo *in [illegible] Juris Pontif. eod. tit. n. 9.* Tusco *Leg. [illegible] concl. 109. n. 7.* quia ut sæpius [illegible] repetitum, in relictis ad pias causas [illegible] lennitas juris positivi requiritur; [illegible] tem & hæc ipsa solennitas jutis civilis [illegible] legata ab aditione hæreditatis depen[illegible] cum testamentum inspecto jure [illegible] non sit aliquid indivisibile; & verum [illegible] cujusque testatoris intentio censeatur [illegible] sua dispositio omni meliori modo [illegible] quo potest; quidquid ergo jus civile [illegible] legatum libertatis disposuerit, circa [illegible] pia & ecclesiarum disponendi potestatem non habuit. Deinde etiam sicut de [illegible] vili hereditate non aditâ possunt [illegible] functi ex rescripto D. Marci alicui [illegible] cui libertas relicta est, addici, ad [illegible] tem ejus & libertates conservandas [illegible] tione de solvendo ære alieno hereditatis *l. 2. ff. de Fidei-commiss. libert. [illegible] Instit. De eo, cui libertatis causa [illegible] dicuntur*, ita quoque fieri potest [illegible] causis. Covar. *dicto §. 3. n. 26.* [illegible] *ex Novel. 1. cap. 1. §. 1.* herede scripto [illegible] adeunte hereditatem datur potestas [illegible] ijs & fidei commissarijs adeundi & [illegible]

item defuncti implendi. Neque obstat, quòd corruente principali corruat accessorium: quia id tantùm regulariter procedit, nisi adsit specialis causa, ex qua accessorium subsineatur.

Quæritur XV. An relicta ad pias causas evacuentur, si testator quidem incepit facere testamentum, sed morte præoccupatus non perfecit? In thesi communis est Doctorum sententia, testamentum neque ad pias causas valere, si non tantùm in solennitate extrinseca, sed etiam in voluntate imperfectũ fuerit, cùm defectus iste ex jure naturali censeatur, scilicet perfecto consensu à jure naturæ ad quemlibet legitimum actum requisito. Barb. *in c. Cum tibi. 13. hoc tit. in fin.* Reisnerus *de Testam. p. 4. c. 12. n. 11. ¶. contrar. tamen.* Attamen potissima difficultas est in hypothesi, quandonam in singulis factis dispositio defuncti ratione voluntatis imperfecta reputetur? Existimo neque hic certam regulam dari posse, sed arbitrio prudentis judicis consideratis facti circumstantijs, rem committi debere, an videlicet testator tantùm propositum aliquid pijs causis relinquendi habuerit, quod propositum tametsi coram alijs declaratum utique adhuc voluntas imperfecta est; vel utrum de facto eniam voluntatem posuerit, quo casu licèt testamentum, quòd v. g. à legato ad pias causas incepit, ad finem non perduxerit, sed morte præoccupatus obierit, adhuc probabilius est, voluntatem circa legata pia, quæ tunc expressit, non fuisse imperfectam, Cov, *in c. relatum. 11. hoc tit. num. 14.* Tiraqu. *de Privil. causæ priv. 7.* Laym. *dicto c. 2. n. 6.*

Quæritur XVI. An ex relictis ad pias causas possit detrahi Falcidia vel Trebellianica, si testator legatis hæreditatem exhauserit, ut hæredi sua quarta pars, ei de jure debita, non remanserit, aut per fideicommissum jusserit hæreditatem piæ causæ restitue-

re. Circa Falcidiam habetur textu; *in auth. similiter. Cod. Ad l. falc. desumpta ex Nov. 131. c. 12.* quòd ea de legatis pijs non detrahatur, licèt olim contrarium videbatur decisum *l. 1. §. 5. ff. Ad Leg. Falc.* Circa Trebellianicam verò textus quidẽ clarus non extat, quia tamen eadem utriusque est ratio, propterea idem de hac quoque communiter statuunt DD. copiosè relati à Tiraq. *dict. tract. priv. 26. & seq.* & Cov. *inc. Raynaldus. 18. hoc. tit. §. 1. n. 13.* neque enim detractio Falcidiæ vel Trebellianicæ tam est ex mente testatoris, quàm ex juris civilis dispositione, *text. in d. c. Raynaldus in fine.* quæ lex pijs causis præjudicare non valet, & utique testator in defectu bonorum maluit aliquid decedere hæredi extraneo, quàm pijs causis, quorum patrocinium post mortem quæsivit. Potest hoc loco applicari argumentum à testamento militis, in quo cessant istæ detractiones *l. in testamento. Cod. Ad legem Falcid. l. 1. §. denique ff. ad SC. Trebell.* quod argumentum procedere docet Everhardus *in Topicis, loco à milite ad Ecclesiam.* Nec obstat nova constitutio Justiniani in *l. si quis 49. C. de Ep. & Clericis.* ubi Imperator videtur supponere, quòd ad declinandam falcidiam piæ causæ debeant institui hæredes: quia hæc lex quoad falcidiam tantùm continet narrationem facti, ubi v. g. testator in persuasione veteris juris fuit; principalis verò ejus decisio est, quòd si captivi redimendi in genere instituantur bæredes, tale testamentum non valet expugnari ex eo, quasi incertus hæres esset institutus.

Sed hæc in hærede extraneo locum habent, nam filius suam legitimam etiam de legatis ad pias causas detrahere potest, quia legitima debetur filijs jure naturæ & gravari nequit. Tacit. *c. fin. 17. quæst. 4.*

Sed quid, si una pia causa vel Ecclesia sit

hæres inſtituta, & aliæ legatariæ, an ſaltem hic in caſu deficientis quartæ hæreditariæ competet Eccleſiæ hæredi contra alteram legatariam detractio falcidiæ? Pro utraque ſententia ſunt Authores apud Tyraquellum. *de Privilegijs piæ cauſæ. privil. 26.* Affirmativa tamen videtur probabilior ex recepto juris axiomate, quòd privilegiatus contra pariter privilegiatum non utatur privilegio, ſed jure communi, quando utriusque par eſt conditio, & uterque certat de lucro captando, vel damno vitando: ſecus ſi unus de lucro captando, & alter de damno vitando, ubi magis favetur damnum evitanti, quàm lucro inhianti. *l. verum. 11. §. item quæritur. 6. & l. ſi minor. 34. ff. de Minoribus.* atqui in noſtro propoſito utraque pia cauſa vel Eccleſia eſt pariter privilegiata, & utraque certat de lucro hæreditatis captando, ergò, &c. Unde non obſtat quòd Eccleſia contra Eccleſiam non præſcribat minori tempore, quàm 40. annis, quia in præſcriptione non eſt utriuſque privilegiati par conditio, cùm una Eccleſia certet de lucro, altera de damno vitando. Item non obſtat *l. ſi quis. 49. §. 2. Cod. de Epiſc. & Cer.* Quia ibi Epiſcopus non fuit hæres inſtitutus, ſed executor à lege deputatus: imò licet fuiſſet hæres, tamen aliud forſan diceretur in legato illo pro redemptione captivorum, ubi captivi certant & agunt de damno vitando, hæres autem de lucro captando.

Quæritur XVII. Quando, & per quem debeat fieri executio teſtamenti circa ea, quæ ad pias cauſas relicta ſunt? Reſpondetur, niſi teſtatur certum terminum præfixerit, de jure communi legata profana intra annum, & legata pia intra medium exſolvi debere. *Novella 131.* Quòd ſi hæres ſolutionem legatorum piorum ultra terminum juris eo uſque diſtulerit, donec in judicium vocetur, duplum ſolvere tenebitur *vt autem 19. Inſt. de Actionibus* [illegible] verſum, quòd hæres monitus à judice implens voluntatem defuncti intra annum perdat omne lucrum ex hæreditate competens, conſtitutum habetur in *hoc amplius. Cod. de Fideicom.* [illegible] terminus medij tantum intelligatur, ſi certa res, vel quantitas ad pias cauſas legata ſit, ſi verò teſtator hæredem ſuum ſua aliquid facere juſſerit, v. g. templum ædificare, &c. pro tali opere [illegible] annus datur. *c. 3. l. t.* Poterit quoque [illegible] pus ex rationabili cauſa terminum [illegible] dij reſtringere, & executores [illegible] plendam voluntatem defuncti compe[illegible] nam in legatorum præſtatione illud [illegible] ſervandum quod teſtator verisimiliter [illegible] luit. *l. cumres. 47. in prine. ff. de [illegible] tis. 1.* plane autem verisimile eſt, [illegible] ſe teſtatoris mentem & deſiderium [illegible] ta, maximè quæ ad pias cauſas & [illegible] ma ſua reliquit, quàm citiſſimè [illegible] tur. Barb. *de Offic. Epiſc. parte 3. [illegible] 82. n. 24.* Porrò executio legatorum [illegible] lictorum ad pias cauſas in primis [illegible] ad hæredem teſtatoris, vel ad eum, [illegible] ſtator talem executionem commit[illegible] ſi teſtator nullum hæredem vel ex[illegible] nominârit, ſed generaliter ſua bona [illegible] dari pauperibus, vel ſi executores [illegible] ſint negligentes, & ſaltem bis mon[illegible] piſcopo executionem prætermittere[illegible] executor hujus teſtimenti erat Epi[illegible] ita enim in Trid. *Seſſ. de Reform. c. 1.* [illegible] ſcopus dicitur executor omnium pi[illegible] luntatum, & idem probatur *in c. ſi hæredes 6. in c. tuanobis. 17. de [illegible]*

Quæritur XVIII. qualiter execu[illegible] cienda, ſi pauperes in genere, vel [illegible] indeterminata hæredes aut legatari[illegible] ti ſint? Ubi prænotandum, quamvis [illegible]

re Civili hæredis incerti institutio vitiet testamentum, aliter tamen se res habet in testamento ad pias causas, ex illa specialitatis ratione, quòd in testamento ad pias causas ipse Deus principaliter instituì censeatur, & nunquam incertus hæres sit. *l. si quis ad eliminandam. 49. Cod. de Epis. & c. Clerici.* Barb. *in c. 13. h. t. n. 6.* Circa executionem verò ante omnia in similibus casibus ad præsumptam testatoris voluntatem recurrendum est. Unde si pauperes in genere instituti sint, tunc pauperes consanguinei aliis præferentur, consanguineis verò deficientibus pauperiores minus egenis, & pauperes illius loci, ubi testator vixit, extraneis anteponentur : eò quòd in dubio potiùs de consanguineis, de pauperioribus, & de indigenis testator cogitâsse præsumatur; nisi fortassis defunctus miles aut ejus conditionis fuerit, ut quosdam ad paupertatem scienter & iniquè redegerit, tunc enim magis restitutionem ex lege justitiæ, quàm eleemosynam desiderâsse censetur. Similiter si Ecclesia in genere instituta sit, in dubio testator Ecclesiam suam Parochialem, in qua Sacramenta suscepit, putâsse intelligetur; quòd si in diversis Ecclesijs susceperit Sacramenta, tunc vehementiùs illam cæteris præposuit, in qua sepulturam elegit; si nullibi specialem elegerit sepulturam, penes arbitrium Episcopi erit, cui Ecclesiæ consideratis omnibus circumstantijs & necessitatibus relicta defuncti applicare velit Panor. & Cov. *in c. cum ubi. 13. hoc tit.*

23 *Quæritur* XIX. Utrùm aliquando ultima voluntas circa pias causas commutari, & quod à defuncto ad certum usum relictum est, ad alium applicari possit ? Respondetur pro regula quidem tenendum, quòd ea, quæ largitione fidelium ad certum usum pium destinata sunt, ad illum & non ad alium (salvâ Sedis Apostolicæ potestate) debeant converti, ut dicitur *in clement. 2. de Religiosis domibus.* adeòque de jure communi tantùm S. Pontifici, & non nisi ex rationabili causâ concessum esse pias defunctorum voluntates commutare, attamen hodie ex Concilio Tridentino *sess. 22. de Reform. c. 6.* etiam Episcopus tamquam Sedis Apostolicæ deligatus tales commutationes ex justa & rationabili causâ facere potest. Justas autem causas varias enumerat Barb. *de Officio Episcopi alleg. 33. àn. 7.* videlicet si pecunia ad certum usum, v. g. ædificationem templi non sufficeret : si intentio fundatoris omninò adimpleri non possit, veluti si pauper, cur aliquid relictum est, jam èvivis decesserit : si usus non sit necessarius, & possit res utilius applicari, puta si relicta sit pecunia ad pingendam Ecclesiam ruinosam : deniq; si Ecclesia in cujus favorem aliquid relictum est, sit negligens in explenda defuncti voluntate, ut quia non persolvit Missas, quas defunctus fundavit. Verùm circa hoc ultimum advertendum est, quòd si tantus sit Missarum numerus ex relictis defunctorum alicui Ecclesiæ impositus, ut illis nequeat satisfieri, vel propter tenuitatem fundationis non facile inveniatur, qui velit se tali oneri subjicere, possit Episcopus in Synodo Diœcesana; Item etiam Abbates & Generales Ordinum in Capitulis suis generalibus tales Missas pro sua conscientia ad minorem numerum reducere, ita tamen, ut eorum semper defunctorum commemoratio fiat, qui pro sua anima aliquid Ecclesiæ reliquerunt. Trid. *Sess. 25. de Reformat. c. 4.* & dictum superiùs *in Tit. ut Ecclesiast. benef. sine dimin. conf. n. 7.*

24 *Quæritur* XX. Qualiter res agenda, si circa pias causas non tantùm executore, sed & judice opus sit, dum scilicet de valore relictorum controversia movetur ? Respondetur,

detur, tali casu piis causis ab Episcopo procuratorem ad litem dandum, qui coram Episcopali judicio causam agat, & sic in primis Episcopus judicis, dein sententiâ pro pia causa latâ executoris officio fungetur, Barb. *de Officio Episcopi parte.3. alleg.82. n. 14.* Neque refert, tametsi adversarius hæres laicus fuerit, quia non poterit declinare forum Ecclesiasticum, si ibidem causa introducta, & præoccupata sit, cùm relicta pia censeantur mixti fori. *c. si hæredes. 6. hoc tit. l. hæreditas. 50. ff. de Petitione hæred. Novell. 131. c. 10.* Guttierz *pract. quæst. lib. 1. q. 44. n. 3.* Imò potest aliquando Episcopus etiam circa testamenta, & legata merè profana suam authoritatem interponere, ubi magistratus sæcularis justitiam administrare neglexerit: committitur enim grave injustitiæ peccatum, quando justa defuncti voluntas non impletur, ratione peccati verò etiam penes Episcopum esse jurisdictionem in laicos, communiter traditur. *in c. novit. 13. de Judiciis.*

Notanter quoque adjungit Barb. *d. alleg. 82. n. 17.* quod executio piarum & ultimarum voluntatum non præcisè pertineat ad verum Episcopum, sed etiam ad quosvis alios Prælatos Episcopali jurisdictione, vel quasi præditos, veluti Capitula Sede vacante, Abbates proprium territorium habentes, Archidiaconos & similes. Idem docet Covar. *in c. Joannes. 19. hoc tit. n. 1.*

Demùm ad hunc titulum referri potest, quòd antehâc tradidi *in Libell. de Privilegiis. Monasteriorum. privil. 13.* quòd filius, qui ingratitudinem contra parentem commisit, si Monasterium ingrediatur, non valeat propter illam antecedentem ingratitudinem à parente exhæredari, & ita Religio dicatur purgare ingratitudinem filii, sicut ex *Novella. 123. c. 41.* transscripsit Gratianus *in cap. fin. causâ 19. q. 3.* quem additio Reformatorum Decreti authoritate Pontificis Gregorii XIII. *in eodem cap.* subjuncta satis vindicat à quorundam calumnia, qui Gratiano imponunt, quod dictam Novellam minùs sincerè transtulerit, & attestantur, quòd translatio Gratiani respondeat veteribus Novellarum exemplaribus: etenim supponendum, librum Novellarum, qui nostris temporibus habetur, non esse primum Originale; nam Novellæ fuerunt primitus Græco idiomate scriptæ, & deinde per diversos Authores diversimodè in latinum translatæ, ita ut Gratianus *princ. Nov.* attestetur, se unam eandem constitutionem multoties sibi dissimilem vidisse, & Henr. Aggyllæum multas Novellas Hollandicæ editionis supplevisse, & tebit cuilibet legenti Novellas, quam scurus in illis verborum sensus sit, ut ex integro absque disputabili interpretatione intelligi valeat, nec de facto habentes cujus Principis authentizationem, quam Novellæ nostræ cum Originali concordent, tamen è contra Greg. Pap. XIII. per ... ad principium impressas Christi fideles notum fecerit, se operâ Cardinalium ... rumque eruditissimorum virorum ... tum Gratiani cum antiquissimis Codicibus contulisse, & ab erroribus emendatum ... fectúmque reddidisse. Adde Covar. ... *Raynuntius. 16. de Testam. n. 28.* Quare plura in illo *privilegio 13.* & in ... *ditione* dicta sunt.

Item in eodem *libello privilegiorum* inserui, quòd si alicui hæreditas, vel ... tum relictum sit, & si absque liberis ... serit per fideicommissum ei substitutus ... rit extraneus, institutus verò vel legatus ... Monasteriũ bonorum capax ingrediatur ... piret fideicomissum, & Monasteriũ ... dum filii succedat. *Novell. 123. c. 36.* ... duat Panorm. & Doctores *in cap. in pri...*

lia. §. de Probationibus. Videantur in hac materia ampliationes non tantùm circa Mobaleria, ſed etiam circa ſuſcipientes Ordines Clericales, atque limitationes, & copiosas allegationes apud Barb. *in Coll. DD. ad l. in præſentia.* Sanch. *in Præcepta Dec. Tomo. 1. lib. 7. c. 16.*

TITULUS XXVII.

De Succeſſionibus ab inteſtato.

HAnc materiam prolixè tradunt Interpretes in *Tit. 1. Lib. 3. Inſtit.* & *in tit. ff. & Cod. De ſuis & legitimis hæredibus, cum alijs concordantibus;* nos autem principaliora breviter explicabimus, ea, quæ in Jure Canonico circa ſucceſſiones Clericorum ſunt ſpecialia, melius intelligamus. Sit igitur.

§. I.

Generalia de Succeſſionibus ab inteſtato.

SUMMARIA.

1. *Ab inteſtato ſucceditur etiam facto Codicillo.*
2. *Pacta ſuper hereditate an & quando valeant?*
3. *Pacta ſuper hereditate an juramento confirmentur?*

Alia Summaria poſt. §. 2.

HÆreditas ſive bona alicujus defuncti ex duplici cauſa ad nos deveniunt, vel ex teſtamento, de quo *præcedenti titulo* actum, vel ex legis & juris diſpoſitione, ſive ab inteſtato, de qua ſucceſſione hic tractatur. Eſt autem locus ſucceſſioni ab inteſtato non tantùm, ſi defunctus teſtamentum nullum fecerit, ſed etiam ſi fecerit, id tamen propter defectum ſolennitatis neceſſariæ, aut propter injuſtam exhæredationem vel præteritionem filij annullatum & reſciſſum fuerit. Item ſi defunctus, non quidem teſtamentum ſolemne coram ſeptem teſtibus, ſed Codicillum duntaxat coram quinque ſcripſerit, in eoque aliquem hæredem inſtituerit, adhuc ſucceſſio ab inteſtato fiet, quia in codicillis hæreditas neque adimi poteſt. §. *2. Inſtit. de Codicillis.* ita tamen ut hæredes ab inteſtato tali caſu non capiant totam hæreditatem, ſed quartam partem, quæ Trebellianica dicitur (cujus etiam *in quæſt. 10. præced. tit.* mentionem fecimus) quo ad reliquum verò defunctus cenſetur ipſorum fidei commiſiſſe, ut id hæredi in Codicillo ſcripto reſtituant, & hoc eſt, quod dici ſolet, hæreditatem in Codicillo directè tatam trahi ad fideicommiſſum. *l. Scævola. 76. ff. ad SC. Trebell.*

Porrò cùm, ut præmiſſũ, duo tantùm ſint 2
modi, ex quibus hæreditas ad aliquem devolvatur, ſcilicet ex teſtamento, vel ex lege, conſequens eſt, ut per pacta & conventiones hæreditas de Jure acquiri non poſſit. Valet venditio hæreditatis, quæ poſt mortem teſtatoris alicui jam actualiter delata eſt, *toto tit. Cod. de Hereditate, vel actione vendita.* ſuper viventis autem hæreditate paciſci non licet. Unde nulla naſcetur obligatio, ſi quis vendat illam hæreditatem, quam per mortem ſui patris vel cognati adhuc viventis ſibi adventuram ſperat, niſi is, de cujus hæreditate agitur, tale pactum ſciverit, eique ſuum etiam conſenſum adjunxerit, atque in iſto conſenſu, usque ad extremum vitæ ſpiritum perſeverârit, *l. ult. Cod. de Pactis.* Ratio eſt, quòd talia pacta ſuper viventis hæreditate ſint plena triſtiſſimi & periculoſi eventûs, ut inquit Imperator in *dicta l. fin.* & votum inducant captandæ mortis illius perſonæ, de cujus hæreditate conventum eſt.

Neque tantùm pacta affirmativa, ſive de ſuccedendo Jure prohibita ſunt, ſed etiam pacta negativa, per quæ viventis hæreditati renuntiatur, *l. 3. Cod. de Collationibus. l. ſi*

quando. 35. §. 1. Cod. de Inofficioso testamento. tùm quòd viventis non sit hæreditas, & consequenter renuntiari nequeat, cùm privatio præsupponat habitum, & non entis non sint qualitates; tum quòd etiam periculum captandæ mortis subsit ex parte illius, in cujus favorem tali hæreditati renunciatur, & illi accrescit.

3 Verùm an hujusmodi pactum saltem juramento confirmetur, dubitant Doctores. Ratio dubitandi est, quòd de jure Civili talia pacta bonis moribus repugnantia censeantur, juramentum autem contra bonos mores præstitum nullam producat obligationem. *cap. Non obligatorium 58. de Reg. Juris in 6.* Nihilominus verior est sententia, pacta prædicto juramento confirmari; cùm omne juramentum sine dolo aut metu præstitum, ac sine dispendio salutis & præjudicio tertij servabile, servandum sit, prout præter textum in *c. cùm contingat. 28. de Iurejurando.* in proposita quæstione habetur expressa decisio *in cap. Quamvis. 2. de Pactis in 6.* ubi etiam videri poterunt, quæ latè in hac materia congessit Cov. in Relect. istius *cap. Quamvis.* præsertim *in parte. 3.* Et tali casu dicemus non tam rei, quàm spei esse renuntiationem, quemadmodum spei emptio datur, dum fructus nascitur, aut jactus retis vel aleæ emitur. *l. nec emptio. 8. in princ. & §. 1. ff. de Contrahenda emptione..*

Ad rationem dubitandi respondetur, tale juramentum, vel pactum esse tantùm contra bonos mores politicos & civiles, non verò naturales vel Canonicos. Si instes, pactum, quod inducit votum captandæ mortis, esse etiam contra bonos mores morales; respondetur, id esse verum, si inducat votum hoc necessariò & per se, veluti si dicam, dabo tibi 100. ut Titium occidas, &c. non autem si per accidens inducat, & tantùm periculum remotum aliquod subsit; [illegible] omnia fideicommissa, omnes substitutiones, imò omnes ab intestato successiones [illegible] medio tolli deberent, quia possent [illegible] minibus ad captandam mortem [illegible] quamcunque occasionem præbere. [illegible] potuisset Imperator in *l. licet. 19. Cod. de Pactis.* talia pacta de futura successione [illegible] ter milites tolerare. Imò hodiè in [illegible] cis de consuetudine practicatur, ut [illegible] per viventis hæreditate etiam sine [illegible] to sustineantur: ita enim filia accepta [illegible] in favorem fratrum renuntiat hæreditati paternæ; ita conjuges in pactis [illegible] conveniunt de mutuâ successione, [illegible] diversorum matrimoniorum liberi [illegible] tur, ut æqualiter tàm in bonis paternis [illegible] maternis indifferenter succedant: [illegible] votum captandæ mortis in Christiana [illegible] gione & apud Germanos ac personas [illegible] stres haud facilè præsumendum est. [illegible] tur Harpr. *ad princ. Tit. instit. de Hæreditatibus, quæ ab intestato deferuntur [illegible] & seqq.* Quid verò intersit, an pactum [illegible] renuntiatio juramento confirmetur, [illegible] ipsum tantùm juramentum servandum [illegible] dictum est *in Titulo de Jurejurando.*

---

§. II.

De Ordine Succedentium

SUMMARIA.

4. *Liberorum prima successio & quotupliciter [illegible] beri.*
5. *Statutum vel consuetudo, ne filiæ unà cum [illegible] bonis paternis æqualiter succedant [illegible]*
6. *Successio in stirpes & Iure repræsentationis [illegible] do fiat.*
7. *Naturales filii qui dicantur, & qualiter [illegible] item de spuriis & natis ex damnato [illegible]*
8. *De legitimatorum successione*
9. *Legitimatio & dispensatio quomodo [illegible] ibi Reg. Canc. 50.*
10. *Ascendentes qualiter ab intestato succedant.*
11. *De collateralium successione.*

2. *Frater consanguineo & uterino simul succedente, an debeat fieri distinctio bonorum?*
3. *De fratrum legitimorum tantùm & naturalium tantùm successione.*
4. *Collaterales succedunt in infinitum.*
5. *De Conjugum successione.*
6. *Conjuncti in aliquo consortio vel Collegio etiam sibi succedunt.*
7. *Fisci quid, & quando succedat?*
8. *Peregrinorum defunctorum bona qualiter distribuenda.*
9. *Fisci quando deferantur bona damnatorum.*

Alia Summaria post §. III.

QUinque enumerantur Ordines Successionum. Primus est *Descendentium* seu liberorum. Secundus *Ascendentium* seu parentum. Tertius *Collateralium*, id est, fratrum & aliorum consanguineorum. Quartus Conjugum inter se. Quintus denique *Fisci*. de quibus ordine agemus.

De Successione Liberorum.

PRimò itaque ad successionem vocantur liberi, & descendentes, tum ex voto patrum, qui utique malunt sua bona devolvi ad filios, quàm extraneos; tum etiam ex æquitate, & Jure naturali, ut ex bonis paternis liberi alimenta consequantur. *l. cum natio. 7. ff. de Bonis damnatorum.*

Sunt autem liberi in varia differentia, alij Spirituales, alij affines, alij legitimi tantùm, alij legitimi & naturales simul, alij naturales tantùm, qui & rursus subdividuntur, quòd alij sint propriè naturales, alij spurij, alij ex damnato coitu, alij legitimati. Videamus de singulis.

Spirituales filii dicuntur, quos in baptismo vel confirmatione tenuimus. Et horum nulla successio est, neque enim talis spiritualis cognatio rationem consanguinitatis habet, ut dicuntur in *c. 1. causâ. 30. q. 3.*

Similiter etiam *filii affines* sive privigni cum vitrico non succedunt, *l. 3. & 7. Cod. Communia de successionibus.*

Legitimi tantùm, id est, adoptati & arrogati, qui solâ legis & Juris fictione filij censentur, quamdiu durat adoptio, patri adoptivo ab intestato succedent; si verò ipso vivente emancipati fuerint, cessat successio, nisi quòd filio arrogato, si absque justa causa emancipatus fuerit, quarta pars bonorum patris arrogatoris debeatur. De quibus videatur textus & Doctores *in tit. Instit. de Adoptionibus.*

Liberi naturales, & legitimi simul dicuntur ex justis seu legitimis nuptiis procreari: naturales, quia secundùm naturam à parentibus nati sunt: *legitimi*, quia istam parentum conjunctionem per legitimum matrimonium lex approbat. Unde & à legitimis tantùm, & à naturalibus tantùm distinguuntur. Succedunt autem isti liberi suis parentibus sine distinctione, masculi sint an fœminæ; sui Juris, an patriæ potestati subjecti, quidquid enim de jure veteri constitutum fuerit, hodie de jure novo in materia successionũ sexûs & patriæ potestatis, cognationis & agnationis differentia sublata est. *Nov. 118. cap. 1. & 4. Authent. in successione. C. de Suis & legitimis liberis &c.* Sed hoc in bonis allodialibus; in bonis autem feudalibus hodiè attendi differentiam sexûs, & fœminas atque ex his descendentes à successione Feudi excludi in *Tit. de Feudis.* pluribus explicatur.

Item in quibusdam locis consuetudine & § statutis introductum est, ut pro conservatione familiæ nobilium & personarum illustrium filiæ tantùm in bonis maternis æqualiter cum suis fratribus succedant, in bonis autem paternis certâ aliquâ dote contentæ esse debeant.

Verùm hic *controversia* suboritur, an talia statuta vel consuetudines valeant etiam illo casu, quo filiabus minor portio pro dote assignatur, quàm de jure esset ipsarum

legitima. Ratio dubitandi est, quod legitima debeatur jure naturæ, quia succedit in locum alimentorum, *Novellâ 1. in præfatione* §. 2. jus autem naturale sit immutabile, §. *sed naturalia. 11. Instit. de Jure natur. gentium & civili.* Respondetur, cùm, consuetudines & statuta habeant vim legis, *l. omnes populi. 9. ff. de Justitiâ & jure. l. diuturna. 33. ff. de LL.* ideò prædictas consuetudines & statuta, ex quibus filiæ minorem suâ legitimâ dotem accipiunt, tunc saltem valere existimo, si filia ex illâ dote; vel ex bonis adventitiis aut maternis, vel â marito congrua alimenta & sustentationem habeat. Sin autem aliunde sustentatio deficiat, tunc utiquè non obstantibus talibus statutis filiæ ex bonis paternis alimenta petere poterunt, quæ ipsis jure naturali debentur. *l. 1. §. jus naturale. ff. de Iustit. & jure.* Quòd verò universim pro ratione dubitandi oppositum fuit, legitimam deberi jure naturali, responderi potest, id verum esse in quantum legitima deservit pro alimentis necessariis, non verò quoad quantitatem jure civili determinatam, & quòd præcise debeatur tertia vel dimidia pars bonorum: hoc enim respectu legitima est tantùm juris civilis dispositio, quæ per consuetudinem, legem, aut statutum contrarium tolli potest. Fachin. *lib. 4. Controv. cap. 32.*

6 Cæterùm in successione descendentium hoc obtinet, ut non tantùm filij, qui vivunt, succedant patri, sed etiam si unus vel alter ex filijs præmortuus nepotes superstites reliquerit, isti nepotes unà cum filijs primi gradûs ad successionem vocentur, & repræsentent suum patrem prædefunctum, in ejusque locum succedant; sed etsi plures sint unius filij defuncti nepotes, non tamen plus accipient, quàm ipsorum pater, si viveret, accepisset, & ita dicuntur tales nepotes succedere in stirpes. In capita verò fit successio, quando omnes hæredes sunt primi gradûs, & hæreditas in æquales portiones dividitur. E. g. si tres sint filij & [illegible] pos, hæreditas dividetur in capita, & [illegible] tres partes æquales. Si verò unus [illegible] & ex alio filio prædefuncto tres [illegible] hæreditas dividitur in stirpes & [illegible] duas partes, unam capiet filius, [illegible] tres illi nepotes. Idem etiam [illegible] omnes filij præmortui sint & soli [illegible] ex diversis filijs extent, quia adhuc [illegible] sio in stirpes fiet, ita ut si ex uno [illegible] duo nepotes, ex altero tres, hæreditas [illegible] tùm in duas partes dividatur. §. [illegible] *6. Inst. h. tit. l. 2. Cod. de Suis & legitimis Novellâ 118. cap. 1.*

Naturales filij tantùm, quamvis [illegible] nere omnes dici possint extra matrimonium nati, quorum nativitatem lex non [illegible] bat, propriè tamen illi dicuntur [illegible] qui nati sunt ex concubina domi loca [illegible] ris retenta, qualis concubinatus [illegible] civili toleratus fuit *toto titulo ff. & [illegible] de Concubinis.* hodiernis verò [illegible] legibus, non tantùm in foro [illegible] contra concubinarios proceditur [illegible] cilium Trident. *sess. 24. de Reform. [illegible] cap. 8. & sess. 25. cap. 14.* sed etiam [illegible] sæculari. Istis quoque naturalibus [illegible] annumerant Doctores illos, qui [illegible] sunt ex fœmina aliàs honestâ & [illegible] ste Harp. *ad princip. Inst. hoc tit. [illegible] 263.*

Porrò naturales liberi de jure non [illegible] tibus alijs ex legitimo matrimonio [illegible] neque uxore legitimâ, succedunt [illegible] cum sua matre in sextante seu duabus [illegible] cijs (id est duabus partibus, si hæredes [illegible] duodecim dividatur) æqualiter inter [illegible] stribuendis; avo autem paterno non [illegible] dunt, sed neque patri, si justi liberi [illegible] tima uxor adsit, ita tamen ut etiam [illegible]

alimenta illis ex bonis paternis arbitrio boni viri debeantur *Novellâ 18. cap. 5. & Novellâ 89. cap. 12.* Matri autem etiam illustri & omnibus aſcendentibus per lineam paternam, una cum juſtis liberis naturales succedunt, *l. ſi qua illuſtris. 5. Cod. ad S. C. Orfitianum. §. noviſſimè. 3. Inſt. jam citt.*

Spurij, quamvis etiam generaliori vocabulo omnes illegitimi, in propria tamen ſignificatione appellantur, qui ex muliere publica paſſim corpus proſtituente geniti ſunt. Et hi, cùm patrem incertum habere præſumantur *l. vulgo concepti. 23. ff. de Ritu hominum*, ſucceſſionem paternam prætendere nequeunt. Matri verò, quæ ſemper certa eſt, etiam cùm juſtis liberis ſuccedunt: niſi fuerit illuſtris, in qua talis publica libido magis reprobatur. Videatur Textus & Interpretes ad *tit. Inſt. de S. C. Orfitian. & dict. l. ſi qua illuſtris*, Covar. de *Matrimonio parte 2. c. 8. §. 5.*

Ex damnato coitu vocamus, qui ex tali copula nati ſunt, quam lex damnat, & pœna afficit, quales ſunt adulterini & incæſtuoſi, à conſanguineis vel affinibus in gradibus ad matrimonium contrahendum prohibitis geniti, & illi omni ſucceſſione, tam paternâ quàm maternâ indigni judicantur; ita ut de jure civili ne quidem alimenta eis debeantur. *Auth. ex complexu. Cod. de Inceſtis nuptiis, & Novell. 89. cap. ult.* de æquitate tamen canonicâ illis alimenta juxta facultates parentum præſtanda, communiter traditur *per textum in cap. cum haberet. 5. de eo qui duxit, &c.* Ad conciliationem utriusque juris poſſet forſan talis adhiberi interpretatio: ſenſum Juris Civilis non eſſe, quaſi iſtus filijs nulla prorſus debeantur alimenta, hoc enim fuiſſet indirectè parricidium talium liberorum concedere. *l. necare. 4. ff. de Agnoſcendis & alendis liberis.* quòd à mente Chriſtiani Imperatoris utique alienum fuit; ſed quòd præfatis liberis non debeantur alimenta ſecundùm ſtatum parentum, vel dignitatem eorum aut ſuam, quam nullam habere cenſentur: ut v. g. filius adulterinus vel inceſtuoſus comitis alatur, ut comes, ſed ut privatus juxta neceſſariam vitæ conſervationem, non obſtante quòd in *dict. cap. 5.* dicatur ſecundùm facultates parentum alimenta danda, quia aliud eſt ſecundùm facultates, aliud ſecundùm ſtatum dignitatis. Non obſtante etiam, quòd hoc modo damnati non differrent à naturalibus, qui teſte Harp. *ad princ. Inſtit. hoc tit. num. 267.* nec ipſi de familiâ patris cenſentur, neque arma aut inſignia familiæ ferunt: nam communi hominum æſtimatione honeſtioris ſtatûs habentur naturales, quàm damnati, & ſecundùm hunc ſtatum etiam alendi. Item puto non improbabiliter hanc quoque differentiam adjungi poſſe, quòd naturalibus detur actio contra patrem ejusque hæredes pro condignis alimentis, damnatis verò nulla competat actio, ſed tantùm officio judicis, juxta vitæ neceſſitatem, perſonæ & facultatum qualitatem alimenta decernantur. *arg. textus in d. cap. 5.* ibi: *ſollicitudinis tuæ interereit, &c.* qua tamen in re valdè diverſimodè loquuntur Doctores, ut videre eſt apud Cov. *d. c. 8. §. 6.* & Barboſam *in Collect. ad d. cap. cùm haberet.* An verò dicatur natus ex damnato coitu, qui ex conjugato & ſoluta eſt natus (de qua etiam loqui videtur *d. cap. 5.* ſi penè expendatur) pro utraque ſententia ſunt Doctores apud Covar. *d. c. 8. §. 5. n. 22.* Harp. *dicto loco num. 348.* ubi iſti contra alios affirmativam ſequuntur.

Poſſet *item quæri*, & in utramque partem diſputari, an cum hodie omnis concubinatus & fornicatio puniatur in utroque

foro, liberi inde nati quoad effectum successionis debeant dici ex damnato coitu? Videatur Panor. *in cap. tanta. 6. Qui filij sint legitimi n. 12.* Harp. *dicto loco n. 311.* qui pariter contra alios sustinent, non esse sine textu expresso abrogationem veteris juris inducendam. Consuetudo locorum præcipuè attendenda erit, prout lege Hispanicâ declaratum refert Covar. *dicto cap. 8. §. 5. n. 25.* illum propriè dici damnatum coitum, ex quo fœminæ imminet pœna mortis naturalis à lege statuta.

8 Circa legitimatos supponenda sunt ea, quæ infra *in Libro IV. in tit. Qui filij sint legitimi* pluribus traduntur. Ad præsentem materiam breviter notandum, quòd *legitimati per subsequens matrimoniũ* ex communi Doctorum sententia quoad omnia, scilicet dignitates, successiones & reliqua legitimè natis æquiparentur: cùm enim non tam effectus naturæ, secundùm quam omnes æqualiter nascimur, sit, quàm legis disponentis, ut aliquis pro legitimo habeatur, nihil interest, an lex alicujus nativitatem ab initio, vel ex post facto ratam habeat & approbet, atque effectum matrimonii ad tempus nativitis retrotrahat. Textus & Interp. *in cap. tanta. 6. Qui filij sint legitimi.* Barb. *in Collect. ibidem. n. 14.* Adeò ut etiam ex receptiori in praxi, & Cameræ Imperialis sententia ad bona quoque feudalia taliter legitimati admittantur. Mynsing. *Cent. 5. observ. 42.* Andreas Gail. *lib. 2. observ. 141. n. 2.* Fach. *lib. Controvers. c. 51.* Qua de re dictum superiùs *in Tit. de Feudis. §. 2.*

Porrò *legitimati per rescriptum principis*, ut in bonis paternis succedant, requiritur, quòd mater talium liberorum in uxorem duci non potuerit, vel saltem non pro dignitate, aut quia mortua est, vel aliàs latet. Deinde quòd nulli extent liberi ex matrimonio justo procreati, quibus extantibus legitimati excluduntur, *l. imperialis* [illegible] *Cod. Nuptijs. Novellâ 89. cap. 9.* Porrò [illegible] men filium naturalem etiam extantibus [illegible] stis liberis à Principe de plenitudine [illegible] tis ad successionem legitimari, [illegible] pater pro tali legitimatione supplicans [illegible] rum liberorum mentionem fecerit, [illegible] timato plus relinquat, quàm uni filiorum, cui minimum relinquit, docet Gail. [illegible] *Observ. 142. n. 8. & seq. arg. dictæ Novell. 89. c. 3.* In quâ *Observatione* idem [illegible] etiam alia notabilia tractat, ut an præ[illegible] um aliorum agnatorum consideretur [illegible] gitimatione liberorum? An legitimatio [illegible] extantibus justis liberis facta irrite[illegible] supervenientibus? An fœminæ exclu[illegible] per legitimatum, ubi statutum est, [illegible] non succedant extantibus masculis? [illegible] dem videri poterunt. Easdemque [illegible] nes etiam proponit Harpr. *ad princ.* [illegible] *hoc tit. n. 280. & seq.* ubi singulas neg[illegible] resolvit.

Notant quoque communiter Doctores differentiam esse constituendâ inter le[illegible] mationem, & dispensationem: etenim [illegible] timatus dicitur restitutus natalibus, [illegible] setur prima ejus nativitas approbata, [illegible] túrque quoad omnia legitimus: dispen[illegible] autem sit tantùm quoad aliquos particu[illegible] effectus, sicut in foro ecclesiastico freq[illegible] est, quòd Papa dispenset cum illegitim[illegible] ordines, vel beneficium; & hæc dispen[illegible] tio est strictæ interpretationis, nec ex[illegible] ditur ultra casus, & effectus in ea expre[illegible] Item cùm de Jure non soleant legitimati [illegible] natalibus restitui, inter quorum pater[illegible] non potuisset consistere matrimonium [illegible] sunt incæstuosi & adulterini, ideò si [illegible] princeps extra ordinem gratiam facere [illegible] erit, ex multorum Doctorum sententia [illegible] tem in dubio potiùs dispensasse, quàm [illegible] timâsse censebitur, & tales dispensa[illegible]

nient in diſpoſitione legis vel ſtatuti, quotas de legitimis vel legitimatis liberis aliquid ſtatuitur, niſi princeps de plenitudine poteſtatis nominatim aliter diſpoſuerit, vel ex verbis privilegij alia ejusdem intentio colligatur, Andreas Gail. *dict. obſerv. 142. n. 17.* latè Covar. *de Matrimonio. parte 2. §. 8. & ſeq.*

In hoc ſenſu forſan etiam intelligenda eſt regula Cancellariæ, quæ olim erat 48. hodie vero 50. *de Diſpenſatione ſuper defectu natalium.* ubi S. Pontifex in diſpenſatione ſuper defectu natalium, ut illegitimus poſſit ſuccedere in bonis temporalibus, vult poni clauſulam, *quod non præjudicetur illis, ad quos ſucceſſio bonorũ ab inteſtato pertinere debeat*, quam clauſulam tantùm habere effectum, ut ſic diſpenſatus deficientibus aliis conſanguineis excludat fiſcum, & ſuccedere ex teſtamento, ſuſtinet Fachinæus *lib. 3. Controv. cap. 62.* Cujus ſententiam refert, nec refutat Joann. Chokier *in Commentario ad eandem Regulam*, quæ apud eum eſt 49. contra alios, qui putant, clauſulã intelligi de ſolis liberis naturalibus & legitimis ſimul, non verò de conſanguineis collateralibus. Expediret ſanè ſuper hoc dubio juris intellectu Legislatorem, ipſum S. Pontificem, qui poſt creationem ſuam ſemper ſolet has regulas renovare, conſulere *juxta l. 1. Cod. de Legibus.*

Defendit etiam idem Fachinæus *eodem libro diſp. 58.* legitimationem unius principis non ſuffragari in territorio alterius principis quoad bona ibidem ſita, ejusque juriſdictionem ſpectantia.

De Succeſſione Aſcendentium.

Si defunctus nullos filios aut deſcendentes reliquerit, ſucceſſio defertur aſcendentibus ſeu parentibus. Inter hos autem ſemper proximior excludit remotiorem, nec datur jus repræſentationis. E. g. ſi defunctus reliquit matrem ſuam & avum paternum, ſola mater ſuccedet, quia inconveniens eſt, ut ſuperior repræſentet inferiorem, pater filium, &c.

Deinde aſcendentes nunquam excludunter quidem à collateralibus, tametſi propinquioribus in gradu: econtra autem nec ipſi omninò excludunt collaterales, quia fratres & ſorores duplicis vinculi, id eſt, defuncto ab utroque parente conjuncti unà cum aſcendentibus ad hæreditatem ſui fratris admittuntur. Imò ſi defunctus patrem, & ex altero fratre jam mortuo filios reliquerit, iſti filij fratris jure repræſentationis unà cum patre & fratre defuncti ſuccedent. *juxta Novellam. 118. c. 2. & 3.* Et quia lex tantùm fratres duplicis vinculi vocat ad ſucceſſionem cum aſcendentibus, ideò communiter DD. inferunt, fratres ex uno tantùm latere defuncto conjunctos, videlicet conſanguineos aut uterinos ab aſcendentibus excludi.

Aliter autem ſuccedunt aſcendentes, ſi ſoli ſint, & aliter ſi cum fratribus defuncti concurrant; nam ſi ſoli ſint, ſuccedunt in ſtirpes, & ſi defunctus reliquerit avum paternum ex unâ parte, & ex alterâ avum ac aviam maternam, hæreditas dividetur bifariam, & medietatem capiet avus paternus, alteram inter ſe divident avus & avia materna. Si verò cum aſcendentibus concurrant collaterales, ſucceſſio fiet in capita, & in tot partes dividetur hæreditas, quot ſunt perſonæ ſuccedentes, niſi fortaſſis, ut præmiſſum, filij ex uno fratre defuncto jure repræſentationis veniant; qui tantùm capient portionem ſui patris, quem repræſentant, *dict. Novell. 118. c. 2. & 3.* Verùm hæc ita ſe habent, ſi de parentibus naturalibus & legitimis ſimul loquamur. Parentes verò legitimi tantùm, id eſt, adoptivi, filijs ſuis adoptatis, quando adoptio eſt facta

ab

ab extraneo, vel arrogatis non succedunt. *DD. ad §. 2. & 3. Instit. de Adopt.*

Circa parentes naturales tantùm jura successionum sunt correlativa, adeoque sicut filius naturalis tantùm succedit patri in duabus unciis, ita vicissim eidem pater; & sicut idem filius succedit matri in universum, ita & vice versâ mater. *authent. licet. Cod. de Naturalibus liberis.* Similiter, sicut spurij non succedunt patri, cùm incerti præsumantur; & nati ex damnato coitu, neque patri neque matri, ita écontra spuriis non succedit pater seu patrem se allegans, & damnatis nec pater nec mater. *l. si spurius. 4. ff. Unde cognati. authent. ex complexu. Cod. de Incestis nuptiis.*

De Successione Collateralium.

11 *Collaterales* illi dicuntur, qui quidem nec à nobis geniti sunt, nec nos ab ipsis, sumus tamen ex eodem sanguine propagati, unde & consinguinei nostri appellantur. Ex his alij dicuntur *agnati*, qui ex linea paterna nobis conjuncti sunt, alij *cognati*, qui ex linea materna, quamvis generaliori significatione aliquando cognati omnes consanguinei vocentur.

De jure antiquo Digestorum erat differentia in successionibus constituenda inter agnatos & cognatos, & extantibus agnatis non admittebantur cognati, hodiè in Novellis Justiniani jura agnationis & cognationis confusa sunt, & illa differentia successionis sublata. In feudalibus tamen adhuc discrimen inter agnationem & cognationem constituitur, hoc ipso, quòd in Feudo ordinariè fœminæ, & omnes per lineam fœmininam descendentes à successione Feudi excludantur.

Inter collaterales primum locum obtinent fratres, & sorores. Sunt autem fratres alij *Germani*, sive *duplicis vinculi* ab utroque parente conjuncti: alij *consanguinei*, cum quibus eundem patrem, sed diversam matrem; alij *uterini*, cum quibus eandem matrem habuimus.

Porrò fratres germani succedunt [illegible] cto exclusis consanguineis & uterinis, [illegible] bonis allodialibus loquamur; in feudalibus autem juxta communiorem sententiam [illegible] sanguineos unà cum germanis admittunt [illegible] *Titulo de Feudis* dictum. Imo & [illegible] germanorum liberi mortuis suis parentibus in eorum locum jure repræsentationis [illegible] stirpes succedunt, excluduntque uterinos [illegible] consanguineos. Post fratres autem Germanos eorumque liberos primi gradus [illegible] duplicitas vinculi, neque jus repræsentationis ampliùs attenditur, sed imprimis [illegible] ex uno latere conjuncti vocantur, [illegible] ficientibus ad reliquos consanguineos [illegible] differentia, masculi sint an fœminæ, [illegible] vel cognati, successio in capita devolvitur & semper proximior in gradu excludit [illegible] motiorē, & qui in eodem sunt gradu, [illegible] admittuntur. *dicta Nov. 118. c. 3. &* [illegible] Quòd si fratrum filij soli fuerint, eos [illegible] truo vel avunculo non in stirpes, sed [illegible] ta succedere, ex frequentiori Doctorum [illegible] culo, verbis & mente legum, ac constitutione Caroli V. in Comitiis Spirensibus [illegible] probat Harpr. *ad princ. Instit. hoc tit.* [illegible] *423. & seq.*

Sed non est sine difficultate, utrum [illegible] functus fratrem consanguineum & uterinum vel alios agnatos & cognatos in pari gradu reliquerit atque isti simul succedant [illegible] fieri distinctio bonorū, ita ut in bonis [illegible] nis frater consanguineus vel agnati, [illegible] autem maternis uterinus vel cognati [illegible] dant? Talem distinctionem faciendam [illegible] suadet textus *in l. de emancipatis.* [illegible] *Cod. de Legitimis heredibus.* & [illegible] *in authent. post fratres. in Verbo* [illegible] *Cod. eodem titulo.* Covar. *in Epitome* [illegible]

ssionum n. 8. & plures alij. Verùm cùm
[illegible] in sæpè dicta *Novellâ 118.* Justinianus
fratres consanguineos & uterinos, agnatos
& cognatos sine distinctione æqualiter ad
hæreditatem defuncti vocaverit, videtur
[illegible] Imperatoris conformius, ut hac in
parte, quidquid fuerit de jure priorum le-
gum, nulla differentia bonorum sit adhiben-
da. Ratio rationis est, tum quòd bona, quæ
ad defunctum pervenerunt, desierint esse bo-
na paterna vel materna, & sint facta propria
ipsius defuncti; tum etiam quòd aliàs illa
æqualis agnatorum & cognatorum ad suc-
cessionem vocatio sæpissimè destitueretur
suo effectu, si nimirum defunctus vel tan-
tùm paterna, vel tantùm materna bona ha-
beret. Fach. *lib. 6. Controvers. cap. 5.* Hun-
nius *lib. 3. Variarum Resol. Tractatu. 1.*
quæst. 37.

Circa fratres legitimos tantùm, ac natu-
rales tantùm breviter notandum est, quòd le-
gitimi tantùm seu adoptivi non succedant si-
bi invicem, nisi ab aliquo accendentium ado-
prati sint *l. penult. §. 1. ℣. & ideò. Cod. de*
Adoptionibus.

Fratres naturales tantùm, sicut & spurij
tunc sibi invicem succedunt, si uterini sint,
sive eandem matrem habuerint, non autem
si diversam, *l. 2. & 4. ff. Unde cognati.*
Notat verò Covar. *de Matrimonio parte*
2. c. 8. §. 5. in fine. si defunctus reliquerit
fratrem ex justis nuptiis procreatum, & fra-
trem naturalem tantùm, illum huic præferri.
De natis ex damnato coitu, an sibi invicem
succedant, pro utraque sententia videantur
Doctores apud Covar. *d. loco n. 26.* Fach.
dicto lib. 6. c. 10. ubi ille quidem affirmati-
vam sequitur, isti verò negativa magis pla-
cet, eò quòd in his damnatis nullum conside-
retur naturale vinculum arg. *aut. ex com-*
plexu. Cod. de Incæstis nuptiis.

Demùm ad hunc ordinem collateralium
etiam addendum, quòd ex probabiliori sen-
tentia, licet quidam aliter doceant, collate-
rales in defectu propinquiorum ad successio-
nem admittantur quasi in infinitum, quoto-
cunque gradu sint defuncto conjuncti, dum-
modo suam genealogiam probare possint. *l.*
2. §. 1. ff. de Suis & legitimis. §. 3. Inst. de
Legitimâ agnatorum successione. Non
obstat *§. fin. Inst. de Successione cognato-*
rum. ubi dicitur agnatos succedere, licet in
10. sint gradu: nam ibi decimus gradus tan-
tùm pro exemplo remoti gradûs, non verò
pro restrictione ponitur, cùm non facilè con-
sanguinei inveniantur, qui ulteriorem gra-
dum exactè probare valeant. Sed hîc bene at-
tendendum est, ne consanguinitas & affini-
tas inter se confundantur, quia affines nul-
lum jus successionis prætendere possunt *l.*
affinitatis. 7. Cod. Communia de successio-
nibus.

De Successione conjugum, & ex aliquo
consortio conjunctorum.

QUantùm ad successionem Conjugum 15
ante omnia attendendum est, an conju-
ges aliqua pacta dotalia vel nuptialia instru-
menta confecerint, in quibus frequenter di-
sponere & convenire solent, ut si unus ex
conjugibus sine liberis moriatur, tunc ad su-
perstitem conjugem vel omnia, vel certa bo-
na exclusis consanguineis devolvantur, qua-
lia pacta ex notissima Germaniæ consuetu-
dine valere & ex diversis Cameræ Imperialis
præjudicijs confirmata esse testatur Mynsin-
ger *Cent. 2. Obs. 33. n. 10.*

Quòd si nulla talis dispositio inter conju-
ges præcesserit, tunc primùm superstes con-
junx conjugi defuncto ab intestato in omni-
bus bonis succedit, si nulli omnino extent
consanguinei ipsius defuncti. *l. unicâ. Cod.*
Vnde vir & uxor.

Aliquando tamen etiam extantibus libe-
ris vel aliis consanguineis uxor viro, & è con-

tra vir uxori succedit, si nimirum defunctus multa bona reliquerit, & conjunx superstes pauper sit, ne in opprobrium conjugis defuncti mendicare, aut aliàs non secundùm statum suum decenter vivere cogatur. Isto tamen casu successio non fit in omnibus bonis, sicut in priori, sed si tres vel pauciores adsint filii, quartam partem bonorum, si plures saltem portionem virilem, id est, tantam, quanta uni ex liberis vel consanguineis obtingit, conjunx ex bonis defuncti conjugis accipiet.

Est prætereà differentia notabilis, an conjux pauper succedat cum filiis, vel an cum aliis consanguineis: nam si cum filiis succedat, tantùm usumfructum acquiret, proprietatem verò ipsis liberis servare tenebitur, neque de eâ ullatenus disponere poterit, sed si succedat cum aliis consanguineis plenum dominium consequitur. *Authent. prætereà. Cod. Unde vir & uxor. Novell. 117. c. 5.*

16 Quemadmodum porrò in defectu consanguineorum Jura successionem conjugibus dederunt propter perpetuam vitæ inter eos consortium, divini ac humani Juris communicationem, *l. 1. ff. de Ritu nuptiarum.* ita propter simile aliquod consortium non extantibus cognatis aut conjuge succedunt, & Fiscum excludunt consortes seu Collegæ alicujus corporis sive Collegii Jure non reprobati, legio respectu commilitonis, socius imperialis liberalitatis (id est, quando duobus simul aliquid à Principe donatum est) respectu socii sine legitimo hærede defuncti Ecclesia respectu personarum divino servitio addictarum, quâ de re textus sunt *in l. 1. & 3. Cod. de Hæreditatibus decurionum. l. unica. Cod. Si liberalitatis imperialis socius &c. l. si quis presbyter. 20. Cod. de Episcopis & Clericis.*

De Successione Fisci.

FIscus nomen suum traxisse creditur [illegible] scis sive sportis, quibus pecuniæ [illegible] olim asportari & concludi solebant, [illegible] vocabulo etiam Camera, seu ærarium [illegible] cipis appellatur. Quamvis autem [illegible] niat Jure regalium, & originaliter [illegible] ad summum Principem pertinuerit, [illegible] tamen etiam inferiores Principes & [illegible] territoriorum, qui in aliis quoque [illegible] utuntur, imò in nonnullis locis etiam [illegible] riores Judices & Magistratus Jura [illegible] inveteratâ quâdam consuetudine [illegible] gant. Reiger. *in Thesauro Juris. [illegible] scus. n. 4. & 9.*

Igitur si nulli prorsus adsint legitim[illegible] redes bona defuncti prætendentes, [illegible] publicum proclama seu patentes [illegible] loco publico affixas vocari debent [illegible] consanguinei, & qui in hæreditate [illegible] jus aliquod se habere existimant. Q[illegible] les literæ per hebdomades aut men[illegible] quot juxta singulorum locorum [illegible] dinem affixæ fuerint, & nullus hæres [illegible] actor apparuerit, tunc bona hæreditat[illegible] quam vacantia fisco deferuntur; nisi [illegible] scus illa intra quadriennium agnoverit [illegible] sessor bonorum se adversus fiscum [illegible] ptione tueri poterit. *l. 1. & toto [illegible] DD. Cod. de Bonis vacantibus.*

Speciale est circa peregrinos, quod [illegible] remotis locis moriantur, tunc omni [illegible] dem cura adhiberi debeat, ut bona [illegible] reperta ad ipsorum hæredes deven[illegible] verò propter distantiam locorum nullus [illegible] res indagari possit, talia bona nec fisc[illegible] hospes, in cujus hospitio peregrinus [illegible] sit, sed Episcopus loci occupare, & [illegible] causas erogare debeat. *Auth. omnes [illegible] grini. C. Communia de successi[illegible]*

Aliquando fiscus succedit, excl[illegible] bus aliis hæredibus, nimirum in bo[illegible]

um, qui atrocius aliquod delictum perpetrarunt, veluti crimen læſæ Majeſtatis, vel hæreſeos, *l. quisquis. 5. Cod. Ad legem Iuliam Majeſtatis. c. vergentis. 10. de hæreticis.* Quod tamen hodiè circa hæreticos in Germania toleratos non procedit, ſed niſi crimen ſpecialiter ſit exceptum, ordinariè in bonis damnatorum ad ultimum ſupplicium non priùs ſuccedit fiſcus, quàm filii nec deſcendentes, nec aſcendentes, nec collaterales intra tertium gradum ſuperſint. Conjunx quoque damnati dotem ſuam vel donationem propter nuptias accipit, aut ſi ſine dote & pauper ſit, ſuccedet eo modo, quo ſuperiùs de ſucceſſione conjugis pauperis dictum eſt, idque de jure novo, licet eorum bona damnatorum generaliter fuerint fiſco addicta, *Auth. bona damnatorum. C. de Bonis proſcriptorum.* Plura de fiſco habentur *in tit. ff. & Cod. de Jure fiſci.* quæ non pertinent ad præſentem titulum proximiùs examinare.

§. III.

Quomodo Perſonis Eccleſiaſticis ab inteſtato ſuccedatur.

SUMMARIA.

19. *Clericis qualiter ſuccedatur in patrimonialibus.*
21. *Gradus ſucceſſionis qualiter computentur.*
22. *Quid ſi Clericus conſanguineos non habeat.*
23. *Clericis qualiter ſuccedatur in bonis proſpectu Eccleſiæ acquiſitis.*

19 Suppoſitâ illâ diſtinctione bonorum clericalium, quam ſuperiùs *in Tit. de Peculio Clericorum* tradidimus, ad materiam præſentis tituli ſciendum eſt, quòd ſicut in bonis patrimonialibus, induſtrialibus & parſimonialibus plenaria diſpoſitio tàm inter vivos, quàm in ultimâ voluntate Clericis conceditur, & in iis jure Laicorum utuntur, ita etiam, ſi inteſtati decedant, in his bonis proximi conſanguinei Clericorum juxta ordinem in *præcedenti §.* poſitum ſuccedant. Gloſſa. *in c. 1. in verbo. tradantur. & ibidem* Barb. *in Collect. DD. n. 2. hoc tit.* Henricus Zoëſius *eodem titulo, n. 1.*

21 Neque in hâc ſucceſſione computatio graduum ſecundùm arborem canonicam, (quæ tantùm ad matrimonium pertinet, quod ſicut ex duabus perſonis conſiſtit, ita in eo duæ perſonæ ad unum gradum trahuntur) ſed ſecundùm arborem civilem inſtituitur, in quâ generalis regula eſt, quòd tot ſint gradus, quot perſonæ à communi ſtipite deſcendentes ipſo ſtipite non computato. Unde ponamus, quòd defunctus reliquerit ex unâ parte filium ſui fratris, & ex alterâ patruelem, id eſt, filium patrui, ſi jam ex arbore canonica fieret computatio filius fratris & filius patrui æqualiter ſuccederent, cum eâ computatione uterque ſit defuncto in ſecundo gradu conjunctus. At verò juxta computationem civilem filius fratris excludit patruelem etiam abſtrahendo à jure repræſentationis, quia patruelis eſt defuncto in quarto, filius patris autem in tertio gradu conjunctus. Videatur Card. Tuſcus *V. ſucceſſio. concl. 861. n. 91.* Circa liberos illegitimos Clericorum in ſacris conſtitutorum (ſecus volunt, ſi in minoribus tantùm) non habere locum ſucceſſionem, quàm ſuperiùs naturalibus tantùm adſcripſimus, & magis accenſeri adulterinis, quibus non hæreditas ne quidem matris, ſed alimenta duntaxat (etiam ex reditibus beneficialibus. Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 2. c. 3. n. 4.*) debeantur, docet Gloſſa *in c. per venerab. 13. V. Adulterinis.* & ibid. Panorm. *n. 22. Qui filii ſint legitimi.* Cov. *de Matrimonio. p. 2. c. 8. §. 5. n. 23.* Nav. *h. t. conſil. 2.* & textus eſt *in l. ſacris. 45. Cod. de Epiſc. & Cler.*

22 Quòd ſi nulli extent conſanguinei Clerici defuncti, ſucceſſio in bonis ſupradictis

ad Ecclesiam, cui Clericus beneficatus præfuit, tanquam spiritualem uxorem devolvitur, quo sensu intelligunt & interpretantur *c. quicunque. 12. q. 3. c. 1. hoc tit.* Glossa, Panorm. & Barb. *ibid.*

Si verò defunctus Clericus nec consanguineos, nec beneficium habuerit, tunc fiscum Episcopalem succedere asserit Panorm. *in c. 1. hoc tit. n. 1. & in c. 2. n. 2.* Episcopum enim habere fiscum & fiscalia jura, colligitur. *ex can. si quis contumax. & can. si quis deinceps. 16. q. 4.* & cum Glossa *in c. quia diversitatem. V. præter ejus. de Concessione præbendæ.* tenent. communiter DD. citati apud Barb. *de Officio Episc. alleg. 107. n. 16.*

Videtur quidem hactenus dictis obstare *c. 2. hoc tit.* ubi bona Clerici defuncti jubentur distribui in quatuor partes, & una Episcopo, altera Ecclesiæ, tertia pauperibus, & quarta parentibus assignari; sed hunc textum specialiter loqui de servis, qui olim manumissi in Presbyteros ordinati fuerunt (quibus civiliter non est cognatio saltem collateralium successionem prætendere valens. §. *quod autem. 6. Instit. de Cap. diminut. juncto princ. de servili cognatione)* exponit Glossa, Panorm. & Barb. *ibidem.*

Posset quoque opponi *cap. Episc. 34. causâ. 12. q. 2.* ubi dicitur, quòd Episcopus, qui filios aut nepotes non habet, alium quàm Ecclesiam non debeat relinquere hæredem, ergò videntur collaterales à successione exclusi; sed hunc locum de consilio, non de præcepto interpretatur Glossa *ibidem. V. alium.* & Covar. *in c. 1. de Testamentis. num. 5.*

In bonis prospectu Ecclesiæ acquisitis nulli hæredes præter Ecclesiam de jure succedunt Text. & DD. *in c. 1. hoc tit.* Quòd si defunctus in diversis Ecclesiis habuerit beneficia, bona ipsius inter Ecclesias juxta proportionem redituum ex singulis Eccle[illegible] perceptorum dividentur, *c. relatum [illegible] Testamentis.* Cœterùm quid nomine [illegible]clesiæ intelligatur, ita distinguitur [illegible] *relatum.* ut si defunctus unum tantum [illegible]cessorem in beneficio habeat, v. gr. [illegible]pus vel Parochus, tunc huic bona con[illegible]da sint, qui ea cum reliquis Ecclesiæ [illegible] in timore Dei dispenset: si verò succe[illegible]functi sit totum Collegium Clericorum [illegible] Canonicorum, tunc bona non sunt [illegible] successori in Canonicatu, sed ad com[illegible] Capituli massam conferenda.

Consuetudine autem introduci po[illegible] successio in bonis Ecclesiasticis ad [illegible]pum vel alium Prælatum Ecclesiasticum [illegible]tineat, textus est; & ibi tradunt Inter[illegible] *in c. fin. de Offic. ordinarii in 6.* [illegible] quorundam locorum usu & consue[illegible] constanter receptum sit, ut distributio [illegible] fit *in c. 2. h. t.* & de qua paulò ante [illegible] videlicet inter Episcopum, Ecclesiam [illegible]peres, & cognatos, generaliter in [illegible] Clericorum ab intestato defunctorum [illegible] servetur, non auderem improbare [illegible] *relatum. 12. de Testamentis.* An [illegible] pariter consuetudine introduci possit [illegible] generaliter in his bonis ad hæredes [illegible]nis devolvatur successio? Videantur [illegible] copiosius pro negativa dixi *in tit. [illegible] n. 3.* & Laym. *in Theologia moral. [illegible] tractatu. 2. c. 3. n. 7.*

Illud demum advertendum, si non [illegible]stet, Clericum defunctum habuisse [illegible]na, in dubio, & si beneficatus fuerit [illegible]sumi prospectu Ecclesiæ acquisita [illegible] *Peculio Clericorum.* ideóque præten[illegible]bus successionem incumbet probatio [illegible] adsint bona alterius qualitatis. Item [illegible]vis in ordine ad dominium pecuniæ [illegible] semper succedat in locum rei, nec res [illegible]cum pecuniæ, *l. qui vas argenteum* [illegible]

ff. de Furtis. l. si ex ea. & Cod. de Rei vindicatione. aliud tamen est in bonis proprijs Ecclesiæ acquisitis in ordine ad obligationem restituenti Ecclesiæ, quæ semper sua manent, licèt v. gr. Clericus ex pecunia prædium emerit, *d. c. 1. & 4. de Pecul. Clericorum.*

Et hæc circa successionem in bonis Clericorum; circa bona autem Religiosorum & ingredientium Monasteria pluribus dicetur infrà *in Titulo de Regularibus. & transeuntibus ad Religionem.* Sicut & reliqua materia suis locis tractatur.

TITULUS XXVIII.
De Sepulturis.

SUMMARIA.

1. *Olim cadavera non licebat sepelire in Ecclesia,*
2. *Cur Cadavera in locis sacris sepeliantur.*
3. *Jus funerandi computatur inter jura parochialia.*
4. *Quilibet debet sepeliri in Ecclesia parochiali nisi habeat sepulturam electam, vel Majorum.*
5. *Vxor sepeliri debet cum marito.*
6. *Quid si sepulchra Majorum sint in diversis Ecclesiis.*
7. *Ad electionem sepulturæ qualis solennitas vel probatio requiratur.*
8. *Non licet Religiosis parochiam alienam ingredi ad tollendum funus.*
9. *Videtur congruum, ut maritus post uxorem defuncta cum eadem sepeliatur.*
10. *Prælatus Regularis potest sibi eligere sepulturam.*
11. *Religiosus decedens in loco remoto extra Monasterium potest sibi eligere sepulturam.*
12. *Novitius in Monasterio sepeliri debet, licèt ante mortem fuisset in proposito redeundi ad sæculum.*
13. *Cum parochianus alibi eligit sepulturam, debetur parocho portio Canonica, & quid veniat hoc nomine.*
14. *Qualiter prohibitum sit aliquem inducere ad eligendam sepulturam.*
15. *Tituli, ex quibus aliquid accipi potest in sepultura.*
16. *Non licet propter mortuaria non soluta corpus inhumatum relinquere.*
17. *Qui non gaudeat sepulturâ Ecclesiasticâ,*
18. *Gravis metus quando excusat à transgressione legis humanæ.*
19. *Excommunicati etiam non denunciati privantur sepultura, nisi excommunicatio sit occulta.*
20. *Se ipsos occidentes qualiter priventur.*
21. *Duellantes quando privandi sepulturâ.*
22. *Suscipientem duellum honoris defendendi causa aliqui saltem in conscientia excusant, quod non videtur practicè admittendum.*
23. *Etiam supposità sententiâ illa excusante occumbens, in tali duello privetur sepultura*
24. *Multa fiunt sine culpa vera, quæ non fiunt sine culpa præsumpta.*

DIversos apud diversarum gentium Nationes extitisse modos procedendi cum corporibus defunctorum, heroico carmine narrat Silius Italicus, & post illum Cassanæus *in Cat. Gloriæ mundi. p. 2. consid. 5.* alibi feris, alibi igni, aquis alibi aut aëra lentâ tabe diffluentia committebantur, &c. Sed inter Christianos usitatus mos est defunctorum corpora in terram defodere, ut juxta illud *Gen. 3. cap. ỳ. 19. Homo de terra sumptus, & pulvis, rursus in terram & pulverem revertatur.* In quem finem piè admodùm Majores nostri cum ipsa nascente Ecclesia constituerunt cœmiteria seu loca Deo consecrata, in quibus fidelium cadavera tumularentur: quamvis olim prohibitum fuerit, ne quispiam ipsa in Ecclesia (ubi Christus immolatur, cui mors ultra non dominabitur) sepeliretur. *c. præcipiendum. 15. causa. 13. q. 2.* postea tamen partim Jure, partim consuetudine introductum est, ut Episcopis, Abbatibus aliisque piis & honestioribus præsertim Laicis in ipsa Ecclesia locus sepulturæ concederetur *c. nullus 18. causâ 13. q. 2.* † Quòd verò cadavera potiùs in locis sacratis maximè prope templa constitutis, quam in profanis sepeliantur, fit, ut minus à spiritibus immundis vexentur, ut animæ consequantur patrocinium Sanctorum, quibus Ecclesia cum cæmiterio dedicata est, ut vivi

templum intrantes sæpiùs in suis precibus defunctorum & ibi sepultorum memores reddantur. *c. cum gravia. 12. & c. animæ causâ 22. d. q. 2.*

Quæritur autem I. an omnes Ecclesiæ habeant jus sepeliendi defunctos? ℟. Jus funerandi computandum esse inter jura Parochialia, propterea cessante privilegio vel consuetudine ne quidem Monasteria, quæ populum aut Parochiam non habent, extraneos defunctos sepelire posse, præter suos Religiosos Professos & hospites itidem Religiosos apud eos morientes *c. 1. causâ 16. q. 1. c. in nostra. 10. h. t.* Dico cessante consuetudine; nam hodie omnia Monasteria vel ex privilegio vel consuetudine jus sepeliendi defunctos habere, saltem si ibi sepulturam elegerint refert Lancellotus *in suis Instit. de Sepult. §. 1. in gl.* & si juxta textum *in c. 2. in fine h. t. in 6.* valet electio sepulturæ etiam in loco minùs Religioso, ergò multò magis hodie in quolibet loco Religioso sepultura eligi poterit. Cœterum jus sepeliendi, ac cœmiterium alicui Ecclesiæ per Episcopum rectè concedi, decisionem Rotæ adducit Barb. *de Offic. Par. p. 3. cap. 26. n. 14.*

4 *Quæritur* II. An ergò quilibet in sua Ecclesia Parochiali vel ejus cœmiterio sepeliendus sit. ℟. Imprimis attendendum esse, an defunctus certam aliquam sepulturam in alia, quàm sua Ecclesia Parochiali elegerit, quòd cùm Jura omnibus permittant etiam filiolam sine consensu patris, etiam in quacunque Ecclesia vel cœmeterio, ejus voluntatem implere modis omnibus oportet. *c. 4. causâ 13. q. 2. c. 1, h. t. c. 4. & passim. Eod. in 6.* Sin autem intestatus quis decesserit, cujus tamen Majores certam pro sua familia constituerint sepulturam, in hac potiùs, quàm Ecclesia Parochiali tumulari debet. *c. 2. & 3. hoc t. in 6.* Quòd si denique nec defunctus ipse, nec Majores ejus certum sepulturæ locum sibi determinaverint, ad Ecclesiam suam Parochialem, quamvis extra [illegible] mortuus fuerit, deferendus erit, [illegible] ad illam commodè deferri possit. *d. c. [illegible] in 6.* adeò, ut si quis alienum parochianum contra jus proprij Parochi sepelierit, [illegible] ad restitutionem cadaveris, cum omnibus quæ occasione sepulturæ quomodolibet acceperit, conveniri. *c. ex parte 5. & [illegible] berum. 6. h. t. c. 1. Eod. in 6.* Porrò [illegible] ne Parochiæ non tantùm venit locus, [illegible] quis *verum domicilium* habitationis [illegible] petuæ tanquam civis & incola collocavit, [illegible] etiam *quasi domicilium*, si nimirum [illegible] co per notabile tempus, ut per majorem [illegible] ni partem, aut defacto habitârit, aut [illegible] animo habitandi advenerit: istud enim [illegible] *domicilium*, ex recepta DD. sententia [illegible] dat jurisdictionem fori pœnitentialis [illegible] cipienda Sacramenta & Ecclesiasticam [illegible] turam, Sanch. *de Matr. lib. 3. disp. [illegible] 12.* Tusc. *L. S. Concl. 198. n. 7.* Decisum tamen *in c. 3. h. t. in 6.* quòd habens [illegible] cilium in civitate vel castro, quando se [illegible] fert in illam recreationis causâ, vel [illegible] lia exerceat in eadem, si non electâ sepultura ibidem decedat, non in Ecclesia dictæ [illegible] sed in sua Parochiali, vel sepultura Maiorum debeat sepeliri. Si defunctus in duobus [illegible] æqualiter domicilium habuit, v. g. in [illegible] per æstatem, in altero per hyemem, [illegible] duabus Ecclesijs Parochialibus Sacramenta frequentare soleat, in illa sepelietur, [illegible] decessit, vel si extra utramque mortuus [illegible] ad quam arbitrio propinquorum facilius [illegible] portari poterit: ubi enim duo vel plures [illegible] bent æquale jus, & singuli in solidum [illegible] rem, ordinariè melior solet esse præsentis pantis conditio, *arg. c. cùm plures. [illegible] Offic. de leg. in 6.*

Circa uxores speciale est, quòd [illegible]

vis relictâ familiâ propriâ secutæ sunt viros suos, ita post mortem non in sepulchro familiæ, sed maritorum tumulandæ sint, nisi propriam sibimet elegerint sepulturam, vel ob divortium perpetuum ex causa adulterij vel hæresis (secùs si temporale tantùm ex causa sævitæ, vel morbi contagiosi) intervenerit, nec id ante mortem reconciliatum sit. Quod si aliqua plures successivè maritos habuerit, cum ultimo, cujus nomen & statum retinuit, sepelietur. Text. & DD. *in cap. unaquæque 3. causâ. 13. q. 2. cap. 3. hoc t. in f.*

Quæritur III. Quid dicendum sit, si sepulchra Majorum sint in diversis Ecclesis? R. in hac quæstione tres casus esse distinguendos. I. Si in una Ecclesia sepultus sit Abavus, Proavus, in alia verò Pater & avus, filius propter majorem conjunctionem cum Patre & Avo sepelietur. II. Si Avus, Proavus, & Abavus in uno loco sepulti sint, Pater verò elegerit sepeliri in alio, filius non cum patre, sed potius cum Avo & Proavo sepelietur, *per text. in c. fraternitatem. 3. Ext. & c. at qui 3. h. t. in 6.* ubi dicitur, quemlibet in eo loco sepeliendum esse, in quo parentes & majores *ab antiquo* soliti sunt tumulari. III. Si Pater, Avus, & Proavus in diversis locis tumulati sint, nonnulli censent, filium in Ecclesia Parochiali sepeliendum esse, quasi hoc casu cesset sepulchrum Majorum; alij contra volunt, Patrem sequi debere, *authoritate ex. in c. unaquæque. 3. causâ. 13. q. 2. item in novo.* Vid. Syl. V. *sepultura. n. 5.* Mihi prior sententia videtur verior; pro conciliatione tamen alterâ tunc amplectore, si pater non simpliciter pro se tantùm, sed universim pro sua familia sepulturam elegerit, de quo casu non obscurè loquitur text. *in d. §. item in novo.*

Quæritur IV. Utrum ad electionem sepulturæ requiratur aliqua solennitas? R. Quamvis electio sepulturæ sit species ultimarum voluntatum, *ut per Gl. addit. in c. 1. hoc tit. in 6. in V. prædictos. arg. c. Ultima. 4. causâ. 13. q. 2.* nihilominùs tamen, cùm sit dispositio ad *pias causas*, probabilius judico, nullâ aliâ solennitate muniri debere, nisi quòd eligens sit pubes *c. penult. h. in 6.* compos mentis, & sufficienter constet de ejus volutate: nam quòd favore militiæ *in tit. de Militari testam.* & favore Patriæ potestatis *in l. hac consultissima. 21. §. ex imperfecto C. de Test.* concessum est, ut testamentum militis, & patris inter liberos nullam solennitatem, sed tantùm probationem requirat, idem etiam DD. communiter & rectè *ad pias causas*, favore earundem, & propter salutem animæ, pro quâ defunctus tale testamentum fecit, extendunt, & ita, ut ne quidem duo testes, de quibus fit mentio *in c. relatum. 11. de Testam.* ad substantiam necessarii sint, Cov. *in c. relatum. n. 12.* Tyraquel. *de Privil. piæ causæ. privil. 2.* Quòd verò ad probationem electionis sepulturæ attinet, illa non nimis exacta requiritur, quia licèt præjudicium Parochialis Ecclesiæ interveniat, id tamen non est valdè notabile. Unde electionem sepulturæ probari posse per testes singulares, & unum etiam concurrentibus adminiculis, & quidem per solum Confessarium, cui tanquam interpreti voluntatis defuncti sit fides habenda. *arg. l. 1. in fin. & ibi DD. ff. de V. O.* tradit Pasqual. *in Addit. ad Lauret. de Franch. in controv. inter Epis. & Regul. p. 2. q. 64. n. 3. & seqq.* Solum tamen propositum eligendi sepulturam, antequam quis actu eligat, nihil operatur. Lauret. de Franch. *d. q. 64.*

Quæritur V. An Religiosi, quibus vel ob electam sepulturam, vel sepulchrum Majorum jus funerandi cadaver competit, possint propriâ authoritate illud de domo tolle-

tollere, & per alienam Parochiam processionaliter ad suam Ecclesiam deferre? R. Omnium primò attendendam esse loci consuetudinem, vel specialia pacta cum Parocho inita *arg. c. 1. de Pact. in 6.* Cæterum abstrahendo à speciali consuetudine, pacto, vel privilegio, Juri conformius censeo non licere ad tollendum funus alienam Parochiam sine licentia Parochi ingredi. *arg. c. un. 13. q. 1.* Pro quâ sententia etiam Bullam Leonis X. allegat Zypæus *in Annal. jur. Pont. 1. de Sepult. n. 5. & seqq.* eo ferè modo, quo de Jure Civ. cuilibet quidem competit jus venandi, alienum tamen fundum ingredi à domino prohiberi potest. *§. feræ. 12. I. de Rer. divis.* Notandum proinde est, quòd Parochi corpora defunctorum in Ecclesiis Religiosorum humanda usque ad Ecclesias præfatas associare possint, & ibi permanere, non tamen cum stola, neque ibidem decantantes aut aliam functionem facientes. Ita ex Declar. Card. & Tamburino docet Petrus de Murga *in quæst. past. p. 3. q. 7. n. 6.*

9 *Quæritur* VI. An si uxor specialem sepulturam sibi elegerit, & ante Maritum defungatur, debeat Maritus postea sine electione sepulturæ decedens cum illa sepeliri? Pan. quamvis primâ fronte id affirmaverit, tamen mox in negativam magis propendere videtur *in c. de uxore 7. h. t. n. 7.* eo quòd Jura tantùm de Uxore loquantur, neque fœmineo vocabulo masculi contineantur, ut ait J. C. *in l. si ita scriptum. 45. ff. de Leg. 2.* & uxor quidem virum, non autem Vir Uxorem sequatur.

10 Ego puto non improbabiliter hoc modo distingui posse; ut siquidem Maritus habuerit *sepulchrum Majorum*, debeat potiùs exemplo Patriarcharum cum suis patribus tumulari. Sin autem nec specialiter *electam* nec *sepulturam Majorum* habeat, & matrimonium in concordiâ transactum sit, existimo satis congruè dici posse [illegible] tiùs cum uxore, quàm in Ecclesia Parochiali sepeliendum esse, etenim propter mutuam vitæ societatem, affectionem illam conjugalem Jus disposuit, ut unus [illegible] liretur cum marito; quæ ratio cum [illegible] parte mariti procedat, idem sane [illegible] hunc statuendum erit *c. inter corporalia. vers. sicut ergo. de Translat. Epis.* extensio Juris satis ex præsumpta [illegible] Mariti defuncti induci potest, si [illegible] uxoris electam sepulturam & non [illegible] trariam dispositionem, videtur plane [illegible] ritalem affectionem eandem tacitè [illegible] iam elegisse, ut *quarum mens una [illegible] Domino, eorum quoque corpora sepulchra non separet*, sicut in simili dicitur *unaquæque. 3. causâ. 13. q. 2.*

Quæritur VII. An Prælatus Regularis possit sibi eligere sepulturam? Affirmat communis est apud Pasqual. *in Addit. Lauret. de Franch. p. 2. q. 61. num. 3.* à contrario sensu *cap. fin. h. tit.* nam ibi decernitur Religiosos non posse sibi eligere sepulturam, qui cum aliis potestati subjecti sint, velle *proprium* habent: unde cum Prælati circa ea, quæ pertinent ad regimen Conventûs & Monasterium, habeant *suum velle*, poterunt [illegible] re. Verùm advertendum esse ait Pasq. *d. l.* quòd hujusmodi electio, sicut quælibet potestas, debeat esse rationabilis, alias nullam fore censet electionem sepulturæ, si eligeret Prælatus in loco, quò deferri possit sine notabilibus expensis; nam tali electione læderetur honor & bonum Religionis, sicut læderetur, si non pareret specialis prærogativa loci electi, si esset præponderans motivum ad [illegible] dam rationabiliter sepulturam in [illegible] Monasterio.

Quæritur VIII. An Religiosi inferiores possint sibi eligere sepulturam, si extra Monasteria decedant? Etiam hic affirmativa communior & probabilior est, dummodo Religiosus ita remotè à suo Monasterio decedat, ut ad id commodè deportari non possit: nam in *c. fin. h. t. in 6.* ubi Religiosis interdicitur electio sepulturæ, apertè additur hæc exceptio, *nisi tam remotè à Monasteriis moriantur, ut commodè ad ipsa deferri nequeant* Pasq. *d. p. 2. q. 60. n. 3.* & plurimi apud eum cc. Facit text. *in cap. nimis iniqua. 16. de Excess. Prælat.*

Quæritur IX. An Novitius, qui sine electione sepulturæ decedit, sepeliendus sit in Monasterio, vel Ecclesia sua Parochiali? Pro Ecclesia Parochiali respondet Pet. de Ubaldis *de Canon. Episc. cap. 34.* Angelus *in V. Sepult. n. 26.* eò quòd Novitii non sint verè Religiosi seu de corpore Monasterii. Nihilominus dicendum est, Novitios in ipso Monasterio sepeliri debere, quia quoad plerosque effectus (extra votorum obligationem) Religiosis connumerantur; nimirum quoad Sacramentorum perceptionem, privilegium Canonis *c. Religioso. 21. de Sent. excom. in 6.* & fori, Navar. *Cons. 5. & 6. de Foro comp.* Sed quid si Novitius ante mortem fuisset in proposito redeundi ad sæculum, nunquid, quia tunc elegisset mori in sæculo, censendus foret etiam extra Monasterium elegisse sepulturam? Negativa verior est contra Syl. *V. Sepultura. q. 8.* quia solum propositum non extrahit Novitium à statu novitiorum, sicut nec voluntas mutandi Parochiam subtrahit à Jure Parochi. *arg. l. domicilium. 20. ff. ad Municipalem, &c.* sed requiritur factum solvens illum contractum, quo Novitius se tradidit experiendum Religioni, & ipse acceptavit Religionem experiendam, Lauret. de Franch. *in Controv. inter Epis. & Regular. p. 2. q. 57.*

Quæritur X. Quid Juris habet Parochus, si Parochianus alibi eligerit sepulturam? ℟. Quòd debeatur ipsi portio canonica de iis, quæ alteri Ecclesiæ, ubi sepultura electa est, occasione funeris obveniunt, ut qui Sacramenta administrando onus habuit cum vivente, post mortem ejus etiam de funere aliquod emolumentum participet. Si quis in duobus locis æqualiter habuerit domicilium, & in tertio elegerit sepulturam, portio canonica inter utriusque domicilii Ecclesias dividenda erit. *c. 2. hoc tit. in 6.* & quidem si de puncto Juris communis præsertim antiqui loquamur, hæc portio aliquando est dimidia, aliquando tertia, & aliquando quarta pars pro cujusvis loci consuetudine, non tantùm de candelis, oblationibus, panno tumbæ, &c. sed etiam de omnibus, quæ vel titulo institutionis, vel legati defunctus pro anima sua Ecclesiæ electæ sepulturæ reliquerit. *c. 4. c. cùm super. 8. c. certificari. 9. c. in nostra. 10. h. t.* Specialiter tamen excipitur *in c. fin. de Testam.* quòd non sit solvenda portio canonica de his, quæ pro fabrica Ecclesiæ, pro ornamentis, luminaribus, anniversario, septimo, vigesimo, trigesimo die; sive aliis ad perpetuum cultum Divinum legantur. Et quamvis *in clem. dudum. 2. h. t. d. cap. fin.* videatur abrogatum, nihilominùs Gloss. *in d. Clem. in §. verum.* & Cov. *in c. Officii. de Testam. in 6.* censent, eandem Clementinam utpotè correctoriam & strictæ interpretationis non esse ultrà FF. Prædicatores & Minores, de quibus loquitur, extendendam. Dixi porrò de puncto juris communis hæc ita procedere: nam per Bullas & Privilegia specialia, item multorum locorum consuetudinem, Monasteria, & Religiosorum Ordines, vel nullam omninò portionem canonicam, vel non nisi de funeralibus propriè dictis, quæ scilicet eodem

die cum funere deferuntur, uti sunt candelæ, pannus, oblationes, &c. persolvere tenentur. Sicut etiam *d. Clem. dudum.* circa portionem canonicam respectu Prædicatorum per privilegium Sixti, & respectu Minorum per privilegium Pii V. abrogatam esse refert Syl. *V. Portio Canonica. in fin.* & Miranda *in Man. Prælat. tom. 2. q. 48. art. 8.* Vide etiam Tambur. *de Jur. Abb. tom. 1. disp. 15. q. 17.* Molina *de I. & I. tract. 2. disp. 215.*

14 *Quæritur* XI. An liceat Religiosis aut Clericis aliquem inducere vel persuadere, ut in suis Ecclesiis eligat sepulturam? ℟. Id sub pœna excommunicationis S. Pontifici reservatæ & restitutionis cadaveris jam sepulti prohibitum esse *in c. 1. h. t. in 6. & Clem. cupientes. 3. §. sanè de Pœnis.* Attamen rigor hujus constitutionis ita communiter temperatur, ut procedat in electione irrevocabili, quæ voto, juramento, aut alio pacto *perpetuo* concipitur, non verò in electione mutabili, quæ fit per testamentum, codicillum, aut aliam promissionem revocabilem. Item cùm textus loquatur de inductione circa proprias Ecclesias, non incurretur censura, si Regulares inducant ad eligendam sepulturam in aliena Ecclesia, pœnalia enim sunt strictè interpretanda. Pasqual. ad Lauret. de Franch. *d. p. 2. q. 63. n. 2. & seqq.* Angelus *in V. sepultura. n. 35,* Nav. *in Man. c. 27. n. 103.*

Quæritur XII. Quomodo defendi possit consuetudo, quæ undequaque inolevit, quòd pro sepulturis pecunia accipiatur? In *cap. cùm in Eccl. 9. de Simonia.* dicitur horribile, quòd pro sepulturis & exequiis mortuorum aliquid exigatur &c. Econtrà in *cap. ad Apostolicam. 42. de Sim.* damnantur Laici, qui id solvere recusant, quod Clerici pro exequiis mortuorum juxta laudabilem consuetudinem petunt. ℟. Non posse pro ipsa sepultura, nec pro loco Deo consecrato, tanquam pro rebus spiritualibus, aliquid temporale peti sine labe [illegible]niæ, *c. questa. 12. causa. 13. q. 2. c. [illegible]dæ. 13. hoc tit.* Verùm consuetudinem [illegible]sertim accedente non est iniquum, [illegible] petatur. I. pro conservatione cæmi[illegible] loci specialis sepulturæ, aut sustentatio[illegible] cantorum. II. propter specialem [illegible] ad quem sepeliens, qui Parochus [illegible] non tenetur: sicut in simili pro [illegible] Missarum stipendium accipi potest [illegible] pro sustentatione Parochi, qui alias [illegible]os reditus habet. IV. Cùm decima[illegible] *sonales* passim in desuetudinem abi[illegible] difficile fuerit hominum substantias [illegible] viverent, perscrutari, ut sciretur [illegible] quot annis lucrati fuerint, ideò fas [illegible]dere, in locum decimarum *perso*[illegible] mortuaria successisse, & Parochus [illegible]tos fuisse, quòd sibi post mortem [illegible] summatim aliquid vice decimarum [illegible]lium exolveretur. V. Quòd honor [illegible] eminentia specialis sepulturæ (d[illegible] illa præeminentia sit propter respec[illegible] quem temporalem, ut quia est in loco [illegible]miori & conspicatiori) item obliga[illegible]clesiæ, quòd nullum alium velit rec[illegible] locum electæ sepulturæ, quàm eligen[illegible]miliam, sit pretio æstimabilis, cum [illegible]mis tam Theologis quàm Canonistis [illegible] Barb. *de Offic. Par. p. 3. c. 26.* [illegible] Sed admoneo in hac quæstione, nullum [illegible] esse licitum, sed contra Christianæ [illegible] officium & per Ordinarios castiga[illegible] quòd propter exactionem pecuniarum [illegible] mortuaria non soluta, defunctorum [illegible]ra inhumata relinquantur. *c. ad [illegible] 13. h. tit. Sac. Congreg. Cardinal.* [illegible] *ex Sylv. refert.* Barb. *in Collect.* [illegible] *Conc. Trid. sess. 25. de Reform.* [illegible] *num. 36.*

§. Unicus,
Quinam sint indigni Sepulturâ Ecclesiastica.

Indigni censentur, qui non sunt de Ecclesiâ, videlicet Judæi & Gentiles, *c. Ecclesiam. 27. de Consecr. dist. 1.* quibus etiam annumerantur infantes Christianorum, qui sine Baptismum decesserunt. Si tamen infans ab obstetrice, vel cum materia aut forma dubia, aut etiam, dum de ejus vita dubitaretur, baptizatus sit, sepulturâ Ecclesiastici privari non debet, item si in utero matris maneat, unà cum matre ista sepienda est, quia pars matris esse censetur, *l. 1. ff. de Vent. inspic.* si verò propter mortem vitæ à præmortua matre exsectus fuerit (quod fieri debet, quando vita infantis dubitanda) nec tamen speratur, quòd vivus baptismum attigerit, extra locum consecratum humabitur.

II. Indigni sunt hæretici, atque omnes qui quis in puncto hæresis (non in aliis delictis) favorem, auxilium, aut receptaculum præbent *c. 2. de Hæret. in 6.* Sed quia nonnunquam contingit, quòd familia alicujus potentis hæreticis cum comminatione graviorum malorum desideret sepulturam Ecclesiasticam hæretici defuncti, ideò quæritur, an ad evitandum grave malum possit Parochus dictam sepulturam concedere? Difficultatem facit *c. sacris. 5. De his. quæ vi metusve causa &c.* ubi S. Pontifex dicit, quod propter metum nullatenus liceat communicare cum excommunicato *quamvis enim*, inquit *metus attenuet culpam, tam tamen non prorsus excludit, cum pro nullo metu debeat quis mortale peccatum incurrere, &c.* Ex quo nonnulli concludunt, quòd metus non tantùm non excuset à transgressione legis divinæ, aut naturalis, sed nec etiam â transgressione legis humanæ, siquidem prohibitio communicationis cum excommunicato (de qua *in d. c. sacris* mentio fit) tantùm Jure humano Pontificio statuta sit; sicut etiam videtur nullatenus posse licere, ut propter metum liceat contrahere cum consanguinea intra 2. vel 4. gradum, licet id impedimentum tantùm Juris positivi sit, neque debeat existimare insolitum, quòd lex humana etiam cum periculo mortis obliget, quemadmodũ in legibus militaribus quotidianum est. Verùm ego puto distinguendum an sepultura hæretici, vel quævis alia transgressio legis Pontificiæ petatur in contemptum Ecclesiæ, vel ex alia causa, v. g. ad splendorem familiæ conservandum? &c. Priori casu locum habebit text. *d. c. sacris* nam cooperari ad contemptum Ecclesiæ, non est tantùm lege humanâ, sed utique etiam divinâ prohibitum juxta illud. *Matt. 18. Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Posteriori autem casu communior est sententia, quòd gravis metus excuset à transgressione legis humanæ quia non est verisimile legislatorem voluisse obligare in casu tam extraordinario *l. nam ad ea 5. ff. de LL.* & cum magno alterius damno. Unde qui justo metu adactus contraxerit cum consanguinea non peccabit per contractum, peccabit autem per copulam, cum enim tale matrimonium propter impedimentum consanguinitatis (quod metus tollere non potest, sed tantum excusare à peccato) sit nullum copula consequens non tantùm lege humanâ sed & divinâ prohibita erit. Verum quidem est, quòd dux belli possit imperare militibus, eosque etiam ad periculum vitæ obligare, sed id exigit salus publica & natura belli, atque ibi apertè constat de imperantis voluntate, & milites tam periculosarum legum non ignari, nihilominus se ultroneè Ducis potestati subdiderunt.

Syl. V. *Metus. n, 7.* Azor. *instit. Mor. lib. 1. c. 11. q. 1.* Quòd si igitur contingat cum tam periculosis minis peti sepulturam Ecclesiasticam non in contemptum Ecclesiæ, sed pro honore familiæ, ut præmissum, Parochus non tenebitur cum gravi suo damno resistere, cessante tamen periculo tale cadaver, si ab aliis dignosci possit, iterum exhumari debet, ut clarè constitutum est *in c. sacris. 12. h. t.*

III. Indigni sunt in excommunicatione aut interdicto degentes, si ante mortem saltem à simplici Sacerdote absoluti non sunt: quibus enim non communicamus vivis, etiam non communicare defunctis debemus. *d. c. sacris & c. fin. h. t. c. is, cui. 20. de Sent. excom. in 6.* si tamen ante mortem signa pœnitentiæ dederint, etiam post mortem absolvuntur, & sepulturæ Ecclesiasticæ mandantur. *c. à nobis. 28. de*
19 *Sent. excom. & d. c. is, cui.* Cùm autem hodie per Extravag. Martini V. *Ad evitanda scandala, &.* nullus excommunicatus necessariò vitandus sit, nisi fuerit per Ordinarium tanquam excommunicatus *denunciatus* vel sit notorius *percussor Clerici*, ideò controvertunt DD. utrum hodiè excommunicati, qui vitandi non sunt, sepulturâ Ecclesiastica gaudeant? Affirmativam sustinent Nav. *de Sepult. Cons. 4.* & Paul. Laym. *in Theol. mor. lib. 5. tr. 5. c. 5. n. 8. circa finem* & plures apud eum citati, ex eo, quòd circa tales excommunicatos deficiat ratio *in d. cap. Sacris.* assignata. Nihilominus probabilius judico, si de excommunicatione constet publicè, non esse dandam Ecclesiasticam sepulturam, quia *d. Extravag.* non vult adjuvare excommunicatos, sed tantùm fideles innocentes, ne facilè aliquam censuram incurrant. Cov. *in Relect. c. Alma Mater de Sent. excom. in 6. p. 1. §. 2. n. 11.* Zoës. *ad hunc tit. num. 9.* Notanter dico: si excommunicatio sit *publica*; nam si sit occulta, & fortè soli Parocho cognita, non erit sepultura Ecclesiastica denegandi, quia privatâ scientiâ uti quidem licet quandoque in privato, non autem ad condemnationem in publico.

Quòd si quis notoriè excommunicatus defacto in loco consecrato sepultus [illegible] tè posset tolerari propter authoritatem [illegible] qui primam sententiam docent, multisque prohibentur, quæ tamen facta [illegible] nentur. *c. ad Apostolicam. 16. de Sepulturis.* maximè quando irritatio facta [illegible] incommoda secùm trahit, ut in nostro [illegible] posito exhumationem cadaveris, pollutionem cadaveris, pollutionem & necessitatem reconciliandi Ecclesiam vel [illegible] um, præjudicium Parochianorum, [illegible] terim propter pollutam Ecclesiam [illegible] ciis & sepulturâ carere debent: sicut [illegible] mili Cov. *in Relect. Clem. si fuerit [illegible] Homicid. in pr. n. 9.* circa irregularitatem expositi, cujus parentes ignorantur, [illegible] ob diversas opiniones expositum ad [illegible] non facilè admittendum, admissum [illegible] tolerandum.

IV. Sepulturâ Ecclesiasticâ privatur [illegible] mnes in notorio peccato mortali decedentes uti sunt in ipso crimine furti vel [illegible] &c. interempti *c. fures. 31. causa [illegible]* Item sibi mortem inferentes ex desperatione vel iracundia *c. placuit. 12. causa [illegible]* secus est, si ex fatuitate, vel si [illegible] met vulnere lethali ante mortem [illegible] rint. Imò in dubio non debet [illegible] sumi, quòd peccaminosè sibi ipsi [illegible] aliquis intulerit, nisi ex alijs conjecturis [illegible] pareat. Nav. *h. t. Cons. 7.* Cov. [illegible] *lib. 2. c. 1. n. 11.* Interim tamen [illegible] muni hominum existimatione [illegible] desperatione & in malo statu decessit [illegible] v. gr. in cubiculo suspensus aut in [illegible]

præcipitatus reperitur, ideò si ex adversi aliquæ conjecturæ adsint pro ipso defuncto, quòd ex corruptione mentis, aut ab alijs suspensus sit, vel quòd casu in puteum deciderit, &c. ad evitandam qualem qualem hominum offensionem fortè non inconsultò fiet; si tale cadaver de noctu sine consuetis solennitatibus in loco consecrato sepelatur. Cæterùm subitaneâ morte exanctis, etiamsi constet, quòd in vita sæpiùs peccaverint, nihil omnino saltem privatim pœnituisse censebuntur Tex. & Pan. *in c. ex parte 11. h. t.*

V. Ecclesiasticâ sepulturâ non gaudent, qui omiserunt Paschalem communionem, nisi ante mortem pœnituerint. *c. omnis utriusque. 12. de Pœn. & rem. ff.* An autem hac pœnâ affici possit, qui quidem tempore Paschali omisit communionem, sed intra annum semel aut sæpiùs eam peregit? Non putarem, cùm enim privatio sepulturæ sit pœna valde gravis & infamis, videtur benigniori interpretationi temperanda, *L. pen. ff. de Pœn. c. odia. de R. I. in 6.* ut in *d. c. 12.* statuta referatur ad omnia verba præcedentia, si nimirum aliquis nec *semel saltem* in anno confessus fuerit, nec communionem *ad minus* in Pascha susceperit, quæ non verificantur de eo, qui extra tempus Paschale semel aut sæpiùs confessus est. Accedit, quòd committentem contra *d. c. 12.* ideò DD. tam graviter puniri existiment, quòd se suspectum de hæresi reddat, quasi minùs curans *Pœnitentiæ* Sacramentum Barb. *in d. c. 12. n. 11.* id verò rationabiliter dici non possit de eo, qui intra annum hoc Sacramentum ritè susceperit.

VI. Usurarij manifesti mortui antequam restituerint vel de restituendo caverint. *c. 2. de Usuris in 6.* Sed cùm materia usurarum sit altioris indaginis, & multi contractus ab usura excusari possint, ideò non erit facilè concedendum Parocho, ut propriâ autho-

ritate sine prævio Judicio Ecclesiastico tam gravem pœnam exequatur.

VII. Religiosi proprietarij. *c. 2. c. cùm ad Monasterium. de Statu Mon.*

VIII. Qui in Torneamentis non causâ recreationis, & honestæ armorum exercitationis, sed cum periculo vitæ institutis decedunt. *c. 1. de Torneam.*

IX. Demùm excluduntur à sepultura 21
Ecclesiastica, qui in duello etiam privato sine patrinis & socijs, cum ordinario tamen periculo vitæ, ex condicto, statuto tempore, & in loco convento instituto, occumbunt, Trident. *S. 25. de Ref. c. 19. juncta Bulla Greg. XIII. Ad tollendum. & Clementis. VIII. illius &c.* Quòd si tamen aliquis in duello quidem lethaliter vulneretur, sed extra illud receptis Sacramentis vel saltem datis pœnitentiæ signis moriatur, mihi videtur benignius, non esse privandum sepulturâ Ecclesiasticâ quidquid alij contradicant: quia Concilium tantùm loquitur de occumbentibus in duello, nec ex Bullis alijs evincitur: proinde locus est receptæ doctrinæ, quòd pœnæ potiùs interpretatione leniendæ, quàm exasperandæ, nec ad casus etiam planè similes extendendæ sint.

Præterea pœnæ duellantium non habent locum in illis, qui dum sese invicem in platea offendunt, statim ibidem dimicant; quia cùm termini pœnales sint strictè accipiendi, talis dimicatio non est propriè duellum, quod fit ex condicto & statuto tempore, sed potiùs repentina aggressio & defensio. Item volunt nonnulli calore iracundiæ excusari â pœnis duelli, qui in continenti accederent ad locum aliquem, ibique dimicarent. Vid cc. apud Barb. *in Collect. DD. ad Concil. Trid. sess. 25. de Ref. c. 19. n. 13. & seqq.*

Sed quid si miles in exercitu, vir equestris in Aula Regia, officio, dignitate Ducis, aut Principis favore ob ignaviæ suspicionem excidere debeat, nisi identitem pro- 22

vocanti se sistat. Item si ad pugnandum Iccessens alterum, crebra convitia & contumelias adjiciat, quâ iste molestiâ se liberando & subeundo dedecore aliter liberare non possit, nisi armis congrediatur, nunquid si talis provocatus in duello occumbat, sepulturâ Ecclesiasticâ privari debebit? In similibus circumstantijs acceptantem duellum oblatum non animo occidendi provocantem, sed gratiâ meræ defensionis, saltem in foro interno excusari putant Lucas Florouus *de duello. 6. §. 2.* Filliuc. *tom. 1. tract. 15. capit. 5. num. 107. & 113.* Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 3. p. 3. capit. 3. n. 3.* Nav. *capit. 15. num. 3. & 4.* Pro eadem sententia speculativè plures rationes faciunt, quas adducit Lessius *de J. & J. lib. 2. cap. 9. dubio. 12. n. 83.* Practicè tamen contrarium tenendum videtur propter malas consequentias, & quòd plerùmque aliud medium sit conservandi honorem, v. g. dicendo ad provocantem, se paratum fore, si per Ecclesiam liceret, vel provocantem experturum, quocum negotium habeat, si palam, & non proditoriè agressus fuerit, &c. Lessius *d. l. n. 84.* Peregrin. *de duello. q. 24.*

23 Sed quidquid sit de hac difficultate, an excusetur, qui merè defensivè duellum honoris causâ suscipit, quæ non est de præsenti instituto latiùs examinanda, interim tametsi supponerem sententiam affirmativam, dicerem tamen occumbentem in tali duello non esse Ecclesiasticè sepeliendum, id quod evincere videtur Bulla Clem. VIII. *illius vices, &c.* §. 5. ubi apertè statuitur pœnas duellantium procedere, si unus miles cum altero etiam ex hostili castro, etiam ducum permissu, privatâ tamen de causa duellum ineat: quale duellum profectò miles sine ingēti apud totum exercitum diffamatione, & contemptu utique detrectare non potest. Ratio autem fundamentalis est, quòd ad execrationem & extirpationem alicujus gra[illegible] criminis (in genere talis) aut abusûs mul[illegible]ant sine culpa vera, quæ non fiunt sine cau[illegible] aut culpâ præsumpta; & sæpenumero al[illegible] ex præsumptione mali damnetur, qui [illegible]men reverà est innocens: ita electus per [illegible]moniam alterius etiam ignoranter, [illegible]tate privatur, *c. nobis fuit. 27. de S[illegible]* ita filij hæreticorum, item filij eorum, [illegible] crimen læsæ Majestatis perpetrârunt, [illegible]ter puniuntur, per privationem bono[illegible] successionum, dignitatum, &c. ut [illegible] *mors sit solatium, & vita supplic[illegible]* quamvis ex sua persona nihil commiserit, *c. vergentis. 10. de Hæret. l. quisqu[illegible] Ad L. Jul. Majest.* ita multorum locorum sunt statuta, ut cum armis deprehensus [illegible] carcerem impingatur, imò nonnunquam [illegible]licò suspendatur, nullâ admissâ excusatione quòd fortassis ad defensionem contra [illegible]stem arma gestaverit.

TITULUS XXIX.

De Parochijs & alienis Parochianis,

§ I.

De Parochijs.

SUMMARIA.

1. *Quid sit Parochia & Paræcia.*
2. *Ut ab Episcopis fiat certa Parochiarum de[illegible] Concil. Trident. mandat.*
3. *Quando & qualiter novæ parochiæ erigendæ.*
4. *Licitum est locorum Ordinarijs ob causas [illegible]biles duas parochias in unam conjungere.*
5. *Quæ sint jura parochialia.*
6. *Si constet Ecclesiam esse parochialem, fundatam [illegible]bet intentionem in jure.*
7. *Ad probandam parochiam quatuor conjunctim [illegible]quiruntur.*
8. *Parochiæ Monasterijs incorporatæ, licet per [illegible]rios provideantur, retinent tamen omnia [illegible] parochialia*

i. *Non est idem beneficium curatum & Ecclesia parochialis.*

ii. *Quædam beneficia sunt actu curata, quædam tantum habitu.*

Parochia dicitur locus, in quo degit populus alicui Ecclesiæ (quæ propterea parochialis vocatur) deputatus, certis finibus limitatus. Tusc. 1. *p. Concl. 94. n. 1.* unde & frequenter in jure parochia Patrocinia appellatur, quod græcè idem sonat, ac Conventus, seu habitatio accolarum.

2 Pertinet autem ad Episcopi officium Parochiarum fines & populum designare. *c. nullus omninò. 11. causa 16. q. 7.* Trid. *sess. 24. de Refor. c. 13.* ubi mandat, ut in ijs Civitatibus & locis, ubi Parochiales Eccl. certos non habent fines, sed promiscuè petentibus Sacramenta administrantur, Episcopi pro tuitori animarum salute, distincto populo in certas propriasque Parochias, unicuique suum perpetuum & proprium Parochum assignent, à quo solo licitè Sacramenta percipiantur &c.

Olim quidem constitutum erat *in c. unic. de 3. causa 10. q. 3.* ut non minùs quàm decem municipia sive domus & familiæ Ecclesiæ parochiali assignarentur: sed rectiùs arbitrio Episcopi relinquitur, qui providere debet de tanto & tali parochiæ districtu, ut populus ad divina commodè convenire, & parochus ex decimis & oblationibus congruè ali possit,

3 Quòd si parochianorum numerus in tantum excrescat, vel locorum distantia faciat, quo minùs præsertim tempore hyemali populus ad unam Ecclesiam commodè conveniat, vel ægrotantibus Sacram. deportentur, poterunt Episcopi novas parochias etiam invitis prioribus rectoribus erigere & profustentatione novorum parochorum competentem portionem ex reditibus matricis sive antiquioris Ecclesiæ assignare, aut si necesse fuerit, populum ad alimenta (quæ ex priori Ecclesia satis haberi nequeunt) novis parochis præstanda compellere. Trid. *sess. 21. de Ref. c. 4.*

Circa quam constitutionem Trid. desumptam ex c. 3. x. *de Eccles. ædif.*

Notandum I. quòd Ecclesia matrix in nova parochia ex suo quasi gremio erecta acquirat jus patronatus, ejusque rector sive parochus possit præsentare Sacerdotem ad istam novam Ecclesiam, *d. c. 3. de Eccles. ædif.* si tamen partem suorum reddituum contribuerit. Garc. *de Benef. p. 5. c. 9. num. 57.*

Notandum II. decimas ad Ecclesiam matricem pertinentes non transire ipso jure ad Ecclesiam novam, sed in arbitrio Episcopi esse, an decimas vel alios fructus eidem assignare velit, Barb. *in Coll. ad d. c. 4. Trid. num. 16.*

Notandum III. quòd Episcopus citare & audire debeat antiquæ Ecclesiæ rectorem & patronum; si fortè justam causam habeant contradicendi; & si fortè parochia sit incorporata, ejus defensio non ad vicarium curam exercentem, sed ad Prælatum loci, cui parochia incorporata est, pertinebit. Barb. *d. l. n. 11. & 14.*

Notandum IV. quòd ad evitationem novæ parochiæ erigendæ numerositati populi vel distantiæ locorum provideri possit per erectionem novæ capellæ (quæ & filialis dici solet) quæ sit in potestate & proprietate parochialis antiquæ, & in qua parochus vel Prælatus habens Ecclesiam incorporatam exponat Sacerdotem principalis Ecclesiæ coadjutorem sive vicarium. Rota apud Tamb. *post tom. 3. de jure Abbat. decis. 32. n. 6.* Barb. *de offic. Episc. alleg. 68. num. 7.*

4 Ex adverso si aliqua parochia ad tantam paupertatem deveniat, ut ex ejus redditibus sarta tecta conservari aut Parochus ali nequeat, nec per unionem aliorum beneficiorum

neficiorum simplicium ei provideri possit, licet locorum ordinariis ex duabus parochiis unam facere. Trid. *d. s. 21. c. 5.*

5 Porrò ad Ecclesias parochiales pertinet jurisdictionem in foro pœnitentiali exercere, Sacramenta administrare, matrimonia solennizare, Eucharistiam asservare, fontem baptismalem, cœmiterium & jus sepeliendi defunctos habere, ut demùm ejus Rectori jus sit, decimas oblationésque percipere, teste Innoc. & Panorm. *ad rubric. hujus Tit.* Licet verò ex singulis his narratis juribus non præcisè probetur, nec ex eorum defectu semper reprobetur Ecclesia esse parochialis, cùm similia possint etiam aliis Ecclesiis ex privilegio, vel consuetudine, aut præscriptione competere, quando tamen constat Ecclesiam esse parochialem, tunc quoad omnia ista jura habet fundatam intentionem, ut si desuper cum alia Ecclesia lis oriatur, non Ecclesiæ parochiali, sed alteri onus probandi incumbat.

7 Attamen de hoc ipso nonnunquam disceptatur, quibus argumentis Ecclesia propriè parochialis esse convincatur: Quatuor requisita conjunctim justificanda esse ad probandam parochiam ex dictis aliorum DD. & Rotæ Decis. colligit Barb. *de Parocho. p. 1. c. 1. n. 37. Primum* est, inquit, potestas fori pœnitentialis. *Secundum* locus certis finibus limitatus, in quo populus alicui Ecclesiæ deputatus degit. *Tertium*, ut Parochus curam exerceat nomine proprio. *Quartum*, ut sacerdos tanquam rector singulariter & non cum aliis ad regimen parochialis Ecclesiæ admittatur.

8 Verùm circa hæc duo ultima requisita advertendum est, quòd ea non Ecclesiam, sed personam respiciant, id est, probanda sint ad eum solummodò effectum, si quis contendat se esse verum & proprium parochum loci. De cætero ipsa Ecclesia ex primis duobus requisitis satis probatur esse parochialis; frequens enim est, quòd Parochiæ unitæ Monasteriis, Capitulis, Collegiis, aliisve beneficiis uniri, & incorporari, in quibus Sacerdos curam non proprio sed vicario nomine, nec solus, sed cum aliis exercet; interim ipsa Ecclesia retinet omnia parochialia jura, & si desuper sive à Vicario, sive Episcopo vel Extraneo lis moveatur, Monasterium vel Capitulum, cui unita est, fundatam intentionem habet, ut ita apud Tambur. *de Jure Abbat. in decis. 102.*

Demùm advertendum est, non semper esse idem beneficium curatum, & Ecclesiam parochialem. Nam Ecclesia sive beneficium curatum generalius quid est, cui sub se plures species; & quamvis Parochia sine cura non sit, potest tamen cura esse Parochia esse, ut in Ecclesiis, quæ Filiales appellantur; in locis noviter ad fidem conversis, vel ad habitandum accommodatis, quibus necdum limites parochiales prescopum assignati sunt.

Alia quoque beneficia sunt curata non parochialia, quæ curam tantùm fori exterioris habent, sive potestatem & jurisdictionem visitandi, excommunicandi, absolvendi, corrigendi, judicandi &c. Et hæc cura large & impropriè cura dicitur teste Barb. *de Paroch. p. 1-cap. 1. n. 47.* Cura autem stricte propriè accepta est cura fori pœnitentialis & Sacramentorum administratio. Incompatibilitas ad incompatibilitatem, & residentia ad residentiam non est inter utriusque curæ obligationem non est inter utriusque curæ officia diversitas, Trid. *s. sess. 6. c. 1. sess. 7. sess. 23. c. 1. de Ref.*

Sed & beneficia curata, quædam actu curata, in quibus de facto exercetur cura, quædam autem habitu tantùm curata, quibus nimirùm ex primâ institutione cura annexa fuit, sed ea postea per unum

privilegium, consuetudinem, aliumvè casum tolata fuit: & hæc beneficia habitu solùm erata ad instar simplicium beneficiorum habentur, nec cadunt sub dispositionem Juris de curatis beneficiis loquentem. v. g. quoad incompatibilitatem, residentiam &c. Barb. *d. num. 50.*

§. II.

De Parochis, eorúmque requisitis, Officio & Potestate.

SUMMARIA.

1. *Parochus & Plebanus quomodo differant.*
2. *Parochus nunc in quilibet Parochia esse debet.*
3. *Requisita Parochi, ætatis maturitas morem gravitas & debita scientia.*
4. *Parochus ab initio non necessario debet esse sacerdos: sed sufficit quod sit 25. annorum inchoatorum, & Minoribus constitutus.*
5. *Intra annum tamen debet suscipere sacerdotium, nisi Ecclesia sit Collegiata.*
6. *Morum gravitas & bonum exemplum maximè in Parocho commendatur & requiritur.*
7. *Quale ejus debeat esse scientia?*
8. *In quibus consistat officium Parochi.*
9. *Qualiter Missæ sacrificium pro suis ovibus Parochi offerre teneantur.*
10. *Quatenus teneantur ad residentiam personalem.*
11. *Parochus habet tantùm Iurisdictionem in foro pœnitentiali & Sacramentali, quam tamen etiam extra territoriorum privatim exercere potest.*

PArochum esse, qui parochiæ præest, constat. Et vocatur nonnunquam etiam Rector Ecclesiæ, scilicet parochialis, aut plebanus: quamvis propriè plebanus sit, qui plebaniam habet, id est, Ecclesiam sub se plures Ecclesias, vel Capellas habentem. Text. & Gloss. *in c. 1. ne Clerici vel Mon. in 6.* Barbos. *I. E. V. l. c. 18. n. 5.*

Possunt quidem, imò de Jure deberent in una parochiâ esse plures Clerici. *c. 3. de Vit. & hon. Cler.* (quanquam id de consuetudine non servetur, nec ob exilitatem redituum plerumque servari possit) unus tamen tantùm in unâ Ecclesiâ potest esse parochus: non plures: sicut nec vicissim unus in pluribus parochiis esse potest. *cap. cùm non ignores. 15. de Præbend.*

Portò, cùm ars artium sit regimen animarum, *c. cùm sit. de Æt. & qual.* nemo debet id suscipere, & in parochum constitui, qui idoneus non sit. Dicuntur autem idonei, in quibus 3. concurrunt requisita, nimirùm ætatis maturitas, morum gravitas, & debita scientia. *c. cùm in cunctis. 7. §. inferiora. de Elect.* 13

Quòd attinet ad ætatem, in parocho requisitam, ea est 25. annorum inchoatorum. *d. §. inferiora.* & *c. licet Canon. 14. eod. in 6.* Neque tamen Parochus statim initio, quando sibi confertur parochia, sacerdos esse tenetur, dummodò sit Clericus saltem in minoribus constitutus, *c. 2. de Instit. in 6. c. si pro Clericis. de Præb. in 6.* Nec obstat textus *in cap. præterea. 5. de Æt. & qual.* cum Gloss. *ibid.* ubi dicitur, quòd non debeat ad regimen Ecclesiæ Parochialis aliquis, *nisi Subdiaconus sit ad minus*, admitti. Nam statim subditur: *dispensativè tamen in minoribus ordinibus constituti consueverunt assumi.* Per quæ verba declaratur illud procedere de rigore Juris antiqui, & saltem de consuetudine, quæ tacitam dispensationem inducit, istud non servari. Imò Jus illud antiquum & strictum per *d. c. 2.* & *c. si pro Clericis.* indifferenter correctum esse docent Archid. Joan. Andr. & alii teste Glossa *in d. c. si pro Clericis.* 14

Porro talis Clericus in minoribus vel sacris constitutus intra annum à die adeptæ possessionis suæ parochiæ numerandum in sacerdotem promoveri debet, aliàs, si intra hunc terminum, cessante legitimo impedimento, promotus non fuerit, elapso anno ipso jure privatus erit, *d. c. licet Canon.* & *c. commissa. de Elect. in 6.* exceptis tamen 15

Ecclesiis Collegiatis, etiamsi aliàs Parochiales sint, & iis, qui ad earum regimen assumuntur: in his enim non habere locum hanc constitutionem, ut quis elapso anno ipso Jure sit privatus, sed requiri, ut juxta antiquiores Canones monitio Episcopi præcedat, & si monitus aliquis non ordinatus fuerit, tùm demùm per sententiam privari possit, declaratum est in *c. statutum. de Elect. in 6.*

16 Circa morum gravitatem recolantur tradita in *Tit. de Vit. & honest. Cleric.* & quæ monet Concil. Trid. *sess. 22. de Reform. c. 1.* Optimè S. Greg. *l. 34. Mor. c. 30.* ait: *Non debet hominum ducatum suscipere, qui nescit homines benè vivendo præire, ne qui ad hoc eligitur, ut aliorum culpas corrigat, quod resecare debuit, ipse committat.* Certè quæ de Clericis generaliter statuta sunt circa bonos mores à SS. Canonibus multò magis in Parochis, qui aliis bono exemplo, non minùs, quàm verbo præesse debent, obtinere censenda sunt.

17 Circa scientiam in Parocho requisitam optandum quidem foret, ut nonnisi optimè instructi in SS. Theologiâ & SS. Canonibus assumerentur: quia verò id in tenuioribus præsertim Parochiis haud facilè haberi potest, ideò saltem in Parocho desideratur, ut sciat ea, quæ plebi sunt ad salutem necessaria, nempè ut sciat articulos fidei, & Decalogum, eaque aliis explicare possit, & insuper sufficienter sciat ea, quæ pertinent ad Sacramentorum administrationem. Sotus *4. dist. 25. art. 4. conc. 3.*

18 Officium & potestatem Parochi constare in curâ animarum & administratione omnium Sacramentorum (Confirmatione & Ordine exceptis, quæ muneris Episcopalis sunt) constat. Quò pertinet etiam prædicatio Divini Verbi, & catechizatio puerorum, ac rudium, quæ in Concil. Trid. *sess. 24. de Reform. c. 4. specialiter* eis commendatur. Item celebratio Missarum maximè festivis, aut aliis ex fundatione præscriptis diebus. Ubi iterum in d. Concil. *sess. 23. c. 1. in pr.* insinuatur, quòd Parochus ex præcepto divino (imò & naturali ratione) teneantur pro suis ovibus Sacrificium Missæ offerre.

Quòd tamen non eo sensu accipiendum est, quòd semper totum sacrificium principaliter pro subditis offerendum sit, [illegible] quam possit Parochus secundùm aliam intentionem celebrare: sed sufficiet, si [illegible] dariò suarum ovium meminerit, & [illegible] doque arbitrio boni viri principalem [illegible] tionem pro eis faciat. Barb. *de Offic. Par. 1. c. 11. n. 10.*

Ad prædictas autem functiones [illegible] das necessariam esse residentiam in parochia manifestum est. Quæ Parochus multis [illegible] ctiùs, quàm Canonicis & aliis bene[illegible] imponitur, præsertim à Concil. Trid. *sess. 23. de Reform. c. 1.* ubi cavetur, ut [illegible] justam causam etiam licentia Episcopi [illegible] ptis obtenta requiratur: quæ sine gravi [illegible] sâ ultra duos menses extendi non [illegible] Unde & licentia, ut causâ studii [illegible] abesse possit olim *in c. cùm ex eo. de [illegible] in 6.* ad septennium protensa, correcta [illegible] die per idem Concilii Decretum [illegible] teste Barbos. *ibid. num. 55.* Vid. [illegible] sup. *Tit. IV. de Cler. non resid.*

Jurisdictionem in foro externo Parochus non habet, sed tantùm in pœnitentia [illegible] de nec pœnas & mulctas externas [illegible] nec censuras inferre, aut in foro externo [illegible] iis absolvere, nec causas audire & [illegible] cidere potest: sed si quæ hujusmodi [illegible] dunt, ad Judicem Ecclesiasticum, seu [illegible] fistorium Episcopale referre debet. [illegible] autem non tantùm validè, sed licitè [illegible] potestatem & jurisdictionem suam [illegible]

im in parochiâ, verùm etiam extra parochiam exercere, irrequisito licet Parocho loci dummodò privatim id fiat; confessiones v. g. excipiendo, aut alia Sacramenta administrando sibi subditis parochianis. Publicè autem & cum stola Ecclesiam vel Confessionale ingrediendo sine licentiâ Parochi illius loci id facere non liceret, ne alienam jurisdictionem videatur turbare: sicut nec Episcopus sine alterius Episcopi licentiâ in alieni diœcesi vel loco exempto jurisdictionem & Pontificalia exercere potest. *c. cùm Episcopus. de Offic. ord. in 6. Clem. 1. de sum comp.* Plura de Parochis, eorúmque obligatione & officio eorúmque juribus, ex multis tradita sunt *in Manuali Parochorum.*

§. III.

De propriis & alienis Parochianis.

SUMMARIA.

1. *Quinam dicantur Parochiani proprij, vel alieni.*
2. *Quomodò in duobus locis quis possit habere domicilium & esse Parochianus.*
3. *Etiam quasi domicilium alicubi habens habetur pro parochiano.*
4. *Parochiani tenentur Sacramenta suscipere à proprio Parocho: & quid de consuetudine?*
5. *Missam audire in diebus etiam festivis alibi possunt, si non adsit contemptus.*
6. *Si major pars à Parochia abesse velit, parochus non debet tolerare.*
7. *Parochiani pro certa persona in Parochum assumenda, vel contra eam supplicare possunt.*

1 Parochiani dicuntur, qui intra limites Parochiæ alicujus stabiliter habitant, & domicilium posuerunt, sive Clerici sint, sive Laici: dicunturque proprii respectu sui Parochi, in cujus parochiâ degunt, cique subsunt; respectu alterius, in cujus parochiâ domicilium non habent, alieni. Nec solùm respectu Parochi, sed etiam Episcopi parochiani vocantur: quia diœcesis etiam nomine parochiarum nonnunquam appellantur, ut constat *ex c. pen. & ult. h. t.*

Quomodo domicilium constituatur, ani- 2
mo scilicet & facto, *L. domicilium.* cum Gl. *ibid. ff. ad Municipal.* jam diximus in *Lib. I. Decret. Tit. XI. §. 3. de Temp. ordinat.* Potest autem quis habere domicilium in 2. locis & parochiis, & sic utriusque parochi proprius parochianus esse. Quod tamen non statim contingit, si in 2. locis aliquis domos, vel hortos habeat, vel ad villam in aliâ parochiâ sitam, sive causâ recreationis, sive ad exercenda ruralia venire soleat. *cap. is, qui 3. de Sepult. in 6.* sed tùm demùm, si utrobique ita instructus sit, ut in ambobus locis se collocâsse censeatur juxta text. *in l. assumptio. 6. §. 2. ff. Ad Municipal.* Ita erit, si quis in uno loco per æstatem, in altero per hyemem habitare soleat: nam ad domicilium non requiritur, ut quis perpetuò ibi maneat, dummodò non recedat, nisi cum intentione redeundi. Ibi enim unusquisque domicilium habet, *unde rursus non sit discessurus, si nihil avocet: unde cum profectus est, peregrinari videtur, quod si redit, peregrinari jam destitit.* ut loquitur Imperat. *in L. cives. 7. C. de Incolis.*

Sed quidsi aliquis longo tempore in ali- 4
quâ parochiâ, in quâ domicilium non habet, fortè propter studia & negotia commorari debeat, aut velit, an non etiam iste pro parochiano habendus erit? R. Affirmativè nam etiam per quasi domicilium quis redditur parochianus, præsertim in ordine ad suscipienda Sacramenta (excepto Sacramento ordinis) à Parocho & Prælato loci teste Gloss. *in Clem. 1. de Privileg.* Panorm. *in c. cum contingat. n. 29. de For. comp.* Laym. *Theol. moral. l. tr. 6. c. 10. n. 5.* Hinc studiosus v. g. Salisburgi exi-

stens parochiam suam hic habere censetur: licet si discedat in patriam, etsi reversurus ad studia, etiam ibi propriam parochiam habeat, teste Laym. *l. cit.*

25 Igitur sicut Parochus parochianis suis tenetur ad sacramenta ministranda: ita ipsi vicissim tenentur in parochiâ suâ Sacramenta Eucharistiæ & Pœnitentiæ frequentare, Missam audire, coram eo, si velint, matrimonium celebrare. Imò in *Clem. 1. de Privileg.* sub excommunicatione reservata prohibetur Regularibus, etiam exemptis, ne sine speciali licentiâ parochorum Extremam Unctionem, vel Eucharistiam alienis parochianis administrent, aut matrimonio assistant. Verùm tam per privilegia Mendicantium, quàm per consuetudinem ab hoc Juris rigore recessum est: nam extra tempus Paschale passim, non solùm Sacramentum Pœnitentiæ, sed etiam Eucharistiæ sive apud Regulares, sive in aliis Ecclesiis frequentari permittitur, scientibus & non contradicentibus, qui propterea tacitè consentire censentur. De quibus plura Casistæ.

26 Quod attinet ad auditionem Missæ, licet *in c. 2. h. t.* statuatur, parochum alienos parochianos, qui propriâ parochiâ contemptâ suam volunt audire Missam, ab Ecclesiâ suâ abjicere debere. Item in *Extravag. Vices de Treug. & pace.* Religiosis Mendicantibus sub excommunicatione inhibeatur, ne prædicent populum non teneri audire Missam diebus festis in propriâ Parochiali Ecclesiâ, nisi fortè justam causam se absentandi habeat &c. Nihilominus de consuetudine, si desit contemptus, etsi justa causa fortè non absit, alibi sine peccato Parochiani Missam audire possunt, præsertim post Declarationem Leonis X. PP. quàm refert Barb. *de Offic. Par. p. 1. c. 11. n. 15.* quâ declaravit, omnes fideles, qui apud Mendicantes, dummodò non contempto proprio Parocho Missas audiunt, præceptoEcclesiastico satisfacere, nec peccatum vel poenam propterea incurrere. Quod idem innuit in Concil. Trid. *sess. 24. cap. 4. de Reform.* ubi Parochianos tantùm monendos dicit, ut in propriâ Parochiâ Divina officia frequentent. Igitur, si contemptus desit, excusantur. Nec verò iste contemptus, etiam non petitis absentiis præsumitur: cùm illa sint secta non præsumantur.

Interim ex cit. auctoritatibus Juris adhuc inferri potest, si ferè omnes aut major pars Parochianorum alibi, quàm Parochiâ suâ Missam audire velle, illi Parocho tolerari non debere.

Quæres. An Parochiani possint [illegible] personam pro Parocho petere, aut [illegible] ab ordinario collatore recusare. R. Quoad primum, nullum jus competere parochianis nominandi, vel eligendi sibi Parochum, [illegible] men pro certâ personâ supplicent, [illegible] teris paribus sit æquè idonea melioris [illegible] rum Ordinarium, si eum assumat, [illegible] alium invitis parochianis obtrudat: [illegible] hoc ipso, si alia requisita concurrant, qui parochianis est gratior, magis [illegible] videatur, tanquam majori cum fructu futurus, *arg. c. quod DEI timorem. Statu Monach.* ubi Panorm. *n. 1. fol.* [illegible] cendum, non esse in arbitrio Parochorum oblatum Parochum recusare. [illegible] plicare tamen eis licebit, si rationabilem causam eum recusandi habere se putent, cut in simili instare possunt, ut is Parochus malè vivat, à parochiâ amoveatur: rum enim magnoperè interest, ne [illegible] lo pastore periculum incurrant per [illegible] *Maximian. dist. 81.* & Panor. *loc. cit.* terum quæ Jura parochiani suis Parochis beant, circa decimas præsertim [illegible] & sepulturas, suis locis dictum [illegible] dicendum est.

TITULUS XXX

De Decimis, Primitiis & Oblationibus.

§. I.

Quid sint, cui, & quomodo solvantur Decimæ.

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplices sint decimæ.*
2. *Decimæ quatenus sint juris divini.*
3. *Pro Decimis Parochus habet intentionem fundatam in jure.*
4. *Declaratio c. 2. de Restit. spol.*
5. *Monasterium circa Parochiam sibi incorporatam censetur loco Parochi.*
6. *Cui Parocho solvendæ sint decimæ.*
7. *Quid sint & cui debeantur Decimæ novalium.*
8. *Laici habentes Jus decimandi ex privilegio vel infeudatione non possunt exigere Decimas novalium.*
9. *Idem de Religiosis, qui jus decimandi à Laicis acceperunt.*
10. *Resolvitur quæstio, an Ecclesiastici habentes Jus decimandi ex privilegio possint petere decimas novalium?*
11. *Ballt in certis casibus.*
12. *Parochus potest prohibere, ne decimæ separentur se vel suo nuncio absente.*
13. *Anin solutione decimarum admittenda sit impensarum deductio?*
14. *De jure decimæ sumptibus Parochianorum defendendæ sunt in horrea Parochorum, valet tamen consuetudo contraria.*
15. *Mora committenti nocet interitus Decimarum.*
16. *Decimæ non solutæ an sequantur possessorem prædij?*
17. *Quæ actio competat contra tertium possessorem.*
18. *Respondetur ad contraria.*
19. *Exceptio circa decimas competentes Laicis ex privilegio.*

DEcimæ sunt pars decima fructuum tam terræ, quàm aliarum rerum Deo in recognitionem universalis dominij debita & ipsius ministris persolvenda. Sunt autem decimæ aliæ *prædiales*, quæ ex fructibus prædiorum debentur, ut de vino, frumento, oleo, pomis, fœno, & similibus. Aliæ *personales*, quæ debentur ex lucro humanâ potissimùm industriâ quæsito, ut ex mercatura, militia, stipendijs, aliisque negotiationibus & obventionibus. Tertium quoque genus decimarum nonnulli constituunt, quas *mixtas appellant*, eò quòd partim quantùm ad productionem naturæ de prædialibus, partim quantùm ad accedentem de *personalibus* participent, & hujusmodi censet esse *decimas animalium*, seu ex fructu pecorum perceptas ut lanæ, lactis, ovorum, &c. Sed magis placet, istas decimas animalium ad *prædiales* referre, tum quòd in jure tantùm duo genera decimarum, scilicet *prædialium* & *personalium* exprimantur, *c. ad Apostolicæ. 20. h. t.* tum quòd plùs in illis natura, quàm industria operetur; tum quia etiam in frumento & vino magna hominum industria accedere debet, & tamen nemo dixerit, decimas frumenti & vini personales esse.

Originem habere decimas ex Jure Divino nullus ambigit, (si *de prædialibus* loquamur, secùs de *personalib*9, ut infra *in quæst.* 7. dicetur) ut videre est *Levit. 24. Num. 18. Deut. 14.* An verò etiamnum hodie in novo testamento Juris divino sint, sicut asseritur *in c. Parochianos. 14. & c. tua nobis. 37. h. t.* inter antiquiores præsertim DD. gravis fuit concertatio, à qua illa quæstio principaliter dependet, an decimæ per consuetudinem, privilegium, vel præscriptionem Parocho auferri possint. Sed omissis quæ fusè pro & contra passim adducuntur, hodie magis receptum est, decimas eatenus esse Juris divini, in quantum deserviunt pro necessaria sustentatione ministrorum Ecclesiæ; quia teste Scripturâ, *dignus est operarius cibo suo Matth. 10. ¥. 10.* & Apostolus *1. Cor. 9. ¥. 17.* dicit: *Dominus ordinavit,*

navit, ut qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivant, & qui altari deserviunt, de Altari vivant. Unde hoc respectu nec privilegio, nec consuetudine tolli posse, infra dicetur. Cœterùm autem quòd præcisè decima & non major vel minor pars dari debeat, censent unam esse de legibus cæremonialibus & judicialibus, quæ per legislatorem hominem in novo Testamento acceptatæ obligant tantùm ex Jure humano, *arg. c. un. de Purif. post part.* Vid. Azor. *Instit. mor. p. 1. lib. 7. c. 23.* Hen. Canis. *de Decim. cap. 3.* idque non parum confirmatur ex eo, quòd summi Pontifices pridem concesserint, & adhuc concedere soleant Religiosis, aliisque privilegia exemptionis & immunitates à solvendis decimis, *c. ex parte cum seqq. h. t.* quod fieri non posset, si decimæ simpliciter Juris divini forent.

3 Decimæ Parocho propter spirituale ministerium persolvendæ sunt, & ita quidem ad eum spectare censentur, ut si cum Monasterio, Clerico vel Laico seu quocunque, qui Parochus non est, super decimis litiget, non cogatur jus suum probare quia fundatam intentionem habet in Jure, ex quo præsumitur, quòd decimæ ad ipsum pertineant, nisi Adversarij contrarium ostendant, *c. cùm contingat. & c. cùm in tua. h. t.* Imò quamvis aliàs spoliatus ante omnia restituendus, spoliatus tamen à Parocho super decimis non restituitur, nisi plenè de jure suo docuerit, *c. 2. de Restit. spol. in 6.*

4 Verùm hunc text. *c. 2. de Restit. spol. in 6.* putarem procedere in circumstantijs casus *ibid.* propositi, si nimirum spoliator *aliquamdiu*, id est, modico tempore fuerit in possessione, & ita non tantùm contra illius jus decimandi, sed etiam contra possessionem præsumatur. Aliàs enim daretur ansa Parochis aliorum jura liberè invadendi, litem movendi, pacem turbandi, scandala violentiarum excitandi &c. quod utique juri & æquitati consentaneum non est, cùm regulare sit, quòd etiam vero domino non liceat violenter possessionem rei suæ apud alium existentem invadere sub pœna amissionis dominii *L. si quis in tantam. 7. C. Unde vi. §. sed ne J. de Vi bon. rap.* & prædo etiam spoliatus restitui debeat *c. in litteris. de Restit. spol. l. 1. §. qui à me. 30. ff. de Vi arm.* à qua regula æquitate plena dispensatio Reip. consulente non ita facilè recedendum, quin potiùs jura juribus concordanda, *cùm expediat. de Elect. in 6.* Sunt quidam qui ex hoc textu statuunt generalem exceptionem à regula, *quòd spoliatus ante omnia restituendus sit*, quoties *jus restitutio spoliato & assistit spoliatori.* Hen. Canis. *l. c. 16.* Sed cùm *exceptio* potissimum tantùm in hoc textu ambiguo fundetur, quod concordiam jurium & pro bono pacis publicæ aliter explicari potest, non video quin necesse sit hanc *exceptionem* generalem in particulari textu statuere, cùm alij textus non obscurè pugnent in contrarium, *c. 3, de Caus. poss. & prop.* ubi circa jus [illegible] gendi præsumptio fuit contra extraneos [illegible] Capitulo, ut propterea Barb. *ad. d. c. 2. de Rest. spol. in 6. n. 8.* rectè differentiam ex [illegible] dica possessione (de qua *in d. c. 2.*) assignaverit. Item *in c. licet. 20. de Præb. in 6.* [illegible] detinens duas Parochias spoliatus ab Episcopo restituitur, cùm tamen contra spoliantem & pro spoliante faciat jùs *c. de multa. [illegible] & Extrav. execrabilis. de Præb.* Urge quod alibi tradit Barb. *de Offic. Episc. [illegible] alleg. 127. num. 41.* Ricc. *tom. 4. res. [illegible] in fin. addit. ad Greg. XV. decis. 312.* [illegible] Episcopo circa Jura Episcopalia, in [illegible] habet juris assistentiam contra quemcunque non detur manutentio, quando adversarius *est in possessione temporis considerandum*, ergò nec in simili Parocho contra possessorem decimarum.

Quod si Parochia sit Monasterio incorporata, tunc quantùm ad decimas Monasterium censebitur loco Parochi, & tam contra Parochianos, quàm etiam contra Episcopum & Vicarium curam exercentem fundatam mentionem habebit. *decis. Rot. apud. Tambur. de jur. Abb. 3. decis. 102.*

Quæritur. autem I. Cui Parocho solvendæ sint decimæ, si quis in una parochia Sacramenta percipiat, in altera sua prædia sita habeat?

Hæc *quæstio* deciditur *in c. ad Apostolicam. 20. h. t.* ubi Pont. respondet, Decimas personales solvendas esse Parocho Sacramenta ministranti quantùm ad prædiales verò emendendam esse locorum consuetudinem. Quod autem, si nulla constans consuetudo probari valeat, & propterea ad terminos Juris communis recurratur? R. de Jure esse præstabilius, quòd decimæ prædiales illi Parocho, intra cujus Parochiam prædia sita sunt, persolvi debeant, ne parochiæ limites confundantur, & plurimæ lites subnascantur. *c. cum sint homines. 18 eod. tit.* Idem dicendum de decimis *animalium*, quas superius prædialibus annumeravimus, ut illi Ecclesiæ solvantur, in cujus territorio alunntur. Si in duobus pascantur locis, pro diversitate temporum, decimæ inter illas parochias dividentur pro rata temporis, nisi consuetudo aliud habeat. Rebuf. *tract. de decim. q. 1. n. 11.*

Quæritur II. Cui debeantur *decimæ Novalium*? Supponendum inprimis *Novale* aliquando sumi *propriè* aliquando *improprie. Proprie* dicitur locus priùs omninò sterilis ad culturam redactus, v. g. si ex sylva extirpata vel palude siccata agri fiant; aut si fundus, qui ab hominum memoria fuit inscultus, denuò ad culturam redigatur; *c. quid per novale de Verb. sig. Impropriè* autem, si in locum ante cultum novi fructus inserantur v. g. si ex vinea aut prato fiat ager vel è contra: vel certè prout in Jure Civili Novale dicitur terra præcisa, quæ anno inculta jacuit *l. Sylva. 30. §. novalis. ff. de V. S. d. c. quid per noval.* His præmissis. R. Si Novalia intra fines alicujus parochiæ exurgant, decimæ eorum debentur illi parochiæ, si verò in loco nullius parochiæ fiant. v. g. si sylva, quæ inter duas Parochias jacens pro utriusque termino fuit assignata ad culturam redigatur, decimæ horum novalium debentur Episcopo, quia ipse est Parochus loci, qui proprium Parochum non habet, *c. quoniam. 3. & ibi* Panorm. *num. 2. h. t.* Sed.

Quæritur III. An etiam Parocho debeantur Decimæ Novalium, si altus intra fines suæ parochiæ jus decimandi habeat ex privilegio vel infeudatione? In hac quæstione duo quasi extra controversiam sunt I. Quòd 8
privilegium vel infeudatio aut emphyteusis de decimis concessa *Laicis* non extendatur ad Novalia *propriè* dicta (bene autem ad *impropria*) quia talis concessio tum propter personam Laici non implentis spirituale ministerium, ob quod dantur decimæ, tum propter præjudicium Parochialium Ecclesiarum, odiosum & restringendum est, *c. tua. 25. in fin. h. t.* II. Quòd Religiosi, qui 9
decimas acquirunt cum consensu Episcopi manibus Laicorum justè detinentium, *jux. c. cum Apostolica. 7. De his, quæ fiunt à Præl.* non possint ex translatione hujus juris in se, decimas Novalium petere, sicut nec ipsi Laici potuissent, secundùm vulgatas Regulas, quòd nemo plus Juris in alium transferre possit, quàm ipse habeat, & surrogatum sapiat naturam ejus, in cujus locum surrogatur. *c. 2. in fine. hoc tit. in 9.*

At magna est *dissensio*, utrùm si *personis Ecclesiasticis* privilegium decimandi à

S. Pon-

S. Pontif. concessum sit, per tale privilegium etiam decimæ Novalium comprehendantur: Affirmativam cum Gloss. & Abbate *in c. ex parte. 27. h. t. per tex. ibidem.* plerique veteres Canonistæ tenuerunt, ut refert Barb. *in eod. cap. ex parte. 27. hoc t.* ita enim sonat text. *in d. c. ex parte. cùm tibi, quod majus est, sit concessum, ut videlicet decimas de laboribus terræ Parochiarum tuarum cum integritate percipias, de Novalibus eas exigere satis potes: quia ibi majus conceditur, minus concessum videtur.* Econtra Recentiores existimant Privilegium decimandi etiam *Ecclesiasticis* concessum non comprehendere decimas novalium, fundantur partim in communibus Juris regulis, quòd privilegia concernentia præjudicium tertii restringenda. *c. olim de V. S.* item quòd privilegia non extendantur ad futura tempore concessionis non extantia. *c. fin. de Rescript.* partim verò *in cap. 2. de Decim. in 6.* ubi satis clarè insinuatur, quòd jus percipiendi decimas novalium debeat per speciale privilegium concedi, & non contineatur in Jure percipiendi veteres decimas. Textum autem *in d. c. ex parte.* accipiunt de casu, de quo loquitur, videlicet, quòd Prælatus possit petere decimas novalium de Parochiis suo Monasterio incorporatis, in quibus loco Parochi est. Covar. *Var. Res. lib. 2. c. 17. n. 13.* Gutier. *Canon. qq. lib. 2. c. 21. n. 120.* Barb. *in d. cap. ex parte. num. 6.*

Puto in hac difficultate inprimis inspicienda esse verba & mentem privilegii, nam si habeat verba ampla & favorabilia, ex quibus colligi possit, mentem privilegiantis se extendere etiam ad novalia v. g. *concedimus, ut omnes & quascunque decimas, vel omnem decimationem talis territorij percipere possis, &c.* dicendum erit tale privilegium etiam Novalia comprehendere, sicut id ipsum secundæ sententiæ authores admittunt. Gutier. *d. l. n. 23.* & fundamentum est in *d. c. ex parte.* ibi: *ut decimas cum integritate percipias, &c.* Contra si privilegium sine hujusmodi verbis [illegible] gnantibus tantùm in forma communi [illegible] cessum sit, utraque sententia suis [illegible] tuitur argumentis & rationibus. Ver[illegible] in causa & interpretatione novalium [illegible] mùm attendendum sit ad præjudicium [illegible] siarum, *per text. in d. c. quid per Mo[illegible] in fin. de V. S.* nec non in qualibet causa [illegible] litigantis (si ille non sit privatus, [illegible] & de jure) considerari debeat, *c. fi[illegible] Sent. & rejud.* ideò putarem has [illegible] entes opiniones aliqualiter ita conci[illegible] se: si nimirum Parochus in hac qu[illegible] concurreret cum Monasterio, quod [illegible] etiam Sacramenta fidelibus dispens[illegible] & ideirco magnum favorem meretur, [illegible] decimandi esset in pravo districtu [illegible] sum, ita ut Parocho sufficiens substen[illegible] licta fuisset, existimarem primam sen[illegible] am proMonasterio fore præferendam [illegible] que confirmo *ex c. quia circa. 22. de [illegible] vil.* ubi remissio decimarum Episcop[illegible] Monasterio indefinitè facta extenditur [illegible] iam ad decimas possessionum futur[illegible] ris, quas scilicet Monachi primum ex [illegible] facto aquirent; *cùm nihil,* inquit [illegible] Pontifex, *exceperit, & potuerit ex[illegible] se, ac in beneficiis sit plenissima interp[illegible] tatio adhibenda, nec debeat unaetas [illegible] substantia diversa Jure censeri.* Quæ [illegible] cisio & rationes Pontificis optimè [illegible] possunt contra rationes pro secunda [illegible] tia adductas; neque *text. c. h. t. in c.* [illegible] clarus est, quin responderi possit, eum [illegible] loqui de privilegio à S. Pontif. concess[illegible] si Religiosi decimas à Laicis acceperint, [illegible] in fine declarari videtur, item si valde [illegible] præjudicium Parochorum verteretur.

retatio verò, quæ à Cov. & alijs adfertur *d.c. ex parte.* quòd nimirum loquatur de jure communi & proprijs Monasterij Parochijs, in quibus Abbas loco Parochi est, non omnimodè satisfacit; tum quòd hoc modo non fuisset dubitandi ratio, quin decimæ novalium ad Abbatem pertinerent, utpotè nullo alio ibidem existente, qui jura parochialia prætendere posset; tum quòd Pontifex non se fundet in Jure communi & proprietate parochiarum, sed in eo, quòd *ubi minus conceditur, minus concessum esse creditur.* Quia tamen additur in textu, *de Novalibus Parochiarum tuarum &c.* ideò hoc rectius accipitur de illis parochijs, non quæ *pleno Jure* pertinebant ad Monasterium, circà quas ut dictum, non fuisset dubitandi ratio) sed in quibus Monasterium habebat solùm Jus præsentandi, & decimas ex privilegio, ut etiam advertit Henric. Cam. *de Decim. c. 11. n. 9.* Sin autem Parochus concurreret cum singulari aliquâ persona Ecclesiasticâ, vel cum Monasterio quidam, sed posset probare, per amplitudinem privilegij se multùm gravatum & vix habere congruam sustentationem, tali casu non dubitarem, alteram sententiam in Parochi favorem amplecti.

Quæritur IV. Utrùm is, qui ex *præscriptione* habet jus decimandi in aliena parochia, possit decimas novalium exigere? R. Hîc distinguendum inter Novalia impropriè dicta, & Novalia propriè dicta. De Novalibus impropriè dictis, quando scilicet vinea ager sit, &c. præscribens decimas de novis fructibus petere poterit: quia jus decimandi in illo agro hactenus possedit, & præscripsit. *c. cùm in tua. 30. h. t.* De Novalibus autem *propriè* dictis regulariter decimas petere non poterit, sed ad Parochum pertinebunt: quia cùm in loco novalium ex defectu culturæ & consequenter fructuum, nullam decimationem exercere potuerit, intrat regula, quòd non censeatur plus præscriptum, quàm possessum. *c. cùm contingat. 29. & ibi DD. hoc tit.*

Idem dicendum existimo, si ex prato, in quo præscribens nullas decimas fœni percepit, ager fiat. *arg. in d. c. cùm contingat.* Licèt enim hujusmodi Novale forsan in rigore sit *impropriè* tantùm Novale, subest tamen respectu præscribentis ratio, quæ in Novalibus *propriè* dictis militat, quòd nimirùm in tali loco nullum jus decimandi exercitum, possessum, & præscriptum sit.

Quæritur autem V. Utrùm præscribens nullo casu possit decimas de novalibus *propriè* dictis accipere? summus Pontifex *in d. c. cùm contingat.* generaliter excipit casum, quo præscribens potest aliquam *rationabilem causam* allegare, ex quâ demonstret decimas Novalium ad se pertinere. Porrò quænam sit talis *causa rationabilis* ibidem non exprimitur, sed Doctores unam vel alteram enumerant. Nimirùm I. Si decimæ præscriptæ sint intra limites certi prædii, & ibi pars aliqua inculta ad culturam noviter redigatur, maximè si pars illa minor sit, quia una eademque res non debet diverso Jure censeri, & major pars ordinariè trahit ad se minorem. II. Si ex loco inculto præscribens decimarum nomine aliquid saltem utilitatis priùs percepit. v. g. ex ligno, glandibus, arundinibus, &c. Vid. Gutierez. *l. 2. c. 21. n. 102.* Gilken. *de Præscript. p. 1. c. 6. n. 281.* III. Videtur planè *causa rationabilis*, si præscribens præter ordinarium jus decimandi insuper præscriptionem juris percipiendi decimas Novalium probare possit, demonstrando videlicet, quòd hactenus de exurgentibus novalibus semper solitus fuerit decimas accipere, quæ tamen *præscriptio*, si resultet

ex diversis actibus respectu diversorum; videtur potiùs assumere naturam *consuetudinis*, neque rarum est, ut idem actus diverso respectu nunc *præscriptio* nunc *consuetudo* dicatur teste Panorm. *in c. fin. de Consuet.* veluti si Episcopus sine consilio Capituli soleat visitare diœcesim respectu Capituli & Episcopi erit *præscriptio*, respectu diœcesis & populi erit *consuetudo*, poterit fortassis etiam huc accommodari doctrina. Panorm *in c. cùm in tua. 30. h. t.* & Harp. *ad tit. Instit. de Usucap. num. 253.* quòd ex præscriptione specierum resultet præscriptio generis.

12 *Quæritur* VI. An Parochus possit inhibere parochianis, ne decimas separent, nisi se vel suo nuntio præsente? R. Affirmativè *arg. l. si suspecta. 29. ff. de Inoffic. test.* Spec. *in tit. de Decim. ad fin.* Covar. *lib. 1. c. 17. n. 8. v. octav.* imò tametsi de consuetudine contraria in aliquo loco decimatio absente Parocho vel in horreo fieri soleret, si tamen Parochus posset probare, se multoties exinde defraudatum esse, justè peteret ab Episcopo istam consuetudinem declarari invalidam, ex eo, quòd sit damnosa Ecclesiæ & occasionem peccato præbeat, *c. 1. de Consuet.*

13 *Quæritur* VII. An decimæ de integris fructibus, vel de iis tantùm, qui supersunt deductis impensis necessariis solvi debeant? R. Differentiam esse faciendam inter decimas *prædiales* & *personales*. In illis nulla fit expensarum deductio, secùs in istis, *c. pastoralis. 28. h. t.* Rationem hujus differentiæ communiter assignant, quòd decimæ *prædiales* debeantur eo modo, quo fuerunt institutæ in veteri lege, in quâ Deus non respexit ad Jus Civile futurum, quatenus ex illo verbum *fructus* interpretandum sit, sed id verbum *fructus* intellexit naturaliter, prout in fundo crescunt, & Dei beneficio percipiuntur. At verò decimæ *personales* debeantur ex solâ legis [illegible] fiæ, nec ullum de illis in lege veteri præceptum, meritò effectum est, ut in [illegible] re humano inventis, & post Jus Civ[illegible] tutis, verbum *fructus* civiliter (id est [illegible] ductis impensis *l. fructus. 7. ff. [illegible] trim.*) consideretur Barb. *de Offic. Po[illegible] te. 1. c. 6. n. 181.*

Quæritur VIII. Utrùm parochian[illegible] neantur propriis sumptibus deferre [illegible] in horrea Parochorum? Respondetur principaliter attendendas esse consuetudines corum, & diœcesium: valent enim [illegible] tudines, ut decimæ vel à Parocho [illegible] tur, vel ab ipsis parochianis deferan[illegible] tier. *Canon. 99. lib. 2. cap. 21. num.* [illegible] strahendo autem à consuetudine m[illegible] muniter sentiunt Doctores de Jure [illegible] parochianos, ut in horrea Parochi [illegible] deferant, suis etiam propriis sumpt[illegible] text. & Gloss. *in cap. Revertimini* [illegible] *sa. 16. quæst. 1.* Gutier. *dict. l. n. 4.* [illegible] us *in praxi aurea. p. 2. resol. 244.* [illegible] sticus fuerit in mora solvendi, quam[illegible] nebatur solvere, & Parochus para[illegible] accipere, interim verò decimæ per[illegible] interitus ad rusticum spectat, secùs [illegible] isset solvere & Parochus noluisset [illegible] mora enim sua cuilibet nocere debet. *mora. de R. I. in 6.* Si tamen Paroch[illegible] stea voluisset acceptare, & rusticus [illegible] derit, attenditur posterior mora. *[illegible] Peric. & commod. rei vend.* Gloss. *in cum homines. 7. in v. fructibus ad[illegible] h. tit.* Panorm. *ibid. n. 7.*

Quæritur IX. An decimæ non [illegible] sequantur possessorem prædii? Pone, [illegible] venditor prædii longo tempore non [illegible] decimas, nunquid Parochus possit [illegible] cimas non solutas ab emptore petere? Affirmativè, ita tamen, ut emptor [illegible] gatus

pressum ad compensationem damni propter
ictas decimas contra venditorem habeat.
Actio desumitur ex *l. Imperatores. 7. ff. de*
Publican. & l. prædiis. 36. ff. de Jure fisci.
ubi ita de vectigalibus & tributis constitu-
tum est, ut ad ea etiam *præteriti temporis*
solvenda possessores prædiorum conveniri
possint, eò quòd ipsa prædia potiùs, quàm
personæ obligentur. Unde rectissimè argu-
mentum ad decimas deduci potest, tùm
quòd decimæ (quæ etiam *tributa egenti-*
um animarum dicuntur, *c. decimæ. 66.*
causa. 16. q. 1. & ante omnia *tributæ* pro-
pter prærogativam dominii generalis per-
solvendæ sunt. *c. cùm non sit. 33. h. t.*) ma-
gis a prædio, quàm personâ debeantur, si-
cut ea de causâ etiam Judæi decimas *prædia-*
les solvere debent, *c. de terris. 16. ubi* Gl.
in v. persolvendas. h. t. & habens prædia
in aliâ Parochiâ, quàm ubi percipit Sacra-
menta, in illâ, ubi eadem prædia sita sunt,
decimas dare debet, ut suprà *q. 1.* dictum:
tùm quòd decimæ sint *onus reale*, quod in
quemcunque possessorem transit, atque si
extent, utili vindicatoriâ (præviâ actione
ad exhibendum vel *communi dividun-*
do, si à reliquis fructibus separatæ non sint)
aut si non extent, utili condictione *ex d. l.*
Imperatores. junct. *c. 1. de Novi oper. nunc.*
peti possint. *c. moderamine. 23, ubi* Gl. *in*
V. vindicent. 19. q. 1. c. pastoralis. & c.
cùm non sit. x. h. t. Atque hanc sententi-
am cum multis antiquis tradit Pan. *in c. cùm*
homines. 7. h. t. n. 6. Riccius. *p. 2. resol. 57.*
Rebuf. *de Decim. q. 9. n. 9.* ubi & aliud no-
tabile referunt ex Fed. de Senis. *Consil. 81.*
num. 2. Si Parochus vel Ecclesia propter de-
cimas malit venditorem convenire, quàm
novum emptorem, qui fortè propter poten-
tiam suam est difficilis conventionis, hoc esse
ei concedendum, ne id, quod in favorem
Ecclesiæ est introductum, ut novum posses-
sorem convenire possit, in ejus odium retor-
queatur, dum enim venditor prædium pos-
sedit, & fructus integros percepit, nata est
contra eum actio personalis, seu condictio
ex Canone ad solvendas decimas, quæ per
venditionem prædii exspirâsse non videtur.

Verùm hæc, quæ hactenus dicta sunt, non 18
admittit Henr. Canis. *de Decim. cap. 4.* &
Henr. Zoësius *eodem tit. num. 52.* eamque
inter tributa seu vectigalia, & inter *deci-*
mas differentiam constituunt, quòd onere
tributorum ipsa prædia, onere verò *deci-*
marum ipsi tantùm fructus afficiantur:
quâ ratione, inquiunt, si prædia elocata sint,
non domini prædiorum, sed conductores
seu fructuum perceptores ad solvendas deci-
mas obligantur. *c. delicti. 8. c. à nobis. 24.*
& c. tua nobis. 26. h. t.

Attamen hâc contrariâ opinione Cani-
sii & Zoësii non obstante, (cui suam relin-
quo probabilitatem) videtur mihi prior sen-
tentia Panorm. Riccij & aliorum *cc. LL.*
optimè ex jure defendi posse, pro favore
nimirum Ecclesiæ, quæ aliàs regulariter
privilegia fisci & Reipublicæ participat,
quoties casus est applicabilis. Ever. *in Top.*
à fisco ad Ecclesiam. Lauret. de Franch. *de*
Controv. regul. p. 2. q. 96. & ibid. Pasqual.
in addit. Indubitatum autem est fisci pri-
vilegium, ut novos possessores ob non solu-
ta tributa convenire possit. *d. L. prædiis. 36.*
ff. de Jure fisci. & L. Imperatores. 7. ff. de
Publican. l. 2. C. Sine censu. &c. & tantò
magis procedet argumentùm *à fisco ad Ec-*
clesiam, cùm decimæ magis quàm tributa
privilegiatæ sint, & ante hæc persolvi debe-
ant. *d. c. cùm non sit. 33. h. t.* Parùm verò
convincit illa assignata inter & tributa &
decimas differentia, quia hoc ipsum est in
quæstione, an ob decimas præcisè tantùm
ipsi fructus, vel potiùs prædia propter fru-
ctus quatenus decimales obligata sint, prout

etiam *tributa fructuum impendia sunt*, ut ait *J.C. in l. neque stipendium. 13. ff. de Impens. in reb. dotal.* & per *æs & libram* imponuntur juxta proportionem redituum sive fructuum bonorum. Roland. à Valle. 1. *Cons. 66. cùm 15.* Nec est bona illatio, conductores prædiorum tenentur ad solvendas decimas, èrgò ipsa prædia non sunt obligata. Imò redit hic iterum pulchrè argumentum à tributis ad decimas: nam per tex. notab. cum expositione Gottofredi *in l. obsistere. 10. C. de Annon. & tribut.* etiam tributa à colonis & emphyteutis solvuntur junct. *l. 2. C. de Jure Emphyteut.* & si isti revoluto anni spatio intra 6. menses non solverint tributa, domini prædiorum conveniuntur. Et in effectu per colonum non incongruè dici potest, dominum solvere decimas, utpote cui illud onus decimarum in sua pensione decedit, & tantò minùs à colono accipit.

Si instes: tributa solvenda etiam datâ sterilitate, decimas verò non nisi enatis fructibus, ideò patere, quòd illa præcisè prædijs, istæ fructibus adhæreant. ℟. ex hac instantia non plus evinci, quàm quòd tributa simpliciter sint onus prædiorum, decimæ verò sub implicita conditione nasciturorum fructuum: præterquam quòd in magna sterilitate, ubertate priorum vel sequentium annorum aut aliorum bonorum seu prædiorum non compensabili, saltem de æquitate etiam tributorum remissio facienda sit, tanquam cessante causâ. *arg. l. 1. C. de Omni agro deserto.*

Deinde *decimatio* valdè similis est exactione *annonæ*, quæ de frugibus dabatur, teste Gottofred. *ad rubric. C. de Annon.* & tamen hanc tributis comparari vix dubium esse potest *ex rubrica. & t. t. C. de Annonis & tributis.* & quidem in specie ad propositum nostrum, quòd *annona* à defuncto debita non præstetur à cohæredibus pro portione hæreditaria, sed à possessore prædiorum frugiferorum, decisum est in *l. 2. C. jam. d. t.* Dico: *à defuncto debita;* quòd exinde satis apparet, quid ibi [illegible] per. loquitur de *ære alieno* & ijs, qui [illegible] redes quatenus hæredes, adeóque *ex persona defuncti* solvere debent; de [illegible] enim annona, ubi prædia hæreditaria [illegible] sunt facta proprium Patrimonium [illegible] non fuisset dubitandi ratio.

Addo tamen, cùm hæc argumentatio [illegible] tributis ad decimas præcipuè favore [illegible] siæ & ob administrationem Divinorum [illegible] cedat, eidem locum haud fore, si decimatio competat laico, vel Clerico ex titulo [illegible] trimoniali vel singulari privilegio.

§. II.

Quo fundamento aliis præter Parochum jus decimandi competere possit.

SUMMARIA.

20. *Ecclesiastici acquirunt decimas ex privilegio, corporatione, præscriptione, & donatione eorum.*
21. *Quid requiratur ad præscriptionem decimarum.*
22. *Laici quamvis sint incapaces decimarum, [illegible] tamen aliquot modis eas habere.*
23. *Præscriptione etiam immemoriali non potest [illegible] jus directum decimandi acquirere.*
24. *Neque etiam consuetudine generali [illegible]*
25. *Laici multi habent decimas cum periculo [illegible] rum suarum*
26. *Ex temporis immemorialitate præsumitur [illegible] liori modo pro decimis laicorum.*
27. *Quid intersit, an Laicus præscripserit decimas, an tantum ex præsumptione relinquatur [illegible] sessione.*
28. *Præsumptiones præsumptionibus elidentur.*
29. *Ex immemorialitate non oritur præsumptio [illegible] & de Iure.*
30. *Immemorialitas etiam tunc est, quando [illegible] stat de initio possessionis, licet constet de contrario.*
31. *An tempus immemoriale debeat 100. annos [illegible] cedere,*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

9. *Negativa probatur.*
10. *Qualiter probetur immemorialitas.*
11. *Notabilis limitatio in causa decimarum.*
12. *Prohibitio Concil. Lateran. potest consuetudine abrogari.*
13. *Illa prohibitio videtur tantùm procedere in infeudatione perpetua.*
14. *Ex consuetudine potest valere, ut unus laicus jus utile in alium alienet.*
15. *Obligatione præstandi servitia feudalia, & canonem emphyteuticum potest præscribi.*
16. *Jus utile potest quidem præscribi contra laicos, sed non contra Ecclesiam.*
17. *Præscriptio non procedit contra prohibitionem Iuris publici.*
18. *Differentia, cur magis res Ecclesiæ immobiles præscribi possint quàm jus utile decimandi.*

QUamvis regulariter omnes decimæ ad Parochum spectare censeantur: sunt tamen de Jure aliqui modi proditi, quibus jus decimandi ad alios non solùm Ecclesiasticos sed etiam laicos transferri potest.

Inter quos verò *Ecclesiastici* ex privilegio Papali, per incorporationem Parochiarum Monasteriis aut Canonicatibus factam, & per præscriptionem decimas acquirunt. Item Laici, qui justè habent decimas, possunt eas alicui alteri Ecclesiæ, quàm suæ Parochiali, maximè verò cuidàm Monasterio solius Episcopi accedente consensu donare *c. cùm Apostolica. 7. De his, quæ fiunt à Præl.*

Dico: si Laici *justè* habeant decimas; aliàs enim donatio ne quidem præscriptionis titulum parat, *c. dudum 31. & ibi* Pan. *h. tit.* quod tamen limitat Rebuf. *tract. de Decim. c. 13. n. 93.* ut illi qui receperunt decimas manibus laicorum, quamdiu vivunt, præscribere nequeant, secus verum successores in bona fide existentes, saltem tempore immemoriali, neque successori in dignitate nocet mala fides antecessoris, quia non ab ipso, sed à superioris institutione causam habet. Gl. fing. *in c. cura. in fi. de Jure Patron.* quæ Glossa generaliter loquitur de præscriptione, nec requirit immemorialem; & planè videtur, quòd ipse titulus successionis in beneficio vel dignitate, ex quo Prælatus vel beneficiatus etiam plerumque sub juramento (quod in confirmatione seu investitura præstat) tenetur defendere & conservare jure suæ Ecclesiæ, sicut justus titulus ad possessionem talium decimarum (supposito quòd aliunde nesciat vitiosam) *pro suo* adipiscendam vel retinendam, ita etiam ad præscriptionem ordinarij temporis 40. annorum. *tex. not. in L. fin. ff. Pro suo.*

Circà præscriptionem decimarum notandum est, quòd allegans præscriptionem contra Parochum debeat vel tempus immemoriale, vel saltem 40. annorum cum titulo probare, propter præsumptionem Juris, quæ militat pro Parocho & contra præscribentem. *c. 1. de Præscript. in 6. junct. cap. 2. de Restit. spol.* Idem dicendum circa Parochias Monasteriis pleno jure incorporatas, ita ut decimæ earum non nisi 40. annis cùm titulo contra Monasterium præscribantur, quia per incorporationem Monasterium habetur loco Parochi. Decisio Rotæ apud Tamb. *De Jure Abb. tom. 3. dec. 120. n. 11.* Quòd si autem præscriptio allegetur contra aliam Ecclesiam, cui tantùm ex privilegio vel etiam præscriptione decimæ competebant, sufficiet probare possessionem bonâ fide per 40. annos continuatam *d. c. 1.* imò contra Clericum privatum vel Laicum 10. anni inter præsentes, & 20. inter absentes cum titulo, & sine titulo 30. sufficient, quia hic nec præsumptio Juris adest, nec favor Ecclesiæ, ob quem quadragenaria præscriptio requiratur. Pet. Rebuf. *de Decim. q. 13. n. 100.* 21

Laici quidem de Jure omnes sunt incapaces juris decimandi, tanquam spiritualis & propter spirituale Ministerium competentis, *c. causam. 7. de Præscript. & c. quamvis.* 22

vis. 17. h. t. Nihilominus I. ex privilegio Papali jus decimandi acquirere possunt: quia non excedit vires Papæ, Laicum ad jus spirituale habilitare & secundum quid Clericis æquiparare, sicut defacto ad jus patronatus, quod Spirituale est, omnes Laici habilitati sunt.

II. Ante Concilium Lat. quod probabiliter fuit habitum Anno salutis 1179. Vid. Henric. Canis. *de Decim. cap. 13. n. 6.* Laici poterant jus decimandi ab Ecclesiâ in feudum vel Emphyteusim accipere, quia tunc tantùm acquirebant jus utile & temporale, non directum & spirituale, per dictum verò Concilium Lat. id prohibitum est, *c. 1. d. caus. 16. q. 7.* Si tamen alicujus Majores ante Concilium decimas in feudum accepissent, is etiamnum hodie eas rectè retinere posset. *arg. cap. 2. §. fine. h. t. in 6.*

III. Per contractum locationis aut ususfructûs etiam laici decimas habere possunt, quia tunc nihil de dominio juris spiritualis in illos, sed tantùm commoditas quædam percipiendi decimas, non tanquam sibi, sed Parocho debitas transfertur.

IV. Quædam decimæ sunt merè profanæ & *laicales*, quas olim domini suis prædiis, deinde subditis in usumfructum, feudum, vel Emphyteusim datis tanquam loco tributi, pensionis annuæ vel Canonis imponebant. Greg. Tholos. *in Syntagm. Juris. lib. 2. c. 20.* quo etiam referri posse videtur illa portio vini, quæ ex quibusdam vineis, præsertim in Austria exigitur, & vulgo Bergrecht appellatur.

V. Laici conversi, seu religiosi de certo aliquo ordine, uti sunt Equites Melitenses, Teutonici &c. decimas quoque possidere possunt, *c. 3. de Priv.* Panorm. *in c. quamvis. 17. h. t.*

23 *Præscriptione* autem etiam immemoriali ex communi DD. opinione laicus decimas, quoad titulum dominii *directi* acquirere non potest, quia est incapax possessionis, sine qua non currit præscriptio *cap. cum. 7. de Præscript.* Unde non obstat, quod quibusdam in contrarium opponitur: videlicet quicquid per privilegium acquiri potest, etiam possit per præscriptionem immemorialem, quam constat habere vim privilegii per text. & Glos. *in cap. super quadam. de V. S.* atqui jus decimandi laicis privilegium acquirere potest, ut dictum ergò &c. nam negandum est suppositum, quia ex persona laici detur immemorialis decimarum præscriptio; datur quidem immemorialis *detentio*, quæ facti est, sed ex defectu possessionis & propter Juris resistentiam non datur immemorialis *præscriptio*.

Similiter nec consuetudine generali aliquod jus Provinciæ introduci potest, ut laici percipiant decimas jure dominii directi sibi vindicent, quia imprimis hæc consuetudo foret irrationabilis, ut laici sine omni causa id habeant, quod Deo & Ministris ejus in recognitionem universalis dominii & propter spiritualia laborem debetur; deinde hæc consuetudo damnificaret Ecclesias, eas decimis privando meritò proinde invalidata intelligeretur *cap. 1. de Consuetud.* Notanter autem hactenus loquor de jure *directo* decimarum, nam quid dicendum sit de jure utili, paulò inferiùs exponam.

Grandis igitur est *difficultas*, quantum defendendi sint laici, qui passim in multis partibus decimas non ex titulo usufructûs vel locationis, sed jure proprietatis sibi vindicant, nec privilegium Papale, nec consuetudinem ante Concilium Lat. factam ostendere possunt, nescium tamen quo jure retinere possunt, nescium tamen quo jure vel illo primitus acceperint:

Vereor, ne multi laici cum animarum suarum periculo decimas detineant, [illegible]

text. in cap. prohibemus. 19. hoc tit. quando experientiâ constat, à tempore, quo haereses ordinem & tranquillitatem Ecclesiæ turbârunt, eò temeritatis perventum esse, quòd præsertim Patroni & Advocati Ecclesiarum jura & reditus Ecclesiasticos, quasi liberè in suam utilitatem convertant, Parochos & Beneficiatos etiam non requisito Episcopo, & nescio quibuscum illicitis pactis instituant, destituántque. Quare optandum foret magnoperè, ut quidam laici saltem opulentiores ad eligendam viam tutiorem & exonerandam suam, aut suorum Majorum conscientiam induci possent, ut decimas aliáque jura Ecclesiis Parochialibus restituerent. Verùm quia prædicti excessus non sunt de omnibus laicis præsumendi, & suis colligitur ex Jure & DD. olim non fuisse infrequens, quòd laicis vel ob merita sua in Ecclesiam, vel ob ipsius Ecclesiæ utilitatem, vel ex privilegio aut per contractum feudalem decimæ concederentur: idcirco in proposita quæstione duos casus principales distinguo.

I. An laici habeant decimas à tanto tempore, ut nec de *initio* nec de *contrario* constet?

II. An habeant decimas à tanto tempore, ut de *initio* possessionis quidem non constet, constet autem de *contrario*, v. g. ex libris antiquis, vel instrumentis authenticis, ex quibus ostenditur, quòd decimæ ante annos 100. vel 200. adhuc pleno jure penes Ecclesiam fuérint?

26 Quod attinet ad primum casum, dico, quamvis laicus decimas præscribere etiam tempore immemoriali non possit, operatur tamen hæc immemorialitas temporis, quòd ex ea præsumatur, antecessores laici omni meliori modo, sive deinde per privilegium, sive per infeudationem ante Conc. Lat. decimas acquisivisse. *arg. cap. super quibusdam. de V. S. cap. 1. de Præscript. in 6. l. hoc jure. §. ductus aquæ. ff. de Aq. quot & æstiu.* Pulchrè ad propositum loquitur Gilken. *de Præscript. p. 3. cap. 8. n. 23.* Quamvis, inquit, 100. imò 1000. annorum possessio, ubi de non justo primordio constat, non minuat possessionis causam, cùm in persona possessoris & Majorum & Authorum ipsius tale jus coalescere non potuerit, *cap. causam. de Præscript.* tamen ex quo de hujusmodi exordio non constat, & talis res sit, quæ ex causa laico acquiri possit, existimandum est, cùm tot annorum intervallo nemo ipsi quæstionem moverit, justam quoque initii rationem fuisse: cùm enim tam varii sint casus, ex quibus instrumenta intercidere, vel interverti possint, videl. incendium, furtum, injuria concerpentium, vetustas ipsa omnia paulatim hauriens, infirmitas memoriæ ignoratium, quo loco quid positum aut conditum sit, fiducia sui juris ex tam longa & inconcussa possessione, non debet Ecclesia in tot humanæ conditionis casibus occasionem, quem ex inopinato casu suo jure evertendi, aucupari, cujus fortè Majores propter optima in Ecclesiam merita decimas quasi pro recompensatione acquisiverunt, quo etiam referri possunt, quæ infra *num. 37.* dicentur.

Sed, inquies, quid interest, an Laicus præscripserit decimas, vel an in illarum possessione & præceptione relinquatur? ℟. Differentiam jam satis insinuatam esse; si enim ponatur laicum præscripsisse decimas, acquisivit dominium juris, & id retinebit, tametsi aliquando post completam præscriptionem emergat titulus & initium inhabile, quia imposterum non ampliùs possidet decimas ex primo illo titulo, sed ex jure præscriptionis. Sin autem laicus tantùm ex præsumptione boni tituli, quæ oritur ex immemorialitate temporis relinquatur in 27

posses-

possessione, privabitur hac possessione, si per Parochum de vitioso initio convictus fuerit. Felin. *in c. accedentes. n. 6. & in c. cùm ex officii. n. 13. de Præscript.* Non obstat, quod dicit Vasquez *illustr. Controv. p. 1. lib. 2. c. 81. num. 12. & 15.* licet constet de uno titulo inhabili, nihilominus ex diuturnitate temporis de alio meliori ex postfacto superveniente præsumendum esse: eò quòd ex antiquitate temporis factum non tantùm unum, sed etiam plura, si necessaria sint præsumantur. Non obstat, inquam, utut enim hoc fortè procedat in alijs causis, in quibus Successores saltem mediati in bona fide existentes per longissimum tempus præscribere possunt, tametsi Antecessores eorum fuerint in malâ fide Fachin. *lib. 8. Controv. c. 27. vers. nec obstant.* Cov. *de Præscript. p. 2. §. 9. n. 7.* secùs tamen est in causa decimarum, in quâ nulla præscriptio laicum juvare potest. Propterea, quando Parochus probat vitiosum initium possessionis, habet triplicem fortissimam præsumptionem pro se: unam ex incapacitate laici, alteram ex jure ipso, quo omnes decimæ ad Parochum spectare censentur. *c. 2. de Restit. spol. in 6.* tertiam ex demonstratione vitiosi initii in possessione laici: dum contra laicus solam & unam præsumptionem ex immemorialitate temporis prætendere
28 potest: notorium est autem, unam præsumptionem aliis præsumptionibus pluribus & fortioribus penitùs elidi ac enervari, *arg. c. in nostra. 4. de Procurat. l. divus. 7. ff. De in integr. restit.* Neque verum est, quòd quidam contendunt, ex immemorialitate temporis oriri præsumptionem
29 Juris & de Jure, contra quam non admittatur probatio in contrarium, etenim nulla est præsumptio Juris & de Jure, nisi quæ expressè in aliquo Canone vel lege contineatur, quód de immemorialitate temporis non reperimus, eamque ob causam contra probatam immemorialitatem admittendas esse probationes de vitioso initio, [illegible] docet Arnold. Rath. *Tract. de Usucap. c. 5. assert. 47. num. 2. & 3.* Henr. Cand. *de Decimis. cap. 9. in fin.* Fachin. *Controv. 8. c. 33.*

In *altero casu principali* potissima difficultas dependet ab eo, an dicatur tempus immemoriale, quando quidem non constat quo *initio* cœperit possessio, constat autem de *contrario*, quòd scil. ante tot & tot annos necdum apud antecessores modernæ possessoris fuerit. Nam si dici debeat tempus immemoriale, de cujus initio non constat, habebit laicus præsumptionem juris ex immemorialitate temporis pro se, & [illegible] quendus erit in possessione decimarum usque dum Parochus vitiosum initium ostendat: licèt enim non desint, quia [illegible] Host. *in c. cùm Apostolica. h. t. in [illegible]* Canisio *de Decimis. cap. 13. num. 9.* [illegible] non sufficere immemorialitatem temporis contraria tamen sententia æquitati magis convenit, ne quis ob difficultatem probationis facilè suo jure privetur, & ne nihil antiquitati temporis tribuatur Butrius & [illegible] la *in d. c. cùm Apostolica.* aliique apud [illegible] *lib. 1. Var. Res. c. 17. n. 5.* citati. Sane [illegible] quæstio non tantùm vix apud aliquem authorem in terminis reperitur, sed à plerique confunditur, & nulla inter *contrarium* & *initium* distinctio adhibetur, [illegible] Gl. *in c. 1. in v. memoria. de Præscript. 6.* Mascard. *de Probat. vol. 2. Conclus.* [illegible] imò *in d. c. 1.* expressè dicitur illa immemorialis præscriptio, *cujus contraria memoria non existit.* Verùm frequentiores DD. supponunt, rectè dici possessionem immemorialem, quamvis constet, quòd [illegible] quando contrarium fuerit, dummodo [illegible] initio præsentis possessionis non [illegible]

Cen[illegible]

Craveta *de Antiq. temp. p. 4. sect. absolutis differentiis.* omnium clarissimè Molina *de I. & I. tract. 2. disp. 76. n. 3.* Facit Text. *in c. super quibusdam. de V. S.* ibi: *ex antiqua consuetudine à tempore, cujus non extat memoria. & in L. 3. §. ductus aquæ. ff. de Aqua quot. cujus origo memoriam excessit. Jure constituti loco habetur.* Doctores autem & textus supra relati optimè cum hac opinione conciliari videntur per illum modum loquendi, quo utitur Menoch. *de Arbit. Jud. lib. 2. Cent. 1. casu 43. n. 2.* Nimirùm, quòd illud dicatur tempus immemoriale, *cujus initij memoria non est in contrarium.* Bonus text. *in c. 1. de Consuet. in 6.*

Nova est *disputatio*, an sit immemorialis possessio, quam constat infra 100. annos cæpisse, nescitur autem, quando? adeóque an tempus immemoriale necessario debeat 100. annos excedere?

Affirmant Card. *in c. si diligenti. de Præscript.* Molina. *d. disp. 76. n. 2.* Cov. *de Præscript. p. 2. §. 3. sub. n. 9.* Sed, si istorum DD. argumenta perpendo, parùm me persuadent: etenim quòd ita inferant: centenaria præscriptio requirit titulum. *c. si diligenti. in fin. de Præscript.* ergò immemorialis, quæ titulum non requirit, debet esse major centenaria; rectè negari potest consequentia, quia quòd in centenaria requiratur titulus, hoc ipsum in specialem favorem Ecclesiæ Romanæ constitutum est, ne tam facile per præscriptionem damnificetur. Unde, quod addit Molina, præscriptionem immemorialem esse magis privilegiatam quàm centenariam, verum est respectu præscribentis, non verò respectu ejus, contra quem præscribitur.

Quare in hac difficultate ego breviter sic dicendum arbitror, quòd in illis causis, in quibus puæscriptio 40. annorum cum titulo procedit, probabilius sit, ex nullo Jure evinci, qui n etiam infra 100. annos ad effectum, quòd aliquis non teneatur probare titulum, detur immemorialis possessio, si testes saltem per 40. annos testentur de visu proprio, quòd semper viderint rem in hoc statu fuisse, & de cœtero non audiverint de initio: quia tunc sufficienter probatum est, quòd *origo memoriam excessit*, prout id solum ad immemorialem possessionem requiritur *in c. l. 3. §. ductus aquæ ff. de Aqua quotid. & æst.* & quia de Jure civili in præscriptione 30. & 40 annorum absolutè non requiritur titulus, *l. sicut. & l. omnes. C. de Præscript. 30. annor.* de Jure verò Canonico per quandam correctionem sit inductum, ut in præscriptione 40. annorum requiratur titulus, ubi jus resistit præscribenti, *c. 1. de Præscript. in 6.* videtur omninò congruum, ut hæc correctio strictè accipiatur. *l. præcipimus. C. de Apell.* & non extendatur ad eum casum, quo aliquis per famam & testes probare potest possessionem 40. annos longiùs excessisse, & ita quidem, ut initij memoria non existat, quamvis forte 100. anni elapsi non sint. Atque hujus opinionis (ex alijs tamen fundamentis) etiam est Cravetta *de Antiq. temp. p. 4. sect. absolutis. differ. n. 2.* cum Gl. *in c. cum nobis. v. centum. de Præscript.* & Alexand. apud eundem Crav. *n. 4.* citato.

Interim tamen quia in causa decimarum non est locus præscriptioni, sed solùm ex præscriptione proceditur, ut jam sæpiùs repetitum, ideò libenter concesserim, quando constat possessionem intra 100. annos cæpisse, nescitur autem quando, posse tamen circumstantias & conjecturas concurrere, ex quibus præsumptio temporis antiqui elidatur & pro Parocho (qui aliunde jam præsumptionem Juris pro se obtinet) sufficienter probetur, laicum malam possidendi causam habere, nisi de legitimo titulo docuerit v. g.

si constet possessionem multùm infra 100. annos cepisse, antecessores laici fuisse potentes hæreticos, si testes super immemoriali producti varient, &c.

35 Postremò quæri potest, utrum saltem circa jus utile decimandi, cujus laicus non est incapax, consuetudo vel præscriptio aliquid operari valeat?

℟. I. Cum Canon. Lateran. Conc. quo prohibetur, ne laici de decimis infeudentur, non sit juris naturalis, aut divini, nihil putarem obstare, quin per contrariam consuetudinem abrogari possit, *arg. c. fin. de Consuet. l. de quibus, cum seqq. ff. de LL.* haud enim videtur irrationabile, quòd laicis decimæ in feudum concedantur cum authoritate Episcopi: si id ipsorum merita, vel Ecclesiæ utilitas exposcat.

26 Deinde illam prohibitionem Concilij plurimi DD. tantùm accipiunt de infeudatione *perpetua* & in hæredes transitoriâ, unde cùm correctiones Jurium non sint extendendæ. *l. præcipimus. in fin. C. de Appell.* existimant, etiamnum hodie posse per Episcopum aliumvè Ecclesiæ Prælatum decimas alicui laico ex justa causa & cum ordinaria Juris solennitate ad tempus vitæ; vel aliud longum tempus in feudum vel emphyteusim concedi. Gl. & Abb. *in c, quamvis. 17. h. t.* Cov. *Var. Res. lib. 1. c. 17. n. 5.*

37 ℟. II. Quamvis inter DD. controvertatur in *c. prohibemus. 19. h. t.* utrùm jus *utile* per unum laicum acquisitum in alium rectè alienetur? nihilominus per consuetudinem tales alienationes convalidari posse, quia in Jure dubio optima legum interpres est consuetudo, *l. si de interpretatione. 37. ff. de LL.* & hinc non dubito, quin multæ decimæ ante Concil. Lat. ab Ecclesijs, per modum feudi vel emphyteusis separatæ sint, quæ etiamnum hodie apud Laicos manent, non quidem semper jure hæreditario, sed per diversas venditiones & alienationes bonorum ad eos devolutæ. Licèt autem laici, qui hujusmodi decimas possident, nulla pro eo servitia aut fidelitatem secundùm naturam feudorum Ecclesiæ præstent, non tamen [illegible] evincitur, quòd tales decimæ ab initio non fuerint per modum juris utilis concessæ, nam præstatio servitiorum & fidelitatis juramentum non est substantiale, sed tantùm naturale contractûs feudalis [illegible] pacto & consequenter etiam præscriptione illa obligatio tolli potest, quemadmodum dari *feudum Francum*, in quo nulla [illegible] tia præstantur, & in feudo concesso Ecclesiæ non præstari fidelitatem, *c. unic. [illegible] clesiam fidel. non fac.* nemo est, qui [illegible] ret. Item quod obligationi præstandi [illegible] nuum canonem præscribi possit per [illegible] teutam, dicetur inferiùs *in §. 3. sub.* [illegible] Est tamen inter res feudales & emphyteuticas *profanas* ac inter *decimas* [illegible] rentia, quòd illæ per præscriptionem [illegible] sint transire in *allodium*, non verò [illegible] quia juris *directi* decimandi incapax [illegible] laicus.

Sed ais: quid valebit hoc jus *directum* apud Ecclesiam, si Laicus id non recognoscat, nulla pro eo servitia, fidelitatem [illegible] nonem, aut laudemium præstet? ℟. Sicut [illegible] aliis rebus præscriptio contra Ecclesiam [illegible] mittitur, ira etiam in his. Et unum [illegible] reperio hujus juris directi effectum, [illegible] nimirùm Ecclesia has decimas à laico [illegible] sas contra fiscum vindicare possit, si [illegible] sine legitimo hærede defunctus bona [illegible] tia reliquerit, aut crimen confiscationis [illegible] norum dignum commiserit: in feudis [illegible] & emphyteuticis domino directo [illegible] cari non potest. Utrum autem S. Pon[illegible] plenitudine potestatis suæ non posset [illegible] sias adversus præscriptionem laicorum [illegible] nus restituere, ut laici in recognitione [illegible]

cti dominij tenerentur de decimis posses-
si singulis annis certam aliquam portionem
solvere, altioris indaginis est, & licèt id so-
ti æquitate plenum, ac Ecclesiis utile, vix
tamen sine cooperatione Imperatoris & Prin-
cipum terrarum posset in executionem de-
duci.

№. III. Hodie stante prohibitione Conci-
li Later. posse quidem laicum contra alium
laicum ante Concilium infeudatum jus utile
præscribere, contra Ecclesiam autem post
Concilium non posse, vel enim scire post
Concilium non licere habere decimas in feu-
dum ab Ecclesia vel ignoraret? Si prius, fo-
tenus mala fide *vera*; si posterius esset in
mala fide *ficta*, seu in ignorantia Juris, quæ
non prodest acquirere volentibus. *l. Juris. l. ff. de Juris & fact. ignor. l. nunquam. §. in p. ff. Usucap.*

Sed ais: posse contingere, ut aliquis sciat,
non licere dare feudum decimarum laicis
post Concilium, & tamen sit in bona fide, si
nimirum ipse & ejus antecessores tempore
immemoriali decimas ex titulo feudi posse-
derint. R. Si in hac immemoriali possessione
non constet de initio, omni meliori modo
præsumendum esse, Laici majores fortè ex
privilegio & dispensatione speciali tale feu-
dum accepisse; sin autem Parochus docere
possit, quòd tantùm per privatas conventi-
ones inter suos & laici antecessores (quam-
vis Episcopi authoritate accedente, feudum
datum sit) quantocunque etiam tempore
non erit præscriptum, sicut enim pactis pri-
vatorum Juri publico derogari non potest,
ita nec contraveniri prohibitioni legis com-
munis publicam utilitatem concernentis per
privatorum & particularium hominum
præscriptionem. Cui non obstat, quòd res
temporales Ecclesiæ immobiles vel mobiles
pretiosæ alienari prohibitæ, nihilominus
præscribi possint. Riccius *in Praxi aurea p. 1. ref. 32.* nam diversitatis ratio est ista, quòd res Ecclesiæ temporales non prohibeantur absolutè devenire in manus laicorum, sed tantùm sine solennitatibus, quas cursus temporis, & bonæ fidei possessio per 40. annos continuata supplere videtur. Sed circa decimas absoluta est prohibitio, ne per viam etiam juris utilis ad laicos quibusvis cum solennitatibus transferantur.

§. III.

Qualiter detur immunitas à solvendis decimis.

SUMMARIA.

42. *An & qualiter detur immunitas à solvendis decimis.*
43. *Religiosi qualiter de jure exempti à solutione decimarum.*
44. *Quorundam specialia privilegia extra corpus juris, & qualiter intelligenda.*
45. *An habentes communicationem Privilegiorum, communicent privilegium immunitatis à solvendis decimis.*
46. *Consuetudine etiam datur immunitas, sed regulariter tantùm immemoriali.*
47. *Præscriptione etiam Laici immunitatem acquirere possunt.*
48. *An præstationibus annuis præscribi possit, & quis sit sensus L. cum notissimi. §. fin. C. de Præscript. 30. annorum.*
49. *Quanto temp. præscribatur immunitas.*
50. *A restitutione decimarum ante completam præscriptionem non excusat consumptio bona fide facta aut triennalis possessio.*
51. *Ecclesia habet dominium in decimis nondum solutis in sui favorem, non verò in sui præjudicium.*
52. *Pupillus mutuans aut solvens manet dominus pecuniæ, quamdiu dominium sibi est utile.*
53. *Clericus minorennis in beneficialibus habetur pro majorenne, ut possit agere in judicio, non verò, ut careat auxilio restitutionis in integrum.*
54. *Immunitas per contractum potest acquiri gratis, vel pro alia re spirituali.*
55. *Conciliatio c. Statuimus, &c veniens, de Transact.*

56. *Abbates possunt dare consensum in alienatione rerum ad suas Parochias pertinentium.*
57. *Quo sensu pro re temporali possit acquiri immunitas.*
58. *Pauperes an sint immunes à solvendis decimis?*
59. *Quis in causa decimarum sit Iudex competens?*

42 NOn defuerunt ex antiquioribus præsertim DD. existimantes neminem posse à solutione decimarum eximi; eo moti argumento, quòd decimæ sint Juris divini & consequenter per humanas inventiones non remissibiles. Verùm hanc sententiam cum communiori ita limitandam censeo, ut exemptio à solvendis decimis dari non possit, si per eam congrua sustentatio Parochorum adimeretur, etenim decimas non aliter esse juris divini, quàm in quantum ad sustentationem Clericorum necessariæ sunt, jam suprà *in* §. *1.* explicavimus. Quare si Parochus aliunde sufficientes reditus habeat, vel si ex decimis aliquorum tantùm Parochianorum congruè sustentetur, rectè dicitur, dari exemptionem seu immunitatem à solvendis decimis per *privilegium Pontificium, consuetudinem, præscriptionem aut contractum.*

43 Per *Privilegium*, idque in Corpore Juris clausum Religiosi & alia pia loca diversimodè per Canones à solutione decimarum eximuntur, quos diversos Canones ita in ordinem redigit Glossa *in c. ex parte. 10. in V. laborum tuorum. h. t.* quòd nimirùm Monachi in primitivâ Ecclesiâ decimas dederint tanquam Laici. *arg. c. alia causa. & c. generaliter. causa. 16. q. 1. cap. duo. causa. 1. q. 1.* posteà Paschalis II. statuerit, quòd nec Monachi nec Clerici communiter viventes decimas de suis laboribus solverent, *c. decimas. causa. 16. q. 1.* tempore verò procedente Hadrianus Papa solis Cisterciensibus, Hospitalariis, Hierosolymitanis seu Templariis concesserit hoc privilegium, ut de laboribus suis, quos propriis manibus, vel sumptibus excolunt, decimas solverent [illegible] teneantur, alios verò Monachos tantùm [illegible] decimis Novalium suis manibus aut [illegible] ptibus factorum; item & in hortis & [illegible] mentis animalium suorum exemerit. [illegible] *ex parte. cum seqq. h. t.* demùm Innocen. III. in Concil. Later. privilegium Cisterciensium & aliorum *in d. c. ex parte.* [illegible] ctu possessionum post dict. Concil. [illegible] darum sustulerit. Novalium autem [illegible] ne intelliguntur illæ terræ noviter [illegible] giosos ad culturam redactæ, de quarum [illegible] turâ non extat memoria, ex quibus [illegible] Parochus nullas vel exiguas decimas [illegible] piebat. *c. fin. de Privil. & c. quid* [illegible] *vale. 21. de V. S.*

Cœterùm extra corpus Juris per [illegible] Bullas multi Ordines Religiosorum [illegible] pti sunt, non tantùm in Novalibus, [illegible] iam quibuscunque terris, quas suis [illegible] bus vel sumptibus colunt. Sicut de [illegible] giosis Congreg. Cassinensis, Camal[illegible] bus, Prædicatoribus, Carthusianis, [illegible] ribus aliis attestatur Barb. *in dict. c. ex* [illegible] *te. n. 5.* Sed hæc privilegia non [illegible] tur ad illas possessiones, quæ non [illegible] giosorum propriæ, sed ab aliis [illegible] *c. dilecti. 8. h. t.* Neque ad illas, [illegible] ligiosi aliis vendiderunt, vel elocârunt [illegible] cernit enim privilegium tantùm [illegible] Religiosorum, non extraneas, *c.* [illegible] *h. t.* sicut in simili, licèt fiscus de [illegible] nibus, quas tenet, non solvat vectigal [illegible] ptores tamen & conductores solvere [illegible] tur. *l. locatio. 9. §. ult. ff. de Publican.* [illegible] terùm verò, si in privilegio concedatur [illegible] emptio à solvendis decimis *de labor*[illegible] hic terminus non debet restringi ad [illegible] valia, sed universas proprias possessiones [illegible] propriis laboribus vel sumptibus [illegible] *ad audientiam. 12. h. t.*

Quæritur autem, an illi Religiosi [illegible]

a specie quidem à solutione decimarum exempti non sunt, attamen generalem communicationem privilegiorum cum exemptos habent, hoc ipso etiam quoad decimas privilegiati censeantur. Negativè aliquos fuisse in Rota decisum, refert Barb. *de offic. Par. p. 3. c. 28. §. 3. n. 41.* quia immunitas à solvendis decimis est difficilis concessionis propter præjudicium Parochorum *arg. cap. nuper. 34. h. t.* ut proinde locum habeat regula, quòd in generali concessione non veniant ea, quæ quis verisimiliter in specie non esset concessurus. *c. qui ad agendum de Procurat. in 6.* & quia *dict. cap. nuper.* in quo similia Privilegia abrogantur, est constitutio Conciliaris, cui non derogatur sine expressâ mentione. Nihilominùs tamen notabiles limitationes ex aliis Rotæ decisionibus ponit Pasqual. *in Addit. ad Lauret. de Franchis de Controv. inter Ep. & Reg. p. 2. q. 72. n. 10. & seqq.* quòd nimium in generali communicatione privilegiorum etiam veniat exemptio à decimis, si communicatio sit talis, ut exprimat aliqua præjudicialia privilegia saltem in genere, vel adsit talis amplitudo verborum, ut significet mentem communicantis se extendere ad omnia. Item si in privilegio communicato jam sit inserta clausula derogatoria *dicti cap. nuper.* quia privilegium communicans communicat privilegium cum suis qualitatibus: præsertim si privilegium communicationis habeat annexam clausulam: *quorum tenores &c.* quæ operatur, ut privilegia communicata censeantur literis communicationis de verbo ad verbum inserta. Accedit, quòd privilegia exemptionis à decimis dantur Religiosis intuitu laborum, quos sustinent in Ecclesiâ prædicando, & Sacramenta ministrando, ut dixit Rota *dec. 795. n. 27.* ergò æquitas suadere videtur, ut ejusmodi privilegia ad Religiosos communicantes, qui similes labores subeunt, pariter extendantur.

Per *consuetudinem* quoque dari immunitatem à solvendis decimis, verior est sententia: ita enim videmus decimas *personales*, item decimas minutas passim abrogatas esse, sicut attestantur DD. qui in diversis Europæ partibus *de Decimis* scripsêre. Sed hoc cum generali illâ limitatione accipiendum est, si nimirùm Parocho per talem consuetudinem congrua sustentatio non subtrahatur. Præterea rectè advertit Paulus Laym. *in Theolog. mor. l. 4. tract. 7. c. 6. n. 11.* quamvis regulariter ad introducendam consuetudinem adversus legem Ecclesiasticam 40. anni sufficiant; quia tamen lex decimarum obligat sub gravi peccato, non posse ordinariè immunitatem per consuetudinem nisi tempore immemoriali introduci, ex quo scilicet successores bonâ fide credant suis majoribus per privilegium aut alium titulum obligationem decimarum remissam esse: nam aliàs locum habebit text. *in c. cùm haberet de eo, qui duxit &c.* quòd *diuturnitas temporis peccatum non minuat, sed augmentet*, & *in c. fin. de Consuet.* quòd *tanto sint graviora crimina, quantò diutiùs infelicem animam tenuerunt.* 46

Quod de consuetudine magis de *præscriptione* sentiendum est: cùm enim præscriptio in eo differat à consuetudine, quòd consuetudo inducatur ab aliqua communitate, præscriptio verò à singularibus personis, sanè minùs præjudicabit Parocho, si unus vel alter per præscriptionem à solutione decimarum se eximat, quàm si tota communitas. Imò quamvis laici jus decimandi tanquam spirituale, & propter spirituale ministerium competens acquirere non possint per supradicta, immunitatem tamen eos præscribere posse magis inter DD. convenit, 47

quia per hanc nullum jus spirituale, sed tantùm potestatem fructus suos integros percipiendi consequuntur Cov. *Var. Res. l. 1. c. 17. n. 10.* Neque verum est, quod quidam
48 docent *ex l. cùm novissimi. §. fin. C. de Præscript. 30. ann.* obligationibus annuis absolutè præscribi non posse: nam contrarium evincitur *ex cap. de quarta. &c. ad audientiam de Præscript. l. eos 22. C. de Usur.* Quòd verò Imperator *in d. l. cùm novissimi.* dicat in iis obligationibus, quæ dationem per singulos annos continent, præscriptionis tempus non ab exordio obligationis, sed ab initio cujusque anni computandum esse, &c. ita intelligi debet, quòd circa obligationem annuam duæ quasi diversæ præscriptiones concurrant; una, quâ præscribitur ipsi principali & generali annuæ obligationi, quæ se habet respectu omnium præstationum annuarum; & altera, quâ præscribitur obligationi speciali & secundariæ dandi res singulas annis singulis: in illa præscriptio computatur à die, quâ primitus in solutione cessatum est. *l. pen. in fin. C. de Præscript. 30. ann.* in hac à singulis annis vel mensibus, in quibus res illæ solvi debuissent. *d. l. cùm novissimi. §. fin. in pr.* Unde, qui v. g. per 50. annos decimas bonâ fide non solvit, non tenebitur quidem illas decimas restituere, quas primo decennio percepit, quia etiam respectu illarum 40. anni elapsi sunt; neque illas, quas ultimo decennio percepit, quia illæ post præscriptionem jam completam perceptæ sunt, illas verò, quas intermediis 30. Annis percepit, restituere omninò tenebitur, cùm respectu illarum (numerando præscriptionem à singulis annis, quibus solvi debuissent) ex defectu 40. annorum necdum completa sit præscriptio. Quam eandem interpretationem quondam docuit Reverendissimus Dominus Gregorius Kimpfler, nunc Abbas Schyrensis, Professor & antecessor meus de hac Universitate nostrâ olim suâ præclarissimâ doctrinâ, nunc suis gratiis meritissimus. Videtur quidem in contrarium facere, quod Imp. *in d. l. cùm novissimi. §. fin.* exemplum subjiciat de Emphyteuta (cujus etiam est obligatio annua) quòd nullo temporis curriculo rem Emphyteuticam tanquam propriam præscribere possit. Sed, nisi falsum, ex illo exemplo nostra sententia non plus confirmatur: nam Imperator vult dicere quamvis Emphyteuta possit præscribere obligationi dandi annuum Canonem (sed enim frustra præmisisset qualiter præscriptiones circa obligationes annuas computari debeant) non tamen propterea possit prætendere, quòd res quoad dominium directum ad se pertineat, ex defectu scil. possessionis, quam non habuit, ut dominus directus, sed tantùm ut Emphyteuta, quod interverteretur Domino possessio v. g. per alienationem in eum, qui rem tanquam liberam & propriam possideret, tunc etiam usucapio quoad dominium directum prætenderet, ut advertit Gloss. *in d. §. fin. v. conductori. & in l. 2. v. usurpet. Cod. eod. tit.* Sed

Quæritur I. Quanto tempore immunitas à solvendis decimis præscribatur? Distinguitur, an præscriptio prætendatur contra Ecclesiam Parochialem, vel contra aliam Ecclesiam aut Monasterium, vel omnino contra privatum Clericum aut Laicum? In primo casu requiritur cum titulo 40. annorum spatium, & sine titulo tempus immemoriale, *cap. 1. de Præscript. in 6.* In secundo casu 40. anni etiam sine titulo sufficiunt, & tertio, 10. cum titulo, & sine titulo juxta vulgata præscriptionis Jura. Ante omnia tamen in hac immunitatis, sicut an quavis aliâ præscriptione *bona fides* requiritur *cap. fin. de Præscript.* ut scilicet immunitas

em prætendens sine contumaciâ aut fraude ullo errore ductus decimas hactenus solvere recusârit, puta quia agrum tanquam immunem à decimis emit, venditore privilegium vel compositionem cum Parocho faciem allegante; vel quia putativum privilegium habet, aut sui antecessores nunquam ab hominum memoriâ decimas persolverint. Text. *in l. fin. ff. Pro suo.*

Quæritur II. An is, qui bonâ fide per 10. vel 20. annos decimas Ecclesiæ non solvit, si ex post facto ad solutionem decimarum condemnetur, teneatur, non tantùm decimas futuri, sed etiam præteriti temporis persolvere? Videtur quidem negativè respondendum, cùm passim inter DD. conveniat, bonæ fidei possessorem, à quo res possessa per sententiam evincitur, non teneri ad restitutionem fructuum consumptorum. §. *Quis a non Domino. 35. Inst. de Rer. divis.* neque extantium, quos bonâ fide per triennium possedit, & consequenter usucepit. Barth. *in l. 4. §. fructus. ff. de Usucap.* Reyger *in Th. Sauro Jur. v. fructus. n. 57.* Quòd autem præscriptio triennalis & quælibet minor decennio etiam contra Ecclesiam procedat, communis est DD. *in aut quas actiones. C. de SS. Eccles.*

Verùm hac ratione dubitandi non obstante, puto etiam decimas præteriti temporis restituendas esse, nisi respectu singulorum annorum quadragenaria præscriptio intervenerit; etenim alia est ratio fructuum, ex re aliena perceptorum, & alia decimarum; in fructibus præscribitur dominium verum & *irrevocabile*, cùm priùs fuerint revera alieni & tantùm in quasi seu *revocabile* dominio possessoris, ad eum principaliter effectum, ut exclusâ actione *in factum* possessor eos jure consumere potuerit. Harp. *in dict. §. si quis à non Domino. n. 56. & seqq.* In decimis autem præscribitur obligationi, & actioni, tanquam in quibus Ecclesia necdum *in sui præjudicium* dominium habuerit, sed actionem seu condictionem ex canone Gl. *in c. tua nobis h. t.* Constat verò obligationes & actiones regulariter esse perpetuas & durare usque ad 30. & contra Ecclesias usque ad 40. annos *Princip. Inst. de Perpet. & temp. act. junct. l. omnes & l. sicut. C. de Præscript. 30. annor.* Neque in decimis rectè applicatur illa regula: quòd possessor bonæ fidei lucretur fructus: cùm decimæ respectu Parochi non se habeant per modum accessorij & fructuum, sed ipsæ per se principaliter sint in obligatione, sicut si hæres frumentum defuncto mutuatum ignarus mutui tanquam proprium consumserit, non ideò minus ex mutuo tenebitur.

Sed nunquid verius est, quod docet Panor. *in c. commissum, & in c. tua nobis. h. t. n. 12.* decimas ante solutionem esse in dominio Ecclesiæ propter tex. *in c. moderamine causa. 16. q. 1.* ubi *vindicatio* pro decimis conceditur, quæ non nisi domino competere solet. *l. in rem. ff. de Rei vind.* & *arg. l. ut inter. C. de SS. Eccles.* in qua communiter notant Interpretes, quòd dominium in Ecclesiam etiam sine traditione transferatur. ℣. Hanc sententiam Panor. procedere, in quantum est Ecclesiæ favorabilis, ut scil. possit decimas à tertio possessore vindicare. *c. cùm non sit. & c. pastoralis. h. t.* ut bonis parochiani subhastatis in decimis extantibus ante omnes privilegiatos creditores ponatur. *l. si ventri. §. in bonis. ff. de Privil. Cred.* non autem si exinde aliquod præjudicium Ecclesiæ inferatur, si propterea breviori præscriptione damnificetur, ne quod in favorem Ecclesiæ est introductum, in ejus odium retorqueatur. *c. quod ob gratiam. de R. J. in 6.*

Quemadmodum in simili pupillus (à 52
quo bonum est argumentum ad Ecclesiam, *cap. 1. de In integr. rest.*) si absque tutoris

tutoris authoritate mutuam det pecuniam, vel ſolvat debitori, manet quidem adhuc dominus pecuniæ mutuatæ vel ſolutæ, & ſi extet, eam vindicare poteſt, *l. non omnis. 19. §. 1. ff. de Reb. cred. l. quòd ſi 14. §. fin. ff. de Solut.* Sin autem pecunia conſumpta fuerit, aut perierit penes accipientes, pupillus in ſui præjudicium non cenſebitur habuiſſe dominium, ſed mutuum vel ſolutio convaleſcet, & condictionem in mutuo, vel liberationem in ſoluto operabitur, ob eandem ſcilicet cauſam, *ne quod in favorem &c.*

53 Pariter Clericus minorennis in beneficialibus cauſis habetur pro majorenne, unde & in iis procuratorem conſtituere, vel ipſemet agere poterit. *cap. fin. de Judic. in 6.* Sed & hoc dum de favore ejus agitur. Quid ergo ſi inconſultâ facilitate ductus ſuum beneficium reſignaverit, anne exemplo minnorenium læſorum in integrum reſtituetur? Affirmativa magis recepta eſt ex eodem iterum fundamento, *ne quid in favorem.* Covar. *Var. Reſ. lib. 1. c. 5. n. 3.* Zoëſ. *ad tit. Decret. de in integr. reſt. n. 4.*

54 *Quæritur* III. Qualiter immunitas à ſolvendis decimis per contractum acquiri poſſit? Quòd per gratuitam & liberalem compoſitionem; item etiam pro re aut jure aliquo ſpirituali (v. g. ſi Religioſi obligati ad ſolvendas decimas pro immunitate ſe obligent ad faciendas conciones in Eccleſia parochiali) immunitas rectè acquiratur, ſatis colligitur *ex c. ſtatuimus. &c. veniens.*

55 *de Transact.* ità tamen, ut niſi Superioris Authoritas interveniat, talis contractus minimè obliget Parochum ſucceſſorem. *d. c. veniens.* quamvis enim ſucceſſor hæreditatis factum ſui defuncti præſtare debeat, ex cujus perſona lucrum ſentit, & cùm in eum omnes regulariter actiones paſſivè & activè transeant. *l. cùm à matre. C. de Rei vind. l. ex qua perſona. 149. & l. qui injus. 177. ff. de R. I.* Succeſſor tamen in dignitate vel officio, cùm omne ſuum jus non à defuncto, ſed ab electione, inſtitutione, vel conceſſione Superioris habeat, regulariter non tenetur ſtare pacto ſui anteceſſoris, ſi illud pactum non ſit jam abſolutum & expletum (ut venditio, donatio &c. circares ſolennitate alienabiles) ſed habeat cauſam continuam, & etiam ſucceſſorem obligare debere ad aliquid de præſenti faciendum vel patiendum, ut in remiſſione decimarum futurum, in locatione rei Eccleſiaſticæ & ſimilibus, niſi tale pactum nomine Eccleſiæ ſcil. cum conſenſu Superioris (vel in moribus Eccleſiis cum conſenſu Capituli) factum ſit. Covar. *Var. Reſ. lib. 2. c. 13. n. 6.* Gutier *Can. qq. lib. 1. c. 36.*

Quæritur IV. Quis in propoſito vel nomine Superioris? Diſſonant inter ſe *tulæ* in priori quæſtione citatæ; in altero ſcopi, in altero Summi Pontificis Auctoritas deſideratur. Libenter dicerem, Mechos, de quibus *ind. c. veniens.* agitur, ſe exemptos, vel ſub immediata jurisdictione Papæ, ſed quia non habeo hujus aſſertionis ſpeciale fundamentum, ideò ſatis plane quod pro concordatione dicit Panor. in *cap. ſtatuimus.* nimirum diſtinguendum eſſe, an liberatio à decimis per contractum quæratur in perpetuum vel tantùm ad tempus? in primo caſu, quia relaxatur jus commune & contractus induit ſpeciem privilegij, requiretur conſenſus ſeu authoritas Papalis, in altero autem caſu Epiſcopalis ſufficiet. Item ſolam Epiſcopi Authoritatem ſufficere cenſet Panorm. *d. l.* ſi contractus fiat ſuper jure decimandi dubio & controverſo. Licèt autem *per d. c. veniens* transactione (quæ tantùm fieri poteſt circa dubia. *l. 1. ff. de Transact.*) requiratur conſenſus Papalis: nihilominus illum in de transactione ſine cauſæ cognitione

videnti utilitate Ecclesiæ parochialis initâ intelligit Gl. *in d. c. statuimus.* Barb. *in eod. c. veniens. n. 3.* Porrò quod de Episcopo dicitur, de Abbatibus quoque sentiendum est circa Parochias suis Monasterijs pleno jure incorporatas: quia ex communi DD. sententia per talem incorporationem, jurisdictionem quasi Episcopalem acquirunt, ut interalia etiam authoritatem in alienatione rerum ad hujusmodi parochias pertinentium interponere valeant. Pan. *in d. c. statuimus. de Transact. n. 4.* Innoc. *in c. statuimus. in fine* Gl. *in Clem. 1. in v. proprii. de Reb. Eccles. non alienand.* Kok. *de Jurisd. in exempt. pag. 1. q. 9. n. 7. & pag. 4. q. 20.*

Quæritur V. An immunitas à solvendis decimis pro pecunia vel alia re temporali acquiri possit? Negativæ favet text. *in c. fin. de Rerum permutat.* eámque multi DD. sequuntur cum Henr. Canis. *de Decimis. cap. 17. n. 18.* Sed videtur mihi affirmativa satis probabiliter defendi posse hoc saltem sensu, quòd per contractum v. g. emptionis, qui initur super immunitate, censeantur decimæ, quatenus considerantur ut fructus imposterùm nascituri, & decimationi obnoxii in proprio agro emi seu acquiri. Etenim valere emptionem fructuum, qui nascituri sunt, text est *in l. nec emptio. 8. ff. de Contrah. empt.* Item quòd rem, quæ mea est, possim emere sub conditione, & in illum eventum, ubi mea esse desierit, apertè probatur ex *l. existimo. 61. ff. jam dicto tit.* unde rectè advertit Barb. *in. d. c. fin. n. 2.* Moneta *de Decimis. c. 5. n. 130.* quòd in illo *c. fin.* pecunia data sit pro *decimationibus*, id est jure decimandi in alienis fundis, non vero pro immunitate & fructibus in proprio agro percipiendis.

Dices: saltem Parochus accipiendo pecuniam pro immunitate vendet jus decimandi, quod in agro habuit, vendere autem jus decimandi, quod spirituale est, simonia censetur *d. c. fin.* ¶. Non esse propriè venditionem juris decimandi, sed fructuum nascturorum, ut dictum. Si enim esset propria venditio juris decimandi, deberet id emptori acquiri, emptor autem non percipit fructus tanquam decimator, sed tanquam Dominus, & ut jam ab onere decimarum liberos, sicut superiùs etiam de præscribente immunitatem traditum.

Quæritur VI. Utrùm pauperes, qui non plus colligunt ex fructibus, nisi quantùm sibi & suæ familiæ sufficit ad alimentationem, sint immunes à solvendis decimis? Pro affirmativa, quam tenuit Melendus antiquus Canonista apud Innoc. *in c. licet. de Cens.* facit, quòd non videatur Ecclesia velle obligare pauperes ad dandas decimas, quæ jubet, ut Clerici pauperibus liberaliter subveniant. *c. aurum. causa. 12. q. 1.* Econtrà negativam communiter amplectuntur DD. cum Gloss. fin. *in c. quia tua. causa 12. q. 1.* Sylv. *de Dec. n. 13.* Rebuf. *de Decimis. q. 5. n. 14.* eò quòd decimæ solvendæ sint instar debiti *c. Parochianos. 14. h. t.* in debito autem non habeatur paupertatis respectus, nisi postquam debitor *bonis cessit*, & propterea quòd solvendas decimas non tantùm personæ, sed agri & fundi ipsi obligati censeantur *c. de terris. 16. h. t* debeanturque decimæ Deo in recognitionem universalis dominij, quod non tantùm divites, sed & pauperes oportet recognoscere. Utramque sententiam ita conciliandam esse puto, quòd pauperes à solvendis decimis ipso jure quidem liberati non sint, debeat tamen ipsis remissio per Parochos fieri. Panorm. *in c. cum homines. n. 5. h. t.* Suar. *de Relig. tom. 1. l. 1. c. 16. sub. n. 16.* 58

Quæritur. VII. pro Coronide hujus materiæ decimarum, quis in causa decimarum sit 59

sit Judex competens ? Resp. Causam decimarum (si *petitorio* agatur) accenseri spiritualibus, *arg. d. c. fin. de Rerum permut. c. Parochianos. 14. & c. tua. 25. h. t.* ideóque regulariter ad Judicium Ecclesiasticum pertinere. *d. c. tua. c. 2. de Judic.* Dico: *si petitorio agatur*; nam si solum agatur *possessorio judicio*, & v.g. Parochus, vel alius Ecclesiasticus conveniat Laicum *interdicto adipiscendæ, retinendæ, vel recuperandæ possessionis*, aut quæratur, an decimæ sine fraude & integræ solutæ sint? &c. plurimorum est opinio hanc cognitionem esse *mixti fori*, & etiam ad Laicum Judicem pertinere arg. *c. 2. de Jurejur. in 6. junct. c. ult. de Foro comp. in 6.* ubi executio juramenti (quod utique spirituale est) ad utrumque Judicem pertinet, diversa enim est possessio à proprietate. *l. naturaliter. 12. §. 1. ff. de Acquir. poss.* Henr. Canis. *de Decim. c. 18. n. 13.* Idem est, si ex contractu actio intentetur, quæ non tam jus decimandi, quàm ipsos fructus concernat, v. g. pro mercede locationis, vel pretio emptionis solvendo &c. Si tamen contra Ecclesiam vel Ecclesiasticum agatur *possessorio*, vel aliâ actione tantùm Ecclesiasticus Judex erit. *c. si diligenti. de Foro compet.*

Quid si Laicus contra Laicum agat petitorio judicio super decimis ante Concil. Lat. vel per privilegium acquisitis, & actor decimas ab altero possessas titulo hæreditatis, legati, empti &c. ad se pertinere contendat? R. Non videri improbabile, tales decimas præsertim consuetudine accedente censeri inter alias res patrimoniales Laici, quæ Judicio sæculari subjacent; dummodò non simul involvatur quæstio tangens radicem juris decimandi ex SS. Canonibus dependentem, veluti an privilegium, infeudatio, vel alienatio Jure Canonico subsiterit, articulus à Judice Ecclesiastico decidendus foret, *arg. c. tuam. de Ord. cogn.*

§. IV.

De Primitiis & Oblationibus.

SUMMARIA.

60. *Differentia inter Decimas, Primitias, & Oblationes.*
61. *Quid debeatur nomine Primitiarum.*
62. *Primitiæ possunt abrogari per consuetudinem.*
63. *Ex communi sententia non est præceptum dandi oblationes.*
64. *In actibus meræ voluntatis non inducitur consuetudo.*
65. *Quo fundamento procedat consuetudo circa oblationes.*
66. *Etiam stante consuetudine non peccat, qui dando omittit facere oblationes.*
67. *Parochianis non facientibus oblationes non debet Parochus negare Sacramenta.*
68. *Regulariter oblationes intra fines Parochiæ pertinent ad parochum.*
69. *Oblationes factæ in Ecclesiis Regularium pertinent ad Regulares, de funeralibus tamen debetur Parocho portio canonica.*

INter DECIMAS, PRIMITIAS, & OBLATIONES, hanc constat esse differentiam, quòd *Decimæ* singulis annis recognitionem universalis Domini de omnibus fructibus, *Primitiæ* tantùm de primis fructibus Novalium agrorum & animalium in signum gratitudinis erga Deum, *Oblationes* sine determinatione temporis, qualitatis aut quantitatis ex sola devotionis persolvantur.

Discussâ materiâ Decimarum circa Primitias & Oblationes.

Quæritur I. An nomine Primitiarum omnes Primi fructus debeantur? R. Primitiarum nomine in fructibus agrorum certùm portionem aliquam, quæ quadragesimam partem ipsorum fructuum non excedat, in animalibus verò non ipsum primogenitum in natura, sed de ejus æstimatione quadragesimam vel sexagesimam partem juxta locorum consuetudinem persolvendam esse. Vext. & Gl. *inc. 2. h. tit.*

Quæ-

Quæritur II. An Primitiæ per contrariam consuetudinem abrogari possint? R. Affirmativè, ita enim vix alicubi videmus primitias exsolvi, & quamvis primitiæ debeantur ex præcepto, tamen hoc præceptum in nova lege non esse Juris Divini probabilius existimo, quemadmodum supra de præcepto solvendi decimas dictum est. Neque obstat, quòd primitiæ debeantur ex gratitudine erga Deum, gratitudo autem consuetudine tolli non possit; nam respondetur, quod quidem gratitudo in genere (id est, ut aliquis non teneatur esse gratus erga Deum) utique nullâ ratione tolli possit, in specie autem, ut ex causâ gratitudinis præcisè hoc vel illud solvi debeat, non apparet, cur tolli nequeat, possunt enim homines per preces aut alia pietatis opera suam erga Deum gratitudinem demonstrare.

Quæritur III. An sit præceptum aliquod, ex quo Parochiani cogantur certis temporibus oblationes facere? Difficultatem movet *cap. omnis Christianus. 69. de Consec. dist. 2.* ubi hæc verba leguntur: *Omnis Christianus procuret ad Missarum solemnia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam, quod Deus pro Moysen dixit, non apparebis in conspectu meo vacuus. Etenim in Collectis SS. Patrum liquidò apparet, quod omnes Christiani offerre aliquid Deo ex usu Sanctorum Patrum debent, &c.* Verùm communis est sententia, nullum est præceptum de oblationibus faciendis, imò de ratione oblationes esse, ut sit spontanea juxta illud *Exodi*: *Ab omni homine, qui offert ultroneus, accipietis eas.* Textum verò *in d. c. omnis Christianus.* cum Glos. DD. intelligunt procedere in casu, quo Parochus congruam sustentationem ex decimis non haberet. Pan. *ad Rub. de Parochiis. n. 3.* Guttierez *Canon. qq. lib. 2. q. 21. n. 139. & seq.* Ego quid in hac quæstione sententiam, ex resolutione sequentis quæstionis apparebit.

Quæritur IV. Utrùm per consuetudinem obligari possint Parochiani ad præstandas certas oblationes? In Affirmativam passim conveniunt DD. *arg. c. ad Apostolicam. 42. de Simonia.* Sed videtur non leviter obstare generalis doctrina, quam tradunt Interpp. *in c. Abbate. de V. S. & in l. 2. ff. de Via pub.* quòd in actibus meræ voluntatis non introducatur consuetudo, neque præscriptio. Respondet quidem Guttierez *Can. qq. lib. 2. c. 21. n. 144.* hanc doctrinam fallere, quando de favore Ecclesiæ agitur; quæ tamen responsio non videtur in Jure aliquod solidum fundamentum habere, neque probatur in *c. veniens. 10. de Testib.* quod allegat Gutier. in quo licet dicatur, quòd Parochiani *consueverint* vinum beneficiato dare, non tamen ibi exprimitur, qualiter hæc consuetudo introducta sit, ex pacto, vel propter necessariam sustentationem Parochi, &c. 64

Quare puto hanc difficultatem aliter solvendam esse, & ut liberè dicam, quod sentio, ad summum concedo, oblationes quoad *quantitatem* & *qualitatem* esse meræ *facultatis*, in genere autem & quoad se existimo habere aliquod principium obligationis ex Jure Divino *ex c. 23. Exodi* acceptum in nova lege per usum SS. Patrum, ut ex *d. c. omnis Christianus. dist. 1. de Consec.* satis apparet. Enim vero mihi planè persuadeo authoritate text. nimis clari *in c. omnis Christian.* olim in Ecclesia fuisse generalem usum per illum Canonem confirmatum, ut fideles certis saltem anni festivitatibus inter Missarum solennia oblationes facerent: quare si in aliquo loco fideles id ipsum etiam hodie observent, videntur vel illum Canonem ab antiquo retinuisse, vel de novo in usum deduxisse, 65

Quòd verò Gl. *citatum Canonem* interpretetur procedere suppositâ necessitate Parochi; hanc interpretationem verbis textûs generaliter loquentis non correspondere, & propterea *misericordem* esse, notat aliqua glossella marginalis superaddita. Haud quidem diffiteor, quin Parochiani compelli possint ad faciendas oblationes Parocho, si aliunde congruam sustentationem non habeat, id tamen non probatur, nec dicitur in illo text. *c. omnis Christian.* sed potiùs evincitur ex principio Juris Divini, & Naturalis, ut is, qui servit Altari, vivat de Altari, &c.

Dices: si saltem quoad *quantitatem* & *qualitatem* oblationes sunt meræ voluntatis, quomodo ergo per consuetudinem introduci potest, ut Parochiani teneantur hoc & non aliud offerre, v. g. certam quantitatem ceræ, certum numerum ovorum, &c. ℟. Si tales oblationes sint valde ab antiquo fieri solitæ, & Parochus cæteroquin nullas percipit decimas *minutas*, planè credibile est, quòd ejusmodi oblationes nec quoad *quantitatem* & *qualitatem* sint *meræ voluntatis*, sed sint surrogatæ in locum decimarum *minutarum* arg. eorum, quæ *supra de Sepulturis. q. 12. vers.* IV. *Cùm decimæ.* diximus, & oblationes successisse in locum *primitiarum* usu abrogatarum censet Rebuf. *de Decim. q. 1. n. 25.* Quòd si autem Parochus simul percipiat decimas minutas, vel non percipiat quidem, prædictæ tamen oblationes in certa specie primùm ante decennium v. g. inceperint fieri, censeo puncto Juris esse conformius, in ijs non aliter induci præscriptionem, vel consuetudinem, quàm si Parochianis aliquando ab illis oblationibus cessare volentibus Parochus bonâ fide (ductus sententiâ Gutierez supra *n. 64.* relatâ) contradixerit, & ita Parochianos huic contradictioni acquiescentes in putativa obligatione & se in possessione hujus juris perpetuò percipiendi certas oblationes constituerit, per ea, quæ docet Gl. *l. quæ luminibus. ff. de Servit. urb. prædior.* Arnold. Rath. *in Tract. de Usucap. n. 4. ass. 5.* Cœterùm circa hanc quæstionem adhuc notari potest, quod dicit Sylv. *de decimæ. n. 4.* oblationes ratione consuetudinis esse in præcepto, quomodo est ipsa consuetudo, scilicet quòd offerat major pars populi, non autem semper singuli de populo, sed solùm pro majori parte solemnitatis, unde non erit alicui mortale, si oblationem nonnunquam intermittat.

Quæritur V. An si Parochiani per consuetudinem obligati ad faciendas oblationes, aliquando recusent eas facere, licet Parocho propriâ authoritate sine judicio Episcopi à Divinis Officijs & Sacramentorum administratione cessare. ℟. Negativè; quòd sæpiùs ejusmodi consuetudines requirant causæ cognitionem, an legitimè introductæ sint, & Parochus non debeat ipse judex in propriâ causa: tùm etiam & velut maximè, quòd talis cessatio à Divinis videretur habere aliquam speciem simoniæ, quasi vel Parochus tantùm vellet Divina propter pecuniam & oblationes administrare, arg. *cùm in Ecclesia. 6. de Simon.* Gutier. *l. 21. num. 152.*

Quæritur VI. Cujus sint oblationes, quæ non fiunt immediatè ipsi Parocho, sed vel alteri Sacerdoti celebranti, vel certæ alicui imagini, aut in speciali quadam Capellâ. Nisi offerentes aliud intenderint, aut consuetudine & præscriptione aliud introductum sit, omnes oblationes intrà fines ad cujus Parochiæ factæ censebuntur esse de jure Parochiali & pertinere ad Parochum. *c. pastoralis. 28. & c. quoniam. 13. de* Pan. *in Rub. de Paroch. n. 4.* Zerola *in Praxi Ep. p. 1. v. Parochia. vers. ad quintum* & communiter alij.

Notanter autem dixi; *nisi offerentes*

aliud intenderint: nam si v.g. Capella vel Ecclesia, in quâ fiunt ejusmodi oblationes, augent ædificatione, reparatione, aut (propter modicam ejus dotem) necessariâ conservatione, in dubio oblationes in eâ positas intuitu ipsius, quàm Parochi factæ censeuntur, & consequenter non Parocho, sed Ecclesiæ seu Capellæ acquirentur. Riccius *in Praxi aur. p. 4. resol. 297.* Rebuf. *de Decim. q. 1. n. 36.*

Quæritur VII. An etiam oblationes, quæ fiunt in Ecclesiis Regularium, in quibus ipsi Regulares non habent jura parochialia, pertineant ad Parochum? Affirmat Azor. *Instit. mor. p. 1. lib. 7. cap. 27. q. 13.* nisi Regulares speciali privilegio, aut præscriptione contra Parochum muniti sint. Verùm quia hæc sententia nullo juris fundamento subnixa, est contrarium dicendum cum Pasqual. *in addit. ad Lauret. de Franch. p. 2. q. 69. per text. in c. 1. de Stat. Mon. & c. nimis inquna. de Excess. Præl.* ubi disertis verbis docentur, quòd nec Ordinarij locorum nec Parochi possint Regularibus circa oblationes apud eos factas præjudicare. Quo faciunt etiam declarationes Card. quas refert Pasq. *d. l. n. 3.* & Petrus de Murga *in suis qq. p. 3. q. 8. n. 6. & 8.* Quòd nimirum Regulares possint in Missa recipere oblationes fidelium, dummodò à perambulantibus per Ecclesiam ac similibus eleemosinarum exortionibus abstineant. Quid autem dicendum sit de illis oblationibus, quæ fiunt in Ecclesiis Regularium occasione sepulturæ, quam apud eos Parochianus aliquis eligit, in *Tit. de Sepulturis*, dictum est, nimirùm quòd de Jure ex his oblationibus debeatur Parocho *portio Canonica*, ut qui Sacramenta administrando onus habuit cum vivente, etiam de funere sentiat utilitatem.

TITULUS XXXI
De Regularibus, & Transeuntibus ad Religionem.

§. I.
De Religione & ejus requisitis.

SUMMARIA.

1. *Religio quid?*
2. *Religionis quis sit finis.*
3. *Cur diversæ Religiones in Ecclesia.*
4. *De origine Religionum.*
5. *Laus vitæ Monachalis à Justiniano Imperatore.*
6. *Tria vota substantialia religionis, & cur magis ista, quam alia.*
7. *Non habentes omnia tria vota non sunt veri Religiosi, & possunt ad veram Religionem transire.*
8. *Ordines militares an sint veri Religiosi.*
9. *In professione Religiosa non requiritur specifica trium votorum expressio.*
10. *Solennitas votorum consistit in actuali sui traditione.*
11. *In Societate emittentes vota simplicia censentur Religiosi.*
12. *Solennitas votorum est tantùm juris positivi.*
13. *Approbatio Religionis ad quem spectet.*
14. *Ad Monasteriorum erectionem vel translationem, quæ requirantur, remissivè.*
15. *Monachorum appellatione qui veniant.*

Alia Summaria post §. 2.

REgulares, & Religiosi dicuntur, qui 1 sub certa regula aut religione vota emittunt; unde *Regulares* & *Religiosi* dicuntur. Vocabulum quidem *Regulares* latiùs patet, & omnes ita appellari possunt, qui sub aliqua *Regula* vivunt; *Religiosi* verò illi duntaxat propriè nuncupantur, qui votis substantialibus Religionis, scilicet *Castitatis*, *Paupertatis* & *Obedientiæ* adstringuntur, ut mox ampliùs declarabimus.

Porrò *Religio* ex primæva sua significatione denotat excelsam illam virtutem, quæ inter omnes morales est præcipua, ac potis-

sima justitiæ pars, quâ Deo debitum cultum & honorem exhibemus, propter ipsius excellentiam, quatenus creationis & gubernationis rerum omnium est primum atque universale principium, sicut ex S. Thoma tradit Miranda *in Man. prælat. tom. 1. quæst. 1. art. 1.* Quod ipsum etiam Cicero solius naturalis luminis ductu agnovit, dum *2. Rhetor.* ait *Religio est tuitio quædam naturæ, quam divinam vocant, quæ cultum & cæremoniam DEO affert.*

At verò magis specificè & ad nostrum propositum *Religio* significat vivendi modum & statum Religiosorum: potéstque describi cum Paulo Laym. *in Theol. Mor. lib. 4. tract. 5. c. 1. n. 1.* quod sit, *fidelium ad Christianæ vitæ, & charitatis perfectionem tendentium editis votis perpetuæ paupertatis, castitatis ac obedientiæ stabilis in communi vivendi modus ab Ecclesia approbatus.* Ex qua definitione.

2 *Colligitur* I. Quòd licèt diversi sint Religiosorum Ordines, unus tamen omnium sit scopus & finis, *tendere ad perfectionem vitæ Christianæ, & totum sese addicere ad servitium & cultum divinum,* quam in rem præter innumeros S. Scripturæ textus, Mundi, divitiarum & voluptatum contemptum, Christi verò imitationem enixè cemmendantes, celebris est locus apud Mathæum *cap. 19.* ibi: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* (nota Regulam sæcularium, neque enim *omnes capiunt verbum,* quod sequitur, *sed quibus datum est, dicto cap. 19.) Si vis perfectus esse; vade, vende, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.* Dixi, *tendere ad perfectionem:* nam teste S. Doctore *Religiosus non est transgressor professionis, si non sit perfectus, sed si contemnat ad perfectionem tendere.* cùm Religio sit schola virtutum, in qua sicut in literaria aliqui citiùs, aliqui seriùs proficiunt.

Expediebat autem diversos instituere Ecclesia Ordines, quia propter diversas Nationes, complexiones & naturas hominum aliqui perfectionem facilius in hoc, quam illo assequuntur, dum forsan hujus rigorem vel illius laxitatem sine corporis aut animæ periculo ferre non possent. Item convenientissimum erat, ut ornatissima Christi sponsa Ecclesia *circumdata varietate* diversorum virtutum & perfectionum ad exemplum & imitationem Christi, haberet in corpore suo diversas membrorum operationes (juxta illud Apost. *ad Rom. 12. cum concord. 1. ad Corinth. 12. in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, sic multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra*) quosdam Religiosos ordinaret ad vitam contemplativam divinorum mysteriorum atque canendas & psallendas jugiter divinas laudes, quosdam ad docendum, predicandum, & salutaria fidelibus ministrandum, ut etiam probat Miranda *in Man. Prælat. tom. 1. q. 2*

Cœterùm institutum vitæ Religiosæ cepisse à temporibus Apostolorum (imitati à Prophetis solitariis, & Joanne Baptista initium derivant) conformiter doctrinæ evangelicæ temporalium desertionum, atque Christi imitationem suadenti ex *Apost. 4. cap.* satis apparet. *Multitudinis credentium erat cor unum & anima una, nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia &c.* Unde S. Crisost. *in lib. 3. contra Monast. vitæ* ait, Ecclesiam Dei fuisse initio velut Monachalem Religionem, & Apostolos

vitam religiosam, imò emisisse vota Religionis ex Suarez, aliis tradit Tambur. *de Jure Abb. tom. 1. disput. 2. quæst. 3. & 4.* Postquam verò dilatata fuit Ecclesia, & ex persecutionibus gentilium dispersa & dissipata, sensim etiam abundavit iniquitas, & refrigescere cœpit charitas multorum, tunc sancta illa & generalis fidelium communio cessavit, & tantùm penes paucos per Religiosorum ordinum fundatores & institutores conservata fuit: ita enim jam S. Marcus Evang. in Alexandria, & Cletus secundus post Petrum Romanus Papa Monasteria, & Cœnobia instituerunt, sicut de his & omnibus subsequentibus Ordinum Fundatoribus prolixè agit Barbosa *Juris Ecclesiast. univers. lib. 1. cap. 41.* Miranda *dict. tom. 1. quæst. 4.* Plurima possemus hic addere Religionis encomia, SS. Patrum testimoniis corroborata, non sine magno splendore & utilitate Ecclesiæ inde obvenienti (teste Concilio Trident. *sess. 25. de Regular. cap. 1.*) comprobata, de quibus ante hac diximus in Libello *de Privilegiis Monasteriorum.* & legi poterunt apud Hier. Platum *de Bono status Religiosi*, & alios Asceticos. Sufficiat studiosis Juris Augustissima Authoritas & sententia Justiniani Imperatoris *in Nov. 5. in præfat. Conversationis*, inquit, *Monachalis vita sic est honesta, sic commendare novit DEO ad hoc venientem hominem, ut omnem quidem humanam ejus maculam detergat, purum autem declaret, ac rationabili naturæ decentem, & plurima secundùm mentem operantem, & humanis cogitationibus celsiorem.*

Colligitur II. quòd ad statum Religionis essentialiter requiratur editio trium votorum, quæ substantialia & solemnia dicuntur, scilicet *obedientiæ, castitatis, & paupertatis*, cum actuali sui ipsius in Religionem traditione, de quorum votorum materia & obligatione infra *in Tit. XXXIV.* tractatur.

Cur autem hæc 3. vota potiùs, quàm alia utcunque pia Religionem constituant? ratio est, quod per hæc vota homo propriè & totaliter se offerat Deo in holocaustum: habet enim homo hæc tria principalia *Animam, corpus & bona:* itaque assumptione Religionis *animam* offert per *obedientiam*, ponendo Prælatum vice Dei super caput suum, *c. si Religiosus. 27. de Elect. in 6.* subjiciendo animam sublimioribus potestatibus, & obediendo præpositis suis, quos credit sibi loqui verbum Dei *ad Rom. 13. ad Hebr. 13.* Et hoc est præcipuum votum, quia per id, quod est excellentissimum in homine, nimirum *anima* offertur & subjicitur Deo. *Extravag. quorundam. Joann. 22. de Verb. signif.* Dein *corpus* offertur per *castitatem*, per quam efficitur *hostia vivens, sancta, Deo placens, & templum Spiritus Sancti ad Rom. 12. & 1. ad Cor. 6. & 7.* Demùm *bona* temporalia aut possessa, aut possidendorum cupiditas per voluntariam *paupertatem* ad Dei honorem, & servitium promptiùs exequendum dimittuntur, & offeruntur. *Matth. 19. Act. 4.* Erubescant ergo Acatholici, qui se veros Evangelii sectatores jactitant, & nec ullos hujus Evangelicæ perfectionis sectatores inter suos sectarios monstrare valent.

Colligitur III. quòd illi, qui non omnia tria vota emittunt, Religiosi propriè dicendi non sint, tanquam deficiente Religionis substantiâ, *arg. c. cùm Monasterium. in fin. de Statu Mon.* & ita aliquando in facti contingentia responsum erat, Mulieres per modum Religiosarum & Monialium cohabitantes, quæ non haberent votum paupertatis, licet essent sub directione alicujus Ordinis Mendicantium, licitè posse tran-

transire ad alium approbatum Ordinem etiam non mendicantium; eò quòd non essent propriè Religiosæ, & alia ipsorum vota censerentur tantùm simplicia, quæ in vota solennia veræ Religionis cujuscunque commutari possunt. *c. scriptura. 4. & ibi DD. de Voto & voti red.*

8 Ordines quoquè militares, qui castitatem tantùm conjugalem vovent, non esse propriè Religiosos, licet censeantur personæ Ecclesiasticæ, docet Paulus Layman. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 4. cap. 1. n. 5.* Teutonicos verò & Sancti Joannis Hierosolymitani propriè Religiosos asserit cum Miranda & Henriq. *ibidem* cc. & refert Miranda *d. tom. 1. q. 10. art. 4.* quòd quidam professus ordinem S. Joannis (vulgò de Malta) obtinuerit, solvi matrimonium ratum priùs contractum, secundùm ea, quæ in Tit. *de Convers. conjugat.* dicemus.

9 Verumtamen hic advertendum est, quòd non præcisè requiratur singulorum istorum votorum expressio in professione, sed quicunque religiosus, qui secundùm morem & consuetudinem suæ Religionis à Sede Apost. approbatæ, vel unum etiam votum ex prædictis in professione voverit, v. g. *obedientiam secundùm Regulam S. Benedicti, vel S. Augustini*, non minus obligetur voto *castitatis* & *paupetatis*, quàm si ea in specie expressisset: etenim, qui vovet *obedientiam secundùm Regulam*, vovet omnia, quæ sunt Regulæ substantialiter annexa, sed non minùs vota *castitatis* & *paupertatis*, quàm *obedientiæ* sunt Regulæ Monachali substantialiter annexa. *d. c. cum ad Monasterium.* ergo. estque promissio aliquando *implicita*, & ipsi actui, quem quis agit, concomitanter annexa, prout Clericus suscipiendo SS. Ordines censetur vovere castitatem, licet non exprimat. *c. un. de Voto in 6.* & tacita professio obligat sine votorum expressione, ut *in §. seq.* dicemus atque in jure Civili traduntur obligationes ex tacitis pactis, & ex quasi contractibus ex verborum extrinseca promissione. *l. 2. §. 1. Pactus. & t. t. Inst. de Oblig. quæ ex contractu.* Innoc. *in c. consulti b. t.* Nav. *in Comment. 1. de Regul. n. 1. vigesimum quartum* Azor. *Instit. Mor. 1. lib. 12. cap. 4. q. 2.* & communiter. Quid verò hac in re possit error, aut ignorantia contraria *in Tit. XXXIV.* dicetur.

Colligitur IV. ad statum Religionis non sufficere, si prædicta 3. vota quocunque modo emittantur, sed concurrere debet actualis in Religionem & Ordinem traditio, & hujus traditionis ex parte Religionis acceptatio; ex qua traditione & acceptatione devens se obliget Religioni, & vicissim Religio voventi; quæ censetur esse istorum votorum *solennitas*, unde & *solennia* dicuntur, & *à simplicibus*, quæ quisque primùm & separatim tantùm Deo se obligat emittit, distinguuntur.

Speciale est circa PP. Societatis, qui licet post biennium Novitiatûs vota tantùm simplicia emittant, neque se Religioni obligent, cum à superioribus rursus ad libitum dimitti possint; nihilominus Religiosi dici debeant, habeantque hæc vota simplicia solennia vim matrimonia irritandi, quamvis ante dimissionem legitimam contracta, ut pluribus habetur in Bulla Greg. XIII. *incipiente Domino.* Neque hoc constitutum supra potestatem S. Pontificis, ut videtur; cùm enim juris tantùm positivi consideratio sit, quòd aliqua vota simplicia fiant pro *solennibus*, & aliqua pro *simplicibus* per textum expressum in *c. un. de Voto in 6.* quia in ordine ad Deum par est votorum obligatio; quædam autem dicuntur solennia propter aliquam solennitatem exteriorem accedentem, scilicet publicam [illegible]

ionem, & sui traditionem in Religionem; ut S. Ordinis susceptionem, ideò in arbitrio erit S. Pontificis (ad quem dispositio juris positivi & humani pertinet) quænam vota pro solennibus saltem in effectu habeat, & quales voventes (qui tamen 3. vota substantialia emittunt) Religiosos declarare velit, præsertim cùm circa hæc vota in Societate emissa illa sit major præ reliquis similibus ratio, quòd saltem vovens ex parte sua se irrevocabiliter obliget & tradat Religioni. Quò pertinet etiam, quod inferiùs in *Tit. XXXIV. §. 2. n. 30.* dicetur posse S. Pontificem ex causa statum Religiosum, & obligationem votorum solennium ab aliquo tollere, & dispensando aufferre.

Colligitur V. non esse propriè Religiosos dicendos, qui vota quidem substantialia emittunt, sed non in Religione approbata. Hinc verò approbatio ante Concilium Lateranense, quod fuit celebratum Anno 1216. desiderata *in c. fin. de Relig. dom.* etiam Episcopis laicorum competebat, utpote quibus nullibi reperitur prohibita. Sed postea, ne nimia Religionum diversitas confusionem in Ecclesia faceret, interdictum est in d. Concilio Later. & in Concilio Lugd. *in c. un. de Relig. dom. in 6.* omnis licentia novos ordines seu Religiones instituendi sine Authoritate & approbatione Sedis Apostolicæ, quæ sola regulariter Constitutiones Conciliorum, aliásque canonicas relaxandi, & desuper disponendi potestatem habet. Miranda *in Man. Præl. tom. 1. q. 3. art. 6.* Præterea quæ requirantur ad erectionem, vel translationem novi Monasterij, vel alterius habitationis Religiosorum aut hospitij, interius in *Tit. de Relig. domibus.* & in *Tit. de Capellis Monach.* dicendi locus erit. Interim videri poterit Miranda *d. tom. 1. q. 33.* & potiùs Lauretus de Franchis *in tract. de Controv. inter Epis. & Regul.* cum additionibus Zach. Pasqualigi. *Part. 1. àn. 399. & seqq.* ubi Bullæ Clem. VIII. *Quoniam ad institutam* Gregor. XV. *Cum alias.* & Urbani VIII. *Rom. Pontifex.* hac super materia editæ referuntur, & cùm resolutione plurimarum difficultatum præclarè explicantur.

Postremò ad hunc §. notandum est, quòd licet in rigorosa significatione nomen Monachi haud omnibus Regularibus conveniat, qui ob curam animarum, vel alias functiones inter homines versantur, cùm Monachus ex græcâ significatione denotet solitarium, & merè contemplativam vitam agentem; interim tamen, quia quilibet Religiosus intra clausuram degens suo modo solitarius & à consortio sæcularium remotus est, neque id pro suo arbitrio frequentare potest, ideo *Monachorum* appellatione non tantùm in acceptione vulgi, sed etiam in jure & apud DD. omnes fermè Religiosi comprehenduntur: nisi in aliqua materia specialis ratio diversitatis assignari valeat. *arg. c. ex parte de Postulando. & ibi* Panorm. *n. 1.* Sylv. *V. Religio. 7. q. 1.* Miranda *d. tom. 1. q. 10. art 5.* 15

§. II.

De ingredientibus Religionem, ubi de Novitiatu & Professione.

SUMMARIA.

16. *Consensus parentum non requiritur ad ingressum in Religionem*
17. *Quid, si parentes sint inopes, quos ingrediens in sæculo juvare posset.*
18. *Parentes an possint liberos offerre Monasterio, & quid operetur hæc oblatio.*
19. *Cogentes vel impedientes fœminam circa ingressum excommunicantur.*
20. *Motus reverentialis non inducit hanc censuram, ubi aliæ quoque limitationes.*
21. *Masculinum comprehendit fœmininum, sed non è contra.*

22. *Vovens ingredi Religionem, si non suscipiatur in uno Monasterio, an teneatur aliud ingredi, item an obligetur ad perseverantiam.*
23. *Quis possit admittere ad novitiatum, & professionem.*
24. *De requisitis validæ professionis.*
25. *De Professione tacita.*
26. *Professio invalida qualiter ratificari possit.*

HUnc §. paucis quæstionibus magis practicis expediemus.

Quæritur itaque I. an ad ingressum in
16 Religionem requiratur consensus parentum? ℟. omninò quidem decens esse, & convenire reverentiæ parentibus debitæ, ut eorum consensus requiratur, attamen si consensum dare nolint, licebit etiam illis invitis ingredi. *c. cùm verum. 12. .in fin. h. tit.* ibi: *quæ in ætate nubili noscitur constituta, quia liberum habet arbitrium, in electione propositi sequi parentum non cogitur voluntatem.* & clarius *in c. 2. caus. 20. q. 2.* ibi: *si vero in fortiori ætate adolesentula vel adolescens servire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi.* Consentiunt SS. Patres allegati apud Laym. *in Theol. Mor. lib. 4. tract. 5. c. 4. n. 1.* qui conformiter Evangelio *Lucæ 14.* docent, potiorem esse causam Dei & Christi, quàm parentum.

17 Sed quid, si parentes pauperes sint, quibus filius in sæculo subvenire posset? ℟. Si necessitas parentum extrema, vel saltem gravis existat, & filius habeat vel habere possit media subveniendi parentibus, tenebitur differre ingressum in Religionem, ex præcepto Naturali, quod dictat parentibus subveniendum, juxta illud *Matth. 9. misericordiam volo, & non sacrificium.* Dummodo filius sine proximo periculo peccandi mortaliter, & interitûs animæ suæ in sæculo manere queat. Si verò professio jam emissa sit, non potest filius sine consensu Prælati exire ex Monasterio, ut succurrat parentibus (exceptâ necessitate extremâ) nec etiam ad id obligatur: quia præceptum subveniendi parentibus est affirmativum, quod obligat quidem semper, sed non ad semper, & juxta conditionem personæ, salvoque fine, cui quis se perpetuò obstrinxit. Item videntur aliquando excusandi filij, quo minus teneantur abstinere ab ingressu, si in [illegible] sint, ut ante multos annos media succurrendi parentibus speranda non habeant, & [illegible] tassis etiam tunc res incerta futura sit; [illegible] ligentur incertum & dubium commodum [illegible] terius temporale certiori bono [illegible] spirituali anteponere. Vid. de hac q. [illegible] Laym. *d. c. 4. n. 1. & 2.* ubi etiam [illegible] necessitatem fratrum, sororum debere [illegible] graviorem quàm parentum, ut propter [illegible] teneatur quis differre ingressum, [illegible] spectu illorum minor sit obligatio. & [illegible] bosa *Jur. Eccles. univ. lib. 1. c. 42. [illegible] 20. & 26.*

Quæritur II. utrùm ècontra [illegible] possint liberos absque eorum consensu [illegible] nasterijs offerre? Rationem dubitandi [illegible] textus *in c. Monachum. caus. 20. q. [illegible] in c. cùm virum, 12. h. t.* ubi dicitur [illegible] *Monachum aut paterna devotio [illegible] propria professio faciat: quidquid [illegible] fuerit allegatum, tenebit reverentia [illegible] sæculum aditu penitus interdictu.*

℟. Sensum istorum verborum ita [illegible] muniter exponi à DD. quòd parentes [illegible] etiam plures de matre intelligunt [illegible] *cunque, causa. 20. q. 1.* & communem [illegible] Panor. *ubi infra)* possint quidem [illegible] impuberes Monasterijs offerre ad eum [illegible] ctum, ut ante pubertatem egredi [illegible] post pubertatem tamen ad obligationem [illegible] ligionis perpetuam constituendam [illegible] rum tacitus vel expressus consensus [illegible] tur, præsertim hodiè post Concilium [illegible] *sess. 25. de Regular. c. 15.* ubi generalem [illegible]

ullatur professio ante decimum sextum ætatis annum emissa: Ut proinde obligatio parentum assimuletur desponsationi impuberum à parentibus factæ, quæ tunc demum liberos firmiter obligat, si puberes facti ratam habuerint tacitè vel expressè *c. à nobis 6. de Despons. impub. & c. un. Eod. in 6.* Pan. & Innoc. *in cap. 2. hoc tit.* Vall. *eodem tit. q. 2. n. 1.*

Quæritur III. utrùm sit aliqua pœna constituta in eos, qui personam cogunt ad ingressum in Religionem, vel ab ea impediunt? Hac de re habetur constitutio Concilij Trid. *sess. 25. de Regular. cap. 18.* in his formalibus: *Anathemati §. Synodus subjicit omnes & singulas personas, cujuscunque qualitatis vel conditionis fuerint, tam Clericos, quàm Laicos, sæculares vel Regulares, atque etiam quâlibet dignitate fungentes, si quomodocunque cogerint aliquam virginem vèl viduam, aut aliam quamcunque mulierem invitam, præterquam in casibus in jure expressis, ad ingrediendum Monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscunque Religionis, vel ad emittendam professionem; quique consilium, auxilium, vel favorem dederint; quique scientes eam non sponte ingredi Monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quoquo modo eidem actui, vel præsentiam, vel consensum, vel authoritatem interposuerint.* Circa eosvero, qui ingressum liberum impediunt, pergit Concilium ibidem: *simili quoque Anathemati subjicit eos, qui sanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem vel accipiendi, vel voti emittendi, quoquo modo sine justâ causâ impedierint.*

Porrò in hanc censuram excommunicationis latæ etiam incidere parentes, qui violenter cogunt vel impediunt filias circa ingressum Religionis; ita tamen, si verum metum, seu coactionem positivam adhibuerint, secùs verò si metus fuerit tantùm reverentialis, dummodo non excesserit limites simplicis persuasionis, nec fuerit conjunctus cum minis verberum, alteriusve gravis mali, resolvunt DD. citati apud Barb. *in Collect. ad d. c. 18. Trid. n. 3. & 4.* Item *n. 8. & 9.* docent, non incurri censuram, si metus aut coactio quidem adhibita, sed effectus scilicet ingressus secutus non fuerit: neque tunc, si puella fuerit coacta non ut habitum assumeret, sed ut educationis causâ in Monasterio maneret. 20

Præterea cum Constitutio Concilij solummodo de fœminis loquatur, censet non comprehendi casum, quo viri seu masculi coguntur, aut impediuntur. cc. apud Barb. *d. l. n. 6.* licet enim in sensu juris sub masculino tanquam digniori intelligatur regulariter etiam fœmininum. *l. 1. ff. de Verb. sign. cum concord.* non tamen è contra sub fœminino masculinum. *l. si ita sit scriptum. 45. ff. de Legat. 2.* præsertim in materia pœnali & odiosa *c. odia. De R. I. in 6.* ubi ne quidem ex paritate rationis solet fieri extensio. Interim non est dubitandum, quin etiam hoc casu grave peccatum committi possit injustè cogendo, vel impediendo, secundùm ea, quæ tradit Miranda *in Man. Præl. tom. 1. q. 16.* 21

Quæritur IV. an is, qui fecit votum ingrediendi Religionem, si in uno Monasterio non suscipiatur, teneatur aliud ingredi? Item an obligetur ad perseverantiam in Religione? R. ad I. esse distinguendum, an quis in genere voverit aliquam Religionem ingredi, vel an certum tantùm Ordinem, vel denique an certum Monasterium? In primo casu repulsam passus ab uno Ordine tenebitur alium ingredi, non tamen strictissi- 22

mum, aut valdè austerum, quia in generali promissione non continentur ea, de quibus aliquis verisimiliter non cogitavit. *c. in generali. 81. De R. I. in 6.* Altero casu non susceptus in uno Monasterio debet facere petitionem in alio ejusdem Ordinis, si nullibi suscipiatur, vel saltem non in tali Monasterio, quod suæ vocationi correspondeat, in quo quietè & religiosè vivere possit, voto tantisper liberatus est. Tertio casu pariter solvitur voto, qui non suscipitur in illo Monasterio, quod in specie se ingressurum vovit. Vid. Paulus Laym. *in Theol. Mor. lib. 4. tract. 5. c. 6.* ubi *n. 4.* contra alios docet, quòd si ex post facto Religiosi mutatâ voluntate parati sint repulsum suscipere, denuò urgeat votum ad ingrediendum tanquàm impedimento temporali remoto, nisi tamen notabilis mutatio intervenerit, & vovens v. g. bonâ fide sponsalia contraxerit, aut in alio laxiori Ordine Novitiatum ingressus sit.

℟. Ad II. qui enixam intentionem non habuit se ad ipsam professionem quoquo modo obligandi, in dubio tantùm censetur se obligasse ad experiendam Religionem, unde si in Novitiatu bonâ fide usus comperiat, sibi Religionem non congruere, per ingressum suo voto satisfecit, & ad sæculum redire potest. Layman. *d. l. n. 12.* Illud adhuc notari potest, quod vovens Religionem strictiorem, quamvis Religionem laxiorem citra dispensationem, aut legitimam voti commutationem non licitè ingrediatur, si tamen in ea professionem fecerit, valeat professio, quia votum illud simplex per solenne Religionis sublatum est.

Quæritur V. ad quemnam pertineat susceptio Novitiorum, vel admissio ad professionem? ℟. breviter: ubi non est consuetudo contraria, ut pertineat ad solum Abbatem, juri esse conformius, ut susceptio Novitiorum, & admissio ad professionem pertineat ad Abbatem cum consensu Capitulo vel majoris partis Capitularium. *arg. [illegible] noscitur. De his, quæ fiunt à Prælatis [illegible]* Barb. *Jur. Eccles. un. lib. 1. c. 42. [illegible]* Qualiter verò debeat in Monasteriis Monialium Episcopus ante susceptionem habitus & professionem per se, aut Vicarium, [illegible] alium Commissarium explorare fæmina[illegible] luntatem liberam, aliáque Religionis [illegible] requisita, videatur Concil. Trid. *sess. [illegible] Regul. c. 17. & ibi.* Barb. *in Collect. [illegible] de Offic. Episc. alleg. 100.*

Quæritur VI. quænam requiratur [illegible] professio in Religione valida sit? ℟. [illegible] liberum cujusque consensum non vi, [illegible] tu extortum insuper de Conc. Trid. *sess. [illegible] de Regularibus. c. 15.* requiri, ut [illegible] cunque Religione tam virorum, quam [illegible] lierum professio fiat post 15. ætatis [illegible] unum Novitiatus annum, adeò ut pro[illegible] aliter facta nulla sit, nullamque induca[illegible] gationem ad alicujus Regulæ, Religionis vel Ordinis observationem, aut alios [illegible] cunque effectus. Imò licet Novitius [illegible] suo huic favori renuntiare, simulque [illegible] tus cum Conventu eum ante complet[illegible] num Novitiatûs, vel 16. ætatis ad pro[illegible] nem admittere vellet, nihilominus tale [illegible] fessio invalida foret. De speciali autem [illegible] vilegio Monialibus Ord. S. Dominici [illegible] qui cum iis communicationem privi[illegible] rum habent, à Pio V. concesso, ut [illegible] num Novitiatûs in articulo mortis [illegible] profiteri ad lucrandas indulgentias & [illegible] gratias professarum, & an hæc [illegible] quoad bona præjudicet hæredibus? [illegible] randa. *in Man. Præl. tom. 1. q. 20. [illegible]* Præterea etiam ex communi DD. [illegible] requiritur, ut annus Novitiatûs [illegible] *nuus* & non interruptus; dicitur autem [illegible] terruptus, si Novitius dimisso habitu [illegible]

Monasterio animo revertendi ad sæculum, licet statim post unum, vel alterum diem egrediatur, & ad Monasterium redeat, nihilominus Novitiatum denuo inchoare debet. Non autem dicetur Novitiatus interruptus, si retento habitu certâ aliquâ ex causâ v. g. curandæ infirmitatis cum licentia Superioris extra Monasterium Novitius moram faciat. Miranda *d. q. 23. art. 4.*

Deinde hic adnotari potest, quòd completo anno Novitiatûs non statim rejiciendus aut suscipiendus sit, sed possit ipsi certæ de causa forte ad meliorem probationem, si morbo laboret, usque ad cessationem morbi professio per aliquod tempus differri. Barb. *d. cap. 42. n. 105. & seqq. in Collectaneis DD. ad dictum cap. 15. Trid.*

Quæritur VII. Qualiter fiat tacita professio, & an etiam hodie post Trid. locum habeat. R. de jure antiquo clarè constitutum esse, ut quicunque habitum Novitiorum ultra annum gestaverit, aut actibus Professorum propriis se ingesserit, vel si Novitius ante completum annum Novitiatûs habitum Professorum distinctum ab habitu Novitiorum susceperit, & per triduum gestaverit, hoc ipso tacitè professus, & Religioni obligatus censeatur, sub ea tamen differentia, ut si tacita professio fiat intra annum probationis, obligetur alicui religioni in genere, si post annum autem expletum, obligetur religioni illi in specie, in quo facta est, *c. 1. & 3. h. t. in 6. Clem. 2. eodem. tit.*

Porrò hanc tacitam professionem per Trid. sublatam non esse, magis inter DD. convenit, dummodò forma Trid. observetur, ut scilicet actus ille, per quem tacita professio inducitur, à Novitio libere, scienter, & cum intentione profitendi, atque post 16. ætatis annum, & unum continuum probationis fiat, atque vicissim à Religione & monasterio acceptetur. Barb. *ad dictum cap. 15. Trid. in fine* Miranda. *in Manuali Prælatorum. tom. 1. quæst. 24. a. 12.*

Quæritur VIII. qualiter professio nulla ratificari, & valida fieri possit R. sufficere, si is, qui nulliter professus est, suam obligationem per actum etiam internum, & novum consensum renovet, neque requiri novum annum probationis aut novam acceptationem superioris: supponimus enim annum probationis rectè transactum esse, & superiorem, ac monasterium in consensu circa acceptationem perseverare. Navar. *hoc tit. consilio 27.* Less. *de Iust. & Jure lib. 2. c. 41. n. 67.* Non tamen censebitur ratificata professio, si ex ignorantia nullitatis aliquis fecerit actus, quos solent Religiosi facere: cùm enim prior consensus fuerit invalidus, novus consensus requiritur, id autem, quòd aliquis agit ex suppositione, vel opinione veteris obligationis, non importat novum consensum; quia ignorantis, & errantis non est consensus, quemadmodum si rem meam tibi dem, putans esse tuam, non propterea transfero dominium. *L. 3. §. subtilius. ff. de Condict. causâ datâ.* 26

§. III.

De Dispositione ingredientium, & juribus circa bona eorum.

SUMMARIA.

27. *Ingrediens Religionem qualiter hodie possit de rebus suis disponere* ex Concil. Trid. sess. 25. de Regular. c. 16.
28. *Ampliatio & restrictio hujus constitutionis conciliaris.*
29. *An comprehendat dispositionem ante Novitiatum?*
30. *An obliget etiam in terris Imperii?*
31. *Executio dispositionis ab ingrediente facta quando assumenda.*
32. *Novitius an teneatur adhibere in sua dispositione solennitates Iuris Civilis.*
33. *Religiosus non censetur propriè civiliter Mortuus,*

34. *Religiosus non bene comparatur cum servo, & ibi multæ disparitates.*
35. *Ingredientem sine dispositione sequuntur res suæ.*
36. *Monasterio omnia etiam Ordinum mendicantium (exceptis Capucinis & Franciscanis hodie sunt bonorum capacia.*
37. *Bona feudalia, emphyteutica an transeant ad Monasterium?*
38. *Vsusfructus quo sensu acquiratur Monasterio.*
39. *Novitii dispositio ante professionem mortui an valeat?*
40. *Novitio sine dispositione mortuo quis succedat.*
41. *Patria potestas an & quatenus per ingressum in Religionem solvatur?*
42. *Pater ingrediens an amittat usumfructum in adventitiis filii?*
43. *Filio ingrediente an Pater usumfructum retineat?*
44. *Legitima an debeatur filio professo in vita parentis?*
45. *Quid econtra si pater fuerit professus, an statim legitima debeatur liberis in sæculo relictis?*
46. *Pater sine dispositione professus an & qualiter adhuc post professionem inter liberos disponere possit?*
47. Auth. si qua mulier. C. de SS. Eccles. *an sit valida constitutio?*
48. *Disponens ante ingressum an teneatur Monasterio relinquere legitimam?*
49. *Professus, quia acquirit omnia Monasterio, an & quatenus teneatur Monasterium ex ejus contractu vel delicto?*
50. *Fidejussor Religiosi illicitè contrahentis an obligetur?*

27 *QUæritur* I. an & qualiter ingrediens Religionem de rebus suis disponere permittatur? ℟. Licet aliàs quilibet rei suæ moderator sit & arbiter, ac cœteris paribus, si scilicet legitimæ ætatis, sui juris & sanæ mentis; liberè de rebus suis disponere valeat, *l. in re mandata. C. Mandati*, atque contractus semel initi fiant necessitatis, & regulariter irrevocabiles. *L. sicut. 5. Cod. de O. & A.* quia tamen facilè accidere potest, ut ingressuri Religionem nimio zelo ducti, nec prævidentes inconstantiæ & regressus, fortassis ob novam causam morbi aut aliud periculum bona sua præmaturè in alios distribuant, ita ut, si ex postfacto ad sæculum redire vellent, aut deberent, magnâ egestate laborarent, ideò Concil. Trid. *s. 25. De Regul. cap. 16.* pro favore ingredientium edidit constitutionem in hæc verba: *Sed renunciatio aut obligatio antea facta etiam cum juramento, vel in favorem cujuscunque causæ piæ valeat, nisi cum licentiâ Episcopi sive ejus Vicarii fiat intra duos menses proximos ante professionem, ac non aliàs intelligatur effectum suum sortiri, nisi secutâ Professione; inter verò facta etiamsi cum hujus favore expressa renunciatione, etiam jurata sit irrita & nullius effectus. Sed neque ante Professionem, excepto victu & restitu Novitii vel Novitiæ illius tempore, quo in probatione est, quocunque pretextu à parentibus vel propinquis aut curatoribus ejus Monasterio aliquid ex bonis tribuatur, ne hâc occasione discedere queat, quod totam vel majorem partem substantiæ suæ Monasterium possideat, nec facile; si discesserit, id recuperare possit: quin potiùs præcipit S. Synodus sub anathematis pœna dantibus & recipientibus ante professionem omnia restituantur, quæ sua erant &c.*

Itaque ex hoc textu satis constat, ut contractus vel obligatio ante Professionem facta valeat irrevocabiliter, tria debere concurrere. I. Ut fiat intra duos menses proximos ante Professionem. II. Ut fiat cum licentiâ Episcopi vel ejusdem Vicarii. III. Ut Professio subsecuta sit.

Explicatur hæc Trid. constitutio per DD. quos plenâ manu refert Barb. *ad d. c. 16.* Trid. & *de Offic. Episc. alleg. 99. n. 17.* præter donationes liberales comprehendit etiam renunciationem beneficiorum Ecclesiasticorum, & officiorum sæcularium, fidejussionem, liberationem, quâ Novitius Tutorem vel Curatorem suum reddendis ratio-

nibus liberat; item ut intelligatur de Professione subsequenti valida, & non sufficiat professio de facto tantùm emissa, si jure non subsistat, nisi ex post facto de novo ratificetur, & demùm ut locum habeat non tantùm de Minorennibus, sed generaliter quibusunque etiam majorennibus, ut à Sac. Congregatione declaratum referunt cc. apud Barb. *d. alleg. 99. n. 18.*

Restringitur verò eadem constitutio, ut non comprehendat contractus onerosos v. g. emptionis, venditionis, permutationis &c. in quibus tantundem recipit Novitius, quantum dat: neque testamentum, codicillos aut donationes mortis causâ, quæ ex sua natura revocari possunt, si Novitius ex Monasterio regrediatur, tanquam morte naturali vel civili non confirmata: neque victum aut vestitum, quem pro se erogavit Novitius Monasterio. Item in aliquibus Religionibus usu receptum non esse, ut ab Episcopo petatur licentia disponendi de rebus suis, ex Vega & Sanch. refert Barb. *d. c. 16.* Trid. *n. 28.*

Denique multi DD. existimant hoc Concilii Decreto, quod expressè tantùm de Novitiis loquitur, non comprehendi obligationem aut renunciationem factam ante Novitiatum adhuc in sæculo. Alii verò contrariùm sustinent putantes, Concilium æquè de dispositione in sæculo factâ, quàm in Novitiatu intelligendam esse, dummodo intuitu ingressus facta sit. Vid. cc. apud Barb. *dd. loc.* Prioris sententiæ fundamentum sumitur ex communibus regulis, nimirùm, quod correctio Juris vel constitutio pœnalis aut irritans contractûs sit odiosa & strictè, prout loquitur, interpretanda: quòd volenti non fiat injuria: quòd damnum, quod quis sibi culpâ sentit: sibi imputandum sit, quòd ingrediens debuisset fuisse cautiùs mercatus &c. Posterior sententia fundatur in *mente* Concilij Trid. cujus intentio fuit præcavere, ne ingredientes ob præproperam bonorum distributionem à regressu impediantur, vel certè ingredientes in paupertate vivere debeant: quæ ratio tantò magis etiam circa existentes in sæculo procedit, quando ipsi eventum Religionis, & supervenientes causas regressûs minùs prævidere possunt. Et aliàs frequenter eludi posset Concilium, si nimirùm curârent Parentes vel Consanguinei, ut ante ingressum liberi renunciarent, ne deinde post ingressum possent retrocedere. Accedit etiam ratio æquitatis, quòd in dubio potior sit conditio ejus, qui certat de damno vitando, quàm qui de lucro captando.

Quare si quis notabilem bonorum partem per donationem, aut alio modo intuitu ingressûs inconsultâ facilitate alienâsset, ita ut ad sæculum redire non posset, vel rediens magnum exinde damnum sentiret, crederem ipsi saltem per beneficium restitutionis in integrum de æquitate subveniendum, idque non tantùm, si minorennis esset, sed etiam si majorennis, ex illâ generali clausulâ Prætoris *in l. 1. ff. Ex quibus causis Majores.* ibi: *si qua alia mihi justa causa videbitur, in integrum restituam.* ad quam clausulam toties descendendum, monet Ulp. *in l. sed & si. 26. §. item inquit. ff. jam d. tit.* quoties *æquitas restitutionem suggerit.*

Quæritur II. an ista constitutio Concilij Trid. etiam in terris Imperij obliget? Et affirmativè. 1. quia loquitur de Novitijs, qui quoad Privilegium Canonis & fori aliosque effectus censentur esse de foro Ecclesiastico *cap. Religioso. de Sent. excom. in 6.* Navar. *conf. 5.* & *6. de Foro. comp.* consequenter in eorum dispositionibus attenditur jus Canonicum, *cap. quod Clericis de Foro comp.* Nec obstat, quòd possint redire ad sæcu-

sæculum : nam ad valorem contractûs spectatur tempus & locus, quo initus est. *l. 6. ff. de Evict.* II. quia jus Civile suppletur per Canonicum ex causa præsertim æquitatis, *cap. 1. de Novi oper. nunc.* licet verò hic jus Civile sit contrarium in terminis generalibus. *l. in re mandata. C. Mandati.* non tamen in hoc speciali casu, ubi multa æquitas pro jure Ecclesiastico pugnat. III. quia casu, de qua disponit Concilium, rectè numerari potest inter *Ecclesiasticas*, cùm agatur de rectè ordinando statu Ecclesiast. & non impediendo regressu ex Monasterio.

31 *Quæritur* III. an executio dispositionis ingredientis statim facienda post professionem, vel expectanda sit mors naturalis professi? ℟. si ingrediens actum inter vivos v. g. donationem fecerit, talis actus, sicut statim obligat, ita statim executioni mandantus erit. Si verò ingrediens disposuerit per actum ultimæ voluntatis, te-
32 stamentum, codicillum &c. (circa quam Novitius, qui actu Novitius est, non tenetur observare solennitates Juris Civilis, sed potest se conformare Juri Canonico, de cujus foro jam effectus esse censetur. *cap. quod Clericis. de Foro comp.* Clarus *in §. testamentum. q. 28. num. 2. & ibidem* Harp. *in addit. num. 1.* Tamb. *de Jure Abb. tom. 3. disp. 6. q. 28.* secùs ante Novitiatum testetur; nisi quatenus disponit ad pias causas Salic. *in auth. siqua mulier. C. de SS. Eccles. arg. l. ex eo. 42. ff. de Milit. testam.)* si inquam, per actum ultimæ voluntatis disposuerit ingrediens, tunc si Monasterio aliquid relinquit, id statim illi acquiritur, quia idem fieret, licet dispositionem non fecisset. *auth. ingressi. C. de SS. Eccles.* si verò reliquerit extraneis, consuetudo locorum inprimis attendenda erit: à qua abstrahendo, multorum est doctrina cum Barth. *in d. auth. si qua mulier. num. 10.* Panorm. *in cap. in præsentia. de Probat. num. 60.* quos sequitur Covar. *in cap. 1. de Testament. num. 6.* Sanch. *de Matrim. lib. 6. disp. 17. n. 9.* esse distinguendum inter Monasteria bonorum capacia & incapacia, ita ut in his professio comparetur morti naturali, cùm dominium ut in communi, nec in particulari retineatur, ... de nisi statim fieret executio testamenti, dominium bonorum in vita Religiosi videntur esse nullius : in illis verò volunt mortem naturalem expectandam esse, interim ... à Monasterio possideri nisi tamen ... ens nominatim aliter disposuerit. Adde ... linam *de Iust. & jure disp. 140. n. 4.* ... gata in vita testatoris præstari, & aliquid ... *legato* in vita testatoris usucapi potest. ... lendiss. meus olim D. Professor Arnold. ... *in Tract. de Usucap. cap. 3, ass. 21.*

Dices : etiam in Monasteriis bonorum capacibus professus censetur *civiliter* ... tuus. ℟. quòd Religiosus Professus ... tur quidem mundo *spiritualiter*, non ... rò propriè *civiliter*, id est, quoad effectus juris civilis, aliàs ne quidem cum consensu Prælati posset agere in judicio & ... dex esse, neque succedere. Deinde *mors civilis* non confirmaret, sed potiùs ... testamentũ. §. 5. *Instit. Quib. mod. testam. infirm.* Quòd autem Religiosus non ... testari post professionem, sit exinde, ... suam voluntatem in alium resignari, ... arrogatus filiusfam. effectus. Minus Religiosus perdit *libertatem in sensu juris* ... ut *servus* efficiatur ; certè nec filius ... hibente Patre pro suo libitu agere aut ... ri potest, nihilominus homo *liber* ... *servus* censetur: quamvis libertas ... batur, quòd *sit naturalis facultas* ... *quod cuique facere libet*; additur ... *nisi quod vi, aut jure prohibeatur.* ... teteris quoq; plurimũ dissimilis est ... do inter *monachũ & servũ*, ut ecce! ...

spectæ quid proprium habere potest, sed quidquid acquirit domino acquirit, etiam ignoranti & invito. §. *item vobis. 3. Inst. Per quas personas cuique acquir.* Monachus quamvis ex sua particulari persona nihil proprium habeat, ea tamen, quæ toti Monasterio, etiam ipsi jure identitatis, quatenus in corpore Monasterii esse habet, sunt propria, ut paulò inferius ex dicendis apparebit. Servus ne quidem consensu domini potest munera publica vel judicialia obire, cum dominus per suum consensum non possit derogare Juri publico. *l. Barbarius. ff. de Officio. Præt. l. 7. ff. de Testibus.* Religiosus cum consensu Prælati potest esse procurator in judicio. *Clem. 3. de Procurat.* Advocatus. *cap. 2. & ibi* Barb. & DD. *de Postulando.* imò & judex, scilicet Episcopus, vel vicarius Episcopi. Barb. *de Offic. Episc. alleg. 54. n. 22.* Servus non potest accusare dominum. *l. pen. & fin. C. de his, qui accus. non p. s.* Monachus potest accusare Abbatem etiam sumptibus Monasterii. *cap. ex part. 11. de Accus.* Deinde ut innumera alia prætereamus, status servilis abjectus est & vilis, statum autem Monachalem præter SS. Patres commendat Justinianus *in Novell. 5. ut & §. præced.* dictum.

Quæritur IV. quid juris nullâ dispositione factâ ante professionem? ℟. Quòd si ingrediens professionem fecerit in Monasterio sine præcedenti dispositione, hoc ipso omnia sua censetur transtulisse in Monasterium. *auth. ingressi. C. de SS. Eccles. & auth. nunc autem. C. de Episcopis & Cler.*

Ubi etiam adnotandum, quòd hodie Concilium Trid. *s. ss. 25. de Regular. c. 3.* concesserit, *omnibus Monasteriis, & Domibus tam virorum, quàm mulierum, & mendicantium, exceptis domibus fratrum S. Francisci Capucinorum. & eorum, qui Minores de observantia vocantur etiam quibus ex constitutionibus suis erat prohibitum, aut ex privilegio Apostolico non erat concessum, ut deinceps bona immobilia eis possidere liceat.*

Quid autem dicendum sit de bonis feudalibus, fideicommissis, & Emphyteuticis, in quibus domini directi aliorumque præjudicium versatur, ne eorum efficiatur durior conditio, cum Monasterium sit alterius fori & difficilioris conventionis, & nunquam moriatur, adeoque nulla sit aperturæ, seu caducitatis, aut laudemii spes? Videatur optimè pro favore Monasteriorum Barbosa *Jur. Eccles. univ. lib. 3. cap. 31.* Tambur. *de Jure Abbat tom. 3. disp. 11. quæst. 4.* Sententia est probabilior talia bona posse saltem retineri a Monasterio, quamdiu Religiosus vivit: quia si in sæculo mansisset, potuisset ista bona possidere ad vitam suam, ergo non debet esse deterioris conditionis, si Monasterium ingrediatur. 37

Ad textus porrò feudales, qui in contrarium allegari solent, plures explicationes adducit Fachin. *lib. 7. controv. c. 34.* ex quibus illa videtur inter DD. receptior, quòd intelligendi sint, de talibus feudis, quæ requirunt personale servitium, quod non sit pecuniarium, nec per substitutum convenienter impleri possit; sicut colligitur ex illa causali, quam tradit Feudista in tit. *de Vasallo milite, qui arma bellica deposuit.* ibi: *eò quòd desinit miles esse sæculi, qui factus est miles Christi, nec beneficium pertinet ad eum, qui non debet gerere officium.* Unde etiam in Regnis, Ducatibus, & similibus dignitatibus non succedit Monasterium, quia requirunt personalem administrationem & præsentiam in Comitiis, bello &c. Cœterùm verò clericos & Monasteria non esse simpliciter feudorum incapacia, constat ex tit. feud. *de Capitulis Corradi. in fine & c. verum. de Foro comp.* Fachin. *dict. c. 35.*

Illud quoque hic adnotandum est, quòd si vasallus vel emphyteuta faciat professionem, non teneatur propterea Monasterium renovationem investituræ petere, vel præstare laudemium, quia persona vasalli non mutatur (supposito quòd etiam eadem domini persona perseveret) cùm Monasterium tantùm retineat feudum, vel emphyteusim, quatenus Religiosus unam fictam personam cum Monasterio constituit, quæ fictio identitatis personæ per mortem naturalem Religiosi solvitur.

38 Quemadmodum per eandem fictionem explicari potest, qualiter *ususfructus*, quem aliquis in sæculo habuit, ad Monasterium transeat saltem quoad vitam usufructuarii, cùm tamen usufructus jus merè personale sit, & in alium transferri nequeat *L. si ususfructus. 66. ff. de Jure dotium.* quia retinetur à Monasterio, quatenus Religiosus usufructuarius est membrum Corporis Monastici, & cum eo unam fictam personam constituit.

39 *Quæritur* V. si Novitius ante professionem moriatur, valebitne ejus dispositio vel donatio facta Monasterio aut alteri?

℟. I. in casu factæ dispositionis per actum inter vivos, scilicet renunciationem aut donationem plures DD. censent per mortem ante professionem totam dispositionem irritari, eò quòd in Concilio Tridentino *dict. sess. 25. de Regular. cap. 16.* expressè dicatur, quòd quæcunque obligatio per novitium facta *non aliàs intelligatur effectum suum sortiri, nisi secutâ professione.* talia autem verba, *non alias; non aliter*, debent in forma specifica impleri, & non recipiunt aliquam modificationem per extensivam interpretationem, teste Jas. *vol. 3. cons. 86. num. 16.* Deinde II. in eodem Concilii loco jubetur, ut *abeuntibus omnia sua restituantur*, morientes autem dicuntur *abeuntes* apud Terent. in Phormione, *mortem obiit, & de medio abiit.* Denique III. etiam ante Concilium fuit probabile revocari donationē per mortem ante professionē, ex præsumpta voluntate donatoris. Atq; ex his argumentis istam sententiam in pluribus DD. cc. amplectitur Sanch. in *præcepta Decal. tom. 2. lib. 7. cap. [illegible]*

Verùm pro contraria sententia & dispositionis valore stat Paulus Fuscus *de [illegible] Episc. lib. 2. cap. 15. num. 17.* apud eundem Sanch. *dict. l. num. 48.* cui & ego [illegible] hac in libello *De Privileg. Monast. [illegible] leg. 12.* calculum addidi. & multum probabilis mihi videtur, licet pro priori plurimo numero DD. videam allegari, ponderatam tamen, non numerandæ sententiæ Text. [illegible] Gl. *in l. 1. C. de Vet. jure enuc.* Enim [illegible] certi & notorii juris tam naturalis, [illegible] humani est donationem aliamve obligationem deliberatè, & circa res, super quas alicui dispositio competit, factam esse perpetuam, nisi aliquis casus ostendatur specifice in jure exceptus. *l. 1. ff. de Pact. [illegible] 5. C. de O. & A. t. 1. de Donat. cum [illegible] cord.* Sed casus mortis in novitiatu contingentis non est specialiter exceptus, ergo [illegible] & quidem de jure communi non extat [illegible] tum expressum hujus exceptionis in [illegible] so esse debet. Tota igitur difficultas [illegible] det ex Concilio Trid. Sed quia [illegible] Concilii tantùm fuit providere, ne [illegible] mo momento regressus ex Monasterio [illegible] pediatur, ideo ubi amplius non est [illegible] regrediendi, scilicet post professionem [illegible] mortem naturalem, tollitur etiam [illegible] Concilii provisio, & habet locum, [illegible] citur, cessante ratione legis, cessat [illegible] *l. adigere. v. quamvis. ff. de jure [illegible]* & leges ita interpretandæ sunt, ut [illegible] tentioni, & non intentio verbis [illegible] *cap. secundò. 41. de Appellat. [illegible]*

de LL. Neque conveniens, ut quod in favorem Novitiorum ad avertendum damnum, & impedimentum regressûs est introductum, in eorum odium retorqueatur, arg. gr. in periculo mortis, & extra spem professionis constituti donare aut inter vivos disponere nihil valeant. *cap. quod ob piam. de R. I. in 6.* indeque deterioris conditionis efficiantur, quàm quilibet alii homines.

Ad contraria non est difficile respondere: nam ad I. dici potest, quòd esto verba: *non aliàs &c.* non recipiant modificationem, id tamen procedat in casu, de quo secundùm intentionem legis vel constitutionis loquuntur, ut in proposito, quando sumus in terminis, ubi potest sequi professio, vel adhuc superesse regressus ad sæculum, secus in diverso & ubi mors intervenit, nec impeditur libertas regressûs, nec bonis opus est morientem. Accedit, quòd professio non sit forma dispositionis, quia eam non ingreditur, sed tantum conditio extrinsecè superaddita.

Ad II. cuilibet facilè, incidit, quòd Trid. verbo, *abeuntibus*, non intellexerit morituros, sed abeuntes ex Monasterio, neque eum modus loquendi, nec ratio est, *ut morientibus restituantur res suæ.* Unde licet morientes dici possint per phrasim *abeuntes*, sed non dicuntur ad sensum hujus loci.

Contra III. facit, quòd ante Concilium Trid. docuit Panorm. celeberrimus SS. Canon. Interpr. *in cap. in præsentia. 8. de Probat. num. 67.* bona morientis ante professionem acquiri Monasterio, si ea expressè contulit Monasterio, nec ante mortem voluntatem mutavit. Idemque post concilium scribens tenet Miranda *in Man. Præl. q. 23. art. 8. concl. 5.* Fachin. *Lib. 6. Controv. cap. 19.*

Dices: si Novitius sciviſſet se non assecuturum professionem, forsan aliter disposuisset. Replico, forsan non aliter, præsertim si pro causa pia, si pro anima sua disposuit, in dubio melior possidentis conditio, possessio autem pro voluntate in dispositione facta expressa stare videtur. Interim non omninò negaverim, posse in aliquo speciali casu forsan tales circumstantias concurrere, ut qui disposuit in ordine ad professionem, non censeri debeat idem voluisse disponere in casum mortis ante professionem, quod prudens judex arbitrabitur.

Hactenus de dispositione per actum inter vivos. Quòd si dispositio facta sit per actum ultimæ voluntatis, testamentum, codicillum, donationem mortis causâ, sicut ista dispositio, ex magis communi DD. sententia non comprehenditur sub constitutione Concilii Trid. *d. cap. 16.* ut tradit Barb. *de Offic. & potest. Epis. alleg. 99. num. 12.* ubi pene innumeros authores accumulat, ita quoque ad eam non pertinebit supradicta Concilii clausula, *ut non aliàs intelligantur effectum suum sortiri, nisi secutâ professione*, sed tanquam *ultima voluntas* morte confirmabitur.

Quæritur VI. Si Novitius, absque dispositione decesserit & saltem *tacite* professus non fuerit, an tunc Monasterio vel consanguineis debeatur hæreditas? ℟. in utramque partem esse DD. apud Clarum *in §. Testamentum. quæst. 28.* præcipuè verò apud Sanch. *in Præcepta Decal. lib. 7. cap. 3. num. 91. & seq.* Pro Consanguineis tamen resolvit Panormit. *in dict. cap. in Præsentia. de Probat. num. 68.* eò quòd non sit causa petendi ex parte Monasterii, cùm ante professionem aliquis cum effectu Religiosus non censeatur. *cap. Religiosos. 21. v. quamvis. De Sent. excom. in 6.* idemque tenet cum ingenti cumulo Authorum Sanch. *dict. l. n. 62. & cap. 5. n. 51.* Reprobat etiam *cap. 3. n. 66.* illam limitationem, 46

quam quidam ponunt cum Fachin. *Lib. 6. Controv. cap. 19.* & alijs. nisi Novitius habuerit absolutam voluntatem manendi in Religione. Nam ista voluntas (quam supponuntur omnes Novitij saltem ab initio habere) non sufficit ad perpetuò obligandum Monasterio, nisi accedente expressâ vel tacitâ professione, præsertim hodie post Concil. Trid. *sess. 25. de Regular. c. 15.* ex quo nulla professio obligat ante annum integrum Novitiatûs expletum.

Quòd si Consanguineos Novitius defunctus non haberet, putarem Monasterio potiùs quàm Fisco successionem adscribendam, si quis enim ex aliquo Collegio honesto Decurionum, Militum, Naviculariorum &c. decedat sine legitimis hæredibus, bona ipsius non ad Fiscum, sed ad ipsum Collegium deferuntur, *l. 1. & 2. Cod. de Hæred. Decur.* At verò Novitius censetur esse de Collegio Monasterij, cùm ibidem habeat forum judiciale & paræciale, item & privilegium canonis: Navar. *cons. 5. & 6. de Foro comp. d. c. Religioso* ergo &c. Idque confirmatur *ex l. quis presbyter. 20. C. de Episc. & Cler.* ubi generaliter decidit, quòd in bonis quarumcunque personarum ad vitam vel servitium Ecclesiasticum destinatarum, si absque legitimo hærede defungantur (quod tamen hodie in Religiosis *professis* aliter se habet, in quorum bonis etiam consanguinei excluduntur, quibus legitima non debetur. *aut nunc autem. C. jam d. t.*) non fiscus; sed Ecclesia succedat. Adde text. *in l. 10. ff. de Jure fisci.* quòd in dubijs quæstionibus rectè contra Fiscum respondeatur, idque tantò magis, si cum eo causa pia & favorabilis concurrat. *l. sunt personæ ff. de Religioso & sumpt. fun.*

41 *Quæritur* VII. De Patria potestate an, & quatenus per ingressum in Religionem solvatur? Conveniunt DD. quòd etiam *personam* per ingressum solvatur Patria potestas, sive Pater, sive filius ingrediatur. Ratio est quoad Patrem, quia cum is [illegible] in potestate Abbatis, alium in potestate habere non potest: quoad filium verò, per professionem prorsus ex domo Patris & Patris obedientia abstrahitur, transiens in obedientiam Abbatis incompatibilem cum potestate sæculari Paterna. Panorm. *d. c. in præsentia. 8. de Probat. n. 4. in c. 2. h. t. n. 2.* Sanch. *in Præcepta tom. 2. lib. 5. c. 5. n. 29.* & alij communiter. Addunt item plerique, quòd patria potestas respectu filij ingressi solvatur, in tantum est Monasterio onerosa, non autem quantum est favorabilis, unde interim liumfam. per ingressum jura successionis fuiatis non amittere. Additio ad [illegible] *dict. n. 54.* cum Bart. & alijs Sanch. *d. 30. arg. c. quod ob gratiam de R. J. in 6.* Adde *arg. ex Nov. 81. c. 2.*

Conveniunt præterea, quòd [illegible] quæ filio post professionem advenient[illegible] ter nihil juris acquirat; tum quòd [illegible] sa acquisitionis, scil. Patria potest[illegible] lata sit; tum etiam, quòd ex [illegible] vilegio Imper. omnia bona filijs post [illegible] catum advenientia in numerum [illegible] *strensis peculij* redacta sint. *auth. Presteros. C. de Episc. & Cler.* Panorm. [illegible] *8. n. 56.* Sanch. *d. tom. 2. lib. 7. c. 11. n.* [illegible] ubi ait, nullum à se valum esse, qui [illegible] hoc punctum dubitaret.

Tota igitur difficultas est circa bona [illegible] ventitia filij, in quibus Pater ante ingressum ex jure Patriæ potestatis usumfructum habuit, an eundem per ingressum [illegible] mittat; Suppono tamen patrem aut [illegible] aliunde habere sufficientia bona & [illegible] ad vitæ congruam sustentationem: [illegible] judicium enim alimentorum non [illegible]

quidpiam statuendum haud esse, cùm ad subeundum his personis conjunctis in necessitate ipsum quoque ingressum differendum superiùs *in* §. *2. q. 1. n. 2.* dixerimus.

Quòd si itaque Pater ingrediatur, triplex est sententia. Una simpliciter affirmat amitti usumfructum tanquam cessante quasi Patriæ potestatis, alimentationis, administrationis, cui etiam adstipulatur Fachin. *lib. 6. Controv. c. 12.* cujus tamen nomen, ut vocat argumentum, quòd scil. usufructus in persona Patris consistere, vel ad monasterium utpote jus personale transire nequeat, solidum non est, qualiter enim usufructus possit ad Monasterium transire superiùs diximus, & explicat Sanch. *d. lib. 1. cap. 13. num. 49.*

Altera (quam probabiliorem reputat Sanch. *d. l. 7. cap. 13. n. 70.*) simpliciter negat amitti usumfructum, eumque Monasterio in vita Patris adscribit, cùm non appareat differentia inter usumfructum paternum, & alium, generaliter verò *in auth. ingressi. C. de SS. Eccles.* statuatur, ut ingressi omnia sua transferant, & ususfructus dependeat quidem à Patria potestate in acquiri, sed non in conservari, possintque bona satis per officiales Monasterij administrari, sicut si Pater in amentiam incideret & administrationi ineptus redderetur, non propterea usumfructum amitteret.

Tertia sententia usumfructum dividit & pro medietate tantùm Patri assignat, funditurque *in l. cumoportet. 6. §. 3. C. de Bonis quæ liberis.* ubi si Pater filium è sua potestate dimiserit, in præmium emancipationis dimidia pars ususfructûs ei relinquitur. Arqui Pater ingrediendo Religionem non quidem formaliter per emancipationem, sed saltem in effectu filium è sua potestate dimittit, ergo &c, Et ita cum Barth. *in auth. idem est. C. jam d. t.* sentit Panorm. *in. c. in præsentiâ 8. de Probat. n. 57.* Syl. *v. Relig. 6. n. 1.* Armilla *eod. v. n. 20.*

Sanè hæc *controversia* nullo certo jure determinata est, sicut & plurimæ aliæ in hac materia & omnes relatas sententias probabiles censet Sanch. *d. n. 70.* ut proinde privato Doctori difficile sit aliquid decidere. In praxi ad consuetudinem locorum, tanquam optimam legum interpretem, *l. si de interpretatione ff. de LL.* & amicabiles compositiones potissimùm recurrendum Abstrahendo verò à consuetudine (cùm casus iste non sit adeò frequens) hæc posterior sententia videtur juri & æquitati magis consentanea; juri quidem, quia pro neutra ex prioribus habetur clarior juris decisio, cùm *d. auth. ingressi.* nullam mentionem faciat de usufructu paterno, vel de casu, quo Pater suo facto, & voluntate filium è potestate dimittit: æquitati autem, quia mediam viam tenet, & utrique parti aliquid attribuit, satis enim durum, ut Monasterium integrum usumfructum ex persona Patris in bonis filij retineat, & bona filij per officiales Monasterij administrentur, Pater verò administret nihil, filium non alimentet, non curam ejus gerat &c. Nec multùm urget instantia de amentia Patris, quia ibi præter causam miserationis, *cum afflicto non sit addenda afflictio c. ex parte. 5. de Clerico ægrot.* saltem ex bonis patris alimenta præstantur filio. Econtra tamen etiam satis durum foret Patrem, qui antehac multam curam filio impendit, omni jure Paterno, quod leges ipsi tribuunt, privare, cùm utilitas, quæ obvenit Monasterio, etiam in ipsum aliquo modo redundet.

Quæritur VIII. Quando ponitur filius ingressus Religionem, an tunc Pater in sæculo retineat usumfructum, quem priùs habuit in bonis adventitijs filij? Rursus gravis inter DD. concertatio est. Affirmativè 43

pro favore Patris respondet Sanch. *d. lib. 7, c. 13. n. 39.* eò quod nulla possit esse ratio amittendi hujus ususfructûs quam cessatio Patriæ potestatis, at verò jam superiùs dictum est, usumfructum semel acquisitum non dependere à Patria potestate in conservari, & allegat *l. ult. C. ad Tertull. & l. 3, Cod. de Usufructu.* quæ tamen hunc casum in specie non habent; posset verò ex *d. l. 3. §. 1.* aliquod argumentum sumi. Citat præterea in eandem sententiam Authores quamplurimos, qui ibidem videri poterunt.

In Contrarium & pro favore Monasterij præter paucos apud Sanch. *d. l. n. 38.* citatos inclinat Panorm. *in d. c. in præsentia. n. 56.* sed nullo efficaci argumento confirmat, relinquo tamen pro hac ante considerandum. I. Textum *in Nov. 5. cap. 5.* ubi Imperator vult, ut res professi transeant *omninò* in monasterium, sed non transit *omninò* quod transit quoad solam proprietatem. II. Valet argumentum à Republ. & Militia ad Religionem Everth. *in Top. loco: à fisco ad Ecclesiam, & loco: à milite ad Ecclesiam* Lauret. de Franchis *de Controv. inter Episc. & Regul. p. 2. q. 96. & ibidem* Pasqual. *in addit.* sed quando filius favore reipublicæ aut militiæ ob dignitatem vel cingulum liberatus à curia liberatur à patria potestate liberatur quoad personam & bona, *Nov. 81. cap. 1.* ibi. *peculium eis donans, & liberi arbitrij esse præbens &c.* ergo &c. Et sicut in illo casu Pater, in quantum gravatur ex amissione ususfructûs, relevatur ex honore filij, ita in isto ex precibus, ex accommodatione sancta & honesta filij, & honore statûs Ecclesiastici, ex cessatione alimentorum, administrationis bonorum &c. Et licet aliàs nemo per factum suum possit alterius conditionem deteriorem facere, id tamen non procedit, quando deterioratio non est directè ex facto, sed ex authoritate juris, sicut si filius casu *d. Nov. 81.* dignitatem affectet, & consequeretur. Cùm igitur pro utraque parte sint rationes & authoritates, & in praxi ex consuetudine, vel auctoritate positione decidi non posset, forsan non incongruè tentaretur iterum via media, & medidia pars ususfructûs patri, altera Monasterio assignaretur, authoritate *d. l. non oportet. §. 3. C. de Bonis, quæ liberis.* enim consentiendo in ingressum filij, effectu idem præstat, ac si emanciparet autem eadem est ratio, eadem censenda juris dispositio *l. non possunt. 12. seq. ff. d. l. l.*

Quæritur IX. Quid statuendum *legitima*, annè hanc filio Religioni professo teneatur pater adhuc in vita sua nus consignare? Negativam dicit tatam Jas. *in auth. si qua mulier. C. Eccles. n. 56.* quem refert & sequitur alijs Sanch. *d. lib. 7. c. 10. n. 12.* quia tis non est hæreditas. *l. qui superstitis de Acquirenda hæred.* & legitima mortem primùm computatur. *l. 5. puberi. ff. de Collat. bon.* Excipimen casum, quo pater vergeret ad dissipando bona sua. Item sicut in monio carnali pater tenetur dare dotliæ, & filio donationem propter nup*fin. C. de Dotis promiss.* ita pariter quid simile teneri, si filia, aut filius gressum in Religionem, aut suscep SS. Ordinum ad spirituales nuptias turi sint, docet Sanch. *de Matrim. disp. 26. num. 7.* Barb. *de Offic. 2. alleg. 19. n. 63.* cum Baldo *in d.* pluribus alijs ibidem citatis, cùm tur argumentum à matrimonio spirituale, *cap. inter corporalia. de lat. Episc.* Everth. *in Top. loco. à monio carnali ad spirituale, n. 4.*

Quæritur X. Quid econtra, si Religionem profiteatur, an statim

filijs in sæculo relictis legitima, vel potiùs Monasterium possit eam retinere, quamdiu pater vivit? Licet DD. satis conveniant, quòd statim debeatur legitima filijs, quando Monasterium est bonorum incapax, quia hinc professo assimilitur morti naturali; nec est causa retinendi ex parte Monasterij, plerimi tamen in utramque partem secedunt, quando Monasterium est bonorum capax. Etenim Monasterio facit text. *in d. auth. si qua mulier.* ubi patre sine dispositione obeunte dicitur, filils deberi legitimam, ergo ante obitum non debetur. Cum & aliàs ordinarij juris sit, legitimam in vita non deberi. *dict. l. 1. §. si impuberi. ff. de Collat. bon.* nec pater post professionem debet esse deterioris conditionis, quàm prius, ut superiùs etiam de retentione bonorum feudalium & Emphyteuticorum dictum. Verùm pro filijs allegatur *c. cùm simus. 3. h. t.* ubi hæc quæstio videtur decisa (quamvis aliqui existiment, ibi patrem jam fuisse mortuum, quia *successionis* fit mentio) Item text. *in Nov. 5. c. 5.* in illis verbis: *postquam abrenuntians conversatus fuerit inter Monachos. nihilominus quarta debeatur filiis, aut supplementum, si contigit jam eos aliquid accepisse, aut etiam quatenus totum eis detur.* Et quia *in auth. si qua mulier.* conceditur patri dividere bona sua inter liberos. Durum denique foret, filios & curâ paternâ, & alimentis, & legitimâ carere debere, vel hæc eis continuò à Monasterio præstari. Atque hanc posteriorem sententiam probabiliorem reputat. Sanch, *d. lib. c. 10. n. 3.* & multi alij apud hunc, & Barb. *in Collect. ad d. c. cùm simus.* citati. Planè cum textus juris pro neutra parte sint sufficienter clari, & rationes hinc inde militent, utraque sententia in theoria probabiliter defendi potest, secunda verò præsertim propter ultimam rationem, videtur magis practicabilis, Covar. *de Testam. c. 2. n. 12.* ad consuetudinem, & amicabilem compositionem in his juris articulis potissimum recurrendum, usque dum sequatur clarior, quæ in multis optanda foret, competentis Legislatoris decisio.

Theoricè qui defendere vellet primam sententiam, respondere posset ad argumenta secundæ; in casu *cap. cum simus. h. t.* Patrem probabiliter fuisse mortuum. In *Nov. 5. c. 5.* dici, quartam deberi; & *in d. auth. si qua mulier.* concedi dispositionem, non determinari tempus solutionis; à Monasterio posse interim præstari curam & alimenta, in quantum æquum est.

Qui verò defenderet secundam contra primam, diceret, textum in *auth. si qua mulier.* posse accipi de obitu patris ante petitionem filiorum? hæreditatem & legitimam non deberi in vita, nisi talis mutatio superveniat, quæ saltem secundum quid morti comparetur; in feudo & Emphiteusi non tanti interesse domini, quanti filiorum in legitima, ut eam nunc propriâ patris curâ destituti in suam utilitatem meliùs applicent.

Quæritur XI. Quis sit sensus, & va- 46
lor *auth. si qua mulier. Cod. de SS. Eccles.* ℞. Speciale esse ex *dict. auth. & Nov. 123. c. 38.* quòd in ea concedantur patri professo, qui liberos in sæculo reliquit, etiã post professionem bona sua inter eos dividere, reservatâ Monasterio saltem virili portione, quantum scil. uni ex liberis assignat, sicut ita communiter DD. *d. auth.* exponunt: quamvis in ea non expressè de professo, sed de intrante Monasterium mentio fiat: verbum enim, *professus*, non erat olim valde usitatum, & verba *ingredi, intrare &c.* sumebantur cum effectu *arg. auth. ingress. C. de SS. Eccles.* neque de non profes[illegible]

debat[illegible]

debatur dubitandi ratio, an bona ipsius sine dispositione defuncti competerent Monasterio, ut superius dictum.

47 Attamen licet hæc constitutio, ejusque interpretatio inter DD. valde communis sit, & etedatur canonizata in Decreto Gratiani. *c. si qua mulier. caus. 19. q. 3.* vel saltem tacitè approbata à SS. Pontificibus, ut censet Sanch. *in præc. Dec. tom. 2. lib. 7. c. 9. n. 7.* quasi pater ex authoritate juris sit ad hanc divisionem executor constitutus: Nihilominus Navar. *de Regular. consil. 2. n. 53.* putat facilè defendi posse, talem dispositionem factam post professionem esse invalidam, nihilque liberis præter legitimam deberi, cùm non videatur fuisse in potestate Imperatoris Religiosum professum, qui secundum Canones nec nolle nec velle habet, *c. ult. de Sepult. in 6.* ad testandum & disponendum de bonis, quorum dominium post professionem amplius non habet, idoneum & potentem reddere, vel bona jam concomitanter cum persona Monasterio acquisita, *c. quanquam. de Cens. in 6. c. si quis. 5. ubi* Panor. *n. 3. de Foro comp.* ex voluntate solius Religiosi denuò à Monasterio separare. *c. Eccles. 10. & ibi DD. de Constit.* Leges verò Civiles in Decreto Gratiani, sicut & ipsum Decretum ad primævam authoritatem revocari, superius *in Præmio n. 5.* tradidimus. Addi insuper potest, quòd *d. auth. si qua mulier.* non sit simpliciter relata in Decretum, sed cum annexa *auth. nunc autem. C. de Ep. & Cler.* quæ habere videtur sensum contrarium & correctorium prioris, ibi: *judicio ejus cessante lege disponitur &c.* ut propterea jam olim quidam intellexerint *d. auth. si qua mulier.* de dispositione in Novitiatu, & si non disposuerit, objeritque scil. post professionem, bona ejus, excepta legitimâ liberorum, competant Monasterio teste Glos-

sa *in dict. c. si qua mulier. in V.* [illegible]

Quæritur XII. *Ex d. auth. si qua mulier.* an tantum in casu illo sit speciale quod pater disponens debeat portionem aliam reservare Monasterio, cùm alias major pars bonorum apud Monasterium manere habeat locum in quovis Novitio vel futuro disponente, ut debeat Monasterio linquere legitimam? Res iterum pro certa est, & pro negativa videatur [illegible] *in c. in præsentia. 8. de Prob. n. 5.* [illegible] *d. lib. 7. c. 3. n. 8.* & alii apud eum, non appareat sufficiens juris textus, qui generaliter statuat Monasterio legitimam deberi, sed potius libera detur dispositio cultas. *Nov. 5. c. 5.* Pro affirmativa Covar. *de Testam. c. 2. n. 9. & in* ibidem allegati. *arg. d. auth. si qua mu.* & quòd Monasterium habeatur vel illi, *arg. d. c. in præsentia.* vel propter timiam impositorum alimentationem [illegible] ram succedat quasi in locum parentum quam ob causam forsan tam repentina Imperator voluit bona Religiosi hac dispositione professi ad Monasterium [illegible] Quæ sententia videtur habere aliquid saltem in Monasteriis depauperatis, [illegible] mè verò non extantibus liberis naturalibus & legitimis, eo fere modo, quo filii pauperes inopes, Ecclesia patronum propter beneficia ab illis personæ potius, quàm extraneos alere teneatur; tamen hæc legitima non reperitur in tam rigorosè injuncta, sicut liberorum parentum naturalium, ideò per omissionem ejus non rumpi totum testamentum ipsam solùm peti posse docet D. [illegible] apud Panorm. *d. t. n. 32.* & Covar. [illegible] Plura ad hunc §. pertinentia videantur [illegible] lixè & enucleatè tradita apud Sanch. *tract. in præc. Dec. tom. 2. lib. 7. c.* [illegible] quæ adeuntibus in Labyrinthum *de Fr.* [illegible]

sal. & in hoc Lib. III. in Tit. *de Testam.* & in Tit. *de Succeff. ab intestato.*

Quæritur XIII. postremò, an quia Religiosus professus propter votum paupertatis incapax dominii, quidquid acquirit, acquirit Monasterio, teneatur Monasterium ex contractu, vel delicto illius? De qua quæstione videri poterit Sanch. *in Decal. lib. 7. cap.* Molina *de I. & I. tom. 1. disp. 140.* qui distinguunt inter obligationes contractas ante ingressum, & contractas post actum professionem, Illis tenebitur monasterium pro ratione bonorum sibi per illum Religiosum acquisitorum, etiamsi post professionem per hæreditatem vel legatum advenunt, quia similia bona censentur transire cum onere, ne monasterium cum damno creditorum, quibus professus, aut Monasterium illum suscipiendo per suum factum præjudicare non potuit, locupletetur. Obligationibus autem post professionem contractis non aliter tenebitur Monasterium, quàm si cum licentia legitimi superioris expressa, vel saltem tacitâ (ut si ei administratio quædam commissa, si ad studia missus sit, & ibi ex rationabili causa sumptus, aliamve obligationem exégerit) contraxerit, aut certè contractus in utilitatem monasterii versus probetur. Quo faciunt textus *in c. pen. de Fidejuss. c. 1. de Solutionibus. c. delictum. de R. J. in 6. l. civitas. ff. de Reb. cred.* Consent tamen DD. præfati, & plures alii, contractus Religiosi sine licentia Prælati inito comparari contractibus, quos pupilli, vel minorennes absque tutorum vel curatorum authoritate ineunt cum majorennibus, qui ex parte quidem illorum inefficaces, ex parte verò illorum eatenus obligatorii sunt, ut à tutoribus & curatoribus, si ita judicaverint expedire, ratihaberi & utrinque convalidari possint. *Princ. Inst. de Author. tut.* Molina. *d. L. num. 22.* Dummodo integer contractus ratihabeatur non separando commoda ab oneribus. Sanch. *d. c. 31. num. 30. cum* Tiraq. *de retract. Convent. ad fin. tit. à num. 4. usque ad 16.*

An demùm Religiosus illicitè contrahens saltem naturaliter obligetur, ut ei fidejussor validè & efficaciter accedere possit? pro utraque sententia videantur rationes & Authores apud Sanch. *d. l. num. 35. & seqq.* ubi affirmativam tenet, eò quòd Religiosus licet non habeat *velle aut nolle* Canonicum & efficax, habeat tamen naturale (sicut in emissione voti particularis, quòd Monasterio non præjudicet, in peccando &c.) quod sufficit ad naturalem obligationem constituendam & fidejussorem obligandum. *l. 1. in fin. ff. de Novat. l. ult. ff. de Jurejur. l. Marcellus. 25. ff. de Fidejuss.* præsertim si se fidejussor ut principalem debitorem obligarit.

§. IV.

De egressu ex Religione, & transitu ab una Religione ad alteram. Item & de promotis ad Episcopatum, vel aliud beneficium extra Monasterium.

SUMMARIA.

51. *Novitius egrediens an teneatur solvere expensas?*
52. *An & qualis professio nulla dici possit?*
53. *Quinquennium datum ad reclamandum contra professionem, fundatur in præsumptione.*
54. *Non currit impedito, vel ignoranti.*
55. *Dimittens habitum ante quinquennium debet ante omnia restitui, sed non excluditur à petitorio.*
56. *Ejicere Religiosos ex Monasterio an & quando liceat; & qualiter ejecti & fugitivi reducendi, & ad quid obligentur?*
57. *Ejecti & fugitivi cui acquirant.*
58. *Monasterium reducens ejectos & fugitivos an teneatur solvere expensas pro illis ab aliis factas, vel ejectis dare alimenta, si bona prius intulerunt in Monasterium? remissiùs.*
59. *Transire ex uno ordine ad alium quibus conditionibus liceat.*

60. *Moniales an possint transire?*
61. *Mendicantes non possunt transire ad non mendicantes præterquam ad Carthusianos; ad alios autem etiam de licentia Papæ transeuntes nulla ibi officia gerere possunt.*
62. *Transeuntes sunt incapaces beneficiorum sæcularium etiam curatorum.*
63. *Transeundi ad ordinem æqualem, vel laxiorem quis possit dare licentiam.*
64. *Transiens debet facere Novitiatum, & regrediens ante professionem in priori Monasterio recipi.*
65. *Transeuntium bona, cui Monasterio cedant*
66. *Religiosus factus Episcopus manet Religiosus, obligatur votis substantialibus, aliis verò particularibus observationibus Religionis tantùm ex honestate*
67. *Religiosus factus Episcopus cui acquirat.*
68. *Expenditur tex* in c. un. 18. q. 1.
69. *Religiosus promotus ad aliquod beneficium vel parochiam extra Monasterium ad quid obligetur, & cui acquirat?*
70. *Prior ex alio Monasterio assumptus, cui acquirat.*
71. *Abbas ex alio Monasterio assumptus efficitur & manet Monachus illius Monasterii, cui præficitur.*

51 Quæritur I. Utrùm Novitius, qui egreditur ex Monasterio teneatur solvere expensas, quas pro ipso Monasterium fecit in victu, vestitu, morbis & aliis necessariis? Negativa communior est, tum ne Novitius ob prætensionem expensarum à libero egressu retineatur; tum etiam, quòd alimenta & necessaria dentur Novitio, quia ejus probatio simul respicit favorem Monasterii, ne indignum suscipiat, & quia ipse vicissim debet Monasterio inservire, per accidens autem est, quòd ratione morbi, vel aliâ causâ quandoque inservire nequeat: cùm etiam è contra si labor excederet valorem expensarum, non haberet Novitius propterea jus aliquid exigendi. Existimant tamen valere pactum aut consuetudinem, ut expensæ à Novitiis egredientibus, maximè in Monasteriis Monialium solvantur. arg. text. in Trid. *sess. 25. de Regul. c. 16.* dummodo vi talis pacti, vel consuetudinis Novitio egressus non prohibeatur, priusquam expensas solvat. *c. non solùm. h. t. in 6.* Tamb. *de Jure Abb. tom. 3. disp. 6. q. 9. n. 5.* Lacu. de Franchis. *de controv. inter Episc. & Reg. p. 2. q. 50.*

Quæritur II. An & qua ratione professio nullitatis argui, & professus ad sæculum redire possit? R. Quòd is, qui gravem adactus (etiam *reverentialis* saltem concurrentibus adminiculis, importunis persuasionibus, minis, odio &c. ut nulla contradictio nihil juvisset, Laym. *de Trid. mor. lib. 4. tract. 5. c. 5. n. 6.*) vel non legitima ætate, aut Novitiatu nec dum ejus to professionem emisit, vel intentionem profitendi non habuit, debeat hujusmodi intra *quinquennium* à die professionis numerandum coram legitimo superiore, [illegible] cet coram Prælato Monasterii & simul coram Ordinario loci deducere. Quòd si quinquennium tacuerit, impossibile audietur, quia præsumitur *præsumptione juris & de jure*, contra quam probatio contrarium non admittitur, tanto tempore saltem tacitè suam professionem [illegible] aut ratificâsse. Si verò quis etiam intra quinquenniũ propriâ authoritate habitum dimiserit, ad Monaster. redire cogendus [illegible] quam Apostata puniendus, nec ad [illegible] aliquam allegandam admittendus erit. [illegible] expressè statutum est in Concil. Trid. *sess. 25. de Regular. c. 19.*

Verùm hæc constitutio rigorosa Concilii patitur suas limitationes, quas ponunt [illegible] cc. apud Barb. *in Collect. ad c. 19.* & Tamb. *de Jure Abb. tom. 3. disp. 6. q. 9. n. 5. seq.* Latè Sanch. *de Matr. lib. 7. disp. [illegible] n. 3.* Nam I. cùm eo casu, quo aliquis *quinquennium* tacuit, Concilium [illegible] tur in præsumptione ratificatæ professionis, ideò si ratificatio revera non intervenerit, [illegible] lis putativus Religiosus in conscientia [illegible]

jus non erit, quia præsumptio juris non obligat nisi veritate subexistente, in dubio autem, si ipsemet professus de validitate professionis non satis certus sit, standum est præsumptioni juris in utroque foro. Sanch. *d. l. n. 12.* Utrùm autem certus de nullitate ipso quinquennio possit clam fugere vel occulte à Prælato dimitti, aut potiùs teneatur ratificare professionem, pro utraque sententia videatur Sanch. *d. l. num. 11. & 13.* Tambur. *d. disp. 25. n. 4.*

II. Si quis ex justa causa, vel ignorantia incurrit, ut quia metus continuò duravit, vel ignoravit nullitatem professionis, tunc etiam post quinquennium reclamare, & saltem extraordinarium remedium restitutionis in integrum petere poterit.

III. Illud punctum constitutionis *de dimittente habitum ante quinquennium*, benignius interpretantur DD. ex Tit. *de Restit. spoliatorum.* quòd scilicet abjiciens habitum ante omnia sine admissione alicujus excusationis debeat Monasterio restitui, tanquam qui illud sui possessione spoliârit, & pro excessu puniri, post pœnitentiam autem peractam ad petitorium, seu causas nullitatis allegandas nihilominus admitti. Sanch. *d. disp. 37. n. 3. & 4.*

Quæritur III. An & qualiter Religiosus professus à Superioribus ex Monasterio ejici valeat? Difficultatem facit *c. ult. h. t.* ubi dicitur: *Ne Religiosi vagandi occasionem habentes salutis propriæ detrimentum incurrant & sanguis eorum de Prælatorum manibus requiratur: Statuimus, ut præsidentes capitulis celebrandis, seu Patres, Abbates, seu Priores fugitivos suos, & ejectos de ordine suo requirant sollicitè annuatim, &c.* & subjungitur, quòd iidem fugitivi & ejecti debeant vel ad Ordinem recipi, vel si id salvâ ordinis disciplinâ fieri nequeat, in aliis Religiosis domibus ejusdem ordinis ad agendam pœnitentiam deputari. Verùm communior est DD. sententia, professum, qui in gravi crimine notoriè incorrigibilis est, vel ob criminis infamiam sine gravi Ordinis detrimento tolerari non potest, licitè ejici resecando carnem putridam, & separando ovem morbidam, ut ex *c. cum ad Monasterium. & c. final: de Stat. Monach. cap. relatum. Ne Clerici vel Monachi. cap. cum in Eccles. de Major. & obed.* & diversorum Ordinum Regulis à Sede Apost. approbatis cum pluribus aliis DD. docet Tambur. *de Jure Abbat. tom. 3. disp. 8. q. 7. & seqq.* Sanch. *in Decal. sive Mor. lib. 6. cap. 9. n. 3. & seqq.* Layman. *in Theol. Mor. lib. 4. tract. 5. cap. 13.* Barbosa. *in Collect. DD. ad dict. cap. fin. h. t. n. 3.* Lauretus de Franchis *de Controv. inter Epis. & Regulares cum addit. Pasqualigi. p. 1. num. 957. & seqq.* apud quos DD. multa notabilia circa ejectos & fugitivos invenies. Textum verò *in d. c. fin. h. t.* vel de ejectis injustè, vel emendatis accipiunt; vel, quod plerique magis approbant, in desuetudinem abiisse sentiunt, cùm non videamus à Prælatis practicari. Sed cùm constitutio illius *c.* sit valdè rationabilis, & circumvagatio ejectorum in detrimentum ipsorum & contemptum Religionis cedat, considerandum foret, an non expediret meliùs in usum deducere, quatenus id sine gravi scandalo aut ordinis detrimento fieri posset, cum scandalo autem & damno Monasterii non esse obligationem revocandi etiam fugitivos & apostatas notat Laym. *d. c. 13. sub n. 7.* Et quòd cum hujusmodi hominibus reverti volentibus non sit duriter agendum à superioribus, sed potiùs *instruendi sint in Spiritu lenitatis, ad Galat. 6. ad Timoth. 2.* ex Decreto S. Congreg. Card. tradit Tambur. *dict. disp. 8. quæst. 4. n. 2.* Item quòd ejecti non deobligentur quidem

dem substantialibus votis, ita ut etiam obedientia saltem virtualiter perduret, quatenus justè revocari poterunt, & ipsi se emendare & ad resusceptionem disponere tenentur, deobligentur tamen alijs particularibus observationibus sui Ordinis, ut certorum jejuniorum, mortificationum, (non verò à gestatione habitûs nisi in pœnam delicti eo privati sint) etiam ex communiori tenent DD. præcitati, ubi plura videri poterunt.

Quæritur IV. Si Religiosi fugitivi & eject. extra Monasterium aliquid acquirant, cui ejus rei dominium acquiratur? De fugitivis certum est, quòd per suum factum Monasterium jure, quod in eos habet, privare non potuerint, ideòque unà cùm acquisitis omnibus ad Monasterium cum assistentia Episcoporum revocari possint. *c. Abbates. 16. caus. 18. q. 2.*

17 De illis verò, qui perpetuò ab aliquo Ordine ejecti sunt, ut diximus, non cessant voto paupertatis obligari, quamvis juxta statûs sui conditionem & exigentiam plenior intelligatur ipsis administratio & acquisitorum dispensatio concessa, quàm Religiosis claustralibus actu sub obedientia Prælati viventibus. Layman. *dict. 13. num. 2.* &. Sanch. *dict. cap. 9. n. 47.* Major est difficultas, cui proprietatem rerum in vita sua, vel post mortem extra Monasterium contingentem acquirant?

Et quidem si ejecti, aliique Religiosi permanenter extra claustra viventes decedant, eorum bona tanquam spolia Cameræ Apostolicæ ex SS. Pontificum constitutionibus & multis Authoribus refert Pasqual. *in addit.* ad Lauret. de Franch. *d. l. n. 997.* idémque de acquisitis fugitivorum extra claustra decedentium cum Navar. *de Spoliis Cleric. §. 7. n. 4.* tradit Layman. *dict. l. sub n. 3.* Verùm cùm hæc spolia vix practicentur in Germania, adhuc dubium remanet, quid ibi dicendum, vel quid, [illegible] tibus etiam spoliis censendum de [illegible] Religiosi ejecti in vita ejus? Lauret. de Franchis. *dict. l. num. 993.* ait: dominium acquiri DEO, jus verò supremum administrandi summo Pontifici ejusdem Vicario, speciale autem Ecclesiæ sæculari vel Regulari, ad quam ejecti legitimè fuerint [illegible] lati, alioquin Episcopo. Sanch. *in Decal. ve Mor. lib. 7. cap. 33. n. 26. & se* [illegible] cet bona hujusmodi Religiosi per[illegible] Pontificem, vel Ecclesiam, vel Episcopum instar bonorum, quæ vacantia dicuntur, verò ad Monasterium, quod jam [illegible] nullam cum ejecto communionem habet, si, ut *n. 22.* tradit, ejectio fuerit in [illegible] circa eam solus Prælatus sine consensu [illegible] joris partis Conventûs deliquerit, cujus [illegible] lictum non debet nocere Ecclesiæ, [illegible] *delictum. de R. J. in 6.* Cui suffragatur [illegible] *in c. un. de Infant. & languid. exp.*

Nihilominus rectè defendi potest [illegible] rum sententia, qui prò Monasterio [illegible] dunt, quia Religio per expulsionem [illegible] separat à convictu Religiosum, ne [illegible] inficiat, non autem abdicat à se jura, [illegible] habet contemplatione ipsius, imò [illegible] procurare reductionem ipsius, & [illegible] redire volentem, si sit emendatus [illegible] *cap. fin. de Regular.* innovato in [illegible] S. Congreg. *de Regularibus Apost.* [illegible] *ejectis.* Ita Pasqual. in *addit.* ad [illegible] de Franchis. *d. l. n. 999.* (de limitatione [illegible] rò, quam circa translatos ad aliam Religionem, vel Ecclesiam subjungit, in [illegible] agemus) & apud eum Molina *tom. 1.* [illegible] *& J. disp. 140.* Lessius. *lib. 2. d. J. & J.* [illegible] *41. n. 112.* & alii. Accedit, quod Religiosus per suum factum incorrigibilitatis [illegible] beat præjudicare Monasterio, vel Monasterium per actum justitiæ & à Jure sibi concessum in favorem & gratiam conser[illegible]

in disciplinæ Religiosæ damnum sentire. 18 Si Religiosus ejectus ex communi sententia etiam priorum DD. adhuc manet verus Religiosus substantialibus votis obligatus, iisque solennibus, quæ Religionem constituunt, solennitas autem voti consistat in traditione sui ipsius & reciproca obligatione Monasterii, ut superius *in* §. *1.* dictum, sequitur obligationem, & inde actionis causam esse respectu illius Monasterii, cui se Religiosus per professionem tradidit, quamvis interim ex parte Religiosi propter suummet delictum effectus hujus obligationis suspendatur. Quemadmodum si filius ingratitudinem in patrem committat, ob quam ab eo justè exhæredetur, domoque expellatur, donec sibi debite reconcilietur, casu dein eveniente ut filius ante Patrem decedat, & bona adventitia vel castrensia relinquat, nunquid innocens Pater à legitima successione excludetur? Sanè non eredo in ullo jure tutum, aut rationabiliter statui potuisse, ne pro injuria sibi illata non tantùm nullam satisfactionem habere, sed insuper pœnam amissæ hæreditatis filialis sustinere debeat.

19 Utrùm verò Monasterium reducens ejectos aut fugitivos teneatur solvere expensas in eorum alimentationem necessarias factas, præsertim si bonâ fide & ex ignorantia fugæ vel ejectionis alimenta extra Monasterium ipsis præstita sint? Item an ejectis, qui multa bona intulerunt Monasterio, etiam durante ejectione præstanda sint alimenta? videatur Sanch. *in Decal. lib. 6. cap. 9. num. 20.* Surdus *de Alimentis tit. 7. q. 35. junct. q. 7.* Pasqual. *in addit. ad* Lauret. de Franch. *de Controv. inter Episc. & Reg. p. 1. n. 992. & n. 1000.* apud quem universim in materia ejectorum fugitivorum plurima notabilia enucleatè tradita legi poterunt, quo brevitatis causâ remittimus.

Quæritur V. An & quibus conditionibus possit Religiosus de uno Ordine ad alium transire? 19 Cùm nullum votum vel promissio debeat impedire majus bonum, ideò Religiosus licèt se uni Religioni per professionem obligaverit, nihilominus Zelo melioris vitæ & majoris perfectionis potest transire ad ordinem strictiorem petitâ tamen, quamvis non obtentâ licentiâ sui Prælati, & privilegia de non transeundo ordine concessa intelliguntur de transitu ex temeritate vel levitate. Ita communiter DD. sumunt *c. licet. 18. h. tit.* Verùm hic ex Innoc. & Panorm. *ad d. c. licet.* Tambur. *de Jure Abb. tom. 3. disp. 7. q. 1. & seqq.* Barb. *in Collect. ad d. cap. licet.* Sanch. *in Decal. lib. 6. cap. 7.* Layman. *in Theol. Moral. lib. 4. tract. 5. c. 6. n. 9. & seq.* aliqua notabilia breviter subjungenda sunt.

I. Circa transitum istum non consideratur, quænam Religio ex fine suo perfectior, sed quæ in externis observationibus magis rigida; & austera sit, & quidem non tantùm ex primæva sua institutione, sed ex moderna observatione in illo ipso monasterio, ad quod petitur transitus. *c. sanè 10. & ibi* Panorm. *h. t.* imo professus Ordinem ex primæva Regula strictiorem, si modo ex observatione sit laxior, potest transire ad alium Ordinem ex primæva Regula laxiorem, sed ex moderna observatione strictiorem, dummodo non sit spes futuræ reformationis in proprio ordine, vel nullum sit Monasterium ejusdem ordinis observantiæ strictioris in Provincia Sanch. *d. l. n. 24. & seqq.* Item Canonicos Regulares cùm profiteantur Regulam laxiorem, *c. quòd Dei timorem. 5. de Statu Monach.* posse ad Monachos transire ex S. Thoma, & Nav. tradit Laym. *d. l. n. 11.* non obstante *c. mandamus. caus. 19.*

q. 3. quia intelligitur de veteri ſtatu Monachorum, quo dediti tantùm vitæ contemplativæ ſacra myſteria non tractârant.

II. Non ſtatim, ac petitur licentia, fas eſt Religioſo tranſire, ſed interroganti: Prælato ſuas rationes tranſitûs exponere debet, ab eóque per aliquod tempus reſponſionem exſpectare: quòd ſi ſuperior judicans cauſam eſſe juſtam, nihilominùs deneget licentiam, vel nihil reſpondeat, vel alleget cauſam denegationis evidenter injuſtam, tunc demùm abſque ulteriori licentia tranſire licebit. Si dubium ſit, anne Ordo, ad quem petitur tranſitus, ſtrictior exiſtat, aut potiùs temeritas, vel levitas, quàm Zelus & dictamẽ Spiritûs S. ſubſit, ad ſuperiorem Prælati, qui aliàs in cauſa appellationis foret ſuperior, judicium pertinebit. Et præterea non priùs Monaſterio exire debet Religioſus, quàm certus ſit de ſuſceptione in altero Ordine, niſi Abbas ſpecialiter licentiam dederit Monaſterium ſtrictioris Ordinis, in quo ſuſcipiatur, quærendi. Tamb. *d. q. 1. n. 11. & ſeqq.* An autem tranſiens non petitâ licentiâ aut non injuſtè denegatâ, aut ex cauſa non ſatis legitimâ poſſit in alia Religione validè profiteri, vid Sanch. *d. c. 7. num. 88. & ſeqq.*

60 III, Quamvis *d. c. licet. h. t.* tantùm de viris Religioſis loquatur, communiùs tamen receptum eſt, etiam Moniales eo juris privilegio gaudere; ut ex cauſa majoris perfectionis (ſaltem ab Ordinario loci, vel ſuperiori Prælato, cui Monaſterium ſubjacet approbata) tranſire valeant. *c. 1. ibi.* Gloſſ. *in v. Virgines 20. q. 4.* Neque refragatur Concilium Trid. *ſeſſ. 25. de Regul. cap. 5.* omnem egreſſum Monialium è clauſura prohibens (de quo infra *in Tit. XXXV.* dicemus) quia non comprehendit hunc caſum legitimi tranſitus. Addit verò Tambur. *d. q. 1. n. 26,* ex Declarat, Card. quasdam conditiones, ſub quibus Monialibus tranſitus conceditur.

IV. Circa Regulares mendicantes [illegible] lis eſt prohibitio ſub pœna excommunicationis Papæ reſervatæ, ne quis eorum [illegible] licentia S. Pontificis ad Ordinem non mendicantium, præterquam ad Carthuſianos tranſeat. *Extrav. 1. h. t. inter* [illegible] qua tamen conſtitutione videri etiam [illegible] runt, quæ tradit Sanch. *in Decal.* [illegible] n. *78.* an ex juſta cauſa nunquam liceat [illegible] rioribus dare licentiam tranſeundi [illegible] non mendicantes? vel an *d. Extrav.* [illegible] detur tantum in præſumptione? [illegible] *tis coloribus & ut liberiùs degant,* [illegible] *ficia monaſtica conſequi valeant.*

V. Ne tranſiens poſſit prætexere [illegible] & interim occultâ ambitione moveri [illegible] lum commutare, ſtatuitur *in Clem.* [illegible] quòd mendicantes etiam licitè & [illegible] centia Papæ tranſeuntes ad non mendicantes apud hos nec prioratus, nec officia [illegible] cunq; etiam tanquam aliorum Vicarii [illegible] nere, nec curam animarum pro ſe vel [illegible] liis gerere valeant, nec vocem in Capitulis habituri ſint. Sanch. *d. c. 7. n. 125.* [illegible] tamen Sanch. *d. c. 7. n. 110.* hâc conſtitutione non comprehendi tranſeuntes ex juris [illegible] munis permiſſione ad Carthuſianos.

VI. In Concilio Trident. *ſeſſ. 14.* [illegible] *cap. 11.* conſtitutum eſt, ut nemo cujuscumque Ordinis Prælatus, vel ſuperior [illegible] cujusvis facultatis aliquem tranſeuntem [illegible] gularem ad habitum & profeſſionem [illegible] mittere poſſit, niſi ut in ordine ipſo [illegible] quem transfertur, ſub ſui ſuperioris [illegible] dientia in clauſtro perpetuò maneat, [illegible] ter translatus, etiamſi Canonicorum [illegible] larium fuerit, *ad beneficia ſæcularia* [illegible] *am curata,* omninò incapax exiſtat.

Quæritur VI. An & quâ ratione [illegible] poſſit aliquando ad æqualem vel [illegible]

Ordi-

Ordinem transire? R. Si justa ac rationabilis causa subsit, v. g. debilitas corporis ex infirmitate, vel senectute, aëris inconvenientia in loco Monasterij, nec aliud sit ejusdem Ordinis intra Provinciam, necessitas parentum, quibus in Religione alia subveniendi facultas est, tunc his & similibus casibus, quos equos enumerat Sanch. *dict. c. 7. n. 72.* & Tambur. *d. disp. quæst. 5. n. 8.* præsertim si professio in minorenni ætate emissa fuerit, posse non tantùm summum Pontificem (quamvis tutiùs saltem ad laxiorem ab hoc petatur) sed etiam inferiores Prælatos cum authoritate Episcopi, si Monasterium exemptum non sit, licentiam transeundi ad ordinem æqualem, vel etiam laxiorem concedere, Doctores tam Veteres, quàm Recentiores asserunt. Sanch. *d. c. 7. n. 44. & 53.* ubi dicit *communissimam sententiam.* Tamburin. *d. q. 5.* Layman. *in Theol. Mor. lib. 4. tr. 5. c. 6. sub n. 9. v. ad æqualem.* & alii apud hos citati, prout aliàs commutationem alicujus voti urgente necessitate vel rationabili de causa fieri posse, inferiùs in *Tr. de Voto*, &c. dicemus. Nec obstare item Concilium Trid. *sess. 25. de Regular. c. 19.* eò quòd ibi tantùm prohibeatur, ne quis vigore cujusdam privilegij, adeoque sine justa causa, aut causæ cognitione, vel legitimi superioris Ordinis licentia ad laxiorem Ordinem transferatur. An autem etiam Conventûs consensus accedere debeat, pro utraque sententia videantur Doctores apud Sanch. *d. l. n. 49. & 57.*

Quæritur VII. An transiens ab una Religione ad aliam debeat denuò Novitiatum facere? & quid, si intra annum pœniteat, an à priori Monasterio recipiendus? R. Affirmativè quoad utrumque, quia inprimis hodie ex Concilio Trad. nulla professio valet, nisi quis per annum Religionem priùs expertus sit: deinde quia de natura Novitiatûs est, ut pœnitere liceat, & antequam aliquis in secunda Religione profiteatur, manet adhuc membrum prioris, in qua ipsi per professionem jus quæsitum est, rectè sequitur, quòd ad priorem Religionem redire ab eaque suscipi debeat. Imò tametsi à priori Prælato omninò licentiatus, & dimissus esset, id tamen vel sub conditione secundæ Professionis factum, vel absolutè & simpliciter factum invalidum censeretur, cùm talis dimissio esset injusta, & occasionem vagandi Religioso tribueret. Syl. *V. Religio. 4. num. 5.* Miranda *in Man. Præl. tom. 1. q. 12. art. 18. & seqq.* Laym. *d. c. 6. sub. n. 11.*

Quæritur VIII. Quid Juris circa bona illorum, qui ad aliam religionem transeunt? R. Esse distinguendum inter bona jam priori Monasterio acquisita & inter bona, quæ acquiruntur post translationem Religiosi. Priori casu bona manent irrevocabiliter apud Monasterium, cui semel acquisita sunt. Imò etiam illa bona priori Monasterio acquiruntur, quæ cedunt, dum Religiosus in secundo Monasterio Novitiatum agit, quia eo tempore adhuc revera est Religiosus prioris Monasterij, quod eum regredientem recipere debet, ergo eidem acquirit. Quòd si Religiosus à mendicantibus bonorū incapacib⁹ transeat ad non mendicantes. v. g. Carthusianos, bona, in quibus eo tempore, quo transiens erat in Religione mendicantium, consanguinei successerunt, etiam imposterum apud eos manebunt, & similiter quæ tempore Novitiatûs in secunda Relig. obveniunt, ad consanguineos devolventur. Posteriori verò casu, quando bona acquiruntur post professionem in secunda Relig. factam, subdistinguendum est, an secunda Relig. sit bonorum capax, vel non? Si sit capax, talia bona ad eam pertinebunt, ex prædicta Regula, quòd quilibet Religiosus acquirat suo Monasterio. Si sit incapax, ut si quis à

Benedictinis

dictinis transierit ad Capucinos, & ei post professionem ibidem emissam deferatur hæreditas, hæc non priori Monasterio, à quo per professionem in secundo planè liberatus est, sed consanguineis acquiretur. Ita ex Declarat. Card. & decis. Rotæ Rom. tradit Barb. *I. E. V. lib. 1. c. 42. n. 91.* Tambur. *d. tom. 3. disp. 7. quæst. 6. n. 7.* ubi plures allegat. Addit verò *n. 9.* aliud esse circa Moniales transeuntes, quæ possunt suas dotes secum ferre, & concordat, quod ex Congreg. Card. adducit *d. disp. 7. q. 1. n. 26.* Videatur etiam Cov. *in c. 1. de Testam. n. 28. usque ad finem.*

66 *Quæritur* IX. Ad quid obligetur Religiosus factus Episcopus, & cui acquirat? Religiosum posse in Episcopum eligi, licet Ecclesia sit sæcularis, constat ex *c. nullus Religiosus. 28. c. si Abbatem. 36. de Elect. in 6. Clem. 1. eod. tit.* Talem porrò Episcopum adhuc manere verum Religiosum tribus substantialibus votis obligatum (voto obedientiæ in S. Pontificem tanquam omnium Ordinum Caput & Generalem translato; à quo ex causa depositus denuò possit ad Monasterium reduci) communiter sentiunt DD. indéque etiam ad habitum gestandum teneri, patet *ex c. pen. in fin. de Vita & honest. Cler.* In Rituali tamen Romano per Clem. III. reformato concessum est Episcopis Regularibus, ut retento colore habitus suæ Religionis valeant se conformare cum Episcopis sæcularibus in forma & figura illius. Sanch. *in Decal. lib. 6. cap. 6. n. 2. & 22.* Layman. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 5. c. 1. n. 9. & 10.* Aliis autem particularibus obligationib. & observationibus Religionis v.g. jejunii, silentii, certarum precum & mortificationum, abstinentiæ à carnibus. &c. solummodo ex morali honestate adstringitur. *c. un. caus. 18. q. 1.* ibi: *quem Canonica electio à jugo Regulæ Monasticæ professionis absolvit.* Gloss. & Barb. *in Collectaneis ibidem* Sanchez *dict. l. n. 17. & sequentibus.* Layman. *dict. l. n. 10.*

Cùm igitur Episcopus Religiosus [illegible] paupertatis adstrictus administrationem duntaxat (liberam tamen & suæ dignitati congruentem) non verò dominium [illegible] torum adipiscatur ideò DD. conclusum acquisita undecunque ante confirmationem quoad dominium cedere Monasterio [illegible] confirmationem verò Ecclesiæ Cathedralis ad quam Religiosus promotus est, [illegible] *in d. c. un. 18. q. 1.* Sanch. *d. tr. lib. [illegible] n. 62. & seqq.* Verum quamvis [illegible] consentiam, si de bonis post confirmationem *prospectu Ecclesiæ* acquisitis loquamur [illegible] rimùm tamen subsisto circa bona aliunde acquisita v. g. successione consanguineorum industriâ, parsimoniâ, &c. Etenim [illegible] quoque Ecclesiæ fieret acquisitio, causa [illegible] us acquisitionis esset vel *superioritas*, [illegible] filius acquirit patri, servus Domino, [illegible] tus sine legitimo hærede decedens [illegible] *matrimonum & vinculum spirituale* [illegible] *specialis contractus*, vel *delictum* [illegible] *Constitutio Canonis, aut legis*, alia non [illegible] cidit. Non *superioritas*, quia Episcopus est caput & Prælatus Ecclesiæ, ipsius [illegible] Episcopi Archi-Episcopus, & S. Pontifex. Non *matrimonium vel vinculum spirituale*, quia licet maritus teneatur alere [illegible] sustentare uxorem (prout & Episcopus [illegible] cere impensas necessarias in Ecclesiam [illegible] de quarta. *c. quatuor. 27. cum seqq.* [illegible] *12. q. 2.*) non tamen ei cætera acquirit [illegible] noti juris & usus. Deinde si istæ duæ [illegible] forent, obtinerent etiam in Episcopis [illegible] laribus, qui tamen non alia, quàm bona [illegible] spectu Ecclesiæ acquisita eidem [illegible] tenentur, ut apud omnes in confessione [illegible] Non præterea *specialis contractus* [illegible] gatio inde resultans, quia suppono [illegible]

gioso Episcopo nullum tale pactum exigi vel iniri, neque jure aliquo exigendum apparet. Non etiam *delictum*, ut per se patet. Non denique *constitutio Canonis*, aut *legis* hanc acquisitionem imperare videtur, quia non video alium textum allegari, quam *d. c. un. caus. 18. q. 1.* cujus hæc sunt formalia: *Statutum est, ut Monachus, quem Canonica electio à jugo Regulæ monasticæ professionis absolvit, & sacra Ordinatio de Monacho Episcopum facit, vel legitimus hæres paternam sibi hæreditatem postea jure vindicandi potestatem habeat: sed quidquid acquisierat, vel habere visus fuerat, Monasterio reddat, & Abbatis sui, qui fuerat secundum Regulam Sancti Benedicti arbitrio. Postquam enim Episcopus ordinatur, ad Altare, ad quod sanctificatur, & titulatur, secundùm sacros Canones, quod acquirere poterit, restituat.* Planè hic textus inprimis etiam pro Monasterio allegari potest, loquitur enim de Monacho, quem jam *Sacra Ordinatio*, id est, consecratio Episcopum fecit, hæreditatem paternam vindicante, eandémque esse Monalterio relinquendam, innuere videntur illa verba: *vel habere visus fuerat*: filius enim *hæreditatem patris* jam in vita ejus *habere videtur*, jure scilicet *Suitatis* (quod non amitti per ingressum §. *præced. diximus*) §. *sui autem. I. de Hæred. quæst. & differ.* Deinde illa verba finalia: *ad Altare secundum sacros Canones restituat*: convenientissimè tantùm de *bonis prospectu Ecclesiæ acquisitis* intelligi possunt, hoc enim tantùm jubent *Sacri Canones. cap. Episcopi. 19. causa. 12. quæst. 1. cap. 1. & seqq. 12. quæst. 3.* & hoc innuat illud verbum: *restituat*, id est, reddat ad Altare, quod ab altari accepit. Alia verò, quæ ab Altari accepta non sunt, sed aliunde, minus propriè *ad Altare restitui* dicerentur. Cùm igitur nec verba constitutionis clara sint pro communi DD. sententia, nec ratio constituendi secundùm communem interpretationem appareat, putarem errorem convinci vix posse, qui contra prædictam communem sententiam circa bona aliunde, quàm ex reditibus Ecclesiæ acquisita pro summo Pontifice, vel pro Monasterio doceret. Præsertim in sententia illorum, qui tenent Episcopum Religiosum depositum vel renunciantem debere ad Monasterium redire, nullo novo obedientiæ voto emisso, sed priori reviviscente, à quo tantum per accidens liberatus extiterat, qua de re videri poterunt DD. apud Sanch. (qui tamen in alia est opinione, licet hanc probabilem reputet) *d. l. 6. c. 6. n. 28. & 31.* relati. Adde similitudinem, quòd sicut pater, è cujus potestate liberatur filius per Episcopalem dignitatem, *auth. sed & Episcopalis. C. de Episc. & Cler.* non propterea privatur ejus successione, si idem filius præmoriatur, *Nov. 118. cap. 2.* ibi: *sive suæ potestatis, sive sub potestate fuerit, cui succedunt.* ita pari ratione videtur Monasterium non esse excludendum à successione sui filii spiritualis Religiosi, licèt is per Episcopalem dignitatem à potestate proprii Prælati exemptus fuerit; & sicut in priori casu adhuc remanet naturalis qualitas paternitatis, ita in isto qualitas spiritualis filiationis, ex qua Religioso Episcopo semper adhæsit Religionis & votorum obligatio.

Quæritur X. Ad quid obligetur, & cui acquirat Religiosus promotus ad aliquod beneficium, vel parochiam extra Monasterium? De tali Religioso, cùm non sit constitutus in Magisterio perfectionis sicut Episcopus, ob quod oporteat eum eximere à jugo Regulæ, communis est sententia obligari non tantùm ex morali honestate, sed ex debito legali ad omnem observantiam suæ Regulæ, in quantum id commodè cum suo mune- 69

munere & laboribus consistere potest. Sanch. *d. l. 6. cap. 6. n. 36.* Layman. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 5. c. 1. n. 11.*

Cui verò acquirat Religiosus iste, si beneficium non sit Monasterio incorporatum (datâ enim incorporatione utique Monasterio acquirit) maior est difficultas? Plenissimam quidem administrationem cum onere tamen superflua ultra congruam sustentationem ex reditibus Ecclesiasticis in pias causas erogandi concedit, & in *parsimonialibus* liberam dispositionem huic Religioso relinquit Laym. *d. l. 4. tract. 2. cap. 3. n. 11.* sed circa dominium, cujus ob votum paupertatis est incapax, diversæ sunt Doctorum sententiæ, aliqui simpliciter pro Ecclesia, cui Religiosus inservit; aliqui pro Monasterio saltem in beneficio simplici respondent; aliqui distinguunt, ut bona prospectu Ecclesiæ obvenientia acquirantur Ecclesiæ, aliunde verò quæsita Monasterio. Videatur Sanch. *in Decal. lib. 7. cap. 32. num. 71. & seqq.* Laym. *d. tract. 5. cap. 7. n. 17.*

Qui cum Panorm. *in c. fin. h. t. n. 3.* Monasterium prorsus excludunt, in eo potissimùm se fundant, quòd Religiosus legitimè ad beneficium extra Monasterium, maximè ex S. Pontificis authoritate promotus, desinat habere communionem cum Monasterio; eximatur ab obedientia sui Prælati, & transeat in obedientiam Episcopi vel S. Pontificis. Verùm quia talem Religiosum depositum, vel renuntiantem teneri redire ad Monasterium suum rectè docet Sanch. *d. l. 6. c. 6. sub num. 36.* & spectato jure communi & ipsius rei naturâ subjectum manere Prælato Ordinis in iis, quæ pertinent ad Regulam, nec obedientiam, quam præstat Episcopo, esse ex voto, sentit Layman. *d. tract. 5. cap. 1. num. 12.* ideò planè sequitur, jus aliquod radicale in hunc Religiosum penes Monasterium remanere, & inde causam acquirendi potiùs respectu Monasterii, quàm Ecclesiæ, saltem in quæsitis aliunde [illegible] reditus Ecclesiæ censeri debere; & [illegible] tinent etiam, quæ paulò ante de [illegible] Religioso diximus.

Adde, quod tradit Layman. *lib. 4. [illegible] 2. cap. 3. n. 11.* ea, quæ de bonis [illegible] torum sæcularium in Jure & à Doc[illegible] statuuntur, (Vid. *Man. Paroch. [illegible] 3.* & *Tit. de Peculio Cleri.*) plena[illegible] fectu etiam in Beneficiatis Regulari[illegible] cedere, ita ut hi quoque bona *parsimonialia* habere possint. Unde sicut [illegible] sæculares tantùm *bona prospectu* [illegible] *acquisita*, quæ post mortem superi[illegible] dem relinquere tenentur, non verò [illegible] *monialia; industrialia, parsimonialia*, ita simile judicium erit de beneficiatis [illegible] laribus. Imò cùm beneficiatus sive [illegible] laris, sive regularis obligatus ad [illegible] pias causas impendenda satisfaciat [illegible] gationi, si Monasteriis donet, quæ [illegible] nomine piarum causarum veniunt. [illegible] *de Privil. piæ causæ, in præs. V. [illegible] igitur.* Lugo *de J. & J. tom. 1. [illegible] sect. 3. n. 37. & sect. 4. num. 68.* [illegible] ipsum censebitur factum, si Monaste[illegible] quirere dicatur? & an non saltem in [illegible] cis hoc admittendum, ubi ex inveterat[illegible] vel magis abusu, bona Clericorum [illegible] prospectu Ecclesiæ acquisita, per [illegible] quoque voluntates & successiones [illegible] profanas causas distribuuntur? Ut tamen [illegible] clesiæ pro necessaria ejus conservatione [illegible] qua portio relinquatur, videtur [illegible] omninò consentaneum. *arg. c. 2. de [illegible] cess. ab intestato.*

De Religioso facto Priore alterius [illegible] nasterii resolvit Sanch. *d. lib. 7. cap. [illegible] 81.* ex Berojo *in cap. in præsentia. [illegible] bat. n. 549.* quòd si aliquid ei [illegible] factâ Prioratûs mentione, vel acquirat [illegible] quid ex re, vel ratione dicti Prioratus [illegible] quirat prioratui, secùs si simpliciter [illegible]

[illegible] obvenisset ex testamento, vel ab intestato, vel aliunde: tunc enim censeretur contemplatione suæ personæ sibi relictum, & ideò acquireret suo Monasterio, in quo professus est. Sed hoc de Priore revocabili intelligitur, ut insinuat Sanch. *d. l. in fine.* Prior autem stabilitus & perpetuus, ac etiam Abbas ex alio Monasterio ritè assumptus efficitur de gremio & Monachus illius Monasterii, & manet talis etiam renuncians dignitati, vel depositus, per ea, quæ docet Panorm. *in c. cum ad Monasterium. de Statu Monach. n. 13. &* Tambur. *de Jure Abb. tom. 1. disp. 13. q. 4.* ideò simile judicium erit de eo, quod generaliter de Religiosis ad aliud Monasterium translatis, superiùs *quæstione. 8.* posuimus.

TITULUS XXXII.

De Conversione conjugatorum.

SUMMARIA.

1. *Matrimonium ratum dissolvitur per ingressum quoad vinculum, consummatum autem tantùm quoad cohabitationem*
2. *Redditur ratio diversitatis, & ibi quæ sit significatio Sacramentalis Matrimonii rati & consummati*
3. *An Pontifex justè concesserit hoc privilegium?*
4. *Per legem communem potest Princeps aliquem privare suo Jure.*
5. *Reprobatur opinio illorum, qui putant, tantùm bimestre tempus dari conjugatis pro Novitiatu.*
6. *In Matrimonio sæpe aliquis cogitur continere sine culpa, sed non sine causa.*
7. *Copula antecedens Matrimonium non operatur, ut matrimonium dicatur ex ea consummatum.*
8. *An copula vi extorta impediat ingressum?*
9. *Professio sine licentia alterius Conjugis post Matrimonium consummatum facta non valet, ut solennis, valet tamen ut votum simplex castitatis.*
10. *Nec convalescit Professio sine novo consensu, licet alter conjux ratificaverit, vel mortuus fuerit.*
11. *Propter adulterium unius potest alter ad Religionem transire.*
12. *An si Professio non valeat nisi in vim voti simplicis, possit profitens liberè exire etiam non revocatus?*
13. *Quid, si conjunx dans licentiam ex post facto nolit ipse quoque ingredi?*
14. *Per assumptionem Ordinum Clericalium non dissolvitur Matrimonium.*

NOn tantùm honines cœlibes, sed etjam Conjugati ad Religionem transire possunt, & per istum ingressum matrimonium prius contractum dissolvitur, adhibitâ tamen distinctione inter matrimonium *ratum*, & *consummatum*. Nam si matrimonium quidem *ratum* & in facie Ecclesiæ contractum, nec dum tamen per copulam carnalem *consummatum* sit, dantur his novis Conjugibus duo menses ad deliberandum, an Matrimonium consummare, vel Religionem ingredi velint. Quòd si alter ex conjugibus ingressus fuerit, Matrimonium *ratum* etiam *quo ad vinculum* dissolvetur, & alter in sæculo remanens aliud matrimonium inire poterit, sed tunc primùm, ubi ingrediens professionem fecerit, *c. 2. & 7. h. t.* Hostiens. *eod. tit. n. 1.* 1

Matrimonium autem *consummatum* quamvis *quoad vinculum* dissolvi non possit, si tamen alter conjunx cum expressa licentia alterius post consummatum matrimonium ingredi; & alter etiam sequi, vel saltem (si propter senium aut valetudinem de incontinentia suspectus non sit) voto simplicis castitatis se obligare velit, Matrimonium quoad *mutuam cohabitationem* sicut per divortium solvetur. *c. 4. & seq. c. uxoratus. 8. c. ad Apostolicam. 13. hoc tit.*

Sed quare potiùs *vinculum* Matrimonii *rati* per ingressum in Religionem dissolvitur, quàm *vinculum* Matrimonii *consummati?* Rationem assignat Hostiens. *h. t. n. 7.* quòd illa *conjunctio animorum*, 2

quæ fit per Matrimonium *ratum*, tametsi verum sit Sacramentum, & perfectum Matrimonium, tamen solùm significet *conjunctionem Christi cum anima fideli per gratiam*, quæ conjunctio non est immutabilis, quia immutabilis, quia & in melius mutari sive intendi, & etiam per peccatum omnino tolli potest. At verò *conjunctio corporum* & matrimonium *consummatum* significat *conjunctionem Christi cum Ecclesia* juxta illud Apostoli *ad Ephes. 5. v. 32. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia*, quæ conjunctio omnino indissolubilis est.

3 *Quæritur* autem I. Quomodo S. Pontifex potuerit in Matrimonio *rato* dare licentiam ingrediendi Religionem etiam altero Conjuge invito, & sic alterum jure ex matrimonio quæsito privare? ℟. Cùm Matrimonium *ratum* ex sua natura non sit indissolubile, ideò rectè potest Papa justâ aliqua ex causâ ejus obligationem & *vinculum* tollere, vel per dispensationem vel per procurationem majoris boni & concessionem ingressûs in Religionem. Nec obstat, quòd alter Conjunx privetur jure suo ex contractu Matrimonij quæsito: nam ex justa cau-
4 sa potest Princeps aliquem jure suo privare, maximè si id faciat per legem publicam & communem, quemadmodum factum videmus in lege *præscriptionis*, per quam ei, qui patitur longo tempore rem suam ab alio possideri, auferatur dominium, & transfertur in possidentem, nec dominia rerum sint incerta, & ut lites tandem finiantur. Neque propterea tales leges magnum gravamen habent, quia sunt communes omnibus, quæ sicut possunt obesse in uno casu, ita possunt prodesse in altero. E. g. hoc anno præscribitur contra me, altero fortassis ego præscribam contra alium: in hoc Matrimonio uxor invito marito ingreditur Religionem, in altero invitâ uxore maritus [illegible] Deinde quia jam per legem generalem constitutum est, ut Religionem ante consummationem ingredi liceat, ideò obligatio matrimonij non est omni ex parte [illegible] absoluta, sed habet tacitam conditionem obligo me, nisi intra bimestre [illegible] Religionem ingredi. Textus denique, [illegible] ex scriptura possent in contrarium [illegible] ut quòd *non liceat dimittere uxorem acceptâ causâ fornicationis*: Item [illegible] *Deus conjunxit. homo non separet* [illegible] matrimonio consummato intelligunt [illegible] *7. h. t.*

Quæritur II. An si unus ex Conjugibus ad Religionem transeat, alter [illegible] per integrum annum expectare, [illegible] ingrediens professionem faciat? Non [illegible] sunt, qui putent, personis conjugatis [illegible] tùm *bimestre tempus* esse assignatum [illegible] tra quod Novitiatum agere, & post [illegible] expletum vel professionem facere, [illegible] conjugium redire debeant, per textum [illegible] *d. c. 7. h. t.* quem ajunt etiam hodie [illegible] Concil. Trid. non esse correctum [illegible] specialem rationem, quæ in conjugibus [illegible] tat, ne scilicet conjunx in sæculo expectat [illegible] propter longiorem moram periculo [illegible] tinentiæ exponatur, Zoës. *h. t. n. 21.* [illegible] rùm cùm generaliter omnibus de jure [illegible] quo annus probationis sit concessus, [illegible] *postolicam. 16. de Regul.* eúmque [illegible] Conc. in quacunque Religione tanquam [illegible] mninò necessarium sine distinctione [illegible] rat, circa conjugatos autem aperte & [illegible] ris terminis contrarium non statuatur, [illegible] probabilius est, etiam conjugatum [illegible] dientem Monasterium *annum Novitiatûs* explere, & alterum conjugem [illegible] expectare debere. Ita docet Sanch. *de Matrim. lib. 2. d. 24. n. 4.* Quòd verò [illegible] *7. h. t.* dicitur, conjugem debere intra [illegible]

rensis ad Monasterium transire, vel ad conjugem redire, accipiendum est de tempore deliberatorio, non de tempore Novitiatûs, in casu illius capituli, ubi mulier à marito adhuc in læculo se separavit.

Demum circa id, quod objicitur de periculo incontinentiæ, si alter conjunx tam diu expectare debeat; responderi potest per verba Pontificis *in c. quoniam 5. vers. si autem de carnali. Ut lite non contest.* quod in matrimonio multi casus emergant, in quibus conjuges sine culpa, sed non sine cura continere coguntur: ut si alter ex morbo vel maleficio impotens reddatur, si lis super aliquo impedimento Matrimonij instituatur.

Quæritur III. An copula ante Matrimonium habita cum ea, quam quis uxorem ducit, faciat, quo minùs liceat Religionem ingredi? Ratio dubitandi est, quòd ex multorum sententia copula ante Matrimonium habita fictione Juris censeatur in ipso matrimonio contigisse: unde fit, quòd liberi ante nati vel concepti per subsequens matrimonium legitimentur *juxta c. 2. & 6. Qui filii sint leg.* Nihilominus tenendum est, talem copulam non impedire liberum ingressum ad Religionem, cùm extra matrimonium facta & merè fornicaria non faciat Matrimonium consummatum, nec significet conjunctionem Christi cum Ecclesia. Ad rationem dubitandi dicitur, illam fictionem Juris tantùm locum habere circa legitimationem liberorum, non autem generaliter & eo casu, quo de consummatione Matrimonij & *significatione sacramentali* inquiritur, ubi proinde non ex fictione juris, sed veritate proceditur.

Quæritur IV. An copula vi aut metu ab uxore extorta impediat Religionis ingressum? Negativè respondet Sanch. *d. l. 2. disp. 22. n. 6.* quia per violentiam mariti uxor jure suo privari non debuit, nec maritus ex suo delicto debet commodum reportare, ut hoc modo uxorem in Matrimonio retinere possit. Idem docet Gloss. *in c. sin. in V. invitus. dist. 55.* Verùm contrarium probabilius videtur, quia talis copula verè facit virum & mulierem unam carnem, & matrimonium consummatum, ut fatetur ipse Sanch. *d. l. n. 4.* consequenter inducit sacramentalem significationem matrimonij *consummati*, scilicet conjunctionem Christi & vinculum indissolubile. Rationibus Adversariorum breviter responderi potest, uxorem quidem privari suo jure sine *culpa*, non autem *sine causa*, & maritum reportare commodum ex delicto, non per se & directè, quatenus ex delicto, sed potius indirectè & occasione dilicti, per se autem ista indissolubilitas provenit ex consummatione matrimonij, ut dictum.

Quæritur V. Quid Juris, si post con- 9
summatum matrimonium conjunx ignaro vel invito altero conjuge Religionem ingrediatur, ibiq; professionem faciat? Respondeo talem professionem non valere, & ideo profitentem liberè ab altera parte revocari posse. Quamvis autem revocatus mortuâ conjuge non teneatur ad Monasterium redire, cùm professio non valuerit; quia tamen in professione votum castitatis emittendo hoc ipso promisit nunquam exigere debitum conjugale, quod cùm in ipsius fuerit potestate, ideò quo ad hoc votum tenuit, non quidem tanquam *solenne*, sed tanquam *simplex*, ac propterea non tantùm constante matrimonio sine dispensatione debitum exigere, sed nec eo dissoluto aliud saltem licitè (validè tamen, utpotè cum voto duntaxat simplici) contrahere poterit, *c. 3. c. placet. 12. ubi DD. h. t.* Sunt quidem qui censent, talem invalidam professionem habere saltem vim *voti Religionis impedimento sublato*, eos tamen redarguit Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp. 34. n. 10.*

per text. *in d. c. 3.* ubi diciter. *quod votum non tenuit, & ratione voti non tenetur ad religionem redire* idemqué confirmatur *in d. c. placet.* ubi tantùm *consultiùs* esse deciditur, ut uxor inscio marito professa, & revocata, eo mortuo ad Monasterium redeat, *invita* autem *cogenda* non sit.

Obijciet fortassis nonnemo etiam contra obligationem voti simplicis castitatis, quòd is, qui voluit vovere castitatem in Religione, non hoc ipso voluit etiam in sæculo, proinde habuit hic loum : *quod potuit non voluit, &c.* ℟. Hoc argumentum posse aliquando obtinere in conscientia, si vovens talem limitatam intentionem posuerit, interim de jure præsumi, quod voluit se eo tuodo obligare, quo potuit, juxta illud ; *si actus non valet, ut ago, valeat omni meliori modo, quo potest. §. sin. & ibi DD. Instit. de Adopt.* Sanch. *d. l. n. 3.* Instas: quare non etiam alia vota, scil. *Obedientiæ* & *Paupertatis* professione annullatâ valent in vim voti simplicis? ℟. quòd habeant majorem dependentiam & connexitatem cum Monasterio, ut nemo rationabiliter præsumi possit, ad ea se voluisse extra Monasteum obligare, nunquid enim maritus ex vi voti simplicis obediet uxori, aut eidē acquiret?

Quòd si circa votum non exigendi debitum inter cohabitandum, vel postea foret frequens periculum transgressionis, dispensatio desuper peti posset, tutiùs quidem a S. Pontifice, probabiliter tamen etiam ab Episcopo, quia hoc votum non est illud votum simplex castitatis absolutæ seu virginalis reservatum, quod circa redditionem debiti vovere non fuit in voventis potestate, sed est tantùm votum non exigendi debitum *d. c. 3. & cap. placet. h. t.* quod reservatum non esse cum pluribus aliis docet Layman. *in Theol. Mor. lib. 4. c. 8. n. 8.* Imò etiam in voto simplici castitatis post contractum matrimonium in ordine ad petendum debitum eo durante dispensari posse per Episcopum sentit Nav. *in Man. cap. 16. n.*

Porrò professio unjus Conjugis sine licentia alterius Conjugis facta per [illegible] tionem, vel mortem alterius Conjugis in sæculo relicti ex probabiliori sententia non convalescit, nisi per novum consensum tacitum, vel expressum renovetur *juxta regulam. 18. Jur. in 6. quod ab initio non valet, tractu temporis convalescere non potest;* & quia prior consensus in religionem sine licentia uxoris fuit invalidus, [illegible] novus omnino consensus requiritur. [illegible] quidem, qui putant, talem professionem valere sub conditione, si conjunx consenserit, vel mortuus fuerit, sed id potius divinatorium est, cùm nullo expresso textu probetur, econtra autem in *c. 3. hoc tit.* absolutè dicatur, professionem non valere. Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp. 34. num.* [illegible] Videtur quoque in contrarium facere [illegible] *consuluit. 10. h. t.* ubi respondit Pontifex, quòd vir professus mortuâ uxore nec ad sæculum redire, nec matrimonium valide contrahere possit. Sed hic textus non loquitur apertè de nostro casu, quo [illegible] invitâ uxore Religionem ingressus est, imò non obscurè ex verbis ibi positis colligitur, ipsam quoque uxorem ad Domum singularem transivisse, & consequenter [illegible] professionem licentiam tacitam, vel expressam dedisse.

Ulteriùs etiam illud notatu dignum, [illegible] adulterium unius conjugis sicut causa perpetuum divortium, ita etiam faciat, ut Conjunx innocens irrequisito Conjuge [illegible] Religionem ingredi, in eáque valide [illegible] teri possit, Navar. *h. t. Cons. 7.* non tamen convalescet professio ab initio inutiliter [illegible] sine consensu Conjugis facta, licet Conjunx in sæculo ex post facto adulterium commiserit, per ea, quæ statim antea divimus.

Quæritur VI. An eo casu quo profes-

Ch-

Conjugis non valuit, nisi in vim veri simplicis, possit is propriâ authoritate ex Monasterio exire, quamvis ab altero Conjuge non petatur?

Pro affirmativa, quam tenet Sanch. *d. disp. 34. n. 13.* facit, quòd professione invalidâ non sit causa, cur aliquis in Monasterio retineatur. *arg. c. accidens. 17. h. t. & can. 2. caus. 33. q. 5.* ubi invalidè professus proprio mortu exiens non propterea reprehenditur. Econtra pro negativa, quam docet Gloss. & Panor. *in c. placet. 12. h. t.* fortiter stringit textus. *in eod. c. placet.* in illis verbis: redire autem ad saeculum non erat in ejus potestate. Cui accedit ratio, quòd talis professio saltem valeat ut votum simplex castitatis, propter quod tenetur vovens, quantum in se est, vitare omne carnale commercium uxoris.

In hac difficili quæstione inprimis dico Monasterium posse expellere talem nulliter professum, postquam ejus nullitatem cognovit: quia obligatio Monasterii ad retinendum Religiosum tantùm provenit ex professione, ergo ubi nulla est professio, nulla quoque est obligatio ad retinendum, prout ipsum docet Sanch. *d. loc. sub n. 16.* Quòd verò attinet ad personam ipsius professi existimo eum obligari, ut nullitatem professionis Monasterio indicet propter defraudationem ejus, & multa inconvenientia, quæ ex occultatione sequi possent; pateret enim de reditibus Monasterij sine justo titulo ad instar malæ fidei possessoris actus capitulares jus non haberet &c.

Quòd si Monasterium paratum foret eum per modum *Oblati* aut *Donati* non emittentis professionem (de quibus Miranda *Man. Prael. q. 29. art. 2. & seqq.*) retinere, adhuc obligatum puto; ut conjugem alterum de statu suo certiorem reddat, cùm eum quoque per ingressum jure conjugali defraudârit, atque ab ipso expectet, jure suo uti, & ad cohabitationem revocare velit, si revocaverit, parendum est, nisi forsan uxor ingressa mariti sævitiam timeat, *c. literas de Restit. spoliat.* si revocare noluerit, si verò suspectus de incontinentia, videtur adhuc restitutio corporis ex contractu matrimoniali debiti facienda, cùm debitor possit debitum etiam non petente creditore restituere, imò teneatur, si ex retentione alter in periculum peccati conjiciatur, ut mox in *seq. q.* dicetur; si de incontinentia suspectus non sit, de consilio esse credo, ut procurato ritus pari ingressu, vel saltem continentiæ voto ac expressâ licentiâ invalidè professus suam professionem convalidet, & renovet, text. *in d. cap. placet.* si persuaderi nequeat, nihilominus tutius opinior (salvâ tamen probalitate sententiæ Sanchezij) & verbis ac menti *d. cap. placet.* conformius, conjugem ingressum in Monasterio manere debere, & quantum in se est, vitare conjugale consortium, quod etiam in primo ingressu intendit. Neque enim illa verba: *redire ad saeculum in ejus potestate non erat, sed mariti.* facilè explicantur cum Sanch. *d. l. n. 15.* id est, *de sertomarito profiteri, nec redire ad pristinam conjugalem vitam*, quia *de serto marito profiteri*, non est *redire ad saeculum.* redire autem *ad pristinam conjugalem viam* (quod intelligo circa exactionem & redditionem debiti) nec in potestate mariti est. Debitor potest quidem & debet etiam non petenti creditori rem restituere, in quantum is est rationabiliter invitus ad retentionem, vel saltem indifferens: si verò consentiat, & debitor restituendo exponat se peccandi periculo, impediat majus bonum, ad quod se, in quantum potuit, obligavit, aliud planè dicendum videtur. E. g. Titio & Cajo sit communis servus, hic à Titio pro jure suo, quod in eundem habet, deputetur ad servitium Ecclesiæ,

clesiæ, ita ut Cajo intervertatur servi utendi copia, Cajus licet possit pro pari jure suo servum vindicare, si tamen scienter toleret, ac in communi usu sit frequens rixarum periculum, servus ipse soleat Dominum pellicere ad malum &c. non video, quomodo Titius teneatur aut possit servum communem pro sua parte ad usum Ecclesiæ deputatum ab ea auferre, & cum peccati periculo Cajo non petenti, & opus illud bonum toleranti restituere.

Interim hæc manendi in Monasterio obligatio non est directè ex voto, sed potiùs ex præcepto vel declaratione S. Pontificis consecutivè ad votum, aut tanquam medium ad illud constante matrimonio tutius servandum, uti sunt clausura, & alia statuta in Monasteriis, quæ ex votis substantialibus non sunt, sed ad ea servanda ordinantur. Unde conjunx ab altero ad sæculum revocatus, eo mortuo, & ubi jam cessavit carnalis commercii occasio, tantùm de consilio, non verò de necessitate tenetur ad Monasterium redire, *d. c. placet.* dummodò in sæculo continenter vivere possit; quia obligatio voti non cessavit, nisi desuper dispensatio impetretur.

13 *Quæritur* VII. Quid statuendum sit, si Conjunx Conjugi expressam licentiam ingrediendi religionem dederit, ipse verò in sæculo remanens & suspectus de incontinentia nolit ad Religionem transire? Communis est distinctio, an maritus dederit licentiam uxori ingrediendi Religionem, vel an è contra uxor marito? Priori casu censent maritum ad ingressum in Religionem etiam per censuras cogi posse: quia hoc ipso se ad ingressum in Religionem obligâsse intelligitur, quòd Conjugi licentiam ingrediendi dederit, quam tamen se dare non posse scivit, aut scire debuit, nisi etiam ipse ingrederetur. Altero autem casu, si uxor, quæ dedit licentiam marito, alleget, se ignorâsse hanc obligationem, aliàs se non daturam suis [illegible] centiam, cùm sibi nunquam animus [illegible] ad Religionem, & dicat, mulierem [illegible] si ignorantiâ juris laboret. *l. cum de [illegible] bito. 25. §. 1. ff. de Prob.* putant, [illegible] diendam, ut si periculum incontinentia [illegible] nec persuaderi ad Religionem possit, [illegible] Episcopus ex officio maritum et [illegible] sum ex Monasterio evocare, & uxori [illegible] tuere: qui tamen maritus post mortem [illegible] ris ad Monasterium redire teneatur, [illegible] habitâ licentiâ uxoris validam voverit [illegible] fessionem. Atque ita intelligunt [illegible] *cap. 1. h. t.* Gloss. & Panorm. *in d. c.* [illegible] *&c. ex parte. 9. eod.*

Verùm prior hujus distinctionis [illegible] detur nimis dura, & contra libertatem [illegible] fessionis, & non possent non timeri [illegible] effectus & turbatio Religionis, si [illegible] contra omnem suam voluntatem ad Religionem cogeretur. Ipsum quoque *c. 1. h. t.* [illegible] data distinctione loquitur, & absolutè [illegible] cedit, ut conjugi nolenti ingredi Religionem conjunx professus restituatur: [illegible] advertit Zoës. *h. t. n. 14.* Quare ego [illegible] credo incumbere Monasterio, nec [illegible] Novitium ad professionem admittat, [illegible] quam etiam altera pars Religionem [illegible] diatur, & spes certa sit de ejus professione. Quòd si de facto admiserit, & alter Religionem ingredi renitatur, valdè videtur [illegible] bile, conjugem professum in sæculo [illegible] ti & de incontinentia suspecto [illegible] restitui posse: cum Innoc. *in d. c. 1.* [illegible] quos allegat Sanch. *de Matrim. lib.* [illegible] *33. num. 12.* quamvis ipse priorem [illegible] ctionem sequatur. addit tamen *n. 14.* [illegible] quòd differentia inter virum & uxorem [illegible] telligatur de foro externo, ubi juris [illegible] tia in viro non præsumitur, [illegible] innuit, aliud esse in foro animæ, [illegible] vir ex ignorantia juris revera [illegible]

li obligandi ad ingressum non habuit, in foro autem Ecclesiastico etiam habendam esse rationem fori animæ passim notatur *in c. scivit. de Judic. c. 1. de Constit. in 6.* & aliis locis & contra præsumptam scientiam juris admittendam esse probationem de ignorantia notat Sylv. *v. ignorantia. n. 13.* ea verò, quæ interna in animo consistunt, plerumque aliter quàm per juramentum probari non possunt. *cap. fin. Qui filiorum. accus. c. pastoralis. de Except. Sanch. 2. pp. OO. 48. n. 24.*

Quæritur postremò, utrum solvatur matrimonium, si maritus efficiatur *Clericus secularis* & suscipiat sacros Ordines? Respondeo per susceptionem sacrorum Ordinum in sæculari Clericatu nec matrimonium ratum, nec consummatum dissolvi, nisi uxor ultrò Religionem ingredi vellet. Quia hoc privilegium dissolvendi matrimonium tantùm Religioni concessum est, quòd ibidem conjunx professus quasi mundo mortuus censeatur, *Extrav. antiquæ. Joann. 22. de Voto.* Ordines tamen validè suscipiuntur, & votum solenne castitatis annexum habent, quod quidem uxori in petitione debiti non præjudicat, (cum jure suo sine culpa privari non debuerit) sed marito, & ita, ut post mortem uxoris nec licitè nec validè propter votum solenne aliud matrimonium contrahere possit, sed debeat statum Clericalem reassumere vel Monasterium ingredi. *Sanchez. d. lib. 7. disp. 38. n. 23.*

Quòd si uxor spontaneè consenserit, redditur licita Ordinatio, sed juxta probabiliorem sententiam, si uxor Religionem ingressa fuerit, aut saltem ob senium vel valetudinem de incontinentiâ non suspecta votum simplex continentiæ emiserit. *c. Episcopus. dist. 77.* Vid. Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp. 30.*

Plura ad hunc titulum enucleatè tradita videri poterunt apud Sanch. *de Matr. lib. 2. disp. 18. & seqq. lib. 7. disp. 32. & seqq.* quò Lectorem, cum casus in praxi sint rari, remissum velim.

TITULUS XXXIII.

De Conversione infidelium.

SUMMARIA.

1. *Contrahentes in infidelitate cum impedimento an sint separandi post conversionem amborum?*
2. *An & quando conversus possit repellere alterum conjugem non conversum.*
3. *Quinam intelligantur nomine infidelium.*

SI duo infideles inter se contraxerint matrimonium, id jure naturali validum erit, & propterea, si ambo ad fidem convertantur, ab invicem separari nec possunt nec debent, tametsi fortè cum aliquo impedimento dirimenti jure tantùm humano Pontificio introducto v. g. in 2. & 3 consanguinitatis gradu lineæ collateralis contraxerint, quia eo tempore, quo contraxerunt, non ligabantur jure Pontificio, utpote qui per baptismum nunquam in Ecclesiam ingressi, ejusque subditi effecti sunt: post conversionem autem talia impedimenta censentur primùm supervenire matrimonio, & ideò illud non dirimunt, sicut si inter Catholicos post contractum matrimonium aliqua affinitas ex parte uxoris induceretur; ut quia ipsius soror à marito cognita esset. *c. gaudemus. 8. de Divert.*

Si verò aliquis in infidelitate plures uxores habuerit; primam, cum quâ contraxit, retinere debebit, quia cum illâ solâ verum fuit matrimonium, non obstante, quòd fortassis eam ante conversionem repudiaverit: cum talis repudiatio, quantum ad dissolutionem vinculi matrimonialis non valuerit. *d. c. gaudemus. vers. quia verò.* Dico autem,

tem, si ambo convertantur: nam si unus tantum conversus fuerit, nondum erit Sacramentum: quia matrimonium in utroque conjuge est unum numero Sacramentum, sicut est unum numero matrimonium, ergò si in uno est Sacramentum, nec erit in altero. Sanch. *de Matr. lib. 2. disp. 8. & 9.*

2 Matrimonium infidelium, quamvis consummatum, potest dissolvi, ex speciali privilegio Christi in fidei favorem dato, & per Apostolum Paulum promulgato, si alter conjux ad fidem convertatur, alter autem in infidelitate pertinax nolit cohabitare, vel saltem non sine contumelia vel blasphemia Creatoris, & quin alterum ad peccatum pertrahat, ita enim inquit Apost. *1. ad Cor. 7. vers. 15. quòd si infidelis discedit discedat: non enim servituti subjectus est frater, aut sòror ejusmodi;* & id ipsum confirmatum est *in c. quanto. 7. de Divort.* Interim non ipso facto dissolvetur matrimonium, quando infidelis declaravit se nolle cohabitare, sed tunc primùm, ubi fidelis ad alias nuptias transierit, quare si ante contractas nuptias infidelis pœnitentia ductus etiam convertatur, à fideli priùs converso ad conjugium recipi debet *d. c. gaudemus. in fine de Divortiis.*

Si infidelis nolit quidem converti, velit tamen converso pacificè cohabitare, is à converso admittendus est. *Cæteris autem*, inquit Apost. *d. l. ¥. 12. dico ego, non dominus, si quis frater habet uxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* Sed quia per hæc verba insinuare videtur Apostolus, non esse præceptum Christi, ut fidelis cohabitet infideli, ideò non pauci sunt, qui putent Apostolum ibidem tantùm *consilium* tradidisse, & absolutè loquendo matrimonium dissolvi posse, si alter conjux nolit converti, licèt velit pacificè cohabitare; imò etiam ipsam cohabitationem tantùm in primitiva Ecclesia, ubi indies multi convertebantur ad eadem, propter spem conversionis permissam fuisse docent, hodiè verò ubi refrigescit charitate magis periculum perversionis ex dictam cohabitationem non amplius admitti. Quo faciunt text. *in c. 8. & 10. caus. 28. q. 1.* Verùm, cùm utraque sententia multis DD. authoritatibus & rationibus stabiliatur apud Sanch. *de Matr. lib. 7. disp. 1.* Ego puto in hac controversia plurimum tribuendum arbitrio Episcopi, ita ut in cohabitatione fidelis, cum infideli sperata conversio infidelis, Episcopus admittat cohabitationem sequatur priorem sententiam posteriorem autem tunc, si ex dicta cohabitatione (ut communiter in Judæos propter pertinaciam eorum & inconstantiam solet accidere solet rationabiliter timeatur periculum perversionis.

Quæ autem hactenus, de infidelibus diximus, intelligenda sunt de ijs, qui numquam baptismum susceperunt, non verò de apostatis, qui per baptismum in Ecclesiam ingressi, ejúsque subditi effecti, postea ad infidelitatem defecerunt; horum enim matrimonia, cùm semel fuerint Sacramentum, & baptismus imprimat characterem in anima, qui per abnegationem fidei non potest, ideò sunt & manent semper in vinculum indissolubilia. Dico quoad vinculum: non quoad cohabitationem, tempore propter adulterium spirituale dissolvi inferiùs Lib. IV. *Tit. de Divort. §. 2.*

TITULUS XXXIV.

De Voto, & voti redemptione.

§. I.

Quid sit Votum, & quænam ejus requisita, & obligatio?

SUMMARIA.

1. *Votum quid, & quomodo differat à proposito.*
2. *Si dubitetur, fuerit ne votum, vel propositum, præsumitur non fuisse votum.*
3. *Votum aliud explicitum, aliud implicitum.*
4. *Voto obligatur etiam, qui non habuit animum servandi: secus, si non obligandi.*
5. *Quanta deliberatio requiratur in voto, & quid si dubitetur, an fuerit sufficiens deliberatio?*
6. *Quis error tollat obligationem voti.*
7. *Difficultates novæ emergentes, vel non prævisæ cur potiùs tollant obligationem voti, quàm contractuum.*
8. *Votum debet fieri Deo, saltem mediatè, ut si fiat Sanctis.*
9. *Votum debet esse de meliori bono; & ibi an res indifferentes, vel res bonæ ob malum finem voveri possint?*
10. *An & quando valeat votum contrahendi Matrimonium?*
11. *Voveri possunt etiam ea, quæ aliis sunt de præcepto.*
12. *Quanta sit voti obligatio, & an detur parvitas materiæ?*
13. *Quamdiu executio voti differri possit, & an prævidens impedimentum, teneatur prævenire?*
14. *Quid si votum sit partim de re possibili, partim impossibili?*
15. *An votum possit per alium impleri?*
16. *Exponitur text. in c. quod super. de Voto.*
17. *Vota quatenus obligent Successores.*

Alia Summaria invenies in §. seq.

VOtum communiter definitur, quòd sit *promissio deliberata Deo facta de meliori bono.*

Dico 1. Votum esse *promissionem*; ut distinguatur à *proposito:* nam propositum concipitur sine actuali obligatione; unde qui propositum utcunque firmiter & efficaciter conceptum non servaverit, peccati propterea reus non erit, quia nullâ se obligatione obstrinxit. *c. 2. & ibi Gl. hoc tit.*

2 Contingit non rarò, ut homines dubii reddantur, anne *votum*, vel solùm *propositum* conceperint? In quo dubio poterit præsumi, non fuisse votum: quia *in dubio melior est conditio possidentis. c. in pari. 65. de R. I. in 6.* fuit autem talis dubitans priùs in possessione libertatis, quâ eum non constat privatum esse. Item in dubio non est obligatio inducenda. *l. Arianus. 47. ff. de O. & A.* Henr. Zoës. *ad hunc tit. n. 50.* Suar. *de Voto. lib. 4. cap. 5.* Non obstat, quòd *in dubio tutior via sit tenenda:* quia hæc regula plerumque est tantùm de consilio, non de præcepto, nisi quis in dubio practico perseveraret, neque ad ejus depositionem se resolvere posset: tunc enim non liceret agere cum conscientiâ practicè dubia. Item in dubia irregularitate orta ex homicidio, quando factum scilicet homicidium, vel mutilatio est certum, & tantùm culpa incerta ad quale quale scandalum & offensionem hominum evitandam jussit subinde Pontifex tutiorem viam & abstinentiam ab Ordinibus eligi, *c. ad audientiam. 12. & c. pen. de Homicidio.* 3

Porrò hæc promissio aliquando est *implicita* & actui, quem quis agit, *annexa:* ut si Clericus suscipiat SS. Ordines, quibus scit *votum Castitatis* annexum esse, hoc ipso eandem promittere censetur. *c. un. h. t. in 6.* quemadmodum de jure Civili sunt *tacita pacta* juxta *l. 2. ff. de Pactis.* obligationes, quæ ipso facto contrahuntur, & ex *quasi contractu* appellantur. *toto tit. Instit. de Obligat. quæ ex quasi contractu.* 4

Sed quid, si aliquis promissionem quidem votivam faciat, non tamen animum habeat illud votum servandi? e. g. si habens domi concubinam emittat votum castitatis, vel SS. Ordines Clericales suscipiat, anne tale votum valebit? R. affirmativè: quia obligatio voti est distincta ab executione voti, nec ab ea dependet; unde rectè obligatio sine executione consistere potest, prout sine dubio is, qui de facto votum non servat, nihilominus voto tenetur. Navar *in Manuali. c. 12. n. 27.* & in simili obligatonem ad matrimonium B. Virginis cum S. Josepho

fuisse sine intentione executionis infra in Lib. IV. *in Tit. de Condit. appos. n. 10.*

Aliud verò dicendum, si quis non tantùm non habuerit animum non servandi votum, sed etiam non habuerit intentionem se obligandi, & verba merè extrinsecùs protulerit, intrinsecè autem contrariam protestationem fecerit; talis enim voto non obligabitur, quia nulla est obligatio sine consensu tacito vel expresso, & si Clericus in susceptione SS. Ordinum non habuerit intentionem vovendi castitatem, non obligabitur quidem ad cœlibatum ex voto, obligabitur tamen ex præcepto Ecclesiæ. Interim graviter peccabit: quia decipit Ecclesiam, quæ non vult alicui sacrum Ordinem dari, nisi qui se castè victurum promiserit *c. 1. dist. 27. & c. 1. dist. 28.*

Quòd si quis suscipiens SS. Ordines penitùs ignoraverit obligationem voti esse annexam, non videtur voto adstrictus; quia ignorantia tollit voluntatem & consensum, nisi, ut plerumque sit, habuerit generalem & implicitam intentionem se obligandi ad alia omnia, quæ conditio Ordinis requirit, quamvis in specie de voto castitatis nihil sciverit.

Dico II. votum esse *promissionem deliberatam:* ubi aliqui perfectam deliberationem, & majorem quàm ad peccatum mortale requirunt, ut Lessius *de Voto. dubio 1. n. 4.* Alij autem probabiliùs statuunt eam deliberationem, quæ obligaret nos diabolo pet peccatum mortale, sufficere ad obligandum nos Deo per votum, si scilicet plena advertentia accedat, ut vovens sibi præsens sit, & sine subitaneo motu vel animi passione judicium ac deliberationem perturbante advertat se vovere, Gutirez *Canon. quæst. lib. 2. c. 22 n. 7. arg. c. sunt qui opes. 3. causâ 17. q. 4. & c. 2. h. t.*

Quid, si dubitetur, an adfuerit sufficiens deliberatio: Sunt, qui hoc, & [illegible] casu sub *n. 2.* pari passu proceduntque possessionem, & consequenter [illegible] ptionem stare pro *libertate.* Tutissimè videtur, ut hoc casu possessio & [illegible] tio pro voto asseratur: nam quando [illegible] cum incerto concurrit, possessio regulariter stat penes id, quod certum est, sicut [illegible] sessorio judicio, qui actus possessorios [illegible] præsentes probat, præfertur illi, qui [illegible] petitorium disputat, tales actus non [illegible] legitimos, usque dum revera non legitimi fuisse demonstraverit. Atqui in [illegible] thesi supponitur votum fuisse certo [illegible] sum, & tantum dubitatur, an cum sufficienti deliberatione, ergo possessio stat pro voto, in altero autem casu constat, me [illegible] fuisse liberum, & dubitatur de ipso voto, ergo possessio est penes libertatem. Vid. Sanch. *de Matri. lib. 1. disp. 8. n. 10.* & [illegible] *2. disp. 41. n. 31. & seq.* Zoël. *h. t. n. 2.*

Vota autem ex metu cadente in constantem virum emissa non obligant, cum non sint promissio voluntaria & libera, dummodo metus sit injustus ab extrinseco, & [illegible] finem eliciendi votum pro medio [illegible] concessum, veluti *in c. 1. de his, quæ metus vè.* dicitur, non valuisse protestationem mulieris in Monasterio, quæ [illegible] adulterio à marito tradita fuit [illegible] denda, à quibus tamen dimissa erat [illegible] ditione, ut Monasterium ingrederetur. [illegible] est, si metus tantùm provenat ab [illegible] timore, vel ab extrinseco quidem, [illegible] non sit ad eliciendum incussus. Unde [illegible] est dubitandum, quin valeant vota [illegible] naufragij, latronum, vel infirmitatis [illegible] *c. ex parte 9. de Conv. conj.* Suar. [illegible] *Toto. c. 7.* Sanch. *de Matri. lib. 7. [illegible] num. 5.*

Circa errorem, aut decepcionem, [illegible] aliquando in votis intervenit, distingue[illegible]

ater vota *simplicia* & *solemnia*: simplicia quidem, cum sola voluntate voventis sine actuali traditione constituantur, non tantùm expressas, sed etiam tacitas conditiones adjungunt: ac proinde error in causa etiam non impulsiva, ac circumstantiis solùm accidentalibus notabiliter tamen rei statum mutantibus obligationem voti tollere potuit, si vovens ita constitutus sit, ut non nisi talibus circumstantiis se obligare intendat; v. g. si voveat peregrinationem, quia putat esse vicinam & facilem, alias non facturus tale votum, postea verò audiat esse remotam, difficilem & sumptuosam. Ita generalem regulam tradunt DD. Antonin. Angel. Sylv. Hostiens. Navar. & alij plures apud Sanch. *de Matrimon. libr. 10. disp. 9. n. 15.* quòd vovens non obligetur in eo eventu, quem excepisset, si tempore voti emissi de eo cogitâsset: tum quòd in talem eventum censeatur se virtualiter noluisse obligare; tum quòd *in generali promissione non veniant ea, quæ quis verisimiliter in specie non promisisset. c. in generali 89. de R. I. in 6. c. qui ad agendum. 4. de Procur. in 6. clem. 2. Eod. tit.* quam quidem doctrinam tunc veram censet Sanch. *dict. l. & n. 16.* si eventus ignoratus claudatur in virtute voluntatis vovendi, & non sub objecto promissionis, aut sit causa finalis: ut si quis voveat dare Paulo eleemosynam, quem ignorat locupletem: secùs verò, si includatur in virtute aliorum actuum vel habituum, & claudatur sub objecto promissionis, aut si sit causa merè impulsiva. E. g. non vovissem Paulo pauperi eleemosynam, si scivissem furem, ebriosum &c. quia tamen pauper est, claudetur sub objecto promissionis scilicet eleemosynæ, & ideò votum obligat. Verùm hæc limitatio, quæ ob magnam inutilitatem, & plurimas difficultates ac scrupulos in singulis factis emersuros, haud facilè poterit Confessarijs, nedum confitentibus ad clarum intellectum explicari, non videtur mihi necessaria, sed id potissimum attendendum esse, an quis eventu ignorato præcognito vovisset, vel non? si non vovisset, deficit perfecta voluntas in talibus circumstantijs, sive jam ad objectum promissionis pertineant, sive non, & habet locum regula. *d. c.* quòd *in generali concessione non veniant ea, quæ quis verisimiliter in specie non fuisset concessurus; & verba accipienda sint secundum verisimilem atque adeò etiam habitualem intentionem proferentis. c. secundò. 41. de appell.*

Non obstat, quòd alij contractus non re- 7
scindantur ob difficultates postea emergentes, quibus prævisis non fuissent initi, cum alias nulla forent firma inter homines commercia, sicut argumentatur Sanch. *d. l. n. 14.* Lessius *de Voto dub. 2. num. 16.* nam responderi potest, in primis frequentissimas in jure esse rescissiones contractuum ob accidentia non prævisa, veluti si occultum rei emptæ vitium detegatur, si malus vicinus celatus fuerit &c. *t. 1. ff. de Ædil. edict. & de Act. empt.* si conductor ædium spectris vexetur, latrones timeat &c. *L. habitatores. 27. ff. Locati.* Deinde quidquid sit de contractibus, qui simpliciter acceptantur ab hominibus, atque ad firmanda commercia & minuendas lites non facilè solent leges concedere rescissionem, vel admittere exceptionem deficientis consensûs, aliud tamen est in voto, quod cùm principaliter fiat Deo, qui voluntatem nostram & animi consensum perfectissimè cognoscit, non censetur acceptare in illis circumstantijs, quas non prævidimus, & si prævidissemus, consensum minimè daturi fuissemus. Cessat etiam in votis minuendarum litium, & firmandorum commerciorum ratio, imò potiùs è contrario per nimium rigorosam &

ſcrupuloſam ſimplicium votorum obligationem lites & anxietates in conſcientiis generamus, & homines à meritorio vovendi actu deterremus. Layman. *de Voto. cap. 3. n. 4.* nimis enim durum eſt dicere, quòd Deus me obliget ex meâ voluntate (neque præceptum voti ſervandi aliter obligat, quàm ex voluntate humanâ præſuppoſitâ) in tali caſu & circumſtantiâ, ad quam ipſe ſcit, quòd voluntas mea ſe non extenderit. Huc referri poteſt, quod cum Joann. And. & Molina tradit Zoëſ. *h. t. n. 56.* voventem abſtinentiam vel jejunium diebus Veneris, non teneri, ſi Natalis Domini in diem Veneris incidat.

At verò *ſolemnia* vota, cùm per actualem ſui traditionem perficiantur, & regreſſio ex Monaſterio poſt profeſſionem emiſſam admodum ſcandaloſa ſit, regulariter non irritantur ex errore vel deceptione: quia cenſetur profeſſus ſe abſolutè & ſimpliciter obligâſſe ſine reſervatione alicujus tacitæ conditionis, ſi hoc vel illud fuerit &c. prout exemplum ponitur *in cap. ex parte 14. de Converſione conjugatorum.* Ubi mulier poſt matrimonium ratum ingreſſa eſt religionem, quia audivit maritum eſſe leproſum: reſpondet ibidem inter cœtera ſummus Pontifex, quòd matrimonium fuerit diſſolutum, & valida profeſſio, ſi qua facta ſit, licet fortaſſis cauſa, quæ ad ingreſſum movit, falſa extiterit; hinc eſt, quòd illa regula: *dolus dans cauſam contractui bonæ fidei facit contractum nullum*, deſumpta *ex L. 7. ff. de Dolo.* non procedat in illis contractibus, qui per actualem ſui traditionem perficiuntur, ut in profeſſione religioſa, & matrimonio carnali, quorum annullatio propter ſcandalum non ita facilè admittenda eſt; niſi tamen error ſit circa ſubſtantialia Religionis, V. g. ſi ideò aliquis certum Monaſterium ingrediatur, quòd putet in eo licere habere proprium aliàs nullo modo ingreſſurus. Vid. Sanch. *l. c. num. 18.* Layman. *Theol. moral. lib. 4. tract. 4. c. 1. n. 6.*

Dico III. votum eſſe *promiſſionem* [illegible] *factam*; ſi enim aliquis tantùm intendat obligare homini, non Deo v. g. ſi quis promittat Confeſſario aut Parentibus [illegible] locum vitare, promiſſio votum non erit, [illegible] per ejus tranſgreſſionem ſacrilegium committetur. Non autem requiritur, [illegible] tum immediatè Deo fiat, dummodò [illegible] ter in Deum dirigatur, ſic votum [illegible] ctos, vel eorum imagines factum [illegible] tum eſt, quia ſaltem mediatè Deo [illegible] ſetur, quatenus id, quod petitur, [illegible] interceſſionem Sanctorum impetrari [illegible] tur. Syl. *verbo, Votum. n. 3.*

Dico IV. votum debere eſſe *de me[illegible] no*: quia ſi res *indifferens*, quæ [illegible] nec bona nec mala ſit, & multò [illegible] ſe vel leviter mala ſit, voveatur, [illegible] tum erit: niſi tamen res indifferens [illegible] quo ſine cohoneſtetur. Unde licet [illegible] get votum non intrandi certam [illegible] geſtandi gladium, valebit tamen, [illegible] evitationem fortè periculi peccati [illegible] ſi aliquis nimis affectus eſſet erga [illegible] ctum indifferentem, & ideò pro [illegible] ficatione voveret abſtinentiam ab eo.

De illis votis difficultas eſt, an [illegible] in quibus res bona quidem vovetur, [illegible] finem malum v. g. ſi Dux ad injuſtum [illegible] lum proficiſcens votum faciat [illegible] templum, ſi victor evaſerit, vel [illegible] voveat largam eleemoſynam, ſi [illegible] tegras à debitoribus perceperit [illegible] ta ordinariè non valere; quia facere [illegible] ad impetrandam à Deo rem illicitam [illegible] tanquam in gratiarum actionem, [illegible] illicita quaſi per Dei auxilium acquiſita [illegible] eſt mala & blaſphema operatio, [illegible] adſcribit operationem peccati, quæ [illegible]

congruit; nisi prædictæ conditiones quasi pro tempore exsolvendi voti simpliciter fa- ti statuantur, v. g. quòd vovens velit tem- plum ædificare, vel eleemosynam dare, post- quam victoriam reportaverit, absque inten- tione mediante voto talem illicitum finem consequendi.

8 Alia est ratio, si quis rem bonam, jejuni- um, v. g. aut eleemosynam voverit ad finem impetrandi à Deo rem temporalem licitam & honestam, vel in gratiarum actionem, quòd obtinuerit V. g. officium in aula, di- vus matrimonium &c. quia similia à DEO nunquam eorum authore petere, vel pro im- petratis gratias agere, bonũ & honestum est.

9 Præterea non sufficit, ut votum sit *de re* bona aliquâ quacunque, si per id præjudice- tur *meliori bono*. Unde regulariter non va- let votum contrahendi matrimonium, quia per id impeditur continentia, & ingressus in Religionem, bonum *melius*, & perfecti- us 1. ad Cor. 7. Trid. *sess. 24. can. 10.* pro- pterea in definitione dictum est, votum esse *promissionem de meliori bono*: nam Deo non potest esse gratum & acceptum, quòd ali- quis vovendo minus bonum hoc ipso se ob- ligat, quod non velit amplecti majus bonum.

Dixi autem, votum matrimonii *regula- riter* non valere: nam ab hac regula aliqui casus excipiuntur, ut l. si per matrimonium possit procurari bonum publicum, pax, re- ligio inter Magnates. II. Si fiat causa pieta- tis ad liberandam fœminam ex statu vel pe- riculo peccati, quod liberanti proficiet in remissionem peccatorum *cap. inter opera. 20. de Sponsi.* III. Si vovens ipse frequenti pe- riculo peccati obnoxius sit, cui aliter quàm per matrimonium haud facile mederi que- at. Si tamen ex post speraret se cum Dei gratia continere, & V. g. Religionem ingre- di posse, non obligaret votum in præjudi- cium status perfectioris, Sicut etiam in priori casu volunt DD. votum non obliga- re cum exclusione Religionis, sed tantum conditionaliter, si aliquam ducturus est. Zoës. *h. t. n. 23.* Layman. *d. l. c. 2. n. 12.* Suar. *lib. 2. de Vot. c. 8. n. 23.*

Si quæras, cur potius juramentum de ineundo matrimonio alicui factum simpli- citer obliget, *c. committum. 16. de Sponsi.* & non etiam votum? Respondetur, votum fieri principaliter Deo, qui id non acceptat in præjudicium melioris boni, juramen- tum autem fieri homini cum Divinâ solùm attestatione, qui id simpliciter acceptat, quatenus sibi inde jus & utilitas quæritur. Interim etiam juramentum habere tacitam conditionem, nisi *jurans maluerit religi- onem ingredi*, communiùs sentiunt DD. ait tamen Pontifex *in d. c. 16.* tutiùs esse, priùs matrimonium contrahere, & postea ingredi, sed id DD. explicant, si multum in- teresset sponsæ vel ob infamiam, vel lucrum antenuptialis donationis ex statuto &c. Vid. Sanch. *de Matr. lib. 1. Disp. 43. n. 6.* Zoës. *ad tit. de Sponsal. n. 26.*

Cœterùm autem non tantùm ea, quæ *de* 11
Consilio Evangelico sunt, voveri possunt, sed etiam ea, quæ sunt *de præcepto* v. g. non blasphemare, non fornicari, &c. ut ali- quis ex gravitate & duplicitate obligationis tantò magis à peccato absterreatur; nihil enim impedit aliquem circa eandem rem pluribus teneri, veluti si rem alienam, quam ex jure divino & naturali restituere debeo, etiam per specialem promissionem me resti- tuturum pollicear. Latiùs hæc prosequitur Less. *de Voto dubio. 7.* Laym. *de Voto. c. 2.* Ulteriùs post explicatam voti definitionem circa ejus obligationem & executionem.

Quæritur I. quæ & quanta sit voti obli- 12
gatio? R. De fide certum esse, quòd omne votum validè emissum ex virtute Religionis obliget ad præstandum id, quod voto pro- missum

missum est, juxta illud *Deut. 23. vers. 22. si nolueris polliceri, absque peccato eris; quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis.* & illud *Ps. 75. v. 12. vovete & reddite Domino Deo vestro.* estque transgressio voti peccatum ex genere suo mortale; quia violare fidem & promissionem Deo datam gravis culpa est; aliquando tamen ob parvitatem materiæ veniale esse potest, puta si ex materia voti levis aliqua pars subtrahatur, & votum pro majori parte impleatur. v. g. si vovens orare Rosarium, unum vel alterum *Ave Maria* omittat.

Quid, si tota materia voti sit parva, v. g. si quis voverit, singulis diebus orare unum *Ave Maria*, & illud omittat? Adhuc venialem tantùm culpam esse docet Lessius *de Voto dub. 9. num. 58.* & ita testatur *plerosque* sentire Recentiores. Consulerem tamen pro tutiori, ne tale peccatum facilè in Confessione omittatur: quia aliqui graves DD. in diversa sunt opinione. Cajetan. *de Juram. q. 49. art. 7.* Ang. *v. votum. 3. quæst. ult.*

Deinde in foro etiam externo Ecclesiastico ille, qui scitur votum fecisse, ad ejus observationem rectè compellitur: quia Ecclesia judicat de quovis peccato mortali, & præcavere debet, ne crimina committantur. *cap. novit. de Judiciis. c. quod super. in fine. 7. de Fide Instrum.* præsertim si Ecclesiæ, vel alterius intersit, votum impleri, ut quia aliquis voto se obligavit Ecclesiam ædificare, pauperibus vel terræ Sanctæ subvenire &c. *c. licet. 6. h. t.*

13 *Quæritur* II. Quamdiu executio voti differri possit? ℟. si certum tempus vovens ipse sibi determinaverit, illud sine peccato elabi non patietur, si præviderit impedimentum illo tempore futurum, tunc votum prius exsolvere debet, neque elapso tempore, si votum non impleverit, hoc ipso liber erit, sed postea implere debebit, nisi votum ob specialem Dei cultum ad hunc, & [illegible] alium diem determinatum sit. v. g. si [illegible] festo certi alicujus Sancti se jejunaturum [illegible] misit, & illo die non jejunavit, peccavit [illegible] dem, sed alio die jejunare non tenebitur [illegible] tametsi præviderit impedimentum, [illegible] getur anticipare: quia tunc solùm [illegible] tio præviso impedimento est [illegible] quando obligatio est absoluta, & [illegible] tantùm dilatio executionis, secus [illegible] tempus sit quasi pars voti, & votum [illegible] um diei onus. Suar. *de Voto. lib. 4.* [illegible] Zoës. *h. t. n. 54.*

Quòd si nullum certum tempus [illegible] sibi præfixerit, debet votum exequi [illegible] primùm commodè potest, juxta illud [illegible] *23. vers. 21. cùm votum voveris Domino non tardabis reddere: quia requiret [illegible] Dominus Deus tuus; & si moratus [illegible] reputabitur tibi in peccatum.* [illegible] modum etiam in aliis obligationibus [illegible] qui se sine certo tempore obligavit, [illegible] tim peti potest, quàm primùm debitor [illegible] cultatem solvendi habuerit. *L. pro* [illegible] *21. §. 1. ff. de Pecunia constit.* ita tamen [illegible] juxta humanum modum & arbitrium [illegible] viri hæc res accipiatur; neque enim, [illegible] tassis peregrinationem vovit, cogetur [illegible] ac noctibus, vel omni tempestate, & [illegible] lo & incommoditate contemptâ illam [illegible] re. *arg. text. notab. in l. continuum* [illegible] *2. ff. de Verb. obligat.*

Quæritur III. si votum pro aliqua [illegible] sit moraliter vel physicè impossibile, [illegible] saltem obliget quoad partem possibilem [illegible] esse distinguendum, utrùm materia [illegible] *dividua*, vel *individua*? Priori casu [illegible] habebit *Regula. 37. Juris in 6.* quod [illegible] *non vitietur per inutile*; adeoque [illegible] vens votum implere secundùm [illegible] tem non possit, tenebitur secundùm [illegible] quam potest; quare qui vovit se jejunare [illegible]

octâ septimanâ, si singulis diebus id sine periculo facere non possit, tenebitur illis diebus, quibus potest. Item qui vovit, se Ecclesiæ donaturum 1000. florenos, si propter supervenientem paupertatem totam summam dare nequeat, tenebitur ad illam partem, quam dare potest salvâ congruâ suâ sustentatione. Illam tamen exceptionem hic nolunt DD. nisi pars impossibilis sit *principalis*, & altera tantùm *accessoria*, & non aliter quàm respectu illius principalis promissa, unde qui vovit, se peregrinaturum ad eam Ecclesiam, & ibidem oblationem facturum, si peregrinari non possit, non tenebitur oblationem eò mittere, juxta vulgatum, quòd *principale trahat ad se accessorium*. si tamen oblatio esset in magna quantitate promissa: tunc censeretur illa principaliter esse in obligatione, & peregrinario tantùm accessoriè, ideoque peregrinatione impossibili illa oblatio transmittenda foret; nam pereunte accessorio, non perit principale.

Altero autem casu, si materia voti sit *individua*, tunc unâ parte impossibili non tenebitur vovens possibilem implere. v. g. qui vovit templum ædificare, & propter supervenientem inopiam totum ædificare non potest, non tenebitur capellam ædificare. Suarez. *de Voto lib. 2. c. 2.* Generaliter autem ista hæc quæstio potissimum ex intentione voventis resolvenda est, an voluerit se ad omnes partes voti collectivè tantùm sumptas, vel etiam ad singulas divisim obligare. Indubio, quando nec ex conjecturis constaret de intentione voventis, suaderem observationem partis possibilis: quia in dubio tutior via est tenenda saltem de consilio; sed multùm renitenti non auderem imperare: quia in dubio non est facilè inducenda obligatio. *L. Arianus. 47. ff. de Obligat. & act.* & votorum obligatio ex communi sententia non est amplianda, sed strictè accipienda. *arg. c. ex parte, ubi* Panor. *de Censibus.* Item *in obscuris, quod minimum est, sequimur. Regul. 30. juris in 6.* Sanch. *de Matrim. lib. 9. Disp. 35. n. 8.*

Quæritur IV. An liceat votum per aliam personam implere, vel an teneatur per aliam implere, qui per se ipsum non potest? 4

R. I. Esse distinguendum inter vota *personalia, realia, & mixta*; votum *personale* est, quando solùm factum proprium promissum, ut jejunium, oratio &c. Votum *reale*, quando vovens promisit se aliquid daturum v. g. eleemosynam, aut dotem pro Ecclesia. Votum denique *mixtum*, quando præter donationem rei etiam ipsa actio, seu functio personalis promissa est, ut peregrinatio cum oblatione.

R. II. Votum *personale* vel etiam *mixtum*, (si nullum impedimentum ex parte voventis, de quo infra) per ipsam personam voventem implendum est, nec per aliam impleri potest: quia illa tantùm & non alia obligata est. Neque hic locum habet regula, quod *quis per alium facit, per se ipsum fecisse censetur*: prout eadem regula nec in aliis casibus obtinet, in quibus ipsius personæ obligatæ factum, ejusque industria maximè pro majori sui mortificatione, promissa est. Votum autem *reale* aliquando per aliam personam impleri potest; ut si quis solvat pro me eleemosynam, quam promisi dare pauperibus; quia tunc censetur mihi donâsse pecuniam, & ita *brevi manu* illa eleemosyna de meo data esse, prout observat Sanchez. *lib. 4. Moralium. cap. 10. n. 10.*

R. III. Qui non potest votum *personale* v. g. jejunii aut orationis per se implere, non tenetur id implere per alium: quia actus non obligat ultra intentionem agentis, fuit autem intentio voventis, suam tantùm, non alterius personam obligare, & quilibet vovet eo animo, ut velit se non alium affligere. Illum tamen casum excipit Sanch. *d. lib. 4.*

c. 15. n. 9. Si votum *personale* non tam intendatur pro sui afflictione, quàm pro utilitate alterius, v. g. si quis votum fecerit jejunii aut Missæ dicendæ pro redemptione animarum in purgatorio; quæ sententia Sanch. videtur habere æquitatem, & propterea voventi consulenda, cùm finis voti tali casu etjam per alium obtineri possit. Si tamen vovens non posset facilè habere alium, per quem votum impleat, non foret cogendus, nisi fuisset ipsius intentio, implendi votum sive per se, sive per alium: nam in dubio quilibet præsumitur se tantùm obligare voluisse.

16 Sed his opponi posset difficilis textus *cap. quod super. 8. h. t.* ubi S. Pont. decidit, quòd illi, qui fecerunt votum succurrendi terræ Sanctæ, si ob impedimentum perpetuum in propria persona ire, aut militare nequeant, teneantur expensas, quas facturi fuissent, transmittere, & votum per alios exequi. Hanc decisionem non esse ex natura hujus voti (utpote quod potius *personale*, quàm *reale* sit) sed ex præsumpta mente voventis, qui in defectu suæ personæ ad expensas se obligâsse censeatur existimat Paul. Laym. *d. L. c. 3. in fine* cum Pal. Nav. & aliis. Verùm quia non est bene credibile, quòd S. Pontifex voluerit quæstionem voti, quæ immediatè conscientiam tangit, ex præsumptione, non habente locum in conscientia, nisi veritas subsit, decidere, & verba *in d. c. 8.* ita simpliciter proferuntur, ut nulli supposito, vel præsumptioni inniti videantur: propterea magis puto, votum peregrinationis Hierosolymitanæ, quod non causa devotionis, sed in subsidium Terræ Sanctæ emissum est, accenseri votis *realibus* vel *mixtis*, in quibus principale est id, quod est *reale*, ideoque habere locum, quod dicetur *in seqq. responsionibus*. Nam tunc votum dicitur tale, quando in eo principaliter consideratur, & intenditur utilitas Ecclesiæ, vel piæ causæ, accessoriè autem devotio vel labor personæ, sed in promisso subsidio Terræ Sanctæ utique principaliter intenditur utilitas Ecclesiæ Catholicæ, accessoriè autem personæ labor, qui benè & forsan fructuosiùs potest per substitutum impleri: ergo &c.

℟. IV. Vota *realia* per alium impleta sunt, si per ipsum voventem impleri non possint: quia nihil interest, an ipse vovens, an alius ejus nomine etiam de ipsius substantia eleemosynam expendat.

℟. V. In votis *mixtis* quantum ad earum realitatem quæstio dependet à præcedentibus nimirum, si votum quoad partem obligationis personalis sit impossibile, impleri debeat saltem quoad obligationem rei: proinde illa distinctio est adhibenda, quam ibidem tradidimus, an scilicet id, quod reale voti v. g. peregrinatio, & in ea tentatio, fuerit accessoriè vel principaliter in obligatione, item an intentio voventis fuerit ad singulas partes voti divisim obligare. Suar. *de Voto. tit. 2. c. 1. & 2.* Layn. *d. cap. 2.*

Quæritur V. An & quatenus vota defuncti obligent hæredem? ℟. Rursus distinguendum esse inter vota; nam vota reale regulariter omnia ad hæredem transeunt, per eum expleri debent; quia sunt opus nis defuncti annexum, quod consequenter in hæredem transmittitur. *c. ex parte de Censibus.* Quamvis autem executio realis, quod defunctus fecit, ante omnia gata etiam pia fieri debeat, cùm obligetur mam defuncti, ante alia verò debita, Creditoribus debentur, votum non est vendum: nam votum reale tantùm debet ex *bonis* defuncti, non autem sunt *bona deducto ære alieno.* Quare si deducto debitis non remaneat tantùm, ut eleemosyna vel donatio à defuncto per votum

missa possit ex toto impleri, sufficit si hæres impleat & exequatur, in quantum vires hæreditatis patiuntur, Sanch. *d. c. 15. n. 39.* ita tamen ut nullam *Falcidiam vel Trebellianicam* detrahat: quia cùm in legatis piis, ad quæ defunctus non fuit obligatus, non detur *Falcidiæ* detractio, *auth. similiter. C. ad L. Falcid.* Tyraq. *de Privil. piæ causæ. priv. 26.* multò minus dabitur sive ex Lege, sive ex voluntate defuncti in voto, in quo defunctus propriam animam obligavit.

Vota *merè Personalia*, ut jejunia, peregrinationes, & similia hæres regulariter impiere non tenetur: quia jura & obligationes, quæ personæ defuncti in individuo cohærent, non transeunt in hæredem, nisi ultrò de impletorum promisisset, vel sub hac conditione implendi votum hæres institutus fuisset. *c. licet. 6. & ibi DD. hoc tit.*

Neque ea Vota, quæ nonnunquam faciunt communitates, oppida, vel civitates peregrinandi, jejunandi &c. in ratione voti & sub reatu sacrilegii obligant successores, sed potius ex pacto, consuetudine vel statuto, accedente approbatione expressâ, vel saltem tacitâ Episcopi, quia etiam ejusmodi leges vel consuetudines diœcesanorum ex causâ abrogare potest. Vid. Sanch. *d. c. 15. n. 19.* Laym. *d. c. 3. sub num. 6.* Suar. *de Voto. l. 4. cap. 9. num. 10.*

In votis *mixtis* iterum attendendum est, an defunctus ita voverit, ut si id, quod fuit *personale* in voto, non potuisset implere, tamen tenebatur implere id, quod fuit *reale*, vel an *personali* impossibili non tenebatur etiam ad *reale*? priori casu hæres tenebitur ad rem præstandam, non autem posteriori. Suarez. *d. lib. 4. cap. 11.*

§. II.

Qualiter Obligatio Voti tollatur.

SUMMARIA.

18. *Votum tollitur quatuor modis.*
19. *Materia voti deficit, quando non est amplius de meliori bono.*
20. *Quotuplex sit potestas Superiorum irritandi Vota?*
21. *In directa potestate non attenditur an votum superiori præjudicet? & ibi, de Votis Religiosorum.*
22. *Vota pupilli possunt etiam post pubertatem irritari, & successor superior potest irritare Vota sub suo Antecessore emissa.*
23. *Maritus qualiter possit irritare Vota uxoris?*
24. *An uxor possit aliqua Vota mariti irritare.*
25. *Votum irritatum an revivisceat cessante potestate irritantis.*
26. *Qualiter, & à quo fiat commutatio voti?*
27. *Qualiter dispensetur in voto?*
28. *Quinque Vota reservata Papæ; & quænam?*
29. *Qua ratione possit fieri dispensatio in votis, cùm obligent ex jure divino?*
30. *An Papa valeat dispensare in Votis solennibus Religionis, vel Clericatus?*

QUatuor modi sunt, quibus votum rectè 18
& validè emissum tolli potest, ita ut amplius obligatorium non sit; I. *Si materia voti deficiat;* II. *Si à superiore irritetur;* III. *Si commutetur;* & IV. *Si voventi dispensatio concedatur.*

Materia voti deficit, quoties opus Deo 19
promissum propter aliquas supervenientes circumstantias illicitum, aut etiam melioris boni impeditivum, vel omninò indifferens, adeoque non ampliùs Deo gratum, vel denique prorsus impossibile redditur. E.g. vovisti non intrare certam domum propter periculum peccandi evitandum, si ex post facto periculum cesset, voto deobligaris. Vovisti longiores peregrinationes, vel statum cælibatûs, aut Clericatûs sæcularis, sed malles jam ingredi Religionem, non impedieris ab istis votis: quia omne votum potest mutari in votum Religionis, cùm nullum votum obliget in præjudicium melioris & perfectioris boni *c. 4. h. t.*

Potestas irritandi vota aliquando est *spi-* 20
ritualis, aliquando *temporalis*, quatenus

ſcilicet talia vota à voluntate ſuperioris, ſiis ſpiritualis, ſive temporalis ſit, dependenti. Eſt autem *prænotandum*, quòd iſta dependentia à ſuperioris voluntate ſit in duplici differentia, una eſt per ſe & ſimpliciter dicta, in quantum voluntas voventis ſimpliciter & abſolutè dependet à directione & voluntate ſuperioris, qualis eſt voluntas Religioſi reſpectu ſui Prælati, *c. ſi Religioſus. 27. de Electione in 6.* Item filij impuberis reſpectu patris, vel tutoris. *c. mulier 14. cauſ. 32. q. 2.* Altera dependentia eſt ſecundùm quid, & quaſi per accidens, videlicet ratione materiæ, in qua alterius juri vel poteſtati præjudicatur, ut ſi ſervus, filiusfamilias pubes, conjunx, Noviti⁹ aliquid voveat, quod ſine præjudicio & damno domini, patris, mariti, aut Monaſterii obſervari non poſſit.

21 Igitur in caſu priori dependentiæ datur ſuperiori directa poteſtas votum ſubditi irritandi, & annullandi, licet ſibi aut poteſtati ſuæ damnoſum non ſit: quia voluntas inferioris effectum non habet, nec â Deo acceptatur, niſi in quantum confirmata, vel tolerata eſt ſuperioris authoritate, ut conſtat *ex Lib. Num. c. 30.* Licet verò leges *judiciales* veteris teſtamenti poſt adventum Chriſti ceſsârint, ut ſuprà in Lib. I. *in Tit. de Conſtit. §. 1. n. 5.* dictum, quatenus tamen ſunt deobligatoriæ, & favorabiles conſcientiæ, rectè poteſt ex ijs divinæ voluntatis interpretatio, an votum acceptet, vel non, deſumi, & *in c. 2. cauſ. 20. q. 4.* dicitur: *Monacho non licet votum vovere, & ſi voverit, frangendum erit.* Imò valebit talis irritatio, licet ſine cauſa fiat: quia etiam hoc caſu deficit conſenſus ſuperioris, ſine quo votum durare non poteſt; peccabit tamen juxta probabiliorem opinionem ſuperior ſaltem venialiter, ſi absque juſta cauſa votum irritet; quia abutitur & re & poteſtate ſuâ, impediendo promptitudinem ſubditi ad exhibendum Deo cultum per votum. Leſſius *de Voto. dubio. 10. n. 17.*

Interim licet Religioſus aliter quodcumque votum vovere non poſſit, niſi ſub tacita conditione, ſi Abbas toleraverit; quoad licentiam tamen, ſeu conſenſum ſuperioris petendum diſtinguendum eſt, an Religioſus votum fecerit in actione aliqua ſibi [illegible]ta, & conceſſa. v. g. certas orationes [illegible]tim dicendi: vel in actione quidem [illegible] Religioſo tamen ex certa cauſa prohibita, v. g. peregrinandi extra Monaſterium [illegible]ori caſu non tenebitur petere licentiam Prælati, ſed de facto obligabit votum, [illegible]dum ab Abbate aliunde reſciente, vel per [illegible]neralem prohibitionem in Capitulo [illegible]tur. Altero autem caſu obligabitur Religioſus ad petendam licentiam Abbatis [illegible] ſaltem ex voto tenetur facere, quantum [illegible] ſe eſt.

Præterea communiter tradunt DD. [illegible] pater vel tutor poſſit irritare vota liberorum in impubertate facta etiam poſtquam illi [illegible] pubertatem talia vota novâ voluntate confirmarint. Ratio eſt, quòd parentibus [illegible]que tutoribus (quo nomine in defectu [illegible]tris venit etiam avus paternus, vel in defectu aſcendentium maſculini generis [illegible] mater, cùm ad eam quoque jure naturali [illegible]ra filij impuberis ſpectet) detur ſimpliciter poteſtas vota impubertate facta irritandi, ac in ſimilibus attendatur primordialis [illegible]tura obligationis, & qualitas agentis, [illegible] actum fecit. Quemadmodum *in c. [illegible] Sententia excomm.* percuſſio Clerici [illegible] à puero impubere abſolvi poteſt ab Epiſcopo etiam poſt ejus pubertatem. Navarr. *Man. c. 12. n. 71.* Sanch. *lib. 4. Mor. [illegible] 30. n. 14.* Laym. *d. l. c. 7. n. 11.* Tradit [illegible]am Sanch. *de Matrim. lib. 9. diſp. [illegible]* quòd vota uxoris, quæ tempore priore [illegible]

monij poterat vir, vel, si tunc erat impubes & innupta, pater aut tutor irritare, possit etiam succedens maritus, utpotè qui etiam in locum patris & tutoris succedit; idemque judicium sit de alio quovis superiore succedente in officio, ut possit irritare vota sub suo antecessore emissa, tametsi voti fuerint de licentia prioris mariti vel superioris emissa: quia per hanc non potuit præjudicari successori patri potestate funditus. *c. innotuit. 26. de Elect.* ita tamen ut hoc casu fiat irritatio ex justa causa. Et hæc quo ad casum primæ dependentiæ voventis ab ipso superiore.

In altero autem casu, quando tantùm per accidens, & ratione materiæ voventis votum dependet à superiore, votum inferioris sui aliter superior irritare non potest, quàm quatenùs id sibi, vel rei suæ damnosum est. Unde si v. g. uxor longam peregrinationem, jejunium, aut eleemosynam de bonis dotalibus voveat, non valebit votum, nisi sub tacita conditione, si vir permiserit. Imò licet maritus semel assensum dederit, & uxori executionem voti sui aliquamdiu permiserit, nihilominùs ex post facto sententiam mutare & votum irritare potest, *c. manifestum 11. causa. 33. q. 5.* Eadem est ratio de filiofamilias, si post pubertatem aliquid voveat, quod in detrimentum vel incommodum patris cedat, v. g. sumptuosam peregrinationem, abstinentiam à carnibus, eleemosynas ex bonis patris &c. secus autem est, si uxor voverit, se donationem facturam Ecclesiæ de bonis suis *receptitiis*, aut filiusfamilias de *bonis Castrensibus*: in talibus enim bonis non fit præjudicium marito, vel patri, cùm pleno jure spectent ad voventem, & consequenter votum circa ea irritari non potest, *DD. mox citati.* & hæc sententia quoad uxorem tanquam tutior suaderi potest.

Interim valdè probabile est, quod docet Sanch. *de Matrim. lib. 9. disp. 39. n. 4. & seqq.* uxorem subdi marito non tantùm quoad materiam voti, sed etiam quoad voluntatem; vir enim caput est mulieris *ad Eph. 5.* & mulier est sub viri potestate. *Gen. 3.* videturque Deus ea de causa mulieris voluntatem subdidisse viro, quia mulier est levis, imprudens & facilis in emittendis votis, ideoque posse maritum omnia vota uxoris etiam continentiæ, non petendi debitum &c. sicut pater filij impuberis irritare ita enim hæc potestas marito *Num. 30.* simpliciter conceditur; & confirmant dicta SS. PP. *in c. noluit. 16. & c. fin. caus. 33. quæst. 5.* D. Thom. *2. 2. q. 88. art. 8. ad 3.* ibi: *nullum votum Religiosi est firmum, nisi sit de consensu Prælati, nec uxoris, nisi sit de consensu viri.* Imò ulteriùs putat Sanch. *d. l. n. 16.* quòd maritus possit irritare vota uxoris constante matrimonio emissa, sed collata in tempus dissoluti matrimonij: quia tempore emissi voti voluntas voventis subdita est marito. Et *eod. lib. 9. disp. 49. n. 4. & seqq.* quòd maritus possit irritare vota uxoris, etiam de sua licentia emissa, quamvis peccet irritando sine causa. Divortio tamen facto ex causa adulterij nulla potestas irritandi est. *d. disp. 39. n. 8.*

Sed an etiam econtra uxor aliqua vota mariti irritare valebit? R. Affirmativè, in quantum ea uxori in jure suo conjugali quod habet in corpus mariti, vel in bonis suis præjudicant, ut si maritus voveat longam peregrinationem, & diuturnam absentiam, donationem ex bonis dotalibus, & similia. Sanch. *d. l. 9. disp. 45.*

Uno tamen casu jura propter publicam necessitatem Christiani populi derogârunt potestati uxoris, quatenus scilicet maritus præter uxoris assensum possit liberè vovere peregrinationem Hierosolymitanam pro terræ sanctæ redemptione, si nimirum in ea 24

qualitate sit, ut vel ipse militare, vel milites secum ducere, aut suo consilio militaribus adesse possit. *cap. ex multa. 9. §. penultimo. hoc tit.* Similiter juri mariti vel uxoris derogatum est in voto religionis ante matrimonium consummatum. *t. t. de Convers. conjug.* Item Prælato in voto Religiosi ad strictiorem Ordinem transituri, *c. licet. 18. de Regular.* Sanch. *d. disp. 39. num. 19.*

25 Demùm hic *quæritur*, an reviviscat votum semel irritatum, postquàm per mortem mariti vel patris subjectio cessavit? In hac quæstione satis conveniunt DD. I. quòd votum Religiosi, vel impuberis à Prælato vel patre irritatum semper irritatum maneat: quia isti habent simplicem & directam irritandi potestatem.

II, Quòd votum à muliere factum, antequam in matrimonium transivit, vel à servo, antequam in potestatem Domini venit, possit quidem à marito vel Domino interim irritari, quatenus sibi præjudicat, postquàm verò conjugium vel potestas dominica cessavit; votum incipiat, ut priùs obligare, quia non fuit simpliciter irritatum, sed tantùm respectu dictæ potestatis, cui præjudicavit. Sed in

III. Dissentiunt, an scilicet votum, quod uxor constante matrimonio, vel filius jam pubes, dum adhuc in potestate patris erat, emisit atque irritatum fuit, obliget iterum, postquam matrimonium, aut patria potestas soluta est? Affirmativa sententia tutior est, dummodo votum fuerit in omne vitæ tempus conceptum, & non præcisè ad statum conjugij, vel certos annos, qui jam elapsi sunt, restrictum, ut si uxor voverit se totâ vitâ aliquot diebus in hebdomate jejunaturam &c. Ratio est eadem, quæ in præcedenti articulo, quod scilicet irritatio voti constante matrimonio facta non fuerit simplex, & totaliter tollens obligationem voti, sed solùm in quantum præjudicavit. Innocentius *in c. scripturæ 4. hoc tit.* Lib. *de Voto, dubio 10. n. 86.*

Quia tamen etiam pro contrario non pauci DD. cum Panorm. *in d. c. scripturæ. & c. quidam. 3. de Convers. conjugat.* Sanch. *d. l. 9. disp. 38. n. 16.* ibi [illegible] tassis Episcopus in tali voto ad cautelam dispensare poterit: nam quando est dubium an res egeat dispensatione, posse Episcopum dispensare, vel declarare, quòd non [illegible] dispensatione, tradit Gracias *de Beneficiis parte 6. c. 2. num. 10.*

Per *commutationem* tollitur obligatio voti, si id, quod antea erat promissum, aliud opus bonum, & DEO gratum commutetur. Ad *commutationem* duo principaliter requiruntur, scilicet *causa, & superioris authoritas.* Causa est vel difficultatis, vel utilitatis; *difficultatis*, [illegible] pter paupertatem, debilitatem corporis, periculum frequentis omissionis, aliàs [illegible] cumstantias difficilis sit voti executio; [illegible] levior etiam difficultas sufficit, si votum [illegible] puerili ætate ex facilitate potiùs, quam arbitrio discretionis emissum sit. *c. 2. [illegible]* Causa verò *utilitatis* est, si voverit [illegible] pere Deo promisso aliud Ecclesiæ utilius [illegible] DEO gratius præstare paratus sit. Quantum autem authoritas superioris non requiritur, si opus, in quod in votum commutatur, manifestè Deo gratius sit, ut si voverit [illegible] Religionem ingredi. *c. 4. h. t.* vel si voverit, se daturum Ecclesiæ certæ, & [illegible] velit dare pauperiori, & magis indigenti, quia in similibus casibus non tam [illegible] votum, quàm sanctius, & solennius [illegible] tur; si tamen dubium sit, quodnam [illegible] omnibus consideratis melius & Deo [illegible] tius habendum, tunc authoritas, & [illegible] um superioris omninò intervenire debet [illegible] *& ibi DD. hoc tit.*

Porrò nomine superioris non tam [illegible]

tit S. Pontifex, sed etiam inferiores Prælati jurisdictionem Episcopalem habentes; ipsi quoque aliquando Confessarij, vel ex Jubileo, vel aliunde privilegium commutandi vota obtinent.

Est tamen in *commutatione* observandum, ut opus illud, in quod fit commutatio, moraliter, & arbitrio prudentis viri aliquomodo æquivaleat rei per votum promissæ. Interim nihil obstabit, quin votum reale commutari possit in personale, vel è contra, licet plerumque convenientius sit, ut reale in reale, vel etiam personale in reale commutetur: quia ordinariè onera realia tam charitatem erga proximum, vel utilitatem Ecclesiæ concomitantem habent, dispersonale fuerit corporis afflictivum, & ejus peccatis resistens, quod proinde expetat, ut in aliud simile, quod vovens perficere possit, convertatur, V. g. jejunium in orationes quotidianas &c. In specie autem de commutatione votorum, quæ à Confessario sit tempore Jubilæi, & qualiter singula vota commutanda sint, utiliter legi potest R. P. Cobat. *de duplici Jubilæo.*

Denique per *dispensationem* extinguitur votum, si subexistente causâ ejus obligationem Pontifex vel alius Prælatus etiam inferior jurisdictionem Episcopalem, aut speciale privilegium habens remittat. Causæ autem dispensandi recensentur, si votum ex nimiâ deliberatione, ut in ira, metu, ætate puerili, vel aliqua animi perturbatione, non tamen auferente prorsus mentis judicium emissum sit: ut deinde difficulter observari possit; aut si aliqua magna, & publica utilitas per dispensationem obtinenda speretur, veluti si unicus hæres alicujus Principis vel insignis familiæ votum castitatis fecerit &c. Et hæc dispensatio plerumque necessaria est in votis majoribus, quæ propter dignitatem materiæ non recipiunt aliquam æquivalentem commutationem; in minoribus autem magis commutatio, quàm dispensatio locum habet: quia obligatio Deo facta debet omni meliori, quo potest, modo impleri; unde & in ipsa dispensatione circa vota minora aliquod saltem opus bonum voventi loco voti peragendum injungitur.

Porrò in votis dispensare non tantùm potest S. Pontifex, sed etiam inferiores Prælati jurisdictionem episcopalem habentes, *c. 1. & ibi. DD. h. tit.* videlicet Legatus Pontificis in Provincia suæ Legationis; Episcopus in sua Diœcesi: Capitulum sede vacante, Prælatus exemptus cum suis subditis, Archiepiscopus cum subditis suorum suffraganeorum, non quidem semper, & ubique, sed si quasi per appellationem adeatur denegatâ dispensatione à suffraganeo, vel dum actu provinciam visitat: quia extra appellationem & Visitationem Archiepiscopus in subditos suffrageneorum regulariter jurisdictionem non habet *c. Venerabilibus. 7. de Sententia excom. in 6. c. fin. de Censibus. in 6.*

Sunt autem *quinque vota* specialiter *reservata*, in quibus nemo præter S. Pontificem, vel cui is ex singulari privilegio concessit, dispensare potest, nimirum I. votum *perpetuæ castitatis.* II. votum *ingrediendi religionem.* III. votum *peregrinandi Romam*, sed ad limina Apostolorum. IV. peregrinandi *Hierosolymam.* & V. peregrinandi *ad S. Jacobum Compostellam. Extrav. etsi dominici. fin. de Pœnit. & remiss. inter Com.* 28

Verùm, cùm hujusmodi reservatio à communi jure exorbitet, & Episcoporum potestati deroget, odiosæ & strictæ interpretationis censetur, ac propterea non extenditur ad illa vota, quæ licet habeant cum istis aliquam similitudinem, non tamen sunt omninò, ac in specie eadem. Quare non erit reservatum votum *castitatem* servandi non per-

perpetuò, sed tantùm ad certos annos: nec votum *non petendi debitum conjugale*, vel *non nubendi*, aut *non fornicandi*: nec votum *suscipiendi Ordines Clericales*: nec votum *conditionatum* (puta, si convaluero ex morbo, ingrediar Religionem) ante conditionis eventum. Votum *ingrediendi Religionem strictiorem*, ut liceat ingredi minùs strictam, vel permanere in minùs stricta: votum *pœnale* v. g. si fornicatus fuero, voveo me iturum Romam, etiam post culpam commissam DD. mox citandi probabiliter non reservatum ajunt, quòd non habeat naturam aliorum votorum, quæ simpliciter & directè fiunt ex affectu erga rem promissam & ob cultum divinum, sed hoc fiat directè ob aversionem & detestationem peccati.

Votum quoque peregrinationis Hierosolymitanæ nonnulli tantùm eo casu reservatum putant, quo factum est intentione subveniendi terræ sanctæ contra hostes Christiani nominis *argum. text. & Gloss. in cap. ex multa. 9. hoc tit.*

Denique in votis reservatis dispensare potest Episcopus, quando est impedimentum adeundi S. Pontificem, & est necessitas accelerandi dispensationem, quod plerumque in voto castitatis contingit, postquam matrimonium jam contra votum contractum est, propter periculum quotidianæ incontinentiæ. In votis autem peregrinationum impedimentum frequentiùs solet esse tantùm temporale, ut propterea potiùs dilationem, quàm dispensationem requirant.

Sed & tunc Episcopo dispensationem concedunt, si subsit dubium juris, aut facti, an votum in talibus circumstantiis obligatorium sit. Item si votum reservatum priùs S. Pontifex in aliud opus commutârit, tunc Episcopus ex nova causa denuò aliam commutationem facere poterit: neque enim aliud opus, in quod commutatatio facta est, censebitur reservatum, ex regula juris, quod *subrogatum sapit naturam ejus, in cujus locum subrogatur*: quia procedit ea substantialia subrogati, ut circa obligationem, non autem circa accidentalia, seu in strictæ interpretationis, & non extendi, sicuti est reservatio. Vid. Sanch. *de Matr. lib. 8. disp. 9. & seq.* Less. *lib. 2. cap. dub. 13.* Laym. *lib. 4. tract. 4. cap. 8. num. 8. & seqq.* Suar. *d. L. 6. cap. 20.*

Sed inquies: quomodo Pontifex ... scopus potest dispensare in voto, cum votum obliget ex jure divino, in quo dispensatio non conceditur? R. jus divinum ... quando obligare omnes per se, sine ... præsupposita voluntate humana, ut ... ceptis Decalogi & similibus; ac in ... rum est dicere, quòd dispensare non ... aliquando autem obligat jus divinum ... præsuppositâ obligatione humanæ voluntatis, & quamdiu ista durat, ut in voto ... ramentis; igitur si ista obligatio humana ... irritationem, commutationem aut dispensationem tollatur, cessabit etiam obligatio juris divini, quæ obligationi humanæ voluntatis tanquam fundamento innitebatur, non aliter obligat votum ex jure divino quàm quatenus valet, & durat. Vid. Suar. *de Matr. lib. 8. disp. 6.*

Demum vulgaris est *controversia* ... summus Pontifex possit in votis solemnibus dispensare, adeoque efficere, ut Religiosus professus possit rursus ad sæculum ... Rationem dubitandi facit text. *in c. cum Monasterium. 6. in fine. de Statu Monachorum.* ubi dicitur, quòd *abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis ... sint regulæ Monachali annexa, ... tra eam nec summus Pontifex possit ... tiam indulgere.*

Nihilominus apud Recentiores, & ... cc. communiùs receptum est, posse ... mum Pontificem etiam in votis ...

bus dispensare: quia solemnitas votorum est tantùm juris positivi. *Text. in c. unico. h. t. in 6.* ergò si Pontifex tollat solemnitatem, quæ est juris positivi consentiente maximè Religione, & remittente jus suum, quod habet in Religiosum, manet tantùm votum *simplex*; in voto autem *simplici*, quin Pontifex dispensare possit, nemo facilè dubitaverit. Ad tex. *in d. c. cùm ad Monasterium*. communis, & vera est responsio, quòd loquatur in *sensu composito*, quòd scilicet non possit dispensari in votis solemnibus cum Religioso, ut maneat Religiosus: quia per talem dispensationem cessarent substantialia Religionis; non autem loquatur ibidem Pontifex *in sensu diviso*: & quòd status Religionis totaliter ab aliquo tolli non possit.

TITULUS XXXV.

De Statu Monachorum & Canonicorum Regularium.

SUMMARIA.

1. *Religiosus non potest habere proprium pecuniarium, secus honoris, & jurisdictionis.*
2. *Prælatus potest Religioso concedere aliquod peculium.*
3. *Legatum factum Religioso, ut ad eum solum pertineat, an valeat?*
4. *Tacita etiam seu præsumpta licentia excusat à vitio proprietatis.*
5. *Religiosus proprietarius quas pœnas incurrat?*
6. *Paupertas habet gradus.*
7. *Religiosus peccans contra castitatem contrahit duplicem malitiam.*
8. *Votum obedientiæ in quantum obliget.*
9. *De clausura & Monasteriis Monialium quid statuerit Concil. Trid.*
10. *Abbatissa an possit dare licentiam intrandi Monasterii clausuram?*
11. *Infantes & puellæ causâ educationis an & qualiter possint admitti ad Monasteria Monialium?*
12. *Excommunicatio ob ingressum in clausuram probabiliter non est reservata.*
13. *Mulieres ingredientes Monasteria virorum possunt probabiliter à Censura excusari.*

POstquam in *præcedentibus Titulis* de Votis in genere, & de ingredientibus in Religionem præmisimus, in præsenti specificè ad obligationem *Votorum solemnium, scilicet paupertatis, castitatis, & obedientiæ* descendimus. Quia verò de hac materiâ prolixè scribunt Theologi, & Commentatores in diversas Ordinum regulas, ideò tantùm pro summariâ aliquâ cognitione. 1

Notandum I. quòd ex voto *paupertatis* obligentur omnes Religiosi, ne quid proprium habeant. *c. 2. 4. & 6. h. t.* Intelligendum tamen hoc circa bona pecuniaria: dominium autem famæ & honoris; item jus eligendi, jurisdictionemque spiritualem, & beneficij titulum (secus de reditibus beneficialibus) proprium Religiosus habere potest, ut ex S. Thoma, Navarro, & aliis notat Layman. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 5. c. 7. n. 2.* Cæterùm verò *Proprium* hic non præcisè juridicè sumitur, quatenus scilicet dominium importat, cùm Religiosus etsi maximè velit, tamen dominium de jure habere non possit, sed accipitur secundùm terminos Regularis Instituti, & complectitur omne id, quod Religiosus contra voluntatem Prælati expressam, vel saltem rationabiliter præsumptam detiner, aut expendit. Laym. *d. l. n. 4.*

Dico: *contra voluntatem Prælati*: nam 2 ex plurium DD. sententia potest Prælatus Religioso aliquod peculium in genere ad usus honestos concedere, dummodò non simul potestatem revocandi à se abdicet, & Religiosus paratus sit ad quamcunque Prælati avocationem id resignare, statutum autem Concilij Trid. *sess. 25. de Regul. c. 2.* tantùm de concessione perpetua, & irrevocabili DD. exponunt Vid. cc. apud Barb. *in Collect. ad d. cap. 2. Trid. n. 3.*

Legatum quoque conditionatum in favorem alicujus Religiosi factum, ut res legata

ad eum, & non ad Monasterium pertineat, explicandum est (juxta conditionem personæ, *l. plenum. §. equitij ff. de Usu & hab.* & ne voluntas ultima pereat, *l. in contrahenda. ff. de R. I. l. qui quadraginta. ff. Ad L. Fal.*) de solo usu ejus cum licentia Prælati; Prælato consentiente in usum Monachi (dissentiente enim corruit legatum) poterit tamen Monachus huic usui in favorem Monasterij renuntiare, Vid. Panormitan. *in cap. 2. h. t. n. 8.* Molina *tom. 1. disp. 140. n. 20.* Sanch. *lib. 7. mor. c. 17. n. 9.*

4 Præterea, ut Religiosus sine peccato aliquid detinere, vel in suos usus convertere possit, non semper expressa voluntas Prælati requiritur, sed etiam tacita & præsumpta sufficit, si res exiguæ quantitatis, & Religiosus rationabiliter præsumere possit, Prælatum, tametsi resciret, non fore invitum; quod plerumque ex eo cognoscitur, quando Prælatus multoties tantundem per expressam licentiam in usum Religioso concessit; semper tamen minùs de voluntate Abbatis præsumere potest Religiosus degens in Monasterio, quàm extra in studijs, aut Parochiâ, cùm in Monasterijs bene disciplinatis nullus specialis præsertim pecuniarum usus Religiosis concedatur, nisi illis, qui administrationem habent.

5 Pœnæ verò Religiosi proprietarij tres statuuntur. I. Privatio sepulturæ Ecclesiasticæ, si proprietas in magnâ quantitate fuerit. *c. Monachi. & c. cùm ad Monasterium. h. t.* Licet autem ibidem jubeatur, ut etiam proprium inventum cum Religioso sepeliatur; ne tamen Monasterio, ad quod pertinebat, ex delicto personæ damnum inferatur, censent DD. sufficere aliquam partem illius proprij sic sepeliri. Barbos. *ad d. c. cùm ad Monasterium num. 5.* Et cùm ratio hujus constitutionis sit, quod talis proprietarius in peccato mortali decesserit, ut notat Gloss. ibidem, ideò antequam hæc gravissima pœna infligatur, considerandum erit, an non adsint aliquæ conjecturæ pro defuncto, quæ hanc pœnam mitigent, aut excludant, ut quia ante mortem pœnitentiæ facultatem restituendi non habuit; quia de tacito consensu Prælati bonâ fide præsumpsit, aliâve rationabili causâ retinendi [illegible]batur &c.

II. Privatio vocis activæ & passivæ in capitulo per biennium, id est, ut ad actus capitulares talis proprietarius vocari non debeat, nec eligere, nec eligi possit. Trid. *sess. 25. de Regularibus. cap. 2.*

III. Expulsio è Monasterio *d. cap. cum ad Monasterium.* cujus tamen loco Prælatus pro arbitrio suo potiùs aliam pœnam infligere debet, quia magis curandum est ad evitanda scandala Religiosi in congregatione contineantur, quàm expellantur. *ibi fin. de Regularibus.* juxta ea, quæ in [illegible] *Tit. XXXI.* dicta sunt, & universim [illegible] jure Canon. præsertim antiquiori statutis [illegible] consuetudine plerúmque esse arbitratus [illegible]dit Vallensis *ad Tit. de Pœnis. §. 4.* [illegible] Deinde istæ pœnæ tantùm procedunt [illegible]ligiosus peccet contra paupertatem per [illegible]citam rerum detentionem, non verò per [illegible]citam alienationem, de quâ constitutione istæ pœnales non loquuntur, ideò ad eam [illegible]tendendæ non sunt., *cap. odia. de Reg. jur. in 6. & l. penult. ff. de Pœnis.* [illegible] quæ hactenus dicta sunt, de singularibus Religiosis intelligi debent: nam Monasterium in communi rectè bona possidere [illegible] imò omnes etiam Ordines mendicantes, [illegible] fortè ex primâ suâ institutione erant [illegible]rum etiam in communi incapaces, [illegible] fundationes, & bona immobilia [illegible] possunt; exceptis Capucinis, & Fratribus Minoribus S. Francisci, qui de observantia dicuntur. Trid. *sess. 25. de Reg. cap. 3.*

Hab

Habet enim paupertas suos gradus, & una major est altera, ita ut quælibet notabilis restrictio administrationis rerum suarum paupertas suo modo dici possit, quemadmodum Apostolus *ad Gal. 4.* pupillum comparavit servo nihil habenti & omnis proprietatis de jure incapaci §. *1. Inst. de Jurat. servorum.* ex eo, quòd esset quidem dominus omnium; sed sub Tutoribus nec bonorum suorum haberet administrationem. Unde & in Societate emittentes simplicia vota suo modo paupertatem habent, & Religiosi dicuntur, licet adhuc dominium radicale etiam in particulari retineant, sed illud vinculatum & dependens à Superiore. Cæterum qualiter Religiosi habeant jus testandi, vel succedendi in hæreditatibus, vel cui acquirant, jam supra in *Tit. XXVI. de Testam. & XXVII. de Succeff. ab intest.* item in Tit. XXXI. *de Regularibus.* dictum est.

7 *Notandum* II. quòd ex voto *Castitatis* teneatur Religiosus abstinere ab omni delectatione veneréa tam extra, quàm intra Conjugium, ita ut Religiosus peccans contra castitatem præter violationem præcepti Decalogi, etiam per transgressionem voti sacrilegium, adeoque duplicem malitiam committat. Circa quod peccatum plura apud Theologos legenda erunt.

8 *Notandum* III. Quòd obedientia voveatur Prælato juxta cujuscunque Ordinis Regulas ac Constitutiones, ita ut Prælati præceptum non obliget sub culpâ, nisi in illis, quæ aut directè aut indirectè ad observationem Regulæ pertinent. Unde non obligabit, si jubeat acceptare Episcopatum, vel Abbatiam in alio Monasterio, assumere strictiorem Regulam, quam quis professus est &c. In ijs verò quæ vel explicitè, vel virtualiter in Regulâ continentur, & ordinantur ad vitæ correctionem, Monasterij, ejusque disciplinæ conservationem, potest Prælatus imperare sub culpa, eique non obedientes sacrilegium committunt: non tamen censetur semper sub culpâ jubere, nisi ex verbis vel circumstantijs id appareat, maximè si sint talia, in quibus nec ipsa Regula, nec intentio fundatoris obligat sub mortali, sed tantùm ad pœnam sustinendam, si quis transgressus fuerit. Imò nec semper justum & validum est, ut in materia leviori Prælati conscientias subditorum sub gravi culpa onerent. De hac obligatione statutorum in conscientia, & an Religiosi teneantur acceptare reformationem sui Ordinis, superiùs *in Lib. I. in Tit. I. §. 2. n. 23. & §. 3. n. 30.* dictum est. Vid. etiam Layman. *in Theol. Moral. lib. 4. tract. 5. cap. 9.*

Notandum IV. rectè constitutum esse in *cap. un. h. t. in 6.* & in Trid. *sess. 25. de Regular. c. 5.* ut Episcopi in Monasterijs Monialium etiam exemptis, ut Sedis Apostolicæ delegati, in subditis verò ut Ordinarij clausuram rigorosam procurent, & ad eam acceptandam Moniales per censuras, & invocationem brachij sæcularis compellant; item ut Monasteria Monialium extra urbem vel oppida existentia, si fieri possit, intra urbes reducant, licet fortassis ante hac clausura observata non fuerit, vel Monasterium extra urbem fundatum sit. Ulteriùs quoque statuit Trid. *d. loco.* ut nulli Monali post professionem liceat exire ex Monasterio etiam ad breve tempus quocunq; prætextu, nisi ex aliquâ legitimâ causâ ab Episcopo approbata, in duitis quibuscunque, & privilegijs non obstantibus. Ingredi autem Monasteria monialium nemini liceat cujuscunque generis, aut conditionis, sexûs, vel ætatis fuerit sine Episcopi, vel Superioris licentiâ in scriptis obtentâ excommunicationis pœnâ ipso facto incurrendâ; licentiam autem Episcopus, vel Superior dare debeat tantùm in casibus necessarijs. Nomine autem Superioris etiam Abbatem, vel

alium Prælatum venire, cujus Monasterio Monasterium Monialium annexum est, docet Tambur. *de Jure Abbatissarum. disp. 23. quæsit 1.* Porrò circa hanc Trid. constitutionem ulteriùs.

10 *Notandum* V. Licet Abbatissa per se non possit alicui dare licentiam etiam ex justa causa intrandi clausuram (exceptâ magnâ necessitate, quæ legem non habet, puta incendij, ruinæ subitaneæ infirmitatis &c.) posse tamen Episcopum dare potestatem ipsi Abbatissæ, vel Confessario, ut in casibus frequenter occurrentibus licentiam concedant, maximè si ipse Episcopus propter distantiam commodè adiri nequeat, tradit Barb. *ad. d. c. 5. Trid. n. 6.* Causæ autem necessitatis, & frequenter occurrentes sunt, si Monialis vel ex Regula, vel ex devotione confiteri desideret, & propter infirmitatem aut surditatem commodè ad fenestellam audiri nequeat: si Medicus, aut Chyrurgus ad ægrotantem vocetur: si structura aliqua in Monasterio conficienda sit, ob quam frequenter oportet introire operarios, ubi tamen semper talis provisio debet fieri, ut omnia extra suspicionem sint. Ipse quoque Superior, quòd causâ visitationis, aut electionis Abbatissæ cum decenti comitatu Ecclesiasticorum possit ingredi clausuram Monialium, habetur in Bulla Gregorij XIII. quæ incipit: *Ubi gratia. &c.*

11 *Notandum* VI. Licet *ex allegato Trid. loco* prohibeatur omnibus generaliter ingressus in Monasteria Monialium, nihilominus infantes discretione carentes, sive septennio minores nonnunquam admitti posse, communiter receptum est, secùs autem dicendum de fatuis, seu adultis rationis usu carentibus: quia ex mente Trid. non tantùm illi, qui peccare, sed omnes, qui ad peccandum movere possent, à clausura excluduntur.

Præterea cùm Trid. etiam sexûs differentiam non habendam esse statuat, ideo neque fœminæ absque licentiâ, & justâ causâ admitti debebunt, prout in specie Episcopum non posse dare licentiam ut vidua omnino honesta in habitu sæculari inter Moniales commoretur, licet perpetuò ibi commorari vellet, Tambur. tradit *de Jure Abbatissarum disp. 24. quæst. 14. n. 3.* Interim [illegible] causâ educationis ab anno 7. usque ad [illegible] Monasterijs Monialium commorari [illegible] dummodo consensus Superioris & Abbatissæ Monialium accedat, & in loco [illegible] à dormitorio Monialium, ac ubi [illegible] manuum Moniales vacare solent, habeant nec ancillas aut famulas secum introducant, docet & à sacra Congregatione declarari refert Quaranta *in Summâ Bullarij Monasteria Monialium.* §. *puella.* [illegible] Barb. *d. l. num. 39.* non enim videtur [illegible] esse periculum divulgandi mores sæculares & mundanos inter Moniales cum [illegible] scandalo, perturbatione, si tales [illegible] quàm si viduæ recipiantur. Post [illegible] tum autem 25. annum remanens in Monasterio nullam propterea censuram [illegible] rit, sed Episcopus determinabit tempus intra quod egredi, vel habitum [illegible] debeat.

Notandum VII. Quòd excommunicatio, quæ incurritur per ingressum in Monasterium Monialium, juxta communem sententiam non sit reservata S. Pontifici [illegible] à quolibet Confessario absolvi possit: [illegible] ubi lex absolutionem non reservavit [illegible] liter Pontifici, vel Episcopo, censetur [illegible] etiam inferioribus permisisse. *cap. [illegible] 29. vers. in secundo casu. de Sent. [illegible] municat.*

Non obstat dicta Bulla Greg. XIII. [illegible] quam videtur talis excommunicatio [illegible] reservata: nam ibidem Pontifex revoca-

omnia privilegia, & indulta, ex quibus nonnullis Ducibus, & Comitissis, ac similibus personis licebat Monasteria ingredi, & progredi ad eos tantùm sententiam excommunicationis reservatam tulit, qui illa antiqua privilegia pertinaciter defendere, & vigore illorum Monasteria Monialium ingredi præsumunt, unde qui sine tali prætextu privilegiorum antiquorum Monasterium ingrederetur, eum non incursurum excommunicationem reservatam Papæ, communiter inferunt DD. apud Barbosam. *d. l. n. 74.*

Notandum VIII. Quòd constitutio Concilij Trid. de Monialibus non sit extendenda ad Monasteria virorum, circa quæ probabiliter dici potest, non esse generaliter censuram inflictam: in Monasterijs virorum enim non reperitur aliqua inflictio, vel mulieribus ingredientibus, vel Religiosis mulieres introducentibus, neque præsertim in penalibus fœminino vocabulo mares intelliguntur. *l. si it a sit scriptum. 45. ff. de Legat. 2.* aut censura sine textu expresso statuenda est. Quamvis interim ob circumstantiam pravi finis, scandali, occasionis peccati, aut transgressionis alicujus certæ Regulæ graviter inhibentis mulierum introductionem possit per eam aliquando grave peccatum committi. Et generalis prohibitio nulla tamen additâ censurâ est *in cap. luminosi. causa. 18. quæst. 2.* Solet quidem incœrarium allegari Bulla Pij V. quæ incipit: *Regularium.* & d. Bulla Gregorij XIII. *Ubi gratia.* Ubi in mulieres etiam intrantes Monasteria virorum fertur excomunicatio reservata. Nihilominùs sentiunt DD. quòd juxta responsionem sub *priore not.* datam dictæ Bullæ tantùm loquantur de mulieribus magnæ dignitatis, quæ prætextu privilegiorum præsumunt quasi violenter Monasteria virorum intrare, eorumque pacem turbare. Suar. *tom. 5. de Censuris. disp. 22. sect. 6. nu. 12.* Laym. *in Theol. moral. lib. 3. tract. 5. cap. 12. n. 4.* Refert autem Navar. *de Regularibus comment. 4. n. 62.* Pium V. declarâsse suam Bullam universim de mulieribus ingredientibus Monasteria virorum procedere. Sed respondet Layman. *d. num. 4. vers. sed & si demus.* istam declarationem nec authenticè promulgatam, neque saltem in Germania secundùm eum rigorem receptam fuisse.

TITULUS XXXVI.

De Religiosis Domibus, ut Episcopo sint subjectæ.

SUMMARIA.

1. *Religiosa loca quæ dicantur.*
2. *Monasterium sine Episcopi consensu ædificatum an possit destrui.*
3. *Monasteria ædificandi licentia à quo petenda.*
4. *In Monasteriorum ædificatione quæ observare debeat Episcopus.*
5. *Quid circa Monasteria Monialium.*
6. *Monasteria dupla scilicet virorum & mulierum simul prohibita.*
7. *Religionis novæ approbatio pertinet ad S. Pontificem.*
8. *Episcopus habet fundatam jurisdictionem super omnia loca Religiosa suæ diœcesis.*
9. *Episcopi jurisdictio in loca Religiosa quatenus se extendat.*
10. *Administratores piorum locorum tenentur singulis annis rationes reddere Episcopo, & alia circa eosdem.*
11. *Fundationes Religiosorum locorum à quo & qualiter commutandæ.*

PRænotandum, quòd sicut ad erectionem Ecclesiæ consensus Episcopi requiritur, ita etiam ad fundationem domûs vel loci Religiosi. Et dicuntur loca Religiosa non tantùm Ecclesiæ vel Monasteria, sed etiam Hospitalia, Xenodochia, Leprosaria, aliaque similia ad pium usum cum au-

thoritate Epscopi ædificata. Econtra verò Oratoria privata, hospitalia, & quæcunque alia ad honorem quidem Dei & pios usus absque tamen authoritate Episcopi constructa loca Religiosa non sunt, nec immunitate Ecclesiasticâ, aliisque privilegiis locorum piorum gaudent, pro arbitrio construentium destrui, vel alienari possunt. Vid. Tusc. *V. hospitalia. concl. 158.* Barb. *de Offic.*
2 *Episc. p. 4. alleg. 75. à n. 25. & n. 32.* Docet tamen Lauretus de Franch. *de Controv. inter Episc. & Reg.* & cum eo Pasqual. *in addit. p. 1. num. 461.* Monasterium sine licentia Episcopi ædificatum non posse pro arbitrio destrui, sed jam censeri rem Deo dicatam, atque inter res Ecclesiasticas. Proponemus materiam hujus tituli aliquot quæstionibus magis obvijs.

3 *Quæstio* I. quis valeat licentiam concedere ædificandi nova monasteria? Ex textu Concilii Trid. *sess. 25. De Regul. c. 3. in fin.* Item *c. de Monachis. 12. causâ. 18. q. 2.* videtur solius Episcopi Diœcesani licentia sufficere, & ita docent Sorb. *ad compend. mend. v. ædificare. vers. circa. §. 20.* Roderiq. *in qq. reg. tom. 2. q. 49. a. 3.* Verùm invenio, hos textus apud alios DD. ita exponi, ut licentia Episcopi requiratur quidem, sed sola non sufficiat, principaliter verò S. Pontificis desideretur. Barb. *de Offic. Episc. alleg. 26. n. 4.* Tambur. *de Jure Abb. tom. 3. disp. 5. q. 1. n. 3.* Ad hoc probandum allegant *c. un. §. confirmatos. h. t. in 6.* & *c. un. de Excess. Prælat. in 6.* Attamen ista jura non de quibuslibet Religiosis, sed de Mendicantibus loquuntur, circa quos dici potest, specialem esse considerationem, cum plerique in toto suo Ordine exempti, & S. Pontifici immediatè subjecti sint; item quòd ex incertis eleemosynis vivant, atque talis eleemosynarum quæstus alijs præjudicet, & gravis esse possit. Imò *in d. §. confirmatos*, tantùm egit S. Pontifex de extinguendis [illegible] Ordinibus mendicantium, qui post Concil. Generale Lateran. fuerunt institui. De Monachis autem (quo nomine in propria significatione veniunt non mendicantes) nihil requiritur in jure Decret. contra [illegible] *Monachis. 18. q. 2.* mutatum. Idque [illegible] obscurè confirmatur ex Bulla Urbani [illegible] (de qua mox) in illis verbis: *Servatâ [illegible] taxat S. Canonum, & Concilii Trid. [illegible] cretorum formâ de solâ Ordinarij [illegible] tiâ fundandi, erigendi &c.* Subintra proinde vulgata jura, quòd exceptis [illegible] dicantibus firmet Regulam in alijs: [illegible] censeatur plus de veteri jure correctum quàm expressum, &c.

Allegabitur forsan adhuc Bulla Urbani VIII. *Romanus Pontifex.* ubi revocat quorumvis Ordinum privilegia constituens nova Monasteria *de sola Ordinarij licentia &c.* Sed intentio hujus Bullæ (ut in Summariâ ejus inscriptione, & contextu patet) non fuit, hic aliquid novi circa [illegible] onem Monasteriorum & consensum Superioris desuper requisitum statuere, aut [illegible] re privilegia, quatenus obstant Bullæ Urbani VIII. *Quoniam ad institutam.* & Greg. XV. *Cùm alias fel. rec.* quæ Bullæ [illegible] sûs Pontificij ad erectionem Monasteriorum non Mendicantium necessarij [illegible] meminerunt. Sensus ergo illorum verborum: *de sola ordinarij licentia*: hic [illegible] videtur, quòd ly *sola* non dicat oppositionem ad simultaneam licentiam S. Pontificis, sed ad alia requisita, quæ ex [illegible] Bullis præter *solam licentiam* [illegible] concurrere debent. Unde nisi forsan [illegible] stylo Curiæ Rom. receptum sit, non [illegible] circa Monasteria non Mendicantium [illegible] tum juris, ex quo licentia Papæ [illegible] convincatur.

Quæstio II. Quid ergò præter *solam* [illegible]

scopi licentiam ad erectionem novi Monasterii requiratur? R. inprimis observandam esse Bullam Clem. VIII. *Quoniam ad institutam*, ubi declarat, *locorum Ordinarios non posse licentiam ad novos Conventus quorumcunque Mendicantium Ordinis* (in Bulli Greg. XV. est additum: *præsertim* Mendicantium) *in civitatibus & locis eorum ordinariæ jurisdictioni subjectis erigendos impertiri, nisi vocatis & auditis aliorum in ejusdem civitatibus & locis existentium Conventuum Prioribus, seu Procuratoribus, & aliis interesse habentibus, & causa servatis servandis constiterit, in eisdem civitatibus & locis novos hujusmodi erigendos Conventus sine aliorum detrimento commode sustentari posse. Si verò ab eorum in hujusmodi causis sententiis ad Apost. Sedem provocari & appellari contigerit, ipsi Ordinarios tamdiu erectionem novorum Conventuum suspendere debere, quousque ab Apost. Sede in eadem causa pronunciatum extiterit, irritum &c.*

Deinde sub Gregorio XV. factum est Decretum in hæc verba: *quòd de cætero Monasterium, Conventus, Domus, Congregatio, vel Societas Religiosorum seu Regularium cujuscunque etiam Mendicantium Ordinis, Societatis & Instituti, quocunq; nomine nuncupentur, etiamsi de illis particularis expressa & specifica mentio habenda esset, in quacunque civitate vel oppido, seu quocunque alio loco non erigantur, nisi in eo saltem 12. Fratres aut Monachi, seu Religiosi inhabitare, ac ex traditibus & consuetis eleemosynis sustentari valeant, ac Priores, seu Procuratores aliorum Monasteriorum, Conventuum, seu Domorum aliarum Religionum, vel Congregationum aut Societatum, seu Institutionum hujusmodi non solum in prædictis, sed etiam in aliis per quatuor millia passuum circumvicinis locis, ad id vocati & auditi fuerint, ac tali erectioni consenserint, vel aliàs Ordinariis locorum constiterit, Religiosos Monasterii, Conventus, seu Domus Regularis sic erigendi, seu erigendæ absque detrimento Religiosorum in Monasteriis seu Domibus anteà in Civitatibus seu locis hujusmodi erectis degentium ibi in numero duodecim & congruè manuteneri & ali posse. Si verò novi conventus, Domus, Congregatio, vel Societas hujusmodi instituendæ erunt, nullique alii Regulares inibi repertantur Ordinarii locorum nihilominus diligenter inquirant, an locorum incolæ & habitatores, quorum & consensum requirant ac adhibeant, hujusmodi duodecim Religiosos in Conventibus, ut præmittetur, instituendis commodè alere & manutenere valeant, &c.*

Hæc duo Pontificia Decreta refert, & pluribus adjunctis quæstionibus exponit Lauretus de Franchis, *de Controv. inter Episc. & Regul. par. 1. à n. 399. usque ad n. 530.* & apud eum Zach. Pasqual. *in addit.* Item Barbosa *de Officio Episc. p. 2. alleg. 26. à num. 5.* Tambur. *de jure Abb. Tom. 3. disp. 5. q. 1.* atque his Bullis contraria Privilegia revocavit Urbanus VIII. ut *in præced. quæst.* dictum, & Bulla revocatoria refertur apud cc. DD. qui & easdem constitutiones extendunt ad mutationē Monasterij de uno loco ad alium; non verò ad ampliationem in eodem loco, neque ad hospitia, ut vocant, Religiosorum, causâ duntaxat itinerantium absque alio præjudicio erecta.

Quæ verò specialiter observanda sint in 5
erectione Monasterij Monialium vid. Barb. *d. l. ante. n. 8.* & Concil. Trid. *Sess. 25. de Regular. c. 5. in fin.* statuit his verbis: *Quia Monasteria Monialium extra mœnia ur-*

bis

bis vel oppidi constituta malorum hominum prædæ & aliis facinoribus sine ullâ sepè custodiâ sunt exposita, curent Episcopi & alii Superiores, si ita videbitur expedire, ut Sanctimoniales ex iis ad nova vel antiqua Monasteria intra urbes, vel oppida frequentia reducantur, invocato etiam, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, impedientes verò vel non obedientes per censuras Ecclesiasticas parere compellant.

6 *Duplicia Monasteria*, id est Monachorum & Monialium simul ædificare pridem inhibitum fuit. *c. definimus. 21. & seq. caus. 18. q. 2.*

7 Demùm novam Religionem hodie non posset Episcopus recipere, priusquam ab Apost. Sede approbatam. *c. fin. h. t.* licet ante Concilium Later. secus fuerit, ut tradit Miranda *in Man. Prælat. tom. 1. q. 3. art. 6.*

8 *Quæstio* III. An juxta *Rubricam Tituli*, omnia loca Religiosa Episcopo, in cujus diœcesi sunt sita, subjecta esse debeant? R. Episcopum diœcesanum habere fundatam intentionem in jure, quòd omnia loca Religiosa de ipsius jurisdictione censeantur, nisi ab adversa parte specialis exemptio probetur. *c. omnes basilicæ. 10. causa. 16. q. 7. c. monasteria. 17. causa. 18. q. 2. c. 3. c. constitutus. c. cum dilectus. h. t.* Qualiter autem probetur exemptio, & alia circa privilegium exemptionis, traditur *in Lib. V. Tit. XXXIII. §. IV.* videri etiam poterit Erasmus à Chokier in speciali Tract. *de Jurisdictione Ordinarii in exemptos.* Barb. *de Offic. Epis. p. 3. alleg. 105. & 106.* Tambur. *de Jure Abbat. tom. 3. disp. 5. quæst. 11.*

Præterea tametsi locus Religiosus uniatur loco Religioso alterius diœcesis, nihilominus manebit sub jurisdictione Episcopi, in cujus diœcesi situs est. *c. 2. h. t.* sed quia per tales uniones fit aliquæ diœcesium confusio cum Ordinariorum & subditorum incommodo, ideò Concil. Trid. *sess. 14. de Reform.* prohibuit Ecclesias & loca pia diversarum diœcesium inter se uniri.

Quæstio IV. Quousque potestas & jurisdictio Episcopi in loca Religiosa extendatur? Præter jurisdictionem fori contentiosi, quâ *Lib. I. in Tit. de Officio Judicis Ordinarii. Lib. II. Tit. de foro competenti. in Tit. de Appellat.* dictum fuit, inter exactionem jurium Episcopalium, à quibus infra *in Tit. de Censibus, exactionibus & procurationibus.* specialim constituit Concil. Trid. *Sess. 22. de Ref. cap. 8.* ut *Episcopi etiam tanquam Sedis Apost. delegati in casibus à jure concessis omnium piarum dispositionum tam in ultima voluntate, quàm inter vivos fiant executores, habeant jus visitandi hospitalia, collegia quæcunque ac confraternitates laicorum, etiam quas Scholas sive quocunque alio nomine vocant, non tamen quæ sub Regum immediata protectione sunt sine eorum licentiâ, eleemosynæ Montis pietatis sive charitatis, & omnia loca omnia quomodolocunque nuncupentur, etiamsi prædictorum locorum cura ad laicos pertineat, atque eadem piorum loca exemptionis privilegio sint munita, ac omnia, ad Dei cultum, aut animarum salutem, seu pauperes sustentationem instituta sint, ipsi ex officio juxta Sacros Canones statuta cognoscant & exequantur, obstantibus quacunq; consuetudine etiam immemorabili, privilegio aut statuto.*

Deinde idem Concil. Trid. *cit. sess. cap. 9.* decrevit, ut *Administratores tam Ecclesiastici, quam laici fabricæ cujuscunque Ecclesiæ etiam Cathedralis, hospitalium confraternitatis, eleemosynæ, Montis pietatis & quorumcunque piorum locorum singulis annis teneantur reddere ra-*

nem administrationis Ordinario: consuetudinibus & privilegiis quibuscunq; in contrarium sublatis: nisi secus fortè in institutione & ordinatione talis Ecclesiæ seu fabricæ expressè cautum esset. Quod si ex consuetudine, aut privilegio, aut ex constitutione alicuius loci, aliis ad id deputatis ratio reddenda esset, tunc cum iis adhibeatur etiam Ordinarius: & aliter facta liberationes dictis administratoribus minimè suffragentur.

Circa quas Concilij constitutiones videri poterunt, quæ copiosè congessit Barbosa in *Collect. DD. ibidem* & in *Tract. de Offic. & potest. Episc. p. 3. alleg. 75.* & *Juris Eccles. univ. lib. 2. c. 11.* Inter alia refert *in Collect. ad d. c. 9.* Trid. *n. 18.* ad hanc rationum redditionem non teneri Abbates, Præpositos; & Abbatissas Regularem vitam ducentes, prout attestatur resolutum Armend. *in Addit. ad recompil. leg.* Nav. *lib. 7. de Episc. n. 79. v. & Abbates.* Adde Zoës. *h. t. n. 3.* loquitur enim Concilium de puris administratoribus piorum locorum, Prælati autem Ecclesiarum, qui in iisdem Ecclesiis per electionem, confirmationem, benedictionem, aliove titulo ritè instituti & jus in re ac jurisdictionem consecuti sunt, utique pari jure cum meris administratoribus censeri non possunt, sicut etiam notavit Panorm. in *cap. qualiter & quando. 24. de Accusat. num. 25.* contra Glossam *in eod. c. 24. v. redde rationem.*

Quod si hospitalia Monasteriis, in quibus viget Regularis observantia, vel militari ordini subjecta fuerint, tota eorum cura & inspectio ad Prælatum Ordinis seu Monasterij spectabit. *Clem. 2. §. præmissa. h. t.* Trid. *sess. 25. de Reform. cap. 8.*

Statuit præterea Concilium Trid. *de Reform. sess. 25. c. 8.* ut per censuras & amotionem ab administratione Ordinarius procedere possit contra administratores, qui juxta fundationem hospitalitatem non exercent, iique ad integram restitutionem fructuum in foro etiam conscientiæ teneantur, quos neglectâ hospitalitate debitâ in suos usus converterunt; & denique ut administratores tantùm triennales constituantur, nisi in fundatione aliter institutum fuerit.

Quæstio V. Quis possit loca Religiosa ad certum usum, vel pro certo genere personarum destinata ad alium usum, vel aliud genus hominum transferre? Quamvis regula sit *in Clem. 2. h. t.* quòd ea, *quæ largitione fidelium ad certum usum destinata sunt, ad eum debeant, & non ad alium applicari, salvâ Sedis Apost. authoritate*, interim hodiè in Concil. Trident. *sess. 25. de Reform. cap. 8.* constitutum est, ut si hospitalia ad certum numerum peregrinorum, infirmorum aut aliarum personarum genus suscipiendum fuerint instituta, nec in eo loco similes personæ, aut perpaucæ reperiantur, possit Ordinarius cum duobus de Capitulo per ipsum eligendis fructus illorum hospitalium in alium pium usum, qui eorum institutioni proximior sit, ac pro loco & tempore utilior, convertere. 11

Circa Monasteria specialiter in Jure decisum est, ut si Religiosi alicujus Monasterii quacunque ex causâ deficiant, non tamen propterea Monasterium aut ejusdem reditus mensæ Episcopali incorporari, vel Clericis sæcularibus aut laicis concedi debeant, sed alij Religiosi ex eodem Ordine, vel si ejusdem ordinis haberi non possint, alterius Ordinis substituendi sint. Quòd si nulli prorsus Religiosi reperiantur, qui velint tale Monasterium acceptare, tunc Clerici sæculares advocari possunt, ut quantum possibile à prima fundatione pro Religiosis facta non recedatur. Text. & Gl. *in cap. inter quatuor. h. t. c. possessiones. de Reb. Eccles. non alien.*

alien. cap. relatum. 7. Ne Clerici vel Monachi. Licet porrò *in c. Clerici. 2. h. t.* supponatur, ex authoritate Papæ posse quascunque fundationes liberè mutari, nihilominùs etiam S. Pontifex non censetur à Jure communi recedere, aut plenitudine potestatis uti velle, præsertim in præjudicium aliorum auferendo eis jus suum, nisi ex causa gravissimâ, adeóque præcedente causæ cognitione, & in specie exprimendo, quòd ex certâ scientia, aut plenitudine potestatis procedat. *arg. c. licet. 12. de offic. Ord.* Innoc. *in c. quæ in Ecclesiarum. de Constit. Reg. Cancell. de non tollendo jus quæsitum. c. quamvis. 8. de R. script. in 6.* Unde si de facto parte alterâ inauditâ Bullas concedat de Monasteriis aliisque piis locis ad alium Ordinẽ vel statum transferendis, meritò de sub: aut obreptione suspectæ censebuntur.

TITULUS XXXVII.

De Capellis Monachorum & aliorum Religiosorum.

SUMMARIA.

1. *Beneficia alia sæcularia, alia regularia, & quæ talia.*
2. *An in dubio omnia beneficia præsumantur sæcularia?*
3. *Beneficium sæculare qualiter in Monasterio fundari possit.*
4. *Beneficia regularia regularibus, sæcularia sæcularibus conferenda procedit in simplicibus*
5. *Regularis potest fieri Episcopus Ecclesiæ sæcularis.*
6. *Etiam Propositus vel Decanus Ecclesiæ Collegiatæ.*
7. *Vicarius quoque generalis Episcopi.*
8. *Etiam Parochus in Ecclesia sæculari.*
9. *Quid observandum in promotione Regularium ad parochias.*
10. *Parochia quando dicatur incorporata quoad temporalia tantùm.*
11. *Parochia pleno jure unita quando dicatur, & quid in ea Monasterium juris habeat.*
12. *Unio quædam dicitur plenissimo jure.*

NOmine *Capellarum in h. t.* non tantùm intelliguntur beneficia simplicia, quæ propriè capellæ seu capellaniæ sunt, ut supra in *Tit. de Præbendis.* dictum est, sed etiam Prioratus, Præpositurae, Parochiæ, aliæque Ecclesiæ & beneficia ad Religiosos spectantia, & Monasteriis unita.

Possent: in *h. t.* duo tractari in primis de *unione* Ecclesiarum & beneficiorum, deinde de qualitate beneficiorum *Regularium*, juxta divisionem illam, quam in *Tit. de Præbendis.* tradidimus, quòd beneficia alia sint *sæcularia*, alia *regularia.* sicut etiam de *Unione* actum est superiùs *in Tit. Ut Ecclesiastica beneficia. sine dimin. conferantur.* Hic breviter aliqua de beneficiis *Regularibus* dicemus.

Communis igitur divisio beneficiorum est, quòd alia sint *sæcularia*, alia *regularia; sæcularia* dicuntur illa, quæ vel ab initio pro Clericis sæcularibus fundata sunt, vel in quibus ex succedente præscriptione ... annorum, vel legitima fundationis, ex authoritate Sedis Apostolicæ, commutatione (quæ comutatio tunc demũ de jure rectè fieri censetur, si beneficia regularia nec pro Religiosos ejusdem, nec alterius Ordinis provideri possint. Text. & Gloss. *in c. inter quatuor. 5. de Relig. dom. cap. possessiones. 10. de Rebus Eccles. non alien. cap. relatum. 7. Ne Clerici vel Monach.*) Clericis sæcularibus jus quæsitum est. *Regularia* porrò beneficia sunt, quæ similiter vel ex prima fundatione, vel succedente præscriptione, fundationis commutationis, aut unionis incorporatione Regularibus conferuntur, sicut tradunt Interpp. in *c. cùm de Benef. 5. de Præb. in 6.* Garc. *de de Benef. p. c. 10.*

Porrò quamvis non omnes Capellæ seu beneficia in Ecclesiis Monasteriorum fundata hoc ipso beneficia regularia ...

per Regulares administranda, cùm ex voluntate Fundatorum dependeat, an pro Sæcularibus, vel Regularibus beneficiũ fundare velint: Interim quamdiu non apparet de contraria fundatorum intentione, tale beneficium in Monasterio fundatum semper præsumetur regulare. Abb. *conf. 50. 2. part. vers. 7.* Rebuf. *in Prax. benef. c. quotuplex sit beneficium. n. 6.* Mascardus *de Probat. Concl. 172. n. 17.* quia non est verisimile, quòd erigens beneficium cum onere legendi missas Ecclesiis Regularium voluerit in eo ipsos Regulares excludere, cùm potiùs contra videamus ab hominibus Religiosorum preces multum desiderari. Quòd verò aliqui docent, omnia beneficia in dubio præsumi sæcularia, eò quòd S. Petrus fuerit sæcularis, rationem meritò miramur, cùm qualitas beneficiorum ex intentione fundatorum desumenda sit, neque S. Petrus fundavit omnia beneficia, imo tempore S. Petri nulla fuit beneficiorum divisio, quam primùm Dionysius Papa introduxit. *c. un. caus. 13. q. 1. c. pastoralis. de his, quæ fiunt à Præl.* Et Dionysium, qui unus tantùm inter Pontifices hujus nominis numeratur, fuisse Græcum Monachum refert Bullarium *pag. 8.* Accedit, quòd S. Chrysost. *in lib. 3. contra. Monast. vitæ vitup.* dicit, Ecclesiam Dei fuisse initio veluti Monachalem Religionem, & Apostolos duxisse vitam Religiosam, nihil habuisse proprium, & vixisse in communi unanimiter in oratione. *Act. 4. c.* imò emisisse vota Religionis ex Suarezio & aliis probat Tamburin. *de Jure Abb. tom. 1. d. 2. q. 3. & 4.*

Præterea ut in Monasteriis & Ecclesiis Regularibus fundetur capella seu capellania, ad quam debeat præsentari Clericus sæcularis, non sufficit sola authoritas Episcopi, sed etiam consensus Abbatis & Conventûs requiritur, neque alicui invitis Monachis potest acquiri jus Patronatûs, seu præsentandi Clericos sæculares in eorum Ecclesia, ut rectè docet Garc. *d. c. 10. sub. n. 37. in fin.* quia Episcopus non potest nova gravamina, vel onera Religiosis imponere, maximè quæ eorum Communitatem perturbent, prout foret, si Clerici sæculares contra eorum voluntatem in Monasterio jus aliquod prætendere possent. *cap. luminoso. caus. 18. q. 2.* Deinde etiam istud notabile est, quòd erigens altare & beneficium in Monasterio non solus sit futurus Patronus, sed etiam ipsum Monasterium debeat haberi pro compatrono, tanquam quod fundum concesserit, ut advertit Panorm. *in c. 3. de Eccl. ædif. n. 11.* Etenim *fundatio* seu *fundi datio* æquè est causa juris Patronatûs, quam *dotatio* (sive redituum assignatio) vel constructio sive ædificatio; & si alius *fundaverit* alius dotaverit, alius *ædificaverit*, tres erunt ejusdem beneficij patroni, & nisi aliter inter se conveniant, ut v.g. alternis vicibus præsentent, omnes ad præsentandum admittentur; & si diversos præsentent, prævalebit is, qui majora vota habuerit; vel si paria sint, quem Episcopus elegerit. Panorm. *in c. 1. de Jure Patron. n. 6.* Barb. *in Collect.* DD. *ad Conc. Trid. sess. 14. de Ref. cap. 12. n. 16.*

Quæstionis est, utrum è converso Regulares possint promoveri ad beneficia sæcularia?

Certa quidem Regula est, quòd beneficia *regularia regularibus & sæcularia sæcularibus* conferenda sint. *cap. cùm de beneficio. 5. de Præb. in 6. Clem. 1. de Suppl. negl. Prælat.* Eáque de beneficijs simplicibus, Canonicatibus Cathedralium vel Collegiatarum Ecclesiarum satis recepta est, ita ut similium Religiosi sine dispensatione (extra unionem factam Monasteriis per Episcopum ut *in §. seq. n. 17.*) incapaces censeantur, ut notant Barb. & DD. *in c. super eo. de Regular.*

5 Attamen quoad beneficia curata hæc regula non æquè procedit. Nam inprimis, si beneficia habeant *Curam fori externi*, eorum capaces esse Regulares, † exinde manifestum redditur, quòd Religiosus etiam possit eligi in Episcopum, quamvis Ecclesia sit *sæcularis*. per tex. expressum *in Clem. 1. de Elect. c. nullas Religios. 28. & c. si Abbatem. 36. eod. t. in 6.*

6 Idque complures extendunt, ut Religiosus etiam possit eligi in Prælatum seu Præpositum aut Decanum Ecclesiæ Collegiatæ sæcularis. Gl. *in cap. 2. de Statu Mon. in v. parochiales.* Abb. *in c. quod DEI timorem. de Statu Mon. n. 5.* & ibidem Zachar. *q. 7.* Grassis *in aur. decis. p. 2. lib. 3. c. 2. n. 1.* Azor. *Instit. mor. p. 1. lib. 11. cap. 16. q. 13.* Lessius *de I. & I. l. 2. c. 14. dub. 12. n. 99.* Sylv. *v. Religio. 7. q. 4. & 6.*

7 Vicarium quoque Episcopi generalem posse esse Religiosum cum licentiâ sui Prælati, dummodò sit natus legitimè (illegitimi enim per ingressum in Religionem legitimantur quidem quoad Ordines, sed non dignitates. *cap. 1. de filiis presb.*) & habeat secum socium sui Ordinis ex communi DD. sententiâ tradit Barb. *de Offic. Episc. alleg. 54. n. 12.*

8 Quòd si beneficia habeant solùm curam *fori interni*, uti Ecclesiæ Parochiales, an tunc ad ea promoveri possint Regulares? jam olim prolixè tractavit Gratianus in *causâ. 16. q. 1.* ubi inprimis multas authoritates pro sententiâ negativâ adducit, quas deinde *incipiendo à c. doctos. 21.* per contrarias refellit, inter quas insigne illud decretum Bonifacij Papæ relatum in *cap. sunt nonnulli. 25. eâd. causa. 16. q. 1.* in hæc verba: *Sunt nonnulli nullo dogmate fulti audacissimè quidem zelo magis amaritudinis, quàm dilectionis inflammati asserentes Monachos, quia mundo mortui sunt, & Deo vivunt, sacerdotalis officii potentia indignos neque pœnitentiam neque Christianitatem largiri, neque absolvere posse per sacerdotalis officii divinitus sibi injunctam potestatem; sed omninò labuntur; neque enim B. Benedictus Monachorum Præceptor ab hujus rei aliquo modo fuit interdictus, sed eos sæcularium negotiorum ediens expertes fore tantummodò, quod quidem apostolicis documentis, & omnium Patrum institutis non solùm Monachis, sed etiam Canonicis maximopere imponitur. Nos verò tantorum Patrum instituti exemplis (quibus periculosissimum refragari) credimus à Sacerdotibus Monachis ligandi solvendique officium operante dignè administrari, si eos contigerit hoc ministerio sublimari.* Et sanè si cura *fori externi* multas curas & distractiones à vita Religiosa habens annexas potest committi Religioso, vix apparet non etiam, imò multò magis cura *fori interni*. Experientia quoque comprobat, si fidelibus Laicis Sacramenta apud Religiosos multò libentiùs frequentari, de quorum spiritualitate & doctrina magis confidunt. Concilio quoque Trid. *sess. 23. de Ref. cap. 15. & s. 25. de Reg. cap. 11.* aperte supponitur Regulares posse sæcularibus in curam animarum præesse. Unde communis est DD. sententia Religiosos de jure generali capaces esse beneficiorum sæcularium curatorum, & ita ob favorem *curæ* & utilitatem spiritualem animarum esse exceptionem de illa regula, quod sæcularia beneficia tantùm sæcularibus conferenda sint: per tex. Gl. Pan. *in cap. quod Dei timorem. 5. de Statu Monach.* Less. & Azor. *dd. ll.* Navar. *de Statu Monach. cons. 11. & 12.* & plures alij quos refert Tamburin. *de jure Abbatum 3. disp. 9. q. 8. n. 4.* Garc. *de Benef. p. 7.*

n.17. & arguntur ex Concil. Trid. *sess.14. de Ref.c.12.* ubi specialiter de Religiosis translatis ab uno ordine ad alium decernitur, quòd in Monasterio manere debeant, & omnium benficiorum *sæcularium etiam Curatorum* incapaces sint: unde cùm excepto firmet regulam in casibus non exceptis, recte infertur alios Religiosus non translatos beneficiorum *sæcularium Curatorum* capaces esse. Non obstat *cap. 2. de Statu Monach.* quia ibi Concil. Later. tantùm prohibet ne singuli Monachi, id est, sine socio in Parochijs habitent, & sic magis pro nobis facit. Nec etiam *cap. 1. hoc tit.* quia ad evitandam jurium correctionem explicari potest, vel de antiquo statu Monachorum, quando plerique erant Laici conversi, & pauci Sacerdotes, neque studijs eruditi, *c. ex multa de Voto.* & in perpetuâ clausurâ vivebant sicut Carthusiani: vel quòd sine consensu Episcopi populus per Monachum regi non debeant, Gloss. *in eod. cap. 1.*

Ratio autem est, quia utique non est inconveniens, ut quòd Religiosi per exercitia spiritualia in Monasterio didicerunt, de eodem etiam alios instruant, juxta illud *Matt. 5. Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno Cœlorum:* & si teste Hieronymo in *c. sic vive. 26. & c. seq. caus. 16. q.1. multo tempore discendum est, quod postmodum doceatur, ne prius Magister esse debeat quam discipulus.* eámque ob causam lata est sanctio Conc. Trid. *sess 23. de Ref. c.11. & seqq. de interstitijs temporum,* bonis moribus & probitate ordinandi observandis, (neque enim intra quadrantem anni, intra quem hodie in Sacerdotes promoveri solent prius toti mundo immersi, tam facilè relinquuntur mores sæculi & vitia, & experientia docet, quam citè revertuntur ad vomitum,) sanè non parum expectandum est à Religioso circa doctrinam Christianam, non consolationem fidelium, præsertim in mortis articulo, qui per multos annos à vitijs sæculi purgatus, nonnunquam à puero inter meras pietatis exercitia, ac sanctas meditationes enutritus est. Sunt quidem non pauci ex Recentioribus, qui dicunt, per quandam novam constitutionem Gregor. XIII. item per declarationem Cardinalium obtentum esse, ut Religiosi absque dispensatione Sedis Apost. non possint ad curata beneficia sæcularia promoveri, ut docet Garc. Sanch. & Gonzalez apud Tambur. *d. l.* sed idem Tamburin. *in d. q. 8. n. 11.* & *seqq.* dictam constitutionem Gregor. XIII. nunquam fuisse usu receptam testatur, cùm post eam contrarium practicatum & per Rotam decisum, atque per Cardinales declaratum fuerit.

Verùm generaliter circa promotionem 9
Religiosorum ad Parochias tria sunt animadvertenda. I. Ne ad Parochias exponantur illi, qui indisciplinatis moribus sunt, & in Monasterio contineri nequeunt, *qui enim domui suæ præesse nescit quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? 1. ad Tim. 3.* per tales enim, qui jam habitâ occasione, *quâ data porta ruunt,* scandalizantur Parochiani, Prælatorum conscientiæ onerantur, Monasterium & Religionis fama gravatur. II. Ut ii, qui in Parochijs collocantur, si fieri possit cum socio sui ordinis sint. *c. 2. & 5. de Statu Monach.* III. Ne in perpetuum ibidem relinquantur, sed ne nimis sæcularibus curis & negotijs immergantur, quandoque pro renovatione spiritûs ad Monasterium revocentur, alio interim subsituto. Non tamen ideò minùs Religiosus erit Parochus, quòd, sicut Clericus sæcularis, ipse vel ejus nomine Prælatus (in quem omnis Religiosi voluntas collata censetur) parochiam resignet. Optimus tex. *in Clem.*

un. vers. præmissa. de Suppl. neglig. Præl. ubi dicuntur constitui posse speciales Rectores Ecclesiarum & beneficiorum non ad mensam unitorum, qui possunt liberè ad claustrum revocari.

10 Quod attinet ad Parochias Monasteriis unitas & incorporatas, sciendum est, earum quasdam unitas esse tantùm *quoad temporalia*, quasdam autem *pleno jure*.

Unio *quoad temporalia* tunc censetur facta, quando decimæ, aliique reditus Parochiæ sunt assignati Monasterio, sed jus instituendi Rectorem beneficii pertinet ad Episcopum, solo jure præsentandi Monasterio relicto, & de hac unione loquitur *c. sane. caus. 16. q. 2.* ubi dicitur, quòd tales Parochias cum consensu Abbatis Sacerdotibus Episcopus committere debeat, qui de populi quidem cura Episcopis rationem reddant, Abbati verò pro rebus temporalibus ad Monasterium pertinentibus subjectionem debitam exhibeant.

Quòd si pars tantùm decimarum fuerit ex certa Parochia Monasterio data sine jure instituendi, vel etiam præsentandi, tunc potiùs *dismembratio beneficii*, quàm *unio* censebitur, neque Prælato circa Parochialia quidquam juris competet. Garc. *de Benef. p. 12. c. 2. n. 4.*

11 *Pleno jure* dicuntur unitæ seu incorporatæ Parochiæ, quando præter jus percipiendi temporales reditus etiam administratio spiritualium, scilicet curæ animarum in Monasterium translatum est, atque in tali Parochia Rector principalis censetur esse Abbas Monasterii, isque potestatem habet Vicarium aliquem curam exercentem exponendi. *c. 1. d. caus. 16. quæst. 2.* Neque pro collatione talis Parochiæ Episcopus *concursum* publicare potest, nec Abbas tenetur, Pius V. in Bull. *Ad exequendum.* Barb. *in Collectaneis DD.* ad Concil. Trid. *sess. 24. de Ref. c. 18. n. 16.* Neque in ea locum habet terminus Lateranensis Concilii, & ideo nec collatio propter vacantiam ultra 6. menses ad Episcopum non devolvitur, cum nunquam vacare censeatur, ex quo principalis cura penes Abbatem residet. *Clem. un. de Excess. Prælat.* Joan. Hon. *in tit. de Bened. p. 4. n. 60.* Barb. *de Offic. Episc. part. 3. alleg. 58. n. 16.* Chokier *de Jurisd. Ord. in exempt. p. 1. q. 17. n. 9.*

Porro in Parochiis *pleno jure* incorporatis potest Abbas exponere Vicarium tam regularem, quàm sæcularem (nisi in loco unionis expressè insertum sit, ut *per sæcularem* deserviatur) etiam absque invocatura, & ita temporalem ad nutum seu voluntatem Prælati amovibilem; & tunc in Parochiis non erit propria institutio, sed potiùs provisoria administratio cùm titulus beneficii sit penes Monasterium, sicut hanc esse communem sententiam refert Barb. *de Offic. Ep. d. p. 3. alleg. 72. n. 109.* cum pluribus ibidem citatis. Quibus adde Tamb. *de jure Abb. tom. 3. d. 9. q. 8. n. 2.* Less. *de I. & J. lib. 2. cap. 21. dub. 12. n. 98.* Licet verò in Concil. Trid. *sess. 7. de Ref. c. 7.* data sit potestas Episcopis, ut in Parochiis, Monasteriis aut Collegis quibuscunque incorporatis Vicarium perpetuum ponere possint, etiamsi prius semper Vicarius temporalis positus fuerit, declaravit tamen Pius V. in sua Bull. *Ad exequendum. 47. §. 5.* hanc Trid. constitutionem non procedere in Parochiis, in quibus semper per Vicarios *regulares*, non *sæculares* deserviri consuetum fuit, quam non est credibile fuisse intentionem Concilii omnia Monasteria uno verbo privare suo, quod habent exponendi Regulares in Parochias, vel certè ipsos Prælatos cogere, ut aliquem regularem tanquam perpetuum Vicarium instituant, & ita eundem quasi in obligatione vitæ Monasticæ & obedientiæ

in perpetuum absolvant. Constituit quidem Pius V. *ibidem*, quòd Vicarius regularis debeat secum habere 4. socios sui ordinis sed idipsum Greg. XIII. correxit & unum sufficere decrevit. Tamb. *d. disp. 9. q. 18. n. 3.* Deinde etiam notabile est, quòd in illis Parochiis, in quibus Vicarius sæcularis exponitur, Episcopus non pro suo libitu possit instituere Vicarium perpetuum, sed id debeat facere ex justâ causâ, quâ deficiente datur appellatio. Barb. *d. alleg. 72. n. 190.* Et præterea, quia nonnulli Episcopi abutebantur potestate sibi datâ in Concil. *d. c. 7. sess. 7.* & Vicariis perpetuis tantam portionem assignabant, ut vix aliquid Monasteriis aut Collegiis de fructibus remanserit, ideò narius Pius V. in d. Bull. *Ad exequendum.* declaravit, quòd cujuscunque valoris vel oneris Parochia fuerit, non debeat Vicario pro suâ portione major, quàm centum, nec minor 50. scutorum annuorum summa computatis omnibus etiam incertis emolumentis, & aliis obventionibus communiter percipi solitis assignari, nisi jam prius ante resignationem Episcopi Vicario plus fuerit dari solitum.

Præterea Monasteriis circa Parochias *pleno jure* incorporatas multa alia privilegia passim adscribunt DD. ita ut Abbati præsertim Monasterij exempti jurisdictionem quasi Episcopalem concedant, ex quâ proinde possit instituere, & destituere, & resignationem beneficij (intellige si *Vicariatus perpetuus* sit, temporalis enim non est propriè beneficium) recipere. Chok. *de Iurisd. Ord. in exempt. p. 4. q. 67. n. 3.* authoritatem in alienatione rerum Ecclesiasticarum interponere. Gloss. *in Clem. 1. in V. proprii. de Reb. Eccl. non al.* beneficia *pleno jure* sibi incorporata inter se, cùm expedierit, unire. Barb. *de Offic. Ep. p. 3. allег. 66. n. 14.* visitare, cùm inde descendat potestas puniendi, privandi & destituendi, pulchrè Paris. *de Resign. benef. p. 1. lib. 7. q. 15.* Chok. *d. q. 67. n. 3.* censuras Ecclesiasticas ferre & promulgare, quia censuratio non est ordinis, sed jurisdictionis Episcopalis, Chok. *p. 4. q. 20. num. 2.* arg. eorum, quæ docet Covar. *in Relect. c. alma mater. de Sent. excom. in 6. p. 1. §. 11. n. 1.*

Alij tamen distinguunt inter unionem, quæ fit *pleno jure*, & eam, quæ fit *plenissimo jure*. Unionem *pleno jure* appellant, quando ipsa quidem Ecclesia est subjecta Abbati cum jure percipiendi temporalia & exponendi Vicarium, populus tamen subest Episcopo, quo casu ipsum quoque Vicarium in ijs, quæ pertinent ad curam animarum, debere approbari ab Episcopo, ejusque jurisdictioni & visitationi subesse ajunt juxta Trid. *sess. 25. de Reg. c. 11.* junctâ Bullâ Greg. XV. *Inscrutabili.* ita tamen ut Vicarij sive Regulares sive sæculares ponantur ad arbitrium superiorum Regularium, non verò Episcopi, nisi quòd ab Episcopo curam animarum accipiant.

Plenissimo autem *jure* tunc unionem censent, quando non tantùm Ecclesia, sed & populus ab Episcopo exemptus est. Barb. *in c. quoniam. 21. de Priv.* Abbas *in cap. 2. §. in Eccl. eod. tit.* Et hoc casu nihil habet Episcopus in Parochiâ, sed Abbas juxta superiùs dicta *n. 11.* loco Episcopi & Ordinarij censetur. Card. apud Barb. *in declar. prætermissis. super Trident. dict. sess. 25. cap. 11.*

Interim in hâc materiâ, in quâ jura & DD. valdè intricate & confusè loquuntur, censeo plurimùm tribuendum esse locorum consuetudini, concordiis, & contractibus, & particularibus præscriptionibus. Videatur Eras. Chokier *de Jurisd. Ord. in exempt. p. 2 q. 50.* Pan. *in c. cum non liceat. 12. de Præscript. n. 17.* Barbosa *de Offic. Ep. p. 3. alleg. 72. n. 185. & alleg. 127. num. 18. alleg. 128. num. 14. & alleg. 129. n. 9.*

Et

Et ego in speciali Tractatu *de Privilegiis Monasteriorum. privil. 46. n. 77. & seqq.*

Quia verò parochiæ incorporatæ per Vicarios provideri solent, uti ex prædictis supra colligitur, de his §. *seq.* plura subjungemus.

---

§. II.
De Vicariis Parochialium Ecclesiarum.

SUMMARIA.

13. *Vicarii alii perpetui, alii temporales.*
14. *Vicaria perpetua est beneficium.*
15. *Institutio authorizabilis potest præscriptione acquiri.*
16. *Quis possit erigere Vicarias.*
17. *Parochiales Ecclesiæ hodie prohibentur unire fallit, ut ibi.*
18. *Incorporatio antiqua præsumitur facta fuisse legitimè.*
19. *Notabiles declarationes Concil. Trid. s. 7. c. 7. circa potestatem Episcoporum instituendi Vicarios perpetuos in Ecclesiis unitis.*
20. *Cura animarum an sit penes Vicarium vel exponentem?*

13 V*icarij* dicuntur, qui beneficio alicui non tam suo, quàm alieno nomine præsunt, iique vel perpetui sunt, vel temporales.

Vicarij *perpetui* sunt, qui potissimùm in Parochijs unitis & incorporatis Monasteriis, Collegiis, Canonicatibus aliisve piis locis per Episcopum instituuntur ad præsentationem Prælati vel Rectoris loci, cui talis
14 parochia incorporata est. Ideoque etiam Vicaria perpetua beneficium propriè dictum est. *cap. postulasti. 26. de Rescript.* & quæ in Jure de beneficiis & beneficiatis statuuntur, cœteris paribus etiam de Vicariis perpetuis accipienda sunt.

Vicarij *temporales* dicuntur, qui ad beneplacitum Prælatorum & Rectorum exponuntur, & deponuntur, unde & Vicarij *ad nutum amovibiles* vocantur. Idque conceditur cum unione beneficij *pleno jure* quoad spiritualia & temporalia, ubi Episcopus non habet institutionem vel investituram, sed ad sumum tantùm institutionem *authorizabilem* sive approbationem quoad curam animarum juxtà Trid. *sess. 24. c. 15. & sess. 25. de Reg. cap. 11.* nisi & hæc ipsa approbatio vi privilegij aut præscriptionis ad inferiores Prælatos pertineat. Pariter *in cap. cùm non liceat. circa fin. de Rescript.* Barb. *de Offic. Episc. p. 3. Alleg. 7. n. 185. & alleg. 127.*

Erectio Vicariarum de jure communi quidem, cùm ex potestate uniendi derivet, non tantùm S. Pontifici, sed etiam Episcopo competit, qui regulariter omnia beneficia suæ Diœcesis inter se, vel cum aliis piis locis ex rationabili causa & saltem cum consensu Capituli unire potest. *cap. 1. unire. de Excess. Præl.* At in Conc. Trid. *sess. 24. de Refor. cap. 13.* prohibentur parochiales Ecclesiæ uniantur dignitatibus vel præbendis Ecclesiæ Cathedralis, aliisque beneficijs, vel piis locis. Nihilominus manente hac constitutione Trid. facere possit Episcopus uniones Parochiarum pro conservatione, dotatione, augmento vel conservatione Collegiorum, Monasteriorum & aliorum piorum locorum ad fidei Catholicæ defensionem, bonarúmque artium cultum, ut post Gonz. *gl. 5. §. 7. n. 46.* tradit, Barb. *de Collect. ad dict. loc. Trid.* & *Jur. Eccles. univers. l. 3. cap. 16. n. 34.* non est tantùm dubitandum, quin consuetudine aut præscriptione jus antiquum retineri aut recuperari potuerit, secundùm vulgata consuetudinis jura, quæ potestatem habet leges humanas vel abrogandi & antiquandi, vel abrogatas & antiquas renovandi, aut novas inducendi, prout Interpp. passim ad *Tit. de Consuetud.* exponunt sed & in beneficiis simplicibus vel curam tantùm *habitualem* habentibus nihil immutatum legitur. Barbos. *ad d. loc. Trid. n. 10.* sicut ergo ...

essi *sacularia*, potuit Episcopus loco Religioso unire. Joan. Hon. *ad tit. Decret. de Prab. p. 4. n. 63.* ita etiam hodie; exceptio enim Tridentini tantùm de *Parochialibus Ecclesijs* firmat regulam in alijs Ecclesiis non exceptis, neque plus censetur de jure veteri mutatum, quàm expressum *L. præcipimus. 38. C. de Appellat.*

Potest etiam hic adnotari, si in antiquis istis incorporationis non sit expressus consensus Capituli non tamen invalida debeat reputari incorporatio, cùm enim ex diuturnitate temporis omnia præsumantur legitimè acta fuisse. Dec. & alii *in l. 1. C. Qui admitti.* Bald. *Vol. 2. Cons. 511.* rectè etiam hoc casu præsumi potest, vel consensum intervenisse, vel Episcopum consuetudine aut præscriptione non requirendi consensum contra Capitulum munitum fuisse.

Porrò in Concilio Trid. *sess. 7. de Ref. c. 7.* potestas datur Episcopis, in beneficijs curatis, quæ Cathedralibus vel alijs Ecclesijs aut Monasterijs unita sunt, ponendi Vicarium perpetuum, cùm tertiæ partis fructuum aut majoris vel minoris arbitrio ipsorum Ordinariorum portionis assignatione. Verùm circa hanc Concil. constitutionem.

Notandum I. Non posse Episcopum pro suo libitu, absque justâ & necessariâ causâ instituere Vicarium perpetuum, maximè si per talem institutionem turbaretur bonum pacis, & lites subnascerentur, aliàs dabitur appellatio contra Episcopum. Garc. *de Benef. p. 11. cap. 2. n. 8.* Sanch. *in Præcepta Decal. tom. 2. lib. 7. cap. 19. n. 191.*

Notandum II. Ex vi hujus Decreti non posse Episcopum deputare Vicarium perpetuum, quando unio facta est per viam pacti & concordiæ à Sede Apost. approbatæ cum clausulâ de serviendo beneficio per Vicarium ad nutum amovibilem, quia ex clausulâ derogatoriâ in d. Decreto Concilij posita non derogatur pactis, quæ specialem mentionem requirunt. Sanch. *d. l.*

Notandum III. Quòd neque in illis locis possit institui Vicarius perpetuus, ubi ab immemoriali tempore semper per Vicarium ad nutum amovibilem deservire solitum fuit, ut iterum docet Sanchez. *d. l.* & Barb. *in Collect. ad d. l.* Trid. *n. 16.*

Notandum IV. Neque in Parochiis Monasterijs incorporatis, ubi per regularem deservitur, posse poni Vicarium perpetuum juxta Bullam Pij V. *Ad exequendum. §. 5.* de quâ etiam testatur Barb. *c. l. n. 17.* vel enim Episcopus deberet ibidem exponere pro Vicario perpetuo Clericum sæcularem, vel regularem? Non primum: quia privaret Monasterium suo jure, quod habet exponendi Religiosos, qualem potestatem privandi nec Concilium, nec alij Canones Episcopo tribuunt. Non secundum: quia non potest Episcopus, nec debet Religiosum ab obedientiâ & revocatione sui Prælati absolvere, quod etiam Papa non facit, *c. ad nostram. 5. c. porrecta 6. de Constit. util.*

Notandum V. Ne Episcopi abutantur potestate suâ in assignandâ congrua portione Vicarijs, ideò post Concilium constitutum esse à Pio V. in d. Bullâ: *Ad exequendum*, quòd cujuscunque valoris vel oneris parochia fuerit, non debeat Vicario pro suâ portione major, quàm centum, nec minor, quàm 50. scutorum annuorum summa computatis omnibus obventionibus assignari, nisi prius Vicarius majorem portionem percipere solitus fuerit.

Quæri etiam posset, penes quem sit cura animarum in unitis Ecclesijs, an penes Vicarium, vel Rectorem loci, cui unita est Ecclesia, vel penes utrumque? R. distinguendum esse inter Vicarios perpetuos & temporales: nam in Vicarios perpetuos censetur tota cura translata, adeò ut Rector loci principa-

cipalis in dictam curam se ingerere audiendo ibidem confessiones, aliáve Sacramenta administrando, non possit. In Vicarium autem temporalem seu ad nutum amovibilem tantummodò exercitium curæ transfertur, & ipsa cura adhuc penes Rectorem loci principalis residet, & si per eum exerceatur, intelligitur Vicarius tantisper revocatus. Barb. *de Parocho. p. 1. cap. 1. num. 53.*

Alia de hac materiâ in *libel. de Privil. Monast. priv. 46.*

TITULUS XXXVIII.
De Jure Patronatus.

SUMMARIA.

1. *Jus Patronatus quid, & quis ejus effectus.*
2. *Patrono debetur honor præcedentiæ, & præsentationis, an etiam, ne sine venia in jus vocetur? & an institutio sine ejus præsentatione sit nulla?*
3. *Patronus an possit se, vel filios, aut consanguineos suos præsentare.*
4. *Patroni jus quale sit in Ecclesiis collegiatis.*
5. *Patrono incumbit onus inspectionis, non tamen datur ei vera jurisdictio, vel administratio bonorum Ecclesiæ aut eorum usurpatio, nisi ex constituto censu.*
6. *Patronus concurrit ad reparationem Ecclesiæ.*
7. *Patronus ad inopiam lapsus debet ab Ecclesia alimentari.*
8. *Jus Patronatûs quotuplex?*
9. *Quid sit jus Patronatûs Ecclesiasticum & Laicale.*
10. *Jus Patronatûs potest competere omni laico sine differentia sexûs vel ætatis, loco impuberum tamen præsentant tutores.*
11. *De differentiis Juris Patronatûs Laicalis & Ecclesiastici; & ibi de præsentatione accumulativa Patroni Laici, & tempore ad præsentandum.*
12. *Quid si jus Patronatûs Laicum transferatur in Ecclesiam, aut vice versâ?*
13. *Patronus ignorantibus, impeditis, discordantibus, excommunicatis an currat tempus, & an post lapsum tempus possit Episcopus præsentationem admittere.*
14. *Patronus possessor an præsentare possit alio de proprietate contendente?*
15. *Jus Patronatus aliud hæreditarium, aliud familiare, sive gentilitium, & ibi quod plures heredis succedant in stirpes.*
16. *Aliud activum & aliud passivum.*
17. *Aliud personale & aliud reale.*
18. *Jus Patronatus acquiritur ex 3. causis.*
19. *An hæ causæ conjunctim requirantur?*
20. *Ad Juris Patronatûs constitutionem an requiratur specialis consensus Episcopi vel [illegible]*
21. *Jus Patronatûs an & quando acquiratur [illegible] dificationem Ecclesiæ collapsæ?*
22. *Jus Patronatûs qualiter ab uno in alium [illegible] ri possit.*
23. *Jus patronatûs spirituale est & per se [illegible] quit, bene tamen accessorie.*
24. *Jus Patronatûs an transeat in conductorem, [illegible] ditorem?*
25. *An in fiscum?*
26. *Jus Patronatûs qualiter amittatur.*
27. *Jus Patronatûs extinctum an possit Episcopus novo donare?*
28. *Advocati Ecclesiarum qui dicantur, & [illegible] à patronis differant.*

Quid sit Jus Patronatûs, quis ejus effectus, & quotuplex.

JUs Patronatûs describit Barb. *Juris Ecclesiastici universi. lib. 3. c. 12. n. 2.* [illegible] sit *Jus honorificum, onerosum, & [illegible] le, alicui competens in Ecclesia, [illegible] de ordinarii consensu construxit, [illegible] davit vel dotavit.* Brevius definit [illegible] quòd jus Patronatûs sit *potestas præsentandi Clericum ad beneficium vacans.*

Porrò effectus omnes Juris Patronatûs [illegible] vulgatis versiculis comprehenduntur:

Patrono debetur honos, onus, [illegible]

Præsentet, præsit, defendat, [illegible]

Honor Patroni consistit in duobus, [illegible] licet in præcedentia & præsentatione: [illegible] tur enim Patrono honor processionis, [illegible] *bis fuit. 25. h. t.* quo nomine non [illegible] in Litaniis & similibus processionibus [illegible]

cedentia intelligitur, sed etiam quòd Patronus in Ecclesiâ patronatâ præcedentiâ dignioris sedis, & loci prioritate in suscipiendâ pace honorari debeat. Barb. *d. loc. n. 213.*

Quærit hoc loco Henr. Zoël. *h. t. n. 27.* an & ille honor debeatur Patrono, ne sine venia in jus vocetur? Et id solùm de honestate, non verò necessitate esse asserit, eo quòd constitutio civilis & pœnalis, quæ tantùm de parentibus & patronis libertorum loquitur, non sit ad alios diversos patronos trahenda.

Ex præsentatione illum honorem habet patronus, quòd beneficium Ecclesiasticum sine ipsius consensu, & voluntate conferri valide non possit, sed si de facto collatum sit alteri, quàm illi, quem patronus præsentavit Episcopo, collatio annullari, & beneficiatus amoveri debeat. *c. ex insinuatione. 14. h. tit.* Docet tamen Barb. *de Offic. & potest. Epsc. p. 3. alleg. 72. n. 171. & d. tr. 7. Eccl. univ. 3. c. 12. n. 164.* quòd collatio beneficij absque Patroni præsentatione non sit ipso jure nulla, sed tantùm possit per Patronum contradicentem irritari, ad tum modum, quo electio potest irritari per capitularem non vocatum. Unde si Patronus intra tempus ad præsentandum à jure concessum non reclamaverit, manebit firma collatio.

Seipsum Patronus, licet Clericus sit, ad beneficium præsentare non potest: debet etiam esse distinctio inter dantem & accipientem. *c. fin. de Inst it.* nec convenit, ut aliquis se ingerat proprio motu Ecclesiasticæ collationis officijs; poterit tamen supplicare Episcopo, ut sibi conferat beneficium, quia supplicando non dicitur aliquis ambitiosus, & se ingerere Ecclesiasticis officijs, cum supplicatio respiciat gratiam, præsentatio autem justitiam. Panorm. & Barb. ac DD. communiter *post tex. in c. per nostras. 16. h. t.*

Filios tamen suos vel alios consanguineos ex communiori sententiâ Patronus præsentare non prohibetur, ne sint deterioris conditionis, quàm alij, quorum parentes nullum beneficium Ecclesiæ præstiterunt, & hoc ipsum jus patronatûs, quod in favorem fundatoris, ejusque hæredum introductum est, in eorundem odium retorqueatur. *c. quod ob gratiam. de R. J. in 6.* Nec obest *c. consuluit. h. t.* ubi prohibetur, ne Patronus vel sibi ipsi reservet, vel filio concedat beneficium: quia intelligitur non de præsentatione, sed de ipsa concessione sive usurpatione beneficij, quæ fit sine authoritate Episcopi, ut ex textu satis apparet. Item si plures sint Patroni ejusdem beneficij, illi unum ex se ipsis nominare possunt, & nominatus licet non possit se ipsum sive solus, sive cum alijs præsentare, potest tamen præsentationem aliorum acceptare, & ipse pro eâ vice omninò à præsentatione cessare. Gl. *in d. c. consuluit. h. t. in fin.* Azor. *Inst. Mor. p. 2. lib. 6. c. 21. q. 1. 2. & 3.* Facit. *cap. cum in jure. 33. de Elect.* Henric. Zoël. *h. t. n. 33. & seqq.*

Circa Monasteria & Ecclesias collegiatas, in quibus per electionem assumitur prælatus, illud singulare est, non posse fundatorem, seu Patronũ nominare aut eligere prælatum, nisi Clericus sit, & in fundatione cum consensu Pontif. jus eligendi sibi expresè reservaverit, vel aliunde per consuetudinem aut præscriptionem acquisierit. Gl. & Barb, *n. 3. in c. nobis. 25. h. t.* neque etiam ad electionem instituendam, sed primùm post factam electionem ejus assensum requirendum esse, prout in nostris partibus usitatum est, ut Imperatoris vel alterius Principis terræ post electionem perfectam consensus, sive *placet* requiratur. *d. c. nobis. h. t.* Idque non tantùm procedit in casu, quo ab initio Ecclesia collegiata vel conventualis fundata est, verùm etiam, si illa Ecclesia propriè 4

patronata, in qua fundator hactenus potestatem præsentandi habuit, cum ipsius voluntate (vid. Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tr. 2. c. 13. n. 12.*) erigatur in Ecclesiam conventualem, ita ut hoc ipso Patronus jus patronatûs non aliter retineat, quàm quoad alias præcedentias & consensum electioni jam factæ præstandum. Præterea iste consensus Patroni & approbatio electionis juxta veriorem sententiam magis de honestate & in obsequium ac reverentiam Patroni, & quasi in recognitionem fundationis, quàm de necessitate requiritur, ad eum ptincipaliter effectum, ut si Patronus rationabilem contradicendi causam habeat, eam proponere possit. de cætero autem, nihil aliud obstet electioni, quò minùs canonica censeri debeat, etiam invito Patrono validâ, & per superiorem confirmanda erit: videtur enim inconveniens, ut confirmatio prælati potiùs à voluntate patroni præsertim Laici, quàm ab electione Capituli vel Judicio superioris dependeat: & frustra daretur libera electio Capitularibus, si res tota in arbitrio Patroni consisteret. Panorm. *in cap. sacrosancta. de Elect. n. 6.* Barb. *d. l. n. 4.*

5 *Onus* incumbit Patrono imprimis, ut curam & inspectionem habeat: quoad Ecclesiam & ejus bona, ne malè alienentur, aut dilapidenter, & siquid in detrimentum Ecclesiæ fieri deprehenderit, nec beneficiatus honestâ monitione desistere velit, id Episcopo denunciet. *cap. filijs. 31. caus. 16. quæst. 7.* usq; Ecclesiam, cujus advocatus dicitur *in cap. cùm autem. hoc tit.* defendat: non tamen debet Patronis veram aliquam jurisdictionem in beneficiatum usurpare, neque visitationem instituere, vel in administrationem Sacramentorum se ingerere. Trid. *sess. 24. de Ref. cap. 3. in fine vers. Patroni.* nisi quòd de notabili negligentia circa divina beneficiatum admonere, & non secutâ emendatione Episcopo denunciare valeat. Lay. *d. c. 13. sub n. 9.* exactionem quoque rationum, vel administrationem Gazophylacij non ad Patronum, sed ad prælatum aut ministrum Ecclesiæ [illegible]re, notavit Lay. *eod. c. 13. n. 11.* Patronus autem Ecclesiastico concedi exactionem rationum saltem aliquam in genere, [illegible] ita rigidam, probat text. *in cap. ex [illegible] 7. ubi* Panorm. *n. 3. &* Barb. *n. 12. [illegible] sane. 16. q. 2.*

Item patroni & advocati Ecclesiarum [illegible] possunt bona Ecclesiastica usurpare, [illegible]cipere, aut in suos usus convertere, [illegible]neficiatos in perceptione fructuum [illegible]dituum impedire sub pœna excommunicationis & amissionis juris patronatus [illegible]cto. Trid. *sess. 22. de Ref. c. 11. & [illegible] de Ref. c. 9.* atque *in c. præterea [illegible]* sub. pœna nullitatis contractûs & excommunicationis (saltem ferendæ sententiæ) prohibetur, ne advocati vel patroni Ecclesiarum aut vice domini jus advocatiæ [illegible] patronatûs alienent, Ecclesias aut [illegible] earum exactionibus onerent, nisi [illegible] antiqui & moderati reditus ipsis [illegible] constituti, quod tempore fundationis [illegible] consensu Episcopi fieri potest. Pan. [illegible] *præterea. n. 4. & 5. c. gravis. de Cen[illegible]*

Deinde etiam *Onus* incumbit Patrono, ut juxta constitutionem Concilij Trid. [illegible] *21. de Ref. c. 7* ad reparationem Ecclesiæ concurrat, quâ de re tamen, & [illegible]bat reparatio Ecclesiæ ruinosæ, [illegible] feriùs in *Tit. de Eccles. ædif.* Vid. [illegible] Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tr. 1. cap. [illegible] num. 10.*

Emolumentum seu *utilitas* [illegible] Patrono in eo consistit, quòd census, [illegible] in fundatione sibi reservavit, percipiat [illegible] *præterea.* præsertim verò quòd egenus [illegible] ad inopiam lapsus ab Ecclesia alimenta [illegible]re possit, si seipsum honestâ professione [illegible]lere nequeat; de his tamen, quæ [illegible]

deductis necessariis ad cultum divinum & ministrorum sustentationem. Sed *dices:* de superfluis tenetur Ecclesia omnes pauperes alere. *c. aurum. 12. q. 2. c. quod autem. 23. q. 7.* ergo hoc non est singulare Patroni privilegium? R. quòd Ecclesia debeat abundantiùs alere Patronum, quàm alios pauperes, habendo rationem statûs; item & familiæ ejus domesticæ, uxoris & liberorum, moderatè tamen non ad luxum vel superbam ostentationem, Pauperibus quoque subvenit Ecclesia ex lege charitatis, Patrono ex lege justitiæ, qui & propterea actionem contra Ecclesiam instituere potest, nisi ingratus fuerit. Text. Pan. & Barb. *in c. nobis 25. h. t. c. contra. 29. c. quicunq; caus. 16. q. 7* Barb. *J. Eccl. univers. lib. 3. c. 12. n. 216. & seqq.* Surd. *de Alim. t. 1. q. 34. l. 4. q. 14. n. 21. & q. 18. n. 18. & tit. 7. q. 32.*

8 *Dividitur* Jus patronatûs I. & principaliter in *Ecclesiasticum & Laicale.* II. in *hereditarium & familiare*, sive *gentilitium.* III. in *activum & passivum.* IV. in *reale & personale.* Sed cum istæ divisiones propter speciales effectus, quos habent, plenioren indaginem desiderent, ideò de singulis agendum.

De singulis speciebus juris patronatûs. De Jure patronatus Ecclesiastico & Laicali.

9 Jus patronatûs *Ecclesiasticum* dicitur, quod personæ Ecclesiasticæ nomine & ratione Ecclesiæ, Capituli & Monasterii competit, quamvis fortassis à Laico primitùs originem habeat, qui deinde id Ecclesiæ contulerit; è contra *Laicale* dicitur, non tantum quod Laico competit, sed etiam quod à Clerico ex patrimonio & successione paterna vel alio titulo sæculari obtinetur, Text. & Gl. *in c. cum dilectus. 28. §. nos igitur. h. tit.*

Potest quoque jus patronatûs competere non tantùm masculo, sed etiam fœminæ *c.* 10
ult. de Concess. præb. c. ex literis. 7. h. t. impuberi, illegitimo, teste Lay. *d. c. 13. n. 10.* ubi etiam notat, quòd præsentatio à minorenne facta sine curatore valeat, quia curator non datur minori ad spiritualia & Ecclesiastica. *arg. c. fin. de Judic. in 6.* pro impubere verò tutor præsentat; volunt tamen & hunc præsentare, vel præsentationi tutoris contradicere posse, si ultra septennium, & in annis discretionis constitutus sit. Vid. Garc. *de Benef. p. 5. cap. 9. §. 1. n. 186. & seqq.* Zoës. *h. t. n. 40.*

Regulariter autem (excepto tempore ad 11
præsentandum, ut infra dicemus) semper magis privilegiatum est jus patronatûs Laicorum, quàm Ecclesiasticum, ut Laici habeant remunerationem aliquam fundationum suarum, & ad eas faciendas tantò magis invitentur. Ecclesiastici verò, cùm rarò jus patronatûs habeant ex fundatione, sed frequentiùs ex privilegio vel donatione, ideò tantum favorem non mereri videntur. Differt igitur in effectu jus patronatûs Laicale ab Ecclesiastico.

I. Quòd Patronus *Laicus* non tantùm unum Clericum, sed plures simul aut successivè ad idem beneficium præsentare possit. *Clem. 2. h. t.* non quidem *privativè* scilicet revocando illum, quem primò præsentavit, sed *accumulative*, ut Episcopo relinquatur electio, quemnam ex istis pluribus præsentatis instituere velit. Sicut exponunt text. *in c. cum autem. 24. h. t.* Panorm. *ibidem n. 2.* & Barb. *in Collect. n. 2, & 6.* cum aliis citatis. Quamvis textus circa denegationem *privationis* sit obscurior, & potiùs videatur in facto supponere, non fuisse à patrono primum præsentatum revocatum, quàm eam revocationem de jure denegare, & innuit Glossa *in V. alium.* nisi forsan dicatur, primo præsentato respe-

ctu patroni tanquam in donatione sibi facta & accepta esse jus quæsitum, quòd ipsi ab eodem auferri nequeat. At verò Patronus *Ecclesiasticus* unum tantùm præsentare potest, qui si fuerit idoneus, non attentâ aliâ præsentatione instituendus erit. *d.c.24.&c. pastoralis. 29. h. t.* Imò nec eo casu, quando Patronus Ecclesiasticus indignum præsentavit ad beneficium, alii præsentare permittitur, sed potiùs libera beneficij collatio pro ea vice Episcopo relinquitur. *cap. inter dilectos. 11. de Excess. Prælator.* quod aliter se habet in patrono laico, qui uno indigno præsentato alium dignum per accumulationem præsentare potest: dummodo tempus præsentationis elapsum non sit. Panorm. & Barb. *in d. c. 24.*

Quid autem, si primus præsentatus per laicum revera fuerit dignus, & iniquè vel malitiosè per Episcopum rejectus, isque iniquitatem rejectionis coram superiore Episcopi per viam appellationis, vel querelæ demonstraverit, interim verò secundò præsentatus de facto institutus sit, anne prior ille rejectus vel iste institutus beneficium habebit? Respondeo, hanc quæstionem esse decisam *in c. quod autem. 5. & c. pastoralis. 29. h. t.* ubi Pontifices rescripserunt, meliorem esse possidentis conditionem, adeòque de facto institutum in beneficio relinquendum, ita tamen ut priori præsentato, & per malitiam rejecto Episcopus aliâ viâ providere teneatur. Sed quia paulò ante dictum est, licere Patrono laico plures accumulativè præsentare, inter quos electio detur Episcopo, videtur inconveniens, ut Episcopus utendo jure suo pœnam incurrat, ex qua teneatur primo præsentato non instituto aliunde providere: ideo Panor. *in dict. cap. pastoralis. n. 9.* explicat hanc decisionem tunc solùm procedere, quando Episcopus primum præsentatum *malitiosè*, ut textus loquitur, rejecit, videlicet sine causa reprobabili denegando institutionem, & ita malè incitando patronum ad secundi præsentationem. Secluso autem dolo non debet Episcopum properâ institutione primi interverire tempus patrono ad secundum, si voluerit, præsentandum, qui fortè prioris dignior erit, docet Zoës. *h. tit. n. 50.*

II. Differt jus Patronatûs Ecclesiasticum & sæculare circa concursum, qui ad parochiales Ecclesias faciendus est juxta Trid. *sess. 24. de Ref. c. 18.* de quo superius in Tit. *de Præbendis. n. 67.* dictum.

III. Differentia est, quòd si summus Pontifex sive per jus commune, sive per Regulas Cancellariæ aut Concordata Germaniæ certa beneficia specialiter suæ collationi reservet, tales reservationes & aliæ quæcunque non intelligantur de beneficiis, quæ pertinent ad jus patronatûs Laicorum, adeòque Laici illud jus habeant ex fundatione, dotatione aut constructione, & non ex privilegio vel præscriptione, quia Pontifex non plus quam vult derogare juri patronatûs Laicorum, ne à fundationibus abterreantur, adeòque summus Pontifex id facere non videtur. Legatus ejus de latere facere non potest, quæ sibi & suæ liberæ collationi reservet beneficia ad jus patronatûs Laicorum spectantia, secus autem est in jure patronatûs Ecclesiastico, cui Pontifex & Legatus per reservationes præjudicare solent & possunt, quæ supra notavimus, jus patronatûs Ecclesiasticum tantum favorem in jure non habere. *cùm dilect 28. hoc tit.* Barbosa *de Offic. Episcopi. alleg. 57. n. 26.* cujus rei qualitates superiùs in Tit. *de Præbendis* mentionem fecimus, ut sub *n. 8. & 12.*

Quarta demùm differentia est ratione temporis, quia Patronus Ecclesiasticus intra sex menses, Laicus autem intra quatuor præsentare debet, aliàs jus porrò devolvitur

sa ad Episcopum, sive eum, qui jus instituendi habet, libere devolvetur. *cap. unico. §. finali hoc tit. in 6.* Ratio fortassis hujus differentiæ est, cùm patronus Ecclesiasticus ita gravetur, quòd unum tantùm præsentare possit ad beneficium, in eo saltem relevetur, ut plus temporis habeat ad inquirendum de Clerico aliquo digno & habili.

Si Jus Patronatus à Laico fuerit donatum Ecclesiæ vel Monasterio, efficietur prorsus Ecclesiasticum, & tempus præsentandi sex mensium erit, *dict. cap. unico, h. tit. in 6.* Sicut & vice versâ, si jus patronatûs casu aliquo v. g. cum universitate bonorum ab Ecclesia transferatur in Laicum, efficietur Laicale, quia mutatâ personâ mutatur & conditio rei. *arg. d. c. un.* Zoës. *h. t. n. 52.*

Quid autem si ex pluribus patronis unus tantùm suum jus donaverit Ecclesiæ, & ita jus Patronatus incipiat esse mixtum, scilicet partim Ecclesiasticum, partim Laicale: R. Tali casu etiam Laicis patronis competiturum tempus sex mensium; eò quòd in una eademque re, quæ commodè dividi non potest, servanda sit paritas, & magis dignũ trahat ad se minus dignum, in odiosis autem Patronus Ecclesiasticus non trahit ad se Laicum, qui non debet suo jure sine culpa aut causa privari, unde si ejusdẽ Ecclesiæ duo sint patroni, unus Ecclesiasticus, alter sæcularis, isque diversos præsentârint, licebit patrono sæculari variare & per accumulationem alium præsentare. Notanter dico: *si diversos præsentârint*: nam si ab initio uterque patronus præsentaverit unum eundemque, hic præsentatus necessariò instituendis erit, si Laicus velit deinde alium insuper præsentare, quia cùm jam semel obtinuerit amborum patronorum, & sic majora vota, plus juris habet ad beneficium, quàm ille, qui ab uno tantùm patrono præsentatus est. Sicut generaliter, quando plures patroni præsentant, ille præfertur, qui plurium patronorum calculum obtinuit. Videatur Panor. *in c. cum autem. 24. n. 4. & in c. cum propter 27. in fine. hoc tit.* Utrùm verò, si v. g. ex tribus patronis, fundatore, constructore, donatore, unus alteri succedat, eidem sit duplex votum, unum jure proprio, alterum jure successionis? vid. Henric. Zoës. *h. t. num. 54.*

Cœterùm tempus ad præsentandum non currit Patrono ignoranti vel aliàs legitimè impedito, imò in dubio potiùs ignorantia Patroni, quàm scientia præsumitur, nisi concurrentes circumstantiæ, ut vicinitas loci, patroni præsentia aliud suadeant. *Arg. c. quia diversitatem. 5. de Concess. præbendæ.* Pan. *in c. cùm propter. 27. h. t. n. 3.* Zoës. *h. t. n. 57.* 13

Ad evitandam omnem disputationem usu apud nos receptum est, ut de beneficio vacante certioretur, & ad præsentandum per Episcopum moneatur. Notat quoque Barb. *de Offic. Ep. p. 3. alleg. 72. n. 170.* quòd Episcopus etiam post lapsum tempus valeat præsentationem patroni ex gratia admittere. *arg. c. 2. in V. liceat:* quòd importat arbitrium. *& cap. literas. de Suppl. neglig. Prælat.* nisi inciderit in pœnam privationis pro ea vice propter præsentationem indigni, fueritque patronus Ecclesiasticus; secus etiam hoc casu, si fuerit Laicus, qui potest accumulare. Vide eundem Barb. *Jur. Eccl. univ. d. lib. 3. cap. 12. n. 174. & seqq.* text. *in cap. cum vos. de Offic. Jud. Ord.* Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tr. 2. c. 13. n. 7.*

Excommunicato non currere tempus, nisi fuerit in mora petendi absolutionem, tradit. Zoës. *hoc tit. n. 58. arg. c. un. §. 1. Ne sede vac. in 6.* atque *n. 59.* quòd Episcopus possit quidem instituere præsentatum à Patrono Laico excommunicato, licet

non

non teneatur; non verò â Clerico, cui competit ratione beneficij; à quo per excommunicationem suspenditur, & allegat decis. Rotæ 526. *in antiqui.*

Si Patroni inter se discordes fuerint, & de ipso jure patronatûs inter se litigent, currit eis tempus, & nisi aliquis ex eis intra legitimum tempus præsentârit, devolutio fiet ad Episcopum, salvo tamen jure illius, qui evicerit, ut proximâ vacatione liberè præsentare possit.

14 Quòd si unus ex litigantibus in possessione præsentandi fuerit, & alter de proprietate contendat, possessor præsentabit, nec removebitur præsentatus, licet de proprietate contendens victoriam in judicio obtinuerit, ad quem sicut in alijs, ita etiam hic perceptio fructuum spectat, est autem præsentatio fructus juris patronatûs. *c. consultationibus. 19. h. tit. cap. querelam. 24. de Elect. c. cùm olim. 7. de Causæ possess.*

Et hoc quidem ita in dubio procedit, si præsentatio facta sit ante litem actualiter in judicio introductam, an verò idem dicendum lite motâ seu pendente? discordant DD. & non pauci volunt, præsentationem tunc recipiendam, sed institutionem usuque post finem litis differendam, propter tex. *in c. ex literis. 7. h. t.* Ibi: *antequam de jure patronatûs controversia esset suborta.* Estque ratio, quia lite pendente non possunt fructus percipi, qui re evictâ non possunt restitui: ita post Gl. *fin. in eodem c. 7.* tenet Panorm. *ib. n. 8. & 9.* Barb. *in Collect. ad d. c. ex literis. n. 11.* & inclinat Zoës. *h. t. n. 43.* Verùm mihi semper probabilius visum est, etiam lite pendente patronum cum effectu præsentare posse, dummodo ipsa possessio in dubium non vocetur, quæ est sententia Joan. & aliorum, de quibus attestatur Glossa *in d. c. ex literis.* Innoc. *ibid. in v. suborta.* Rochi de Curte. *h. t. [illegible] petens alicui. n. 43.* & Host. *in summa h. t. vers. quid juris.* & communem [illegible] Panorm. *d. l. n. 6.* poteritque textus [illegible] *cap. ex literis.* & argumentum à [illegible] inde deductum congruè explicari [illegible] quo non constat aliquem in pacifica possessione existere, sicut in facti specie illius [illegible] *ex literis.* Miles probabiliter tunc [illegible] vice præsentavit. Ratio autem est [illegible] tentiæ, tum quia pendente lite non debet [illegible] quis privari commodo suæ possessionis [illegible] *2. Ut lite pendente nihil innovetur* [illegible] quia in præsentando solùm attenditur possessio juris patronatûs. *cap. cum Ecclesia de Causis possessionis & proprietatis cap. ex literis. c. consultationibus.* [illegible] Non obstat, quòd evincenti in primis fructus restitui debeant, *L. certum. [illegible] de Rei vind.* nam inprimis hæc regula [illegible] lit in ijs fructibus, qui ex sua natura [illegible] les, ut salvo usu possessionis (qui per [illegible] auferri non debet) restitui nequeant: [illegible] ce! pendente lite super matrimonio [illegible] maritus eo uti, *cap. 1. & 2. Ut lite pendente.* quomodo hi fructus restituentur? [illegible] de rectè etiam respondet Joannes Hos. [illegible] *tit. n. 58.* cum Ripa *in cap. cum Ecclesia n. 93. in fine. de Caus. poss. & propr.* [illegible] circa fructum juris patronatûs deficiunt [illegible] æquitatis, ex qua restitui debeat, [illegible] patronatûs non producat alios fructus, [illegible] possessor lucretur, neque possessor præsentans inde locupletior evadat cum [illegible] proprietarij, sicut contingit in alijs fructibus naturalibus, neque huic per se aliquid [illegible] dat, sive ipse possessor præsentet salvo [illegible] suo post evictionem; quòd si petitor [illegible] personam præsentati rationabilem oppositionem coram Episcopo audiendum.

Adde, si præsentatio lite pendente est [illegible]

lila & admittenda ex sententia Innoc. Jo. Hon. *dd. LL.* Joan. And. *in cap. quoniam. sub num. 7. hoc tit.* ergo acquiritur jus præsentato ad petendam & obtinendam institutionem, eamque omnino suadet æquitatis ratio, cùm diuturnior vacatio Ecclesiis præsertim parochialibus dispendiosa sit. *cap. quam sit. 6. de Elect. in 6. cap. 36. de Prab. in 6.* quæ plerumque per provisores interim datos non æquè bene, ac per proprios Parochos & Pastores administrantur. Acquiritur autem possessio per unum actum præsentationis cum bona fide & secutâ institutione. Joan. Hon. *dict. loco n. 59.*

De aliis divisionibus Juris Patronatûs.

Secunda divisio Juris Patronatûs est, quòd aliud sit *hæreditarium*, & aliud *familiare* sive *gentilitium*: *hæreditarium* dicitur, quod transit ad quoscunque hæredes etiam extraneos; *gentilitium* verò, in quo tantùm succedunt illi, qui sunt de sanguine & familia fundatoris. Res tota ex prima constitutione juris patronatus dependet: est enim in potestate fundatoris, an velit omnino remittere jus patronatûs, vel sibi tantùm aut familiæ suæ vel etiam alijs hæredibus reservare. In dubio autem quando non satis constat de mente fundatoris, omne jus patronatûs censetur hæreditarium, neque tantùm ad filios vel consanguineos patroni, sed alios etiam hæredes extraneos devolvetur, nisi in fundatione, aut per consuetudinem, vel præscriptionem aliud introductum sit. Licet verò, ut jam dictum, in dubio jus patronatûs præsumatur hæreditarium, eliditur tamen hæc præsumptio, & censetur potiùs gentilitium, si in constitutione juris patronatûs semper fuerit habita mentio familiæ & descendentium, nunquam verò hæreditariæ qualitatis, quamvis expressè hæredes extranei excluſi non sint. Barb. *juris Eccles. univers. dicto lib. 3. c. 12. n. 20. & 22.* ubi etiam notat, quòd ad probandum jus patronatûs gentilitium leviores probationes sufficiant. Videtur addi posse ratio, quòd qualitas gentilitia magis sit pro libertate Ecclesiæ, cùm facilùs extinguatur familia, quàm hæreditas.

Præterea de istis hæredibus & successoribus in jure patronatûs notandum est, quòd eorum successio non fiat in capita, sed in *stirpes*, ita ut si ex pluribus patronis unus mortuus fuerit, relictis, e. g. tribus hæredibus, isti tres hæredes unum tantùm votum in præsentando habeant, ideoque inter se convenire debeant, ut in unum Clericum præsentandum conspirent, vel, ut alternis vicibus singuli eorum præsentent. *Clement. 2. h. t.* Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. Gloss. 45. n. 61.* Steph. Grat. *Disceptat. forens. cap. 521. per tot.* Lambertin. *de Jure patron. lib. 1. p. 2. q. 1. princ. art. 25. & art. 27. & lib. 2. p. 3. q. 4. princ.*

16 *Tertia* divisio est, quòd jus patronatûs aliud sit *activum*, aliud *passivum*. *Activum est*, ex quo Patronus potest præsentare ad beneficium; *Passivum* verò, per quod certi de aliquâ familia (si idonei adsint) excluſis extraneis debent ad beneficium præsentari & admitti Barb. *d. l. n. 52. art. 7.*

17 *Quarta* demum divisio est in *jus patronatûs personale & reale*. *Personale* dicitur, quòd cohæret personæ fundatoris, vel hæredis ejus, ubicunque locorum is existat: *reale* verò, quòd cohæret loco, scilicet castro, prædio & similibus bonis, idque transit non tantùm ad hæredem fundatoris, sed etiam ad quemcunque possessorem talis boni, de quo reali jure patronatûs in sequentibus sæpiùs mentio fiet.

Quibus modis acquiratur, & amittatur Jus Patronatûs?

19 TRes sunt causæ, ex quibus originaliter jus patronatûs descendit, nimirum Ecclesiæ *fundatio*, *constructio & dotatio*;

reliqui verò patronatus omnes, & facultates, sive privilegia quæcunque nominandi vel præsentandi Clericos per Concil. Trident. penitus abrogantur, exceptis tamen illis privilegijs, quæ magnis principibus vel in favorem studiorum generalium & universitatum concessa sunt. Insuper in eodem Concilio requiritur, ut is, qui jus patronatûs prætendit, ejus titulum, scilicet fundationem, aut dotationem per authentica documenta probare debeat, nisi possit tanti temporis probare possessionem, quæ hominum memoriam excedat. Imò si prætendentes Jus patronatûs sint personæ potentes, in quibus id jus plerumque ex usurpatione & injustâ occupatione quæsitum præsumitur, exactior probatio ad ostendendum verum titulum requiritur, nec immemorialitas temporis eis aliter suffragatur, quàm si præter reliqua ad eandem immemorialitatem probandam necessaria præsentationes per 50. annos continuatas, quæ omnes sortitæ sunt effectum, authenticis scripturis demonstrare valeant. Videtur textus Concilij *sess. 14. de Reformatione cap. 12. & sess. 25. de Reformat. c. 9.*

19 *Quærunt* autem hoc loco Doctores, an copulativè requiratur, ut unus idemque Ecclesiam & fundaverit (id est, fundum dederit) & construxerit & dotaverit? Ratio dubitandi est, quia in *d. c. 12.* Trident. dicitur, neminem posse obtinere jus patronatûs, nisi qui Ecclesiam fundaverit & construxerit. Nihilominus probabilius & magis communiter receptum est, fundationem, constructionem & dotationem non copulativè, sed disjunctivè requiri, adeóque dari jus patronatûs etiam illi, qui tantùm fundaverit, vel tantùm construxerit, aut tantùm dotaverit. Ita enim *in c. 3. h. tit.* solius fundatoris: & *in cap. nobis. 25.* tantùm constructoris mentio fit, ac idem Concilium Tridentinum *dicto cap. 9.* non copulativè loquitur, ex quo posteriori Concilij textu *illud caput 12.* rectè declarari [illegible] Barb. *in eod. cap. 12. num. 16.* Abb. [illegible] *ad audientiam. num. 10. & 11. de* [illegible] *ædif.* Host. *in summa h. t. num. 2.* [illegible] *p. 1. decis. 498. & p. 4. decis. 565. num.* [illegible] Quare si alius fundaverit, alius [illegible] alius construxerit, tres ejusdem Ecclesiæ [illegible] versi patroni erunt, & nisi inter se [illegible] convenire velint, ut alternis vicibus [illegible] tantùm semper ex illis præsentet, omnes [illegible] ad præsentandum admitti debent, & [illegible] versos præsentent, prævalebit is, qui [illegible] jora vota habuerit, vel si paria sint, [illegible] Episcopus elegerit. *cap. quoniam.* [illegible] Panormitan. *hoc tit.* Layman. *in* [illegible] *Mor. lib. 4. tract. 2. cap. 13. num.* [illegible] Item qui in Ecclesiâ Altare vel Capellaniam erexerit, ipsam Ecclesiam (ejusque nomine Rectorem vel Prælatum) habere debet pro compatronâ, tanquam quæ fundum erigendo altari dederit, nisi consuetudine vel præscriptione aliud introductum sit. Panorm. *in cap. 3. de Eccles. ædif.* Præterea notandum est, quod docet idem Panorm. *in cap.* [illegible] *tit. num. 6.* Layman. *d. cap. 13. num.* [illegible] plures ad fundi collationem vel ædificationem aut dotationem concurrant, ita ut singuli suas portiones sive æquales sive inæquales conferant, omnes isti patroni [illegible] ri sint.

Illud etiam quæritur, an ad acquisitionem juris patronatûs specialis consensus Episcopi, ac reservatio fundatoris requiratur [illegible] firmat Henr. Zoës. *h. t. num. 4.* quod [illegible] censeatur Ecclesiam potiùs libere [illegible] & allegat Covar. *in Relect. cap.* [illegible] *p. 2. §. 10. num. 3. in fine.* qui tamen [illegible] de quolibet patrono in inferiori beneficio, sed de volente præsentare Prælatum [illegible] clesiam collegiatam loquitur. Sed [illegible]

alios magis communiter sentire, præter consensum Episcopi ordinario jure ad fundationem Ecclesiæ necessarium, non requiri specialem consensum ad constitutionem juris patronatûs, nec expressam reservationem fundatoris, dummodò contrarium actum non sit, & illud jus remissum, eò quòd SS. Canones per se hoc privilegium remunerationum conferant Fundatori. Barb. *in Collect. ad c. nobis. 25. h. tit. n. 2. & Fär. Eccles. univ. lib. 3. cap. 12. n. 35.* Garc. *de Benef. p. 7. cap. 9. n. 62.* qui plures allegant.

Porrò non tantum ex primâ constructione vel dotatione Ecclesiæ acquiritur jus patronatûs, sed etiam, si post primam dotem constitutam novi fundi vel pecunia adjiciatur, verùm hoc non indifferenter de quâvis novâ reparatione vel dotatione accipiendum est, sed de eâ, quæ Ecclesiam quasi *ad non esse* redactam rursus *ad esse* produxit, ac si priùs totâ vel majori parte collapsa sit, ut reparatâ novâ consecratione indigeat, vel si prior dos injuriâ belli aut quacunque ex causâ interierit. Cœterùm autem, qui Ecclesiam tantùm à ruinâ præservat, vel in modicâ sui parte reparat, aut etiam extante primâ dote novas divitias adjicit, talis pius benefactor tantùm, non verò patronus dicitur. Patronus enim propriè dicitur quasi pater Ecclesiæ, à quo habet, ut sit Ecclesia, sicut in Jure Civili patronus dicitur, qui servum antea quasi pro non homine habitum, liberum & aliis hominibus in jure parem fecit. Garcias *de Beneficiis. par. 5. 4. n. 50.*

Hactenus de primâ & originali constitutione juris patronatûs locuti sumus, quòd ex tribus tantùm enumeratis causis nascatur. At verò ubi jam semel per unum ex fundatione, dotatione, aut constructione constitutum est, ad alium deinceps variis modis transferri potest, non tantùm per successionem hæreditariam, de quâ in præcedentibus, sed etiam per contractum & actus inter vivos, circa quam proinde juris patronatûs translationem.

Notandum I. Quòd patronus laicus liberè jus suum Ecclesiæ vel Monasterio donare possit, etiam irrequisito consensu Episcopi. *cap. unico. hoc tit. in 6.* per quod corrigitur *cap. nullus. 17. X. eodem tit.* ubi prohibetur, ne Laicus aliquid Ecclesiastici juris irrequisito Episcopo præsumat Monasteriis donare, quòd verò ulteriùs *in dicto cap. unico.* additur, per talem donationem juri Episcopi, qui eidem assensum non præbuit, non derogari, intelligendum est juxta *c. pastoralis. 7. de Donationibus.* ubi decidit, si Episcopus cum consensu patroni viris Religiosis aliquam Ecclesiam simpliciter concedat, per talem concessionem non tantùm jus patronatûs, sed etiam, quidquid priùs Episcopus de fructibus illius Ecclesiæ percipere potuit, transferri. 23

Notandum II. Quòd Laicus alteri Laico jus patronatûs sine consensu Episcopi vel ejusdem Vicarii ad hoc speciale mandatum habentis donare non possit, ut ex decisionibus Rotæ Romanæ & aliis Doctoribus tradit Barb. *sæpe cit. cap. 12. n. 246.* nisi alter Laicus fuerit compatronus: tunc enim, sicut ad evitandam discordiam præsentationis valet inter plures patronos compositio, ut unus tantùm alternis vicibus præsentet, *Clem. 2. h. t.* ita ex eâdem ratione valere debet, si unus ex patronis in favorem alterius suo juri planè renuntiare velit. Piasec. *in Praxi Episc. 2. cap. 5. num. 9.* Zerola. *p. 1. v. jus patronatûs. §. 2.*

Notandum III. Quòd Ecclesia vel Monasterium obtinens jus patronatûs non possit alteri Ecclesiæ, minùs Laico illud jus donare sine ordinariis solemnitatibus ad alienationem rei immobilis Ecclesiasticæ requisitis,

quia jura ista incorporalia rebus immobilibus accenseri *in tit. de Rebus Ecclesiæ non alienandis*. demonstratur.

23 *Notandum* IV. Jus Patronatûs, quamvis Laicis competat, nihilominus esse spirituale, aut spirituali annexum, & tantùm personam Laici ex privilegio Pontificis ad id esse habilitatam, adeóque sine vitio simoniæ vendi aut pro aliqua re temporali permutari non posse. *cap. de jure. 16. h. t.* Quòd si aliquis defacto jus patronatûs vendere, aut alio contractu improbato in alium transferre præsumat, præter excommunicationem à judice Ecclesiastico infligendam jus patronatûs ipso facto amittet, & Ecclesia deinceps libera erit. Trid. *dict. sess. 25. de Reform. cap. 9.* pretium quoque neque venditori, qui jus patronatûs vendere non potuit, neque emptori, qui in mala fide fuit, simoniacè emendo, sed potius Ecclesiæ, quæ per talem venditionem injuriam passa est, applicandum erit. Panor. *in. dict. cap. 16. h. t. n. 3.*

Notandum V. Licet jus patronatûs tanquam spirituale per se vendi nequeat, si tamen *reale* sit annexum certis bonis, vel etiam certæ hæreditati recte accessoriè cum ipsis bonis aut hæreditate vendi poterit, dummodo in venditione de jure patronatus specialis conventio & propter id augmentum pretij non interveniat. Textus & Interpretes *in cap. ex litteris. 7. & c. cùm sæculum. 13. hoc tit.* Suar. *de Simonia. cap. 28. n. 13.* Bonac. *de Simonia quæst. 4. §. 11. num. 5.* ut autem jus patronatus censeatur *reale*, debet ex prima fundatione vel succedente consuetudine, aut præscriptione ita esse introductum, ut semper possessoribus talium bonorum præsentatio competat, aliàs *personale* censebitur.

Notandum VI. Etiam per contractum feudalem & Emphyteuticum cum universitate bonorum vel certis bonis transferri jus patronatus, ita ut ille, cui bona jus patronatus annexum habentia in feudum vel Emphiteusim data sint, libere præsentare debeat. Item si maritus hujusmodi bona in dotem acceperit, non uxor ejus, sed ipse præsentationem exercebit, cùm ad maritum dominium civile dotis, & jus percipiendi fructus ex re dotali pertineat. Menoch. *Cons. 66. n. 27.* Mantic. *decis. 140. n. 2. & 3.* Barbos. *sæpe dict. c. 12. n. 223.*

Verùm quid de conductore talium bonorum dicendum sit, multùm dissentiunt doctores propter textum ambiguum in *ex literis. 7. h. t.* ubi quidem dicitur, jus patronatûs transire in illum, qui bona *ad firmam* tenet, sed non satis explicatur, qualis contractus per ista verba denotetur: quidam enim de locatione, quidam de contractu emphiteutico accipiunt. Omnium probabilior videtur sententia Panorm. *in cap. 7. n. 5.* Barth. *l. 1. Cod. de Jure Emphiteutico. n. 8.* Menoch. *Consil. 90.* distinctionem faciendam inter locationem ad longum tempus v. g. 10. annorum; deinter locationem, quæ fit ad brevius tempus: in locatione ad tempus longum dicendum est, jus patronatus transire in conductorem, non autem in locatione ad tempus modicum: tum quia conductor ad longum tempus habetur pro possessore. *l. 1. §. 3. ff. de Superficiebus*, & fructus regulariter omnes, qui specialiter excepti non sunt, percipere potest, quod locus est in conductore modici temporis, non omnes omnino, sed ordinarios tantùm fructus percipiendi jus habet: tum quia quòd illa verba *ad firmam*, sint termini linguæ Anglicanæ, ex quibus locatio ad tempus longum intelligitur, ut notat Barth. *dicto loco* & colligitur ex *eodem cap. 7. & c. 2. de Locato.* Item *ex cap. querelam de Prælati vices suas &c.* quæ Capitula Anglis scripta sunt, ut ex eorum inscriptione patet. Non desunt tamen, qui de locatione

ne modici temporis idem volunt, nisi jus præsentandi fuerit nominatim exceptum, cum Barb. *in Collect. ad cap. ex literis. 7. h.t. sub num. 4. vers. ego tamen.* quo & inclinat Zoës. *h.t. n.39.* Putarem quòd præter consuetudinem loci etiam attendendum, sub quâ amplitudine fiat locatio, an scilicet tantummodo circa fructus ordinarios naturales conveniatur, vel an generaliter exercitium quoque aliorum jurisdictionalium bonis adhærentium pacto includatur, iisque conductor uti soleat, ut hoc casu idem de jure patronatus probabiliter censeri possit.

Notandum VII. Quòd creditor, cui cautum aut bonum aliquod habens annexum jus patronatus oppignoratum est, non possit uti illo jure patronatus, prout satis aperte deciditur *in c. cùm Bertholdus. 18. de Sententiâ & re judicata.* Ratio redditur à Panorm. *in dict. cap. 7. h.t. n.5.* & Gloss. *in eodem c. 18. in fine.* quòd creditor fructus pignoris aliter percipere non possit, quàm si velit debitori restituere, vel in sortem imputare; atqui, si præsentaret Clericum, isque institueretur, perciperet fructum, quem nec debitori restituere, nec in sortem imputare valeret.

Notandum ultimò, quòd publicatis & confiscatis bonis patroni propter delictum ejus, etiam jus patronatus ad fiscum deferatur; ex generali regulâ, quòd cum universitate bonorum etiam transeat jus patronatus, sed hoc si jus patronatus *reale* sit, si verò sit *personale*, extinguetur, & Ecclesia libera erit: si gentilitium, devolutio fiet ad alios consanguineos, quibus delinquens in jure quæsito per suum factum præjudicare non potuit, juxta regulam, quod factum cuique suum, non alteri nocere debeat. Barb. *dicto loco. n. 238.* Zoësius *eod. tit. n. 26.* argumento etiam possunt esse, quæ de fideicommisso familiæ non confiscando docet Fachin. *l. 4. Controv. c. 50.* & de Feudo *lib. 7. cap. 20.*

Amittitur jus patronatus. I. Si Ecclesia 26
totaliter destruatur, vel etiam dos & reditus penitùs deficiant, neque reviviscet, licet Ecclesia rursus ædificetur, vel dotetur, nisi prior patronus ad reædificandum vel dotandum concurrerit.

II. Si patiatur patronus ex Ecclesiâ patronatâ fieri collegiatam aut Monasterium, ex tunc enim cessabit præsentatio, & succedet electio. Sine consensu autem patroni status Ecclesiæ in ejus præjudicium mutari non potest. Mager. *de Advoc. cap. 10. n. 372.* Gutt. *in cap. nobis. 25. h.t. n. 26.* Laym. *in Theol. Mor. lib. 4. tract. 2. cap. 13. n. 12.*

III. Deficientibus successoribus aut extinctâ familiâ patroni.

IV. Per non usum amittitur jus patronatus, si duabus saltem vicibus patronus non præsentârit: cùm enim jus patronatus sit Ecclesiæ aliquo modo grave, & Episcoporum liberæ collationi præjudicans, è contra verò libertas Ecclesiæ favorabilis, ideò per omissionem duarum præsentationum censetur patronus suo juri renuntiâsse, sicut aliàs privilegia onerosa per non usum aut usum contrarium facilè amittuntur. Barb. *dicto loco. n. 227.*

V. Si patronus beneficiatum vel quemcunque Clericum Ecclesiæ patronatæ sine causâ necessariæ defensionis occiderit aut mutilârit. *c. in quibusdam. §. sacri. & c. ad aures. de Pœnis.*

VI. Si patronus fiat hæreticus, apostata vel schismaticus, ut notatur *in cap. finali de Hæreticis.* VII. Si patronus se ingesserit in perceptione fructuum beneficij, eos vel in proprios usus convertendo, vel saltem impediendo, ne ad beneficiatum, aut eum, ad quem de jure spectant, perveniant. Trident. *sess. 22. de Reform. cap. 11.* VIII. De-

nique ex eodem Concilio Tridentino *sess. 25. de Reform. cap. 9.* statutum est, ut qui jus patronatus sibi competens contra canonicas sanctiones per venditionem vel alium titulum & modum prohibitum in alium transferre præsumpserit, ipso facto eodem privatus existat.

27 Utrum autem Episcopus valeat jus patronatus extinctum de novo alicui Laico donare? videatur Riccius *in Praxi aurea p. 3. res. 483.* ubi negativè respondet. quia certis tantùm modis constituitur jus patronatus & Episcopus non potest Ecclesiis novum onus imponere. Non videtur tamen negandum, quin aliquando Laico præsertim minorenni, si v.g. ob non usum amiserit jus patronatus, possit Episcopus per restitutionem in integrum succurrere.

Sed & istud notabile est, quòd privatio juris patronatus ex causa delicti, tunc effectum habeat, si sententia judicis declaratoria secuta fuerit, tametsi delictum notorium extiterit. Mager. *de Advocatia. c. 15. n. 875.* Gail. *2. Obs. 51. n. 6.* Grammat. *decis. 15. n. 8.*

28 Demum pro coronide breviter adnotandum, quòd licet, ut superiùs dictum, patrono incumbat onus defendendi Ecclesiam, & propterea etiam Advocatus Ecclesiæ nuncupetur *in cap. præterea. 4. & cap. cùm autem. 24. h. t.* in quibusdam tamen Europæ partibus, præsertim verò in Germania, & Gallia receptum sit, ut quidam Advocati Ecclesiæ (germanicè Vogtherren) dicantur, qui patroni non sunt, neque ex hoc solo titulo Clericum ad Ecclesiam vacantem præsentare possunt, nisi aliunde, puta ex fundatione &c. id ipsis competat. Munus igitur istorum advocatorum præcipuum est, Ecclesias contra violentas oppressiones defendere, curam & inspectionem habere, ne bona Ecclesiæ malè dissipentur, aut alienentur: & propterea etiam illis nonnunquam cum consensu Episcopi constituitur [illegible] quam partem de fructibus Ecclesiarum [illegible] deinde in pecunia, frumento vel aveni [illegible] cipiendi, *d. c. præterea.* Advocatus [illegible] suprema competit Imperatori in [illegible] rio respectu omnium Ecclesiarum [illegible] jorum quàm minorum. Item principibus [illegible] Dominis territoriorum circa Ecclesias [illegible] is teritoriis sitas. Inferiores quoque [illegible] ni uti Comites, Barones & Nobiles [illegible] advocatiæ, vel ex antiqua consuetudine [illegible] speciali contractu cum certis Ecclesiis [illegible] thoritate superioris inito sibi vendicant.

Amittitur jus advocatiæ iis fermè [illegible] quibus jus Patronatus, & in specie [illegible] nostris temporibus persæpe contingit [illegible] vocatus eo jure abutatur ultra censum [illegible] constitutum usurpando bona, fructus [illegible] jura Ecclesiæ, in personas Ecclesiasticas [illegible] minando &c. *cap. in quibusdam. 12. de [illegible] nis. c. generali. de Elect. in 6.* junct. [illegible] Frideric. *in tit. de Pace tenend. & [illegible] ol. §. publici latrones. vers. quicumque [illegible] vocatiam.* Gail. *lib. 2. obs. 54. n. 6.* [illegible] jure advocatiæ videri poterit insignis [illegible] tus, quem edidit Martinus Magerus, [illegible] rem totam latissimè exponit, *& cap. [illegible] cap. 16.* prolixius tractat, qualiter ob [illegible] præstitam defensionem jus advocatiæ, [illegible] exigendi censum amittatur.

TITULUS XXXIX.

De Censibus, Exactionibus, & Procurationibus.

SUMMARIA.

1. *Episcopi potestas dividitur in legem [illegible] nis & legem Diœtesanam.*
2. *Census quid, & quotuplex?*
3. *Census novus post fundationem non [illegible] Ecclesiis, exceptis quibusdam casibus.*
4. [illegible]

a. Seminarium Clericorum in qualibet Ecclesia Cathedrali erigendum.
b. Cathedraticum quid?
c. Solidi olim quantus valor?
d. Cathedraticum an possit tolli præscriptione?
e. Charitativum subsidium quid?
f. Charitativi subsidii exigendi causa.
g. Charitativum subsidium tantùm exigitur ab Ecclesiasticis beneficiatis.
h. Non solutum exigitur à Successore beneficii.
i. Monasteria sunt libera à lege Diœcesanâ & Charitativo subsidio, nisi exigatur a propriis Prælatis Ordinis.
k. Procuratio quid?
l. Procuratio potest solvi vel in natura, vel in pecunia.
m. Valet consuetudo non solvendi procurationem.
n. Prælati Procurationem non debet quid aliud à Visitatoribus accipi vel exigi.
o. Procuratio non debetur à singulis Ecclesiis eadem die visitatis.
p. Portio Canonica quid & quotuplex?
q. Qualiter exigatur de relictis ad pias causas, & decimationibus.

IN cap. *dilectus. 18. de Offic. ord.* potestas Episc. dividitur *in legem Jurisdictionis*, & *legem Diœcesanam*; atque ut Gloss ibid. interpretatur *lex Jurisdictionis* illa dicitur, quæ consistit *in dando*, ut in ditione ordinum, beneficiorum, dispensationum, sententiarum judicialium & similium, lex verò *Diœcesana* est, quæ consistit *in recipiendo*, & versatur circa illas exactiones, quas Episcopus à suis Diœcesanis petere reciperéque potest.

Porro de iis, quæ ad *legem Jurisdictionis* pertinent, frequenter hactenùs in diversis titulis diximus, hic autem principaliter de *lege Diœcesana*, sive exactionibus Episcopalibus, quæ beneficiis Ecclesiasticis (de quibus hactenus egimus, & in *hoc Libro in Tit. XI. ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione*, aut oneris additione conferenda diximus) imponuntur, tractatur. Habent istæ exactiones sua specialia nomina in Jure, alia enim exactio dicitur *Census*, alia *Cathedraticum*, alia *Charitativum subsidium*, & alia denique *portio canonica*.

De Censibus.

VAria censuum acceptio traditur à Cov. 2 *lib. 3. Res. c. 7. n. 1.* magis propria est illa, quòd census accipiatur pro æstimatione bonorum in ordine ad tributa solvenda juxta *l. 4. ff. de Censibus*; vel etiam pro ipso tributo annuo proportionaliter secundùm cujusque facultates Principi solvendo ductâ Ethimologiâ à *censendo* sive æstimando patrimonio. In nostro proposito census nihil est aliud, quàm pensio quædam de proventibus certæ Ecclesiæ, aut beneficij Episcopo vel aliis de ejusdem authoritate persolvenda.

Dividitur iste census, quod alius sit *antiquus*, alius *novus*, uterque perpetuus vel tèporalis. *Antiquus census* dicitur, qui fuit impositus tempore fundationis vel consecrationis Ecclesiæ: nam eo tempore non tantùm Episcopus sibiipsi, sed etiam patronis & fundatoribus, vel aliis quibuscunque ex justa causa & cum consensu Fundatorum moderatum censum constituere potest, per textum & DD. *in cap. præterea. 23. de J. patron. in cap. quanto. 16. hoc tit.*

Econtra *novus census* dicitur, quem 3 Episcopus primùm post fundationem aut consecrationem Ecclesiis imponit. De quo novo censu exstat prohibitio Concilii Lateranensis *in cap. prohibemus. 7. hoc. tit.* ne ab Episcopis, Abbatibus, vel aliis Prælatis novi census imponantur Ecclesiis, nec veteres augeantur, nec partem reditum suis usibus Prælati appropriare præsumant. Si quis verò aliter fecerit, irritum, quod egerit, habeatur. Gonzal. *ad Reg. 8. Can. cell. Gl. ff. 5. n. 40.*

Verùm ab hac Concilii constitut. quidam casus excipiuntur, in quibus permittitur Episcopis novum censum imponere. I. si Episcopus Ecclesiam aliquam à sua Juris-

dict-

dictione eximat (quod ex justa causa & cum consensu sui Capituli facere potest, tradit Barb. *de Offic. Episc. p. 3. alleg. 89. n. 5.*) in recognitionem beneficii censum & pensionem aliquam sibi poterit reservare, prout id ipsum facit Pontifex, quando Ecclesiam à Jurisdictione Episcopi eximit, vel in suam protectionem specialiter recipit. *cap. cum venerabilis. 21. hoc tit.* non tamen potest Episcopus imponere censum Ecclesiæ, quam de manibus Laicorum eripuit. *c. Ecclesiis. 9. h. tit.*

II. Dicta prohibitio Lateran. ex communi Doctorum sententia tantùm intelligitur de censibus perpetuis, quibus ipsum beneficium perpetuò gravatur, non verò de censibus temporalibus, qui ad certos annos, vel etiam ad vitam beneficiati imponuntur, dummodò justa causa interveniat. Causas autem justas constituendi novum censum vel pensionem recensèt Barb. *dict. p. 3. alleg. 85.* videlicet si ex duobus litigantibus de beneficio unus cedere velit reservatâ sibi aliquâ pensione beneficii, *c. de cætero. 5. de Transact. cap. nisi essent. de Præbendis.* si beneficiatus decrepitus aut ægrotus renunciet beneficio, pensione tamen alimentorum loco sibi datâ. Item pro sustentatione pauperum scholarium, vel aliorum indigentium, aut pro necessitate Ecclesiæ Cathedralis ad ejus reparationem, aut ad solvenda debita pro Episcopatu contracta. Illud addendum, quòd impositio pensionis debeat fieri beneficio vacante, nam eo impleto sine consensu beneficiati fieri non posset, utpotè cui per collationem jus ad omnes reditus beneficii quæsitum est. Requirit etiam Barbosa *dict. alleg. 85.* ad impositionem pensionis consensum Capituli & alias solennitates ad alienationem rerum Ecclesiasticarum requisitas, sed collato *n. 2. 5. & 6.* intelligendus videtur de censu seu pensione perpetua.

III. In Conc. Trid. *sess. 25. de Reform. cap. 18.* statutum est, ut in qualibet [illegible] Cathedrali Seminarium aliquod erigatur, quo juvenes & adolescentes educentur, in disciplina Ecclesiastica instruantur, ac in Seminarium conservandum, & [illegible] dum poterit Episcopus omnibus quibus que beneficiis suæ Diœcesis certam pensionem perpetuò imponere, ut *mense 18.* latiùs habetur.

De Cathedratico.

Cathedraticum sunt de Jure [illegible] qui de reditibus Ecclesiarum [illegible] annuatim persolvendi sunt in recognitionem & honorem Cathedræ Episcopalis, *c. conquerente. 16. & ibi* Glossa. *de Offic. Ordinarii.* Quia verò inter DD. non [illegible] venit, quantæ æstimationis fuerit [illegible] dus, quem alii pro aureo, alii pro [illegible] lore accipiunt, ut videre est apud Card. *Veter. Collat. numism. cap. 3.* [illegible] *num. 3. & §. 2. num. 5. & Var. Resol. 1. cap. 11. num. 3.* ideò hâc in re [illegible] tudinem locorum attendendum erit, [illegible] alicubi major, alicubi minor pecunia [illegible] tur. Glossa *in dict. c. conquerente. 16.* [illegible] *os solidos.* Alio nomine hæc exactio [illegible] *Synodaticum* appellatur, eò quòd in [illegible] do Episcopali, quæ singulis annis expe[illegible] pto juris celebrari deberet, ab omnibus [illegible] rochiis, & beneficiatis ad Synodum [illegible] danda sit, hodie verò in multis locis [illegible] ceptum est, ut in Synodo Decanali sive Ca[illegible] ventibus & Capitulis ab Archipresbyt[illegible] & Decanis ruralibus celebratis ipsis Dec[illegible] nis loco Episcopi cathedraticum persol[illegible] tur ad Episcopum deferendum.

Hanc exactionem duorum [illegible] Episcopus ab omnibus Ecclesiis & Be[illegible] ficiatis suæ Diœcesis exigere potest, [illegible] ceptis Monasteriis, quæ regulariter [illegible] *lege Diœcesana* exempta, [illegible]

ter in uno vel altero casu expressè in jure indulta reperiantur. *cap. inter cætera. 8. cauſa. quæſt. 3. cap. cùm pro utilitate 34. cauſa 10. quæſt. 1.* Barboſ. *de Offic. Epiſc. alleg. 86. in fin. & alleg. 87. n. 45.*

Utrùm autem Præſcriptione aut conſuetudine Cathedraticum abrogari poſſit dubitatur? non pauci ſentiunt præſcribi contra Cathedraticum haud poſſe, niſi præſcriptione immemorialis temporis, quæ juxta *c. ſuper quibusdam de V.S.* vim privilegii obtinet. citati apud Barboſ. *dict. alleg. 86. num. 4.* Ratio eorum, quantùm conjicio, eſt, quòd cùm Cathedraticum debeatur in ſignum obedientiæ & reverentiæ Epiſcopo, ſicut contra hæc præſcribi non poteſt, ita nec contra Cathedraticum, ſicut nec contra Procurationem debitam ex viſitatione. *cap. cùm non liceat. 12. & c. cùm ex Offic. 16. de Præſcript.* ſed quia de præſcriptione Cathedratici non habetur textus expreſſus, aliunde autem conſtat, contra jura Epiſcopalia, imò contra ſubjectionem, *c. de quarta. cap. auditis. de Præſcript. c. cùm Perſonæ, Eod. in 6.* Barboſ. *de Offic. Epiſc. p. 3. alleg. 128. num. 3. & 8.* ideò vix erraret, qui contrarium teneret, poteſtque dari differentia inter Procurationem & Cathedraticum, quòd illa, ſtante jure viſitandi, veniat ex naturali conſequentia, ne Epiſcopus abſterreatur à viſitatione, ſi debeat eam ſuis ſumptibus peragere, cùm dignus ſit operarius alimentis &c. Obedientia autem & reverentia poſſit exhiberi etiam præter ſolutionem Cathedratici, ſicut in Monaſteriis ad Cathedraticum non obligatis exemplum eſt; imò etiam contra procurationem conſuetudinem admittit Concil. Trid. *ſeſſ. 24. de Reform. cap. 3.*

De Charitativo ſubſidio.

8 *Charitativum ſubſidium* eſt quædam exactio extraordinaria propter manifeſtam & rationabilem cauſam cum charitate à ſubditis poſtulata. *cap. cùm Apoſtolus. 6. hoc tit.* ubi *prohibemus*, inquit Concil. Lateranenſ. *ne Epiſcopi ſubditos ſuos exactionibus gravare præſumant, ſuſtinemus autem pro multis neceſſitatibus, quæ aliquoties ſuperveniunt, ut ſi manifeſta & rationabilis cauſa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium poſtulare.* Verùm hæc non ita accipienda ſunt, quaſi ſubditi pro ſuo arbitrio dare vel denegare poſſint charitativum ſubſidium, ſed licet ab initio cum charitate, & demonſtrata neceſſitate peti debeat, ex poſt facto tamen propter eandem neceſſitatem ex naturali æquitate & lege charitatis ſubditi omninò ad præſtandum auxilium obligantur, & compelli poſſent. Innocent. & Panor. *in d. c. 6. h. t.*

9 Porrò juſtæ cauſæ petendi charitativum ſubſidium, quamvis omnes & ſingulæ in ſpecie exprimi facile non poſſint, & Textus tantùm in genere manifeſtæ & rationabilis cauſæ mentionem faciat, ideò potiſſimùm in judicio & conſcientia ſuperioris poſitum ſit, quænam talis rationabilis cauſa cenſeri debeat teſte Panormit. *in eodem cap. 6. num. 4.* Interim tamen unam vel alteram cauſam præ cæteris rationabilem referunt DD. ita inprimis à ſacra Congregatione declaratum ajunt, novum Epiſcopum poſſe propter expenſas in ſui electione, confirmatione & conſecratione factas charitativum ſubſidium exigere. Præterea etiam ſufficiens cauſa petendi ſubſidium communiter reputatur, ſi Epiſcopus magnas fecit expenſas pro cauſis & negotiis totius Diœceſis. Item ſi debita pro bono communi Eccleſiæ vel totius Epiſcopatûs contracta diſſolvere velit, ſi ex cauſa publica & neceſſaria ad Papam vel Imperatorem aut Concil. generale vel provinciale venire debeat Bar. *de Offic. Epiſc. al-*

leg. 87. n. 26. & seq. Tamb. *de Jure Abba. tom. 3. disp. 10.*

30 Exigitur autem charitativum subsidium tantùm à personis Ecclesiasticis ratione suorum beneficiorum, non verò à Laicis, ut ex *dict. cap. conquerente. de Offic. Ordinarii. & cap. 6. & 7. causâ 10. quæst. 3.* satis colligitur: licet enim *in dicto cap. cùm Apostolus. hoc tit.* generaliter dicatur charitativum subsidium à subditis exigi posse, tamen in propria significatione Diœcesani laici non dicuntur subditi Episcopi, quamvis quo ad aliqua spiritualia forum Ecclesiasticum recognoscere debeant, ut rectè not. Gloss. *in clem. 1. V. subditos. de Foro comp.* Quòd si Episcopus non tantùm Episcopus, sed etiam Princeps & Dominus territorii, tunc qualiter ab illis, utpote veris suis subditis, steuras & collectas exigere valeat, nostri fori non est, hic & nunc examinare, sed ex generalibus Imperii legibus & usibus petendum. Notanter dixi, à personis Ecclesiasticis ratione beneficiorum postulari charitativum subsidium; Unde Clerici, qui beneficium non habent, licet habeant ampla bona patrimonialia, vel qui beneficium quidem habent, sed ita tenue, ut præter congruam sustentationem nihil ipsis de fructibus supersit, ad charitativum subsidium non obligantur, ut Navar, resolvit *de*
31 *Censibus, consilio 5.* & Barbosa *dicto loco num. 48. & sequentibus.* Ubi etiam istud notabile ponit, quòd charitativum subsidiũ ab Antecessore in beneficio petitum & non solutum possit à successore tanquam onus reale, & tributum beneficio impositum exigi. *arg. l. Imperatores. 7. ff. de Publ. & vectig.*

32 De Monasteriis dubitatur, utrùm ad charitativum subsidium Episcopo teneantur? Pro affirmativa facit *tex. in clem. 1. de Excessibus Prælat.* ubi dicitur, quòd Episcopi in exigendo charitatis subsidio ab exemptis eorumque subditis excedunt nimiùm contra eos. Unde à contrario videtur inferri posse, quòd moderatum subsidium à Monasteriis & quibuscunque exemptis peti valeat. Nihilominùs sententia negativa communiter recepta est, quia charitativum subsidium est de lege Diœcesana, à qua omnia Monasteria sunt exempta, nisi quatenus expressè reperiuntur comprehensa. *cap. ne pro cujuslibet. caus. 16. quæst. 1.* Non obstat textus *dict. clement. 1.* quia intelligitur de exemptis & Monasteriis habentibus parochias, vel Ecclesias sæculares, quæ exempta non sunt, ex quibus antequam ad monasteria pervenerunt jura Episcopalia persolvi consueverunt, ita ut de illis etiam impositorum persolvi debeant. *clement. 1. &c.* nam res transit cum suo onere & Monasterio exempto non hoc ipso omnes ejus parochiæ exemptæ sunt. *cap. ex ore. 17. de Privilegiis* Barbos. *dicto loco num. 4.* Tambur. *de Jure Abbatum tom. 3. disp. 10. q. 4. num. 3.*

De Abbatibus & aliis Prælatis Episcopo inferioribus docet idem Tambur. *dict. loco quæst. 2. & 3.* quòd saltem ex consuetudine & privilegio possint à Monasteriis & Ecclesiis sibi subjectis justis de causis (quas dicit *q. 3.* enumerat) charitativum subsidium exigere.

De Procurationibus.

PRocuratio non est aliud, quàm victus & sustentatio debita Episcopo pro eo tempore, quo Ecclesias suæ Diœcesis visitat, dum ex reditibus Ecclesiarum visitatarum. Licet enim Episcopi aliàs largos reditus habent, ut tamen eò faciliùs permoveantur ad visitationem Ecclesiarum, jure constitutum est, ut tempore visitationis suis sumptibus pascere, & procurationes ab ipsis Ecclesiis exigere possint, cùm suis stipendiis neutras facere militare soleat. Circa istas procurationes primitus quidem constitutum fuit ab [illegible]

noc. IV. & Greg. *X. in c. 1. & 2. h. t. in 6.* ne eorum nomine pecunia Visitatori daretur, sed victualia ipsa in natura subministrantur, id tamen posteà Bonif. VIII. *in c. 3. eod. tit.* correxit & liberum reliquit visitatoris, utrùm pecuniam, vel victualia dare velint, quod ipsum deinde Concil. Trident. *sess. 24. de Refor. c. 3.* confirmavit, adjiciens, ut in iis locis, in quibus consuetudo est, ut nec victualia, nec pecunia, nec quidquam aliud à visitatoribus accipiatur, sed omnia gratis fiant, id omninò observetur. Illud quoque, quod jam priùs in *dicto cap. 1. & h. tit. in 6.* prohibitum erat, repetiit Concil. Trid. ne videlicet extra procurationem pecunia, an munus quodcunque etiam oblatum à Visitatoribus, vel ijs, quos secum habent, accipiatur, consuetudine quacunque etiam immemortali non obstante, adeò ut præter dupli restitutionem intra mensem faciendam, aliis insuper pœnis à Synodo Provinciali determinandis accipiens puniri debeat.

Præterea advertit Panormit. *in cap. procurationes. 23. hoc tit. num. 4.* quòd Episcopus sive Visitator non possit computare expensas, quas fecit in emendis aut conducendis equis, minùs æstimare equos mortuos, vestes detritas &c. cùm tantùm victualia, aut eorum æstimationem accipere de jure permittatur, exceptionem aliqui ponunt apud Barb. *in Collect. ad d. c. 3. Trid. n. 30.* Prælato à S. Pontifice delegato, cui ajunt, deberi mercedes equorum, & viaticum, ut possit de loco ad locum commodè transire.

Cæterùm omnes quidem Ecclesiæ visitatæ (exceptis Oratoriis privatis, *cap. fin. hoc tit.* & ex quorundam sententia Hospitalibus & similibus piis locis. Zerola *in Praxi Episcoporum. p. 2. V. Visitatio. §. 6. dub. 7.*) Procurationem visitanti præstare debent, ita ut nec Monasteria ab ea exempta sint, juxta Trident. *dict. cap. 3. & cap. sopita. 14. hoc tit.* Si tamen Episcopus unâ die plures Ecclesias visitaverit, non à singulis singulas procurationes exigere, sed una tantùm procuratione pro illa die sufficiente contentus esse debet, atque eam præstandam non una sola Ecclesia gravari, sed etiam reliquæ illâ die visitatæ juxta proportionem suorum redituum concurrere debent per text. & DD. *in cap. cum instantia. 17. §. sanè & cap. procurationes. 23. X. h. t. c. 3. eod. Titulo. in 6.*

De Portione Canonica.

C*Anonica Portio* est pars aliqua, quæ ex 18
institutione Canonum de iis, quæ in testamento relinquuntur Ecclesiis, item de decimis ad Ecclesias parochiales spectantibus Episcopo debetur: introducta est ista portio ex similitudine legitimæ patri vel patrono debitæ in bonis filii vel liberti, adinstar cujus visum fuit in bonis Ecclesiarum certam portionem Episcopo adscribere, qui quasi pater & patronus spiritualis earum habetur & nomine Episcopi hoc loco intelligit Barb. *de Offic. Ep. par. 3. alleg. 68. num. 8.* etiam inferiores Prælatos respectu Ecclesiarum sibi subjectarum, in quibus habent quasi Episcopalem jurisdictionem.

Est autem hæc *portio canonica* duplex, ut jam insinuatum, una, quæ debetur ex relictis Ecclesiæ, altera, quæ debetur ex decimationibus, & cum regulariter de jure *quarta pars* relictorum vel decimarum assignata sit Episcopo (nisi consuetudo tertiam partem introduxerit) ideò aliis nomi- 19
bus hæc portio canonica dividitur *in quartam relictorum ad pias causas*, & quartam *decimarum*. Quod attinet ad *quartam relictorum ad pias causas* sciendum est, quòd de jure ex omnibus illis, quæ testator indeterminatè, sive Ecclesiæ Cathedrali sive inferioribus, quibuscunq; Ecclesiis aut Monasteriis legavit, Episcopus quartâ vel

tertiam partem juxta locorum consuetudinem exigere possit, *cap. requisivisti. 15. de Testament.* Notanter autem dixi quæ testator *indeterminatè* Ecclesijs reliquit; nam si expressè & in specie pro fabrica Ecclesiæ, pro ornamentis, luminaribus, pro Anniversario, septimo, vigesimo ac tringesimo die, sive aliàs, ad perpetuum cultum divinum testator legâsset, ex talibus relictis portio canonica non deberetur. *cap. fin. de Testamentis.* Præterea ex textibus citatis communiter notant DD. quòd portio canonica tantùm exigatur ab Ecclesijs & locis pijs, non autem ex ijs, quæ personis relinquuntur, ut ideò non debeatur portio canonica Episcopalis, si testator aliquid reliquerit pauperibus in genere vel in specie.

De *quarta decimationum* similiter sciendum est, quòd tempore primitivæ Ecclesiæ, quando Episcopi erant pauperes, statutum fuerit, ut de oblationibus Ecclesijs factis sumerent medietatem. *cap. antiquis. caus. 10. q. 1.* & procedente tempore tertiam partem ex fructibus parochialium Ecclesiarum cum onere tamen fabricæ, id est, ut illas Ecclesias ruinosas reficere tenerentur. *cap. unico. caus. 10. quæst. 3.* de jure recentiori tantùm Episcopis concessum est, ut de decimis ad Ecclesias parochiales pertinentibus, & non de aliis reditibus quartam partem sine onere tamen fabricæ accipere possint. *cap. conquerente. de Officio Ordinarij. c. de quarta. de Præscript.* plura de istis quartis tractare prætermittimus, quia jam passim in desuetudinem abiêrunt, & quadraginta annorum spatio posse contra portionem præscribi, text. est *in cap. de quarta. X. de Præscript.* & plura videri poterunt apud Barbosam *de Offic. Episc. p. 3. alleg. 86.*

De portione canonica debita Patrocho, quando quis extra Ecclesiam parochialem eligit sepulturam, dictum est supra in Tit. *de Sepultura n. 13.* & textus sunt in cap. *4. cap. cum super c. certificari. cap. in nostra. de Sepult. clem. dudum. eod. tit.*

TITULUS XL.

De Consecratione Ecclesiæ, vel Altaris.

SI Judæi loca, in quibus Domino sacrificia offerebant, divinis habeant [illegible] cationibus consecrata, multò magis [illegible] Christianos id fieri convenit, ubi non [illegible] illa umbratilia sacrificia & præfigurat[illegible] tantùm nostrorum, sed verum sacrifi[illegible] immaculati corporis & sanguinis Domi[illegible] offertur.

§. I.

SUMMARIA.

1. *A quo & quibus ceremonijs Ecclesia sit consecranda?*
2. *Quibus casibus destructa & reædificata Ecclesia consecrari debeant?*
3. *Specialis etiam consecratio Altaribus impendenda est.*
4. *Quid sit Altare portatile & fixum? Et quibus acsibus exsecrentur?*
5. *Calices & patenæ specialiter consecrari, & [illegible] ta materia perfici debent.*
6. *An consecratio repetenda, si calici nova [illegible] accedat?*
7. *Quare campanæ Ecclesiarum benedicantur & chrysmate inungantur?*
8. *Vestes & paramenta ad missam spectantia [illegible] benedicuntur.*
9. *Quibus de jure vel ex privilegio competat [illegible] re & benedicere Altaria, Calices &c.*

CONsecratio Ecclesiarum facienda est ab Episcopo per signationem & [illegible] ctionem parietum cum oleo sacro & alias cæremonias præscriptas in Pontificali Romano, atque ante prandium inter missarum solennia, de decentia (non de necessitate)

tatè) in die festivo. *cap. tua 2. h. tit. cap. omnes Basilicæ 3. de Consec. Dist. 1.* Ugol. *de Potestat. Episc. cap. 28.* Non tamen priùs consecranda est Ecclesia, quàm competens illi dos ejus consecratione assignetur, *cap. 1. caus. 1. q. 2. cap. cum sicut 8. hoc tit.*

Quamvis autem Ecclesia non debeat sæpius, quàm semel consecrari, si tamen dubitetur, an Ecclesia quandoque fuerit consecrata, præsumitur contra Ecclesiam, quòd nunquam fuerit consecrata, nisi probationes aliquæ pro ea adferri possint, ac proinde denuò consecranda erit: non enim intelligitur iteratum, quod nescitur factum. *cap. Ecclesia. 18. cap. solemnitates 16. Dist. 1. de Consecr.* Probatur autem consecratio per scripturam vel cruces, quæ dum consecratur Ecclesia, in parietibus fiunt vel per unum testem aut famam aliáque indicia, quando enim de nullius præjudicio agitur, imperfectæ probationes admittuntur. Panorm. *in c. proposuisti. 4. h. tit. n. 6.*

Item si Ecclesia tota, vel ex majori parte corruerit & reædificata sit, denuò consecranda erit, licèt ex eadem materia reædificetur, quia nihilominus nova Ecclesia est, etsi prior forma interijt. Gloss. *in cap. de fabrica. 24. de Consecrat. dist. 1.* Nec distinguendum erit, an casu corruerit Ecclesia, an eâ mente tigna pro majori parte deposita, ut reponerentur. Barbos. *de Offic. Epise. p. 2. alleg. 27. num. 15.* Sed opponitur difficilis textus *in l. inter stipulantem. 83. §. 5. ff. de V. O. & in l. qui res. 98. §. de Solut.* ubi navis eâ mente dissoluta ut ex ijsdem tabulis reficeretur, dicitur manere eadem navis. Existimo responderi posse, in casu *dd. legum* manere eandem navim quantum ad retentionem dominij & possessionis civilis ejus, qui per dissolutionem navim non voluit interire; non autem quoad eandem numero formam, (quod tamen in consecratione consideratur) si enim per refectionem ex eadem materia eadem numero forma conservaretur, malè dixisset JC. in *cc. LL.* quòd navis sine intentione refectionis dissoluta, & postea mutato consilio ex ijsdem tabulis refecta alia navis sit, sola enim intentio dissolventis, tanquam compositio prorsus extrinseca, nihil mutat in substantialibus compositi.

Deinde si magis moraliter loqui velimus, quidquid sit de navi, certè in ædificio major est mutatio, neque ut eædem tabulæ, ita idem cæmentum, ijdem lapides & lateres eò, quo priùs fuerunt modo, accommodantur, ut vel hinc J. C. *in dict. l. 83. §. 5.* responderit, aliter de domo usque ad aream deposita, quàm de navi sentiendum, ut illa etiam intentione reficiendi dissoluta & reædificata alia sit, nisi pauca tantùm tigna dissoluta & reposita sint.

Non tamen erit opus novâ consecratione, si subsistentibus parietibus tectum corruat, quod rursus de novo imponatur; vel si successivè etiam ipsi parietes per partes reficiantur, & ita quidem, ut paulatim nec pars de primo ædificio supersit (dummodo simul & semel totius vel majoris partis Ecclesiæ ruina & reparatio non fiat (quia his casibus moraliter non censetur nova, sed prior Ecclesiæ, ut ex mente omnium DD. tradit Barb. *in c. ligneis. 6. h. tit.* & pulchris exemplis confirmat Jurisconsul. *in l. proponebatur. 76. ff. de Judic.* quòd scilicet eadem legio militium, idem populus censeatur, licet prioribus hominibus emortuis novi substituantur; idem corpus hominis, licet ex novis accedentibus alimentis in dies reficiatur, specie enim extrinsecâ nun mutatâ res eadem existimatur. Quòd si Ecclesia amplificetur, & nova pars addatur, quæ tamen minor sit parte vetere remanente,

nente, etiam tunc novâ consecratione opus non erit, quia major pars trahit ad se minorem *c. quòd in dubjis. 3. h. tit.* Gloss. margin. *in dict. cap. de fabrica. de Consecr. dist. 1. in v. innovatæ.* ubi addit sufficere, si aquâ exorcizatâ seu benedictâ nova pars accedens aspergatur.

Porrò specialis consecratio Ecclesiæ & specialis Altaribus intra eam existentibus impenditur; unde confracto altari non tota Ecclesia, sed ipsum tantùm altare; & vicissim execratâ Ecclesiâ propter ruinam & reparationem majoris partis ipsa quidem Ecclesia, non autem altare (si salvum & integrum permanserit) consecrari debebit.

3 Altaria autem omnia sive portatilia, sive fixa in superiore parte lapidea esse debent, ad designandum, quòd sacerdotes sacrificantes annuntient mortem Domini, *1. ad Cor. 11.* qui in sepulchro lapideo tumulatus est. Sepulchrum quoque & sigillum omnia altaria habere debent, id est, cavitatem aliquam, in qua reliquiæ Sanctorum recludantur, *c. placuit. 26. de Consec. dist. 1.* Sylv. *V. altare. q. 1.* tex. *in dict. cap. placuit.* & quod usus optimus legum interpres, *l. cùm de interpretatione. ff. de LL.* constanter in Ecclesia observatus demonstrat, & introitus missæ indicat per illa verba: *quorum reliquiæ hic sunt &c.* Altare quidem portatile est tabula lapidea, quæ de

4 loco ad locum portari potest. Altare autem fixum tam ex superiori mensa lapidea, quàm ex inferiori structura seu pede firmo essentialiter constituitur. Quare si in altari fixo superior tabula à suo pede amota fuerit, exsecratum consebitur.

5 Cœterùm tam in Altari portatili, quàm fixo, si notabilis fractura acciderit, si reliquiæ extractæ sint, imò si sepulchrum tantùm, vel sigillum apertum, aut lapis claudens sepulchrum fractus fuerit, execratur, & ad novam consecrationem deveniendum erit. Innoc. & communiter alij *in cap. 6. tit.* Circa fracturas tamen plurimùm tribuendum esse arbitrio Episcopi, an & quando execratio facta dici debeat, monet Barbos. *de Officio Episcop. alleg. 27. num. 26.* & tantam esse debere, ut in nulla parte altaris calix cum patena, moraliter rem æstimando, consistere possit, ut si per medium altare transeat, ubi calix ponitur, habetur apud Laym. *in Theolog. moral. de Sacrif. missæ cap. 6. n. 4.* ubi *num. 5. v. id verò* reprobat sententiam illorum, qui putant amissa consecrationem, si cornua altaris, in quibus unctio facta est, frangantur, eò quòd consecratio intelligatur inesse toti altari, & in majori ejus parte capiendo calici idoneam conservari. Addit etiam Barb. *ex decis. Sacr. Congreg. Rit.* lapidem altaris profanatum posse licitè vendi & applicari ad usum profanum honestum & decentem.

Præter Ecclesias & altaria etiam calices & patenæ consecrari debent, ut notum. Ex hæc vasa debent esse de auro vel argento, vel ob causam paupertatis ex stanno, non autem de ære aut auricalcho aut cupro, quæ hæc propter æruginem vomitum provocant; nec ex ligno, ne sanguis per poros imbibatur; nec ex vitro vel cristallo propter fragilitatem; nec de lapide propter ineptitudinem. *c. vasa & c. ut calix. de Consecr. dist. 1.* Sylv. *V. Calix, num. 1.* amittunt autem suam consecrationem, licet illa fractio de facili iterum refici possit, ut si pes calicis à cuppa abrumpatur. Si tamen calix torneatilis foret, separatio pedis à cuppa, quæ fit absque fractione, non nocet: nam forma ex prima destinatione operis mutabilis non censetur interire per mutationem reparabilem, & aliam rationem adsit Laym. *c. 10. num. 6.* quòd scilicet in calice torneatili cuppa per sola consecretur.

Non etiam amitti consecrationem calicis per aliquos ictus à fabro inflictos, nisi per fractionem forma mutetur, ex Armilla *in V. Calix. num. 4. &* Azor *Instit. mor. p. 1. lib. 10. cap. 28. quæst. 5.* refert Barb. *dict. alleg. 27. n. 39.* quod notandum circa profanationem calicum vendendorum, vel commutandorum.

6 Quòd si diuturnitate temporis autem in calice & patena absumptum sit, non propterea interit consecratio, quæ toti calici & patenæ inest. Armilla & Sylv. *V. Calix.* Azor. *dict. l. q. & 6.* & alij communiter. Attamen si nova deauratio accedat; an tunc repetenda sit consecratio, dubitatur? Sunt, qui negent apud Laym *dict. l. n. 7.* eò quòd major pars consecrata trahat ad se minorem in his, quæ inter se uniuntur, & quorum partes seorsim rationem & appellationem non habent: quòd in simili non ideò consecrata dicatur Ecclesia; quia muri ejus linguntur aut dealbantur. Ideòque sufficere putant: si majoris reverentiæ ergò ob contactum manuum profanarum (potest enim ex causa rationabili laico v. g. aurifabro dari licentia contingendi vasa sacra Laym. *c. l. n. 19.*) aquâ benedictâ calix abluatur. Quibus addi potest, quòd etiam per sacrificium Missæ nova sanctificatio tribuatur. *c. de fabrica. 24. de Consecrat. dist. 1.* prout & in corporalibus manibus fœminarum lotis & mundatis accidit, ut postquam iterum desuper celebratum est, non liceat laicis ea attingere. Et hæc sententia propter authoritatem DD. & rationes valdè probabilis est. Contrariam sententiam, quam cum Sylv. Armilla, Angel. & Tabiena *in v. Calix.* & Azor. *d. l. quæst. 4.* aliisque pluribus tenet Barb. *dict. loc. num. 38.* in praxi receptam testatur ipse Laym. *c. l. num. 6.* ex eo, quòd in calice principalis pars non consideretur ex quantitate materiæ, sed ex immediato contactu Corporis & Sanguinis Domini, quæ proinde, si nova non consecrata accedat, consecranda erit. Ad rationem contrariam responderi potest, quòd quidem major pars consecrata trahat ad se minorem, nisi minor sit pars principalior. Attamen stante hac ratione difficile videtur cum Sylv. *v. Calix. n. 2.* & alijs sustinere, quòd per absumptionem auri non execretur calix, tanquam parte principali pereunte, nisi subtiliore distinctione inter partem *principalem* & *majorem* inventâ dicamus, consecrationem quidem perire per interitum partis *majoris*, utpote ex quo totum suam formam amittit, non autem semper (nisi fortassis aliter in jure cautum sit) per interitum partis *principalis*, quæ si non sit simul pars *major* in ratione quantitatis, non immutat formam totius, in quo propterea consecratio adhuc conservatur.

7 Præterea etiam Campanæ Ecclesiarum benedicuntur & Chrysmate unguntur, ut sono quasi sacrato ad laudes divinas convocetur populus, repellantur hostes & dæmones, incantationes magicæ, fugentur noxiæ tempestates. Si hæc rident hæretici, irrideant Deum ipsum, ait Durand. *de Ritibus Eccles. lib. 1. c. 22. n. 4.* qui *Num. 10.* præcepit populo: *plangetis ululantibus tubis, & erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum.* Sed hæretici extra Ecclesiam ejecti & Satanæ traditi (teste Aug. *in cap. omnis. 32. causa 11. quæst. 3. sicut enim in Ecclesia Christus, ita extra diabolus est*) facilè deponunt arma spiritualia: pulsare negligit, quos quieto jure possidet: fœdus ijs potiùs, quàm colluctatio est cum Apostolo *ad Ephes. 6. v. 12. Adversus insidias diaboli, adversus Principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarũ harum contra spiritualia nequitiæ*

nequitiæ in cœlestibus. Verè illi nequam spiritus quondam cœlestes, principes dæmoniorum *Matth 12. 24.* rectores tenebrarum harum & exilij nostri, qui in nos exules filios Evæ tantam potestatem exercent, ut ad oculum (nisi miseri in nostrammet perniciem cœcutire velimus) nobis quotidiè monstrant magi incantatores, energumeni sive obsessi, peccatores in interitum temporalem & æternum ambulantes. Sed *& Crux Christi pereuntibus stultitia, nobis autem, qui salvi simus, Dei virtus est.* In fide quidem resistitur diabolo, *1. Pet. 5.* Sed in fide observante mandata DEI, *Matth. 19. I. Joan. cap. 3. in fine.* in fide, *cum bona conscientia. 1. ad Tim. 1. 18.* in fide, *crucifigente & mortificante carnem cum vitiis & concupiscentiis, ad Rom. c. 8. ad Gal. 5. 22. ad Colos. 3.* in libertatem vocati sunt Christiani, *sed non in libertatem carnis. d. c. 5. ad Gal.* in fide, dedita orationi & jejunio, *Matth. 17. 20. Marci. 9. 28.* in fide, *non diligente mundum, neque ea, quæ in mundo sunt, concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum & ambitionem spiritûs, quæ non sunt ex patre. 1. Joan. 2.* in fide, *quæ Ecclesiam audit ut matrem,* aliàs non fides, sed infidelitas est, *Matth. 18, 17.* qualem fidem an habeant hæretici, seipsos probent & judicent.

8 Vestes quoque sacræ & paramenta ad sacrificium Missæ deservientia benedici debent, ut tanto cum majori reverentiâ divinum sacrificium peragatur. Amittunt hæc paramenta suam benedictionem, si eorum forma mutetur, ut si ex stola fiat manipulus, ex alba amictus &c. quia singulis paramentis speciales benedictiones sunt accommodatæ. Item si adeò lacerentur, ut ad usum sacrum deservire ampliùs non possint, quo casu fragmenta potiùs comburi, quàm ad usum merè profanum applicari debent. Ugolinus *de Potest. Episc. cap. 32. §. 1. n. 6.* Si laceræ vestes ex materiâ non consecratâ conficiantur, dummodò materia hæc sit in minori quantitate, participat de consecratione majoris partis, *arg. cap. 3. hoc tit.*

Demum consecrationes & benedictiones altarium, calicum, campanarum & reliquarum paramentorum ordinario jure quidem Episcopis competunt, nihilominus ex privilegiis & communicatione privilegiorum etiam inferioribus Prælatis competere possunt. Deinde consuetudine multorum locorum recepta videtur sententia Glossæ *in Clement. attendentes. de Statu Monach.* quòd generaliter Prælati habentes usum infulæ & baculi consecrationes prælatas facere possint. Si enim tales Prælati possunt in minores Ordines, & aliàs ordo Episcopalis secundùm Theologos essentialiter non differat ab ordine sacerdotali, imò plus sit consecrare Corpus Domini, quàm altare, calicem, &c. non est adeò inconveniens, ut vel per privilegium, vel per consuetudinem saltem immemorialem alius etiam actus ordinis Episcopalis sacerdotali acquiri possit.

Ex eâdem quoque consuetudine possint videmus Abbates exercere consecrationes etiam pro aliis Ecclesiis, quàm suis. Ad declarationes autem Cardin. quæ in contrarium emanârunt, dici potest, eas usu receptas non esse, vel loqui tantùm de jure intendi Pontificalibus & benedicendi vestes competenti ex privilegio speciali, non ex consuetudine generali, sicut etiam notavit Pasqual. ad Laur. de Franch. *de Controv. inter Episc. & Reg. p. 2. q. 28. n. 3.*

Sed & illud notabile est, quod dicit Laym. *in qq. Can. de Præl. elect. &c. q. 219.* quòd Abbas ex privilegio Apostolico (idem si ex consuetudine) semel habilitatus ad faciendas consecrationes pro sua Ecclesiâ tantùm, possit eas etiam facere pro

aliis Ecclesiis, si ab Episcopo ei committatur. Adest enim potestas delegandi ex parte Episcopi, & capacitas exequendi ex parte delegati. Illa autem restrictiva clausula prileg. *pro suis Ecclesiis tantùm* intelligitur, ne faciat pro alienis authoritate propria, sicut nec Episcopo cujusvis privilegii pretextu in alienâ diœcesi pontificalia exercere permittitur sine licentiâ Ordinarij loci. Trid. *sess. 6. de Reform. cap. 5.*

§. II.

De Reconciliatione Ecclesiarum pollutarum.

SUMMARIA.

10. *Quando Ecclesia censeatur polluta.*
11. *Cur tantùm ob sanguinis & seminis effusionem, & non alia delicta Ecclesia polluatur.*
12. *Quid faciendum, si Ecclesia polluatur per sepulturam infidelis, hæretici &c.*
13. *An sepulturâ cathechumeni, vel infantis non baptizati Ecclesia polluatur?*
14. *Cur locus sacer potius censeatur pollui, per sepulturam pagani &c. quàm decedentis in notorio peccato?*
15. *Pollutio Ecclesiæ fit per omne homicidium injuriosum in ea perpetratum.*
16. *An polluta censenda sit Ecclesia, si intra eam bannitus occidatur?*
17. *Quid sit sentiendum de sacrilegâ occisione viri sancti intra Ecclesiam.*
18. *Non per mortem, sed per injuriosam occisionem intra Ecclesiam, pollutitur Ecclesia.*
19. *Per quam vulnerationem censeatur pollui Ecclesia.*
20. *Quando per voluntariam seminis humani profusionem polluatur Ecclesia, & quid de copulis conjugali sentiendum?*
21. *Si effusio sanguinis vel seminis fiat tantùm in parte vicina Ecclesiæ v. g. sacristia &c. non censetur polluta Ecclesia.*
22. *Qui sint effectus pollutionis.*
23. *Quid faciendum sacerdoti, si durante missa contingat pollutio?*
24. *An per solam missam reconcilietur Ecclesia?*
25. *An Episcopus possit dispensare, ut ante reconciliationem legantur missæ.*
26. *An inferior Episcopo possit reconciliare.*

ECclesia pollui dicitur, quando certæ quædam actiones turpes, indecentes, & loco sacro injuriosæ (quas mox enumerabimus) in eâ committuntur. Non possunt quidem revera & physicè sancta à profanis & turpibus coinquinari, *c. vestra. de Cohab. Cler. & Mul.* quia tamen domum Dei decet sanctitudo, morali hominum existimatione indecens reputatur, ut hostia immaculata & divinum officium offeratur in loco sceleribus contaminato, antequam aliqua ejus loci expurgatio fiat. 10

Censetur autem pollui Ecclesia I. Per sepulturam infidelis vel etiam fidelis excommunicati aut hæretici. II. Per homicidium, aut sanguinis injuriosam effusionem. III. Per effusionem seminis.

Dices: quare propter sanguinis & seminis effusionem (de sepulturâ quæremus paulò inferiùs) & non etiam ob alia delicta in Ecclesiâ patrata v. g. furtum, sacrilegium, blasphemiam, perjurium &c. polluitur Ecclesia? Vix dari aliam rationem, quàm quòd peculiariter circa enumerata delicta ita ab Ecclesiâ statutum sit, cum Valentiâ, Vasq. & aliis putat Sanch. *de Matrim. lib. 9. d. 15. n. 4.* & sequitur Barb. *de Offic. Episc. alleg. 28. n. 21.* Sed ignoscent tanti viri, si non sequar tàm facilè confugientes ad *Leg. non omnium. ff. de LL.* quin potiùs existimo, eâm fuisse rationem Ecclesiæ sic statuentis, quòd hæc duo crimina, scilicet sanguinis & seminis effusionem præ cæteris vitiis semper sacræ paginæ à ministerio divino excluserint: effusionem quidem sanguinis, quòd contrarietur mansuetudini Christi, qui nullius sanguinem, sed suum innocentissimum pro nobis effudit: effusionem autem seminis, quòd contrarietur immaculatæ hostiæ & Virgineæ proli. Si hæc ratio displicet, rogo mihi assignari aliquam, cur Clericus potiùs ob homicidium vel mutilationem 11

reddatur irregularis, & non ob aliud quamvis gravius delictum? Cur à celebratione vel sacrâ communione potiùs ob effusionem seminis, quàm aliud peccatum abstinendum? & cur etiam in veteri testamento quoad utrumque casum Judæis fuerit præceptum à sacris abstinere?

12 Igitur I. si polluitur Ecclesia per sepulturam infidelis, vel hæretici, aut excommunicati, ejus cadaver exhumari (dummodo ab alijs dignosci possit) & Ecclesia vel Cœmiterium reconciliari debet, nec prius aliquis etiam Catholicus ibidem sepeliri, vel sacra fieri possunt. *c. Ecclesiam. 27. & seq. de Cons. dist. 1. cap. consulusti. 7. hoc tit.* hodie tamen post Concil. Constant. & Extravag. Martini V. *Ad evitanda scandala.* nisi excommunicatus fuerit denunciatus aut notorius percussor clerici, probabilius non polluetur Ecclesia. Quidquid enim sit, an talis excommunicatus non denunciatus possit sepeliri in loco sacro (de quo diversas opiniones retulimus superiùs in Tit. *de Sepulturis*) si tamen de facto sepultus fuerit, magis est, ut dicamus non pollui Ecclesiam: quia quoad hoc punctum non agitur de favore excommunicati, sed Ecclesiæ & aliorum fidelium, qui juxta d. Concil. Constant. non debent divinis officiis privari ob communionem cum excommunicato non denunciato.

Idem quod de excommunicatis non denunciatis, etiam de hæreticis servandum docet Nav. *Consil. 10. de Hæret. & in Tract. de Orat. & horis Can. c. 21.* quæ sententia pro usu nostræ Germaniæ deservit, ubi cum hæreticis impunis est communio. Imò in novissimo bello Turcico auxiliares Copiæ à Principibus Acatholicis transmissæ, hoc expressè in pactum deduxerunt, & ab Ecclesiasticis potestatibus desuper consensum impetrârunt, ut milites Acatholici defuncti in Cœmiterijs Catholicorum (ubi propria Lutheranorum non adessent) sepelirentur, quod ob casum magnæ necessitatis ad obtinendum illud militare subsidium, & cum non fuit petitum in contemptum fidei Catholicæ, sed potius ob honorem humanum toleratum fuit.

Per sepulturam etiam Cathecumenorum & infantis Christiani non baptizati pollui Ecclesiam tradit Zoës. *ad hunc tit. n. 13.* Ugolinus *de Potestate Episc. cap. 21.* excipit Cathecumenos, qui cùm ut unitatis conjuncti nobis sint, & separari sepultura non debeant. Infantes Christianorum non baptizati licèt ex usu Ecclesiæ in locis sacris non tumulentur, si tamen defacto contingeret sepeliri, putarem probabiliter dici posse, non pollui locum sacrum, quia ad hanc rem non habetur ... us tex. quèm *cap. Ecclesiam. de Cons. dist. 1.* quod non loquitur de tali infante, sed de vero pagano & infideli, in parentibus autem & odiosis termini sunt propriissimè accipiendi. Nec est eadem ratio paritas, quia infideles & pagani veri formaliter detestantur fidem Ecclesiæ ejus hostes sunt, at infantes Christianorum magis fidem & personam parentum reprobant, in quorum fide etiam baptizantur, quia ad Baptismum ex fide & intentione parentum destinati sunt, non video, cur magna irreverentia ex eorum sepultura loco sacro irrogetur, sicut de Cathecumeno dictum. Nec etiam obstat, quòd baptismus in ... nua ad Ecclesiam, & ante Baptismum ... mo sit intra Ecclesiæ gremium recipiendum, nam ex hoc plus non convincitur, quod quòd infantes non baptizati non sint in Ecclesia sepeliendi, non autem statim ... tur, quòd ex eorum sepultura Ecclesia polluatur: certè etiam omittentes paschalem confessionem decedentes in peccato ... excluduntur à sepultura, & tamen ...

de ...

de facto non polluunt locum sacrum, quia id in jure expressum non est.

Sed *quæres*, cur potiùs pagani, excommunicati, hæretici sepultura polluitur locus sacer, quàm ex sepultura decedentis sine ulla confessione, vel in notorio peccato &c. Præter authoritatem Canonis sic statuentis, si non convincentem, saltem congruentem rationem posse assignari, quia pagani & excommunicati aut membra Ecclesiæ non sunt, aut si fuerunt resecta & separata sunt, & propterea sicut in vivis sine irreverentia inter divina officia tolerari non possunt, ita nec post mortem, juxta vulgarem regulam: *quibus non communicamus vivis nec communicemus mortuis, c. sacris. de Sepult.* At verò reliqui peccatores ut quicunque graves non censentur à divinis vel ab Ecclesia excluſi, ejus membra permanent, quamvis arida, & sicut in corpore physico membrorum aridum per nervos & pellem reliqui corporis sustinetur, nec non aliquali saltem calore vovetur, ita etiam isti peccatores adhuc de corpore Ecclesiæ ejúsque meritis & suffragiis aliquod fomentum participant. Covar. *in Relect. c. alma Mater. de sent. excom. in 6. in princ. n. 7. & in §. 1. num. 3.*

II. Polluitur Ecclesia per omne homicidium injuriosum in Ecclesia quocunque modo etiam per suffocationem aut occisionem sui ipsius factum *c. proposuisti. 4. h. t.* & Gl. *in c. un. Eod. in 6.* Dico: *injuriosum*; unde per homicidium vel casu vel causâ defensionis, vel ab amente aut infante factum non censetur fieri pollutio, quia, cùm non sit delictum in occidente, non videtur fieri irreverentia Ecclesiæ. Volunt tamen DD. cum Barb. *de Offic. Episc. p. 2. alleg. 37. n. 15.* quòd sicut Clericus & sacerdos, qui templum Dei spirituale est, ex homicidio casuali, ubi culpa intervenit, item & ex homicidio necessario, si modus inculpatæ tutelæ excedatur, pollutus & irregularis censetur, ita etiam templum materiale ob homicidium culpabile (quamvis non dolosum) reconciliatione indigeat.

Quid, si in generale bannum declaratus, in cujus vitam potestas omnibus data sit & quidem sub promissione præmii, in templo ab aliquo occidatur? Polluta censebitur Ecclesia, licèt enim respectu personæ occidentis & occisi tale homicidium supponatur licitum & non injuriosum, est tamen injuriosum respectu loci sacri, sicut de alio malefactore justè condemnato & in Ecclesia promerito supplicio affecto tradit Zoës. *ad hunc tit. n. 5.* Barb. *d. l. n. 15.* Obiter hic adnotandum est, quod etiam monet Molin. *de I. & I. tract. 3. d. 7.* rarò & non nisi ob gravem causam licere dare publicam potestatem cuilibet occidendi reum, tum ob alia incommoda, tum quòd tales rei Sacramentis destituti in corpore & anima pereant, quod utique Christianæ mansuetudini repugnat; ideo etiam datâ potestate à Magistratu fori externi non videtur facile ejus usus in conscientia & foro interno admittendus, nisi ex vita malefactoris proscripti quotidianum periculum Reipub. immineret, tunc enim publica salus ab occisionis peccato sicut in quocunque hoste excusaret. 16

De occisione alicujus Sancti & justi viri in Ecclesia etiam quæritur, an exinde polluatur Ecclesia? Affirmativa magis legitur apud Authores, eò quòd licèt sanguis sanctorum Martyrum consecret potiùs, quam fœdet Ecclesias, *text. in cap. fundamenta. de Elect. in 6.* ipsa tamen nefaria & sacrilega actio occidentis Ecclesiæ injuriosa est. Gl. *in c. un. in v. sanguinis hoc. tit. in 6.* Zoës. *d. l.* Vall. *eod. tit. n. 5.* Ait tamen Gloss. *in fin.* locum, ubi sanguis effusus est, non esse in reconciliatione abluendum. 17

Cæterum non polluitur Ecclesia, si quis morbo 18

morbo correptus, aut extra Ecclesiam vulneratus in eadem moriatur: non enim ipsa mors per se irreverentiam infert Ecclesiæ, sed causa sive occisio in ea facta.

Quid autem dicendum, si quis in Ecclesia existens foris prætereuntem, vel è converso foris existens stantem in Ecclesia jaculo conficiat? Communius receptum est, ut posteriore tantùm casu, quo consummativè homicidium in Ecclesia contingit, censeatur polluta Ecclesia, non priori, in quo non propriè verificantur textus Canonici. *cap. un. hoc. tit. in 6. tantùm. de Privileg.* qui in pollutione Ecclesiæ loquuntur de morte aut sanguinis effusione in ipsa Ecclesia contingente. Zoës. *d. l. num. 6.* Barb. *d. l. num. 26.*

19 III. Polluitur Ecclesia non solùm per mortem, sed etiam per vulnerationem injuriosam, ex qua sequatur sanguinis humani effusio; quod verbum *effusio* communiter DD. interpretantur de copioso fluxu sanguinis, unde concludunt, non sufficere paucarum guttarum destillationem, vel si ex inflicto pugno ex naribus sanguis profluat (nisi ex gravibus verberibus id accideret) neque sola percussio, quamvis gravis, satis est, sed sanguis sequatur necesse est, quia de sanguinis tantùm effusione textus Canonici loquuntur, qui in materia pœnali ultra propriam verborum significationem extendendi non sunt. Non tamen requiritur, ut sanguis ipsam Ecclesiam contingat, dummodo intra Ecclesiam effusus, licèt in vestimentis absorptus, vel in vase collectus sit. Vid. Barb. *d. l.* Navar. *in Man. cap. 27.*

20 IV. Polluitur Ecclesia per voluntariam seminis humani profusionem, sive cum, sive sine complice factam, dummodò ea notoria & saltem per famam aut opinionem hominum publicata sit, non autem sufficit, si v. g. solus Parochus ex confessione sciat, vel aliqui tantùm ex parochianis, penes quos non sit periculum divulgationis. Sa. v. *Ecclesia. n. 19.*

Quid de copula conjugali in Ecclesia facta dicendum? Ratio dubitandi est, quòd c. *motum. de Consec. dist. 1. & cap. significasti. de Adult.* solùm loquatur de profusione seminis illicita & adulterina, in pœnalibus autem termini sint strictè accipiendi, ut pro negativa sententia argumentatur Pont. de *Matrim. lib. 10. cap. 10. n. 13.* Sa. *d. l. n. 14.* Nihilominus apud authores receptum est pollui Ecclesiam propter irreverentiam, quæ per talem actum loco sacro infertur, ad eum modum, quo superiùs de executione facta in Ecclesia contra justè condemnatum ad mortem diximus. Gl. *in c. un. in v. seminis. h. t. in 6.* Navar. *in Man. c. 27. n. 252.* Sanch. *de Matrim. lib. 9. disp. 19. n. 7.* posset verò contraria sententia obtinere in casu necessitatis, quo conjugati ab hostibus v. g. in templo obsessi aut conclusi alium locum exercendi copulam non habentes & sine periculo incontinentiæ abstinere non possent, quia tunc necessitas facit licitum, quod aliàs foret illicitum. Covar. *de Sponsal. p. 2. c. 7. §. 2. n. 3.* Zoës. *d. l. n. 8.* Barb. *d. l. n. 48.*

Est porrò circa has pollutionis species, quæ fiunt per sanguinis aut seminis effusionem advertendum, non pollui Ecclesiam, vel supra illam in tecto, vel intra eandem in aliqua Crypa, aut juxta eam in campanis vel sacristia, dummodò hæc separata sit ab ipso interno corpore Ecclesiæ, quod ... tur à tecto interiori usque ad pavimentum, & à porta interna majoris Ecclesiæ, usque ad ultimum parietem internum nullo alio ... ro intermedio distinctum) pollutio contingat, quia, ut sæpius repetitum, in materia pœnali & odiosâ termini sunt strictè accipiendi. Vid. Fagund. *in. 5. Eccl. præcept. ...*

lib. 3. cap. 14. à n. 37. Sanch. d. disp. 15. n. 21. Item si pollutio contingat in gradibus Ecclesiæ vel ante januam extra scilicet limituram portæ internæ. Barb. d. l. n. 20.

Quòd si polluta sit Ecclesia, censebitur etiam pollutum cœmiterium tanquam accessorium, non verò e converso, quia accessorium non trahit ad se principale. *cap. un. h. t. in 6.*

Effectus pollutionis est, quòd in Ecclesia polluta antequam ab Episcopo per aquam cum vino, sale & cinere, benedictam reconciliatur, non debeant sacra vel divina officia fieri, neque mortuus sepeliri, qui tamen de facto hæc faceret, temerariè quidem ageret & mortaliter peccaret, nullam tamen irregularitatem vel censuram incurreret. *c. is qui 13. de Sent. excom. in 6.*

Si contingeret durante Missa pollutionem evenire v. g. per homicidium aut vulnerationem communiter distinguitur, an ante consecrationem vel postea id accidat, ita ut priori casu Missa etiam cœpta deserenda sit, non verò posteriori. Ugol. *de Offic. Ep. c. 29. §. 7. n. 3.* Fagund. *d. l. c. 18.*

Verum si de facto post pollutionem Missa celebrata sit, sive bonâ sive malâ fide, jam Ecclesiam propter infinitam virtutem tanti sacrificij haberi pro reconciliata putant Sa. *v. Ecclesia. n. 19.* Castro. *de Lege pœn. lib. 2. cap. ult.* Cui opinioni videtur aliqualiter suffragari text. *in c. de Fabrica. 24. de Consecr. dist. 1.* ubi dicitur, aliquando totius consecrationis sanctificationem per Missarum solennitatem impleri; tutius tamen est verâ reconciliatione uti, quam sacri Canones præscribunt: neque enim *d. c. de Fabrica.* continet hunc casum, sed juxta communem interpretationem alium, quando nimirum parietes per partes reficiuntur & innovantur, ut *priori 6.* dictum.

Si *reconciliatio Ecclesiæ* fieri tam citò commodè nequeat, poterit Episcopus ex multorum sententia interim dispensativè concedere in ea fieri divina officia, sicut potest in casu necessitatis ad evitandū damnum spirituale vel temporale in alio jure positivo dispensare. Sa. *d. l.* Fagund. *d. l. c. 14. n. 2.* Alii verò existimant non esse facile ad istam dispensationem deveniendum, si interea in aliquo Oratorio cum Altari portatili possint divina fieri: cùm sepultura tamen plerumque necessitas exigit dispensationem, neque alio modo facilè evitari potest.

Delegare autem reconciliationem alicui 26
Sacerdoti simpliciEpiscopus non posset, quia est actus ordinis Episcopalis, *per text. expressum. in c. aqua. 9. h. t.* nisi fortassis is Sacerdos aliàs ex privilegio Apostolico esset habilitatus ad faciendam talem conciliationem, sicut superioribus Fratrum Minorum àLeone X. tale privilegium concessum refertur, ut possint suas Ecclesias reconciliare. Roderiq. *tom. 1. reg. qq. 19. art. 6.* Henriq. *l. 9. cap. 27. n. 6.*

TITULUS XLI.

De Celebratione Missarū, & Sacramento Eucharistiæ & aliis Divinis Officiis.

§. 1.

De Celebratione Missarum.

SUMMARIA.

1. *Ante missam debet præmitti Matutinum cum Laudibus, sed non est gravis obligatio.*
2. *Parochus diebus festivis Missam tenetur legere de præcepto, diebus autem ferialibus tantùm de honestate, nisi habeat amplos reditus & sit Parochus populosæ civitatis.*
3. *Quid faciendum, si populus ita numerosus sit, ut ad unam missam convenire non possit, vel solus Parochus ad administranda Sacramenta non sufficiat?*

4. *Propter necessitatem moribundi potest Parochus alteram missam eodem die celebrare & probabiliter etiam post sumptam ablutionem.*
5. *Leges non extenduntur ad casus insolitos.*
6. *Votum non bibendi vinum non violatur, si in missa sumatur ablutio.*
7. *Particulæ consecratæ repertæ post ablutionem possunt sumi.*
8. *An liceat aliquando sine paramentis celebrare.*
9. *Qualiter Parochus pro suis Parochianis missam offerre teneatur, & an pro una missa possit a duobus stipendium accipere?*
10. *Parochus ex fundatione obligatus ad plures missas hebdomadæ dicendas, si modico tempore impeditus fuerit, non tenetur illas missas persolvere per Vicarium.*
11. *Parochus substituens Vicarium ad legendas missas non tenetur ei tantum dare, quantum ipse ex fundatione percipit.*

1 POst Horas Canonicas recitatas ad missam procedere potest Parochus; ita enim habent notæ Regulæ Missalis, ut propter meliorem dispositionem saltem Matutinum cum Laudibus ante celebrationem præmittatur. Sed cum inter Horas Canonicas & Missam nulla sit necessaria connexio, ideò illam obligationem præmittendi Horas Canonicas plerique DD. non esse gravem existimant, & contravenientem ad summum venialiter peccare, imò nullatenus peccare, si propter necessarias occupationes, aut aliam justam causam Horas commodè præmittere non possit. Lessius *de I. & I. lib. 2. c. 37. dubio 12. n. 81.*

2 Circa Missarum lectionem obligatio incumbit Parocho, ut omnibus illis diebus, quibus Parochiani ex præcepto Ecclesiæ Missam audire debent, per se vel per alium celebret, quæ est communis omnium DD. in æquitate naturali fundata, nam ideò dantur Parocho decimæ & alij fructus, ut necessaria salutis administret. Quòd verò etiam extra dies festos Parochus Missas legere teneatur, verius est, nullum præceptum extare. Interim tamen id utique maximè decens est: imò si populus in aliqua civitate sit numerosus, & Parochus habeat ampliores redditus eundem per Episcopum cogi posse, ut unus in hebdomade celebret, censet Laymann. *5. tr. 5. c. 3. sub. n. 2.*

Præterea si in aliqua Parochia populus sit numerosus sit, ut ad unam Missam omnes convenire nequeat, vel unus Parochus administrandis Sacramentis sufficere non possit, obtinebitur Parochus & per Episcopum cogi poterit, ut alios Sacerdotes sibi ad id munus rectè explendum adjungat. Trid. *sess. 21. c. 4. Ref. c. 4.* si autem Parochia forte propter injurias belli depauperata pluribus Sacerdotibus alendis non sufficeret, licentia datur Parocho (saltem cum consensu Episcopi ne fiat abusus) uno die duas Missas legendi, sicut etiam si ob penuriam Sacerdotum unus deberet duas Parochias administrare, ut in *cap. consuluisti. 3. h. t.* communiter tenent Interpp. in quo *cap.* permittitur, ut Sacerdos ex causa necessitatis uno die possit tres Missas dicere,

Porrò quia in *d. c. consuluisti.* generaliter fit mentio necessitatis, propterea plures casus referunt DD. in quibus sit licitum eundem Missam dicere, qui cùm hodie numerositatem Sacerdotum parùm præcentur, ideò enarrare omitto. Videantur apud Nav. *in Man. c. 25. n. 87. & 93.* Inter eos casus ille est præcipuus, qui etiam notatur per Gloss. *in d. c. consuluisti.* si moriùm Sacerdos in Missa moneatur, quod aliquis moribundus viaticum desideret, nec autem superiit hostia consecrata: tunc enim (cùm in solo pane consecrare non liceat) altera Missa dici poterit. Si tamen Sacerdos ante Communionem monitus fuerit, non erit necesse, alteram Missam incipere, sed habebit partem suæ Hostiæ ad ægrotum deferre. Sa. *V. Eucharistia. n. 15.* Notant autem DD. communiter, quòd Sacerdos duas Mis-

lis dicturus, in prima non debeat sumere ablutionem, quod etiam diligenter advertendum est Sacerdoti, si prævideat sibi imminere necessitatem duas Missas legendi. Interim multùm probabile censeo, saltem probabilitate intrinsecâ à ratione desumptâ (*neque enim semper ex multitudine authorum quod melius judicandum l. 1. §. 6. C. de Vet. Jur. enucl.*) etiam post sumptam ablutionem licitè secundum Missam dici, si v. g. Parochus duas Parochias administrans in prima Missa per errorem sumpserit ablutionem, & alteram Missam propter festum & concursum populi absque magno scandalo omittere non possit: Item si unus vel plures moribundi Viaticum desiderarent, eò quòd præceptum Ecclesiæ, ne Sacerdos non jejunus celebret, non videatur in casibus tam extraordinarijs cum detrimento, aut scandalo fidelium obligare. *Ex his enim, quæ fortè non aliquo casu accidere possunt, Jura non constituuntur, nam ad ea potiùs debet apparari jus, quæ frequenter & facile, quàm quæ raro eveniunt.* Verba sunt *l. 4. & 5. ff. de LL.* sicut ita si Sacerdos in introitu recorderetur se jejunum non esse, Missam continuare potest. Et plurimùm facit ad mitigandum rigorem legis, quòd solâ ablutione sumptâ Sacerdos adhuc moraliter, & communi hominum acceptione jejunus reputetur, adeóque si iteratò celebret, minor irreverentia subsit, quàm si aliud quid per modum cibi sumpsisset. Quemadmodum in simili Sacerdos vovens non bibere vinum, servat votum, tametsi in Missa sumat ablutionem. Barb. *in c. ex parte. 5. h. t.* Et propiùs ad nostrum propositum, Sacerdos post sumptam ablutionem reperiens particulas, etiam quas scit consecratas, ex recepta sententia eas sumere potest: quamvis autè id dicatur fieri ex eo, quòd censeatur talis sumptio pertinere ad idem sacrificium, nihilominus reverà sumitur Corpus Domini post ablutionem, & quidem sine gravi causa, cùm illæ particulæ possent reponi in aliqua Capsa vel Ciborio. Sanè si licèt mihi Corpus Domini sumere post ablutionem in prima Missa sine irreverentia, vix ratio adferri potest, cur non etiam ex gravi causa in secunda, cùm suppositâ justâ causâ secunda Missa de se non ponat novam irreverentiam, aliàs nec etiam à non jejuno inchoari posset.

Verum quidem est, quòd Viaticum non sit simpliciter necessarium ad salutem, maximum tamen fructum confert animæ, quo etiam privare admodùm durum est. Item Parochiani cæteri multùm scandalizantur, & in Parochum odio exardescunt, si aliquem patiatur sine Viatico decedere. An non ergo expedit hæc evitare, quàm prohibere Sacerdotem post ablutionem (quæ plerumque non advertitur à plebe) celebrare, quod jure Divino non est prohibitum & jure humano in similibus circumstantiis non expressum.

Dices, ex hoc sequi, quòd in propositis casibus liceret etiam sine vestibus sacris, & alijs paramentis celebrare, quia & hæc jure tantùm Ecclesiastio statuta sunt? ℟. Esse disparitatem, quia defectus vestium & paramentorum est excusatio publica, & potiùs scandalizaretur populus in celebratione Missæ sine paramentis, quàm in ejus omissione: sumptio autem ablutionis plerumque contingit vel ignorante, vel non advertente populo, ut nihil dicamus præceptum de vestibus sacris saltem originaliter & in veteri testamento fuisse juris divini, & propter reverentiam Sacrificia debitam, videri adhuc aliqualem rationem moralitatis retinere, & ideò graviùs obligare. Deinde ex gravi causa, licere Missam celebrare sine stolâ, vel manipulo, sine ministro; sine Crucifixo

fixo, cum uno tantùm lumine, etiam quod non sit ex cerâ, & in casu gravissimæ necessitatis v.g. ob mortis periculum (dummodò non petatur in contemptum Fidei) licere etiam in communi & profano vestitu celebrare, tradit Laym. *in Theol. mor. lib. 5. tract. 5. cap. 6. n. 17.*

8 Quod ad applicationem sacrificij Missæ attinet, ratio naturalis dictat, & in Concil. Trid. *sess. 23. de Refor. cap. 1. in pr.* satis insinuatur, quòd Parochi pro suis ovibus sacrificium Missæ offerre teneantur, attamen id non eo sensu accipiendum est, quòd semper totum sacrificium Missæ principaliter pro subditis offerendum sit, & nunquam possit Parochus secundùm aliam intentionem celebrare: sed sufficiet, si secundario suarum ovium meminerit, & quandoque arbitrio boni viri principalem intentionem pro eisdem faciat. Barb. *de Offic. Par. p. 1. c. 11. n. 10.*

9 Alia est ratio, si quidam ex Parochianis speciale stipendium Parocho offerant, ut pro se Missam faciat; tunc enim acceptans tale stipendium tenebitur ex justitiâ secundùm eorum intentionem celebrare, & quidem si Parochus jam uni propter acceptum stipendium obligatus sit, vel ex fundatione v.g. Anniversarij, jam habeat necesse secundùm certam intentionem celebrare, non poterit eodem die ab alio stipendium pro Missâ duobus satisfacere, nisi is, qui stipendium offert, hâc de re certioratus ultrò contentus esse velit. Laym. *de Sacrif. Miss. c. 3. num. 4.*

10 Sed quid si Parochus ex fundatione aliquâ debeat in hebdomade unam aut plures Missas dicere, is verò infirmetur, anne tenebitur sui loco alium Vicarium substituere, qui illas Missas persolvat? Existimo tolerabilem esse (maximè in Parochis alias tenues reditus & nullum Capellanum habentibus) sententiam Petri Navar. *lib. 2. de Obser. cap. 2. n. 210.* quòd si infirmitas, aut alia impedimentum, brevi tempore, saltem unam aut alteram hebdomadem, non eam per mensem, sit duraturum, non sit timendum, quòd fundator voluerit obligare ad compensationem; quemadmodum si dominus non solet propter modicam ægritudinem, aut impedimentum servi, illum eodem deducere.

Dices, *in l. qui operas. 38. ff. Locat.* non sit restrictio ad modicum tempus, sed simpliciter dicitur, *qui operas suas locavit, totius temporis mercedem accipere debet, si per eum non stetit, quo minus operas præstet.* Ad idem est text. in *l. Divus. ff. de Var. & extra. cognit. l. duos. 15. §. 1. C. de Advoc. diver. jud.* Cùm fidelium animarum tàm defunctarum, quàm vivorum interest, ut piæ fundationes impleantur, ne divinis sacrificiis privetur, &c. ideò allegati juris textus non necessario explicari posse videntur *de locatore operarum*, quæ non possunt commodè per substitutum impleri ubi *persona industria* electa est, ut in Professore, artifice, &c. verùm tè ubi non est in contrarium voluntas tentio fundatorum, & æquitas ac favor marum, quibus non debent divina officia subtrahi.

Potest hic etiam adnotari, quòd licet si Parochus substituto ad legendas Missas congruum, & in loco consuetum stipendium, v. gr. medium florenum, quamvis ex fundatione pro qualibet Missa principaliter plus accipiat, neque propterea quum habebit sine causa, sed propter onus, ex quo tenetur certas Missas, vel se ipsum legere vel curare, ut per alium gantur, sicut Medicus vel Advocatus pter solam obligationem serviendi annuam quam accipit salarium annuum, licet

nostoto anno non indigeat. Non tamen permittitur aliis Clericis, qui pro unâ tantùm vel alterâ Missâ stipendium accipiunt, talem negotiationem cum Missis instituere, & alijs missis pro minori mercede elocare. Declarat Card. apud Barb. *in Collect. ad Concil. Trid. sess. 22. de Sacrif. Miss. n. 6. & seq.*

§. II.
De Sacramento Eucharistiæ.

SUMMARIA.

1. Eucharistia danda est quoties rationabiliter petitur.
2. Datur verius, quòd etiam quotidiè cæteris paribus peti possit
3. Fallit in conjugatis
4. Eucharistia quandocunque petitur ad ægrotum deferenda est reverenter cum cohorte & lumine.
5. Ad sumptionem Eucharistiæ requiritur dispositio animæ, & corporis.
6. Habens casum reservatum aliquando ante absolutionem communicare potest.
7. Non habentes usum rationis non sunt ad Communionem admittendi.
8. Communicaturus qualiter debeat esse jejunus.
9. Ad ægrotum non debet Eucharistia deferri causa solius adornationis, si eam sumere non potest.
10. Extra tempus paschale quilibet Sacerdos potest quemcunque communicare.

Circa administrationem hujus Sacramenti

Notandum I. Quòd Parochus regulariter teneatur dare SS. Eucharistiam, quoties pij fidiliti eam rationabiliter petunt, *ne parvuli petant panem, & non sit, qui frangat eis.* Sed quæstionis est, an censeatur rationabiliter petere, qui singulis aut fermè singulis diebus peteret? Sanè priscis temporibus peractâ consecratione in Missa omnes adstantes sumebant Eucharistiam. Hurtado *de Sac. tom. 2. tract. de Euchar. disp. 9. dissic. 22. vers. recentiores &c.* & in Concil. Trid. *s. 22. de Sacrif. Missæ. c. 6.* hæc verba leguntur: *Optaret Sancta Synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes non solùm spirituali affectu, sed Sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos Sanctissimi hujus Sacrificij fructus uberior perveniret &c.* † Quapropter dandam esse 13
Eucharistiam etiam quotidiè petenti, si ex ordinaria ejus vitæ conversatione colligi posset, quòd non ad vanam gloriam captandam aut cum periculo irreverentiæ accederet, per plura argumenta, & declarationem Cardinalium concludit Joannes Sanchez *in select. disp. 22.* † In conjugatis quidem per- 14.
sonis, qui carnali commercio inserviunt, non immeritò hæc quotidiana communio denegatur illo maximè die, in cujus nocte præcedente copulâ conjugali usi sunt, ad majorem tanti Sacramenti reverentiam servandam, & distractionem mentis evitandam, juxta illud *Reg. c. 21. Non habeo laicos panes ad manum, sed tantùm panem Sanctum, si mundi sunt pueri maximè à mulieribus, manducent, &c.* & juxta monitum Apostoli, qui vult conjugatos abstinere *ad tempus, ut vacent orationi.*

Notandum II. Quòd in casu necessitatis, videlicet instantis mortis, teneatur Parochus non tantùm de die, sed etiam de nocte, instantibus quoque pluviis SS. Eucharistiam ad ægrotum deferre, quia salus alterius spiritualis utique commoditati exiguæ corporali anteponenda est. Quo verò ritu sanctissima Hostia deferenda sit, ex consuetudine singulorum locorum desumendum erit, eo semper observato, ut tanta, quanta potest, sanctissimo Sacramento reverentia exhibeatur. Unde ille abusus vel maximè tollendus est, quòd aliqui Eucharistiam quandoq; sine lumine, & comite deferunt, quod graviter prohibitum est *in c. sanè. 10. h. t.*

Notandum III. Quòd Sacramentum Eu- 15
charistiæ non debeat ministrari, nisi iis, qui

in animo & corpore ad id dignè recipiendum dispositi sunt. In animâ dispositio requiritur, ut nullus ad communicandum accedat, qui sibi conscius est alicujus peccati mortalis, nisi confessione Sacramentali præmissâ. Trid. *s.13. de Sacram. Euch. cap.7.* Quòd si tamen soli Parocho ex confessione notum esset aliquem indignè & non obtentâ absolutione ad communionem accedere cum alijs, ei Eucharistiam denegare non deberet, ne apud alios infamare, & sigillum confessionis prodere videatur. Sed quid si pœnitens, qui commisit casum reservatum, habeat necessitatem communicandi, v. g. tempore paschali, ita ut sine diffamationis periculo non possit superiorem adire, & interim à communione abstinere? 36 R. Quòd tali casu censeatur circa casus reservatos deficere copia Confessoris, & ideò possit is, qui casus reservatos habet, obtentâ absolutione à non reservatis, & permissâ contritione circa reservatos ad communionem accedere, ita tamen, ut deinde quamprimùm commodè potest, reservatos confiteatur, *arg. tex. in d. c.7.* Trid. *s.13.* ibi: *Modo non desit illis copia Confessoris &c.* Eman. Sa. *v. Eucharistia. n.13.* Castro Palao *de Sacr. Pœnit. sect.15.§.4.n.3.* 37 Prætereà communicaturus debet habere usum rationis, ut ea, quæ ad perceptionem hujus Sacramenti pertinent, juxta arbitrium prudentis Confessarij sufficienter intelligat. Unde infantes intra septennium constituti, vel continuò amentes non habentes dilucida intervalla regulariter ad communionem etiam in mortis articulo admittendi non sunt.

39 In *corpore* requiritur dispositio, quòd communicaturus sit jejunus à media nocte diei præcedentis *jejunio naturali*, id est, quòd nihil omninò priùs quamvis minimũ per modum cibi deglutiverit, idque propter reverentiam tanto Sacramento debitam, ut Corpus Christi ante omnem cibum in corpus Christiani intret *c.liquido. 44. dist. de Consec. c. nihil. caus. 7.q.1.* Dicitur *modum cibi*: nam si quis sanguinem alienve humorem ex capite descendentem aut ter eluendum os cum saliva deglutiat guttulas, vel si jusculum gustavit, & illa rejecit, etsi fortè guttas cum salivâ deglutiverit, non censebitur jejunium naturale lâsse. Vid. Laym. *l.5. tract.4. c.6. n.1.* Item istud jejunium in illis tantùm requiritur sani extra periculum mortis constituti communicare desiderant. At verò quibus vitæ lum mortis instat, etiam non jejuni & quidem sæpius durante eodem periculo mortis (uno tamen vel altero die interjecto) communionem accipere possunt, cum ad jejunium tantùm sit de præcepto Ecclesiæ noluit pia mater illum casum extremæ necessitatis, in quo maximè hoc sanctissimo Viatico indigent fideles, comprehendi. Deinde requiritur quòd recepturus Sacrachristiam ita sit dispositus quoad interiorem, ut v. g. propter expuitionem seu evectationem nullum sit periculum irreverentiæ, quòd si dubitetur, an infirmus sit recepturus sacram Hostiam vel potiùs iterum ejecturus, nonnulli consilium tradunt, ut ejus cum Hostiâ non consecratâ experimentum fiat, præmonendo tamen infirmum quòd Hostia non consecrata sit, ne eam irroneè adoret. Illud etiam notatu dignum est, quòd Eucharistia ad ægrotum delata non debeat causa solius adorationis, sed sumere non possit: sicut à sac. Congr. Card. declaratum refert Zerola *in prax. Episc. p.1. v. Eucharistia. §.5.* neque dari hoc Sacramentum sub specie vini ægrotus non possit accipere sub specie panis, tradit ex Suar. *tom.3. disp.91. sect.* Bonac. *Offic. Par. p.2. c.20. n.44.*

Notandum IV. Quòd extra casum ne-

tiæ necessitatis non liceat aliis, quàm proprio Parocho vel delegato ab eo Sacramentum Eucharistiæ Parochianis ministrare. Imò *in Clem. 1. de Privil.* excommunicationem Papæ reservatam incurrere dicuntur Religiosi, qui sine speciali licentiâ Parochi aliquibus Sacramentum Eucharistiæ ministrant. Attamen post *hanc Clementinam* per varia privilegia Regularium & diversorum locorum consuetudines obtentum est, quòd in Ecclesiis præsertim Religiosorum Sacra Communio liberè quibusvis petentibus distribuatur. † Et plurimi statutum *dictæ Clementinæ* tantùm de tempore paschali intelligunt, quia *in c. omnis. 12. de Pœnit. & remiss.* videtur injungi, ut tempore Paschali tàm confessio quàm communio apud proprium Parochum fiat. Cœterùm autem si aliquis extra tempus Paschale ex causa devotionis communicare velit, id apud quemlibet Sacerdotem posse cum multis DD. tradit Barb. *in Collect. DD. ad c. 6. Trid. s. 22. de Sacrif. Miss. in fin.* quod satis probatur *ex eodem c. 6.* dum enim ibidem optat Sac. Synodus, ut fideles adstantes in singulis Missis communicent, videtur planè sicentiam dare, ut singuli Presbyteri Missas celebrantes quoscunque petentes communicare valeant.

§. III.

De Horis Canonicis.

SUMMARIA.

42. *Beneficiatus etiam curatus omittens Horas Canonicas tenetur ad restitutionem.*
43. *Controversia an Parochus ad omnes fructus restituendos teneatur ex omissione Breviarii.*
44. *Æquior est sententia, ut propter onera Parochi alia possit aliquam partem deducere.*
45. *Æquitas rigori juris quando præferenda.*
46. *Beneficiatus in primis 6. mensibus omittens horas non tenetur ad restitutionem; secus tamen videtur, si obligatio orandi incumbat ex fundatione.*
47. *Qualis attentio requiratur in orando Breviario.*
48. *Sine interna attentione recitans probabiliter potest excusari a restitutione.*
49. *Qui Psalmos unius horæ interruptim dicit sine causa, peccat quidem venialiter, satisfacit tamen præcepto.*
50. *Similiter qui ex errore unum officium pro alia dicit.*
51. *Capellani Parochorum non tenentur ad restitutionem, si Breviarium omittant.*
52. *Parochus regularis quando teneatur ad restitutionem.*
53. *Quid de Vicariis perpetuis dicendum?*
54. *Quid veniat nomine pauperum & fabricæ Ecclesiæ, quibus faciendæ est restitutio.*
55. *Causæ excusantes ab oratione.*
56. *Quandonam is, qui potest partem orare, sed non totum, teneatur ad partem orandam.*

INter omnes convenit Clericos beneficiatos teneri ad solvendas Horas Canonicas, prout text. sunt *in c. fin. dist. 92. c. 1. h. t. c. quia per ambitiosam. 15. de Rescript. in 6.* 42
Id quod etiam de obtinentibus beneficium *curatum* clarè expressit Leo X. in Conc. Lateranensi in suâ Bullâ, quæ incipit: *Supernæ dispositionis. §. §. 38.* Et Pius V. in aliâ Bullâ, quæ incipit: *Ex proximo &c.*

Porrò omittentem Horas Canonicas, non tantùm graviter peccare, sed etiam ad restitutionem fructuum *pauperibus, vel fabricæ beneficiorum* faciendam teneri, in dd. Bullis statutum est. Eamque restitutionem hoc modo fieri debere declaravit Pius V. ut si aliquis totum Breviarium omiserit, teneatur ad restitutionem omnium fructuum, qui si singulis diebus dividerentur, proportionaliter pro unâ die cederent: si verò omiserit Matutinum, teneatur ad dimidiam partem unius diei; si alias omnes horas præter matutinum, ad alteram dimidiam: si unam tantùm horam, ad sextam partem fructuum restituendam. Sed

Quæritur I. An sub hac dispositione & distributione Pij V. etiam Parochi comprehendantur, ut si per unum diem Breviarium 43

rium non oraverint, teneantur ad omnes fructus illius diei restituendos, vel potiùs possint sibi aliquam partem propter onera Parochialia retinere?

Plerique ob textûs generalitatem inter Parochos & alios beneficiatos non distinguunt. Azor. *Instit. mor. par. 1. lib. 10. cap. 14. q. 5.* Barb. *de Offic. Par. p. 1. cap. 10. n. 32.* Suarez. *de Hor. Can. cap. 30. n. 6.* Verùm non desunt alij celebres Authores, qui magis æquitatem considerant censentes, quòd illa verba: *omnes fructus*, in Parachis (imò etiam in alijs beneficiatis, quibus onus residendi, dicendi Missas &c. incumbit) limitari possint ad omnes fructus correspondentes Breviario: nam fructus non
24 tantum deberi existimant propter Horas Canonicas, sed potiùs propter onera alia, præsertim verò Parochialia, Sacramentorum administrationem; ideóque restitutionem eorum propter non oratum Breviarium debere fieri proportionaliter arbitrio boni & prudentis viri, ita ut duas partes fructuum possit parochus computare pro labore parochiali, & unam pro Horis Canonicis: & consequenter si v. g. portio redituum Parochialium unius diei forte sint 3. floreni, propter totum Breviarium omissum tantùm teneatur unum florenum restituere, cujus opinionis sunt Lopez, Toletus, Sa, Sanchez, & alij ec. à Barb. *d. c. 10. n. 33.* Ego
25 hanc posteriorem sententiam magnâ æquitate nixam satis tute practicari posse opinor, secundùm vulgatas juris regulas, quòd æquitas sit rigori juris præferenda, si salvâ ratione recti sermonis lex aliqua ex bono & æquo interpretationem recipere possit. *lib. placuit. C. de Judicijs.* Fachin. *lib. 1. cap. 3.* Maximè in pœnalibus & odiosis, in quibus semper benignior est interpretatio facienda, *ut pœnæ potius molliantur, quàm exasperentur. l. penult. ff. de Pœn. c. odia. & c. in pœnis. de R. 1. in 6.*

Quæritur II. Quandonam incipiat obligatio restituendi propter non oratum Breviarium? ℟. Primùm post sex menses numerandos à die adepti beneficij, sicut in Bulla Leonis expressè habetur, & in Bulla Pij V. nihil hac in parte immutatur, sed solùm declaratur, quòd per primos sex menses non orans Breviarium sine justo impedimento graviter peccet. Licèt autem [illegible] apud Navâr. *de Oratione. c. 21. n.* [illegible] deatur dubitare, utrum Pontifex [illegible] tanto tempore non orantibus Breviarium restitutionem relaxare? nihilominus [illegible] dem Navar. rectiùs hic scrupulus [illegible] cùm oratio Breviarij & propter ejus [illegible] sionem consequens restitutio tantùm [illegible] humano introducta sit, quod S. Pontifex [illegible] suo arbitrio vel omninò remittere vel [illegible] modo temperare potest. In illis [illegible] neficijs, in quibus fundator obligavit [illegible] ficiatum ad recitandas quotidie Horas Canonicas, procedere potest opinio Soti [illegible] tiam primis 6. mensibus nascatur obligatio restituendi, quia in talibus beneficijs obligatio orandi Breviarium descendit ex [illegible] naturali, & etiam omittens peccat contra justitiam commutativam tanquam [illegible] diarius, qui non facit id, pro quo [illegible] dium accipit, prout intelligendus videtur Suarez. *de Horis Canonicis. c. 29. n.* [illegible]

Quæritur III. Qualis attentio, vel intentio requiratur ad solvendas Horas Canonicas? ℟. Non aliam requiri, quam [illegible] rans verba integrè proferat, & id [illegible] proposito tali modo Deum colendi, [illegible] interim parùm curet de intellectu [illegible] rum, quæ pleraque mysticum sensum [illegible] bent, & ne quidem à viris doctis satis [illegible] liguntur. Et propterea sufficit, ut in [illegible] tentio colendi DEUM virtualiter [illegible] ret, quamvis ex humana infirmitate [illegible] distractiones interveniant, dummodo [illegible] distractiones omninò voluntariæ non [illegible]

Paul. Laym. *de Orat. & Horis Canonicis. c. 5. n. 9. & seqq.* Docent quidem aliqui magni nominis DD. ut Durandus, Paludanus, S. Antoninus, Medina, Sylv. & alii cc. apud Laym. *d. c. 5. n. 10. v. contrariam.* non requiri aliquam internam attentionem, sed sola externam circa verba integrè proferenda sufficere. Verùm cùm leges debeant acquisecundum verisimilem intentionem legislatoris *cap. secundò. 41. de Appell. L. contra legem. 29. ff. de LL. c. fin. de R. I. in6.* prior sententia utique est probabilior, eò quod non sit credibile, Ecclesiam voluisse solam illam materialem & externam prolationem verborum quacunque mente vel intentione factam præcipere, quia *in c. 1. h. tit.* profitetur, se velle explere illud Davidis: *Septies in die laudem dixi tibi.* & illud: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi.* Ac. *in c. dolentes. 9. h. t.* præcipit, *ut studiosè pariter, ac devotè* Horæ Canonicæ persolvantur. Dicente item S. Hieron. *Audiant ii, quibus psallendi in Ecclesia officium est, Deo non voce tantùm, sed corde psallendum.* & S. Bened. in *Reg. cap. 19. sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostræ.* Quidquid enim sit, an actus merè internos, quia sola animi cogitatione consistunt, Ecclesia directè præcipere valeat, quod aliqui non improbabiliter affirmant, quamvis ob scrupulos conscientiarum non semper experiretur, nec Ecclesia ob defectum probationis transgredientes punire posset. *cap. cogitationis. de Pœnit. dist. 1* potest tamen præcipere actus mixtos, partim internos, & partim externos, quatenus interna præparatio animi ad operis externi moralem perfectionem & substantiam necessaria est. v. g. intentionem consecrandi in Missa, absolvendi in pœnitentia &c. nam homo non tantùm quoad directionem externarum actionum, sed etiam quoad directionem animæ subjectus est, juxta illud Apost. *ad Rom. 13. Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit*, & paulò post: *non solùm propter iram* (id est pœnam fori externi) *sed etiam propter conscientiam.*

Quæritur autem IV. An ad restitutio- 28
nem teneatur, qui omni interna attentione voluntariè neglectâ Horas recitaverit. R. Videri quidem tali casu restitutionem pro tutiori consulendam, quia eam imponunt cum Suar. *de Horis Canonic. cap. 26. n. 25.* alii quoque DD. si tamen pœnitens difficulter persuaderi posset, non esset, meo judicio, multum urgendus. Enim verò in proposita quæstione negativa sententia admodùm probabilis est: cùm Bullæ in principio hujus §. allegatæ tantùm imponant restitutionem *non dicentibus* Horas Canonicas, at is, qui sine intentione, vel interruptim dixit, non posset omninò haberi pro *non dicente*, aliàs autem odia restringenda sint, neque pro peccato merè interno regulariter jure à pœna infligatur, *L. cogitationis. ff. de Pœnis.* Laym. *d. c. 5. subnum. 10.* Medin. *de Orat. q. 15. & ibi* Corduba *lib. 2. quæst. Theol. q. 13. circa fin.* Henriq. *lib. 9. cap. 25. n. 5.* Non obstat, quod quidam in contrarium adducunt cum Suar. *de Hor. Canon. cap. 26. n. 25. & seqq.* videlicet omittentem internam attentionem non satisfacere præcepto, teneri ad repetitionem Breviarii, &c. nam R. non satisfacere præcepto eo perfecto modo, quo deberet, adeoque ad evitandam culpam; satisfacere autem ad evitandam restitutionem: quia non constat, quòd Ecclesia obligationem restituendi etiam ad eam partem præcepti extenderit, ex qua tenetur recitans internam attentionem adhibere: nam & sola externa attentio non est sine omni fructu: si enim in cho-

ro psalmodia decens fiat, ædificat audientes; si privatim recitetur Breviarium, præbet saltem occasionem devotionē, & plerumque fit, ut vel incidenter interveniat bonus affectus, vel saltem piæ meditationes aut instructiones ex psalmis & lectionibus memoriæ hæreant, & quasi præter intentionem in animum irrepant.

Quod verò de necessitate repetendi Breviarium dicitur, si interna attentio omissa sit, illud non est usquequaque certum; negant enim Medina & Corduba *cc. ll.* sed licet concesserimus, non tamen statim sequitur, quòd omittens repetitionem, teneatur ad restitutionem; vel hoc ipso, quòd præcepto, in quantum *non dicentibus* injungit restitutionem, jam satisfecerit, quamvis non satisfecerit præcepto, in quantum etiam vult internam attentionem adhiberi, sed id sub nulla expressa pœna vel obligatione restituendi.

29 *Quæritur* V. An satisfaciat præcepto, qui Psalmos unius Horæ interruptim recitaverit vel officium ex errore mutaverit, unum pro altero dicendo? R. Quod interruptio Psalmorum sit quidem aliqua irreverentia, & propterea peccatum, sed ex communi sententia tantùm *veniale*, & idcirco interrumpens etiam per unam vel alteram horam non tenebitur ad repetitionē, quia quilibet Psalmus continet perfectam orationem. Quòd si alicui quædam occupatio incidat, quam commodè differre nequeat, interruptio planè culpabilis non erit. Less. *de I. & I. lib. 2. c.*
30 *37. dub. 16. n. 57.* Similiter etiam satisfecit præcepto, & ad repetitionem non tenebitur, qui unum officium præsertim ex errore pro alio dixit, quia substantia præcepti consistit in eo, ut septem Horæ Canonicæ quotidie dicantur, ut verò dicatur officium v. g. de Sancto, pertinet solum ad ritum & accidentalem ceremoniam: Less. *d. c. 37. dub. 12. n. 77.* Syly. *V. Hora. q. 12.*

Quæritur VI. An Capellani seu Conratores Parochorum propter non orum Breviarium teneantur ad aliquam restitutionem? R. Neg. quia suum salarium non accipiunt tanquam ex beneficio Ecclesiastico, sed propter personale servitium & functiones Parochiales. Suar. *de Horis Canon. c. 22. n. 17.*

Quæritur VII. An regularis, qui alicui Parochus, teneatur ad restitutionem, si Breviarium omittat? Puto distinguendum. Parochia sit Monasterio incorporata, & habeat Regularis tanquam administrator & Vicarius temporalis ad nutum superioris amovibilis, vel utrum non sit Monasterio incorporata, & eam habeat Regularis tanquam beneficium? In priori casu propriè non erit facienda restitutio, quia Regularis tantùm percipit suam congruam sustentationem. & quidem non tanquam ex beneficio, sed propter administrationem Curæ, ipsum verò beneficium ejusque fructus in tione incorporationis ad Monasterium pertinere censentur; altero autem casu Regularis est propriè beneficiatus, & consequenter juxta naturam omnium beneficiorum, fructus non aliter percipere potest, quam onere recitandi Horas, vel restituendi.

Quæritur VIII. Utrum Clerici seculares vel regulares, qui in Parochiis, Canonicatibus v. g. incorporatis Vicarii perpetui constituuntur, teneantur ob neglectum Breviarium ad restitutionem? Sanè de negativa affirmativa evinci potest ex eo, quòd Vicarii perpetua dicatur beneficium, *cap. postulasti. 26. de Rescript.* attamen si congrua portio talis Vicarii sit valdè tenuis respectu onerum Parochialium, quæ subire cogitur, supposità illâ sententiâ, quam supra in quæstione I. tradidi, vel ad nullam vel modicam tantùm restitutionem ob neglectum Breviarium tenebitur.

Quæritur IX. Quid veniat nomine pauperum & fabricæ beneficiorum, quibus facienda est restitutio? ℟. Pauperum appellatione etiam venire Monasteria, Ecclesias, & alia pietatis opera. Nomine autem fabricæ beneficiorum non tantùm venire fabricam Ecclesiæ, sed etiam domûs, in quâ beneficiatus habitat, vel alterius domûs ejus beneficij pro fructibus colligendis & conservandis extructæ, & generaliter quidquid in perpetuum fructuum beneficij augmentum insumitur. Barb. *de Offic. Par. p. 1. c. 8. in fin.*

Quæritur X. Quænam sint causæ excusantes ab oratione Breviarij, & consequenter restitutione? ℟. Esse I. naturalem oblivionem. II. Infirmitatem corporalem, ex quâ vel ipsâ rei evidentiâ, vel judicio medici oratio sine magnâ difficultate, aut corporis periculo fieri nequit. III. Gravem & repentinam occupationem, quæ sine scandalo vel notabili damno proprio aut alieno intermitti non potest. IV. Dispensationem Pontificis. V. Defectum Breviarij & impossibilitatem illud hic & nunc acquirendi, prout hæ causæ deductiùs videri possunt apud Suar. *de Hor. Canon. cap. 26.*

Quæritur postremò. Utrùm is, qui ob ægritudinem, vel aliam causam totum officium recitare non potest, teneatur ad partem recitandam, quam potest? Item an cæcus, vel is, qui Breviarium amisit, teneatur recitare eam partem, quam memoriâ tenet? Affirmativam amplectitur Suar. *d. c. 26. n. 27.* eò, quòd unaquæque Hora sit per se totum quoddam, & quod per modum Canonici officij convenienter dicitur, monet tamen in casu infirmitatis corporalis non esse id scrupulosè observandum. Sed Navar. *de Oratione. c. 11. n. 15. v. 8.* Garc. *de Benef. p. 3. c. n. 97.* Lessius *d. l. dub. 9. n. 54.* & alij dicunt, non teneri aliquem ad recitationem partis minoris, si majorem recitare non possit; tùm quòd major pars regulariter ad se trahat minorem: tùm etiam quòd recitatio Horarum sit unum præceptum, & una actio moralis, quæ si non potest integrè fieri, non videtur ab Ecclesiâ mutilatè præcepta: sicut qui non potest audire totam Missam, non obligatur partem audire; item qui non potest abstinere à carnibus, non tenetur abstinere à cœnâ &c. ut pro contrariâ sibi sententiâ adducit Suar. *d. l. n. 22.* Atque hanc sententiam cum Azor. & Rodriq. probabilem ait Laym. *de Hor. Can. cap. 6. n. 1. v. sed dubitari.* ut propterea damnare non ausim eam sequentem, quia plurium DD. authoritate & bonâ ratione firmatur. Nec multùm urget, quòd unaquæque Hora sit per se totum, & convenienter dici possit, ut argumentatur Suar. ex hoc enim non plùs evincitur, quàm quòd convenienter ab Ecclesiâ ita præcipi potuisset, utrum autem præceptum sit, ita mutilatè Canonicum Officium dicere, nobis non constat, & in dubio potiùs liberatio, quàm obligatio inducenda est. *L. Arianus. ff. de O. & A.*

TITULUS XLII.
De Baptismo & ejus effectu.

SUMMARIA.

1. *Infans debet baptizari, quàm primùm commodè potest.*
2. *Minister baptismi non solennis est omnis homo ratione præditus, dummodo habeat intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, solennis autem Baptismi ministri sunt Episcopi & Sacerdotes, quandoque etiam Diaconi.*
3. *Præsente digniore non debet baptizare inferior.*
4. *Circa Sacramenta extra casum necessitatis semper tenenda est sententia probabilior.*
5. *In casu necessitatis probabiliter licet baptizanti ab materiâ dubiâ.*
6. *Item abluere partem baptizandi non principalem.*

7. Quando

7. *Quando dubium occurrit de Baptismo legitimè collato, debet repeti sub conditione.*
8. *In necessitate à Laico baptizatus non debet rebaptizari, nisi rationabile dubium subsit de valore Baptismi.*
9. *Non baptizatus salvari potest per Baptismum flaminis.*
10. *Monstra quomodo & qualiter baptizanda?*
11. *Baptismus debet conferri in Ecclesiis. Fallit in filiis Magnatum.*
12. *Patrinus tantùm debet esse unus, vel ad summum unus & una.*
13. *Non requiritur certa ætas in Patrinis.*
14. *Parochus hortari debet, ut Baptizando detur nomen alicujus Sancti, cujus tutelæ committatur.*

1 NOn repeto hic, quibuscum solennitatibus & ceremonijs Baptismus conferendus sit, nam suppono in his Parochos sufficienter ex suo pastorali libro instructos esse: sed quasdam tantùm in dubijs, quæ circa praxin Baptismi frequentius occurrere possunt, resolutiones subnotabo.

Notandum igitur I. Quòd parentes & alij, qui curam infantium gerunt, obligentur, ut eos, quàm primùm commodè possunt, ad Baptismum afferant, nulla tamen certa dies determinatur, in quâ infans baptizandus sit, propterea consuetudinem singularum Ecclesiarum attendendam monet Laym. *in Theologia mor. lib. 5. tr. 1. cap. 6. sub n. 8.* imò Sotus *dist. 5. q. un. art. 3.* non improbat illorum morem, secundùm quem baptismus in 8. 10. aut etiam 12. diem differtur. Sed tàm longam dilationem ego semper dissuaderem, quamvis enim non semper appareat periculum præmaturæ mortis, semper tamen prudenter timeri debet, ne infans æternæ salutis jacturam patiatur, cùm improvisæ mortis quotidiana sint exempla.

2 *Notandum* II. Quòd minister Sacramenti Baptismi sit omnis homo ratione præditus, etiam non orthodoxus, dummodo habeat generalem intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, & adhibeat materiam ac formam essentialem. *c. in necessitate. 21. c. Romanus. 23. dist. 4. de Conc.* Trid. *sess. 7. de Baptismo. can. 4.* ita tamen, ut in primis solennem Baptismum cum ordinarijs Ecclesiæ ceremonijs tantùm Episcopi & Sacerdotes conferre possint, & etiam juxta probabilem sententiam Diaconi, si illis ob rationabilem aliquam causam Baptizatio à proprio Sacerdote commissa fuerit. Gl. in c. *Diaconos. 13. dist. 93.* Laym. *d. l. c. 7. n. 4.* Alij verò inferiores Clerici & Laici non nisi in casu necessitatis, quando scilicet præsens periculum mortis subest, ad baptizandum cum simplici ablutione, immersione, vel infusione aquæ, & prolatione verborum sine alijs solennitatibus admittuntur; eo quoque ordine (ad honestatem, non verò valorem Sacramenti) observato, ut præsente Presbytero non baptizet Diaconus, nec præsente Diacono inferior Clericus, nec præsente Clerico Laicus, nec præsente viro fœmina. *c. mulier. 20. & c. in necessitate. 21. dist. 4. de Consecr.*

Notandum III. Quòd in extremâ necessitate multa liceant baptizanti, quæ aliis minimè licerent. Etenim extra casum necessitatis minister Sacramenti in his, quæ ad substantialia Sacramenti pertinent, non quamcunq; opinionem probabilem, sed semper certiorem & probabiliorem sequi debet; at verò in casu necessitatis etiam probabilem aliquam practicare potest; quia utique melius est, dubiam facere salutem infantis morituri, quàm desperatam relinquere, eo tamè modo, quo medici in agone omnia tentant, ut æger reconvalescat. Nec est, quod tali casu irreverentia Sacramenti timeatur, utpotè quam probabilitas sententiæ, rebus animæ salvandæ, periculum & timor instantis mortis penitùs excludit, *non enim intervenit temeritas præsumptionis, ubi est diligentia pietatis*, inquit, Pont. *in c. si nulla. 113. dist. 4. de Cons.* Unde

Notan-

Notandum IV. Quòd baptizans semper quidem adlaborare debeat, ut materiam certam adhibeat, videlicet *aquam elementarem*; interim tamen si talem habere nequeat, & infans jamjam agonizet, probabiliter etiam materiâ dubiâ uti non prohibetur: cujusmodi materiæ dubiæ censentur aquæ ex herbis destillatæ, jusculum aut cerevisia tenuiter cocta, lixivium & similes, saltem sub conditione: *si materia hæc est idonea.* Hurtado *tract. de Baptis. disp. 1. diffic. 2.* Tanner. *tom. 4. disp. 4. dub. 2. n. 41.* Conjn. apud Cast. Pal. *de Bapt. punct. 3. n. 2.* Pariter

Notandum V. Quamvis communiter teneant DD. quòd ad valorem Baptismi requiratur, ut nisi totus homo, saltem principalis aliqua pars ipsius abluatur, ut caput, vel pectus, & ita quidem, ut aqua ad ipsum corpus pertingat; nihilominus in casu necessitatis etiam V. g. manui, quam infans ex utero matris exerit, vel pelli secundinæ, cui involutus est, aquam aspergi posse, plerique contentiunt. Imo licet alias totaliter in utero matris existens cum matre baptizari nequeat, *quia qui natus adhuc secundum Adam non est, renasci secundum Christum non potest*, ut dicitur *in cap. qui in materni. 115. dist. 4. de Cons.* si tamen obstetrix tàm perita foret, ut manu in uterum inserta, prolis corpus aquâ perfundere posset una cum prolatione verborum baptismi, id omninò tolerandum docent plures apud Laym. *d. l. c. 3. sub n. 2.*

Notandum VI. Quòd Baptismus ordinariè sine sacrilegio repeti non possit, quia est de illis Sacramentis, quæ characterem in animâ recipientis imprimunt, sicut est Confirmatio & Ordo. Trid. *sess. 7. de Sacramentis in genere. Can. 9.* Dico autem ordinariè; nam quoties dubium *facti* occurrit, an aliquis sit aliquando baptizatus, v. g. infans expositus, vel à matre in captivitate infidelium constitutâ natus, &c. aut dubium *Juris*, an quis sit legitimè baptizatus, v. g. si sit baptizatus cum materiâ aut formâ dubiâ: vel in parte non principali: vel quòd aqua corpus nudum non contigerit: vel denique baptizans ex postfacto convictus aut confessus fuerit, quòd plurimos illegitimè baptizaverit, his & similibus, inquam, casibus baptismus repeti potest, & debet, non quidem absolutè, sed sub illâ conditionatâ formâ verborum, quæ præscribitur in *cap. 2. h. t.* videlicet: *si baptizatus es, non te baptizo; si nondum baptizatus es, ego te baptizo, &c.* unde monet Barb. *de Offic. Par. p. 2. cap. 17.* quòd si infans domi in casu necessitatis baptizatus sit; Parochus diligenter inquirere debeat, quis, quâ materiâ, quâ formâ, in quâ parte corporis &c. baptismum contulerit. Sed quid dicendum de illâ consuetudine, quæ in quibusdam locis viget, quòd omnes infantes in casu necessitatis ab obstetricibus baptizati, cessante periculo denuò sub conditione per Parochos rebaptizentur? R. Id quidem fieri debere, ut infantes in necessitate à laicis baptizati cessante periculo ad Ecclesiam deferantur, & ibi unctiones aliæque solennitates adhibeantur, *c. Spiritus S. 58. §. ecce. causâ. 1. q. 1.* Sa. *V. Baptismus. n. 5.* Zoës. *hoc tit. in fin.* Sed ipsa substantialia baptismi non aliter repetenda sunt, quàm si aliqua saltem rationabilis suspicio intersit, baptismum non esse modo legitimo per laicum collatum; ut quia persona rudis est, verba inconsueta protulit, vel si experientiâ constet, in aliquo loco complures esse obstetrices veneficas, quæ studio baptismum invalidum conferant. Vid. Catechis. Roman. Pii V. *de Baptis. p. 2. c. 2. n. 43.* Cæterum à fidelibus parentibus natus, & inter fideles educatus, quamvis de ipsius Baptismo certò non constet, nihilominus tàm violenter præsumitur, quòd fuerit baptizatus,

ptizatus, ut hæc præsumptio pro certitudine sit habenda, donec evidentissimis argumentis contrarium probetur. *c. veniens. 3. in fine. de Presbyt. non bapt.* Neque in tali periculum damnationis subest, si forsan revera baptizatus non sit, quia per Baptismum *flaminis* salvatur, si verum desiderium Baptismi habeat, sicut ille, qui baptizari desiderat morte prævenitur, de quo S. August. *in c. 2. de Presb. non bapt.* dicit, *Baptismus invisibiliter ministratur, quem non contemptus Religionis, sed terminus necessitatis excludit.*

9

10 *Notandum* VII. Quòd si contingat aliquod monstrum nasci (ut nonnunquam ex congressu cum bestijs fieri solet) tunc antequam Baptismus conferatur, diligenter inspiciendum sit, an partes principales talis monstri, videlicet caput, & pectus hominis figuram referant, nec ne? Quòd si non referant, Baptismus quoque conferendus non erit, sin autem aliqualiter dubitetur, dilatio facienda est, usque dum natura talis partûs meliùs innotescat, vel certè si periculum mortis instet, baptizatione conditio adjiciatur: *Si tu es homo, ego te baptizo &c.* Sed quid observari debet, si partus propterea sit monstrosus, quòd videatur ex gemellis concretus? ℟. Distinguendum esse, an certò constet, esse duos homines, ut quia habent duo diversa capita, quatuor pedes diversos: vel certè dubitetur, ut quia unum tantùm caput & duo pectora apparent, &c. Priori casu utrique homini suus proprius Baptismus specialiter impertiendus est. Altero verò casu Baptismus usque ad meliorem cognitionem differri debet, vel instante morte una pars potest simpliciter baptizari, & altera sub conditione, *si non es baptizatus, &c.* Laym. *ubi supra. cap. 6. n. 13.* Castro Pal. *de Baptis. punct. 6. n. 4.*

11 *Notandum* VIII. Quòd Baptismus non debeat conferri in aulis, vel cameris, vel aliis privatis domibus, sed duntaxat in Ecclesia, ubi sunt ad hoc fontes specialiter deputati, nisi tamen subfuerit necessitas, ob quam infans sine periculo ad Ecclesiam deferri nequeat; vel nisi fuerint Regum aut Principum filij, quibus etiam conceditur, ut domi hæc baptizari possint. *Clem. un. hoc tit.* Ita quod de Principibus dicitur, tanquam in materia favorabili ad alias personas illustres & potentes extendunt quidam apud Mascard. *de Prob. concl. 1001. n. 4.* quod nec saltem admittendum videtur, si talis in aliquo loco consuetudo vigeat, ut personarum illustrium filij in suis ædibus vel palatiis baptizentur.

Notandum IX. Quòd de jure communi nonnisi unus sive vir, sive mulier baptizatum de sacro fonte suscipere possit, *cap. 2. de Cogn. spir. in 6.* vel ad summum unus et una, ut novissimè statuit Concil. Trid. *sess. 24. de Ref. Matrim. cap. 2.* Quare in eodem *cap. 2.* Trid. ulteriùs constitutum est, ut Parochus, antequam ad Baptismum conferendum accedat, diligenter de electis patrinis interroget, neque plures, quam in Concilio determinatum, admittat; deinde verò in libro eorundem nomina describat, doceatque eos, quam cognationem spiritualem contraxerint, &c. Porrò in his patrinis nullam certam ætatem requiri, dummodo rationis capaces sint, & fideles Catholici, hominésque boni testimonij, communiter docent authores, ut videre est apud Barb. *de Offic. Par. p. 2. c. 17. n. 27. & seq.* nam licet in adoptione legali, ubi de successione hæreditaria & subjectione adoptati ad adoptantem agitur (ubi proinde inconveniens est majorem minori subjici, eique succedere) requiratur, ut adoptans adoptatum plena pubertate, id est, 18. annis præcedat. *§. minorem. 4. Instit. de Adopt.* alia tamen est ratio in Baptismo, ubi est quædam regeneratio in Christo, in quo non differt masculus à fœmina,

à fœmina, juvenis à sene, & ideò potest quilibet effici pater spiritualis alterius, si ad spiritualem illius regenerationem eo, quo requiritur, modo, concurrat, ut etiam advertit Sanch. *de Matr. lib. 7. disp. 61.*

Demùm, quod attinet ad nomen baptizandi, utique inconveniens est, si id potiùs ab aliquo gentili, quàm Sancto ducatur: propterea rectè monet Barb. *de Offic. Par. d. p. 2. c. 17. n. 20.* ut Parochus hortetur patrinos, & deferentes infantem, quatenus ei nomen alicujus Sancti imponant, cujus patrocinio & tutelæ vita ipsius inter tot humanos casus commendata sit.

TITULUS XLIII.

De Presbytero non baptizato.

SUMMARIA.

1. *Baptismus est janua ad Ecclesiastica Sacramenta.*
2. *Presbyter non baptizatus baptizandus & denuò ordinandus.*
3. *Presbyter non baptizatus an validè conferat Sacramenta.*
4. *Exceptio circa Baptismum & Matrimonium.*
5. *Sine Confirmatione validè recipiuntur Ordines.*

1 IN *hoc tit.* ponitur casus, quo ordinatio repetenda est, nimirum si quis non baptizatus ordinatus fuerit: est enim Baptismus janua ad Ecclesiam & reliqua Sacramenta, atque sine eo nec licitè, nec validè suscipiuntur, aut Characterem aliquem imprimunt, ut proinde Clericus non baptizatus baptizari & denuò ordinari debeat. *c. 1. & fin. h. t. c. si quis per ignorantiam. 59. causâ 1. quæst. 1.*

Porrò *dubia quæstio est*, inquit Barb. *in Collect. ad c. 2. h. t.* in præsenti textu disputari solita, utrùm ille, qui non baptizatus, se tamen baptizatum credens Ordines procuravit assumere, illos receperit, Christive Corpus conficiat &c. Cui quæstioni ita respondet Sylv. *in V. Baptismus. 6. n. 3.* (ex S. Thoma, cum quo concordant alij etiam DD. apud Barb. *d. c. 2.*) dicit S. Thom. *in 4. dist. 24. quòd non baptizatus non potest Ordinem recipere, nec conficere, nec absolvere, piè tamen credi potest, quòd summus Sacerdos suppleat, quantum ad ultimos effectus Sacramentorum; & quod non permitteret hoc ita latere, quod inde Ecclesiæ posset imminere periculum. Alber. tamen putat talem, si ordinetur ad Sacerdotium, conficere, non in virtute suâ, sed Ecclesiæ, quòd sum. Ang. sequetur, & falsò attribuit S. Thom. sed primum est verius.* hæc Sylvester *c. l.* Quòd non valeant gesta ob communem errorem, quando est defectus in Sacramento ex jure divino dependens, quidquid aliqui sentiant, rectè Sanch. *de Matrim. lib. 3. disp. 22. n. 27.* cum citatis ibidem.

Baptismus autem à tali Sacerdote non baptizato acceptus repetendus haud foret, 4
quia ejus Minister potest esse quilibet homo viator, etiam non baptizatus habens intentionem faciendi, quod facit Ecclesia. *c. in necessitate. 21. & c. Romanus. 23. dist. 4. de Consecr.*

Item nec Matrimonium, cui talis Sacerdos adhibit, repetendum docet Joan. Hon. *h. t. n. 2.* Ratio esse potest, quia in Matrimonio Parochus, vel Sacerdos non requiritur ut Minister Sacramenti, quod contrahentes sibi ipsis ministrare intelliguntur, sed per modum excellentis testis, unde fit, ut etiam invitus vel excommunicatus validè assistat, Barb. *in Collect. DD. ad c. 1. Trid. sess. 24. de Matr. n. 70. & seq.* & facit, quod tradit Sanch. *de Matrim. lib. 3. disp. 22. n. 91.* valere Matrimonium, *licet is, cui concedit Parochus licentiam assistendi Matrimonio, sit merus Laicus, si communi æstimatione & errore credebatur Sacerdos.*

5 Cœterùm, quæ de Presbytero non baptizato dicuntur, non sunt extendenda ad eum, qui non præmisso Confirmationis Sacramento ordinatus est, sine hoc enim, quamvis licitè, validè tamen SS. Ordines recipiuntur, nec reperitur aliqua Censura in pœnam statuta. Barb *in Collect. DD. ad cap. 1. h. t. n. 3.*

TITULUS XLIV.

De Custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum.

SUMMARIA.

1. *S. Eucharistia decenter asservanda, & quomodo à Monialibus.*
2. *Quomodo à Parochis Eucharistia servanda?*
3. *Quis teneatur ad Conservationem lampadis ardentis ante SS. Eucharistiam?*

IN *cap. 1. & 2. hoc tit.* jubetur ut sacrosancta Eucharistia & SS. Olea decenter, & sub fideli custodia asserventur, ne temeraria manus possit ad ea extendi. Item ne supellex vel bona profana in Ecclesiis reponantur, nisi cogat hostilis metus, quo cessante denuò ab Ecclesia tollenda sunt. Et demùm ne paramenta Altaris sint sordida, quæ nonnunquam celebrantibus horrorem faciunt, sed ut sint decentia & munda,

1 In Concilio Tridentino *sess. 25. de Regular. cap. 10.* statutum est, ut in Monasteriis Monialium SS. Eucharistia asservetur in publica Ecclesia, & non intra Chorum vel septa Monasterij, non obstante quocunque indulto aut privilegio.

2 Singulariter ad officium Parochi pertinet, ut SS. Eucharistiam in loco decenti, mundo, & honorifico diligenter asservet, & frequenter saltem singulis septimanis semel antiquas species, ne corrumpantur, [illegible] & novas consecret. Paul. Fuscus *de Visc. lib. 1. c. 5. num. 3.* item ex generali consuetudine Ecclesiæ lampas continuò die, [illegible]ctúque ante Venerabile Sacramentum [illegible]re debet; tum propter ejus reverentiam, tum etiam ut ingredientes Ecclesiam [illegible] ubi primum præsentiam Salvatoris [illegible] adorare debeant.

Sed quis tenebitur ad præstationem [illegible] & conservationem talis lampadis? [illegible] si consuetudo sit in aliquo loco, ut parochiani ad conservationem lampadis certas [illegible]tiones facere soleant, illa omninò observanda erit: sin autem consuetudo legitime [illegible]bari non possit, puto hanc quæstionem [illegible] posse ex ijs, quæ tum in jure commun[illegible] *tit. de Eccles. ædif. & repar.* tum in Concilio Trid. *sess. 21. de Ref. c. 7.* generalem de conservatione & reparatione Ecclesiarum constituta sunt, ut nimirum conservatio Ecclesiæ primò desumatur ex fructibus & proventibus quibuscunque ad easdem Ecclesias quomodocunque pertinentibus, qui si non fuerint sufficientes, tunc omnes Parochiani, & alij, qui fructus aliquos ex Ecclesiis provenientes percipiunt, aut in illorum defectum omnes Parochiani, opportunis [illegible] remedijs cogantur, quamvis autem hæ constitutiones in specie de conservatione lampadis non loquantur, quia tamen loquuntur generaliter *de instauratione* Ecclesiæ, utique de omnibus, quæ in Ecclesia necessaria sunt, intelligendæ erunt: *nam quoties lege aliquid introductum est, bona [illegible]sio est, cætera, quæ tendunt ad eamdem utilitatem, vel interpretatione, vel jurisdictione supplere,* inquit J. C. *in l. nam ut ait. 13. ff. de LL.*

TITULUS XLV.

De Reliquiis & Veneratione Sanctorum.

SUMMARIA.

1. *Papa solus approbat & canonizat Sanctos.*
2. *Abusus in Sanctorum, reliquiarum & imaginum veneratione tollendi.*
3. *Episcopus quid possit vigore Concilii Trid. in recognitione miraculorum & Reliquiarum?*
4. *An & qualiter liceat hominem cum fama sanctitatis defunctum publicè vel privatim colere, de eo libros edere &c.*

IN duobus *Capitulis hujus Tit.* id solùm statuitur, ne liceat aliquem pro Sancto venerari, vel reliquias novas ad publicam venerationem exponere absque summi Pontificis approbatione. Item ne veteres etiam Reliquiæ venales prostent, aut nimis crebrò, præsertim extra thecas populo exhibeantur, unde potiùs earum vilipendium, quàm debitus honor subsequitur. Et demùm ut Prælati caveant, ne qui ad eorum Ecclesias causâ devotionis accedunt seu peregrinantur, variis figmentis aut falsis documentis de Sanctis, eorumque reliquiis, & miraculis forsan ad faciendum turpem quæstum & lucrum decipiantur.

Præterea hodie decrevit Concilium Trid. *Sess. 25. in Decret. de Invoc. & vener. Sanct. ut omnis superstitio in Sanctorum invocatione, Reliquiarum veneratione, & imaginum sacro usu tollatur; omnis turpis quæstus eliminetur; omnis denique lasciva vitetur; ita ut procaci venustate imagines non pingantur, nec ornentur; & Sanctorum celebratione, ac Reliquiarum visitatione homines ad comessationes, atque ebrietates non abutantur; quasi festi dies in honorem Sanctorũ per luxum ac lasciviam agantur. Hæc ut fidelius observentur, statuit S. Synodus, nemini licere ullo in loco, vel Ecclesia, etiam quomodolibet exempta, ullam insolitam ponere imaginem, nisi ab Episcopo approbata fuerit; nulla etiam admittenda esse nova miracula, nec novas reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente & approbante Episcopo.*

Verùm quod in hoc Concilii textu de approbatione Episcopi circa nova miracula & novas Reliquias dicitur, non eo sensu intelligendum est, quasi Episcopo detur potestas, aliquem pro Sancto declarandi, aut miracula, vel Reliquias hominis à Pontifice non canonizati vel beatificati authenticè approbandi, sed id tantùm conceditur Episcopo, ut si circa aliquem Sanctum legitimè à S. Pontifice canonizatum, vel beatificatum, aut saltem communi Ecclesiæ usu & consensu a longissimis temporibus pro tali habitum nova miracula & Reliquiæ proferantur, tunc talia non priùs recipienda sint, nisi Episcopus recognoverit & approbârit. 3

Cæterùm si quis homo probus cum indiciis & fama sanctitatis decesserit, non poterit tamen Episcopus indulgere, ut talis ante approbationem S. Pontificis publicâ veneratione colatur, cum radiis aut diademate, aliisque sanctitatis signis pingatur, eidem tabellæ pictæ miracula continentes, vel alia anathemata appendantur, &c.

Si verò aliqui ex privata devotione, vel divino instinctu talem piè defunctum venerentur & invocent, atque gratias vel miracula sibi obvenisse affirment, tabellas offerant &c. licebit Episcopo super assertis veritatem indagare, testes & documenta recipere, oblata in separato & privato loco asservare, ut desuper suo tempore Sedes Apostolica informari possit. 4

Libri quoque de gestis, miraculis, revelationibus & similibus talium hominum in opinione sanctitatis existentium non priùs

imprimi debent, quàm Ordinarius adhibito consilio Theologorum & aliorum piorum virorum recognoverit, eâque de re instructionem ad Sedem Apostolicam miserit, ejusque responsum acceperit; prout hæc omnia disertè habentur in duobus decretis Urbani P. VIII. quæ referuntur à Barbosa *in Collect. DD. ad c. 2. h. t. n. 6.* & inserta sunt in Bullario Angeli Cherubini. *Tom. 4. pag. 54. incip. Sanctiss. D. N.* & videri poterit prolixiùs idem Barbosa *in Tract. de Offic. Epis. p. 3. alleg. 97.*

TITULUS XLVI.

De Observatione Jejuniorum.

IN textu *hujus Tit.* enumerantur in primis Vigiliæ, quibus indicitur jejunium; deinde quòd propter necessitatem famis, vel infirmitatem corporalem, aut debilitatem possit in quadragesimâ, vel alijs jejunij diebus dari licentia comedendi carnes, & in hoc sit attendenda consuetudo Regionum: *Preces tamen sint pro talibus & cum talibus effundendæ, ne ipsis aliquatenus imputetur; cùm bonarum mentium sit, ibi timere culpam, ubi culpa minimè reperitur.* Et demùm quòd si Natalis Domini incidat in feriam sextam, tunc propter excellentiam festi liceat comedere carnes, exceptis illis, qui ex voto, aut regulari observantiâ tenentur abstinere.

De hâc materiâ communi & practicâ latè tractant Casistæ, nos tamen etiam hic quædam scitu magis necessaria breviter subjungemus.

SUMMARIA.

1. *Jejunium incidens in bacchanalia potest anticipari.*
2. *Quales cibi interdicti in jejunio.*
3. *De Refectione.*
4. *De tempore refectionis.*
5. *Causæ excusantes à jejunio.*
6. *Hæreticorum fides ex contemptu jejunii sufficit, comparantur dissolutis Monachis.*

QUibus diebus jejunia servanda sint ex Calendario satis apparet: nisi quòd Episcopus ex causa jejunium transferre possit, ut si Vigilia S. Matthiæ incidat in triduum Bacchanalium, ubi pauci servarent jejunium, poterit id anticipari in Sabbatho. Laym. *lib. 4. tract. 8. c. 3. in fin.* Consistit autem jejunium Ecclesiasticum in tribus, nimirum:

I. In delectu ciborum, ut abstineatur à carnibus; & quidem de Jure Canonum non tantùm à carnibus, sed etiam lacticiniis, quæ trahunt sementinam originem, scilicet caseo, lacte, ovis, abstinendum est. *cap. Ninique. 6. V. par est. dist. 4.* quod tamen Germaniæ consuetudo immutavit. Imò docent Gl. *in c. Presbyter. 5. d. 82. & in cap. admonere. 8. V. carnem. caus. 33. q. 2.* Host. *in Sum. de Observ. jejun.* Sylv. *V. jejun. num. 16.* cum concessione lactis & ovorum etiam lardi & sagiminis usum concessum intelligi, cùm formaliter non sit carnis, nec videatur major ratio in caseo v. g. quam in sagimine &c. Verùm in nostris partibus hactenus id non receptum est, nec tamen introducendum, ne paulatim in jejunij leges licentiosius peccetur. Interim autem Paul. Laym. *d. l. c. 1. n. 5.* propter authoritatem DD. ex causa inopiæ, vel alia facultas per Parochum concedi posse, ut v. g. loco butyri lardo vel sagimine uti liceat.

II. Requisitum est, ut in die una tantùm refectio fiat. Sed Sylv. *d. l. n. 9.* citat refert diversas DD. opiniones, ex quibus plerique sentiunt, consuetudine potius universali Ecclesiæ, quàm jure aliquo sint plures comestiones in die probari. Hæc porrò consuetudo in plerisque locis ita tempo-

n eſt, ut liceat in meridie prandium & idem ſolito largius (dummodo adhuc infines temperantiæ) & ſub veſperum modicam collatiunculam ſumere, cujus collatiunculæ quantitas & qualitas, cùm in jure determinata non ſit, ex rationabili conſuetudine conſideratis locorum & perſonarum vis minúsve cibi indigentium circumſtantiis definenda erit, ita ut potius quæratur a quantitate & qualitate ciborum aliqualis minùs ſuſtentatio, quàm nutrimentum & vires. Laym. *d. l. num. 9.* Azor. *l. 7. c. 19.*

III. Requiſitum eſt, obſervare tempus refectionis, & hoc olim erat veſpertinum tantùm, prandio in cœnam mutato. *c. ſolent. 50. diſt. Conſecr. diſt. 1. c. poſt paſcha. 10. diſt. 76.* & hic conſuetudo tempus meridianum abſtruit, illudque notabiliter v. g. per unam aliamve horam comedendo anticipare ex causâ nullum peccatum, ſine causâ ad ſummum venialis culpa eſt. Rich. *in 4. diſt. 15. art. 3. q. 8.* Laym. *d. l. n. 11.*

Cauſæ excuſantes à jejunio ſunt: I. Juvenilis ætas; nam ante 21. ætatis annum completum non eſt jejunandi obligatio, eò quòd tunc corpus adoleſcens majori indigeat nutramento. II. Ætas ſenilis juxta diſpoſitionem corporis & virium arbitrio prudentis non taxandam. III. Infirmitas vel debilitas corporis. IV. Labor, occupatio & defatigatio corporalis, uti eſt in mechanicis, itinerantibus, infirmis &c. in conjugatis etiam ex continentiâ vel abſtinentiâ periculum animæ aut corporis paſſuris.

Illæ cauſæ ad tumendam alteram largiorem refectionem in cibis jejunalibus ordinatis cujusque conſcientiæ relinquuntur: ſed ad comedendas carnes declaratio vel diſpenſatio Epiſcopi, aut eo longiùs diſtante, proprii Parochi acceptare debet, ne ſi res cuilibet privato arbitrio committatur, nimis quisque partialis in propriâ causâ judex ſit, & paulatim abſtinentiæ quadrageſimalis vitia comprimens, mentem elevans, Deum placans & promerens, Chriſti Domini exemplo auſpicata, Eccleſiæ continuo uſu & SS. Patrum doctrinâ confirmatâ è medio tollatur.

Sanè quòd hæretici jejunium & jejunii meritum faſtidiunt, contemnunt, ex hoc ipſo fidem ſuam de falſitate ſuſpectam, imò & convictam faciunt, & ſe tantùm carnalibus deſideriis & deliciis immerſos oſtendunt: quot enim in veteri & novâ lege jejunii exempla? *Exod. 24. 34. Deut. 9. Joel. 2. Matt. 4. 6. & 17. Marc. 2. Ad Roman. 13. 1. ad Corinth. 7. 2. ad Cor. 6. Epheſ. 5. Theſſ. 5. Tit. 2. Act. 13. 22.* Quomodo gloriantur ſe Biblicos & Evangelicos, ſi omnia illa conſilia Evangelica, quæ in mortificationem corporis tendunt, *1. Cor. 9. in fin. Ad Coloſſ. 3. ad Gal. 5.* angue pejus abhorrent. Certè *ſi ſecundum carnem vixerimus, moriemur, ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaverimus, vivemus. Ad Rom. 8.* Non ſufficit exemplo diaboli *Matth. 5.* legere, ſcire, & allegare ſcripturas, niſi ſimul obſervemus. Non melius mihi imaginor hæreticos in *arcta via*, quàm ex prædicatione Chriſti *Matth. 7.* tenet Eccleſia Catholica, quàm indiſciplinatos & diſſolutos Monachos in aliquâ ſanctâ Religione: & non immeritò, à ſimilibus enim ſuam fidem didicerunt. Sed multi vocati, pauci electi: Studeamus ergò, *ut per bona opera certam noſtram vocationem & electionem faciamus. 2. Petr. 1.*

TITULUS XLVII.

De Purificatione poſt partum.

DEclaratur *in c. un. h. t.* quòd licet in Veteri Teſtamento mulieribus poſt partum

tum certi dies erant præfiniti, quibus debebant abstinere ab ingressu templi, iisque expletis certum purificationis modum observare. *Levit. 12.* postquam verò illuxit veritas Evangelij, & evanuit umbra ac præfiguratio legis, non teneatur mulier ampliùs ex præcepto illo ab ingressu Ecclesiæ abstinere, si tamen velit ex veneratione id facere, non est improbanda ejus devotio. Sicut hodierno usu Ecclesiæ mulieres puerperæ solent certam benedictionem ante ingressum accipere. Sed authores, quos legi, non meminerunt alicujus præcepti circa hanc benedictionem. De usu conjugij post puerperium videri poterit Sanch. *de Matrim. lib. 9. disp. 22.* allegatur hoc *cap. un.* ad probandum, quòd leges cæremoniales veteris Testamenti per adventum Christi expirârint. De quo dictum est suprà Lib. I. in Tit. *de Constitutionibus. §. 1. n. 4. & 5.*

TITULUS XLVIII.
De Ecclesiis ædificandis vel reparandis.

SUMMARIA.

1. *Ecclesia quid?*
2. *De variis Ecclesiarum appellationibus.*
3. *Episcopus in ædificatione Ecclesiæ debet ponere primum lapidem, potest tamen delegare.*
4. *Ad ædificandam Ecclesiam requiritur consensus Episcopi.*
5. *An Episcopus licentiam concedere valeat privata Oratoria construendi?*
6. *Etiam requiritur dos congrua.*
7. *De forma Ecclesiarum, & versus quam Mundi plagam erigendum primum altare.*
8. *De reparatione Ecclesiarum ruinosarum.*
9. *Quomodo Ecclesiæ Parochiales ruinosæ reparandæ.*
10. *Materialia destructæ Ecclesiæ in profanos usus possunt converti.*
11. *Cœmiterium ab Episcopo non potest profanari.*
12. *Destructâ Ecclesiâ non amittuntur privilegia vel indulgentiæ.*

Ecclesiam hoc loco accipimus non tam pro collectione seu congregatione Catholicorum, sicut ex Græca significatione vocatur *in c. Ecclesia. 8. de Consecr. dist.* quàm sumptâ denominatione continentis a suo contento pro ipso materiali & manufacto templo Dei, & de orationis domo, ad quam fidelium multitudo congregatur.

Solet autem Ecclesia varijs nominibus in jure nostro compellari: aliquando dicitur *Basilica*: aliquando *Cathedralis*, aliquando *Collegiata*: aliquando *Regularis*: aliquando *Matrix* aut *filialis*: aliquando *Baptismalis* & *Parochialis*.

Basilicam templum non consecratum asserit Panorm. *in rub. tit. de Consecr. Eccles. cum gl. in c. 1. de Relig. dom.* alij Ecclesiam principalem seu Regiam Græco vocabulo notari sentiunt, ad quam nimirum Principes divini Officij causâ ventitare consueverunt. Barb. *Jur. Eccles. un. lib. 2. c. 1. n. 10.*

Cathedralis vocatur, quæ est sedes Episcopi & principalis Parochia totius civitatis & diœcesis, & in eâ est concurrens jurisdictio cum omnibus inferioribus Parochijs, ibidemque omnibus diœcesanis Sacramenta ministrari possunt. Barb. *Jur. Eccles. Ann. lib. 1. cap. 25. num. 19.*

Collegiata dicitur, in quâ adest aliquis ut caput, & Clerici, vel Canonici ut membra, qui congregantur capitulariter, habemque Sigillum & arcam communem. Barb. *d. l. 2. c. 6. n. 6.*

Regularis intelligitur erecta pro collectatione Religiosorum sub certâ & à Sede Apostolicâ approbatâ Regulâ viventium, quæ de re partim superiùs in Tit. XXXI. XXXV. XXXVI. & XXXVII. & videri poterit Barbosa. *de Offic. Ep. sc. alleg. 26. à n. 4.* Lauret. de Franchis. *de Controv. inter Epis. & Reg. cum addit.* Zach. Pasqualigi. *p. 2. à n. 399. & seqq.*

Matrix

Matrix Ecclesia licet propriè vocetur cathedralis *c. venerabili. 22. de Verb. sign.* alia tamen etiam inferior venit, quæ alias Ecclesias sibi subjectas habet, quasi *Mater* earum, quæ propterea *filiales* nuncupantur. Text. in Trid. *sess. 21. de Ref. cap. 7.*

Baptismalis est, ubi sunt fontes Baptismales pro baptizandis parochianis; & quamvis baptismali non necessariò inferatur ad parochialem, tamen plerumque parochialis Baptismalis est, & è contrà, & fons baptismalis saltem non leve argumentum parochialis Ecclesiæ censetur. Quæ verò dicatur *parochia & parochialis Ecclesia*, & qualiter constituatur, ac probetur, diximus supra n. 19. in Tit. XXIX. de Paroch.

Ædificium porrò Ecclesiæ inchoari non debet, nisi prius Episcopus ad locum accedat, ac cœmiterium publicè designet, ibique *crucem cum precibus figat*; & in jaciendis fundamentis *primum lapidem* ponat Tex. & Gl. *in c. nemo. 9. de Consecr. dist. 1.* non tamen requiritur, ut Episcopus personaliter illa peragat, sed poterit alteri v. g. Vicario, aut personæ in dignitate Ecclesiasticâ constitutæ delegare. Azor. *Instit. mor. p. 2. lib. 9. c. 9. quæst. 4.* Barbos. *de Offic. Ep. p. 2. alleg. 26. num. 1.*

Consensus proinde Episcopi ad construendam Ecclesiam necessarius est, saltem tacitus, si sciens non contradicat, vel ratificatio ex postfacto accedens. Azor. *d. l. q. 6.* Barb. *d. alleg. 26. n. 2.* ubi addit, Episcopum prohibere non posse, si patronus dives velit Ecclesiam sufficienter dotatam suis sumptibus ampliare & exornare. Pariter etiam exempti, si in loco non exempto ædificare velint, consensum Episcopi habere debent, Text. & DD. *in c. auctoritate. 4. de Privileg. in 6.* alias ædificatum acquireretur Episcopo *Text. in c. cùm olim. 14. vers. præterea ubi gl. in v. revocari. X. de Privileg.* Chokier. *de Jurisd. Ord. in exemptos. p. 2. quæst. 45. num. 30.* Quænam verò specialiter requirantur ad ædificanda Monasteria Regularium, diximus superius in Tit. *de Religiosis domibus.* & in Tit. *de Capellis Monachorum.*

Dubitari posset, an hodiè Episcopus rectè licentiam concedat privatæ & domesticæ Oratoria construendi, in iisque celebrandi? Ratio negandi habetur in Concil. Trid. *sess. 22. de Sacrif. Missæ. c. 8.* Verùm interpretatio magis in praxi recepta est, quam etiam tradit Navarr. *de Privilegiis. Consil. 5.* & Barb. *ad d. c. 8. n. 16.* quòd Concilium tantùm voluerit tollere abusum, ne passim sine rationabili causa in privatis domibus celebretur. Solent tamen tales licentiæ dari cum clausulis: ut locus sit decenter ornatus, à sæcularibus negotiis liber, desuper à conjugatis non inhabitatus. Item ut concessio intelligatur sine præjudicio Parochialis Ecclesiæ, ne ibidem conciones atque oblationes negligantur, & excipiantur dies Natalis Domini, Paschæ & Pentecostes, in quibus cessante impedimento Ecclesia Parochialis frequentanda est, & demùm, quòd in diebus festis audiendo Missam in Oratorio privato non satisfaciant, qui non sunt de familiâ personæ, cui licentia conceditur. Riccius *in Praxi aureâ tom. 4. res. 298.* 5

Præterea ad constructionem Ecclesiæ desideratur congrua dotatio pro conservatione ipsius pro luminaribus, stipendiis ministrorum & custodum, aliisque necessitatibus. *c. nemo Ecclesiam. 9. de Consecr. dist. 1.* Quòd si permittente Episcopo sine dote constructa fuerit Ecclesia, neque fundator aut hæres ejus amplius solvendo sint, aut cum effectu conveniri possint, Episcopus de suo providere tenebitur. Text. & gl. not. *in c. cùm sicut. 8. de Consecr. Eccl. s.* Antiquitus constitutum erat, ut cuilibet Ecclesiæ pro 6

dote assignaretur *mansus unus* ab omnibus aliis servitijs liber, id est, tanta pars agri fertilis, quam boum in anno colere possit. Text. & gl. *in c. 1. de Censibus.* Hodie pro circumstantia temporum & locorum arbitrari solet Episcopus, quanta dos sufficiat.

7 Forma Ecclesiarum ex antiqua traditione oblonga esse consuevit, indicans naviculam Petri inter fluctus hujus mundi salvantem. Item Apostolos instituisse, ut si commodè fieri possit, altare principale versus orientem erigatur, & Christianos ex antiqua pariter traditione solitos versus Orientem orare ex Clemente & aliis SS. PP. refert Azor. *d. p. 2. lib. 9. c. 3. q. 12.* Tradit verò Barbosa *Juris Eccles. univ. lib. 2. c. 2. n. 19.* ex Tostat. *sup. Matt. c. 6. q. 91.* & aliis, quòd caput Ecclesiæ debeat *Septentrionem* respicere: id tamen non invenio apud Tostatum *cit. loc.* ubi solum de *Oriente* loquitur; forsan librariorum hic error irrepserit. Et plures rationes hujus convenientis orationis adducit, præsertim cùm Christus dicatur ad Orientem ascendisse. *Psal. 67. ℣. 34. ibi: Psallite Deo, qui ascendit super cœlum cœli ad Orientem.* Et inde credatur venturus, juxta illud *Matt. 24. ℣. 27. Sicut exit fulgur ab Oriente & apparet in Occidente, ita erit adventus filii hominis.* Qua in re non videtur magna difficultas facienda, sicut pleraque templa videmus opportunitati locorum accommodata, in omni enim loco Deus, cujus sunt omnes mundi cardines & plagæ, decenter adorari potest, ut enim notavit Tostatus *d. q. 91.* asserens superstitiosum fore, qui crederet, tantùm versus Orientem adorari posse.

Circa reparationem Ecclesiarum ruinosarum omnium primò attendenda est consuetudo; alicubi enim, ut in Germania nostra ipsæmet Ecclesiæ proprios reditus tum ex dotatione, tum ex obligatione, vel piis legatis collectos habent, ad fabricam Ecclesiæ, aliásque ipsius necessitates procurandis destinatos: alicubi plebi & populo, quem curat Sacerdos, eadem reparandi obligatio incumbit &c. Quòd si nulla specialis constitutio probari possit, vel reditus ad fabricam deputati deficiant, tenentur beneficiati, & qui ex Ecclesia utilitatem & fructus percipiunt. *c. 1. h. t.* si verò rector beneficij tenuitus non percipiat, ut salvâ congruâ sustentatione suas impensas ferre possit, ad collationem inter populum, cui ibidem ministrantur, & vicinos deveniunt. Vid. Laym. *lib. 4. tract. 2. c. 13. n. 10.*

Circa reparationem Ecclesiarum ruinosarum alium ruinosarum observanda est constitutio Concil. Trid. *sess. 21. de Ref. c. 7.* quinimirum Ecclesiæ parochiales (idem etiam omnibus parochialibus declaravit S. Congr. *in eodem c. 7.*) ex fructibus & proventibus quibuscunque ad easdem Ecclesias quomodo libet pertinentibus restaurari debeant. Si verò dicti Ecclesiarum reditus sufficientes non fuerint, tunc omnes patroni, & alij qui fructus aliquos ex dictis Ecclesiis provenientes percipiunt, aut in illorum defectum parochiani omnibus opportunis medijs appellatione remotâ cogi ad reparationem poterunt.

Quia porrò Concilium patronos, aliosque ex Ecclesia utilitatem & fructus percipientes per copulam *ET* conjungit, videtur omnes simul juxta proportionem reditum & emolumenti arbitrio Episcopi taxandam in contributionem vocandi; non omnes simul tangit regula, qui soli commodum, sentiat & onus. In reductione tamen & beneficiatis deducenda prius sint necessaria pro eorum sustentatione congrua juxta decentiam vitæ clericalis, non secundùm exigentiam mundanæ dignitatis, ad quam ampliandam non dari beneficia

pos-

potiùs pro alimento ministrorum Ecclesiæ & pauperum, ac augendo cultu divino refert Barb. *in Collect. ad d. c. 7. Trid. n. 10.*

Quod si ob notoriam egestatem nemo ex prædictis contribuere valeat, nec spes sit futuræ reparationis, Ecclesia ruinosa omnino destrui poterit, ac ejus jura & fundi dotales ad matricem Ecclesiam, si filialis sit, vel aliam viciniorem authoritate Episcopi transferri. In hac porrò Ecclesia, ad quam fit translatio, erigendum est altare sub eadem invocatione, sub qua fuit Ecclesia diruta. Barbos. *d. l. num. 25.*

Idemque de beneficijs simplicibus dicendum, quæ fuerunt in Ecclesia collapsa, ut arbitrio Episcopi alicui altari vicinioris Ecclesiæ cum omnibus oneribus & emolumentis, appropriabus invocationibus applicentur, sicut in text. Trid. habetur.

Lapides verò & tigna destructæ Ecclesiæ quamvis olim non licuerit ad alium quàm Ecclesiasticum usum applicare, scil. ad ædificationem alterius Ecclesiæ, *cap. ligna 38. de Consecr. dist. 1.* hodie tamen facultatem concessit Concilium Trid. *d. c. 7.* ut Ecclesiæ diruptæ (id est, tam locus ipse, quàm materialia. Rota apud Farin. *p. 1. in posthum. dec. 107. n. 2.*) in profanos usus non sordidos, erectâ tamen ibidem cruce, convertu possint.

Non posse autem ab Episcopo profanari cœmiterium, sicut Ecclesiam *in d. decis.* habetur. Item ligna picta vel alia materialia aliquo signo notata, ex quo noscerentur fuisse Ecclesiæ, ad vitandum scandalum non posse applicari ad fabricam laicalem ex Navar. *de Spol. Cler. §. 18. prope fin.* refert Barb. *in d. c. 7. Trid. num. 24.*

Est & notabilis doctrina Azorij *Inst. mor. p. 2. lib. 9. cap. 13.* quòd si Ecclesia destruatur ex incendio, tumultibus bellicis, vel ut de novo reædificetur, non propterea amittantur indulgentiæ vel privilegia tali loco concessa, sed ad novum etiam ædificium extendenda sint, licet aliud fit, si in vindictam sceleris authoritate superioris aliquis locus destruatur.

TITULUS XLIX.

De Immunitate Ecclesiarum, Cœmiterii & Rerum ad eas pertinentium.

SUMMARIA.

1. *Munus & immunitas quid significet.*
2. *Immunitas Ecclesiarum & Ecclesiastica differunt.*
3. *Immunitas localis excludit profanas actiones ab Ecclesijs.*
4. *Immunitas localis seu jus asyli quos protegat, vel non.*
5. *In Ecclesijs quales actus tolerentur salvâ earum reverentia.*
6. *Contractus in Ecclesia factus an valeat?*
7. *Immunitas localis protegens malefactores sitne juris divini vel humani?*
8. *Circa immunitatem prævalent Canones legibus Civilibus.*
9. *Immunitati locali an possit derogare consuetudo?*
10. *Immunitas quibus locis competat.*
11. *Immunitatem an reperiat confugiens ad Sacerdotem referentem SS. Eucharistiam?*
12. *Immunitate non gaudent publici latrones, nocturni depopulatores agrorum, per assassinii crimen, vel proditorie occidentes, & qui dicantur tales.*
13. *An ad excludendam immunitatem copulativè requiratur, ut delictum in Ecclesia, & simul ipse immunitatis commissum sit?*
14. *Circa delictum in Ecclesia commissum plura notabilia.*
15. *Immunitas Ecclesiæ an protegat occidentem in duello?*
16. *Immunitas quando denegetur reis læsæ Majestatis.*
17. *Ad immunitatem an possit proclamare, qui jam vinctus per Ecclesiam aut Cœmiterium ducitur, vel è carcere aut manibus lictorum elapsus fuit?*

18. *Immunitas an detur etiam Clericis vel Religiosis delinquentibus?*
19. *Immunitas an detur Hæreticis, Gentilibus, aut Judæis?*
20. *Immunitatis executio erga reum ad Ecclesiam confugientem, qui vel ea gaudet, vel non gaudet, qualiter fiat.*
21. *Immunitatem violantium pœnæ.*

1 SIcut *munus* in latino sermone, & sensu Juris non tantùm *donum*, sed *& onus*, ac obligationem, seu functionem alicui impositam significat *l. munus. 18. ff. de Verb. sig. & t. 1. ff. de Muneribus & honor.* unde & *municeps*, quasi communium onerum & munerum particeps dicitur. *l. 1. §. 1. ff. Ad municipal.* ita *immunitas* est vacatio & liberatio ab onere & obligatione. *tt. ff. de Vacat. & excus. munerum, & ff. de Jure immunitatis.*

In præsenti quoque nostro Titulo congruè describi potest immunitas, quòd sit *Jus, quo loca, res, vel personæ Ecclesiasticæ à communi onere seu obligatione liberæ sunt & exemptæ.* Dividitur in *localem, realem & personalem.* De quibus distinctis §§. breviter ea referemus, unde plurimæ aliæ quæstiones passim à DD. tractatæ potissimùm dependent.

2 Priùs autem notari potest, quòd licet non pauci DD. *immunitatem Ecclesiarum & immunitatem Ecclesiasticam* promiscuè appellent *arg. Rub. hujus tit.* alij tamen faciant differentiam, & *immunitatem Ecclesiarum* vocent immunitatem *localem*, immunitatem verò *Ecclesiasticam* reliquam libertatem & exemptionem Ecclesiarum & Ecclesiasticorum à jurisdictione & oneribus sæcularium. arg. tex. *in Extrav. 1. §. incendiarios. de Privileg. inter Com.* Proinde censent, in materia pœnali, ubi termini propriè & strictè accipiuntur, pœnas in violatores *libertatis* seu *immunitatis Ecclesiasticæ* latas ad violatores *immunitatis Ecclesiarum* sive localis aut econtrario esse extendendas. Riccius *in Praxi aurea. 2. res. 53. n. 2.*

§. I.

De Immunitate locali.

I*Mmunitas localis* in duobus consistit, nimirùm ut actus profani & sæculares in Ecclesiis non fiant; deinde ut malefactores confugientes ad Ecclesias ibidem protegantur; de utraque præmittemus, quæ una sunt, & subjungemus, quæ dubia & controversa.

Itaque inprimis in Ecclesiis, & cœmeterijs omnes negotiationes, nundinæ, pœnæ societatum conventiones, & contractus pœna arbitrio Ordinarij infligenda prohibentur. *c. 2. h. t. in 6.* Specialiter vero in Ecclesiis arcentur contentiones & sæcularium judiciorum strepitus, adeò ut totus processus judicialis, & ipsa etiam sententia in loco sacro lata ipso jure nulla & sine effectu sit, *d. c. 2. §. ordinarius.*

Maximè autem immunitati Ecclesiarum repugnat, si sanguinis forum efficiatur, & absurdum est ac crudele, inquit Pontif. *cum Ecclesia. 5. hoc tit.* ibi judicium sanguinis exercere, ubi est tutela refugij constituta, unde *in eodem cap. 5.* præter nullitatem processûs etiam excommunicationis ac anathematis pœna jubetur inferri illis, qui causas criminales in Ecclesiis vel cœmeterijs agitant.

Præterea comœdiæ profanæ, & lusus theatrales, choreæ, & convivia, altaque alienes similes prorsus à locis sacris excludendæ sunt. *cap. cum decorem. 12. de Vita & honestate Clericorum.* Denique novissimè Conc. Trid. *sess. 22. in decreto de observandis & vitandis in Missa.* ita statuit *ab Ecclesiis musicas eas, ubi sive organis sive cantu lascivum vel impurum aliquid*

quid miscetur, *item seculares omnes actiones, profana colloquia, deambulationes, strepitus & clamores arceantur, ut domus Dei verè domus Orationis vocetur*; ac in ea Divinum Nomen ac Salvatoris nostri cum omni reverentia & devotione adoretur *jux. tex in d. c. 2. h. t. in 6.*

Quod attinet ad alteram immunitatis speciem scil. *Jus asyli* competens malefactoribus ad Ecclesiam fugientibus pro certo tenendum est, quòd regulariter omnes non specialiter in SS. Canonibus excepti hâc immunitate gaudeant, ut si ad Ecclesiam vel cœmiterium confugiant, violenter extrahi, vel pœnâ corporali sanguinis affligi non possint, quamvis gravia delicta commiserint, sed eorum pœna sit in aliam pecuniariam vel Ecclesiasticam commutanda, utque civiliter resarciant partibus damna, quæ intulerunt. *c. reum. 9. causâ 17. q. 4. cap. inter alia. 6. hoc tit.*

Certum tamen etiam est ab hoc privilegio exceptos esse publicos latrones, nocturnos depopulatores agrorum. *d. c. 6.* & qui spe immunitatis in ipsa Ecclesia, vel cœmiterio mutilationes membrorum, vel homicidia committunt. *c. fin. h. t.*

Unde neutiquam audienda est quorundam calumnia, quòd per hoc privilegium Ecclesiæ fiant speluncæ latronum: quia Ecclesia non protegit eos, qui in eadem, & de immunitate impiè præsumentes delinquunt, neque pœnam tollit, sed mitigat, quòd vero ex humana fragilitate delinquentes in Ecclesia refugium & veniam contra vindicem pœnarum severitatem reperiant, optabile magis mortalibus, quàm abominabile censendum est.

Quas porrò juris communis exceptiones Gregor. XIV. in Bulla: *Cùm alias.* confirmavit, & extendit his verbis: *ut laicis ad Ecclesias locaque sacra & religiosa confugientibus, si fuerint publici latrones, viarumque grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur, aut, depopulatores agrorum, quive homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, earumve cœmiteriis committere non verentur, aut qui proditorie proximum suum occiderint, aut assassinij vel hæresis, aut læsæ Majestatis in personam ipsiusmet principis rei, immunitas non suffragetur.* Et revocat omnia privilegia pontificia judicibus laicis concessa procedendi contra reos ad Ecclesias confugientes extra casus hic exceptos. De his exceptionibus vide infra *q. 6. & seqq.* Sed jam ex his certioribus præmissis

Quæritur I. An quia in sacris canonibus tantùm negotia & judicia sæcularia in Ecclesiis fieri prohibentur, ideò saltem tales actus, qui quidem non immediatè deserviunt ad cultum Divinum, sunt tamen Ecclesiastici & pij, in Ecclesiis fieri possint? Affirmativa communior est. Ita enim omnia judicia Ecclesiastica etiam contentiosæ jurisdictionis in Ecclesia permitti, docet Glossa & Pan. *in d. cap. 5. h. t.* arg. à contrario sensu *ex eodem cap.* deducto. Ita electiones prælatorum in Ecclesiis instituere. *c. quâfronte. 25. de Appellat.* Synodum sive Concilium in Ecclesia facere, de reformatione morum in Clero & populo tractare, de ædificiis & fabrica ecclesiæ cum artificibus convenire licebit. Disputationes quoque literariæ, & promotiones ad gradus juxta antiquissimam multarum Academiarum consuetudinem in Ecclesiis permitti possunt: dicitur enim scientia res Sanctissima *in l. 1. §. proinde. ff. de Extraord. cognit.* utpote quâ ad obediendum Deo & Principi vita subditorum informatur. *Auth. habita. Cod. Nefilius pro patre.*

6 *Quæritur* II. An ſicut proceſſus judicij ſæcularis in Eccleſiâ factus eſt ipſo jure nullus, ita etiam contractus profanus ibidem celebratus? Pro affirmativâ adduci poteſt vulgata juris regula, quòd ea, quæ contra leges fiunt, pro infectis haberi debeant. *l. non dubium. 5. Cod. de LL.* & non videatur major eſſe ratio de judicijs, quàm de contractibus. Nihilominus contraria ſententia, ſcil. contractus in Eccleſiâ celebratos eſſe quidem illicitos, ſed non invalidos, magis communiter recepta eſt: quia cùm jura tantùm judicia expreſsè annullent, habet hic locum alia regula, quòd pœnalia non ſint ultra caſus expreſſos extendenda. *c. odia. 15. de Reg. juris in 6.* major etiam ratio prohibitionis circa judicia, quàm contractus hæc aſſignari poteſt, quòd judiciales contentiones & ſtrepitus minùs Eccleſiis conveniant, quàm contractus, qui in ſilentio expediri poſſunt. Illa porrò regula *ex l. non dubium.* deſumpta varias habet limitationes, in noſtro propoſito unam tantùm adferimus, quòd nimirùm actus contra leges factus habeatur pro infecto, ſi actus ſit à legibus prohibitus ratione ſui, ut quia eſt iniquus, contra bonos mores, &c. *juxta c. fin. de Pactis.* non autem ſi tantum ſit prohibitus ratione loci, niſi lex etiam in iſtum caſum (ut in judicijs) expreſsè decreverit nullitatem.

7 *Quæritur* III. Cujus juris ſit aſylum Eccleſiarum, naturalis ne vel divini, an potiùs humani & poſitivi, ac proindè, an contrario ſtatuto, vel conſuetudine mutari poſſit? ℟ Aſylum Eccleſiarum, quo defenduntur malefactores ab ordinariâ delicti pœna, probabiliùs videtur, non eſſe juris naturalis nec Divini, ſed humani & poſitivi, niſi in quantùm arcet judicem ſæcularem, ne propriâ authoritate actus jurisdictionis in Eccleſiâ & loco ſacro (qui utique jure divino ab ejus jurisdictione exemptus eſt) exerceat. Licet enim in jure Divino & naturali præceptum ſit, Deum colendum, & locis ſacris reverentiam exhibendam, non tamen inde recte ad immunitatem reis præſtandam inferetur, cùm è contra etiam crimina coërcenda eſſe, jure naturali & Divino ſtatutum ſit. Item licet in lege Veteris Teſtamenti civitates refugij conſtitutæ eſſent, ut *Exodi 21. Num. 35. Joſue 20. Deut. 19.* illæ tamen civitates tantùm illis, qui præter intentionem delictum perpetrârunt, patebant, ne injuſtam perſecutionem à propinquis occiſorum paterentur; alijs verò, qui ex odio per induſtriam, & per inſidias occiderant, civitates refugij minimè ſubſidio fuerant, ut ex textu S. Scripturæ. *Exod. 21. v. 13. Deut. 19. v. 4. 5. & 6. Joſue 20. v. 5.* luculenter reparet. Et exinde leges veteris Teſtamenti, quæ morales, & in jure naturæ fundatæ non erant, per adventum Chriſti expiraverunt. *cap. translato. 3. de Conſtitut. c. fin. de Purif. poſt partum.* Ideò illa lex Moſaica in Novo Teſtamento non amplius ex jure Divino obligat, ſed tantùm facit, ut per Pontifices, & legislatores humanos idem in novo Teſtamento ad majorem factorum venerationem conſtitui rationabiliter poterit, quam venerationis convenientiam vel ipſis Gentilibus ratio dictavit, qui ad ſuos Flamines & Veſtales confugientes à verberibus & vinculis liberabant, ut ex Gellio & Plutarcho refert Gottofredus *in ſuis notis ad l. addictos. 6. C. de Epiſcop. audient. lit. B.* ſuadetque humanitatis benignitas, ut fragilitati humanæ ſaltem aliquod contra pœnarum acerbitatem remedium ſit.

Quamvis autem circa hanc immunitatem plures non ſolùm Canones, ſed etiam leges civiles, & ſtatuta ſecularium reperiantur, *ut toto tit. Cod. De his, qui ad Eccl. fiunt. Item qui ad ſtatuas confugiunt, 17. Novell. 17. cap. 7.* ſi tamen inter leges & Canones

ores contrarietas re...eriatur, tunc etiam in foro sæculari magis Canones observare debemus: quia ad Summum Pontificem, & ejus Ecclesiasticos spectat, illa decidere, quæ ad Ecclesias, earumque jura & reverentiam pertinent, ut cum plurimis cit. tradit Covar. *Variar. Resolut. lib. 2. cap. 20. n. 3.* Hinc est, quòd licet *in d. Nov. 17. c. 7.* raptores virginum, adulteri & homicidæ quicunque immunitate priventur, id tamen observatâ Juris Canon, dispositione non procedat, ubi præter specialiter exceptos, omnes reliqui gaudere immunitate dicuntur, quantumcunque gravia delicta perpetrârint. *c. inter alia. 6. & ibi.* Gl. *h. t.* Clar. *lib. 5. sent. c. 30. n. 9.*

Consuetudinem etiam in hâc immunitatis materia observandum esse, monet Covar. *dicto loco. n. 4.* licet eandem immunitatem notabiliter restringeret, tum quòd non sit juris naturalis aut Divini, ut dictum, & consequenter contrariam consuetudinem vel constitutionem admittat; tùm etiam, quòd hæc immunitas non sit valdè favorabilis, sed strictæ interpretationis, ne scelera maneant impunita, & homines tantò audaciùs delinquant cum magno Republicæ detrimento. Quæ sententia tamen aliis displiceat, quòd in tali consuetudine deficiat expressus consensus S. Pontificis, qui potiùs immunitatem Ecclesiasticam propugnare, quàm admisso contrario usu tollere intendit, juxta Concil. Trid. *sess. 25. de Reform. cap. 20.* & Bullam Urbani VIII. *Roman. Pontifex. de Anno 1641.* Sed faciunt pro Covar. ea, quæ *in Lib. I. in Tit. de Consuetudine. num. 19. & 23.* dicta sunt. Ac saltem in casibus dubiis atque inter DD. controversis aliquid tribuendum esse consuetudini legitimè probatæ existimo. *l. si de interpretatione. 37. ff. de Legibus.* licet de...quero ipse credam, non esse huic consuetudini favendum, si immunitati nimium derogaret: cùm enim immunitas canonibus & legibus, & moribus etiam Gentilium ab omni ævo stabilita, in ratione divinæ venerationis & humanæ clementiæ fundata sit, & inde propè ad dictamen aliquod naturale accedat, consuetudo contraria plerumque rationabilis & valida censeri non potest. *cap. fin. de Consuetud.*

Quæritur IV. Utrum omnes omninò Ecclesiæ etiam necdum consecratæ, pollutæ, vel interdictæ hoc jus immunitatis habeant, & quid dicendum, si quis in monasterium vel hospitale confugiat? De Ecclesiis, quæ licet consecratæ non sint, in iis tamen cum licentiâ Episcopi missæ celebrantur, habetur textus expressus *in cap. Ecclesiæ. 9. hoc tit.* quòd immunitate gaudeant. De alijs Ecclesijs non consecratis, in quibus nullæ adhuc missæ lectæ, textus quidem non habetur, quia tamen loca pia sunt, & ad Divinum cultum destinata, etiam ipsis hoc privilegium à multis adscribitur, quemadmodum etiam monasterijs, hospitalibus, aliisque similibus piis locis cum authoritate Episcopi erectis, quia regulariter omnia privilegia Ecclesijs data etiam ad talia pia loca extenduntur. *l. omnia. 35. Cod. de Episcopis & Clericis.* 10

Item Ecclesia vetustate vel incendio aut bello diruta, non amittit hoc immunitatis, sicut nec alia privilegia, dummodo authoritate Superioris Ecclesiastici destructa non sit, & ejus reparatio speretur. De quibus omnibus copiosas DD. allegationes habet Barbosa *Jur. Eccles. univ. lib. 2. c. 3. n. 59. 62. 72.*

Quod verò de Jure certum est, non tantùm ipsas Ecclesias, sed etiam atrium in majoribus Ecclesijs ad 40. in minoribus & capellis ad 30. passus circum circa immunitatem habere, *cap. sicut antiquitus. 6.*

causâ

causâ. 17. q. 4. de consuetudine non observari, nec ultra fines cœmiteriorum, aut fores Ecclesiæ immunitatem attendi, testatur Zerola *in Praxi Episc. p. 1. V. Immunitas §. 12.* ipsum tamen cœmiterium sive conjunctum cum Ecclesia, sive separatum, authoritate tamen Episcopi designatum & sacratum hanc immunitatem habet. *cap. cùm Ecclesia. 5. ubi* Gloss. *in V. cœmiteriis. h. t.* Item si quis foribus Ecclesiæ clausis limen aut murum ejus apprehenderit, censent DD. indè avelli per judicem sæcularem non posse. Barb. *d. c. 3. n. 65.* Diana *Moral. Resol. parte. 3. Tit. de Immunit. Eccles. res. 73.*

11 De oratoriis etiam privatis plerique conveniunt, quòd non habeant hanc immunitatem, quamvis ibidem missæ legantur: quia non sunt propriè loca religiosa Deo dedicata, sed pro arbitrio Domini domûs possunt ad alios profanos usus applicari. Clarus *Lib. 5. §. fin. num. 7.* Circa Ecclesias *sanguinis aut seminis profusione pollutas* vel nominatim per Episcopum *interdictas*, ne in iis Divina celebrentur, communis est Doctorum sententia cum Hostiensi *in Summa. hoc. tit. n. 9.* Pan. *in c. Ecclesiæ. 9. h. t. n. 8. vers. tertio quæro.* Suar. *de Relig. tom. 4. lib. 3. c. 9.* & aliis, quòd non admittant jus immunitatis, neque ideò minus in respectu & reverentia habendæ sint, cum pollutio, & interdictum non ex culpa Ecclesiæ, sed hominum circa eam delinquentium eveniant. Idque plurimùm confirmatur ex eo, quòd Clericus etiam ex propria culpa interdictus, aut excomunicatus nihilominus privilegia clericalia retineat.

12 *Quæritur* V. Utrùm Reus confugiens ad Sacerdotem portantem Eucharistiam extra Ecclesiam apud eundem asylum reperiat? Affirmativa communis est, si enim de jure civili immunitas conceditur illis, qui ad statuas Principis confugiunt, *l. unica. Cod. De his, qui ad statuas &c.* cur non potiùs ipsi Christo Domino hoc privilegium adscribatur? Deinde ipsis Ecclesiis potissimùm propter SS. Eucharistiam & celebrationem Divinorum immunitas concessa est, ut manus huc accommodari possit illud, *propter quod unumquodque tale, illud magis tale.* Et haud dubiè non cum minori irreverentia aliquis per lictores à Venerabili, quàm ab Ecclesiâ abstraheretur. Pan. *in cap. sane. 10. de Celebrat. missarum.* Clarus *lib. 5. sent. §. fin. quæst. 30. num. 24.* Navar. *in Man. Confess. cap. 25. num. 15.* Id quod locum habet, non tantùm si Sacerdotem, vel hostiam Baldachini apprehenderit, sed etiam, si se personis associantibus SS. Sacramentum immiscuerit, quia illæ cum Sacerdote portant SS. Eucharistiam unam Ecclesiam constituunt. Diana *Moral. Resol. p. 1. tract. 3. Res. 28.* Barb. *Jur. Eccl. univ. lib. 2. c. 3. num. 69.*

Quæritur VI. Quinam dicantur *publici latrones, nocturni depopulatores agrorum, per assassinii crimen;* item *proditoriè occidentes*, quos tùm jus commune, tùm Bulla Greg. XIV. ab immunitate excludit? ℟. ex magis communi interpretatione *publicos latrones* dici, qui interdiu & palàm homines aggrediuntur, armati publicas vias obsident, transeuntes spoliant, resistentibus quoque vulnera & cædes inferunt, quibus etiam accensentur pyratæ, vel qui castra incolunt, unde erumpentes vicinis aut peregrinantibus damna inferunt. Dicuntur *à nocturnis depopulatoribus agrorum*, quòd illi palàm, & publicè deprædentur, hi verò nocturno solùm tempore & latenter, aut segetes in agris devastant, aut aliis agrestibus, vel per itinera publica proficiscentibus nocent. Pan. *in cap. inter alia. 6. h. t. n. 5.* Barb. *in Collect. ibidem. n. 73. §. 42.* Fortum autem simplex sive de die, sive de nocte

pa-

patratum non excluditur ab immunitate; latrocinium enim & depopulatio dicunt assiduitatem, frequentiam, & quandam violentiam facinoris, aut saltem intentionem & propositum talis facinorosæ vitæ.

Assassinos fuisse quosdam infideles, qui accepta pecuniâ occidebant Christianos, notat Glossa *in cap. 1. de Homicid. in 6.* Covar. *Var. Resol. lib. 2. cap. 20. num. 16.* ubi docet, crimen assassinii, quod sub gravibus pœnis persequitur *d. cap. 1. de Homicid. in 6.* non committi, nisi infidelis à Christiano pretio conductus alium Christianum occiderit. Fatetur tamen communem opinionem esse in contrarium, cujus authores ponit *n. 9.* qui censent crimen *assassinii* committi ab omnibus, qui aut occisorem conducunt, aut qui operas suas ad occidendum locant, additque hanc sententiam esse consuetudine receptam; quò facit, quòd tales videantur saltem ob qualitatem proditorij homicidij immunitate privandi. *arg. cap. 1. X. de Homicidio.*

Denique occidentes *proditorie* dicuntur, qui extra rixam veneno, à tergo, vel alias nihil mali metuentem occidunt. Barb. *in Collect. ad d.c. inter alia. h.t. n. 46.* aliqui tamen ab eodem Barb. citati sentiunt, homicidium proditorium propriè dici, quando nullus rancor vel inimicitia præcessit, sed v. g. alter alterum veneno, vel à tergo, aut de nocte occidit, ut possit habere pecunias, uxorem vel alias res ejusdem: Et quia Bulla Greg. XIV. tantùm homicidij proditorij meminit, id non nisi in hoc posteriori sensu accipiunt, aliisque homicidis etiam per insidias & industriam, ubi inimicitia præcessit, immunitatem concedunt. Vid. Diana *Resol. Mor. p. 1. tract. 1. resolut. 1.*

Unde per hanc Greg. constitutionem desita est illa controversia, quæ ex jure veteri de homicidio *proditorio*, an tollat immunitatem, fuit diu multumque agitata. Utut enim *in c. 1. de Homicidio* (quòd desumptum *ex lib. Exodi. 21.*) ita legatur: *Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo evelles eum, ut moriatur.* qui hunc textum in eum sensum interpretati sunt, ut si Clericus aliquem per industriam occiderit, is degradari, & curiæ sæculari legitimè puniendus tradi debeat, eò quòd hic textus non fuerit positus sub titulo; *de Immunitate*, in quo nulla fit exceptio de homicidio *proditorio*. Alij tamen rectiùs idem *c. 1.* de quolibet homicida *proditorio* ad Ecclesias confugiente acceperunt, quia hic fuit sensus legis Divinæ, ex qua transcriptum est. Quemadmodum Joab qui duos Principes insidiosè occiderat, cùm in tabernaculum & ad altare confugisset, ibidem jussu Salomonis occisus est *3. Reg. 2.* Videatur Cov. *Var. Resol. l. 2. c. 20. n. 7.*

Quæritur VII. An qui *in Ecclesia* delinquit, sed *absque spe immunitatis*, fortassis ex rixa ibidem casu oborta; vel econtra qui *ex ira Ecclesiam* delinquit, sed *spe immunitatis* studio facinus prope Ecclesiam perpetrans, quo citius ad eam confugere possit, gaudeat immunitate, adeóque copulativè requiratur, ut delictum *in Ecclesia* fiat, & simul *spe immunitatis?* Hujus quæstionis decisio prorsus incerta, & altiori declaratione indigere videtur, habet enim plures pro utraque parte rationes & authores.

Qui negativè & alterutrum sufficere tenent, fundantur non tam in verbis quàm mente constitutiones. *l. scire leges. 17. ff. de ll. c. Secundò. 41. de Appell.* eò quòd non sit verisimile, quòd Ecclesia illos in suam protectionem receptura sit, qui eandem homicidio polluunt, sicut frustra legis auxilium invocat, qui committit in legem. *c. quia frustra. 14. de Usuris. Tex. in cap. fin. h.t.* & qui eandem ex proposito receptaculum & quasi

quasi speluncam latrocinij faciunt: cùm privilegium mereatur amittere, qui eodem abutitur, *cap. privilegium. 63. causâ 11. quæst. 3.* Licet verò Ecclesiæ non sit imputandus abusus ad eam confugientium, prout respondit Diana *p. 6. Tom. 1. de Immunit. Eccles. Res. 10.* videtur tamen hîc negari posse suppositum, quòd in similibus circumstantiis Ecclesia aliquod præjudicium sentiat, quin potiùs non tam accedat, quàm decedat ipsius reverentiæ & honori, si privilegio ejusdem abutentes defendat. Et hujus sententiæ est Barbosa *in Collect. ad. d. cap. fin. h. t. n. 5.* & *Jur. Eccl. univ. lib. 2. cap. 3. n. 109.* cum citatis ibidem. *& n. 104.*

Econtra alii utrumque conjunctim requirunt, nimirum ut delictum *in Ecclesia & simul spe immunitatis* commissum sit, ideoque non excludi censent, qui nihil cogitans de immunitate aliquem ex subitanea ira & rixa in Ecclesia, vel extra eam licet spe immunitatis occiderit. Quorum principalis ratio est, quòd textus in *d. c. fin.* hæc duo copulet, & in pœnalibus non sit extensio facienda. *vulg. c. odia. de R. I. in 6. cum concord.* Videantur iterum copiosè citati apud Barb. *d. cap. 3. n. 103. & n. 109.* Addunt aliqui instantiam de eo, qui virtute Jubilæi à reservatis absolvitur, quamvis ex proposito spe Jubilæi illa perpetrarit. Sed (ut nihil dicamus, etiam incertum esse, an cum tali peccatore sit cooperatura intentio Papæ, & præcipue divina gratia ad consequendum effectum jubilæi hujus, sub cujus præsumptione deliquit) quidquid sit circa forum internum, ubi pœnitentia super temeraria præsumptione potest reconciliare gratiam, an verò idem sit circa immunitatem, ubi magis in foro externo versamur, quod post delictũ non semper admittit pœnitentiam, Gloss. *fin. in cap. de his. 6. de Accusat.* sicut & totam hanc controversiam aliorum judicio relinquo; malóque in hac sanguinis materia ab aliis discere, quàm docere.

Ulteriùs hic aliqua breviter ex Doctoribus adnotanda sunt. I. quidam sentiunt, quæ de homicidio in Ecclesia commisso dicuntur, tantùm exempli causâ dici, idemque esse de furtis, adulteriis, aliisque delictis gravibus, ex quibus loco sacro specialis irreverentia infertur propter generalem rationem, quæ datur *in cap. fin. h. t.* quòd sicut frustra legis auxilium invocat, qui committit in legem, ita frustra ab Ecclesia sperare debet defensionem, qui eandem offendit, & sacrilegio violavit. Alii tamen hic iterum multis sentiunt, asserentes, quòd, cum Bulla Greg. XIV. ad certam formam omnes casus immunitatis redegerit, nec aliorum delictorum, quàm homicidiorũ & mutilationum membrorum in Ecclesia mentionem fecerit, non sit jam nec ex paritate, imò nec ex majoritate rationis in hac odiosa & pœnali materia ad alios casus non expressos argumentandum. Diana. *Mor. p. 1. tract. 1. resol. 1.* Farin. *in Tract. de Immunitat. n. 98.* II. Aliunde qui in una Ecclesia deliquit, non defenderet, tametsi ad aliam confugiat, quia qui unam Ecclesiam contemnit & offendit, omnes offendisse censetur. III. Qui unum tantum delictum in Ecclesia, & extra eam plura alia fecit, absolutè extrahi & pro omnibus puniri poterit, quia ex quo semel in Ecclesia deliquit, indignum se reddidit Ecclesiæ defensione. Dissentit tamen Covar. *ubi infra.* IV. Ecclesiæ fecisse irreverentiam, & propterea indignus asylo etiam ille ex DD. interpretatione censetur, qui vel in Ecclesia existens alium foris stantem, vel è contrario, qui foris stans alium in Ecclesia occidit, quia utroque casu delictum in Ecclesia factum intelligitur; priori casu quoad *inchoationem* (sufficit enim ut delictum dicatur in loco factum, si ibidem saltem inter-

um sumpserit *l. 1. Cod. Ubi de Criminibus agi oporteat.*) posteriori quoad *Consummationem.* V. Nec illum gaudere immunitate docent, qui aliquem existentem intra Ecclesiam per vim, aut dolum extraxerit, & foris occiderit, vel mutilaverit, cùm enim puniri quis debeat in eo; in quo deliquit, ita hic qui alterum immunitate Ecclesiæ privavit, eadem quoque carere debeat. De hisce porò quinque notatis, de quibus textus apertos non habemus, nec etiam unanimem pro omnia Doctorum consensum, videri potest ille cumulus Auth. cit. à Barb. *l. E. V. lib. 2. cap. 3. n. 110. & seqq.* alleg. Card. Tuscus. *L. E. concl. 11. an. 11.* Covar. *Var. Resol. lib. 2. c. 20. n. 25.* Henr. Zoësius. *h. t. an. 21.* Covar. Diana. Farin. *cc. ll.*

Quæritur VIII. Utrum qui in duello alterum occiderit, gaudeat immunitate? Negativa, quæ non quidem ex verbis, sed mente legis desumitur, probabilior videtur Barbosæ *d. cap. 3. n. 101.* Si enim etiam cadaver occisi in duello Ecclesia non recipit juxta Trid. *sess. 25. de Reform. cap. 19.* quis credat, ipsis occidentibus in Ecclesia refugium præstari? Sed ut verum fatear, hæc ratio non est omninò convincens, quia probaret generaliter de quolibet delinquente manifesto, qui, si in peccato illo decederet non dans pœnitentiæ signis, privaretur sepulturâ Ecclesiasticâ, & urgentius de excommunicato, quem tamen gaudere immunitate tradit Covar. *Var. Res. 2. cap. 20. n. 11.* & Barb. *d. n. 131.* Proinde credo contrarium non improbabiliter defendi posse, & forsan sæpius practicatum fuisse. Præsertim in illâ sententia, quòd hodie stante Bullâ Gregor. XIV. nullus casus sit ab immunitate excepsus, nisi ibidem nominatim expressus, sicut refert idem Barbos. *d. cap. 3. n. 3. 120. vers. quæ quidem constitutio.* Deinde sententia Barbosæ de duello propriè dicto & in jure damnato accipienda foret, quando scilicet alter alterum ad certum tempus, locum condictum, cum armis mortiferis & ordinario vitæ periculo invitat, non verò de rixa, vel aggressione subitò in domo vel platea facta, in qua si alter alterum occiderit, & ad Ecclesiam confugerit, ab ea haud dubiè immunis servabitur. Dummodo homicidium *proditorium* non fuerit, vel alia qualitas immunitatis exclusiva non concurrerit.

Quæritur IX. Quinam *rei læsæ Majestatis* per Bullam Gregorianam excipiantur? R. verba Bullæ sic explicari à DD. ut procedant tantùm de crimine in Summum Principem superiorem non recognoscentem, qui in jure propriè venit appellatione *Principis*, præsertim in materia odiosa, non item in inferiores Principes. Barb. *in Collect. ad cap. inter alia. h. t. n. 10.* & quidem juxta textum Bullæ directè in personam Principis commissio, secùs si indirectè in statuam vel legatos ejus &c. Farinac. *in Tract. de Immunit. c. 13. n. 100.* 16

Quæritur X. An qui jam vinctus, & ligatus per cœmiterium, aut Ecclesiam ducitur, possit proclamare ad immunitatem, ut ibidem vinculis exsolvi, & liber dimitti debeat? Affirmativam se aliquando vidisse in praxi observatam testatur Cassanæus *in Consuetudines Burgundiæ Rubricâ. 1. §. 45. n. 121.* Negativa tamen communior & Juri conformior est; quia talis propriè non avellitur violenter ab Ecclesia, neque ullam violentiam in Ecclesia patitur, cum nunquam in eadem liber, ac sui juris fuerit. Neque enim hoc alicubi constitutum reperimus, quòd Ecclesia de novo in libertatem eripiat, sed tantùm quod in ea existentem conservet Covar. *Var. Resolut. lib. 2. cap. 20. numero 13.* Hostiens. *in Summa hoc titulo numero 11.* prout in simili, qui ad Sacerdotem portantem Eucharistiam confugit, 17

fugit, ibidem immunitatem reperit, non autem is, ad quem Eucharistia in carcerem defertur. Verùm aliter se res habet, si quis è manibus capientium etiam per vim se exemerit, aut perrupto carcere elapsus ad Ecclesiam confugerit, talis enim jam se recepit in libertatem, in qua per Ecclesiam defenditur ut observat Covar. *d. l. n. 12. & n. 13.* & consentit Diana *Mor. Resol. p. 1. tract. 3. Resol. 13.* Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 9. cap. 3. num. 9. vers. sexto aliqui.* Sed objicitur, talis profugus spoliavit judicem suâ præsentiâ, ergò debet ipsi restitui juxta regulam juris, quod *spoliatus sit ante omnia restituendus.* ℟. Ad hanc regulam præter alias limitationes, quas in *Lib. in titulo de Restitutione spoliat.* tradidimus, etiam istam addi posse, quòd restitutio spoliati non fiat, quando agitur de periculo vitæ vel membrorum. *cap. literas. 13. in fin. de Restitut. spoliat.*

18 *Quæritur* XI. An Clerici & Religiosi delinquentes & ad Ecclesiam confugientes per judices Ecclesiasticos extrahi valeant pro merito puniendi? Pro sententia affirmativa plures rationes adduci possunt, inter quas tres sunt præcipuæ. I Quòd *cap. 6. hoc tit.* non de Clericis, sed Laicis tantùm meminerit, dando maximè immunitatem contra sæculares potestates, non Ecclesiasticas. II. Quòd major sit personalis immunitas Clerici, quæ ipsi conceditur ratione suæ consecrationis, quàm quæ conceditur ratione loci, & nihilominus delinquens rectè puniatur. III. Denique quòd aliàs Religiosi & Clerici in Monasterijs aut Ecclesiasticis domib⁹ degentes semper impunè delinquerent.

In hac difficultate, quæ Doctores nostros in diversas opiniones traxit, ut videre est apud Barb. *dicto cap. 3. n. 135.* censeo distinguendum, inter pœnam Clerico vel Religioso delinquenti infligendam. Etenim si agatur de pœna merè Ecclesiastica, quæ potiùs correctionem sapiat, quàm vindictam in foro externo sceleri debitam, utique immunitas Ecclesiastica nihil suffragabitur, quia non fuit intentio Summi Pontificis per immunitatem Ecclesiarum tollere mortem correctionem sicut etiam Laici ad Ecclesiam confugientes pœnam Ecclesiasticam non evadunt. Si verò agatur de pœna propriè dicta & vindicativa, ut si Clericus [illegible] degradari, & curiæ sæculari tradi, vel ad triremes, aut perpetuos carceres condemnari deberet, non video quare Clericus debeat esse deterioris conditionis, quàm Laicus, cùm tamen Ecclesia multò magis debeat tueri clericos tanquam sibi servientes & addictos, & quorum curam specialem habet, dummodo cætera sint paria, ut scilicet crimen quod Clericus commisit ab immunitate exceptum, vel in Ecclesiâ aut Monasterio vel spe immunitatis commissum non sit.

Ad argumenta contraria. ℟. & quidem ad 1. Quamvis *cap. 6. hoc Tit.* Clericorum expressam mentionem non faciat, eos tamen non excludit, sed generaliter loquitur de quibuscunque delinquentibus. Etsi enim apertè de Laicis loqueretur, non tamen [illegible] ferentur per id excludi Clerici, sed potius factum esset propterea, quòd casus in Clericis rariùs eveniret, prout leges universales accommodari solent ad ea, quæ frequenter accidunt, *l. nam ad ea. 5. ff. de LL.* In *secundo* non est bona consequentia: Clericus perdit ex delicto privilegium personale, ergo etiam locale: cùm inter ista duo privilegia non sit necessaria connexio, & prius [illegible] perdere debeat, ne in omnibus casibus possit impunè delinquere. *Tertio* satisfit ex eo, quòd Clerici in Ecclesia vel spe immunitatis delinquentes ab Ecclesia non defendantur. Vid. Barbos. *d. c. 3. à n. 137.* Layman. *in Theol. moral. lib. 4. tract. 9. cap. 3. num. 11. vers. quia si Clericus.*

Quæ-

Quæritur XII. An etiam *Hæretici, Gentiles, ac Judæi* confugientes ad nostras Ecclesias gaudeant immunitate? De *Hæretico*, qui propter ipsam hæresin punibilis est, satis constat ex supra allegata Bulla Greg. XIV. quòd immunitate non gaudeat. Sed etsi Hæreticus propter alia delicta, quàm hæresim ad Ecclesiam confugerit, adhuc quidam volunt eum ab Ecclesia non defendi, utpote qui per hæresim Eccl. universalem offendit. Alij tamen benignius aiunt, hæreticos propter alia delicta non esse privandos immunitate, cùm Bulla Greg. tantùm de reis in crimine hæresis loquatur. *Azor. p. 2. lib. 9. quæst. 9.* Quorum sententia saltem in nostra Germania, ubi Hæreticis cum Catholicis impunè & liberum commercium est, admittenda videtur, neq; illi propter nimiam suam copiam & potentiam tam odio & violentiâ, quàm benignitate & clementiâ ad fidem trahuntur.

De *Judæis & Gentilibus* diversæ sunt DD. opiniones, quorum aliqui simpliciter eis denegant immunitatem, ut Covar. *Variar. Resol. lib. 2. c. 20. n. 11.* Clarus *lib. 5. sent. §. fin. q. 30. n. 17.* Aliqui addunt limitationem, nisi parati forent, sincero corde fidem amplecti. Laym. *d. tract. 9. c. 3. n. 22.* Aliqui demùm simpliciter illis immunitatem adscribunt cum Sylv. *V. Immunitas. 3. sub. n. 2. vers. primum Judæus.* & illorum sententiam fuisse receptam à S. Congr. *Controvers. Jurisd. præpos.* refert Barbosa *Juris Eccles. univ. lib. 2. cap. 3. n. 4.*

Quæritur XIII. Circa modum procedendi cum reo ad Ecclesiam confugiente, & imprimis, an reus postquam ab Ecclesia egressus vel dimissus fuerit, possit à Judice seculari in vita & membris pro merito suo puniri? Negat Gloss. *in d. c. reum. 9. causa 17. q. 4. in V. vel ad mortem.* Panor. *in d. c. inter alia. 6. h. t. n. 9.* eò quod reus hoc ipso, quòd intra Ecclesiam se receperit consecutus fuerit impunitatem. Alij econtra cum Henr. Zoël. *hoc. tit. n. 38.* existimant, hanc immunitatem præcisè cohærere loco, & reum tamdiu esse impunem, quàmdiu in Ecclesia perseverârit.

Utraque sanè opinio patitur suas difficultates; prior trahit post se malos effectus: si enim quilibet homicida, aut malefactor ex hoc solo impunis évaserit, quòd vel modicum ad Ecclesiam confugerit, quot erunt impunita delicta, & quàm audaces evadent delinquentes? Ex altera necessariò consequetur alterutrum, ut vel sine fructu futurum sit Ecclesiarum privilegium; vel certè ipsis Ecclesijs onerosum, si delinquentem sine periculo vitæ dimittere, vel sine magno incommodo & quidem toto vitæ tempore reservare non possent. Quare verbis Canonum & legũ diligentiùs inspectis.

Dico I. Rectoribus Ecclesiarum incumbere, servare vitam & membra confugæ, quod fiet, si pro ipso studeant apud sæculares Magistratus impetrare veniam, & remissionem pœnæ corporalis.

Dico II. Clerici tamdiu debent servare reum, nec eum ad examen vel inquisitionem judicis sæcularis tradere, quàm ipse Judex priùs etiam jurato de impunitate ejus promiserit, qui si juramentum violaverit, debebit in ipsum excommunicatio fulminari, *c. id constituimus. 36. causa 17. q. 4.*

Dico III. Cùm hæc sit enixa voluntas Canonum & legum, ne reus ad Ecclesiam confugiens damnum in vita & membris sustineat, ideò Judices sæculares non tantùm salvâ justitiâ poterunt, sed etiam tenebuntur pœnam corporalem remittere, ne hoc privilegium immunitatis inutile sit reo, aut Ecclesijs onerosum, si eundem tamdiu servare debeant. Si vero judices defacto recusent, non videtur propterea in eos aliqua censura

ferenda, cùm jura solùm innuant, ut negantibus impunitatem, negetur etiam rei extraditio; Et si inferior Judex recusârit, apud superiorem ejus instandum erit per Rectores Ecclesiarum, utpotè quibus absolutè injungitur, ut vitam confugientis obtinere studeant. Imò non videtur facilè acquiescendum promissioni alicujus inferioris Judicis, qui ex consuetudine vel privilegio & jure regalium jus aggratiandi, sive remittendi pœnam ordinariam non haberet, sed protinus superior ejusdem adeundus foret. Quòd si Judex defacto aliquem dolo sub promissione impunitatis & multò magis, si per violentiam extraxerit, debet ei servari fides, aut Ecclesiæ restitui. Cov. *Var. Res. lib. 1. c. 2. n. 16. in fin.* Farin. *de Immun. Eccles. n. 301.* Barb. *in Collect. ad d. c. inter alia. n. 34.* Clarus *lib. 5. sent. cap. 30. n. 5.*

Dico IV. Si propria sponte Ecclesiam egrediatur, videtur ultrò deserere locale privilegium, ut innuunt illa verba *in d. c. id constituimus. Si ipsi reus de Ecclesia discesserit, à Clericis non quæratur.*

Dico V. Si crimen, ob quod reus ad Ecclesiam confugit, sit *mixti fori*, locus erit præventioni inter sæcularem & Ecclesiasticum judicem, prout in *Tit. de foro comp. p. 2. §. 2.* diximus, præsertim hoc casu, ubi aliàs non pœna corporalis, sed Ecclesiastica vel pecuniaria ob privilegium immunitatis est reo iufligenda. Quod si judex sæcularis causam præoccuparit, aut merè civilis sit (ut si debitor obæratus ad Ecclesiam confugerit) & reus non fidat personaliter, etiam habitâ impunitatis promissione coram judice comparere, poterit in Ecclesia remanens agere per procuratorem, & si nec hunc destinârit, procedetur per decreta immissionis in bona ipsius, sicut & alia executio tum ad obtinendam satisfactionem læsorum, tum ad pœnam contra bona fiet. *l. præsenti. 6. Cod. De his, qui ad Eccles. confug.* Quòd si de facto reus ab Ecclesiastico judice vel a sæculari pecuniariter punitus Ecclesiam egressus fuerit, non poterit postea ampliùs de eodem crimine accusari & puniri, ut per Gloss. *in d. c. reum.* & Panorm. *in c. 6. hoc tit. n. 9.* ubi non immeritò conqueritur, hæc frequenter a Judicibus sæcularibus violari.

Dico VI. Non quidem prohiberi posse judici, si per custodiam militarem animadverti curet in reum, forsan clam de Ecclesia elapsurum; interim non posse impedire alimenta reo subministranda, quia hoc modo reus per indirectum ab Eccl. extraheretur, vel in ea fame necaretur. *l. præsenti 6. C. de his qui ad Eccl. confug.* Alimenta autem desumenda sunt imprimis ex bonis illius, qui ad Ecclesiam confugit, vel propinquorum ejus; his deficientibus reliqui fideles in concione vel alio modo commonendi erunt, ut sciant se teneri ex lege charitatis extremè indigenti subvenire; si nemo discurrat Ecclesiæ *c. aurum. caus. 12. q. 2.* atque Ecclesiasticis, qui tenentur vitam & membra confugientis servare, alimentatio incumbet.

Dico VII. Si reus sit de illis, qui Ecclesiasticâ immunitate non gaudent, docet quidem Cov. *Var. Res. lib. 2. c. 20. sub n. 1.* reum tali casu per Judicem sæcularem propriâ authoritate etiam absq; licentia Episcopi abduci posse. Verum incognita erat Cov. constitutio Gregor. XIV. *Cum alias* [illegible] ubi statuitur requirendam esse licentiam Episcopi, vel ejus Vicarij, qui personam aliquam Ecclesiasticam, quæ capturæ interfuit, deputet, & reum priùs ad curiam Ecclesiasticam ejúsque carcerem, sub custodia tamen, si opus fuerit, sæculari duci debere, atque ibidem per Judicem Ecclesiasticum inquiri, an revera crimen ab immunitate excepta

septum commiserit, quo comperto tunc demum sæculari judici plenè tradendum esse. Præterea in hac Bulla expresè constituitur, cognitionem super immunitate ad solum Episcopum, vel ejus officialem, non autem ad inferiores pertinere, & si casus esset in loco exempto vel nullius diœcesis, ad viciniorem spectare Episcopum. Quid autem consuetudo vel præscriptio possit circa jura Episcopalia, alibi sæpius diximus.

Postremò non est omittendum, varias à jure pœnas esse constitutas adversus eos, qui immunitatem localem violant, injustè abripiendo reos ad Ecclesiam confugientes. *Prima* talis pœna de jure civili est capitalis, *l. 2. & l. præsenti 6. Cod. de His, qui ad Ecclesiam confugiunt. Secunda* est pecuniaria, ut scilicet Episcopo nongenti solidi pro multa solvantur. *cap. si quis contumax. 2. causâ 17. q. 4. Tertia*, ut violator immunitatis immunitate non gaudeat. *c. frater. 10. eâdem. caus. 17. q. 4. Quarta* publica pœnitentia Ecclesiastica arbitrio Episcopi taxanda, *dict. c. si quis contumax. Quinta* demum excommunicatio, quæ ex constitutione Greg. XIV. ipso facto incurritur, eámque inter reservatas S. Pontifici numerat. Quaranta *in Summa Bullary. V. casus reservati. pag. mihi 203.* & constat illud decretum S. Congreg. quod refert Barb. *de Offic. Episc. p. 3. alleg. 50. n. 26.* Interim tamen *alleg. 51. n. 72.* refert tenere Riccium *in Praxi aurea Ref. 333. n. 2.* absolutionem spectare ad Ordinarium.

§. II.

De Immunitate Rerum & Personarum Ecclesiasticarum.

21. De immunitate rerum & personarum Ecclesiasticarum, in quo consistat
22. Immunitas illa sitne juris Divini vel humani?
24. An detur bonis patrimonialibus Clericorum?
25. Onera antiqua rebus imposita transeunt etiam ad Clericos
26. An requiratur, ut illa onera antiqua sint imposita jure dominii particularis, vel etiam potuerint fuisse imposita jure superioritatis?
27. Ecclesiis & Clericis quando ob causam communis necessitatis possint collecta imponi.
28. Clerici an juxta c. 2. h. t. teneantur ad defendendam Urbem contra hostes?
29. Clerici an teneantur ad Vectigalia, vel gabellas?
30. Immunitas Ecclesiastica num possit consuetudine immutari?
31. Legibus & Statutis Laicorum, item jurisdictione fori secularis an & quando constringantur Clerici? remissivè.

HÆc immunitatis species, ut breviter dicam, in eo consistit, quòd personæ Ecclesiasticæ, & res illarum ab omni sæcularium dominorum jurisdictione, exactione & oneris impositione liberæ sint, ac immunes, sive deinde illa onera sint *merè realia*, nimirum pecuniaria, & rebus Ecclesiasticorum imponenda; sive *merè personalia*, per ipsas personas Ecclesiasticas expedienda; sive denique *mixta*, quæ partim personas, partim res earum concernunt. *l. 2. cum sua authent. Cod. de Episcopis & Clericis. c. 4. & 7. hoc. t. c. 1. & 3. eod. in 6.* (quod quidem *c. 3.* quatenus excommunicat Laicos etiam sponte à Clericis oblata recipientes est revocatum *in Clem. un. eod. tit. junct. glossa.*) Atque hanc immunitatem acerrimè tuetur Summus Pontifex, dum singulis annis in die Cœnæ Domini violatores ejusdem excommunicat, & absolutionem sibi reservat, ut in Bulla *Cœnæ. §. 18.* habetur. Quòd *cœnæ ferculum* multis proh dolor! non sapit, caveant, ne sint *de invitatis excusantibus.*

Quæritur autem. I. An Jure Divino vel humano tantùm personæ & res Ecclesiasticæ à jurisdictione & exactionibus sæcularium dominorum exemptæ sint? Quamvis in *c. nimis. 30. de Jurejurando.* Concil. Trid. 23

Trid. *sess. 25. de Reform. c. 20. in cap. quamquam. 4. de Censibus in 6.* apertè dicatur, immunitatem Ecclesiasticam *juris Divini* esse, non tamen desunt DD. etiam Catholici, imò Theologi, quos refert Paulus Layman. *in Theol. mor. lib. 4. Tract. 9. cap. 8.* asserentes, immunitatem Ecclesiasticam immediatè profectam esse ex Christianorum & Imperatorum & Regum privilegijs, cum consensu totius Christiani populi concessis, quæ exemptionum privilegia à SS. Pontificibus, aliisque Ecclesiæ Prælatis non tantùm acceptata, sed etiam proprijs Sanctionibus confirmata & defensa fuerunt. Rationem assignant, quòd hæc immunitas nullibi in novo Testamento à Christo Domino statuta legatur; quin potius ipse Christus. *Matt. 17.* pro se & Petro tributum Imperatori solverit; & Apostolus Paulus *Act. 25. cap.* ad judicium Cæsaris appellârit; & *ad Rom. 13.* velit, *omnem animam sublimioribus potestatibus subditam esse*, & loquitur ibi de principibus & potestatibus sæcularibus, quibus tributa præstanda sunt; & videtur consentire D. Petrus *in Epist. 1. cap. 2. vers. 13.* ubi scribit: *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi quasi præcellenti, &c.* Textum verò in alligatis Canonibus accipiunt, quòd immunitas Ecclesiastica tantùm *originaliter* sit juris divini, id est, quatenus antiqua lex, quæ jam expiravit, de Levitis, & eorum rebus disposuit, ad eum modum, quo, inquiunt, decimas Juris Divini decimus, & interpretamur text. *in c. Parochianos. 14. de Decimis.* Addunt tamen hujus sententiæ authores, quod Principes hanc exemptionem revocare ampliùs non possint, tanquam à non subditis, & fundamento jurisdictionis sublato, sicut ex ijs notavit Laym. *d. c. 8. in princ. vers. addunt tamen.*

Verùm hæc tanti non sunt, ut à genuino Sacrorum Canonum sensu recedamus, & ad tortas interpretationes confugiamus: non enim rectè diceretur hodie *juris Divini*, quod olim tantùm in Veteri Testamento juris Divini fuit, si per adventum Christi expiravit, & ampliùs Juris Divini non est. Nec urget instantia de decimis, quia etiam decimas hodie Juris Divini decimus, in quantum scilicet ad sustentationem Parochi necessariæ sunt, prout latè probat Azor. *Instit. mor. p. 1. lib. 7. c. 23.* Igitur quod in veteri Testamento *Num. c. 3. & 18. Exodi. 30. & 12. junct. c. 1. vers. 47.* circa Levitas à Deo statutum fuit, id non præcisè *judiciale* aut *ceremonialis*, sed simul *moralis* legis & in naturali dictamine & æquitate fundamentationem habuit, ut Ministri Dei, in servitio ejus specialiter vocati & consecrati à profana & sæculari mundana jurisdictione eximerentur, prout in simili præceptum *de sanctificando Sabbatho* dicimus partim ceremoniale, partim morale fuisse, in quantum scil. naturalis ratio exigebat, quosdam dies in honorē sui Creatoris specialiter deputare.

Deinde si Episcopi aliique Prælati per Spiritum Sanctum constituti sunt Rectores Ecclesiarum *Act. 20. vers. 28.* & consequenter legitimi Superiores & Judices eorundem, & rerum ac personarum ad eas pertinentium veluti perpetuus Ecclesiæ Catholicæ usus demonstrat, non potest circa unum idémque objectum, alia & omni genere diversi ordinis potestas mundana & sæcularis rationabiliter, ac sine maxima confusione concurrere. Quis item non pro-pet summam inconvenientiam, ut *Pastores*, quos Christus & Spiritus S. Prælatos Ecclesiasticos & Sacerdotes constituit, ab *Civibus* judicentur.

Cœterùm quod attinet ad I. Argumentum contrarium, hoc non reperitur scriptum, ergo nunquam fuit à Deo statutum, &c. Id semper Ecclesia tanquam

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

hæreticum rejecit: sufficit enim ad Jus Divinum fundandum Ecclesiæ consensus assentis aliquid juris Divini esse, sive id habeat ex revelatione, sive ex traditione juxta illud Pauli 2. *ad Thessal. 1. tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermones; sive epistolam nostram &c.* Locus porro Evangelij *Matth. 17. in fine.* ex quo alterum argumentum desumitur, potius pro nobis facit, quia ibi Christus se & Petrum, & ita omnes Ecclesiasticos exemplo Leviticum veteris testamenti liberos, & à tributis immunes pronuntiat. *Ergo liberi sunt filij* junge *vers. psal. Ego dixi Dij estis & filij excelsi omnes.* Quem & alios similes textus de Sacerdotibus SS. PP. accipiunt, 1. *Sacerdotibus. 41. causâ. 11. q. 1.* sed tantum ad evitandum scandalum jubet pro ea vice tributum exsolvi, *ut autem non scandalizemus eos*, inquit, *da pro me, & te &c.*

Quod denique Paulus contra Judæos ad Cæsarem tanquam ordinarium eorum & Supremum Judicem appellârit, nihil contra nos infertur, cùm etiam hodie Clerici possint adversus suos malefactores Laicos coram Judice sæculari actionem instituere. *cap. cum sit generale. 8. de Foro compet.* Neque etiam id, quod ex Epistola Pauli *ad Rom.* 13. & Petri 1. *c.* 2. adductum est, convincit, quia verissimum est, *omnem animam debere esse subditam sublimioribus potestatibus*, sed in competenti genere Jurisdictionis, *Spirituales Spiritualibus, Laici Laicalibus.* Quòd autem ibidem Apostoli Regum & Ducum sæcularium meminerint, ratio fuit, quòd exhortationem suam potissimùm ad populum dixerint, utique ad emoliendam Judæorum calumniam, qui eos traducebant, quasi prædicatione Evangelicæ libertatis populum ab obedientia Principum & Magistratuum averterent, & seducerent.

Si quid demùm in primitiva Ecclesia, præsertim ubi propter ingentes persecutiones emergere non potuit Ecclesiastica authoritus sibi Principes sæculares in Ecclesia potestatis arrogârint, totum id non tam viâ Juris, quàm facti, & per usurpationem practicatum est. Vid. Marta. *de Jurisdict. p. 2. c. 6.* Laym. *d. cap. 8.* Barb. *Jur. Eccles. un. lib. 1. cap. 39. §. 2. n. 5. & §. 5. n. 3.*

Quæritur II. Utrùm etiam bona patri- 24
monialia Clericorum gaudeant immunitate? Affirmant DD. quia magis dignum trahit ad se minùs dignum. *c. quòd in dubijs. 3. de Consecratione Ecclesiæ.* Et quæ Religiosis adhærent, Religiosa censentur, *l. quæ Religiosis. 43. ff. de Rei vendicatione.* idque satis probatur *ex cap. quamquam. 4. de Censibus. in 6.* ubi dicitur, personas Ecclesiasticas, *& res earum Jure Divino* exemptas esse. Similiter *in c. ficClericus. 5. de Foro compet.* Res Clericorum & Res Ecclesiæ quantum ad jurisdictionem sæcularium evitandam parificantur, & notant Glossa & DD. comuniter *in cap. fin. de Vita & honestate Clericorum.* Neque enim agi posset super bonis Clericorum patrimonialibus in judicio sæculari, quin eo ipso quoque persona Clerici traheretur ad judicium & sententiam Judicis Laici tanquam ejus jurisdictioni subjectus pati deberet. Item cùm tributa imponantur in signum & ratione subjectionis, & non nisi subditis; Clerici autem subditi sæcularium non sint, meritò etiam in quibuscunque suis bonis tributa recusant. Videtur quidem opponi posse, quòd tributa aliquando imponantur præcisè rebus, etiam cùm persona subdita non est, veluti dum verbi gratiâ Bavarus in territorio Salisburgensi bona immobilia habet, licet ea nunquam incolat. Sed 2. talem respectu bonorum, quæ saltem per procuratorem, administratorem, conductorem &c.

in alieno territorio possidet, censeri ibidem subditum, sicut etiam Clericus alienigna dicitur subditus illius Episcopi, in cujus Diœcesi beneficium obtinet. *c. cùm nullus. 4. de Temp. ord. in 6.* Magistratûs autem Laici subditus Clericus esse non potest.

Illud tamen non est prætermittendum, quòd bona Clericorum tantùm in consequentiam participent exemptionem Ecclesiarum & Ecclesiasticorum. Sunt verò quædam privilegia bonis Ecclesiarum principaliter concessa, quæ juxta communem sententiam ad bona privatorum Clericorum patrimonialia non extenduntur, ut restitutio in integrum, præscriptio 40. annorum &c. Laym *in Theol. mor. l. 4. tract. 9. c. 6. n. 10.* Prætereà quæ diximus, de bonis *allodialibus* accipienda sunt: nam bona *feudalia* non transeunt pleno jure ad Clericum, sed Dominus, qui ea concedit, certas sibi conditiones, & jura reservat. Unde etiam Clerici in istis bonis judicium Domini sæcularis declinare non possunt, *cap. ex transmissa. 6. de Foro compet.*

25 *Quæritur* III. An ergò Magistratus sæculares nihil omnino possit exigere ab Ecclesiasticis, cùm tamen passim videamus contrarium practicari, ut Monasteria, aliæq; personæ Ecclesiasticæ amplissimas exactiones dare teneantur? ℟. Si ex bonis antequam ad Ecclesias vel personas Ecclesiasticas pervenirent, certa & determinata quædam onera fuerint pendi solita, ea ex communi DD. sententia etiam imposterum ab Ecclesijs ratione istorum bonorum persolvi debent, quia res transit cum suo onere. Notanter autem loquor *de certis & determinatis oneribus* jam antea bonis, antequam ad Ecclesias devenerint, certo & stabili modo impositis: nam extraordinariæ contributiones, præsertim verò *capitationes*, quæ potiùs personis, quàm bonis imponuntur, à sæcularibus pro suo arbitrio, & non concurrentibus illis, de quibus inferiùs *in quæst. 4.* dicemus, circa læsionem immunitatis Ecclesiasticæ exigi non poterunt, quidquid nonnunquam in contrarium practicetur, quam praxim Sacri Canones reprobant, & Pontifices quot annis sub anathemate damnant. Barb. *Juris Eccl. univ. lib. 1. c. 39. §. 5. n. 8. & in Collect. ad c. non minus hoc tit. n. 6.* cum cc. ibidem.

Volunt quoque nonnulli DD. ut illa onera antiqua sint imposita rebus jure dominij particularis (puta quia illud donum prius erat proprium & camerale Principis (pactis censuali, feudali, vel emphiteutico &c. prout etiam in donatione facta Ecclesiæ admittuntur honestæ conditiones, censuum reservationes &c. *c. cùm dilecti. 6. X. de Donat. c. prætereà. 23. de Jure patron. c. verum. 4. de Condit. appos.* secùs verò ajunt, si talia onera proveniunt solùm ex vi supremæ jurisdictionis territorialis, sive lege tributariâ, tunc enim mutatâ personâ, mutatur etiam conditio rei. Pro qua sententia inter alios citatur Abb. *Consil. 26. vol. 1.* hæc decisio Rotæ apud Barb. *jur. Eccles. univ. lib. 1. c. 39. §. 5. n. 8.*

Verùm quo attinet ad allegatum Abbatis consilium, prout mihi ad manus est, ibi non loquitur de tributis antiquis ordinaria lege de ipsis bonis Principi terræ pendi solitis, sed de novo aliquo statuto quorundam Officialium terræ S. Geminiani, qui statuerunt, ut omnia loca, etiam pia, quibus aliquid titulo lucrativo relinquitur, teneantur partem conferre ad utilitatem Sacristiæ S. Geminiani; & concludit, tale statutum non valere, non quidem (ut circa finem consilij expressè dicit) quòd Laici rebus suis aliquod onus imponere nequeant ad Ecclesias transiturum, sed quòd hoc statutum fuerit directè etiam de ipsis Ecclesiis & pijs causis concepta

ceptum contra *c. Ecclesia. 10. de Constitut.* & onera per hoc statutum impositum non sint certa & determinata rebus ab antiquo inhærentia, sed effectus talis statuti & onera tunc primùm inciperet, ubi rei legatæ vel donatæ dominium in piam causam transiit, ut tunc teneantur piæ causæ vel earum Rectores solvere; quod statuendo efficere, utique extra potestatem statuentium Laicorum sunt. Pariter decisio Rotæ apud Barb. *d. n. 8.* relata, non tàm de antiquis oneribus rebus, antequam Ecclesiasticæ fierent, certo & stabili modo impositis, quàm de novis gabellis, collectis, & impositionibus loquitur, quibuscum conditionibus Clerus citra incursum pœnarum imponi valeant. Alia autem videtur esse ratio de tributis, quæ Principes de omnibus possessionibus sui territorii jure quasi gentium pro suâ sustentatione & in compensationem curarum & defensionis, ac justitiæ administrationis prædiis & bonis sui territorii ab antiquo imposuerunt, & exigunt, dummodo ea moderata sint, ab antiquo certa & invariata, & Princeps soleat etiam Ecclesiasticorum bonorum fidelem curam habere. *text. not. in c. tributum. 22. causâ. 23. q. 8.* Unde Abb. Panorm. *in c. non minus. 4. hoc tit. fol. n. 16. ad fin.* ita scribit: *Si possessio seu fundus perveniens ad Ecclesiam habeat certum onus annexum, ad illud tenetur, sive habuerit illud onus ex privata dispositione, arg. c. cum dilecti. de Donat. & c. quanto. de Censibus. sive ex dispositione publica, puta Principis, antequam perveniret ad Ecclesiam. Exemplum in tributo: nam quælibet possessio est ab antiquo onerata onere solvendi tributum Imperatori, ut in l. Imperatores. ff. de Publicanis. l. placet. C. de SS. Eccl. c. 1. in fin. de Censibus. ideò dico, quòd Ecclesia tenetur ad tributum ratione possessionis seu possessionum, quas postmodum acquisivit, quod clarè innuit. d. c. 1. & ibi plene dixi. Fateor, quòd Italia, quæ est Princeps Provinciarum, non obligatur hodie ad hæc tributa, ut not. in l. 1. ff. de Censib. Idem dico in aliis oneribus, & quæ ratione naturali incumbunt ipsis rebus, ut reficere iter ante domum, l. 1. ff. de Via publ. not. Barth. in l. ad Instructionem. C. de SS. Eccl. Item in purgatione putei necessarii toti vicinia, in quâ est Ecclesia, ad quod not. Spec. in tit. de Censib. §. nunc dicendum. vers. item pone, quod vicinia. Ad alia autem onera, quæ imponuntur rebus secundum necessitatem accidentem, puto Ecclesiam non teneri, quia non possunt res ad alia onerari, imò ex quo pervenerunt ad Ecclesiam, eximuntur ab omni exactione.* Hæc Abb. Panorm.

Paulus Layman. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 9. c. 6. n. 4. & 6.* videbitur forsan magis supradictam sententiam confirmare, sed quia *n. 3.* inter onera realia etiam pensiones *& tributa* numerat, ac *c. n. 4. & 6.* pro suâ sententiâ allegat Abb. *in c. fin. de Vita & honest. Cler. n. 12.* Gloss. *in cap. generaliter. 40. V. collationibus. causa. 16. q. 1. & auth. item nulla. C. de Episc. & Cler.* in quibus omnibus locis non excluduntur tributa ordinaria & perpetua antiqua (imò c. Gloss. nominatim ait, tributa ab Ecclesiâ præstanda) sed tantùm superindicta pro arbitrio Principis vel alterius Magistratûs, & mutabilia, ac quæ potiùs personis tanquam subditis intuitu possessionum, quàm præcisè rebus sine habitudine ad personæ qualitatem imponuntur; hinc opinor, ejus dicta etiam in talem sensum accipienda esse, salvo meliùs intelligentium judicio fateor tamen, etiam priorem sententiam suis non destitutam esse rationibus.

Quæritur IV. An saltem Ecclesiæ & 27
Clerici contribuere teneantur, si publica

necessitas, vel utilitas non tantùm statum Laicorum, sed etiam Clericorum concernit, ut cùm terra vel civitas ab hostibus defendenda est, tempore pestis sumptus & provisiones faciendæ &c. Ad hanc quæstionem extant decisiones *in c. non minus. 4. & c. adversus. 7. X. h. t.* ubi quidem etiam Ecclesiastici ad contributionem vocantur juxta naturale illud principium, qui sentit commodum, sentiat & onus, si tamen 4. concurrant. I. Ut necessitas vel utilitas sit publica, quæ æquè principaliter ac directè (secus si indirectè ac in quandam consequentiam) statum Ecclesiasticum ac sæcularem concernat. II. Ut Laicorum non sufficiant facultates. III. Ut talis contributio vel collecta non imponantur Ecclesiasticis authoritate Magistratûs sæcularis, sed Ecclesiastici cum consensu Cleri. Et IV. ut nisi periculum in morâ fuerit, desuper Summus Pontifex consulatur, cujus interest, communibus utilitatibus providere. Vid. Pan *in dd. cc.* & Barbosa *in Collect. ibidem.* & *in c. 2. h. t. & Jur. Eccles. univ. lib. 1. cap. 19. §. 5.* & Decisio Rotæ ibidem *n. 8.* inserta. Laym. *d. c. 6. à n. 7.*

28 *Quæritur* V. Quomodo accipiendum sit, quòd in *c. 2. h. tit.* dicitur; neminem per Ecclesiæ nomen à murorum vigilijs excusari? Diversæ DD. interpretationes ita conciliari posse videntur, ut in magno periculo ex hostili obsidione imminente etiam Clerici, vel per sumptus, aut servos, vel famulos suos vigilias murorum procurare debeant. Imò licèt Clericatûs officium reddat aliquem inhabilem ad pugnandum. *c. ex multa. 9. §. X. de Voto.* & miles Christi desinat esse miles sæculi, *c. un. de Vasallo milite, qui arma belli depos. 2. Feud.* ac pia opera dicantur esse arma Clericorum. *c. non pila. 3. c. reprehensibile. 19. & passim. causâ. 23. q. 8.* in maximâ tamen necessitate, & Laicis non sufficientibus, etiam ipsos Clericos ad vigilias & defensionem civitatis teneri (utpote per quam defensionem juvantur ipsæ Ecclesiæ, & proteguntur personæ miserabiles & innocentes) docet Panor. *in eod. c. 2. n. 6. & 7.* & putat pro suâ sententia esse tex. sing. *in c. petitio. 24. X. de Homicid.* sed Gloss. ibidem *in v. remordet.* tam consentit.

Quæritur VI. An Clerici teneantur ad vectigalia & telonia, quæ Pontifices *pedagia, & guidagia* appellant. Gloss. *in c. super quibusdam. 26. de V. S.* Hac de re extat quoque decisio *in c. quamquam. 4. de Censibus in 6.* ubi sub censuris prohibetur, talia à Clericis, qui non causâ negotiationis res suas transferunt, exigere. Et notat Sanch. *ibidem in Collect. num. 6.* cum pluribus, quòd Clericus transferens fructus sui beneficij ad vendendum non dicatur negotiari; propriè verò negotiari dicitur, qui ex instituto more mercatorum emit, ut carius vendat, sicut ex D. Thomâ. *2. 2. q. 77. a. 4. ad 2.* notavit Layman. *in Theolog. mor. lib. 3. tract. 4. cap. 17. §. 7. n. 1.* Idem tenet Sylv. *V. Immunitas. 1. num. 22.* ubi etiam notat, quòd Clerici non teneantur ad gabellas, quæ à Magistratibus sæcularibus ponuntur super vino, carne, aut alijs victualibus.

Quæritur VII. Utrum consuetudine [illegible] cujus Provinciæ possit tolli hæc immunitas Clericorum, quatenus à Principibus sæcularibus liberè collectari valeant? R. Consuetudinem contra Jus Divinum nihil operari posse, adeóque nec contra istam immunitatem, quæ per priùs dicta Juris Divini est. Barb. *d. c. 39. §. 5. n. 59. vers. septima quæro.* Sperell. *decis. fori Eccles. decis. 37. per totum. & præcipuè n. 69.* Duar. *in Bulla cœnæ. cas. 18. q. 20. n. 5.* Et si Jure Canonico ad introducendam consuetudinem tacitus saltem consensus Pontificis requiritur, ut in Lib. I. *in tit. de Consuetudine.* tradunt

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

quis credat, in hac materia ullo modo consentire Pontificem, qui non tantùm *in d. c. quamquam. de Censibus. in 6.* omnem hujusmodi consuetudinem tanquam corruptam damnavit, sed insuper in Bulla *Cœnæ*, singulis annis contra violatores immunitatis censuras promittiat.

Plura de hac materia videri poterunt apud Authores per decursum citatos. Et de obligatione legum, & quando statuta Laicorum obligent personas Ecclesiasticas, tradunt DD. in *Lib. I. Decretalium in Titulo de Constitutionibus.* & nos diximus ibidem *in §. 3. n. 35.* Item de jurisdictione fori sæcularis, quatenus coram eo Clerici conveniri non possint, dictum est *in Lib. II. in Tit. de Foro competente.*

TITULUS L.

Ne Clerici vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant.

SUMMARIA.

1. *Negotia sæcularia generaliter vitare debent Clerici.*
2. *Sanguinis effusio sive per judicium sive per chirurgiam prohibetur Clericis.*
3. *Clerici possunt esse Tutores & Procuratores personarum miserabilium.*
4. *Officia sæcularia non videntur prohibita Clericis, qui propter territoria & bona, quæ sub Principibus sæcularibus possident, jure sæculari aliquo respectu censentur.*
5. *Tabellionis seu Notarii officium qualiter prohibitum Clericis.*
6. *Ad studia sæcularia, scilicet Legum, Medicinæ, an & qualiter Clerici possint admitti?*

NEmo (ut inquit Apostolus. *2. ad Timoth. 2. §. 4. militans Deo implicet se negotiis sæcularibus.* De quo proponitur *præsens titulus.* Atque in *c. 1. hoc tit.* inter negotia sæcularia ponuntur pleraque, quæ supra *Tit. I.* Clericis evitanda diximus. Et præterea *in c. 6.* prohibetur, ne causâ lucri negotientur; quod DD. intelligunt de negotiatione continuâ ad instar Mercatorum. Barb. *in Collect. ad d. c. 6.* 2
Item in *c. penult. eod. tit.* vetatur, ne Clerici dictent, aut proferant sententiam Sanguinis, nec vindictam Sanguinis exerceant, nec, ubi exercetur, intersint, nec literas dictent, vel ulli scribant pro vindictâ sanguinis, aut viris seu Executoribus sanguinis præponantur. Neque etiam artem Chyrurgiæ, quæ adustionem, vel incisionem inducit, exerceant. Quando verò ex similibus contrahatur irregularitas *in Lib. V. tit. de Homicidio.* commodiùs tractabitur. Et an Clericis interdicta sit Chyrurgia, vel medicina absq; adustione vel incisione, vid. Sanch. *in Præcept. Decal. tom. 2. lib. 6. c. 14. n. 17.*

Quod autem in *c. 2. & 5. h. t.* prohibetur, 3
ne Clerici sint Ministri, Procuratores, Vice-Comites, Præpositi aut locum tenentes Sæcularium, patitur limitationem circa personas sæculares miserabiles ut pauperes, pupillos, viduas & similes, qualium personarum tutelam & defensionem Clerici non tantùm licitè, sed & laudabiliter suscipiunt. *d. c. 1. h. t. c. fin. dist. 86.* Deinde hæc 4
prohibitio suo modo limitanda est circa Prælatos Ecclesiasticos, qui sub Imperatore, vel alio Principe terras & bona temporalia possident, ratione quorum non secus ac alij Domini sæculares ad Comitia & Consilia vocantur, & ibidem diversa officia suscipiunt: cum enim talia officia maximè cedant in utilitatem Ecclesiarum, in quarum præjudicium aliàs per Dominos sæculares nonnunquam multa inducerentur, ideò non est verisimile, quòd SS. Canones prohibere voluerint, sed potissimùm illa, quæ causâ privatæ avaritiæ cum neglectu divini servitij ab Ecclesiasticis suscipiuntur, ut ex *d. c. fin. dist. 86.* colligitur.

f Prætereà quòd in *c. ſicut. 8. h. t.* ſtatuitur, Clericum officio tabellionis ſeu Notarii fungi non poſſe, intelligendum eſt circa forum ſæculare, & actus merè ſæculares: in foro autem Eccleſiaſtico, & circa cauſas ac negotia ſpiritualia etiam Clericos hoc officium exercere poſſe, magis receptum eſt. Porrò ſi Clericus aut Religioſus ante Religionis ingreſſum legitimè Notarius creatus contra prohibitionem juris inſtrumentum fecerit, antequam ſibi exercitium hujus officij à ſuperiore interdictum fuerit, valere tale inſtrumentum, eò quòd irritatio ejus in jure non reperiatur, communior eſt ſententia cum Panorm. & Barb. *in eod. c. 8. h. t.*

g Demùm quòd *in c. 3. & fin. h. t. & in c. 1. eod. in 6.* non tantùm negotia, ſed etiam ſtudia ſæcularia interdicantur, ne ſcil. Clerici & Religioſi in publicis Univerſitatibus *Leges Civiles*, aut *Phyſicam*, id eſt, *Medicinam* audiant, volunt DD. hac conſtitutione pœnali & ſtrictæ interpretandâ non comprehendi illos, qui privatim ad majorem intelligentiam juris Canonici, quod in plurimis ſcientiam juris Civilis ſupponit præcipuè circa contractus, hæreditates, &c. legibus ſtudent: Item nec eos, qui in particulares dicta ſtudia abſolverunt, & demùm ut Clerici gradum accipere volunt Barb. in d. *c. 3. & fin.* Denique in multis Univerſitatibus, ſicut & in hac noſtrâ Salisburgenſi per privilegia Papalia iſta prohibitio ſic laxata eſt, ut Clerici & Religioſi ad lectiones juris Civilis admitti poſſint.

FINIS LIBRI III.

LIBER

LIBER IV.
DECRETALIUM.
TITULUS I.
De Sponsalibus & Matrimoniis.

VT hæc materia ob quotidianam causam circa eam emergentiam scitu maximè necessaria innotescat, nonnihil explicatiùs eam tractabimus, iis tamen, quæ in particularibus titulis infrà notantur, eò reservatis. Incipiendo igitur ab his, quæ præcedunt matrimonium, sit

§. I.
De Differentia inter Sponsalia, Matrimonium, Conjugium, & Nuptias.

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplicia sint sponsalia?*
2. *Disputatio de quibusdam verbis contrahentium, an importent sponsalia vel Matrimonium, hodie inutilis.*
3. *Matrimonium quid & quotuplex?*
4. *Quid Matrimonium legitimum?*
5. *Quid ratum?*
6. *Quid consummatum?*
7. *Quid sit conjugium?*
8. *Quid nuptiæ?*

HÆc nomina in jure nostro aliquando promiscuè sumuntur, & tamen in propriis terminis inter se differunt.

1. Igitur *Sponsalia* à spondendo seu promittendo dicta sunt & alia sponsalia *de futuro*, alia *de præsenti* nuncupantur. Sponsalia *de futuro* sunt promissio futuri matrimonii, quæ fit per verba futuri temporis, ut: ducam te in uxorem: Sponsalia verò *de præsenti* sunt ipse contractus matrimonialis per verba præsentis temporis initus, ut: accipio te in meam uxorem, quibus verbis implicitè mutua cohabitatio, amor conjugalis, & traditio corporum spondetur, ac idcircò sponsalia appellantur.

2. Fuit quidem olim de quibusdam verbis disputatio, an importarent consensum de præsenti, vel de futuro, ut si dictum erat: *volo te habere in uxorem* cujus controversiæ decisio principaliter ex circumstantiis & mente contrahentium desumebatur, an scilicet voluerint sponsalia, vel matrimonium contrahere? sed hodie, quando post Concilium Tridentinum *sess. 24. de Reformatione Matrim. c. 1.* nullum matrimonium sine Parocho & testibus contrahi potest, atque ex generali Ecclesiæ ritu in ipso templo ambo contrahentes ideò conveniunt, ut non sponsalia *de futuro*, sed ipsum matrimonium per verba cathegorica interrogante Parocho contrahant, vix ampliùs controversiæ hujus videtur esse utilitas.

3. *Matrimonium* definitur *in §. 1. Instit. de Patria potest.* quòd sit legitima viri & mulieris conjunctio individuam vitæ societatem continens. Dividitur in Matrimonium *legitimum, ratum, & consummatum.*

Legitimum

4 *Legitimum* quamvis omne matrimonium dici possit, quod à jure improbatum non est, in specie tamen illud dicitur, quod inter infideles contrahitur, & in solo legitimo ac naturali consensu consistit, nec Ecclesiæ ratificationem habet, nec Sacramentum est.

5 *Ratum* illud propriè appellatur, quod per verba de præsenti contractum ab Ecclesia approbatum est, & rationem Sacramenti habet, cui tamen necdum accessit carnalis copula, de quo matrimonio accipienda est regula, *l. nuptias. 30. ff. de R. J.* quòd *nuptias non concubitus, sed consensus faciat.*

6 *Consummatum* denique illud vocatur, quod per concubitum & carnalem copulam præcedente legitimo consensu de præsenti completum & consummatum est. Notanter dico, debere consensum legitimum seu matrimonium ratum præcedere: nam si copula habeatur ante contractum matrimonialem, ex ea non inducetur matrimonii consummatio, quia quod non est, consummari non potest, sed ante contractum matrimonialem non est matrimonium, ergò &c. Erit proinde talis copula merè fornicaria, nec indissolubilitatem aliósque effectus matrimonii consummati (de quibus *in tit. de Conversione conjugatorum*) operabitur.

7 *Conjugium* autem dicitur à conjunctione; & omne quidem matrimonium conjugium dici potest, non tamen vice versâ omne conjugium matrimonium, si in rigore loquamur, nam matrimonium à præcipuo fine, qui est prolis generatio, nomen accepit, mulier enim nubit, ut fiat mater, inquit Gloss. *in §. 1. Instit. de Patria potest.* quare si senes, qui extra spem prolis sunt, nuptias contrahant, talis contractus conjugium potius, quàm matrimonium appellabitur.

8 *Nuptiæ* demùm inde dictæ sunt, quòd olim puellæ pudoris gratiâ se obnuberent, seu faciem velarent, dum viris dabantur. *c. nec illud. 8. causâ 30. q. 5.* Inde licet nuptiæ & matrimonium in jure plerumque confundantur, ut *tot. tit. ff. de Ritu nuptiar.* tamen etiam hodie *nuptiarum* nomine propriè illa solennitas, & pompa externa magis, quàm contractus ipse matrimonialis intelligitur, quo sensu tempore adventûs & Quadragesimæ nuptiæ prohibentur, id est, pompa nuptialis, non verò matrimonialis contractus, si absque solennitate privatim ex causa instituatur, *cap. de Feriis.*

§. II.

Quomodo contrahantur Sponsalia de futuro?

SUMMARIA.

1. *Definitio Sponsalium.*
2. *Ad contrahenda requiritur mutuus consensus tam implicitus.*
3. *Promissio gratuita non constituit Sponsalia.*
4. *Sponsalia inter absentes contrahi possunt per literas vel Procuratorem.*
5. *Procurator ad Sponsalia & Procurator ad negotia per tria differunt.*
6. *Parochus & testes non sunt de substantia sed de probatione Sponsalium.*
7. *De Arrhis vel pœna an Sponsalibus adjiciatur.*
8. *Circumstantiæ indicant quando talis recursus vel simplex acceptatio constituat Sponsalia.*
9. *Simplex promissio ante revocationem semper valet.*
10. *Promittens matrimonium amicis Tuis hortantibus mandatum obligatur, sin minus, non obligatur.*
11. *Verba: nullam aliam ducam nisi te, quid operentur.*
12. *Patrem resilientem potest compellere Ecclesia.*
13. *Virginem fictâ promissione fœnereus tentat ut ducere.*
14. *Notabiliter eminentioris status filii (cum alio verè & serenter) promittens, potest servitium pecuniariâ compensatione.*

JUrisconsultus in *l. 1. ff. de Sponsalibus*, definit sponsalia, quòd sint: *mentio & repromissio futurarum nuptiarum*, alias pro certo tenendum est. 1. Ad sponsalia con-

constituenda necessariò requiri mutuum & reciprocum consensum viri & fœminæ futuris nuptiis: nec sufficere, si tantùm pars promittat sine repromissione saltem implicita alterius: nec ex promissione unius alteri quæri obligationem, nisi & ipsa promiserit; quia promittens non censetur se aliter obligare, quàm secundùm naturam sponsalium, & sub tacita conditione, si etiam altera pars promittat.

Potest quidem aliquando fieri promissio ab una parte alteri *merè gratuita*, & sine conditione repromissionis, ut si dives aliquis fœminæ sibi in gravi morbo fideliter servienti pro remuneratione promittat matrimonium, cum utique in ipsius sit potestate, vel simpliciter, vel sub conditione se obligare, dummodo constet de hac sua voluntate & fœmina non renuat, sed saltem tacendo acceptet talem promissionem. Interim tamen ista promissio gratuita non habebit vim & effectum Sponsalium; unde si fœmina ex sua parte etiam post acceptatam promissionem aliis contrahere matrimonium, ad id compelli non poterit: huic tantùm habuit virum sibi obligatum, ipsa verò defectu repromissionis obligata non fuit, sicut si donationem aliquam merè gratuitam acceptâsset. Item ex tali promissione non nascetur impedimentum *publicæ honestatis*, sicut ex sponsalibus, quo minùs mortuâ fœminâ, cui promissio facta est, soror ejus à viro promittente in uxorem, vel è contra mortuo viro ejus frater à fœmina in matrimonium accipi possit.

Certum est II. Sponsalia non tantùm inter præsentes, sed etiam absentes contrahi posse, scilicet per literas vel Procuratorem: tam ad sponsalia non requiritur simultaneus formaliter consensus, sed sufficit, si is, qui prior consensit, in hac sua voluntate perseveret, usque dum etiam altera pars vicissim consentiat, prout id universim in aliis quoque contractibus, ut emptione, locatione &c. procedit & textus sunt in *l. ult. ff. de Contrahenda empt. c. final. de Procur. in 6.* Verùm Procurator, qui ad sponsalia vel matrimonium contrahendum, & ille, qui ad alios contractus ineundos destinantur, in tribus notabiliter differunt. I. Ut Procurator ex aliis contractibus dominum obligare possit, sufficit, si *generale* mandatum habeat, omnia loco domini peragendi, vel Procurator *cum libera* administratione constitutus sit, *l. Procurator 58. & seq. ff. de Procurator.* sed sponsalia vel matrimonium Procurator aliter contrahere non poterit, quàm si hoc ei nominatim & *in specie* demandatum sit. *dict. cap. ult. de Procurat. in 6.* II. Procurator ad alia negotia constitutus ea per se tractare non tenetur, sed potest alium substituere, non verò procurator ad sponsalia vel matrimonium contrahendum; cùm enim causa matrimonialis maximi sit præjudicii, ad hanc tractandam personæ industriæ electa censetur, & consequenter sine voluntate principalis alteri committi non poterit. Quod tamen etiam ad alia negotia valde ardua propter eandem rationem præjudicii extendit Menochius *de Præsumptionibus. lib. 2. præsumptione 58.* III. Demùm in aliis causis, si principalis mandatum Procuratoris revocet in ejus absentia, Procurator adhuc validè procedet, usque dum sibi de ista revocatione innotescat, *Clement. un. de Renuntiatione l. Si mandem. 15. ff. Mandati.* At verò Procurator sponsalium vel matrimonii etiam in absentiâ revocari potest, ita, ut si dominus interim pœniteat, & coram protestetur, se nolle consentire in actum à Procuratore gerendum, Procurator invalidè contrahat, licèt hujus revocationis ignarus sit, quod pro majori matrimonii libertate ita constitutum est *in d. c. ultimo. de Procurat. in 6.*

6 Certum est III. Ad sponsalia de futuro præter consensum mutuum nullam aliam solennitatem requiri, adeóque etiam sine Parocho & testibus inita valere. Imò in sponsalibus Parochus non facilè interesse deberet, ne in ipsius præsentia partes non tantùm sponsalia, sed ipsum etiam matrimonium cum aliorum præjudicio contrahant; nam in præsentia parochi & testium etiam extra Ecclesiam & Parocho invito matrimonium contrahi posse, suo loco dicemus. Interim ad futuram probationem, si fortè alterutra pars sponsalia negare vellet, utique consultum erit, vel testes adhibere, vel scripturam desuper conficere.

7 Certum est IV. ad libertatem matrimonij retinendam in jure statutum esse, ut sponsalibus *pœna* non adjiciatur, adeóque non valere tale pactum: Si mihi non nupseris, in pœnam centum florenos dabis. *cap. gemma 29. hoc tit. l. Titia. 134. ff. de Verborum obligationibus. l. penult. in fine Cod. de Sponsalibus.* Sed non minùs certum est, in contractibus sponsalium *arrhas* intervenire posse, scilicet annulum, pecuniam, vel aliquid simile, ita ut si ille, qui arrhas dedit, contractum non servet, arrhas amittat; si verò alter, qui accepit, resiliat, duplicatas reddere teneatur. *l. arrhis. 3. & d. l. penult. Cod. de Sponsalibus.* Cùm autem inter *pœnam* & *arrhas* nulla in effectu videatur esse differentia, nisi quòd pœna tantùm promittatur, arrhæ verò insuper tradantur, ideò in ratione differentiæ inter utramque assignanda omnes DD. laborant, & cum Glos. *in dict. c. gemma.* Sanch. *Lib. 1. de Martim. disp 35. n. 2. in fine.* Laym. *de Sponsalibus. cap. 1. n. 8.* existimant præter authoritatem legis vix posse aliam convincentem rationem assignari, & ideò respondendum esse, *ex l. non omnium. 20. ff. de Legibus.* quòd *non omnium, quæ à majoribus nostris constituta sunt, ratio reddi possit.* Verùm ex declinemus miserum refugium *dict. l. non omnium.* ego soleo hanc interpretationem adhibere, videlicet, quòd non sit in obligatione circa sponsalia inter *pœnam & arrhas* differentia: sicut enim *arrhæ* non perduntur nec duplicatæ restituuntur, si justa causa subsit non servandi contractum, v. gr. propter hæresim, aut fornicationem alterius ex desponsatis *d. l. penult. §. his. illud Cod. de Sponsalibus.* ita etiam non obligat pœna, si ex justa causa à contractu discedatur. Et econtra sicut *arrhæ* debentur, si violentè pacti fiat absque justa causa, ita etiam pœna; quod posterius, quamvis non omnes admittant, putantes nullo casu stipulationem pœnæ valere, licèt ex injusta causa contractus violetur: nihilominus contrarium probabilius defenditur cum ipso Laym. *d. n. 8.* quia *pœnæ* adjectio tantùm prohibita est, ne libertas matrimonij impediatur, at verò si *pœna* tantùm habeat istum sensum, ut solvi debeat, si absque justa causa contractus non servetur, nihil continet contra libertatem matrimonij: cùm etiam sine pœna non liceat recedere à contractu, nisi ex causa rationabili, & à legibus approbatâ. Porrò circa ista, quæ hactenus tanquam *certa* præmissa, aliquot controversiæ occurrunt, nam

Dubitatur I. Cùm ad principium huius §. dictum sit, in sponsalibus non sufficere promissionem unius, sed necessariam esse repromissionem alterius saltem implicitam, quænam sit talis implicita repromissio, ut scilicet inducatur per solam taciturnitatem ejus, cui promissio facta est, an per expressam verbalem acceptationem, an per manifestam porrectionem, vel annuli acceptationem? ℟. I. Cùm in dubio potiùs liberatio, quàm obligatio inducenda sit, *l. Arrianus. 17. ff. de Oblig. & act.* ideò ex solâ taciturnitate ejus, cui facta est promissio, ordinariè non constitui

constitui sponsalia, nisi de mente tacentis ex circumstantiis aliud colligi possit: nam licet in *Regula 43. Juris in 6. Qui tacet, consentire videtur*, tamen statim subsequitur altera. *Is qui tacet, non utique fatetur, sed nec negare videtur.* Quare dicendum est cum communiori Interpretum sententiâ, quod consensus ex taciturnitate non sit verus & naturalis, sed tantùm præsumptus ex circumstantiis & modo agendi, quæ præsumptio primis admittit probationem in contrarium, & deinde non habet locum in causis magni momenti, quia tacens videtur quidem consentire in sui favorem, non verò in magnum sui præjudicium, præsertim in causis matrimonij, cùm jura non soleant facilè libertatem matrimonialem impedire. Hinc respondeti potest brevius, quòd tacens videatur consentire, in quantùm est sibi favorabile, ut scilicet adhuc meliùs deliberare, & demum vel promittere vel abnegare possit, non verò ut mox se vicissim obligare & repromittere intelligatur. Gutierez *de Matrimon. cap. 3. n. 1. & 2.*

℟. II. Quod de taciturnitate diximus, idem etiam probabiliter extendi posse ad simplicem acceptationem, vel gratiarum actionem, ut scilicet tantùm in sui favorem & ad ulteriorem deliberationem censeatur alter acceptâsse, vel gratias egisse, eo quòd ob favorem libertatis matrimonialis in dubio non sit facile obligatio inducenda, ut dictum, & docet Sanch. *de Matrim. lib. 1. disp. 3. n. 3. & 5.* Interim hic præcipuè ad circumstantias attendendum erit; nam si actum fuerit de sponsalibus hic & nunc contrahendis, v. g. in præsentiâ amicorum, nec altera pars petierit ulteriorem dilationem, vel alia verba aut signa dederit, ex quibus intentio non contrahendi sponsalia declarari potuit, tunc etiam sola acceptatio absque expressa repromissione sufficit. Ratio est, quia promissio non potest aliter acceptari, quàm quatenus facta est, sed præcisè facta est, cum hac intentione hic & nunc contrahendi sponsalia, ergo hoc & non alio modo potuit acceptari. Rosella & Sylvester *in suis Summis Verbo Sponsalia. n. 1.*

℟. III. Si tractatus de sponsalibus vel matrimonio præcesserit, & mulier manum porrexerit, annulum vel alia dona acceptârit, censebuntur esse contracta, quia non tantùm verbis, sed etiam signis juxta communem hominum intellectum consensum aut promissionem importantibus sponsalia, sicut & alij contractus celebrari possunt; alias muti similes contractus inire non valerent. Deinde tacens censetur consentire etiam in sui præjudicium & obligationem, quando præter taciturnitatem alius actus positivus concurrit, ut notat Panormit. *in c. cùm virum 12. de Regularibus. num. 3.* Sed hæc ita, si tractatus de sponsalibus præcesserit: nam cæteroquin sola manûs porrectio, vel annuli aut alterius rei donatio non est sufficiens signum, ex quo sponsalia convincantur, quia possunt hæc & similia meræ affectionis causâ fieri. Sanch. *lib. 1. disput. 22.*

Dubitatur. II. An is, qui promissionem matrimonij alteri fecit, possit hanc promissionem revocare, antequàm altera pars acceptet, vel repromittat? ℟. cum Gutierez *dicto. c. 3. num. 6.* omnem promissionem matrimonij regulariter & in dubio (aliud est, si expresè de promissione merè gratuitâ constet, de quâ superiùs sub *Certo 1.* diximus) censeri respectivam, atque habere in se tacitam conditionem, si pars altera statim repromiserit. Quare si hæc repromissio secuta non fuerit, licet fortè simplex acceptatio intervenerit, tunc deficiente conditione cessabit etiam obligatio ex parte promittentis, ac consequenter nihil impediet quo minùs revocari possit; si tamen promit-

tens expressè non revocaverit, censebitur adhuc in suâ voluntate & promissione persistere; ac alteri morâ deliberandi concedere.

Accedit, quòd promissio unius partis sit mera pollicitatio (est enim pollicitatio solius offerentis promissio) de cujus natura est, ut ante acceptationem partis alterius liberè revocari possit, ut *toto tit. ff. de Pollicit.* traditur.

Nec obstat, quòd de jure Canonico *in c. 1. & 3. de Pactis.* omne promissum jubeatur impleri, ex quo textu quidam concludunt, pollicitationem de jure Canonico revocari non posse, non obstat, inquam: quia textus accipiendus est de promissione acceptatâ, quæ fit purè, non verò de simplici pollicitatione, aut illâ promissione, quæ fit sub tacitâ repromissionis conditione.

Dubitatur. III. An statim irrevocabiliter obligetur, qui v. g. coram amicis vel consanguineis Titiæ ipsâ absente se resolvit, quòd velit cum eâ matrimonium inire?

R. Non esse inprimis dubitandum, si dicti amici vel consanguinei mandatum habuerint à Titia, ut suo nomine contraherent sponsalia, promittentem irrevocabiliter obligari: quia nihil interest, an quis cum principali vel ejus procuratore contrahat, at verò si consanguinei ignorante Titiâ ejus nomine contraxerint, puto promissionem non obligare, tanquam sponsalia vel pactum irrevocabile, sed tantùm ut pollicitationem absenti factam, quæ ante principalis personæ acceptationem adhuc revocari potest: quia de jure civili certum est, & de canonico non reperitur contrarium statutum, quòd stipulatio in favorem tertij facta non valeat, stipulationes enim ad hoc inventæ sunt, ait Imperator *in §. alteri. 19. Instit. de inutil. stipulat.* ut unusquisque sibi acquirat, quod suâ interest. Ulteriùs etiam illud hic addo, quòd licet promittens mandaverit consanguineis, ut promissionem suam absenti Titiæ insinuent, eiusque consensum desuper requirant, nihilominus antequàm Titia repromiserit, promissio ex parte promittentis validè revocetur, quia consanguinei in hoc casu non sunt plus, quàm procuratores ad contrahendum cum Titiâ destinati, Procuratorem verò in casu matrimonij etiam in absentiâ revocari posse, jam alibi *ex c. ultimo. de Procur. in 6.* notavimus.

Dubitatur IV. An sponsalia contrahi intelligantur, si quis per verba negativa dixerit: *nullam aliam ducam nisi te?* Affirmat Menoch *de Præsumptionibus lib. 3. præsumpt. 3. num. 8.* cum Abbate dicto, quasi prædicta verba simpliciter habeant hunc sensum: *Te ducam in uxorem*: ita quòd paricula *nisi*, quando sequitur negationem, importet affirmationem, ut cum Judæi dixerunt: *Non habemus Regem, nisi Cæsarem*, sensus erat, *Cæsar est vester Rex.* Verùm ego in dubio, quando agitur de valore sponsalium (secus, quando agitur de valore matrimonij jam contracti, pro quo in dubio magis respondendum est, ut evitetur scandalum separationis, diuturnam cohabitationem, *c. ultimo. de Sententiâ & re judicatâ*) plerumque soleo pro favore libertatis matrimonialis declinare; tum quòd in dubio non sit inducenda obligatio, *dict. L. Adriano 47.* tum quòd matrimonia coacta solent difficiles exitus habere, *cap. requisisti 16. hoc tit.* Unde ad nostrum propositum existimo dicta verba & parentum *nisi* in pactis & promissionibus habere sensum conditionatum in hunc modum: *si quam ducturus sum, tunc te ducam, & non aliam*; quemadmodum si dicam: *nisi domum vendam nisi tibi.* Interim non statim infertur, quòd velim hic & nunc matrimonium contrahere, & promittere.

domum vendere, cùm possim ab omni venditione vel matrimonio abstinere: optimus textus *in L. si sterilis 21. §. sed etsi ff. de Actionibus empti.* nisi tamen ex adjunctis circumstantijs alia posset colligi intentio promittentis, quòd revera voluntas ejus fuerit, sponsalia contrahere, cùm non intentio verbis, sed verba intentioni accommodari debeant, *c. secundo 41. de Apellat.* Covarr. *de Matrimon. p. 2. c. 4. num. 3.*

Dubitatur. V. An sponsalibus validè contractis, si altera pars nolit contractum servare, debeat à judice Ecclesiastico compelli? Rationem dubitandi facit dict. *c. requisivit. 17. h. t.* ubi Pontifex eam, quæ jurata etiam sponsalia contraxit, & nubere recusavit, monendam potius ait, quàm cogendam, cùm coactiones difficiles sæpe soleant exitus habere. R. Juri conforme & in praxi ubique receptum esse, ut pars illa, quæ absque causâ legitimâ à sponsalibus resilit, per censuras ecclesiasticas, excommunicationem, aliàque opportuna remedia ad contrahendum matrimonium cogatur, idque probatur, ex *cap. ex literis. 10. h. tit. & ex cap. 1. de Pactis.* alias haud dubiè frustra longus & partibus valdè dispendiosus processus in judiciis super contractis sponsalibus admitteretur. Textum verò *in dict. cap. requisivit.* DD. communiter interpretantur, si tanta sit animorum aversio inter ipsos desponsatos, ut judex periculosum matrimonium prudenter timere possit, & pars malit censuras & omnia perferre, quàm matrimonium contrahere, tunc enim præstat minus malum violatæ promissionis permittere, ut majus malum coacti matrimonij evitetur. Laym *de Sponsalibus. cap. 1. n. 4.*

Dubitatur. VI. An is, qui ficto animo fœminæ promisit matrimonium, tantùm ut ad peccatum induceret, teneatur eam in uxorem habere, si non ob consensum, saltem ad compensationem fraudis & corruptionis? R. Si quis sub fictâ promissione matrimonij corrupit virginem ex communiori DD. sententiâ, quam allegat & sequitur Sanch. *d. l. disput. 10. num. 3.* tenebitur eam ducere etiam in conscientiâ, nec sufficiet illatam injuriam pecuniâ compensare, nisi fœmina ultroneè acceptare velit. Hæc conclusio probatur textu & ratione. Textu quidem ex *cap. 1. de Adulteriis & stupro.* quod desumptum est ex *lib. Exodi. cap. 22. v. 16.* ubi hæc verba leguntur: *Si quis seduxerit virginem, dormieritque cum eâ, dotabit eam & habebit uxorem.* Ratione verò probatur, quia justitia commutativa non tantùm petit reddi æquale, sed ut idem reddatur ex justitiâ debitum; ut si quis equum furatus sit, non sufficit reddere pecuniam, cùm aliud pro alio invito creditori reddi non possit, *L. 2. §. 1. ff. de Rebus creditis*, sed hic ex justitiâ tenebatur habere consensum in matrimonium, quando altera pars viciſſim verè consensit, & insuper corpus suum tradidit, ergo cùm possit restituere adhibendo dictum consensum, tenebitur ad id, & non satisfaciet præstando aliud.

Porrò, quia hæc ratio non tantùm in virgine, sed generaliter de quâvis fœminâ etiam corruptâ probare videatur, ideo non pauci existimant, idem juris etiam in corruptâ procedere. Alij tamen satis probabiliter ajunt in corruptâ sufficere, si injuria illata pecuniâ arbitrio prudentis viri taxandâ compensetur, eò quòd ducere corruptam, ubi nulla vera promissio præcessit, non sit æqualis compensatio copulæ cum illa habitæ, sed aliquid notabiliter excessivum. Nisi tamen esset vidua bonæ famæ, infamiamque ex copula contraheret, ob quam aliud matrimonium facilè invenire non posset, tunc enim prior sententia valdè probabilis tenenda foret, quia damnum illatum non posset

alio modo ad æqualitatem reduci, quàm per matrimonium. In dubio autem puella virgo præsumitur, sicut virgo nascitur, & neganti puellā virginem fuisse incumbit onus probandi. Panorm. & Barb. *in d. c. 1. de Adulteriis.*

14 *Dubitatur* VII. An si fictè promittens sit in multò digniori conditione & statu constitutus, quàm virgo decepta, teneatur eam ducere, vel possit compensationem pecuniariam facere, & dotem constituere? Valdè probabilis est sententia, sufficere pecuniariam compensationem, quia promittens non tenetur eam ducere ratione promissionis, quæ ex supposito tantùm fuit ficta, & invalida: nec etiam ratione justitiæ, cùm justitia non obliget ad restituendum plus, quàm damnum æstimetur, sed damnum corruptionis non æstimatur tanti, quanti, si vir debeat ducere suo statu notabiliter indignam, ergo &c. Notanter autem loquor de ficta promissione: nam si quis verè & scienter promiserit matrimonium fœminæ minùs dignæ, maximè accedente defloratione, tenebitur eam ducere si aliud grave scandalum vel damnū inde non oriatur, cùm enim sit dominus rei suæ, & sciverit conditionem alterius, censebitur voluisse liberè cedere juri suo, & nihil de excessu suæ conditionis prætendere. Videatur Sanch. *dict. disp. 10. & disp. 14.* Demùm in foro externo non creditur dicenti, se ficto tantùm animo promisisse matrimonium, quia interna intentio ex actu externo præsumitur, *l. 1. Cod. Ad legem Corneliam de Sicariis & l. 5. Cod. de Injurijs.* nisi alia indicia pro se allegare possit, v. gr. quòd priùs hunc fictum animum coram amicis declaraverit, ita ut his ac alijs similibus indicijs concurrentibus in supplementum ulterioris probationis juramentum præstare valeat.

§. III.

Quibus modis dissolvantur Sponsalia?

SUMMARIA.

1. *Sponsalia dissolvuntur mutuo consensu.*
2. *Etiam jurata.*
3. *Sponsalia de futuro qualiacunque solvuntur per sponsalia de præsenti.*
4. *Matrimonium contra interdictum Ecclesiæ vel Episcopi contractum est quidem illicitum, sed non invalidum.*
5. *Sponsalia simplicia de futuro non solvuntur per alia sponsalia de futuro etiam jurata &c.*
6. *Sponsalia semiplenā impedimenti probationis solvuntur, sed matrimonium tantum plenum.*
7. *Sponsalia per ingressum religionis quoad partem remanentem in sæculo solvuntur.*
7. *At non etiam per susceptionem ordinum [illegible]um, aut votum simplex castitatis, [illegible] solvuntur per votum ingrediendi religionem.*
9. *Solvuntur elapso termino præfixo nuptiis.*
10. *Quando & quamdiu pars absens expectanda?*
11. *Solvuntur super veniente notabili mutatione ex parte non mutatā.*
12. *Quando Judicii Ecclesiastici sententia sit necessaria?*
13. *Resolvuntur breviter argumenta contraria.*

VArij modi sunt dissolvendi sponsalia, quos per ordinem referemus, singulis etiam suas controversas quæstiones adjungentes, itaque

Solvuntur I. Mutuo & animi dissensu *cap. 1. h. tit.* quod enim solo consensu contractum est, contrario dissensu iterum dissolvi potest, cùm nihil tam naturale sit, quàm unumquodque eo modo dissolvi, quo colligatum est. *l. nihil. 35. ff. de Regul. Juris.*

De sponsalibus juratis dubitant aliqui, [illegible] mutuo dissensu dissolvi possint? id enim negare videtur Gloss. *in dict. cap. 2. in V. inducendi. h. t.* argumento *c. ex litera 10. eodem.* Verius tamen est idem in juratis sponsalibus procedere, quia juramentum in favorem hominis factum ab homine remitti potest, nec à Deo aliter acceptatur, quam

quatenus

quatenus ab homine, in cujus gratiam factum est, Barbos. *in dict. cap. 2. num. 6.* Nec obstat *cap. ex literis. h. tit.* quia non loquitur de dissensu mutuo, sed tantùm de dissensu unius partis, alterâ parte invitâ, ac repugnante.

Dices: si sponsalia etiam jurata mutuo dissensu liberè dissolvi possunt, quara ergo Pontifex *in dict. c. 2.* jubet desponsatos moneri, & induci, ut sibi fidem præstitam servent, & tantùm ob metum majoris mali dissolutionem concedit? Respondeti potest cum Innocent. & Panorm. Pontificem hoc statuisse ad tollendum scandalum plebejorum, qui fortè possent existimare per talem recessum à sponsalibus juramentum violari, & perjurium committi.

3 Sponsalia de futuro, etiam quibus copula carnalis accessit, solvuntur per sponsalia de præsenti, sive matrimonium cum alia persona contractum tanquam per vinculum fortius, & quod rationem Sacramenti habet, *c. sicut. 22. h. tit.* sicut de jure civili re duobus venditâ præfertur is, cui inper. tradita est. *l. quoties. 15. Cod. de Rei vindicatione.* Interim hoc licitè & absque injustitiæ peccato fieri non potest, & prior sponsa derelicta sponsum cum alia persona nuptias contrahentem ad interesse & compensationem ob violatam fidem utique convenire poterit: nam fœminæ plerumque difficilius nubunt, si jam semel cum alio sponsalia ... & ita nimiam familiaritatem haberint. Item si propter aliquod impedimentum dirimens irritum esset matrimonium, obligarent adhuc priora sponsalia, quia non præstat impedimentum, quod de jure non fortitur effectum, *c. non præstat. 52. de Regulis Juris in 6.* Notanter autem dico per sponsalia de præsenti solvi sponsalia de futuro: nam alia sponsalia de futuro stantibus primis non tantùm illicita sunt sed etiã invalida. *c. sicut. 22. & ibi Gloss. & DD. h.t.*

4 Quid si contra expressam prohibitionem Episcopi vel Ecclesiæ matrimonium contractum sit; an validum erit? Ratio dubitandi desumitur, *ex c. 2. de Sponsa duorum,* ubi dicitur, *accepisti illam uxorem, quam alter sibi desponsavit; dimitte illam, quia nunquam potest tibi fieri legitima.* Item *ex c. penult. eodem tit.* ubi Episcopo datur potestas irritandi matrimonium contra interdictum Ecclesiæ celebratum. Nihilominus indubitatè tenendum est, tale quidem matrimonium esse illicitum, sed non invalidum; quia matrimonium subsequens tanquam vinculum indissolubile, & Sacramentum annexum habens semper dissolvit priora sponsalia de futuro, ut apertè decisum est in *c. 1. & 2. de Matrim. contract. contra interdict. Eccl.* Ad text. priores. R. Eos loqui de casu, quo prima sponsalia, super quibus lis pendebat, non erant de futuro, sed præsenti, adeòque verum matrimonium: quia sponsalia de præsenti nunquam solvuntur per alia sponsalia etiam de præsenti. Aliquando tamen matrimonium pendente lite cum tertiâ personâ contractum nullum redditur, si nimirum à summo Pontifice tale decretum impetratum fuerit, quo matrimonium pendente lite non tantùm prohibeatur, sed etiam invalidetur; quia juxta superiùs dicta Summus Pontifex contractum matrimonialem certis ex causis quandoque irritare potest. Episcopus autem tale decretum dare non potest, nisi haberet ex speciali privilegio vel antiqua consuetudine, quia cùm non sit supra jus, non potest abrogare cit. textus juris Canonici, in quibus matrimonium pendente lite cum tertio contractum validum dicitur.

5 Sed *dubitatur*, quid dicendum, si sponsalia prima tantùm fuerint simpliciter contracta, secunda verò juramento vel carnali copula confirmata? R. Nihilominus pri-

ora

ora sponsalia observanda, & secunda invalida esse: etenim juramentum secundis sponsalibus adjectum fuit de re iniquâ, & in præjudicium tertii, scilicet prioris sponsæ, consequenter non obligatorium, *c. eate. 22. & c. cùm contingat. 28. in fine de Jurejurando. cap. non est obligatorium. 58. de Regulis juris in 6.* Similiter nec copula confirmare potest secunda sponsalia: licet enim ante Trident. sponsalia per copulam transierint in verum matrimonium, & sic diremerint omnia alia sponsalia de futuro *c. is qui fidem. 30. hoc tit.* hodie tamen, quando matrimonium aliter contrahi non potest, quàm coram Parocho & testibus, copula in sponsalibus merè fornicaria censetur, nec effectum aliquem juris habet. Si tamen posterior sponsa priorum sponsalium ignara per copulam defloratà esset, & indè magnum damnum & honoris jacturam pateretur, prior verò leviter tantùm læderetur, tunc ex æquitate quâdam concedendum esset, ut potius cùm secundâ, quàm primâ matrimonium contraheretur, ut non improbabiliter docet Sanch. *de Matrim. lib. 1. disp. 49. num. 6.* eò quòd prior sponsa teneatur modicum damnum sustinere ad evitandum proximi gravissimum.

Solvuntur Sponsalia III. si impedimentum aliquod dirimens, v. g. consanguinitas, affinitas vel aliud hujusmodi inter desponsatos detegatur. In modo probandi tale impedimentum notabilis differentia est inter matrimonium & sponsalia: nam matrimonium de facto contractum non dirimitur, nisi impedimentum plenè probetur, & in dubio potiùs pro matrimonio judicatur, cujus separatio plerumque scandalosa est, *c. ultimo. de Sententia & re judicata.* At verò in sponsalibus de futuro, etiam sola fama, dictum unius testis, vel alia semiplena probatio de impedimento sufficit, ut sponsalia dissolvi possint & debeant: quia, cùm agatur de peccati ac matrimonii nulliter contrahendi periculo, in dubio ex communi omnium DD. pronuntiato & sententia semper va tutior est eligenda, & potiùs ab ipsomatrimonio contrahendo abstinendum. *cap. ju terea 12. hoc. tit. c. super eo. 22. de testibus. c. super eo. 2. de Consanguinitate & affinitate.*

IV. Dubitari non potest, quin per ingressum in religionem sponsalia dissolvantur, cùm ipsum etiam matrimonium ratum per professionem religiosam dissolvi possit *toto tit. de Conversione conjugatorum*, apertum sit. Nec obstat, quòd Pontifex *c. commissum 16. h. tit.* tutiùs effectui, ut is, qui sponsalia contraxit, prius sponsalia rumpat, atque matrimonium contrahat, & quàm eà primùm ante consummationem Religionem ingrediatur: quia Pontifex loquitur de sponsalibus juramento confirmatis, & unus consulit juramentum implere, non quidem de præcepto, sed de consilio, ad evitandum scandalum plebejorum, & ob reverentiam juramenti Barbos. *in eod. c. 16. n. 3.* Verum circa hoc punctum aliqua controversia est hinc

Dubitatur I. An sponsalia solvantur per solum ingressum in novitiatum, vel demum per professionem? R. Licet vinculum sacramentale matrimonii non dissolvatur, nisi per actualem professionem Religionis, & conjux in sæculo remanens durante alterius noviatiatu aliud matrimonium contrahere non possit, ut in *Libello. de Privileg. Monast. Privileg. 33. n. 5.* tradidi. Probabilius tamen est, sponsalia *de futuro* ex parte remanentis in sæculo statim dissolvi, dum alter novitiatum ingreditur, ita ut liberè possit aliud matrimonium inire. Ratio est, quod ingrediens monasterium hoc ipso quasi ex sua parte renuntiârit sponsalibus; cum enim

quòd altera pars non censeatur ad istum speciem casum se obligâsse, ut tanto tempore expectare, & deinde sponsum, cui potest improbari, quòd Religiosum habitum exuerit, & toties signa inconstantiæ dederit, reapere teneatur. Dixi autem, quoad partem remanentem in sæculo solvi sponsalia, id est, ut illa pars ulteriùs sponsalia observare non teneatur; at verò ex parte ingredientis Monasterium non aliter solvuntur sponsalia, quàm secutâ professione, quare si remanens in sæculo ultrò expectare, & regredientem ex monasterio recipere velit, iste sic deferens Religionem matrimonium recusare non potest: quia per suum factum non potuit jus alteri quæsitum auferre, nisi secutâ professione Sylv. *verb. Sponsalia. q. 10. casu. 2.*

Dubitatur II. An, sicut ingrediendo Religionem licet sponsalia dissolvere, ita etiam suscipiendo ordines Clericales? R. Negative: quia privilegium dissolvendi matrimonium Religioni concessum est, quòd professio religiosa magis assimiletur morti naturali, nec extenditur ad ordines Clericales, ut decisum *in Extravag. Antiquæ de Voto & voti redempt.* & in tit. *de Oblig. ad ruticin. non ordinandis.* generaliter prohibetur, ne quis in præjudicium alterius, cui aliquâ obligatione adstrictus, ordinetur. Si verò de facto aliquis post sponsalia sacros Ordines suscepisset, matrimonium ampliùs contrahere non deberet, nec posset: quia sacri Ordines sunt impedimentum dirimens matrimonij. Interim talis ordinatus ex æquitatis ratione resarcire deberet damna & expensas sponsæ, quas intuitu nuptiarum fecit, eadémque expensarum restitutio secundum probabiliorem sententiam etiam ab ingrediente Monasterium fieri debet, *arg. L. si pecuniam. 5. ff. de Condict. causâ data* &c. & ne privilegium ingrediendi Religionem in nimis magnum alterius præjudicium extendatur &c.

9 *Dubitatur III.* An non tantùm per ipsum actualem ingressum, sed etiam per *votum simplex* ingrediendi vel servandi *castitatem* adhuc in sæculo emissum dirimantur sponsalia? De voto ingrediendi Religionem communis est sententia cum Nav. *in Manual. confess. c. 22. sub n. 27.* quòd solvat sponsalia: cùm enim sponsus liberè Religionem ingredi possit, consequenter etiam eam poterit vovere, & deinde vi talis voti ingredi, & sponsalia dissolvere tenebitur. Unam tamen insignem limitationem ponit Nav. *de Voto consil. 3.* nisi ex tali voto sponsa grave damnum ferat, ut quia spe matrimonij imprægnata est: tunc enim votum Religionis cum tanto damno alterius non esse gratum Deo, adeóque nec obligatorium existimat.

De voto simplici castitatis, quamvis dissentiant DD. illa tamen videtur probabilior opinio, per istud votum non dissolvi sponsalia, cùm nec juramentum, nec votum in alterius præjudicium obliget, proinde tale votum eatenùs tantùm obligabit ipsum voventem, quatenus id ex sua persona implere potest, ut scilicet contracto matrimonio debitùm petere non audeat, sed tantùm reddere, nisi legitimam dispensationem ab Episcopo impetraverit. Nav. *dict. loc. n. 27.* Sanch. *d. lib. 1. disp. 46.*

9 V. Si sponsalibus certum tempus & terminus contrahendi matrimonij sit adjectus, eo elapso, si matrimonium contractum non sit, solvuntur sponsalia, *c. sicut. 22. h. tit.* Quod est verum, & obtinet, si tempus ad finiendam ipsam obligationem appositum & tanquam conditio adjectum sit; secùs verò dicendum, si sponsalia purè contracta, & posteà primùm de die celebrandarum nuptiarum conventum sit, tunc enim tempus non refertur ad obligationem, sed ad executionem, & quamvis elapsum sit, manebit tamen

obligatio sponsalium, prout idem accidit in aliis debitis & contractibus, si debitor consueto tempore non solvat. Panorm. & DD. *in eod. c. sicut h. tit.*

10 VI. Si sponsus non habitâ licentiâ sponsæ longum iter & diuturnam absentiam faciat, liberum est sponsæ ad alias nuptias transire. *c. de illis. 5. h. tit.* quantum autem debeat esse tempus absentiæ, de jure quidem Canonico nihil expressum habetur, sed de jure Civili talis adhibetur distinctio, ut si sponsus absit ex causa necessaria, teneatur sponsa semper ipsius reditum expectare; si verò ex causa voluntaria, justâ tamen & rationabili, sufficiet expectare biennium, si sponsus absens moretur intra eandem Provinciam; triennium autem, si extra eandem Provinciam. Text. & Gloss. *in l. 2. Cod. de Sponsal.* Verùm licet plerique sentiant hac in parte id, quod in jure Canonico non est decisum, petendum esse à civili, *arg. c. 1. de Novi operis nunt.* illa tamen moderatio adhibenda erit, ut judex Ecclesiasticus non ita præcisè adstringatur termino Juris civilis, quin aliquando propter periculum incontinentiæ, aut alias justas causas illum terminum abbreviare, & licentiam ad alias nuptias transeundi sponsæ concedere possit, quia in causis spiritualibus, præsertim ubi de periculo animæ agitur, plus tribuendum est judicis Ecclesiastici, quam legis Civilis dispositioni, ut rectè etiam observat Laym. *de Spons. c. 2. n. 13.*

11 VII. Si post sponsalia alterutra pars cum aliqua persona extranea fornicetur, innocens poterit à sponsalibus resilire. Imò etiam sponso propter antecedentem fornicationem & corruptionem sponsæ, quam tempore contractorum sponsalium ignorabat, à sponsalibus recedere permittitur, non autem sponsæ propter antecedentem fornicationem sponsi; ex ea ratione differentiæ, quòd illud dedecus famæ corruptæ non similiter æstimetur in viro fornicationem committente ac in fœmina, *c. quemadmodum. 2. & ibi DD. de Jurejurando.*

VIII. Denique solvi possunt sponsalia etiam jurata propter quamcunque notabilem & gravem mutationem superveniente, quâ cognitâ sponsalia non fuissent contracta, v. g. si notabilis deformitas, [illegible] contagiosus, famæ vel bonorum jacturæ, [illegible] vis inimicitia inter consanguineos, [illegible] fortassis opponunt sponsalibus, vel alia causa de novo superveniat, vel priùs ignorata [illegible] tegatur, *d. c. quemadmodum.* Sed hic [illegible] adnotanda sunt, *primò*, quòd in [illegible] casibus sponsalia non solvantur ex parte [illegible] qui solvendorum sponsalium causa est [illegible] tantùm ex parte alterius, utpote in cujus favorem introductum est, ne mutatio superveniens sit ipsi nimis onerosa, proinde [illegible] sponsus huic suo favori renuntiare, & [illegible] obstante fornicatione, vel deformitate sponsæ nihilominus velit eam in uxorem [illegible] non poterit id sponsa recusare. *Secundò*, si sponsus cognitâ mutatione sponsam [illegible] ter cognoverit, censebitur tacitè suo [illegible] nuntiare & sponsalia ratificâsse.

Ultimò solet hic controverti, an [illegible] solvenda sponsalia ob causas hactenus [illegible] sitas Judicis Ecclesiastici sententia [illegible] debeat, vel an desponsati propriâ authoritate à se invicem discedere possint? R. Si [illegible] dissolvendi sponsalia sit certa & [illegible] tam in Jure, quàm in facto, ita ut [illegible] altera parte non possit, licere etiam [illegible] dicio Ecclesiastico à sponsalibus [illegible] nisi contraria in aliqua Diœcesi consuetudo foret, ut rectè docet Sanch. *de Matrim. 1. disp. 69.* habent enim sponsalia [illegible] conditionem, si notabilis mutatio non [illegible] venerit, eâ ergo interveniente eo ipso [illegible] obligatio sponsalium, & consequenter [illegible] in aliis contractibus liber recessus [illegible]

tur. Si tamen causa dissolvendi sponsalia occulta foret, & sponsalia publicè contracta, tunc ad tollendum scandalum hominum judicis authoritas requireretur.

Cæterum nostræ conclutioni non obstant text. contrarij *ex c. 3. de Divortiis. cap. 1. causâ 33. q. 2. c. 12. de Desponsatione impuberum*; quia vel loquuntur non de sponsalibus, sed de matrimonio, cujus separatio ordinariè scandalosa est, si absque judicio Ecclesiæ fiat; vel de tali casu, ubi causa dissolutionis non est certa, & satis apertè manifesta. Si consuetudo sit in aliquo loco, ut nuperrimè à sponsalibus sine præscitu Ordinarij recedi non possit, ea exinde rationabilis est, ut appareat, an dissolutis sponsalibus non remaneat impedimentum publicæ honestatis. Juxta ea, quæ inferius §. 6. dicemus.

§. IV.

De Errore circa contractum Matrimonii.

SUMMARIA.

1. *Error alius in Persona, alius in qualitate.*
2. *Error in qualitate non causat impedimentum, nisi in 3. Casibus.*
3. *Quando dicatur error qualitatis redundare in errorem Personæ.*
4. *Consensus vel dissensus habitualis nihil operatur, & ibidem, quòd dolosa persuasio non irritet matrimonium, irritet tamen sponsalia.*

MUlta circa matrimonium contrahendum incidere possunt, quæ illud vitiare solent, & IMPEDIMENTA dicuntur, de quibus infra Tit. XVI. singulariter agemus; hinc tamen præcipuè pertinent ex his tria, ERROR, VIS & METUS, & PUBLICA HONESTAS; circa Primum sciendum, quòd

Error alius est in substantia seu persona, ut si putans se contrahere cum Berthâ contrahat cum Titiâ, &c. Alius in qualitate, v. g. si putans se ducere divitem ducat pauperem.

Porrò solus *error in Personâ* causat impedimentum dirimens, non item *error in qualitate*, nisi in tribus casibus nimirùm. I. Si qualitas deducatur in conditionem expressam, v. g. duco te, si sis dives, &c. conditio enim suspendit consensum, & dum deficit, etiam consensum, & consequenter contractum deficere facit. II. Si error qualitatis redundet in errorem personæ, si videlicet contrahens non tam habuerit respectum ad qualitatem, quàm per ipsam qualitatem certam aliquam personam aliam & distinctam à præsenti sibi determinaverit, v. g. si volens contrahere cum primogenitâ Titii contrahat cum secundò genitâ, si nimirùm non tam ipsam primogenituram, quàm personam primogenitam consideret; vel si volens contrahere cum filia pulchra Titii, contrahat cum altera filia deformi non habendo respectum ad qualitatem pulchritudinis, quin potiùs ad ipsam personam, quam pulchritudo ab altera distinguit.

Sed quid si aliquis ita sit dispositus, ut tametsi sciret non esse illam, quam intendit, nihilominus contraheret: vel è contra si sciret non esse divitem vel nobilem, nullo modo contraheret, an his casibus valebit, aut dirimetur matrimonium? R. Talem dispositionem esse tantùm consensum vel dissensum *habitualem*, qui nec ad validandum, nec dirimendum matrimonium sufficit, antequam aliquis actualem consensum vel dissensum ponat. v. g. dicendo, aut deliberatè cogitando contraho cum istâ, quamvis non sit Titia, quam intendo; vel non consentio in istam, nisi sit dives; unde licet sponsus ex falsa jactatione divitiarum sponsæ dolosè persuasus sit ad contrahendum matrimonium, tamen resilire non poterit, quia illa regula, quòd dolus dans causam contra-

ctui bonæ fidei facit contractum nullum, *juxta l. Et eleganter. 7. ff. de Dolo.* locum quidem habet in alijs contractibus ordinarijs, ubi de rebus nostri Patrimonij agitur, ut in emptione, locatione & similibus: non autem in illis contractibus, qui traditione *sui ipsius* perficiuntur, ut in professione Religiosa, & matrimonio. *arg. c. dudum. 20. & c. parte. 14. de Convers. Conjug.* Guttier. *de Matrim. c. 89. n. 6.* Etenim in prioribus contractibus, cùm omnia ex bonâ fide agi debeant, Juris interpretatione censetur subesse illa tacita conditio: *si ita est, ut dicis &c.* at verò in posterioribus, cùm regressio ex monasterio, sicut & separatio matrimonij sit scandalosa, ideò professio & contractus matrimonij censentur fieri sine omni restrictione voluntatis, aut reservatione tacitæ Conditionis.

De Errore Conditionis servilis vide infra Tit. IX.

---

§. V.
De Vi & Metu.

SUMMARIA.

1. *Differentia inter vim & metum.*
2. *Metus invalidat contractum matrimonialem.*
3. *Qui dicatur justus metus*
4. *Metus reverentialis an sit justus.*
5. *Metus non incussus ad eliciendam obligationem, vel propria culpa causatus non est justus.*

1 QUamvis *Vis & Metus* in propriis terminis differant, eò quòd *vis* sit corporalis coactio de præsenti alicui illata, *metus* autem dicatur, mentis trepidatio instantis vel futuri periculi causâ, quia tamen utrobique tollitur libertas consensus, ideò quòd in contractibus de *vi* dicitur, de *Metu* quoque cœteris paribus sentiendum est, *l. 1. & seqq. ff. Quod metûs causâ.*

Porrò ex communi sententiâ gesta ex metu regulariter ipso jure valent, sed tantùm per sententiam judicis rescinduntur, habent enim causam obligationis, scilicet consensum, cùm etiam voluntas coacta sit voluntas, *l. si mulier. 21. §. penult. ff. Quod metûs causâ.* Attamen communis etiam est sententia, hanc Juris subtilitatem non attendi in spiritualibus, in quibus metu gesta ipso jure nulla sunt, præsertim in matrimonio, electionibus & votis, ad quorum substantiam non qualiscunque voluntas sufficit, sed omninò *libera* requiritur; sqecialiter verò circa matrimonium pulchram rationem assignat Panorm. *in c. cum locum. 14. h. 1. n.* nimirùm, quòd metus, præterquam quod non significet omninò voluntariam conjunctionem Christi cum Ecclesiâ (quam Sacramentum matrimonij denotat.) adversetur etiam *bonis* matrimonii, ut *bono prolis*, cùm propter displicentiam coactus non intendat procreationi, & *bonæ fidei*, cum propter invitas nuptias conjuges facile labantur in adulterium. Sed ut metus fiat impedimentum, debet esse justus, & ad eliciendam promissionem incussus.

Dico I. *Metum* debere esse *justum*, qui scilicet in virum constantem cadat. *ad audientiam. 4. De his, quæ vi metusve &c. l. 6. ff. Quòd metûs causâ.* cujus metûs plura passim in jure enumerantur exempla, carceris, servitutis, verberum, mortis &c. *l. 3. & 4. l. qui in carcerem. 22. ff. d. t.* Licet autem jura loquantur de metu in virum cadente, nihilominus conditio personarum attendenda erit, ita ut levior metus in hominâ, quàm viro sufficiat, & ideò ex parte mulieris requiritur metus, qui cadat in constantem mulierem, teste Panor. *in d. c. cùm locum. n. 6.* & notabilem doctrinam ponit Barb. *in collect. ad c. sacris. 5. De his quæ vi, &c. vers. pro resolutione.* quibus dicatur justus metus, per quem aliquis egit minus malum ad vitandum majus. De de nomine justi metûs is intelligitur, ...

contra bonos mores irrogatur, non quem judex pro sua jurisdictione facit *l. 3. §. 1. ff. Quod metus causa.* Unde sine dubio valebit matrimonium, tametsi Judex Ecclesiasticus sponsum per arrestationem, aut Centenas ad contrahendum matrimonium cum sponsa ad sponsæ instantiam compellat.

4 Celebris est Quæstio, an *metus reverentialis* sit *justus metus*, an valeat matrimonium, si liberi aut subditi propterea contraxerunt, quia ob reverentiam parentum vel dominorum non sunt ausi contradicere? Quòd talis metus justus non sit, videtur evinci posse ex *l. ad invidiam. 6. C. De his, quæ vi, metusve causâ. l. fidejussor. 26. §. 1. ff. de Pignor. l. si Patre. 22. ff. de Ritu nupt.* in quibus locis satis declaratur, quòd sola *reverentia* pro justo metu allegari nequeat. E contrario æquè fortiter pugnat *l. pen. ff. de Furt. & 1. §. in summa. 6. ff. Quarum rerum actio non datur.* Ubi *metus & nimia reverentia* æquiparantur. In hac quæstione omissis aliorum sententiis breviter statuo, quòd *reverentia* superiori debita non indistinctè pro injusto metu allegari possit, aliàs nullus foret locus efficaci contractui inter dominum & subditum, vel in præsentia parentum, si præsentione *reverentiæ* quælibet cavillatio concederetur, quo sensu accipiendæ erunt leges primitùs allegatæ. Sin autem præter *reverentiam* alia insuper adminicula concurrant, ex quibus colligi possit, aliquem revera fuisse invitum, ut inæqualitas contrahentium, periculosæ minæ, importunæ persuasiones, & ut verbo dicam, si modesta contradictio nihil juvisset, tunc metus *reverentialis* etiam pro *justo* metu habendus erit. Vid. Rota apud Farinac. *in decis. crim. & test. decis. 242.* Cov. *de Matrim. p. 2. c. 3. §. 6. n. 4.* Fachin. *2. Controv. c. 96.* Guttier. *de Matrim. c. 44. n. 31.*

Dico II. Metum debere esse ad eliciendam obligationem, seu promissionem incussum; quare valebit matrimonium, si propter delictum in carcerem conjectus ad favorem judicis & sui liberationem impetrandam cum ejusdem filia contrahat; vel si puella in periculo latronum vel naufragii constituta alicui ad liberandum promittat matrimonium. *Arg. l. metum. 9. §. ff. Quod metus causâ.* Illud etiam matrimonium valere probabile est, quod contractum est ab eo, quem Pater in delicto cum filia deprehendit, eique minitatus est mortem vel accusationem, nisi filiam duxerit: nam metus, in quem quis se propriâ culpâ conjicit, maximè si in compensationem damni illati exigatur matrimonium, sicut in defloratione *jux. cap. 1. & 2. de Adult. & stupro.* non est satis justus ad matrimonium irritandum. Guttier. *de Matrim. c. 76. n. 49.* 5

Præterea ex nova constitutione Concilii Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. c. 6.* inter raptorem & raptam, quamdiu hæc in potestate raptoris manet, matrimonium consistere non potest, ut dicetur infra in Tit. XVI. *§. 1. num. 6.*

§. VI
De Honestate publica.

SUMMARIA.

1. *Quid sit publica honestas, & quomodo differat ab affinitate.*
2. *Differentia juris antiqui & hodierni circa honestatem publicam.*
3. *Hoc impedimentum non manet, sponsalibus mutuo consensu dissolutis.*
4. *Manet tamen, si solvuntur ex qualibet alia causa.*
5. *Ex matrimonio in forma Tridentini non contracto non oritur hoc impedimentum.*
6. *Quid si quis cum duabus sororibus successivè contrahat sponsalia?*
7. *An & quando hoc impedimentum oriatur ex sponsalibus conditionatis?*
8. *An consurgat hoc impedimentum ex matrimonio vel sponsalibus à parentibus pro liberis contractis.*

Publica honestas est aliqua *quasi affinitas*, quæ per *conjunctionem animorum* oritur, tam ex sponsalibus de futuro, quàm præsenti.

Differt à *vera affinitate*, quòd hæc non tantùm ex *animorum conjunctione*, sed *corporum & copulâ carnali* proveniat. Estque hujus publicæ honestatis seu quasi affinitatis effectus, ut impedimentum dirimens matrimonii constituat, ita quidem, ut non tantùm stantibus primis sponsalibus, sed etiam illis dissolutis cum prioris sponsi vel sponsæ consanguineis intra certum gradum constitutis matrimonium nec licitè, nec validè contrahi possit, *c. si quis uxorem. 14. cum seq. caus. 27. q. 2.* Rem totam aliquot quæstionibus expediam.

2 *Quæritur* I. An circa hoc impedimentum sit aliqua differentia inter jus antiquum & hodiernum?

R. Olim de jure Decretalium ex unanimi DD. opinione hoc impedimentum diremisse matrimonium usque *ad quartum gradum* inclusivè, & fuisse natum etiam ex sponsalibus nullis & invalidis, dummodò non fuissent nulla ex defectu consensus. v. g. si alter fictè tantùm vel gravi metu adactus, vel errando in personâ consensisset, quo casu deficiente consensu deficiebat etiam vera animorum conjunctio in ordine ad matrimonium, & consequenter etiam publica honestas, quæ ex ista conjunctione nascitur, *c. unico. h. t. in 6.* Hodie verò constituit Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. c. 3.* ut publicæ honestatis impedimentum primum gradum non excedat, &, si sponsalia quâcunque ratione valida non fuerint, nullum oriatur impedimentum.

Verùm quia Conc. in terminis valdè generalibus loquitur, & alias appellatione sponsalium non veniat matrimonium, & sponsalia de præsenti, ideò Pius V. in sua Bulla *Ad Romanum* declaravit, hanc correctionem Trid. tantum procedere in sponsalibus *de futuro*, non autem *de præsenti*, in quibus adhuc hodie antiqua jura servari debent: cum enim sponsalia de præsenti, sive matrimonium *ratum* publicæ Ecclesiæ, *consummatio* autem occultis & plerumque impedimenta matrimonia occulta sint, scandolosum foret, si quædam uxoris (licèt matrimonium non sit consummatum non sit) consanguineam intra quartum gradum duceret, quæ communi hominum opinione affinis censetur. Barb. *ad d. l. Trid. n. 7.*

Quæritur II. An, si sponsalia de futuro mutuo consensu dissolvantur, manet impedimentum publicæ honestatis?

Affirmative respondet Sanch. *ff. de Matrim. lib. 7. disp. 68. n. 21.* Verùm cum in dubio impedimenta Matrimonii non sint quàm amplianda, argum. *text. in Trid. sess. 24. de Reformat. matrim. c. 2. supra*, ideo quidquid per rationes in utramque partem hic disputari possit, S. Congr. Card. declaravit, non manere hoc casu publicam honestatem, prout refert Barb. *de Offic. & Potest. Episc. p. 3. all. 51. n. 288.* Ratio forte hæc assignari potest, quòd res quælibet eo modo dissolvatur, quo modo colligata est, *l. nihil tam naturale. 35. ff. de Regulis juris.* Sed quia publica honestas nata & colligata est ex mutua partim consensu, ergo mutuo earum dissensu iterum dissolvi poterit, &c.

Quæritur III. An idem sit, si propter aliam notabilem supervenientem, v. g. fornicationem, formitatem, inopiam, fornicationem &c. vantur sponsalia?

R. Sponsalibus hoc modo dissolutis manere publicam honestatem: nam publica honestas est impedimentum perpetuum, etiam durat dissolutis sponsalibus, si sponsalia aliquando fuerunt valida, sed

sponsalia ex supposito fuerunt valida, & tan
tum ex post facto dissensu unius dissoluta
ob supervenientem mutationem, ergò &c.
n. *Dices.* in dissolutione ob fornicationem
pervenit dissensus utriusque: nam fornicans
frangendo fidem censetur dissentire, & pars
altera resiliendo à sponsalibus.

R. Dissensum ex parte fornicantis esse
tantùm præsumptum seu interpretativum:
potest enim contingere, ut retinuerit affe-
ctum erga sponsam lapsus humana fragilita-
te. Si verò ponantur sponsalia his casibus,
insuper verò mutuo dissensu dissoluta, idem
quod in priori quæst. dicendum erit.

Quæritur IV. An ex matrimonio, quod
non fit contractum coram parocho proprio,
& testibus juxta formam Trid. oriatur pub-
lica honestas? Pro affirmativa facit, quòd
etiam hodie stante declaratione Pij V. pub-
lica honestas oriatur ex matrimonio quali-
tercunque nullo, dummodo non sit nullitas
ex defectu consensus.

Nihilominus negativa sententia mihi vi-
detur valdè probabilis, quam etiam docet
Sanch. *de Matrim. lib. 7. disput. 70. n. 17.*
eò quòd talis contractus ex defectu formæ
substantialis non habeat formam aut figu-
ram matrimonij, sicuti si propter aliud im-
pedimentum matrimonium nullum esset,
oritur verò publica honestas ex conjunctio-
ne animorum non qualicunque, sed illâ, quæ
fit in forma matrimonij vel sponsalium. Si
tamen admittatur matrimonium clandesti-
num valere in vim sponsalium de futuro,
tunc etiam concedendum erit, ex tali matri-
monio tanquam ex sponsalibus usque ad
primum gradum nasci impedimentum.

Quæritur V. Quid si aliquis cum duo-
bus sororibus successivè contrahat sponsalia,
quamnam in uxorem teneatur habere? Vi-
detur, quòd neutram: non primam, quia
ex secundis sponsalibus licet invalidis, si de
præsenti sint, nascitur impedimentum pu-
blicæ honestatis respectu cujusvis sororis,
adeòque etiam respectu ejus, cum quâ prius
contraxit: nec etiam secundam, quia & re-
spectu hujus ex contractu priorum sponsa-
lium ortum est publicæ honestatis impedi-
mentum.

R. In dicto casu illam esse retinendam,
cum qua primitus contractus initus est, se-
cunda verò sponsalia cum altera, quamvis de
præsenti fuerint, propter impedimentum
publicæ honestatis invalida esse. Atque
illud hic notandum, quod impedimentum
publicæ honestatis non operetur retrorsum,
ut vulgò DD. loquuntur, id est, quòd secun-
dis sponsalibus de præsenti etiam invalidis
oriatur quidem impedimentum respectu
aliorum consanguineorum, non tamen in
præjudicium illius, cum quo prius sponsalia
contracta sunt, per text. expressum *in c. uni-
co h. t. in 6.* Aliud autè dicendum, si quis cum
duabus sororib⁹ successivè contraheret spon-
salia, & secundâ etiam carnaliter cognosceret:
tunc enim neutram habere posset; non pri-
mam, quia ex copula nata fuisset vera affi-
nitas, quæ etiam dirimit sponsalia præce-
dentia. *c. ex literis, 8. De eo, qui cognō-
vit.* Neque etiam secundam, propter im-
pedimentum publicæ honestatis ex primis
sponsalibus ortum.

Quæritur VI. An & qualiter ex spon-
salibus conditionatis oriatur publica ho-
nestas?

R. Ex sponsalibus sub conditione con- 7
tractis, v. gr. si mille in dotem dederis, si
parentes consenserint, &c. regulariter pen-
dente conditione non oriri publicam hone-
statem; proinde, si sponsa ante eventum
conditionis moriatur, soror vel alia ex con-
sanguineis licitè & validè in uxorem duci
poterit. *d. c. unico h. t. in 6.* Imò si quis jux-
ta casum in priori quæstione positum cum
dua-

duabus sororibus successivè contraxerit, cum prima de futuro, & sub conditione, cum altera de præsenti & purè, quamvis hoc licitè & sine peccato non fecerit, cùm debuisset eventum conditionis expectare, nihilominus hanc secundam retinere tenebitur: quia cum ex primis sponsalibus conditionatis orta non fuerit publica honestas respectu alterius sororis, ideò sponsalia de præsenti seu matrimonium cum ea contractum fuit validum, & dissolvit priora sponsalia de futuro, *c. sicut. 22. h. tit.*

Notanter autem dico: pendente conditione non oriri impedimentum publicæ honestatis; nam si apposita conditio jam extiterit, & v. g. parentes consenserint, mille in dotem numerati fuerint, sponsalia erunt purificata, & perinde censebuntur, ac si nullam ab initio habuissent conditionem. Præterea, si conditio etiam sit præsentis, vel præteriti temporis, ut si sis nobilis, si sis artifex, &c. tunc quia talis conditio statim ab initio non suspendit ipsam obligationem, sed jam tunc vel subest, vel non subest, & ita contracta sponsalia sunt valida vel invalida, ita etiam statim ab initio oritur vel non oritur publica honestas. Unde quamvis fortassè sponsa moriatur, antequam de conditione apposita constet, an sit nobilis, si tamen revera fuerit, ejus soror validè in uxorem duci non poterit, nec attenditur, quòd primùm ex post facto illa conditio declarata fuerit.

8 *Quæritur* VII. An oriatur impedimentum publicæ honestatis, si parentes vel alij nomine liberorum contrahant sponsalia?

℟. Hujus quæstionis decisionem pendere ab ea, an & quando talia sponsalia, quæ parentes pro liberis contrahunt, valida sint, vel non? de qua *tit. seq. §. 2.*

TITULUS II.

De Desponsatione Impuberum.

§. I.

De Ætate requisita ad Sponsalia vel Matrimonium.

SUMMARIA.

1. *Alia ætas ad contrahenda sponsalia, alia ad Matrimonium requiritur.*
2. *Quæ ætas requiratur ad sponsalia?*
3. *Pubertas quando incipiat?*
4. *Quomodo & quando sponsalia impuberum obligent?*
5. *Ex sponsalibus impuberum nascitur impedimentum publicæ honestatis.*
6. *Sola taciturnitas venientium ad pubertatem purificat eorum priora sponsalia.*
7. *Nisi fuerint ante annos discretionis contracta, sed requiritur novus consensus.*
8. *Quæ ætas requiratur ad contrahendum matrimonium?*
9. *Valet matrimonium ex gravi causa ante annos pubertatis dispensativè contractum.*
10. *Matrimonium inter impuberes contractum an valeat saltem in vim sponsalium?*

ALiam ætatem in sponsalibus, aliam in matrimonio requiri palam est, quia in sponsalibus tantùm usus rationis, in matrimonio autem habilitas ad generandum consideratur.

Licèt verò Jurisconsultus *in l. 14. ff. de Sponsalibus.* dicat in sponsalibus nullam certam ætatem definitam esse, nihilominus hac in parte, sicut universim in materia matrimoniali standum est juri Canonico, quod tam in masculis, quàm fœminis 7. annos constituit, ut ante hanc 7. annorum ætatem sponsalia validè contrahi minimè possint, nam ante hoc tempus homines non præsumuntur capaces usûs rationis ac discretionis, ut satis intelligere possint, quid agatur, c. [illegible]

ter

ras, hoc tit. Porrò etiam post annum 7. contracta sponsalia non inducunt irrevocabilem obligationem; quando aliquis in impubertate contraxit, adveniente deinde pubertate (quæ in masculo censetur post 14. & in fœmina post 12. completum ætatis annum, *l. fin. Cod. Quando Tutores esse desinant*) eo uti tare poterit. Quòd si unus tantùm contrahentium sit impubes, alter autem adultus, hic simpliciter & irrevocabiliter obligabitur, impuberi verò, quando ad annos pubertatis pervenerit, liberum erit, sponsalia ratificare, vel resolvere, *c. de illis. 9. & seqq. eod. tit.*

Interim quia talia sponsalia post annum 7. contracta semel fuerunt valida, quamvis ex postfacto jure sic permittente ab una parte resolvantur, manebit tamen impedimentum publicæ honestatis, ita ut neuter ex ipsis desponsatis cum alterius consanguineis intra primum gradum contrahere valeat. *d. c. literas. 4. eod. tit.*

Præterea etiam illud advertendum est, ad ratificationem sponsalium in impubertate contractorum non requiri novum aliquem consensum, sed solam taciturnitatem, & quòd pubes factus sponsalibus jam contractis non contradicat, sufficere; eo usque etiam prior obligatio valet, usque dum per novum dissensum revocetur; ergo si ad pubertatem perveniens obligationem non revocavit, quando potuit, censebitur tacitè id, quod in impubertate gestum est, ratum habuisse.

Secus autem dicendum, si sponsalia ante annos discretionis contracta sint, tunc enim, quia prior obligatio nulla fuit, debebit per novum consensum verbo vel facto declaratum reiterari, Glos. & DD. *in c. literas. 4. hoc tit.*

Circa ætatem *matrimonio* necessariam sciendum est, utroque quidem jure constitutam esse ætatem pubertatis, scil. in masculo 14. & in fœmina 12. completos annos. *in princip. §. 1. Instit. de Nuptiis. L. 4. ff. de Ritu nuptiarum.* Illa tamen declaratio de Jure Canonico est adhibenda, quòd hæc ætas non sit ita præcisè determinata, quin ante eam aliquando matrimonium contrahi possit, si nimirum *malitia suppleat ætatem*, & jam tunc ad generandum aliquis habilis inveniatur per text. & interpretes *in c. puberes. 3. c. de illis. 9. & c. ult. hoc tit.*

Sed quid si masculus etiam post annum 14. vel fœmina post 12. ad contrahendum inhabilis sit, an matrimonium inter eos contractum valebit?

R. Affirmativè, dummodo spes sit aliquando habilitatem adventuram, quia impotentia concumbendi non causat nullitatem matrimonij, nisi perpetua & incurabilis fuerit. Quid etiam an saltem ex causa gravi & publica v. g. inter magnos Principes ad conservationem regnorum, vel pacis, matrimonium ante annos pubertatis contrahi poterit? R. Cùm determinatio ætatis ad contrahendum matrimonium non sit juris naturalis vel divini, sed positivi humani, nec impotentia concumbendi jure naturali dirimat matrimonium, nisi perpetua, ideò potest S. Pontifex matrimonium ante annos pubertatis ex causa aliqua gravi concedere, & defacto concessit, *in c. 2. eod. tit.* ita tamen, ut saltem Episcopus causæ cognitionem & dispensationem interponat. Barb. *in eodem c. 2. num. 3.* 9

Demum & illud hìc in controversiam vocatur, an indistinctè procedat decisio *c. unici §. idem quoque. eodem in 6.* quòd nimirùm matrimonium inter impuberes contractum non valeat quidem ut matrimonium, sed tamen ut sponsalia de futuro juxta regulam: *Si actus non valet, ut ago, valeat tamen omni meliori modo, quo valere potest.* R. Pro favore libertatis matrimonialis mihi videri 10

videri probabilius S. Pontificem *in d. c. unico* loqui præsumptivè, quòd scilicet in dubio, quando non constat, an impuberes voluerint sponsalia, vel matrimonium contrahere ob defectum ætatis, potiùs censeantur sponsalia contraxisse; at verò, si constaret, quòd voluerint ipsum matrimonium contrahere; tunc quia ad valorem cujusvis actus requiritur voluntas & potentia, ideò succedit alia regula ex *c. cum super. 23. de Offic. delegat. quod voluit*, scilicet matrimonium, *non potuit*, & *quod potuit*, scilicet sponsalia, *non voluit*, sicut idipsum multi & plures numero (aliis tamen dissentientibus) DD. docent de matrimonio sine Parocho & testibus contracto, ut ne quidem in vim sponsalium valeat, nisi mens contrahentium fuisset, se omni meliori modo obligare, vel nisi sponsalia de futuro præcessissent, quæ utique per matrimonium invalidum subsecutum non fuissent extincta. Barbos. *de Offic. Episc. alleg. 32. n. 143.* cum pluribus ibidem citatis.

---

§. II.

An Parentes pro Liberis. vel Liberi sine consensu Parentum Sponsalia vel Matrimonia contrahere possint?

SUMMARIA.

1 *Parentes possunt despondere liberos.*
2 *Quando & qualiter illa desponsatio obliget?*
3 *Explicatur textus contrarius.*
4. *Quis nomine parentum & liberorum intelligatur?*
5. *Pupillus vel soror tutoris vel fratris tractatum expresso consensu ratificare debet.*
6. *Resolvitur Hæreticorum contrarium arg.*
7 *An filii nubentes invitis parentibus exhæredari possint.*
8. *Filius alimentandus, & filia pro statu mariti dotanda est etiam invitis parentibus nubentes.*
9. *Quomodo & quando sæculares Principes matrimoniis pœnam statuere possint?*
10. *Parentes liberorum matrimonia sine causa impedire non possunt, nec tamen impedientes communicationem incurrunt.*
11. *Quando parentum dissensus solvat sponsalia.*

CErti & indubitati juris est, quòd parentes liberos suos despondere, & pro eis matrimonium vel sponsalia contrahere possint, *c. honorantur. 13. causâ 32. q. 2. l. 1. hoc tit.*

Ita tamen hæc desponsatio obligabit liberos, si præsentes fuerint, & non contradixerint, quamvis de cætero expressè consensum non declaraverint: quòd si minores septennio vel absentes fuerint liberi tempore illo, quo parentes contraxerunt, eorum liberorum ratihabitio & approbatio accedere debebit, tempore pubertatis adveniente; nam sponsalia nulla erunt, nec inde publicæ honestatis impedimentum exsurget, *c. unico §. porro. eod. in 6.* Imò amplius dico, si pater liberos impuberes etiam post septennium desponderit, ij tamen, sicut alia sponsalia, quæ ante pubertatem contraxissent, adveniente pubertate irritare possent, juxta dicta *in §. præcedent.* ita etiam ista: quia absolutè verum est, quod matrimonium sine consensu puberis validè contrahi nequit, consensus filiorum à parentibus in contrahendo matrimonio necessariò non dependeat.

Nec obstat *cap. 1. eod. tit.* ubi dicitur quòd filius, pro quo nondum adulto pater sponsalia contraxit, ea debeat, si ad perfectam ætatem pervenerit, omninò admittere. Nam hic *textus* explicari potest de debito honestatis, si scilicet filius nullam rationabilem dissentiendi causam habeat, non tamen de debito præcepti, vel necessitatis. Tu... *in eod. c. 1. n. 7.*

Cæterùm parentum vel liberorum ... ne non tantùm pater, sed etiam mater ... non tantùm liberi in potestate patris ...

nati, & legitimi, sed etiam emancipati & naturales intelliguntur; quia dispositio juris inter parentes & liberos non facit distinctionem, nec fundatur in potestate patriâ, sed in affectione paternâ, quæ sanè ratio tam in patre, quàm in matre, tam in liberis in potestate, quam extra eam constitutis procedit, ut cum communi DD. tradit Gutierez *de Matrim. c. 13. §. 5.*

Aliud tamen ex communiori sententia dicendum videtur, si tutor pro pupillo, frater pro sorore præsente & non contradicente sponsalia contrahat: hæc enim sponsalia non ex eo solo valebunt, quòd pupillus vel soror non contradixerint: sed insuper requiretur, ut verbo factóve, vel priùs per mandatum, vel posteà per ratificationem consensum suum declararint, quia in re tam gravi non censetur ille, qui tacet, consentire in sui præjudicium, ac detrimentum, & jura id voluerunt specialiter solis parentibus attribuere, ut eorum consensus pro filiorum consensu haberetur, non autem idem statuerunt de aliis consanguineis, ut rectè notavit Gloss. *inc. 1. de Matrim. contract. contra interdict. Eccles. per text. ibidem.* Sanch. *lib. 1. de Matrim. disput. 27. n. 4.* Quare licèt fortè pupillus aut soror tutore vel fratre promittente reverà internè consenserit, antequam tamen hunc consensum suum per signum externum expresserit, non obligabitur. Ratio est, quia promissio non acceptata non obligat, sed talis promissio merè interna acceptata ab altera parte non potuit, ergo &c.

Opponunt quidem hæretici sectantes hac in parte Jus Civile, Jure divino & naturali id præceptum, *honorare Parentes*, adeóq; filis invitis nil facere, præsertim in re ardua & magni alicujus momenti, in qua etiam ipsorum præjudicium versatur; ut si filius cum dedecore suæ familiæ matrimonium cum facta sibi impare in nobilitate v. g. vel divitiis contrahat; atqui, inquiunt, statutum jure divino & naturali S. Pontifex & Conc. abrogare, vel immutare non possunt. Sed responderi debet, tantùm in genere jure divino constitutum esse *honorare Parentes*, at verò quòd in specie matrimonium vel alius actus sine consensu parentum factus valeat, vel non valeat, non haberi ex jure divino, sed ex declaratione vel constitutione Pontificiâ vel humanâ.

Quòd si hæretici suam sententiam ex illo præcepto: *Honora patrem & matrem*: stabiliri volunt, necessariò etiam contra omnes suos DD. hæreticos concedere debebunt, in contrahendo matrimonio non tantùm patris, sed etiam matris consensum requiri; quia tam pater, quàm mater honorari præcipitur, quod tamen juri Civili adversatur, ubi tantùm ejus parentis consensus desideratur, in cujus potestate liberi sunt; notum autem est, matres non habere liberos in potestate. *§. fœminæ. 10. Instit. de Adoption.*

Interim tamen si liberi absque rationabili causa inconsultis, vel invitis parentibus matrimonia contrahant, id licitè non faciunt, & plerumque etiam mortaliter peccare, ac exinde puniri possunt, quamvis matrimonium ita contractum subsistat, & valeat.

Sed an propterea liberi à parentibus exhæredari possint? controvertitur. Negativa communiter recepta est, quia contrahere nuptias invitis parentibus non recensetur inter causas exhæredationis, *in Novell. 115. c. 3.* aliunde autem communis doctrina, quòd ex aliis causis, quàm ibi expressis exhæredatio non concedatur; eò quòd in pœnalibus & odiosis extensio non facienda, *vulgato c. odia. 15. de Regulis juris in 6.* Harp. *ad §. fin. Instit. de Exhæred. lib. n. 65.* 7

Porrò sicut pater filio se invito contrahenti nuptias, hæreditatem, multò minùs alimenta denegare potest, ita enim filiæ 8

sine suo consensu nubenti dotem constituere debèt, quia dos succedit in locum alimentorum: sub hac tamen moderatione, ut, si filia indigno & vilioris conditionis nupserit, non teneatur pater dotem dare juxta conditionem & statum filiæ, sed statum mariti, quia uxor sequitur conditionem mariti, sive deinde maritus fuerit dignior, vel vilior, *l. mulieres. Cod. de Incolis.* adeoque sufficit eam secundùm conditionem mariti alimentare. Videatur Sanch. *l. 4. de Matrim. disp. 24.*

9 Utrùm autem Principes sæculares possint pœnas statuere liberis sine consensu parentum nubentibus? in utramque partem rationes afferri possunt. Quidam negativam reputant probabiliorem, eò quòd causæ matrimoniales & condere leges circa matrimonia sint de foro Ecclesiastico, & non pertineant ad principes sæculares. *Arg. c. tuam non 3. de Ordine cognationum. c. 1. de Sponsal.*

Altera tamen sententia etiam non est improbabilis, dummodò leges concipiantur de illo casu, quo liberi sine rationabili causa invitis parentibus nubunt: nam quando actus est malus, tunc etiam Principes sæculares possunt adjuvandi Juris Canonici gratiâ eundem prohibere, & punire, præsertim si aliquo modo in præjudicium Reipublicæ tendat, sicut hic, ubi ex nuptiis liberorum graves nonunquam inimicitæ inter parentes & consanguineos proveniunt.

10 Econtra sicut liberi non debent invitis parentibus sine ratiobili causâ nuptias contrahere, ita parentes peccant, si absque causa liberorum matrimonia impediant, & multò magis, si eos ad certa matrimonia invitos cogant; tum propter scandalum & malos exitus, qui ex invitis nuptiis sequuntur; tum etiam quòd liberos privent jure suo, quod habent circa statûs electionem. An verò parentes sine causa legitima impedientes matrimonia liberorum, vel ad matrimonia cogentes incidant in excommunicationem, quam tulit Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. 9.* contra omnes impedientes libertatem matrimonii, dubitari potest? verius est non incidere; quia Cæsar tantùm loquitur de Dominis & Magistratibus, qui ex vi jurisdictionis, quam in foro externo habent, subditos ad matrimonia cogunt, vel ab iis impediunt, consequenter in materia odiosa & pœnali ad alias personas facienda non est extensio, Guttier. Canon. *Quæstion. l. 1. cap. 29.*

Unum adhuc notabile placet hic adscribere, quòd licet dissensus patris non prodest matrimonium jam contractum, tamen sola sponsalia jam contracta sint, & ob dissensu parentum & consanguineorum sintè propter inæqualitatem contrahentium aut aliam causam magnum scandalum timeatur, vel alius malus exitus, possit Judex Ecclesiasticus tale matrimonium prohibere & sponsalia irritare, cùm virtus justitiæ non obliget ad actum peccaminosum, ex quo notabiliter læditur charitas proxima, parentum pietas, & cognatorum amicitia dissolvitur, sicut docet Guttierez *d. cap. 29.* [illegible] Sanch. *lib. 1. de Matr. disp. 14. n. 3.*

TITULUS III.

De Clandestina Desponsatione.

SUMMARIA.

1. *Duplex solennitas matrimonii.*
2. *Quotuplex solennitas extrinseca?*
3. *Pœna Sacerdotii omittentis denuntiationes.*
4. *Quibus diebus possint fieri denuntiationes?*
5. *Quando omitti possint?*
6. *Causa, cur omitti possint?*
7. *De benedictione secundarum nuptiarum.*

1. Pœna Sacerdotis benedicentis secundas nuptias.
2. Intrinseca solennitas matrimonij.
3. Tridentinum per solennitatem intrinsecam invalidavit matrimonia clandestina.
4. Resolvitur hæreticorum argumentum pro matrimonio clandestino.
5. Quis sit proprius Parochus contrahentium?
6. Qui Parochus vagorum?
7. Parochus non ut minister, sed ut testis excellens assistit.
8. An validè assistat alienus Parochus ex præsumpta licentia, vel ratihabitione.
9. Parochus non debet facilè credere dicenti se habere licentiam.
10. Insignis disputatio, an Parochus alienus validè assisterit matrimonio ex præsumpta licentia quæ revera quidem data est, assistenti tamen non innotuit.
11. In matrimonio quales testes sufficiant.
12. Necessitas vel ignorantia non excusat ab observatione formæ.
13. Per plures conclusiones resolvitur quæstio de matrimonio contracto in loco, vel ab incolis non recepti Concilij.

NE matrimonium esset clandestinum, Conc. Trid. duplicem ei solennitatem præscribit, unam *extrinsecam* & accidentalem, alteram *intrinsecam* & substantialem.

2 Solennitas *extrinseca* est, ut desponsati ante actualem contractum matrimonij à suo proprio Parocho tribus festivis diebus in Ecclesia publicè denuntientur; ut Parochus mutuo desponsatorum consensu interrogato dicat: Ego vos conjungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs Sancti; ut ante sacerdotalem benedictionem in templo suscipiendam conjuges in eadem domo non cohabitent: hæc, inquam, solennitas extrinseca & accidentalis est, ejusque omissio non irritat matrimonium, omitti tamen sine peccato & pœna arbitraria non potest: quia in præcepto est. Imò Parochum omittentem denuntiationes incurrere triennalem suspensionem tradit Barb. *ad Trid. sess. 24. de Reform. matr. c. 1. n. 31. per text. in c. 3. § Sanch. tit.* Quod tamen ego non credo, nec textus hoc dicit, sed tantùm loquitur de illo casu, ubi parochus patitur aliquos in consanguinitate vel aliquo alio impedimento existentes contrahere. Et etiam isto casu non ipso jure suspensum parochum, sed primum per sententiam Judicis Ecclesiastici suspendendum esse non obscurè ex eodem text. colligitur, aliunde autem nota est regula, quòd nulla censura sine textu expresso ipso jure infligatur, *arg. cap. is qui. 18. de Sentent. excomm. in 6.*

Cœterùm *denuntiationes* non ita præ- 4
cisè diebus festis fieri debere videtur, quin etiam aliis diebus, ubi v. g. propter litanias vel processionem magnus concursus est populi, fieri possit, sicut notavit Barb. *d. l. n. 23.* Si contrahentes sint ex diversis parochiis, tunc in utriusque parochia denunciationes faciendæ erunt; atque idem, si quidem jam tempore sponsalium sint ejusdem parochiæ, sed ante modicum tempus fuerint diversarum: nam etiam tunc in parochia, ubi priùs vel unus tantùm, vel ambo habitaverunt, denuntiandi erunt, quia ibi melior habetur personarum notitia, an aliquo impedimento affectæ sint.

Aliquando tamen denuntiationes vel 5
prorsus omitti possunt, vel una tantùm pro tribus fieri, vel post contractum matrimonium differri, si rationabilis causa acceleradi matrimonii subsit, & licentia Ordinarii vel Vicarii accedat. Imò si necessitas valde magna & urgens fuerit, & commodus accessus ad ipsummet Ordinarium haberi nequeat, etiam solus parochus eam desponsatis gratiam facere poterit, ut vel unam tantùm, vel post contractum matrimonium ante consummationem (quam interim prohibere poterit ac debebit) denuntiationes faciat.

Plures autem sunt causæ ordinariæ dis- 6
pensandi circa denuntiationes, ut si contrahentes sint in conditione, fortunis vel ætate

admodum inæquales, unde minùs honorificè vel non sine irrisione aliorum denuntiarentur. Item si duo jam diu cohabitârint & pro conjugibus habiti sint; si tempus quadragesimæ, vel repentinus discessus instet; & generaliter quoties notabilis utilitas contrahentium speretur, vel ex denuntiationibus demum aliquod notabile incommodum timeatur. Barb. *ubi supra.n.62.* Illis tamen casibus, quibus remittuntur, vel differuntur denuntiationes ob causam accelerandi matrimonium, vel suspicionem rationabilem, ne quidem se malitiosè oppositurí sint, aut similem aliam considerationem, usus obtinuit, ut juramentum â contrahentibus præstetur, quòd in nullius præjudicium, & sine omni impedimento Canonico contracturi sint. Solennitas etiam *extrinseca* est, ne conjugati ante Sacerdotalem benedictionem in templo suscipiendam cohabitent. Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. c. 1.*

7 Circa secundas nuptias autem advertendum est, quòd benedictiones nuptiales, quæ à Sacerdote post copulationem in Ecclesia Neo-conjugibus impenduntur, sint omittendæ in secundis nuptiis, nisi in primo conjugio neuter benedictionem accepisset, *c. 1. & 3. de Secund. nuptiis.* ut enim major sit reverentia benedictionum, non solent ejusdem rei benedictiones solennes repeti sæpius; quod DD. etiam ad eum casum extendunt, quo unus tantùm ex conjugibus jam in priori matrimonio suscepisset benedictionem, puta si viduus ducat virginem: tum quòd *d. c. 3.* loquatur sub disjunctione si vir vel mulier ad secundas nuptias transierit; tum quòd benedictio non possit impendi uni parti, quin etiam impendatur alteri. Consuetudinem tamen locorum in in hoc casu observandam monet Barb. *in eod. cap. 3. num. 3.*

Pæna Sacerdotis benedicentis secundas nuptias traditur *in c. 1. de Sec. nupt.* ut ab officio beneficióque suspensus Romam mittatur pro absolutione; sed quia hæc pœna videtur nimis austera, ideo imprimis sentiunt aliqui, quòd non incurratur ipso jure, sed per sententiam, & quòd missio Romam sit sublata per quandam extravagantem Joannis XXII. ut refert Barb. *in eod. c. 1. n. 5. & 8.* Imò valdè probabile est, quod docet Sanch. *l. 7. de Matrim. disp. 82. n. 30.* pœnam esse arbitrarim, & illud *c. 1.* intelligi de presbytero benedicente secundas nuptias, quæ prioribus nondum dissolutis temere contractæ sunt.

Intrinseca & substantialis solennitas est, ut matrimonium non aliter valeat, quam *si contrahatur coram parocho vel alio de ipsius, aut Ordinarij licentiâ, duobus vel tribus testibus.* Trid. *de sess. 24. c. 1.*

Matrimonia quidem *clandestina* semper prohibuit Ecclesia, ut apparet *ex c. 1. & passim. caus. 30. q. 5.* non tamen invalidavit, usque dum Trid. hanc solennitatem præsumpsit. Est quidem difficilis text. in *d. c. 1. caus. 30. q. 5.* ubi matrimonium sine solennitatibus ibidem præscriptis contractum dicitur non esse *legitimum*; & quamvis hic terminus possit explicari de matrimonio *non licito*, tamen mox in *vers. ita peracta* additur: *aliter verò præsumpta conjugia adulteria potiùs & fornicationes judicate &c.* consequenter etiam invalida, sed cùm aliis Canonibus appareat matrimonium olim solo consensu contrahi potuisse, existimo textum in *d. c. 1.* loqui *præsumptivè*, quòd scil. præsumatur contra matrimonium clandestinum, usque dum verum matrimonium probetur, idque arguunt verba finalia *d. c. 1. nisi voluntas propria suffragaverit & vota succurrerint legitima.*

Hæc tamen solennitas non ad statuenda sponsalia de futuro requiritur, sed præcisè circa ipsum matrimonium, sponsalia autem de futuro adhuc hodie nullam aliam solennitatem præter mutuum consensum desponsandorum requirunt.

Sed inquiunt hæretici, Ecclesia non potuit facere ex Sacramento non Sacramentum, sed matrimonium clandestinum ante Conc. Trid. fuit Sacramentum, ergo &c.

11. Ecclesia non potuit facere ex Sacramento non Sacramentum, directè, hoc est mutando vel tollendo materiam & formam determinatam à Christo, conceditur: indirectè hoc est mutando aliquid sub directione & determinatione Ecclesiæ relictum, negatur. Ecce enim Christus Dominus instituit quidem contractum pro materia Sacramenti matrimonii, sed non omnem & quemcunque, sed tantùm contractum *validum*, quis verò dicendus sit contractus validus pro Sacramento matrimonii, ipse Christus Dominus non determinavit, sed sicut alios Principes & legislatores sæculares possunt leges contractibus præfigere, eósque certis casibus irritare, ut ex utroque Jure tam Canonico quàm Civili apertum est, ita pari modo summus Pontifex, qui contractum matrimonialem propter annexam rationem Sacramenti suæ jurisdictioni reservavit, potuit eidem certas leges statuere, & illis non observatis irritare, nihil autem propterea mutavit in ratione materiæ, quæ semper in contractu *valido* consistit, unde & contractus clandestinus olim fuit materia Sacramenti, non quatenus *clandestinus*, sed quatenus tunc temporis *validus*, in simili, sicut qui potest corrumpere speciem panis & vini, potest indirectè irritare Sacram. Eucharistiæ, ita etiam Ecclesia potest indirectè irritare Sacramentum matrimonii ex justis causis contractum annullando.

12 Quoniam verò superiùs dictum est, *intrinsecam & substantialem* solennitatem esse ex constitutione Trid. ut matrimonium contrahatur coram *proprio* parocho, vel alio de ejus aut *Ordinary*, (quo nomine præter Episcopum etiam intelligitur Capitulum sede vacante, Vicarius Episcopi generalis, Legatus *de Latere* in provincia suæ Legationis. Abbas habens proprium territorium. Barbos. *ad dict. c. 1. Trident. num. 98.*) licentiâ, sciendum est, *proprium* parochum esse, in cujus parochia vel ambo contrahentes, vel unus tantùm domicilium habitationis fixit, neque hic verum domicilium requiritur, ut scilicet habitatio sit *perpetua*, sed *quasi domicilium* sufficit, si nimirum desponsati per majorem anni partem actù in parochia habitârunt, vel animo habitandi advenerunt, licèt ibidem sint non ut parochiani, & domum propriam habitantes, sed ut conductores & famuli, vel quovis alio modo.

Si omnino *vagi* sint contrahentes, qui 13
nullibi constanter habitent, à quovis parocho copulari poterunt. Ordinarij tamen licentia & examen accedere debet, quia tales homines nonnunquam plures uxores diversis in locis ducunt, adeoque juramentum etiam ab eis exigendum est, quòd nullo impedimento canonico, vel alio matrimonio jam priùs ligati sint, Trid. *sess. 24. de Matrim. c. 7.*

Præterea licèt Parochus non requiratur 14
tanquam minister Sacramenti, sed ipsi contrahentes censeantur sibi ministrare Sacramentum matrimonii, ipse verò parochus personam excellentis alicujus testis exerceat, & proinde etiam invitus, prohibitus, vel excommunicatus validè assistat, etiam extra parochiam suam, cùm sit actus voluntariæ jurisdictionis. *L. 2. ff. de Offic. procon.* requiritur tamen, ut ita sit præsens, ut actum, qui agitur, percipere & intelligere possit.

Item

15 Item ut alius, quàm proprius Parochus, validè assistat, proprii parochi licentia accedere debet, & non sufficit ratihabitio sequens; quæ enim sunt de forma actûs, non possunt per æquipollens impleri §. *tutor autem 2. Inst. de Auth. tut.* Barbos. *d. l. n. 108. & seq.* Menoch. *de Arbit. casu 453. num. 13.* nisi fuerit ratihabitio de præsenti præsumpta ex tolerantia parochi scientis & non contradicentis. *l. qui patitur. ff. Mandati.* Sanch. *lib. 3. disp. 35. n. 10.* & hæc sententia, quòd non sufficiat licentia subsequens, ita passim inter DD. & in praxi recepta est, & per eam evitantur multæ malæ consequentiæ: quia plerumque, qui coram proprio parocho nolunt contrahere, impedimentis quibusdam affecti sunt.

16 Est quoque advertendum Parocho alieno, ut non facilè credat dicentibus se habere licentiam à proprio parocho, nisi ostendant aliqua saltem verisimilia indicia, aut essent personæ nullatenus suspectæ & fide dignæ, licet enim in iis, quæ præcisè ad forum animæ spectant, credatur dicenti se habere licentiam, v. g. alieno Sacerdoti confiteatur, secùs tamen est in matrimonio, & aliis (v. g. absolutio à censuris *c. sicut. 39. de Sent. excom.*) quæ etiam ad rectam fori externi gubernationem pertinent. Sanch. *d. lib. 3. disp. 47.* Barb. *ad d. c. 1.* Trid. *f. 24. n. 119.*

17 Sed quid, si Parochus vel Ordinarius alteri Sacerdoti vel Parocho licentiam dederit ad assistendum, is verò ante acceptam notitiam hujus licentiæ de facto adfuerit matrimonio, ante valebit? Communissima DD. sententia distinguit, an data sit licentia ad instantiam alieni parochi, vel motu proprio; priori casu censent sufficere, quòd licentia fuerit data & insinuata nuncio pro ea misso, altero autem casu non habere effectum ante acceptam notitiam, idemque tametsi aliquis tertius (sine mandato tamen parochi assistentis) licentiam impetrâsset argumento rerum, quæ de privilegiis traditorum, quod non prius habeant effectum, quam gratiato innotuerint. Ita Sanch. *d. lib. 3. disp. 36.* Barb. *d. l. n. 117.* Hurtado *de Matrim. disp. 5. difficult. 13.* & alii plerique, ut vix sit reperire dissentientem.

Verùm quia cardo & fundamentum (ut fatentur CC. DD.) consistit in parata executa à privilegio, ideo res ista theologicè examinata non est tam certa, quin omissa directione generaliter in hoc casu pro valore matrimonii magna probabilitas adesse possit.

Etenim quòd privilegia habeant effectum à tempore, quo data sunt, etiam ante acceptam notitiam, ab eod. Sanch. *d. l. sub num.* allegantur 12. magni nominis Doctores, & præter rationes & argumenta ibi adducta etiam non parùm stringit, quod in materia *gratiæ* (quibus accensentur Privilegia) non attendatur tempus *præsentatæ*, sed tempus *datæ*, ita ut statim tunc, cùm data intimatio ti jus quæratur, sicut cum communi docet Rebuf. *in Prax ibenef. in tit. de ffirmitate interrescripta gratiæ & justitia n. 1. Gutte. de Rescript. cap. sicco. 9. eod. tit. Anac.* quòd in proposito casu serventur *sua verba* Concilii Trident. *Finis* quidem matrimonium contrahitur publicè coram parocho & testibus, & excluditur personam abnegandi illud: *Verba* autem, qua data est *licentia* alieno Sacerdoti; utrum vera hæc licentia debuerit ipsi prius innotuisse in hoc in Concilio non est expressum, & quamvis DD. id asserant, tamen fundamenta eorum admodum dubium & controversum est. Cùm igitur de jure veteri (de quo valide matrimonium indubie valebat) non censeatur plus correctum, quam expressum, *L. præcipimus. 32. in fin. C. de Epis.*

Appel. & in dubio potius favendum matrimonio, *c. fin. de Sent. & re jud.* cujus irritatio est odiosa, & plerumque scandalosa, ita ut vel ex unius Doctoris Classici singulari opinione sustineri possit. Sanch. *lib. 1. disp. 18. num. 7.* atque æquitas rigori Juris sit præferenda. *l. placuit, 8. Cod. de Judic.* plane opinor, probabilem esse hujus matrimonii valorem.

Videamus quid argumentis à Sanch. *d. disp. 36. n. 2.* adductis reponi possit. I. *in c. 1. de Concess. præb. in 6.* dicitur, privilegium prodesse a tempore scientiæ. R. inprimis esse allegationem partis; deinde ibi non decidi, an non aliquando prosit à tempore, quo datum est, sed alia quæstio movetur, an nimirum, si agatur in privilegio de jure tertii, requiratur ut privilegium illi tertio innotuerit? & ideo pars dixit, sufficere quòd innotuerit privilegiatio.

II. In beneficio absenti collato non acquiritur jus ante acceptionem *c. si tibi absenti. 17. de Præb. in 6.* Consularis dignitas acquiritur literis præstitis, id est, præsentatis, *l. fin. junct. gloss. C. de Consul.* servo absenti non quæritur libertas data ante certiorationem ejus *L. qui absenti. 38. ff. de Acquir. poss.* Donatio non confert jus donatario ante acceptationem. *l. absenti. 10. ff. de Donat.* Legitimatio liberorum per rescriptum Principis desiderat eorum ratihabitionem. *Auth. quib. mod. naturales. §. illud tamen col. 7.* R. ex his omnibus non recte necessariò inferri ad privilegia, & multo minus ad licentiam datam alieno parocho; quia in illis propterea requiritur alterius partis acceptatio, quòd trahant secum aliquam ejus reciprocam obligationem, ita beneficiatus teneretur ad onera beneficii, & subjectionem Episcopi: Consul ad onera consularia: servus manumissus ad Jus Patronatûs & operas libertorum: Donatarius ad antidora & evitandam ingratitudinem, *juxt. l. fin. C. de Revoc. don.* liberi legimati, ad jus Patriæ potestatis. In privilegiis autem, præsertim verò dispensationibus gratuitis, vel licentia ad assistendum matrimonio (quam assistentiam parochus alienus per se paratus est facere) nulla talis reciproca obligatio est. Cœterùm *ex d. c. si tibi absenti. 17. de Præbendis in 6.* non leve argumentum pro contrario desumi potest, hoc ipso, quòd ante notitiam quæratur beneficato saltem jus ad rem, ita ut Episcopus illud beneficium sine consensu ejus alteri nequeat conferre. Deinde in allegatis locis non deciditur, an secutâ ratihabitione non quæratur beneficiato vel aliis jus in re à die primæ collationis, sicut in legatis, quæ etiam requirunt acceptationem, & tamen cedunt à die mortis. Valorem autem matrimonii etiam quandoque posse esse in suspenso dicetur inferiùs in *tit. V. de Conditionibus appositis.*

III. Parochus non potest exercere jurisdictionem, quam ignorat se habere. R. cùm Parochus in matrimonio potiùs testis, quàm judex aut minister sit, ideò assistentiam matrimonialem non esse propriè exercitium jurisdictionis, aliàs parochus invitus vel excommunicatus validè non assisteret, quòd tamen docet Sanch. *Lib. 3. disp. 39. & eod. lib. 3. disp. 21. n. 4.* & hoc ipsum est in quæstione, an actus, qui ab alterius licentia dependet, non possit exerceri ex rationabili illius licentiæ præsumtione, præsertim quando jam actu data est, licet adhuc incognita. Demùm etium illa opinio Sanch. *d. disp. 36. num. 7. & 8.* quâ in casu, quo per nuncium licentia petita est, requirit, ut saltem data licentia ipsi nuncio innotuerit juxta ea, quæ præmisit *Lib. 1. disp. 6. num. 20. & disp. 7. n. 35.* non est extra controversiam; quia multi & graves DD. apud eundem Sanch. CC. contrasentiunt. Quibus etiam potest addi

Laym. *Lib. 1. tract. 4. c. 23. sub. n. 10.* ubi docet, ex petita & rationabiliter præsumpta dispensatione (si actu data sit, quamvis necdum cognita) validè contrahi posse. Nam ex mente omnium DD. concessio quæcunque valet, quando concurrit consensus utriusque, sed quando unus petit, & alter dat, concurrit consensus dantis & accipientis, sicut in stipulatione per interrogationem unius, & responsionem alterius statim nascitur obligatio, nec requiritur, ut interrogans responsionem denuò acceptet. Et in *Clem. 1. de Procurat.* procurator constituitur, si unus per literas rogaverit, & rogatus literas sine protestatione retinuerit.

18 *Testes* porrò, qui ad contractum matrimonii præsentes esse debent, non requiruntur omni exceptione majores; sed ne matrimonia frequenti periculo nullitatis exponantur (sicut testamenta, in quibus tam exacti testes desiderantur) quoscunque testes rationis compotes, & intelligentes rem, de qua agitur, etiam domesticos, infames, fæminas, consanguineos, &c. sufficere tradit Barbosa *d. l. n. 121.*

19 Nulla tamen necessitas vel ignorantia excusat ab observatione legis, quæ formam actui præscribit, quatenus eâ formâ licèt ante repentinum discessum contracturus Parochum vel testes habere non posset, vel homo rudis invincibiliter ignoraret requiri, nihilominus sine eorum præsentia invalidè contraheret. Text. in Trid. *s. 24. de Reform. matrim. cap. 2. in princ.* Sanch. *d. lib. 3. disp. 17.*

20 Postremò breviter inquirendum, quid censendum de matrimonio contracto in loco, ubi Conc. Trid. in puncto reformationis matrimonii receptum non est? &

Dico I. si matrimonium contrahatur ab incolis talis loci, illud haud dubiè validum erit secundùm antiquos Canones, ex quibus ad substantiam matrimonii solummodo mutuus consensus & absentia impedimenti dirimentis requirebatur, ubi enim lex nova promulgata vel recepta non est, non obliget. *c. in istis. 3. vers. leges. dist. 4.* Natar. in *Man. c. 23. n. 41.* Chok. *de Juris. ord. in exempt. p. 1. q. 50. n. 8.*

Dico II. Si quidam ex loco recepti Concilii excurrat ad locum non recepti Concilii, & ibi contrahat cum incola illius loci, parvus valebit Matrimonium: cùm enim contractus matrimonii sit individuus, regulatur secundùm locum uniuscujuslibet ex contrahentibus. Sicut aliunde constat, proprium parochum sponsi esse etiam proprium sponsæ, si ex diversis parochiis sint desponsati.

Dico III. Si utraque pars emigraverit ad locum non recepti Concilii *sine fraude* ex causa transferendi *verum* vel *quasi* domicilium aut etiam per modum transitus, valebit matrimonium juxta morem illius loci contractum. Tum quòd contractus reguletur secundùm leges loci, ubi celebratur, *l. si fundus. 6. ff. de Evict.* Gal. *lib. 1. Obs. 123.* tum quòd peregrini ex probabiliori non obligentur legibus domestica.

Non obstat, quòd Trid. *inhabilitaverit personas* ad contrahendum sine præscripta solennitate, inhabilitatio autem personæ comitetur ipsam personam sicut umbra corpus. Nam hoc procedit, quando persona est in individuo per sententiam judicis inhabilitata, secus si inhabilitatio in generali ex lege, tunc enim habet legis naturam, ut non obliget, ubi non est recepta, *arg. c. 2. de Constit. in 6.* Sanch. *de Matrim. l. 5. c. 5. n. 1. disp. 18.* Pont. *de Matrim. l. 5. c. 5. n. 1.* Barb. *de Offic. Episc. p. 2. alleg. 32. n. 15.* & alii ibid. magno numero citati.

Dico IV. Si excursus ad locum non recepti concilii fiat hac sola intentione contra-

hendi

hendi sine proprio Parocho, adeoque *in fraudem legis* dubitant DD. an valeat matrimonium? Nam transiens ad talem locum & ibidem contrahens secundùm leges illius, videtur uti jure suo, adeoque nemini fraudem aut injuriam facere. *l. nullus videtur. 15. ff. de R. I. L. 3. §. 2. ff. de Lib. hom. exhib.* Intentio quoque mala, quamvis aliquando actum faciat *illicitum*, non tamen *invalidum*, ut si quis Parochum corrumpat, ut se sine denuntiationibus in fraudem prioris sponsæ copulet: si filius familias aut Clericus bona inter vivos alienant, eò quòd de his testari nequeant, &c.

Nihilominus à Sac. Cong. Card. decisum & ab Urbano VIII. confirmatum esse, quòd matrimonium ita contractum invalidum sit, refert Lugo *in Resp. mor. dub. 36.* Barb. *de Par. c. 21. n. 26.* Bossius *de Contract. Matr. c. 1. §. 29.* & pro hac decisione facit, quòd fraus & dolus non debeant patrocinari. *c. sedes. 15. de Rescript.* quòd *contra legem* facere, & *in fraudem legis* equiparentur. *l. contra legem. 29. cum L. seq. ff. de LL. L. ex facto. 43. §. fin. ff. de Vulg. substit. L. 3. §. is autem. ff. ad S. C. Maced. cap. ult. de R. I. in 6.* ita in *l. hoc modo. 64. de Condit. & demonst.* notanter constitutum est, ut per fraudem præjudicetur Legi Reip. utili, ipso jure rescindatur, quod fraudandæ legis gratia factum est. Quis verò non videat, Concil. Trid. cum tanta præstantissimorum virorum deliberatione concluisum, esse legem Reipub. ultissimam, & si id defraudari permittatur, januam aperiri raptibus & clandestinis desponsationibus cum ingenti nonnunquam præjudicio parentum & priorum sponsalium, aliorumque interesse habentium. Quæ ad rationes contrarias responderi potest, negando, quòd jure suo utatur, qui legem defraudare cogitat. Deinde quòd mala intentio non *irritet* actum, si nihil mutet in substantialibus à lege requisitis.

Dico V. Hæretici si permixti cum Catholicis, apud quos Concilium receptum est, vivant & in minori numero sint, tenentur statuto Concilii. *arg. l. quod major. 19. ff. Ad municip.* Declaratio Card. apud Cip. *Lib. 4. de Sponsal. 16.* Bossius *de Contr. matrim. cap. 1. §. 24. n. 65. & §. 28.* sunt enim hæretici per baptismum intra januam Ecclesiæ recepti, & ejus subditi effecti, subditus autem quamvis rebellis utique ad leges sui Superioris tenetur. Inde etiam fit, quòd Ecclesia magis hæreticos ad fidem compellat. *tot. tit. X. de Hæret.* quàm judæos & gentiles, qui non sunt propriè ejus subditi, dicente Apost. *quid mihi de iis, qui foris sunt, judicare.*

Dico VI. Principes & Domini sæculares possunt punire adjuvandi juris Ecclesiastici causâ tales excurrentes, vel alia illicita matrimonia contrahentes, Sanch. *lib. 3. disp. 47. n. 13.* laudabile est enim Principi Ecclesiam ejusque statuta defendere. *arg. c. excommunicamus. 13. §. moneantur. de Hæret. c. decernimus. 8. de Sent. excomm. in 6. clem. un. de Jurejur. Extrav. unam sanctam. de Major. & obed. inter Com.*

Dico VII. qui vice versâ ex loco non recepti Concilii veniunt ad locum, in quo receptum est, tenentur secundùm formam Concilii contrahere. Quicquid enim sit, an & quando peregrinus teneatur ad leges loci, per quem transit, (quod de legibus juris communis probabilius affirmatur cum Nav. *in Man. c. 25. num. 120.* Laym. *de Il. c. 12. n. 3.*) recepta est doctrina, quòd circa solennitatem contractuum teneatur. Sanch. *d. disp. 18. num. 26.*

TITULUS IV.

De Sponsa duorum.

SUMMARIA.

1. *Polygamia damnata in fide Orthodoxa.*
2. *Cur & quomodo in veteri testamento plures uxores concessæ?*
3. *Secundæ nuptiæ non admittuntur, nisi solutus primis per mortem aut dispensationem.*
4. *Quid si quis vivente prima uxore superinduxerit alteram?*
5. *Quæ probationes requirantur ad probandam mortem alterius conjugis.*
6. *Quando uti liceat matrimonio secundo, si dubitetur de morte primi conjugis?*

1 DE fide Christianâ credimus damnatam esse *polygamiam*, nec uni viro licere habere simul & semel plures uxores, vel uni mulieri plures viros, ut definit Tridentin. *Sess. 24. de Matrim. can. 2.* & constat ex Evangelio *Matth. 19.* ubi Christus dicit adulterium committi, si quis unâ uxore dimissâ, aliam ducit, & revocat matrimonium ad primam institutionem, ubi Deus unum virum & unam fœminam creavit: adversatur enim polygamia fini saltem secundario matrimonii: quia impeditur cohabitatio matrimonialis pacifica: & si maritus erga unam uxorem magis affectus esset, quàm erga alteram, periclitaretur alterius castitas, & ita matrimonium respectu hujus uxoris minùs à marito dilectæ non esset remedium, sed potius periculum peccati; unde cùm hoc impedimentum ligaminis Juris Divini & naturalis sit, nullâ consuetudine, vel dispensatione humanâ tolli potest.

2 Quòd verò in Veteri Testamento Patriarchis & Judæis licuerit simul & semel habere plures uxores, dicendum est, Deum matrimonii & naturæ auctorem, in lege, quam ipse posuit, ad gentis suæ electæ multiplicationem dispensâsse, eamque dispensationem postea à generis humani Reparatore revocatam esse, argumento *c. gaudeamus. 4. de Divort.*

Id autem nunquam licuit, ut una mulier simul & semel haberet plures viros, quia talis cohabitatio impediret etiam finem primarium matrimonii, cùm ex sententia Sanctorum rarò, aut nunquam inde sequi soleat prolis generatio; & deinde omnia jura pro patre & filio lata confunderentur, quia incertus pater esset.

Porrò ut hodiè liceat inter Christianos secundas nuptias transire, debet primum matrimonium quoad vinculum fuisse dissolutum, & siquidem fuerit matrimonium *ratum* per dispensationem Pontificis aut ingressum in religionem; si autem consummatum, per mortem alterius conjugis.

Quòd si quis de facto contraxerit matrimonium vivente primâ uxore, dissentendum erit, an mulier sciverit, virum legitimam habere uxorem, vel an ignorantia ei scivit ab initio, vel ex postfacto; & utrumque passa est se cognosci ab eo (secus, si ignorasset, nunquam fuisset) tunc etiam post mortem primæ propter adulterium & fidem datam est impedimentum dirimens inter ipsos. Si ignoraverit secunda uxor vitam priorem tempore ante mortem ejus, tunc in praesentia quidem secundæ uxoris decernit separari à viro putativo, eò quòd matrimonium mortuâ primâ uxore non consummetur, cùm consensus in matrimonium propter impedimentum fuerit illegitimus; vir tamen, si malâ fide egit, ratione dimissionis & deceptionis compelli potest contrahendum de novo cum decepta, quibus omnibus videatur text. & Glos. *c. 1. c. conveniens. & c. fin. 7. De eo, qui duxit &c.*

Quæres, Si alter conjux dicatur mortuus in remotis locis, quales probationes ad monstrandam mortem ejus requirantur?

℟. Licet de jure civili uxoribus dubitantibus de morte mariti concedatur licentia ad alias nuptias transeundi, si maritus ultra spatium 5. annorum absuerit, ut apertè constat. *ex L. uxores. 9. ff. de Divort.* Aliud tamen de Jure Canon. constitutum est, ut scilicet post quantucunque temporis absentiam non aliter permittatur conjux præsens ad secundas nuptias transire, quàm si certum nuntium de morte absentis acceperit, text. *c. in præsentia. 19. de Sponsal.* neque nomine certi nuntii intelligendus est unus testis, aut fama de morte conjugis, ut quidam volunt apud Barb. *in eod. cap. 19. n. 3.* sed illud verbum *nuntium* accipiendum est in *neutro* genere, ut significet certam probationem & denuntiationem, cui in judicio fides adhiberi possit: cùm enim per transitum ad secundas nuptias possit conjugi absenti & forsan adhuc viventi grave præjudicium fieri, non est æquum, ut hic transitus concedatur, nisi plena probatio de morte proferatur: interim tamen, quia ex parte præsentis potest esse periculum incontinentiæ, aliæque justæ causæ, ex quibus ad secundas nuptias urgeatur, & aliàs noti juris est, quòd ob difficultatem probationes imperfectæ admittantur, per text. & DD. *in L. non omnes. 5. §. à barbaris. 16. ff. de Re militari.* ideò etiam moralis certitudo de morte conjugis absentis sufficit, cui nimirum arbitrio judicis & prudentis viri rationabiliter credi possit, quamvis absolutè infallibilis non sit: unde sufficiet, si cum uno teste fama, aliæve circumstantiæ concurrant, ut quia absentia est diuturna, & absens fuit senio vel morbis confectus, in periculo belli, latronum, naufragii, vel pestis constitutus, post diligentem & longam inquisitionem nullibi repertus. Ad majorem tamen cautelam usus judiciorum obtinuit, ut quando rationabile dubium subest de morte prioris conjugis, licentia transeundi ad secundas nuptias à judice Ecclesiastico petatur, qui, si probationes minùs perfectæ sint, solet juramentum conjugi, quòd vitam alterius conjugis nec sciat, nec credat, deferre: quòd si de facto ante certum nuntium secundum matrimonium contractum sit, ejus valor erit in suspenso, usque dum de rei veritate appareat.

Circa usum autem talis matrimonii generalis quæstio movetur à DD. an & quando sit licitus, si dubitetur de valore matrimonii? ℟. tres casus esse distinguendos. I. Si utrique conjugi saltem probabiliter constet de impedimento, aut uterque rationabiliter dubitet, usus matrimonii ex neutra parte licitus erit. II. si unus sciat impedimentum, aut rationabiliter dubitet, sciens nec exigere nec reddere; qui verò dubitat, is ex sua parte debitum quidem exigere non potest, alteri tamen parti in bona fide existenti, & nihil dubitanti, si petat, reddere tenebitur, quâ de re alibi plura dicuntur. III. Si nec adsit scientia impedimenti, nec rationabile dubium, sed tantùm scrupulus & levis anxietas, ad consilium Episcopi, Parochi vel Confessarii deponenda erit, & licitus utrinque sequetur matrimonii usus, sicut hac de re sunt textus valde notabiles *in c. literas. 13. de Restit. spol. c. 2. de Secund. nupt. & c. inquisitioni. de Sentent. excommun.*

TITULUS V.

De Conditionibus appositis in desponsatione, vel aliis contractibus.

SUMMARIA.

1. *Conditio, Modus, Demonstratio, causa.*
2. *Quid sit Conditio?*
3. *Quid Modus?*
4. *Differentia Modi & conditionis.*

5. *Quid sit Demonstratio?*
6. *Quid causa?*
7. *Conditio vel Modus contra substantiam matrimonij illud annullat.*
8. *Conditio & Modus turpis vel impossibilis habentur pro non adjectis.*
9. *Tria bona substantialia matrimonii.*
10. *An conditio contra bona matrimonii, sed honesta matrimonium invalidet?*
11. *Resolvitur argumentum contrarium.*
12. *Conditio vel modus impossibilis joci causâ adiectus præsumitur.*
13. *Sed hæc præsumptio est tantùm juris.*
14. *Conditiones turpes de præterito non invalidant matrimonium.*
15. *An sponsalia invalidentur per adjectionem conditionis turpis vel impossibilis.*
16. *Sponsalia consanguineorum sub conditione, si fiat dispensa verit, contractu valent.*
17. *Resolvitur argumentum contrarium.*
18. *Quando Parochi & testium præsentia requiratur ad matrimonium conditionatum.*
19. *Sponsi utentes copulâ non videntur recedere à conditione apposita.*
20. *Causa & Demonstratio qualiscunque semper habetur pro non adiecta.*

SIcut omnes contractus non tantùm purè & absolutè, sed etiam conditionatè iniri possunt, ita quoque sponsalia & matrimonium; quia vero hodie quando post Concil. Trid. matrimonium coram parocho & testibus contrahi debet, inauditum est, id sub conditione contrahi, ideo præmittimus plurimas difficultates, quas fusè tractat Sanch. *de Matrim. toto lib. 5.* & aliqua tantùm, quæ ad intellectum Canonum & praxin maximè circa sponsalia conditionata deservire possunt, attingemus.

1 Præsuppono sponsalibus posse aliud adjici, vel ut *conditionem*, vel ut *modum*, vel ut *demonstrationem*, vel ut *causam*, quæ omnino inter se differunt.

2 Nam *conditio* est, cùm aliquid adjicitur suspendens contractum, nec partes ante illius eventum obligari volunt, & explicatur per particulam si, v. g. ducam te, si mille ducatis in dotem.

Modus est adjectio oneris, ad quod non contractum volumus alterum obligare, & ordinariè exprimitur per conjunctionem, *ut*, v. g. duco te, ut mecum mercimonia exerceas. Differt à conditione, quòd modus non suspendat obligationem principalem, sed habeat suam obligationem propriam, ad quam implendam alter cautionem præstare debet, & si fortassis non præstiterit, non statim propterea irritum est matrimonium, cùm principalis obligatio adhuc subsistat, sed per judicem ad implendum modum compelli debet.

Si dubitetur, an adjectio sit *conditio* vel *modus*, quia contrahentes usi sunt verbis dubiis, attendendum erit, an non prius voluerint ratam obligationem, quàm illa adjectio expleatur, & erit *conditio*, si verò primùm voluerint ratam obligationem, & postea primùm alterum gravatum ad aliquid faciendum, erit *modus*, sicut docet Bartolus *in L. quibus diebus. 40. ff. de Conditionibus & demonstrationibus.*

Demonstratio est, quando significatur aliqua qualitas in contrahentibus, & explicatur per relativum aut dictionem importantem aliquam qualitatem, v. g. duco te, quæ de tali stemmate es, &c.

Causa demum illa dicitur, quæ denotatur per dictionem *Quia*, & indicat matrimonium, seu causam contractûs, v. g. duco te, quia dives es, &c. His præsuppositis

Quæritur I. Quid juris, si matrimonio *conditio* vel *modus* adjiciatur naturalis vel civiliter *impossibilis*, id est, ut pereat turam, vel (cùm contra bonos mores) per leges licitè impleri nequeat, ut si coitum tetigeris, si patrem, si inimicum meum occideris, &c.

De Jure Civili distinguitur inter contractus & ultimas voluntates, sive testamenta, si de hujusmodi conditionibus agatur. In

contractibus conditio impossibilis statim ab initio vitiat contractum, quasi non censeantur habere animam contrahendi, qui conditionem impossibilem adjiciunt, *L. non solum. 31. ff. de Obligationibus & actionibus. L. impossibilis. 7. ff. de Verborum obligationibus.* Modus autem impossibilis vel contra bonos mores non vitiat contractum, sed vitiatur, & pro non adjecto habetur, v. g. dono tibi equum, ut cœlum ascendas; ut hæreticus fias, &c. sicut ex communi docet Medina *de Justit. & Jur. tom. 1. tract. 2. disp. 28. §. impossibilis.* At verò in testamentis & ultimis voluntatibus conditio & modus impossibilis pro non scriptis habentur, propter singularem favorem ultimarum voluntatum, ut potiùs sustineantur, quàm pereant, *§. impossibilis. 18. Institut. de Hæredibus instituendis.*

9 Circa matrimonia hujus quæstionis decisio habetur *c. ultimo. h. tit.* ubi distinguitur: an tales conditiones sint contra substantiam matrimonij, vel an aliunde sint turpes, aut impossibiles? Priori casu dicitur esse nullum matrimonium sub tali conditione contractum, posteriori verò valere matrimonium & propter ejus favorem, sicut in testamentis conditionem haberi pro non adjecta. Ad hoc autem ut sciatur, quando conditio sit contra substantiam matrimonij, advertendum est secundùm Gl. *in eod. cap. fin. in V. contra substantiam*, tria esse bona conjugij, nimirum *bonum fidei, bonum prolis, & bonum Sacramenti. c. omne. 10. caus. 27. q. 1.* Si jam conditio uni ex illis adversetur, dicitur contra substantiam matrimonij. *Bono prolis* adversatur conditio: si generationem prolis evitaveris, si venena sterilitatis sumpseris, &c. *Bono fidei*, si te adulterandam dederis pro quæstu. *Bono* denique *Sacramenti*, quod matrimonium facit inseparabile, si dicas: contraho tecum, donec aliam inveniam honore & opibus ditiorem, prout ista exempla pronuntur *in d. c. fin. eod.*

Quæritur II. An idem dicendum sit, si conditio adjecta adversetur quidem bonis 10
matrimonij, sed sit honesta, v. g. contraho tecum, si mecum in perpetua castitate vivere velis? Pro affirmativa facit, quòd dicta bona matrimonij non sint necessaria in executione, aliàs sterilitas vel adulterium semper dissolverent matrimonium, quia deficeret bonum prolis & fidei conjugalis. Item B. Virgo & D. Josephus videntur non potuisse aliter, quàm hoc modo contraxisse, cùm jam priùs votum castitatis emiserint, & hanc sententiam probabilem dicit Sanch. *l. 5. de Matrim. d. 10. n. 5.* Contrariam tamē probabiljorem existimamus cum eodem Sanch. quamvis enim dicta bona matrimonij non sint necessaria in executione, & matrimonium esse possit sine copula, debent tamen esse in obligatione: & mutua corporum traditio saltem quoad obligationem est de substantia matrimonii, sine quâ matrimonium perfectum dici non potest: est enim matrimonium viri & mulieris conjunctio, non qualiscunque, sed ordinata ad copulam, aliàs inter fratrem & sororem matrimonium dici deberet. De matrimonio B. Virg. dicendum est, non habuisse talem conditionem, 11
sed fuisse simpliciter contractum, quamvis neuter ex desponsatis habuerit intentionem utendi copulâ: nam obligatio benè potest consistere sine executione, & cum proposito intermittendæ executionis, præsertim quando per DEI revelationem notificatum est, nunquam ab altera parte executionem petendam, obligationem enim & executionem diversa esse nemo dubitavit, atque in hunc sensum non obscurè de matrimonio B. Virginis loquitur August. *in c. 3. causâ 27. q. 2.*

Quæritur

12 *Quæritur* III. An & quando matrimonium censendum sit adjectâ conditione turpi vel impossibili, si aliquis revera non aliter, quam sub tali conditione se obligare intenderit?

Omnes DD. laborant, quo sensu Pontifex potuerit, vel voluerit conditiones turpes vel impossibiles à matrimoniis rejicere, & matrimonium pro simpliciter contracto habere, cùm tamen jure naturæ consensus ad matrimonium requiratur & sine consensu matrimonium esse non possit, non intelligitur autem consentire, qui noluit se obligare nisi sub conditione turpi aut impossibili, juxta text. apertum *in L. non solum. 31. ff. de Obligationibus & Actionibus.* Breviter dicendum S. Pontificem in illo *c. final.* inducere præsumptionem, quòd scillicet quilibet præsumatur in contrahendo matrimonio, quoad negotium principale seriò agere & obligationem suam purè facere propter reverentiam Sacramenti; conditionem autem impossibilem, vel joci causâ vel ut modum (qui per superius dicta, si impossibilis sit, non obligat) adjicere, & cùm dubium sit, an faciens conditionem impossibilem habuerit seriam intentionem vel contrahendi matrimonium, vel ponendi conditionem, jura in
13 tali dubio pro favore matrimonii præsumunt.

Quæritur IV. An hæc præsumptio sit & *juris & jure*, ita ut nulla probatio in contrarium admittatur; ut, qui reverâ non consenserit, nisi sub conditione, nihilominus pro consentiente habendus sit?

℟. Esse præsumptionem *juris tantùm*, adeoque cedere veritati & aliis probationibus, ac fortioribus præsumptionibus elidi posse. Unde non rejicietur conditio, sed potius matrimonium censebitur esse nullum, si ex variis qualitatibus & circumstantiis, qualitate, affectu & interesse contrahentium colligi possit, quòd vel ideò conditionem impossibilem adjecerint, quòd nullo modo obligari voluerint, ut si nobilis dicat rustico, contraho tecum, si montem aureum in dotem dederis; vel reverâ non aliter, quàm expletâ conditione turpi, ut si hæreticus dicat Catholicæ, contraho tecum, si Lutherana fias. Item si conditio adjecta non sit simpliciter impossibilis, v. g. si pauperi, quæ credebatur dives, dicatur, contraho tecum, si mille in dotem dederis, non poterit præsumi conditionem tantùm joci causâ adjectam esse. Præterea etiam conditiones turpes de præterito, ut si patrem occidit, ex communi sententia non rejiciuntur, cum enim non ampliùs invitent ad delinquendum, sed jam supponantur extitisse, nisi ad hoc respectu turpes censendæ. Covar. de *Matrim. p. 2. c. 3. §. 2. n. 3.*

Quæritur. V. An sicut in matrimonio, ita etiam in sponsalibus de futuro conditiones turpes aut impossibiles rejiciantur, & sponsalia pro absolutè contractis habentur? Affirmativa communis est apud Sanchez *lib. 5. disp. 17. num. 2.* eò quòd favor matrimonii videatur etiam ad sponsalia extendendus, utpote quæ sunt via ad matrimonium. Negativa tamen, quam tenet Bossius, *h. c. num. 22.* videtur mihi æquè probabilior, quia *c. fin. eod. tit.* tantùm loquitur de matrimoniis, sed ubi agitur de restringenda libertate matrimonii & inducenda obligatione, non est facilè obligatio extendenda.

Accedit, quòd *c. fin.* sit correctivum Juris Communis, de quo in contractibus conditiones impossibiles non rejiciuntur, sed tiant contractum, *L. non solùm 31. ff. de Obligation. & action.* Correctio autem juris est strictè accipienda. *L. præcipimus 32. in fin. Cod. de Appell.* Unde ulterius infero, si aliquis dicat: promitto tibi matrimonium, si mecum, concubueris, [illegible]

a tali scelere juveris, talem non obligari, nisi secuto concubitu, vel scelere.

Quæritur VI. an valeant sponsalia vel matrimonium contractum inter consanguineos sub conditione; *si Papa dispensaverit*, adeoque an pendente tali conditione alterutra pars resilire & cum alio contrahere valeat, vel dispensatione obtentâ novus consensus requiratur? Negant non pauci cum Sylv. *Verb. Matrim. 3. q. 9.* conditio enim, quæ dependet ex principis voluntate, inquiunt, est impossibilis, quia ordinario jure fieri non potest, *per text. in L. continuus. 137. §. cum quis & L. inter stipulantem. 73. §. sacram ff. de Verb. oblig.* Si ergo talis conditio, *si Papa dispensaverit*, tanquam impossibilis rejiciatur, utpote dependens ex Principis voluntate, sponsalia vel matrimonium valere non poterunt, quia absolute consanguinei ad contrahendum inhabiles sunt.

Nihilominus dicendum est, non esse conditionem impossibilem & consequenter valere contractum, dummodo ponatur casus, in quo Pontifex solet dispensare, si nimirum consanguinei non sint in gradu valde propinquo, & simul habeant justam causam petendi dispensationem: quod enim frequenter, & quotidie fieri solet, non est impossibile, sed dispensationes inter consanguineos quotidie impetrari solent, ergo, &c.

Ad argumentum contrarium R. conditionem, quæ dependet à principis voluntate, reputari impossibilem, quando princeps id concedere non solet, nisi de extraordinaria sua potestate & rarissimis in casibus &c. Præterea promittens fœminæ matrimonium sub conditione: *si Papa dispensârit*, tenetur insuper hanc dispensationem impetrare, quia qui obligatur ad principale, obligatur etiam ad accessorium, sine quo principale haberi non potest. Sanch. *d. lib. 5. n. 12. & 36.*

Quæritur VII. Si hodie post Trid. contraheretur matrimonium conditionatum, quandonam parochus vel testes intervenire deberent, an tempore contractûs vel postquam conditio extiterit? 18

R. Utroque tempore, etenim si non intervenirent tempore contractûs, dicerentur tantùm sponsalia de futuro, non matrimonium, quia, ut sæpe dictum, nullum hodie post Trid. est matrimonium sine parochi & testium præsentia. Tempore verò existentis conditionis, nisi intervenirent parochus & testes, non possent in foro externo testari, matrimonium verè & substantialiter contractum esse, sed tantùm fuisse contractum inchoatum, pendentem, & adhuc solubilem, quod utique intentioni Trid. adversatur, quod ideo parochum & testes requisivit, ut de matrimonio in foro externo ad multa incommoda evitanda testificari valeant. Sufficit autem, ut ipsi contrahentes coram parocho & testibus affirment, conditionem esse impletam, nam hoc ipso satis intelliguntur purificare contractum, licet parochus vel testes per se conditionem impletam non viderint, teste Laym. *de Matrim. p. 2. n. 24.* qui tamen putat sufficere, ut tempore contractûs præsentia parochi & testium accedat.

Quæritur VIII. An hodie post Conc. Trid. si contrahentes post sponsalia conditionata utantur copulâ carnali pendente conditione, censeantur per hoc à conditione recessisse, & sponsalia purè contraxisse? Licet ante Conc. certum fuerit, quod copula accedens sponsalibus tantam vim habuerit, ut non solùm conditionem à sponsalibus sustulerit, sed etiam verum consensum de præsenti & matrimonium induxerit, quia præsumptione *juris & de jure*, contra quam non admittebatur probatio in contrarium, sponsus non præsumebatur alio, quàm affectu maritali 19

suam sponsam cognovisse. *c. is, qui fidem. 30. de Sponsal. c. per tuas. 6. h. t.* Attamen hodie post Concil. Trid. quando matrimonium sine parocho & testibus non subsistit, certum quidem est, quòd sola carnalis copula non habeat amplius vim efficiendi matrimonium; an verò partes præsumantur, saltem à conditione apposita recessisse, dubitatur? Id aliqui satis probabiliter affirmant, eò quòd in hac parte Trid. nil mutaverit, adeòque sub constitutione Juris veteris reliquerit. Zypæus *Consultat. Canon. lib. 4. consult. 1.*

Negativam docet Sanch. *lib. 1. disput. 26. num. 12.* Fundamentum est, quòd hodiè post Trid. cesset ratio legis, quæ olim præsumebat recessum à conditione per copulam: quia olim ista præsumptio oriebatur, ne Ecclesia præsumeret delictum fornicationis, præsumpsit copulam factam affectu matrimoniali, & consensum de præsenti, quod hodie post Trid. non potest amplius fieri, cùm solus consensus de præsenti non sufficiat ad matrimonium, ut diximus. Si tamen ex tali copula sponsa grave damnum incurrisset, ut quia esset imprægnata, diffamata, & inde difficiliùs nuptura, æquitas suadet, tale damnum per matrimonium compensari, & priorem sententiam amplecti. Pro cujus confirmatione forsan non incongruè dici posset, quòd illa præsumptio juris de copula conjugali non fuerit ratio adæquata Canonis tollentis conditionem, sed etiam æquitas, ut damnum copulæ per matrimonium compensetur, & alia præsumptio, quòd non facilè fœmina consensura sit in copulam, nisi sub certa spe matrimonii, quæ certitudo firmatur rejecta conditione.

Quæritur IX. An, quod hactenus de *con-*
20 *ditionibus* dictum est, id etiam procedat, si *demonstratio* vel *causa turpis, impossibilis*, aut *falsa* adjiciatur, v. g. contraho tecum, quia sterilis es, quia nobilis es, cùm tamen non sis? R. Demonstrationem vel causam per se sumptam non quidem suspendere, vel vitiare matrimonium, sive sit turpis, sive contra substantiam matrimonii, sive falsa, sed potiùs haberi pro non adjectis, arg. *l. 33. ff. de Condition. & demonstrat.* cùm tamen falsa causa vel demonstratio inducat *errorem*, & *error* nonnunquam facit dissentire consensum, & consequenter matrimonium, ideò hic observanda erunt, quæ supra *Tit. IV. de Errore* dicta sunt.

TITULUS VI.

Qui Clerici vel Voventes Matrimonium contrahere possunt.

§. I.

De Voto.

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplex sit Votum?*
2. *Tantùm votum solenni irritat matrimonium.*
3. *Votum simplex contracto matrimonio impedit debiti actionem.*
4. *Quid de voto ingrediendi religionem?*

COnstat votum castitatis aliud esse *simplex*, aliud *solenne*, nimirum quando à Religione ab Ecclesiâ approbatâ emittitur, vel sacris Ordinibus clericalibus annexum est.

Porrò tantùm votum *solenne* irritat matrimonium, non autem votum *simplex*. Votum quidem simplex impedit matrimonium, & si contrahatur, pœnitentia Ecclesiasticâ mulctandi sunt contrahentes, matrimonium propterea annullatur, ut clarè docet est *in c. unico. de Voto. in 6.*

Licet autem matrimonium cum voto simplici castitatis contractum valeat, votum tamen non expirat, sed adhuc obligat voventis, in quantum ab eo servari potest

scilicet nunquam exigat, sed tantùm alteri parti exigenti (cui votum alterius prædicare non potuit) reddat debitum conjugale.

Attamen propter quotidianum periculum transgressionis consulitur hujusmodi voventi, ut ipse vel alius ejus nomine dispensationem petat, quam ob periculum incontinentiæ & difficultatem adeundi Pontificem concedere solet Episcopus, cum eâ moderatione, ut supplicans stante matrimonio non contracto valeat reddere & exigere debitum conjugale, dissoluto autem matrimonio per mortem alterius conjugis votum obliget, sicut prius &c.

Verum alia est ratio de votis ingrediendi religionem, suscipiendi ordines clericales, aut vivendi in celibatu, absque expresso voto castitatis: cum talibus enim votis, liceat matrimonium absque peccato mortali & violatione voti contrahi non possit, contractum tamen valebit, neque hic erit abstinendum à petitione debiti, quia necdum castitatis actu promissa est, Sanch. *lib. 9. disp. 33. num. 9.*

§. II.
De Ordine.

SUMMARIA.

1. *Ordines sacri dirimunt matrimonium.*
2. *Hæ pœnæ sint contrahentium in ordinibus sacris?*
3. *Matrimonium non dissolvitur per susceptionem Ordinem sicut per ingressum monasterii. Et ordinatus efficitur irregularis.*
4. *In minoribus ordinibus validè contrahitur matrimonium.*
5. *In minoribus contrahens est ipso jure privatus suis beneficiis; fallit tamen si tantùm sponsalia de futuro contraxit.*

POstò Clerici in *majoribus ordinibus* constituti matrimonium contrahere nullatenus possunt propter votum castitatis, quòd sacris ordinibus annexum est, & in quod suscipiendo sacrum ordinem ipso facto consentire censentur, quamvis aliis verbis non exprimant, *c. un. de Voto. in 6.* Si de facto contrahere præsumpserint ad dimittendas mulieres & agendam pœnitentiam per suspensionis & excommunicationis 2 censuram compellendi sunt, *c. 1. de Cler. conjug.* imò *ex clem. un. de Consang. & affin.* ipso facto excommunicationem incurrunt, fiuntque irregulares, ita ut nec in susceptis ordinibus ministrare, nec ad altiores valeant promoveri: in quâ tamen irregularitate post peractam pœnitentiam dispensare Episcopo concessum est, dummodo cum viduâ non contraxerint. *c. 1. & 2. h. tit. & c. 4. de Cler. conjug. c. fin. de Bigam. non ord.*

Quid autem Juris, si post contractum 3 matrimonium aliquis laicus suscipiat Sacros Ordines, anne tali casu dissolvetur matrimonium, sicut superiùs de ingressu in Religionem dictum? De hac quæstione extat constitutio *in extravag. un. Joan. XXII. de Voto.* quòd votum solennizatum per susceptionem sacri Ordinis dirimat quidem matrimonium post contrahendum, non autem matrimonium antea contractum, etiamsi id per carnis copulam consummatum non sit, eò quòd nec jure divino, nec per sacros canones reperiatur hoc statutum. Præcipit item S. Pontifex, ut si aliquis de facto post contractum matrimonium ordinatus fuerit, id tamen necdum consummaverit, per Ordinarium instanter moneatur & inducatur, ut Religionem ingrediatur, quòd si forsan tenuerit adimplere ipsum, si uxor ejus institerit per censuram Ecclesiasticam compellat contractum matrimonium consummare. Cæterùm post contractum matrimonium ordinatus efficitur irregularis, & manet talis etiam soluto matrimonio, si tamen Religionem approbatam ingressus fuerit, & professionem tacitam vel expressam fecerit, poterit cum ipso Episcopus dispensare. *d. Extravag. un.*

Sed quare potiùs sacri Canones statuerunt, ut per ingressum in Religionem dissolveretur matrimonium ratum, quàm per susceptionem sacrorum ordinum? ℟. Illam (præter alias, quas refert gl. *in d. Extravag. un. in V. est censendum)* posse congruentiæ rationem assignari, quòd ingrediens Religionem censeatur spiritualiter mundo mortuus, *c. placuit. 8. ubi gl. in v. mortuus. causa. 16. q. 1.* & ab omni consortio prioris sponsæ in perpetuum separatus: è contra, quia tantùm sacros ordines suscipiens in sæculo remanet, multis occasionibus & tentationibus expositus sit, ad relictam sponsam mutatâ voluntate & reconcepto pristino amore revertendi.

4 Clerici in *minoribus ordinibus* constituti matrimonium quidem contrahere possunt, sed si contrahant, omnibus beneficiis Ecclesiasticis privantur: quia simul voluptatibus & carnalibus desideriis, ac divinis & Ecclesiasticis obsequiis vacare non valent, ait Pont. *in c. 3. de Cler. conjug.* & quòd hæc privatio *ipso jure* inducatur etiam ante sententiam judicis, nec post contractum matrimonium tutâ conscientiâ Clericus contrahens possit amplius percipere fructus sui beneficij, innumeris penè authoritatibus probat Barb. *in Collect. ad c. 1. de Cler. conjug. n. 2.* cui non resistit, quòd pœnæ in conscientiâ ante sententiam Judicis saltem declaratoriam locum non habeant; nam responderi potest, quòd supradicta privatio non proveniat propriè ex pœnâ, sed magis ex *incompatibilitate* beneficij cum statu matrimoniali, & ita ex interpretativa renuntiatione beneficij à Clerico per contractum matrimonij factâ.

Est autem hic notandum, quod de privatione beneficii dicitur, esse intelligendum si ipsum matrimonium actu contractum sit; si verò sponsalia tantùm de futuro Clericus in minoribus contraxit, necdum suo beneficio renuntiâsse censebitur, quia necdum statum incompatibilem actu suscepit. Sanch. de *Matrim. lib. 7. disp. 46. n. 23.*

TITULUS VII.

De Eo, qui duxit in Matrimonium, quam polluit per adulterium.

SUMMARIA.

1. *Quid nomine criminis intelligatur*
2. *Sola promissio non constituit impedimentum.*
3. *Quando & quæ machinatio constituat impedimentum.*
4. *Machinatio debet habuisse effectum.*
5. *Occasio tam viri quàm fœminæ causat impedimentum.*
6. *Homicidium factum non causâ matrimonii non causat impedimentum.*
7. *Adulterium & promissio diverso etiam tempore facta causant impedimentum.*
8. *Soluta ignorans complicem esse [illegible] promissionem non contrahit impedimentum.*
9. *Qualis debeat esse promissio, ut causet impedimentum.*

Hic agitur de Impedimento Criminis, cujus nomine in præsenti tantùm intelligitur *crimen adulterii & homicidii.*

Dicendum ergo, quòd solum adulterium per se quidem non sit impedimentum dirimens matrimonij, si tamen unà cum adulterio concurrat matrimonij promissio, ubi legitimus mortuus fuerit; & multò magis si de facto per verba de præsenti matrimonium attentetur, vel machinatio in mortem legitimi conjugis interveniat, statim [illegible] get impedimentum criminis, & nunquam inter tales adulteros matrimonium [illegible] terit, *c. super 3. c. significásti. 6. c. cùm [illegible] beret. 5. & passim h. t.* quod ad exclusum votum captandæ mortis ita statutum est, ne, si talia matrimonia tolerentur, [illegible]

quenter adulteri in vitam insontis conjugis insidias struerent. Nunc autem

Quæritur I. An sola *promissio* sine *adulterio* constituat impedimentum dirimens, v.g. uxor promittat alicui matrimonium, postquam maritus mortuus fuerit?

R. Negativè, quamvis enim etiam sola promissio possit inducere votum captandæ mortis, tamen impedimenta matrimonij, tanquam odiosa, potiùs restringenda sunt, quàm ultra casus in jure expressos extendenda, & majus est semper periculum, si promissio conjungatur adulterio, quàm si sit sola, cum homines libidine excœcati majora facinora temerè audere soleant. Pro hac conclusione textus est satis clarus *in c. ultim. eod.* Attamen talis promissio licèt non irritet matrimonium ex post facto per novum consensum contractum, ex se tamen non est obligatoria, neque vim sponsalium habet; quia constante matrimonio de alio paciscì turpe pactum reputatur, & aliquam saltem occasionem captandæ mortis præbet, prout in simili de Jure civili pactum super viventis hæreditate *plenam trifissimi eventûs*, & propterea invalidum dicitur. *l. ult. C. de Pactis.*

Quæritur II. An sola machinatio in mortem conjugis absque adulterio causet nullitatem matrimonij? Inter diversas DD. opiniones illa videtur probabilior, quòd machinatio unius ex desponsatis non causet impedimentum, nisi conjuncta fuerit cum adulterio; secus autem, si uterque consilio, auxilio, consensu aut conspiratione ad mortem conjugis innocentis concurrerit, ita non obscurè colligitur ex *c. 1. de Conversione infidelium*, non propter hoc solùm, quòd mulier cum alio viro soluto conspiraverit in mortem sui mariti, dissolvitur inter ipsos conjugium, nullâ facta mentione adulterii, quare reliqui text. qui de sola machinatione loquuntur, de conjuncto adulterio explicandi sunt, ut ultra casus clarè in jure expressos non fiat impedimentorum extensio. Panor. & Barb. *in d. c. 1. de Convers. infidel.*

Quæritur III. An requiratur, ut machinatio habuerit effectum, & conjux occisus sit? 4

R. Affirmativè, quia in materia pœnali & odiosa verba strictè & cum effectu accipienda sunt, deducitur *ex c. si quis vivente 5. caus. 31. q. 1.* ubi dicitur cum adultera contrahi posse matrimonium, nisi fortè vir aut mulier priorem maritum, qui mortuus fuerat, *occidisse* notetur.

Quæritur IV. An sit verum, quòd impedimentum criminis tantùm ex occisione uxoris nascatur, è contra cùm de casu, quo uxor mariti mortem procurat, nihil in jure dispositum sit. adeò nec ad eum tanquam rarius contingentem extendendum juxta *l. nam ad ea. 5. ff. de Legibus.* Sicut docent Victor, Ledesma, Henriquez apud Gutierez *de Matrim. q. 105. n. 10.* R. Nullam inter viri & uxoris occisionem faciendam esse differentiam, ita apertè convincitur ex *c. 1. de Convers. infid. & in d. c. si quis vivente 5. caus. 31. q. 1.* quæ capitula de occisione uxoris loquuntur. 5

Quæritur V. An oriatur impedimentum, si homicidium cum adulterio quidem concurrat, sed factum sit ex alia causa, quàm intentione ineundi matrimonij, v.g. ex rixa orta & ob injuriam illatam? 6

R. Non oriri in tali casu impedimentum probabilius videtur, quia ratio prohibitiva legis non subest in omni homicidio, sed tantùm in illo, quòd intentione matrimonij committitur, ne scilicet adulteri spe matrimonij illecti frequenter in vitam innocentis conjugis insidientur. Sanch. *lib. 7. disp. 18. n. 13.*

Quæritur VI. An ad constituendum impedimen- 7

dimentum *criminis* requiratur, ut simul & adulterium?

℟. Sufficere, si utrumque sit factum constante matrimonio priori, sive deinde acciderit eodem tempore promissio & adulterium, sive diverso, ut satis colligitur *ex c. ult. h. tit.* in illis in verbis: *Cæterùm tolerari non debet, si prius vel postea, cùm vixerit uxor ipsius, illam adulterio polluerit.*

8 *Quæritur* VII. Quid juris, si fœmina soluta peccet cum conjugato, ignorans eum esse conjugatum, ex post facto autem, cum jam de hoc est certiorata, promissionem acceptet, vel de facto contrahat matrimonium? ℟. Tali casu valdè probabiliter dici posse, nullum subesse impedimentum: quia illa copula ex parte fœminæ ob ignorantiam status conjugalis in altero non fuit formale adulterium, neque etiam adulterorum pœnam meretur, consequenter nec istam, quæ à jure tantùm adulterio cum promissione matrimonii conjuncto infligitur. Barb. *in c. 1. h. tit. n. 2.*

9 *Quæritur* VII. Qualis debeat esse promissio, quæ concurrens cum adulterio constituat impedimẽtum, an debeat habere connexam repromissionem, vel an sufficiat alterius partis promissio, acceptatio vel taciturnitas; & quid si fictâ tantum cum intentione alteram partem ad peccatum inducendi?

℟. I. Requiri promissionem, quæ habeat obligationem determinatam ineundi matrimonium cum adulterâ: adeóque non sufficere, si v. g. adulter dicat: *nisi essem uxoratus, te ducerem, &c.* quia talia verba necdum continent actualem promissionem, sed intentionem tantùm & propositum. Item & illa verba probabiliter excusari possunt ab impedimento, si adulter dicat: *mortuâ uxore nullam aliam ducam nisi te:* cùm ita promittens non præcisè se obliget ad matrimonium, quin possit abstinere, ut superius *Tit. I. de Sponsal.* dictum. Non tamen requiritur, ut promissio sit juramento firmata, sicut late probat Sanch. *lib. 7. disp. 79. num. 29.* contrarium sentientes.

℟. II. Quamvis sola *promissio* sine repromissione alterius partis sufficiat ad constituendum impedimentum, si cum adulterio concurrat, quia Canones solius *promissionis*, nullibi autem *repromissionis* erga impedimentum meminerunt, necesse tamen est, ut promissio ab altera parte per signum aliquod externum acceptetur, sola autem interna acceptatio vel taciturnitas non sufficit; tum quòd jura non soleant actum interno pœnam statuere, sicut dicitur, quod cogitationis pœnam (in foro externo) non patiatur, *c. cogitationis. 14. de Penitentia. dist. 1. & l. cogitationis. 18. ff. de pœnis.* tum etiam, quòd tacens in dubio non censeatur consentire in sui præjudicium, & cùm talis acceptatio sit illicita, & delictum non præsumatur, *l. merito. 51. ff. pro socio.*

℟. III. Etiam fictam promissionem sufficere; dummodò altera pars serio intellexerit, & acceptârit, quia tunc periculum captandæ mortis saltem ex parte acceptantis æquè subest, ac in promissione vera.

Demùm hic adnotari potest, non esse impedimentum, si promissio adhuc durante priori matrimonio fuerit mutuo consensu remissa & dissoluta: quia tunc perinde est, ac si nunquam imposita fuisset, &c.

Neque etiam ab infidelibus impedimentum istud contrahitur, cùm jure tantùm Ecclesiastico sit statuum, ideóque matrimonium cum crimine in infidelitate contractum valebit, aut crimen tunc commissum non nocebit post baptismum, quo minus adultera contrahi possit; nisi una pars eodem tempore commissi criminis fuerit fidelis. Sanch. *lib. 7. disp. 79. n. 42.*

Utrum

Utrum autem hoc impedimentum contrahatur etiam ab ignorantibus invincibiliter, colligi poterit ex iis, quæ inferiùs *ad tit. de Consanguinitate & affinitate. §. 2. n. 11.* dicentur.

TITULUS VIII.

De Conjugio Leprosarum.

Morbus contagiosus scil. lepra, morbus gallicus &c. ex magis communi DD. sententia est causa separationis quoad cohabitationem, si judicio Medicorum probabile corporis periculum alteri conjugi immineat: quia naturalis æquitas dictat, ne matrimonii obligatio eo usque extendatur contra verisimilem intentionem contrahentium. Videtur quidem adversari difficilis text. *in c. 2. h. tit.* ubi Pontif. *scivimus*, inquit, *sive uxorem leprosam fierì contigerit, & infirmus a sano carnale debitum exigat, generali præcepto Apostoli quod exigitur est solvendum, cujus præcepti nulla in hoc casu exceptio invenitur.* Verùm, ut interpretatione legum & Canonum æquitas rigori præferatur. *l. placuit. 8. C. de Judic.* potest hic text. intelligi cum Barb. *in d. c. 2.* quando judicio Medicorum non est valdè notabile periculum, sicut ordinariè in fœmina admittente virum morbosum contingere aiunt: vel de casu, quo morbus ante matrimonium non fuit ignoratus, & proinde eo non obstante conjuges, se ad cohabitationem obligâsse censeri possunt: nam leprosis non est interdictum matrimonium contrahere, & licèt nemo sit dominus membrorum suorum, *L. liber homo. 13. ff. ad Leg. Aquil.* ideòque ad actualem membri amissionem se nequeat obligare, ad periculum tamen corporale se obligare quandoque non est prohibitum, ut in militibus, nautis, aliisque similibus quotidianum est.

TITULUS IX.

De Conjugio Servorum.

SUMMARIA.

1. *Servi, qui dicantur.*
2. *Servitus an etiam hodie inter Christianos locum habeat.*
3. *Homines proprii qui dicantur.*
4. *Servi an & qualiter possint Matrimonium contrahere.*
5. *Error in qualitate servili cur magis irritare possit Matrimonium, quam in alia.*

SErvorum appellatione in jure non veniunt famuli nostri temporis, qui nobis pro certa mercede vel gratis inserviunt, & verè liberi sunt, sed illi, qui ex jure gentium, vel civili alieno dominio contra naturalem libertatem subjiciuntur, ita ut ad instar aliarum rerum nostri patrimonii possideri, vendi & alienari possint, & ii olim habebantur, qui in bello capti erant: unde & mancipia quasi manu capti dicebantur, & qui deinde ex hujusmodi captis ancillis nascebantur, licèt ex congressu hominis liberi, etenim conditionem suæ matris & statum servilem induebant, ut prolixè tradunt Interpretes in *tit. Instit. de Jure Personarum.* Hodiè verò inter Christianos generali consuetudine servitus sublata est, ita ut capti in bello inter Christianos gesto non fiant propriè capientium servi; tum ob dignitatem Christiani Nominis & honorem ac memoriam libertatis, quâ nos Christus donavit: tùm quòd bella inter Christianos Principes, adeòque inter cives Romanos gesta potiùs bella intestina censeri debeant, in quibus capti nec olim servi efficiebantur. In bello tamen, quod contra Turcas & Barbaros geritur, adhuc hodiè servituti locus est, ad tamen inter jus antiquum & hodiernum differentiâ constitutâ, quòd olim Romani

(2) ut

capti ab hostibus etiam apud Romanos pro servis habiti fuerint, & si testamentum apud hostes fecissent, id nullum & irritum censebatur: hodiè verò Christiani habent quidem captos Turcas pro servis, sed non suos Christianos captos à Turcis: quia indignum videtur, Christianum à Christiano censeri servum Turcarum & infidelium.

3 Præterea licet in nostra Germania & aliis vicinis locis reperiantur homines, qui PROPRII sive vulgò le: beigne vocantur, quos aliqui adscriptitios, qui scilicet fundo colendo perpetuo adscripti sunt; vel originarios, qui ex adscriptitiis nati sunt, censent, nihilominus tales homines proprii sicut & adscriptitij & originarij, licet fortasis primitùs ex servis descenderint, hodie tamen verè liberi reputantur, nisi quòd majori aliquâ obligatione, quàm cœteri subditi suis dominis teneantur. Sanch. *de Matrim. lib. 7. d. 19. num. 9.* Gail. *de Pignorat. Observ. 8. n. 1.*

4 Porrò leges quidem civiles inter servos non matrimonium, sed *contubernium* tantùm agnoscunt *l. 3. C. de Incest. nupt.* attamen de Jure Canonico, quod in materia matrimoniali prævalet, verum matrimonium inter servos habetur, *c. 1. h. t.* ita ut non tantùm inter servũ & ancillam, vel etiam inter servum & liberam, vel è contra matrimonium contrahi possit, dummodò error conditionis servilis non interveniat, sed scienter libera cum servo, aut ingenuus cum ancilla contrahat. *c. si quis ingenuus. 4. causâ 29. quæst. 2.* Imò nihil inter est, quoad valorem matrimonij, an dominus in matrimonium servi consenserit, vel non, *jux. c. 1. h. t.* quia matrimonium concessum est jure naturali & divino in remedium concupiscentiæ, & propagationem generis humani, quod jus dominus servo auferre non potest; cùm ipsum jus Gentium, quòd servitutes introduxit, non nisi salvo jure naturali & divino potestatem in servum domino dederit. Barb. *in d. c. 1. n. 2.*

Verùm per talem contractum Matrimonij inter servos initi non debet etiam Domino jus suum aufferri vel minui: unde ne ancilla, quæ servo alterius domini nupsit, proprium dominum deserere possit, atque maritus servus prætextu conjugij servum domini negligere, sed ita utrobique remperanda est, ut ex imperio & occupatione Domini servus non impediatur suo tempore ab usu matrimonij, & vicissim servus moderatè uti debet matrimonio, ne Dominus notabile præjudicium faciat. per text. & Gl. *in fine d. c. 1. h. t.*

Cœterum quòd ex errore in conditione servili, si scilicet putans ducere liberam vel liberum, ducat ancillam vel servum, matrimonium possit matrimonium, *text. est in c. 9 fin. h. t.* Quare autem magis errorem conditione servili, quàm in alia qualitate v. g. nobilitate, divitijs &c. concedatur errore matrimonium, hæc assignari potest, quia ex qualitate servili valdè grave præjudicium infertur, & ipsi substantiæ & matrimonij repugnans; cum servus non possit absolutam sui corporis potestatem dere: sed tantùm quatenus servitia Domini admittunt; similiter nec uxori perpetuo habitare; nec si quis ancillam duceret, potiles tam ad se, quàm potius ad Dominum tineret, cùm partus sequitur ventrem matris conditionem, ut mox dicemus.

TITULUS X.

De Natis ex libero ventre

QUòd partus sequatur ventrem, ante diximus; adeòque non tantùm si mater serva fuerit, partus matrem

servus, licet pater fuerit liber, sed etiam, si mater fuerit libera, quamvis pater servus, partus liber & sui juris erit. Idque etiam tunc, si modò mater uno ex temporibus, scilicet vel tempore *Conceptionis*, vel *Nativitatis*, vel *medio* aliquandò libera extiterit, licet postea in servitutem reducta sit: quia fictione juris, is qui in utero est, pro jam nato habetur, quoties de ejus commodo agitur, & sic eo tempore, quo mater libera fuit, Text. & Interpret. *in c. unic. h. t.* & clariùs *in l. 5. §. 2. & 3. & l. 7. ff. de Statu hominum.* Sed hæc circa statum & conditionem servilem ita obtinent; de cætero inter homines liberos partus quoad dignitates & honores non matris, sed patris conditionem sequitur, sicut & ipsa mater seu uxor dignitatem & omnimodam conditionem etiam inferiorem sui mariti. *l. fœminæ. 8. ff. de Senatoribus. l. & l. mulieres. 13. C. de Dignitatibus.*

TITULUS XI.

De Cognatione Spirituali.

SUMMARIA.

1. *Quid sit cognatio spiritualis?*
2. *Inter quos contrahatur?*
3. *Tantùm unus & una admittitur ad levandum baptizandum.*
4. *An, si plures levent infantem, omnes contrahant cognationem?*
5. *Ad contrahendam cognationem requiritur tactus baptizandi.*
6. *An principalis vel procurator levans contrahat cognationem.*
7. *An levans in casu necessitatis contrahat cognationem.*
8. *Pater baptizans filium amittit jus petendi debitum.*

NOtum est, *cognationem*, quæ impedimentum dirimens matrimonii constituit, aliam esse *spiritualem*, aliam *legalem*, aliam *naturalem*, de duabus posterioribus in sequentibus, de prima modò in hoc tit. agemus.

Cognatio spiritualis oritur ex Sacramento Baptismi & Confirmationis, atque hodie non extenditur ultra personas in Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. cap. 2.* denuntiatas, ut videlicet patrinus tantùm ad baptizatum ipsum & baptizati patrem ac matrem; item baptizans ad baptizatum & baptizati parentes cognationem spiritualem contrahat. Similiter ut cognatio, quæ ex confirmatione oritur confirmantem & confirmatum, illiusque parentes ac tenentem seu patrinum non egrediatur. 1 2

Unde nihil obstat, quin inter baptizatum, & filiam vel uxorem baptizantis, (supposito, quòd is laicus foret) vel patrini & inter baptizantem & levantem & seu patrinum, vel inter ipsos patrinos, si vir & fœmina simul levent, matrimonium consistere possit, quamvis olim contrarium fuerit statutum *in c. 3. 4. & ultimo. hoc tit.*

Præterea constituit Trid. *in d. c. 2.* ut unus tantùm, vel ad summum unus & una baptizatum de baptismo suscipiat, ut parochus antequam ad baptismum accedat diligenter ab iis, ad quos spectat, nimirum parentibus sciscitetur, quem vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum vel eos tantùm ad suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat, doceatque quam cognationem contraxerint, quòd si alii præter designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahent. 3

Ex quo text. Trid. qui vult admitti unum & unam tantùm, primitus advertendum est, non esse permissum, ut duo viri, vel duæ fœminæ concurrant ad levandum infantem, sed debere esse homines disparis sexûs, ut generatio spiritualis imitetur naturalem, & ita à Cardinal. declaratum refert Sanch. *lib. 7. disp. 57. n. 4.*

Sed quid, si contra Concil. plures, quàm duo 4

duo levaverint, & parochus eos admiserit, an omnes contrahent cognationem? R. Si Trid. in aliquo loco receptum non sit, minus dubium est, quin standum sit juri antiquo, ex quo omnes tangentes seu levantes contrahunt cognationem, *c. ult. eod. tit. in. 6.* atque idem puto procedere, etiamsi Trident. receptum sit, & parochus per incuriam neglexerit designationem duorum; quia Trid. prohibens plurium admissionem non irritat factum contra prohibitionem, nisi eo tantùm casu, quo *designatione factâ* plures præter designatos baptizatum tetigerint, consequenter etiam hoc casu res manet sub dispositione juris antiqui. Zoël. *hoc. t. n. 7.* Sanch. *d. l. n. 15.* Requiritur tamen, ut omnes *tangant*: sine *tactu* enim non contrahitur hæc cognatio, licèt baptizandus sit adultus, quia cæremonia sustentationis non est ab Ecclesia ad sustentandam corporis infirmitatem, sed ad significandam animæ imbecillitatem instituta. Verba autem patrini ad substantiam hujus cognationis non requiri, communis est sententia. Zoës. *d. l. n. 11.*

6 *Quæritur* etiam, quis contrahat cognationem spiritualem, si patrinus non ipse levet, sed sui loco procuratorem mittat? R. à Congr. Cardin. declaratum dici, principalem contrahere cognationem. Zoël. *d. l. n. 10.* Sa V. *Matrimonium. de Impedim. diriment. n. 3.* Si verò abstrahatur ab hac declaratione (quæ debet vel usu esse recepta, vel apparere in forma authentica cum sigillo vel subscriptione juxta mandatum Urbani VIII. quod refert Barb. *Jur. Eccles. univ. lib. 1. c. 4. n. 83.*) in jure probabiliter defendi posset, neutrum contracturum cognationem. Non *procuratorem*: quia non levaret suo nomine, nec haberet intentionem per se existendi patrinus. Nec *principalem*: quia actu non tetigit infantem, qui tamen contactus physicè factus videtur necessariò ad contrahendam hanc cognationem requiri per omnes illos Canones, qui de hac cognatione loquuntur, ut passim in causa *30. q. 1. 3.* & 4. quemadmodum dicitur Civili in actione famosa condemnatus per procuratorem nec ipse (quia sententia lata est in procuratorem) nec procurator eius (quia non suo, sed alieno nomine ego judicium contrahit. *l. furti. 6. §. 2. & l. Servus. 14. ff. De his, qui not. infam.*

Circa Baptismum, qui in necessitate fidelis confertur, sciendum est, quòd baptizans ad baptizatum & ejus cognationem contrahat, levans verò probabiliter ab hac cognatione excusetur, quia potius commodatis causâ, quàm ut patrinus infantem suum censebitur, cùm in casu necessitatis nulla observentur patrinorum solennitates, actûm tenens pro baptizato spondeat aut respondeat.

Quid autem, si Pater proprium filium baptizârit?

R. Contractam esse cognationem respectu matris, & si matrimonium nec dum ratum sit, sed filius v. g. tantùm ex fornicatione conceptus, amplius sine dispensatione contrahi non poterit, contractum verò matrimonium talis cognatio non dissolvit, sed nullum aliud impedimentum matrimonium jam contracto superveniens. Si tamen pater extra casum necessitatis scienter proprium filium baptizâsset, per antiquos Canones separabatur ab uxore, per posteriores verò id immutatum est, & constitutum, ut tantùm jus petendi debitum conjugale amittat, reddere autem teneatur. Vid. *can.* [illegible] *q. 1.* Vallensis *h. t. infin.* Notanter autem dicitur, si extra casum necessitatis aliquis proprium filium baptizârit; nam existente necessitate jus petendi debitum conjugale non auferunt Canones.

TITU-

TITULUS XII.

De Cognatione Legali.

SUMMARIA.

1. *Quid cognatio legalis?*
2. *Quid & quotuplex sit adoptio?*
3. *Tantùm arrogatio inducit impedimentum.*
4. *Inter quos arrogatio inducat impedimentum de jure canonico?*
5. *Inter quos etiam de jure civili?*
6. *Requisita ad adoptionem.*
7. *Et unione prolium non nascitur impedimentum.*

Cognatio Legalis dicitur, quæ primitus à Legibus Civilibus est inventa, & deinde per Sacros Canones recepta *vid. unico. h. t. & c. 1. caus. 30. q. 3.* Est quasilla, quæ oritur ex adoptione. Adoptio verò dicitur actus legitimus, per quem is, qui filius non est, in filium assumitur.

Dividitur *in arrogationem* & *adoptionem in specie*. *Arrogatio* dicitur, quando homo sui juris authoritate principis in filium assumitur, ac in arrogantis potestatem & familiam transit. *Adoptio* verò in specie, quando quis in sui patris naturalis vel imperestate remanens in filium authoritate inferioris magistratûs assumitur §. 1. & ibi interpretes *Inst. de Adoptione.*

Nascitur porrò impedimentum dirimens legalis cognationis ex communiori DD. non ex qualibet adoptionis specie, sed tantùm ex arrogatione, tum quia illa conjunctio personarum, quæ subest in arrogatione, non reperitur in adoptione in specie, cùm tantùm arrogatus in potestatem arrogantis ejusque familiam sicut filius naturalis transeat: tum quia in arrogatione propter simultaneam cohabitationem occasione matrimonii contrahendi magnum fuisset incontinentiæ periculùm, nisi leges matrimonium prohibuissent & ita omnem prætextum suspectæ conversationis sustulissent: aut denique, quia impedimenta extendenda non sunt, cùm impediant libertatem matrimonii valdè favorabilem, & consequenter odiosa reputantur. Sanch. *lib. 7. disp. 63. n. 9.* Zoës. *h. t. n. 2.*

Quod attinet ad personas, inter quas propter hanc cognationem matrimonium consistere non potest, sciendum est, in Canonibus non reperiri aliam prohibitionem expressam, quàm inter adoptantem & adoptatum, inter filium vel filiam naturalem adoptantis & filium vel filiam adoptivam. *d. c. 1. caus. 30. q. 3. & c. unico. h. t.* 4

In legibus tamen Civilibus major est & extensior prohibitio, quam etiam de jure canonico sequimur: quia tum *ex dict. cap. 1.* tum ex Rubricâ *hujus tit.* quæ *de Cognatione legali* inscribitur, leges generaliter in hâc materiâ à SS. Canonibus approbantur, sicut & aliàs, quod deest juri Canonico, aliquando ex Civili suppletur, si utrumque eandem materiam pertractet. *c. 1. de Novi operis nuntiatione.* Panorm. *ad rubricam hujus tit. num. 1.* & communiter alii. 5

Igitur imprimis inter eos, qui per adoptionem sibi loco parentum & liberorum esse cæperunt, matrimonium etiam finitâ arrogatione contrahi non potest, velut inter adoptantem & adoptatum, ejusque liberos & descendentes, inter adoptantem & adoptati uxorem, tanquam inter socerum & nurum, & vice versâ, inter adoptatum & uxorem adoptantis tanquam inter novercam & privignum, *L. adoptivus 14. & L. quin etiam. 55. ff. de Ritu nuptiar.* Deinde in lineâ collaterali sive inter eos, qui fratrum & sororum locum obtinent, eo usque se extendit impedimentum, quou sque patria potestas, proinde inter adoptatum & filiam naturalem adoptantis matrimonium consistere non potest, durante adoptione & patriâ potestate.

Nec obstat, quòd ex post facto per emancipationem aut mortem adoptantis possit hoc impedimentum cessare, non enim propterea matrimonium ab initio nulliter contractum convalescet, nisi novus consensus accedat; habet enim hic locum regula, quod ab initio nullum est, tractu temporis convalescere non potest. *c. non firmatur. 18. de Regulis Juris in 6.* sicut si in alio impedimento dispensatio impetretur, postquam matrimonium jam contractum est.

Verùm si filia emancipata, adoptio post mortem adoptantis aut emancipationem adoptati finita, aut si filia naturalis tantùm, id est, illegitima, adeóque nunquam in potestate patris fuerit, matrimonium cum eà validè contrahetur. *l. per adoptionem. 17. & l. 55. §. 1. ff. de Ritu nuptiar. c. unic. h. t.*

Inter ipsos adoptatos ab eodem patre matrimonium non reperitur aliquâ lege expressè prohibitum. Unde quidam probabiliter docent, posse filium adoptatum ducere filiam adoptatam, quia impedimenta dirimentia, cùm sint odiosa & restringenda, sine textu expresso etiam ex paritate rationis non sunt facilè constituenda. Sanch. *d. l. n. 28.* Zoës. *h. t. n. 6.*

6 Postremò ex hactenus dictis facilè colligitur non statim censeri aliquem adoptatum & legaliter cognatum, si forsan ex misericordiâ in defectu propriorum parentum tanquam filius alimentetur, nisi solennitates juris interveniant, videlicet ut arrogans 18. annis sit major arrogato, ut si impubes sit arrogatus, causæ cognitio adhibeatur, an expediat pupillo arrogatio, ut authoritas principis accedat, & alia, quæ præscribuntur, *in §. cùm autem. 3. Instit. de Adopt. & l. 2. & l. final. C. eod.*

7 Deinde quamvis in Germania *unio prolium* (Ein Kindschafft oder Erbverbrüderung) species sit adoptionis, ejusdemque solennitates requirat teste Gail. *Lib. 2. observ. 125. n. 6. & 8.* Nihilominus verius puto, exinde non nasci impedimentum legalis cognationis: quia, ut prædictum, non omnis adoptio causat impedimentum, & talis unio non tam fit propter majorem conjunctionem personarum, quàm potius bonorum, ut diversorum matrimoniorum liberi æqualiter in bonis tam paternis, quam maternis succedant. Quare si viduus ducat viduam, & ambo jam priùs ex alio matrimonio habeant liberos, quos deinde per unionem conjungant, non obstante hac conjunctione adhuc inter eos matrimonium [illegible] poterit, cùm enim hæc unio prolium [illegible] jure scripto incognita; & tantùm de consuetudine introducta, leges nihil de eo constituerunt, sine textu autem expresso aliquod impedimentum statuere plane inconveniens videtur. *Auth. consideremus de Triente & semisse.*

TITULUS XIII.

De eo, qui cognovit consanguineam uxoris suæ vel sponsæ.

SUMMARIA.

1. *Quid Incestus?*
2. *Superveniente post matrimonium saltem ratum affinitate per copulam incestuosam per [illegible] quens perdit jus exigendi debitum.*
3. *Pœnæ incestûs non extenduntur ad incestum cum propria consanguinea commissum.*
4. *Textus contrarii explicantur.*
5. *Incestus etiam post mortem uxoris commissus annexas habet constitutas pœnas.*
6. *Incestus commissus ultra secundum gradum habet annexas illas pœnas.*
7. *Vt incestus mereatur pœnas, copula [illegible] perfecta.*
8. *Pœnæ incestûs non extenduntur ad peccatum cum cognatis spiritualibus.*
9. *Confessarius non tenetur monere incestum invincibiliter ignorantem suæ obligationis.*
10. *Sponsus committens peccatum cum consanguinea sponsæ constituit impedimentum dirimens.*

IN hoc titulo agitur de INCESTU, ex quo oritur *Impedimentum impediens* matrimonii, & ratione affinitatis etiam *dirimens*, de quo]

Notandum I. Si post matrimonium ratum vel consummatum affinitas supervenit, ut si vir consanguineam suæ uxoris cognoscat, vel econtra uxor cum consanguineo mariti peccet, tunc matrimonium quidem nec quoad vinculum, nec quoad cohabitationem dissolvetur, ille tamen, cujus culpâ orta est affinitas, nunquam amplius poterit petere debitum conjugale, sed tantum parti innocenti, si exigat, reddere, *c. 14. & 10. h. tit.* Item mortuo conjuge innocente nullum aliud matrimonium licitè contrahere poterit, valebit tamen, si de facto contractum fuerit, *c. 1. eodem. tit.* sed hæc posterior pœna, sicut & alia multa impedimenta videntur in desuetudinem abiisse, vel saltem, ut aliqui putant, per dispensationem Episcopi tolli possunt.

Notandum II. Quamvis nonnulla existiment, aliquem incestum etiam cum propria consanguineâ commissum habere præfictas pœnas annexas, eo quòd gravior sit incestus cum consanguinea, quàm cùm affine; est Text. *in c. si quis viduam. 20. caus. 33. q. 7. & c. qui propinquam. 4. causâ 35. q. 3.* absolutè prohibent incestuosis matrimonium. Nihilominus verius videtur, enumeratus pœnas juxta *Rubricam hujus tit.* specialiter tantùm illis inflictas esse, qui cum consanguineis conjugis incestum committunt, adeoque tanquam odia extendenda non esse. Neque id rarum est, ut jura in determinandis pœnis non tam ad gravitatem delicti, quàm ad coërcendam frequentiam & periculum respiciant, arg. textûs notabilis *in l. 1. ff. de Abigeis.* Solet autem semper majus esse periculum, ne peccatum in consanguineos conjugis, quàm proprios committatur. Textus verò supra allegati, & si qui sunt alij similes vel secundùm dictam rubricam explicandi sunt, vel in eum sensum, quòd inter ipsos incestuosos matrimonium consistere non possit, Sanch. *l. 7. disp. 15. num. 16.* 5

Notandum III. Incestum cum consanguineâ uxoris etiam post mortem perpetratum punire pœnis supra dictis, ut apertè decisum est *in cap. transmissiæ. 4. hoc tit.* & ibi notant Bonac. & Barb. ac alij Canonistæ communiter contra quosdam contrarium sentientes. 5

Notandum IV. Cùm hodiè juxta Trid. *sess. 24. de Refor. matrim. c. 4.* non extendatur impedimentum affinitatis ex copula *illicita* ultra *secundum gradum*, ideo, si quis cognovisset consanguineam uxoris ultra secundum gradum, non privaretur jure petendi debitũ, etsi cum consanguinea sponsæ id fecisset, adhuc cum sponsa matrimonium contrahere posset & deberet. 6

Notandum V. Quòd copula cum consanguinea uxoris debeat esse completa, & non tantùm attentata, vel imperfecta. Item cùm hæc constitutio sit pœnalis, debet esse copula in ordine ad hanc pœnam promerentam culpabilis, & formaliter incestuosa, adeóque non sufficeret copula metu extorta saltem respectu illius, qui metum passus est, neque copula, quam quis habuit cum ea, quàm consanguineam inter secundum gradum esse ignoravit. 7

Notandum VI. Quòd constitutio hujus tituli tanquam pœnalis non sit extendenda ad eos, qui peccant cum cognatis spiritualibus vel legalibus conjugis v. g. cum patrino vel patrina ejusdem: loquitur enim constituti de consanguineis uxoris, adeóque naturaliter cognatis, non de alijs. 8

Notandum VII. Quòd confessarius non teneatur monere incestuosum de obligatio- 9

ne abstinendi â petitione debiti, si in bona fide sit, & istam obligationem invincibiliter ignorat, ac simul adsit periculum incontinentiæ & transgressionis, quia aliàs, qui priùs propter bonam fidem non peccavit, jam exponeretur periculo peccandi. Quòd si de facto monitus sit incestuosus, vel de se non ignoret; propter ætatem tamen vel alia de causa abstinere non possit, Episcopo dispensare concessum est, ut ex communi praxi docet Sanch. *lib. 8. disput. 11. n. 13.*

10 *Notandum* est *denique ult.* si sponsus suæ sponsæ sororem vel aliam consanguineam cognoscat, hoc ipso nascatur impedimentum dirimens affinitatis, ita ut sponsa matrimonium absque dispensatione ampliùs consistere non possit, damnum tamen sponsæ ex tali delicto illatum sponsus resarcire debet, per pecuniariam compensationem, vel certè dispensationem impetrare.

TITULUS XIV.

De Consanguinitate & Affinitate.

§. I.

De Consanguinitate.

SUMMARIA.

1. *Quid sit consanguinitas?*
2. *Propugnatur definitio à D. Thoma data.*
3. *Explicantur nomina Consanguinitatem exprimentia.*
4. *Etiam ex copula illicita nascitur Impedimentum consanguinitatis.*
5. *Explicatur Consanguinitas.*
6. *Linea quid & quotuplex.*
7. *Regula pro Consanguinitate.*
8. *Regula Iuris Civilis circa consanguinitatem.*
9. *In quibus lineis, & qualiter matrimonium dirimatur?*
10. *Ad quotum gratum extendatur Impedimentum Consanguinitatis?*

Consanguinitas secundùm nomini[illegible] thymologiam dicitur, quasi sang[illegible] unio, & consanguinei, qui ab eo[illegible] sanguine descendunt.

Definit autem consanguinitatem D. Th. *in 4. p. dist. 40. q. unic. a. 1.* quod [illegible] Vinculum personarum ab eodem [illegible] descendentium, carnali propagatione [illegible]tractum.

Non desunt, quibus displiceat hæc definitio, aiunt enim, exinde sequi, [illegible] homines esse consanguineos, eò quòd [illegible]mnes ab uno stipite, scil. Adamo, descendant. Verùm ℟. verba D. Th. accipienda esse moraliter, & intelligi de stipite [illegible] propinquo, cujus generationis gradus numerari & distingui possint, cujusque [illegible] in descendentibus perseveret. Quamvis enim virtus Adami in omnibus descendentibus perseveret secundùm similitudinem specificam, scil. humanitatem, non tamen perseverat secundùm qualitates certæ personæ & familiæ proprias, & sic secundùm similitudinem individuam, juxta quam avus & parentes assimilant sibi prolem, quæ eorum imaginem complexionisque ac morum effigiem refert: nam virtus paterna non [illegible]dùm totam suam perfectionem diffundit in filios, sed quo in plures generationes descendentes derivatur, eò debilior ac imperfectior redditur, ut tandem cum ipsa etiam ratio consanguinitatis evanescat, quo [illegible] loquitur Isid. *in c. unic. caus. 35. q. 4.*

Sunt autem consanguinei alij ex [illegible] patris, qui in jure dicuntur *agnati*, & [illegible] nobiscum nomen ac gentilitatis [illegible]runt, alij ex persona matris conjunctis, [illegible] speciali nomine *cognati* nominantur, [illegible]vis generaliter etiam aliquando agnati [illegible]gnati dicantur, cùm cognatio sit [illegible] *agnationem* & *cognationem in specie* [illegible]militer si duo fratres eundem patrem [illegible]

rint, sed diversas matres, dicuntur *fratres consanguinei*, si eandem matrem, sed diversos patres, *uterini*, si ex eodem patre & matre geniti sint, *germani* seu *duplicis vinculi* nuncupantur. Porrò in successionibus hæreditariis præcipue verò *feudalibus* distinctio fit inter *agnatos* & *cognatos*, item inter *fratres duplicis vinculi* & *unilaterales*, ut frater *germanus* succedat fratri defuncto solus, exclusis fratribus ab uno tantùm parente ipsi conjunctis, & *agnati* regulariter tantùm succedant in feudis exclusis *cognatis*.

Circa matrimonia tamen nulla talis distinctio adhibetur, sed æquè impedimentum dirimens est inter agnatos, quàm cognatos, sorores & fratres tam unilaterales, quàm germanos.

Præterea quamvis de jure Civili neque *cognatio*, neque *affinitas* dicatur oriri, nisi ex justis nuptiis, *L. non facile. 4. §. sed secundum. 8. ff. de Gradibus & affin.* de jure tamen Canonico tam *cognatio* quàm *affinitas* etiam ex copulâ illicitâ & fornicariâ nascitur, neque illegitimè natus ducere potest fœminam ab eodem patre vel matre, quamvis ex illegitimâ nativitate, sibi consanguineam. Ipse quoque textus civilis non de cognatione à naturâ introductâ intelligendus est, ex qua illegitimus revera etiam filius, vel frater aut cognatus est, *t. t. ff. & C. de Natur. lib.* Sed quòd non sit cognatus quoad effectus J. C. qui cognatis adscribuntur, ut circa successionem hæreditariam, tutelæ administrationem, nobilitatem familiæ &c. Utrum autem in eodem gradu cognatio vel affinitas orta ex copulâ illicitâ dirimat matrimonium, in quo dirimat orta ex copula matrimoniali, *§. seq. n. 10.* dicetur.

Distinguitur & explicatur consanguinitas per lineas & gradus. *Linea* est ordinata collectio personarum ab uno stipite descendentium, diversos continens gradus. *Gradus* est distantia personarum, quâ cognoscitur, quo intervallo consanguinei sibi invicem conjungantur. *Stipes*, ex quo linea ducitur, & initium distinguendi gradus desumitur, est illa persona, à qua reliquæ, de quarum cognatione quæritur, descendunt, & in quâ tanquam primâ & unâ radice conveniunt, v. g. si de duorum fratrum filiis quæratur, eorum stipes est avus, non autem unus ex fratribus, quilibet siquidem genuit suum, non verò alterius fratris filium, ex avo ergo amborum fratrum filij mediatè tanquam ex radice descendunt.

Rursus *linea* consanguinitatis est triplex, 6
scilicet linea *Ascendentium* sive parentum & avorum, linea *Descendentium* sive liberorum & nepotum, quæ utraque linea etiam *recta* dicitur: & demum linea *Collateralium*, id est, eorum, qui nec à nobis geniti sunt, nec nos ab ipsis, sumus tamen eodem sanguine propagati, ut nostri vel parentum nostrorum fratres & sorores, aut eorum fratrum liberi.

Hæc *Collateralium* linea iterum dividitur, quòd alia sit *æqualis*, quando uterque ex cognatis æqualiter distat à communi stipite, sicut duo fratres vel eorum filij. Alia *inæqualis*, quando unus ex consanguineis gradu remotior est, ut si me comparem cum filio mei fratris.

Aliter autem computantur gradus de jure 7
Civil. aliter de jure Canonico; de jure Canonico triplex assignatur regula. Prima est: *in lineâ rectâ seu ascendentium & descendentium tot sunt gradus, quot sunt personæ* (computatis medijs & extremis, de quarum cognatione quæritur) *unâ demptâ*. Sive alio modo: *Tot sunt gradus, quot sunt generationes, usque ad illam personam, de cujus cognatione quæritur*; v. g. si quæratur, quoto gradu sit nepos avo conjunctus?

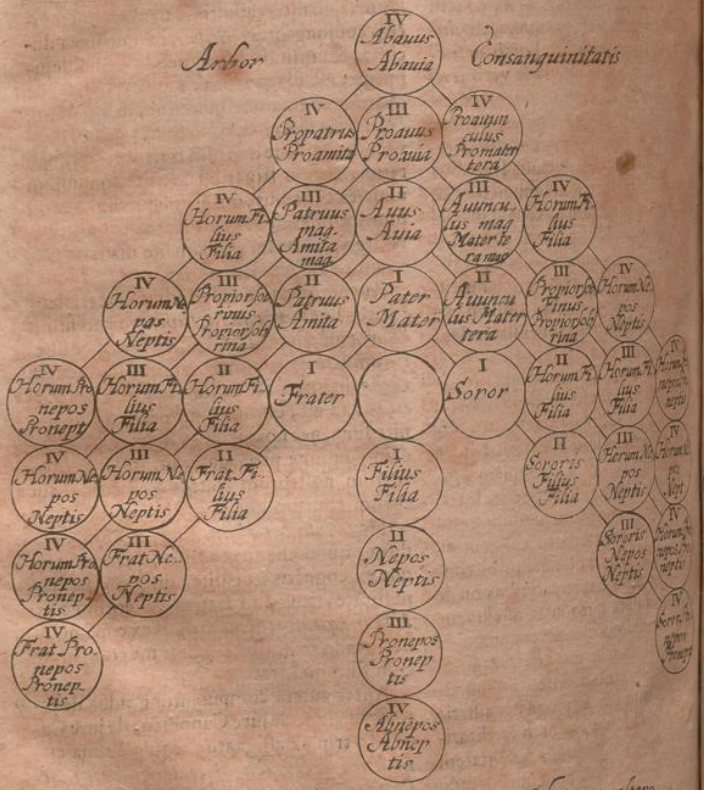

In cellâ vacuâ se fingit positum, qui de suâ cum altero cognation quærit.

junctus? Dico, avus, filius, nepos, sunt tres personæ, unâ demptâ, manent duæ, ergo duo gradus. Vel: avus genuit filium, est una generatio, & unus gradus; filius genuit nepotem, est secunda generatio, consequenter secundus gradus, & sic de cæteris.

Secunda regula est. *In linea collaterali æquali toto gradu consanguinei distant inter se, quoto quisque eorum à communi stipite.* Sic duorum fratrum filii sunt sibi in secundo gradu conjuncti, quia avus est communis eorum stipes, respectu autem uterque est nepos, & sic in secundo gradu &c.

Tertia regula: *In linea collaterali inæquali remotior trahit ad se vicinorem*, id est, quoto gradu remotior distat à communi stipite, toto distant inter se: ut autem sciatur quoto gradu quisque distet à stipite, advertendum est, quemlibet ex collateralibus respectu stipitis esse descendentem & in linea recta, adeòque adhibendam esse primam regulam.

De Jure civili una tantum est universalis regula, ut singulæ personæ singulos gradus constituant, & ita tot sint gradus, quot sunt personæ: quæ à stipite descendunt, unâ minus, sive ipsi stipite non computato. Unde duo fratres ex hoc jure sunt sibi in secundo gradu, fratrum filii in quarto conjuncti.

Rationem diversitatis inter utramque computationem canonicam & civilem assignat Pontifex *in cap. ad sedem. 2. caus. 35. q. 5.* quòd computatio canonica sit instituta circa matrimonium, quod semper inter duas personas contrahitur, & sic semper duæ personæ in eodem gradu ponuntur, computatio vero civilis sit instituta circa successionem hæreditariam, quæ de persona ad personam devolvitur. Hinc est, ut quoties de hæreditate vel actu alio præter matrimonium quæritur, computatio fiat secundùm jus civile, non tantùm in foro civili, sed etiam Canonico, & inter Clericos, teste Covar. *de Matrim. p. 2. c. 6. §. 6. n. 8.* Barb. *c. ult. n. 4. h. tit.*

Præcognitâ graduum & consanguinitatis notitiâ ulterius dicendum est aliter in linea rectâ, & aliter in transversa seu collateralium dirimi matrimonium per consanguinitatem. Etenim *in linea rectâ* propter reverentiam parentibus debitam communis est sententia, prohibitionem esse in infinitum, prout in jure civili expressè constitutum est, *in L. nuptiæ, 53. ff. de Ritu nuptiarum. & §. 1. Instit. de Nuptiis.* Idque in jure Canonico circa hanc lineam apertè correctum non reperitur, in dubio autem jurium correctio non præsumitur, *c. cum expediat. 29. de Elect. in 6.* & quod deest juri Canonico, ex Civili suppletur, & vice versâ, *c. 1. de Novi operis nuntiat.* 9

In *linea transversa*, quamvis olim de Jure Canonico antiquissimo simpliciter inter consanguineos, quousque gradus ac generationis memoria retineri poterat, matrimonia prohibita fuerint. *c. 8. h. t. c. in copulatione. 18. causâ. 35. q. 3.* Id tamen Jure posteriori ad *septimum*, & demum jure novissimo, quo hodie utimur, ad *quartum gradum inclusivè* limitatum & restrictum fuit. *c. non debet. 8. & c. ult. h. tit.*

Sunt quidem aliqui existimantes, universim tam in linea *rectâ* quàm *transversâ* non extendi impedimentum extra quartum gradum propter *d. c. non debet.* quod generaliter & sine distinctione loquitur, sicut docet Sanch. *L. 7. disp. 51. n. 13.* quod tamen ex prædictis refutari potest, nec huic disputationi parùm utili longiùs immoror, cùm conditio & brevitas vitæ humanæ sine miraculo, vix admittat videre descendentes in quinto gradu, &c. 10

De dispensatione autem tam super hoc impedimento cognationis, quàm aliis, infra *Tit. XVI. §. 3.* dicetur, ubi etiam, quo jure, divinóne an humano singula impedimenta, & cur aliqui gradus consanguinitatis & affinitatis ultra prohibitionem juris naturalis statuantur.

---

§. II.
De Affinitate.

SUMMARIA.

1. *Quid sit affinitas, & quomodo contrahatur?*
2. *Vir & uxor sunt principium affinitatis, non verò affines*
3. *Quomodo affinitas habeat gradus?*
4. *Regulæ affinitatis traduntur.*
5. *Inter quos contrahatur affinitas?*
6. *Triplex affinitas de jure antiquo.*
7. *Copula perfecta constituit impedimentum affinitatis.*
8. *Etiam ex copula illicita nascitur affinitas*
9. *Differentia affinitatis orta ex copula licita & illicita.*
10. *Restrictio Trid. in impedimento affinitatis non extenditur ad consanguinitatem.*
11. *Impedimentum affinitatis ex copula illicita, etiam ab ignorante contrahitur, sicut & impedimentum criminis probabiliùs.*

1 *Affinitas* est propinquitas personarum ex copula carnali proveniens de se non involvens consanguinitatem. Clarissimè hanc definitionem & nominis ethymologiam explicat J.C. *in L. non facile. 4. §. 3. ff. de Gradibus & affin. Affines*, inquit, *sunt viri & uxoris cognati, dicti ab eo, quòd duæ cognationes, quæ diversæ sunt inter se, per nuptias copulantur, & altera ad alterius fines accedat.* Ratio autem fundamentalis hujus propinquitatis est, quòd vir & uxor per copulam efficiantur una caro. *Gen. 2. v. 24.* adeóque sanguis unius dicatur alterius sanguinem tangere, & consanguinei unius trahantur ad cognationem alterius, unde affines, seu quasi confines & propinqui appellantur. Porrò circa hoc affinitatis impedimentum.

Notandum I. Virum & uxorem non esse inter se propriè affines, sed principium affinitatis, & quasi stipitem, ex quo affinitatis gradûs numerentur, & distinguantur.

Notandum II. Licet in dicta *L. non facile. 24. §. 5.* dicatur, affinitatem gradus non habere, id tamen intelligendum esse, quod non habeat gradus sicut consanguinitas, quæ fit per diversas generationes; sed affinitas etiam ex una copula contrahatur ad omnes consanguineos alterius partis. De cæterum autem sicut unus ex consanguineis propinquior est altero, ita etiam inter eos respectu affinitatis diversos gradus constituere [illegible] est, & utique magis propinquâ affinitate [illegible] hi conjungitur soror uxoris meæ, quam [illegible] us sororis filius, aut nepos. Atque hoc [illegible] lectu non tantùm cognatis, sed & affinitatis suos gradus esse probatur *ex L. [illegible] sultus. 10. ff. jam dicto tit. de Gradibus & affin.*

Notandum III. Computationem gradus in affinitate desumi ex regulis hoc tit. [illegible] *ced. n. 7.* traditis, nam circa affinitatem [illegible] est generalis regula; *quòd aliquis eo gradu sit affinis alteri conjugi, quo gradu [illegible] teri consanguineus.* v. g. soror uxoris [illegible] uxori in primo gradu consanguineæ, [illegible] quenter & marito in primo gradu affinis, [illegible] sic de reliquis consanguineis dicendum [illegible] Præterea sicut in consanguinitate [illegible] nobis conjuncti in linea ascendenti, alij [illegible] scendenti, alij in transversa, ita eædem [illegible] etiam in affinitate observantur, *ascendentes* sunt socer, socrus, vitricus, & noverca: *ascendentes* gener, nurus, privignus, & privigna: *transversales* sunt, reliqui uxoris vel mariti consanguinei, qui specialia nomina non habent, sed simpliciter affines [illegible] cupantur.

Nota

Notandum IV. Quamvis omnes consanguinei uxoris fiat affines marito, & è contra, tamen ipsos tamen consanguineos utriusque partis non contrahi affinitatem, quæ causet impedimentum matrimonij.

Hinc est, quòd fratres ex altera parte possint ducere duas sorores, pater & filius ex altera parte matrem & filiam, ut clarè decisum habetur *in cap. quod super. 5. h. t.*

Notandum V. De jure antiquo triplicem fuisse affinitatem, scilicet *primi, secundi, & tertii generis*, & singulas has affinitates obstitisse matrimonio. *Primum genus* affinitatis erat inter virum & consanguineos mulieris. *Secundum* inter virum & affines mulieris vel inter uxorem & affines mariti, vel inter unum conjugem & tertium aliquē, qui cum altera conjuge copulam habuit. *Tertium genus* affinitatis erat inter unum conjugem & alterius conjugis affines secundi generis, ita in his duobus posterioribus generibus ex affinitate oriebatur affinitas sicut dicitur ex *cap. 3. & cap. ultim. caus. 35. q. 2.* Verum hodie tantùm *primum genus* affinitatis attenditur, reliqua verò nullum matrimonij impedimentum causant, prout constitutum est in Conc. Lateran. & habetur *in c. non debet. 8. h. tit.* Sed quid si in secundo genere affinitatis constituti sint in linea recta, & se habeant per modum parentum & liberorum, v. g. si quis vellet ducere privignam vel novercam suæ uxoris defunctæ. Negant nonnulli inter tales personas consistere posse matrimonium propter text. *in L. uxorem. 15. ff. de Ritu nuptiarum.* Melius tamen dicitur, quidquid leges civiles vel antiqui Canones circa secundum genus affinitatis disposuerint, totum id per dictum Conc. Lateran. *& c. non debet.* generaliter abrogatum esse.

Notanter autem pono casum de privigna aut noverca uxoris, quæ cùm uxori sint affines, sunt marito in secundo genere affinitatis conjunctæ, vera autem mater & vera filia uxoris, licet ex alio matrimonio habita, esset marito in primo genere affinitatis conjuncta, consequenter in uxorem duci non posset.

Notandum VI. Ad contrahendam affinitatem non sufficere copulam attentatam, sed requiri copulam perfectam & consummatam, ex sua natura aptam ad prolis generationem, quamvis generatio secuta non sit, ut fusè deducit Sanch. *Lib. 7. disput. 6. n. 7. & seqq.* Nec obstat. *c. Juvenis. 3. de Sponsalibus. c. fraternitati. 7. De eo, qui cognovit consanguineam, &c.* ubi etiam ex imperfecta copula dicitur sequi impedimentum: quia ista capitula intelliguntur de impedimento publicæ honestatis, quod non ex copula, sed ex contractu sponsalitio nascitur, ut superius ad *Tit. 1. §. 6.* declaratum est. 7

Notandum VII. Non tantùm ex copula licita sive matrimoniali, sed etiam illicita nasci impedimentum affinitatis inter virum, & consanguineos fœminæ. 8

Notandum tamen *VIII.* Inter affinitatem ortam ex copula licita & illicita hanc esse in effectu differentiam, quòd impedimentum ortum ex copula *licita* dirimat matrimonium usque *ad quartum gradum* inclusivè; orta verò ex copula *illicita* hodie per Trid. *sess. 24. de Reform. matr. cap. 4.* tantùm ad *secundum gradum* restricta sit; quod vel ideò necesse fuit statuere, ne matrimonia essent periculo nullitatis exposita, cùm affinitas ex fornicatione sit plerumque occulta & frequens. 9

An autem hæc restrictio Trid. etiam procedat in *consanguinitate* orta ex copula *illicita*, dubitari potest, eo quòd consanguinitas & affinitas quoad prohibitionem matrimonij æquiparen ur, atque favorabile sit pro libertate matrimonij respondere, & ejus impedimenta minuere. Probabilius ta-

tamen videtur circa consanguinitatem nihil immutatum esse, si enim id voluisset Tridentinum, utique eadem facilitate, sicut de affinitate expressisset, aliunde autem notum est, correctionem jurium sine textu aperto non esse admittendam, *c. cùm expediat. 29. de Electione in 6. L. præcipimus. 32. §. ult. Cod. de Appellationibus.* Nec verum est, quòd consanguinitas & affinitas in omnibus parificentur, cum major sit coniunctio ex consanguinitate, quàm affinitate. Item frequentius ex copula illicita oritur affinitas, quàm consanguinitas, ut potius illa, quàm ista periculosa sit matrimonio, & consequenter ad pauciores gradꝰ constringenda.

Prætereà etiam in dubium fortè non nemo vocabit, an in tertio & quarto gradu affinitatis ortæ ex copula *illicita* non tantùm validè, sed etiam licitè & sine peccato matrimonium contrahatur, ex ea dubitandi ratione, quòd olim ante Trid. nec licuerit, nec valuerit matrimonium in illis gradibus, Trid. autem tantùm disposuerit de validitate contractûs, & nihil dixerit de licentia contrahendi, ergò videtur sub dispositione juris antiqui reliquisse, *argum. d. L. præcipimus.* Verùm hoc dubium resolutum est per bullam Pii V. quæ incipit: *Ad Romanum.* Ubi expressè declaratur, in prædictis gradibus liberè & licitè posse contrahi matrimonium, sicut refert Nav. *in Man. confess. c. 22. n. 42.* Illud quoque hic addendum est, quòd, dum Trid. restrinxerit affinitatem ortam ex fornicatione, nomen fornicationis acceperit generaliter pro omni concubitu illicito, etiam adulterio, stupro, incestu &c. Teste Sanch. *d. l. Disput. 67.*

11 Postremò etiam dubitatur, an ignorans invincibiliter impedimentum affinitatis oriri ex copula illicita, valide contrahat matrimonium cum consanguinea intra secundum gradum fœminæ cognitæ conjuncta? Id affirmant nominati DD. apud Dian. *p. 10. tract. 13. res. 51.* Et Adam Burghaber *Cent. 2. Sel. Cas. consc. cas. 54.* eò quòd hoc impedimentum sit statutum in pœnam delicti, pœna autem non contrahatur ab ignorantibus, ex qua ratione etiam aliqui sustinent, nec impedimentum *criminis* contrahi ab ignorantibus. Verùm contraria sententia receptior est teste Burghaber *d. l.* & de Dicastillo. *tract. 10. de Matrim. disp. 3. n. 108.* quia hæc impedimenta non sunt puræ pœnæ, sed inhabilitationes personarum ex aliis justis causis: in *affinitate* obtenerentiam naturalem propinquitatis in *crimine* autem ad tollendum periculum capiendæ mortis conjugis innocentis; post matrimonium tamen de facto bona fide contractum, & si impedimentum occultum sit, ad matrimonium etiam contrahendum accedente præsertim justâ causâ facilius forsan Episcopo dispensatio concederetur juxta doctrinam Eman. Sa. *V. Dispensatio. n. 1.* Laym. *de LL. c. 22. n. 4.* & Garc. *de Benef. p. 7. c. 2. n. 10.* quòd Episcopus possit in jure dubio dispensare, aut declarare.

TITULUS XV.

De Frigidis, & Maleficiatis, & Impotentia coeundi.

SUMMARIA.

1. *Impotentia est impedimentum dirimens matrimonii.*
2. *Quænam requirantur, ut impotentia dirimat matrimonium?*
3. *An sterilitas vel senectus sit impedimentum dirimens?*
4. *An valeat matrimonium in articulo mortis contractum cum concubina?*
5. *An & quomodo Hermaphroditus possit contrahere matrimonium?*
6. *Quomodo probetur, an impotentia sit perpetua vel temporalis?*

7. *Quid juris, si dissoluto primo, impotentia cesset in secundo matrimonio?*
8. *An separari possint, qui scienter impotentes contraxerunt?*
9. *An impotentia superveniens matrimonio rato illud dirimat?*
10. *Solutio textuum contrariorum cum 2. notabilibus.*

QUamvis nuptias non concubitus sed consensus faciat, ut dicitur *L. nuptias. 30. ff. de Regulis juris.* quia tamen consensus de mutua corporum traditione esse debet, ideò, si hæc conditio vel ex naturali indispositione, aut maleficio sive magicâ incantatione sit impossibilis, contractus jure naturæ nullus est, & invalidus, sicut venditio, quæ etiam solo consensu contrahitur, nulla censetur, si fiat de re, quæ tradi nequit, aut in commercio hominum non est. Circa istud impedimentum.

Quæritur I. Quænam requirantur, ut impotentia dirimat matrimonium?

R. Tria principaliter requiri. I. Ut sit impotentia ad copulam perfectam, quæ per se sit apta ad generationem, sicut propterea Sixtus V. ex motu proprio *de Eunuchorum matrimoniis* prohibuit, & invalida declaravit matrimonia ab eunuchis utrinque exsectis contrahenda, qui licet possint uti aliquo congressu, destituuntur tamen vero semine.

II. Requiritur impotentia perpetua, quæ scilicet nec successu temporis, nec modo naturali & licito, nec sine corporis periculo tolli valeat. text. & DD. *in c. fraternitatem. h. tit.* hinc licet contrahentes ob ætatem juvenilem vel infirmitatem aliquot etiam annis ad consummandum matrimonium inhabiles sint, dummodo speretur aliquando impedimentum, non debeant ab invicem separari.

III. Requiritur, ut impotentia præcesserit matrimonium, & non primum ex infirmitate vel alio casu matrimonio jam contracto supervenerit: obligatio enim ab initio rectè contracta non dissolvitur, quamvis deveniat ad eum casum, à quo incipere non posset, sicut nec affinitas, nec aliud impedimentum matrimonio ex post facto superveniens id adnullare valet.

Quæritur II. An sterilitas vel senectus sit impedimentum dirimens matrimonium?

R. Licet Felinus *in cap. cum sit. 6. de Foro competenti n. 15.* & Jason *Volum. 1. consil. 115. num. 1.* existiment, non minùs sterilitatem, quàm impotentiam dirimere matrimonium, nec esse verè matrimonium, si v. g. fœmina sexagenaria & ad generandum inepta illud contrahat, eò quòd finis matrimonii, scilicet prolis generatio deficiat; atque hinc factum, quòd jure antiquo Civili ex Lege Julia & Papia prohibitum fuerit contrahere matrimonium viris post annum 60. fœminis autem post 50. Contraria tamen sententia totius Ecclesiæ usu recepta; tum quòd steriles & senes possint uti naturali copulâ per accidens tantùm ineptâ ad generandum; Imò aliquando contra spem generant prolem; tum etiam quòd matrimonium non tantùm propter prolem, sed etiam in remedium concupiscentiæ permissum sit, esto igitur, propter sterilitatem proles obtineri nequeat, adhuc tamen alter finis subsistit, quòd si infirmitatis remedium, & humanitatis solatium, ut dicitur *in cap. nuptiarum. 41. caus. 27. quæst. 1.* Unde etiam Justinianus Imp. *in l. sancimus. 27. Cod. de Nuptiis.* sustulit dictam legem Juliam, & concessit in quavis ætate matrimonia contrahere, si tamen aliquis senex morbis vel ætate ita exhaustus foret, ut nullâ arte medicâ ad actum conjugalem habilis reddi posset, talem incapacem esse matrimonii docent communiter DD. apud Barb. *in c. 2. h. tit. n. 6.*

4 *Quæritur* III. An valeat matrimonium in periculo mortis contractum cum concubina ad legitimandam prolem priùs ex ea susceptam? Quòd proles illegitima per subsequens matrimonium cum ejus matre contractum legitima efficiatur, certi juris est *ex l. nuper. 11. C. de Natural. liberis. & c. tanta. 6. Qui filij sint legitimi.* ubi hæc quæstio explicatur, hic autem tantùm controversia est, an valeat matrimonium eo tempore contractum, quo usus ipsius amplius non speratur. Affirmativa tamen sententia concordi DD. calculo recepta est, teste Barb. *in d. cap. tanta. num. 8.* & Covar. *de Matrim. p. 2. c. 8. §. 2. num. 10.* partim quia infirmus morti propinquus non semper habet impotentiam perpetuam, sed temporalem hic & nunc per accidens à morbo causatam; partim etiam, quia in tali matrimonio bonum prolis saltem eo respectu subest, quòd proles anteà illegitima, & quasi pro non prole habita jam legitimetur, & quo ad omnes effectus juris vera proles efficiatur; imò Ecclesiæ consuetudinem esse ait Aym. *de Matrim. p. 4. cap. 11. num. 6.* quòd morituris interdùm suadetur, ut concubinas, quibus diu adhæserunt, in uxores accipiant; tum ut affectus eorum impudicus saltem ad finem conjugalem commutetur, tum ut proles legitimetur, &c.

5 *Quæritur* IV. An hermaphroditus valeat contrahere matrimonium?

℟. Esse distinguendum, an alterutro sexu, scilicet fœmineo aut virili magis prævaleat, vel an in utroque æqualis sit, quod ex inspectione corporis à medicis faciendâ judicandum erit. Priori casu poterit matrimonium contrahere juxta prævalentem sexum; altero autem casu dabitur ipsi electio, juxta quem velit matrimonium initre, debebit tamen coram judice Ecclesiastico priùs jurare, quòd tantùm eo sexu, quem elegit, uti velit, nec eundem sive in hoc sive in alio matrimonio mutare, sicut ... Sylv. Armil. & Summistas communiter ... *V. Hermaphroditus* tradit Sanch. ... *trim. lib. 7. disp. 106.*

Quæritur V. Qualiter probetur an impotentia sit perpetua vel temporalis?

℟. Hic non attendendum, an conjuges ultrò confiteantur in judicio, se esse impotentes, eò quòd mutuæ cohabitationi vetæsi, facilè colludere possent, & separationem atque licentiam ad aliud matrimonium transeundi impetrare, sed incumbere officio judicis Ecclesiastici, ut si veritas aliundè haberi non possit, inspectionem corporum ... ri jubeat, in viro quidem per medicos, ... fœmina autem per obstetrices, & ... matronas. Si igitur post inspectionem ... pareant signa impotentiæ, ea vel sunt manifesta, quæ declarant impotentiam perpetuam, verisimilia aut dubia? Si manifesta sint, statim separatio conceditur; alioquin contra naturam permittere ... imperfectam. Si verisimilia sint signa ... conjuges jam cohabitârint per aliquod tempus, quod verisimiliter etiam sit sufficiens ... probandam potentiam vel impotentiam, ... tunc divortium quidem conceditur, ... tamen ut priùs à conjugibus juramentum ... cum septima propinquorum manu vel ... norum præstetur, hoc est, ut priùs ... ti jurent, se post omnem operam adhibitam ... non potuisse consummare matrimonium, ... & simul septem ex cognatis (in ... defectu septem ex vicinis, vel his in ... numero etiam deficientibus duo saltem ... stes bonæ famæ & vitæ) jurent se ... quòd conjugati verum dicant. Ubi ... tendum, quòd conjugum juramentum ... *veritate*, testium verò *de credulitate* ... id ipsum juramentum *de credulitate* ... medicis ac fœminis inspicientibus ...

solet. Si denique signa sint dubia, triennium conceditur conjugibus, intra quod matrimonii consummationem tentare possint, quo verò transacto, si nihil effecerint, tunc præstito prædicto juramento ab invicem separantur, & matrimonium fuisse nullum declaratur, atque ita distinguendo intra signa impotentiæ conciliari & explicari potest. cum *c. laudabilem. 5. h. tit.* quæ opinio inter se diversa videntur. Si conjuges discordent altero affirmante, altero negante, quòd intra triennium perfectione opus certum aliquid aut verisimile appareat, potiùs viro (cum juramento tamen) credendum esse, quàm mulieri dicitur *in c. fin. caus. 33. q. 1. & cap. 1. h. t.* Sed ista principaliter procedunt, si impotentia appareat ex causa naturali, si autem judicetur, ex maleficio, sive magica incantatione, quamvis signa impotentiæ sint manifesta, tamen nunquam ultra triennium (priùs spiritualia media adhibita non censeantur) arbitrio judicis differri potest separatio, & interim injungitur conjugibus, ut exorcismis, orationibus, confessionibus, aliisque piis operibus studeant à Domino Deo sublationem maleficii impetrare, si autem triennium vel tempus à Judice Ecclesiastico præfixum elapsum sit, nec tamen maleficium cesserit, imposterum conjuges tanquam perpetuò impotentes reputari debebunt, licet etiam ex postfacto maleficium fortè per miraculum aut solutionem ipsius maleficii vel per aliud maleficium contrarium, aut superstitiones tolli possit, quia tamen miraculum & maleficii solutio non est in potestate cujusquam, maleficium autem alio maleficio vel superstitione tollere apud Christianos illicitum est, ideò nihilominus impotentia perpetua censebitur, *c. ult. caus. 33. q. 1.*

Quæritur VI. Quòd si post separationem ex causa impotentiæ concessam & forte jam aliud matrimonium contractum, cessaret impotentia, an primum matrimonium redintegrandum, & secundum separandum sit?

℟. Si impotentia sublata sit per miraculum vel artem magicam, aut aliam viam præternaturalem, valere primam separationem, & secundum matrimonium, quia impotentia ex se verè fuit perpetua, ut habetur, *in. d. c. ult.* Si verò impotentia cessaverit modo naturali per usum secundi matrimonii, ita ut verisimiliter etiam in primo sublata fuisset, dummodò conjuges debitam diligentiam adhibuissent, invalida censebitur prima separatio & secundum matrimonium, adeoque primum redintegrandum erit, Text. & DD. *in c. fraternitatis. 6. hoc tit.*

Quæritur VII. An si contrahentes jam 8
ante matrimonium sciverint suam impotentiam, nihilominus deinde possint separationem petere? Pro negativa adducitur *c. 4. eodem.* Ubi juxta summarium videtur decidi, quòd scienter contrahentes cum impotentibus non separentur, sed ut ibidem ait Pontifex, *quas tanquam uxores habere non possunt, habeant ut sorores*, proinde tales scienter contrahentes cum impedimento impotentiæ videntur sibi invicem copulam remisisse, & in affectu non tam ad matrimonium, quàm perpetuam vitæ societatem & alia obsequia domestica se obligâsse, sicut putant Innoc. & Panorm. *eodem c. 4.* Verum longè probabilius puto cum Henric. Zoësio *eodem tit. n. 5.* etiam scienter contrahentes cum impotentiâ posse ex postfacto ab invicem separari; quia certum est, tale matrimonium propter impossibilitatem mutuæ corporum traditionis esse invalidum: ego ex eo desponsati ad perpetuam cohabitationem non tenentur. Sed neque ex contractu societatis tenebuntur; tum propter incontinentiæ periculum; tum quòd societas etiam in perpetuum con-

tracta

tracta dissolvi queat, si subnascantur rixæ & dissenssiones, vel alia justa causa suboriatur, *L. si convenerit 14. ff. Pro socio.*

Porro ad *d. c. 4. h. t.* ℟. Quòd impotentes contra suam voluntatem & inviti separari non debeant. Attamen etiam hic aliqua limitatio est addenda, quòd scilicet ista voluntaria cohabitatio non aliter permittenda sit, quàm si nullum periculum timeatur, ne inter istos cohabitantes actus imperfecti & illiciti exerceantur, ac propterea ex constitutione Sixti V. *de Eunuchorum matrim.* prohiberi debent, ne in eodem lecto impotentes condormiant.

9 *Quæritur* VIII. An impotentia, quæ supervenit post matrimonium ratum necdum tamen consummatum, causet nullitatem matrimonii? Negativa sententia passim inter DD. recepta est, paucis dissentientibus apud Sanch. *lib. 7. disp. 102.* Ratio esse potest, quòd matrimonium ab initio rectè contractum non dissolvatur, licèt ex postfacto aliquod impedimentum incidat, sicut superiùs *quæst. 1.* diximus, sed tale matrimonium fuit ab initio rectè contractum, cùm ex supposito tunc nullum adfuerit impedimentum, ergò &c. Et confirmatur *ex c. hi qui. 25. caus. 32. quæst. 7.* Ubi generaliter deciditur, matrimonium propter supervenientem impotentiam non esse dissolvendum.

10 Textus, si aliqui videantur contrarii, ut *in cap. quod proposuisti. 18. ead. quæst. 7. & cap. ex literis. 3. h. t.* explicandi sunt de impotentia, cujus causa jam erat ante matrimonium. Duo tamen hic adnotanda sunt. I. Quòd cùm matrimonium ratum ex dispensatione papali dissolvi possit, talis impotentia ei superveniens sit justa dispensationis causa. II. Quòd in dubio, an impotentia præcesserit matrimonium, vel primùm posteà supervenerit, præsumendum sit præcessisse, sicut valdè probabiliter docet Panor. *in c. fraternitatis. 6. eod. n. 6.*

TITULUS XVI.

De Matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ.

AD Interdictum Ecclesiæ pertinent [illegible] que Impedimenta tam impedientia quàm dirimentia, de quibus hic dicendum erit.

---

§. I.

De Impedimentis impedientibus matrimonii.

SUMARIA.

1. *Quid & quotuplicia sint Impedimenta?*
2. *Impedimenta* impedientia *enumerantur.*
3. *Quid sit Ecclesiæ vetitum?*
4. *Quid tempus Feriarum?*
5. *Quid Catechismus.*
6. *Raptus olim impedimentum impediens, [illegible] Concilium Trid. dirimens.*
7. *Quatuor casus excipiuntur à parvo rapto.*
8. *Quid sit susceptus propriæ sobolis?*
9. *Quid mors seu occisio presbyteri?*
10. *Quid pœnitentia solennis?*
11. *Qui sanctimonialem ad matrimonium [illegible] taverint, etiam cum alia persona nuptiam [illegible] here possunt.*
12. *Quænam impedimenta impedientia [illegible] sint?*

DUplica sunt impedimenta [illegible] nii, *Impedientia* scilicet & [illegible] *mentia.* Illa dicuntur, quæ [illegible] ab initio impediunt & prohibent [illegible] monium contrahi, de facto [illegible] contractum validum relinquunt, [illegible] summum præter reatum peccati [illegible] nam arbitrio Episcopi taxandam [illegible] ista verò posteriora non tantùm ab [illegible] sistunt matrimonio, sed etiam [illegible] dirimunt, nullum & invalidum [illegible] Porrò impedimenta memoriæ causâ [illegible] tibus versiculis comprehenduntur:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriarum.
Atque catechismus, sponsalia, jungito votum.
Incestus, raptus, sponsatæ mors mulieris.
Susceptus propriæ sobolis, mors presbyteralis.
Aut si pæniteat solemniter, aut monialem. Accipiat, prohibent hæc conjugium sociandum.

Ad *Ecclesiæ vetitum* quamvis hæc omnia impedimenta referri possint, quia propter ea ab Ecclesia prohibentur matrimonia, specialiter tamen hic intelligitur prohibitio Episcopi, de qua jam actum est supra. *Tit. l. 9. §. n. 4.*

Tempus feriarum est illud, quo solemnes nuptiæ interdicuntur, & licet olim pluribus anni temporibus talis inhibitio fuerit, ut à diebus Rogationum usque ad octavam Pentecostes, & tribus septimanis ante festum D. Joannis Baptistæ *cap. non oportet. 18.* & passim *caus. 33. quæst. 4. cap. Capellanus. 4. de Feriis.* Hodie tamen Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. cap. 10.* abrogatis alis feriis constituit, ut solemnes nuptiæ prohibeantur tantùm â Dominica I. Adventus usque ad Festum Epiphaniæ, & à die Cinerum inclusivè usque ad Octavam Paschæ Præterea communiter inter DD. receptum est, usque à S. Congreg. Cardinal. declaratum, quod in prædictis Feriis tantùm solemnis & externa nuptiarum pompa interdicatur, non autem sponsalia de futuro, imò nec ipsum matrimonium, si ex justa causa differri nequeat & privatim sine publica pompa coram parocho & testibus saltem cum licentia Episcopi celebretur, sicut notavit Barb. *in eod. c. 10. n. 4.*

Catechismi nomine intelligitur illa instructio fidei, quæ olim præcedere baptismum & ante januam Ecclesiæ cum catechumeno seu noviter baptizando jam adulto fieri solebat, juxta *c. ante baptismum. 54. de Consecrat. dist. 4.* & quia habebat rationem alicujus paternitatis seu regenerationis spiritualis, ideò si baptizanda fuisset fœmina, inter eam & catechizantem oriebatur impedimentum impediens, non autem dirimens, *c. 2. de Cognatione spirituali. in 6.*

De *Sponsalibus*, quatenus cum una persona contracta impediant matrimonium cum alia, superiùs *Tit. VI.* & de Incestu *Tit. XIII, hujus Libri* egimus.

Raptus hoc loco dicitur violenta Mulieris abductio; & quamvis olim Raptus fuerit tantùm impedimentum impediens, eo casu quo alterius sponsa fuisset abducta. *cap. statutum. 34. causâ 27. q. 2.* de cœtero autem non aliter annullârit matrimonium, quàm si Mulier abducta nunquam liberè consensisset, hodie tamen Trid. *sess. 24. de Reform. Matrim. c. 6.* edidit constitutionem in hæc verba: *decernit S. Synodus, inter raptorem & raptam, quàmdiu ipsa in potestate Raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quod si rapta à raptore separata, & in loco tuto, & libero constituta illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat; & nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumq; dignitatum incapaces: & si Clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam, sive eam uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter arbitrio Judicis dotare.* 6

Ex hac constitutione apparet, raptum hodie esse impedimentum dirimens, si matrimonium eo tempore contrahatur, quo rap-

ta in poteſtate raptoris eſt, etiamſi rapta liberè conſentiat, ut notat Barb. *in eod. c. 6. n. 9.* & alii communiter.

7 Ibi tamen enumerat Barboſa aliquos caſus, qui à nonnullis DD. probabiliter excipiuntur ab hoc impedimento, ut I. ſi raptus non fuerit factus intentione matrimonii contrahendi, ſed libidinis causâ. II. ſi fœmina invitis Parentibus ipſâ tamen conſentiente abducatur. III. ſi propria ſponſa rapiatur. IV. ſi in aliquo caſu raro fœmina curaret rati virum, eò quòd leges præſertim pœnales non extendantur ad caſus inſolitos. *L. nam ad ea. 5. ff. de Legibus.*

Mors mulieris, ſive uxoricidium etiam impedimentum cauſat, ut Maritus occidens ſine ſpe alterius conjugii manere debeat. *c. interfectores. 5. causâ. 33. q. 2.*

8 *Suſceptus propriæ ſobolis* tunc inducit impedimentum, ſi quis extra neceſſitatem proprium filium bæptizârit, aut eum tanquam Patrinus tenuerit: talis enim non tantùm conſtante matrimonio perdit jus exigendi debitum conjugale, ſed etiam ab alio matrimonio contrahendo prohibetur. *c. de eo. 5. ubi* Gloſſ. *& DD. causâ. 30. q. 1.*

9 *Mors presbyteralis* ſeu occiſio presbyteri etiam impedit occidentem, ne matrimonium contrahere poſſit. *c. qui presbyterum. 2. de Pœnitent. & Remiſſion.* quòd tamen aliqui tantùm obtinere volunt, ubi quis in judicio de homicidio convictus, & condemnatus fuerit, ut docent Panorm. & Hoſtienſ. *eod. c. 2.*

10 *Pœnitentia ſolennis* dicitur, quæ ob crimina graviora injungitur publicè peragenda, ita ut aliquis certo tempore ante Eccleſiam ſtare, vel domi jejunare, à geſtatione gladii, aut equitatu abſtinere debeat; quæ pœna olim valde frequens fuit. Intra hoc ergo Pœnitentiæ tempus etiam matrimonium prohibetur. *c. de his. 12. & c. ult. cauſâ 33. q. 2.*

Demum etiam illis interdicitur matrimonium cum quavis alia perſona, qui [illegible] deſponſatas *Moniales* ſibi matrimonio [illegible]gere præſumpſerunt *c. hi ergo. 13. causâ 27. q. 1.* Imo de jure Civili tales, qui [illegible] tantùm attentârunt Moniales matrimonio jungendi causâ, & multò magis qui [illegible]runt, aut violârunt eaſdem; capitali [illegible]cio puniuntur. *L. ſi quis 5. C. de Epiſcopis & Clericis.* quam legem de verbo [illegible] verbum in corpus Juris Can. retulit [illegible]nus. *c. 6. de Pœnitent. diſt. 1.* qui tamen [illegible] telligendum quòd loquatur de Jure Civili [illegible] foro ſæculari, non autem de foro Canonico, quia Eccleſia nulli infert pœnam [illegible] vel mortis ex quovis ſcelere, ſed [illegible] cenſuras, pœnam carceris, aut aliæ [illegible] niſi quòd aliquando ob delicti gravitatem etiam Clericos priùs degradatos Judici [illegible]culari tradat. *cap. cùm non ab homine. [illegible] de Judiciis. c. novimus. 27. de Verb. ſignificat.*

Si *quæras*, an omnia prædicta impedimenta etiam hodie in uſu? R. Quamvis conſuetudo abrogans legem non præſumatur, niſi probetur, nec à conſuetudine [illegible] vel alterius loci rectè ad univerſalem [illegible]tudinem inferatur; nihilominus DD. [illegible] in diverſis orbis patibus de matrimonio [illegible]pſerunt, communiter atteſtantur, [illegible]menta impedientia uſu hodierno [illegible] non eſſe, ſi quatuor excipias, ſcilicet [illegible]*ſia vetitum*, id eſt, interdictum Epiſcopi, *Tempus feriarum, Sponſalia*, & [illegible] Atque hanc conſuetudinem etiam [illegible] ut in omnibus impedimentis impedientibus (excepto Voto, & Sponſalibus, quæ [illegible] divino & naturali obligant) diſpenſare [illegible]ſit Epiſcopus, tradit Sanchez *lib. 7. de [illegible] n. 15.* Et Navar. *in Manuali Confeſſ.* (quod jam Nonagenarius ſenex [illegible]

Gregorio XIII.) *c. 22. 85.* testatur, quod nunquam audiverit super impedimentis impedientibus (intellige exceptis illis quatuor) dispensationem impetrari.

§. II.

De Impedimentis dirimentibns.

SUMMARIA.

1. *Quæ sint Impedimenta dirimentia?*
2. *Enumerantur.*

Impedimenta dirimentia, quæ non tantùm illicitum faciunt matrimonium, sed & invalidum, his vulgatis versiculis comprehenduntur.

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,
Cultûs disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas.
Si sis Affinis, si forte coire nequibis.

De his exceptâ *Cultus disparitate* jam supra suis locis egimus, nempe de *Errore*, *Vi*, & *Publica Honestate*. in Tit. I. de *Ligamine*. in Tit. IV. de *Conditione* in Tit. V. de *Voto & Ordine*. in Tit. VI. de *Crimine*. in Tit. VII. *Cognatione & Affinitate* in Tit. XI. de & tribus sequentibus de *Impotentia*. in Tit. præcedenti. Nunc restat dicendum.

De Disparitate cultûs.

SUMMARIA.

1. *Ex continuo usu Ecclesiæ irritum est matrimonium fidelis cum infideli.*
2. *Matrimonium Catholici cum hæretica est illicitum non tamen invalidum, & quid in Germania?*
3. *Pacta, ut liberi aliqui in fide hæretica educentur, sunt impia.*
4. *Contrahentes in infidelitate cum impedimento an sint separandi post conversionem amborum?*
5. *An & quando conversus possit repellere alterum jugem non conversum.*
6. *Quinam intelligantur nomine infidelium?*

PRopter *disparitatem cultûs* irritum est matrimonium à fideli contractum cum infideli juxta illud Apost. *2. Corinth. 6. v. 14. Nolite jugum ducere cum infidelibus &c.* quamvis autem hic textus, sicut & alij, qui ex Scriptura & jure Canonico allegantur *ut c. cave. 15. c. non oportet. 16. & c. Judæi. 10. causâ. 28. quæst. 1.* non loquantur in propriis terminis de irritatione, sed tantùm prohibitione matrimonii fidelis cum infideli, tamen quòd ex continuo usu Ecclesiæ etiam irritum habeatur matrimonium fidelis cum infideli contractum, testis est Sanch. cum Soto, Bellarmino & aliis *Lib. 7. disp. 1. n. 8.* citatis.

Matrimonium autem Catholici cum hæ-2
retica est quidem illicitum, & sine peccato non contrahibile, non tamen est invalidum: imò in Germania ac aliis locis, ubi hæretici permixti cum catholicis vivunt, planè non esse illicitum matrimonium Catholicæ personæ cum hæretica tenet Sanch. *d. l. 7. disp. 72. num. 5.* Azor. *Instit. moral. lib. 8. cap. 11. q. 5.* quia illa conjugia inter Catholicos & hæreticos ineuntur instar aliorum contractuum ob communem pacem & tranquillitatem, dummodo Catholica liberè permittatur, & absque perversionis periculo in fide; quod periculum, quia ordinariè subest, difficulter excusandi sunt parentes, qui aliquando nullâ necessitate cogente propter respectum aliquem merè temporalem v.g. honores, aut divitias liberos suos cum hæreticis conjungunt. Pacta verò, ut quidam ex li-3
beris nascituris in fide Catholica, quidam in hæretica educentur, prorsus impia & contra jus divinum pugnantia meritò asserit Sanch. *d. l.* Nav. *Consil. 1. de Constit. n. 63.*

Quòd si duo infideles inter se contraxe-4
rint matrimonium, id jure naturali validum erit, & propterea, si ambo ad fidem convertantur, ab invicem separari nec possunt nec debent, tametsi fortè cum aliquo

impedimento dirimenti jure tantùm humano Pontificio introducto v. g. in 2. & 3. consanguinitatis gradu lineæ collateralis contraxerint, quia eo tempore, quo contraxerunt, non ligabantur Jure Pontificio, utpote, qui per baptismum nunquam in Ecclesiam ingressi, ejusque subditi effecti sunt: post conversionem autem talia impedimenta censentur primùm supervenire matrimonio, & ideò illud non dirimunt, sicut si inter Catholicos post contractum matrimonium aliqua affinitas ex parte uxoris induceretur, ut quia ipsius soror à marito cognita esset. *c. gaudemus. 8. de Divort.*

Si verò aliquis in infidelitate plures uxores habuerit, primam, cum qua contraxit, retinere debebit, quia cum illa sola verum fuit matrimonium, non obstante, quòd fortassis eam ante conversionem repudiaverit, cùm talis repudiatio, quantum ad dissolutionem vinculi matrimonialis non valuerit. *dict. c. gaudemus. vers. quia verò.* Dico autem, si ambo convertantur: nam si unus tantum conversus fuerit, nondum erit Sacramentum, quia matrimonium in utroque conjuge est unum numero Sacramentum, sicut est unum numero matrimonium, ergò si in uno non est Sacramentum, nec erit in altero. Sanch. *de Matrim. lib. 2. disp. 8. & 9.*

5 Matrimonium infidelium, quamvis consummatum, potest dissolvi, ex speciali privilegio Christi in fidei favorem dato, & per Apostolum Paulum promulgato, si alter conjux ad fidem convertatur, alter autem in infidelitate pertinax nolit cohabitare, vel saltem non sine contumelia vel blasphemia Creatoris, & quin alterum ad peccatum pertrahat. ita enim inquit Apost. 1. ad Cor. 7. ℣. 15. *quòd si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater aut soror hujusmodi;* & idipsum confirmatum est *in cap. quanto. 7. de Divort.* Interim non ipso facto dissolvetur matrimonium, quando infidelis declaravit, se nolle cohabitare, sed tunc primùm, ubi fidelis ad alias nuptias transierit; quare si ante contractas nuptias infidelis pœnitentiâ ductus etiam convertatur, à fideli priùs converso ad conjugium recipi debet. *d. cap. gaudemus. 8. in fine. de Divortiis.*

Si infidelis nolit quidem converti, vel tamen converso pacificè cohabitare, is à converso admittendus est. *Cæteris autem, inquit Apostolus. d. l. dico ego, non Dominus, si quis frater habet uxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non admittat illam.* Sed quia per hæc verba insinuare videtur Apostolus, non esse principium Christi, ut fidelis cohabitet infideli, ideo non pauci sunt, qui putent, Apostolum ibidem tantùm *consilium* tradidisse, & absolute loquendo matrimonium dissolvi posse, si alter conjux nolit converti, licèt velit pacificè cohabitare; imò etiam ipsam cohabitationem tantùm in primitiva Ecclesia, ubi indies multi convertebantur ad fidem propter spem conversionis permissam fuisse, docent, hodie verò, ubi refrigescente charitate magis periculum perversionis est, dictam cohabitationem non ampliùs admitti. Quo facitur [illegible] *in cap. 8. & 10. caus. 28. q. 1.* Verum [illegible] utraque sententia multis DD. auctoritatibus & rationibus stabiliatur apud Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp. 74. n. 7.* Ego puto in hac controversia plurimùm esse tribuendum arbitrio Episcopi, ita ut, si ex cohabitatione fidelis cum infideli speretur conversio infidelis, Episcopus admittens cohabitationem sequatur priorem sententiam, posteriorem autem tunc si ex dicta cohabitatione (ut communiter inter Judæos propter pertinaciam eorum & inconstantiam in fide accidere solet) rationabiliter timeatur, fore periculum perversionis.

Quæ autem hactenus, de infidelibus diximus, intelligenda sunt de iis, qui nunquam baptismum susceperunt, non vero de Apostatis, qui per baptismum in Ecclesiam ingressi, ejusque subditi effecti, postea verò ad infidelitatem defecerunt: horum enim matrimonia cum semel fuerint Sacramentum, & baptismus imprimat characterem in anima, qui per abnegationem fidei deleri non potest, ideò sunt & manent semper quoad vinculum indissolubilia. Dico quoad vinculum: nam quoad cohabitationem, tanquam propter adulterium spirituale dissolvi posse, infrà *in Tit. XIX. §. 1.* dicetur.

§. III.
De Dispensatione super impedimentis.

SUMMARIA.

1. *Quid abrogatio, irritatio, declaratio, & dispensatio?*
2. *Earum differentia.*
3. *Quotiter & qualia impedimenta tolli possint?*
4. *Quæ impedimenta non admittant dispensationem, & ibi quid de casu Erdfurtiano?*
5. *Ad quotum gradum consanguinitas dirimat matrimonium?*
6. *Ad quotum affinitas?*
7. *Cur jus positivum ad plures gradus impedimentum consanguinitatis & affinitatis extenderit?*
8. *Decem causæ, propter quas dispensatio conceditur.*
9. *Quando dispensatio valeat impetrata per allegationem falsitatis aut suppressionem veritatis,*
10. *Exempla allegata falsitatis & suppressæ veritatis.*
11. *Quæ præter S. Pontificem super impedimentis dispensare possit?*

PRænotandum est, obligationem legis alicujus cessare vel per *irritationem* vel per *abrogationem*, vel *declarationem*, vel *dispensationem*, quæ omnia inter se differunt. Nam *irritari* dicitur lex, cujus obligatio statim ab initio non admittitur, v. g. si princeps nolit confirmare statuta civium. *Abrogare* legem, est cassare, postquam semel obligavit. *Declarare* est interpretari legem ex mente legislatoris de tali casu non loqui, aut in eo aliquam vim obligandi habere. *Dispensatio* est relaxatio legis, ob justam causam in particulari aliquo casu.

Unde differt *Dispensatio* primò ab *abro-* 2
gatione legis, quòd abrogatio tollat totam obligationem legis in omnibus casibus, in quibus priùs valebat, *dispensatio* autem tantùm in particulari casu, & circa particulares personas. Item differt à *declaratione*, quòd *declaratio* supponat legem nunquam in casu obligâsse, *dispensatio* verò supponat obligationem, & tamen ob justam causam hic & nunc relaxet.

Quæritur ergo I. an omnia impedimen- 3
ta matrimonii possint tolli sive deinde per abrogationem sive per dispensationem? Ad hanc quæstionem præsciendum est, quædam impedimenta esse à jure naturæ & divino statuta, alia verò jure humano & Pontificio. In impedimentis jure humano introductis nemo dubitat dari posse dispensationem aut abrogationem: quia is, qui habet potestatem condendi legem, habet utique etiam potestatem abrogandi, & contrarium ponendi, cùm lex totam suam auctoritatem ab ipso habeat. Nec tamen propterea rectè infertur, quòd lex abrogata fuerit irrationabiliter à Pontificibus lata, nam 2. Non sequi, hoc est irrationabile, ergo contrarium est irrationabile: quia propter rationem circumstantiarum, loci & temporis, item propter imbecillitatem nostri intellectûs, qui non potest semper genui, nam veritatem prospicere, datur medium inter rationabile & irrationabile, scilicet magis rationabile. Optimus text. *in c. alma mater. 24. de Sentent. excom. in 6.* ubi Pontifex inquit, *Alma mater Ecclesia multa rationabiliter ordinat, quæ tamen rationabilius reformat.* In impedimentis jure naturali & divino introductis non desunt, qui doceant, posse summum Pon-

tificem ex urgentissimâ aliquâ causâ, & de plenitudine suæ potestatis dispensare, quos refert Sanch. *Lib. 8. disp. 6. n. 8.* quorum ratio ducitur à paritate, nimirùm quod sicut recta Ecclesiæ gubernatio exigit, ut Episcopus aliquando in lege Pontificis ob necessitatem & difficultatem adeundi Pontificem dispensare possit, ita etiam exigat eadem Ecclesiæ gubernatio, ut Pontifex quandoque dispenset in Lege Dei, qui adiri non potest. Contraria tamen sententia verior videtur & conformior usui Ecclesiæ, quæ hactenus in nullo tali casu dispensavit. Nec valet adducta paritas: quia Pontifex tanquam homo non potuit omnes casus prævidere, qui subinde indigeant dispensatione, quod de DEO, qui perfectissimè omnia cognoscit, convenienter dici non potest, sicut notavit Barb. *Juris Eccles. univers. lib. 1. c. 2. n. 120.* & licet utilitas alicujus Regni procurari posset per dispensationem v. g. inter fratrem & sororem, attamen indecentia naturalis in tali casu, & periculum, ne occasione talis dispensationis inter fratres & sorores frequens peccatum admitteretur, præponderat utilitati etiam alicujus regni, quod Deus, si velit & videat suas leges accuratè custodiri, benè potest aliter, quam per tale scandalosum matrimonium conservare; ex qua ratione scandali cum pluribus aliis citatis id etiam tenet Sanchez *d. l. n. 10.* quamvis de cætero putet summo Pontifici non esse semper denegandam potestatem dispensandi in jure divino, si modò detur causa, quæ vincat turpitudinem actûs præcepto divino contrarii.

4 *Quæritur II.* Quænam sint impedimenta jure naturali aut divino introducta, quæ abrogationem aut dispensationem non admittant?

℟. Quamvis multa sint impedimenta dirimentia matrimonii, interim tamen aliqua tantùm jure naturali aut divino, cætera jure humano dirimunt matrimonium.

I. Igitur *jure naturali* dirimitur matrimonium, si desit consensus, prout si, [illegible] ror in personâ interveniat, aut conditio apposita deficiat, si violentia & metus grav[illegible] ad extorquendum consensum adhibeatur, [illegible] ratio naturalis deficiat, ut in amentibus. [illegible] Si quis jam alio matrimonio ligatus sit, [illegible] fide Christiana credimus, non posse contrah[illegible] matrimonium cum aliâ. Refertur quoq[illegible] Erdfurti extare tale monumentum, ubi [illegible] cui binæ uxores simul concessæ fuerun[illegible] priorem, quam amissam credebat, [illegible] spem reciperet, & secundam super[illegible] ob affectionem nollet dimittere. Verum [illegible] retentio secundæ non fuit de facto matrim[illegible] sed à Papa, ut dicitur, concessa, ex[illegible] hæc res erit *Juxt. c. 4. de Frig.* [illegible] ut secunda non potuerit retineri per modu[illegible] *uxoris, sed sororis.* III. Si nimis propinqu[illegible] sit sanguinis conjunctio &c.

Quæritur III. Usque ad quorum gra[illegible] dum consanguinitas jure naturali vel [illegible] faciat irritum matrimonium? ℟. Inter ascen[illegible] dentes & descendentes, item inter collate[illegible] les primi gradus scilicet fratrem & sorore[illegible] jure naturæ prohiberi matrimonium [illegible] pto casu necessitatis, quo genus humanu[illegible] aliter conservari non posset, sicut fuisse[illegible] in exordio mundi, & post diluvium. Deu[illegible] tero extra istum casum necessitatis omn[illegible] gentes liberaliter educatæ à tali coniug[illegible] tanquam inhonesto vel turpi abhorrent, [illegible] que inter tales personas naturalis pudor [illegible] reverentia, quam tolleret conjugium. Ide[illegible] cundo verò gradu lineæ transversalis, quam [illegible] indecens sit matrimonium contrahere, n[illegible] tamen tale matrimonium est irritum [illegible] naturæ, ita enim Abraham duxit Sarram [illegible] am fratris sui teste August. *In cap.* [illegible] *tur. 22. caus. 22. quæst. 2.* Et Nachor [illegible] Melcham pariter sui fratris filiam (Gen. [illegible] *v. 29.* Unde in *cap. Gaudemus, d.* [illegible]

vortiis, concedit Pontifex, ut pagani, qui in secundo vel tertio gradu contraxerunt matrimonia, si ad fidem convertantur, possint in talibus matrimoniis persistere, quia tempore matrimonii contracti non erant ligati ecclesiasticis statutis; quasi diceret Pontifex, matrimonium in secundo gradu consanguinitatis contractum non tam jure naturæ, quam ecclesiastica constitutione irritum censeri. Item in Trid. *Sess. 24. de Reform. matrim. cap. 5.* dicitur, *in secundo gradu* cum magnis principibus, & ex publica causâ dispensari posse. Nec obest, quòd in veteri testamento *Levit. 18.* matrimonium etiam in secundo gradu veluti cum sorore patris fuerit prohibitum: nam illæ leges non erant omnes *morales*, sed quædam *judiciales* aut *cæremoniales* specialiter pro Judæis traditæ, quæ per adventum Christi expirârunt, *cuncto. de Purific. post partum*, prout in Trid. *sess. 24. de Sacram. matrim. can. 3.* anathema dicitur, qui negat Ecclesiam in quibusdam gradibus prohibitis *in Levitico* dispensare posse.

Quæritur IV. An etiam in affinitate quædam sit juris naturalis vel divini prohibitio: Satis conveniunt DD. quòd in lineâ affinitatis transversâ sive collaterali nullus gradus ne quidem primus sit jure naturali adeò prohibitus, ut eo jure irritum faciat matrimonium; ita enim Jacob Patriarcha duxit Liam, & postea sororem ejus Rachaëlem *Genes. 29.* Imo *Deuter. 25.* universim præceptum fuit Israelitis, ut, si fratrum unus sine liberis decederet, alter uxorem ejus acciperet, licèt interim jure gentium & naturali indecens esse videatur, sine gravi causâ cum affinibus intra primum gradum contrahere propter reverentiam, quam aliquis debet fratri, cum quo uxor ejus una cum reputatur, juxta illud *Levit. 18. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, quia turpitudo fratris tui est.*

Verùm quid dicendum sit in linea rectâ affinitatis de matrimonio inter novercam & privignum, socerum & nurum &c. diversæ sunt DD. opiniones. Multi negant, multi affirmant, sicut tradit Sanch. *lib. 7. disp. 66.* & Laym. *de Matrim. p. 4. c. 6. n. 5.* In praxi certum est, Ecclesiam non solere inter eos dispensare. Si autem casus contingeret, ut aliqui ad fidem converterentur, qui prius in infidelitate in linea rectâ affinitatis contraxissent, putarem summum Pontificem esse consulendum, cùm aliàs tale matrimonium sine scandalo vix tolerari posset propter auctoritatem affirmantium, jure naturæ esse irritum, vel separari propter auctoritatem idipsum negantium.

Quæritur V. Quare jus positivum Ecclesiasticum ultra prohibitionem juris naturalis adhuc alios gradus in consanguinitate & affinitate indixerit? 7

℟. Id factum esse ex quatuor causis. I. Propter reverentiam, quam ob communicationem sanguinis cognati sibi invicem debent. II. Ne cùm consanguinei & affines plerumque soleant simul esse, sub prætextu conjugii frequens peccatum admittatur. III. Ne naturalis amor ex consanguinitate aut affinitate ortus, si addatur amori & licentiæ conjugali nimis faciat effrænem libidinem. IV. Denique causa est politica, ut amicitiæ vinculum non tantum inter consanguineos constet, sed per viam matrimonii etiam ad alios homines protendatur, & ita confœderatio ac societas inter homines tantò melius conservetur.

Cur autem Ecclesiæ prohibitio præcisè quarto gradu concludatur, & non sit amplior vel restrictior, dicendum est, id propterea factum, quòd usque ad illum gradum plerumque inter homines duret consanguinitatis amicitia, ulteriùs autem deficiente jam sanguinis virtute raro alter alterum speciali

ciali amore tanquam consanguineum vel affinem prosequatur.

8 *Quæritur* VI. Quænam sint causæ, ex quibus concedi soleat dispensatio in gradibus à jure positivo prohibitis? Decem tales causas refert Barb. ad Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. cap.* & DD. ibidem cit.

I. Est paupertas supplicantis, propter quam suo statui parem maritum habere non potest, quàm aliquem ex consanguineis, vel affinibus.

II. Est angustia locorum, si in vicinia (sicut plerumque in locis montanis fit) nullus sit paris conditionis, cum quo nuptiarum spes esse possit, & istæ duæ causæ humaniter sunt considerandæ, ut procedant, licet adsit aliquis, qui velit fœminam ducere, sed ei ob ætatem aut mores valdè contrarius.

III. Si per matrimonium graves inimicitiæ inter consanguineos vel affines componi possent.

IV. Evitatio magni alicujus scandali vel delicti.

V. Si locus ob milites vel piratas non sit securus, atque ad eum extranei accedere non soleant, quæ causa ad angustiam loci referri potest.

VI. Conservatio famæ mulieris, v.g. quia jam passim dicitur à consanguineo corrupta, & adeò nunquam vel difficilius nuptura est.

VII. Quia fœmina 24. annum excedens hactenus virum paris conditionis non invenit.

VIII. Est conservatio divitarium in familia.

IX. Est excellentia meritorum in Ecclesiam.

X. Proles vel copula habita cum consanguinea, & multo magis, si matrimonium jam defacto contractum sit. Sed circa hanc causam advertendum est, quòd debeat ab initio abfuisse ignorantia consanguinitatis & in matrimonio debitæ solennitates fuisse adhibitæ, aliàs qui malâ fide, aut sine obtinendæ dispensationis peccavit, vel contraxit cum consanguinea, non obtenta dispensationem juxta Trid. *d. c. 5.*

Quæritur VII. An valida sit dispensatio, si quis eam impetrârit alleganda falsam falsam, vel tacendo veritatem. Hæc quæstio potissimùm dependet *ex Tenore Rescriptis*, ubi de valore rescriptorum gratiarum papalium ex instituto tractatur. Interim ad nostram rem breviter dicendum est, falsitatem expressam aut veritatem occultatam aliquando esse causam nullitatis dispensationis, aliquando tantùm impulsivam; causa finalis tunc est, quando ex nominatione Papa non dispensâsset, vel saltem non eodem modo, quo dispensavit, sed magis restrictè & clausulatè; causa impulsiva est, quando cognitâ veritate supprelsa Papa nihilominus dispensâsset, licet difficilius. Inquam falsitas expressa, vel veritas occultata in causa finalis dispensationis obtentæ, tum dispensatio nulla erit, nec impetrans tum scientiâ uti poterit, omnia enim referentes hanc tacitam conditionem, si preces ritate nitantur. *c. 2. de Rescript.* Secundo tem est, si falsitas expressa vel veritas occultata fuerit tantùm causa impulsiva, tum enim nihilominus valebit dispensatio.

Dices, hoc ipsum esse plane incertum, quandonam Pontifex dispensaret, si falsitatem ac veritatem cognosceret.

R. Ex stylo Curiæ Romanæ, vel quando de eo non constat, ex arbitrio prudentis viri desumendum esse, & hodie fere omnes casus qui contingere possunt circa impetrationem dispensationis, complexus Sanch. *de Matrim. toto lib. 8. præsertim disput. 21. & seqq.* Cujus sententiæ cèt non sint infallibiles nisi quatenus

expresso nituntur, potest tamen vir prudens ex ejusdem rationibus & authoritatibus, quas allegat, suum judicium formare. Ut autem ex innumeris tantùm aliqua magis quotidiana referamus. I. Non erit valida dispensatio, si una tantùm causa in rescripto allegata sit, & ea falsa fuerit, quia licèt Pontifex possit sine causa dispensare, id tamen in dubio non præsumitur facere, nisi ex causa expressa. II. Si non exprimatur, quòd copula intervenerit scienter cum consanguinea, mane spe dispensationis impetrandæ. III. Si impedimentum exprimatur sub dubio, quod erat certum, v. g. si dicat, se dubitare, an votum castitatis emiserit, & tantùm ad conscientiæ tranquillitatem petere dispensationem; quia qui dispensat in impedimento dubio, non statim dispensat in impedimento certo, vel saltem non eodem modo: nam dubium votum castitatis per dispensationem tollitur absolutè, certum autem regulariter tantum ad unum matrimonium, quo finito rursus obligat. IV. Si impedimentum affinitatis ponatur pro consanguinitate, vel è contra: dispensatio enim est strictæ interpretationis, & non extenditur ultra expressa. V. Si quis dicat, se in gradu remotiori v. g. in quarto, cùm sit in tertio. Aliud autem est, si quis, cùm sit in quarto, dicat se in tertio; quia tunc Pontifex dispensando in tertio censetur etiam dispensasse in quarto.

De eo olim inter DD. fuit magna controversia, an in linea collaterali inæquali sit necesse non tantùm gradum remotiorem, sed etiam proximum exprimere, v. g. dicendo, quòd una persona sit stipiti in secundo, altera in tertio, conjuncta, eò quòd major videatur conjunctio, si alteruter ex consanguineis ita propinquè ad stipitem accedat. Sed Pius Quintus anno 1566. in motu proprio, qui incipit: *Sanctissimus*, decidit, valere dispensationem absque dicta expressione gradûs propinquioris, ita tamen, ut ex postfacto literæ declaratoriæ desuper impetrentur, in quibus Pontifex declaret, priorem dispensationem valere, eas autem declaratorias tantùm ad tollendum scandalum requisitas non desiderari, si nullum ex tali dispensatione scandalum oriretur; ut quia res ad forum externum delata non est, & homines ignorant, an supplicantes omnia expresserint, docet Sanch. *d. l. disp. 24. n. 31.*

Quæritur demum, an præter Pontificem in impedimentis nemo dispensare possit? 11

℟. Cùm inferior in lege superioris nihil immutare possit. *Clement. Ne Romani. 2. in principio. de Electione.* ideò regulariter & in ordine ad matrimonium contrahendum nec Episcopus, nec etiam Legatus quivis Sedis Apostolicæ in impedimentis dirimentibus matrimonij dispensare potest, nisi speciale privilegium à summo Pontifice habeat. Dico autem, *regulariter* & in ordine ad matrimonium contrahendum: nam communis & notabilis est exceptio, quòd Episcopus dispensare valeat istis concurrentibus. I. Quòd matrimonium jam publicè & præmissis denuntiationibus contractum sit. II. Quòd sit contractum bonâ fide, id est, absque scientia impedimenti juxta Trid. *sess. 24. cap. 5.* sufficit tamen, si unus ex conjugibus in bona fide fuerit. III. Quòd propter paupertatem & distantiam loci & incontinentiæ periculum difficilis ad summum Pontificem vel alium ex privilegio jus dispensandi habentem accessus detur. IV. Quòd impedimentum sit tale, in quo soleat concedi dispensatio, adeóque non in primo aut secundo gradu consanguinitatis. In affinitate autem ex copula illicita (puta si quis duxerit eam, cum cujus sorore vel consanguinea priùs peccavit) ipse scio in primo & secundo gradu contracto jam matrimonio dispensa-

tionem ab Episcópo datam esse. V. Denique, quòd impedimentum sit occultum; dicitur autem occultum, etsi unus vel alter sciat, non tamen in loco divulgatum sit. Videatur Sanch. *lib. 2. disp. 10.* Hoc insuper adnotari potest, quòd si dubitetur, an sit impedimentum inter contrahentes, possit Episcopus declarare, nullum esse impedimentum, aut etiam ad cautelam dispensare, sicut docet Garzias *de Beneficijs p. 9. cap. 2. n. 10.* & Laym. *in Theol. Moral. de Legibus. c. 22. n. 4.*

TITULUS XXII.

Qui Filij sint legitimi.

SUMMARIA.

1. *Illegitimi in multis deterioris conditionis quàm legitimi.*
2. *Natus constante Matrimonio præsumitur legitimus, licet uxor adulterium fecerit.*
3. *Matri asserenti filium illegitimum, an sit fides habenda?*
4. *Natus ex Matrimonio putativo quando censeatur legitimus?*
5. *Conceptus ante Matrimonium, & natus in eo est legitimè natus.*
6. *Natus ante Mensem nonum quando habentur pro legitimo?*
7. *Quid si post nonum Mensum?*
8. *De legitimatione per subsequens Matrimonium.*
9. *Sufficit matrimonium ratum, non tamen putativum.*
10. *Circa legitimationem per subsequens Matrimonium differentia inter Jus Can. & Civile*
11. *Filij adulterini & incæstuosi non legitimantur.*
12. *Natus ex incæstu Materiali, ignorata scil. consanguinitate, an legitimetur?*
13. *Filij Clerici in minoribus constituti an legitimentur per subsequens Matrimonium?*
14. *De legitimatione per rescriptum Principis, vel Indultum Comitis Palatini, & ejus effectu.*

POstquam hactenus visum est quænam solennitates, & impedimenta, observari debeant, ut matrimonium rectè contractum dicatur, nunc in hoc Titulo, de Matrimonij effectu agitur, qualiter natorum Liberi per matrimonium *legitimi* fiant, aut fiant.

Notandum itaque I. plurimùm interesse, an quis pro legitimè vel illegitimè natus habeatur: nam illegitimè natus cum adhæreat semper macula paterni peccati, eaque genitura á LL. reprobata sit, idem multis deterioris sunt conditionis, quàm legitimè nati; ita etenim ad Ordines sanctiores promoveri non possunt. *tot. tit. de Filijs Presb. non ordinand.* nec ad beneficia curata, vel Prælaturas. *c. cum in omnibus 3. c. innotuit. 20. de Elect.* tametsi per dispensationem aut ingressum in Monasterium ad Ordines habilitati fuissent, nisi fuerint specialiter etiam quoad dignitates dispensati. *c. 1. ubi* Pan. & DD. *d. t. de Filijs Presb.* Item nec Patri nec Fratribus aut aliis Consanguineis lineæ paternæ legitimè natis succedunt, qua de re videantur, quæ in Lib. III. in Tit. *de Successione ab intestato* dicta sunt, & licet matri succedant in allodialibus, & nonnunquam Patri in dotalitiis, ut ibidem traditum, in bonis tamen feudalibus generaliter excluduntur. *ita communiter Doctores, in Titulo. Si de Feudo defuncti contentio sit.*

Notandum II. Quòd natus constante matrimonio adeò habeatur pro legitimo, ut tametsi probari possit uxorem Sempronij adulterium commisisse, nihilominus favore prolis potiùs ex marito, quàm adultero concepisse præsumatur. *L. miles 11. §. de testib. ff. 8. ad L. Jul. de Adult.* Interim hæc præsumptio, licet ordinarias probationes excludat, contrarium non admittat, cedit tamen evidentiæ & veritati, si v. g. eo tempore quo mulier concepit, & alio insuper longiore maritus absens, vel ob infirmitatem, aut aliam causam ad generandum patenter inhabilis fuerit. *lib. filium. 6.*

De his qui sint, vel alienijuris. Sed quid, si uxor ipsamet fateatur partum adulterinum esse? Communis est sententia, filium, pro quo stat juris præsumptio, non teneri fidem habere huic maternæ confessioni, nisi evidentiores probationes concurrent. Text. cum Nota Gottofr. *in L. imperatores. 29. §. mulier. ff. de Probat.* Panorm. *in c. per tuas. 10. de Probat. num. 4.* Andr. Geil, *Pract. obs. lib. 1. obs. 97. n. 8.* Layman. *in Theol. moral. lib. 3. Tract. 3. p. 3. cap. 14. n. 1.* apud quem ibidem plura de obligatione ex adulterio videri poterunt, quæ ad lib. V. ad Tit. *de Adulteriis & stupro* remittimus.

Notandum III. Non tantùm natos ex matrimonia validò esse legitimos, sed etiam illos, qui nati sunt ex matrimonio putativo, quod reverâ quidem propter impedimentum aliquod occultum consanguinitatis, aut similе fuit invalidum, publicè tamen credebatur validum: dummodò duo concurrant: unum *primò*, quòd saltem unus ex conjugibus putativis (tempore contractûs) fuerit in bona fide & ignarus impedimenti. *Secundò*, ut matrimonium fuerit contractum publicè in facie Ecclesiæ, & præmissis denuntiationibus. *c. ult. §. si quis. de Cland. despons. & c. pen. hoc. tit.* Hic autem breviter circa utramq; conditionem subnotandum.

I. Quòd in dubio & pro favore prolis præsumatur potiùs ignorantia, quàm scientia impedimenti, teste Cov. *de Matrim. p. 2. c. 8. §. 1. n. 5.* facit regula. 46. *juris in 6.* ubi dicitur, *præsumi ignorantiam, nisi probetur scientia.*

II. Omissionem denuntiationis impedire legitimitatem prolis, quamvis uterque conjux fuerit in bona fide, si culpabiliter, seu dolosè facta fuerit, non autem si justâ de causâ & ex authoritate Episcopi, quia *d. c. ult. de Cland. despon.* partim est latum in pœnam clandestinè contrahentium, partim verò fundatur in præsumptione, quòd ii, qui denuntiationes ad revelandum impedimentum institutas omiserunt, scientiam aut saltem affectatam tantùm ignorantiam impedimenti habuerint; ergo si in omissione denuntiationum nihil peccatum sit, cessabit etiam pœna & præsumptio.

Notandum IV. Natos constante matrimonio haberi in jure pro legitimis, licet ante matrimonium per copulam fornicariam concepti fuissent, sicut apertè decidit Justin. Imperat. *in l. nuper. 11. vers. & multò magis. C. de Naturalibus lib.* ubi etiam generaliter pronunciat, quòd in quæstionibus statum liberorum concernentibus, pro favore eorundem non conceptionis, sed Nativitatis tempus inspiciendum sit. 4

Sed dices, quomodo Imperator potest illos dicere legitimè natos filios, qui reverà non ex copula matrimoniali, sed fornicaria nati sunt? Respondetur, ut aliquis legitimè natus dicatur, non esse effectum juris naturalis, secundùm quod jus omnes æqualiter nascimur ex viro & ex fœmina, sed esse potiùs effectum legis (unde & legitimi dicuntur) & juris politivi, quod alicujus nativitatem approbat, eique jura legitimè natorum attribuit, ergò cùm Imperator tam in hoc casu natos constante matrimonio, quamvis antea conceptos, & in priori casu Pontifex natos ex matrimonio putativo bonâ fide contracto voluerit legitimè natos, ideo etiam à nobis tales dici, & haberi debebunt. Nec obstat, quod constitutio *d. l. nuper.* non habeatur expressè in Jure Can. vel constitutio *d. c. ult. de Clandest. desp.* in Jure Civ. quia Jus Canonicum & Civile sibi mutuum subsidium præstant, ut quod in uno decisum non est, ex altero suppleatur, *jux. c. 1. de Nov. op. nunc.*

Sed quid si mulier pariat quidem in ma- 6

trimonio, sed tam maturè, ut maritus, qui ante matrimonium negotium cum ea non habuit, dubitare possit, an partus suus vel alienus sit? Resp. quamvis ordinarium tempus pariendi *novem mensium* æstimetur, si tamen mulier peperit *septimo mense*, partus legitimus reputabitur, quia intra hoc tempus naturalem partum edi posse, ex sententia Medicorum receptum esse tradit. J. C. *in l. septimo mense. 12. ff. de Statu hominum.* Idque non tantùm de completo mense septimo accipiendum est, sed ad initium septimi mensis legitimum partum nasci, satis apertè probatur *ex L. 3. §. ult. ff. de Suis & legit. hæred.* ubi dicitur, quòd ex sententia Hypocratis ab Imperatore Pio approbata 182. *die natus* legitimo tempore natus habeatur: jam si more Græcorum 30. dies pro mense computentur, ut notat Gottofr. *ad eundem §. ult.* erunt *sex menses & duo dies.*

Notandum V. Non ita præcisè tempus nativitatis inspici circa legitimitatem liberorum, quin aliquando potiùs tempus conceptionis concideretur, si hoc sit eis favorabilius. Unde qui in matrimonio conceptus, & mortuo patre natus est, haud dubiè legitimus posthumus dicetur.

7 Quid autem si mulier post mortem mariti non pariat intra 9. menses, sed multò post, v. g. in mense decimo aut undecimo. Respondetur sicut ob diversas naturæ qualitates mulier aliquando citiùs, ita etiam aliquando seriùs patere potest, ita quidem, ut omnes facilè consentiant partum in mense decimo editum cœteris paribus, si nimirum mortuus ante mortem fuisset dispositus ad generandum, legitimum censendum esse. De mense 11. difficultas esse videtur propter *Novellam 39. c. 2.* ubi imperator partum 11. mense perfecto editum vocat *impium*, & ait impossibile, ut conceptio ex marito defuncto in tantũ tempus extendatur. Sed quia imperator de partu mense undecimo perfecto & circa terminum anni edito loquitur, ideò concedendum quidem est, talem partum præsumptione juris haberi pro illegitimo, si tamen ad initium vel etiam medium undecimi mensis peperisset, & de cœtero bonæ famæ & vitæ æstimata fuisset, & maritus quoque ante mortem nullo generandi impedimento laboràsset; pro [illegible]re prolis respondendum putarem, quia in dubio non præsumitur delictum *l. merito 51. ff. Pro socio.* imò ipsam Novellæ præsumptionem circa partum post mensem undecimum natum per judicium Medicorum, quibus non dubito juramentum defertur esse, quòd ita, sicut dicunt, & non aliter in conscientia sentiant) elidi posse, si attendatur juxta dispositionem naturæ mulieris, partum sine suspicione tamdiu retentum esse, & concurrat bona mulieris apud vicinos existimatio, quibusdam exemplis probat Gottofred *in not. ad d. c. 2. Nov. 39. l. 2.*

Notandum VI. Quòd tanta sit vis matrimonii, ut non solùm illi, qui in eo concepti, aut nati sunt, sed etiam qui antea [illegible] geniti, post illud contractum legitimi habeantur. *cap. tanta. 6. hoc tit.* ubi probat Barbosa *in Collect. Doctorum.* Nequaquam fert, an immediatè, vel post intervallum longioris temporis, aut aliarum nuptarum illa fœmina in uxorem ducatur, ex qua [illegible]ùs liberi per fornicarium congressum [illegible]scepti sunt. E. gr. nihil obstabit legitimationi, si primò postquam filium ex concubina genuit, relictâ concubinâ aliam in uxorem accipiat, & hac mortuâ tunc primùm concubinam ducat. Panorm. *in eodem cap. [illegible]* & DD. communiter.

Notandum VII. Ad legitimationem liberorum solum matrimonium ratum [illegible]

re, nec requiri ejusdem consummationem: quia *in dict. cap. tanta.* dicitur, filios post contractum matrimonium esse legitimos, & nulla ibi sit mentio consummationis. Unde si contingeret Patrem ante consummationem mori, vel ipsum matrimonium in periculo mortis contrahi, nihilominus filius legitimus haberi deberet. Barb. *in eod. c. 6. n. 8.*

Per Matrimonium autem putativum non legitimantur; quia quod est de jure nullum, nullum producit effectum; quare autem magis natus in matrimonio putativo legitimus censeatur, est, quia non est natus ex delicto, sed in forma matrimonii suppositâ bonâ fide; ille verò ex delicto, ergo debet aliquid accedere legitimum, quod illud delictum cum effectu purget.

Notandum VIII. Quamvis de jure civili ad legitimationem liberorum duo videantur requiri. I. Ut dotalia instrumenta unà cum nuptiis confecta sint *Novell. 89. c. 8.* II. Ut concubina, ex qua illegitimus susceptus est, fuerit domi loco uxoris detenta, adeòque sine suspicione, quòd ex alio fortassis concepe-rit. *l. nuper. in pr. C. de Natur. lib.* De Jure tamen Can. neutrum requiritur: quia tex. *in d. c. tanta.* generaliter loquitur, ergo pro favore legitimationis etiam generaliter est accipiendus. Barb. *d. l. n. 4. & 5.* Atque hac in parte Jus Canonicum etiam in terris Imperii receptum est. Et merito quidem: tum quòd tum effectus legitimationis dependeat ex matrimonio, quod ad sui substantiam non requirit dotalia instrumenta, solo mutuo consensu cum præsentia Parochi & testium sufficienti. *c. is, qui fidem. 30. de Spon.* Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. c. 1.* & aliàs in dubiis à matrimonio dependentibus semper magis jus Can. quàm Civile sequi debeamus. *c. tuam. 3. de Ord. cog. c. lator. 5. l. 11.* tum etiam quòd hodie amplius non toleretur concubinatus, ideóque rarus vel nullus esset hodie tam favorabilis matrimonii effectus.

Notandum IX. Ad legitimationem liberorum per subsequens matrimonium requiri, ut saltem uno ex tribus temporibus inter parentes potuerit matrimonium consistere, videlicet, vel tempore *conceptionis*, vel *medio*, vel tempore *partûs*; quia liberi merè adulterini, incestuosi, aut aliàs damnati in jure per subsequens matrimonium non legitimantur. Unde si v. g. aliquis ex adulterio conceptus & vivente legitimo marito natus sit, non fiet legitimus, quamvis marito mortuo mater ejus ab adultero in uxorem ducatur; similiter nec Jura legitimorum consequitur, qui ex incestu cum consanguinea genitus est, licèt post ejus nativitatem mater per dispensationem in uxorem ducatur, nisi ante nativitatem in utroq; casu impedimentum (in priori per mortem mariti, in altero per dispensationem) fuisset sublatum: tunc enim saltem tempore medio aut partûs potuisset inter parentes matrimonium consistere. Text. & DD. *in cap. tanta. h. t.* 11

Sed hic quæritur, an ignorantia impedimenti patrocinetur filio? an qui v. g. natus quidem ex consanguinea, parentibus tamen consanguinitatem ignorantibus legitimus censeatur, si postea per dispensationem matrimonium contrahatur? Negativè respondet Barb. *in d. cap. tanta. n. 42.* partim ex generalitate textûs *in d. c. tanta.* qui non distinguit, an parentes habuerint impedimenti ignorantiam, sed solùm considerat, an inter eos tempore conceptionis vel nativitatis potuerit consistere matrimonium: partim etiam quòd parentes peccantes non potuerint habere excusationem ignorantiæ, quia dederunt operam rei illicitæ, *danti autem operam rei illicitæ, imputantur etiam, quæ præter ipsius intentionem sequuntur c. tua. 19. de Homicidio. & c. ult. eod. in 6.*

Contrariam tamen sententiam aliquando in Rota Romana prævaluisse ex Cassiodoro refert Barb. *d. l. n. 41.* eáque etiam apud nos in praxi recepta est. Ratio mihi videtur esse valde efficax, quòd talis filius non sit natus ex formali incestu, nec parentes in tali casu tanquam incestuosi propter ignorantiam impedimenti pœnâ incestûs ordinariâ punirentur, ergò in materia favorabili non venit nomine incestuosi. Unde *d. c. tanta. h. t.* explicandum est de illis, qui ex formali adulterio vel incestu sunt geniti. Item illa regula, *quod danti operam rei illicitæ imputentur, quæ sequuntur*, plerumque tantum circa homicidium in ordine ad irregularitatem incurrendam (quæ etiam ex culpa levissima contrahitur) locum habet.

13 *Quæritur* præterea, utrùm filius à Clerico in minoribus Ordinibus constituto genitus legitimetur, si postea Clericus deposito Clericatu matrem in uxorem ducat? Affirmativa communis & vera est: quia inter talem Clericum & fœminam etiam tempore conceptionis potuit consistere matrimonium; cùm minores Ordines non constituant impedimentum dirimens. Cov. *d. c. 8. §. 2. num. 5.*

14 *Notandum* X. Licèt illegitimè nati etiam per rescriptum Principis, vel indultum Comitis Palatini legitimari possint, majoris tamen effectûs est legitimatio per matrimonium: nam legitimati per rescriptum Principis non succedunt Patri, si alii filii ex justis nuptiis procreati adsint, nisi pater ipse supplicaverit Principi, & legitimationi inserta sit clausula: *non obstante, quòd adsint filii legitimi &c.* Imò in bonis feudalibus, fideicommissis familiarum, & majoratibus prorsus excluduntur; at verò legitimati per matrimonium legitimè natis in omnibus & per omnia æquiparantur: inducitur enim legitimatio ab ipsa lege tam Canonica, quàm Civili, adeóque omnes effectus legis ipsi imbuuntur, nam verè est legitimus, quem ut pro tali habet; cùm aliquem legitimum ea non proveniat à natura, secundùm quam omnes æqualiter nascimur, sed à lege emancipativitatem sive ab initio, sive ex post facto approbante, sicut hac de re dictum est in lib. III. in Tit. *de Successione ab intestato.* videri poterunt, quæ tradit Harpprecht. ad *principium Instit. de Succes. ab intest. n. 271. & seq.* Porrò dum diximus, legitimationem per subsequens matrimonium ad Jure induci, ulterius quædam consequuntur de quibus

Notandum est ultimò, quòd legitimatio per rescriptum Principis sæcularis vel Comitis Palatini non habeat effectum in foro Ecclesiastico, v. g. ut talis legitimatus ad Ordines suscipere. Panorm. *inc. per venerabilem. 13. h. t. n. 26.* imò non pauci sentiunt teste Fach. *lib. 3. Contro. c. 4.* quòd legitimatio ab uno Principe facta non habeat effectum in territorio alterius Principis, adeò ut v. g. legitimatus ab Imperatore non succedat in Papali territorio. Item ad legitimationem per rescriptum Principis requiritur, ut tam pater quàm filius legitimandi, & secundùm quorundam opinionem etiam alii filii legitimi, si extent, consentiant. *Nov. 89. c. 9. & 11.* Verùm in omnibus aliter se res habet, si legitimatio per matrimonium contingat; talis enim filius, cùm ipso Jure legitimus effectus habeat in foro Ecclesiastico quoad Ordines, Beneficia, & dignitates, quàm in civili quoad hereditates, statum familiæ, Jura retrahendi atque ubique terrarum pro legitimo habendus erit, neque interest, an pater vel alii in matrimonio nati consentiant, aut dissentiant. Vide Barb. *in scepe d. c. tanta. h. t.*

TITULUS XVIII.

Qui Matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari.

SUMMARIA.

1. *Omnes causæ matrimoniales coram solo Judice Ecclesiastico tractari debent.*
2. *Causæ matrimoniales de jure tantùm ad Episcopos, eorumque Vicarios pertinent.*
3. *Conjunx propriâ authoritate compartem dimittens, tenetur iterum recipere, non obstante quocunque impedimento.*
4. *An post receptionem, non obstante impedimento, licitus sit conjugii usus?*
5. *Non tantum conjuges, sed quicunque notitiam impedimenti habentes matrimonium accusare possunt.*
6. *Conjugibus impedimentum ultrò confitentibus, non statim credi debet.*
7. *Ad matrimonium contractum dissolvendum requiruntur plenæ probationes.*
8. *Consanguinei circa impedimentum consanguinitatis pro testibus accipiendi sunt.*
9. *In dubio pro favore matrimonii judicari debent.*
10. *Causæ matrimoniales brevissimè tractari debent.*
11. *Sententia lata in causa matrimoniali non transit in rem judicatam.*
12. *Accusatio matrimonii etiam post lapsum longissimi temporis instituì potest.*
13. *Quando agitur de impedimento Canonico, nunquam transactio locum habere potest.*

COntingit non rarò, ut desponsatis vel conjugatis aliquod impedimentum Canonicum objiciatur, atque contra eos ad impediendum matrimonium contrahendum, vel contractum dissolvendum agatur. Ideò hoc loco trademus, quid Judicibus in tali processu observandum sit.

Igitur *scitendum* I. omnes causas matrimoniales pertinere ad judicium Ecclesiasticum; quam propositionem si quis contumaciter negaverit, anathemate damnatur à Concilio Tridentino *sess. 24. de Sacramento matrimonii. can. 12.* Unde Judices sæculares se immiscere non possunt, quia cùm matrimonium sit Sacramentum, causa illius censetur esse spiritualis, quam non convenit à sæcularibus Judicibus tractari. *c. decernimus. 2. de Judiciis.* Imò tametsi causa principalis sit sæcularis, & quæstio tantùm incidat de valore matrimonii (e. g. si agatur de hæreditate, & filius, qui hæreditatem prætendit, negetur esse legitimus & natus ex valido matrimonio) adhuc judices sæculares in causa principali supersedere, & illam quæstionem de valore matrimonii ad Judicem Ecclesiasticum decidendam remittere debent, licèt alias causa connexa dividenda non sit. *l. nulli. 10. Cod. de Judiciis.* excipitur tamen, si sit spiritualis, quæ à Judice sæculari nequit cognosci. *c. tuam. 3. de Ordine cognitionum. c. lator. 5. & cap. causam. 7. Qui filii sint legitimi.* Mynsing. *Centur. 1. obser. 100.* qui ita in Camera Imperiali practicari asserit, nisi quæstio de matrimonio esset *meri facti & non juris.* e. g. si diceretur filius merè ex concubinatu genitus, & negaretur inter parentes ejus aliquando matrimonium fuisse contractum; tunc enim de isto facto, an matrimonium contractum sit, abstrahendo à valore ejus, etiam Judex sæcularis rectè cognosceret.

Scienàum II. Causas matrimoniales non 2
ad quosvis Judices Ecclesiasticos, sed tantùm ad Episcopos, eorúmque Vicarios pertinere. Unde Decani & Archidiaconi hanc cognitionem causarum matrimonialium sibi de jure vindicare non possunt. Trid. *sess. 24. de Reform. cap. 20.* in amplis tamen diœcesibus, sicut in hac Salisburgensi, solent Episcopi Archidiaconis causas matrimoniales in certo aliquo districtu emergentes judicandas committere, & sibi tantùm appellationem reservare, ne partes cum magnis sumptibus & temporis dispendio cogantur semper Episcopale Consistorium adire. Abbates

bates quoque nonnulli exempti, qui totum territorium, & in eo jurisdictionem quasi Episcopalem habent, quamvis ipsi de cætero Episcopi non sint, etiam de causis matrimonialibus cognoscere possunt: nam ad decisionem istarum causarum non requiritur ordo Episcopalis, sed jurisdictio.

Sciendum est III. Neminem posse propriâ authoritate conjugem ob quodcunque 3 impedimentum sine sententia Judicis dimittere, licèt fortassis notoria consanguinitas inter ipsos conjugatos post contractum matrimonium appareret. Imò si de facto e. g. maritus dimisisset uxorem, ad recipiendam eam, & cogendus & insuper pœnâ arbitrariâ mulctandus esset. *c. 3. & 7. de Divortiis.*

4 Utrùm autem post talem receptionem licitus sit usus matrimonii superiùs ad Tit. IV. *de Sponsa duorum. n. 6.* dictum est.

Sciendum IV. Quòd non tantùm ipsi 5 conjuges, vel illi, quorum interest, possint matrimonium accusare, & impedimentum Judici notificare, sed si fama spargatur, quosdam conjugatos aliquo impedimento Canonico laborare, Judex de veritate ex officio inquirere debeat: imò quilibet de populo, cui impedimentum notum est, id judici proponere, & matrimonium accusare permittatur, ne aliqui sub specie conjugii impunè adulteria vel incestus committant, dummodò non sit præsumptio, quòd ex odio aut malitia, vel ad extorquendam pecuniam accusator alienum matrimonium turbare velit. *c. 5. h. t.*

Oritur autem præsumptio contra accusatorem, si eo tempore, quo denuntiationes ante matrimonium in Ecclesia factæ sunt, ipse in loco præsens fuerit, nec contradixerit, & primùm post matrimonium contractum accusationem instituat. Quare non erit facilè audiendus, nisi juramentum præstiterit, quòd primùm ex post facto in veram notitiam impedimenti devenerit, & nullâ malitiâ ad accusandum moveatur. *c. ad.* ubi Panor. *n. 9. x. h. tit. &c.*

Sciendum V. Quamvis aliàs propria confessio dicatur optima probatio; si uter conjugati ultrò fatentur impedimentum, e. gr. consanguinitatis, impotentiæ, amnis, non propterea matrimonium statim parandum foret, nisi ex aliis conjecturis veritate appareret, ne conjuges cohabitationis pertæsi colludere & impedimentum negere possint, *c. super eo. 5. De eo, qui cognovit.* Si verò conjuges non petant separationem, sed tantùm dispensationem, ut ulteriùs cohabitare velint, creditur illorum eorum assertioni: quia hic nulla causa cur de falsitate suspecti sint: nam favor non est in eorum favorem, sed potius gravamen impetrandæ dispensationis.

Sciendum VI. Causam matrimonialem reputari in jure causam *arduam & magni præjudicii*, adeòque in ea non sufficere quælibet cunque probationes, sed requiri plenas & integras. Verùm hoc intelligendum est, si de matrimonio *jam contracto* disseratur agatur. Sin autem agatur *de impedimento matrimonio*, quod necdum contractum, tunc etiam semiplenæ probationes admittuntur, ut dictum unius testis, fama communis, vel alia indicia & conjecturæ. *c. de Consanguinitate & affinitate.* Ratio est, quia ex tali imperfecta probatione non fit saltem dubia & periculosa, in dubio & periculo tutior via est tenenda, & impedit ab initio impedire matrimonium, quàm cum periculo peccati admittere, & fortassis ex post facto cum scandalo illud debeat.

Sciendum VII. Licèt regulariter consanguineus pro consanguineo non sit idoneus, si tamen agatur circa matrimonium de impedimento consanguinitatis, pro

consanguinei quàm extranei pro testib⁹ admittendi sunt, eò quòd censeantur, optimam habere suæ genealogiæ notitiam, & non facile incestas nuptias in suâ familiâ toleraturi sint. *c. 3. h. tit. c. super. 22. de Testibus.*

Sciendum VIII. Si aliqui testes aliquid contra matrimonium deponant, vel res ipsa in puncto juris controversa sit, tunc potius pro matrimonio, quàm contra pronuntiandum esse. *arg. c. finalis. de Sententia & re judicata.*

Sciendum IX. Causas matrimoniales tractandas esse *summariter*, & quantum fieri potest, brevissimè, ut longiores dilationes & irrisoriæ exceptiones ex officio Judicis amputentur, ne litigantes ob longiorem moram periculo incontinentiæ exponantur. *Clem. 2. de Judiciis. & Clem. Sæpe. 2. de Verborum signif.*

Sciendum X. Quòd sententia lata in causa matrimoniali non transeat in rem judicatam, etiamsi ab eâ appellatum non fuerit, propterea si quandocunque novæ probationes impedimenti emerserint, nova accusatio institui poterit, vel contra, si matrimonium ex falsis probationibus separatum fuerit, & ex postfacto de veritate constet, rursus redintegrari debebit. *c. lator. 7. & ibi glossa de Sententia & re judicata.*

Sciendum XI. Quamvis aliæ actiones regulariter extinguantur lapsu 30. vel 40. annorum *l. sicut. 3. & l. omnes. 4. C. de Præscriptione. 30. annorum.* Accusationem tamen matrimonii post lapsum tanti temporis institui posse: neque enim matrimonium ab initio invalidum tractu temporis convalescit, aut impedimentum tollitur. Hoc tamen concedendum videtur, quòd post mortem conjugum 30. vel etiam 20. annis elapsis non possit disputari de valore matrimonii præteriti, e. gr. ut filius vel nepos à successione hæreditariâ excludetur; quia cum tali casu jam cessaverit peccatum conjugum, non apparet ratio, cur dispositio juris civilis, quæ post tantum tempus omnem actionem tollit, locum non habeat. Facit enim textus *in l. querela. 12. ubi* Bartholus & DD. *C. Ad legem Corneliam de falsis.*

Sciendum ultimò, in aliis quidem causis 13
dubiis consulendum esse partibus, ut transactione vel amicabili compositione liti finem imponant. At verò in matrimonio, quando agitur super impedimento Canonico, non esse permissam transactionem, neque juramentum voluntarium, vel compromissum, aut alia similia, quæ speciem transactionis continent. *c. ult. de Transactionibus.* Quia super illis tantùm admittitur transactio, quæ sunt in potestate partium litigantium: non est autem in earum potestate cum impedimento Canonico in matrimonio permanere, vel sine impedimento à matrimoni discedere, ergò. Super expensis autem in lite factis, item si contra filium agatur, de valore matrimonii parentum jam defunctorum in ordine ad successionem hæreditariam, transactionem procedere, nemo facilè dubitârit. Alia ad processum judicialem in causâ matrimonii pertinentia ex *Lib. II. Decretal.* desumenda sunt.

TITULUS XIX.

De Divortiis.

SUMMARIA.

1. *Matrimonium aliud propriè talè, aliud impropriè seu attentatum.*
2. *Magis interdum congruum est, impedimentum quovis modo tollere, quàm conjuges invitos ab invicem separare.*
3. *Qualiter matrimonium nullum ex defectu consensûs in alterutro reconvalidari possit?*
4. *Qualiter matrimonium cessante impedimento dirimente occulto reconvalidare debeat?*
5. *An ad reconvalidationem matrimonii debeant etiam repeti solemnitates?*

6. *An Parochus vel Confessarius teneatur monere habentes impedimentum, si id ignorent?*
7. *Matrimonium dupliciter dissolvi potest, vel quoad vinculum, vel quoad thorum.*
8. *Matrimonium ratum duobus tantùm casibus: Consummatum verò nunquam, exceptâ morte, quoad vinculum dissolvi potest.*
9. *Occurritur objectioni hæreticorum contendentium saltem ob adulterium matrimonium consummatum etiam quoad vinculum solubile esse.*
10. *Matrimonium consummatum 6. de causis quoad thorum dissolvi potest.*
11. *Ex solo adulterio matrimonium consummatum quoad thorum in perpetuum dissolvitur.*
12. *An sicut maritus uxorem, ita uxor maritum propter adulterium dimittere possit?*
13. *An etiam oscula, vel amplexus uxoris aut suspicio tantùm adulterii divortium causare possint?*
14. *Quales probationes requirantur, ut judex divortii sententiam ex causa adulterii proferre valeat?*
15. *Ob paritatem delicti denegatur divortium, etiamsi pars innocens primùm post latam sententiam adulterium committat.*
16. *Maritus uxori etiam indirectè tantùm dans causam adulterii, divortium petere non potest.*
17. *Bona fides, uti & violenta oppressio, vel etiam metus cadens in constantem mulierem excusat a divortio.*
18. *Tollitur divortium ex condonatione injuriæ, & quando hæc condonatio fieri possit?*
19. *Si conjunx innocens nocenti injuriam condonet, tenetur nocens acceptare, & ad cohabitationem redire:*
20. *Cur hæresis sit causa divortii?*
21. *An conjunx Catholicus teneatur recipere hæreticum post latam sententiam revertentem?*
22. *Meritò etiam ob periculum peccati divortium fieri debet.*
23. *Demùm ex sævitia conjugis rectè dissolutio matrimonii petitur.*

MAtrimonium aliquando dissolvitur, quia invalidè contractum cum impedimento dirimente, quod quidem non est propriè matrimonium, sed matrimonium *attentatum*: aliquando verò validè ubi initio contractum ex causa superveniente.

§. I.

De Separatione Matrimonii ob nullitatem.

MAtrimonium nulliter contractum propriè quidem & de jure matrimonium dici non potest; dicitur tamen matrimonium impropriè seu defacto attentatum. Verò matrimonium tale attentatum ob quodcunque impedimentum non aliter separandum est, quàm accedente auctoritate judicis Ecclesiastici. Est autem hic advertendum, quòd non semper inviti conjugibus matrimonium separandum sit, etsi modò impedimentum vel causa nullitatis per dispensationem aut alium modum tolli possit. Imò si vir tantùm fuerit in aliquo impedimento, & fœminam ignaram impedimenti duxerit, videtur planè ex naturali æquitate absolvendum impedimentum & dispensationem impetrandam cogi posse.

Quæritur autem 1. An si nullitatis causa sit occulta, & uni tantùm parti cognita, aliquando convalidari possit matrimonium absque eo, ut alteri parti ignoranti notificetur, posset enim nonnunquam ex notificatione impedimenti oriri dissensio, pernicies, infamia, aut aliud scandalum.

Responsio affirmativa communiter recepta. Quoad modum autem convalidandi distinguendum est, an matrimonium sit nullum ex defectu consensûs in alterutro, vel an ob aliud impedimentum dirimens occultum. Priori casu contrahitur matrimonium, si ille, qui fictè tantùm consensit, post verè consentiat: neque enim ad matrimonium necessarius est consensus verè & formaliter simultaneus, sed sufficit quòd is, qui priori tempore consensit, eadem voluntate perduret, usque dum etiam altera consentiat; aliàs matrimonium per procuratorem contrahi non posset, quia principalis, qui procuratorem mittit,

tempore priùs consentiat, quàm altera persona, ad quam procurator mittitur. Volunt tamen Doctores, ut iste novus consensus non sit merè internus, sed per signum aliquod externum, veluti per verba, quæ conjugalem affectum indicent; aut per copulam exprimatur, quia ad essentiam Sacramenti requiritur signum visibile. Licet verò in tali casu jam priùs adfuerit signum, scilicet contractus extrinsecus matrimonii, & tantum defuerit consensus; reputatur tamen hoc signum insufficiens: quia tunc temporis, quando positum erat, fuit solummodò putativum & falsum.

Altero casu, si occultum impedimentum cesserit, v. g. in affinitate occulta dispensatiò clam obtenta sit; uxor legitima, de quâ nihil sciebatur, mortua sit &c. requiritur quidem novus utriusque consensus: quia prior propter tale impedimentum erat invalidus: interim tamen non est necesse, ut uxor v. g. ignara nullitatis priùs de eâ certioretur, & ita novus ipsius consensus petatur, sed sufficerit, si dissimulata nullitate interrogationi de præsenti factæ consentiat, ut si maritus dicat: *si non esses mea uxor, velles fieri? & de facto vis esse mea uxor &c.* qua de re videatur Sanchez *de Matrimonio l. 2. d. 36.*

Quæritur II. An ad reconvalidationem matrimonii debeant reiterari solemnitates Conc. Trid. ut scilicet denuò interveniat Parochus cum testibus?

℟. Esse distinguendum, an impedimentum ita occultum sit, ut probari nequeat? vel ultrum juridicè saltem per duos testes probari possit? Priori casu sufficiet, quòd solemnitates ab initio adhibitæ sint: quia earum effectus etiam impositorum censetur durare, hoc ipso, quòd matrimonium tali casu negari facile non possit, cùm constet de contractu publico, & non constet de impedimento. At in posteriori casu propterea solemnitates reiterandæ sunt: quia sine his subesset periculum, ne quandoque matrimonium negaretur, si nullitas in primo contractu propter impedimentum probari posset, & consensus novus ex defectu solemnitatum esset omninò occultus. Verùm ne passim divulgetur, quod duo conjugati impedimento Canonico laborent, notabilis est cautela, ut Parochus vel confessarius petens licentiam à Parocho in præsentia duorum testium, qui possunt esse de consanguineis aut alijs bonis amicis, partes coram se privatim conjungat.

Quæritur III. An si confessarius vel alius quiscunque ex privata scientia advertat, conjugatos habere ignorantiam impedimenti, teneatur ejus impedimentum & nullitatem matrimonij indicare. 6

℟. Non teneri; imò plerumque non esse consultum admonere conjuges in bona fide existentes, si tamen ista concurrant. I. Ut impedimentum sit occultum, & non sit scandalum apud alios homines. II. Ut ignorantia non sit mortaliter culpabilis, sicut ordinariè ignorantia juris excusat homines plebeos, fœminas, milites & alios similes *l. 2um de indebito. §. 1 ff. de Probationibus*, & ignorantia facti excusat omnes. III. Ut pœnitens nullum omnino dubium habeat de valore matrimonij: quia Confessarius vel alius vir doctus interrogatus de valore matrimonij tenetur veritatem dicere, ne causam erroris præbeat. IV. Ut prudenter timeatur, ne ex admonitione timeantur dissensiones, infamiæ, periculum incontinentiæ, & alia scandala vel gravia incommoda. Ratio autem, cur istis concurrentibus rectè omittatur admonitio, ista est: quia nemo obligatur ad actum inutilem & proximo nocivum; esset verò talis admonitio inutilis & nociva: tum propter incommoda subsequentia: tum quòd conjuges priùs in bona fide existentes, per usum matrimonij putativi non pec-

cârint, jam autem post indicationem impedimenti periculo peccandi exponantur, ergò &c. Idque confirmatur ex *c. quia circa. 6. de Consanguinitate & affinit. & c. si quis autem. 4. de Pœnit. dist. 7.* Non obstat difficilis textus in *c. 3. x. de Regulis Juris*, ubi dicitur: quòd utilius sandalum nasci permittatur, quàm veritas relinquatur. Nam explicari potest de tali veritate, quæ sine peccao taceri non potest, & ad quam manifestandam aliquis tenetur; ut si partes sint in mala fide, vel dubio aut culpabili ignorantia. Item Concionator aut Professor publicus tenetur veritatem dicere, licèt fructus alicuius privati non speretur, sed potiùs scandalum, quia talis doctrina ordinatur ad bonum publicum, ideò ob privatum alicujus malum non est intermittenda. Pluribus examinat hanc quæstionem Sanch. *d. l. disp. 38.*

---

§. II.

De Separatione Matrimonii validè contracti.

7 MAtrimonium validè contractum aliquando separatur vel quoad *vinculum*, ita ut prorsus cesset esse matrimonium: vel tantùm quoad *thorum & mutuam cohabitationem*, manente vinculo conjugii.

8 Quoad vinculum matrimonium ratum duobus casibus dissolvitur, scilicet per ingressum in Religionem, & dispensationem S. Pontificis; quia matrimonium ratum, cùm significet conjunctionem Christi cum anima fideli (quæ & magis intendi, & per peccatum tolli potest) non est indissolubile, At verò matrimonium consummatum, cum significet indissolubilem conjunctionem Christi cum unica sponsa Ecclesia nullo casu, exceptâ morte naturali quoad vinculum dissolvi potest: ita enim illam legem Hebræorum *Deut. 24. c.* ex qua licebat dare libellum repudii uxoribus, apertè & iterato sustulit Christus *Matth. c. 5. & c. 19.* his verbis: *Moyses ad duritiem cordis vestri* (intellige, ex dispensatione DEI) *permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.*

Sed Hæretici suo more semper prout carnis libertatem (quam prohibet Apostolus *ad Galat. 6. ad Rom. 8. c.*) & Evangelii jugum excutiendum, ergò, inquiunt, saltem ob fornicationem uxoris solvetur matrimonium consummatum, eâque dimissa licebit aliam ducere. Hunc errorem, quem plerique hæretici nostri temporis amplectuntur, anathemate damnavit Concil. Tridentinum *sess. 24. de Sacramento Matrimonii Canon. 7.* & pluribus demonstrat Bellarm. *lib. 1. de Matrim. cap. 15. & seqq.* etenim textus allegatus in hunc modum interpretandus est, ut illa exceptio de fornicatione uxoris referatur tantùm ad verba *præcedentia*, ut scilicet non liceat dimittere uxorem *exceptâ causâ fornicationis*; non autem ad verba *subsequentia*, quasi insuper ob causam fornicationis aliam ducere liceat, sicut cum S. Thoma *in 4. p. dist. 35. quæst. unic.* communiter Scholastici explicant. Doctrinam autem hæreticorum ineptam esse. Probatur ex interprete Christi Paulo Apostolo, qui *1. ad Corinth. 7.* inquit: *iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere, quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*, ubi in prioribus verbis *præcipio, à viro non discedere*, loquitur Apostolus de discessu injusto, in posterioribus autem de discessu justo, scilicet ob causam fornicationis, quam disces-

quem discessum Christus dicto loco permisit, alias si etiam in posterioribus locutus fuisset Apostolus de discessu injusto, non potuisset dare optionem uxori, an vellet innupta manere, aut viro reconciliari, sed simpliciter debuisset jubere, ut ad virum reverteretur: Deinde probatur ratione: quia si propter adulterium dissolveretur conjugium, aperiretur janua infinitis repudiis, & conjunx volens esse liber tantùm adulterium committeret, & ita ex suo delicto commodum reportaret, atque ad alias nuptias pro libitu transire valeret.

Verùm matrimonium *consummatum*, licet quoad vinculum dissolvi nequeat, quoadthorum tamen & mutuam cohabitationem 6. de causis dissolvitur. I. Propter adulterium. II. Propter hæresin. III. Propter incitationem ad peccatum. IV. Propter sævitiem. V. Propter ingressum in Religionem mutuo consensu factum. Et VI. Propter morbum contagiosum.

Instant autem hoc loco iterum hæretici dicentes, si juxta nostram explicationem is fuit sensus Christi, ut non liceat dimittere uxorem, exceptâ causâ fornicationis, quomodo ergò hic ultra fornicationem plures separationis causæ conceduntur? R. Nostram explicationem ulteriùs declarandam esse in hunc modum, ut ex solo adulterio liceat dimittere uxorem in perpetuum, & etiam nolentem ac invitam: aliæ verò causæ hic enumeratæ ex sua natura non sint perpetuæ, vel certè non sint contra voluntatem alterius partis, sicut ingressus in Religionem mutuo consensu factus. Unde cessante hæresi, periculo peccati, sævitia & morbo contagioso cohabitatio separata rursus restaurari debebit, non autem cessante adulterio, quia fides conjugalis semel violata semper manet violata; & sanè, si Apostolus *ad Corinth.* potuit concedere temporalem separationem conjugum ex consensu causâ orationis; potuerunt utique etiam Pontifices ex aliis justis causis, scilicet propter periculum corporis vel animæ talem separationem indulgere: etenim Pontifices tanquam Christi in terris Vicarii Apostolicâ authoritate perfruuntur, iisque non minùs quàm Apostolis jus divinum interpretari ac declarare convenit.

§. III.

De Separatione propter Adulterium.

Quæritur I. Utrùm non tantùm marirus uxorem, sed etiam vice versâ uxor maritum propter adulterium dimittere possit? Affirmativa sententia communis & vera est. Ratio enim hujus divortii consistit in violatione fidei conjugalis, quæ haud dubiè non tantùm per adulterium uxoris sed etiam mariti contingit, cùm conjuges non debeant ad imparia judicari. *c. gaudemus 8. h. tit. cap. ult. causâ 32. q. 5. c. placuit. 5. eadem causâ. q. 7.* 12

Non obstat quòd Christus Dominus *Matth. 5. & 19.* tantùm de dimissione uxoris meminerit, quia intelligitur locutus fuisse de eo, quòd frequentius accidit, prout etiam in *d. c. ult.* ait Innocentius, quòd viri frequentiùs soleant mulieres de adulterio accusare, quàm è contra mulieres viros suos. Item dici potest, quòd ibi Christus tantùm de dimissione uxoris à Judæis interrogatus fuerit, & ideò juxta interrogata responderit.

Quæritur II. An etiam propter oscula, vel amplexus uxoris, aut suspicionem tantùm adulterii possit cohabitatio dissolvi? Pro Affirmativa facere videtur *l. consensu. 8. §. 3. Cod. de Repudiis*, ubi justa divortii causa esse dicitur, si mulier invito marito aliena convivia appetat aut extra domum pernoctet. Item textus *in lib. 1. feudorum* 13

tit. 5. ubi statuitur, quòd vasallus feudum perdere debeat, non tantùm, si cum uxore Domini adulterium com̃iserit, sed etiam, si com̃ittere attentaverit, vel cum eâ turpiter luserit. Negativa tamen sententia verior est, quidquid enim leges civiles statuerint & permiserint, ut ex aliis etiam pluribus causis, quàm ex solo adulterio matrimonium quoad ipsum vinculum misso libello repudii dissolvi posset, prout constat ex toto *tit. ff. & Cod. de Divortiis & de Repudiis.* Istæ tamen leges invalidæ reputantur: quia causa matrimonii secundùm Canones & Evangelium tractanda est, ubi matrimonium consummatum quoad vinculum nunquam quoad cohabitationem solùm propter adulterium in perpetuum separari conceditur, ut superiùs diximus. Deinde si ab adulterio ad oscula &c. argumentari valemus, esset argumentum à *maiori* ad *minus*, quod utique in pœnalibus & odiosis extra casus in jure expressos locum non habet, cùm in pœnalibus ex receptâ doctrinâ ne quidem à simili argumentum procedat. Unde etiam allegata constitutio feudalis ad causam matrimonialem tanquam multò graviorem & majoris præjudicii trahenda non est. Hoc tamen rectè admittitur, quòd nomine adulterii veniant etiam reliqui concubitus contra naturam, secundum ea, quæ prolixè tradit Sanchez *de Matrim. lib. 10. disp. 4.*

14 *Quæritur III.* Qualiter constare debeat de adulterio, & quales probationes requirantur, ut Judex divortii sententiam proferre valeat?

℟. Cùm delicta carnis sint difficilis probationis; non requiri testes de visu ipsius peccati deponentes, sed sufficere conjecturas & præsumptiones violentas, ex quibus si non *physica*, saltem *moralis* certitudo inducatur, ut scilicet quilibet prudenter credere possit, adulterium commissum esse: quales autem sint tales præsumptiones violentæ, traditur per textum & DD. *in c. litteris 12. de Præsumpt.* & multis explicat Ioannac. *in Praxi criminali. de Delictis carnis*, & Sanch. *d. lib. 10. disp. 12.* Desumuntur verò ex circumstantia loci, temporis, & personarum, veluti si uxor aliis male diffamata aut suspecta, sola cum solo, tempore & loco ad peccandum apto deprehendatur. Oscula etiam & tactus, quamvis ex se non constituant causam divortii, ut dictum, concurrentibus tamen aliis circumstantiis valde aggravant præsumptionem adulterii.

Est verò advertendum, quòd tales conjecturæ, ex quibus peccatum præsumitur, planè probandæ sint per testes aut confessionem propriam uxoris: proin non sufficit, si e. gr. solus maritus dicat, se actus suspectos uxoris vidisse: quia in causa propria omnis testis idoneus reputatur, ex qua nimirum aliquod commodum sperat, sicut hic, ubi propter adulterium uxoris maritus non tantùm à jugo matrimonii liberatur, sed insuper uxoris dotem lucratur.

Quæritur IV. An sint aliqui casus, in quibus propter adulterium non conceditur divortium?

℟. Varios casus enumerari, qui facilioris memoriæ causâ ad tria capita reduci possunt. *Primum* est paritas vel causa delicti in altero conjuge. *Secundum* excusatio delicti à culpa. *Tertium* conciliatio seu condonatio injuriæ.

Ex primo capite denegatur divortium I. si utorque conjunx commiserit adulterium, quia paria delicta matuâ compensatione tolluntur. *c. ult. de Adult. & c. h. tit.* idque probabiliùs extendunt DD. si e. g. maritus etiam post latam divortii sententiam adulterium commiserit, adhuc ad recipiendam uxorem dimissam cogi possit, sicut enim uxor ex primo adulterio amittit

qua

quæsitum per contractum matrimonii, ita & multò magis maritus per subsequens adulterium amittet jus quæsitum per sententiam: est enim jus ex matrimonio quæsitum multò fortiùs, quam quæsitum ex sententia Judicis, & cohabitatio matrimonialis favorabilior quàm separatio. Nav. *h. t. consil. 1.*

II. Maritus divortium petere non potest, si uxori causam adulterii dederit, ipsam prostituendo, vel non prohibendo, cùm potuisset, aut denegando debitum conjugale, *c. si tua stimes. 24. causâ. 27. q. 2.*

Sed quid si uxor ob nimiam mariti sævitiam fugerit ex domo, & extra eam adulterium commiserit? Non excusari uxorem à divortio, docet Sanch. *d. l. 10. disp. 5. n. 10.* contra quosdam alios gravissimos Doctores, eò quòd talis sævitia non sit directa adulterii causa. *Argum. c. significâsti. 4. hoc tit.*

Nihilominus si mulier necessitate compulsâ fugerit ad talem locum, ubi fuit periculo incontinentiæ exposita, non video, quomodo tale adulterium marito imputari non possit, qui inhumaniter tractando conjugem, ei in effectu cohabitationem denegavit, & à loco periculoso revocare debuisset. Ad *d. c. significâsti* responderi potest, quòd ibi mulier sine necessitate fuerit in loco periculoso: vel quòd intelligatur, quando vir non tenebatur reddere debitum propter adulterium præcedens, sicut ex casu illius *capituli* intelligitur. Iterum licèt hoc casu denegetur divortium, aliâ tamen pœnâ adulterium uxoris rectè punietur.

17 *Ex secundo Capite* cessat divortium. I. Si conjunx probabiliter credens, alterum conjugem decessisse, vel matrimonium ex falsis probationibus consanguinitatis vel alterius impedimenti separatum sit, alteri nubat, nisi tamen jam certiorata de vitâ prioris conjugis, aut volore prioris matrimonii perstiterit in secundo conjugio debitum reddens ac petens: tunc enim jam verè rea adulterii censetur, ut rectè docet Hostiensis *in Summa. hoc. tit. num. 8.*

II. Si uxor per violentiam oppressa sit, cui resistere non potuit; imò non improbabiliter tenet Sylv. V. *Adulterium. n. 10.* quòd non tantùm violenta oppressio, sed etiam alius justus metus cadens in constantem mulierem excuset à divortio: licèt enim metus non soleat in foro interno excusare à transgressione legis divinæ præceptivæ, & ita à peccato, excusat tamen quoad pœnas legales, & ab injuria marito illata, *arg. l. vim. passa. n. 39. & l. si uxor. 13. §. si. quis 7. ff. Ad legem Juliam. de Adulteriis.*

III. Si quis uxorem accesserit, simulans se esse maritum, cui uxor bonâ fide nihil mali cogitans credidit. *c. in Electum 6. causâ. 34. q. 2.* nam sicut hoc casu bona fides tollit culpam adulterii, ita etiam pœnam divortii; ad probandam autem hanc conjugis bonam fidem sufficere ejus juramentum, habito respectu ad ejus honestatem & alias probabiles conjecturas, tradit Hostiensis *d. n. 8. c. 3.*

Ex tertio Capite tollitur divortium I. Si 18
conjunx innocens expressis verbis injuriam & adulterium alteri condonaverit, cùm quilibet possit juri suo renuntiare *l. penult. Cod. de Pactis.*

II. Censetur tacita condonatio, si innocens conscius adulterii cum altera parte nocente sponte matrimonio usus sit, petendo aut reddendo debitum. Notanter autem dico, debere id factum fuisse *scienter & sponte*: unde ex solâ adulterii suspicione sine apertis indiciis per usum matrimonii sibi non præjudicat innocens. Item si lite pendente super adulterio judex jubeat uxorem reddere debitum marito accusato, ne pendente lite commodo possessionis privetur, *juxta c. 2. Ut lite pendente nil innovetur*, vel si maritus gravi metu uxorem ad usum

usum matrimonij cogat, nullum inde exurget divortio præjudicium.

III. Censetur facta reconciliatio & condonatio injuriæ, si innocens scienter & sponte nullâ necessitate etiam honestatis compulsus, familiarem se exhibeat coniugi adulteranti cum eo ludendo, ridendo, comedendo, & multò magis amplexus & oscula dando, nam per tales actus aboleri injuriam, docent Glossa & Doctores communiter *in §. finali Instit. de Injuriis.* Videatur Sanch. *dict. lib. 10. disp. 14.*

Quæritur V. An si conjux innocens velit ultro reconciliari nocenti, teneatur nocens acceptare & ad cohabitationem redire? Ratio dubitandi est, quod innocens dimittendo adulterum dimiserit jus suum, quod in ipsum habuit: remittentibus autem jura sua non sit dandus regressus. *L. quæritur. 14. §. si venditor. ff. de Ædilitio edicto.* Affirmativa tamen sententia verior est: quia divortium ex causa adulterii solùm in gratiam innocentis concessum est, ergò non debet in ejus odium & incommodum retorqueri. *cap. quod ob gratiam. 61. de Regulis juris in 6.* & sententia non debet prodesse reo, contra quem lata est. *L. evidenter. 16. ff. de Exceptione rei judicatæ.*

Ad rationem dubitandi R. quòd per actionem & sententiam divortii innocens non remittat suum jus, sed potiùs adulter jure suo, quod priùs in innocentem ex matrimonio habuit, volente conjuge innocente privetur. Unde ulteriùs infertur, quòd adulter non possit ad religionem transire invito conjuge innocente, nisi is monitus adulterum resipiscentem & pœnitentem nolit recipere. Per textum & Interpretes *in c. gaudeamus. 19. de Conversione conjugatorum.*

§. VI.

De Separatione Matrimonii propter hæresin, periculum peccati, lepram, & morbum.

HÆresim esse causam divortii, inter omnes convenit, in ratione autem assignanda discrepant. Quidam putant, hoc propterea, quòd hæresis sit spirituale adulterium: In qua sententia videtur fuisse Aug. in *c. idololatria. 5. caus. 28. q. 1.* Alii putant, hæresin esse contra *bonum prolis*, quòd proles in vero Dei cultu non educetur. Alii ob periculum animæ id factum asserunt, ne hæreticus Catholicum perverta. Alii demum in pœnam hæresis ab Ecclesiâ factum sentiunt; quæ omnes rationes insufficienter & probabiliter assignari possunt.

Cæterùm hanc separationem propter hæresin, si fiat ante Judicis sententiam, quâ coniugem hæreticum declaret, non esse perpetuam, sed eousque durare, donec hæreticus ad fidem revertatur, omnes etiam laxiùs admittunt. *juxta cap. 6. h. t.*

Verùm non levis est *controversia*, an hæreticus post sententiam latam reverti recipiendus sit ab altera parte catholica. Negativam probabiliorem credit Sanch. *lib. 10. disp. 15. n. 19.* propter textum *in d. c. 6. h. t.* qui satis aperte pro hac sententia loquitur, & confirmatur *ex c. ult. de Hæreticis*, Ubi in pœnam hæresis omnes, qui aliqua obligatione hæretico obstricti fuerunt, absolvuntur. Hanc sententiam, quamvis non putem, de rigore juris valde probabilem, aetamen de æquitate illam censeo practicandam, quæ distinguit: An conjunx catholicus velit ad religionem transire, aut in facultate manere; ut priori casu ex speciali privilegio Religionis non teneatur recipere re-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

pagem ab hæresi reversum, sicut decisum est in *c. ult. de Conversione conjugatorum*: posteriori autem casu recipere omninò teneatur, tum quòd causa perpetui divortii solum adulterium carnale à Christo assignatum sit: tum quòd separatio matrimonii periculum incontinentiæ, & alia scandala ac damna non sit facilè concedenda, præsertim, si uterque in sæculo vivere velit: tum denique, quòd id satis colligatur ex *cap. quanto. in fine. h. t.* Ad contraria ℟. & imprimis *ad c. ult. de Hæreticis*, quòd id tanquam pœnale non extendendum ad obligationem matrimonialem, quæ est ex Jure Divino. *secundo* quòd *c. 6. h. t.* sit explicandum juxta dictum *c. ult. de Conversione conjugat.* Atque hanc sententiam communem & probabilem agnoscit ipse Sanchez *dict. loc. n. 18.* Barbosa *in d. c. 6. n. 5.*

2) *Ob periculum peccati* meritò etiam separatur matrimonium: si enim hoc licet propter morbum contagiosum, scilicet lepram, aut similem, & ita ob periculum corporis, multò magis ob periculum animæ. Censetur autem tale periculum, si e. g. maritus velit uxorem prostituere, & lenocinium exercere; si homines impudicos in domum introducat; si ex usura & furtis velit uxorem alere; si ad patranda vel tegenda homicidia adhibere; &c. Propter alia autem delicta conjugis, quæ in periculum animæ vel corporis alterius conjugis non redundant, divortium minimè concedi notant Doctores communiter per textum *in c. 2. h. t.*

3) *Ex sævitia seu crudelitate* conjugis ideo rectè petitur divortium, quia nimis durum esset, obligationem matrimonii ad magnum corporis periculum extendere; nec verisimile, quòd contrahentes cum tanto suo damno se ad cohabitationem obligare voluerint. Porrò quanta sævitia conjugis esse debeat, ut alteri divertere liceat, Doctores non usque adeò conveniunt: sunt enim, qui putent, tantùm ob vitæ periculum divortium concedi cum Barbosa *ad Rubric. ff. Soluto matrimonio. part. 2. n. 31.* Verùm communiùs receptum, etiam ob atrocia verbera non tantùm actu illata, sed & quæ inferenda probabiliter timentur, rectè posse separationem indulgeri: quia ratio superiùs allata etiam hic locum habet; & facit. *l. consensu. 8. Cod. de Repudiis.* Hoc tamen intelligi non debet de levibus verberibus (habet enim maritus ex rationabili causa potestatem moderatè & leviter, non verò nimis excessivè castigandi uxorem, sicut docet Abbas *in c. quemadmodum. 25. de Jurejurando.* & Sylvester *V. Uxor. n. 3.*) neque de verberibus jam præteritis, quæ forsan ex aliquo extraordinario iræ calore illata sunt, imposterum non sit magnum periculum ea ampliùs inferendi. Cæterùm cùm in casu sævitiæ plerumque periculum in mora esse soleat, non vitio vertitur conjugi, si propriâ authoritate à sæviente recedat, nec restituitur, nisi à sæviente idonea cautio de non offendendo præstetur. Hæc cautio, quæ generaliter exigitur, quoties probabile periculum offensionis imminet, præstanda est regulariter per pignora aut fidejussores, ut mulier in eventum læsionis habeat, unde satisfactionem etiam pecuniariam propter injuriam exigere possit; quia *in cap. literas. 13. in fin. de Rest. spol.* requiritur sufficiens cautio, qualis est illa, quæ sit per pignora aut fidejussores. *L. si mandato. 50. §. ult. ff. Mandati.* quòd si conjunx sæviens ob inopiam pignora aut fidejussores habere nequeat, ejus juramentum pro cautione acceptabitur. *auth. generaliter. Cod de Episcop. & Cleric.* Si verò sævitia conjugis cum tanto furore intentetur, ut alteri non possit sufficienter cautum esse, aut fortassis maritus parùm sit Religiosus, qui juramentum non multùm timeat, cohabitatio

bitatio uxori injungi non debebit. *d. c. literas in fine.* Demum hoc divortium, sicut alia, excepto eo, quod fit ob adulterium, temporale est, usque dum scilicet conjunx mitescat, & ad saniorem mentem redeat. Unde in praxi usitatum est, ut Judex Ecclesiasticus non proferat absolutam divortii sententiam, sed tantùm ad duos vel tres annos concedat tolerantiam, ut vocant, ut tantisper ptobetur resipiscentia sævientis.

De ingressu in Religionem videatur tex. & tradita per nos, aliosque Interpp. ad tit. *de Convers. conjug.*

14 *Morbus contagiosus* scilicet lepra, morbus gallicus, &c. ex magis communi DD. sententia etiam est causa separationis quoad cohabitationem, si judicio Medicorum probabile corporis periculum alteri conjugi immineat; ut supra in Tit. VII. *de Conjugio leprosorum* diximus.

TITULUS XX.

De Donationibus inter virum & uxorem: & de Dote post divortium restituenda.

SUMMARIA.

1. *Donatio inter conjuges regulariter prohibita, valet tamen in certis casibus.*
2. *Donatio inter conjuges confirmatur morte, etiam Civili, & professione Religionis bonorum incapacis.*
3. *Potest in vita expressè vel tacitè revocari non revocata retrotrahitur ad tempus, quo facta est, nisi fuerit ultra 500. solidos.*
4. *De donatione inter sponsas*
5. *De dote, paraphernis, & donatione propter nuptias.*
6. *Pater tenetur dotare liberos, fallit ut ibi*
7. *Maritus est dominus dotis; non item paraphernorum, & qualiter inde fructus percipiat.*
8. *Maritus an & quando valeat rem dotalem alienare?*
9. *Pro dote non præstatur cautio, nec datur consente matrimonio repetitio, exceptis certis casibus, & cui acquiratur post mortem?*
10. *Pacta dotalia an valeant, ubi agitur de universitate bonorum?*
11. *In dote quæ culpa & quando interitur præstetur?*
12. *Pro dote datur uxori actio hypothecaria cum pulatione, sed in paraphernis à die illationis.*
13. *Maritus vel heredes ejus in restituenda dote habent beneficium competentiæ.*
14. *Societas omnium bonorum an ipso jure contrahatur inter conjuges?*
15. *De amissione dotis propter adulterium.*

MAteriam hujus tituli prolixè tradunt Interpretes Juris Civ. in ff. & Codice Titulo *de Donat. inter virum & uxorem.* in tit. *de Jure dotium.* & in tit. *Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur*, ex quibus principaliora referemus.

Sciendum igitur I. Donationem inter conjuges regulariter prohibitam esse, ne vel nimius amor alterum ad paupertatem redigat, vel certè difficultas donandi, & denegatio rei ab altero desideratæ concordiam coujugalem lædat. Sed hoc, si ex tali donatione una pars ditior & altera pauperior evadat. Unde si conjuges reciprocè sibi donârint, vel uxor marito, ut dignitatem aliquam consequatur, ex quâ ipse quoque participet; vel si maritus rem donatam inde consumpserit, nec inde locupletior factus sit; aut maritus hæreditatem sibi ex testamento delatam, quæ alias uxori ab intestato competeret, in favorem ejus repudiet, irrevocabiles erunt hujusmodi donationes. *d. id. 28. l. sed si 31. §. 7. & l. quod adipiscitur dæ. 40. ff. h. t.* Pluribus & enucleatè dotis & aliis casibus, in quibus donatio inter conjuges subsistit, vel non, agit Sanch. *de Matrim. lib. 6. disp. 1. & seqq.* specialiter disp. 2. inquirit, utrum inter conjuges, qui non sunt, sed putativi, valeat donatio, distinguit, an donans sciverit nullitatem

matrimonii, nec ne: priori casu resolvit valore donationem, non verò posteriori. Item *disp. 6.* tractat, an valeat donatio remuneratoria inter conjuges? & concludit valere dummodo etiam sint æquivalentia, atque extraordinaria, quæ non fuissent aliàs stricto jure conjugali debita. An verò si matrus ignobilis, vel senex ducat nobilem, vel juvenculam, possit in compensationem nobilitatis aut juventutis eidem donare? pro utraque sententia videantur DD. apud Harprechtum *ad tit. Instit. de Donat. §. alia autem 2. n. 32.*

Cæterùm morte conjugis donantis etiam hæc donatio confirmatur, ita ut hæredes donationem revocare non possint. *l. 3. Cod. eodem tit.* Idem non tantùm de morte naturali, sed etiam accidentali scilicet ultimo supplicio, vel Civili, ut deportatione, seu exilio perpetuo, item de professione in Religione incapaci bonorum (secus in bonorum capaci, ubi mors naturalis expectanda foret) intelligit Sanch. *d. l. 6. disp. 17.* Requirunt tamen DD. communiter, traditionem rei donatæ præcessisse, per text. in *l. Papinianus. 23. ff. hoc tit.* quod multis modis explicat, & limitat Sanch. *d. lib. 6. disp. 14. anum. 6.*

Quòd si verò conjunx donatarius præmortuus, & donans superstes fuerit, vel si alio modo divortium interveniret, aut constante etiam matrimonio placuerit rem donatam revocare tacitè vel expressè, concedetur revocatio. *c. fin. X. h. t.* & ibi Gl. Pan. & DD. communiter.

Quamvis enim aliàs nemo contra factum proprium venire permittatur. *l. cùm à matre. 14. Cod. de Rei vindic.* id tamen non procedit, si factum proprium ipso jure nullum sit: sicut in simili de revocatione rei Ecclesiasticæ malè alienatæ tradunt DD. *ad c. fin. 6. de Rebus Eccles. non alienandis*, quod autem donatio inter conjuges ipso jure nulla sit, patet *ex l. 3. §. sciendum. ff. h. tit.* ibi: *ipso jure, quæ inter virum & uxorem donationis causâ geruntur, nullius momenti sunt.* Licet verò ex parte donantis nullam obligationem nec naturalem nec Civilem ob juris resistentiam inducat, ex parte tamen donatarii nulla iniquitas committitur, si rem donatam tantisper ex voluntate domini retineat, usquedum per eum aut revocetur, aut morte confirmetur, indeque habebitur pro bonæ fidei possessore, & effectus donationis quoad lucrum fructuum trahetur retrò ad tempus factæ traditionis. *l. donationes, quas parentes. 25. Cod. h. t.* Illud quoque advertendum, si donatio fuerit ultra 500. solidos, ea debebit, vel apud acta fuisse insinuata, vel expressè in ultima voluntate confirmata, & tunc ista confirmatio, quoad excessum non retrotrahetur. Text. *in dicta l. donationes.*

4. Porrò quod de conjugibus hactenus dictum est, non eodem modo procedit inter sponsos de futuro, inter quos donatio non est prohibita, habet tamen tacitam conditionem, si matrimonium sequatur, nisi pactum de non revocando obstet, vel culpâ donantis matrimonium secutum non fuerit, vel copula post sponsalia intervenerit, qua de re videatur iterum prolixè Sanch. *de Matrimonio. d. l. 6. disp. 18. & sequent.*

5. *Sciendum* II. Bona uxoris dividi in tres Classes; ut alia sint *dotalia*, alia *paraphernalia*, & alia *receptitia*. *Dotis* nomine intelligitur pecunia aut res, quæcunque mobilis immobilis causâ nuptiarum viro data ad sublevanda onera matrimonii, ut scilicet ex ejus fructibus facilius uxorem & familiam alere possit. *l. pro oneribus. 20. Cod. de Jure dotium.* & in nostra vernacula dicitur, das Heyrath-Gut.

Paraphernæ sive *bona paraphernalia* vulgò das zugebrachte Gut, illa dicuntur, quæ uxor marito ultra dotem attulit;

dependet enim ex conventione, & pactis conjugum, quantum uxor in dotem dare, vel maritus accipere velit. *l. si ego. §. 3. ff. de Jure dotium.* quid autem inter ista bona dotalia & paraphernalia in effectu intersit, paulò post dicemus. *Receptitia* demum illa sunt, quæ mulier sibi & suæ dispositioni reservavit.

Sciendum III. Maritum acceptâ dote vicissim uxori promittere aut obligare certa bona pecuniæ quantitatem, quæ *donatio propter nuptias* germanicè die Widerlag/ vocatur: eaque cum de Jure communi proportionata doti esse debeat *juxta Novel. 97.* inde fit, ut si mulier plura bona habeat quàm maritus, tunc tantùm alia in dotem & reliqua pro paraphernis acceptari soleant. Imò in quibusdam locis hanc æqualitatem inter dotem & donationem propter nuptias consuetudo sustulit.

6 *Sciendum* IV. Paternum esse officium, ut *dotem* vel *donationem propter nuptias* suis liberis constituat. *l. ult. Cod. de Dotis promissione.* Ubi etiam decidit Imperator, quòd pater dotans filiam, vel pro filio faciens donationem propter nuptias de propriis, non de liberorum bonis id facere debeat, nisi nimiâ inopiâ oppressus sit. Non tamen tenetur pater dotare filiam hæreticam. *Novel. 115. cap. 3. §. 14.* Nec turpiter viventem. *l. 19. Cod. de Inoff. test. & d. Novel. §. 11.* Nec eam, quæ se inscio ante annum 25. ætatis nupsit indigno. *d. §. 11. v. sive rò.* Indignum ante maritum intelligere oportet eum, qui turpitudine vitæ & infamiâ aliquâ laborat, non qui inferioris sit conditionis, per ea, quæ fusè tradit. Gail. *Lib. 2. pract. Observat. obs. 95.*

7 *Sciendum* V. quòd maritus in re dotali *Civile* dominium habere censeatur, *naturali* tantùm, eóque sopito penes uxorem remanente, sicut explicant Interpretes *ad princ. Instit. Quibus alienare licet.* Unde pro re dotali maritus contra quemcunque possessorem rei vindicationem suo nomine instituere poterit, fructus quoque ex ea re dotali propter onera matrimonii pleno jure lucratur, adeò ut soluto matrimonio dos quidem ad uxorem revertatur, non tamen fructus, licet extantes sint, dummodo non excedant ratum temporis, quo matrimonium duraverit, ut si maritus post primum quadrantem anni mortuus fuerit, non totius anni fructus, sed quarta tantum pars hæredibus ejus debebitur. *l. dotis fructus in 7. ff. de Jure dotium.*

At verò bonorum paraphernalium maritus nullâ ratione dominus est, neque suo, sed uxorio nomine & tanquam procurator (sine mandato tamen) agere potest. Neque ex his bonis fructus pleno jure lucramen, sed tantùm potestatem habet, eos expendendi in communes usus & uxoris. *l. ult. C. Pact. conventi tam super dote &c.* Quare si soluto matrimonio fructus paraphernalium extent, vel maritus inde locupletior factus sit, vel invitâ uxore eorum usum, quàm in communes usus expenderit, de Jure Civili, (nisi consuetudo aliquibus locis sit in contrarium,) uxori restituendi sint, juxta doctrinam Menochii *de Præsumpt. lib. 3. præsumpt. 9.*

Sciendum VI. Quòd licet maritus ratione dotali Juris ratione dominus sit rerum dotalium, eas tamen, si servando servari possunt, ne quidem consentiente muliere alienare possit. *l. unic. §. cum lex Julia. 15. C. de rei uxor. act. & tot. tit. ff. & C. de Fundo dotali. princ. Inst. &* ibi latè Harp. & Vult. *Quibus alienare licet.*

Fallit tamen I. si dos æstimata traditur, quia hæc æstimatio inducit venditionem, & efficit maritum verum dominum, ut soluto matrimonio non rem ipsam, sed

tium ejus restituere teneatur *l. plerumque. 10. ff. de Jure dotium.* II. si mulier post biennium lapsum à tempore primi consensûs iterum consenserit; quia lapsus tanti temporis, & repetius consensus excludit presumptionem, quòd à marito falsis persuasionibus inducta sit. *Novel. 61. cap. 1. §. 1.* III. si mulier absque dolo aut metu juraverit, se non velle revocare rem dotalem alienatam. *c. cum contingat. 28. de Jure jurand. & c. 2. eod. tit. in 6.* IV. bona paraphernalia etiam uxor alienare non prohibetur vel marito consentiente uxore. *l. 8. & l. ult. C. de Pact. conventis.*

Sciendum VII. Quamvis pro conservatione dotis nec fidejussores, nec aliæ satisdationes regulariter intervenire debeant, ne conjuges se invicem perfidiæ arguant, & si mulier suam personam non veretur credere marito, tantò minùs in credenda dote difficilis esse debet. *l. 1. & 2 C. Ne fidejuss. dot. dent.* aliquando tamen etiam cautio pro dote conservandâ exigi, vel ipsa dos etiam constante matrimonio omninò repeti potest, si nimium maritus bona dissipando ad inopiam vergat. Atque hæc dos sic repetita non penes uxorem remanre, sed apud sequestrum deponi vel alicui mercatori pro honesto lucro credi debet, ut ex ejus fructibus maritus onera matrimonij supportare valeat, & ita sola proprietas salvetur, *c. per vestras. 7. h. tit. & ibi* Barb. *in Collect. n. 1.*

Aliæ etiam causæ repetendæ dotis, constante matrimonio enumerantur *in l. mutuum. 73. §. 1. ff. de Jure dotium. l. quamvis. 20. ff. Soluto matrimonio. Novel. 22. c. 39.* Veluti pro liberis prioris matrimonij: item parentibus, fratribus aut sororibus egenis alendis, vel si captivi sint, redimendis.

Sciendum VIII. Quòd soluto matrimonio per mortem, aut ingressum in Religionem, vel propter impedimentum dirimens detectum dos uxori vel hæredibus ejus, & similiter donatio propter nuptias viro, ejusque heredibus restituenda sit, *l. un. C. de Rei uxor. act. & l. ult. C. Soluto matrim.*

Verùm huic Juris constitutioni derogatur, si inter conjuges pacta conjugalia confecta sint, ut altero præmortuo ad superstitẽ dos vel donatio propter nuptias, aut alia etiam bona pleno jure pertineant: talia enim pacta valere constat ex *tot. tit. ff. de Pact. dotal. & l. si convenit. 6. C. de Pactis conventis.* Et siquidem de particularibus rebus ut de domo vel prædio dotali lucrandis agatur, omnes tale pactum libenter admittunt: at vero, si agatur de universali & mutua, successione conjugum in omnibus bonis, de puncto Juris magna est controversia, quia pactis hæreditas dari non potest propter periculum captandæ mortis ejus, cujus hæreditas promissa est. *l. licet 19. C. de Pactis. & l. hæreditas. 5. C. de Pactis conventis.* Nihilominus consuetudine Germaniæ receptum est, ut pacta mutua & reciproca de futura successione inter conjuges tolerentur teste Andreâ Gail. *Lib. 2. observat. 126. num. 3.* & Mysing. *Centur. 2. observat. 33.* proinde allegatæ leges explicari possunt, ut non loquantur de pacto conjugum eóque mutuo & reciproco, cùm inter conjuges mutuus amor & vicissitudo pacti excludat mortis captandæ periculum & suspicionem.

Sciendum IX. in restitutione dotis veniri quidquid maritus dolo, latâ vel levi culpâ in re dotali deliquerit. *l. in rebus. 17. ff. de Jure dotium.* Si verò res dotalis sine tali culpa mariti interierit aut deteriorata sit, nil maritus ob eam causam præstabit: nisi res fungibiles, & servando non servabiles ut pecuniam, vinum, frumentum, &c. acceperit: tunc enim, quia non rei in specie acceptæ, sed debitor generis est (quod perire non potest) nec eandem pe- 11

cuniam, vel idem vinum reddere tenetur, sed aliud ejusdem generis & bonitatis, omne periculum ad ipsum pertinet. *l. res in dotem. 42. ff. de Jure dotium.* Idem est, si v. g. prædium dotale æstimatum traditum sit; hæc namque æstimatio operatur venditionem, & transfert omne dominium & periculum in maritum. Si tamen additum sit, ut vel rem vel pretium soluto matrimonio restituere maritus possit, tunc ejus tanquam debitoris erit electio, utrum restituere velit, re tamen non extante, æstimationem omninò præstabit; si extiterit res, etiam deteriorem sine sua culpa factam reddere poterit; quia tale pactum sub alternatione conceptum, ut vel res vel pretium restituatur, arguit, non absolutam venditionem fuisse, sed in eum tantùm eventum, si maritus rem restituere non vellet, *l. plerumque. 10. in princ. & §. ult. cum l. seq. ff. de Jure dotium.*

12 *Sciendum* X. Quòd in repetenda dote uxor habeat privilegiatam hypothecam in omnibus bonis mariti & ante omnes alios creditores solutionem dotis accipere debeat, *l. assiduis. 12. Cod. Qui pot. in pignor.* Utrum autem præferatur creditoribus expressam hypothecam anteriorem habentibus? valde controversum est inter Juris Civ. Interpretes, & pro negativa videri poterit Andr. Gail. PP. OO. *lib. 2. obs. 25. n. 10.* Barth. *in d. l. assiduis. n. 6.* cum aliis apud Gail. cc. Pro affirmativa verò Mysing. *Cent. 4. obs. 13.* Fachin. *Lib. 10. controv. cap. 35.* Propter bona autem paraphernalia habet quidem uxor etiam tacitam hypothecam in bonis mariti, ea tamen non est privilegiata, ut anterioribus creditoribus præferatur, sed computatur à die illationis, quo illa bona ad maritum pervenerunt, *l. ult. C. de Pact. convent.* Unde ob privilegia dotis consultiùs esset uxori, omnia bona marito in dotem tradere.

Sciendum XI. Quòd si uxor, vel hæredes ejus à marito vel hæredibus (dummodo hæredes sint liberi & non extranei) solutio matrimonio dotem repetant, maritus & liberi habeant beneficiũ competentiæ, ut non teneantur in plus, quàm reservata congrua suâ sustentatione solvere possunt. Idque tametsi tempore contracti matrimonii pactum contrarium appositum fuisset: nam tale pactum contra bonos mores & invalidum reputatur, cùm humanitatis ratio non patiatur, ut inter conjunctas personas tam severa exactio instituatur, & alter per alterum ad paupertatem redigatur. *l. maritum. 12. & l. alia causa. 15. ff. Soluto matrimonio.*

Sciendum XII. non levem esse controversiam, an uxor soluto matrimonio non tantùm dotem repetere, sed etiam ex aliis bonis constante matrimonio per maritum acquisitis medietatem exigere valeat? Affirmant nonnulli propter text. *in c. 2. h. tit.* ubi bona constante matrimonio acquisita inter conjuges dividi jubentur, & volunt ipso jure inter conjuges omnium bonorum societatem contrahi, ut æqualis sit divisio lucri & damni. Verùm communior est sententia testis Barb. *in collect. ad d. c. 2. h. tit. n. 5.* cum cc. ibidem. Hanc generalem societatem bonorum nullo Jure probari, & proinde text. *in d. c. 2.* intelligendum esse, si vel expressa de societate conventum sit, vel constante matrimonio res aliqua utrique conjugi donata aut legata fuerit, vel si conjuges paribus expensis, & communi nomine rem emanant, denique pari labore (ut aliquando inter opifices & mercatores consuetum) acquisierint. Non etiam obstat *c. cùm societas causâ. 27. q. 2.* ubi inter conjuges societas dicitur; quia intelligitur de societate ... non de societate bonorum, *arg. l. 1. ff. de Ritu nupt.*

Sciendum XIII. quòd ob adulterium ...

ris maritus lucretur dotem, & vicissim uxor propter adulterium mariti donationem propter nuptias. *c. plerumque 4. h. tit. l. consensu. 8. §. 5. C. de Repud. Nov. 117. c. 8. &* 9. ita tamen, ut hæc pœna non extendatur ad bona paraphernalia uxoris: cùm id in jure expressum non sit, & odia extendi non debeant, sicut rectè docet Sanchez *de Matr. lib. 10. disp. 8. n. 10.* quidquid aliqui in contrarium sentiant ex eo, quòd in *d. c. plerumque h. t.* dicatur mulierem, & dotem & dotalitium perdere. Etenim nomine *dotalitii*, non paraphernalia, sed donatio propter nuptias ibidem intelligitur, eo scilicet casu, quo ex pacto marito præmortuo ad uxorem pertinuisset.

Scendum XIV. quòd hæc pœna per sententiam judicis infligatur, & judex Ecclesiasticus, qui est competens circa divortium, propter connexitatem causæ censeatur etiam competens circa dotem vel donationem propter nuptias, *c. 3. & ibi DD. h. t.* Quare ulteriùs notandum, quòd ante sententiam non sit obligatio in conscientia tradendi dotem marito innocenti, ex recepta doctrina, quod leges pœnales ante sententiam judicis non soleant in conscientia obligare. Item quod interveniente reconciliatione tacitâ vel expressâ, aut compensatione propter mutuum adulterium, cesset hæc pœna hoc ipso, quòd cesset divortium & sententia judicis. Hæredibus quoque aut contra hæredes ante sententiam (id est, si per mortem unius conjugis matrimonium ante sententiam solutum sit) non dari hanc actionem, tradit Sanch. *d. l. n. 13.* & Zoës. *hoc tit.*

Sed quid, si post sententiam latam conjuges iterum ad cohabitationem reconcilientur, anne dos semel amissa restituenda erit? Respondetur, nihil quidem obstare, quin reconciliationi possit addi pactum, ut fiat salvo jure ex adulterio quæsito, interim si nihil exprimatur, censebitur matrimonium etiam quoad dotem redintegratum, sicut & colligitur *ex d. c. plerumque*. & notat Barb. *n. 12. & 14.* Sanch. *d. l. 10. disp. 8. n. 21.* Idem dicendum puto, si post sententiam latam pars, quæ fuit priùs innocens, adulterium commiserit: quia tunc ob paritatem delicti jus ex sententia quæsitum amittit, & noviter adulterantem ad cohabitationem cogi posse in tit. *de Divortiis* diximus, & docet Barb. *in l. viro. 40. ff. Soluto matrimonio. n. 3.* Videatur tamen pro contraria Sanch. *d. lib. 10. disp. 9. n. 37.*

Scendum XV. Quòd si exstent ex eodem vel alio matrimonio liberi legitimi, tunc commisso adulterio per parentes eis servanda sit dos & donatio propter nuptias quoad proprietatem, ita ut in extraneum alienari non possit, & conjunx innocens non plus, quàm usumfructum lucretur, per text. in *d. Nov. 117. c. 8.* ex qua Novel. interpretationem recipit *d. c. plerumque*. quod generaliter de amissione dotis loquitur: sunt enim jura juribus concordanda, ut evitetur jurium correctio, *c. cum expediat. 29. de Elect. in 6.* Sanchez *d. lib. 10. disp. 8. n. 12.*

TITULUS XXI.

De secundis Nuptiis.

Licet *secundæ*, imò & *tertiæ* & ulteriores nuptiæ Christianis permissæ sint, sicut contra quosdam antiquos hæreticos relatos à D. August. *lib. de Hæresibus. cap. 26.* clarè probatur ex Apostolo Paulo ad Romanos *c. 7. & 1. ad Cor. 7.* ibi: *si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult, nubat, tantùm in Domino, beatior autem erit, si sic permanserit, &c.* & idem Apostolus 1, *ad Tim. 5. v. 14.* consulit, *ut juniores viduæ nubant*. Legibus tamen civilibus exosæ sunt, & variis pœnis affectæ fuerunt.

Sunt

Sunt verò istæ pœnæ legales in duplici differentia, aliæ sunt principaliter in odium secundarum nuptiarum, vel accelerati transitûs, aliæ principaliter in favorem liberorum prioris matrimonij statutæ. Primi generis pœnæ sunt, quòd mulier intra annum luctûs nubens fiat infamis, nec secundo marito possit ultra tertiam bonorum partem relinquere, nec ipsa sit capax hæreditatis ex testamento, vel ab intestato, nec legati aut fideicommissi, *l. 1. C. h. tit.* Et hæ pœnæ de Jure Canonico correctæ sunt *in c. pen. & ult. eod.* eò quòd videatur injustum per LL. civiles auferri potestatem quandocunque libuerit ad secundas nuptias transeundi, quam Apostolus *d. l.* absolutè concessit.

Secundi generis pœnæ duæ sunt principaliores. I. quòd conjunx transiens ad secundas nuptias amittat proprietatem omnium bonorum, quæ à defuncto conjuge consecutus est, eamque transferat ad liberos prioris matrimonij, neque alienare possit. *l. fœminæ. 3. C. h. t.* II. Non potest in dotem dare vel alio titulo secundo conjugi plus relinquere, quam dederit uni ex filiis prioris matrimonij, cui minus reliquit. *l. hac edictali. 6. C. eod. tit.* Istæ porrò duæ pœnæ quamvis juxta communiorem sententiam tam in marito quàm uxore ad secundas nuptias transeunte, locum habeant, per text. *in d. l. 6. & l. generaliter. 5. C. eod. Nov. 22. c. 23.* & quidam procedere velint, tametsi liberi secundis nuptiis consenserint, qua de re videantur Sarmientus, *Select. interp. lib. 1. c. 4.* & Fachin. *Lib. 3. Controv. c. 65.* cessabunt tamen, si liberi prioris matrimonii vel nulli extent, vel ante parentem binubum præmoriantur. *d. l. fœminæ. §. 1.* Ex quo ipso satis apparet, has pœnas non in odium secundi matrimonii introductas, neque propriè loquendo pœnas esse, aut delictum supponere; aliàs enim non minus defunctis, quàm viventibus liberis infligendæ. III. Mater transiens ad secundas nuptias amittit filiorum tutelam, *l. ult. & auth. Sacramentorum* [illegible] *Quando mulier tutelæ officio &c.* IV. Mater binuba amittit jus educandi liberos prioris matrimonij, ita ut potius apud Consanguineos educari debeant. *l. 1. C. ubi pupilli educari debeant.* Plura de his & aliis secundarum nuptiarum pœnis (ut quòd mater binuba perdat tutelam, item educationem liberorum, saltem si propterea circa educationem suspecta sit,) longiores commentarios scripserunt Jur. Civ. Interp. ad tit. *de Secundis nuptiis.* Quæ pleraque etiam videri poterunt apud Sanch. *de Matrimonio lib. 7. disp. 88. & seqq.* Nobis sufficiat [illegible] quòd istæ pœnæ in favorem liberorum introductæ Jure Canonico correctæ non [illegible] correctio enim Juris est strictæ interpretationis, nec ad alios casus trahenda. *l. pro [illegible] mus. 32. in fine. C. de Appell.* neque [illegible] ratio, ut Pontifex abrogaret illas leges, quæ non tam odium secundarum nuptiarum respiciunt, quàm liberis prioris matrimonij prospiciunt, quos parentes binubi plerumque negligere solent, omnémq; suum amorem [illegible] substantiam secundis conjugibus addicere.

Istud adhuc quæri posset, an legato, quod maritus relinquit uxori, possit adjici [illegible] conditio, ut id uxor vel petere non possit, [illegible] obtentum etiam amittat, si ad secundas nuptias transierit? ℟. Quamvis conditio, [illegible] primas hominis nuptias impedit, v. g. [illegible] ellæ aliquid legetur in testamento *si non [illegible] serit &c.* sit de jure reprobata, & quod jure impossibilis, in testamento habeatur [illegible] non apposita, & nihilominus legatum [illegible] possit, quia Reipublicæ interest ex [illegible] homines multiplicari. *l. quoties. 22. [illegible] tale. 72. §. Mæviæ & l. Titiæ, si non [illegible] serit. 100. ff. de Condit. & demonst.* [illegible] de Jure antiquo etiam conditio obst[illegible]

undis nuptiis fuerat rejecta. *l. 2. C. de Indict. viduitate.* Hodie tamen de Jure novo constituit Justinianus Imperator *in Novel. 22. c. 43. & seqq.* valere hanc conditionem, quâ maritus cum certo aliquo legato uxori, vel uxor marito viduitatem indicit: & si legatarius velit habere legatum, debet praestare cautionem, quòd id iterùm unà cum fructibus restituere velit, si ad secundas nuptias transiverit. Sunt enim secundæ nuptiæ propter honorem & amorem conservandum prioris conjugis & liberorum minus favorabiles, & ideò facilius eorum impedimentum conceditur. Neque hoc de Jure Canonico correctum est; quia Canones tantùm corrigunt leges, quæ absolutè omnibus mulieribus intra annum luctûs nuptias prohibent, testator autem non absolutè prohibet nuptias, sed tantùm sub conditione, si conjunx superstes lucro gaudere velit. Sanch. *l. 7. d. 91. & lib. 1. disp. 9. num. 30.*

Casus matrimonialis perplexus & difficilis.

DUm hæc in Lib. IV. Decretalium scribo, proponitur mihi Casus admodùm rarus & intricatus, qui quidem longis abhinc annis, nimirum circa tempus Concilii Constantiensis & Basileensis contigit, potest tamen ejus decisio etiam nostris temporibus inservire, & cum præ cæteris involvat illam practicam quæstionem, *an & qualiter usus matrimonii invalidè contracti sit licitus, quando impedimentum est planè occultum, & uni tantum parti cognitum,* nolui omittere, quin coronidis loco hic adstruerem.

Rem gestam oculatus, & in facto proprio testis omni exceptione major describit Joannes Nyder Ord. Præd. Theologus & Professor suo tempore præstantissimus *in Formicatorio. l. 3. c. 3.* placuit ejus verba formalia ponere, quia in plerisque verbis & circumstantiis vis aliqua & consideratio est.

Sequuntur verba formalia:

Me prædicante, inquit, *in Diœcesi Basileensi consilii gratiâ ad me venit fœmina secundum sæculum non infimi status. Cumque fletu tanto inundaret, ut Magdalenam alteram credidisses, nisi quòd ad pedes peccatoris non procidit, & ego quid haberet tristitiæ ab ea quærerem, tandem subjunxit: Pater ego Peccatrix parata pœnitere omnibus modis mihi possibilibus, & satisfacere. & quatuor viros habui, & quem nunc habeo non est meus, cum his omnibus per verba de præsenti contraxi, & ex his viventes tres hodie supersunt. Quibus auditis satis obstupui, sciens, quòd talibus perplexitatibus summam oportet dare operam, si enodare quis quempiam velit. Unde investigata diligenter causa, quam priùs nesciveram, didici quòd de omnibus viventibus difficultas aderat, nam de mortuo, si quod fuit ligamentum, illud cum vitæ termino solutum erat. Primum enim virum ex viventibus, percepi, antea cum quadam contraxisse, licet clandestinè, & ita in foro conscientiæ ab eodem liberam esse. Cùm secundo clandestinè etiam contraxerat, & consummatum fuit matrimonium carnali opere, sed ipsâ hoc perjurio negante coram judice Ecclesiastico divortiata est ab ipso viro secundo. Cum tertio verò postmodum contraxit in facie Ecclesiæ, cum quo jam domicilium habuit,*

& natos quosdam. Et quid inter hos duos consulerem, ut anima adulteræ salva fieret, anxius valdè fui. Erant enim ambo viri animosi ad arma nutriti, rebus ditati, amicis vallati, ad incontinentiam proni, & juxta communem existimationem in conscientiis valdè lati. Unde vidi, quòd quamvis jure fori fœmina uxor esset tertii, non tamen jure poli, sed tantùm secundi, à quo perjurio mediante ipsa divortiata extitit. Et quodcunque juberem videlicet, manere cum tertio, vel redire ad secundum, aut ab utroque se secernere, in foribus semper aderat ex una parte aut verisimile homicidium, aut fœminæ adulterium, aut ulterius mortalis criminis periculum. Nam si jubere volui reditum ad secundum, sequebantur hæc inconvenientia verisimiliter, videlicet, primò quòd zelotypia motus tertius secundùm viâ factî invaderet, & occideret. Secundò quòd fœmina cum secundo manere nequiret, quia divortii celebratio obstitit facta in judicio Ecclesiæ, quam ob rem omni jure humano eam tertius à secundo obtinere poterat, imò excommunicare. Tertiò vita fœminæ sic fuisset in periculo utrinq;, dum ille tanquam perjuram, vel iste velut adulteram trucidare valeret. Sileo de nota infamiæ super jacto juramento, quod perjurium esse nemo nisi ipsa, & fortasis secundus sciebat, quod propter contractum clandestinum probare contra eam non potuit, nec fœminæ crederetur verbis, si se in hoc infamaret. Si denique ex adverso fœminam sinebam manere cum tertio, sequebantur mala animæ in ipsa deteriora, quia quotiescunq; tertio cognoscebatur, toties adulterium commisit, non suo marito in hoc obtemperando, quamquam ipse hoc exigere posset, quem perjurium putat uxoris lateret, non autem ipsa vice reciproca, quamvis dimentum non ignorabat. Et si manere volebam, ut cum tertio velut sorore casta maneret, hoc quidem ipsa pessimo subiisset animo, sed ipse velut continens jure exigendi debitum nullatenus carere voluisset, prout ex multis conjecturis videre poteram. Porrò si medium viam fœminæ consulere volui, videlicet, recessum ab utroque, tam habitationis, quàm thoro, pericula multa intolerabilia viare, quia si posita esset in monasterio, tunc nullæ prudentes eam ad professionem recipere debebant viro vivente invito, nec ipsa periculo fraudulentiæ exponere debuit. Si verò extra monasterium latentiam ei consulere volui, quia plus mihi placere cæpit, ut animam ipsius salvare posset, terrebat me, quia pulchra facie, & sexu fragili vix in castitate maneret, vel quòd tertius zelotypiâ motus fugientem lethaliter invaderet. Nescit enim iste fœminarum luxus fugam se, sicut masculinus, celare, vel tueri. Quid igitur asserive consulam ad præsens non habui, nisi quòd penitenti respondi eam consolando, ut sine intermissione pro suâ liberatione vocaret, eleemosynas pauperibus (qui lucrosa valdè fuit) pro se & pro viro erogaret, & quid sibi consu-

deliberatior factus, & similiter alii prudentes viri parato animo omninò susciperet. Ad quæ verba consolata aliquantisper abscessit. Interea libros consului, quibus me juvare non potui. Redii ad feminam, & ultimum modum fugæ supra tactum ipsi suasi, ad quem cum se præpararet, de quo tamen mihi periculū non modicum corporis, sibi majus, & forte aliis imminere poterat, affuit divina gratia, quæ quæstioni difficillimæ solutionem dedit facillimam. Sibi enim incubit, ut quotiescunq; vir tertius debitum exigeret, ipsa se per hujusmodi obedientiam lethalem infirmitatem contrahere fingeret, & ne id mendacium esset, ad animæ infirmitatem hoc mente tenus quid se retorqueret, ex qua infirmitate animæ, scilicet per mortale crimen, certum est secundùm nostram fidem quemque necdum animæ, sed etiam corporis perpetuam mortem subire. Ita fecit ut voluit, & divinâ arridente gratiâ, vir prius incontinens fœminæ compati cœpit, quam in aliis veracem sæpe esse audierat, & usque modo jam annis plurimis eam tantummodò ut sororem habet intactam, nec de adulterio viri quicquam aliunde malè audivi.

Quæ hunc casum maximis difficultatibus intricatum esse nemo non videt.

Assimilemque jugi loris, quæ Gordius olim
Nexuit, atque Jovis Phrygii suspendit ad aras,

Ut autem doctrina aliqua Canonica exinde capiatur, resolvam breviter in aliquot quæstiunculas.

I. Quo Jure polygamia prohibita, & an aliquo modo possit licere?

II. Matrimonium clandestinum quando fuerit validum, & quando, ac quare invalidatum?

III. An post Concilium Trid. ex matrimonio clandestino nascatur naturalis & conscientiæ obligatio?

IV. Utrum sententia Judicis in causa matrimoniali transeat in rem judicatam?

V. Si quis probare nequeat, aut manifestare sine gravi damno vel periculo nullitatem matrimonii non audeat, si tamen certus, an liceat exigere vel reddere debitum conjugale saltem ad evitandum damnum vitæ, vel famæ (quæ vitæ comparatur *arg. L. justa. ff. de Manum. vind.*) vel aliud scandalum aut periculum?

VI. Quæ sit cautela ad evitandum usum matrimonii cognito impedimento.

VII. An medium, quod ista fœmina apprehendit, fuerit justum & licitum?

VIII. An liberi ex ultimo matrimonio invalido nati fuerint legitimi?

Ad I. Quæst.

Quo Jure polygamia prohibita, & an aliquo modo possit licere?

SUme responsionem ex hoc Lib. IV. *tit. IV.* An verò Deus possit dispensare, ut una uxor pluribus viris matrimonio jungatur? negat Bellarm. *lib. 1. de Matrim. c. 11.* Asserit Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp. 80. n. 15.* Si propè sacrilegium est, summi Principis potestatem in dubium vocare, *L. 3. C. de Crim. sacril.* quomodo præsumat scintilla infirmissimi intellectus humani abyssum æternæ Sapientiæ intra certos limites coarctare? qua fronte dicat creatura Omnipotentissimo Creatori, figmentum fictori virtutis & potestatis infinitæ, *non potes amplius?*

Ad II. Quæst.

Matrimonium Clandestinum quando & quare invalidatum?

REspondetur, ante Concilium Trid. *Sessione 24.* quæ fuit habita sub Pio IV. Pontif. die XI. Novemb. An. M. D. LXIII. ad substantiam Matrimonii solum consensum mutuum de præsenti absque aliâ solennitate sufficisse, ut ex *c.us, qui fidem. de Sponsal. c. 1. & 2. de Claud. desp.* & pluribus aliis locis satis apparet. Sed quia experientia docuit, ut ex præsenti casu abunde patet, plurimas polygamias fuisse commissas & matrimonia clandestina contra Jus fasque abnegata, ideò per Concilium Trid. *d. Sess. 24. de Reform. matr. c. 1.* optimè constitutum est, ut nullum valeret matrimonium, cui *proprius Parochus & 2. vel. 3. testes* non interessent. Dices, quomodo matrimonia clandestina ante Concilium Trident. valida fuisse pronunciantur, cùm tamen repugnet expressus text. in *c. 1. causa. 30. q. 5.* ubi pridem Evaristus Papa statuisse legitur in hæc verba: *Aliter legitimum non sit conjugium, nisi ab his, quì super fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, uxor petatur, & à parentibus & propinquioribus sponsetur, & suo tempore sacerdotaliter benedicatur &c. Aliter verò præsumpta non conjugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes esse non dubitate, nisi voluntas propria suffragaverit, & vota succurrerint legitima.* Fateor, difficilis textus est, nec benè subsistere videtur communis interpretatio, quòd *non legitimum*, idem sit quod *illicitum*, proinde matrimonium clandestinum ex hoc textu sit quidem *illicitum*, sed non *invalidum*, idque colligatur ex verbis finalibus, *nisi voluntas propria suffragaverit &c.* quomodo enim *validum* matrimonium est *potius adulterium, fornicatio &c.* quàm *legitimum conjugium?* Deinde per ipsa verba finalia non parum intricatur textus, nam vel adest consensus *mutuus*, vel non? si adest, tunc eum sine enumeratis solennitatibus matrimonium erit *legitimum*: si abest, erit nullum non ex defectu *solennitatum*, sed consensus. R. posse sustineri communem interpretationem declarando textum in hunc sensum, ut illa verba: *Aliter verò præsumpta non conjugia, sed adulteria vel contubernia &c. esse non dubitate*, non contineat *decisionem* invaliditatis matrimonii, quàm vehementem *præsumptionem juris* contra talia matrimonia. Hæc tamen *præsumptio* non est *juris & de jure juris tantum*, cùm admittat probationem contrarium *c. 1. & 2. de Claud.* licet Pontifex dicat: *non dubitate*, cum ista verba rectè etiam de gravi *præsumptione juris*, non est *dubitandum*, usquedum contrarium probetur, veluti *non dubitatur*, decimas ad Parochum spectare, dicendum esse de jurisdictione Ordinarii, quamdiu contrarium non ostenditur. Præterea cùm Pontifex *d. l.* matrimonia clandestina etiam *contubernia* vocet, forsan potest adjungi alia explicatio desumpta ex *c. Significasti Christiano. d. 34.* ubi Christiano loco uxoris *concubina* permittitur, ad quem textum ibidem subnotatur, quòd *concubina* eum olim dicebatur uxor ducta quidem valida, sed *illicitè & clandestine.*

In casu igitur nostro, qui contigit circa Annum Domini 1430. ideoque longe ante Concil. Trid. indubitatè tenendum est matrimonium clandestinum, quod mulier cum illo viro, à quo ob perjurium suum non pronunciata est, contraxit, tunc temporis valuisse, & fuisse verum matrimonium.

Ad III. Quæst.

An post Trid. ex Matrimonio clandestino [illegible] in conscientia nascatur obligatio?

REsp. cùm Concilium Trid. contrahentes sine parocho & testibus *ad sic contrahendum omnino inhabiles reddat, & hujusmodi contractus irritos & nullos esse decernat*, per hanc *inhabilitationem & irritationem* censetur ita efficaciter resistere contractui, ut omnem ejus & *civilem & naturalem* obligationem tollat per ea, quæ superius *hâc eadem p. 5. c. 1. pag. 254.* dicta sunt, minimè etiam fuisset obtentus finis Concilii, nimirum evitatio periculorum ex matrimoniis clandestinis oriundorum, sibi obligatio, vel valor talium matrimoniorum in conscientiæ foro relictus fuisset.

Utrum autem matrimonium clandestinum hodie saltem valeat in vim sponsalium *defuturo*, ut contrahens ab initio clandestinè posteà publicas solennitates adhibere teneatur? Videantur plurimi DD. in utramque partem relati à Barb. *in collect. ad d. c. 1.* Trid. *S. 24. n. 130.* & diximus aliquid *in hoc lib. 4. tit. 2. §. 1. n. 10.* si fœmina, quæ aliàs juris ignorantia facilè excusatur, *L. cùm indebito. ff. de Probat.* per contractum clandestinum decepta & defforata vel aliàs jam propè extra spem alterius conjugii ob clandestinum hoc matrimonium & cohabitationem posita fuisset, affirmativa sententia magis æquitati consentanea foret. *arg. c. 1. de Adult. & stup.* & per ea, quæ dicta sunt *Supra tit. 1. §. 2. n. 13.*

Ad IV. Quæst.

An sententia in Causis matrimonialibus transeat in rem judicatam?

NOn transire, etiam in hoc lib. IV. tit. XVIII. n. II. dictum est, cùm enim transitus sententiæ in *rem judicatam* fundetur potissimum in tacito consensu, & approbatione ejus, qui contra sententiam potuisset appellare, & non appellavit, ideò propriè tantùm obtinet, quando agitur circa res patrimonii nostri, quas pro nostro arbitrio possumus alienare, aut vindicare, actionem pro iis competentem remittere &c. non verò in aliis rebus, quæ in nostra dispositione non sunt, ut matrimonium, ob impedimentum dirimens invalidum, reddere validum, aut vice versa matrimonium rescindere. Licet ergò secundus maritus in proposito casu, à quo mulier mediante perjurio divortiata est, minimè appellârit, non tamen exinde mulier liberationem consecuta est.

Ad V. Quæst.

An cognita nullitate matrimonii non manifestabili, licitum sit exigere vel reddere debitum?

QUo ad *petitionem* seu exactionem *debiti* difficultas non est, utique enim ex matrimonio nullo nullum jus petendi est, & activè accedere ad personam, quæ conjunx non est, haud dubiè contra sextum Decalogi præceptum est, aliasque leges divinas, quæ omnem immunditiam, & carnalem commixtionem præter matrimonialem damnant. *1. ad Cor. 6. ad Gal. 5.*

Ardua autem quæstio est, an saltem ad vitanda magna damna & pericula liceat reddere debitum? Pro negativa est textus valdè clarus *in c. literas. de Rest. spoliat.* & *in c. inquisitioni. 44. de Sent. excom.* ubi S. Pontifex rescribit, quòd mulier conscia nullitatis & impedimenti matrimonii ne quidem ad præceptum judicis sub censuris emanatum possit absque peccato mortali *reddere* debitum. Tales enim censuræ non stringunt animam & conscientiam fœminæ, quia sunt latæ ex falsa præsumptione, (quæ locum non habet in conscientia, juxta dicta superius *in lib. II. tit. XIII. n. 6.*) cùm Judex fori externi, qui de occultis non judicat, præsumpserit fœminam frivolè allegare impedimentum, cujus nullam probationem adferre potest. Ratio autem principalis est,

quòd concessâ in similibus circumstantiis *debiti redditione*, sequeretur, fornicationem, aut adulterium, quæ sunt intrinsecè mala, ad vitandum vitæ aut famæ periculum licere, cùm tamen propter nullum metum liceat peccatum mortale admittere. *c. sacris. De his, quæ vi metusve &c.* Et hanc sententiam cum Sanch. *lib. 2. de Matrim. disp. 30. n. 5.* Guttier. *de Matrim. c. 49. n. 1.* Barb. *in d. c. inquisitioni. n. 3.* Gobat. *in Alphab. Matr. p. 2. n. 637,* docent plerique Theologiæ & Canonum Interpretes, esto quævis scandala & damna ex denegatione debiti sequantur, ut dicit Barb. *d. n. 3.*

Verùm teste Gobat. *d. l.* multi graves viri olim pronunciârunt à culpa immunem, *qui reddit debitum ob metum mortis, alii, si ob mandatum Magistratus Ecclesiastici ignorantis illud impedimentum, tunc enim Judicem Ecclesiasticum dispensare ex commissa sibi potestate, si sit juris Ecclesiastici*, in specie autem pro hac sententia affirmativa citatur à Sanch. *d. l. n. 2.* Magister *in 4. d. 38. in fine.* Hugo de S. Victore *de Sacram. p. 11. c. 6. & alii.* Rationes quoque sunt. I. Quòd justè potest alter *petere*, hoc possum imò aliquando teneor *reddere*, (licet justitia petitionis sic tantùm putativa ex errore & persuasione hominum causata, ut in exemplis seqq.) sed conjux alter in bona fide existens justè potest *petere*, ut omnes fatentur, ergò &c. II. Ex multorum sententia judex potest occidere reum, & ipse pati mortem, qui publicè habetur pro nocente, licet Judex privatim sciat ejus innocentiam Cov. *var. res. lib. 1. c. 1. n. 4.* cum tamen occidere innocentem intrinsecè malum sit. III. Similiter quamvis dare SS. Eucharistiam indigno sacrilegium sit, habet tamen Parochus, si privatim solum sciat indignum, jus dandi SS. Eucharistiam iniquè petenti ad conservandam famam ejus, cur non etiam mulier ad conservandam vitam & famam propriam potest dare debitum marito non iniquè petenti? IV. Ratio prioris sententiæ videtur niti falso supposito, quòd *redditio debiti*, quæ fit in figura Matrimonii publica opinione validi, ac ei qui *justè petit*, sit formale adulterium fornicatio aut peccatum? Tunc enim dici non potest, mulierem reddendo coperari peccato, quando *petendo* peccatum non committitur. V. Confessarius, qui novit aliquos habere impedimentum dirimens, quod ipsi invincibiliter ignorant, non tantùm non tenetur eos impedimenti admonere, si eundem sequeretur scandalum vel perplexitas, sed insuper si alteruter ex putativis conjugibus ex alia causa renuat *reddere debitum*, potest & debet positivè imperare, ut debitum reddatur, sicut docet Sanch. *d. l. 2. disp. 3. n. 8.* si ergo licet in uno casu scienter permittere, imò & impetrare copulam inter non legitimos conjuges, quare non in altero. Potest enim etiam Conjunx conscia nullitatis matrimonii in bonâ fide esse in ordine ad reddendum debitum, credens ex rationibus & authoritatibus hactenus adductis id sibi licere, præsertim concurrentibus gravissimis periculis, ni id fiat, VI. In sententia contraria sequuntur gravia pericula & damna corporis & infamiæ, perplexitates, desperationes, incontinentiæ (supponuntur enim tales circumstantiæ concurrere) in ista autem nihil: & quamvis omnia illa essent parvi pendenda, si offensa Dei esset manifesta, aliud tamen videtur, si sit dubia & incerta. Et si ex duobus malis minus eligi potest, cur non præ malo certo malum incertum? VII. Contra textus allegatos opponi potest alius *in c. pastoralis. §. quia verò. de Offic. deleg.* Ubi Ordinarius jubetur sententiam delegari Papalis executioni mandare, licet sciat esse injustam. Deinde textus cc. loquuntur

de illo casu, quando impedimentum fuit deductum ad judicem fori externi, & mulier non timuit propalare, habuitque non tantum scientiam impedimenti, sed etiam conscientiam de non reddendo debito: neque præter excommunicationem alterius magni damni ibidem mentio fit. Nos vero supponimus, mulierem sine gravi periculo (ut in casu enarrato) impedimentum dicere, vel debitum negare non posse. Decisio autem S. Pontif. in uno casu tollit quidem in eo omnem probabilitatem contrarii, sed non in diverso.

Quid igitur dicendum? Sanè nisi tam gravi censurâ hanc posteriorem sententiam perstringeret Sanch. *d. disp. 39. n. 5.* ut asserat esse *falsissimam, & in fide periculosam* (quod an verum sit, aliorum judicio relinquo) vix non eam saltem probabilem adstruerem. Verum non traducat, velle patrocinari sententiæ, quæ pro periculosa in fide à quibusdam habetur, nolo pro hic & nunc à priori discedere. Responsiones ad argumenta posterioris sententiæ ad 3. priora videantur apud Sanch. *d. disp. 39. n. 12.* Ad reliqua responderi potest, sufficere, quòd habeatur decisio S. Pontificis *in c. literas. & c. inquisitioni.* reddere debitum cum scientia impedimenti esse peccatum mortale, quale peccatum ob nullum metum committere permittitur. *d. c. sacris. De his, quæ vi &c.* contrà quam decisionem argumentari non licet, *c. iniistis. dist. 4. c. ego solis. dist. 9. Ad c. pastoralis. §. quia verò. de Offic. deleg.* quidquid alii exinde probare velint, tam in criminalibus quàm civilibus causis licere Judici condemnare reum contra propriam suam scientiam, ego tamen potius iis accedo, qui existimant id præsertim in causis criminalibus minimè licere, sed referandam esse causam ad superiorem, coram quo Judex testimonium suæ scientiæ deponat, *arg. c. dilecto. de Testibus*, sive deinde superior credat, sive non, judex inferior erit excusatus: quòd si esset præsentis instituti, possem pluribus rationibus propugnare, ideoque puto textum *in d. §. quia verò.* locum habere duntaxat in sententia *iniqua*, quæ transivit in rem judicatam, & cujus iniquitas ex tacita approbatione (de qua etiam paulo ante in q. 4. dictum) purgata est, secùs verò in causa criminali, matrimoniali, vel ipso jure nulla, quæ in rem judicatam non transit.

Cæterùm quid censendum, si non habeatur vera impedimenti scientia, sed tantùm credulitas vel dubium, superiùs *in d. lib. II. tit. XIII. n. 6.* traditum est, & declaratur. *in d. c. inquisitioni. de Sent. excom.* & apud Sanch. *d. l. 2. disp. 41.*

Ad VI. Quæst.

Quæ sint media ad evitandam redditionem debiti?

VAria enumerat Sanch. *d. disp. 59. à n. 13.* Fugere in locum, ubi scandalum cessaret, II. Matrimonio nondum consummato ingredi Religionem. III. Petere divortium ex causa sævitiæ & adulterii, si hæ causæ subsint. IV. Cohabitare sicut frater & soror. jux. *c. Laudabilem. de Frigid. & malefic.* Subjungit tamen, hoc medio moraliter nunquam uti licere propter periculum incontinentiæ. V. Si impedimentum sit juris Ecclesiastici tantùm, ut clam impetretur dispensatio, quam etiam Episcopus concedere potest, ut probat *in disp. 40. eod. lib. 2.*

Quid autem dixisset vir doctissimus in proposita facti specie, ubi juxta recensitas circumstantias nullum ex his mediis profuisset? Non *fuga*, quia corpori & animæ periculosa; non *Religio*, quia matrimonium cum altero vero marito erat consummatum, & cum tertio communiter habebatur pro legitimè consummato. Non *divortium*, quia causa non fuit. Non *cohabitatio*, quà propter

pter periculum incontinentiæ uti non licet. Non denique *dispensatio*, quia impedimentum *ligaminis* est indispensabile, ut suo loco dictum.

Ad VII. Quæst.

An medium quoad fœmina apprehendit in nostro casu fuerit justum & licitum?

MAllem sanè aliorum desuper judicium audire, quàm meum tenue in redifficili & perplexa edicere, & fix firmiter aliquid nunc certi statui potest, quia difficultas *in facto* est, juxta circumstantias loci, temporis & personarum, quæ modo præter narrationem supra positam incognitæ sunt.

Considero quidem, sicut ob damnum famæ, & multò magis vitæ, potest restitutio rei ad alium spectantis differri, Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tr. 2. c. 12.* ita enim restitutio corporis ex matrimonio alteri debiti. Prout id in specie & ad nostrum propositum, quando prius cum una clandestinè, & posteà cum alia publicè contractum est, asserit Sylv. *verbum debitum conjugale. in fine.* Item quòd *restrictiones mentales* ex justa causa à mendacio excusentur. Nav. *in c. humanæ aures. causa 22. q. 5.* Sanch. *l. 3. mor. c. 6.* Zoës. *ad tit. Decret. de Iurejur. n. 85.* & denique quòd mulier piis operibus addicta, atque consilio Joan. Nyder. à doctrina & pietate commendatissimi & celeberrimi usa non facile debeat præsumi errorem inducta.

Interim tamen cùm fœmina juxta descriptionem Joan. Nyderi fuerit elegantis formæ, prona ad complexus virorum, quod toties iteratæ nuptiæ indicant, & ex parte altera viri superstites moribus militares, de incontinentia suspecti, conscientiæ latæ &c. Planè hoc medium in se spectatum (abstrahendo à speciali dictamine Spiritus Sancti, quod Legi non subjacet) ab initio quidem in defectu alterius medij tolerari, vix autem in plures annos practicari potuisset, juxta doctrinam Sanch. *d. disp. 39. n. 16.* quis enim non videat, omnes tres personas, scilicet mulierem, maritum verum, & putativum fuisse incontinentiæ periculo affectu & effectu perpetrandæ expositas? Maritum verum jure suo sine sua culpa privatum, & insuper potuisse instigante diabolo facilè cum illegitimum matrimonium attentare; Maritum *putativum* impeditum legitimas nuptias contrahere?

Sed quod remedium? Jam præmonui, hanc *facti* potius, quàm *Iuris* quæstionem esse. Prima *juris* ratio postulavit, mulierem separari à viro *putativo* & restitui vero, vel si hic ob causam adulterij nollet recipere, saltem à *putativo marito* manere separatam, ne in adulterio, aut periculo ejus perseveret. Quomodo autem hoc executioni mandari potuit, absque eo, quòd mulier proclamaretur, & graviter puniretur tanquam adultera, polygama & perjura?

Putassem maritum *putativum*, dato bonâ opportunitate per Confessarium vel alios viros idoneos fuisse de nullitate matrimonii certiorandum, & disponendum (quicunque jam sine usu matrimonii constitutus facilè consensisset) ut pateretur negotium ad Consistorium Ecclesiasticum tanquam ipsum occultum deferri, à quo potuisset pronunciari divortii sententia: *ex causa impedimenti occulti sibi cogniti, & coram se legitimè probati*, & mulieri ob præcedens perjurium aliqua etiam occulta pœnitentia dictari, sicut apud nos sæpè deferuntur ad occulti matrimoniales ad Consistorium, qui ulterius non propalantur, quemadmodum enim SS. Canones, non tantùm ad forum *externum*, sed principaliter ad *internum* ordinantur. *c. novit. de Judic. c. ut animarum. de Constit. in 6.* ita etiam Judex Ecclesiasticus, in quantum fieri potest, *fori interni* considerationem habere debet.

Dicit

Dices, quomodo potuisset mulier probare impedimentum *ligaminis*, cum ipsi tanquam perjuræ, & propriam turpitudinem alleganti non fuisset habenda fides, *Arg. c. sicut nobis. 9. X. de Testibus?* & in ordine ad separationem matrimonii jam contracti plena probatio requiratur? R. Mihi videri, sufficientem esse potuisse probationem ex his concurrentibus. I. Ex depositione veri mariti, jam prius habita. II. Ex depositione novâ ipsius fœminæ. III. Ex depositione Confessarii cum licentiâ revelandi sigilli sibi à pœnitente facta. IV. Ex circumstantiis & depositione fœminæ, lacrymantis, pœnitentis, fugam periculosam meditantis, à conjugii usu cum maximo incommodo abstinentis &c. Quod autem ex vehementibus præsumptionibus (præsertim in causis non capitalibus, & ubi non agitur de ablatione vitæ aut membri) sumi possit plena probatio, & exemplo Salomonis *3. Reg. cap. 3.* aliquando definitiva sententia ferri, notatur communiter per text & DD. *in c. asserte, de Præsumpt.* Circa text. quidem *in d. c. sicut nobis*, insignis est disputatio, cui depositioni credendum sit, si testis juratus postea dicat, se perjurium commisisse? Probabilius est, judicem id ex circumstantiis & præsumptionibus concurrentibus arbitrari debere. Fachin. *lib. 9. controv. c. 74.* Rota apud Farin. *in decis. crim. & testium. dec. 119. & 163.*

Obtentâ hâc divortii sententiâ fuisset jam disponendus verus maritus, (cui jam anteà erat cognitum mulieris delictum) ut simulato quasi noxo affectu & dissimulato priori clandestino contractu eam publicè in suam uxorem reciperet, quòd si noluisset, mulier debuisset in Monasterio, vel alio loco sibi non periculoso degere. An autem mulier adultera ante latam divortii sententiam invito marito possit ad professionem recipi? videatur Sanch. *de Matrim. lib. 10. disp. 10. n. 7.* quod communiter apud eum negatur, quia innocens non tenetur invitus dimittere nocentem, & si semel dimiserit, potest denuò recipere.

Si casus de præsenti foret, & circumstantiæ loci, temporis, & personarum cognitæ, forsan melius consilium incideret, interim hoc discursus gratiâ libuit inserere.

Ad VIII. & ult. Quæst.

An separato Matrimonio putativo Filii inde nati sint legitimi?

EX suppositâ narratione, quòd matrimonium publicè in facie Ecclesiæ præmissis denuntiationibus, & sine contradictione contractum, & unus saltem ex conjugibus in bonâ fide fuerit, proles legitimè nata censebitur. text. planè ad propositum, *in c. ex tenore pen. Qui filii sint legitimi. c. 2. eod. tit. c. 3. §. si quis verò. de Clandestin. desponsi.* Henr. Zoës. *ad dict. tit. Qui filii sint legitimi.*

FINIS LIBRI IV.

LIBER V.

DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Accusationibus, Inquisitionibus, & Denuntiationibus.

SUMMARIA.

1. *Quid sit Accusatio, & Inscriptio?*
2. *Pœna talionis hodie mutata est in arbitrariam.*
3. *Accusatio instituitur ad vindictam publicam, etiam in delictis privatis.*
4. *Differentia inter actionem civilem, & accusationem quoad libellum.*
5. *Laicus non potest accusare Clericum, nisi in criminibus exceptis, & ubi suam suorumve injuriam prosequitur.*
6. *Nec Clerici vel Religiosi Laicos maximè in causâ sanguinis.*
7. *Magistratus in genere moneri possunt à Parochis vel Concionatoribus de administranda in malefactores Justitia.*
8. *Pro compensatione damni sibi illati agere possunt Clerici? etsi deinde mors rei sequatur.*
9. *Inimici ab accusando repelluntur, si sit gravis inimicitia.*
10. *Reaccusare licet accusantem de majori aut pari crimine.*
11. *Fratres & sorores contra invicem ad accusandum non admittuntur.*
12. *Nec pupillus, mulier, magistratus, miles &c.*
13. *Item liberi, liberti, alimentati, contra patres, suos patronos aut alimentatores.*
14. *Pupilli, & mente capti accusari nequeunt: sed benè minores: quibus tamen nonnunquam pœna mitigatur.*
15. *Semel absolutus de eodem delicto reaccusari non potest.*
16. *Lapsu temporis 20. annorum aboletur accusationis facultas.*
17. *Magistratus temporalis durante officio accusari non potest: nisi de crimine notorie vel contra ipsum commisso.*
18. *Contra absentem præsertim contumacem quomodo procedatur in Accusatione.*
19. *Reus contumax post annum habetur pro confesso & confricto: potest tamen purgare delictum ex postfacto.*
20. *Tam Accusator, quàm Reus dari possunt in custodiam.*
21. *Quando & quomodo in judicio criminali procedi possit ad capturam?*
22. *Incarceratio de Iure Canonico & consuetudine etiam est pœna?*

IN hoc Libro Decretalium tractatur de variis delictis, eorumque pœnis, & punitione. Unde in hoc tit. 1. præmittitur, quòd triplici via crimen ad judicium deferatur, scilicet per *accusationem, inquisitionem, & denuntiationem.*

---

§. I.

De Accusationibus.

ACcusatio est criminis alicujus hominis apud judicem competentem inscriptione interveniente legitima facta delatio ad vindictam publicam.

Dico I. accusationem esse *delationem criminis* apud judicem competentem: cùm in criminalibus alia sit jurisdictio, quàm in civilibus, ideò quinam judices, & quando de crimine rectè cognoscant, videri poterit superiùs in *Tit. de Officio Judicis, & Tit. de Foro competenti.*

Dico II. *inscriptione interveniente*: est autem *inscriptio* nihil aliud, quàm obligatio scripta, qua accusator se obligat ad crimen objectum probandum, vel si in probatione defecerit, ad pœnam talionis, id est ad eam pœnam subeundam, quam reus non debuisset, si crimen probatum fuisset. *l. 3. ff. de Accusat. & l. ult. Cod. eodem. tit.* Hac tamen pœna talionis hodie mutata est in arbitrariam & extraordinariam, quia per ex-

multi ab accusando deterriti fuerunt, & ita delicta impunita manserunt, ut *in Tit. seq.* dicemus.

Dico III. accusationem instituit *ad vindictam publicam.* Licet enim delicta alia sint *publica*, quæ statum Reipublicæ perturbant & offendunt, & quorum accusatio cuivis de populo datur, ut crimen læsæ majestatis, homicidii, adulterii, violentiæ publicæ, & reliqua quæ enumerantur in *Lib. 4. Instit. de Publicis delictis*: alia verò sint delicta *privata*, quæ magis privati alicujus hominis, quàm Reipublicæ interesse concernunt, ut furtum, rapina, damnum injuriâ datum, injuria, &c. nihilominus ex quolibet delicto etiam *privato* agi potest non tantùm civiliter ad compensationem damni ex delicto illati, vel ad pœnam actori applicandam, sed etiam criminaliter ad pœnam publicam judicis authoritate corpori imponendam, vel ad pecuniariam fisco inferendam. *§. in summa. 10. & ibi DD. Instit. de Injuriis.* Et hæc actio criminalis propriè *accusatio* est. Ea quoq; differentia inter actionem civilem ex delicto & accusationem notanda est, quòd libellus in actione civili post facti narrationem, & causam applicatam debeat habere conclusionem, ut sciatur, quid & quantum actor petat: cùm id ipsius sit arbitrio, vel totum, vel partem petere; in *accusatione* autem sufficiat sola facti narratio, & obligatio ad probandum sine conclusione ad pœnam, quia quando constat de delicto, tunc lex ipsa facit conclusionem ad pœnam, quam remittere, vel moderari non est in Accusatoris potestate.

Accusare possunt regulariter omnes, qui non prohibentur. Sunt autem plures, qui ab accusando prohibentur. Uel. Laicus non admittitur ad accusandum Clericum, propter reverentiam Clericis debitam. *c. 1. & segg. causa. 2. q. 7.* & quòd præsumatur esse infestus Clerico, sicut dicit Pontifex *in c. 3. de immunitate Eccles. in 6.* Nisi tamen Laicus injuriam sibi & suis à Clerico illatam persequatur, *c. de cætero. 14. de Testibus*, Item in criminalibus excessivis, & atrocibus: ut simonia, hæresi, sacrelegio, & similibus Laici bonæ famæ ad accusandum admittuntur, imò etiam aliquando Laici malæ famæ, & personæ viles, si Clericus talium personarum familiaritate priùs usus, aut de crimine infamatus fuerit. *c. nulli. 5. h. t.* Parochiani quoque & Patronus Ecclesiæ de crimine civiliter agere possunt contra Rectorem Parochiæ, vel beneficij, ut amoveatur à beneficio: quia ipsorum interest habere bonum Parochum.

II. Clerici aut Monachi non possunt accusare Laicos, quia non debent se immiscere sæcularibus negotijs *toto tit. ne Clerici vel Monachi &c.* idque vel maximè, si delictum mereatur mortem, vel membri mutilationem: fierent enim accusatores illatâ tali pœna irregulares, tanquam cooperantes ad mortem, vel mutilationem alterius, sicut infra in *tit. de Homicidio* dicemus.

Interim nihil obstat, quin Parochus vel Concionator absque speciali designatione hominis, vel pœnæ in genere monere possit Magistratus, ut pro securitate publicâ, & ad scandalum evitandum justitiam administrent, & in malefactores inquirant. Item si Clericus non vindictam publicam, sed compensationem damni ex furto vel alio delicto sibi illati persequatur: poterit etiam suum malefactorem ad judicium sæculare deferre cum protestatione, quòd non faciat ad pœnam sanguinis, sed ad interesse suum consequendum. Neque ipsi imputabitur ad irregularitatem, si deinde judex ex officio malefactorem meritâ pœnâ etiam mortis afficiat, si enim Clericis omne jus agendi contra malefactores adimeretur, ipsorum vita & bona liberè aliorum prædæ exposita forent. Text. notabilis *in c. 2. de Homicid. in 6.*

9 III. Inimicus Accusati, & qui inimico cohabitat ab accusatione repellitur. *c. repellantur. 7. & c. meminimus. 13. h. tit.* dummodò non sit levis inimicitia, sed capitalis, cujus æstimatio, quamvis regulariter arbitrio judicis relinquatur, communiter tamen ea censetur, si quis alterius vitæ, vel majori parti bonorum insidiatus sit: item si eundem jam aliâ vice de gravi crimine per calumniam accusavit. *c. 10. h. t.*

10 IV. Accusator repellitur per reaccusationem Accusati, & dummodo reaccuset de majori crimine; si autem Accusatus reaccusare vellet de crimine pari aut minori, non audiretur, antequam accusationis judicium esset finitum: præsumeretur enim ex inimicitia, & ad eludendam accusationem facere: neque enim relatione criminum, sed innocentia, reus purgandus est. *l. si quis reus. ff. de Publicis judiciis.* Excipiuntur tamen si Accusatus velit reconvenire Accusatorem civiliter ad interesse, vel persequi suam, aut suorum injuriam. *l. 1. & l. neganda. 19. Cod. De his, qui accusare non poss.*

11 V. Frater fratrem vel sororem accusare non potest, ita quidem, ut accusatus exilij pœna statuatur: nimis enim inhumanum videtur, ut frater fratris publicam damnationem desideret. *l. si magnum. 13. Cod. De his, qui accusare non poss.* nisi accusatio fieret de crimine levi, vel ad propriam vitam conservandam; ut quia frater fratri insidias vitæ parat. *l. propter insidias. 14. Cod. jam d. tit.*

12 VI. Accusare prohibentur enumerati in *l. qui accusare. 8. cum ll. seqq. ff. de Accusat.* ut Pupillus, Mulier, Magistratus, Miles, (ne ille ab officio, hic à militia avocetur) Suspectus de calumnia, qui falsum testimonium subornatus dixit, Pauper, qui minùs quàm 50. aureos in patrimonio habet: præsumitur enim, vel corruptus pecuniâ, vel ad extorquendam pecuniam accusare: hi tamen omnes, si suam vel suorum injuriam persequantur, ab accusatione non repelluntur. *l. Hi tamen. 11. ff. eodem tit.*

VII. Denique Liberi, Liberti, & à tenera ætate Alimentati, ne quidem suam injuriam persequentes Parentes, Patronos, aut Alimentatores criminaliter accusare possunt, sed tantùm civiliter convenire, si forte rerum suarum jacturam ab iis sunt passi. [illegible] pater filium à possessione expulerit, non [illegible] vi aut rapina, ex *l. si quis. 5. ff. ad L. Iul. De vi privata*, sed interdicto recuperandæ possessionis contra patrem agere. *l. [illegible] tamen. & l. iniquum. 17. Cod. Qui accusare non poss.*

Sicut autem quidam ab accusatione [illegible] va, ita alii ab accusatione passiva excipiuntur. Ut I. Pupilli, Furiosi & mente [illegible] utpote quibus ob defectum rationis delicta non imputantur. *l. infans. 12. ff. ad L. Corn. de Sicariis. l. divus. 14. ff. de Officio Præsidis.* Minorennes verò, qui excesserunt 14. ætatis annum, vel etiam Pupilli proximi pubertati & doli capaces accusari quidem possunt, sed pœna eisdem interdum habita [illegible] tis & imprudētiæ consideratione pro [illegible] tione judicis mitigatur. *l. auxilium. [illegible] ff. de Minoribus. l. ferè in omnibus. [illegible] ff. de R. I.*

II. Semel accusatus & per judicem absolutus iterum accusar, non potest de eodem crimine, quia de delicto unius hominis [illegible] quæri non potest. *l. si. cui. 7. §. 1. ff. [illegible] licet. 6. §. ult. ff. Nautæ, caupona &c.* [illegible] tamen res inter alios acta aliis præjudicare non debet, ideo, si secundus accusator [illegible] injuriam persequatur, & doceat primam accusationem se ignorasse, vel certè primum accusatorem prævaricatum esse, audiri debet. *l. si quis. 11. Cod. eod.*

III. Non possunt accusari, imò nec [illegible]

puniri, qui ante plures annos delictum commiserunt: ita enim omnia delicta carnis regulariter abolentur lapsu quinquennii *l. mariti. 29. §. sex mensium. 5. & §. quinquennium. 6. ff. ad L. Jul. de Adult.* excepto crimine raptus, item adulterii cum incestu vel violentâ oppressione conjuncti, quæ de jure communi, scilicet ut cætera crimina, quæ delicta carnis non sunt, ad sui abolitionem 20. annorum lapsum requirunt. *l. vim passam. 30. §. præscriptione. 5. ff. ad L. Jul. de Adult.* Arnold. Rath. *in Tract. de Usucap. c. 4. assert. 21. & assert. 30.*

7 IV. Magistratus temporalis durante officio accusari non potest, nisi circa officium delinquat, vel crimen notorium sit; in reliquis autem differtur accusationis executio usque ad depositionem officii, datâ interim cautione de judicio, *l. si. adulterium. 33. ad L. Juliam. de Adult.*

8 V. Denique absens à loco judicii accusari non potest. *c. 5. causâ. 2. q. 8. & l. absentem. 6. Cod. de Accusat.* Sed hoc intelligendum est; quòd contra absentem deduci & finiri non possit accusatio, proponi autem potest, ut accusatus citetur à Judice ad comparendum. Quòd si legitimè citatus non comparuerit, nec realiter citari, seu corporaliter apprehendi possit (quia fortassis profugus, aut Judex, sub cujus districtu latet, non præbet alteri Judici auxiliares manus) annotantur ejus bona, id est, à judice obsignantur, sive arrestantur; ut si intra annum redierit, & se purgaverit, integram rem suam recipiat, intra quem annum Judex res tempore perituras v. g. frumentum, &c. vendere, & pretium apud se deponere debet. Sin autem annum per contumaciam elabi passus sit, bona ejus omnia annotata in fiscum deferuntur. *l. mandatis. 5. ff. de Requirendis Reis vel absent. dam.* nisi intra annum decesserit: quo casu exspirabit criminis causa & bona successoribus restituentur. *l. 1. §. ult. ff. in cit. tit.* In Clericis autem accusatis & contumacibus pœna relinquitur arbitrio Judicis ecclesiastici: ut propterea etiam contra Clericos per annotationem bonorum, vel si bona patrimonialia non habeant, per privationem beneficiorum aut censuras procedi possit. Id tamen monet Concil. Trid. *sess. 25. de Refor. c. 3.* ut Judices ecclesiastici sive contra laicos, sive contra Clericos non prius censuris, præsertim verò excommunicatione utantur, quàm si apprehensioni personæ, vel bonorum locus esse non possit: ne si facilè & ex qualibet causa infligantur censuræ, contemnantur potius, quàm observentur.

Sed quid si Reus etiam post annum in contumacia perstiterit, & fortassis nulla vel pauca bona habeat, quæ curet?

Resp. Talem Reum propter contuma- 19
ciam haberi pro confesso, & convicto criminis, cujus insimulatur, ita ut pœnâ relegationis, infamiæ, vel excommunicationis etiam absens mulctari possit. *l. absentem. 5. ff. de Pœnis.* Quia tamen contumacia tantùm fictam seu præsumptam probationem inducit, sententia autem ex præsumptionibus lata, præsertim in criminalibus, non transit in rem judicatam; cùm cesset præsumptio, quando de veritate constat. arg. *l. si qui adulterii. 34. Cod. ad L. Jul. de Adult.* ideò si accusatus ex postfacto suam innocentiam docere velit, audiendus erit. Minsing. *Cent. 2. Observ. 78.* bona verò semel fisco ob contumaciam acquisita, etiam demonstratâ innocentiâ, non restituuntur, quia hæc pœna contumaciæ est; nisi accusatus non tantùm à crimine se purgaverit, sed etiam à contumaciâ ostendendo legitimum comparendi impedimentum *l. 2. Cod. de Requirendis reis.*

Cæterum si & Accusator & Accusatus in 20

judicio compareat, uterque de jure in carcerem, seu custodiam recipi, & ibi usque ad decisionem causæ manere debet: quia non tantùm Accusatus, sed etiam Accusator propter pœnam calumniæ, si in probatione defecerit, de fugâ suspectus est. *l. ult. Cod. de Accusat. l. 2. C. de Exhibendis reis.*

21 Verùm hic quæritur, an Judex in criminalibus indistinctè possit incipere à capturâ, & reum accusatum omnium primò in carcerem mittere? Hanc quæstionem tractat Minsing. *Cent. 5. Observ. 69.* ubi magis receptam esse sententiam ait: quòd incarceratio & captura, non nisi præmissâ causæ cognitione, & saltem aliquali instructione ac probatione delicti præcedente, non verò ad primam statim delationem sive accusationem concedenda sit, per text. notabilem *in l. 1. ff. de Custodia rerum.* Quòd si criminis pœna non sit corporalis, sed tantùm pecuniaria, vel aliàs levis, vel suspicionem fugæ non inducat, vel reus sufficientia bona habeat, in quæ possit fieri executio, tunc sola cautio per fidejussores aut pignora, vel aliquando per juramentum *de judicio sisti*, & *judicatum solvendo* sine incarceratione sufficiet: imò Magistratum indebitè incarcerantem posse de injuriâ coram suo superiore per incarceratum conveniri, docet ibidem Minsing. *in fine*, & probatur ex *l. nec Magistratibus. 32. ff. de Injuriis.*

22 Quia tamen hodie de Jure Canonico in *c. 3. de Pœnis. in 6.* & passim de consuetudine sæcularium etiam judiciorum aliquando carcer non tantùm pro custodia, sed etiam pro pœnâ assignatur, ideò in levioribus quoque delictis, si tamen probata sint, incarceratio frequenter statuitur. Sin verò incarceratio fiat non pro pœnâ, sed pendente accusatione pro custodia non debebit tunc reus nimis duro aut tetrico carcere constringi: est enim iniquum, ut priùs affligatur reus, & executio in ipsum fiat, quàm delictum probatum sit. *l. 1. Cod. de Custodia reorum*, nisi hoc nonnunquam fiat possibiliplenam delicti probationem ad confessionem rei extorquendam.

§. II.

De Inquisitionibus & Denuntiationibus.

SUMMARIA.

23. *Quid sit Inquisitio? estque alia generalis ac specialis.*
24. *Inquisitionem specialem debet præcedere [illegible] vel indicia sufficientia.*
25. *Puncta inquisitionis, item dicta & nomina [illegible] reo pro sui defensione specificè sunt communicanda.*
26. *Non servato debito ordine, si reus [illegible] fuerit, non poterit processum postea [illegible].*
27. *In inquisitione contra regulares non [illegible] nomina testium.*
28. *Quid sit Denuntiatio, & quare [illegible]*
29. *Denuntiatio alia Evangelica, alia Canonica, alia civilis, & quid sit Evangelica?*
30. *Quid sit Canonica denunciatio, & quamvis [illegible] etiam ad proprium interesse [illegible]*
31. *Quid sit civilis denuntiatio, & quatenus [illegible] datur ministris publicis?*

INquisitio est investigatio criminis [illegible] ce ex officio facta: cùm enim non [illegible] reperiantur, qui velint se pro accusatione [illegible] gerere, onus probandi delictum in [illegible] pere, & nisi probarint se ipsos ad [illegible] obligare, ideò ne delicta moneant impunita judicis officio incumbet, etiam [illegible] tore in malefactores inquirere, [illegible] *congruit. 13. ff. de Officio Præsidis* [illegible] ut Præses Provinciæ malos homines [illegible] quirat, & in *Novell. 128. c. 21.* [illegible] perator, ut Magistratus per se [illegible] malefactores.

Non obstat vulgaris regula, quod [illegible] accusatore nemo damnandus sit. *l. [illegible] 6. §. si quis. 2. ff. de Muneribus & [illegible] bus.* quia intelligitur, nisi fama aut [illegible]

sint loco accusatoris, ut mox dicemus, aut reipublicæ interesit, aliquod delictum præcavere, aut extinguere.

Est autem *Inquisitio* alia generalis, alia specialis. *Generalis* inquisitio est, quæ de nulla certa persona instituitur, sed generaliter de toto aliquo loco vel districtu, ut si Episcopus visitet Diœcesin, vel in civitate, aut Provincia dicantur grassari latrones, & ideò Præses milites emittat. Specialis autem inquisitio est, quæ fit de certa aliqua persona suspecta de crimine.

Ad hanc inquisitionem duo principaliter requiruntur. I. Ut præcedat diffamatio non tàm à malevolis & paucis, sed à pluribus & gravibus etiam viris, qui eundem de crimine suspectum habeant, aut alia probabilia indicia contra ipsum militent; & ideò in judicio inquisitionis accusatoris loco censentur, reóque excipiente, quòd diffamatus non sit, prius desuper cognosci debet; nam judex inquirendo de certa persona sine præcedenti & sufficientibus indiciis peccat graviter, cum diminuat ejus honorem & existimationem, nisi, ut præmissum, reipublicæ interesit aliquod pernitiosum delictum præcavere.

II. Capitula & puncta inquisitionis sunt reo communicanda, contra quæ potest excipere, de non factâ legitimâ specificatione loci, temporis, aliarúmve circumstantiarum: quâ habitâ tali specificatione reus potest facilius demonstrare suam innocentiam, quòd fortassis in tali loco & tempore absens fuerit. Item etiam dicta & nomina testium sunt inquisito publicanda, ut quid, & à quo sit dictum appareat, ejusque exceptiones defensionales tam contra dicta, quàm personas testium admittendæ, ne per suppressionem nominum testium, & defensionis exclusionem infamandi, aut falsum deponendi audacia præbeatur. *c. cum oporteat. 19. c. inquisitionis. 21. c. qualiter & quando. 24. h. t.*

Est tamen notabile, quòd si hic ordo ob- 26
servatus non fuerit, & judex non præcedente infamiâ, vel non traditis capitulis ad inquisitionem processerit, reus autem non contra exceperit, vel protestatus fuerit, sed forsan simpliciter crimen confessus sit, non possit ex postfacto propter ordinem judiciarium non servatum confessionem revocare, vel processum impugnare. *c. ad petitionem. 22. x. h. t. & c. 1. eodem. in 6.*

In Ecclesiis & Monasteriis Regularium, 27
si inquisito fiat contra Abbatem aut religiosum, dicta quidem testium, si illi regulares sint, esse inquisito communicanda existimo, non autem nomina aut personas, ne exinde discordiæ & inimicitiæ oriantur, ac pax religionis turbetur. Quæ etiam causa est, cur in electione Abbatis vota & nomina eligentium non plublicentur, ut in *Lib. I. in Tit. de Electione* traditur, ac in *d. c. qualiter & quando*, expressè habetur, quòd contra regulares præscriptus inquisitionis ordo non sit necessariò observandus.

Denuntiatio est criminis alicujus apud 28
judicem sine inscriptione delatio. Differt ab accusatione, quòd licet denuntians teneatur facere aliquam probationem criminis, non tamen puniatur, si in probatione defecerit, dummodò appareat cum bono zelo, & non calumniandi animo ad denuntiationem processisse: recipitur enim denuntiatio ad eum potissimum finem, & etiam nostris temporibus usitata est, ac loco accusationis introducta, ut dein judex ex officio inquirat. *c. ult. h. t.*

Dividitur *Denuntiatio*, quòd alia sit *E-* 29
vangelica, alia *Canonica*, & alia *Civilis*. *Evangelica* dicitur, quæ intenditur ad spiritualem emendationem alterius, eamque debet præcedere una aut altera monitio, sicut

sicut traditur in Evangelio *Matth. 18. v. 15.* his verbis: *si peccaverit in te frater tuus* (quo nomine omnis Christianus intelligitur) *corrige ipsum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus es fratrem tuum, si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum stet omne verbum, quòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ &c.* Si tamen monitio ista privata nihil efficeret, posset fieri denuntiatio apud judicem ecclesiasticum, etiam eâ non præmissâ, frustrà enim aliquis obligaretur ad actum inutilem, Nav. *Consil. 4. h. t.*

30 *Canonica* denuntiatio dicitur, quæ ex SS. Canonibus conceditur, ut si impedimentum denuntietur inter duas personas, quæ volunt matrimonium contrahere, vel aliud crimen contra Canones vel â personas ecclesiasticis commissum. Non requirit monitionem præviam, neque tantùm ad emendationem spiritualem, sed etiam ad pœnam Canonicam instituitur vel acceptatur. *c. qua propter. 47. causa. 2. q. 7.* Item ad hanc *Canonicam* denuntiationem etiam referri potest illa denuntiatio, quæ fit ad proprium interesse consequendum. Quamvis enim sæpius de jure civili non detur actio, ut propter læsionem ex contractu, quæ non est ultra dimidium justi pretii. *l. 2. Cod. de Rescindenda vendit.* nec contra hæredem defuncti ex delicto à defuncto commisso, *l. unicâ Cod. ex delictis defunctor. &c.* In foro tamen Ecclesiastico quoties adversarius obligatur in conscientiâ, potest denuntiari, & ad satisfactionem compelli, cùm Ecclesia judicet de quovis peccato mortali. *c. novit. 13. de Judiciis.* Videantur quæ dixi sup. *de Foro compet.*

31 *Civilis* demùm denuntiatio est, quam faciunt ministri publici ad hoc à Judice deputati, ut crimina in republicâ vel civitate commissa scrutentur, & ad judicium referant. Non creditur ipsis simpliciter, sed concurrentibus indiciis movent judicem ad inquisitionem instituendam. *l. ea quæ. 7. & l. singuli. 14. Cod. de Accusat.* Punitur, si per calumniam detulerint. Sin autem aliquali saltem probabilitate sunt ducti, excusantur propter necessitatem officii. *l. 5. de Custodia reorum.*

TITULUS II.
De Calumniatoribus.

SUMMARIA.

1. *Quid sit calumniari, & quæ calumniandi species.*
2. *In foro Canonico ex consuetudine fere pœna vera hodie arbitraria.*
3. *Præsumptio calumniæ in accusatore sufficienter tollitur præsumptionibus contrariis.*
4. *Quid sit prævaricari & quæ pœna ejus?*
5. *Quis dicatur Tergiversator & quæ pœna?*

TRadunt in hoc Titulo Interpretes quibus modis delinquant accusatores, dum licet *calumniando, prævaricando* aut *tergiversando.*

Calumniari est falsa crimina intentare seu innocentem per malitiam in judicium deferre. Pœna calumniæ est, ut calumniator ultra condemnationem in expensis & quælibet ab accusato, non tetur infamia, & punitur *talione*, id est, tali supplicio, quale ipse nomine probato affectus fuisset reus. *l. 1. ult. Cod. de Calumniatoribus.* De jure Canonico in *cap. 1. hoc tit.* circa Clerum calumniantes statuitur pœna depositionis & exilii.

De consuetudine in locum talionis successit pœna extraordinaria pro arbitrio judicis, & hodie de Jure Canonico ex generali consuetudine omnes ferè pœnas sunt arbitrarias testatur Val. *hoc Lib. V. tit. de Pœnis. §. 4. in fine.*

Porrò licet Glos. *in cap. 2. hoc tit.*

verbo calumniandi, generaliter doceat, hoc ipso præsumi calumniam, si accusator vel denuntiator non probat delictum; advertendum tamen est, hanc præsumptionem admittere probationem in contrarium, & concurrentibus aliis præsumptionib9 & circumstantiis ac juramento accedente posse penitus tolli & purgari, veluti si accusatus puus delicto apud viros etiam graves infamatus fuerit, si accusator delictum saltem semiplenè probaverit, si testes durante judicio ante examen mortui sint: præsertim si necessitas officii, vel justus dolor ad accusandum moveat, ut in personis publicis vel tutoribus circa res pupillares contingit, *L. 2. Cod. De his, qui accusare non poss.* Item in accusante marito uxorem de adulterio. *L. 6. Cod. Ad L. Jul. de Adult.* prout rectè ad cit. *Gloss.* notavit Panor. *in c. 2. h. t. n. 5.*

Prævaricari dicitur ille, qui cùm accusasset vel denuntiasset aliquem de crimine publici judicii, postea corruptus dissimulavit veras probationes & adduxit inefficaces, vel quoquo modo adjuvit reum, ut absolveretur. Pœna injungitur prævaricatoribus extraordinaria sive arbitraria, *l. 1. & 2. ff. de Prævaricatoribus.*

Tergiversari (quasi per modum fugientis *tergum vertere*) dicitur, qui post litem contestatam ab accusatione publici criminis prorsus desistit. *Tergiversationis* pœna ex Senatus consulto Turpilliano statuitur quinque librarum auri, vel alia extraordinaria, *L. 7. in fin. ff. de Prævaricatoribus.* sed ex *l. 1. Cod. ut intra certum tempus criminal. quæstio terminetur.* quartâ omnium bonorum parte cum infamia *tergiversator* punitur. De Jure Canonico nulla certa pœna præstituta est, ideo dici potest juxta superiùs dicta, esse arbitrariam.

TITULUS III.

De Simonia, & ne aliquid pro Spiritualibus exigatur vel promittatur.

SUMMARIA.

1 *Simonia nomen trahit à Simone Mago, estque species sacrilegii.*
2. *Simonia etsi a SS. Canonibus dicatur hæresis, tamen potest esse sine vera hæresi.*
3. *Ponitur & explicatur definitio Simoniæ.*
4. *Est alia mentalis, alia conventionalis, alia realis.*
5 *Empto & venditio circa Simoniam late accipitur pro quovis contractu temporali.*
6. *Spirituali annexum 3. modis accipitur.*

SImonia delictum est, quod à Simone Mago nomen & originem traxit, is enim, ut in *Act. Apostolor. 8. c.* legitur, cùm vidisset, quòd per manùs impositionem daretur Spiritus S. obtulit Apostolis pecuniam dicens: *date & mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum S.* cui respondit Petrus: *pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum DEI existimasti pecuniâ possideri.* Est igitur *Simonia* species *sacrilegii*, quam SS. Canones variis nominibus detestantur, prout in *c. reperiuntur. 7. caus. 1. q. 1.* appellatur execrabile flagitium, & in *c. 6. h. t.* dicitur pestis sui magnitudine alios morbos vincens. Ejus malitia consistit in irreligiosa, & indigna tractatione rei sacræ vel spiritualis, dum ita vilis putatur, ut in commutationem rerum temporalium venire possit, vel quòd dona spiritualia existimentur esse in potestate & commercio hominum, & non potiùs à solius DEI gratia & gratuita voluntate dependere. Item hoc delictum valdè pernitiosum est Ecclesiæ, si nimirum Prælaturæ Ecclesiasticæ, ordines, beneficia & similia potiùs ob turpe lucrum, quàm personarum merita & virtutes distribuantur.

2 Licet verò error Simonis Magi fuerit hæreticus, dum putavit donum spirituale posse pretio comparari, & ideo etiam *Simonia* hæresis vocetur in *c. 5. h. t. & c. Presbyter. 1. causâ 1. q. 1.* nihilominus sciendum est, Simoniam committi posse sine isto errore, & ab eo, qui pro spiritualibus accipi temporalia, quamvis non credat spiritualia vendi posse: quia etiam hoc casu irreverentia spiritualium & indigna tractatio, ac violatio Evangelici præcepti: *gratis accepistis gratis date*, &c. concurrit, unde nomen hæresis in *cit. c.* intelligendum est, quòd simonia origine suâ fuerit hæresis, & etiam hodie esse possit, si ille error interveniat.

Definitur *Simonia* à Gl. communiter recepta *in princ. causâ 1. verbo. Quidam*, quòd sit *studiosa voluntas* emendi vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.

3 Dicitur I. *studiosa voluntas*; id est, deliberata cum advertentia mali; nam voluntas & propositum distinguunt maleficia. Dividitur autem *Simonia* in *Mentalem*, quæ solâ voluntate committitur, nec in actum prodit exteriorem; *Conventionalem*, quæ in pactum deducta est; & *Realem*, ubi ultra pactum etiam traditio rei spiritualis accessit. de qua divisione plura dicemus, quando inferiùs de pœnis *Simoniæ* agemus.

4 Dicitur II. *emendi* aut *vendendi*, quæ verba late accipienda sunt, ut includant omnem contractum, in quo res temporalis pro spirituali datur, qualis est permutatio, vel alius contractus innominatus, *do, ut facias, facio, ut facias*, &c.

5 Dicitur III. *aliquid spirituale*: in est, quodvis supernaturale donum ad animæ salutem directè institutum, vel *spirituali annexum*: quod annexum potest esse tribus modis: vel antecedenter, ut Jus Patronatûs ad beneficium, vasa sacra ad sacrificium, &c. vel concomitanter, ut habitus corporis spirituali officio; vel consequenter ut usus beneficiorum; qui dantur propter spirituale officium. Sed hæc omnia, quæ volvunt plures difficiles quæstiones, ut ticulari magis *seqq. ff.* examinabimus.

Colliges autem inprimis ex dia tione & ejus explicatione ad constitu *Simoniam* tria debere concurrere *pactum*, *pretium temporale*: & *mercem*, sive rem spiritualem aut spiritu nexam.

§. I.

De Pacto Simoniaco.

SUMMARIA.

7. *Sine pacto non est Simonia formalis*: & quia *muneribus datis ante collatum beneficium non obligandum ex gratitudine collatum.*
8. *Non est Simonia, si res temporalis detur tantum ut incitamentum ad opus bonum.*
9. *Simonia est, etsi pactum cesset in solvendo non dantis.*

NOmine pacti Simoniaci, ut jam pra simus, venit omnis contractus mu cus, seu utrinque obligatorius, quo rem spiritualem tradendam obligatur. verò pactum præcedens est necessari sine eo non reputetur *Simonia*, quamv temporalis pro spirituali detur. "Unde liberè & sponte aliquid donat ei, à quo aut beneficium spirituale accepit, mer pterea *Simoniam* committit: quam ritualis non est deducta in commerc obligationem pro re temporali tan jus pretio, sed munus datum est oblat animi grati causâ, sicut videmus frat tiones solere fieri Episcopis, qui con Ecclesias, vel altaria, dummodò eas t ex justitia debitas non exigant. *c. ve stiones. 18. h. t.* Si tamen in collat beneficiorum Ecclesiasticorum fiant cedenter ab eo, qui supplicat pro ben

licet fortassis possint excusari à formali *Simonia*, quia non dantur tanquam pretium beneficii, sed ut collator ex gratitudine antidorali obligetur ad beneficium conferendum: nihilominus, cùm saltem habeant speciem *Simoniæ* & movere possint animum collatoris, ut indigno potiùs, quàm digno conferat beneficium; ideò propter scandalum, malam consequentiam, & affectionem Simoniacam in foro externo pœnam merentur, in interno autem peccatum inducunt, arg. *text. in dict. cap. 18. vers. quod autem.* nam munera excœcant sapientes, & Apostolus vult non abstinere nos tantũ à malo sed propter scandalum etiam *à specie mali*.

3 Præterea ex veriori sententia non est *Simonia*, si aliquid temporale detur non ut pretium, sed ut incitamentum ad opus bonum, velusi si parentes donent liberis, ut Ecclesias frequentent; si hæretico promittantur nuptiæ, vel malefico infideli à Principe condonetur supplicium, ut fidem Catholicam suscipiat, sicut docet Laym. *in Theolog. moral. de Simonia § 2. num. 11.*

4 Cæterum autem quamvis pactum non celat in favorem dantis, sed alicujus tertij, dicitur tamen Simonia commissa, si res spiritualis in obligationem deducta, prout in *c. nobis fuit 27. h. t.* decciditur, cassandam esse electionem ejus, cujus amici etiam ipso ignorante pecuniam electoribus promiserunt, nisi in fraudem electi vel eo contra protestante pecuniæ promissæ fuissent.

§. II.

De Pretio Simoniaco.

SUMMARIA.

I. Pretium simoniacum est omnis res temporalis, cùm datur pro re spirituali

II. Dicitur etiam munus; estque triplex, à manu, à lingua, ab obsequio.

III. Propter pactum implicitum committitur etiam suo modo Simonia peccatum.

QUamvis in emptione & venditione *pretium* consistere debeat in pecunia numerata, & si alia res detur, quàm pecunia, v. g. bos pro equo non sit emptio sed permutatio. *L. 1. §. 1. ff. de Contrahenda empt.* quia tamen in materia Simoniæ nomine emptionis & venditionis intelligitur omnis contractus utrinque obligatorius, ideò etiam nomine *pretii* venit omnis res temporalis æstimabilis vel utilis, quæ pro re spirituali datur.

Dico autem *temporalem* esse pretium Simoniæ: nam unam rem spiritualem dare pro alia re spiritualia caret Simoniæ vitio, sicut notant DD. communiter in *c. sicut animus. 2. & c. super eo. 7. de Transact.* Glos. *in cap. ad quæstiones. 6. de rerum permutat.* Unde non erit prohibitum, Reliquias sacras cum aliis Reliquiis, beneficium cum beneficio, decimas unius Ecclesiæ cum decimis alterius permutare, dummodò observentur solennitates, quæ in permutatione beneficiorum & alienatione rerum requiruntur: de quibus in *Lib. III. t. 13.* diximus.

Porrò pretium simoniacum scriptores Ec- II
clesiastici solent etiam *munus* appellare, ut in *c. Salvator. 8. causâ. 1. q. 3.* eo sensu, non ut significet donum gratuitum (ex quo non constitui Simonia paulò superius traditũ est) sed debitum ex obligatione, quemadmodum etiam de Jure Civili. *ff. de Muneribus & honoribus. munus* accipitur pro onere, servitio aut tributo.

Dividunt DD. pretium simoniacum in munus *à manu*, munus *à lingua*, & munus *ab obsequio*, eaq; divisio patenter traditur in *d. c. Salvator. circa med. vers. ideo qui easdem.* & clarius in *c. sunt nonnulli. 114. causâ 1. q. 1.* Munus *à manu* dicitur res quælibet temporalis æstimabilis & utilis. Item etiam debiti vel obligationis remissio, ut si Episcopus suo creditori conferat beneficium, ut is vicissim remittat debitum, ad quod Episcopus tenetur. Per munus *à lingua*

telliguntur laudes, preces, vel commendationes, v. g. apud Principem vel populum in alia causa pro eo interponendæ, qui beneficium aut rem spiritualem contulit. Denique per munus *ab obsequio* intelliguntur quælibet servitia vel obsequia alicui præstanda sub obligatione beneficii conferendi.

Verùm hic iterum advertendum est, quòd ista munera tunc quidem constituant formalem Simoniam, si in pactum vel obligationem utrinque deducta sint, non si ab altera
12 parte liberè & spontè exhibita. Interim si Episcopus patiatur v. g. aliquem famulum gratis vel pro modico pretio inservire sub spe recompensandi per collationem beneficii Ecclesiastici, plerumque præsumi implicitum pactum simoniacum, & saltem committi peccatum propter scandalum & speciem Simoniæ, & quòd inde beneficia non juxta qualitates personæ, sed obligationem privatam distribuantur, docet Suarez. *Tom. 2. de Religione. tract. 3. lib. 4. cap. 30. n. 2.* & Less. *de Justitia & Jure lib. 2. cap. 52. dub. 20.*

---

§. III.

De Re spirituali sive materia & merce Simoniæ.

SUMMARIA.

13. *Quomodo pro Sacramentorum administratione possit exigi licitè aliquid temporale?*
14. *Non licet Parochis ob denegatam pecuniam consuetam denegare Sacramenta.*
15. *Pro Missis & precibus quomodo pecunia possit accipi?*
16. *Ex quibus causis consuetudo accipiendi aliquid pro sepulturis & Sacramentorum administratione possit admitti? conciliantur textus in* c. cum Ecclesiæ. & c. ad Apostolicam. h. t.
17. *An & quomodo res consecratæ vendi possint?*
18. *Illicitum est rei consecratæ usum locare pro pretio.*
19. *Omnis actus jurisdictionis spiritualis regulariter ponit materiam Simoniæ.*
20. *Quid sentiendum de stylo Curiæ Romanæ, quo pro dispensationibus exigitur pecunia?*
21. *Simoniacum est pro ingressu in Religionem vel susceptione in Canonicum aliquid ex pacto petere: quod tamen declaratur.*
22. *Decimæ possunt in contractum temporalem deduci, quoad fructus & jus utile, non directum.*
23. *Ius decimandi in uno loco potest commutari cum jure decimandi in alio loco.*
24. *Ius Patronatûs directè in contractum temporalem deduci non potest, sed cum [illegible] bonorum vel re, cui adhæret, potest [illegible]*
25. *Quid si in contractu spectalis mentio [illegible] natûs fiat?*
26. *Circa beneficia Ecclesiastica, contractus [illegible] sunt Simoniaci.*
27. *Annatæ tamen, vel primi fructus de consuetudine etiam ab Episcopis peti possunt.*
28. *Resignatio beneficii est Simoniaca, si pactum temporale etiam circa expensas interveniat.*
29. *Pensio tamen resignandi potest constitui.*
30. *Beneficia inæqualium redituum, si permutentur, excessio pretio compensari non potest: sed pensio potest constitui.*
31. *Quid in hac parte spectale circa Monasteria habentia parochias incorporatas?*
32. *Transactio super lite beneficiali fieri non potest, dato temporali: ad redimendam tamen vexam aliquid dari potest, cum distrectione.*

QUænam dicatur res spiritualis, & spirituali annexa præmisi in tertio membro definitionis, sed in specie

Quæritur I. Si Sacramenta proprie sint spiritualia, ad salutem animæ directè instituta, quomodo ergò Parochi pro Baptismo, Confessionibus, ministratione Eucharistiæ &c. pecuniam à populo exigunt?

℟. Quòd talis pecunia non exigatur tanquam pretium Sacramenti, quòd est inestimabilis valoris, sed tanquam stipendium necessarium pro sustentatione Ministrorum Ecclesiæ, nam juxta testimonium Christi *Matth. 10. vers. 10. dignus est operarius mercede suâ*, & Apostolus 1. *ad Corinth. 9.* ait, neminem suis stipendiis militare. Dominum ordinasse, ut qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivant, & qui altari deserviunt, de altari vivant.

Hic tamen advertendum est, non licere parochis ob denegatam pecuniam denegare sacramenta, sed debere aliâ viâ, aut apud Episcopum jus suum prosequi; aliàs enim non leve foret scandalum, species Simoniæ & grave parochianis aliis detrimentum, si ob modicam pecuniam salutaribus mediis frustrarentur, *c. audivimus. 41. & c. in tantum. 36. h. t.*

Quæritur II. Quo jure pro Missis vel precibus ad aliorum intentionem faciendis pecunia accipiatur?

℟. Etiam hic pecuniam non dari, ut *pretium* pro Missa vel precibus, cùm utique sit nulla proportio inter medium v. g. florenum & sanctissimum Missæ Sacrificium, sed pro mercede operis, & servitii, ad quod alicui gratis præstandum non est obligatio secundum allegatam Christi & Apostoli sententiam ac decretum Concilii Agathensis, relatum in *c. ult. causâ. 1. q. 2.* quòd etiam de quintalibus dignus sit operarius & Minister Ecclesiasticus mercede suâ. Porrò hæc ratio etiam in eo procedit, qui aliàs sufficientes reditus habet; cùm non propterea teneatur mihi gratis servire, nisi illi reditus in hunc finem sint ei deputati, sicut in Parocho, qui propterea percipit decimas, ut Sacramenta Parochianis administret. Unde si Parochis ex decimis vel aliis proventibus habeat abundanter reditus pro se & Capellanis suis, volunt plerique DD. eum pro administratione singulorum Sacramentorum nihil exigere posse, per text. *in c. cum in Ecclesiæ 9. & in cap. suam. 29. h. t.* Alii tamen ex diuturna consuetudine tales exactiones excusant, de hac autem consuetudine.

Quæritur III. Quomodo inter se conciliandi sint, dictum *c. 9. & c. ad Apostolicam. 42. h. tit.* Ubi in priori omnis consuetudo exigendi aliquid pro sepulturis, & Sacramentorum administratione damnatur: in posteriori autem pontifex præcipit in similibus pias consuetudines observari.

℟. *c. 8. & 9. h. t.* explicandum esse de tali consuetudine, quæ non fuit legitimè & absque peccato introducta, aut præscripta, ut, quia Clerici aliàs sufficientia beneficia habentes, nihilominus pro administratione Sacramentorum pecuniam exegerunt, & denegantibus pecuniam negârunt Sacramenta, vel sepulturam &c. apertè enim ibidem Pontifex loquitur de similibus actibus peccaminosis, ex quibus ait, non induci consuetudinem, cùm diuturnitas temporis peccatum non minuat, sed augmentet, *& tanto sint graviora crimina, quo diutiùs animam tenuerunt obligatam.* Verùm alterum *cap. ad Apostol. h. t.* accipiendum est de tali consuetudine, quæ sine peccato, & ex rationabili causa est obtenta: plures autem causæ enumerari possunt, ex quibus talis consuetudo sit rationabilis & legitima.

Primò si parochus non habeat sufficientes reditus pro se, & Capellanis suis; neque ista sufficientia ita strictè de quotidiano tantùm victu intelligenda est, quin etiam futurarum necessitatum aliqua ratio, sine avaritia tamen, habeatur.

Secundò si consuetudo sit immemorialis, & non constet, quo initio cæperit, videtur tutò observari posse; quia consuetudo immemorialis habet vim legis & privilegii, atque possessio tanti temporis, quod hominum memoriam excedat, omnem præsumptionem mali excludit *cap. super quibusdam. 26. & ibi* Gloss. *& DD. de Verb. significat. l. 3. §. ductus aquæ. 4. ff. de Aqua quotidiana & æstiva.* dummodò à violentis extorsionibus abstineatur, & in quantitate præsertim respectu pauperum excessus non fiat. Unde solent Episcopi tales exactiones (quas vulgò de *stola* vocant) taxare & moderari.

Circa sepulturas *tertiò* specialiter potest aliquid peti pro conservatione cæmiterii, vel loci specialis sepulturæ, aut sustentatione cantorum, vel propter specialem laborem, ad quem is, qui parochus non est, non tenetur, ut si in alia Ecclesia, quàm Parochiali electa sit sepultura: item quòd honor & præeminentia specialis sepulturæ, ut quia est in loco sublimiori & conspicaciori (adeòque respectus temporalis) vel obligatio Ecclesiæ, quòd nullum alium velit recipere ad particularem sepulturæ locum, quàm certam familiam, sit pretio æstimabilis, cum pluribus cit. docet Barbos. *de Offic. Paroch. part. 3. c. 26.*

Quartò cùm in plerisque parochiis decimæ personales de lucro & negotiatione hominum solvi solitæ, & in pluribus etiam decimæ minutæ v. g. de ovis, lacte, pomis, lino, lana & similibus in desuetudinem abierunt, credibile est, quòd fortassis ex antiquis pactis inter Parochos & Parochianos in locum decimarum istarum aliæ particulares exactiones successerint.

17 *Quæritur* IV. An res consecratæ vel benedictæ, ut Calices, Paramenta, Missalia, Cruces Hispanicæ, aliaq; similia vendi possint saltem ratione materiæ, quam continent, quia fortè ex auro, vel argento sunt; Canonistæ veteres plerique in ea fuerunt sententia, tales res consecratas, quamdiu consecrationem retinent, vendi non posse, sed si quæ sint, quæ confractæ aut scissæ amittere possunt consecrationem, ut calices argentei, vestes sericæ &c. priùs tales res frangendas aut scindendas esse, ut deinde tanquam profanatorum materia vendi possint. Fundamentum est in *c. si quis objecerit. 7. causâ 1. q. 3.* ubi regula traditur, ut quando duo sunt necessariò sibi connexa, unum sine altero vendi non possit, & ponitur exemplum de Ecclesia consecrata, quòd non possit vendi ratione materiæ sive ædificii. Item in *c. abolendæ. 13. de Sepulturis.* prohibet Pontifex, ne pro sepultura in cæmiterio ratione terræ effossæ aliquid exigatur, similiter. *c. dictum. 10. causâ. 1. q. 1. & c. non satis. 8. h. t.* interdicitur, ne pro oleo, chrismate, aut balsamo, ex quo chrisma conficitur, aliquid petatur. Verùm Recentiores, præsertim verò Theologi, communiùs docent, ex sua natura non esse Simoniam, vendere præcisè materiam rei consecratæ, quanti valeret, si consecrata non esset, eò quòd materia secundùm se spectata nihil speciale sit, & vendens pro ea priùs pecunias exposuerit. Item in apportandis Crucibus Hispanicis, vel sacris reliquiis sumptus itineris & molestia æstimatur.

Circa textus contrarios aiunt observandum esse; aliqua esse prohibita, quia *Simoniaca*, alia *Simoniaca*, quia *prohibita* quidem, hoc est, numerari inter Simoniaca non quòd propriè talia sint, sed quòd aliquam Simoniæ speciem habeant, & ideò à jure Ecclesiastico prohibeantur. Unde eosdem textus interpretantur, procedere illis casibus, quando exinde esset scandalum fidelium, vel si cum rebus consecratis institueretur quædam mercatura & negotiatio, vel si materia cariùs æstimaretur, quia consecrata. Hinc verò circumstantiis sepositis, non improbabiliter putant excusari posse consuetudinem, in qua talis materiæ venditio practicatur. Prolixè hanc quæstionem examinant Suar. *de Simon. cap. 14. n. 4. & seqq.* ubi n. 7. monuit, illicitum esse, rem consecratam, v. g. calicem aut paramenta missalia locare pro pretio, censeretur enim venditus usus rei, qui est spiritualis & sacer, nisi fortassis pecunia peteretur pro reparatione rei deterioratæ.

Quæritur V. An pro dispensationibus in impedimentis Matrimonii, Voti & similibus accipere pecuniam sit simoniacum?

℟. Omnes

R. Omnem actum jurisdictionis spiritualis regulariter ponere materiam simoniæ, præsertim verò si talis actus circa forum internum, & relaxationem vinculi conscientiæ versetur. Unde etiam in Conc. Trid. *Sess. 21. de Reform. c. 1. Sess. 24. de Reform. cap. 6. Sess. 24. de Reform. matrim. c. 5.* dispensationes, collationes ordinum, & concessiones dimissorialium ac beneficiorum jubentur gratis fieri. In *c. ad aures. 24. h. t.* prohibetur pecunia accipi pro absolutione ab excommunicatione. Et generaliter in *c. cum ab omni. 10. de Vita & honestat. Clericor. & c. statutum. 11. §. insuper de Rescript. in 6.* statuitur, ut administratio justitiæ gratis fiat, quòd Judices Ecclesiastici propterea sua beneficia habere censeantur.

Sed objici solet stylus Curiæ Romanæ & Legatorum Pontificiorum, ex quo stylo dispensationes sine pecunia non conceduntur. R. Causas hujus exactionis esse varias, & non solvi pecuniam tanquam pretium dispensationis, sed vel in sustentationem officialium, vel etiam ipsius summi Pontificis aut Legatorum eo modo, quo Parochis ob suam sustentationem admittitur exigere pecunias à bijs, quibus Sacramenta administrant. Item Judex delegatus Ecclesiasticus, quamvis justitiam gratis debeat administrare, si tamen indigeat assessore, pro eo à partibus litigantibus salarium petere potest. *d. c. statutum. §. Assessorem autem. de Rescriptis. in 6.* Denique pecunia pro dispensatione exacta aliquando imponitur à Pontifice in pœnam delicti præcedentis, sicut in irregularitatibus ex homicidio, vel alio delicto provenientibus, aut in affinitate ex copula illicita contracta.

Quæritur VI. An pro ingressu in Religionem vel susceptione in Canonicum possit pecunia peti?

R. Regulariter esse Simoniacum aliquid ex pacto petere pro ingressu in Religionem, vel susceptione in Canonicum; est enim utique admissio in Religionem vel Canonicatum aliquid spirituale. *c. non satis. 8. c. Veniens. 19. & c. quoniam. 40. h. t.* Dico autem, si ex pacto aliquid petatur: nam liberalis oblatio suorum bonorum Religioni vel Ecclesiæ cuilibet permissa est. *l. 1. & auth. ingressi. Cod. de SS. Eccles.* Præterea communis est Doctorum limitatio, quam etiam consuetudo approbat, quòd in Monasterijs non sufficienter fundatis, sicut multa sunt Monasteria Monialium, possit fieri certa compositio pecuniaria pro alimentis, & sustentatione ingredientis. Suarez *d. l. c. 17. n. 7. & seqq.*

Quæritur VII. An decimas liceat in contractum pro re temporali deducere absque vitio simoniæ? 22

R. Decimas posse tripliciter considerari. *Primò* ut sunt ipsi fructus, qui ex alieno agro colliguntur, ut frumentum, vinum &c. & hoc sensu utique hos fructus vendere, vel commoditatem percipiendi alteri pro annua pensione elocare Parocho permissum est: quia fructus agrorum nihil spirituale sunt. *Secundò* accipiuntur decimæ pro ipso jure directo decimandi, quod est spirituale, vel spirituali annexum, quia competit propter spirituale officium Ministrorum Ecclesiæ, & primitùs à Deo introductum est, ut homines solverent decimas intuitu Dei Ministris ejus in recognitionem universalis dominij. Propterea hoc jus directum decimandi in contractum venditionis, permutationis, aut transactionis pro re temporali deduci non potest. Attamen jus decimandi competens in uno loco, rectè potest mutari pro jure decimandi, competente in alio loco, ob majorem fortassis commoditatem, vel etiam pro alia re, aut officio spirituali, ut si Monasterium se obliget ad faciendas conciones in aliqua Parochia, vicissim verò 23

verò cum authoritate Episcopi Monasterio assignetur jus decimandi in certo loco illius Parochiæ, res enim spiritualis non est pretium constituens Simoniam, ut superiùs dictum est. *Tertiò* decimæ accipiuntur pro jure utili decimandi, prout olim ante Concilium Lateranense frequenter fuerunt datæ decimæ Laicis ab Ecclesia in feudum vel emphyteusin, & translatum fuit in ipsos jus utile decimandi, directo penes Ecclesiam remanente, eo ipso enim quòd jus decimandi directum spirituale sit, ejus incapaces de jure Laici censentur, nisi speciali privilegio Pontificio ad id habilitentur. *c. quamvis. 17. de Decimis.* Istud igitur jus utile decimandi, cùm spirituale non sit, sed temporalis titulus de novo per contractum feudalem vel emphyteuticum creatus, ideò ex sua natura non est materia simoniaca, & consuetudine in multis locis receptum est, ut Laici decimas suas rursus aliis vendant, quæ omnia magis declarari possunt ex iis, quæ supra *in Lib. III. in Tit. de Decimis* diximus.

24 *Quæritur* VIII. An Jus patronatûs sit materia simoniæ?

℟. Jus patronatûs numerari inter jura spiritualia, aut spiritualibus annexa: est enim jus patronatûs jus præsentandi Clericum ad beneficium vacans, ut *Lib. III. in Tit. de Jure patronatûs* pluribus explicavi: unde per se vendi aut pro temporalibus commutari non potest. *c. de jure. 16. de Jure patronat.* Quod si de facto Jus patronatûs vendere aut alio contractu improbato in alium transferre quis præsumat, præter excommunicationem à Judice Ecclesiastico infligendam, ipso facto Jus patronatus amittet juxta Tridentin. *sess. 25. de Reformat. c. 9.* Atque pretium ipsi Ecclesiæ per talem contractum injuriâ affectæ applicandum esse, docet Panorm. *in eod. c. 16. n. 3.* Neque Jus patronatûs ideò minùs spirituale est, quòd frequenter etiam Laicos ex speciali juris & Pontificis indulto ad hoc Jus spirituale habilitatos, & hoc respectu secundùm quid Clericis æquiparatos esse.

Verùm hæc ita se habent, si Jus patronatûs per se & principaliter vendatur, at verò si Jus patronatûs sit reale, annexum certis castris, prædiis aut hæreditati, tunc venditis istis bonis etiam per consequentiam in emptorem transferetur Jus patronatûs, dummodo specialis æstimatio Juris patronatûs non fiat. Text. & DD. *in c. ex literis. 7. & 8. cùm sæculum. 13. de Jure patronatûs.*

Sed quid si v. g. venditor dicat, se cedere cum Jure patronatûs annexo vendere; nunquid & ipsum tunc Jus patronatûs specialiter venditum censebitur? Resp. id colligendum esse ex toto pacto venditionis, an scilicet pretium intuitu Juris patronatûs auctum sit, quo casu valebit quidem venditio Castri, sed non Juris patronatûs; imò tam Jus patronatûs, quàm pretium ei correspondens amittitur, juxta dicta. In dubio autem præsumetur Juris patronatûs mentio, non causâ venditionis, sed declarationis tantùm facta esse, ut nimirum emptor sciat jura bonis annexa. Barb. *in d. c. 16. de Jure patron. n. 3.*

Quæritur IX. An pro collatione beneficij Ecclesiastici permissum sit absque simonia accipere pecuniam? Resp. in beneficiis Ecclesiasticis regulariter omnes contractus onerosos, in quibus pro beneficio aliquid temporale recipitur, esse prohibitos, per textus apertos in *c. ult. de Pactis. c. super. 7. de Transaction. c. querelam. 15. c. ... nos. 34. h. t. & c. un. Ut Ecclesiastica beneficia sine deminut. confer.* quamvis ex reditus, qui ex beneficio spirituali percipiuntur, temporales sint; titulus tamen beneficii, seu illud jus, ex quo percipiuntur reditus, cùm detur propter spirituale officium, ut spiritualis, aut spirituali annexa reputatur.

Inter

Interim potest summus Pontifex pro plenissima sua in omnibus beneficiis potestate de fructibus beneficiorum tempore collationis sibi aliquam partem (quam vulgò annatas, sive primos fructus vocant) reservare, vel eo nomine aliquid à beneficiato petere: Episcopis verò quamvis hoc de jure communi prohibitum sit in *d. c. un. ut Eccles. Præbenda &c.* & in Conc. Trid. *sess. 24. de Reform. c. 14.* de consuetudine tamen in multis Diœcesibus practicatur, ut beneficiatus loco primorum fructuum certam tavam persolvere teneatur, quæ taxa datur non tanquam pretium beneficij, sed pro sustentatione Episcopi, & officialium ejus, vel aliis necessitatibus, pro quibus posset Episcopus fructus beneficiorum vacantium applicare.

Quæritur X. An in permutatione vel resignatione beneficiorum possit committi Simonia? Suppositis iis, quæ in *Lib. I. in Tit. de Renuntiat. & in L. III. in Tit. de Rerum permut.* tradita sunt dico breviter, omnem permutationem aut resignationem beneficiorum censeri simoniam, in qua privato partium pacto pecunia vel aliud temporale intervenit. *c. super hoc. 5. de Renuntiat.* adeò ut etiam illud pactum reprobetur, ex quo aliquis vult resignare suum beneficium in favorem alterius, si vicissim ab eo recipiat expensas in obtinendo illo beneficio factas *cap. cum pridem 4. & ibi DD. de Pactis.* Suarez *de Simonia. c. 5. n. 24.* Potest tamen Episcopus & multò magis summus Pontifex Clerico propter ægritudinem aut aliam inhabilitatem resignaturo beneficium, vel in lite beneficiali ob bonum pacis cessuro pro sustentatione ejus aliquam pensionem de proventibus beneficij resignati constituere. *cap. nisi essent 21. de Præbendis.*

Quæritur XI. An si beneficia permutanda sint inæqualium reditumm, liceat pacisci, ut ei, qui minus beneficium accipit, pecuniaria compensatio fiat? R. Id non posse fieri ex pacto partium, quia pecunia intelligeretur dari pro illo titulo seu jure spirituali ampliores reditus percipiendi; posset tamen emptor causâ sustentationis, si minus beneficium ad eam sufficiens non sit, aliam pensionem à pinguiori beneficio separare, secundùm ea, quæ mox præmisimus. Non obstat difficilis textus in *c. ad quæstiones. 6. de Rerum permut.* ubi Pontifex admittit talem pensationem pecuniariam: quia communior est interpretatio, quòd hic textus procedat tantùm in casu, de quo loquitur: si videlicet duo Monasteria inter se permutent possessiones Parochiarum sibi incorporatarum, quæ possessiones reputantur inter alia temporalia Monasteriorum bona. Secus autem est, si duo Clerici permutent beneficia, quæ permutatio aliter fieri non potest, quàm quoad titulum beneficij, cùm possessiones & prædia beneficij non sint in dominio temporali Clerici. 30

Quæritur Ultimò: An in lite beneficiali possit fieri transactio sine simonia, ut v. g. adversarius acceptâ pecuniâ à lite desistat? 31

R. Negativè per textus apertos in *c. constitutus. 4. & c. super eo. 7. de Transact.* Sed quid si aliquis dicat, se offerre pecuniam adversario non pro beneficio litigioso, sed ne vexetur in judicio, sive, ut vulgò loquuntur DD. ad vexam litis redimendam. R. Esse distinguendum, an offerens pecuniam habeat jus in re, & beneficium de facto obtentum & possessum, vel tantùm habeat jus ad rem, sicut præsentatus ante institutionem vel electus ante confirmationem. Priori casu admittitur tale pactum, dummodo non constet, petitionem adversarij esse manifestè injustam. Altero autem casu reprobatur, quia per pecuniam sterneretur via ad beneficium pacificè acquirendum, arg. *cap. Matthæus. 23. hoc tit.*

§. V.
De Pœnis Simoniæ.

33. *Quid sit simonia confidentialis?*
34. *Simonia mentalis non habet pœnam in foro externo.*
35. *Simonia Conventionalis non habet pœnam ipso jure, etsi ab una parte completa sit; exceptâ confidentiali Simoniâ.*
36. *Simonia realis habet pœnas ipso jure annexas tribus casibus, in ingressu religionis, SS. Ordinibus, & beneficiis Ecclesiasticis.*
37. *Pœnæ singulares simoniæ confidentialis.*
38. *In contractu simoniaco pretium à Judice Ecclesiastico applicari debet Ecclesiæ, vel piæ causæ.*

32 CIrca pœnas *simoniæ* repetenda est illa distinctio, quam superiùs in expositione definitionis tradidi, quòd scilicet alia sit simonia *mentalis*, alia *conventionalis*, alia *realis*. Adde hic quartam speciem, quòd alia sit simonia *confidentialis*, hæc autem committitur ab illis, qui beneficium Ecclesiasticum simplex aut curatum, regulare aut sæculare alicui procurant eligendo, præsentando, instituendo, confirmando, vel resignando cum certa confidentia, id est, expresso vel tacito pacto, ut is, cui procuratur, elapso aliquo tempore ipsimet cedenti, procuranti, vel conferenti, aut alteri certæ personæ &c. (v. gr. collatoris cognato, qui propter ætatem beneficij tunc temporis incapax est) resignet, vel pensionem aut fructus ex ea præstet.

33 Porrò simonia *mentalis* in foro externo nullam pœnam habet, sed cùm peccatum internum sit, in solo animo consistens, sufficit per pœnitentiam fori interni illud expiare. *cap. ult. h. tit.* cogitationis enim pœnam in foro externo nemo patitur. *c. cogitationis. de Pœnitentia dist. 1.* neque Ecclesia judicat de internis quoad pœnas inferendas, nisi in aliquem actum externum prodierint.

34 De simonia conventionali etiam satis conveniunt DD. quòd non habeat pœnam, quæ ipso jure inferatur, possit tamen à Judice Ecclesiastico arbitrarie puniri, quia Canones dictantes pœnas simoniacis, non de sola conventione, sed actuali datione & acceptione, aliave reali exactione loquuntur. Imò non paucorum est sententia, ad incurrendas pœnas juris non sufficere, si contractus simoniacus ab una tantùm parte completus sit (exceptâ simoniâ confidentiali) sed requiri, ut utrinque una pars dederit temporale & altera spirituale. Cov. *in relect. regulæ peccatum. p. 2. §. 8. n. 7.* & Less. *de Just. & Jure lib. 2. c. 35. dub. 27.*

Realis Simonia in triplici tantùm casu habet pœnas ipso jure inflictas. *Primò* si commissa sit in ingressu in Religionem, ac in præcedenti §. *q. 6. dictum.* Estque hoc casu pœna excommunicationis summo Pontifici reservata, dantibus & recipientibus imposita, & suspensio Conventûs ab officio. Item inhabilitas professi ad manendum in illo Monasterio, *extravag. 1. h. tit.* putat tamen Less. *d. l. dub. 23. hanc extrav.* non esse receptam, ut tales pœnæ ipso jure incurrantur.

Secundò simonia commissa in susceptione & collatione ordinum pariter habet pœnam excommunicationis summo Pontifici reservatæ & suspensionis ab exercitio pontificalium respectu ordinantis, & ab excussione ordinum respectu ordinati, sicut in Bulla Sixti V. *contra malè promotos* habetur.

Tertiò simonia commissa in adeptione vel collatione beneficij Ecclesiastici præter excommunicationem reservatam facit utrinque collationem, provisionem vel electionem, in quidem, ut neque per aliam collationem vel electionem promoveri possit ad illud beneficium is, qui id priùs simoniace obtinuit, nisi ipso ignorante, & multò magis contrarium protestante ab aliis, & fortassis in fraudem ejus simonia commissa sit. *c. sicut non*

h.t. c. penult. de Elect. extravag. 2. h.t.

Simoniæ confidentialis pœnas statuit Pius IV. in Bulla, *Romanum Pontificem* : & Pius V. *in Bulla, Intolerabilis &c.* ut annullatâ tali simoniacâ collatione & reservato illo beneficio sedi Apostolicæ, Episcopi & superiores committentes hanc simoniam, interdictum ingressûs in Ecclesiam, inferiores autem excommunicationem reservatam incurrant, & præterea ille, qui beneficium simoniacè accepit, non tantùm inhabilis fiat ad idem beneficium postea obtinendum, sed etiam omnibus beneficiis priùs obtentis privetur, quod tamen DD. non de privatione ipso jure, sed per sententiam judicis intelligunt cum Leff. *d. c. 35. dubio 26.* Istud quoque adnotandum est, quòd ad incurrendas pœnas simoniæ *confidentialis* non requiratur, ut contractus ex utraque parte sit impletus, quia refertur ad diversa tempora, unde sufficiet, si Episcopus hoc pacto beneficium contulerit, & alter acceptârit, ut v. g. post quinquenniũ resignetur consanguineo Episcopi, quâvis illa resignatio necdũ intervenerit.

Sciendum postremò, quamvis aliàs de jure civili in contractu turpi, si tam dans, quàm accipiens turpiter seu contra bonos mores egerit, melior dicatur conditio possidentis. *l. 2. Cod. de Condictione ob turpẽ causam.* tamen in contractu simoniaco rectè per sententiam judicis imperari posse, ut pretium Ecclesiæ injuriatæ vel pauperibus, aut alijs pijs causis restituatur. *c. audivimus h.t.* qua de re videri poterit Cov. *cit. loco §. 2. tit. 4.*

TITULUS IV.

Ne Prælati vices suas vel Ecclesias sub annuo censu concedant.

SUMMARIA.

1. *Ratio prohibitionis hujus Tit.*
2. *Pœna contrafacientibus statuta.*

EX hoc titulo confirmatur, quod in superiori tradidimus, videlicet jurisdictionem Ecclesiasticã esse materiam Simoniæ, unde hic prohibentur Episcopi, aliique Prælati, ne vices suas, id est, suam jurisdictionem, vel etiam quodcunq; aliud Ecclesiasticũ officium, ut Vicariatum, Archipresbyteratum, Decanatum, &c. alijs vendant pro temporali pretio, vel concedant sub tali onere, ut ipsis annua pensio solvatur. Rationem etiam convenientiæ addit Barb. *in c. 2. h.t. n. 2.* ne illi, qui sua officia pecuniâ acquisiverunt, gravent homines pœnis & exactionibus pecuniarijs, aut aliis modis potiùs lucro proprio, quàm spirituali fidelium comodo intendant. Quare magis congruit, ut Episcopus det suo Vicario & Officialibus sufficiens beneficium vel stipendium pro labore, quem habent in administratione officij, ut ita gratis & sine querela justitiam subditis exhibeant. Pœna hujus prohibitionis statuitur, ut officialis redimens officium pecuniâ privetur illo, & à Prælato potestas conferendi tale officiũ auferatur; quam tamen pœnam non ipso jure, sed per sententiam judicis infligi, latius colligitur, *ex c. 1. & 2. h.t.* ubi textus non dicit, privatus sit, sed privetur, scilicet per Judicem superiorem,

TITULUS V.

De Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

SUMMARIA.

1. *Quid nomine Magistri hic intelligatur?*
2. *Quales Magistros in Ecclesijs cathedralibus de jure, maximè Tridentino debeant constitui?*
3. *Magistri Theologiæ etiam absentes gaudent fructibus suorum beneficiorum.*
4. *Et quid de aliarum Facultatum Magistris?*
5. *Magistri Theologiæ, si in suis Ecclesijs doceant, habentur etiam pro præsentibus in Choro.*

6. *Clerici studentes cum licentia Episcopi Theologiæ vel Juri Canonico etiam in absentia gaudent fructibus beneficiorum.*
7. *Parochus & Curatus post Conc. Trid. non conceditur amplius talis licentia.*
8. *Prohibitio, ne quid accipiatur pro licentia docendi, est tantùm Juris Ecclesiastici: nisi hæc licentia à Prælato ecclesiastico ex officio detur.*
9. *Professores possunt exigere stipendia pro doctrina.*
10. *Quando pro Gradibus Academicis aliquid liceat exigere?*

HUnc titulum Compilator annexuit materiæ de *Simonia* propter prohibitionem exigendi aliquid pro licentia docendi: quia tamen generaliter etiam tractat de *Magistris*, de his quædam scitu digna præmittemus.

1 *Magistri* nomine hic intelliguntur tam SS. Theologiæ, & SS. Canonum, quàm aliarum facultatum aut artium liberalium Pro-
2 fessores, Lectores vel Doctores. De his statuitur inprimis in *c. 1. 4. & ult. h. t.* ut in singulis Ecclesiis Cathedralibus constituantur Magistri, qui saltem Grammaticam doceant, assignatâ eis congruâ præbendâ, seu proventibus pro salario & sustentatione: in Metropolitana verò Ecclesia habeatur etiam Magister SS. Theologiæ, cui similiter à Capitulo providendum sit. Deinde à Conc. Trident. *sess. 5. de Reform. c. 1.* constitutum est, ut etiam in omnibus Ecclesiis Cathedralibus, ubi Civitas est populosa & reditus sufficiunt, Magister Theologiæ instituatur, Insuper in Monasteriis & Coventib⁹ Regularium sacræ Scripturæ Lectio habetur.

Magistrorum docentium Theologiam eti-
3 am extra suas Ecclesias & beneficia, privilegium est, quòd non minùs, quàm si in iis residerent, fructus beneficiorum suorum integrè percipere possint, non tantùm per quinquennium, sed quamdiu in docendo persistunt. *c. quia nonnullis. 4. h. t. & ibi DD.* Rebuffus *in Praxi beneficior. tit. Dispensatio, de non residendo. num. 25.*

Nec refert, quòd *in cit. c. fin.* videatur id restringi ad *quinquennium*: nam quinquennium illud refertur ad studentes & docentes, non autem ad docentes, ut notat Barb. *in d. c. fin. n. 5.* Quod de Magistris Theologiæ dictum est, etiam de Professoribus SS. Canonum procedere tradunt DD. cum Panorm. *in c. licet. 32. n. 5. de Prebend.* De aliarum Facultatum Professoribus secùs de Jure communi videtur: idem tamen etiam istis, si in publica Universitate doceant, conceditur per Bullam Eugenii, quam ad omnem Universitatem extendi docet idem Barb. *in Consult. Canon. l. 3. resol. 88. dub. 1.* Videatur etiam Gent. *de Benefic. p. 3. c. 2. n. 56.* Specialiter autem circa Thelogiæ Professores à Gregorio XIII. concessum fuisse refertur in Decisiones *Card. ad d. c. 1. Concil. Trident. n. 12.* ut si in Ecclesia sua doceant, non tantùm fructibus beneficii, sed etiam quotidianis distributionibus, ac si in Choro deservirent, gaudere possint, non tantùm pro iis horis quibus docent, sed toto die.

Ut verò Clerici etiam in doctrina & studiis proficiant, simili modo ijsdem conceditur *in d. c. fin.* ut absentes ex licentia sui Prælati in studio Theologico (idem esse in studio Canonico tradunt DD.) gaudent nihilominus fructibus suorum beneficiorum possint, sed per quinquennium, quod studium pædictum absolvi facilè potest. Ex autem Curatis & Parochis quoque in c. ... *ex eo. 34. de Elect. in 6.* licentia similis ad studendum concedatur usque ad septennium, tamen post Constitutionem Conc. Trid. *Sess. 22. de Reform. c. 1.* illam licentiam non posse ampliùs concedi, determinatum fuisse à S. Congregatione Cardinal. refert Barb. *in c. relatum. 4. de Cler. non resid. n. 7.* cum pluribus citatis.

In altera hujus rubr. parte subjungitur prohibitio, ne pro licentia docendi, sive pro obtinenda professura aliquid temporale

gat is, ad quem talem licentiam vel professuram concedere pertinet. Quia tamen professura liberalium artium ex se non est aliquid spirituale, imò nec ipsius Theologiæ, quatenus discursus scholasticus est, qui ut in schola proponitur, non ordinatur principaliter ad salutem animæ, sed ad institutionem potiùs & eruditionem discipulorum, & ita actus naturalis est, licet ex consequenti illa doctrina à discipulo accepta ad salutem animæ accommodari possit, ideò plerisque placet, hanc exactionem pro licentia docendi esse tantùm Jure Ecclesiastico tanquam inconvenientem prohibitam, non autem propriè Simoniacam, nisi eo casu, quo Prælatus Ecclesiasticus, cui ex officio competit professuram aliquam una cum beneficio conferre, pro licentia docendi à beneficiato aliquid specialiter exigat.

Non autem prohibetur in *hoc tit.* quin Professores possint erigere congruam mercedem & stipendium pro sua doctrina, cùm id possent, tametsi doctrina inter spiritualia reputaretur, sicut in *tit. de Simonia* de Clericis diximus, qui pro lectione Missarum, vel alijs servitijs spiritualibus honestum stipendium habere possunt. *Nemo enim*, teste Apostolo *1. ad Corinth. 9. suis stipendijs militat, & qui seminat spiritualia, metere potest temporalia:* peccabunt tamen professores artium contra justitiam commutativam, si habentes sufficiens stipendium insuper aliquid à discipulis exigant, nisi liberaliter offeratur, vel extraordinarium laborem aut institutionem, ad quam ex pacto stipendiali non tenentur, eis impenderint, sicut tradit Panorm. *in c. quia nonnulli. hoc tit. num. 3.* sed

Inquies: si pro *licentia docendi* non licet exigere pecuniam, quomodo ergò pro gradu *Magisterij* & *Doctoratûs* ab Universitatibus exigitur, cùm tamen in tali gradu Principale sit docendi, & interpretandi licentia.

R. In gradu Magisterij vel Doctoratûs 10 plura posse considerari, quæ sunt pretio æstimabilia? ut *primò*, labor & incommoditas examinantium, approbantium, & assistentis Universitatis in tali gradu. *Secundò* Gradus ipse quatenus publicum testimonium scientiæ & doctrinæ, *Tertiò* honor temporalis per gradum collatus. *Quartò* communicatio privilegiorum gradui annexorum. Ex his ergò titulis meritò aliquid pro Gradibus Academicis exigi & accipi potest.

TITULUS VI.

De Judæis, Saracenis, & eorum Servis.

SUMMARIA.

1. *Qui sint & unde dicantur Saraceni?*
2. *Licitum est tolerare Judæos, & magis tolerentur, quam Hæretici?*
3. *Non permittitur tamen Judæis novas synagogas ædificare, aut veteres ampliare.*
4. *Conversatio cum Judæis & Infidelibus quatenus sit prohibita?*
5. *Judæi & Saraceni à Christianis distincto habitu uti debent.*
6. *Pœna eorum tam Canonica, quàm Civiles, qui illicitum commercium cum Infidelibus exercent.*
7. *Qualis conversatio cum Judæis & Infidelibus licita esse possit?*
8. *Prohibitum est Judæis tribuere officium vel jurisdictionem inter Christianos.*
9. *An liceat Infidelibus propter infidelitatem & c. bellum inferre?*
10. *Judæi & Infideles ad fidem directè cogi non possunt; indirectè tamen bene, si resistant Evangelij prædicationi.*
11. *Invitis parentibus eorum filij non sunt baptizandi: exceptis certis casibus, qui enumerantur num. 12.*
12. *Servi & Filij familias ex Judæis vel gentilibus conversi liberantur à potestate eorum.*

1 QUinam sint Judæi scilicet adhuc cultores veteris Testamenti, negantes Christum fuisse DEUM, & Redemptorem nostrum, satis omnibus notum est. De *Saracenis* dubitatur quidem, unde propriè nomen & originem acceperint, ac qualis sit eorum religio, traduntque communiter antiquissimi scriptores apud Cov. *Variar. Resol. lib. 4. c. 9.* quòd ab Agar uxore & ancilla Abrahæ & Ismaële filio ejus descendant (unde & Ismaëlitæ aliquando vocantur) ut verò servilis originis maculam declinarent appellârunt se *Saracenos*, quasi à Sara altera uxore Abrahæ libera stirpem ducerent; Judæorum quoq; ritus imitati sunt. Interim in præsenti Tit. comprehendi omnes Mahometicæ sectæ adjunctos, sive sint Turcæ, sive Persæ, Tartari, Ægyptij, aut similes, scribit Barb. *in c. 6. h. t. n. 3.* & etiam alios Paganos, seu quoscunque Infideles intelligi, vult Zoës. *eod. tit. n. 3.* Porrò in materia hujus tit.

2 *Quæritur* I. An licitum sit Christianis Principibus, ut in suis terris tolerent Judæos?

R. Affirmativè, quia ritus Judaici Evangelicam veritatem adumbrant, & gens Judaica, quæ ita constanter suam progeniem, & traditiones suas à Moyse & Patriarchis derivat, testimonium assiduum præbet sacræ Scripturæ, ne ab Atheis hominibus tanquam figmentum noviter excogitatum explodatur; eáque de causâ planè credibile est, quòd Deus gentem Judaicam non penitùs deleri, sed toto orbe dispergi voluerit. Pulchrè D. August. *contra Faustum c. 23.* inquit: *quid est aliud hodie gens ista, nisi quædam scrinaria bajulans legem & Prophetas ad testimonium assertionis Ecclesiæ, ut nos honoremus per Sacramentum, quod illa nuntiat per literam.* Cur autem minùs tolerentur Hæretici, imò *in c. excommunicamus. 13. §. moneantur. de Hæreticis*, omnes Principes sæculares jubeantur, expellere ex finibus suis hæreticos? Ratio est, quia majus perversionis periculum inducunt hæretici, quàm Judæi, cum verò ditum sit, aliquem ex Christianis ad Judæos transire. Dein Ecclesia potest in pœnam hæresis hæreticos possessionibus suis tantum rebelles subditos privare: quia semel per baptismum intra fidelium Christianorum Ecclesiam recepti, & consequenter Romani Pontificis, utpote ejusdem Capitis, subjecti sunt; Judæi verò & cæteri Infideles nunquam per baptismum intra Ecclesiam recepti, propriè ejus subditi non sunt, dicente Apostolo *1. ad Corinth. 5. §. 12. Quid enim hi est de illis, qui foris sunt* (hoc est extra Ecclesiam) *judicare?* & præterea ob solam infidelitatem, nisi aliæ causæ accedant suis bonis spoliari non possunt, ut mox dicemus.

Interim tamen quia nimia Judæorum in locis Christianis abundantia non caret periculo apud rudem plebem, nec conveniat ita tanto vigore permittantur ritus Judaici cum frequenti blasphemia Christiani nominis: ideò statuit summus Pontifex *in c. constitut. 7. h. t.* ut Judæis quidem permittatur sit veteres Synagogas ab antiquis temporibus obtentas restaurare, non autem novas ædificare, vel altiores, ampliores, aut pretiosiores reddere.

Quæritur II. An & quatenus Christianis prohibita sit conversatio cum Judæis Infidelibus?

R. Tum ad charitatem Christianæ Religionis conservandam, tum ad cavendum perversionis periculum prohibitum est Christianis, ne assiduâ familiaritate cum delibus, præsertim verò cum Judæis ut sicut in specie interdicitur, ne aliquis Christianus in eadem domo cum Judæo habitet ne Judæo Medico utatur, Judæorum amicomedat, in eodem cum iis convivio

balneo versetur; ne quisquam Christianorum Judæo continuò serviat, nisi locando operas ad modicum tempus: ne nutrices Christianæ nutriant Judæorum infantes intraiplorum domum: ne Christiani & Judæi vel alij infideles conjugia inter se ineant, prout hæc omnia habentur per plura *cc. in causa. 28. q. 1.* Præterea ut inter Christianos & Judæos sit distinctio, & Christiani sciant Judæorum evitare consortium, mandat Pontifex *iuc. in nonnullis. 15. h. t.* ut Judæi & Saraceni utriusque sexûs in terris Christianorum debeant uti habitu, per quē à Christianis discernantur, & illis diebus, quibus singulariter celebratur memoria Dominicæ Passionis, non debeant in publicum prodire.

6 Specialiter verò prohibitum est Christianis, ne tempore belli inter infideles & Christianos, quarumcunque rerum cum infidelibus commercium habeant, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, *c. quod olim. 2. h. t.* Estque hæc excommunicatio reservata summo Pontifici circa eos, qui vel tempore belli, vel extra bellum cum Christianis equos, arma, ferrum, naves vel ligna navium vendunt, vel quoquo modo infidelium bella adjuvant auxilio vel consilio, & insuper talia facientes rerum suarum dominio privantur, fiuntq; capientium servi, infames, intestabiles ad omnes actus legitimos, nec absolvuntur ab excommunicatione, nisi totum, quod ex damnato commercio perceperint, & tantundem in subsidium terræ sanctæ de suo transmiserint. Quòd si solvendo non fuerint, alijs gravibus pœnis ad terrorem aliorum subijci debent, *c. ita quorundam. 6. c. significavit. 11. & 5. ad liberandum. 17.* Bulla Cœnæ. *h. t casu. 7.*

De Jure civili merces prohibitas, quæ deservire possunt ad bellum, Barbaris vendentes puniuntur pœnâ capitali, & confiscatione honorum, *l. 2. Cod. Quæres exportari non deant.*

Quæritur III. Utrùm sint aliquæ causæ, quæ conversationem cum Judæis & infidelibus à culpa excusent? ℟. Principaliter tantùm illam conversationem prohibitam esse cum infidelibus, quæ fit per modum societatis & familiaritatis, vel aliunde assidua & diuturna est. Quare qui casu cum Judæo in eodem convivio vel balneo convenit, non tenetur ab eodem declinare. Item in illis locis, ubi Judæis conceditur mercaturam exercere, consuetudo declarat, licitum esse cum ipsis contractus emptionis, permutationis, aut similes celebrare. Denique sicut in omni lege aut transgressione excusat magna necessitas corporalis aut spiritualis, ita etiam hic non est culpandus, qui ex necessitate famis cum Judæis manducat, qui Judæo medico utitur, si alius curando morbo idoneus haberi nequeat, qui sperans conversionem infidelis, cum eo familiarius conversatur. 7

Quæritur IV. An Judæis vel infidelibus possit à Principe concedi officium, vel jurisdictio aliqua in Christianos, ℟. Id utroque Jure esse prohibitum, quia sub tali prætextu Infideles Christianis plurimùm sunt infesti. *c. cùmsit. 16. h. t. & l. ult. Cod. de Judæis.* Unde si Princeps velit aliquos reditus suæ Provinciæ vendere Judæis, debet pro collectione istorum reddituum præficere Christianum. *cap. penult. h. t.* 8

Quæritur V. An liceat Infideles bello expugnare propter infidelitatem, idolotriam, aut alia eorum peccata contra jus divinum? Communior sententia id negat cum Mol. *de Just. & jure. tract. 2. disp. 107.* quòd deficiat jurisdictio, sine qua non datur criminis punitio, ne aliunde tales infideles subditi fuerunt Magistratui Christiano, vel injuriam intulerint Christianis, aut alijs inno- 9

innocentibus, verbi gratiâ eos occidendo, immolando &c. juxta illud *Proverb. 24. v. 11. Erue eos, qui ducuntur ad mortem &c.* Verùm affirmativa sententia videtur admodùm probabilis, quam nonnulli docent apud Molin. *d. loc. n. 1.* maximè si consensus Pontificis accedat, cujus est defendere Divinum Jus, eique ratione peccati jurisdictio competit in omnes, si enim licet vindicare injuriam homini illatam, quare non etiam Deo illatam per idololatriam? sicut ea de causa olim Judæis permissum fuit, multas gentes delere, ut in SS. literis habetur.

10 *Quæritur* VI. An Judæi & Infideles cogi possint ad fidem Catholicam, aut liberi eorum invitis parentibus baptizari?

℟. I. Quamvis infideles, qui per baptismum nunquam de jurisdictione Ecclesiæ facti sunt (secus de hæreticis, ut Tit. proximo dicemus) ad fidem cogi directè nequeant. *c. sicut judæi. 9. h. t.* nisi aliquando indirectè, negando illis habitationem in terris Christianorum; priusquam se converterint: si tamen prædicatoribus Evangelij restiterint, aut licentiam prædicandi denegârint; plerique fatentur, licere tunc infideles etiam bello cogere & expugnare propter injurjam, quam inferunt Evangelio, dum ejus prædicationem, quæ ex mandato Christi toti mundo debet innotescere, impediunt.

11 ℟. II. Filij Judæorum & infidelium invitis parentibus ordinariè baptizandi non sunt: quia nec sine injuria parentum ab ipsis abstrahi, nec sine periculo perversionis & injuria baptismi ipsis relinqui, vel restitui possunt. Ita communiter cum S. Thoma. *2. 2. q. 10. a. 12.* tradunt DD.

12 Excipiuntur tamen aliqui casus, ut I. si infans in articulo mortis, adeóque extra periculum perversionis constitutus sit. II. si semel à parentibus filius abstractus ijs amplius restitui non possit, ut quia mortui sunt &c. III. si unus ex parentibus consentiat, altero dissentiente, consentientis voluntas tanquam justior in favorem prolis præferenda est. IV. si prolem ad usum rationis pervenisse intra ex quibusdam indicijs probabiliter colligi possit, quia in illis, quæ ad salutem æternam pertinent, homo à parentibus non dependet. V. denique, si liberi infidelium perpetuò manentes sint, etiam invitis parentibus (quos à quibus propter amentiam pervertendos sunt) in fide Ecclesiæ baptizari possint, ne omni remedio animæ destituantur.

Quæritur VII. Quid juris, si fœmina & filius familias alicujus Judæi vel Infidelis utro & sua sponte fidem Catholicam suscipiat?

℟. Tales servos hoc ipso liberos fieri; neminem enim Judæorum licet Christianum servum possidere. *c. 1. & 2. h. t. & tit. Cod. Ne Christianum mancipium Hæreticus vel Judæus, vel Paganus habeat.* Casa filiosfamilias infidelium ad fidem conversos refert Joan. Honor. *h. t. n. 24.* Innocentius Paulum III. ut hoc ipso liberati à patre potestate legitima & alia omnia bona hereditate petentia, & prius à patre possessa, etiam invitis parentibus, tenere & possidere valeant; ita ut nihilominus jura suitatis, cognationis & successionis retineant. Item si quæ à parentibus ex usuris, aut quomodolibet male ablata sint, & nesciantur veri domini, quibus restitui debent, idem Pontifex Paulum III. concessit, ut apud filios ad fidem conversos remaneant, cùm alias pijs causis applicanda forent.

TITULUS VII.
De Hæreticis.

SUMMARIA.

1. *Quid sit hæresis, & quod in ea requiratur pertinacia?* 2. D

2. *Dubitans in fide, an sit hæreticus?*
3. *Excusatur ab hæresi formali & pœnis hæreticorum.*
4. *Nondum baptizati non sunt propriè hæretici.*
5. *Pœna prima hæreticorum excommunicatio reservata, & quæ ad eam incurrendam requiruntur?*
6. *Quinam hæretici dicantur materiales tantùm?*
7. *Facto quomodo manifestari possit hæresis?*
8. *Excommunicationis pœna extenditur ad hæreticorum fautores & defensores.*
9. *Advertenda circa indicem librorum prohibitorum.*
10. *Libri hæreticorum de religione non tractantes in Germania non habentur pro prohibitis.*
11. *Episcopis ab hæresi occulta conceditur absolvendi facultas à Concil. Trid. quæ per Bullam Cœnæ non videtur sublata.*
12. *Ex indultis particularibus Episcopis & Regularibus quibusdam concessa est potestas ab hæresi absolvendi.*
13. *Alia pœnæ hæreticorum, ut irregularitas cum infamia, intestabilitas, bonorum confiscatio &c.*
14. *Irregularitas, maximè quatenus in liberos extenditur, usu Germania non ita strictè servatur.*
15. *Hæretici incorrigibiles traduntur Curiæ seculari & ultimo supplicio afficiuntur.*
16. *In Germania hæreticorum pleraque pœna cessat nisi circa hæresiarchas novos locum habent.*

1 HÆresis inquit S. Hieronymus *in cap. Hæresis. 27. causâ. 24. q. 3.* Græcè ab *electione* dicitur, quòd scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. Cæterùm secundùm rei substantiam & convenienter huic titulo *Hæresis* describitur, quòd sit *error* contra aliquam fidei Catholicæ veritatem, cum pertinacia junctus in eo, qui fidem suscepit.

Dico I. *hæresin* esse *errorum contra fidem Catholicam*, id est, contra id, quod Pontifex, *quà Pontifex*, & ex Cathedra loquens, vel Concilium authoritate Pontificis legitimè congregatum tanquam veritatem Catholicam definivit, & ejus contrarium ut hæreticum damnavit. Quare antequam controversia aliqua Theologica ab Ecclesia definiatur, in utramque partem sine nota hæresis defendi potest. Quænam verò sint singulæ propositiones ab Ecclesia damnatæ, ad institutum Theologicum pertinet examinare. Pleraque videri poterunt in Conc. Trid. ubi in singulis *Sessionibus* certi Canones propositionum damnatarum præsertim circa materiam Sacramentorum adjuncti sunt.

Dico II. ad *hæresin* pertinere *pertinaciam*, hoc est: quòd aliquis sciens suam sententiam esse contra Ecclesiæ definitionem & authoritatem, nihilominùs eam defendat, & sequatur, unde qui ex ignorantia licèt crassa & culpabili aliquid contra Ecclesiam credit, peccat quidem, quòd non laboret tam crassam ignorantiam deponere, non tamen propriè & simpliciter hæreticus censetur, nec hæreticorum pœnis punitur, dummodò paratus sit in fide meliùs instrui. *c. dixit Apostolus. 29. & c. qui in Ecclesia. 31. causâ. 24. q. 3.* Excipiunt tamen aliqui, nisi ideò quis fidei veritatem inquirere prætermittat, quòd authoritatem Ecclesiæ & summi Pontificis parùm curet, talem enim hæreticis annumerant.

De eo, qui in aliquo fidei articulo dubitat, 2
non levis est difficultas, an pro hæretico habendus sit? Nam affirmativam sententiam plurimi DD. sustinent, & pro ea valdè urget *c. 1. h. t.* ubi apertè dicitur, quòd dubius in fide *infidelis sit*. Et confirmatur ratione, quòd negare fidei articulum esse certum, utique sit hæreticum, sed dubitans vel explicitè vel implicitè negat articulum fidei esse certum, aliàs non dubitaret, ergo &c. Verùm quamvis ex unanimi DD. sententia satis certum sit, eum peccare, qui deliberatè dubitat de articulo fidei (nisi post advertentiam excutiat dubium, & captivet intellectum in obsequium fidei paratus doceri, séque Ecclesiæ authoritati submittere, quo casu actum fidei meritorium facit) non desunt tamen, qui talem dubitantem à formali hæresi, &

hæreticorum pœnis probabiliter excusant,
3 quos allegat Barb. *in d. c. 1. n. 2. & 3.* Ratio est, quia hæresis est actualis electio erroris contra fidem, dubitans autem nondum aliquid elegit, cùm nec assensum, nec dissensum habeat.

Unde ad Argumentum in contrarium responderi potest, quòd dubitatio non importet formaliter explicitam vel implicitam negationem positivam, sed sit potiùs aliquod medium affirmationis & negationis suspensivum, textus verò in *c. 1. h. tit.* commodam interpretationem recipit, quòd in foro externo quoad inquisitionem instituendam hæreticus præsumatur, qui palàm suam dubitationem jactat & pertinaciter in ea persistit, non autem quòd hoc ipso statim de hæresi convictus sit.

4 Dico III. *hæresin* committi ab eo, qui fidem suscepit, hoc est, qui semel per Baptismum intra Ecclesiam receptus est, quare infideles nunquam baptizati, vel etiam catechumeni sive credentes nondum baptizati, si aliquem articulum contra Ecclesiam teneant, hæretici propriè non sunt, nec hæreticorum pœnis subjacent.

5 Porrò inter hæreticorum pœnas prima est excommunicatio ipso jure illata, & ex Bulla Cœnæ Domini summo Pontifici reservata; ad hanc tamen excommunicationem tres potissimùm conditiones requiruntur; I. ut ali-
6 quis sit formalis hæreticus, non materialis, qui solùm ex ignorantia, non autem ex pertinacia hæreticam propositionem credit. II. Requiritur, ut hæresis non tantùm in animo consistat, sed extrinsecus significètur, quia Ecclesia in judicio fori externi non judicat de internis, nec punit solas cogitationes *c. cogitationis. 14. de Pœnit. dist. 1.* Unde talis hæreticus purè mentalis à quolibet Confessario absolvi poterit. III. ut actio externa, quâ verbo & opere se aliquis hæreticum declarat, sit mortaliter mala, & fiat animo profitendi vel defendendi hæresin, proinde qui causa quærendæ instructionis alteri suam hæresin in animo conceptam detegit, non propterea excommunicationem incurrit.

Sed quid si aliquis ab auditione Missæ vel Confessione abstineat, aut in dictis abstinentiæ carnes comedat, ex intrinseco motivo hæretico, qui tamen hoc motivum per verba non exprimit? ℟. Si consideratis circumstantiis loci, temporis, & personæ homines moraliter talem actum, vel omissionem actûs pro signo aliquo hæretico accipiant, non evitabitur excommunicatio, quia nihil interest, verbis an factis hæresis demonstretur. Sin autem consideratis circumstantiis morali hominum judicio nulla sit suspicio de hæresi; quia v. g. creduntur carnes edi ex oblivione vel causâ morbi, aut Missa omitti ex negligentia &c. non incurretur excommunicatio, licèt interim hæretica intentio lateat, quia actus externus moraliter & quoad judicium hominum hic & nunc non existimatur malus, solus autem internus affectus non punitur juxta dicta. Idem dicendum puto, si quis dicat, se non credere aliquem articulum fidei, sed id ab alijs ipsa causâ dictum accipiatur.

Præterea in eadem *Bulla & in c. excommunicamus. 13. §. credentes. hoc tit.* eadem excommunicatio reservata lata est in hæreticorum receptatores, fautores, & defensores: quæ tamen verba ita accipienda sunt, ut illi solùm intelligantur, qui hæretico favorem & auxilium præstant, non quamvis in alijs negotijs cum ijs tractat, sed quatenus hæreticus est, ut hæresin suam fautoris docere & defendere, aut manus Judicis effugere possit, quamvis de cœtero ipsi receptatores fidem hæreticam non habeant, solum

causa forsan amicitiæ eum recipiant, argum. *l. 2. ff. de Receptatoribus*. Duæ tamen limitationes adduntur à DD. *primo*: nisi persona recepta sit valde conjuncta, ut Patris aut filij, iterum argum. *d. l. 2. Secundò* ut tunc solùm procedat excommunicatio, si ex receptione, vel favore malus effectus secutus sit, & hæresis propterea magis diffusa, vel hæreticus judicium effugerit.

Ulterius ex dicta *Bulla Cœnæ* excommunicatione reservatâ damnantur, qui hæreticilibrum hæresin continentem, vel de religione tractantem sine Apostolicæ Sedis licentia scienter legunt, retinent, imprimunt, vel quomodolibet defendunt. Ut autem sciant Catholici, quos libros evitare debeant, de mandato summorum Pontificum certus index librorum prohibitorum editus est.

9 Circa tamen Indicem advertere oportet, duas esse classes librorum prohibitorum, in prima classe ponuntur omnes libri hæretici, & de Religione ex instituto tractantes, quamvis fortassis nullam manifestum errorem contineant: sufficit enim, quòd ab hæreticis conscripti, ideò periculosi sint atque hujus primæ classis libri omnes sub excommunicatione reservata prohibentur. In altera verò classe ponuntur illi libri à quibuscunque conscripti, qui licèt hæresin non contineant, aliunde tamen scandalosam doctrinam, aut bonis moribus repugnantem tradunt: & isti, si in indicem librorum prohibitorum nominatim relati sint, excommunicationem quidem annexam habent, non tamen reservatam; imò in Germania indicem quoad secundam classem non esse receptum, ait Paulus Layman. *in Theol. moral. lib. 2. tract. 1. cap. 15. sub num. 8.* quod fortassis verum est circa pœnam excommunicationis, non autem utique ratione peccati, quod plerumque ob periculum perversionis aut malæ delectationis ex lectione talium librorum committitur.

Illud verò communiùs notant Doctores 10 quòd libri ab hæreticis conscripti ex usu præsertim Germaniæ tunc solùm prohibiti sint, si ex instituto de Religione tractent, non autem si de materia indifferenti v. g. de Jure, Medicina, Philosophia aut aliis, licet quandoque obiter aliqua hæretica inserant. Item quod parvitas materiæ (quam potiores ad lectionem unius paginæ in libro hæretico constringunt) à censura excuset.

Porrò absolutio ab ista excommunicatio- 11 ne propter hæresin lata principaliter quidem ad summum Pontificem spectat: si tamen hæresis externo opere aut verbo expressa fuerit occulta, sive à paucis cognita (quod aliqui ad decem personas restringunt) penes quos non sit probabile divulgationis periculum, etiam Episcopo absolutio conceditur, in Conc. Trident. *Sess. 24. de Reform. c. 6.* Licet verò multi doceant omnem facultatem in Concil. Trid. datam Episcopis absolvendi ab hæresi sublatam esse per Bullam Cœnæ, quæ indistinctè istam absolutionem Pontifici reservat: nihilominùs cùm Bulla Cœnæ generaliter loquatur de hæresi, Concilium autem specialiter de hæresi, & aliis delictis occultis in communi, in omni autem jure generi per speciem derogetur, & leges generales cedant specialibus; ideò probabilius credo per Bullam Cœnæ jus Episcoporum ademptum non esse cum illis, quos allegat Barb. *in Collect. ad d. cap. 6. Trid. sub num. 52. vers. contra.* Quòd si hæresis purè mentalis & interna fuerit, nullo externo verbo aut opere demonstrata: vel si ex ignorantia solùm hæreticum aliquid credatur sit, jam superiùs diximus, nullam inde ex communioni sententia incurri excommunicationem, & propterà ejus absolutionem cuicunque Confessario competere. Denique ex privilegiis & indultis particularibus plerique Epi-

copi, item nonnulli Religiosorum Ordines jus habent ab hæresi, & aliis casibus reservatis absolvendi, quæ tamen licentia non solet dari perpetuò, sed ad certos annos: quibus elapsis ejus renovatio à Sede Apostolica petenda est.

13 Præter excommunicationem aliæ insuper pœnæ in hæreticos statutæ sunt, ut I. irregularitas cum infamia, ex qua hæretici eorùmq; liberi usque ad secundam generationem ex linea *paterna*, & usque ad primum inclusivè ex linea *materna*, inhabiles sunt ad SS. Ordines, & beneficia Ecclesiastica, etsi de facto ante hæresin beneficia obtinuerint, illis ob crimen hæresis ipso jure privati sunt, & pœnâ depositionis à SS. Ordinibus puniuntur. *c. 2. §. hæretici autem. c. ut commissi. 12. & c. statutum. 15. h. t. in 6.* In Germania tamen hæc irregularitas post conversionem hæretici non
14 ita strictè observatur, præsertim circa liberos, dummodò ipsi boni Catholici sint.

II. Hæretici eorúmque fautores, si per annum in excommunicatione persistant, fiunt intestabiles activè & passivè, ita ut nec ipsi hæredes instituere, nec hæredes institui possint. *c. excommunicamus. 13. §. credentes. hoc t.*

III. Bona hæreticorum de jure confiscantur; si quidem Laci fuerint, à sæculari judice (postquam scilicet Ecclesiasticus Judex aliquem hæreticum declaravit, quia cognitio de hæresi fori Ecclesiastici est;) si verò Clerici à Judice Ecclesiastico, & applicantur bona Ecclesiæ, quibus inservierunt. *c. vergentis. 10. & d. c. excommunicamus. §. damnati. cit. tit. & cap. cum secundum. 19. cod. tit. in 6.*

IV. Filiifamilias liberantur ex patris hæretici potestate, & vasalli ac subditi de obligantur à juramento fidelitatis, si eorum dominus in hæresin labatur. *c. ult. hoc tit. & c. 2. §. ult. eodem in 6.* Imò domini temporales terras suas purgare hæresi neglexerint, postquam fuerint requisiti ab Episcopis, per Metropolitanum & Comprovinciales Episcopos excommunicantur, & nisi satisfecerint, intra annum significatur Pontifici, ut tunc ipse tales dominos honore & dignitate privatos, eorumque subditos à fidelitate absolutos denuntiet, acteras eorum exponat Catholicis occupandas *d. c. excommunicamus. §. moneatur. & c. ad abolendam. 9. §. statutum. h. t. auth. si verò Cod. de Hæreticis.*

V. Demùm hæretici, qui parati non sunt suum errorum corrigere & maximè, qui postquam semel hæresin ex mandato Judicis Ecclesiastici solenniter abjurarunt, rursus in eam relapsi sunt, traduntur judicio sæculari, ibidemque morte afficiuntur, & juxta consuetudinem igne concremantur, sic tradit Julius Clarus *Lib. 5. Sentent. §. Hæresis. num. 7.*

In Germania pleræque hæreticorum pœnæ fortassis tantùm locum habent circa hæresiarchas, qui nova dogmata, velut novas hæreses inveniunt, non autem circa Lutheranos & Calvinistas, qui ex variis pactis & concordiis, si non consentiente, saltem dissimulante Pontifice (utpote quibus ob potentiam resistere cum effectu non potest) hactenus inter Catholicos tolerantur.

TITULUS VIII.

De Schismaticis & Ordinatis ab eis.

SUMMARIA.

1. Quid sit schisma & quotuplex differat ab hæresi.
2 Schisma sine unquam datur sine hæresi.
3. Pœna Schismaticorum est excommunicatio.
4. Clerici schismatici non sunt irregulares, nisi schismate celebraverint.
5. Gesta à Schismaticis circavet Ecclesiastica jura

rita ipſo jure : excipitur collatio Ordinum, quæ ſervato ritu ſubſtantialibus valet, licet ordinatus fiat irregularis.

4. *Etiam alia Sacramenta ab eis collata valent ; exceptâ pœnetentiâ.*

7. *Inobedienti S. Pontifici vel Epiſcopo quando non ſit ſchiſmaticus ?*

Schiſma græcum vocabulum eſt, & ibidem quod *ſciſſura* ſignificat : committitur enim *ſchiſmatis* peccatum, cùm aliquis ſe ſegregat ab Eccleſiæ univerſalis unitate, prout ea eſt corpus myſticum ex diverſorum ſtatuum fidelibus tanquam membris inter ſe, & ſub uno capite Chriſto ejusque in terris Vicario annexis.

Dividitur ſchiſma in *purum* & *conjunctum cum hæreſi.* Schiſma autem *purum* non oponitur fidei, ſed charitati & pacı, quando ſcilicet aliqui ex ſola malitia voluntatis nolunt ſummo Pontifici quà tali obedire, vel reliquis Eccleſiæ membris uniti eſſe, v. g, ſi certum aliquod regnum conſtituat ſibi Epiſcopum, vel Patriarcham, cui in ſpiritualibus obediat, aut alios ſpeciales religionis cultus adhibeat, & non obtemperet mandatis ſummi Pontificis, quamvis de cætero non neget Pontificatum Romanum vel alios fidei articulos.

Schiſma conjunctum cum hæreſi eſt, quod præter ſeparationem ab Eccleſia inſuper in fide diſſentit, ut quia negat Romanum Pontificem eſſe Chriſti Vicarium, & Eccleſiæ caput, vel Euchariſtiam legitimè ſub una tantùm ſpecie diſtribui &c.

2 Verum quamvis hæc diſtinctio ſpeculativè tantùm procedat, practicè tamen vix unquam dari purum ſchiſma, teſtis eſt D. Hieronymus in *c. inter hæreſin. 26. causâ. 24. q. 3. nullum enim ſchiſma*, inquit, *non aliquam ſibi confingit hæreſin, ut rectè ab Eccleſia receſſiſſe videatur.*

3 Pœna ſchiſmaticorum eſt excommunicatio reſervata in Bulla Cœnæ *caſu. 1.* quam tamen aliqui exiſtimant non extendi ad fautores, & receptatores, ſicut circa hæreticos; cùm id Bulla circa ſchiſmaticos non expreſſerit, in pœnalibus verò non ſit extenſio facienda, *c. odia. 15. de R. J. in 6.* Sed hoc fortaſſis verum eſt de excommunicatione reſervata, quòd autem fautores & auxiliatores ſchismaticorum incurrant exaommunicationem (quam putat Gloſſ. non eſſe reſervatam) non obſcurè habetur, *in c. unic. circa fin. hoc tit. in 6.*

Licet verò Clerici ſchismatici tempore, quo in ſchiſmate verſantur, ſint excommunicati, & conſequenter ſuſpenſi ab executione ordinum, & ſi parati non ſint ſe corrigere, poſſit in eos pœna depoſitionis proferri, *arg. c. qui contra. 32. causâ. 24. q. 1.* Poſt peractam tamen pœnitentiam, & abjuratum 4
ſchiſma ab irregularitate eos excuſat Barb. *in c. 1. h. t. n. 5.* eò quòd irregularitas non contrahatur ſinet jure expreſſo. *c. is, qui. 18. de Sent. excommunicat. in 6.* quam ſententiam intelligo, niſi Clerici in ſchiſmate celebraverint : nam celebrans poſt ſuſpenſionem efficitur irregularis, *c. 1. verſ. ſciturus. de Sentent. & re judicata. in 6.* Deinde cùm, ut ſuperiùs dictum, plerumque ſchiſma habeat adjunctam hæreſin, ideò quæ de hæreticorum pœnis tradidimus, etiam huc accommodari poterunt.

Prætereà geſta à ſchiſmaticis circa collationes ordinum, beneficiorum, alienationes 5
rerum Eccleſiaſticarum, vel alia, quæ jurisdictionis Eccleſialticæ ſunt, declarantur irrita *in d. c. 1. hoc tit.* Attamen circa collationem ordinum diſtinguendum eſt, an ſchiſmatici adhibuerint ſubſtantialia illius Sacramenti, quibus utitur Eccleſia, vel non? Priori caſu valet quidem collatio ordinum, ſed ordinatus eſt irregularis, & non habet executionem ſine diſpenſatione, niſi ignoranter à ſchiſmatico fuiſſet ordinatus : quo

casu Episcopo dispensare conceditur. *c. 2. & ibi* Gloss. *h. t.* Altero autem casu deficientibus substantialibus deficit quoque ipsum Sacramentum Ordinis. Eodem modo de aliis Sacramentis discurrendum est, ut à schismaticis priùs in Ecclesia ritè ordinatis validè conferantur, si formam Ecclesiæ observant, excepto Sacramento pœnitentiæ, quod extra articulum mortis à schismatico validè non confertur, quia requirit jurisdictionem, à qua schismaticus propter excommunicationem suspensus est. Demum adnotari potest, non esse schismaticum propriè, nec pœnis schismaticorum subjacere, qui resistit Pontifici, non quatenus *Pontifici*, sed quatenus privato, particularem aliquam inimicitiam contra ipsum aut ejus familiam gerens, vel circa unum particulare tantùm mandatum propter ejus difficultatem Pontifici non obedit in cœteris paratus obedire, quod ex data superiùs definitione schismatis satis colligi potest. Item neque is inter schismaticos numerandus est, qui tantùm se segregat ab Ecclesia particulari, v. g. obedientia certi alicujus Episcopi, paratus summo Pontifici obtemperare, quia schisma est separatio ab universali Ecclesia, sicut docet Laym. *in Theolog. morali lib. 2. tract. 3. c. 11. sub. n. 4. & 6.*

TITULUS IX.

De Apostatis, Reiterantitibus Baptisma.

SUMMARIA.

1. *Apostasia triplex genus, à fide, ab obedientia, à religione, vel S. Ordine.*
2. *Apostasia à fide quomodò differt ab hæresi.*
3. *Quomodo committatur Apostasia ab obedientia?*
4. *Quid sit apostata à Religione, & quomodò differat à fugitivo?*
5. *Pœna hujusmodi apostatæ est excommunicatio.*
6. *Quatenus liceat aliquando occulte ferre habitum Religionis vel deponere?*
7. *Clerici habitum vel tonsuram deferentes apostasiam ab ordine committere dicuntur.*
8. *Rebaptizantes & rebaptizati fiunt irregulares.*

A*Postata* idem quod retro abiens sonat, & interpretatur in *c. non observetis. 16. vers. qui autem canon. 26. q. 7.* Estque *Apostasia*, ut eam communiter dividunt Doctores, triplex, videlicet apostasia *Fide*, ab *Obedientia*, *à Religione*, vel *sacro ordine*.

Apostasia *à Fide* quamvis omnis hæresis dici possit, propriè tamen differt ab hæresi, quòd hæreticus credat in Christum, & tantùm in quibusdam articulis ab Ecclesia Catholica dissentiat: Apostata verò prorsus à fide Christiana ad infidelitatem, v. g. Paganismum aut Judaismum deficit, & propterea pœnæ hæreticorum superius in *Tit. de Hæreticis* enumeratæ, non tantùm etiam in Apostatis locum habent, sed etiam quædam exasperari solent pro gravitate tanti delicti.

Apostasia *ab obedientia* generaliter ipsa dē omne peccatum dici potest, quia peccando non obedimus Deo & præceptis ejus: magis verò propriè Apostasiam ab obedientia committit, qui formaliter, & ex contumacia superiori humano præcipienti legitima resistit, & obedire penitus recusat. Quod si ille superior quatenus talis, tunc hæc Apostasia schisma dicitur, ut priori *Tit.* explicatum, atque huc referri possunt, quæ circa obedientiam superioribus præstandam dixi in *I. Tit. 33. de Majorit. & obedient. ordinem.*

A *Religione* dicitur Apostata, qui religionem aliquam professus, non tantùm Monasterium, sed omnia etiam [illegible] serit, & in mundo tanquam sæcularis [illegible] ricus vel Laicus versatur cum animo [illegible] quam ad Religionem redeundi: si enim [illegible]

tum ad tempus vagaretur sine licentia Abbatis, fugitivus potius, quàm apostata censeretur.

Pœnam hujus apostasiæ tradit Miranda in *Manuali Prælat. tom. 1. quæst. 11. c. 2.* Quòd juxta privilegia Regularium tam Religiosus apostata, etiamsi habitum retinuerit, quam ille, qui eum recipit, occultat, aut defendit, excommunicationem incurrat. Notanter autem dico: *juxta privilegia Regularium*: nam in corpore juris communis non est quidem dubitandum, quin talis Religiosus possit & debeat apprehensione corporali, vel aliis mediis compulsorialibus deficientibus per censuras Ecclesiasticas cogi ad Religionem redire. *c. quanto 7. de Offic. Jud. Ordinar. & c. ult. de Regular.* sed quod ipso facto ante sententiam judicis ipse si habitum retinuerit, vel ejus fautores excommunicationem incurrant, non reperio expressè constitutum, & ideò, quia talia particularia privilegia non obtenta in jure communi paucis sunt cognita, imò fortassis non singulis Ordinibus concessa, plerumque ignorantia à tali excommunicatione excusare potest, *argum. c. 1. & 2. de Constitut. 6.* Hoc autem habetur in *c. 2. Ne Clerici vel Monachi in 6.* quòd Religiosi temerariè dimittentes habitum suæ Religionis ipso facto sententiam excommunicationis (quæ tamen non est de reservatis) incurrant. Dicitur vero *temerariè dimittentes*: id est, causâ evagandi, ut insinuatur in *princip. d. c. 2.* vel aliàs *ex contemptu*. Secus autem, si dimissio habitus fiat ex aliqua causa, v. g. somni & quietis, balnei & infirmitatis, coloris, &c. imò etiam minùs justam & honestam causam excusare ab excommunicatione, si ob eam ad breve tempus dimittatur habitus, refert Barb. *in eodem c. 2. n. 8. & 9.*

Præterea licèt in Concilio Trid. *sess. 25. de Regular. c. 9. in fin.* prohibeatur, ne alicui regulari detur licentia occultè ferendi habitum suæ Religionis; quòd etiam ad eum casum extenditur, quo Religiosus vellet habitum suæ Religionis cooperire habitu Clericali, *Clement. 2. de Vita & honest. Cleric. ibi* Gloss. *in verbo. extrinseci.* Interim quia ista lex non divina, sed humana est, quæ non obligat cum gravi corporis periculo, ideò condemnandi non sunt Religiosi, qui transeuntes per loca hæreticorum vel infidelium, ubi ipsis tale periculum imminet, occultè ferunt habitum suæ Religionis, vel necessitate ita cogente prorsus ad tempus aliquod deponunt.

Porrò sicut Religiosi à Religione, ita Clerici ab ordine apostasiam committunt, qui habitum & tonsuram Clericalem deserunt. 7
Non tamen reperitur excommunicatio ipso jure illata, sed ab Episcopo pro excessu puniri, & per censuras, vel alia media ad reassumendum habitum utique compelli possunt & debent; nisi fuerint Clerici in Minoribus, quibus liberum est à Clericatu recedere. Aliæ autem pœnæ, ut suspensio à beneficio, vel inhabilitas ad beneficia contra Clericos magis sæculariter, quàm Clericaliter incedentes videantur in *d. Clement. 2. de Vita & honest. Cleric.* Utrùm verò Clerici dimittentes habitum & tonsuram hoc ipso perdant privilegia Clericalia, dicemus inferiùs in *Tit. de Sentent. excommunicat.*

Altera pars rubricæ hujus tit. est *de Reiterantibus baptisma*: sunt enim certi hæretici Anabaptistæ dicti, qui hominem semel in infantia baptizatum in adultiori ætate, ubi ipse profiteri fidem potest, denuò rebaptizant, quod grave sacrilegium censetur, & ideò de jure civili scienter rebaptizans & rebaptizatus ultimo supplicio puniuntur, *l. 1. & 2. C. Ne sanctum baptisma reiteretur.* De Jure Canonico baptizans & baptizatus est irregularis, & Clericus 8

cus deponitur, Laicus verò excommunicatur, *cap. 2. h. t.* Quando autem is, de cujus baptismo dubitatur, possit iterum baptizari sub conditione, si non est baptizatus, &c. dixi supra *in Lib. III. ad Tit. de Baptismo.*

TITULUS X.

De His, qui filios occiderunt.

SUMMARIA.

1. *Quid sit Paricidium: & quando ab eo parentes occidentes liberos, vel econtra excusentur?*
2. *Pœna Parricidii de jure Civili & Canonico.*
3. *Pœna fœminarum partum necantium.*
4. *Pœna parentum, qui infantes in lecto opprimunt inter dormiendum: qui tamen nonnunquam à culpa excusantur.*

IN hoc & aliquot sequent. Titulis agit Compilator de *homicidio*, & ejus speciebus. Propter gravitatem delicti præmittit istum, in quo de *Parricidio* tractatur.

1 *Parricidium* enim quasi parenticidium propriè committitur, si vel parentes liberos, vel liberi parentes occidant. Impropriè autem etiam *parricidium* dicitur inter collaterales & affines, puta fratres, sorores, patrueles, consobrinos, uxorem, virum, nurum, generum, vitricum, & privignum. Limitatur autem, parricidium non committi etiam in parentes & liberos, si in patriam perduelles fuerint: *Minimè* enim, ait notabiliter J. C. in *l. minimè. 35. ff. de Relig. & sumpt. fun. Majores lugendum putârunt eum, qui ad patriam delendam & parentes & liberos interficiendos venerit, quem si filius patrem, aut pater filium occidisset, sine scelere, etiam præmio afficiendum omnes constituerunt.*

2 Cœterùm olim de jure Civili, si quis patrem aut matrem, avum vel aviam, aut liberos occidisset, inclusus culleo (sive sacco ex corio confecto, ut putat Gottofredus) cum cane & gallo gallinaceo, viperâ & simia, projiciebatur in mare vel aliam aquam, si autem alios consanguineos, vel affines occidisset, pœnâ capitali latrocinii afficiebatur. *l. pœna 9. ff. Ad l. Pomp. de Paricidiis, & l. un. Cod. de his, qui parentes vel liberos occiderunt.* De Jure Canonico occidens filium in monasterium detrudebatur ad agendam perpetuam pœnitentiam. *c. 1. h. t.* Hodie autem de Jure Civili pœnam projectionis in aquam non esse in usu, refert Joan. Calvin. *in suo Lexico Juris in verbo, parricidii*, sed aliam pro qualitate circumstantiarum ut gladium, vel rotam, cui interdum addantur forcipes candentes. De Jure Canonico similiter pœna est arbitraria pro excessu [illegible]da vel minuenda.

Frequenter committunt parricidium fœminæ ex delicto prægnantes, quæ ad occultandum peccatum, aut per medicinas abortum procurant, aut partum in utero, vel clam editum comprimunt, suffocant, aut in aquam projiciunt, quarum etiam pœna capitalis est, si vel partus vivus occisus, vel abortus in tempore fuerit procuratus, quo fœtus in utero existens jam animatus erat, ut in *Constitutionibus pœnal. Carol. V. a. 131.* habetur, & in *l. si quis. 38. §. 5. ff. de Pœnis.* De Jure Canonico pœna iterum est arbitraria, et Clericus etiam levi culpâ, v. g. joco apprehendendo mulierem prægnantem [illegible] dederit abortui, efficitur irregularis, *c. [illegible] 20. de Homicidio.*

Præterea etiam istud non rarò accidit, matres parvulos infantes secum in lecto deponant & inter dormiendum opprimunt. Quare ob frequentiam hujus peccati in [illegible]busdam Diœcesibus oppressio infantium casus reservatus Episcopo. Ejus pœna [illegible]gore Juris est pœnitentia trium annorum, quorum primus debet agi in pane & [illegible]

ult. h. t. sed de consuetudine pœna arbitraria & levior infligi solet pro qualitate culpæ. Imò aliquando talem oppressionem prorsus carere culpâ refert Barb. *in eod. c. ult. n. 2.* Nav. *in Man. c. 15. n. 13.* si scilicet lectus sit satis amplus, & infans implacabilis, vel quia aliter à frigore defendi non possit.

TITULUS XI.

De Infantibus & Languidis expositis.

SUMMARIA.

1. *Homicidii annumerantur exponentes infantes, & quæ eorum pœna?*
2. *Expositus servus vel filius liberatur à potestate exponentis in odiosis.*
3. *A quibus præstari debeant expositis alimenta?*
4. *Bona ab expositis vel languidis, à parentibus seu consanguineis desertis relicta, deferuntur ad hospitale, vel eos, qui eorum curam gesserunt, non ad fiscum vel consanguineos.*
5. *Quomodo dominus famulo ægrotanti teneatur ad alimenta, curam & salarium?*

CUm nihil interfit, an occidat quis, vel causam mortis præbeat, teste J. C. *in l. 15. ff. Ad l. Cornel. de Sicar.* ideò homicidii non immeritò connumerantur illi, qui eas personas, quibus alimenta, & curam in languoribus seu infirmitatibus suis præstare deberent, ut parentes liberis, vel liberi parentibus, exponunt, & derelinquunt, *necare enim videtur*, ait textus in *l. 4. ff. de Agnoscendis liberis, non tantùm is, qui partum præfocat, sed & is, qui abjicit, & qui alimenta denegat, & is qui publicis locis misericordiæ causâ exponit, quam ipse non habet.* Pœna hujus delicti præscribitur in *Constit. pœna. Carol. V. a. 132.* quòd mulier abjiciens, vel exponens infantem pœnâ extraordinariâ juxta consilium prudentum affici debeat, siquidem infans adhuc superstes sit; si verò propterea mortuus, juxta circumstantiam periculosæ expositionis, in corpore aut vita puniri. 2

De Jure Canonico pœna est arbitraria, & præterea statuitur *c. nn. h. t.* quòd filius familias à patre expositus liberetur ex patria potestate (in quantum scilicet est filio onerosa, non autem in quantum est favorabilis scilicet & quoad successionem, alimenta dotem, &c.) libertus vel servus à Patrono vel Domino expositus in ingenuitatem & libertatem eripiatur.

Porrò infantibus expositis, quorum parentes ignorantur, præstantur alimenta ab Ecclesia, si habet sufficientes reditus. *c. aurum. 70. causâ. 12. q. 2.* vel in hujus defectu à populo & communitate; nisi cùm specialia loca & hospitalia pro talibus infantibus constituta sint. 3

Quòd si expositi vel languidi à parentibus, & consanguineis deserti, post mortem suam aliqua bona reliquerint, in illis hospitale, vel alius, qui eorum curam gessit, excluso fisco & consanguineis tanquam indignis succedit. Nov. 115. c. 3. Surdus *de Alimentis. tit. 6. q. 18. n. 19.* & quòd nutritor alicujus expositi expensas ab illis repetere possit, qui nutrire tenebantur, docet Stephan. Gratian. *Discept. forens. c. 265. n. 41.* 4

Quæri hoc loco opportunè potest: an & quatenus famulo ægrotanti teneatur dominus de necessaria cura providere? R. Communiter DD. sentire cum Bart. *in l. si cùm dotem. 22. §. sui autem. 8. ff. Soluto matrim.* & Sylvest. *in verbo familia. n. 4.* non teneri dominum ex lege justitiæ ad magnas expensas in Medicos pro famulo faciendas, sed tantùm ad tenues & alimenta quotidiana, ita tamen, ut si defacto dominus dives pro famulo majores expensas fecerit, neque contrarium protestatus sit, censeatur intuitu pietatis fecisse, nec repetere possit, arg. *l. 1. & l. Alimenta. 11. Cod. de Negot.* gest. 5

gestis. Utrùm autem eo tempore, quo famulus ægrotat, debeatur ipsi merces, tradidi *in lib. III. in tit. de locato. q. 5.* ubi affirmativè respondi per *l. qui operas. 38. ff. locati.* sed ne ista obligatio in immensum & plures annos excrescat, puto eatenus limitandam, ut procedat quoad illum annum tantummodò, quem famulus servire saltem inceperit, arg. *L. post duos. 15. §. 1. C. De Advocatis diversor. judicior.* Deinde dominus, qui fecit majores expensas in famulum ægrotũ, poterit eas deducere juxta dicta.

TITULUS XII.

De Homicidio voluntario vel casuali.

SUMMARIA.

1. *Homicidium aliud voluntarium, aliud casuale, aliud necessarium: & voluntarium aliud directè, aliud indirectè tale.*

1 HOmicidium esse hominis occisionem, vulgò notum est. Ejus species Compilator in hac rubr. duas tantùm posuit, scil. quòd aliud sit homicidium *voluntarium*, aliud *casuale*: sed interpretes communiter tertiam speciem addunt, nimirum homicidium *necessarium*, quod vel ex causa justitiæ; vel defensionis committitur. Sed & ista species non incongruè ad homicidium voluntarium referri potest, si homicidium distinguamus in licitum & illicitum.

Cæterùm homicidium *voluntarium* aliud est directè & plenè voluntarium, quod ex proposito & intentione, opere, consilio, vel auxilio committitur. Aliud *indirectè* voluntarium, seu ut DD. loquuntur, volitum in causa, quando quis agit talem actum, ex quo facilè prævidere potest homicidiũ secuturum, quamvis directè homicidium non intendat, ut si fœminam prægnantem percutiat, quæ deinde fætus animati abortum facit; si explodat sclopetum in loco, ubi frequenter homines transeunt, &c.

Homicidium *casuale* est, quòd nec *directè* nec *indirectè* est volitum; sive quod nec dolo, nec culpâ commissum est, sed mero casu accidit. Quando autem & qualiter puniatur homicidium indirectè voluntarium, vel si culpa casum præcesserit, dicemus inferiùs, ubi de pœnis homicidii.

§. I.

In quibus casibus licitum sit homicidium.

2. *Maleficis rectè jure Divino & humano mori infertur, servato tamen Juris ordine.*
3. *Jus vitæ & necis nec Dominis in servos hodie amplius permissum.*
4. *An bannitum liceat occidere?*
5. *Conditiones certæ requiruntur, ut hoc liceat.*
6. *Licentia occidendi proscriptum rara & non nisi in gravi causâ à magistratu concedenda, nec in conscientiâ sententia affirmativa facilè est practicabilis.*
7. *Permissio Juris Civilis de occisione filiæ adulteri deprehensæ, vel adulteri non procedit de Jure Canonico, nec in conscientiâ.*
8. *Quomodo excusentur ab injustitia Leges Civiles præfatæ?*
9. *Occidens seipsum graviter peccat, & etiam in foro externo meritò punitur.*
10. *Mutilatio membri proprii licita est ad conservationem vitæ, non autem castitatis.*
11. *Bonum est corpus castigare & affligere moderatè sed sine notabili vitæ periculo.*
12. *Ex speciali Dei inspiratione aliquando sui ipsius occisio permissa.*
13. *Indirecta sui occisio vel occisionis permissio licita est potest.*
14. *Occisio alterius ad defensionem suæ vitæ est bona cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ.*
15. *Milites, Nobiles & honestæ personæ non tenentur fugere si invadantur: & quid de Clericis?*
16. *Invasus non tenetur expectare primum ictum aggressoris se legitimè defendat.*
17. *Qualis paritas armorum inter invasorem & invasum requiratur?*
18. *Non tantùm licet, sed etiam obligatio charitatis aliquando justitiæ est proximum ab interitu liberare.*
19. *Filii ex naturali pietate tenentur subvenire parentibus: & quid de servis?*

20. Qui

20. *Quid interfit an quis ad defendendum proximum ex justitia, an charitate teneatur?*
21. *Pro defensione mixta rerum & personæ licet occidere aggressorem.*
22. *Propter defensionem solarum rerum seu fortunarum, an occidere liceat?*

Quæritur I. an & quatenus authoritate publicâ Magistratûs, superioritatis, vel dominii licitum sit subditos aut servos occidere.

℟. Licitum est ex causa legibus comprobata & authoritate publicâ maleficis, hominibus, priùs legitimè convictis, mortem inferre, ita enim non tantùm ex profanis, sed etiam SS. Legibus & litteris probatur, ut *Exodi. 21. & 22.* præsertim ibi *vers. 18. maleficos non patieris vivere.* Ubi etiam plura supplicia pro variis maleficis enumerantur, & *ad Rom. 13. v. 4.* ibi: judex *non sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.* Nam cùm hominum societas corpus quoddam sit, planè, sicut in humano corpore necessarium est, putrida membra rescindere, ne reliqua inficiantur. At verò si non servato juris ordine Domini tyrannidem in subditos exerceant, sine dubio graviter peccant, & propterea jurisdictionibus suis per superiorem privandi sunt, sicut tradit Minsing. *Cent. 5. observ. 8.*

3 Licet etiam olim domini habuerint jus vitæ & necis in servos, postea tamen id eis amplius concessum non est, juxta *l. 1. §. 1. ff. de his, qui sui vel. alieni juris sunt.* & hodie illa antiqua servitus inter Christianos in desuetudinem abiit: unde hodie dominis in subditos non dominium propriè dictum servi, ut ita loquar, patrimoniale, sed jurisdictio tantùm competit.

4 *Quæritur* II. An bannitum, cujus occidendi potestas cuilibet à Magistratu publicè concessa est, etiam in conscientia occidere liceat?

℟. Affirmativam sententiam esse valdè communem, cùm enim Magistratus habeat potestatem occidendi malefactorem, eandem aliis rectè demandare potest, quando propter fugam rei per ordinarios Ministros exequendi occasio non est, lex autem superioris & mandatum justum in foro externo, etiam in foro interno justum censetur, dummodò adsint sequentes conditiones.

Primò ut talis occisio fiat ex zelo justitiæ, 5
non ex privata vindicta. *Secundò* ne fiat pendente appellatione, id est, eo tempore, quo reus appellationem à tali sententia banni, seu proscriptionis interpositam coram superiorem prosequitur. *Tertiò*, ne extra territorium proscribentis, *arg. l. ult. ff. de Jurisdict. omni. judic. & c. 2. de Constitut. in 6.* *Quartò*, ut proscriptus non sit parens, filius, frater, vel conjunx, cui jure debentur alimenta, quem consequenter occidere natura abhorret, naturalia autem jura per civilia immutari non possunt. §. *sed naturalia. 11. Instit. de Jure natur. gent. & civ.*

Verùm ut ut sententia hæc communis sit, 6
nihilominus Mol. *de Just. & jur. tract. 3. disp. 7.* benè monet, quòd rarò & non nisi ob gravem causam liceat Magistratui dare publicam potestatem cuilibet occidendi reum; tum ob alia incommoda; tum quòd tales rei sacramentis destituti, in corpore & anima pereant, utique Christianæ pietati repugnat. Ita ex eadem ratione dicta sententia affirmativa videtur mihi rarò in conscientia practicabilis, excepto eo casu, quò ex vita malefactoris proscripti quotidianum periculum Reipublicæ immineret: tunc enim publica reipublicæ salus ab occisione talis hominis, sicut cujuscunque hostis excusaret.

Quæritur III. an sicut de Jure civili pa- 7
tri permittitur adulterum, vel filiam in adulterio deprehensam occidere. *l. patri. 20. cũ*

seq. ff. ad L. Iul. de Adulter. & cuilibet marito occidere adulterum, si persona vilis sit, deprehensum cum uxore (non tamen ipsam uxorem) *L. Gracchus. 4. & ibi DD. C. ad L. Jul. de Adult.* ita id ipsum de Jure Canonico vel in foro interno licitum sit?

℟. *Negative*, nam quod attinet ad jus Canonicum, hoc jure propter mansuetudinem ecclesiasticam non infertur alicui pœna sanguinis, & multò minùs à privatis inferri permittitur, prout textus est ad propositum notabilis, in *c. inter hæc 6. causâ. 33. q. 2.* Circa conscientiam ratio desumitur ex priori quæstione, quòd contra Christianam pietatem foret aliquem in corpore & 8 anima perdere. Unde plerique DD. censent, dictas LL. Civiles non esse justas, si talem occasionem permittant positivè: quòd nimis durum sit, inauditum & indefensum nec spiritualibus mediis munitum, à privatis occidi, & inde fieret, ut multoties ex sola suspicione homicidia contingerent. Secus si tantùm permittant negativè, id est, non approbando factum, sed condonando pœnam propter nimium dolorem, prout in simili de jure Canonico non incurrit excommunicationem, qui in Clericum deprehensum cum matre, filia, uxore, vel sorore violentas manus injicit. *c. 3. de Sent. excommunicat.*

9 *Quæritur* IV. An liceat se ipsum occidere vel mutilare?

℟. Deum quidem omnia alia animantia subjecisse potestati hominis. *Ps. 8.* vitæ tamen & mortis humanæ potestatem sibi reservasse juxta illud *Sap. 16. ℣. 13. Tues Domine, qui vitæ & mortis habes potestatem*, & J. C. *in l. liber homo. 13. ff. Ad l. Aquil.* inquit, neminem esse membrorum suorum dominum: quare qui seipsum occidit, vel mutilat, ordinariè non tantùm grave peccatum contra charitatem sui committit, sed etiam injuriam Deo infert, tanquam usurpans potestatem Deo vel subordinato ejus Magistratui competentem, propterea etiam in foro externo rectè punitur, ut inferiùs dicemus. Dico autem, *ordinarie*: nam excipiuntur aliqui casus. Ut

I. Vitandi majoris mali causâ licitum est se mutilare, vel mutilationem procurare, nimirùm ex mutilatione alicujus membri possis liberari ex periculo vitæ, quod invariis morbis contingere potest. Ratio est, nam licèt homo non sit Dominus membrorum suorum, est tamen custos & conservator, ergo à Deo omnia illi concessa intelliguntur, quæ ad custodiendum pertinent, atqui rectè custodit, si ad conservationem totius aliquam partem amputet, cum melius sit melius partem, quàm totum perire, &c.

II. Ut caro spiritui subjiciatur, æquum est tutis & meritorum censetur, carnem moderatè affligere. juxta illud Apostoli 1. ad *Corinth. 9. ℣. 27. castigo corpus meum, & in servitutem redigo &c.* dummodo non fiat cum notabili vitæ vel membrorum periculo, quod peccaminosum potiùs, quàm meritorium censetur. Unde ob tuendam castitatem (quod olim quidam hæretici falsò existimârunt) minimè licitum est, ipsum castrare, aut castrationem procurare, cùm hoc non sit necessarium medium ad conservandam Castitatem, sed per orationes, Jejunia, aliaque pia opera conservari possit, *c. 4. & 5. dist. 55.* neque ille textus Evangelij *Matth. 19. ℣. 12. sunt Eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum*, est intelligendus literaliter de castratione corporis, sed spiritualiter de voluntaria abstinentia corporis.

III. Excipitur, si ex speciali jussu, vel instinctu Dei causam suæ mortis aliquis præbeat, quâ ratione SS. Patres excusant quasdam sacras virgines, quæ timore violandæ Castitatis in persecutionibus se in flumi- ipsas

cipitârunt. Item Samsonem, qui *Judic. 16.* concussis columnis domus se unâcum Philistæis oppressit. *cap. si non licet. 9. causâ 23. quæst. 5.*

IV. Excipiuntur, qui non directè ex proposito malæ voluntatis in suam mortem cooperantur, sed mortem ab alijs sibi injustè illatam permittunt, se non defendendo: pro ut SS. Martyres, item qui evitandi alicujus magni damni causâ se in periculum mortis conjeiunt, veluti si effugiendo incendium aliquis ex alto desiliat &c. de quibus plura videri poterunt apud Less. *de Just. & Jure. lib. 2. c. 9.*

14 *Quæritur* V. an & qualiter ob defensionem proprij corporis liceat alterum occidere?

R. Cùm defensio sui jure divino, naturali, & humano permissa sit, atque vim vi repellere omnia jura, omnesque leges permittant, *cap. 3. de Sent. excommunicat.* ideò quod quisque ob tutelam sui corporis fecerit, alterum vulnerando, vel occidendo; tametsi in alterius damnum fecerit, jure fecisse censetur. *L. 3. ff. de Just. & jure.* ita tamen, si, ut solemus loqui, *moderamen inculpatæ tutelæ* non excesserit.

Consistit verò hoc *moderamen* in eo, quòd invasus arbitrio boni viri, consideratis loci, temporis, personarum circumstantijs, invasori modo faciliori parcere non potuisset. Unde ulterius

15 *Notandum* I. Quòd homo nobilis, miles, aut alius etiam honestioris conditionis non teneatur fugere, si ab alio impetatur: quia hoc et ignominiosum reputatur, & cùm alter non habeat jus, eum de via depellendi, re-ctè in ea persistere potest, & vim vi repellere, quæ est communis sententia DD. cum Panorm. *in cap. olim. 12. de Restitut. spoliat. num. 17.* & satis colligitur ex *Constitutionibus pœnalibus Caroli V. a. 14c.* Excipiunt tamen aliqui personas vilis conditionis, item Ecclesiasticas, quibus potiùs occisio, quàm fuga ignominiosa censetur, quæ sententia saltem in foro interno tutior est. Panorm. *in c. susceptimus. 10. hoc tit. n. 4.*

Notandum II. Quòd non teneatur in- 16
vasus expectare primum ictum, si ex indicijs præcedentibus satis certus sit de percussione alterius, sicut expresè habetur in *Constitutionibus pœnalibus cit. loco.* melius enim est intacta jura servare, quàm post vulneratam causam remedium quærere, ut in simili dicitur in *l. ult. Cod. In quibus causis restitutio in integr. necessaria non est.*

Notandum III. Quamvis DD. commu- 17
niter velint, requiri ad *moderamen*, ut fiat conflictus paribus armis, nec invasorem inermem armis percuti posse, id tamen rectè explicat Nav. *in Manual. c. 15. sub n. 3.* ut procedat, si inter invasorem & invasum sit paritas in fortitudine, & conditione statûs. Quare damnandus non est, qui contra validum latronem cum fuste venientem sclopetum explodit; vel nobilis, qui contra plebeium non pugno sed gladio se defendit, dummodò à maiori violentia, quàm ad sui defensionem necessaria sit, abstineat.

Quæritur VI. an etiam ad defensionem proximi liceat ejus invasorem occidere?

R. Cùm mandatum divinum sit, proxi- 18
mum diligere, *sicut seipsum*, ideò non tantùm licet, sed etiam quilibet Christianus obligatur, si commodè possit, proximum ab interitu liberare: *scriptum enim est*, inquit Pontifex in *c. sicut dignum. 6. §. illi etiam. h. t. qui potuit hominem liberare à morte, & non liberavit, eum occidit &c.* Est autem hæc obligatio aliquando ex charitate tantùm, quâ tenemur proximo; aliquando insuper ex justitia, & quidem rigorosè cum

proprio etiam periculo: veluti si alicui ex officio incumbat alios ab injuriis & damnis defendere, ut Principibus vel Magistratibus respectu subditorum; vel ex pacto & obligatione, ut Vasallis respectu dominorum, à quibus feuda acceperunt. *c. 1. §. item qui Dominum. quæ fuit prima causa benefic. amit.* militibus respectu eorum, pro quibus militant, & Ducum suorum. *l. 3. §. ult. &*
19 *l. 6. §. 3. 8. ff. de Re militari.* filij quoque ex naturali pietate & gratitudine tenentur subvenire parentibus: quòd nisi faciant, hæreditatis eorum redduntur incapaces, *Nov. 115. c. 3. §. 13.* famulos verò nisi tacitè vel expressè ad hoc conducantur, teneri solùm ex charitate, ut Dominũ in quocunque periculo defendant, non verò ex Justitia commutativa, docet Mol. *de Just. & jure tract. 3. disp. 33. n. 9.*

20 Interest autem, an quis teneatur ex charitate vel justitia; nam ex charitate non tenetur aliquis cum magno sui periculo, secus ex justitia. Item ex Justitia oritur obligatio restituendi damnum, si non fiat, quod ex Justitia debetur; ex charitate verò oritur quidem peccatum, & quandoque pœna, si actus charitatis intermittatur, non verò restituendi obligatio.

Quæritur VII. an non tantùm pro defensione corporis, sed etiam rerum & bonorum liceat raptorem sive aggressorem occidere?

21 ℟. Si defensio sit mixta rei & personæ, id est, si consideratis circumstantiis loci, temporis & personarum periculum sit, ne raptor non tantùm in bona, sed etiam personã aliquid moliri ausus sit, saltem si ei præstita fuerit resistentia, affirmativa satis inter DD. recepta est, per text. in *c. 2. hoc tit.* Unde de Jure Civili furem nocturnum impunè occidere licet, si absque periculo capi, aut expelli nequeat: quia cùm nox reddat homines temerarios, dignosci facilè non potest, an ad furandum vel occidendum [illegible]rit, aut quale facinus tentaturus sit. Diu[illegible] autem furem tunc occidere licet, si se [illegible] defendat. *c. 3. h. t. l. 4. §. 1. ff. Ad l. Aqu[illegible] furem. 9. ff. Ad l. Cornel. de Sicariis.*

Tota autem difficultas est, an idem [illegible]cendum, si nullum personæ periculum [illegible]mineat? an si v. g. fur cum meo equo aut [illegible]cina jam aufugiat, quem adhuc teneo vel [illegible]peto insequi possum, hoc mihi liceat? Negativam sententiam de Jure Canonico [illegible]mè amplectitur Felinus in *c. 2. h. t. n. 4.* [illegible]que videtur approbare Fach. *Lib. 1. Contr[illegible] c. 31* fundamentum est in *eod. c. 2. h. t.* [illegible] lud homicidium tantùm impune [illegible] quod aliquis committit se & sua liberan[illegible] adeóque non tantùm res, sed & perso[illegible] defendendo: item melius fundamentum [illegible] *c. suscepimus. h. t.* in illis verbis [illegible] *bat*, inquit Pontifex, *potius post [illegible] relinquere pallium, & rerum [illegible] jacturam, quam pro conservandis [illegible]bus & transitoriis rebus tam acriter [illegible] alios exardescere &c.* & hæc opinio [illegible]or est in conscientia.

Interim si res essent valdè magnæ [illegible]tionis, & earum ablatio magnum [illegible] inferret, & fortassis paupertatem [illegible] ne aliter sive per Judicem, sive quod[illegible] facilius medium res recuperari possent, [illegible] auderem damnare eum, qui contrariam [illegible]tentiam sequeretur, quam docet Sylv[illegible] *in verbo. Bellum. §. 2. q. 2.* & Less. *de [illegible] & jure lib. 2. c. 9. dub. 11.* Ratio est [illegible] res sint ad vitam necessariæ, ergò sicut [illegible] defendere vitam, ita etiam res. Item [illegible] ut consuetudo omnium Rerumpublic[illegible] declarat, pro recuperatione solarum [illegible] liceat inter Principes suscipere bellum, [illegible]vis in tali bello nonnunquam aliquot [illegible] hominum pereant. Daretur quoque [illegible]

furibus incognitis, ut tantò audaciùs delinquerent, si sine metu possent res aliorum asportare. Et confirmatur ex *c. dilecto. 6. de Sentent. excommunic. in 6.* ubi Pontifex videtur supponere pro defensione rerum licere uti gladio temporali. Item ex *l. 1. C. unde vi.* ubi rectè possidenti datur potestas, suam possessionem vi defendere contra alium vim inferentem.

Ad contraria responderi potest, & quidem ad *c. 2. h. t.* illa verba: *te tuáque liberando.* aliquando posse accipi disjunctivè, ut sensus sit: *te, vel tua, &c.* Ad textum verò in *c. suscepimus.* non incongruè dicitur, eum procedere, si res ablatæ fuerint viles, exigui momenti & damni, ut quia amittens alias opulentus est, vel si cognitâ personâ raptoris potuerint per Judicem, licèt furtassis non ita facilè, recuperari.

§. II.

De Pœnis Homicidii, & Obligatione compensandi damnum datum per Homicidium aut vulnera.

SUMMARIA.

23. *Quæ pœna homicidij de Jure Canonico, maximè in Clericos.*
24. *Quæ pœna de Jure Civili.*
25. *In Homicidio indirectè voluntario infligitur pœna arbitraria.*
26. *In delictis lata culpa non æquiparatur dolo, ut in contractibus.*
27. *Non præsumitur dolus, si quis occiderit aliquem armis ad mortem non usitatis.*
28. *An & quomodo ebrio imputetur Homicidium in ebrietate commissum: distinguuntur varii casus.*
29. *Ebrietas, quæ non totaliter usu rationis privat, excusare tamen potest a pœna ordinaria.*
30. *Quid si plures ad aliquem occidendum intervenerint?*
31. *Quid Juris, si vulneratus non statim, sed ex intervallo mortuus sit?*
32. *Ei, qui occidit se defendendo, non servato moderamine, imponitur pœna extraordinaria.*
33. *Occidens seipsum Jure Canonico privatur sepulturâ Ecclesiasticâ.*
34. *De Jure Civili ejus bona confiscantur: & quando hoc procedat?*
35. *Vulnerans seipsum quomodo puniatur?*
36. *Non obstante pœna criminali homicidæ, seu vulnerantis debet satisfacere damnificato.*
37. *Impensæ in Medicos, & lucrum cessans quoque restitui debet.*
38. *Non solùm vulnerata, sed etiam aliis, qui inde damnum sentiunt, fieri debet restitutio: & quid de creditoribus?*
39. *Si ultimo supplicio reus afficiatur, an nihilominus fieri debeat satisfactio?*
40. *An pro vulneribus vel cicatrice debeat fieri satisfactio & n. 42.*
41. *In foro pœnitentiali homicidæ rectè imponuntur pia opera pro anima defuncti.*
42. *Occidens non servato moderamine tutelæ quatenus teneatur ad satisfactionem, & quid de duellante provocato.*

SIcut ad principium hujus Tituli diximus, aliud homicidium esse *directè* voluntarium, aliud *indirectè*, sive quod idem, aliud ex dolo & proposito, aliud ex culpâ commissum, ideò pro qualitate facti alia & alia pœna statuenda est.

Quæritur ergò I. Quænam sit pœna homicidii directè voluntarii?

R. De Jure Canon. Laicum excommu- 2
nicari per sententiam judicis ecclesiastici, sicut notavit Panor. *in c. 1. h. tit. n. 2.* Clericum verò deponi: & si depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari, & si nec sic resipuerit, anathematizari, (i. e. solenniter excommunicari: nimirum circumstantibus Episcopum Presbyteris candelas tenentibus, quas deinde in terram projiciant, ac pedibus conculcent, juxta modum præscriptum in Rituali, & in *c. debent. 106. causâ. 11. q. 3.*) Et demum crescente contumaciâ degradari & judicio tradi sæculari, secundùm leges puniendum. *c. cùm non ab homine. 10. de Judiciis.* Solet autem nonnunquam pro qualitate facti pœna exasperari, ut Clericus homicida ad diuturnos, in ò aliquando perpetuos carceres condemnetur.

tur. Prætereà in Concilio Trid. *sess. 14. de Reform. c. 7.* statuitur, ut homicida voluntarius, quamvis occultus, nec in judicio convictus nullo tempore ordinum vel beneficiorum ecclesiasticorum capax sit. Volunt tamen DD. communiter apud Jul. Clarum. §. *homicidium. n. 21.* Clericum homicidam esse quidem inhabilem ad beneficia postea obtinenda, non verò ipso jure privatum beneficiis priùs obtentis, sed privandum per sententiam. Qualiter autem universim tam Laici, quàm Clerici ex homicidio, vel mutilatione contrahant irregularitatem, sive inhabilitatem ad ordines & beneficia in §. *seq.* dicemus.

24 De jure civili *voluntarium* homicidium, siquidem ex irâ & vindictâ commissum sit, capitis amputatione punitur, si verò per insidias aut latrocinium, rota & crurifragium adhibetur. *l. 3. §. penult. ff. Ad l. Cornel. de sicar. juncta Constitutione pœnali. Caroli V. a. 35.* Licet verò, in *d. §. penult.* ab hac pœnâ excipiantur nobiles, & altioris conditionis homines, iisque pœna deportationis & publicationis bonorum statuatur: testatur tamen Mol. *Tr. 3. disp. 21.* multarum regionum usu & Nobiles ob homicidium *voluntarium*, pro qualitate facti capite puniri.

Quæritur II. Qualiter puniatur homicidium indirectè voluntarium, sive culpâ tantum commissum? v. g. si quis lapidem in plateam dejiciat, nec proclamaverit, vel bombardam in loco insolito exploserit, & ita aliquem ex transeuntibus occiderit.

25 ℟. In similibus casibus, pœnam utroque Jure esse extraordinariam, & pro qualitate culpæ, ac juxta consuetudinem loci pro arbitrio judicis infligi, ita ut aliquando relegatio, aliquando pœna pecuniaria aut carceris
26 imponatur. Estque hic advertendum, quòd licet in contractibus lata culpa dolo æquiparetur. *l. quod Nerva. 32. ff. Depositi.* Non tamen in delictis, in quibus ad pœnam ordinariam infligendam non sufficit lata culpa, sed propositum, & directa voluntas occidendi requiritur; ut habetur in *l. 7. ff. Ad L. Cornel. de sicar.* adde *Constitutionem Carolinam. a. 150.* Unde ulteriùs non dolo, sed culpâ, & absque animo occidendi homicidium præsumitur (nisi aliunde de animo occidendi appareat) si quis armis ad occidendum ordinariè non usitatis in alterum mortem causârit, veluti si alter alterum pugno, lapide, baculo, cantharo, calceo sive pede in rixa percusserit, ac exindè mors secuta sit, prout pluribus declarat Farinac. *Oper. criminal. par. 5. Hom. concl. 1. n. 27. & seqq.*

Quæritur III. Quid dicendum de eo, qui in ebrietate aliquem occidit?

℟. Et *dico* I. si ebrietas sit tanta, ut omnis usu rationis privet, non imputabitur homicidium ebrio, quia deliberationem & propositum habere non potuit, sed magis amenti & furioso similis est, quorum delicta non puniuntur. *Clement. un. h. t.* idque probabiliter etiam ad eum casum extenditur, si aliquis voluntariè, sed sine intentione homicidii se inebriâsset, deliquisset enim tunc se inebriando quidem, non autem occidendo, arg. *c. inebriaverunt. 6. & c. sane. 8. causa 15. q. 1.* Nec obstat vulgare dictum *causa causæ est causa causati &c.* quia ℟. id intelligendum de causa directa, ex quâ per se solet sequi malus effectus, sive homicidium, qualis non semper est ebrietas.

Dico II. Si quis propterea se inebriaverit, ut ad facinus audacior reddatur, jam concepto priùs occidendi proposito, talis utique nullam excusationem habet, sed per homicida voluntarius censetur. Similiter neque eum à pœna ordinaria immunem esse, qui levi tantùm ebrietate non privatur

usu rationis oneratus occidit, docet Menoch. *de Arbitrar. casu 326. n. 7.* Interim non dubito, aliquando pœnam minui posse, si ebrietas non quidem totaliter, notabiliter tamen, & majori ex parte usum rationis inverterit, *arg. l. omne delictum. 6. §. 7. vers. per vinum. ff. de Re militari.*

Dico III. qui solitus est in ebrietate rixari, & alios cædere, tenetur hanc occasionem evitare, & à vino abstinere: quare si se mebriaverit, & aliquem occiderit, dicetur homicidium saltem indirectè, seu in causâ voluntarium, & culpabile commisisse. Les. *de just. & jure. lib. 4. c. 3. n. 16.* ideòque saltem pœnâ extraordinariâ sive arbitrariâ punietur, non tamen ordinariâ: quia eo tempore, quo homicidium factum est, dolus propter nimiam ebrietatem & antecedenter deliberata & directa occidendi voluntas ex supposito absuit.

Quæritur. IV. Quid si plures in occisione alicujus intervenerint, & nesciatur, ex cujus percussione, aut vulnere occisus interierit.

℟. Si ex proposito plures ad occidendum aliquem concurrerint, omnes ordinaria homicidii pœna puniuntur, licet unus tantùm occiderit. *Constitutio Carolina. 148. c. sicut dignum. 6. §. illt. h. t.* si verò in rixa casu oborta plures. v. g. strictis gladiis adfuerunt, vel plures percusserint, sed unus tantum lethale vulnus inflixerit, nesciatur verò quis, neque per tormenta, aut alias probationes veritas haberi possit, volunt communiter DD. tali casu propter incertitudinem nullum capite, sed omnes extraordinaria pœnâ puniendos esse: quia omnes aliquo modo rei sunt, vel propter auxilium præstitum, vel quòd mortem non impedierint. Clarus *Lib. 5. sentent. §. homicidium. n. 38.* Covar. *in Relect. Clement. si furiosus. h. t. parte. 2. §. 2. n. 5.*

Quæritur V. Quid juris, si vulneratus per aliquod tempus vixerit, & ideò dubitetur, an vulnus inflictum fuerit lethale an potius ex imperitia Medicorum, inordinata vita, vel alio morbo superveniente vulneratus decesserit?.

℟. Judici incumbere, ut maturè vel per se, 31
vel per delegatum adhibitis peritis Medicis & Chirugis saltem duobus, si haberi possint, vulnus inspiciat, qui Medici & Chirurgi juramentum præstare debent, quòd suam opinionem sincerè edicere velint, ex quorum deinde Medicorum depositione, consideratis aliis quoque circumstantiis, judex suam sententiam formabit. *Constitutio Carolina. a. 147.* Julius Clarus *de loco. n. 43.* ubi *n. 44. ex Angelo & Gloss. in l. 11. C. de Emendatione servorum.* refert. quòd vulneratus, qui ambulavit per triduum, vel qui vixit etiam in lecto decumbens ultra 40. dies, non præsumatur ex vulnere, sed aliis potiùs accidentibus interiisse.

Quæritur VI. Quâ pœnâ sit afficiendus, qui aggressorem occidit, non servando moderamen inculpatæ tutelæ, cùm ipsi fortassis in vitâ parcere potuisset?

℟. Quamvis nonnulli cum Bal. *in d. l. 11.* 32
Cod. de Emend. serv. putent ordinariâ pœnâ afficiendum, eò quòd generaliter habens animum occidendi ordinariâ pœnâ puniendus dicatur in *l. 1. §. divus. 3. ff. Ad l. Cornel. de sicar.* communiùs tamen receptum est, pœnam esse mitigandam, & extraordinariam statuendam, eò quòd aggressor sibi imputare debeat damnum ex offensione alterius secutum, & ignoscendum aliquo modo sit invaso & provocato, si non potuit in continenti justam iram temperare. arg. text. *in l. si adulterium. 38. §. Imperatores. 8. ff. de Adulter.* ibi: *difficillimum est justum dolorem temperare, & ideò pœna est mitiganda &c.* Similis textus habetur in *l. 1. §. ult. ff. Ad L. Cornel. de Sicar. in l. qui*

cum.14. §. *si libertus. 6. ff. de Bonis liberior.* & docet Fach. *Lib.1. Controversiarum. c. 32.*

Quæritur VII. Quæ sit pœna occidentis, aut vulnerantis seipsum?

33 ℟. De jure Canonico privatur sepulturâ Ecclesiasticâ, dummodò constet, quòd aliquis sanæ mentis, & deliberatè se ipsum occiderit, adeóque in statu malo & peccati decesserit, ut alibi de sepultura tradidimus.

34 De jure Civili occidentis se ipsum bona fisco applicantur, si tamen duo concurrant. I. Quòd id fecerit metu pœnæ promeritæ, non ex impatientia carceris, tristitia, aut alia causa &c. II. Quòd jam priùs crimen commiserit habens annexam pœnam confiscationis, ut læsæ Majestatis, hæresis &c. sicut habetur in *l. ult.* §. *item rescripsit. 2. ff. de Bonis eorum &c.* & clariùs in *Constitutione Carolina. a. 135.* & tradit Fach. *loco supra cit. q.128. n.77.* Quod notandum contra quosdam absolutè docentes bona occidentis seipsum semper confiscari.

35 Porrò si quis se tantùm vulneravit, præsertim animo occidendi, videtur quidem alicubi præter infamiam etiam pœnam capitis statui, si scilicet ex merâ malitiâ, non ex impatientiâ doloris, luctu aut aliâ causâ fecerit. *l. si quis. 38.* §. *ult. ff. de Pœnis. l. omne delictum. 6.* §. *qui se vulneravit. 7. ff. de Re militari.* magis tamen practicam credo opinionem, quam refert Farinac. *d. loc. n. 34.* quòd vulnerans seipsum puniatur pro arbitrio judicis extraordinariè, sicut vulnerans alterum.

Quæritur VIII. An & quatenus occisor, vel vulnerator teneatur illis, quibus per homicidium, aut vulnus damnum dedit, compensationem pecuniariam facere?

36 ℟. Cùm pœna, quam occisor, vel vulnerator in corpore sustinet, ad eum principaliter finem infligatur, ut injuria Reipublicæ & legibus illata vindicetur, aliisque terror incutiatur, ideò quantum ad læsum & damnificatum alia satisfactio præstari debet.

Unde I. In æstimationem damni veniunt 37 impensæ in Medicos & Chirurgos, seu generaliter in curationem vulneris factæ, *c. 1. de Injur. l. quâ actione. 1. ff. Ad L. Aquil.*

II. Si vulneratus ejus conditionis sit, ut quotidiano labore lucrum & victum quærat, quo lucro jam propter vulnus careat, etiam eo nomine compensatio facienda est. *d. c. 1. & l. ult. ff. De his, qui dejecerunt, &c.* deducendæ tamen sunt expensæ, quas vulneratus quærendo lucrum fecisset, v. g. si pingendo tabulam debuisset colores & alia materialia emere, quia non est lucrum, nisi deductis impensis. Pro labore verò aut molestia corporis ex communiori sententia nihil deducendum est, quia operarius libenter subit pro victu necessario & lucro talem laborem, licèt (cum labor correspondere debeat mercedi aut lucro, si deduceretur) plerumque nihil restitueretur, tamen interim vulnerator suo facto illud lucrum impedivisset, quod sine dubio iniquum foret, Less. *Lib.2.c.9.dub.19.*

III. Homicida tenetur resarcire damnum 38 illis, qui ex homicidio per se, & directè læduntur, hoc est illis, quibus defunctus ad alimenta, vel rem aliam præstandam ex justitiâ obligatus fuit, quâ nunc propter mortem ejus carere debent, prout sunt liberi, parentes, & uxor, quibus jus petendi alimenta à defuncto competit. Item ex probabili sententiâ creditores, qui propterea suo debito defraudantur. Pro quanto autem tempore debeat fieri æstimatio alimentorum, nisi in thesi certò determinari potest: forsan enim occisus diu vixisset, forsan naturaliter, vel alio casu brevi fuisset mortuus, ideò in qualibet hypothesi consideratis circumstantiis personarum, ætatis, valeta-

valetudinis, loci, & temporis judex vel transactionem inter partes procurabit, vel per sententiam, quid sibi æquum videatur, restitui jubebit. Lessius *d. loc. dub. 20.* Quòd si liberi aut uxor ex bonis occisi pinguem hæreditatem acceperint, utique ipsis nihil restituendum est, cùm ex occisione potiùs lucrum, quàm damnum sentiant. Deinde plurimorum locorum est consuetudo, quòd si homicida fuerit affectus ultimo supplicio, nihil amplius ab ejus hæredib⁹ petatur, quasi damnum vitæ pœnâ talionis satis compensatum censeatur. Ubi tamen nulla esset talis consuetudo, de puncto Juris communiori sententia id non obtineret, juxta dicta.

40 IV. Licet de jure non sit aliqua restitutio facienda per modum pretii pro ipsa vita perdita, vel membro amisso, vel cicatrice manente, cùm corpus liberi hominis nullam recipiat æstimationem, ut expressè habetur *in d. l. ult. ff. De his, qui effuderint vel dejecerint. & in l. 3 ff. Si quadrupes pauperiem &c.* nihilominus ob injuriam illatam & dolorem perpessum poterit judex reum in aliquam quantitatem pecuniæ condemnare, eamque læso applicare.

Similiter V. Quamvis communiter sentant DD. quòd non teneatur occisor pro animâ defuncti ex justitiâ preces, vel alia pia opera offerre; tùm quòd res diversi ordinis & generis non veniant in commutationem, adeóque nec res spiritualis pro amissâ re temporali & vitâ; tùm quòd incertum sit, an occisus in tali statu decesserit, ut piis operibus viventium egeat, vel juvari possit: 41 recte tamen facturum Confessarium si in foro pœnitentiali homicidam pro majori satisfactione ad talia opera pia pro anima defuncti obliget, docet Layman. *in Theolog. moral. de Injusta læsione corporis. c. 6. sub. n. 2.*

VI. Etiam tunc cicatricis aut deformitatis compensatio facienda est, si contingat in fœmina, quæ propterea difficilius nubat, nisi dote aucta; talis enim fœmina verè damnum patitur pretio æstimabile.

VII. Etiam ille ad restitutionem hacte- 43
nus recensito modo tenetur, qui invasorem occidit, vel mutilavit non servato moderamine inculpatæ tutelæ, cui scilicet sine occisione vel mutilatione parcere potuisset citra sui periculum, ut præcedenti §. diximus, quem tamen aliqui valdè probabiliter non in totum damnum, sed juxta proportionem injusti excessûs condemnant; si verò occisor non fuerit insperatò invasus, sed expressè ad fatale duellum provocatus ab occiso, eum communiter DD. à restitutione excusant, quamvis duellando & occidendo peccaverit? quia occisus per provocationem intelligitur ipsi dedisse potestatem inferendi damnum, quatenus potuerit. Laym. & Less. *cit. locis & pluribus ibidem allegatis.*

Cæterum si homicidium non sit dolo, sed culpâ commissum, qualis tunc culpa ad restitutionem sufficiat, & si occisor fuerit mortuus antequam in judicium vocatus, an tunc hæres ejus ad compensationem damni teneatur, inferiùs *in Tit. 30. de Injuriis & damno dato* dicemus:

§. III.

De Irregularitate, quæ contrahitur ex homicidio, vel mutilatione.

44. *Quid sit irregularitas:*
45. *Unde ex homicidio oriatur irregularitas?*
46. *Etsi originem habeat ex jure divino Vet. Testamenti, tamen in novo est tantum juris Ecclesiastici.*
47. *Nunquam incurritur irregularitas, nisi ubi in jure expressum est.*
48. *Dans operam rei licitæ probabiliter non incurrit irregularitatem, nisi ex culpa lata.*
49. *Reprobatur quorundam scrupulus circa periculum irregularitatis in levandis ægris:*
50. *Quando illicitæ rei operam danti ad irregularitatem imputetur homicidium præter intentionem secutum?*

51. *Mutilatio in materia irregularitatis debet strictè accipi pro amputatione membri.*
52. *Quid nomine membri hic significetur?*
53. *Mutilans seipsum etiam in minima parte irregularis fit.*
54. *An vulnerans incurrat irregularitatem, si vulneratus ex alio accidenti sit mortuus?*
55. *Qui occidit ad defensionem necessariam suæ vel alterius vitæ non fit irregularis.*
56. *Quid dicendum si ad defensionem bonorum occiderit?*
57. *Pugnantes in bello injusto fiunt irregulares, etsi neminem occiderint.*
58. *In bello justo tantùm ii, qui propriâ manu occiderint vel mutilaverint.*
59. *Qui contra invasores Reipubl. necessitate coacti pugnant, irregulares non sunt.*
60. *Clerici adhortantes ad pugnandum in bello justo irregulares non fiunt.*
61. *Judices & alii cooperantes ad judicium sanguinis fiunt irregulares: non autem nudè spectantes.*
62. *Clerici sine metu irregularitatis civiliter agere possunt contra suos malefactores: cum protestatione tamen.*
63. *Clerici, qui habent Jurisdictionem criminalem per alios sine irregularitate exercere possunt: & per se etiam majorem pœnam in minorem commutare.*
64. *Episcopi dispensare non possunt in irregularitate ex homicidio voluntario, etiam occulto, proveniente, aut aliàs ad judicium jam deducto. Benè in mutilatione & homicidio tantùm culpabili.*

44 *IRregularitas* hoc loco nihil aliud est, quàm inhabilitas, sive impedimentum ad Ordines Ecclesiasticos suscipiendos, vel susceptos exequendos. Dicta est *irregularitas*, quasi *exceptio à regula*: cùm enim omnes regulariter SS. Ordines suscipere possint, ideò qui specialiter excipiuntur & prohibentur, *irregulares* nominantur.

45 Causa hujus *irregularitatis*, quæ oritur ex homicidio, vel mutilatione, non est, tantùm pœna delicti, sed *defectus mansuetudinis & lenitatis*: indecens enim videtur, ut qui alienum sanguinem fuderint, Christi mitissimi proprium sanguinem pro nobis effundentis personam in Altari repræsentent, hostiam immaculatam & incruentam Deo Patri offerentes. Unde fit, quòd hæc irregularitas non tantùm ex homicidio dolo vel latâ culpâ, sed levi, imò nonnunquam hoc commisso contrahatur, ut mox declarabimus.

Porro hæc *irregularitas* originem quidem habet ex Jure Divino Vet. Testamenti, ubi Deus noluit acceptare ædificationem templi, & Sacrificationem à Rege Davide, eò quòd multum sanguinem effudisset, & plurima bella bellâsset, sed à filio ejus Salomone quietissimo, sicut *Lib. 1. Paralip. c. 22.* dicitur. Verùm quia illæ leges cæremoniales Veteris Testamenti tanquam umbra & præfiguratio Novi Testamenti per adventum Christi expirârunt. *cap. un. de Purific. post Partum.* ideo ista irregularitas, & si quæ alia ex cæremoniis veteris legis non per Christum ipsum, sed per Pontifices in Ecclesia receptæ sint, non amplius ex lege Divina, sed Ecclesiastica tantùm & humana obligare censentur. Ex quo ulterius sequitur, quòd sicut in aliis legibus Ecclesiasticis Pontifex potest declarare, dispensare, vel relaxare, ita etiam in hac lege irregularitatis. Illud quoque advertendum est, in nullo casu incurri irregularitatem, nec per extensionem, aut interpretationem inducendam esse, nisi quatenus in Canonibus expressum habetur. *c. is qui. 18. de Sent. excommunicat. in 6.* His igitur fundamentis præmissis circa speciales casus

Quæritur I. An ex omni prorsus homicidio vel mutilatione quomodocunque contingente inducatur irregularitas? ℣. Non esse dubium, quin ex occisione directè voluntaria & dolo commissa irregularitas sequatur. At verò si absque dolo ex facto alterius præter intentionem eveniat homicidium vel mutilatio, distingui solet, an occidens vel mutilans dederit operam rei licitæ, an rei illicitæ? Si licitæ rei operam dederit, [illegible]

probabilis sententia videtur, quam tradit Paulus Laym. *loco supra cit. c. 10. n. 4. cum aliis ibid.* quòd secutum homicidium, vel mutilatio non aliter imputetur ad irregularitatem, quàm si occidens, vel mutilans culpam latam commiserit, id est, in præcavendo aliquo periculo eam diligentiam adhibere neglexerit, quam communiter omnes boni homines adhibere solent, etsi alii putent etiam culpâ levi in tali casu contrahi irregularitatem. Ratio verò assignari potest, quòd cùm hoc casu circa culpam ad irregularitatem requisitam aliquid in specie in jure expressum non habeatur, ideò irregularitas tanquam aliquid odiosum & pœnale, ac impedimentum à SS. Ordinibus, potiùs restringenda, quàm interpretatione extendenda sit. *vulg. c. odia. 15. de R. J. in 6.* Exempla pro ista parte habentur *in c. dilectus. 13. cum tribus seqq. h. t.* quæ ibi videri poterunt. Præsertim autem reprobandus est quorundam scrupulus, qui vulnerato vel ægro subvenire recusant levando, ne si fortassis inter eorum manus expiret, ipsi accelerasse mortem & propterea irregulares censeantur: si enim irregularitas oritur ex lenitatis defectu, sanè ex ejus contrario, scilicet ipsa lenitate actûs misericordiæ & charitatis Christianæ oriri non potest. Nec est verisimile, quòd Pontifices voluerint per introductam irregularitatem tollere charitatem.

Si rei illicitæ opera data sit, hoc est, factum, ex quo mors alicujus præter intentionem secuta est, ex se fuerit illicitum, & prohibitum agenti, commune habetur dictum, quòd *danti operam rei illicitæ* imputentur, quæ sequuntur, licet diligentiam habuerit in præcavendo damno, sicut notatur *in summario super c. continebatur. 8. c. suscepimus. 10. & c. tuam s. 19. h. t.* Verùm etiam istud dictum explicat Cov. *in Relect. Clement. si furiosus. parte 2. §. 4. n. 10.* ut homicidium casuale danti operam rei illicitæ tunc ad irregularitatem imputandum sit, quando actus ille illicitus ex sua natura est ordinatus vel periculosus ad læsionem alterius, atque ex eo si non semper, saltem frequenter soleat homicidium, vel mutilatio consequi: veluti si quis jaculetur, aut dejiciat gravia pondera in locum, per quem passim homines transire solent, si imperitus chirurgiam, vel medicinam exerceat spe lucri, & per modum professionis ordinariæ (secus putarem, si quis in casu necessitatis extremæ & in defectu peritiorum ex misericordia medicamentum, quod putavit expedire, adhibuerit) imperitia enim culpæ annumeratur in his, qui artem aliquam profitentur. *§. 7. & ibi DD. Instit. de L. Aquil.* Econtra si actus ex alio fine fuerit illicitus, non inducetur irregularitas, si per accidens & casualiter contingat homicidium (nisi alio modo agens in culpa saltem levi fuerit.) Unde non erit irregularis, qui gladium furto ablatum alteri bono animo donat, si donatarius ex postfacto illo gladio aliquem occidat, vel si Clericus, de quo exemplum ponitur *in c. dilectus. 13. h. t.* domi suæ arrestatus contra præceptum judicis foras equitaret, & equus effrenis factus aliquem obviantem occideret.

Quæritur II. Quid veniat nomine *mutilationis?* Cùm in ordine ad irregularitatem passim in Jure homicidio annumeretur mutilatio, ut *in c. 1. de Clericis pugnantib. c. ult. h. t. in 6. & Clement. un. eod. tit.* Ideò sciendum est, ex communi DD. interpretatione hunc terminum *mutilare* in materia pœnali esse propriè & strictè accipiendum, ut significet totalem membri amputationem, sicut colligitur *ex c. Clericis. 5. Ne Clerici vel Monachi &c. c. in Archiepiscopatu. 4. de Raptor.* & propterea non sufficiat ad irregularitatem, si quis tantùm alterum vulneraverit, aut membrum inutile

reddiderit. Præterea plures docent cum Sylvest. *in verbo Homicidium.* §. *10. n. 4.* & Cov. *in Relect. Clement. si furiosus. h. t. par. 3. in princ. n. 8.* Quòd nomine membri intelligi debeat totum organum, sive corporis pars aliqua principalis peculiarem in corpore functionem obtinens, ut manus, pes, oculus &c. & proinde excusari posse ab irregularitate, qui alteri tantùm unum digitum, & ita tantùm partem membri, vel auriculæ cartilaginem abscideriт. Addit tamen Sylvester *d. l. c.* aliquam exceptionem, quòd scilicet per vulnerationem, debilitationem, aut digiti abscissionem, tunc quasi jure talionis aliquis fiat irregularis, si alter propterea inhabilis ad Ordines redditus sit, ut quia notabiliter deformatus est, vel pollicem aut indicem amisit: sed non exponit hujus exceptionis speciale & expressum Juris fundamentum. Illud certius est, quòd mutilans seipsum ex iracundia vel impatientia irregularis fiat, in quacunque parte corporis seipsum mutilaverit, ut ex claris Juris textibus diximus *in Lib. V. in Tit. de Corpore vitiatis ordinandis, vel non*: quia major est deformitas & magis infamis actio in vulneratione sui, quàm alterius.

52

53

54 *Quæritur* III. quid si vulneratus fuerit mortuus, non quidem immediatè ex vulnere, sed vel ex imperitia medicorum vel morbo, aut alio casu superveniente, anne tunc saltem vulnerans censeatur irregularis? R. Si mors secuta sit occasione vulneris, quamvis non immediatè ex vulnere, ut quia febris, aut inflammatio supervenit, quam imperiti Medici curare non potuerunt, vulnerans erit irregularis: danti enim operam rei illicitæ imputantur, quæ sequuntur. *c. de cætero. 11. & c. ad audientiam. 12. h. t.* Si verò mors contigerit prorsus à causa extrinseca, veluti si etiam lethaliter vulneratum alius omninò occiderit, vel si vulnus fuit levissimum, & nullo modo per se mortiferum; Medicus vel ipse æger nocivum medicamentum adhibuerit, his & similibus casibus vulnerans nullam contrahet irregularitatem *d. c. ad audientiam. in fine.*

Quæritur IV. An homicidium ob defensionem corporis, vel rerum suarum commissum inducat irregularitatem. R. Certum esse, quòd invasus ab altero, cui immine vitæ periculum, si invasorem mutilet, vel occidat, nō fiat aliter irregularis, quàm si moderamen inculpatæ tutelæ excesserit, quam ad defensionem necessarium fuerit. *Clem. un. h. t.* idèmque dicendum cum Cov. in *Relectione ejusdem Clement. parte 3. §. un. n. 5.* & Barb. *de Officio Episcopi. alleg. 51. n. 10.* de illo, qui ob defensionem sui proximi ejus aggressorem servato moderamine occiderit, cùm ad talem defensionem quandoque ex charitate, quandoque ex justitia obligetur juxta superius dicta. *§. 1. q. 6.*

Verùm non æquè expeditum est, an irregularitatem incurrat, qui ad defensionem bonorum raptorem occidit?

Etenim de jure antiquo affirmativa fuit certa fuit propter textum in *c. susceptum. 10. in c. significasti. 18. & c. petunt. 14. h. t.* & cùm in *d. Clement.* tantùm ille excipiatur, qui mortem aliter vitare non valens eum occidit aut mutilat adversarium, videtur habere locum hic vulgatum axioma, quòd *exceptio firmet regulam in casibus non exceptis*, & consequenter esse irregularem, quicunque vel relinquendo rem potuisset mortem evitare, ut notat Glos. *ibidem, & in allegatis capitulis.*

Nec obstat, quòd homicidium sine culpa commissum excuset ab irregularitate, homicidium ob defensionem rerum autem quandoque sit licitum, adeóque sine culpa per ea, quæ diximus in *§. 1. q. 7.* quia rerum

deri potest tantùm homicidium casuale, quod est sine culpa, & præter intentionem excusare ab irregularitate, non autem homicidium, etsi licitum, ex intentione commissum, sicut in Judice ferente sententiam sanguinis paulò pòst dicemus.

Quare ipse puto eandem sententiam affirmativam esse hodie etiam tutiorem cum iis, quos allegat, & sequitur Paulus Laym. *in Theolog. Morali. de Injusta læsione corporis, c. 9. num. 3.* ubi ex Nav. refert ita de facto Curiæ Romanæ servari. Videri tamen poterunt pro contraria sententia Covar. *d. §. 10. num. 6.* & Castro *de L. pœnali. lib. 2. cap. 14.* quorum sententia non destituitur omni probabilitate eo saltem casu, quo defunctio fuit mixta rei & personæ, & agebatur de magna quantitate bonorum ad sustentationem sui & suorum necessaria: cùm enim bona secundus sanguis & vita hominis diuturnior per Gloss. *in l. advocatos. 2. Cod. de Advocatis diversorum.* Ideò sicut in conservatione vitæ, ita etiam bonorum videtur *d. Clement.* utpotè in re favorabili, interpretationem recipere posse.

Quæritur V. an & quando Milites censeantur irregulares? *Resp.* Quamvis in *cap. 1. & 4. dist. 51.* generaliter Milites à SS. Ordinibus prohibeantur, nihilominus sequens interpretatio recepta est. Et

Dicendum I. milites pugnantes in bello justo, ex quo cædes factæ sunt, fieri irregulares, licet ipsi propriâ manu neminem occiderint, idemque est, quoties etiam extra bellum plures concurrunt consilio, vel auxilio ad unius hominis occisionem, qui omnes irregulares fiunt, quamvis unus tantùm occiderit. *c. sicut dignum. 6. §. ult. h. t. c. quod in dubiis. 5. de Pœnis.*

Dicendum II. qui in bello justo pugnâ-
runt liberè & sponte, gratis vel pro stipendio, nec demum irregulares fieri, si aliquem propriâ manu occiderint, vel mutilârint (vulneratio autem non sufficit juxta dicta superiùs. *q. 2.*) licet fortassis ex postfacto in periculo vitæ constituti id fecerint; quia *Clement. un. h. t.* tantùm illos excipit, qui mortem evitare non valentes occidunt; tales autem potuissent evitare non dando nomen militiæ: unde liberè censentur se periculo homicidii exposuisse, atque ideò perfectâ lenitate carere.

Quòd si dubitent, an in tumultu bellico aliquem occiderint, & pro parte affimativa sint verisimiles conjecturæ; in tali dubio tutior via tenenda est, & ab Ordinibus usque ad dispensationem abstinendum. *cap. petitio. 24. h. t.* Si verò leve tantùm sit dubium, videtur melior esse conditio possidentis jus accipiendi Ordines.

Dicendum III. qui contra invasores Rei- 59
publicæ vel civitatis necessitate coacti pugnant, cùm sint in periculo vitæ, irregulares non fiunt, quamvis occidant. *arg. sæpe d. Clement. un. h. t.* Non obstat *d. c. petitio. h. t.* quia explicari potest de Clericis sine necessitate pugnantibus, quando potuisset locus defendi per Laicos.

Dicendum IV. Clericos non fieri irregu- 60
lares, qui in bello justo hortantur, & invitant milites ad fortiter pugnandum, quamvis multæ cædes fiant, teste Barb. *in d. c. petitio. n. 2.* arg. *cap. igitur. 7. c. omni timore, &c. hortatur. 10. causâ 23. q. 8.*

Quæritur VI. an etiam ob homicidium 61
publicâ authoritate factum contrahatur irregularitas? Resp. ex communi & recepta DD. sententia irregulares fieri Judices, Assessores, Accusatores, tabelliones, dictantes, publicantes sententiam, aut litteras, executionem homicidii, vel mutilationes continentes, & generaliter alios ad executionem, hujusmodi juvantes (non verò spectantes, qui ad mortem alterius nec directè nec indirectè

directè cooperantur.) Textus & DD. *c. Clericis. 5. & c. sententia. 9. Ne Clerici ve Monachi. & c.* Nav. *in Manuali. c. 27. n. 212.*

62 Notabile tamen est, quòd etiam Clerici sine metu irregularitatis possint agere civiliter contra suos malefactores ad compensationem damni, vel restitutionem rei ablatæ cum protestatione, quòd hoc non faciant ad pœnam seu vindictam, quamvis deinde Judex ex officio pœnam sanguinis irroget, ne detur malis hominibus occasio res Clericorum liberè deprædandi, si scirent, se ab iisdem propter metum irregularitatis accusari non posse, sicut expressè habetur, in *c. 2. h.*

63 *t. in 6.* Item Clerici, qui simul sunt domini, & Principes temporales, non possunt quidem ipsi personaliter dignoscere & judicare in causa sanguinis, possunt tamen easdem causas alijs suis officialibus delegare, & in genere jubere, ut fiat justitia. *c. 3. Ne Clerici vel Monachi. in 6.* pœnas quoque à suis Judicibus statutas moderari possunt, & v. g. rotam promerito pœnam gladij dictare: quia hæc non est condemnatio ad mortem (quæ jam antea à judicibus sæcularibus supponitur facta) sed remissio & actus misericordiæ.

Quæritur ultimò, quis possit in hac irregularitate dispensare? Resp. Ordinariè dispensationem in Jure competere summo Pontifici, qui soluset super Jus. *Clement. ne Romani. 2. in princip. de Electione.* Interim hodie in Concil. Trid. *sess. 24. de Reform. c. 6.* datam esse potestatem Episcopis dispensandi in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, excepto homicidio voluntario occulto, & alijs deductis ad forum contentiosum, id est, de quibus in judicio litigare cœptum est. Unde, si irregularitas proveniat non ex homicidio, sed ex mutilatione tantùm, quamvis voluntaria, vel ex homicidio culpabili, non tamen voluntario, vel si modus in defensione excessus sit, dispensare poterit Episcopus, dummodò factum non sit deductum forum contentiosum, & occultum sit. Est autem dici *occultum*, quod non est propalatum, nec est ejus propalandi periculum, quamvis unus vel alter sciat, vel quamvis aliquando deductum sit ad forum contentiosum, si ex post facto reus accusatus ob defectum probationum tanquam innocens absolutus sit. Videatur Barb. *in Collect. ad dict. c. 6. Trid.*

TITULUS XIII.
De Torneamentis.

SUMMARIA.

1. *Torneamenta quid sint & unde dicta?*
2. *Prohibitio & pœnæ eorundem, & harum retractatio in extrav. un. h. t. Joan. XXII.*
3. *Prohibentur etiam agitationes bestiarum propter vitæ periculum.*
4. *Qui pro mercede cum bestijs dimicant, sunt infames.*

Torneamentum teste Sylvestro in *verbo, Torneamentum*, secundùm vulgare Italicum dictum est à circuitu & regressione pugilum, unde torneamentum appellat Pontifex in *c. 1. h. t.* nundinas vel ferias, in quibus milites ex condicto convenire solent, & ad ostentationem virtutum armorum temerè congredi.

Porrò quia ex istis torneamentis mortes hominum & animarum pericula sæpe provenire solent, ideò non immeritò prohibentur tam de Jure Civili in *l. un. C. de Gladiator.* quàm de Jure Canonico in *d. c. 1. h. t.* sub pœna privationis ecclesiasticæ sepulturæ, si quis ex pugnantibus in tali torneamento decesserit. Imò Clemens V. in quodam suâ Constitutione contra torneamenta instituentes, & eis favorem, auxilium aut consensum præstantes, sententiam excommunicationis reservatæ & interdicti

loca, ubi exerceri permittuntur, pronunciavit. Quas tamen pœnas Joannes XXII. in *extravag. un. l. t.* revocavit, ex causâ, ut plures possent fieri exercitati milites pro subsidio terræ sanctæ contra Barbaros mittendi, sed hæc revocatio utique accipienda est de tali armorum exercitio, in quo, quantum fieri potest, præcavetur corporis & animæ periculum.

3 Eadem ratione, quâ torneamenta, & ob easdem periculi animæ & corporis, prohibentur etiam agitationes taurorum & ferarum bestiarum, ne homines cum ijs periculose in pugnam descendant, additúrque pœna excommunicationis contra Dominos permittentes tales agitationes, & ibidem decedentes ecclesiasticâ sepulturâ privantur, sicut ex Bulla Pij V. refert Quartana *in Summa Bullar. verbo Torneamentum.*

4 De Jure Civili, qui pro mercede cum bestijs in arena dimicant, vel aliquod præmium pugnæ in arena cum bestijs actæ accipiunt, infames efficiuntur. *L. 1. §. & qui operas. ff. de Postulando.*

TITULUS XIV.

De Clericis pugnantibus in duello.

SUMMARIA.

1. *Quid sit duellum, & ex quibus causis soleat committi?*
2. *Severa constitutio Concil. Tridentin. contra duellantes.*
3. *Referuntur aliæ constitutiones summorum Pont. qui pœnas duelli aggravârunt.*
4. *Clerici hodie censuras & inhabilitatem ad beneficia propter duellum ipso facto incurrunt, à quibus solus summus Pont. potest absolvere.*
5. *Excommunicatio contra duellantes lata ex Bulla Clement. VIII. est reservata. & an hæc reservatio in Germania recepta?*
6. *Excommunicati quonam hodie sint vitandi?*
7. *De quibus duellis & quomodo circa ea locum habeant pœnæ duellantium?*
8. *Qui spectantes duella pœnas incurrant?*
9. *Sepulturâ Ecclesiasticâ non privantur duellantes nisi in duello decedant.*
10. *Duo casus, ex quibus duellum reddatur illicitum.*
11. *Quomodo provocatus aliis mediis, quam duello honorem tueri possit?*

DUellum dictum est quasi duorum bel- 1
lum, est enim *duellum* singularis pugna à duobus utrinque sponte susceptà, unde & *monomachia* appellatur in *cap. monomachiam. 22. causâ. 2. q. 4.* id est, singularis sive unius pugna à græco *monos*, quod est *unum*, & *machia* pugna. Committitur autem *duellum* aliquando ad rei dubiæ probationem, ut scilicet vincens probâsse credatur, & victus in probatione defecisse, qui modus apud antiquos usitatus erat, si aliæ probationes in aliqua causa controversa haberi non poterant. *c. 1. & 2. de Purgatione vulgari.* Aliquando committitur *duellum* ob alias causas, ut ex odio & gloriæ cupiditate, sed quocunque modo fiat, regulariter *duellum* malum & peccatum est: nam priori modo est species purgationis vulgaris, per quam tentatur Deus, ideóque prohibita, sicut inferiùs *de Purgatione vulgari* dicemus. Altero modo utique malum est; ex odio vindictæ aut gloriæ cupiditate vitæ periculum subire, vel alterum interimere.

Quare severam constitutionem edidit 2
contra duella Concilium Trid. *sess. 25. de Refor. c. 19.* ibidémque statuit, ut Imperator, alíique Principes & domini temporales, qui locum ad Monomachiam, in terris suis concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac privati dominio civitatis, castri, aut loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiserint, si illum locum ab Ecclesia obtineant: qui verò pugnam commiserint, & eorum patrini excommunicationis, bonorum suo-

rum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & ut homicidæ juxta SS. Canones puniri debeant, & si in ipso conflictu decesserint, perpetuò careant ecclesiasticâ sepulturâ. Illi etiam, qui consilium in causâ duelli tam in jure, quàm in facto dederint, aut aliâ quacunque ratione ad id cuiquam suaserint, nec non spectatores, excommunicationis, ac perpetuæ maledictionis vinculo teneantur.

3 Eandem Concilij constitutionem sequentes Pontifices per suas Bullas non solùm approbârunt, sed etiam ampliârunt. Ita enim Pius V. *in Bulla*, quæ incipit; *Ea quæ à Prædecessoribus &c.* plures alias pœnas addit, ut pœnas criminis læsæ majestatis, carceris, inhabilitatis ad testamentum faciendum & similes, easdémque extendit ad eos, qui chartas provocatorias subscribunt, affigunt, vel publicant, cum privatione beneficiorum & habilitate ad ea, si Ecclesiastici tale quid commiserint. Gregorius XIII. *in sua Bulla*, quæ incipit: *Ad tollendum &c.* extendit decretum Trid. ad omnes illos, qui ex condicto, statuto tempore, & in loco convento duellum commiserint, etiamsi nulli patrini, aut socij ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nec provocatoriæ literæ præcesserint. Similiter Clemens VIII. *in sua Bulla*, quæ incipit: *Illius vices &c.* confirmat, declarat & extendit supradictas constitutiones Apostolicas, ut locum habeant ubique terrarum, etiam circa milites ex privata inimicitia inter se duellantes, eorumque Duces talia duella permittentes. Circa has Pontificias constitutiones

4 *Notandum* I. quòd licet olim Clericus offerens alicui duellum, vel oblatum suscipiens, nullam propterea censuram, vel beneficiorum privationem ipso facto incurrerit, sed tantùm per sententiam fuisset deponendus, nisi cum ipso Episcopus dispensasset, *c. 1. h. t.* hodie tamen tam excommunicationem, quàm privationem beneficiorum & inhabilitationem ad ea imposterum obtinenda, cum infamiâ ipso facto incurrat: à quibus pœnis non ampliùs Episcopus (nisi casus esset occultus juxta Trid. *sess. 24. de Refor. c. 6.*) sed tantùm summus Pontifex absolvere potest. Barb. *in eod. c. 1. in 6.* & Joan. Honor. *ad hunc tit. n. 3.*

Notandum II. excommunicationem, quæ in Conc. Trid. propter duella infligitur, non esse quidem in ipso Concilio Pontifici reservatam, proindè stando soli Concilio posse quocunque sacerdote absolvi: cùm enim Conditor Canonis absolutionem à censura sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem alijs relaxandi, ut dicitur *in c. nuper. 29. ℣. in secundo, de sententi. excommunicat.* Attamen Clementem VIII. pœnas duellantium, earumque absolutiones Sedi Apostolicæ reservisse, notat Barb. *d. loco.* putat tamen Paulus Laym. in *Theol. mor. lib. 3. tract. 3. cap. 5. sub n. 4.* apud Germanos, aliosque Septentrionales hanc reservationem receptam non esse.

Notandum III. quamvis olim quilibet excommunicatus fuerit ab alijs evitandus in colloquio, oratione alijsque commercijs & conversationibus, adeò ut communicatus cum excommunicato inciderint saltem in minorem excommunicationem. *c. excommunicatos. 17. cum seqq. causâ. 11. q. 3.* hodie verò per quandam Extravag. Martini, quæ incipit: *Ad evitanda scandala &c.* tantùm in duobus casibus excommunicatus evitandum esse, nimirùm *primò*, si fuerit notorius Clerici percussor: & *secundò* ob aliam causam (v. g. in præsenti ob duellum) contraxerit excommunicationem, & ipsa fuerit publicè per Episcopum tanquam excommunicatus denuntiatus, & proc-

tus: sicut hâc de re inferiùs, *in Tit. de Sentent. excommunicat.* dicemus.

Notandum IV. *Constitutiones* supradictas procedere solùm de duellis ex condicto, statuto tempore, & in loco convento ac cum ordinario vitæ periculo institutis. Quare non incurrentur pœnæ duellantium, si duo sine præcedenti provocatione & assignatione loci & temporis subitò in platea rixas & pugnam incipiant, vel si duo pugnis tantùm aut armis solùm levioribus, ut plerumque soleat abesse commune periculum, secum dimicent. Item cum verba accipienda sint cum effectu. *c. cùm super. 23. de Officio delegati.* quorundam non est improbabilis sententia non incurri pœnas duellantium per solam comparitionem in loco destinato, nisi duellum actu secutum sit: in pœnalibus enim termini strictè accipiendi sunt, nec ultra casus in jure expressos extendendi. Barb. *in Collectan. ad d. c. 19. Trid. n. 12. vers. sed contrarium.*

Notandum V. quòd de spectantibus dicitur, intelligendum esse de ijs, qui studio ad locum duelli accedunt, & ex quorum præsentia duellantes redduntur audaciores. Quare non incideret in excommunicationem, qui casu transiret locum duelli, & obiter aspiceret, non figendo ibi pedem, vel qui ita latenter aspiceret, ut prorsus à duellantibus non adverteretur.

Notandum VI. Pœnam privationis ecclesiasticæ sepulturæ illis tantùm infligi, qui in ipso conflictu decedunt, ut verba Trid. *d. Sess. 25. c. 19.* sonant, & similis textus habetur, *in c. 1. de Torneament.* ubi dum sepultura ecclesiastica propter torneamenta denegatur, adduntur hæc verba, *si quis ibi mortuus fuerit &c.* Unde cùm in pœnalibus termini sint strictè accipiendi, nimis videtur durum, quod quidam docent apud Barb. *ad dict. loc. Trid. n. 29.* privandum esse aliquem sepulturâ ecclesiasticâ, licet ob vulnus acceptum non statim, sed alio die moriatur, nisi fortè supponatur, quòd talis impœnitens decedat, quo casu sicut quilibet in peccato mortali decedens meritò carebit sepulturâ. *arg. c. fures. 31. causâ. 13. q. 2.* Illud fortè plus probabilitatis habet, quòd decedentes in loco duelli & conflictu sepulturâ priventur, quamvis ante mortem signa pœnitentiæ dederint, aut etiam à Presbytero casu interveniente absoluti sint: quia denegatio sepulturæ non est præcisè ob decessionem in peccato, sed in pœnam & detestationem duelli commissi, & ut homines tantò magis à duellis terreantur, statuta; atque tali casu verè impleta sunt verba Trid. quòd aliquis in ipso conflictu decesserit, sicut satis evinci potest ex textu juncta Gloss. *in d. c. 1. de Torneamentis.* Interim etiam hic consuetudo locorum attendenda est, quæ teste Sanch. *in Selectis disp. 36. n. 5.* in quibusdam locis in contrarium viget, ut præsertim in duellis privatis & datis pœnitentiæ signis decedentibus sepultura non negetur.

Notandum ultimò, duos tantùm casus 10 principaliores à DD. inferri, ex quibus liceat duellum. *Primus* est, si ex causa publica scilicet ad reipublicæ bonum, belli exitum, & securitatem ab hostibus obtinendam, magis expedire Ducibus videatur, ut totum bellum in *duellum* resolvatur, quale fuit inter David & Goliath. *1. Regum. 17. Alter* casus est, si quis causâ defendendi vitam, honorem, vel bona sua cum aggressore congrediatur. Attamen ex hac causa solummodo ex parte provocati, non autem provocantis, redditur duellum licitum, & tunc demum, si provocatus aliud medium se defendendi non habeat, v. gr. si in continenti duellum offeratur, nolenti acceptare verba, vel vulnera immineant. Nam si intervallum concedatur, atque ad certum diem & locum pro-

vocatio fiat, ordinariè alijs medijs honor, vel fama conservari possunt, vel adeundo ordinarium judicem, vel dicendo ad provocantem, se non recusare pugnam, sed duellum tanquam illicitum, & provocantem experturum, quo cum negotia habet, si palam & non proditoriè aggressus fuerit. Accedit, quòd tantùm apud vulgares, & plebejos homines honor recusantis duellum periclitetur, non verò apud bonos & prudentes Christianos. Et deinde quòd valdè dubium sit, an ad defendenum honorem liceat vitam tanquam majus bonum periculo exponere. Videatur Less. *de Just. & Jure lib. 2. 9. n. 83.* Laym. *loco cit. c. 3. n. 3.*

TITULUS XV.

De Sagittarijs.

SUMMARIA.

1. *Prohibitio Sagittariorum etiam ad alia tela extenditur.*
2. *Procedit in bello injusto & multò magis, si in bello inter infideles & Christianos fideles infidelibus deserviant.*

1 IN hoc Tit. sub pœna anathematis seu excommunicationis prohibet Pontifex, ne illi, qui in ejaculandis sive mittendis sagittis periti sunt, hanc artem contra Christianos exerceant; quæ constitutio est antiquitus lata, ubi frequens usus sagittarum fuit, quare hodie idem dicendum erit de illis, qui tormenta, & alias machinas bellicas
2 contra Christianos instruunt. Advertit tamen Joan. Honor. *ad hunc tit.* quòd hæc constitutio intelligenda sit, si bellum ex parte illorum, quibus tales Sagitarij vel jaculatores serviunt, iniquum sit. item Gloss. & Barb. *in c. un. h. t.* excommunicationem hic statutam non esse latæ, sed ferendæ sententiæ: quod forsan procedit, si bellum inter Christianos geratur, si auem bellum sit inter infideles & Christianos, tunc Christiani, qui infidelibus deserviunt, excommunicationem reservatam, aliàsque pœnas incurrunt, de quibus *in cap. 6. & cap. quod dicitur 12. de Judæis. & in extravag. un. Joannis 22. & 1. inter communes eod. tit. de Judæis.*

TITULUS XVI.

De Adulterijs & Stupro.

SUMMARIA.

1. *Species luxuriæ illicita enumerantur.*
2. *Quid sit adulterium? & quomodo in hoc differat Jus Canonicum à Jure Civili?*
3. *Etiam in foro conscientiæ gravius est adulterium cum conjugata, quam soluta.*
4. *Quomodo agatur civiliter ex adulterio, & quis sit obligatio restitutionis.*
5. *Quibus casibus ab obligatione restitutionis adulter excusetur?*
6. *Pœna adulterij capitalis de Jure Civili in femina mitigata: & quid de consuetudine?*
7. *Polygamia gravius puniri debet: & quando cum effectu censeatur contracta?*
8. *Quæ pœna adulterij de Jure Canonico*
9. *Adulterium puniri debet, etsi uterque conjugum deliquerit.*

SIcut in Decalogo post homicidium prohibetur *Mœchia*, ita etiam postquam Compilator egit de *homicidio*, in hoc tit. ad delicta carnis progreditur. Cum autem unus solus concubitus sit licitus, sed matrimonialis, cœteri verò omnes Jure Divino & Canonico prohibiti, & in jure plures lxuriæ species, ideò Farinac. *in Trat. oper. criminal. de Delictis carnis. q. num. 3.* eas species ad sequentia capita reducit, scilicet ad *fornicationem, contubernium, stuprum, adulterium, sodomiam, incestum, sacrilegium & raptum*, quam divisionem nos quoque imitaturi convenientes rubricæ hujus tit. præmittemus,

§. I.

De Adulterio.

1 ADulterium quasi transitus *ad alterius torum* dicitur secundùm Hostiensem *in Summa h. t. 6. §. quid sit adulterium. n. 1.* Et quamvis de Jure Civili adulterium tantùm in nupta committatur. *l. 6. §. & l. stuprum. 34. §. 1. ff. Ad. l. Jul. de Adulteriis.* & non dicatur propriè adulterium, si committatur cum soluta: quia Jus Civile adulterium potissimùm considerat ex confusione seminis, & incertitudine prolis, cùm ex parte fœminæ adulteræ nesciatur adulterinane sit proles, an propria mariti. De Jure verò Canonico, & quantum ad forum conscientiæ adulterium committitur, etiamsi conjugatus cum soluta peccet: quia hoc jure læsio justitiæ & fidei conjugalis attenditur, & ne conjuges ad imparia judicentur, cùm similem sibi invicem debeant continentiam. *c. nemo. 4. causâ 32. q. 4. & c. ult. eâd. causa. q. 6.* Interim tamen in hoc jure etiam & circa forum conscientiæ semper gravius peccat conjugatus, qui cum conjugatâ, quamqui cum soluta congreditur: quia illo casu non tantùm lædit fidem propriæ uxori debitam, sed etiam jus alterius mariti, & frequenter liberorum ejus, si ex tali adulterio filius nascatur, quem deinde veri liberi tanquam putativum fratrem pro cohærede habere, & pater alimentare debet.

4 Ex adulterio agitur vel *civiliter* vel *criminaliter*. Civiliter agit maritus contra uxorem adulteram, vel vice versâ uxor contra maritum ad divortium perpetuum, & amissionem dotis, vel donationis propter nuptias, sicut in *Lib. IV. Tit. de Divortiis* explicavimus. Item Civilis obligatio etiam in conscientiæ foro incumbit adultero, si ex assertione adulteræ, aliisq; sufficientibus argumentis sibi persuadeat, vel persuadere debeat, prolem ex se genitam esse, ut restitutionem faciat marito, qui cùm se patrem credidit, prolem adulterinam alimentavit, vel dotavit; & deinde etiam compensare debet damnum reliquis liberis legitimis, qui propter successionem spurij læsi sunt: quia adulter, vera causa hujus læsionis est, & consequenter sicut quilibet alius, qui alterum contra justitiam læsit in bonis ad restitutionem meritò tenetur. Sed & ipsa mater adultera tan quam simultanea causa dictæ læsionis obligatur, ut vel prolem adulteram manifestet marito, aut alijs liberis, vel aliam compensationem de proprijs bonis ijsdem faciat.

Excusat tamen ab hac obligatione & restitutione I. inopia adulteri vel adulteræ & 5
defectus medij ad compensandum *l. nam is nullam. 6. ff. de Dolo malo.* II. Si sciat adulter malum ab adultera compensatum, vel certè compensandum. III. Si crimen sit occultum, & compensatio tacita vel expressa, vel manifestatio adulterij fieri non possit sine magno periculo vitæ vel famæ. Text. & DD. *in c. officij. 9. de Pœnitent. & remissionibus.* IV. Si adultera revelando nihil proficeret, utpote fidem non habitura omni probatione destituta, cùm filius non teneatur credere, nec Jura præsumant, esse adulterinum, quamvis mater adulterium commiserit, nisi alia apertiora indicia concurrant. *c. per tuas. 10. de Probat. l. filium. 6. ff. De his, qui sunt sui vel alieni juris. l. miles. 11. §. 10. ff. ad L. Jul. de Adulteriis.* Si adulter vel adultera verè dubitent, an partus ex adulterio, an verò ex marito conceptus sit, valdè probabilè tale dubium à restitutione excusare, quia in dubio debemus esse proniores ad absolvendum, quàm condemnandum & obligandum. *l. Arianus. 47. ff. de Oblig. & action.* & quia ipsi adulteri hactenus fuerunt liberi ab obligatione, & sic in possessione libertatis, in dubio melior censeatur conditio possiden-

tis *l. in pari. 128. ff. de R. I.* Videatur de hac restitutionis obligatione Less. *Lib. 2. c. 10. dub. 6. & 7.* Cov. *in Relect. c. peccatum. de R. I. in 6. parte 1. n. 8.*

6 Criminaliter agitur ex adulterio ad pœnam & vindictam publicam adulteriis imponendam. De Jure civili pro adulterio pœna gladij sive ultimi supplicij constituta est in *l. quamvis. 30. in fine Cod. Ad. l. Iul. de Adulteriis.* Quam deinde Justinianus Imperator in fœminis adulteris propter sexûs fragilitatem mitigavit, ut circa illas cessante pœnâ mortis, verberatæ in Monasterium detrudantur, eâsque marito intra biennium recipere liceat, biennio verò transacto si maritus non recepit, toto vitæ tempore in Monasterio ad agendam pœnitentiam manere debeant. *auth. sed hodie. C. jam dict. tit.*

Verùm de consuetudine & ex particularibus singularum Provinciarum statutis rarò adulteri maximè pro prima vice morte puniuntur, sed potius pœnâ pecuniariâ fustigationis, carceris, relegationis vel similis, ut proinde usu locorum pœnam adulterii factam esse arbitrariam non immeritò asserat Farinac. *de Delictis carnis. tit. 16. q. 141. n. 72.* Monent tamen DD & gravis peccati arguunt judices, qui in puniendis adulteriis nimis remissi sunt, unde multoties maxima scandala imò & cædes proveniunt. Farinac. *d. l. n. 66.* Jul. Clar. *in §. adulterium. num. 7.*

7 Graviùs verò puniendum est illud adulterium, quod sub specie matrimonii committitur, & *polygamia* dicitur, cùm per eam Sacramento matrimonii magna irreverentia irogetur, quando scilicet priore matrimonio adhuc stante & vivente conjuge, scienter simul & voluntariè cum alia persona nuptiæ contrahuntur, cujus pœnam capitalem videtur statuisse Carolus V. *in Constitutionibus pœnal. a. 121.* Sed hæc constitutio ita interpretanda est, ut non sufficiat solummodo secundum matrimonium contractum esse, nisi etiam copula carnalis accesserit; habet enim ibidem Imperator tales polygamos pro adulteris, adulteriis autem tum copula non committitur. Item cum Imperator tantùm statuat pœnam viro vel fœminæ jam alio matrimonio ligatis, ideo hæc pœna non erit extendenda ad personam solutam, licet cum polygamo etiam matrimonium ineat scienter, maximè si fuerit fœmina, in qua nec pœna ordinaria adulterii de Jure civili locum habet, cùm eo jure adulterium non committatur in solutam, sed conjugatam, ut dictum.

De Jure Canonico olim Laici communiter in adulterio persistentes excommunicabantur. *intelleximus. 6. h. t.* & aliquando capilli ac vestimenta eorum in ignominiam abscindebantur. Hodie verò pœna est arbitraria, & quamvis crimen adulterii sit mixti fori, tamen punitio circa Laicos plerumque relinqui solet judici sæculari, atque ex decretis Conc. Trid. *sess. 27. de Reform. c. 3.* excommunicatio non debet fieri nisi in subsidium, quando alia media puniendi & coërcendi deficiunt. Clerici quoque maximè pro primo adulterio non statim deponi, sed ad tempus ab officio suspendi vel ingravescere solent. Deinde in *c. cùm Clerici. 4. §. de adulteriis. de Judiciis*, cum Clericis etiam ob adulterium depositis conceditur Episcopo dispensare.

Demum etiam circa materiam adulterii est advertendum, adulterium puniendum esse, tametsi uterque conjugum deliquerit, cùm delicta non debeant manere impunita. Nec obstat illa regula, quòd *delicta paria mutuâ compensatione tollantur.* quia hæc tamen procedit in actione civili, si maritus qui ipse adulterium commisit, vellet coram uxorem adulteram ad divortium agere, an

autem si agatur *criminaliter* ad pœnam authoritate Magistratûs infligendam.

§. II.

De Stupro.

SUMMARIA.

1. Quid sit stuprum & qua ejus pœna de Jure Canonico?
2. An stuprator teneatur copulativè ad defloratam ducendam & dotandam?
3. Leges Divinæ judiciales antiqui Testamenti in novo receptæ possunt Jure vel consuetudine limitari.
4. Defloratur sub promissione matrimonii simpliciter eam tenetur ducere.
5. Puella defloratæ præsumitur fuisse Virgo, & seductæ à defloratore; nisi alia præsumtiones sint in contrarium.
6. Si defloratæ nullum damnum patitur, ante sententiam judicis defloratori ad nihil tenetur.
7. Stuprum violentum gravius punire debet, & etiam pœnâ capitali.

1 QUamvis *stuprum* in latiore significatione pleraque alias luxuriæ species præter adulterium comprehendat. *l. stuprum. 34. ff. ad L. Jul. de Adult.* propriè tamen accipitur *stuprum* pro illicita Virginum defloratione, teste Gratiano *in c. 2. §. cum ergò. causâ. 36. q. 1.* Pœna de Jure Canonico hujus delicti traditur in *c. 1. h. t.* per hæc verba: *Si seduxerit quis Virginem nondum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem. Si verò pater Virginis dare noluerit, reddet pecuniam, quam Virgines accipere consueverunt.* Ex quo textu licet nonnulli antiquiores Canonistæ voluerint *copulativè* imponi, ut defloratori cogatur ad dotandam, & simul ad ducendam; nihilominùs recentiori tum DD. tum judiciorum sententiâ magis receptum est, ut defloratori non præcisè ad matrimonium, sed sub alternatione compellatur; in alternativis autem debitoris est electio, ideò sufficit alterum impleri. *c. in alternativis. 70. de R. I. in 6. l. plerumque. 10. in fin. ff. de Jure dotium*, atque videtur declaratum in *c. 2. h. t.* ubi tantùm sub alternatione aliquis ad matrimonium compellitur, nisi malit pœnam fustigationis, excommunicationis, ac intrusionis in Monasterium subire: quæ etiam pœnæ ex communi interpretatione tunc demum infliguntur, si ob inopiam defloratur dotem præstare nequeat, ut locum habeat, quod dicitur, *qui non habet in ære, luat in corpore.*

Nihil quoque in contrarium facit, quod dictum *cap. 1.* sit ex lege divina scilicet ex antiquo testamento *Exodi 22.* desumptum, ubi copulativè ponitur ut defloratori *& ducere & dotare teneatur.* Nam 2. illam Legem non esse moralem, sed judicialem, quales Leges per adventum Christi expirâsse censentur, ac in novo testamento transumptæ, obligant tantùm ex Jure humano, & proinde possunt à legislatoribus humanis 12
vel consuetudinibus locorum certo modo temperari ac mitigari Barb. *in eod. c. 1. h. t.* Imò hodie pœna excommunicationis & detrusionis in Monasterium in desuetudinem abiit, ac plerumque punitio hujus criminis sicut aliorum, quæ sunt mixti fori, solent judici sæculari relinqui. Aliud autem di- 13
cendum, si quis non tantùm defloraverit virginem, sed insuper promissionem matrimonii sive fictam, sive veram fecerit; talis enim præcisè tenebitur defloratam ducere, sicut tradidimus in *Lib. IV. Tit. de Sponsal. & Matr. §. 2. num. 13.*

Cæterùm puella in dubio præsumitur virgo, & neganti virginem incumbit probatio, 14
quòd prius ab alio fuerit defloratæ: sicut quivis præsumitur bonus, donec probetur malus. *l. merito. 51. ff. Pro socio.* præsertim si puella parata sit juramentum de sua virginitate præstare, cui credendum est, tum odio delinquentis, tum quòd talis assertio habeat præsumptionem naturæ pro se (cum virgo nascatur) ait Farinac. *de Delictis carnis tit. 16. q. 167. a. 135.* Item etiam puellam

seductam præsumi. v. g. lascivis jocis, importunis persuasionibus, minis, vel muneribus tradit Barb. *in d. c. 1. n. 7.* ubi tamen *n. 9.* rectè addit, has præsumptiones aliquando per contrarias elidi, & dispositionem sæpe dicti *c. 1.* non habere locum, si fœmina, cum quâ quis peccavit, fuerit vilis, vel minùs honestæ vitæ, passim vagans non servato verecundiæ pudore, vel alijs modis solita affectare impudicos amores, dummodò vilitas personæ non desumatur ex paupertate vel conditione ejus, sed ex vita & moribus, nam & pauperi deceptæ compensandum est damnũ per matrimonium vel dotem, si proptera diffamata difficiliùs nubat.

15 Annotari etiam potest, quod communiter tradunt DD. defloratorem probabiliter ad nullam restitutionem saltem ante judicis sententiam in conscientia teneri, si deflorata nullum aliud inde damnum perpessa est, ut quia delictum prorsus occultum est, & fœmina alias nuptias vel de facto contraxit, vel imposterum æquè facilè ac priùs contrahere potest. Less. *lib. 2. c. 10. dub. 2.*

In Clerico pœnam stupri arbitrariam, scilicet suspensionis, carceris, degradationis, vel depositionis pro qualitate personæ & circumstantiarum concludit Farinac. *cit. loc.*
16 *num. 63.* Acriùs tamen semper punitur stuprum violentum, cujus pœnam circa Laicos capitalem constituit Carolus V. *in Constitut. pœnal. a. 119.* non tantùm si in virginem, sed etiam si in quamcunque fœminam honestam maritatam, vel viduam talis violentia commissa sit. His verò duobus vitiis juxta rubricam de adulteriis & stupro expeditis breviter ad alia carnis delicta transeamus.

---

§. III.
De Fornicatione & Concubinatu.

SUMMARIA.

17. *Quomodo fornicatio differat à stupro?*
18. *Fornicationem esse peccaminosam & illicitam ostenditur ex SS. Lei*
19. *An & quæ pœna sit fornicationis?*
20. *Fornicator tenetur alere prolem, non dotare, sed ducere uxorem: & quomodo probari possit esse patrem prolis.*
21. *Concubinatus quid sit de Iure civili & Canonico?*
22. *Etsi de Jure Civili nullam pœnam habere, tamen in utroque foro punitur.*
23. *Pœna Concubinatus & concubinii à Trident. statuta.*
24. *Exponitur textus* in c. 4. & 5. dist. 34. *ubi concubinæ permittuntur.*
25. *Speciales pœnæ Trident. contra Clericos concubinarios.*

QUemadmodum stuprum, ita & *fornicatio* talem latam & strictam significationem habet. Lato modo pro omni illicito concubitu sumitur; creditur enim derivata hæc vox à fornicibus, id est locis occultis, in quibus olim scorta habitare & talia delicta patrare consueverunt. Strictè verò & propriè significat concubitum personæ solutæ cum soluta jam deflorata, & ad distinctionem aliorum delictorum solet fornicatio simplex dici. *c. 2. §. cùm ergo. causâ 36. q. 1.* 17

Licet autem fornicatio apud quosdam homines adeò invaluerit, ut in profundum malorum descendentes contemnant, insuper affirmare audentes, non esse peccatum: nihilominus pro indubitato tenendum, & apud omnes Ecclesiæ DD. receptum est, non tantùm jure humano Canonico; sed etiam Divino fornicationem, & quamcunque aliam luxuriam præter concubitum matrimonialem damnari, & sub peccato mortali prohiberi. Ita enim Apostolus *ad Gal. 5. v. 19.* inquit: *manifesta autem sunt opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c.* & mox subdit: *quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur.* Item 1. *ad Corinth. 6. v. 9.* 18

vers. 15. nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis? absit, fugite fornicationem. &c. & *ad Ephes. cap. 5. vers. 5. hoc enim scitote, quod omnis fornicator, aut immundus non habet hæreditatem in Regno Christi & Dei.*

Sunt quidem nonnulla loca, in quibus fornicatio impunè grassatur, non tamen propterea fornicatio peccatum non est, aut tanquam licita approbatur, sed tantùm dissimulatur pœna, ne calidiores illæ nationes in graviora delicta scilicet adulteria, vel peccata contra naturam proruant: aliquando enim uterduo mala, quorum utrumque evitari nequit, id, quod minus est, etiam à probis viris dissimulanter tolerari, docemur exemplis propositis in scriptura *Genes. 19. & Judicum. 19.* textus notabilis in *cap. 1. ubi late* Barb. *& in c. 2. vers. est tamen dist. 13. c. afferebat. 12. causa. 32. q. 7.*

Pœna simplicis fornicationis quamvis de jure Civili nulla constituta sit, ut apparet ex *L. uxor. 13. §. 2. ff. Ad L. Jul. de Adult. & L. un. Cod. de Concubinis.* Hodie tamen tam circa Laicos, quàm Clericos, apud omnes bonos præsertim Germaniæ Magistratus simplex fornicatio arbitrariè juxta loci consuetudinem punitur, Menoch. *de Arbitrariis. casu 288. n. 12.* Julius Clarus. §. *Fornicatio n. 6.*

Ad dotationem verò vel matrimonium ob fornicationem simplicem sive qualitate stupri commissam fornicator non tenetur, debet tamen alere prolem, quam fœmina ex eo concepit, *c. 5. & ibi DD. De eo qui duxit, &c.* nec audiri solet, tametsi neget, se esse patrem: nam si confessus vel convictus fuerit de copula, hoc ipso præsumetur pater, nisi alium monstrare possit. Quòd si plures cum eadem muliere commercium habuerint, recurritur ad circumstantias, cui nimirùm, vel tempus partûs, vel physiognomia prolis magis correspondeat, imò aliquando favore prolis, ne ob defectum alimentorum intereat, juramento mulieris creditur. Qua de re videri poterit Berlichius *Concl. 38. n. 41. & seqq.* His de fornicatione præmissis nunc de concubinatu dicamus.

Concubinatus de Jure Civili, & in ordine ad legitimationem liberorum per subsequens matrimonium tunc propriè dicebatur, si quis fœminam solutam domi loco uxoris detinuisset. *L. nuper. 11. Cod. de Naturalib. liberis.* & per ea, quæ diximus in *Lib. IV. in tit. Qui filii sint legitimi.* In ordine verò ad pœnam promerendam Concubinatus rectè dici potest, si quis cum certa aliqua fœmina seu soluta, sive maritata, sive intra, sive extra domum assiduam libidinem exerceat. 21

Licet verò de Jure Civili non fuerit concubinatui propriè tali (nisi simul habuit adjunctam qualitatem stupri, vel adulterij) pœna statuta, ut colligitur ex toto *tit. ff. & Cod. de Concubinis.* Hodie tamen non tantùm in foro Ecclesiastico, sed etiam Civili concubinatus acriùs, quàm simplex fornicatio punitur, & merito: cùm utique perseverantia in crimine sit circumstantia aggravans, & tantò sint graviora crimina, quantò diutiùs durant, sicut dicitur in *c. ult. de Consuetudine*, ac diuturnitas temporis peccatum non minuat, sed augmentet, juxta *c. cùm haberet. 5. De eo. qui duxit. &c.* 22

Specialiter Conc. Trid. *sess. 24. de Refor. Matrim. c. 8.* ad extirpandum concubinatûs crimen statuit concubinarios tam solutos, quàm uxoratos cujuscunque statûs, dignitatis & conditionis existant, si postquam ab Episcopo, seu Ordinario etiam ex officio ter moniti ea de re fuerint, & concubinas non ejecerint, seque ab earum consuetudine 23

non sejunxerint, excommunicandos esse, nec absolvendos, donec reipsa admonitioni factæ paruerint. Circa ipsas quoque concubinas & mulieres sive conjugatæ, sive solutæ sint, constituit Concil. *d. l.* ut ab Ordinariis locorum ex officio graviter pro modo culpæ puniantur & extra oppidum vel diœcesim, si id iisdem Ordinarius videbitur, invocato etiam, si opus fuerit brachio sæculari, ejiciantur, & huic constitutioni Concilij & prohibitioni concubinatûs etiam in foro sæculari parendum est: quia leges civiles in materia peccati correctionem à SS. Canonibus accipiunt, arg. *c. ult. ubi DD. de Præscript.*

24 Neque scandalizari aliquis debet ex textu Concil. Toletani & B. Isidori, qui refertur in *cap. 4. & 5. dist. 34.* ubi dicitur: *Christianis aut uxorem, aut pro uxore concubinam habere licere:* nam in hoc textu nomine concubinæ non intelligitur scortum (nam hujus usum, utpote jure Divino prohibitum, sicut mox ante de fornicatione diximus, non potuissent SS. Patres permisisse) sed uxor per verba quidem de præsenti desponsata, sine tamen dotalibus instrumentis vel aliis solennitatibus, quæ olim saltem ad honestatem matrimonij requirebantur, juxta *c. aliter 1. causâ 30. q. 5.* qualis uxor propterea ob defectum illarum solemnitatum non uxor, (quamvis revera uxor esset & matrimonium ejus validum) sed concubina, præsertim in foro externo & de Jure Civili dicebatur. Specialiùs verò circa Clericos &
25 Ministros Ecclesiæ laboravit Concil. Trid. *sess. 24. de Refor. c. 14.* ut qui se Divino cultui addixerint, ab impudicitiæ sordibus, immundoque concubinatu revocentur, populúsque hinc eos magis discat revereri, quo illos vitæ honestioris cognoverit. Statuit proinde ut Episcopus contra eosdem Clericos concubinarios, qui suspectas mulieres intra vel extra domum detinent, per privationem fructuum, suspensionem, privationem beneficiorum, & denique excommunicationem procedat juxta modum præscriptum in *d. c. 14.* Qua de re etiam dixi in Lib. *III. Tit. 2. de Cohabit. Cler. & Mul.*

§. IV.

De Sodomia, Incestu & delictis contra naturam.

26. *Quid sit crimen Sodomiæ?*
27. *Pœna ejus de Jure Canonico, præsertim in Ecclesiasticos id committentes statuta.*
28. *Pœna Juris Civilis contra Sodomitas, &c.*
29. *Quid sit incestum & an cum affinium & proximorum committatur?*
30. *Restrictio per Concil. Trid. impedimenti matrimonii ad secundum gradum, etiam extra casum restrictum.*
31. *Peccans cum consanguinea sponsa uxoris ante, non propriè committit incestum, Deum peccat cum conjuncta tantum cognatione spirituali vel legali.*
32. *Qua pœna sit incestûs sine matrimonio ex Jure.*
33. *Pœna contrahentium incestuosas nuptias.*

TUrpissimum, infamæ, ac homine arguendo præsertim Christiano, maximè indignum vitium, à Sodoma Civitate nomen traxit, quæ propterea una cum totali regione igne cælitus delapso concremata est. *Gen. 19. c.* legitur, & in genere significat omnem libidinem contra naturam, id est quæ aliter peragitur, quàm rectus naturæ ordo ad procreationem liberorum instituit, sive deinde id fiat cum bestiis, sive cum masculis aut fœminis. Dividitur in Sodomiam propriè dictam, bestialitatem & mollitiem, quorum nefandorum criminum longiorem descriptionem apud Germanos mihi videor debere omittere & remitto ad Farinac. *Tract. de delict. carnis. tit. 16. q. 140.* & Julium Clarum *in Practica criminali, §. Sodomia.* & Aloys. Riccium *in Praxi fori Ecclesiastici parte 3. resolut. 56. & seq.*

27 Pœna *Sodomiæ* ex Jure Canonico est, ut Laici excommunicentur, Ecclesiastici verò beneficiis priventur & deponantur *c. ut Clericorum. 13. de Vita & honestate Cler. c. Clerici. 4. de Excessibus Prælator.* Imò hodie ex *Constitutione* Pij V. edita anno 1568. Ecclesiastici tam dirum nefas exercentes omni privilegio Clericali, omnique beneficio, dignitate & officio Ecclesiastico authoritate ejusdem constitutionis privantur, ita ut per judicem Ecclesiasticum degradati potestati sæculari statim tradantur, quæ de isidem capiat supplicium, quod in Laicos huic vitio intricatos legitimis reperitur sanctionibus constitutum. De qua Bulla ejúsque ulteriori interpretatione videri poterit Quanta *in Summa bull. verbo. Sodomia*, & Riccius *cit. loco.*

28 De Jure Civili & in foro sæculari olim hujus criminis pœna erat gladius *L. cum quis nubit. 31. Cod. ad L. Jul. de Adult. §. item lex Julia. 4. Institut. de Publicis judiciis.* Ex *Constitutionibus* verò *pœnalibus* Carol. V. *a. 116.* hujus sceleris rei igne comburuntur. Advertendum tamen est ex communi DD. sententia, quòd istæ pœnæ locum tantùm habeant in *bestialitate & sodomia* proprie dicta, *mollities* autem pœnâ aliquâ extraordinariâ juxta qualitatem & frequentiam delicti pro arbitrio judicis puniatur, teste Farinac. *d. l. n. 3.* & Ricc. *l. cit. resol. 62.*

29 Quod ad *incestum* attinet, iste est *concubitus* cum consanguineis vel affinibus. Nomine autem *consanguineorum & affinium* illi tantùm intelliguntur, cum quibus matrimonium esse non potest, videlicet ascendentes & descendentes in infinitum; collaterales verò usque ad quartum gradum inclusive. Quòd si *affinitas* oriatur ex copula illicita tunc quamvis aliqui de Jure Civili teneant non committi incestum, sed tantùm simplicem fornicationem, eò quòd de Jure Civili videatur *affinitas* tantùm oriri ex matrimonio non verò ex copula illicita, arg. *L. non facile 4. §. sciendum. 8. ff. de Gradibus affinitatis.* De Jure tamen Canon. certum est, etiam ex copula illicita contrahi veram affinitatem, & consequenter committit incestum, qui cum duabus sororibus vel consanguineis peccat. *cap. discretionem. 6. De eo, qui cognovit consanguin. ux. c. in literis. 24. de Testibus.* Idémque in practica circa forum sæculare & quoad pœnam incestûs imponendam, receptum esse testatur Farinac. *q. 149. n. 102.* & de Jure quoque Civ. contrahi affinitatem ex copula illicita, & inde sequi incestum probat Cov. *de Matrim. part. 2. c. 1. §. 8. n. 3.* per *L. libert. 4. Cod. de Nuptiis*, quæ prohibet ob affinitatem filium patris concubinam in uxorem ducere.

Illud tamen notabile est, quòd cùm hodie 30
ex Conc. Trid. *sess. 24. de Refor. Matrim. c. 4.* impedimentum affinitatis ortæ ex copula illicita restrictum sit ad secundum gradum, ideò ex probabili multorum sententia non committet incestum, qui peccat cum consanguinea in tertio vel quarto gradu ejus, cum qua carnale commercium habuit, sicut refert. Barb. *in cod. c. 4. Trid. n. 12.*

Si quis verò peccet cum consanguinea suæ 31
sponsæ nondum à se cognitæ, non dicitur propriè incestum committere: quia sola sponsalia ante copulam antecedentem non inducunt propriam affinitatem, sed tantùm quasi affinitatem, & impedimentum publicæ honestatis. Cov. *d. §. 8. n. 4.* Item nec cognatio legalis scil. adoptio vel spiritualis, quæ oritur per Baptismum vel Confirmationem causat propriè incestum, ut proindè mitiore pœnâ, quam pro incestu castigandus sit. Farinac. *d. loco. n. 26. & 30.*

Committitur autem aliquando incestus 32
sine matrimonio, aliquando cum matrimonio, id est, incestuosas nuptias contrahendo,

Pœna incestûs sine matrimonio commissi de Jure Canon. est, ut Laicus incestuosus excommunicetur, Clericus verò omninò deponatur. Abbas & DD. in *c. etsi Clerici. 4. §. fin. de Judic.* De Jure autem Civ. pœna incestûs est eadem, quæ adulterij. *L. miles. 11. §. 1. junct. gl. in l. si adulterium. 38. ff. Ad L. Jul. de Adult.* & ideo quidam DD. capitalem pœnam statuunt, arg. *L. quamvis. 30. Cod. Ad l. Jul. de Adult.* Verùm cum nostris temporibus ferè nunquam pro adulterio pœna capitis imponatur, sed alia arbitraria pro consuetudine locorum, hinc etiam docet Farinac. *d. l. n. 11. & pluribus seqq.* pœnam incestûs esse arbitrariam, quandoque tamen morte puniri, si commissus sit cum illis, cum quibus Jure Div. & naturali prohibitum est matrimonium, ut cum liberis & collateralibus primi gradûs, fratribus seu sororibus. An autem pœna mortis imponatur, si descendentes sint affines, puta si Vitricus peccet cum Privigna, Privignus cum Noverca? Affirmant id quidem nonnulli, sed dubitat Far. *d. l. n. 67.* & videtur inclinare in mitiorem sententiam, & pœnam arbitrariam.

33 Si incestus conjunctus sit matrimonio, scientérque aliquis cum consanguinea vel affine in gradu prohibito contraxerit, tunc de Jure Civili, si persona vilis sit, verberata in exilium mittitur, bonis etiam ejus confiscatis, nisi liberi extent, qui fisco præferuntur: si altioris conditionis fuerit, infamis redditur, & bonis quoque, non extantibus liberis, confiscatis, in insulam relegatur. *auth. incestas. Cod. de Incestis nuptiis.* Covar. *d. §. 8. n. 5.* De Jure Canonico incestuosas nuptias contrahentes, insuper ipso facto excommunicationem incurrunt, *Clem. un. de Consanguin. & affinit.* à qua tamen excommunicatione juxta frequentiorem DD. sententiam excusantur, qui cum impedimento publicæ honestatis, cognationis legalis, vel spiritualis matrimonium contrahunt: quia Clemen. tantùm loquitur de illis, qui cum consanguineis vel affinibus contrahunt: in pœnalibus verò non debet fieri extensio, juxta vulgatas juris regulas.

§. V.
De Raptu & Sacrilegio.

34. *Pœna raptûs de Jure Civili.*
35. *Quomodo de Jure Canonico inter raptum & raptam non possit esse matrimonium?*
36. *Pœna raptûs speciales à Concilio Trid. statu.*
37. *Pœna raptoribus sponsa constituta, quando sit interpretanda?*
38. *Et quid de consuetudine ac constitutionibus Cardinalis circa pœnam raptûs?*
39. *Sacrilegium quid hic significet?*
40. *Per violationem Sext Constitutio committens sacrilegium, quod tamen ex hac pœna non habet specialem non habet.*
41. *Pœna rapientis vel violantis feminam DEO consecratam.*
42. *Perpetrantes delictum carnis in Ecclesia sunt in crimine sacrilegi.*

CRimen *raptûs* committunt, qui mulierem libidinis causâ rapiunt, vel abducunt. Pœnam hujus delicti statuit Julianus Imperat. *in l. un. Cod. de Raptu virginum.* ut raptores quarumcunque mulierum honestarum, sive virginum, sive viduarum, sive sibi, sive alijs desponsatarum capitali supplicio plectantur, & bona eorum omnia raptis mulieribus applicentur, nec ulli quam sit licentia, ut raptæ mulieres raptoribus nubere valeant. Et ulteriùs declarat Imperator, non esse distinguendum, an mulier volens, vel invita rapta fuerit, eò quòd ista per præsumatur fœmina dolo raptoris consensum inducta, eámque pœnam etiam extendit ad omnes alios, qui raptoribus auxilium, favorem vel receptaculum præbuerint.

Verùm quod in *hac L.* constituit Imperator, ut inter raptorem, & raptam nunquam

possit esse matrimonium, hoc de Jure Canonico & Conc. Trid. *sess. 24. de Reform. Matrim. c. 6.* procedit, quamdiu rapta in potestate raptoris manserit: si verò rapta à raptore separata sit, & loco tuto, ac libero constituta, poterit cum raptore de eodem Jure Concil. Trid. matrimonium contrahere.

36 Ad detestationem raptûs addit tamen Concil. *d. loc.* ut nihilominus raptor ipse & omnes illi, qui consilium, auxilium vel favorem præbent, sint ipso jure excommunicati, & perpetuò infames, omniúmque dignitatum incapaces: & si Clerici fuerint, de proprio gradu decidant, teneatúrque raptor mulierem raptam, sive eam duxerit in uxorem, sive non, decenter pro arbitrio Judicis dotare. Unde non pauci DD. apud Farinac. *de Delictis carnis q. 145. n. 96.* existimant per matrimonium inter raptorem & raptam purgari & evitari posse pœnas à Jure Civili ipsis impositas.

37 Deinde quòd de raptu propriæ sponsæ in *d. l. un.* dicitur, non habere locum de Jure Canon. satis colligitur ex *cap. 4. & 5. & 10. causa 36. q. 2.* & sunt, qui valde probabiliter putant, Jus Civile eatenus cum Canon. conciliandum, ut raptus sponsæ tunc solùm puniatur, si sponsa sit de futuro, & habens justam causam rescindendi sponsalia, vel cogitans intrare Religionem, contra voluntatem suam rapiatur, non verò si liberè in sui abductionem consentiat: quia pœnas interpretatione molliendas esse, docet J. C. *in l. penult. ff. de Pœnis.* Plura de hoc crimine videri poterunt apud Farinac. *c. l. & alios ibidem allegatos.* ubi etiam *à n. 135.* notanter advertit, textum in *d. L. un.* tantùm loqui de raptu fœminarum honestarum, ac proinde non puniri pœnâ ordinariâ raptûs, sed mitiori, qui inhonestam seu meretricem rapuit.

38 Consuetudo quoque locorum in hos & aliis vitiis puniendis attendenda erit, & Imperator Leo *in sua const. 35.* voluit tantùm raptum armis patratum, morte; sine armis autem, mutilatione manûs puniri. Si autem raptus sit conjunctus cum stupro violentâ oppressione locum habebit. *Const. Carol. a. 119.* quam de stupro etiam superiùs allegavimus.

39 Denique ut etiam de *Sacrilegio* aliquid addamus, *Sacrilegium* in genere dicitur omnis *rei sacræ* violatio, seu indigna tractatio: in præsenti autem nomine *Sacrilegii* intelligimus illam speciem luxuriæ, quâ violatur corpus personæ DEO consecratæ per votum continentiæ perpetuæ.

40 Quamvis autem *Sacrilegium* committatur, non tantùm si persona violata, sed etiam si violans voto castitatis adstricta sit: ut propterea hæc circumstantia voti tanquam mutans speciem necessariò in confessione exprimenda sit, in foro tamen externo præter pœnas Ecclesiasticas peccatum carnis committentibus inflictas, non sunt aliæ determinatæ pro qualibet violatione voti, sed arbitrio Judicis imponendæ, exceptâ illâ, quæ infligitur ob violatam monialem, sive fœminam DEO consecratam.

41 Ulteriùs rapiens, vel violans monialem, si laicus sit, de Jure Canonico excommunicatur, si autem Clericus fuerit, deponitur, & in Monasterium detruditur. Similiter & ipsa monialis in carcerem, vel arctiùs in monasterio ad agendam pœnitentiam includitur, *c. impudicas, 11. c. si quæ Monacharum. 28. & c. si quis rapuerit. 30. causâ 27. q. 1.* De Jure verò Civili rapiens, vel violans Monialem capite punitur, ejúsque bona Monasterio applicantur. *L. un. Cod. de Raptu virgin. juncta Nov. 123. cap. 43. & d. cap. si quis rapuerit.*

42 His Sacrilegis & violatoribus Monialium annumerat Farinac. *q. 145. n. 32.* etiam illos,

qui delictum carnis in Ecclesia patrant, saltem si exinde ipsa polluatur, & reconcilitatione indigeat. Qualiter autem generaliter puniantur illi, qui Ecclesias violant, ijsque injurias inferunt *Tit. seq.* dicemus.

TITULUS XVII.

De Raptoribus, Incendiarijs & Violatoribus Ecclesiarum.

SUMMARIA.

1. *Raptores quinam dicantur?*
2. *Qui ex confidentia Iuris sui violenter aliquid ab altero extorquent, de Jure perdunt Ius dominij, vel crediti: & quid de consuetudine?*
3. *Rapina quomodo differat à furto?*
4. *Quomodo civiliter agatur pro rapina?*
5. *Pœna criminalis rapinæ quæ sit?*
6. *Piratæ incidunt in excommunicationem Bullæ Cœnæ Domini.*
7. *Pœna incendiariorum est ignis de Iure Civili: & quomodo hoc procedat?*
8. *Si non dolo, sed negligentiâ alicujus ortum sit incendium, datur actio Civilis ad compensationem damni.*
9. *Pœna incendiarij de Jure Canonico. Et quòd satisfactio etiam ejus hæredibus inbumbat.*
10. *Qui dicantur violatores Ecclesiarum?*
11. *Furtum, seu rapina rei sacræ, è loco sacro, Sacrilegium est.*
12. *Pœna rapinæ vel furti sacrilegi pro qualitate delicti varia.*
13. *Pœna de Jure Canonico Ecclesiarum res vel jura invadentibus statuta.*
14. *Injuriæ SS. Sacramento Eucharistiæ illatæ gravissimum Sacrilegium, & pœna ignis expiandum est.*
15. *Hæreticus tali casu, etsi hæresin abjurare velit, tamen ultimo supplicio afficiendus est.*
16. *Etiam violantes Crucifixum & sacras imagines pœna mortis afficiuntur.*

1 R*Aptores* dicuntur, qui rem ab altero possessam per violentiam invadunt, & auferunt; hæc autem violentia aliquado fit lucri causâ à sceleratis hominibus, aliquando ex confidentia juris sui, quando quis rem, in qua credit sibi aliquod jus competere, sine judicis authoritate ab altero privatâ violentiâ tollit. Hujus posterioris violentiæ pœna de Jure Civili constituta est, ut invasor rem ablatam ante omnia restituere, & insuper æstimationem rei persolvere teneatur, si quidem ejus rei dominus non fuerit; sin autem dominus, etiam dominium amittere debeat. *L. si quis in tantâ. 7. Cod. Unde vi.* Item qui debitum à debitore violenter sine Judice extorserit, jus crediti amittat, & actione criminaliter intentatâ tertia parte bonorum puniatur cum infamia. *L. extat. 13. ff. Quod metus causâ, & l. ult. ff. ad L. Iuliam. de Vi privata.* In creditis tamen locis præsertim hæ pœnæ amissionis dominii & crediti non videntur usu receptæ, sed aliæ pecuniariæ, sicut in Austria vim armatam puniri 100. imperialibus, & non armatam 50. refert Suttinger *in Processu superioris Austriæ obser. 154.* Restituere verò rem ablatam etiam de hodierno stylo judiciorum ante omnia tenetur spoliator, nec auditur cum allegatione juris sui, priusquam restitutionem ex integro fecerit, juxta ea, quæ longiùs tradidimus Lib. II. Tit. *de Restitut. spoliat.*

Quod attinet ad alteram *rapinæ* speciem, quæ fit lucri causâ, illa quidem differt à *furto* propriè dicto, quòd *furtum* ex sua natura & intentione furantis clam fiat. *l. 1. ff. de Furtis. Rapina* autem apertè & per vim domino illatam: interim etiam *rapina* species *furti* est, & raptor fur improbior dicitur in *l. item si 14. §. 12. ff. Quod metus causâ.* Ex hac porrò rapina agitur vel *civiliter* vel *criminaliter*, *Civiliter* petitur rei ablatæ restitutio unà cum refusione *lucri cessantis & damni emergentis*, & insuper *triplum* pœnæ ipsi actori applicandæ, id est tantùm pecuniæ, quanti valet rei ablata triplo æstimata, prout hac de re pluxè agunt Interpretes in *Tit. Instit. de Vi bonorum raptorum.*

Criminaliter agitur contra raptores ad pœnas fisco inferendas, vel (quod frequentius est, cùm raptores ob inopiam rarò possint pecuniam præstare) ad pœnam corporis infligendam, ita qui cum armis & tumultu aliena invaserit, & deprædatus fuerit, capite puniri jubetur in *l. 11. ff. Ad. L. Iul. de vi Publica.* At ex *Constitut. Caroli. V. a. 120.* grassatores & prædones, quamvis latrocinium seu homicidium non commiserint, similiter morte afficiuntur. De Jure Canonico *raptores* excommunicantur ab Episcopo illius loci, ubi rapinam fecerint, quamvis ipsi alienæ Diœcesis sint, nec absolvuntur, donec satisfaciant competenter, eademque excommunicatio proprio eorum Episcopo significanda est, ne eos recipiat ante plenariam satisfactionem. *c. 1. h. t.* specialiter verò excommunicationem reservatam ex *Bulla Cœnæ Domini cas. 4. & 5.* ipso facto incurrunt piratæ & omnes illi, qui navigantes in mari Christianos deprædantur, vel naufragorum bona capiunt, de quibus etiam agit Nav. *in Manuali c. 27. num. 59.*

7 Quod ad *incendiarios* spectat, quàm grave & calamitosum sit per incendia hominibus nocere, quotidiana docet experientia: unde meritò contra *incendiarios* jura pœnas exasperarunt, prout inprimis de Jure Civili, qui ob inimicitias vel rapinam alienas ædes incenderint, vivi exuri, vel bestiis objici jubentur, ita tamen ut dignitas personæ vel parvitas damni ex incendio secuti, præsertim si extra civitatem, aut oppidum in villa vel casa incendium factum sit, pœnam minuant, & decapitatio vel deportatio infligatur. *l. capitalium. 28. §. incendarij. 12. ff. de Pœnit. l. ult. ff. de Incendio, &c.* De Jure quoque Imperij Carolus V. *in suis Constitutionibus pœnal. a. 125.* generaliter contra *incendiarios* pœnam ignis determinavit, Ob quam textus generaliter quibusdam videtur hodierno Jure non esse distinctionem faciendam, cujus conditionis sint incendiarii, vel quale damnum dederint, sed indifferenter cremandos esse. Verùm cùm inter Christianos rarò soleat ad combustionem hominis vivi propter desperationis periculum deveniri, nisi ob atrocissima delicta, & alias non sit facilè priorum Jurium abrogatio præsumenda, *c. cùm expediat. 26. de Elect. in 6.* ideò humanius est hanc Carolin. constitutionem juxta priores leges civiles interpretari, & pœnam pro incendio, aliquando ignis, aliquando mitiorem, consideratâ qualitate personæ, damni & loci imponere, prout satis ex alijs ferè omnibus constitutionibus Carol. apparet, quòd Imperat. in statuendis pœnis Jus commune sequi voluerit.

Er hæc quidem ita se habent, si ut dictum 8
est dolo & malitia incendium causatum fuerit, si autem ex culpa & negligentia alicujus ortum sit incendium, tunc contra eum civilis tantùm actio ad compensationem datur, & interdum etiam pro qualitate culpæ pœna extraordinaria non capitalis infligitur. *d. l. capitalium. 6. incendiarii. vers. nam fortuita. ff. de Pœnis.* Quanta autem debeat esse culpa, ut aliquis ex ea ad integrum damnum relarciendum teneatur, dicemus inferiùs in *Tit. de Injuriis & damno dato.* Cujus sit damnum, an locratoris vel conductoris, si domus conducta incendio flagraverit, dictum est in Lib. IV. Tit. *de Locato & conducto q. 3.* De Jure Canon. *incendiary*, excommunicandi sunt, & privandi sepultur 9
â Ecclesiasticâ, nisi ante mortem pœnituerint. & absoluti fuerint, quæ absolutio eis dari non debet, antequam per se vel per hæredes suos læsis competenter satisfecerint. *c. pessimam. 32. causâ. 23. q. 8.*

Notanter dico, *vel per hæredes*, nam licet de Jure Civ. hæres ex delicto defuncti conveniri nequeat, nisi ex tali delicto factus sit

sit locupletior, vel lis cum defuncto contestata fuerit. *l. un. C. Ex delictis defunctorum in quantum hæredes &c.* De Jure tamen Canon. ad exonerandam conscientiam defuncti, qui jure naturali tenebatur læsis damnum compensare, etiam hæres pro viribus hæreditarijs ijsdem satisfacere tenetur *c. in literis. 5. h. t.* & cùm hæc materia tangat conscientiam & favorem animæ, in ea Jus Civile à Jure Canonico correctionem accipit.

10 Tertia pars hujus rubricæ est *de Violatoribus Ecclesiarum*: quo nomine censentur illi, qui Ecclesiis, vel rebus sacris injuriam inferunt, & *sacrilegium* proinde committunt, vel lædendo immunitatem Ecclesiarum (de qua *immunitate*, ejusque violationum pœnis diximus in *Lib. III. Tit. penult.*) vel rapiendo res ex Ecclesia, vel sacra indignè & irreverenter tractando. Itaque rapina vel furtum tunc aliam speciem mali inducit, & sacrilegium censetur primò, si res sacra seu ad divinum cultum destinata de loco sacro; *secundò* si res sacra aut calix consecratus de loco non sacro; *tertiò*, si res non sacra v. gr. in Ecclesia securitatis causâ
11 deposita de loco sacro furripiatur. Quamvis autem aliqui circa posteriora duo furta, quæ scilicet fiunt de loco non sacro, vel rei non sacræ dubitent, an saltem de Jure Civili vera sacrilegia dicenda sint, propter textum in *l. divi. 5. & l. sacrilegi. 9. §. 1. ff. Ad l. Jul. pecul.* Communiùs tamen, maximè de Jure Canon. (cui potiùs competit aliquid de *sacrilegio* determinare) receptum est, etiam in his duobus furtis committi *sacrilegium*, per text. clarum in *c. quisquis. 21. causâ. 17. q. 4.* & docent Sylvester, Armilla, & Summistæ communiter *in verbo Sacrilegium*. Ratio est, quòd utroque casu irreverentia inferatur, aut rei, aut loco sacro: & hic accommodari potest, quod dicit J. C. in *l. aut facta. 16. §. locum. 4. ff. de Pœn.* locum facere, ut idem vel furtum, vel sacrilegium sit.

Eandem sententiam secutus fuit Carol. V. *in Constit. pœnal. a. 17.* ubi facinora furta, eo quo nos modo in tres classes distribuit. Neque textus allegati ex Jure Civ. adeò urgent, quin responderi possit cum *l. Divi* pro re in Ecclesia deposita & furta dari quidem actionem furti, sed nimirum leviter agatur, non tamen negari posse sacrilegij, si accusatio ad vindictam publicam instituatur. Item *l. sacrilegi.* animadvertendam esse de alijs privatis sacris, quæ alias fortassis apud Romanos in usu erant, attamen de rebus sacris ad sacrificium Missæ deputatis, quod specialiter publicum est.

Pœna rapinæ vel furti sacrilegi pro qualitate ac quantitate rei, ac modo rapiendi 12 limdem de Jure Civ. quandoque damnato ad bestias, vel in metallum, aut deportatio irrogatur. *l. sacrilegii. 6. ff. Ad L. Jul. peculatus*, maximè verò capitis pœna statuitur in *l. quis in hoc genus. 10. & auth. de nullo jure. Cod. de Episcop. & Cler.* contra eos, qui in Ecclesias irruentes SS. Ministeria turbaverint, vel celebrare prohibuerint. Hinc ex *constitut. Carol. a. 172. & seqq.* si quis vasa sacra, sive ex loco sacro, sive profano abstulerit, & etiam si intentione furandi non abstulerit, & etiam si intentione furandi non abstulerit, & etiam si intentione furandi non

gravitas rei ablatæ, famis necessitas, ætas, ac imprudentia delinquentis consideretur, ac pro diversitate circumstantiarum major vel minor pœna infligatur.

I. De Jure Canon. per *Bull. Cœn. art. 18.* excommunicationem reservatam ipso facto incurrunt, qui territoria, bona, aut jura immediatè ad Ecclesiam Romanam vel Pontificem spectantia invadunt. II. Ex Trid. *sess. 22. de Refor. c. 11.* itidem excommunicationem reservatam incurrunt, nec absolvuntur, nisi post integram restitutionem, qui jura, fructus, quascunque obventiones Ecclesiasticorum beneficiorum sæcularium vel regularium, vel priorum locorum, quovis quæsito colore vel modo sibi usurpent, vel impediant, per se vel per alios, ne in Ministrorum Ecclesiæ vel pauperum, quibus debentur, usum deveniant. Quòd si patroni Ecclesiæ id fecerint, etiam jus patronatûs amittunt, & Clerici talia agentes insuper beneficiis privantur, ac ad alia obtinenda inhabiles reddantur. III. Generaliter omnes, qui Ecclesias sacrilegè invadunt, violant, vel deprædantur, censurâ excommunicationis coërcendi sunt: & quidem si hæc invasio vel deprædatio fiat cum invasione, effractione vel violentia, ex veriori sententia invasor ipso facto non tantùm excommunicatur, sed insuper absolutionem à summo Pontifice petere, vel alium, privilegium à casibus reservatis absolvendi habentem, adire debet. Text. Gloss. Panor. & DD. communiter *in c. conquesti. 22. de Sent. excommun.* Si autem clam aliquis res sacras violentiâ abstulerit, magis inter DD. receptum est, talem non esse ipso facto, sed per sententiam excommunicandum. Barb. *in eodem c. 22. n. 2. cum cit. ibid.* arg. *c. ult. de Furt.* ubi videtur supponi, furem rei sacræ non indigere ipso jure aliquâ absolutione à censura, nisi per Episcopum fuerit excommunicatus.

Engel in Decret. Lib. V.

Demum sciendum est inter violentias Ecclesiarum & sacrilegium gravissimum censeri, quod circa SS. Eucharistiam committitur, eam surripiendo, vel aliàs indignè tractando, pro quo delicto pœna ignis constituta est à Carolo V. *cit. a. 172.* Et quamvis aliàs hæretico primâ vice parcatur, si monitus pœniteat, & hæresin abjurare velit, cum Ecclesia non claudat gremium redeunti: si tamen abusus est Sacramento SS. Eucharistiæ, ad abjurationem non admittendum, sed primâ statim vice ultimo supplicio afficiendum constitutum refert Farinac. *de hæresi q. 193. n. 39.* à Paulo IV. summo Pontifice, & Clericos propter hoc immane scelus degradandos, & curiæ sæculari tradendos esse, habetur in *Lib. 2. Epist. Pij V. epist. 1.* Imò non tantùm sacram Eucharistiam, sed etiam Crucifixum, vel sacras imagines irreverenter & contumeliosè tractantes pœnâ mortis afficiendos, docet Menoch. *de Arbitrariis. casu 3. 9. n. 3.* per text. *in l. si quis in hoc genus. 10. Cod. de Episcop. & Cler.* ubi generaliter pro injuria Ecclesiis illata capitalis pœna statuitur. 14 15

TITULUS XVIII.

De Furtis.

Summaria.

1. *Quid sit furtum, & quomodo à rapina & aliis invasionibus differat?*
2. *Non tantùm ipsius rei, sed etiam usûs, aut possessionis furtum datur.*
3. *Furtum aliàs illicitum, licitum redditur ob causam extremæ necessitatis.*
4. *An qui in extremâ necessitate furtum fecit, postea cum potuerit, restituere teneatur? probabilius affirmatur.*
5. *Pro furto olim dabatur tantùm ablio Civilis; pro manifesto in quadruplum; pro non manifesto in duplum.*
6. *Sed ex Constitutionibus Carol. etiam pœna criminalis & mortis infertur.*

7. *Pœna mortis hodie pro furto constituta est ob frequentiam delicti.*
8. *Quæ pœna furti de Jure Canonico?*
9. *Clericus pro furto deponitur verbaliter, non realiter, nisi sit incorrigibilis.*
10. *Clericus ob furtum verbaliter depositus, potest ab Episcopo restitui, & ad ordines habilitari.*

POst rapinas, sacrilegia & graviores rei alienæ invasiones ad furta simplicia in *h. tit.* descendit Compilator.

1 Describitur autem *furtum* in *l. 1. §. 3. ff. de Furtis.* quòd sit *contrectatio rei fraudulosa lucri faciendi gratiâ, vel ipsius rei. vel etiam usûs ejus aut possessionis.* Dicitur I. *contrectatio fraudulosa;* ut fiat distinctio à rapina & alia violenta publica invasione: furtum enim à furvo seu nigro dictum est, quòd clam & in obscuro fiat, vel à fraude, ut inquit J. C. *in d. l. 1. in principio.*

Dicitur II. *lucri faciendi causâ:* nam qui rem alterius etiam fraudulenter & malitiosè destruit, non proprij lucri causâ, sed in alterius odium, non erit fur censendus, nec infamis, vel aliis pœnis furti puniendus, sed actione ex *L. Aquilia* ad compensationem damni convenietur, ut dicetur inferiùs in Tit. *de injuriis & damno dato. §. 2.*

2 Dicitur III. *vel ipsius rei, vel usûs aut possessionis:* etenim qui alteri rei suæ usum per contractum commodati, vel locati, vel similem concessit, si deinde eandem rem ante præfinitum tempus clam ab eodem auferat, non dicitur quidem furtum *rei* (utpotè quæ prius ad ipsum pertinebat) sed *usûs* commisisse. Item si tertius rem commodatam auferat, is respectu commodantis furtum *rei;* respectu verò commodatarij furtum *usûs* commisit.

3 Porrò furtum Jure Div. & naturæ illicitum esse tum ex præceptis Decalogi, tum ex *c. l. 1. §. 3.* docemur. Unus tamen casus exceptus est, in quo rem alteri subtrahere non est prohibitum, videl. casus extremæ necessitatis, si fortè fame vel alio incommodo pereundum esset. Ratio est, quòd in tali necessitate redeatur ad primam naturam, & res fiant communes: nam ab initio omnes res terrenæ in sustentationem hominis communiter & indivisim pro omnibus creatæ sunt. Licet verò ex postfacto divisio rerum inter homines intervenerit, hæc tamen divisio non derogat rationi naturali, quæ dictat ex rebus temporalibus subveniendum esse hominum necessitati extremæ, ad quorum usum ordinatæ sunt. Unde S. Ambros. relatus in *c. sicut ij. 8. dist. 47. esurientium panis est,* inquit, *quem tu detines, nudorum indumentum est, quod tu recludis &c.*

Quare ulterius consequitur, talem acceptionem non censeri domino injuriosam, quòd is jure naturæ consentire teneatur, & non possit rationabiliter esse invitos, quia per res suas in extrema necessitate constituto subveniatur.

Nec obstat *cap. si quis propter necessitatem. 3. h. t.* ubi dicitur, furantem in necessitate jejunare vel restituere debere: non communiter accipitur de furante in necessitate quidem, sed non extrema, ubi alia ratione se alimentandi supersunt, secundùm Cr. *in Relect. c. peccatum. de R. J. in 6. p. 1. n. 3.* vel certè, si quis nimis magnam quantitatem, plus quàm opus habuisset, subtraxisset, juxta *Constitut. Caroli V. a. 160.*

Utrùm autem ad restitutionem teneatur qui in extrema necessitate furtum fecit, si pinguiorem fortunam deveniat, non interitò dubitatur. Negativè enim respondetur vester *in verbo furtum. q. 5.* ex eo, quod in necessitate fiant communes, & consequenter propriæ occupantis, rem autem inaequilitam nemo restituere tenetur. Affirmativa tamen verior videtur, quam tenet var. *dicto loco, n. 4.* nam in necessitate

dem omnia sunt communia, sed tantùm juxta rectæ rationis moderamen, quæ recta ratio in eo consistit, ut alterius necessitas sublevetur, & domino, si fieri potest nullum damnum inferatur: quod eveniet, si res aliena non simpliciter tanquam propria, sed sub ratione mutui accipiatur, & suo tempore habitis facultatibus restituatur.

Cæterùm pro furto simplici sine armis, violentia, vel sacrilegio patrato olim plerumque *Civilis* tantum *actio* dabatur, scilicet contra furem *manifestum* (id est, deprehensum vel inclamatum, antequam rem ad tutum locum deportaret) in *quadruplum*; contra furem autem *non manifestum* in *duplum. §. 3. & 5. Instit. de Obligat. quæ ex delicto.* prohibuit enim Imperator Justinianus in *nov. 134. c. 13.* ne pro furto aliquis mortem vel mutilationem membri sustinere debeat.

6 Verùm Carolus Imperat. quamvis etiam hanc pœnam Civilem permiserit in furtis minoribus infra 5. florenos (quo nomine Doctores florenos aureos sive solidos & ducatos Ungaricos intelligi volunt cum Berlichio *p. 4. conclus. 43. n. 29.*) *non manifestis, & in manifestis* circa personas honestioris conditionis, cum quibus spes aliqua emendationis esse potest, sicut *a. 157.* habetur; in aliis tamen furtis, præsertim circa personas viliores capitale supplicium constituit, ita quidem, ut si furtum fuerit periculosum, seu malè qualificatum, & fur armis se accinxerit, alias ædes conseenderit, vel effregerit, vel certè furtum in notabili quantitate tertio iteratum sit, viri laqueo suspendantur, fœminæ verò juxta loci cujusque consuetudinem alio mortis genere afficiantur, habitâ tamen consideratione ætatis & imprudentiæ delinquentis.

Si verò furtum prorsus simplex sine armis vel effractione, aut ascensione extiterit, & prima tantùm vel altera ad summum vice iteratum, mitior quàm mortis pœna, scilicet fustigationis vel relegationis infligitur: si tamen primum etiam furtum contigerit circa valdè magnam quantitatem cum magno alterius damno, tunc pœna exasperari, & juxta arbitrium judicis, ac prudentum virorum etiam nonnunquam ad pœnam mortis procedi poterit, prout hæc omnia deductiùs traduntur in ipso textu *Constitutionis Carolinæ a. 157. & seqq.* Videri etiam poterit Berlichius *cit. loc.* & Matthæus Stephani, qui in *Constitutiones Carolinas speciales annotationes* conscripsit.

Sed *dices:* quo jure Carolus V. pœnam 7
mortis pro furto constituit, cum tamen nec in Veteri Testamento *Exod. 22.* neque Jure Justinianeo hoc delictum morte dignum judicatum fuerit? R. pro furto hodierno Jure constituram esse pœnam mortis, non tam ob gravitatem delicti, quàm ob ejus frequentiam; si enim delictum aliquod nimis frequens in Republica esse incipiat, tunc ob bonum commune & tranquillitatem publicam conservandam, ac ad terrorem aliis faciendum pœnas exasperandas esse, tum ipsa ratio suadet, tum etiam satis constat ex *L. 1. ff. de Abigeis*, ubi dicit J. C. abigeos, qui oves ex pascuis abigunt, & furantur, gladio puniri non ubique, sed ubi frequentius est id genus maleficij, alioquin in opus temporarium damnari. Nec obstant leges Veteris Testamenti: quia illæ judiciales pro Judæis specialiter latæ sunt, nec adeo ligant in Novo Testamento, quin propter novas causas abrogari vel immutari possint.

De Jure Canonico non habetur pro fur- 8
to circa Laicos specialis pœna constituta, erit proinde arbitraria. Clerici verò propter furtum in notabili quantitate & maximè sæpiùs iteratum, vel malè qualificatum in primis fiunt irregulares, ut ad ordines promoveri non possint propter infamiam,

quam ex tali delicto contrahunt. Sayr. *de Censur. lib. 7. c. 10. n. 8.* deinde pæna furti notabilis aut iterati in Clerico est depositio. *c. Presbyter. 12. dist. 81. c. cùm non ab homine. 10. de Judiciis.* Barb. *de Officio Episcopi. p. 4. allegat. 110. num. 10.*

9 Est tamen hæc depositio *verbalis* tantùm, quando scilicet Clerico executio suorum ordinum, & promotio ad ulteriores ad perpetuum interdicitur, salvis interum adhuc privilegiis Clericalibus, non verò realis degradatio, quæ fit per detractionem habitûs Clericalis, & traditionem Curiæ sæcularis: propter furtum enim utcunque malè qualificatum Clericus nunquam solet tradi Curiæ sæculari, cum id in Jure Canonico expressum non habetur, nisi Clericus contemptis omnibus censuris Ecclesiasticis prorsus incorrigibilis remaneat. *d. c. cùm non ab homine.* Licet verò leges Carolinæ sine distinctione personarum pro furtis tertiò iteratis, vel malè qualificatis pœnam mortis statuerint; notum tamen est, quòd leges Civiles & Imperatoriæ, præsertim verò pœnales non obligent Clericos, *c. Ecclesia. 10.*
10 *& ibi Doctores de Constit.* Illud etiam adnotari potest, quòd Episcopus Clericum ob furta depositum iterum restituere, & ad ordinem habilitare possit per textum *in c. etsi Clerici. 4. §. de adulteriis. de Judiciis.* Barbos. *d. loc. n. 32. cum aliis ibi allegatis.* Sicut non ita pridem in hac Diœcesi practicatum est, sub ista tamen moderatione, ut depositus priùs omnibus, quibus per furtum damnum intulit, satisfacere, & deinde ad evitandum scandalum (quia post restitutionem saltem aliqua læsæ æstimationis nota remanet) alibi quàm in loco delicti admissi ordines suscipere, & susceptis ministrare jussus fuerit.

TITULUS XIX.
De Usuris.

MUltorum ingenia, plurium verò conscientias torquet hæc materia de Usuris; & si ulla alia, certè hæc difficilis & practica est, dum passim homines diversas negotiationes cum pecunia instituunt, ex eâque lucrum quærunt, cùm tamen frequenter talia lucra illicita & usuraria reputentur, ac non tantùm in foro inter peccaminosa, sed etiam in externo variis pœnis digna censeantur, ut proinde operæ pretium sit rem totam ex fundamentis intelligere. Sit igitur

§. I.
Quid sit Usura, & quo Jure prohibita?

SUMMARIA.

1. *Usura quid?*
2. *Usura propriè tantùm in mutuo committitur, & pro eo aliquid temporale pretio æstimabile exigatur.*
3. *Usura quidem requirit pactum, sed id aliquando est implicitum.*
4. *Usura quædam licita, seu compensatoria lucri cessantis, aut damni emergentis.*
5. *Usura Jure Divino, naturali, & humano prohibita.*
6. *Quæ ratione DEUS concesserit Iudæis fœnus cum gentibus exercere.*
7. *Explicantur alii textus Scripturæ.*
8. *Cur Usura etiam Jure naturali prohibita?*
9. *Sub nomine mutui potest aliquando latere aliud contractus licitus.*
10. *Usuræ non possunt aliquâ lege permitti.*
11. *Peccant graviter contra Iustitiam, qui Iudæis aliis exercitium usurarium concedunt.*
12. *An peccet debitor solvendo usuras?*

VSuræ apud Latinos *usum*, vel potius magis accommodè ad sensum huius *fructum* & utilitatem *ex usu rei* proprie entem significat, veluti Cicero *in Verrem cur pyralis* ait, *lucis usuram dedistis?*

idem *de Senectute: errat*, inquit, *nunquā sine usura reddit, quod accepit.* Verùm ad præsentem materiam varias *usuræ* descriptiones & definitiones adferunt Interpp. ex quibus omnibus sequentem colligo & definio, *usuram esse quidquid ex mutuo temporale & pretio æstimabile per actum lucri causâ sorti seu debito principali accedit.* Consideremus singulas hujus definitionis particulas.

Dico I. *ex mutuo:* nam usura propriè tantùm in contractu mutui committitur, per text. DD. communiter *in c. 1. causâ, 14. q. 3.* sicuti & sententia Christi paulò post citanda de solo mutuo loquitur. Est enim mutuum ex sua natura contractus gratuitus, ubi regulariter sufficit, pecuniam mutuò acceptam sine alio additamento mutuanti reddere. In aliis verò contractibus, ut in emptione, venditione, permutatione, locatione & similibus, potest quidem committi dolus vel iniquitas habens annexam obligationem restitutionis, ut si res cariùs justo pretio, aut vitiosa vendatur &c. sed non usura propriè adicta, deóque nec ibi pœnæ speciales contra usurarios latæ locum habent, nisi quatenus aliquando *palliatum mutuum* continet, prout ista omnia in hoc & etiam in sequenti §. magis declarabimus.

Dico II. *Temporale:* si enim paciscaris cum mutuatario, ut præter restitutionem pecuniæ mutuatæ teneatur tibi conferre beneficium Ecclesiasticum, vel dare rem aliam spiritualem aut sacram, potiùs *simonia* quàm *usura* commissa dicetur.

Dico III. *Pretio æstimabile*: unde quamvis de Jure Civ. usura propriè in pecunia numerata consistere videatur *l. eos. 26. §. 1. & passim. C. h. t.* Panor. *ad rub. hujus tit. n. 4.* de jure tamen Can. (quod circa usuras tanquam in materia peccati & conscientiæ prævalet Juri Civili) usura censetur, licet res aliæ quàm pecunia ultra sortem à mutuatario exigantur, ut v. g. certam quantitatem frumenti solvat, & certas operas præstet, ut actionem, quàm contra mutuantem habet, remittat, &c. *c. 2. & 3. causâ 14. q. 3.*

Notanter autem loquor, si talia ultra capitale mutuatum exigantur: nam si, quod aliquando fieri solet, operario vel opifici volenti à te mutuare pecuniam, eandem tribus cum pacto, ut is nullam quidem pecuniam restituat, sed pro ea operas præstet, vel opus aliquod conficiat, non erit usura, sed contractus licitus, atque idem, ac si operario, mercedem anticipatò dedisses, dummodo operæ non pluris æstimentur, quàm pecunia numerata.

Dico IV. *per pactum:* id est, ut mutuatarius ex obligatione contracta teneatur aliquid ultra sortem principalem mutuanti solvere. Quare secus est, si mutuatarius propria sponte ex mera liberalitate vel gratitudine mutuandi aliquid tribuat, prout in simili de Simonia dicitur, non esse Simoniam, si pro re spirituali absque præcedenti pacto aliquid liberaliter oblatum accipiatur: si enim mutuatarius posset cuique alteri res suas donare, cùm quilibet rei suæ moderator sit & arbiter. *l. in re mandata. 21. C. Mandati.* sanè mutuans, qui ei mutuando beneficium præstat, non debet esse deterioris conditionis, ut munus pro beneficio liberè oblatum accipere nequeat, cùm naturalis ratio hominibus obligationem *antidoralem*, seu reciprocæ gratitudinis erga benefactores imponat. 4

Interim tamen, quia *antidoralis* obligatio ordinariè tantùm moralem honestatem non Juris vinculum, aut actionem vel ex actionem inducit, neque obligat ad certum & determinatum gratitudinis actum in specie, sed aliquam gratitudinem in genere, ideo non auderem à peccato usuræ, salsem *mentalis* excusare illos, qui liberalita-

tem & gratitudinem non tam exspectant, quàm torquent, & indigentibus hominibus non aliter mutuant pecunias, quàm sub spe promissionis & etiam exactione largæ remunerationis. Id quòd satis probat text⁹ *in c. consuluit. 10. h. t.* ubi Pontifex usurarium judicat illum, qui (utimur verbis ejusdem cap.) *non aliàs mutuo traditurus, eo proposito mutuam pecuniam credit, ut licet omni conventione cessante plus tamen forte recipiat.* Sunt tamen nonnulli, qui cum Less. *de Justitia & jure. l. 2. c. 20. n. 34. & 56.* hunc textum exponunt de eo casu, quando non sub ratione gratitudinis, sed sub ratione justitiæ & obligationis civilis aliquid ultra sortem exigitur. Hæc tamen interpretatio non videtur textui generaliter & sine tali distinctione loquenti satis convenire: nam obligatio civilis & justitiæ, cùm ex ipso contractu mutui, utpote gratuiti, esse nequeat, necessariò ex conventione & pacto accedente esse deberet, Pontifex autem supponit omnem conventionem, quæ obligationem civilem inducat abesse, & in eo magis se fundat, quòd mutuans non velit aliter mutuare, quàm ut aliquid ultra mutuatam pecuniam quocunque deinde titulo vel colore sive justitiæ, sive gratitudinis, à mutuatario recipiat. Idque confirmatur *ex cap. 2. vers. alii. &c. 3. vers. si quis. causâ. 14. q. 3.* ubi SS. PP. *donativa & munuscula* (intellige, non libera sponte oblata sed exacta) à debitoribus recipientes usurarios reputant; *munuscula* autem & *donativa* utique rationem justitiæ non habent, sed remunerationis.

Ratio autem fundamentalis mihi videtur, quòd usura principaliter prohibita sit, ob gravamen indigentium, qui spe recipiendæ pecuniæ cum suo detrimento quælibet pacta etiam facilè ineunt. Est verò etiam gravamen indigentium, si sciant, se pecunias aliter obtinere non posse, quàm si liberaliter donent mutuanti non hinc damnificentur suarum facultatum, tales proinde donationes in effectu parùm differunt à pacto propriè usurariis, quia utrinque lucrum ex mutuo est, non voluntate libera datum, sed necessitate recipiendæ pecuniæ extorum. Quare cùm dicimus usuram tantùm *ex pacto* esse, ita explicari debet, ut sit *ex pacto* vel etiam ex *tali actu*, qui pacto saltem tacito *æquivaleat*. atque hanc nostram sententiam docet Syl. *Verbo Usura. §. 1. n. 1. & 2.* Cov. *Variarum Resolut. l. 1. c. ult. n. 4.* & Navar. *in Commentario de Usuris mutabili. 10.*

Dico denique *lucri causâ*, & quidem hoc lucrum debet esse ex mutuo tanquam fructus pecuniæ mutuatæ, non verò ex alia causa prorsus à mutuo separata.

Ideò non erit usurarius censendus Dominus vel Parochus, qui colono, vel parochiano mutuò dat frumentum pro semine, aut pecunias pro emendis rebus ad culturam agri necessariis, eâ conditione, ut tàm diligenter & sine diminutione pensionem annuam pro locato prædio rustico, aut decimas persolvat: quia istæ pensiones & decimæ debentur ex alia causa, quàm ex mutuo, scilicet ex contractu locationis & jure parochiali.

Item neque ille lucrum capit, sed suum consequitur, adeoque & ab usura immunis est, qui debitori novum mutuum præstat, eo pacto, ut id unà cum vetere debito citiùs sibi restituatur. Henr. Cant. *de Usuris. cap. 1. n. 6. arg. c. 1. infine h. t.*

Præterea aliquando à mutuatario aliquid exigi potest ultra sortem per modum *interesse & compensationis*, quando scilicet suâ interest, pecuniam non dari mutuò. De quibus DD. communiter & rectè usuras dividunt, quòd aliæ sint *meræ lucratoriæ*: & propterea illicitæ, aliæ verò *compensa-*

ria

via, & licitæ. Atque hoc interesse creditoris, ob quod fit compensatio, rursus duplex constituunt: unum, quod vocant *interesse lucri cessantis*, & alterum *interesse damni emergentis*. Interesse *lucri cessantis* dicitur, quando creditor ex pecunia potuisset alibi honestum lucrum sperare, ut si eandem mercaturæ, emendis prædiis, aut reditibus annuis applicâsset, &c. & nihilominus neglecto illo lucro in gratiam amici mutuam dederit, quo casu non iniquè aliquid ultra sortem petit creditor, ne officium suum & beneficium alteri præstitum sibi damnosum sit. *L. sed si quis 7. ff. Testam. quemadmodum aper.* Quamvis autem And. Gail. *Lib. 2. observ. 6. n. 2.* ex praxi Cameræ Imperialis non videatur admittere *Interesse lucri cessantis*, nisi in mercatore solito negotiari: Communis tamen opinio est in contrarium, teste Canisio dicto *cap. 1. n. 8.* Navar. *in Man. Confess. c. 18. num. 211.* nam eadem æquitatis ratio, quæ facit, ut mercator æstimare possit carentiam lucri, etiam in aliis hominibus militat, dummodo quantitas *interesse* hujus arbitrio boni viri æstimetur, & consideretur, lucrum sperarium potuisse variis ex causis & accidentibus incertum fuisse.

Interesse *damni emergentis* appellatur, quando creditor propterea aliquid exigit à debitore, quòd ob mutuatam pecuniam ipse non tantùm lucro caruerit, sed insuper damnum aliquod in rebus suis passus sit; ut quia ob defectum pecuniæ domus non restaurata corruit; vel quia mutuavit frumentum, & cùm id suo tempore non redderetur, creditor interea coactus fuit alibi cariori pretio frumentum emere, &c. Ubi sanè debitor gravari non debet, ut creditorem indemnem servet, ne alteri per alterum iniqua conditio inferatur. *l. non debet. 74. ff. de R. J.* & beneficium creditoris sibi ipsi damnosum sit. De utroque hoc interesse *lucri cessantis & damni emergentis* textus est expressus. *in l. 3. §. ultimo. ff. De eo, quod certo loco l. un. C. de Sententiis, quæ pro eo, quod interest, &c.* Utrum autem interesse *lucri cessantis, & damni emergentis* in pactum deduci possit, aut peti, etiamsi debitor in mora non fuerit, & nunquam pro solutione interpellatus, *in §. sequenti* dicemus, ubi sæpius de hac materia mentio incidet.

Post applicatam usuræ definitionem restat, ut videamus, quo jure usuræ prohibitæ sint. Et inprimis contra Carol. Molinæum *in Tractatu de Commerciis n. 7. & 11.* pro certo tenendum est, usuras etiam juxta moderationem juris Civilis exercere, esse peccatum, ita ut qui contrarium pertinaciter affirmare ausus fuerit, in eum, tanquam hæreticum, animadverti debeat juxta constitutionem Concilii Vienen. *in Clement. un. §. sane hoc. tit.*

Etenim ex communi DD. sententia usuræ non tantùm Jure humano Ecclesiastico, sed etiam Divino & naturali prohibitæ sunt: prout id expressè affirmat Pontifex *in c. 4. h. t.* ubi dicit: quòd *usuras utriusque testamenti pagina detestetur &c.*

Quod igitur attinet ad Testamentum vetus, habetur *Deuteronom. 23. vers. 19. non fœnerabis fratri tuo* (id est, qui ejusdem fidei est, sicut Apostoli omnes Christianos appellârunt fratres *Act. 1. & 6. c.* & sæpius alibi) *ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Item *Ezechielis c. 18. vers. 8.* dicitur: *qui ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit; hic justus est, & vitâ vivet.* Denique *in Psalm. 14.* legitur eum *habitaturũ in tabernaculo Domini, qui ingreditur sine macula, operatur justitiã, loquitur veritatem, & pecuniam suam non dedit ad usuram.* In novo Testamento *Luc. 6. cap. vers. 35.* ait Christus: *benefacite,*

facite, & mutuum date nihil inde sperantes, hoc est, nihil ultra, quàm dedistis, lucri causâ recipientes.

6 Verùm contra istos Scripturæ textus aliqua argumenta opponuntur, quæ breviter referemus & resolvemus. I. In illo loco *Deuter. 23.* dictum est, *non fœneraberis fratri tuo, sed alieno.* ergo videtur consequens, usuras non esse malum intrinsecè, & Jure naturæ prohibitum, aliàs Judæis à Deo non fuisset concessum usuras erga alienos sive gentiles exercere, sicut extra bellum, & sine causa non licet occidere gentilem & infidelem, cùm occisio innocentis intrinsecè & jure naturæ mala sit. ℟. duplicem adferri hujus objectionis solutionem: prima est, quòd Judæis olim concessum fuerit usuras exercere cum gentilibus ad vitandum majus malum, ne scilicet cum suis fratribus & Judæis id facerent. sicut ex D. Thom. refert Canis. *dicto c. 1. n. 22.* aliquando enim inter duo mala, quorum utrumque evitari nequit, tolerari potest minus malum ad evitandum majus, non quidem approbando, sed dissimulando minus. Altera solutio, quæ magis mihi placet, est, quòd DEUS Dominus universi omnes gentilium facultates, & terras tradiderit in potestatem Judæorum, proinde cùm illas facultates potuissent gentibus per arma & bellum auferre, poterant etiam per usuras, sicut *Exod. 12. cap.* eisdem Judæis concessum fuerit, ut Ægyptios spoliarent vasis argenteis & aureis ac vestibus sibi comodatis. Quam interpretationem etiam probat Div. Ambrosius relatús *in cap. ultimo. causâ. 14. q. 4. cui jure*, inquit, *inferuntur arma, huic jure indicuntur usuræ, sine gladio se de hoste ulciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici.* Est tamen advertendum, quòd hoc sensu & casu usura sumatur in generaliori significatione pro quolibet usu vel lucro, non in specie quatenus ex pactum illicitum & malum intrinsecè; [illegible] tunc *usura* peccatum est, quando ex sola causa mutui aliquid ultra sortem accipitur: [illegible] cus verò, si ex alia causa à mutuo separatur [illegible] *jure belli*, teste D. Ambr. *in d. cap.* [illegible] multò magis jure Dominij jam prius [illegible] Deo addicti, quemadmodum etiam diximus, esse *usuras compensatorias*, in quibus [illegible] causa *lucri cessantis, vel damni emergentis* aliquid ultra sortem exigitur, quæ [illegible] quidem dicuntur, sed *peccaminosa* non intelliguntur.

II. Opponitur alius locus apud *Lucam 19. cap.* ubi Dominus reprehendit servum, quòd pecuniam suam *non dederit ad usuram.* ℟. per hanc parabolam Christum non approbare usuras, sed tantùm referre factum hominum, eósque commonere, ut cum [illegible] istis lucris terrenis & perituris solicitis [illegible] multò magis debeant esse soliciti in fructu bonorum operum, & lucro vitæ æternæ, sicut etiam de villico defraudante, dominum suum similis parabola apud eundem *Luc. 16. cap.* habetur.

III. Videtur, quòd ille textus *Luc. 6.* [illegible] *mutuum date, nihil inde sperantes*, [illegible] accipiendus tantùm de *consilio*, non autem de *præcepto* Evangelico: quia date mutuum non est de præcepto, sed de consilio & charitate. ℟. priorem partem hujus textûs, videlicet: *mutuum date*, non esse quidem de præcepto, esse tamen partem alteram, [illegible] *inde sperantes.* Quòd debet colligi ex [illegible] tibus veteris testamenti prohibentibus usuras, quos supra allegavimus. Nam Christus non venit *solvere legem, sed adimplere*, *Matth. 5. cap. vers. 17.* Similis textus [illegible] betur *Psal. 75. vers. 12. vovete & reddite Domino DEO vestro*, ubi prius verbum *vovete*, non est præcepti, sed posterius [illegible] *dite*, juxta illud *Deuter. 23. vers.* [illegible] *nolueris polliceri, absque peccato* [illegible]

quod autem semel egressum est de labiis tuis observabis, & facies sicut promisisti Domino DEO tuo, &c.

8 Quòd autem Jure Naturæ, sive naturali ratione usura illicita sit, probat Cov. *Var. Resolut. lib. 3. c. 1.* & cum eo communiter DD. hoc argumento: vel enim creditor capit lucrum ex mutuo pro *ipsa sorte*, vel pro *usu* ejus: sed neutro modo citra iniquitatem potest lucrum capere. Non enim pro ipsa *sorte*: quia justitia commutativa, quæ in contractibus observatur, desiderat æqualitatem, & non permittit, ut pars contrahens plus reddere teneatur, quàm accepit; ita in permutatione vel emptione pro equo valente in summo pretio centum florenos, non potest accipi alius equus, vel quantitas pecuniaria centum imperialium. Similiter ergo & in mutuo pro centum florenis mutuo datis non licet accipere plus, quàm centum florenos. Sed neque pro *usu* sortis lucrum peti potest: quia usus vel utilitas cujuslibet rei pertinet ad dominum, mutuatarius autem efficitur dominus rei mutuatæ (mutuum enim inde nomen accipit, quòd *ex meo tuum fiat. l. 2. §. 2. ff. de Rebus creditis.*) ergo ad mutuatarium & non ad mutuantem *usus* pertinet. Et cùm mutuum tantùm in pecunia, vino, frumento & similibus rebus usu consumptibilibus consistat, usus ejus à dominio separari non potest: *L. hoc Senatusconsultum. 5. in fine. ff. de Usufructu earum rerum, quæ usu consum.* Hinc est, quòd in contractu locationis, si v. g. alteri per annum locem ædes meas, vel agrum meum magis quàm in mutuo aliquid peti possit ultra restitutionem domûs vel agri: quia in hoc contractu locator manet Dominus, & consequenter utilitas ex re sua à conductore percepta ad ipsum respicere debet. Præterea locatio est rerum talium, quæ permanentes usum & utilitatem adferunt, pecunia autem ex sua natura sterilis est, ejusque usus in exponendo seu abusu consistit. Quod & Aristoteles Divinâ lege destitutus solo lumine naturæ agnovit, dum 1. *polit. cap. 7.* ait: *maximè præter naturam esse hunc acquirendi modum, ut in fœnore numus numum pariat.*

Si verò alicui istæ rationes nimis subtiles videantur, is apprehendat aliam, quam tradit Corasius *Lib. 3. Miscel. cap. 21. n. 7.* quòd usuræ ideò naturali æquitate inspectâ illicitæ sint, cùm absorbeant egentium fortunas, dum hi in necessitate constituti pecuniis à fœneratoribus sub quacunque lege acceptis tandem ad summam inopiam rediguntur, nova semper debita contrahentes. Item, quòd iniquum sit, actum charitatis & societatis humanæ, qui in mutui datione consistit, ad proprium lucrum & alterius damnum convertere. Unde si quis objecerit contra priores rationes, creditorem saltem aliquâ ratione comparari posse dominium retinenti, sicut *qui actionem ad rem repetendam habet, rem in suis bonis habere videtur. L. 15. qui actionem. 15. ff. de R. I. L. id apud se. 143. ff. de V. S. L. rem in bonis. 52. ff. de Acquir. rer. dom.* Item quòd contractus ex conventione partium etiam contra vel præter ordinariam suam naturam legem accipiant. *c. contractus. 85. de R. I. in 6. l. contractus. 23. ff. eod. tit.* Sanè difficilis erit responsio, nisi juxta hanc posteriorem rationem dicamus, allegatas Juris regulas non procedere, si exinde proximus contra æquitatem & Christianam charitatem damnificetur, ita enim leges ex bono & æquo interpretari oportet, ut sint conformes illi generali juris præcepto *alterum non lædere. §. 3. Inst. de I. & I. placuit. 8. C. de Judic.*

Non relevat creditorem, si dicat, se debere interim carere pecuniâ cum periculo, ne fortassis

tassis debitor planè depauperetur, & nunquâ restituat, atque ideò se non iniquè aliquid ultra sortem petere. Nam cùm sit in arbitrio creditoris, an velit mutuare, nec ne, sola carentia pecuniæ, quæ ex ipsius voluntate processit, non est justus titulus ad aliquid amplius exigendum, nisi sit conjuncta cum interesse *lucri cessantis, vel damni emergentis*. Periculum verò amittendæ sortis aliquando quidem facit jus, ut rectè aliquid præter sortem petatur; sicut *in §. sequenti* dicemus, sed id tunc demum: si per pignora aut fidejussores non possit creditori satis cautum esse: debet quoque cogitare, etiam retentam domi pecuniam non fuisse extra omne interius periculum.

9 Deinde etiam hîc obiter notari potest, si quis à te roget mutuum non causâ necessitatis suæ, sed utilitatis quærendæ, volens honestam negotiationem instituere, prædia emere, & lucrum ac fructus ex hac pecunia quærere, poteris cum eo tale pactum facere, ut is præter pecuniam acceptam teneatur tibi aliquam partem lucri restituere & communicare; talis namque contractus in effectu est species *societatis*, contractûs de jure gentium liciti, in qua alter pecuniam, alter operam confert, § 2. *Inst. de Societate*. Imò sicut in multis contractibus *mutui* nomen non habentibus, cum gravamine tamen proximi initis, potest latere implicitum mutuum & usura, per ea, quæ tradentur *in §. seq.* ita, cùm contrariorum eadem sit ratio, sub nomine *mutui*, præsertim à plebeis, & Jurium ignaris prolato, ubi proximi potiùs augmentum, quàm damnum quæritur, potest subesse implicitus alius contractus societatis, emptionis, census &c. ut inferiùs ad finem Tit. dicemus.

10 Cæterùm cùm usura Jure divino & naturali prohibita sit, non potest ullo modo fieri licita, nec dispensatione Pontificis, qui non dispensat contra Jus Divinum & naturale. *Super eo. 4. hoc tit.* Nec consuetudine quia Jus Divinum & naturale sunt immutabilia. *§. sed naturalia. 11. Inst. d. I. N. G. & C.* Diuturnitas temporis peccatum non minuit, sed augmentat; ac multitudo peccantium non parit peccato patrocinium. *cap. ult. de Consuetudine*: Nec favore piarum causarum, videlicet ob utilitatem Ecclesiæ, pauperum vel redemptionem captivorum. *cap. 4. hoc tit. c. 1. & seq. causa 14. q. 5. Immolantis enim ex iniquo oblatio est maculata, & dona iniquorum non placent Altissimus. Eccles. 34. v. 21.* Nec dicuntur ex legibus & statutis Principum ac Dominorum sæcularium: quia nec ipsi in materia peccati aliquid contra Jus Divinum facere possunt. *Clem. un. h. t.*

Unde quamvis leges civiles permittant usuras personis illustribus, & negotiatoribus cum quadam moderatione, ut scilicet maximæ usuræ essent *duodecim procentum*, idque solum in *fœnore nautico*, ubi periculum erat mutuantis: communes verò usuræ sint *sex*, vel etiam *quatuor procentum*, *l. eos 26. C. h. t.* interpretatur Lessius *lib. 2. c. 20. n. 33.* has tamen leges non excusare a peccato (nisi quatenus interesse *lucri cessantis* vel *damni emergentis*, aut justa ratio periculi concurrit) contra Carolum Molinæum loco supra citato communiter sentiunt Catholici Doctores.

Sed iidem DD. concedunt, ad vitandum majus malum valere legem, quæ certum modum usuris statuat, non quòd ex vi illius licitæ reddantur, sed ne usuras sub prætextu *lucri cessantis, damni emergentis, aut periculi* nimium à debitoribus extorqueant; prout hodie in Imperio pro usitatum est, *ut 5. pro 100.* exigantur. Quod qui secundùm talem moderationem usuras exegerit, in foro externo, quantùm ad pec-

non censebitur usurarius, eò quòd præsumatur, has usuras non esse merè *lucratorias*, sed *compensatorias* lucri cessantis vel damni emergentis, cum quilibet ex 100. facilè annuatim possit 5. lucrari, si pecuniam emendis prædijs aut alteri honesto negotio applicet.

Interim tamen, si pecunia revera apud mutuantem fuisset otiosa, & *nihil suâ interfuit*, eam mutuo dari, volunt plerique, talem in foro interno seu conscientia (ubi non ex præsumptione, sed ex veritate proceditur) haud esse immunem ab usura, præsertim si debitor necessitatis causâ, non lucri & utilitatis, sicut paulò superiùs diximus, pecuniam mutuatam acceperit. Videatur Henric. Canis. *de Usuris c. 1. n. 9.* Ubi ex verbis Recessus Deputatorum Imperij Spiræ celebrati Anno 1600. & à Rudolpho II. confirmati demonstrat, Jure Imperij 5. pro 100. tantùm ex præsumptione *lucri cessantis, vel damni emergentis* permitti.

11 Præterea *in c. 1. h. tit. in 6.* graviter, & sub censuris prohibet Pontifex, ne Christiani, præsertim Ecclesiastici, in suis terris alienigenas exercentes usuras habitare permittant: & mortaliter adversus Justitiæ legem peccare Magistratus, ait Paul. Laym. *in Theol. moral. lib. 3. tract. 4. c. 6. sub n. 4.* qui Judæis, aut alijs, usurarum licentiam dant cum obligatione seu pacto magni tributi solvendi; ex hoc enim cooperantur peccato usurarum; & indè fit, ut ad solvendum illud tributum Judæi vel alij usurarij usuras augere & pauperes magis opprimere cogantur.

12 Demum pro coronide hujus §. etiam inquirendum est. an non tantùm creditor peccet exigendo usuras, sed etiam debitor eas promittendo? Negativa satis evincitur *ex c. debitores. 6. X. de Jurejur.* Ubi dicitur, quod debitor, qui sub juramento promisit solvere usuras, teneatur hoc juramentum servare, quamvis postea authoritate Magistratûs creditor compelli debeat, ut usuras restituat. Unde subsumitur, obligatio, cui accedens juramentum validum est, & servandum, non est peccaminosa, quia juramentum cum peccato & contra bonos mores, non est obligatorium juxta regulam 58. *juris in 6.* sed huic obligationi, quâ debitor promittit solvere usuras, potest accedere juramentum validum & servandum, ergo &c. Et quidem quòd debitor non peccet peccato usuræ, res per se clara est, neque enim ipse lucrum ex mutuo quærit cum alterius gravamine, sed ipsemet gravatur, & alteri in re sua lucrum concedit. Tota verò difficultas est, an non peccet debitor tanquâ complex & consentiens peccato creditoris? nam si debitor usuras non promitteret, creditor exigere non posset, Apostolus verò *ad Rom. 1. cap. in fine* consentientes peccato æquiparat peccatum facientibus. Nihilo minus dici potest, illum consensum esse peccatum, qui non tam ex necessitate, quàm ex complacentia peccati procedit, vel qui est causa peccati in altero. At debitor promittens usuras nec habet complacentiam in peccato usurarum, vellet enim mutuum gratis accipere; nec movet creditorem ad usuras exercendas, cùm is aliàs ita constitutus supponatur; ut sine usuris credere pecuniam nolit, sed necessitate magis accipiendæ pecuniæ consentit, veluti si latroni exigenti pecunias promittat, utique per hoc non dicetur peccaminosè in peccatum latrocinij consentire.

§. 11.

De specialibus quibusdam Pactis, an sint usuraria?

13, *An oporteat interesse in pactum deducere?*
14, *Propter periculum aliquando potest aliquid exigi ultra sortem.*
15. *Explicatur* c. naviganti, de Usuris,
16, Montes pietatis *an usurarii?*

17. *Disputatio de pacto antichrysios.*
18. *Pactum de retrovendendo an licitum?*
19. *Olla fortunæ excusatur ab usura & ab iniquitate, non tamen expedit Reipub.*
20. *Venditor ob dilatam solutionem an possit pretium augere?*
21. *Sitne licitum emere chirographa debitorum pro minore pecunia?*
22. *Examinatur prolixè contractus* censualis.
23. *In specie de censu personali, & qualiter differat à mutuo?*
24. *De Cambio, & ejus lucro.*

13 QUæritur I. ante interesse lucri cessantis, vel damni emergentis possit à creditore statim tempore dati mutui in pactum deduci? Respondeo affirmativè: nam quod justè possum exigere, possum etiam in pactum & obligationem expressam deducere. Imò si creditor ab initio hoc interesse in pactum non deduxerit, ex postfacto non poterit id aliter ab invito debitore petere, quàm si debitor in mora fuerit, hoc est, si interpellatus à creditore (qui voluit alibi honestum lucrum quærere, vel damnum emergens præcavere) non solverit: aliàs enim debitor rectè excipiet, si scivisset, tanti creditoris ob mutuatam pecuniam interesse, se vel pecuniam ab ipso non fuisse mutuam accepturum, vel certè interpellatum fuisse illicò soluturum. Si tamen mutuum ad certum tempus contractum sit, tunc elapso illo tempore, si debitor non solverit, hoc ipso & sine alia interpellatione constituitur in mora. Nam dies interpellat pro homine. Laym. *dicto loco n.* 10. Navar. *in Manuali cap. 17. sub. num. 211.*

14 *Quæritur* II. an & quando ratione *periculi admittendæ sortis* seu summæ capitalis mutuatæ possit aliquid exigi? Plurimi Doctores tam Recentiores, quàm Veteres sentiunt, res suas exponere periculo ob gratiam alterius esse pretio æstimabile, cùm nemo teneatur gratis pro altero curas suscipere, & res suas jactare; proinde creditorem circa iniquitatem posse aliquid pro hoc periculo exigere, si illud subeat mutuando debitori, & debitor vel non velit, vel non possit dare pignora, aut fidejussores in securitatem debiti. Less. *l. 2. c. 20. dubio. 13.* Arog. Major. & alij apud Salas *Tract. de Usur. c. 22. n. 33.* ejusdémque sententiæ dicitur esse D. Thom. *Opusc. de Usur. c. 11.* Qua ratione etiam sustineri posset talis contractus, si quis alicui det centum florenos in pacto, ut si Sacerdos factus fuerit, & beneficium obtinuerit, restituat centum & decem florenos, sin minus, nihil teneatur restituere. Item si quis mercatori trans mare eunti mutuet centum eâ lege, ut si salvus redierit, reddat 120. si verò navis periclitata ipse vel ejus hæredes nihil reddere obligati sint: dummodo in his & similibus casibus verum & probabile periculum sit amittendæ sortis mutuatæ, quòdque periculum judicio prudentum virorum tanti valeat, quanto æstimat mutuator, & pro eo ultra sortem petit.

Verùm contra hanc doctrinam pugnat expressus textus *in c. naviganti. 19. h. 1.* ubi dicit Pontifex: *Naviganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo, quod suscipit ipse periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.* Diversas versas excogitârunt hujus *cap.* interpretationes, ex quibus duæ mihi videntur preferendæ. *Prima* est, quod in hoc textu omissa sit particula, *non*, & legendum: *usurarius non est censendus.* quòd valde arguunt verba sequentia, dum ibidem statim subjungitur: *ille quoque, qui dat. [illegible] lidos, ut alio tempore totidem sibi gravi vini, vel olei mensuræ reddantur, [illegible] licet tunc plus valeant, utrum plus minus solutionis tempore sint valitur, verisimiliter dubitatur, non debet*

hoc usurarius reputari. Ecce hîc inprimis Pontifex per illam particulam collectivam, *ille quoque*, videtur inter hunc & priorem casum paritatem facere, aliàs enim posuisset particulam aliquam adversativam v.g. *ille verò*, aut *ille econtra*. Deinde in posteriori casu propter periculum minuendi valoris earum rerum, quas mutuator loco pecuniæ stipulatus est sibi dari, excusatur ab usura, ergo etiam & multò magis periculum amittendi totius capitalis ab usura excusabit, ubi enim eadem est ratio, eadem est juris dispositio.

Si verò alicui magis placeat servare verba, prout vulgariter in corpore Juris ponuntur, is dicere potest *secundo*, textum *in dicto c. naviganti.* accipiendum esse de eo, qui, ut possit aliquid ultra sortem lucrari, non vult aliter mutuare, quàm sub tali pacto recepti in se periculi, hic propterea usurarius saltem mentalis est, quòd cogat mutuatarium pecuniæ indigum tale pactum secum inire, qui fortassis mallet ipse periculum (quod sperat non adeò magnum futurum) subire, ne teneatur aliquid ultra sortem solvere. Ita hanc interpretationem ex Syl. Medina & alijs adfert Less. *dicto c. 20. n. 116.*

Quæritur III. Quid sint *montes pietatis*, & quâ ratione ab usurâ defendantur? R. *Montes pietatis* in Italia & alijs etiam locis esse usitatos, & dici ærariа publicè constituta, ut ad ea indigentes quasi ad *mortem* refugium habeant, ne magis ab alijs usurarijs opprimantur. Nam ex his ærarijs sive *Montibus* datur mutuum indigentibus eâ lege, ut pro mutuo pignus relinquere cogantur, & intra certum tempus recepto pignore pecuniam mutuatam restituere, ac insuper exiguum aliquid adjicere: sin autem intra tempus præfinitum debitum solutum non sit, pignus vendi possit, ut detractâ sorte, exiguoque illo adjecto residuum de æstimatione pignoris debitori restituatur.

Porrò quia, ut dictum, debitor ex his 16
Montibus accipiens mutuum tenetur præter sortem etiam aliquid saltem modicum adjicere, olim valde dubitabatur, an hoc institutum *Montium* non esse usurarium censendum? Sed Leo in Concilio Lateran. *sess. 10.* unà cum ipso Concilio hos *Montes* tanquam pium institutum approbavit, concedens Indulgentias adjuvantibus & erigentibus, prout in *Tom. Concil.* habetur. Item Concilium Trid. *sess. 22. de Reformatione. c. 8. 9. & 11.* inter *pia loca* etiam *Montes pietatis* numerat. Ratio verò, quòd isti montes usurarii non sint, ea redditur, quòd in iis ultra sortem aliquid detur non tanquam lucrum ex mutuo, sed pro sumptibus necessarijs ad *Montis* conservationem pro stipendio ministrorum, qui *montem* administrant, & semper parati esse debent ad mutuandum, ad pignora recipienda, custodienda, pro libris rationum cæterisque necessarijs.

Quæritur IV. quid sit pactum *antichry-* 17
seos, & an citra usuram fieri possit? R. Antichrysim esse pactum inter creditorem & debitorem, ut creditor tamdiu pignore uti, & fructus ejus lucrari possit, usque dum sibi pecunia mutuo data à debitore restituatur: *antichrysis* enim græcè significat *contrarium*, sive *mutuum usum* rei scilicet in pignus concessæ pro usu pecuniæ mutuo datæ. Textus & DD. *in l. si pecuniam 33. ff. de Pignoratitia act. & l. siis qui. 11. §. 1. ff. de Pignoribus.* De hoc igitur pacto magna est controversia, an sit usurarium censendum? Enim verò pro negativa (quam sustinet Alciatus *Lib. 2. disp. un. c. 3.* & alii apud Mynsingerum *Cent. 6. obser. 71.* & And. Gail. *Lib. 2. observ. 3.*) militat aliquot argumenta. I. quòd pactum *antichryseos* diserte approbetur *in dicta l. si pecuniam. 33.* & *l. si is qui.* item *in l. si ea. 17. C. h. t.* II. *inc. 1. x. de Feudis* dicitur domi-

num lucrari fructus ex re feudali sibi à vasallo oppignorata. III. *in c. salubriter. 16. h. t.* decidit Pontifex, quòd maritus pro dote uxoris sibi debita accipiens à socero pignus lucretur fructus hujus pignoris, & non teneatur ob fructus interim ex pignore perceptos minorem dotem acceptare. IV. nihil videtur continere iniquitatis, si creditor ex fructibus pignoris lucrum faciat propter culturam & curam, quam in illis serendis & colligendis impendit *arg. §. si quis à non domino. 35. Inst. de Rerum divisione.* ubi dicitur, bonæ fidei possessorem ex re aliena lucrari fructus saltem consumptos propter culturam & curam, quam rei alienæ adhibuit. V. denique, si creditor emeret pignus pro ea summa, quam mutuare vult, cum pacto, ut pro eodem pretio liceret debitori, quandocunque placuerit redimere, validum esset pactum, & creditor haberet rem, ex eâque fructus perciperet, usque dum sibi à debitore pretium redderetur. *l. 2. C. de Pactis inter empt. & vendit.* ergò si hoc licet creditori per pactum emptionis, licebit etiam per pactum *antichrysios*; vel enim utrumque est justum, vel neutrum, cùm utriusque idem sit effectus, neque unâ viâ debeat permitti, quòd aliâ prohibetur juxta regulam 84. *juris in 6.*

Verùm contraria sententia & quod pactum *antichrysios* regulariter usurarium reputetur, apud Theol. cum D. Thom. Cajet. Soto, & alijs ac Juris Canonici interpretes hactenus prævaluit teste Hen. Canis. *de Usuris c. 5. n. 15.* Paulo Lay. *dict. c. 16. n. 17.* quibus adstipulatur Pan. *in c. 1. n. 2. h. t.* & Cov. *Var. Resolut. l. 3. c. 1. n. 3.* Fundamentum est in *c. 1. & 2. h. t.* ubi apertè decidit, fructus pignoris sine usura non cedere lucro creditoris, sed imputandos esse in exonerationem sortis, quatenus deinde minor sors, seu minus capitale restituatur, quo plurus fructus ex pignore percepti sunt. Etenim ut præcedenti §. dictum, usura est quidquid ex mutuo pretio æstimabile pactum creditor lucratur, sed hic pactum *antichrysios* mutuo accedens lucratur fructus pignoris, ergo &c. Huc enim facit *lex 1. 2. & 3. C. de Pignoratitia actione.* ubi clarè constituunt Imperatores, *ut fructus pignoris in sortem imputentur.* Ita tamen hæc sententia declarata est, ut fructus non possint cedere meo lucro creditoris: secus autem si quotidiani fructus velit retinere jure compensationis, licet ratione *lucri cessantis, damni emergentis, susceptì periculi, vel expensarum in custodiendum pignus, vel colligendos fructus factarum*: non enim dicuntur fructus nisi deductis expensis, *l. fructus. 7. ff. Soluto matrimonio.*

Ad argumenta superiùs in contrarium allata responderi potest, & quidem ad primum, *l. si pecuniam, cùm alijs statutis* nihil relevare, eò quòd leges Civiles permittentes usuras, ac usurarios contractus abrogentur per SS. Canones, *clem. unic. h. t.*

Ad *secundum* dicitur, speciale esse in feudo, ut dominus ex eo sibi à vasallo oppignorato fructus lucretur, *per d. c. 1. de Feudis. & c. consequens. §. h. t.* quod & idem de emphyteusi asserunt DD. dummodo interea vasallo servitia, si quæ ex modo præstare debeat, & emphyteutæ canones remittatur. Rationem verò specialitatis assignat Hostiensis & Panor. *in d. c. 1.* quòd hæc sit natura feudi, & emphyteusis, quam habet ex prima sui institutione, conventione vel consuetudine: cùm enim in feudo & emphyteusi *directum* dominium maneat penes dominum, & tantùm *utile* transeat in vasallum, & emphyteutam, per oppignorationem verò res tota revertatur ad dominum, videtur convenientius, ut ea potiùs ipsi domino, quàm alteri fructificet.

Ad *Tertium* similiter singulare est, quod

maritus ex re pro dote uxoris oppignorata fructus lucretur, idque ob compensationem *lucri cessantis*; nam si dotem ipsam haberet, ex ea fructus omnes lucraretur propter onera matrimonii, quæ subire debet. *l. dotis fructum. 7. ff. de Jure dotium.* ergo cùm istud justum lucrum fructuum dotalium ob dotem non solutam marito absit, meritò compensationem facit ex fructibus rei pro dote debita oppignoratæ, prout idem facere posset creditor quilibet in pignore, si suâ interesset ratione *lucri cessantis* vel *damni emergentis*, ut dictum.

Ad *quartum* respondet Henr. Canis. *de Usuris c. 5. n. 25.* quòd sibi imputare debeat creditor, qui *culturam & curam* ex contractu illicito in rem alienam impendit, ut propterea idem creditor non *bonæ fidei*, sed *malæ fidei* possessori sit potiùs comparandus, qui ob culturam & curam nullos prorsus fructus lucratur, sed universos restituere tenetur, *l. certum. 22. C. de Rei vindicatione.* & licet fortè creditor fuerit in errore juris putans, fructus pignoris posse ex pacto suo lucro acquiri, nihilominus sciendum est, errorem Juris non prodesse ac quirere, & lucrari volentibus. *l. juris. 7. ff. de Juris & facti ignorantia.*

Ad *quintum* dicendum est, inter emptionem pignoris cum pacto redimendi, & inter pactum *antichreseos* magnam esse differentiam. Nam si creditor pignus emerit, deponitur qualitas *creditoris*, *mutui & pignoris*, & emptor efficitur *Dominus*, & fructus lucratur jure *dominii* ex re sua. Et deinde re emptâ casu fortuito v. g. incendio pereunte non potest amplius repetere pretium, quia res perit suo domino. *toto t. ff. de Periculo & commodo rei venditæ.* quæ omnia se aliter habent in pacto *antichreseos*, ubi creditor non efficitur dominus pignoris, & consequenter fructus percipit ex re aliena, atque pignore sine sua culpa pereunte nihilominùs pecuniam mutuatam recœtere potest. Interim licet emptio cum pacto redimendi ordinario Jure permissa sit, *d. l. C. de Pact. interempt. & venditor.* & etiam *antichresis* hoc pacto, sicut & alijs titulis, ex quibus justè aliquid ultra sortem exigitur, cohonestari possit, teste Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tr. 4. c. 16. n. 17.* id tamen procedit, si omnia bonâ fide agantur, si nimirùm res justo pretio vendatur: & creditor non sit solitus usuras exercere cogens debitorem pecuniæ indignum ad talem contractum, aliàs non mutaturus: nam ex modicitate pretii, consuetudine fœnerandi, & si rem intra certos annos non licuerit venditori redimere, aliquando emptionem cum pacto redimendi censeri contractum *usurarium*, & præsumi tantùm fictam emptionem, in effectu autem esse mutuum cum lucro ex pignore, textus sunt *in c. ad nostram. 5. de Empt. & vendit. c. 4. de Pignoribus. l. 3. C. Plus valere quod agitur &c.* & videri poterit Fach. *L. 2. Controv. c. 12.*

Similiter, si quis contenderet, antichresin posse reduci ad aliquem contractum *innominatum*, *do ut des*, *facio ut facias &c.* concedo tibi usum mei prædii, ut mihi concedas usum tuæ pecuniæ &c. id fortassis transiret, si nihil in fraudem usurarum attentaretur, & contractus *innominatus*, qui certam legem non habet, sed totus ex conventione & *præscriptis* partium *verbis* dependet & regulatur. *l. 3. & seqq. ff. de Præsc. verb.* ita clausuletur, ut neutri parti gravis sit, & notabiliter, præsertim ratione periculi interitûs à mutuo differat: possunt enim contractus innominati naturam nominatorum assumere *l. 5. ff. de Præscr. verb.*

Quæritur V. utrum *olla fortunæ* passim 19
in Germania usitatatam contineat usuram vel iniquitatem, si E. g. aliquis pro sex crucigeris

geris extrahat schedam signatam, & is, qui præest ollæ, debeat ipsi dare rem valentem centum floren. è contra, si alius imponat 30. flor. & pro illis meras schedas vacuas recipiat?

Respondeo, ollam fortunæ satis probabiliter ab *usura*, & *iniquitate* defendi posse; ab *usura* quidem, quia non intervenit contractus *mutui*, in quo solo propriè comitti usuram superiùs in §. 1. diximus: etenim hæc olla fortunæ non immeritò ad contractum emptionis & venditionis revocari potest, in quo pecunia pro pretio, & spes rei accipiendæ pro merce sit, prout *in l. nec emptio. 8. §. aliquando. ff. de Contrahenda emptione, aliquando*, inquit J. C. *sine re emptio intelligitur, veluti cum quasi alea* (id est casus, fortuna, vel eventus dubius) *emitur, cum captus piscium, avium vel missiliũ emitur, etenim emptio contrahitur, etsi nihil inciderit, quia spei emptio est*. & hinc qui v. g. à piscatore vel aucupe pro imperiali emerit, quod mediâ die capturus est, tenetur solvere pretium, etsi nihil captum sit, & è converso piscator & auceps tenetur tradere, quod cepit, etsi longè pluris æstimetur. *Ab iniquitate* quoque defendi potest *olla fortunæ*, dummodo de cœtero fraudes in signatione, impositione vel extractione schedarum non committantur: quia in ea pretium non metimur secundùm valorem rei extractæ, sed juxta spem & incertitudinem lucri vel damni. Verùm licet *olla fortunæ* in se & cæteris paribus nec *usuraria nec iniqua* sit, quia tamen non longè abest *à lusu alearum*, qui prohibetur *in toto tit. ff. de Aleatoribus*, & multæ circa eam fraudes committi possunt, atque curiosi pecunias prodigunt, illi verò, qui erigunt ollam, pecunias extra civitatem & provinciam avehunt, ideò à prudentibus Magistratibus non semper tales *ollæ* tolerantur.

Quæritur VI. Utrum usuram commi-
tat, qui rem cariùs vendit propterea, quod
pretium non statim numeretur, sed ejus so-
lutio in aliud longius tempus differatur? n.
cum Pan. & alijs *in c. in civitate. t. h. t.*
talem contractum in foro quidem esse ne-
rariùs censeri nomine *usurarum*, cum non
sit formale mutuum, in quo solo propriè
usura committitur, in foro tamen interio-
sæpiùs esse *usuram*, eò quòd hæc venditio
saltem in effectu & implicitè contineat in
mutuum, & venditor censeatur *brevem* [illegible]
pretium emptori usque in tempus solutionis
destinatum sub usuris credidisse & mutuasse
sicut tamen aliàs in mutuo propter *lucrum*
cessans vel *damnum emergens* potest ali-
quid ultra sortem accipi, ita etiam in hoc
venditionis contractu poterit venditor [illegible]
pluris æstimare, si suâ interest pretium non
statim persolvi. Et præterea si dubium sit, an
res vendita tempore solutionis sit plus vel
minus valitura, & venditor non fuisset em-
priùs venditurus, nisi in singularem gratiam
emptoris, propter istud dubium etiam ven-
ditor ab usura excusatur in dicto *c. 6. & cap.*
ultimo. vers. ille quoque. h. t.

Quæritur VII. An usurarius, vel illiterius
sit contractus, si quis alienum debitum, [illegible]
men, seu Chyrographum emat, aut sibi [illegible]
faciat pro minore quantitate, quàm in se con-
tineat, v. g. si pro debito 1000. flor. nume-
ret 600.

℟. Imprimis satis tum jure, tum usu [illegible]
ptum esse, credita, seu (ut Jurisperiti appel-
lant) *Nomina* & Chyrographa tanquam
mercem idoneam posse in contractum em-
ptionis deduci etiam invito debitore, *Do-*
minis. 3. C. de Hæreditate vel actione ven-
dita. L. 1. C. de Novat. dummodo sint de-
bita *liquida*: nam alienas lites & debita [illegible]
quida seu controversa & litigiosa emere [illegible]
verè in Jure prohibitum est. Tex. & Inter-

in l. per diversas. 22. & l. ab Anastasio. 23. C. Mandati. t. t. C. de Litigiosis. Pan. *ac. fin. x. de Alien. jud. mut. caus. facta* Wesenb. *ad t. ff. de Hared. vel act. vend.* Et quidem si in ejusmodi debitis ambigua (de facto, non de Jure) aut difficilis sit executio solutionis, ita ut pecunia sine molestiis, vel sumptibus à debitore acquiri non possit, vel si in favorem venditoris expositum pretium potuisset emptor aliorsum cum majori lucro applicare, & sic *lucrum cessans*, vel *damnum emergens* cum tali emptione concurrat, omnes consentiunt, quòd debitum arbitrio boni viri consideratis omnibus circumstantijs, possit etiam longè minoris emi, quam in se contineat.

Verùm si debitum facilè obtineri possit, nec propter pretium aliquid *interesse* emptoris, non est una omnium sententia, an tale debitum minoris emere liceat? R. esse distinguendum, an facilitas solutionis proveniat ex qualitate ipsius debiti, ut quia debitor semper paratus est illud solvere; vel an tantum ex qualitate emptoris, ut quia is ex speciali Principis gratia, vel alio singulari medio solutionem obtinere potest, quæ aliàs ægrè obtinetur.

Primum casum magis speculativum, quàm practicum censet Card. Lugo *de I. & I. tom. 2. disp. 26. sect. 7. §. 1. n. 96.* quòd vix contingat debitum emi sine omni difficultate exactionis, periculo, vel interesse; si tamen contingeret, ut v. g. creditor pecuniæ indigus ob repentinum discessum, vel aliud repentinum accidens mox à debitore habere non posset, ideóque alteri pro parata pecunia suum creditum liquidissimum venderet, ipse putarem tutius fore in conscientiâ, non licere tale debitum minoris emere, sicut cum Medina, Sylv. & alijs docet Lessius *de I. & I. lib. 2. c. 21. n. 71.* nam inter mercem & pretium debet esse æqualitas, non est autem æqualitas, si v. g. pro 100. detur 90. & aliàs multæ usuræ palliari possent, si usurarius diceret, se nolle mutuare, velle autem ab illo, qui mutuum petit, emere chyrographum 100. flor. pro 90. & sic in effectu nihilominus 10. pro 100. lucraretur. Non est tamen omnino erroris damnanda altera sententia, quæ concedit aliquando modicè minus pretium dari: quòd communi hominum æstimatione minus valere censeatur pecunia futura, quàm præsens, sicut minus est, actionem habere, quàm rem, *l. minus. 204. ff. de R. I.* neque emptio sine omni prorsus commodo celebrari soleat. Innoc. & Panor. *in c. in civitate. 6. h. t.* Nav. *in Man. c. 17. n. 230.*

In secundo casu, quando facilitas solutionis per accidens provenit ex persona emptoris, existimat Less. *d. l. n. 76.* & Molina *de I. & I. tract. 2. disp. 361.* posse debitum emi citra injustitiam secundùm illam æstimationem, quam consideratâ difficultate solutionis communiter apud alios & in foro habet: illud enim justum rei pretium censetur, quod communiter apud homines æstimatur; sicut in simili, qui gemmam sine omni suo labore & sumptu inventam aut donatam accepit, potest absque injustitia eam tanti vendere, quanti communiter solet vendi ab ijs, qui similes gemmas magnis sumptibus conquirunt. Fatetur tamen Lessius sæpe peccare tales emptores saltem contra charitatem (quod etiam grave peccatum est, quamvis ordinariè ad restitutionem non obliget) si miseris & indigentibus hominibus non majus pretium persolvant, cùm ipsi nonnunquam ingens lucrum reportent. Item Officiales Principum, qui se in solutionibus debitorum difficiles exhibent, & ita indirectè cogunt creditores ad sua debita vili pretio vendenda, quæ ipsi coëmunt, haud dubiè graviter contra justitiam peccant, & ad restitutionem obligantur. Less. *d. l.* si enim possunt sibi solvere,

poterunt utique & alijs, quibus ex justitia debetur, & si creditores velint ultrò propter publicam necessitatem aliquid remittere, profectò justius est, ut illa portio remissa accrescat ærario Principis pro publico bono, ne subditi gravioribus contributionibus onerentur.

Quid ergò, si creditor velit suum creditum minoris vendere, poteritne ab ipso debitore, sive is princeps sit, sive alius, minori pretio emi? ℟. Si debitor ipse sit causa difficilis solutionis, utique sine iniquitate & onere restitutionis emere minoris non poterit; secùs verò, si propter inopiam aut alium casum totum solvere nequeat: tunc enim non apparet, cur debeat esse deterioris conditionis, quàm quilibet alius extraneus, Nav. *d. l.* Less. *d. l. n. 70.*

Advertendum tamen, si in præmissis casibus, & juxta dicta aliquid contra Charitatem vel justitiam peccetur, hoc peccatum non statim esse reducendum ad usuras, & usurarum pœnas: quia in *emptione*, & non in *mutuo* committitur, per tradita superiùs §. *1. n. 2.* nisi in fraudem usurarum mutuum tali aliquo contractu pallietur.

22 *Quæritur* VIII. quid sit *contractus censualis*, an quando *usurarius* judicandus? *Census* veteri Jure Romano à *censendo*, seu æstimando dicebatur æstimatio patrimonij subditorum, unde tributum Cæsari vel Magistratui solvere tenebantur, *l. forma. 4. ff. de Censibus. l. 2. & 3. C. eodem.* sed & ipsum quoque tributum *census* vocabatur juxta illud Matth. 22. *licét ne censum dare Cæsari &c.* De Jure verò Canonico & ad propositum *census*, vel *contractus censualis* est jus per emptionem aut similem contractum acquisitum reditus annuos ex re, vel industriâ alienâ provenientes percipiendi. Dico, ex *re* vel *industria*: nam *census* dividitur in *realem & personalem. Realis census* est, qui fundatur super certa re una vel pluribus. e. g. si à Tertio emam jus percipiendi illos reditus, quos ipse annuatim e[illegible]mo vel prædiis suis percipit. Quare hic census, cùm realis sit & rei inhærens, comitatur rem, ad quemcunque possessorem devenit, sicut servitus vel aliud onus reale.

Personalis census est, qui fundatur super certa persona, quæ se obligat ad annuam pensionem, non tam respectu lucri acquisiti ex propria industria, puta, si illa persona exerceat negotiationem, opificium aut artificium; nisi quòd subinde ad debiti securitatem certus fundus hypothecæ subjiciatur, non tamen cum jure, ex illo fundo fructus percipiendi.

Uterque census tam *realis* quam *personalis* plerúmque solet habere pactum *redimendi*, ut scilicet ille, qui censum ex re vel industriâ sua vendidit, possit hunc censum rursus redimere, si emptori pretium pro venditione censûs acceptum denuò restituat. Imò frequenter census ex *utraque parte redimibilis* constituitur, ita ut non tantum venditor possit restituto pretio censum redimere, & se vel res suas ab hoc onere liberare, sed etiam ipse emptor possit venditori rursus jus suum cedere, ab eóque pretium pro censibus datum repetere.

Verùm quia talis contractus censualis prima fronte nihil videtur differre à mutuo [illegible] usuris contracto, quia & in mutuo debitor mutuum acceptum pro libitu restituere, & creditor illud repetere potest, interim usuræ annuæ & pensiones ex mutuo præstandæ sunt, ideo inspiciendum est, utrum tales contractus censuales sine peccato usuræ sustinere valeant?

℟. Itaque I. Censum *realem* ex parte [illegible]lius venditoris redimibilem esse contractum licitum & non usurarium, per expressam declarationem Pontificiam *in Extravag.* &c.

& 2. de Empt. & vend. inter com. dummodo census eo pretio ematur, quod consuetudo loci, vel Magistratus justum decrevit, prout consuetudine Germaniæ receptum, ut 5. floreni annui reditus emantur pro centum florenis.

Est etiam inter hunc *contractum censualem* & inter *mutuum* notabilis differentia, quæ ex communi DD. sententia aperte colligitur in citatis *Extravagantibus*: nam in *mutuo* bonis & facultatibus debitoris casu aliquo pereuntibus nihilominus pecunia mutuata cum usuris repetitur; at verò in *contractu censuali* seu emptione census *realis*, si res, ex qua reditus annuus sive census emptus est, intereat, census quoque & facultas repetendi pretium interit.

Simililiter si propter sterilitatem aut aliam causam res censualis non tantos fructus proferat, ut integræ pensioni sufficiant, non tenetur debitor seu venditor census totum censum solvere, nisi antecedentium aut subsequentium annorum fertilitas talem sterilitatem compenset. Cujus ratio est, quòd hic contractus emptionis sit, emptione autem perfecta periculum in re empta contingens ad emptorem pertineat, *toto t. ff. de Periculo & commodo rei venditæ.*

Non etiam obstat, quòd contra hunc contractum censualem objici solet, nimirum esse contra naturam pecuniæ & emptionis ut una pecunia alia pecunia ematur: cùm pecunia sit tantum pretium ad alias res comparandas; item emptionem esse tantùm de re præsenti; in contractu autem censuali hic & nunc nullæ res præsens sit, quæ ematur: nam dicendum est, in contractu censuali non emi pecuniam tanquam mercem, sed jus percipiendi pecuniam, prout etiam alia jura incorporalia rectè emuntur, & venduntur. Unde quia illud jus futuris temporibus percipiendi pecuniam statim tempore emptionis à venditore census conceditur emptori, ideò hoc respectu satis res empta præsens dici potest; veluti & fructus in agris, partus ex animalibus in futurum nascituros jure vendi probatur *ex l. nec emptio. 8. ff. de Contrahenda emptione.*

Quod si census *realis* non tantùm ex parte venditoris, sed etiam emptoris, & sic *utrinque redimibilis* constituatur, adhuc tamen non improbabiliter ab usura defendi potest. Contractus enim ex conventione legem accipiunt, *c. contractus. 85. de R. I. in 6.* & illæ differentiæ inter mutuum & talem contractum paulò ante enumeratæ adhuc permanent.

Verum quidem est, quòd ex constitutione Caroli V. in Comitiis Augustanis facta sub titulo, *de Usurariis contractibus*, ad censum licitum requiratur, ut ejus redemptio non sit in arbitrio emptoris, sed solùm venditoris: nihilominùs id intelligi potest, quòd in foro externo nonnunquam ex tali pacto usura, & *palliatum mutuum* præsumatur, quæ præsumptio non habet locum in foro interno, si omnia bonâ fide agantur, & periculum intereuntis rei censualis penes emptorem maneat. Præterea similes conditiones quatenus ea prohibent, quæ Juri naturali non adversantur, non ubique esse receptas asserit Paulus Lay. *in Theol. moral. l. 3. tract. 4. c. 18. sub n. 6.* Attamen in loco, ubi non esset consuetudo censum utrinque redimibilem constituere, tutius foret à tali contractu abstinere propter illam fori externi præsumptionem & scandalum aliorum, ac periculum usurariæ intentionis.

§. II. Census quoque *personalem*, præ- 23
sertim à solo venditore *redimibilem* (probabiliter etiam *utrinque redimibilem* per ea, quæ mox de censu *reali* diximus) ab usura plurimi DD. defendunt: si enim aliæ

præstationes super sola personæ industria constitui possunt, prout fit in tributo Magistratui solvendo, in decimis personalibus, in contractu societatis &c. non apparet ratio, cur idem in censu *personali* fieri nequeat, cùm de æquivalentibus idem sit judicium. *L. ult. ff. Mandati.* Differt autem hic contractus à mutuo. 1. Quòd constitui non possit, nisi cum tali persona, quæ ex sua industria lucrum facit. 2. Si ex causa persona censualis lucrum facere amplius non valeat, pensiones quoque annuæ amplius non solvantur. 3. Si census ex parte solius venditoris *redimibilis* sit, iterum differt à mutuo, quia mutuum non tantùm debitor spontè solvere, sed etiam creditor ab invito debitore petere potest.

Imò non desunt magni nominis DD. qui censum *personalem* & *realem* constitui posse affirmant cum *pacto assecurationis*, ut nimirùm veditor suscipiat in se periculum interitûs, & re censuali pereunte, vel lucro ex industria personæ sine culpa ejus cessante, venditor non quidem annuos census persolvere, sed tamen capitale, seu pretium censûs restituere teneatur, dummodò hæc obligatio venditoris ipsi alio modo compensetur scil. pretium censûs augendo, vel, quod in effectu idem est, minorem censuram exigendo. Ita namque in alijs contractibus aperto Jure concessum est, ut contra naturam contractûs periculum ex speciali pacto ad alterum pertinere possit, puta in commodato ad commodatarium, in depositò ad depositarium, *c. unico. de Commodato. l. 1. §. 6. ff. Dep. siti.* Verùm contra hunc *censum personalem*, & pactum *assecurationis* adducitur Bulla Pij V. quæ incipit: *Cùm onus Apostolicæ servitutis.* cui tamen similis responsio aptari potest, quæ superiùs circa constitutionem Carolinam data est. Prolixius hanc materiam *de Censibus* tractat Laym. *d. l. c. 18.* & Cov. *Variar. Resolut. l. 3. c. 7.* Henr. Canis. *de Usur. q. 11.* Lessius *de J. & J. lib. 2. c. 22.* aliique apud eos citati.

Quæritur IX. & ultimò, quid sit *cambium*, & quo titulo ex eo lucrum acquiri possit: Negotia illa pecuniaria, quæ *cambium* dicitur, passim nota & usitata, nihil est aliud, quàm permutatio pecuniæ pro pecunia, in qua ille, qui rogatur, ut pecuniam commuteat, *campsor*, ille verò, qui rogat & ad cujus gratiam pecunia commutatur, *Campsarius* appellari solet; prisco enim vocabulo *cambire* vel *campsare* idem quod permutare significabat, sicut ex Festo refert Cov. *de Collatione veterum numismatum c. 7. n. 4.* Licèt verò etiam in *mutuo* pecunia pro pecunia detur, ad tamen non fit causâ permutationis, neque ullum tempore contractûs in mutuo, sicut in Cambio pecunia unius datur pro pecunia alterius, sed solus creditor numerat pecuniam, ut in futurum vel eandem, vel aliam ejusdem generis, & bonitatis recipiat. Cùm ergo *cambium à mutuo* differat, consequens est, quòd lucrum ex cambio quæstuum nomine *usurarum* censeri non debeat, nec usurarum pœnis subjaceat. Videamus tamen breviter, ex quibus causis aliquod lucrum citra iniquitatem ex *cambio* percipiatur.

Est autem præsciendum, *cambium* dividi in *manuale* sive minutum: & in *cambium locale*. Cambium *minutum* seu manuale dicitur, quando pecunia unius formæ aut materiæ permutatur cum pecunia alterius formæ aut materiæ, v. g. cruciger cum sestertij pro taleris, vel aureis, moneta Germanica pro Italica, Hispanica &c. Dicitur *minutum*, quia pleruмque minor summa commutatur pro majore, & *manuale*, quia statim in eodem loco & tempore de manu ad manum vicissim pecunia numeratur.

Locale

Locale cambium est, quando pecunia præsens commutatur cum pecunia distante in alio loco, quod cùm ordinariè per literas fieri soleat, per quas campsor mandat suo correspondenti, ut campsario certam pecuniæ quantitatem, quam ipse campsor jam hic Salisburgi accepit, numeret Romæ, ideò etiam *cambium per literas* appellatur. Idque præcipuè ob utilitatem itinerantium inventum est, ne cogantur pecunias cum magno periculo & incommodo secum continuò deferre.

Porrò in *cambio minuto*, si v. g. aurei pro crucigeris commutandi sint, solent campsores aliquid auctarii loco exigere, & frequenter pro quolibet aureo sestertium vel grossum. Causas hujus exactionis DD. aliquot allegant: *prima* est locatio operæ & obsequii, siquidem campsor debeat semper paratus habere diversi generis pecunias, quemlibet ad cambium in suam domum intromittere, inde se & famulos hujus negotii expertos alere. Quod maximè procedit circa campsores, quibus obligatio tale cambium exercendi pro publica hominum utilitate à Magistratu imposita est. *Secunda* causa est *lucrum cessans* vel *damnum emergens*, ut si campsor proposuerit numos aureos aliò deferre, ubi pluris valent, & alibi merces emere, ubi aliâ monetâ longè carius emuntur &c. *Tertia*, puritas materiæ, quia communi hominum judicio imperialis vel ducatus purus, nihil habens de cupro admixtum, pluris æstimatur, quàm moneta impura. Nec obstat, quod quidam opponunt, æstimationem materiæ non esse in potestate subditorum, sed Principis monetam cudentis. Nam respondetur, nummos alio modo æstimari à Principe, & alio à subditis: à Principe quidem nummi *formaliter* considerantur, ut nummi sunt, & quatenus mensura rerum venalium, & solutionis debitorum: à subditis verò in cambio, & commutatione *materialiter*, & ut res sui patrimonii, quæ in se meliores sunt. Hinc etiam pro *quarta* causa assignant antiquitatem, raritatem, commoditatem conservandi, numerandi, vel deferendi monetam. *Quinta* demùm esse potest usus seu expendibilitas, ut si in aliquo loco commutentur numi, qui possunt ibi expendi cum iis, qui expendi non possunt, isti enim cùm non habeant ibi pretium, vel valorem, minoris æstimantur.

Sed & in *cambio locali* campsores aliquod lucrum facere consueverunt, ita ut si in exemplo campsarius hic Salisburgi numeraverit campsori centum imperiales, Romæ tantùm accipiat nonaginta quinque, & quinque cedant lucro campsoris.

Hoc verò lucrum, dummodò usitatum in aliquo loco cambii modum, qui communi hominum æstimatione non reputetur iniquus, non excedat, communiter defendunt DD. Inprimis enim campsores pro itinerantium utilitate solent ad hoc operas suas locare, famulos & scribas alere, libros rationum tenere, aliósque sumptus facere. Deinde campsor virtualiter saltem transfert pecuniam de loco ad locum, & liberat campsarium ab onere, sumptibus, ac periculis, quæ ipse in transferenda pecunia subire deberet, quod obsequium meritò pretio æstimabile censetur. Plura de cambiis videri poterunt apud Less. *de J. & Just. lib. 2. c. 23.* ubi difficultates pleraque circa cambia satis exactè pertractat.

§. III.
De Restitutione & Pœnis Usurarum.

SUMMARIA.

25. *Obligatio restitutionis incumbit usurariis etiam mentalibus.*
26. *Cur & an non idem in simoniaco mentali?*
27. *Jure Canonico etiam hæredes tenentur restituere.*

28. *Excusatio à restitutione.*
29. *Res empta ex pecunia usuraria non est restitutioni obnoxia, nisi deficientibus aliis mediis.*
30. *Contra tertium Possessorem non datur actio.*
31. *Aliæ pœnæ usurariorum.*
32. *Parochi sine judicio Ordinarii non debent aliquem usurarium condemnare.*
33. *Oblationes quando recipiendæ ab usurariis.*
34. *Ad sepulturam non recipiuntur nisi præstitâ satisfactione, vel cautione.*
35. *Nec testamenta eorum valent.*
36. *Iurium imperiti, qui juxta communem modum sub nomine mutui accipiunt aliquid ultra sortem, qualiter frequenter ab usura excusari possint.*

25 SIcut quilibet iniquus rei alienæ detentor ad restitutionem tenetur, nec absolvitur peccatum nisi restituatur ablatum *c. peccatum. 4. de R. I. in 6.* ita etiam usurarii ante omnia cogendi sunt ad restitutionem eorum, quæ per usuras contra Jus naturale, Divinum & humanum acquisiverunt. Et cùm usura rapinæ instar sit, *c. si quis usuram. 10. causâ. 14. q. 4.* ideò usurarii in utroque foro, tam interno quàm externo ad restitutionem adigi debent. In foro tamen externo non aliter quis ad restitutionem cæterásque usurariorum pœnas condemnandus est, quàm si fuerit usurarius manifestus, scilicet per rei evidentiam, confessionem judicialem, aliásve legitimas probationes convictus: Ecclesia enim & alij Judices externi non judicant de ocultis, ne quandoque innocentes pro nocentibus puniantur, *cap. cum tu. 5. hoc. tit. l. ult. C. de Probationibus* In foro autem interno nullâ opus est probatione, sed sua quemque conscientia arguit. Hinc etiam non tantùm realis usura, quæ aperto usurario pacto com̃issa est, sed & sola *mentalis* in conscientiæ foro ad restitutionem obligat, per textum & Doctores in *cap. consuluit. 10. hoc tit.* Dicitur autem *mentalis* usura, quando creditor non fuisset aliter pecuniam daturus indigo debitori, nisi ipse debitor vicissim, vel sine omni pacto externo, vel pacto aliquo simulato quoad externam [illegible] non usurario, creditori concessisset. Exempla desumi possunt ex §. *1. versiculo. [illegible] quarto.* & ex §. *2. q. 2.* & secunda interpretatione *c. naviganti.* & ex eodem §. *2. q. 4. in responso ad quintum argumentum.*

Verùm hic non levis est difficultas, quare in *simonia mentali* sufficiat sola poenitentiâ & dolore erga Deum illud peccatum expiare sine restitutionis obligatione, [illegible] communiter tradunt Interpretes *in c. ultimo. de Simonia* & non similiter *in usura mentali?* Inter varias explicationes, quas adferunt DD. illa videtur captu [illegible] quam refert Barb. *in dicto c. consuluit. 4.* quòd in *usura mentali*, quæ sine expresso pacto fit, plerumque ille, qui pro spiritualibus aliquid temporale offert, non [illegible] necessitate constrictus. Imò si ponatur [illegible] sus, ut v. g. Clericus in necessitate constitutus non possit aliter impetrare beneficium ad sui sustentationem, quàm si liberalem obligationem faciat Episcopo, vel [illegible] aliàs sibi non collaturo, tunc æque restitutionem faciendam esse in *simonia* hac *mentali*, quàm in *usura mentali* non improbabiliter docet Dominicus Sotus *de [illegible] & jure lib. 9. q. 8. articulo. 1.* Neque [illegible] am ex textu *d. c. ult. de Simonia*, qui obscurior est, & diversas interpretationes admittit, contrarium evincitur.

Cæterùm restitutio usurarum vel debitoribus per usuras læsis, vel hæredibus eorum, aut in istorum omnium defectu pauperibus facienda est. *d. c. cùm tu. 5. h. t.* Ex adverso quoque non tantùm ipsi usurarii, sed etiam hæredes eorum, usuras restituere tenentur. Quamvis enim de jure Civili hæres non teneatur ex delicto defuncti, nisi quatenus ex illo delicto ad hæredem pervenit, & [illegible] locupletior factus est, vel si lis cum defuncto [illegible]

contestata fuerit, ut tunc non tam ex delicto, quàm ex quasi contractu litis contestatæ conveniatur. *l. unica C. Ex delictis defuncti in quantum hæred. conven.* De jure tamen Canonico hæres ad exonerationem conscientiæ defuncti tenetur pro viribus hæreditariis omnibus illis satisfacere, quibus defunctus damnum intulit, licèt ex illo damno hæreditas aucta non sit, *c. ult. de Sepulturis. c. in literis. 5. de Raptoribus.* Et cùm hæc res salutem animæ concernat, & naturalis ratio suadeat, ut contra justitiam læsis damnum ex bonis ipsius lædentis compensetur, ideò hanc constitutionem Juris Pontificii etiam in terris Imperii observandam esse non attentâ lege civili, rectè docet Henric. Canis. *de Usuris. cap. 7. sub num. 4.*

28 Ab hac tamen restitutione excusat notoria paupertas usurarii, vel hæredum ejus, usque dum ad pinguiorem fortunam deveniant, *l. nam is nullam. 6. ff. de Dolo.* & *d. c. 5. h. t.* Item si debitor ipsemet solitus sit usuras exercere, non audietur contra suum creditorem restitutionem usurarum petens, nisi & ipse priùs aliis, cum quibus usuras exercuit, restitutionem fecerit, nam frustra legis auxilium invocat, qui in legem peccavit. *c. quia frustrà. 14. hoc. tit.*

29 Sed quid, si creditor ex pecunia usuraria domos vel prædia emerit, anne hæc tanquam sua debitor vel hæres ejus petere poterit sicut potuisset ipsam pecuniam usurariam? R. De jure rem non succedere in locum pecuniæ, propterea qui ex aliena pecunia etiam inscio vel invito Domino rem aliquam emit, sibi acquirit hujus rei dominium, non alteri, cujus pecuniæ fuerunt, nisi quòd ei aliam pecuniam reddere teneatur; per textum expressum *in l. qui alienâ. 8. C. Si quis alteri vel sibi &c. & l. si ex ea 6. C. de Rei vindicatione.* Si tamen creditor non habeat alia media satisfaciendi debitori propter usuras, tunc cogetur talia bona vel in solutum dare, vel vendere, & de pretio usuras male acceptas compensare. *d. c. 5. h. t.*

Quòd si talia bona jam in tertium alienata sint, contra hunc tertium possessorem probabilius debitori nulla actio competit; non *personalis*, quia cum eo nihil contractum fuit; nec etiam *realis hypothecaria*, quia non habemus legem, quæ hypothecam in tali casu concedat, nisi fortassis debitor, cum quo usura exercita, pupillus aut minorennis fuerit, qui aliàs in re ex pecunia sua comparata tacitam hypothecam habet. *l. idemq. 7. ff. Qui potiores in pignore*: vel Ecclesia, quæ jure minoris utitur, *c. 1. integrum restit.* vel nisi alienatio in tertium facta sit in fraudem debitoris, cùm creditor usurarius sciret se aliundè debitori per usuras læso satisfacere non posse: tunc enim res alienata revocabitur, secundùm ea, quæ traduntur *in toto t. ff. Quæ in fraudem creditorum.* Covar. *Variarum Resolutionum lib. 3. c. 3. sub n. 6.* 30

Præter obligationem restitutionis aliæ quoque pœnæ in usurarios constitutæ sunt. Ut I. Infamia Juris, *l. improbum fœnus. 20. C. Ex quibus caus. infam. irrogatur.*

II. Privatio officii, & depositio in Clerico usurario, *cap. 1. & seqq. 14. q. 4.* poterit tamen Episcopus post restitutionem & peractam pœnitentiam cum tali Clerico dispensare, *c. at si Clerici. 4. §. de adulteriis. de Judiciis.* Gloss. *in cap. præterea. 7. v. suspendas. h. t.* 31

III. Laicos usurarios Episcopus excommunicare potest, & prohibere, ne eorum oblationes tanquam malè quæsitæ in Ecclesiis recipiantur, sub pœna, ut Ecclesiastici tales oblationes recipientes ab officio suspendantur, & ad restitutionem acceptorum teneantur, *c. 3. & c. præterea. 7. h. t.* 32 33

Quod

Quod tamen intelligendum est, si aliquis usurarius manifestus sit, aut tanquam usurarius in judicio convincatur, & si appareant illi, quibus per usuras damnum datum est: aliàs in dubio absque declaratione Episcopi à privatis Parochis nemo tanquam usurarius facilè proclamandus est: criminalia enim, quæ altioris indaginis sunt, & magnum præjudicium, ac pœnas Juris secum trahunt, nec Parochus, nec Decanus ruralis judicare, sed ad Episcopum referre debet. Tridentinum *sess. 24. de Reform. c. 20.*

33 Quòd si etiam nulli ampliùs existant debitores, vel hæredes eorum, à quibus usuræ extortæ sunt, tunc in horum defectu oblationes, maximè quæ in sustentationem pauperum cedunt, faciendas & recipiendas esse habetur in sæpe dicto *cap. 5. h. t.* & insinuatur *Luc. 16. cap.* ubi Christus dicit: *facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.*

34 IV. Usurarij manifesti ad Ecclesiasticam sepulturam non admittuntur, antequam usuras pro modo & possibilitate facultatum suarum restituerint, aut saltem cautionem de restituendo præstiterint præsentibus illis, quibus usuræ debentur, aut in istorum absentia coram loci Ordinario proprio, vel Notario, *cap. 2. h. t. in 6.* Imò in articulo mortis, & casu necessitatis, quando Ordinarius loci, Parochus vel Notarius haberi non potest, quemlibet Sacerdotem, qui tunc temporis à peccatis absolvere potest, etiam idoneum esse ad recipiendam talem cautionem, ut eam postea referat Episcopo, docet Sylv. *in verbo. Restitutiò. §. 6. q. 1.* & Nav. *in Man. c. 13. n. 218.*

35 V. Testamenta & ultimæ voluntates usurariorum non valent, nisi ante mortem usuras restituerint, vel de restituendo idoneam cautionem dederint. *d. c. 2. h. t. in 6.*

Demùm hoc loco notandum est, quod homines rudes & indocti, qui ex sua pecunia lucrum, & pensiones annuas accipiunt, non eum modum, quo alii viri honesti, & prudentes facere consueverunt, non sint facile de usura condemnandi, quamvis ipsi non intelligant, quo jure vel titulo tale lucrum sibi habere liceat: cùm enim lucrum ex pecunia variis ex causis cohonestari valeat, ut propter lucrum cessans, damnum emergens, implicitum pactum societatis, emptionem censûs, &c. iuris censeri possunt in bona fide, qui proborum virorum imitantes exemplum sibi proponunt, non aliter quàm justo, quo fieri potest, titulo lucrum ex pecunia quærere.

Imò licet indocti contrahendo utantur verbo mutui, vel germanicè auslehen, nihilominus cùm non intentio verbis, sed verba intentioni deservire debeant, *c. secundò requiris. 41. de Apellationibus.* Ideò ex mente istorum, qui omni meliori modo, quo de jure fieri potest, contrahere intendunt, similes contractus in effectu non tam mutuum, quàm societas implicita cum pacto assecurationis (quod fieri potest, si pro tali periculo assecurationis socio relinquatur majus lucrum, cùm contractus ex conventione legem accipiant) vel emptio censûs realis aut personalis judicari debent, præsertim quia apud Germanos ille terminus valde generalis est, & omnem fermè concessionem significat. ita docet Laym. *Lib. 3. tractatu 4. cap. 18. n. 11. & 13.* cum Leff. Valent. & Majore ibidem citatis. Alias enim innumeri condemnandi forent, non tantùm Laici, sed & Ecclesiastici, qui sub nomine & titulo auslehen ultra sortem seu capitale annuatim 5. vel 6. pro 100. exigunt, nec lucrum cessans nec damnum emergens, nec morale periculum interitus capitalis propter assecurationem pignoris &c.

& fidejussorum habent, & solum lucrum quærunt, *ne pecunia otiosa sit*. Et sanè si iniquitatem non à verbis, sed ab effectu metimur, haud esse rationabile, indoctum, qui sub nomine *mutui*, vel αὐσεγγεν accipit ℈ pro 100. usurarium asserere, & doctum, qui sub nomine *censûs* idem facit, absolvere. Meminisse tamen oportet, quod semper hactenus monui, multos contractus excusari posse, in quibus aliquid ultra sortem accipitur, si fiant cum eo, qui ex mea pecunia negotiatur, & honestum lucrum quærit, ut mihi hujus lucri partem tribuat, veluti in contractu societatis expresso vel implicito, in quo alter pecuniam, alter industriam confert, contingit; aut si verè reditus annuos ex re vel industria habeat, quos sine damno suo vendere possit, secus autem, si contrahatur cum debitore indigente, qui tantùm ad sublevandas necessitates suas mutuam pecuniam accipit, & si reditus ex rebus vel laboribus suis provenientes vendere debeat, defectum necessariæ sustentationis pati, & paulatim prorsus ad inopiam delabi cogatur: cum tali enim non est materia, vel merces, scilicet lucrum aut reditus, super quibus possit fundari emptio, census, vel societas. Quòd si ab initio contractus habuerit ex re vel industria reditus, & hi sine culpa sua defecerint, hic defectus vel interitus ad emptorem censûs spectat, ut is censum exigere non possit; sicut etiam superius dictum. Caveant igitur divites, ne pro transitorio & plerumque ingratis hæredibus relinquendo lucro animæ detrimentum patiantur, thesaurizent sibi potiùs thesauros in cœlo, faciant Christianæ Charitatis erga indigentes officium, & adimplere studeant illam Christi sententiam

Luc. 6. *benefacite, mutuum date, nihil inde sperantes.*

TITULUS XX.

De Crimine falsi.

Summaria.

1. *Quid sit & quomodo committatur crimen falsi.*
2. *Quâ pœnâ afficiantur falsi testes?*
3. *Falsum testem Judex punire potest, etsi aliàs non sit de ejus jurisdictione.*
4. *Falsi crimen suo modo committit, qui pro testimonio dicendo pecuniam accipit, sed non punitur pœnâ falsi ordinariâ.*
5. *Ab hac pœna quoque excusatur, qui tantùm in accidentalibus falsum dixit.*
6. *An testis, qui aliud extra, aliud in judicio dixit, ut falsarius puniri possit?*
7. *Quomodò scripto falsum committatur: & quæ hujus pœna? n. 8.*
9. *Falsatores literarum Apostolicarum incurrunt excommunicationem Bullæ Cœnæ.*
10. *Quæ notanda in Bullis Pontificiis, ex quibus earum falsitas argui possit.*
11. *Aperiens literas alterius an falsum committat?*
12. *Quando literæ alienæ sine injuria aperiri possint?*
13. *Mutatione nominis committitur etiam falsum.*
14. *Quibus modis facto committatur falsum:*
15. *Varij modi falsandi monetam; & quæ horum falsariorum pœna.*
16. *Pœna Alchimistarum de Jure Canonico.*
17. *Usu quomodo falsum committatur: & quomodo tale puniatur?*
18. *Monitum de usu & expensione falsæ Monetæ.*

JUxta ordinem Decalogi, quo post furta & alias iniquas rei alienæ usurpationes prohibetur, ne quis adversus proximum falsum testimonium loquatur, tractat Compilator in *h. t.* de iis, qui per falsitatem & dolum quoquo modo aliis nocere intendunt.

Falsum enim & crimen falsi ad propositum describit Sylvester *in verbo falsarius. n. 1.* quòd sit *immutatio veritatis* cum dolo & jactura: nam qui sine dolo per errorem falsum loquendo aut scribendo committit, vel qui sine alterius læsione mentitur, pœnâ hujus criminis non tenetur. *l. quid sit. 23. ff. Ad*

ff. Ad l. Cornel. de falsis, & l. nec exemplum. 20. C. eod. tit.

Committitur falsum quatuor modis, scilicet *dicto, scripto, facto, & usu.*

Dicto committunt falsum, & illud quidem gravissimum testes, qui in Judicio falsum testimonium dicunt. Hujus delicti pœna de jure Canonico circa Ecclesiasticos est depositio, & in Monasterium, vel carcerem ad agendam pœnitentiam detrusio. *c. si Episcopus. 7. dist. 50.* De Jure Civili pœna ordinaria falsi est deportatio, & omnium bonorum publicatio. *l. 1. §. ult. ff. Ad. l. Cornel. de falsis* quæ pœna exasperatur, & ultimum supplicium statuitur, si quis falsum testimonium dixerit. *l. 1. §. præterea ff. Ad l. Cornel. de Sicar.* Generaliter constituit Carolus V. *in Constitut. pœnal. a. 107.* ut in quacunque causa criminali falsum contra alterum jurans eâdem pœnâ afficiatur, quâ crimine probato afficiendus fuisset accusatus. Consuetudines etiam particulares circa punitionem falsorum testium maximè attendendas esse monet, variásque pœnas pro diversitate locorum recenset Menoch. *de Arbitrar. jud. cent. 4. casu 306.* & cùm testes, antequam deponant, juramentum *de veritate dicenda* præstare debeant, ideò juxta consuetudinem Imperii, quam Carolus V. *cit. loc.* confirmavit, aliquando testibus perjuris, præsertim si in re magni momenti pejeraverint, duo priores digiti, quos in præstatione juramenti erexerunt, per carnificem amputantur.

Præterea notabile est, quòd de Jure Civili Judici testem coram se falsum deponentem, punire liceat, quamvis ille testis non sit de ipsius Judicis jurisdictione, sed aliunde evocatus. *l. nullum. 14. Cod. de Testibus l. penult. Cod. de Probat.* delictum enim tribuit jurisdictionem in delinquentem *l. 1. cum auth. qua in Provincia. Cod. Ubi de Crimin. agi oport.* dummodo testis falsarius non sit clericus, studiosus aut miles: isti enim specialia privilegia jura habent, ut alibi delinquentes ad proprios suos Judices remitti debeat, qua de re fusius est prolixiùs in Tit. *Foro competenti. Lib. II. §. 4. & 5.*

Porrò crimen *falsi* non tantùm illi committere dicitur, qui falsum testimonium præbet, sed etiam qui pecuniam accipit ad testimonium dicendum vel non dicendum *l. §. 2. ff. h. t.* neque enim pro testimonio dicendo pecuniam ex pacto accipere licet. Quilibet sit obligatus ad testimonium veritati perhibendum *c. nolite timere. 10. caus. 11. q. 3. c. non sane. 15. caus. 14. q. & toto tit. ext. de Testibus cogend.* ut in compensationem laborum, expensarum, vel lucri domi neglecti, si testis procul ad judicium vocetur, & ibi moram facere debeat, *c. statutum. 11. §. pro ferendo. de Rescriptis. in 6.* Nihilominus verum tamen à pœna ordinaria falsi excusat, & pecuniariè puniendum censet Menoch. *d. Cent. 7. casu. 310.* eò quòd in proprietate verborum vix possit dici falsum committere, cum veritatem non immuret, si quod suppono mus, de cætero verum testimonium dixerit; nec accipiendo pecuniam juramentum vel judici aut parti adveriæ injuriam aliquam

Sed & ille communiter à pœna ordinaria *falsi* eximitur, qui in judicio falsum dixit non circa substantialia causæ, sed in quibusdam circumstantiis accidentibus vel circa capitula & articulos, super quibus fuit interrogatus, quamvis hujus testimonium circa substantialia vehementer redoleat. Spectum, ut iterum probat Menoch. *d. casu 307.* & Julius Clarus *§. Falsum. numero 9.*

Quòd si testis unum dixerit extra judicium, & ejus contrarium in judicio, non

credetur id, quod in judicio dixit, ptopter religionem juramenti, & authoritatem judicii: sed an propterea tanquam falsarius puniendus sit, dubitatur. Affirmat Barth. *in l. eos. 27. ff. h. t. n. 8.* Negat verò Clarus *d. §. Falsum sub. n. 5.* Puto ad conciliationem non improbabiliter distingui posse, an testis extra judicium à litigante interrogatus falsum dixerit, ex quo litigans deceptus actionem instituit, transactionem recusaverit, expensas judiciales fecerit, vel an tantùm in communi conservatione nihil cogitans de alicujus *interesse* falsum dixerit? Priori casu videtur procedere opinio Barth. eò quòd tunc intervenerit immutatio veritatis cum dolo & jactura; posteriori verò casu opinio Julii Clari locum habet: quia falsum non committitur sine intentione nocendi, & tanquam solùm mendacem, non falsarium leviter puniendum censet Menoch. *casu 312.* Hodie tamen rarò pœna deportationis & publicationis bonorum infligitur, præsertim in delictis extra judicium commissis, quàm authoritatem Magistratûs vel rempublicam concernunt: ideò in his potiùs pœna arbitraria, vel actio *de dolo*, vel *in factum* ad interesse consequendum competet.

7 *Scripto* falsum committit Notarius, qui aut totum instrumentum falsum in gratiam alicujus scribit, vel notabilem aliquam falsitatem dolosè admiscet; item quicunque alius, qui aliena instrumenta in parte aliqua substantiali & considerabili radit, immutat, lacerat, vel supprimit, aut si alienum chirographum, manum, vel sigillum imitatur & debitum, vel quid simile in sui favorem, & alterius detrimentum scribit. *l. 1. & pass. ff. h. t.*

8 Pœna hujus falsitatis ordinariè de Jure Civili est deportatio, & omnium bonorum publicatio cum infamiâ; de consuetudine verò tenet Claro & Menoch. *cit. loc.* est arbitraria pro qualitate personarum & quantitate damni dati. Specialiter verò excommunicationem reservatam incurrunt non tantùm illi, qui Bullas sive literas & rescripta Pontificia falsificant, sed etiam qui tales falsas literas penes se habentes eas intra 20. dies, à quo falsitatem cognoverint, non destruxerint aut resignaverint, *c. 4. hoc tit.* 9

Quot modis autem committi possit falsitas circa Bullas Pontificias, diserte recenset Pontifex in *c. 5. eod. tit. & in c. quam grave. 6.* subjungit, stylum esse Romanæ Ecclesiæ, quòd Pontifex soleat Patriarchas, Archiepiscopos & Episcopos in suis literis *Fratres* appellare, cæteros verò Ecclesiasticos & Laicos cujuscunque dignitatis *Filios*: item cùm uni tantùm personæ scribit, nunquam loquatur in plurali, *Vos* aut *Vester*; ideò si literæ Pontificiæ proferantur, in quibus hæc observata non fuerint, illæ tanquam falsæ existimari & rejici debeant. 10

Huc etiam quidam referunt illos, qui privatas alicujus literas desigillant, & aperiunt. Verùm licèt hoc sine peccato & injuriâ eorum, ad quos literæ pertinent, regulariter fieri nequeat, plerumque tamen DD. censent non esse pœnam ordinariam *falsi*, sed aliam mitiorem & arbitrariam infligendam; nisi aperiens literas apertas ostenderit adversario, vel testamentum clausum, aut alias literas publicas sigillo publico Magistratûs munitas aperuerit, cùm enim crimen falsi inter delicta publica numeretur, ejus pœna ordinaria rarius locum habet, si potiùs alicui privato, quàm publicæ authoritati, & paci reipublicæ injuria inferatur, *c. cùm olim. 33. ubi* Innoc. & Panor. *de Officio judicis delegati. l. qui testamentum. 2. ff. hoc tit.* 11

Aliquando etiam privatæ alterius literæ 12

ſine injuria aperiuntur, puta ſi id fiat jure belli, aut juſtæ defenſionis causâ contra inimicum inſidias molientem, vel ad impediendum peccatum alterius, ut ſi Prælatus, parens, paterfamilias, præceptor & ſimiles ſuorum Religioſorum, filiorum, ſubditorum literas aperiant, rationabiliter metuentes, ne quid mali in iis contineatur.

13 Prætereà inter falſarios hoc loco numeratur, qui nomen aut cognomen, genus vel parentes ſibi mutaverit. *l. falſi 13. & ibi Gottofredus. ff. h. t.* ſed hoc, ſi cùm damno aliorum fecerit, aliàs ſi dolus & jactura proximi abſit, mutatio nominis præſertim ex cauſa rationabili prohibita non eſt. *l. un. Cod. de Mutatione nominis.*

14 *Facto* committunt *falſum*, I. venditores, qui falſis ponderibus vel menſuris utuntur, aut falſas merces diſtrahunt. His de Jure Civili communi pœna dupli & relegationis conſtituta eſt in *l. penult. §. 1. ff. h. tit.* Carolus V. *in Conſt. pœnal. a. 113.* tales pro gravitate & frequentia delicti relegari, virgis cædi, aut aliquando etiam morte puniri voluit. II. qui alicui falſum partum ſuppoſuerit, ita tamen, ut de hoc crimine non quilibet de populo, ſed tantùm parentes, vel alii, quorum ratione hæreditatis, aut alimentorum intereſt, agere permittantur, *l. 30. 1. ff. eodem.* III. Qui terminos & limites agrorum doloſè mutant, quorum pœna eſt arbitraria, pro qualitate delicti & perſonæ in corpore vel pecunia inferenda *toto tit. ff. de Termino moto & Conſtitutione Carolina. a. 114.* IV. Qui propoſita edicta Magiſtratûs dolo malo corrumpunt. *d. l. penult. ff. h. t.*

15 V. Qui monetam falſificant, quud poteſt fieri tribus potiſſimùm modis: *primò*, ſi quis cudat monetam, qui cudendi poteſtatem non habet: eſt enim jus cudendi monetam unum ex regalibus, quod tantum ſummo Principi competit, & iis, qui ex privilegio, aut conſuetudine legitima acquiſiverunt. Textus & DD. *in tit. Feudor. Quæ ſint regalia.* & *in l. 2. Cod. de Falſa moneta.*

Secundò, ſi quis monetæ publicâ authoritate cuſæ juſtum pondus abradat. *l. quicunque. 8. ff. h. t. Tertiò*, ſi quis monetam cudat aut fingat ex falſa materia, ex ſtanno, cupro, aut ſimili, &c. Primis duobus caſibus pœna arbitraria pro qualitate & frequentia delicti in corpore aut bonis infligenda. In tertio verò pœna ignis conſtituta eſt in *Conſtitut. Carolin. a. 111.* De Jure Canonico & circa Eccleſiaſticos non habetur in corpore Juris ſpecialis pœna in ſingulis iſtis caſibus conſtituta: erit proinde arbitraria, quæ aliquando ad pœnam depoſitionis extendi poterit, *arg. c. ad audientiam. 3. h. t.* Habetur quidem in *extravag. un. Joannis 20. h. t.* pœna excommunicationis reſervata lata in illos, qui monetam Regis Franciæ falſificant, ſed videtur quaſi ſpeciale aliquod privilegium Regis Franciæ, & ideò probabiliter non eſt numeranda inter generales pœnas falſariorum, ſicut colligitur ex Barb. *in Collectan. ad c. extravag.* & *in Tract. de Officio Epiſcopi allegat. 50. ſub n. 18.*

Deinde in *extrav. un. eod. tit. inter Commun.* (quæ incipit: *Spondent, quæ non exhibent, divitias pauperes Adminiſtæ.*) ſpecialiter ſtatuitur, ut per abſtinentiam falſum aurum vel argentum conſcientes, aut monetam inde cudentes, vel expendentes tantundem de vero & bono aut pauperibus erogare, vel ſi ipſi, ut ordinari contingit, pauperes ſint, pœnam aliam in corpore arbitrio Judicis unà cum infamia ſubire teneantur, & ſi Clerici fuerint, beneficiis obtentis priventur, & ad alia obtinenda inhabiles reddantur.

Uſu demùm falſum committitur, qui falſitate ab aliis conficta utuntur, ut qui monium, aut inſtrumentum, vel ſcriptum

falsam in judicio scienter proferunt, qui falsam monetam dolosè colligunt, & expendunt, &c. Et hi quoque imprimis ad restitutionem damni dati tenentur, & deinde pro gravitate & qualitate delicti vel pœnâ ordinariâ falsi vel arbitrariâ puniuntur, *l. Corneliâ. 9. §. 2. & l. falsi. 13. §. 1. & l. ult. ff. Ad l. Cornel. de falsis. Constitut. Carol. d. loc.*

18 Circa usum & expensionem Monetæ falsæ etiam illud hic adnotari potest, quòd tametsi quis ex errore & deceptus falsam monetâ acceperit, eâdem tamè alios decipere nō potest, sed regressum suum tantùm contra eos, à quibus accepit, quærere debet: novum enim peccatum contraheret alios innocentes decipiendo, quod utique non licet. Imò licet bonâ fide falsam monetam in alios expenderit, ad restitutionem tenebitur ex justitia commutativa, ex quâ omne damnum compensandum est, sicuti cum communi docet Silvester *verbo. Fa sarius. n. 8.* Mol. *de Just. & jure tract. 2. tom. 3. disp. 170. in fine.*

TITULUS XXI.
De Sortilegiis.

SUMMARIA.

1. *Quid sit Sortilegium propriè?*
2. *Sortes aliæ divisoriæ, aliæ consultoriæ, aliæ divinatoriæ.*
3. *Sortes divisoriæ intra & extra judicium sunt licitæ.*
4. *Consultoriæ sortes, etsi aliquando licitæ, ordinariè tamen non sunt usurpandæ.*
5. *In causis beneficialibus & electivis specialiter reprobantur, & quare?*
6. *In lite beneficiali admitti aliquando possunt.*
7. *Divinatoriæ sortes sunt omninò illicitæ.*

QUamvis *Sortilegium* propriè significet observationem fortuiti alicujus casûs, juxta cujus eventum aliqua actio instituitur, vel occultum cognoscitur, aut futurum prædicitur, generaliùs tamen sub nomine Sortilegii & rubrica hujus Tituli quæcunque Divinationes, superstitiones, & magiæ intelliguntur, ideò quando & qualiter in singulis istis peccetur, breviter discutiemus.

§. I.
De Sortibus.

SOrtes communiter dividuntur à DD. in 2
tres species, quòd aliæ sint *divisoriæ*, aliæ *consultoriæ*, aliæ *divinatoriæ*.

Divisoriæ sortes, eæque licitæ, & Jure 3
approbatæ dicuntur, per quas res vel jus aliquod inter plures dividitur, vel litigium dirimitur, ut si pluribus optio rei legatæ relicta sit, & illi inter se in eligendo discordent. *l. ult. Cod. Communia de legatis.* si inter plures cohæredes patrimonium defuncti & bona hæreditaria sorte dividantur. *l. 2. Cod. Quando & quibus quarta pars debetur &c.* & aliis casibus, quos refert Gottofred. *in suis notis ad d. l. ult.* Ipsæ quoque judiciales controversiæ quandoque sorte dirimi possunt, si uterque litigans in sortitionem consentiat, est enim tunc species quædam compositionis, vel transactionis, sicut *Proverb. 18. v. 18.* legitur; *contradictiones comprimit sors, & inter potentes quoque dijudicat.* Sic etiam usus præsertim bellicus obtinuit, ut plures rei mortis inter se fortem mittere permittantur, quis solus ex omnibus supplicium ferre debeat, prout notavit Less. *de Just. & jure. lib. 2. c. 43. n. 58.* & Divus August. scripsit quibusdam, cùm civitas esset obsessa, & dubitaretur, quinam de Clero deberent exire, & quinam remanere, sorte rem decidendam esse, teste Gloss. *in causâ 26. q. 2. in principio.*

Consultoriæ sortes sunt, in quibus occultæ veritatis manifestatio, aut consilii alicujus directio à Deo imploratur: ita enim pec- 4

catum Achor, qui de Anathemate furtim surripuit, propter quod populus Israëliticus in bello cæsus fuit, sorte deprehensum est, *Josue 7.* ita Samuel in electione Saulis misit sortes in universas tribus Israëli. *1. Reg. 10.* ita omissis aliis exemplis, quæ referuntur à Gratiano *causâ 26. q. 2.* Matthias à Divo Petro per sortem in Apostolatum assumptus est. *Actor* 1. hinc etiam dictum illud *Proverb. Salomonis, c. 16. ℣. ult. Sortes mittũtur in sinum, sed à Domino temperantur.*

Verum hæc exempla non sunt de facili & sine necessitate & reverentia, & fusis priùs ad Deum precibus imitanda, quia censetur facta ex speciali instinctu Spiritûs S. & si passim temerè fiant, per ea Deus tentari videtur. *Non Matthiæ exemplo*, inquit Venerab. Beda relatus in *c. 4. de causa 26. quæst. 2. indifferenter sortibus credendum est, cùm singulorum privilegia legem communem facere non possint. Si qui tamen necessitate aliquâ compulsi Deum putant exemplo Apostolorum sortibus consulendum, videant hoc ipsos Apostolos non nisi collecto fratrum cœtu & precibus ad Deum fusis egisse.* Quare etiam hodie de Jure Canonico in *c. ult. h. t.* electiones Prælatorum, quæ sortibus fiunt, improbantur, eásque ipso jure nullas esse tanquam non observatâ formâ *cap. quia propter. 42. de Elect.* celebratas, rectè docet Zoësius *h. t. n. 5.*

Quamvis porrò in aliis profanis causis
5 lis per sortem aliquando sopiri possit, in causis tamen beneficialibus & electivis sortes intervenire non debent: fieret enim tunc electio vel provisio per sortes, & daretur vitiosus ingressus ad beneficium, cùm regulariter aliter quàm per *institutionem Ca-*
6 *nonicam* beneficium Ecclesiasticum obtineri nequeat, juxta *Reg. 1. J. in 6.* Attamen si consensus ordinarii collatoris & rationabilis causa accedat, aliquando etiam litem beneficialem posse per sortes (sicut per aliam transactionem & compositionem arg. *cap. 21. de Præbendis.*) dirimi, non improbabiliter existimat Suarez *de Relig. tom. 1. tract. de Superstitionibus. c. 12. n. 12.*

Divinatoriæ sortes dicuntur, quibus intentis veritatis manifestatio, vel consilij directio non à DEO, consequenter expresse vel implicitè à dæmone petitur, ideò superstitiosæ & peccaminosæ sunt. Imò tamen ad tale *sortilegium* sacra scriptura, vel alii sacri libri adhibeantur, ut si v. g. ex recitatione quorundam versiculorum S. Scripturæ unà cum alijs signis adjunctis inquiratur de furto, vel alio delicto hominis &c. nihilominus illicitum, & sub pœna inferendæ excommunicationis damnatum est in *c. 6. 7. & 9. causa 26. q. 5. & c. 1. extra h. t.* tum enim scripturarum applicatio à SS. Patribus vana & temeraria reputatur, proinde Deus per eam non facit revelationem vel miraculum, sed potiùs diabolus, qui gaudet in peccato hominum in contemptum SS. Literarum, & *transformans se in Angelum lucis*, teste Apostolo *2. ad Corinth. 11.* sub ficta pietate decipit, & ad hanc deceptionem non curat etiam sacra Scriptura ut sicut exemplum habetur in Evangelio *Matt.* 4. ubi dæmon tentando Christum in eremo, allegavit illum versiculum *Psalm. 90. quia Angelis suis mandavit de te &c.*

Sunt autem præter sortilegia *divinatoria* plures aliæ superstitiones, & divinationes, de quibus adhuc alia dicenda.

§. II.

De Superstitione & Divinatione.

8. *Superstitio quid sit & quomodo committatur?*
9. *Quid sit divinatio?*
10. *Fit dupliciter, pacto expresso, vel implicito dæmone.*
11. *Quinam Mathematicorum nomine damnantur Jure Civili?*

12. &

13. *Qualis prædictio ex astris admitti possit?*
13. *Divinationes illicitæ damnantur specialiter per motum proprium Sixti V.*
14. *Datur quædam chiromantia, seu physiognomia naturalis & non prohibita, quæ tamen & ipsa est fallibilis.*
15. *Quænam observationes somniorum sint licitæ?*
16. *Pœnæ Juris divinatoribus irrogatæ non extenduntur ad vanos observatores somniorum &c. sine pacto dæmoniaco.*

QUamvis in largiori & generica significatione omnis divinatio, vana observatio, ac etiam magica superstitio appellari soleat, propriè tamen loquendo *Superstitio* est vitium oppositum religioni, & significat cultum Dei falsum, quæ fallitas duobus modis contingit, vel ex parte objecti, adorando falsum Deum, vel creaturam pro Deo, quod est peccatum gravissimum idololatriæ; vel ex parte modi, siquidem verus Deus colatur, sed alio modo, quàm ab Ecclesiæ approbato, aut tali, qui ad ejus honorem vel spiritûs devotionem non faciat, sed potiùs inanis & vanus sit, ut si quis ritibus & ceremonijs Judaicis Deum colat: nam tunc significatio cultûs discordat à re significata: erant enim ceremoniæ veteris testamenti præfiguratio Christi adventuri, quo adveniente expirabant, nisi quòd aliquæ ex certa & rationabili causa etiam in novo testamento à summis Pontificibus receptæ sint. *c. un. de Purificatione post partum.* Item si quis in Oratione aut Missa certum numerum, colorem, aut situm candelarum pro certo aliquo effectu obtinendo adhibeat. Quod etiam insinuatur & reprobatur in Trid. *sess. 22. in decreto de observandis in Missa.* vel si quis velit dici Missam à Sacerdote, qui vocatur Joannes, ut inquit Nav. *in Manuali c. 11. n. 24.* vel si, quod alicubi in pagis apud rudem plebem usitatum est, ut sanctam Crucifixi vel aliam imaginem certis diebus butyro deliniant, quæ omnia & his similia à Parochis & Ordinarijs locorum tanquam superstitiosa prohibenda esse, jubet Concil. Trid. *d. loco.*

Divinatio hoc loco dicitur significatio 9
occultorum ex pacto cum dæmone; dicta enim est divinatio quasi divinitatis æmulatio, & divini appellabantur, qui divinitate se plenos simulabant & astutâ quadâm fraudulentiâ hominibus futura conjectabant, ait Divus August. *in c. 1. causâ 26. q. 3.* ubi etiam varia divinationum & divinatorum genera, ut incantatores, ariolos, aruspices, augures, &c. commemorat & describit, & de his est textus Sacræ Scripturæ *Leviti. 19. v. 31. non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini.*

Porrò pactum divinationis cum dæmone 10
aliquando est expressum, quando homo per expressam seu explicitam voluntatem aliquid à dæmone scire desiderat; aliquando est implicitum, quando pro cognitione rerum occultarum signum aliquod vanum adhibetur, vel inspicitur. Quale signum, cùm ex se non habeat potestatem à Deo vel natura, id, quod desideratur, significandi, neque boni Angeli aliquid hominibus revelent absque Dei voluntate & jussu, sequitur, quòd ab aliâ substantiâ intelligente, videlicet à dæmone talis significatio implicitè, sive ipso opere petatur. Qualiter verò dæmones, quamvis per lapsum perdiderint gratiam, retinuerint tamen virtutem sibi concreatam, mira in his naturalibus, in quantum Deus non prohibet, operandi & cognoscendi, eleganter & prolixè declarat D. Aug. *in d. q. 3. c. 2. & in c. nec mirum. 14. eâd. causâ 26. q. 5.*

Divinatoribus quoque annumerantur 11
Mathematici in *toto tit. Cod. de Maleficis & Mathematicis.* Verùm hoc nomen non est accipiendum de illis, qui honestas & utiles Matheseos disciplinas docent, sed de illis, qui Astrologiam judiciariam sive divina-

vinatoriam exercent, qui scilicet ex astrorum inspectione augurantur, & particulares fortuitos eventus, vel à libero arbitrio pendentes prædicunt, vel præteritos aut præsentes occultos effectus denuntiant, v.g. Titium esse vel futurum homicidam aut furem, matrimonium contracturum &c. Notanter autem dicitur, *si talia prædicant, quæ à fortuito eventu, vel libero hominis arbitrio dependent*: quia si hæc omnia tribuerentur astris, tolleretur libertas arbi-
12 trii, quod hæreticum foret affirmare. Cœterùm verò si ex astrorum inspectione prædicantur ea, quæ magis tanquam effectus naturales ab influxu siderum dependent, ut anni fertilitas, tempestates, morbi, morborum curationes, & his similia, non erit divinatio illicita censenda, sicut hac de re ex-
13 tat *Motus proprius* Sixti V. quem refert Quaranta *in Summa Bullar. verb. Astrologia judiciaria.* ubi etiam in specie damnantur facientes judicia & nativitates hominum, qui olim genethliaci vel horoscopici dicebantur, teste August. *cit. loc.* quibus de futuris contingentibus, fortuitisque casibus aut actionibus ex humanâ voluntate pendentibus aliquid eventurum affirmare audent, etiamsi protestentur, id se non certò affirmare. Inter alias quoque divinationum species in eodem motu proprio reprobatur *Chiromantia*, per quam ex inspectione manuum fortuiti & liberi event⁹ prædicuntur.

14 Est tamen etiam *Chiromantia* & *Physiognomia* naturalis non prohibita, per quam ex inspectione membrorum & lineamentis corporum conjectura aliqua fieri potest de hominis complexione, ingenio, propensione quoad morbos & mores, quamvis circa mores talis conjectura sit admodum fallibilis, cùm educatio hominis, societas, regimen vitæ & rationis multa contra naturalem inclinationem mutare soleant: *sub homine enim est appetitus ejus, & ipse dominabitur illius. Genesis 4.* & quod subinde dispositio unius membri malum indicat, per dispositionem alterius membri in eodem corpore corrigitur. Propterea qui *Physiognomiæ* majorem, quàm par est, fidem adhibent, frequenter peccatum temerarij judicij incurrunt.

Aliud genus *divinationis* est, quod fit sine pacto dæmoniaco, & dicitur vana observatio, cùm ex aliquo casuali eventu v.g. ex offensione pedis, sternutatione, conjectura de futuro contingenti sumitur.

Quò etiam referri potest observatio somniorum, licèt enim aliquando Deus viris sanctis, vel etiam alijs ad finem aliquem specialem per somnium aliquid revelet, sicut exempla habentur de Josepho *Genes. 40.* & de Sancto Josepho & Magis, *Matth. 1. & 2.* de quo non potest dari certa regula, sed ex materiâ somni, & ad quem finem tendat, ac qualitatibus somniantis, aliisque circumstantiis interpretatio est facienda à viris probis, & in hoc genere somniorum per speciale Dei gratiam exercitatis. Ordinariè tamen ex ipsis SS. Literis somniorum observatio prohibita est, ut *Levitici 19. v. 26. Deuteronom. 18. v. 10.* & *Eccles. 34.* nisi quod aliquando in ordine ad colligendam dispositionem corporis somnia præsertim à Medicis observari possint, quia juxta abundantiam humoris cholerici, phlegmatici, melancholici, aut sanguinei diversa somnia homine causantur.

Etsi verò pœnæ Juris contra divinatores & magos constitutæ (de quibus paulò pro dicemus) non videantur infligendæ observantibus vanitates sine pacto dæmoniaco, interim istæ observationes ex genere suo sunt peccatum mortale, juxta illud *Psal. 30. v. 7. Odisti observantes vanitates supervacuè.* & tunc præsertim etiam in

externo saltem arbitrariè puniri possunt, si cum scandalo aliorum propalentur & deceantur. Excusat tamen aliquando à mortali, ignorantia vel simplicitas, item quòd aliquis non certam fidem, sed formidinem tantùm exinde concipiat.

§. III.
De Magia.

SUMMARIA.

17. *Quomodò differat Magia à Divinatione?*
18. *Pœnæ Magiæ & magorum, tam de Jure Canonico, quam Civili.*

Sicut per divinationem petitur à dæmone rei occultæ cognitio, ita per *magiam* alicujus operis effectio. Quare utrumque peccatum eandem fermè malitiam & deformitatem habet, scilicet societatem expressam vel tacitam cum dæmone, & quæ de divinatione ejusque pacto dicta sunt, etiam ad magiam accommodari possunt, ita ut illa quoque suspecta & tanquam superstitiosa ac magica censeri debeant, quæ speciem pietatis habent, si aliqua admisceantur vana & inutilia ad cultum Dei non pertinentia, v. g. quòd sacra verba debeant dici ad aures jumenti ægri, quòd signum Crucis debeat formari cum characteribus ignotis, alligari tribus funiculis &c. quidquid enim præter Ecclesiæ consuetudinem adhibetur ad operationem aliquam secuturam, quod naturalem vim non habet talem operationem efficiendi, ad magiam superstitiosam pertinet, sicut post D. Thomam. *2. 2. q. 96. a. 2. & 4.* pro regulâ tradunt communiter DD. Catholici, & præ cæteris videri poterit Delrio *in specali tract. disquisitionum magicarum.*

Pœnæ magorum & divinatorum, eorumque, qui libros de tali materiâ tractantes edunt, vel legunt, de Jure Canonico sunt censuræ Ecclesiasticæ, item incarcerationes, aliæque similes arbitrio Episcopi pro qualitate delicti infligendæ, prout habetur in citato *Motu proprio* Sixti V. junctо *c. si quis Episcopus. 5. cum seqq. causa. 26. q. 5. & c. 2. h. t.* De Jure Civili pœna gladii constituta est in *l. 5. Cod. de Maleficis*, ex Constitutionibus verò Caroli V. qui per magiam aliis damna inferunt, igne cremari, qui autem sine damno magiam exercent, arbitrariè puniri jubentur.

TITULUS XXII.
De Collusione detegenda.

Collusio hoc loco dicitur, quando accusator, & reus inter se tacitè conveniunt, quòd à persecutione criminis in judicium delati desistere velint; qui tamen *collusione* vel conventione non obstante mandatur in *h. t.* ut Judex ex officio in crimina inquirat, eademque punjat.

Huc pertinent ea, quæ de Prævaricatoribus & Tergiversatoribus in Jure Civili *ff. Ad Senatusc. Turpil.* traduntur, & nos *supra Tit. 2.* attigimus.

TITULUS XXIII.
De Delictis puerorum.

1. *Pueris & quandoque etiam minorennibus mitigatur pœna delicti.*
2. *Quibus concurrentibus minoribus pœna mitigentur?*

Quamvis pueri doli capaces, & postquam ad annos discretionis pervenerunt, in furtis, perjuriis, aliisque delinquere possint, semper tamen in puniendis eorum delictis pœna mitiganda esse dicitur in *c. 1. & 2. h. t. & c. ult. de Sentent. excommunicat.* idque non tantùm in pueris, sed etiam adolescentioribus & minorennibus, qui necdum sunt viginti quinque

annorum, interdum locum habet. *l. ferè in omnibus. ff. de R. J.*

2 Dico autem, *interdum*, si scilicet alia etiam concurrant, videlicet quòd minor non sæpiùs deliquerit, quòd delictum non sit valdè atrox, quòd malitia ætatem non suppleat, quòd spes affulgeat melioris frugis &c. Ita enim est textus in *l. auxilium. 37. §. 1. ff. de Minor.* in delictis autem minor annis 25. non meretur in integrum restitutionem utique atrocioribus (supple & quæ in committendo consistunt, secus quæ in omittendo, juxta *l. ult. ubi DD. Cod. si adversus delictum.*) nisi quatenus interdum miseratio ætatis ad mediocrem pœnam judicem adducit, videatur etiam Fach. *Lib. 1. Controvers. cap. 71.*

TITULUS XXIV.
De Clerico venatore.

CLericis interdicta est Venatio clamorosa cum canibus & saltibus. *c. 2. h. t.* Piscari verò Clericis prohibitum non est, exemplo Apostolorum, quos piscatores ad se Christus vocavit, quique eandem artem etiam post conversionem exercuerunt, ut passim in Evangelio legitur. Rationem differentiæ inter Venationem & Piscationem assignant, quod venatio propter saltus & clamores magis dissolvat, & dehonestet Clericalem modestiam, nutriat otium & vitia, ac per crebram & immitem calidi sanguinis animalium effusionem excitetur in homine asperitas, & truculentia contra Clericalem mansuetudinem.

TITULUS XXV.
De Clerico percussore.

QUaliter exemplo Christi mansuetissimi deceat Clericos mansuetudo, & dedeceat percussio & rixatio, hic traditur & textus sunt *per totam distinct. & seqq.* Ideoque pro excessu percussionis & qualitate delicti & delinquentis à Superiore arbitrariè puniri, & dati incorrigibilitate etiam deponi debent. *cap. 1. hic tit.*

Quòd si aliquando à Prælatis vel Judicibus & superioribus Ecclesiasticis castigationis disciplinæ contra delinquentes corporalis castigatio adhibenda sit, ut in *c. 2. de Adulter. in c. 4. de Raptor.* cum moderatione tamen est temperandus. *cap. disciplina. 45. dist. cum Præfat. Grat. quæ incipit: Admonendi dist. 45.*

Quomodo autem ex percussione, vel conflictu incurratur irregularitas, traditur à hoc Lib. in *tit. de Homicidio. & de Clericis pugn.* Item quòd Ecclesiasticus Judex non inferat pœnam sanguinis, in hoc lib. *in tit de Pœnis.* tractatur. Et quòd finis scopus non debeat aliquem propriis manibus cædere, & contra doctrinam Apostoli *1. ad Tim. 3. percussorem agere. Judex in c. licet. 25. dist. 80.*

TITULUS XXVI
De Maledicis.

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplex sit Blasphemia?*
2. *Blasphemia etiam in Sanctos committitur.*
3. *Pœna Blasphemiæ.*

Maledici hoc titulo intelliguntur Blasphemi: est enim *Blasphemia* maledictio, sive verbum contumeliosum versus DEUM.

Blasphemia alia est *hæretica*, alia *simplex*. *Hæretica* dicitur, quæ continet falsitatem, dum DEO attribuitur, quod ipsi non convenit, ut esse peccatorum

vel ab eo removetur, quod ipsi convenit, v. gr. quòd non curet res nostras, quòd non sit omnipotens, &c. vel si creaturæ tribuatur, quod competit Creatori, ut si mulier amasium vocet Deum suum, inquit Laym. *Lib. 4. tract. 10. c. 6. n. 7.* quo sensu etiam Judæi in Evangelio dixerunt, Christum blasphemâsse, dum se Filium DEI nominavit; putabant enim hoc sibi tanquam homini non competere.

2 Quod porrò hic de Deo dicitur, etiam de Sanctis intelligendum est: sicut enim Deus in Sanctis suis laudatur, ita & blasphemia, quæ fuit in Sanctos, in DEUM redundat, ait D. Thom. *22. quæst. 13. a. 1. in C.* & textus est *in c. 2. h. tit.*

Simplex blasphemia est, quando aliquid mali imprecamur DEO, v. g. ut pereat, vel etiam aliquod verum de ipso enuntiamus per modum despectionis & indignationis contra ipsum, ut si quis blasphemet per Crucem, Sanguinem, aut Sacramenta DEI. Dico autem, si hoc fiat *per modum despectionis* contra DEUM; nam si quis ex malâ consuetudine in rixa, vel ira contra hominem, aut jumentum sine reflexione ad Deum talia verba temerè & irreverenter proferat, non erit quidem propriè blasphemia, erit tamen indigna usurpatio Divini Nominis contra secundum Decalogi præceptum.

3 Pœna blasphemiæ de Jure Canonico traditur in *c. 2. h. t.* quòd blasphemus septem feriis festivis debeat jejunare in pane & aqua, & septem Dominicis diebus stare ante fores Ecclesiæ, die ultimo ligatus corrigiâ in collo sine pallio, & calceamentis, ac insuper per temporalem potestatem jussu Episcopi pœnâ pecuniariâ mulctari. Deinde qui blasphemiam hæreticalem proferunt, de hæresi suspecti sunt; proinde contra eos per Ordinarios locorum inquisitio fieri debet. De Jure Civili pœna ultimi supplicii videtur statuta blasphemis in *Novell. 77. in fine.* Ex statutis verò particularium locorum plerumque speciales pœnæ blasphemis infliguntur, ut fustigatio, sectio linguæ, vel amputatio labii, &c. Commutantur tamen hæ pœnæ aliquando in arbitrarias ex qualitate personæ, scilicet ætate & dignitate ejus, ac qualitate blasphemiæ, si levis fuerit, sine sufficienti deliberatione, ex subitaneo impetu iræ, aut in ebrietate prolata.

TITULUS XXVII.

De Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante.

SUMMARIA.

1. *Censurâ affectus, si exerceat actum sui Ordinis proprium, fit irregularis; & quis cum eo dispenset?*
2. *Irregularis non redditur, qui actum, quem posset etiam Laicus: vel actum non Ordinis, sed Jurisdictionis.*
3. *Causæ excusantes ab irregularitate.*

INter alios effectus censurarum Ecclesiasticarum hic circa Clericos seu Clericales Ordines habentes est notabilis, quòd censuris ligatus, si actum sui Ordinis proprium exerceat, irregularis, id est, ad Ordines, officia & beneficia inhabilis efficiatur, & quidem perpetuò, nisi per S. Pontificem cum eo dispensetur. *c. 1. de Sent. & re jud. in 6. c. is. qui 18. & c. is cui. 20. de Sent. excom. in 6. c. 5. & cap. fin. X. h. t.* quando autem hodie Episcopo in irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus dispensare concedatur, habetur in Concilio Trid. *sess. 24. de Ref. c. 6.* & dictum est superiùs *Libro I. ad tit. de Majoritate & obed. §. 4.* 1

Dixi, Clericum censuratum fieri irregularem, si actum sui Ordinis proprium exerceat, v. gr. Sacerdos Missam legat, Diaconus in solenni officio Evangelium canat, &c. secus autem est, si talis actus fiat, qui possit 2

etiam per Laicos exerceri, ut si baptizet non solenniter in casu necessitatis, (quo sensu explicandum est *c. 1. de Cleric. non ord. min.*) si in privata Missa ad Altare deserviat. &c. Actus quoque, qui non sunt tam Ordinis, quàm jurisdictionis irregularitatem haud inducunt, veluti si Episcopus censuratus judicium aut censuras ferat, diæcesin visitet, beneficia conferat; si Parochus Matrimonio assistat (absque tamen solenni benedictione) vel alteri licentiam ad assistendum concedat.

3 Præterea etiam celebrationem ob gravem metum infamiæ vel scandali, alteriusve mali (duminodo metus in contemptum Censurarum & Ecclesiæ non fuerit incussus) ab irregularitate excusant DD. Item si in casu necessitatis deficiente alio Sacerdote moribundis Sacramenta ministrentur, non enim videtur prohibitio & pœna Ecclesiastica ad hos casus extraordinarios. Demùm etiam irregularitatem evitat, qui bonâ fide ex ignorantia Censuræ ministravit: vel qui ex conscientia erronea credidit se censuratum, cùm reverâ non fuerit. Dubitans verò debet laborare de inquirenda veritate, & si post diligentiam adhibitam adhuc incertus remanserit, potest deposito dubio practico ministrare. Pluribus de hac Materia agemus in hoc Lib. in tit. *de Sentent. excom.* Interim vid. Zoësius *h. t.* Suarez. *Tom. 5. de Censuris disp. 40.* & alii passim de censuris scribentes.

TITULUS XXVIII.

De Clerico non ordinato Ministrante.

SUMMARIA.

1. *Non ordinatus ministram quando fiat irregularis.*
2. *Hodie traditur Curiæ sæculari puniendus.*
3. *Potestas Ordinis an suppleatur ob communem errorem.*

SIquis Clericus officium superioris Ordinis, quem nondum accepit, exercuerit, v. g. Subdiaconus uti Diaconus, vel uti Presbyter divina Ministeria & Sacrificia peregerit, efficitur irregularis, quoad suscep*tos* autem arbitrio Episcopi suspenditur & punitur. *c. 2. h. t.* Quòd si Laicus se fingens Clericum id fecerit, non tantùm quod illum Ordinem, in quo ministraverit, sed probabilius quoad omnes omninò irregularis censeri debet, per textum generalem *in a. c. 1.* ibi: *ab Ecclesia abjicitur, & nunquam ordinetur*, sicut Suar. docet *Zoës. h. t. n. 4. & 5.*

Hodie ex constitutione Clem. VIII. [illegible] incipit: *Etsi.* & refertur à Quar. *in Sum. Bull. V. Ordo. in fine.* & à Barb. *in c. 1. h. t. n. 7. & cap. 2. n. 2.* qui Missam celebrare, aut Confessiones audire nondum ordinatus Presbyter ausus fuerit, jubetur per [illegible] tores, vel locorum Ordinarios tanquam Ecclesiæ misericordiæ indignus è foro Ecclesiastico abjici, & ab Ordinibus Ecclesiasticis, si quos habet, ritè degradari, ac à Judicibus sæcularibus pro merito puniri: est enim hoc peccatum & sacrilegium gravissimum, dum divinis Sacramentis illuditur, & fidelibus per falsitatem purus panis cum vino [illegible] per non Sacerdotem consecrari haud [illegible] pro Corpore & Sanguine Christi adorandus proponitur: idem dum fideles tali homine peccata sua periculosè aperiunt, nec ab [illegible] ob defectum clavium & jurisdictionis [illegible] absolutionē obtinere. Quid autem circa defectum potestatis in administratione Sacramentorum *communis error* supplere possit, videatur latè disputans Sanch. *de Matr. lib. 3. disp. 22.* ubi *n. 27.* docet, si consultio, potestas vel jurisdictio ex jure Divino aut naturali requiratur, non supplere [illegible]

communem errorem: quia authoritas Ecclesiastica, & generaliter humana tantùm supplet defectus requisitorum ex jure humano dependentium, qualia requisita statuere aut tollere in ipsius est potestate. arg. text. *in l. Barbarius. 3. ff. de Officio prat.* ibi: *verum puto nihil eorum reprobari, cùm populus Romanus etiam servo potuisset decernere hanc potestatem.* secùs ergo, ubi *non potuisset decernere*, ut circa defectum juris naturalis aut divini. Vid. etiam dicta superiùs *de Presbyt. non baptiz. n. 3. & 4.*

TITULUS XXIX.

De Clerico per saltum promoto.

PEr saltum promotus dicitur, qui omisso Ordine medio ad superiorem ascendit, v. g. qui omisso Diaconatu ordinatus est Presbyter.

Quamvis autem aliqui existiment, taliter promotum esse absolutè irregularem, magis tamen inter DD. convenit, esse tantùm ipso jure suspensum, & quidem solummodo quoad illum Ordinem per saltum susceptum, & irregularem tunc primùm, si in hoc Ordine susceptò, vel in illo, quem suscipere omisit, ministraverit, sicut tradit Barbosa *in Collect. DD. ad c. unic. hoc tit.*

Præterea hodie ex Concilio Trid. *sess. 23. de Reform. c. 14. in fine.* concessum est Episcopis, ut cum promotis per saltum dispensare possint, nisi, ut præmissum ministraverint, adeòque insuper irregulares facti sint, quo casu Episcopi non aliter dispensare poterunt, quàm si delictum susceptæ per saltum Ordinationis occultum fuerit, juxta Trident. *sess. 24. de Refor. c. 6.*

TITULUS XXX.

De Eo, qui Ordinem furtivè susceptit.

ORdines *furtivè* suscipere dicitur, qui absque consensu Episcopi in numerum ordinandorum se ingerit, veluti si subterfugerit examen, & nihilominus in ordinatione comparuerit, vel eâdem die præter minores Ordines etiam Subdiaconatum, vel duos sacros Ordines acceperit.

Pœna hujus delicti est, quòd taliter ordinatus non habeat executionem Ordinis *furtivè* susceptì, & insuper inhabilis reddatur ad superiores Ordines suscipiendos.

Competit tamen Episcopo dispensatio in duobus casibus 1. Si furtiva Ordinum susceptio non prius fuerit ab ordinante sub excommunicatione prohibita, 2. Si ordinatus Monasterium ingrediatur, & ibi aliquamdiu laudabiliter vivat, quo posteriori casu non tantùm Episcopo, sed etiam Abbati dispensare conditur. Text. & DD. communiter *in c. 1. 2. & 3. h. t.*

Admittitur quoque *in c. 2. h. t.* consuetudo, si qua sit, ut eâdem die minores Ordines cum Subdiaconatu suscipiantur, idque per Concilium Trid. *sess. 23 de Ref. c. 11.* annale interstitium requirens non fuisse correctum, sive tali consuetudini derogatum, docent multi graves DD. cum Barb. *in Collect. ad d. c. 2. h. t. n. 2. cc.*

TITULUS XXXI.

De Excessibus Prælatorum & Subditorum.

SUMMARIA.

1. *Prælatis prohibentur exactiones iniquæ.*

2. *Episcopus non potest eximere Ecclesias inferioribus Prælatis subjectas, nec dividere Episcopatum vel unire: bene tamen Ecclesias inferiores.*
3. *Inferiores Episcopo non possunt cognoscere de causa matrimoniali & similibus.*
4. *Privati sine superioris licentiâ non possunt erigere collegia.*
5. *Pœna negantis Jus superioris contra suum juramentum est depositio.*
6. *Prohibentur Episcopis gravamina Religiosorum.*

CUm excessus dicantur, quoties Prælati vel subditi aliquid contra leges committunt, & qui omnes excessus enarrare vellet, pænè omnes materias præcedentium & subsequentium titulorum afferre, deberet, ideò ad evitandam hanc superfluam prolixitatem quædam tantùm, quæ in *h. t.* notabiliora ponuntur, referemus: reliqua verò in alijs titulis legi poterunt.

1 I. Igitur prohibetur, in *c. 1. h. t.* ne Prælati gravent subditos iniquis exactionibus, qua de re dictum est, *in Lib. III. in tit. de*
2 *Censibus.* II. Non potest Episcopus Ecclesias inferioribus Prælatis subditas ab eorum jurisdictione eripere. *c. 2. h. t.* III. Superior non debet aliquid imperare inferiori contra privilegium ejus, nec inferior tenetur parere, nec excommunicatio contra privilegium lata obligat. *c. 5. & 7. hoc tit.* IV. Episcopatus unire, vel dividere nemo potest præter summum Pontificem, & inferiores Ecclesias præter Episcopum & Episcopalem jurisdictionem habentem *cap. sicut. 8. h. t.* V. cognoscere de causa matrimoniali,
2 item pœnitentias publicas, vel indulgentias concedere pertinet tantùm ad Episcopum, non ad inferiorem, nisi ex jure speciali, v. g. privilegii vel præscriptionis id sibi competere, probare possit. *c. accedentibus. 12. h. t.* VI. privati homines non possunt erigere Collegium, nec sibi constituere sigillum, aliaque jura Collegiorum attribuere sine li-
4 centia superioris. *c. dilecta. 14. h. t.* VII. qui contra juramentum seu homagium Prælato præstitum negat ipsum dominum suum, vel de ipso conqueritur coram Judice sæculari, deponi debet. *c. gravem. 15. h. t.* VIII. denique prohibetur Episcopis, aliisque, ne Monasteriis aut personis religiosis gravamina inferant, eorũ jura, & redditus diminuendo, certum numerum Religiosorum, Sacerdotum, & Laicorum ibidem taxando. *c. 16. & 17. h. t.*

TITULUS XXXII.
De novi Operis Nuntiatione.

SUMMARIA.

1. *Ecclesia non debet in præjudicium alterius Ecclesiæ ædificari, nisi ex justa causa.*
2. *Novi operis nuntiatio contra ædificantem Ecclesiam in præjudicium; & qualiter fiat?*
3. *Novi operis nuntiati quis sit effectus?*
4. *Ædificanti quale remedium detur contra nuntiantem.*
5. *Ædificij inhibitio potest aliquando retineri per cautionem.*
6. *Ædificare licet cuilibet in fundo pro illius. Dub. in 3. casibus.*

INter alia requisita Ecclesiæ ædificandæ numeratur, ne in præjudicium alterius Ecclesiæ ædificetur, cui nimirum nocere possit, vel ob ædificij cohærentiam, vel occupando illius fundum, interveniendo in risdictionem, oblationes &c. *c. 1. & 2. h.* nisi id fiat causâ cognitâ permittente Episcopo, v. g. ob numerositatem populi, amplitudinem parochiæ; vel aliam rationem. Trid. *sess. 21. de Ref. c. 4.* *x. de Eccles. ædif.* Barb. *Jur. Eccles. lib. 2. c. 2. n. 6.* & diximus in Man. *c. 2. n. 2.*

Etenim sicut in Jure Civili & rebus profanis, si quis in alterius præjudicium novam fabricam moliatur, nuntiari illi potest ut
opus

opus, per eum, qui sibi præjudicium fieri autumat, ut est totus tit. *ff. & Cod. de Novi operis nuntiat.* ita etiam de Jure Canonico; & in causis Ecclesiasticis, si v. g. una Ecclesia in præjudicium alterius Ecclesiæ ædificetur, ædificanti *novum opus* per Rectorem, vel Beneficiatum prioris Ecclesiæ rectè denunciatur. Nam ut inquit Pontifex *in c. 1. h. t. sicut leges non dedignantur SS. Canones imitari, ita SS. Canonum statuta Principum constitutionis adjuvantur.* Unde desumitur illud axioma juris receptum, quòd Jus Canonicum & Civile sibi invicem succurrant, & quæ in uno desiderantur, ex altero suppleri possint, ac debeant.

Hæc nuntiatio *operis novi* etiam privatâ cujuscunque authoritate absque decreto Magistratûs (quod tamen, si periculum in mora non sit pro majori securitate) fieri potest, & quidem non tantùm Domino ædificanti; sed etiam fabris, opificibus, & servis, dummodò per hoc dominus rescire valeat. *l. 1. §. 2. & l. de pupillo. 5. §. 3. l. 10. cum seqq. ff. hoc tit.*

Est autem effectus nuntiationis, quòd *novum opus* faciens ab opere desistere, & quidquid post nuntiationem ædificaverit, totum id suis sumptibus demoliri teneatur, sive jure, sive injuriâ nuntiatio facta sit. Imò licet ædificator vellet præstare cautionem, quòd si litem in judicio perdiderit, opus post nuntiationem factum demoliri velit, talem tamen cautionem nuntiator invitus accipere non cogitur. *c. 1. & ult. h. t. l. 1. in princ. & §. 7. l. Prætor. 20. prin. cum §§. seqq. ff. eodem.* Id quod publicæ utilatis causâ ita constitutum est, ut quilibet jus suum integrum faciliùs conservare possit, nam ubi semel ædificatum est, durior causa redditur. & difficiliùs ad demolitionem deventur, *quare melius est intacta jura servare, quàm post vulneratam causam remedium quærere*, sicut in simili dicitur *in l. ult. C. In quibus causis restitutio non est necessaria.*

Interim ne detur ansa calumniosis denuntiationibus, imprimis per ædificantem, vel per Judicem peti potest, ut nuntiator juramentum præstet, quòd non calumniæ causâ novum opus nuntiaverit. *d. l. 5. §. qui opus.* 14. deinde nuntiator *intra tres menses* de jure suo in judicio docere debebit, & si ex quocunque impedimento intra hoc tempus jus suum probare non poterit, fiet eatenus nuntiationis remissio, ut ædificans, datâ cautione per fidejussores vel pignora de opere demoliendo in eventum perditæ causæ, denuò ædificare permittatur. *c. ult. h. t. junct. l. un. C. eod.* 4

Aliam quoque declarationem addit Barb. *in eodem c. ult. n. 2.* quòd aliquando considerata naturali æquitate (quæ rigori juris nonnunquam præferenda est *l. placuit. 8. Cod. de Judiciis.*) arbitrarium sit Judici non expectato lapsu trium mensium remittere nunciationem sub prædicta cautione, si nimirum ex inspectione occulari vel aliunde saltem summariter appareat de injuria nuntiantis, & è contra ædificanti ob factas bonâ fide magnas expensas damnum ex mora tanti temporis immineret. 5

Potest præterea hîc *notari*, quòd regulariter quivis in domo ac fundo suo ædificare valeat, quidquid & qualiter sibi placuerit, nec propterea à vicino prohiberi, nam ut loquuntur DD. si domus est mea, tunc est mea usque ad cœlum & infernum. *arg. l. alius. 8. Cod de Servitutibus & aqua.* licet ex tali ædificio vicinus quandam incommoditatem seniat, ut quia ejus domus obscurior fit vel liberior prospect9 adimitur. 6

Excipiuntur autem tres casus. I. si vicinus habeat in domo ædificantis servitutem urbanam ex pacto, testamento, vel præscriptione

p ione, uti sunt servitus *altius non tollendi: non officiendi luminibus, vel prospectui.* Circa præscriptionem tamen harum servitutum obiter hic est notandum, non hoc ipso censeri præscriptas servitutes, quòd vicinus longissimo tempore nihil in domo propriâ est actus meræ facultatis, contra quem non inducitur præscriptio, nisi aliquando ædificare volentem vicinus bonâ fide credens se jus habere prohibuerit, & acquieverit, ac per id vicinus prohibens quasi possessionem servitutis in domo vicini consecutus sit, sine possessione enim non currit præscriptio *juxta Regulam 3. in 6.* Et dictum est superius in *Libro II. in Tit. de Præscriptionibus. §. 2.*

II. Si ex novo ædificio vicini ædibus non tantùm quædam incommoditas, sed etiam periculum damni & ruinæ immineat, rectè tunc ædificanti nuntiatur novum opus, ut cautionem *damni infecti* præstet, scilicet se compensaturum omne damnum, si quod ex ædificio alteri evenerit. *l. 1. §. nuntiamus. 17. ff. h. t. junctototo tit. ff. de Damno infecto.* Dicitur *damnum infectum*, quod nunquam factum est, futurum tamen timetur. *l. 2. ff. eodem tit.*

III. Si quis tantùm ad vicini æmulationem ejus ædes obscurare, aut novas fenestras contra domum, vel hortum ejus aperire vellet. Præsumitur autem ad æmulationem facere, si ipsi ædificanti talis structura non adfert utilitatem, *non est enim malitiis hominum indulgendum, qui nihil aguntquàm ut noceant.* ait JC. *in l. fundo. 38. ff. de Rei vind.* Menoch. *de Arbitr. cas. 156. & de Præsumpt. lib. 6. præsumpt. 29. n. 28.*

TITULUS XXXIII.
De Privilegiis & Excessibus Privilegiatorum.

§. I.

SUMMARIA.

1. *Privilegium quid?*
2. *Privilegium aliud clausum in Corpore Juris, & aliud extra, & quid interest?*
3. *Privilegium aliud reale, aliud personale, aliud corporale, aliud communiter personale.*
4. *Quid si dubitetur de qualitate privilegii.*
5. *Privilegium aliud contra, aliud ultra Jus.*

PRIVILEGIA describuntur ab Etymologiâ nominis: *in cap. 3. dist. 11.* quòd sint *leges privatorum, quasi privatæ leges:* est enim privilegium jus, vel indultum singulare in certæ personæ aut causæ gratiam à superiore constitutum. Licet verò privilegium in se spectatum distinguatur à lege communi, quòd hæc communiter pro omnibus lata sit, privilegium verò certarum tantùm personarum favorem respiciat, nihil tamen impedit, quin lege communi privilegium contineatur, quatenus scilicet privilegium ab omnibus aliis sciatur, & personis privilegiatis servetur.

Unde dividitur I. Privilegium, quòd aliud sit *clausum in corpore juris*, aliud datum *per speciale rescriptum* Principis. *Clausum in Corpore juris* est, quod inter alias leges Corpori juris insertum est, prout tot privilegia Ecclesiarum & Ecclesiasticorum, quæ habentur passim tùm in jure Canonico tùm etiam Civili. *in tit. Cod. de SS. Eccl. & C. de Ep. & Cler.*

Privilegium studiosorum, ne coram alio Judice, quàm Magistratu Academico conveniantur. *auth. habita. Cod. Ne filius pro patre.*

patre. & plura alia, ut privilegia pupillorum, minorennium, militum, fiſci, creditorum & ſimilia.

Econtra privilegium datum per *ſpeciale reſcriptum Principis* dicitur illud, quod extra Corpus juris certæ alicui perſonæ, communitati, vel loco per ſpeciales literas, vel diploma Bullam vel indultum conceſſum eſt.

Inter utrumque privilegium quoad effectum hoc intereſt, quòd privilegium *clauſum in Corpore juris* non debeat Judex ignorare, & propterea ſi contra tale privilegium privilegiato comparitionem in Judicio, vel quid aliud injungat, non teneatur privilegiatus obtemperare. *c. 5. & 7. de Exceſſibus Prælatorum*. Si verò Judex mandet, vel aliquem citet contra privilegium ſpecialiter extra Corpus Juris impetratum, quod cùm ſit facti, ignorari poteſt, privilegiatus tenetur ſaltem pro reverentia Judicis comparere, & privilegium ſuum exhibere. *c. cum perſona. 7. h. t. in 6. & l. ſiquis ex aliena. 5. ff. de Judiciis*.

Deinde privilegia extra Corpus Juris plerumque ſunt temporalia & ſtrictæ interpretationis, nec extenduntur ultra perſonas, quibus conceſſa ſunt: privilegia verò clauſa in Corpore Juris ordinariè ſunt perpetua, & recipiunt interpretationem, ac aliquando ex paritate rationis extenſionem, ſicut ipſæ leges communes, prout à privilegio uni cauſæ pæ vel favorabili conceſſo rectè poſſe deduci argumentum ad aliam ſimilem cauſam ex communi DD. ſententia tradidi, *de Privilegiis Monaſteriorum. privilegio 36*. Laurent. de Franch. *de Controv. Regular. p. 2. q. 96. & ibi* Paſqual. *in addit*.

3 II. Dividitur privilegium, quòd aliud ſit *reale*, aliud *perſonale*. *l. privilegia. 196. ff. de R. I.* *Reale* dicitur, quod directè & principaliter conceditur reſpectu rei, loci, muneris, vel dignitatis, in conſequentiam autem perſonis, quæ talem locum, rem vel officium habent: cujusmodi ſunt privilegia immunitatum à ſolvendis decimis vel tributis, aliæque prærogativæ & jura ſpecialia certis prædiis aut officiis conceſſa; & quia talia privilegia cohærent rei, tranſeunt ad quoscunque Succeſſores & Poſſeſſores.

Perſonale eſt, quod principaliter perſonæ ſine contemplatione rei conceſſum eſt, & propterea etiam perſonam ſequitur, & cum perſona extinguitur. *d. l. privilegia. & c. privilegium. 7. de R. I. in 6*. Sed hoc, ſi privilegium ſit *mere perſonale* uni certæ ſingulari perſonæ conceſſum; ſunt enim quædam privilegia quaſi *mixta*, quæ ſcilicet certo corpori aut collegio perſonarum conceduntur, & ideò à quibusdam privilegia *corporalia* nuncupantur, atque hæc non tantùm penes eos manent, qui de facto in tali corpore vel collegio vivunt, ſed etiam ad ſucceſſores eorum transmittuntur. Aliam etiam privilegiorum perſonalium ſpeciem conſtituunt cum Sylveſtro *V. privilegium. q. 2.* quæ vocant *communiter perſonalia*, quando nec uni ſingulari perſonæ, nec certo corpori, ſed certo generi perſonarum, uti minorennibus, militibus, & fœminis, privilegium conceſſum eſt, quæ aliquando etiam ad hæredem eatenus tranſeunt, ut illis hæres ſaltem ex perſona defuncti, & circa caſus, qui jam tunc in vita ejus evenerunt, uti poſſit. Ita ſi minor ex contractu læſus & intra tempus reſtitutionis mortuus ſit, beneficium reſtitutionis in integrum etiam hæredi ejus indulgetur. *l. non ſolum. 6. ff. De in integrum reſtitut.*

Sed quid ſi dubitetur, an *perſonale vel* 4
reale ſit privilegium? R. Ante omnia formam verborum benè attendendam eſſe, an principaliter in rem, vel conditionem, vel potiùs in perſonam dirigantur. Ita ſi privilegium detur alicui Prælato ſub nomine

dignitatis v. g. Tibi Episcope Salisburgensis: non exposito vel saltem postposito nomine proprio, censebitur *reale* & dignitati concessum. *arg. c. quoniam. 14. de Officio Delegati.* Panorm. *in c. mandata. 6. de Præsumpt. n. 2.* Item etiam natura privilegii consideranda erit, an sit tale, quod ordinariè etiam successoribus concedi soleat, vel non. Quòd si neque ex his satis appareat, communiter distinguitur, an privilegium sit *odiosum*, ut quia contra jus commune, vel in alterius præjudicium, vel an sit *favorabile* continens meram gratiam citra alterius præjudicium? Priori casu censebitur *personale*, juxta regulam, quòd odia restringenda sint, & quæ à jure exorbitant, non debeant trahi in consequentiam, *c. odia. 15. & c. quæ à jure. 28. de R.I. in 6.* Posteriori verò *reale*, & habebit locum, quod dicitur. *in c. 16. de R.I. in 6. decet concessum à principe beneficium esse mansurum.* & in *l. 3. ff. de Constitut. Principum.* beneficium Principis quàm plenissimè interpretari debere.

5 Hinc colligitur *tertia* divisio, quòd aliud privilegium sit *contra jus*, & consequenter strictæ interpretationis, ut exemptio à solvendis decimis, à jurisdictione Ordinarii &c. aliud sit *ultra jus*, & interpretationis largioris, veluti potestas absolvendi à reservatis, dispensandi &c. quando scilicet ipse actus sive materia privilegii, non est quidem in se jure prohibita, sed tamen non nisi certis personis concessa.

IV. Dividitur, quòd aliud sit datum *ad preces* sive supplicationem privilegiati, aliud *motu proprio*, quod posterius tunc tale censetur, si hæc ipsa clausula (*motu proprio*) literis privilegii inserta sit, etiamsi fortè privilegiatus per se vel per alium pro ea supplicaverit. Textus & Gloss. *in c. si motu. 23. de Præbendis. in 6.* Est autem inter utrumque notabilis differentia, quòd privilegium *motu proprio* concessum non tantùm sit altero favorabilius & plenissimæ interpretationis. *c. quamvis. 4. cum ibi notatur per Gloss. in Verbo plenissimè. de Præbendis. in 6.* sed etiam non possit sub-vel obreptionis argui *d. c. si motu.* Econtra verò, quod sine dicta clausula simpliciter ad preces concedatur, corruit propter falsa narrata, vel tacitam veritatem, quæ de jure aut stylo curiæ exprimi debuisset: subintelligitur enim semper illa tacita conditio: *si preces veritate nitantur. c. 2. & passim. de Rescriptis.*

Quinta demùm divisio est, quòd quædam privilegia sint *merè gratiosa*, quædam verò *remuneratoria*, vel sub reciproca privilegiati obligatione ad aliquid dandum vel faciendum concessa, adeòque *conventionalia*. Priora habent tacitam conditionem, ut durent, quamdiu Principi vel Successoribus placuerit: posteriora verò, maxime conventionalia ad instar aliorum contractuum sunt perpetua, & non nisi ex urgentissima causa ad bonum publicum pertinente revocantur.

---

§. II.

Qualiter acquirantur Privilegia.

SUMMARIA.

6. *Ad privilegii concessionem an requiratur Scriptura & ibi de Reg. Cancell. 25. & 53. quid in utroque foro operentur.*
7. *Quis possit privilegia concedere?*
8. *Privilegia non subditis concessa nequeunt revocari.*
9. *De communicatione Privilegiorum.*
10. *Privilegium an prosit à tempore data, vel [illegible]*
11. *Privilegium acquiritur consuetudine & praescriptione.*

Alia Summaria post §. III.

PRimus acquirendi modus est ipsa actualis concessio superioris, ad quam ex communi DD. sententia non requiritur scriptura, sed etiam oretenus facta subsistit. Text. [illegible]

Clem. dudum. 2. §. nos etenim. & ibi Gloss. *in v. verbo. de Sepulturis. Extrav. etsi Dominici 3. de Pœnit. & remiss.* Zoës. *h. t. num. 3.*

Destituo tamen Curiæ Romanæ & ex Regulis Cancellariæ Apost. Gratiæ ante expeditionem literarum dicuntur *informes*, & nulli suffragantur dispensationes in judicio vel extra, antequam super iis literæ Apostolicæ sint confectæ: quia quod S. Pontifex in signatura ad libellum supplicantis simpliciter per verbum *fiat* concedit, id deinde primùm in literis Apostolicis cum certis clausulis extenditur vel limitatur. Vid. *Reg. Canc. 25. Be non judicando juxta formam supplicationis, sed literarum expeditarum, & Reg. 53. Ut nulli suffragetur dispensatio, nisi literis confectis, & utrobique* Joann. à Chokier *in Comment. in reg. Canc.*

Utrum autem saltem in foro conscientiæ ante literarum expeditionem dubitatur? Negativa videtur verior Joanni à Chokier *ad d. reg. 53. n. 11.* eò quòd à tempore Pii V. in illa regula addita sint verba, *in judicio vel extra cuiquam suffragetur &c.* allegat Garc. *de Benef. p. 4. c. 1. n. 13.* Et hæc sententia tutior est. Altera tamen affirmativa non est improbabilis, quam docet Abbas, Rebuf. Guttierez & alij apud Chokier *d. l. sub n. 10.* & citati apud Zoës. *h. t. n. 4.* quibus adde Paulum Laym. *in Theol. mor. lib. 1. tract. 4. c. 23. sub n. 10.* Ratio adjungi potest, quòd gratia quoad suam substantiam (licet non quoad omnes qualitates) dicatur perfecta per solam signaturam. Barb. *Jur. Eccles. univ. lib. 3. c. 13. n. 199.* & quamvis Pontifices novissimè addant in regula, *in judicio vel extra*, tamen illud verbum *extra*, potest habere alium sensum, quàm ut forum conscientiæ respiciat: ne v. g. Episcopus vel parochus possit extra judicialiter procedere secundùm gratiam ex sola signatura.

Nomine autem superioris, qui privilegia concedere valeat, præter summum Principem veniunt etiam inferiores Domini, saltem circa tales materias, de quibus ipsi legem vel statuta concedere possunt. Neque refert, an privilegiatus sit subditus privilegiantis, dummodo materia privilegij sit sub ejus jurisdictione: ita potest Princeps alicui extraneo concedere privilegium, ut in suo territorio sit liber à solvendis vectigalibus, ita Imperatores multa privilegia partim in jure communi, partim per specialia diplomata Ecclesiis & Ecclesiasticis concesserunt, quamvis non sint sub jurisdictione sæcularium Principum. *cap. quanquam. 4. de Censibus in 6.* Imò volunt DD. privilegium concessum non subdito, & in specie Ecclesiis habere naturam pacti, consequenter revocari non posse. Gloss. *in cap. 16. de R. J. in 6. vers. ex hac regula.* Innocent. & Panorm. & Felin. *in c. novit. 13. de Judiciis.* Zoës. *h. t. n. 39.* 10

II. Acquiritur privilegium per *communicationem*, quando superior privilegium, quod uni simpliciter concessit, etiam ad alterum extendit; ita privilegia unius Universitatis, vel Religionis solent communicari alteri Universitati vel Religioni, prout *in Lib. II. in Tit. 2. de Foro competenti.* dixi huic nostræ Universitati in diplomate Pontificio & Cæsareo communicata esse omnia & singula privilegia aliarum Universitatum Italiæ, Galliæ & Germaniæ, *non solum ad earum instar, sed pariformiter, & æquè principaliter &c.* Alia quoque exempla communicationis privilegiorum sunt *in c. 2. h. t. in 6. l. omnia. 35. Cod. de Episcopis & Clericis. in l. penult. Cod. de Advocatis diversorum judiciorũ.* & specialem tracta- 11

tum *de Privilegiis ad instar*. id est, communicatis scripsit Horatius Mandosius.

Est autem notandum, quòd regulariter hæc communicatio privilegiorum tantùm intelligatur de præsentibus tempore communicationis, & non comprehendat nova privilegia, quæ priori privilegiato post communicationem accesserunt: nisi amplitudo verborum communicationis sit talis, ut inde possit colligi mentem privilegiantis fuisse etiam circa futura. Econtra si privilegio *ad instar*, sive communicationi addantur nova quædam privilegia, non propterea gaudebit ijsdem prior privilegiatus, cujus privilegia communicata sunt: quia dantur secundo privilegiato sine respectu ad primum, & aliàs privilegia ultra personas, vel res expressas ordinariè extendenda non sunt.

Quòd si Privilegium alteri communicatum penes primum privilegiatum prorsus abrogetur, vel restringatur, non nocebit secundo privilegiato per communitionem: quia hujus privilegium dependet quidem à priori in productione, sed non in conservatione, sicut rectè docet Suar. *de Legibus. c. 15.*

12 *Quæritur* hoc loco, an privilegium statim effectum suum habeat à tempore collationis, vel potiùs tunc primum, quando devenerit in privilegiati notitiam ab eoque acceptatum fuerit? v. gr. an privilegiatus super decimis & tributis non solvendis possit cessare in solutione decimarum vel tributorum à die dati, vel potius accepti privilegij? Communior sententia distinguit, an superior per se, & motu proprio, vel etiam ad instantiam alicujus tertii, sine mandato tamen privilegiati contulerit privilegium, vel an privilegiatus ipse vel per epistolam vel Procuratorem pro eo supplicaverit? Primo casu non habebit effectum privilegium ante acceptationem, sicut quælibet alia donatio, vel beneficii collatio, *l. absenti ff. de Donat. qui absenti 38. ff. de Acquirendæ possessione. c. si tibi absenti. in Præb. in 6.* nisi superior velit privilegium statim effectum suum habere, quod ab ejus voluntate dependet. Altera autem casu statim à die collationis incipit effectus: quia tunc quando privilegiatus supplicat, & superior concedit, jam adest mutuus consensus, & consequenter perfecta donatio, sicut notat Silvester V. *Privileg. n. 16.* Sanchez *de Matrim. lib. 3. disp. 36.* Vid. tamen quæ dixi *in Lib. IV. tit. 3. n. 17.* ubi argumenta pro & contra latius expendi, in ordine ad illam quæstionem, an licentia à proprio Parocho data alieno Sacerdoti ad assistendum Matrimonia debeat necessariò prius hanc innotuisse?

III. Acquiritur privilegium consuetudine vel præscriptione, præsertim illis, quorum initium hominum memoriam excedit, quæ communiter ipsi privilegio æquiparantur. Text. & DD. *in c. novit. 13. de Judic. & in c. super quibusdam. de Verbor. significat.* Sed & minori tempore videlicet privatos 30. contra Ecclesiam 40. annorum spatio privilegium vel exemptio aliqua prescribi potest. *cap. de quarta c. cum ... de Præscript.* dummodo illæ conditiones adsint, quæ *in tit. de Consuetudine & de Præscript.* traduntur.

§. III.

Qualiter amittantur Privilegia.

SUMMARIA.

14. *Privilegium amittitur per interitum personæ vel rei privilegiatæ.*
15. *Gratiæ non expirant morte concedentis, & ... indulto conferendi beneficia reservata.*
16. *Privilegium amittitur per abusum, & si ... esse nocivum,*
17. *Privilegium amittitur per renuntiationem ... sam, nisi concernat publicum salutem.*

18. *Exempti an & quando suæ exemptioni renuntiare possint, & quanta præscriptio currat contra exemptionem?*
19. *Latè examinatur difficilis quæstio, quando per renunciationem tacitam, non usum, aut usum contrarium amittantur privilegia & ibi singularis interpretatio* c. si de terra 6. h. t.
20. *Privilegium quando cesset cessante causa finali*
21. *Revocatione quando & qualiter amittantur privilegia*

Alia Summaria post §. 4.

14 AMittitur privilegium I. per *interitum personæ*, aut *rei privilegiatæ;* Personæ quidem, si privilegium personale, rei verò, sit reale sit. Veruntamen non indistinctè per interitum rei interit etiam privilegium reale, sed tunc demum, si vel authoritate superioris, vel aliunde sine spe refectionis res privilegiata destruatur. Si verò per ruinam, bellum, aliumve casum domus v. g. privilegiata corruat, conservantur ejus privilegia, & reviviscunt, si denuò reficiatur. *l. æde sacra. 73. ff. de Contrahenda emptione.* Gloss. *in c. 7. in V. privilegium*
15 *personale. de R. J. in 6.*

E converso per mortem superioris privilegium concedentis regulariter non amittitur ipsum privilegium, etiamsi superior re integrâ, id est, antequam privilegiatus suo privilegio utatur, decesserit, juxta receptum juris axioma, quòd *gratiæ etiam re integra morte concedentis non expirent. c. si super. 9. de Officio deleg. in 6. c. si cui nulla. 36. de Præbendis in 6.* ita si quis obtinuerit privilegium à Pontifice vel Episcopo absolvendi in certis casibus, poterit uti suo privilegio etiam post mortem Pontificis, vel Episcopi concedentis.

Exceptionem tamen addit Pontifex *in d. c. si cui nulla. in fine.* circa gratiam, quæ datur per viam commissionis sive delegationis, quæ non tendat in ipsius Commissarii, sed alterius tertii favorem v. g. ut alicui personæ certæ causâ cognitâ de beneficio provideat, dispensationem concedat, qualis gratia *facienda* dicitur, & expirat morte concedentis re integrâ, antequam delegatus commissionem suam executioni mandaverit: sicut idem etiam accidit in rescriptis justitiæ, per quæ causa aliqua judicialis ad commissionem Papæ spectans inferiori committitur, & delegatur, ejus delegati officium expirat morte delegantis re integrâ, *c. relatum. 19. &c. gratum. 20. de Officio delegati.* Distinguitur autem gratia *facienda* à gratia *facta*, de qua *in c. si super. 9. de Offic. de leg. in 6.* quòd per illam tam provisio vel dispensatio &c. quàm executio demandetur, in hac autem gratiam ipsam perficiat Pontifex, & tantùm alteri ejus executionem committat, quæ proinde gratia, cùm jam in vita S. Pontificis fuerit perfecta, debet etiam post mortem ejus executioni mandari.

Censetur prætereà aliquando gratia per viam commissionis data esse in favorem ipsius commissarii vel delegati, si universalis commissio ad plures causas facta sit v. g. ut semper authoritate Papæ talis de beneficiis reservatis aliis providere, vel in certis casibus dispensare posset, quæ morte concedentis non expirat. *d. cap. si cui nulla. & ibi* Barb. *in Collect. DD. num. 1.* Latè Sanch. *de Matrimon. lib. 8. disp. 28.* Quid autem circa indultum conferendi beneficia reservata speciale ex *Reg. 15. Cancell.* videatur inferiùs *n. 21.*

Prætereà etiam videtur addi posse illa limitatio circa privilegium motu proprio concessum, quod per superiùs dicta ad effectum producendum juxta communem requirat utriusque consensum, & privilegiati notitiam, & acceptationem, si ergo mors concedentis præveniat acceptationem, interrumpit voluntatem ejus, & consequenter deficit utriusque consensus, *arg. l. absenti. 16. de Donationibus. juncta l. 4. ff. Locati.*

16 II. Amittitur privilegium *per abusum* privilegiati, si occasione privilegij delinquat, veluti si quis spe immunitatis in Ecclesia crimen committat. *c. ult. de Immunitate Eccles. c. ubi. 7. dist. 54.*

III. Si privilegium cedere incipiat in grave aliorum vel communitatis detrimentum, saltem per sententiam revocari potest. *c. suggestum. 9. de Decimis. &c. penult. de Clericis non residentibus.*

17 IV. *Per renutiationem expressam*, quæ fit per pactum, aut verbis expressis etiam amittitur privilegium; quia quilibet potest favori pro se introducto renuntiare. *l. penult. Cod. de Pactis.* Sed hoc, si privilegium præcisè favorem particularis personæ respiciat, secus verò si principaliter concessum sit in favorem publicum, vel certi Ordinis, aut communitatis, vel si alterius, quàm solius privilegiati interesse in tali privilegio versetur, quemadmodum Clerici privilegio *fori* & *Canonis* in honorem totius Ordinis Clericalis concesso renuntiare nullatenus possunt, *c. si diligenti. 12. de Foro competenti &c. contingit. 36. de Sentent. excom.* Item etiam exempti suæ exemptioni in præjudicium summi Pontificis, cujus jurisdictioni immediatè subsunt, renuntiare non valent. Panorm. *in c. cum tempore 5. de Arbitris.* Hinc etiam est, quòd contra talem exemptionem non nisi centenaria præscriptio, quæ sola contra Romanam Ecclesiam currit, amittatur. Arnold. Rath, Professor quondam meus colendiss. *in Tract. de Usucap. assert, 38. Fach. lib. 1. consiliorum. consilio. 56. per textum. in c. 4. de Confirmatione utili. & in c. ad audientiam. 13. de Præscript.*

18 Interim, quia privilegium non debet esse onerosum privilegiato, ne quod ob gratiam alicujus conceditur, in ejus dispendium retorqueatur. *contra reg. 61. Juris in 6.* ideò graves DD. sustinent, quòd exempti cum suorum Prælatorum consensu (vel etiam sine hoc, si à Prælatis irrationabiliter negetur) subjicere se possint Episcopo, ut ab eo absolvantur à peccatis ac censuris, vel dispensetur cum eis in voto, juramento, irregularitate, casu quo Episcopus, non autem Prælatus Ordinis talem facultatem haberet. Henriq. *lib. 7. c. 25. n. 2. & lib. 15. c. ult. in fin.* Molina *tract. 3. disp. 61.* Laym. *in Theolog. mor. lib. 1. tract. 4. c. 23. sub. n. 7.*

V. Amittitur Privilegium per *renuntiationem tacitam*, quæ juris interpretatione censetur fieri per *non usum privilegii, vel usum contrarium.* Et in hoc quidem omnes DD. facilè consentiunt.

Sed difficillima & propter diversos utriusque Juris textus plurimum intricata controversia est, quando temporis spatio & quot actibus iste *non usus privilegii, vel usus contrarius* debeat fuisse continuatus, ut dici possit privilegium ob *tacitam renuntiationem* amissum?

Etenim *in l. 1. ff. de Nundinis.* ait J. C. *nundinis impetratis à Principe, non utendo qui meruit, decennii tempore usum amittit.*

In *l. voluntariæ. 12. C. de Excusat. tutor.* rescripsit Imper. *voluntariæ tutelæ munera privilegiis nihil derogant.* Consensum exponit Salicet, & DD. communiter, quòd habens privilegium, ne teneatur tutelas pupillorum suscipere, non præjudicet suo privilegio, si unam voluntarie suscipiat.

In *c. cum accessissent. 8. de Constit.* Ecclesiæ cujusdam Canonici habuerunt fructum à Sede Apost. confirmatum, ne præceriatus, in eorum Ecclesia amplius dignitas esset, sed fructus & proventus ejus Canonicos distribuerentur, rescripsit S. Pontifex, hoc statutum debere in suo robore permanere, *nisi postea dicti Canonici convenerint, aliquē in primiceriū eligendi*

In *c. ſi de terra. 6. h. tit.* Alex. III. Abbati & Monachis S. Andreæ Ciſterc. Ord. deciſionem dedit in hæc verba: *Si de terra quam habetis in Parochia Canonicorum de Plautio, per triginta annos eis decimas perſolviſtis, eas ſibi de cætero integrè perſolvatis. Licet enim privilegiorum Romanæ Eccleſiæ beneficio Fratribus Ciſterc. Ord. indultum fuerit, quòd de laboribus ſuis nullas decimas perſolvere debeant: de privilegio tamen indulto tanto tempore vobis detrahere voluiſtis: cum liberum ſit unicuique ſuo juri renunciare, eoque modo non poteſtis vos in hac parte tueri.* In hoc igitur cap. in triginta annorum decurſu tacita privilegii renunciatio cenſetur. At

In *c. accedentibus. 15. eod. tit.* Innoc. III. *de quadraginta annis* reſponſum dedit: *Mandamus*, inquit, *quatenus ſi Abbas & Monachi ſufficienter oſtenderint, quòd à Templariis decimas de Terris prædictis per quadraginta annos continue percepérint ſine, lite vos ad præſtationem ipſarum Templarios compellatis; cum enim tanto tempore contra privilegia decimas ſolverint, eis renuntiáſſe tacitè præſumuntur. Quòdſi in probatione defecerint, ab ipſorum impetitione Templarios abſolvatis.*

Circa iſtorum textuum diverſitatem varii varias excogitârunt conciliationes & reſolutiones, uti videri eſt apud Gloſſ. Panorm. & Barboſ. *cc.*

Prima conciliatio eſt Summarii *in d. c. accedentibus. 15. n. 4.* quòd quidquid ſit de jure Civili, de jure Canònico privilegia Eccleſiarum olim quidem tempore Alex. III. fuerint extincta lapſu triginta annorum, cùm & aliæ præſcriptiones rerum Eccleſiaſticarum olim nonnunquam 30. annis fuerint admiſſæ. *c. Sanctorum. 3. de Præſcript.* id tamen poſtea per Innoc. III. *in dict. c. accedentibus.* ad 40. annos fuerit extenſum. Verùm hæc ſententia aliis non immeritò diſplicet, eò quòd longè ante tempora Alex. & Innoc. III. ab Anteceſſoribus Pontificibus & Juſtiniano Imper. præſcriptio quadragenaria fuerit introducta. *c. 2. cauſa 16. q. 5. c. de quarta. 4. & c. illud. 8.* (quod *cap.* eſt ipſiuſmet Alex. III.) *de Præſcript. auth. quas actiones. C. de SS. Eccleſ. Et d. c. Sanctorum.* Summarium & Gloſſ. de præſcriptione Eccleſiæ contra privatum interpretantur, ad eum modum, quo de jure Civili præſcriptio 30. annorum datur. *tit. Cod. de Præſcript. 30. annorum.*

Altera ſolutio eſt Gloſſ. *in d. c. accedentibus. in V. per XL. annos.* quòd privilegia perdantur eodem tempore, quo præſcribitur contra jus commune, quòd verò *in d. c. ſi de terra.* triginta annorum, & *in c. accidentibus.* quadraginta annorum mètio fiat, non eſſe diſpoſitionem *juris* ſed narrationem *facti*, quia ſcilicet in facti contingentia illorum Capitulorum ita accidit, quanto autem tempore contra jus commune præſcribatur Gloſſa ulterius non decidit.

Barboſa *in d. c. ſi de terra.* quamvis *n. 4.* præfatam Gloſſæ interpretationem rejicere, tamen deinde *ſub. n. 7.* planè cum eadem convenire videtur: dicit enim ſe exiſtimare, quòd allegati textus nec in tempore 30. nec 40. annorum, ſed in tacita renunciatione ſe fundent, & iſtius tacitæ renunciationis præſumptio ex non uſu vel uſu contrario longo tempore etiam duntaxat decem annorum contra ipſas quoque Eccleſias inducatur.

Paulus Layman. *in Theol. moral. lib. 1. tract. 4. cap. 23. n. 21.* cum Suarezio & aliis, quos citat, facit diſtinctionem inter privilegia *affirmativa*, quæ ſcilicet dantur ad aliquid faciendum, uti eſt privilegium nundinarum, vectigalium exigendorum &c.

& inter privilegia *negativa*, quæ sunt ad non faciendum v. g. immunitas à solvendis decimis, vectigalibus &c. Illa *de affirmativa*, si aliis sint onerosa, censet amitti per *non usum* lapsu decennij. *arg. d. l. 1. ff. de Nundinis.* nam & privilegium nundinarum inter onerosa numerat Gloss. pen. *in c. ut privilegia. 24. h.t.* cùm saltem oneri sint Mercatoribus incolis, quo minus propter adventum exterorum res suas distrahere & lucrum captare valeant. Modo tamen utendi occasio fuerit, alioquin non volenti agere non curret præscriptio, ut si habens jus gladii longo tempore nullum malefactorem cœperit. Vid. Gail. *lib. 2. observ. 60. n. 6.* Ista verò *negativa* ait duplici via amitti posse, vel per viam præscriptionis (quod maximè procedit, quando Adversarius aliquis est in possessione contra privilegium, ut *in d. c. accedentibus*) & tunc Ordinarium tempus præscriptionis requiretur: vel per viam tacitæ renuntiationis, & tunc sufficiet *actum contrarium* privilegio exercere, dummodo ex circumstantiis, vel lapsu temporis præsumi possit actum contrarium animo renunciandi privilegio factum fuisse.

Addit verò exceptiones, ut I. circa privilegia nemini onerosa tam affirmativa v. g. dispensandi, absolvendi, consecrandi &c. quàm negativa, v. g. non jejunandi &c. quæ ex plurium sibi adstipulantium opinione docet per non usum aut usum contrarium haud quaquam perire, cùm in similibus non usus vel usus contrarius sit actus liberæ voluntatis, qui non inducit præscriptionem vel renunciationem: præsertim si privilegium non consistat in uno solo actu, sed habeat causam successivam & effectum reiterabilem *arg. l. voluntariæ C. de Excusat. tut.* & idem docet in qq. Canon. *De Prælat. elect. Dilmæ diff. 9. 225.*

II. Tradit, privilegia concessa principaliter in favorem Ecclesiæ, alterutrive communitatis, non posse tolli per renunciationem particularium personarum v. g. Prælati, Cleri, nisi superveniat tempus præscriptum legitimum. Cœterùm autem quid in hac re respondendum sit ad textum *in d. c. si de terra. h.t.* ubi tacita renunciatio Monachorum habetur pro sufficienti, etsi tempus 40. annorum ad præscriptionem requisitum non fuerit elapsum, ulterius non explico, id Suarez. *d. l. c. 34. n. 18. & 24.* & ex modo *in d. c. si de terra. sub. n. 7.* singulariter notavit, quòd hæc sit privilegiorum natura, ut per non usum amittantur, & sub hac tacita conditione ab initio intelligantur concessa tam respectu Ecclesiarum, quàm aliorum.

Quid ergo in re tam perplexa faciendum: expediret sanè in hac DD. altercatione, quæ in praxi frequenter magna præjudicia secum trahere potest, apertiorem hac declarationem habere, interim arrepturus ab aliquo S. Pontifice emanet, cui liberorum relinquo, quam ex relatis opinionibus tanquam probabiliorem sequi velit. Mihi salvo meliori judicio, videtur difficultatum omnium facillimè enodari per illud exceptionem, quam superiùs ex Gloss. *in d. c. accedentibus. h.t.* attulimus, nimirum quòd mentio de 30. & 40. annis *in hd. rc.* de tantùm narratio *facti*, non dispositio juris, privilegia verò privilegia amittantur eodem tempore quo contra jus commune præscribitur. Hæc Gloss. quamvis textu expresso non firmata, plurimum tamen rationabilis est, quia privilegium lex privata est, ut in *princ. ff.* actum, & cum lege communi in causa materiali & materiali convenit; Imo etiam ex parte in formali, & possessionem tantùm in finali differt, quòd lex communis ad publicam utilitatem, privilegium verò privatam tendat, ex hac ipsa tamen differ-

tia validum argumentum à majore ad minus duci potest; si enim lex communis publicam utilitatem concernens spatio v. g. 10. annorum per non usum abrogari potest, ergo multò magis privilegium privatam tantùm utilitatem respiciens, præsertim si sit contra jus commune, aut in præjudicium tertij, quod alias restringi meretur, & favorabilis est ad jus commune reductio. Abb. *in cap. fin. de Consuet. n. 19. &* Felin. *in c. cùm accessissent. de Const it.* de hac tamen reductione ad jus commune, quanto tempore fiat, & de doctrina Abbatis & Felini. *dd. ll.* videatur Gonzalez *ad reg. 8. Cancell. Glossa. 7. n. 9. & multis seqq.*

Sed jam videamus quanto tempore per non usum, vel usum contrarium juri communi derogetur? Fatetur Menoch. *de Arbitr. Jud. lib. 2. cent. 1. cas. 83. n. 6.* non esse jure definitum tempus ad introducendam consuetudinem contra legem, & ideo judicis arbitrio relinquendum, qui juxta levitatem vel gravitatem materiæ, super qua consuetudo introducta prætenditur, etiam contra Ecclesias aliquando decem, aliquando quadraginta, & aliquando immemoriale tempus determinare debeat. Idem penè docet Vallensis, *tit. Decretal. de Consuetudine. §. 2. num. 2.*

Alij verò distinguunt, an lex ab initio nunquam fuerit in usum deducta; vel an fuerit aliquando deducta, sed postea contrario usu intermissa? Priori casu censent spatium *decennij* etiam contra legem Ecclesiasticam sufficere, posteriori autem contra legem Civilem decennium, contra Ecclesiasticam 40. annos requiri Garc. *de Benefic. p. 7. c. 1. n. 137.* Navar. *in Man. confess. cap. 23. n. 40. 41. & 62.* Erasmus à Chokier *de Jurisd. Ordin. in exempt. p. 1. q. 50. n. 26.* Zoës. *ad tit. Decretal. de Consuetud. num. 24.* Laym. *in Theol. Moral. lib. 1. tract. 4. c. 3. n. 4.* ubi plures allegat.

Et ista opinio videtur optimè ad nostrum propositum accommodari, atque per eam plures textus & DD. inter se conciliari posse, ut scil. illi, qui amissioni privilegiorum ex non usu quadraginta annos præscribunt, intelligantur de privilegiis semel receptis & usitatis; qui verò minori tempore v. g. 10. annorum contenti sunt, intelligantur vel de jure Civili, vel etiam de jure Canon. in privilegiis, quæ nunquam in usum devenerunt.

Specialis quidem adhuc superest ratio dubitandi circa *d. c. si de terra. 6. h. t.* ubi privilegium immunitatis à solvendis decimis pridem fuit Ordini Cist. concessum, & utique etiam saltem in aliis locis in usum deductum, & tamen minori tempore, quàm 40. annis amissum. Sed sciendum est, quòd privilegium Cisterciensium, & aliorum monachorum, ne teneantur de laboribus suis dare decimas, sit clausum in corpore Juris. *c. decimas. 47. causâ. 16. q. 1. c. ex parte. 10. cum seqq. X. de Decimis.* ideóque comparetur legi communi, juxta dicta superiùs *sub n. 2.* sicut ergo lex potuit in uno loco fuisse, & non in altero, ita quoque tale privilegium, si ab erectione Monasterij ejus usus per longum tempus fuerit non tantùm intermissus, sed insuper contra privilegium nemine cogente actum, forsan autem nonnunquam talibus novis religiosis ex justa causa per restitutionem in integrum succurreretur. *Arg. L. un. C. Si adversus usucap. junct. c. 1. de in integr. rest.* Quòd si quis in favorem Religionis interpretationem singularem tentare vellet, & dicere, hic nos versari in casu medio, ubi privilegium Ordini concessum partim receptum est, partim non receptum quoad specifica loca, ideòque S. Pontificem, *in d. c. si de terra.* plus quàm 10. & minus quàm 40. annos scilicet 30. statuisse, putarem non omni probabilitate destitui. Licet autem objici posset, idem consequenter de-

bere dici de alijs legibus, quæ in aliquibus locis receptæ, & in alijs receptæ non sunt; assignabilis tamen foret disparitas, quod inter locum & locum minor sit connexio, quàm inter Monasteria ejusdem Ordinis, ut nihil dicamus, quòd ipsum per aliam legem vel Canonem (abstrahendo à præsenti) decisum non sit, quanto tempore lex præsertim Canonica alicubi recepta in particulari loco aboleatur.

Cur autem Ecclesia minori tempore amittere debeat privilegium nunquam ab initio in usum deductum, quàm deductum & postea intermissum? ratio non incongruè assignari potest, quòd jus privilegij semel in usum deductum quoad proprietatem & possessionem verè incorporatum sit Ecclesiæ, ideoque sicut alia jura incorporalia Ecclesiæ sine debitis solennitatibus, aut legitima præscriptione alienari nequeat, at verò privilegium, cujus usus & possessio nunquam cæpta est, videtur comparari posse rei nunquam traditæ, seu Ecclesiæ bonis incorporatæ, prout in servitutibus aliisque juribus incorporalibus usus sciente & patiente adversario traditionis loco habetur. *l. 3. ff. de Usufructu. l. fin. ff. de Servitutibus. L. 1. §. 2. ff. de Servit. rust. præd.* quales res ex communi DD. sententia etiam sine solennitate renunciari possunt, cùm potius censeantur pleno jure non acquiri, quàm alienari, *arg. l. 6. ff. Quæ in fraud. credit.* ut in Tit. *de Reb. Eccles. non alien.* diximus. vid. Sylv. *v. alienatio. n. 14.* Riccius *in praxi aurea. p. 1. resol. 92.* & proinde hæc ipsa renunciatio per non usum longi temporis vel usum contrarium in privilegijs juxta naturam ipsorum facta censebitur.

Illa quoque non est contemnenda interpretatio Barbosæ *in d. c. si de terra. h. t. n. 5.* circa diversitatem textuum *in eod. c. si de terra. & in c. accedentibus. h. t.* quòd *in cap. accedentibus.* ideò 40. anni fuerint expressi, quia ibi agebatur de vera præscriptione Monachorum contra Templarios, cùm de jure communi decimæ ad Monachos non pertinebant; at verò *in c. si de terra.* non fuerit opus præscriptione ex parte Canonicorum, utpote ad quos in illo casu jure Parochiali spectabant decimæ, sed tantum renunciatione & amissione privilegij ex parte Cisterciensium, (quæ ex non usu, vel potiùs usu contrario longo tempore continuato præsumitur) eâque factâ ipso jure decimæ ad Canonicos redibant.

Textum porrò *in c. cùm accessissent. de Constitut.* ubi unico actu videtur renunciari posse privilegio, explicat Barb. *ibid. num. 5.* quòd istud privilegium non habuerit tractum successivum, sed unico effectu constiterit, & ideò per unicum actum contraventionis tolli potuerit, sicut enim extinctio dignitatis (de qua in illo *cap.*) unico actu perficiebatur, ita contraventio unico actu facta, ut ea de novo erecta & privilegium revocatum censeatur. Quòd si verò privilegium haberet *tractum successivum & effectum reiterabilem*, v. g. non solvendi decimas, vectigalia &c. censet cum Suar. *d. LL. lib. 1. c. 35. num. 12. & seq.* per unum actum contraventionis non amitti privilegium, tamen exinde adversario quasi possessionem in ordine ad præscribendum contra privilegium.

VI. Perditur privilegium, si cessat causa *finalis*, ob quam datum est, secundum regulam, quòd cessante causâ cesset effectus, *cùm cessante. 60. de Appellat.* Interim cùm ordinariè (nisi aliter constet de mente concedentis) dependeat quidem privilegium a causa finali in produci, non verò in conservari, ideò habebit locum alia regula 73. *Juris in 6.* quòd factum legitimè retractari non debeat, licet casus postea eveniat, à quo non

pot

potuit inchoari. V. g. si Monasterio ob ejus temporis inopiam concessum sit privilegium decimandi in aliena Parochia, vel exemptio à decimis in propriis agris, non expirabit hoc privilegium, licet Monasterium postea facultatibus augeatur. Zoës *h. t. n. 22.* Quare hic quintus modus amittendi privilegium tunc præcipuè procedit, si finis non tantùm cesset negativè, sed contrariè, si scilicet usus privilegij ratione mutatæ materiæ, vel circumstantiarum fiat illicitus & injustus; vel si in ipsiusmet privilegiati detrimentum cedat: veluti Clericus minorennis in causis beneficialibus agere potest in judicio sicut majorennis, *c. ult. de Judicis. in 6.* non tamen propter hoc privilegium tanquam majorennis à beneficio restitutionis in integrum excluderur, quod enim ob gratiam alicujus est introductum, non debet in ejus odium retorqueri. *c. quod ob gratiam. 61. de R. I. in 6.*

VII. Demum amittitur privilegium *revocatione* concedentis, vel ejus hæredum: est enim hæc ordinaria natura privilegiorum, ut sub tacita revocationis conditione dari soleant, prout cum Gloss. communiter sentiunt interpretes *ad c. novit. 13. de Judicis. & ad reg. 16. juris in 6.* Sunt autem hic aliqua breviter notanda.

I. Si superior privilegio addiderit clausulam, *ad beneplacitum meum, quamdiu voluero &c.* expirabit privilegium sine alia revocatione sola morte concedentis, quia per mortem interrumpitur ejus voluntas, & beneplacitum. *c. si. gratiose. 5. de Rescriptis in 6. juxta L. 4. ff. Locati.* secus est, si v. g. dixerit: *ad beneplacitum sedis Apostolicæ, vel Episcopalis*: quia ipsa sedes non moritur. *d. c. si gratiose.* Item si dicitur: *donec revocavero &c.* nihil immutatur morte concedentis, quia ex vi & genuino sensu talium verborum requiritur positiva & actualis revocatio. Cov. *Variarum Resolut. lib. 3. cap. 15.* Illud quoque speciale est ex reg. Cancell. 9. & 15. quòd *indultum seu privilegium conferendi beneficia reservata* per creationem novi Pontificis revocetur, & consequenter ejus renovatio denuò petenda sit. Interim nihil videtur obstare, quin sede Papali vacante exerceri possit, præsertim si beneficia sint tantùm ex regulis Cancellariæ reservata, ut in mensibus Papalibus, regulæ enim Cancellariæ morte S. Pontificis expirant, & Sede vacante non obligant, ut *in lib. III. in tit. de Præbend.* dictum, ubi de regulis Cancellariæ & Concordatis Germaniæ actum est: hinc non inconvenienter circa *indultum conferendi beneficia reservata* pronunciari potest, quòd *vivat mortuo etiam summo Pontifice* (ut superiùs *n. 16.* traditum) *& mortuis regulis Cancellariæ* (quæ Sede vacante non ligant) *Pontifice autem & regulis revivisentibus moriatur, & resuscitatione indigeat.* Inter Regulam autem 9. & 15. hoc interest, quòd in illa sit quidem amplior derogatio & revocatio cum multis efficacibus clausulis, sed ratione reservationis mensium tantùm; in Reg. autem 15. sit quidem generalis revocatio indultorum circa beneficia reservata, sed loquatur tantùm de indultis ad vitam alicujus, vel aliud certum tempus concessis, neque habeat valdè amplas clausulas, vid. Chokier *in reg. Cancell. ad reg. 8. Cancell. & reg. 14.* ubi *in reg. 8. Gloss. 14. n. 4.* etiam illud notabile ponit, quòd indulta & privilegia per has regulas revocata sede Papali vacante mortuis regulis revivisant, usquedum denuò creato novo Pontifice revocentur, vel ab eodem approbentur.

II. Privilegia data non subditis aut causâ remunerationis, vel per viam conventionis non revocari, nisi ex causa publica, supra in §. 1. diximus. & docet Bald. *in L. ult. ff. de Senatoribus.*

III. Per legem generalem non derogatur particularibus privilegiis, nisi eorum mentio fiat, vel addatur clausula: *non obstantibus quibuscunque prilegiis sub quacunque forma concessis*: quia lex generalis tollit aliam generalem priùs latam sibi contrariam, sed non particularem legem, statutum, vel consuetudinē. *c. 1. de Constitut. in 6.*

IV. Lex generalis sine expressâ & speciali mentione non tollit privilegia clausa in Corpore juris, & priùs per legem generalem certis personis data. Imò etsi lex posterior habeat clausulam: *non obstantibus privilegiis, &c.* volunt tamen DD. hanc clausalam (nisi aliter constet de mente legislatoris) non intelligi de privilegiis clausis in Corpore juris, utpote quæ non sint simpliciter privilegia, sed etiam leges communes. Barb. *ad principium hujus tit. num. 8.* V. g. si Pontifex mandat, fructus clericorum obœratorum de suis beneficiis sequestrari per Episcopum ad solvenda debita non obstantibus privilegiis; per hanc legem non censeretur comprehensum privilegium *c. Odoardus. 3. de Solutionibus.* ex quo Clericus obœratus non tenetur in solidum, sed quantùm facere potest deductâ congruâ sustentatione, sed fortassis tantùm privilegium exemptionis â Jurisdictione Episcopi. &c.

V. Si contra privilegium priùs concessum concedatur alteri novum privilegium vel rescriptum, censebitur hoc posteriùs privilegium per rescriptum tacita veritate & subreptitiè obtentum, adeoque invalidum, nisi de priori fecerit mentionem. *c. 1. &c. cùm ordinem. 6. ubi.* Gloss. & Panor. *de Rescriptis. c. ex parte. 12. de Officio delegati.* vel nisi priùs privilegium fuerit generale, posteriùs verò speciale; generi enim per speciem derogatur. *c. generi 34. de R. I. in 6.* & exemplum videri potest *in c. dudum. 14. §. nos igitur. &c. quamvis ubi. 30. de Præbendis in 6.* Sed & hoc ipsum non procederet, si per speciale privilegium alteri in jure quæsito grave præjudicium oriretur teste Pan. *in c. ex iua. 9. de filiis Presbyterorum.*

Postremò privilegii revocatio, ut effectum habeat, debet privilegiato intimari à superiore, ne aliàs plura incommoda sequantur, si privilegiatus ex ignorantia revocationis uteretur suo privilegio, ex parte verò adversa postea talis usus vel actus in se secutus impugnaretur; si tamen revocatio fieret per legem generalem cum illa clausula *non obstantibus quibuscunque privilegiis*, sufficeret generalis promulgatio, quæ aliàs in promulgatione legum servari debet. Sanch. *de Matrimonio. lib. 3. disp. 3.*

§. IV.

In specie de Privilegio Exemptionis à Jurisdictione Episcopi vel Ordinarii.

SUMMARIA.

22. *Exemptio quid & quotuplex?*
23. *Exempti alii nullius diœcesis, alii in, sed non diœcesi.*
24. *Exemptio in capite & membris quid?*
25. *Eximere quis possit.*
26. *Exemptio acquiritur etiam præscriptione.*
27. *Episcopus habet fundatam intentionem contra exemptos, & ibi an pendente lite possit ab sua jurisdictione.*
28. *Exemptio quibus verbis probetur.*
29. *In loco exempto non potest Episcopus exercere intentiosam jurisdictionem.*
30. *Potest tamen ibi celebrare divina, non verò actus Ordinis exercere.*
31. *Episcopus procedit aliquando contra exemptos delegatus, aliquando ut Ordinarius.*
32. *Exponitur c. 1 h. t. in 6.*
33. *Regularem exemptum delinquentem quis possit.*
34. *Ab Episcopo procedente contra exemptos quid appelletur.*

CUm in *h. t.* frequentiſſima ſiat privilegij *exemptionis* mentio, & in praxi crebra inter exemptos & Ordinarios ſint jurgia, ideò quædam ſaltem certiora ad intellectum Jurium & Authorum de hoc jure loquentium neceſſaria exponam.

Sciendum igitur I. *Exemptionem* eſſe privilegium, quo perſona aut locus à jurisdictione Epiſcopi vel Ordinarii ſubtrahitur, & ſummo Pontifici immediatè ſubijcitur.

Dico: *perſona* aut *locus*: eſt enim exemptio alia *perſonalis*, quæ certæ perſonæ, alia *localis*, quæ certæ Eccleſiæ, Monaſterio, vel etiam territorio conceditur. Poſſumus addere exemptionem *mixtam*, quæ ſcilicet *loco* & *perſonæ* adhæret, prout diverſi Religioſorum ordines non tantùm quoad ſua Monaſteria, ſed etiam ad perſonas ſuas, ubicunque exiſtant, exempti ſunt. *c. cum capella. 16. hoc tit.*

23 *Sciendum* II. exemptos alios dici *nullius Diœceſis*, alios *in Diœceſi quidem, ſed non de diœceſi*. *Nullius diœceſis* ſunt, qui habent ſpeciale territorium, ac populum exemptum, ubi jurisdictionem quaſi Epiſcopalem exercent, ac Ordinarii nomine veniunt, quamvis ipſi Epiſcopi non ſint, ſed tantùm Præli, vel Præpoſiti aut ſimiles. *In diœceſi, ſed non de diœceſi* dicuntur, qui quidem quoad ſuas perſonas, vel particularem aliquem locum V. g. Monaſterium exempti ſunt, certum autem populum aut territorium exemptum non habent, ſed intra fines certæ diœceſis ſive Epiſcopatûs exiſtunt.

24 *Sciendum* III. Aliam exemptionem eſſe tam *in capite, quàm in membris*, quando ſcilicet non tantùm principalis locus, ſive Monaſterium aut Collegium exemptum eſt, ſed etiam omnes capellæ, beneficia & Parochiæ annexæ. Aliam autem *in capite tantùm*, quando tantùm ipſe principalis locus exemptus eſt, non autem annexæ Parochiæ, vel beneficia *c. ex ore. 17. h. t.* Quo poſteriori caſu illud notandum eſt, quòd Abbas v. g. exemptus pro talibus locis non exemptis Epiſcopo reverentiam exhibere, ad Synodum diœceſanam comparere, ejusque mandata ſuper illis membris ſuſcipere teneatur, ita tamen, ut in Synodo diœceſana prærogativam & primum poſt Epiſcopum locum obtineat. *d. c. ex ore.*

Sciendum IV. exemptionem præſertim 25
in capite & membris regulariter tantùm à ſummo Pontifice concedi, quia ipſe ſolus poteſt juri Epiſcopatum derogare; aliquando tamen ex juſta cauſa, & accedente Capituli conſenſu poſſe etiam Epiſcopum aliquam Eccleſiam ſuæ diœceſis à ſua jurisdictione eximere & loco exempto unire, adeò quidem, ut talem exemptionem amplius revocare non valeat, docet Barb. *de Officio Epiſcopi. parte 3. allegat. 89.*

Sciendum V. exemptionem non tantùm 26
acquiri privilegio, ſed etiam præſcriptione 40. annorum, maximè quoad membra non exempta, ſi caput exemptum ſit, *d. c. ex ore. & c. auditis. 15. c. cùm olim. 18. de Præſcript.* Optimè Panor. *in c. cùm non liceat, 12. circa finem. de Præſcript.* Non obſtat. quòd contra obedientiam & viſitationem non admittatur præſcriptio. *d. c. cùm non licent. & c. cùm ex officio. 16. de Præſcript.* R. enim non poſſe præſcribi contra obedientiam *extinctivè*, ita ut nulli debeatur obedientia, poſſe tamen *translativè*, ut alteri quàm Epiſcopo, ſcilicet ſummo Pontifici vel Abbati obedientia exhibeatur. Barb. *d. p. 3. allegat. 128. n. 3. & 8.*

Sciendum VI. Epiſcopum habere inten- 27
tionem fundatam in jure contra omnes in ſua diœceſi exiſtentes, ita ut qui ſe exemptum dicit, hanc exemptionem coram viris prudentibus & non ſuſpectis ab Ordinario deputandis probare debeat. *c. cum perſonæ*

7. h. t. in 6. An autem pendente lite super exemptione Ordinarius possit uti suâ jurisdictione, distinguitur *in eodem c. 7.* an is, qui se dicit exemptum, alleget privilegium validum; vel præscriptionem unâ cum privilegio, puod licet in se minus forsan subsistat, præstat tamen titulum præscribendi vel denique an se fundet in solâ præscriptione alicujus privilegij. Primis duobus casibus deciditur, suspendendam esse Episcopi juirsdictionem, & alterum relinquendum in possessione exemptionis. In tertio autem casu etiam pedente lite Episcopum uti posse suâ jurisdictione. Verùm hujus tertij casus decisio ita declaranda est, ut non procedat, si quis fuerit in possessione exemptionis longiori tempore & considerabili, sicut ex decisione Rotæ Romanæ probat Barb. *d. p. 3. allegat. 127. n. 41.* & tradit Oliv. Beltram. *in addit. ad Greg. XV. decis. rotæ. 312.* Riccius *in Praxi aurea tomo 4. resolut. 303. in fine.* Est enim regula communis juris, quòd *pendente lite non debeat aliquis privari commodo suæ possessionis* secundùm Rubricam & text. *c. 1. & 2. Ut lite pendente nihil innovetur.* in dubio autem non censetur derogatum juri communi, quod multis vigiliis fuit promulgatum juxta textum *in L. si quando. 35. in princ. Cod. de Inofficioso testamento.* Quòd si pet Episcopum vel Deputatos ab eo contra exemptionem pronuntiatum fuerit, dabitur appellatio ad sedem Apostolicam, per quam appellationem denuò jurisdictio Ordinarii suspenditur.

Quibus autem verbis in literis Apostolicis
28 probetur vel concedatur exemptio, traditur *in c. per exemptionem. 9. & c. si Papa. 10. h. t. in 6.* videlicet si Papa dicat, aliquam Ecclesiam esse *exemptam, liberam, juris B. Petri, ad sedem Apostolicam nullo medio* pertinere; vel si quosdam *in speciales subditos* recipiat. Non verò probatur exemptio si quosdam recipiat *in speciales* [illegible] neque etiam si priora verba ponantur in literis, quæ non sunt conceptæ principaliter super exemptione, sed super alia causa: non tunc talia verba, per quæ aliqua Ecclesia dicitur exempta; tantùm *narrativè*, & potissimùm ex suggestione partium, non *dispositivè*, & in ordine ad probandam exemptionem censentur inserta. *d. cap. si Papa.*

Sciendum VII. locum exemptum, & locum extra diœcesin judicandum esse à pari, proinde sicut Episcopus, vel quivis alius judex contentiosam jurisdictionem extra suum territorium exercere & ibidem pro tribunali sedere non potest (nisi fuerit à propriâ diœcesi violenter expulsus) neque in loco exempto. *c. cùm Episcopus. 7. de Officio Ordinary in 6. Clem. unicâ de Iure competenti.*

Celebrare tamen divina, vel coram se facere celebrari etiam in Pontificalibus in loco exempto, est specialiter concessum Archiepiscopo & Episcopo *in Clem. Archiepiscopo. 2. h. t.* dummodo sub præterea hujus concessionis non usurpet jurisdictionem aut molestiam, vel gravamen illis inferat. Text. Barb. & DD. *in d. Clem.* ac locus exemptus sit in Provincia, vel Diœcesi propria adeòque sceùs si *nullius*, vel alterius concessa fuerit. Alios quoque actus Ordinis Episcopalis, ut consecrationes vel ordinationes facere in locis exemptis sine licentia superioris illius loci ac etiam Ordinarii, in cujus diœcesi locus exemptus situs est, non videtur concessum Episcopis *arg. Concilij Trid. sess. [illegible] Refor. c. 15.* & notat. Quaranta *in Summa Bullarii verb. Archiepiscopi authoritas sub. n. 32.*

Sciendum VIII. Episcopum habere [illegible] tis casibus in exemptos jurisdictionem [illegible] quando *delegatam*, aliquando *ordinariam*

am: delegatam tunc censetur habere, quando in Canone sive jure dicitur, ut contra exemptos *authoritate Apostolicâ* vel *tanquam Sedis Apostolicæ* delegatus procedat, sicut diximus superiùs *in Lib. III. in Tit. Ne Sede vacante & in Tit. de Officio delegati*, & exempla passim occurrunt in Trid. quæ aliis locis juxta suas materias posuimus. *Ordinaria* verò tunc datur Episcopo in Exemptos, quando ei simpliciter conceditur jurisdictio, vel illa clausula additur: *non obstantibus privilegiis & exemptionibus quibuscunque*: tunc enim remoto exemptionis privilegio procedit Episcopatus tanquam Ordinarius.

32 Præter alia habetur exemplum multùm allegari solitum *in c. 1. h. t. in 6.* ubi Episcopo datur simpliciter jurisdictio in Exemptos, si in sua diœcesi extra locum exemptum deliquerint, contraxerint, aut pro re non exempta conventi fuerint. Attamen hanc interpretationem interpretatur Cov. *Practicarum qq. c. 11. n. 5.* quod procedat, si exemptio sit certo loco circumscripta, non autem si sit mixta, loco & personæ annexa. Quæ interpretatio non tantùm confirmatur ex eodem *c. 1. §. in eos.* item *ex c. cum capella. 16. X. h. t.* sed etiam ex Concilio Trident. *d. sess. 6.*
33 *c. 3.* ubi contra Regularem exemptum extra Monasterium delinquentem Episcopus non simpliciter, sed tanquam Sedis Apostolicæ delegatus procedere potest. Et hoc intelligitur de eo, qui ordinariè vel saltem per longius tempus solet degere extra Monasterium, in loco non exempto, si verò delinquens extra Monasterium soleat ordinariè in Monasterio exempto vivere, primarius hujus delicti judex erit Abbas. Trid. *sess. 25. de Regularibus. c. 14.*

Potrò si Episcopus procedat, ut delegatus Sedis Apostolicæ ab eo ad summum Pontificem tanquam delegantem, si verò ut Ordinarius ad Metropolitanum appellandum erit. Barb. *d. p. 3. allegat. 92.* quia tamen summus 34
Pontifex cum omnibus inferioribus judicibus concurrentem jurisdictionem habet, & quilibet omisso suo Ordinario potest immediatè apud Sedem Apostolicam agere, ut in tit. *de Officio ordinarij* dicitur, idò non videtur prohibitum exemptis, indifferenter ad Sedem Apostolicam appellare, quod aliquando expedit pro cautela, ne successivè inferiores judices majorem contra ipsos jurisdictionem quærant, præsertim quando dubium est, an Episcopus ordinariâ vel delegatâ potestate procedat, veluti quando in Canone additur particula, *ut etiam tanquam Sedis Apostolicæ* delegatus procedere valeat.

Cæterùm Jurisdictio generaliter in aliquo casu data Episcopis non comprehendet exemptos, nisi specialis eorum mentio fiat. Consuetudo quoque & præscriptio contraria Jurisdictioni Episcoporum derogare potest; item & supplicatio apud Sedem Apostolicam cum expositione gravaminum: Sicut hæc & alia videri poterunt apud Barb. *locis cit.* & apud Erasmum à Chockier, qui specialem tractatum *de Jurisdictione Ordinarii in exemptos* edidit.

TIT. XXXIV. & XXXV.

De Purgatione Canonica & Vulgari.

SUMMARIA.

1. *Purgatio quid sit? estque duplex Canonica & Vulgaris.*
2. *Purgatio Canonica indicitur infamato de crimine, quod tamen non est notorium, nec sufficienter probari potest.*
3. *Quâ solemnitate fiat purgatio Canonica.*
4. *De Jure Civili, & etiam de Jure Canonico in personis vilibus aut infamibus purgationi ordinariè locus non est.*

1. An-

5. Antiquus purgationis Canonicæ modus per lectionem Missæ, vel sumptionem SS. Eucharistiæ.
6. Purgatio Vulgaris est reprobata.
7. Tortura quomodo differat a purgatione Vulgari.

Purgatio est modus à Jure inventus, quo suspectus & infamatus de crimine, qui per sufficientes probationes de eo convinci non potest, cogitur ostendere suam innocentiam. Et hæc *purgatio* alia est *Canonica* seu à SS. Canonibus statuta & approbata, alia *vulgaris*, nullo scilicet legitimo modo introducta, sed vulgi usurpatione ac superstitione recepta.

2 Indicitur ergo *Purgatio Canonica* à Judice competente non cuilibet leviter suspecto, sed illi, contra quem fama publica apud majorem partem populi, & viros quoque honestos ex probabilibus rationibus & indicijs (juxta ea, quæ *Lib. II. de Probat. §. de fama.* diximus) invaluit, ut tollatur scandalum populi & infamato per purgationem legitimam honor restituatur. *c. cum in juventute. 12. & c. cum dilectis. 15. in fine h. t. c. inquisitionis. 21. §. quæsivisti. &c. qualiter & quando. 24. de Accusat.* Neque debet purgatio injungi, si crimen notorium sit vel alijs legitimis testibus probari valeat, tunc enim ordinarium judicium formandum, & condemnationis sententia ferenda est, sed tantùm in subsidium deficientibus plenis probationibus. *d. cap. cùm dilectis.*

3 Solemnitas ordinaria sive forma hujus *purgationis* est, ut infamatus de crimine præstet juramentum tactis Evangelijs, quòd crimen non commiserit, & insuper alios honestos, sui ordinis & conditionis (v. g. Prælatus Prælatos, Clericus Clericos) si haberi possint, vel in ipsorum defectu etiam alios juxta numerum arbitrio Judicis taxandum adhibeat, qui simul juramentum *de credulitate* deponant, quòd cùm habeant notitiam infamati, credant eum innocentem, & verè jurare, *cap. 5. & 7. h. t.* Quamvis autem isti *compurgatores* non debeant abiti, si constet, eos minus honestos esse, aut similiter amore erga infamatum aut pœnâ corruptos, favore tamen rei, & ut judex pronior sit ad absolvendum, quam condemnandum, non oportet nimis scrupulosum esse circa *purgatores* inquisitionem. *c. Instituus. 9. h. t.* Quòd si reus in purgatione defecerit, id est, juramentum præstare non potuerit, aut *compurgatores*, qui ejus innocentiam habent, jurare noluerint, convictus de crimine convictus, & pœnas Ecclesiasticas promeritus. *d. c. 7. h. t. & cap. debet 11. de Simonia.*

Dico, *pœnas Ecclesiasticas*: nam de jure Civili hæc purgatio incognita videtur, vel fortassis quoad personas illustres, vel alias quæ à tortura immunes sunt, prout legimus Sophiam de adulterio accusatam, duas septem honestarum ac nobilium fœminarum juramento se purgasse, ait Barb. *in 1. 3. §. 2. n. 4.*

De Jure igitur Civili & in gravioribus delictis, ubi de pœna vitæ aut membrorum agitur, reus convinci debet per plenissimas probationes. *l. fin. Cod. de Probat.* vel ejus propria confessione sponte aut in formam judicij facta, per ea, quæ scripsimus II. *Lib. tit. de confessis.* Imò etiam Jure Canonico personis illustribus, & aliàs infamibus, qui ad juramentum ob perjurij periculum admitendi non sunt, torturam saltem leviorem sine damno membrorum, aliquando propter enormitatem criminis inferri posse, tenent quidam Gloss. *in c. 1. de Depositis.* & ita quidam Panorm. intelligunt textum in *cap. 1. h. t.* plenius tradit idem Panorm. *in cap. cum contemplationem. 6. extra de R. I.*

Erat olim alius quoque modus purgationis Canonicæ, ut Sacerdos infamatus missam legendo, & non Sacerdos sive Laicus eucharistiam sumendo in hæc verba: *Corpus*

Domini sit mihi in probationem hodiè. innocentiam ostenderent. *c. sæpè. 23. & c. fin. causâ 2. q. 4.* Qualiter etiam ipsi summi Pontifices apud Imperatores olim de crimnibus accusati, licet à nemine judicari possent, nec Imperatoris jurisdictionem agnoscerent, ad tollendum tamen scandalum & demonstrandam innocentiam se purgârunt. Barb. *in d. c. 1. n. 2.*

6 Purgatio *vulgaris* diversis modis olim fiebat, ut nimirum suspectus de crimine debuerit ferrum candens, carbones ardentes, aut aquam ferventem tangere, duellum cum accusatore inire, & si ex his illæsus evasisset, pro innocente habebatur; secus pro convicto. Hanc verò purgationem Canones damnârunt, & prohibuerunt, eò quòd per eam Deus tentetur ad faciendum miraculum, vel sæpiùs certè auxilium dæmonis pro avertenda læsione invocetur. *c. Mennam. 7. causâ 2. q. 4.* & *toto tit. de Purgatione vulgari.* Hinc etiam usum quorundam judicum, qui mulieres de magia suspectas in flumen projiciunt, & mersas pro innocentibus, supernatantes autem pro nocentibus habent, cum Martino Delrio *in disquisit. mag. lib. 4. c. 4. q. 5.* improbat Zoës. *h. t. n. 1.*

7 Quamvis autem aliquibus etiam *tortura* videatur species purgationis *vulgaris*, apparet tamen differentia satis manifesta in duobus. I. quòd *tortura* possit sufferri naturaliter sine miraculo, aliter quàm purgatio vulgaris, quæ v. g. fit per tactum ignis &c. II. quòd tortura adhibeatur non ad probationem criminis, sed ad eliciendam confessionem urgente dolore. Quare tametsi tortus ex *tortura* læsus fuerit, vel dixerit, se *torturam* sustinere non posse, non tamen pro convicto habebitur, nisi insuper confessionem criminis non tantùm in *tortura* fecerit, sed etiam extra *torturam* & conspectum tormentorum positus in eadem confessione perseverârit.

TITULUS XXXVI.

De Injuriis & damno dato.

SUMMARIA.

1. *Quid sit injuria: & quod non fiat sine animo injuriandi.*
2. *In dubio animus injuriandi præsumitur: & quomodo animum injuriandi defuisse probetur.*
3. *Etiam ex virtuali proposito injuriandi nascitur injuria.*
4. *Injuria alia verbalis, alia realis.*
5. *Quid sint famosi libelli: & eorum pœna.*
6. *Quomodo committatur realis injuria.*
7. *Injuriam quis non tantùm in semetipso, sed etiam in personis sibi subjectis pati potest.*
8. *Quando pro injuria subdito illata superiori actio competat.*
9. *An novitio injuriato actio competat Prælato vel Monasterio?*
10. *Actio injuriæ quomodo civiliter, aut criminaliter proponatur.*
11. *De actione recantatoriâ seu ad palinodiam, consuetudine introductâ.*
12. *Actio injuriarum tollitur lapsu temporis & dissimulatione.*
13. *Subjectus potestati alterius invito superiori injuriam remittere non potest: benè tamen superior etiam invito subdito injuriato.*
14. *Morte injuriantis & injuriati moritur actio injuriarum: exceptâ satisfactione pro injuria reali.*
15. *Modus tollendi injuriam verbalem usitatus est retorsio.*
16. *In conscientia etsi quis teneatur deponere odium & cupiditatem vindictæ contra injuriantem, tamen non tenetur remittere actionem injuriarum.*
17. *Crudelis est, qui famam negligit.*
18. *Injuria levis & non scandalosa rectiùs negligitur, quam vindicatur.*
19. *Injurians tenetur ad reconciliationem & reparationem injuriæ.*
20. *Pignorationes, quæ Repressaliæ dicuntur utroque jure reprobantur.*
21. *Nec consuetudine inter privatos introduci possunt.*
22. *Jure belli licitæ possunt esse repressaliæ.*

DE materia hujus tit. pluribus ajunt Juris civilis Interpretes *in lib. 4. instit. ad tit. de L. Aquil. & tit. de Injuriis.*

juriis. ut tamen eorum, quæ magis notatu digna sunt, aut conscientiam tangunt, etiam in Jure Canonico notitia habeatur, ponora breviter referemus.

§. I.
De Injuriis.

1 QUamvis omne, quod *non jure*, sive contra justitiam & æquitatem agitur, *injuria* dici possit, hoc tamen loco injuriam intelligimus, quâ contumeliosè seu per contemptum (contumelia enim à contemnendo dicta est, *princip. Instit. h. t.*) alterius corpus, honor, aut fama læditur. Porrò injuria quidem sine *animo injuriandi* non committitur; sed si quis alteri in corpore, aut bonis sine contumelia ex culpa aliqua nocuerit, ad tit. *de L. Aquil. & de damno dato* pertinet, nec damnificans injuriarum actione vel pœnis tenetur; similiter si quis in colloquio verbum aliquod ad alterius injuriam pertinens joco, vel inconsideratè protulerit sine intentione alteri nocendi; aut si furiosus, amens, vel infans doli incapax, tale quid fecerit, cessabit injuriarum actio, quia injuria dolum requirit, §. *11. Instit. h. t. l. 3.* §. *1. & 3. ff. eod.*

Interim in dubio animus injuriandi ex
2 ipso facto præsumitur adeò, ut neganti sibi fuisse animum injuriandi incumbat probatio. *l. si non convitii. 5. C. de Injuriis.* ubi tamen non requiruntur valdè exactæ probationes. sed etiam conjecturæ ex circumstantiis concurrentibus desumptæ sufficiunt, vel juramentum, per quod probantur ea, quæ in animo merè consistunt teste Harpr. *ad princ. Instit. h. t. n. 10. & seq.*

Præterea *injuria* nascitur non tantùm
B ex directo injuriandi proposito, sed etiam ex virtuali, quæ intentio operis vocari solet, quando quis scienter talem actum agit, ex quo suâ naturâ alterius fama læditur, prout *in l. 9. §. ult. l. item apud. 15. §. per 15. cum seqq. ff. h. t.* injuriarum actio conceditur adversus eum, qui personam honestam ad impudicitiâ allicere nititur. Quamvis enim id non injuriæ, sed libidinis causâ fiat, nihilominùs per talem pudicitiæ attentationem sive appellationem, ut vocat Jurisconsl. *citatis locis* ipso opere injuria infertur personæ honestæ attentatæ, cujus honor & existimatio minuitur.

Est autem *injuria* duplex: *verbalis* & *realis*. *Verbalis* fit per verba contumeliosa alterius honorem lædentia: imò etiam aliquando per objectionem ejus, quod a parte rei verum est, injuria committitur, quando id propalari vel scire non interest reipublicæ, aut ipsius objicientis, ut si talem objiciatur, crimen revera commissum, quod jam præscriptione temporis, sententiâ judicis, aut condonatione Principis abolitum est, si legitimatus vocetur Spurius &c. In eo tamen, *nisi ipsius objicientis interest hæc dicere*, v. g. si contra condemnatum punitum de crimine publico excipiat ad famiâ, quò minùs possit testem agere judicio, vel si legitimato secum petenti ditatem opponat defectum natalium, quòd legitimati non succedant.

Injuria verbali etiam annumeratur quæ scripto fit, & in jure *famosus* dicitur: quæ injuria, cùm in plurium tiam deveniat, authore incognito, & mines etiam in dignitate constitutos quàm aliæ simplices verbales diffamet, verius in Jure castigatur, ita ut non tantùm qui composuit, vel edidit, verum etiam qui ab alio compositum evulgavit, vel ventum non corrupit talem famosum lum, capitali pœnâ plecti jubeatur *in L. C. de Famosis libellis.* Imò non interest an verum crimen, quod etiam expedit publicæ scire, vel falsum in libello famoso objectum sit juxta *Constitutionem*

lem Caroli V. *a. 110.* idque singulariter in odium & extirpationem famosorum libellorum, quamvis in simplicibus injuriis non scriptis circa veritatem objectam aliter se res habeat, ut mox præmissum, per *l. eum qui nocentem. 18. ff. h. t.* Prolixiùs hanc materiam de famosis libellis tractat Harp. *ad §. 1. à n. 149. h. t.* ubi *n. 210.* ex diversis textibus *Recessuum Imperii* probat, pœnam *famosorum libellorum* hodie plerumque esse arbitrariam, ita tamen ut maximè ob frequentiam hujus delicti in aliquo loco, *arg. l. 1. ff. de Abigeis.* vel qualitatem injuriæ, (si crimen capitale objectum sit *d. Constitutione Carolinâ*) vel injuriantis & præsertim injuriati pœna meritò exasperetur. Item Harp. *ad §. in summa. n. 14. h. t.*

6 *Realis* injuria est, quæ facto aliquo irrogatur, ut si quis alterum pulset, verberet, domum vel habitationem ejus vi introeat, aut quid aliud ad illusionem & contemptum alterius agat *l. lex Cornelia. 5. & l. item apud. 15. §. generaliter. 27. ff. h. t.*

7 Patitur autem quis injuriam non tantùm directè in semetipso, sed etiam per consequentiam in personis suæ potestati subjectis, prout injuria liberorum ad patrem, uxoris ad maritum, Clerici vel religiosi ad Prælatum pertinet. *§. patitur. 2. & ibi DD. Instit. h. t. l. 1. §. 3. l. 17. §. 10. ff. eodem.* facit etiam *c. cùm Consideres. 15. in fin. junctâ Glo. ff. de Sentent. excom.* Ut tamen pro injuria subdito vel Religioso illata Domino vel Prælato actio competat, debet illa injuria subdito fuisse vel Religioso immediatè illata & aliquo modo in contemptum Religionis, vel potestatis dominicæ redundare; unde si, v. g. injuria ad Religiosum tantùm indirectè pertineat, veluti si parentes ejus, aut liberi in sæculo relicti offendantur, ex communiori sententia non videtur jus agendi competere Monasterio, sicut tradit Laurentius de Franchis *de Controversiis inter Episcop. & regular. p. 2. var. quæst. q. 56.*

De Novitio Religionis est controversia, 9
utrùm injuria ei illata, & jus agendi, componendi, vel transigendi desuper ad Monasterium vel Abbatem pertineat? In quâ controversiâ negativam tenet idem de Franchis *cit. loco. q. 52.* quia Monasterium nondum habet jus in Novitium. Affirmativam tamen censeo probabiliorem, quam sequitur Pasqualig9 *in addit. ad Lauret. de Franch. cit. q. 52.* Licet enim Monasterium non habeat jus irrevocabile in Novitium, quamdiu tamen in Novitiatu est, censetur subditus & de jurisdictione Abbatis per ea, quæ tradit Tambur. *de jure Abbat. tom. 3. disp. 6. q. 28.* idque apertiùs confirmatur ex eo, quòd injuria realis, v. g. percussio facta Novitio reputetur cedere in Monasterii, & Religionis contemptum, & propterea percutiens Novitium excommunicationem incurrat. *c. religioso. 21. de Sentent. excom. in 6.* si ergo injuria Novitij respicit Religionem & Monasterium, meritò Prælato Religionis pro ea actio conceditur.

Actio, quæ pro *injuria* datur, dupliciter 10
intentari potest, *civiliter* vel *criminaliter*: civiliter ut injuriatus æstimet *injuriam* pro certa quantitate pecuniæ, & illam æstimationem (quam tamen ne in immensum fiat, consideratâ personæ & injuriæ qualitate discretio judicis taxabit) petat sibi applicari: *Criminaliter* verò, ut pecuniaria æstimatio fisco applicetur, vel alia pœna pro arbitrio judicis injurianti inferatur, *§. in summa. 10. Instit. h. t.*

Alia quoque actio, moribus tamen potiùs & consuetudine, quàm Jure scripto, pro 11
injuria verbali, eâque falsa inventa est, & actio ad palinodiam sive recantatoria dicitur, per quam petitur, ut injurians injuriam verbalem falsam publicè in judicio revocet, & recantet; quæ actio recantatoria, cùm sit

mera condictio, seu repetitio honoris ablati, ideo per eam non excluditur alia actio & pœna injuriarum, sicut in simili pro furto actio furti ad pœnam quadrupli, & condictio furtiva ad restitutionem rei ablatæ competit. *§. ult. Instit. de Furtis.*

12 Cessat autem injuriarum actio I. *lapsu temporis*: nam pro injuria verbali actio tantùm prætoria annalis, pro injuria autem reali (saltem in illis tribus casibus, si pulsatus, verberatus, vel domus alicujus vi introita sit) civilis perpetua, id est 30. annorum conceditur, secundùm communem interpretum sententiam *in §. sed lex Cornelia. 8. Institut. hoc tit.*

II. Cessare facit actionem injuriarum *remissio injuriæ* non tantùm expressa, sed etiam tacita, quæ fit per dissimulationem, si nimirùm injuriatus vel ab initio statim injuriam ad animum non revocaverit, vel postea cum adversario sine necessitate loquatur, comedat, aliaque signa familiaritatis eidem exhibeat. *§. ult. Instit. h. t. l. non solùm. 11.*
13 *§. 1. ff. eodem.* Ubi tamen advertendum est, quòd illi, qui in aliena sunt potestate, ut filii, Religiosi &c. injuriam sibi illatam invitis illis, in quorum sunt potestate, & quibus actio injuriarum concessa est, remittere non valeant, ècontra verò Pater vel Prælatus injuriam filio vel Religioso illatam etiam eo reclamante condonare non prohibeatur, *l. sed si unius. 17. §. planè. 12. ff. h. t.*

III. Etiam expirat injuriarum actio morte
14 injuriantis vel injuriati ante litem contestatam: cùm enim actio *ex delicto* & pœnalis sit, regulariter nec hæredi nec contra hæredes datur. Textus & DD. *in l. injuriarum. 13. ff. h. t. l. un. Cod. Ex delictis defunctorum. &c.* Sed hoc si injuriatus pœnam prosequi vellet: si verò per realem injuriam in corpore vel bonis damnum accepit, rectè eo nomine civiliter ad compensationem damni hæredem pro viribus hæreditatis convenire poterit. *c. ult. de Sepulturis. &c. in literis. 5. de Raptoribus.*

IV. Demùm tollitur injuria retorsione, quando injuria verbalis honoris tuendi causâ per modum defensionis naturalis & moderaminis inculpatæ tutelæ in ipsum injuriantem in continenti retorquetur, vel in injuriato mendacii arguitur. Cui non obstat, quòd defensionis jus tantùm detur adversùs futuram vel præsentem injuriam, non autem adversùs præteritam, quæ apud judicem non privatum judicanda est: licet non licet post moram longiorem repercutere eum, qui priùs percussit &c. Nam responderi potest, hæc quidem ordinatio ita se habere in injuria reali; injuriam verbalem autem semel prolatam, quoad sonum verborum & in sensu physico jam evolavit & præterierit, in sensu tamen moral[illegible] quoad apprehensionem hominum, & [illegible]cionem ortam contra injuriatum [illegible] semper præsentem censeri, donec per [illegible]sionem vel judicium acceptum depellatur. De qua retorsione multa doctè [illegible] Harp. *in §. hæc actio. 12. a. num. [illegible] stit. h. t.*

Ad forum conscientiæ quod attinet, [illegible] primis ex parte injuriati sciendum est, [illegible] is quidem teneatur deponere odium, & [illegible]dictæ cupiditatem illicitam contra injuriantem secundùm Christi præceptum Matth. 5. non tamen teneatur remittere actionem injuriarum vel alia media justa ad recuperandum vel tuendum honorem concessa: [illegible] ex læsa bona fama alicujus non solùm apud [illegible] famato multa damna imminent, sed etiam aliis hominibus contemnendi, scandali [illegible] malam (quam de aliquo suspicantur) [illegible] imitandi occasio datur. Unde Aug. [illegible] *c. nolo. 10. causâ. 12. q. Duæ res sunt,* [illegible]

quit *conscientia & fama; conscientia necessaria est tibi fama proximo tuo: qui confidens conscientiæ suæ negligit famam suam, crudelis est, &c.* Eadem habet *in c. non sunt audiendi. 56. causâ 11. q. 3.*

18 Interim si *injuria* levis sit & talis, quam ex notoria probitate injuriati homines verisimiliter non sunt crediturі, vel cujus suspicio per probam vitam facilè imposterum aboleri possit, non tantùm sanctiùs facit injuriatus, si exemplo Christi patienter toleret, & dicat cum Aug. *in cap. senti. 51. d. causâ. 11. q. 3. Senti de Augustino, quid libet, sola me conscientia in oculis Dei non accuset.* sed etiam plerumque prudentiùs juxta illud Taciti: *convitia contempta exolescunt, si irascaris agnita videntur.*

19 Ex parte *injuriantis* in foro conscientiæ obligatio nascitur, ut se cum *injuriato* omni meliori modo reconciliet, secundùm sententiam Christi *Matth. 5. Si frater tuus habet aliquid adversum te, vade reconciliare fratri tuo*, eidem honorem ablatum restituat, injuriam revocet, apud alios iterum, quantum potest, commendet, ac compenset damnum, si quod exindè injuriatus perpessus est. Imò si etiam crimen alterius verum, quod tamen erat occultum, nec id scire interfuerit aliorum, vel reipublicæ, per injuriam proditum sit, & exindè alterius fama diminuta, adhuc tenebitur injurians conceptam apud homines criminis opinionem, quantum sine mendacio potest, abolere, v. g. dicendo se malè dixisse, injuriam intulisse, (nam qui crimen occultum etiam verum injustè prodidit, malè dixit & injuriam intulit) simúlque in aliis, quantum licuerit, commendando. Cessat verò hæc obligatio, si injuriatus injuriam condonârit, si ipse quoque priùs injuriantem aliâ injuriâ affecerit, & famam restituere nolit, si injuria apud homines non reprehensa, vel oblivioni tradita, aut fama aliis modis recuperata sit, ut infamati purgatione, vitæ probitate, prudentum virorum testimonio, qua de re videri poterit Paulus Laym. *in Theolog. moral. lib. 3. tract. 3. p. 2. c. 7. &* alii apud eum cit.

Injuriis *in c. 1. h. t. in 6. & in Nov. 52.* 20
c. 1. anumerantur illæ *pignorationes*, quibus una persona, vel res ejus pro delicto, aut debito alterius capitur, quæ vulgariter *Repressaliæ* (quasi rei reprehensiones) vel græcè *antrolepsiæ*, id est *pignorationes hominum* vocantur. Etenim cùm naturali æquitati contrarium sit, ut alter alterius odio prægravetur. *c. non debet. 22. de R. I. in 6.* alius sit debitor, & alius non obligatus, pro eo debito exigatur; alius deliquerit & alius capiatur: cùm tamen pœnæ tantùm authores scelerum tenere debeant *l. sancimus. 22. C. de Pœnis.* Ideò Imperator *in d. Novel.* seriò mandavit judicibus tales *pignorationes* punire, & ut in civili causa faciens pignorationem reddat quadruplum, & insuper causam amittat. *In d.* autem *c. 1. h. t. in 6.* specialiter circa personas Ecclesiasticas constituit Pontifex, ut qui illis *Repressalias* inferre præsumpserint, nisi eadem intra mensem relaxârint, sententiam excommunicationis incurrant, vel si civitas, aut Universitas id fecerit, ecclesiastico subjaceat interdicto.

Verum cùm adhuc hodie in diversis locis frequens sit repressaliarum usus, & si. v. g. quidam Salisburgensis alibi debitum contraxerit, aut deliquerit, nec in eo loco ampliùs compareat, ut alii conterranei vel concives Salisburgenses ibidem reperti, ipsi, vel res eorum arrestentur, donec principalis debitor, vel ejus nomine arrestati satisfaciant: ideò controvertunt DD. an saltem consuetudine tales *Repressaliæ* approbatæ censeantur. 21. Ut *Repressaliæ* privatis hominibus

indifferenter permittantur, consuetudine introduci non posse: nam cùm *Repressaliæ in d. c.* juri naturali contrariæ declarentur, consuetudine, quæ contra jus naturale nihil operatur, licitæ effici non possunt. §. *sed naturalia. 11. ubi DD. Instit. de Jure natur. gen. & civ.* unde etiam talis consuetudo *in d. c. 1. h. t. in 6.* non consuetudo, sed abusus nominatur.

22 Cœterùm verò jure belli quandoque *Repressaliæ* rectè fiunt, si scilicet superior, qui jus bellandi habet, eas concedat, & subsit justa causa. Justa autem causa asseritur per Aug. *in c. 2. causâ. 23. q. 2.* si gens vel civitas, quæ bello petenda est, vindicare neglexerit, quod à suis improbè factum est; vel reddere, quod per injurias ablatum est. Ita ex dictis per Sylvest. *in verbo, Repressaliæ*, etiam colligit & concludit Covar. *in c. peccatum. de R. J. in 6. p. 2. §. 9. n. 4.*

---

§. II.
De Damno dato.

SUMMARIA.

23. *Damnum hic accipitur, quod actione l. Aquil. reparatur.*
24. *Differentiæ inter actionem de damno lucroso furti &c. & damni dati ex L. Aquilia.*
25. *Actio legis Aquiliæ regulariter est in simplum, & quanti interest damnificantis.*
26. *Excipiuntur arbores furtim cæsæ, ob quas datur actio in duplum.*
27. *Si damnum vi datum sit, civilis actio in quadruplum & præterea criminalis ad pœnam publicam datur.*
28. *Tempore incendij, ruinæ, naufragij damnum dolo datum in quadruplum actionem habet.*
29. *Contra ejicientes vel effundentes in plateam publicam datur etiam actio de damno in duplum.*
30. *Actio legis Aquil. quomodò pœnalis sit.*
31. *Ex eo, quòd pœnalis sit, non datur contra hæredes defuncti Jure Civili: secus de Jure Canonico.*
32. *Actio legis Aquil. datur etiam ex culpa levissima: sed sine culpa non datur.*
33. *Demoliri vicini ædes incensas, arcendi incendii causâ species necessariæ defensionis est.*
34. *Quod remedii alicui competat, si alterius animal ei damnum dederit.*
35. *Dominus tradendo animal domesticum [illegible] liberatur: secus si animal ferum naturâ [illegible]*
36. *Pro dejecto vel effuso ex domo ipse [illegible] habitator illius domûs tenetur, [illegible] fecerit.*
37. *Item exercitor navis, cauponæ, stabuli tenetur [illegible] damno à suis dato.*
38. *Is qui damnum ab alio datum ratum habuit, [illegible] propterea tenetur, & quare?*
39. *Regula Juris de ratihabitione ex [illegible] delictis.*
40. *Ex consilio regulariter nemo tenetur.*
41. *Quibus casibus consilium dans teneatur de [illegible] secuto.*
42. *De damno tenetur, qui non impedivit, si [illegible] stitia tenebatur impedire.*
43. *Si plures ad damnum concurrerint [illegible] iis restitutio sit facienda.*
44. *Eos, qui solvendo non sunt, inopia [illegible]*
45. *Vbi nulla est propria culpa vel contractus, [illegible] obligatio in conscientia ad restituendum [illegible] mnum ante sententiam judicis.*
46. *Si culpa etiam levissima intervenerit, [illegible] est damnificantem teneri etiam in conscientia.*
47. *Non omnis actio, quæ tanquam pœnalis [illegible] hæredes non transit, dici potest mere pœnalis.*
48. *Lex Aquilia, quæ pœnalis, per se non [illegible] conscientia.*
49. *Quid si culpa sit omninò vix æstimabilis [illegible] pa tantum Juridica? n. 50.*
51. *Vbi contractus intervenit etiam sine culpa [illegible] logica, oritur obligatio restituendi.*
52. *Si contractu interveniente damnum [illegible] aliter ex culpa quis tenetur, quam [illegible] naturam contractûs.*

NOmine *damni* hoc loco non [illegible] mus illud, quod lucri causâ alteri [illegible] tur, de quo *tit. de Furtis, de Rapto[illegible]* & *de Usuris* agitur: sed illud, ex quo [illegible] nificatus in corpore aut rebus suis [illegible] tum patitur sine commodo, vel lucro [illegible] nificantis, ut si quis alterius ædes incen[illegible] animalia occidat, vestes laceret &c. [illegible] sterius *damnum* in jure civili actione [illegible] *Aquiliæ recuperamus*. Propterea [illegible] tinent ea, quæ tum per ipsas leges, tum [illegible] larum interpretes longiùs traduntur [illegible] *4. Institut. item in ff. & Cod. de l. [illegible]*

24 Sunt porro inter actionem, quâ persequimur damnum *lucrosum* v. g. furtum aut rapinam, & actionem legis Aquiliæ pro damno *non lucroso* quoad effectum notabilis differentiæ. *In primis* enim condemnatus de furto, rapina vel usuris perdit honorem, & efficitur infamis, nec potest esse testis in testamento vel judicio, nec advocatus, nec aliquam dignitatem vel ordinem ecclesiasticum assequi, ut alibi propriis locis dictum; at verò de damno non lucroso condemnatus honorem retinet, quia hic abest illa facti turpitudo, qua ex aliena jactura mediis illicitis proprium augmentum quæritur. Deinde conventus de furto aut rapina tenetur pro diversitate casûs, an fur occultus vel manifestus fuerit in duplum, vel quadruplum se-
25 cundùm ea, quæ traduntur *in §. 5. Instit. de Obligat. quæ ex delicto.* & *princip. Instit. de Vi bonor. rapt.* sed in actione *legis Aquiliæ* regulariter tantùm simplex æstimatio damni, & quanti interest damnificantis *damnum datum non fuisse*, restituitur. *princip. Instit. & §. 10. h. t. de L. Aquil.*

25 Excipiuntur tamen tres casus, qui gravioni pœnâ coërcentur: ut I. si quis alterius arbores clam exciderit, in duplum ejus, quanti arbo virens prudentum hominum judicio valuit, condemnatur, deductâ tamen ligni apud dominum manentis æstimatione. Cùm enim arbores tardiùs succrescant, & præsertim frugiferæ multis usibus deserviant, earum destructio gravius punienda legibus visa fuit. *l. furtim. 7. §. ult. cum l. seq. ff. Arborum furtim cæsarum.* Dicitur autem *furtim cædere*, qui clam cædit, etsi non faciat furti causâ, Quod si furti causâ fecerit, etiam actione & pœnâ *furti* tenebitur. *d. l. 7. §. 1. & l. 8. §. 1. & 2. eodem tit.*

27 II. Augetur pœna actione *modi*, quo damnum datum est: nam qui per vim & coactis hominibus dolo sive ex proposito damnum aliquod intulerit, civiliter conventur in quadruplum. *l. 2. & ibi Gothofred. in V. judicium. ff. de Vi bonor. rapt.* criminaliter verò aliquando publicatione bonorum & deportatione, banno, vel relegatione punitur, sicut non tantùm habetur *in ff. & Cod. Ad L. Jul. de vi publica, & de vi privata.* sed etiam in *Constitutionibus Imperii*, quas refert, & speciali tractatu illustrat Andreas Gaillius *de Pace publica.*

III. Etiam aliquando ratione temporis pœna exasperatur, ita si quis tempore calamitoso, videlicet incendii, tumultûs, ruinæ, aut naufragii dolo malo, sive ex proposito damnum aliis dederit, in quadruplum intra annum condemnatur. *l. 1. in princ. & l. 3. §. non solùm. ff. de Incendio, ruina &c.* 28

Potest etiam *quarta* exceptio addi circa ejicientes, vel effundentes in plateam publicam, qui ob damnum inde secutum in duplum conveniuntur, ut dicemus mox inferiùs. Interim licet regulariter, ut dictum, actio *legis Aquiliæ* tantum in simplum detur, habet tamen aliqualem nihilominus saltem pœnam adjectam, quòd æstimatio damni non fiat præcisè secundùm id tempus, quo datum est, sed quanti plurimi res deperdita valuit retrò intra annum, vel 30. dies proximos; intra annum quidem, si ex *primo capite legis Aquiliæ* agatur, nimirum pro occisione servi, aut animalis, pecudum gregatim pasci solitarum nomine contenti; intra 30. dies verò, si agatur ex *tertio capite* pro vulneratione servi, vel occisione animalis pecudum numero non contenti, vel pro combustione, corruptione, aut fractione rei inanimatæ. §. *his autem 9. & §. 13. & 14. Instit. de L. Aquil.* 29 30

Quia igitur hoc respectu actio legis *Aquiliæ pœnalis* est, per eam hæres damnificatis jure Civili conveniri non potest: hæc enim jure actiones pœnales in hæredes non transeunt, nisi lis cum defuncto fuerit con- 31

conteſtata, aut hæres ex damno per defunctum dato locupletior effectus ſit. *d. §. his autem. juncta. l. un. Cod. ex delictis defunctorum.* Verùm ut jam ſæpiùs in præcedentibus monui, hac in parte potius æquitati naturali, & Juri Canonico inſiſtendum eſt, quod in *c. ult. de Sepultur.* & *in c. litteris. 5. de Raptor.* conſtituit, ut ad exonerandam conſcientiam defuncti hæredes ejus compelli debeant, ut pro viribus hæreditatis ſolvant damna, quæ defunctus in vita ſua aliis intulit.

Præterquam enim, quòd non dimittatur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. *c. peccatum. 4. de R. I. in 6.* ſanè iniquum eſt, ut hæres omnia defuncti bona poſſideat, & damnificatus, cui defunctus jure naturæ ad compenſationem dãmni illati tenebatur, nullam inde debitam ſatisfactionem ſperare poſſit.

32 Porrò ad reſtitutionem damni ex *Lege Aquilia* non tantùm is tenetur, qui dolo malo damnum dedit, ſed etiam qui ex culpâ levi vel leviſſimâ, v. g. qui per incuriam neglexit candelam extinguere, & domum incendit, qui inconſideratè in plateam dejiciendo tranſeunti nocuit &c. *l. in lege. 14. ff. Ad leg. Aquil.* non autem tenetur ille, qui quidem damnum intulit, ſed vel in nullâ culpâ fuit, vel priùs omnem diligentiam in præcavendo damno adhibuit, ut ſi ex arbore vel tecto ligna dejiciens proclamaverit, & tranſeuntes monuerit, ſi in loco, ubi aliàs conſuetum eſt jaculorum & ſclopetorum exercitium, eo loco incautè ambulantem, quem non prævidit, vulneravit. §. *4. & 5. Inſtit. de Lege Aquil. cap. ult. h. t.* Illi quoque à reſtitutione damni dati immunes ſunt, in quos culpa ob defectum rationis cadere non poteſt, ut ſunt furioſi, & infantes. *l. ſed & ſi. 5. §. 2. ff. Ad leg. Aquil.* Item quod in bello juſto vel neceſſariæ defenſionis cauſâ adverſario damnum infertur; compenſandum eſt, dummodò termini juſtæ defenſionis & moderaminis *inculpatæ tutelæ* non excedantur; quia tale damnum omni *jure*, ſed *jure* datum eſt, cum quo ea *repellere omnia Jura permittant*, inquit Jurisconſ. *in l. ſcientiam. 45. §. qui cum aliter. ff. jam d. tit.*

Ad hanc neceſſariam defenſionem refertur, ſi quis incendii arcendi cauſâ, ne ad ſe ignis perveniat, vicini ædes incenſas diruat & deſtruat. *l. ſi quis. 49. ff. Ad leg. Aquil.* Volunt tamen aliqui cum Barth. *l. 1. ff. ad leg. Rhod. de jactu.* ſi incendium aliquorum ædes diruantur, ne ignis latiùs evagari poſſit, hoc caſu æquiſſimum eſſe, ut tota vicinitas, quæ per deſtructionem talium ædium ab incendio præſervata eſt, ad refuſionem damni concurrat, ſicut in caſu *lege Rhodiâ* conſtitutum eſt, ut ſi in periculo naufragii levandæ navis cauſâ quorundam res aut merces in mare ejiciantur, omnium navigantium contributione reſarciatur, quod pro ſalute omnium ejectum eſt: argumentum autem à ſimili, quando ſubeſt eadem æquitatis ratio in jure plurimùm valere, probat textus *in l. non ſunt. 12. cum l. ſeq. ff. de Legibus.*

Prætereà ſi alicujus animalia alteri damnum dederint, eorum dominus ob omissam cautam cuſtodiam tenetur; liberari tamen poteſt, ſi noxam, hoc eſt, ipſum animal quod nocuit, tradiderit, etiamſi damnum amplius æſtimetur. *c. ult. §. 1. & 2. Inſtit. Si quadrupes pauper. feciſſe dicatur.* non autem licet aliena animalia in agro vel ſegete deprehenſa interficere, nec re, vel aliud eis damnum inferre: cum versùs dominum eorum ordinaria actio *damno dato* competat. Abigi prohibent ſine damno, vel dominus admoneant ut recipiat *l. quintus. 39. & l. quamvis. Ad leg. Aquil.*

Si tamen inclusio non fieret animo celandi, seu subtrahendi, sed ut deveniatur in cognitionem domini, quia animalia fortassis ignota sunt: vel si consuetudo permittat talem inclusionem quasi pro pignore, usquedum dominus satisfaciat, tolerari posse censet Molin. *de Jure & Just. tract. 2. disp. 697. n. 23.*

35 Cæterùm quod diximus, dominum tradendo animal noxium pro damno dato liberari, non est intelligendum etiam de animalibus suâ naturâ ferocibus, ex quorum traditione raro damnificatus utilitatem vel satisfactionem consequeretur. Quare si quis canem, lupum, ursum, leonem, aliudve simile animal etiam ligatum habuerit in loco, per quem vulgò transitur, & inde homini in corpore damnum evenerit, dominus animalis arbitrio judicis ob solam vulnerationem, & ob mortem ipsam in ducentos solidos, sive aureos condemnabitur, si in aliis rebus, ut laceratione vestis, vel fractione ejus, quod portatur, damnum contigerit, in duplum condemnatio fiet. §. *ult. Instit. Si quadrupes pauperiem l. hi enim. 40. §. 1. cum ll. seqq. ff. de Ædilitio edicto.*

36 Singulariter & publicæ utilitatis causâ constitutum est, ut subindè aliquis ad damnum per alium datum restituendum teneatur, ita si ex domo in plateam, per quam vulgò transitur, aliquid ejectum vel effusum sit, quod transeunti nocuerit, qui domum vel cubiculum, unde dejectum est, principaliter inhabitat, ad duplum convenitur, licet non ipse, sed alius effuderit, vel dejecerit. Idque propterea statutum est, ut secura habeatur in publicis plateis ambulatio, & ut damnificatus facilius sui damni compensationem consequatur, cùm alias multoties impossibile foret ipsum dejicientem in particulari per legitimas probationes demonstrare. Ipse tamen habitator ab eo, pro quo solvit, repetere potest, *l. 1. & toto tit. ff. de his, qui effuderint, vel dejecerint.* Similiter etiam exercitor navis, cauponæ aut stabuli tenetur de damno, quod per suos famulos viatoribus datum est, prout habetur, & pluribus traditur in *lib. 4. Institut. in tit. de Obligat. quæ ex quasi delicto, & tit. ff. Nautæ, caupones, stabularii &c.* Quòd si quis mandaverit alteri damnum dari, nulla dubitatio est, quin mandans teneatur: quod enim quis per alium facit, perinde est, ac si ipse fecisset. *cap. qui facit. 72. de R. J. in 6.* 37

Quid verò dicendum de eo, qui non mandavit, sed damnum ab alio in sui gratiam datum ex post facto ratum habuit. R. Illum solum teneri, qui dedit, non qui ratum, & complacentiam ejus habuit: quia ratihabitio subsequens non est causa delicti, quod supponimus, jam priùs perfectum esse, ut rectè docet Mol. *de Just. & Jure tract. 2. disp. 729. num. 3.* Nec obstat illa juris regula, quòd *ratihabitio* retrotrahatur, & mandato æquiparetur. *c. ratihabitionem. 10. de R. J. in 6.* nam intelligitur tantùm in contractibus, & aliis causis nondum perfectis, & quæ ad sui perfectionem, alicujus consensum, & ad ratihabitionem desiderant. Item non obstat. *c. cum quis. 23. de Sent. excom. in 6.* ubi percussionem Clerici suo nomine factam ex post facto ratum habens, incurrit excommunicationem: ratihabitio enim percussionis Clerico illatæ, cùm sit peccatum tendens in contemptum ordinis Clericalis, rectè quidem puniri potest per censuram excommunicationis, non tamen statim sequitur, quòd ratihabens damnum ab alio datum etiam ad restitutionem teneatur: quia ad obligationem restitutionis non sufficit, quòd aliquis quocunque modo peccârit, & puniri possit: sed quòd causa damni dati extiterit. 38

De consulente etiam est quæstio, an ad restitutionem teneatur, si ex suo consilio, hortatu 39

tatu & persuasione aliàs damnum passus sit,
40 vel fecerit? ℟. Regulariter quidem ex consilio neminem obligari, cùm alteri liberum sit consilio uti, vel non. *c. nullus. 62. de R. J. in 6. §. tua tantùm. 6. Instit. de Mandato.* Mol. *de tract. 2. disp. 698. n. 8.*

41 Excipiuntur tamen ab hac regula duo casus, si consilium sit fraudulentum sive malitiosum, & detur aliàs non facturo. v. g. si suadeam injuriato, ut se vindicet, & injuriantem vulneret: si alicui suadeam, ut mutuet debitori, quem scio non esse idoneum ad solvendum, eo fine, ut hanc pecuniam mutuatam ego acquiram, quia ille debitor jam priùs ex aliâ causâ tantundem mihi debet, *d. cap. nullus, juncta l. & Gloss. quod si cùm scires. 8. ff. de Dolo.* II. si pernitiosum consilium det is, qui attentâ personæ aut muneris qualitate peritiam, artem, vel scientiam profitetur in re, circa quam dat consilium: ut si Consiliarius Principis in damnum aliorum consulat, si Medicus malè curet, vel Advocatus malè patrocinetur &c. Quo casu non tantùm obligatio est ex dolo consulentis, sed etiam ex culpa & imperitia: quia imperitia culpæ annumeratur in his, qui artem aliquam profitentur. *l. quâ actione. 7. §. ult. cum l. seq. ff. Ad leg. Aquil.* Excusari tamen possunt, si verè probabili sententiâ aliorum DD. ducti consilium dederint, ex quo pernitiosus effect⁹ contra intentionem secutus est.

42 Illi quoque inter obligatos ad restitutionem numerantur, qui damnum datum, cùm potuissent, non impediverunt: quod tamen DD. intelligunt, si quis ex justitia scilicet ratione pacti vel officij aut Magistratûs obligatus fuerit ad damnum alterius impediendum; si verò ex charitate tantùm, sicut quilibet Christianus debet alterum juvare, dum potest, juxta illud Christi: *quod vultis, ut faciant vobis homines, hoc faciatis ipsis &c.* tenebatur impedire, & omiserit, non tenebitur ad restitutionem: peccabit tamen & aliquando etiam puniri poterit, præsertim si alia indicia occultæ societatis & conspirationis cum damnificante concurrant: ut in *c. sicut dignum. 6. §. illi etiam, de homicidio.* Mol. *d. tract. 2. disp. 735. n. 2.* Est porrò hoc loco notandum, si plures simul & semel circa idem damnum concurrerint, tunc si omnes fuerint æquè principales in inferendo damno, singuli teneantur in solidum, solutione tamen unius reliqui liberentur. *l. si plures. 17. ff. de Dolo.* Si inter illos plures aliqui fuerint causæ primariæ damni, ut executores & mandatores, qui ipsis actis executoribus principaliores sunt: alij secundariæ ut consulentes, non obstantes, receptantes & similes: illi primo loco ad restitutionem obligantur; isti verò in subsidium & defectum, si priores solvendo non sint. Quod si unus ex pluribus in solidum & pro illis conveniatur solus, ac solvat, regressum contra reliquos pro rata habebit in foro interno & etiam externo, si ante solutionem fuerit sibi à damnificato actiones contra alios [illegible] ne in pari causa ipse sit deterioris conditionis, quàm alij, quibus æquè vel magis damnum imputandum fuit.

Quod si denique omnes damnificantes solvendo non sint (sicut plerumque inter milites in bello injusto contingit) inopia [illegible] tisper, usque dum media solvendi [illegible] cusat. *l. nam is nullam. 6. ff. de Dolo.* [illegible] que tenetur aliquis ex causa restitutionis ipsum necessariis alimentis privare, [illegible] in foro conscientiæ, cùm ordinato jure [illegible] mùm spectetur proprij individui conservatio, & in necessitate famis liceat etiam [illegible] subtrahere. Longius hæc deducuntur [illegible] Mol. *cit. loc. disp. 729. & aliquot* [illegible] item apud Paul. Lay. *in Theol. mor.* [illegible] *tract. 2. c. 5. & 6.*

Demum non est omittenda vulgaris [illegible]

ſtio an ſicut in Jure civili damnum datum ex quaſi delicto, vel quacunque culpa etiam leviſſima reſarciri debeat, ita etiam in judicio animæ & conſcientiæ. &c. &

Dico I. ſi leges civiles jubeant damnum reſtitui ſine vera & propria culpa, ſicut tenetur habitator loco dejicientis vel effundentis; nauta, caupo vel ſtabularius pro delicto famuli, dominus pro damno animalis; tales leges ex generali doctrinâ non obligant in conſcientia ante ſententiam Judicis: quia cùm non fundentur in contractu vel delicto proprio, cenſentur quaſi pœnales ad eum finem latæ, ut homines in domibus ſuis tantò accuratiores ad damna aliorum impedienda reddantur: quin etiam inde arguitur, quòd iſtæ actiones ad inſtar aliarum pœnalium contra hæredem non dentur. *L. ſi verò. 5. §. hac autem actio. ff. De his, qui dejec. vel effuderint. l. ſi plurimum. 5. §. 1. in fine. ff. de Noxal. actionib.* ſi tamen nauta, caupo vel ſtabularius pacto promiſiſſet, ſe omne damnum quovis modo viatoris rebus inferendum compenſaturum, tunc ex pacto etiam in conſcientia obligatio naſceretur.

46 *Dico* II. ſi damnum culpâ propriâ etiam leviſſimâ datum ſit, probabilius in conſcientia ad reſtitutionem tenebitur damnificans ex illo generali principio, quod lex juſta & obligans in foro externo, ſi merè pœnalis, aut in falſa præſumptione non ſit fundata, etiam in foro interno juſta & obligans cenſeatur. Quòd autem lex civilis concedens actionem ex culpâ leviſſimâ juſta ſit in foro externo, inde apparet, quòd cùm alteruter debeat damnum pati, vel damnificans vel damnificatus, utique juſtius ſit, ut damnum ferat damnificans, qui in culpa fuit, quàm damnificatus, qui ſine culpa.

47 Idque confirmatur, quòd eædem Leges Civiles etiam Jure Canonico approbentur in *c. ult. h. t.* Canones autem non tantum forum externum, ſed etiam animarum periculum conſiderant, *c. 2. de Conſtitut. in 6.* Nec verum eſt, quod quidam contendunt, *Legem Aquiliam* quoad præſtationem culpæ leviſſimæ merè pœnalem eſſe, conſequenter in conſcientia non obligare, eò quòd contra hæredes actio ex ea competens non detur. *L. inde Neratius. 23. §. hanc actionem. ff. Ad leg. Aquil.* Etenim quamvis hoc argumento Lex judicetur pœnalis & ex delicto; non tamen ſtatim infertur poteſt, eſſe merè pœnalem: Et ſi omnis actio à conſcientiæ foro excluditur, quæ contra hæredes non tranſit, nimis probatur etiam contra ipſos adverſarios, quòd nimirum damnum dolo datum vel ex lata culpa in conſcientia non obliget: quia Jure Civili nulla talis actio, quæ ex delicto competit, contra hæredem tranſit, niſi inde locupletior factus, aut lis cum defuncto conteſtata fuerit. *L. un. Cod. ex delictis defunctorum.* Igitur alio modo diſtinguendum eſt, quòd ſcilicet *Lex Aquilia* tantùm pro parte ſit pœnalis, in quantum excedit æſtimationem ſimpli, & datur retrò, *quanti plurimi*, ut ſuperiùs circa initium hujus §. dictum & hoc reſpectu nulla 48
eſt ante Judicis ſententiam in conſcientia obligatio illum exceſſum reſtituendi. At verò in quantum Lex Aquilia jubet ſimplicem æſtimationem damni præſtari, pœnalis non eſt, ſed æquitati naturali conformis, & ſaltem Jure Canonico inſpecto contra hæredes damnificantis competit. ſæpè cit. *c. ult. de Sepulturis. & c. in literis. 5. de Raptoribus.*

Interim ſi culpa adeò leviſſima & exigua 49
foret, ut in morali æſtimatione hominum damnum inde ſecutum majori ex parte caſui quàm culpæ adſcriberetur, valdè videtur probabile, damnificanti non eſſe integram damni reſtitutionem injungendam, ſed partis tantùm juxta proportionem culpæ & prudentis viri arbitrium, atque etiam in

foro externo saltem de æquitate tali casu transactionem inter partes à Judice procurandam esse, per ea, quæ tradit Laym. *l. 3. tract. 3. p. 1. c. 6. n. 4.*

50 Quid autem, si absque peccato mortali, vel veniali, adeòque sine culpa Theologica, sed ex culpa Juridicè tantùm æstimata, sive facto suo scienter, bonâ tamen fide, aut sine deliberatione vel provisione mali patrati, quis alteri damnum dederit, v. g. rem alterius, quam existimavit suam destruendo, vel corrumpendo, ex incauto & indeliberato impetu aliquid per fenestras ejiciendo &c. Non oriri tali casu obligationem restituendi in conscientia ante sententiam Judicis existimant multi graves DD. relati à Paulo Laym. *cit. cap. 6. num. 2.* Quæ sententia saltem ob authoritatem DD. ab extrinseco probabilis est: ab intrinseco autem videtur pati difficultatem non modicam: quia Lex Civilis his casibus concedens actionem contra damnificantem in factum, quo alteri saltem materialiter injustè damnum intulit, vix est credibile, quòd merè pœnalis vel in falsa præsumptione fundata sit, quin potius censeri debeat justa & æqua, cum factum cuique suum non alteri nocere debeat, & alteri per alterum iniqua conditio inferenda non sit. *L. non debet. 74. cum similibus ff. de*

51 *R. J.* Addunt tamen plerique ex cit. DD. illam suæ sententiæ limitationem, ut si v. g. ex commodato, locato vel alio contractu, vel pacto teneatur mihi aliquis ad conservationem rerum mearum, & damnum accidat culpâ juridicè tantùm æstimata, quæ ex natura illius contractûs præstanda est, licet non concurrat peccatum seu culpa Theologica, nihilominùs ob promissionem implicitam, quæ sit ex natura contractûs, teneatur mihi etiam in conscientia ante sententiam Judicis illud damnum resarcire. Itaque

Dico III. Si natura alicujus contractûs sit ut in eo tantùm lata culpa, ut in deposito, vel levis tantùm, ut in locato præstetur ob re occasione contractûs, vel ullus inde accessi (aliud si extra contractum vel ultra de concessum (leviss. culpa damnum contingat, non teneri damni restitutionem. Quis rem apud se depositam certo die ad alium locum domûs suæ cum eadem, sed non cautissime portat, neque fregerit culpâ sua levissima? Quando enim vi contractûs res agitur, vel tractatur res aliena, natura rum foret, aliquem ad majorem diligentiam obligare, quàm ipsa natura contractûs exigit. Unde quod in *l. qua actione, ff. Ad leg. Aquil.* dicitur, aliquando propter unum idemque damnum factum ex contracto, vel ex lege Aquilia agi posse, recte dicatur, ut ex Leg. Aquil. actio quidem commodetur, sed secundum naturam contractûs locationis ad levem tantùm, non rò levissimam culpam præstandam. Non propterea supervacua erit Legis dispositio, quòd ex locato agi possit, cum ex lege Aquilia propter pœnam quintæ partis actor plùs consequatur, quàm ex locato. Lin. *d. tract. 2. disp. 6. sub. num.*

TITULUS XXXVII.

De Pœnis.

SUMMARIA.

1. *Pœna conventionales qualiter approbatur ab Ecclesia.*
2. *Pœna delictorum aliquando à Jure sunt determinatæ, aliquando arbitrariæ.*
3. *Quando sunt determinatæ, fori causa delictum ferori remittit vel mutatum pœnam.*
4. *Propter varias causas & circumstantias pœna quando augeri, aliquando minui debet.*
5. *Antiquorum Canonum rigorosa, plerumque desuetudine & laxatæ sunt.*

6. *Censuris non est facilè utendum à Judice Ecclesiastico.*
7. *Variæ pœnæ præter Censuras Jure Canonico usitatæ.*
8. *Pœna carceris quomodo usurpanda, & de pœna Canonica detrusionis in Monasterium.*
9. *Ad pœnam etiam ipso Jure illatam ante sententiam Judicis, saltem declaratoriam, exequendam nemo tenetur, nisi hoc ipsum specialiter in Jure expressum sit.*
10. *Pœnam exilij extra diœcesin tantùm Episcopus; Archiepiscopus verò extra totam provinciam potest imponere.*
11. *Depositio Verbalis quid sit & quomodo fiat.*
12. *Quid sit & quomodo fiat degradatio.*
13. *Degradatio actualis est actus ordinis Episcopalis.*
14. *Degradatum Ecclesiasticus Judex tradit curiæ sæculari, efficaciter tamen pro ipso intercedendo; & quomodo hoc intelligatur?*
15. *An Judex sæcularis circa degradatum novum processum formare possit.*
16. *Etiam in casibus à Jure non expressis ex gravissimo dicto Concilii potest ad degradationem.*
17. *Degradatus non semper debet tradi curiæ sæculari sed potest etiam ad perpetuos carceres damnari.*
18. *In legibus pœnalibus in dubio mitior interpretatio facienda.*
19. *Circa malefactores puniendos nec nimis clemens, nec nimis severus esse Judex.*

PRæter ea, quæ hactenus de diversis pœnis criminum dicta sunt, adhuc in *præsenti tit.* aliqua breviter adnotabimus.

1 *Notandum* igitur I. *pœnam* aliam esse ex *contractu*, aliam ex *delicto*. Pœna ex contractu dicitur pœna *conventionalis* & consensu partium apponitur, ut nimirùm certam quantitatem pecuniæ solvatis, qui contractum, transactionem vel compromissionem non servaverit. Est autem utile talem pœnam apponere contractibus, ut tantò firmiùs contractus observentur, & ne contra partem à contractu resilientem sit necessarium *interesse* probare *l. stipulatio ista. 30. §. alteri. 17. ff. de Verb. oblig.* Quòd si utraque pars contractui contravenerit, neutra pœnam petet, sicut & alia paria delicta mutuâ compensatione tolluntur. *c. constitutus. 7. h. t.* si verò una pars non servârit contractum quoad aliqua tantùm, ut si sub pœna tenebatur certo die centum v. g. solvere, & tantùm solverit 50. non tenebitur ad integram pœnam, sed tantùm pro rata, dumodo materia sit dividua, ut quia in dando consistit, vel pactum habeat plures articulos, in quorum uno contraventum sit. *c. suam. 9. & ibid.* Gloss. notabilis *in verb. persolutis. h. t.* Plura specialia circa pœnam, quæ compromissio seu arbitramento adjicitur, dicta sunt *in Tit. de Arbitris.*

Notandum II. quòd pœnæ delictorum 2
aliquando sint in jure expressæ & determinatæ; aliquando verò, cùm lex ipsa quidem actum prohibet, sed pœnam non statuit, vel certè non absolutè determinat, sint *arbitrariæ* juxta arbitrium & prudentiam Judicis infligendæ, quæ nonnunquam etiam ad majores & capitales pœnas extendi possunt, si ita qualitas delicti & particulares circumstantiæ postulent. *l. hodie. 13. ff. h. t. l. sacrilegij. 6. ff. ad Leg. Juliam peculatus.* Menoch. *de Arbitrar. jud. cent. 1. casu 86.*

Notandum III. Si pœna sit à jure deter- 3
minata, regulariter & sine causa eam à Judice remitti, vel commutari non posse, *nam facti quidem quæstio in arbitrio est judicantis, pœnæ verò prosecutio non ejus voluntati mandatur, sed legis authoritati servatur*, inquit Jurisconsul. *in l. 1. §. 4. ff. ad Senatusconsultum Turpillianum.* nisi judex sit S. Princeps, vel qui jus aggratiandi, vel remittendi pœnas ex privilegio, vel consuetudine habeat, ut hodierno tempore Princeps & Status Imperij.

Notandum tamen IV. Licet pœna sit cer- 4
to delicto determinata, propter particulares tamen circumstantias, quæ in facto talis delicti concurrunt, & ipsum delictum aggravant vel minuunt, etiam inferioribus ju-

dicibus competere poteſtatem, ut â pœna *ordinaria* Juris recedere & aliam *extraordinariam* graviorem vel leviorem pro ſua prudentia & arbitrio imponere valeant. Ita aggravatur delictum, & conſequenter augetur pœna ratione loci, temporis perſonæ, vel modi, ut ſi homicidium patratum ſit in Eccleſia, ſi in perſonam Eccleſiaſticam, vel ſanguine junctam, ſi proditoriè, vel per inſidias, ſi frequentia delinquentium jubeat ad terrorem pœnam exaſperari, *l. aut facta. 16. §. 1. cum §§. ſeq. ff. h. t.* Ita econtra diverſæ cauſæ minuentes pœnam enumerari poſſunt, ut dignitas perſonæ delinquentis quando eſt corporalis pœna, *l. 8. ff. de Decurionibus. & l. ſi quis. 38. §. 5. ff. h. t.* ætas vel ſimplicitas. *l. ferè in omnibus. 108. ff. de R. I.* ſi delictum factum ſit ex culpa tantùm, non ex dolo vel propoſito, vel ſi in ebrietate, ut dictum eſt ſuperiùs *in tit. de Homicidio*, ſi delictum ſumpſerit initium à juſto dolore, ut quia injuſtè invaſus exceſſit neceſſariam defenſionem Fach. *Lib. 1. Controv. c. 37.* quo faciunt text. *in l. ſi adulterium. 38. §. Imperator. ff. ad Leg. Iul. de adult. l. quid cum major. 14. §. ſi libertus. ff. de Bonis libertor.* ſi delinquens crimen in inquiſitione, & multò magis extra judicium per propriam denuntiationem ſpontè confeſſus ſit, ſaltem de jure Canonico, *c. inquiſitionis. 21. & ibi DD. de Accuſ.* quæ cauſæ ſicut & aliæ videri poſſunt apud. Jul. Clarum *lib. 5. ſententiarum. §. fin. q. 60*, & apud Tiraquell. *in ſpeciali ſuo tract. de Pœnis temperandis.*

5 Singulariter jure Canonico eſt advertendum, quòd antiqui Canones in imponendis pœnis præſertim depoſitionis, vel degradationis, item infligendis cenſuris fuerint proni & rigroroſi, quæ tamen hodie majori ex parte in deſuetudinem abierunt, adeò ut teſte Val. *h. t. §. 4. in fine*, ſi non omnes ſaltem pleræque pœnæ Juris Canonici [illegible] ſint *arbitrariæ*, & præſertim circa cenſuras eccleſiaſticas mandavit Trid. ne Judices eccleſiaſtici faciles ſint in illis ferendis, [illegible] omni alio modo deſtituantur, cum experientia doceat cenſuras eccleſiaſticas [illegible] de cauſis latas, contemni potiùs, quam obſervari. Trid. *ſeſſ. 25. de Ref. c. 3.*

Notandum V. quòd de Jure Canonico præter cenſuras eccleſiaſticas (de quibus [illegible] feriùs in Tit. *de Sent. excom.*) variæ [illegible] pœnæ, ut I. pœna pecuniaria, vel ſubtractio fructuum beneficialium, ſi Clerici beneficiati delinquant, quas tamen pœnas pecuniarias non poteſt Epiſcopus ſibi, vel [illegible] officialibus de Jure applicare, ſed debet [illegible] locis, vel pauperibus diſtribuere, ne [illegible] tur ex aliorum delicto lucrum affectare [illegible] *h. t.* Trid. *d. c. 3. de Reform. in cauſis* [illegible] *rò & ſeſſ. 23. cap. 3. Reform. cap.* [illegible] *ſi quis autem.* II. Pœna carceris: [illegible] Jure Canonico & etiam hodierno [illegible] cum ſæcularium carcer non tantùm eſt [illegible] cuſtodia, ſed etiam pro pœnâ ad tempus [illegible] ſi cauſa tam atrox & capitalis ſit in perpetuum quoque adhibetur. *cap. novimus* [illegible] *de Verbor ſignificat. c. 3. h. t. in 6.*

De Jure verò Civili ſcripto carcer [illegible] quidem appellatur, potiùs tamen [illegible] ſtodia, quam pœnâ ultimâ ſtatuitur [illegible] *damnum. 8. §. ſolent. ff. h. t.* & [illegible] gravi afflictione incarcerandos eſſe, [illegible] lore carceris pereant, jubet Imperator [illegible] *1. Cod. de Cuſtodia reorum.* Quod [illegible] hodie obſervandum eſt judicibus, ſi [illegible] ceratus necdum de crimine convictus [illegible] dum in carcere graviùs affligi, vel omnino perire *innocentibus nimis miſerum*, [illegible] *centibus verò non ſatis ſeverum eſſe* [illegible] *gnoſcatur*, ait Imperator *cit. loco.* [illegible] pœnam carceris etiam referri poteſt, [illegible] olim frequenter in uſu erat, detruſio in [illegible]

nasterium, non ut delinquens ibidem contra suam vel Abbatis & Conventûs voluntatem professionem faciat, sed ut inclusus maneat, & pœnitentiam agat. *c. 2. de Aduli. & passim alibi.*

III. Verberatio, seu modica castigatio corporalis, quæ non transeat in pœnam sanguinis, *d. c. 2. & c. 1. de Calumniator. c. in archiepiscopatu. 4. de Raptoribus.*

9 IV. Privatio beneficiorum, quæ pœna, sicut & subtractio fructuum beneficialium aliquando ipso jure infertur, aliquando per sententiam judicis inferri mandatur: quo posteriori casu ad instar aliarum pœnarũ non obligat in conscientia, ut delinquens ultrò beneficio cedere, aut fructus beneficiales Episcopo, vel pijs causis consignare teneatur, antequam sententia in judicio contra ipsum lata sit. Sed & priori casu obligatio in conscientia non potiùs nascitur, quàm si sententia declaratoria sequatur, quâ judex pronuntiet & declaret, quòd delinquens pœnas Juris incurrerit, ut communiter tradunt interpretes, per *cap. cum secundum. 21. de Hæreticis. in 6.* Nisi Canon ob certa aliqua delicta vel causas in specie expresserit, quòd aliquis ipso jure sit privatus beneficiis vel fructibus, etiam aliâ declaratione non secutâ, ut in *extravag. ambitiosæ. de Rebus Ecclesiæ non alien.* & in Trid. *sess. 13. de Reform. cap. 1. vers. si quis autem.*

10 V. Exilium vel relegatio. *c. 1. de Calumniatoribus:* & quidem Episcopus potest relegare extra Diœcesim, Archiepiscopus verò etiam extra suam totam Provinciam. *c. 1. & ibi* Barb. *n. 4. de Arbitris. c. tuarum. 11. de Privilegiis.*

11 VI. Depositio; est autem depositio privatio ordinum Clericalium, eaque duplex *Verbalis* & *Realis*. *Verbalis* est, quando per sententiam Episcopi vel Vicarij ejusdem speciale ad hoc mandatum habentis Clerico executio suorum ordinum, & promotio ad altiores in perpetuum interdicitur: qui tamen Clericus ita verbaliter depositus, seu quod in effectu idem est, perpetuò suspensus, manet adhuc Clericus Clericalibus privilegiis gaudens. *cap. cùm non ab homine. 10. de Judiciis.* Barb. *de Offic. Episc. alleg. 110. n. 7.* Imò post peractam pœnitentiam cum tali deposito Episcopus dispensare, & ordinibus suis eum restituere potest secundùm dicta superiùs in *Tit. de Furt. ad finem.*

Realis depositio, communiter *degradatio* appellatur, 12 privat Clericum non tantùm executione ordinum, sed etiam Clericatu, & omnibus privilegiis clericalibus, ut instar Laici habeatur, ipse tamen character SS. Ordinum, qui in anima imprimitur, indelebilis est, & auferri nequit: ideoque si contingeret, aliquem ex fallis probationibus condemnari & degradari, demonstratâ postmodum innocentiâ restitutus noviter ordinari non deberet; imò degradatus in casu extremæ necessitatis, si sacerdos foret, ex plurimum DD. sententia aliquem absolvere posset. Barbos. *ad Trid. sess. 14. de Sacram. pœnit. c. 14. n. 13.* Fit autem *degradatio* cum certâ solemnitate, quæ præscribitur *in c. h. t. in 6.* ut nimirùm prius sententia degradationis (quæ ibidem *degradatio verbalis* dicitur) feratur coram certo Episcoporum numero, scilicet in degradatione Presbyteri coram sex, in degradatione Diaconi vel Subdiaconi coram tribus. *c. Felix. 4. & seq. causâ. 15. quæst. 7.* quorum tamen Episcoporum loco, si comodè haberi non possint, hodie ex Trid. *sess. 13. de Reform. c. 4.* conceditur, ut totidem Abbates, vel in istorum etiam defectu alij Clerici in dignitate constituti intersint; quòd si Clericus in minoribus constitutus degradandus sit, hanc degradationem solus Episcopus sine assistentia aliorum peragere potest.

Deinde post sententiam latam degradandus sacris vestitus vestibus manibus habens librum,

librum, vas, vel aliud instrumentum, seu ornamentum ad ordinem suum spectans, ac si deberet in officio publicè celebrare, ad Episcopum adducendus est: cui Episcopus singula ornamenta & vestimenta singulariter aufert, incipiendo ab illo ornamento, quod in ultimâ ordinatione traditum fuit, & descendendo gradatim usque ad primam vestem, quæ datur in collatione tonsuræ Clericalis: tunc radetur caput illius, ne Clericatûs vestigium appareat. Addenda quoque in detractione insignium Clericalium sunt certa verba ablationem Clericatûs significantia, quæ in Rituali habentur, & ultimo loco hoc vel simili modo dicendum ab Episcopo. *Authoritate Dei omnipotentis, ac nostrâ tibi auferimus habitum Clericalem, deponimus, degradamus, & exuimus omni ordine, beneficio, & privilegio Clericali &c.*

13 Porrò *degradatio* actualis refertur inter actus ordinis Episcopalis, & ideò fieri non potest, nisi ab Episcopo consecrato. Glos. communiter recepta in *c. transmissam. 15. verbo, de talibus. de Electione.* Trid. *d. c. 4.* ibi: *& per seipsum ad actualem degradationem.* Panorm. *in cap. non potest. 3. de Sent. & rejudicata.*

Nihil tamen obstat, quin prolatio sententiæ degradationis per speciale mandatum committi possit Vicario, & executio sive actualis degradatio alteri Episcopo consecrato, si proprius Episcopus impediatur, vel consecratus non sit, juxta ea, quæ supra *Tit. de Officio ordinarii. §. 4. dub. 1.* diximus.

14 Post *degradationem* reus degradatus traditur judici sæculari, qui in actu *degradationis* præsens esse debet: pro eo tamen Ecclesia intercedit, ne mortem patiatur, *c. novimus. 27. de Verbor. significat.* licet verò *in eod. c.* dicatur, Ecclesiam debere *efficaciter* intercedere pro vita degradati: hoc tamen verbum, *efficaciter*, non est intelligendum, quòd Episcopus obligetur, ut eum liberet à pœna mortis, alias enim ipse leges Ecclesiasticæ frustra juberent in enormibus criminibus degradatum tradi judici sæculari secundùm leges civiles puniendum, sed hæc intercessio *efficaciter*, id est, seriò & ferventer facienda est, ad ostendendam consuetudinem Ecclesiasticam, ne Episcopus faciens *degradationem* videatur mortem degradati desiderare.

Nunquid autem judex sæcularis possit degradato novum processum facere, & de justitia causæ cognoscere? R. Esse distinguendum, an crimen sit mere Ecclesiasticum, ut hæresis, simonia, administratio Divinarum à non sacerdote facta &c. vel in mixti fori, ut homicidium, magia &c. primo casu tenetur judex sæcularis præcise eamdem sententiam declaratoriam judicis Ecclesiastici sine novo processu. *cap. ut inquisitionis. 18. §. prohibemus. de Hæreticis. in 6.* Altero autem casu poterit judex sæcularis ab Ecclesiastico petere processum, & ipse quoque novum super crimine facere, & punam, prout sibi de jure visum fuerit, infere. Panorm. *in cap. 1. de Officio judicis ordinarii. num. 12.* Cæterum criminum quæ Clericus degradandus est, in superioribus titulis, ubi in specie de singulis dictum egimus, nota sunt. Licet verò aliqui existiment, nunquam posse devenire ad degradationem, nisi in casibus nominatim in re expressis, nihilominùs magis probabile docet Panorm. *in c. etsi Clerici. 30. & cum non ab homine. n. 6. de Judiciis.* Gutierrus *lib. 5. sentent. §. fin. q. 38. n. 47.* etiam in aliis criminibus valdè enormibus reipublicæ vel Ecclesiæ damnosis, & generaliter, quoties Ecclesia non habet præsentem sufficientem ad vindicandum scelus, & terrorem aliis hominibus inferendum, poss-

judice Ecclesiastico pœna *degradationis*, & traditio curiæ sæculari statui, ut in parricidio, latrocinio, veneficio damnoso longiùs continuato &c. nam quòd ex causâ pœna præsertim arbitraria aggravari possit, jam ante præmissum est; ordinariè verò propter furtum, homicidium simplex in rixa factum, adulterium, aut simile delictum, grave quidem, sed non ex gravissimis, Clericus non degradatur, nisi fuerit incorrigibilis, sed alijs pœnis ac depositione verbali afficitur *d. cap. cum non ab homine.*

17 In illis quoque criminibus, quæ pœnam *degradationis* habent, non semper cogitur Episcopus degradatum tradere Curiæ sæculari, sed potest aliquando ad proprios carceres perpetuò condemnare, si ita pro qualitate causæ vel personæ sibi videatur, secundùm Gloss. *in c. de Hæretic. in 6.*

18 *Notandum ultimò*, in legibus pœnalibus eam interpretationem adhibendam esse, ex qua pœnæ potiùs mitigentur, quàm exasperentur: Ideòque si in Jure vel in facto dubium occurrat, an crimen commissum, vel quâ pœnâ puniendum sit, regulariter semper judex in mitiorem partem inclinare debebit, nisi concurrentes circumstantiæ aliud suadeant. *l. prospictendum. 11. & l. penult. ff. hoc tit.* veluti si in Jure Canonico *depositionis* pœna statuatur, non de *degradatione*, sed verbali tantùm *depositione* ordinariè accipiendum erit. Ita etiam in Jure civili pœna capitalis aliquando non de vitæ naturalis amissione, sed civilis tantùm, id est, deportationis, vel exilij intelligi potest, teste Harp. *ad Tit. de Injurijs. §. 1. n. 161.*

19 Interim circa reos legitimè de crimine convictos, & præsertim illos, qui atrocia perpetrârunt, malam consuetudinem contraxerunt, & exiguam vel nullam spem emendationis ostendunt, non nimis clemens esse debet judex, juxta illud *Exodi. 22. vers. 18. maleficos non patieris vivere.* & illud *Isaiæ. 26. vers. 10. misereamur impio, & non discet justitiam &c.* ne paulatim civitas, vel provincia malis hominibus repleatur, & tales liberati graviora crimina perpetrent, quæ judici non minima ex parte imputari poterunt. *Perspiciendum igitur est judicanti*, ait Jurisconsult. *d. l. 11. ne quid durius aut remissius constituatur, quam causa deposcat, nec enim aut severitatis aut clementiæ gloria affectanda est.*

TITULUS XXXVIII.
De Pœnitentiis & Remissionibus.

SUMMARIA.

1. *Pœnitentia alia est publica, alia privata; alia solemnis, alia non solemnis.*
2. *Solemnis non imponitur Clericis nisi depositis.*
3. *Publicè peccantibus etiam publica pœnitentia imponenda.*
4. *Quare à rigidioribus olim usitatis pœnitentijs recessum sit.*
5. *De institutione sacramenti pœnitentiæ.*
6. *De materia & forma hujus sacramenti: & quòd etiam sufficiat attritio.*
7. *Per literas, aut internuntium non licet confiteri.*
8. *Præceptum annuæ Confessionis & Communionis: ejusque omissæ pœnæ.*
9. *De consuetudine Confessio debet fieri in Paschali tempore: & quid si tunc omissa, alio verò tempore anni facta sit?*
10. *Quæ obligatio Medicis circa ægros à Jure imposita admonendi de Confessione.*
11. *Quid si remissio & indulgentia?*
12. *Satisfactio Christi nobis applicari debet, ut prosit ad remissionem peccatorum.*
13. *Indulgentiæ aliæ totales & plenariæ, aliæ partiales, & quid sit carena?*
14. *Clausulæ de pœnitentijs injunctis &c. indulgentijs addi solita, non restringit indulgentiam, quæ etiam intelligatur de injungendis.*
15. *Quam utile sit lucrari indulgentias.*
16. *Indulgentias concedere principaliter pertinet ad S. Pontificem: & quas possint concedere Episcopi.*

17. *Remissio & actus Jurisdictionis, & quomodo possit extendi ad non subditos?*
18. *Exempti possunt lucrari Indulgentias.*
19. *Episcopus etiam solùm confirmatus potest dare Indulgentias.*
20. *Quid sit Jubilæum.*

Sicut pœnæ, de quibus *præced. tit.* dictum, ad forum judiciale, institutâ scilicet accusatione vel inquisitione super criminibus, pertinent, ita *pœnitentiæ* spectant ad forum pœnitentiale, & expiationem conscientiæ.

1 *Pœnitentiæ* aliæ sunt *publicæ*, aliæ *privatæ*, sive sacramentales; erat enim hic antiquioris præsertim Ecclesiæ usus, ut peccata publica cum hominum scandalo patrata, non nisi publicâ confessione & pœnitentiâ coram Episcopo vel pœnitentiario ad hoc specialiter constituto expiarentur: secretiora verò, & absque majori scandalo facta confessione secretâ & sacramentali. *c. si peccaverit. 19. causâ. 2. q. 1. & c. 1. h. t.*

Publica pœnitentia alia est *solemnis*, alia *non solemnis*. *Solemnis* pœnitentia est, quæ solemniter in Ecclesia cum cæremoniis certis indicitur & peragitur, quæ cæremoniæ describunt ur *in capite. 64. dist. 50.* ut scilicet ad initium quadragesimæ publici peccatores & pœnitentes induti saccis & nudis pedibus ad Ecclesiam veniant, & inde à ministris Ecclesiæ certo ritu & certis orationibus dictis expellantur. Hæc solemnis pœnitentia separat pœnitentem à communione fidelium, & sacramentorum perceptione (exceptis mortis articulo) usque ad plenam satisfactionem: quia verò etiam minuit existimationem & famam pœnitentis, propterea Clericis nisi depositis imponi non debet: imo publicè & solemniter pœnitentes tanquam infames & irregulares ad Clericatum non admittuntur. *c. confirmandum. 65. & seqq. d. dist. 50.*

2 *Publica* pœnitentia *non solemnis* est, quæ ex publica quidem confessione, in publico delicto, sed absque cæremoniis Ecclesiæ indicitur, ut si alicui publice jejunum vel peregrinatio imponitur, de quibus pœnitentiis videri poterunt Canones pœnitentiales, qui solent imprimi post Decretum Gratiani.

Istæ porro publicæ & solemnes pœnitentiæ, licet hodie parum in usu sint, mandat tamen Concilium Trid. *Sess. 24. de Reform. c. 8.* ut publicè cum scandalo peccantibus publica etiam pœnitentia pro qualitate & gravitate culpæ imponatur, & hic impleatur dictum Apostoli *1. ad Tim.* qui vult publicè peccantes palam esse corripiendos, nisi Episcopus judicaverit pro circumstantia rei magis expedire, ut pœnitentia publica in secretam commutetur.

Illud quoque observandum est, quòd Canones antiqui pœnitentiales in imponendis pœnis admodum rigorosi fuerint ob fervorem primitivorum Christianorum, adeò ut pro uno peccato mortali septem & plurium annorum pœnitentiam nonnunquam injunxerint: quia verò deinde dilatâ Ecclesiâ, & refrigescente charitate ob grandem tatem pœnitentiæ multi impœnitentes manserunt, & potiùs contempta pœnitentiâ in profundum malorum descenderunt, ideo pia mater Ecclesia succedentibus temporibus de illo primo rigore aliquid remisit, & pro suâ ampliſſimâ potestate solvendi & ligandi pœnitentias arbitrarias constituit.

Privata pœnitentia est illud pœnitentiæ & secretæ confessionis Sacramentum, quod unanimi Ecclesiæ consensu tunc primùm à Christo institutum creditur, quando resurgens à mortuis insufflavit discipulos suos dicens: *accipite Spiritum S. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: quorum retinueritis, retenta sunt. Joan. 20. & Matth. 18.* Cum ergo hæc potestas

retinen-

retinendi peccata, à Christo concessa in Ecclesia exerceri non possit, nec dijudicari, quæ peccata remittenda, vel retinenda sint, quales pœnitentiæ injungendæ, quæ ad evitanda peccata consilia danda, nisi peccatores sua peccata recenseant & super singulis remissionem rogent, ideò Ecclesia Catholica contra hæreticos semper tenuit & docuit, oportere pœnitentibus omnia peccata mortalia (non item venialia,) quorum post diligenem sui excussionem conscientiam habent cum circumstantiis, non quidem omnibus, sed saltem illis, quæ speciem mutant, & peccatum, de uno genere peccati in aliud transire faciunt, v.g. de fornicatione in adulterium, vel incestum &c. in confessione exprimere, super quibus deinde recensitis peccatis, & omnibus aliis, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, à sacerdote ad audiendas confessiones approbato & in pœnitentem ordinariam vel delegatam jurisdictionem habente judicium formetur, & absolutio, nisi Pontifici vel Episcopo reservata fuerint, impertiatur: ita tamen, ut in extremâ necessitate, seu mortis articulo, vel periculo sine recensitione peccatorum, si ea ob moram periculosa, vel defectum loquelæ impossibilis sit, à quolibet sacerdote de quibusvis peccatis, quomodocunque reservatis absolutio concedi debeat.

Declaravit Ecclesia præterea formam hu- 6
jus sacramenti esse in illis Ministri verbis: *ego te absolvo &c.* preces verò quasdam, ut *misereatur &c.* & *Passio Domini &c.* laudabiliter de more Ecclesiæ adjungi solitas ad ipsius sacramenti essentiam, formam vel necessitatem non spectare. Materiam autem esse ipsius pœnitentis actus, scilicet contritionem, confessionem & satisfactionem, & quidem nomine contritionis generaliter intelligi animi dolorem ac detestationem de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero: neque tantùm illum perfectum actum charitatis erga Deum, quæ propriè contritio dicitur, quo detestamur peccatum super omne malum tanquam repugnans summo bono dilecto per fidem cognito, sed etiam illum dolorem imperfectum, qui *attritio* vocatur, & ex turpitudine peccati & pœnarum metu concipitur. Quamvis enim hæc imperfecta contritio sine sacramento, sive actuali confessione non deleat peccata (sicut tamen delet illa perfecta saltem in casu, quo sacramentum haberi non potest) cum sacramento tamen sufficit, prout hæc omnia habentur in Trid. *Sess. 14. de Sacram. pœnitent.* & eadem passim prolixiùs tractant Theologi morales & Scholastici. Videri etiam poterunt, quæ de jurisdictione & approbatione Confessariorum dixi in *libello de Parocht. in c. 2. de Pœnitentia.*

Novissimè à Clemente VIII. declaratum refert Barb. in *c. omnis. 12. h. t. n. 12.* non 7
licere per literas aut internuncium absenti sacerdoti peccata sua confiteri, adeò ut contraria sententia tanquam omninò improbabilis damnetur, & eam tanquam probabilem admittentes vel defendentes (intellige si scienter & quasi per contumaciam post cognitam hanc declarationē tenuerint) excommunicationem reservatam incurrant.

Cœterùm Jure Ecclesiastico statutum est 8
in *c. omnis utriusque. 12. h. t.* ut hoc *privatæ* pœnitentiæ sacramentum ab utriusque sexûs fidelibus, postquam ad annos discretionis pervenerint, saltem semel in anno peragatur, & Eucharistiæ sacramentum ad minùs in paschate reverenter suscipiatur, temerè autē & sine rationabili causa, ac proprii Parochi consilio seu licentia omittentes vivi ab ingressu Ecclesiæ arcentur, & morientes Ecclesiasticâ sepulturâ priventur. Quamvis verò in hoc Canone non ita ex-

præsè determinatur, quòd Confessio & Communio sacramentalis præcisè in Paschate singulis annis peragi debeat, & inde plerique inferant de jure satisfieri proposito Ecclesiastico, si in quavis anni parte pœnitens peccata sua confiteatur, sicut concludunt citati apud Barb. *in eodem c. omnis. n. 5.* non obstantibus etiam illis verbis, *ad minus in Pascha:* quia videtur esse sensus, *si nullo alio tempore, saltem in Paschate:* nihilominus consuetudo universalis Ecclesiæ introduxit, ut singuli fideles tempore Paschali Sacramentum pœnitentiæ & Communionis peragere teneantur. Interim si quis aliâ anni parte confessus fuisset, & communicâsset, in Paschate verò omisisset, non putarem eum ex hac solùm causa sepulturâ Ecclesiasticâ privandum: quia illa pœna in eos tantùm à Jure lata est, qui toto anno Pœnitentiam omittunt, & inde non leviter de hæresi suspecti redduntur. Licèt autem consuetudine ex post facto introducta sit obligatio præcisè confitendi in Paschate, & huic consuetudini laudabili contravenientes saltem arbitrariè puniri possint, & soleant, illam tamen valdè magnam pœnam privationis sepulturæ non reperimus tali casu institutam: aliundè verò nota est regula, quòd in pœnalibus semper mitior interpretatio adhibenda sit, nec pœnæ ultra casus expressos facilè extendendæ. *l. penult. ff. de Pœnis. c. odia. de R. I. in 6.*

10 Medicis etiam speciale præceptum datur in *c. cum infirmitas. 13. h. t.* & in Bulla Pii V. quæ incipit: *Super gregem Dominicum &c.* ut ad ægrotos vocati non tantùm nihil suadeant, quod peccaminosum est, sed ægrotos ante omnia admoneant, & inducant, ut confessionem præmittant; *cum infirmitas corporalis*, inquit Pontifex in *d. c. 13. nonnunquam ex peccato proveniat, dicente Domino languido, quem sanavit. Joan. 5. vade, & noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* quod tamen quidam cum Nav. *in Manuali confessariorum. c. 25. n. 61.* intelligunt, si morbus periculosus sit, & ita etiam consuetudo videtur declarare: quamvismagis optandum & menti & verbis Canonis conformius esset, etiam in aliis morbis gravibus per expiationem peccatorum Deum sibi prius conciliare, tum quòd diuturna pœnitentiæ præsertim ægris periculosa sit, tum quòd ratio Canonis etiam in aliis quam lethalibus morbis locum habeat: tum denique quòd per dolores & molestias morbi æger multùm promereri & pro peccatis anteactis satisfacere valeat, si infirmitas gravis per pœnitentiam constituta sit.

Remissio condonatio satisfactionis, seu temporalis pœnæ Deo pro peccatis debitæ, remissio alio nomine *indulgentia* nominatur, *c. quod autem 4. h. t. junctis. indulgentiæ. 3. eodem in 6.* Enimverò quod Ecclesia ex potestate clavium sibi à Christo *Matth. 16.* traditarum *salvit super terram in terris, solutum etiam est in cœlis* porrò remissionem facit Ecclesia per singularem applicationem meritorum Christi & Sanctorum ejus: nam licet Christus totum Deo Patri suo satisfecerit pro peccatis omnibus, tamen hæc satisfactio non profuit remissionem peccatorum, nisi quatenus cui applicatur, vel immediate per ipsum Christum, vel perceptionem Sacramentorum, vel per Vicarium Christi Romanum Pontificem: alias enim si Christus pro Jam suam satisfactionem voluisset omnibus indistinctè omnia peccata remittere, & curam salutem conferre, frustra instituisset Sacramenta, frustra peccatores non agere fructus dignos pœnitentiæ à Regno cœlorum in multis Evangelii locis exclusisset frustra Pastori Ecclesiæ claves ad ligandum

solvendum concessisset. Neque propterea per satisfactionem nostram aliquid derogatur meritis Christi, ut cavillantur hæretici, qui licentiâ & libertate peccandi seducti horrent pœnitentiam, & satisfactionem: quia hæc ipsa satisfactio non aliter vim & effectum habet, quàm ex satisfactione Christi, à quo offertur Patri, & per quem acceptatur à Patre, sicut declaravit Trid. *sess. 14. de Sacramento Pœnitentiæ. c. 8.*

Dividuntur *indulgentiæ*, quòd aliæ sint 13 *totales* sive *plenariæ*, aliæ *partiales*: per illas remittitur tota pœnitentia & satisfactio, sive in hoc, sive in altero sæculo sustinenda: per has autem tantùm pars aliqua pœnitentiæ, ut si indulgentia unius anni, septenni, 40. dierum concedatur, sensus est, remitti pœnitentiam, quæ alias secundùm rigorem Ecclesiæ tot annis, vel 40. diebus (quæ pœnitentia 40. dierum in Canonibus *carena* dicitur *c. 8. de Accusat.*) peragenda fuisset.

Sed hic movetur non inutilis quæstio, an 14 cùm literæ indulgentiarum ordinariè secundùm stylum Curiæ Romanæ soleant habere adjunctam clausulam; *de pœnitentiis injunctis &c.* tales indulgentiæ etiam sint intelligendæ de illis pœnitentiis, quæ per Confessarium quidem injunctæ non fuerunt, fuissent tamen secundùm gravitatem peccatorum, & de rigore Canonum pœnitentialium injungendæ? R. Benigniorem esse interpretationem DD. quòd hæc clausula non sit restrictiva indulgentiarum, sed ampliativa, habens subintellectam particulam *etiam*, ut sit sensus: *etiam de injunctis pœnitentiis &c.* nam præterquam, quòd indulgentiæ sint gratiæ & favorabiles animæ, ideòque latiùs interpretandæ, juxta vulgatas juris regulas, Ecclesia quando concedit id, quod est majus, & difficiliùs concedi solet, intelligitur etiam in eodem genere concessisse, quod est minus. *c. ex parte. 27. de Decimis.* sed plus est, & difficiliùs conceditur remissio pœnitentiæ injunctæ, utpote Divino & humano præcepto debitæ, & per quam remissionem turbatur & impeditur inferioris judicis pœnitentiam injungentis jurisdictio, quàm concedatur remissio pœnitentiæ injungendæ, quæ incerta & indeterminata est, ergo concessa remissio super injunctis pœnitentiis non immeritò etiam de injungendis explicanda erit.

Quæ interpretatio præsertim hodierno statu Ecclesiæ, ubi non ampliùs tam longæ & graves pœnitentiæ, sicut olim injunguntur, adhiberi debet, cùm alias nunquam vel rarissimè indulgentiæ cum prædicta clausula: *de injunctis pœnitentiis*, utilitatem adferrent. Ponor. *in c. cum ex eo. 14. h. t.* 15 *n. 6.* Suarez. *to. 3. disp. 50. sect. 3.* Unde ulteriùs notandum est, valdè utile esse pœnitentibus, ut studeant indulgentias ab Ecclesia concessas lucrari, & divinæ Justitiæ potiùs per indulgentiam & remissionem Ecclesiæ, quàm per modicas pœnitentias à Confessariis injungi solitas satisfacere.

Indulgentiarum concessio primò & principaliter ad summum Pontificem spectat, cujus est dispensare thesaurum Ecclesiæ ex meritis Christi & Sanctorum collectum *extravag. 2. h. t. inter Comm.* Deinde verò per speciale privilegium etiam à summo Pontifice inferioribus Prælatis concedi potest jus dandi indulgentias, sicut concessum est Episcopis in dedicatione Ecclesiæ, unius anni, & in anniversario ejusdem dedicationis 40. dierum indulgentiam dare, & non amplius; sive ab uno sive à pluribus Episcopis Ecclesia consecretur. *c. cum ex eo. 14. h. t.* 16

Est autem *remissio* actus *jurisdictionis* 17 sicut ligatio, cùm contrariorum eadem ratio censeatur, ideoque non prodest, nisi subditis remissio concedentis, alienis verò tunc

solùm, si à propriis suis Ordinariis habuerint licentiam alienæ jurisdictioni & remissioni se subjiciendi: nam prorogatio jurisdictionis in spiritualibus fieri non potest absque proprii Judicis, & pastoris consensu. *c. quod autem. 4. h. t.*

18 Exempti tamen etiam lucrari possunt indulgentias Episcopales: nam in his favorabilibus, sicut in commutatione & dispensatione votorum &c. probabiliùs etiam sine speciali licentia summi Pontificis, cui immediatè subsunt, possunt se subjicere jurisdictioni Episcopi, ne aliàs propter exemptionem ex gratia sibi concessam sint deterioris conditionis, quàm alii non exempti contra regulam, quòd id, quod ob gratiam alicujus est introductum, non debet in ejus odium re-

19 torqueri. *quod ob gratiam. de R. I. in 6.* Præterea hic actus jurisdictionis non habet necessariam connexionem cum Ordine Episcopali, quia est condonatio pœnæ extra Sacramentum & extra forum internum pœnitentiale, ideóque Episcopus tantùm confirmatus, quamvis non consecratus, indulgentias rectè concedit, cùm per solam confirmationem tanquam Pastor accipiat claves Ecclesiæ, quarum authoritate aliquem extra Sacramentum solvere, vel ligare potest, ut in tit. subsequenti dicetur. Panor. *accedentibus. 12. de Excessibus Prælatorum.*

20 Demum remissio amplissima est *Jubilæum*: sicut enim in lege Veteri quinquagesimus annus *jubilæus & remissionis* dicebatur, quo Judæi debita & hypothecas aliàsque possessiones prioribus dominis remittebant, servos libertate donabant, *Levit. 25.* quæ *remissio* præfiguratio erat *remissionis peccatorum* adventu Christi faciendæ: ita Ecclesia in Lege nova pro solatio fidelium introduxit *annum Jubilæi*, in quo præter plenam remissionem peccatorum, alias insuper gratias addere solet, ut liberam electionem Confessarii cujuscunque, absolutionem à reservatis quibuslibet, commutationem votorum &c. Licet verò de jure hic annus Jubilæi (qui olim primùm 100. deinde 50. nunc concessus fuit) hodie 25. quovis emendatur illis tantùm, qui urbem Romam & Basilicas Apostolorum Petri & Pauli visiverint, suspensis interim omnibus aliis indulgentiis plenariis per orbem, ut fideles tanto diligentius Romam veniant ad lucrandum Jubilæum, ut in *extravag. 1. 2. & 3. ter Commun. h. t.* habetur: solent tamen Pontifices sæpius pro suo arbitrio et causa aliqua urgente scilicet ad concilianda bellum & avertendum periculum communis mali frequentiùs per totum orbem Jubilæa sive plenissimas indulgentias cum privilegio Jubilæi non quidem per integrum annum, sed aliquot hebdomades in quovis anno indulgere. Præ cæteris videri potest Egidius Gobat in suo tractatu *de Jubilæo Jubilæo*, in quo pro Confessariis multas utiles practicas quæstiones tempore Jubilæi currentes resolvit.

TITULUS XXXIX.

De Sententia Excommunicationis.

QUamvis rubrica hujus tit. tantùm *Sententia Excommunicationis* inscribatur, tractatur tamen hic non tantùm de *excommunicatione*, sed etiam de *censuris* Ecclesiasticis, quarum nomine in diversis materiis frequens mentio accidit. Sit proinde

§. I.

De Censura in genere.

SUMMARIA.

1. *Quid dicatur & sit censura?*
2. *Censura est spiritualis & medicinalis: non perpetuum, exceptâ suspensione.*

3. *Censura non potest ferri nisi in Christianos baptizatos, & viatores.*
4. *Quomodo defuncti excommunicari vel ab excommunicatione absolvi possint?*
5. *Animabus in purgatorio conceduntur à S. Pontifice Indulgentiæ tantùm per modum suffragii.*
6. *Censura non potest ferri nisi pro delicto externo, & mortali.*
7. *Qualis contumacia & monitio ad inferendam censuram requiratur.*
8. *Quando censura ipso Jure infertur, nulla alia monitio necessaria est.*
9. *Pro sententia tamen declaratoria ferenda præexquiritur citatio illius, qui pro excommunicato v. g. est declarandus.*
10. *Ignorantia non tantùm facti, sed etiam Juris & probabilis ipsius censuræ ab ejus incursione excusat.*
11. *Quæ sit differentia in effectu inter alias pœnas, seu irregularitatem, & inter censuras?*
12. *Ecclesiasticis Prælatis competit potestas ferendi censuras; non Laicis: nec de Jure inferioribus Judicibus Ecclesiasticis, ut Archidiaconis, Archipresbyteris &c.*
13. *Abbates habent potestatem.*
14. *Prælatis confirmatis etsi non consecratis congruit potestas censuras ferendi.*
15. *Abbatissis illa potestas proprie non competit.*
16. *Censuræ privant bonis spiritualibus Ecclesiæ publicis, non privatis.*
17. *Si censura affectus se emendat, censura tollitur, sed non sine absolutione.*
18. *Censura alia est Juris, alia hominis: & quæ est Juris, alia latæ, alia ferendæ sententiæ.*
19. *Quæ verba in Jure importent censuram latæ vel ferendæ sententiæ.*
20. *Censura ab homine potest ferri vel generaliter vel in specie in certas personas.*
21. *Censuræ extra statutum ordinarium pro futuris culpis sunt de Jure prohibitæ.*
22. *Censuræ generales ad finem revelationis cum quibus conditionibus ferri debeant.*
23. *Vicarius in arduis non venit nomine Episcopi, saltem si in Jure particula restrictiva apponatur.*
24. *Monitoria generalia quomodo ad revelandum vel denunciandum obligent.*
25. *Revelationem inde secutæ non faciunt fidem ad inquisitionem criminalem: & de clausula monitoriis apponi solita.*
26. *Censuræ tres sunt species, Excommunicatio Suspensio & Interdictum.*

Censura apud Romanos officium & dignitas Censorum, qui corrigendis civium moribus præerant, dicebatur: aliquando pro ipsa correctione, castigatione vel decreto illius Magistratûs accipiebatur. Hinc etiam in Jure Canonico idem vocabulum receptum est ad significandam castigationem, punitionem & correctionem delinquentium. Potest autem definiri *censura* in genere, quòd sit pœna spiritualis, per quam homini baptizato delinquenti ac contumaci per Ecclesiasticam potestatem quorundam bonorum spiritualium usus aufertur, donec à contumacia recedat. Ita colligitur ex omnibus DD. de *Censuris* Ecclesiasticis scribentibus, & habent singulæ hujus definitionis particulæ suas considerationes. 1

Dico I. *censuram* Ecclesiasticam esse *pœnam spiritualem*: quia non versatur principaliter circa bona temporalia, vel afflictionem corporis, sicut pœnæ temporales, sed circa privationem bonorum spiritualium, scilicet administrationis, vel perceptionis Sacramentorum, communicationis suffragiorum &c. ut ex dicendis apparebit. Non est tamen *censura* propriè pœna vindicativa sceleris jam patrati, quin potiùs pœna medicinalis intendens futuram correctionem delinquentis contumacis, *c. 1. in princ. h. t. in 6.* Unde *censura* regulariter in perpetuum, vel ad certum tempus ferri non debet, sed ubi censuratus à contumacia resipuerit, & satisfactionem pro delicto obtulerit, absolvendus erit, *c. ex literis. 11. de Constitut.* Quod ordinariè verum est in *censura* excommunicationis & interdicti; sed suspensio ab ordine vel beneficio nonnunquam per modum propriæ pœnæ vindicativæ, & ob culpas præteritas etiam non datâ ulteriori contumaciâ delinquentibus Clericis in perpetuum, vel ad tempus infligitur. *c. un. de Clerico venatore.* & tunc 2

non

non retinent propriam naturam censurarum, sicut notavit Panor. *in c. sæpe contingit. 44. de Appell. n. 16.*

3 Dico II. censurandum debere esse *hominem baptizatum*: nam gentiles, qui nunquam per baptismum in Ecclesiam ingressi, ejusque subditi effecti sunt, & propterea etiam communicationem bonorum spiritualium, quibus per censuras priventur, cum Ecclesia non habent, censurâ non rectè afficiuntur, dicente Apostolo 1. *ad Corinth. 5. v. 12. quid mihi est de iis, qui foris* (hoc est extra Ecclesiam) *sunt, judicare? Nam eos Deus judicabit.* Addunt præterea DD. communiter, quòd homo censurandus debeat esse *viator*, id est inter vivos in hac mortali peregrinatione ad cœlestem patriam constitutus, propterea concludunt, quòd in mortuos censura aliqua propriè dicta ferri non possit: mortui enim de jurisdictione Ecclesiæ subtracti sunt, & eorum causa Dei judicio reservatur: *neque de eo, qui in divino judicio constitutus est, nobis vas est aliud decernere præter id, in quo eum dies supremus invenerit*, inquit Pontifex in *c. 1. & 4. causâ 24. q. 2.* & Gelasius Papa *in c. 2. eod. q. 2.* pro confirmatione adducit, quòd Christus *Matth. 16.* per illa verba: *quæcunque ligaveris super terram*, dederit quidem Petro potestatem ligandi super terram, scilicet vivos, non verò in terra, id est, mortuos.

4 *Opponitur* autem contra hanc assertionem I. *c. ult. eâd. causâ 24. q. 2.* ubi probatur, quòd hæretici etiam post mortem valeant ab Ecclesia anathematizari. II. *c. ànobis. 28. h. t.* ubi decedens excommunicatione, editis pœnitentiæ signis, permittitur etiam post mortem absolvi, & addit ibidem Pontifex, quòd in certis casibus à Canonibus denotatis ligâsse legatur Ecclesia mortuos & solvisse. III. quòd Ecclesia concedat indulgentias pro animabus in purgatorio, adeóque jurisdictionem & potestatem clavium etiam in mortuos exercet.

Verùm ob hæc argumenta, licet probabilia, non videtur recedendum à dictis, quæ plurium authoritate confirmat Barb. *in c. ànobis. n. 4.* V. Igitur ad *primum*, illud anathema, quod hæreticis post mortem infligitur, non esse excommunicationem strictam, quæ directè intendatur in animam mortui, utpotè jam de jurisdictione Ecclesiæ subtractam, sed potius quandam excommunicationem vel excommunicationem tantùm impropriam & indirectam, quæ principaliter dirigatur ad ipsos fideles, qui prohibentur, ne cadaver defuncti hæretici sepulturæ ecclesiasticæ mandent, vel pro ipso publicas preces offerant, aut certe nonnunquam per tale anathema declaratur, hæreticos jam vivis excommunicationem à sue latam incurrisse, & in ea decessisse &c. Adjicitur similiter dici potest, absolutionem quæ decedentibus præmissis pœnitentiæ signis post mortem datur, non esse absolutionem directam, sed potius sublationem prohibitionis, ex qua talis excommunicatus non poterat Ecclesiasticæ sepulturæ mandari, & participare fidelium orationibus: in esse declarationem, quòd mortuus ab excommunicatione datur. Ad *tertium*, communis est sententia, quòd Pontifex animabus in purgatorio non det indulgentiam per modum jurisdictionis, eas à pœnis absolvendo, sed tantùm per modum suffragii, exhibendo Deo satisfactionem ex communi thesauro meritorum Christi & Sanctor. adjunctis precibus, ut eam satisfactionem ad liberationem animarum misericorditer acceptare dignetur, sicut in terminis & pro certo tradit. Navar. *Indulgent. c. 7. n. 3.* ubi etiam fusè de hac jam disputationē, an tales indulgentiæ [illegible]

biliter liberent animas ex purgatorio, quæ cùm non sit nostri instituti, apud eundem authorem legi poterit.

6 Dico III. *Delinquenti & contumaci.* Porrò delictum, ob quod censura infligitur, debet habere tria adjecta. I. quòd sit delictum *externum* aliquo operè externo demonstratum, & non sit merè in animo & cogitatione positum: quia judicium humanum fori externi (aliud est de foro sacramentali pœnitentiæ) non cognoscit de internis, & non imponit pœnam cogitationis. *c. cogitationis. 14. de Pœnit. dist. 1.* Unde licèt hæretici incurrant excommunicationem ipso Jure, non tamen ille, qui hæresim solùm in animo fovet, priusquam verbo vel opere extrinseco eandem manifestârit, & ita quidem, ut ab aliis propterea de hæresi notatus fuerit, sicut superiùs in *Tit. de Hæreticis* pluribus explicavi. II. peccatum debet esse *mortale*, & non sufficit veniale: nam cùm censura sit ex maximis pœnis, debet esse commensurata delicto. *c. nemo Episcopor. 41. & seq. causâ. 11. q. 3.* quare præsertim in censuris, quæ ipso jure inferuntur, hoc notabile est, quòd sicut ob inadvertentiam, non sufficientem deliberationem, vel parvitatem materiæ nonnunquam potest aliquis à peccato mortali, ita etiam possit à censura excusari. III. Ut delictum habeat annexam contumaciam delinquentis: qui enim vult, vel à delicto resipiscere, vel pro eo Ecclesiæ per congruam pœnam, aut læsis per compensationem damni satisfacere, à censura absolvi debet. Text. & Glos. *in c. ex parte. 23. de V. S.* Pan. *in c. qua fronte 25. de Appellat. n. 10.* Unde ad valorem censuræ præsertim verò excommunicationis & interdicti requiritur ordinariè citatio legitima & trina monitio præcedens cum intervallo dierum aliquot, ut censurandus sufficiens tempus habeat ad exhibendam satisfactionem, vel proponendam defensionem suam. *c. sacro. 48. h. t. c. Romana. 5. c. statutum. 13.* & *c. constitutionem. 9. ubi* Gl. & DD. *eod. tit. in 6.* Si tamen periculum in mora sit, unà etiam monitio peremptoria cum competenti termino, quem qualitas causæ patitur, sufficit. arg. *l. contumacia. 53. §. 1. ff. de Re jud.* Et hoc si censura ab *homine* seu judice feratur; sin autem censura feratur ab ipso *Jure*, & ipso *facto* incurratur, nulla quidem monitio judicis quoad incursionem talis censuræ requiritur: quia jus censuram imponens, cùm sit publicum, semper monere intelligitur, ne delictum illud habens pœnam censuræ committatur. *c. reprehensibilis. 26. de Appell.* Attamen si is, qui censuram v. g. excommunicationis incurrisse dicitur, ab Episcopo vel Judice Ecclesiastico pro excommunicato declarandus, vel denuntiandus sit, priùs legitimè citandus erit, eique justa defensio Jure naturæ omnibus concessa indulgenda, ut secundùm Juris ordinem appareat, an reverà ita peccaverit, ut meritò censuram incurrisse judicari debeat; imò declarationem sine præcedenti citatione factam (nisi in planè notoriis, quæ nullâ possunt tergiversatione celari) invalidam & irritam, docet Nav. *h. t. consilio. 9. n. 4.* per Text. & Glos. *in Clem. 3. de Censib. & in Clem. 2. de Pœnis.* 7 8 9

Ulteriùs sicut ignorantia non affectata, nec omninò crassa & supina excusat à contemptu & contumacia. *l. si ignorans. 50. ff. Locati.* ita etiam excusat à censurâ non tantùm ignorantia *facti*, ut quia v. g. percutiens noctu Titium ignorâsti esse Clericum, sed etiam *Juris*, quia ignorâsti legem vel prohibitionem sub pœnâ censurarum. *c. proposuisti. 2. circa finem. dist. 82. c. 2. de Constitut. in 6.* Sylvest. *verbo ignorantia. n. 14.* Existimant quidem Cov. 10

in Relect. c. alma mater. de Sent. excom. in 6. p. 1. §. 10. n. 9. non evitari censuram, si aliquis sciat actum, quem egit, esse prohibitum, licet *ignoret* censuram esse annexam, prout de Jure Civili malefici puniuntur ordinariâ pœnâ legis, v.g. latrones rotâ, fures laqueo &c. quamvis ob ruditatem ignoraverint tam gravem pœnam delicto esse constitutam. Accedit quòd mutilans vel occidens irregularitatem incurrat, quamvis Jus irregularitatis ignoret.

Nihilominus contraria sententia probabilior videtur cum Sylvestro *d. n. 14.* & Nav. *in Manuali confessariorum c. 27. n. 274.* nam propter solum peccatum, & inobedientiam contra legem divinam vel naturalem nulla incurritur censura, nisi simul concurrat inobedientia erga Ecclesiam, quæ tali peccato censuram apposuit, ut satis probatur ex *d. c. proposuisti. dist. 82.* ubi licet Clericis, jure divino incontinentia prohibita sit, non tamen dicuntur censuram incurrere, antequam habeant notitiam legis Ecclesiasticæ censuram inferentis. Item in *c. 2. de Constit. in 6.* dicitur, sententiis per statuta quorumcunque Ordinariorum prolatis non ligari ignorantes, quod utique de ignorantibus ipsam censuram intelligendum est, cùm causa, ob quam censura infertur, sit peccatum mortale Jure divino aut naturali prohibitum, quod illicitum esse omnibus facile cognitum est, atqui ignorans censuram, quamvis sit inobediens erga Deum, non tamen est inobediens erga Ecclesiam, arg. *d. l. contumacia. ff. de Re judicata.* Licet verò Gloss. *in d. c. 2. in verbo statuta.* advertat, hoc tantùm procedere in censuris, quæ per statuta particularia Episcoporum infliguntur, non verò quæ per S. Pontificem: idem tamen etiam circa Jus commune dici poterit: quia etiam hic ignorantia ab inobedientia erga Ecclesiam excusat, & quamvis ignorantia Juris non excuset, quoad invaliditatem actuum & contractuum, qui contra jura fiunt, excusat tamen plerumque pœna præsertim simpliciores, item foeminas, minorennes, milites. *l. cum de indebito. 25. §. 1. ff. de Probat.* & etiam alios, quando ignorantia non est crassa & affectata, ut si censuræ in Bullis, vel Corpore Juris contente à locorum Ordinariis non publicentur, vel usu non observentur, neque enim cujuslibet eadem est professio, ut *Corpus Juris* & Bullas legat & examinet. Confirmatur etiam ex eo, quòd Pontifex in eod. *cap. 2.* principaliter cupiat animarum periculis obviare, & conscientiæ favere, sicut ex principio textûs apparet, sed hac ratio periculi animarum, & favoris conscientiæ æquè subest in censuris latis à Jure communi, quam à particularibus statutis, ergo idem utriusque Jus servandum erit. Quare non obstant contraria: nam diversa est ratio circa pœnas propriè dictas vindicativas in foro civili maleficis imponi solitas, & circa censuras: illæ præcisè propter inobedientiam erga Deum, & vindictam sceleris infliguntur, istæ verò cum sint potiùs pœnæ medicinales ab Ecclesia præscriptæ, aliquam etiam contumaciam & inobedientiam saltem interpretativam erga ipsam Ecclesiam supponunt. Deinde quod attinet ad irregularitatem, illa etiam propterea ab ignorante incurrit, quia non est censura propriè dicta, sed maculæ macula & defectus lenitatis, ut in homicidio vel bigamia, ad quam maculam contrahendam nulla requiritur irregularitatis scientia, vel pœna propria & vindicativa, ut in eo, qui censuris illigatus in divino officio ministraverit.

Dico IV. *Per Ecclesiasticam potestatem* quo nomine (exclusis Laicis, quibus non traditæ claves Ecclesiæ, nec illis competit Ecclesiastica & spiritualia tractare. *c. decernimus. 2. de Judic.*) intelliguntur Praelati

Ecc-

Ecclesiastici ordinariam jurisdictionem habentes, & quidem secundùm Innoc. *in cap. Archidiacono. 5. de Offic. Archidiac.* omninò etiam inferioribus judicibus Ecclesiasticis, ut Archidiaconis & Archipresbyteris sive Decanis jus ferendi censuras conceditur per *c. 3. de Offic. Jud. ordin.* Mihi semper probabilius & consuetudini, quæ est optima legum interpres. *l. si de interpretatione. 37. ff. de Leg.* conformius visum est, istis inferioribus judicibus, & Archidiaconis, Archipresbyterisque non competere potestatem ferendi censuras, nisi ex commissione Episcopi, vel speciali alicujus loci consuetudine hoc habeant, sicut de censura excommunicationis satis apertè probatur ex *d. c. Archidiacono*, ubi Pontifex dicit, de institutione Ecclesiastica non competere Archidiaconis potestatem ferendi sententiam, scil. excommunicationis, ut ibidem cum Gloss. comuniter explicant DD. ideoque dictum *c. 3. de Offic. ordin.* quod pro se allegat Innoc. rectè in eum sensum exponi potest, ut procedat suppositâ commissione Episcopi, vel consuetudine in contrarium: consuetudo enim aliquando dat jurisdictionem aliàs de Jure non competentem. *c. dilecti. 4. de Arbitris.* prout etiam in *Lib. I. in Tit. de Offic. Archipresb.* tradidi. Abbates verò Monasteriorum, sicut majores Archidiaconis & Archipresbyteris Prælati in statu Ecclesiastico censentur, ita etiam major jurisdictio in suos Religiosos eis adscribitur, ita ut censuras rectè ferre possint; quod non tantùm ex Regulis singulorum Ordinum constat, sed etiam Jure communi confirmatum est. *c. cùm in Ecclesiis. 10. de Majorit. & obed. cap. sicut tuis. 33. ubi* Gloss. *in verbo. anathematis. de Simonia. c. ea quæ. 8. de Statu Monach.*

14 Præterea non requiritur, ut Episcopi vel Prælati, quibus de Jure ratione officii vel dignitatis jurisdictio ferendi censuras congruit, sint consecrati vel Sacerdotes, dummodò sint ritè electi & confirmati: quia communiter & verè Scriptores Ecclesiastici cum divo Thoma. *in 4. Sent. disp. 18. q. 2. a. 2.* duplices *claves Ecclesiæ* ad ligandum & solvendum assignant, nimirùm *claves Ordinis*, quæ in foro pœnitentiali Sacerdotibus, & *claves Jurisdictionis*, quæ extra Sacramentum Pœnitentiæ pro rectâ Ecclesiæ & subditorum gubernatione tanquam gladius spiritualis Ecclesiarum Prælatis conceduntur.

Sed quid de Abbatissis dicendum, anne 15
censuras in suas moniales vel alios subditos pronuntiare valeant? Pro affirmativa facit textus in *cap. dilecta. 12. de Majori & obedient.* ubi dicitur, quòd Abbatissa suas Canonicas & Clericos etiam suæ jurisdictioni subjectos possit ab officio beneficióque suspendere. Verùm contrarium tenendum est, authoritate. *c. nova. 10. de Pœnit. & remiss.* ubi Pontifex fœminas *Clavium Ecclesiasticarum* incapaces esse declarat. *Licet enim*, inquit *B. V. Maria dignior & excellentior fuerit Apostolis universis, non tamen illi, sed istis Dominus claves Regni cœlorum commisit.* hinc etiam in eodem *c. dilecta*, dicitur, Abbatissam excommunicare non posse, quòd verò ibidem adjungitur, de suspensione ab officio & beneficio, explicandum est cum Panor. illam suspensionem non fuisse censuram propriè dictam, cujus transgressio irregularitatem inducat; sed tantum subtractionem fructuum, & prohibitionem celebrandi, quam in aliqua Capella sibi pleno jure subjectâ Clericis illam capellam pro beneficio obtinentibus Abbatissa fecit.

16 Dico V. Per censuras auferri censurato *usum spiritualium quorundam bonorum*. Pro cujus intellectu præmittendum, *bona spiritualia* quædam esse *publica*, quæ in dispensatione & explicatione Ecclesiæ consistunt, uti sunt Sacramentorum administratio, & perceptio, spiritualis jurisdictio, beneficia Ecclesiastica, item suffragia, & satisfactiones, quæ pro omnibus fidelibus tanquam uno corpore in Christo *ad Ephes. 4.* ab Ecclesia offeruntur, ita ut orationes, Sacramenta & alia merita, quia opera, quæ fiunt ab omnibus, prosint singulis de Ecclesia, sintque inter eos communia: Quæ *Sanctorum Communio* in symbolo fidei appellatur, ut pluribus explicat Catechismus Romanus Pii V. *de symbolo fidei, p. 3. c. 3.* Hæc ergò bona spiritualia, cùm sint in dispensatione, & applicatione Ecclesiæ, illis privantur, qui censurâ afficiuntur, pro diversitate tamen censurarum: quia non idem est cujuslibet censuræ effectus, ut inferiùs de censuris in specie dicemus. Alia verò *bona spiritualia* sunt *privata* & propria cujuscunque, ut sunt dona gratiæ, fides, spes, charitas, aliæque virtutes & pia opera, quatenus præcisè ipsam personam & animam operantis concernunt, atque his Ecclesia neminem privare potest, quin quâcunque censurâ ligatus hujusmodi virtutes coram Deo meritoriè ad impetrandam remissionem peccatorum suorum operari possit, quamvis fortassè ob censuram communibus Ecclesiæ suffragiis privetur.

17 Dico VI & ultimò *donec à contumacia recedat*: est enim, at in superioribus exposui, censura pœna *medicinalis*, non tam ad vindictam sceleris, quàm correctionem delinquentis intenta, & ideò regulariter non est eis neganda absolutio, ubi censuratus à contumacia recedit, & se corrigere paratus est. Ipso Jure tamen & citra absolutionem non tollitur censura, licet censuratus resipiscerit. *c. cum desideres, 15. h. t.* nisi ille censuram tulit, expressè addiderit hanc conditionem, ut quàm primùm censuratus a contumacia recesserit, & integram satisfactionem præstiterit, ipso facto liber, & absolutus habeatur, quæ forma censuræ in utroque dem non est, valida tamen probatur à Con. in Relect. *d. c. alma mater. p. 1. q. 1. n.* 5. à quonam autem & qualiter præsertur absolutio à censuris inferius *infine hujus tit.* tractemus.

Cœterùm dividitur censura in communi, quòd alia sit lata à *Jure*, quæ scitur in Canone, vel statuto aliquo continetur, alia lata ab *homine*, id est Judice Ecclesiastico, sive, ut breviùs dicam, alia censura *Juris*, alia *hominis*. Censura *Juris* sive Canonis rursus subdividitur, quòd alia sit *lata*, alia *ferendæ* sententiæ, hoc est, quòd alia *ipso facto* incurratur, alia primùm à Judice Ecclesiastico ex præscripto tamen Juris infligatur. Verba censuram *latæ sententiæ* importantia hæc communiter assignantur: *excommunicatum aut suspensum, prohibemus sub excommunicatione Jure vel ipso facto incurrendâ* &c. *Ferendæ* autem *sententiæ* verba talia censentur: *qui hoc fecerit, excommunicetur, ab officio suspendatur &c.* quòd si dubia sint verba, eo in meliorem partem interpretari convenit *arg. pen. ff. de Pœnis. c. 49. de R. I. in. 6.* potiùs *ferendæ*, quàm *latæ* sententiæ censuram indicare judicentur, cujusmodi verba ambigua sunt: *prohibemus sub excommunicationis, sub pœna suspensionis anathema sit &c.* nisi ex textu verborum, vel qualitate materiæ, aliis Canonibus constet de mente legislatoris, quòd per talia verba voluerit censuram *latæ* sententiæ denotare, prout in Concil. Trid. in hæreticos eorúmque errores [illegible]

anathema dicitur, quod de censura latæ sententiæ intelligendum esse, satis ex aliis juris locis, ut toto tit. *de Hæreticis* & *ex Bulla Cœnæ Domini* apparet. Censura *hominis* etiam subdividitur in eam, quæ alicui certæ personæ nominatim, & in specie infligitur, & in eam, quæ per generalem sententiam indeterminatè profertur, tales generales sententiæ olim quandoq; imponebantur pro futuris culpis, ut si quis furtum fecerit, excommunicatus sit, vel etiam pro culpis jam præteritis, si satisfactio pro iis intra certum tempus non esse secuta. Verùm *in c. Romana 5. §. caveant. h. t. in 6.* prohibentur censuræ & sententiæ (intellige extra Canonem, & statutum ordinarium) quæ pro futuris culpis, vel pro omissa satisfactione culpæ præteritæ imponuntur: nisi offensa vel mora in satisfaciendo non tantùm timetur, sed etiam post monitionem præmissam & præfixum satisfactionis terminum actualiter commissa sit. textus *in d. c. Romana. junct.* a Gloss. *in verbo offensa.*

22 Solent quoque à nonnullis judicibus Ecclesiasticis sententiæ generales proferri *ad finem revelationis*, ut vocant, pro rebus deperditis vel subtractis contra eos, qui rem deperditam inventam non restituunt, vel suentes injustum rei alienæ detentorem non indicant. Istæ sententiæ aliquot conditiones requirunt. I. Ut fiant monitionibus præmissis, per quas detētor vel invētor rei alienæ constituatur in vera & actuali contumacia. Trid. *Sess. 25. de Reform. c. 3. quæ sunt monitionibus præmissis &c.* II. Ut ferantur tantùm ab Episcopo, non ab inferioribus 23 Prælatis. Trid. *d. loc.* an autem Vicarius Episcopi virtute generalis mandati possit talia monitoria & censuras concedere, pro utraque parte DD. & Cardinalium declarationes refert Barb. *de Officio Episcopi allegat. 96. n. 6. & 7.* Sed cùm in materia gravi & tangente conscientiam versemur, mihi videtur tutior via esse tenenda, ut Vicarius Episcopi sine speciali mandato tales censuras non debeat proferre: nam Concilii Trid. formalia sunt, ut à nemine prorsus præterquam ab Episcopo decernantur; & quamvis nomine Episcopi regulariter etiam veniat Vicarius, id tamen non semper procedit in negotiis magis arduis, præsertim ubi jura meminerint Episcopi cum aliqua particula restrictiva, ut *ab Episcopo tantum* vel *à nemine prorsus, quam ab Episcopo &c.* III. Requiritur, ut talia monitorialia vel censuræ non dentur, nisi in subsidium ordinariæ executionis realis, propterea si aliâ viâ constare possit de injusto rei alienæ detentore, vel res ipsa recuperari, abstinendum erit à censuris, Trid. *ibid. d. c. 3.* IV. Res, pro quibus monitoria conceduntur, non debent esse exigui momenti, quia censura non nisi ex gravi causa ferenda. Quanta autem debeat esse summa ablata vel deperdita, arbitrio Episcopi relinquitur. Refert Riccius *in Praxi aurea p. 1. resolut. 250.* de stylo Curiæ Romanæ non concedi monitoria cum censuris, nisi summa sit saltem 50. aureorum.

Cæterùm autem hæc monitoria non obligant ad revelandum vel denuntiandum, 24 qui circa suam aut suorum (contra quos testimonium dicere non cogitur, uti sunt proximi consanguinei, de quibus in *Lib. II. in Tit. de Testibus* dictum) infamiam id facere non possunt; quamvis si rem alienam ipsi non detineant, alio honesto modo, quo fieri potest, scilicet clàm vel per tertium restituere teneantur: nec etiam illi ad revelandum obligantur, qui rem non certò sciunt, & saltem per unum contestem probare nequeunt, vel qui jure compensationis rem sine alterius injuria detinent. Et demum 25 tales revelationes non faciunt fidem in ordi-

ne ad inquisitionem, vel pœnam criminalem contra denuntiatum, unde usus obtinuit, ut monitoriis inseratur clausula: *nolumus autem, quod ex revelatione hujusmodi; si eam fieri contingat, nisi pro civili interesse & civiliter tantùm agi possit: aliàs revelatio ipsa neque in judicio, neque extra fidem faciat.* prout hæc & plura alia, si quandoque casus evenerit, in hac materiâ legi poterunt apud Barb. *cit. allegat. 96.* & Ricc. *d. loc. resolut. 244. & seqq.*

26 In specie dividitur censura in excommunicationem, suspensionem & interdictum. *c. quærenti. 20. de Verb. significat.* irregularitas verò & depositio propriè vel censuræ non sunt, sed vel pœnæ vindicativæ non medicinales, vel defectus aut inhabilitates ad ordines suscipiendos, uti est irregularitas, quæ ex defectu corporis, vel legitimorum natalium provenit, hinc etiam habens facultatem absolvendi à censuris, non potest absolvere ab irregularitate vel depositione, quæ dispensationem requirunt.

Cessatio â divinis (de quâ inferiùs, ubi de interdicto agemus) factum potiùs est illorum, qui à divinis cessant, quàm quòd sententiam juris & judicis contineat, & ideò etiam censura non est, neque qui eam violat, irregularitatem incurrit, quam tamen incurrit censuras propriè dictas transgrediens. *c. 1. de Sententiâ & re judicata in 6.*

---

§. II.

De Excommunicatione & ejus Effectu.

SUMMARIA.

27. *Quid sit excommunicatio?*
28. *Anathema & excommunicatio quomodo differant vel conveniant.*
29. *Excommunicatio dividitur in majorem & minorem: sed nomine excommunicationis simpliciter prolato intelligitur regulariter major.*
30. *Forma & requisita excommunicationis, & quæ debeat in scriptis ac cum causa expressa ferri.*
31. *Excommunicatus debet esse de jurisdictione & territorio excommunicantis.*
32. *Si excommunicatio non feratur per modum statuti, sed sententia particularis, potest ligare subditum etiam extra territorium constitutum.*
33. *Sententia cum executione quomodo ferri possit extra territorium?*
34. *Peregrini an ligentur censuris pro aliquo delicto talis?*
35. *Possunt leges in aliquo loco ex aliqua causa ferri, quæ etiam peregrinos sub censura comprehendant.*
36. *Regulariter tamen hujusmodi censuris non censentur obligari peregrini.*
37. *Communitates excommunicari non possunt.*
38. *Effectus primarius excommunicationis est, quod privet communione Ecclesiæ & distinguitur triplex communio.*
39. *Merè internâ communione excommunicatio non privat: benè externâ.*
40. *Excommunicatus non potest esse Judex, Notarius, Advocatus, &c. nisi excommunicatio sit occulta.*
41. *Ut possit esse testis, solet quandoque priùs ad cautelam absolvi.*
42. *Etsi non possit agere, potest se tamen in judicio defendere: sed non reconvenire.*
43. *Excommunicatus potest etiam exceptionem compensationis in judicio opponere.*
44. *Excommunicationis exceptio in qualibet parte litis, & post sententiam contra executionem opponi potest: Et si notoria sit, à Judice ex officio excommunicatus repelli potest.*
45. *Excommunicatus pro absolutione impetranda potest agere, vel appellare, debet tamen [illegible] tem ad cautelam priùs absolvi.*
46. *Quid sit hæc cautela, ad quam datur absolutio?*
47. *Omnis etiam civilis Communio excommunicatio negatur: & quæ hujus Communionis nomine intelliguntur?*
48. *Quibus casibus Communio cum excommunicatio sit licita & quid de causa utilitatis.*
49. *Metus gravis licitam facit Communicationem.*
50. *Excommunicatus publicus publicè debet vitari privatus privatim.*

51. Tam

51. *Tantùm illi majorem excommunicationem incurrunt, qui communicant cum excommunicato in crimine.*
51. *Frequenter communicantes ſine cauſa poſſunt prævia monitione per ſententiam excommunicari.*
53. *Poſt extravag. Martini V. tantùm 2. caſibus communio cum excommunicato extra crimen prohibetur.*
54. *Dicta Conſtitutio ipſis excommunicatis ſuſpenſis vel interdictis nullum favorem præſtat: unde ipſi Communioni ultrò ſe ingerere non poſſunt.*
55. *Excommunicati tolerati pro favore fidelium retinent exercitium juriſdictionis.*
56. *Conſtitutio Concilii Conſtantienſis præfertur in hac materia Conſtitutioni Concilii Baſilienſis.*
57. *Excommunicatus privatur uſu activo & paſſivo Sacramentorum.*
58. *Clerici ſcienter communicantes cum excommunicato in Divinis Officiis, etiam majorem excommunicationem incurrunt.*
59. *Excommunicatus privatim tenetur orare Horas Canonicas.*
60. *Excommunicatio reddit inhabilem ad beneficia: non autem privat obtenta.*
61. *Fructus beneficii amittit excommunicatus non ipſo jure, ſed privari poteſt per Judicem.*
62. *Extravag. Martini V. etiam locum habet in participatione Sacramentorum: & quomodo hoc procedat?*
63. *Sine ullâ neceſſitate vel ulla utilitate ſpeciali ab excommunicato non licet petere adminiſtrationem Sacramenti.*
64. *Excommunicati etiam tolerati nullo modo ſe ultro poſſint ingerere Sacramentorum adminiſtrationi: & contra faciendo fiunt irregulares, ut n. 68.*
65. *Qui in cenſura celebrat vel miniſtrat in divinis, fit irregularis.*
66. *Ad hanc irregularitatem incurrendam requiritur actus Ordinis, & ſcientia cenſuræ.*
67. *Excuſatus à culpa excuſatur etiam ab hac irregularitate.*
69. *Minor Excommunicatio tantùm privat uſu paſſivo Sacramentorum.*
70. *Reddit tamen inhabilem ad dignitatem vel præbendam.*
71. *Hodiè tantùm incurritur propter Communionem cum excommunicato: eſſet olim etiam per ſententiam inferretur.*
72. *Ab ea, quis abſolvat?*

Excommunicatio eſt cenſura Eccleſiaſtica, per quam homo Chriſtianus à Communione Eccleſiæ ſeparatur. Hæc cenſura inducta in Eccleſiam creditur tum ex poteſtate ligandi Eccleſiaſticis Prælatis à Chriſto traditâ, tum ex illis verbis *Matth. 18. ℣. 17. ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus, &c.* tum etiam ex facto Apoſtoli, qui *1. ad Timoth. 1. in fine.* quosdam incorrigibiles Sathanæ tradidit: quem locum de excommunicatione interpretatus Divus Auguſtin. in *c. omnis. 32. causâ 11. q. 3. quia extra Eccleſiam*, inquit, *diabolus eſt, ſicut in Eccleſia Chriſtus: ac per hoc quaſi diabolo traditur, qui ab Eccleſiæ communione removetur.* 27

Cenſura *Excommunicationis* etiam alio nomine ſæpiùs in Jure *Anathema* dicitur: *Anathema* enim græcè in genere ſignificat ſeparationem & diviſionem à reliquis rebus; aliquando causâ honoris, prout Anathema dicuntur Divorum dona, quæ in templis ſuſpenduntur; aliquando & frequentius causâ execrationis, & damnationis, prout hæreſes & hæretici; aliique peccatores incorrigibiles ab Eccleſia anathematizantur &c. Interim licèt *Excommunicatio* & *Anathema* eſſentialiter non differant, differunt tamen quoad ſolemnitatem: nam *Excommunicatio* ſolâ ſententiâ Judicis Eccleſiaſtici in ſcriptis concepta profertur, *c. 1. h. t. in 6. Anathema* etiam cum quibusdam cæremoniis ad terrorem aliorum peragitur, quales cæremoniæ præſcribuntur in *c. debent. 106. causâ 11. q. 3.* ut 12. Presbyteri Epiſcopum circumſtent, & poſt latam anathematis ſententiam lucernas ardentes, quas in manibus tenent, humi projiciant, & pedibus conculcent; cui ſolemnitati aliæ quoque maledictiones & execrationes verbales addi ſolent, quas quoad 28

effectum

effectum plùs operari, quàm simplicem excommunicationem censet Covar. *in Relect. c. alma Mater. hoc tit. in 6. p. 1. §. 6. n. 8.* & colligitur ex *c. nemo Episcoporum. dict. causa. 11. q. 3.* hinc etiam est, quòd in *c. cùm non ab homine. 10. de Judiciis.* contumax contra Ecclesiam primùm excommunicari, deinde verò crescente contumaciâ anathemate puniri jubeatur.

29 *Dividitur* communicatio in *majorem*, quæ simpliciter separat à communione fidelium, & in *minorem*, quæ tantùm separat secundùm aliquid, nimirùm à Sacramentorum perceptione, non autem ab aliâ communione fidelium, aut Ecclesiasticis suffragiis, ut inferiùs dicemus; si tamen in jure excommunicatio feratur, regulariter de *majore* non *minore* intelligendum est, nisi ex contextu verborum aliter de mente Legislatoris appareat, *c. si quem. 59. h. t.*

30 *Forma* excommunicationis est, ut in primis fiat per talia verba, quæ sufficienter eàm significent, nimirùm *te excommunico, à fidelium communione excludo*, & alia similia. Deinde ut feratur in scriptis, & quidem cum causæ expressione, quamvis in aliis sententiis judicialibus causa, quæ Judicem movit, non soleat sententiæ inseri, *cap. Sicut. 16. de Sentent. & re judicata.* Et demùm ut exemplum hujus scripturæ tradatur excommunicato intra mensem, si tamen excommunicator fuerit requisitus. *dict. cap. 1. hoc tit. in 6.* Cœtera quoque requisita in priori §. *de Censuris in genere* enumerata, ut monitiones præcedentes, culpæ gravitas & contumacia etiam huc pertinent.

31 Prætereà is, in quem excommunicatio fertur, debet esse subditus excommunicanti quoad spiritualem Jurisdictionem: nam suprà jurisdictionem suam, aut extra territorium Jus dicenti impunè non paretur. *L. ultima. ff. de Jurisdictione.* Dico autem, *extra territorium*, ideò si Episcopus statutum vel sententiam generalem proferat, ut omnes, qui furtum vel aliud grave delictum commiserint, excommunicati sint: hæc censura non afficiet etiam proprios subditos Episcopi, si extra Diœcesim ejus vel territorium tale delictum perpetraverint. *c. 2. de Constitut. in 6.* Aliud autem est, si excommunicatio non feratur per modum statuti, sed per modum sententiæ particularis in certam & determinatam personam particularem contumacem, quæ alia ratione domicilii quoad spiritualia subdita est Episcopo, quamvis hic & nunc extra Diœcesim commoretur: talis enim si prius legitimè de ejus contumaciâ in parendo & comparendo constet, etiam absens excommunicari rectè poterit per tradita à Panor. *in c. ult. de Foro competenti. n. 42.* Ratio differentiæ inter statutum & sententiam particularem hæc assignari potest, quod statutum cohæreat loco *d. c. 2.* sententiæ verò constringat personam subditi, quatenus etiam extra territorium subditus est. *c. ex tuæ. 11. §. 1. de Clericis non residen. c. cum 3. Ut lite non contestata.*

Oppones, sententia cum executione non potest ferri in alieno territorio sine requisitione & licentiâ Judicis illius territorii, *c. postulâsti. 14. de Foro compet.* sed excommunicatio est sententia cum executione, quæ statim privat excommunicatum communione fidelium Sacramentis, & Ecclesiæ suffragiis, ergò in alieno territorio fieri non potest. ℟. Ad majorem, illam tantùm executionem prohiberi in alieno territorio, quæ factum hominis requirit in eodem territorio peragendum, & versatur circa res externas visibiles, ut si quis in alieno territorio personaliter capi, vel bonis temporalibus privari deberet, non autem

per illam, quæ fit sine facto hominis per ipsam legem, & in rebus invisibilibus, ut est excommunicatio, per hanc enim non turbatur aliena jurisdictio, sicut per priorem, prout similis instantia etiam est de infamia, quâ absens contumax per ordinarium suum judicem rectè notari potest, si ita qualitas delicti postulet.

34 Alia est difficultas, an generali statuto alicujus Diœcesis, quod certum aliquod delictum sub excommunicatione *latæ sententiæ* prohibet, obligentur etiam peregrini & forenses, qui ibi transeunt, & tale delictum committunt.

Pro affirmativa facit, quòd ratione delicti aliquis efficiatur de jurisdictione illius loci, ubi delinquit, quamvis de cœtero alienigena sit. *c. ult. de foro compet. l. 1. cum auth. quâ in provinciâ. Cod. Ubi de criminibus agi oporteat*, sed omnes, qui sunt de jurisdictione Episcopi excommunicantis, incurrunt censuram per statutum ejus prolatam, si delictum sub excommunicatione prohibitum perpetrant, ergo, &c. Et ita docet Gloss. *in c. à nobis. 21. in verbo subditi. h. t.* Econtra negativam docet Paulus Laym. *c. 4. n. 4.* per text. in *d. c. à nobis.* ubi deciditur, quòd statutum ferens excommunicationem tantùm subditos obliget, peregrini autem licet ob delictum habeant locum in foro delicti, si contra Jus commune, naturale aut Divinum delinquant, non tamen sunt propriè subditi illius loci, nec etiam particularibus locorum statutis, per quæ transeunt, regulariter obligantur. R. &

35 *Dico* I. si peregrini ignorent censuram, quamvis sciant actum, cui censura annexa est, per se esse prohibitum, excusantur à censura, quod est contra Gloss. *in d. c. à nobis.* probatur tamen *ex cap. 2. de Constitut. in 6.* & ijs, quæ in §. præcedenti de contumacia tradidimus.

Dico II. sicut in qualibet republica possunt certæ leges ferri ob bonum commune alicujus loci, quæ etiam peregrinos comprehendant, uti sunt leges vectigalium, prohibitio de non extrahendo frumento, gestandis armis, aut vendendis prohibitis mercibus, &c. ita etiam nihil opponitur, quin Episcopus ex certa aliqua causa talem censuram statuere valeat, quæ etiam peregrinos perstringat, si eorum peccatum cedat in speciale scandalum, vel damnum suæ Diœcesis, prout in quibusdam locis sub excommunicatione prohibitum est, ne videntes thesaurum Ecclesiæ, aut celebres bibliothecas quidquam de rebus sacris, reliquiis Sanctorum, aut libris clam surripiant. 35

Dico III. regulariter & in dubio, quando non satis constat, an intentio vel causa fuerit in lege comprehendi peregrinos, eos juxta posteriorem sententiam probabiliter excusari posse à censura per text. *in d. c. à nobis. junctâ Gloss. in c. quæ contra. 2. in verbo, peregrini. dist. 8.* Cùm enim leges accipi debeant de casibus dubitatis. *l. 1. §. 2. ff. Ad Municipalem*, sanè nisi dict. *c. à nobis.* intelligatur de peregrinis, sed potiùs juxta expositionem Glossæ *ibid.* de illis, qui prorsus sunt extra Diœcesin Episcopi, non fuisset ratio dubitandi, quia nemo Episcopus tam ignarus credendus est, ut putet, se posse etiam in aliena Diœcesi leges & statuta ferre. Magis hæc declarari poterunt de ijs, quæ in materia *de legibus & in Lib. I. Decret. al. in tit. de Constitut.* circa peregrinos an & quatenus legibus locorum, quæ transeunt, teneantur, tradi solent. 36

Illud etiam hic adnotari potest, quòd Universitates, Capitulum, Monasterium, vel Collegium quodcunque collectivè sumptum simul excommunicari non possit: sed illi nominatim & in specie, qui ex tali Collegio nocentes & rei fuerint, ne aliàs innoxij hâc 37

pœnâ excommunicationis, quæ est maxima in Ecclesia, afficiantur, *c. Romana. 5. h. t. in 6.* Interdictum autem in totam aliquam communitatem, terram, vel civitatem, licet ibidem plures innocentes sint, recte proferri, inferius dicemus.

38 *Effectus* excommunicationis est generalis, quòd privet excommunicatum communione fidelium. Hæc verò communio fidelium triplex à DD. assignatur, merè interna, merè externa, & mixta. *Merè interna communio est*, quâ fideles per fidem & charitatem inter se & cum Christo uniuntur, ac per istam unionem quilibet per privatam suam devotionem non tantùm pro seipso, sed etiam pro altero aliquid apud Deum de congruo promereri potest, juxta illud *Psal. 118. v. 63. particeps ego sum omnium timentium te, &c.* & illud *Genes. 18.* ubi Deus propter decem justos in civitate Sodoma voluit parcere alijs peccatoribus. Hâc autem merè internâ communione non privatur excommunicatus, quin abolitâ culpâ peccati per contritionem etiam ante absolutionem pro se ipso apud Deum promereri valeat, & alij fideles in privatis suis orationibus illius memores esse possint. Et licet publica sacrificia, vel collectas nomine Ecclesiæ pro excommunicato offerre concessum non sit, quia communibus Ecclesiæ suffragiis privatus est, ex privata tamen & propria intentione non prohibetur Sacerdos in *memento* pro excommunicato orare, sicut docet Silvest. *in verbo. Excommunicatio. §. 1. n. 20. Merè externa communio* consistit in communione fori judicialis, & alio externo fidelium commercio, colloquio & convictu.

40 Hinc I. excommunicatus non potest esse judex, *c. ad probandum. 24. de sent. & re judic.* quamvis autem hic textus tantùm de judice delegato & in causa Ecclesiastica loquatur, idem tamen generaliter de judicibus etiam sæcularibus communiter sentiunt DD. arg. *cap. penult. causâ 15. q. 6.* ubi fuisse excommunicatorum, quamdiu in excommunicatione perstiterint, ab eorum obedientia, fidelitate, & consequenter etiam jurisdictione absolvuntur, & quia judicis excommunicati jurisdictio suspenditur, ideo etiam, qui vi jurisdictionis agit, irrità censentur. *d. c. ad probandum.* siquidem excommunicatio notoria sit, si verò occulta, & communi hominum opinione judex pro non excommunicato habeatur, acta ejus propter communem hominum errorem, qui non debent in re tam gravi decipi, sustinentur, Gloss. in *eod. cap. ad probandum. verbo, innodatus.* Textus notabilis in *L. Barbarius. ff. de Officio prætoris.*

II. Excommunicatus non potest esse Notarius, & tabellio, & si de facto instrumentum fecerit post excommunicationem, illud rejiciendum est, nec fidem in judicio meretur. Zoës. *hoc tit. n. 98.*

III. Excommunicatus non potest esse advocatus, Procurator, vel testis pro alio *c. decernimus. 8. h. tit. in 6.* Ad testimonium quod attinet, ne causa testium deficiat, pereat, solet testis excommunicatus prius ad *cautelam* absolvi, & ita ejus testimonium recipi, *cap. veniens. 38. in fine de Testib.* Gloss. *in dict. c. 8. in verbo, testificando.*

IV. Excommunicatus non potest coram pro se ipso agere in judicio *d. cap. decernimus.* conveniri tamen tanquam reus & debitor in judicio, ibique se defendere non potest: tum ne propter excommunicationem reportet commodum, si creditoribus suis respondere vel satisfacere non teneatur; tum etiam quòd legitima defensio juris naturæ concessa non auferatur per excommunicationem, ideo etiam excommunicatus in judicio conventus suas exceptiones proponere, appellare, judicem suspectum

dicere

dicere non prohibetur ; reconvenire autem actorem super alia causa in eodem judicio non potest, quia reconventio non est exceptio, sed actio, *c. cum inter. 5. de Except.*

An autem excommunicatus in judicio possit objicere exceptionem compensationis, si actor ex alia causa sibi aliquid debeat, dubitari potest ex eo, quòd excommunicatus non possit petere in judicio, sed tantùm se defendere, compensans verò censeatur petere, per text. in *L. si quis. 14. junct. à L. seq.* 43 *ff. Reus ratam habeat.* Probabilius tamen videtur cum Zoël. *h. tit. n. 94.* etiam exceptionem compensationis ab excommunicato opponi posse, potest enim excommunicatus opponere exceptionem solutionis, & quamlibet aliam peremptoriam, *d. c. 5.* ergo etiam exceptionem compensationis, quia hæc etiam est peremptoria, & vim solutionis habet : *dedisse enim intelligendus est, qui compensavit*, ait Jurisconsl. *in L. dedisse. 76. ff. de Verbor. signif. L. si debitor. 4. ff. Qui potiores sint in pignore. L. 4. Cod. de Compensat.* adeò ut etiam ei, qui juravit se soluturum, exceptionem tamen compensationis tribuat. Fach. *lib. 1. Controvers. c. 7.* Non obstat textus *in allegat. LL.* quia ibidem non dicitur, quòd opponens compensationem censeatur actor in judicio, & per viam actionis petere, sed tantùm censeatur contravenire pacto *de non petendo*, si quod prius debitori fecisset.

44 Cæterùm excommunicationis exceptio, quamvis *dilatoria* tantùm sit, nihilominus in qualibet parte litis opponi potest, dummodò excipiens intra 8. dies excommunicationem probare valeat : imò si excommunicatio notoria sit, judex etiam ex officio, & adversario non petente excommunicatum repellere potest, *cap. exceptionem. 12. & cap. 1. de Except. in 6.* Si verò de excommunicatione oppositum non fuerit ante sententiam, valebunt quidem acta judicialia unà cum sententia (nisi judex ipse excommunicatus fuisset, tunc enim defectu jurisdictionis sententia corrueret, per superiùs dicta) contra executionem talis etiam sententiæ adhuc excommunicatio objici, & ita ipsa executio impediri posset, *cap. 1. de Except. in 6.*

Sed quid si excommunicatus velit pro sua 45
absolutione agere, & in illa causa, ob quam est excommunicatus ? R. Nisi ipse excommunicator velit absolvere debitè ab excommunicato requisitus, posse excommunicatum ad superiorem excommunicantis, scilicet Archiepiscopum, Legatum Pontificium, vel ad ipsum Pontificem appellare, qui superior debet appellantem excommunicatum absolvere *ad cautelam*, etiamsi excommunicator vel adversarius, ne absolvatur, se opponat ; nisi excommunicator dicat, quòd pro manifesta offensa seu excessu tulerit excommunicationem : tunc enim ad probandam hanc manifestam offensam terminus octo dierum (vel alius pro distantia loci, quia hodie de stylo Curiarum omnes ferè termini sunt arbitrarij) conceditur, si-que offensa manifesta probata fuerit, non erit danda absolutio, antequam excommunicatus emendam, sive satisfactionem præstiterit. Si verò dubia fuerit offensa, & aliquo modo excusabilis videatur, non erit absolutio *ad cautelam* deneganda, prout hujus rei decisiones sunt ad praxin valdè notabiles in *cap. quafronte. 25. de Appellat. & cap. per tuas. 40. h. t. & in cap. 2. eod. tit. in 6.*

Porrò nomine *cautelæ*, ad quam datur 46
absolutio, intelligitur illa cautio *de judicio sisti, & judicatum solvi*, quæ solet à litigan-

tibus ad ingressum litis præstari secundùm Ecclesiæ cujuscunque consuetudinem, *d. c. per tuas.* de qua cautione etiam diximus in *Libro II. in tit. de Jurejurando. in §. 2. in princ.* ubi aliquando hanc cautionem per fidejussores & pignora aliquando per juramentum præstari, aliquando prorsus omitti, ut in possessionibus immobilium bonorum tradidimus.

47 V. Propter privationem communionis *merè externæ* prohibita est excommunicato cum fidelibus, & fidelibus cum excommunicatio omnis humana politica & civilis communio vel societas, quæ fit pet verba, signa, literas, commercia, cohabitationem vel amicitiæ signa, ut amplexus vel salutationes, quæ omnia his versiculis comprehenduntur.

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Os, id est osculum vel collocutio, *Orare*, participatio in divinis, de qua inferius, *Vale*, salutatio vel familiaritas quæcunque juxta præceptum S. Joan. *epist. 2.* ibi: *nec Ave ei dixeritis, &c. Communio*, commercium vel contractus cum excommunicato; validos tamen esse tales contractus, quamvis non licitos docet Panorm. *in c. veritatis. 8. de Dolo & contumac. n. 35. Mensa*, cohabitatio in eadem Camera & convictus juxta illud Apostoli. 1. *ad Corinth. 5. cum ejusmodi nec cibum sumere &c.* sicut prædictum versiculum declarat Silvest. *in verbo excommunicatio. §. 5. n. 2.*

Sunt tamen aliqui casus excepti, in quibus *communio* merè *externa* cum excommunicatis permissa est, eósque Gloss. *in c. cùm desideres. 15. h. t.* & Silvester. *d. l. n. 4.* memoriæ causâ hoc versiculo complectitur.

Utile, lex, humile, res ignorata necessè.

Itaque I. propter *utilitatem proprium* potest aliquis communicare cum excommunicato, exigendo ab illo debita, ne ex censura lucrum reportet. *c. si verò 34. h. t.* Si quamvis aliqui DD. valdè generaliter & indifferenter utilitatem pro causa communionis allegent; Juri tamen conformius est non nisi ex magna utilitate, quæ sit conjuncta cum aliqua necessitate communionem permissam esse, ut in subsidio corporali vel spirituali, quo aliquis indiget, nec ab alio, quàm excommunicato facilè habere potest; vel si ad illam utilitatem excommunicatus jam prius ex contractu, vel alia causa obligatus fuerit: aliàs enim gratis fuissent interdicta commercia cum excommunicatis & prætextu *utilitatis* tota prohibitio de non communicando cum excommunicatis tolleretur, sicut etiam insinuat Silvester *dict. num. 4.* Propter utilitatem quoque spiritualem ipsius excommunicati cum eo communicare licet, ut si quis ei in his, quæ ad absolutionem vel saltem ipsius animæ pertinent, colloquatur, quamvis incidenter etiam alia extranea immisceat, *c. cum voluerit 45. h. tit.* quâ ratione etiam prædicatori & Divini publica coram excommunicato permittitur in *c. responso. 43. hoc tit.*

II. *lex conjugalis* facit, ut conjuges invicem communicare possint, quamvis uterque excommunicatus sit *c. quantum 103. causâ 11. q. 3. &c. inter alia. 3. hoc tit.*

III. *humile*, id est humilitas subjectionis, quam debent liberi erga parentes, servi erga Dominum, Religiosi erga Prælatos, Clerici erga Episcopum, facit, ut his tenetur cum excommunicato superiore, non priùs eis licitum erat, communicare, nisi modò cum istis non etiam communicent in ipso crimine, propter quod excommuni-

tio lata est, *dict. cap. quoniam multos. junctoc. inter alia. hoc tit.*

IV. ignorantia, quæ non sit crassa & supina vel affectata, sive *Juris* sit, ut quia aliquis ignorat legem prohibentem communionem, sive *facti*, ut quia ignorat censuram latam vel contractam esse. V. demùm propter necessitatem excusatur, qui alimenta sua, aut quæcunque necessaria, quæ aliundè de facili habere non potest, ab excommunicato petit, vel ejus consortium evitare non potest, *d. c. si verè. 34. hoc tit.*

49 Utrum verò excusetur, qui cum excommunicato communicat ob solum timorem, diximus. *in Lib. I. tit. De his, quæ vi, metusve causâ fiunt.* ubi etiam responsum affirmativum dedimus, si metus ipse gravis sit, nisi simul communio cum excommunicato petatur in contemptum Ecclesiæ. Quòd 50 si nulla adsit communionis causa, vitandus est excommunicatus, et si excommunicatio sit publica & notoria, evitari debet publicè: privatim verò, si privatim tantùm fuerit cognita. *c. cùm non ab homine. 14. h. t.* Porrò qui sine justa causâ cum excommunicato communicat, quamvis de jure antiquorum Canonum eandem cum excomunicato, scilicet majorem excommunicationem videatur incurrisse, per *c. excommunicatos. 17. cum seqq. causâ. 11. q. 3.* postea tamen aliter constitutum & declaratum est per Pontifices, ut tantum illi incurrant, majorem ex- 51 communicationem, qui cum excommunicato, excommunicant, sive participant *in crimine*, hoc est, qui ipsi consilium, auxilium vel favorem præstant in illo delicto, propter quod excommunicatus est: hujusque excommunicationis absolutio ad eum pertinet, qui alteram excommunicationem tulit, ob quam ista contracta fuit. *c. nuper. 29. & c. si concubinæ. 55. h. tit.* Alij verò, qui cum excommunicato communicant extra crimen, ut in aliquo commercio, colloquio, vel convictu, *minorem* tantùm excommunicationem (quæ solùm privat *passivo* usu seu perceptione Sacramentorum non alia communione fidelium, ut inferiùs dicemus) contrahunt, & ex plurium sententia peccatum tantùm veniale committunt, nisi nimis frequens communio excommunicatum pertinaciorem redderet, quo casu etiam nonnunquam mortalis culpa committitur.

Potest etiam aliquando Episcopus eos, 52 qui cum excommunicato nimis frequenter communicant sine justa causa, vel quorum communicatio nociva & suspecta timetur, per specialem sententiam majori excommunicatione innodare, dummodo id faciat trinâ monitione, vel (si periculum in mora sit) unâ pro tribus cum intervallo aliquot dierum præmissâ, & insuper eos, qui monetur, nominatim facta ad valorem talis censuræ expresse requiritur *in c. statuimus. junctoc. constitutionem. & c. statutum. h. t. in 6.*

Verùm hodie ob communicationem cum iis, qui excommunicationem *juris* incurrerunt, rariùs *minor* excommunicatio contrahitur: quia in Concilio Constantiensi *circa annum* 1414. facta est quædam *Constitutio*, postea à Martino V. edita (unde & *Extravagans Martini V.* vocatur) & à Leone X. *in Consilio Lateranensi* confirmata, quæ incipit: *Ad evitanda scandala &c.* ubi prohibitio non communicandi cum excommunicatis ex parte fidelium innocentum generaliter sublata est, exceptis duobus casibus: nimirùm *primò*, si excommunicatus publicè fuerit à suo Judice Ecclesiastico tanquam excommunicatus denuntiatus & proclamatus. *Secundò* si quis ob sacrilegam manuum injectionem in

Clericum excommunicationem Canonis notoriè incurrerit, ut factum ejus nullâ tergiversatione celari possit & nullo Juris suffragio excusari. In his ergo duobus casibus omnia illa locum habent, quæ hactenus de evitatione excommunicatorum diximus.

54 Additur verò in eadem constitutione: *per hoc autem non intendimus ipsos excommunicatos, suspensos vel interdictos in aliquo sublevare, vel quomodolibet eis suffragari.* Quare per hanc Constitutionem ipsi censurati directè nullam gratiam consequuntur, nec sine peccato ultrò se ingerere communioni possunt, aut actus jurisdictionis, si judices sint, exercere: nisi fuerint à fidelibus requisiti, in favorem quorum talis communicatio vel jurisdictionis exercitium cedat: quia major est prohibitio, ne excommunicati communicent cum fidelibus, quàm vice versâ cum excommunicatis. *cap. illud. 5. circa fin. de Clerico excommunicato ministrante.*

55 Cæterùm judex excommunicatus toleratus potest administrare partibus justitiam, dispensare, absolverè à censuris, & alia facere, quæ in commodum fidelium cedunt. Unde etiam dicendum est, judicem excommunicatum ante denuntiationem toleratum hodie retinere exercitium jurisdictionis pro commodo & favore fidelium innocentium, qua de re Suar. *de Censuris disp. 14. sect. 2.*

56 Attamen post Concilium *Constantiense* celebratum fuit eodem sæculo *circa annum* 1435. Concilium *Basilienſe*, quod etiam permisit communicationem cum communicatis ante denuntationem: excepit verò non tantùm percussores Clericorum, sicut Concilium Constantiense sed generaliter omnes, qui per evidentiam facti notoriam aliquam excommunicationem incurrissent. Ideoque non desunt, qui cum Sylvestro *verbo. Excommunicatio. §. 5. n.* putent, hanc constitutionem *Basiliensis* tanquam Jus posterius derogans priori universim circa omnes notorios excommunicatos, ut etiam hodie ante denunciationem evitari debeant, observandum esse. Nihilominus Constitutio *Constantiensis* magnâ ter DD. & generali consuetudine recepta est, utpote à Martino V. & Leone X. confirmata: cùm è contra acta Concilii *Basiliensis* à Sede Apostolica confirmata non sint, imò revocata ab Eugenio IV. exceptis paucis quibusdam Constitutionibus circa causas beneficiales à Nicolao V. approbatis, inter quas non est illa de vitandis excommunicatis notoriis, sicut etiam refert Layman, *de Excommunicatione. c. 4. n. 1.*

Mixta demùm, sive partim *externa* partim *interna* communicatio est, quæ in exterioribus actionibus, vel ceremoniis consistens interiorem ac spiritualem fructum ex propria institutione continet, quò spectat usus tam *activus*, quàm passivus, id est, administratio & perceptio sacramentorum, Missæ suffragia, quæ in sacrificio, aliisve publicis officiis ad Deum pro universa Eccl. fundantur, item satisfactiones Christi & Sanctorum, quæ ex communi Ecclesiæ thesauro per indulgentias fidelibus applicantur. Excommunicatus ergo communione etiam privatur excommunicatus, ut inprimis sacramenta suscipere, vel administrare sine peccato mortali non possit; valent tamen suscepta vel administrata, excepto sacramento Pœnitentiæ, quod ob censuram excommunicationis, si præmissâ absolutione, invalidum redditur: nam respectu suscipientis quoad hoc Sacramentum est indispositio, quia non potest priùs à peccatis quàm à censuris absolvi; respectu verò administrantis est defectus jurisdictionis, quæ eidem per sen-

tus

ram aufertur. In necessitate tamen vel mortis periculo administratio vel perceptio sacramentorum excommunicatis permissa est, quia hoc casu pia Mater Ecclesia, nolens mortem peccatoris, nullum censuram reservavit; quin à quolibet sacerdote etiam excommunicato, quibuslibet censuratis & peccatoribus absolutio sacramentalis licitè & validè impendi possit, Trid. *sess. 14. de Sacram. Pœnit. c. 7.* Deinde excommunicatus privatus omnibus Ecclesiæ suffragiis & indulgentiis, ut pro eo publicè orare, vel sacrificare non valeat. Imò cùm Missæ sacrificium aliaque Divina officia in Ecclesia celebrantur, excommunicatus interesse non debet, & si monitus non decesserit, novâ excommunicatione Papæ reservatâ afficitur. *in Clement. gravis. 2. h. t.* potestquè operâ aliorum fidelium de Ecclesia violenter ex-
58 pelli, *arg. c. veniens. 16. h. t.* & Clerici scienter recipientes excommunicatos ad Divina officia *majorem* excommunicationem incurrunt. *c. significavit. 18. hoc tit.* alii verò Laici simul in Ecclesia existentes, si excommunicatus exire nolit, vel expelli non possit, tenetur ab eo discedere. & sacerdos, qui necdum Canonem Missæ incepit, Divinum officium intermittere: quia cùm excommunicato in oratione communicare prohibitum est. *c. nuper. 29. & c. responso. 43. h. t.* non tamen sub pœna *majoris* excommunicationis, nisi in illo casu, quo Clerici scienter & voluntariè recipiunt excommunicatum ad Divinum officium. Conciones verò audire, vel privatim in Ecclesia orare, quando non celebrantur Divina officia, nec alii fideles conveniunt ad communem orationem, non prohibetur excom-
59 municatus. *dict. c. responso.* Quòd si excommunicatus sit Clericus, qui ratione Ordinum vel beneficii tenetur ad horas Canonicas, non deobligatur, quin eas etiam durante excommunicatione privatim persolvere teneatur, ne ex suo delicto commodum reportet. Panorm. *in c. 2. de Clerico excommunicato.* Suarez. *de Censuris disp. 12. sect. 1. & 2.*

Præterea excommunicato hæc mixta & spiritualis communicatio cum fidelibus, 60
omnéque Divinum Officium publicum ac exercitium Ecclesiastici muneris prohibitum est, ideo etiam ad omne beneficium inhabilis & incapax redditur, ut ejus præsentatio, institutio, electio vel confirmatio ipso jure invalida censeatur, nec beneficium vel dignitatem tutâ conscientiâ retinere possit. *c. postulasti. 7. & c. ubi. de Clerico excommunicato.* Si verò excommunicatio post beneficium semel legitimè adeptum supervenerit, non propterea illo beneficio privatur excommunicatus. Licet autem fructus beneficiales tali excommunicato subtrahi possint, ut tantò magis ad satisfactionem & absolutionem petendam urgeatur, *c. pastoralis. 53. §. verum. de Appellat.* probabilius tamen & verbis *cit. c. pastoralis.* 61
conformius est, hos fructus non amitti ipso Jure propter solam censuram, sed primùm per sententiam judicis, sicut docet Gloss. *in d. §. verum. in V. subtrahantur.* nisi fructus specialiter dentur propter certum Officium Divinum vel Ministerium, quòd excommunicatus tempore excommunicationis per se vel per alterum nequeat adimplere.

Quares, an hodie per Concilium Constantiense *Extravagantem Martini V.* 62
circa istam mixtam communionem aliquid immutatum sit? R. Ex communi & recepta DD. sententia per *cit. Extrav.* non tantùm in profanis, sed etiam in spiritualibus concessam esse communicationem cum excommunicatis, qui denuntiati aut notorii Clericorum percussores non fuerint; ut proindè fideles etiam ab excommunicatis sacerdotibus nondum denuntiatis sacra petere, & reci-

& recipere possint. Quod tamen ita temperandum erit, ut procedat, si quis rationabiliter existimet & præsumat sacerdotem excommunicatum per contritionem à peccato recessisse, & paratum esse ad absolutionem petendam, quamvis eam necdum obtinuerit: aliàs enim, si quis sciat, vel moraliter credere & intelligere possit excommunicatum in contumacia & peccato persistere, non licebit extra casum necessitatis ab eo sacramenta petere, & ei ita occasionem ad sacrilegè ministrandum offerre &c. Volunt quoque non pauci DD. tunc demum rectè peti sacramenta ab excommunicato, si alius non adsit, nullâ censurâ innodatus, qui æquè faciliter & utiliter administrare valeat, ut videre est apud Suar. *de Censur. disp. 11. sect. 4. n. 10.* & Sanch. *de Matr. lib. 7. disp. 9. n. 7.* Licèt verò ipse Sanch. *cit. loco. n. 8.* probabilius censeat, ex vi Constitutionis Constantiensis generaliter loquentis indifferenter sine qualibet necessitate ab excomunicatis peti posse
63 sacramenta: prior tamen sententia magis tuta & verior videtur, non quidem ex illa ratione, quam aliqui assignant, quòd petens sacramenta ab excommunicato cooperetur ipsius peccato, & ad peccatum invitet eum: quia negari potest suppositum, quòd excommunicatus administrando sacramenta peccet, si priùs per contritionem se à culpa purgaverit, & à contumacia recesserit, fueritque à fidelibus requisitus, cùm ad requisitionem fidelium non denegetur excommunicatis in sacris & profanis cum iisdem fidelibus communio; non, inquam, hæc ratio convincens est, sed potiùs ratio indecentiæ, scandali & contemptûs censurarum ordinariè consequens, si excommunicatis & ab Ecclesia præcisis sine omni necessitate ad cujuslibet requisitionem sacramentorum administratio concedatur: quod utique non fuit intentio Concilij Constantiensis. Ita verò leges interpretandæ sunt, ut *non intentio verbis, sed verba intentioni inservient, c. secundò requiris. 41. de Appellationibus. l. scire leges. 17. ff. de Legibus.* Interim ut ab excommunicato jure petantur sacramenta, non requiritur necessitas extrema, ut si quis moribundus petat baptismum, vel absolutionem, sed etiam communis, vel magna utilitas sufficit, maxime circa parochum, quia aliàs obligatus est ad sacramenta fidelibus administranda, ut si die festo parochiani missâ carere deberent, si æger petat Eucharistiam.

Notanter autem semper dico, excommunicatos *non denuntiatos* communicare posse in spiritualibus cum fidelibus, si ab his fuerint requisiti; quia ut superiùs dictum, per Concilium Constantiense ipsis excommunicatis directè nulla gratia facta est, ideoque non requisiti sacramentorum administrationi, vel alteri fidelium communioni nullatenus ingerere possunt, absque peccato gravi mortali, si de spiritualibus & administratione sacramentorum loquamur, nec beneficium aliquod Ecclesiasticum valide recipere, tametsi denuntiati non sint. *c. postulasti. 7. & ibi* Barb. *n. 7. de Clerico excommunicato.* Alia est quæstio, an & quando sacerdos vel Clericus excommunicatus celebrans vel ministrans in Divino Officio sit irregularis, & quid hodie post Concilium Constantiense? ℟. De Jure Communi Clericum excommunicatum, suspensum, vel interdictum, vel in loco interdicto celebrantem, vel in Divinis Officiis ministrantem contrahere irregularitatem, à qua non possit nisi per summum Pontificem absolvi, *c. 1. de Sent. & re judicata. in 6. cap. is qui, c. 1. h. t. in 6.* Et quamvis hi duo textus non loquantur in specie de censura excommunicationis

tionis, sed tantùm suspensionis, & interdicti, ac in tit. *de Clerico Excommunicato*, excommunicati ministrantes, si incorrigibiles fuerint, per sententiam jubeantur deponi, & nihil ibi de irregularitate ipso jure contracta dicatur : nihilominus unanimis est omnium DD. sententia idem quod in suspensione & interdicto, multò magis in excommunicatione majore procedere, quia excommunicatio major in se complectitur suspensionem & interdictum personale, qui enim excommunicatus est, ab officio quoque spirituali hoc ipso suspensus & interdictus est, & semper gravior culpa reputatur excommunicatum ab Ecclesia præcisum, quàm suspensum ministrare. Idque satis confirmatur ex *c. si quis. 7. causâ 11. q. 3.* & clariùs *ex c. ult. de Clerico excommunicato.* ubi Pontifex dicit, quòd ligatus minori excommunicatione, si celebret, non incurrat irregularitatem : ergò manifestè colligitur, aliud esse de celebrante in majore excommunicatione, quòd irregularitatem incurrat.

66 *Dico* autem, Clericum *celebrantem* vel in Divino Officio *ministrantem* fieri irregularem : quia tantùm actus ordinis sub hac pœna prohibiti sunt, non item actus Jurisdictionis, vel alij Ecclesiastici, quamvis etiam illi durante censurâ illicitè exerceantur. Non ergo erit irregularis Episcopus, qui excommunicatus beneficium confert, causas judiciales audit, &c. beneficiatus, qui fructus beneficij percipit, Parochus, qui matrimonio assistit absque solemni & sacerdotali benedictione : quia in matrimonio Parochus non requiritur tanquam Minister, sed tanquam testis excellens, Zoës. *ad tit. de Cle-*
67 *rico excommunicato. n. 16.* Excusantur quoque ab irregularitate, quorum celebratio culpabilis non est : quia hæc irregularitas est pœna magna, quæ nonnisi ob gravem culpam infligenda; ut qui in casu necessitatis, & periculo mortis constitutis Sacramenta ministrat; qui censuram occultam habentes celebrationem sine infamia omittere nequeunt; qui censuram latam ignorant, & probabiliter etiam, qui de ea rationabiliter dubitant : nam licèt in dubio tutior via sit tenenda, ut potius à celebratione abstinere deberet dubitans, non tamen pœna irregularitatis à Canonibus in illos lata, qui scienter post excommunicationem celebrant, videtur ad dubitantes extendenda, cùm pœnæ sint strictæ interpretationis, optimus textus in *c. illud. 5. de Clerico excommunicato.* Quòd si irregularitas contracta per celebrationem vel ministrationem non fuerit notoria, sed occulta, hodie post Trident. *sess. 24. de Reformat. cap. 6.* etiam Episcopo dispensatio conceditur.

Porrò post Concilium Constantiense, si 68
Clericus non requisitus ultrò se ingesserit Divinis Officiis, contrahit irregularitatem, sicut prius; quia ut superiùs dictum, ipsis excommunicatis nulla gratia facta est. Secus autem si à fidelibus justâ de causâ requisitus fuerit : tunc enim extra culpam, consequenter & irregularitatis pœnam est. Si dubitaretur, an adfuerit sufficiens causa ad celebrationem, postquam celebrans fuit à fidelibus requisitus, crederem, eùm probabiliter ab irregularitate excusari posse propter authoritatem Sanch. superiùs citati & aliorum assèclarum, qui solam requisitionem sine justa causa ad celebrationem & evitationem irregularitatis sufficere putant. Etenim ad præcavendum peccatum ab initio quidem tutior via tenenda est, post actum verò patratum ad minuendam pœnam favorabilior sententia nonnunquam est recipienda, testè Covar. *in princip. Relect. Clement. si furiosus de Homicidio. n. 9.*

Hactenus de principalioribus effectibus 69
majoris excommunicationis dictum. Mino-

ris excommunicationis is effectus est præcipuus, quòd privet usu *passivo* Sacramentorum, & eâ ligatus sine peccato (quod DD. communiter mortale censent tanquam contra prohibitionem in re gravi) non possit ante absolutionem aliquod Sacramentum percipere, neque matrimonium contrahere, quia & ipsum Sacramentum est. Usu autem *activo* seu collatione Sacramentorum minor excommunicatio directè non privat, neque irregularis efficitur, qui eâdem ligatus celebrat, vel Sacramenta administrat. *c. ult. de Clerico excommunicato.* Quia tamen aliqua saltem irreverentia censetur, excommunicatione minori ligatum sine rationabili causa Sacramenta dispensare, priusquam absolutionem impetret, ideo propter hanc irreverentiam, quamvis non adeò magnum peccatum, saltem veniale committere conferentem Sacramenta, magis communiter DD. & Interpr. *dict. cap. fin.* concludunt per illa verba in *eodem c.* posita, peccat autem conferendo Sacramenta &c. Videantur cit. apud Barb. *in eod. cap. ult. n. 6.*

70 Ex hoc autem principaliori effectu minoris excommunicationis alius quasi subordinatus consequitur, quòd nimirum hâc censurâ ligatus non possit eligi vel assumi ad aliquam dignitatem, vel Ecclesiasticam præbendam: eò quòd beneficiati præsertim Sacerdotes debeant suscipere Sacramenta; talis autem excommunicatus sit à susceptione Sacramentorum remotus, ideoque scienter facta electio minore excommunicatione ligati de Jure irritanda est. Eligere tamen vel conferre beneficia non prohibetur: quia minor excommunicatio non privat communione fidelium vel jurisdictione. *d. c. ult. & c. de illa. 39. de Electione.* qua de re in *Lib. 1. in tit. de Electione* tractari solet.

71 Cæterùm excommunicatio minor incurritur, si quis in casu prohibito cum excommunicato scienter communicârit, ut dictum superius; Jure verò antiquorum Canonum minor excommunicatio etiam censebatur, quæ alicui per sententiam inferebatur quoad particulares tantùm quosdam effectus, & præsertim à communione altaris ad certum tempus removebatur *cap. ult. junctâ Gl. causa. 3. q. 4.*

Absolvere ab hac censura quoad forum internum potest quivis legitimus Confessarius: quoad effectus fori externi & capacitatem electionis ac beneficiorum ordinarius Judex Ecclesiasticus. Plura de absolutione ab excommunicatione etiam ab ea, quæ ob percussionem Clerici incurritur & generaliter ab aliis censuris tradem[9] inferiùs in sect. 4.

§. III.
De Suspensione & Interdicto.

SUMMARIA.

73. *Quid sit suspensio.*
74. *Dividitur in suspensionem ab officio & beneficio totalem & partialem.*
75. *Suspensio ab officio per se non continet suspensionem a beneficio, & contra, licèt aliter sit in sibus, & si suspensio sit perpetua.*
76. *Nec suspensus ab Ordine est suspensus a Jurisdictione.*
77. *Suspensus simpliciter ab Officio ab Ordine & Jurisdictione suspensus censetur.*
78. *Suspensus à beneficio percipiendo fructus non irregularis, sed tamen perdit beneficium.*
79. *Etsi in dubio Episcopus suspendens a beneficio censetur suspendere à beneficio tantum ipsi decesserit, potest tamen suspendere etiam a beneficiis alibi obtentis.*
80. *Clericus ab Ordine vel Officio suspensus adhuc pro tali est habendus.* 73
81. *Quid sit interdictum Ecclesiasticum, & quomodo differat ab excommunicatione?*
82. *Omnis definitio in Jure periculosa.*
83. *Interdictum aliud locale, aliud personale: & rursus aliud generale, aliud speciale, & quomodo differant?*
84. *Interdictum locale continet in se personale: quoad eos, qui causam interdicto dederunt.* 74
85. *Interdicto populo non est interdictum Clericis ecclesiæ*

è contra, & interdicto Clero non censentur interdicti religiosi.
86. *Quomodo in interdicto locali possint comprehendi innocentes.*
87. *Innocentes non nunquam sentire possunt damnum sine culpa, sed non sine causa.*
88. *Quare magis subinde interdictum feratur contra omnes, quam excommunicatio contra singulos.*
89. *Referuntur quidam casus, in quibus ferri solet Interdictum Ecclesiasticum.*
90. *Quomodo ipso Jure incurritur interdictum, requiritur tamen sententia declaratoria Judicis Ecclesiastici.*
91. *In causa debiti pecuniarii sine licentia Papæ interdictum ferri non potest; licet aliàs non requiratur.*
92. *Quomodo Divina Officia hodie tempore interdicti generales celebrare liceat.*
93. *Quorum sacramentorum administratio tempore interdicti sit permissa.*
94. *Matrimonium sit interdicti generalis & localis non censetur prohibitum, bene tamen interdictus specialiter & personaliter.*
95. *Quinam tempore interdicti prohibentur sepulturâ Ecclesiasticâ.*
96. *Interdicti si in loco sacro illicitè sepeliantur, exhumari tamen non debent, secus est de excommunicatis.*
97. *Religiosi ex speciali privilegio etiam in loco interdicto sepeliri possunt.*
98. *Pœna Clericorum interdictum Divinorum celebrationi violantium est irregularitas.*
99. *Quid sit interdictum ingressus in Ecclesiam, & quem effectum habeat?*
100. *Pœna dominicorum temporalium & aliorum interdictum violantium.*
101. *Quomodo Cessatio à Divinis differat ab interdicto; & quod per eam non prohibeatur sepultura Ecclesiasticâ.*
102. *Qui cessationum possint indicere.*

73 *Suspensio* est censura prohibens Ecclesiasticos uti suis jurisdictionibus, & Juribus Ecclesiasticis: etenim hæc censura, cùm non privet communione fidelium, Sacramentorum perceptione, sed functionibus Ecclesiasticis, propriè tantùm Clericos & Ecclesiasticos afficit.

74 *Dividitur* suspensio in suspensionem *ab officio*, quâ Clerico executio suorum ordinum, vel aliarum functionum, quæ ipsi ratione Ordinis, aut muneris Ecclesiastici incumbunt, interdicitur: & in suspensionem *à beneficio*, quâ fructus sui beneficii percipere prohibetur. Utraque subdividitur in *totalem & partialem. Totalis* est, quâ quis ab omni prorsus officio vel perceptione omnium omninò fructuum suspenditur. *Partialis* autem, quâ unus spiritualis actus officij prohibetur, ut si Episcopus à collatione ordinum & beneficiorum, sacerdos ab exceptione confessionum suspendatur, vel si beneficiato tertia vel quarta pars fructuum subtrahatur.

Porrò censura suspensionis tanquam pœ- 75
na est strictæ interpretationis *c. odia. de R. I. in 6. l. penult. ff. de Pœnis.* & ideo suspensio *ab officio* per se non includit suspensionem *à beneficio*, nec vice versâ, ut satis apertè colligitur ex *c. inter sollicitudines. 10. de Purgatione Canonica.* & docet Navar. *in Manual. Confessariorum. c. 27. n. 160.* Suar. *de Censuris. disp. 26. sect. 3. n. 4.* nisi suspensio *ab officio* esset perpetua, & in effectu depositio, tunc enim saltem per sententiam totaliter depositus, vel suspensus privandus beneficio esset, quia cùm beneficium detur propter officium & functiones Ecclesiasticas, qui in perpetuum officio privatus est, meritò etiam beneficium amittere debet Gloss. *ad princip. q. 3. causâ. 1. verb. amexa.* ita tamen, ut depositus saltem alimenta ab Ecclesia habeat, ne in opprobrium ordinis Clericalis mendicare cogatur, saltem quamdiu non apparet de ejusdem incorrigibilitate & perseverantia in contumacia, sicut tradit Gloss. *in cap. studeat. 39. in V. & sui. dist. 50.* Panor. *in cap. pastoralis. 53. §. verum. de Appellationibus, num. 16.* Item si fructus beneficij præcisè percipiantur propter singulos actus officij, ut pro-

pter celebrationem Missarum certarum, ob præsentias in Choro &c. tunc qui tale officium per se vel per substitutum implere nequit, ex consequenti etiam fructus beneficii lucrari non potest.

76 Propterea ob strictam pœnalium interpretationem suspensus ab ordine non censetur suspensus à Jurisdictione Ecclesiastica, quam ut Judex exercet, & cum ordine sacro necessario connexa non est. Et è converso suspensus à Jurisdictione potest ea facere, quæ merè Ordinis sunt, ut celebrare, in altari
77 ministrari &c. suspensus autem simpliciter ab Officio censetur suspensus tam ab Ordine, quàm Jurisdictione, qui officium utrumque complectitur. Suarez. *cit. loco sect. 4.*

Quòd si suspensus ab officio se eidem culpabiliter ingesserit, irregularitatem contrahit. *c. 1. de Sent. & re judicata in 6.* secundùm ea, quæ *ad finem prioris* §. de excommunicato celebrante, vel in Divinis ministrante diximus: nam quæ ibidem circa excommunicatos attentâ etiam Constitutione Concilii Constantientis tradita sunt, ad suspensos ab officio quoque pertinent.
78 At verò suspensus à beneficio, si eidem se ingerat, & fructus percipiat, non efficitur quidem irregularis, ex communi tamen sententia beneficium perdit ipso jure *c. cupientes, 16. §. cæterùm. de Electione in*
79 *6.* Solet proinde suspenso ab officio dari œconomus, qui reditus colligat, & eosdem jussu Episcopi pijs causis applicet, alimenta tamen necessaria beneficiato tribuat. Si Clericus habeat beneficia in diversis Diœcesibus, & ab uno Episcopo suspendatur à beneficiis, tunc hæc sententia suspensionis simpliciter prolata in dubio intelligitur tantùm de beneficiis in illius Episcopi Diœcesi obtentis, quia sententia pœnalis non est extendenda, sed nihil impedit, quin Episcopus possit Clericum suspendere etiam à beneficiis alibi obtentis, *arg. c. postulasti. de Foro compet.* si ab Officio vel Ordine suspensus fuerit, Clericus etiam alibi pro tali habendus erit, donec absolutionem impetraverit, non obstante, quòd extra territorium jus dicenti impunè non pareatur. *l. fin. ff. de Jurisdict.* quia hæc regula procedit in statuto, quod non ligat extraterritorium. *c. 2. de Constitut. in 6.* non verò in sententia particulari, quæ afficit subditum etiam extra territorium. Glos. & Panor. in *d. c. pastoralis. §. verum. de Appellat.* prout in simili notatus infamiâ in uno loco & prohibitus postulare, etiam alibi infamis & prohibitus intelligitur *ex ea. 9. ff. de Postulando.*

An autem & quatenus suspensus incurrat juris eligendi vel beneficiorum, ad tit. *de Electione* remittimus.

De Interdicto.

Interdictum Ecclesiasticum ab interdicendo seu prohibendo sic dictum, definit Silvest. *Interdictum num. 2.* quòd sit *separatio* à Jure vel à Judice facta à certis sacramentis & omnibus Divinis Officijs & Ecclesiastica sepultura. *c. non est vobis. de Sponsalibus, &c. quod in te. 11. de Penit. & remission.* Hæc quidem definitio, si verba præcisè spectentur, etiam excommunicationi convenire videtur, in tamen differt excommunicatio ab *interdicto*, quòd excommunicatio separet à Divinis propter denegatam communionem fidelium cum aliis fidelibus in sacris & profanis; at verò *interdictum* non subtrahit aut deneget directè communionem fidelium, sed tantùm Divinorum dispensationem sive participationem. Item *interdictum* ferri potest in locum vel communitatem, ut comprehendat nocentes cum innocentibus, excommunicatio autem tantùm in certas

in certas & determinatas personas nocentes. *c. Romana. 5. hoc tit. in 6.* Quare plenius fortassis definiri posset *interdictum*, quòd sit censura in locum vel personas lata, prohibens sacramenta quædam, Divina Officia, & sepulturam interdictis ministrari.

82 Non est tamen in Jure circa definitiones magna sollicitudo ponenda, quia materiæ juridicæ propter sui amplitudinem & casuum diversitatem non patiuntur tam exactas definitiones: unde & omnis definitio in Jure periculosa dicitur. *l. omnis definitio. 202. ff. de R. J.*

83 *Dividitur* interdictum in *locale & personale*. *Locale* est, quod directè afficit certum locum, in quo Divina Officia prohibentur. *Personale* verò, quod directè in personas profertur, quibus Sacramenta denegantur. Utrumque subdividitur in *generale & speciale* Interdictum *locale generale* est, quo locus à pluribus communiter inhabitatus interdicitur, ut regnum, civitas, castrum, &c. *locale speciale* est, quo particularis locus sacer v. g. certa capella & Ecclesia afficitur. Et quidem interdicto *locali generali* civitatis, castri aut oppidi, &c. etiam suburbia & continentia ædificia, quamvis propriis muris sint determinata & distincta, comprehenduntur, ne facilè eludatur interdictum, si prohibitis Divinis Officiis in civitate, populus pro iis audiendis ad suburbia exiret. Item in interdicto *locali speciali* interdictâ Ecclesiâ censetur etiam interdictum cæmeterium, vel capella vicina; sed tamen in his non sufficit, ut cæmeterium vel capella vicina sit Ecclesiæ, sed requiretur, ut contigua & moraliter non segregata. *c. si civitas. 17. hoc tit. in 6.* Interdictum *personale generale* est, quod fertur directè in ipsos homines scilicet communitatem, collegium, populum, &c. & propterea locus ipse vel Ecclesiæ in tali loco existentes non sunt interdictæ, quin ibidem possint Divina officia celebrari, atq; etiam ad ea admitti peregrini, viatores, & omnes alij habitatores loci, qui non sunt membra communitatis interdictæ, vel qui ex post facto per mutationem domicilij aut alio modo membra esse desierunt: dummodò ab his Divinis Officijs sine tumultu publico per occlusionem januarum, aut similibus medijs possint ipsi interdicti arceri. 84 Deinde qui interdicto *personali*, quamvis *generali*, affecti sunt, non possunt etiam ut singuli nec in loco proprio, nec in alieno divina audire. In interdicto autem *locali generali*, qui culpabiles non sunt, nec interdicto causam dederunt per auxilium, consilium aut favorem suum (nam interdictum *locale* continet in se *personale* circa eos, propter quorum delictum vel cooperationem ad delictum interdictum positum est) possunt licitè extra locum interdictum Divina audire. *c. si sententia. 16. h. t. in 6.* 85

Sed & istud notabile est, quòd interdicto populo alicujus civitatis non intelligatur interdictus Clerus, nec vice versâ interdicto Clero populus. *d. c. si sententia.* Est quoque communis DD. sententia, quòd interdicti Religiosi, nisi de mente interdicentis aliud appareat: quamvis enim Religiosi per susceptionem ordinum etiam transeant ad Clericatum & sint Clerici, *c. legi epistolam, 36. causâ 16. q. 1.* quia tamen communi hominum acceptione nomine Cleri intelliguntur Clerici sæculares, hinc est, quòd in materia odiosa & pœnali termini secundùm communem significationem accipiendi sint, & non facilè ad talem interpretationem deveniendum, ex qua civitas omni prorsus Divino Officio tam apud sæculares Clericos, quàm apud Regulares carere debeat. Tamb. *de Jure Abbatum. to. 2. disp. 16. q. 5. num. 5.*

Interdictum *personale speciale*, sive *particulare* est, quod fertur non in communi-

tatem, quatenus communitas est, sed in singulares personas unam vel plures propter earum delictum, vel culpam, sive deinde exprimantur illarum personarum nomina, sive in genere dicatur, quòd singuli in tali negotio culpabiles inrerdicti sint.

86 Durum forte videbitur ex hactenus dictis, quòd in interdicto *generali locali* vel *personali* etiam innocentes comprehendantur, cùm tam graves pœnæ non nisi auctores delictorum tenere debeant. *l. sancimus. 22. Cod. de Pœnis.* Dicendum est tamen innocentes per interdictum *generale* non puniri *directè*, sed tantùm sentire damnum per accidens, quatenus & quamdiu in loco vel communitate interdicta versantur: si enim directè punirentur vel afficerentur interdicto, sicut ipsi culpabiles, tunc ne quidem extra locum interdictum Divina audire possent, quod tamen secus est, juxta *d. c. si sententia. h. t. in 6.*

87 Sæpius autem innocentes sentire posse damnum sine culpâ quidem, sed non sine causâ, patet ex *c. quoniam. 5. vers. si autem de carnali. Ut lite non constet at a l. quisquis. 1. §. 1. Cod. Ad leg. Jul. majestatis.* Item exemplo justi belli, in quo multi innocentes pereunt, qui ad tale bellum culpam non posuerunt, quod per accidens contingit, quia scilicet aliter finis belli justi obtineri non potest. Ita enim accidit in interdicto *generali*, quod solet poni ob publicam aliquam & gravem causam, quando scilicet Rectores principales aut potiores alicujus loci vel communitatis sunt culpæ obnoxii, & nolunt pro eo satisfacere.

88 Sed inquis, quare non potiùs ipsi delinquentes excomunicantur, quàm ut totus locus, vel communitas interdicatur. R. Id fieri, vel quia incerti sunt culpabiles, & si in genere ferretur excommunicatio contra singulos, qui fuerint culpabiles, plerique contemnerent talem censuram, quia non crederent se culpabiles, vel diversas excusationes in peccatis quærerent; vel quia Rectores & potentes, qui forsassis non curarent excommunicationem suæ personæ, tanto magis curare interdictum *generale*, ut populus propter eorum culpam interdictus afflictus contra eos exasperetur.

In specie autem causas & casus, in quibus ipso Jure statuitur interdictum, enumerat Sylvester. *V. Interdictum. 4.* Ut civitas det auxilium, vel consilium, ut capiatur Cardinalis vel Episcopus, aut invasa in aliquo loco detineatur. *c. felicis, de Pœnis in 6. Clem. si quis suadente. t. eodem tit. de Pœnis.* si Ecclesiasticus contra immunitatem suam à sæcularibus Magistratibus realibus, vel personalibus oneribus gravetur. *c. quanquam. 4. de Censibus. in 6.* si pressaliæ contra Ecclesiasticos concedantur, nec intra mensem relaxentur. *c. un. de sepulturis. in 6.* & plures alij casus, qui apud eos authores videri possunt. Interim regulariter in casibus, quibus ipso Jure ponitur interdictum, necesse est, ut accedat cognitio, vel declaratio judicis ecclesiastici; tum ut legitimè constet, an delictum sit tale & revera patratum, quod interdictum secumtrahat; tum denique quòd Concilium Constantiense, quantum ad executionem in Divinis requirens denuntiationem, loquatur non tantùm de excommunicatis, sed etiam suspensis & interdictis.

Sed & illud notabile, quod in *extrav. provide. 2. h. t. inter Comm.* prohibeatur ne propter pecuniarium debitum sine speciali, & expressa licentia Papæ Provincia, Civitas, Castrum, villa, locus vel territorium interdicto supponatur. Quod verò de licentia Papæ dicitur, in hoc speciali casu locum habet. Cæterùm autem interdictum etiam sine licentia Papæ ponere possunt judices ordinarij ecclesiastici, quia

aliàs jus ferendi censuras competit, dummodò justitia causæ adsit, & monitiones debitæ præmittantur.

92 Porrò ad effectum *interdicti* quod attinet, sciendum est, olim inprimis Missas, & omnia divina officia in singulis Ecclesijs loci interdictè prohibita fuisse, quod tamen deinde Bonifacius VIII. in *alma mater. 24. vers. adjicimus. h. t. in 6.* ita lmitavit, ut tempore interdicti (quod DD. communiter de interdicto locali generali intelligunt, non verò de speciali alicujus Ecclesiæ, quia aliàs hoc interdictum speciale redderetur prorsus sine effectu) singulis diebus in Ecclesijs & Monasterijs Missæ celebrentur, & alia Divina Officia dicantur, sicut priùs, submissâ tamen voce, januis clausis, ac excommunicatis & interdictis expulsis, campanis etiam non pulsatis, quibus Divinis Officijs Canonici & Clerici, non autem reliqui de populo interesse debeant. In festivitatibus autem Natalis Domini, Paschæ, ac Pentecostes (quod DD. probabiliter ad totum triduum istorum festorum extendunt) & assumptionis Virginis gloriosæ (quibus Martinus V. addidit festum Corporis Christi cum Octava) pulsentur campanæ, & januis apertis, altâ voce Divina Officia solenniter celebrentur, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis admissis, quibus ob reverentiam harum solennitatum præfatis diebus participatio Divinorum conceditur: sic tamen, ut illi, propter quorum excessum interdictum est positum, alteri, in quo celebrantur Divina, non appropinquent.

93 Alter *effectus* interdicti est, quòd regulariter prohibeatur sacramentorum administratio & participatio, nisi specialiter quædam Sacramenta in Jure excepta sint. Excipitur autē in interdicto *generali* (& probabiliter etiam *locali speciali* teste Sylvestro *in V. Interdictum. 5. num. 9.*) Baptismus & Confirmatio. *c. responso. 43. h. t. & c. quoniam. 19. eod. in 6.* item Pœnitentia & absolutio à peccatis, quæ non tantùm ægris, sed etiam sanis tempore interdicti ministrari potest; dummodò excommunicati non sint, vel propter eorum culpam interdictum non sit positum. Priori enim casu non recipiuntur ad pœnitentiam, nisi priùs fuerint absoluti à censura, nec posteriori culpabiles in interdicto, nisi pro culpis suis priùs satisfecerint, vel de satisfaciendo idoneam cautionem præstiterint, quamvis ab ipsa interdicti censura necdum absoluti sint. *d. c. alma mater.* Eucharistia quoque saltem in mortis articulo conceditur. *c. permittimus. 57. h. t.* & in festis supra nominatis, propter illa verba in *d. c. alma mater.* posita, *præfatis diebus participationem permittimus Divinorum &c.* quæ verba in favorem animarum latius interpretanda sunt, ut non tantùm auditionem Divinorum, sed & participationem sacræ Communionis comprehendant.

Matrimonium etiam tempore interdicti 94
excommuniori DD. sententia non creditur esse prohibitum, præsertim si fiat absque solenni copulatione & benedictione in Ecclesia: quia illa tantùm sacramenta censentur esse prohibita, quæ ab Eceleſia dispensantur: Sacramentum autem Matrimonij ipsi contrahentes sibi ministrant, & Parochus in eo non tanquam Minister, sed potiùs testis reputatur. Pan. *in c. non est vobis. 11. de sponsalibus. num. 8.* & Nav. *d. n. 9.* sed hoc in interdicto *locali*, vel *personali generali*. Interdicto autem *speciali personali* videatur probabilius, eos, qui ex sua culpa specialiter interdicti sunt, non posse durante hoc interdicto licitè (sed tamen validè) matrimonium contrahere: quia generaliter ab omnium sacramentorum perceptione prohibiti sunt, non secus ac minore

nore excommunicatione ligati, de quibus satis conveniunt DD. quòd matrimonium nequeant contrahere; atque ita conciliari posse existimo diversos authores, quorum aliqui matrimonium tempore interdicti concedunt, alij negant. Putat quoque Cov. *in Relect. c. alma mater. h.t. in 6. p. 2. §. 2. sub n. 7.* circa solemnitatem & benedictionem matrimonialem faciendam tempore interdicti observari posse constitutionem. *c. alma mat.* ut scil. ad instar aliorum Divinorum Officiorum fiat januis clausis, vel etiam apertis in festis ibidem memoratis.

95 Tertius *effectus* interdicti est, quòd in eo decedentes priventur ecclesiasticâ sepulturâ. *c. quod in te. 11. de Pœnitent. & remission.* In interdicto tamen *locali generali*, qui specialiter ex sua culpa interdicti non fuerint, non poterunt quidem sepeliri in loco interdicto, sed poterunt ad alium locum sacrum non interdictum transferri, arg. *c. si sententia. 16. h.t. in 6.* 96 Quòd si contingat contra prohibitionem Juris aliquem interdictum sepeliri in loco sacro, non erit is extrahendus: quia hoc non habetur in Jure statutum: & licet aliud sit de excommunicatis, ut illi denuò exhumari, & è loco sacro ejici debeant. *c. sacris. 12. de Sepulturis.* Nihilominus hæc tam severa pœna non ad alium casum in Jure non expressum est extendenda, & specialis ratio est circa excommunicationem, quòd ea ex suâ naturâ separet excommunicatum à reliquorum fidelium consortio, quod secus est in interdicto, ut superiùs etiam tradidimus. Imò etiam illa corpora interdictorum, quæ tempore interdicti extra locum sacrum sepulta sunt, sublatâ censurâ ad locum sacrum referenda esse, si id commodè fieri possit, docent communiter Authores Nav. *in Manuali confessor. c. 27. sub. n. 176.*

97 Præterea Clerici & Religiosi, qui interdictum servârunt, speciale privilegium sui habent, ut in loco etiam interdicto, absque pulsatione tamen campanarum, sepeliri possint, *d. c. quod in te.*

Quartus *effectus* est, quòd violantes interdictum pœnas Juris incurrant: & *in primis* quidem Clerici personaliter interdicti, vel in loco interdicto celebrantes, aut alium sui ordinis exercentes, irregulares efficiuntur, à qua irregularitate tantum per Summum Pontificem absolvi possunt. *c. si quis 18. §. is verò. h.t. in 6.* Et quoad hanc pœnam irregularitatis interdicto personali simili est interdictum *ingressus in Ecclesiam*, per quod aliquis prohibetur in Ecclesia Divina celebrare vel audire. *c. is cui. 2. h.t. in 6.* non tamen ibidem extra tempus Divini officij privatas orationes persolvere, aut extra ecclesiam in privato oratorio celebrare. Nav. *d. loc. n. 170.* Cujus interdicti frequens mentio in Jure, ut in *c. Romana. 1. & 2. de Censibus. in 6. c. præsenti. 9. de Offic. ordinar. in 6.* in Trid. *Sess. 6. de Reform. c.* ac pluribus alijs locis, & plerumque infligi solet Prælatis Ecclesiasticis propter eorum culpas, cùm sit mitior censura, quam excommunicatio vel suspensio ab officio, ne per eam impediatur Prælatus in aliis spiritualibus & temporalibus suam jurisdictionem exercere.

Secundò domini temporales, qui compellunt Clericos in loco interdicto celebrare, & ipsi quoque interdicti, qui jussi recedere exire de templo, excommunicationem Pontifici reservatam incurrunt, *Clem. 2. h.t.*

Tertiò quoque excommunicationem non tamen reservatam incurrunt, qui interdicto in loco sacro, vel alios in loco interdicto ibidem enter sepelire præsumpserint. *Clem. 1. de Sepulturis.*

Quartò in Religiosos etiam tam exem-

pros

ptos, quàm non exemptos excommunicatio (quæ pariter non legitur reservata) lata est in *Clem. 1. h. t.* si interdictum à Pontifice vel aliis ordinariis latum violârint interdictos ad divina officia admittendo.

101 *Interdicti* quandam similitudinem gerit *cessatio à Divinis*, quæ tamen non est proprie censura, sed potiùs ipsum factum, quo suspenduntur organa Divinæ laudis, & ab ipsis Divinis Officiis cessatur propter gravem aliquam injuriam Ecclesiæ illatam, ut injuriantes resipiscant; & quod deliquerunt, emendent. Differt propterea etiam quoad effectum ab *interdicto*, quòd *cessatio* non afficiat personas, sed tantùm locum, & sic extra locum, in quo à Divinis cessatum est, liceat cuilibet Divina audire, neque Clericus irregularis efficiatur, si in ipso loco cessationis Divina celebraverit, quamvis id sine gravi peccato facere non possit, imò etiam excommunicatio in violatores cessationis extendatur *in d. Clem. 1. §. in cessationibus. h. t.* De sepulturâ dubitant DD. an in loco cessationis concedatur? Sed probabilius est, eam concedi: quia prohibitio expressè in Jure monstrari non potest, neque enim in pœnis, ubi termini sunt strictè & propriè accipiendi, per exclusionem Divinorum Officiorum exclusa intelligitur sepultura, cùm sit aliquid diversum.

102 Cœterùm *cessationem à Divinis* indicere possunt Prælati Ecclesiastici ordinariam jurisdictionem habentes, Capitula Cathedralium Ecclesiarum sede vacante: Et Episcopi possunt dare licentiam aliis etiam Capitulis & Conventibus Regularium vel sæcularium Ecclesiarum, ut ob justas causas à Divinis cessare valeant, dummodò in tali cessatione observentur ea, quæ præscribuntur, *in cap. si Canonici. 2. & c. quamvis. 8. de Officio ordin. in 6.* ut scilicet vocatis absentibus de Capitulo deliberetur de *cessatione*, & causa *cessationis* instrumento publico vel literis patentibus inferatur, & tradatur ei, contra quem cessatur, ac denique intra mensem causa coram Pontifice vel ordinario judice deducatur. Videatur Sylvester *V. Cessatio à Divinis*, & Joan. Honor. *ad h.t. n. 90.*

§. IV.

De Absolutione à censuris & in specie de absolutione ab excommunicatione contracta ob percussionem Clerici.

SUMMARIA.

103. *Censura quandoque est nulla, & tunc non est observanda à censurato, si nullitas est manifesta.*
104. *Triplici ex capite censura redditur nulla ex defectu Jurisdictionis, causæ & processûs.*
105. *Appellatio post censuram latam facta non habet effectum suspensivum.*
106. *Censura ad sit valida si lata sit in innocentum, in foro tamen externo convictum, aut è contra si lata sit sine sufficientibus probationibus, sed contra verè reum?*
107. *Potest censura in foro externo valere, etsi in foro interno non valeat.*
108. *Censura in foro externo invalida est etiam invalida in foro externo.*
109. *Censurâ per modum statuti, aut in monitoriis latâ potest quis obligari in foro conscientiæ etsi nihil contra eum probari possit. Sententia tamen declaratoria in foro externo sine probationibus ferri non potest.*
110. *Censura sine citatione & monitione lata est omninò nulla: sine contumacia sit notoria, aut periculum sit in mora.*
111. *Trina monitio non est de substantiâ censuræ, nisi in duobus casibus.*
112. *Censuræ juris invalidæ esse possunt ex defectu Jurisdictionis, vel non publicationis, aut ob contrariam consuetudinem.*
113. *Episcopi eorumque superiores censuram Juris non incurrunt, nisi eorum fiat mentio specialis.*
114. *A censurâ hominis is absolvit, qui tulit, aut cui is commisit, aut ejus successor.*
115. *In articulo mortis nulla censura reservata est, & quilibet sacerdos potest absolvere pro foro interno: sed post reconvalescentiam absolutus se debet præsentare superiori, alias in censuram reincidet.*

116. *Superior qui habet concurrentem Jurisdictionem cum inferiore prælato, potest absolvere à censura ab ipso lata: & quid de legatis Apostolicis respectu Episcoporum.*

117. *Superior, qui non habet concurrentem Jurisdictionem, non potest absolvere, nisi via appellationis adeatur, aut Prælatus inferior in sua causa censuram tulerit.*

118. *In Monasteriis excommunicati per Abbatem, ab ipso absolutionem obtinere debent.*

119. *Censuræ Juris aliæ reservatæ, aliæ non reservatæ.*

120. *Privilegium Episcoporum & Regularium absolvendi & dispensandi circa casus reservatos summo Pontifici procedit tantùm pro foro conscientiæ.*

121. *Quænam censuræ sint reservatæ S. Pontifici?*

122. *Quomodo excusari possit, quòd Bullæ & Censuræ in iis contentæ alicubi non sint receptæ.*

123. *Quid faciendum, si quis dubitet an censura sit reservata?*

124. *A censuris Juris & statutorum non reservatis cuivis Episcopo, vel in foro conscientiæ Confessario absolutio competit.*

125. *De censura Canonis.* si quis suadente. 17.q.4.

126. *Qui Clerici in Sacris constituti privilegio Canonis gaudeant, vel non.*

127. *Vt Clerici in minoribus idem privilegium habeant: requiruntur conditiones à Trid. Conc. præscriptæ.*

128. *Quid de Clericis conjugatis?*

129. *Regulares omnes gaudent eodem privilegio: & quid de Eremitis.*

130. *Masculinum etiam in materia hujus Canonis comprehendit fœmininum.*

131. *Clerici etiam seipsos percutientes incidunt in censuram Canonis, possunt tamen ab Episcopo vel Prælato suo absolvi; si percussio non sit enormis.*

132. *Ex specialibus privilegiis Prælati regulares etiam ab enormi absolvunt.*

133. *Ad dictam censuram incurrendam requiritur gravis injuria, in qua animus & effectus concurrat.*

134. *Censura incurritur, etsi Clericus in sui percussionem consentiat: quod declaratur.*

135. *Quid nomine violentæ manûs injectionis hìc intelligatur?*

136. *A censura Canonis tam ignorantia Juris, quàm facti excusat.*

137. *Excusatur etiam, qui Clerico privilegio Clericali privato violentiam infert.*

138. *Si causâ defensionis fiat, aut disciplinæ.*

139. *Defectus deliberationis sufficientis vel parvitas injuriæ pariter excusat.*

140. *Magister vel propinquus Laicus Clericum in majoribus Ordinibus constitutum castigandi per verbera jus non habet.*

141. *Prælatus Ecclesiasticus castigandi potestatem non per Laicos, sed Clericos exercere debet, ne censuram incurrat: & quid de captura vel tortura?*

142. *Ebrietas quomodò excuset à censura?*

143. *Ab ista censura Canonis Legatus à Latere & Nuntius Apostolicus absolvere possunt, sed cum differentia:*

144. *Mulieres, Moniales, Clericos impuberes, vel aliter impeditos pervenire ad S. Pontificem Legatum, Episcopus potest absolvere.*

145. *Quid de potentibus?*

146. *A percussione levi indifferenter absolvere potest Episcopus: & quæ dicatur levissima, levis, gravis, vel enormis?*

147. *In dubio percussio potiùs judicari debet gravis quam levis.*

148. *Privilegium Episcopale absolvendi à Censura Canonis extenditur etiam ad alios Jurisdictionem Episcopalem vel quasi habentes.*

149. *Consuetudine potest obtineri, ut absolutio in foro conscientiæ impensa, etiam in foro externo acceptetur.*

REpetenda est inprimis hoc loco [illegible] censurarum distinctio, quam superius *in §. 1.* circa finem assignavimus, quod scilicet censura alia sit lata ab *homine* [illegible]licet judice, & alia à *Jure* sive *Canone*; [illegible]tur quod attinet ad censuram hominis pro[illegible]notari debet, frequenter contingere, ut [illegible] ipso Jure nulla irrita sit, adeoque absolutione non indigeat, sed solùm ut à superiore declaretur nulla, si fortè contra talem censuram appellatio ad eum interponatur. Imò si nullitas sit manifesta & notoria, etiam citra appellationem censura à censurato non observari poterit: quia quod est de Jure nullum, nullum producit effectum, & ut ex Gabriele refert Laym. *de Censuris in communi. c. 6. n. 2.* Siquis publicè excommunicetur & denuntietur *nulliter*, ipse ex adverso publicare poterit causam, propter quam

quam ipsa sententia censuræ est nulla. Dico tamen: *si nullitas sit manifesta & notoria*: in dubio autem vel quando causa non est ita publicè cognita, querela ad superiorem deferenda est, ut is de justitia causæ cognoscat, & interim sententia saltem in foro externo, præsertim ad evitationem scandali, observanda: quia ut inquit Greg. *c. 1. causa. 11. q. 3. sententia pastoris sive justa sive injusta* fuerit, timenda est. Et Pontifex in *c. per tuas. 40. vers. nos igitur. h. t.* constituit, ut ille, qui allegat se post appellationem interpositam excommunicatum, vel in forma excommunicationis intolerabilem errorem expressum, debeat pro excommunicato haberi, antequam suam causam coram superiore probârit.

104 Redditur autem censura *nulla* & irrita ex triplici potissimum capite. I. ex *defectu jurisdictionis*, quæ vel nunquam penes censurantem extitit, veluti si excommunicatus non sit subditus, vel quæ fuit ab eo ante latam sententiam revocata, ut à delegato per delegantem; vel quæ fuit per appellationem interpositam suspensa. Proindè si excommunicatio, vel alia censura in aliquem ab inferiore judice lata sit, postquam ille ad superiorem verbis vel facto (scilicet iter ad superiorem arripiendo, nuntios mittendo,) &c. appellavit, invalida censebitur, *d. c. per tuas. & c. ad audientiam. 54. c.* 105 *dilecti. 52. de Appellat.* Si verò post censuram lata appellatio interponatur, habet quidem hæc appellatio effectum devolutivum, ut causæ cognitionem ad superioris tribunal devolvat, sed non suspensivum, quin interea censura lata executionem secum trahat, & effectum tam diu sortiatur, usque dum à superiore vel declaretur nulla, vel relaxeretur, sicut decisum est *in cap. is cui. 20. §. sanè. h. t. in 6.*

II. Invalidatur censura ex defectu *justæ causæ*; si nimirum desit gravitas culpæ vel contumaciæ, qualem culpam & contumaciam in omni censura requiri superiùs *in §. 1.* explicatum; præsertim verò si causa falsa vel injusta sit, non tenebitur censuratus ad censuræ obligationem & observationem, ut dictum, & facit textus in *c. cui est. 46. causâ. 11. q. 3.*

Sed quid si censuratus revera sit innocens, per falsas tamen probationes, vel vehemen- 106
tes præsumptiones in judicio convictus sit; vel econtra, si judex in aliquem pronuntiârit censuram propter culpam revera ab eo patratam, de qua tamen legitimis probationibus non est convictus: an his duobus casibus valida censura censebitur?

R. Breviter in *primo* casu valere censuram in foro externo, ut v. g. excommunicatus denuntiatus publicè vitari, & ad actus judiciales admitti non debeat; quia quamdiu falsitas probationum & præsumptionum demonstrari non potest, talis sententia est justa in foro externo, & consequenter etiam instar justæ censuræ suum effectum habebit. At verò quantùm ad forum internum, 107
nihil operabitur talis censura, nec privabit censuratum suffragiis Ecclesiæ, nec peccabit ex sua parte, si sepositò scandalo cum aliis communicaverit: quia censura, cùm sit pœna, non potest directè obligare innocentes, quatenus innocentes sunt, sed talis ex supposito in conscientia est innocens, ergo eum censura in conscientiâ obligare non potest. Et huc rectè accommodatur dictum Pontificis in *c. 1. de Sent. & rejudicata. 6. quòd æterni tribunal Judicis illum reum non habeat, quem injustè judex condemnat.*

In *secundo* casu pro foro externo invalida est censura: cum enim ex communi & recepta DD. sententia in foro externo, maximè ubi de absolutione rei agitur, judex publicam personam agens debeat judicare de publicis actis & probatis, non ex privato animi motu. *c. quamvis. 75. causâ. 11. q. 3.*

planè deficiet justa censuræ causa in foro externo, & propterea nulla erit censura, si ut supponimus censuratus legitimè convictus
108 non fuerit. Sed & quoad forum internum probabilius videtur, talem censuram esse invalidam: quia cùm censuratio sit actus fori externi, non aliter obligat in conscientiâ, quàm quatenus in foro externo est validus, & Juri conformis. Videri poterit circa hactenus dicta Paulus Laym. *d.c.6. sub n. 2.* & Bonac. *de Censuris in commmuni disp. 1. q. 1. puncto. 11.* Hanc tamen postremam conclusionem ulterius declarandam puto, ut procedat, si Episcopus quatenus judex ecclesiasticus aliquem propter crimen non legitimè probatum per sententiam particularem censurare vellet; aliud autem si Episcopus vel summus Pontifex tanquam
109 pastor communis per legem, statutum, vel sententiam generalem ad eradicandum certum aliquod vitium censuram ferat, quæ ipso Jure incurratur, tunc enim in foro conscientiæ eâ afficietur, qui delictum perpetravit, etiamsi in foro externo nequeat probari, licet ut talis in foro externo tanquam censuratus denuntiari valeat, etiam legitima probatio procedere debeat, quæ probari possunt ex illis principiis, quæ circa obligationem legum pœnalium post sententiam judicis vel Juris latam *in Lib. I. tit. de Constit.* tradi solent. Item si contra aliquem sint indicia, quòd rem alienam contra justitiam detineat, de qua in judicio convinci non possit, non prohibetur Episcopus concedere monitoria, sive censuras legitimis monitionibus præmissis, de quibus *§. 1. hujus tit.* dictum, quia talia monitoria non sunt sententiæ condemnatoriæ simpliciter, sed tantùm sub conditione, si habuerit contra justitiam, & non restituerit.

Tertia nullitatis causa est, si substantialis processus judicii observatus non sit, & Judex processerit contra aliquem non citatum, & non defensum. Hæc tamen nullitatis causa patitur suas controversias: & inprimis non desunt, qui velint, censuram esse quidem injustam, non tamen invalidam, licet nulla citatio vel monitio præcesserit, arg. *c. 1. c. cùm sit Romana. 5. in fine. de appell.* ubi dicitur Apostolum aliquem absentem & irrequisitum excommunicâsse. Item arg. *cap. illud. 5. de Clerico excommunicato.* ubi videtur approbari excommunicatio etiam non præmissâ monitione prolata. Nihilominus communiter inter DD. receptum est, censuram nullâ prorsus monitione præmissâ regulariter nullam esse, quia censura non infligitur nisi ob contumaciam, contumacia autem non datur sine monitione. Quare non obstat *d. c. cùm sit Romana* quia id convenienter verbis textûs explicari potest de eo casu, quo delictum & contumacia alicujus notoria est, atque monitio parum vel nihil profutura; & sic dici potest, quod Apostolus non requisiverit quidem illum excommunicatum per edictum peremptorium, sæpius autem per epistolas suas abstinere à peccatis præmonuerit. Glos. *eod. c. cùm sit Romana. verbo irrequisitum* [illegible] *in c. sacro. 48. h. t. n. 5.* Ad *c. illud. de Clerico excommunicato* dici similiter potest ibi contumaciam fuisse notoriam, quod arguunt illa verba ibidem posita: *cum [illegible] ctum ipsum in partibus illis non possit esse non notorium &c.* Quod si periculum in mora sit, & res longiorem dilationem non patiatur, valebit censura etiam monitione non præmissâ, Gloss. *in cap. cùm medicinalis. 1. in verbo. temerarius. hoc tit. in* [illegible]

Deinde etiam dubitatur, an trina monitio, quæ in *d. c. sacro. h. t.* ante censuram requiritur, ita sit de substantia, ut vel una omissa censuram irritam reddat? Sed magis receptum est, censuram esse quidem injustam

stam, sed non invalidam, ut ex textu in *c. Romanas. h. t. in 6.* notavit Gloss. *in verbo injusta.* Exceptis duobus casibus, in quibus trina monitio etiam ad valorem censuræ requiritur. I. Si excommunicatio feratur in participantes cum excommunicato, *c. statutum. 3. h. t. in 6.* Si causa delegato committatur cum clausula, *ut præcedente canonica monitione censuras proferat.* Barb. *in d. c. sacro. h. t. n. 5.* Covar. *in sæpe. d. c. alma mater. h. t. in 6. p. 1. §. 9. n. 7.*

112 Censura *Juris* etiam aliquando invalida esse potest, si nimirum deficiat jurisdictio ex parte legem condentis; ut quia Prælatus inferior summo Pontifice vel alienos subditos, vel proprios etiam, extra territorium tamen proprium, per statutum aliquod censurâ constringere intendit. *c. 2. de Constitut. in 6.* qua de re videatur in *principio* §. 2. *hujus tit.*

Præterea multæ censuræ Juris tum in antiquis Canonibus, tum in novis Bullis contentæ præsertim in remotis locis extra Italiam usu receptæ non sunt, vel contrariâ consuetudine abrogatæ, quod inde accidit, vel quia habent materiam, quæ non potest in omnibus Orbis partibus propter diversos nationum mores practicari; vel quia per locorum Ordinarios nunquam sufficienter publicatæ fuerunt: censura autem non publicata non obligat subditos: quia non intelligitur priùs vera eorum contumacia arg. *c. cùm infirmitas. 13. ibi: postquam per Prælatos locorum fuerit publicata, & c. 13. de Pœnitent. & remission.* Interim nihil obstat, quin talem censuram, quæ ipso Jure infligitur, licet eatenus non observetur, nihilominus Episcopus, vel Judex Ecclesiasticus ex illa causa, ob quam de Jure dictatur, possit per sententiam infligere.

113 Illud quoque hic adnotari debet, quòd Episcopi & Superiores Prælati nullam censuram Juris incurrant, nisi specialis eorum mentio in Canonibus fiat: idque ne Pontificalis officii executio & Episcopalis jurisdictio cum damno vel periculo Ecclesiastici statûs impediatur. *quia periculosum. 4. h. t. in 6.*

Quòd si censura *hominis* vel Juris valida 114
sit, absolutione opus est censurato. Sciendum proinde, quòd à censura *hominis* principaliter non absolvat alius, quàm ille ipse, qui eam tulit, vel cui is absolvendi potestatem commiserit & delegarit. *c. 3. de Offic. Judic. ordinar. cap. ab excommunicato. 41. & ibi* Gloss. & DD. *de Rescript.* Si mortuus vel dignitate privatus fuerit, qui censuram tulit, non propterea exspirat censura, sed jus absolvendi ad successorem devolvitur, *c. si Episcopus. 40. causâ 11. q. 3.* Et nomine successoris sede vacante in Ecclesia Cathedrali venit Capitulum; quia succedit in jurisdictionem Episcopi. *c. un. de Majorit. & obed. in 6.* In Monasteriis verò & Collegiatis Ecclesiis absolutio Episcopo, vel alteri ordinario, cui talia loca immediatè subsunt, competit: quia sede vacante in Monasteriis & Collegiatis Ecclesiis regulariter jurisdictio Prælati defuncti non est penes Conventum, sed ad Ordinarium redit, ab eóq; administratores in spiritualibus & temporalibus constituuntur.

In articulo mortis nulla quidem censura 115
reservata est, quin eam quilibet sacerdos etiam de cœtero non approbatus ad curam animarum, vel ipsemet censurâ affectus absolvere valeat. Trid. *Sess. 14. de Pœn. c. 7. & ibi* Barb. *n. 13.* sed si in articulo mortis constitutus periculum evadat, superiorem censuram ferentem accedere debet, ut pro censurâ ante illatâ & culpâ patratâ satisfactionem præstet, ab eóque etiam in foro externo absolutionem impetret: nam illa absolutio à privato sacerdote facta tantùm va-

let pro foro animæ, & non poteſt Juri Epiſcopi & foro externo præjudicare. Aliàs ſi talis abſolutus in articulo mortis poſt reconvaleſcentiam non ſe præſentârit Epiſcopo ceſſanie impedimento, ubi commodè poterit, reincidet in cenſuram ipſo Jure, *c. eos qui. 22. h. t. in 6.*

116 Ad ſuperiorem cenſurantis etiam aliquando pertinet abſolutio, adhibitâ diſtinctione, an ſuperior habeat cum inferiore concurrentem jurisdictionem, ita ut ſubditi inferioris, ſint etiam ſubditi ſuperioris, ſitque inter eos locus præventioni, vel an habeat jurisdictionem ab inferiore prorſ9 ſeparatã. Si ſuperior habeat jurisdictionẽ concurrentẽ, ut Papa in tota Eccleſia, ejusque Legatus de Latere in Provinciâ ſibi decreta cum omnib⁹ inferioribus Prælatis, Provinciales & Generales Regularium cum ſubordinatis eorundem Regularium ſuperioribus, tunc æquè à ſuperiore cenſurantis, quàm ab ipſo cenſurante abſolutio peti poteſt, niſi quòd hodie univerſim circa Legatos Pontificios etiam de latere dictos conſtituerit Trid. *Seſſ. 24. de Reform. c. 20.* Ne quarumque facultatum vigore cauſas ad forum Eccleſiaſticum ſpectantes in prima inſtantia Ordinariis locorum præripiant, conſequenter rectè inferri poteſt, abſolutionem à cenſura Epiſcopi, quæ cauſæ cognitionem requirit, in prima inſtantia extraviam appellationis ad Legatum hodie non pertinere, quidquid olim ſtatutum ſit *cap. 1. de Offic. legati.* & in *c. eos qui. 22. h. t. in 6.* cui per verba Trid. ſatis derogatum intelligi poteſt.

117 Si verò ſuperior non habeat concurrentem juriſdictionem cum inferiore, ſed ſeparatam, quamvis ſuperiorem, ſicut Archiepiſcopus, eſt quidem Ordinarius ſuorum ſuffraganeorum, in ſubditos autem eorum regulariter immediatam jurisdictionem non habet. *c. paſtoralis. 9. de Officio ordinarii. c. venerabilibus. 7. h. t. in 6.* Tunc tantùm pet viam appellationis, & poſtquam ab inferiore obtineri non poteſt, à ſuperiore abſolutio petenda eſt, eaque appellatio gradatim interponenda, ut v. g. excommunicatus ab Archidiacono in Diœceſi Suffraganeo, priùs ad ipſum Suffraganeum, & demum ad Archiepiſcopum appellet. Sed ſi excommunicatus aliquis ſit à ſuffraganeo propter cauſam, quæ ipſum ſuffraganeum concernit, (prout Epiſcopus poteſt aliquem pro ſuorum jurium defenſione cenſuris afficere, & ita quaſi gladio ſpirituali ſe & ſua tueri. *c. delicto. 6. & d. c. venerabilibus. 5. h. t. in 6.*) tunc quia Epiſcopus in propria cauſa pars eſt, ſimpliciter contra eum, apud Archiepiſcopum querela deponi & pro abſolutione inſtari poteſt. *d. c. venerabilibus.* Qualiter autem hoc caſu Archiepiſcopus ante abſolutionem audire debeat ſuffraganeum, an propter offenſam manifeſtam fortè excommunicationem tulerit, vel ſi offenſa ſit dubia, qualiter tunc ante proceſſum in cauſa principali *ad cautelam* abſolvendus ſit excommunicatus, dictum eſt ſuperiùs in §. *poſt verſiculum, merè externa conſonantio &c.*

In Monaſteriis Regularium excommunicati per Abbatem, ab eodem abſolutionem obtinere debent, quia Abbas in prima inſtantia eſt judex ordinarius ſuorum Religiosorum per ea, quæ tradidi *de Privilegiis Monaſteriorum, privilegio. 48.* Si verò Abbas abſolutionem recusârit, vel injuſta excommunicatio dicatur, ad Epiſcopum appellatio dabitur, qui cauſam cenſuræ ab Abbate requiret, de ejuſque veritate indagabit, & ſi injuſtam cognoverit, relaxabit, ſi juſtam, excommunicato ſatisfactionem & emendationem injunget, & non aliter, quam ad eam præſtandam parato abſolutionem impendet. Panorm. *in c. reprehenſibilis. 26. de Appellat. n. 11.*

Inter

119 Inter censuras Juris, quæ per Canones & Bullas Pontificias, vel statuta particularia & sententias generales Episcoporum feruntur, differentia constituenda est. Quædam enim ex his sunt reservatæ, quædam non. A reservatis ordinariè & extra articulum mortis, aut specialem commissionem vel privilegium nemo absolvere potest, nisi author legis & censuræ, qui sibi eandem censuram reservavit. Trid. *Sess. 14. de Sacramento pœnitentiæ. c. 7.*

Hodie ex eodem Concilio *sess. 24. de Reform. c. 6.* speciale privilegium acceperunt Episcopi, ut in omnibus censuris & irregularitatibus occultis summo Pontifici reservatis absolvere, & dispensare valeant. Simile privilegium diversi Religionum Ordines à summo Pontifice per specialia rescripta impetrârunt, & tempore Jubilæi omnibus
120 Confessariis concedi solet. Verùm advertendum est circa hanc privilegiatam absolutionem, quòd ea regulariter (nisi ex verbis privilegii aliter constare vel conjicii possit de mente privilegiantis) tantùm pro foro conscientiæ, ac salute animæ ac Divinæ offensæ reconciliatione valeat; non verò in foro externo & respectu vindictæ ob culpam patratam Reipublicæ debitæ, quin taliter absolutus & accusari & puniri possit, atque si de censura ejus in foro externo constet, adhuc quoad effectus fori externi pro censurato habeatur, usque dum absolutionem etiamin illoforo obtineat, ut diserte tradit, & ex Stylo Curiæ Romanæ aliisque rationibus probat Covar. *in c. alma mater. h. t. in 6. p. 1. §. 11. n. 15.* unde in *d. c. 6. Trid.* expressè additur illa *clausa*, ut Episcopi à reservatis Pontificis possint absolvere *(in foro conscientiæ)* quæ verba licet aliqui interpretentur, quòd absolutio debeat fieri in confessione sacramentali, communior tamen schola DD. teste Barbos. *in eod. c. 6. n. 47.* docet, hunc esse sensum prædictorum verborum: *in foro conscientiæ*, quòd Episcopus quidem possit etiam extra confessionem absolvere à reservatis, sed hæc absolutio non prosit quoad forum externum, ut dictum. Interim si in foro externo accusator non appareat, vel culpa manifesta aut scandalosa non sit, posse judicem fori externi dissimulare cum taliter absoluto in foro conscientiæ, tradit Navar. *Consil. 4. in fine de Fide instrumentorum.*

Porrò censuras summo Pontifici reserva- 121
tas præter 20. casus contentos in Bulla Cœnæ Domini adhuc ex aliis Canonibus & Bullis 88. refert & explicat Barb. *de Offic. Episcopi. p. 3. allegat. 5. n. 57.* quarum plures nos convenienter materiæ, super qua latæ sunt, in aliis tit. adscripsimus. Et hic iterum attendendum erit, ut usus & consuetudo locorum circa receptionem talium censurarum observetur. Ipsam quoque Bullam Cœnæ Domini, quamvis singulis annis in die Cœnæ Domini promulgetur, & renovetur, in multis locis, præsertim Germaniæ & septeatrionalibus receptam non esse, & proinde ibi etiam ab hæreii manifesta contra dictam Bullam absolvere consuevisse Episcopos, cum Becano testatur Laym. *de excommunicatione. c. 5. sub n. 2.* & Nav. *consil. 1. n. 64. in summariis.*

Sed huic dicto, quòd Censuræ Bullæ Cœ- 122
næ & aliæ similis non ubique receptæ sint, obstant duo difficilia: *primum* est, quòd ex stylo Curiæ Romanæ Bullæ omnes Romæ tantùm promulgatæ obligent etiam in aliis orbis partibus, sicut tradit Erasmus à Chockier. *de Jurisdict. ordinar. in exemptos p. 1. q. 50. n. 5.* *Alterum* est, quòd non videatur esse in potestate subditorum, obedientiam summo Pontifici debentium Bullam recipere vel rejicere.

Resp.

Resp. Tamen ad primum, quidquid sit de Bullis aliarum materiarum, speciale esse in censuris, quòd ad earum obligationem requiratur, ut non tantùm Romæ, sed etiam per Prælatos locorum publicentur. *c. cùm infirmitas. 13. de Pœnitentiis & remissionibus.*

Ad secundum repeti fortè possunt verba Gratiani in *c. in istis. 3. dist. 4. leges instituuntur, dum promulgantur. firmantur, dum moribus utentium approbantur.* quamvis enim legibus Pontificiis obediendum sit, tamen etiam contra legẽ Pontificiam admitti rationabiles causas & consuetudines, constat ex toto *tit. Decretal. de Consuetudine.*

Hoc verò diligenter discernendum est, non posse quidem rationabile esse, ut peccato, quæ v. g. in Bulla Cœna Domini damnantur, ut hæresis, violatio immunitatis Ecclesiasticæ, & deprædatio naufragantium, falsificatio Apostolicarum literarum &c. licitè & impunè committantur: hoc tamen consideratis quorundam locorum circumstantiis posse esse rationabile, quòd ibidem propter talia delicta non incurratur ipso facto censura summo Pontifici reservata: ut quia loca sunt valdè remota à summo Pontifice, & difficilis est absolutionis obtentio, & quia homines ibidem sunt proclives ad hæresin vel schisma, quòd si duriùs censuris constringantur, periculum est, ne facilè in contemptum Romani Pontificis & actualem hæresim prolabantur.

123 Si quis dubitet de obligatione alicujus censuræ reservatæ, & se in alterutram partem nequeat resolvere, pro tutiori pacificatione conscientiæ confessarium privilegiatum, quales plerique sunt de Ordine Mendicantium, accedere poterit.

124 Quod si Author Canonis, vel censuræ eandem sibi non reservavit, ejus absolutio Episcopo vel etiam saltem quoad forum conscientiæ proprio Parocho vel Confessario competit. *c. nuper. 29. vers. in secundo casu. h. t.* & censuris Juris quoad absolutionem inferioribus Sacerdotibus competentem anumerari possunt censuræ, quæ per generales sententias Episcoporum feruntur, v. g. si Episcopus edictum faciat, ut quisquis furtum sacrilegum commiserit, excommunicatus sit: quia tales censuræ potiùs rationem statuti, quàm particularis sententiæ Judicis habent, præsertim cum quoad obligationem semper benignior interpretatio facienda sit Navar. *in Manuali. c. 27. n. 44.* & Cov. *in d. c. alma Mater. p. 1. §. 12. n. 4.*

De Censura reservata ob Percussionem Clerici.

INter censuras reservatas nulla ferè magis recepta est, & ab hominibus cognita, quàm ista, quæ ob percussionem Clerici incurritur, & habetur in Canone Concilii Lateranensis, *si quis suadente. causa. 14. q. 4.* (unde & privilegium *Canonis* dicitur) cujus verba hæc sunt: *Si quis suadente Diabolo hujus sacrilegii reatum incurrerit, quòd in Clericum vel Monachum violentas manus injecerit, Anathematis vinculo subjaceat, & nullus Episcoporum illum absolvere præsumat (nisi mortis urgente periculo) donec Apostolico conspectui præsentetur, & ejus mandatum suscipiat.*

Notandum igitur I. Quòd nomine Clericorum, quorum percussio sub censura prohibita est, veniant imprimis Clerici in sacris Ordinibus constituti, etiam excommunicati, suspensi, verbaliter depositi vel irregulares, dummodò non sint actualiter degradati, vel dimisso habitu vel tonsura negotiis sæcularibus se immiscentes & ab Episcopo suo tertiò moniti non emendatis. *c. in audientia. 26. &c. contingit. 45. d. 1.*

imò etiam trina monitio Episcopi non requiritur, si Clericus se enormitatibus immisceat, & dicitur se immiscere enormitatibus, si bella & seditiones in populo commoveat. *cap. cùm non ab homine. 14. & c. perpendimus. 23. h. t.* Item excusatur à censura, qui manus violentas injecerant in Clericum, cum matre, sorore, aut filia turpiter inventum, quod DD. non tantùm de ipso actu carnali, sed etiam de amplexibus turpibus, & conversationibus in locis suspectis communiter interpretantur: modò non ex dolo & collusione Clericus ad dictas personas invitatus fuisset, ut deprehensus ibidem vapularet; neque etiam evitatur censura, si Clericus cum aliis personis extraneis, vel remotioribus in gradu præter nominatos deprehensus percussus fuerit. *c. si verò. 3. & ibi* Barb. *n. 7. & 8. hoc tit.* Navar. *in Manuali. c. 27. n. 84.*

127 *Notandum* II. Quòd Clerici etiam in prima tonsura vel minoribus existentes gaudeant hoc privilegio Canonis, non tamen omnes, sed illi, qui habent conditiones requisitas à Concil. Trid. *sess. 23. de Refor. in c. 6.* qui nimirùm vel beneficium Ecclesiasticum possident, vel habitum & tonsuram clericalem deferentes alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inserviunt, vel in seminario Clericorum, aut in aliqua Schola, Universitate de licentia Episcopi quasi in via majores ordines suscipiendos versantur.

Licet verò Concilium *d. l.* non loquatur in specie de privilegio *Canonis*, sed *fori* tantùm, nihilominùs à privilegio fori ad privilegium Canonis, tanquam à majore ad minus bona est argumentatio, & si ob defectum præmissarum conditionum non habet Clericus privilegium *fori*, quod Jure Divino est datum *c. quanquam. de Censibus. in 6.* multò minùs habebit privilegium *Canonis*, quod Jure tantùm humano (respectu censuræ reservatæ) est concessum. Non autem vice versâ ab amissione privilegij Canonis ad privilegium fori rectè infertur: cùm hoc tanquam Jure Divino competens difficiliùs amittatur. Unde etiam Clericum enormitatibus se immiscentem non perdere fori privilegium & proinde captum ad Judicem Ecclesiasticum remittendum esse, cum communi docet Panorm. *in c. 1. de Apostatis*, & Barb. *in d. c. perpendimus. n. 2.*

Clerici quoque conjugati si cum unicâ & 128
virgine contraxerint, & insuper habitum & tonsuram deferant, ac de mandato Episcopi alicui Ecclesiæ inserviunt, Canonis & fori privilegium habent. *c. un. de Clericis conjug. in 6.* juncto Trid. *d. c. 6.* si verò bigami fuerint, aut viduas vel corruptas duxerint, perdunt clericale privilegium, & prohibetur eis, ne ulterius clericalem habitum portent. *c. un. de Bigamis in 6.*

Notandum III. Quòd nomine Mona- 129
chorum, quibus similiter ut Clericis privilegium Canonis indulgetur, veniant quorumcunque Ordinum approbatorum Regulares, & non tantùm viri in Ordinibus constituti, sed etiam conversi Laici & Moniales; imò Novitij ac Novitiæ, quamdiu habitum Religionis gestant, *cap. non dubium. 5. cap. de monialibus. 33. hoc tit. & cap. religiosò. 21. eodem. in 6.* De Eremitis alijsque similibus, qui Monachalem vitam imitantur, sed non emittunt tria vota substantialia, nec vivunt in Religione à Sede Apostolica approbata, distingui solet, an sint sub obedientia alicujus Prælati vel Episcopi & recepti in forum & Jurisdictionem Ecclesiasticam, tanquam personæ Ecclesiasticæ, vel utrum suo arbitrio talem vivendi normam teneant? priori casu erit eis privilegium *Canonis* concedendum, non autem posteriori cum Navar. *in dict. c. 27. n. 29.* & Sylvestro & Zerola *in Praxi Episcop. verbo Eremita.*

Notandum IV. Quòd verbum, *si quis* 130
in Ci-

in Citato Canone positum, sicut & regulariter in aliis materiis utriusque sexûs homines comprehendat. *l. 1. ff. de Verbor. significat.* modò sint doli & censuræ capaces, id est, non amentes, non infantes &c. Mulieres tamen, & illi, qui delictum percussionis in impubertate commiserunt, atque alii, qui sui Juris non sunt, ab Episcopo Diœcesano à censura hujus Canonis absolvi possunt. *c. mulieres. 6. & c. ult. hoc tit.* Ipsi
131 quoque Clerici Monachi vel Moniales se invicem percutientes incidunt in eandem canonicam censuram, cujus tamen absolutio in ipso jure quandoque est inferioribus Prælatis reservata: nam Clerici, si in communi & simul vivant, v.g. in Ecclesia collegiata, ac se invicem percutiant, absolvi possunt ab Episcopo, nisi percussio fuerit valdè enormis, *c. quoniam. 9. de Vita & honestate Clericorum.* Quamvis autem Gloss. *ibid. in V. qui simul vivunt*, hunc textum interpretetur de Regularibus; nihilomins de Clericis sæcularibus probabiliùs intelligendus est, tum quòd ponatur sub Rubr. *de Vita & honestate Clericorum.* & in dubio *textus* recipiat interpretationem ex *Rubrica*: tum etiam quòd in *princip.* illius *c. quoniam.* expresè Pontifex loquatur de Clericis, qualiter eos possint Episcopi ad communem vitam & cohabitationem disponere. Regulares se invicem percutientes, vel qui ante Religionis ingressum ob percussionem Clerici vel Monachi in Canonem inciderunt, absolvuntur ab Abbate seu Prælato sui Ordinis & Monasterij, nisi valdè enormis fuerit excessus, & ad mutilationem membri seu sanguinis profusionem (intellige ex gravi vulnere, non naribus, vel exigua cutis læsione) sit deventum, aut in Episcopum vel Abbatem violenta manûs injecta, quicasibus absolutio est summo Pontifici reservata. *cap. cùm illorum. 32. c. Canonica. 50. hoc tit.* Solent tamen plerique Religionem 132
Prælati specialia privilegia à summo Pontifice impetrare, ut etiam à percussione eaumi absolvere valeant. Si Regulares aliqui Clericum sæcularem percusserit, ab Episcopo absolvitur; si non fuerit enormis percussio. *cap. religioso. 21. & ibi Gloss. in V. eo casu. hoc tit. in 6.* alias à summo Pontifice, si fuerit enormis percussio, nec Abbas speciali privilegio munitus sit. *dict. c. cum illorum.* Si Regularis unius monasterij percusserit Regularem alterius monasterij, per utriusque Monasterii Prælatum absolutio danda est. *dict. c. cum illorum. versiculo verò claustratis.* Quod ita interpretatur Mol. *de Jure & Just. tract. 3. disp. 60. num. 5.* ut absolutio & executio pœnæ fiat per Prælatum rei percutientis tanquam per ordinarium ejus Judicem cum consensu tamen & præscientia Prælati offensi tanquam actoris persequentis injuriam sui Religiosi, nisi ille Prælatus actor maluerit totum negotium remittere Prælato committere.

Quòd si in imponenda pœna hi duo Prælati dissentiant, tertium aliquem arbitrum assumendum censet Mol. *cit. l.* Moniales sive se invicem sive alios Clericos percusserint, ab Episcopo, in cujus diœcesi Monasteria sita sunt, absolvuntur, quia non exemptæ eis, ut pro absolutione evagentur, *dict. cap. de Monialibus. 33. h. t.* 134

Notandum V. Quòd illa verba Canonis *suadente Diabolo*, significent gravem injuriam, & in ratione sacrilegii mortale peccatum, ita tamen, ut hæc duo concurrant, licet animi interna affectio & intentio, quod aliquis Clerico graviter nocere cupiat, non externus effectus, seu ipsa gravis læsio perpetrata: quare si quis v.g. habuerit intentionem ex occulto lapide vel jaculo graviter feriendi Clericum, sed aberraverit, vel quocunque causa impeditus non fecerit, per-

vitæ quidem propter hunc malignum affectum coram Deo mortaliter, excommunicationem tamen non incurrit, Navar. *dict. c. 27. n. 87.* tum quòd sola cogitatio mentis non puniatur per humanas leges, *c. cogitationis. 14. d. Pœnitentia. dist. 1.* tum quòd præsertim in legibus pœnalibus verba accipienda sint cum effectu. *cap. cum super. 23. de Officio delegati.* & etiam de communi praxi criminali non soleat ordinariâ pœna legis puniri conatus ad delictum, nisi effectus secutus sit.

Econtrario si quidem externa læsio, gravis fuerit, non autem ex dolo vel intentione, sed casu vel culpâ patratâ, ut si quidem per injuriam domo quid ejectum transeunti Clerico nocuerit, etiam non incurreretur censura: quia censura non incurritur, nisi ob peccatum mortale. Læsio autem externa non est peccatum mortale, si animus lædendi non adfuerit. Licet verò aliquando ex læsione non mortali sequi possit peccatum mortale, si nimirum graviter lædens obligatus ad restitutionem damni ex *leg. aquil.* eam cùm potuit, non fecerit, censura tamen propter omissionem restitutionis non reperitur in Canonibus statuta.

134 Sed quid si Clericos ultrò in sui percussionem consentiat? fortè secutus illud consilium Evangelicum, *Matth. 5. v. 39. si quis te percusserit in dextram maxillam, præbe illi & alteram.* aut volens satisfacere pro offensa alteri illata ultrò se offerat ad verbera, an tali casu percutiens incurret censuram? ex speciali ratione dubitanda, quòd *volenti non fit injuria*, neque dolus: sine injuriâ autem & dolo facta percussio non habeat censuram ut dictum.

Nihilominus etiam hoc casu percutientem affici excommunicatione clarè decisum est *in c. contingit. 36. hoc tit.* quamvis enim huic Clerico volenti & offerenti se ad verbera in particulari non fiat injuria, fit tamen injuria Ordini Clericali, cui ipse per privatum suum consensum derogare non potest. Aliud foret, si ex joco percutiatur Clericus, vel dum in die parasceves personam Christi agit: quia in tali percussione abest animus injuriandi, & actio ipsa externa non est injuriosa Ordini Clericali. Imò tametsi percutiens haberet privatam vindictæ cupiditatem, peccaret quidem, probabiliter tamen à censura excusaretur; quia actio externa, cui censura infligitur, in mortali hominuum acceptione non est statui clericali injuriosa.

Notandum VI. quòd per violentam ma- 135
nuum injectionem in Clericum non tantùm intelligatur percussio, sed quælibet injuriosa afflictio corporalis, ut si in publica vel privata custodia detineatur; si per violentiam vestibus aut rebus suis exuatur; si quis eum hostiliter insequatur, ut in fluvium vel fossam cum equo decidat, &c. *c. nuper. 20. & ibi DD. h. t.* Præterà expressè in Jure decisum est, quòd non tantùm ipsi percussores Clericorum, sed & mandantes, consulentes (si percussio actu secuta sit) consentientes, non impedientes (saltem si ex officio impedire tenebantur) item percussionem suo nomine factam ratam habentes, excommunicationem incurrant. *c. mulieres. 6. §. illi verò. c. quanta. 47. h. t. c. cùm quis. 23. eod. in 6.*

Notandum VII. quòd aliquæ violentæ 136
manuum injectiones in Clericum à censura excommunicationis excusentur. Ut *primò* per ignorantiam tolerabilem, id est, non crassam vel affectatam Juris vel facti. Juris quidem, si quis invincibiliter ignoret censuram excommunicationis ob Clerici percussionem esse statutam, juxta ea, quæ *in §. 1. hujus tit.* tradidimus. Facti autem, si quis ignoret eum, quem percutit, esse Clericum,

eámque ignorantiam, si in foro externo res agatur, & dubitetur, juramento paratus sit probare, *c. si verò. 4. h. tit.* Si quis volens petcutere Titium Clericum, forsan noctu percutiat Sempronium Clericum, quem novit ex incessu esse Clericum, putat tamen esse Titium, perinde incidet in excommunicationem, ac si Titium percussisset: quia ipsius intentio fuit Clericum percutere, quem etiam agnoscendo Clericum deliberatè percussit, quamvis in persona erraverit, quo confert textus in *l. eum, qui nocentem. 18. §. si injuria. ff. de Injuriis.* ubi Juris Cons. ait: *si injuria mihi fiat ab eo, cui sum ignotus, aut si quis putet me esse Lucium, cùm sim Cajus, prævalet, quod principale est, injuriam mihi facere velle, & ideo injuriarum habeo actionem.* Covar. *in d. c. alma mater. p. 1. §. 10. n. 15.* Secus dicendum, si quis volens manum aut lapidem injicere in Titium Clericum, ab eo erraverit, & casu tetigerit Cajum Clericum: quia in hoc casu intentio nocendi fuit respectu Titii, sed effectus non est secutus, respectu autem Caji effectus quidem est secutus, sed deliberata intentio defuit, at verò in priori casu ponimus fuisse deliberatam intentionem percutiendi Clericum Sempronium, licet fuerit pro alio habitus, ut consideranti patebit.

137 *Secunda* excusatio est, si violentia inferatur Clerico in corrigibili post tertiam monitionem Episcopi, vel enormitatibus se immiscenti, ut superiùs sub *n. 1.* dictum est.

Tertia, si percussio Clerici necessaria sit ad defensionem corporis, bonorum vel pudicitiæ in persona propria vel proximi moderamine inculpatæ tutelæ, *c. si verò. 3. & c. ex tenore. 10. h. t.*

138 *Quarta* excusatio est attenuatio culpæ ex circumstantiis, si nimirùm ex subitanea ira, passione, sine sufficiente deliberatione percussio facta sit, qualis in necessaria defensione sui vel rerum suarum cum aliquali excessu moderaminis inculpatæ tutelæ facilè contingere potest, vel ita levis sit percussio, ut arbitrio prudentis viri & juxta mortalem hominum acceptionem ad peccatum mortale non pertingat, ubi autem est emissatio à mortali, est etiam excusatio à culpa.

Quintò excusatur Magister vel Præceptor, qui disciplinæ causâ moderatè castigavit discipulum Clericum. *cap. 1. extenore. 10. cap. cum voluntate. 54. hoc tit.* item etiam patres vel propinqui, juxta *l. ff. filiusfam. 3. Cod. de Patria potestate. & l. un. Cod. de Emendatione propinquorum.* correctionis causâ moderatè Clericis de suâ familia verbera intulerint. *d. cap. cum voluntate. in fine.* quâ tamen in re hæc interpretatio est adhibenda, ut si Magister, præceptor, vel pater, vel propinquus sit Laicus, tantùm jus habeat corrigendi & puniendi Clericos in minoribus constitutos, non autem in sacris & majoribus ordinibus, sed satis apertè colligitur ex *d. cap. cum voluntate;* & docet Gloss. & Panorm. *ibidem*, atque communem sententiam refert Mol. *de Just. & Jure. tom. 1. tract. 2. disp. 228. & tract. 3. disp. 56. n. 8.* Item est, quòd haud dubiè indecorum sit ordini Clericali & plurimùm vilescat clericalis reverentia, si Laicis potestas corrigendi per verbera in Clericos in sacris constitutos concedatur.

Non obstat, quòd SS. Ordines Clericales non eximant filium à patria potestate, exceptâ Episcopali dignitate *l. sacrosanctæ. 39. auth. sed Episcopalis. Cod. de Episcopis & Clericis*, consequenter adhuc saltem partem jus castigandi filium Clericum remanere. Nam ff. filium eximi à patria potestate, in quantum præjudicat statui Clericali; & in quoad bona sua post Clericatum acquisita (secus est de bonis ante Clericatum acquisitis, quæ manent sub patria potestate) exemti-

tur filiusfamilias Clericus à patria potestate, ut hæc bona jure quasi castrensis peculii censeantur, & patri in illis nihil juris competat, sed filiusfamilias tanquam emancipatus liberam habet disponendi facultatem *d. l. sacrosanctæ. cum auth. Presbyteros. C. de Episcopis & Clericis.* ergo multò magis eximetur quoad suam personam, in quantum id exigit honestas statûs Clericalis.

141 *Sextò*, etiam excusatur Prælatus Ecclesiasticus, si correctionis causâ & ratione officii vel jurisdictionis Clericum vel Monachum juxta gravitatem culpæ castigatione corporali affecerit. *d. c. ex tenore & c. cum voluntate.* si modo id faciat per se vel per alium Clericum aut Monachum. Si verò per Laicum fecerit, tam Prælatus mandans, quàm Laicus mandatum exequens censuram incurrit. *c. universitatis. 24. h. t.* Qui textus etsi de solis Prælatis religiosis loquatur, eum tamen communiter de omnibus Prælatis Ecclesiasticis intelligi, tradit Barbos. *ibidem. num. 3.* ubi etiam cum aliis DD. addit, quòd si necessitas urgeat, & si Clericus vel Monachus aliter quàm per Laicos à facinore compesci vel capi non possit, aut consuetudo sit, ut Ecclesiastici per Laicos incarcerentur, vel in enormibus delictis ligentur & torqueantur, &c. nullam incurri censuram. & probat textus *in cap. ut famæ. 35. vers. laici hoc tit.*

142 *Septimò* demum etiam ebrietas aliquando excusare potest, si sufficientem rationis usum adimat, tametsi aliquis voluntariè se inebriaverit: quia licet peccaverit ita se inebriando, non tamen peccavit percutiendo ex defectu scil. rationis, censura autè nō pro peccato ebrietatis, sed pro peccato percussionis statuta est; nisi aliquis jam priùs habuisset deliberatam intentionem percutiendi Clericum, & studio se inebriaverit, ut contra excommunicationem prætendere posset, vel ad facinus audacior redderetur, tunc enim non tantùm ebrietatem sed etiam percussionem voluntariè admisisset.

Notandum VIII. quòd præter summum 143
Pontificem à censura excommunicationis absolvere possit Legatus *de Latere*, & quidem omnes undecunque advenientes: Legatus autem *missus*, sive *Nuntius Apostolicus* tantùm eos, qui sunt in Provincia suæ legationis: Legatus verò *natus* non plus juris habeat circa absolutionem, quàm alius Ordinarius, *c. excommunicatis. 9. quod translationem 4. d. Offic. Legati.*

Notandum IX. quòd etiam quibusdam 144
casibus Episcopo absolutio concedatur: & I. si percutiens sit mulier, vel monialis. *c. mulieres. 6. de Monialibus. 33. h. t.* II. sit impubes, quamvis post pubertatem primùm petat absolvi. *c. ult. h. t.* III. si Clerici in communi viventes se invicem percusserint. *c. quoniam. 9. de Vita & honestate Clericorum*, secus si alii Clerici separatim viventes se invicem percusserint, nisi percussio fuerit levis, *c. 1. h. t.* IV. si Religiosus percusserit Clericum sæcularem. *c. Religioso. 21. hoc tit. in 6.* V. si quis habeat impedimentum rationabile, ex quo ad summum Pontificem, vel ejus Legatum accedere nequeat: sed hoc casu, impedimentum sit perpetuum, simpliciter absolvitur ab Episcopo præstitâ cautione *de satisfaciendo mandatis Ecclesiæ & parti læsæ*; si verò impedimentum sit temporale, insuper cautio exigenda est, quòd absolutus, quamprimum potuerit, sedi Apostolicæ se præsentare velit, ut ejus mandatum de satisfaciendo Ecclesiæ læsæ suscipiat, quòd si neglexerit cessante impedimento se præsentare, in censuram reincidet ipso Jure *c. cætero. 11. c. eam scitur. 13. c. quamvis. 58. h. tit. c. eos, qui 22. eodem in 6.* VI. potentes Domini etiam 145
absolvuntur ab Episcopo, debet tamen Pon-

tisex priùs de statu ipsorum informari *c. mulieres. 6. h. t.* VII. si percussio sit lævis. *c. pervenit. 17. h. t.* Est autem hic notandum, quòd percussio quadrupliciter dividatur. *Prima* est *levissima* & venialis, quæ non habet censuram. *Secunda* est mortalis quidem, sed comparatione aliarum *levis*. *Tertia* est *gravis* sive mediocris, à qua Episcopus tantùm absolvit Clericos simul viventes, vel Religiosos percutientes Clericos. *Quarta gravissima* sive *enormis*, à qua regulariter non absolvit Episcopus, nisi mulieres, moniales, impuberes, non sui juris, vel impedimento laborantes. Quænam autem dicatur in singulis factis percussio levis, mediocris vel enormis, relinquitur arbitrio Episcopi, qui circumstantias facti, scilicet læsionem, locum, tempus, modum, personam tam læsi, quàm lædentis diligenter considerabit, ita tamen, ut in dubio potius judicet percussionem esse gravem, & ab ea se absolvere non posse, quàm ut declarando levem, occasionem præbeat lædendi statum Ecclesiasticum, sicut habetur in quadam *extrav.* quam in terminis refert Navar. *in Manuali. c. 27. n. 92.* & Mol. *Tom. 2. tract. 3. disp. 27. n. 1.*

146

147

248 *Notandum ultimò*, quamvis Mol. *d. tract. 3. disp. 59.* asserat, quòd inferioribus Prælatis (exceptis Abbatibus respectu suorum Religiosorum, de quibus superiùs sub *notabili 4.* dictum) qui Episcopi non sunt, etsi episcopalem jurisdictionem habeant, sicut Capitulum Cathedralis Ecclesiæ sede vacante, non competat jus absolvendi in casibus, quibus posset Episcopus absolvere, eò quòd Canones tantùm Episcopis hoc privilegium concedant: contrarium tamen magis videtur Juri consentaneum, sicut de Capitulo sede vacante textus est satis clarus *in c. unic. de Majoritate & obedientia. in 6.* ubi generaliter conceditur, ut à censuris sive Juris sive *hominis*, à quibus posset Episcopus absolvere, id etiam possit Capitulum sede vacante, & de superioribus Conventualibus Religionum exemptarum & aliis Prælatis jurisdictionem *quasi Episcopalem* habentibus, quòd absolvere possint in aliis, in quibus possent Episcopi, docent complures apud Barb. *ad Concilium Trident. Sess. 24. d. Reform. c. 6. sub. n. 7. &* 9. cum enim privilegia juris favorem animæ concernentia latè sint interpretanda, & hic tantùm de jurisdictione, non de Ordine Episcopali agatur, nihil interest, an quis Episcopus sit, vel Episcopalem jurisdictionem habeat. In Germania & aliis partibus septentrionalibus, unde difficilis est accessus ad Papam, solent quidam Episcopi & regularium Ordinum Confessarii specialia privilegia impetrare, ut etiam à gravi percussione Clericos absolvere possint saltem in foro conscientiæ, & si alicubi consuetudo sit, ut talis absolutio etiam pro foro externo acceptetur, tolerari poterit: nam quòd absultus coram Deo sit, huc in foro externo quoad judicialia, & alia similia pro excommunicato habeatur, hoc tantùm humano statutum est, & consequenter contrariâ consuetudine immutari potest.

TITULUS XL.

De Verborum Significatione.

SUMMARIA.

1. *Verba alicujus dispositionis in propriâ significatione sunt accipienda.*
2. *Verba intelligenda sunt cum effectu.*
3. *In verbis potissimùm attendi debet mens & intentio disponentium.*
4. *In contractibus fit interpretatio contra eum, qui legem potuit apertiùs dicere, servatâ tamen æquitate.*
5. *Verba sunt semper intelligenda secundùm subjectam materiam, & naturam actûs.*
6. *Auctores, qui de Verb. significatione scripserunt.*

Cum

CUm in Jure & hominum dispositionibus sæpe dubitari possit de *significatione verborum*, ut in *Digestis* Juris Civilis specialis de hoc Titulus ad finem subnectitur, ita similiter Compilator Decretal. in fine operis hunc tit. subjecit. Quia verò *significatio verborum* per totum Jus diffusa passim in propriis materiis & locis tradita est, & omnes verborum Juris significationes hic repetere nimis longum foret, hinc omissis aliis breviter tantùm quasdam Regulas circa verborum intelligentiam & interpretationem, quæ circa actus & dispositiones hominum occurrunt, afferemus: nam de *interpretatione Legum* jam diximus in *tit. de Constitut. §. 4. n. 74. & seq.*

1 I. Igitur verba cujuscunque dispositionis sunt *in propriâ significatione & secundùm communem usum hominum* accipienda. *l. non aliter. 69. ff. de Leg. 3.* idque etiamsi materia sit strictæ interpretationis, ac præjudicialis alteri. Joann. Honr. *h. t. n. 1.* nisi forte aliter constet de mente disponentium, quam tamen allegans debet probare. Gloss. *in d. l. non aliter. verb. testatorem.* Item si ex verbis sequeretur aliquid absurdum, vel dispotio redderetur inutilis, tunc verba potiùs sunt improprianda, quàm ut dispositio pereat, *c. Abbati. 25. hoc tit.* Honor. *l. c. n. 2.* Hinc.

2 II. Verba intelligenda sunt *cum effectu*, ita ut aliquid operentur, nec sint superflua. *l. 1. §. hæc autem verba. ff. Quod quisque Juris &c. l. 3. in pr. ff. de Jurejur. c. relatum. 4. de Clericis non residen.*

3 III. In verbis potissimùm attendi debet mens disponentium: quia *verba intentioni & non intentio verbis debet deservire. c. secundò requiris. 41. de Appellat. c. intelligentia. 6. hoc tit.*

IV. In contractibus, si verba sint ambigua, interpretatio fit *contra eum; qui legem potuit apertiùs dicere. c. contra eum. 57. de R. J. in 6.* Ita tamen, ut quantùm fieri potest, servetur æqualitas inter contrahentes, *l. penult. C. Communi dividundo.* & ut ratio *æquitatis* habeatur. *l. si id quod. 4. ad fin. ff. de Rescind. vendit. l. placuit. 8. Cod. de Judic.*

5 Denique semper verba sunt intelligenda secundùm *subjectam materiam* & *naturam actus* vel contractûs *l. 15. §. si una 4. & ibi* Barth. *ff. Locati.* Plura de interpretatione verborum videri possunt apud Barbos. *in Tract. Varior. axiom. 222.*

6 Et circa hanc materiam de *Verborum significatione* ex instituto scripserunt Albericus de Rosate *in Dictionar. Juris* Aug. Barbos. *in Tract. de Appellativis Juris & dictionibus usu frequentior.* Item Lexicon Juris præter alios *in præfat. ibidem* ab Hermanno Vultejo relatos edidit Joannes Calvinus: Denique *Thesauros Juris* addiderunt Christoph. Besoldus, Arnolgus Reygerus & alii.

TITULUS XLI.

De Regulis Juris.

SUMMARIA.

1. *Auctores de Regulis Juris scribentes.*
2. *Utilitas Regularum Juris.*
3. *Non ex Regulis Jus, sed ex Jure Regula desumpta est.*

SIcuti *Digesta* Juris Civilis. ita pariter *Decretales* hoc tit. *de Regulis Juris* claudantur: in quo variæ regulæ toto Jure aliàs sparsæ velut in unum fasciculum collectæ ob oculos ponuntur, specialiter autem in *Lib. 6. decretal.* Bonifacius VIII. 88. *Regulas Juris* recenset.

Verùm quia istarum exactior declaratio longiorem tractatum requireret, & pleraque

ex

ex jam superiùs dictis forent repetenda, lectorem ad illos auctores, qui ex instituto in *dictas Regulas Juris in 6.* commentati
1 sunt, remitto. Inter quos sunt Dynus, Petrus Peckius, Henricus Canis. Barb. *in Summa Juris Canonici.* Barb. *in Collect. ad lib. 6. Decret al.* & alij.

2 Illud tamen moneo circa *Regulas Juris.* quamvis utile sit eas in Corpore Juris relegere, & quantùm fieri poterit, eas memoriæ mandare, cùm valeant pro confirmatione dictorum, & in casibus in Jure non decisis inde argumentum desumi possit, atque in dubio potior sit causa ejus, pro quo Regula facit, donec adversarius aliud Jus in contrarium ostendat, ut inquit Gloss. fin. *ad rub. de R. J.* valdè tamen decipi eos, qui putant, se totum Jus ex istis *Regulis* intelligere: cùm illæ materiæ, quas istæ *Regulæ* summarissimè perstringunt, habeant maximam amplitudinem, & infinitæ propendum sint circa has Regulas exceptiones. Ubi de merito Juris Consultus in *l. 1. ff. de R. J.* dixerit, *non ex Regulis Jus, sed ex Jure Regulam esse desumptam*: quasi dicens: fundamenta Juris ex alijs titulis prius adiscenda & deinde primum per Regulas Juris in memoriam revocanda. Sufficiant igitur hactenus à nobis tradita fundamenta, ut exinde & Canones & alij Canonum Interpretes satis intelligi possint; labores verò nostri in toto hoc *Collegio Canonico* ad Dei Ter-Optimi Maximi, DEI paræque Virginis, Omniumque Cœlitum honorem & gloriam, ac Proximi utilitatem impensi sunto.

FINIS LIBRI V.
DECRETALIUM.

INDEX
Rerum & Verborum locupletissimus.

Prior numerus Librum, alter Titulum, tertius Numerum marginalem denotat.

A.

Abbas.

ELigi non potest, qui ordinem non est professus, I. 6. n. 19. Quomodo & quando benedicendus, ibid. n. 58. & 59. Cui & quibus possit conferre Ordines minores, I. 10. n. 11. Ex alio Monasterio assumptus efficitur Monachus illius Monasterii, cui præficitur. III. 31. 20. Quando possit ferre censuras, V. 39. 13.

Abbatissa.

An possit eligi Monialis bigama, Vidua, aut corrupta, I. 6. 23. Quot annos ætatis & Religionis habere debeat. ibid. n. 28. An possit dare licentiam intrandi Monasterii clausuram, III. 35. 10. An possit ferre censuras. V. 39. 15.

Abrogatio.

Quid sit. I. 2. 70. & IV. 16. 1.

Absens.

An & qualiter eligere possit I. 6. 10. Quando & ex quibus causis habeatur pro præsente, I. 2. 30. & III. 4. 25. & 28. Absens Canonicus quibus in casibus lucretur etiam distributiones. III. 4. 30. & 32.

Absolutio à censura v. Censura.

Abstemius

An possit ordinari, I. 20. 17.

Academia v. Universitas.

Accusatio.

Matrimonium accusare qui possint. IV. 18. 5. Accusatio quid & quomodo instituatur. V. 1. 1. & 3. Accusare qui possint, vel non. ibid. n. 5. & seq. Qui accusari non possit. ibid. n. 14. & seq.

Actio injuriarum.

Quomodo civiliter aut criminaliter proponatur. V. 36. 10. Quando tollatur, ibid. n. 12. De Actione recantatoria, ibid. n. 11.

Actio Legis Aquiliæ

Qualiter detur, V. 36. 25. Quomodo pœnalis sit. ibid. n. 30. An obliget in conscientia. ibid. n. 48.

Actio redhibitoria & quanti minoris

Quando detur, III. 17. 19.

Actor

Quid II. 1. 2. Agere qui possint vel non. ibid. n. 3. 4. & 5.

Actus

Illicitus non semper est invalidus. I. 2. n. 49. Quomodo lex actum censeatur invalidâsse, ibid. n. 51. Quid ad actûs valorem requiratur, ibid. n. 56. Solennitates actuum non fundantur in præsumptione, ibid. n. 61. Actum invalidare & denegare actionem, quomodo differant, ibid. Actus meræ voluntatis non inducunt consuetudinem vel præscriptionem I. 4. n. 9.

Adoptio

Quid & quotuplex. IV. 12. 1. Ejus requisita, ibid. n. 6.

Adulterium

Conjunctum cum promissione Matrimonii, vel machinatione in mortem conjugis, causat impedimentum. IV. 7. per tot. Inducit divortium quoad thorum, IV. 18. 11. & 12. Nisi uterque Conjux adulteretur. ibid. n. 15. vel Maritus causam dederit adulterii, ibid. n. 16. Adulterium quid, & quomodo in hoc differat Jus Canon. à Civili. V. 16. n. 2. Quæ pœnæ adulterii. IV. 20. 15. & V. 16. 4. 5. & 6.

Advocatus.

Qui Clerici in Advocatos recipi possint, I. 2. à n. 4. Advocati debent abstinere ab injuriis, ibid. n. 9. prohibetur eis pacisci de quota litis: non de salario, ibid. *vide Postulare. Procurator.*

Advocati Ecclesiarum.

Qui dicantur, & quomodo à patronis differant. III. 38. n. 28.

Ædificare

Quatenus liceat in fundo suo. V. 32. 6.

Æquitas

Rigori Juris præferenda. I. 2. n. 77.

Ætas

Requisita in Ordinandis, I. 14. à n. 1. usque ad 10. in præficiendis beneficiis & dignitatibus Ecclesiasticis, ibid. n. 18. & seqq.

Affinitas.

Quid, & quomodo contrahatur IV. 14. 1. est triplex, ibid. n. 6. quomodo constituat impedimentum affinitatis ibid. n. 7. quousque extendatur. ibid. n. 9. ad quotum gradum affinitas dirimat Matrimonium? IV. 16. n. 5.

Alchimicum aurum.

Fieri & expendi prohibetur, III. 1 n. 15. Pœna Alchimistarum de Jure Canonico, V. 20. n. 15.

Alienatio Feudi. v. Feudum.

Alienatio Judicii mutandi causâ.

Est inter causas restitutionis in integrum, I. 42. 1. quæ actio propterea competat, ibid. n. 2. Rei litigiosæ alienatio, quia per se nulla est, non indiget hoc remedio. ibid. n. 3.

Alienatio Rerum Ecclesiasticarum.

Prohibentur alienari immobilia & mobilia pretiosa, & quænam accensenantur immobilibus. III. 13. 1. Res servando non servabiles potest Prælatus alienare, ibid n. 2. item res immobiles exiguas, ibid. n. 3. Similiter res ab antiquo alienari solitas, ibid. n. 4. ad valorem alienationis requiritur copulative causa & solemnitas, ibid. n. 15. quales contractus veniant nomine alienationis, ibid. n. 11. quæ alienatio rei Ecclesiasticæ sit nulla, ibid. n. 16. Pœnæ malè alienantium, ibid. n. 18. An sit restituendi obligatio in conscientia, ibid. n. 19 & I. 2. n. 58. quomodo res malè alienata repeti possit. III. 13. n. 21. quid possit consuetudo in sua materia, ibid. n. 24. quomodo pretium debeat restitui, ibid. n. 25. Abbates possunt dare consensum in alienanatione rerum ad suas Parochias pertinentium. III. 30. n. 15.

Allodia.

Seu allodialia bona quædicantur, III. 20. n. 12.

Altare.

Specialis consecratio Altaribus impendenda est, III. 40. 5. Quid sit altare portatile & fixum, & quibus casibus resecrentur. ibid. n. 4.

Anathema

Et excommunicatio quomodo differant V. 41. n. 28.

Annatæ.

De Beneficiis qualiter solvendæ. III. 5. n. 53. qualiter ab Episcopo peti possint. V. n. 17.

Antichristi.

Quid sit, & an sit licita, V. 19. 17.

Aperire Litteras.

Aperiens an falsum committat. V. 20. 11. quando aperire liceat. ibid. n. 12.

Apostasia.

Est triplex, V. 9. 1. quomodo differat ab alia Apostatæ ibid. n. 5. qui dicantur quibus committere. ibid. n. 7.

Apostoli v. Appellatio.

Appellatio

Quid & quotuplex. II. 28. 9. quæ differentia inter judicialem & extrajudicialem, ibid. n. 1. sententia definitiva & interlocutoria, ibid. quales effectus harum appellationum, ibid. quomodo & à quali interlocutoria de tertio dentini appellari possit, ibid. n. 8. Appellatio species defensionis omnibus concessa, ibid. quomodo tertius appellare possit, ibid. n. quibus appellatio non detur, ibid. & n. 24. est appellatio, aliud sententiam nullam dicere II. 28. 1. potest tamen agi de nullitate, explicari vel revisio peti, ibid. n. 3. quomodo supplicationi præfixum, & quando locum ni locus non sit, ibid. n. 23. & 24. quomodo revisio, ibid. n. 25. qualiter detur vel non appellatio in causa sanguinis, ibid. n. 26. in causis correctionis vel visitationis, ibid. tione, à facta transactione, item contumdemnato, & infra certam summam appellatio, ibid. n. 28. & seqq. nec effectus spensivum habeat, ibid. n. 34. in possessorio summarissimo non admittitur latio, ibid. n. 37. & 38. à correctione tione quando detur, I. 31. 42. Fatalium nendæ appellationis sunt 10. dies, ibid. quando & quomodo currat hoc decendum & n. seqq. quomodo domino per præjudicari possit, ibid. n. 43 Quid sit li & quotuplices, ibid. n. 44. Tempus cendæ appellationis à quo determinandum n. 47. quando censeatur appellatio deserta quid deinde fiat, ibid. n. 49. & 50.

Approbatio Religionis.

Ad quem spectet. III. 30. 13.

Arbiter.

Quid sit? I. 43. 1. quid si plures arbitri, diantiant? ibid. n. 2. Ex quibus arbitris unus an reliqui procedere possint. ibid. n. 3. bus fieri possit compromissum, ibid. n. 4.

rentia inter arbitrum & arbitratorem, ibid. n. 5. Qui prohibeantur ſuſcipere arbitrum, ibid. n. 6. Quomodo ſententiæ arbitri ſtare oporteat, ibid. n. 7. Quomodo Arbitratoris ſententia reduci poſſit, ibid. n. 9. Quale tempus reductionis ſtatutum ſit, ibid. n. 8. Teſtes & Confeſſio coram arbitratore quomodo faciant fidem, ibid. n. 9. à ſententia reductionis non datur appellatio, ibid. n. 10. qualem pœnam comittant contravenientes ſententiæ reductionis, ibid. n. 11. an reductioni poſſit renuntiari, ibid. n. 13. *vide Compromiſſum.*

Arbor

Conſanguinitatis, IV. 14. 4.

Archivum v. Inſtrumenta.

Archidiaconus

Quis, quod ejus officium, & quæ ejus poteſtas, I. 23.

Archiepiſcopus.

Quis, quæ ejus ſuperioritas & poteſtas. I. 33. 25. & 26. Quæ jurisdictio in ſuffraganeos, eorumque ſubditos ibid. n. 27. & ſeqq. quomodo pontificalia exercere poſſit in loco exempto, ibid. n. 9.

Archipresbyter.

Quis ſit? cui ſubſit? & qualem habeat Jurisdictionem, I. 34. n. 1. 2. 3. Archidiaconus & Archipresbyter debent ſuſcipere ordinem ſuo nomini congruentem, ibid. n. 4.

Arctati v. Ordinandorum Qualitas.

Arrhæ

Vel pœnæ an ſponſalibus addi poſſint, IV. 1. n. 7.

Arrogatio.

Inducit impedimentum matrimonij, & inter quos IV. 12. n. 3. 4. & 5.

Aſcendentes.

Qualiter ab inteſtato ſuccedant, III. 27. 10. *vide Teſtamentum.*

Aſſeſſores.

Qui ſint aſſeſſores, & quinam Judices eos habere poſſint, II. 1. 8. non habent Jurisdictionem, ibid. n. 9.

Auditores.

Quid ſint? II. 1. 10.

Advocare, Advocatio cauſæ, v. Forum competens.

B.

Bannitus.

Quomodo Bannitum licet occidere, V. 12. 4.

Baptiſmus.

Infans debet baptizari III. 42. 1. quis miniſter ſolemnis & non ſolemnis; ibid. n. 2. præſente digniore non debet baptizare inferior, ibid. n. 3. quando licet uti materia dubia, item abluere partem baptizandi non principalem, ibid. quando debeat repeti Baptiſmus ſub conditione, ibid. n. 5. & 6. Non baptizatus poteſt ſalvari per Baptiſmum Flaminis, ibid. n. 9. Monſtra quomodo baptizanda, ibid. n. 10. ubi debet baptiſma conferri, ibid. n. 11. Baptizando detur nomen alicujus Sancti, ibid. n. 14. Baptiſma eſt janua ad Eccleſiaſtica Sacramenta, III. 43. 1.

Bellum.

Ad bellum requiritur duplex Juſtitia, I. 32. 4. Bellum per ſe licitum, poteſt per accidens fieri illicitum, ibid. n. 5. An S. Pontifex poſſit vel debeat bellantes ad pacem compellere, ibid n. 6. Ex cauſa magnæ utilitatis licet in die feſto bellare, ibid. n. 7. Quomodo Principi Chriſtiano liceat infideles in auxilium vocare, ibid. n. 8. Quomodo innocentes occidere liceat in bello, vel eorum bona diripere ibid. n. 9. qualiter obſides occidi non poſſint, ibid. n. 10. qualiter oblatâ ſatisfactione Princeps à bello teneatur deſiſtere, ibid. n. 11. *vide Pax.*

Benedictio Abbatum

Quid, & in quo conveniat & differat à Conſecratione, I. 6. n. 58. quo die fieri debeat, ibid. n. 59. Abbates benedicti qualiter pontificalia exercere, ordinare, paramenta benedicere &c, poſſint, ibid. n. 60.

Beneficium.

Beneficium quid, III. 5. 1. & quotuplex ibid. n. 4. 5. & 6. Differentia inter penſiones & beneficia, ibid. n. 2. Beneficium non poteſt conferri à Laico, ibid. n. 3. Beneficia qui conferant, & de beneficiorum reſervationibus ibid. à n. 7. usque ad n. 61. Beneficiorum quinam incapaces exiſtant, III. 5. 63. Benefic. invalide adeptus, an poſſit ſuâ conſcientiâ retinere ibid. n. 63. Beneficia intra quantũ tempus conferenda, ibid. n. 64. An plura beneficia uni conferri poſſint, ibid. n. 68. Beneficiatus ægrotus non cogitur beneficiũ dimittere, ibid. 6. n. 1. Beneficiũ quot modis vacare dicatur, ibid. 8. n. 2. Beneficium de jure vacans & ab

alio possessum impetrans, debet facere hujus possessionis mentionem. ibid. n. 3. Beneficii vacaturi promissio non valet, ibid. n. 4. quomodo beneficium diminuatur ibid. 12. n. 1. Beneficio non potest imponi novum onus, ibid. n. 1. Fructus beneficii vacantis ad quem pertineant, ibid. n. 3. Beneficii divisio quando fiat, ibid n. 4. dismembratio & suppressio quid & quando fieri possit, ibid. n. 5. & 6. Unio beneficii, quæ dicatur, ibid. n. 9. quis unire possit, ibid. n. 10. & quid requiratur ad unionem, ibid. n. 11. Beneficium curatum & Ecclesia parochialis non est ibid. 29. Quædam beneficia sunt actu curata, quædam habitu, ibid. n. 8. alia sæcularia, alia regularia ibid. 37. 1. an in dubio omnia beneficia præsumantur sæcularia, ibid n. 2. Beneficium sæculare qualiter in Monasterio fundari possit, ibid. n. 3. circa beneficia Ecclesiastica contractus onerosi sunt simoniaci, V. 5. 26. qualiter resignatio beneficii simoniaca esse potest vel non, ibid. n. 28. & seq. in causis beneficialibus quomodo reprobentur & admittantur fortilegia, ibid. 21. n. 5. Beneficiis præficiendi quas debeant habere qualitates, I. 14. & III. 29.

Beneficiatus

Etiam curatus omittens Horas Canonicas tenetur ad restitutionem, III. 41. n. 1. in primis sex mensibus non tenetur, ibid. n. 5.

Beneficiis præficiendi, v. ætas præficiendorũ

Bigamia. Bigamus. Bigami.

Bigamia quid & cur inducat irregularitatem, I. 21. 1. & 2. quomodo contrahatur. ibid. n. 3. Cum vidua nulliter contrahens an efficiatur bigamus. ibid. n. 4. Bigamia in infidelitate contracta an noceat post conversionem ibid. n. 8. In bigamia quis dispenset, ibid. n. 11.

Blasphemia

Quid & quotuplex, V. 26. 1. Pœna blasphemiæ, ibid. n. 3.

Bona Clericorum

Patrimonialia quæ dicantur, III. 25. 2. quæ industrialia, ibid. n. 4. quæ prospectu Ecclesiæ acquisita ibid. n. 5 quæ parsimonialia, ibid. n. 7.

Breviarium

Qualis attentio requiratur in recitando Breviario III. 41. 6.

Bullarium

Et ejus Authoritas, Procem. n. 13.

Bulla

Pontificiæ extravagantes qualem authoritatem habeant, Procem. n. 11.

C.

Cadaver

Cur in locis sacris sepeliatur, olim non licebat. III. 28. n. 1.

Calices & Patena

Specialiter consecrati, & ex certa materia fieri debent, III. 40. 5. quando consecrationem petenda ibid. n. 6.

Calumniari

Quid sit, V. 2 n. 1. Præsumptio calumniæ quando tollatur, ibid. n. 3.

Cambium

Quid sit & an licitum, V. 19. 21.

Campanæ Ecclesiarum

Quare benedicantur, & Chrysmate inungantur III. 40. 7.

Canones

De Canonum contrarietate, Procem. n. 11. Illis antiquiores Gratiano Canonum collectio, ibid. n. 7.

Canonica Purgatio, v. Purgatio

Canonicatus

Quam ætatem requirat, I. 14. 14. Doctoratus & Licentiatis in Theologia aut Jure Can. conferendus, ibid. n. 38.

Canonicus

An aliquis possit esse in duobus locis sine dispensatione, & qualiter teneatur residere. III. 4. Canonici absentes quomodo lucrentur distributiones, ibid. n. 16. Canonicus Parochus quando censeatur præsens, ibid. n. 17. Canonicus legens Missam tempore Horarum Can. an percipiat distributiones, ibid. n. 18. Canonicus absens Mensibus an etiam lucretur, ibid. n. 19. &c. *Distributiones.*

Capellani Parochorum

Non tenentur ad restitutionem, si Breviarium omittant, III. 41. 21.

Capitulum.

An & qualia statuta facere possit, I. 21. III. 12. Cap.

Capituli conſenſus quibus caſibus requiratur, III. 10. 2. 3. 4. & 5. Capitulum convocare quis poſſit, III. 11. 1. Capitulares abſentes quando vocandi, quot præſentes eſſe debeant ibid. n. 2. & 3. Unus vocandus non vocatus poteſt irritare actum, ibid. n. 4. Capitulum ut dicatur aliquid feciſſe, requiritur Capitularis tractatus, ibid. n. 5. Capitulares debent eſſe in majoribus Ordinibus, & an etiam in Monaſteriis, ibid. n. 6. & 7. Major pars trahit ad ſe minorem, & an ſufficiat majoritas reſpectiva, ibid. n. 8. & 9. Capitularium major & ſanior pars debet conſentire, ibid. n. 10. An pars major prævaleat, quando agitur de Jure ſingulorum, ibid. n. 13. Subſcriptio Capitularium qualiter facienda, ibid. n. 14. Capitulum Cathedralis Eccleſiæ qualem habeat præcedentiam. I. 33. 61.

Cardinales

Unde dicti & quando inceperint, I. 33. 15. Cardinales creat ſolus Papa, ibid. n. 16. cur utantur rubro colore, ibid. n. 17. Præcedunt omnes alias dignitates Eccleſiaſticas, ibid. n. 18. Eorum poteſtas, ibid. n. 19. Hodie ſoli Cardinales eligunt Papam, ibid. n. 20.

Caſtratio

An ſit licita ad tuendam caſtitatem, vel ſervandam vocem, I. 20. 8. & 12. An caſtratus propter vocem ſit irregularis, ibid. n. 11.

Caſus vide Contractus.

Cathechiſmus

Quomodo ſit impedimentum, IV. 16. 5.

Catedraticum

Quid, III. 39. 5. An poſſit tolli præſcriptione, ibid. n. 7.

Catholica Fides, v. Fides.

Cauſa

Connexa non dividenda, II. 2. 77. 79. & 80. qualiter & quando ſit cauſa connexa, ibid. n. 78. 80. & 82. de cauſa connexa oportet excipere ante litem conteſtatam, ibid. n. 83.

Cauſa Eccleſiaſtica

Quænam dicatur, II. 2. n. 62. quando cauſa ſæcularis trahatur ad forum Eccleſiaſticum. ibid. n. 63. & 64. propter denegatam juſtitiam in foro Eccleſiaſtico non ſit recurſus ad ſæculare, ibid. n. 65. Epiſcopus an ſit Judex in cauſa ſuæ Eccleſiæ, ibid. n. 66.

Cauſa feudalis.

In cauſa feudali quis ſit Judex competens, II. 2. n. 84. & ſeqq.

Cauſæ mixti fori

Quæ dicantur, II. 2. n. 67. & ſeqq.

Cauſa poſſeſſionis & proprietatis

Quid ſit, II. 12. 1. datur etiam in incorporalibus, ib. n. 2. quotuplicia ſint remedia poſſeſſoria, ibid. n. 5. quomodo procedendum, & quis præferatur in poſſeſſorio, ibid. n. 6. & 7. an & quomodo cauſæ poſſeſſionis & Proprietatis poſſint cumulari, ibid. n. 9. De petitorio poteſt actor transire ad poſſeſſorium, ibid. n. 10. quando cauſa proprietatis conſultò non intentetur, ibid. n. 11.

Cenſura

Quid, V. 39. 1. & 2. Quotuplex ibid. n. 18. 20. 26. Ferre poteſt ſolum in Chriſtianos viatores, ibid. n. 3. 4. & 5. & non niſi pro delicto externo & mortali, ibid. n. 6. Qualis contumacia & monitio ad inferendam cenſuram requiratur, ibid. n. 7. & 111. quomodo ipſo Jure inferri poſſit, ibid. n. 8. Quando citatio prærequiratur, ibid. n. 9. qualis ignorantia excuſet à cenſura, ibid. quæ differentia inter alias pœnas & cenſuram, ibid. n. 10. Quicus competat ferendi cenſuras, ibid. n. 12. 13. 14. & 15. quomodo cenſuræ privent bonis Eccleſiaſticis, ibid. n. 16. quando cenſura tollatur, ibid. n. 17. qualiter cenſuræ generaliter vel in ſpecie fieri poſſint, ibid. n. 20. quales cenſuræ prohibitæ, ibid. n. 21. Cenſuræ generales quomodo fieri debeant, ibid. n. 22. in cenſura celebrans vel miniſtrans ſit irregularis, ib. n. 65. Quando cenſura, & quotupliciter ſit nulla, ibid. n. 103. & 104. appellatio poſt cenſuram latam non habet effectum ſuſpenſivum, ibid. n. 105. quomodo cenſura ſit valida, ſi lata ſit in innocentem, ibid. n. 106. poteſt in foro externo valere, etſi non valeat in interno, ibid. n. 107. in foro externo invalida eſt etiam invalida in foro interno ibid. n. 108. Quomodo & qualiter cenſurâ per modum ſtatuti quis obligari poſſit, ibid. n. 109. quando cenſura lata omninò nulla, ibid n. 110. qualiter Cenſuræ invalidæ eſſe poſſint, ibid. n. 112. Epiſcopi quomodo non incurrant, ibid. n. 113. Quis a cenſura hominis abſolvat, ibid. an. 114. usque ad n. 119. Cenſura juris alia reſervata, alia non. ibid. n. 119. in articulo mortis nulla reſervata eſt, ibid. n. 115.

Privilegium Episcoporum & Regularium absolvendi & dispensandi circa casus reservatos, ibid. n. 120. Quænam censuræ reservatæ, ibid. 121. Quid faciendum, si quis dubitet, an censura sit reservata? ibid. n. 122. à quibus censuris quivis Episcopus vel Confessarius absolvere possit, ibid. n. 124.

Censura Can. Si quis suadente.

Qui Clerici Privilegio Canonis gaudeant, ibid. n. 126. Quid de Clericis conjugatis, ibid. n. 128. Quid de Fremitis. ibid. n. 129. Regulares omnes omninò gaudent, ibid. n. 130. In hoc Canone Masculinum etiam comprehendit femininum, ibid. n. 131. Clerici etiam se ipsos percutientes incidunt in Censuram Canonis. ibid. n. 133. qualis injuria requiratur ad dictam Censuram incurrendam, ibid. n. 135. quid nomine manus violentæ injectionis intelligatur. ibid. n. 136. 137. quid excuset à censura Canonis, ibid. 138. 139 qualiter ab hac Censura Legatus à latere & Nuntius Apostolicus absolvere possint, ibid. n. 143. Quid de potentibus, ibid. n. 145. à percussione levi indifferenter absolvere potest Episcopus, ibid. n. 146 quomodo in dubio percussio judicanda sit, ibid. n. 147. Privilegium Episcopale absolvendi à Censura Canonis extenditur ad alios Jurisdictionem Episcopalem vel quasi habentes, ibid. n. 148. Consuetudine potest obtineri, ut absolutio in foro conscientiæ impensa, etiam in foro externo acceptetur. ibid. n. 149.

Census.

Quid & quotuplex, III. 29. 2. an novus census imponi possit Ecclesiis post fundationem. ibid. n. Emptio censûs an sit usuraria, V. 19. 23.

Cessatio à Divinis.

Quid sit, & quomodo differat ab interdicto, V. 29. n. 101. quis cessationem possit indicere, ibid. n. 102. Non prohibetur per eam sepultura Ecclesiastica, ibid. n. 101.

Charitativum subsidium.

Quid, III. 39. 8. quando & à quibus exigi possit, ibid. à n. 9. usque ad n. 11. quomodo Monasteria sint libera, ibid. n. 12.

Chiromantia.

Quædã datur, quæ non est prohibita, V. 21. n. 14.

Chrisma, v. Confirmatio.

Citatio.

Quid sit, & quotuplex, II. 5. n. 9. quid si citatus domi non sit, ibid. n. 11. qualiter de citatione facta nuntio asserenti credatur, ibid. n. 12. qualiter & quando realis citatio locum habeat, ibid. n. 13. Edictalis citatio quid sit, & quando, ibid. n. 15.

Clandestinum Matrimonium

Tridentinum invalidat, IV. 3. 10.

Clausura

Quid de ea Trid. statuerit, III. 35. 9.

Clementinæ

Et extravagantes quid sint. Procem. n. 10.

Clerici

Unde dicti, III. 1. 1. Clericorum appellatione veniant omnes Ecclesiastici, ibid. n. 2. Clerici qualiter probetur, ib. n. 3. Differentia inter Clericatum primitivæ Ecclesiæ, & hodiernum, ibid. n. 4. Clericos decet vitæ honestas & probitas, in quibus ea consistat, ibid. n. 5. & seqq. Clericis interdicta habitatio cum mulieribus, ibid. n. 1. & 2. Clericorum concubinariorum pœna, ib. n. 3. & seqq. Clerici quale privilegium habeant circa solutiones debitorum, ibid. n. 3. habent negotia sæcularia generaliter extra, ibid. n. 1. Sanguinis effusio qualiscunque prohibita Clericis, ib. n. 2. Possunt esse Tutores & curatores personarum miserabilium, ibid. qualiter officia sæcularia non sint prohibita Clericis. ib. n. 4. qualiter ad studia Legum admittantur, & ad officium Notarii, ibid. n. 5. Non possunt accusare in causa sanguinis, ibid. Quomodo prohibentur venari, & aranea, ibid. 24. n. 1. 2. non debent esse procuratores, ibid. 25.

Clerici pugnantes in Duello, v. Duellum.

Clerici conjugati.

Clerici in minoribus constituti possunt matrimonium contrahere, III. 3. n. 1. An Clerici matrimonium contrahentes beneficia vacent ipso facto, n. 2. quid juris, si uxor ante consummatum matrimonii fuerit mortua, vel Religionem ingressa, vel matrimonium nullum, ibid. n. 3. Spondens futuro non inducunt amissionem beneficii, ibid. n. 4. Clerici conjugati quando admittendi ad divinum ministerium, ibid. n. 5. quando & quomodo gaudeant Canonis & fori privilegio, ibid. Quare Clericis in majoribus constitutis non contrahatur matrimonium ibid. n. 9. & seq. vide Continentia.

Clericus per ſaltum promotus

Quis dicatur, & quæ ejus pœna. V. 29.

Clericus Ordinem furtivè ſuſcipiens

Quis dicatur, pœna hujus delicti, V. 30.

Clerici peregrini

Sine teſtimonio Epiſcoporum de ſua ordinatione non ſunt admittendi ad Sacra ſaltem publicè. I. 22. n. 1. in defectu teſtimonii: ſi qualiter probentur ordines. ibid. n. 2. Cognitio de ordinibus circa Clericum peregrinum pertinet privativè ad Epiſcopum. ibid. n. 3.

Clerici non Reſidentes v. Reſidentia.

Clericorum Exemptio.

Exemptio Clericorum eſt de jure Divino II. 2. n. 8. Clericus non poteſt renuntiare privilegio fori, ib. num. 9. quomodo ligentur legibus Laicorum I. 2. num. 5. non agunt pœnitentiam ſolennem niſi depoſiti, V. 38. num. 2. Quomodo Clericus conveniri debeat, & quomodo agere poſſit, II. 2. num 40. & 41. Clerici minores & conjugati quomodo privilegio fori gaudeant. ibid. num. 42. Quis ſit Judex, ſi de ſtatu Clericali dubitetur, ibid. num. 43. Familia Clericorum an habeat privilegium fori, ibid. n. 44. Clericus in cauſa evictionis defendit ſuum emptorem coram Laico. ibid. n. 45. Clerici qualiter teſtimonium dicant in cauſis Laicorum. ibid. n. 46. Clericus & Laicus correi ubi judicentur. ibid. n. 47. An privilegio, conſuetudine, vel præſcriptione Laici acquirant jus in Clericos ibid. n. 49. vide *præventio.* item *Cauſa Eccleſiaſtica.*

Coadjutor.

Coadjutorem dare Epiſcopis vel aliis ad quem pertineat, III. 6. n. 2 Coadjutor unde alendus, ibid. n. 3. ejus poteſtas, ibid n. 4 An debeatur ipſi illa præcedentia, quæ principali, ibid. n. 5. an teneatur deſervire in divinis. ibid n. 6. cum futura ſucceſſione datur tantùm à S. Pontif. ibid. n. 7. An detur ei ſucceſſio, ſi priusquam officium geſſerit, principalis mortuus fuerit ibid. n. 8. quando finiatur ejus officium, ibid. n. 9.

Cœmeterium

Ab Epiſcopo non poteſt profanari III. 48. n. 11.

Cognatio.

Cognationum gradus quomodo computentur utroque jure, IV. 14 n 7.

Cognatio legalis.

Qui'd & quotuplex, & inter quos inducat Impedimentum matrimonii. IV. 12. n. 1. & 2.

Cognatio ſpiritualis.

Quid ſit, & inter quos contrahatur, IV. n. 2. & 2.

Cohabitatio Clericorum & Mulierum vide Clericatus.

Collaterales

Quomodo ſuccedant III. 27. n. 11. & ſeqq.

Collatio.

Collatio S. Pontificis motu proprio, qualiter differat ab ea, quæ fit ad ſupplicationem. III. 5. n. 55. Mandati Apoſt. termini ſtrictè obſervandi ibid. n. 58 Legati Sedis Apoſt. qualem poteſtatem habeant conferendi beneficia, ibid. n. 60. Collatores ordinarii, qui cenſeantur, ibid. n. 61. Canonicatus Eccleſiarum cathedralium quis conferat, ibid. n. 66. Parochiales Eccleſiæ quomodo conferendæ per concurſum, ibid n. 67 plura beneficia an poſſint uni conferri, ibid n. 68.

Colluſio detegenda V. 22. per tot.

Commodatum

Quid, & quomodo differat à mutuo, III. 15. 1. 3. An etiam detur in rebus immobilibus, ibid. n. 1. An in commodato detur compenſatio, ibid n. 4. in commodato res perit commodanti, ibid n 5. & præſtatur leviſſima culpa, ibid. n 6. Commodatarius quando caſum præſtet ibid n. 8. Commodata res æſtimata tradita, an transferat periculum, ibid. n. 9. Mora quando faciat præſtare caſum, & ibi ſi res fuiſſet etiam apud dantem petitura, ibid. n 10 An leviſſima culpa præſtanda in conſcientia, ibid. n 11.

Commenda.

Quis commendam beneficii concedere poſſit, III. 5. n. 14.

Commodatum v. etiam Contractus.

Communicatio Privilegiorum v. Privilegium. Comparatio Litterarum

Per teſtes probari poteſt, II. 22. 59 probationem ſemiplenam hodie facit, ibid. n. 60.

Compenſatio.

Quid & quando locum habeat, III. 23. 15. quo modo compenſatio tacita admittatur, ibid n. 16. An compenſatio detur in commodato, III. 15. 4.

Compe-

Competens Forum, v. Forum competens.

Compromissum

Quomodo fiat I. 6. n. 41. & seqq. Super quibus fieri possit compromissum? ibid. 43. n. 4 qualiter finiatur, ibid. n. 14. qualiter agatur ex compromisso, ibid. n. 15. Inter quantum tempus propter omissam solutionem committatur pœna, ibid, n. 16. vide *Arbitri, Eligere, Electi.*

Concilium

Qualiter Concilia generalia convocentur I. 33. n. 43. Concilium non est supra Papam, nec à Concilio dependet, ibid. n. 44. Constitutioni Conciliari non derogatur sine speciali mentione, ibid. n. 45. Concilia provincialia convocat Archiepiscopus, quando & qualiter ibid. n. 46. Concilium diœcesanum qualiter convocet Episcopus ibid. n. 47.

Concilium Tridentinum

Sub tribus Pontificibus celebratum an obliget ubique Prooem. n. 12.

Concordata Germaniæ

A Nicolao V. per Bullam confirmata III. 5. n. 47. An & qua ratione sint perpetua, ibid. n. 48. qualiter concordata restituant jus electionis ibid. n. 50. Concordata dant alternativam mensium ibid. n. 51. An derogent c. statutum, h. t. in 6. & an Extravag. 1. h. t. ibid. n. 52. Concordatis an Papa, præscriptio, vel consuetudo derogare possit, ibid. n. 54.

Concubinatus

Quid sit de Jure Civil. & Canonico V. 16. n. 21. hodie in utroque jure punitur ibid. n. 22 pœnæ Concubinariis & concubinis à Trid. statutæ b. n. 23. specialis pœna contra Clericos concubinarios ibid. n. 25.

Concludere. Conclusio causæ, vide Sententia.

Concursus v. Collatio.

Conditio

Quid sit, & differentia Modi & Conditionis IV. 5. n. 2. 3. & 4. quando Conditio vel modus matrimonium annullent, ibid. n. 7. quando non habeantur pro adjectis ibid. n. 8. & seq. quando non invalident matrimonium. ibid. n. 14.

Conductum, Conductor.

Conductori ædium an remitti debeat pensio, si nequeat inhabitari, III. 18. n. 5. De incendio orto in domo conducta cujus sit damnum, & cui incumbat probatio culpæ, ibid. n. 7. Conductor qualiter finiatur. ibid. n. 9. conductor an possit [illegible] cere expensas in rem conductam factas [illegible]

Confessi.

Propria Confessio optima probatio, [illegible] tentiæ & rei judicatæ, [illegible] 8. n. 1. Confessio [illegible] judicialis quantæ auctoritatis ibid. n. [illegible] plenè probet, ibid. n. 3. Positiones pro confessione facienda adversario porrigi solent, ibid. [illegible] 5. quando articuli pro confessatis habeantur, ibid. n. 7. articuli debent esse revelantes, ibid. [illegible] porrigens articulos debet præstare juramentum dandorum, ibid. n. 9. ad quales articulos [illegible] non teneatur respondere, ibid. n. 10. quando articuli esse debeant. ibid. n. 11. confessio [illegible] alis absente adversario plenè probat de Jure [illegible] ibid. n. 12. & quæ confessio dicitur judicialis, [illegible] n. 13. & seq. & quæ extrajudicialis, ibid. n. [illegible] modo Confessio revocari possit, ibid. n. 16. [illegible] sio per tormenta extorta quid & quomodo [illegible] tur. ibid. n. 17. Confessionem Procuratoris advocati principalis revocare potest, ibid. [illegible] Confessio prælati, Administratoris &c. an [illegible] Ecclesiæ. n. 19. An reus de crimine [illegible] à Judice teneatur illud confiteri. ibid. n. [illegible] crimine infamatus non debet interrogari [illegible] is, nec regulariter de sociis criminis ibid. [illegible] Quid si reus ultrò socios indicet? ibid. n. [illegible] fessio illicita sub spe immunitatis non est [illegible] ens ad condemnationem ibid. n. 2[illegible] talis in judicio fori externi nihil probat [illegible]

Confessio Sacramentalis

Quando facienda, & quid si omittatur. V. [illegible] quæ obligatio Medicis circa ægros [illegible] nendi de Confessione facienda ibid. n. 10

Confirmatio

Hoc Sacramentum potest aliquando dari [illegible] dito. I. 6. n. 22. Chrisma an sit de [illegible] Confirmationis ibid. 16. n. 4. si in Confirmatione pro Chrismate oleum fuerit [illegible] qualiter debeat hic defectus suppleri. [illegible] Sine Confirmatione validè recipiuntur [illegible] III. 43. n. 5.

Confirmatio Electionis.

Quando & qualiter petenda, & ad quem [illegible] I. 6. 4. n. 4. vide etiam verb. *Eligere, Electi.* [illegible]

Confirmatio utilis vel inutilis

Quæ dicatur, II. 30. 1. & quis effectus, ibid. n. 2. præſtatur cauſa confirmationis, ibid. n. 3. Confirmatio ex certa ſcientia novum Jus tribuit, ibid. n. 5. de effectibus hujus clauſulæ, ibid. n. 6.

Conjugium

Quid ſit, IV. 1. 7.

Conjugium leproſorum

Quando & qualiter ſubſiſtat, IV. 8. per tot.

Conjuges

Quomodo invicem ſuccedant, III. 27. n. 15.

Conjuncti.

In aliquo conſortio vel Collegio ſibi ſuccedunt. III. 27 n. 16.

Conſanguinitas

Quid ſit, IV. 14. 1 & 2. Explicantur nomina Conſanguinitatem exprimentia, ibid. n. 3. Regulæ pro conſanguinitate, ibid. n. 7. Arbor conſanguinitatis, ibid. n. 4.

Conſecratio

Quomodo & quando Eccleſiæ ſint conſecrandæ, II. 40. 1. ſpecialis etiam conſecratio Altaribus imponenda, ibid. n. 3. quibus caſibus reſecrentur. ibid. n. 4. quibus competat conſecrare & benedicere Altaria, Calices &c. ibid. n. 9.

Conſecratio Electi

Quando & à quo petenda & qualiter peragenda, I. 1. 6. §. 4. n. 56. vide *Benedictio Abbatum.*

Conſenſus. Conſilium.

Conſenſum vel Conſilium requirere quomodo in effectu differant, III. 10. 1. Conſenſus vel conſilium Capituli quibus caſibus requiratur. ibid. n. 5.

Conſtantini Donatio.

An facta ſit & valeat, I. 33. à n. 11.

Conſtitutio, vide Lex.

Conſuetudo

Eſt jus non ſcriptum I. 4. 1. Traditio & conſuetudo qualiter differant, ibid. n. 2. Conſuetudo & Præſcriptio qualiter differant, ibid. n. 5. Conſuetudo quotuplex, ibid. n. 6. valet etiam contra legem. ibid. n. 7. Ad Conſuetudinem requiritur actuum frequentia, ibid. n. 8. Actus meræ voluntatis non inducunt conſuetudinem, ibid. n. 9. Conſuetudo debet eſſe rationabilis, ibid. n. 11. Patrochi ſecundum conſuetudinē ab inferioribus Prælatis expoſiti an validè adminiſtrent, ib. n. 12. Quantum temporis requiratur ad conſuetudinem introducendam, ibid. n. 14. Conſuetudo dicitur tantùm impropriè præſcripta, nec in ea Titulus aut bona fides requiritur, ibid. n. 15. Fallit in legibus obligantibus ſub peccato, ibid. n. 16. Lex mixta poteſt per conſuetudinem fieri mere pœnalis, & econtra, ibid. n. 17. In Sacramentalibus & impedimentis matrimonii dirimentibus, qualiter admittatur conſuetudo, ibid. n. 18. Conſenſus ſuperioris in ipſa lege vel Canone datus, an ſufficiat ad Conſuetudinem, ibid. n. 19. Conſuetudo non debuit fuiſſe interrupta, ibid. n. 20. debet eſſe circa talia, quæ poſſunt præſcribi, ibid. n. 21. Lex generalis tollit conſuetudinem generalem contrariam, ſed non particularem, ibid. n. 22. Clauſula: NULLA OBSTANTE CONSUETUDINE: intelligitur de præſenti, non de futuro, ibid. n. 23.

Continentia Clericorum

An ſit ex Jure divino. III. 3. n. 11. Quid ſi ordinatus ignoraverit, vel contrariam intentionem habuerit, ibid. n. 12.

Contractus

Alii nominati, I. 35. §. 2. n. 11. In contractibus innominatis quando liceat pœnitere, ibid. n. 12. An etiam de Jure Canonico, ibid. n. 13. Contractuum ſubſtantialia, ſolennia, & accidentialia quæ dicantur ibid. § 4. n. 14. Contractus bonæ fidei & ſtricti Juris qui dicantur ibid. §. 5. n. 18. Dolus dans cauſam contractui bonæ fidei annullat illum, ſecus in ſtricti Juris, ibid. n. 19. An Contractus de Jure Can. ſint omnes bonæ fidei, ibid. n. 20. Dolus in omni contractu præſtandus. ibid. §. 7. n. 22. Culpa quotuplex, ibid. n. 23. De Culpæ præſtatione generalis regula, ibid. n. 24. Mora nonnunquam excuſationem admittit, ibid. n. 26. Caſus an præſtetur in Commodato, ibid. n. 27. Culpâ in Contractu allegatâ, cui incumbat probatio, ibid. n. 28. Contrahere regulariter omnes poſſunt, niſi ſpecialiter in jure prohibiti, ibid. §. 8. n. 29. Pupillus ſine Tutore & minorennis ſine Curatore contrahens qualiter obligentur, ibid. n. 30. 31. & 32. In Contractibus ſit interpretatio contra eum, qui legem potuit apertius dicere, V. 40. 4.

Contumacia

Quid ſit; II. 14. n. 2. quomodo Judex in Civilibus procedere poſſit in contumaciam ibid. n. 3. quomodo contra actorem contumacem ibid.

ibid. n. 5. quomodo contra reum contumacem, ib n. 8. Et si actor elegerit procedere in causa contra reum contumacem, poterit tamen variando aliam viam eligere, ib. n. 12. quis pro vero contumaci haberi possit, ib. n. 14. quando actor contumax non audiendus sit. ib. n. 15.

Conversio Conjugatorum, v. ingressus in Religionem.

Conversio Infidelium.

An & quando conversus possit repellere alterum conjugem non conversum, III. 33. n. 2.

Copula

Antecedens Matrimonium non operatur, ut dicatur ex eâ matrimonium consummatum. III. 32. n. 7.

Corpore vitiati

Prohibentur ordinari, & sunt alii debilitati, alii mutilati, alii notabiliter deformes. I. 20. n. 1. 2. Claudicans an prohibeatur, ib. 3. quanta debeat esse debilitas vel deformitas, in arbitrio est Episcopi, ib. n. 4. Carens uno tantùm oculo an sit irregularis, ib n. 5. Lusci aut oculum fictitium habentes an prohibeantur, ib. n. 6. Mutilantes seipsos, aut mutilationem sine causa justa procurantes sunt irregulares, ib. n. 7. Mutilatus ex justa causa morbi aut invitus alieno facto non est irregularis, si membrum non sit ad executionem Ordinis necessarium, vel exinde resultet deformitas, ib. n. 9. An castratus propter vocem sit irregularis. ib. n. 11. Vitiatus post susceptos ordines quando debeat prohiberi à ministerio, ib. n. 15. quid de Epilepticis & Energumenis, ibid. n. 16. quis dispenset cum mutilatis, ib. n. 19.

Corpus Juris Canonici

Habet VI. Partes Procem. n. 3. de Confœderatione & contrarietate Juris Canonici & Civilis, ib. n. 19.

Correctio Juris

Est strictè interpretanda. I. 2. n. 81. ex paritate rationis potest aliquando fieri extensio Juris, ib. n. 82.

Crimen

Quid nomine Criminis intelligatur, IV. 7. n. 1. Sola promissio non constituit impedimentum, ib. n. 2. quando & quæ machinatio constituat impedimentum, ib. n. 4. & seq.

Crimen falsi

Quid sit & quomodo committatur, V. 20. n. 1. quâ pœnâ afficiantur falsi testes, ib. n. 2. Falsum testem Judex punire potest, etsi non sit ejus jurisdictione, ibid. n. 3. Falsi crimen quomodo committit, qui acceptâ pecuniâ falsum dicit, ib. n. 4. quomodo puniatur testis qui aliud extra, aliud in judicio dicit, ib. quomodo scripto falsum committatur, ib. n. 6. Falsatores litt. Apost. qualem excommunicationem incurrant, ib. n. 9. quomodo falsitas bullarum [illegible] agnosci possit, ibid. n. 10. Aperiens litteras alterius an falsum committat, ib. n. 11. quomodo sine injuria aperiri possint, ibid. n. 12. [illegible] tatione nominis committitur etiam falsum, ib. n. 13. quibus modis facto committatur falsum, ib. n. 14. Varii modo falsandi monetam & pœnæ constitutæ, ib. n. 15. usu falsæ monetæ falsum committitur, & quomodo puniatur, ib. n. 17. Monitum de expensione falsæ monetæ, ibid. n. 18.

Culpa

Quid & quotuplex. I. 35. 23. quando in contractibus præstanda, ib. n. 24. An culpa juridica præstanda in conscientiâ. III. 15. n. 11. culpa [illegible] tractu allegatâ cui incumbat probatio, I. 28. III. 18. n. 7. Multa fiunt sine culpâ [illegible] non fiunt sine culpâ præsumptâ. III. 28. [illegible] si culpa omninò vix sit æstimabilis, [illegible] tantùm juridica, V. 36. n. 49. vid. Crimen.

Cura Animarum

Penes quem sit. III. 37. n. 8.

Curia Romana

Quid & ubi, & quid Curialis. III. 5. n. 11.

Custos

Quis sit & ejus officium. I. 27.

D.

Damnum datum.

Quomodo damnum accipiatur. V. 36. n. 23. [illegible] ferentia inter actionem de damno [illegible] ti &c. & damni dati ex Lege Aquiliâ, [illegible] 24. Contra damnum vi datum qualis [illegible] competat, ib. n. 27. quando damnum [illegible] datum in quadruplum actionem habeat, [illegible] 28. Contra ejicientes vel effundentes [illegible]

actio in duplum, ib. n 29. Qua'e remedium si alterius animal damnum dederit, ib. n. 34. & quomodo dominus illius liberetur, ibid. n. 35. pro dejecto vel effuso ex domo ipse principalis domus illius tenetur, ib. n. 36. Item exercitor navis, cauponæ &c. de damno à suis dato, ib. n. 37. quibus casibus consilium dans teneatur de damno secuto, ibid. n. 41. Qui non impedivit, etiam de damno tenetur, ibid. n. 42. si plures concurrunt ad damnum quid faciendum, ib. n. 43. quando non est obligatio ad restituendum damnum, ib. n. 44. & seqq. quomodo aliquis contractu interveniente pro damno dato teneatur, ib. n. 51. quando oriatur obligatio restituendi, ib. n. 52.

Decimæ

Quid & quotuplices sint, & quatenus sint Juris divini, III. 30. 1. & 2. pro decimis est fundata intentio in jure, ibid. n. 3. Cui Parocho solvendæ sint decimæ, ibid. n. 6. cui debeantur decimæ Novalium, ib. n. 7. Laici habentes jus decimandi non possunt exigere decimas novalium, ib. n. 8. Idem de Religiosis, qui jus decimandi à Laicis acceperunt ib. n. 9. quid si ex privilegio Religiosi jus decimandi habeant, ib. n. 10. Parochus potest prohibere, ne Decimæ separentur se vel suo nuntio absente, ib. n. 12. an in solutione decimarum admittenda sit impensarum deductio, ib. n. 13. de jure Decimæ sumptibus Parochianorum devehendæ sunt in horrea Parochorum, ib. n. 14 Moram committendi nocet interitus decimarum, ib. n. 15. Decimæ non solutæ an sequantur possessorem prædii, ib d. n. 16. qui Decimas acquirere possint, ib. n. 21. & seqq quid requiratur ad Decimarum præscriptionem, ibid. n. 24. Laici multi habent Decimas cum periculo animarum suarum, ib. n. 25. quomodo sit præsumptio pro Decimis Laicorum, ib. n. 26. qualiter detur immunitas à solvendis Decimis, ibid. n. 42. & seq. an à restitutione Decimarum consumptio excuset, ib. n 50 qualiter Ecclesia habeat dominium in Decimis, ib. n. 51. Pauperes an sint immunes à solvendis decimis, ibid. n. 58. Quis in causa decimarum sit Judex competens, ib. n. 59. Differentia inter Decimas, Primitias & Oblationes, ibid. n. 60. quomodo decimæ in contractum temporalem possint deduci. V. 5. n. 22. quomodo commutari possint. V. 5. n. 23.

Declarationes Cardinalium

Quid sint, & quæ requisita habere debeant, ut obligent. Procem. n. 15.

Decretales

Gregorii IX. earumque divisio, materia, & obligatio, Procem. n. 8. Sextus Decretalium, ib. n. 9. Septimus Decretalium, & quænam ejus authoritas, ib. n. 11.

Decretum Gratiani

Quid & qualem authoritatem habeat, Procem. n. 4. & 5.

Deflorator, deflorata, vide stuprum.

Degradatus

Qualiter Curiæ sæculari tradatur, V. 37. 14. An Judex sæcularis novum processum formare possit, ib. n. 15. quando in casibus à jure non expressis ad degradationem veniri possit, ib n. 16. Neque semper degradatus traditur curiæ sæculari, ib. n. 17.

Delegatus, v. Judex delegatus.

Delicta

Sunt quædam mixti fori, I. 2. 13. Delictum quando censeatur occultum, I. 33. 51. quando dicatur deductum ad forum contentiosum, ib. n. 52. quare ex delicto detur forum. II. 2. 25. Reus delicti capitur ubi reperitur, ib. n. 27. de remissione rei ad locum delicti, ib. n 28 Quid Juris si delictum sit in confinio commissum, ib. n. 32. quomodo & qualiter forum delicti obtineat in Ecclesiasticis, ib. n. 33. Absens à loco delicti à quo & qualiter citari possit, ib. n 37. vide *Forum competens.* In delicto lata culpa non æquiparatur dolo ut in contractibus, V. 12. 26.

Demonstratio

Quid sit, IV. 5. 1.

Denuntiationes, v. Matrimonii Solennitas.

Denuntiatio

Quid sit & quare introducta, V. 1. 28. alia Evangelica, alia Canonica, alia Civilis, ib. n. 29. quatenus in denuntiatione Civili credatur ministris publicis, ib. n. 31.

Depositum.

Quando in depositarium transeat usus rei, III. 16. 1. quale privilegium habeat deponens, ib. n. 2. in deposito an dolus tantùm vel lata culpa præstetur, ib. n. 3. Depositarius ad qualem custodiam obligetur, ibid. n. 7. & seqq. depositum potest

pro arbitrio deponentis revocari, ibid. n. 5. in deposito non admittitur compensatio, ibid. n. 6. An depositarius orto v. g. incendio teneatur res depositas suis præferre, ibid. n. 8. Ex deposito facto apud Prælatum quando teneatur Ecclesia, ibid. n. 9.

Desponsatio

An parentes possint despondere liberos. IV. 2. n. 11. quando & qualiter illa desponsatio obliget. ibid. n. 12.

Diffamatio.

Quando locus sit dispositioni legis diffamari. C. de Ingen. &c. II. 2. n. 56. quis Judex competens hic sit, ibid n. 57. quid si diffamans sit diversæ Jurisdictionis, ibid. n. 58. diffamatio quomodo debeat prob ri ibid. n. 59. & seq.

Dilatio

Est quadruplex, & cui detur, II. 18. n. 1. qualis concedatur Reo. ibid. n. 3. Probatoria est trium mensium, & executoria quatuor mensium, ibid. n. 3. & 4.

Dimissoria, v. Ordinandorum Qualitas.

Disparitas cultus

Quid sit IV. 16. n. 6. & seq.

Dispensatio

Quid sit, I. 2. n. 85. super impedimenta matrimonii, quomodo & qualiter fieri possit. IV. 16. n. 13. & seq. super natalibus. vide *Illegitimi.* Dispensare contra Canones regulariter non competit Episcopo. I. 18. n. 48. quando possit Episcopus dispensare ibid. n. 49. quomodo delictum occultum esse debeat, ut dispensare possit ib. n. 51. Dispensatio an competat Episcopo, quando est dubium, an res egeat dispensatione ibid. n. 54. An secum ipso possit dispensare ibid. n. 55.

Distributiones Canonicorum

Quomodo & qualiter absentes lucrari possint. II. 4. n. 16. & seqq. distributiones Canonicis absentibus non perceptæ quorsum applicentur ibid. n. 20. Fructus grossi an accenseantur fructibus annuis, vel distributionibus quotidianis, ib. n. 21.

Divinatio

Quid sit, V. 21. n. 9. sit dupliciter ibid. n. 10. divinationes damnantur, ibid. n. 13. divinatoriæ sortes omninò, illicitæ, ibid. n. 7.

Divortium.

Matrimonium dupliciter dissolvi potest. IV. 19. 7.

quomodo & ob quas causas in perpetuum dissolvi possit. ibid. à n. 8. usq. ad n. 14. [illegible] probationes requirantur ad divortium [illegible] Ob paritatem delicti denegatur divortium [illegible] quid excusat à divortio. ibid. n. 17. [illegible] dis divortium condonari censeatur [illegible] Cur hæresis sit causa divortii, ibid. n. [illegible] periculum peccati divortium fieri potest [illegible] 22. demum etiam ob sævitiam. ibid. n. [illegible]

Dolus

Dolus in omni contractu præstatur. I. [illegible] Non præsumitur dolus, si quis occidit [illegible] quem armis ad mortem non usitatis. [illegible]

Domicilium.

Quid & quotuplex sit domicilium, II. 2. [illegible] cilium habitationis perpetuæ qualiter [illegible] tuatur, ibid. n. 7. quasi domicilium quid [illegible] ibid. n. 8. filius non sequitur domicilium [illegible] ibid. n. 12. Vagi propriè dicti possunt [illegible] jus trahi, ibid. n. 11. ubi studiosi conven[illegible] beant, ibid. n. 9 13. In loco domicilii [illegible] conveniri super re alibi gesta, ibid. n. [illegible] *Forum competens.*

Donatio

Quid III. 24. 1. de donatione facta per [illegible] nem, ibid. n. 2. ex donatione datur [illegible] n. 3. quale beneficium donator habeat [illegible] Donatio an sit stricti Juris vel bonæ fidei [illegible] n. 5. Donatio inter vivos & donatio [illegible] sa qualiter differant, ibid. n. 6. Do[illegible] 500. solidos quando valeat, ibid. n. 7. [illegible] omnium bonorum valet saltem ad pia [illegible] ibid. n. 8. Quinam donare possint, vel [illegible] n. 9. 10. & 11. de donatione inter virum [illegible] rem, ibid n. 12 inter patrem & filium, [illegible] an mater liberis donare possit, ib. n. 14. [illegible] tionem à parentibus factam an teneatur [illegible] conferre, ib. n. 15. Donatio inofficiosi [illegible] catur, ibid. n. 16. quando donatio revo[illegible] n. 17. & seqq. quando non, ibid. n. 19.

Donatio inter Virum & Uxorem

Regulariter prohibita, IV. 20. 1. quomodo [illegible] est, confirmetur, ibid. n. 2. potest in vita [illegible] ri, ibid. n. 3. de donatione inter sponsos, [illegible] 4. donatio propter nuptias, vide *Dos.*

Dos, dotare.

Qualiter pater tenetur dotare filiam, IV. 20. [illegible]

modo maritus est dominus dotis, & quando valeat rem dotalem alienare, ibid. n. 7. & 8. quomodo pro dote non præstetur cautio nec detur repetitio, ib. n. 9. quæ culpa & quando in dote interitus præstetur, ib. n. 11. uxori datur actio hypothecaria pro dote ibid. n. 12. qui competat beneficium competentiæ, ib. n. 13. de amissione dotis propter adulterium, ib. n. 15.

Duellum

Quid sit, & quomodo committatur, V. 14. 1. severa constitutio Trid. contra duellantes, ib. n. 2. aliæ etiam Constitut. à S. Pontif. ibid. n. 3. Clerici hodie duellantes quales censuras incurrant, ib. n. 4. An excommunicatio contra duellantes in Germania recepta, ibid. n. 5. in quibus duellis pœnæ duellantium habeant locum, ibid. n. 7. Qualiter spectantes pœnam incurrant, ib. n. 8. quomodo duel um reddatur licitum, ibid. n. 10. quomodo provocatus aliis mediis quàm duello honorem tueri possit, ibid. n. 11.

E.

Ebrietas

Quomodo excusct à Censura? V. 39. 142.

Ecclesia

Quid, III. 48. 1. Variæ Ecclesiarum appellationes, ibid. n. 2. Episcopus in ædificatione debet ponere primum lapidem, ibid. n. 3. ad ædificandam Ecclesiam requiritur Episcopi consensus, ib. n. 4. Etiam dos congrua, ibid. n. 5. de forma Ecclesiarum, & reparatione, ib. n. 6. & seq. Materialia destructa Ecclesiæ possunt in profanos usus converti, ib. n. 9. Destructâ Ecclesiâ non amittuntur privilegia, ibid. n. 11. Ecclesia non debet in præjudicium alterius Ecclesiæ ædificari, V. 32. 1. Ecclesia quando & quibus modis polluatur, III. 40. 10. & seqq. qui sint effectus pollutionis, ib. n. 22. quid faciendum Sacerdoti, si durante Missa polluatur, ibid. n. 23. an per solam missam reconcilietur Ecclesia, ibid. n. 24. an possit dispensari. ut ante reconciliationem legantur Missæ, ib. n. 25. An inferior Episcopo possit reconciliare, ibid. n. 26.

Egressus ex Religione & Transitus ab una Religione ad aliam, v. Regulares.

Electi ex Monasterio, v. Regulares.

Ejicientes vel effundentes in plateam publicam, v. damnum datum.

Eligere, Electio, Electi potestas.

Quid & quotuplex sit electio, I. 6. n. 1. & 2. Quibus competat jus eligendi, ib. §. 1. per tot. Qui & quales eligendi. ib. §. 2. per tot. Ad electionem quomodo & quando procedendum, ib. n. 31. & 32. Forma Electionis triplex, per inspirationem, scrutinium, compromissum ib. n. 32. Inspiratio vel & quasi quomodo fiat, ibid. n. 33. Scrutinii forma ib. n. 34. Vota qualiter ab eligentibus exquirenda, ib. n. 35. De publicatione electionis, & mutatione voti & collatione votorum, ib n. 36. Pluralitas votorum debet esse absoluta non respectiva, ib. n. 37. Electionis communis decretum qualiter formandum, ibid. n. 39. Vota debent esse majora & saniora copulative, & ibi de pluralitate votorum in Electione Abbatissarum. Item de accessu post publicatum scrutinium, ibid. n. 40. Compromissi forma: & an valeat in Electionibus Regularium, ibid. n. 41. Compromissarii possunt unum ex se ipsis eligere, & hic acceptando potest facere majora, ibid. n. 42. Compromissum quibus modis finiatur, ibid. n. 43. Electus debet electioni consentire intra mensem; & quid de Religioso electo ad aliud monasterium, ibid. n. 44. Electus habens occultum impedimentum Canonicum, an possit consentire electioni, ib. n. 45. Recusare electionem quilibet potest, ib. n. 46. Electio digni præ digniore an valeat, ib. n. 47. Electio renuntiante aut moriente, vel electione ob occultum vitium irritata, datur novum electionis tempus, ib. n. 48. Confirmatio electionis quando & qualiter petenda, & ad quem spectet, ib. n. 49. 50. ante confirmationem an & quando electus possit administrare, ib. n. 51. ante confirmationem quæ præmittenda, ib. n. 52. Si scrutatores asserant majora vota pro electo, eligentes verò negent, quibus credendum, ibid. n. 53. Confirmantis indignum pœna, confirmatione autem irritata, non irritatur electio, ibid. n. 54. Confirmatus ante consecrationem non potest ea, quæ sunt ordinis, potest tamen delegare, ibid. n. 55. Beneficia electi vel translati quando vacent, & quis conferat, ibid. n. 57.

Emphyteusis

Quid III. [illegible] n. 11. qualiter differat ab emptione, locatione, usufructu & feudo, ib. n. 12. an requirat scripturam, ib n 13. Emphyteusis Ecclesiastica an in perpetuum possit constitui, ib n. 14. & quales requirantur solennitates, ib. n 15. an à Prælato possit dari suis consanguineis, ib. n 16. ad Dominum reversa an debeat dari cognatis ultimi Emphyteutæ, ib. n. 17. quando amittatur ob non solutum Canonem, ib. n. 18. quando ob deteriorationem, ib n. 19. & quando propter alienationem, ib. n 20.

Emptio & venditio.

Emptio est contractus bonæ fidei III. 17. n. 1 solo consensu initus, ib n 2. Quarum rerum emptio valeat, ib. n. 3. pretium debet esse summarium, certum & justum, ib n. 4. quomodo emptione perfecta periculum & commodum pertinet ad emptorem, ib. n. 6. 9. ad Emptionis substantiam non est necessaria scriptura, ib n. 10. quomodo & quando rescindi possit, ib n. 11. 13. Thesaurus in re empta inventus ad quem spectet, ib n. 14. emptione rescissa ad quem pertineat fructus, ib. n. 17. de emptione nominum & actionum, ib. n. 18. & V. 19. n. 21. An rectè ematur census. V. 19. n. 23. vide *Venditio* Actio redhibitoria & quanti minoris quomodo dentur III. 17. n. 19.

Epikia

Seu interpretatio ex bono & æquo cui competat I. 2. 76. non admittitur circa solennitates substantiales actuum, ib. n. 78.

Episcopus.

Unde dictus. I. 32. n. 33. Ejus Potestas, à Christo & à Papa, & est alia Ordinis, alia Jurisdictionis, ib. n. 34. & 36. quando non est consecratus, potest ea, quæ sunt Ordinis, delegare, ib. 38. Circa jura Episcopalia habet fundatam intentionem in Jure, ib. n 39 Diœcesium limites, determinare tantum potest Papa, ib n 40. qualiter Episcopus teneatur visitare diœcesin, ib. n. 42. Dispensare quando possit Episcopus, ib. n. 49 Episcopus aliquando dispensat per Epikiam, ib. n. 53. Et præcedit omnes sæculares dignitates, ib. n. 56. Episcopus habet fundatam Jurisdictionem supra omnia loca Religiosa suæ Diœcesis, III. 36. 8. quarenus Jurisdictio Episcopi in loca religiosa exerceatur, ib. 11. & potestas dividitur in legem ut obligantem, & legem diœcesanam, ib. 9. 1 quando & sub quorum forma habeat Jurisdictionem in Ecclesias, ib. 9. n 2. an id possit in sua diœcesi, quælibet Ecclesia. I. 2. 18 vid. *Statutum Episcopi quod eximere inferioribus prælatis subditos &c.* V. 31. 2. n. 5 dividere Episcopatum vel unir. bene tamen Ecclesias inferiorias, ib. Episcopo non possunt cognoscere in causa matrimoniali & similibus, ib. n. 3. prohibetur Episcopus gravamina Religiosorum, ib. n. 6. Episcopus liter Pontificalia exercere possit in loco exem & quid si exempti resistant. I. 8. 9. Episcopus renuntiavit &c vide *Ordinati ab Episcopo qui renuntiavit &c.* Episcopus in hæresim lapsus, excommunicatus, vide *Ordinati ab Episcopo &c.*

Error

Alius in persona, alius in qualitate IV. 1. 3. error in qualitate causet impedimentum, & quando dicatur redundare in errorem personæ n. 3. Error communis, us facit. 4. n. 13.

Eucharistia

Decenter asservanda, & quomodo? manuale 44. n 1. quomodo à Parochis, ib. n. huic SS. Sacramento illata, est prout randa V 17. n. 14. danda est quoties petitur etsi cæteris paribus quotidie petitur 41. n 12. quandocunque petitur ad reverenter deferenda est ib. n 15 Ad Eucharistiæ requiritur dispositio & qualis ib. n. 16. & seqq. extra tempus quilibet sacerdos potest quoscunque ib in 23.

Exceptiones

Quid sint? sunt aliæ dilatoriæ aliæ peremptoriæ appetendæ ib. n. 2. Exceptiones nullant, semper possunt opponi ib. n. Exceptiones peremptoriæ opponi possunt quomodo in probatione Exceptionis condemnetur ib. n 6. Exceptionem replicatio, duplicatio &c. ibid num. *cusatio.*

Exceptiones contra testes, v.

Excessus Prælatorum.

Prælatis prohibentur Exactiones iniquæ, V. 31. 1. prohibentur Episcopis gravamina Religiosorum ib. n. 6.

Executio sententiæ, v. Sententia.

Exemptio, Exemptus.

Quid & quotuplex, V. 33. 22. Eximere quis possit, ib. n. 25. Exemptio acquiritur præscriptione, ib. n. 26. quibus verbis probetur, ib. n. 28. Episcopus habet fundatam opinionem contra exemptos, ib. n. 27. in loco exempto quid Episcopus possit, ib. n. 29. quomodo contra exemptos procedat, ib. n. 31. Regularem exemptum delinquentem quis puniat, ib. n. 33. ab Episcopo procedente contra exemptos, qualiter appelletur, ib. n. 34. an & quando exempti renuntiare possint suæ exemptioni, ib. 32. n. 18. quomodo possint lucrari Indulgentias, ib. 38. n. 18.

Excommunicatio, Excommunicatus.

Excommunicatio quid sit, V. 39. 27. quomodo differat, ab anathemate, ib. n. 28. dividitur in majorem & minorem, & quando intelligatur major, ib. n. 29. forma & requisita excommunicationis ib. n. 30. quando possit ligare subditum extra territorium, ib. n. 32. Excommunicatio major, quas habeat effectus, & quas privationes importet, ib. à n. 38. usque ad n. 67. Minor excommunicatio tantum privat usu passivo Sacramentorum, ib. n. 68. reddit tamen inhabilem ad dignitatem vel præbendam, ib. n. 70. quando hodie incurratur, ib. n. 71. ab ea quis absolvat, ib. n. 72. monasteriis excommunicati per Abbatem, ab ipso absolutionem obtinere debent, ib. n. 118. Excommunicati an possint eligere, l. 6. 7. an possint eligi, ib. n. 23.

Exheredatio.

An filij nubentes invitis parentibus exheredari possint. IV. 2. 7.

Expositi vide illegitimi.

Extravagantes, vide Clementinæ.

Extrema unctio, vide unctio sacra.

F.

Falsum, falsarius, falsi testes v. Crimen falsi.

Fama.

Quid sit, & quomodo differat à rumore, II. 19. 13. quomodo allegans famam probare debeat, ac qualiter possit, ibid. n. 14. quomodo fama probet, & qualem faciat probationem, ibid. n. 18. quid operetur fama impedimenti, ib. n. 20. & quid possit si fama sit de morte conjugis alterius diu absentis, ib. n. 22. Conjunctio probationum semiplenarum ubi locum habeat, ib. n. 22. Crudelis est, qui famam suam negligit, V. 36. 17.

Famosi Libelli, v. Injuria.

Fatalia appellationis, v. Appellatio.

Felonia, v. Feudum.

Feriæ.

Judiciales aliæ ordinariæ, aliæ extraordinariæ, II. 9. n. 1. quales actus jurisdictionis in feriis exerceri possint, ib. n. 2. 3. Citatio potest insinuari die feriato, ib. n. 4. quid si dies termini citati datus sit festivus in loco citati non verò judicis, ib. n. 5. qualiter Episcopus festivos dies instituere possit, ib. n. 6. qualiter quomodo & à quibus festa ab Episcopo instituta observari debeant, ib. n. 8. qualia opera in diebus festivis prohibita, ib. n. 12. & 13. quomodo dies festivi computantur, ib. n. 14. quid excuset ab audienda missa, ib. n. 15.

Feudum.

Feudorum origo, libri, definitio, III. 20. 1. & 2. Feudi variæ divisiones, ib. à n. 9. usque ad n. 11. juramentum fidelitatis qualiter præstetur, & obligatorium sit, ib. n. 4. Vasallus ad qualia servitia teneatur, ib. n. 5. feudum quot modis acquiratur, ib. n. 13. qualis sit contractus, ib. n. 14. de subinfeudatione, & investitura feudali, ib. n. 15. & 16. feudum qualiter præscriptione acquiratur, ib. n. 17. quomodo successione, & quinam in feudo succedant, ib. à n. 18. usque ad n. 31. quibus ex causis feudum amittatur, ib. à n. 34. usque ad n. 50. De judicio causarum feudalium, ubi de paribus curiæ, ib. n. 51. vide etiam *causa feudalis.*

Fictio juris, v. Præsumptio juris.

Fidejussor

Quis? III. 22. n. 1. Fidejussio quomodo fiat, ibid. n. 2 qui non possint fidejubere, ibid. n. 3. & seqq. vide *Vellejanum.* Fidejussionem quæ causæ recipiant, & quæ non, ibid. n. 9. de fidejussorum quadruplici beneficio, scil. ordinis, ibid. n. 10. divi-

divisionis ibid. n. 11. cedendarum actionum. ib. n. 12. liberationis. ibid. n. 13.

Fides

Fides Catholica quæ? I. 1. n. 6. Ad professionem fidei qui teneatur. ibid. n. 9. De obligatione cujuslibet hominis circa internam vel externam fidei confessionem. ibid. n. 10.

Filii

Quare puniantur in hæresis & læsæ majestatis crimine. I. 12. n. 4. Filii Presbyterorum. v. *Illegitimi.*

Filiusfamilias

An possit sine licentia patris ordinari. I. 18. 7. filiisfamilias bona post Clericatum acquisita censentur esse quasi castrensia, ibid. n. 8. filiusfamilias potest habere quadruplex peculium. ib. §. 33. an ex contractu obligetur, ibid. n. 34. filiusfam. impubes cur minus authore etiam patre obligari possit, quàm pupillus authoritate tutoris, ibid. n. 35. vide *Senatus consul. Macedonianum.*

Fiscus

Quid sit, III. 27. n. 17.

Fornicatio

Quomodo differat à stupro V. 16. n. 17. est peccaminosa, ibid. n. 18. quæ ejus pœna ibid. n. 19. fornicator tenetur alere prolem, non dotare, vel ducere uxorem: & quomodo probari possit esse patrem prolis, ibid. n. 20.

Forum competens

Quis pluribus modis sortitur: videlicet domicilio. II. 2. n. 5. & seqq. ratione rei sitæ, ibid. n. 15. & seqq. ratione contractûs ibid. n. 19. & seqq. ratione delicti ibid. n. 25. & seqq. Forum Clericorum vide *Clericus.* Quilibet Judex de fori sui competentia potest cognoscere. ibid. n. 96. limitatur, ibid. n. 97. quid agendum, si Judex contra jus commune, vel privilegium patris Jurisdictionem exerceat. ibid. n. 98.

Fratres & Filii

Qui appellentur à Papa I. 2. n. 14.

Fundationes

Religiosorum locorum à quo & qualiter commutanda III. 36. n. 11.

Furtum

Quid & quomodo à rapina & aliis visitationibus differat, V. 18. n. 1. quid de furto in extrema necessitate commisso, ibid. n. 3. qualis [illegible] lim dabatur pro furto, ibid. n. 5. [illegible] Civili pœna criminalis & mortis [illegible] quare. ibid. n. 6. & 7. de Jure Canonico [illegible] na furti ibid. n. 8. quomodo Clericus [illegible] puniatur. ibid. n. 9. & 10.

G.

Gentiles, vide infideles.

Gradus Academici.

Quomodo aliquid liceat exigere pro [illegible] 10.

H.

Hæresis

Quid sit. V. 7. n. 1. quid ad hæresin requi[illegible] bid. n. 2. 3. & 4. Pœnæ Hæreticorum [illegible] municatio: ibid. n. 5. & seqq. irregularitas infamia, intestabilitas, bonorum con[illegible] n. 13. 14. ultimum supplicium. ibid. [illegible] 16. Ab Hæresi quis absolvere possit ibid. [illegible] & 12.

Heres

Non conficiens inventarium, an in conf[illegible] neatur ultra vires hereditatis. I. 2. 37. [illegible] teneatur ad damna ex delicto defuncti. [illegible] n. 9.

Hermaphroditus

An possit ordinari: I. 20. n. 18. an & quando [illegible] contrahere matrimonium. IV. 15. n. 5.

Homicidium

Quotuplex V. 12. n. 1. Maleficis rectè infert[illegible] ibid. n. 2. in servos jus necis non amp[illegible] cessum, ibid. n. 3. quando & quomodo [illegible] tum liceat occidere, quando proscrip[illegible] n. 4. 5. & 6. occidens se ipsum qualiter [illegible] & puniatur. ibid. n. 9. Ex speciali Dei [illegible] ne aliquando sui ipsius occisio permissa [illegible] 12. Indirecta sui occisio vel permissio [illegible] licita esse potest, ibid. n. 13. quid requi[illegible] occisio alterius licita esse possit. ibid. n. [illegible] cus quomodo liceat & oporteat pro[illegible] interitu liberare ibid. n. 18. quomodo [illegible] parentes teneantur; & quid de servis, [illegible] do liceat occidere aggressorem, ibid. n. [illegible]

pœna homicidii ibid. n. 23. quomodo & qualiter Ebrietas excuset ibid. n. 28. & 29. quid si plures ad aliquem occidendum interv[illegible]rint, ibid. n. 30. quid si non statim moriatur, ibid. n. 1. qualis satisfactio facienda ibid. n. 36. 37. 38. si reus ultimo supplicio afficiatur, an nihilominus satisfactio facienda ibid. n. 39. quæ pœna in foro pœnitentiali homicidæ imponatur, ibid. n. 41. occidens non servato moderamine ad qualem satisfactionem teneatur, & quid de duellante provocato. ibid. n. 43. de Irregularitate quæ contrahitur ex homicidio vel mutilatione. vide *Irregularitas.*

Honestas publica

Quid sit & quomodo differat ab Affinitate, IV. 1. §. 6 n. 1. Differentia Juris antiqui & hodierni circa honestatem publicam ibid n. 2. Hoc impedimentum non manet sponsalibus mutuo consensu dissolutis, ibid. n. 3. manet tamen, si solvantur ex qualibet alia causa ibid. n. 4. Ex matrimonio in forma Tridentini non contracto, non oritur hoc impedimentum. ibid n. 5 Quid si quis cum duabus sororibus successivè contrahat sponsalia? ibid. n. 6. An & quando hoc impedimentum oriatur ex sponsalibus conditionatis ibid. n 7. An consurgat hoc impedimentum ex matrimonio vel sponsalibus à parentibus pro liberis contracto? ibid. n. 8.

Horæ Canonicæ.

Beneficatus etiam curatus omittens Horas Canonicas tenetu ad restitutionem, III. 41 § 2. 22. an Parochus ad omnes fructus restituendos teneatur ex omissione Breviarii, ibid. n. 23. & 24. Beneficiatus in primis tex mensibus omittens Horas non tenetur ad restitutionem secus tamen videtur, si obligatio ordinandi incumbat ex fundatione ibid. n. 26. Qualis attentio requiratur in ordinando Breviario & an fine attentione interna recitans teneatur ad restitutionem? ibid n. 27. & 28. Interruptio horarum, & officii mutatio an licita. ibid. n. 29. & 30. Capellani non tenentur ad restitutionem, si Breviarium omittant, ibid. n. 31. Parochus regularis quando teneatur ad restitutionem, ibid. n. 32. Quid de Vicariis perpetuis dicendum, ibid. n. 33. Quid veniat nomine pauperum & fabricæ Ecclesiæ, quibus facienda est restitutio ibid. n. 34. Causæ excusantes ab oratione, ibid. n. 35. Quandonam is, qui potest partem orate, sed non totum, teneatur ad partem orandam, ibid. n. 36.

Hypotheca

Tacita quibus casibus constituatur III. 21. n. 3. Hypotheca mercium cessat post venditionem earum, ibid. n. 4. Hypothecarii creditores præferuntur chyrographariis ibid. n 7. de Prælatione Ecclesiæ in bonis debitoris sui. ibid. n. 8. vide *Pignus.*

I.

Jejunium

Transiens per loca hæreticorum cum periculo, an possit in die Jejunii vesci carnibus I. 1. n. 11. Hispanus an extra suam patriam possit diebus Sabbathinis edere intestina animalium, ibid. n. 29. jejunium incidens in Bacchanalia potest anticipari, III. 47. n. 1. quales cibi interdicti in jejunio, ibid. n. 2. de refectione ib. n. 3. causæ excusantes à jejunio, ib. n. 5. Hæreticorum fides ex contemptu jejunii suspecta, ibid. n. 6.

Illegitimi.

Filius Presbyteri etiam legitimus vel legitimatus non potest succedere in beneficio patris. I. 17 n. 1. Illegitimi quamvis ad Ordines dispensati non possunt habere etiam dissimile beneficium in eâdem Ecclesiâ, ubi pater habuit, nec quovis modo ministrare ibid. n. 2. An successio in beneficio etiam respectu patris, collateralium & nepotum interdicta sit, & quid speciale in resignatione ex Bullâ Pii V. ibid. n. 3. Nepotes ex filiis illegitimis Presbyt. an eodem jure censeantur quo filii, ib. n. 4 Expositi possunt admitti ad Ordines. ib. n. 5 Quis possit cum illegitimis dispensare ad ordines & beneficia, ibid. n. 6. Dispensatio super natalibus & beneficiis per illegitimum obtinendis est strictæ interpretationis, ib. n. 7. Illegitimus dispensatus ad Ordines, an censeatur dispensatus ad beneficium, ibid. n. 8. Cum illegitimis an dispensare possit Episcopus, quando est illegitimitas occulta, ib. n. 9. Legitimati an sint ad Ordines admittendi, ib n 10. illegitimi sunt in multis deterioris conditionis, quàm legitimi, IV. 17. n. 1. quando præsumatur quis legitimus, ib. n. 2. vide *Legitimi.*

Illegitimitas.

Occulta impedit in conscientiâ à dignitate, I. 2. 57.

Immemorialitas.

Est quando non constat de initio possessionis, licet constet de contrario III. 30. 11. An tempus immemoriale debeat 100. annos excedere, ib. n. 12. Ex immemorialitate non oritur præsumptio juris & de Jure, ib. n. 10.

Immunitas.

Munus & Immunitas quid significent, III. 49. 1. Immunitas Ecclesiarum & Ecclesiastica differunt, ib. n. 2. immunitas localis quæ protegat vel non, ib. n. 3. excludit actiones profanas, ib. quales actus in Ecclesia tolerentur, ibid. n. 5. Immunitas localis an sit Juris divini, ibid. n. 7. quibus locis competat, ib. n. 10. an possit derogare consuetudo, ib. n. 9. confugiens ad Sacerdotem deferentem SS. Eucharistiam an reperiat immunitatem, ib. n. 11. qui immunitate non gaudeant, ib. à n. 13. usque ad n. 19. qualiter fiat immunitatis executio erga reum confugientem ad Ecclesiam, ib. n. 20. immunitatem violantium pœna, ib. n. 21. immunitas rerum & personarum Ecclesiasticarum in quo consistat, III. 49. 22. Ista sitne juris divini vel humani, ib. n. 23. an detur bonis patrimonialibus Clericorum, ib. n. 24. qualiter onera antiqua rebus imposita transeunt etiam ad Clericos, ib. n. 25. quando etiam Ecclesiis & Clericis possint collectæ imponi, ib. n. 27. Clerici an teneantur ad defendendam civitatem, ib. n. 29. ad vectigalia vel gabellas, ib. n. 29. utrum consuetudine tolli possit hæc immunitas, ib. n. 30. Legibus & statutis laicorum, item jurisdictione fori sæcularis quando constringantur Clerici, I. 2. 35.

Impedimenta Matrimonii Impedientia

Quid & quotuplicia sint, IV. 16. 1. & seqq.

Impedimenta dirimentia

Sunt error circa personam, de quo IV. 1. §. 4. Vis & metus, ib. §. 5. Honestas publica, ib. §. 6 impubertas, IV. 2. 8. & 9. Clandestinitas, IV. tit. 3. Ligamen, IV. tit. 4. Ordo & votum, IV. tit. 6. Crimen adulterii & uxoricidii, IV. tit. 7. Conditio servilis, IV. tit. 9 Cognatio spiritualis, IV. tit. 11. & Legalis, IV. tit. 12. Consanguinitas & affinitas, IV. tit. 14. Impotentia, IV. tit. 15. Disparitas cultus, IV. 16. §. 2. De dispensatione super impedimentis, ib. §. 3.

Imperator.

Ejus electio & unctio, I. 15. 4 & seqq.

Imperium Romanum

Quomodo ad Romanos translatum, I. 15. 5. de Electione Imperatoris, ibid.

Imperium

Dividitur in merum & mixtum, & quid sit merum Imperium, I. 32. 16. tres gradus meri Imperii ib. n. 17. de jure canonico datur etiam merum imperium, ib. n. 18. quid si mixtum imperium, ib. n. 19. Jurisdictio simplex in quo consistit, ib. n. 20. quibus modis acquiratur imperium & jurisdictio, ib. n. 22. possunt præscriptione acquiri & qualiter, ibid. n. 23. & 24. An concessa castro simpliciter censeatur etiam concessum merum & mixtum imperium, ib. n. 26. quomodo merum imperium delegari posse, ib. n. 27. & quomodo mixtum imperium, ib. n. 28. Nam academiis competat merum imperium, & quid de nostra Salisburgensi, ib. n. 29.

Impotentia

Quæ requirantur, ut impotentia dirimat matrimonium, IV. 15. n. 2. quomodo probetur an impotentia sit perpetua vel temporalis, ib. n. 6. quid juris si dissoluto primo cesset impotentia in secundo matrimonio, ib. n. 7. an separari possint qui scienter impotentes contraxerunt, ib. n. 8. an impotentia superveniens matrimonio vel illud dirimat, ib. n. 9.

Incarceratio.

Quomodo pœna sit. V. 1. 22. Incarceratus ejus justè an possit fugere, I. 2. 45.

Incendiarij

Qualem pœnam habeant, V. 17. 7. & qualem satisfactionem debeant præstare, ib. n. 9.

Incestus.

Quid sit IV. 13. 1. & V. 16. 29. quæ ejus pœna V. 16. 32. Et quando perdatur jus exigendi debitum, IV. 13. 2. quomodo pœnæ incestus extendantur, ib. n. 3. ut incestus mereatur pœnam copula debet esse perfecta, ib. n. 7. confessus non tenetur incestuosum invincibiliter ignorantem monere suæ obligationis, ib. n. 9.

Incorporatio Parochiæ, v. Parochia

Indulgentia.

Quid sit remissio & Indulgentiæ, V. 28. 11. quæ plices sint, ib. n. 13. Clausula de Pœnitentia injunctis &c. quid significet, ib. n. 14. quam sit lucrari indulgentias, ib. n. 15. ad S. Ignatium principaliter pertinet indulgentias concedere, ib. n. 16. qualiter etiam ad Episcopum, ib. n. 17. Remissio est actus Jurisdictionis, & quomodo possit extendi ad non subditos, ib. n. 17. nonnullis in purgatorio conceduntur Indulgentiæ per modum suffragii. V. 39. n. 5.

Inf

Infamis.

Qui sint infames infamia Juris, & qui infamia facti, II. 20. n. 14. 15.

Infideles

Qui nam intelligantur nomine infidelium, III. 33. 3. & IV. 16. 6. Contrahentes in infidelitate cum impedimento an sint separandi post conversionem amborum III. 33. 2. quando liceat converso repellere alterum conjugem non conversum ib. n. 2. Qualis conversatio cum infidelibus licita V. 5. 7. quale commercium, ib. an liceat illis propter infidelitatem bellum inferre, ib. n. 9. non possunt directè ad fidem cogi. ib. n. 9. invitis parentibus eorum filij non sunt baptizandi. ib. n. 11. servi & filijfam. ex infidelibus & gentilibus conversi liberantur à potestate eorum, ib. n. 13.

Ingressus in Religionem.

Quomodo per ingressum in Religionem solvatur matrimonium ratum, & quomodo consummatum III. 32. 1. an Pontifex justè concesserit hoc privilegium, ib. n. 3. an copula vi extorta impediat ingressum, ib. n. 8. vide *Professio*, item *matrimonium*. Beneficia ingredientis in Religionem, quando vacent, I. 9. n. 5. vide *Regulares Transeuntes ad Religionem.*

In integrum Restitutio, v. Restitutio in integrum.

Injuria

Quid sit & quomodo fiat. V. 36. 1. In dubio animus injuriandi præsumitur, & quomodo animum injuriandi defuisse probetur, ib. n. 2. etiam ex virtuali proposito injuriandi nascitur injuria, ib. n 3. quotuplex sit injuria, ib. n. 4. quid sint famosi libelli, & eorum pœna, ib. n. 5. Injuriam quis non tantùm in semet ipso, sed etiam in personis sibi subjectis pati potest, ib. n. 7. quando superiori pro injuriâ subdito illata actio competat, ib. n. 8. Novitio injuriato cui actio competat, ibid. quomodo actio injuriæ proponatur, ib. n. 9. de actione recantatoria, seu ad palinodiam, ib. n. 11. quomodo tollatur actio injuriarum, b. n. 12. quis injuriam remittere non possit, ib. n. 13. modus tollendi injuriam verbalem, ib. n. 15. quomodo aliquis in conscientia non teneatur remittere actionem injuriarum, ib. n. 16. Injuria levis & non scandalosa rectius negligitur, quam vindicatur, ib. n. 18. ad quid injurians tenetur, ib. n. 19.

Inquisitio

Quid sit & quotuplex, V. 1. 23. quid inquisitionem præcedere deceat, ib. n. 24. puncta inquisitionis recommunicanda, ib. n. 25. in inquisitione contra regulares non publicantur nomina testium, ibid. n. 27. vide *Denuntiatio.*

Inspiratio, vel quasi

Quomodo fiat? I. 6 n. 3.

Institutio

Quid, III. 7. n. 1. ad quem pertineat. ib. n. 3 alia quoad titulum, alia quoad possessionem, ibid. n. 4. præsentatus ante institutionem occupans beneficium perdit jus suum, ib. n. 2. institutio authorizabilis est datio curæ animarum, omnibus Presbyteris necessaria, ib. n. 7.

Instrumenta

Quid sint? sunt alia publica, alia privata, II. 22. 1. authentica & publica in effectu sunt idem, ib. n. 2. vide verbo *Notarius*, quâ authoritate solennitates Instrumenti introductæ sunt, ibid. n. 15. quando instrumentis publicis accensentur acta judicialia seu Protocollum. Item scripturæ sigillo authentico munitæ, & quæ sint sigilla authentica, ib. n. 16. 17. quid requiratur ut sigilla fidem faciant, ib. n. 18. Scripturæ in archivo publico repertæ sunt instrumenta publica, ibid. n. 19. quinam Jus archivi habeant, & quid ad Archivum requiratur, ib. n. 20 Quid de scripturis in Archivo Civitatum, Monasteriorum &c. ib. n. 21. Scripturæ privatæ trium testium subscriptione munitæ, publicis annumerantur ib. n. 22. si instrumentum plures articulos continet, tantùm ii, qui ad causam faciunt, edendi adversario, sed Judici totum editur, ib. 35. Actor ad probandum ipse instrumenta offerre debet, non à reo petere, ib. n. 36. Reus econtrà ab actore petere potest instrumenta, ibid. n. 37. Excipiuntur Instrumenta communia, ib. n. 38. Item si originalia communia deperditæ sint, & copiæ penes reum sint, ib. n. 40. qualiter etiam Fisco edenda sunt instrumenta, ib. n. 41. Usurarii tenentur suas rationes & instrumenta edere, ib. n. 43. quomodo tertius cogi possit ad edendum instrumentum, ib. n. 44. quamdiu editio instrumentorum fieri debeat, ib. n. 45. post conclus. in causa produci possunt allegationes Juris, Consilia Doctorum &c. ibid. n. 47. quæ Exceptiones contra Instrumenta opponi, ibid. n. 48. In

Judicio regulariter produci debent Originalia, ib. n. 49. Copiæ vidimatæ quantum probent ib. n. 50. 51. quomodo per testes tenor amissi instrumenti probari possit, ibid. n. 52 & quid operetur, ib. n. 53. Solo juramento probatur valor instrumenti, quando dolo adversarii periit, ib n. 54 Instrumenta in speciem contraria quantum fieri potest reconciliari debent. ib. n. 55. Inter instrumenta contraria creditur digniori, si sint æqualia reprobatur utrumque, ibid. n. 56. quando testamentum corruat. ibid. n. 57. & quando reprobari possit ibid n. 58. Rasura reddit instrumentum suspectum, ibid n. 61. Comparatio litterarum facit semiplenam probationem, ibid. n. 60.

Interdictum Ecclesiasticum.

Quid sit, & quomodo differat ab Excommunicatione V. 39. 81. aliud locale, aliud personale, & iterum aliud generale, aliud speciale, ibid. n. 83. quomodo interdictum locale contineat in se personale, ib. n. 84. Interdicto populo, non est interdictus Clerus, vel econtra; & interdicto Clero, non sunt interdicti Religiosi, ib. quomodo in interdicto locali possint comprehendi innocentes, ib. n. 85. 86. & 87. quare magis subinde interdictum feratur contra omnes, quàm excommunicatio contra singulos, ib. n. 88. in quibus casibus fieri soleat interdictum. ib. quomodo ipso jure incurratur interdictum, ibid. n. 89. in causa debiti qualiter interdictum fieri non possit, ib. n. 91. tempore interdicti quomodo officia divina celebrentur, ib. n 92. quorum Sacramentorum administratio tempore interdicti permissa, ibid. n. 93. Matrimonium non censetur prohibitum, ibid. n. 94. quinam priventur sepulturâ Ecclesiasticâ tempore interdicti, ib. n. 95. Interdicti si in loco sacro illicitè sepeliantur, exhumari tamen non debent, secus est de excommunicatis, ibid. n. 96. Religiosi ex speciali privilegio etiam in loco interdicto sepeliri possunt, ibid. n. 97. quæ pœna Clericorum interdictum violantium, ibid. n. 98. quid sit interdictum ingressûs in Ecclesiam, & quis ejus effectus, ibid. n. 99. Pœna sæcularium interdictum violantium, ib. n. 100.

Interrogatoria Testium, v. Testes.

Interstitia.

Quomodo in ordinibus observanda, & quis in illis dispensare valeat. I. 11. 20.

Intrusi

Qui dicantur, III. 5. 40.

Investitura

In beneficiis, sicut in feudis usitata, & quotuplex III. 5. n. 5. ad quem spectet & qualiter fiat, n 6. de investitura feudali, III. 20. n. 16.

Irregularitas

Quid sit & unde rigorem habeat, V. 12. n. 45. 46. Quando & quomodo incurratur, ib. 45. & seqq quando Episcopi dispensare possint, ib. n. 46. Causæ excusantes ab irregularitate, ib. 27. n. 3. Peccans cum corrupta vel non gentibus non est irregularis, I. 21. n. 6. nisi peccans à se prius corruptam, ibid. n. 7. vide etiam *Bigamia.*

Jubilæum

Quid sit. V. 38. n. 20.

Judæi

Cur tolerentur à DEO, I. 4. 4. Licitum est more Judæos, & cur magis tolerentur quàm ethnici, V. 6. 2. non permittuntur tamen novas synagogas ædificare, ibid. n. 3. debent uti habitu à Christianis, ib. n. 5. quatis contractibus cum ipsis sit licita, ib. n. 7. prohibitum est tribuere officium vel Jurisdictionem, ibid. non possunt directè ad fidem cogi, ib. n. vitis parentibus eorum filii non sunt ib. n. 11. servi & filiifamilias ex Judæis liberantur à potestate eorum, ib. n. 13.

Judex

Quid sit, I. 32. 1. Judices quinam esse possint non, ib. n. 2. & seq. Judex quomodo vir bonus, & an in favorem amici possit re, ib. n. 7. & 8. Inter duas æqualiter biles sententias eligere potest Judex, ib. bet à muneribus abstinere, ibid. n. 13. Cur Medicus male curans, & malè consulens ex imperitiâ, teneatur delicto, non autem Judex malè judicans peritiam. I. 32. 15. Potestas Judicis Imperium & Jurisdictionem, ib. n. 16. rentia inter officium Judicis nobile & rium, ib. n. 21. Judex potest punire sibi tanquam Judici illatam, ib. 32. 32.

Judex ordinarius

Quis dicatur, I. 31. 1. Mandata jurisdictio dinaria, vel delegata, ib. n. 2. 3. Vicarius pi non tantùm generalis, sed etiam foran ordinarius, ib. n. 4. Quid intersit, an quis dinarius vel delegatus, ib. n. 5.

Ju

Judex Delegatus

Quis ſit, I. 29. 1. Delegati alii ad univerſitatem cauſarum, alii ad particularem cauſam, ib. n. 2. Quæ differentia, inter mandatam & delegatam jurisdictionem, ib. n. 3. alii delegati à jure, alii ab homine, ibid. n. 4. Quatuor modis tribuitur Epiſcopo ſpecialis jurisdictio, ib. n. 5. Delegatus ab homine debet edere ſuam commiſſionem, ibid. n. 6. Qui poſſint delegare, ib. n. 7. An delegatus Principis poſſit ſubdelegare, ib. n. 8. quorſum appellandum ſit, ib. n. 9. Delegatus non debet excedere fines ſuæ commiſſionis, poteſt tamen prorogationem facere, ib. n. 10. Delegatus Papæ debet eſſe in ſtatu digniori, quàm inferiorum delegati, ib. n. 11. Omnes delegati habent aliquam coërcitionem contra contumaces, ib. n. 13. quando delegatus Papæ non poſſit ſubdelegare, ib. n. 14. Quilibet delegans poteſt dare poteſtatem ſubdelegandi, & quilibet delegatus unum cauſæ articulum ſubdelegare poteſt, ib. n. 15. Quid ſi delegatio unius cauſæ ſit facta pluribus, ib. n. 16. quomodo finiatur delegatio & quomodo in cauſa ſuſpecti judicis procedatur, ib. n. 17 18.

Judicium

Quid ſit, II. 1. 1. & quotuplex, ib. n. 11. & ſeqq.

Juramentum

Quid & quomodo fiat, II. 24. 1. Poteſt fieri non tantùm verbis, ſed etiam ſignis, ib. n. 2. Interpoſitio fidei non habet ſimpliciter vim juramenti, ib. n. 3. quando acceptetur loco juramenti, ib. n. 4. Juramentum debet habere tres comites, ib. n. 5. qualis veritas in juramento promiſſorio requiratur, ib. n. 6. Pueri ante annos diſcretionis juramentum præſtare nequeunt, ib. n. 7. juramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis, ib. n. 8. contra jus publicum factum non valet, ibid. n. 9. non debet eſſe in præjudicium tertii, ib. n. 10. Juſtitia in juramento promiſſorio præcipuè attenditur, ib. n. 11. an contractus de jure invalidus juramento confirmetur, ib. n. 12. quomodo juramento confirmetur, ib. n. 13. Aſſertorium juramentum potiſſimum in judiciis uſui eſt, ib. n. 14. Juramentum quod ſine peccato veniali ſervari non poteſt, ipſo jure nullum eſt, ib. n. 15. Quando peti debeat abſolutio à juramento ad cautelam, ib. n. 16. Juramentum promiſſorium validum quomodo relaxari poſſit, ib. n. 17. Quando pro ſatisdatione judiciali cautio juratoria admittatur, ib. n. 18. Inter juramenta cauſæ deciſoria aliud voluntarium, aliud judiciale, aliud neceſſarium, ib. n. 19. quid ſit juramentum voluntarium, ib. n. 20. Juramentum judiciale, in quibus differat à voluntario, ibid. n. 21. Juramentum judiciale aut ſubeundum, aut referendum eſt adverſario, ib. n. 22. quando refertur, neceſſariò ab ipſo præſtandum eſt, ib. n. 24. Quando juſta cauſa ſit recuſandi juramentum, ib. n. 25. Etſi actor nihil probaverit, tamen reo juramentum deferre poteſt, ib. n. 26. quando Reus non poſſit recuſare juramentum, ib. n. 29. Juramentum neceſſarium propter perjurium retractari poteſt, ib. n. 31. idem probabilius dicitur de juramento judiciali & voluntario, ib. n. 32. Juramentum judiciale deferri non debet, antequam exigatur juramentum calumniæ, ib. n. 33. Quid ſit juramentum neceſſarium, ib. n. 34. Juramentum ſuppletorium in cauſis criminalibus non defertur, benè tamen purgatorium, ib. n. 35. Suppletorium in cauſis arduis locum non habet, ibid. n. 36. Illi defertur, qui ſemiplenè probavit, ibid. n. 37. Quid ſit & quando deferatur juramentum in litem, ib. n. 38.

Juramentum Calumniæ

Quid ſit, & quæ contineat, & quis præſtare debeat, II. 7. 1. & 2. tacitè poteſt remitti, non expreſsè, ib. n. 3. præſtatur etiam in cauſis ſpiritualibus, ib. n. 5. quomodo differat à juramento malitiæ, & de veritate dicenda, ib. n. 6. hoc juramentum quando ſoleat præſtari, ib. n. 7.

Juramentum metu extortum, v. Metus.

Juramentum Teſtium, v. Teſtes.

Jura

Juribus concordanda, I. 2. 84.

Jus Canonicum.

Quid ſit, quæ ejus origo? & quot partes & auctoritas. Procem. à n. 1. usque ad 18.

Jus Divinum.

Non omnia Apoſtolorum dicta faciunt Jus divinum, I. 21. 12.

Jus Naturæ, Jus Gentium.

Quid & quotuplex Jus Naturæ, I. 2. 1. Quid & quotuplex Jus Gentium, ib. n. 2.

Juſtitia

Denegata & protracta differunt, I. 10. 5. & ſeq.

L.

Læsio, Læsus, vide Restitutio in integrum.

Legatus

Quis dicatur? I. 30. 1. Legati Sedis Apostolicæ triplices; eorum officium & potestas ib. n. 2. 3. Nuntii Apostolici potestas, ibid. n. 6. Legatum se dicens debet probare, nisi sit Cardinalis ib. n. 8 Nuntii Apostolici ambientes recommendatitias à Principibus excommunicantur, ib. n. 9. legati nati potestas, ib. n. 10. legati in prima instantia non debent impedire ordinarios ib. n. 11. Exempti possunt prorogare jurisdictionem legati nati, ibid. n. 12. qualiter Legati officium finiatur, ib. n. 13.

Legitimus.

Quando & quomodo quis censeatur legitimus IV. 17. 4. 5. & 6 censetur etiam legitimus ad initium septima mensis natus. I. 14. 4. de legitimatione per subsequens matrimonium. IV. 17. 8. filii adulterini & incestuosi non legitimantur ib. n. 1. filij Clerici in minoribus constituti an legitimentur per subsequens matrimonium ib. n. 13. de legitimatione per rescriptum, ib. n. 14.

Lex, legislator.

Quid lex positiva I. 2. n. 3. de lege divina, ib. n. 4. Leges veteris testamenti quales, & an etiam hodie obligent, ib. n. 5. De lege divina novi testamenti, & Epistolis Apostolorum, ib. n. 6. Quid lex humana positiva, & quotuplex ib. n. 7. De conditionibus & causis legum humanarum, ib. n. 8. quales actus virturum per legem possint præcipi ib. n. 9. Qui possint prohiberi, ib. n. 10. Permittuntur quandoque injusta, ib. n. 11. Lex prohibitoria habet saltem pœnam arbitrariam ib. n. 12. Actus interni & occulti qualiter possint esse materia legum, ib. n. 14. leges Ecclesiasticas condere quis possit, ib. a n. 15. usque ad n. 25. Quinam legibus obligentur, ib. à n. 26. usque ad n. 35. Lex humana quatenus obliget in conscientia, ib. n. 36. de lege fundata in præsumptione, ibid. n. 37. & seqq. De lege pœnali quando obliget in conscientia, ib. n. 42. & seqq. Leges infirmantes actus inter vivos aut ultimarum voluntatum, quando procedant in foro interno ib. n. 7. & seqq. Scriptura non est de substantia legis ib. n. 63. Publicatio legum qualiter fiat, ib. n. 64. Scientes legem non obligantur ante lapsum duorum mensium, ib. n. 65. Constitutiones inferiorum ligant etiam ante duos menses ib. n. 66. Leges [illegible] tificiæ Romæ tantum promulgare [illegible] stylo ligant ubique, ib. n. 67. Leges [illegible] pendeant à populi acceptatione ib. n. 68. [illegible] gem dissimulante legislatore non [illegible] rit consuetudo, ib. n. 69. legem abrogare [illegible] sit, ib. n. 70. Derogatio legis quid sit, [illegible] Declarare legem quis possit, ib. n. 73. [illegible] dam utiles circa declarationem & [illegible] nem legum, ib. n. 74. & seqq. Lex [illegible] consuetudinem fieri mere pœnalis, [illegible] Lex generalis tollit consuetudinem [illegible] contrariam, sed non particularem ibid. [illegible] *statuta.*

Libellus, libelli oblatio.

Libellus quid sit, & quibus partibus [illegible] medium petendi duplex, & quando [illegible] vel remota exprimenda sit, ib. n. 2. [illegible] ratione conclusionis inter actionem [illegible] civilem ib. n. 5. quid operetur clausula [illegible] Juxta &c. ib. n. 7. post litem contestatam [illegible] mutari non potest, ib. n. 8.

Libri

Non imprimendi sine nomine authoris & [illegible] dinarii. Procem. n. 4. quales habentur [illegible] mania pro prohibitis, V. 7. 10. [illegible] Indicem librorum prohibitorum ib. n. 5.

Lis pendens

Quando lis pendere dicatur, II. 16. 1. [illegible] possessor non debet privari commodo [illegible] ib. n. 2. quid. de rescriptis & privilegiis [illegible] dente impetratis censendum, ib. n. [illegible] alienationes lite pendente factæ sint [illegible] quid ante litem motam cum actionibus [illegible] dubiis fieri possit, ib. n. 5. omnia [illegible] dente sunt in pristinum statum revocandi [illegible] n. 6.

Litis contestatio.

Quid sit & quando fiat, II. 5. 1. hac omissa [illegible] processus non valet, ib. n. 4. & [illegible] contractum inter litigantes, ib. n. 5. [illegible] ones &c. ib. n. 6. qualiter lite non [illegible] procedatur ad testium receptionem, vel [illegible] tiam definitivam, ib. 6. n. 1. 2. 3. & [illegible] criminalibus non recipiantur testes, ib. n. [illegible] ptio testium ad perpetuam rei [illegible] re concedatur, & quid requiratur in [illegible] num. 7.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Litteræ Apostolicæ.

De earum signatura, data ac expeditione, I I. 5. 59.

Litteræ Credentiales

In quantum obligent scribentem, I. 38. 15.

Litterarum Obligatio.

An procedat in conscientia, II. 2. 39.

Lucrari, Lusus.

Ludens cum pupillo an possit ab eo lucrari, I. 35. 31.

M.

Magia

Quomodo à divinatione differat & quæ pœna Magiæ & Magorum, V. 21 n. 17. 18.

Magistri.

Quid nomine Magistri intelligatur, V. 5. 1. quales Magistri in Ecclesiis constituendi, ib. n. 2. quomodo Magistri Theologiæ gaudeant fructibus ib. num 3. & quid de aliarum Facultatum Magistris. ibid. n 4.

Maledici, vide Blasphemi.

Mandatum

Et Provisio quid & quomodo differant III. 5. 57. mandati Apostolici termini strictè observandi ib. n. 58.

Maritus

Quomodo sit Dominus dotis, IV. 20. 8. vide *Dos Donatio.*

Mathematici.

Quinam Mathematicorum nomine damnentur in jure, V. 21. 11.

Matrimonium

Quid & quotuplex? IV. 1. 3. & 4. Contra interdictum Ecclesiæ contractum est illicitum, sed non invalidum, ib. § 3. n. 4. An valeat matrimonium in articulo mortis contractum cum concubina, IV. 15 4. Qualiter matrimonium nullum ex defectu consensus vel alterius impedimenti reconvalidetur, IV. 19. 3. 4. & 5. Quid & quotuplicia impedimenta matrimonij v *Impedimenta.* an Confessarius teneatur monere habentes impedimenta. IV. 19. 6. In Matrimonio sæpe aliquis cogitur continere sine culpa, sed non sine causa, III, 32. n. 6.

Matrimonij Solennitas

Duplex est, IV. 3. 1. Quotuplex solennitas extrinseca. ib n. 2. Pœnæ Sacerdotis omittentis denuntiationes, ib. n 3. quibus diebus possint fieri denuntiationes ib n. 4. quando & cur omitti possint: ib. de Benedictione secundarum nuptiarum, ib n. 5. 6 Intrinseca Solennitas matrimonij, ib. n. 9 Tridentinum per solennitatem intrinsecam invalidavit matrimonia claudestina, ib. n. 11. Resolvitur hæreticorum argumentum pro matrimonio clandesti. o, ib n. 11. Quis sit proprius parochus contrahentium? ib. n. 12. quis Parochus vagorum? ib. n. 13. Parochus non ut minister, sed ut testis excellens assistit, ib. n. 14 An valide assistat alienus Parochus ex præsumpta licentia vel ratihabitione, ib n. 15. In matrimonio quales testes sufficiant? ib n 18. de matrimonio contracto in loco, vel ab incolis non recepti Concilij, ib. n. 20. An ad reconvalidationem matrimonij debeant etiam repeti solennitates, IV. 19. 5.

Matrimonij Dissolutio & Separatio.

Quomodo dissolvatur Matrimonium per ingressum in religionem, non verò susceptionem Ordinum, IV. 6. §. 2. n. 3. Ad matrimonium contractum dissolvendum requiruntur plenæ probationes, IV. 18. 7. Magis interdum congruum est, impedimentum quovis modo tollere, quàm conjuges invitos ab invicem separare, IV. 19. 2. Matrimonium dupliciter dissolvi potest, vel quoad vinculum, vel quoad thorum, ib. n. 7. Matrimonium ratum duobus tantùm casibus: Consummatum verò nunquam, exceptâ morte, quoad vinculum dissolvi potest, ib. n 8. Occurritur objectioni Hæreticorum contendentium saltem ob adulterium matrimonium consummatum etiam quoad vinculum solubile esse, ib. n. 9. Matrimonium consummatum sex de causis quoad thorum in perpetuum dissolvitur. IV. 19. n. 10. & seqq. V. *adulterium, divortium.*

Matrimonialium Causarum Judicium.

Omnes causæ matrimoniales coram solo Judice Ecclesiastico tractari debent, IV. 18. 1. Causæ matrimoniales de jure tantùm ad Episcopos eorumq; Vicarios pertinent, ib. n. 2. Conjux propriâ authoritate compertem dimittens tenetur iterum recipere, non obstante quocunq; impedimento, ib. n. 3. An post receptionem non obstante impedimento licitus sit conjugii usus, ib. n. 4. Non tantum conjuges, sed quicunque notitiam habent impedimenti, matrimonium accusare possunt, ibid. n. 5. Conjugibus impedimen-

mentum ultra confitentibus non ſtatim credi debet, ib. n. 6. Conſanguinei circa impedimentum conſanguinitatis pro teſtibus accipiendi ſunt, ib. n. 8. In dubio pro favore matrimonii judicari debet, ib. n. 9. Cauſæ matrimoniales breviſſimè tractari debent, ib. n. 10. Sententia lata in cauſa matrimoniali non tranſit in rem judicatam, ib. n. 11. Accuſatio matrimonii etiam poſt lapſum longiſſimi temporis inſtitui poteſt, ib. n. 12. Quando agitur de impedimento Canonico nunquam transactio locum habere poteſt, ibid. n. 13.

Mendicantes

Qualiter poſſint tranſire ad aliam Religionem. III. 31. 11.

Merum & mixtum Imperium, v. Imperium.

Metus.

Quid vis & metus I. 40. n. 1. IV. 1. §. 5. n. 1. Acta ex metu reſeinduntur, non ſunt tamen ipſo jure nulla, ibid. I. 40. n. 2. excepto matrimonio, ib. n. 6. & IV. 1. §. 5. n. 2. Quæ differentia inter metum & dolum in contractibus bonæ fidei. I. 40. n. 3. Juramentum metu extortum valet, ſed ab eo petitur abſolutio, ib. n. 4. non tamen confirmat contractus aliàs invalidos, ib. n. 5. Actio metûs causâ contra quos detur, ib. n. 8. Etiam per levem metum extorta, in judicio animæ ſunt reſtituenda, ib. n. 9. Quædam ex metu geſta reſcindi non poſſunt, ib. n. 10. Metus ut pariat actionem qualis requiratur, ibid. n. 11, & ſeqq. ob metum non licet facere peccatum mortale imò nec veniale, ib. n. 13. Leges humanæ in gravi metu per ſe non obligant; ſecus eſt, ſi in contemptum Eccleſiæ incutiantur, ib. n. 14. Metus Reverentialis per ſe non eſt juſtus metus, ib. n. 15. Remedium juris contra minas, eſt cautio de non offendendo, ib. n. 17.

Miniſter Ordinis, v. Ordinis Miniſter.

Miniſtrans

Non ordinatus quando fiat irregularis, V. 28. 1. hodie traditur curiæ ſæculari pœnitendus, ib. n. 2.

Minor

An poſſit eſſe judex, I. 32. n. 4. Quibus caſibus in integrum reſtituatur. I. 41. n. 3. Quæ differentia inter reſtitutionem minorum & majorum, ib. n. 4. minor perſonam ſtandi in judicio non habet, II. 1. n. 3.

Miſſa

Ante Miſſam debet præ[illegible] matutinum cum [illegible] dibus, III. 41. 1. Quan[illegible] teneatur Parochus [illegible] ſam legere, ib. n. 2. Quid faciendum ſi [illegible] ita numeroſus, ut ad unam Miſſam [illegible] non poſſit, ib. n. 3. quando alteram Miſſam eodem die celebrare liceat, ibid. n. 4. Hoſtiæ conſecratæ repertæ poſt ablutionem [illegible] ni, ib. n. 7. an liceat aliquando ſine paramentis celebrare, ib. n. 8. qualiter Parochus Miſſam deferre teneatur, ib. n. 9. & quomodo ſtipendium accipere poſſit, ib. Parochus ex fundatione obligatus ad plures Miſſas in hebdomade dicendas ſi impeditus fuerit modico tempore non tenetur illas Miſſas perſolvere, ib. n. 10. Neque ſacrario tantùm dare pro Miſſis legendis, quam ipſe percipit, ib. n. 11.

Miſſio in poſſeſſionem

Quomodo fiat in actione reali, II. 13. 1. [illegible] poſt annum acquirat veram poſſeſſionem, ib. n. 2. quomodo fiat miſſio in actione perſonali, ib. n. 3.

Monachorum

Appellatione qui veniant, III. 31. 15.

Monaſteriorum

Erectio vel translatio quid requirant? III. 14. qualiter Monaſteria ſunt libera à ſuperiorum ceſana & à charitativo ſubſidio, ibid. 35. Monaſterium ſine Epiſcopi Conſenſu [illegible] tum an poſſit deſtrui, ibid. 36. 2. [illegible] centia à quo petenda, ib. n. 3. Monaſterium ædificatione, quæ obſervare debeant, ib. n. 4. quid circa Monaſteria Mendicantium, n. 5. Monaſteria dupla, ſeil. virorum & [illegible] rum prohibita, ib. n. 6.

Monaſterium vacans, v. Sedes vacans.

Moniales

An poſſint tranſire ad aliam Religionem, [illegible] n. 10.

Monetæ adulteratio, v. Crimen falſi.

Mora

Quando faciat præſtare caſum, I. 37. 21. [illegible] 15. 10. v. *Contractus.* Moræ præſtatio [illegible] de morâ culpabili, III. 23. 14.

Mulieres

Ingredientes Monaſteria Virorum poſſunt [illegible] biliter à Cenſuris excuſari, III. 35. 13.

Mutilatio membri Proprii
Licita ad conservationem vitæ: non autem castitatis, V. 12. 10. In materia irregularitatis debet strictè accipi ib. n. 51. an possint ordinari. v. *Corpore vitiati.*
Mutuæ petitiones, v. Reconventio.
Mutuum.
Ecclesia vel Civitas quando teneatur ex mutuo, per Prælatum vel administratores contracto, I. 35. 43. Quid si consensus Senatus vel Capituli accesserit, ib. n. 44.

N.

Narrativæ & Narrata, v. Rescriptum.
Nati ex libero ventre, IV. 10. per tot.
Negligentia Prælatorum.
Negligentia qualiter suppleatur in collatione beneficiorum, I. 10. 1. Negligentiam exemtorum aliquando supplet Episcopus: item & Delegati Papales ib. n. . Negligentiam Episcopi supplet Archiepiscopus ib. n. 3. An etiam citra viam appellationis, ib. n. 4.
Negotia sæcularia
Generaliter vitare debent Clerici, III. 50. 1. officia sæcularia non videntur prohibita Clericis, ib. n. 4.
Notarius.
Notarios creare possunt præter summos Principes & Comites palatinos, etiam Principes inferiores & Episcopi, II. 22. 2. Notarii publici instrumentum ubique est publicum & authenticum, ib. n. 4. & quales notarii ubique possint instrumenta conficere, ib. n. 5. quomodo conficiat legitimè instrumentum, ib. n. 7. & quæ sint requisita, ib. vide verbo *Instrumentum*, Notarii officium qualiter prohibitum Clericis, III. 50. 5.
Novi operis Nuntiatio
Quando & contra quem detur, V. 32. 2. quis ejus effectus, ib. n. 3. quale remedium datur contra nuntiantem, ibi n. 4.
Novitius, Novitiatus.
Quis possit admittere ad Novitiatum. III. 31. 23. egrediens an teneatur solvere expensas, ib. n. 53. vide *Regulares & Transeuntes ad Religionem.*
Nuntius Apostolicus, v. Legatus.
Nuptiæ
Quid sint, IV. 1. 8. Nuptiæ secundæ & ulteriores sunt licitæ, ib. 21. n. 1. Pœnæ secundò nubentium an hodie obtineant, ib. Nuptiæ non reiterandæ nisi constet de morte prioris Conjugis, IV. 4. 3. & seqq.

O.

Obedientia
Debetur Superiori, etiam cùm dubitatur de justo mandato, non tamen si constet esse injustam, I. 23. 66. nec superiori ultra terminos suæ jurisdictionis præcipienti, ibid. n. 69. Obedire qualiter debeat, qui plures habeat superiores simul præcipientes, ib. n. 70.
Oblationes
Faciendi non est præceptum, III. 30. 63. ex quo fundamento procedat consuetudo oblationum, ib. n. 65. non facientibus oblationes Sacramenta non deneganda, ib. n. 67. ad quem pertineant oblationes, ib. n. 9. 10.
Obligati ad Ratiocinia
Qui, & cur ab ordinibus prohibeantur, I. 19. 1. Sponsalia an impediant ordinationem, ib. n. 4.
Odia
Restringenda, favores ampliandi, I. 2. 30.
Ordo Cognitionum.
Illa quæstio in judicio prius dicenda, à qua altera dependet, II. 10. 1. quid agendum, si quæstio incidens sit spiritualis? ib. n. 2. Quomodo spoliatus spoliatori teneatur respondere, ib. n. 3.
Ordinis Sacramentum.
Ordo est Sacramentum verum, imprimens characterem, I. 13. 1. Ordines alii majores, alii minores, ib. n. 3. Episcopatus an distinctus Ordo à Sacerdotio, ib. n. 4. Subdiaconatus hodie etiam ordo sacer. ib. n. 5. Prima tonsura an sit ordo, ib. n. 6. Minores Ordines cur dicantur non sacri, & an cum iis matrimonium consistere possit, ib. n. . Minores Ordines etiam sunt Sacramentum, ib. n. 8. De materia & forma singulorum Ordinum, ib. n. 9. an requiratur contactus physicus materiæ, ib. n. 10 Manuum impositio in ordinatione Presbyteri omissa, qualiter supplenda, ib. 16. n. 6. potestas Ordinis an suppleatur per communem errorem. V. 28. 3.
Ordinis Minister & tempora Ordinationum.
Minister Ordinis Episcopus, an etiam aliquando inferio-

feriores Prælati. l. 10. 11. Privilegium conferendi majores Ordines datum non Episcopo, an validum? ib. n. 12. Episcopus non potest ordinare extra suam Diœcesin, ib. n. 13. Tempora Ordinationum quæ? ib. 14. Ordinatorum extra tempora pœna, ib. n. 15. Ordinans non incurrit suspensionem ipso jure, ibid. n. 16. Ordinatum extra tempora a suspensione quis absolvat, ib. n. 17. Privilegiatus ut possit ordinari in quolibet die festo, potest etiam quando solum est festum Chori ib. n. 18. Uno die non licet plures Ordines suscipere, ib. n. 19. de interstitiis in ordinationibus observandis, & quis in illis dispensare valeat, ib. n. 20. vide *Ministrans non ordinatus.*

Ordinandorum Ætas.

Ætas quæ requiratur in Minoribus l. 14. 1. Quæ in majoribus, ib. n. 2. annus ultimus sufficit inchoatus ib. n. 3. quid de defectu unius diei, vel horæ, vel bissextilis ib. n. 5. ordinatus ante legitimam ætatem recipit characterem, sed non executionem ib. n. 6. quid si fuerit in bona fide, vel etiam absolutus à suspensione ante legitimam ætatem celebraverit, ib. n. 7. Ordinatus Sacerdos ante legitimam ætatem etiam mala fide, an hoc ipso efficiatur irregularis, quod Episcopo ordinanti concelebret, ib n 10.

Ordinandorum qualitas.

Ordinatus debet esse baptizatus & confirmatus, l. 11. 21. debet esse mas non fœmina, ib. n. 23. Infanti validè confertur ordo sed non licitè, ib n. 24 ordinandus debet esse subditus Ordinantis, vel ratione Originis, ib n 25. & 26. vel ratione domicilii, ib. n. 27. vel ratione beneficii, ib. n. 28. vel ratione triennalis familiaritatis, ib. n. 29. ubi ordinandus, qui nullam ex prædictis causam habet ib. 6. n. 30. In recipiendis ordinibus an liceat variare Episcopus, ib n. [illegible]. Ordinatus à Papa ab alio sine ejus licentia ordinari non potest, ib. n. 32. exempti à quo ordinandi, ib. n. 33. Novitii ubi ordinandi, ib. n. 34. sponsalia an impediant ordinationem, ib. 19. n. 4. ordinantis alienum subditum pœna, ib. 6. n. 35. Dimissorias quis concedat, ib. n. 36. arctati qui dicantur, ib. n. 37. dimissoriæ non expirant morte concedentis, ib. n. 38. dimittendus prius examinandus si præsens sit, ib. n. 39. v *Corpore vitiati, Filiusfamilias, Illegitimi, Obligati ad ratiocinia; item Scrutinium in ordine faciendum.*

Ordinandorum Titulus

Quid, cur, & ad quos ordines requiratur, l. n. 14. 11. sublatis titulis antiquarum Canon. hodie de Conc Trid. ordinandus debet beneficium [illegible] possidere, ib n. 12. non requiritur [illegible] tempore collationis habeat ordinem beneficium [illegible] nexum, ib. n. 13. de titulo mensæ, ib. n. [illegible] beatur illi qui non potest acquirere beneficium [illegible] n. 15. Pereunte titulo unde aliendus [illegible] n. 16 Titulus mensæ non potest constitui [illegible] la obligatione personali, sed reali, ib. n. [illegible] Ecclesiis collegiatis & monasteriis requiritur [illegible] sensus capituli, ib n 18 titulus mensæ an [illegible] constitui a civitatibus & oppidis, ib. n. 19. [illegible] cus suspensus vel depositus an gaudeat titulo, [illegible] 20. Ad titulum patrimonii quando quis [illegible] valeat ib n. 21 quantum debeat esse patrimonium, ib. n. 22 filius an possit ordinari ad hæreditatem patris viventis, ib. n 23 sicut pater [illegible] dare donationem propter nuptias, ita tenetur [illegible] quid assignare filio ordinando ib. n. 24. Religiosi non habentes vota perpetua tenentur habere [illegible] lum ib. n 25. quid speciale in Societate, [illegible] 26. quales pœnæ sint tum de jure antiquo [illegible] dierno Concilii Trid. circa ordinationem [illegible] lo, ib. n. 27.

Ordinati ab Episcopo, qui renuntiaverit

Episcopus renuntiare potest vel loco vel dignitate 13. 1 loco tantum renuntians retinet potestatem ordinandi, si ab alio invitetur, ib n. 2 qui [illegible] tantum loco pulsus est nihil juris amittit [illegible] renuntians dignitati licitè ordinare non potest [illegible] ceptis minoribus ordinibus, si fuerit [illegible] n 4. Ordinatus ab excommunicato recipit [illegible] characterem sed non executionem, & [illegible] absolvere, ib n. 5 Episcopus in hæresim [illegible] necdum denuntiatus an retineat exercitium [illegible] potestatis ib. n. 8.

Ordines

Sacri dirimunt matrimonium, V. 6. § 2. n. [illegible] pœna contrahentium in ordinibus, ib. n. [illegible] noribus contrahens est ipso jure beneficio [illegible] tus, ib. n. 5.

P.

Pacta.

Pactum quid, & quomodo differat à Pollicitatione l. 35. 1. pactum nudum & vestitum quid [illegible] n. 7. Pacta qualiter vestiantur, ibid. n. 8. [illegible] nuda obligent in conscientia ib. 2. n. 48. [illegible]

ceptionem, non verò actionem, ib. 35. n. 9. quid de jure Canonico, ib. n. 10. obligatio nata ex pacto vel naturalis tantùm, vel civilis tantùm, vel naturalis & civilis simul, ib. n. 21. de pactis filiorumfamilias, vide *Filiisfamilias*. Item v. *Mutuum*. Pacta transactiones obligant successores hereditarios; secus est in aliis, ib. 36. n. 17. pactum nomine dignitatis initum obligat successorem, ib. n. 18.

Palea

Quid sint. Proœm. n. 6.

Pallium

Quid sit, I. 9. 1. quibus competat, ib. n. 3. Archiepiscopus quæ possit vel non possit sine pallio, ib. n. 5. Pallio quando uti liceat, ib. n. 6. Pallii usus ubi concedatur, & an etiam in loco exempto, ib. n. 7. 8. Archiepiscopus & Episcopus quomodo possint Pontificialia exercere in loco exempto, & quid si exempti resistant, ib. n. 9. Pallium cohæret personæ & loco, ib. n. 10.

Papa, Papatus.

Papatus est de Jure divino institutus, I. 33. 2. Papa quis & quantus, ib. n. 3. & quatenus major Imperatore, ib. n. 4. an habeat jurisdictionem super omnes mundi principes, ib. n. 5. Papa à nemine judicatur & est supra Concilium, ib. n. 6. est jure positivo solutus, ib. n. . an dispenset in jure divino ib. n. 8. Papæ potestas alia est ordinaria, alia absoluta, ib. n. 9. non adstringitur consensui vel consilio Cardinalium, ib. n. 10. Soli Cardinales hodie eligunt Papam, ib. n. 20. Papalis electionis specialia, ib. n. 21.

Parentes.

Qualiter Parentes possint despondere liberos, IV. 2. §. 2. n. 1. 2. qui nomine parentum & liberorum intelligantur, ib. n. 4. parentes liberorum matrimonia sine causa impedire non possunt, ib. n. 10. quando parentum assensus solvat sponsalia, ib. n. 11. an possint liberos offerre monasterio, & quid operetur hæc oblatio, III. 31. 18.

Parochia

Quid III. 29. 1. Ejus designatio ad quem pertineat ib. n. 2. & seqq. Quæ sint jura Parochialia, ib. n. 5. quæ requirantur ad probandam Parochiam, ib. n. 6. & 7. Parochia quando dicatur incorporata, III. 37. n. 4. & seq. Hodie Parochiales Ecclesiæ prohibentur uniri, III. 12. 5.

Parochiani

Qui dicantur. III. 29. 22. 23. & 24. tenentur Sacramenta accipere in propria Parochia, ib. n. 25. item missam audire, ib. n. 26. & 27.

Parochus

Unus tantum in una Ecclesia esse potest, III. 29. 11. & 12. quæ Parochi requisita, ib. n. 3. & seq. quod ejus officium, ib. n. 18. quatenus Parochus teneatur ad residentiam, ib. n. 20. & III. 4. §. 2. qualem jurisdictionem habeat, ib. 29. n. 21. Parochiani pro assumenda in parochum certa persona vel contra eam possunt supplicare, ib. n. 28. quis sit proprius Parochus ut matrimonio assistere valeat, IV. 3. 12. & seqq.

Parricidium

Quid sit, & ejus pœna, V. 10. 1. 2. Pœnæ fœminarum partum necantium. ib. n. 3. Pœna parentum, qui infantes in lecto opprimunt, ib. n. 4.

Patria Potestas

Quomodo per ingressum religionis solvatur, III. 31. 41.

Patrinus

Tantum debet esse unus, vel ad summum unus & una, III. 42. 12. IV. 10. 3. qualiter & quando contrahat cognationem spiritualem, ib. 10. n. 10.

Patriarcha

Quis & quot? I. 33. 22. eorum potestas ib. n. 24.

Patronatus. Jus Patronatus,

Quid, & quis ejus effectus, III. 38 à n. 1 usque ad n. 7. quotuplex, ib. n. 8. 9. 15. 16. & 17. Potest competere omni etiam laico, ib. n. 10. Acquiritur fundatione, constructione aut dotatione, ib. n. 18. 19. & 21. An etiam quis speciali consensu Episcopi, ib. n. 20. qualiter ab uno in alium transferatur, ib. n. 22. & seqq. qualiter amittatur, ib. n. 26. An extinctum possit Episcopus de novo donare, ib. n. 27. vide *Præsentatio*. An jus Patronatus possit deduci in contractum. V. 3. 24.

Pauperes

Ex divitiis Ecclesiæ alendi, III. 1. 14.

Pax

Quid Pax & Treuga, I. 34. 1. treuga est alia Conventionalis, alia canonica, ib. n. 2. Treuga canonica usu abrogata, ibid. n. 3. qualiter in tractatu pacis possit Princeps damna subditis illata remittere, ib. n. 12. damna Ecclesiasticis illata, sine consensu Ecclesiasticorum superiorum à laico Prin-

co Principe non possunt remitti, ib. n. 13. Pax ex novâ belli causâ tollitur, secus est in treugis, ib. n. 14.

Peculium Clericorum

Quid sit? III. 25. 1. Bona patrimonialia, quæ, ib. n 2. quæ bona industrialia, ibid. n. 4. quæ bona prospectu Ecclesiæ acquisita, ib. n. 5. an eorum dominium habeant Clerici, ib. n. 6. de bonis patrimonialibus, ib. n. 7.

Pensiones

Quis possit constituere in beneficiis, III. 5. 69.

Peregrini

Et viatores an & quatenus teneantur legibus loci, I. 2. 28. & II. 2. 36 probabiliter non obligantur particularibus statutis, ib. n. 31. an teneantur alibi legibus domesticis, ib. n. 34. vide *Lex.*

Permutatio

Quid? III. 19. 1. quomodo differat à Contractibus innominatis, ib. n 2. quæ res permutari possint, ib. n. 3. quid in permutatione beneficiorum, ib. n. 4 qualiter facienda, ib. n. 5. potest aliquando ab Episcopis juberi, ib. n. 6.

Pignus

Quid, & quomodo differat ab Hypotheca, III. 21. 1. quotuplex, ib. n. 2. super quibus rebus constitui possit, ib. n. 5. ex pignore qualis detur actio, ib. n. 6. Pignoris distractio, quando & qualiter liceat creditori, ib. n. 9. quando pignoris fructus debeat Creditor in sortem imputare, ib. n. 10. vide *Hypotheca.*

Plus-petitiones.

Plus debito petens in judicio punitur, II. 11. 1. quatuor modi plus petendi, & quæ pœnæ, plus-petentium, ib. n. 2. 3. quando cesset hæc pœna, ib. n. 4.

Pœna

Ad pœnam incurrendam quando requiratur sententia judicis declaratoria, & quid intersit inter sententiam judicis condemnatoriam & declaratoriam, I. 2. 43. Pœnæ corporales quatenus obligent, ib. n. 44. vide *Lex.* Pœnæ Conventionales qualiter opponantur contractibus, V. 36. 1. Pœnæ delictorum aliquando à Jure sunt determinatæ, aliquando arbitrariæ, ib. n. 2. determinatæ quando mutari possint à Judice inferiori ib. n. 3. quomodo pœnæ augeri vel minui debeant, ib. n. 4. rigorosæ pœnæ antiquorum Canonum pleræque abierunt in desuetudinem, ib. n. 5. variæ pœnæ Juris Can. præter Censuras [illegible] ib. n. 6. Pœna carceris quomodo [illegible] de pœnâ intrusionis in Monasterium, [illegible] quando ad pœnam ipso Jure illatam ante [illegible] tiam aliquis non teneatur, ibid. n. 9. [illegible] pœna exilii possit imponi, ib. n. 10. [illegible] pœnalibus in dubio mitior interpretatio [illegible] da, ib. n. 8. Circa malefactores quomodo [illegible] esse debeat, ib. n. 19.

Pœnitentia

Quotuplex sit, V. 38. 1. solemnis non [illegible] Clericis, ib. n. 2. quibus publica pœnitentia [illegible] ponenda, ib. n. 3. quare à rigidioribus [illegible] tatis pœnitentiis recessum, ib. n. 4. de [illegible] tione Sacramenti Pœnitentiæ, ib. n. 5. de [illegible] riâ & formâ hujus Sacramenti, ib. n. 6 [illegible] teras aut internuntium an liceat [illegible] n. 7. Præceptum annuæ Confessionis & Communionis, quando fieri debeat, ejusque [illegible] næ, ib. n. 8. 9. qualis obligatio Medicus [illegible] ægros à Jure imposita admonendi de Confessione, ib. n. 10. quid si Remissio & Indulgentia [illegible] n. 11.

Pollicitatio

Quomodo differat à pacto, I. 35. 1. [illegible] & ei notificata per tertium sine mandato [illegible] obligat, ibid. n. 2. ante acceptationem [illegible] etiam jure Canonico revocari potest, [illegible] exceptis piis & favorabilibus causis, [illegible] pollicente ante alterius acceptationem [illegible] obligetur ejus heres, ib. n. 5. Quid in [illegible] verso, ib. n. 6.

Portio Canonica

Quid? III. 39. 18. qualiter exigatur de rebus [illegible] pias causas, ib. n. 19.

Polygamia

Damnata in fide orthodoxa, IV. 4. 1. Cur & [illegible] modo in veteri testamento plures uxores [illegible] cessæ, ib. n. 2.

Possessio

Quid & quotuplex, II. 26. 26 quæ possessio [illegible] ratur ad præscriptionem, ib. n. 27. de [illegible] tione Possessionis 10. post n. 34. v. *Causa possessionis.*

Postulare, Postulantes.

Quid sit postulare, I. 37. 1. Postulantes alieno [illegible] mine sunt Advocati, ibid. n. 2. Qui postulare non possint, ib. n. 4. Clerici postulare [illegible]

bentur in Judicio sæculari, & Religiosi absolutè, nisi de licentia speciali sui Prælati, ib. n. 5. Quænam sunt personæ conjunctæ, pro quibus Clerici postulare possint, ib. n. 6. Clerici quibuscunque dare possint Consilia, ib. n. 7. In Advocatos non passim recipiuntur, nisi in Jure versati & graduati, ib. n. 8. v. *Advocatus*.

Postulatio Prælatorum.

Postulatio quid, I. 5. 1. qualiter differat ab Electione ib. n. 2. Postulato non acquiritur jus, ib. n. 3. nec potest simpliciter consentire, ib. Postulatio potest revocari nondum præsentata Superior, ib. n. 4. Expensæ intuitu postulationis vel electionis factæ an & quando repetantur. ib. n. 5. Postulatus quot vota habere debeat, & quid si postulatio concurrat cum electione, ibid. n. 6. Votum confundens electionem cum postulatione quando reprobetur. ib. n. 7. Postulatio quotuplex, & ad quem spectet ejus admissio, ib. n. 8. in postulatione non requiritur accurata observatio c. quia propter de elect. ib. n. 9. Postulantes indignum privantur jure eligendi pro ea vice. ib. n. 10. Postulatio vel electio authoritate Papæ cassata inducit reservationem beneficii ibid. n. 11.

Præbendæ

Non vacantes non conferendæ, III. 8. 1. Expectativæ gratiæ hodie per Conc. Trid. sublatæ, ib. n. 5.

Præcedentiæ, Prærogativa

Abbatum, Præpositorum, & Decanorum, I. 33. 62. Protonatariorum, ib. n. 57. Vicarii Capituli Cathedralis Ecclesiæ, ib. n. 60 61. Clericorum Inferiorum prærogativæ inter se, ib. n. 63. Ordinum Regularium inter se prærogativæ, ib n. 64. Præcedentiarum lites inter personas Ecclesiasticas componit Episcopus, ib. n. 65.

Prælatus

Non potest vices suas concedere sub annuo censu, V. 4. per tot. prohibetur facere exactiones iniquas, ib. 31. 1.

Præscriptio

Quid & quomodo differat ab usucapione, II. 26. 1. cur, & quomodo potuerit introduci, ib. n. 2. quomodo præscriptione acquiratur dominium, ib. n. 3. an præscriptio habeat effectum in conscientia, ib. n. 4. quæ sint requisita præscriptionis, ib. n. 5. quæ res non præscribi possint, ib. à n. 6. usque ad n. 12. in quibus actibus præscriptio procedat, ib. n. 9. dubitans an præscribat? ib. n. 14. an in Jure errans? ib. n. 15. Mala fides an obstet præscriptioni, ib. n. 18. Bona fides & præscriptio quomodo possit sæpè accidere ib. n. 19. an & quomodo cum mala fide possit præscribi? ib. n. 20. Quo tempore præscribentur res tam mobiles, quam immobiles, ib. n. 28. 29. & 30. Ecclesia Romana gaudet centenaria præscriptione, ib. n. 32. Monasteria quædam sunt circa tempus præscriptionis privilegiata, ib. n. 33. Immemorialis præscriptio quæ dicatur, ib. n. 34. Præscriptio non procedit contra prohibitionem Juris publici, III. 30. 21. an & quomodo præscribi possit contra Decimas, ib. n. 23. & seq. v. *Bona Fides, Possessio, Titulus.*

Præsentatio, Præsentatus.

Intra quod tempus facienda III 38. n. 11. An tempus præsentandi Patronis ignorantibus impeditis &c. ib. n. 13. Patronus possessor an præsentare possit, alio de proprietate contendente, ib. n. 14. Patronus an possit se vel Consanguineos suos præsentare, ib. n. 3. Præsentatus ante institutionem occupans beneficium perdit jus suum, III. 7. n. 2.

Præsumptio

Quid & quotuplex II. 23. 1. Præsumptiones hominis non plenè probant, nisi sint violentæ, ib. n. 2. An ex vehementibus præsumptionibus quis condemnari possit. ib. n. 3. & seqq. Quando admittat probationem in contrarium. ibid. n. 8. Qualiter præsumptio differat à fictione, ibid. n. 14. & 15.

Prævaricari

Quid sit & quæ pœna istius. V. 2 4.

Præventio

Quid & quotuplex sit, II. 2. 51. quomodo inducatur? ib. n. 52. Quid Juris si Clericus sit Heres Laici, ib. n. 55.

Præcariæ, Præcarium

Quid, III. 14. 1. an necessariò detur causa remunerationis ibid. n. 2. earum concessio requirit alienationis solennitatem, ib. n. 3. quando possint revocari, ib. cur renovatio quinquennalis statuta, ib. n. 6. qualis detur actio ex precariis, ib. n. 7. differentia inter precarias & precarium, ib. n. 2. cur in precario tantùm præstetur lata culpa, ib. 15. n. 7.

Presbyter

Non baptizatus an validè conferat Sacramenta, III. 43. 3. debet baptizari, & denuò ordinari, ibid. n. 2.

Primates

Qui sint, I. 33. 23.

Primæ Preces.

De primis precibus Imperatoris, III. 5. 70. de primarum precum conditionibus & effectu, ib. n. 71.

Primicerius

Quis sit, & ejus officium. I. 25. per tot.

Primitiæ

Quomodo differant à decimis & oblationibus, III. 30. 60. quid debeatur nomine Primitiarum, & quomodo possint abrogari ib. n. 61. 62.

Princeps

Tenetur stare suo pacto, I. 2. 27. an teneatur suis legibus, ib. n. 26.

Prior

Ex alio Monasterio assumptus cui acquirat, III. 31. n. 70.

Privilegium

Quid V. 33. n. 1. & quotuplex, ib. n. 2. 3. 4. & 5. ad Privilegii concessionem an requiratur scriptura; ib. n. 8. quis possit privilegia concedere, ib. n. 9. quæ Privilegia nequeant revocari, ibid. n. 10. de communicatione privilegiorum, ibid. n. 11. Privilegium an prosit à tempore datæ vel notitiæ, ib. n. 12. acquiritur etiam consuetudine & præscriptione, ib. n. 13. qualiter & quomodo amittatur ibid. n. 14 & seqq. vide etiam *Exemptio.*

Probatio

Quid sit, II. 19. 1. cui incumbat, ib. n. 2 quis relevetur ab onere probationis, ib. n. 5. quando negativa probari debeat, & quomodo probari possit ibid n. 6. quotuplex sit probatio, ib. n. 7. quæ sint plenissimæ, aut plenæ, aut semiplenæ, ibid. n. 8. 9. quid sit inspectio ocularis, & quando necessaria, ib. n. 10. 11. & quid requiratur ad eam, ib. n. 12. vide *Fama.*

Procuratio

Quid. III. 39. 13. quomodo possit solvi, ibid. n. 14. valet consuetudo non solvendi, ib. n. 15. præter procurationem non debet quid aliud à visitatoribus exigi, ib. n. 16. nec debetur à singulis Ecclesiis, ib. n. 17.

Procurator

Quis sit & quotuplex. I. 38. n. 1. 2. & 3. Procurator quinam constituere possint, ib. n. 4. [illegible] constitui? ib. n. 6. 7. 8. Procurator non constituitur sine mandato, ib. n. 11. & seqq. [illegible] cesset officium Procuratoris, ib. n. 1[illegible]

Prorogatio Jurisdictionis

Quid sit & quot modis fiat, I. 31. 30. [illegible] quem locum habet, ib. n. 32. Non [illegible] studiosis ad declinandam Jurisdictionem [illegible] ris, ib. n. 33. Prorogatio necessaria est [illegible] tio, ib. n. 35.

Prothonotarii

Qui, & quæ participantium Prærogativa, [illegible] Prothonotarii titulares, ib. n. 58. [illegible] riorum beneficia sintne reservata, ib. n. 5[illegible]

Provisio

Quid & quomodo differat à mandato, III. [illegible]

Professio

Quis possit admittere ad professionem [illegible] 23. de requisitis validæ professionis, [illegible] professione tacita, ib. n. 25. Professio [illegible] da ratificari possit, ib. n. 26 an & quid [illegible] sio nulla dici possit, ibid. n. 52. [illegible] datum ad reclamandum contra [illegible] non currit impedito vel ignoranti, ib. [illegible] & 55. quando & quomodo professio [illegible] alterius conjugis valeat, III. 32. 9. & seqq. *Regulares ad Transeuntes ad Religionem.*

Professio Fidei. v. Fidei.

Pueri

Pueris & quandoque etiam minorennibus [illegible] pœna delicti, V. 23. 1. quibus conc[illegible] minorennibus pœnæ mitigentur, ib. [illegible]

Purgatio

Alia Canonica, alia Regularis, V. 34. n. 1. [illegible] ca quando indicatur & quâ solennitate [illegible] n. 2. & seqq. Vulgaris est reprobata, ib. [illegible]

R.

Rapina, Raptores.

Qui dicantur, & quæ ipsorum pœna, V. [illegible] Rapinæ quomodo differant à furto ib. [illegible] modo civiliter agatur pro rapina, ib. n. [illegible] pœna criminalis pro rapina, ib. n. 5.

Raptus

Quomodo committatur, & ejus pœna, V. 16. 14. quomodo inter Raptorem & raptam non poſſit eſſe matrimonium, ib. n. 35.

Raſura

Reddit inſtrumentum ſuſpectum, II. 22. 6. v. *Reſcriptum.*

Rebaptizantes & Rebaptizati

Fiunt irregulares, V. 9. 8.

Reconciliatio Eccleſiæ pollutæ, v. Eccl. pollutæ.

Reconventio

Coram eodem Judice quare introducta, II. 4. 1. quando non detur, ib. n. 2. 3. 4. & 5. an Clericus agens contra Laicum in foro ſæculari poſſit reconveniri, ib. n. 6. qualiter cauſæ conventionis reconventionis ſimul & tractandæ terminandæ, ib. n. 8.

Recuſatio

Quid ſit, & quomodo Judex recuſari poſſit, II. 28. n. 51. recuſatur jure Canonico Judex etiam ordinarius, ibid. n. 52. recuſatio Judicis ſuſpecti quando proponenda, ib. n. 53. Geſta à Judice recuſato qualem effectum habeant, ib. n. 56.

Reformatio

An ab omnibus Profeſſis acceptanda, I. 2 24.

Regulares & Tranſeuntes ad Religionem.

Conſenſus parentum non requiritur ad ingreſſum Religionis, III. 31. n. 16. 17. Cogentes vel impedientes fœminam circa ingreſſum excommunicantur, ib. n. 19. 20. & 21. vovens ingredi religionem ſi non ſuſcipiatur in uno monaſterio an teneatur aliud ingredi: item an obligetur ad perſeverantiam, ib. n. 22. quis poſſit admittere ad novitiatum & Profeſſionem, ib n. 23 Ingrediens ad religionem qualiter poſſit diſponere de rebus ſuis, ib. n. 27. 28. 29. & 30 executio diſpoſitionis ab ingrediente facta quando aſſumenda, ib. n. 31. novitius an teneatur adhibere in ſuâ diſpoſitione ſolennitates Juris Civilis, ib. n. 32 ingredientem ſine diſpoſitione ſequuntur res ſuæ, ib. n. 35. novitii diſpoſitio ante profeſſionem mortui an valeat, ib. n. 39 novitio ſine diſpoſitione mortuo quis ſuccedat, ib n. 40. Patria poteſtas quomodo per ingreſſum religionis ſolvatur, ib. n. 41. Pater ingrediens an amittat uſumfructum in advenditiis filii, ib. n. 42. filio ingrediente an pater uſumfructum retineat, ib. n. 43. legitima an debeatur filio profeſſo in vita parentis, ib. n. 44. quid è contra ſi pater fuerit profeſſus, an ſtatim legitima debeatur filiis in ſæculo relictis, ib. n. 45. Pater ſine diſpoſitione profeſſus an & qualiter adhuc poſt profeſſionem inter liberos diſponere poſſit, ib. n. 46. & 47. diſponens ante ingreſſum, an teneatur monaſterio relinquere legitimam, ib. n. 48. profeſſus quia acquirit omnia monaſterio, & quatenus teneatur monaſterium ex ejus contractu vel delicto, ib. n. 49 ſi dejuſſor religioſi illicitè contrahentis an obligetur, ibid. n. 50. novitius egrediens an teneatur ſolvere expenſas, ibid. n. 51. Tranſire ex uno monaſterio ad alium quibus conditionibus liceat, ib. n. 59. moniales an poſſint tranſire ib. n. 60. mendicantes quando & quibus conditionibus tranſire poſſint ib. n. 61 & 62. tranſeundi ad ordinem æqualem vel laxiorem quis poſſit dare licentiam, ib. n. 63. tranſiens debet facere novitiatum, & regrediens ante novitiatum in priori monaſterio recipi ib. n. 64. tranſeuntium bona cui monaſterio cededant, ib. n. 65. Religioſus factus Epiſcopus manet religioſus, & obligatur votis ſubſtantialibus, aliis vero particularibus obſervationibus religionis tantùm ex honeſtate ib. 66. Talis Epiſcopus cui acquirat. ib. n. 67. Religioſus promotus ad aliquod beneficium vel parochiam cui acquirat. ib. n. 69. v. *Religioſus.*

Regulæ Cancellariæ

Quid ſint Procem. n. 14. & III. 5. n. 19. Qualis earum obligatio ib quot ſint, & qua de re agant ſingulæ, ib. à n. 20. usque ad n. 46.

Relatio

Quid & an hodie permiſſa ſit? II. 28. n. 58.

Regulæ Juris

Authores de Reg. Juris ſcribentes V. 41. 1. utilitas regularum Juris, ib. n. 2. non ex regulis jus, ſed ex jure regula deſumpta eſt, ib. n. 3.

Religio

Quid? III. 31. n. 1. & 2. cur diverſæ religiones in Eccleſia, ib. n. 3. de origine religionum ib. n. 4 laus vitæ monachalis à Juſtiniano Imp. ibid. n. 5. tria vota ſubſtantialis religionis, & cur magis iſta quàm alia, ibid n. 6. non habentes omnia tria vota non ſunt veri religioſi, & poſſunt tranſire ad veram religionem, ib n. 7. ordines militares an ſint veri religioſi. ib. n. 8. in profeſſione religioſa non requiritur ſpecifica trium votorum

votorum expressio ib. n. 9. sollennitas votorum consistit in actuali sui traditione, ib. n. 10. in Societate emittentes vota simplicia censentur religiosi, ib. n. 11. solennitas votorum est tantùm juris positivi, ib. n. 12. Approbatio Religionis ad quem pertineat, ib. n. 13.

Religiosus

Non censetur proprie civiliter mortuus, neque servus. I. 1. n. 33. & 34. non potest habere proprium peculium, III. 35. 1. prælatus potest religioso concedere aliquod peculium, ib. n. 2. Legatum factum religioso ut ad eum solum pertineat, an valeat, ib n. 3. tacita seu etiam præsumpta licentia excusat, à vitio proprietatis, ib. n. 4 Religiosus proprietarius quas pœnas incurrat, ib. n. 5 Religiosus peccans contra castitatem contrahit duplicem malitiam. ib. n. 7. votum obedientiæ in quantum obliget religiosum, ibid. n. 8. v. *Regulares.*

Religiosa loca

Quæ dicantur. III. 36. 1 Eorum fundationes à quo & qualiter commutandæ, ib. n. 11.

Reliquiæ Sanctorum, v. Sanctus.

Remissio, v. Indulgentiæ.

Renuntiatio, Resignatio.

Renuntiatio quid. I. 9. 1. & qualis tacita, & qualis expressa ib. n. 2. 3 quando fieri possit sine superioris authoritate, ib. n. 4. beneficia ingredientis religionem quando vacent ib. n. 5. debet fieri ex causa & quali, ib n. 6. vide *ordinati ab Episcopo qui renuntiavit &c.* Episcopus vovens ingredi religionem an teneatur resignare Episcopatum, & ingredi, ib n. 7. de resignatione conditionali in favorem alterius, & coram quo fieri possit, ib. n. 8. resignatio facta coram Episcopo in favorem tertii cum clausula NON ALITER &c. an possit acceptari rejectis conditionibus, ib n. 9. resignans an possit ibi reservare fructus vel pensionem ex beneficio ib n. 10 renuntiatio permutationis causâ qualiter facienda, ib. n. 11. & III. 19. 5. Resignans beneficium an & quando possit pœnitere, ib. n. 12. de resignatione facta per procuratorem, & qualiter ejus mandatum rovocetur, ib n. 13 regula Cancellariæ de infirmis resignatibus, & de publicatione resignationum, ib. n. 14. & III. 5. n 17. & n. 19. & seqq. Resignatorum beneficiorum fructus ad quem pertineant, ib, n. 15.

Resignatio beneficiorum v. Renuntiatio.

Repressalia

Pignorationes, quæ repressalia dicuntur, [illegible] jure reprobantur, V. 16. 20. nec [illegible] inter privatos introduci possunt. ib. n. [illegible] belli licita possunt esse, ib. n. [illegible]

Res consecratæ.

An & quomodo vendi possint, V. 5. 17. [illegible] usum rei consecratæ locare pro [illegible]

Rescriptum

Quid sit I. 2. 1. Est aliud gratiæ, aliud [illegible] n. 2. Differentia inter rescripta, Privilegia [illegible] data, ib. n. 3. Excommunicatus an & [illegible] scriptum impetrare possit, ib. n. 5. [illegible] stant naratione, supplicatione. & [illegible] ib. n. 6. rescripta Pontificia habent [illegible] ditionem, SI PRECES VERITATEM [illegible] 7. Narrativa & narrata qualiter & [illegible] da, ib. n. 8. 9. 10. rescripta obreptitia vel [illegible] quæ dicantur & quomodo vitientur, [illegible] 12. Error latinitatis quando vitiet [illegible] 13. Rasura quando vitiet rescriptum [illegible] 15. Rescripta non valent in præjudicium [illegible] tertii, ib. n. 16. In rescriptis gratiæ [illegible] tempus DATÆ; in justitiæ, PRÆSENTATIONIS [illegible] n. 18. rescripta justitiæ, fiunt inter [illegible] munia, ib. n. 19. rescripta non [illegible] concedentis, ib. n. 20. rescripta [illegible] ant in successorem, ib. n. 21. rescriptum [illegible] us non faciens mentionem de priori [illegible] lidum, ib. n. 22. Rescripta justitiæ & [illegible] de jure communi & ex concord. [illegible] tanda, ib. n. 23. Rescriptum etiam [illegible] lere, III. 5. 56. Rescripta pendente [illegible] non valent. II. 16. 3.

Reservatio

Beneficiorum clausa in corpore Juris, [illegible] servatio extravag. execrabilis Joan. XXI [illegible] reservatio extravag. ad regimen, ibid. [illegible] tiones per varias bullas, ibid. n. 17. [illegible] per bullas post concordata Germaniæ [illegible] an præjudicent Germaniæ, ib. n. 18.

Residentia Prælatorum & Episcoporum item Parochorum, Canonicorum

Episcopi cum qua licentia & quamdiu [illegible] sint III. 4. 1. 2. & 3. Episcoporum [illegible]

tium pœnæ ib. n. 4. quamdiu Prælati abesse possint, ib. n. 5. 6. de residentia parochorum, ib. §. 1. per tot. quomodo in beneficio simplici quis residere teneatur, ib. n. 22. Canonici cathedralium Ecclesiarum tenentur etiam ad residentiam, ib. n. 23. Quando absentes pro præsentibus habeantur, ib. n. 25. 26. 28. 30. 31. 32. 33. quis pro residente habeatur, ib. n. 27. vid. *Canonicus.*

Res Judicata, v. Sententia.

Restitutio in integrum

Est remedium extraordinarium I. 41. 1. & quando hoc est pinguius, datur etiam existente ordinario, ib. n. 2. datur hoc remedium Minoribus, Ecclesiæ, piis locis, Reipubl. & Civitati, ib. n. 3. Mulieribus, Rusticis, & Militibus; Heredibus Minorum &c. ib. n. 5. Minor etiam contra minorem & Ecclesia contra Ecclesiam restituitur, ib. n. 6. Potest peti coram Judice Ordinario rei habente administrationem, ib. n. 7. qui Judices dicantur habere administrationem, ibid. n. 8. quando restitutio dicatur peti incidenter, ib. n. 9. Restitutione petita ordinariè suspenditur executio, ibid. n. 10. Quadriennium restitutioni petendæ præfixum currit à die sententiæ de læsione, ib. n. 11. quadraginta tamen annorum lapsu præscribitur huic beneficio, ib. n. 12. qui restitutionem petit, probare debet, se læsum esse, ib. n. 13. Restitutio minoris vel Ecclesiæ prodest majori seu Laico, si causa sit individua, aliàs non, ibid. n. 14. læsio ut causet restitutionem, non debet esse fortuita, ib. n. 15. quomodo procurator restitutionem petere possit, ib. n. 16. quomodo Tutores, Curatores, Oeconomi, Prælati, ib. n. 17. Restitutione imperatâ, cum re etiam fructus sunt restituendi, ib. n. 18. Clericus minorennis in resignatione beneficii læsus, potest restitutionem petere, ib. n. 21. 22. quomodo in spiritualibus non detur restitutio, ib. n. 23. quomodo regularis restitui possit, ib. quomodo in contractibus juratis restitutio dari possit, ib. n. 24. quomodo minor restituatur, ib. n. 26. vide *Alienatio Judicii mutandi causa.*

Restitutio spoliatorum

Debet fieri ante omnia, II. 13. 1. quomodo spoliato detur Juramentum in litem, ib. n. 2. qui fructus sint restituendi, & quid si sine periculo animæ restitutio fieri non possit, ib. n. 3. 5. quando mulier non restituatur ob nimiam viri sævitiam, ib. n. 8. & quando fugienti mulieri alimenta præstanda, ib. n. 9. quomodo propter adulterium impediatur restitutio, ib. n. 10. qualiter restitutio detur contra spoliatum, & quis possit impedire restitutionem, ib. n. 11. 12. quomodo spolium in re privata factum obstet restitutioni, ib. n. 17. de beneficiis violenter occupatis, ib. n. 15. an detur restitutio, si præsumptio Juris sit contra possidentem, ib. 17. contra tertium bonæ fidei possessorem an fiat restitutio ante omnia, ib. n. 18.

Retractus.

De Jure retractus seu prothymiseos, ejusque conditionibus & requisitis. III. 17. 24.

Reus

Qui possint esse rei. II. 1. 5. & 6.

Rota Romana

Et ejus authoritas. Procem. n. 17.

Sacramenta

Quæ iterari nequeant, I. 16. 1. Character quid, ib. n. 2. Irregularitas quæ contrahitur ex rebaptizatione, an etiam ex iteratâ confirmatione? ib. n. 3. vide *Chrisma, Confirmatio, Ordinis Sacramentum.*

Sacramentum Administratio

Non potest denegari à Parocho, ob denegatam consuetam pecuniam, V. 5. 14. quomodo aliquid licitè possit exigi, ib. n. 13. & quomodo possit admitti, ib. n. 16.

Sacrificium

Unde sit & ejus Ministri, I. 11. 1.

Sacrilegium

Quid & quomodo committatur, ejúsque pœna, V. 16. 39. & seqq. Injuria SS. Sacramento Eucharistiæ illata est gravissimum & ejus pœna, V. 17. 14. & seqq.

Sacrista

Quis sit, & ejus officium, I. 25. per tot.

Sagittarii.

Prohibitio sagittariorum qualiter extendatur, V. 15. 11.

Sanctus.

Papa solus approbat & canonizat Sanctos, III. 45. 1. abusus in Sanctorum, Reliquiarum & imaginum veneratione tollendi, ib. n. 2. Quid possit Episcopus in recognitione miraculorum & Reli-

quiarum, ib. n. 3. qualiter liceat nom nem fama sanctitatis defunctum colere, ib. n. 4.

Saraceni

Quid sint, & unde dicantur, V. 6. 1. debent uti distincto habitu à Christianis, ib. n. 5.

Schisma

Quid sit & quomodo differat ab Hæresi, V. 8. 1. & 2. ejus pœna, ib. n. 3. & seqq.

S. Scriptura.

Verba Sacræ Scripturæ, non applicanda advana scurrilia, & impia. I. 1. 7.

Scripturæ authenticæ, v. Instrumenta.

Scripturæ privatæ.

Quæ sint, II. 22. 24. plene probant contra scribentem ib. n. 25. alicubi habent etiam paratam executionem, ib. n. 26. Charta biancha quid & quomodo probet, ib. n. 29 Scriptura pro scribente nil probat, ib. n. 30. limitatur hæc regula, ibid. Epistola acceptata ab eo ad quem scripta est, probat pro scribente, ib. n. 31 quomodo libri mercatorum probent, ib. n. 32. 34.

Scrutinium

In electione quomodo fiat, I. 6. 34 & seqq. Quid sit scrutinium in Ordine faciendum & quotuplex, I. 12. 1. Quæ in eod. examinanda, ibid. n. 2. & seq.

Secundæ Nuptiæ, v. Nuptiæ.

Sede vacante

Nihil esse innovandum, qualiter intelligi debeat. III. 9. 1. Capitulum potest vac. Sede præsentatos instituere, & electos confirmare, ib. n. 6. nihil verò alienare quod servari potest, ib. n. 7. Monasterio vocante ad quem devolvatur Prælati Jurisdictio ib. n. 16. an conventus possit litem super Juribus Monasterii instituere, ib. n. 17.

Seminarium

Clericorum in qualibet Ecclesia Chathedrali erigendum. III. 39. 4.

Senatus-Consultum Macedonianum

Quid sit, & quibus casibus locum non habet. I. 35. 36. 37. an procedat si pecunia à filiofam. mutuo accepta post mortem, patris adhuc extet & filius exinde locupletior factus, ib. n. 39. Contra exceptionem Senatus C. Macedon. an detur replicatio de ignorantia ejus, ib. n. 40. S. Consulto Maced. an possit filiusfam. renuntiare. ib. n. 41. quid si jurato renuntiarit? ib. n. 42. in Sir. C. Velleiano & Macedoniano non est obligatio in conscientia, I. 2. 53.

Senatus-Consultum Velleianum

Quid sit & quibus casibus locum non habet, III. 21. n. 7. & 8.

Sententia & res judicata.

Quomodo fiat conclusio in causa, II. 27. 1. quomodo terminus ad concludendum à Judice prorogari possit, ib. n. 2. Sententia alia definitiva, alia interlocutoria, & quæ differentia n. 3. 4. & 5. omnes solennitates ad sententiam de Jure requiruntur, ibid. n. 6. sententia debet esse conformis libello, & non incerta, ib. n. 7. 8. & 9. nec conditionata ib. n. 10. Quomodo Judex in lenitate debet habere rationem fructuum & expensarum ib. n. 11. 12. & 13. qualiter sententia non tùm juri communi, sed etiam particularibus statutis & consuetudinibus debet esse conformis ib. n. 14. & seqq. Judex non debet à communi opinione recedere, ib. n. 19. debet judicare secundùm allegata & probata, ib. n. 20. & quando sententia in rem judicatam transit & quando non ibid. n. 22. & seqq. Quando quomodo fiat executio ib. n. 27. & seqq. *appellatio*, quæ sententia sit nulla, & quis mare possit, II. 28. 2. 3. quomodo nullitas superiorem intentari possit, ib. n. 5. & quando cum appellatione cumuletur, ib. n. 6. diu agi possit de nullitate, ib. n. 7. quando spendatur executio ratione nullitatis ib. n. de *Recusatio* Sententia cum executione quando fieri possit extra territorium, V. 41. 3.

Sepultura

Cur cadavera in locis sacris sepeliantur III. 1 & 2 jus funerandi computatur intra parochialia, ib. n. 3. quilibet debet sepeliri in parochialia Ecclesia, nisi habeat sepulturam vel Majorum, ib. n. 4 Uxor sepeliri debet Marito, ib. n. 5. quid si sepulturæ maxime in diversis Ecclesiis? ib. n. 6. Ad electionem pulturæ qualis solennitas vel probatio tur? ib. n. 7. Non licet Religiosis alienandum ingredi ad tolendum funus ib. n. 8. congruum, ut maritus post uxorem sepeliatur cum eadem, ib. n. 9. Prælatus

laris potest sibi eligere sepulturam, ib. n. 10. Religiosus decedens in loco remoto extra Monasterium potest sibi eligere sepulturam, ib. n. 11. Novitius in Monasterio sepeliri debet, ib. n. 12. Cùm Parochianus alibi eligit sepulturam, debetur Parocho portio Canonica, & quid veniat hoc nomine, ib. n. 13. qualiter prohibitum sit aliquem inducere ad sepulturam eligendam ib. n. 14. Tituli ex quibus aliquid accipi potest in sepultura, ib. n. 15. & V. 3. n. 16. Non licet propter mortuaria non soluta corpus inhumatum relinquere, ib. n. 16. qui non gaudeant sepulturâ Ecclesiasticâ? ib. n. 17. & seqq.

Sequestratio Possessionis & Fructuum.

Alia est voluntaria, alia necessaria, II. 17. 1. regulariter est prohibita, ib. n. 2. quomodo sequestratio fieri possit, ib. n. 3, 4, 5. potest evitari oblata cautione, ib. n. 7.

Servi

Qui dicantur, I. 18. 1. & IV. 9. 1. qualiter inter Christianos amplius non sint, I. 18. 5. 6. IV. 9 2. qui Homines proprii, adscriptitii; originali. I. 18. 6. dominis jus & vitæ necis in servos hodie non amplius concessum, IV. 12. 3. servi an & qualiter possint matrimonium contrahere, IV. 9. 4. servo ordinato quid juris, I. 18. 2. quid si religionem ingrediatur, ib. n. 3. vide *Filiusfam.*

Simonia

Unde dicatur, V. 3. n. 1 quid sit & quotuplex, ib. n. 3. & 4. ut committatur, requiritur pactum quo alter obligatur ad tradendam rem spiritualem pro temporali, ib. 4. 7. & seqq. Pretium Simoniacum est res temporalis cùm datur pro spirituali, n. 10. & seqq. quæ sit materia Simoniæ, ib. n. 5. 13. & seqq. quæ pœnæ simoniacorum, ib. n. 33. & seqq.

Societas

Omnium bonorum an ipso jure contrahatur inter conjuges, IV. 20. n. 14.

Sodomia

Quid sit ejus pœna, V. 16 n. 26 27. & 28.

Solennitas Matrimonii, vide Matrimonii Solennitas.

Solennitas votorum, v. Religio.

Solidus

Solidi olim quantus valor, III. 39. 6.

Solutio.

Clerici quale Privilegium habeant circa solutiones debitorum, III. 23. 1. solvi potest etiam invito creditori, ib. n. 2. solutio facta pupillo vel minori quando liberet, ib. n. 3. solutionem particularem non tenetur creditor acceptare, ib. n. 4. solutio facta ab eo, qui ex diversis causis debet, qualiter imputanda, ibid. n. 5. solutio quando fieri possit ante diem adjectum, ib. n. 6. de solutione in certum locum destinata, ib. n. 7. solvere potest etiam alius pro ipso debitore, & ita cum in actione famosa liberare, ib. n. 8. de solutione, quæ fit rerum alienarum administrationibus, ib. n. 9. solutam pecuniam transferendam recipiens, si cum eo aufugiat, cujus sit damnum, ib. n 10. solutio potest fieri in aliâ specie monetæ, nisi secus conventum, ib. n. 11. solvi non potest pro pecunia acceptâ corpus seu species, ib. n. 12. solutio qualiter facienda in casibus mutatæ monetæ, ibid. n. 13. quomodo compensatio tacita admittatur, ib. n. 16. de aliis solutionis speciebus, ibid. Ecclesiæ successor in beneficio vel civitas, quando teneatur solvere debita ab antecessoribus contracta, ib. n. 18.

Somnia

Quænam observationes somniorum sint licitæ, vel non. V. 21. 15.

Sortilegia

Quid sint propriè, V. 21. 1. sortes quotuplices & quæ licitæ, quæ illicitæ, ib. n. 2. 3. quando usurpandæ licitæ sortes, ib. n. 4. in causis beneficialibus specialiter reprobantur, ib. n. 5. in lite beneficiali admitti aliquando possunt, ib. n. 6. divinatoriæ omninò illicitæ, ib. n. 7.

Spoliator, Spoliatus.

Quomodo spoliatus spoliatori teneatur respondere, II. 10. 3. vide *Restitutio Spoliatorum.*

Sponsalia

Quid & quotuplex sint, IV. 1, §. 1. n. 1. de quibusdam verbis an importent sponsalia vel matrimonium, ib. n. 2. definitio sponsalium, ibid §. 2. n. 1. quid requiratur ad contrahenda sponsalia, ibid. n. 2. 3. qualiter possint contrahi inter absentes, ib. n. 4. & 5. An Parochus sit de substantiâ sponsalium, ibid. n. 6. Arrhæ vel pœnæ an sponsalibus addi possint, ibid. n. 7. Circumstantiæ indicant an taciturnitas vel simplex acceptatio

constituat Sponsalia, ib. n. 8. Simplex promissio semper valet ante revocationem, ib. n. 9. Verba, nullam aliam ducam, nisi te, quid faciant, ib. n. 11. promittens amicis quando obligetur, ib. n. 10. Parentem resilientem potest compellere Ecclesia, ib. n. 12. Virginem ficta promissione seducens tenetur eam ducere, ib. n. 13. & 14. Sponsalia Metu contracta v. *Metus* Quomodo Sponsalia dissolventur, ib. §. 3. per tot. quæ ætas requiratur ad sponsalia contrahenda, IV. 2. 2. quando Sponsalia Impuberum obligent, ib. n. 2. ex talibus Sponsalibus nascitur impedimentum publicæ honestatis, ib. n. 5. quando sola taciturnitas venientium ad pubertatem ratificat eorum Sponsalia priora, ib. n. 6 quomodo parentes possint despondere liberos, ib. §. 2. n. 1. 2. quando parentum dissensus solvat Sponsalia, ib. n. 11. quid de Conditionibus Sponsalibus adjectis, vide *Conditio*, Item *Causa & Demonstratio*. Sponsi utentes copulâ non videntur recedere à conditione appositâ, ib. 5. 19. An Sponsalia impediant ordinationem, l. 19. 4.

Statutum, Statuta.

Quare non detur Episcopis potestas statuendi contra jus commune Ecclesiasticum, & tamen valeat consuetudo, l. 2. 19. De Legatorum statutis ib. n. 20. De statutis Capitulorum Sede vacante eorumque revocatione, ibid. n. 21. De statutis Capituli cum Juramento, ib. n. 22. De statutis Ordinum Regularium, ib. n. 23. Conventus & Capitula inferiorum Ecclesiarum an habeant potestatem statuendi, ib. n. 25.

Stipulatio

Tertio facta de Jure Civili est inutilis, I. 35. 15. quid de jure Canonico, ib. n. 16. Stipulari tertio cur non liceat, ib. 17.

Studiosi

Ubi convenire debeant, l. 2. 13. & 29. Studiorum causâ absentes gaudent fructibus suorum beneficiorum, V. 5. 3. & seqq.

Stuprum

Quid sit, & quæ ejus pœnæ, V. 16 0. quomodo stuprator teneatur, ib. n. 11 quomodo stuprum violentum puniri debeat, ib. n. 17.

Subdiaconatus, v. Ordinis Sacramentum.

Successio ab intestato.

Ab intestato succeditur etiam facto codicillo, III. 27. . liberorum prima successio, & quotuplices sint liberi, ib. n. 4. statutum vel consuetudine filia una cum filiis in bonis materni succedat, an valeat, ib. n. 5. Successio in stirpes & jure repræsentationis quando fiat, ibid. n. Naturales filii qui dicantur, & quatenus succedant: item de Spuriis & natis ex damnato ib. n. 7. De legitimatorum successione, ib. n. successione ascendentium, ib. n. 10. de collateralium successione, ib. n. 11. fratre consanguineo & uterino simul succedente, an detur distinctio bonorum, ib. n. 12. de fratrum legitimorum tantùm, & naturalium tantùm successione, ib n. 13. Collaterales succedunt in infinitum ib. n. 14. de conjugum successione, ibid. n. Conjuncti in aliquo consortio vel collegio sibi succedunt, ib. n. 16. Filius quando succedat, ib. n. 17. Peregrinorum defunctorum qualiter distribuenda, ib. n. 18. Filio quæ deferantur bona damnatorum, ibid. 19. Clerici qualiter succedatur in bonis patrimonialibus n. 20. in bonis prospectu Ecclesiæ acquisitis, n. 23 Gradus successionis qualiter computatur, ib. n. 23. Gradus successionis quomodo putentur, ib. n. 21. quid si Clericus consanguineos non habeat, ib. n. 22.

Superstitio

Quid & quomodo committatur, V. 21. 8.

Suspensio

Quid sit, V. 39. 73. ejus divisio, ib. n. 74. Suspensus ab officio per se non continet suspensionem beneficio, & econtra, ib. n. 75. Nec suspensus ordine est suspensus à Jurisdictione, ib. n. Suspensus simpliciter ab officio, ab omni Jurisdictione suspensus censeatur, ib. n. 77. pensus à beneficio percipiendo fructus irregularis, sed tamen perfert beneficium 78. Etsi in dubio Episcopus suspendens ficio, censeatur suspendere à beneficiis cœcesis, potest tamen suspendere etiam ciis alibi obtentis, ib. n. 79. Clericus vel officio suspensus ubique pro tali est dus, ib. 80.

Syndicus

Universitates loco procuratoris constituunt dicum. l. 39. 1. quomodo differat Syndicus administratore, vel Oeconomo, aut auditore versitatis. ibid. n. 2. Regulares non possunt Syndici, ib n. 3. quomodo constituatur Syndicus & quomodo revocetur, ib. n. 4. & 5.

T.

Tergiversator

Quis dicatur & qualiter puniatur. V. 2, 5.

Testamentum

Quid sit, III. 26. 1. aliud in scriptis, aliud nuncupativum, & quomodo differat a Codicille, ib n. 2. Testari de j. Can. qui specialiter prohibeantur, ib. n. 3 Testari ad pias causas an possint Prohibiti de jure Civ. ib. n. 4 6 Testamenti factio an sit Juris Gentium ib n. 5. filiusfam an in testamentis ad pias causas teneatur habere consensum patris, ib. n. 7. Testandi licencia Clericis a quo concedatur, ib. n. 9 Testamentum Clericis secundum jus Can. factum valet ubique, ib. n. 10. Testamenti solennitates, quæ sint de jure Can. & an per eas tollantur solennitates juris Civil. ib. n. 11. 12. Testamentum in necessitate & extremis an requirat solennitates, ib. n. 3. Testamentum de jure Can. an requirat parochum & testes de substantia, vel tantum de probatione ib n. 14. Ultima voluntas an possit Jure Can. in alterius arbitrium conferri, ib. n. 15. Legatum rei alienæ an valeat de Jur. Can. ib. n. 16. filius gravatus an possit duas quartas detrahere, ib. n. 17. Testamentum ad pias causas an requirat duos testes, ib. n. 18. in testamento ad pias causas an possint inseri legata profana, ib. n. 19. Testamento profano corruente an debeantur legata pia, ib. n. 20. Falcidia vel Trebellianica an detrahatur de relictis piis. ib n 1. Heredis incerti institutio an valeat in piis causis, ib. n. 22. de commutatione ultimarum voluntatum, ib 23 In testamentis piis, quis sit judex & executor, ib n 24. filij ingratitudo purgatur per religionem, ib n 25. Relictum in testamento non solenni an possit retineri usque ad condemnationem judicis. I. 2. 60.

Testes

Quomodo & quando producendi, II. 20 1. & seqq. Qui ad testificandum sint habiles vel inhabiles, ib. à n. 10. usque ad n. 40 Testes aliàs idonei, si contra producentem deponant, repelli ab eo non possunt, ib. n. 41. de Jure omnes testes an depositionem jurare debent, ib n 42. de Consuetudine illustres, & in dignitate constitutæ personæ non jurant, ib. n 43. Reprobatur consuetudo, qua universim testibus sine juramento crederetur, ib. n. 44 Testes qualiter exam nandi, ib. n. 45. & 46. possunt plures productiones testium ante publicationem fieri, ib. n. 47. quomodo fiat publicatio testium, & ejus effectus, ib. n. 48. & seqq. Testes quales probent, ib. n 53 & seqq. Quibus casibus uni testi credatur, ib. n 58.

Titulus falsi, v. Crimen falsi.

Titulus ad præscriptionem Requisitus

Quid & quotuplex, II 26. 22. Tituli generales an & quando sufficiant, ib. n. 23. Titulus pro herede an sufficiat, ib n. 24. Titulus putativus aliquando est justus, ib n. 25.

Titulus Ordinandorum, v. Ordinandorum Titulus.

Torneamenta

Quid & unde dicta, V 13. 1. Prohibitio & pœnæ earundem, & earum revocatio, ib n. 2. quomodo prohibeantur agitationes bestiarum, ib. n. 3. 4.

Tradere & Dare

In sensu Juris differunt. III. 17. 5.

Traditio

Et consuetudo qualiter differant I. 4. 2. Traditiones in Ecclesia magnæ authoritatis ad probandam fidem, ib. n. 3.

Transactio

Est pactio de re dubia I. 35. 1. post latam sententiam non valet transactio, nisi ab ea sit appellatum, ib n. 2. debet esse de aliquo dato, aliquo retento, ib. n. 3. de spiritualibus non potest fieri, ib. n 4 5. quomodo fieri possit circa bona Ecclesiastica temporalia, ib. n 6. super matrimonio non admittitur transactio sed bene super sponsalibus, ib. n 7. quomodo super relictis in testamento transigatur n. 8. quomodo super alimentis, ib. n 9. de crimine capitali transigi potest, secus in aliis criminibus publicis, ib n 10. Transactiones non debent regulariter rescindi & contra transactionem juratam veniens sit infamis ib n. 11. an idem sit in fide interposita, ib. n. 12. Transactio etiam ob causam gravis læsionis non rescinditur, nisi dolus intervenerit, ib. n. 13. quid de læsione ultra dimidium, ib. n. 14 quando judex partes ad transigendum cogere possit ib. n. 15. qualiter Tutores, administratores aut Prælati Ecclesiarum transigere possint, ib. n. 16 Pacta & transactiones ligant successores hæreditarios, secus est in aliis, ib. n 17.

Translatio Episcopi

Quid sit, & quis possit transferre, I. 7. 1. Indulta transeundi ad alium Episcopatum, vel etiam retinendi priorem simul cum altero quid operentur, ib n. 2. Transferri an possit invitus, n. 3. Translationis causa, ib. n. 4. Translati prior Ecclesia, & alia beneficia à quo tempore vacare incipiant, ib. n. 5.

Treuga v. Pax.

Tributum, Vectigal.

Ad Tributa & Vectigalia an quis teneatur in conscientia, I. 2. 46.

SS. Trinitas

Authoritas S. Scripturæ, & sensus Ecclesiæ de SS. Trinitate. I 1, n 1. & seqq.

V.

Vacatio apud Sedem

Vel in Curiâ quæ dicatur, III 5. 9.

Vagi, v. Domicilium.

Vasallus

Habet dominium utile, III. 20. 3 ad qualia servitia teneatur, ib. n. 5.

Vectigal, v. Tributum.

Venditio, Res vendita.

Qualium rerum venditio valeat, III. 17. 3. quæ venditio rescindi possit, ib. n. 11 12. Venditor an teneatur aperire vitium occultum rei, ib. n. 20. Venditio rei alienæ valet, ib. n. 21. de evictione rei venditæ, ib. n. 22. pecunia aliena in solutum data, & à venditore suæ commixta, an possit vindicari, ib. n. 23. Venditor an teneatur præcisè tradere, si malit interesse præstare, ib. n. 25. Venditione duobus facta, uter præferatur, ib. n. 26.

Veneratio Sanctorum, v. Sanctus.

Verborum significatio

Verba in propria significatione accipienda, I. 2. 83. V. 40. 1. sunt intelligenda cum effectu, ib. n. 2. secundùm subjectam materiam & naturam actûs, ib. n. 5. debet potissimum attendi mens & intentio disponentium, ib. n. 3. In contractibus fit interpretatio contra eum, qui legem potuit apertius dicere, ib. n. 4. Authores qui de Verb. sign. scripserunt, ib n. 6.

Vicarius

Alius natus, alius datus I. 28. 1. alius generalis, alius foraneus, ib. n. 2. Generalis potest esse tantùm in spiritualibus, ib. n. 3. Foraneus [illegible] n. 4. Generalis & foraneus in pluribus [illegible] ib. n. 5. Excommunicatio Episcopo an [illegible] datur Jurisdictio Vicarii, ib. n. 8. Vicarius [illegible] teneatur habere Episcopus & an possit [illegible] ligiosus vel Laicus, ib n. 9. Vicarius [illegible] debeat habere speciale mandatum, ibid. n. [illegible] Vicarii officium qualiter finiatur, ib. n. [illegible] Præcedentia Vicarii, I. 33. 60.

Violatores

Ecclesiarum, qui dicantur, V. 17. 10. Furtum [illegible] rapina rei sacræ è loco sacra est sacrilegium, [illegible] n 11. pœna hujus delicti, ibid n. 12. 13. [illegible] SS. Sacramento illata pœnâ ignis exijunda [illegible] 14. etiam violantes Crucifixum & sacras [illegible] nes pœna mortis afficiuntur, ib. n. 16

Vis v. Metus

Vitiati Corpore, v. Corpore vitiati.

Ultima voluntas, v. Testamentum.

Unctio sacra.

Unctio sacra quando adhibeatur, I. 15. 1. [illegible] simplex & Chrisma cur ab Ecclesia [illegible] ib. n. 2. Unctio Sacerdotum non est de [illegible] Ordinis, ib. n. 3. Unctio Imperatoris & [illegible] hodie fit in brachio, ib. n. 4.

Unio

Beneficii quæ dicatur, III. 12. 9. unire [illegible] ib. n. 12. quid requiratur ad unionem [illegible] ib. n. 11. Uniones factæ possunt ab Episcopo [illegible] videri, ib. n. 12. Beneficia diversarum [illegible] um non possunt uniri, ib n. 13. qualiter [illegible] cia reservata uniri possint, ib. n. 14. [illegible] Ecclesiæ uniri non possunt, ib. n. 15.

Universitas.

Privilegia Universitatis Salisburgensis, [illegible] qualem Jurisdictionem habeant Academiæ [illegible] n. 31. Studiosi an remittendi ad locum [illegible] ib. n. 29.

Votum

Quid & quomodo differat à proposito? [illegible] si dubitatur fueritne Votum vel propositum [illegible] sumitur non fuisse votum, ib. n. 2. Votum [illegible] explicitum aliud implicitum, n. 3. voto [illegible] etiam qui non habuit animũ servandi, [illegible] non obligandi, ibid. n. 4. quanta delibera[illegible] quiratur in voto, & quid, si dubitetur, [illegible]

sufficiens deliberatio? ib. n. 5. Qualis error tollat obligationem Voti? ib. n. 6 Difficultates novæ emergentes, vel non prævisæ cur potius tollant obligationem Voti quam contractuum, ib. n. . Votum debet fieri Deo, saltem mediatè, ut si fiat Sanctis ib. n. . Votum debet esse de meliori bono, & ibi. an res indifferentes, vel res bonæ ob malum finem voveri possint; ib. n. 9. An & quando valeat Votum contrahendi matrimonium; ib. n. 10. voveri possunt ea, quæ aliàs sunt de præcepto ib. n. . quanta sit Voti obligatio, & an detur parvitas materiæ, ib. n. 11. quamdiu executio Voti differri possit, & an prævidens impedimentum teneatur prævenire ib. n. 13. quid si Votum partim de re possibili, partim impossibili, ib. n. 14. An Votum possit per alium impleri, ib. n. 15. & 16. Vota quatenus obligent successores ib. 17. Votum tollitur quatuor modis. 1. si materia deficit ib. n. . & 19. si a superiore irritetur, ib. n. 20. & seqq. si commutetur, ib. n. 26. si dispensetur ib. n. 27. & seq.

Usura

Quid sit? V. 19. 1. Committitur propriè tantùm in mutuo, si pro eo aliquid temporale pretio æstimabile exigatur ib. n. . Usura requirit pactum sed id aliquando est implicitum ib. n. . Usuræ quædam licitæ, seu compensatoriæ lucri cessantis, aut damni emergentis ib. n. 4. Usuræ jure divino, naturali & humano prohibitæ, ib. n. . 6. 7. & 8. Sub nomine mutui potest aliquando latere alius contractus licitus, ib. n. 9. Usuræ non possunt aliqua lege permitti, ib. n. 10. Peccant graviter contra justitiam, qui Judæis vel aliis exercitium usurarum concedunt, ib. n. 11. An peccet debitor solvendo usuras, ib. n. 12. An oporteat interesse in pactum deducere ib. n. 13. propter periculum aliquando potest aliquid exigi ultra sortem? ib. n. 14. Montes pietatis an usurarii, ib. n. 16. Disputatio de pacto antichreseos, ib. n. 7. Pactum de retrovendendo an licitum, ib. n. 18. Olla Fortunæ excusatur ab usura, & ab iniquitate non tamen expedit Reipubl. ib. n. 91. Venditor ob dilatam solutionem an possit pretium augere? ib. n. 10. sine licitum emere chirographa debitorum pro minori pecunia? ib. n. 21. examinatur prolixè contractus censualis, ib. 10. 11. De Cambio & ejus lucro, ib. n. 24. Obligatio Restitutionis incumbit Usurariis etiam mentalibus. ib. §. 3. n. 1. & 2. Jure Canon. etiam heredes tenentur restituere, ib. 3. & 4. Res empta ex pecunia usuraria, non est restitutioni obnoxia, nisi deficientibus aliis mediis, ib. n. 5. contra tertium possessorem non datur actio, ib. n. 30. Aliæ pœnæ Usurariorum, ib. n. 31. Parochi sine judicio Ordinarii non debent aliquem Usurarium condemnare, ib. n. 32. Oblationes quando recipiendæ ab usurariis Ad sepulturam non admittuntur, nisi præstita satisfactione vel cautione, ib. n. 33. 34. Nec testamenta eorum valent, ib. n. 35. Jurium imperiti, qui juxta communem modum sub nomine mutui accipiunt aliquid ultra sortem, qualiter frequenter ab usura excusari possint? ib. n. 36.

Vulnera.

An pro vulneribus vel cicatrice fieri debeat satisfactio, V. 12. 40. 42.

Vxor

Sequitur forum Mariti, III. 3. 8.

F I N I S.



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

A. R. P. Ludovici Engel,
Benedictini Mellicensis, J. U. D. & SS. Can. Professoris.
In Alma & Archiepiscopali Universitate Salisburgensi.

TRACTATUS
De
PRIVILEGIIS
Et
JURIBUS
MONASTERIORUM
ex
JURE COMMUNI
DEDUCTUS

Nunc quarta vice impressus
&
Adnotationibus auctus.

Cum Facultate Superiorum & Privilegio Sac. Cæs. Majestatis.

M. DC. XCIII.

SALISBURGI
Sumpt. & Typ. Joannis Bapt. Mayr, Typographi
Aulico-Academici.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Hæc
PRIVILEGIA MONASTERIORUM
Reverendiſſimo, Prænobili,
Ampliſſimo
DOMINO DOMINO
MICHAELI
Canonicorum Regularium
Ord. Præmonſtratenſis, Celeber-
rimi Monaſterij Plagenſis Auſtriæ
Superioris
ABBATI
Meritisſimo, Vigilantisſimo,
Uti
In Alma & Archiepiſcopali Univerſitate Bene-
dictino-Salisburgenſi
ANNO M. DC. LXIV.
Cum Applauſu defenſa
Nunc reimpreſſa
In felicissimum Regiminis Auſpicium
Ex demiſſiſſimo Animi Obſequio
DICATA, CONSECRATA SUNTO
Per
JOANN. BAPT. MAYR, Salisburg. Aulico-Academ. Typ. & Bibliopolam.

Præfatio de Origine, Instituto & Fructu Monasteriorum, unde tot Privilegia & Favores merentur.

1. *Origo & antiquitas Monasteriorum.*
2. *Ordo S. Benedicti jam durat in duodecimum saculum.*
3. *Diversorum Ordinum unus finis.*
4. *Quare diversi Ordines instituti.*
5. *Praconia SS. PP. & Scriptura de Instituto Monastico.*
6. *Quid splendoris & utilitatis Religio conferat Ecclesiæ.*
7. *Quot Pontifices, Cardinales, Patriarchæ, Episcopi, Sancti, Scriptores, Viri docti, ex solo Ord. S. Benedicti prodierint.*
8. *Religio vera mater dignitatum, Apostolatus & scientiarum.*
9. *Iustinianus Imp. extollit vitam Monasticam.*
10. *Odium Religiosorum periculosum fidei.*
11. *Respondetur querelis aut calumijs, qua vulgo Religiosis opponuntur*
12. *Quid sæculari Imperio conferat Religio.*
13. *Ex recensitis meritis Monasteriorum fit conclusio ad propositum.*

LEctor benevole, exhibeo tibi *Privilegia Monasteriorum*, non quidem ea, quæ singulis in particulari hinc inde specialiter à Pontificibus vel Imperatoribus concessa sunt, de quibus mihi sufficienter non constat, sed ea tantùm, quæ *ex jure communi* pro favore omnium deduci possunt.

Puto laborem profuturum non tantùm Monasterijs, sed etiam Judicibus, Advocatis, Studiosis, & reliquis omnibus tam sæcularibus, quàm Ecclesiasticis, quibus aliquando cum Monasterijs circa contractus hereditates, aliasve prætensiones negotium esse poterit. Ut verò facilius in nostram sententiam traharis, & hæc *Privilegia* jure optimo in Monasteria collata non dubites, hanc brevem dissertationem, *De origine, instituto, & fructu Monasteriorum* præmittere volui.

1 In Exordio nascentis Ecclesiæ, cum ferveret *Charitas*, quæ diffusa erat in fidelium cordibus per Spiritum Sanctum, *omnium credentium erat Cor unum & anima una, nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia*, erantque quotidie unanimes in oratione, communicatione & fractione panis, ut *Act. 4. cap. & passim* legitur. Postquam verò dilatata est Ecclesia, & ex persecutionibus Gentilium dispersa & dissipata, sensim etiam *abundare cœpit iniquitas & refrigescere charitas multorum*, tunc sancta illa & generalis fidelium communio cessavit, & tantùm penes paucos per Religiosorum Ordinum Fundatores & Institutores conservata fuit.

Ita enim jam S. Marcus Evang. in Alexandria, & Cletus secundus post Petrum Romanus Papa Monasteria & Cœnobia instituerunt. Quos deinde Anno salutis 369. (pluribus enim antea annis ob gravissimas Ecclesiæ persecutiones hinc inde tantùm in speluncis & eremis pij fideles & Monachi delitescebant) S. *Basilius* in Ecclesia *Orientali* & S. P. *Benedictus* circa annum 2 500. (adeoque ante undecim sæcula scil. *mille ducentos* prope annos in Ecclesia *Occidentali*, & succedentibus sæculis alij & alij sancti Viri imitati sunt. De quibus prolixè agit Barbosa *Iur. Eccles. univ. lib. 2. cap. 41.*

Licèt verò diversi sint Religionum Ordinis, 3 unus tamen omnium est scopus & finis *eorum se addicere ad servitium & cultum Divinum, & tendere ad perfectionem vitæ Christianæ*, scilicet *declinare à malo, & facere bonum*. Psal. 36. vel, ut ait Apostolus, *Renovari spiritu mentis & induere novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia & sanctitate veritatis. Ad Ephes. 4. & ad Coloss. 3. 9.* vel ut Zach *in Cant.* dicit, *Servire Domino in sanctitate & justitia omnibus diebus vitæ.*

Expediebat autem, diversos instituere in Ecclesia Ordines, quia propter diversas Nationes, humores & naturas hominum, aliqui *perfectiorem*

nem facilius in hoc, quàm in illo assequuntur, dum forsan hujus rigorem, vel illius laxitatem sine corporis aut animæ periculo ferre non possent. *Vnusquisque sicut vocavit Deus, ita ambulet*, 1. *ad Cor.* 7.

5 Porrò vitam Monasticam miris elogijs SS. Patres exornârunt. *Hac Angelorum militia est*, inquit S. Ambrosius *Epist.* 25. *semper esse in Dei laudibus; Orationibus crebris conciliare atque orare Dominum student, lectione vel occupationibus continuis mentem occupant, separati à cœtu mulierum sibi invicem vitam præstant & custodiam. Qualis hæc vita, in quâ nihil sit quod timeas, & quod imiteris plurimum? Nonne in Monasterijs?* (pergit Laur. Justin *in opusc. de Monastic. Conver. c.* 18.) *frequentissimæ devotionis lachryma, compunctionis gemitus, suspiria pietatis, compassionis & charitatis ad Deum incessanter effunduntur vota? sanè quod Religionis, quod sanctitatis, quod unitatis, quod in eisdem agitur laudis, glorificat Deum, lætificat Angelos, prodest justis, terret Dæmones, patrocinatur sæculo & peccatores ad pœnitentiam flectit. O sacer status Religiosi famulatus*, addit Joan. Gersen de imit. Christi lib. 3. c. 11. *qui hominem Angelis reddit æqualem, Deo placabilem, Dæmonibus terribilem, & cunctis fidelibus commendabilem.*

Imò jàm in *veteri Testamento* de statu Religioso non obscura præconia Spiritus Sanctus tradidit. Ita enim Moysis morituri prophetica benedictio *Deut.* 33. super Tribum *Levi* (quæ fuit specialiter addicta ad servitium divinum) optimè Religiosis & *servis Dei novi Testamenti* accommodari potest, *Perfectio tua*, ajebat, *& Doctrina tua viro sancto tuo, quem probasti in tentatione, & judicasti ad aquas contradictionis, qui dixit patri suo & matri suæ nescio vos, & fratribus suis ignoro vos, & nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum & pactum tuum servaverunt, Judicia tua O Jacob, & legem tuam O Israel, ponent thymiama in furore tuo & holocaustum super altare tuum. Benedic Domine fortitudini ejus, & opera manuum illius suscipe, percute dorsa inimicorum ejus, & qui oderunt eum non consurgant.* Ita D. Basilius illum versum Psal. 131. *ecce quàm bonum & quam jucundum habitare fratres in unum* &c. de vita Religiosorum in commune viventium intelligit. Ita S. Bernardus *Cant.* 4. id quod Spiritus S. ad Sponsam Ecclesiam dicit, *Dentes tui sicut greges tonsarum*, de Religiosis pulcherrimè interpretatur.

Concilium quoque Tridentinum *Sess.* 25. *de Regular. c.* 1. in hæc verba commendat Monasticum Institutum: *Non ignorat sancta Synodus, quantum ex Monasterijs piè instituti & rectè administratis in Ecclesia Dei splendoris accessionis oriatur. Splendoris* quidem ex cœlesti domo & vitæ sanctimonia ac repræsentatione summæ innocentiæ; *Utilitatis* autem ex quamvis precibus, ex conversione peccatorum, ex multorum ingeniorum, quæ alias in pio pulvere delitescerent, aut perirent, erectione, ex juventutis & fidelium institutione, afflictorum consolatione, pauperum & hospitum alimentatione, Sacramentorum administratione, verbi divini prædicatione, librorum doctissimorum editione, scientiarum promotione, Fidei dilatatione, & alijs quamplurimis pijs & utilibus operibus.

Vis adhuc scire, quid *splendoris*, quid *utilitatis* Religio contulerit Ecclesiæ? Lege disertissimam orationem Nicolai Vernulæi, quam habuit *de vot. sac. orat.* in laudem S. Benedicti habitam, ubi ex solo Ordine S. Benedicti Pontif. Max. 16. Patriarchas 52. Cardinales 200. Archiepiscopos 1600. Episcopos 4600. Sanctos, qui ab Ecclesia coluntur, 55700. enumerat. Neque tantam copiam velut creditu difficilem rejicias, si observes, quòd hic Ordo jàm in duodecimum sæculum consistat, & aliquando (teste Trithemio *Chron. Hirsaug. l.*) cœnobia virorum triginta millia, virginum verò millia quindecim possederint.

Lege etiam Hyeron. Plarum ex Soc. Jesu (Testes tibi produco non domesticos S. Benedicti, sed extraneos) in tractatu *suo* pio & docto *de bono stat. Relig. lib.* 2. ubi *cap.* 28. profundam Pontificum ex Religione S. Benedicti resumptorum virtutes & optimum regimen summatim complectitur & deprædicat. Et *cap.* 18. viros doctos & Scriptores qui per XI. sæcula ex Ord. S. Bened. floruerunt non omnes quidem (Vernul. enim plusquàm 5000. numerat) sed celebriores recenset. Audiantur etiam verba Petri Ribadeneiræ ex Soc. Jesu *lib.* 2. *vitæ S. Ignatij c.* 24. & eum refert P. Matth. Welz. *in Lycæo Bened. in Prolog.* Neque vero putet, *quod olim gebant Monachi S. Benedicti*, inquit, *ad eum tantum-*

tantummodo virtutis laudem, sed etiam disciplinis & omni scientiarum genere instruebant. Nam & in Germania, & in Gallia & in Anglia magna cum laude docuerunt, & Collegia habuerunt, quemadmodum nunc nos (scil. PP. Soc.) habemus in quibus docuerunt quæ nunc vos docemus. Atque ea re tantopere floruit Ordo S. Benedicti & sanctissimis doctissimisque viris abundavit, quorum doctrina universam illustravit Ecclesiam. Inter cæteros autem penè innumeros memoria dignus est S. Alcuinus sive Albinus, de quo scribit Platus *d. c. 32. quòd a Carolo Magni Magister sua ætatis doctissimus habitus sit, ita charus Carolo, ut eum delicias suas appellaret, cujus etiam prudentia Parisiensem Academiam, quam Româ illuc transtulerat ordinandam commisit.* Hanc ipsam, quam profitemur, Juris Canon. Scientiam non minimâ ex parte à Religiosis S. Bened. Gratiano, Nicolao Abbate Panormitano, Angelo Cherubino, Tambutinio & alijs accepimus.

Quid, quod Orbis pars maxima fidem Christianam S. Benedicto debeat? ita namque per Gregorium Anglia, Hispania per Leandrum, Germania per Bonifacium, Belgium per Amandum, Polonia & Hungaria per Adalbertum, Suecia per Stephanum, Lituania per Brunonem, Gascovia per Albonem, Sclavonia per Bonifacium, India Occidentalis per 12. Monachos ex Monte Ferrato fidem susceipit.

8 Quod denique tum pastoralis dignitas, tum gentium ad fidem conversio, tum scientiarum perfectio nullibi melius, quàm ex Monastico Instituto incrementa sumat, pluribus demonstrat Platus *d. l. 2. c. 20. & seq.*

9 Addamus etiam præmissis Monasteriorum encomijs felicissimum Imperatorem nostrum Justinianum, qui Monasterijs & Ecclesijs non pauca privilegia indulsit, is *in Nov. 5. in præfat.* eleganter Monasticum Institutum describit: *Vita Monachalis*, inquit, *sic est honesta sic commendare novit Deo ad hanc venientem hominem, ut omnem humanam ejus maculam abstergat, & faciat rationabili naturæ decentem, plurima secundum mentem operantem & humanis cogitationibus cessorem.* Licet mihi adscribere monitum Concilij Trid. *c. 25. de ref. cap. 20.* quod hortatur omnes Christianos Principes, ut *imitentur anteriores optimos & Religiosissimos Principes, qui res Ecclesiæ suâ inprimis authoritate & munificentiâ auxerunt, neadum ab aliorum injuria vindicarunt.* * Timendum enim videtur 10
Principibus, ne injuriæ & insidiæ, quas quidam Pseudo-Catholici Monasterijs inferunt, toti Ecclesiæ & Imperijs suis periculosæ sint, quando nimirum conculcato statu Ecclesiastico prævaleat *carnis libertas* ut vocat Apostolus *ad Gal. 6. 13.* bona ejus diripiuntur ad luxum, exulat pietas, cum pietate fides, (teste eod. Apost. *ad Timoth. c. 1. v. 19.* ibi *repellentes conscientiam circa fidem naufragaverunt. &. c. 3. v. 9.* ibi: *habentes mysterium fidei in conscientia pura.*) cum fide pax & rerum omnium tranquillitas.

Sed unde tam sancto instituto varias calumnias impingunt Monacho-Mastyges? referam causas, quas opinior principaliores. *Prima* est *malitia*, ex qua non tam Religiosis, quàm Religioni & pietati inimici sunt; *quid mirum* inquit D. August. epist. 136. *Si homines servis Dei detrahunt, & qui eorum vitam pervertere non possunt, famam decolorare nituntur, cum ipsum Deum Dominum eorum quotidie blasphemare non cessent, cum eis displicet, quicquid contra eorum voluntatem facit.*

Secunda causa est, quòd à Religiosis ex Monasterio dimissis (quos haud dubiè nonnunquam expediret intra claustra retinere *instruendo eos in spiritu lenitatis, ad Gal. 6. ad Tim. 2.* vel alijs medijs cohibendo, ne cum scandalo & despectu Ordinis vagari cogantur. *vid. c 7. de Offic. Ord. & c. ult. de Regul.*) aut alijs *particularibus* delinquentibus faciunt illationem *universalem* ad alios. Sed *cùm diligentibus legem Dei non sit scandalum, Psal. 118.* advertant pij fideles, quòd in omni statu mali bonis permixti sint, potiusque juxta monitum D. Hyeron. Ep. 34. *respiciant Paulum confitentem, quàm Iudam negantem.* Et si Ecclesia *tota pulchra & sine ruga & macula* dicitur *Cant. 4. & ad Ephes. 5.* licet in ea plures sint mali, qui per *spatiosam viam* descendunt, quanto minus decedere debet honori Monasteriorum, in quibus rariores sunt mali, quam boni. Quòd si in uno aliquo Monasterio omnes, quod absit, mali forent, non tamen id Religioni imputandum, sed Pastorum negligentiæ, nec propterea desperandum, quia sub alio gubernaculo disciplina restaurati valeat.

Tertia causa est *suspicio*, tantùm eorum, qui

omnes *suo pede*, id est, ex suismet pravis inclinationibus metiuntur. Nescio, an in quibusdam malus vitiorum habitus plus impellat ad malum, quàm in alijs bonus virtutum habitus & sancta educatio retrahat: & impellat ad bonum: somnus causatur somno, supprimitur vigilantiâ: ignis generat ignem, perit, nisi nutrias. Et hoc est, quod superius *in Nov. 5. in præfat.* dixit Justin. Imp. *quòd vita monachalis faciat hominem humanis cogitationibus celsiorem.*

Quarta causa est, quòd plerique sibi imaginentur, Religiosos statim ut convertuntur, debere esse *perfectissimos*, sibi autem licere pro libitu vivere. Decet haud dubiè, ut Religiosi bono exemplo & vitæ sanctimoniâ sæcularibus præluceant, quò majorem erga ipsos reverentiam & confidentiam habeant, *nihil enim est*, inquit Concil. Trid. *sess. 22. de Ref.* cap. 1. *quod alios magis ad pietatem & Dei cultum assiduò instruat quàm eorum vita & exemplum, qui se divino*
21 *ministerio dedicârunt, &c.* Intrim considerent sæculares, Monasteria esse scholas virtutum, in quibus, sicut in litterarijs, aliqui citiùs, aliqui seriùs proficiunt, aliqui prorsus deficiunt, non tamen idcirco scholæ damnandæ, in quibus plurimi proficiunt. Audiant etiam S. Basilium *in Constit. Mon. 7. Sæculares*, ait, *nescio quam opinionem de Religiosis ceperunt, quasi una cum statu ipsam etiam naturam mutarint, & aliam quandam induerint plane ab humana diversam, ut perinde ac si carne & corpore carerent, ita eos nullis aut ferè nullis cibis uti velint &c.* Et *in sermone de rerum abdicatione* idem S. Basilius inquit, *an non tibi videntur etiam matrimonio junctis lata fuisse Evangelia? vides igitur, non à Monachis modo, sed etiam ab ijs, qui uxorem habuerint, rationem exactum iri, utrùm ex Evangelij præscriptis vixerint, &c.* Item S. Chrysost. *in lib. 3. contra Monast. vitæ vitup. Hoc est planè* dicit, *quod orbem universum evertit, quòd Monachis opus esse arbitramur summâ bene vivendi diligentiâ, cœteris autem licere negligenter vivere.* Et post pauca: *cùm* Christus *jubet per angustam viam ingredi, non Monachos solos, sed omnes omnino homines eo imperio convenit, &c.*

22 *Quinta causa* est *invidia temporalium bonorũ*, quæ Monasteria possident. Mira res! Sæcularibus utcunque impendant divitias, non invident, Monasterijs quæ aliquot sæculis cum magna Ecclesiæ utilitate steterunt, & à quibus ipsi eorumve parentes aut liberi multa beneficia spiritualia & temporalia acceperunt, vel accipere possunt, invident. Sanè Apostolus *1. ad Cor.* vult servos Dei *sine solicitudine esse*, ut Deo liberius & integrius vacare possint, quod fit à temporali sustentatione sufficienter provisi sint. Qualiter autem applicentur temporalia Monasteriorum reditus, præter eos, quos Principibus terræ quotannis in magna quantitate tribuunt, dicemus inferius *Privil. II. n. 3.* ob quas pias expensas, quas ibi enumerabimus, præsertim verò charitatis erga indigentes officium, plane credendum est, singulari Dei benedictione reditus Monasteriorum non tantùm non minui, sed lata etiam incrementa sumere. Denique hæc hominum *malevolentia*, quæ semper invenit cavillationes (juxta illud Matth. 11. *Venit Ioannes neque manducans neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet, venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax & potator vini &c.*) & adversus quovis pios Ordines sua prætendit gravamina, rectius ij, quos fidelibus contemnitur.

Postremò ex his omnibus ad nostrum propositum infero & concludo: si Monasteriorum Institutum tam antiquum, & per ea tantus Dei honor, tanta animarum salus, tantus Ecclesiæ splendor & utilitas procuratur, imò si ipsum sæculare Imperium non modicas vires sumit, dum non tantùm olim Religiosorum operâ multarum gentium barbara duritiem ad fidem & jugum mitigata est, sed etiamnum hodie multorum effrœnis temeritas sanctâ Religiosorum instructione melius nonnumquam cum ingenti Reip. bono, quam vindice gladio cohibetur, dum ex publicis privatisque Religiosorum scholis ad obediendum Deo & Imperatori vita subjectorum informatur, *auth. habita C. ne filius pro Pat.* ac Viri illustres ac Patres Patriæ efformantur: Si inquam, hæc ita se habent, nemo sanè bonæ mentis negarit, Monasteria summum in jure & apud Christianos *favorem*, *omniaque Privilegia*, quæ hic expressimus, & *alijs favorabilibus causis* (de quibus singulatim Priv. XXXVI. dicemus) conceduntur, jure optimo promereri. Jam ergo rem ipsam aggrediamur, & singula privilegia, quæ *ex jure communi* deduci possunt, referamus.

PRI-

PRIVILEGIUM I.

Pro construendo vel ampliando Monasterio potest aliquis cogi ad vendendam domum vel fundum suum.

1. *Extenditur Privilegium etiam ad venditionem servitutis, & partis in re communi.*
2. *Restringitur, ut non procedat cum magno damno alterius.*
3. *Quis sit executor hujus Privilegij.*

VT ordiamur à fundamentis, præmittimus hoc insigne Monasteriorum Privilegium, quod cum Baldo & Ang. in *L. 1. ff. sol matr.* Felin *in c. omnes. dist. 1.* tradunt communiter DD. & fundatur in *L. si quis sepulchrum ff. de Relig. & sump. fun.* ubi licet disponatur de sepulchro & via, eadem tamen ratio & favor religionis, qui pro sepulchris facit, etiam circa monasteria & quidem urgentius stringit.

1 Ampliatur hoc assertum, ut Vicinus possit cogi ad vendendam monasterio servitutem *altius non tollendi*, saltem quatenus indiget monasterium: quia eadem iterum est ratio, quæ de via ad sepulchrum in *d. l. Si quis sepulchrum* Riccius *p. 1. decis. 138.* Item ut socio mandante construi Ecclesiam in domo vel fundo communi teneatur alter socius vendere partem suam; sicut si servo communi legata est libertas ab uno socio, tenetur alter partem vendere, *l. 1. C. de Com. serv. manum. junct. §. fin. 3. de Donat.* Baldus *ibidem.* Laur. de Franch. *de controver. inter Ep. & Regul. p. 2. n. 446.*

2 Verum ad æquitatis moderamen restringendum est hoc privilegium, ut non procedat si quis ex venditione domus nimis magnum detrimentum, quod commodam æstimationem prudentis viri non reciperet, paretetur, v. g. si insignia Palatia nobilis familiæ demoliti deberent, vel aliunde antiquitas aut excellentia ædificij singularem splendorem Civitati conferret, &c. Desumitur hæc limitatio *ex sape d. L. siquis sepulchrum.* ibi: *Iudex de opportunitate loci prospiciat, ne vicinus magnum patiatur detrimentum.*

3 Sed quis erit judex competens ad exequendum hoc Privilegium? Respondeo non tantum esse Magistratum sæcularem loci, sed etiam ipsum Episcopum, qui mediantibus Censuris potest & debet privilegia Ecclesiarum defendere. Franch. *d. l. n. 440. & 442. in rubricis.*

ADNOTATIO.

HOc Privilegium multis durum visum est, eò quòd *in L. si quis sepulchrum. de Relig. & sumpt. fun.* tantum agatur *de via* vendenda *ad sepulchrum*, quæ minoris est præjudicij quàm domus; & privilegium alteri præjudicans non sit extendendum &c. &c. repeto, quòd etiam supra *n. 2* monui, ante omnia incumbere officio Judicis de tali loco providere, ne Civibus damnum inferatur. Si autem Monasterium speretur utile futurum Civitati (sed non utique semper expedit, nova Monasteria ædificare, & novos Religiosos assumere) ad augendum Divinum cultum & pietatem hominum, aut studia litteraria, non video, quare utilitas publica non sit præferenda privatæ: tamen idem fieret, si contra hostem carnalem civitas munienda, & domus alicujus pro munitione necessaria foret, quare non similiter, si civitas muniatur Divino cultu contra hostes spirituales.

Ad contraria dico: licet sit minus præjudicium in *via*, tamen major utilitas est in *Monasterio*, & saltem hoc habetur ex illa *L. siquis*, quòd favor Religionis faciat exceptionem à regula, *leg. invitum C. de contrah. empt. & L. nec emere C. de Iure. delib.*

Ad alterum respondi *priv. XXXVI. n. 2.* Potest hic addi instantia de extensione in favorabilibus causis, quòd successio Legitimatorum *per subsequens matrimonium* ex unanimi DD. sententia extendatur ad feuda, majoratus, &c. licet matrimonium in articulo mortis contractum

ctum sit, quidquid ex hac sententia alijs heredibus præjudicetur, neque apertis juris textibus aliquid decisum sit.

PRILEGIUM. II.

Monasteria sunt exempta à Jurisdictione & exactione sæcularium Dominorum.

1. *Non potest defendi consuetudo contra immunitatem Ecclesiasticam.*
2. *Quando verum sit, legem non acceptam non ligare.*
3. *Qualiter applicentur reditus Monasteriorum.*
4. *Benedictio Moysis supra Ecclesiasticos.*
5. *Argumenta, quibus probatur immunitas Ecclesiastica esse Iuris divini.*
6. *Respondetur ad contraria.*
7. *Qualiter exactio facienda ab Ecclesiasticis in publica necessitate.*
8. *Quando Ecclesiastici subjacent exactionibus Principium sæcularium.*

MAximum hoc Privilegium omnibus Ecclesiasticis & Ecclesijs competens annis singulis in die *Cœna Domini* renovat, & cum fulminatione excommunicationis contra inobedientes promulgat S. Pontifex. Multis non sapit hoc *Cœna* ferculum, sunt *de invitatis excusantibus.* Sed an propterea excusati? Consuetudo est in contrarium, inquiunt, lex non recepta non ligat. * Sed considerent hoc exemptionis privilegium esse *Iure divino* statutum, ut apertè declararunt Pontifex & Concilium Trid. *S. 25. de refor. c. 20. c. nimis de Iurejur. c. quanquam, de Cons. in 6.* Contra jus divinum autem consuetudo quæ tantùm ab hominibus introducitur, operari nihil potest, nec valet quæ in detrimentum Ecclesiarum tendit, *cap. 1. de consuet.* * Deinde fatemur pro regula circumferri, legem non receptam non ligare: sed id verum, si vel lex debitè promulgata, vel dissimulante legislatore in usum ueducta non sit. At verò si legislator instet & urgeat, legem suam recipi præ errim, quæ ex *Iure divino* obligat, sanè non cap mus, quomodo in potestate subditorum obed entiam debentium sit, legem recipere vel reijcere. * Sed abutuntur divitijs ajunt; Vah! [illegible] *amaritudinis?* Quare non dicunt, replent conventus numerosâ fratrum coronâ, ubi non longis abhinc annis maximus defectus erat, augent chorum & divinas laudes, accumulant preces pro salute Reipub. [illegible] tur magnis sumptibus Religiosi ad studia, [illegible] duntur apti ad curam animarum, ad defectionem fidei & Ecclesiæ, ad instituendam bonis artibus juventutem, quam in multis omnibus, proprijs consequenter non modicis aluat expensis, in peregrinos & pauperes largam hospitalitatem exercent. Anne bona consequentia, nonnulli sæculares abutuntur divitijs ad luxum, ditant exteras nationes cum evisceratione Patriæ fructum referentes modicum aut nullum (ubi fœlicibus illis sæculis in Ecclesias, in Hospitalia, in pauperes liberali pietate usi fuerunt) ergo ne suis bonis spoliandi? Si Beneficiatus vel Prælatus Ecclesiæ malè in rebus Ecclesiasticis versetur à Patrono commonendus est, & datâ perseverentiâ apud legitimum ejus Superiorem pro correctione insistendum, non spoliandum, *c. filijs 6. q. 7.* * Sane ad Ecclesiasticos [illegible] Levitas novi Testamenti pertinet illa Benedictio aut Prophetia, quam *Deut. 33.* Moyses moriens pronuntiavit super Levi: *Ponent thymiama in furore tuo, & holocausta super altare tuum: Benedic Domine fortitudini ejus, & opera manuum illius suscipe, percute dorsa inimicorum ejus, & qui oderunt eum, non consurgant.* Porrò ut id, quod superius obiter attigimus, videlicet hanc exemptionem Ecclesiasticorum esse *Iuris divini* paulò deductius remonstremus, videamus quibus rationibus id solidetur.

Igitur in primis nemini dubium est Levitas in veteri Testamento & res eorum jure divino exemptas & ab omnibus oneribus immunes fuisse, *ut constat c. 3. & 18. Num. ex cap. [illegible] Exod. Vers. 12. junct. cap. 1. vers. 47.* hoc autem statutum non tantum fuisse *cæremoniale* sed etiam ex parte *morale*, consequenter eorum obligans *in novo Testamento*, inde studet potest, quod naturali rationi conveniat, quod Ecclesiastici novi Testamenti, qui in locum Levitarum successerunt, & Deo specialiter dicati, *& in sortem ejus vocati sunt*, à sæculo & mundana potestate eximantur; prout in fine dicimus præceptum de *sanctificando Sabbatho* partim *cæremoniale*, partim *morale* fuisse: in quantum scilicet naturalis ratio exigebat quo-

dam dies in honorem & cultum sui Creatoris specialiter deputare. Deinde in novo Testamento id non obscurè per Christum innovatum est, dum *Matth.* 17. tantùm ad evitandum scandalum (*ne autem scandalizemus eos*, inquiens, *Vade &c.*) pro se & Petro tributum solvit, de cætero autem se & Petrum & in Petro tanquam Capite & Primate Ecclesiastici status omnes Ecclesiasticos *liberos* pronuntiavit, ergo *liberi sunt filij*. Junge vers. Psal. *Ego dixi dij estis & filij excelsi omnes*, quem & alios hujusmodi textus de *Sacerdotibus* SS. PP. accipiunt *c. Sacerdotibus* 11. *q.* 1.

Demum sufficit nobis ad dicendum aliquid *Iuris divini* authoritas, Concilij & Pontificis & sic Ecclesiæ consensus, sive deinde id habeat ex traditione sive ex revelatione juxta illud Pauli *ad Thessalon. 2. cap. 2. Tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem sive per epistolam nostram.* 6 * Unde hoc argumentum: *non est scriptum in sacris literis, ergo non venendum*, semper Ecclesia tamquam *hæreticum* rejecit. Quod verò adversarij respondent cit. textus juris accipiendos esse in eum sensum, quòd exemptiò Ecclesiasticorum *originaliter* sit juris divini, id est, fuerit in veteri Testamento ad eum modum, quo decimæ juris divini dicuntur *in c. Parochianos X. de Decim.* profectò tota nimis est interpretatio, quomodo enim absolutè & sine distinctione hodie dicitur *Iuris divini*, quod hodie non est Juris divini & olim tantùm fuit? Instantia de decimis nihil ad rem facit, quia Decimæ non tantùm olim, sed etiam hodie Juris divini sunt, saltem in quantum congruæ sustentationi Cleticorum necessariæ sunt, ut latè probat Azor. *p.* 1. *l.* 7. *c.* 23. Patiter non suffragatur contrariæ sententiæ, quòd Paulus *Actor.* 25. ad Cæsarem appellârit & ab eo se velle judicari dixerit: nam præterquam, quod non erat tunc alius, qui Paulum posset liberare ex potestate Judæorum, quam Cæsar, nihil fuit inconveniens, quòd ad Cæsarem tanquam Ordinarium Judicem Judæorum & Romanorum, à quibus patiebatur injurias, appellârit; cùm etiam hodie Clerici possint de suis malefactoribus laicis coram Judice sæculari agere, *c. cum sit generale 8. de For. compet.*

7 Quid ergo si necessitas vel utilitas publica sit, non tantùm statum Laicorum sed etiam Monasteriorum concernens v. g. cùm Patria ab hostibus defendenda, &c. anne nihilomagis Monasteria contributionibus onerari poterunt? R. in similibus casibus, cùm is qui sentit commodum, æquum est, ut sentiat & onus; ideo etiam Ecclesiastici suam partem conferre debebunt: non tamen soli, neque ex authoritate Magistratus sæcularis, sed si Laicorum non sufficiant facultates, Prælati Ecclesiastici rogandi sunt, ut suis subditus collectas imponant, & quidem si periculum in mora non sit, etiam S. Pontifex prius consuli debet, cujus interest communibus, utilitatibus Ecclesiæ providere, ut expresse habetur in *c. non minus, & c. adversus, 7. de Immun. Eccles.*

Si tamen ex bonis antequam ad Ecclesias 8
pervenerint, certa & determinata quædam onera vel tributa Principibus sæcularibus fuerint pendi solita, ea ex communi DD. sententia etiam imposterum persolvi debent, quia res transit cum suo onere, tex. *in c. tributum & seq. 23. q. 8.* notanter loquor de exactionibus & de oneribus *certis & determinatis*, ut excludantur exactiones extraordinariæ pro arbitrio Principis imponendæ.

In bonis quoque feudalibus, quæ Ecclesiastici à sæcularibus Dominis recognoscunt, certa Jurisdictio Domino directo competit, alia non absolutè, sed sub certis reservationibus talia bona in Ecclesiasticos transeunt, *c. extrà missa. De foro comp. &c.*

ADNOTATIO.

Quòd exemptio Ecclesiasticorum sit *Iuris divini*, pluribus explicat Martha *de jurisd. p. 2. c. 6.* Dices, ergo Prælati peccant contra Legem divinam dando aliquid principibus sæcularibus. R. Si absque gravi causa hoc privilegium negligant Prælati assentiendo exactionibus sæcularium, peccabunt utique *c. 3. de Immun. Ecc. in 6.* si verò ex recusatione gravis mali periculum eis immineat, non peccabunt, quamvis enim transgressio divinæ Legis *præceptivæ* ex nullo metu concedatur, secus tamen est in Lege divina *permissiva* seu *privilegiante*, quæ directè obligat Laicas potestates, & ptivilegio afficit Clericos. Id ipsum docemur exemplo Christi *Matth.* 17. qui ad evitandum scandalum contra ptivilegium Divinum tributum solvit.

Ad n. 3. circa fin. ditant exteras nationes &c. Non improbo peregrinationes, quæ virum perfectum reddunt, *sapiens enim in terram alienigenarum gentium pertransiet. Eccl. 36.* sed eas, quæ fiunt maximis apparatibus & sumptibus, quibus de imprudenti œconomia vel apud exteros ludimur, & permittuntur Juvenculis, qui antequam maturæ & se regentis ætatis sint, studiàque (quibus in provincijs ob varias distractiones parùm invigilant) cum fructu absolverint, nihil quod statutum Politicum & utilitatem Patriæ, sed meras vanitates observant, reversi nec togæ accomodi, quia illiterati, nec sago, quia effœminati.

Ad num. 8. Exactio ista fortassis provenit ex pactis antiquis, quando principes occupantes terras bello dederunt subditis terras *in feudum vel allodium* sub pactis, ut ad sui sustentationem quotannis aliquid contribuerent, & in bello sibi succurrerent, ipsi verò principes Patriam defenderent. Undè non statim sequitur: Princeps petit exactionem *ab antiquo* solvi solitam, ergo exercet jurisdictionem in Clericos; quia exactio non est semper actus jurisdictionis, aliàs nec creditor à debitore petere posset.

Pluribus hoc Priv. II. exaggerandum quidam putârunt, ajunt enim, quòd Laicis multa millia, imò milliones possidentibus, & pluribus amplissima stipendia in Principum aulis ob inutile servitium aut artificium habentibus prætermissis: onus maximum Ecclesiasticis imponatur, contra *c. adversus. de Imm. Ecc. & c. non minus. eod. tit.* ubi Pontifex dicit, quòd sub quibusdam potestatibus sæcularibus deterior videatur conditio Sacerdotij Christiani, quàm olim Iudaici sub Pharaone, qui reliquis Iudæis in servitutem actis, Sacerdotes eorumque possessiones in libertate permisit. Sed malo hanc provinciam alij, quibus melior dicendi facultas, subeant.

PRIVILEGIUM III.

Monasteria sunt exempta à lege Diœcesana Episcopi.

1. *Quæ dicatur Lex Iurisdictionis.*
2. *Quæ Lex Diœcesana.*
3. *Monasteria quoad exemptionem à Lege Diœcesana habent fundatam intentionem in jure. Sunt tamen aliqui casus excepti.*
4. *Contra exactionem portionis Canonicæ valet præscriptio 40. annorum.*
5. *Quid de charitativo subsidio.*

POtestatem Episcopi, præterquam quod principaliter dividatur in Potestatem *Ordinis* & potestatem *Iurisdictionis*, etiam distingui in legem *Diœcesanam* & legem *Iurisdictionis*, vulgo notatur ex *c. dilectus. 18. de Off. Ord.* sed in exponenda ista distinctione multum laborant DD. ut videre est apud Pan. *in eod. cap. dilectus num.* 4. Communiter tamen recepta est interpretatio Glossæ in *dict. cap. dilectus.* & Sylv. *in V. Episcopus num. 8.* * Ubi censent ea, quæ in *dando* consistunt, id est, quæ Episcopus *dare* debet, sive jam sint de potestate *Ordinis*, ut dare confirmationem, Ordines, consecrationem, &c. sive de potestate *Iurisdictionis* ut conferre beneficia, dare curam animarum, sententias judiciales, referenda esse ad *legem Iurisdictionis*, latiùs nimirum accepto vocabulo *Iurisdictionis*, ut etiam ea, quæ Ordinis sunt, comprehendat quatenus scilicet Episcopus potestatem *Ordinis* exercere non potest nisi in quo *Iurisdictionem* habet.

Illa verò quæ consistunt in *recipiendo*, id est, quorum recipiendorum Episcopus jus habet, cujusmodi sunt exactio Cathedratici, quarta Mortuariorum, quartæ Decimarum, Charitativi subsidij &c. ad *legem Diœcesanam* pertinere sentiunt.

Igitur ab hac *Lege Diœcesana* omnia Monasteria regulariter exempta sunt, non verò à *Lege Iurisdictionis*, nisi etiam quoad istam speciale privilegium haberent *c. 1. 10. q. 1. c. cum pro utilitate. c. ne pro cujuslibet. 16. q. 1.* Dum autem, *regulariter*, nimirum in omnibus casibus in quibus expressè contrarium non reperitur statutum. * Habent ergo hac in parte Monasteria fundatam intentionem in Jure, ut si ab ipsis aliqua exigantur, quæ ad Legem Diœcesanam pertinent, non ipsa suam exemptionem, utpote quæ ex jure communi patet, sed Episcopus objectionem & exceptionem à regula probare debeat. Reperitur autem talis exceptio in duobus casibus, scilicet si Episcopus visitet Monasterium, ut ipsi detur *procuratio*, id est, ab intra pro tempore visitationis, *c. sopitæ, &c. venerabili. De Cens.* Item si quid Monasterijs legatur, de hoc legato pio *Canonica portio* [illegible]

quam

quarta pars Episcopo debetur. *c. requisivisti. v. secus autem. De testam.* quòd tamen hodie passim in desuetudinem abijt, * dum Monasteria contra hanc Episcopotum exactionem præscripserunt, quòd autem talis præscriptio valeat & cursu quadraginta annorum compleatur, textus est expressus *in c. de quarta. X. de præscript.*

5 De *Charitativo subsidio*, quod Episcopi pro publica necessitate vel utilitate suæ diœcesis vel Ecclesiæ Cathedralis à subditis suis Ecclesiasticis exigere possunt *juxta c. cùm Apostolus 6. de Cens.* dubitatur, an etiam à Monasteriis rectè petatur? rationem dubitandi facit tex *in Clem. 1. de excess. prælat.* ubi dicitur, quòd *Episcopi in exigendo charitativo subsidia ab exemptis eorumque subditis excedant nimium contra eos.* Unde a contrario videtur inferri posse, quòd moderatum subsidium à Monasteriis & quibuscunque exemptis exigi valeat. Negativa tamen sententia verior est, quia *Charitativum* subsidium accensetur *Legi Diœcesana* teste Innoc. in *c. 1. de statu Monach. n. 2.* Gloss. & Joan. And. *in d. c. cùm dilectus de Offic. Ord.* & non reperitur aliqua expressa exceptio, quin ab eo Monasteria exempta sint. Nec concludit argumentum à *contrario*, quando ex eo resultat jurium correctio. Everhard. *in loco à contrario.* Textus ergo *d. clem. 1.* sumit suam interpretationem ex *Clem. 1. de Cens.* & intelligitur de Monasteriis & exemptis habentibus Parochias, quæ exemptæ non sunt, & ex quibus, antequam ad Monasteria pervenirent, jura Episcopalia persoluta sunt, quæ propterea cum suo onere ad Monasteria transiverunt, nisi vel privilegio vel præscriptione aliud obtentum sit. *c. ex ore. de Privileg.*

ADNOTATIO.

AD *n. 5.* Sententiam nostram de Chatitativo subsidio cum pluribus cit. docet Barb. *de off. Ep. p. 3. alleg. 87. n. 45.* Dices, si Princeps læcularis potest onerare Monasterium ob necessitatem publicam, ergo etiam Episcopus? Item si utilitas sit totius Diœcesis, redundabit etiam in Monasterium, & consequenter, qui sentit commodum &c. *n. 1.* Sicut Princeps potest onerare Monasteria in defectu Laicorum, & ex licentia Pontificis, ita idem non est negandum Episcopo, si aliorum subditorum Ecclesiasticorum non sufficiant facultates, & licentia Pontificis accedat, sine qua privilegium juris communis Monasteriis auferri non potest. *n. 2.* Illam Regulam, *qui sentit commodum &c.* habere locum, nisi sit specialis exceptio, aliàs etiam Diœcesani Laici tenerentur *ad charitativum subsidium*; quod tamen est contra communem sententiam DD. nisi Diœcesani sint simul subditi temporales, ut in hac Diœcesi Salisburgensi. Consuetudinem autem vel præscriptionem posse aliquid valere hac in re negare non audeo.

PRIVILEGIUM. IV.

Monasterium tollit irregularitatem ortam ex defectu natalium.

1. *Procedit privilegium etiam quoad ordines ab illegitimo sine dispensatione susceptos.*
2. *An ad consequendum hoc privilegium necesse sit facere professionem, relinquitur sub dubio.*
3. *Episcopus potest in jure dubio dispensare aut declarare.*
4. *Bulla Sixti V. de illegitimis sublata per Gregorium XIV.*

QUòd nati extra legitimum matrimonium ad Ordines promoveri non possint, certi & indubitati juris est, *t. t. de filiis Presb. non ordin.* sed non minus certum est *ex c. 1. jam d. 1.* quòd illegitimus Monasterium ingressus hoc ipso ad omnes sacros Ordines suscipiendos habilitatus sit, ita tamen, ut Prælaturam non accipiat; quo nomine etiam beneficia curata intelligit Pan. *in eod. c. 1.* Tamb. *de Iure Abbat. tom. 1. disp. 5. q. 14. n. 3.* Vid. Nav. *Consil. 6. de filiis Presb.* Hoc privilegium DD. duobus modis notabiliter extendunt. * 1. quòd non tantùm procedat quoad Ordines suscipiendos, sed etiam quoad usum Ordinum susceptorum, si fortassis illegitimus non habitâ dispensatione super natalibus ante ingressum Ordines suscepisset. Nec obstat, quòd dispensatio contra Jura sit strictæ interpretationis: quia intelligitur de dispensatione concessa particulari personæ & per rescriptum, non autem de dispensatione concessâ per legem communem & favore Re-

ligionis, Barb. *ad d. c. 1. n. 2. vers. deinde colliges.*

2 II. Nonnulli cum Fr. Emman. *qq. Regul. tom. 1. q. 13. art. 4.* & Roderiq. *in compend. qq. Regul. resol 76. n. 7.* asserunt, irregularitatem non solùm tolli per professionem, sed etiam per solam susceptionem habitûs religiosi, adeoque professione etiam non secutâ, vel annullata, sublatam tamen censeri irregularitatem, sicut de illis, qui ex Societate Jesu post simplicia vota edita dimissi ab ijsque absoluti sunt, docet Sanch. *in præcept. Decal. tom. 2. lib. 1. c. 5. n. 14.* Istàm sententiam non impugno, quia Privilegium Religionis est à nominatis DD. traditum; & juvari potest ratione, quòd jura non expresse requirant professionem, aliunde autem constet, quòd appellatione Monachi vel Religiosi in favorabilibus quandoque veniant Novitij, ut quoad Privilegium Canonis & fori. Nec approbo, quia displicet multis DD. citatus à Barb. *d. c. 1. n. 2.* videtur enim non gaudere favore Religionis, qui eam deserit, nec Religiosus aut Monachus esse cum effectu, qui Professionem non fecit. Valeat proinde hæc sententia apud Episcopos ordinantes quantum valere potest, fortassis huc accommodare licebit illam doctrinam, quam tradit Garc. *de benef. p. 7. c. 2. n. 10.* Sa. *V. dispensatio n. 1.* Laym. *in Th. Mor. de legibus c. 22. n. 4.* quòd scil. Episcopus possit in jure dubio in gratiam alicujus dispensare, aut certè declarare, atque alterutram sententiam amplecti.

3 Illud quoque hìc admonendum est, quòd quidem Sixtus V. illegitimis prohibuerit Religionis ingressum, & ita hoc privilegium quasi irritum fecerit, attamen Greg. XIV. eam Sixti constitutionem per Bullam *Circumspecta Romani &c.* revocaverit.

PRIVILEGIUM V.

Monasterium facit irregularitatem contractam ex Ordinibus furtivè susceptis dispensabilem per Abbatem.

1. *Ordines furtivè suscipiens est irregularis.*
2. *Quando dicantur Ordines furtivè suscepti.*

QUamvis in irregularitate præter Summum Pontificem ordinariè nemo dispensare valeat *c. 1. de Sent. & re jud. in 6.* favore tamen Religionis est constitutum, ut si quis furtivè Ordines susceperit, idque Ordinator sub excommunicatione anathematis prohibuerit, talis quidem nec in susceptis ministrare, nec ad altiorem posse promoveri; sed si Monasterium ingrediatur, concedatur non tantum Episcopo, sed etiam Abbati cum eo dispensare, *c. 1. & 3. de his qui furt. ord. susc.*

Dicitur autem *furtivè* quis Ordines suscipere quatuor modis: I. quando sine consensu Episcopi aut Examine in numerum ordinandorum irrepit. II. Quando præter minutos ordines eâdem die etiam Subdiaconatum accipit. III. Quando quis eâdem die ad duos sacros Ordines se ingerit. IV. Quando per saltum, id est, omisso alio Ordine, v. g. Diaconatu ad Presbyteratum promovetur. Vall. *d. t. n. 1.*

ADNOTATIO.

Adnum. 1. Hodie in *irregularitate* dispensat Episcopus, si otiatur ex delicto occulto, aut Ordinum furtiva susceptio occulta sit, Trid. *Sess. de Reform. c. 6. & ibi* Barb. *in collect.*

PRIVILEGIUM VI.

Monasteria sunt exempta à solutione decimarum de Novalibus ac de Hortis, quos ipsa colunt, & animalibus quæ nutriunt.

1. *Per specialia privilegia immunitas ista amplè extenditur.*
2. *An habentes generalem communicationem privilegiorum participent etiam privilegio exemptionis à decimis.*

PRivilegium istud in Jure communi omnibus Monasterijs & Religiosis concessum *c. ex parte 10. de Decim.* Extra jus commune autem per speciales Bullas multi Ordines Religiosorum sunt exempti non tantum in Novalibus, sed etiam quibuscunque terris, quas sibi laboribus & impensis colunt. Sicut de Religiosis Congreg. Cassin. Camaldunensibus, Præmonstratensibus, Carthusianis & aliis attestatur Barb. *d. c. ex parte n. 5.* Utrum autem habentes generalem

talem communicationem privilegiorum cum ejusmodi privilegiatis Ordinibus communicent etiam in specie privilegium exemptionis à solutione decimarum tradidi in *Lib. III. Decret. Tit. de Decimis §. 3. n. 45.* ubi dixi id regulariter negandum, eò quòd exemptio à decimis propter præjudicium Parochorum sit difficilis & non comprehendatur in generali concessione *arg. c. qui ad agendum. de Procurat. in 6. & c. nuper de Decimis*. Dico tamen *regulariter*. Nam si communicatio exprimat aliqua præjudicialia ptivilegia saltem in genere, vel adsit talis ampliruido verborum, ut significet mentem communicantis se extendere ad omnia, præsertim si habeat annexam clausulam: *quorum tenores &c.* atque Monasterium habens communicationem, sustineat multos labores in Ecclesia prædicando, docendo, & Sacramenta ministrando, his, inquam accedentibus circumstantijs dicendum est, in generali communicatione Privilegiorum etiam Privilegium immunitatis à solvendis decimis comprehendi. Pasqual. ad Laur. De Franch. *de controv. inter Epist. & Reg. p. 2. q. 72. n. 10. & seqq.*

ANOTATIO.

VIdebitur fortassis huic privilegio derogatum per *c. nuper. de Decim.* aut per *c. 1. in fin. V. S.* verum in *d. c. nuper.* tantum tollitur privilegium, quod Cistercien sibus competebat, ne de quibusvis possessionibus, non tantùm *Novalibus* si eas propriis sumptibus excolerent, tenerentur decimas dare. In *c. 1. de V. S.* advertit Gl. quòd ibi Pontif. loquatur de fratribus Templariis & Hyerosolimitanis, qui sunt Laici sine ordine Clericali, ut solvant decimas, non quibuscunque Parochis, sed quodammodo sibi ipsis, seu Clericis sui Ordinis.

PRIVILEGIUM VII.

In Monasterijs potest quilibet sibi aut suæ familiæ eligere Sepulturam.

1. *Hodie hoc Privilegium etiam alijs Ecclesijs communicatum est.*
2. *Quid debeatur Parocho ex iis, quæ Monasterio occasione funerum obveniunt.*

ANte Decretalem Bonif. VIII. quæ habetur in *c. 2. de Sepult. in 6.* poterat hoc assertum inter specialia Monasteriorum Privilegia melius, quàm hodie computari. Etenim de Jure antiquo pluribus placuit, neminem posse dimissâ Ecclesiâ suâ Parochiali alibi eligere Sepulturam, nisi in loco Religioso seu Monasterio, ubi crebrius divina Officia celebrantur, sicut insinuat textus *in d. c. 2.* & notat Glossa ibidem. * At verò hodie Bonif. VIII. concessit, 1
ut in qualibet Ecclesia etiam minus Religiosa electio sepulturæ valida censeatur.

Prætetea licèt de jure debeatur Parocho portio Canonica, id est, tertia vel quarta pars eorum, quæ à defuncto obveniunt loco electæ sepulturæ, *c. 4. cùm super. c. certificari, c. in nostra, de sepult.* Specialiter tamen excipitur *in c. fin. de Testam.* quòd non sit solvenda portio Canonica de his, quæ in specie pro fabrica Ecclesiæ, pro ornamentis, luminaribus, anniversario, septimo, vigesimo, trigesimo die, sive aliis ad perpetuum cultum divinum legantur. Imo per particularia privilegia & locorum consuetudines multa Monasteria vel nullam omnino portionem Canonicam, vel nonnisi de funeralibus propriè dictis (quæ scil. in eodem die cum funere deferuntur, uti sunt candelæ, pannus, oblationes &c.) exsolvunt, prout hæc & plura circa jus eligendi sepulturam retuli in *Lib. III. Decretal. Tit. de Sepulturis.* 2

PRIVILEGIUM VIII.

Monasteria gaudent immunitate locali.

1. *Quid sit immunitas localis.*
2. *Privilegia data Ecclesijs competunt etiam aliis piis locis.*
3. *Omnes malefactores regulariter defenduntur hac immunitate, sunt tamen quidam exceptι.*
4. *Hæc immunitas est tantùm Iuris humani.*
5. *In hac immunitatis materia prævalent SS. Canones legibus Civ.*
6. *Consuetudo etiam attendenda est.*
7. *Asylum competit etiam Ecclesijs non consecratis, pollutis, aut interdictis.*
8. *An ad amittendum asylum conjunctim requiratur*

quiratur, deliquisse in Ecclesia & simul spe immunitatis?

9. *Plura notabilia circa delinquentes in vel penes Ecclesias.*
10. *Duellantes an gaudeant immunitate.*
11. *Ecclesia non eripit jam vinctum in libertatem si per eam ducatur, conservat tamen profugum ex vinculis.*
12. *Notabilis exceptio à regula: spoliatus est ante omnia restituendus.*
13. *Clerici & Religiosi an gaudeant immunitate?*
14. *Quid de hæreticis & gentilibus?*
15. *Quid de excommunicato.*
16 *Vnde desumenda sint alimenta pro fugiente ad Ecclesiam?*
17. *An liceat circa Ecclesiam, in qua reus latet, Judici sæculari ponere custodiam militarem.*
18. *An à Judice sæculari possit puniri reus violenter abstractus aut expulsus?*
19. *Qualiter procedendum cum indignis hac immunitate?*
20. *Pœnæ violantium immunitatem localem.*

1 IMmunitas ista nihil est aliud, quàm *Jus Asyli* competens malefactoribus ad Ecclesiam confugientibus, ut inde per Judices abstrahi & pœna corporali affligi non possint, sed eorum pœna debeat in Ecclesiasticam commutari.

2 Licet verò hoc privilegium principaliter Ecclesiis datum sit, tamen etiam ad ipsa septa Monasterii ex communi sententia DD. extenditur, sicut & ad hospitalia & alia pia loca cum authoritate Episcopi erecta; quia regulariter omnia privilegia Ecclesiis data etiam talibus locis communicantur, *in L. omnia C. de Episc. & Cler.*

3 Porrò cùm hæc materia sit quotidiana & practica, examinabimus prolixius.

Pro certo inprimis tenendum est, quòd omnes regulariter malefactores, qui non specialiter sacris canonibus excipiuntur, hac immunitate gaudeant, ut inde abstrahi, & pœnâ ordinariâ puniri non possint, sed eorum pœna sit in aliam Ecclesiasticam commutanda *c. inter alia de Immunit. Ecclesiast.* Certum tamen etiam est ab hoc *Privilegio immunitatis & asyli Ecclesiastici* exceptos esse publicos latrones & nocturnos depopulatores agrorum, qui scilicet publicas vias obsident, & transeuntibus ex proposito insidiantur, aut nocturno tempore segetes in agris devastant & depopulantur. *d. c. inter alia.* Item illi qui *spe immunitatis* in ipsa Ecclesia vel ejus Cœmiterio mutilationes membrorum, aut homicidia committunt, *c. fin. ad tit.* Præterea ex jure novo videlicet Bulla Gregor XIV. incip. *Cùm alias* 7. constitutum est, quòd rei in crimine hæresis vel læsæ Majestatis, item asassini vel quicunque hominem omnino & per insidias (id est, veneno à tergo, de nocte aut aliàs nihil mali metuentem) occiderint, immunitate Ecclesiastica priventur. Unde per hanc Gregori constitutionem decisa est illa controversia, quæ ex jure veteri de homicidio proditorio, an tollat immunitatem, fuit diu multumque agitata, & cum illa consonat *c. 1. de homicid.* Ex his verò certioribus præmissis

Dubitatur I. Cujus Juris sit asylum Ecclesiarum; Naturalisne vel divini, an potius humani & positivi, ac proinde an contrario statuto vel consuetudine mutari possit? ut esse juris humani. Licet enim in Jure divino & naturali præceptum sit, Deum colendum & locis sacris reverentiam exhibendam, non tamen indè ad immunitatem reis præstandam infertur, cùm è contra etiam crimina coercenda esse omni jure naturali & divino statutum sit. Item licet etiam in lege veteris Testamenti civitates refugii constitutæ essent *Exod. 21. N. 35. & Deut. 4. cap.* illæ tamen Civitates potissimum tantùm illis, qui præter intentionem delictum perpetrârunt, patebant, ut ex tex. S. Script. apparet, & leges veteris Testamenti quæ morales non erant, sed tantùm cæremoniales & judiciales per adventum Christi expulsæ censentur *c. translatio. De constit. c. un. De Purif. post part.*

Quamvis autem circa hanc immunitatem non tantùm Juris Canon. sed & civiles Constitutiones habeantur *ut tit. C. de his qui ad Ecclesias. Item qui ad statuas confug. ut & Nov. 17. c. 1.* Si tamen inter LL. & Canones contrarietas reperiatur, etiam in foro sæculari Canones observare oportet, quia ad S. Pontif. & judices Ecclesiasticos spectat ea decidere, quæ ad Ecclesias earumque reverentiam & jura pertinent, *Cov. var. res. lib. 2. c. 20. n. 3.*

Hinc est, quòd licèt in *c. Nov. 17.* Raptores Virginum, adulteri & homicidæ quicunque immunitate priventur; id tamen observatâ juris Canon. dispositione non procedat, ubi ultra

specia-

specialiter exceptos omnes reliqui gaudere immunitate dicuntur quantumcunque gravia delicta perpetrârint. *cap. inter alia. 6. & ibi* Gl. *De Imm. Eccles.* Clar. *lib. 5. sent. c. 30. n. 9.* * Con-
6 suetudinem etiam in hac Immunitatis materia obervandum esse rectè monet Cov. *d. l. n. 4.* licet eandem notabiliter restringeret; tum quòd non sit Juris naturalis, aut divini, ut dictum: tùm etiam quòd hæc Immunitas non sit valde favorabilis, sed potiùs strictæ interpretationis ne, scelera maneant impunita & homines tantò audacius delinquant. Quare quod de Jure certum est, non tantum ipsas Ecclesias, sed etiam atrium in Majoribus Ecclesijs ad 40. passus, in minoribus capellis ad 30. circum circa immunitatem habere *c. sicut antiquitus, 17. cap. 4. de consuetudine* vix alicubi observatur. Zerola *in Prax Ep. p. 1. v. Immunitas §. 2.*

7 Dubitatur II. An etiã Ecclesiæ non consecratæ, pollutæ, vel interdictæ habeant hoc privilegium? Affirmamus, quia non ideo minus sunt pia loca ad cultum divinum erecta, & pollutio vel interdictum non provenit ex culpa Ecclesiæ sed aliorum. *cap. Eccles. 9. de Immun.* Host. *in sum. eod. tit. n. 9.*

8 Dubitatur III. An qui in Ecclesia delinquit, sed absque spe Immunitatis, fortassis ex rixa casu ibidem obortâ, vel è contra qui extra Ecclesiam delinquit, sed spe immunitatis studio facinus prope Ecclesiam perpetrans, quò citiùs ad eam confugere possit, gaudeat immunitate, adeòque *copulativè* requiratur, ut delictum *in Ecclesia* fiat, & simul *spe immunitatis*? Respondeo, quamvis nonnulli existiment S. Pontificem *in cap. fin. h. t.* illis tantùm denegare immunitatem, qui conjunctim & in Ecclesia delinquunt & spe immunitatis id faciunt. Verius tamen est, etiam alterutrum ex his sufficere nec defendi cum, qui vel *in Ecclesia* cogitans de Immunitate, vel extra tel *spe immunitatis* & cum intentione confugiendi ad eandem crimen admiserit. Etenim fundamentum denegatæ immunitatis in istis casibus illud est, quòd indignus censeatur defensione Ecclesiæ, qui Ecclesiam offendit, prout frustra legis auxilium invocat, qui committit in legem, *c. quia frustra. de Ejur.* Et privilegium metetur amittere, qui privilegio abutitur, & sub ejus prætextu delinquit, *c. Privilegium 11. q. 3.* quod sanè fundamentum in utroque jam recensito casu locum habere nemo est qui non facilè deprehendat.

Ulterius hîc quædam breviter subnotanda 9
sunt. I. quæ de homicidio in Ecclesia commisso dicuntur, tantùm exempli causa dicuntur, idemque est de furtis, adulterijs, alijsque delictis gravibus, ex quibus loco sacro specialis irreverentia infertur. II. qui in una Ecclesia deliquit, non defendetur tametsi ad aliam confugiat, quia qui unam Ecclesiam contemnit & offendit, omnes offendisse censetur. III. qui unum tantùm delictum in Ecclesia, extra eam plura alia commisit, absolutè extrahi & pro omnibus puniri poterit, quia ex quo semel in Ecclesia deliquit, indignum se reddidit Ecclesiæ defensione IV. Ecclesiæ fecisse irreverentiam & propterea indignus asylo etiam ille censetur, qui vel in Ecclesia existens alium foris stantem, vel è converso, qui foris stans aliquem in Ecclesia occiderit; quia utroque casu delictum in Ecclesia factum intelligitur, ptioti quoad inchoationem (sufficit enim ut delictum dicatur in loco factum, si ibidem saltem initium acceperit *L. 1. C. ubi de Crim. ag. op.*) posteriori quoad consummationem. V. Nec ille gaudebit immunitate qui aliquem existentem intra Ecclesiam per vim, vel dolum extraxerit, & foris occiderit vel mutilârit; cùm enim puniri in eo quis debeat, in quo deliquit, merito iste, qui alterum immunitate Ecclesiæ privavit, eadem quoque carere debet. De hisce porrò notatis licet textus apertos non habeamus, nihilominus cum Immunitas Ecclesiastica non sit extendenda, ne facinorosi evadant impunes, sufficit nobis ratio quæ anima legis est, & ille cumulus Authorum citatus à Barb. *Iuris Eccl. V. ab. 2. c. 3. n. 10. & seqq.*

Dubitatur IV. Utrum qui in duello alterum 10
occiderit gaudeat immunitate? Negativa, quæ non quidem ex verbis sed mente legis desumitur, probabiliori videtur cum Barbos. *eodem c. 3. n. 101.* Si enim etiam cadaver occisi in duello Ecclesia non recipit jux. Trid. *Sess. 25. de Reform. c. 19.* quis credat ipsis occidentibus in Ecclesia refugiũ præstari. Sed hæc de Duello propriè dicto & in jure damnato accipienda sunt, quando licèt alter alterum ad certum tempus, locum condictum cum armis mortiferis, & ordinatio vitæ periculo invitat, non verò de rixa vel aggressu.

Illæsa

subitò in domo vel platea facta, in qua si alter alterum occiderit, & ad Ecclesiam confugerit, ab ea immunis servabitur.

11 Dubitatur V. An qui jam vinctus & ligatus per Cæmiterium aut Ecclesiam ducitur, possit proclamare ad Immunitatem, ut ibidem vinculis exsolvi, & liber dimitti debeat?

Affirmativam se aliquando vidisse in Praxi ait Cassanæus *in consuetudines Burgundiæ rubr. 2. §. 5. n.* 121. Negativa tamen communior & juri conformior est: quia talis non avellitur propriè violenter ab Ecclesia, cùm nunquam in eadem liber aut sui juris fuerit; neque enim hoc alicubi constitutum reperimus, quòd Ecclesia de novo in libertatem eripiat, sed tantùm quòd in ea existentem conservet. Cov. *loc. sup. cit. n.* 13. Host. *in sum. h. t. n.* 11. prout in simili qui ad Sacerdotem portantem Eucharistiam confugit, ibidem immunitatem reperit, non autem is, ad quem Eucharistia in carcerem defertur. Verùm aliter se res habet, si quis perrupto carcere elapsus ad Ecclesiam confugiat, talis enim jam se recepit in libertatem, in qua per Ecclesiam defenditur, ut rectè observat Cov. *d. n.* 13.

12 Sed dices, talis profugus spoliavit Judicem suâ præsentiâ, ergo debet ipsi restitui, juxta regulam quòd spoliatus sit ante omnia restituendus. ℟. ad hanc regulam præter alias limitationes quas in *Lib.* 11. *in Tit. de Restit. spol.* tradidimus etiam istam addi posse: quòd restitutio spoliati non fiat, quando agitur de periculo vitæ vel membrorum *c. litteras in fin. de Rest. spol.* Consuetudine tamen in quibusdam locis contrarium practicari asserit Cassan. *n.* 115. Consuetudinem autem plurimùm valere in materia immunitatis jam in antecedentibus monui.

13 Dubitatur VI. An Clerici & Religiosi delinquentes & ad Ecclesiam confugientes per Judices Ecclesiasticos extrahi valeant pro merito puniendi. Censeo distinguendum inter pœnam Clerico vel Religioso delinquenti infligendam. Etenim si agatur de pœna mœrè Ecclesiasticâ, quæ potius correctionem sapiat quàm vindictam in foro externo sceleri debitam, utique immunitas Ecclesiastica nihil suffragabitur, quia non fuit intentio Sum. Pontif. per immunitatem Ecclesiasticam tollere motum correctionem, sicut etiam Laici ad Ecclesias confugientes pœnam Ecclesiasticam non evadunt. Si verò agatur de pœna propriè dicta & vindicativa, ut si Clericus torqueri, degradari, & Curiæ sæculari tradi, vel ad triennes aut perpetuos carceres condemnari debeat, non video quare Clericus debeat esse deterioris conditionis quàm Laicus, cùm tamen Ecclesia militibus debeat tueri Clericos tanquam sibi servientes & addictos & quorum curam speciales habet, dummodo cætera sint paria, ut scilicet tamen quod Clericus commisit ab immunitate exceptum vel in Ecclesia aut Monasterio sive spe immunitatis commissum non sit.

Dubitatur VII. An etiam hæretici Gentiles ac Judæi gaudeant immunitate? Negamus, quia indigni censentur, ut ab Ecclesia defendantur, qui eandem contemnunt, Panor. *in c. 6. h. t. n.* 1. Cov. *d. c.* 20. *n.* 11. nisi parati fuerint sincero corde fidem amplecti.

Dubitatur VIII. An excommunicatus v. g. occidens aut mutilans Clericum gaudeat immunitate? Affirmativa adeo communis est apud DD. quos magno numero refert Barb. *d. c.* 3. *n.* 131. ut vix sit reperire dissentientem, eò quòd excommunicatus non directè contemnat Ecclesiam, aliunde autem apertè exclusus ab immunitate non habeatur.

Verùm cedimus tantorum DD. authoritati non rationi: videtur enim nobis fortius in contrarium urgere, quòd non sit verisimile, illum defendi ab Ecclesiis, qui vivus & mortuus exclusus est. Prout supra etiam de Duellante dicimus.

Dubitatur IX. Quis debeat præstare alimenta confugienti ad Ecclesiam, & quid cuidam de praxi quorundam Judicum qui custodiam circa templum ponunt, nec quidquam alimentis admittunt, ℟. Alimenta primò ex facultatibus ipsius rei confugientis ad Ecclesiam vel Propinquorum ejus, qui ipsi ex humanitate naturali subvenire tenentur, desumenda esse: ijs verò deficientibus reliqui Christiani in Concione vel alio modo commonendi erunt, ut sciant se teneri ex lege Charitatis extrahendo indigenti subsidium præstare, quòd sine omni alius velit id Charitatis officium facere, Ecclesia facere debebit, utpote quæ S. Ambrosio teste *in c. aurum.* 12. *q.* 2. aurum habet, non ut servet, sed ut eroget & subveniat in necessitatibus.

Quæ

17 Quantùm ad custodiam militarem quâ per Iudices sæculares solet circumdari Ecclesia, dicendum est, non licere quidem per talem custodiam impedire alimenta reo administranda, quia hoc modo reus per indirectum ex Ecclesia extraheretur vel in ea occideretur, & ita immunitas eluderetur: non tamen esse reprobandum, si propterea Custodes circa templum ponantur, ne reus plane effugiat, & impunis evadat: nam immunitas Ecclesiæ coharet loco; nec prohibet Iudicem sæcularem extra Ecclesiam ubicunque insidiari facinorosis, neque etiam reum confugientem ad Ecclesiam omninò à pœna liberat, sed tantum tuetur, ne in ipsa Ecclesia damnum patiatur.

18 Dubitatur X. An Iudex sæcularis possit punire illum, quem vel ipsi Rectores Ecclesiarum injustè expulerunt, vel lictores in Ecclesiam ituros per violentiam abstraxerunt? R. ad utrumque negativè, quia neque Rectores Ecclesiarum, neque Iudex aut Ministri ejus possunt reum ad Ecclesiam confugientem jure immunitatis jam quæsito privare jux notam I. Regulam, quòd *Ius suum nemini sine sua culpa auferendum sit*: habebit proinde hic locum alia regula, quòd *spoliatus sit ante omnia restituendus*, ut rectè docet Iul. Clarus *lib. 5. sent. c. 30. n. 1.*

19 Sed quæres, quid faciendum, si reus ad Ecclesiam confugiens sit ex illis, qui immunitate Ecclesiastica indigni censentur? R. Hic iterum attendendam esse Bullam Gregorij XIV. quæ incipit; *Cùm aliàs &c.* Ubi Pontifex constituit, ut hoc casu Iudex sæcularis reum ab Ecclesia extrahere valeat, requirendam esse licentiam Episcopi vel ejusdem Vicarij, qui aliquam Personam Ecclesiasticam, quæ capturæ cum minimo tumultu faciendæ interfit, deputare debeat, nec inferiorum Prælatorum licentiam sufficere, & multò minus ipsum sæcularem Iudicem propriâ authoritate Ecclesiam ad capiendum reum ingredi posse, nisi Episcopus debitè requisitus licentiam injustè denegaret. Præterea ordinavit Pontif. in eadem Bulla, ut post capturam reus non immediatè ad Curiam sæcularem sed Ecclesiasticam ejusque carcerem sub custodia tamen, si opus fuerit, sæculari duci debeat, atque ibidem per Iudicem Ecclesiasticum inquiri, an revera crimen ab immunitate exceptum commiserit, quo compertò tunc demum sæculari Iudici plenè tradendus erit.

Postremò non erat omittendum variis in jure pœnas esse constitutas in eos, qui immunitatem localem violant injustè abripiendo reos ad Ecclesias confugientes. Prima talis pœna de Iure Civili est, ut violator immunitatis tanquam reus læsæ majestatis ultimo supplicio puniatur, *L. 1. & L. præsenti C. de his qui ad Eccl. confug.* Secunda est pecuniaria, ut Episcopo 900. solidi sive aurei pro mulctâ solvantur, *c. si quis contumax. 17. q. 4.* Tertia ut Violator immunitatis Ecclesiasticæ immunitate non gaudeat. Quarta publica pœnitentia Ecclesiastica arbitrio Episcopi taxanda, *d. cap. siquis.* Quinta demum Excommunicatio quæ ex constitutione Greg. XIV. ipso facto incurritur, eámque inter reservatas S. Pontifici numerat Quarauta *in sum. Bull. V. Casus reservati. pag. mihi 203.* 20

PRIVILEGIUM IX.

Faciens professionem in Monasterio, sine præcedenti dispositione, hoc ipso omnia sua censetur transtulisse in Monasterium.

1. *Bona feudalia, fideicommissa, & emphiteuses transeunt in Monasterium ad vitam Religiosi.*
2. *Propter professionem vasalli aut emphyteuta non petitur renovatio investiturae, nec exigitur laudemium.*
3. *Usufructus qua ratione transeat in Monasterium.*
4. *Disponens ante professionem an teneatur adhibere solennitates Iuris Civ.*
5. *Sententia negativa non est favorabilis Monasteriis, propterea distinguitur inter eum qui in Novitiatu disponit, & eum qui prius.*
6. *Dispositio ingredientis an confirmetur professione vel morte naturali.*
7. *Suspendimus judicium in quæstionibus sequentibus valde dubiis, Monasteriis tamen aut sæcularibus præjudicialibus.*
8. *Iudici incumbit favorem Religionis attendere, aut saltem in dubiis litibus transactionem procurare.*
9. *An filio debeatur legitima vivo Patre Religiosum professo?*

10. *Quid imputetur in legitimam filii.*
11. *An ab ingrediente sit Monasterio in sua dispositione necessariò aliquid relinquendum.*
12. *Monasterium succedit in locum parentum.*
13. *Si nihil relinquatur non rumpitur totum testamentum.*
14. *Auth. si qua Mulier. an habeat aliquam vim & obligationem respectu Monasterij.*
15. *Sententia negativa nititur forti ratione, & facili responsione ad contrarium.*
16. *Religiosus professus an possit revocare testamentum prius factum.*
17. *Qualiter ingrediens possit inter vivos res suas alienare.*

DElumitur hoc assertum ex auth. *nunc autem. C. de Ep. & Cl.* & auth *ingressi. C. de SS. Eccles.* ubi ita expressè constitutum habetur, sed difficultas esse videtur an etiam bona feudalia, fideicommissa familiæ, item & emphyteutica
1 transferantur in Monasterium ? R. talia bona posse retineri à Monasterio, quamdiu Religiosus vivit, quia si Religiosus in sæculo mansisset, potuisset ista bona possidere ad vitam suam, ergò non debet esse deterioris conditionis, si Monasterium ingrediatur: neque enim Clerici & Monasteria sunt feudorum incapacia, ut constat ex lib. feud. *ex tit. de Capitulis Corradi in fin. & ex c. extransmissa de For. comp.* Vid. Fach. 7. c. 35. Verùm post mortem Religiosi prædicta bona ad alios consanguineos vel dominum directum revertentur, quia feuda (nisi sint merè hereditaria pro heredibus quibuscunque data) item fideicommissa familiarum non ad quosvis heredes, sed tantùm ad eos, qui de certa sunt familia, pertinent ad illius familiæ splendorem & propagationem. Emphyteusis quidem ad extraneos heredes devolvitur, in ea tamen Monasterium propterea non succedit, quòd Domini directi conditio durior constitueretur; cùm enim Monasterium nunquam moriatur *arg. L. proponebatur. ff. de Iudic.* nunquam etiam Domino deberetur *laudemium*, nisi quod aliquando novum pactum fiat cum Monasterio, ut loco laudemij certa aliqua pecunia vel res alia certo tempore, præsertim verò si Prælatus moriatur, vel novus eligatur, persolvatur. Vid. Tamb. *de jure Abb. tom. 3. disp. 11. q. 4.*

2 Illud quoque hic adnotandum, si Vasallus vel Emphyteuta faciat professionem, non teneatur Monasterium *renovationem investituræ* petere vel præstare *laudemium*, quia persona Vasalli non mutatur, cùm Monasterium tantùm retineat feudum vel Emphyteusin, quatenus Religiosus professus unam fictam personam cum Monasterio constituit, quæ fictio identitatis personæ per mortem naturalem Religiosi solvitur, & propterea etiam fideicommissum, feudum & Emphyteusis à Monasterio recedit. * Quod ubi modum per eandem fictionem explicari potest, qualiter ususfructus, quem aliquis in sæculo habuit, ad Monasterium transeat, saltem quoad vitam usufructuarij, cùm tamen ususfructus jus merè personale sit, & in alium transferri non possit, L. *si ususfructus. 66. ff. de Iure dotium.*

Utrùm autem faciens dispositionem ante ingressum teneatur adhibere solennitatem Juris Civ. hic non importunè quæritur? Et quidem si Monasterio aut piis causis velit relinquere res suas, non est tantum dubium, quin absque dicta solennitate id facere possit, ut paulò post dicemus. Item si per donationem aliisque similem actum inter vivos disponere incendat, nulla solennitas, sed probatio tantùm necessaria erit. Tota ergò difficultas versatur circa dispositionem per modum testamenti, & ad profanas causas, si v. g. amici aut consanguinei heredes instituantur: Etiam hoc casu non requiri solennitatem Juris Civ. dummodo testamentum contemplatione ingressûs factum sit, docet Clarus §. *testamentum. q. 18. num. 1.* & ibidem Harp. *in addit. num. 1.* post Bald. Decium & alios ibidem cc. argumentis militibus sæcularibus (quibus concedunt sine solennitate testari, etiam eo casu, quo prout accingendi sunt militiæ *l. pen. & t. tit. ff. de Milit. test.*) ducto ad milites spirituales, qui pugnant pro defensione spiritualium & animarum, quæ omnibus temporalibus præferendæ sunt, *c. solitæ. v. quod autem. de Major. & obed.* * Verùm cùm hæc sententia parum sit favorabilis Monasteriis, quibus per testamenta deferuntur bona aliàs ipsis debita, ideo ad summum eam admittimus, si quis, dum actu Novitius est, talem dispositionem faciat, tunc enim jam translatus ad sorum Ecclesiasticum (licet possit regredi sicut Clericus in minoribus constitutus) non videtur legibus civilibus, sed Jure potius Canonico obligari, *c. quod Clericis. de*

Sen

Roto comp. Faciunt tradita à Laur. de Franch. & Pasqual *in addit. de Controvers. Reg. p 2 q. 84.* Tamb. *de Iure Abb. tom. 3. disp. 6. quæst. 28.* Contrarium autem putamus dicendum cum Salicet. *in auth. si qua mulier. C. de SS. Eccles.* & sequacibus. quando dispositio fieret omninò extra Monasterium, ubi aliquis nec de foro Ecclesiastico est, nec *confestim* recipienda ad veram militiam spiritualem, scil. ad professionem, sed tantùm ad hujus militiæ tyrocinium. Optimus textus *in l ex eo 42. ff. de Milit. Testam.* Non obstat *Nov. 5. c. 3.* ubi Justin. Imper. dat licentiam ingressuris Monasterium, ut rebus suis prius uti possint, *quo voluerint modo*: nam intelligitur vel de actibus inter vivos nullam solennitatem requirentibus, vel de *modo* distribuendi quid, quantum & cui placuerit, non verò de *modo* formæ & solennitatis: neque enim credibile est Imperatorem voluisse ex testamento non solenni tam facile adimere bona Monasterijs, quæ *in d. Nov. 5. c. 3. & d. Auth. ingressi.* voluit præ omnibus alijs heredibus (exceptis liberis) ijsdem competere, præsertim cùm testamenta extra Monasterium condita multis dolis sint obnoxia.

6 Præterea quæritur, an executio dispositionis ingredientis Monasterium statim facienda sit post professionem, vel exspectanda sit mors naturalis professi? R. si ingrediens actum inter vivos v. g. donationem fecerit, talis actus, sicut statim obligat, ita statim executioni mandandus erit. Si verò ingrediens disposuerit per actum ultimæ voluntatis, testamentum, codicillum &c, tunc si Monasterio aliquid reliquit, id statim Monasterio acquiritur, quia idem fieret, licet dispositionem non fecisset. *d. Auth. ingressi.* Sin autem extraneis reliquerit, consuetudo locorum inprimis attendenda erit, à qua abstrahendo multorum est doctrina cum Barth *in auth. si qua mulier. C. de SS. Eccles. n.* 10. Panorm. *in c. in præsentia. De Probat. n. 60.* quos sequitur Cov. *c. 2 de Testam. n. 6.* Sanch. *de Matrim. lib. 6. disp. 17. n. 9.* esse distinguendũ inter Monasteria bonorum capacia & incapacia, ita ut in his professio Religiosi æquiparetur quoad excutionem testamenti morti naturali: in illis verò mors naturalis expectanda sit, & interim Monasterium bona possidere debeat, nisi ingredicns nominatim aliter disposuerit.

Plures adhuc aliæ quæstiones hoc loco ventilandæ forent, quæ cum incerti prorsus Juris sint, malumus in ijs judicium nostrum certis de causis suspendere. Referemus nihilominus *remissivè* singularum quæstionum status & authoritates: sit in arbitrio Religiosi & boni Judicis alterutram sententiam consideratis locorum consuetudinibus & circumstantijs, expensis itidem decidendi rationibus amplecti, scirtque observare, quod *ait l. C. in l. sunt Personæ 43 ff. de Relig. & sumpt. fun. Summam esse rationem, qua pro Religione facit*, atque in dubio præferre sententiam pro causa magis favorabili. *c. ult. de Sent. & re jud.* aut certè si absoluta pronuntiatio pro alterutra parte videatur nimis dura, consultò faciet transactionem inter Monasterium & suum collitigantem habitâ consideratione opulentiæ unius & indigentiæ alterius omni meliori modo procurando, ad quam aliquando in lite valde intricata præsertim diuturna per media compulsorialia partes adigi posse docet Pan. *in c. cum inter de Elect. n. 9.* Barb. *de Offic Ep. p. 3. alleg. 89. n. 9. per tex. in cap. placuit. & passim in dist. 90.* Laym. *in Theol. mor. lib. 1. tract. 1. c. 5. n. 16. V. queres.* ubi etiam addit, licet aliquando Judici in causa valde dubia, quam post accuratam discussionem dedicere non potest, cuique parti dimidium adjudicare, quod an extra casum & viam transactionis procedat, diversæ sunt DD. opiniones, quas examinare non est hujus loci & instituti. 7

Prima igitur talis *quæstio* est, an si Pater Religionem professus habeat liberos in sæculo, teneatur ipse, vel Monasterium ejus loco, dare in vita sua legitimam istis liberis, aut ex natura correlativorum filius professus legitimam suis parentibus, casu, quo fortassis bona adventitia aut similia ab alijs, quàm à parentibus acquisita haberet? 8

Pro affirmativa est tex. *in cap. cùm simus. de Regular.* & ibid. docet Barb. *n. 2.* cum alijs allegatis. Negativa è contra fundatur in communi regula, quòd viventis non sit hereditas, nec quumdiu adhuc jus est utendi bonis, scil. ante mortem naturalem (quod in proposito saltem competit Monasterio una cum Religioso) computatio aut executio legitimæ fiat. Ita sustinent multi DD. apud eundem Barb. *d. l. n. 1. ee.* qui etiam simul ad *d. c. cùm simul.* re- 9

spondent, ibi verisimiliter Patrem jam fuisse mortuum, cùm filius petierit legitimam *ex successione* sibi debitam, successioni autem ante mortem regulariter locum non esse constat.

* Notanter hic adjici potest, quod Justin. *Nov. 5.*
10 *cap. 5.* statuerit, ut in legitimam filiorum imputetur dos & donatio propter nuptias, vel si quid aliud eis à parentibus donatum fuerit.

11 *Secunda est quæstio*, an faciens dispositionem ante professionem teneatur Monasterio relinquere portionem aliquam per modum legitimæ? Negat Pan. *in c. in præsentia. de Probat. n. 52.* eò quòd *in Nov. 5. c. 5.* absolutè detur potestas ingrediendi, disponendi, prout vult, & speciale sit *ex auth. si qua mulier. C. de SS. Eccles.* in parentibus, ut si post professionem velint disponere inter liberos, teneantur saltem unam portionem filialem suo Monasterio reservare, cùm aliàs totum, extra legitimam liberorum, fuisset Monasterio acquisitum.

Affirmat autem quæstionem D. Antonin. apud eundem Pan. *d. l.* gloss. quam allegat Barth. *in auth. si qua mulier n. 3.* & videtur approbare Cov. *de Testam. cap. 2. num. 10. vers. ipse verò.* Ratio esse potest vel quòd Monasterium habeatur loco filij, *arg. d. auth. si qua mulier. &c. in*
12 *præsentia de Probat.* * vel potius, quòd Monasterium jam quoad spiritualem regenerationem & directionem, ac continuam alimentationem toto vitæ tempore duraturam succedat in locum parentum, æquitas proinde suadere videtur, ut jure parentum in exigenda portione legitima uti possit, juxta regulam, quòd surrogatum participet jura ejus, in cujus locum surrogatur; quæ sanè non minima ratio fuit, cur Justin. Imp. tam enixè & repetitis vicibus constituerit, ut ingredientis omnia bona saltem sine prævia dispositione, Monasterio acquirantur. Idque in Monasterijs non bene dotatis aut depauperatis, maximè verò non extantibus liberis naturalibus, tantò magis procedere videtur, eo ferè modo, quo filij parentes inopes, Ecclesia Patronum pauperem, propter beneficia ab istis personis accepta potius, quàm extraneos alere tenentur.

13 Illud tamen multi fatentur propter defectum legitimæ Monasterio relictæ non corruere totum testamentum, sed tantùm peti posse legitimam. Vide Cov. *d. c. 2.*

Tertia est quæstio, utrùm Imp. in auth. *si*
14 *qua mulier C. de SS. Eccles. desumpta ex c. si qua mulier. Nov. 123.* potuerit parentibus (quod aliqui etiam ad liberos respectu Parentum ob correlationem extendunt, alijs tamen dissentientibus Vid. Barb. *ubi infra n. 18.*) dare licentiam testandi inter libros post professionem, ubi nullum amplius habent dominium *jur. Nov. 5. c. 5.* & bona jam de facto Monasterio acquisita exceptâ legitimâ liberorum? Communis sententia affirmat, eò quòd *d. auth.* sic in Decretum Gratiani relata *c. si qua mulier 19. q. 3.* & ita saltem tacitè approbata à Pontificibus, qui illud Decretum in Scholis & Judicijs recipi patiuntur; Neque ajunt, hæc dispositio est propriè testamentum factum à Domino bonorum, sed divisio inter liberos facta tanquam ab administratore ab ipso jure ad hunc effectum constituto. Ita Barb. *in collect. ad d. auth. si qua mulier n. 5. & 12.* Molina, Less. Sanch. & alij apud eum citati.

Negat etiam Navar. *de Regul. consil. 2. num.* 15
53. cujus sententia firmiori videtur niti ratione, & pro ea dici potest, Imperatorem non habuisse potestatem disponendi circa bona defacto Ecclesiæ per translationem Personæ in statum Ecclesiasticum acquisita, (sunt enim bona personæ concomitantia, ejusdemque gaudent exemptionis & fori privilegio, *c. quanquam de Cens. in 6. c. si quis 5.* ubi Pan. *n. 3. de Eccl. comp.*) aut obligandi Monasteriũ ut ea extraderet illis, quibus Religiosus jam professus, qui secundum Canones nec nolle nec velle habere censetur. *c. ult. de Sepult. in 6.* per novam dispositionem reliquisset, quia constitutiones Cle. etiam de cætero favorabiles, si aliquam obligationem contineant & non habeant rationem meri privilegij, non stringunt Ecclesias *c. Ecclesia 10. & ibi DD. de Constit.* Quod verò dicitur, eandem auth. à Gratiano in Decretum relatam, à Pontificibus tacitè approbatam censeri, facile, meo quidem judicio, responderi potest, eo modo censeri approbatam, quomodo fuit relata, at non fuit relata simpliciter, sed cum annexa auth. *nunc autem C. de Ep. & Cler.* quæ prorsus habet contrarium sensum priori authenticæ, ut legenti patebit, ergo &c. per quam responsionem fieret abstractio ab illa quæstione, an omnia dicta Gratiani habeant auctoritatem

ritatem legis & sint approbatæ à Pontificibus.

16 *Quarta est quæstio*, utrum testamentum ante ingressum factum post professionem revocari possit? notanter autem loquor de testamento; actus enim inter vivos stacum irrevocabiliter obligant, si eo modo facti sint, quo inferiùs dicemus. Negant Panorm. *in d. c. in præsentia. n. 61.* Cov. *d. c. 2. n. 9.* Eachin. *6. c. 15.* & alij cc. à Barb. *ad. Trid. Sess. 25. de Regul. c. 16. n. 20.* Rationem assignant, quod Religiosus post professionem nec dominium, nec jus restandi habeat, nec testamentum debeat ab alterius scil Abbatis, sicut nec filijfam, à patris arbitrio dependere, cum tamen Religiosus sine consensu Abbatis *nec nolle nec velle* habeat. *cap. fin. de Sepult. in 6.* Contrarium docet Barth. *in d. auth. si qua mulier. n. 14.* Aretin *in l. 1. ff. de Testam. num. 5.* Jason *in d. auth. si qua mulier, n. 35.* & quidem alij apud Barb. *dist. n. 20. v. contra.* Si enim juxta superiùs dicta, testamentum in Monasterio bonorum capaci non confirmatur ante mortem naturalem Religiosi & dominium interim manet penes Monasterium, & eatenus penes Religiosum, quatenus cum Monasterio unam factam personam constituit (nam Monasterium non pro muris & ædificijs, sed collectione Religiosorum accipiunt) ergo nihil videtur obstare, quin à Religioso cum consensu Abbatis revocari possit, si non faciendo testamentum aliud, saltem prius lacerando & declarando se velle pro favore Monasterij ab intestato decedere. *l. 1. §. 5. ff. de His quæ in Testam. del. l. pen. C. de Testam.*

17 Pro coronide huius materiæ de dispositione ingredientium Monasterium & quia hactenus circa solennitatem, executionem, & revocationem distinximus actus *inter vivos* ab actibus *ultimæ voluntatis*, hic adjicienda est quæstio, an ergo ingredientes quoscunque actus inter vivos validè & irrevocabiliter celebrare possint? R. licet alias quilibet rei suæ moderator sit & arbiter, ac cæteris paribus, si scil. legitimæ ætatis, sui juris & sanæ mentis sit, libere de rebus suis disponere valeat. *l. in re mandata. C. Mandati.* atque contractus semel initi fiant necessitatis & regularitèr irrevocabiles. *l. sicut C. de Ø & A.* quia tamen facilè accidere potest, ut ingressum Religionem nimio zelo ducti, nec prævidentes inconstantiæ & regressus, fortassis ob novam causam morbi aut aliam, periculum bona sua præmaturè in alios distribuant, ita ut, si ex post facto ad sæculum redire vellent aut deberent, magna egestate laborarent, ideo Concil. Trid. *Sess. 25. de Regul. c. 16.* pro favore ingredientium edidit constitutionem in hæc verba: *Nulla renunciatio aut obligatio antea facta etiam cum juramento, vel in favorem cujusque causæ pia valeat, nisi cum licentia Episcopi sive ejus Vicarij fiat intra duos menses proximos ante professionem, ac non aliàs intelligatur effectum sunm sortiri, nisi secuta professione, aliter verò facta etiamsi cum hujus favoris expressa renunciatione, etiam jurata, sit irrita, & nullius effectus. Sed neque ante professionem, excepto victu & vestitu Novitij vel Novitiæ illius temporis, quo in probatione est, quocunque prætextu à parentibus vel propinquis aut curatoribus ejus Monasterio aliquid ex bonis tribuatur, ne hac occasione discedere nequeat, quod totam vel majorem partem substantiæ suæ Monasterium possideat, nec facilè si discesserit, id recuperare possit: quin prius præcipit S. Synodus sub anathematis pœna dantibus & recipientibus, ne hoc ullo pacto fiat, & ut abeuntibus ante professionem omnia restituantur quæ sua erant, &c.*

Itaque ex hoc textu satis constat, ut contractus vel obligatio ante Professionem facta valeat irrevocabiliter, tria debere concurrere. I. Ut fiat intra duos menses proximos ante professionem. II. Ut fiat cum licentia Episcopi vel ejusdem Vicarij. III. Ut Professio subsecuta sit.

Explicatur hæc Trid. constitutio per DD. quos plena manu refert Barb. *ad d. cap. 16. Trid. & de Offic. Episc. alleg. 99. num. 17.* ut præter donationes liberales comprehendat etiam renunciationem beneficiorum Ecclesiasticorum & Officiorum sæcularium, saltem quæ fiunt in favorem alicujus certi, fidejussionem, liberationem, qua Novitius Tutorem vel Curatorem suum à reddendis rationibus liberat; item ut intelligatur de professione subsequenti valida, & non sufficiat professio de facto tantum emissa, si jure non subsistat, nisi ex post facto de novo ratificetur: Et demum ut locum habeat non tantùm de Minorennibus, sed generaliter quibuscunque etiam Majorennibus, ut à Sac. Con-

gregatione declaratam referunt cc. apud Barb. *d. all. 99. n. 18.*

Restringitur verò eadem constitutio, ut non comprehendat contractus onerosos v.g. emptionis, venditionis, permutationis &c. in quibus tantundem recipit Novitius quantum dat: neque testamenta, codicillos aut donationes mortis causa, quæ ex sua natura revocari possunt, si Novitius ex Monasterio regrediatur, tanquam morte naturali vel civili non confirmata: neque victum aùt vestitum, quem pro se tribuit Novitius Monasterio. Item in aliquibus Religionibus usu receptum non esse, ut ab Episcopo petatur licentia disponendi de rebus suis, ex Vega & Sanch. refert Barb. *dist. c. 16.* Trid. *num. 28.*

Denique multi DD. existimant hoc Concilij Decreto, quod expressè tantùm de Novitijs loquitur, non comprehendi obligationem, aut renuntiationem factam ante Novitiatum adhuc in sæculo, alij verò contrarium sustinent putantes, Concilium æquè de dispositione in sæculo facta, quàm in Novitiatu intelligendam esse, dummodò intuitu ingressus facta sit. Vid. cc. apud Barb. *dd. locis.* Prioris sententiæ fundamentum sumitur ex communibus regulis, nimirum, quod correctio Juris vel constitutio pœnalis aut irritans contractus sit odiosa & strictè, prout loquitur, interpretanda; quod volenti non fiat injuria; quòd damnum quod quis suâ culpa sentit, sibi imputandum sit; quòd ingrediens debuisset fuisse cautius mercatus &c. Posterior sententia fundatur in *mente* Concil. Trid. cujus intentio fuit præcavere, ne ingredientes ob præpropetam bonorum distributionem à regressu impediantur, vel certè regredientes in paupertate vivere debeant: quæ ratio tantò magis etiam circa existentes in sæculo procedit, quantò ipsi eventum Religionis, & supervenientes causas regressûs minus prævidere possunt. Et aliàs frequenter eludi posset Concilium, si nimirum curarent parentes vel consanguinei, ut ante ingressum liberi renunciarent, ne deinde post ingressum possent retrocedere. Accedit etiam ratio æquitatis, quòd in dubio potior sit conditio ejus, qui certat de damno vitando, quam qui de lucro captando. Nos hanc quæstionem, quæ sicut sæpe evenire, ita multis tam Monasterijs, quàm sæcularibus præjudicare potest, cùm hic & nunc nec Judices simus nec consulentes cum superioribus n. 7. *& seqq.* relatis, *indecisam*, & Lectori, consideratis utriusque partis rationibus, judicium relinquimus.

ADNOTATIO.

HOc privilegium egregiè in favorem Monasteriorum multis prosequitur Barbosa 1. *Ecc. Vn. lib. 3. 31.* qui omnino videri poterit.

Ad textus *feudales* contrarios plures explicationes adducit Fach. *lib. 5. Cont. c. 11.* ex quibus illa videtur inter DD. receptior, quòd intelligendi sint de talibus feudis, quæ requirunt *personale servitium*, quòd non sit *pecuniarium*, nec per *substitutum* impleri possit, sicut apertè colligitur ex illa causali, quam tradit Feudista I. C. in tit. *de Vasallo Milite, qui arma bellica deposuit, eo quòd desit miles esse sæculi, qui factus est miles Christi, nec beneficium pertinet ad eum, qui non debet gerere officium.*

Unde etiam in Regnis, Ducatibus & similibus dignitatibus non succedit Monasterium, quia requirunt personalem præsentiam in comitijs, bello, &c. bene autem in alijs feudis, licet habeant jurisdictionem annexam; non enim esset ratio impediendi successionem: non propter jurisdictionem, quia ea potest exerceri per officiales Monasterij, sicut in alijs bonis Monasterij, cùm aliàs nec *allodialia* habentia jurisdictionem transirent in Monasterium: non etiam ratione incapacitatis feudi, quia Monasteria esse feudorum capacia constat ex tit. de *cap. Corr. in fin.*

Ad n. 6. in fin. adde rationem disparitatis inter Monasteria bonorum capacia & incapacia, quòd in his professio magis assimiletur morti naturali, quia dominium nec in communi nec in particulari retinetur, & nisi statim fieret executio testamenti, dominium bonorum in vita Religiosi esset nullius.

Dices, in Monasterijs bonorum capacibus professus censetur *civiliter* mortuus. R. Quòd Religiosus professus quidem *spiritualiter* mortuus mundo, non verò *civiliter*, id est quoad effectus juris civilis, aliàs ne quidem cùm consensu Prælati posset agere in judicio, & minus Judex esse, neque succedere; deinde mors civi-

sis non confirmaret, sed potiùs irritaret testamentum, §. 5. *Inst. quib. mod. test. infir.* quòd autem Religiosus non possit testari post Professionem, sit exindè, quòd suam voluntatem in alium resignârit, nec amplius sui juris sit, sicut arrogatus filiusf. effectus. Minus Religiosus perdit *libertatem* in sensu juris, aut efficitur *servus* jux. dict. *Priv. XI.* certè nec filius prohibente patre pro suo libitu agere potest, nihilominus homo *liber* non *servus* est. Quam vis enim libertas describatur, quòd sit *naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet*, additur tamen: *nisi quid vi aut jure prohibeatur.*

Ad eundem n. 6. in fin. ibi *nisi ingrediens aliter disposuerit* adde Molinam *de I. & I. disp. 140. n. 4.* ita legata possunt in vita testatoris præstari, & aliquid *pro legato* in vita testatoris usucapi potest, Rath. *Tract. de Vsuc. c. 3. ass. 21.*

Ad n. 17. Quæres, an illa constitutio Conc. Trid. etiam in terris Imperij obliget? R. Affirmativè. I. Quia loquitur de Novitiis, qui sunt de foro Ecclesiastico, ergo in eorum dispositionibus attenditur Jus Canonicum. *c. quod Clericis. de Foro comp.* Non obstat, quòd postea redeant ad sæculum, nam ad valorem contractûs spectatur tempus & locus, quo initus est. II. Quia jus civile suppletur per Canon. ex causa æquitatis, *c. 1. de Nov. op. nunc.* licèt verò jus civile sit contrarium in terminis generalibus *l. in re mandata. C. Mand.* non tamen in hoc speciali casu, ubi multa æquitas pro jure Ecclesiastico pugnat. III. Quia causa de qua disponit Trid. tectè censeri potest inter *Ecclesiasticas*, cùm agatur de impediendo regressu ex Monasterio.

PRIVILEGIUM X.

Monasterium succedit Novitio sine legitimis heredibus defuncto.

1. *An Monasterium succedat Novitio extantibus Consanguineis? remissivè.*
2. *Non extantibus Consanguineis excludit fiscum.*
3. *Donatio ante professionem facta Monasterio non irritatur, licet professio morte præventa sit.*

QUidquid sit, an Monasterium succedat Novitio sine Testamento defuncto, si Consanguineos habeat, & saltem *tacitè* professus non sit, quod aliqui affirmant, aliqui negant apud Clarum *in §. Testamentum. q. 28.* Fachin. *6. Controv. c. 19.* Barb. *in auth. ingressi. C. de SS. Eccles. n. 5.* Mol. *disp. 194. n. 2.* * Sanè si Consanguineos 2
Novitius defunctus non habeat, putamus Monasterio potiùs, quàm Fisco Successionem adscribendam.

Nam si quis ex aliquo Collegio honesto aut corpore Decutionum, Militum, Naviculatiorum &c. decedat sine legitimis heredibus, bona ipsius non ad fiscum, sed ad ipsum Collegium deferuntur *l. 1. & 2. C. de Hered. Decur.* At verò Novitius censetur esse de Collegio & corpore Monasterii, cùm ibidem habeat forum Judiciale & Parochiale, item & Privilegium Canonis, ergo &c. idque confirmatur *ex l. Si quis Presbyter. 20. C. de Episc. & Cler.* ubi generaliter decidit, quòd in bonis quarumcunque personarum ad vitam vel servitium Ecclesiasticum destinatarum, si absque legitimo herede defungantur (quod tamen hodiè in Religiosis *Professis* aliter se habet, in quorum bonis etiam Consanguinei excluduntur, quibus legitima non debetur *auth. nunc autem. C. jam d. t.*) non fiscus, sed Ecclesia succedat. Facit etiam tex. *in l. 10. ff. de Iure fisc.* quod in dubiis quæstionibus contra fiscum rectè respondeatur.

Sed quid, si Novitius intra duos menses proximos ante Professionem inter vivos donaverit res suas Monasterio, & postea ante Professionem tacitè vel expressè emissam decesserit, ante Monasterium res sibi donatas petere vel retinere poterit? Ratio dubitandi sumitur ex Concilio Trid. *s. 25. de Reg. c. 16.* Ubi quæcunque renuntiatio aut obligatio antea facta effectum non aliter sortiri dicitur, quàm secutâ Professione. 3

Verùm non obstante hac dubitandi ratione existimo donationem esse validam & irrevocabilem, quia intentio Concilii tantùm fuit providere, ne vel ultimo momento regressus ex Monasterio impediatur, ergò ubi amplius non est libertas regrediendi, scil. post Professionem vel mortem naturalem, tollitur etiam dicta Concilii dispositio, & habet locum, quod dicitur, cessante ratione legis cessat ipsa lex. *l. a-*

digere.

digere. v quamvis. ff. de Iure Patron. & leges ita interpretandæ sunt, ut verba intentioni, non intentio verbis deservat. *c. secundò 41. de Appel. l. scire leges. ff de LL.*

ANNOTATIO.

AD *n. 3.* Dices, quando præscribitur forma actui, non habet locum illa Regula *cessante causa &c.* Sicut si matrimonium coram 100. hominibus sine Parocho contraheretur, ℟. Professionem non esse *formam* dispositionis, quia eam non ingreditur, nec ejus solennitatem, sed tantùm esse conditionem, à qua dependeat dispositionis executio.

PRIVILEGIUM XI.

Religiosus quidquid acquirit, acquirit Monasterio.

1. *Claudicat similitudo inter Monachum & servum.*
2. *Iustin. extollit statum Monachalem.*
3. *An ut Religiosus teneatur ad paupertatem, necessè sit eam expressè vovere.*
4. *Fugitivi acquirunt Monasterio. An etiam ejecti? remissivè.*
5. *Quid de bonis transeuntium ab una Religione ad aliam.*
6. *Quid, si legetur Religioso aliquid sub conditione, ut ad ipsam & non ad Monasterium pertineat?*
7. *Prælatus potest Religioso concedere peculium ad honestos usus & ex causa.*
8. *An Monasterium teneatur ex contractu Religiosi?*

NOn tantùm bona, quæ Religiosus ante professionem habuit, cedunt Monasterio, ut superiùs explicavimus, sed etiam quæ post professionem sive per propriam industriam, sive per alienam largitionem acquirit: etenim Religiosus propter votum paupertatis proprium aliquid habere non potest.

1 Non tamen exinde inter Religiosum & servum paritas est, ut quidam imperiti sibi imaginantur. Nam servus nullo respectu quid proprium habet, sed quidquid acquirit, domino acquirit, etiam ignoranti & invito. Monachus quamvis ex sua particulari persona nihil proprium habeat, ea tamen quæ toti Monasterio, etiam ipsi jure identitatis quatenus in corpore Monasterij esse habet, sunt propria. In aliis quoque [illegible] claudicat similitudo, & ut sexcentas [illegible] prætereamus: ecce servus ne quidem cum consensu domini potest munera publ. vel [illegible] obire, cùm dominus per suum consensum [illegible] possit derogare Juri publico, quòd servum [illegible] bus muneribus prohibuit, *L. Barbarius ff. de Offic. Prat. L. 7. ff. de Testibus.* Religiosus [illegible] cum consensu sui Prælati potest esse Procurator in judicio. *Clem. 3. de Procurat.* Advocatus [illegible] & ibi Barbos. & DD. *de Postulando.* [illegible] Judex scil. Episcopus vel Vicarius Episcop. Barb. *de Offic. Ep. alleg. 54. n. 22.* * Denique [illegible] tus servilis abjectus est & vilis, Conversatio autem Monachalis vitat teste Justiniano, Nov. [illegible] *sic est honesta, sic commendare novit Deo ad [illegible] venientem hominem, ut omnem quidem [illegible] culam detergat, purum autem declaret & rationali naturæ decentem, plurima secundùm mentem operantem & humanis cogitationibus cessarem.* Sed ad propositum

Q. I. Utrum Religiosus, qui non vovit expressè *paupertatem*, sed tantùm obedientiam secundùm regulam, sicut in quibusdam Religionibus usitatum, nihilominus sit incapax *proprietatis*? Resp. affirmativè, quia [illegible] *castitatis, paupertatis, & obedientiæ*, sunt Religionis substantialia, & inquit Pontifex, [illegible] *cum ad Monasterium, de Stat. Monach.* ad [illegible] nexa regulæ Monachali, ut contra ea [illegible] Pontif. possit licentiam indulgere. Quare [illegible] se per votum ad religionem ejusdemque regulæ observantiam obligavit, hoc ipso etiam [illegible] tè & per necessariam consequentiam obligavit se ad ea, quæ sunt Religionis & regulæ substantialia, Innocent. *in c. consulti. de Regul. n. 3.* [illegible] *in Comment. 1. de Regul. n. 18. v. vigesimum quartum.* Azor. *inst. Mor. p. 1. lib. 12. c. 4. q. 2.* & communiter alij &c.

Q. II. Utrum etiam Religiosi *fugitivi* [illegible] *ejecti* acquirant Monasterio? De fugitivis [illegible] tum est, quòd per suum factum Monasterium Iure, quod in eos habet, privare non potuerunt *c. Abbates. 18. q. 2.* De illis verò qui perpetuò ab aliquo ordine *ejecti* sunt, inprimis conveniunt DD. quòd tales non liberentur voto *paupertatis*, sicut non desinunt esse Religiosi; Unde [illegible]

hil tanquam proprium sibi possunt acquirere, sed solum jus habent ea sibi quærendi, quibus præcisè & de facto ab sustentationem indigent. Azor. d. l. c. 10. q. 4 Navar. comment. 2 de Regul. n. 33. Palaus p. 3. tract. 16. disp. 2 punct. 19. n. 5. Tota igitur difficultas est, cui ergo proprietas bonorum per Religiosum ejectum acquiratur. Sunt qui Monasterio, sunt, qui Episcopo vel Ecclesiæ cui Religiosus ejectus inservivit, adscribant. Videatur Less. de l. & l. lib. 2. c. 41. n. 112. Molina disp. 140. Pan. in c. 1. de infant. expos.

5 Quæst. 3. Cui Monasterio acquirat Religiosus qui ab una Religione ad aliam transivit, sicut in c. licet. 18. de Regul. cuilibet Religioso conceditur ex zelo perfectionis ad strictiorem ordinem transire? R. esse distinguendum inter bona jam prioti Monasterio acquisita, & inter bona quæ acquiruntur post translationem Religiosi: priori casu, bona manent irrevocabiliter apud Monasterium, cui semel acquisita sunt, imò etiam illa bona priori Monasterio acquiruntur, quæ cedunt dum Religiosus ita secundo Monasterio Noviciatum agit, quia eo tempore adhuc revera est Religiosus prioris Monasterij, quod cum regredientem recipere debet, ergo eidem acquirit.

Quòd si Religiosus à mendicantibus bonorum incapacibus transeat ad non mendicantes v. g. Carthusianos, bona in quibus eo tempore, quo transiens erat in religione mendicantium, consanguinei successerunt, etiam imposterùm apud eos manebunt, & similiter quæ tempore Noviciatûs in secunda religione obveniunt ad consanguineos devolventur.

Posteriori verò casu, quando scilicet bona acquiruntur post Professionem in secunda Religione factam, subdistinguendum est, an secunda Religio sit bonorum capax, vel non, si sit capax, talia bona ad eam pertinebunt, ex prædicta regula, quòd quilibet Religiosus acquirat suo Monasterio. Si sit incapax, ut si quis à Benedictinis transierit ad Capuccinos, & ei v. g. deferatur hereditas aliqua, hæc non prioti Monasterio à quo per Professionem in secundo planè liberatus est, sed consanguineis adquiretur, ita ex Declarat. Card. & Decis. Rota Rom. tradit Barb. l. 2. V. lib. 1. c. 42. n. 91. Tamb. de Iure Abb. to. 3. disp. 7. q. 6.

6 Quæst. 4. Quid censendum, si Religioso aliquid legetur in testamento, vel donetur sub hac conditione, ut ad eum, & non ad Monasterium pertineat? R. cùm actus præsertim ultimarum voluntatum ita interpretandi sint, ut valeant potiùs, quàm ut pereant; L. in contrahenda. ff. de R. I. L. qui quadraginta. ff. ad L. Falc. & verba Testatoris debeant intelligi secundùm conditionem personæ. L. plenum. §. Equitij ff. de Usu & hab. ideo prædicta conditio in hunc modum exponenda erit, ut commoditas sola & usus pertineat ad talem Religiosum; quod si Abbas consentire nollet, corrueret Legatum tanquam deficiente conditione, Barth. in auth. excipitur. C. de bon. quæ liber. Pan. in c. Monach. de statu Mon. n. 8. Molin disp 140. n. 10. Si tamen Prælatus consentiat, Monachus verò usum & commoditatem sibi competentem Monasterio resignet, valida erit resignatio juxta regulam, quòd quilibet favori suo renuntiare possit, L pen. C de Pact. Sanch. l. 7. mor. c. 17 n. 9.

Quæst. 5. An ergò Prælatus possit dare licentiam ut Religiosus certum aliquod peculium habeat? R. Sententiam esse fermè usu receptam, posse Prælatum alicui Religioso aliquod peculium ex rationabili causa (ut quia in studiis vel alia administratione aut expeditione extra Monasterium versatur) in genere ad usus honestos concedere, dummodo ita concedat, ut non simul potestatem revocandi à se abdicet, & Religiosus paratus sit ad quamcunque revocationem Prælati id resignare. Unde statutum Concil. Trid. sess. 25. de Regul. c. 2. quòd non liceat Superioribus bona stabilia seu immobilia alicui Religioso concedere etiam ad usumfructum, usum, administrationem vel Commendam, à plerisque tantùm de concessione perpetua & irrevocabili intelligitur, Vid. cc. apud Barb. ad d. c. 2. Trid. n. 2. 7

Quæst. 6. An, quia Religiosus omnia acquirit Monasterio, teneatur Monasterium ex contractu ipsius, vel ad debita solvenda? R. non teneri, nisi quatenus tacitè vel expressè est Religioso commissa aliqua administratio. Quòd si ex facultate superioris versetur aliquis in studiis in loco distanti, vel in aliquo alio negotio, obligaretur Monasterium ad ea, quæ ibi prout attentâ qualitate personæ vel negotii recta ratio postulat, contraheret: quoniam eo ipso quod ad id mittitur, censetur illi concessa facultas celebrandi ejusmodi contractus. Aliis verò contractibus, quos Religiosus ultra administrationem ac facultatem tacitè vel expressè ipsi con- 8

cessam iniret, licet in hoc sensu obligaret secum contrahentes Monasterio sive proprio sive Monasterii nomine contraheret, quod in potestate Monasterii esset illos ratos habere, non tamen obligaret Monasterium, quatenus non posset non habere illos ratos. Ita in terminis docet Molina *d disp. 140. n. 22.* cum Innoc. Pan. Navar. & aliis, cujus verba placuit describere, quia scio decisionem apud nonnullos esse exosam. Utrùm autem saltem fidejussor pro Religioso interveniens obligetur, vid. apud eundem Molin. *n. 23. c. pen. de Fidejuss. & c. 1. de Solut.*

ADNOTATIO.

AD *n. 2.* Adde servus potest vendi, manu mitti cum peculio, quæ se aliter habent in Monacho. *c. cùm Monasterium. de Stat. Mon.* Item servus non potest accusare dominum. *L. pen & fin. C. de his qui acc. non poss.* Monachus potest accusare Abbatem etiam sumptibus Monasterij, *c. ex parte 11. de Accus.*

Ad n. 3. Adde instantiam de Clerico suscipiente majores Ordines, quibus cùm votum castitatis annexum sit, hoc ipso Clericus id implicitè vovere censetur, *c un. de Vot. in 6.* Est enim promissio non tantùm *expressa*, sed etiam *tacita & implicita*, quoties agitur talis actus, qui secum trahit obligationem. *L. 2 & 4. ff. de Pact. & t. t. Inst. de Oblig. ex quasi contr.* Nec curatur, licet professus *habitualiter* ita fuerit dispositus, ut si scivisset se obligandum ad *paupertatem*, non fecisset professionem, quia *habitualis* dispositio non attenditur in illis contractibus, qui *traditione sui* perficiuntur, sicut matrimonium & professio Religiosa. Dixi *in Lib. IV. Decretal. de Sponsal. §. 4 n 4.* imò quamvis *actualem* dissensum ad paupertatem posuisset profitens, licet tunc *ex voto* non obligaretur, esset tamen incapax proprietatis ex dispositione *Regulæ & jure communi, d. c cùm ad Monasterium, & c. ex parte. C. de Accus.*

Ad n. 4. Si Religiosus *injustè* ejectus sit, omnes fatentur talem ejectionem non nocere Monasterio, quod sine culpa jure suo privari non debet; neque delictum Prælati nocet Ecclesiæ *c. delictum de R. I. in 6.* Idem videtur dicendum, si ejectus salvâ disciplinâ regulari potuisset reconciliari Monasterio, & tantùm per Prælatum stetit quo minus reconciliaretur, *arg. c. ult. de Regular.*

PRIVILEGIUM XII.

Monasterium solvit jus Patriæ Potestatis.

1. *Assertum procedit in favorem non in odium Monasterii.*
2. *Bona obvenientia filio post Professionem censentur esse quasi castrensis peculii.*

HOc assertum ita simpliciter tradit Panor. *in c. in præsentia de Prob. n. 54.* Sed notabilem ampliationem ponit additio ad Panor. *d. l. cum* Bald. Barth. Paul. de Cast. ut procedat in quantum patria potestas est Monasterio onerosa, non autem in quantum est favorabilis. Unde filiusf. per ingressum in Monasterium jura Successionis & suitatis non amittit.

De usufructu etiam Patri in bonis adventitiis filiifam. competenti, aliqui non improbabiliter statuunt, cum per Professionem filii quidem amitti, & consolidari cum proprietate, non autem per Professionem Patris. Qua de re diversæ DD. opiniones videantur apud Pan. *d. l.* Molina *d. d 140. n. 8 & 12.* Fach. *6. cont. c. 31.* Cujus novum, ut ipse appellat argumentum (ex quo probare vult Patre Religionem professo usumfructum redire ad filium) neminem movere debet, putat enim usumfructum neque in Persona Patris, consistere, neque tanquam jus merè personale, in Monasterium transferri posse, quod fundamentum falsum esse jam superius in Privileg. IX. *n. 2. & 3.* diximus.

Hoc apud omnes in Confesso est, quod illis bonis quæ filio Religionem professo post Professionem adveniunt, Pater nihil juris habet, sicut omnia bona filiis post susceptum Clericatum advenientia in numerum quasi castrensis peculii redacta sunt.

ADNOTATIO.

RAtio privilegii est quoad *patrem*, quia cùm is jam sit in potestate Abbatis, alium in potestate habere non potest; quoad *filium* verò, quia per professionem prosus ex domo paterna & patris obedientiâ abstrahitur, transitque in obedientiam Abbatis incompatibilem cum potestate sæculari paterna. Quod quidem quoad personam filij omnes libenter concedunt, sed tu-

ta difficultas est circa *usumfructum* patri in bonis filij competentem. *Negantium* fundamenta duo sunt præcipua. 1. Quòd usumfructum per ingressum filij amitti, non habeatur in jure statutum. 2. Quòd filius per suum factum non possit patri præjudicare. Affirmativa tamen sententia valde probabiliter defendi potest. 1. ex textu *N. 5 c. 5.* Ubi Imperator vult, ut res professi immediate transeant *omnino* in Monasterium, sed non transit *omnino* quod transit quoad solam proprietatem. 2. Valet argumentum à *Repub. & militia* ad *Religionem* ut priv. XXXVI. demonstrabitur, sed favore Reipub. & militiæ omnis dignitas aut cingulum valens à cunia liberare, liberat etiam à patria potestate quoad personam & bona. *N 81. c. 1.* ibi; *peculium eis donans & liberi arbitrii esse prabens &c.* ergo &c. Et sicut in priori casu patet in quantum gravatur ex amissione *ususfructûs*, relevatur ex honore filij, ita in altero ex precibus ex accommodatione sanctæ & honestæ filij, & honore statûs Ecclesiastici. 3. Cessante patria potestate tanquam causâ cessat effectus retentio ususfructûs, *L. 3. in pr. C. de Bon. mater.* Ad contraria ex. ad 1. esse legem *in d. N. 5.* quæ in dubio pro favore piæ causæ explicanda. juxta Priv. XXXXII. Et argumentum *leg. ex nov 81.* quod sufficit *L 13. ff. de LL.* Ad 2. dico, quòd filius præjudicet patri per suum factum ex authoritate Legis, sicut si affectaret dignitatem & consequeretur.

Panor. in *d. c. in præsentia de Prob.* in ea est opinione, quòd patri saltem remaneat *demidia* pars ususfructûs, *arg. L. 6. §. 3. C. de Bon. quæ lib.* ubi hoc ita est statutum in præmium emancipationis.

Quòd patria potestas cesset in quantum est *onerosa* non autem *favorabilis* Monasterio, & ita filius retineat Jura *suitatis*, iterum probatur argumento *d. N. 81. c. 2.* & ex reg. *quod ob gratiam alicujus est introductum, non debet in ejus odium retorqueri, c. quod ob gratiam. de Reg. I. in 6.*

PRIVILEGIUM XIII.

Monasterium purgat Ingratitudinem Filij.

1. *Demonstratur hoc Privilegium satis probari ex Decreto Gratiani.*
2. *Decretum Gratiani emendatum non tantùm est Romæ, sed passim imprimitur & distrahitur.*
3. *Privilegium probatur scripturâ authentica & testibus.*
4. *In antiquis sufficit imperfecta probatio.*
5. *Temerarium est Gratianum arguere falsi.*

PRivilegium istud ab Imperatore Justiniano concessum Monasteriis, ut filius Religionem ingressus propter antecedentem ingratitudinem exheredari non possit, apertè tradit Gratianus *in c. fin. 19. q. 3.* Quia verò in vulgatis Codicibus Nov. 123. *c. 41.* ex qua Gratianus illud *cap. fin.* desumpsit, non habet eadem formalia, quæ ponit Gratian. ideo in controversiam à quibusdam vocatur, utrum hoc Privilegium ex eodem *c. fin.* sufficienter probetur. Et sufficienter probari, credimus ad oculum (sepositò tantilper affectu contrario) demonstrari posse. 1

Supponendum inprimis, librum Novellarum, qui nostris temporibus habetur non esse primum *originale*, à Justiniano Imperatore vel de ejus mandato conscriptum, fuerunt enim Novellæ primitus Græco idiomate scriptæ, & deinde per diversos authores diversimodè in latinum translatæ, ita ut Gottofr. *ad prine. Nov.* attestetur, se unam eandémque constitutionem multoties sibi dissimilem vidisse. & Henricum Agyllæum multas lacunas Holoandrinæ editioni, suppleviss e. Nec de facto habemus alicujus Principis authentizationem, quòd Novellæ ita & non aliter, sicut in vulgatis exemplaribus habentur, in Originali fuerint, vel quòd ea interpretatio ex Græco genuina & vera sit. Cùm tamen è contra Greg XIII. per litteras ad principium Decreti impteslas universis Christi fidelibus notum fecerit, se opera Cardinalium aliorumque eruditissimorum virorum, Decretum Gratiani cum antiquissimis Codicibus contalisse, & ab erroribus emendatum perfectumque reddidisse. Atque hic emendatus Gratiani Codex non tantùm extat Romæ, sed Anno 1606. Lugduni impressus ubique distrahitur & habet titulum: Decretum Gratiani Emendatum Et Annotationibus Illustratum, Cum Gloss. Greg XIII. Pont. Max. Jussu Editum, Ad Exempar Romanum Diligenter Recognitum. Et in hoc emendato Decreto suprapositum Privilegium expressè habetur in- 2

sertum, ac præterea id in antiquis Novellarum codicibus extitisse attestatur *additio* (utique authoritate Pontificis Gregorij apposita, ut colligitur ex præfat. Decreti ad Lectorem) *ad d. c. fin. 19. q. 3* & Covar. ex Harmenop. in *in c. Raynuntius. de Testam. n. 28.*

Porrò ex istis omnibus breviter formo tale argumentum: Privilegium quod non extat in O-
3 *riginali* & desideratur in quibusdam *copiis* non tamen *authenticis*, probati potest ex aliis copiis magis authenticis & testibus &c. Subsumo; sed nostrum Privilegium desideratur in vulgatis Novellarum exemplaribus diversimodè ex Græco translatis nec authentizatis, & probatur per emendatum Decretum & Testes, scilicet Gratianum, ipsum Pontificem *in nota additionali* & Covaruviam, ergo satis probatur. Ut nihil dicamus, quòd in antiquis Privilegiis, præsertim
4 quando cum antiquitate temporis favor Religionis concurrit, etiam imperfecta probatio sufficiat, sicut generaliter in antiquis testes de auditu, fama, scripturam minus authenticam, probant, nota est & recepta sententia.

Quod verò aliqui apud Covar. existiment,
5 Gratianum in causa Monachorum fuisse suspectum, sanè mihi valdè temerarium videtur, delictum *falsi* de Vito Religioso & magnæ authoritatis præsumere, quare enim non potius præsumitur de quibusdam Laicis, quòd in odium Religiosorum Novellam Iustin. depravârint. Religiosum etiam in causa sui Monasterii esse testem idoneum præcipuè quando ipse hic & nunc in specie non sentit utilitatem, abundè probatur *ex c. insuper c. cum nuncius 12. de Testibus. c. etsi Christus, 26. in fin. de Iurejur.*

ADNOTATIO.

ADn. 2. additio Reformatorum Decreti authoritate Pontificis adjuncta ad *c. ult. 19. q. 3.* ita sonat, *Hoc caput expressè habetur apud Iulianum Antecessorem N. 123. c. 59 in quo aliqui Gratianum reprehenderunt, qui hanc Iuliani epitomen minimè videre poterant.*

Ad Num. 3. Novellarum vulgata editio habetur pro authentica quidem ex consuetudine in quantum non apparet de contrario per alias probationes. Ipsum verò *c. 41. N. 223.* non est contrarium *d. c. fin. 19. q. 3.* sed tantùm non habet eadem formalia, ergò nihil impedit, quin ex alia interpretatione, quod ei deest, suppleatur. Dicas etiam *Scripturam sacram* variè ab interpretibus transferri, non tamen ideò minus esse authenticam. Resp. 1. solam *vulgatam lectionem* [illegible] *quam latinam* sacræ Scripturæ esse authenticam per Conc. Trid. *sess. 4.* in illo Decreto *de Canon. script. V. si quis autem.* ℟. 2. sicut S. Hieron. quædam supplevit quæ in 70. Interpretibus desiderabantur, ut illud: *ex Ægypto vocavi filium meum, habetur in Lectione Homil. in festo Iunii,* ita etiam Iulianus ex eoque Gratianus potuit aliquid supplere, quod desideratur in vulgatis Nov. Codicibus.

PRIVILEGIUM XIV.

Hereditatem delatam Religioso capit Monasterium etiam eo repudiante.

1. *Religiosi perdunt Ius succedendi.*
2. *Pater tenetur instituere filium Religiosum.*
3. *Dissensus Religiosi in adeunda hereditate non præjudicat Monasterio.*
4. *An Religiosi succedant in Majoratu, remissivè.*

SI Monasterium bonorum capax sit, tunc Religiosi ejusdem non tantùm in Testamento heredes scribi possunt, sed etiam suis parentibus & consanguineis *ab intestato* succeduet, omnesque tales hereditates Monasterio acquirunt per tex. & DD. *in L. Deo nobis, 56. §. 1. C. de Episc. & Cler.* Adeò quidem, ut testamentum, in quo Pater filium Religiosum non instituit, ex causa *præterit*ionis expugnari possit, test. Viv. *tom. 2. com. quæst. tit. de Institut. & subst. pag. 82. n. 10.* & statutum excludens Monachos a successione in validum & contra libertatem Ecclesiasticam pronuncier Barbos. *in d. L. 56. n. 15.* Cov. *in Relect. c. quamvis de pact. in 6. p. 3. § 2. n. vers.* Marta *de Iurisd. p. 4. cap. 25.* Decius *in c. Ecclesiæ. De Constit. n. 49.* ubi attestatur opinionem esse communem.

Porrò nihil Monasterio præjudicabit licet Monachus hæreditatem delatam repudiet, tum quia consensus aut dissensus Monachi in Iure effectum non habet. *c. si Religiosus, de Elect. in 6. c. ult. de Sepult. in 6.* tum etiam, quòd Religiosus compatetur filiofam, qui licet repudiet hereditatem sibi delatam, patri tamen non præjudicabit, quo minùs eo invito adire possit, *d. fin.*

C. de

C. de Bon. qua lib. Barth. *in l. t. de Vulg. subst. n.* 21. Fachin. 6. *controv. c.* 17.

4 Utrum autem Religiosi non tantùm in simplicibus hereditatibus, sed etiam in *feudis & Manoratibus* succedant, videatur affirmans Barbosa *in Collect. ad auth. ingressi. C. de SS. Eccles. n.* 13. *& in tract. Iur. Eccles. Vn. lib.* 3. *c.* 31. *n.* 3.

PRIVILEGIUM. XV.

Hereditatem delatam Religioso capit Monasterium etiam eo mortuo ante additam hereditatem.

1. *Religiosus vivo Testatore decedens nihil transmittit in Monasterium.*
2. *Secùs si post Testatorem decedat.*
3. *Religiosus retinet Ius suitatis.*

1 SI Religiosus vivo adhuc Testatore, adeoque ante delatam hereditatem decesserit, satis conveniunt inter DD. quòd tunc Monasterium nihil prætendere possit, cùm enim viventis non sit hereditas, nihil juris in ea potuit Religiosus in Monasterium transferre, sed solam spem, quæ evanuit, ubi primùm Religiosus per mortem desiit esse filius Monasterii. Ita ex Viv. refert Barb. *in d. l. Deo nobis. n* 14.

2 At verò si Religiosus mortuus sit post Testatorem, & ita jam post declaratam hereditatem, ista mors non nocebit Monasterio, quin hereditatem petere possit, nam cùm Religiosus omnia acquirat Monasterio, ista hereditas delata, & jus eam adeundi jam semel fuit Monasterio acquisitum, sicut docet Panorm. *in c. in præsentia de Probat. n.* 77. & Fach. 6. *controv. c.* 18.

3 Et hæc Conclusio vel maximè procedit, si de hereditate *paterna* agatur, ubi non tantum extratione prædicta, quòd scilicet Monasterio jus adeundi jam quæsitum sit, sed etiam ex capite *suitatis* (quæ per Professionem non tollitur) in Monasterium hereditas non adita transmittitur. Barb. *d. l. n.* 14 Barth. *in l. si infanti. C. de Iure delib. n.* 10.

PRIVILEGIUM XVI.

Monasterium succedit in Fideicommisso *si sine liberis, &c.*

1. *Explicatur assertum.*
2. *Extenditur.*
3. *Restringitur.*

1 SI alicui hereditas vel legatum relictum sit, & *si absque liberis decesserit*, per fideicomissum ei substituatur extraneus, institutus verò vel Legatarius Monasterium bonorum capax ingrediatur, expitabit fideicommissum, & Monasterium per modum filii succedet.

2 Hoc Privilegium communiter colligunt & tradunt DD. *ex c. in præsentia 8. de probat. & Novella* 113 *cap.* 37. Idque extendit Panorm. *in eod. c.* 8. *n.* 48. ut procedat, tametsi adjectum sit, *si sine liberis legitimis ex suo corpore procreatis decesserit*, quia adhuc testator non de Monasterio, sed liberis *adoptatis & naturalibus tantùm* excludentis cogitasse censeretur.

3 Cessare tamen videtur hæc præsumptio pro Monasterio, si fideicommissum ita conditionatum ad propagationem insignis alicujus familiæ institutum esset, tunc enim bona ad summum in vitâ tantum Religiosi apud Monasterium manerent, eo verò mortuo ad substitutos de familia probabilius pertinerent. Vid. Guttier. *Can. qq. lib.* 1. *c.* 23. Cov. *var. Resol. lib.* 2. *c.* 19. *n.* 6. *& seq.*

ADNOTATIO.

HOc privilegium apertè traditur in Nov. 123. *c.* 38. his verbis. *Si quis sub conditione nuptiarum, sive liberorum sive dotis causâ, antenuptialis donationis donaverit sive reliquerit suis liberis sive alii cuicunque personæ hereditatem sive legatum aut ab initio purè relinquens eis, oneret eos substitutione aut restitutione, aut sub una prædictarum conditionum reliquerit vel donaverit, substitutiones verò vel restitutiones ex fecerit adjectis conditionibus quibuscunque ex iis quæ superius enumerata sunt: sancimus, si personæ talibus conditionibus subjectæ sive masculi sive fœmina Monasteria ingrediantur, aut Clerici Diaconissæ aut Asceteria fiant, tales conditiones invalidas & pro non scriptis esse.* Et paulò post: *in personis enim quæ Monasteria ingrediuntur, Monasterio res sub conditione donatas aut relictas cum aliis eorum substantiis competere volumus.* Nota præterea ex hoc textu, quòd etiam illa conditio habeatur pro non adjecta, si quis ita legaverit: *Titio si non Religionem ingressus fuerit, lego* 100.

PRIVILEGIUM XVII.

Monasterium non conficiens Inventarium, non tenetur in solidum aut ultra vires hereditatis.

1. *Monasterium per ingressum Religiosi non acquirit ejus bona titulo hereditario, & ideo non tenetur ultra vires bonorum.*
2. *Sed idem est licet titulo hereditario succedat.*
3. *Nov. 1, c. 2. non obligat in conscientia.*
4. *Monasterium restituitur contra aditam hereditatem.*

DUplici casu potest hac de re Monasterio controversia moveri. 1. Si bona ingredientis æri alieno, obnoxia occupaverit. 2. si ipsi Monasterio ex Testamento cujusdam extranei, vel ex persona alicujus Religiosi hereditas obvenerit, quæ per Monasterium non confecto inventario adita sit.

1 Primo casu & vivente Religioso Monasterium non tam *jure hereditarie*, quàm potiùs jure *acquisitionis universalis* (sicut olim arrogator) succedit. & ideo etiam non principaliter, sed tantùm nomine Religiosi ob debita prius contracta, nec ultra vires bonorum conveniri potest, *Arg. §. 3. Instit. de Acquis. per arrog.* ita docet Barth. *in auth. ingressi. n. 57. & in auth. si qua mulier. n. 16. C. de SS. Eccles.* Panorm. *in d. c. in præsentia. n. 75.*

2 Sed & secundo casu hoc Privilegium Monasterio tribuunt Panorm. *in c. 1. de Testam.* Barth. *in l. 1. C. de SS. Eccles.* Bald. *in l. ult. C. de Iure delib.* Castr. *in auth. sicut C. de SS. Eccles.* Ratio est, quia constitutio *Nov. 1. c. 2.* ubi heres non conficiens inventarium etiam ultra vires hereditatis de suo tenetur creditoribus, fundatur partim in præsumptione fraudis, quòd heres non conficiens inventarium bona hereditaria surripuerit & occultârit, ut ex ipso textu satis luculenter apparet, cujusmodi præsumptio non cadit in Ecclesiam; partim verò dicta constitutio est *pœnalis* lata in pœnam neglecti Iuventarij (nec enim *quasi contractus aditionis* videtur esse in immensum ultra æquitatem & communem hominum intentionem) & quod heres occasionem fraudi dederit, per text. *in d. c. 2. Nov.* ibi: *dabit eis pœnas exactio suæ malignitatis &c.* pœnales autem constitutiones Imperatorum non ligant Ecclesias. *c. Ecclesia 10. de Constit.* 3 Ex quo etiam infertur heredem quemcunq; non teneri in conscientia ultra vires hereditatis, si tenera non sufficientia bona in hereditate invenerit.

Quòd autem Ecclesia habeat *restitutionem in integrum*, si ex aditione hereditatis lædatur, hoc loco inferius dicemus, utitur enim Ecclesia jure minoris *c. 1. de In integr. rest.* cui subvenitur, si hereditatem minus lucrosam adierit. *L. ait præt. 7. §. sed & si. 5 ff. de Minor.* 4

ADNOTATIO.

AD Num. 4. Meritò recipiendum est hoc privilegium, quia nec defuncto, nec creditoribus ejus præjudicat; non defuncto, quia num potius honore afficit, ne bona ejus propter æs alienum subhastentur, nec creditoribus quia illi etiam confecto *inventario* non haberent plus, si supponamus nihil amplius in hereditate fuisse.

Argumenta contraria sunt. 1. Lex Inventarij etiam Iure Canonico recepta est in c. Raynaldus *in f. de Testam.* ℞. illud c. patenter loqui de Laicis. 2. Obligatio *ultra vires* non est ex pœna vel præsumptione fraudis, sed ex *quasi contractu* aditæ hereditatis. ℞. obligationem quasi contractûs supponere tacitum consensum & æquitatem; nemo autem prudens consentit in sui damnum, nec actus agit ultra intentionem agentis v. g. si musicus canat, aut histrio ludat, non teneor ad maximam mercedem, sed ordinariam; nec est æquitas ut Ecclesia quæ nec defunctum nec creditores ex amissione Inventarij læsit, nihilominus creditoribus de suo solvere debeat, quod non habuissent confecto inventario. 3. Heres & defunctus censentur eadem persona, ergo sicut defunctus fuit obligatus *in solidum*, ita & heres. Resp. antecedens esse verum in bonis hereditarijs. 4. Quamvis non cadat præsumptio doli in Monasterium, cadit tamen in administratores ejus. Resp. Prælatum esse Inspectorem; deinde delictum personæ non nocere Monasterio. Quòd si etiam hæc ratio foret imponendi pœnam Ecclesijs non injungentibus suis officialibus confectionem Inventarij, tamen non statuere non fuit in potestate Imperatoris, *Ecclesia. 10. de Constit.* 5. Etiam multi Laici sunt boni viri in quos non cadit doli præsumptio. Resp. hoc esse verissimum, & propterea

præterea Laicos nihil in hereditate defraudantes non teneri in conscientia ultra vires hereditatis: interim in foro externo esse præsumptionem *juris & de jure*, contra quam non admittitur probatio in contrarium.

PRIVILEGIUM XVIII.

Quod relinquitur Monasteriis in Testamentis, non requirit Juris Civilis solennitates.

1. *In relictis ad pias causas non requiruntur conditiones Iuris Civ. nec solennitas, sed tantùm probatio.*
2. *Secundum Testamentum principaliter ad pias causas conditum, revocat primum conditum ad profanas.*
3. *Excommunicatus potest testari ad pias causas.*

1 ETsi de Jure Civili invalidum sit Testamentum, si is, qui fecit, Testamenti factionem non habuit, ut si fuerit deportatus, filiusfam. prodigus, cui bonis interdictum est, damnatus ad ultimum supplicium, mutus, surdus, aut cæcus, *tot. tit. Instit. quibus non est permiss. fac. Testam.* Item si non adhibuit 7. Testes omni exceptione majores, & reliquas solennitates præscriptas *in L. hac consultissima. C. de Testam.* aliter tamen se res habet, si Testamentum ad pias causas conditur, aut Monasterijs aut pijs causis aliquid relinquatur, tunc enim omnes illos qui sufficienti ratione prædicti & Jure naturali ad testandum habiles sunt, licet de Jure Civili prohibiti testari posse, nullamque *solennitatem* exemplo Testamenti militaris & Patris inter liberos, sed *probationem* tantùm ultimæ voluntatis requiri asserimus, sive deinde hæc probatio fiat per Testes, etiam fœminas, sive per Scripturam. Neque interest, an Testator partim testatus, partim intestatus decesserit, an filijs legitimam *titulo institutionis* reliquerit, an heredem instituerit, &c. per textum & DD. *in c. relatum* 11. *de Testam. c.* 4. *de Sepult. in 6. l.* 1. *de SS. Ec.* Tiraq. *de Privileg. pia causa. Privileg.* 1. *&* 2. & communiter DD. Et cùm hic de favore animæ agatur, pro quâ tale legatum relinquitur, ideo hanc constitutionem non tantùm de Jure Canonico & in terris Pontificijs, sed etiam in terris Imperij locum habere, communis & vera est sententia, Tiraq. *d. l. in princ.* * Præterea per Testamentum secundum principaliter ad pias causas etiam absq; 2
solennitate conditum revocari primum factum solenniter coram 7. Testibus, tradit Tiraq. *d. l. priv.* 2. cum Cast. Alex. & pluribus aliis.

De *excommunicato* dubitatur an Monasterio aliquid relinquere possit? Cùm enim in excommunicatione decedat, videtur cessare favor ani- 3
mæ. Affirmativam tamen credimus esse veram: quia non statim perdita est anima ejus, qui in excommunicatione decedit, cùm possit quo ad Deum per contritionem interna fuisse absolutus, per textum notabilem *in c. à nobis* 17. *de Sent. excom.* Et deinde licet deesset favor animæ, subesset tamen favor piæ causæ.

ADNOTATIO.

AD Num. 1. Licet DD. passim conveniant, in testamentis *ad pias causas* remissas esse solennitates testamenti præscriptas *in L. hac consultissima C. de Testam.* volunt tamen aliqui, eos, qui de jure civili testamenti factionem non habent, ut deportati, filijf. &c. ne quidem etiam *ad pias causas* testari posse, contra quos expressè & præ cæteris clarè nostram sententiam tenet Riccius *in praxi aur. p.* 4 *Resp.* 89. Ratio utriusque partis est eadem: ideo enim in testamentis ad pias causas solennitates civiles non attenduntur, quia regulantur secundum *Ius Gentium*, de quo non habemus solennitates, sed sola voluntas defuncti ejusque probatio sufficit. Atqui omnes isti, quos enumeravimus, quamvis quoad actus civiles sint inhabiles, sunt tamen capaces actuum *juris gentium*, ut contractuum & similium, quòd autem testamenti factio originem *juris gentium* sit, præclarè & fusè demonstrat Harprecht *ad princ. tit. Instit. de Testam ordin. n.* 62.

Accedit ratio, quòd LL. Civiles non potuerint, nec Christiani Imperatores verisimiliter voluerint, aliquem habentem rerum suarum dominium jure gentium & testandi private, quantum id expedit pro salute animæ sc. ad pias causas facit optimus tex. in *L. 1. C. de SS. Eccl.* ubi Imperator Constantinus *unicuique* dat licentiam, sacris locis quòd voluerit relinquere.

Dices 1. *damnati ad ultimum supplicium* bona acquirunt *fisco*, ergo testari non possunt. Id hodie non obtinet, excepto crimine læsæ majes-

jestatis, *auth. bona damnatorum. C. de Bon. proscript.* & hæresis, *c. vergentis, de Hæret.* In reliquis autem criminibus succedunt ascendentes & (*juxta d. auth.*) Collaterales usque ad tertium gradum; item uxor accipit dotem & donationem propter nuptias, vel si matrimonium sine dote sit partem bonorum juxta *auth. præterea. C. Vnde vir & uxor*, retinent ergò hodie *damnati* dominium rerum suarum, & quamvis post sententiam latam fiant *peregrini* & amittant jura *civitatis Romanæ*, non tamen amittunt ea, quæ sunt *juris gentium*, ut testationem *ad pias causas*, dummodo liberis aut parentibus relinquant *legitimam*.

Dices 2. Filiusf. etiam de jure Canon. ad pias causas disponere non potest sine consensu patris, c. 4. *de Sepult. in 6.* ℞. illud *cap.* intelligi vel de *peculio* tantùm *profectitio*, quod totum est patris, sicut ita inter se conciliantur, *L. 1. §. 1 ff. de Tut. & rat. distrah. & L. 25. de mort. Caus. donat.* vel si intelligitur etiam de *peculio adventitio*. Hunc illud verbum *judicare*, trahendum est ad actum *inter vivos*, per quem scilicet statim fiat rei traditio & patri auferatur ususfructus. At verò per testamentum patri non præjudicatur: quia jam loco ususfructûs accipiendo legitimam acquiret partem proprietatis, sicut si una cum fratre defuncti succederet ex communi in parte coheredis usumfructum non haberet, solutum enim per mortem est jus patriæ potestatis consequenter & effectus ejus, scilicet *ususfructûs* retentio.

PRIVILEGIUM XIX.

Ex Legibus vel fideicommissis Monasterio relictis non detrahitur Falcidia vel Trebellianica.

1. *Heredi debetur quarta.*
2. *Non detrahitur ex legatis pijs.*
3. *Legitima filiorum gravari non potest.*
4. *Monasterium heres detrahit falcidiam ex relictis alteri Monasterio.*

1 QUod heredi in Testamento vel ab intestato venienti debeatur ad minimum *quarta pars* hereditatis, & proinde si Testator tam magna & multa legata fecerit, ut heredi sua *quarta* non remaneat, possit per L. Falcidiam de singulis legatis proportionaliter tantum detrahere, quantum sufficit ad complendam quartam, & similiter si Testator jussent totam hereditatem per *fideicommissum* alteri restituere, hem quartam partem ex S.C. Trebellianico deducere valeat, satis constat *ex t. t. ff. & C. ad L. Falcid. & SC. Trebel.*

At verò si Monasterijs aut pijs causis fideicommissum vel legatum relictum sit, ex communi sententia integrum absque ulla detractione restitui debet per *textum in auth. similiter C. ad L. Fal.* qui textus licet tantum de *Falcidia* loquatur, favore tamen piæ causæ & propter *identitatem* rationis etiam ad *Trebellianicam* extenditur, videantur innumeri DD. relati à Tiraq. *de priv. pia. cau. priv. 26. 27.*

Sed hæc in herede extraneo locum habent, nam filius suam *legitimam* etiam de legatis ad pias causas detrahere potest, quia *legitima* debetur filijs jure naturæ & gravari non potest, prout pulchrè D. August. *in c. fin. 17. q. 4.* inquit, si quis *exheredato filio heredem fecerit Ecclesiam, alterum quærat qui suscipiat non Augustinum & Dei propitio neminem inveniet &c.*

Sed quid si Monasterium sit heres & alteri Monasterio legatum relictum sit, anne hoc casu locus erit *Falcidiæ*? Affirmamus, eo quòd privilegiatus contra parites privilegiatum non utatur Privilegio, sed jure communi. Ang. *in d. auth. similiter*, Salic. *in auth. qui rem C. de SS. Eccl.* videri tamen etiam possunt dissentientes apud Tiraq. *de priv. 26. V. Contrarium.*

ADNOTATIO.

AD Num. 1. Ratio etiam hujus privilegij assignari potest, quòd *falcidia* sit tantum jura civilis dispositio, cui pia causa non subjacet. Item argumentum est, quòd in testamento militis (à quo procedit argumentum *ad pias causas*) cessat falcidia *L. in testamento C. ad L. Falcid. L. 1. §. denique ff. ad Trebell.* Est quoque hæc sententia ex præsumpta voluntate defuncti, qui utique in defectu bonorum maluit aliquid decidere heredi extraneo (cujus amicitia post mortem non indiget) quàm pijs causis quæ post mortem patrocinantur animæ. Non obstat *L. 1. §. ad municipium ff. ad L. fal.* quia correcta dici potest per M. 131. c. 12. Divinatoria autem est expositio alias textus, *Nov.* quasi heres fuerit in dolo, quod ibi nec verbo dicitur.

Nec obstat *L. si quis 49. C. de Ep. & Cler.* Ubi

ubi Imper. videtur supponere, quòd ad declinandam Falcidiam piæ causæ debeant instituri hæredes, &c. Imperatorem non dicere hoc debere fieri, sed narrare factum, *si fiat.*

Ad Num. 3. Quidam existimârunt hanc exceptionem declarandam esse, ut procedat, nisi adsint legata *profana*, à quibus possit filius legitimam detrahere, cùm legatarij non debeant esse melioris conditionis, quam heres extraneus, qui nonnunquam ob favorem piæ causæ totam *quartam* perdit. Huic sententiæ non repugno, illud adjecerim, quòd licet plures doceant legata ad pias causas tanquam *es alienum* deduci, & sic totam hereditatem & *quartam* heredis minui argumento ducto à *libertate L. si universa C. de legat.* id tamen non procedat circa legitimam filij, quæ debetur jure naturæ & nec per pia legata gravari, vel diminui potest. *c. fin.* 17. *q.* 4. ideoque suam quantitatem sumit juxta proportionem omnium bonorum patetnotum etiam cumputatis pijs legatis, licet ab his non detrahatur, sed à profanis.

Ad Num. 4. Non obstat, quòd unum Monasterium non præscribat contra alterum nisi 40. annis, quia in *præscriptione* non est utriusque privilegiati par conditio, cùm unum Monasterium certet de lucro, alterum de damno vitando. Item non obstat *L. si quis* 49. *C. de SS. Eccl.* quia ibi Episcopus non est heres, sed executor, imò licet esset heres, tamen aliud dicendum foret in legato pro redemptione captivorum, ubi captivi certant de damno vitando, & heres de lucro captando.

PRIVILEGIUM XX.

Donatio ultra 500. solidos facta Monasterio valet absque insinuatione.

1. *Donatio ultra 500. solidos regulariter invalida est absque insinuatione.*
2. *Fallit in pijs causis.*
3. *Alia item exceptiones de Iure communi.*

LIcet generaliter invalidetur donatio ultra 500. solidos (quo nomine plerumque 500. aureos seu 1000. Imperiales intelligunt) nisi coram magistratu fuerit insinuata. *L sancimus*, 34. *& L. si quis argentum* 35. *§. ult. C. de Don.*

2 Excipitur tamen donatio facta pijs causis & Ecclesijs teste Julio Claro *in §. donatio. q.* 17. *n.* 1. Ratio esse potest, tum quòd Leges Civiles in dubio non extendantur in præjudicium Ecclesiarum, tum etiam quòd donando ad pias causas & pro salute animæ suæ non censeatur aliquis inconsultò agere, *tex. in l. si quis* 36. *in pr. C. de Don.*

Præterea etiam ex Jure communi Civ. valeret 3
donatio ultra 500. solidos facta Ecclesiæ, sicut cuilibet alteri. I. Si pro reparatione incendij vel ruinæ donatum sit. *l. si quis.* 36. *§.* 2, *C. de Don.* II. Si diversis temporibus donationes fiant, ita ut singulæ non excedant 500. solidos, quamvis excedant simul sumptæ, *d. L. Sancimus. §.* 3. III. Si Imperator qui supra Leges est, donet, *d. L. Sancimus*, quod DD. etiam ad Principes & Dominos territoriorum extendunt cum Hatptechto *in §. 2. Inst. de Donat. n.* 145. Demùm Donatio quæ fit ultra 500. solidos non vitiatur in totum, sed tantùm quatenus excedit prædictam summam, *d. l. si quis* 36 *§.* 3. *& Nov.* 162. *c.* 1. *§.* 2.

ADNOTATIO.

AD Num. 2. In contrarium facit *L. illud.* 19 *C. de SS. Ecc.* sed dici potest, principes sæculares non posse suis subditis legem imponere circa contractus in præjudicium Ecclesiæ, maximè si directè de Ecclesia disponant. *c. fin. de For. comp. in 6.* Item *d. L. illud* videtur correcta per *L. si quis.* 36. *in pr. C. de Don.* quæ est posterior & lata *post consulatum Lampadij & Orestis*, si enim valet donatio cujuscunque quantitatis pro redemptione captivorum, ergo valet generaliter pro redemptione animæ suæ, & ab una pia causa ad aliam bona est argumentatio.

PRIVILEGIUM XXI.

Valet donatio omnium bonorum facta Monasterio.

DOnationem omnium bonorum tam præsentium, quàm fururorum, regulariter non valere communiter tradunt DD. *in I. omnes §. Lucius. ff. Quæ in fraud. cred.* Sed quidquid sit de veritate hujus sententiæ, exceptio ab ea communis est, si talis donatio facta sit piæ causæ. Barb. *I. E. V. lib.* 2. *c.* 13. *n.* 17. Clarus. *d. §. donatio. q.* 20. *n.* 3. Cov. *in Rubr. de Testam. §.* 2. *n.* 6. *tex. in c. perlatum* 19. *q.* 3.

PRIVILEGIUM XXII.

Donatio facta Monasterio non revocatur propter ingratitudinem Prælati.

1. *Procedit assertum, etsi Prælatus cum Conventu ingratus esset.*
2. *Quænam sint causæ ingratitudinis, ex quibus revocetur donatio.*
3. *Quare plures causæ sint exheredationis.*
4. *Ius revocandi donationem est personale.*

1 DOnationem revocari posse propter ingratitudinem Donatarij, patet *ex L. fin. C de Revo. donat.* sed facta Ecclesiæ vel Monasterio, licet Prælatus etiam una cum Conventu ingratus esset: quia in donatione facta piæ causæ principalis Donatarius est Deus, Barb. *in c. fin. de Donat. n.* 15. Clarus *d. q.* 20 *n.* 5.

2 Ad materiæ declarationem obiter hic addimus, 5. tantum ingratitudinis species esse expressas *in d. l fin.* propter quas donatio revocari possit. I. si Donatarius in Donatorem impias manus injecerit. II. si atroces injurias (*verbales*, ut à priori injuria fiat distinctio) in eum effuderit. III. si grave damnũ rebus ipsius inferre præsumpserit. IV. si vitæ insidiatus fuerit. V. denique si conditiones seu conventiones in donatione appositas non impleverit. Unde quia Imperator *in d. l. fin.* inquit, ex his tantummodo causis revocari posse donationem, communiter DD. inferunt, quòd aliæ causæ licet ad exhereditationem liberorum sufficientes exclusæ censeantur; neque revocari possit Donatio, quamvis Donatarius Donatorem captivum non redemerit, furiosum non curaverit &c. Quare autem 14. causæ pro

3 exheredatione liberorum assignatæ sint *in Nov.* 115 *c.* 3. & non tot & tales pro revocatione Donationis, ista videtur assignari posse ratio, quòd liberi non tantùm teneantur malum non agere contra parentes, sed etiam teneantur ipsis *positivè* benefacere, utpote à quibus vitam, bona, & educationem acceperunt, & non facit suum officium filius, si patri injuriam non inferat, nisi etiam egenti & in periculis constituto succurrat: at verò Donatarius qui tantùm unam vel alteram rem donatam accipit, tenetur potissimùm injuriam Donatori non inferre, aliàs si teneretur etiam *positivè* benefacere Donatori, Donatio non esset mera liberalitas, sed potius contractus onerosus *do, ut facias* &c. * Demùm etiam illud adjici potest, quod Jus revocandi donationem propter ingratitudinem, ex parte donatoris & donatarij sit ita *personale*, ut nec heredibus, nec contra heredes detur. *L. his solis, 7. v. actionem. in l. fin. v. hoc tamen. C. de. Revoc. don.* vid. tamen Barb. *in c. fin de don. n.* 23.

ADNOTATIO.

AD Num. 1. Cape instantiam: si quis donaret fratri alicujus principis, sperans beneficium à principe, profectò non revocaret donationem propter ingratitudinem fratris, quia ex donantis intentione principalis donatarius est Princeps, à quo sperat remunerationem; ita etiam, quamvis Prælatus ingratus sit, Deus tamen (cujus intuitu donatio facta est, & ad quem dicuntur pertinere bona Ecclesiæ Trid. *sess.* 25. *c.* 20.) liberalissimus remunerator est. Adde aliam rationem, quòd delictum personæ non noceat Ecclesiæ *ut prov.* 26. *ex c. delictum de R. I in* 6.

PRIVILEGIUM XXIII.

Donatio facta Monasterio non revocatur propter superveni-entiam liberorum.

1. *Redditur ratio asserti.*
2. *Explicatur difficilis tex. in c. fin.* 17 *q.* 4.
3. *Quanta debent esse donatio, ut propter liberos revocari possit, est in arbitrio Iudicis.*

TAm etsi supponatur illa sententia, quam multi tradunt *in l. si unquam C. de Revoc. donat.* (quibusdam dissentientibus & putantibus *d. l.* tantùm in Patrono donante suo liberto procedere) ut donatio revocari possit, si post eam donatori contra spem nascantur liberi, quia si cogitasset de superventuris liberis, verisimiliter non fuisset tantam donationem facturus: Nihilominus aliud dicendum erit in donatione facta pijs causis, quia licet quilibet censeatur plus diligere liberos suos, quàm extraneum, non tamen plus quàm Deum, quàm animam suam, &c. Ideo etiam cessat donationis revocatio, nisi in quantum est necessaria ad complendam legitimam liberorum. *Cov. var. res. c.* 19. *n.* 5. Panorm. *in d. c. fin. de don. n.* 6. Non obstat *c. fin* 17 *q.* 4. ubi refert D. August. factum Aurelii Episcopi, qui Donationem suæ Ecclesiæ factam Donatori

tori propter supervenientes liberos restituit, & subdit Augustinus quòd *Iure poli*, retinere non potuisset.

Respondeti potest, non potuisse retineri rem donatam *Iure poli*, in quantum fuit necessaria *pro legitima* liberorum, secus in quantum superabundavit; nec satis constat, an ipse Episcopus universa reddiderit, & si reddidisset, tamen facta Sanctorum non statim inducunt præceptum. 2

Advertere etiam hic oportet non quamlibet donationem propter supervenientiam liberorum ex Iure communi revocati posse. Si enim sit exigua, qualem facere solent etiam qui liberos habent, cessat revocatio; quanta autem debeat esse donatio revocabilis, universaliter determinari non potest, sed ex qualitate personarum, divitésne sint, an pauperes, & ex damno filiorum arbitrio prudentis Judicis discernendum erit. Menoch. *de Arbit. Iud. casu.* 133. *n.* 2. 3

Adnotatio.

Ad Num. 1. adde, quòd aliquis saltem tantundem censeatur diligere animam suam, quantum liberos suos, atqui si uni ex liberis donatio facta sit propter supervenientiam aliorum, non revocatur nisi quoad legitimam. *L.* 2. & 5. *C. de Inoffic. donat &c.*

Dices, has rationes rectè quidem procedere, si libeti vellent revocare donationem factam Ecclesiæ, at verò si ipse donator revocet, cessabit præsumptio, quòd plus diligat animam suam, &c. R. Talem mentis declarationem esse injustam, & irrationabilem, ac proinde jure non admittendam. Sicut si quis donationem factam filio emancipato velet revocate in gratiam novi amici extranei, quem diceret, se magis diligere quàm filium.

Contra interpretationem *c. fin. 17. q. 4.* objicies, si illa verba, *non autem Iure poli*, intelligenda tantùm sint de *legitima*. Ergo S. Augustin. prius malè dixit, quòd *Iure fori* retinere licuisset, quia *legitima* ne quidem *Iure fori* retineri potest. Resp. quòd illa verba *Iure fori* possint habere interpretationem *sub pretextu Iure fori*, ex quo jure donatio dicitur irrevocabilis: sicut ita explicamus *c. filius 5. de Testam.* ubi Pontifex dicit, quòd propter LL. Civiles asserentes valere Legatum rei alienæ, non liceat rem alienam invito domino detinere, quem tamen etiam de Jure Civili detinere non licet, nisi heres redemerit.

R. 2. S. Augustinum probabiliter setipsisse ante illos Impp. qui propter supervenientiam liberorum concesserunt revocationem donationis. & ideò dixisse, quod *Iure fori*, retinere potuisset.

Resp. 3. Augustini authoritatem tanquam Doctoris Scholastici esse *probabilem*, non *decisivam*, & Decretum Gratiani ex communi sententia revocari ad *primævam authoritatem*, & quòd SS. Patres etiam in multis articulis conscientiam tangentibus inter se fuerint contrarij, cuilibet facilè patebit, qui vel parum Decretum Gratiani (quod exinde etiam *Concordia discordantium Canonum* dicitur) inspexerit.

PRIVILEGIUM XXIV.

Pollicitatio facta Monasterio irrevocabiliter obligat, etiam nemine acceptante.

1. *Pollicitatio qualiter differat à pacto.*
2. *Assignatur ratio Privilegii.*
3. *Pollicitatio debet distingui à proposito.*

Pollicitatio est solius offerentis promissio, *L.* 3. *ff. de Pollicit.* differt à *pacto*, quòd pactum sit duorum conventio sive promissio ab altera parte accepta. Item quòd pactum simul ac perfectum est, statim Iure naturali obliget. *L.* 4. *ff. de Pact. Pollicitatio* verò non prius obliget promittentem, quàm si ab altera parte accepta fuerit, ac proinde prius liberè revocari possit *L.* 1. *§. sed si donaturus, & L. absenti ff. de Donat. L. nuda pollicitatio C. de Contrath stipul.* 1

Verùm si Pollicitatio facta sit Ecclesiæ, Monasterio, vel alteri piæ causæ, statim obligat etiam nemine acceptante, cùm censeatur facta principaliter ipsi Deo, qui, si sit bona, statim acceptat. Molina *de I. & I disp.* 263. *n.* 16. Felin. *in c. 1. de Pact. in* 7. Barb. *I. E. V. lib* 2 *c.* 13. *n.* 29. 2

Interim tamen non statim censeri debet *Pollicitatio*, si quis tantùm *propositum* aliquid dandi vel faciendi coram aliis declararit, sed necesse est, ut veram actualem promissionem fecerit, v. g. dicendo ad debitorem, tot. quos mihi debes, dono Monasterio vel Ecclesiæ &c. 3

Adnotatio.

Ad Num. 2. adde aliam rationem: valet argumentum à Repub. ad Ecclesiam, sed *pollicitatio* facta Civitati vel Reipub. causâ honoris

acquirendi statim obligar, *L. 3. ff. de Pollicitat.* ergò etiam facta Ecclesiæ causâ salutis acquirendæ, vel causâ alicujus commodi temporalis.

PRIVILEGIUM XXV.

In Monasterium transfertur dominium sine traditione.

1. *Fundamentum Privilegii.*
2. *L. quoties C. de Rei vind. non habet locum in Ecclesijs.*
3. *Dominium & Possessio bonorum ingredientis acquiritur Monasterio.*

1 HOc Privilegium DD. communiter colligunt ex *l. ut inter C. de SS. Ecc.* ubi pro rebus Ecclesiæ legatis venditis vel donatis, *Vindicatio* (quæ nonnisi domino competit, *L. in rem ff. de R. Vind.*) conceditur, Barb. *d. c. 13. n. 12.* Lessius *l. 2. c. 21. n. 141.* Anton. Gabr. *commun. lib. 3. tit. de exempt. Conc. 2. n. 15. &* alii communiter.

2 Unde ulterius inferunt, quòd in re vendita Monasterio, non habeat locum *L. quoties 15. C. de R. Vind.* in qua lege disponitur ut re duobus vendita, præferatur is, cui insuper tradita est. Hæc ergo dispositio cessare videtur in Monasterio vel in Ecclesia, in quam jam ante traditionem transivit dominium, & consequenter ei vindicatio contra quemcunque Possessorem competit, ut cum Barb. *d. L. n. 14.* docent magno numero ibidem citati.

3 Illud quoque hic notanter signari potest, quòd in bonis ingredientis Monasterium per ipsam Professionem, non tantùm *dominium* acquiratur Monasterio, *auth. nunc autem C. de SS. Eccles.* sed etiam *Possessio* sive alia apprehensione, teste Barth. in *auth. Ingressi. n. 59. & auth. si qua mulier. n. 17. C. De SS. Eccl. tex. in L. si adoptavero. ff. de Precario.*

PRIVILEGIUM XXVI.

Delictum Prælati, vel Religiosi non nocet Monasterio.

1. *Declaratur exemplis.*
2. *Quid, si Religiosi omnes delinquant?*
3. *Quid de Prælato vasallo committente Feloniam?*

1 DEsumitur hoc Privilegium *ex c. Delictum 76.* ubi Glossa aliique scribentes omnes *de Reg. I. in 6.* omne quod Prælatus vel Religiosus commiserit crimen læsæ Majestatis, hæresis, vel aliud quod habet annexam pœnam *confiscationis bonorum*, non tamen propterea bona Monasterij confiscanda erunt.

Item si Procurator Monasterij commiserit crimen falsi in judicio, vel aliud propter quod debeat causam perdere, non ideo Monasterium jacturam causæ patietur.

Imò si Religiosi omnes in aliquo Monasterio delinquant, & incorrigibiles sint, non propterea bona Monasterij ad profanos usus transferenda, utpote quæ semel ad cultum divinum dedicata sunt; sed expulsis incorrigibilibus alij ejusdem Ordinis, vel in horum defectu alterius Ordinis inducendi sunt, si nulli prorsus Regulares tale Monasterium suscipere velint, tùm demum & non prius, ad Clericos sæculares non autem ad Laicos transferendum erit *jun. c. inter quatuor de Relig. dom. c. relatum. 7. Ne Clerici vel Monachi. c. possessiones. de Reb. Eccles. non alien.*

2 In Feudis Ecclesiasticis id speciale est, quòd ob Feloniam, seu delictum à Prælato commissum amittatur quidem Feudum, sed solummodo tam diu maneat apud Dominum quam diu Prælatus delinquens vivit, & in dignitate est, converò depositio vel mortuo ad Ecclesiam revertatur, *c. ult. de capit. Conradi. Fach. 7. Contr. c. 22. circa finem.* Clarus, *in §. feudum. q. 67. & ibi additio* Harprecht, si verò Prælatus investituram non petiisset debito tempore, & sic tantum *omittendo* peccâsset, crederem Ecclesiæ, per *restitutionem in integrum* succurri, per ea quæ tradit Barbosa *in Collect. ad l. 2. C. si adversus delictum. num. 7.*

ADNOTATIO.

AD n. 1. Potest quidem aliquando Prælatus nocere Monasterio in illis quæ consistunt in *omittendo* ob publicam utilitatem, ut præscriptione, vel ob judicij authoritatem, ut in necessaria exceptione vel defensione omissa, non tamen cum effectu, quin Ecclesiæ detur restitutio. Vid. Glo. *in d. c. delictum de R. I. in 6.*

Ad n. 3. Sed quare potius feudum, quàm donatio propter ingratitudinem Prælati revocetur juxta dicta priv. 22. Resp. Cùm feudum regulariter sit *contractus oneroso* habeatque annexam obligationem servitii, cessat illa ratio, quod principaliter censeatur datum DEO. Si autem pœna

ponamus tale feudum, quod per ingressum Vasalli est acquisitum Monasterio, iterum ingratitudo Prælati non nocet, quia proprius Vasallus scil. Religiosus ex cujus persona Monasterium retinet feudum (juxta dicta priv. 9.) non est ingratus. Demum si feudum fuisset datum Ecclesiæ principaliter intuitu pietatis, sicut olim principes sæculares fundârunt Episcopatus & Abbatias, non crederem perdi propter ingratitudinem Prælati, eò quòd collatio feudi censeatur principaliter facta in Deum, qui nunquam ingratus est, ut superiùs de donatione facta Ecclesiæ dictum.

PRIVILEGIUM XXVII.

Tempore interdicti Generalis in Monasteriis possunt privatim celebrari Missæ & divina Officia.

1. *Hoc Privilegium etiam aliis Ecclesiis conceditur.*
2. *Tempore interdicti possunt pulsari campanæ ad concionem & Angelicam Salutationem.*
3. *Abbates possunt benedicere & consecrare paramenta Ecclesiastica.*
4. *Clericis & Religiosis conceditur sepultura Ecclesiastica.*
5. *Interdicto Clero non censentur interdicti Religiosi.*
6. *Eucharistia potest ministrari Religiosis etiam extra articulum mortis.*
7. *In 5. anni festivitatibus suspenditur interdictum.*

1 IDem Privilegium alis quoque Ecclesiis commune est; ut *interdicti* tempore in iis possint divina officia celebrari *singulis diebus*, inquit Pontifex, *in c. alma mater de sent. excom. in 6 in Ecclesiis & Monasteriis Missa celebrentur, & alia divina Officia dicantur, sicut prius submissa tamen voce & januis clausis, excommunicatis & interdictis exclusis, & campanis etiam non pulsatis.* Quod *de pulsu campanarum* dicitur, de illo
2 intelligitur, quo populus ad divina convocari solet, non autem quo ad concionem vel ad Angelicam Salutationem.

Possunt quoque Abbates tempore interdicti
3 localis benedicere ornamenta Missalia, consecrare calices & campanas &c. dummodo publicè non faciant, sed *januis clausis* ut præmissum. Cum hæc non sint Sacramenta, sed tantum ordinata ad Sacramentalia, ut tradit Tambur. *de Iure Abb. tom. 2. disp. 16. q. 5. in fin.*

Item tempore interdicti, licet aliis denegetur
4 Ecclesiastica sepultura, Clericis tamen & Religiosis, qui interdictum servârunt, ea conceditur *c. quod in te, 11. de Pœnit. & remiss.* Tamb. *d. l. q. 7. n. 2.*

Potrò si *Clericus* alicujus Civitatis interdictus
5 sit, hoc *interdictum* ex communi sententia ad Religiosos non extenditur, quia Religiosi veniunt nomine Clerici in favorabilibus, sed non in odiosis, ut cum multis cc. docet Tambur. *d. q. 5. n. 5.*

Cætera de *interdicto* qualiter nimirum eo
6 tempore omnia Sacramenta præter Baptismum, Confirmationem & Pœnitentiam, ac etiam Sacramentum Eucharistiæ solùm tamen in articulo mortis (exceptis Religiosis quibus per Privilegia Pontificum indultum dicitur, ut etiam extra articulum mortis communicare possint, Tamb. *d. l. q. 6. n. 3.* & Layman, *ubi infra*) prohibeantur. Item quòd in 4. anni festivitatibus scilicet
7 Nativitate Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis B. V. (quibus etiam Martinus V. addit Festum Corp. Christi) suspendatur *interdictum*, & divina Officia publicè celebrare, licèat, videantur apud Paulum Layman, *in Theol. mor. lib. 1. tr. 5. p. 4. c. 2.* & alios passim de censuris scribentes.

PRIVILEGIUM XXVIII.

Per Monasterio est actio popularis.

1. *Quanam dicatur actio popularis.*
2. *Valet judicium actum cum procuratore Ecclesiæ non habente Mandatum.*

DIcitur *actio popularis*, quæ cuilibet de popu-
1 lo competit, cùm tamen alias nemo rectè agat, nisi suâ interfit, vel ab alio procurator ad litem constitutus sit. Igitur pro Monasterio quilibet ad agendum admittitur, ut v. g. legata exsolvantur, ut ei reddatur quod debetur, prout in simili favore pupillorum introductum est, ut quivis de populo eorum tutores suspectos accusare possit, *§. 3. Inst. de susp. Tutor. L. nulli. § ult. C. de Ep. & Cler.*

Ex quo uteriùs etiam istud consequitur,
2 quòd sententia lata in favorem Ecclesiæ cum Procuratore illegitimè constituto valeat, Barb.

d.l.n.36 Tiraq. *priv.151. Roman, in auth. similiter C. ad. l. Falc. & Cons. 9.n.3.*

ADNOTATIO.

AD *n.* 2. Sed quid, si sententia lata sit contra Monasterium? Resp. quòd quilibet possit prodesse, non autem obesse Monasterio, *c. quod ob gratiam de R. Lin 6.* nisi qui sciente & non contradicente Monastetio procurator extitisset, *L. qui patitur. ff. mand.* ita tamen ut & hic Ecclesiæ restitutio in integrum concedatur.

PRIVILEGIUM XXIX.

In Processu Edictali & concursu Clericorum præferendum est Monasterium.

1. *Ex omnium sententia Ecclesia habent Privilegium personale.*
2. *Probabilius est præponi hypothecariis.*
3. *Res ex pecunia Ecclesiæ sicut & minoris comparata est eidem tacitè obligata.*
4. *Bona administratoris etiam obligantur Ecclesiæ.*
5. *Si Monasterium crediderit in resciendum pignus vel conservandum ex Iure communi habet hypothecam privilegiatam.*
6. *Si Ecclesia vendiderit rem aliquam & fidem de pretio habuerit, potest restitutionem in integrum petere & rem vindicare.*
7. *Qui vindicat præcedit Privilegiatos.*

1 QUod Ecclesiæ & Monasteria præponenda sint Creditoribus *Chyrographariis* vulgò den Current-Schuldnern / licet expressam hypothecam sibi non constituerint, omnes facilè admittunt: Sunt verò multi qui etiam *hypothecariis* creditoribus anteponunt, cum Melonio
2 *de Iure Pralat p.2.n* 15. Beurh. *lib.1.c.5.* ea enim, inquiunt, quæ Iuris divini sunt, & ad cultum divinum pertinent, non debent humanis legibus illigari, & multò minus supprim.i, *L. Sancimus C. de SS. Eccl.* & summa est ratio quæ pro Religione facit, *L. sunt Personæ ff. de Relig. & sumpt.* Eamque sententiam & nos amplectimur, eò quòd & mulieri ratione bonorum dotalium, & fisco Jus Prælationis habentibus expressè comparent Ecclesiam Tiraq. *privil. 143. & 158.* Everhard. *in Top. in loco à dote ad Ecclesiam, & in loco à fisco ad Ecclesiam v. 16.* pulchrè Franch. & Pasq. *de controv. Regul. par. 2. quæstione 96.* Jacob. Schult. *ad Modest. Pist. q.129.* atque ita consuetudine receptū esse testatur Joann. Köppen *decis. 88. n. 17.*

Idque multò magis procederet, si ea pecunia Ecclesiæ res empta probari posset, quo casu sicut pupillo, tacita hypotheca eaque privilegiata conceditur. *L. idemque 7. ff. Qui potior. in pig. l. ult. Cod. de Serv. pig. dat.* ita non videtur Ecclesiæ deneganda quæ *Iure minoris* utitur. *c. 1. de in Int. rest.*

Item in bonis administratoris sui Ecclesiæ tacitam hypothecam exemplo minoris in bona Curatoris communiter concedunt DD. gl. ord. *in c. ex literis V. obligata & ibi* Panor. *n. 11. de Pign.* Neguzant *de pign. 4. membro 7. part n. 12. cum seq.* Köppen. *d. n. 25. V. in casibus &c.*

Minus dubium est, si Monasterium vel Ecclesia credidetit, ut res aliis obligatæ v.g. domus vel horrea &c. reficerentur, ut ab executione militari v.g. propter steuras Reipub. debitas vel ab oppressione alia violenta bellica liberarentur, tunc enim non tantùm pupillo vel Ecclesiæ, sed cuilibet hypotheca privilegiata constituitur, quòd suis expensis salvum pignus fecerit, *in l. antepenultimum 5. cum seq. ff. Qui potior in pig.*

Si Ecclesia vendat rem aliquam, & fidem de pretio habeat, emptoris autem bona subhastentur, & res exeret; quamvis fortassis dici posset, quòd *fictione brevis manus* censeatur res pecunia Ecclesiæ comparata, quasi Ecclesia eam tuam pecuniam ad rem emendam dedisset arg. *L. rogâsti, 11. ff. de Reb. cred.* adeoque privilegiatam hypothecam habeat, juxta superius dictam melius tamen per *restitutionem in integrum* illi consulit Ecclesia vel Monasterium, nam tunc rescisso contractu dominium reverteur ad Monasterium, & pro re vendita *Vindicatio* competet, qui autem *vindicat* futurus est ante Privilegia, inquit Ulpian, *in L. si ventri 5. in bonis ff. de Priv. Cred.* de quo restitutionis Privilegio infra pluribus agemus.

ADNOTATIO.

AD n. 2. Adde si fiscus præfertur hypothecariis quia est causa Principis, ergo magis Ecclesiæ quia est causa DEI. *Trid. sess. 25. c. 20.* ibi: res Ecclesiæ quæ *Dei sunt.* Deinde civitas habet præfationem, ergo & Ecclesia, quæ præfertur vel saltem æquiparatur civitati. *l. ut inter. C. de SS. Eccles.*

PRI-

PRIVILEGIUM XVX.

Res Monasteriorum non præscribuntur nisi 40. annis.

1. *Ex multorum sententia hoc Privilegium tantùm procedit in rebus immobilibus.*
2. *Congruum est ut idem de mobilibus saltem pretiosis dicatur.*
3. *Præscriptio non currit vivo Prælato malè alienante.*
4. *Tempore vacantis Ecclesiæ dormit Præscriptio.*
5. *Quidam Religiosorum Ordines gaudent majori quàm quadragenariâ præscriptione.*
6. *Monasteria exempta non amittunt exemptionem nisi præscriptione 100 annorum.*
7. *Monasterium restituitur in integrum contra præscriptionem.*
8. *Tempus restitutionis numeratur à die cognitæ præscriptionis.*

1 SI de rebus *immobilibus*, & Juribus *incorporalibus*, quæ immobilibus accensentur sermo sit, hoc assertum apud omnes receptum est, *c. illud c. de quarta & passim de Præscriptionibus, c. 1, eod. in 6. Nov. III. in princ.* De rebus verò *mobilibus* de Jure Civili quidem satis expeditum est, ad eorum præscriptionem non requiri annos 40. sed triennium sufficere. *auth. quas actiones. C. de SS. Eccles.* attamen cùm constitutio Civilis non obliget Ecclesias *c. Ecclesia 19. de Constit.* & de Jure Canonico non fiat aperta inter res mobiles & immobiles distinctio, sed in *d. c. illud* generaliter dicatur, quòd minor præscriptio adversùs Ecclesiam quàm 40. annorum non admittatur & æquè jura res *mobiles* quàm *immobiles* apud Ecclesias conservari velint, nec sine solemnitate alienari, ut inferius dicetur, monet Panorm. in *c. 1. de In integ. restit. post num 12.* contrariam sententiam, 2 quòd videlicet nulla differentia inter res mobiles & immobiles facienda sit, pro favore Ecclesiæ æquiorem & tenendam esse, ejusdemque opinionis allegat Hostiens. in *eod. c. 1. de In integr. rest.* quod saltem *in mobilibus pretiosis*, quæ absque solennitate nequeunt alienari *Extravag. ambitiosa. de Reb. Eccles. non alien.* valde congruum videtur.

3 Illud præterea hic addimus, quòd tempus præscriptionis incipiat primum post mortem vel depositionem Prælati, malè alienantis, quia enim talis Prælatus non est facilè revocaturus rem alienatam, ideo ipso vivente Ecclesia censetur carere legitimo defensore. *c. si sacerdotes, 16. q. 4.* Ricc. *p. 1. res. 32.*

Nec minus istud notabile est, quòd tempore 4 vacantis Ecclesiæ Prælato mortuo, vel in hæresim aut schisma prolapso, dormiat præscriptio contra Ecclesiam, & totum illud tempus Ecclesiæ vacantis de præscriptione subducatur, nec in computationem temporis ad præscriptionem requisiti numeretur. *c. de quarta & c. auditis de Præscript. c. 1. & ult. ne sede vacante &c.*

Refert etiam Colendissimus meus olim Do- 5 minus Professor Arnoldus Rath. *tract. de usucap. c. 5. ass. 35.* Monasteria quædam & Ordines specialiter esse privilegiatos, ut majori quàm 40. annorum præscriptione gaudeant & ita Monasteriis Benedictinorum ab Eugenio *Sexagenariam*, Ordinibus mendicantibus & Ordini Cistercienſi primùm in Hispania & deinde per Communicationem in Superiori Germania *centenariam* præscriptionem à diversis summis Pontificibus concessam esse.

Monasteria *exempta* etiam *centenaria* præ- 6 scriptionis jure se tueri possunt, si de amittenda *exemptione* agatur, ita ut minori tempore huic exemptionis privilegio per Episcopum vel alium non præscribatur, quia agitur de Jure Romanæ Ecclesiæ, contra quam non currit alia quàm centenaria præscriptio. D. Rath *d. l. assert 30.* cum Fach. *lib. 1. consil. 56 per tex. in c. 4. de confirm. util & c. ad audientiam. 13. de Præscript.*

Cæterum præscriptio non infert damnum ir- 7 reparabile Monasteriis quin exemplo Minorum *L. un. C. si adv. usucap.* contra præscriptionem in integrum restituantur intra quadriennium computandum à die quo præscriptionem completam agnoverint, cum Ecclesia jure minoris semper debeat illæsa servari. *c. 1. de In integr. rest.*

ADNOTATIO.

AD Num. 2. adde rationem quòd præscriptio sit species alienationis, *L. alienationis 28. de V. sig.* ergo sicut in alienatione *mobilia pretiosa* Ecclesiæ comparantur *immobilibus*, ita etiam in præscriptione.

Deinde advertendum est, quòd authenticæ in Cod. positæ tantùm probent, quantum Novellis correspondent, ex quibus delumptæ sunt, at verò *d. auth. quas actiones*, habet plura admixta, quam *n. 131. c. 6.* unde delumpta est, nec ibi Imp.

circa

circa *triennii* præscriptionem, & minus circa *mobilia pretiosa* aliquid decidit; & si decidisset, tamen id Ecclesias non obligaret. *c. Ecclesia de Constit.* neque incongruè dici posset, quòd Imperator generaliter *pro temporalibus præscriptionibus* substituerit quadragenariam, & tantùm exemplum dederit de præscriptione 10. & 20. annorum, exempla autem non restringant, sed declarent.

Ad Num. 8. Si tamen ultra tempus præscriptionis adhuc alii 40. anni lapsi fuissent, multis placet tunc etiam Juri petendæ restitutionis præscriptum esse, eo quòd lapsu tanti temporis pereat omnis actio.

PRIVILEGIUM. XXXI.

Monasteriis competit beneficium restitutionis in integrum.

1. *Quando competat restitutio.*
2. *Remedium extraordinarium non datur quando adest ordinarium, nisi istud sit pinguius.*
3. *Quibuscum conditionibus detur restitutio.*
4. *Restitutio sit una cum fructibus.*
5. *A quonam Iudice petatur Restitutio.*
6. *Petita restitutio contra sententiam regulariter suspendit executionem.*

1 ECclesiæ & Minorennibus competere hoc beneficium si vel in Judicio, vel extra ex facto suo læsi sint v.g. allegationem, exceptionem aut appellationem intra terminum legitimum ommiserint, si rem minus justo pretio vendiderint, aut pluris emerint, si ex permutatione, hereditatis aditione, aliove pacto aut actu damnum incurrerint, apud omnes in confesso est *ex c. 1. & 4. & t. t. de In integ. rest. & t. t. ff. de Minor.*

2 Est autem *restitutio in integrum* remedium Juris *extraordinarium*, quo læsi in eum statum, in quo ante læsionem fuerunt per officium Judicis reponuntur. Dicitur esse remedium *extraordinarium*, quia tunc primùm datur, quando læso nulla alia actio superest, *L. in causa ff. de Minor.* nisi tamen remedium extraordinarium esset pinguius, ita enim minor vel Ecclesia ex contractu ultra dimidium justi pretii læsa potest omisso remedio ex *L. 2. C. de Resc. vend.* restitutionem in integrum petere, cùm hæc sit pinguius remedium, partim quia in ea non est necessarium probare læsionem *ultra dimidium* sed gravem & notabilem; partim etiam si emptor ex *d. l. 2.* conveniatur, erit in ipsius arbitrio an rem redhibere vel justum pretium supplere velit, si verò restitutio in integrum contra ipsum petatur, potest præcisè ad restitutionem rei emptæ compelli. Abb. *in c. cùm dilecti de Empt. & vend. n. 5. Cov. var. resol. lib. 1. c. 3. n. 11. v. tertio hinc &c.* Datur hoc beneficium non tantùm Ecclesiæ contra Laicos, sed etiam contra aliam Ecclesiam, sicut minori contra alium Minorem, quia in pari causa melior est conditio ejus, qui certat de damno vitando, quàm qui de lucro captando. *c. audivi*, ubi Panorm. *n. 8. de In integr. rest. l. verum, 11. ff. de Minor.*

Debent autem 3. potissimùm conditiones concurrere ut restitutio in integrum locum habeat, I. ut petatur intra *quadriennium* quòd minori quidem currit à principio anni vigesimi sexti quando scilicet factus est major. *l. fin. C. de Tempor. in integr. restit.* Ecclesiæ autem à die læsionis. *Clement. un. de In integr. restit.* est tamen magis recepta DD. sententia hoc tempus ab initio esse *utile*, ut non currat Ecclesiæ ignorantia læsionem, nam *in c. 1. & 2. de Rest. in integr. in 6.* dicitur, quòd Ecclesia post quadriennium non sit audienda, *si negligenter* omiserit petere restitutionem, ergo aliud dicendum, si non ex negligentia, sed ignorantia restitutio ommissa sit. Iason *in auth. quas actiones C. de SS. Eccles.* Georg. Everh *Vol. 2. consil. 50 n. 21.* II. requiritur probatio læsionis, nisi ex ipsa actus v. g. præscriptionis allegatione id satis appareat. *cap. cùm venissent & c. constitutus d. t. L. ait Prætor. 7. §. pen. L. verum. 11. §. 3. & passim ff. de Minor.* In Camera tamen practicarum dicit Mynl. *Cent. 4. ob. 17.* ut minores qui appellationem omiserunt sint alicujus læsionis probatione ad appellandum restituantur, eò quòd appellationis omissio satis probabilis sit læsio. III. requiritur ut læsio contigerit dolo adversarii vel inconsultâ facilitate læsi vel occulto rei vitio, vel ex negligentia administratoris, si verò casu fortuito damnum evenerit v. g. domus empta incendio conflagârit &c. restitutioni locus haud erit, *l. verum. 11. §. 4. & seq. ff. de Minor.* Porrò res una cum fructibus saltem *extantibus* restituenda est, tam de Jure Civ. *L. quod si minor § restitutio. l. patris. si pecuniam ff. de Minor. L. si Prædium C. de Prædiis Minor. &c.* quam de Jure Can. teste Covar. *var. resol. lib. 1. c. 3.*

1. c. 3. & Barb. *in c. ad nostram. de Reb. Eccles. non alien.* n. 2.

5 Petitur restitutio ordinariè à Judice adversarii ex generali regula, quòd actor forum rei sequatur *l. 2. C. ubi & apud quem rest. pet.* Ecclesiæ tamen hoc Privilegium multi DD. attribuunt, quòd restitutionem in integrum contra Laicum etiam coram proprio Judice Ecclesiastico petere possit *per c. 1. de in Integ. rest. c. pen de Reb. Eccl. non alien.* Gutierez. *canon. qq lib. 1. c. 34. n 10.* Si contra sententiam petatur restitutio. v. g. propter exceptionem omissam, instrumenta noviter reperta &c. ipse Judex qui sententiam tulit restituere poterit. tex. summarium & Castr. *in l. 2 C. sent. rescind. non posse.* Gail. 1. *ob.* 114. n. 3.

6 Demum petita restitutio post latam sententiam suspendit executionem *l. un. C. in integr. rest. post, ne quid novi fiat.* nisi causa restitutioni esset altioris indaginis & verisimiliter tantùm ad protelandam litem peteretur, quo casu fieret executio præstita cautione de restituendo in casum victoriæ *c. suscitata. 6, de In integr. restit.* Mins. *cent.* 1. O. 48. & *Cent.* 6. c. 8.

Adnotatio.

Ad num. 1. Adde unum notabile, quòd sit in potestate Ecclesiæ ex contractu vel actu sui administratoris damnificatæ, an velit administratorem convenire vel restitutionem in integrum petere. imò electâ unâ viâ adhuc dabitur regressus ad aliam *L. 2 3. & 5.* ibi. *nullo eis præjudicio per electionem generandæ C si tutor vel Curat. interven.*

Ad n. 4. Egregia hoc loco moveri potest quæstio, an sicut is, qui scit esse alienam, eámque posse à se per *vindicationem* auferri censetur malæ fidei possessor, & tenetur omnes fructus etiam *consumptos* restituere *l. certum 22. C. de Rei vind.* ita etiam, qui scit, rem posse à se per *restitutionem in integrum* avocari? Resp. Negativè cum Covatuv. *Var. Resol. lib. 1. c. 3. n. 3.* Videtur autem hæc quæstio fundamentaliter pendere ab ea, utrùm qui cum minore vel Ecclesia contraxit, ex quo contractu, minor vel Ecclesia damnum accepit, teneatur in conscientia rem restituere, antequam per *in integrum restitutionem* petatur, supposito, quòd contractus cæteroquin validus fuerit? Innoc. *in c. quia plerique. De immun. Eccles.* & ibidem etiam Panorm. *n. 28.* distinguunt, an cum, vel sine *dolo* læsio contigerit? si *sine dolo*, negant restitutionem debere fieri ante sententiam judicis, si *cum dolo*, affirmant. Ego hoc postetius distinctionis membrum sic opinor esse declarandum, ut si quidem *dolus* dederit causam contractui, ita scil. ut nisi illa dolosa persuasio intervenisset, Ecclesia non fuisset contractura, res etiam ante Judicis sententiam restituenda sit; *dolus* enim dans causam contractui facit contractum nullum. *L. & eleganter. 7. ff. de Dolo.* Sin autem dolus tantùm inciderit in contractum, puta, quia in pretio defraudatio facta est, &c. censeo, in animæ quidem judicio faciendam esse restitutionem seu supplementum justi pretij & compensationem damni, sicut fieri deberet, tametsi sine omni dolo læsio facta fuisset; non tamen debere rem ipsam restitui; etenim læsio per se non facit contractum invalidum, & consequenter non impedit, quo minus res ejúsque dominium ex contractu acquisitum retineri valeat; unde etiam possessor fructus percipit non ex re aliena, sed sua. Sed dices, si talis *jure dominij* rem retinet & fructus percipit, ergo ab ipso amplius avocari non poterunt. Resp. dominium in re & fructibus acquisitum, quoad effectum esse *revocabile*, juxta dictas leges quæ una cum re etiam fructus restitui volunt.

PRIVILEGIUM XXXII.

Res Monasteriorum sine solennitatibus Juris alienari non possunt.

1. *Prohibentur alienari immobilia & mobilia pretiosa, & quanam accensentur immobilibus.*
2. *Res servando non servabiles potest Prælatus alienare.*
3. *Item res immobiles exiguæ.*
4. *Similiter res antiquo alienari solitæ.*
5. *Quanam dicantur mobilia pretiosa.*
6. *Prælatorum potestas est amplior quàm tutor.*
7. *Pecuniam potest Prælatus sine solennitate exæpendere.*
8. *Concordatur c terrulas. 12. q. 2. cum c. ut super §. fin. de Reb Eccles*
9. *An valeat repudiatio legati vel hereditatis sine solennitate?* (bilis.
10. *Quando Prælatus possit exigere super re immo-*
11. *Quales contractus veniant nomine alienationis?*

12. *Quando locatio ultra triennium valeat saltem quoad triennium?*
13. *An valeat locatio ultra triennium cum hoc pacto, ut singulis triennijs sit nova locatio?*
14. *Ad valorem alienationis requiritur copulativè causa & solennitas.*
15. *Cujus Superioris consensus requiratur?*
16. *Videtur probabile (sepesito stilo curiæ) ut in alienatione facta alteri Ecclesiæ non requiratur superioris licentia.*
17. *Alienatio rei Ecclesiasticæ contra formam juris est nulla, & ab ipso alienante revocari potest.*
18. *Pœna malè alienantium.*
19. *An rem malè alienatam restituendi sit obligatio in conscientia.*
20. *Ecclesia non tenetur invita rem malè alienatam recipere, sed potest ex postfacto adhibere solennitates.*
21. *Res malè alienata repeti potest una cum fructibus, cum distinctione tamen ibi posita.*
22. *Res Ecclesiasticæ sunt præscriptibiles.*
23. *Non currit præscriptio vivo Prælato alienante, & contra eam datur restitutio in integrum.*
24. *Quid possit consuetudo in hac materia.*
25. *Ecclesia revocans rem alienam debet restituere pretium, sed non nisi in quantum est facta locupletior.*
26. *Quis debeat probare, pretium in utilitatem Ecclesiæ esse versum?*

1 IN hac quotidiana non tantùm Ecclesiasticis, sed etiam sæcularibus cum Ecclesia contrahentibus scitu necessaria materia quàm plurimæ sunt quæstiones, & difficultates, quarum præcipuas antequam resolvam, dicam prius quæ certa & fundamentalia sunt, ac mox dubitationes eo pertinentes subjungam. Itaque.

Certum est 1. quòd omnes res *immobiles* sivè solo cohærentes, ut prædia, fundi, domus &c & *mobiles pretiosæ*, sive ad Ecclesias regulares, sive sæculares pertinentes alienari prohibeantur: *Extrav. ambitiosæ. de Reb. Eccles. non alien. inter Commun. & t t X eod.* atque *immobilibus* rectè annumerantur *Iura incorporalia*: ut quæ ad Jurisdictionem pertinent; Item servitutes prædiorum, jura piscandi, venandi & census annui, si ex fundatione vel aliunde in perpetuum constituti sint pro sustentatione ministrorum Ecclesiæ *Clem. 1. §. cumque annus reditus, de Verb. sig.*

2 *Certum est 2.* quòd cum tantùm *mobilia pretiosa* alienari prohibeantur, ideo liberè possit Prælatus vendere, & distrahere frumentum, vinum, jumenta & animalia superflua, aliaque quæ sine detrimento notabili servari non possunt; quia res hujusmodi servando non servabiles etiam tutores & Curatores, quorum tamen potestas longè magis restricta est, quàm Prælatorum, sine solennitate aliqua alienare possunt. *L. lex quæ. 22. & L. Tutores C. de Admin. Tutor.*

Certum est 3. quòd etiam res *immobiles* si valde sint exiguæ, longè distantes, & propter necessarias impensas magis Ecclesiis onerosæ, quàm utiles, Prælati sine solennitate alienare possint. *c. terrulas. 12. q. 2. c. ad aures, & cap. ut super. § possessionis. x h. t.*

Item etiam res ab antiquo alienari aut in feudum vel Emphyteusin dati solitæ, si rursus ad Ecclesiam revertantur, denuò sine nova solennitate alienari, seu in feudum vel Emphyteusin dati poterunt, *c. 2. de Feudis d. Extrav. ambitiosæ.* Et hanc esse communem Conclusionem DD. ut res semel affecta alienabilis cum solennitate, efficiatur perpetuò alienabilis sine solennitate, dummodo semper cum eadem Ecclesiæ utilitate alienetur cum plurimis citatis dicit Riccius *in prax. aur. p. 1. resol. 26.*

Volunt tamen non minus communiter DD. ut res dicatur *solita alienari ab antiquo*, vel facta alienabilis debeat præcessisse una vel altera alienatio solennis & interim spatium 40. annorum elapsum esse. Sicut ex Decis. Rotæ Romanæ & cum multis AA. refert Riccius *d. l. n. 3.* Sed ex his certis.

Dubitatur I. Quænam dicantur *mobilia pretiosa*, ut alienari nequeant? R. illa dici *mobilia pretiosa*, quæ sunt de thesauro, Ecclesiæ vel quæ propter pretium, artem aut antiquitatem singularem splendorem Ecclesiæ conferunt. Reliquiæ quoque Sanctorum maximè verò ubi perpetuæ sepulturæ mandatæ sunt, inter mobilia pretiosa rectissimè numerat, & ita de Stylo Curiæ Romanæ observari dicit Ricc. *in prax. aurea p. 1. resol.*

Cæterùm autem non videtur prohibitum, quin Prælatus possit aliqua pocula argentea alienare, veteres calices aut ornamenta pro novis æquè bonis ac pretiosis commutare, sicut consuetudo passim declarat: talis enim commutatio non est ita periculosa Ecclesiæ vel damnosa sicut absoluta venditio, aut donatio. Non obstat quòd omnium rerum mobilium, quæ servari possunt, alij

alienatio quædam sit Tutoribus interdicta *d.22. C.de Admin.Tutor.* Prælati autem sint Tutores suarum Ecclesiarum ut argumentatur Quaranta
6 *V.alienatio Rei Eccles.n 24.* * Nam respondetur quòd Prælati tantùm in larga significatione sint Tutores,cùm eorum potestas multò sit amplior, ex quo eorum Officium est perpetuum, quàm Tutorum, qui curam pupillorum gerunt, quorum Officium tantùm temporale est. Unde etiam fit, quòd Prælati moderatas donationes de rebus Ecclesiæ etiam merè gratuitas facere possint *c.3.de Donat.* quod tamen Tutoribus *ordinariè* prohibitum est. *L.Tutor.13.§ fin.ff de Admin. Tutor.*

Dubitatur II. Utrum Prælatus pecuniam nu-
7 meratam possit liberè sine solennitate expendere? 2. quamvis regulariter pecunia numeretur inter res,quæ servando servari non possunt, ejusque usus consistat in expendendo,nihilominus si aliqua summa pecuniæ specialiter destinata esset ad bona immobilia emenda vel Ecclesiam ædificandam,jam accenseretur bonis immobilibus,& sine causa ac solennitate alienari non posset: sicut propter eandem rationem Tutor alicujus pupilli ex tali pecunia ad comparanda immobilia destinata,nec sibi nec aliis debita solvere potest, Tex. *in L.3.§ quid ergo ff.de Contr.act.tut.* atque idem esse si aliqua summa pecuniæ ex providentia antecessorum specialiter sit deputata pro gravissimis futuris necessitatibus docet Quaranta *d.l.n.25.*

8 Dubitatur III. Verum res *immobiles exiguas* & modici valoris, ita possit Prælatus alienare,ut ne quidem consensum capituli habere teneatur? * *In c. terrulas 12.q.2.* licentia datur Episcopo terrulas aut vineolas exiguas longè positas & Ecclesiæ minus utiles si necessitas fuerit distrahendi etiam sine Consensu Capituli. Econtra *in c. ut super § fin x.de Reb.Eccles possessiones.* inquit Pontifex, *quæ Ecclesiæ minus sunt utiles pro aliis utilioribus de fratrum tuorum & saniori partu consilio & consensu alienandi sive commutandi liberam concedimus facultatem.*

In hac textuum varietate vel contrarietate licet aliqui velint *d.c terrulas* per *c. ut super* absolutè esse correctum, quia tamen in dubio expedit Iura Juribus concordare, ut evitetur Jurium correctio *c. cùm expediat de Elect.in 6.* ideo placet concordatio quam insinuat gl *in d. §. fin in V. assensu.* ut scilicet textus *in eod. § fin.* accipiatur de permutatione, & de re quæ quidem in se est utilis,sed tamen minus utilis comparatione rei magis utilis: textus verò in *c. terrulas.* accipiatur de absoluta venditione seu distractione alicujus rei, quæ in se absolutè spectata nullam vel exiguam utilitatem adfert.

Dubitatur IV. An Prælatus possit pro re im-
9 mobili aut mobili pretiosa suæ Ecclesiæ donata, vel in testamento relicta accipere pretium, aut tale legatum,vel donationem omnino repudiare.

Ratio dubitandi est, quòd tantùm alienatio sit Prælatis interdicta, talis autem repudiatio rei, quæ prius ad Ecclesiam non pertinuit videatur potius non acquisitio, quàm alienatio ut existimat Sylvest *V. atienation 14 facit l 6 ff. Quæ in fraud.cred.* Sequitur Riccius *in praxi aurea p. 1. resol. 92.* & ideo ista sententia probabilis est. Sed negativa sententia probabilior videtur, cùm enim non tantùm rei *in specie* legatæ dominium statim à die mortis Testatoris transeat in Ecclesiam, sicut & in quemvis legatarium *L. legatum. 80. ff de Leg. 2 l à Titio 64 ff.de Furtis,* sed etiam dominium rei inter vivos donatæ Ecclesiæ, licet traditio non sequatur, ut superius Priv. 22. diximus, consequenter qui pro legato aut donato, pretium acciperet, vel omino repudiaret hoc ipso rem in dominio Ecclesiæ existentem alienaret, Quaranta *d. loco n. 23.* Prior autem opinio in legato quantitatis, generis, vel conditionato forsan melius procederet, in qua propter incertitudinem dominium non statim transfertur. Sed dices,etiam purum legatum *speciei,* non aliter transire in legatarium, quàm si id agnoverit. ergo si Prælatus repudiaverit, erit adhuc potius non acquisitio,quàm alienatio.

Resp 1 non requiri *positivam* agnitionem,sed legatum simpliciter transire in legatarium,si non repudiaverit *d.l.80.* quam repudiationem Prælatus acquisito jam semel dominio ipsi Ecclesiæ, juxta dicta facere non potest Resp 2.Legatarium in legato pio non esse solum Prælatum ut is pro suo libitu repudiare valeat,sed totum Monasterium, imò aliquo respectu & ex fine legantis, ipsum Deum,à quo legata & donationes piæ statim acceptantur,ut superiùs in *Privil. 24.n.2.* dictum fuit.

Singulatis tamen limitatio est circa Monasteria Mendicantium bonorum immobilium incapacia,ut si ipsis aliquid legetur aut donetur,illud sine solennitate alienare & pretium accipere possint Quaranta *d.l.sub, n. 21.*

Porrò quòd de re legata aut donata Monasterio vel Ecclesiæ bonorum capaci dixi, ut sine solennitate alienari nequeat, idem est de rebus *immobilibus* aut *mobilibus pretiosis* Monasterio per ingressum & professionem alicujus quæsitis, nam & horum plenum dominium per Professionem in Monasterium translatum est *Auth. ingressi C de S. Eccl.* Ricc. *in prax. aur p. 1. resol. 97.* Si tamen ex postfacto primùm ex persona professi per mortem v. g. Consanguinei ejusdem Monasterio obveniret aliqua hereditas non videtur improbabile, quod eam prælatus ante aditionem sine solennitate ex justâ tamen causâ aliàs in conscientiâ tutus non foret, repudiare possit, quia tali casu tantùm non acquireret, nihil verò propriè alienaret; tum quòd res hereditariæ non acquirantur heredi ante aditionem: tum etiam, quòd aditio hereditatis nonnunquam propter onera hereditaria, aut latens æs alienum, si non periculosa, saltem parum proficua esse soleat. Si tamen expost appareret lucrosam fuisse hereditatem, Ecclesiæ sicut minori restitutionem concedendam non ambigo. *L. 7 §. 6. cum seq ff. de Min.*

10 Dubitatur V. An si lis instituta sit super re immobili inter Ecclesiam & extraneum, Prælatus possit per *viam transactionis* à lite desistere absque alia solennitate? Resp. esse distinguendum, utrum Ecclesia sit in possessione rei litigiosæ, vel utrum possessio sit penes extraneum, & Ecclesia sustineat Personam Actoris: priori casu si per transactionem deberet adversario dimitti res immobilis, requireretur solennitas Iuris, quia esset saltem possessionis alienatio, secus in altero casu; in quo nulla videtur propriè intervenire alienatio, cùm ex supposito nec certum jus, nec possessio penes Ecclesiam extiterit. Quaranta *d. V. alienatio sub num. 43. vers. 12. limita.*

11 *Certum est 4.* quòd nomine alienationis inprimis omnes contractus intelligantur quibus dominium utile vel directum transfertur, ut donatio, venditio permutatio, feudum, & Emphyteusis & similes. Deinde etiam omnes contractus, quibus non quidem dominium, sed tamen possessio aut jus percipiendi fructus ex re Ecclesiastica ad longum tempus transfertur, cujusmodi sunt oppigneratio specialis, ususfructus & elocationes ultra triennium factæ *d. Extravag. ambitiosæ & c nulli & c. ad audientiam de Reb. Eccles.* Verùm.

12 Dubitatur I. An locatio *rei Ecclesiasticæ* facta ad longum tempus v. g. ad 10. annos sine solennitate tota quanta corruat, vel an saltem valeat quoad primos 3. annos, eò quòd elocatio *rei Ecclesiasticæ* ad triennium etiam sine omni solennitate permissa sit? Pro valore talis locationis saltem quoad triennium facit Regula 37. *Iur. 6.* quòd utile per inutile vitiari non debeat in his quæ separabilia sunt, quemadmodum de jure Civili si quis una vice ultra 500. solidos donaverit, valet quidem donatio quoad 500. non autem quoad excessum *L. sancimus, C. de Donat.* è contra quòd locatio ultra triennium facta totaliter nulla sit, suadet Textus in *d. Extravag. ambitiosæ & in Clem. 1. de Reb. Eccl.* quæ sine distinctione talem contractum annullat, & videtur hic habere locum vulgare dictum, quòd Prælatus voluit (videlicet locationem ultra triennium) non potuit, & quod potuit (videlicet locationem ad triennium) non voluit: est autem noti Iuris, quòd in omni actu non tantùm *potentia* agentis sed & *voluntas* ejusdem desideretur *c. cùm sup. 23. de Off. Iud Deleg.* Sicut ex eodem fundamento testamentum coram 5. Testibus regularitè, & in dubio non valet in vim Codicilli, nec matrimonium sine Parocho contractum valet in vim sponsalium de futuro.

In hac celebri controversia notabili distinctione utitur Gutirez *Canon qq. lib 2. c. 13. n. 7.* quod si una tantùm indivisibilis locatio facta sit v. g. si una tantùm pensio constituta sit pro toto decennio vel si ex aliis conjecturis appareat, Prælatum non aliter locâsse, & conductorem non aliter conducere voluisse quàm ad integrum decennium tunc talis locatio tota corruere debeat, quia contrahentium *voluntas* circa triennalem locationem deficit. Sin autem modo ordinario prædium Ecclesiæ locatum fuerit pro annua pensione, & ita divisibiliter ad primum, secundum, tertium, & reliquos annos, tunc tolerari debebit locatio ad primum triennium juxta jura superius pro affirmativa sententia allegata.

Dubitatur II. Verùm Prælatus possit prædium Ecclesiæ saltem cum hac clausula ultra triennium v. g. ad 9. annos locare ut singulis triennijs sit nova locatio? Affirmativè Respondet Bald in *L. voluntas C de Fideicommiss.* eò quod interveniant diversæ locationes, & singulæ non excedantur ultra tempus à lege permissum. Sed contraria sententia verior est, quam tenet Covar. *var. res. c. 16. n. 4.* Videtur enim tale pactum in fraudem le-

gis inventum, cùm in effectu nihil vel parum interfit an res absolutè locetur ad 9. annos vel an prædicta clausula adjiciatur, quia utroque casu perceptio fructuum ad longum tempus contra intentionem legis separatur. Constat autem quòd contra legem facere & in fraudem legis, sive contra ejus intentionem facere æquipatentur *c. fin. d. Reg. Iur. in 6.* quo etiam adferri potest bonus textus *in Nov. 7. c. 3. in fin.* Unde non obstat ratio Baldi quòd sint plures locationes verbotenus, in effectu tamen, ut dixi, est locatio ultra triennium, quia Prælatus se obligat quòd post primum, imò secundum triennium finitum denuo rem apud conductorem, relinquere velit.

14 *Certum est* 5. ut alienatio *rei Ecclesiasticæ* alienari prohibitæ valeat, duo copulativè requiri, videlicet *causam & solennitatem. Causa* est triplex: *necessitatis, utilitatis, & pietatis. Necessitatis* quando Ecclesiam urgent debita &c. *Utilitatis* quando per alienationem major fructus procurari potest *Clem. 1. de Reb. Eccles. Pietatis* si captivi redimendi, si pauperes alimentandi, si templa vel Cæmiteria ædificanda sint *c. aurum 12. q. 2.*

Solennitas consistit in tractatu habito cum Capitulo seu conventu collegialiter congregato ejusdem vel saltem majoris partis consensu unà cum consensu Superioris. Notanter dico, Capitulares debere esse *collegialiter* congregatos, ut alter alterius rationes audire possit, absentes tamen remotè non esse necessariò ad istum actum vocandos communiter apud DD. receptum est, dummodo saltem duæ tertiæ capitularium (v. g. ex 30. 20.) in loco præsentes sint. Panorm. *in c. 1. de his, quæ fiunt à majori parte Capit. n. 16.* qua in re consuetudo locorum præcipuè attendenda erit.

15 Porrò licet olim *Superioris* nomine venerit proximus superior, ut in alienatione ab Abbate facienda Episcopus *c. Abbatibus 12. q. 2. Clem. 1. h. t.* imò in alienatione Episcoporum solus consensus Capituli requisitus fuerit *c. sine exceptione d. q. 2.* hodie tamen de puncto Iuris loquendo satis certum videtur, quòd in omnibus alienationibus consensus S. Pontificis requiratur *c. 2. h. t. in 6. & d. Extrav. ambitiosæ.* quæ *Extravagans* expresse pœnas statuit alienantibus bona Ecclesiarum, Monasteriorum, piorumque locorum quorumlibet inconsulto Romano Pontifice, ut etiam observat Hen. Zoël *De R. b. Eccl. n. 12.* Dico de puncto Iuris hæc se ita habere, attamen de consuetudine præsertim in Germania & locis remotis unde difficilis aditus ad Papam est *d. Extrav.* receptam non esse saltem quo ad hoc ut etiam inferiores Prælati Episcopis subjecti teneantur in alienationibus consensum Papæ & non Episcopi requirere, attestatur Zypæus *in analysi I. Pontifici. d. t. n. 2.* & quòd *d. Extravagans* alicubi quo ad aliqua tantùm recepta sit, pariter refert Navar. *in manuali c. 27. n. 150.* cum Sylv. Cajetan. & aliis.

Dubitatur autem utrùm, requirantur solennitates Iuris, si alienatio fiat ab una Ecclesia alteri Ecclesiæ. Affirmat Barb. *in Collectan. DD. ad c. 1 de Reb. Eccl. per tex. in eod. c. 1. h. t.* atque hanc esse praxin Curiæ Romanæ testatur Ricc. *in prax aur. p. 1. resol. 35.* Verùm de puncto Iuris & extra Italiam (ubi praxis Curiæ Romanæ non ita attenditur, nisi & hic consuetudine aliud receptum sit) videtur non improbabilis sententia negativa, ut fatetur Ric. *d. resol. 35.* hoc saltem sensu, ut si evidens causa utilitatis vel necessitatis subsit, superioris licentia non requiratur, eò quòd finis prohibitionis de non alienandis rebus Ecclesiæ sit in consulendo indemnitati Ecclesiæ universalis, non verò Ecclesiarum particularium, idque plurimum confirmatur *ex c. 2. de Reb. Eccles. in 6. & Extravag. eod. tit.* ubi dum ad alienationem consensus Pontificis requiritur, principaliter agitur de alienatione, quæ fit Laicis & sæcularibus hominibus, ne res Deo dicatæ ad profanos usus applicentur. Imò *in d. c. 3. de Reb. Eccles.* agitur de alienatione Abbatis facta alteri Ecclesiæ, & tamen ibi nihil expressè de consensu superioris, sed tantùm de consensu ambarum partium dicitur: quòd verò Ecclesia ex contractu læsa etiam contra aliam Ecclesiam in integrum restituatur superius Priv. 31. n. 2. diximus. 16

17 *Certum est* 6. quod si alienatio *rei Ecclesiasticæ* contra formam Iuris attentata sit, tunc contractus non valeat & res alienata non tantùm per Successorem Prælatum vel Capitulum sed etiam *per ipsum alienantem* revocari possit *c. 2. & 6. d. t.* quamvis enim nemini regulariter contra factum proprium venire concedatur, *L. cum à matre C. de Rei vind.* fallit tamen si factum sit ipso jure nullum, vel si non tam ex persona propria, quàm ex parte Ecclesiæ per malam alienationem damnificatæ proprium factum impugnetur, Zoël. *de Reb. Eccles. non alien n. 4.*

18 Præterea verò *ex sæpe d. extrav. ambitiosæ.* alienans,

nans, & is in quem facta est alienatio pœnam excommunicationis incurrunt, & beneficium, cujus res alienatæ sunt, ipso jure vacabit, hoc, si inferioris conditionis beneficatus alienans fuerit; sin autem Episcopus vel Abbas aliquid malè alienaverit, est ipsi ingressus in Ecclesiam interdictus, sicut *in c. Extrav.* habetur. Monet tamen Navar. *d. l. & Consil. 1. de Reb. Eccles. non alien.* istas pœnas ipso jure incurrendas non ubique receptas esse, & ubi etiam receptæ sunt, tantùm habere locum circa alienationem cum effectu sumptam si nimirum res Ecclesiastica de facto emptori tradita sit.

Dubitatur autem I. utrum recipiens rem Ec-
19 clesiasticam sine solennitatibus alienatam teneatur eam restituere in conscientiæ foro antequam per ordinarium judicium fori externi repetatur? Si res ita malè alienata sit, ut nec justa causa, nec solennitas intervenerit, utique recipiens eam cum damno & injuria Ecclesiæ retinere in conscientia non potest *c. si quis 6. d. t.* at verò si quidem consensus Superioris aut Capituli non intervenerit, subsit tamen justa causa, tunc quidam DD. à restitutione ante sententiam Judicis excusant, cùm enim tali casu nulla sit commissa iniquitas & adsint ea, quæ de Jure naturali ad valorem contractûs requiruntur non videtur, ajunt, obligatio restituendi in foro interno injuncta esse, antequam contractus in foro externo rescindantur, Ricc. *d. p. 1. Res. 7. n. 4.* Laym. *in tract. de legib. c. 16 in fin.*

Dubitatur II an si emptor rei Ecclesiasticæ
20 sine solennitatibus alienatæ velit eam ultro restituere Ecclesiæ, teneatur acceptare Ecclesia si malit contractum per adhibitionem solennitatum confirmare? Non posse contractum ex postfacto confirmari sine utriusque partis nova voluntate tradit Zoës. *d. L. n 23. arg §. Tutor autem. Instit. de Auth. Tutor.* ex quo ordinariam regulam colligunt Interpretes, quòd ea, quæ sunt de solennitate actûs, non possint ad convalidandum actum ex postfacto intervenire. Sed communiter receptum est, quòd contractus ab Ecclesia sine solennitate factus sit nullus tantùm in favorem Ecclesiæ, si nimirum ipsa velit contractum impugnare, quemadmodum si pupillus sine Tutoris authoritate cum alio contrahat, hic quidem obligatur non autem pupillus *princ. Inst. de Autor. Tutor.* Unde si Ecclesia malit contractum confirmari per adhibitionem superioris (ut quia est in utilitatem Ecclesiæ, vel res interea casu aliquo deteriorata est,) hoc videtur omnino permittendum, prout textus est clarus una cum Gloss. *in c. si qua de rebus 12 q. 2.* & tenet Panor. *in c. diversis, de Gler. Conjug. in 6.* Notum quoque est, ratihabitionem retrorrahi & mandatum æquiparari *c. 10. de R. I. in 6.* Nihil verò movere debet argumentum eductum, *ex d. §. Tutor autem,* ubi dicitur, quòd auctoritas Tutoris in ipso contractu Pupilli, non post longum tempus intervenire debeat, nam respondeo argumentum à Pupillo ad Ecclesiam procedere in favorabilibus, quando circa Ecclesiam non habetur alia juris dispositio, secùs autem in iis, quæ Ecclesiæ onerosa sunt, & ubi habetur alia in *Iure Canon.* dispositio sicut in *d. c. si qua de rebus.* Deinde authoritas Superioris Ecclesiastici circa alienationem *rei Ecclesiasticæ* non tam comparatur auctoritati Tutoris, quam decreto Prætoris circa alienationem *rei pupillaris*, quod decretum ante & post factum intervenire posse, testis est Honorius *d. tit. de Reb. Eccles. non alien. n. 2.*

Dubitatur III. Utrum si res malè alienata repetatur ab emptore restituenda sit cum omnibus omnino fructibus, sive emptor in *bona*, sive *mala fide* fuerit?

Inprimis satis conveniunt, quòd emptor in vera *mala fide* existens (id est, si sciverit rem malè alienatam esse) teneatur ad omnes fructus restituendos, non tantùm ad eos qui adhuc existant, sed etiam ad æstimationem & pretium eorum, quos consumpsit *c. si quis. 5. d. t. L. certum C. de R. Vind.* quia malæ fidei possessor nullum omnino jus habet ad lucrandos fructus, ne ex suo delicto, quod commisit rem malè alienatam recipiendo, lucrum reportet. Idem quoque de eo communiter receptum est, qui ex ignorantia *ex errore Iuris* non putavit requiri solennitates ad rem Ecclesiasticam alienandam; nam *error Iuris* inducit saltem *fictam* malam fidem, & licet regulariter à pœna excuset, tamen non prodest ad acquisitionem & lucrum captandum; maximè in illis casibus ubi lex resistit contractui sicut alienationi sine solennitate factæ *l. 7. & 8. ff. de Iuris & fact. ignor.* Fach. *lib. 8. contr. c. 20.* Panorm. *in c. pen. de Reb. Eccles. non alien. n. 9.* Barb. *in cap. quis. eod. tit. n. 13.* Cov. *var. res. l. 1. c. 9. n. 8.*

Sed magna est difficultas quid dicendum, si emptor fuerit in *vera bona fide*, non errore Juris sed *facti* deceptus? puta, quia fuit à Prælato alienante

sante persuasus solennitates debitas interveniſſe, conſenſum ſuperioris obtentum eſſe? certi Juris eſt, quod bonæ fidei poſſeſſor fructus quidem *extantes*, (deductis tamen neceſſariis impenſis) una cum prædio reſtituere teneatur, *conſumptos* autem lucretur pro *cultura & cura* quam in prædium impendit *L. certum C. de Rei vind. & §. ſi quis à non domino Inſt de Rer. diviſ.* Attamen in emptore rei Eccleſiaſticæ malè alienatæ quidam hoc volunt eſſe ſpeciale, ut etiam æſtimationem & pretium fructuum conſumptorum reſtituere teneatur, tùm quòd in c 2 *de Reb. Eccleſ in 6. & Clem. 1. eod.* dicatur, *emptori nullum Ius acquiri*, ergo nec jus lucrandi fructus; tum etiam, quòd jus lucrandi fructus tantùm detur *poſſeſſori*, emptor autem rei Eccleſiaſticæ ſit quidem ex ſuppoſito bonæ fidei, ſed non *poſſeſſor*, cùm Eccleſia quæ pupillo æquiparatur, in contractu non ſolenni nec jus poſſeſſionis perdere poſſit. *L. magis puto §. 1 ff. de Reb eor. qui ſub Tut. & L. pupillus 11. ff. de Acquir. rer. dom.* Sed, ut verum fatear, contraria ſententia, quòd erans in facto lucretur fructus *ante litem conteſtatam conſumptos*, communior eſt, ut patet ex Panorm. & Barb. *cc. ll.* & Riccio *d. p. 1. reſol. 18. n. 3.* pro eaque plurimum ſtringit *d. c. pen. de de Reb. Eccleſ. non ali.* & urgentius text. *in L. bonæ fidei. 48. verſ. nec intereſt. ff. de Acquir. rer dom.* ubi ex re *pupilli* fructus bonæ fidei poſſeſſor lucrati dicitur.

Dubitatur III. Utrum res Eccleſiaſtica poſſit
22 ab emptore præſcribi, ſi emptor in mala fide fuerit vel in errore Juris, non eſt magnum dubium quòd præſcribere non poſſit, quia malæ fidei poſſeſſor nullo unquam tempore præſcribit *c. fin. de Præſcript.* & error juris non prodeſt ad præſcribendum *L. nunquam 31. ff. de Vſucap.* At verò quid dicendum ſit, ſi emptor fuerit in vera bona fide falſo perſuaſus, conſenſum ſuperioris & alias ſolennitates in alienatione interveniſſe, non eſt ſatis exploratum: nam in *c. 2. de Reb. Eccleſ. in 6.* dicitur, quòd mala alienatio ne quidem cautam præſcriptionis paret. Et Paulus IV. Summus Pontifex abſolutè conſtituit, ut exceptio præſcriptionis contra repetitionem rei malè alienatæ opponi non poſſit.

Verum communior eſt ſententia cum Ricc. in *prax aur. p. 1. reſol. 32.* præſcriptionem cæteris paribus, videlicet bona fide & poſſeſſione per 40. annos continuata accedentibus, locum habere; licet enim res pupillares præſcribi nequeant, res tamen Eccleſiæ præſcriptibiles eſſe conſtat ex *toto Tit. Decret. de Præſcript.* quod ipſum videtur confirmaſſe Pius IV. in ſua Bulla quæ incipit, *Provida, &c.* dum ibidem conſtitutionem Pauli IV. ad terminos Juris communis revocavit. Textum autem *in d. cap. 2. h. t. in 6.* interpretantur de emptore, qui in errore Juris fuit, credens ſolennitates ad alienationem non requiri Barb. *in Collect. DD ad d. c. 2. n. 7.*

Duo tamen notabilia hic advertit Ricc. *l. ſu-* 23
pra cit. quæ etiam nos ſupetius Privil. 30. adduximus. 1. quòd præſcriptio non incipiat niſi poſt mortem, vel depoſitionem Prælati malè alienantis, quia enim talis Prælatus non eſt facilè revocaturus rem alienatam, ideo ipſo vivente Eccleſia cenſetur carere legitimo defenſore per text. *in cap. ſi Sacerdotes 16. quæſt. 3.* II. quòd contra præſcriptionem detur Eccleſiæ in integrum reſtitutio, ſaltem ſi intra quadriennium numerandum à die quo ſcivit præſcriptionem completam, illam reſtitutionem petierit *c. 1. de In integ. reſt. in 6.* de qua reſtitutione ſupra actum eſt.

Dubitatur V. Utrum ſolennitates ad aliena- 24
tionem requiſitæ poſſint per conſuetudinem alicujus loci abrogari?

Reſpondeo, quamvis ſolennitates alienationis à Sum. Pontificibus introductæ nec Juris naturalis, nec divini ſint, ſed poſitivi tantùm, & ideo abſolutè loquendo per conſuetudinem abrogari poſſe videantur, cùm conſuetudo habeat vim legis & derogeat aliis legibus poſitivis prioribus *c. fin. de conſuetudine L. diuturna ff. de LL.* Interim tamen ſi per talem conſuetudinem damnificarentur Eccleſiæ, non eſſet valida cenſenda juxta *c 1. de conſuetud.* Unde nulla conſuetudine introduci poteſt, ut alienatio ſubſiſtat, quam Prælatus facit ſine evidenti cauſa, utilitatis, neceſſitatis aut pietatis Item quia conſuetudo debet eſſe rationabilis *d. c fin.* non eſſet autem *rationabilis*, ſi contineret periculum damnificandi Eccleſias, ideo conſuetudine introduci non poterit, ut inferiores Clerici vel Parochi irrequiſito Epiſcopo vel alio Superiore bona ſuorum beneficiorum, vel etiam ſuperiores Prælati, non habito tractatu cum ſuis Capitulis, bona ſuarum Eccleſiarum alienare valeant. Sed illud conſuetudine introduci poteſt, ut conſenſus Summi Pontificis in alienatione inferiorum Prælatorum non deſideretur *jux. dicta. num. 15.* & Epiſcopi ac Abbates præſertim *Exempti*, qui Jurisdictionem quaſi Epiſcopalem

palem in suis Monasteriis habere censentur, *in vulgaribus prædiis & rebus minoris præjudicii*, præter suorum Capitulorum superioris consensum requirere non teneantur. Videatur Panorm. *in c. nulli h. t. num. 6.* Barbos. *ad c. cum causa 8 de Sent & re judic. n. 7.*

25 Demum hic addi potest, quòd Ecclesia revocans rem alienatam, sive per viam *nullitatis*, sive per viam *restitutionis*, teneatur emptori reddere pretium, quod ab eo accepit, ne contra naturalem æquitatem cum aliena jactura locupletetur *l. quod si minor. §. restitutio. ff. de Minor l. si fundus. § fin ff. de Rebus eorum. l. utere. 14. C de Prad. minor.* Sed hoc, quatenus ex pretio Ecclesia locupletior facta est, idque in suam utilitatem convertit; at verò si pretium penes Prælatum alienantem casu petierit, aut malè consumptum sit, Ecclesia ad refundendum aliud pretium non tenebitur, sicut ita circa minores (quorum jure Ecclesia utitur *c. 1. de In integr. rest.*) revocantes res suas malè alienatas apertè constitutum est *in d. l. quod si minor. § restitutio. l patri §. item ex diverso* ibi: *juvenis autem eatenus ex pretio reddere. quatenus ex ea pecunia factus est locupletior. ff. de Minor. l prædiorum C. de prædiis min.* ibi: *pro a duntaxat parte te convenire permittet, quam ex facultates tuas erogatam esse constiterit.* * imò
26 hoc ipsum, quòd pretium in utilitatem Ecclesiæ conversum sit, ab emptore probandum esse, communis est sententia apud Barb. *in c. siquis 6. de Reb. Eccles. non alien. sub. n. 9.* eamque tenet Fachinæus 2. *Controv. c. 46.* ubi tamen quosdam idissentientes allegat.

Adnotatio.

Ad Num. 9. Dum ibidem dico, Prælatum sine solennitate posse repudiare hereditatem ex persona alicujus Religiosi Monasterio obvenientem, declarandum puta, ut hoc non sit *certum*, sed ut ibidem dixi *non improbabile*, juxta sententiam Riccij & rationem n. 9. citatam, quia non est alienatio juris *in re*, sed juris *ad rem*, adeoque potius *non acquisitio arg l. 6. ff. qua in fraud. Cred.* Deinde ut si hereditas majoris momenti & considerationis sit (in quo respectus ad Monasterium habendus, quia præsertim consuetudine accedente Prælati in majoribus Monasterijs ampliorem administrandi potestatem habent) observetur, quòd in tit. *de his, quæ fiunt à Prælatis &c.* traditur, Prælatos majora negotia cum consensu vel consilio capituli expedire debere.

PRIVILEGIUM XXXIII.

Monasterium dissolvit Conjugium.

1. *Matrimonium ratum dissolvitur per ingressum quoad vinculum, consummatum autem tantùm quoad cohabitationem.*
2. *Redditur ratio diversitatis & cujusmodi significatio Sacramentalis Matrimonij rati & consummati.*
3. *An Pontifex justè concesserit hoc Privilegium?*
4. *Per legem communem potest Princeps aliquem privare jure suo.*
5. *Reprobatur opinio illorum qui putant, tantùm bimestre tempus dari conjugatis pro Novitiatu.*
6. *In Matrimonio sæpe aliquis cogitur contrahere sine culpa sed non sine causa.*
7. *Copula antecedens Matrimonium non spectatur, ut Matrimonium dicatur ex ea consummatum?*
9. *Professio sine licentia alterius Conjugis facit Matrimonium consummatum, facta non valet ut solennis, valet tamen ut votum simplex castitatis.*
10. *Nec convalescit Professio sine novo consensu, licet alter conjux ratificaverit, vel mortuus fuerit.*
11. *Propter adulterium unius potest alter ad Religionem transire.*
12. *An si Professio non valeat nisi in vim voti simplicis possit Professus liberè exire etiam non revocatus?*
13. *Quid, si conjunx dans licentiam ex post facto nolit ipse quoque ingredi?*
14. *Per assumptionem Ordinem Clericalium non dissolvitur Matrimonium.*

Non tantùm homines Cælibes, sed etiam Conjugati ad Religionem transire possunt, & per istum ingressum Matrimonium prius contractum dissolvitur, adhibita tamen distinctione inter Matrimonium *ratum* & *consummatum*; nam si Matrimonium quidem *ratum* & in facie Ecclesiæ contractum, nec dum tamen per Copulam carnalem *consummatum* sit, datur his novis Conjugibus duo menses ad deliberandum an Matrimonium consummare vel Religionem ingre-

ingredi velint. Quòd si alter ex Conjugibus ingressus fuerit, Matrimonium *ratum* etiam *quo ad vinculum* dissolvetur, & alter in sæculo remanes aliud Matrimonium inire poterit, sed tunc primùm ubi ingrediens professionem fecerit *c. 2. & 7. de Convers. Conjug.* Hostiens. *eod. tit. n.* 11.

Matrimonium autem *consummatum* quamvis *quoad vinculum* dissolvi non possit, si tamen alter Conjunx cum expressa licentia alterius post consummatum Matrimonium ingredi, & alter etiam sequi vel saltem (si propter senium aut valetudinem de incontinentia suspectus non sit) voto simplicis castitatis se obligare velit, Matrimonium quoad *mutuam cohabitationem* sicut per divortium solvetur *c. 4. & seq. c. uxoratus 8. & c. ad Apostolicam 13. de Convers. Conjug.*

2 Sed quare potius *vinculum* Matrimonij *rati* per ingressum in religionem dissolvitur, quàm *vinculum* Matrimonij *consummati*? Rationem assignat Hostiens. *d. t. n.* 7. quòd illa *conjunctio animorum*, quæ fit per Matrimonium *ratum*, tametsi verum sit Sacramentum, & perfectum Matrimonium, tamen solum significet *Conjunctionem Christi cum anima fideli per gratiam*, quæ conjunctio non est immutabilis, quia & in melius mutari sive intendi, & etiam per peccatum omnino tolli potest. At verò *conjunctio corporum* & Matrimonium *consummatum* significat *conjunctionem Christi cum Ecclesia* (juxta illud Apostoli *ad Ephes. 5. e. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia*) quæ conjunctio omnino indissolubilis est.

3 Quæritur autem I. quomodo Summus Pontifex potuerit in Matrimonio *rato* dare licentiam ingrediendi Religionem etiam altero Conjuge invito, & sic alterum jure ex Matrimonio quæsito privare?

℟. Cùm Matrimonium *ratum* ex sua natura non sit indissolubile, ideo rectè potest Papa justâ aliquâ ex causâ ejus obligationem *& vinculum* tollere, vel per dispensationem vel per procurationem majoris boni & concessionem ingressûs in Religionem. Nec obstat, quòd alter
4 Conjux privetur jure suo ex contractu Matrimonij quæsito; nam ex justa causa potest Princeps aliquem jure suo privare, maximè si id faciat per legem publicam & communem: quemadmodum factum videmus in lege *præscriptionis*, per quam ei qui patitur longo tempore per suam ab alio possideri, auffertur dominium, & transfertur in possidentem, ne dominia rerum sint incerta & ut lites tandem finiantur. Neque propterea tales leges magnum gravamen habent, quia sunt communes omnibus, & sicut possunt obesse in uno casu, ita possunt prodesse in altero. Ex. g. hoc anno præscribitur contra me altero fortassis ego præscribam contra alium, in hoc matrimonio uxor invito marito ingreditur Religionem, in altero invita uxore maritus &c. Deinde quia jam per legem generalem constitutum est, ut religionem ante consummationem ingredi liceat, ideo obligatio Matrimonij non est omni ex parte puta & absoluta, sed habet tacitam conditionem, obligo me, nisi intra bimestre placuerit religionem ingredi. Textus denique qui ex Scriptura possent in contrarium adduci, ut quòd *non licet dimittere uxorem exceptâ causâ fornicationis*. Item *quos Deus conjunxit homo non separet*, de matrimonio consummato intelliguntur *c. 7. de Convers. Conjug.*

Quæritur II. An si unus ex Conjugibus ad re- 5
ligionem transeat, alter debeat per integrum annum expectare usque dum ingrediens Professionem faciat: Non desunt qui putent, personis conjugatis tantùm *bimestre tempus* esse assignatum, intra quod Novitiatum agere, & post illud expletum vel professionem facere vel ad conjugium redire debeant, per textum in *d. c. 7. d. t.* quem ajunt etiam hodie per Concil. Trid. non esse correctum propter specialem rationem, quæ in conjugibus militat, ne scilicet conjunx in sæculo expectans propter longiorem moram periculo incontinentiæ exponatur Zoës. *d. t. n.* 71. Verùm cùm generaliter omnibus de jure antiquo annus probationis sit concessus, *c. Ad Apostolicam 16. de Regul.* eumque Trid. Conc. in quacunque Religione tanquam omnino necessarium sine distinctione requirat, circa conjugatos autem apertè & in claris terminis contrarium non statuatur, ideo probabilius est etiam conjugatum ingredientem Monasterium *annum Novitiatûs* explere, & alterum Conjugem interim expectare debere, ita docet Sanch. *de Matr. l. 2. d. 24. n. 4.* quòd verò in *d. c. 7. d. t.* dicitur, Conjugem debere intra duos menses ad Monasterium transire vel ad conjugem redire, accipiendum est de tempore deliberatorio, non de tempore Novitiatûs, & in casu illius Capituli, ubi mulier à marito adhuc in sæculo se separavit.

6 Demum circa id quod objicitur de periculo incontinentiæ, si alter conjunx tam diu expectare debeat, Responderi potest per verba Pontificis *in c quoniam, vers. si autem de carnali ut lite non contest.* quòd in matrimonio multi casus emergant, in quibus Conjuges sine culpa, sed non sine causa continere coguntur: ut si alter ex morbo vel maleficio impotens reddatur, si lis super aliquo impedimento Matrimonij instituatur.

7 Quæritur III. An Copula ante Matrimonium habita cum ea, quam quis uxorem duxit, facit, quo minus liceat religionem ingredi? Ratio dubitandi est, quod ex multorum sententia copula ante Matrimonium habita fictione Iuris censeatur in ipso Matrimonio contigisse: unde fit quòd liberi ante nati vel concepti per subsequens Matrimonium legitimentur *juxta c. 2. & 6. Qui filij sint leg.* Nihilominus tenendum est, talem copulam non impedire liberum ingressum ad Religionem, cùm extra Matrimonium facta & merè fornicaria non faciat Matrimonium consummatum, nec significet conjunctionem Christi cum Ecclesia. Ad rationem dubitandi dicitur, illam fictionem Iuris tantùm locum habere circa legitimationem liberorum, non autem generaliter, & eo casu, quo de consummatione Matrimonij & *significatione Sacramentali* inquiritur, ubi proinde non ex fictione Iuris, sed veritate proceditur.

8 Quæritur IV. An copula vi aut metu ab uxore extorta impediat religionis ingressum? Negativè respondet Sanch. *d. l. 2. disp. 22. n. 6.* quia per violentiam Mariti uxor jure suo privari non debuit, nec Maritus ex suo delicto debet commodum reportare, ut hoc modo uxorem in Matrimonio retinere possit. Idem docet gloss. *in c. fin. in V. invitus dist. 55.* Verùm contrarium probabilius est, quia talis copula vera facit virum & mulierem unam carnem & Matrimonium consummatum, ut fatetur ipse Sanch. *d. l. n. 4.* consequenter inducit sacramentalem significationem matrimonij *consummati* scilicet conjunctionem Christi & vinculum indissolubile. Rationibus adversariorum breviter responderi potest, uxorem quidem privari suo jure *sine culpa*, non autem *sine causa*, & maritum reportare commodum ex delicto non per se & directè, quatenus ex delicto, sed potius indirectè & occasione delicti, per se autem ista indissolubilitas provenit ex consummatione Matrimonij ut dictum.

9 Quæritur. V. quid Juris, si post consummatum matrimonium Conjux ignato vel invito altero Conjuge religionem ingrediatur, ibique professionem faciat? Respondeo talem professionem non valere, & ideo profitentem liberè ab altera parte revocari posse. Quamvis autem revocatus mortuâ Conjuge non teneatur ad Monasterium redire, cùm Professio non valuerit, quia tamen in Professione votum castitatis emittendo hoc ipso promisit nunquam exigere debitum Conjugale, quod cùm in ipsius fuerit potestate, ideo quo ad hoc votum tenuit, non quidem tanquam *solenne*, sed tanquam *simplex*, ac propterea non tantùm constante matrimonio sine dispensatione debitum exigere, sed nec eo dissoluto aliud saltem licitè contrahere poterit *c. 3. & c. placet. ubi DD. de Convers. Conjug.*

10 Porrò Professio unius Conjugis sine licentia alterius Conjugis facta per ratificationem vel mortem illius Conjugis in sæculo relicti ex probabiliori sententia non convalescit, nisi per novum consensum tacitum vel expressum renovetur *juxta regulam 18. I. in 6. Quod ab initio non valet tractu temporis convalescere non potest*, & quia prior consensus in religionem sine licentia uxoris fuit invalidus, ergo novus omnino consensus requiritur. Sunt quidem qui putent, talem Professionem valere sub conditione, si conjux consenserit vel mortuus fuerit sed id potius divinatorium est, cùm nullo expresso textu probetur, è contra autem *in c. 3. d. t.* absolutè dicatur. Professionem non valuisse Sanch. *de Matr. lib. 7. disp. 34. n. 16.* videtur quoque in contrarium facere, *cap. consuluit. d. t.* ubi respondit Pontifex quod vir professus mortua uxore nec ad sæculum redire, nec matrimonium validè contrahere possit. Sed hic Textus non loquitur apertè de nostro casu quo maritus invita uxore religionem ingressus est, imò non obscurè ex verbis ibi positis colligitur, ipsam quoque uxorem ad domum regularem transivisse, & consequenter ante Professionem licentiam tacitam vel expressam dedisse.

11 Ulterius etiam illud notatu dignum, quòd adulterium unius conjugis sicut causat perpetuam

ritum divortium ita etiam faciat ut Conjux innocens irrequisito Conjuge adultero religionem ingredi, in eaque validè profiteri possit, Navar. *de Converſ. Conjug. Conſ.* 7. non tamen convaleſcet Profeſſio ab initio inutiliter & ſine conſenſu Conjugis facta, licet Conjux in ſæculo ex poſtfacto adulterium commiſerit, per ea quæ ſtatim ante diximus.

12 Quæritur VI. An eo caſu quo Profeſſio Conjugis non valuit niſi in vim voti ſimplicis poſſit is propriâ authoritate ex Monaſterio exire, quamvis ab altero Conjuge non petatur?

Pro affirmativa quam tenet Sanch. *d. diſp. 34. n. 13.* facit, quòd Profeſſione invalidâ non ſit cauſa, cur aliquis in Monaſterio retineatur, *arg. c. accedens 3. d. t. & c. 2. cauſa 33. q 5.* ubi invalidè profeſſus proprio motu exiens non propterea reprehenditur. Econtra pro negativa quam docet Gloſſ. & Panorm *in c. Placet 12. d. t.* fortiter ſtringit textus *in eod. cap. placet.* in illis verbis: redire autem ad ſæculum non erat in ejus poteſtate; cui accedit ratio, quòd talis Profeſſio ſaltem valeat ut votum ſimplex caſtitatis propter quod tenetur vovens, quantum in ſe eſt vitare omne carnale commercium uxoris.

In hac difficili quæſtione ego inprimis dico Monaſterium poſſe expellere talem nulliter profeſſum poſtquam ejus nullitatem cognovit: quia obligatio Monaſterii ad retinendum Religioſum tantùm provenit ex Profeſſione, ergo ubi nulla eſt Profeſſio nulla quoque eſt obligatio ad retinendum: prout idipſum docet. Sanch. *d. loc. ſub. n. 16.* Quod verò attinet ad perſonam ipſius profeſſi, puto diſtinguendum, an præter nullitatem Profeſſionis aliam juſtam cauſam regrediendi habeat: v. g. infirmitatem, debilitatem ad ſufferendum rigorem, gravè cum aliis diſſidium &c. vel an nullam talem cauſam allegare poſſit: priori caſu amplector ſententiam Sanchezij, poſterioti verò Gloſſ. & Panorum, *cit. loc.*

13 Quæritur VII. quid ſtatuendum ſit, ſi Conjunx Conjugi expreſſam licentiam ingrediendi religionem dederit, ipſe verò in ſæculo remanens & ſuſpectus de incontinentia nolit ad religionem tranſire? Communis eſt diſtinctio, an maritus dederit licentiam uxori ingrediendi religionem, vel an econtra uxor marito: priori caſu cenſent maritum ad ingreſſum in religionem etiam per cenſuras cogi poſſe: quia hoc ipſo ſe ad ingreſſum in religionem obligâſſe intelligitur, quòd Conjugi licentiam ingrediendi dederit, quam tamen ſe dare non poſſe ſcivit, aut ſcire debuit, niſi etiam ipſe ingrederetur. Altero autem caſu ſi uxor, quæ dedit licentiam marito alleget, ſe ignoraſſe hanc obligationem, aliàs ſe non daturam fuiſſe licentiam, cùm ſibi nunquam animus fuerit ad religionem, & dicat, mulierem excuſari, ſi ignorantiâ juris laboret. *L. cùm de indebito 25. §. 1. ff. de Prob.* putant, eatenus audiendam, ut ſi periculum incontinentiæ ſit, nec perſuaderi ad religionem poſſit, valeat Epiſcopus ex officio Maritum etiam profeſſum ex Monaſterio evocare & uxori teſtituere, qui tamen Maritus poſt mortem uxoris ad Monaſterium redire teneatur, cùm habitâ licentiâ uxoris validam fecerit Profeſſionem. Atque ita intelligunt Textum *in c. 1. d. t. De Converſ. Conjug.* Gloſſ. & Panor. *in d. c. 2. & c. ex parte 9. eod.*

Verùm prior hujus diſtinctionis pars videtur nimis dura, contra libertatem Profeſſionis & non poſſent non timeri peſſimi effectus & turbatio religionis, ſi maritus contra omnem ſuam voluntatem ad Religionem cogeretur. Ipſum quoque *c. 1. d. t.* ſine data diſtinctione loquitur, & abſolutè concedit, ut Conjugi nolenti ingredi Religionem Conjux profeſſus reſtituatur: ſicut etiam advertit Zoës. *h. t. n. 14.* quare ego potius credo incumbere Monaſterio, ne Conjugem Novitium ad Profeſſionem admittat, antequam etiam altera pars religionem ingrediatur, & ſpes certa ſit de ejus Profeſſione. Quòd ſi de facto admiſerit, & alter religionem ingredi renitatur valde videtur probabile, Conjugem profeſſum in ſæculo exiſtenti & de incontinentia ſuſpecto indiſtinctè reſtitui poſſe.

Quæritur poſtremò, utrum ſolvatur Matrimonium, ſi Maritus efficiatur *Clericus ſæcularis* & ſuſcipiat ſacros Ordines? Reſpondeo per ſuſceptionem ſacrorum ordinum in ſæculari Clericatu nec Matrimonium ratum, nec conſummatum diſſolvi niſi uxor ultro religionem ingredi vellet. Quia hoc Privilegium diſſolvendi Matrimonium tantùm religioni conceſſum eſt, quòd ibidem Conjunx profeſſus quaſi mundo mortuus cenſeatur, *Extrav. antiqua Ioann 22. de voto.* Ordines tamen validè ſuſcipiuntur, & 14

votum solenne castitatis annexum habent, quod quidem uxori in petitione debiti non præjudicat, (cum jure suo sine culpa privari non debuerit) sed Marito, & ita, ut post mortem uxoris nec licitè nec validè propter votum solenne aliud Matrimonium contrahere possit, sed debeat statum Clericalem reassumere vel Monasterium ingredi Sanchez. *d. lib. 7 disp. 38. n. 23.*

ADNOTATIO.

AD Num. 9. Objicies, qui voluit vovere castitatem in Religione, non hoc ipso voluit etiam in sæculo, proinde habebit hic locum Regula, *quod potuit non voluit, &c.* Resp. hoc argumentum posse aliquando obtinere in conscientia, si vovens talem limitatam intentionem posuerit, interim *ex d. c. placet 12. de convers. Conjug.* præsumi, quòd voluerit se eo modo obligare quo potuit, juxta illud: si actus non valet ut ago, valeat omni meliori modo, quo valere potest, *§. fin. & ibi DD. de Adopt.* Instas, quare non etiam alia vota scil. *obedientiæ & paupertatis* professione annullata valent in vim voti *simplicis*? Resp. quòd hæc habeant majorem dependentiam & connexitatem cum Monasterio, ut nemo rationabiliter præsumi possit, ad ea se voluisse extra Monasterium obligare. Si in praxi hic casus eveniret suadetem dispensationem petendam, quam contracto Matrimonio in ordine ad petendum debitum eo durante dari posse ab Episcopo plurium est sententia, cum Nav. *in Man. c. 16. n 30.*

Ad Num. 11. Dices, debitor etiam non requisitus potest debitum restituere creditori, sed maritus in suo corpore est debitor uxoris juxta illud: *v. r potestatem sui corporis non habet, sed mulier, &c.* ergo, &c. Resp. Majorem esse veram nisi debitor per talem solutionem non petente creditore faciendam exponat se peccandi periculo.

Ad Num. 13. Dices, qui scit se obligari ex eo, quod facit, *tacitè* vult obligari, qui tacitè vult obligari tenetur ac si expressè promisisset, sicut ex eo capite Clericus obligatur ad votum castitatis SS. Ordinibus annexum, ergo, &c. R. Majorem procedere ex *præsumptione* non ex *veritate*, & ideo non esse obligationem in conscientia, nisi *veritas* subsit, prout etiam Clericus qui non habet intentionem se obligandi ad castitatem, non tenetur *ex voto* sed *ex præcepto Ecclesiæ* abstinere à matrimonio. Quòd autem illa præsumptio etiam in foro externo admittatur *juris & de jure* & neque ex præcepto Ecclesiæ teneatur conjunx invitus ad ingressum, nisi prius verum actualem consensum polluerit, satis colligitur *ex c. 1. de convers. conjug.* & in dubio non est facilè obligatio inducenda, de impertitur libertas professionis, quam præterea Conc. Trid. variis locis *sess. 25. de Regul.* voluit integram esse, & ex coacta professione scandala in Monasterio oriantur.

PRIVILEGIUM. XXXIV.

Per Professionem in Monasterio tolluntur omnia vota præcedentia.

1. *Ratio Privilegii & exceptio ab eo.*
2. *Vota post Professionem emissa potest Abbas irritare.*

HOc egregium nec longè à priori distans Monasteriorum Privilegium tradunt DD. communiter ex *c. Scriptura 4. de Voto.* & cæteris Sanch. *in præcept. Decal. tom. 2. lib. 3. c. 2. n. 36.* & ex eo Barb. *in eod. c. 4. n. 2.* Ratio est, quòd cum omnia vota Deo promissa sint opera particularia, contineantur eminenter in ipsa Religionis Professione, per quam se & omnia sua dedicat professus divino obsequio omniaque priori vitæ, & nihil nec proprium voluntatem sibi reservans. Excipit tamen Sanch. *d. l. n. 45. & 47.* vota *realia* v. g. dandi eleemosynam &c. si jam parti intimata, atque tunc per acceptationem ei jus quæsitum foret. Item illa vota realia quæ à defuncto emissa hæres præstare tenetur.

Potiò post Professionem Religiosus aliter quodcunque votum vovere non potest, nisi sub tacita conditione si Abbas toleraverit, unde Abbati competit potestas vota suorum Religiosorum directè irritandi, *2. causa 20. q. 2.* Irritum quoad licentiam, seu consensum Abbatis pertendum distinguendum est, an Religiosus votum fecerit in actione sibi licita & concessa, v. g. certas orationes privatim dicendi, &c. vel

an in actione quidem bona, Religioso tamen certa ex causa prohibita v. g. peregrinandi extra Monasterium, &c. priori casu Religiosus non tenebitur petere licentiam Prælati, sed de facto obligabit votum, usque dum ab Abbate aliunde sciente vel per generalem prohibitionem in capitulo irritetur; altero autem casu obligabitur ad petendam licentiam, quia saltem tenetur ex voto facere quantum in se est. Vid. Less *de Voto dub. 10. ubin. 70.* ait, Superiorem saltem venialiter peccare, si absque rationabili causa irriter votum sui subditi, quod abutatur suâ potestate impediendo promptitudinem ejus ad exhibendum Deo cultum per votum.

PRIVILEGIUM XXXV.

Monasteria gaudent omnibus Privilegiis piarum causarum.

MOnasteria esse *pias causas*, quia ad Religionem ad specialem cultum divinum, ad vitam sanctam instituta, per se clarum est, & omnes ubique id asserere testatur Tiraq *de priv. pia causa in præfat. V primum igitur.*

Plurima autem Privilegia *piarum causarum* enumerant DD. quorum 54. ponit Barb. *I. Ecc. V. lib. 2 c.* 13. & Tiraq. in d. tract. 167. recenset, ex quibus præter hactenus dicta aliqua adhuc magis notabilia referemus.

PRIVILEGIUM XXXVI.

Monasteria participant Privilegia fisci, libertatis, militum, alimentorum, dotis, minorennium, & Reip. dummodo casus sit applicabilis, & in jure contrarium non sit disposítum.

1. *Redditur ratio extensionis circa singulas istas causas favorabiles.*
2. *Respondetur objectioni, quòd Privilegia extendenda non sint.*

ITa præter Everhardum *in Top. in loco à fisco ad Ecclesiam, à dote ad Ecclesiam, à militia ad Ecclesiam, & similibus*, tradit Lauret. de Franch. *de Controv. Reg p. 2 q. 96.* & ibidem Pasqual. *in addit.* Tiraq. *in variis Privilegiis piarum causarum.* Ratio addi potest de singulis.

Si enim *fiscus* propterea est privilegiatus, quia est causa Principis, multò magis idem erit *in Ecclesia*, cujus causa est Dei, tex. in Trid. *Sess. 25. de Refor. c. 1.* ibi *res Ecclesiasticas quæ Dei sunt* &c. & in eadem *sess. 25 c. 20.* ibi: *quæ Ecclesiastici juris sunt tanquam Dei præcipua, ejusque patrocinio tecta*, &c. Si *libertas* favorabilis quia eximit à servitute, reddit hominem naturæ, quæ omnes liberos genuit, non minus favorabilis erit Religio, quæ non tantùm liberat ex potestate dominica, sed etiam ex captivitate perpetua Diaboli, & facit ut teste Apostolo. *in Christo omnes liberi sumus.*

Si *Militia* favore digna est, quia corporalibus armis tuetur Patriam, tantò magis erit Religio, quæ contra inimicos visibiles & invisibiles armis pugnat spiritualibus, quæ utique temporalibus longè validiora sunt, ut exemplo Moysis docemur, quo orante extensis manibus in monte Horeb, vincebat Populus Israeliticus, eo autem remittente vincebatur, *Exod. 17.* huc quoque referri potest, quod eleganter dicit Laurentius Just. *in opusc. de Monast. Convers. quid aliud*, inquit, *esse dixerim Religiosorum Monasteria & Deo famulantium loca, quàm stadia militaria atque spiritualia castra pugnantium, &c.*

Si *alimenta* magnum in Jure favorem habent, quia ad sustentationem corporis necessaria, sanè Ecclesia & Religio, quæ conservat animam tantò id sibi magis vindicabit, quantò anima corpori est præstantior juxta illud Christi *Matth. 6. v. 25. nonne anima plus est quàm esca.*

Si *Mulierum pupillorum & Minorennium* bona singulariter Jura protegunt, quia alienæ curæ commissa multorum sunt captionibus obnoxia, meritò etiam bona Ecclesiæ à legibus protegenda sunt, quia à diversis Officialibus administrantur & multorum invidiæ ac insidiis sunt expositæ.

Si denique *Reipublicæ* favendum, quia nimirum Res publica aut publica res est, commune bonum concernens, quis audeat Ecclesiæ negare; ex cujus precibus & divinis Officiis doctrina & institutione commune fidelium bonum pro-

curatur. Et religiones continere formam perfectissimæ Reipublicæ probat Platus *de Bono status Relig. lib. 2. c. 35.*

2 Nihil autem movere debet quod aliqui in contrarium opponunt, videlicet Privilegia esse strictè interpretanda nec ad alios casus extendenda *c. quod alicui 74. de R. I. in 6. L. quod verò 14. ff. de LL.* Nam ℞. id debere intelligi de Privilegio concesso per particulare rescriptum, non autem per legem communem, nam tunc sicut aliàs Lex communis extendi potest ad casus alios quàm expressos, si sit eadem ratio & utilitatis causa *L. non possunt 12. cum seq. ff. de LL.* ita etiam Privilegia per legem communem concessa; præsertim quando satis constat de mente legis, quòd velit illas causas ad quas fit extensio omni favore prosequi, & jam ipsa lex tales extensiones fecerit sicut in *c. 2. & c. auditis, de in int. rest.* Jus minoris extenditur ad Ecclesiam, & *in L. ut inter C. de SS. Ecc.* Ecclesia cum civitate comparatur, imò eidem præponitur. Licet verò in omnibus præcedentibus casibus talis extensio ab ipsa lege facta non reperiatur, habebit tamen locum quod dicit I. C. *in l. nam ut ait 13. ff. de LL. quoties aliquid lege introductum est, bona occasio est cætera quæ tendunt ad eandem utilitatem, vel interpretatione, vel certè Iurisdictione supplere.*

PRIVILEGIUM XXXVII.

Legata Monasterijs relicta habent Privilegia, quæ generaliter in jure pijs causis dantur.

1. *Referuntur aliquot Privilegia legatorum ad pias causas.*
2. *Legata pia solvenda sunt intra annum medium & ibi pœna.*
3. *Arbitrio Episcopi potest restringi terminus.*
4. *Quis sit executor legatorum piorum?*
5. *Piæ voluntates defunctorum an possint commutari.*
6. *Excessivus Missarum numerus per defunctos impositus potest restringi.*

1 HÆc Privilegia videri poterunt apud Tiraq. *V. piæ causa* ex quibus aliqua notabiliora referemus. Ita *Priv. 33. & 34.* docet, quòd etiam hereditate non adita peti possint legata ad pias causas actione personali & hypothecaria. Item *Privil. 35.* quòd ex duobus Testamentis in dubio id præsumatur posterius, in quo legatum est ad pias causas. Item *Priv. 41.* quod alienatio rei legatæ ad pias causas non inducat revocationem. Item *Priv. 66.* quòd legatum rei alienæ etiam ignoranter à Testatore factum piis causis valeat, sicut valeret relictum personæ conjunctæ *L. cum alienam C. de Legat.* est enim Deus Pater noster & Ecclesia Mater nostra, *c. qui abstulerit. 6. 12. q. 2. c. si quis irascitur causa 13. q. 2.*

Præterea quamvis legata profana ante annum heres exsolvere non teneatur, ad legata tamen pia præstanda (nisi opus aliquod faciendum v. g. ædificium, legatum sit, pro quo incho[illegible]do annus datur *c. 3. de Testam.* intra medium annum obligatur. *Nov. 131.* quòd si heres solutionem *legatorum piorum* ultra terminum Juris eo usque distulerit, donec in judicium vocetur, duplum solvere tenebitur. *§. vi autem, Inst. de Act.*

Poterit quoque Episcopus ex rationabili causa terminum anni medij restringere, & executores citius ad implendam voluntatem defuncti compellere, nam in legatorum præstatione illud est observandum, quod Testator verisimiliter voluit *L. cum res 47. in pr. ff. de Leg. 1.* planè autem verisimile est, hanc fuisse mentem Testatoris & desiderium, ut legata præsertim ad pias causas, quæ pro anima sua reliquit, quàm citissimè exsolverentur, facit tex. in *d. L. 47.* ubi dicitur, quod si heres copiam rei legatæ habeat, non debeat in illius præstatione moram facere. Bach. *de Off. Ep. & pet. alleg. 82. n. 24*

Executio legatorum & relictorum *ad pias causas* inprimis pertinet ad heredem Testatoris vel ad eum, cui Testator talem executionem commisit; quòd si Testator nullum heredem vel executorem nominarit, sed generaliter sua bona jusserit dari pauperibus vel Ecclesiæ & si executores deputari sint negligentes & saltem bis moniti ab Episcopo executionem prætermiserint, tunc executor talis Testamenti est Episcopus, ita enim in Trid. *s. 22. c. 8.* Episcopus dicitur executor omnium piarum voluntatum, & idem probatur *in c. 3. c. si heredes c. tua nobis 27. de Testam.*

Postremo notandum est, quòd ea quæ largitione

gitione fidelium ad certum usum pium destinata sunt, ad illum & non alium (salvâ Sedis Apostolicæ authoritate) debeant converti ut dicitur *in Clem. 2. de Relig. Dom.* adeoque ne de Jure communi tantùm S. Pontifici, & non nisi ex rationabili causa concessum est, pias defunctorum voluntates commutare. Attamen hodie ex Concil. Trid. *s.* 22. *c.* 6. etiam Episcopi, tanquam *Sed. Apost. Delegati.* tales commutationes ex justa & rationabili causa facere possunt quas justas commutationis causas enumerat Barb. *de Offic. Ep. alleg.* 83. *n.* 7.

6 Sed nec illud est prætereundum, quòd si tantus sit Missarum numerus ex relictis Defunctorum alicui Ecclesiæ impositus, ut illis nequeat satisfieri, vel propter tenuitatem fundationis, non facile inveniretur, qui velit se tali oneri legendi Missas subjicere, possit etiam Episcopus in Synodo Diœcesana, item etiam Abbates & Generales Ordinum in Capitulis suis generalibus tales Missas ad minorem numerum reducere, ita tamen, ut eorum semper defunctorum commemoratio fiat, qui pro sua anima aliquid Ecclesiæ legârunt. Trid. *s.* 25. *de Reform. cap.* 4.

PRIVILEGIUM XXXVIII.

Mandatum factum in favorem Monasterii non expirat re integrâ morte mandantis.

1. *Mandatum expirat regulariter morte mandantis re integra.*
2. *Fallit in causis favorabilibus.*

1 Mandatum morte mandantis expirare *re integra*, id est, si negotium nec dum tractari cæptum, noti Juris est *L. inter causas, L. si præcedente ff. mand. L. nulla dubitatio, & L. mandatum C. eod.* sed si aliquis v. g. mandaverit Procuratori suo, ut Monasterio (idem est de aliis piis causis) 100. solveret, mandans verò ante solutionem mortuus sit, Procurator post mor-
2 tem ejus nihilominus solvere tenebitur, argumento ducto ab aliis favorabilibus causis in quibus mandatum morte mandantis non finitur; veluti si quis jusserit puellæ dotem dare *L. si ego ff. de I. dot.* aut servo libertatem *L. si pater ff. de manumiss. Vind.* ita præter Bald. *in auth. si qua mulier col ult. v. 4. not.* & Tiraq. *d. L. Priv.* 132. docet Cov. *var. resol. lib.* 3. *c.* 14.

PRIVILEGIUM XXXIX.

Pactum super viventis hereditate valet in favorem Monasterii.

1. *Quibus modis deferatur hereditas.*
2. *Pactis non acquiritur hereditas.*
3. *Fallit in milite & pia causa.*

Cùm duo tantùm sint modi quibus hereditas ad aliquem devolvitur, scilicet ex *lege*, 1
sive *ab intestato*, & ex *voluntate defuncti* scilicet ex *testamento*, neque viventis sit hereditas, ideò pactis hereditas dari non potest, præ-
terquam quòd hujusmodi pacta plena sint tri- 2
stis exitûs, periculum *captandæ mortis* involvant *L. ult. C. de Pact.* atque ejusmodi pacta alia sunt *affirmativa*, de succedendo, alia *negativa*, seu quibus futuræ hereditati renuntiatur, utraque reprobata, nisi is, de cujus hereditate agitur consenserit & in ea voluntate usque ad extremum vitæ spiritum perseveraverit *d. L. ult. L.* 3. *C. de Collat.*

Nihilominus tamen quia inter milites tale pactum super futura hereditate sustinetur *L. licet, C. de Pact.* ideo idem favore piæ causæ merito dicendum videtur cum illis, quos allegat Tyraq. *priv.* 105. tùm quòd Privilegia militum extendantur ad Ecclesiam, ut superius priv. 35. dictum, tùm quòd minus periculum *captandæ mortis* hic respectu Ecclesiæ, quàm militum? tùm denique quòd de voluntate ejus, de cujus hereditate pactum initur, semper magis præsumi possit, si ad pias causas ordinetur, quàm si ad profanas. Sed hæc videntur locum habere quatenus pactum super futura hereditate concernit favorem Religionis, non verò quatenus ejus damnum, ut si hereditati Monasterio competituræ renuncietur, nisi & hic consuetudo loci aliud habeat.

PRI-

PRIVILEGIUM XI.

Pro favore Monasterii tenetur Reus edere sua Instrumenta Actori.

1. *Arma non sunt sumenda ex domo adversarij.*
2. *Fallit in Fisco & piis causis.*
3. *Additur limitatio.*
4. *Quando de jure communi Reus teneatur edere sua instrumenta.*

1 QUamvis regulariter actor pro pijs documentis instructus ad judicium venire debeat, nec ex domo adversarii arma ad ipsum conficiendum desumere, *cap. 1. de Prob. L. qui accusare 5. C. de Edendo.* communiter tamen exceptionem statuunt in pijs & favorabilibus causis Ioan. And. *in annot. ad Spec. in tit. de edit. instrum. §. videndum &* Panor. *in d. c. 1. n. 19.* 2 Tyr. *priv. 155.* argumentum sumitur à fisco qui in causis Civilibus (non criminalibus) etiam statim à principio rationes & instrumenta rei petere potest ad suam intentionem fundandam *L. 3. ff. de Edendo. L. 2. §. 1. & 2. ff. de Iur. fisc.* Et si *in L. 1. C. de Edendo.* generaliter ad officium Judicis pertinere dicitur, ut reus ex causa sua instrumenta edat, planè sufficiens causa ad movendum Judicem erit favor Ecclesiæ, & ne quis eam cum detrimento animæ suæ damnificet. 3 Hoc tamen videtur mihi ex æquitate naturali addendum, causas pias debere saltem aliquas conjecturas pro se allegare posse, ne earum administratores & procuratores aliis facilè lites sine sufficiente fundamento movere audeant, quod satis insinuat Ioan. And. *c. l. In exemplo ibi proposito.*

Cæterum ex Jure communi Ecclesia sicut 4 quilibet alius privatus potest petere instrumentorum editionem I. Si instrumenta fuerint *communia*, quæ scilicet vel ratione materiæ quam continent, vel ratione proprietatis, vel quia communi sunt pru & sollicitudine confecta inter partes litigantes communia sunt, ita testamentum defuncti de omnibus in eo nominatis & interesse habentibus commune est; ita instrumenta quælibet defuncti inter Cohæredes communia sunt; item instrumenta inter ipsos contrahentes super contractibus confecta sicut & acta Judicialia inter partes litigantes communia censentur. II. Si instrumenta Originalia communia sint deperdita & exempla seu copiæ eorum penes Reum, licet illa sint ipsius res propria quæ propriis pecuniis redemit & exemplari fecit, nihilominus defectus probationis & originalium Communio Justa causa censebitur, ut Judex ex officio tales copias edi jubeat. Innoc. & Panor. *in c. 1. de Prob. argumento d. L. 1. C. de Edend.* III. Si actor ex aliis probationibus intentionem suam principalem fundaverit, & tantum circa quæstionem incidentem, vel ad probandam replicationem aut quantitatem debiti petat instrumenta Rei v.g. Calendarium aut librum rationum &c. Judex Reum cogat ad edendum *L. Titius bona 48. & L. Creditor 52. in prin ff. de Actionib.* Barth. & Bald. *in L. 1. §. editionem ff. de Edendo.*

PRIVILEGIUM XLI.

Judex circa causas Monasteriorum debet officium suum impertiri etiam non imploratus.

VUlgaris quidem est regula, quòd Judex officium suum non nisi imploratus & requisitus alicui exhibere teneatur *L. 4. §. hoc autem judicium ff. de Dam. infecto.* Sed communis est DD. sententia, bono & Religioso Judici incumbere ut Ecclesiarum & piarum causarum indemnitati etiam proprio motu consulat, eidemque succurrat, ut pluribus authoritatibus probat Tyraq. *privil. 152.*

PRIVILEGIUM XLII.

In dubio pro Monasterio est judicandum.

PRobari potest hoc assertum *ex c. fin. de Sent. & re judic.* ubi decidit, quòd duobus judicibus diversas sententias proferentibus præferatur illa, quæ est pro causa favorabili. *Et summa est ratio* inquit *I. C. in L. sunt personæ ff. de Relig. & sumpt. fun. qua pro Religione facit, ita omnia* ubique scribere testatur Tyraq. *priv. 149.*

PRIVI-

PRIVILEGIUM XLIII.

Monasterium non obligatur ex mutuo nisi probetur versum in ejus utilitatem.

1. *A civitate ducitur argumentum ad Ecclesiam.*
2. *Quid juris si mutuum à Prælato cum consensu capituli acceptum? remissivè.*

1 Civitas (inquit Ulp. in *L. 27. ff si certum pet*) *mutui datione obligari potest, si ad utilitatem ejus pecunia versa sint, aliquin ipsi soli, qui contraxerunt non Civitas tenebitur.* Idem jus civitatis ad Ecclesias transferunt DD. & satis colligitur ex Auth. *hoc jus porrectum, in fin. C de SS. Eccl. c. pen X. de fide jus. c. 1.* ibi *pro necessitate Ecclesiæ contracta do solution.* Sed an hæc probatio versionis in utilitatem Ecclesiæ si Prælatus vel Administrator unà cum consensu, Conventûs seu Capituli mutuas pecunias acceperit controversia est? De qua videatur Fach. 2. *Contr. c. 77.*

PRIVILEGIUM XLIV.

Monasterium potest exceptionem non numeratæ pecuniæ etiam ultra biennium opponere.

1. *Quid sit exceptio non numeratæ pecuniæ.*
2. *Hoc privilegium consequitur ex priore.*

1 Si debitor in chyrographo fateatur se accepisse pecuniam mutuam, & ex postfacto conventus super mutuo neget sibi pecuniam aliquando ab Actore seu Creditore numeratam esse, idque intra biennium fecerit, audietur eatenus, ut in Actorem transferat onus probandi, pecuniam
2 numeratam fuisse, post biennium verò elapsum de foro Civili absoluta solvendi obligatio constituitur. Præsumitur enim *præsumptione juris & de jure* (contra quam non admittitur probatio in contrarium) Chyrographum tanto tempore relicturus non fuisse apud Creditorem nisi pecuniam accepisset, *t. t. Instit. de Litt. obl.* attamen exceptio in Monasterio ex priori privilegio consequitur: si enim Creditor non potest eum effectu agere ad suum debitum consequendum, nisi probet in utilitatem Ecclesiæ conversum, profectò non Monasterio sed ipsi pecuniæ numeratio probanda incumbet, tradit etiam Tyraq. *priv. 154.* Cum Baldo *in auth. hoc jus porrectum. C. de S. Eccl.*

PRIVILEGIUM XLV.

Beneficia regularia, tantùm regularibus conferenda sunt, & in dubio beneficium fundatum in Monasterio præsumitur regulare.

1. *Quænam dicantur beneficia sæcularia.*
2. *Quando beneficium regulare possit commutari in sæculare.*
3. *Quænam regularia.*
4. *In Monasterio fundatum beneficium præsumitur regulare.*
5. *Mala consequentia S. Petrus fuit sæcularis, ergo omnia beneficia præsumuntur talia.*
6. *Consensus Abbatis & Conventûs requiritur ut in Monasterio fundetur beneficium sæculare, eritque tunc Monasterium Compatronus.*
7. *Beneficiorum sæcularium incapaces sunt Religiosi.*
8. *Possunt autem eligi in Episcopos.*
9. *Item promoveri ad dignitates Ecclesiarum collegiatarum.*
10. *Item ad Parochias sæculares.*
11. *Consilium à quodam traditum circa promotionem Religiosorum ad Parochias.*

COmmunis beneficiorum divisio est, quòd alia sint *sæcularia*, alia *regularia*; *sæcularia* 1
dicuntur illa, quæ vel ab initio pro Clericis sæcularibus fundata sunt, vel in quibus ex succedente præscriptione 40. annorum, vel legitima fundationis ex authoritate sedis Apostolicæ, commutatione (quæ commutatio tunc demum de jure rectè fieri censetur, si beneficia 2
regularium nec per Religiosos ejusdem, nec alterius Ordinis provideri possint Tex. & Glos. *in c. inter quatuor 5. de Relig. dom. c. possessiones. 10. de Rebus Eccles. non alienandis cap. relatum. 7. ne Clerici vel Monach.*) Clericis sæcularibus jus quæsitum est. *Regularia* verò beneficia sunt, quæ similiter vel ex prima fun-

datione, vel succedente præscriptione, fundationis commutatione, aut unione seu incorporatione (de qua seq priv. dicemus) regularibus conferuntur, sicut tradunt Interpp. in *c. cùm de Beneficio. 5. de Præb. in 6* Garc. *de Benef. p. 7.*
4 *c. 10.* Porrò quamvis non omnes Capellaniæ, seu beneficia in Ecclesiis Monasteriorum fundata hoc ipso beneficia regularia sint, aut per regulares administranda, cùm ex voluntate fundatorum dependeat, an pro sæcularibus, vel Regularibus beneficium fundare velint: Interim quamdiu non apparet de contraria fundatorum intentione, tale beneficium in Monasterio fundatum semper præsumetur regulare. Abb. *cons. 50. 2. part. vers. 4. cap.* Rebuf. *in prax. benefic. tit. quotuplex sit beneficium n. 6* Mascardus *de Probat. Concl. 172. n 17.* quia non est verisimile quòd erigens beneficium cum onere legendi missas in Ecclesiis Regularium voluerit ab eo ipsos Regulares excludere, cùm potiùs contra videamus, ab hominibus Religiosorum preces
5 multùm desiderari Quòd verò aliqui docent, omnia beneficia in dubio præsumi sæcularia, eò quòd S. Petrus fuerit sæcularis, ineptam rationem meritò miramur, cùm qualitas beneficiorum ex intentione fundatorum desumenda sit, neque S. Petrus fundaverit omnia beneficia, imo tempore S. Petri nulla fuit beneficiorum divisio, quam primum Dionysius Papa introduxit *c. un. causa 13. q. 1. c. pastoralis. De his quæ fiunt à Præl.* Et Dionysium, qui unus tantùm inter Pontifices hujus nominis numeratur, fuisse Græcum Monachum refert Bullarium pag. 8. accedit quod S. Chrysostom. *in lib. 3. contra Monast. vitæ vitup.* dicit, Ecclesiam DEI fuisse initio veluti Monachalem Religionem & Apostolos duxisse vitam religiosam nihil habuisse proprium & vixisse in communi unanimiter in oratione *Act. 4. cap.* imo emisisse Vota Religionis ex Suarezio & aliis probat Tambur. *de jure Abb. tom 1. disp. 2. q 3. & 4.*

Præterea ut in Monasteriis & Ecclesiis Re-
6 gularibus fundetur capella seu capellania, ad quam debeat præsentari Clericus sæcularis non sufficit sola authoritas Episcopi, sed etiam consensus Abbatis & Conventûs requiritur: neque alicui invitis Monachis potest acquiri jus Patronatus, seu præsentandi Clericos sæculares in eorum Ecclesia, ut rectè docet Garc. *d. c. 10. sub n. 37. in fin.* quia Episcopus non potest nova gravamina, vel onera Religiosis imponere, maximè quæ eorum Communitatem perturbent, prout foret, si Clerici sæculares contra eorum voluntatem, in Monasterio jus aliquod prætendere possent *c. luminoso, causa 18. q. 2.* Deinde etiam istud notabile est, quod erigens altare & beneficium in Monasterio non solùm sit futurus patronus sed etiam ipsum Monasterium debeat habere pro Compatrono, tanquam quod fundum concesserit, ut advertit Panorm. *in c. 3. de Eccl. ædif. n. 11.* Etenim *fundatio* seu *fundi datio* æquè est causa juris patronatus, quam *dotatio* (sive redituum assignatio) vel *constructio* sive ædificatio, & si alius *fundaverit, alius dotaverit, alius ædificaverit*, tres erunt ejusdem beneficii patroni, & nisi aliter inter se conveniant ut v. g. alternis vicibus præsentent, omnes ad præsentandum admittentur, & si diversos præsentent, prævalebit is, qui majora vota habuerit, vel si paria sint, quem Episcopus elegerit. Panorm. *cap. 1. de jure Patron. n. 6.* Barb. *in Collect. DD. ad Conc. Trid. s. 14 de Ref. c. 12. n. 16.* Utrum autem è converso Regulares possint promoveri ad beneficia sæcularia? hic quoque brevitas investigandum est.

Imprimis conveniunt DD. quòd beneficiorum sæcularium simplicium, ut Canonicatus in Ecclesiis Cathedralibus, vel Collegiatis incapaces sint Religiosi juxta regulam communem receptam, quòd sæcularia beneficia sæcularibus regularia regularibus conferenda sint, nisi consuetudine vel præscriptione aliud introductum sit, & notant Barb. & DD. in *c. superea, de regul.*

Deinde certum est, quòd Religiosus possit eligi in Episcopum, quamvis Ecclesia sit sæcularis ut expressè habetur *in Clem. 1. de Elect. in c. nullus Religiosus. 28. & c. si Abbatem. 9. eod. tit. in 6.* idque nonnulli extendunt, ut Religiosus etiam possit eligi in Prælatum seu Præpositum, aut Decanum Ecclesiæ Collegiatæ sæcularis. Abb. *in c. quod Dei timorem. de statu Monach. n. 5. & ibidem* Zabarella *n. 5. q. 7. de* Graffis *in aur. decis. p. 2. lib. 3. c. 2. n. 7.* Ant. *inst. mor. p. 1 lib. 12. c. 19. q. 13.* Lessius *de I. & I. lib. 2. cap. 14 dub. 12. n. 99.* Sylv. *v. Religio. q. 4. & 6.*

De beneficiis autem *curatis* inferioribus scilicet Parochialibus sæcularibus magna est dif-

sensio eámque controversiam jam olim prolixè tractavit Gratianus in *causa. 16. q. 1.* ubi imprimis multas authoritates pro sententia negativa adducit, quas deinde *incipiendo à c. Doctos 21.* per contrarias revellit, inter quas insigne est illud decretum Bonifacii Papæ relatum in *c. sunt nonnulli 25. eod. causâ 16. q. 1.* in hæc verba: *Sunt nonnulli nullo dogmate fulti audacissimè quidem zelo magis amaritudinis quàm dilectionis inflammati asserentes Monachos quia mundo mortui sunt & Deo vivunt sacerdotalis officii potentia indignos neque pœnitentiam neque Christianitatem largiri, neque absolvere posse per sacerdotalis officii divinitus sibi injunctam potestatem: sed omnino labuntur. Neque enim B. Benedictus Monachorum Præceptor almificus hujus rei aliquo modo fuit interdictor; sed eos sæcularium negotiorum ædixit expertes fore tantummodo, quod quidem Apostolicis documentis, & omnium SS. Patrum institutis non solùm Monachis, sed etiam Canonicis maximopere imperatur. Nos verò tantorum Patrum institutis exemplis (quibus periculosissimum est refragari) credimus à Sacerdotibus Monachis ligandi solvendique officium Deo operante dignè administrari: si eos dignè contigerit hoc ministerio sublimari.* Unde communis est DD. sententia paucis dissentientibus Religiosos de jure capaces esse beneficiorum sæcularium Curatorum & ita ob favorem *curæ* & utilitatem spiritualem animarum, esse exceptionem ab illa regula, quòd sæcularia beneficia tantùm sæcularibus conferenda sint. per tex. Gloss. & Pan. *in c. quod Dei timorem 5. de statu Monach.* Less. & Azor. *dd. LL.* Navar. *de statu Monach. cons.* 11. *& 12.* & plures alii quos refert Tamburin. *de jure Abb. tom. 3. disp. 9 q. 8. n. 4.* Garc. *de benef. p. 7. c. 10. n. 17.* & arguitur ex Conc. Trid. *s. 14. de Refor. c. 11.* ubi specialiter de Religiosis translatis ab uno ordine ad alium decernitur, quòd in Monasterio manere debeant, & omnium beneficiorum sæcularium *etiam Curatorum* incapaces sint. Unde cùm exceptio firmet regulam in casibus non exceptis, rectè infertur alios Religiosos non translatos beneficiorum *sæcularium curatorum* capaces esse. Non obstat *c. 2. de statu Mon.* quia sibi Conc. Later. tantùm prohibet ne singuli Monachi, id est, sine socio in Parochiis habitent. Nec etiam *c. 1. de capell. Mon.* quia ad evitandam jurium correctionem explicari potest, vel de antiquo statu Monachorum, quando plerique erant Laici conversi, & pauci Sacerdotes, neque studiis eruditi *c. ex multa. de Voto.* & in perpetua clausura vivebant sicut Chartusiani: vel quòd sine consensu Episcopi populus per Monachum regi non debeat. Glos. *in eod. c. 1.* Ratio autem est, quia utique non est inconveniens, ut quod Religiosi per exercitia spiritualia & studia litteraria in Monasterio didicerunt, de eodem etiam alios instruant, juxta illud *Matth. 5. qui fecerit, & docuerit hic magnus vocabitur in regno Cælorum.* & si esse Hieronymo in *c. sic vive 26. causa & c. seq. 16. q. 1. multo tempore discendum est, quod postmodum doceatur, nec prius Magister esse debeat quàm Discipulus.* eamque ob causam lata est sanctio Conc. Trid. *s. 23 de Ref. c. 11. & seqq.* de *interstitiis temporum* (neque enim intra quadrantem anni tam facile relinquuntur mores sæculi & vitia) bonis moribus & probitate ordinandi observandis. Sanè non parùm expectandum est à Religioso, circa doctrinam Christianam consolationem & instructionem fidelium præsertim in mortis articulo, qui per multos annos à vitiis sæculi purgatus, nonnunquam à puero inter mera pietatis exercitia, ac sanctas meditationes enutritus est. Sunt quidem non pauci ex Recentioribus qui dicunt, per quandam novam constitutionem Gregor. XIII. item per declarationem Cardinalium obtentum esse, ut Religiosi absque dispensatione sed Apost. non possint ad curata beneficia sæcularia promoveri, ut docet Garc. Sanch. & Ganzalez apud Tambur *d. l.* sed idem Tamburin. in *d. q. 8. n. 11. & seq* dictam constitutionem Gregor. XIII. nunquam fuisse usu receptam testatur, dum post eam contrarium practicatum & per Rotam decisum, atque per Cardinales declaratum fuerit.

Verùm generaliter circa promotionem Religiosorum ad Parochias, quidam vir prudens consuluit duo esse animadvertenda 1. ne ad Parochias exponantur illi, qui indisciplinatis moribus sunt, & in Monasterio contineti nequeunt; *qui enim domui suæ præesse nescit quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit 1. ad Tim. 3.* per tales enim, ajebat ille, qui jam habita occasione *quâ data & portaruunt*, scandalizantur Parochiani, Prælatorum conscientiæ onerantur, 11

Monasteriorum & Religionis fama gravatur. 2. ut ii qui in Parochiis collocantur si fieri possit cum socio sui ordinis sint *c. 2. & 5. de statu Monach.* & non in perpetuum ibidem relinquantur, sed ne nimis sæcularibus curis & negotiis immergantur, quandoque pro renovatione spiritûs ad Monasterium revocentur, alio interim substituto. Hinc quorundam Episcopatuum stilus ut Religiosi præsentati ad Parochias non investiantur absolutè sicut Clerici sæculares, sed additur clausula: *salva tui Prælatis revocatione*, quod Consilium an expediat vel qualiter in usum deducendum sit, Prælatorum judicio relinquo.

Dices, ergo tali casu alterabitur qualitas beneficii, & Rector non erit perpetuus, sed potius temporalis vicarius ad nutum amovibilis *l. 2.* inprimis consuetudinem alicujus diœcesis multa posse mutare circa ordinarias regulas beneficiorum, quæ nec ex jure naturali nec divino sunt, si ita videatur exigere salus animarum. Deinde non obstante illa clausula vel potestate Abbatis revocandi Religiosum ex Parochia, adhuc Religiosus censebitur Parochus & quidem perpetuus, sicut enim non minus Clericus sæcularis est Parochus perpetuus, quamvis ex postfacto Parochiam resignare, vel ea ob certas causas privari valeat, ita planè Religiosus erit Parochus perpetuus licet possit ex causa revocari, vel certè ipse, aut Prælatus ejus loco (utpote in quem tota Religiosi voluntas collata censetur) Parochiam resignet.

PRIVILEGIUM XLVI.

In Parochiis Monasterio pleno Iure incorporatis potest exponi Vicarius ad nutum Prælati amovibilis.

Multæ quidem Parochiæ diversis Monasteriis *unitæ & incorporatæ* sunt; non tamen omnes eodem modo & jure, nam quædam sunt unitæ quoad *temporalia* tantùm, quædam verò pleno jure.

De unione quoad temporalia.

1. *Quando dicatur unio quoad temporalia.*
2. *Præsentatio de jure debet fieri à Prælato cum consensu capituli.*
3. *Patronus Ecclesiasticus tantùm præsentat unum, Laicus potest plures.*
4. *Qualiter fiat concursus in Ecclesia patronat.*
5. *Patronus Ecclesiasticus habet jus manifestandi præsentandum, Laicus quærit.*
6. *Patronus litigantibus currit tempus.*
7. *Lite pendente super petitorio præmium possessor.*
8. *Laicus potest donare jus patronatus Monasterio.*
9. *Quibus aliis modis Monasterium acquirat jus patronatus.*
10. *Jus patronatus à Laico pervenitus ad Monasterium fit Ecclesiasticum.*
11. *Quid, si ex pluribus Patronis Laicis unus ipsum jus suum donaverit Ecclesiæ.*

Hæc unio tunc censetur facta, quando decimæ vel alii reditus Parochiæ sunt assignati Monasterio sed jus instituendi Rectorem beneficii pertinet ad Episcopum, solo jure præsentandi ipsi Monasterio relicto, & de hac unione loquitur *c. sane causa. 16. q. 2.* ubi dicitur, quòd tales Parochiæ cũ consensu Abbatis Sacerdotibus Episcopus committere debeat, qui de populi quidem cura Episcopis rationem reddant, Abbati verò pro rebus temporalibus ad Monasterium pertinentibus, subjectionem debitam exhibeant.

Quod si pars tantùm decimarum fuerit certa Parochia Monasterio data hoc jure instituendi vel etiam præsentandi, tunc potest *dismembratio beneficii* quam *unio* censebitur, negari Prælato circa Parochialia aliquid juris competet. Gaic. *de benef. p. 12. q. 1. n. 4.*

Potiò circa *jus præsentandi* seu *patronatus* Monasteriis competens aliqua breviter notanda sunt. 1. Si jus præsentandi competat Monasterio vel Collegio, tunc Prælatus hac conditione majoris partis capituli aliquem præsentare non potest, nisi antiqua consuetudine vel præscriptione aut privilegio aliud obtentum sit, *c. ex parte 6. De his, quæ fiunt à Prælat.* II. Jan.

3 II. Prælatus sive Patronus *Ecclesiasticus* unum tantùm præsentare potest, qui si fuerit idoneus non attenta alia præsentatione instituendus erit, *text. & DD. in c. cum autem 24. de Iur patronatus*, imo nec eo casu quando patronus *Ecclesiasticus* indignum & inhabilem præsentavit ad beneficium, alium præsentare permittitur, sed potius libera beneficii collatio pro ea vice Episcopo relinquetur *c. inter dilectos 11. de Excess. Prælat.* quamvis hæc aliter se habeant in Patrono *Laico*, qui non tantùm unum Clericum, sed plures simul aut successivè ad idem beneficium præsentare potest, non quidem *privativè* scilicet revocando illum quem primò præsentavit, sed *accumulativè*, ut Episcopo relinquatur electio quemnam instituere velit, *d c. 3. & c. pastoralis 29. de Iur. patron.* sicut sæpe jus patronatus *Laicorum* in jure magis privilegiatum est, quàm *Ecclesiasticorum*, ut Laici habeant remunerationem aliquam fundationum suarum & ad eas faciendas tantò magis invitentur.

4 III. Ubi servatur constitutio Conc. Trid. *sess. 24. de Refor. c. 18.* ut Parochiæ non arbitrio Episcopi, sed *per concursum* conferantur, tunc hic concursus etiam locum habebit, si Patronus sit Ecclesiasticus (non autem si Laicus) fiatque citatio per edictum, ac concursus & examen omnium ad Parochiam vacantem aspirantium, atque examine peracto, si plures digni reperti sint, Patronus Ecclesiasticus habebit electionem, & quem ex pluribus dignis elegerit, vel eum, qui solus dignus repertus fuerit Episcopo præsentabit, ut *d. c. 18.* Trid. habetur. Hic tamen *concursus* non obtineret in Parochiis Monasterio *pleno jure* incorporatis, ut inferiùs dicemus.

5 IV. Licet Patronus Laicus tantùm habeat *quatuor menses* ad præsentandum, Patrono tamen Ecclesiastico *sex* indulgentur, quo tempore elapso si præsentatus aliquis non fuerit, libera collatio ad Episcopum vel eum, qui jus instituendi habet devolvetur *c. un. §. fin. de Iur. Patron. in 6.* ex ea fortassis differentiæ ratione, quòd cum Patronus Ecclesiasticus in eo graveretur, quòd unum tantum præsentare possit ad beneficium, in eo saltem releveretur, ut plus temporis habeat ad inquirendum de Clerico aliquo digno & habili. Sed hoc tempus non currit Patrono ignoranti vel alias legitimè impedito, imo in dubio potius ignorantia quàm scientia præsumitur, nisi concurrentes circumstantiæ, ut vicinitas loci, Patroni præsentia, &c. aliud suadeat. Quibusdam locis receptum est, ut tempus vacantiæ Patrono notificetur & is ad præsentandum moneatur.

Si de ipso jure patronatus litigium sit inter 6
duos currit interim tempus salvo tamen jure ipsius, qui evicerit, ut proxima vice liberè præsentare possit. Quòd si unus ex litigantibus in possessione fuerit, & alter de proprietate contendat, præsentabit possessor etiam pendente lite, nec removebitur præsentatus, & institutus, esto de 7
proprietate contendens evicerit, tum quia pendente lite non debet aliquis privari commodo suæ possessionis, *c. 2. ut lite pend.* tum quia in præsentando solùm attenditur possessio *c. cùm Ecclesia de Caus. poss. & propr. & c. ex litteris & ibi Gl. fin. de Iur. patron.*

V. Licet Laicus alteri Laico (nisi suo Com- 8
patrono) aut Ecclesia alteri Ecclesiæ vel Laico sine authoritate Episcopi & solennitatibus ad alienationem requisitis jus patronatus donare non possit. Barb. *I. E. V. l. 3. c. 12. n. 246.* Patronus tamen Laicus liberè jus suum Ecclesiæ vel Monasterio cuicunque donare potest etiam irrequisito consensu Episcopi per tex. expressum *in c. un de Iur. Patron. in 6.* per quem videtur corrigi textus *in c. nullus 17. X. de jur. patron.* quòd verò ulterius in *d c. un.* additur, per talem donationem juri Episcopi, qui eidem assensum non præbuit, non derogari, intelligendum est juxta *c. pastoralis. 7. de donat.* ubi decidituit, quòd si Episcopus cum consensu Patroni viris religiosis aliquam Ecclesiam simpliciter concedat, per talem concessionem non tantum jus patronatus, sed etiam quidquid fortassis prius Episcopus de fructibus illius Ecclesiæ percipere potuit, transferatur, quod non fiet eo casu ubi Episcopus in donatione à Laico facta assensum non præbuit.

Præterea etiam aliis modis jus patronatus po- 9
test acquiri Monasterio, ut si Ecclesiam fundaverit, doraverit aut construxerit, si bona, quibus jus patronatus annexum est, per successionem hereditariam ex testamento vel ingressum in religionem Patroni Laici, vel venditionem in Monasterium transferantur; nam jus patronatus transit cum universitate bonorum, quibus tanquam reale annexum est, & cuicunque pos-

sessori competit, traditur *in c. ex litteris, & c. cum sæculum. de jur. patronatus*, si verò jus patronatus familiare sit & jure sanguinis competat, tunc Patrono Religionem ingrediente jus patronatus tantum ad vitam ejus penes Monasterium manebit. Tamb. *de jur. Abb. tom. 3. disp. 9. q. 23.* Illud tamen advertendum, quòd si jus patronatus sine incorporatione Parochiæ Monasterio competat tunc nihil juris habeat Monasterium reditus parochiales in suos usus convertendi. Trid. *s. 22. de Ref. c. 11.* nisi Abbas regularem sui Monasterii præsentârit ad Parochiam isque ab Episcopo institutus fuerit, qui ea, quæ ultra suam congruam sustentationem supersunt, Monasterio acquirit juxta dicta superius priv. 11.

10 VI. Si jus patronatus à Laico pervenerit ad Ecclesiam vel Monasterium efficietur prorsus Ecclesiasticum & tempus præsentandi 6. mensium erit *d.c. un.* Quid autem si ex pluribus Pa-
11 tronis unus tantùm suum jus donaverit Ecclesiæ, & ita jus patronatus incipiat esse *mixtum*, scilicet partim Ecclesiasticum partim Laicale? R. Tali casu etiam Laicis Patronis competiturum tempus 6. mensium, eo quòd in una eademque re, quæ commodè dividi non potest, servanda sit paritas, & magis dignum trahat ad se minus dignum. In odiosis autem Patronus Ecclesiasticus non trahit ad se Laicum, qui non debet suo jure sine culpa privari. Unde si ejusdem Ecclesiæ duo sint Patroni, unus Ecclesiasticus & alter Laicus, iique diversos præsentârint, licebit Patrono sæculari variare & *per accumulationem* alium præsentare. Notanter dico si diversos præsentârint, nam si ab initio unum eundemque præsentâssent, hic præsentatus necessariò instituendus esset, quia cùm jam semel obtinuisset amborum Patronorum & sic majora vota plus juris haberet ad beneficium quàm ille, qui ab uno tantùm Patrono præsentatur, sicut generaliter quando plures Patroni præsentant, ille præfertur, qui plurium Patronorum calculum obtinet. Vid. Pan. *in c. cum autem 24. n. 4. & in c. cum propter 27. in fin. de jur. Patron.*

De Unione pleno jure.

1. *Quæ sit unio pleno jure.*
2. *In Parochiis pleno jure unitis non datur concursus aut vacantia*
3. *In iis exponitur vicarius amovibilis.*
4. *Declaratio Concil. Trid. s. 7. c. 7.*
5. *Varia jura Abbati circa Parochias hic adscribunt DD.*
6. *Alii distinguunt inter unionem pleno & plenissimo jure.*
7. *Consuetudo interpretatur & abrogat legem.*
8. *Quid censendum, si nova bulla in præjudicium Monasteriorum impetretur.*
9. *Notabilis decisio Panorm. circa præscriptionem jurium Episcopalium.*
10. *Interpretatio c. cùm non licet. & c. cum ex officii. De Præscript.*
11. *Quodnam sit tempus immemorialetremissive.*
12. *Jura Episcopalia possunt etiam præscribi 40. annis & ab Abbatibus non exemptis.*

Pleno jure dicuntur unitæ seu incorporatæ, [1] Parochiæ quando præter jus percipiendi temporales reditus etiam administratio spiritualium scilicet curæ animarum in Monasterium translatum est, atque in tali Parochia Rector principalis censetur esse Abbas Monasterii, isque potestatem habet Vicarium aliquem cutam exercentem exponendi *c. 1. causa 16. q. 2.* Neq; pro collatione talis Parochiæ Episcopus *concursum* publicare potest, nec Abbas tenetur. Pius V. *in Bull. ad exquendum* Barb *in collect. Sanctis DD. ad Conc. Trid. s. 24 de Ref. c. 18. n. 16.* Neque in ea locum habet terminus Lateranensis Concilii, & ideo ejus collatio propter vacantiam ultra 6. menses ad Episcopum non devolvitur, cùm nunquam vacare censeatur ex quo principalis cura penes Abbatem residet *Clem un. de excess. Prel.* Joan. Honorat. *de Prab. n. 60* Barb. *de Off. Ep. p. 3 alleg. 18. n. 14.* Chokier *de Iurisd. ord. in exempt p. 1. q. 17. n. 9.*

Porrò in Parochiis *pleno jure* incorporatis [2] potest Abbas exponere Vicarium tam regularem quàm sæcularem (nisi in litteris unionis expressè insertum sit, ut *per sæcularem* deferviatur) etiam absque investitura, & ita temporalem ad nutum seu voluntatem Prælati amovibilem, & tunc in his Parochiis non erit propria institutio, sed potius provisoria administratio, cùm civilis beneficii sit penes Monasterium, sicut hanc est communem sententiam refert Barb *de Offic. Ep. d. p. 3. alleg. 72. n. 109. cum pluribus ibidem citatis*, quibus adde Tamb. *de l. Abb. tom. 3. d.*

9. q. 8. n. 2. Less. de I. & I. lib. 2. c. 41. dub. 12. n. 98. Licet verò in Conc. Trid. *s. 7. de Ref.*
4 *c. 7.* data sit potestas Episcopis ut in Parochiis, Monasteriis aut Collegiis, quibuscunque in corporatis Vicarium perpetuum ponere possint etiamsi prius semper Vicarius temporalis positus fuerit, declaravit tamen Pius V. in sua Bull. *ad exequendum 475. §. 5.* hanc Trid. constitutionem non procedere in Parochiis, in quibus semper per Vicarios *regulares* non *sæculares* deserviri consuetum fuit, quia non est credibile fuisse intentionem Concilii omnia Monasteria uno verbo privare jure suo, quod habent exponendi regulas ad Parochias, vel certè ipsos Prælatos cogere, ut aliquem regularem tanquam perpetuum Vicarium instituant, & ita eundem quasi ab obligatione vitæ Monasticæ & obedientiæ in perpetuum absolvant. Constituit quidem Pius V. ibidem, quòd vicarius regularis debeat secum habere 4. socios sui ordinis, Sed id ipsum Greg. XIII. correxit & unum sufficere decrevit. Tamb. *d. disp. 9. q. 18. n. 2.* Deinde etiam notabile est, quòd in illis Parochiis in quibus Vicarius sæcularis exponitur Episcopus non pro suo libitu possit instituere Vicarium perpetuum, sed id debeat facere ex justa causa, qua deficiente dabitur appellatio Barb. *d. alleg. 72. n. 190.* Et præterea quia non nulli Episcopi abutebantur potestate sibi data in Concil. *d. c. 7. s. 7.* & Vicariis perpetuis tantam portionem assignabant, ut vix aliquid Monasteriis aut Collegiis de fructibus remanserit, ideo rursus Pius V. in d. bulla. *ad exequendum*: declaravit, quòd cujuscunque valoris vel oneris Parochia fuerit, non debeat Vicario pro sua portione major quàm centum, nec minor 50. icutorum annuorum summa computatis omnibus etiam incertis emolumentis & aliis obventionibus communiter percipi solitis assignari, nisi jam prius ante designationem Episcopi Vicario plus fuerit dari solitum.

5 Præterea Monasteriis circa Parochias *pleno Iure* incorporatas multa alia privilegia passim adscribunt DD. ita ut Abbati præsertim Monasterio exempto Jurisdictionem quasi Episcopalem concedant, ex qua proinde possit instituere, & destituere, & resignationem beneficii (intellige si *Vicariatus perpetuus* sit, temporalis enim non est proprie beneficium) recipere Chok. *de jurisd. ord. in exempt. p. 4 q. 67. n. 3* authoritatem in alienatione rerum Ecclesiasticarum interponere Gl. *in Clem. 1. in V. proprii de Reb. Eccles. non ad* beneficia *pleno Iure* sibi incorporata inter se cum expedierit unire Barb. *de Off. Ep. p. 3. alleg. 66. n. 14.* visitare, cùm inde descendat potestas puniendi, privandi & destituendi pulchrè Paris *de Resig. benef. p. 1. lib. 7. q. 15.* Chok *d. q. 67. n. 3.* Censuras Ecclesiasticas ferre & promulgare, quia Censuratio non est ordinis sed Jurisdictionis Episcopalis Chok. *p. 4. q. 20. n. 2.* arg. eorum quæ docet Cov. *in relect. c. alma mater de Sent. excom. in 6 p. 1. §. 11. n. 1.*

Alii tamen distinguunt inter unionem, quæ 6
fit *pleno Iure*, & eam quæ fit *plenissimo Iure*. Unionem *pleno Iure* appellant, quando ipsa quidem Ecclesia est subjecta Abbati cum jure percipiendi temporalia, & exponendi Vicarium populus tamen subest Episcopo, quo casu ipsum quoque Vicarium in iis, quæ pertinent ad curam animarum debere adprobari ab Episcopo, ejusque jurisdictioni & visitationi subesse ajunt jux. Trid *s. 25. de Reg. c. 11.* juncta Bull. Greg. XV. *inscrutabili*. Ita tamen ut Vicarii sive regulares sive sæculares ponantur ad arbitrium superiorum Regularium, non verò Episcopi, nisi quod ab Episcopo curam animarum accipiant.

Plenissimo autem *jure* tunc unionem censent, 7
quando non tantùm Ecclesia, sed & populus ab Episcopo exemptus est Barb. *in c. quoniam 21. de Priv.* Abb *in c. 2. §. in Ecclesiis eod. tit.* Et hoc casu nihil juris habet Episcopus in Parochia, sed Abbas juxta superiùs dicta *n. 5.* loco Episcopi & Ordinarii censetur. Cardin. apud Barb. *in declar. prætermissis Trid. super d. s. 25. c. 11.*

Interim in hac materia, in qua jura & DD. 8
valde intricatè & confusè loquuntur, censeo plurimùm tribuendum esse locorum consuetudini, concordiis & contractibus & particularibus præscriptionibus. Etenim *consuetudinem* valere etiam contra legem scriptam quamvis *Conciliarem* facilè probari potest ex iis, quæ passim de authoritate consuetudinis traduntur. Unde communis est doctrina, quòd lex non recepta non liget, & lex nunquam recepta aboleatur per lapsum 10. annorum Garc. *de Benef. p. 7. c. 1. n. 137.* recepta autem aliquando, sed postea per 40. annos (si sit lex Canonica) intermissa

missa pariter expiret. Vid. Eraí. Chokier. *de jurisd. Ord. in exempt. p* 1. *q* 50. ubi de receptione Conc. Trid. ex instituto tractat. sicut experientia constat idem Conc. Trid. in multis Diæcesibus quoad varia *reformationis* puncta usu haud recipi, prout conferenti textum Conc. & praxim locorum facilè patebit.

8 Sed quid si novæ Bullæ & declarationes Cardinalium proferantur, per quas multa in præjudicium Monasteriorum statuantur? ℟. Cùm hujusmodi constitutiones nonnunquam unà tantùm parte informante impetrentur ita inprimis interpretandæ sunt, ut non præjudicent Monasteriis in jure per Privilegium, contractum, incorporationem aut præscriptionem quæsito; tum quòd princeps non censeatur alicui velle auferre jus suum. Mins. *Cent.* 4 *c.* 8. *n.* 4. *&* 5. Rayger. *in Thesauro jur. v. Princeps n.* 109. tùm etiam quòd per constitutionem generalem Pontifex non intendat derogare particularium locorum & singularium personarum consuetudinibus, statutis & consequenter etiam contractibus *c.* 1. *de Constit in* 6. Accedit, quòd justè suspendatur obligatio alicujus legis, nec illicò parendum sit, quando justa causa est contra eam supplicandi usque dum super gravaminibus S. Pontif. ritè informetur eaque vel rejiciat vel acceptet, *c. pastoralis. de fide Instr.* Navar. *Cons.* 20. *n.* 2. *de rescript.* Chokier. *d. tract. p* 2. *q.* 44. *v tum quia.* Salas *de LL. disp.* 13. *sect.* 4. *n.* 20.

9 Quod attinet ad *præscriptionem* jam olim casum ventilavit, & decidit Antesignanus & lumen Canonistarum Panormitanus *in c cùm non liceat. circa fin. de Præscript.* cujus verba formalia hic atteximus: *Quidam Abbas exemptus habens in Monasterio suo certam Parochiam populi non exempti, exercuit curam animarum per Monachos suos nunc uni nunc alteri committendo, prout videbatur sibi expedire, nec unquam recepit ipse curam ab Episcopo, nec ab eo fuit ipse Abbas vel Præpositus cura per eum visitatus, & hoc duravit per tantum tempus, de cujus initio non est memoria, nunc Episcopus vult visitare & allegat* 3. *Iura.* 1. *quòd contra visitationem non currat præscriptio c. cùm ex officii. de Præscript.* 2. *quòd Abbas non potest per suos Monachos curam exercere, sed hoc debet facere per Capellanum, qui curam populi ab Episcopo debet habere. c.* 1. *de Capell. Monach.* 3. *quòd jus instituendi quoad curam populi non potest præscribi per inferiorem Episcopo c. cùm sanctæ de Off. Archidiac. & ibi tenuit* Host. *Et profecto circa hoc multa possunt scribi quæ brevitatis causâ omitto, & conclusivè teneo contrarium. Cum enim Abbas non intendat seipsum præscribere, cum subsit suo superiori, sed potius præscripsit contra Episcopum, ut ipse committat curam & præpositum curæ visitet, corrigat. & castiget, non est impugnanda præscriptio, quia potest præscribere jura Episcopalia, ut in c. auditis, & c. cùm olim de Præscript. ipse verò Abbas visitabitur à superiori suo cùm sit exemptus, & sic cessat prima objectio Episcopi. Non obstat* 2. *quia procedit nisi sit consuetudo in contrarium, ut per Monachos cura exerceatur. ut not. in Clem. ne in agro* 5. *cæterum de stat. Monach.* Joan. And. *in c. statutum. de Elect. in* 6. *Ex his colligitur.* 3. *objectio, dico enim quòd imo valet præscriptio ut in d. c. auditis & in d. c cùm olim & sentit* Innoc. *in d. c. auditis* Joan. And *in c cùm venerabilis, de censib. & in c. litteras, de Restit. spol. & junct. gl tex. in c. accedentibus de Excess. Prælat.* Huic doctissimæ decisioni & quod jura Episcopalia exemptio, item concessio curæ animarum per præscriptionem Abbatibus acquiri possint, addatur *c.* 2. *de Capell. Mon. c. ex ore. vers.* Nos igitur ubi gl. *& c. cum olim X. de Privil. c. cum persona* 7. *de priv. in* 6. & in specie circa *curam animarum* Barbosa *de Off. Episc. p.* 3. *alleg.* 72. *n.* 185.

Eam quoque objectionem, quòd contra obedientiam visitationem & procurationem nulla sit admittenda consuetudo vel præscriptio *c. cùm non licent. & c. cum ex officii de Præscript.* ita resolvit Barb. *d p.* 3. *alleg.* 128. *n.* 3. *& alleg* 129 *n.* 9 quòd obedientia & visitatio *extinctivè* præscribi non possit, ita scil. ut nulli competat visitatio, & nulli debeatur obedientia, ne dentur Acephali sicut locustæ, possit tamen præscribi & obedientia & visitatio *translativè* id est, ut alteri quàm Episcopo, nimirum Abbati vel S. Pontifici obedientia exhibeatur, & visitatio competat.

Quodnam autem dicatur *tempus immemoriale* de quo Panorm. loquitur tradidi in Man. Paroch. *p.* 3. *c.* 1. *n.* 7. *& seqq* ubi dixi *tempus immemoriale* recte appellari, si testes deponant de

devisu possessionis per 40. annos & ultetius non recordentur *de initio* hujus possessionis, quamvis probari possit, aliquando *contrarium* fuisse: Item ad effectum non probandi titulum etiam intra 100. annos dari *immemorialem*. Licet verò Panorm. in allegata facti specie tantùm de *immemoriali præscriptione* & Abbate *exempto* loquatur, certum tamen est, quòd omnia illa jura quorum Panorm. meminit & omnia alia, etiam quadraginta *annorum* cursu & ab Abbatibus quoque non exemptis *privativè* quoad Episcopum præscribi valeant, *c. de quarta c. auditis & c. illud. de Præscript. c.* 1. *eod. in* 6. Panorm. *in d. c. cùm non liceat in fin. & in d. c. auditis vers. secundò* dicit gl. *de Præscript.* Barb. *d. p.* 3. *all.* 127. *n.* 18. *c. cum persona. de Priv. in* 6.

Adnotatio.

Ad Num. 12. Licet in præscriptione *immemoriali* non requiratur *titulus*, hoc ipso enim *immemorialis* non foret, si de *titulo* adeoque de *initio* possessionis constaret, in *quadragenaria* tamen præscriptione jurium Episcopalium videntur DD. *titulum* desiderare *arg. c.* 1. *de Præscript. in* 6. *& c. cùm persona de Privil. in* 6. Sed nisi possit ostendi privilegium dubium aut putativum, aut probari fama privilegij, vel contractus cum Episcopo similiter dubius aut putativus (si enim privilegium aut contractus de jure esset validus, non esset opus præscriptione) valde notabile est, quod docet Gloss. *in c. de quarta V. veteri. de Præscript. & in c. cura* 11. *V. legitima circa fin. de Iure patron.* & commendat Panorm. *in d. c. de quarta* 4. *n.* 9. quòd primus quidem possessor sine *titulo* annis 40. præscribere nequeat, successor tamen ejus, jam ex ipsa *successione* habeat *titulum*, dum habet justam causam jura à suo antecessore inderivata conservandi. *arg. l. ult. ff. pro suo.* Unde, ni fallor, eo modo, quo successor *hereditarius* res à defuncto relictas potest usucapere *pro herede l.* 2. *ff. pro herede.* ita etiam successor *in dignitate* ex titulo *pro suo.* est enim titulus *pro suo*, alius *generalis*, qui cum omnibus aliis titulis concurrit, alius *specialis*, qui per se sufficit ad præscriptionem, quando scilicet alius titulis deficientibus tamen justa causa est rem possidendi. *d. l. ult.* Arnold. Rath. *in tract. de usucap. c.* 3. *ass.* 4. Neque successori *in dignitate in bona fide*, quæ propter decursum longissimi temporis præsumitur *lib. pen. C. de Præscript.* Farin. *in Repert. Iudic. q.* 96. *n.* 13. & 14. existenti nocet *mala fides* antecessoris, sicut de jure Civ. *mala fides* defuncti nocet *heredi*, cum successor *in dignitate* non sit eadem persona cum defuncto, sed omne jus habeat ab electione & superioris confirmatione, non verò sicut *heres* à persona sui antecessoris Gl. & Panorm. *d. L.* Joan Hon. *ad tit. Decretal. de Præscript. n.* 24. Lyng. *in c. possessor de R. I. in* 6. addi fortassis posset, quòd in præscriptione jurium incorporalium *scientia & patientia* Adversarii habeatur loco tituli, *L. si quis diuturno. ff. si servit. vind. l. apparet.* 5 § *pen ff. de itin act. priv.* Gloss. *not. in c. cum Ecclesia V. propter brevitatem temporis de caus. poss. & propr.* Joan. And. *in c.* 1. *in v. titulum de Præscrip. in* 6.

Sed quid, si Monasterium in Parochia ubi vi incorporationis tenebatur per *sæcularem* deservire, variaverit & longissimo tempore modo per *sæcularem*, modo per *Regularem*, deservierit, anne inducta erit aliqua præscriptio?

31. Si *sæcularis* Vicarius æquè ac *Regularis* sine investitura & ad nutum amovibilis expositus fuerit, nihil video obstare, quin cæteris paribus eatenus præscriptio locum habeat, ut à modo in Monasterii sit potestate qualemcunque Vicarium exponere. Si enim ex præscriptione beneficium *sæculare* potest fieri *Regulare*, & è contra *c.* 5. *de Præb. in* 6. Non est ratio cur etiam illi clausulæ incorporationis per præscriptionem derogari non possit. Præterea existimo in hac causa *quadragenariam* præscriptionem etiam *sine titulo* procedere, quia in *quadragenaria* præscriptione non requiritur *titulus* nisi sit *præsumptio juris* contra præscribentem. *c.* 1. *de Præscript. in* 6. non autem sufficit quælibet *præsumptio*, sed requiritur *præsumptio cum forti resistentia*, ut recte explicat Covar. *var. resol. lib.* 1. *c.* 17. *n.* 7. Pan. *in c. si diligenti vers. adverte. de præscript.* Rath. *in tract. de usucap. c.* 3. *ass.* 33. talis autem *resistentia* non videtur esse in proposito cùm jura concedant commutationem beneficiorum ex præscriptione, & Regulares capaces sint parochialium Ecclesiarum, ut superius demonstratum, unde præsumptio hic tantum oritur ex literis incorporationis, non ex *jure communi* quod tamen requiritur, *in d. c.* 1. Deinde *imme-*

memorialis præscriptio frequenter hic intervenire potest; & observandum, quòd non ideò mibus sit *immemorialis* quamvis doceatur de *contrario* per litteras incorporationis, fortassis ultra 100. annos obtentas, dummodo non constet de *initio* præsentis possessionis. Molina *de I. & I. tract.* 2. *disp.* 70. *n.* 3. & dixi *in Man. Parochi. p.* 3. *c.* 1. *n.* 11.

PRIVILEGIUM. XLVII.

Monasteria habent jus eligendi Abbatem; ideo non subjacent provisioni papali, primis precibus, aut juri patronatus.

1. *Jus eligendi ablatum Monasteriis per Reg. Cancell. restitutum est per Concordata Germaniæ.*
2. *Quid sint primæ preces Imperatoris.*
3. *Quem effectum habeat jus patronatus in Monasterio.*

OPtimum hoc juris beneficium probè agnoscunt Monasteria, quæ suæ religionis Abbatem habent, & verè pastorem cui non tantùm pecuniæ *commendatæ*, sed oves sunt propriæ & vocem ejus audiunt &c. Licet verò de jure communi hoc jus *electionis* Monasteriis tributum sit, ut constat *ext. t. de Election.* postea tamen Pontifices per Reg. *Cancellariæ* reservârunt suæ dispositioni & provisioni præter Ecclesias Patriarchales, Primatiales, Archiepiscopales, & Episcopales, omnia etiam *Monasteria virorum* valorem annuum ducentorum florenorum auri excedentia ut *in reg* 2. *Cancell.* habetur. Deinde per *Concordata Germaniæ* inita Anno 1448. inter Fridericum III. aliosque Principes & Prælatos Germaniæ, & Nicolaum V. S. Pontif. (quæ in Bullario novissimo inter Bullas Nicol. V. primo loco ponuntur) Monasteriis jus *electionis* denuò restitutum est.

Præterea potest quidem Imperator ex privilegio Pontificis in omnibus Ecclesiis in imperio sitis *primas preces* concedere, id est, in qualibet Ecclesia, semel tantùm, aliquam personam idoneam nominare, quam Ordinarius ad beneficium vacans omnino recipere teneatur, dummodo Collator saltem quatuor beneficia conferenda habeat, & beneficia non sint de jure Patronatûs Laicorum, attamen ab his *primis precibus* exhibitis quæ *primæ preces* exhibitæ *Imperatoris* exhibitis quæ *primæ preces* exhibitæ *Imperatoris* exhibitis quæ *primæ preces* exhibitæ *Imperatoris

PRIVILEGIUM XLVIII.

Abbates Monasteriorum habent jurisdictionem ordinariam.

1. *Quanam dicatur ordinaria jurisdictio.*
2. *Fundamenta, ex quibus demonstratur competere ordinariam jurisdictionem.*
3. *Novitii pertinent ad jurisdictionem Abbatis.*
4. *Jurisdictionem potest Abbas delegare, & in foro judicii exercere.*
5. *Abbas quid possit quando crimen meretur depositionem.*
6. *Abbates exempti habent in suos Regulares jurisdictionem quasi Episcopalem.*
7. *Ideo dissentiant in irregularitatibus & casibus occultis.*

1 JUrisdictionem ordinariam tam in *Criminalibus* quàm *Civilibus* causis, sive circa *regularia statuta* sive circa alia negotia in Regula non comprehensa agatur, competere Abbatibus in suos Religiosos liquidò ex jure demonstrari potest. Etenim *ordinaria jurisdictio* illa ex mente omnium DD. appellatur, quæ competit *ex officio & jure Magistratus*, daturque vel à *lege scripta*, vel à *consuetudine*, vel à *Principe*, aut *Repub.* vel *Collegio honesto* non restrictè ad unam vel alteram particularem causam (sicut in Judice delegato) sed *perpetuò* toto scilicet officii tempore; ita ut talem jurisdictionem habens *ordinariè* tanquam Judex adiri possit.

2 Videamus nunc, an hæc omnia circa jurisdictionem Abbatibus competentem concurrant. Et inprimis clarum est, quòd talem jurisdictionem sibi vindicent Abbates ratione sui *officii magistratûs & superioritatis* quam gerunt *perpetuò* super suos Religiosos & non sit ipsis in uno vel altero particulari casu commissa.

Secundò datur hæc jurisdictio *de lege* & quidem primitus *Divina*, quæ præcipuè Prælatis *ligandi solvendique potestatem* concessit, ut probat Tamb. *de jur. Abb. tom. 2. disp. 7 q. 3.* Deinde verò & apertius *ex lege Canon. scripta* ex qua Abbatibus conceditur potestas *excommunicandi*, quæ utique magnam jurisdictionem & cognitionem super arduis causis supponit cum *excommunicatio* sit de majoribus pœnis Ecclesiasticis *c. cùm ab Ecclesiarum, & c. quanto. de Off. Ordin c. sicut tuis de Simon, c. cùm in Ecclesiis 10 a. Major & obed.* signanter *in c. ea quæ de stat. Monach.* dicitur, quòd Abbas possit punire & corrigere Monachos, secundùm Regulam & Apostolica instituta, adeoque etiam tanquam Judex & si extra Regulam delinquant, & arguitur ex Conc. Trid. *sess. 25. de Reg. c. 14.* Item in *c. suscepimus, & in c. sicut ex litterarum. de Homic.* Prælatus Regularis cognovit & sumpsit informationem super homicidio, eique & non Episcopo Pontifex, quid faciendum sit, rescripsit, cùm tamen homicidium non sit culpa in Regula comprehensa.

Tertiò hanc jurisdictionem habent Abbates *ex consuetudine* ita enim Navar. *Cons. 6. de For. comp. & comment. 2. de regul. super Canon. non dicatis. n. 63.* testatur se nullum vidisse Monasterium, in quo privilegio vel consuetudine non sit obtentum, ut Prælatus non tantùm cognoscat de illis, quæ tangunt regulam, sed universim de omnibus.

Quartò hæc jurisdictio data est *à Principe* Ecclesiastici status scil. Romano Pontif. qui Religiosorum Ordines & Prælatorum superioritates approbavit, jus eligendi Abbatem concessit, & Regulam confirmavit, proinde sicut in Regula S. Benedicti habetur, ut Abbas possit de majoribus culpis, de fratribus incorrigibilibus pœnas statuere, excommunicationem ferre, ita id ipsum à S. Pontifice Regulam confirmante concessum intelligi debet, alias enim non concessisset Pontifex in *d. c. ea qua. de stat. Monach.* ut Abbas delinquentes corrigat *secundùm Regulam S. Benedicti.*

Quintò qui *à Collegio honesto* eligitur, & eidem præficitur, habet jurisdictionem ordinariam saltem in civilibus in eos, qui sunt de Collegio *L fin. C de Iurisd. om jud.* atqui Religiosi elegerunt Abbatem, eumque vice Dei super caput suum posuerunt, *c fi Religiosus 27. de Elect in 6.* ergo, &c.

Extenditur hæc jurisdictio etiam ad Religionis Novitios, ut & isti non coram Judice sæculari, sed Abbate conveniri debeant, quamvis enim verè Religiosi adhuc non sint, censentur tamen de corpore Monasterii, & personæ Ecclesiasticæ, cùm sint in via ad professionem, sicut alias cingendus pro cincto habetur *arg. c. Religioso. de Sent. excom in 6. L pen ff. de Mil. testam.* 3

testam. Navar. *de foro compet. cons. 5. & 6.* Tamb. *de l. Abb. tom 3. disp. 6. q. 28.*

4 Porrò cùm, ut demonstratum, jurisdictio Abbatum sit *ordinaria*, ea & delegati sive per Commissarium exerceri *L. 3. de jurisd. L. un. C. Qui pro sua jurisd.* (de delegatione lege in thesibus de *Foro comp. c. 1. §. 2.*) item & figura judicii, seu usitatus Tribunalium stilus adhiberi rectè poterit, quia *Ordo judiciarius* non ad ampliationem jurisdictionis, sed favorem publicum, ne ex præcipitatione iniquitas committatur, introductus est, latè hanc materiam examinavit & secundum dicta decidit Panor. in *c. si quis contra. 4. de For. comp. n. 42 & seqq.*

5 Licet verò communiter teneant DD. quòd Abbates non possint delinquentibus religiosis pœnam *depositionis* vel *degradationis* infligere, cùm auferre ordines videatur habere aliquam connexionem & dependentiam à potestate *ordinis Episcopalis*, ut cum Panor. *in d. c. siquis. n. 43.* tradit Barbosa *de Offic. Ep. p. 3. alleg. 110. n. 25.* cum Sylv. Bonacina & aliis. Possunt tamen inprimis cognoscere de *qualitate facti*, an mereatur *depositionem*, sicut quilibet Judex cognoscere potest, an sua sit jurisdictio *L. siquis ex aliena. ff. de Iudic. L. 2. ff. Si quis in jus voc. c. super litteris. de rescript.* & diximus *de Foro compet.* Deinde illud hic maximè est advertendum, quòd Antiqui Canones propter rigorem primitivæ Ecclesiæ fuerint proniores ad imponendam pœnam *depositionis*, qui hodie ut plurimum in atrocissimis usu recepti non sunt, ut rectè monet Bonacina *de censuris disp 4. punct. un.* Multum notabile est, quòd tradit Vallens. *ad tit. de Pœnis. §. 4. in fin.* Hodie ex generali consuetudine de jure Canon. omnes ferè pœnas factas esse *arbitrarias*, & pro discretione Judicis (consequenter etiam Abbatis, cùm & is in criminalibus Judex sit) consideratis circumstantiis moderari posse, quod saltem in delictis non enormissimis & necdum data incorrigibilitate, *c. cùm non ab homine de Iudic.* & circa personas regulares (quarum aliàs tota vita pœnitentia est) admittendum existimârim facit textus *in c. inquisitionis 21. de Accusat.* ubi dicitur, pœnas posse juxta personæ merita & qualitatem excessûs à Judice temperari, excepta irregularitate, quæ ipso jure contracta fuisset.

Circa Abbates *exemptos* præsertim verò speciale territorium habentes breviter hic adiciendum est, quòd in suos Regulares, item in suos Domesticos & familiares Laicos, ac alios plenè exemptionis jure sibi subjectos jurisdictionem quasi Episcopalem habere censeantur, ita ut ea quæ ex potestate *jurisdictionis* (non *ordinis*, cùm *ordine Episcopali* careant) in jure competunt Episcopis respectu suorum Diœcesanorum ea etiam istis Abbatibus concedantur. Etas. Chokier *de Iurisd. Ord. in exempt p. 4. q. 20. n. 1. & seqq.* Si enim cura Monasteriorum exemptorum non competit Episcopis, nec per S. Pontif. aut ejus Commissarios semper commodè exerceri potest, necesse est, quòd penes cujusque Religionis vel Monasterii exempti Prælatos relicta fuerit. Tamb *de jur.* Abb. *tom. 2. disp. 1. n. 2.* in specie exemplum pro praxi quotidiana utile ponit Barb. *de Offic. Epis. p. 2. alleg. 39. n. 18.* nimirum quòd potestas data Episcopis in Concil. Trid. *s. 24. de Reform. c. 6.* ad Abbates *exemptos* quoque extendatur, ut possint dispensare in omnibus *irregularitatibus & suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, item delinquentes in quibuscunque casibus occultis etiam sedi Apostolicæ reservatis absolvere.*

Cæterum qualem undequaque potestatem habeant Abbates in Religiosos, nimis prolixum nec hujus instituti foret examinare, videantur integri Tomi, quos *de jur. Abbatum* Tamburinus conscripsit.

PRIVILEGIUM XLIX.

Abbates Monasteriorum possunt conferre minores Ordines, & habent usum Pontificalium quorundam.

1. *Abbas confert minores aliquando etiam ex benedictus.*
2. *Hodie tantùm regularibus subditis.*
3. *Potest tamen ordinare Novitios.*
4. *Item alienos subditos cum dimissoriis.*
5. *Abbates quorum Pontificalium usum habeant.*

6. Abbas

6. *Abbas ex privilegio vel consuetudine potest habilitari ad actum ordinis Episcopalis.*
7. *Abbati semel habilitato potest similis actus ab Episcopo etiam pro alienis Ecclesiis delegari.*

1 POtest igitur Abbas conferre minores ordines *c. 1. d. 69. & c. cùm contingat de Ætn. & qual.* omnes quatuor, quamvis in Jure tantùm *de prima tonsura* & *lectoratus* videatur mentio fieri, ut ex declar. Cardin. refert Piasec. *in praxi Ep. p. 1. c. 1. n. 7.* si tamen Abbas Presbiter sit & *benedictus*: imo etiam non *benedictus*, si Episcopus tertiò requisitus benedictionem negârit, *c. 1. de suppl. neglig. Prælat.* vel id habeat ex privilegio Eugenii IV. vel Julii II. sicut Abbates triennales Congreg. S. Justinæ de Padua Tamb. *d. tom. 2. disp. 2. q. 4.*

2 Olim quidem etiam *Laicis* ordinariæ & quasi Episcopali jurisdictioni subjectis Abbas minores Ordines dare poterat tex. & gl. *in c. Abbates de Priv. in 6* hodie verò non nisi *regularibus subditis* juxta Trid. *s. 23. de Ref. c. 10.*

3 Utrum autem etiam Novitiis, vel alienis Religiosis aut subditis cum licentia propriorum Prælatorum valeat Abbas minores ordines impertiri? Pro utraque sententia videri poterunt DD. relati à Barb. *ad d. c. 10. Trid. n. 3. & seqq.* Tamb. *d. disp. 2. q. 7. & 10.* Mihi, salvo meliori judicio, affirmativa videtur probabilior. Quod enim attinet ad novitios, illi sanè cùm jurisdictioni Abbatis subjecti sint, & in via sint ad Religionem, ac in cæteris quoque gaudeant Religionis privilegiis in materia favorabili rectè *Regulares subditi* appellari possunt, & minimè expedit, ut Novitii pro suscipiendis ordinibus extra Monasterium mittantur.

4 Cur verò alieni subditi cum licentia proprio-rum Prælatorum non possint ab Abbate suscipere minores ordines, non apparet prohibitionis ratio; qui enim potest actum per se in suos, potest etiam in alienos ex delegatione. Concil autem Trid *d. c. 10.* tanquam prohibitionis pœnale & odiosum restringendum est, quòd Abbas authoritate propriâ non possit alios quàm suos *Regulares subditos* ordinare, sicut Episcopus sine dimissoriis non potest ordinare alios, quàm suos Diœcesanos.

5 Præterea habent Abbates usum mitræ & baculi, benedicunt vestes, & paramenta sacerdotalia ac cætera omnia in quibus non intervenit sacra unctio, quamvis autem videantur ista potius ex specialibus indultis, quàm jure communi competere *arg. c. ut Apostolica de Priv. in 6.* Cùm tamen antiquissima ejus rei sit præsertim Germaniæ consuetudo, ut si non omnia saltem pleraque Monasteria dictis privilegiis utantur, non incongruè dici potest *ex jure non scripto*, id est generali consuetudine *§. sine scripto. 9. Inst. de Iur. nat. gent. & civ.* Monasteriis competere. Ex eadem quoque consuetudine passim videmus Abbates exercere eadem privilegia non tantùm in & pro suis Monasteriis, sed etiam pro aliis Ecclesiis. Ad Declarationes autem Cardinalium, quæ in contrarium emanârunt, dici potest eas usu receptas non esse, vel loqui tantum de jure utendi Pontificalibus & benedicendi vestes competenti ex privilegio speciali, non ex consuetudine generali, sicut etiam notavit Pasqual. ad Laur. de Franc. *p. 2. q. 28. n. 3.*

6 Imo consuetudine aut privilegiis in multis Monasteriis obtentum est, ut Abbates quædam, quæ alias propriè *ordinis Episcopalis* sunt, exercere possint, v. g. conferre ordines Sudiaconatûs, consecrare Calices, altaria portatilia, reconciliare suas Ecclesias &c. Armilla *v. calix in in fin.* Sa *eod. v. n. 3.* Laym. *in Theol. mor. de sacr ord. c. 13. n. 9. & 10.* Cùm enim Episcopatus secundum Theologos non sit distinctus Ordo à Presbyteratu Laym. *d. l. c. 3. n. 6.* & *in sensu diviso* spectata major sit potestas *consecrandi Corpus Domini*, quàm consecrandi Calicem vel altare (in *sensu* tamen *composito* major est Episcopatus Sacerdotio simplici, sicut totum majus sua parte) ideo non videtur excedere vires Pontificis aut etiam consuetudinis ut Abbati sacerdoti, qui potest majorem consecrationem facere, etiam potestas faciendi minorem addatur.

7 Sed & istud notabile est, quod defendit Paul. Laym. *in quæstionibus Canon. de Prælatorum elect. & c. q. 219.* quòd Abbas ex privilegio Apostolico semel habilitatus ad faciendas Consecrationes pro sua Ecclesia tantùm, possit eas etiam facere pro aliis Ecclesiis si ab Episcopo ei committatur. Cui simile est, quod docui in *Lib. III. Decr. t. Tit. XLI. n. 13.* Fratribus minoribus posse ab Episcopo delegari reconciliationem Ecclesiæ *pollutæ*, cùm habeant privil. à Leon. X. ut suas Ecclesias reconciliare valeant.

Ratio est, quia adest potestas delegandi ex

parte Episcopi, & capacitas exequendi ex parte delegati. Non obst. quòd in privilegio Abbas tantum acceperit potestatem pro suis Ecclesiis faciendi Consecrationes, quia hoc intelligitur, ne faciat pro alienis authoritate propria, sicut nec Episcopo cujusvis privilegii prætextu in aliena Diœcesi Pontificalia exercere permittitur, nisi ex licentia ordinarii loci jux. Conc. Trid. *s. 6. de Reform. c. 5.*

ADNOTATIO.

AD Num. 3. audio hanc sententiam in variis Diœcesibus practicari & antiquissimo usu receptum esse. Non obstat *Declaratio Cardin.* à quibusdam in contrarium allata. Quia circa eam multa possunt dici, ut I. ut jura juribus concordentur *c. cum expediat De Elect. in 6.* fortassis intelligatur juxta aliam *declarationem* quam refert Tambur. *de jure Abb. tom. 2. disp. 2. q. 7. n. 2.* ut scilicet non sufficiat generalis Episcopi licentia, sed pro singulis ordinandis specialis sit necessaria. II. quòd lex generalis non tollat particularem consuetudinem vel statutum, nisi hoc exprimat *c. 1. de Constit. in 6.* III. quòd lex non recepta non liget, vel per contrariam consuetudinem aboleri possit. Si verò dicatur legem debere recipi, id est verum, si Pontifex instet & urgeat ejus receptionem non obstante contraria qualibet consuetudine. IV. refert Barb. *Iur. Eccl. un. lib. 1. c. 4 n. 83.* ex Moderno *de supplic. ad Sanctiss. p. 2. c. 30. §. 5. n. 4.* Urbanum VIII. mandâsse *ne Declarationibus Cardinalium* sive impressis sive manuscriptis aliqua fides adhibeatur in judicio vel extra, nisi in authentica forma, solito sigillo & subscriptione. Emin. Cardinalis Præfecti ac Secretarii ejusdem Congregationis munitæ fuerint.

PRIVILEGIUM L.

Abbates Monasteriorum sunt in dignitate & habent præcedentiam.

1. *Quid sit dignitas.*
2. *Abbas est capax delegationis Papalis.*
3. *Quid possit delegatus.*
4. *Quales præcedentia competat Abbatibus.*

HAbere *dignitatem Ecclesiasticam* is dicitur, qui habet prærogativam in Ecclesia tum in Choro, quàm Capitulo cum jurisdictione & administratione sibi perpetuo assignata sicut ex decis. Rot. Rom. & Commun. DD. tradit Tamb. *in decis. Rota. quæ habentur post tom. 3. dec. disc. decis. 4. & 5.* Cùm ergo hæc omnia in Abbatibus concurrant, nemo facile negaverit, eos in dignitate censeri.

Potrò cum Abbates *in dignitate* constituti sint, rectè illis causæ per Sedem Apostolicam delegantur *jux. c. statutum de Rescript. in 6.* cum tamen aliis, quàm *dignitatem personarum* in Canonicatum Cathedralis Ecclesia obtinentibus Pontifex nunquam soleat causas delegare, adeo ut *rescriptum*, in quo aliis, quàm dictis personis delegatio facta est, *falsum* censeatur, tex. & DD. *in d. c. statutum.*

Præterea Abbates talem delegationem consecuti omnes suam jurisdictionem impedientes, vel in judicium venire detrectantes ex auctoritate Apostolica districtione seu censuris coercere poterunt, etiamsi litteræ commissionis id non contineant, vel persona coercenda Episcopus sit, aut sua dignitate major Abbate, item non cogetur Abbas delegatus à Pontifice causam per se tractare, sed rursus alteri etiam se majori subdelegare valebit, eumque ad suscipiendam hanc delegationem compellere, prout hæc omnia habentur *in c. 5. c sane c. pastoralis 19. c. ex iteris 29. de Officio deleg.* & dixi de *Foro compet. c. 1. §. 2.*

Rursus cùm Abbates propter jurisdictionem & usum Pontificalium eleventur super cæteros Presbyteros & Clericos, & valde prope ad Episcopos accedant, hinc est quòd præcedant non solùm cæteros Clericos sæculares, sed etiam in dignitatibus & personatibus inferioribus ac Canonicatibus constitutos. Pan. & Decius *in c. decernimus de Indic.* Bald. *in cap pastoralis, de Officio. Del.* Cassan *in Cath. gloria mundi. p. 4. cons. sid. 32.* Nav. *de Major. & obed. cons. 4. n. 14.* Sed hanc præcedentiæ materiam non ignoro odiosam, eamque libenter prætereo & lectorem ad cc. authores, item consuetudines locorum, particulares præscriptiones, pacta & privilegia remitto. Atque hæc de *Privilegijs & Juribus Monasteriorum* ad majorem Dei Deiparæque Virginis Honorem breviter dicta sunto.

INo

INDEX TITULORUM

Secundum Ordinem Alphabeticum.

Prior numerus Privilegium, alter paginam indicat.

A.

Abbates Monasteriorum habent Iurisdictionem Ordinariam. 48. 65.

Abbates sunt in dignitate & habent praecedentiam. 50. 68.

Abbates possunt conferre Minores Ordines, habent usum Pontificalium quorundam. 49. 66.

Alienari non possunt res Monasteriorum. 32. 39.

Actio pro Monasterio est popularis. 28. 35

B.

Beneficia regularia tantùm regularibus conferenda sunt & in dubio beneficium fundatum in Monasterio praesumitur regulare. 45. 51.

C.

Conditio, si sine liberis &c. vel si nupserit, &c. rejcitur in favorem Monasterij. 16. 27.

Creditoribus alijs in processu Edictali praefertur Monasterium. 29. 36.

D.

Decimas de novalibus hortis & animalibus non solvunt Monasteria. 6. 10.

Delictum Pralati, vel Religiosi non nocet Monasterio. 26. 34.

Dominium transfertur in Monasterium sine traditione. 25. 34.

Donatio ultra 500. solidos facta Monasterio valet absq; insinuatione. 20. 31.

Donatio omnium bonorum facta Monasterio. valet. 21. 31.

Donatio facta Monasterio non revocatur ob ingratitudinem Pralati. 22. 32. *nec propter supervenientiam Liberorum ex parte Donatoris.* 23. 32.

E.

Exempta sunt Monasteria à Iurisdictione secularium. 2. 6.

Exempta sunt Monasteria à lege Diœcesana Episcopi. 3. 8.

Electio Abbatis competit Monasterijs, ideo non subjacent provisioni papali, primis precibus Imper. aut Iuris Patronatus. 47. 64.

Exceptio non numeratæ pecuniæ, datur Monasterio etiam ultra biennium. 44. 55.

Eligere sepulturam potest quilibet in Monasterio. 7. 11.

F.

Falcidia vel Trebellianica non detrahitur de relictis Monasterio. 19. 30.

H.

Hæreditatem delatam Religioso capit Monasterium etiam eo repudiante. 14. 26.

Hæreditatem delatam Religioso capit Monasterium etiam eo mortuo ante additionem. 15. 27.

I.

Immunitate locali gaudent Monasteria. 8. 11.

Interdicti tempore in Monasterijs licet celebrare divina. 27. 35.

Inventarii omissio non obligat Monasterium ultra vires hereditatis. 17. 28.

Ingratitudo filii purgatur per ingressum in religionem. 13. 25.

Irregularitas

Irregularitas ex defectu natalium tollitur per ingressum in Monasterium. 4. 9.

Irregularitas contracta ex Ordinibus furtivè susceptis fit dispensabilis per Abbatem. 5. 10.

Index circa causas Monasteriorum debet officium suum impertiri non imploratus. 41. 54.

In dubio pro Monasterio est judicandum. 42. 54.

L.

Legata Monasterijs relicta habent illa Privilegia quæ generaliter legatis ad pias causas competunt. 37. 52.

M.

Matrimonium dissolvitur per Monasterium. 33. 46.

Mandatum factum in favorem Monasterij non expirat re integra morte mandantis. 38. 53.

Monasterium non obligatur ex mutuo, nisi probetur versum in ejus utilitatem. 43. 55.

N.

Novitio sine legitimis heredibus defuncto succedit Monasterium. 10. 21.

P.

Professus sine præcedente dispositione: omnia sua censetur transferre in Monasterium. 9. 15.

Patria potestas tollitur per professionem, Religionis. 12. 24.

Præscriptio tantùm quadriennalis procedit contra Monasterium. 30. 37.

Privilegia piarum causarum participant Monasteria. 35. 51.

Privilegijs fisci, libertatis, militum, alimentorum, dotis minorennium & Reip. gaudent Monasteria. 36. 51.

Pollicitatio in favorem Monasterij obligat nemine acceptante. 24. 33.

Pactum super viventis hereditate valet in favorem Monasterij. 39. 53.

Parochiæ incorporatæ, quid juris tribuant Monasterijs. 46. 58.

R.

Religiosus quidquid acquirit, acquirit Monasterio. 11. 22.

Restitutio in integrum datur Monasterio. 31. 38.

Reus favore Monasterij tenetur edere sua instrumenta. 40. 54.

S.

Solemnitates Iuris Civ. non servatæ in dispositionibus factis in favorem Monasterij. 18. 29.

V.

Vota precedentia tolluntur per ingressum in Religionem. 34. 50.

Vendere cogitur aliquis domum suam ad construendum vel ampliandum Monasterium. 1. 5.

Collegii Societatis Jesu Paderbornæ
22 Martii 1698

FINIS.

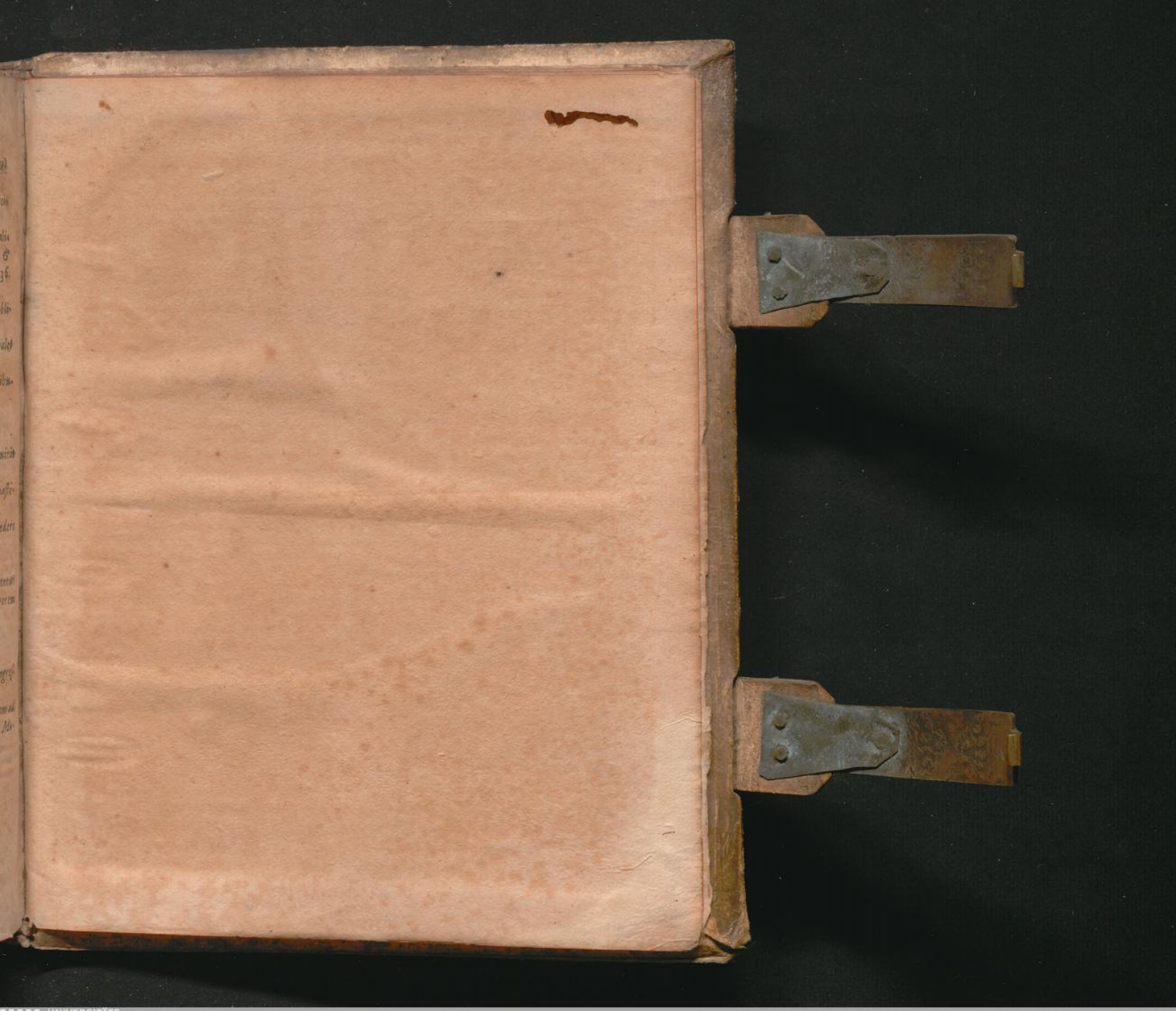
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

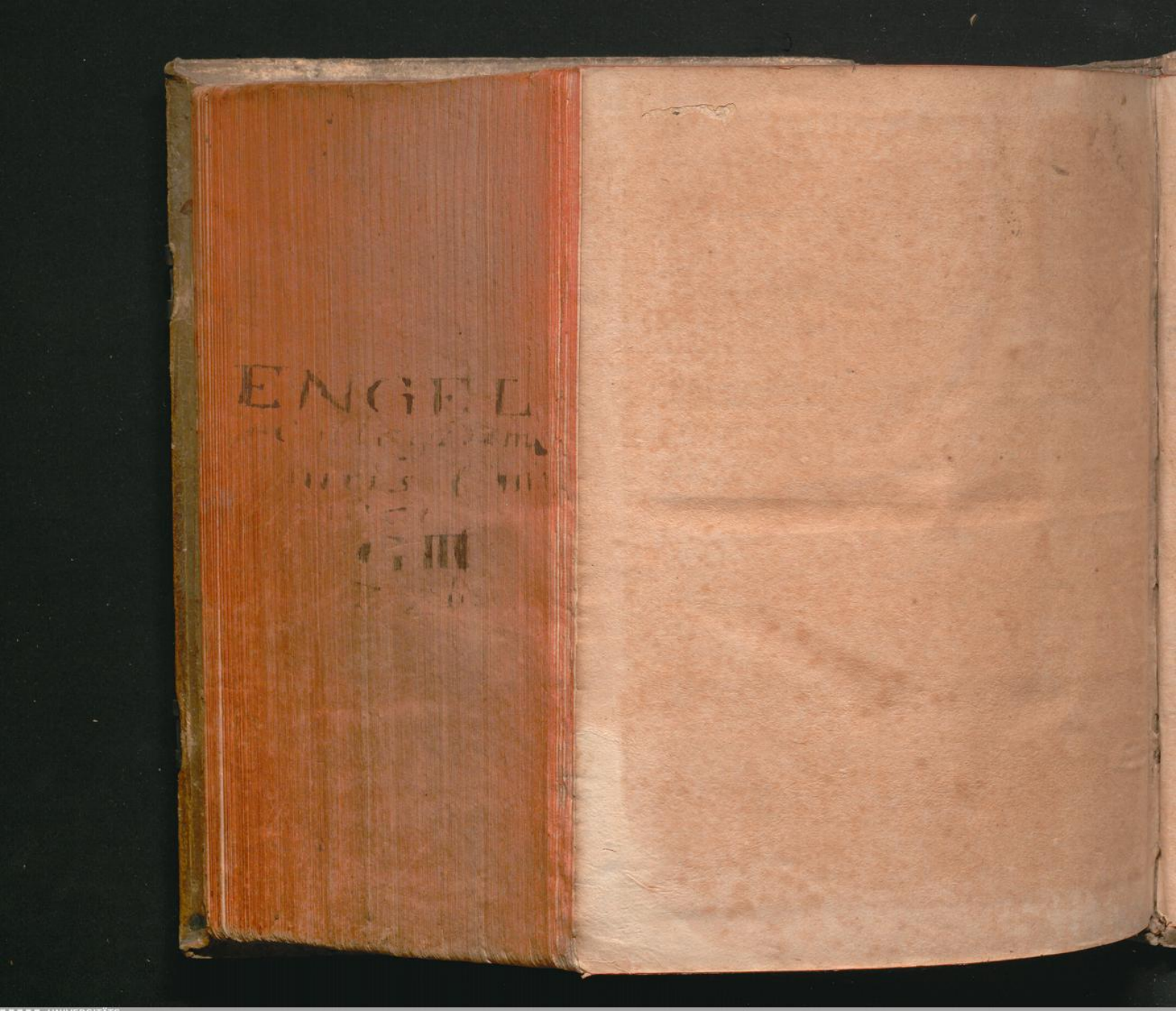
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

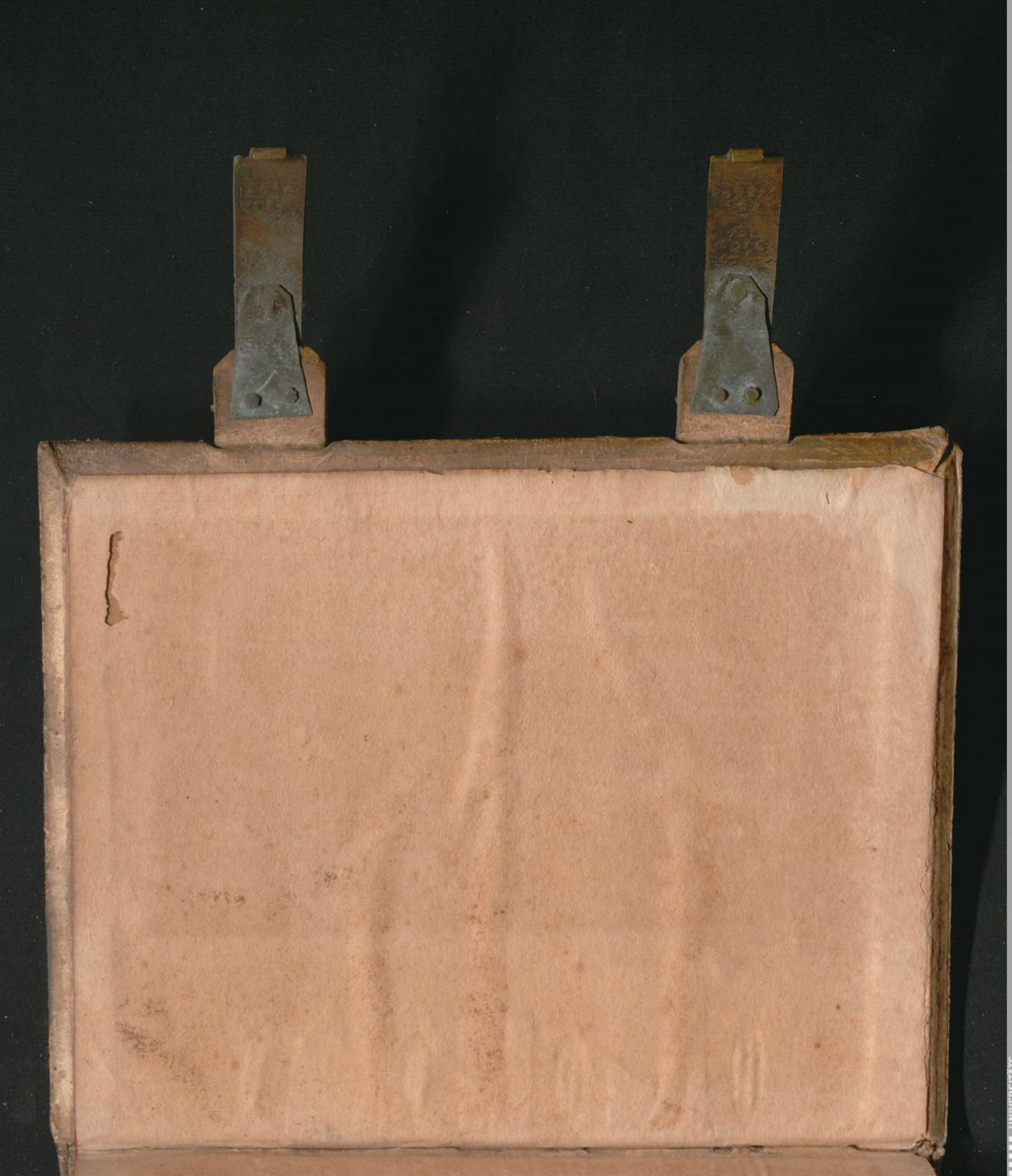

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

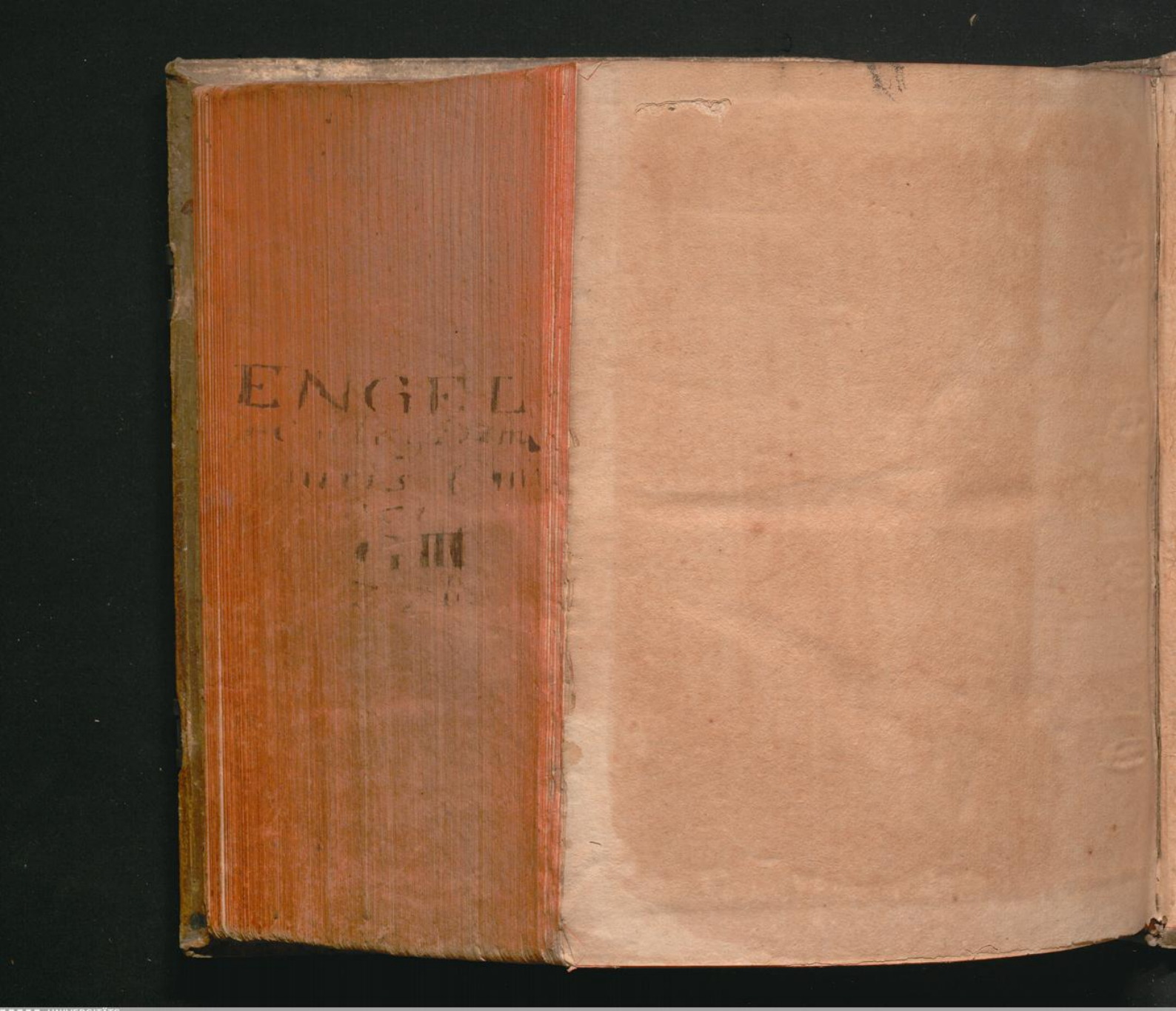
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

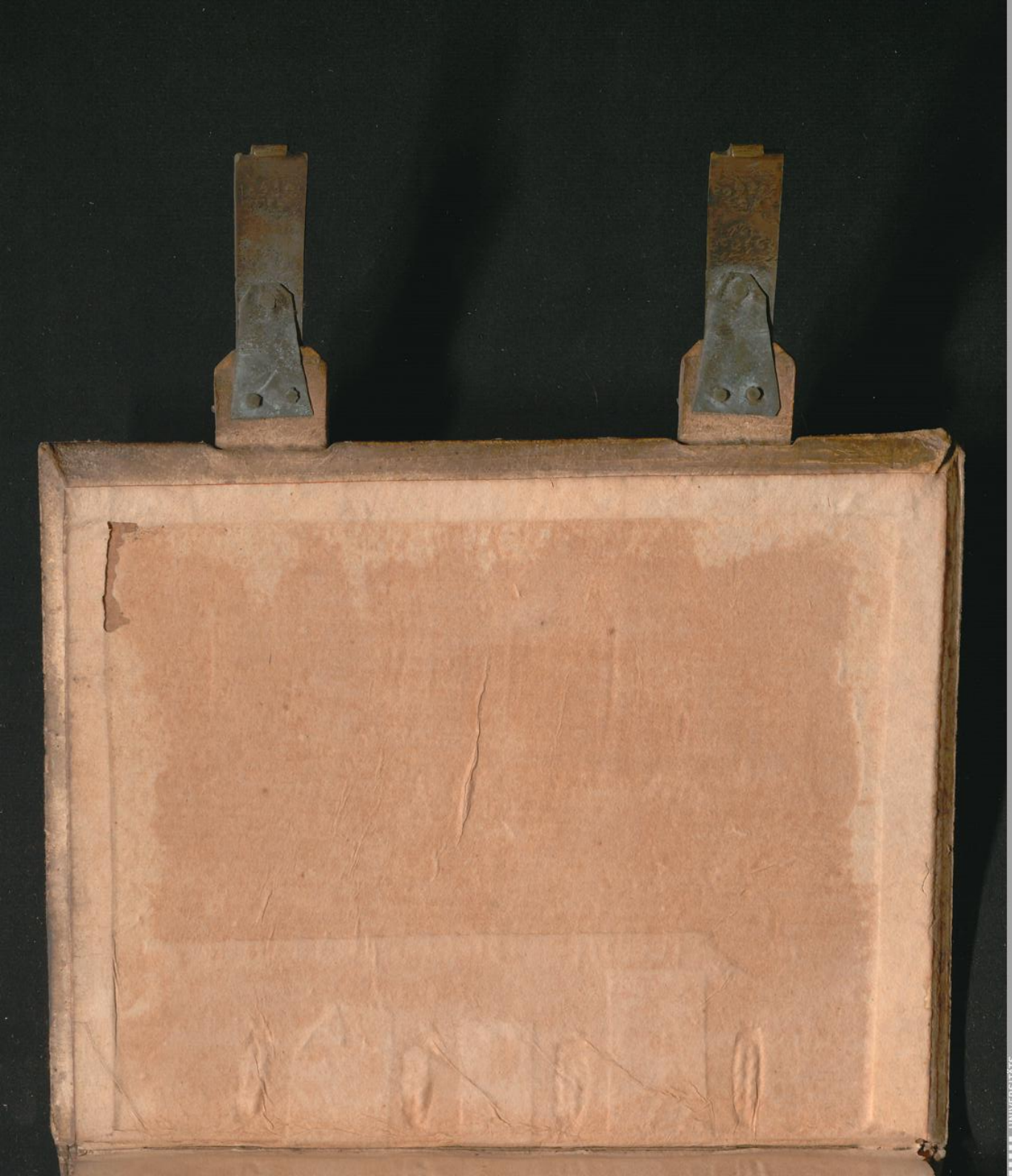

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ENGELB.
COLLEG.
UNIVERS. JURIS

Th
4751

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN